

9-125
18. a. 9. 2-

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA
GRANADA
Sala: A
Estante: 40
Numero: 238

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL
GRANADA
Sala: A
Estante: 40
Numero: 62

R. 7. 26
COMMENTARIORVM
PETRI FONSECAE

DOCTORIS THEOLOGICI
SOCIETATIS IESV.

Metaphysicorum Aristotelis Stagiritae

TOMVS PRIMVS.

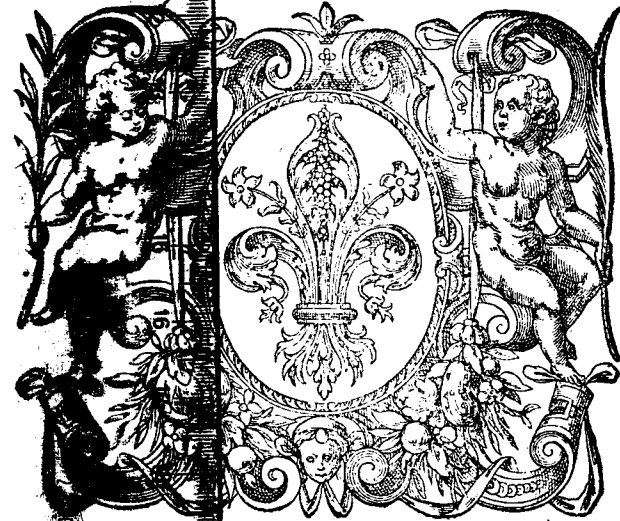
Continet tres Tomos antiquos primorum Librorum explanationem.

A mendis quae praecedentibus editionibus irreperunt
summo labore purgatus.

Qui praemisit sunt eiusdem auctoris Institutionum

Diuinarum libri octo.

Ms. de la Corp. de S. J. de Granada B.B.

40

MADE IN

40

40

40

40

40

40

40

LYGDVNI,
EX OFFICINA IVNTARVM,

M. D. XCVII.

CVM PRIVILEGIO.

R. 10.240 COMMENTARIORVM
PETRI FONSECAE,
DOCTORIS THEOLOGI
SOCIETATIS IESV.

In Libros Metaphysicorum Aristotelis Stagiritae

TOMVS PRIMVS.

Continet hic Tomus quatuor primorum Librorum explicationem.

A mendis quæ præcedentibus editionibus irreperunt
summo labore purgatus.

*Cui præmissi sunt eiusdem auctoris institutionum
Dialecticarum libri octo.*

Del. C. de la Comp. de S. de Granada B.B!

LVGDVN!

EX OFFICINA IVNTARVM,

M. D. XCVII.

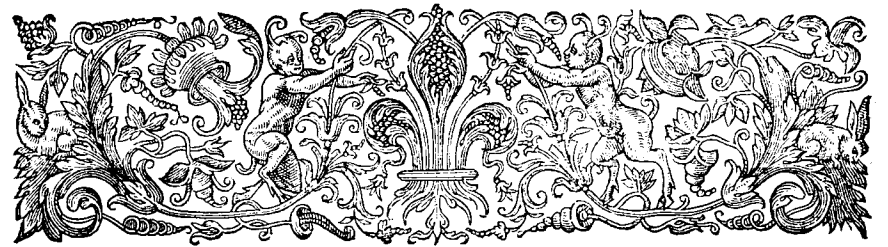
CVM PRIVILEGIO.

18. a. 9. 2.
9-125

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA	
GRANADA	
Sala	A
Estante	40
Número	356

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL	
GRANADA	
Sala:	A
Estante:	40
Numero:	62

BIBLIOPOLA LECTORI.

SI QVIS FORTE (amice lector) Hunc Petri à Fonseca Dialecticarum Institutionum libellum in frontispicio statim huius operis collocatum admiretur, qui tantum à suis sedibus, quantum Dialecticarum præceptionum rudis à subtili & abstracta Primæ Philosophiæ contemplatione dissidet, aberrasse videtur. Id tribus à me causis factum esse sciat. Nam cum omnia huius auctoris scripta, perfecta ingenio, elaboratâque industria, sine magno Republicæ detrimento suppressi non possent, & nos eo qui semper ad noua huiusmodi cudenda opera duxit animo secundum in Metaphysicam Tomum Romanis typis emissum: nostris formis iterum quantum per nos fieri potuit emendatum Reip. nostræ (vti arbitror non ingratum) remissemus, Primam eius partem, sæpius iam excusam & peruersa malignantium mente, vel subtilioris eius studij ignarorum incuria, multis in locis deprauatam magnis docti, & eiusdem cum authore Societatis viri sudoribus restitutam, statim aggressi sumus, quam cum ex animi voto procedere conspexissem, statim altior mentem meam, Institutiones,

16062358

scilicet, Dialecticas semel tantum Gallicis typis publicatas, & à doctis viris valde desideratas, simul edendi cepit cogitatio: Animum cœptis addidit multa de subiecto Dialectices & accurata quæ (vt ipse auctor testis est, harum maturam cognitionem supponit) in hoc tomo comprehensa disputatio. Contradicientium & oppositarum enunciationum quæ Dialectices propria est, prolixior hic tradita explicatio. Tandem vel nolentem vel hæsitantem rapuit summa in pertractanda Dialectica authoris diligentia, qua, omnia tot ab Aristotele libris & fastidiosa prolixitate pertractata, tanta breuitate & subtilitate quãta à maiorum nemine, & tam facili methodo, in angustum contraxit, vt harum institutionum lectori (nisi viri antiquitas impediret) inutilis ferè Aristotelis lectio videatur. Quem tibi si gratum laborem videro, ardentior me nouos sudores qui subinde ab hoc tam sublimi ingenij viro, & ab aliis eodem studio conciliatis nascentur, Reipub. fructuosi, colligendi & publicandi capiet voluntas. Vale.

INVI

INVICTISSIMO
LVSITANIAE REGI
SEBASTIANO,

PETRVS FONSECA S. P.

*Q*ui omnia excelsi animi, ac verè regij ornamèta in te præclara sint, & omnium admiratione digna, Rex inuictissime, tum illud in primis & eximiũ est, & maiestatis tuæ penè proprium, quòd in ea fortuna (vt sic dicam) felicitate natus, vt nũquam te Regem non fuisse memineris: ita tamen præceptoris disciplinam, quæ priuato etiã cuique molesta esse solet, adamasti, vt non modò maiores omnes tuos, quos regia maiestas à cõmuni hominum viuendi ratione seiunxit, sed plurimos etiam eorũ, qui se totos literarũ studijs consecrarunt, eruditione viceris. Et quidem vel hoc vnum mihi satis foret, vt tibi has primæ Philosophiæ lucubrationes dicarẽ, præsertim cum intelligã, dialecticas Institutiones nostras eo tempore, quo tibi eius artis initia tradebantur, non modò placuisse, sed etiam vsui fuisse. Verum alia me ratio, vt id facerẽ propriè inuitauit, atque omnino impulit. Nam cum hæc scribendi opera, quam in publicã vtilitatẽ confero, ea præcipuè de causa mihi pridem iniuncta sit, vt nobilissimis duabus Academijs Conimbricensi, & Eborensi (quarum illa à superioribus Regibus fundata, à te magnificè aucta, & nobilitata est, hæc à Serenissimo Patruo tuo Henrico Cardinali amplissimo præclare instituta, atque in tuum patrociniũ, tutelamque recepta) præter id laboris, quod olim in earũ cultu posui, hac quoque

ratione prodessem: mei sanè officij immemor essem, nisi tua
 Maieſtati susceptum, confectumque opus nuncuparem. Sed
 quid ego huius rei priuatas caussas quero, cum Regia ista
 Domus nos omnes sempiternis sibi beneficijs deuinctos, atque
 obstrictos habeat? Namque ea nascentem Societatē nostram
 prima excepit, natam, & per sese vix dum coherentē beni-
 gnè fouit: adultamq; nouis in dies beneficijs ornare, & am-
 plificare non desistit. Vix enim primi huius instituti nostri
 Cultores, & quasi parentes in vnā familiam, Sedis Aposto-
 licæ auctoritate, coaluerant, cum felicissimæ memoriæ auus
 tuus Ioānes tertius, ut erat Religionis amplificandæ studio-
 sissimus, primū omnes in Lusitaniā ex Vrbe accersiuit,
 atque omninò pertrahere conatus est. Deinde, quoniam Dei
 prouidentia constitutum erat, ut paruus ille manipulus in
 alias quoque orbis plagas diuideretur, cum duos tantum
 obtinuisset, alterum in latissimas Indiæ regiones, tanquam
 ad bellum misit: alterum apud se retinuit, qui & rebus Lu-
 sitaniæ magis ad pietatem promouendis operam suam im-
 penderet, & nouas subinde militū copias in Prouincias il-
 las ab orbe nostro remotissimas mittendas curaret. Qua
 ex re quanta non solum minima huic Societati, sed vniuer-
 sæ etiam Christianæ Reipub. accessio facta sit, haud obscu-
 rum est. Nam & illius opera propè innumerabilis Indo-
 rum, & Iaponiorum multitudo Christo nomē dedit: & hu-
 ius industria est perfectum, ut ampla operariorum vineæ
 Christi seminaria instituerentur: è quibus illa extāt præci-
 pua, Conimbricense unum, quod ut est origine in tota So-
 cietate primum, ita omnium longè maximum: alterum
 Eborense nulli caterorum, siue magnitudine, siue studiorum
 nobilitate secundum. Quibus apud Societatem nostram
 collocatis beneficijs, quantum Rex optimus: & gratiæ, &
 præsidij adiunxerit: quotq; alia, & quanta studij in nos sui,
 monimēta reliquerit: testes sunt vel externæ nationes, quas
 illius

illius pietas non exemplo solum, sed cōmendatione etiam ad
 notitiam, & amorem nostræ huius familiæ allexit. Tu verò
 illius sceptrū pari pietate cum accepisses, non modo hæc om-
 nia mirificè auxisti, & amplificasti, sed in te etiā ipso (quod
 longè maius est) abundè dec. arasti quāti in ijs, quæ instituti
 nostri sunt, nostrorū hominum studium, & operā æstimares:
 quæ omnia quia nota sunt, & peruulgata, nihil atinet plu-
 ribus commemorare. Accipe igitur pari benignitate, Rex in-
 uictissimè, hoc qualecumque ex me munusculum: quod etsi
 tenue est, & maieſtate tua indignum: est tamen & tibi de-
 bitū, & ex grato animo, tuæq; in nos magnificentiæ (& quod
 est maximū) singularis beneuolentiæ memoria profectum,
 nec vltimum meæ, ut spero, in Maieſtatē tuam obseruan-
 tiæ, & in Lusitaniā nostram debiti amoris testimonium.
 Quod reliquum est, Deum Opt. Max. precabor, ut candor-
 em fidei, religionisq; integritatem, quæ in Regnis tuis illu-
 stria sunt, perpetuò conseruet: fœda vitiorū monstra à Rep.
 ista Christianis moribus insigni longissimè auertat: bonas lit-
 teras, quæ virtutibus non parū conciliant, cōtra rudem bar-
 bariem, ac imperitorum hominum importunitatem foueat,
 id denique efficiat, ut iacta in te, & feliciter alta, atque
 aucta præclarissimarum virtutum semina tanto recte fa-
 ctorum cumulo regum istud pectus compleant, ut & in-
 tegerrimæ vitæ singulari exemplo & vigilantissima re-
 gnorum tuarum administratione, verè populorum pastor
 (quo nomine Regem appellandum sapientissimi viri cen-
 suerunt) meritò & dici, & haberi possis.

Vale. Romæ X. Kalend.
 Septemb. An. Domini.
 M. D. LXXVII.

A D M O N I T I O L E C T O R I .

HANC de Philosophia scribendi prouinciam Lector optime, quæ nobis non sponte suscepta est, sed ab iis dudum imposita, quibus repugnare nefas erat, ita demum vtiliter nos obituros existimauimus, si duo in primis obseruaremus. Alterum, vt in vnius Aristotelis explanationem conferremus omnia, quæ in Philosophiâ, potissimum probanda esse iudicarem. Nam etsi facilius nobis foret, res ipsas per sese, ac seorsum tractare, & multis etiam fortasse gratius, idcirco tamen eam scribendi rationem secuti non sumus, quod nescio quo pacto Philosophiæ studiosos à lectione Aristotelis auertat, quem tamen qui familiarem non habet, haud magnos vnquam in Philosophia progressus faciet. Alterum, vt in explanatione eorum librorum, quibus inferiores disciplinæ continentur, quod sint quasi classici, & certo ac definito temporis spatio in scholis explicari soleant, ab iis difficultatibus discutiendis absterueremus, quæ propriæ essent primi Philosophi, aut maiori auditorum intelligentia, longioris disputatione indigerent, quarum multas cernimus ætate nostra, vel in ipso Philosophiæ aditu, non sine magno iuuentutis detrimento à plerisque tractari. Eas enim cum alibi attingere opus esset (quod non raro vsu venit) in hoc opus reiiciendas, & in eo accuratè explicandas esse iudicabamus.

Hoc consilio cum à libro categoriarum Aristotelis, eiusque Porphyriana Isagoge ordiremur, institutaque breuitati studentes, difficile esse experiremur, paucis rebus, ac facilibus (id est, propriis eius loci) iis satisfacere, qui & multa, & difficilia de iisdem libris audire soliti essent, nisi lectores reiectis ad ea, quæ iam fuis à nobis scripta essent: conuerso cursu ab explanatione horum librorum denud inchoandum existimauimus. Intelleximus enim fore, vt, si primum in hoc opere de totius Philosophiæ principiis fusè disputatum esset, non modò eam scribendi formam, quam in libris illis optimam credimus, æquis lectoribus seruare: sed etiam omnibus Philosophiæ partibus maiorem lucem afferre possemus. Nam si in cuiusque rei principio statuendo (quod Socrates apud Platonem docet) multa differenda sunt, diligentissimèque considerandum, rectène, an secus constituatur, quod eo stabilito facile cætera cohæreant: quanto id magis faciendum est ei, qui de Philosophia scripturus est, omniâque via, & ratione traditurus? Ita hoc opere magna ex parte confecto, primum huc eius totum typis tradendum curauimus, reliquos Dei ope non ita multò post in lucem emissuri. Atque hæc de tota scriptione.

Quo vero ad hoc opus attinet, quoniam præcipua pars hæc Philosophiæ à Philosophis penè deserta erat, à Theologis autem in ipsis Theologiæ commentariis obiter carptimque explicabatur, illud primum efficere conati sumus, vt contextum Aristotelicum & sincerè ad veritatem, & commodè ad vsum verteremus. Namque interpretationes ad verbum, quæ circumferuntur, dum fidem seruare volunt, non intelliguntur plurimis in locis: & cum Græcè Latinis

tinis verbis loquantur, nonnumquam aliam sententiam pro alia subiiciunt. In iis autem, quæ magis sunt tractabiles, & si maior intelligentia, minor tamen fides cernitur: in iis præsertim, quarum auctores plus studij in poliendo sermone (quod Philosophus non valdè curat) quàm in vero sensu eruendo, & reddendo ponunt. Deinde in explanatione eorum, quæ ab Aristotele dicuntur, dedimus operam, vt præcipuis quibusque auctoribus vteremur, ipso præsertim Aristotele, sicubi sui interpres nobis fuisse visus est: quod ita tamen fecimus, vt non tam exponeremus quid ille sentire debuerit, quàm quid re vera senserit: quæ sola est germana explanandi ratio. Iam quæ maioris momenti erant, plenioribus commentariis, reliqua breuioribus scholiis, & annotationibus explicauimus: qua in re, cum partim declinaremus molestam Latinorum Scholasticorum diligentiam, qua contextum suorum auctorum crebris diuisionibus & subdiviisionibus concidunt: partim Græcorum dissolutiorem enarrandi formam, ob quam doctrinæ ordo non satis ex eorum commentariis intelligitur: eum explanationis cursum tenuimus, vt facile cuique sit omnem doctrinæ seriem opere toto perspicere. Denique in tractandis quæstionibus, quas ipsa occasio lectionis obtulit, (quod totum erat nostri iuris) planè liberi fuimus: nec alios auctores tantum, sed ipsum quoque Aristotelem nonnumquam deseruimus, aut excusauimus, aut quoque modo cum eo, quod verius nobis visum est, conciliauimus; ne aut doctrinæ fidei, in qua error nullus esse potest, aut rationi, communique hominum sensui aduersaremur. Cæterum, vt in nullius verba doctoris, cum de rebus philosophicis agitur, iurandum putauimus, ita nullius vel inferioris notæ Philosophi sententiam reiecimus, quæ nobis cum vero maximè consentire videretur: agnoscentes planè, veritatem, à quocumque dicatur, à prima veritate profectam esse. Quin neque nostra placita ita amplexi sumus, vt non quemuis melius sentientem etiam nunc sequi parati simus. Intelligimus enim quàm præclarè, ac sapienter illud dictum sit, Bonum esse à veritate vinci, & illud, Par esse vt quisque à veritate superari velit, à qua vel inuitus superandus sit. Quod si è tota Philosophorum, & Theologorum schola vnus à nobis D. Thomas in hoc opere præcipuè colitur: non immeritò id factum iudicabit, qui præclarum Sanctissimi Viri ingenium, præstantissimum iudicium, ab omni peruerso affectu liberum animum, lectionis magnitudinem & varietatem cum summo veritatis inueniendæ studio coniunctam perpenderit: quæ adèd conspicua in eo sunt, vt hæc in re vlla excusatione opus sit.

Si quis autem nobis obiiciat, quod in ipsis per se quæstionibus tractandis, de plerisque rebus disputemus, quæ Theologorum, Physicorum, aliorumque Artificum propriæ videantur: is primum, quoniam hoc opus omnibus disciplinis commune est, veniam dabit si in eo aliquantulum exspatiemur, vt pluribus prodesse possimus. Deinde cum animaduertet, plurima esse, quæ cum huius scientiæ sint propria, ab aliis tamen artificibus quasi propria vsurpentur, alia item, quæ etsi propria sunt aliarum artium, adiunctis tamen primæ Philosophiæ melius tractentur, & accuratius: non modò nobis non succensabit, sed bene

etiam utcumque meritos de omnibus disciplinis iudicabit, quod & nostra nobis vendicemus, & quacumque in re aliis nostram operam præstare possimus: non prætermittamus; Quod si inferiores scientiæ vix tractari possunt, quin sæpe earum Artifices aliorum personam induiti: pleræque explicent, quæ aliena quidem sunt à proprio instituto, sed tamen non parum conducunt ad rem propositam intelligendam: quis erit tam iniquus rerum Æstimator qui primo Philosopho id negandum censet: præsertim cum prima Philosophia, ut est omnium humanarum disciplinarum Regina, ita iure suo possit inferiores disciplinarum causas ad se reuocare, easque adhibitis propriis principiis diligentius excutere? Denique, etsi Sacra Theologia longè superior est omni humana doctrina, quia tamen plura continet, quæ naturalium rationum vi ostendi possunt, non est cur quisquam existimet, proprios à nobis fines transfiliti, si in hoc genere tractando immoremur: nostra enim planè, non aliena agimus. Sed neque à primi Philosophi cura alienum est, ea, quæ solis orthodoxæ fidei principiis innituntur, contra Ethnicos defendere. Nam cum id Theologus facere nequeat, nisi ostendat, fidei principia nihil continere, quod pugnet cum primis, ac per se notissimis pronūciatis: quis nam quæso alius Artifex propriis, ac peculiaribus argumentis, quam primus Philosophus, id perficiat? Ita ne tum quidem aliena curauimus, cum propria etiã quædam fidei dogmata ab Ethnicorum calumnia defendimus. Quamquam horum nonnulla in sequentium librorum potius, quam in quatuor primorum explanatione fecimus. Hæc habuimus, studiosè Lector, quæ initio huius operis de instituto nostro diceremus. Tu pro ea humanitate, quæ decet veræ sapientiæ amatorem, omnia boni consules, nostroque hoc qualicumque labore candidè atque ad Christi Dñi gloriam vteris.

* *

Vale. Romæ X. kal. Septembris
Anno Domini. M. D. LXXVII.

INDEX

INDEX CAPITVM OCTO
LIBRORVM DIALECTICARVM
INSTITVTIONVM.

Libri primi capita.

DE Necessitate, Nominibus, & Naturæ huius Artis. I.
Definitionem Dialecticæ ex Topicis desumptam, non Conuenire in totam hanc Artem. II.
De Subiecto Dialecticæ. III.
De tribus generalibus differendi Modis, tribusq; primis Dialecticæ partibus. IIII.
Quod Aristoteles solam tertiam Dialecticæ partem ex instituto tradiderit. V.
De partibus, & ordine tractationis Dialecticæ. VI.
De quibus nominibus & verbis agendum sit. VII.
De signis formalibus & instrumentalibus. VIII.
De signis naturalibus, & ex Instituto. IX.
Quo pacto Conceptus, voces & scripta significant. X.
De conceptu, medio, & ultimo. XI.
De Nomine. XII.
Quanam partes significant per se in ipsa totius Vocis structura. XIII.
De Verbo. XIII.
De iis quæ ad nomen & verbum reuocantur. XV.
Num voces non significantiæ sint partes Orationis. XVI.
Enumerantur varia nuncupationes Nominum & verborum. XVII.
De nomine, quæ ratione verba & cætera omnia Categoremata cõplectitur. XVIII.
De Nominibus casu Equiuocis. XIX.
De nominibus consilio Equiuocis, seu Analogis. XX.
De Nominibus vniuocis. XXI.
Comparantur inter se Casu Equiuoca, Analoga, &c. XXII.

De Nomine Cõcreto, & Abstracto. XXIII.
De nomine Cõnotatiuo & absoluto. XXIIII.
De Nomine denominatiuo & denominante. XXV.
De Nomine Communi & Singulari. XXVI.
Diluuntur quadam Obiecta contra definitionem Nominis Communis. XXVII.
De Nomine transcendente, & non Transcendente. XXVIII.
De Nomine Positiuo & Negatiuo. XXIX.
Diluuntur quadam Obiecta contra definitionem Nominis Negatiui. XXX.
De nominibus repugnantibus, & non repugnantibus. XXXI.
De Nominibus Prima & Secunda Intentionis, quæ & Prima, & Secunda Impositionis dicuntur. XXXII.

Libri secundi capita.

Quid agendum sit in hoc Libro item qui sit Vniuersale. I.
Vniuersalia multis modis prædicari. II.
De Genere. III.
De Specie. IIII.
De differentia. V.
De Proprio. VI.
De Accidente. VII.
Quid sit Prædicamentum. VIII.
Decem esse Prædicamenta, ad quæ omnia omnino, præter Deum optimum Maximum modo aliquo pertineant. IX.
De Substantia. X.
De Quantitate. XI.
De Qualitate. XII.
De Relatione. XIII.
De Actione, & Passione. XIII.
Quid sit Vbi, & Sium est. XV.
Quid sit Quando, & Habere. XVI.
De Oppositis. XVII.

Libri tertij Capita.

Quid sit Oratio. I.
 De Perfectis, & Imperfectis Orationibus. II.
 De enuntiatione & Diuisione eius, in Sim-
 plices & Coniunctas, & Simplicium, in
 Absolutas, & Modales. III.
 De Qualitate, Quantitate, & Materia Ab-
 solutarum Enuntiationum. IIII.
 Varia genera Absolutarum Enuntiationum. V.
 De Oppositione Absolutarum Enuntia-
 tionum. VI.
 De Equipollentia Enuntiationum de
 Inesse. VII.
 De Conuersione Absolutarum Enuntia-
 tionum. VIII.
 Quot sint Genera ac Formula Modalium
 Enuntiationum. IX.
 De Qualitate, Quantitate, & Materia
 Modalium. X.
 De Oppositione Modalium. XI.
 De Equipollentia Modalium Enuntia-
 tionum. XII.
 De Conuersione Modalium Enuntia-
 tionum. XIII.
 Quot sint genera Coniunctarum Enuntia-
 tionum. XIIIII.
 De Conditionali Enuntiatione. XV.
 De Enuntiatione Copulatiua. XVI.
 De Disiunctiua Enuntiatione. XVII.
 De quibusdam Enuntiationibus Expositio-
 ne indigentibus. XVIII.
 De Exclusiuis Enuntiationibus. XIX.
 De Oppositione Exclusiuarum. XX.
 De Exceptiuis Enuntiationibus. XXI.
 De Reduplicatiuis Enuntiationibus. XXII.

Libri quarti Capita.

De Ordine, ac Modo tradendi Partes Dia-
 lectica: Item, Quid sit Diuisio. I.
 De distinctione vocis multiplicis. II.
 De Partitione. III.
 De diuisione Physica totius essentialis. IIII.
 De diuisione Metaphysica totius essentialis. V.
 De diuisione totius vniuersalis in partes
 subiectas. VI.
 Colligitur numerus quinque supradictarum
 Diuisionum Per Se: totidemque addun-

tur Diuisiones per Accidens. VII.
 De diuisione Generis in differentias, & diffe-
 rentia in differentias. VIII.
 Qua verborum formula, diuisiones sint con-
 scienda. IX.
 Primum Præceptum bene Diuidendi. X.
 Secundum Præceptum bene Diuidendi. XI.
 Tertium bona Diuisionis Præceptum. XII.
 Quartum Præceptum bene Diuidendi. XIII.

Libri quinti Capita.

Quid sit Definitio. I.
 De Definitione Nominis. II.
 De Descriptione. III.
 De definitione Causali. IIII.
 De Definitione Essentiali. V.
 Non eodem modo res omnes Definiri. VI.
 De via, ac ratione inuestigandi Definitio-
 nem. VII.
 De Definito. VIII.
 Primum definiendi præceptum. IX.
 Secundum definiendi præceptum. X.
 Tertium præceptum Definiendi. XI.
 Quartum præceptum definitionis. XII.
 Alia quedam Præcepta, que in inuestiga-
 tione Definitionis seruanda sunt. XIII.

Libri sexti Capita.

De Consequentia. I.
 Qua sit bona, ac vitiosa Consequentia: &
 quomodo internoſci possint. II.
 De Consequentia formali & materiali. III.
 De Consequentia Necessaria & Probabili.
 IIII.
 Regula generales Consequentiarum. V.
 De Argumentatione, VI.
 De inuentione, & iudicio. VII.
 Diuisio Argumentationis, & Definitio Syl-
 logismi Simplicis. VIII.
 De Materia Syllogismi. IX.
 Quot sint Termini, & Enuntiationes in Syl-
 logismo, & quomodo appellentur. X.
 De forma Syllogismi. XI.
 De tribus Figuris Syllogismorum, de que ge-
 neralibus Concludendi Modis. XII.
 Quod modis in quaque Figura directe, aut
 etiam indirecte concludatur. XIII.
 De Modis directe concludendi in Prima

Figura. XIIIII.
 De Syllogismo Dialectico. VI.
 De Propositione ac Questione Dialectica.
 VII.
 Diuisiones quedam communes Propositioni-
 bus, & Questionibus Dialecticis. VIII.
 De Argumento, Dialectico, & Loco. IX.
 De duobus locorum generibus. X.
 De Locorum Numero, XI.
 De locis Communibus, ac Propriis, & de
 quibus agat Dialecticus. XII.
 De loco definitionis. XIII.
 De loco descriptionis. XIIIII.
 De loco Notationis. XV.
 De loco Coniugatorum. XVI.
 De Loco Partium. XVII.
 De Loco Totius. XVIII.
 De loco Causarum, primumque de Argu-
 mentis ex Materia. XIX.
 De Argumentis ex Forma. XX.
 De Argumentis ex Causa Efficiente. XXI.
 De Argumentis ex Fine. XXII.
 De Vſu Loci Causarum. XXIII.
 De Loco Effectorum. XXIII.
 De Locis Antecedentium & Consequen-
 tium. XXV.
 De Locis Præcurrentium, Comitantium, &
 Subsequentium. XXVI.
 De Loco Similium. XXVII.
 De Loco Maiorum. XXVIII.
 De Loco Minorum. XXIX.
 De Loco Parium. XXX.
 De Loco dissimilium. XXXI.
 De Loco Oppositorum de que generali Op-
 positorum vſu. XXXII.
 De speciali vſu Oppositorum. XXXIII.
 De Loco Repugnantium. XXXIIII.
 De Loco Auctoritatis. XXXV.
 Pronuntiata, quibus tractatur Questio Com-
 parata. XXXVI.
 Quomodo ex Locis hætenus traditis, quali-
 bet propoſita Questio tractanda sit.
 XXXVII.
 De locis Propriis Admonitio. XXXVIII.
 De Ordine Argumentorum generatim.
 XXXIX.
 De Ordine qui in docendo seruandus est,
 primumque in Conſirmando. XL.

Libri septimi Capita.

Diuisio Syllogismi simplicis, in quatuor ge-
 nera. I.
 De Demonstratione. II.
 De Principiis, & Conclusionem Demonſtra-
 tionis. III.
 De Questione Demonſtranda, & Partibus
 eius. IIII.
 De inuentione Medij, Argumentatiue De-
 monſtratiui. V.

De Ordine qui in Refutatione seruandus est.	XXI.	Quid sit Suppositio.	XX.
De Ordine disputandi, primūque de Officio Argumentantis.	XLII.	De Suppositione Materiali.	XXI.
De officio respondentis.	XLIII.	Diuisio Suppositionis.	XXII.
De exercitatione Dialectica.	XLIIII.	De Suppositione Propria, Impropria, Communi, & Singulari.	XXIII.
Octauī libri Capita.		De Suppositione Propria, Impropria, Communi, & Singulari.	XXIII.
De Pseudographo Syllogismo.	I.	De Suppositione Simplici.	XXIIII.
De Syllogismo Sophistico.	II.	De Suppositione Personali.	XXV.
Quot Fines sibi proponunt Sophista, quotq; sint Captionum genera.	III.	De Suppositione Absoluta.	XXVI.
De Numero Locorum Fallacium, primūque de Captione Equiuocationis.	IIII.	Conferuntur inter se, Suppositio Simplex, Personalis, & Absoluta.	XXVII.
De Captione Ambiguitatis, seu Amphibologia.	V.	De Suppositione Naturali, & Accidentali.	XXVIII.
De Captionibus Compositionis, & diuisionis primūque de earum Primogenere.	VI.	De quadruplici descensu.	XXIX.
De Secundo, ac Tertio genere Captionum Compositionis & diuisionis.	VII.	De Suppositione Confusa, & determinata.	XXX.
De Captione Accentus.	VIII.	De Suppositione Confusa tantum.	XXXI.
De Captione Figura dictionis.	IX.	De Suppositione distributua.	XXXII.
De captione accidentis.	X.	De Suppositione Copulata.	XXXIII.
De Captione eius quod Simpliciter dicitur, & Secundum Quid.	XI.	De Suppositione distributua pro singulis Generum, & pro Generibus singulorum.	XXXIIII.
De Captione ignorationis Elenchi.	XII.	De Suppositione distributua simpliciter, & cum Exceptione.	XXXV.
De Captione Petitionis Principij.	XIII.	De Statu, Ampliatione, Distractione, & Restrictione Nominum.	XXXVI.
De Captione Consequentis.	XIIII.	Quotuplex sit Status, Ampliatio, Distra-ctio, & Restrictio.	XXXVII.
De Captione non Causae, ut Causae.	XV.	Documenta quaedam ad Statum Nominum cognoscendum.	XXXVIII.
Captio Plurium interrogationum, ut Vnius.	XVI.	Documenta ad Ampliationem Nominum cognoscendam.	XXXIX.
De quatuor reliquis Sophistarum Finibus consequendis.	XVII.	Nonnulla de Distractione, & Restrictione.	XL.
Quo pacto occurrendum est Sophistarum Captionibus.	XVIII.	De Appellatione.	XLI.
De quibus Nominum Affectionibus deinceps agendum sit.	XIX.	Documenta ad cognoscendam Nominum Appellationem.	XLII.

SVMMA

SVMMA CAPITA EORVM
QVÆ N HOC PRIMO TOMO
TRACTANTVR.

IN PRIMI LIBRI
PROEMIO.

- 1 **D**E Aristotelis genere, institutione, & reliquo vita progressu.
- 2 De libris Aristotelis.
- 3 De ingenio Aristotelis.
- 4 De ratione philosophandi Aristotelis.
- 5 Cur prisci Ecclesia doctores Academia veteris, & Stoicam doctrinam Paripatetica anteposuerint.
- 6 De instituto Aristotelis in hoc opere, ipsiusque operis necessitate, & subiecto.
- 7 De dignitate, & utilitate huius scientie.
- 8 De inscriptione, & partitione huius operis.

CAP. PRIMO.

Commendatio huius scientie ex naturali sciendi appetitu, & varij cognitionum gradus.

- Quaest. 1 Appetant ne omnes homines naturaliter scientiam, sciendi causa.
- Sect. 1 Quibus argumentis non omnes videantur hoc pacto scientiam appetere.
- 2 Refutatio sententiae quorundam.
 - 3 De appetitu innato.
 - 4 De appetitu elicitu.
 - 5 De appetitu naturali, & non naturali.
 - 6 Omnes homines naturaliter appetere scientiam non modo appetitu innato, sed etiam elicitu.
 - 7 Dilutio argumentorum opposita partis.

Quaest. 2 Appetat ne homo naturaliter intuitiuam naturam diuinae cognitionem.

- Sect. 1 Opinio eorum, qui partem affirmatiuam approbant.
- 2 Vera quaestiois explicatio.
 - 3 Dilutio argumentorum aduersa partis.

Quaest. 3 Num aspectus nobis sit carior ceteris sensibus, & ad cognitionem aptior.

- Sect. 1 Non videri nobis carior, nec ceteris certior, & qui latius pateat.
- 2 Veram esse Aristotelis sententiam, nec alibi eum oppositum docuisse

- 3 Dilutio argumentorum partis negatiuae.
- 4 Num artes omnes, & scientia experimēto Quaes. gignatur.

1 Ambiguitas quaestiois. Sect.

2 Non esse negandum verè in nobis generari artes omnes, & scientias.

3 Nullam in nobis generari scientiam sine experimento saltem principiorum.

4 Examen secunda conclusionis.

5 Solutio ambiguitatum, quae initio propostae sunt.

5 Sint ne omnes actiones singularium. Quaest. Sect.

1 Argumenta pro utraque parte.

2 Exponitur pronuntiatum Aristotelis.

3 Vera explicatio quaestiois.

4 Dilutio argumentorum partis negatiuae.

CAP. SECUNDO.

Sex sapientis conditiones, & quae sit huius scientiae natura.

1 Pertineat ne ad Metaphysicum naturarum omnium, quid sit distincta cognitio. Quaest.

1 Argumenta pro parte affirmatiua. Sect.

2 Approbatio negatiuae partis.

3 Dissoluntur argumenta initio proposita.

2 Sint ne maxime vniuersalia cognitum difficillima. Quaest.

De quo genere vniuersalium sit sermo, & de duplici cognitione siue notitia. Sect.

2 Qua in re praecipue posita sit huius quaestiois difficultas.

3 Sententiae D. Thomae, & Scoti.

4 Qua ratione minus vniuersalia sint nobis notiora.

5 Diluitur obiectio, confirmatur conclusio ex Aristotele, & agitur de modo abstractendi vniuersalia.

6 Qua ratione vniuersaliora sint notiora nobis, & utra sint nobis simpliciter, & absolute notiora, magis ne, an minus vniuersalia.

7 Argumenta iria, contra quartam conclusionem, & respoſio quorundā ad primum.
8 Solutio argumentorum, qua contra quartam conclusionem propoſita ſunt.

Quæſ. 3 An ſingularia facilius à nobis, quàm uniuersalia intelligantur.

Seçtio. 1 Quòd ſingularia ſenſibilia nō ſolum nō videantur facilius intelligi, ſed ne intelligi quidem.

2 Singularia non per accidens ſolum, & ut in uniuersalibus cōtinētur, ſed per ſe etiā percipi à nobis ipſa potentia intellectiua.

3 Refellitur quorundam ſententia de conceptibus ſingularium.

4 Quibus argumentis oſtendi videatur dari in nobis proprias ſpecies intelligibiles rerū ſingularium.

5 Non dari in nobis ſpecies intelligibiles, quæ propria ſint rerum ſingularium.

6 Dilutio argumentorū, quibus ſpecies intelligibiles rerum ſingularium aſſerebantur.

7 Facilius à nobis ſingularia, quàm uniuersalia intelligi.

8 Quo pacto ſpecies intelligibiles, & conceptus in nobis gignantur: Itēque ſolutio argumentorum partis oppoſita.

C A P . T E R T I O .

9 Diſſoluuntur argumenta initio propoſita. Cauſarū diuiſio, & Thaletis, Anaximenis, Diogenis Apolloniatis, Hippaſi, Heracliti, Empedoclis, & Anaxagora de rerum naturalium principijs opinionēs.

C A P . Q V A R T O .

Eorumdē Leucippique, & Democriti ſententia.

C A P . Q V I N T O .

Opinio Pythagoreorū, Zenophanis, Parmenidis, ac Meliſſi: & ſumma eorum, qua relata erant ex Veteribus.

C A P . S E X T O .

Platonis Philoſophia, & omnium expoſitarum opinionum epilogoſ.

C A P . S E P T I M O .

Cuſtatatio opinionū, qua ab Antiquis tradita ſunt de rerum cauſis, ac principijs.

Quæſ. 1 Quot ſint cauſarum genera.

Seçtio. 1 Genera cauſarū partim videri plura, partim pauciora, qua ab Ariſtotele tradūtur.

2 Ad ſolum Metaphyſicum ſpectare tractationem de cauſis.

3 Quid ſit cauſa, & qua ratione ſpectetur, cum Philoſophi agunt de cauſis, ut cauſe ſunt.

4 Quatuor eſſe cauſarum genera, nō plura, paucioraue.

5 Solutio argumentorum, quibus oſtendi videbatur, plura eſſe cauſarum genera, quàm quatuor.

6 Solutio argumentorum, quibus oſtendi videbatur, nullum ex traditis cauſarum generibus, eſſe verā cauſam: aut certè pauciora eſſe, quàm quatuor vulgata.

2 Sit ne re vera in rebus naturalibus materia prima.

1 Qua ratione nulla ſit difficultas in ea aſſerenda.

2 Quid ſeſerint de prima materia ij, qui unū tantum ſubſtantiale principium, aut nullum poſuerunt.

3 Sententia eorum, qui unum potiùs eſſe omnia quàm vno ſubſtantiali principio conſtare crediderunt.

4 Opiniones eorum, qui plura principia materialia inducunt.

5 Quid nam Pythagorici, & Platonici materiam primam eſſe putauerint.

3 Sint ne inter materiam primam, & accidentia ponenda forme ſubſtantiales.

1 Quibus argum. non videantur ponenda.

2 Formarum ſubſtantialium aſſertio ex ipſa rerum naturalium conſtitutione.

3 Ex unitate cuiuſque rei naturalis.

4 Ex naturali conſeruatione rerū naturalium.

5 Ex actione rerum naturalium.

6 Solutio argumentorum, qua initio propoſita ſunt.

7 Ex forma ſubſtantiali colligi, materiam primam eſſe puram potentiam.

8 Ariſtotelem & Platonem re vera exiſtiſſe materiam primam eſſe puram potentiam.

9 Redditur ratio multorum, qua de materia & forma dici ſolent.

I N S E C V N D I L I B R I

P R O E M I O .

Q V I S ſit ordo huius libri ad reliquos Ariſtotelis, & de quibus rebus in eo agatur.

C A P . P R I M O .

Veritatis cognitionē partim facilem, partim difficilem eſſe, eamque maximè ad primum Philoſophum ſpectare.

Quæſ. 1 In rebus ne, an in nobis potiùs ſit cauſa eius difficultatis, qua in cognitione veritatis accidit.

Seçtio. 1 Dua extrema ſententia in hac quaſtione.

2 Approbatio mediæ ſententiæ, & quadam ad eius explicationem utilia.

3 Vera quaſtionis explicatio.

4 Soluuntur argumenta oppoſitarum opinionum.

Quæſ. 2 Poſſimus ne in hac vita ſubſtantias ſeparatas quiditatinè intelligere.

Seçtio. 1 Quaſtionis explicatio.

2 Quibus potiſſimum argumentis pars aſſeruatina videatur vera, & quibus auctoribus ea placuerit.

3 Quo pacto Deus cognosci à nobis poſſit.

4 De ſignificatione nominum, qua Deo ſunt propria.

5 Quo pacto cætera ſubſtantia ſeparata à nobis cognoscantur.

6 Dilutio quorundam obiectorum contra tertiam conclusionem.

7 Solutio Argumentorū aſſeruatinae partis.

C A P . S E C V N D O .

Non dari progreſſum cauſarum infinitum, tam in eodem, quàm in diuerſis generibus.

Quæſ. 1 Num eiſdem rei dari poſſint infinita cauſa.

Seçtio. 1 Quibus rationibus videantur dari poſſe in ſingulis cauſarum generibus.

2 De cauſis per ſe, & per accidens, itēque de eſſentialiter, & accidentaliter ſubordinatis.

3 In quibus cauſis poſſit dari infinitio, in quibus non ſitem.

4 Probatum ſecunda aſſertio in ſingulis cauſarum generibus ſpeciatiim, & ad-

ditur tertia.

5 Dilutio eorum, qua pro infinitate efficiētium propoſita ſunt.

6 Dilutio eorum, qua adducta ſunt pro infinitatione cauſarum materialium.

7 Dilutio argumentorum, quibus finalium cauſarum infinitio oſtendi videbatur.

8 Dilutio eorum, qua infinitationem formarum dari poſſe contendebant.

2 Num infinita tempore finito cognosci poſſint.

1 Qua in re precipuè poſita ſit huius quaſtionis difficultas.

2 Quibus argumentis videantur infinita in tempore finito poſſe cognosci.

3 Quo pacto infinita in alio cognosci poſſint.

4 Solutio argumentorū, quibus infinita in ſe ipſis finito tempore videbantur poſſe cognosci.

C A P . T E R T I O .

Quinam modus tenendus ſit in inueſtigatione veritatis.

1 Num Dialectica ſit ſcientia nec ne.

1 Quibus arg. non videatur ſcientia.

2 De proprio & peculiari ſine Dialectica, eiſque nominibus, & natura.

3 Ens rationis non eſſe ſubiectū Dialectica.

4 Nec demonſtrationem, nec modum ſciendi proprie ſumptum, nec denique argumentationē, aut ſyllogiſmum, ſi Dialectica in ſe ſpectetur.

5 Modum diſſerendi, ſive ſciēdi latè ſumptum, eſſe ſubiectum Dialectica.

6 Dialecticam rectè diſtingui in docentē, & utentem.

7 Dialecticam docentem, ſive à rebus auuſam, eſſe veram ſcientiam.

8 Diſſoluuntur argumenta initio propoſita.

1 Sit ne Dialectica contemplatiua, an practica.

1 Neceſſario dicendam eſſe practicam vel contemplatiuam.

2 Non rectè à plerisque probari contemplatiuam eſſe.

3 Nonnulla de diſcrimine contemplatiua ſcientia, ac practica.

4 Dialecticam eſſe ſcientiam practicam: non tamen effectiuam, ſed actiuam.

C A P . S E X T O .

Disputatio reliquarum questionum.
IN LIBRI QVARTI.

P R O O E M I O .

Optimum ordinem seruari ab Aristotele in hoc libro eiusque brevis summa.

C A P . P R I M O .

De subiecto Metaphysica.

1 Vtrum ens, quatenus est commune Deo, Quæst. & creaturis, sit Metaphysica subiectum.

1 Referuntur quatuor sententia pro parte Sect. negativa.

2 Concluditur pars affirmatiua.

3 Reuocatio superiorum sententiarum ad verum sensum, & explicatio præcipue conclusionis.

4 Cur Metaphysica distincta non fuerit antequam eius subiectum traderetur.

5 Solutio argumentorum primæ opinionis.

6 Solutio argumentorum secundæ.

7 Solutio argumentorum tertiæ.

8 Solutio argumentorum quartæ.

2 Sint ne cetera omnes scientia huic scientia Quæst. subalternata.

1 Quibus argumentis videantur esse subalternata.

2 Quot modis una scientia dicatur alteri subalternata.

3 Ceteras scientias non subalternari Metaphysica, saltem subalternatione totali nisi improprie & secundum quid.

4 Solutio argumentorum partis affirmatiuæ.

C A P . S E C V N D O .

De partibus entis & vnius, vs que, que ad unum & multa reuocantur: & num de his agat primus Philosophus.

1 Vtrum ens, qua ratione est ens, sit analogum. Quæst.

1 Sententia eorum, qui dicunt esse prorsus Sect. æquiuocum.

2 Sententia eorum, qui affirmant esse vniuocum.

3 Ens non esse omnino æquiuocum.

4 Neque item vniuocum.

5 Esse analogum.

6 De varijs analogia modis, & eorum discrimine.

7 Qualis sit analogia entis.

2 Qualis sit conceptus entis.

1 De conceptu formali, & obiectiuo.

Quæst. Sect.

Tres

5 Generalis diuisio scientiarum.
Quæst. 3 Sit ne Dialectica pars Philosophia, an solum instrumentum.

Sect. 1 Quibus arg. non videatur pars Philosophia.

2 Varia Philosophorum sententia in hac questione, quidque sit Philosophia.

3 Dialecticam esse partem Philosophia.

4 Soluuntur argumenta initio proposita.

Quæst. 4 Sit ne Dialectica necessaria ad ceteras scientias capeffendas.

Sect. 1 Quibus rationibus non videatur necessaria.

2 Qua ratione sit necessaria.

3 Dissoluuntur argumenta initio proposita.

Quæst. 5 Vtrum naturalis Philosophia, & Mathematica, doctrine ordine Metaphysicam antecedant.

Sect. 1 Argumenta pro utraque parte.

2 Sententia eorum, qui putant libros Physicorum pertinere ad Metaphysicam, & eius refutatio.

3 Dissoluuntur argumenta impugnata opinionis.

4 Physicam & Mathematicas ordine doctrine esse simpliciter & absolute priores Metaphysica.

5 Quinam sit ordo inter Physicam & Mathematicas.

IN TERTII LIBRI
P R O O E M I O .

Quod sit Aristotelis institutum in hoc libro, & eius Epitome.

C A P . P R I M O

Qua utile sit de propositis reb. dubitare: proponunturque sexdecim questiones agitanda.

C A P . S E C V N D O .

Disputatio quinque priorum questionum.

C A P . T E R T I O .

Disputatio questionis septimæ prætermittæ sextæ, quod eius difficultas eadem sit, atque superioris.

C A P . Q V A R T O .

Disputatio questionis octauæ, nonæ, decimæ, undecimæ, & duodecimæ.

C A P . Q V I N T O .

Disputatur decima sexta, Vtrum entia Mathematica sint substantia rerum.

2 Tres opiniones de conceptu entis.

3 Vera explicatio conceptus entis.

4 De conceptu entis obiectiuo.

5 De formali conceptu entis.

6 Solutio argumentorum, quibus vtuntur qui ponunt conceptum formalem entis unum, ac præcisum simpliciter.

7 Solutio eorum, que pro præcisione, conceptus obiectiuus entis proposita sunt.

8 Num conceptus vnus, ac præcisus à multis possit esse analogus respectu illorum.

9 Solutio argumentorum, quibus vtentur illi, qui ponunt conceptum entis esse vniuitate disinctionis.

10 Solutio eorum, que initio superioris questionis pro pura entis æquiuocatione proposita sunt.

11 Solutio argumentorum Scoti, que pro vniuocatione entis allata sunt.

12 Censura de Scoti opinione, & solutio arg. que illius argumentis addita sunt.

3 Vtrum ens prædicetur in questione Quid est de omnibus reb. & de omnibus earum differentijs, proprijsque ipsius passionibus.

Quæst. 1 Varia opiniones in hac questione.

Sect. 2 Vera sententia explicatio.

3 Solutio argum. oppositarum opinionum.

4 Vtrum existentia rerum distinguatur ab essentia.

Quæst. 1 Trium opinionum enumeratio, primæque explicatio & impugnatio.

Sect. 2 Secunda opinionis impugnatio.

3 Approbationis tertiæ sententia, & refutatio trium quorundam sensuum illius.

4 Vera explicatio tertiæ sententia.

5 Solutio argumentorum primæ opinionis.

Quæst. 5 Sic ne unum vera passio entis.

Sect. 1 Quibus arg. non videatur vera passio entis.

2 Non omnia quinque transcendentia, que enti addi solent, sint vere illius passionis.

3 Quid Scotus, & alij scholastici sentiant de formali significatione vnius.

4 Quid unum & relique simplices passionis possint addere enti.

5 Quid unum formaliter significet.

6 Vnum esse veram passionem entis, & quo pacto sit.

7 Solutio argum. qua initio proposita sunt.

6 Sit ne verum passio entis propria. Quæst.

1 Quibus argumentis non videatur propria entis passio. Sect.

2 Quid verum addat enti, quidque sit totum eius formale significatum.

3 Varia sententia de veritate.

4 Non omnem veritatem consistere in compositione, & diuisione: & Aduersariorum arg.

5 Dissoluuntur argumenta proposita contra secundam conclusionem.

6 Num veritas complexa, sit conformitas inter res enunciatiue conceptas, & conceptus apprehensiuos, an iudicatiuos.

7 Veritatem simplicem posse cerni tam in conformitate rerum, quam intellectus, argumentaque aduersariorum.

8 Explicatur vulgata veritatis definitio.

9 Solutio eorum, que contra tertiam conclusionem obiecta sunt.

10 Veritatem de qua est sermo, esse conformitatem rerum cum intellectu diuino.

11 Quibus argumentis impugnari possit proposita conclusio.

12 Solutio eorum, que proximè obiecta sunt.

13 Conclusio questionis, & solutio argumentorum initio questionis propositorum.

14 Diluuntur due quadam obiectioes contra solutionem quarti argumenti, & completur solutio.

7 Sit ne bonum propria entis affectio. Quæst.

1 Quibus arg. non videatur propria entis affectio. Sect.

2 Refutatio opinionis Hernei de formali significatione boni.

3 Refutatio opinionis Durandi.

4 Refutatio quarundam aliarum opinionum.

5 Vera sententia de formali significatione boni, & præcipua questionis conclusio.

6 Solutio primi argumenti partis negativæ initio propositi.

7 Solutio eiusdem argumenti, quod attinet ad relationes, & ea, que dicuntur mala.

8 Solutio secundæ, & tertij.

9 Solutio argumentorum Hernei, Durandi, & aliorum.

C A P . T E R T I O .

Primi Philosophi esse de primis principijs complexis agere: & quod nam sit omnium firmissimum.

Quas. 1 Vtrū hoc principium, Impossibile est idem simul esse, & non esse, sit omnium primū.

Sect. 1 Quibus rationibus non videatur primū.

2 Refutatio duarum opinionum, quae negatiuam partem questionis amplectūtur.

3 Affirmatiua partis approbatio.

4 Solutio argumentorum, quae initio proposita sunt.

CAP. QVARTO.

Aggreditur refutationem eorum, qui primū principium negabant: primūque contra totum hoc Philosophorum genus communiter disputat.

CAP. QVINTO.

Speciatim refellit eos, qui rationibus fal-

lacibus seducti primū principium nō admittebant.

CAP. SEXTO.

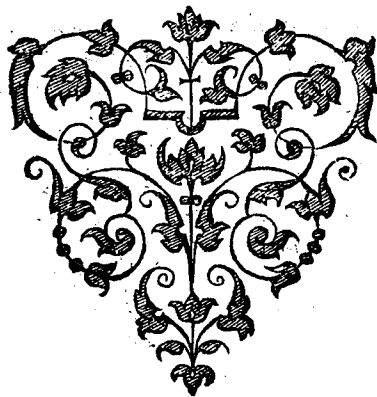
Disputat priuatim contra eos, qui propterea primū principium negabant, quod omnia, quae apparent, vera esse crederēt.

CAP. SEPTIMO.

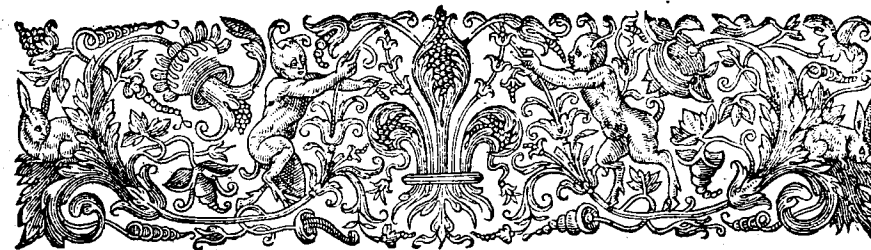
Defensio primo principio, quod negatiuum est, defenditur affirmatiuum illud, Necessesse esse, ut quodlibet sit vel non sit, idque docendo, non dari medium inter contradicentia.

CAP. OCTAVO.

Refutantur duo quaedam, quae impugnatas sententias sequuntur. Vnum est, non dari in rebus discrimen veri & falsi: alterum, tolli de medio distinctionem motus, & quietis.

INSTI

INSTITVTIONVM

DIALECTICARVM.

PRÆFATIO.

PETRVS A FONSECA

LECTORIS.

DEO inops fuit politioris Litteraturae superior aetas, ut cum omnes, qui Philosophiae studia consecrabantur, Aristotelici haberi vel-
lent, paucissimi esset, qui Aristotelem euoluerent. Arbitrabantur enim Aristotelicam doctrinam planius, & expeditius in Summulis quibusdam, ac Quaestionibus, quas diligentiorum industria pepererat, quam in suo Auctore contineri. Sed quantum ex magna parte id verum sit, non est tamen obscurum, quantum iacturam fecerit Philosophia, ex quo haec docendi discendique consuetudo probari cepit. Quotus enim quisque est, qui grauem illam Antiquorum eruditionem hisce riuulis contentus non dico consequi, sed aliqua ex parte imitari possit? Hoc cum animaduerneret nostra haec Conimbricensis Academia, aliarum quarundam recentis exemplo & instituto ducta, eam docendi rationem ab ipsis veluti incunabulis sequuta est, ut in explicandis libris Aristotelis omne studium & operam collocandam existimaret. Quo autem ex ea re uberior fructus perciperetur, prudenter statuit, ut ea quotidie praecceptores dictarent discipulis, quae de re, quam explicassent vel grauisissimi auctores, optime dixissent, ipsi Marte suo addenda esse iudicassent. Verum haec docendi ratio, etsi longè melior, & utilior, quam illa superior habebatur: tamen ob assiduam scribendi laborem,

incredibilem

incredibilem Discipulis, ut de Præceptoribus taceam, molestiam, difficultatēque afferebat. Tempus etiam, quod in docendo, ac disputando utilius poni potuisset, non sine magno incommodo in dictando consumebatur. Unde illud euenire necesse erat, ut nec libri omnes, qui in curriculo Philosophiæ numerantur, omnino absoluerentur, nec tam frequens esset, tamque diuturna, quam optabamus, disputandi exercitatio. Ut ergo, & labori Discipulorum consuleretur & iactura qualiscunque erat, studiorum Philosophiæ resarciretur, statuerunt Præpositi Societatis nostræ (cui Regium hoc liberalium Artium Gymnasium 9. abhinc anno à Christianissimo Rege Ioanne tertio traditum est) ut ego, quod in profitenda Philosophiâ aliquot annos posuissē, qua possem breuitate & perspicuitate eos libros Aristotelis exponerem, qui Auditoribus Philosophiæ explicari consueverunt. Fore enim existimabant, ut hac ratione & mea diligentia, & Typographorum opera, non modo discendi labor minueretur, sed aliquid etiam ad hæc studia lucis, & utilitatis accederet. Ego vero, cum mei tenuitatem ingenij non prorsus ignorarem, quantum obedienti fas fuit, hoc onus, quod meis humeris impar esse sentiebam, recusare conatus sum. Verum illi, in quorum ego voce Christum agnosco, studio iuuandi alios comoti, meâ potius facultatis seu (ut verius loquar) imbecillitatis periculum facere, quam ullam officij occasionem prætermittere voluerunt. Quâ igitur impositum mihi onus reiicere non possum, dabo quam diligentissimè operam, ut quod in me est, si non aliorum votis satisfecero, certè eorum, quibus meâ vitæ rationem commisi, iussui non desim. Interim tamen, dum commentarios in Aristotelem, Porphyriū, Isagogen conscribo, hæc Dialecticas Institutiones, cum ut fidei nostræ pignus, tum vero ut necessarias iis offero, qui intra limina Philosophiæ recipi cupiunt. Id enim negari nō potest, Aristotelem alioquin disertissimum, ita de industria, quo tarda nimirum ingenia excerceret, suam sententiam plurimis in locis oculuisse, ut Præceptoribus Dialecticæ necesse sit, non antè ad explicationem librorum eius accedere, quam totius Dialecticæ adumbratam imaginem Discipulis proponant. Sic enim fit, ut omnibus partibus Dialecticæ, quasi radio descriptis, multo planius & facilius ea quæ ab illo dicuntur, intelligantur. Nec tamen hi octo Libelli, eō consilio à me scripti sunt, ut ante Porphyrii Institutionem omnes explicentur (scio enim id commode fieri non posse) sed ut necessarius, ac præcipuis quibusque initio expositis, reliqua in alium locum differantur. Satius namque est, si nonnulla ex tribus primis mensibus, quos utiliter Academia nostra in huiuscemodi primis Institutionibus po-

nere consuevit, supersint, quam ut pars aliqua in hac totius Dialecticæ descriptione desideretur, aut certè breuior sit tractatio, quam ut perspicuitas & utilitas patiatur. Possunt itaque sex primi Libri, à Calendis Octobris ad diem Natalem Domini explicari: reliqui in eam anni partē differri, in qua studia ob immodicos calores remissiora esse solent. Ita enim fiet, ut sex illi aditum aperiant ad librum Categoriarum Aristotelis, ad libros de Interpretatione, deque Priori resolutione, qui, ut equidem spero excusis commentariis, dictandique lenitudine præcisa, ad Calendas usque Iulias enarrari poterunt. Extremi autem duo ad libros de Posteriori resolutione. Topicorum, & Elenchorum, qui à Studiorum instauratione inchoabuntur, viam munient. Eo autem libentius hoc quasi integrum Dialecticæ corpus confeci, quod videam multos præclari ingenij Iuuenes ab humanioribus litteris ad Iuris peritiā statim commigrare, qui, si vel hac Institutione prius imbuantur, multo maiores facturi sint in illis litteris progressus. Faxit Deus Opt. Max. ut noster hic labor, qui in eius gloriam, & multorum utilitatem confertur, & ipsi gratus sit, & profit omnibus, qui in bonis litteris institui volēt.

* *

ARGUMENTVM IN
OMNES LIBROS.

PRIMVS liber, propositis iis à quibus, quasi fundamentis totius Artis constitutio surgit, explicatæque natura Nominis & Verbi, quæ sunt apud Dialecticum prima orationis elementa, eas Nominum & Verborum nuncupationes exponit, quæ crebrius vsurpantur. Secundus disponit Nomina omnia & Verba in quasdam veluti classes, quæ Prædicamenta appellantur, expositis primùm Genere, Specie, differentia, Proprio, & Accidente: quibus ignoratis, Prædicamenta intelligi nullo modo possunt. III. agit de Oratione, eiusque formas ad Coniunctas vsque enunciationes persequitur: nec omnino eas, quæ expositione indigent prætermittit. IIII. Ad Diuidendi rationem totus confertur. In V. de Definitione differitur. VI. explicata in primis Consequentiarum vi & natura, Argumentationem, eiusque quattuor prima genera pertractat, Syllogismum, Enthymema, Inductionem & Exemplum: Qua in parte non tantum peritia iudicandi de apta & vitiosa Argumentatione traditur, sed etiam ostenditur generalis quædam ad Medium, Argumentum inueniendum via. VII. Agit de Demonstratione, ac Syllogismo Dialectico: Quorum causa Locos commonstrat, è quibus omnia Argumentorum genera depromi possunt. Tum differit de Ordine: Sic enim Aristoteles eam Iudicij partem appellat qua Argumentorum inter se dispositio continetur. VIII. Tandem explicat Fallaces Syllogismos (Pseudographum ille & Sophisticum nominat) vt Dialecticus expedite intelligat quomodo eluendæ sint Sophistarum captiones: Quod vt commodius fiat, ea quæ recentiores de vsu Nominum, quam Suppositionem vocat, deque aliis quibusdã Nominum affectionibus vtiliter tradiderunt, moderatè adiungit.

INSTI-

INSTITVTIONVM
DIALECTICARVM

LIBER PRIMVS.

De Necessitate, Nominibus & Natura huius Artis.

CAPVT PRIMVM.

QM omnis doctrina, quæ ratione perficitur. Differendo (id est, ex notis ignotum aliquid oratione patefaciendo) tradatur, in differendo autem multi errores contingant, necessariò Ars aliqua quærenda fuit, quæ aptas differendi formas ostenderet, ne falsa Doctrina pro vera aliquando obreperet. Hanc Artem qui inuenerunt, Dialecticam nominarunt, postea veteres Peripatetici Logicam appellauerunt. Et rectè quidem vtrique. Nam Dialectica dicitur Latine Differendi ratio, siue doctrina. Quod enim Græcis est διαλέγεσθαι, vnde hoc nomen ducitur, idem est Latinis Differere. Eadem nominis interpretatio, vel Cicerone auctore, in Logicæ verbum conuenit. Obscura, inquit, questio est, quam πειρὰ διυατῶν appellant, totaque est Logica, quam rationem Differendi voco. Quinetiam eadem oratio facile & expedite naturam huius artis ex proprio fine declarat. Nam etsi ipsum Differendi opus omnibus Disciplinis commune est (omnes siquidem ignorationem aliquam ex notis concessis depellunt) docet tamen quonam modo Differendum sit, ad eamque rem communes leges, ac præcepta tradere, hoc sibi Dialectica, vt proprium finem, quo à cæteris distinguitur, vendicauit. Aprissimè igitur definitur Dialectica, Differendi doctrina, quasi ars, quæ docet omnes formulas Differendi, hoc est, incognita ex cognitis oratione Patefaciendi. Hinc fit, vt non sine causa dixerint grauissimi Auctores, hanc vnam facultatè cæteris omnibus formandis Artibus esse necessariam, quam proinde alius, Apicem disciplinarum: alius, Disciplinarum disciplinam: alius & Artium maximam, & Lucem omnium appellare nõ dubitat. Præscribit siquidè omnes Differendi modos, quibus quæque doctrina comparatur, ac continetur, vt dictum est.

Definitio
Dialectica.

Plato 7. de
Repub.

D. Augustin.
3. contra A-
cadem. & 2.
de Ordi. Cic.
de Claris ora-
tor.

I. post. 1. &
I. Metaph. 7.
text. 48.
Cur hæc Ars
necessaria.
Refert hoc ad
Top. Cicero.
Notatio no-
minum huius
Artis.

Lib. de Pate.

Finis pro-
prius huius
Artis.

Alb. Mag. in
Porphy. Tra-
ctat. 1.

T. methé

Definitionem Dialectica ex Topicis desumptam, non conuenire in
totam hanc Artem.

CAPVT II.

SE d aliquis fortassè parum attentè ingrediens, in ipso statim li-
mine offendet, dicetque eam, quam nos tradidimus Dialecticæ
diffinitionem

Obiectio.

diffinitionem non esse Aristotelicis probandam, quod alia circumferri soleat, ex initio Topicorum Aristotelis in hunc modum desumpta, *Dialectica, est Methodus, siue Ars ratiocinandi de quacunque Quaestione proposita ex Probabilibus.* Occurres tamen Aristotelis consilium non esse, vt ex loco citato eliciatur totius Dialecticæ definitio (cùm alibi asserat ad Dialecticam pertinere, vt agat de omnibus Syllogismis, hoc est, vt sit generalis quædam Ars ratiocinandi, siue ex Probabilibus argumentis, siue ex Necessariis) sed vt depromatur inde Definitio cuiusdam partis, quæ, quia vsu frequentissima est, suo quasi iure nomen totius Artis, velut proprium sibi vendicat. Itaque Definitio illa quam tradidimus, quasi totius Artis generalis Definitio amplectenda est.

De subiecto Dialecticæ.

CAP. III.

Subiectum
Dialecticæ.

His facillè intelliges, Subiectum attributionis Dialecticæ (ad quod nimirum tota eius consideratio refertur) esse Orationem, qua incognitum ex cognitis aperitur. Namque in hac vna tradenda & explicanda, omnis Dialecticorum cogitatio curaque consumitur, vt ex dictis apertum est. Hanc Cicero, quasi aliud agens, *Orationem Philosophorum*, appellat, ea de causa, vt arbitror, quod Philosophis sit familiaris, ac penè propria. Alio vero loco Varronis personam sustinens, vt eam à perpetua & fusa Oratorum Oratione distinguat, vocat: *Orationem Ratione conclusam*, præsertim, quia nihil est adeo proprium Rationi, quam vt ex notis ad ignota progrediatur. Non desunt quoque ex recentioribus, qui *Modum Sciendi*, appellandum putent. Verùm priores duæ nuncupationes non nihil obscuritatis habent: tertia, si Sciendi verbum propriè accipiatur, astrictior est, quam res, quæ significatur. Neque enim omnis Oratio, quæ notis ignotum aliquid patefacit Scientiam parit, cum sæpè Opinionem, aut quandam aliam cognitionem efficiat. Vt ergo sequentia cum superioribus consentiant simulque apertior, ac planior sit nuncupatio, percommode vocari potest, *Differendi Modus*. Qua vero ratione, Argumentatio, aut Syllogismus, rectè dicatur Subiectum Dialecticæ, paulò post dicemus.

Academ. se-
cunda editio.
lib. 1.Differendi
modus. cap. 5.In Oratore ad
Brutum.

Recentioribus.

De tribus generalibus Differendi modis tribusque primis Dialecticæ partibus.

CAPVT IIII.

Diuisione, de
fnstione, &
Argumenta-
tione, omnis
cognitio com-
paratur.

Res autem sunt generales Differendi modi, qui deinde in alios minutius conciduntur, Diuisio, inquam, Definitio, & Argumentatio. His enim tribus quasi Instrumentis, omnis cognitio rei incognitæ, ex notis ac perspicuis conquiritur. Nam Diuisio, tanquam diligens quædam exploratrix, omnia rerum genera, & partes singulorum excurrens, totam Entis confusio- nem explicat: Tum deinde exploratis ita omnibus & quasi ante oculos positis, accedit Definitio veluti lumen ad singula illustranda, quæ cum doceat, quid quæque res commune habeat cum cæteris, quid sibi proprium, & peculiare, naturam cuiusque suis finibus circumscribit:

Ad

Ad extremum Argumentatio multò efficacior superioribus, quid præ- terea cuique conueniat apta ratione concludit. Ex his tribus Instru- mentis, quibus tres primæ partes Dialecticæ, respondent, duo tantum posteriora posuit Aristoteles primo Metaphysicorum libro, cùm dixit *Omnem disciplinam Demonstratione, id est, Argumentatione, aut Definitio- ne comparari.* Diuisionem verò, etsi alio loco quemdam cognoscendi modum esse non negauit, tamen non tantum in ea momenti esse cre- didit, vt ipsam faceret vnum per se comparandæ disciplinæ instrumen- tum. Quamobrem ad definitionem cui materiam subministrat, a vi- detur eam reuocasse. Planius certè hac in re locutus est Plato, qui Di- uisionem quasi diuersum Differendi modum à cæteris distinxit. Hinc Cicero Epicurum incitiæ coartuens, quod nullam Dialecticæ partem attigerit, eandem hanc (quam nos generalem tradidimus) Modorum Differendi diuisionem planè significauit: *Iam in altera, inquit, Philo- sophia parte, qua est querendi, ac differendi, que λόγῶν dicitur iste vester plane, vt mihi quidem videtur, inermis ac nudus est, tollit Definitiones: nihil de diuidendo ac Partiendo docet: non, quo modo efficiatur concludaturque Ratio, tradit.* Hinc etiam Porphyrius, vt significaret Isagogen suam vniuersæ Dialecticæ conducere, dixit, eam non modo ad Categoriarum doctri- nam (in quo libro prima omnium modorum differendi elementa tra- duntur) sed etiam ad omnem Definiendi, Diuidendi, ac Demonstrandi rationem conferre. Hinc quoque Diuus Augustinus, cùm de origine Artium loquitur, asserit, rationem Definiendo, Diuidendo, Colligendo, non solum digessisse Grammaticam, sed etiam ab omni falsitatis irre- ptione defendisse, idque sine præsidio Dialecticæ, quam primo quasi partu edidisset, facere non potuisse: quasi his tribus generalibus Disse- rendi instrumentis edocendis posita sit formatrix omnium Artium Dialectica. Ita ergo fit vt res sint generales Differendi modi, in quibus tradendis tres primæ Dialecticæ partes versantur.

In præfatione.

Boëtii. initio
Topic. Cicer.

Quòd Aristoteles solam tertiam Dialecticæ partem ex instituto tradiderit.

CAPVT V.

Cur Arist. de
sola argumen-
tat. ex insti-
tuto disputet.

LVD tamen animaduertendum est, Aristotelem ex his tribus Dialecticæ partibus, solam tertiam ex instituto tra- didisse. De Diuisione siquidem & Definitione, non, nisi quatenus ad inuentionem argumentorum sunt vtilis dis- putauit. Hoc autem, vel ea de causa fecit, quod in definitione ac Diui- sione, quòd ad Dialecticum attinet, minus negotii esse credidit, quàm vt per se tractandæ viderentur, vel quia in sola Argumentationis tra- ctatione (quam a ipse sibi, quasi primo auctori arrogat) ex instituto laborandum sibi esse existimauit sæpius enim Definiendi doctrinam à Socrate primum traditam affirmat. Diuidendi rationem velut Pla- tonis inuentum sæpe deprimit. At Scientiam Ratiocinationum Syllo- gismorumue (ad quos cætera Argumentationum genera reuocantur) adeo asseueranter sibi ascribit, vt sepe Syllogismi nihil omnino ab aliis accepisse assermet, sed sibi primum quod eorum arte ingenti la- bore

Duos tantum
differendi mo-
dos posuit Ari-
stoteles.a 1. Met. ca. 7.
text. 48. Idem
Albe. in Por-
phy. tractat.
1. cap. 5. Vt in
Phedro, Sa-
phista, & Ci-
cero 1.
de fini.Albert. Ma-
gnus in Por-
phy. tract. 1.
cap. 5.a 2. Elen. ex-
tremo.
b 1. Meta. 6.
15. & 13.
Metaphy. 4.
c Vt 1. Pri. 32.
& 2. post. ca.
text. 4.

^a In lib. post.
^b Lib. Topic.
 Quatenus
 subiectū Dia-
 lectica rectē
 dicatur Ar-
 gumētatio aut
 syllogismus.
 Inuentionem
 & iudiciū ad
 doctrinā Ar-
 gumētationis
 pertinere.

bore inuenerit, magnam gratiam deberi. Itaque ex tribus generalibus differendi modis, solam Argumentationem, atque ad eodē ferē eius præcipuam formam quæ Syllogismus Ratiocinatione dicitur tractandam suscepit Aristoteles. Quam tamen ita tractauit, vt non modò eas Ratiocinationes, ^a quæ ex Necessariis argumentis rem confirmant, sed etiam eas, ^b quæ ex probabilibus, Verisimilibusve aliquid probant, diligentissimè sit persequutus. Hinc fit, vt qui Dialecticam ea tantum ex parte, qua ab Aristotele tradita est considerant, meritò asserant Dialecticæ subiectum esse Argumentationem, aut certè Syllogismum, ad quem reliquæ Argumentationum formæ rediguntur. Hac etiam ratione intelligendum est diuidi Dialecticam in partem inueniendi, ac Iudicandi. Inuentio enim (vt Authores huius diuisionis definiunt) est ratio exquirendi Argumenta. Iudicium verò est doctrina accommodandi hæc ipsa, ad propositum concludendum, quorum vtrumque ad tractationem Argumentationis pertinere luce claritas est. Quod si nomina Inuentionis & Iudicii latius accipiantur, quàm ab Authorib. huiusce diuisionis exponuntur, non dubium est, quin ad totam Dialecticæ Artem hæc Diuisio aptari possit. Nam sine Inuentione, & Iudicio, generali significatione acceptis, non solum Argumentatio confici non potest, sed ne vlla quidem Definitio, aut Diuisio. Id quod Boëtius diligenter aduertit. Verum de iis, vt de cæteris deinceps breuiter attingenda sunt, alio loco fusius disputabimus.

Alb. Mag. in
 Por. tracta. 1.
 Scotus ibidē.

Ad Topic.

De partibus, & ordine tractationis Dialecticæ.

CAPVT VI.

VIA igitur Diuisio, Definitio & Argumentatio hoc commune habent, quod sint Orationes, partes autem Orationis sunt Nomen & Verbum, nam cætera omnia quæ in oratione cernuntur, aut ad Nomen & verbum reuocantur, aut potius supplementa Orationis, & colligationes partium eius, quàm partes, putanda sunt: primum ^c nos de Nominibus, ac verbis agemus deinde de ^d Oratione, postea tria illa Orationum genera, Diuisionem, inquam, Definitionem & Argumentationem ita persequemur, vt primo ^e loco de diuisione, proximo ^f de definitione, extremo ^g de Argumentatione differamus. Sic enim & naturæ & doctrinæ ordinem tenebimus, quorum ille à minùs perfectis ad perfectiora, hic à facilioribus ad difficiliora paulatim progreditur. Nec vero aliquis à litteris, quæ minimæ sunt Orationis particulæ, ordiendam esse hanc tractationem putet, propterea quòd Natura in rebus efficiendis à minimis ad maiora progrediatur. Nam vt Naturæ Ordo in aliqua Arte seruetur, non est opus vt sumatur initiū ab iis, quæ omnino, ac simpliciter minima sunt sed ab iis, quæ in ea Arte sunt minima. Litteræ autem etsi simpliciter sint minimæ partes Orationis: tamen earum consideratio non pertinet ad Dialecticam, sed ad Grammaticam. Ita non est, cur à Litteris, & non potius à Nominibus & verbis ordianda sit Artis Dialecticæ tractatio. Hanc ergo de Nominibus, & verbis disputationem bipartitam faciamus

^a Lib. 1. & 2.
^b Libro. 3.
^c Libro. 4.
^d Libro. 5.
^e Libro. 6. 7.
^f 8.
 Ordo naturæ
 Ordo doctrinæ.
 Obiectio.
 Dilutio.

Aristotel. 3.
 Rhetor. ad
 Theo. 2. Plato
 in Sophistico.
 D. Augustin.
 initio Categoriarum.
 Ammonius. Boet.
 & D. Thom.
 in 1. Peribet.

faciemus. Priori loco de Nominum & verborum varia nuncupatione dicendum est, proximè cogenda sunt omnia in decem quasi classes, quæ κατηγορηται, id est, Prædicamenta ab Aristot. dicuntur, vt facillè inueniri possint ad omnia Orationum genera struenda. De vsu autem Nominum & Verborum, quem recentiores Suppositionem vocant, de quæ aliis quibusdam eorum Affectioibus, ad finem harum Institutionum, (quòd commodius in eum locum differri videantur) differemus.

Lib. 8.

De quibus Nominibus & Verbis agendum sit. CAP. VII.

NOMINVM & verborum tria sunt genera, quædam Mente fabricata, quædam Voce, alia Scripta. Ea enim quæ sunt in voce, sunt signa eorum quæ sunt in mente: & Scripta eorum quæ in Voce consistunt. Quamquam verò hæc omnia ad Dialecticam pertineant (trahit enim Dialectica omnes Differendi modos, qui non modo externa Oratione, sed etiam interna perficiuntur) tamen ne tot genera Nominum & Verborum, confusio-nem in progressu pariant, de solis Vocalibus agendum est: præsertim cum omnis Differendi ratio, quæ in Vocibus traditur, facillè ad Orationes mentis, & Scriptas possit accommodari. Sed obiicit aliquis in hunc modum: Vocalis Oratio totam ex Oratione mentis vim habet, teste Aristotele, qui hoc ipsum vsque adeo verum esse putat, vt fateatur Demonstrationem, quæ omnium Argumentationū firmissima est, & omnino Syllogismū, non in Oratione externa, sed in ea quæ in Mente, efficitur, consistere: quod etiā in cæteris Differendi modis, pari ratione fieri necesse est. Igitur si vnum tantū genus Verborū, ac Nominum tractandum videtur, de Métalibus potius, quàm de Vocalibus agendū est.

Tria genera
 Nominum &
 Verborum. 1.
 Peri. 1.

Obiectio.

1. Post. 8.
 Text. 25.

OCCURRENDVM est tamen, etsi Oratio Vocalis totam ex Mentali vim habeat, tamen quia voces, quàm conceptus, multo sunt patentiores & dilucidiores, in Vocibus potius, quàm in Conceptionibus Mentis, tradendam esse Dialecticam, sicque de Vocalibus potius Nominibus & verbis, quàm de Mentalibus agendum esse: id quod Aristotelés & cæteri omnes, non hac tantum ratione fecerunt, sed etiam, quia interna Oratione nemo alterum docere potest: incognitaque ex notis alij patefacere: quod tamen quo pacto faciendum sit, Dialecticus tradere debet. Eadem quoque ratione Vocalia potius Nomina quàm Scripta tractantur à Dialecticis, quia nimirum Vocalis Oratio longè clarior est, quàm Scripta: Accedit eò, quòd multò etiam communior, & vsurpator. Nos igitur has ob causas, solam Vocallem Orationem tractaturi, de iis tantum Nominibus ac Verbis, quæ in Voce consistunt differemus. Sed quia perutile erit tria hæc Nominum & verborum genera prius inter se quoad significandi rationem conferre, antè omnia dicendum est, ^a quid sit Significare, quamque varia sint Signorum, ac Significationum genera: ^b Deinde aperendum est, quo pacto Conceptus, Voces, & Scripta significant: ^c Tandem ad explicanda ea Nomina & verba, de quibus agere instituimus, aggrediendum.

Vocalis oratio
 ex métali vim
 habet.

De solis Vocalibus
 Nominibus &
 Verbis
 agendum.

^a Cap. 8. 9.

^b Cap. 10. 11.

^c Cap. 12. & 6.

De Signis formalibus & instrumentalibus. CAP. VIII.

Significare
quid.

T QVE vt alitè, & à capite Significandi modos, repetam, Significare nihil aliud est, quàm potentia cognoscenti aliquid repræsentare. Cùm autem omne, quod aliquid repræsentat, sit Signum rei, quæ repræsentatur, efficitur vt quicquid rem aliquam significat, sit signum eius. Quare cùm is qui loquitur aut scribit, dicitur Significare sententiam aut volùtatem suam, non aliter id accipiendum est: quàm quo pacto is qui lignis ignem admouet, vrere ligna dicitur. Vt enim hic dicitur vrere, quia id applicat quod vrut, sic is qui loquitur, aut scribit, dicitur Significare sententiam, volùtatemve suam, quia exhibet Signa, quæ quid ipse sentiat aut velit, significant: qualia sunt verba, Scripta, Nutus, & alia huiuscemodi.

Dua signorū
diuisiones.

PORRO Signa duabus diuisionibus dispartuntur: altera in Signa formalia, & Instrumentalia (liceat enim ita loqui); altera in Naturalia, & ex instituto. Signa Formalia sunt similitudines, seu species quædam rerum significatarum in potentiis cognoscentibus consignatæ, quibus res significatæ percipiuntur. Huius generis est similitudo, quam mons obiectus imprimit in oculis: item ea quam amicus absens in memoria amici reliquit: item ea, quam quis de re quam nunquam vidit, effingit. Dicuntur autem Formalia Signa, quia formant, & quasi figurant potentiam cognoscentem. Signa Instrumentalia sunt ea, quæ potentiis cognoscentibus obiecta in alterius rei cognitionem ducunt: Huius generis est vestigium animalis in puluere impressum, fumus, statua, & alia huiusmodi. Nam vestigium est signum animalis, à quo impressum est: fumus verò, ignis latentis: statua denique, Cæsaris, aut alicuius alterius, Hæc dicuntur Signa Instrumentalia, vel quia his quasi instrumentis, conceptus nostros aliis significamus: vel quia quemadmodum artifex, vt instrumentum, sic potentia ad cognoscendum apta, vt hoc Signorum genere rem aliquam cognoscant, necesse est vt hæc signa percipiant. Hinc colliges apertissimum discrimen inter hæc Signa & superiora: Illa siquidem non sunt à nobis necessariò percipienda, vt ipsorum perceptione in rei significatæ cognitionem veniamus. Hæc autem nisi percipiantur, nemini alicuius rei cognitione adducunt. Differunt etiam hac ratione, quòd priora illa, nec admodum vitatè nominantur Signa, nec satis propriè dicuntur repræsentare: hæc verò posteriora, maximè. Vnde D. August. quasi complexus omnia, quæ populari sermone signa dicerentur, hoc modo signum definiuit *Signum est, quod & seipsum sensui, & præter se aliquid animo ostendit.*

Signa instru-
mentalibus.Alterum dis-
crimen.Signa forma-
lia.Discrimen in-
ter signa for-
malia & in-
strumentalia.Lib. de prin-
cipis Dial.

De Signis Naturalibus & ex Instituto. CAP. IX.

SIGNA Naturalia sunt, quæ apud omnes idem significant: seu potius, quæ suapte natura, aliquid significandi vim habent. Quomodo gemitus, est Signum doloris: & risus, lætitiæ. Signa verò ex instituto sunt, quæ ex hominum volùtate, & quadam quasi compositione significant. Quorum rursus

Signa natura-
lia.Signa ex in-
stituto.

rursus duo sunt genera. Nam quædam significant ex Impositione, vt pote Voces, quibus homines colloquuntur, & Scripta, quibus absentes inter se communicant: alia ex Consuetudine, & communi vsurpatione quo pacto ea quæ pro foribus appenduntur, significant res venales. Eorum porò quæ ex Impositione significant, duplex est significatio: propria, & impropria. Propria est quam sibi Signa ex propria impositione vendicant, qualis ea est, qua vox Homo significat veros homines, & Leo veros Leones. Impropria est ea, ad quam ob aliquam rerum affinitatem signa traducuntur: eiusmodi est illa, qua homo significat homines depictos, & Leo viros robustos. Ferè autè verba ad aliquem modum (τρεπον. Græci vocant) traducta, & immutata impropria habent significationem: vt quæ per Metaphoram, Catachresim, Metalepsim, & Metonymiam immutantur. Dixi autem ferè, quia saltem quæ per Onomatopœiam significat, nò videntur improprie vsurpari, Quis enim dicat hanc dictionem, *Clangor*, imitatione rei fictam, improprie significare sonum tubæ, & *Latratum*, vocem canis domestici: De Sinecdochè, & antonomasia alij iudicent. Sed hæc quæ de Propria, & impropria significatione breuiter attigimus, à Grammaticis petenda sunt. Eorum rursus, quæ propriè significant, quædam dicuntur Categoremata, quædam Syncategoremata. Categoremata, teste Cicerone appellantur ea, quæ de quodam aut quibusdam dicuntur vt *Cræsus*, *Diues*, & similia. Hæc enim dictio *Cræsus* de vno quodam homine dicitur, *Diues* de multis. Nec refert quòd Cicero nomine Categorematis, res significatas intelligat, nos verò ipsa Signa rebus significandis imposita. Vtraque enim aprè appellantur Categoremata, quasi Dicibilia, quia de vno, aut pluribus dicuntur. Syncategoremata vero (quasi dicas, Categorematis conducentia) vocantur ea, quæ non dicuntur de aliquo, aut aliquibus, sed tamen Categorematis, vt certum orationis sensum efficiant, adiumentum afferunt: vt *Cræsi*, *Diuitis*, *Docte*, *Sapienter*, *Omnis*, *Nullus*, *Si*, *Cum*, *Aut*, *Ab*, & cætera huiusmodi. Hæc de variis Signorum, & significationum generibus videntur satis. Proximum est vt quo pacto Conceptus, Voces, & Scripta significant, dicamus.

Ex impositio-
ne.Ex consuetu-
dine.Significatio
Propria.

Impropria.

Ferè omnes
tropi impro-
prium signifi-
cationem con-
tinent. Vide
Quintilianū.
lib. 8. ca. 6. &
lib. 9. cap. 1.Categorema-
ta 4. Tusculi.Tum res, tum
signa rerum,
dicuntur Ca-
tegre mata.
Syncategore-
mata quæ di-
cantur.

Quo pacto Conceptus, Voces, & Scripta significant. CAP. X.

PRIMVM, Conceptus sunt Signa formalia: Voces autem, & Scripta numerantur in Instrumentalibus, vt recentiores no-
tant. Nam Conceptus, sunt similitudines quædam rerum si-
gnificatarum in intellectu consignatæ, quas non necesse est cognos-
cete, vt ipsarum iuteruentu res significatæ cognoscantur: Voces autem
& Scripta, sunt Signa externa, quæ, nisi potentiis cognoscentibus ob-
iiciantur, in cognitionem rerum significatarum neminem inducent.
Deinde, Cōceptus sunt Signa naturalia earum rerum, quas significant,
Voces autem, quibus colloquimur, & Scripta, quibus cum absentibus
cōmunicamus, sunt signa ex instituto. Cōceptus enim, vt ait Arist. sunt
idem suapte natura apud omnes, hoc est, idem apud omnes signifi-
cant: Voces verò, & scripta, non item, vt satis apertum est. Denique

Primum dis-
crimen signi-
ficationis Cō-
ceptuum à si-
gnificatione.
Vocum &
script.Secundum dis-
crimen.
Tertium dis-
crimen.

L. Peri. I.

Conceptus significant res immediatè, id est, nullo alio interiecto Signo: Voces autem interuenientibus rerum Conceptibus, quorum sunt proxima signa & notæ, vt ait Aristoteles, scripta verò, non solum interuenientibus rerum Conceptibus, sed etiam mediis Vocibus. Id enim, quod Scripta proximè obiciunt menti, sunt Voces. Multi siquidem legendo expriment Voces, quas Scripta significant, nullum interim formantes Conceptum rerum significatarum vt patet in iis qui Latinas literas legunt, nec tamen intelligunt.

1. Peri. 1.

Nota.

VERVM non est necesse, vt cum ego audio vocem significatiuam alicuius rei, duo in me gignantur Conceptus, alter ipsius conceptus rei, alter rei significatæ. Nec item cum lego verbum aliquod apud Aristotelem, opus est, vt tria concipiam, Vocem, quæ rem significat, quæque vocabulo respondet, Conceptum rei, & Rem significatam. Mens enim celeritate sua, statim præuolat ad rem, prætermittis sæpe mediis signis, interiectis inter primum signum, & rem significatam.

Mens sæpe prætergreditur signa media.

De Conceptu Medio & Ultimo.

CAPVT XI.

Duo semper gignantur conceptus, cum proponitur vox, aut scriptura significans ex instituto.

ILLVD tamen est omnino necessarium, vt cum audimus Voces, aut legimus Scripta significatiua ex Instituto, duo semper in nobis Conceptus gignantur, alter, ipsius Vocis aut Scripturæ, qui in homine etiam ignaro idiomatis gigni potest, alter, rei significatæ, qui non gignitur, nisi in eo qui tenet significationem vocabuli. Voces namque, & Scripta sunt signa instrumentalia, vt dictum est, quæ necessario sunt percipienda, si ipsorum interuentu res significatæ cognoscendæ sunt.

Cap. 10.

Ac prior ille Conceptus dici solet, Non vltimatus: posterior, Vltimatus. Aptius tamen ille diceretur, Medius: hic, Vltimus. Inter quos conceptus hoc discrimen perspice, quod Medius significat naturaliter ipsam Vocem, aut Scripturam quæ proponitur, cum sit naturalis imago Vocis, aut Scripturæ. Vltimus vero ab ipsa eadem Voce, aut Scriptura ex impositione significatur. Nam cum homines imponunt Voces, aut Scripta rebus significandis, simul etiam imponunt eadem significandis Conceptibus rerum: id quod Aristoteles, quod ad voces attinet, planè significat cum ait, Voces esse notas, seu signa Conceptuum, non ita tamen, vt idem apud omnes significant. Addunt Recentiores, Conceptum Medium significare ex Impositione, & Conceptum Vltimum, & rem, quam vltimus naturaliter significat: Verbi causa Conceptum medium huius vocis, homo, significare ex impositione & conceptum vltimum eiusdem vocis, qui quidem est naturalis conceptus hominis, & hominem ipsum: nam cum Voces, aut Scripta imponuntur rebus significandis, simul etiam ex quadam consecutione, videntur imponi Conceptus naturales ipsorum. Cui sententiæ, cum vera videatur, non repugnabo. Sed missis iam hoc loco Conceptibus, & Scriptis, ad tractanda deinceps Nomina, & Verba vocalia aggrediamur.

1. Peri. 1.

Discrimen inter conceptum mediū & vltimum.

Conceptus medius significat ex impositione & conceptū vltimū & rem significatam.

De Nomine. CAP. XII.

NOMEN, est vox significans ex instituto, definitè, ac sine tempore, cuius nulla pars significat separatim, quæque adiuncto, Est, aut, nõ est, efficit orationem, quæ verum aut falsum significet: vt, Homo, Socrates, & aliæ huiusmodi voces. In hac definitione Vox

1. Peri. 2.

reiciit Conceptus & Scripta. Significans, reiciit eas voces, quæ nihil significant, vt Blictri, & alias huiusmodi. Ex instituto, reiciit voces significantes naturaliter, vt gemitus, & alias permultas Interiectiones. Definitè, reiciit Nomina & Verba Infinita, vt Non homo, Non valet, quæ Aristoteles non simpliciter Nomina, aut verba, sed Nomina Infinita, & verba Infinita appellanda esse censet, eo quod nullum certum entis veri aut ficti, conceptum intellectui subiiciunt: cum & de iis quæ sunt, & de iis quæ non sunt, dicantur. Sine tempore reiciit Verba infinita & Participia quæ quidem omnia tempus adsignificant. Nam etsi pleraque Nomina significant Tempus, vt Dies, Hora, Annus, nullam tamen certam differentiam Temporis, Præsentis scilicet, Præteriti, aut futuri suæ significationi adiungunt, quod quidem est, ad significare tempus, seu significare cum tempore. Illud verò, cuius nulla pars significat separatim, reiciit Orationes: Omnis namque Orationis pars aliqua, separatim, ac per se, in ipsa Orationis structura significat: vt in his duabus orationibus, Homo albus, Homo sedet, cernere licet: in nullo autem Nomine, etiam si compositæ figuræ sit, qualia sunt Respublica, & Senatusconsultum pars vlla quicquam declarat separatim. Illud denique. Quæque adiuncto, Est, & cæter. reiciit casus Nominum, vt Platonis, Platoni, & reliqua omnia Syncategoremata, vt Coniunctiones, & Præpositiones, immo etiam, vt quidam volunt Adiectiua adiectiuè accepta, vt Candidus: Quoniam apposito hisce verbo, Est, siue affirmato, siue negato, nunquam efficitur oratio quæ verum aut falsum significet, quod perspicuum erit, si dicas Platonis est, Platonis non est, & ita in cæteris.

Nomina & verba infinita.

Quid significare cum tempore.

Infra 3. lib. cap. 1.

Adiectiua adiectiuè accepta.

Quod si quis obiiciat, multa esse Pronomina, quæ adiuncto verbo, Est, efficiant orationem, quæ verum aut falsum significet, quales hæ sunt, Ego sum, Tu es, Ille est, quare Pronomina esse Nomina, quod videtur absurdum: Occurres Pronomina non ratione sui id efficere, sed ratione Nominum, pro quibus in Oratione ponuntur: hanc autem extremam Nominum conditionem sic esse intelligendam, vt Nomen ratione sui id efficere dicatur.

Qua ratione pronomina reiciantur à definitione Nominis.

Quanam partes significant per se, in ipsa totius Vocis structura.

CAPVT XIII.

VERVM, quia non facilè est internoscere, quæ partes significant separatim, ac per se in ipsa totius vocis compositione, quæ vero minimè, duo traduntur à recentioribus Documenta quibus id deprehendere possimus. Alterum est, Ea pars Vocis, quæ, vt est in tota voce, peculiarem ingenerat in mente notionem, significat per se in eiusmodi voce.

Primum documentum.

HINC colligimus, nec *Do* nec *Mimus*, quicquā significare per se in hac dictione, *Dominus*, Nam cum tota dictio auditur, in nullius mente duo gignuntur conceptus, quorū alter respondeat parti *Do*, alter, parti *Minus*. At verò, quia audita hac oratione, Vir sapiens, duę in nobis producuntur notiones, duabus his partibus, Vir & Sapiens, respondentes, intelligimus easdem partes, per se, in ipsa totius Vocis structura significare. Alterum documentum est, Ea pars totius Vocis cuius significationem qui tolleret, efficeret, ne tota vox significaret id quod antea significat per se in ipsa totius Vocis compositione. Hinc colligimus partes, harum dictionum, *Dominus*, *Respublica*, & aliarum huiusmodi, siue simplicis, siue compositæ figuræ, quæ significant extra ipsam totius compositionem, non significare quicquam in totis Vocibus. Nam etiam si quis huiusmodi partium significationem tolleret, non idcirco tamen efficeret (vt totæ ipsæ ac integræ dictiones, suas amitterent significationes, quod contra omnino dicendum esset in hac oratione, *Homo sapiens*, & in cæteris Vocibus huius generis. Causa est, quia Voces prioris generis, totæ ac integræ imponuntur ad significandum, quæ autem in posteriori genere numerantur, non nisi per partes. Hinc enim primū fit, vt cuique illarum, vnus tantum respondeat conceptus, harum autem singulis, plures. Deinde hoc sequitur, vt illæ non desināt significare, etiam si à singulis partibus suis alias significantibus, tollatur significatio, hæc verò desinant: Verum tamen multæ sunt Voces, quæ etsi simpliciter orationes sint, multasque notiones in mēte gignant, tamen inopia vocabulorū pro Nominibus vsurpantur, quibus proinde auditis, simplices formamus conceptus, quales sunt *Summus Pont. Alexander Magnus*, *Corpus animatum*, & aliæ huiusmodi.

Secundum documentum.

Causa vtriusque documentum.

Multa orationes inopia vocabulorū pro nominibus vsurpantur.

De Verbo, C A P. X I I I L

1. Peri. 3.

VERBUM est Vox significans ex instituto, definitè ac cum tempore presenti, cuius nulla pars significat separatim, & semper eorū quæ de alio prædicantur, est nota, vt Valet, Disputat. Omnes particulae huius definitionis perspicuæ sunt ex dictis, præter extremam, cuius hic est sensus, Et semper cum in Enunciatione ponitur, est signum eius quod in ea prædicatur, seu, vt planius dicam, Et semper cum in Enunciatione ponitur, prædicatur vice sui significati: Exempli causa in hac enunciatione, *Socrates disputat*, hoc verbum, *Disputat*, prædicatur de *Socrate*, loco rei quam significat, & sic cætera. Enunciatio verò, vt obiter dicam, est oratio quæ verum vel falsum significat. Prædicari autem, est affirmari aut negari de aliquo siue id verè fiat, siue falsò. Vnde Prædicatum dicitur id, quod de aliquo affirmatur, aut negatur. Subiectum verò id, de quo affirmatur aut negatur Prædicatum. Sed de hisce, ^a inferius. Hac igitur extrema definitionis particula, reiciuntur Verba præsentis temporis quæ non sunt Indicatiui modi, vt *Disputa*, *Disputare*, & Participia eiusdem temporis, vt *Disputans*, Quæ quidem superioribus particulis reici non possunt. Reiciuntur ergo, quia quædam eorum reperias, quæ nunquam prædicentur.

Ammon. & D. Thom. ad eundem locū.

Prædicari.

Prædicatum. Subiectum.

^a Lib. 3. cap. 3. Lib. 6. c. 9.

centur, vt Disputat. Alia verò quæ etsi nonnunquā prædicetur, aliquando tamè non prædicatur, vt Disputare, Disputas, & similia. Si enim dicas Disputare est de quæstione proposita cū altero cõtendere, Disputas loquitur, nec illud Disputare, nec illud Disputas prædicabuntur. Sola igitur, ac omnia Verba finita præsentis tēporis Indicatiui modi cōprehenduntur in hac Definitione, vt Disputo, Disputas, De ambulo Deambulas.

Verba infinitive comprehensione.

QVOD si quis obiiciat, in hac Enunciatione. Deambulo est verbum, illud, Deambulo, non prædicari, ergo non esse verū id, quod docuimus, Nullum, inquam, Verbum in Enunciatione aliqua poni, quā in eadem prædicetur. Occurrendum est, id quod docuimus verum esse, cum Verba ponuntur & accipiuntur in Enunciatione, pro rebus quas significant: Verbum autem Deambulo, in proposita Enunciatione nec poni, nec accipi pro suo significato. Neque enim sensus Enunciationis est, quòd res quam significat vox, Deambulo, sit Verbum: sed quòd ipsa vox, Deambulo, sit Verbum.

Obiectio.

Dilutio.

EODEM ferè modo occurrit ei, qui opposuerit Verbum, *Est*, in hac enunciatione, *Adamus est animal*, non prædicari. Dices enim, non esse mirum, quia non accipitur pro suo significato, quod est, existere, vt accipitur in hac Enunciatione, *Adamus est*: sed exercet tantum officium syncategorematis copulantis prædicatum cum subiecto: quā ratione, Copula verbalis appellari solet. Itaque hoc est verborum proprium, vt cum in enunciatione pro suis significatis capiuntur, semper eorum vice de subiecto aliquo dicantur. Id quod ex ipsa Verborum natura nascitur. Verba enim, quæ verba sunt, hoc peculiare habent, vt ipsa per se ac sine vllò vinculo extrinsecus assumpto, prædicari possint. Exempli causa, vt verbum, *Disputat*, de *Socrate* prædicetur, nõ est opus vt quærat externum aliquod vinculū ad prædicationem perficiendam quoniam ipsum per sese, *Nomini adiunctum*, Enunciationem absoluet, vt si dicas, *Socrates disputat*. Quod tamen satis non erit vt aliud quodcunque Categorema de Subiecto proposito dicatur. Nam si *nomini Socrates solum adiunxeris*, exempli causa, *Nomen Philosophus*, aut participium, *Disputans*, dixerisque, *Socrates Philosophus*, aut, *Socrates Disputans*, non absolueris haud dubiè Enunciationem, sed necesse erit vt asciscas vinculum, *Est*, cuius interpositu fiat alterius partis de altera prædicatio. Quia igitur hæc est verborum propria natura, vt per se ipsa prædicari possint, nec egeant nisi subiecto de quo dicantur, hinc est, quod in Enunciatione posita, & pro suis significatis accepta, semper de altero prædicentur, quocunque modo mutantur partes Enunciationis. Veluti si dicas, *Plato disputat*, disputat Plato, Plato disputat in Academia, Plato in Academia disputat, in Academia Plato disputat, aut alio quouis modo Enunciationem extruas.

Dilutio alterius obiectio.

Verbum, Est, dicitur copula verbalis.

Proprietas verborum.

Verborum natura.

Non tollit verbi prædicationem partium Enunciationis commutatio.

De iis quæ ad Nomen & Verbum reuocantur. C A P. X V.

VM autem præter Nomen & Verbum, aliæ multæ voces in Oratione reperiantur, aduertendum est, earum quasdam, apud Dialecticum non esse partes Orationis, sed partium vincula: quasdam verò partes. Partium autem, quasdam esse minores

Voces quæ sũt
vincula dũta-
xat partũ ora-
tionis.

Voces quæ non
videntur ora-
tionis, & ta-
men sũnt.

Quæ directè
ad Nomen &
Verbum reuocantur.

Quæ obli-
què ad Nomen
& verbum
reuocantur.

minores Orationes, et si simplices partes esse videantur, quasdam verò non esse Orationes, sed simplices partes. Denique earum, quæ sunt simplices partes, alias directò reuocari ad Nomen & Verbum, alias obliquè. Voces, quæ apud Dialecticum non censentur partes Orationis, sed vincula partium, sunt permultæ, vt Ab, Abs, Si, Vel, & ferè Præpositiones & Coniunctiones. In his etiam numeratur Aduerbiũ, Non, & verbum, Est, qua ratione copulat prædicatum, cum subiecto. item signa vniuersalia & particularia, quæ quidem certo quodam modo extendunt, aut contrahunt, coniunctionem subiecti cum prædicato, vt Omnis, aliquis, de quibus ^a infra dicendum est, & alia huiuscemodi. Voces quæ videntur esse simplices partes orationis, & tamen censentur minores Orationes sunt illæ, quæ non continent expressè multas distinctas dictiones, sed tamè ingenerant in mente aliquam Orationem, vt, Nemo, Nihil, id est, Nullus homo, Nulla res, Semper Numquam, & alia quàm plurima Aduerbia, Pape, Apage, & aliæ Interiectiones. Hæ siquidem omnes voces, & aliæ huiusmodi, simpliciter & absolutè sunt Orationes, vt ^b infra dicemus. Atque hæc duo genera Vocum, quæ hæctenus numerauimus, non reducuntur ad Nomen & Verbum. Simpliciter autem partes Orationis, quæ directò ad Nomen & Verbum reuocantur, sunt cætera Categoremata, præter Nomen & Verbum iam definita. Verùm hoc est discrimen: quòd quæ tempus non adsignificant, reuocantur ad Nomen, vt Nomina infinita, Adiectiua adiectiuè accepta, & Pronomina. Quæ verò tempus adsignificant, reuocantur ad Verbum, vt Verba infinita, Tempora præteriti & futuri Indicatiui modi, tempora Infinitiui modi, & Participia. ^c Voces denique simplices, quæ obliquè ad Nomen & Verbum reuocantur, sunt ea omnia Syncategoremata, quæ sunt partes, & non vincula tantum partium Orationis. Sic tamen distribuuntur, vt quæ tempus non adsignificant, reuocentur ad Nomen: quæ adsignificant, ad verbum. Quò fit, vt ad Nomen, obliquè reducantur, tum casus Nominum etiam infinitorum, & adiectiuè acceptorum, item quæ Pronominum, tum etiam quædam Aduerbia, quæ more casuum ex Nominibus deducuntur, vt Doctè, Sapienter: Ad Verbum autem omnes casus Verborum, etiam infinitorum, qui non sunt Categoremata, item quæ casus Participiorum. Quæ autem voces sint Categoremata, superiùs dictum est. Itaque omnes partes Orationis, quæ non sunt minores Orationes, nec vincula dumtaxat, nexũve partium, aut sunt Nomina, & Verba, aut ad hæc, modo aliquo reuocantur, directè videlicet, aut obliquè.

^a Lib. 3. cap. 4. & 5.

^b Lib. 3. c. 1.

Cap. 9. Epilogus.

Num voces non significatiuæ sint partes Orationis.

CAPVT XVII.

Obiectio.

ED obiectat aliquis, Voces non significatiuas, vt Blietri, & Scyndapsus, esse partes Orationis (simplices intellige) nec tamen esse Nomina aut Verba, aut ad Nomen & Verbum modo vllò reuocari: ergo id, quod diximus, non est vsquequaque verũ. Quòd enim huiusmodi Voces sint partes Orationis, satis

nis, satis apertum videtur ex his Orationibus, quas conficere solemus, Blietri est dictio duarum syllabarum, Scyndapsus nihil significat, & similibus. Quòd verò non sint Nomina, aut Verba, nec ad ista reuocentur, ex dictis perspicuum est.

HVC obiectioni duobus modis occurri potest. Vno quidem: has Voces non esse partes Orationis. Nam cum dicimus, Blietri, est dictio duarum syllabarum, illud, Blietri, non videtur subiectum Enunciationis, vt aliquis fortasse putauerit, sed aliqua particula, qua illud Blietri ostenditur, vt Hæc vox, Hoc, aut alia huiuscemodi, quæ quidem aliquando exprimitur, vt in hac enunciatione, Hæc vox, Blietri, est Dictio duarum syllabarum: aliquando verò, quia facillè intelligitur, subicitur, vt in superiori. Exemplum sumi potest in aliis rebus. Nam siue scribas totum hoc, Hæc figura O, est circulus, siue hoc tantum, O, est circulus, neutra in scriptura illud O, erit subiectum enunciationis, sed illud, Hæc figura, quòd in priori Oratione exprimitur, in posteriori subicitur. Item siue dicam totum hoc, Hic homo (ostendens digito Socratem) est Philosophus, siue ostenso eodem addam hæc tantum verba, Est Philosophus, neutro modo fecerim ipsum Socratem, qui ostenditur, subiectum enunciationis, sed ea tantum verba. Hic homo, quæ in priori oratione exprimitur, in posteriori perspicuitatis causa omittuntur. Cui quidem doctrinæ satis fauet consuetudo. Ferè enim vocibus huiusmodi non significatiuis, imò & significatiuis, cum pro rebus significatis non accipiuntur præponuntur aliæ particule, quibus illa inducentur, vt cum dicimus, Vox, Blietri, nihil significat, Verbum, Disputo, est primæ coniugationis: nec verò subicitur: nisi cum ex consuetudine intelliguntur: vt apud Grammaticos. Suffragatur huic sententiæ commune illud Dialecticorum colloquium, Significationem totius orationis constare ex significationibus, suarum partium: quò fit, vt Voces non significatiuæ, partes Orationis censerì non debeant. Itaque vno modo occurrere possumus: has Voces non esse partes Orationis, sed res significatas, atque ostensas aliis dictionibus, quæ sunt orationis partes, quæ quæ ferè præponuntur, et si, cum facillè intelliguntur, præmittantur. Aliter quoque possumus occurrere, huiusmodi quidem Voces, & esse partes Orationis, & non esse Nomina, nec Verba, nec ad Nomina, aut Verba reuocari, vt obiectio sumit: verum id, quod nos dixeramus (omnes, inquam simplices partes Orationis esse Nomina aut Verba, aut ad hæc reuocari) non vniuersè accipiendum esse, sed solum cum partes Orationis sunt significatiuæ.

Cap. 15. Prior solutio.

Voces non significatiuas non esse partes orationis.

Posterior solutio.

Cap. 15.

Enumerantur varia nuncupationes Nominum & Verborum.

CAPVT XVII.

PLICATIS igitur Nomine, & Verbo, iisque quæ ad Nomen & Verbum reuocantur, iam nunc de varia Nominum, & Verborum nuncupatione agendum est. Verum cum multæ admodum sint horum nuncupationes, eas tantum nos, quæ crebrius in ore versantur, persequemur, Nomina, & Verba ferè dicuntur Æquiuoca (Vniuoca, Concreta, Abstracta, Connotatiua, Absoluta

Absoluta, Denominatiua, Denominantia, Cómunia, Singularia, Transcendentia, non Transcendentia, Positiua, Negatiua, Repugnantia, non repugnantia, Primæ Intentionis, & Secundæ. At verò ne in singulis nuncupationibus explicandis geminentur vocabula Nominis, & Verbi (hoc enim fastidium simul, & confusionem pareret) comprehendenda priùs sunt Nomina & Verba vocabulo aliquo communi, vt de ipsis tanquam de vno tantùm quodam genere loquamur.

De nomine: qua ratione Verba, & cetera omnia Categoremata complectitur. CAPVT XVIII.

DOSSENT equidem Nomina & Verba generali quadam verbi appellatione comprehendi. Vsurpatum est enim apud Latinos, vt etiam Nomina, Verba nominentur. Sed hæc appellatio latè admodum funditur, quippe cum ad omnes omninò Dictiones extendatur: quò in sensu ait quidam, *Verbaq; prouisam rem non inuita sequentur.* Possunt quoque appellari Dictiones iuxta illud Aristotelis, ac *Nomen quidem & Verbum, dictiones sunt tantummodo,* &c. Verùm æquè fusa est hæc appellatio, atque superior. Sed neque placet recetiorum consuetudo, qui iam hinc ab initio, Nomina & Verba sub Termini vocabulo pertractant. Terminus enim nihil est aliud, quàm Prædicarum, aut Subiectum Propositionis, vt postea dicemus: Prædicata verò & Subiecta sepius sunt Orationes, de quibus tamen hoc loco non agimus. Accedit eo, quod termini appellatio non conuenit Nominibus & Verbis, qua ratione sunt primæ partes, elementæ cuiusque modi differendi, Diuisionis, inquam, Definitionis, & Argumentationis, vt à nobis in præsentia tractantur, sed solùm vt in ea terminari potest Resolutio Syllogismi simplicis, ac proinde cuiusque Argumentationis. Hinc enim terminus dictus est: Neque verò Aristoteles etsi omnia ab initio Dialecticæ ad Syllogismi simplicis doctrinam contulit, vllam termini mentionem, nisi post aliquot libros, fecit, vt pote cum tandem ad Syllogismi structuram deuenit. Potius ergo comprehendenda sunt Nomina, & Verba Vocabulo Nominis latè accepto, qua Nominis significatione sic ait Aristoteles, Verba ipsa per se dicta, Nomina sunt, & aliquid significant. Quo in loco, vt vno verbo rem exponam, Nomen idem est quod Categorema, sicque non modo Nomina & Verba, vt a suprâ definita sunt, sed etiam ea omnia complectitur, quæ directò ad Nomen & Verbum reuocantur. Et hac quidem usurpatione Nominis tam sæpe vtitur Aristoteles, vt ei qui vel mediocriter in eius lectione versatus fuerit, plurima occurrant exempla. Quapropter Nominis vocabulo hac significatione accepto, iam institutum persequamur.

Quint. lib. 1. cap. 9. Horat. in arte Poët. Peri. 4.

Recentiores. Lib. 6. cap. 9.

Vnde dictus Terminus.

Nomen generaliter acceptum. Nomen generaliter, idem quod Categorema.

De Nominibus casu æquiuocis. CAP. XIX.

NOMEN Aequiuocum seu multiplex est, quod diuersis rationibus sua significatiua significat. Nominè Rationis intellige mentalem rei Significatiuæ definitionem, quam Nomen significat, iuxta

1. Peri. 3. Ca. 12. 14. Vt Præd. 1. & 5. 1. Peri. 7. 2. Post. 10. 1. Top. 13. 2 To. 1. & 2. 1. Elen. 1. 4. Metaph. 4.

Elicitur ex Præd. cap. 1.

iuxta illud Aristotelis, Ratio quam Nomen significat, est definitio, mente scilicet fabricata. Hæc enim significatur Nomine, etsi confusè. Quâquam Rationis vocabulo etiam simplex conceptus rei, cuius Nomen est signum, optimè potest intelligi, Hac de Causa nomen Canis dicitur Aequiuocum: quia alia ratione significat Canem domesticum, alia Piscem, alia sydus. Nominum porò æquiuocorum, quædam Casu, Fortunæ sunt æquiuoca, quædam Consilio, & Ratione. Ea sunt casu æquiuoca: qua diuersis omnino rationibus suis congruunt significatis, vt nomen Gallus, homini natione Gallo, & Gallo aui, & vocabulum, Alexander, Alexandro Paridi, & Alexandro Macedoni, & verbum Perdo, ei quod est Amitto, & ei quod est destruo, & Inuestigabile ei, quod vestigari potest, ei que quod vestigari non potest. Atque huius quidem classis nullum Aequiuocum vocabulum censetur vnum nomen, sed multa, quippe cum nullum sit, quod multas, omninòque diuersas significationes non habeat. Vnde & Enunciatio ex Verbo aliquo huius generis non est vna, sed plures, vt si dicas, Gallus cantat, Alexander à Rege progenitus est, Cræsus Halym ingressus, perdet quàm plurima regna. Viæ Dei sunt inuestigabiles. Dicuntur autem hæc nomina, casu æquiuoca, quia in his imponendis nulla habetur ratio cognationis, conuenientiæ rerum significatarum. Atque hæc æquiuoca propriè æquiuoca censentur apud Aristotelem.

4. Met. 7. Casu æquiuoca.

Nomen æquiuocum non est vnum nomen sed multa.

Cur dicantur casu æquiuoca.

1. Peri. 7.

Vt. 1. de Gener. 6 & 4. & Metaph. 2.

De Nominibus Consilio æquiuocis, seu Analogis. CAP. XX.

A sunt consilio æquiuoca, quæ diuersis quidem rationibus, sed tamè ita diuersis, vt quodammodo sint eadem, suis conueniunt significatis, vt nomen Homo, quod quidè eadem quodammodo ratione dicitur de homine vero, & depicto. Homo enim verus: est animal rationale: depictus autem est animalis rationalis Imago. Hæc verò dicuntur consilio æquiuoca, quia non temerè & casu, sed consilio & ratione rebus diuersis imponuntur, spectata nimirum cognatiõe aliqua earum inter se. Neque enim hoc genere complecti volumus ea, quæ solùm ob memoriam, aut spem Consilio æquiuoca dicuntur, vt cum quis Pauli nomine, filium appellat, aut in memoriam Diui Pauli, aut sperans filium D. Paulo similem futurum; quoniam hæc simpliciter sunt casu æquiuoca, cum non imponantur rebus diuersis ob aliquam earum inter se cognationem. Ea igitur quæ ob affinitatem rerum significatarum Consilio æquiuoca vocantur, aut Relatione, aut Comparatione relationum talia dicuntur. Relatione quidem, vno quatuor modorum, vel ad vnum finem, quo pacto, hoc nomen Sanum æquiuocum est habenti sanitatem efficienti, & conseruanti, Vel ab vno efficiente, quo pacto hæc vox, Medicum, æquiuoca est habenti arrem Medicinæ & omnibus instrumentis, quibus Medicus vtitur, vel ab vna forma, quo pacto hæc vox, Animal, est æquiuoca habenti formam Animalis, & Animali depicto & fictili: Vel ab vno subiecto, quo pacto hoc Vocabulum, Ens, Aequiuocum est Substantiæ, quæ per se existit & Accidentibus, quæ per Substantiam cui in hærent, existunt.

Em. 1. Eih. 6. & ex 4. Metaphys. 2.

Cur dicantur consilio æquiuoca.

Aequiuoca relatione. 1. Ethic. 6.

Aequiuoca proportionem.

Cicero de
Vniuersitate.

Comparatione verò relationum, quæ Græcè ἀναλογία, Latinè, Proportio nominatur, æquiuocum est, exempli causa, nomen Pes, pedi Animalis, & Montis, & nomē Aspectus aspectui oculorum, & mentis: quia nimirum ut se habet pes animalis ad animal, sic pes Montis ad Montem, itémque ut aspectus oculorum ad corpus, sic aspectus mentis ad animum. Atque hæc extrema æquiuoca apud Aristotelem, & veteres eius interpretes Analoga dicuntur: quasi dicas: proportionalia. Sed recentiores longo vsu obtinuerunt, ut iam nunc omnia Consilio æquiuoca, Analogorum nomine comprehendantur.

Vt. Post. 16.
& 1. Eth. 6.
& 5. Met. 6.

Analoga dicuntur.
Vide Caic. de Analogia nomin.

De nominibus vniuocis: CAP. XXI.

Ex Pradi. 1.

Occurritur
eacisæ obiecti.

NOMEN vniuocum est, quod eadem omnino ratione sua significata significat, ut vox Homo, comparatione omnium verorum hominum, omnes siquidem dicuntur homines quia sunt animalia rationalia. Sed animaduertendum est, non ita æquiuoca ab vniuocis distingui, ut nullum æquiuocum sit aliqua ratione vniuocum. Nam hoc nomen, Gallus, quod casu æquiuocum esse diximus, vniuocum etiam est, si ad gallos tantum gallinaceos, quos eadē omnis ratio significat, referatur. Hoc item nomen Homo, quod paulo superius ad homines tum veros, tum depictos Analogum diximus, nunc comparatione verorum dumtaxat, in exemplum vniuocorum attulimus. Itaque non hæc distinximus quasi diuersa vocabula, sed quasi diuersas nuncupationes Nominum, quemadmodum instituimus. Nullum autem est incommodum, si propter diuersas considerationes, diuersæ eidem Voci nuncupationes tribuantur. Si tamen Nomina respectu omnium suorum significatorum considerentur, nulla penè Vniuoca reperiuntur. Nā, ut omittā casu æquiuoca, quæ non pauca sunt, omnia iā fermè Vocabula tritus sermo, Analoga fecit.

Omnia penè
nomina sunt
æquiuoca.

1. de gene. 6.

Comparantur inter se casu æquiuoca, Analoga, & Vniuoca.

CAPVT. XXII.

Analoga sunt
media inter
casu æquiuoca
& vniuoca.

PORRO, casu æquiuoca, & vniuoca sunt omnino aduersa, & quasi contraria inter sese: Analoga verò sunt media inter vtraque. ^b Nam casu æquiuoca, diuersis omnino rationibus sua significant: Vniuoca eadē omnino, Analoga nec omnino diuersis, nec omnino eadem. Vnde cum omne medium inter contraria, modo aliquo, vtrique extremo repugnet, & cum vtroque, modo aliquo conueniat, meritò Aristoteles ita de Analogis loquitur, ut nunc ea ^c ea reiiciat ab Æquiuocis, nunc ^d ab Vniuocis, & rursus, modo appellet Æquiuoca, modo ^e Vniuoca. Sed cum Analoga, diuersis simpliciter rationibus suis conueniant significatis, nō item simpliciter eadem, sed quodammodo eadem, ut diximus: non dubium est, quin maiorem cum æquiuocis à casu, quam cum vniuocis habeant societatem, id quod in causa fuit, ut ab Aristot. initio Categoriarum eadem definitione cum Æquiuocis à casu, sub communi nomine Æquiuocorum definirentur, non item cum Vniuocis sub vniuocorum nomine.

4. Met. 2.
Plus conueniunt
analogia cum
æquiuocis à casu,
quam cum
vniuocis.
Prad. 1.

^b sup. cap. 19.
20. 21.

^d Pradi. 1.
^e 2. Meta. 1.

ILLVD tamen aduerte, aliter nos hoc loco, aliter Aristotelem de Æquiuocis & Vniuocis differere: ille siquidem de Rebus, nos de Vocibus loquimur. Res æquiuocæ sunt, quæ vocibus Æquiuocis significantur: vniuocæ, quæ vniuocis. Recentiores appellant voces æquiuocas & vniuocas, Æquiuoca æquiuocantia, & vniuoca vniuocantia: res autem, æquiuoca æquiuocata, & vniuoca vniuocata. Verum his vocabulis, cum res perspicua sit: non est necesse vti. Illud obiter ex Græcis vocabulis intellige, magis propriè res, quam voces, dici æquiuocas. Nam & ἐμῶνυμα, quæ nos æquiuoca dicimus, & συνώνυμα, quæ appellamus vniuoca, ex ipsa vocabulorum vi dicuntur quasi habentia idem commune nomen, quod haud dubiè de Rebus intelligitur, à quibus ab voces appellatio traducitur. Itaque voces dicuntur æquiuocæ, quia res æquiuocas significant, vniuocæ autem quia significant res vniuocas.

Locis nunc
ciatis.
Res æquiuoca
& vniuoca.

Magis proprie
res quæ voces
dicuntur æquiuoca
& vniuoca.

De Nomine concreto, & abstracto. CAP. XXIII.

NOMEN concretum est, quod compositum habet, significandi modum, ut Candidum, Homo. Nam candidum significat candorem, quasi adiacentem alicui rei subiectæ, sicque rem etiam subiectam quodammodo significat: & homo significat habens humanitatem, in qua significatione modus etiam quidam compositionis cernitur. Nomen abstractum est, quod simplicem habet modum significandi: ut candor, humanitas. Nam candor significat solum candorem quasi per se subsistentem extra subiectum, & humanitas significat solam humanitatem quasi per se coherentem extra hominem. Illa dicuntur Concreta, quasi composita, hæc Abstracta, quasi à compositione libera, vtrumque autem in modo significandi spectatur. Atque abstracta dicuntur principalia, siue primaria, quod ab aliis non deducantur, sed ipsæ sint quasi capita & fontes aliorum, si non Grammatica consideratione, certè rationali & petita ex natura rerum. Concreta verò dicuntur minus principalia, quoniā ab illis deriuantur, siue proximè, ut candidum à cādoris nomine, siue remotè: ut Candidatum, quod proximè à Cādido deducitur.

D. Tho. Opus.
48. tract. de
subst. cap. 2.

Cur dicantur
concreta & ab
abstracta.

De Nomine Connotatiuo, & Absoluto. CAP. XXIII.

NOMEN Connotatiuum est, quod significat aliquid adiacens quasi adiacens alicui: ut candidum, vestitum, Cæcum, Non videns. Candidum enim significat candorem qui adiacet cygno, papyro, & cæteris rebus candidis: vestitum, significat vestem quæ adiacet homini. Cæcum negationem aspectus, quæ adiacet animali ad videndum apto: & hæc vna dictio. Non videns, negationem aspectus, quæ adiacet omnibus non videntibus siue sint, siue non sint. Accipio enim in definitione particulas Aliquid & alicui latissime, ut non solum omnia entia, sed etiam non entia complectar, idque intelligo significare aliquid adiacens alicui, quod significat aliquam formam, aut quasi formam accidentalem alicui. Rursus hæc eadem vocabula significant sua significata, non quasi per se subsistentia, sed quasi

Quid sit
significari alicui
quod adiacens
alicui.

Quid sit significare alicui quasi adiacens alicui.

Connotatiuum aliud significat & de aliis dicitur. Alibi solam qualitatem significare.

4. Metaph. 4. Text. 11.

Nomen absolutum.

Cur dicatur nomen connotatiuum. Cur absolutum. Latius patet concreti nominis nuncupatio, quam connotat, quam adiectiui.

D. Th. 1. p. q. 3. & alij. 1. d. 4. & 34.

adiacentia, quoniam sic ea significant, ut ex modo suae significationis de iis quibus illa adiacent, dicantur. Id enim intelligo significare aliquid, quasi adiacens alicui. Exempli causa, dixerim hoc nomen, Candidum, significare candorem, quasi adiacentem corpori (seu per modum adiacentis, ut dici solet) quia ita significat candorem, ut ex modo suae significationis de corpore, cui candor adiacet, dicatur. Atque ita caetera. Quo tamen pacto Candoris nomen non significat candorem, nec Vestis vestem, nec Caecitas negationem aspectus, nec Nonuisio negationem visionis absolutè. Neque enim dicuntur de iis quibus haec adiacent. Ita fit, ut Nomina connotatiua aliud significant, & de alio dicantur. Significant enim formas, aut quasi formas, & dicuntur de rebus, quibus illae accidunt. Neque verò idem est significare aliquid, & dici de aliquo, quia (ut probat Aristoteles) si esset idem, idem quoque significarent, Musicum, & candidum, & homo (quae de eodem homine dicuntur) id quod absurdissimum est asserere. Itaque aliud significant nomina connotatiua, & de alio ex modo suae significationis dicuntur. Reiciuntur ergo primum à definitione ea nomina, quae non significant aliquid adiacens alicui, ut Plato, Alcibiades, homo, animal, & ferè vocabula primarum & secundarum Substantiarum. Dico autem ferè, quia quaedam eorum significant aliquid adiacens alicui, ut Aeneum, & Ligneum qua ratione de figuris dicuntur. Haec enim duo vocabula significant aë, & lignum, tamquam formas accidentarias figurarum: id quod in aliis etiam quibusdam cernere est. Reiciuntur deinde illa, quae significant aliquid adiacens alicui, non tamen ut adiacens, seu per modum adiacentis, ut Candor, Vestis, Caecitas, Nonuisio.

NOMEN absolutum est, quod significat aliquid non quasi adiacens alicui, sed quasi per se subsistens seu (ut Dialectici loquuntur) per modum per se stantis, qualia sunt omnia, quae à definitione Connotatiuorum reieciimus. Ex eo autem dictum videtur nomen Connotatiuum: quia praeter id quod significat, aliud etià de quo dicitur, notat. Absolutum verò, quia praeter id quod significat, nihil aliud notat de quo dicatur. Illud tamen hoc loco praetermittendum non est, latius patere Concreti nominis nuncupationem, quam Connotatiui: & Connotatiui, quam eius quod apud Grammaticos Adiectiuum dicitur, Quamquam enim omne Adiectiuum est Connotatiuum, & omne Connotatiuum, Concretum, (id quod animaduerti facile patebit) non tamen omne Concretum, est Connotatiuum, nec omne Connotatiuum, Adiectiuum. Haec enim vocabula, Socrates, Homo, Animal, & alia penè infinita primarum, & secundarum substantiarum, testibus etiam Theologis concreta sunt, nec tamen Connotatiua dici possunt. Haec item verba, Pater, Dominus, Praeceptor, Connotatiua sunt nec tamen Adiectiua, sed Substantiua. Quo fit, ut perperam haec nuncupationes à quibusdam confundantur, & pro eadem promiscuè usurpentur.

De

De nomine Denominatiuo & Denominante. CAP. XXV.

NOMEN Denominatiuum est: Connotatiuum, quod à priori aliquo vocabulo voce, ac significatione deducitur: ut Candidum, Iustum. Virūque enim Connotatiuum est, & illud à Candoris nomine, hoc à Iustitię vocabulo voce ac significatione deriuatur. Verbo, Deducitur, non intelligas hoc loco Deriuatione Grammatica (hac enim potius Iustitię nomen ex genitiuo Iusti deducitur) sed rationale, & ex natura rerum petitam, de qua supra locuti sumus. Priori ergo parte definitionis excluduntur omnia nomina Absoluta. Posteriori reiciuntur ea Connotatiua, quae aut Voce, aut Significatione, à nullo priori Namine deducuntur. Hinc fit, ut hoc nomen, studiosus, pro virtute praedito acceptum; non sit denominatiuum: quia non deducitur Voce, ac significatione ex nomine aliquo priori. Sola enim voce trahitur ex nomine Studiū, sola autem significatione ex nomine Virtus. Hinc etià fit, ut haec nomina Cursor, Pugil, & caetera huiusmodi, qua ratione significant vires quasdam naturales, non sint Denominatiua. A nullo enim priori, simpliciorique vocabulo, Voce, ac significatione deducuntur. Nam etsi Voce tenus ex nominibus actuum trahuntur, ut Cursor ex Cursu, & Pugil ex Pugillatu, Significatione tamè à nullo deriuantur, quia viribus naturalibus, quas significat, nō sunt adhuc abstracta vlla nomina imposita. Ex his perspicuum fit latius patere nominis Connotatiui nūcupatione, quam Denominatiui, quandoquidè ex dictis intelligimus omnia Denominatiua esse Connotatiua, nec tamè omnia Connotatiua esse Denominatiua.

NOMEN Denominans est, à quo Denominatiuum Voce, ac Significatione deducitur. Ad hoc genus pertinere possunt, non solum abstracta vocabula, ut Candor, Iustitia, sed etiam Concreta, ut Candidum, Ignis. Nam à Candido: tum voce, tum significatione deducitur Candidatum & ab igne, Ignitum. Illa vocari possunt Primaria Denominantia, haec Secundaria. Ex quo fit, ut idem nomen possit esse Denominatiuum, ac Denominans diuersorum respectu. Candidum enim, si cum candoris vocabulo comparatur, Denominatiuum est: si cum nomine candidatum, denominans. Verum ut quae dixi melius intelligas, aduerte in quouis Denominatiuo duplicem respectum requiri: alterum ad Vocabulum Denominans: à quo voce ac significatione deducitur: alterum ad rem denominatam, cui aliquid adiacere significat, seu, cuius est connotatiuum. Propter priorem quidem respectum omne Denominatiuum dicitur ab aliquo Denominante, Denominatiuum: propter posteriorem autem, alicuius rei Denominatae, Denominatiuum. Vnde efficitur, ut quemadmodum omne Denominatiuum est Denominatiuum à certo quodam & designato vocabulo, sic etià sit Denominatiuum certae cuiusdam rei, aut definitarum quarumdam. Id quod ideò collegerim, ut mirari desinas: si videris nomina Denominatiua non de omnibus de quibus dicuntur, Denominatiuè praedicari. Re enim vera coloratum praedicatur denominatiuè de corpore cuius est connotatiuum de albo autè cuius non est connotatiuum, Denominatiuè praedicari non potest. Haec item nomina bonus, sapiens, iustus, praedicantur denominatiuè

Nullū genus praedicatur de nominatiuè de sua specie.

Ex Praed. 1. & 5. & ex 2. Top. 2.

Alb. Mag. in Pra. tract. 1.

Cap. 23.

Praed. 1.

Ibidem.

Latius patet connotatiuum quam denominatiuum. Denominans

Etiā concreta denominata esse possunt. Primaria denominatio. Secundaria. Duplex respectus requiritur in quouis denominatiuo.

Denominatiua non de omnibus dicuntur denominatiuè.

D. Tho. 1 p. 9. 13. & alij Theologi 2. di. 22.

minatiuè de hominibus quibus bonitas, Sapiètia, & Iustitia accidètaria est, de Deo autè in cuius simplicissima essèntia huiusmodi perfectiones continètur non denominatiuè, sed essentialiter dicuntur. Aeneù quoque ligneù, & huiusmodi dicuntur Denominatiuè de figuris, vt de Circulo, & Triàngulo: essentialiter autè non denominatiuè de rebus ex figura & materia còpositis, vt de Triàngulo æneo, & ligneo Circulo. Rationale deniq; dicitur denominatiuè de animali, E ssentialiter de homine, ac Socrate.

De Nomine Communi & Singulari. CAP. XXVI.

NOMEN commune seu vniuersale est, quod eadem ratione de pluribus predicatur, vt homo. Singulare autem, seu Discretum, seu Indiuiduum, est quod non predicatur de pluribus, vt Plato. Conimbrica Deus. Prædicari hoc loco pressius quàm suprâ intelligendum est, vt pote pro verè affirmari, nam si accipiatur pro affirmari aut negari, siue verè siue falsò, vt suprâ exposuimus, Nomina Singularia erunt Communia Plato enim ea ratione, qua Platonem Aristotelis præceptorem significat, prædicatur de pluribus Platonibus tum verè ac negatiuè, tum falsò & affirmatiuè. Cùm verò in definitione audis. De pluribus, nomine plurium intellige plura secundum idem nomen. Nam vt nomen aliquod dicatur Cummune non satis est si prædicatur de iis, quæ dicuntur plura secundum aliud Nomen. Sic enim Nomina singularia communia esse iudicabuntur. Platonis siquidem nomè vna sola ratione acceptum prædicatur de pluribus attributis Platonis, vt pote de hoc Aristonis filio, de hoc Philosopho, de hoc Aristotelis præceptore. Nomen etiam Conimbricæ prædicatur de pluribus attributis Conimbricæ, vt de vrbe prope Mondam sita, de hac bonarum artium cultrice. Hoc quoque nomen Deus prædicatur de pluribus personis diuinis, & tamen singulare est modo nomine Dei id intelligamus, quo maius aliquid, perfectiusve cogitari non potest, quo pacto Theologi Dei notionem describunt. Hac enim spectata significatione sic ait Sapiens: *Affectui, aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen. Scilicet, Dei, lapidibus & lignis imposuerunt.* Ratio denique, eadem significatione accipitur in definitione nominis communis, qua in definitionibus Æquiucorum, & Vniuocorum. Cùm ergo in ea definitione dicitur: *Quod predicatur de pluribus*, excluduntur omnia nomina Singularia, quia nullum eorum prædicatur de iis, quæ secundum ipsum plura dici possint, hoc est, quia nomen Platonis quatenus singulare est, non prædicatur de iis quæ plures Platones appellari possint, nec Conimbrica de iis quæ plures Conimbricæ dici queant, nec Deus de personis, quæ dicantur plures Dij. Cùm verò additur, *Eadem ratione*, excluduntur omnia nomina æquiuoca, nisi quòd Analoga quodammodo comprehenduntur, quatenus eadem quodammodo ratione pluribus conueniunt. Id quod in caussa est, vt apud Aristotelem pleraque Analoga, tum Communia, tum Vniuersalia dicantur.

Prædicari pressius quàm suprâ.

De pluribus.

D. Tho. 1 p. 9. 2. & alij 1. d. 3. Sapiens. 14.

Ca. 19. & c.

Analogia sunt quodammodo continua. Vt 1. de partib. ani. in fin. 3. Met. 3. & 10. Met. 4.

Ad Topia.

Indiuidua ex demonstratione.

rum, loco Nominum Propriorum, quibus maxima ex parte caremus duo potissimum genera periphraeos vsurpari. Vnum est cùm Nomini Communi addimus Pronomen demonstratiuum, vt si dicam, Hic homo. Hic equus, Quæ orationes Indiuidua ex demonstratione dicuntur. Aliud est, cùm oratio communis ob aliquam hypothesin vni tantùm rei accommodatur, vt si dicam, filius Sophronisci, Filius Ioanis principis. Posito enim quòd Sophronisco non fuerit alius filius, quàm Socrates, & Ioanni principi Ioannis tertij Lusitanæ regis filio alius, quàm Sebastianus, sanè illis orationibus Socratem philosophum, & Sebastianum Regem significabo. Sed huiusmodi orationes, quia re vera communes sunt, nec vni rei soli, nisi ex hypothesi conueniunt, Indiuidua, non simpliciter, sed ex hypothesi dicuntur. Mitto hinc Orationes ex Nominibus Communibus, & Signis particularibus constructas, vt quidam homo: quidam equus (quæ Indiuidua Vaga nominantur) quia non de vno tantùm, sed de pluribus dicuntur.

Diobus modis potissimè in diuidua periphrafi significari.

Ex Porph. ca. de specie.

Indiuidua ex hypoth. Indiuidua vaga.

Diluuntur quadam obiecta contra definitionem Nominis Communis. CAP. XXVII.

SED contra Definitionem Nominis Communis licet argumentari. Omnia nomina Æquiuoca sunt Communia, teste Aristotele, qui res Æquiuocas definiens, sic ait: *Æquiuoca sunt, quorum nomen commune est.* Nomina autem Æquiuoca non prædicantur de pluribus eadem ratione (subdit enim Aristoteles, *Ratio verò substantiæ diuersa*, id quod etiam ex dictis satis perspicuum est) igitur definitio Nominis Communis non complectitur omnia nomina Communia. Licebit etiâ sic argumentari, Hæc nomina Mundus, Sol, Luna, Mercurius, & cætera huiusmodi sunt Communia (Physici siquidè, & Astrologi, qui differunt de Mundo, Sole, & cæteris huiusmodi, non agunt nisi de rebus Communibus, cùm Singularia omnium Philosophorum consensu à disciplinis reiiciantur) his autè Nominibus non congruit definitio Nominis Communis, quia non prædicantur de pluribus (neque enim verè dicimus plures esse Mundos, aut Soles, aut Lunas aut Mercurios) Igitur definitio Nominis Communis non conuenit omnibus Nominibus Communibus: Quare non est rectè tradita. Priori obiectioni occurrens altero è duobus modis, Nomina dici posse Communia, aut sola voce, aut Voce ac Significatione simul, atque Æquiuoca quidè nomina, Voce sola esse Communia: nos ea tantùm definiuisse, quæ, & Voce, & significatione sunt Communia, quare non mirum esse, si definitio Nominis Communis Nomina Communia prioris generis non comprehendat. Posteriori respondebis, Nomina illa et esse verè Communia, vt à nobis definita sunt, & Prædicari de pluribus. Nam cùm hoc nomen, Mundus, nõ significet primò hunc designatum Mundum, sed Mundum absolutè, ac simpliciter, quo pacto Philosophi de mundo differunt, dubium non est, quin ex modo suæ significationis prædicari possit de pluribus Mundis, qui sub Mundo absolutè, ac simpliciter concepto, apprehendi, & cogitari possunt. Itaque si mente apprehendas, tres designatos Mundos, iam de singulis

Obiectio 1.

Præd. 1.

Obiectio 2. Singularia reuocantur à disciplinis.

Solut. prioris obiect.

Communia voce & significatione.

Solut. post.

Arist. 2. Eth. 2 & 1. Rhet. ad Theod. 2. & 3. Met. ex tremis verbis. Et alij alibi.

verè enunciabis hoc nomen, Mundus, etsi plures in rerum natura non sint. Id quod de cæteris huiusmodi nominibus dicendum est.

Emergit obiectio.

At dum ita respondeo, videor planè retexere, id quod suprà dixi, hoc nomen, Deus, esse Singulare, non Cômune. Vt enim hoc nomen, Mundus, non significat primò hunc Mundum, sed Mundum absolutè, sub quo concipi possunt plures Mundi: sic nomē Deus, non videtur primò significare hunc Deum, sed Deum absolutè, sub quo proinde concipi possint plures Dij: quare si nomen Mūdus, quia significat Mundum absolutè, Cômune est, pari ratione nomē Deus, commune erit. Verùm

Solutio.

si rectè atcedis, nihil retracto, Nam longè aliter sentiendū est de nomine Deus, atque de nomine Mūdus, de quæ ceteris huiusmodi, Hęc namque, significant res finitæ perfectionis, quæ quidem cômuni conceptu concipi possunt, additionemque singularis perfectionis recipere: Illud autem significat rem perfectionis infinitæ, quæ, cum additionem perfectionis admittere nullo modo valeat, non potest concipi, nisi vt designata & singularis. Quod si quis adhuc vrgeat, dicatque Metaphysicū disserere de Deo: ergo si Singularia, vt dictū est reiciuntur à disciplinis, nomē, Dei, non esse singulare, sed Commune: Occurres. Meritò ab hac regula excipiendam esse rem eam, quæ propter suam perfectionē communi vniuersaliue conceptu apprehendi non potest Non negauerim tamen hoc nomē Deus, tu voce tum etiam quodammodo significatione, commune esse Deo, & iis hominibus qui in sacris literis ob iudicandi munus, aut gratiā qua Deo sunt similes, vocātur Dij: Sed hęc cômuniō, Analogica est, nec dissimilis ab ea qua nomen Hectoris Troiani communicatur viris fortibus, & Ciceronis, eloquētibus, & Iobi, patiētibus.

Deus non potest mente concipi, nisi vt singularis. Obiectio.

Dilutio.

Excipitur Deus à regula singulari nō cadentiu sub disciplinam. Quæ ratione nomē Deus sit commune.

De Nomine Transcendente, & non Transcendente. CAP. XXVIII.

Sex Transcendentia. D. Iho. de Veritate, que. 1. art. 1. & de Natura Gen. cap. 3. Supertranscendentia.

NOMEN Transcendens, etsi non eadem significatione apud omnes sumitur: tamen iuxta communiorem usurpationem sic definiiri potest, *Nomē Transcendēs est, quod de omnibus, ac solis veris rebus dicitur.* Sex porrò transcendentia esse dicuntur, Ens, Vnum, Verum, Bonū, Aliquid, & Res: de quorum significatione alibi disputandum est. Reliqua iuxta hęc sententiam, sunt non Transcendentia, in quibus numerantur ea, quæ à recentioribus dicuntur Supertranscendentia, vt Opinabile, Cogitabile, Apprehensibile, & si quæ sunt alia, quæ non tantum de omnibus rebus veris, sed etiā de fictis verè affirmantur.

De Nomine Positiuo, & Negatiuo. CAP. XXIX.

Duplex nomē negatiuum.

NOMEN Negatiuum est, quod significat Negationem alicuius. Quod duplex est. Aut, n. significat Negationem alicuius in subiecto natura apto, vt Cæcum, Tenebrosum, Imprudens, aut nullo importato eiusmodi subiecto. vt Non videns, Non collustratum, Non prudens. Nam Cæcum, significat Negationem aspectus in oculis. Non videns autem Negationem aspectus in quacumque re subiecta, siue vera, siue ficta, Vnde fit, vt falso quis dixerit, lapidem esse cæcum, & hircoceruum: verè autem lapidem esse non

non videntem, & hircoceruum non videntem: quod idem discrimen in cæteris facile perspicitur. Ac priora illa quidem nomina dicuntur Priuatiua, seu priuantia, posteriora verò retèto communi nomine, Negatiua tantummodo, seu negantia vocantur. Atque huius generis ferè omnia, dicuntur ab Arist. Infinita, eo quòd tam de iis quæ sunt, quàm de iis quæ non sunt, id est, tam de rebus veris, quàm de iis quæ verè res non sunt, verè affirmantur: vt Non homo, Non Chimæra. Illud enim dicitur de omnibus, tum fictis, tum veris rebus præterquam de homine: hoc autem de omnibus similiter, præterquam de Chimæra. Quæ verò ex hoc genere, aut cum solis veris rebus, aut cum iis quæ verè res non sunt, reciprocantur, vt non Nihil, & Non ens, ea quia non tam late patent, non dicuntur ab Aristotele Infinita.

Priuatia. Negatiua. Infinita. 1. Peri. 2. & 3.

Negatiua non infinita.

NOMINA Positiua sunt quæ non significant Negationem alicuius, vt Homo, Chimæra, Videns, Prudens, indutus, & similia.

Positiua.

Diluantur quadam Obiecta contra definitionem Nominis Negatiui.

CAPVT. XXX.

SED contra ista, Hoc nomen Negatio, significat Negationem alicuius (significat enim Negationem) omnis autem Negatio aliquid Negat, & tamen non est nomen Negatiuum, cum nec sit Priuatiuum, nec numeretur in iis Negatiuis quæ ex aduersò à Priuatiuis distinguuntur, (nam nec est Infinitum, nec cum solis entibus, aut cum non entibus reciprocatur.) Ergo Definitio Nominis Negatiui accommodatur alicui Nomini non Negatiuo, quod absurdum est. Præterea hæc vox, Non homo significat Negationem alicuius, vt satis apertum est, & tamen nō est Nomen Negatiuum, sed Oratio, quippe cum ea audita, duo in nobis gignantur conceptus vltimi, alter, particulæ non, alter particulæ, Homo: igitur definitio Nominis Negatiui, congruit alicui Orationi, quòd etiam est incommodum. Idem apertius ostenditur in voce Non nihil, quam inter Negatiua Nomina recensuimus. Componitur enim ex voce Nihil, quam suprà, Orationem esse affirmauimus. Prima tamen obiectio facile diluetur, si dicas, hoc nomen, Negatio, nec esse Negatiuum, vt probatum est, nec significare Negationem alicuius. Quamquam enim omnis Negatio specialis, vt Negatio aspectus, Negatio hominis, negatio entis, & negatio Hippocentauri, neget aliquid, hoc est, significatum alicuius nominis, tamen negatio in commune nihil omnino negat, Secundæ obiectiōni respondebis, vocem non homo, non esse Orationem, vt Aristoteles planè fatetur. Quamquam enim particula homo proprias habeat peculiarēque significationes extra totam vocem: tamen in vnius dictionis compositionem coniuncta, eiusmodi significationes amittit, totaque ipsa dictio ex vtraque voce conflata significat negationem eius rei, quam vox Homo, extra totam vocem significat. Neque verò vlla est hæc consecutio, quam quis fortasse extruxerit: non Homo significat negationem hominis, ergo significat negationem, & hominem: quemadmodum nulla sit consequentia si ita colligas: Hoc Nomen Pater, significat respectum ad Filium, er-

Obiectio 1.

Obiectio 2.

Obiectio 3.

a Ca. Superiori, b Cap. 15. Solutio 1. Sola negatio specialis aliquid negat. Solutio 2.

1. Peri. 2. Vide sub. c. 13. Occurritur inepta obiectiōni.

Cur audito
in finto nomi-
ne duo in no-
bis gignantur
conceptus.

go significat respectum & filium, Cur autem duo in nobis gignantur conceptus audito nomine Non homo, negationis scilicet, & hominis, causa est, quia negatio specialis concipi non potest, nisi concipiatur id quod negatur, non autem quod vna pars Nominis Infiniti imprimat vnum conceptum, altera alterum. Non secus enim audito nomine Pater, concipimus & Patrem, & Filium: verum non quia pars altera Nominis, gignat alterum conceptum, altera alterum, sed quia Pater sine Filio percipi nullo modo potest. Tertia objectioni occurrens, vocem, Nihil, aliquando idem valere quod nulla res, aliquando idem quod Non ens, priorique modo esse Orationem, posteriori, nomen Negatiuum, non quidem significans Negationem, & ens, vt modò ostendimus; sed negationem entis, quæ alia negatione haud dubiè negari potest. Negatio autem Negationis entis significatur voce, Non nihil.

Solutio 3. Du-
plex significa-
tio vocis, Ni-
hil.

De Nominibus Repugnantibus, & non Repugnantibus.

C A P V T . X X X I .

Repugnantia,

NOMINA Repugnantia sunt, quæ de eadem re verè affirmari non possunt: vt Album, & Nigrum: Ambulat, ac nō Ambulat: Doctus & Indoctus: Lapis, & Lignum. Cūm audis, Quæ affirmari non possunt, intellige simul, seu in eodem tempore, & eodem modo, Cūm additur, De eadem re, intellige de eadem re singulari, secundum eandem partem, & respectu eiusdem. Nam alioqui nulla sunt propemodum Nomina, quæ de eadem re verè affirmari nequeant, vt animaduertenti faciliè patebit. Nomina non Repugnantia sunt, quæ eadem de re, verè affirmari possunt: vt Doctus, & Modestus: Simplex & Prudens Diues, & Miser. In qua definitione intellige omnes particulas, quas in superiori intelligendas esse diximus.

Non repugnā-
tia.

Duo genera
repug.

PORRO Nominum Repugnantium duo sunt genera. Alia namque sunt Opposita, alia non Opposita, seu Disparata. Opposita sunt aut Contradictoria, seu Contradictoria, vt Iustus, & Non iustus: aut Priuatè opposita, vt Videns, & Cæcus: aut Contrariè, vt Album, & Nigrum: aut Relatiuè, vt præceptor, & Discipulus: quæ quidè respondent quatuor generibus Oppositarum rerum ab Aristotele traditis, de quibus postea breuiter agemus. Reliqua Nomina Repugnantia, sunt non Opposita, sed Disparata, vt Lapis, & lignum: Caro, & Spiritus.

Ad finem lib.
2.

Opposita.

Disparata.

De Nominibus Primæ, ac Secundæ Intentionis, quæ & Primæ, ac Secundæ Impositionis dicuntur.

C A P . X X X I I .

Prior vsurpa-
tio ex Boët. in
Categorias
Aristotelis.

DUPLICI significatione vsurpatur hæc nuncupatio Nominum Primæ, ac Secundæ Intentionis. Quidam ita loquuntur, vt Nomina rerum dicant Primæ Intentionis, quasi primi propositi & instituti eorum, qui nomina imposuerunt: Nomina verò Nominum appellent Secundæ intentionis, propositiuè. Prius enim imponenda erant rebus Nomina, vt alia vocaretur Homo, alia Equus, alia Platanus, & alia

aliæ aliis vocabulis: deinde ipsis rerum vocabulis, vt nimirum aliud appellaretur Nomen, aliud Verbum, aliud Participium, & alia aliis nominibus. Iuxta hunc loquendi morem, sola Nomina imposita vocibus significantibus, ex Impositione, qua ratione ex impositione significant, sunt Secundæ Intentionis: cætera omnia sunt Primæ, etiam si veras res non significant. Atque hoc significatu satis apertum est, cur Nomina Primæ Intentionis, Primæ etiam Impositionis dicantur: Secundæ autem Intentionis, Secundæ Impositionis.

ALII vocant Nomina Primæ Intentionis, ea, quæ significant Primæ Intentiones: Secundæ autem Intentionis, quæ significant Secundas. Nomine autem Primarum Intentionum, intelligunt ea omnia, quæ conueniunt rebus veris, etiam si eiusmodi res à nemine concipiuntur, quod vocant conuenire à parte rei. Quo pacto conuenit Socrati, quod sit homo, quod disciplinæ capax, quod Socrates, quod Philosophus, quod forrasse cæcus; & non iustus. Nomine verò Secundarum Intentionum intelligunt ea, quæ conueniunt rebus veris ob aliquam earum apprehensionem, quod dicitur, Per operationem intellectus: quo pacto conuenit huic voci, Homo, naturaliter spectatè, quod sit nomē, & huic, Disputo, quod sit verbum. Nisi enim hæ voces apprehendantur, vt signa rebus imposita nec prior erit Nomen, nec posterior Verbum. Eodem modo conuenit homini quod sit Species, quod Definiatur, & similia: quoniam nisi apprehendatur imagine quadam communi omnibus, hominibus, nec Species erit, nec definiatur, vt alibi ostendemus. Atque illa quidem meritò dicuntur Intentiones Primæ, hæc Secundæ, quia cū illa sint horum fundamenta, intellectus noster de rebus cogitans prius in illa, quàm in hæc intendit. Ita satis perspicuum relinquitur cur Nomina illorum dicantur Nomina Primæ Intentionis, horum autem Secundæ. Et quia ea in quæ prius intendimus, prius etiam nominare possumus, non est alienum ab hac vsurpatione Nominum, vt priora dicantur Primæ Impositionis, & posteriora Secundæ.

QUANQUAM verò figmentorum Nomina vt Sphinx, Chimæra, & similia non sint Primæ nec Secundæ intentionis posteriori acceptione: vt ex dictis patet, possunt tamen reductione quadam dici Primæ intentionis, quia res fictæ, et si res veræ non sunt, tamen finguntur esse veræ. Id quod addiderim ne aliquod Nomen sit, quod utroque modo

Primæ, aut Secundæ intentionis non dicatur: Hæc de varia nuncupatione Nominum, ac Verborum dixisse sit satis. Quæ pars Instituti nostri respondet initio Categoriarum Aristotelis, vbi ille de Aequiuocis, Vniuocis & Denominatiuis, de Complexis, & Incomplexis, de Vniuersalibus, & Singularibus antequam ingrediantur ad Categorias, pauca præfatur.

* * *

Posterior
vsurpatione
D. Tho. de Na-
tura Generis,
12. & 2. de
Vniuersalibus
& de Potent.
9.7. art. 9.

Ad Porph.

Nū figmento-
rum nomina
sint prima in-
tentionis.

Conclusio lib.

INSTITUTIONVM
DIALECTICARVM.
LIBER SECVNDVS.

Quid agendum sit in hoc Libro, Item quid sit Vniuersale.

CAPVT PRIMVM.

PROXIME sequitur, vt infinitam Nominum, & Verborum multitudinem in decem Ordines, & quasi Classes, vt in promptu habeantur, redigamus. Hos Ordines vocat Aristot. κατηγορίας, hoc est, Prædicamenta, quod in his Categoremata, seu quæ Prædicantur, in ordinem coacta, disposita sint. Vocat etiam ^a ουσιομείας: quasi Elementorum series, quod prima ad Differendum Elementa, in his quasi classibus ordinata, & digesta sint. Sed quia ^b Prædicamenta nullo modo intelligi possunt, nisi quid sit Genus, quid Species, quid Differentia, quid Proprium, quid Accidens intelligatur, necessario hæc quinque antè explicanda sunt, quàm quid sit Prædicamentū, quot, & quæ Prædicamenta exponamus. Quoniam verò hæc quinque in eo conueniunt, quod sint Vniuersalia, prius quid sit Vniuersale, vt est horum commune genus, breuiter dicendum est.

^c VNIERSALE est id, quod prædicatur de pluribus: subaudi, eadem omninò ratione, ac secundum naturam: vt homo, animal. ^d Superiori libro, nomen Vniuersale definiuimus: nunc rem Vniuersalem describimus. Hic tamen pressius rem, quàm ibi nomen. Quid sit Prædicari de pluribus eadem omninò ratione, ^e libro eodem exposuimus. Quid autè sit Prædicari secundum naturam, sic accipe. Ea prædicantur secundum naturam, siue directè (vt dici solet) quæ sunt, veluti forma eorum de quibus prædicantur, quo pacto Superiora prædicantur de Inferioribus, & Connotatiua de absolutis, vt animal de Homine: & Albū de Cygno. Huic contraria est quædam Prædicatio, quæ contra naturam, & indirecta dicitur, in qua videlicet contra fit, vt si Homo prædicetur de Animali, aut Cygnus de Albo. Inter has media est alia, quæ & præter Naturam, & per Accidens appellatur, in qua nec id quod prædicatur, est veluti forma eius quod subiicitur, nec id quod subiicitur est veluti forma eius quod prædicatur, sed ambo vnus cuiusdam alterius: vt si dicas: Albū est dulce, vel dulce est album: Neutrum siquidem est quasi forma alterius, sed ambo sunt veluti formæ Lactis, aut Sacchari. Vniuersale igitur quod Generi, Speciei, differentiæ, proprio, & accidenti commune est, & in hæc quinque membra adæquata diuisione diuiditur, ita Prædicatur de rebus quarum respectu dicitur Vniuersale, vt de eisdem prædicatur

Porphyrius
in inscriptione prædicamentorum. 1. po. 18. & 1. Top. 7.
1. Post. 12. text. 51.

Ex 1. Peri. 5.

Cap. 19. & seq.

Superiora esse formas inferiorum colliges ex 1. de Cælo 9. text. 92. & ex 2. Phys. 3. text. 28.

^b Porphy. in Prefation.

^d Cap. 16.

Prædicatio naturalis, seu directæ.

Prædicatio contra naturam, seu indirectæ.

Prædicatio præter naturam, seu per accidens.

prædicetur eadem omnino ratione, seu (quod idem est) Vniuocè, non tamen contra Naturam, aut præter Naturam (quas Prædicationes Aristoteles nomine Prædicationis per accidens complectitur) sed secundum Naturam, siue Directè.

1. Poster. 15. text. 34. & 18. text. 35.

Vniuersalia multis modis Prædicari. CAP. II.

PORRO Vniuersalia, aut Prædicantur in quæstione, Quid est, aut in quæstione, Quale est: Et iterum, aut Essentialiter, aut Accidentaliter: & rursus, aut Necessariò, aut non Necessariò, seu contingenter: Ea prædicantur in quæstione Quid est, quæ aptè redduntur, cum quidnam aliquid sit, quæritur. Hoc modo prædicatur Virtus de Iustitia, & Homo de Socrate, quia si quis quærat quid sit Iustitia, quid Socrates, aptè respondebit qui dixerit, iustitiã esse virtutè, & Socratem esse hominem. Ea prædicantur in quæstione Quale est, quæ aptè redduntur, cum qualenam aliquid sit, quæritur. Hoc modo prædicatur Rationis, particeps, rectum & alia huiusmodi de Socrate. Nam si quis roget, Qualenam animal sit Socrates, aptè respondebit qui dixerit esse rationis particeps, rectum & huiusmodi. Ea prædicantur Essentialiter, quæ pertinent ad essentiam Subiecti. Hoc modo prædicantur de Homine, tum Animal, tum Rationis particeps. Ea prædicantur accidentaliter, quæ non pertinent ad essentiam subiecti. Quo pacto Rectum prædicatur de Homine, & Candidum de Cygno. Ea prædicantur necessariò (vt hoc loco Necessaria prædicatio accipitur) quæ ita affirmantur de Subiecto, vt de eodem negari non possint absque Subiecti euerfione. Quo pacto, Disciplinæ capax, prædicatur de Homine. Si quis enim negauerit Hominem esse Disciplinæ capax, consequens est, vt neget eundem esse Hominem. Hæc idcirco tam firma prædicatione de Subiecto dicuntur, quia, vel pertinent ad essentiam Subiecti, vel ex intimis essentiæ principiis nascuntur. Ea denique prædicantur non Necessariò, seu contingenter, quæ ita de Subiecto affirmantur, vt de eodem negari possint absque Subiecti euerfione. Quo pacto Candidum prædicatur non modo de Homine, sed etiã de Cygno. Vt enim non negat hominem esse Hominem, qui eum qui Candidus est, Candidum esse inficiatur: sic non negat Cygnū esse Cygnū, qui Candidus est, qui negat esse Candidum. Quamquã enim hoc falsò dicitur, hinc tamen nõ sequitur vt Cygnus, dicatur nõ Cygnus, quippe cum Candor Cygni nec ad eius essentiam pertineat, nec ex intimis eius principis profuat. Sed hæc diligentius persequi non ad hunc locum attinet.

Porphy. de Genere.

Prædicatio in Quid. Porphy. ibid. ex. 1. Top. 4.

Prædicatio in Quale. Porphy. ibid.

Prædicatio essentialis.

Prædicatio accidentalis.

Prædicatio necessaria. Aliquando enim latius accipitur, vt lib. 3. cap. 5.

Prædicatio contingens. Porphy. ca. de Accidente.

De Genere. CAP. III.

ENVS itaque est Vniuersale quiddam, sub quo Species collocatur vt Animal. Sub hoc enim collocatur. Homo qui in Speciebus Animalis numeratur. Definitur etiam hoc modo. Genus est id, quod de pluribus Specie differentiibus in quæstione Quid est prædicatur, Dicimus namque Animal esse Genus Hominis, & Equi quoniam est Vniuersale, quod aptè redditur, cum quid, sit Homo, quid Equus, quæritur. Ea verò dicuntur differre Specie, aut

Porphy. de Genere, Ex 1o Topic. 4.

Porph. de specie. Genus sumū. aut sunt diuersæ Species, vt Homo, & Equus: aut sub diuersis Speciebus continentur, vt Alexander, & Bucephalus Alexandri equus, iam verò Genus duplex est: aliud summum, aliud subalternum, vt vocant. Ea res dicitur Genus Summum, quæ supra se nullum Genus habet: & Quæ, cum sit Genus nõ est etiam Species, vt Substantia, Qualitas & alia, de quibus inferius dicemus. Ea verò dicitur Genus subalternum, supra quam aliud Genus assignatur, & quæ, cum sit Genus, est etiam Species, vt Corpus. Hoc enim comparatione Substantiæ, est Species, comparatione Corporis animati, est Genus. Latini tamen sæpè numero nomen Generis pro quacumque re Vniuersali (latè etiam accepto nomine Vniuersalis) vsurpant: vt cum dicunt, multa esse Animalium Genera, Hominem, Equum, Leonem, & cætera: item Medicinæ duo esse genera subiecta, Sanū, & Ægrum. Quo loquendi caractere, quoniam vsurpatissimus est sæpissime vtimur.

De Specie. CAPVT III.

Porph. de specie. Species subalterna. **S**PECIES est id, quod proximè sub aliquo genere collocatur: vt Homo. Proximè siquidem sub Animali, quod Genus est, continetur. Est autem duplex Species, altera Infima, altera Subalterna. Ea res dicitur Species Subalterna, sub qua est alia Species: seu qua cum Species sit, est etiam Genus: vt Animal, Corpus animatum, Corpus. Nam horum quodque habet sub se Species, quarum comparatione est Genus, & supra se Genus aliquod cuius respectu est Species. Ea verò res dicitur Species Infima, sub qua non collocatur alia Species: seu qua cum sit Species non est etiam Genus: vt Homo. Siquidem Homo nullam sub se habet Speciem, sed sola Indiuidua, quorum nequaquam Genus est. Quod fit vt aliam respectu horum sortiatur Speciei appellationem, qua sic Species definitur: Species est, qua tantum de iis pluribus, qua solo differunt Numero, in questione: Quid est, predicatur: vt Homo de Indiuiduis tantum Hominibus, qui solo differunt Numero. Indiuiduum est id, quod de vna tantum re predicatur, seu, Cuius omnes simul proprietates multis rebus conuenire non possunt. His de causis dicimus Socratem esse indiuiduum, tum quia de se vno solo prædicatur, tum etiam quia omnes eius proprietates simul acceptæ in alia etiam re inueniri non possunt. Ea dicuntur differre Numero, qua in Numerando differunt, vt Socrates & Plato, itémque vt Homo & Equus: non vt Homo & Animal. Qui enim dicit Hominem, simul etiam dicit Animal, quandoquidem Homo, quæ Homo, est Animal. Ea verò differunt solo Numero quæ & Indiuidua sunt, & sub Genere suo nullo vniuersali discrimine dissident, Hoc modo differunt Socrates, & Plato, quia & Indiuidui homines sunt, & sub Genere suo, quod est Animal, nullo vniuersali discrimine distinguuntur, sed tantum quod Socrates sit hic, Plato ille, quamquam sub alio Genere, Vniuersali aliquo discrimine distingui possint: vt si Socrates sit albus. Plato verò niger. Non hoc modo differunt Alexander & Bucephalus, quia sub Animali, alio etiam discrimine, quod Vniuersale est, multisque indiuiduis commune distinguuntur vt quod Alexander sit rationis particeps, Bucephalus rationis expertus, Cicero de

Quæ differunt numero. Boet. in Porphy. ad cap. de Gene.

Quæ differunt solo numero.

de Nomine Speciei, ita inquit. *Forma sunt quas Græci id eas vocant nostri (si qui hæc fortè tractant) Species appellant: non pessimè id quidem, sed inutiliter ad mutandos casus in dicendo. Nolim enim, ne si Latine quidem dici possit, Specierum, & Speciebus dicere, & sæpe his casibus vtendum est, at Formis, & Formarum velim. Cum autem utroque verbo idem significetur commoditatem in dicendo non arbitror negligendam. Hæc Cicero. Verum Dialectici non tanta verborum religione obstringuntur.*

De Differentia.

CAP. V.

DIFFERENTIA dici potest, ea Forma, qua res, aut à se in alio & alio tempore, aut ab alia re differt. Ea verò triplex est, Communis, Propria & Maximè propria. Communis Differentia est, ea qua nec pertinet ad Essentiam rei nec inseparabilis ab ea est, vt Sedere, Stare, & huiusmodi alia. Propria est, qua inseparabilis quidem est, sed tamen ad Essentiam non pertinet, vt Habere cicatricem, quæ iam callum obduxerit, Habere oculos cæcios, esse Disciplinæ capax, & similia: Maximè verò propria, quæ & Specifica dicitur, est ea, qua & inseparabilis est, & ad Essentiam rei pertinet, vt Corporeum esse, Animatum, Sensituum, Rationale, & cætera huiusmodi. Inter hæc Differentiarum genera est latè patens discrimen. Communibus enim, ac Propriis differentiis, Accidentaliter tantum res discrepant. Maximè autem Propriis, Essentialiter. Item Communibus & propriis, nec diuiduntur Genera in Species, nec Definitiones Specierum assignantur: iis vero, quæ Maximè propriæ dicuntur, maximè. Ac illæ quidem priores, vel proprietates sunt, vel Accidentia, de quibus adhuc dicendum est: hæc verò à cæteris omnibus vniuersalibus distinguuntur.

HARVM igitur, quæ huius loci sunt, duo numerantur Officia, Alterum quod diuidant Genera, Alterum quod constituent Species. Nam quemadmodum Æs, cum sit vnum quid, diuersis tamen figuris ac formis distrahitur, vt ex ipso, & accessione diuersarum formarum fiant diuersæ res Artificiosæ, vt Statua, & Sphæra: sic animal, quod est genus Hominis & Belluæ, cum vnus naturæ sit, tamen Rationali, & Irrationali, vt pote diuersis Differentiis, diuiditur, vt ipsarum accessione Homo & Bellua, quæ sunt diuersæ Species, efficiantur. Hinc fit, vt differentia aptè definiatur hoc modo, *Differentia est id, quo species suum genus excedit.* Constat enim Species, Genere ac, Differentia Generi adiuncta, qua tamen non constat genus. Item hoc modo, *Differentia est id quod ita separat species sub eodem genere, vt ad earum essentiam pertineat.* Item hoc modo, *Differentia est id, quod predicatur de pluribus specie differentiibus in questione quale est necessario, & essentialiter.* Verum hæc Definitio non complectitur eas Differentias, quæ proximè Species infimas constituent, vt Rationale. Omnes tamen complectetur, si expunxeris illud, *Differentibus Specie.* Si enim quis te rogauerit, qualianam Animalia sint Socrates & Plato secundum Differentiam necessariò vtrique conuenientem, & ad vtriusque Essentiam pertinentem? Aptè respondebis, esse Rationalia, atque ita in cæteris.

EST autem duplex Differentia, altera Generalis, altera Specialis

Quæ nos species, Cicero in Topicis cõmodius Formas dicendas putat.

Porph. ca. de Different. Communis.

Propria.

Maximè propria.

Primum discrimen.

Secundum.

Tertium.

Duo differentiarum officia.

Prima definitio differentia.

Secunda.

Tertia.

Generalis differentia.

Generalis

Nam sub Substantia in commune, proximè collocari debent Substantia Corporea, & Incorporea: sub Corporea Corruptibilis: & Incorruptibilis: sub Corruptibili Animata, & Inanimata: sub Animata Animal, & Planta: Sub Animali Homo, & Brutum animal: sub Homine Socrates, Plato, & cæteri Homines Indiuidui: sub quibus non sunt aliæ inferiores Substantiæ, quemadmodum nec sub aliis indiuiduis, ad quæ diuisione aliarum Specierum, quas reliquimus, naturali quodâ descensu deuenire necesse est. Genus Summum quid sit, iam supra explicatum est. Reale verò id vocari solet, cuius esse ab operatione Intellectus minimè pendet, vt Lapis Lignum & cæteræ omnes res, quæ in Mundo existunt. Dixi ergo, *Generis Reali*, quia res, quæ per se ponuntur in Prædicamentis, debent esse Reales vt Philosophis placet. Vnde fit, vt Entia Rationis quia nisi ab operatione intellectus nullum esse habent, non ponantur per sese in Prædicamentis sed per ea entia realia, quibus beneficio intellectus tribuuntur. Verbi causa, hoc ipsum quod est esse genus Summum Prædicamenti Substantiæ, esse Prædicatum aut subiectum in eodem Prædicamento, & alia huiusmodi, nō ponuntur per seipsa in Prædicamento Substantiæ, quia sunt Entia Rationis, sed propterea modo aliquo ad illud dicuntur pertinere, quod res quibus tribuuntur, vt Substantia in commune & cætera quæ diximus, in eo collocantur. Ea verò intelligo sub Genere summo naturaliter esse disposita, de quorum quolibet, ordine quodam, Genus summum vt de parte subiecta, Essentialiter prædicatur, seu (vt Aristotelis verbis vtatur) vt de subiecto. Et quoniam hæc non sunt alia, quàm Species & Indiuidua rei illius maximè communis, quæ Genus Summum dicitur, sit, vt solum Genus Summum cum suis Speciebus, ac Indiuiduis ponantur per se in Prædicamento.

QV A P R O P T E R nec Differentiæ Generales, nec Speciales, nec verò illæ quibus Species Infimæ ad Indiuidua trahuntur, (Indiuiduantes dico) nec denique aliæ partes, siue Specierum, siue Indiuiduorum, de quibus Genus Summum non prædicatur vt de Subiectis per se ponuntur in Prædicamento, sed per ea tota, quæ constituunt, Propria tamen & Accidentia eorum Generum, Specierum, & Indiuiduorum, quæ per se in Prædicamentis ponuntur poterunt, si fuerint Entia Realia pertinere per seipsa ad aliquod Prædicamentum. Nam esse Aptum ad Ridendum quod est proprium Hominis, & album esse, quod est Accidens Socratis, sunt quædam Species Prædicamenti Qualitatis: ite Esse in infimo loco, quod est proprium Terræ, & Calefieri, quod est Accidens Aquæ, sunt Species aliorum Prædicamentorum, hoc Passionis, illud Existentiæ in Loco: & vt in summa dicam: omnia quæ per se ponuntur in cæteris Prædicamentis sunt propria, vel Accidètia Substantiarum, cum omnia in Substantiis, vt in subiectis inhæreant.

Decem esse Prædicamenta, ad qua omnia omnino præter Deum optimum Maximum modo aliquo pertineant. CAP. IX.

V M E R A N T V R verò à Philosophis decem Prædicamenta Primum, Substantiæ: alterum, Quantitatis: tertium, Qualitatis: quartum, Relationis quintum Actionis: sextum Passionis: septimum

Cap. 3.
Reale ens.
Vt 5. Metap.
ad. cap. 7.
Ens rationis
nō ponitur per
se in Prædicamentis.

Quæ ponantur
sub genere
summo.

Differentia
non ponuntur
per se in Prædicamentis.
Nec alia
quædam
partes.

Nota.

Præd. 2.

Arist. Præd.
4. & 6.

Septimum Existentiæ in loco: octauum, Situs: nonum, Existentiæ in Tempore: decimum Indumenti, siue Integumenti, quod Habendi prædicamentum appellatur: Ad quæ pertinent res omnes, quæ quomodocunque aut esse, aut fingi possunt, a Itaque quædam pertinent per se, vt Animal, & Homo: Quædam per sua tota, vt differentia, Materia, & Forma: quædam per suas partes vt, Homo albus, per Hominem, & Albedinem, quodammodo Chimæra per partes earum rerum, ex quibus composita fingitur: Quædam per ea, quibus tribuuntur, vt esse genus, esse Speciem, Prædicatum, Subiectum, & cætera Entia rationis, per ea, quæ dicuntur genera, & Species, aut ab alio Ente rationis cognominantur: alia aliis modis b Omnia igitur ad has rerum classes modo aliquo reuocantur, præter Deum optimum Maximum, ad quem potius, vt ad infinitum pelagus totius esse, hæc ipsa Prædicamenta quasi flumina recurrunt.

E T quoniam Nomina vice rerum habentur, dubium non est, quin eadem Prædicamenta ex Nominibus etiam ipsarum quasi constituta intelligi possint, ex aliis quidem per se, ex aliis reductiue, vt de rebus diximus, atque hoc modo Dialecticus Prædicamenta potissimum considerat vt in his quasi locis communibus parata habeat nomina & verba ad structuram orationis. Verum enim uero, quia ex disputatione rerum nullo negotio dispositio Vocabulorum intelligitur, satis erit Prædicamentales series in rebus explicare. Quod tamen pingui (vt aiunt) Minerua faciendum est, ne instituti nostri obliti videamur.

De Substantia. CAP. X.

V B S T A N T I A, quæ in primo Prædicamento per se ponitur, est Ens Reale per se subsistens: vt Angelus, Homo, Lapis. Dixi Reale (quod verbum deinceps in omnibus definitionibus intelligendum est) quia cæterorum Entium nullum per se pertinet ad aliquod prædicamentum, vt paulò superius diximus: addidi, Per se subsistens, hoc est, non existens in alio vt in subiecto Inhætionis, quia hoc differt substantia ab accidentibus quæ pertinent ad alia prædicamenta, quod accidentia, nisi in subiecto inhætionis sint, naturaliter existere non possunt: ipsa verò substantia naturaliter per seipsam coheret, ac existit.

S V B S T A N T I A R V M autem quædam sunt Primæ quædam Secundæ Primæ substantiæ, sunt ea Entia quæ nec in subiecto sunt nec de subiecto dicuntur, hoc est, quæ nec coherent in aliquo subiecto Inhætionis, nec de villo, vt de parte subiecta, essentialiter Prædicantur vt Socrates, & Plato. Priori particula excluduntur Accidentia, posteriori excluduntur Genera, & Species Substantiarum. Itaque solas ac omnes indiuiduas Substantias complectitur hæc definitio. Secundæ Substantiæ sunt Genera, & Species, sub quibus collocantur Primæ, vt Animal, & Homo, sub quibus continentur Socrates, & Plato. Ordo Specierum substantiæ ex c supradictis utcunque patet.

I A M ad Proprietates Substantiarum pertinentium ad hoc Prædicamentum veniamus: Quarum quatuor insigniores traduntur. Prima est, Non esse in subiecto, quæ patet ex definitione Substantiæ. Secunda est.

a Quo pacto
ad Prædicamenta
pertinent
omnia
præter Deum.

b Vt priuatio
per habitum.
& contradictoria
negatiuum, per
positiuum de
quibus cap. 17.

Ex vocibus
etiam
constituntur
quodammodo
Prædicamenta.

Quo pacto
Dialecticus.
Prædicamenta
consideret.

Ex Præd. 3.
& 7. Metaph. 1.
D. Thom. Opus. 48. de
Prædicamentis.
cap. 2.
Per se subsistens.
In alio existens

Secunda
substantia.
a Cap. 8.

Prima
propria
substantia.

Propria, &
Accidètia
poni
possunt.

Prima
substantia.
Præd. 5.

quale, & Dissimile, ad Dissimile. Itaque ea ad quæ huiusmodi Relata referuntur, sunt eiusdem appellationis, ac naturæ cum illis. Quædam verò sunt Inæqualis Comparationis, seu diuersæ Appellationis quæ illi vocant Disquiparata quorum duo sunt genera: Alia enim dicuntur Maioris Comparationis, quæ vocant Superpositionis, vt Pater, Dominus, Præceptor, & cætera omnia, quæ sunt digniora iis ad quæ referuntur: Alia ex altera parte hisce respondent, quæ Minoris Comparationis dici possunt, vt Filius, Seruus, Discipulus, & cætera minùs digna iis cum quibus conferuntur: quæ vocari solent Suppositionis.

PRIMA PROPRIETAS. RELATORVM tres præcipuè traduntur Proprietates: Prima est Omnia relata dici ad ea, quæ Conuertuntur, hoc est, ad ea quæ vicissim ad ipsa dicuntur, vt Pater ad Filium, qui vicissim ad Patrem dicitur. Vt enim Pater dicitur Filij Pater, sic vicissim Filius dicitur Patris filius.

SECUNDA PROPRIETAS. Secunda est, Omne relatum esse Simul Natura, cum eo ad quod refertur. Ea verò dicuntur Simul esse Natura quorum alterum secum ponit, ac tollit alterum, vt Dominus Seruum, & Seruus Dominum. Si enim Dominus nullus sit, nullus erit Seruus: & vice versa, si nec Seruus, nec Dominus.

TERCIA PROPRIETAS. Tertia proprietas est, Omne Relatum eius esse Natura, vt si illud noueris, etiam id ad quod refertur cognoscas, & è contra. Si quis enim nouerit Sophroniscum esse Patrem Socratis: necesse est, vt etiam cognoscat Socratem esse Filium Sophronisci, & è contra.

CÆTERVM hæc quæ diximus, propriè sunt Relata, & vocantur Secundùm Esse: Alia sunt, quæ Relatione aliqua explicantur, ipsa tamen ad hoc Prædicamentum non pertinent. Atque hæc à Dialecticis Relata quidem appellantur, verùm nõ simpliciter ac propriè, sed cum adiectione, Relata Secundùm dici, quasi dicas quoad Naturæ explanationem duntaxat, non quoad ipsam Naturam, qualia sunt, Habitus, Scientia, & alia huiusmodi: quod alio loco plenius docebimus.

De Actione, & Passione. CAP. XIII.

ACTIO est Agentis, quatenus Agens est, Actus, seu perfectio. Passio vero est, Actus, perfectiove Patientis, vt patientis. Suntque Actio, & Passio, vna eademque res, quæ tamen, vt est Perfectio Agentis, dicitur Actio, vt verò Patientis, dicitur Passio. Verbi gratia Caloris motus, quo ab Igne afficitur Aqua quatenus est id, quod Ignis est, & dicitur agens, Actio est, & Actio dicitur: quatenus verò, id quo aqua est, ac appellatur Patiens, Passio est & Passio nominatur. Actiones autem, & Passiones, partim sunt à Corpore, vt Calefacere, & Caleferi: partim ab Animo, aut alia superiori causa, vt nutrir, augeri, cupiditaris, aut iræ motu agitari & huiusmodi alia.

ACTIONI, & PASSIONI duæ affectiones tribuuntur. Prior est, Habere Contrariū. Nam Calefacere, & Frigefacere, Caleferi, & Frigefieri, Voluptatis motu affici & doloris, contraria sunt. Posterior est, Suscipere Magis, & Minùs. Nam & id quod Calefacit, aut Calefit, Magis, aut Minùs Calefacere, aut Caleferi, dicitur: id etiam quod Doloris, aut Voluptatis agitatione mouetur, Magis, aut Minùs dicitur Voluptate, aut Dolo affici.

Relata Inæqualis comparationis. Maioris comparationis. Minoris.

Prima proprietas.

Secunda. a. Præd. 13.

Tertia.

Relata secundùm esse.

Relata secundùm dici.

Duplex Actio & Passio.

Præd. 9. Prior affectio.

Posterior.

Quid.

Quid sit Vbi, & Situm esse. CAP. XV.

VBI, seu esse Alicubi, est Loco contineri, vt in Foro, in tēplo. Duobus autē modis Corpus continetur Loco: aut Cōmuni, vt Socrates in templo: aut Proprio vt Aqua in vase. Huius generis species dicuntur, esse Supra, Infra, Ante, Retro, Ad dextrā, & ad sinistrā.

SITVM esse, habere partes Corporis certo quodam modo affectas ad partes Loci, vt Stare, Sedere, Cubare: quæ quidem appellantur Positiones: partimque sunt Naturales, vt quæ dictæ sunt: partim non Naturales, vt si quis conuerlis ad Cælum vestigis, manibus nitatur.

Quid sit Quando, & Habere. CAP. XVI.

QUANDO, seu esse in tempore, est Tempore contineri, vt fuisse Anno superiori, esse in præsentī, fore in futuro, esse in Mense, in Die, in Hora, & huiusmodi temporibus.

HABERE (vt nunc vtimur hoc Verbo) est indumento aliquo, aut Ornamento indutum, aut ornatum esse: vt Togatum esse, Lorica indutum, Mytra redimitum, & Annulatum.

IN his igitur decem Classibus infinita Rerum, & Nominum multitudo ita distinctè, distributèque continetur, vt facile sit cernere, quæ ad quam Categoriā pertineant: & in quacunque Categoria, quæ quibus communiora sint, aut minùs communia.

De oppositis. CAP. XVII.

SED quoniam in hac Categoriarū tractatione sæpe Contrariorum meminimus: quænam sint Contraria paucis dicamus: atque aded omnia Oppositorum genera (quoniam id perutile erit) persquamur: Oppositorum igitur quatuor sunt Genera, Relatiuè opposita, Contrariè, Priuatiuè, & Contradictoriè, Relatiuè opposita sunt: Quæ quicquid sunt, Oppositorū esse, aut aliquo alio modo ad illa dicuntur: vt Pater, & Filius, & duo similia. Nā Pater, dicitur Filij Pater: & Filius, Patris Filius: hoc verò Simile illi, dicitur illi Simile, & illud huic.

CONTRARIÈ opposita sunt ipsa Contraria. Contraria verò dicuntur ea, quæ sub eodem Genere maximè distant, & eidem subiecto vicissim insunt; nisi eorum alterum insit à natura vt Scientia, & Error: Virtus, & vitium: Calor & Frigus: Candor, & Attror. Nam sub Habitu quod est genus quoddam Qualitatis, maximè distant, tum Scientia, & Error: tum etiam Virtus & Vitium: sub Patibili autem qualitate, tum Calor & Frigus, tum Candor & Attror. Hæc item, vt patet, in eodem Subiecto inhætionis vicissim insunt, cum mutuo ab eodē se expellant. Additum est, Nisi eorum alterum, à Natura insit, quia in locum eius, cui à Natura determinarum, & quasi præscriptum est vt insit, non potest alterum succedere: quæ ratione nec Ignis Frigere potest, nec Cygus esse Niger, nec Coruus Albus, nec Saxum Molle, quippe cum hæc omnia alterum ex contrariis Naturæ præscripto sibi vindicent.

IAM verò Contrariorum quædam Immediata sunt, quædam Mediatæ: Immediata dicuntur, quorum alterum necesse est inesse proprio subiecto, vt Sanitas & Morbus comparatione Animalis. Mediatæ verò quorū neu-

4. Phy. 2.

Sinum esse.

Duplex positio.

Quando.

Habere.

Conclusio.

Præd. 10. Relatiuè opposita.

Contraria. Præd. 6. & 10.

Contraria. Immediata. Mediatæ.

tyvm

rum necesse est inesse proprio Subiecto: nisi alterum Natura insit. Vt Albus Color, ac Niger comparatione Corporis. Misti: & Virtus, ac Vitium comparatione Hominis: Dantur enim media inter huiusmodi Contraria, quibus affecta esse possunt propria Contrariorum Subiecta, remoto utroque Contrario. Quæ quidem media partim nominata sunt, vt Flauus Color, & Fuscus inter Candorem & Nigrorem: partim nomine carent, vt quod inter Virtutem, & Vitiositatem interiectum est, quo affectos dicimus Homines natura Amentes. Sed quæ media, nomine carent, negatione extremorum nominari possunt: vt si dicas, Quod nec Probitas, nec Vitiositas est, medium esse inter Virtutem, & Vitium.

Media nomi-
nata.

Media nomi-
ne carentia.

Priuativè op-
posita.
Habitus,
Priuatio.

PRIVATIVE opposita sunt Habitus seu forma, & Priuatio Formæ. Nomine Habitus siue Formæ intellige quicquid, modo aliquo rei adheret, vt Aspectus Oculis: Auditus Auribus: Locutio Linguae: Lumen Aëri: Pili Capiti, Vestis Corpori. Priuatio verò est Negatio eiusmodi Formæ in Subiecto Natura apto, & in tempore à Natura constituto, vt forma insit: cuiusmodi sunt Cæcitas, Surditas, Mutum esse, tenebrosum Caluum, Nudum. Dixi in Subiecto Natura apto, quia Negatio formæ in Subiecto suapte natura minimè apto, non est priuatio. Vnde non dicimus Lapidem Cæcos, Surdos, aut Mutos, quia Natura non sunt apti vt Videant, Audiant, aut Loquantur. Addidi, Et in tempore à Natura constituto, vt forma insit, quia Subiectum ante id tempus, quo à Natura constitutum est, vt habeat Formam nequaquam ea priuatum dici poterit, Vnde fit, vt Catulus ante septimum diem, quo minimum à Natura constitutum est, vt Oculos aperiat, non sit appellandus Cæcus: nec Puer ante septimum annum, si mente non utatur, Demens dicendus est, quia tum primùm ferè præscriptum est à Natura, vt Mente, ac Ratione utatur. Priuatio verò duplex est, Altera à qua non potest fieri naturaliter ad Habitum regressus, vt Cæcitas, Caluitium: altera à qua Naturaliter fit regressus, vt Tenebræ, Nuditatis, & huiusmodi. Quæ omnia paululum animaduertenti perspicua sunt.

Plin. de natu.
hist. 8. cap.
40.
Duplex Pri-
uatio.

Contradictio-
riè opposita.

CONTRADICTORIÈ Opposita dicuntur, inter quæ comparatione cuiusque nullum datur medium: id est, quorum alterum de quouis siue Ente siue non Ente dicatur necesse est. Quod quo pacto intelligendum sit alibi docebimus. Exempla tamen sunt Homo, Non Homo: Lapis, Non Lapis, Album, Non Album. Nam Equus, Chimæra, & quicquid aliud modo aliquo esse, aut fingi potest, est Homo, aut non Homo: Lapis: aut non Lapis: Album, aut non Album, & ita in cæteris: id quod in superioribus Oppositorum generibus nequaquam cernimus, Equus enim, vt vno exemplo rem intelligas nec est Dominus, nec Seruus, nec itè Virtute præditus, aut Vitiositate, nec rursus Loqui potes: aut Mutus.

Hæc de coactione, ac Dispositione Nominum, & Verborum in decem Categorias. Esset autem proximè agendū de vsu Nominū, quem Juniores Suppositionem terminorum appellant, nisi cōmodiùs videretur hanc, & quasdam alias Nominū Affectiones ad eam partem differre in qua de eludendis Sophistarum Captionibus differendū est. Quapropter institutum ab initio ordinem tenentes, iam de Oratione dicamus.

Ad Lib. 8

INSTI-

INSTITVTIONVM

DIALECTICARVM.

LIBER TERTIVS.

Quid sit Oratio. CAPVT I.

RATIO est vox ex Instituto significans, cuius aliqua pars significat separatim: vt Socrates, est Philosophus: Socrates sapiens: Omnis homo: Liber Aristotelis, & cæteræ huiusmodi Voces aliquo nexu grammatico copulatæ. Nam multæ dictiones nulla constructione grammatica coniunctæ, vt Cælum, Terra, Lapis, Lignū, vt nullo modo sūt vna Vox, sic nullo modo sunt Oratio. Posteriori definitionis parte reiciuntur Nomen, & Verbum, & alię simplices voces significantes ex Instituto, quia nulla pars eiusmodi Vocum significat, separatim in ipsa totius Vocis structura: at in compositione Orationis semper aliqua significat. Quod non sic intelligas, quasi vna sola Orationis pars debeat separatim significare, aut quod vna saltem. Omnes enim Dictiones, quæ assumuntur ad Orationem construendam, significantes esse debent, si verum est, quod Dialectici asserunt: Significationem totius Orationis constari ex significationibus partiū, hoc est, Dictionum ex quibus Oratio constituitur. Sed idcirco id Aristotelem dixisse intellige: vt orationem à Nomine, & Verbo distingueret, ad quod sanè discrimen constituendum satis est, si vna tantū Orationis pars, per se significare concedatur, quando nulla Nominis aut Verbi pars separatim significat. Itaque licebit dicere, Orationem esse, multarum Dictionum ex instituto significantium comprehensionem.

ADVERTE tamen, duobus modis Orationem componi posse ex Dictionibus per se significantibus in ipsa, altero Explicitè siue Expressè, vt si dicas, Nullus homo, Nulla res, In omni loco, In omni tempore: altero Implicitè, seu Virtute, vt si dicas, Nemo, Nihil, Vbique, Semper. Nam etsi hæc posteriores Voces expressè non constant eisdem partibus quibus superiores, tamen, quia idem omninò atque illæ significant, totidémque quot illæ conceptus in animo imprimunt, virtute eisdem partibus constare dicuntur. Quamquam igitur Voces non sint Orationes, significatione tamen orationes censendæ sunt, ac proinde simpliciter Orationes. Causa huius rei est quia apud Dialecticos, Significationis potiùs, quàm Vocis ratio habenda est, Hinc enim fit, vt Oratio, quæ multos habet sensus, qualis est illa, Aio te

Significatio
totius Oratio-
nis constatur
ex significa-
tionibus parti-
um.

*Duplex com-
positio orati-
onis.

Apud Diale-
ticos signifi-
cationis potiùs
quàm vocis
ratio habenda.

Oratio multos habens sensus no est simpliciter. Oratio, sed orationes.

Acida Romanos vincere posse, simpliciter non sit Oratio, sed Orationes: quoniam admodum nomen quod multa significat, vt Gallus, non est simpliciter nomen, sed nomina; vt supra diximus. Itaque omnia hæc propterea asserimus, quia iudicamus in Oratione & partibus eius, Significationem magis, quam Vocem esse spectandam.

De Perfectis, & Imperfectis Orationibus. CAP. II.

Oratio perfecta.

Imperfecta, Duplex Imperfecta.

RATIONVM porro quædam Perfectæ sunt, quædam Imperfectæ. Perfecta oratio est, quæ integram sententiam declarat: vt Deus est summum bonum. Imperfecta, quæ non declarat integram sententiam, quæ duplex videtur esse, Quædam enim Imperfectam & quasi mutilam sententiam significat, vt: Sic vos non vobis, Deum timere, Si timuerimus Deum, & aliæ huiusmodi, quibus auditis aliquid vltra expectamus. Quædam verò nullam sententiam significat, etiã imperfectam & truncatam, vt Animal rationale, Quantitas continua, Liber Aristotelis, Tractatio de oratione, & aliæ huius generis, quas cum aliquis profert, non videtur eo sermonis genere significare se vltèrius velle progredi. Significant enim huiusmodi Orationes more nominum, & Verborum, quæ, vt ait Aristoteles, eam intelligentiã imprimunt in animo, vt qui audit, quiescat. Priores constât verbis, aut Coniunctionibus, aliisque particulis, quarum vis nõ finitur in ea tantum oratione quæ profertur: Posteriores ferè Nomine Substantiuo, & Adiectiuo, aut Casu Recto & Obliquo. Quia enim Adiectiuum in suo Substantiuo finitur ac terminatur, & sæpe vis Obliqui in suo Recto, nõ suspendit huiusmodi Orationes animum audientis, quemadmodum nec nomẽ per se, aut Verbũ, vt Aristoteles ait.

Optatiua. Interrogatiua. Deprecatiua. Imperatiua. Enuntiatiua. Ex perfectis orationibus so las Enutiatiuas tractat Dialecticus. 1. Peri. 4. vt 2. post. 9. & 1. Top. 8. & toto ferè 8. lb. Top.

PERFECTARVM autem aliæ sunt Optatiuæ, vt O mibi prateritos referat si Iuppiter annos. Aliæ Interrogatiuæ, vt Sed vos quid tandem? quibus aut venistis ab oris? quoniam tenetis iter? Aliæ Deprecatiuæ, vt Parcite Dardanida de tot, precor hostibus vni. Aliæ Imperatiuæ, vt Disce puer virtutem ex me, verumque laborem, fortunam ex aliis. Aliæ Enuntiatiuæ, vt Vultus amicitias utilitate probat. A verò ex Perfectis orationibus, Enuntiatiuas duntaxat (quæ tum Enunciationes: tum Effata, tum Pronunciata, sæpe etiam Propositiones dicuntur) cæteris omissis, quoniam ad oratores & Poetas pertinent, pertractat Dialecticus. Nam quod Interrogatiuas non omninò reicit, id propterea facit, vt à respondente, Enunciationes, quibus argumentetur, obtineat.

De Enunciatione, & Diuisione eius in Simplicis, & Coniunctas, & Simplicium in Absolutas, & Modales. CAP. III.

1. Peri. 4. Vera Enuntiatio.

ENUNCIATIO igitur est Oratio perfecta, quæ verum, aut falsum significat, vt Deus est summum bonum, Si Deum videris, omnium bonorum copia frueris: Quæ propositiones sunt veræ. Item, Id quod honestum est, non est per te expetibile, Si omnes Mundi thesauros possederis, verè felix eris: Quæ

Quæ sunt falsæ. ^a Ea dicitur Enunciatio est Vera, quæ significat id quod est, esse, aut quod non est, non esse: Falsa verò est, quæ significat id quod est, non esse: aut, id quod non est, esse.

^b PORRO Enunciationum quædam sunt Simplicis, quædam Coniunctæ: Simplicium, aliæ sunt Absolutæ, quæ vocantur De Inesse, aliæ Modales, Enunciatio Simplex est, quæ unum de vno enunciat, siue illud unum sit simplex, siue ex multis compositum, vt si dicas, Homo est animal, Homo est animal rationale, Homo iustus est prudens, Homo probus est simplex, & prudens. Enunciatio coniecta, quam ^c Aristoteles Coniunctione vnã, alii Hypotheticam vocant, est quæ ex Simplicibus coniunctione aliqua nectitur: vt, Si dies est, lux est. In quarum numero etiam illæ ponendæ sunt, quæ constant ex Orationibus, quæ facile ad Simplicis reuocari possunt: vt si dies esset, lux esset. Huiusmodi enim Coniunctæ Enuntiationes, si non actu, certè Potestate ac virtute, ex Simplicibus componuntur.

ENUNTIATIO Absoluta est ea, quæ absolute significat aliquid inesse, aut non inesse alicui: vt Homo est animal, Homo non est lapis. Modalis verò est, quæ quo modo aliquid alicui insit, aut non insit pronuntiat, vt Homo necessariò est animal. Homo necessariò non est lapis, Hominem esse animal est necessarium, Hominem non esse lapidem est necessarium. Nos igitur hunc ordinem sequemur, vt primũ de Absolutis, deinde de Modalibus, ad extremum de Coniunctis Enuntiationibus dicamus.

De Qualitate, Quantitate, & Materia Absolutarum Enuntiationum.

CAPVT IIII.

QUALITAS potissimum spectanda sunt in Absolutis Enuntiationibus, Qualitas, Quantitas, & Materia. Qualitas earum duplex est: Essentialis, & Accidentalis. Qualitas Essentialis est Coniunctio Predicati cum subiecto. Accidentalis verò est Veritas, Falsitas, & cætera Coniunctionis accidentia.

QUANTITAS est Extensio, aut vnitas numeralis earum rerum, pro quibus subiectum sub Predicato accipitur. Sæpe enim accipitur pro multis, idque pluribus Modis, vt si dicas, Omnis homo est disciplinæ capax, Aliquis homo est iustus, Sepe etiã pro vna re tantum, vt si dicas hic homo est iustus.

a D. Tho. 1. Peri. Lec. 3.

MATERIA huiusmodi Enuntiationum, est ^a habitudo, seu affectio predicatorum ad subiectum, quæ in quibusdã est Necessaria, vt in hac, Homo est animal: in aliis verò Contingens, aut Impossibilis, vt ^b mox patebit, cum de Enuntiationibus ex Materia Necessaria, Contingenti, & Impossibili dicemus.

Varia genera Absolutarum Enuntiationum.

CAPVT V.

ENUNTIATIONES igitur Absolutæ, multis diuisionibus apud Aristotelem dispartuntur.

PRIMUM ^a in Affirmationes, & Negationes: deinde, ^b in Vniuersales, & Particulares, & Indefinitas, & Singulares:

a 4. Metaph. text. 27. Falsa. Diuisio Enuntiationis. b Ex 1. Peri. 4. Enunciatio Coniuncta seu Hypothesis c 1. Peri. 2. quæ sit.

Enunciatio Absoluta, seu de inesse. Modalis.

Qualitas Essentialis. Qualitas Accidentalis.

Quantitas.

Materia.

b Cap. 5.

a 1. Peri. 4. b Peri. 5. Partim 1. Peri. 8. partim alibi sæpe.

^a 2. Peri. 1.
^b 2. Peri. 2.
Affirmatio.
^c 1. Peri. 4.
Negatio.
^d Ibidem.

postea in Necessarias, Contingentes, & Impossibiles: Rursus ^a in Finitas, & Infinitas: Ad extremum ^b in eas, quæ constant Subiecto & Prædicato simplici, & in eas, quæ constât vtroque vt altero coniuncto.

^c ABSOLVTA igitur Affirmatio, est absoluta alicuius de aliquo Enuntiationis, id est, oratio qua aliquid alicui absolute tribuitur, vt Homo est animal, homo est lapis. ^d Negatio verò est alicuius ab aliquo absoluta Enuntiationis, id est, oratio qua aliquid, ab aliquo absolute remouetur, vt si dicas, Homo non est lapis, Homo non est animal. Hæc Diuisio dicitur secundum qualitatem essentialem, quia fit ratione copulæ, coniunctione Prædicati cum subiecto, quæ quidem est essentialis forma Enuntiationis.

Vniuersalis.
^c Ex 1. Peri. 5. & 1. prio. 7.
Signa Vniuersalis.

^e ENUNTIATIO Vniuersalis est, cuius Subiectum notatur Signo Vniuersali, vt omnis homo est animal. Signa vniuersalia, aut sunt vniuersalia omnino, vt omnis, Nullus, Quilibet: Aut ad certum vsque numerum, vt vterque, Neuter, & si quæ sunt alia huiusmodi.

^f ENUNTIATIO Particularis est, cuius Subiectum notatur Signo Particulari, vt aliquis homo est Grammaticus. Signa particularia, aut sunt absolute Particularia, vt Quidam, Aliquis: aut particularia ex certo numero, vt alter.

Negatio præposita signo mutat eius quantitatem.

ADVERTE tamen signa absolute Vniuersalia, proposita negatione, fieri particularia, & absolute particularia, eadē præfixa fieri Vniuersalia. Nam, non omnis, & nonnullus sunt particularia: Non quidam autem, & non aliquis sunt Vniuersalia, & vt ex Aequipollentia enuntiationum intelliges.

Indefinita.
^h Ex 1. Peri. 1.
Singularis.

^h ENUNTIATIO Indefinita est, cuius Subiectum pro multis rebus acceptum nullo notatur signo, vt Homo est Grammaticus, Homo est rationis particeps. ⁱ Enuntiationo singularis est, cuius subiectum accipitur pro vna tantum re singulari, vt Socrates est Philosophus, Hic homo est Philosophus. Filius Sophronisci est Philosophus, Ad hoc genus reuocantur Enuntiationes illæ quarum subiecta accipiuntur pro rebus communibus præcisè, vt homo est species. Nam cum earum subiecta non accipiuntur pro multis, fieri non potest, vt sint Vniuersales, aut Particulares, aut Indefinitæ. Reuocandæ sunt igitur ad singulares, quarum etiam subiecta non pro multis accipiuntur. Hæc Diuisio Enuntiationis, dicitur secundum Quantitatem, quia fit secundum numerum earum rerum, pro quibus accipiuntur subiecta enuntiationum.

Enuntiationo ex subiecto communi præcisè accepto.

^k ENUNTIATIO Necessaria est, quæ ita est vera, vt falsa esse non possit, vt homo est animal, Cygnus est candidus. In hoc genere poni solent omnes affirmatiuæ ex materia necessaria, seu naturali, & omnes negatiuæ ex materia Impossibili, seu Remota, de quibus mox dicemus. Hoc autem quod ad enuntiationem ex materia necessaria tum verum est, cum Prædicatum non minus latè patet, quàm subiectum. Nam si Prædicatum fuerit angustius, fieri poterit, vt affirmatiua sit falsa, vt si dicas, Omne animal est homo, Omne animal est disciplinæ capax, quæ quidem sunt ex materia Necessaria, vt statim patebit.

Necessaria.
^k Ex 5. Metaph. 5. text. 6.
Quenam ad Necessariarum genus pertineant.

^l ENUNTIATIO Contingens est, quæ cum necessaria non sit potest tamen vera esse, quæ & vera, & falsa esse potest, vt homo est Grammaticus,

Contingens.

Particularis.
^f Ex eadē loco.
Signa particularia.

§ Capite 7.

ⁱ Ex 1. Peri. 5.

^l Ex 1. Peri. 1.

ticus, Homo non est grammaticus. Huiusmodi sunt omnes Enuntiationes ex Materia Contingenti, quas statim explicabimus. Enuntiationo Impossibilis est, quæ ita est falsa, vt vera esse non possit, vt Homo est lapis, Cygnus non est albus. Huiusmodi esse dicuntur omnes Affirmatiuæ ex Materia Impossibili, & omnes Negatiuæ ex materia necessaria. Id quod in iis, quæ constant Materia necessaria tunc verum esse intellige, cum Prædicatum non est angustius, quàm Subiectum: Si enim minus latè pateat, poterunt esse Necessariæ: vt si dicas, Quoddam animal non est homo. Quoddam animal non est disciplinæ capax. Hæc diuisio fit secundum Aptitudinem Enuntiationis ad Veritatem, & Falsitatem. Sed quia hæc aptitudo nascitur ex Materia Enuntiationis, explicandæ sunt hoc loco Enuntiationes constantes ex Materia Necessaria, Contingenti, & Impossibili.

Impossibilis.
Quæ ad genus impossibile pertine dicantur.

ENUNTIATIO ex Materia Necessaria, seu Naturali est, cuius Prædicatum non Potest non conuenire Subiecto, vt homo est animal, Homo non est animal, omnes omnino in quibus Superiora de inferioribus, siue Affirmantur, siue negantur: aut differentia de rebus, quas componunt; aut proprietates de iis, Subiectis, quorum naturas consequuntur vel de superioribus Subiectis; aut Accidentia Inseparabilia de rebus à quibus separari nequeunt; aut contra, hoc est, Inferiora de Superioribus, & cætera ordine conuerso: omnes huiusmodi prædicaciones, siue affirmant, siue negent, sunt in Materia Necessaria & Naturali, quamquam non omnes sunt Naturales, seu Directæ, vt patet ex ^a supradictis.

Ex materia necessaria, præsius.
D. Tho. 1. Peri. Lect. 13. præsius etiam accepta est prædicatio necessaria lib. 2. cap. 2.

a lib. 2. cap. 1.

ENUNTIATIO ex materia contingenti est, cuius prædicatum & conuenire, & non conuenire Subiecto potest, vt homo est Grammaticus, homo non est Grammaticus, & omnes in quibus accidens separabile de re, cuius est accidens, siue affirmatiuè siue negatiuè prædicatur.

Ex materia, Contingenti. latius D. Th. loco citato latius etiã prædicatio contingens. Lib. 2. cap. 1.

ENUNTIATIO ex materia impossibili, seu Remota, est, cuius prædicatum non potest conuenire subiecto, vt homo est lapis, cygnus est niger. Dicitur autem hæc diuisio secundum materiam, quia fit secundum habitudinem Prædicati ad subiectum, quam diximus materiam Enuntiationis.

Ex materia Impossibili præsius. D. Thom.

Indefinita quia ratione idem valeant quod particulares.

ILLVD autem prætermittendum non est Enuntiationes Indefinitas, tum ex modo Significandi suo, tum etiam ratione materiæ contingenti, cum ea constant, idem valere, atque particulares. Vtraque de causa hæc enuntiationo, homo est iustus, iudicatur nihil differre ab hac, Quidam homo est iustus, & ita reliquæ. Verùm quod addi solet, Indefinitas ex materia Necessaria, & impossibili, idem valere ratione materiæ atque Vniuersales, etsi quod ad eas quæ constant materia impossibili verum esse videatur, in reliquis tamen mihi non probatur. Hæc siquidem ex materia necessaria, Animal est homo, animal non est homo, animal est disciplinæ capax, animal non est disciplinæ capax, & alia similes, vt diximus, quæ tamen non iudicantur idem valere atque vniuersales. Conceduntur enim simpliciter quasi particulares. Sed qui illud dicunt, non existimant eas esse ex Materia Necessaria, quia Prædicata

Nam indefinita ex materia Necessaria, & impossibili idem valeant, atque Vniuersales.

cata

cata minùs latè patent quàm Subiecta, quod tamen nihil refert, vt alibi docebimus, et si aliquando, re minùs diligenter perspecta aliquid referre putauerimus.

Finita. ENUNTIATIO finita est, cuius Nomina omnia, siue Categoremata sunt finita, vt Homo est iustus. Infinita verò, cuius aliquod Categorema est infinitum, vt homo est non iustus, Socrates est homo non iustus, Quod si dixeris, Socrates est seruus non iusti, non erit Enuntiatio Infinita, quia illud, Non iusti, non est Categorema.

Ex 2. Peri. 1. Infinita. Ex eod. loco. ENUNTIATIO ex Coniuncto extremo est, cuius aut Subiectum, aut Prædicatum, aut Vtrumque per se est vnum quid ex multis Categorematis coniunctum vt Socrates est homo iustus, Homo iustus est sapiens, Homo iustus est simplex & prudens. Quod si dicas, Socrates est simplex, prudens, non erit Enuntiatio ex Coniuncto extremo, quia Categoremata quæ Prædicantur, nullo nexu iunguntur, vt sint vnum Prædicatum: ex quo sequitur, vt non efficiant Enuntiationem vnam simplicem, sed plures.

Ex simplici extremo. ENUNTIATIO ex Simplici extremo est, cuius nec Subiectum, nec Prædicatum ex multis iungitur Categorematis, vt Socrates est sapiens Socrates philosophatur. Hæc de variis generibus Absolutarum Enuntiationum, Nunc de earum Oppositione, Equipollentia, & Conuersione dicamus.

De Oppositione Absolutarum Enuntiationum.

C A P V T V I.

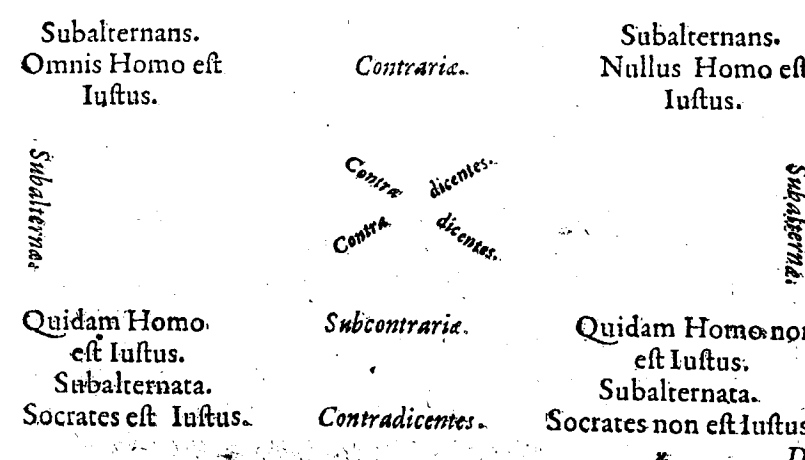
Oppositio Absolutarum Ex 1. Peri. 5. Et 6. **O** P P O S I T I O, vt in Absolutis Enuntiationibus cernitur, est duarum Absolutarum Enuntiationum eodè Subiecto, Prædicatoque constantium, repugnantia secundum Affirmationem, & negationem, vt si dicas: Hic homo est iustus, Hic homo non est iustus: Porro Enuntiationes Oppositæ si fuerint Vniuersales, erunt Contrariæ, vt Omnis homo est iustus, Nullus homo est iustus. Harum hæc est Conditiõ, vt simul veræ esse non possint: quanquam possint esse simul falsæ siue in Materia Contingenti, vt patet in tradito exemplo, siue in Necessaria, vt si dicas, Omne animal est disciplinæ capax, Nullum animal est disciplinæ capax. Si autè fuerint Particulares, dicentur Subcontrariæ, vt Quidam homo est iustus, Quidam homo non est iustus. Harum conditiõ est vt falsæ simul esse non possint, quanquam possint esse simul veræ, siue in materia contingenti, vt in hoc exemplo cernis, siue in materia necessaria, vt si dicas, Quoddam animal est capax disciplinæ, Quoddam animal non est capax disciplinæ. Idem quoque dices de Indefinitis, spectata earum significandi figura. Si verò altera fuerit Vniuersalis, altera Particularis, vel vtraque Singularis, erunt Contradicentes, siue contradictoriæ, vt Omnis homo est iustus, Quidam homo non est iustus, Nullus homo est iustus, Quidam homo est iustus, Socrates est iustus, Socrates non est iustus. Harum hæc est conditiõ, vt nec simul veræ, nec simul falsæ vnquam esse possint. Idem dices.

iectum accipitur pro eadem re communi præcisè, vt si dicas, homo est species, homo non est Species.

SI quis autem quærat, num in quavis Contradictione altera ex contradicentibus sit vera, altera falsa, Occurrendum est ita rem habere, præterquam in Contradictionibus Futuri contingentis, vt si dicas, hic homo morietur cras, hic homo non morietur cras: Neutra enim ex his duabus enuntiationibus determinatè accepta, vera est, aut falsa: id quod de cæteris huiusmodi dicendum est. Sed hæc quæstio alium locum desiderat ampliorem.

Subalternæ. ADDVNT multi Quartum oppositionis genus, quod vocant Subalternatum: duarum inquam Enuntiationum affirmantium aut negantium idem, de eodem ita tamen, vt quod altera affirmet in totum, altera affirmet in parte: quæ propterea dicuntur Subalternæ, quod altera sub altera collocetur. cuiusmodi sunt hæc duæ Enuntiationes, omnis homo est iustus, Quidam homo est iustus: item hæc, Nullus homo est iustus, Quidam homo non est iustus. Verum huiusmodi Enuntiationes non rectè dicuntur Oppositæ, quia non repugnant inter se secundum affirmationem, & negationem; Accedit eò, quod nec etiam secundum veritatem aut falsitatem. Nam ex veritate vniuersalis, quæ vocatur subalternans, concluditur veritas suæ Particularis: & ex falsitate particularis, quæ dicitur subalternata, concluditur falsitas suæ vniuersalis, quod in eisdem exemplis facile est cernere. Cum igitur absurdè videatur dici, eas enuntiationes esse oppositas, quæ nec secundum veritatem, nec secundum falsitatem repugnant. immo verò altera alteram secum trahit, efficitur, vt hac quoque ratione Subalternæ non sint in oppositis numerandæ.

QVINETIAM subcontrariæ, si propriè de oppositione, eiusq; conditionibus loquendum sit, non sunt in oppositarum numero ponendæ, tum quia altera non verè negat, quod affirmavit altera, tum etiam quia non est propria oppositionis conditiõ, repugnantia secundum falsitatem, sed secundum veritatem, Quo fit, vt Aristot. secundo lib. de Priori Resolutione, meritò dicat, Subcontrarias Enuntiationes non esse re vera oppositas, sed voce duntaxat, Hæc omnia cernes in hac figura.

Oppositio Enuntiationum ex subiecto communi præcisè sumpto. Num cuiusmodi Contradictionis altera pars sit vera, altera falsa.

Conditiõ Subalternarum.

2. Prior. c. 13.

De *Equipollentia Enuntiationum de inesse.*

CAPVT VII.

Equipollentes quæ sint.

EQUIPOLLENTES, & **Æquivalentes** dicuntur hoc loco, *Enuntiationes absoluta, constantes eodem Subiecto, eodemq; Predicato, quæ una quidem aut altera negatione differunt, sed tamen idem valent, seseq; mutuo inferunt*, vt hæ duæ: Omnis homo est iustus: Non quidam homo non est iustus. Quoniam igitur huius rei cognitio non parū conducit ad exponendas obscuriores Enuntiationes, Notandæ sunt hæ regulæ. Prima *Negatio proposita Subiecto cuiusque Enuntiationis, & signo, si signum habet, efficit eam Equipollentem Contradictoria*. Hac Regula iudicabis has enuntiationes idem valere, Non omnis homo est iustus, Aliquis homo non est iustus, quia nisi præposuisses Negationem Subiecto prioris, essent proculdubio Contradictentes. Eadem quoque arte iudicabis has esse *Equipollentes*. Omnis homo est iustus, Non quidam homo non est iustus, Socrates est iustus, Non Socrates non est iustus, & sic cæteras huiusmodi. Secunda, *Negatio postposita Subiecto Enuntiationis vniuersalis, efficit eam Equipollentem contrariæ*. Hac Regula iudicabis has esse *Equipollentes*, Omnis homo non est iustus, Nullus homo est iustus: & has, Omnis homo est iustus, nullus homo nō est iustus Eadem ratio est in Subcontrariis, vt patebit experienti. Tertia, *Negatio præposita, & postposita Subiecto Enuntiationis Vniuersalis, aut Particularis, reddit eam Æquivalentem Subalterna*; Hoc documento intelligimus has Enuntiationes idem valere, Non omnis homo non est iustus, Quidam homo est iustus: & has, Nullus homo est iustus, Non aliquis homo est iustus. Quāquam enim in hac posteriori complicatione, non videas Subiectum secundæ Enuntiationis habere Negationem postpositam, sed solum præpositam, tamen quia Enuntiatio Subalterna superioris ita habebat, Aliquis homo non est iustus: Negatione nimirum postposita Subiecto non fuit negatio iterum postponenda, sed potius tollenda. Nam idem efficies, Negationem positam auferendo, atque non positam ponendo. id quod in cæteris Regulis diligenter obseruabis. Has omnes Regulas comprehendunt ^a Dialectici hoc versu.

Præ contradict Post Contra Præ, Postque Subalter.

CVIVS hic est sensus. Præposita Negatio efficit vt Contradictoriæ idem valeant: Postposita verò, vt Contrariæ, Præposita denique ac Postposita, vt Subalternæ. Quarta, *Vniuersalis Enuntiatio equipollet aggregationi omnium suarum Singularium*: vt hæc, Omnis homo est iustus, huic orationi, Hic homo est iustus, & hic homo est iustus, & ita cæteri: item hæc, Nullus homo est iustus, huic, Hic homo nō est iustus, est hic homo non est iustus, & ita cæteri. Quinta, *Particularis Enuntiatio equipollet Disiunctioni omnium suarum Singularium*: vt hæc, Aliquis homo est iustus, huic orationi, Hic homo est iustus, aut hic homo est iustus, & sic cæteri: & hæc, Aliquis homo non est iustus, huic: Hic homo nō est iustus, aut hic homo non est iustus, & ita cæteris disiunctiue.

Nota.

^a D. Tho. C. pusc. 48. Tr. de Enuntiatione, cap. 9.

*Quarta.**Quinta.*

De

De *Conuersione Absolutarum Enuntiationum.*

CAP. VIII.

CONVERSIO, seu **Rēciprocatio**, vt hoc loco sumitur, est *Commutatio extremorum Enuntiationis seruata Qualitate, & Veritate*. Vt si dicas Scientia non est Virtus, igitur Virtus non est Scientia.

ENUNTIATIO cuius extrema commutantur, dicitur *Conuersa*, quæ autem fit ex *Commutatis extremis*, dicitur *Conuertens*. Seruare qualitatem, est efficere *Conuertentem Affirmatiuam* ex *Conuersa Affirmatiua*, & *Negatiuam* ex *Negatiua*. Seruare Veritatem, est efficere ex *Conuersa vera*, veram *Conuertentem*.

Est autem triplex *Conuersio*, *Simplex*, *Per Accidēs*, & *per Contrapositionem*. *Conuersio Simplex*, quæ etiam in *Terminis* appellatur, est *Conuersio in qua seruatur eadem Quantitas nullaque alia particula adiicitur*, quo pacto conuertuntur *Vniuersalis Negatiua*, & *Particularis Affirmatiua*, vt si dicas, Nullus homo est lapis, ergo Nullus lapis est homo, Quidam homo est albus, ergo quoddam album est homo: Hoc genere *Conuersionis*, nec *Vniuersalis Affirmatiua*, nec *Particularis Negatiua* conuertuntur, quia si has enuntiationes, hoc *Conuersionis* genere volueris conuertere, dabis *Conuersas veras*, & *Conuertentes falsas*, vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur omne animal est homo. Quoddam animal non est homo, igitur quidam homo nō est animal. *Conuersio per Accidēs*, quæ alio nomine dicitur in *Parte*, est *Conuersio in qua mutatur Quantitas Vniuersalis in Particularem*, hoc est, in qua ex *Conuersa Vniuersali* efficitur *Conuertens Particularis*, quo pacto conuertuntur *Enuntiationes Vniuersales tum Affirmatiue, tum Negatiue*, vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur quoddam animal est homo: Nullus homo est lapis, igitur quidam lapis non est homo. Non traditur autem alia *Conuersio* huic respondens, in qua videlicet mutetur *Quantitas Particularis in Vniuersalem*, quia sæpissimè in hoc progressu non seruatur veritas, vt si dicas, Quidam homo est albus, igitur omne album est homo, Quidam homo non est Grammaticus, igitur nullus Grammaticus est homo.

CONVERSIO per *Contrapositionem*, sicut *Conuersio*, in qua & seruatur eadem *Quantitas*, & *additione Negationum*, ex finitissimis extremis simplicibus fiunt infinita, quo pacto conuertuntur *Vniuersalis Affirmatiua*, & *Particularis Negatiua*, vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur omne non animal est non homo: Quoddam animal non est bellua, igitur quædam non bellua non est animal.

Mandantur hæc memoriæ hoc vno disticho,

Feci Simpliciter conuertitur, Eua per Acci:

Asto per Contra, sic fit Conuersio tota.

IN quo quidem tres ille voces *Feci, Eua, Asto*, continent quatuor vocales, quarum *A*, significat *Vniuersalem Affirmatiuam*, *E*, *Vniuersalem Negatiuam*, *I*, *Particularem Affirmatiuam*, *O*, *Particularem Negatiuam*. Reliqua sunt perspicua ex dictis. Hæc de *Enuntiationibus*,

Conuersio quid Alex. Aphro. 1. Prio. 2.

Conuersa. Conuertens.

Triplex Conuersio. 1. Prio. 2. & 2. Top. 3. Conuersio Simplex.

Conuersio per Accidēs.

Cur non conuertatur Particularis in Vniuersalem.

Conuersio per Contrapositionem.

Ex 2. Top. 3. ubi Arist. capit consequentiam de conuersio, elicitur hic reciprocatio- nis modus.

quæ Absolutè inesse aliquid, aut non inesse declarant, dixisse sufficiat, nunc ad eas, quæ Modales vocantur veniamus.

Quot sint genera, ac formulæ Modalium Enuntiationum.

C A P. IX.

Cap. 3.
2. Peri. 2. &
1. Pri. 2. & 3.
Ex necessario
Ex contingenti.
Ex possibili.
Ex imposs.
Necessarium
Contingens.
Possibile.
Impossibile.
Dua formulæ
Modalium.
Modus.

MODALIS Enuntiatio, vt supra diximus, est, quæ quo modo aliquid alicui inest, aut non inest, pronuntiat. Huius quatuor sunt genera: Ex Necessariò, Ex Contingenti, Ex Possibili, & Ex Impossibili. Modales ex Necessariò sunt, quæ enuntiant aliquid esse Necessarium, aut non necessarium. Modales ex Contingenti sunt, quæ enuntiant aliquid esse contingens, aut non contingens. Ex possibili verò, quæ enuntiant possibile esse aut non possibile. Ex Impossibili denique, quæ Impossibile aut non impossibile. Necessarium est, quod non potest non esse, vt hominem esse animal. Contingens est, quod potest esse, & non esse, vt Socratem esse Grammaticum. Possibile, quod Necessariò & Contingenti commune habetur, est, quod potest esse, siue non possit non esse, siue possit. Exempla iam posita sunt. Impossibile denique est, quod esse non potest, vt hominem esse lapidem.

S E N G V L A porò genera Modalium, duabus tantum formulis efferri possunt, altera, si Modus (id est Dictio qua significamus modum, quo aliquid alicui inest, aut non inest) sit Aduerbiū, vt si dicas, Homo necessariò est animal, Socrates contingenter est Grammaticus & ita in cæteris. Altera si Modus sit Nomen quod Enuntietur de Oratione ex Verbo Infinitiuo composita, quæ Dictum appellatur, vt si dicas, Hominem esse animal, est necessarium: Socratem esse Grammaticum est contingens, & sic in reliquis. His enim duobus loquendi generibus duntaxat, pronuntiare possumus in Actu Exercito, vt vocat, quomodo aliquid alicui inest, aut non inest, quo pacto Pronuntiandi verbum in descriptione Modalium intelligendum est. Nam si in Actu Signato, vt Dialectici loquuntur, pronuntiaueris quomodo aliquid alicui inest aut non inest, vt pote Enuntiano Modum de aliqua Voce, quæ Dictum, aut Enuntiationem in Dicto comprehensam demòstrer, non efficies sanè Modalem Enuntiationem, sed verè Absolutam, hæc namque sunt absolutæ, Hoc dictum, Hominem esse animal est necessarium. Hæc Enuntiatio, Socrates est Grammaticus, est contingens, id quod alio loco docebimus. Itaque Modales Enuntiationes, duabus tantum Formulæ, vt dictum est efficiuntur.

D I F F E R V N T autem duæ illæ Formulæ tribus potissimum rationibus. Primum, quia in priori, Modus est Aduerbiū, in posteriori Nomen. Deinde, quia in priori, Modus non Prædicatur, sed afficit Copulam Enuntiationis, at in posteriori, Prædicatur. Demum, quia in priori formula vnum tantum est Subiectum, & vnum Prædicatum, vt patet, At in posteriori, duo Subiecta, & duo Prædicata reperiuntur. Nam Dictum, seu, vt verius loquar, Verbum Dicti, quatenus aliquid Enuntiat, est principale Subiectum, Modus, principale prædicatum, in ipso autem Dicto, alterum subiectum, & alterum Prædicatum continet, quæ minus principalia censenda sunt. Sed nos priori formula ommissa, quia

Dictum.

Explicatur
descriptio
Modalium.
Nota.

2. Peri. 3.

Primum discrimen.

Secundum.
Tertium.

Verbum Dicti, verius dicitur subiectum Modalis, quæ Dictum modus est.

quia minus vsurpata est saltem in Modalibus ex Possibili, & Impossibili, posteriorem cum Aristotele tractabimus, ac primum de Quantitate, Qualitate, & Materia Modalium dicemus, postea tres earum Affectiones, Oppositionem, Equipollentiam, & Conuersionem, quantum poterimus breuitate, ac perspicuitate exponemus.

Modus est
principale
prædicatum.

De Qualitate, Quantitate, & Materia Modalium.

C A P. X.

VM igitur in Modalibus huius formulæ, duo sint Subiecta & duo Prædicata, necessariò efficitur, vt duplex sit Qualitas essentialis, Quantitas, & Materia. Altera Qualitas cernitur in Affirmatione, & Negatione Modi: Altera in Affirmatione, & Negatione Prædicati, quod in Dicto continetur. Prior tamen præcipua est. Hinc nata est Diuisio illa Modalium in eas, quæ vtrumque negant, vt Hominem non esse animal non est Contingens: in ea quæ Modum affirmant, & Prædicatum dicti Negant, vt Hominem non esse Grammaticum est possibile: & in eas, quæ Modum negant, & Prædicatum dicti affirmant, vt Hominem esse Grammaticum non est impossibile. Quia tamen præcipuè Qualitatis maior est habenda ratio, Enuntiationes quæ Modum affirmauerint, Affirmatiuæ, quæ eundem negauerint Negatiuæ simpliciter appellandæ sunt, siue Dictum affirmatiuum sit, siue negatiuum. De Qualitate autem Accidentali, hoc est, de Veritate & Falsitate Modalium, hoc dicendum est, Modales esse quidem Veras, aut Falsas, (quandoquidem omnes, naturam Enuntiationis participant, quæ Veri aut Falsi significatione definiuntur) cæterum eas, quæ Veræ sunt, nunquam posse esse Falsas, & quæ sunt Falsæ Veras esse nunquam posse: ac proinde omnes esse aut Necessarias, aut Impossibiles. Exempli causa; hæc omnes sunt Necessariæ, Hominem esse animal est necesse, hominem esse Grammaticum est Contingens, Hominem mori est Possibile, hominem esse lapidem est Impossibile, quia ita sunt Veræ, vt Falsæ nunquam esse possint, hæc verò, Hominem esse animal non est Necesse, Hominem esse Grammaticum non est Contingens, Hominem mori non est possibile, Hominem esse lapidem non est Impossibile, quia ita sunt Falsæ vt Veræ nunquam esse valeant. Cum igitur omnes Modales, quæ efferri possunt, aut illo modo sint Veræ, aut hoc modo Falsæ, dubium non est, quin omnes sint Necessariæ, aut Impossibiles.

Duplex Qualitas essentialis Modalium.

Diuisio Modalium ratione Qualitatis.

Quæ Modales simpliciter dicenda sunt affirmatiuæ, ac negatiuæ.

Qualitas accidentalis Modalium.

Omnes Modales aut sunt Necessariæ aut Impossibiles.

Q V O D verò attinet ad Quantitatem, altera cernitur in Subiecto principali, altera in minus principali. Et quidem in minus principali Subiecto, hoc est Dicti, reperitur omnis Quantitas Absolutarum Enuntiationum, Vniuersalis, Particularis, Indefinita, & Singularis. Itaque hac ex parte Modales dici solent, aut Vniuersales, vt omnem hominem esse animal est Necesse, aut Particulares, vt aliquem hominem esse Grammaticum est Contingens, aut Indefinitæ, vt Hominem mori est Possibile, aut Singulares, vt Socratem esse lapidem, est Impossibile. In Subiecto autem principali, quod est Verbum Dicti reperitur ea Quantitas, quæ Verborum propria est, nimirum Quan-

Quantitas Verborum propria.

titas Temporis quæ quidem duplex est, Vniuersalis, aut Particularis. Vniuersali distribuit Verbum in omne tempus, Particularis in aliquod tempus. Atque Vniuersalis, significatur modis, Necessariū, & Impossibile particularis duobus reliquis. Nam Necessarium, perpetuò rem ponit, Impossibile perpetuò tollit. Contingens modò ponit modò tollit. Possibile denique ita rem ponit, vt quantum in ipso est, permittat rem aliquando non esse. Itaque Necessarium, Impossibile, Contingens, & Possibile perinde se habent in Modalibus, atque Signa illa Omnis, Nullus, Quidam non, & Quidam, in Absolutis: nisi quod Signa designant Quantitatem numeralem, modi autem Quantitatem temporis. Vnde fit, vt quemadmodum proposita Negatione, Signa Vniuersalia fiunt Particularia, & Particularia, Vniuersalia, vt supra dictum est, sic modi Vniuersales fiunt Particulares, & Particulares, Vniuersales. Itaque, Non Necessarium, & Non Impossibile, sunt Modi Particulares: Non Contingens autem, & Nænon Possibile, Vniuersales, quemadmodum Non omnis, & non nullus, Particularia, non Quidam autem, & non Aliquis Vniuersalia signa esse diximus. Nec mireris quod dixerim, Quantitatem hanc temporis cerni in verbo Dicti, & tamen designari per modum, qui de verbo Dicti prædicatur. Nam modus vtrumque habet, & quod sit Prædicatum, & quod fungatur officio Syncategorematis designans Quantitatem temporis, quemadmodum Signa Absolutarum Enuntiationum designant Quantitatem multitudinis, quia igitur hæc Quantitas præcipua est in modalibus, non immeritò Aristoteles consuevit collocare modos initio huiusmodi Enuntiationum, vt statim Quantitas earum ex ipso principio cognosci possit, quemadmodum in Absolutis ex Signis præpositis intelligitur. Itaque hoc modo ferè profert Aristoteles modales enuntiationes, Necessesse est hominem esse animal, Contingens est Socratem esse Grammaticum. Non possibile est Socratem esse lapidem, & ita cæteras: non quidem vt efficiat ex modis Subiecta, & ex Dictis Prædicata, sed vt quantitas earum propria, vt diximus, atque adeo præcipua qualitas statim appareat. Proinde nos hoc loquendi genere deinceps utemur.

Quantitas temporis cernitur in verbo Dicti & tamen designatur per Modum.

Modus fingitur officio Syncategorematis.

Cur modales inchoantur à modis.

Duplex materia Modalium.

Materia præcipua Modalium est Necessaria, vel Impossibilis.

Q U O D denique attinet ad materiam altera cernitur inter modum & Dictum: altera inter Prædicatum Dicti, & Subiectum Dicti: Et hæc quidem posterior triplex est, Necessaria, Contingens & Impossibilis, quemadmodum in Absolutis Enuntiationibus. Illa verò quæ propriè est Modalium, est duplex, Etenim cum omnis Modus qui semel conuenit alicui Dicto non possit eidem non conuenire & omnis qui aliquando non conuenit non possit vnquam eidem congruere, efficitur vt omnis habitudo Modi ad Dictum sit vel necessarij Prædicati vel Impossibilis: sicque materia modalium præcipua aut sit necessaria aut Impossibilis nulla verò Contingens. Ex qua velut radice nascitur id quod paulò superius diximus omnem Modalem Enuntiationem esse necessariam, aut Impossibilem.

H A C T E N V S de Qualitate Quantitate, & materia modalium diximus: nunc de mutuo inter ipsas respectu, hoc est de earum oppositione,

tionem, Equipollentiam, & Conuersionem dicamus. Sed prius Aristotelis concilio, missa faciamus Modales ex Contingenti, ne earum inconstancia inturbet sequentem disputationem. Est enim earum natura & conditio tam varia, vt vix vllâ cum aliis Modalibus feruent Oppositionis, aut Equipollentiæ legem. Itaque nisi ad finem, nihil de hoc genere dicemus.

Relinquuntur hoc loco Modales ex Contingenti.

De Oppositione Modalium. C A P . X I .

M O D A L E S Oppositæ aut constant Modo eiusdem appellationis, vt Necessesse est Socratem sedere: non Necessesse est Socratem sedere: aut diuersæ, vt Necessesse est Socratem sedere, Possibile est Socratem non sedere. Nos igitur de Oppositione tatum earum, quæ Modo eiusdem appellationis constant, dicemus, quoniam hac explicata, facillè ex Equipollentia omnium inter se, quam trademus, intelliges Oppositiones earum, quæ constant Modis diuersarum appellationum. Dicemus autem simul de Subalternis, quia etsi Oppositæ non sunt, tamen earum tractatio coniuncta est cum tractatione Oppositarum, nec parum ad earum explicationem conducit. At verò cum Oppositæ Modales, aut sint ex dicto Singulari, quarum Oppositio perfacillè cognoscitur, aut Cõmuni, quarum difficilior est tractatio, prioris ego generis duntaxat tyronibus, explicabo Oppositionem.

Duo genera Oppositarum Modalium.

Contrariæ.

C O N T R A R I Æ igitur ex Dicto Singulari sunt, quæ constant Modo eodẽ Vniuersali & dictis Contradicientibus: vt Necessesse est Socratem sedere necesse est Socratem non sedere: item Nõ possibile est Socratem sedere: Non possibile est Socratem non sedere: Item, Impossibile est Socratem sedere, Impossibile est Socratem non sedere. Subcontrariæ sunt, quæ constant Modo eodem particulari, & Dictis Contradicientibus: vt Possibile est Socratem sedere, Possibile est Socratem non sedere. Item, non Necessesse est Socratem non sedere, Non Impossibile, & cætera. Contradicientes sunt, quæ constant eodem Dicto, & Modis Contradicientibus: vt, Necessesse est Socratem sedere: Non Necessesse est Socratem sedere: Possibile est Socratem non sedere: Non Possibile est Socratem non sedere, & sic in cæteris. Subalternæ sunt, quæ constant & Modis, & dictis Contradicientibus: vt Necessesse est Socratem esse hominem, Non Necessesse est Socratem non esse hominem. Non possibile est Socratem sedere, Possibile est Socratem non sedere. Impossibile est Socratem esse, hominem, Non impossibile est Socratem non esse hominem. Ex his autem Subalternis, ea quæ Modo constat Vniuersali, dicitur Subalternans, quæ Particulari Subalternata. Iam verò Conditiones huiusmodi Oppositarum Modalium, atque adeò reliquarum, quas prætermisimus, eadem sunt, quæ absolutarum. Nam Contrariæ simul veræ esse non possunt, sed tamen nonnullæ sunt simul falsæ: contra verò, Subcontrariæ simul falsæ nunquam sunt, quamquam nonnullæ sunt simul veræ. Contradicientes, nec simul veræ nec simul falsæ esse queunt. Denique si Subalternans vera est, Subalternata etiam est vera, non

De Oppositione Modalium ex Dicto Singulari.

Subcontrariæ.

Contradicientes.

Subalternæ.

Subalternans, Subalternata, Conditiones Oppositarum.

autem

autem si illa falsa hæc falsa: è contrario autem, Si subalternata est falsa, Subalternans etiam est, non si illa vera hæc vera. Quæ omnia patent in propositis exemplis. Sed vt hæc melius teneas, hanc aspice Figuram enuntiationum ex necessario: quæ ex Modalibus etiam reliquorum generum confici potest.

Subalternans. Necesse est Socra- tem sedere.	<i>Contraria.</i>	Subalternans. Necesse est Socra- tem non sedere.
--	-------------------	--

<i>Subalternata.</i>	<i>Contra dicentes.</i>	<i>Subalternata.</i>
Non necesse est So- cratem non sedere. Subalternata.	<i>Subcontraria.</i>	Non necesse est So- cratem sedere. Subalternata.

HÆC Tyronibus satis sint. Quod si in manus veterani Dialectici Liber iste fortasse venerit, his equidem duobus breuissimis documētis poterit ille Oppositionem non modo harum Enuntiationum, sed etiam earum, quarum Dicta sunt communia, in memoriam reuocare. Alterum, *Contraria constare debent Modo eodem Vniuersali: Subcontraria, eodem Particulari: Contradictentes & Subalternata, Modis Contradictentibus.* Alterum, *Contraria, Subcontraria & Subalternata, si ex Necessario fuerint, constare debent Dictis contradictentibus, aut contrariis: si verò ex Possibili, aut Impossibili, opus est, vt constant Dictis Contradictentibus, aut Subcontrariis: Contradictentes denique idem omnino Dictum habeant necesse est, Alioqui, si diligenter attendat Dialecticus, sumptis, vel hisce tantum duobus verbis, Animal, Homo, inueniet contrarias simul veras, Subcontrarias simul falsas; Contradictentes simul veras & simul falsas; Denique Subalternantem veram, & Subalternatam falsam. Quæ omnia pugnant cum Contradictionibus Oppositarum Enuntiationum.*

Primum documētū quod ad Modos spectat. Secundū documentum quod spectat ad Dicta.

EXEMPLA OPPOSITARVM EX NECESSARIO.

1 Necesse est omnem Hominem esse Animal.	<i>Contraria.</i>	2 Necesse est aliquem Hominem non esse Animal.
---	-------------------	---

<i>Subalternata.</i>	<i>Contra dicentes.</i>	<i>Subalternans.</i>
----------------------	-------------------------	----------------------

3 Non Necesse est aliquem Hominem non esse Animal.	<i>Subcontraria.</i>	4 Non Necesse est om- nem Hominem esse Animal.
---	----------------------	---

ITEM

ITEM.

1 Necesse est omnem Hominem esse Animal.	<i>Contraria.</i>	2 Necesse est nullum Hominem esse Animal.
3 Non Necesse est nullum Homi- nem esse Animal.	<i>Subcontraria.</i>	4 Non Necesse est omnem Homi- nem esse Animal.

EXEMPLA OPPOSITARVM EX POSSIBILI.

1 Non possibile est omnem Hom. esse Animal.	<i>Contraria.</i>	2 Non Possibile est aliquem Hom. non esse Animal.
3 Possibile est aliquem Hom. non esse Animal.	<i>Subcontraria.</i>	4 Possibile est omnem Hom. esse Animal.

ITEM.

1 Non Possibile est aliquem Ho- minem esse Animal.	<i>Contraria.</i>	2 Non Possibile est aliquem Ho- non esse Animal.
3 Possibile est aliquem Hom. non esse Animal.	<i>Subcontraria.</i>	4 Possibile est Aliquem Homin. esse Animal.

Hæc duo posteriora exempla inferuent Modalibus ex Impossibili, dummodo illud obserues, vt loco Modi, Non Possibile, ponas, Impossibile, & loco modi possibile, ponas, non impossibile. Hæc obiter pro- uectis dixerim. Quapropter cum de Oppositionibus Modalium eiusdem generis, seu quæ constant Modo eiusdem appellationis satis superque dictum sit, iam ad Æquipollentiam omnium inter se veniamus.

De Æquipollentia Modalium Enuntiationum. CAP. XII.

VT Modales fiant Æquipollentes, duo documenta sunt satis. Alterum, vt *Modi omnium sint eiusdem Quantitatis*, hoc est, vt omnes sint Vniuersales, aut omnes Particulares. Alterum, vt *Dicta Enuntiationum ex Possibili sint eadem inter se, contradicant autem Dictis Enuntiationum ex Necessario.* Hæc si obserua- ueris, nullo negotio inuenies Æquipollentes cuiusque Modalis: Exem- pla perspice in subiectis descriptionibus.

*Primum do-
cumentum.*

Secundum.

Æquipollentes ex Dicto Singulari.

PRIMA TABELLA.

Ma-	Necesse est Socratem esse hominem.
tu-	Non possibile est Socratem non esse hominem.
re,	Impossibile est Socratem non esse hominem.

9 SECUNDA

S E C V N D A .

- De- Necesse est Socratem non esse hominem.
 cli- Non Possibile est Socratem esse hominem.
 na. Impossibile est Socratem esse hominem.

T E R T I A .

- Iur- Non Necesse est Socratem non esse hominem.
 gan- Possibile est Socratem esse hominem.
 tis. Non Impossibile est Socratem esse hominem.

Q V A R T A .

- Im- Non Necesse est Socratem esse hominem.
 pe- Possibile est Socratem non esse hominem.
 tum. Non Impossibile est Socratem non esse hominem.

OMNES Enunciationes, quas cernes in eadem Tabella, sunt Aequipollentes, vt duobus traditis Documentis continetur.

Aequipollentes ex Dicto Communi.

P R I M A .

- Ma- Necesse est omnem hominem esse animal.
 tu- Non Possibile est aliquem hominem non esse animal.
 re. Impossibile est aliquem hominem non esse animal.

S E C V N D A .

- De- Necesse est nullum hominem esse animal.
 cli- Non Impossibile est aliquem hominem esse animal.
 na. Impossibile est aliquem hominem esse animal.

T E R T I A .

- Iur- Non necesse est nullum hominem esse animal.
 gan- Possibile est aliquem hominem esse animal.
 tis. Non Impossibile est aliquem hominem esse animal.

Q V A R T A .

- Im- Non necesse est omnem hominem esse animal.
 pe- Possibile est aliquem hominem esse animal.
 tum. Non Impossibile est aliquem hominem non esse animal.

OMNES itidem, quæ in vnaquaque Tabella huius descriptionis continentur, Aequipollentes sunt, vt eadem documenta docent.

QVIBVS ita constitutis, si tenes ea quæ de Oppositione, & vt ita loquar, de Subalternatione Modalium eiusdem generis dicta sunt, facile intelliges Oppositionem, & Subalternationem earum, quæ sunt diuersorum generum. Nam cum ex supradictis pateat Enunciationes ex necessario, quæ primum locum obtinent in qualibet Tabella, ita esse affectas inter sese, vt prima, & tertia sint Contrariæ secunda, & quarta sub-

subcontrariæ, primæ verò contradicat quarta, & secunda tertiæ, ac denique prima sit subalternans tertiæ, & secunda quartæ, nunc autem docuerimus omnes quæ in eadem Tabella sunt, esse Aequipollentes: necessariò efficitur, vt omnes, quæ sunt in prima Tabella, sint contrariæ omnibus, quæ sunt in secunda, & omnes quæ sunt in tertia, sint subcontrariæ omnibus, quæ sunt in quarta, itémque vt tota prima Tabella contradicat toti quartæ, ac tota secunda toti tertiæ, denique vt tota prima sit subalternans totius tertiæ, & tota secunda totius quartæ.

QVO comperto, si quis abs te petierit Enunciationem aliquam contrariam illi primæ, necesse est Socratem esse hominem, facile poteris tres contrarias assignare, hanc nimirum eiusdem generis: necesse est Socratem non esse hominem, & alias duas reliquorum generum huic Aequipollentes, vt pote, non possibile est Socratem esse hominem: Impossibile est Socratem esse hominem, id quod haud magno labore facies in reliquis.

Obiectio.
2. Peri. 3.

SED forte aliquis succensebit nobis, quod non videamur hac in re Aristotelem sectari. Ille enim non ex tribus tantum Enunciationibus, sed ex quatuor singulas tabellas confecit, additis nimirum Modalibus ex Contingenti eadem significatione accepto, qua possibile à nobis hactenus explicatum, & acceptum est. Atque insuper alium ordinem in descriptione tenuit. Nam præterquam quòd Modales ex necessario, extremo loco in omnibus Tabellis describendo posuit, priores etiam duas Tabellas ex Enunciationibus modorum Particularium coëgit, posteriores ex iis, quæ constant modis Vniuersalibus quod totum nos contra fecimus. Verum si animaduertas, non pugnamus hac in re cum Aristot. Fecimus enim potius ternarios quàm quaternarios, quia cum Enunciationes ex contingenti, quas Arist. adiunxit non differant ab Enunciationibus ex possibili, vt eo loco sumitur Contingens, accommodatior ad nouitios Dialecticos, qui omnem multipliciter deuiant erit doctrina, si confectis ternariis genus illud Enunciationum prætermittatur, Cur autem ordinem Enunciationum Tabellarum commutauerimus, Aristot. ipse in causa fuit. Nam cum ille descriptiones Aequipollentium modalium eo ordine, quem obiciendo commemorauimus, fecisset, tandem ad finem tractationis sic eas, vt nos digessimus, corrigendas esse admonuit. Nec sanè immeritò quippe cum hic ordo, quem seruauimus, & naturis rerum congruat, & descriptioni absolutarum Enunciationum optimè respòdeat. Et quidem vt descriptio Aristotelica memoriæ mandaretur, excogitauerunt Recentiores has quatuor dictiones. Amabimus, Edentuli, Iliace, Purpurea, quæ quatuor Tabellis nondum emendatis ab Aristotele responderent. Cæterum nos qui alium numerum, & Ordinem Modalium afferimus, cogimur illas protritas omittere dictiones, aliasque nostræ descriptioni congruentes afferre. Accipe igitur has.

Mature Declina Iurgantis Imperium.

QVÆ Enunciationibus nostræ descriptionis vocalium numero respondent. Prima Dictio inseruit primæ Tabellæ: secunda se-

cundæ & reliquæ eodem ordine. Rursus prima Vocalis cuiusque Dictionis significat primam Enuntiationem eius Tabellæ, cui dictio tribuitur, utpote modalem ex necessario: secunda secundam, quæ est ex possibili: tertia tertiam, quæ ex Impossibili. Tandem A, significat eam enuntiationem, cui cõgruit, esse affirmatiuam modi, & dicti. E, autem, esse affirmatiuam Modi, & negatiuam dicti, I, verò esse negatiuam Modi, & affirmatiuam dicti, V, denique esse negatiuam vtriusque. Hæc si teneas, facile admoueberis vtriusque qualitatis æquipollentiũ, & modi scilicet, & dicti. Nam quod ad quantitatem attinet, ad duo supra posita Documenta est recurrendum.

De conuersione Modalium Enuntiationum.

C A P V T X I I I.

a 1. Peri. c. 3.

A M verò Conuersio Modalium, quæ ab Aristotele tractatur (hec enim vna restat affectio, earum quas præposuimus) non est Commutatio extremorum principalium Enuntiationis, ut scilicet Modus qui prædicatur de Dicto, fiat Subiectum: & Dictum, Prædicatum, id enim efficere perfacile est, nullaque indiget Arte, sed est: *Commutatio eorum extremorum qua in dicto continentur, manente Modo eodem loco: seruataque Qualitate, dicti, & Veritate totius Modalis.* Ut si dicas, Necessè est Socratem esse hominem, igitur: Necessè est hominem esse Socratem: quæquidem res non est minimæ difficultatis. Aduerte igitur Modales ex necessario, & possibili affirmantis (quod attinet ad Conuersionem simplicem, & per accidens, eam enim, quæ fit per Contrapositionem, ut parum vtilem omittimus) eodem modo conuerti, quo enuntiationes absolutæ recipiuntur. Nam Vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua conuertuntur simpliciter, ut Necessè est nullum hominem esse lapidem, ergo, necessè est nullum lapidem esse hominem, Necessè est aliquod animal esse album, Ergo, Necessè est aliquod albũ esse Animal. Ambæ autem Vniuersales conuertuntur per Accidens, ut si dicas, Necessè est omnem hominem esse Animal, ergo, necessè est aliquod animal esse hominem. Necessè est nullum hominem esse lapidem, Ergo, necessè est aliquem lapidem non esse hominem. Particularis denique non conuertitur, quia datur Conuersa vera, & conuertens falsa, ut si dicas, necessè est aliquod animal non esse hominem. Ergo necessè est aliquem hominem non esse animal. Idem perspicies, si loco modi necessè, posueris possibile. Nec verò opus est tradere conuersiones aliarum modalium, utpote ex necessario, & Possibili negatis, & ex impossibili, siue Affirmato, siue negato, quia cum in omnibus tabellis æquipollentium, quarum descriptiones paulò antè tradidimus, reperiatur aliqua Enuntiatio ex necessario, aut possibili affirmato, qui harum reciprocactionem tenuerit, nullo negotio intelliget, in quas reliquæ conuertantur.

Cur aliarum Modal. ù conuersiones non tradantur.

E N U N T I A T I O N E S autem ex contingenti, quas superius reliquimus. si affirmatiuæ quidem sunt, eodem modo, quo absolutæ, conuertuntur, ut si dicas, contingens est omnem hominem, vel aliquem hominem vigilare. Ergo Contingens est aliquod, vigilans esse hominem

nem. Si verò sunt negatiuæ, non item. Nam particularis conuertitur simpliciter, vniuersalis autem minimè. Hæc enim conuersio bona est; Contingens est aliquem hominem nõ esse album, ergo contingens est aliquod album non esse hominem. Nunquam enim in hac forma datur conuersa vera, & conuertens falsa. Hæc autem vitiosa, contingens est nullum hominem esse album. Ergo Contingens est nullum album esse hominem. Conuersa siquidem vera est, quia quilibet homo potest esse albus & non esse albus: Conuertens autem est falsa, quia nõ quodlibet album potest esse, & non esse homo, quippe cum necesse sit aliquod album, ut niuem, aut Cygnũ non esse hominem. Sed multæ sunt difficultates hac in re, quæ postulant tum maiorem auditorum intelligentiam, tum etiam longiorem tractatum, quàm introductioni conueniat. Restat ergo ut quoniam enuntiationes simplices: vtcumque explicauimus, de coniunctis deinceps quod quod satis videatur dicamus.

1. Prior. 16.

Quot sunt genera Coniunctarum Enuntiationum.

C A P V T X I I I.

V I D sit enuntiatio Coniuncta, quam posteriores Dialectici Hypotheticam ferè vocant iam supra à nobis dictum est. Quot verò ei sint subiecta genera, quæque sint singulorum generum affectiones nunc docebimus. Coniunctio quæ forma est enuntiationis Coniunctæ, tribus modis comparari potest cum simplicibus enuntiationibus, quas connectit. Aut enim iungit earum sententias, aut diuidit. Si iungit, aut ordine Consecutionis vnus ex altera id facit, ut videlicet posterior ex priori efficiatur, aut non habita ratione eiusmodi ordinis. Si ordine Consecutionis iungit sententias, vocatur Conditionalis, ut si Sol lucet, Dies est, si absque huiusmodi ordine, dicitur Copulatiua, ut Socrates fuit Philosophus, & fuit vir bonus, si denique diuidit sententias, Disiunctiua nuncupatur, ut aut dies est, aut nox est. ^a Tria igitur sunt genera Coniunctarum enuntiationum, Conditionalis, Copulatiua & Disiunctiua, quas ^b Cicero, *Connexum, Coniunctionem, & Disiunctionem nominat.* Ac prima quidem iure optimo dicitur Hypothetica, quasi Conditionalis, cum ^c hypothesis Cõditionem significet. Tertia quoque non immeritò à ^d Boëtio in numerum hypotheticarum refertur. Nam ex apta, & propria disiunctiua licet facere conditionalem, ut si ex illa, aut dies est, aut nox est, hanc efficias, si dies est, nox non est, aut hanc, si nox est, dies non est. Cæterum cur secunda dicatur hypothetica, ego planè non video, cum nec Conditionalis sit, nec ex ea, vlla Conditionalis fieri possit. Neque enim quia verè dixisti, Socrates fuit Philosophus, & vir etiam bonus, verè quoque dixeris, si Socrates Philosophus fuit, vir bonus fuit, aut, si non fuit Philosophus, non fuit vir bonus, aut si fuit Philosophus, non fuit vir bonus, aut si non fuit Philosophus, fuit vir bonus. Non est igitur cur hypothetica dicatur, nisi fortè quia alteri Enuntiationi simplici iam positæ alterã adiungit. Hæc enim quasi suppositio, hypothesis nomine modo aliquo significari potest.

Cap. 3.

Triplex coniunctio.

Tria genera coniunctarum enuntiationũ.

c Hypothesis d i. de Syllog. Hypotet. Num Copulatiua rectè dicitur Hypothesica.

a D. Thom. Opu. 48. Tr. de enuntiatione. cap. 14. b Lib. de Fa. to. & Top.

*Qualitas
conunctarum
enunciationū.*

*Affirmatiua
negatiua.*

*Sunt verae,
aut falsae, nec-
cessariae, aut
contingentes,
aut impossibi-
les.*

*Coniuncta
enunciationes
earent quan-
titate.*

QUALITAS Essentialis Enuntiationum, quam affirmationem, & negationem dicimus, his etiam omnibus communiter cōuenit, verum aliter, quàm simplicibus. Simples enim dicuntur affirmatiuæ, & negatiuæ, quia earum prædicata attribuuntur subiectis, aut ab eisdem remouentur: at coniunctæ dicuntur affirmatiuæ, quia coniunctiones affirmantur, hoc est, non negantur. negatiuæ: quia negantur siue Prædicata simplicium enuntiationum, quas in se coercent, & continent, affirmantur, siue negentur. Vnde fit, vt hæc ambæ sint affirmatiuæ, si Sol lucet, dies est, si Sol non lucet, non est dies: hæc verò ambæ negatiuæ, non si Sol non lucet, nox non est, non si Sol lucet, nox est. Id quod in cæteris generibus facillè perspicies. Fiunt autem huiusmodi enuntiationes negatiuæ, præfixa initio totius enuntiationis negante particula, vt in proximis duobus exemplis cernis.

IAM qualitas accidentalis, quæ in veritatis, aut falsitatis significatione consistit, non dubium est, quin coniunctis etiam conueniat, (participat siquidem naturam enuntiationis, cuius ea communis qualitas est, vt verum, aut falsum significet) Sunt itaque veræ etiam aut falsæ, atque ad eò necessariæ, aut contingentes, aut impossibiles. At verò si de quantitate sit quæstio, nullam penitus habent, vt nimirum dicantur vniuersales, aut particulares, aut indefinitæ, aut singulares, propterea quòd non enunciant aliquid de aliquo, aut aliquibus, sed solum enuntiationes quæ id efficiunt, coniungunt. Hæc si diligenter attendas, planè videbis nullius oppositionis formam, præterquam contradictoriæ, coniunctis enuntiationibus conuenire, quandoquidem omnis alia oppositio Quantitatem ex forma sua requirit.

*Nullius oppo-
sitionis forma
præterquam
contradictoria
coniunctis
enuntiationibus
conuenit.*

De Conditionali Enuntiatione.

C A P . X V .

*Omnis Con-
ditionalis cō-
stat duabus
partibus præ-
cipuis.*

*Nota pro copu-
latis &
disiunctiuis.
Conditionalis
est aliquando
vera ex sim-
plicibus falsis,
Veritas condi-
tionalis in sola
consequutione
consistit.*

CONDITIONALIS Enuntiatio, aut constat duabus simplicibus, vt si Sol lucet, dies est: aut pluribus, vt si Sol, lucet, & in nostro hemisphærio lucet, dies est, & apud nos est. Semper tamen duabus præcipuis constat partibus, quarum altera dicitur antecedens, ea videlicet, quæ proximè sequitur coniunctionem. Si altera consequens, quæ ex illa efficitur, Quæ cōstat duabus simplicibus, nam reliquum genus, quia infinitè augeri potest, omittimus. Aut constat vtraque affirmatiua, aut vtraque negatiua, aut antecedente affirmatiua, & Consequente negatiua, aut contra, vt si Sol lucet, dies est, si Sol non lucet, non est dies, si dies est, non est nox: si dies non est, nox est. Quæ complicationes ex simplicibus affirmatiuis, & negatiuis, in Copulatiuis etiam, & Disiunctiuis spectari possunt.

QUOMODO autem cumque Conditionales ex simplicibus conficiantur, dicunt Dialectici eas posse esse veras, etsi omnes simplices ex quibus constant, sint falsæ, vt si dicas, Si homo habet alas, volare homo potest. Id quòd proprium, ac peculiare in hoc enuntiationum genere ex eo est, quòd eius veritas in sola consequutione consistit: quòd fit, vt si Consequutio sit bona, & apta, Enuntiatio ipsa sit vera, quocumque modo, quòd ad veritatem, & falsitatem attinet, partes, se habeant.

habeant. Hæc de causa dici solet, conditionalem nihil ponere, quia vt sit vera, nec antecedentis, nec consequentis veritatem requirit. Qua ex re, illud etiam Dialectici colligunt, omnes conditionales veras esse necessarias & omnes falsas impossibiles. Nam omnis bona consequutio est necessaria, vt aiunt, omnisque vitiosa impossibilis. Quod mihi non videtur, vsquequaque verum. Etenim non modo multæ conditionales ex futuris contingentibus probabiles censentur, vt si diligenter operam nauaueris literis, doctus euades, sed etiam ex præsentis tempore, vt si dicas, si qua mater est, diligit filium: quæ enuntiatio, cum inter veras numeretur, non in eo veritatis gradu ponitur, vt dicatur falsa esse non posse. Non tantum ergo necessariæ & impossibiles enuntiationes conditionales reperiuntur, sed contingens etiam. Nec verò omnis bona consequutio est necessaria, sed quædam etiam probabilis, vt post dicemus.

REVOCAVTUR autem ad conditionales primum rationales, vt Sol lucet, ergo Dies est. Omnis homo est rationis particeps, & mente captus est homo, igitur mente captus est rationis particeps. Deinde Causales, vt quia Sol lucet, dies est, quia homo est ex elementis compositus, mori potest. Item illæ, quas vocant Temporales, Locales, & idgenus aliæ, vt cum Sol lucet, dies est, Vbi Sol lucet, dies est. Quo semel est imbuta recens, seruabit odorè testa diu: Quibuscum vixeris, eorum mores imitaberis, & cæteræ huiusmodi. Sed quòd ad Rationales, & Causales attinet, aliæ enim ferè negliguntur, illud aduertendum est. Ad veritatem rationalis, præter bonam Consequentiã, requiri Veritatem antecedentis: Ad Veritatem autem Causalis, vltra hæc duo opus esse, vt in antecedente sit vera Causa consequentis, modo enuntiatio propriè causalis sit. Sæpe enim in sensu, Rationalis vsurpatur, vt si dicas, quia Socrates est homo, est animal, volens significare, ex eo quòd Socrates est homo, consequi vt sit animal. Ita fit, vt hæc rationales non sint veræ, Socrates est homo, ergo est Philosophus: Socrates est lapis, ergo est sensus expres: prior, quia consequutio est vitiosa: posterior, non quia vitiosa sit consequutio, cum sit apta & bona, sed quia antecedens non est verum, fit etiam, vt hæc sint falsæ, quia Sol lucet, Socrates dormit, quia Sol est Ignis, calefacere potest, quia Sol deficit, Luna interponitur inter nos & ipsum, prima, quia Consequutio non est bona: secunda, quia Antecedens non est verum: tertia, quia in antecedente non est causa Consequentis, sed potiùs effectus. Quia enim Luna interposito suo nobis tegit Solem, idcirco Sol apud nos deficit, non autè quia deficit, ideo Luna interponitur. Hæc verò quæ dicimus de diiudicanda Veritate, intelligenda sunt in Affirmatiuis. Nam negatiuarum veritas ex affirmatiuis colligi poterit. Cum enim affirmatiuæ, & negatiuæ semper in hoc genere sint Contradictoræ, si affirmatiua fuerit vera, erit Negatiua falsa: Si verò illa falsa fuerit, hæc vera erit. Id quòd etiam in Copulatiuis, & Disiunctiuis obseruabis.

*Conditionali
nihil ponitur.*

*Rationales:
revoquantur ad
conditionales.
Causales.
Temporales.
Locales &c.*

*Quid requi-
ratur ad veri-
tatem ratio-
nalis & caus-
alis.*

*Quo pacto di-
iudicanda sit
veritas in ne-
gatiuis Con-
iunctiuis.*

De Enunciatione Copulatiua. CAP. XVI.

Copulatiua non habet certum numerum partium principalium.

Quid requiratur ad veritatem Copulatiuae.

OPVLATIUA Enunciatio non habet certum numerum partium principalium, vt Conditionalis, sed potest quotquot volueris principalibus constare, vt si dicas, Socrates Philosophus est & Platonis magister, & caetera. Huius generis. Enunciatio vera esse non potest, nisi omnes simplices, ex quibus constat, sint verae. Ex quo efficitur, vt data quacunque simplici falsa ipsa tota falsa iudicetur. Est item copulatiua tum necessaria, tum Contingens: tum etiam Impossibilis quidem si omnes eius partes sunt necessariae, vt, Deus est summum bonum, & Peccatum est summum malum. Contingens autem, si omnes partes sunt Contingentes, aut earum aliqua, & nulla Impossibilis, modo partes ipsae inter se non pugnent, vt Socrates est Philosophus, & est vir bonus. Deus est summum bonum, & Socrates est iustus. Nam si aliqua sit Impossibilis, aut ipsae inter se partes repugnent, non Contingens, sed Impossibilis iudicanda erit, vt si dicas, Socrates est lapis, & Plato philosophatur: Socrates sedet & item deambulat. Impossibilis vero est, si vel aliqua pars est Impossibilis, vel ipsae inter se partes sunt repugnantes, vt patet in proximis exemplis.

Contingens.

Impossibilis.

Qua reuocantur ad Copulatiuas.

REVOCAVTUR etiam ad Copulatiuas aliae permultae Enuntiationes, vt aduersatiuae, & in quibus comparationes fiunt, & aliae id genus, veluti si dicas, Socrates fuit Philosophus, sed veram sapientiam fortasse non est assecutus: Quales principes sunt, talis ferè est populus. Quin etiam rationales, ea ex parte ad Copulatiuas reuocantur qua absolute, ac simul ponunt partem Antecedentem & consequentem, Causales vero non tantum hac ratione, sed etiam quatenus astringunt in antecedente contineri causam Consequentis. Aliae sunt etiam Conditionales supra memoratae, quae aliqua ex parte ad Copulatiuas rediguntur, vt Temporales, Locales, & caeterae huiusmodi.

Necessaria qua fit.

De Disiunctiua Enunciatione. CAP. XVII.

Etiam Disiunctiua non habet certum numerum partium principalium.

Quid requiratur ad veritatem Disiunctiuae.

DISIUNCTIUA quoque Enunciatio, nullum habet principalium partium certum numerum: potest enim, quotquot etiam volueris, praecipuis partibus constare, vt si dicas, hoc animal, aut est album, aut est nigrum, aut est caerulei coloris, aut lutei, &c.

VT autem disiunctiua sit vera, iuxta Veterum quidem sententiam vna tantum eius pars vera esse debet: quo fit, vt falsa dicatur, vel cum omnes sunt falsae, vel cum omnes verae. Exempli causa, haec est vera, Socrates aut loquitur, aut non loquitur, quia vna eius pars, atque adeo sola est vera: haec autem ambae sunt falsae; Socrates aut est lapis, aut planta. Socrates aut est animal, aut est homo: prior quidem, quia vtraque pars est falsa, posterior, quia vtraque vera. Ratio huius rei est, quia cum Disiunctiua disiungat sententias, illud opus esse videtur, vt Simples Enuntiationes, ex quibus Disiunctio constat, sint repugnantes, atque ita, vt plures vna verae esse non possint. Quare aut omnes erunt falsae,

a Cic. in Top. Gellius li. 16. D. Thom. loco supra citato.

aut si plures vna fuerint verae, non respondebit res Disiunctioni, quare utroque modo Disiunctio erit falsa. Itaque si dixeris: Socrates est homo, aut est rationis particeps, falsam protuleris Enuntiationem, quia ipsa Disiunctio ex natura sua significat alterum duntaxat ex his duobus Attributis. Socrati conuenire, quod asserere falsum est.

Recentiorum sententia.

RECENTIORES tamen, dicunt Disiunctiuam esse veram, si vel vna vel plures vna, aut etiam omnes partes sint verae: falsam vero nunquam, nisi omnes partes sint falsae. Atque hoc pacto dicunt has Enuntiationes esse veras: Aut Socrates est homo, aut est rationis particeps: Aut deambulat, aut mouetur loco. Aut Plato est ad risum aptus, aut Bucephalus ad hinnitum: quas tamen Veteres dicunt esse falsas. Mihi vero hoc modo videtur dirimenda controuersia, Veteres quidem accommodatius ad naturam Disiunctionis loquutos fuisse (Disiunctio enim ex forma sua videtur significare, plus vna parte veram non esse). Iuniores autem, generalem loquendi usum magis spectasse. Solent enim Disiunctiones huiusmodi, Aut Demosthenes perfectus orator fuit, aut Cicero, aut certe nullus: Aut Miloni Clodius insidias fecit, aut Clodio Milo, solent inquam, vt verae, concedi ab iis qui fatentur: & Demosthenem perfectum Oratorem fuisse, & Cicerone, itemque Miloni Clodium, & Clodio Milonem mutuas parasse insidias. Quoniam igitur communis loquendi usus in oratione non est aspernandus, recentiorum sententia non videtur omni ex parte repudianda.

Veteres accommodatius ad naturam Disiunctionis loquuti sunt.

Recentiores generalem loquendi usum magis spectauerunt.

Recentiorum sententia non est omni ex parte repudianda.

Obiectio.

QUOD si quis obieciat eum, qui ita loquitur, aut Socrates est homo, aut rationalis, hoc modo corrigi solere, Imò vero & est homo, & rationalis, nec alia de causa, nisi quia falsam profert Disiunctionem: Occurrendum est, eum qui sic loquitur, corrigi: non quod falsam pronuntiet Disiunctionem, sed quod ineptam, & ridiculam. Ineptum est enim, ac ridiculum, exstruere Disiunctionem ex Enuntiationibus necessariis, aut necessariò connexis. Id quod in hac Disiunctionum ratione, quam Recentiores amplectuntur, diligenter cauendum est: Nec tamen idcirco fuerit necessarium, vt ex Simplicibus repugnantibus inter se omnis Disiunctio struatur: quia cum dicimus, Aut est hoc, aut est illud, non semper volumus significare, aut hoc tantum, aut illud tantum esse verum: sed saepe ita loquimur vt saltem hoc verum esse, aut saltem illud declaremus. Quo pacto dubium non est, quin tota Disiunctio ex partibus non repugnantibus, atque adeo simul veris, vera esse possit.

Solutio.

Occurritur alteri obiectioni.

Explicatur sensus Disiunctiouis.

IN hoc Enuntiationum genere, quemadmodum in superioribus, non solum necessariae, & Impossibiles Enuntiationes reperiuntur, sed tamen Contingentes. Nam illae necessariae dicendae sunt, quae constant ex duabus Contradictentibus, aut ex iis, quae ad Contradictentes reduci possunt: vt Socrates loquitur, aut non loquitur: Socrates est Grammaticus, aut non habet artem emendatè loquendi, & scribendi: Animal, aut est homo, aut est bestia. Itemque illae, quarum omnes partes, aut vna sunt necessariae, vt Socrates est homo, aut non est lapis: Socrates est homo, aut non est, Grammaticus: Socrates est homo, aut est lapis. Quamquam in illae quarum omnes partes sunt necessariae, quia

Necessariae Disiunctiua.

ridiculae.

Contingens. ridiculæ sunt, extrui non debent, vti diximus. Contingens est, cuius omnes partes, aut aliqua sunt Contingentes, non ita tamen vt sint Contradictentes, aut ad Contradictentes reuocari possint, aut aliqua earum sit Necessaria, ne tota disunctio sit necessaria, vt nunc diximus. Exempla Contingentium hæc sunt: Aut hæc mulier huius pueri mater non est, aut ipsum diligit: Aut hic adolescens lapis est, aut doctus euader. Impossibiles sunt, quarum omnes partes sunt Impossibiles, vt Socrates aut est lapis, aut est lignum.

De quibusdam Enuntiationibus, expositione indigentibus.

CAPVT XVIII.

C videri quidem posset iam ad finem perducta tota de Oratione suscepta Disputatio, nisi Dialectici post Aristotelem, quædam huic Tractationi addidissent, quæ prorsus ignorare non conuenit. Hæc sunt Expositiones nonnullæ quarundam Enuntiationum, quæ quia ob quasdam particulas obscuræ sunt, & expositione indigent, Exponibiles vulgo appellantur: Harum igitur, quod satis videatur, tradenda est hoc loco explicatio: ne si quis absque præmeditata cognitione in eas differendo inciderit, non facile ab eis se possit expedire. Atque ex quamplurimis, quas Recetiorum nimia fortasse diligentia, exposuit, Exclusiuas tantum nos, Exceptiuas, & Reduplicatias, vt vocant quam breuissimè explicabimus, quoniam reliquæ, aut parum exhibent negotij, aut, nisi in reconditissima Philosophia, planè, ac dilucidè intelligi non possunt. Fuerunt autem huiusmodi Enuntiationum Expositiones in hunc locum necessariò differendæ, quia sine cognitione Coniunctarum Enuntiationum doceri nequeunt.

*Exponibiles
cur dicuntur.*

De Exclusiuis Enuntiationibus. CAP. XIX.

*Exclusiuæ
quæ.*

E X C L V S I V Æ Enuntiationes dicuntur, quæ constant Signo aliquo exclusiuo, qualia sunt, Tantum, Solum, Duntaxat, & cætera, si quæ sunt eiusdem significationis. Huiusmodi autem Signa, aliquando excludunt alia Prædicata ab eodem Subiecto, vt si dicas: Prædicamenta sunt tantum decem, homo est tantum animal rationale: aliquando excludunt alia Subiecta ab eodem Prædicato, seu (vt aprius loquat) à participatione eiusdem Prædicati, vt si dicas: Solum animal est sensus capax, Homo duntaxat, loqui potest.

*Duo genera
Exclusiuarum
Enuntiationum*

*Exclusiuæ
quatuor modis
effertur.*

H I N C fit vt duo sint Exclusiuarum Enuntiationum genera, quorum prius vocari potest Exclusi Prædicati, Posterius Exclusi Subiecti, quòd Signum in Priori genere excludat aliquod Prædicatum, in Posteriori aliquod Subiectum, vt patet in traditis exemplis. Exclusiuæ autem, vtiusque generis, quatuor modis effertur secundum immediatam Affirmationem, & Negationem Signi & Verbi. Aut enim vtrunque affirmatur, vt in traditis exemplis: aut solum Signum affirmatur, vt si dicas, Prædicamenta non sunt tantum quinque. Sola Substantia non est in Subiecto: aut vtrunque negatur, vt si dicas

Prædica-

Prædicamenta non sunt tantum decem, Non solum animal non est sensus capax: Aut solum Signum negatur, vt si dicas, Prædicamenta non sunt tantum quinque, non solum animal est viuens. His ita constitutis. Aduerte vtrunque genus Exclusiuarum Exponi Enuntiatione vna Coniuncta, seu Hypothesica composita ex duabus Simplicibus, quæ Exponentes dici solent. Harum prior constat eodem Subiecto, eodemque Prædicato (detrahto tamen Signo) quibus Enuntiatione Exponenda constat: quæ vocatur Præiacens. Posterior cum exponit Exclusiuas prioris generis, constat eodem Subiecto, & Exclusio Prædicato: cum autem exponit Exclusiuas posterioris, constat eodem Prædicato, & Exclusio Subiecto. Atque hæc, cum peculiari nomine careat: dicitur secunda Exponens. Cæterum ex priori Exclusiuarum genere, duæ tantum formæ à nobis exponendæ sunt, ea nimirum in qua & Signum & Verbum affirmantur, vt Prædicamenta sunt tantum decem: & ea in qua solum Verbum immediatè negatur, vt Prædicamenta non sunt tantum quinque. Nam reliquæ duæ formæ non sunt ferè in vsu. At ex posteriori genere, cum omnes vsurpentur, omnes sunt Exponendæ.

E X C L V S I V Æ igitur prioris generis, quas Exclusi Prædicati appellauimus, si vtraque ex parte Affirmatiuæ fuerint, Exponendæ erunt Copulatiuè priori Exponente Affirmatiua, & posteriori Negatiua, hoc modo: Prædicamenta sunt tantum decem, id est, Prædicamenta sunt decem, & non sunt plura quàm decem. Homo est tantum animal rationale, id est, Homo est animal rationale, & non est aliquid vltra quam animal rationale. Si autem solum Verbum immediatè Negauerint, Exponendæ erunt Disiunctiuè, priori exponente negatiua, & posteriori Affirmatiua, hoc modo: Prædicamenta non sunt tantum quinque, id est, Prædicamenta non sunt quinque, vel sunt plura quàm quinque. Homo non est tantum animal, id est, Homo nõ est animal, vel est aliquid vltra quam animal. Nec verò satis est ita exponere Negatiuas, Prædicamenta non sunt tantum quinque, id est, Prædicamenta sunt plura quàm quinque. Homo nõ est tantum animal, id est, homo est aliquid vltra quam animal. Sæpe enim Expositio hæc falsa reperietur, vt si dicas, Prædicaméta non sunt tantum viginti, id est, sunt plura quàm viginti: Lapis non est tantum animal, id est, lapis est aliquid vltra quàm animal. Nam Enuntiationes, quæ Exponuntur, sunt veræ, Exponentes autem falsæ. Sed de hoc genere Exclusiuarum nihil amplius dicendum est.

E X C L V S I V Æ autem posterioris generis, quas Exclusi Subiecti nominauimus, si & Signum & Verbum Affirmauerint, Exponendæ erunt Copulatiuè, priori Exponente Indefinita, siue particulari Affirmatiua & posteriori vniuersali negatiua, hoc modo: Tantum animal sentire potest, id est, animal sentire potest, & nihil quod non sit animal, sentire potest. Si verò non solum Signum Affirmauerint, Exponentur Copulatiuè, priori Indefinita, siue Particulari negatiua, & posteriori vniuersali Affirmatiua, hoc modo: Tantum Substantia non est in Subiecto, id est, Substantia non est in Subiecto, & omne quod non est substantia, est in subiecto. Si autem vtrunque Negauerint, Exponentur

*Generalis ratio exponenda
Exclusiuas.
Prior exponens, seu præiacens.
Posterior exponens, seu secunda.*

*Expositio Exclusiuarum
Exclusi prædicati.*

*O: curritur
Obiectioni.*

*Expositio Exclusiuarum
Exclusi subiecti.*

1.

2.

3.

Disiun

Disiunctiue, priori Vniuersali affirmatiua, & posteriori particulari negatiua, hoc modo: non solum animal non est sensus capax, id est, omne animal est sensus capax, vel aliquid quod non est Animal, non est sensus capax. Si denique solum signum negauerint, exponantur Disiunctiue, priori vniuersali negatiua, & posteriori particulari affirmatiua, hoc modo: non solum Animal est viuens, id est, nullum Animal est viuens, vel aliquid quod non est Animal, est viuens.

Comparatur inter se expositiones.

ITAQUE si recte attendas, videbis enuntiationes quæ signum affirmant, id est, primam & secundam, exponi Copulatiue, prioriq; exponente indefinita, siue particulari, (quæ idem valent hoc loco) & posteriori vniuersali, contra verò, quæ signum negant, id est, tertiam & quartam, exponi Disiunctiue, ac priori exponente Vniuersali, & posteriori particulari. Videbis etiam eas, quæ & signum & Verbum simul affirmant, aut negant, id est, primam & tertiam, exponi priori affirmatiua, & posteriori negatiua; contra verò, eas quæ alterum affirmant, alterum negant, id est, secundam & quartam, exponi priori negatiua, & posteriori affirmatiua. Deniq; primam & quartam Contradictoriis exponentib. exponi: & similiter secundam & tertiam. Primam verò & tertiam subalternis, & eodem modo secundam & quartam.

De Oppositione Exclusionum.

C A P. XX.

NON inutile quoque fuerit, si harum enuntiationum oppositionem intelligas. Aduerte igitur, primam & secundam esse Contrarias: tertiam & quartam, Subcontrarias: primam verò quartam, & secundam tertiam Contradicere, denique primam esse subalternam tertiam & secundam quartam. Quod facile quibus ex Conditionibus Oppositarum, & subalternarum, adhibita expositione cuiusque poterit colligere. Verum vt hæc melius teneas, accipe has quatuor dictiones:

Contraria.
Subcontraria.
Contradictories.
Subalternata.

Igne Tonans Malos Perdit.

QUÆ quatuor prædictis enuntiationibus eo ordine, quo à nobis propositæ sunt respondent. Deinde aduerte, in singulis esse duas Vocales, quæ significant Qualitatem & Quantitatem exponentium, A, vniuersalem affirmatiuam, E, vniuersalem negatiuam, I, particularem Affirmatiuam, & O, particularem negatiuam. Hæc si animaduertis, simulque duo illa, quæ paulò superius diximus, in memoriam reuocaueris; primam scilicet & secundam Enuntiationem, esse exponendas copulatiue, reliquas disiunctiue, itemque priorem exponentem eodem prædicato, eodemque subiecto constare debere, posteriorem verò eodem prædicato, sed excluso subiecto, facile ac expedite harum enuntiationum & expositionum, & Oppositionem memoria retinebis. Id quod totum in hac descriptione perspicitur.

Subalternans.

Subalternans.

Tantum animal est ægrum.

Tantum animal non est ægrum.

Id est,

Id est, Animal est ægrum & Nihil, quod non sit Animal est ægrum. *Contraria.* *Totans.* Id est, Animal non est ægrum, & Omne quod non est Ani. est ægrum.

Subalternans.

Contra dicentis.
Contra dicentes.

Subalternans.

3 Non tantum Animal non est ægrum.

4 Non tantum Animal est ægrum.

Id est, Omne Animal est ægrum, vel aliquid, quod non est Animal non est ægrum. *Subcontraria.* *Perdit.* Id est, Nullum Ani. est ægrum, vel Aliquid, quod non est Animal est ægrum. *Subalternata.*

DVO tamen adhuc admovebo, quæ trito sermone in hac Materia dicuntur. Alterum est, *Dictionem exclusionem non excludere Concomitantia*, hoc est, ea quæ subiectum exclusiue necessarid consequuntur, exempli causa, cum dico tantum homo loqui potest, non excludo Animal, nec alia, quæ necessario de Homine prædicantur. Alterum est, *Exclusionem & signi & verbi affirmati, Conuerti in Vniuersalem Affirmatiuam*. Hæc siquidē sunt bonæ Conuersiones, tantum animal est ægrum, igitur omne ægrum est animal, tantum Homo loqui potest, igitur omne quod loqui potest, est homo, & ita reliqua huius formæ.

Dictio Exclusionis sua non excludit concomitantia.

Conuersio exclusionis omnino affirmatiua.

De Exceptiuis Enuntiationibus.

C A P. XXI.

EXCEPTIUE Enuntiationes dicuntur, quæ constant signo aliquo exceptiua, quale est, præter, & si quod est aliud eiusdem significationis. Hoc verò signum ferè semper excipit aliquod Subiectum à participatione, Confortiōve Prædicati, vt si dicas: Omne Animal, præter Hominem, est rationis expertus. Verum ne hoc loco ineptas exceptiones admittamus, relegandæ hinc sunt illæ, in quibus id, à quo fit exceptio, non verè dicitur de eo quod excipitur. Quis enim audiat ita loquentem, Omnis homo, præter belluam, est rationis particeps? Itaque solas eas exceptiuas admittamus hoc loco, in quibus, à quo exceptio fit, verè affirmatur de re excepta. Quamquam verò id, à quo fit exceptio, nonnunquam signo

Exceptiua quæ.

Quid efficiat signum effectiuum.

Id à quo fit exceptio verè dici debet de eo quod excipitur.

signo particulari notatur, vt si dicas, aliquis Rex, præter Cræsum, fuit Diues. Aliqua regio, præter Italiam, est ferax bonorum ingeniorum, ratio tamen exceptionis poscere videtur, vt id, à quo fit exceptio, notetur signo Vniuersali, excipere enim est, à toto genere partem detrhere. Itaque minus propria censenda est exceptio, cum id à quo fit exceptio, notatur signo particulari: quo fit, vt de ea in præsentia nobis loquendum non sit. In exceptiuis igitur enuntiationibus, quemadmodum in exclusiuis, vel signum & verbum affirmantur, vt si dicas: Omne mobile, præter cælum, interire potest: aut solum Signum affirmatur, vt: Omne animal, præter hominem, non est rationis particeps: aut vtrumque negatur, vt si dicas: Non omne mobile, præter cælum, non potest interire: aut signum dumtaxat negatur, vt si dicas: Non omne animal, præter Hominem, est bipes.

Id à quo fit exceptio nota ri debet signo Vniuersali.

Exceptiuarū quatuor itidē formula.

Cōmunis ratio exponendi exceptiuis.

Hic etiam omnibus hoc commune est: *vt exponantur vna quadam Coniuncta enuntiatione composita ex duabus exponentibus simplicibus, quarum prior constet eodem subiecto, & predicato (ita tamen, vt in Subiecto negetur id quod excipitur, de eo à quo excipitur, posterior autem constet eodem Predicato, & eo tantum subiecto, quod excipitur.* Prima itaque exceptiua exponitur Copulatiuè, priori exponente Vniuersali affirmatiua, & posteriori vniuersali negatiua, hoc modo: Omne mobile, præter cælum, interire potest, id est, Omne mobile quod non est cælum, interire potest, & nullum cælum interire potest. Secunda, quæ est contraria primæ, etiam Copulatiuè exponitur, sed priori exponente vniuersali negatiua, & posteriori vniuersali affirmatiua, hoc modo: Omne animal, præter hominem, est rationis particeps, id est, nullum animal, quod non est homo, est rationis particeps, & omnis homo est rationis particeps. Tertia verò, quæ est Subalternata primæ, & Contradictoria secundæ exponitur Disiunctiuè, priori exponente Particulari affirmatiua, & posteriori particulari negatiua, hoc modo: Non omne mobile, præter cælum, non potest interire, id est, aliquod mobile, quod non est cælum, potest interire, vel aliquod cælum non potest interire. Quarta denique quæ contradicit primæ, Subalternatur secundæ, est subcontraria tertiæ, etiam disiunctiuè exponitur, priori tamen exponente particulari negatiua, & posteriori particulari affirmatiua, hoc modo: Non omne animal, præter hominem est bipes, id est, aliquod animal, quod non est homo, non est bipes, vel aliquis homo est bipes.

Comparatur inter se expositiones.

Atque ita patet, priores duas exponi copulatiuè, idque exponentibus Vniuersalibus: duas verò reliquas disiunctiuè, & exponentibus particularibus. Præterea exponentes contrariarum, esse contrarias; subcontrariarum, subcontrarias; Contradictentium, Contradictentes; & Subalternarum, Subalteruas. Quæ omnia cernes in sequenti descriptione, notatis primum his quatuor distinctionibus:

Cantè Cedas Prisco Mori.

Quæ eodem modo indicant exponentes exceptiuarum, quo superiores, exclusiuarum. Prima enim significat exponentes primæ, & cæteræ quæ sequuntur, eodem ordine exponentes reliquarum. Subal

	Subalternans.		Subalternans.
	1		2
	Omne mobile, præter cælum, interire potest.		Omne mobile, præter cælum interire non potest.
		<i>Contraria.</i>	
	Id est,		Id est,
<i>Causè</i>	Omne mobile, quod non est cælum, interire potest, &	<i>Causè</i>	Nullum mobile, quod non est cælum, interire potest, &
	Nullum cælum interire potest.		Omne cælum interire potest.
<i>Subalternans.</i>		<i>Subalternans.</i>	
		<i>Contra dicentes.</i>	
		<i>Contra dicentes.</i>	
	3		4
	Non omne mobile præter cælum non potest interire.		Non omne mobile, præter cælum, interire potest.
	Id est,		Id est,
		<i>Subcontraria.</i>	
<i>Prisicō</i>	Aliquod mobile, quod non est cælum, interire potest, vel	<i>Mo-</i>	Aliquod mobile, quod non est cælum, non potest interire, vel
<i>co.</i>	Aliquod cælum interire non potest. Subalternata.	<i>ri.</i>	Aliquod cælum interire potest. Subalternata.

De Reduplicatiuis Enuntiationibus.

CAP. XXII.

ENUNTIIATIONES Reduplicatiuæ dicuntur, quæ constant Dictione aliqua geminante, seu Reduplicante, vt vocant. Veluti si dicas, Homo quatenus est Homo, est disciplina capax. Illa enim Dictio, *Quatenus*, quia apta est ad aliquid geminandum, & iterandum, Reduplicans, & Reduplicatiua dici solet, quemadmodum & cæteræ omnes eiusdē significationis. Duobus autem modis accipiuntur hæ dictiones: Altero, vt notant in Subiectis rationem aliquam, secundum quam ipsis conueniunt Prædicata (quod specificatiuè accipi appellant) vt si dicas, homo quæ homo est, est Species, homo quæ homo est, est Grammaticus. Nec enim sensus est, causam cur homo sit Species, aut Grammaticus esse, quia est homo (quandoquidem hoc pacto omnes homines essent Species

Reduplicatiua qua dicantur. Dictio reduplicans, siue gemmans. Duplex acceptio dictionis gemmantis.

Specificatiuè.

cies, atque Grammatici. (sed sensus est quod ratio conueniens Homini, cum qua simul reperitur, vt sit species, & Grammaticus, est ratio hominis, non Socratis tantum, aut Platonis, quamquam etiam Socrates, & Plato, quæ sunt hi homines, Grammatici dici possunt. Altero modo accipiuntur, vt significant aliquid, quod subiecto conuenire esse causam Prædicati, (quod vocant Reduplicatiuè accipi) vt si dicas homo qua homo est, vel, qua rationalis naturæ est, est disciplinæ capax.

Reduplicatiuè.

OMISSA igitur priori Acceptione, quæ minus propria est quod ad posteriorem attinet, hoc tantum dicendum videtur, multò facilius, & familiarius Enuntiationes, quæ hunc sensum continent, per singulas Causales exponi, quam per quatuor, aut quinque Exponentes vt à plerisque Exponuntur. Itaque affirmatiua Reduplicationis & Verbi perfacilè exponitur per Causalem omni ex parte Affirmatiuam, hoc modo, homo quæ est rationalis, est disciplinæ capax, id est, homo quia rationalis est, disciplinæ capax est. Affirmatiua autem Reduplicationis duntaxat per Causalem Negatiuam solius Consequentis, hoc modo: homo, quæ homo est, rationis expertus non est: hoc est, homo, quia homo est, non est rationis expertus. Negatiuam Coniunctionis & Consequentis hoc modo: homo non quia homo est, non est Grammaticus, id est, homo non quia homo est, Grammaticus non est: negatiua denique solius Reduplicationis, Exponitur per negatiuam solius Coniunctionis hoc modo, homo non quæ homo est, Grammaticus est, id est, homo non quia homo est, Grammaticus est.

1 Ratio Exponendi Reduplicatiuas Enuntiationes. 2 Vt Ochamus 2. parte. Logica cap. 16. 3

NONNVM QVAM tamen illud. Quæ, non in eo sensu vsurpatur, quo significat aliquid esse verè Causam Prædicati, sed Conditionem quandam sine qua Prædicatum non conuenit Subiecto, vt si dicas, Ignis, quæ propè est, calefacit, Atque hoc pacto illud, Quia, non propriè accipiendum est in expositione, sed tantum, vt declarat conditionem sine qua non, vt vocari solet. Veruntamen hic Sensus non propriè Reduplicatiuam efficit Enuntiationem, sed

Reduplicatio nonnunquam declarat conditionem sine qua non.

Reductione quadam. Possent autem huiusmodi Enuntiationes eodem ordine, quo superiores, disponi, sed quia res nihil habet difficultatis, simul etiam quia in hisce multis iam fortasse videor, huic Tractationi de Oratione finem impono.

INST II

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

LIBER QVARTVS.

De Ordine ac Modo tradendi partes Dialectica: Item quid sit Diuisio.

CAPVT I.

EXPLICATIS iis omnibus, quæ tribus Differendi Modis, Diuisioni inquam, Definitioni & Argumentationi sunt communia, sequitur vt ad ea, quæ singulorum propria sunt, veniendum sit. Ac de Diuisione quidem & Definitione, qua ratione per se considerantur & speciales Differendi Modi existunt: (sic enim à nobis in præsentia tractabuntur) nullum opus habemus ab Aristotele ex instituto editum. Attamen si ex iis, quæ illæ Argumentationis causa in Analyticis & Topicis de hisce differuit, ea quæ ad hunc locum attinent, desumpserimus, aliâq; nonnulla ex aliis libris, præsertim Metaphysicis, ascuerimus, nihil præterea erit, quod magnopere videatur requirendum. Nam etsi multa sunt, quæ de Diuisione & Definitione quæri, ac disputari possunt, tamen difficillima quæque non ad Dialecticum, sed ad Metaphysicum spectant.

Institutum librorum sequentium.

Quo pacto in his duobus libris de Diuisione ac definitione agendum sit.

Maiores difficultates de Diuisione ac Definitione ad Metaphysicâ spectant. Diuisum.

Membra diuisoria.

Diuisio quid sit.

DIUISIO igitur, quod ad Dialecticum, attinet est Oratio, qua totum in suas partes diuiditur, vt si dicas, Hominis altera pars est animus, altera corpus Animalium aliud Homo est, aliud bestia. Totum quod diuiditur, & à quo incipit diuisio. Diuisum apud Dialecticos appellatur: Partes verò in quas Diuisio finitur, ac terminatur, Membra Diuisoria, vel Membra Diuisionis dicuntur. Hinc intelliges Diuisionem esse quemdam Sciendi Modum. Nam cum Totum in suas partes Diuiditur, tunc distinctè, quæ Totum est, declaratur.

De Distinctione Vocis Multiplicis. CAP. II.

PLEX verò Diuisio traditur à Philosophis, altera Vocis Multiplicis, quæ distinctio nominatur: altera Rei, quam in Partitione, & in eam quæ magis propriè Diuisio appellatur distribuunt. Distinctio, est Diuisio Vocis Multiplicis in suas significationes aut sensus, vt si dicas, Huius Vocis, Acutum, Alia significatio est, qua significat Acutam figuram, alia qua transfertur ad Sonum Acutum, alia,

Generalis diuisio Diuisoria.

Distinctio quid.

alia qua ad Saporem Acutū, & huius Orationis, Littus aras, alter sensus est, quod Littus aratro profcindas: alter, quod operam perdas. Hoc dictum intellige de Vocibus, quæ nec habent varias significaciones, nec varios Sensus æquæ principales, sed tales, vt in ipsis, siue Significationibus, siue Sensibus, aliquam videre liceat vnitatem ordinis; aut proportionis: vt patet in traditis exemplis. Nam si Vox Multiplex habuerit plures Significaciones, aut Sensus æquæ principales sine ordine vlllo, aut proportione, quæ aliquam faciat vnitatem Significationis (vt hæc vox Gallus, quæ ex æquo significat Hominem Gallum, & Gallum auem: & hæc Oratio, Audiui Græcos vicisse Troianos, quæ ex æquo significat, Audiuisse me quod Græci vicerint Troianos & quod Troiani Græcos) non videbitur eius Distinctio ad vllum genus Diuisionis propriè reuocari: quia id non propriè diuiditur, quod nullo modo est vnum. Totum enim, vt docet Aristoteles vnum quiddam, qua totum est, esse debet: Siue igitur ita dicas, siue huiusmodi Voces modo aliquo diuidi concedas, potest enim earum Multiplicitas quodammodo dici vnum ratione vnius Vocis, in qua cernitur omnis enumeratio significationum, aut sensuum vocis multiplicis, seu verè Diuisio sit, seu quodammodo Diuisio, nomine Distinctionis propriè comprehenditur, de qua omni, vt de re in disserendo per necessaria multa præcepta tradit Aristoteles. Hæc de primo Diuisionis genere dicta sint.

N V N C ad alterum, quod Partitio nominatur, veniendum est.

De Partitione. CAP. III.

1. Top. 13.

PARTITIO, est Diuisio totius quanti in partes, quibus integratur. Partium integrantium nomine intelligo eas, quibus tota aliqua Magnitudo, aut Multitudo extensa est.

Hoc modo, Membra Corporis humani sunt partes integræ corpus humanū, & Ordines Reipublicæ totam integrant Rempublicam.

Q V O N I A M verò Partes integrantes: aut sunt ὁμογενεῖς hoc est, eiusdem Naturæ, ac Appellationis cum toto, quas Cognatas, & Similares vocat, vt partes Carnis, & partes Aquæ, quælibet enim Pars quæ Carnem integrat. Caro est, & quælibet Aquæ, est aqua, aut ἕτερογενεῖς id est, diuersæ Naturæ, ac appellationis, quas Multigenas, & Dissimilares nominant, vt Membra Corporis humani, & Partes Domus, neque enim Digitum dixeris esse Corpus humanum, aut Parietem Domum, fit, vt duplex sit Diuisio in Partes integrantes, altera in Similares, altera in Dissimilares.

P R I O R I modo diuiduntur Quantitates Continuæ, & alia pleraque, vt Aër, Aqua & cætera huiusmodi, posteriori diuiduntur Quantitates Discrete, animalium corpora & alia permulta, tum à Natura, tum ab Arte composita.

A D hanc Diuidendi formam reuocari potest Diuisio Totius Potestate, seu Virtute, in suas Vires, seu potentias, quæ, sæpenumero apud Aristotelem Partes vocantur, vt si dicas, Animi rationalis altera pars est qua

Qua Vox multiplex propriè non dicitur diuidi.

Id nō propriè diuiditur, q̄ nullo modo est vnum.

Omnis diuisio vocis multiplicis, etiam impropria, propriè dicitur distinctio.

2 Prad. 2. & 3. Duplex Diuisio Totius Essentialis.

Partim quid. Partes integrantes.

Partes Similares. Arist. 1. de Genes. 5. & 1. de histor. animalia. 1. vocat. ὁμογενεῖς: Dissimilares ἕτερογενεῖς: Duplex Partitio.

Diuisio Totius potestate ad Partitionē reuocare.

est qua intelligit, altera, qua cupit. Causa huius reuocationis est, quia vt res extensa constat suis Partibus Integrantibus, quoad totam extensionem; sic res quæ multa potest, constat suis Viribus, Potentijsve quoad totam potestatem.

De Diuisione Physica Totius Essentialis. CAP. IIII.

D I V I S I O, vt à Distinctione Vocis Multiplicis, & à Partitione secernitur, duplex est, Altera Totius Essentialis, Altera Totius Vniuersalis. Nomine Totius Essentialis intelligo id, quod habet essentiam compositam, siue re siue consideratione: cuiusmodi sunt omnes Species, quæ per se ponuntur in Prædicamentis: vt Homo, Angelus, Color: Hæ siquidem res respectu Partium, ex quibus ipsarum Essentia constituitur, dicuntur Tota essentialia. Totum verò Vniuersale accipio respectu Partium sibi subiectarum, de quibus dicitur Essentialiter, seu vt de subiectis, vt loquitur Aristoteles: quo pacto Substantia & Corporeum dicuntur Tota vniuersalia respectu Hominis, aut Animalis. Porrò Diuisio totius Essentialis, vt iam significauimus, duplex est, Altera Realis, siue Physica: Altera Rationis, siue Metaphysica. Diuisio Physica Totius essentialis est, qua Totum Essentiale diuiditur in partes verè, ac re ipsa Essentiam componentes: Partes verè componentes Essentiam rei, sunt Materia, & Forma. Materia (vt pingui Minerua rem exponamus) est Subiectum quod Formam in se recipit; Forma verò est Perfectio quadam, que recepta in Materia Essentiam rei absoluit. Hoc modo Corpus dicitur Materia Hominis, & Animus Forma. Ita diuisio qua dicimus, Hominis alteram partem esse Animum, Alteram Corpus, est Diuisio Physica. Dicitur autem solet hæc Diuisio Realis ac Physica, quia fit in Partes re diuersas, ex quibus id quod Diuiditur Naturaliter compositum est.

A D hanc Diuisionem reuocatur Diuisio Compositi Accidentalis in Subiectum & Accidens: vt si dicas, Aëris figurati altera pars est æs, altera figura. Reuocatur etiam Diuisio Quantitatum Continuarum in Partes Diuisibiles & Indiuisibiles, quoniam Diuisibiles sunt similes Materiæ, Indiuisibiles autem formæ, quo pacto Linea duorum palmorum, Diuiditur in duos palmos, & in punctum, quo palmi copulantur.

De Diuisione Metaphysica Totius Essentialis. CAP. V.

D I V I S I O Metaphysica Totius essentialis, est ea qua Totum Essentiale Diuiditur in partes, sola ratione considerationeque Essentiam componentes. Huiusmodi partes sunt Genus, & Differentia. Sola enim ratione Species ex Genere, & Differentia constituitur, vt Homo ex animali & rationali. Ita fit, vt Oratio, qua dicimus, Hominis Alteram Partem Essentialem esse animal, alteram rationale, sit Diuisio Metaphysica.

D I C I T V R autem hæc Diuisio Rationis & Metaphysica, quia non

Totum Essentialiale.

Totum Vniuersale.

Diuisio Physica qua.

Materia. Forma.

Cur Physica & Realis Diuisio dicatur.

Qua Diuisiones ad Physicam reuocantur.

Porphyrus de Differentia.

Cur Diuisio hæc dicatur Rationis, & Metaphysica.

fit in partes re diuersas, sed ratione sola: qui Diuidendi Modus, Metaphysicorum est penè proprius ac peculiaris. Nam, vt in eodem exemplo persistam, Animal & Rationale, quæ in Homine cernuntur, eadem prorsus res sunt, ipse tamen Homo secundum eam quidem ratione qua conuenit cum brutis animantibus, est, & dicitur Animal, secundum eam verò, qua ab eisdem distinguitur, est, & dicitur Rationalis.

A d hanc Diuisionem reuocatur diuisio indiuidui (quod sæpe Aristoteles a comparatione Speciei vocat ipsum Totum) in Speciem & Differentiam Indiuiduantem, ex quibus non re ipsa, sed ratione & consideratione componitur. Homo enim, & differentia Indiuiduans, ex quibus Socrates constitui dicitur, eadem omninò res sunt: Verùm Socrates secundum eam rationem, qua cum cæteris hominibus conuenit, est, ac dicitur Homo: secundum eam verò, qua differt ab eisdem, est, & dicitur, Hic designatus Homo, ac Indiuiduus, Sed accuratio huius rei perscrutatio, nec ad hunc locum, nec fortasse ad hanc artem pertinet. Hæc de diuisionibus totius essentialis videntur satis.

De Diuisione Totius Vniuersalis in partes Subiectas.

C A P . V I .

DI V I S I O Totius Vniuersalis in Partes Subiectas, seu de quibus dicitur vt de Subiectis, cõplectitur, vt placet Arist. Diuisionem Generis in Species, Speciei in Indiuidua; & differentia in Species, aut indiuidua. Hæc enim omnia, ac sola prædicantur de suis Partibus, vt de Subiectis, seu Essentialiter, vt ex Prædicamentis apertum est. Exempla sunt: Animalium aliud est Homo, aliud bestia. Hominum alius est Socrates, alius Plato, alij verò cæteri. Animalium, alia sunt animalia, alia plantæ. Rationalium illud Ioannes, alia verò alia Hominis Indiuidua. Princeps harum Diuisionum, imò & omnium, est Diuisio Generis in Species, quam vt nobilissimam, & in Philosophia maximè necessariam magnis laudibus extulit Plato: Sed & hæc, & reliqua huius classis, facillè intelliguntur ex iis, quæ in explicandis quinque Vniuersalibus diximus: quanquam non ita facillè reperiuntur: quia maxima ex parte ignotæ nobis in hac vita sunt rerum Naturæ & Essentiæ.

A d Diuisiones Generis in Species, & Specierum in Indiuidua reuocantur Diuisiones quorundam Analogorum, vt cum dicimus, Principiorum aliud est principium viæ, aliud principium motus, aliud principium temporis, &c. Item Accidentium alia sunt Quantitates, alia Qualitates, alia Relationes, alia Extrinsecus adiacent. Nam etsi huiusmodi Analoga non Prædicantur vt Genera, aut Species de membris Diuidentibus, tamen proximè, ad Generis, aut Speciei Prædicationem accedunt. Loquor autem non de vocibus Analogis, harum si quidem Diuisio in suas Significationes ad Distinctionem Vocis Multiplicis pertinet: sed de Rebus significatis. Nec verò de omnibus Analogis, id quod dixi, intelligendum esse volo: sed de iis tantum, quorum Nomina pro omnibus Membris Diuidentibus accipi solent, cum simpliciter, atque Absolutè ponuntur: cuiusmodi sunt quæ attulimus in exempla.

Si enim

Si enim dicas, Principiū est, ex quo aliquid pender, pro omnibus Principiis accipietur nomen Principij, & sic nomen Accidentis, quod in nouem Accidentium suprema Genera diuiditur, aliorumq; multorum, Analogorum vt Motus, Causæ, & similitum cum eorum significata definiuntur. Quod si Analogum fuerit huiusmodi, vt eius Nomen absolute, & sine adiectione positum non pro omnibus Membris Diuidentibus accipiat: sed pro præcipuis duntaxat rebus significatis, vt, Homo Analogicè cõmunis ad veros & depictos: cum enim hoc nomen, Homo, sine adiectione in Enuntiatione ponitur, semper accipitur pro solis veris Hominibus, vt, cum dicimus, Homo est animal. Homo est ens: Diuidi sanè nõ poterit in Membra Analogica: Si enim dicas, exempli causa, Hominum alius verus, alius depictus est, non feceris veram Diuisionem: quia nomen Diuisi, pro solis veris Hominibus accipitur. Id quod facile est cernere in cæteris huiusmodi.

Colligetur numerus quinque supradictarum Diuisionum per se, totidemq; adduntur Diuisiones per Accidens. C A P . V I I .

HÆc quinque Diuisionum Genera, hac ratione colligi possunt: Totum quod Diuiditur, aut est Vox Multiplex, habens nimisū multas Significationes: Sensusve, aut Res continens multas Partes. Si Vox habens multas Significationes, aut Sensus, primo Diuisionis genere Diuiditur. Si verò est Res Multas continens Partes, aut comparatur cum Partibus se Integrantibus, aut cum Partibus suam Essentiam constituentibus, aut cum Partibus sibi subiectis. Si cum Integrantibus, Diuiditur secunda Diuisionis forma: Si cum iis, quæ suam Essentiam verè, ac re ipsa componunt, Diuiditur tertia: Si verò cum iis, quæ sola Ratione, quarta: Si denique cum Partibus Subiectis, quinta. Cum igitur alius Diuidendi modus esse non videatur (nam si quis alius occurrerit, facillè ad hos reuocabitur) efficitur vt quinque tantum sint Diuidendi Genera. Verùm enim verò, hæc omnes Diuisiones, vt eas hæcenus explicauimus, sunt Diuisiones per se. Diximus enim, Diuisionem esse Orationem, qua Totum Diuideretur in suas Partes, hoc est, in eas, quæ Ratione sui, seu per se (quod idem est) sunt Partes Totius. Huiusmodi enim simpliciter, & absolute dicuntur Rei Partes. Atque hæc quidem aut Totius Aequinocationem, ambiguitatemve verè efficiunt, aut ipsum verè Integrant, aut eius Essentiam Re, aut Ratione constituunt, aut illi subiiciuntur, vt dictum est.

CÆTERVM cum sæpe Totum in alia quædam quasi in suas Partes Diuidatur, vt nunc patebit, quot sunt Diuisiones, per se, tot fieri possunt Diuisiones per Accidens. Distinctio quidem Vocis Multiplicis, hoc modo: Huius vocis, Acutum, alia Significatio est, qua significat id quod stimulat tactum, alia qua id quod pungit aures, alia qua id quod ferit gustatum, & cætera: Partitio autem hoc modo, Huius annuli (ex auro scilicet & smaragdo confecti) altera pars est fulua, altera viridis. Diuisio Totius Essentialis Physica hoc modo: Hominis

Diuisio indiuidui in Speciem, & differentiam Indiuiduantem.

a Vt 7. Meta. cap. 4. tex. 11. & capit. 10. text. 33. & deinceps.

Est enim Metaphysica.

Triplex Diuisio totius Vniuersalis in partes Subiectas.

Præd. cap 3.

Diuisio Generis in Species princeps omnium. Rerum essentia ferè ignorantur.

Diuisiones Analogorum.

Explicatur definitio Diuisionis.

Hæcenus sūt explicatæ Diuisiones per se.

Diuisiones per Accidens. Distinctio per Accidens. Partitio per Accidens.

Diuisio Physica per Accidentes. Metaphysica.

altera pars est quæ mouet, altera quæ mouetur. Metaphysica verò, siue Rationis, hoc modo: Hominis Altera pars est brutis animantibus cōmunis, altera illi propria & peculiaris. In his quatuor Generibus cernis Membra Diuidentia non esse per se Partes Diuisi, sed earū Accidentia.

Diuisio Totius Vniuersalis.

I A M Diuisi Totius Vniuersalis tribus modis per Accidentes fieri cernitur. Aut enim Subiectum Diuiditur in Accidentia: aut Accidens, in Subiecta: aut Accidens in Accidentia. In qua distributione Iuniores omnes Boëtium (quem ex Antiquis ferè vnum habemus, qui de Diuisione ex instituto loquatur) velint ducem sequuntur. Diuisio Subiecti in accidentia tunc est, cum Membra Diuidentia accidunt Partibus subiectis Diuisi, vt si dicas: Animalium aliud loqui potest, aliud loqui non potest: Item, aliud est rectum, aliud pronum: Item, aliud est aptum, aliud ad hinnitum, aliud ad latratum, aliud ad boatum, &c. Hæc namque omnia Membra Diuidentia accidunt partibus subiectis animalis, vt potè animalibus diuersis. Diuisio Accidentis in Subiecta est, cum Membris Diuidentibus accidunt Partes subiectæ Diuisi, vt si dicas: Eorum quæ mouentur, quædam sunt cæli; quædam elementa; quædam mista: Item, Bonorum, quædam sunt in animo; quædam in corpore; quædam in rebus externis: item, Colorum alius est in Cygno; alius in cornu; alij in aliis rebus. Hic è contrario cernas licet Membris Diuidentibus accidere partes subiectas Diuisi. Nam quoddam Moueri accidit cælis, aliud Elementis, Aliud Mistis. Reliqua exempla sunt perspicua. Diuisio Accidentis in Accidentia tunc est, cum Membra Diuidentia accidunt partibus subiectis eius rei, cui accidit Diuisum: vt si dicas, Alborum quædam dura sunt, quædam mollia, alia liquentia. Hic denique cernis Membra Diuidentia accidere diuersis corporibus vt Marmoris, Adipi & Lacti, quæ sunt Partes subiectæ Corporis misti, cui accidit vt album.

Diuisio Accidentis in Subiecta.

Diuisio Accidentis in Accidentia.

Obiectio.

S E D obiciat aliquis, Ergo hæc diuisio: Coloratorum aliud est Album, aliud Nigrum, aliud medio colore infectum, est Diuisio per Accidentes (quando quidem Membra Diuidentia accidunt Partibus subiectis corporis misti, cui accidit Coloratum, quod Diuiditur) cum tamen sit Diuisio per se, Generis videlicet in Species. Occurres tamen in his tribus Diuisionibus, quemadmodum in superioribus quatuor Generibus Diuisionum per Accidentes, semper ponendum esse, quod Membra Diuidentia non sint per se partes Diuisionis. In hoc enim, vt ex dictis perspicuum est, Posita est ratio Diuisionis per Accidentes, quæ in his omnibus Diuisionum formis includitur. At Album, Nigrum, & medio aliquo colore infectum, non sunt partes per Accidentes Colorati, sed per se illi subiecta, nimirum vt Species Generi. Quare non sequitur ex dictis, hanc & alias huiusmodi Diuisiones esse Diuisiones per Accidentes.

De Diuisione Generis in Differentias & Differentia in Differentias.

CAP. VIII.

S E D Quæstio est, ad quodnam Genus Diuisionis pertineant Diuisio Generis in Differentias, & Communioris Differentiæ in minus

minus Communes, vt cum dicimus, Animalium aliud est Rationale, aliud Irrationale: Animatorum aliud sensus particeps, aliud sensus ex pers. Et quidem quod attinet ad Diuisionem Generis in Differentias, negat^a Boëtius talem Diuisionem; Neque enim putat Genus in differentias vnquam Diuidi, nisi cum Speciebus nomina non sunt imposita, tunc siquidem cogimur, vt ait, nominibus Differentiarum, Species significare. Fauet Boëtio^b Porphyrius, qui cum disserit de officio & natura Differentiarum, semper ita loquitur, vt dicat Genera diuidi per differentias in Species, numquam verò ita, vt fateatur Diuidi in differentias: fauet & similitudo tum Naturæ, tum artis: Res siquidem Naturalis non dicitur Diuidi in formas sed per formas in varia Composita Naturalia: Cera item non diuiditur in figuram Sphæræ & Tesseræ, sed per has figuras diuiditur in Sphæram & Tesseram, Sed & Ratio id videtur comprobare. Nam Differentiæ nullo modo videntur Partes Generis, nisi ratione Specierum, quæ sunt Partes Generi subiectæ, quo fit vt in eas non videatur Diuidi per se Genus, sed per Accidentes, vt in ea scilicet quæ accidunt, hoc est, conueniunt Partibus per se subiectis. Sic enim Accidendi verbum accipi potest in explicacione diuisionis per Accidentes, vt sæpè accipitur apud^c Aristotelem. Quamquam hoc non est negandum, Diuidi per se Genus per differentias; Differentiæ siquidem contrahunt per se Genus, quod Proprietates & Accidentia contrahunt per Accidentes.

Diluitur obiectio.

Q V O D si hæc sententia non placet, dicito hanc diuisionem reuocari ad Diuisionem per se Totius Vniuersalis in Partes subiectas, quia Differentiæ, etsi non subiiciuntur per se alicui Vniuersali, Neque enim vllum in suis essentiis includunt, tamen constituunt per se Species, quæ per se subiiciuntur Generi: quod vtique Proprietates & accidentia facere non possunt. Modo eodem vindicare poteris Diuisionem Communioris Differentiæ in minus Communes, à Diuisione per Accidentes, Accidentis in Accidentia. Nam etsi minus Communes Differentiæ, non sunt per se subiectæ magis Cōmunibus, tamen per se constituunt Species, quæ Communioribus per se subiiciuntur.

S I quis tamen magis placuerit, vt dicat hanc Diuisionem esse per Accidentes, alius verò asserat^d Aristotelem septimo libro Metaphysicorum apertè dicentem Differentias communiores diuidi per se in Differentias minus Communes; Occurrit ille, id intelligendum esse de Accidentibus, quibus vtimur penuria verarum Differentiarum. Talia enim sunt verè Genera quædam Accidentium, vt esse Pedatum, quod in exemplum affert Aristoteles. Id quod apertius intelliges, si perpendas id quod ille ait; Differentiam^e Communioris ita includi in Inferiori, vt si minus Communis addatur Communiori, committatur Nugatio, vt si dicas, pedes habens Bipes. Hoc enim de veris Differentiis intelligi non potest. Dicimus enim Hominem esse corpus Animatum, sensituum, rationale, sine repetitione nugatoria. Id quod accidit propterea, quod minus Communes Differentiæ non includunt essentialiter Communiores. Id autem quod diximus Diuisione Generis in differentias vniuersales, accommodandum est eadè ratione

Num Genus diuidatur in Differentias.

^a In lib. iam citato.

^b Porphy. de Differentia.

Genus diuiditur per se per Differentias.

^c Pt 7. Top. 13. Et Elch. 4.

Nulla Differentia includit in sua essentia aliquod Vniuersale vniuocum. Diuisio cōmunioris differentia in minus cōmunes.

^d Ca. 12. tex. 43.

Minus cōmunes Differentia non includunt essentialiter communiores.

Diuisio differētia vniuersalis in indiuiduantes.

ad Diuisionem Speciei infimæ in Differentias Indiuiduantes: Id etiam quod docuimus de Diuisione Communioris Differentiæ in minus Communes, adaptandum est ad diuisionem differentiæ vniuersalis in Indiuiduantes.

QVAM verò utilis sit diuisio Generis, siue per differentias, siue in Differentias: dici non potest, cum hæc vna sit recta via ad Diuisionem Generis in Species, & ad Definitiones Essentiales. Sed quia rara admodum est apud nos, sæpissimè confugimus ad Diuisiones per Accidens, quibus Genera in Accidentia Diuiduntur, vt cum dicimus: Animalium aliud rectum est, aliud pronum: Item aliud mansuetum natura, aliud ferum: Rursùm, Aliud ingredi, aliud repere, aliud natare, aliud volare. Hæc de diuersis Diuisionum Generibus, nunc qua Verborum formula Diuisiones sint conficiendæ breuiter dicamus.

Vtilitas Diuisionis generis per differentias.

Qua Verborum Formula Diuisiones sint conficiendæ.

C. A. P. I X.

DIUISIONES quatuor priorum generum, hoc modo sunt conficiendæ. Initio Diuisionis ponendum est Nomen Diuisi. in gignendi Casu singularis numeri, deinde ante Nomen cuiusque membri Diuidentis inferenda sunt hæc verba, *altera pars, vel alia pars*, aut similia: vt cum dicimus, Huius vocis Gallus, alia significatio est, qua hominem Gallum significat, alia, qua gallum auem; Temporis altera pars est transacta, altera futura: Reipublicæ vna pars ordine factorum Ministrorum continetur, altera Nobilitium, tertia Plebis: Hominis hæc pars est animus illa corpus. Speciei altera pars constituens est Genus, altera Differentia. Diuisiones autem quinti generis, quæ sunt totius Vniuersalis in partes subiectas, possunt quidem eodem modo confici, nominata natura partium, vt si dicas. Animalis altera pars subiecta est homo, altera bestia. Verum seruata consuetudine Diuidendi Philosophorū, hoc modo conficiendæ sunt: Initio Diuisionis ponendum est Diuisum in gignendi Casu Numeri pluralis, deinde addenda sunt Membra Diuidentia sine Nomine Pars: vt cum dicimus, Substantiarū alia est corporata, alia corporis expers: Corporum aliud simplex est, aliud mistum; Animalium quædam in terra degunt, alia in aquis, alia quasi vitæ ancipitis vtroque in loco viuunt. Causa huius discriminis in Diuidendo hæc est, quia Totum in superioribus quatuor diuidendi Formis, cum sit compositum ex suis Partibus, potest esse vnum tantum Indiuiduum, vt hæc vox; hoc tempus, hæc Respubl. hic Homo: Totum autem in extremo Diuisionis genere, cum non componatur ex suis Partibus, sed eas sibi subiectas habeat necessariò est Vniuersale, vt substantia communis, Corpus commune, Animal commune: Alioqui non habebit partes subiectas. Hæc est igitur causa, cur in prioribus quatuor Generibus, Nomen Diuisi debeat esse Singularis Numeri, in extremo autem Pluralis. Quamquam verò hæc interdum non seruentur, sunt tamen naturis Diuisionum accommodatissima. Reliquum est, vt Præcepta bene Diuidendi tradam us.

Quatuor priores Diuisiones.

Quinta Diuisio.

Hoc modo sit diuisio in actu signato, vt auunt.

Sic sit Diuisio in actu exercito, vt dici solet.

Causa discriminis.

Primum Præceptum bene diuidendi.

C. A. P. X.

QUATVOR potissimum Præcepta in Diuidendo obseruanda sunt. Primum est, vt *singula Membra Diuidentia minus contineant, quam Diuisum, omnia vero simul sumpta, Diuisio adequentur.* Hinc fit, vt non sit bona hæc Diuisio Animalium alia sunt sensu prædita, alia ratione, quia Sensu præditum æquè latè patet, atque Animal, nisi intelligatur cum particula Solo. Sic enim bona erit diuisio. Namque Animalia, aut solo sensu prædita sunt, aut rationem & mentem participant. Hinc etiam fit, vt hæc non sint bonæ Diuisiones, Animalium aliud est bipes, aliud quadrupes, aliud plures habens pedes: Item, Aliud est bestia, aliud Homo, aliud Angelus: prior, quia Diuisum latius patet, quam Membra Diuidentia simul accepta: posterior, quia membra Diuidentia simul sumpta latius patent, quam Diuisum.

2. Post. 5.

SECD est quod obiiciat aliquis contra hoc Præceptum.

HVIVS enim bonæ diuisionis, Hominis altera pars ratione, considerationeque componens, est Animal, altera rationale, Animal, quod est membrorum Diuidens, nõ modo non minus continet, quàm Homo, sed etiam latius patet, cum de pluribus quam Homo prædicetur. Item huius bonæ diuisionis, Alborum quædam dura sunt, quædam mollia, alia liquentia, Membra omnia simul accepta: latius patent, quàm Album: dicuntur siquidem de rebus etiam attritis, vt de Ebena, de Pice, & Atrameto. Priorem tamen facillè dilues si dicas Animal, quod ad Prædicationem attinet, latius patere, quàm Hominem, verum quod attinet ad essentiam, Hominem plus aliquid continere: complectitur enim in essentia sua Rationale, quod non complectitur Animal. Posteriori autem obiectioni sic occures, In omnibus Diuisionibus, siue per se, siue per Accidens Totius Vniuersalis in partes subiectas, semper Diuisum in singulis membris Diuidentibus subaudiendum esse: Durum autem, Molle, & Liquens, etsi latius patent, quàm Album si nihil aliud addideris, tamè si in vnoquoque subaudias Album, iam Albo adæquabuntur. Nam æquè latè patet Album per sese, atque totum hoc, Album durum, album molle, & album liquens. Ad posteriorem partem huius Præcepti pertinet illud, quod aiunt Dialectici. Cuiusque bonæ Diuisionis membra omnia vel copulatum, vel disiunctim simul accepta, recipiari cum diuiso, vt scilicet de quo dicitur diuisum dicatur copulatum aut disiunctum ex membris diuidentibus, & vice versa. In prioribus ergo quatuor generibus diuisionum copulatum ex membris diuidentibus cum diuiso recipiatur, in 5. autè disiunctum: Exepli causa, si hominis altera pars est animus, altera corpus; homo autè de Socrate dicitur, totum etià hoc copulatum, animus, & corpus dicitur de Socrate: & contra si copulatum ex corpore & animo, etià homo. Quamquam Socrates non proprie dicitur animus, & corpus, sed concretum quid ex animo & corpore. Si vero Animalium aliud est homo, aliud bestia, Animal autè dicitur de Socrate, totum etià hoc Disiunctum, Homo vel bestia, dicitur de Socrate, & vice versa, si Disiunctum ex Homine & bestia, etiam Animal.

Obiectio.

Altera obiectione.

Solutio prioris obiectionis.

Solutio posterioris.

Omnia membra diuidentia copulatum aut disiunctim accepta recipiari cum Diuiso.

Primum

X.

Secundum

Secundum Præceptum bene Diuidendi. CAP. XI.

2. Post. 5. &
12. & Boët.
de diuisione.

SECVNDVM Præceptum est, ut quantum fieri possit, Diuisio fiat in proxima Membra Diuidentia. Quod non faciunt, qui Corpus Animatum Diuidunt in Hominem, Bestiam, Arbo- rem, Fruticem, & Herbam, transiliendo duo immediata genera, Animal, & Plantam: Sunt enim illæ remotæ, ac distantes Partes subiectæ Corporis animati. Prius ergo diuidendum est Animatum Corpus in Animal, & Plantam, quæ immediatè subiiciuntur Animal, deinde verò distribuendum Animal in hominem & Bestiã atque Planta in Arborem, Fruticem, & herbam. Sæpe tamen Diuidimus totum in partes remotas, quia ignotæ nobis sunt proximæ, ac immediatæ.

Cur totū sepe
diuidamus in
partes remo-
tas.

Tertium bonæ Diuisionis Præceptum. CAP. XII.

TERTIVM Præceptum est, ut in Diuidendo non una tantum Pars totius nominetur, & altera vel reliqua, si plures fuerint quæ duæ, Negatione illius significentur: nec tam multe nominentur, ut longior equo fiat oratio. Nam si vnã duntaxat Partem nominaueris, & Alteram vel reliquas Negatione illius significaueris, ut si dicas, magnitudinum alia est linea, alia non linea: non videberis propriè explicare in partes id quod Diuiditur, quia Negatio alterius partis non solum non est Differentia, ut ait Aristoteles, sed nullo etiam alio modo propriè Pars, siue componens Totum, siue subiecta toti. Si autem multa admodum membra volueris enumerare, ut si dicas, Animalium aliud est Homo, aliud Elephas, aliud Simia, aliud Canis latrãs, aliud hoc, aliud illud, singulas nimirum Species infimas percurrendo, orationem feceris, quam nec tu absoluere, nec alius complecti animo possit Cauenda igitur sunt hæc duo vitia in Diuidendo, quia Diuisio inuenta est causa explicandi rem in partes, ac dilucidandi, non tenebras offundendi.

Diuisio inuē-
ta est causa
dilucidandi, nō
tenebras effun-
dendi.

Prima causa
cur interdum
negatione di-
uidamus.

TRIBVS tamen de causis cogimur interdū Diuidere rem in par- tem vnã, & in Negationem eiusmodi partes. Prima est, ut faciamus Diuisionem necessariã, & quam nemo negare possit. ^a De quacunque enim re, vera est Affirmatio, aut negatio. Altera est, quia sæpenumero reliqua Pars, aut Partes ex opposito illi respondententes carent Nomini- bus Positiuis: quo fit ut ad negatiua sit confugiendum: ^b ut cum diui- dimus Substantiã in Corpoream & Incorpoream. Et animal in Ratio- nale & Irrationale, quia ignoramus veras Differentias, quæ Angelum, & brutum animal constituunt, si forte brutum animal est vnã quædam Species Animalis. Tertia, si partes in quas Diuisio immediatè faciendæ est, fuerint plures, quam perspicuitas diuisionis ferre possit. Tunc enim omnes præter vnã significandæ sunt Nomine Negatiuo, ut si dicas Bestiarum quædam sunt pennatæ, aliæ implumes: nisi velis quasdam partes nominare, reliquas verò omnes, paucis verbis complecti, ut si dicas, Figurarum rectilinearum, quædam est trium laterum, quædam quatuor, aliæ vero plurium. Colorū quidam est candor quidam nigror, cæteri

b Boëtius.

Tertia.

Ex 6. Top. 3.
& 1. de part.
Animaliū 3.
Boët. loco ci-
tato.

a 1. Poster. 8.
Alteræ.

cæteri verò sunt medij inter hos: Animalium aliud est homo, aliud ele- phas, aliud simia, aliud canis latrans, alia sunt ab homine remotiora.

QVOD si quis contra hæc obiiciat, has Diuisiones esse bonas, & nulla ratione reprehendendas, infinitorum aliud est Infinitum diuisione, aliud Infinitum additione, aliud Infinitum Essentia: Cæcorum quidam sunt cæci mente, alij sunt cæci oculis: & tamen membra omnia Diuidetia esse negatiua, Occurres, cum Diuisum est negatiuum. Mem- bra etiam Diuidentia, in quæ, ut in partes per se subiectas Diuiditur, Negatiua esse oportere, non ita tamen, ut alterum sit Negatiuum alte- rius, nisi necessitas compulerit, hoc siquidem est, quod cauendum esse diximus. Harum autem Diuisionum membra Negatiua quidem sunt, verum non ita, ut alterum neget alterum: sed ut quoduis neget in parte, quod suum Diuisum negat in totum.

Obiectio.

Solutio.

Quartum Præceptum bene Diuidendi. CAP. XIII.

QUARTVM Præceptum est, ut Membra Diuidentia si non Re- certè Ratione sint Opposita, id est, inter se sic affecta, ut nullum in alio includatur. Sic enim hoc loco pro omnibus generibus Diuisionum nomen Oppositorum interpretor. Huius Præcepti præter- missione, vitiosæ sunt hæc diuisiones, Corporis humani alia pars est caput, alia thorax, aliæ manus, aliæ pedes, aliæ oculi. Viuentium aliud est planta, aliud animal, aliud homo. Nam oculi continentur in Capite, & homo in Animal. Ut autem hoc Præceptum peculiari ratione quinto generi Diuisionis accommodetur, hoc ex probatissimis authorib. col- liges, nomine Oppositorum intelligenda esse Repugnantia, hoc est, ea quæ de eadem re simul affirmari non possunt. Hac enim de causa ait Aristoteles non rectè diuidi Animalia in Natantia, & Alba, nec rursus in Urbana & Syluestria quod eadem & Natantia & Alba esse possint, nec non & Urbana, & Syluestria. Et Boëtius eadem ratione reprehendit Diuisionem Animalium in Rationale, & duos pedes habentia, & Corporum in Alba & Dulcia: quod eadem Corpora reperiantur, quæ Alba sint & Dulcia, eademq; Animalia, quæ & duos habeant pedes, & sint rationalia. Nec immerito huiusmodi Diuisiones reiiciuntur, quoniam hoc pacto non rectè dices enumerando Membra Diuidentia, aliud est hoc, aliud est illud, quæ tamen diuidendi formula quinto generi di- uisionis propria est. At dicat fortasse aliquis, Ergo hæc diuisiones à Phi- losophis approbatæ vitio non carebunt, Bonorum quædam Vtilia sunt, alia honesta, alia Iucunda: Habentium Magnitudinem, quædam sunt Longa, alia Lata, alia profunda, siquidem eadem actio esse potest & Vtilis, & honesta & iucunda: omneq; Corpus est Longum, Latum, & Profundum, hoc est, habens longitudinem aliquam, latitudinē, & prof- unditatem. Huic Obiectioni sic occurres membra diuidentia huius- modi diuisionum esse repugnantia, si prior formula diuidendi seruetur, ut si dicas, Boni alia pars subiecta, est Vtile, alia honestum, alia Iucun- dum: Continui permanentis, seu habetis magnitudinem, alia pars sub- iecta, est longum alia latum, alia profundum: quandoquidem vnã pars

Ut hoc præce-
ptum omnibus
Diuisionibus
accommodetur.

Ut ex Aristot.
1. de par. ani-
mal. 3. & ex
Boët. de Di-
uisione.

Obiectio.

Solutio.

Sæpe concreta
pro abstractis
in diuidendo
vsurpantur.

subiecta non est alia. Quod si posterior diuidendi formula (qua maxime Philosophi vtuntur) eruenda est, dices primum multas diuisiones fieri Nominibus Concretis, quæ tamen intelligendæ sunt quasi factæ Nominibus abstractis, cuiusmodi est illa apud ^a Aristotelem. ^a *Præd. 6.* Quantum partim Continuum est, partim discretum, Discretum, inquit, est vt Numerus & Oratio: Continuum autem, vt Linea, Superficies, Tempus & Locus. Nam cum hæc non sint quanta: sed Quantitates, necessarium Quantum in hac diuisione pro Quantitate accipiendum est. Atq; hoc quidem pacto nihil est Difficultatis in propositis Diuisionibus. Si quidem membra Diuidentia Abstractis Nominibus accepta, verè pugnant inter se. Nulla enim res dicitur simul Vtilitas & Honestas, aut Honestas & Iucunditas, aut Iucunditas & Vtilitas. Nec verò vnquam verè dixeris, rem eandem esse Longitudinem & Latitudinem, aut Latitudinem & Profunditatem, aut Profunditatem & longitudinem. Deinde dices, repugnantiam Membrorum diuidentium sæpenumero non in Verbis: sed in sensu quo Diuisio vsurpatur, sitam esse, vt in illa Pythagoræ diuisione. Eorum qui ad ludos Græciæ confluebant, quidam spe victoriæ, alij quæstum faciendi cupiditate, alij visendi studio ducebantur. Hic quod ad verba attinet, nulla est Membrorum Diuidentium repugnantia. Fieri potuit, vt multi & lucri cupiditate, & spectandi simul studio ducerentur, In sensu tamen cernitur repugnantia, si hoc modo diuisionem interpreteris, Eorum, qui ad Græciæ ludos vna præcipuè de causa confluebant, quidam spe victoriæ, & cætera. Hac igitur ratione dices probari posse, Diuisiones illas Nominibus Concretis vsurpatis, vt sensus prioris sit huiusmodi. Eorum in quibus aliqua vna bonitatis, appetibilitatisve, vt ita dicam, ratio potissimum elucet, quædam vtilia tantum, alia honesta solum, alia iucunda duntaxat nominantur. Posterioris autem, huiusmodi. Eorum, quæ aliqua vna dimensione excellunt, quædam longa solum, vt hasta, alia lata, vt discus, alia profunda tantum, siue crassa, vt globus, appellantur. Quamquam hic sensus vulgo magis, quàm apud Philosophos posteriori Diuisioni tribuitur.

Has verò solutiones diligenter notabis, vt multas vsurpatis Diuisiones à Calumniis vindicare possis. Sed hæc de Diuisione videntur satis.

* * *

Sæpe repugnãtia membrorum in sensu cernitur, non in verbis.

Tusc. quæst. 4.

INSTITUTIONVM DIALECTICARVM.

LIBER QVINTVS.

Quid sit Definitio.

CAP. I.

Ex 2. Post. 10.
& 1. Top. 4.

DEFINITIO EST, Ratio, quæ Essentiam aliquam Naturamve declarat: vt Animal rationale. Declarat enim naturam hominis. Vt autem Diuisioni Diuisum, sic Definitioni respõdet Definitum, quod nihil est aliud, quàm id cuius quidditas, Essentiave explicatur. Sed nos de Definito tum dicemus, cum Definitionem & Genera omnia in quæ diuiditur, methodumve Definiendi explicauerimus. Definitio igitur, quæ finitio etiam apud ^a Latinos appellatur ab agrorum finibus accepit nomen. Nam vt agrorum fines agros definiunt & claudunt, aliosq; ab aliis secernunt, sic Definitiones quibus rerum naturæ declarantur. Essentias earum circumscribunt, aliasq; ab aliis distinguunt. Dicitur porro Definitio Oratio, ^b quia vnum tantum nomen non potest esse Definitio. Definitio enim distinctè subiicit intellectui, quod nomen Definiti confusè proponit. Vnde cum de omni essentia quæ Definitione explicatur, duo conceptus formari possint, alter quo Essentia quæ declaratur, conuenit cum aliis, alter, quo ab eisdem distinguitur, sit necessario, vt omnis Definitio duabus minimum vocibus constare debeat, altera quæ gignat in mente conceptum Conuenientiæ, altera quæ Distinctionis, Differentiæve. Ita ergo fit, vt omnis Definitio sit Oratio, quanquam explicatio Nominis per aliud clariùs, ad Definitionem auctore ^c Aristotele reuocatur, vt si quis dicat, Honestum est decens, Quod verò additur, Quæ essentiam aliquam, Naturamve declarat, id diuersam reddit Definitionem à cæteris Orationibus: nulli siquidem, præterquam Definitioni, hoc munus demandatum est.

Vnde dicta.

^b 1. Top. 4. &
6. Top. 5. & 7.
Metaphys. 15.
Text. 54.

^c 1. Top. 4.

^d 1. Peri. 4.

Definitio quid.

Quid Definitum.

^a Quintil. li. 7. cap. 4.

Cur definitio sit Oratio.

Definitionis nomen sæpius accipitur pro solo prædicato.

^e Post. 3.

^f 6. Top. 2.

INSTI

ligi possit quarum rerum sint Definitiones, opus est adiungere Nomina rerum quæ definiuntur: quemadmodum in obsoletis veterum picturis, nisi titulus aliquis ascriptus esset, nemo poterat intelligere cuiusnam rei, quæque pictura esset. His enim locis, ^a aliisque quam plurimis planè accipit nomen Definitionis pro ea sola ratione, quæ de Definito conuersim prædicatur. Aliquando verò sumitur pro tota Enuntiatione, in qua insuper continetur Definitum (quale est totum hoc, Homo est animal rationale) vt cum ait, ^b Definitionem, aut esse principium Demonstrationis, aut Conclusionem, aut totam Ratiocinationem sola verborum collocatione à Demonstratione differentem. Et rursus, ^c Omnem Definitionem esse Vniuersalem, & affirmatiuam. His namque verbis apertè comprehendit Definitum nomine Definitionis. Posteriolem acceptionem amplectitur. ^d Quintilianus cum ait: *Finitionem esse rei proposita propriam & dilucidam, & breuiter comprehensam verbis Enuntiationem.* Nos priorem, vt magis vsurpata, libentius sequimur.

De Definitione Nominis. CAP. I I.

Altera Acceptio.

^a 2. Post. 3.

^b 2. Post. 10.

Omnis definitio dici potest modo aliquo Re.

Quidditas & natura nominis est ipsa eius significatio.

QUAMQVAM verò omnis Definitio modo aliquo dici potest Definitio Rei, quandoquidem omnis Essentia, quæ Definitione explicatur, alicuius rei Essentia est, tamen Philosophi in Definitionem rei, & Nominis Definitionem diuidere consueuerunt, Res significatas à Nominibus significantibus distinguentes. Definitio itaque Nominis, quam ^e Aristoteles Nominis Interpretationem, vulgus Dialecticorum Definitionem quid Nominis appellat, ^f est Oratio, qua quidditas Nominis naturæ declaratur: vt totum hoc, Vox quæ Hominem ex instituto significat. Hac enim Oratione explicatur natura huius nominis homo, quatenus quoddam est Nomen: Nomen non accipitur hoc loco presè, id est, vt à Verbo distinguitur, sed pro quocumque Vocabulo, seu Categoremate. Quidditas verò, & Natura Nominis, est ipsa eius Significatio, quo fit, vt nihil aliud sit, nominis quidditatem & naturam explicare, quam eius significationem patefacere. Id quod duobus fit modis: altero, definitione soli nomini, quod definitur congruenti, qualis est ea, quam in exemplum attulimus: altero, ipsa Definitione rei significatæ. Sæpè enim qui ignorat significationem Vocabuli, ea Verborum formula rogat, Quid illud significet, vt quid sit res significata rogare videatur: cui planè satisfacit, qui rei significatæ Definitionem reddit vt si quis percontetur. Quid sit Geographia, intelligere cupiens significationem nominis, alius verò respondeat, esse scientiam quæ de Magnitudinibus differit, Definitione rei, explicata censebitur Significatio Vocabuli. Itaque quæ verè, ac simpliciter est Definitio Rei, poterit hoc modo alicui esse Definitio nominis. Hæc de Definitione Nominis, deque modis quibus significatio Nominis explicatur dixisse sit satis.

Est autem hoc genus Definitionis planè necessarium, non modo cum aliquid Demonstrandum est, vt Aristoteles quodam loco ait: sed

^a Vt 7. Met. 12. text. 42. &c.

^b 1. Post. 7. & 2. Post. 10.

^d Lib. 7. c. 4.

^e 2. Post. 7. & 10. & 7. Met. 4.

Duob. modis explicatur nominis significatio.

sed omnino cuiusque Disputationis initio, vt ^a idem alibi fastus, & cæteri Philosophi docent.

AD hoc Genus reuocantur Orationes illæ, quæ declarant Originè Vocabuli, vt cum dicimus, Consul est, qui Reipublicæ vtilitati consulit: Sol est, qui inter Astra omnia solus lucet: Fides est, qua fit quod dicitur: Abstemijs est qui abstinet à temeto, quas Græci vocant *ἔπιμολογίας*, hoc est, Veriloquia, quasi explicationes Vocū, quæ veram adhuc retinent significationem earum, à quibus sunt ortæ. Cicero nouato vocabulo Notationes appellat, quia Verba sunt rerum notæ. Nam hoc idem, inquit, appellat ^b Aristoteles *τόμβολον*, quod Latine est nota.

^a 1. Post. 1. & 4. Met. 7. & 8. Text. 28. & Cicero 1. de eff. & 2. de fin. ex Pla. in Phadro.

Cicero in To.

^b 1. Peri. 1.

De Descriptione. CAP. I I I.

DEFINITIO Rei, quæ vocari solet Definitio Quid rei, est Oratio, quæ essentia rei, naturæ explicatur. Quæ rursus, vt Diuisio Rei, in duo genera tribuitur, in Descriptionem, quam Aristoteles & proprium, & Orationem coniunctione vnã vocat, atque in Definitionem Essentialem, quam ille tum simpliciter ac absolutè Definitionem, tum etiam terminum tum Orationem, quæ vnū significat, appellat. Descripto eodem auctore, est Oratio, quæ non significat quod quid erat esse rei, soli autem inest & conuersim de re prædicatur, vt animal disciplinæ capax comparatione hominis.

QUAMQVAM enim hæc Oratio Conuersim de homine dicatur id est, necessario cum homine reciprocetur, tamen non significat Cõuersim hominis essentiam.

NAM Disciplinæ capax esse, non pertinet ad hominis essentiam: Animal autem, etsi pertinet, tamen non reciprocatur cum homine. Docet autem Aristoteles, in omni Descriptione primum ponendum esse Genus, deinde addendam esse vnã proprietatem, vt in adducto exemplo. Nec enim, vt ait addendæ sunt plures, nisi is qui definit significet se multas descriptiones conglobatas tradere, vt si dicat, homo est animal disciplinæ capax ad ridendum & ad flendum natum, asserens se non vnã tantum Descriptionem asserere.

REVOCAVTUR ad Descriptionem, seu proprium complexum, Definitiones illæ, quo loco proprietatis constant collactione aliqua communium accidentium, quæ Orationem recurrentem facit cum definito, qualis hæc est, homo est animal bipes implume. Quamquam enim horum neutrum sit homini proprium, tamen ambo iuncta, cum homine recurrunt.

REVOCAVTUR etiam ad Descriptionem, Definitiones illæ, quibus genera definiuntur per differentias quibus diuiduntur: vt si dicas, Animal est corpus animatum rationale, aut irrationale. Nam Differentiæ diuidentes Genus non pertinent ad eius essentiam.

REVOCAVTUR etiam quamquam minùs proprie, Orationes illæ, quibus Oratores, aut Poætæ longo sermone rem aliquam communem describunt, ac depingunt. ^a Cicero gloriam quasi describens ait, Gloriam esse, quæ breuitatem vitæ posteritatis memoria consolatur, quæ efficit vt absentes adsint, mortui viuant cuius denique gradibus

Duplex Definitio.

Vide Arist. 1. Peri. 4. & 2. post. 10. & 1. Top. 3. & 4. & 10. 5. c. 6. To. & 7. Met. 4. & 5. & 8. Metaph.

In descriptione primo ponendū est genus, deinde vna sola proprietatis.

Descriptione ex collectione communium accidentium.

Descriptiones generū ex differentijs quibus diuiduntur.

Descriptiones oratoria ac poetica rerum communium.

Descriptio quid.

^a Cicero pro Milone.

gradibus etiam homines in Cœlum videantur ascendere. Huius generis est descriptio, qua Virgilius famam depingit.

Fama, inquit, malum, quo non aliud velocius ullum: Mobilitate viget, virēque acquirit eundo,

Et quæ sequuntur. Dixi has Orationes minus propriè reuocari ad Descriptiones, quia sæpè non reciprocantur cum re quæ Describitur sæpè etiam constant Verbis translatis, à quibus Aristoteles quia obscuriora sunt cauendum esse in Definiendo admonet. Explicationes etiam rerum singularium, siue breues, vt apud Philosophos & in communi sermone: siue longiores, vt apud Oratores aut Poetas, quibus in describendis Personis, Regionibus, Urbibus, Fluminibus, Montibus, & Lucis vtuntur ad hoc genus reuocari solent. Extremum locum obtinent adumbratæ quædam & Metaphoricæ explicationes, si quando rem facillè antè oculos proponunt, qualis est illa apud Ouidium.

Ouid. Stulte, quid est somnus, gelida nisi mortis imago?

Et illa apud Horatium.

Horat. Ira furor breuis est.

Nam & hæ Orationes, Descriptiones appellantur.

DICTVR autem hoc genus definitionis, descriptio, quia rei naturam non omnino exprimit, sed primis quasi lineamentis adumbrat. Dicitur proprium, quia hoc tantum commune habet, cum vera Definitione, quod conuertatur cum re. Dicitur etiam Oratio coniunctio Vna, quia non significat vnā duntaxat Naturam, vt ea quæ simpliciter Definitio appellatur, sed multas Coniunctas in eadem re, ex dictis patet.

De Definitione Causali. CAP. IIII.

INTER Descriptiones numeratur Causalis Definitio, quæ hoc modo Definiri solet, Definitio Causalis, est Oratio explicans quidditatem rei ex genere & causa aliqua causisue externis. Causæ externæ sunt Efficies & Finis adde si placet exemplar. Efficies quid sit satis apertum est. Finis est id, gratia cuius aliquid fit, quo pacto Beatitudo cœlestis est finis rationalis creaturæ. Exemplar ex forma externa, cuius imitatione res fit, qualis est imago quæ pictor in tabula refert, atque exprimere nititur. Ex Causa Efficiente sic ferè definitur Vox apud Arist. Vox est Sonus quidam editus ab animali, ictu aëris respiratione attracti, cum ipsum ad fauces allidit. Ex Fine hoc modo definitur, Anima est forma, qua primò viuimus, sentimus, & intelligimus. Ex Causa Exemplari sic potest homo definiri, Homo est animal factum ad imaginem, & similitudinem Dei. Interdum autem plura, aut etiam omnia genera Causarum externarum in eadem Definitione iunguntur, vt si dicas, Homo est animal à Deo ad similitudinem diuinæ mentis factum, vt æterna felicità perfruatur. Faciliusque est ex omnibus simul Causis, quam ex vna tantum, rem Definire, quia raro vna duntaxat, si nihil aliud addatur, contrahit Genus ad Speciem Definiti.

Causæ externa Fms.

Exemplar.

2. de Ani. 8.

2. de ani. 2.

Facilius est ex omnibus simul Causis externis, quam ex vna tantum rem definire.

QVOD si quis obiiciat, has definitiones non videri descriptiones quandoquidem non dicuntur patefacere rei naturā ex Proprietatibus, aut Accidentibus, sed ex Causis: Occurrendū est, hoc ipsum quod est effici ab aliqua Causa, aut ob aliquā Causam, aut Imitatione alicuius, esse Proprium aut Accidens rei, cum ad Essentiam eius non pertineat.

NONNULLÆ sunt definitiones Essentiales, quæ Causales etiam dici possunt, quæ nimirum ex Causis interis rem declarant, vt pote ex Materia & Forma rei, aut ex vtraque Generi adiuncta, de quibus statim dicemus, sed quæ Causis Externis extruuntur ferè sunt, quæ Causales dicantur. Nam illas magis placuit Essentiales appellare.

Obiectio.

Solutio.

Quasdam essentiales. Definitiones posse Causales appellari.

De Definitione Essentiali. CAP. V.

DEFINITIO Essentialis, vt Aristoteles, definit, est Oratio quod quid erat esse significant. Hoc est oratio, quæ conuersim significat Quidditatem Essentiāve rei, quæ definitur. Rarissimum est hoc genus Definitionis, saltem in Substantis. Sed afferri solet exemplum Animal rationale. Cum autem omnis Essentia, quæ definiri potest, constet ex Materia, & Forma, aut saltem ex Genere, & Differentia, illæ enim cōponunt Essentiam re ipsa, & Physicè, hac ratione tantum, considerationeque vt supra diximus, efficitur, vt ea ratio dicatur Significare quod quid erat esse rei quæ cōstat Nominibus propriæ materiæ, ac formæ rei, quæ Definitur, aut generis & Differentiæ. Exempli causa hæ orationes Animal constās ex corpore tali, & animo rationis particeps, & Animal rationis particeps, sunt Definitiones Essentiales Hominis: Prior, quia constat Nominibus significantibus propriam Materiam & Formam Hominis; posterior, quia constat Nominibus proximi Generis, proximæque Differentiæ eiusdem. Ita fit, vt duplex sit Definitio Essentialis, altera ex propria Materia & Forma Generi adiunctis, altera ex proximo Genere, & proxima Differentia. Potest tamen loco proximi generis poni Genus remotum cum omnibus Differentiis interiectis, vt si dicas, homo est substantia corporata, quæ interire potest, viuens sentiens, & rationis particeps.

1. Top. 4.

Rarissima sunt Essentiales definitiones.

Quæ Oratio dicatur significare quod quid, erat esse rei.

Duplex Definitio Essentialis.

Loco proximi generis poni potest genus remotum cum differentijs omnibus interiectis. Dubitatio.

AT Aristoteles sæpe docet vnus rei vnā tantum esse Definitionem Essentialem Non rectè igitur asseruimus, duas eiusdem rei tradi posse Essentiales Definitiones, alteram ex materia & Forma, alteram ex Genere & Differentia. Verum hæc nil obstant. Verbis enim non modo duæ, vt diximus, sed etiam plures esse possunt, Nam etiam illam quæ ex Genere & Differentia rem declarat, duobus modis fieri posse docuimus, cæterum Significatione, vna tantum sit necesse est. Omnes enim quæ allatæ fuerunt, eandem omnino essentiam significabant. Atque hoc pacto intelligendus est Aristoteles. Vrgerit fortassè aliquis, præmet que hoc modo. Aristoteles docet multis in locis omnem definitionem Essentialem constare ex genere & differentia, nisi ergo ille fallit, nulla constat Materia & Forma rei prætermissa differentia. Sed resistendum est hoc modo propriam Materiam & Formam rei seu potius Cōstare ex propria Materia ac Forma rei, quod in hac definitionis formula.

Solutio.

Quo pacto intelligendū vnus rei vnā tantum esse definitionem Essentialem. Dubitatio.

formula Generi adiicitur, vice Differentiæ haberi idemque omnino valere. Eundem enim gradum humanæ naturæ significat hoc verbum Rationale, & hæc oratio Constans tali corpore, recto scilicet, aut quò alio modo id explicaueris, & animo rationali, atque ita res habet in cæteris speciebus rerum quæ materia & Forma constant.

Definitiones quæ prætermittunt mediâ aliquam differentiam. Quæ genere ac sola materia aut forma constant.

REVOcantur ad hoc genus Definitiones illæ quæ constant Genere remoto, & Differentia proxima prætermittis aut omnibus, aut quibusdam Differentiis interiectis vt si dicas, homo est substantia corporata rationis compos, vel, Homo est corpus animatum rationale. Reuocantur etiam illæ, quæ loco Differentiæ proximæ constant nomine materiæ propriæ, aut Formæ duntaxat, vt si dicas, Homo est animal constans recto corpore, Vel homo est animal constans animo rationis particeps. Hæc namque omnes significant conuersim Quidditatem rei, etsi aliquam eius partem, aut partes prætermittunt. Reuocantur, & illæ quæ fiunt ex Genere & enumeratione Partiû Integrantium pertinentium ad Essentiam rei, vt si dicas Domus est integumentum ex parietibus & tecto hoc modo constructum.

Definitiones ex enumeratione partium integrantium.

RESPUBLICA est communio, ex ordine sacrorum Ministerium, Nobilium & Plebis, & aliæ huiusmodi.

Num definitiones quæ generi & differentia proprietatem adiungunt, sint essentielles.

SED Quæstio est, Num Definitiones, quæ Generi & Differentiæ Proprietatem aliquam adiungunt, in essentialibus Definitionibus debeant numerari, vt si dicas. Homo est animal rationale beatæ vitæ capax, vel homo est animal rationale natura mansuetum, & ad ciuilem communionem aptum. Reprehenduntur enim ab Aristotele. Cui quæstioni dicendum videtur has Definitiones esse quidem redundantes, cum satis sit ea in Definitione collocare, quæ ad essentiam rei pertinent, atque hac de causa ab Aristot. non probari, Cæterum non esse ab Essentialibus excludendas, constat enim Partibus conuersim significantibus Essentiam definiti, etsi alias adiungunt quæ nullam Essentiam significant: Multo minus excludendæ erunt ab hoc Genere, quæ constant Nomine aliquo, quod non significat quidem Essentiam definiti, sed est eiusmodi, vt sine ipso Essentia definiti intelligi non possit. Vt si dicas, Pater est relatiuum quid cuius respectus ad filium terminatur. Nam etsi nomen filij non significat vllam Partem essentia Patris, tamen sine ipso, essentia & natura Patris intelligi nullo modo potest.

Hinc collige non opus esse vt omne quod ponitur in essentiali Definitione essentialia significet.

Cur definitio Essentialis. Hoc nomine appellatur.

DICTVR hoc genus Definitionis, definitio Essentialis, quia Essentiam rei exprimit Dicitur ab Aristotele simpliciter definitio, quia simpliciter ac perfectè rem definit. Dicitur terminus, quia cognitio rei ab Accidentibus externis profecta, non potest vltra definitionem Essentialem progredi, sed in ea quasi in perfecta rei apprehensione terminatur, vt ipse autor huius Nominis exponit. Dicitur denique Oratio quæ vnum significat, quia ex materia & Forma, ac omnino ex genere & Differentia, ex quibus definitio essentialis rem declarat, vna constat Essentia, non item ex genere & Proprietate, aut ex genere & Accidentibus, ex quibus Descriptio conficitur.

Cur simpliciter definitio. Cur Terminus.

a 5. Met. 17. Cur Oratio quæ vnum significat.

Non

ORRO non omnes res eodem modo definiuntur. Id quodcernere positus ante oculos Prædicamētis, facillè est. Nam extrema eorum, id est, genera suprema, & Individua non definiuntur Essentialiter, sed Describuntur, illa, quia nulla constant Differentia, hæc, quia non sunt Vniuersalia, ac proinde non definiuntur nisi remotè, vt dicemus, describi tamen modo aliquo consueuerunt Individua ex multorum Accidentium collectione, vt si Platonem definias, hominem quemdam, Aristonis ex Periectiona filium veteris Academicæ principem, aut alia huiuscemodi oratione quisnam fuerit, explices. Media verò interiecta inter hæc, hoc est species omnes, Essentialiter non possunt defini, cum omnes constent generibus & differentis.

Genera suprema & Individua non definiuntur essentialiter. Individua describi solent. Omnes species defini possunt essentialiter. Substantia tantum corporata definiuntur ex materia & forma.

Sola Substantia simpliciter definiuntur Essentiali definitione. a 7. Met. 1. 4. & 5.

CÆTERVM in his definiendis, varietatem multam inuenies: Sola enim Substantia corporea, & Species quæ sub ipsa collocantur, defini possunt ex materia & forma, quoniam hæc tantum Species, ex materia & Forma compositæ sunt. Iam verò si Prædicamentum substantiæ cum cæteris conferas, solas substantias intelliges simpliciter defini Essentiali definitione, vt placet Aristoteli: accidentia enim, vt ait, nõ habent simpliciter quod quid erat esse, quidditatè, sed quodammodo, quia non per se, sed in sola Substantia, quæ per se existit, coherere possunt. Vnde fit, vt omnia modo aliquo per Substantiâ, in qua coheret, definienda sint. Aliter tamen cum significantur Nominibus Abstractis, quæ sunt propria ipsorum, aliter cum significantur Concretis. Nam cum Abstractis significantur, ponenda est Substantia, Subiectumve in casu obliquo, vt si dicas, Similitatem esse Curuitatem nasi. Cum autem Concretis Nominibus significantur more Substantiarum, tum Subiectum ponendum est in recto, vt si dicas, Simum est nasus curuus.

b ex 7. Met. 5. Vide D. Th. ibi. & de Ente, & Essentia 7.

Omnia accidentia modo aliquo per Substantiam definiuntur aliter tamè abstracta aliter concret.

NON modo autè Accidentia omnia siue proximè, siue remotè per Substantiam definienda sunt, sed etiam inter Accidentia reperias plurima quæ aliis præterea additamentis egeant. Cuiusmodi sunt omnes habitus operantes, Potentiæ Naturales & relata omnia. Habitus enim huiusmodi, & Potentiæ per suos Actus, aut per obiecta, quæ suos Actus terminant definiuntur, vt Scientia, & Virtutes. Sic Dialectica dicitur esse Doctrina disserendi. Sic Philosophia naturalis dicitur Scientia, quæ agit de rebus naturalibus. Sic Iustitia dicitur virtus qua quisque alij tribuit quod eius est. Sic Aspectus definitur Vis quædam naturalis, quæ in coloribus percipiendis versatur. Relata vero omnia, per ea ad quæ referuntur definiuntur, vt Pater per Filium, Dominus per Seruum, & vice versa. Alia quædam sunt in definiendis rebus obseruanda quæ instructiorem postulant lectorem, quàm sit is quem hisce Institutionibus informamus. Nunc superest vt Definiendi Methodum, hoc est, viam & Rationem inuestigandæ definitionis tradamus.

Habitus operantes & potentia omnes per suos actus aut obiecta definiuntur.

DVAS Methodos ponebat Plato quibus omnis rerum cognitio & Scientia contineretur, Diuisiuam scilicet, & Collectiuam

Arist. 6. Top. 3. & 4. & Porph. cap. de Specie.

c Plato in Sophistæ & Phædro.

^a 2. Post. 14. ^a Aristoteles verò, et si non omninò hoc probat, docet tamè hisce duobus modis inuestigari posse Definitionem, Diuisione, inquam, & collectione: Diuisione quidem hoc modo, Sumatur, ait, primum, id quod còmunis est, latiusque patet, quam res Definienda, deinde illud ipsum diuidatur, mox Differentia quæ rei conuenit, addatur primo attributo. Rursus, si nondum Oratio reciprocabitur cum re proposita, diuidatur id totum, quod assumptum est. Tandemque eò vsque fiat progressio diuidendo, donec Oratio propria efficiatur, quæ nullam in rem aliam transferri possit. Exempli causa, si huiusmodi definire velis, accipies primo loco aliquod genus hominis, verbi gratia substantiam, quæ omnium latissimè patet, dicèsque Homo est Substantia. Deinde: quia substantiarum quædam sunt corporis expertæ, vt intelligentiæ, quædam corporatæ qualis est homo, addes, Corporata. Sed quia corporatæ Substantiæ partim interire non possunt, vt Cœli, partim possunt, è quibus est homo, addes, Quæ interire potest. Rursus: quia earum substantiarum, quæ intereunt, quædam non viuunt, vel lapides, aliæ sunt viuentes, in quibus est homo, addes, viuens: Verum ne id quidè satis est. Viuentium enim quædam nihil sentiunt, vt plantæ, quædam sentiunt in quibus homo numeratur. Quare adiungendum est, Sentiens. Sed commune adhuc: Nam eorum quæ sentiunt quædam sunt expertia rationis, quædam rationem participant, Vt Socrates & Plato: Addes igitur, rationis particeps, quod satis erit. Nam totum hoc, Substantia corporata, quæ interire potest, viuens, sentiens, & rationis particeps soli homini conuenit, & cum eo reciprocatur. Existima ergo te hac via, & ratione inuenisse hominis Definitionem, quod eodem modo in cæteris rebus Definiendis obseruabis. Quod autem Arist. eodem loco ait, singulas Differentias hac Methodo inuestigatas latius patere, quam id quod definitur, non vniuersè accipiendum est, Differentia siquidem, quæ proximè componit speciem, non latius patet quàm Species, vt idem ipse ^b alibi docet: sed solum cum non suppetunt Essentiales Differentiæ. Tunc enim sæpe cogimur diuidere ea quæ accipimus in ea Accidentia quorum singula latius pateant, quam res quæ definitur, omnia autem simul iuncta, cum eadem recurrant. Vt si diuidas Animal in bipes & non bipes. Deinde Animal bipes in pennatum, & implume, tum definias: hominem esse Animal bipes implume.

COLLECTIONE verò, seu Similium Consideratione, vt eam vocat Aristot. hoc modo inuestiganda est Definitio, primum si velit infimæ alicuius Speciei, Definitionem colligere, inspicies in indiuiduis illius, rationem aliquam ob quam à nomine talis speciei nominantur, eaque erit Definitio talis speciei. Vt quoniam animi Magnitudines Alcibiadis, Achillis, & Aiæ, sunt indiuidua vnius speciei infimæ magnanimitatis, fuerunt enim quam simillimæ. Hi autem homines dicti sunt magnanimi: quia æquo animo contumeliam pati non potuerunt, primus enim ob hanc causam bellum patriæ intulit, alter implacabili exarsit iracundia, tertius sibi mortem consciiuit: efficitur vt definitio huius infimæ speciei magnanimitatis sit, æquo animo contumeliam illatam ferre non posse. Quæ etiam arte colliges definitionem eius magnani

Non differentie omnes latius patere debent quæ res definienda.

^b 4. To. 2. & 7. Metaph. 12.

Quo pacto collectione inuestiganda sit definitio.

magnanimitatis quæ in Socrate & Lyandro fuit, hanc esse æquabiliter secundam & aduersam fortunam ferre, quoniam hac de causa magnanimi appellati sunt, Deinde si velis colligere definitionem alicuius generis, videbis num rationes diuersarum specierum habentium idem commune Nomen, conueniant secundum tale nomen in vna aliqua ratione, quæ simpliciter vna sit, necne. Nam si conuenerint, ea erit definitio generis, sin minus, tale commune nomen erit æquiuocum vtrique speciei. Exempli causa, si ratio eius magnanimitatis, quæ fuit in Alcibiade, Achille, & Aiæ, cum ratione magnanimitatis Lyandri, & Socratis, in hoc conueniat, quod omnes existimauerunt se dignos esse rebus magnis, atque hæc ratio sit vna simpliciter, hæc sanè erit Definitio generis vtriusque magnanimitatis, quod magnanimitatis generali vocabulo appelletur. Quod si nõ fuerit communis vtrique, aut certè non fuerit vna simpliciter: sed Analogice duntaxat (quod ego magis crediderim) non erit vtrique definitio alicuius generis vtriusque magnanimitatis: sed cuiusdam Analogi, quod similibus quidem rationibus: sed tamen diuersis dicatur de vtraque. Et ita in cæteris.

Ac prior quidem Methodus Definiendi exactior est, & naturæ ordini perfectæque; disciplinæ conuenientior: posterior autem, qua plurimum vitur Socrates apud Platonem, et si minus perfecta est, tamen inuentionis ordini est accommodata, de qua quidem intelligendum est illud ^a Aristotelis, facilius esse minus vniuersalia, quàm magis vniuersalia definire, atque idcirco à minus vniuersalibus ad magis vniuersalia esse progrediendum.

Methodus inuestigandi definitionem per diuisionem exactior est: altera tamen inuentionis ordine est prior.

^a 1. Post. 15.

De Definito.

CAP. VIII.

DIXIMVS de definitione, deque via & ratione definiendi, nunc de definito aliquid dicamus. Quinque autè sese offerunt in hac re animaduertenda. Primum est, duplex dici solere definitum apud Dialecticos: Propinquum, & Remotum: definitum propinquum (quod & primum, & immediatum vocant) est illud, quod proximè explicatur definitione. Remotum verò (quod secundarium, & mediatum appellant) est illud, quod remotè, & quatenus in propinquo continetur, definitione declaratur. Exempli causa, cum dicimus, equus est animal hinniens, equus est definitum propinquum, Xanthus autè, Bucephalus, & cæteri ex singulis, sunt definita remota. quoniam equus in commune explicatur proximè definitione illa, singuli autem solum ex quadam consecutione, quatenus videlicet còmunè equi nomen, & naturam participant. Eadem ratione cum dicimus, Animal est corpus animatū sentiens, animal est definitū propinquum, homo autem & bestia, atque adeo singuli homines & singulæ bestiæ, sunt definita remota. Vnde planū sit definitum remotum nec omninò, nec còuersim explicari definitione ea, cuius respectu dicitur Definitum remotum, ac proinde non esse simpliciter appellandum definitum.

Duplex Definitum.

Definitum remotum non est simpliciter definitum.

Omne definitum vnu quid per se debet esse. Id quod est vnum per accidens non definitur.

ALTERVM est, omne Definitum, quod definitione vna explicatur, Vnum per se, hoc est, vnius essentia esse debere. Nam cum Definitio sit velut quaedam expressa imago alicuius essentiae, quot fuerint essentiae quae definitione explicantur, tot sint definitiones necesse est. Hinc fit, vt Aristot. sententia, id quod est vnum per accidens, vt est homo albus: quia non habet vnam duntaxat naturam sed multas, non definitur, Definitione videlicet simpliciter vna, pluribus enim definitionibus complicatis, fatetur a ille haec posse defini: vt si dicas, homo albus est animal rationale infectum colore dispartiente visum. Quia vero Nomen aequiuocum non significat vnam tantum naturam Essentiamve: sed multas, hoc etiam efficitur ex dictis, vt nullum aequiuocum definitur, nisi prius distinguatur: quod per vulgatissimum est apud b Dialecticos, hoc vero etsi in omnibus Aequiuocis communiter praecipitur, tamen in quibusdam Analogis quodammodo non seruatur. Quaedam enim Definiuntur nulla prius facta ipsorum distinctione, vt apud Aristotelem Principia, Natura, Motus, & alia permulta. Si tamen loquamur de Definitione, quae sit simpliciter ac omnino vna, dubium non est, quin semper hoc commune proloquium seruetur. Nunquam enim Definitio omnino vlla, illi aequiuoco assignatur, nisi vocabulum Aequiuocum pro vno tantum significato accipiatur.

Nullum aequiuocum definitur, nisi prius distinguatur.

Quaedam aequiuoca definitur antequam distinguatur, non tamen definitione simpliciter vna.

Omne quod definitur, est vniuersale.

Vniuersalia non mutantur nisi ratione singularium.

Definitio est principium, & fundamentum scientiae.

Indiuidua definiuntur remotè.

Num definitum remotum sit res vniuersalis, an nomen vniuersale.

TERTIVM est, omne quod Definitur esse vniuersale, vt c Aristoteles saepe admonet. Vnde fit, vt verba illa, Quod quid erat esse, & alia similia quibus d Aristoteles vitur cum de Definitione, aut de quidditate rei loquitur, semper accipiantur apud illum, pro quidditate, Essentiaue vniuersali. Causa cur sola Vniuersalia Definiuntur haec est: quia singularia (Deum optimum maximum excipio) sunt mutabilia, Vniuersalia vero nunquam mutantur, nisi ex Accidenti, ratione videlicet singularium, Homo enim exempli gratia propterea dicitur nasci, interire, & omnino mutari: quia Soerates, aut aliquis alius ex singularis mutatur in id, quod modo eodem accidit in caeteris. Cum ergo Definitio debeat esse rei immutabilis (e est enim principium, & fundamentum scientiae, ad quam non admittuntur nisi res, quae ex se mutabiles non sunt) efficitur vt omne definitum debeat esse Vniuersale. Sic enim fiet, vt nulla in ipsum ratione sui cadat mutatio. Aliae sunt rationes, quibus id, quod asserimus, (Sola inquam) vniuersalia defini, ostendatur: sed haec vna sufficiat hoc loco. Quod quidem plane intelligitur de definito propinquo. Nam remotè dubium non est, quin singularia Definiuntur. Verum hic dissensio est inter Dialecticos. f Quidam enim non agnoscentes vllam rem vniuersalem, quae sit in singularis indiuiduis, quaeque primo & proximè significetur nomine Vniuersali, dicunt definitum propinquam non esse rem vniuersalem significatam nomine Vniuersali: sed ipsum nomen Vniuersale: atque ita cum dicimus, Equus est animal hinniens, hoc nomen equus esse definitum propinquum, singulos vero equos, qui (eorum sententia) equi nomine proximè significantur, esse definita remota g, alijponentes Nomen Vniuersale proximè significare rem vniuersalem, quae

7. Metaph. 12. Text. 42.

a 6. Top. 5.

b 6. Top. 2. & 5.

c Vt 1. post. 7. & 1. post. 14. & 7. Metaph. 15. d Vt ferè loco. 7. Metaph. 3.

e ex 1. post. 8. 1. de An. 1.

f Nominales ex Ochamo: 1. parte Logica cap. 14. & 15.

g Qui reales dicuntur, vt Alb. D. Thio. Scot. &c.

quae existat in singularis, remotè autem ipsa singularia, in diuidua dicunt. Definitum propinquum esse rem vniuersalem, quae proximè significatur nomine Vniuersali (haec est enim quae proximè explicatur Definitione) Definita vero remota, esse illa eadem, quae illi astruunt. Sed contra priorem sententiam aliquando dabitur disputandi locus nos posteriorem probamus.

7. Metaph. 4. Text. 13.

a Porphy. ca. de Specie.

QVARTVM est, omne quod propriè Definitur, aut describitur esse speciem alicui generi subiectam, aut Infimam, aut Subalternam. Quia in omni, definitione, aut Descriptione propriè dicta, ponendum est genus rei quae definitur, & eius Differentia, aut proprietates. Hinc intelliges cur nec genera summa, nec differentiae, propriè definiuntur. a Nullius enim generis sunt species: & si differentiae respectu suorum indiuiduorum fortasse sint species, vt rationale respectu huius rationalis, quod alio loco discutiemus. Describuntur tamen quodammodo Differentiae proprietatum Concretis nominibus significatarum. Nam vt dicimus, disciplinabile est animal, quod doctrina imbui potest: sic dicere possumus, Rationale est animal, quod rationem participat.

Omne quod propriè definitur, est species.

Cur nec genera summa, nec differentia definiuntur propriè.

Quo pacto differentia describuntur.

QVINTVM est, figmenta, vt Chimeram, Hirco-ceruam, & alia huiusmodi non Definiuntur Definitione rei, sed nominis tantum, vt placet Aristoteli. Itaque, vt ille vult, cum dicimus, Hirco-ceruus est animal ex hirco & ceruo cogitatione confectum, sensus hic est, Nomen hirco-cerui significat animal confectum ex hirco & ceruo. Causa huius sententiae est, figmenta non habent veram Quidditatem Essentiamve, quae Definitione rei explicetur, habent tamen verum Nomen, quod definitione Nominis declaratur. Vnde ille: Id, inquit, quod non est, (hoc est, esse non potest) nemo scit vquam quid est, sed quid Oratio, aut Nomen significat: Veluti quid significet Hirco-ceruus percipi potest; quid vero Hirco-ceruus sit, intelligi non potest. Id quod eodem libro pluribus verbis exequitur. Si cui tamen placuerit, poterit sine crimine has figmentorum Definitiones nomine Definitionis Rei quodammodo, etsi remotissimè comprehendere. Nam etsi Figmenta non sunt res, tamen quasi in extremo gradu rationem rerum participant: quam ob causam res fictae appellantur. Hoc vero mihi cum Aristot. doctrina pugnare non videtur. b Docet enim (idque non semel) etiam definitiones accidentium esse Nominum interpretationes, quoniam Accidentia non sunt simpliciter res, siue entia. c Saepè tamen concedit haec explicari Definitione rei, quia etsi non sunt simpliciter entia, tamen quodammodo sunt entia, sicque à numero entium non penitus excluduntur. Haec de definitione dixisse sufficiat: nunc ex pluribus Praeceptis, quae ab d Aristot. ad bene Definiendum traduntur, ea nos tantum subiiciamus, quae plus vtilitatis afferre videantur.

Figmenta non definiuntur definitione rei, sed hominis.

Quodammodo definiuntur figmenta definitione rei.

e Vt 7. Meta. 4. & 5.

b 2. Post. 7. & 7. Met. 4. Text. 14.

d Potissimum 6. Topic.

Primum Definiendi praceptum. CAP. IX.

6. Ib. 2. 3. & 5. Non definitum translatiuius.

RIMVM Praeceptum est, vt quicquid definitur Definiatur ex notioribus. Quod quidè vel ea de causa primo loco posui, quia nihil est minus ferendum, quam id esse obscurum, ad quod quasi

Semper definiendum ex notioribus.

quasi caput omnis disputatio redigitur, id enim est Definitio.

^a 2. Post. 15. ^a H O C præceptum non seruant, qui Translationibus præsertim remotis, & difficilibus, rem definiunt, vt Hominem, Arborē inuersam.

^b 6. Top. 2. ^b I T E M, qui vtuntur in definiendo verbis parū vsitatis vt si quis Medicus imperet ægrotō, vt sumat Terrigenam Herbigradam, Domiportam, Sanguine cassam, vt ægrotus Cocleam intelligat.

^c 2. Post. 15. ^c I T E M qui ex verbis Ambiguis Definitiones extruunt, vt si quis hac oratione; Elementum primum, velit litteram, quasi eam Describendo, significare. Hæc enim verba Ambigua sunt & in aliis etiam rebus possunt intelligi vt enim litteræ sunt prima Elementa Sermōnis: sic Vnitates, sunt prima Elementa Numeri: & Materia ac Forma, prima Elementa Rei naturalis. Admittuntur tamen ambigua vocabula in Definitionibus, cum vel additur particula, quæ Ambiguitatem verbi ad vnā significationem trahat (vt si quis proximè definitioni addat hanc particulam, Sermōnis) vel ex rebus, de quibus differitur, aperte constat, qua significatione vocabula sumantur.

^d 6. Top. 3. ^d I T E M Qui idem per se ipsum definiunt, nihil est enim notius seipso. Hoc autem aperte, ac verbo eodem ferè nunquam accidit, sed implicite, aliòque verbo, vt pote cum in Definitione ponitur aliquod Nomen quod Definitur & declaratur per ipsum definitum, vt si quis Definiat Solem Astrum, quod dum Dies est nostrum hemispherium illustrat, Nam cum dies definiatur, motus Solis super terram efficitur tandem Sol definiatur per Solem.

I T E M Qui contrarium per suum Contrarium definiunt, vt si quis sic definiat Bonum esse id, quod est malo contrarium. Huiusmodi est illud Virtus est Vitium fugere: & illud Prima sapiētia, stultitia carnis se. Causa est, quia Contrariorum eadem est scientia, & cognitio. Verum hic modus definiendi non est vsque adeo repudiandus.

S E D obiciat aliquis contra hoc primum Præceptum, omne relatum per illud ipsum Relatum, ad quod refertur, esse definiendum, vt docent Philosophi, Relata verò inter sese, cum sint simul natura esse æquè nota aut æquè incognita: ergo non quicquid definitur esse ex notioribus magisque perspicuis definiendum. Occurres tamen. Nullum relatum (proprie loquendum est, definiri, per illud Relatum, ad quod, refertur, sed per Respectum suum, qui in illud terminatur, ac definit, Verbi Causa, Pater non definitur per filium, sed per suum Respectum, qui in ipso inchoatur, & in filium desinit. Caterum, quia nullus Respectus intelligi potest sine suo termino, fit vt Respectus Patris intelligi non valeat sine filio, sicque in definitione patris, necessarid ponendus sit Filius, pari que ratione Pater in definitione Filij: & cætera Relata in Definitionibus eorum Relatorum, quæ ad se vicissim referuntur.

Q V O d igitur Philosophi dicunt Relata, quæ se mutud respiciunt per se inuicem esse definienda, non proprie accipiendum est, sed quasi dicant, Necessarid alterum in Definitione alterius esse ponendum, vt quorsum tendant sui Respectus per quos Relata verè ac proprie Definiuntur.

Nec verbis inusitatis. Cice 2. de Diuinatione. Nec ex verbis ambiguis.

d 6. Top. 3.

Definiuntur, intelligatur. Nunc autem etsi Relata ipsa sese vicissim respicientia sint æquè cognita, aut incognita, tamen Respectus ipsi sunt Naturæ ordine notiores, quā Relata. Itaque in Relatis etiam definiendis hoc obseruatur, vt quod Definitur ex notioribus explicetur.

Secundum præceptum definiendi.

C A P . X .

^a 6. Top. 1. **A** L T E R V M Præceptum est, *Ut Definitio sit propria Definiti,* vt ^a Aristoteles ait, hoc est, vt nec latius pateat, quā definitum nec minus latè, sed cum eo reciprocetur. Hoc Præceptum non obseruant, qui extruunt Definitiones aliis etiam rebus conuenientes, vt si quis Terram definiat, Corpus, quod deorsum suapte natura fertur. Hoc enim in aliis etiam rebus verè dicitur. Item qui assignant Definitiones, quæ non conueniant omnibus comprehensis sub definito: vt si quis definiat Aquam, Corpus simplex frigore concretum. Nec enim omnis Aqua, frigore concreta est. Quod si terra definiatur, Corpus simplex, quod infimum locum suapte natura fertur, aqua verò corpus simplex, quod inter terram & ærem suapte natura quiescit: hac ex parte rectè habebunt Definitiones, quod cum rebus, quæ Definiuntur, recurrant reciprocenturque. Hinc colliges, multas circumferri Nominum Interpretationes, quæ nō sunt bonæ definitiones, vel quia latius patent, vt si dicas Theologus est, qui de Deo loquitur, Consul est qui patriæ cōsultat: Vel quia minus latè, vt si dicas, Geometria est ratio metiendi terram. Sæpe igitur aliquid addendum est huiusmodi Interpretationibus, vt bonæ Definitiones habeatur. Quod plurimæ etiam descriptiones Oratorum & Poëtarum desiderant.

Definitio debet conuerti cum definito.

Multa circumferuntur nomina interpretationes, quæ nō sunt bonæ definitiones.

Tertium Præceptum Definiendi.

C A P . X I .

^b 6. Top. 3. **T** E R T I V M Præceptum est, *Ut nihil in Definitione desit, aut supersit.* Deest autem aliquid, composito Genere remoto non adhibentur omnes interiectæ Differentiæ, vt si quis definiat Hominem esse Substantiam rationis participem.

Nihil in Definitione desiderari aut superesse debet.

Hac de causa docet ^b Aristoteles, aut Definiendum esse Genere proximo, vt si dicas, Homo est animal rationis particeps, aut si remoto, adiungendas esse Generi omnes Differentiæ, quæ à genere ad Definitum vsque inueniuntur, vt si dicas, Homo est Substantia Corporea, Interitus capax, Viuens Sentiens, & Rationis particeps. Deest etiam aliquid cum res quæ definitur, constat Materia & Forma, nec tamen loco Differentiæ vtræque ponitur, sed altera tantum, vt si Hominem definias animal constans animo rationis particeps. Id autem dicitur superesse, siue Redundare in Definitione, quo sublato, ea quæ remanet oratio, satis aperte rem declarat. Exempli causa, si quis definiat Hominem Animal rationis particeps bipes, illud Bipes, dicendum erit superesse, quoniam eo detracto satis planum facit reliqua Oratio definitum. Sæpe tamen non datur vitio, quod plura verba ponantur in definitione, quā

Quid super sit, siue redudet in Definitione.

6. Top. 2.

2. Post. 15.

6. Top. 2.

2. Post. 15.

6. Top. 2.

5.

Quo pacto ambigua admuti valeant in Definitionibus.

Non definiendum idem per idem.

Nec contrarium per Contrarium.

6. Top. 3.

Horat.

Obiectio.

Solutio. Nū relatum per id ad quod refertur definitur.

Alberti tract. in præd. c. 11. ad aliquid c. 9.

quàm quæ satis esse videantur, quoniam rarò id censetur superuacuum, quod aliquantò apertius rem declarat. Quare rariùs hoc vitio, quàm superiori, laborat definitio. Quamquam ne illud quidem semper pro vitio habendum est, quandoquidem graues Auctores, ne minutissimà omnia persequantur, multas sæpè omittunt medias differentias, præsertim cum facillè intelligi possunt.

Quartum Præceptum definitionis. CAP. XIII.

QUARTVM Præceptum est, *Vt definitio sit breuis, modo breuitas obscuritatem non pariat.* Nam cum Definitio cuiusque, sit caput totius disputationis, quæ de re habetur, vitio haud dubiè non carebit, quæ longior fuerit quàm vt facillè memoria teneatur, expediteque cum opus fuerit, in medium afferatur. Quantum ergo & natura rei & perspicuitas patientur, breuis esse debet Definitio, etsi nonnunquam aliquantò longiori egeat expositione. Hoc præceptum prætermittunt, qui tot particulas in Definitione congerunt, quot sunt difficultates in tractatione rei, quæ definitur. Nā etsi Definitio, vt auctor est Aristoteles talis esse debet, vt ex ea omnes dubitationes, quæ de re habentur, dissoluantur, non tamen necesse est, vt singulis penè Argumentis diluendis singula verba in definitione ponantur, quod multi faciunt, sed vt ita sit constituta, vt ex paucis facillè omnium obiectorum solutio colligi possit. Sæpè tamen Sophistarum importunitas cogit pluribus verbis rem definire, quàm simpliciter Definienda foret. Qua ratione Aristoteles fatetur se longiori Oratione Elenchum definiuisse.

Definitio debet esse breuis.

^a 4. Phys. 4.

^b 1. Elen. 4.

Alia quædam Præcepta quæ in inuestigatione Definitionis seruanda sunt.

CAPVT XIII.

PORRO cum Diuisionis Methodo inuestigatur Definitio, tria obseruanda esse docet Aristoteles. Primum: *Vt omnia Prædicata, quæ sumuntur, Prædicentur in ipso Quid est, hoc est, Essentialiter.* Ferè tamen cogimur alia sumere Attributa, quia ignota nobis sunt, maxima saltem ex parte rerum Essentiæ.

^c 2. Post. 14.

ALTERVM, *Vt omnia Nature ordine collocentur, ita scilicet, vt communiora proponantur minus communibus quò ad intelligendi rationem.* Nam quo ad Situm partium Orationis, sæpè differentia præponitur Generi, vt cum dicimus, Dialectica est disserendi Scientia, Verum cum plures Differentiæ in Definitione ponuntur, ferè fit, vt situ etiam verborum communiore antecedant minus communes. Neque enim dicimus: Animal esse corpus sentiens animatum, Sed corpus animatum sentiens, & ita ferè in reliquis.

TERTIVM, *vt nulla Differentia præmittatur: Quod utique fiet, si omnia, quæ antè sumuntur, Diuidantur adæquatè in proxima membra Diuidentiæ, quousque tota Oratio cum definito recurrat.* Quoniam verò in Genere proximo rei quæ definitur, continentur omnia priora, tum Genera, tum differentiæ, docet Aristot. loco eorum omnium posse, poni Genus proximum: Id quod sæpè necessariò faciendum

^d 6. Top. 3.

dum erit, ne longior, quàm par sit, fiat definitio. Vnde Boëtius, si omnes, inquit, Species suis nominibus appellarentur, ex duobus solum verbis omnis fieret Definitio: Vt cum dico, Quid est homo, quid mihi necesse esset dicere Animal rationale, mortale, si Animal rationale esset proprio nomine nuncupatum, Cum autem Collectionis Methodo Definitio inuestigatur, hoc vnum præcipit Arist. diligenter cauere, ne dum à minus Communibus ad Communiora progredimur, aliquam incurramus Æquiocationem. Latet namque magis in Communioribus Æquiocatio: Etenim quod Animi magnitudo ea quam in Alcibiade, Achille & Aiace legimus, Vniuocè illis conuenerit nemo dubitat. Nullus etiam ambigit in Lysandro & Socrate aliam, quanquam eiusdem omnino rationis, Magnanimitatem fuisse, sed num magnanimitas, quæ de vtraque specie dicitur, sit Vniuoca nec ne, id sane, quia de re Communiori est quæstio, non ita facile perspicitur. Si ergo ex rationibus Vniuocis inferiorum vnam rationem, quæ Vniuocè inferioribus conueniat, collegeris, ea erit Definitio Superioris. Sin autem ad vnam omnino rationem non accesseris, intellige Vocabulum Commune Æquiocum esse. Hæc de præceptis definiendi sint satis.

In inuestiganda Definitione per collectionem, quid obseruandum.

CÆTERVM antequam ad argumentationem pergo, Duo velim animaduertas, Alterum est, *sapissimè Verba, quæ Actum significant, vt Sentiens, Ridens & alia huiusmodi pro ipsis facultatibus in Definitione accipi, vt Sentiens, pro eo, quod Ridere.* Causa est, quia apud Latinos ferè non sunt Nomina imposita facultatibus: Iterum est, *in his Præceptis quædam esse quorum prætermissio efficit, vt Oratio non sit omnino Definitio, qualia sunt ex quatuor Definiendi Præceptis primum & secundum: quædam vero esse, quorum reiectio non id prorsus efficit vt oratio non sit definitio sed hoc tantum, vt non sit bona & apta definitio: qualia sunt tertium & quartum.*

Sapissimè verba, quæ actum significant, pro ipsis facultatibus in definiendo accipiuntur.

Nota hæc.

Atque hæc duæ animaduersiones in Præceptis etiam diuidendi obseruandæ sunt.

* *

INSTITUTIONVM

DIALECTICARVM

LIBER SEXTVS.

De Consequentiā.

CAP. I.

RESTAT ergo, vt quia de Diuisione ac Definitione iam diximus, deinceps de Argumentatione, in qua plus operæ Dialecticus insumit, disseramus. Sed quoniam Argumentatio est quædam Consequentiā, latius enim patet Consequentiā, quàm Argumentatio, prius de Consequentiā, quàm de Argumentatione, dicendum est. Consequentiā igitur, siue Consequutio, est Oratio in qua ex aliquo aliquid colligitur, vt omnis homo est animal, id verò, ex quo aliquid colligitur, dicitur antecedens. Quod autem colligitur, vocatur tum Consequens, tum conclusio, quamquam sæpe tota consequentiā conclusio nominatur.

CONSEQUENTIARVM autem quatuor sunt genera. Primum est cum quælibet Enuntiatio ex se ipsa, aut ex sua Equipollente colligitur. Alterum genus est, cum Antecedens & Consequens eisdem præcisè verbis, eodemq; ordine collocatis constituta sunt: sed tamen non idem valent, vt omnis homo est animal, igitur quidam homo est animal. Necesse est Socratem esse animal, igitur non necesse est Socratem non esse animal. Nomine enim verborum non complector hoc loco particulas ad Quantitatem, aut Qualitatem pertinentes. Tertium genus est cum antecedens & consequens eisdem præcisè verbis constant, verum ordine conuerso, vt Nullus homo est lapis, igitur nullus lapis est homo: necesse est omnem hominem esse animal, igitur necesse est aliquod animal esse hominem. Atque ex consequentiis hæcenus enumeratis nulla dicitur Argumentatio: sed Consequentiā duntaxat. Quartum genus est, cum antecedens & Consequens non eisdem præcisè verbis constant: quia in antecedente continetur argumentum aliquod, vno, aut pluribus verbis comprehensum, quod non continetur in consequente.

DIVIDITUR hoc genus in Syllogismū, Enthymema, Inductionem, & exemplum, quæ ratione argumenti Argumentationes appellantur. Syllogismus est, vt si dicas. Omne vitium fugiendum est: Omne mendacium est vitium, igitur omne mendacium fugiendum est. Si Sol lucet, dies est, at Sol lucet, igitur dies est. Enthymema, vt homo est animal, igitur homo est sensus particeps. Hic adolescens diligenter nauat

Latius patet
consequentiā
quàm Argu-
mentatio.

Consequentiā
quid.

Antecedens,
consequens &
conclusio.

Primum Genus
consequentiā-
rum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Argumenta-
tiones.
Syllogismus.

Enthymema.

Sæpe tota con-
sequentiā dicitur
conclusio
maximè apud
Ciceronem.

nauat operam litteris, igitur doctus euadet. Inductio, vt omnis homo est sensus particeps, & omnis bestia est sensus particeps, igitur omne animal est sensus particeps. Romulus non diu tulit Fratrem imperij consortem, nec Pompeium Cæsar, nec Augustus Antonium, nec aliquis alius, cuius ad nos memoria peruenerit, diutius imperij participem ferre potuit; nemo igitur est, qui consortem imperij diu ferat. Exemplum, vt Cræsus in diuitiis felicitatē inuenite non potuit, ergo nec Crassus inueniet. Pisistratus impetratis à Repub. custodib. salutis suæ, tyrannidem occupauit, ergo & Dionys. occupabit. Hæc videntur consequentiārum genera, quod si alia fuerint, faciliè ad hæc reuocabuntur.

Inductio.

Exemplum.

Quæ sit Bona ac Vitiōsa consequentiā, & quomodo internosci possint.

CAP. II.

DVPLEX quoq; dici solet, consequentiā bona, & vitiōsa. Bona dicitur ea, in qua aliquid ex aliquo verè colligitur, vt quæ in exempla sunt hæcenus adductæ. Vitiōsa est, in qua non verè aliquid concluditur, vt si dicas Socrates est animal, ergo est Philosophus. Hæc cum ita sint eas tantum nos in definitione Consequentiæ complexi sumus, quæ bonæ sunt & aptæ. Eas enim, in quibus aliquid non verè colligitur, non arbitramur dicendas esse simpliciter Consequentiā: sed vitiōsas & ineptas Consequentiā, quemadmodum Arist. Syllogismū nil concludentē; non simpliciter Syllogismum: sed Vitiōsum Syllogismum, appellandum esse censet. Duobus verò potissimum iudiciis internosci solent Bona & Vitiōsa Consequentiā; Alterum est, Si ex veritate Antecedentis saltem, & hypothesi data, Consequens verum esse deprehenditur, bona & apta est consequentiā, sin minus, vitiōsa & inepta: Exempli causa, quia ex veritate huius enūtiationis, Socrates est homo, deprehendimus hanc esse veram, Socrates est animal, dicimus hanc esse bonam consequentiā, Socrates est homo, ergo Socrates est animal. Pariq; ratione fatemur has esse aptas, Socrates est lapis, ergo & sensus expers, si Socrates esset auis volare haud dubiè posset: quia etsi neutrum Antecedens verum sit, tamen ex veritate vtriusque ficta & data, vtrumq; Consequens verum esse deprehenditur: Has verò dicimus esse vitiōsas, Socrates est homo, ergo est philosophus, Socrates est homo, ergo equus est animal: quia in priori datur antecedens verum, & consequens, falsum posterioris autem Consequens, etsi semper verum est cum Antecedente, tamen non ex eo quod Antecedens verum est, deprehenditur esse verum, quippe cum Antecedente existente vero, posset consequens, si nihil aliud prohiberet, esse falsum. Ex hoc documento efficitur, vt ad bonam Consequentiā non modo non sufficiat veritas Antecedentis & Consequentis: sed ne requiratur quidem. Nam, vt ex dictis perspicuum est, ex vtroque vero, constare potest Consequentiā vitiōsa, ex vtroque autem falso, bona & apta. Alterum iudicium huiusmodi est: Si id, quod contradicit Consequenti, repugnat Antecedenti, bona est consequentiā, sin minus, Vitiōsa. Repugnantium autem nomine hic intello ego ea, quæ simul vera esse non possint.

Bona conse-
quentiā.
Vitiōsa.

Vitiōsa conse-
quentiā non
sunt simplici-
ter consequen-
tiā.

Primum do-
cumentum.

Secundum do-
cumentum.
Repugnantia
quæ dicantur
hoc loco.

Vt bona sit
consequentiā,
non modo non
est satis veri-
tas antecedentis
& conse-
quentis: sed ne
requiratur
quidem.

Hoc documento intelligimus illam esse bonam consequentiam, Socrates est homo, ergo Socrates est animal, quia hæc enuntiatio, Socrates non est animal, quæ contradicit consequenti, repugnat Antecedenti. Illam autem cognoscimus esse vitiosam, Socrates est homo, ergo Socrates est Philosophus, quia hoc pronunciatum, Socrates non est Philosophus, quod contradicit Consequenti, non repugnat Antecedenti. Neque enim Socrates, si non sit Philosophus, non erit homo. Eadem regula iudicamus, illam esse ineptam consequentiam, nihil colligentem, Socrates est homo, ergo equus est animal, quia etsi verum esse inficiabimur, Socratem esse hominem.

De Consequentiâ formali & Materiali.

C A P . I I I .

*Consequentiâ
formalis.*

AM verò bona consequentia, aut est formalis, aut materialis, itémque aut Necessaria aut Probabilis. Consequentia formalis dicitur ea, quæ vi formæ concludit. Ea verò dicitur concludere vi formæ, cuius formam modumve colligendi si retinueris, in quacunque alia materia, etiam impossibili, aptè concludes. Exempli causa, dicimus hanc esse formalem consequentiam: Omnis virtus est laudabilis, Temperantia est Virtus, igitur Temperantia est laudabilis: quoniam vi formæ concludit.

INTELLIGIMVS autem eam concludere vi formæ, quia seruata eadem forma, in quavis alia materia, etiam impossibili, bene concluditur, vt si dicas: Omnis leo est lapis, equus est leo, igitur equus est lapis. Est enim bona hæc Consequutio, vt dictis apertum est. Eadem ratione dicimus hanc esse formalem consequentiam. Necessè est omnem hominem esse animal, igitur necessè est aliquod animal esse hominem, quoniam hac forma retenta semper aptè concluditur, vt si dicas, necessè est omnem leonem esse lapidem, igitur necessè est aliquem lapidem esse leonem.

Ca. superiori.

VT autem retineatur eadem forma seu modus colligendi, prima necessè est vt seruetur eadem dispositio, seu ordo verborum, in quibus cernitur forma consequutionis. Nam si ordo huiusmodi verborum mutetur, mutata haud dubiè existimanda est Consequutionis forma, vt patet in his duabus consequentiis: omnis Virtus est qualitas, omnis Iustitia est Virtus, igitur omnis Iustitia est qualitas: Omnis laurus est substantia, omnis equus est substantia, igitur omnis equus est laurus. Nam quia in priori consequentia, subiectum primæ enuntiationis est prædicatum secundæ, quod non fit in posteriori consequutione, alia certè forma est in priori, alia in posteriori. Deinde opus est, vt seruetur eadem acceptio, idémque acceptionis modus eiusmodi vocabulorum. Ex quo fit, vt in his duabus consequentiis, homo deambulat, igitur aliquis homo deambulat: homo est species, igitur aliquis homo est species; non fit eadem forma: quia vox homo in antecedente prioris accipitur pro singulis hominibus distinctiue, in antecedente autem posterioris, accipitur pro homine communi præcisè. Hæc verò non habent eandem formam, homo surgit, ergo non sedet: homo

surgerebat,

surgerebat, ergo non sedet: quia acceptio vocabuli homo, amplior est in posteriori antecedente, quàm in priori.

1. Elenc. 3.

NA M vox homo, in priori accipitur pro solis hominibus, qui nunc existunt, iuxta differentiam temporis verbi surgit, in posteriori autem, non modo accipitur pro iis, qui extiterunt, iuxta differentiam temporis, verbi surgerebat, sed etiam extenditur ad eos qui nunc existunt, vt placet Aristoteli. Rursus necessè est vt seruetur eadem essentialis Qualitas enuntiationum principalium. Quò fit, vt hæc consequentiæ non sint eiusdem formæ, homo est animal, ergo est sensus particeps.

Seruanda eadem essentialis qualitas.

HO M O non est animal, ergo est sensus particeps, quia antecedens prioris est affirmatiuum, posterioris negatiuum. Dixi principalium, quia si mutetur qualitas essentialis enuntiationum quorundam minus principalium, quæ includuntur in subiecto aliquo, aut prædicato, non necessè est vt mutetur forma veluti si dicas, homo, qui est iustus, est prudens, ergo hic est prudens. Homo qui non est probus, est imprudens, ergo ille est imprudens, Sunt enim eiusdem formæ.

PRÆTEREA necessè est, vt seruetur eadem quantitas enuntiationum. Quam ob causam hæc consequentiæ non sunt eiusdem formæ: Omne animal est sensus particeps, igitur homo est sensus particeps: Quoddam animal est rationis expers, igitur homo est rationis expers. Necessè est vt seruentur eadem Coniunctiones ac nexus principalium partium Consequutionis, qua de causa hæc consequentiæ non sunt eiusdem formæ: si dies est, Sol lucet; quia dies est, Sol lucet. Hæc necessariò videntur seruanda (& si quæ sunt alia, quæ ad modum colligendi spectent) si forma Consequentiæ retinenda est.

Seruanda eadem quantitas.

Seruanda eadem coniunctiones, ac nexus.

CONSEQUENTIA Materialis est ea, quæ vi solius Materie concludit. Ea verò dicitur concludere vi solius Materie, quæ vi quidem formæ nil colligit, sed tamen talis est, vt assumpta simili materia semper in eadem forma aptè concludatur. Exempli causa, dicimus hanc esse materialem consequentiã: homo est animal, ergo est sensus particeps: quia propter solam materiam, hoc est, propter solam rerum significatarum inter se affectionem rectè concludit. Nam quia esse sensus particeps, ita connexum est cum animali, vt omne animal necessariò sit sensus particeps, hac sola de causa aptè concludit, qui ex eo quod homo est animal, colligit eundem esse sensus participem. Si enim retenta eadem forma dissimilem materiam accipias, fieri potest vt ineptè concludas, veluti si dicas: homo est animal, igitur est hinnitus particeps. Intelligimus autem superiorem concludere vi materie, quia simili materia assumpta, semper aptè in eadem forma concluditur. Vt si dicas, Laurus est planta: ergo sensus expers. Nam vt esse sensus particeps, necessariò ac vniuersè connexum est cum animali, sic sensus expers cum planta. Eadem ratione aptè concludit ex vi materie, qui sic colligit: homo est animal, ergo non est sensus expers: Laurus est planta, ergo non est sensus particeps, & ita in aliis. Verùm materialis Consequentiã minus propriè dicitur bona & apta.

Consequentiã materialis.

Quæ sint formales consequentiæ, quæ materiales.

Ex primo igitur Consequentiãrum genere, vt pote cum quælibet enuntiatio

enuntiatio ex seipſa, aut ex ſua æquipollente colligitur, omnes ſunt formales, vt ſi dicas, Homo eſt animal, igitur homo eſt animal: Omnis homo eſt animal, igitur nullus homo non eſt animal. Quamquam verò prior illa ſit ridicula, tamen eſt Conſequentia formalis, atque adeo maximè omnium neceſſaria, quemadmodum hæc enuntiatio, Homo eſt homo, eſt puerilis tamen enuntiatio, atque inter enuntiationes in primis neceſſaria. Nil enim verius aut enuntiat, aut colligitur, quam idem de ſeipſo. Ex reliquis autem tribus generibus, quædam ſunt formales, quædam Materiales. Verbi cauſa, in ſecundo genere cum ex Subalternante colligitur Subalternata, aut particularis ex Indefinita, eſt formalis Conſequentia: aliquando autem eſt contrario eſt Materialis, vt ſi dicas, Homo eſt animal, igitur omnis homo eſt animal: In tertio genere, Conuerſiones quidem ſunt formales Conſequentiæ, ex reliquis autem, nonnullæ ſunt Materiales, vt reciprocaſiones quæ fiunt ex ſubiecto & Proprietate aut ex definito & Definitione, veluti ſi dicas, omnis homo eſt diſciplinæ capax, igitur omne quod eſt diſciplinæ capax eſt homo: Omnis homo eſt animal rationale, igitur omne animal rationale eſt homo. In quarto denique genere omnes Syllogiſmi ſunt Conſequentiæ formales: cæteræ autem tres Argumentationum formæ ſunt Materiales, exceptis fortalſe quibuſdam Inductionibus, vt poſtea docebimus.

De Conſequentia Neceſſaria & Probabili. CAP. IIII.

Conſequentia neceſſaria.

Conſequentia probabilis.

Quæ Conſequentiæ ſint neceſſariæ, quæ probabilis.

1. Prior. 1.

CONŒQVENTIA Neceſſaria eſt ea, cuius Conſequeſ neceſſario colligitur ex Antecedente: vt illa, Socrates eſt homo, ergo Socrates eſt animal. Quicquid enim homo eſt, neceſſariò eſt animal. Conſequentia Probabilis eſt ea, cuius Conſequeſ colligitur quidem ex Antecedente, non tamè neceſſario, ſed maxima ex parte: vt ſi dicas: Hæc mulier eſt mater ergo diligit filium; Agricola mandat terræ multa ſemina ergo magnam fructuum copiam percipiet, Hæc enim non neceſſario ſequuntur ex Antecedentibus, ſed ferè ſemper.

Cum igitur omnis Conſequentia ſit vel Formalis vel Materialis & iterum vel neceſſaria, vel Probabilis, illud iam hoc loco animaduertendum eſt, omnes Formales eſſe Neceſſarias: ex Materialibus autem alias eſſe Neceſſarias, alias Probabiles. Quod enim omnes Formales ſint neceſſariæ, ex eo patet, quia in hoc genere Conſequentiarum poſito Antecedente perpetuò ſequitur Concluſio. Id quod facile eſt exemplis ſuprà poſitis illuſtrare, ſed Ariſtoteles hoc ipſum de Syllogiſmo aperte pronunciat, vt patet ex definitione Syllogiſmi quam tradit. Quod verò materiales Conſequentiæ partim ſint neceſſariæ, partim Probabiles, facile intelliges, ſi genera ſingula percurras. Nam in iis quæ ordine eodem eadè præciſè verba continent in Antecedente & Conſequentiæ, & tamen nec ſunt eadem, nec æquipollentes: hæc eſt Neceſſaria ex vi materiæ, homo eſt animal, igitur omnis homo eſt animal, hæc verò Probabilis: ratione itidem materiæ, mater diligit filium, igitur hæc mater diligit filium: In iis autem, quæ ordine inuerſo colligunt, hæc eſt neceſſaria: Omnis homo eſt rationalis, igitur

igitur omne rationale eſt homo: hæc verò Probabilis: omnis qui diligenter dat operam litteris, ſit doctus, igitur, omnis, qui ſit doctus, diligenter dat operam litteris: atque ambæ, cauſa materiæ, nõ formæ. In Enthymematibus etiã, Inductionibus & Exèplis eadem varietas inuenitur, vt ex ſuprà dictis intelliges. Quamquam hæc ex ſequentibus ſient apertiora. Nunc generales quædam Regulæ Conſequentiarum ex ſupradictis eruendæ videntur, vt facile quiſque intelligat, quid ex quo, apta Conſequentione (de hac enim ſemper loquor) concludi poſſit.

Regulæ generales Conſequentiarum. CAP. V.

Prima regula.

PRIMA Regula. Ex Vero non niſi Verum, Verum autem tum ex Vero, tum ex Falſo colligitur. Prior pars ex eo probatur: quia ſi vlla Conſequentia, ex Vero, Falſum colligeret, iam nõ eſſet bona & apta Conſequentia, vt patet ex priori documento bonæ Conſequentiæ. Poſtteriorem partem confirmant hæc exempla: Omnis Virtus eſt Laudanda & Temperantia eſt Virtus, igitur Temperantia eſt laudanda: Omnis Vitioliſitas eſt laudanda, & Temperantia eſt Vitioliſitas, igitur Temperantia eſt laudanda. Ambæ enim hæc formales Conſequentiæ, id quod verum eſt, colligunt, ſed prior ex Vero Antecedente, poſterior ex Falſo.

2. Prior. 2. & 1. poſt. 6.

Secunda.

SECUNDA Regula. Ex falſo & Falſum & verum, Falſum autè non niſi ex Falſo concluditur. Prior pars hiſce exemplis comprobatur: Omne animal eſt candidum, & coruus eſt animal, igitur coruus eſt candidus. Omne animal eſt nigrum, & coruus eſt animal, igitur coruus eſt niger. Nam vtraque Argumentatio ex Falſo Antecedente concludit, ſed prior, Falſum Conſequeſ, & poſterior Verum. Poſterior autem pars huius Regulæ ex eo vera eſſe cernitur, quia ſi Falſum ex Vero colligeretur, daretur haud dubiè in bona Conſequentia Antecedens Verum & Conſequeſ Falſum, quod ſuprà negauimus.

8. Top. 4. & 5. & locis citatis.

Tertia Regula.

TERTIA Regula. Ex Neceſſario non niſi Neceſſarium, Neceſſarium autem ex quolibet (vt aiunt) id eſt ex Neceſſario, & ex Contingenti, & ex impoſſibili colligitur. Prior pars hoc modo probatur: Neceſſarium ſemper eſt verum, Contingens autem poteſt eſſe falſum, & Impoſſibile ſemper eſt falſum; igitur ſi ex Neceſſario rectè colligeretur Contingens, aut Impoſſibile, dari poſſet in bona Conſequentia, Antecedens verum, & Conſequeſ falſum, quod diximus fieri non poſſe. Poſterior pars hiſce exemplis confirmatur: Omne animal per ſe ſubſiſtit, & homo eſt animal, igitur homo per ſe ſubſiſtit: Omnis Philoſophus mouetur loco, & deambulans eſt Philoſophus, igitur deambulans mouetur loco: Omnis lapis per ſe ſubſiſtit, & homo eſt lapis, igitur homo per ſe ſubſiſtit. Omnes hæc conſequentiæ colligunt neceſſariam concluſionem, ſed prima ex neceſſario antecedente, ſecunda ex contingenti, & tertia ex impoſſibili.

QUARTA Regula. Ex contingenti numquam colligitur Impoſſibile, ſed vel Neceſſarium, vel Contingens: Contingens autem numquam ex Neceſſario, ſed vel ex Contingenti, vel ex Impoſſibili concluditur. Quod

Quarta ex 1. Pri. 12. & 9. Meta. 4.

igitur ex contingenti, non Colligatur Impossible, ex eo patet, quia cum Contingens possit esse verum, Impossible autem semper sit falsum. si quis admitteret rectè colligi ex contingenti, Impossible, cogere sanè admittere, dari aliquando in bona Consequencia Antecedens verum, & Consequens falsum, quod nequaquam admittendum est. Quòd autem ex contingenti colligatur Necessarium, plenum est ex regula superiori. Quòd item ex contingenti colligatur contingens, in hoc exemplo cernes: Omnis Grammaticus est Dialecticus, & homo est Grammaticus, igitur homo est Dialecticus. Quòd verò contingens non colligatur ex Necessario, ex eo perspicuum est, quia si colligeretur, dari posset in bona Consequencia Antecedens verum, & consequens falsum. Necessarium enim non potest non esse verum, Contingens autem potest esse falsum, vt diximus. Quòd deinde Contingens ex contingente colligatur, in hac ipsa Regula ostendimus. Quòd denique contingens ex Impossible concludatur, in hac argumentatione perspicies: Omnis lapis loquitur, & homo est lapis, igitur homo loquitur.

Quinta
1. de Cael. 12.
& 9. Met. 4.

QVINTA Regula. Ex Impossible sequitur quodlibet, id est, tum Necessarium, tum Contingens, tum Impossible: Impossible autem, non nisi ex impossible colligitur. Quòd autem ex Impossible concludatur Necessarium, & Contingens, ex tertia & quarta Regula perspicuum est. Quòd verò ex eo rectè colligatur Impossible, ex hac consequentia intelliges: Omnis lapis est præditus vidèdi facultate, Smaragdus est lapis, igitur Smaragdus est præditus videndi facultate. Quòd denique Impossible non nisi ex impossible concludatur, ex eo apertum est, quia si ex necessario, aut contingenti colligeretur, dari posset in bona Consequencia Antecedens verum & consequens falsum, vt ex dictis facile intelliges.

Sexta.

SEXTA Regula. Quicquid stat cum antecedente, stat cum Consequente: non tamen quicquid stat cum Consequente stat cum Antecedente: Ita loquuntur Dialectici: Sensus verò est: Quicquid verum esse potest cum Antecedente, potest etiam verum esse cum Consequente, non tamen vice versa, vt si hæc est bona Consequencia: Hoc est homo, ergo est animal, est autem verum asserere aliquid esse hominem & esse bipes, erit etiam verum asserere esse animal, & esse bipes: non tamen si verè dixeris aliquid esse animal, & quadrupes, continuo verè affirmabis quòd sit homo & quadrupes. Ratio verò prioris partis huius Regulæ hæc est, quia si aliquando id quod stat cum antecedente, non stare cum consequente, tunc sanè euerteret Consequens non everso Antecedente, quo fieret vt in bona consequentia daretur Antecedens verum & Consequens falsum. Posterior autem pars confirmata relinquitur exemplo adducto. Ex eo enim patet, aliquando id quod stat cum Consequente, non stare cum Antecedente: quod satis est ad confirmandum institutum, modo ponas Consequentiam illam esse bonam, vt re vera est, Materialis tamen non formalis, vt ex dictis facile intelliges.

Septima.

SEPTIMA Regula. Quicquid repugnat Consequenti, Repugnat Antecedenti: non tamen quicquid repugnat Antecedenti repugnat Consequenti: Prior pars ex eo patet, quia alioqui aliquid verum esse cum Antecedente

Ex primo
prior 28.

Si non concluderetur contradictorium antecedens ergo nec contrarium, quia ex quo infertur contrarium infertur contradictorium.

dente, quod verum non esset cum Consequente, sicque daretur in bona Consequencia, Antecedens verum & consequens falsum, quod fieri non potest. Ex hac priori parte huius Regulæ colligi potest illud propositum Dialecticorum pronunciarum, In bona consequentia, ex opposito Contradictorio consequentis, infertur Contradictorium Antecedentis, vt si hæc est bona consequentia, Socrates est lapis, ergo non est sensus particeps; licebit ita concludere: Socrates est sensus particeps, ergo Socrates non est lapis. Item si hæc est bona Consequencia: Omne animal est album, igitur omnis homo est albus, licebit ita concludere: aliquid homo non est albus, igitur aliquid animal non est album. Nam si ex Contradictorio Consequentis non concluderetur Contradictorium Antecedentis (& ita nec contrarium) posset vtrique contradictorium Consequentis stare cum Antecedente: aliquid ergo repugnaret Consequenti, quod non repugnaret antecedenti: id quod prior pars huius Regulæ non admittit. Posterior pars vel hoc vno exemplo stabilitur: Hoc non esse hominem, quod repugnat antecedenti huius consequentia: Hoc est homo, ergo est animal, non repugnat consequenti, eiusdem consequentia (Bucephalus, siquidem; qui non est homo, est animal) igitur non quicquid repugnat Antecedenti, repugnat consequenti.

OCTAVA Regula. Ex quocumque sequitur Antecedens, sequitur Consequens: & quicquid sequitur ex consequente, sequitur ex antecedente: Exempli causa, si ex homine sequitur animal, & ex animali substantia, ex homine sequetur ac concludetur substantia. Item si substantia sequitur ex animali, & animal ex homine, substantia sequetur ex homine; quod idem est ordine conuerso. Hæc Regula ex eo probatur, quia cum in hoc concludendi modo ad minimum sint tres Consequentia, si tertia non fuerit bona, nullum erit incommodum, si detur in ea Antecedens verum & consequens falsum. Faciamus igitur aliquid esse hominem, quod tamen non sit substantia: Aut ergo cum ex homine concluditur animal, aut cum ex animali concluditur substantia, datur Antecedens verum & Consequens falsum, quod est contra hypothese: ponimus siquidem priores duas Consequentias esse bonas. Possunt autem in hoc concludendi genere multo plures, quam tres, iungi Consequentia. Semper enim extremum consequens colligetur ex primo Antecedente, vt si dicas: Si homo est, animal est: si animal, viuens: si viuens, corpus: si corpus, substantia: igitur si homo est, substantia est. Nostri hanc gradationem, vulgò appellant, Argumentationem de primo ad vltimum, Græci *συνεπέρην*, hoc est, acrualem, vt a Cicero interpretatur. Quòd verò idem ait, hoc genus argumentationis vitiosum esse, ac captiosum, non ita intelligendum est, quasi non rectè concludat. Nam si omnes priores Consequutiones, ex quibus extrema textitur, fuerint aptæ, nihil vitii erit in extrema, Sed id propterea asserit, quod in hoc concitato progressu consequentiarum, quarum alia aliis, quasi grana granis minutatim adduntur, sæpe ineptæ cum aptis permiscuntur, quæ temporis breuitate non facile pernoscentur, quo fit vt tota Congeries sæpe Hominem securum

Dialecticorum pronuntiatum.
Ex 1. pri. 42.
& 2. Pri. 2.
& 4.
Non tamè ex Contradictorio antecedentis infertur contradictorium consequentis, vt ait Aristot.

Octava.
Et 1. peri. 28.
& 33.

Argumentatio à primo ad vltimum.
συνεπέρην seu Acrualis.
a Cice. 2. Di. nat.
b Acade. li. 2. prima edit.

capiat. Sic Stoici fallaciter concludebant, omne, quod modo aliquo esset bonum esse honestum : Si bonum, igitur optabile : si optabile, expectandum : si expectandum, dignitatem habet : si dignitatem habet, laudabile est : si laudabile, honestum : igitur si bonum est, honestum est. Hæc tertia consecutio est vitiosa. Multa enim sunt expectanda, quæ non habent dignitatem, vt nonnulla vtilia, & alia quædam iucunda. Fit autem Sorites interdum ex vniuersalibus Enuntiationibus, vt si dicas: Omnis homo est animal, & omne animal est viuens, & omne viuens, est substantia, igitur omnis homo est substantia. Sed hæc de Regulis generalibus Consequentiarum videntur satis. Iam ad Argumentationem, quæ tertius Differendi modus est, aggrediamur.

De Argumentatione.

CAP. VI.

Argumentum est mens Argumentationis. In partitionibus.

Argumentatio quid.

Boët. 1. de Diff. Top.

Thesis. Hypothesis. Quo pacto Argumentum explicari dicitur.

2. Ethic. 6.

Consequentia carentes medio non sunt Argumentationes.

ARGUMENTATIO ex Argumento quod est eius quasi mens nomen inuenit. Dicitur enim ^a Cicerone auctore, Argumenti explicatio. Planius tamen & vis vocabuli & natura rei hac definitione perspicui potest: Argumentatio, est oratio in qua ex Argumento explicato, altera pars Quæstionis concluditur. Argumentum est inuentum quid ad faciendam fidem, hoc est, medium, quod assumitur ad aliquid probandum. Quæstio, est in dubitationem ambiguitatemque, adducta enuntiatio; Quæ quidem utramque partem Contradictionis complectitur Affirmationem scilicet & Negationem, alteram expressè, alteram implicite, vt Sit ne omnis virtus anteponenda opibus, an non, Estque; omnis Quæstio aut Vniuersalis, vt quæ dicta est: aut Particularis, vt si dicas, Vtrum aliquis pauper sit scilicet, necne? quæ duo genera dicuntur Theses: Aut singularis, vt, Num Socrates sine nota criminis cicutam hauserit, quæ dicitur Hypothesis. Tunc autem Argumentum explicari dicitur, eum sic oratione dilatatur, vt ad institutum confirmandum aptetur. Exempli causa, si proposita prima illa quæstione, Sit-ne omnis virtus opibus anteponenda, an non, velis affirmatiuam partem confirmare, necesse est, vt primum exquiras medium ad id efficiendum. Quod si inuenieris Virtutis definitionem, hoc est, esse habitum, qui bonum efficit habentem, & opus eius bonum reddit: tum habebis Argumentum. Est enim medium hoc accommodatissimum ad institutum concludendum. Si verò Argumentum repertum ita oratione dilataueris, vt dicas: Omnis habitus qui bonum efficit habentem, & opus eius bonum reddit, est, opibus anteponendus, omnis autem virtus est huiusmodi habitus, igitur omnis virtus est opibus anteponenda, effeceris tandem Argumentationem. Diximus namque Argumentationem esse orationem, in qua ex Argumento explicato altera pars Quæstionis concluditur.

REIICIUNTUR ergo ab hac definitione Consequentia omnes carentes Medio, vt cum quælibet enuntiatio ex seipsa colligitur, aut vna Equipollentium ex alia, aut ex Vniuersali Particularis, aut ex Conuersa. Conuertès: quas supra diximus non esse Argumentationes. Cum enim huiusmodi consequentia medium non assumant ad aliquid concludendum Argumento careant necesse est: quo sit vt Argumentationes

Argumentum.

Quæstio quid.

mentationes dici non possint. Reiciuntur etiam Argumentationes ex apertè falsis, quæ etsi modo aliquo Argumentationes dici possint eo quod ex Medio assumpto aliquid concludunt, vt si dicas: Omnis equus est lapis, omnis leo est equus, igitur omnis leo est lapis. Tamè cum nihil suadeant, non sunt Argumentationes de quibus agat Dialecticus, nisi quatenus formam Argumentationum participant. Reiciuntur ergo, quia Medium quod assumunt, non est Argumentum, cum nullam faciat consequentis fidem. Ille igitur consequentia duntaxat hac definitione comprehenduntur, quæ & Medio constant, & ex Antecedente necessario, aut probabili, aut quod tale esse videatur, ad faciendam qualemcumque fidem, assentionemve consequentis comparata sunt. Hoc genus præsertim cum ex Necessariis, aut Probabilibus aliquid concludit, vocatur ab Aristotele ^a nunc ἀποδείξις, id est Demonstratio, latè accepto Demonstrationis vocabulo, nunc ^b πίστις, hoc est fides, seu Probatio: nunc ^c λόγος, hoc est ratio. Sæpe etiam Argumentum appellatur, eo quod totum Argumentationis robur in Argumento positum est.

Quas Consequentias comprehendat tradita definitio Argumentationis.

Argumentatio sæpe dicitur Argumentum.

De Inuentione & Iudicio.

CAP. VII.

VM igitur Argumentatio sit oratio, in qua ex Argumento explicato altera pars Quæstionis concluditur, vt diximus, perspicuum sanè est, ad structuram Argumentationis duo esse necessaria. Alterum, est Inuentio Argumentorum, alterum, accommodatio eorum ad institutum confirmandum, quæ vocatur Iudicium. Et inuentio quidem suppeditat materiam, Iudicium adhibet Formam. Vnde cum forma rei, quæ Arte conficitur, sine materia esse non possit, plurimi sunt, ^d qui dicant necesse esse, vt prius de Inuentione, quàm de Iudicio differatur. Quibus ego cum Aristotele non prorsus assentior. Nam etsi ad conficiendam Argumentationem prius exquirendum est Argumentum ad inueniendum quàm ad Quæstionem aptetur, tamen vt Argumentationum Formæ intelligantur, non est necesse antè tenere, quæ via & ratione inueniri possint Argumenta ad quamcumque Quæstionem tractandam. Satis enim erit, si in confectis iam Argumentationibus eiusmodi formæ ostendantur. Quinetiam cum formæ omnium Argumentationum, de quibus Dialecticus agit non differant à Formis earum, quæ ex apertè falsis enuntiationibus constant, non dubium est, quin sumptis quibuscumque vocibus, ignorata prorsus vniuersa Inueniendi ratione formæ earum & tractari planè & perfectè intelligi possint. Mitto, quod multa necesse est dicere in tradenda Inuentione Argumentorum, quæ, nisi Argumentationum Formas perspectas habeas, minimè assequaris, vt patebit in progressu, cum tamen, vt huiusmodi Formæ intelligantur, nihil necesse sit ex Inuentione mutuari. Non est igitur cur prius Inuentio Argumentorum tradenda sit, quàm Iudicandi ratio attingatur.

SEd animaduertendum est, duplex Iudicium à Dialectico tradit oportere: Alterum, quo quisque sciat singulas construere Argumentationes, Alterum, quo intelligat, qua methodo, & via Argumenta omnia,

Argumentationes ex apertè falsis non tractantur à Dialectico, nisi ratione forma.

^a Vt 1. Rhet. ad Theo. 1. Cicer. etiam 2. Acad. prima edit. ^b Vt 1. Top. 7. ^c Vt Top. 10. & passim lib. 8.

Inuentio suppeditat materiam, Iudicium adhibet formam. Nunc prius de inuentione agendum sit, quàm de Iudicio.

Duplex Iudicium Prior Iudicij pars dicitur ab Aristotele. ἀνάλογισμα id est, Resolutio posterior.

τάξις, id est, Ordo. Prior Iudicij pars ante Inventionem tradenda est; posterior post Inventionem.

que ad aliquid tractandum assumuntur inter se disponenda sint. Quam ergo prior Iudicij pars ante Inventionem tradi debeat, vt diximus, posterior tamen, nisi post Inventionem, tradi non potest, Inventionem siquidem docetur varietas Argumentorum, quam qui ignorauerit, ordinem in Argumentis constituere non valebit. Nos igitur cum Arist. siue in tractanda Argumentatione in commune, siue cum de Demonstratione, ac Syllogismo Dialectico differemus, prius eam Iudicij partem, qua singularum Argumentationum constructio intelligitur, quam Inventionem Argumentorum trademus. Quibus, exactis ad posteriorem^b quæ tum Ordo, tum Collocatio, tum Dispositio, & Methodus appellatur, veniemus.

Arist. 8. To. 1. Ordinē, Cicero in Partitio. collocat. onem. Quint. lib. 6. cap. 1. Dispositionē.

Diuisio Argumentationis & Definitio Syllogismi simplicis.

CAP. VIII.

ARGUMENTATIO sæpe ab Arist. in quatuor genera diuiditur, in Syllogismum, Inductionem, Enthymema, & Exemplum. Aliàs in duo tantum priora, quod Enthymema sit Imperfectus Syllogismus, & Exemplum Inductio imperfecta. Sed nos priorem diuisionem vt magis perspicuam, & vulgatam persequemur.

SYLLOGISMVS ergo, qui Latine Ratiocinatio dicitur, aut est Simplex siue Categoricalis, aut Coniunctus siue Hypotheticus. Simplex siue Categoricalis Syllogismus, auctore Aristotele, est oratio, in qua quibusdam positis aliud quiddam ab eis qua posita sunt, ex necessitate accidit eo, quod hæc sunt. Cum audis: Quibusdam, intellige quàm paucissimas enuntiationes simplices, frustra namque plura adhibenda sunt vbi pauciora sufficiunt. Satis autem sunt duæ, vt paulò inferius ostendemus. Adiectum est Positis, id est, Concessis, quæ est grauissimorum auctorum interpretatio, imò etiam videtur Aristot. primo ad Theodecten libro, quia Syllogismus cum sit Argumentatio, atque adeo potissimum eius genus, fidem faciat necesse est, atque ita ex Concessis ad id quod non conceditur, progrediatur. Quod & ex generibus in quæ diuiditur Syllogismus, Demonstratione, inquam, Syllogismo Dialectico, Pseudographo, & Sophistico, quæ omnia ad fidem aliquam seu assentionem ex Concessis efficiendam comparata sunt, planè colligitur. Concessa autem & Confessa sunt, quæ aut Necessaria, aut Probabilia videntur, siue reuera talia sint, siue non sint: sed modo videantur. Cum audis, Aliud quiddam ab eis, qua posita sunt, intellige Conclusionem diuersam à qualibet Præmissarum siue præcurrentium Propositionum, atque ita diuersam, vt careat Argumento, quo neutra illarum caret. Ex necessitate accidere, idem est quod necessario sequi atque concludi. Eo quod hæc sunt, nihil aliud significat, quàm ex vi formæ. Sic enim breuissimè complector horum verborum vim. Hæc autem particula idcirco addita est, quia Syllogismus simplex non concludit tantum ex necessitate Materiæ vt aliæ pleræq; Argumentationes: sed etiam ex necessitate formæ, seu Modi colligendi.

Syllog. seu Ratiocinatio. Simplex syllogismus siue Categoricalis quid.

Cap. 2.

Concessa quæ.

Aliud quiddam.

Ex necessitate accidit. Eo quod hæc sunt. Alexand.

Quæ reiciuntur à Definitione syllog.

Sic fecit Aristot. Prior. Post. & Top.

Lege Arist. 2. Prior. 13. & 1. Post. 1. & To. 10. & 1. Rhet. ad Theod. 2.

1. Prior. 1. Quibusdam.

Cap. 10. Positis. Vt Alexan. Aphrod. & Auenro. eodē loco, & Boët. lib. 2. de syl. Caiet. & D. Thom. Opusc. 48.

Si ergo, verbis huius definitionis vis ordine separare à Syllogismo simplici cetera omnia, hunc ordinem tene. Cum dicitur Oratio reice,

reice voces simplices, cum dicitur, In qua aliud sequitur, reice omnes orationes quæ non sunt Consequentia, imò & omnes Consequentias quæ non sunt Argumentationes. Cum dicitur positis, reice omnes argumentationes ex aperte falsis, quarum Antecedentia à nemine ponuntur, siue cōceduntur. Cum dicitur Necessariò, reice omnes consequentias probabiles. Omnis enim Syllogismus est consequentia necessaria, non quod omnis necessariam colligat Conclusionem (multi enim colligunt nõ necessariam vt Syllogismus Dialecticus, Pseudographus & Sophisticus) sed quia omnis necessariò concludit, siue Necessariam Conclusionem, siue Probabilem, siue quæ talis esse videatur. Cum dicitur, Eo quod hæc sunt, reice omnes Argumentationes Necessarias ex vi Materiæ duntaxat. Cum dicitur Quibusdam, id est, quàm paucissimis seu duabus simplicibus enuntiationibus, reice Syllogismos Hypotheticos, qui quidem tres ad minimum simplices enuntiationes ante Conclusionem præmittunt, vt inferius docebimus: Reice quoque Syllogismos simplices conglobatos, qualis hic est: Omne corpus est substantia, & omne viuens est corpus & omne animal est viuens, igitur omne animal est substantia: quia pluribus quàm duabus sumptionibus constant. Hi verò necessariò reiciendi sunt, quia nullus eorum est simpliciter vnus Syllogismus, sed plures complicati.

Omnis Syllogismus necessariò concludit, nõ tamẽ omnis necessariam colligit conclusionem.

Syllogismi conglobati.

De Materia Syllogismi.

CAP. IX.

SYLLOGISMVS Simplex, aut est Absolutus aut Modalis: Simplicis, materia duplex; Propinqua & Remota. Materia propinqua, sunt propositiones, ex quibus proximè Syllogismus extruitur: Remota verò sunt termini, ex quibus conficiuntur propositiones. Propositio, est oratio, qua aliquid de aliquo affirmat aut negat, vt: Omnis virtus est amplectenda: Nulla virtus est repudienda. Diciturque Propositio, quia in Argumentatione ad aliquid concludendum proponitur.

Materia propinqua. Remota.

Propositio quid 1. prior. 1.

TERMINVS verò est, in quem resoluitur Propositio. Huiusmodi est solum Prædicatum & Subiectum propositionis, vt Laudada & Virtus, in priori propositione. Nam verbum, Est, cum sit forma Propositionis, non est pars, in quam Propositio resoluitur, nulla siquidem res Artificialis resoluitur in Materiam & Formam, sed solum in partes Materiæ, quæ quidem remanent post resolutionem: vt domus non resoluitur in materiam & Figuram, sed solum in partes Materiæ, hoc est, in lapides, calcem, ligna, & tegulas, quæ permanent dissoluta domo. Sic igitur cum verbum, Est, qua ratione copulat prædicatũ cum subiecto, seu adsignificat eorum compositionem & coniunctionem, non maneat dissoluta propositione, seu nequeat intelligi, vt ait Aristoteles; efficitur, vt nõ sit pars in quam Propositio resoluitur, ac proinde non sit terminus. Quamquam verò Propositio, quatenus oratio est, in plures partes, quæ in duas resolui possit (hæc enim: Homo sapiens est diues, resoluitur in tres: hæc verò, Cælum supremum est corpus maximum: resoluitur in quatuor, & alia in multò plures) tamen quatenus est Propositio, hoc est, quatenus aliquid de aliquo affirmat, aut negat, in duas tantum dissipatur,

Terminus. Verbum, Est, vt neclis prædicatum cura subiecto, non est terminus. Alex. & Auenro. eodem loco & Boët. de Syllogif. Categ. In quis partes dicantur res falsi res Artificialise.

1. Peri. 3.

dissipatur, in eam, quæ affirmatur aut negatur de altera: & in eâ, de qua altera affirmatur aut negatur, quæ sunt Prædicatum & subiectum.

Propositio, qua propositio est, in duas partem resolutur.

HVC iam pertinent Diuisiones illæ Terminorum, quas iuniores initio suarum Summularum inculcant. Alij enim sunt Smplices siue Incomplexi, vt nomina & verba, alij Coniuncti siue Complexi, vt Definitiones & aliæ pleræque orationes, Simples verò dicuntur tum Aequiuoci (Analogos intellige) tum Concreti, tum abstracti: tum communes, tum singulares, & idētidem alijs atque alijs nuncupationibus, quibus in initio diximus Nomina generali significatione accepta appellari. Dicuntur porro Termini hoc nomine, quia in ipsos terminatur ac finitur resolutio Syllogismi, vt initio diximus: vel quia hæc propositio terminatur ac finitur.

Cur Termini hoc nomine appellentur.

Alia diuisio materia in quatuor genera.

ALIO modo Materia Syllogismi Absoluti quadruplex dicitur: Necessaria, Probabilis, & quæ nec Necessaria, nec Probabilis sit, sed tamen aut Necessaria, aut probabilis esse videatur; sed cum Syllogismus Absolutus in commune nullum ex his quatuor generibus Materiæ sibi determinatè assumat sed ex quomodocunque concessis componatur, nihil amplius hoc loco de hac Materia dicimus. Priora verò duo genera, quæ totum genus Syllogismorum, de quibus nunc agimus determinatè sibi vendicant, planius adhuc tractanda & explicanda sunt.

Quot sint Termini & Enuntiationes in Syllogismo & quomodo appellentur.

CAP. X.

MNIS Syllogismus Absolutus tribus duntaxat Terminis, & duabus Propositionibus, vnaque Conclusionem cōstet necesse est. Nam Conclusio, quæ antequam probeatur, in dubitationem ambiguitatemq; adducitur, duobus tantum Terminis perspicue constat, suo (inquā) Prædicato & Subiecto. Ad Iudicandum autem nū Prædicatum Conclusionis verè affirmeretur, aut negetur de Subiecto, vnum Argumentū, siue Medium satis est. Hoc autem Medium semel iungendum est in Antecedente cum Prædicato Conclusionis, semel cum Subiecto, vt quomodo extrema conclusionis ad illud se habuerint, eodem inter se affecta esse cōcludantur. Ex singulis verò coniunctionibus Medij cum extremis, singulæ struuntur Propositiones. Igitur ad structuram Syllogismi satis sunt tres Termini, duæque propositiones, ex quibus Cōclusio colligatur, Quapropter si in Argumentatione aliqua, quæ primo aspectu vnus Syllogismus videatur, fuerint plures, quàm duæ Propositiones, aut certè plures quàm tres Termini, eiusmodi Argumentatio non erit reuera vnus Syllogismus, sed Plures complicati, aut diuersa Argumentationum genera permista; vt si dicas: Omne corpus est substantia, & omne viuens corpus & omne animal est viuens, igitur omne animal est substantia; & rursus: Omne viuens est corpus, & omne animal est viuens, igitur omne animal est substantia. Prior namque argumentatio constat ex sumptionibus duorum Syllogismorum, Posterior autem ex sumptionibus vnus Syllogismi, & ex Antecedente vnus Enthymæ matis, vt animaduertenti facile patebit.

Vbi sunt plures quam tres termini. plures quoque sunt Argumentationes.

Arist. ibid.

Diuisiones Terminorum.

Ex tribus autem Terminis, ex quibus vnus simpliciter Syllogismus constituitur, Vnus dicitur maius extremum, Alter minus, extremum tertius vocatur medius terminus. Maius extremum est, quod præstantiorem habet in Syllogismo locum: Minus extremum, quod minus præstantem: Medius denique terminus est is, qui bis ponitur in Antecedente, semel iunctus maiori extremo, semel minori. Exempli causa, si dicas: omnis Virtus est qualitas, omnis Iustitia est Virtus, igitur omnis Iustitia est qualitas; hoc nomen qualitas, erit maius extremum, Iustitia minus extremum, Virtus medius terminus.

1. Pri. 4.

Maius extre. Minus extre. Medius terminus.

Ex tribus vero enuntiationibus, ex quibus constat Syllogismus, Vna dicitur tum maior Propositio, tum simpliciter Propositio: Altera minor Propositio & Assumptio: Tertia & Conclusio & Complexio nominatur. Maior propositio est, quæ ex maiore extremo, & medio struitur, vt in proximo Syllogismo, omnis Virtus est qualitas: minor propositio est, quæ ex minore extremo, & medio conficitur, vt omnis Iustitia est Virtus, Atque hæc communiter, Sumptiones, & Præmissæ appellantur. Conclusio vero est, quæ ex maiore & minore extremo necitur, vt, Omnis Iustitia est qualitas: Sed iam ferè obtinuit disputationum abusus, vt dum structura Ratiocinationum contentionis ardore minus expenditur, quæcunque Propositio, primo loco posita fuerit, dicatur maior: quæ secundo, minor; etsi reuera illa sit minor, hæc maior, vt cum idem ille Syllogismus hoc modo struitur: omnis Iustitia est Virtus, omnis Virtus est qualitas, igitur omnis Iustitia est qualitas. Non est tamen præposterè vtendum his vocabulis, sed potius, cum res minus perpenditur, dicendum: Nego, aut Concedo priorem, aut posteriorem propositionem.

Minor propositio seu assumptio.

Maior propositio, seu propositio.

Sumptiones seu præmissæ. Conclusio seu Complexio. Ex Alex. 1. Pri. 4. & ex Cic. 1. de Inventione. Abusus quidam in disputationibus.

De Forma Syllogismi.

CAP. XI.

FORMA Syllogismi Absoluti ex Figura & modo constat, quemadmodum pulchritudo corporis humani ex conuenientia membrorum, & quadam coloris suauitate. Figura Syllogistica, est Extremorum cum medio ad aliquid concludendum apta collocatio. Erit autem apta si in altera Sumptionum sit maius Extremum, in altera minus, in cōclusionem autem vtutūque medius verò Terminus semel iungatur maiori Extremo, semel minori & nequaquā ingrediatur Conclusionem, Quare si Termini aliter disponantur, non erit Figura Syllogistica, vt si dicas: omnis Virtus est qualitas, & omnis Iustitia, igitur omnis Iustitia est qualitas; aut alio pacto, secus quàm docuimus, verba hæc coniungas.

Forma Syllogistica.

Figura Syllogistica.

MODVS verò Syllogisticus, est Sumptionum ad Conclusionem colligendam apta secundum Quantitatem & Qualitatem complicatio. Neque enim satis est ad concludendum Syllogisticè si termini apta Figura disponantur, nisi certa quadam Sumptionum secundum Quantitatem & qualitatem complicatio accedat. Nam si ambæ Sumptiones fuerint exempli causa (Particulares, aut vtæque negatiua, nihil efficietur, vt patet si dicas: quoddam animal est equus, quidam homo est animal, igitur quidam

Modus Syllogisticus.

quidam homo est equus : Nullum animal est lapis, nullus adamas est animal, igitur nullus adamas est lapis; ergo præter figuram necessarius est modus, cum accessione Forma Syllogismi absoluatur.

De tribus Figuris Syllogismorum deque generalibus concludendi modis. CAP. XII.

1. Prio. 22. Prima figura. Secunda. Tertia. Ex 1. Pri. 7. Directè concludere. Indirectè concludere. Maius extremum in 1. figura. Minus.

ICVRÆ Syllogismorum tres sunt. Prima est, in qua medius Terminus alteri Extremo subiicitur, & de altero prædicatur. Secunda in qua prædicatur de utroque, Tertia, in qua utriusque subiicitur. Nec alia collocatio Extremorum cum medio termino reperitur, quæ apta sit ad aliquid concludendum. Generales modi concludendi duo sunt: Directè, ac Indirectè. Modus Directè seu secundum naturam concludendi est, cum maius Extremum de minore concluditur: Indirectè autem, seu contra naturam concludendi modus est, cum minus Extremum de maiore colligitur.

Quomodo inferoscatur. Maius & minus Extremum in 2. & 3. figura. Ex Recentioribus.

Ac in prima quidem Figura illud est maius Extremum, quod prædicatur de medio Termino: Minus verò, quod medio subiicitur: præstantius siquidem est prædicari, quàm subiici. In Secunda verò & Tertia, cum utrumque Extremum quo ad Prædicationem & Subiectionem parem habeat in Sumptionibus dignitatem. Sunt ^a qui velint, id esse maius, quod sita partium orationis alterum antecedit, id minus quod sequitur; Alij, ^b qui dicant id esse maius, quod in quæstione proposita prædicatur, id minus quod in eadem subiicitur: ^c Alij denique, qui asserant, id esse maius, quod in Conclusionem prædicatur, id minus, quod in eadem subiicitur. Sed priores sententiæ, quicquid probabilitatis habeant omittendæ à nobis sunt hoc loco, quia tertia multò est planior, ac facilior. Num autem sit verior, alias videbimus.

b Vt Alex. & Auèr. 1. pri. 5. c Hi referuntur & impugnantur ab Alex.

Quot modis in quaque Figura Directè aut etiam Indirectè concludatur.

CAPVT XIII.

In Prima figura tum directè, tum in indirectè concluditur.

IN Prima ergo Figura, dubium non est, quin uterque Concludendi modus locum habere possit, Directè nimirum, & Indirectè, Si enim ita dicas:

- Omnis Virtus est qualitas,
- Omnis Iustitia est Virtus,
- Igitur omnis Iustitia est qualitas.

Directè sane concludes, vt pote maius Extremum de minore. Si vero sic ratiocineris:

- Omnis Virtus est qualitas,
- Omnis Iustitia est Virtus,
- Igitur quædam qualitas est Iustitia.

Indirectè hæud dubiè, & cõtra naturam colliges, scilicet minus Extremum de maiore. At in Secunda & tertia figura lógè alia ratio est iuxta eam, quam hoc loco sequimur sententiã. Nam cum in vtraque, id perceptio sit maius Extremum, quod de altero Concluditur vt dictum est, necessariò efficitur, quãdocumque in figuris Ratiocinatio cõstruitur, Directè cõcludatur. Qua ratione factum est, vt Dialectici, qui nomina omnibus

In secunda, & tertia Figura semper directè concluditur.

bus

bus modis concludendi imposuerunt, numeratis in prima Figura quatuor Directè, & quinque Indirectè concludendi, quos vocauerunt:

- Barbara, Celarent, Darij, Ferio, Baralipon,
- Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisefomorum,

Nullum indirectè concludentem in Secunda aut Tertia Figura nominauerint: sed hoc tantum decem directè concludentes:

- Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti,
- Felapton, Disamis, Datist, Bocardo, Ferison.

Quorum quatuor primi ad Secundam, sex reliqui ad tertiam Figuram pertinent. Hac ratione (vt alias omittam) dictum est à me planiorem esse in his duabus Figuris tertiam de maiore & minore extremo sententiam: quia inquam nullos indirectè concludendi modos inuehit, quos tamen superiores opiniones facere coguntur. Sed hæc alias. De his ergo vnde viginti modis enumeratis, quinam sint, & qua arte hæc nominibus significantur, nunc dicendum est.

Modi aptè ratiocinandi sunt. 9.

De modis Directè concludendi in prima Figura. CAP. XIII.

IN nomine modorum, intelligamus quascunque complicationes Sumptionum secundum Quantitatem, & Qualitatem siue aptæ sint ad Conclusionem aliquam colligendam, siue ineptæ, sexdecim necessariò dandi sunt, in vnaquaque Figura modi. Nam aut vtraque Sumptio est Vniuersalis, aut vtraque Particularis: aut maior propositio Vniuersalis, & minor Particularis: aut maior Particularis, & minor Vniuersalis. Nec enim hoc loco de Singularibus enuntiationibus loqui instituiamus. Indefinitè verò, ex forma sua pro particularibus habendæ sunt. In vnaquaque autem dictarum quatuor complicationum secundum Quantitatem, quatuor itidem aliæ secundum Qualitatem cernuntur: Aut enim vtraque Sumptio affirmat, aut vtraque negat: aut Propositio affirmat, Assumptio negat: aut Propositio negat, & Assumptio affirmat. Itaque latè accepto modorum nomine, sexdecim sunt modi in singulis Figuris; verum ex his, quo ad primam Figuram attinet, quatuor tantum ex vi formæ Directè concludunt, videlicet:

16. modi sunt in singulis figuris, si computentur simul apti & inepti.

Barbara, Celarent, Darij, Ferio:

quia in his nunquam omninò dari potest Antecedens verum, quin Consequens vi Antecedentis verum esse deprehendatur, Quæ quidem ratio probandi, cæteris etiam quindecim modis aptè concludentibus accommodanda est. Quamquam necessitas Concludendi (quæ omnibus conuenit) alia quoque ratione perspicere potest, paulò inferrius docebimus.

Modi directè concludentes in 1. figura.

Cap. 21. & 25.

Distiones modorum qualitatis & quantitatem enuntiationum significant.

HARVM autem quatuor vocum significationem, atque aded quindecim reliquarum faciliè intelliges, si aduerteris primam vocalem cuiusque dictionis significare maiorem propositionem, secundam minorem, tertiam Conclusionem. Et rursus vocalem, A, designare enuntiationem vniuersalem affirmatiuam; E, vniuersalem negatiuam: I, particularem affirmatiuam: & O, particularem negatiuam. Primus ergo primæ Figuræ Modus est, cum ex vtraque sumptione Vniuersali &

Affirma.

Affirmatiua, Conclusio vniuersalis, & Affirmatiua colligitur. **Quod** totum significat vox Barbara, Exemplum:

- Bar-* Omne bonum est expetendum,
ba- Omnis Virtus est bona,
ra. Igitur omnis Virtus est expetenda.

SECVNDVS modus est, cum ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio vniuersalis negatiua colligitur. **Quod** totum significat vox Celarent: Exemplum,

- Ce-* Nullum bonum est fugiendum,
la- Omnis virtus est bona,
rent. Igitur nulla Virtus fugienda est.

TERTIVS modus est, cum ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore particulari affirmatiua, Conclusio particularis affirmatiua colligitur. Id quod significat vox Darij, Exemplum:

- Da-* Omne vitium fugiendum est,
ri- Aliqua consuetudo est vitium,
j. Igitur aliqua consuetudo fugienda est.

QVARTVS modus est, cum ex maiore vniuersali negatiua, & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis negatiua colligitur, vt significat vox Ferio, Exemplum:

- Fe-* Nullus timidus est fœlix,
ri- Quidam diues est timidus,
o. Igitur quidam diues non est fœlix.

RELIQVI duodecim modi nihil ex vi formæ Directè concludunt, quia in singulis dari potest Antecedens verum, & consequens falsum, vt experienti facile patebit. Verum quatuor iam dicti adeo late funduntur, vt omnis proposita quæstio in aliquo eorum confirmari possit. Colligunt enim omnia genera conclusionum, vt pote vniuersè affirmantem, vniuersè negantem, in parte affirmantem, & in parte negantem.

1. Pri. 4.

De Modis Indirectè Concludendi.

CAP. XV.

MODI VERO Indirectè Concludendi quinque sunt Baralipton, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisefomorum. Et primi quidem tres, nihil differunt à tribus prioribus Directè concludendi, nisi quòd colligunt Conclusiones, in quas Conclusiones illorùm Conuertuntur: Reliqui autem duo apertius ab omnibus quatuor directè concludentibus dissentiant. Exempla.

- Pa-* Omne animal est substantia,
ra- Omnis homo est substantia,
lip. Igitur quædam substantia est homo.

- Ce-* Nullum animal est lapis,
lan- Omnis homo est animal,
tes. Igitur nullus lapis est homo.

Da-

- Da-* Omne bonum expetendum est,
bi- Quidam labor est bonus,
tis. Igitur quoddam expetendum est labor.

QVARTVS ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore vniuersali negatiua, colligit ordine conuerso particularem negatiuam, hoc pacto:

- Fa-* Omnis mens est substantia,
pes- Nullum corpus est mens,
mo. Igitur quædam substantia non est corpus.

QVINTVS ex maiore particulari affirmatiua, & minore vniuersali negatiua colligit indirectè particularem negatiuam, hoc pacto:

- Fri-* Quædam arbor est viuens,
se- Nullum animal est arbor,
som. Igitur quoddam viuens non est animal.

De modis secunda figura.

CAP. XVI.

X illis sexdecim modis, quos in singulis figuris reperiri diximus, quatuor duntaxat apti sunt ad aliquid concludendum in Secunda Figura. Primus est, cum ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio vniuersalis negatiua colligitur qui quidem vocatur Cæsare, vt:

- Ce-* Nullum opus à virtute profectum, est execrandum,
sa- Omne mendacium est execrandum,
re. Igitur nullum mendacium est opus à virtute profectum.

SECVNDVS modus est, cum ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore vniuersali negatiua, conclusio vniuersalis negatiua colligitur, qui dicitur Camestres, vt:

- Ca-* Omnis qui diligit iniquitatem, odit animam suam,
me- Nullus iustus odit animam suam,
stres. Igitur nullus iustus diligit iniquitatem.

TERTIVS est, cum ex maiore vniuersali negatiua, & minore particulari affirmatiua Conclusio particularis negatiua colligitur, qui nuncupatur Festino, vt:

- Fe-* Nullum vitium placet Deo,
sti- Quædam animi submissio placet Deo,
no. Igitur quædam animi submissio non est vitium.

QVARTVS est, cum ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore particulari negatiua Conclusio particularis negatiua efficitur, qui appellatur Baroco, vt:

- Ba-* Omnis prudens prospicit futura,
ro- Quidam diues non prospicit futura,
co. Quidam igitur diues non est prudens.

1. Pri. 5.

RELIQVI duodecim modi nihil colligunt ratione formæ: quia in singulis dari potest Antecedens verum & consequens falsum. Hoc autem proprium est huius figuræ, vt negantes duntaxat quæstiones in ipsa confirmari possint. Solas enim negantes Conclusiones colligit, verum tam vniuersales, quam particulares.

Negates duntaxat quæstiones confirmantur in 2. Figura, verum omnes.

De Modis Figurae tertiae.

CAP. XVII.

1. Pri. 5.

Ex in hac Figura inueniuntur modi ad concludendum apti, ceteri inutiles sunt, nihilque ex vi formae concludunt. Primus ergo modus huius figurae, est cum ex utraque sumptione vniuersali, & affirmatiua conclusio particularis affirmatiua colligitur, qui dicitur Darapti, vt:

- Da- Omne animal sentit,
- ra- Omne animal est corpus animatum,
- pti. Igitur quoddam corpus animatum sentit.

SECUNDVS est, cum ex maiore vniuersali negatiua & minore vniuersali affirmatiua conclusio particularis negatiua efficitur, qui dicitur Felapton, vt si dicas:

- Fe- Nullus lapis nutritur,
- la- Omnis lapis est corpus,
- prion. Igitur quoddam corpus non nutritur.

TERTIYS est, cum ex maiore particulari affirmatiua, & minore vniuersali affirmatiua Conclusio particularis affirmatiua concluditur. Atque hic dicitur Disamis, vt:

- Di- Quoddam animal respirat,
- sa- Omne animal est sentiens,
- mis. Igitur quoddam sentiens respirat.

QUARTVS est, cum ex maiore vniuersali affirmatiua & minore particulari affirmatiua Conclusio particularis affirmatiua colligitur. Vocatur autem Darisi, vt:

- Da- Omnis auarus est miser,
- ti- Quidam igitur est diues,
- si. Quidam igitur diues est miser.

QUINTVS modus est, cum ex maiore particulari negatiua & minore vniuersali affirmatiua Conclusio particularis negatiua concluditur, hic dicitur Bocardo, vt:

- Bo- Quoddam animal non habet sanguinem,
- car- Omne animal est viuens,
- do. Igitur aliquod viuens non habet sanguinem.

SEXTVS modus est, cum maiore vniuersali negatiua & minore particulari affirmatiua Conclusio particularis negatiua efficitur, qui nuncupatur Ferison, vt:

- Fe- Nullus sapiens est miser,
- ri- Quidam sapiens est pauper,
- son. Igitur aliquis pauper non est miser.

QVOD vero ceteri decem modi, nihil ex vi formae concludant, ex eo intelliges, quia in singulis inuenitur Antecedens verum, & Consequens falsum, quod per facile est experiri. Hoc vero proprium est huius figurae, vt particulares dumtaxat quaestiones in ipsa confirmari possint. Solas enim particulares Conclusiones colligit, verum tam affirmantes quam negantes.

Regula

Particulares dicitur quaestiones confirmantur in hac figura, verum omnes.

1. Pri. 6.

Regulae generales omnibus Figuris.

CAP. XVIII.

Prima.

XX dictis colligi possunt cum communes quaedam regulae omnibus figuris, tum propriae singulis. Communes omnibus quatuor sunt.

PRIMA, Ex duabus particularibus nihil vi formae concluditur. Haec patet ex dictis, quia ex duabus particularibus quatuor modi constare possunt: vel enim utraque sumptio affirmabit, vel utraque negabit, vel propositio negabit, assumptio affirmabit; quorum nullum in aliqua figura quasi apte concludentem recensuimus.

Secunda.

SECUNDA Regula, Ex duabus negatiuis nihil vi formae concluditur. Haec etiam perspicua est ex dictis, quia ex duabus negatiuis, quatuor itidem modi constare possunt: aut enim utraque vniuersalis erit, aut utraque particularis, aut propositio vniuersalis Assumptio particularis, aut propositio particularis Assumptio vniuersalis, quorum nullum in aliqua figura velut apte concludentem numerauimus. Atque ita fit, vt his duabus regulis comprehendantur septem inutiles modi a singulis figuris explosi. Nam Complicatio ex utraque particulari negatiua, quae secunda regula reiicitur, iam per primam reiecta est.

Tertia.

TERTIA Regula, Si altera sumptionum particularis fuerit, Conclusio etiam particularis sit, necesse est. Haec itidem patet, siquidem ex dictis nullus modus praescriptus est, qui vniuersalem conclusionem ex particulari sumptione colligat.

Quarta.

QUARTA Regula, Si altera sumptionum negatiua fuerit, Conclusio etiam negatiua sit, necesse est. Haec denique ex dictis aperta relinquitur, quemadmodum & superior. Ratio vero vtriusque est, quia Consequens est effectus Antecedentis. Effectus autem deteriore partem suae causae imitatur. Verumtamen prima & tertia Regula intelligendae sunt in iis Syllogismis, quorum omnes Termini sunt Communes, seu vniuersales, (horum enim haec tenus doctrinam tradidimus) quia hi maxime vsurpantur in disciplinis, item cum praedicato.

Cap. 20. & 23.

ENUNTIATIONVM plurimae non notantur signo, Omnis, quod efficit Enuntiationem a communi vsu remotam. Nam in iis Syllogismis, in quibus praeter consuetudinem aliquod praedicatum huiusmodi signo notatur, & in expositoriis qui constant medio termino singulari, alia ratio est, vt paulo post docebimus.

Regulae Speciales singulis Figuris.

CAP. XIX.

Ex 1. Pri. 4.

XX iis vero quae in tractatione primae figurae dicta sunt, colliguntur duae regulae peculiariae primae figurae.

PRIOR est, Ex maiore propositione particulari nihil vi formae concludi. Posterior, Ex minore negatiua nihil effici. Quae quidem intelligendae sunt in modis directe concludentibus. Nam in ceteris non seruantur, utpote in Fapesmo & Frisefomorū. His duabus regulis comprehenduntur reliqui quinque modi ad concludendum inepti in prima figura, qui regulis generalibus non sunt comprehensi. Primus, cum utraque affirmat, sed Maior in parte, Minor in rotum, Alter

Omnes haec regulae continentur.

1. Pri. 24.

Ex 2. etiam Pri. 1.

In quibus Syllogismis prima & tertia regula intelligenda sunt.

Prior regula Posterior.

Alter, cum Maior negat ex parte, & minor vniuersè affirmat: Tertius, cum maior affirmat ex parte, & minor vniuersè negat: Quartus, cum vtraque est vniuersalis, sed maior affirmat, minor negat: Quintus, cum maior affirmat in totum, & minor negat de parte.

Prior regula
secunda figura
Ex 1. Pri. 5.
Posterior.

Ex iis etiam, quæ in Secunda Figura tractanda diximus, totidem Regulæ ipsi propriæ eruantur. Prior, *Ex maiore propositione Particulari, nihil ratione formæ colligi*: Posterior, *Ex vtraque Sumptione Affirmatiua nihil colligi*. His etiam duabus comprehenduntur cæteri quinque modi nihil concludentes in Secunda Figura: Primus, cum maior in parte affirmat, & minor de toto negat: Secundus, cum maior in parte negat, & minor vniuersè affirmat: Tertius, cum vtraque affirmat, sed maior de parte minor de toto: Quartus, cum vtraque vniuersè affirmat: Quintus, cum vtraque affirmat, sed maior de toto genere, minor de parte.

Ex iis tandem, quæ in Tertia Figura dicta sunt, hæc vna Regula ipsi propria colligitur: *Ex Minore Negatiua nihil effici*. Quæ regula comprehenduntur reliqui modi nihil concludentes in hac figura, qui Regulis generalibus comprehensæ non sunt.

Hi verò tres sunt tantum: Primus, cum maior vniuersè affirmat, minor vniuersè negat: Alter cum maior vniuersè affirmat, minor ex parte negat: Tertius, cum ex parte affirmat, & minor vniuersè negat.

De Documentis generalibus à recentioribus traditis. CAP. XX.

Primum documentum.

Non sunt tamen prætermittenda hoc loco duo generalia Documenta, quæ à recentioribus proponuntur, ex quibus traditæ Regulæ magna ex parte nascuntur: Alterum est, *Medium terminum in altera saltem præmissarum completè distribui debere*, id est, vniuersè accipi pro omni re, pro qua accipi potest. Contrario vitio laborat hic ineptus Syllogismus:

Quoddam animal est bipes,
Quidam equus est animal,
Igitur quidam equus est bipes.

Emendabitur autem si hanc feceris Maiorem:

Omne animal est bipes: vel hanc minorem, *Quidam equus est omne animal*: Vtroque enim modo distribuetur Medium terminus, qui in vitiosa illa ratiocinatione non distribuitur. Quamquam secunda correctio & emendatio perparum vsurpata est, quia prædicatum rarè notatur signo omnis: Hoc tamen inusitato enuntiandi modo licet ex duabus Particularibus aliquid vi formæ concludere, vt si dicas:

Quoddam animal est bipes,
Quidam equus est omne animal,
Igitur quidam equus est bipes.

Hic verò fallax Syllogismus:

Omne animal fuit in arca Noë,
Quidam equus Alexandri est animal,
Igitur quidam equus Alexandri fuit in arca Noë.

Aliquædo ex
duabus parti-
cularibus ali-
quid efficitur.

non ideo

non ideo vitiosus est, quod medium non distribuatur, sed quod non distribuatur completè seu perfectè. Subiectum siquidem maioris accipi solet pro omnibus speciebus animalium, exceptis his, quæ in aquis degunt, & aliis quibusdam, non etiam pro omnibus earum indiuiduis. Eodem vitio notatur hoc Sophisma:

Omnis Essentia diuina est pater,
Filius est Essentia diuina,
Ergo filius est pater.

MEDIVS enim terminus, quo in sensu maior propositio cõceditur, non distribuitur completè ac perfectè. Quamquam enim accipitur pro omni Essentia diuina, quæ vna tantum atque adeo maximè vna est, tamen non accipitur pro omni re, quæ est Essentia diuina. Nam si hoc modo acciperetur, ac si apertius dictum esset, omne quod est Essentia diuina est pater, à nemine propositio concederetur quandoquidem falsa esset, ac hæretica. Etenim quælibet persona diuina est verissimè Essentia diuina, & tamen non quælibet, est Pater.

QVOD si quis obiiciat contra hoc documentum, quod medius terminus in Secunda figura nunquam distribuatur, cum perpetuò sit prædicatum, quod quidem signo distributiuo, seu vniuersali, vt est Aristotelis sententia, minimè notatur, occurret, Semper Prædicatum Negatiuæ enuntiationis distribui, à negatione quæ negat copulam verbi, vt infra docebimus, nec Aristotelem huic sententiæ refragari, sed tantum asserere, Prædicatum Enuntiationis Vniuersalis non esse notandum signo omnis, quod est Vniuersale affirmatiuum, cum ergo in Secunda figura necessariò altera Sumptio sit negatiua, efficitur, vt medius terminus necessariò in altera distribuatur, vt exempli causa, huius propositionis, Lapis non est animal, hic sit sensus, Lapis non est hoc animal, nec hoc, nec illud, nec vllum aliud, & ita cæterorum.

ALTERVM Documentum est, *Nullum Terminum, qui non fuerit Distributus in Antecedente Distribuendum esse in Consequente*, Contrario vitio laborat hic paralogismus:

Omne animal est sensus capax,
Omne animal est substantia,
Igitur omnis substantia est sensus capax.

Etenim nomen Substantia, quod non distribuatur (id est non accipitur vniuersè) in Assumptione distribuatur in Conclusionem. Ex hoc documento efficitur, vt meritò, nec Darapti, nec Felapton, nec duo illi modi Indirectè concludentes, Baralipton, & Fapesmo, colligant Vniuersalem Conclusionem, etiam si constant Vniuersalibus Sumptionibus quoniam si Vniuersalem concludas argumetaberis à termino non distributo ad distributum, vt loquuntur recentiores, id quod animaduertenti facilè patebit. Itaque nõ segniter notanda sunt hæc Documenta.

De Syllogismo perfecto & Imperfecto. CAP. XXI.

ORRÒ Syllogismorum quidam perfecti sunt, quidam Imperfecti; Perfectus dicitur is, *qui nulla re indiget, vt colligendi necessitas sit euidentis*. hoc est, quia adeo perspicue ex necessitate colligit

Obiectio.

Solutio.

Secundum documentum.
Cur sepe ex
vtraque sum-
ptione vniuersali non efficiatur
vniuersalis conclusio.

Perfectus
Syllogismus.

colligit, vt nulla sit opus arte ad id ostendendum. Huius generis sunt omnes ac soli directè concludentes in prima Figura, qui propterea dicuntur per se noti ac Indemonstrabiles, quod in his proximè exerceatur vis duorum quorūdam Principiorum, ipso naturali lumine intellectus perspectorum, ac euidentiū, è quibus omnis colligendi ratio, quæ in quacunq̃ Argumentatione cernitur, quasi è purissimis fontibus emanat. Alterum est, *Quicquid vniuersè affirmatur de Subiecto aliquo, affirmatur de quouis contento sub eiusmodi subiecto*: vt si Substantia dicitur vniuersè de Animali: omnis autem homo continetur sub animali, de omni homine dicitur substantia. Alterum verò est, *Quicquid vniuersè negatur de Subiecto aliquo, negatur de quouis contento sub eiusmodi subiecto*: vt si habere vitam, vniuersè negatur de lapide, omnis autè Sapphirus continetur sub lapide, haud dupiè de omni Sapphiro negabitur vitæ functio. Prioris principij vis exercetur in primo & tertio modo primæ Figuræ, hoc est in Barbara & Darij, Posterioris autem in secundo & quatto, qui dicuntur Celarent & Ferio; quo fit, vt principia hæc meritò dicantur Regulatiua omnium Syllogismorum, quasi omnium Normæ ac regulæ: siquidem & cæteri omnes Syllogismi, ad quatuor illos, in quibus primo eorum vis cernitur, reuocantur, vt statim dicemus.

Principia quæ dicuntur Regulatiua, duo sunt.

Primum.

Secundum.

In quibus Syllogismus proprie exerceatur vis horum principiorum.

Imperfectus Syllogismus. Ibidem.

SYLLOGISMVS Imperfectus est, qui vna re, aut pluribus indiget, vt colligendi necessitas euidens fiat: cuiusmodi sunt reliqui omnes præter quatuor primos primæ figuræ. Neque enim adeo perspicuè concludunt, vt necessitas colligendi statim appareat, sed quisque eorum eger conuersione aliqua, aut euidenti Deductione ad id, quod fieri nequit, aut Expositione, aut certè pluribus Conuersionibus, quibus ipsa consequentiæ necessitas planè perspicitur. Vt igitur quo pacto id fiat doceamus, necesse est, vt ante explicemus, quid sit Euidens Deductio, ad id quod Impossibile est, quid etiam Expositio. Nam quid sit Conuersio, & quot modis fiat, iam a supra exposuimus.

De Syllogismo Deducente ad Impossibile. CAP. XXII.

DVOBVS modis Syllogismo aliquid probamus, directo, aut ex hypothesi seu conditione cum altero posita. Exempli causa, si alicui probare voluero, nulla opposita in eadem re simul reperiri posse, vno è duobus modis mihi licet id facere: Altero, hoc idem concludendo, vt si dicam:

Nulla repugnantia reperiri simul possunt in eadem re,
Omnia opposita sunt repugnantia,
Igitur nulla opposita simul in eadem re reperiri possunt.

ALTERO, concludendo aliud pronuntiatum, verbi causa, nulla Contraria posse simul reperiri in eadem re, facta tandem prius conuentione cum altero, vt si in contrariis id confirmem, in omnibus Oppositorum generibus confirmatum censeatur, veluti si dicam:

NVLLE formæ mutuo sese ab eodem subiecto expellentes, simul reperiri possunt in eadem Re,

Omnia contraria sunt formæ huiuscemodi, Igitur nulla Contraria reperiri simul possunt in eadem re.

Prior

Ex 1. Pri. 30. & 40. & ex 1. 1. 2. ca. 22. Text. 41.

Prior Syllogismus Directè probat institutum, & idem Græca dictione vocatur *διεκτινός*, quasi ostensiuus: posterior non cõfirmat propositum nisi ex pacto & conuentione cum altero, & ideo dicitur *ἐξ ὑποθέσεως*, quasi ex conditione posita.

Syllogismus. Ostensiuus. Syllogismus ex hypothesi.

ITAQVE in Syllogismis, qui ex hypothesi rem probant, numerantur ij, qui dicuntur *εἰς τὸ ἀδύνατον καὶ διὰ τὸ ἀδύνατον*, hoc est, ad Impossibile & Per Impossibile, quia ex Contradicente alicuius enuntiationis veræ ab aduersario absurdè data, & ex altera perspicuè vera, deducit hominem ad aliquid, quod fieri nequeat, & per eiusmodi Impossibile, quod ille admittere omnino recusat, cogit eū retractare id, quod absurdè ante dederat, & ita admittere enuntiationem, quàm negauerat: Exempli causa, neget aliquis hanc veram enuntiationem. Aliquid ex quo voluptas capitur nō est bonum: dicatq̃ absurdè, omne id, ex quo voluptas capitur, esse bonum: tunc ego sic argumentabor:

Syllog. per impossibile siue ad impossibile. Cur dicatur ad impossibile, cur per impossibile.

Omne id ex quo voluptas capitur, est bonum, (vt ais)

Quædam vero mala sunt, ex quibus inuidus voluptatem capit, vt perspicuum est,

Igitur quædam mala sunt bona.

ILLE verò cum viderit me aliquid, quod fieri nequeat, ex sua enuntiatione & alia perspicuè verâ collegisse, planè negabit id, quod absurdè asseruit, sicque admittet, quod negauerat, quia id verum esse non potest, ex quo Impossibile aliquid efficitur. Ita Syllogismus hic, quem feci, non colligit Directè institutum, vt pote, non omne id, ex quo voluptas capitur esse bonum (id quod ego concludere contra hominem cupiebam) sed quiddam impossibile, quo concluso, cogitur ille ex tacito quodam pacto & conditione, quam omnes disputantes inter se statuunt retractare id, quod dixerat. Conditio autem conuentione tacita disputantium, qua ille tenetur, est, vt aliquid quod fieri nequeat, ex cuiusquam assertione concludi comperiat, talis assertio retractata censeatur. Impossibile namque non nisi ex Impossibili sequitur, vt supra dictum est. Sic igitur fit deductio ad Impossibile. Quæ tum erit euidens, cum Syllogismus deducens fuerit Perfectus, hoc est, ex primis quatuor primæ Figuræ, qualis is, quem in exemplum attulimus. Verum quo pacto hoc Syllogismorum genere, euidens fiat necessitas concludendi Imperfectorum, paulò post docebimus.

Conditio seu Hypothesis, unde Syllogismus ad impossibile dicitur ex hypothesi, qua fit. Qua sit euidens deductio ad impossibile.

De Syllogismo expositorio. CAP. XXIII.

EXPOSITIO verò qua sæpe vtitur Aristoteles, fit quodam Syllogismorum genere, quod expositorium appellatur. Is autè dicitur Syllogismus expositorius, qui constat medio termino Singulati. Exempla mox tradentur. Quia verò naturale est singularibus terminis, vt subiiciantur, is maximè ac præcipuè dicitur Expositorius Syllogismus, qui in Tertia Figura struitur. Perpetuò enim medius Terminus in ea Figura subiicitur, vt patet ex dictis.

Syllog. Exp. quid. Expositorius Syllog. præcipuè struitur in 3. figura. Qua ratio ne differant. Expositorius Syllogismi à cæteris.

Ex iis quæ dicta sunt efficitur, vt generaliter hoc differant expositori Syllogismi ab iis quos hactenus tractauimus, quòd illi constant

2 Medio.

Medio Termine communi, hi Singularem. Si ergo expositorij Syllogismi non solum constiterint medio Termine Singularem, sed etiam utramque sumptionem habuerint singularem, duobus tantum modis in Prima Figura colligent, totidem in Tertia, & tribus in Secunda. Prior modus Primæ figuræ, ex utraque affirmante colligit Singularem affirmantem hoc pacto:

Soerates est sapiens,
Hic homo est Socrates,
Igitur hic homo est sapiens.

POSTERIOR ex propositione negante & Assumptione affirmante colligit singularem negantem hoc pacto:

Socrates non colit multos Deos,
Hic Philosophus est Socrates,
Igitur hic Philosophus non colit multos Deos.

PRIMVS est Secundæ ex utraque affirmante colligit singularem affirmantem, vt:

Marcus Tullius est Cicero,
Hic homo est Cicero,
Igitur hic homo est Marcus Tullius.

SECUNDVS ex propositione negante & Assumptione affirmante colligit singularem negantem:

Demosthenes non est Cicero,
Hic orator est Cicero,
Igitur hic Orator non est Demosthenes.

TERTVS ex propositione affirmante & Assumptione negante colligit singularem negantem:

Socrates est filius Sophronisci,
Plato non est filius Sophronisci,
Igitur Plato non est Socrates.

PRIOR tertiæ, ex utraque affirmante colligit particularem affirmantem hoc pacto:

Socrates est sapiens,
Socrates est pauper,
Igitur quidam pauper est sapiens.

POSTERIOR ex propositione negante & Assumptione affirmante colligit particularem negantem, hoc modo:

Cræsus non est sapiens,
Cræsus est diues,
Igitur quidam diues non est sapiens.

SI tamen in hac figura minus extremum fuerit singulare, licebit priori modo concludere singularem affirmantem. Posteriori autem singularem negantem, quod facile est exemplis cernere. Si autem expositorij Syllogismi solum medium terminum habuerint singularem, in prima quidem figura totidem erunt modi, quot in Syllogismis ex medio communi, nec ab illis different, nisi quod necessariò habebunt maiores singulares ratione medii, quod in maiore subiicitur. Exempla facile occurrent.

Expositorij ex solo medio singulari.

Prima Figura.

IN

IN Secunda verò præter quatuor vulgatos modos negatiuè concludentes, quorum exempla statim sese offerunt, alii quatuor ex utraque affirmatiua affirmatiuè colligentes reperientur, quorum primus ex utraque Vniuersali colligit Vniuersalem, vt si dicas:

Omne Astrum efficiens diem, est hic sol,
Omnis planeta, qui est in quarto cælo, est hic Sol,
Igitur omnis planeta, qui est in quarto cælo, est astrum efficiens diem.

SECUNDVS ex propositione vniuersali & Assumptione particulari concludit particularem. Tertius ex propositione particulari & Assumptione vniuersali, Vniuersalem. Quartus ex utraque particulari, particularem. Quod non est difficile exemplis illustrare.

AT in tertia figura numquam plures sunt, quàm duo modi, quos iam tradidimus. Illud tamen obiter admonuerimus, hoc Syllogismorum genere ex utraque sumptione particulari, aliquid in secunda figura ex vi formæ concludi, itemque ex particulari colligi Vniuersalem: id quod supra animaduertendum diximus.

Tertia.

QUATVOR modi huiusmodi Syllogismorum affirmatiuè concludentes in secunda figura, possunt reuocari ad modos primæ, solius maioris conuersione. Primus quidem & tertius ad primum, secundus verò & quartus, ad tertium. Possunt etiam probari per deductionem ad incommodum, primus & tertius in Bocardo, secundus & quartus, in Ferison. Nam ex Contradictorio conclusionis cuiusque modi, assumpta minore colligitur immediatè contrarium, aut contradictorium maioris, modo ponas singularem negatiuam conuerti in Vniuersalem negatiuam, quod in hac ratione colliges. Socrates non est albus, ergo nullum album est Socrates. Nam si aliquid album est Socrates, Socrates quoque est albus quod contradicit primæ enuntiationi. Hæc dicta sint prouectis, ne quis fortè minus atterè rem considerans hosce modos inficietur. Nam alioqui fortasse non indigent probatione, quia diligenter animaduertenti videntur per se noti, vt mox dicetur. Tantum abest, vt cum expositorij sint, per Bocardo & Ferison, qui per expositorios confirmantur, probari debeant.

Quod expositorij Syllogismi sint perfecti, ac per se euidentes.

CAPVT XXIV.

IDENTVR autem omnes Syllogismi expositorij habere necessitatem colligendi per se notam & perspicuam, ac proinde esse perfecti, quia constant medio termino, siue argumento singulari, qui est maximè vnus, & proximè exercet vim illorum principiorum per se euidentium. Quæcumque sunt eadem vni, tertio sunt eadem inter se. Quæcumque ita sūt ad aliquid tertium affecta, vt alterum sit idem illi, alterum nō idem, nō sunt eadem in ter se: in quibus nomine Tertii, potissimum intelligitur aliquid singulare.

Principia per se nota quorū vis proximè exercetur in Expositorijs Syllog.

Cur dicantur demonstrationes sensibiles.

MERITO ergo huiusmodi Syllogismi dicti sunt expositorij, quia sunt aded perspicui & euidentes, vt rem ipsam sensibus exponere videantur. Vnde etiam fit, vt non abs re Demonstrationes sensibiles appellari soleant.

Cur expositorij Syllogismi hoc nomine appellentur.

SED

Obiectio.

SED contra hæc sic liceat argumentari. Hæ sunt vitiosæ ac fallaces argumentationes: Essentia diuina est Pater, Essentia diuina est Filius, ergo Filius est Pater, Pater non est Filius, Pater est essentia diuina, ergo Essentia diuina non est Filius: & tamen hi modi, traditi sunt in tertia figura, cum hi termini, Essentia diuina & Pater, in diuinis sint singulares: igitur perperam traditi videntur. Respondebis tamen nomine medii Termini singularis, quo Syllogismus Expositorius propositum confirmat, intelligendum esse eum, qui accipitur pro aliqua re indiuidua, quæ nec est plures res, nec est idem re cum ea, quæ est plures res: sic enim intellecto nomine Tertij, perspicua sūt duo illa principia, quæ attulimus; alioqui non parum habent ambiguitatis: at hunc terminum, Essentia diuina, accipi pro quadam re indiuidua, hoc est, pro ipsa Deitate, quæ tamē est plures res, id est, plura supposita diuina: & hunc terminum Pater, in diuinis accipi pro quadam re indiuidua, hoc est, pro prima persona Trinitatis, quæ tamen est idem re cum Essentia diuina, quæ est plures res. Non cernuntur ergo modi supradicti in propositis argumentationibus: quamquam Aristoteles nullum terminum singularem negaret posse esse medium terminum Syllogismi Expositorij, quia lumine fidei minimè illustratus, nullā cogitabat rem singularem, quæ simul esset plures res. Vnde apud ipsum duo illa principia habentur per se nota, accepto nomine Tertij, pro quacumque re singulari.

De Probatione ostensiuâ imperfectorum Syllogismorum.

CAPVT XXV.

NIS ergo positus, facile erit intelligere, quo pacto necessitas colligendi Imperfectorum Syllogismorum per perfectos confirmetur. Quamquam enim satis ea probari possit ex eo, quod, eadem forma retenta, in nulla materia reperiri potest Antecedens verum & Consequens falsum, tamen compendiosior hæc via est ac securior: siquidem nemo est, qui materias omnes possit percurrere: ex quo fit vt numquam animus dubitantis quiescat, donec imperfectam ratiocinationem per perfectam ac per se euentem comprobet. Itaque prima confirmatio fiet Cōuersionis interuentu: Altera per euentem deductionem ad id, quod fieri nequit: Tertia per expositionem.

*Tria confirmatio-
num genera.*

*Confirmatio
per conuersio-
nem: seu ostē-
sua.*

*Quo principio
nitatur pro-
batio ostē-
sua.*

CONFIRMATIO per conuersionem (quæ ostensiuâ probatio, & Ostensiuâ reductio imperfectorum ad perfectos appellari solet) tunc fit, cum ex sumptionibus Imperfecti Syllogismi, aut sine vlla Conuersione, aut Conuersione vtriusque alteriũve dumtaxat, per Syllogismum aliquem perfectum colligitur Conclusio imperfecti, aut Conuersa eius, ex qua tandem ipsa per conuersionem efficitur. Quia enim quicquid sequitur ex Consequente, sequitur ex Antecedente, vt supra diximus: Conclusio, quæ ex sumptionibus Syllogismi perfecti collecta fuerit, ex sumptionibus etiam imperfecti, ex quibus illæ efficiuntur, concludi comperietur. Hac ratione probantur omnes imperfecti Syllogismi, præterquam Baroco & Bocardo, vt in progressu apertum erit.

BARALIPTON igitur, qui est imperfectorum primus modus, sic probatur. Ex sumptionibus eius sine vlla conuersione colligitur in Bar

*Ab Alex.
Pri. 2. & ab
alijs.*

*Quinam Syl-
logismi ostē-
sue confir-
meantur.*

in Barbara Cōclusio Vniuersalis affirmatiua, ex qua tandem per Conuersionem per accidens, efficitur Conclusio indirectè collecta. Exercentur ista hoc modo. Dicat aliquis, nihil colligere hunc syllogismum in Baralipton:

Omne animal est substantia,
Et omnis homo est animal,
Igitur quædam substantia est homo.

TUNC ego, confecto ex sumptionibus eiusdem Syllogismi Syllogismo perfecto, sic probabo consequentiam:

Omne animal est substantia,
Et omnis homo est animal,
Igitur omnis homo est substantia.

Tu sic:

Omnis homo est substantia,
Igitur quædam substantia est homo.

ERGO ex primo Antecedente necessario sequitur postremum Consequens in Baralipton, vt dictum est.

EADEM arte vtēris in probatione duorum modorum sequētium, vt pote Celantes & Dabitis, per Celarent & Darij, nisi quod Conclusiones immediatè collectæ in Celarent & Darij, simpliciter conuertendæ sunt. Itaque tres primi imperfecti modi non alia Conuersione probantur, quàm Conclusionis perfecti Syllogismi.

FAPESMO vero probatur Conuersione per Accidens Maioris, & Simplici Minoris, & illatione suæ Conclusionis in Ferio. Quod ita intelliges. Neget aliquis necessitatem colligendi huius Syllogismi in Fapesmo:

1. Pri. 6.

Omne animal est substantia,
Et nullus lapis est animal,
Igitur quædam substantia non est lapis.
Tunc ego sic probabo Consequentionem:
Omne animal est substantia,
Et nullus lapis est animal,
Igitur quædam substantia est animal, Et nullum animal est lapis.

Iam sic,

Quædam substantia est animal,
Et nullum animal est lapis,
Igitur quædam substantia non est lapis.

ERGO ex primo Antecedente necessario sequitur in Fapesmo extremum Consequens.

FRISESOMORVM eodem modo probatur, quo Fapesmo, nisi quod maior conuertitur simpliciter.

CESARE probatur Conuersione Simplici maioris, & illatione suæ Conclusionis in Celarent.

CAMESTRES probatur Conuersione simplici minoris, & illatione Conuersæ suæ Conclusionis in Celarent, & huius Simplici Conuersione.

1. Pri. 5.

FESTINO probatur simplici Conuersione maioris, & Illatione suæ Conclusionis in Ferio.

BAROCO non potest probari interuentu Conuersionis, quia minor, cum sit Particularis Negatiua, Conuerti non potest: maior autem, cum sit Affirmatiua, non Couertitur, nisi in Particularem, ex qua cum altera particulari nihil colligitur.

l. Prio. 6.

DARAPTI probatur Conuersione per Accidens minoris, & Illatione suæ conclusionis in Darij.

FELAPTON Conuersione etiam per Accidens minoris, sed Illatione suæ conclusionis in Ferio.

DISAMIS, Conuersione Simplici maioris, & Illatione conuersæ suæ Conclusionis in Darij, & huius simplici conuersione.

DATISI Conuersione Simplici minoris, & Illatione suæ conclusionis in Darij.

BOCARDO non probatur interueniente Conuersione, quia maior non Conuertitur: Minor autem Couertitur in solam particularem, ex qua cum altera Particulari nihil efficitur.

FERISON denique probatur Conuersione Simplici minoris, & Illatione suæ Conclusionis in tertio.

MERITO autem hæc probatio dicitur reductio ostensua Syllogismorum Imperfectorum ad perfectos, quia semper hac arte ex Sumptionibus Imperfecti Syllogismi, struitur perfectus, colligens immediate eandem Conclusionem, aut Conuersam eius, quod utique non fit in probatione per deductionem ad Impossible, vt patebit.

Cur hæc probatio dicatur reductio imperfectionum Syl. ad perfectos.

Detegitur Artificium, quo vocabula Imperfectorum Modorum indicant eandem probationem. CAP. XXVI.

SVNT autem nomina horum modorum adeo artificiosè composita, vt quo pacto quisque probandus sit, appositè & ingeniosè significant. Nam litteræ à quibus vocabula incipiunt, vt pote. B, C, D, F, significant per quem modum perfectum, quisque Imperfectus probandus sit. B, namque significat probandum esse per Barbara: C, per Celarè: D, per Darii: & F, per Ferio: S, verò significat Enunciationem, quam designat vocalis præcedens, conuertendam esse simpliciter: P, autem per Accidens. Verum aduerte, has duas litteras, cum designant conclusionem esse conuertendam, non significare conuersionem conclusionum esse conuertendam, non significare conuersionem conclusionis Imperfecti Syllogismi, sed Perfecti, qui ex Imperfecto struitur, vt patet ex dictis. Iam M, significat mutationem maioris in minorem, & minoris in maiorem, quam Præmissarum transpositionem vocant, fit autem hæc Transpositio in redigendis quatuor modis, Fapesmo, Frisefomo. Camestres & Disamis, quia in Prima Figura, nec minor potest esse negatiua, vt in tribus prioribus, nec maior particularis, vt in quarto: cæterum huiusmodi commutatio, non est intelligenda secundum situm partium orationis (hæc enim non est necessaria, cum sæpe in Prima Figura, maior propositio posteriorem locum, minor priorem obtineat) sed secundum naturam. Poterat sanè significatio huius.

Hic variat aliquantū significatio harum litterarū.

Poterat significatio M præmitti.

quæ Sumptio Imperfecti Syllogismi fiat Maior in Perfecto quæ Minor. Denique C, post primam syllabam in dictione positum, significat Modum talem non Ostensiuè, seu Directo confirmari posse, sed Deductione ad Impossible, sumpta videlicet Contradicente Conclusionis in Syllogismo Perfecto loco illius Sumptionis, quæ designatur per Vocalem præcedentem, vt statim patebit. Atque idcirco in duobus tantum Modis inuenitur, in Baroco nimirum, & Bocardo.

De Probatione Syllogismorum Imperfectorum per Deductionem ad Impossible. CAPVT XXVII.

PROBATIO autem Imperfectorum Syllogismorum per euidenter Deductionem ad Impossible (quæ Reductio per Impossible vocatur) tunc fit, cum ex Sumptionibus Syllogismi imperfecti, & Contradicente Conclusionis, colliguntur per Syllogismum Perfectum, & aliam quandam vnā, aut alteram euidenter Consequentiam, duæ Contradictentes, aut contrariæ enuntiationes. Cogit enim hæc Probatio aduersarium, nunquam negare Conclusionem Imperfecti Syllogismi admissis Sumptionibus, ac proinde nunquam inficiari necessitatem talis Consecutionis, ne tantam absurditatem admittere cogatur. Exempli causa, dicat aliquis Syllogismum in Baralipton non necessariò concludere ac proinde nullum sequi incommodum, si detur in eo Antecedens verum, & Consequens falsum. Me autem petente, vt det ita esse, annuat ille dicatque:

Omne animal est substantia,
& omnis homo est animal,
& tamen non aliqua substantia est homo,
seu, quod idem valet, nulla substantia est homo.

TVM ego ex datis ab homine, colligam vno Syllogismo Perfecto, & duabus aliis euidenter Consequutionibus duas Contrarias enuntiationes, hoc modo:

Nulla substantia est homo, vt ais,
& omne animal est substantia, vt dixisti,
Igitur nullum animal est homo.

Iam sic,
Nullum animal est homo,
Igitur nullus homo est animal.

At
Omnis homo est animal (vt dixeras)
Igitur nullus homo est animal, & omnis homo est animal:
Quæ quidem sunt contrariæ enuntiationes.

COLLEGI ergo euidenter ex dictis illius, duas contrarias simul veras, ex quibus etiam euidenter colligi possunt duæ contradictoriæ. Hæc collectio, vt vides, etsi non Directo ostendit perperam illum negasse conclusionem admissis Sumptionibus, tamen ex hypothesi id probat, ex hoc nimirum communi Principio, quod omnes disputantes tacitè ponunt, Id Possibile non esse, ex quo Impossible aliquid consequi deprehenditur.

Quo pacto fiat hæc probatio.

Principiū cui hæc probatio innitur.

Omnes imperfecti Syllogismi per deductionem ad impossibile probari possunt. Ex quibus sumptionibus extruendus sit Syllogismus ad impossibile.

TRIA igitur hic aduerte. Primum, hoc probationis genere quemlibet Imperfectum Syllogismum probari posse per aliquem Perfectum. Alterum, ex Contradicente Conclusionis cum altera Sumptione Imperfecti, extruendum esse Antecedens Perfecti: ex Conclusionem autem Perfecti, aut eius Conuertente cum altera sumptione imperfecti, extruendum esse Antecedens extremae Consequentiae. Tertium, in probatione Imperfectorum prima praterquam modi Celantes, Contradicentem Conclusionis Imperfecti, faciendam esse Maiorem Perfecti, & maiorem imperfecti minorem: in probando autem modo Celantes, Contradicentem Conclusionis Imperfecti, faciendam esse Minorem Perfecti, & Minorem Imperfecti maiorem. At vero in probandis Modis Secunda Figura, Contradictorium Conclusionis faciendum esse Minorem, relicta eadem Maiore & in probandis Modis Tertia, faciendum esse Maiorem relicta eadem Minore.

QUANQUAM verò his obseruatis perfacile sit intelligere, quo perfecto Modo Imperfectus quisque confirmetur, tamen vt multo etiam sit facilius, accipe hunc versum:

Phabifer axis obit terras aethraeque quotannis

Dictiones quarum admodum nitu facilius fiat huiusmodi probatio.

CVIVS primae duae dictiones inseruiunt Primae Figurae: duae sequentes, Secundae: duae extremae, Tertiae. In quibus haec quattuor vocales, A, E, I, O, sunt obseruandae, quia haec designant Conclusiones quatuor Modorum Perfectorum, ac proinde quatuor Perfectos Modos, quibus Imperfecti, hoc probationis genere confirmandi sunt. A, significat Barbara: E, Celarent: I, Darii: O, Ferio. Non est tamen habenda ratio Vocalium, à quibus diptongi incipiunt. Prima igitur dictio significat, ex tribus primis Imperfectis Modis Primae Figurae primū probari per Celarent. Secundum per Darii: Tertium rursus per Celarent, Secunda verò, significat ex duobus sequentibus, Fapesmo scilicet, & Frisefomorum, priorem probari per Barbara, posteriorem per Darii. Ex quibus intelliges quid caeterae dictiones significant. Haec de probatione Imperfectorum Syllogismorum per euidenter Deductionem ad Impossibile, quae mihi non admodum proprie videtur dici Reductio Imperfectorum ad Perfectos, quoniam hac arte ex Sumptionibus imperfecti, non struitur Perfectus eandem conclusionem colligens, sed ex contradicente Conclusionis cum altera Sumptionum concludens Contrariam, aut Contradicentem alterius.

Non admodum proprie dicitur hac probatio Reductio.

De Probatione Imperfectorum Syllogismorum per Expositionem.

CAPVT XXV III.

Duobus modis sit probatio per Expos. Syllogif. Principium cuius probatio immittitur.

PROBATIO denique Imperfectorum Syllogismorum per Expositionem (qua Aristoteles confirmat necessitatem concludendi Syllogismorum Tertiae Figurae) duobus modis fieri potest. Vno quidem euidenter concludendo ex Sumptionibus Syllogismi Imperfecti Sumptiones Syllogismi Expositorii, ex quibus Conclusio imperfecti colligatur. Quia enim quicquid sequitur ex consequente, sequitur ex Antecedente, Conclusio, quae ex sumptionibus

tionibus Syllogismi Expositorij collecta fuerit, ex Sumptionibus etiam Imperfecti, ex quibus illae efficiuntur, concludi comperientur. Exempli causa, quod hic Syllogismus in Darapti necessario concludat:

Omne animal est sensus capax,

Omne animal est corpus,

Igitur quoddam corpus est sensus capax.

Hoc pacto confirmari potest Expositorio Syllogismo:

Omne animal est sensus capax,

& Omne animal est corpus,

Igitur hoc animal est sensus capax,

& Hoc animal est corpus.

Tum sic.

Hoc animal est sensus capax,

Hoc animal est corpus,

Igitur quoddam corpus est sensus capax.

QUARE ex primo Antecedente necessario sequitur extremum Consequens in Darapti, vt diximus. Eodem pacto probari potest necessitas colligendi in modo Felapton.

ALIO modo fieri potest Expositoria probatio, non colligendo quidem ex sumptionibus Imperfecti Syllogismi, Sumptiones Expositorij, saepe enim colligi non possunt, vt in caeteris quatuor Modis Tertiae Figurae: quia ex particulari Propositione non colligitur Singularis: sed sumendo sub Medio Termino aliquid Singulare, ratione cuius vera sit Particularis sumptio, & extruendo ex eiusmodi singulari Medio, ac eisdem Extremis similiter se habentibus secundum Affirmationem, & Negationem, Syllogismum Expositorium, qui eandem colligat Conclusionem. Verbi causa, si quis negauerit hunc Syllogismum in Disiunctis necessario concludere.

Alius modus probandi per Expositionem.

Quidam homo est Grammaticus,

Omnis homo est animal,

Igitur quoddam animal est Grammaticum.

Sic poterit necessitas Consecutionis hoc probationis genere confirmari, Sumo hominem aliquem singularem, ratione cuius verè dictum sit, aliquem hominem esse Grammaticum, vt pote Antonium, Tum conficio Expositorium Syllogismum hoc modo:

Antonius est Grammaticus,

Antonius est Animal,

Igitur quoddam animal est Grammaticum.

QUIA igitur quidam homo dicitur Grammaticus, ratione Antonij, efficitur, vt si ex eo quod Antonius est Grammaticus, & est animal, colligitur quoddam animal esse Grammaticum, eadem conclusio colligatur ex eo quod quidam homo est Grammaticus, & omnis homo est animal. Hoc pacto probantur per expositionem reliqui quatuor Modi Tertiae Figurae: quod facile est exemplis ostendere. De probatione igitur Modorum Tertiae Figurae per Expositionem, haec satis sint.

SED insturget quis contra ea quae diximus, argumentabiturque hoc modo, Hic syllogismus.

Obiectio.

Aliquis oculus necessarius est ad videndum,

Omnis oculus est pars capitis,

Igitur aliqua pars capitis necessaria est ad videndum.

Hic syllogismus, inquit, est in Disamis, & tamen non potest probari Expositione, igitur non rectè dictum est, omnes Syllogismos Tertiae Figuræ hoc probationis genere posse probari. Confirmabit autè propositionem hac ratione, Quia sub Medio termino huius Syllogismi non potest colligi, aut accipi aliquid singulare, ratione cuius Maior propositio sit vera: quandoquidem nec dexter oculus meus (exempli causa) necessarius mihi est ad videndum, cum sinistro cernere possim, nec sinister, cum dextro possim aspicere. Dices tamen Maiorem propositionem propositi Syllogismi duplicem sensum habere posse, disiunctiuum & disiunctum: Disiunctiuus est huiusmodi, Hic oculus necessarius est ad videndum, aut ille oculus necessarius est ad videndum: quo quidem pacto propositio est falsa, quia vtraque pars Disiunctionis falsa est: Disiunctus sic habet, Hic oculus, aut hic necessarius est ad videndum: qui sensus haud dubiè verus est, quandoquidem indifferèter, ac indeterminatè alter oculus est ad videndum necessarius, Si ergo Maior propositio Disiunctiuum habet sensum, vt à recentioribus Dialecticis ex forma sua habere iudicatur, Syllogismus est in Disamis: sed ipsa est falsa, quo fit vt non liceat sub subiecto eius colligere, aut sumere aliquid singulare, cui conueniat prædicatum. Si verò ei concedamus sensum Disiunctum, vt populari sermone habere videtur, erit illa quidem vera: sed non efficiet Syllogismum, particularis enim propositio quæ ad Syllogismum assumitur, imò quæ propriè, ac simpliciter Particularis dicitur, Disiunctiuum sensum habere debet. De sensu autem Disiunctiuo, & Disiuncto ad finem harum Institutionum nonnihil amplius dicemus.

De Modalibus syllogismis.

CAP. XXX.

Quem sensum habere debeat particularis propositio in Syllogismo. lib. 8.

DIXIT hæcenus de Materia & Forma Absolutorum Syllogismorum, nunc quæ sit Materia & Forma Modalium quàm potèterò breuissimè docebo. Materia cuiusque, quemadmodum de Absolutis diximus, duplex: propinqua & Remota. Propinqua sunt duæ propositiones modales, aut altera Modalis, altera Absoluta, vt cernere licet in his Syllogismis:

Necesse est omne animal esse substantiam,

Necesse omnem hominem esse animal,

Igitur necesse est omnem hominem esse substantiam.

Necesse est omnem Virtutem esse qualitatem,

Omnis Iustitia est Virtus,

Igitur necesse est omnem Iustitiam esse qualitatem.

Materia remota Modal. Syllog.

POSSVNT QVE ad structuram Modalium Syllogismorum, non solum Modales propositiones cum Absolutis: sed etiam Modales cum Modalibus multifariam permisceri. Remota verò Materia sunt tres Termini: in quibus quidem non numeratur Modus. Itaque vt Modus

in Conuersione Modalium non numeratur inter prædicata & subiecta, sic in Syllogismis Modalibus non numeratur in Terminis.

DENIQUE Forma Modalium Syllogismorum ex Figura etiam & modo constat, quemadmodum & absolutorum. Estq; in vtroque genere triplex Figura, At verò modi cõcludendi non iidem sunt in omnibus. Quæquam enim Syllogismo quorû vtraq; Sumptio est ex Necessario, eisdè illis Modis colligant cõclusiones ex Necessario, quibus Absoluti colligunt Absolutas, id quod nullò negotio experieris, in reliquis tamen tanta est varietas, vt meritò à nobis hoc loco sint prætermittendi.

Modi nò iidem sunt in omnibus Syllog. Modalibus, atque absolutis.

De Syllogismis ex Obliquis.

CAP. XXX.

SED antequam Syllogismi Simplicis, Facultates, seu potestates ab Aristotele traditas referam, breuiter de Syllogismis, qui ex Terminis Obliquis constant: quia nonnihil exhibent negotij dicendum arbitror, Quatuor itaque Documenta video fere obseruari in examine huiusmodi Syllogismorum.

PRIMUM est, In Modis affirmatiuè concludentibus si altera tantum sumptio fuerit ex obliquo, aptè efficietur conclusio ex Obliquo, modo hac duo obserues: Alterum, vt Extremum Obliquum antecedente sit obliquum in consequente: Alterum, vt cum Medium fuerit Obliquum in vna sumptione, Extremum alterius Sumptionis sit Obliquum in conclusione, Exempla:

Omnis potestas est à Deo,

Regnum est potestas,

Igitur regnum est à Deo.

Omnis virtus est honestas,

In omni-probo est virtus,

Igitur in omni-probo est honestas.

Contrariorum eadem est scientia,

Sanitas & morbus sunt contraria.

Igitur sanitatis & morbi eadem est scientia.

Omne vitium est malum,

Quædam appetitio est vitij,

Igitur quædam appetitio est mali:

SECVNDVM in Modis Negatiuè concludentibus, si Affirmatiua tantum fuerit ex Obliquo, nulla conclusio efficietur, siue ex Rectis, siue ex Obliquo. Si vero sola Negatiua ex Obliquo fuerit, efficietur conclusio ex Obliquo, obseruatis duabus animaduersionibus superioris Documenti. Verbi causa, Rationationes in hac oratione comprehensæ nihil colligunt:

Nullus sol est animal, Omnis equus est solus,

Igitur Nullus equus est animal,

Hæ verò rectè concludunt.

Nullum vitium est in Deo,

Omnis acceptio personarum est vitium,

Igitur nulla acceptio personarum est in Deo.

Omnis pax est tranquilla libertas,

Impio non est tranquilla libertas,

Igitur impio non est pax.

Nulli mortali est impune peccare,
 Omnis rex est mortalis,
 Igitur nulli regi est impugne peccare.
 Omnis pietas est virtus,
 Nulla reprehensio est virtutis,
 Igitur nulla reprehensio est pietatis.

TERTIVM, In Modis Affirmatiue concludentibus, si amba Sumptiones fuerint ex Medio Obliquo, aut utraque ex Obliquo Extremo, nulla conclusio efficietur, siue ex Rectis, siue ex Obliquo. Hæc siquidem sunt ineptæ Ratiocinationes:

Cuique homini inest intellectus,
 Cuique homini inest sensus,
 Igitur sensus est intellectus.
 Cuiusque Regis est distribuere Magistratus,
 Parasitus est Regis,
 Igitur Parasiti est distribuere Magistratus.
 Omnis loquutio est à lingua,
 Omnis loquutio est à gutture,
 Igitur guttur est lingua, vel igitur guttur est à lingua.

QUARTVM. In modis Negatiue concludentibus, si amba fuerint ex Medio Obliquo, aut utraque ex Obliquo extremo, efficietur conclusio ex Rectis, vt si dicas,

Nulla fides regni sociis,
 Confabulatio est regni sociis,
 Igitur confabulatio non est fides.
 Nullius iustitiæ est contemnere mortis pericula,
 Cuiusdam virtutis est contemnere mortis pericula,
 Igitur quædam virtus non est iustitia.

Hæc ferè videntur obseruari partim ab Aristotele dicta, partim à posterioribus adiecta. Securius tamen putauerim, Præceptum illud Aristot. quo iubet in Resolutione, atque examine huiusmodi Syllogismorum, reuocare propositiones ex Obliquis ad propositiones ex Rectis, non mutato sensu propositionum. Hoc enim si fiat, facile iudicare quisque poterit an Syllogismus ex Obliquis aptè concludat an non. Nam si propositiones ex Rectis habentes eundem sensum, effecerint Conclusionem, quæ idem significet atque illa, quæ Syllogismo ex Obliquis colligebatur, aptè concludere dicendus erit Syllogismus ex Obliquis, sin minus, vitiosa erit Ratiocinatio.

Hoc igitur vt fiat, aliquando loco Casus Obliqui ponendus est Rectus eiusdem nominis, in eadem aliquantulum reliqua oratione, vt si sensum illius propositionis, Contrariorum eadem est scièntia, hoc modo exprimas, Contraria sunt res, quarum eadem est scièntia: vel hoc modo, Contraria cadunt sub eadem scièntia, Aliquando vera ex sensu. n. Enuntiationis eliciendus est Rectus alterius nominis, cui adiungatur idem Obliquus, aut alius qui eundem sensum efficiat, vt id, quod dictum est. Omnis potestas est donum à Deo; dicas hoc modo, omnis potestas est à Deo, vel donum Dei. His ergo & aliis modis reuocare poteris

poteris propositiones ex Obliquis ad propositiones ex Rectis, vt intelligas sit ne apta, vel vitiosa consequutio cuiusque propositi Syllogismi ex Obliquis.

De quibusdam Syllogismorum Facultatibus. CAP. XXXI.

2. Lib. Pri. à cap. 1. vsque ad 18. Prima potestas.

EX Facultates, seu potestates Syllogismorum simplicium tradit Aristoteles.

PRIMA est, Plura concludendi. Qui enim infert Subalternantem, potest etiam inferre Subalternatam, & qui colligit Conuersam, potest colligere Conuertentem. Amplius extenditur hæc potestas ab Aristotele, sed hæc dixisse satis sit hoc loco.

Secunda.

SECUNDA potestas est, Vera ex Falsis colligendi. Nam eadem Ratiocinationis forma, qua ex Veris Verū colligimus, possumus ex Falsis Verum idem concludere, id quod ex supra dictis facile intelliges.

Tertia.

TERTIA est, Circulariter, seu in orbem Ratiocinandi. Quod tum fit, cum ex eadem Conclusionem, & Conuertente alterius Sumptionis, altera Sumptio Colligitur, verbi causa, si dicas: Omne quod est risus capax, est fletus capax, omnis homo est risus capax, igitur omnis homo est fletus capax: ex Conclusionem quidem cum conuertente Maioris, colliges Maiorem, ex eadem verò Conclusionem cum conuertente Minoris, colliges Minorem. Dices enim: Omnis homo est fletus capax, omne fletus capax, est risus capax, igitur omnis homo est risus capax. Et rursus: Omnis homo est fletus capax, omne risus capax est homo, igitur omne risus capax, est fletus capax. Hic Conuersio, latè accipitur, vt scilicet complectitur Reciprocationem simplicem ex vi materiæ, quæ quidem fit inter terminos conuertibiles, hoc est, qui de se inuicè vniuersali affirmatione dicuntur, quales sunt ij ex quibus nunc propositi Syllogismi cõfecti sunt. Vnde fit, vt perfecta Circulatio, hoc est, qua vtraque Sumptio concluditur, in Barbara duntaxat fieri possit.

Conuersio latè accepta.

Quarta.

QUARTA est, Conuersiue Ratiocinandi, Quod tunc potissimum fieri docet Aristoteles, cum ex contradictorio Conclusionem, cum altera Sumptionum, colligitur cõtradictorium alterius sumptionis. Hoc modo diximus supra, probari posse omnes Imperfectos Syllogismos.

2. Lib. 6. cap. 27.

Quinta. Loco iam citato.

QUINTA est, Ratiocinandi per impossibile, quod quo pacto fiat, superius diximus, cum de Syllogismo ducente ad Impossibile, disseruimus. Differt autem hæc Potestas à superiori, quod illa requirit cõfectum prius Syllogismum, vt sumat Contradictorium conclusionem cum altera Sumptionum, hæc solum ponit negatiuam esse aliquam veram propositionem, cuius Contradicentem cum aliqua perspicuè vera propositione accipit.

Sexta.

SEXTA est, Ratiocinandi ex Oppositis, quod tunc fit, cum ex duabus Contrariis, aut contradictoriis, concludimus enuntiationem, in qua inde de seipso, negetur vt si dicas: Omnis homo est animal, & nullus homo est animal, igitur nullus homo est homo. Nullus lapis est sensus particeps: quidam lapis est sensus particeps, igitur quidam lapis non est lapis. Est autem hoc Ratiocinandi genus accommodatissimum ad reuincendos eos, qui per proteruiam, oppositas propositiones admittunt.

tunt. Hæc de Syllogismis Simplicibus seu Categoricalis videntur satis, nunc de Coniunctis aliquid dicamus.

De Syllogismis Coniunctis sine Hypotheticis. CAP. XXXII.

Ex Cicr. in Top & Boet. in li. de Syll. hypot. & D. Thom. opusc. 48. tr. de Syll. cap. 16. & sequentibus & Auenr. 1. Pri. ad cap. 32. Maior. Minor. De quibus Syll. Hypot. agendum.

SYLLOGISMVS Coniunctus, seu Hypotheticus, is esse definitur, qui ex vna principali propositione Coniuncta, & altera quadam sine Coniuncta sine Simpliciter minus principali, conclusionem colligit, vt, Socrates si est virtute præditus, est laude dignus, si autem est iustus, est virtute præditus, igitur si est iustus est laude dignus. Si Sol lucet, dies est, Sol autem lucet dies igitur est. Si Sol lucet, dies est, nõ est autem dies, igitur Sol nõ lucet. Principalis propositio dicitur apud Boëtium, & Maior, & Propositio, & Sumptum, Minus principalis, tum Minor tum Assumptio. Quanquam verò Minor & Conclusio, tũ Categoricalia, tum Hypotheticæ esse possint, nos tamen in præsentia de iis tantum Hypotheticis Syllogismis differimus: qui ex Minore ac Conclusionem Categoricalis conficiuntur: Sunt enim Simpliciores, qua de causa illos etiam omittimus, in quibus Maior propositio constat pluribus, quàm duabus Categoricalis, Triplex est igitur Syllogismus Coniunctus, Conditionalis, Copulatiuus, & Disiunctiuus, ratione videlicet Maioris propositionis, quæ triplex esse potest, Conditionalis, Copulatiua, & Disiunctiua, de quibus supra dictum est.

Triplex Syllog. Hypot. seu Coniunctus.

Condi. on. Syll. duplex Figura. In singulis Figuris sunt 4 modi. Modi prima Figura.

CONDITIONALIVM duplex Figura esse dicitur, Prior est, cum ponitur Antecedens propositionis, vt ponatur Consequens. Posterior, cum tollitur Consequens, vt tollatur Antecedens, Vtriusque sunt paulò antè allata exempla. Modi singularum sunt quatuor. Aut enim tam Antecedens, quàm Consequens affirmant, vt, Si Sol lucet, dies est, at Sol lucet ergo est dies. Aut vtrumque negat, vt Si Sol non lucet, non est dies, at Sol non lucet, ergo non est dies: Aut Antecedens affirmat, Consequens negat, vt, Si Sol lucet, ergo non est nox, at Sol lucet, ergo non est nox, Aux Antecedens negat, & Consequens affirmat, vt Si Sol non lucet nox est, at Sol non lucet, nox igitur est. Atque hi sunt Primæ figuræ. Secundæ autem sunt huiusmodi, Si Sol lucet dies est, At non est dies, igitur Sol non lucet: Si Sol non lucet, non est dies, ergo Sol lucet: Si Sol lucet, non est nox, at est nox, igitur Sol non lucet: Si Sol non lucet, nox est, non est autem nox, igitur Sol lucet. De Conditionalibus Negatiuis, in quibus nimirum Conditionalis particula negatur, nihil in præsentia dicemus, quia ferè non sunt in vsu.

Modi secundæ Figura.

COPVLATIVI autem affirmatiui, hoc est, in quibus copulatiua coniunctio non negatur, nulli sunt. Si enim ita dicas Socrates est philosophus, & est bonus vir: igitur est philosophus, vel igitur est bonus vir, non feceris Syllogismos, sed Enthymemata quædam conditionaliu Syllogismorum: in quibus videntur deesse hæc Maiores propositiones, Si Socrates est philosophus, & est bonus vir, est philosophus, Si Socrates est philosophus & est bonus vir, est bonus vir.

Copulatiuorũ negatiuorum vna est figura.

IN Negatiuis autem vna tantum Figura esse videtur, in qua nimirum altera pars propositionis ponitur, vt altera tollatur. Exemplum. Non

Non & dies est, & nox est, Est autem dies, nox igitur non est: vel, Est autem nox, non est igitur dies. Nam qui alteram tollit, vt alteram ponat, non rectè concludit, vt si dicas: Non & Socrates deambulat & sedet, non deambulat autem, igitur sedet: vel, non sedet autem, igitur deambulat. Potest enim cubare. Huius generis tres sunt Modi, Aut enim vtraque pars propositionis affirmat, vt in proposito exemplo cernis: aut vtraque negat, vt si dicas: Non & Socrates non dormit, & non vigilat, non dormit autem, ergo vigilat: vel, non vigilat autem, ergo dormit: Aut altera pars affirmat, altera negat, vt si dicas: Non & Socrates deambulat, & non mouetur, deambulat autem, ergo mouetur: vel, non mouetur autem, ergo non deambulat. Idem modus erit, si prior pars propositionis neget, posterior affirmet, vt si diceres: Non & Socrates non mouetur & deambulat, non mouetur autem, ergo non deambulat: vel, deambulat autem, ergo mouetur. In his omnibus, vt dixi, subtrahata vna parte statim ponitur altera.

Vna subtrahata parte non statim ponitur altera. Tres modi copulati di negant.

IN Disiunctiuis denique Affirmatiuis, hoc est, in quibus Disiunctiua particula nõ negatur (reliquum etenim genus, vt minus vsurpatum omittimus) duplex est Figura, si modò Disiunctio sit ex Repugnantibus, quo pacto veteres de disiunctione loquuti sunt. Prior ponit alteram partem, vt alteram tollat; Posterior tollit alteram, vt alteram ponat. Modi singularum tres sunt. Aut enim vtraque pars propositionis affirmat, vt si dicas: Aut dies est, aut nox est, est autem dies, ergo non est nox: vel, est autem nox, ergo non est dies: aut vtraque negat, vt si dicas: Aut dies non est, aut nox non est, non est autem dies, ergo nox est: vel, non est autem nox, ergo dies. Aut altera pars affirmat, altera negat: vt, Aut dies est, aut Sol non lucet, dies autem est, ergo Sol lucet, &c. Atque hæc exempla ad priorem Figuram pertinent. Posterioris hæc sunt, Aut dies est, aut nox est, non est autem dies, ergo nox est: vel, non est autem nox, ergo dies: Aut dies non est, aut nox non est, est autem dies, ergo non est nox: vel, est autem nox, ergo non est dies: & sic in cæteris. Cum autem Disiunctio non est ex Repugnantibus: vt, Aut Miloni infidias fecit Clodius, aut Clodio Milo, sola Posterior Figura apta est. Nam si Disiunctio ex duabus partibus (de hac enim loquimur) est vera, altera autem pars est falsa, dubium non est, quin altera sit vera: alioqui tota propositio esset falsa. Non tamen si altera pars veræ Disiunctionis vera est, statim altera falsa erit, cum vtraque vera esse possit, vt ex iis, quæ supra diximus, perspicuum est. Hæc de Syllogismis Hypotheticis satis esse videntur. Reliqua enim ferè quæ in hac re dici possunt, spinosa admodum sunt & parum frugifera: quorum apud Boëtium latissimus patet campus. Reliquum est igitur, vt quoniam de Syllogismo iam diximus, cætera tria Argumentationum genera persequamur.

Disiunctiuorũ Syll. duplex Figura apud Veteres, eiusque tres modi. Modi prima Figura.

Modi secundæ Figura.

Li. 3. cap. 17.

De Enthymemate. CAP. XXXIII.

ENTHYMEMA dicitur apud Arist. Syllogismus Imperfectus, nõ ea quidem significatione, qua omnes qui non sunt per se notiae evidentes, dicuntur Imperfecti (quo pacto de Imperfectis Syllogismis superius loquuti sumus) sed alterius sumptionis prætermissione, Exemplum.

a 2. Pri. 27.

b Hoc lib. 6. cap. 21.

Virtus

Virtus est, qua nemo malè vti potest, Igitur Virtus est simpliciter bona.

Item:

Id quo nemo malè vti potest, est simpliciter bonum, Igitur Virtus est simpliciter bona.

In priori deest Propositio, in posteriori Assumptio.

Vnde Boëtius explicans quo pacto Enthymema dicatur Imperfectus Syllogismus, Enthymema, inquit, est oratio, in qua nõ omnibus antea propositionibus constitutis, infertur festinata conclusio. Quod verò Aristoteles adiungit, Enthymema esse ex Verisimilibus aut signis, ita accipiendum est, quasi frequētius ita accidat: Quia enim sapius Oratores, quàm Dialectici & Philosophi Enthymematis vtuntur, efficitur, vt ferè Enthymemata ex Verisimilibus aut Signis, quæ Oratoribus sunt familiaria, concludantur. Quia verò omnis Sentētia, teste Cicero, Enthymema vocatur, dicā quo pacto id intelligendū sit. Aristoteles secundo ad Theodectem libro ait, Sententiā esse Enuntiationem de re aliqua Vniuersali, quæ amplectenda sit, aut vitanda: atque hanc esse partem Enthymematis, nunc quidem Integrantem, veluti si dicas, Non est hominibus fouenda ira immortalis: nunc verò Subiectā, quæ verè est Enthymema, vt si dicas, Non est mortalibus, fouenda ira immortalis. Quod enim dicitur Mortalibus obiter inculcat Antecedens. Itaque Sententiæ, in quibus ratio obiter inseritur, sunt Enthymemata, Cæteras vel Conclusiones, vel Antecedentia tantū Enthymematū dicēda sunt. Sed vt Homerus, propter excellētiā, commune Poëtarum nomen effecit apud Græcos suum, sic, cum omnis Sententia (in qua ratio inseritur) Enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ ex Repugnātibz cōficitur, acutissima; sola hæc propriè nomen cōmune possidet: vt quem quis non accusat, damnat, Verum si ratio vocabuli habeatur, non modo omnis Sententia, sed etiam quæcumque mentis conceptio Enthymema appellari potest. Dicitur enim Enthymema; Quintiliano in terprete, Commentū & Cōmentatio: Boëtio verò Animi conceptio.

Quo nomine videtur hoc argumentationis genus appellatum, vt ab Exemplo, quod est alterum genus popularis Argumentationis, distingueretur. Exemplum enim ex re singulari sensui subiecta, contendit aliquid efficere: Enthymema verò ex ratione communi, quam animus apud se excogitat. Id quod Aristoteles docet: Per Exempla, inquit, & Fabulas, facilius discitur: Sunt etenim quæ explorata habeantur, & particularia sint. Enthymemata verò Demonstrationes sunt ex vniuersalibus, quæ minus quàm particularia nouimus, &c. Quo minus mihi sit vetisimile propterea hanc Argumentationis formulam, Enthymema fuisse nominatam, quod ἐν θυμῷ, hoc est in animo, maneat illa Sumptio, quæ prætermittitur, vt quidam volunt.

De Inductione. CAPVT XXXIIII.

Inductio est a Singularibus ad Vniuersalia progressio: vt, Omne animal nutritur, & omnis planta nutritur, igitur omne viuens nutritur: item nec Cræso Aurum, nec Vires Achilli, nec Demostheni,

mostheni Eloquentia, nec Alexandro Gloria, fœlicitatem asserre poterunt, & sic res habet in cæteris rebus caducis, nemo igitur est, qui in rebus cum tempore labentibus fœlix esse vnquam possit. Fit itaque Inductio tum Affirmando, tum Negando. Fit etiam non modò cum ex Singularibus ad Vniuersalia progredimur: sed etiam, cum quocumque genere Partium Totum cōcludimus, vt exemplis faciliè perspicias. Verum quæ a Singularibus ad Vniuersalia progreditur, præcipua est Inductio, modo nomine Singularium non tantum intelligas ea quæ verò Singularia sunt: sed etiam quæ minus Vniuersalia. Hoc Inductionis genus ea de causâ Socrati, vt primo auctori tribuit Aristot. quia Socrates primus quæsiuit ac definiuit Vniuersalia, quæ quidem ex Singularibus Inductione colligebat. Quam autem vim habeat Inductio, alio loco dicemus: Certè populari sensui est valde accommodata.

In ea tamen diligenter cuendum est, ne qua pars prætermittatur. Aut igitur omnes numeradæ sunt: aut si tam multæ existant, vt vel numerari omnino, vel faciliè, ac sine fastidio non possint, paucis quibusdam recensitis addenda sunt hæc verba; Et ita in reliquis, aut similia. Si verò huiusmodi verba addideris, Antecedensq; & Consequens eisdem præcisè terminis constiterint, tum demum Inductio erit Consequentia Formalis: vt si dicas, Hic ignis vrit, & ille ignis vrit & ita reliqui ignes, igitur omnis ignis vrit. Hoc enim pacto Antecedens & Consequens erunt duæ enuntiationes æquipollentes, vt patet ex supradictis, a quarum altera ad alteram est Formalis Consequentia, vt etiam ex dictis, perspicuum est. Sed vt verum fatear, huiusmodi Inductiones non sunt Argumentationes, vt ex hoc eodem libro colliges. Earum tamen inter Argumentationes mentionem fecimus: quia propter similitudinem quam habent cum iis Inductionibus, quæ Argumentationes sunt, & definiri simul & Argumentationes vocari cōsueuerunt.

De Exemplo. CAP. XXXV.

EXEMPLVM est oratio, in qua singulare aliquid ex vno, aut per paucis similibus confirmari contenditur. Hoc verò duplex est: Alterum rei gestæ auctoritate: Alterum fictæ & vt gestæ commemoratione nititur. Posterioris rursus duo sunt genera: Alterum dicitur Parabola, id est Collatio: Alterū Apologus. Exempla primi generis: Darius capta Ægypto statim in Græciam traiecit, ergo rex Persarum nisi arceatur Ægypto, in Græciam traiciet. Florentini ciuili dissidio Reipublicæ administrationem amiserunt, ite mō; Senenses ac Pisani, ergo & Venetorum Respublica collabatur si duces cum ciuibz depugnauerint. Exemplum secundi generis: Non sibi consulere rectores, qui gubernatores sorte deligerent, ergo non sibi consulat Respublica, quæ sorte creauerit magistratus.

TERTII generis exemplum: Equus olim pascua solus obtinebat, inuasit eam possessionem ceruus vt pasceret de populareturque. Incensus dolore equus cogitabat incommodum suum vlscisci, Addit hominē, vt cōsulat, eum implorat, vt secum rationē aliquam ineat iniuriæ vindi

Ratio duplex Cur hoc Argumentationis genus dicitur sit Enthymema. Alia ratio minus verisimilis. Inductio quid Top. 10.

Lib. 5. c. 10. lib. 5. in To. g Prior ratio. In Proble. Sect. 18. q. 3.

Inductio multiplex. Quæ sit præstatio Inductio. 1. Met. 4. 1. Meta. 6. 2. 2. Pri. 3. 1. Top. 10. Quæ Inductioes sint cōsequentiæ formales. Lib. 3. ca. 7. Hoc lib. c. 3. Cap. 1. & 6.

Exemplum quid. Exemplum duplex ex 2. Rhet. ad Theod. 20. Exemplum rei gestæ. Parabolā seu Collatio. Apologus seu Fabula.

vindicandæ. At homo inueni, inquit, istam. Patere addi frenum in os tibi, ego hasta desumpta dorsum tuum conscendam, ita incurremus, & conficiemus improbissimum animal. Approbavit consilium equus, infrenatus est, equitem recipit in sedem. Ita loco supplicij de ceruo summedi abactus est ipse in seruitutem. Ergo, Himerei, vereor, ne dum conamini vestras iniurias vlisci, idem vobis eueniat: Ac frænum quidem iam iniecitis vobis creato imperatore Phalaride. Quod si custodes etiam salutis adhibendos ei censetis, ac dorso recipitis, non video cur hoc non sit seruire Phalaridi.

A c Primum quidem genus, quoniam res præteritas narrat, ex singularibus conficitur. Itemque Tertium, quia ex iis struitur, quæ singuntur præteritis. At secundum genus sæpè ex rebus Vniuersalibus Vniuersalia concludit. Itaque Exempla primi generis propriè dicuntur Exempla, reliqua impropiè.

Vniuersalia.

Comparantur inter se quatuor Argumentationum genera.

CAP. XXXVI.

VM igitur Argumentationum quatuor sint genera, Syllogismus, Enthymema, Inductio, & Exemplum. Prima quidem duo ex Toto confirmant Partes, vt quod omnis Iustitia sit amplectenda ex eo, quod omnis virtus est amplectenda. Tertium vero (hoc est, Inductio) è contrario ex partibus confirmat Totum: vt, quod omnis Iustitia sit amplectenda, è quod omnis Virtus, qua æquabiliter res distribuuntur, omnisq; ea, qua sine iniuria cuiusquam fiunt rerum commutationes, amplectenda est. Quartum denique, quod est Exemplum, ex parte cõfirmat partem: a, vt, quod Catilina à Cicerone interfici debeat, cum Gracchus à Scipione interfectus sit. Atque prima duo genera plus vitium habent, suntq; apud eos, qui res diligentius persequuntur, maioris ponderis: duo Posteriora cõmuni hominum sensui magis accommodantur. b Præterea vt Enthymema est Imperfectus Syllogismus, c sic Exemplum est Inductio imperfecta. d Deniq; vt Syllogismus & Inductio frequentius vsurpantur à Dialecticis, sic Enthymema & Exemplum ab Oratoribus. Vnde fit vt Enthymemata Oratorij Syllogismi, Exempla Oratorij Inductiones ab Aristot. e dicantur. Nam, etsi Aristot. nomine Enthymematum, quibus Oratores vtuntur, non solum Imperfectos & mutilos Syllogismos: sed etiam Perfectos siue integros intelligit, vt ex multis locis f patet, tamen præcipuè intelligit Imperfectos siue non integros: quia familiare sit Oratoribus, vt eas Suptiones, quæ perspicuæ sunt, præmittant: vt ipse idè adiungit. g Vnde factum videtur, vt Enthymema Oratorium definitum sit apud illum, Syllogismus Imperfectus, ex Verisimilibus, aut Signis. Quæquam verò tria Posteriora genera, ex primo, hoc est, Syllogismo vires accipiât, ad ipsumq; vt ad caput omnis probationis redigantur, nos tamen de eiusmodi reuocatione nihil hoc loco dicemus, quandoquidem nec de Syllogismi Coniuncti ad Simplicem reductionem diximus, ne lógior, quàm instituimus, fieret hæc tractatio. Quoniam igitur Iudicandi normas, quibus Argumen

a Hac ex Aristot. 2. Pri. 24. & 2. Rhet. ad Theod. 2. & Alexan. 1. Pri. 4. b 1. Top. 10. c 2. Pri. 27. d Non tamen eodem modo: quia exemplum non colligit conclusionem inductionis, vt enthymema colligit conclusionem Syllogismi.

e 1. Rhet. ad Theod. 2.

f ibid. & li. 2. cap. 22.

g Eisdem locis 22. prior. 7. Boëtius. 2. de diff. To.

Argumentationum Formæ præscribuntur. Hactenus pro ratione instituti nostri latè persecuti sumus: reliquum est, quod ad hanc partem attinet, vt generalem inueniendorum Argumentorum viam aperiamus.

De generali via & ratione Medij Argumentiue inueniendi.

CAP. XXXVII.

PRIMUM igitur ponenda sunt ob oculos Prædicamenta, in quibus differendi prima elementa disposita sunt, mox rerum quæ sunt in Quæstione definitiones considerandæ, Tum proprietates, quæ naturas earundem indissolubili societate comitantur, annotandæ. Denique, vt paucis multa complectar, Consequentia & Antecedentia eiusmodi rerum & ea, quæ illis repugnant, spectanda. a Consequentium nomine intelligimus hoc loco ea, quæ de rebus, quarum sunt Consequentia, vniuersè affirmantur, siue necessariò, vt Virtus de Iustitia, siue probabiliter, vt diligere natos, de parentibus. Antecedentium autem vocabulo intelligimus ea, de quibus vniuersè affirmantur res, quarum illa dicuntur Antecedentia, siue id necessariò, fiat, siue verisimiliter: cuiusmodi sunt Iustitia respectu Virtutis & parentes respectu diligentium natos. Repugnantia denique dicimus hoc loco, quæ de rebus quarum respectu dicuntur Repugnantia, affirmari aut nullo modo aut rarò possunt: vt malum de Iustitia, & odisse natos de parentibus. His positis, cum Quatuor sint genera Quæstionum, quæ proponi possunt, Vniuersè Affirmantes, in parte Affirmantes, Vniuersè Negantes, & in parte Negantes: Quatuor Documentis complecti possumus generalem b inueniendi Medij Argumentiue rationem.

Consequentia. Antecedentia.

Repugnantia.

a Hac pendè Arist. 1. prior. 282

b Hac ex Aristot.

1. prior. 29. Vniuersalis Affirmatiua, quo argumentum confirmari debeat.

PRIMUM Documentum, vt Quæstio vniuersalis Affirmatiua confirmetur, quærendum est aliquid, quod idem sit Antecedens predicati, & Consequens subiecti: Exempli causa, si proposita sit quæstio, Omnisne Iustitia sit laudanda an non, cuius partem affirmatiuam velis probare, accipe Virtutem, de qua vniuersè affirmatur laudandum, quæq; Vniuersè affirmatur de iustitia, & confirmabis institutum in Barbara, hoc modo: Omnis virtus est laudanda, omnis Iustitia est Virtus, igitur omnis Iustitia est laudanda.

SECUNDUM, Ut quæstio Particularis Affirmatiua confirmetur, quærendum est Medium, quod idem sit Antecedens predicati & subiecti, aut consequens predicati & Antecedens subiecti. Hac arte probabis, quandam substantiam esse viuentem, vel sumpto animali pro Argumento, vt propositum concludas in Tertia Figura, veluti hoc modo: Omne animal est viuens, omne animal est substantia, ergo quædam substantia est viuens: vel sumpto corpore pro Medio, vt concludas Indirectè in Prima Figura hoc modo: Omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, igitur quædam substantia est viuens.

Particularis affirmatiua quo.

TERTIUM, Ut Quæstio Vniuersalis Negatiua confirmetur, quærendum est Medium, quod idem sit consequens subiecti & Repugnans predicati, aut contra consequens predicati, & Repugnans subiecti, hoc Documento

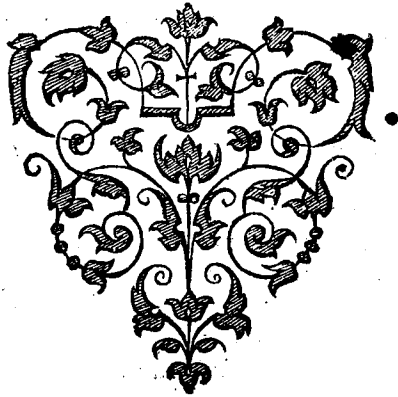
Vniuersalis negatiua quo argumentum confirmans.

probabis nullum hominem esse lapidem, vel sumpto animal pro Argumento, vt concludas in celaret aut Cesare hoc modo: Nullum animal est lapis, omnis homo est animal, igitur nullus homo est lapis: Nullus lapis est animal, omnis homo est animal, igitur nullus homo est lapis: Vel, sumpto sensus experie, pro Medio, vt concludas in Celantes aut Camestres hoc modo: Nullum sensus expers est homo, omnis lapis est sensus expers, igitur nullus homo est lapis: Omnis lapis est sensus expers, nullus homo est sensus expers, igitur nullus homo est lapis.

*Particularis
negatiua quo
argumento co-
firmat.*

QVARTVM. Vt Quæstio Particularis Negatiua confirmetur, quærendum est Medium, quod idem sit Antecedens subiecti, & Repugnans prædicati. Hoc pacto probabimus quamdam substantiam nõ esse viuentem, sumpto lapide pro Argumento, concludendõque in prima figura hoc modo: Nullus lapis, est viuens, quædam substantia est lapis, igitur quædam substantia non est viuens. In Secunda hoc modo: nullum viuens est lapis, quædam substantia est lapis, igitur quædam substantia non est viuens. In Tertia hoc modo: Nullus lapis est viuens, omnis lapis est substantia, igitur quædam substantia non est viuens. Hoc de generali Argumentorum inueniendorum ratione videntur fati.

INSTITV

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

LIBER SEPTIMVS.

Diuisio Syllogismi Simplicis in quatuor Genera. CAP. I.

EDMISSIS iam hoc loco tribus posterioribus Argumentationum formis, itẽmque Syllogismo Hypothetico, de Demonstratiuo, Dialectico, Pseudographo & Sophistico (in quos Syllogismus Simplex ab ^a Aristotele diuiditur) deinceps differamus.

NASCUNTUR hæc quatuor Genera, ex quadruplici Materia Syllogismi, de qua ^b superiori libro mentionem fecimus. Aut enim Sumptione sunt necessaria, vt: Omne totum est maius sua parte, Omnis homo est rationis particeps: Aut Probabiles, vt Malè parta malè dilabuntur, Obsequium amicos, Veritas odium parit: Aut videntur Necessaria, sed non sunt, vt; Ex nihilo nihil producitur, Quorum circumscriptiones sunt æquales, ipsa sunt æqualia: Aut videntur probabiles, nec sunt, vt; Quicquid non amisisti habes, non est relinquendum præsens bonum pro futuro. Ex primis itaque fit Syllogismus Demonstratiuus, siue Demonstratio: Ex secundis, Syllogismus Dialecticus: Ex tertiis Pseudographus, qui veram mentitur Demonstrationem; Ex quartis, Sophisticus, qui Dialecticum Syllogismum falaciter imitatur.

Ac demonstrationis finis est efficere Scientiam: Syllogismi Dialectici gignere Opinionem: Pseudographi Errorem, hoc est, falsam in modum Scientiæ existimationem; Sophistici Deceptionem. Vnde fit, vt priora duo genera explicanda sint, vt illis vtamur: posteriora, vt ea cum ipsi vitare, tum ab aliis proposita refellere possimus.

De Demonstratione. CAP. II.

DEMONSTRATIO igitur duplex est: Altera, qua ostenditur ita esse duntaxat vt cõclusio enuntiat: quæ propterea dicitur Demonstratio Quod sit, vulgò Demonstratio Quia: Altera, quæ ostenditur propter quid ita sit, quæ vocatur, Propter Quid.

DEMONSTRATIO Quon sit, assumit pro Argumento effectum, aut causam remotam. Effectum quidem, vt si Demonstres Lunam deficere, eo quòd cum plena sit, nullumque inter nos & ipsam sit obstaculum, nullã facit vmbra. Per causam verò remotã, vt si demonstres Lunam deficere, quia sol opponitur illi per diametrum mundi.

DEMON

^a 1. Top. 1.

^b Cap. 9.
Quadruplex
materia Syl-
logismi sim-
plicis.

Fines Demo-
strationis, Syl-
log. Dialect.
Pseud. & So-
phist.

Duplex De-
monstratio.

Demonstratio
quod sit, siue
quia.

^c 2. Post. 9.

*Demonstratio
propter quid.*

DEMONSTRATIO Propter Quid, assumit pro medio Causam proximam, vt si illud ipsum (Lunam inquam deficere) ostendas, quia terra interposita est inter ipsam & Solem: Et hominem esse disciplinæ capacem, quia est rationis particeps.

*8. Top. 4.
Prior definitio
Demonstratio
propter quid.*

Hoc genus demonstrationis, quod ab Aristotele tū ^a φιλοσοφία (quasi dicas, Philosophorum propria ratio) tum etiam Demonstratio Simpliciter, ac absolute dicitur, hoc modo, ^b eodem auctore definitur: Demonstratio, est Syllogismus efficiens scientiam. Scire autem simpliciter, vt paucis, quæ ille pluribus dicit, completar, est effectum necessarium per causam proximam cognoscere, vt in exemplis nunc adductis licet intueri. Ita distinguitur Demonstratio Propter Quid, non solum à Syllogismo Sophistico, qui efficit Deceptionem: à Pseudographo, qui gignit Errorem: à Dialectico qui Opinionem: sed etiam à Demonstratione Quod sit, quæ id modò efficit vt aliquid cognoscamus per Effectum aut Causam remotam, vt dictum est.

*Posterior definitio
ex eodem loco.*

DEFINITVR etiam hoc modo. Demonstratio, est Ratiocinatio quæ constat ex omnino Veris Necessariisve, ex primis seu Immediatis, ex prioribus ac Notioribus natura, & continentibus Causam Conclusionis.

1. Post. 6.

^c Ex necessariis quidem, quia etsi id, quod Necessarium est, ex non Necessariis colligi potest, percipi tamen ac cognosci, nisi ex Necessariis non potest.

1. Post. 2.

^d Ex Immediatis autè, hoc est, Indemonstrabilibus, quia si sumptio aliqua fuerit Demonstrabilis, necdum tamen demonstrata, non erit vtiq; cõcessa, saltem firmissimo assensu, & planè euidenti, qualem requirunt Sumptiones Demonstrationis. Si tamè Sumptiones fuerint Demonstrabiles, sed iam simpliciter Demonstratæ, erunt haud dubiè aptæ ad Demonstrationem Propter Quid. Quod ^e Aristoteles explicans, ait demonstrationem esse, cum ex Veris ac Primis Syllogismus conficitur, aut ex iis, quæ per Prima & Vera suæ cognitionis principium acceperunt.

1. Top. 1.

^f Ex prioribus verò & notioribus natura, quia ex Causis. Causæ siquidem priores sunt ac notiores Natura, quam Effecta: quanquam nostra cognitione, (quæ ab externis rerum accidentibus ad intimas rerum naturas proficiuntur,) priora & notiora sint Effecta quàm Causæ: denique ex continentibus Causam Conclusionis, quia Scire Simpliciter, vt dictum est, per causam est cognoscere.

1. Post. 2.

De Principiis & conclusione Demonstrationis. CAP. III.

EX dictis patet, Sumptiones Demonstrationis, quæ principia Demonstrationis dicuntur, aut Indemonstrabiles esse debere aut iam Demonstratas. Indemonstrabiles autem, per se notas esse oportere, alioqui essent ignotæ. Propositiones per se notæ dicuntur ab Aristotele Pronütiata Necessaria adeo, perspicuæ veritatis, vt si terminorum modo significationem teneas, statim illis assentiaris, & alibi: Quæ non per alia sed per se ipsa fidem habent. Harum quædam dicuntur Principia communia, vel omnibus scientiis: vt, Impossibile est quicquam simul esse & non esse, vel quibusdam

*Propositiones
per se notæ.
1. Post. 3.
Principia
Communia.
1. Post. 8.*

Principia propria.

*Conclusio demonstrationis.
1. Po. 6. & 7.*

*Enunciatio per se duobus modis.
1. Post. 4.*

dam vt Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia. Quædam propria vni Scientiæ, vt natura est principium motus, & quietis, Punctum est cuius pars non est, habetque situm magnitudinem. Atque illa, dicuntur *ἑξίμωτα* seu Dignitates, hæc Positiones.

*Dignitates
Positiones.*

CONCLUSIO autem demonstrationis Propter Quid, etsi debet esse necessaria, & per se quemadmodum & sumptiones, non debet tamen esse per se nota. Hoc enim pacto esset Indemonstrabilis cum tamen Demonstrabilis esse debeat.

DVOBVS autem modis dicitur Enunciatio aliqua Per se, vel quia Prædicatum est Ratio Definitio essentialis subiecti, aut ad eam pertinet, vt homo est Animal rationale, Homo est substantia corporea: Vel quia subiectum pertinet ad rationem Prædicari, vt, homo est Disciplinæ capax, animal rationale est Disciplinæ capax. Hæc de demonstratione, & Principiis ac conclusione Demonstrationis sint satis: nunc de Quæstione Demonstranda, deque Inuentione medii Argumentive, ad eam ostendendam breuiter dicamus.

De Quæstione Demonstranda, & partibus eius. CAP. IIII.

*Quot sint
Quæstiones
quæ demonstrari
possunt
Ex 2. Post. 8.
Quæstio quid
res sit, cur hic
omittatur.
Quo demon-
strationis ge-
nere quæque
ostendi possit.*

QUÆSTIONES, quæ Demonstrari possunt, tres sunt. PRIMA est, An res sit, vt, Sitne Cælum nonum. Altera, Qualis sit, vt An cælum octauum sit rotundum. Tertia, Propter Quid talis sit, vt propter quid cæli omnes sint rotundi, Nam quæstio, Quid res sit, quam Aristoteles secundum facit, sola definitione propriè tractatur: Prima, & secunda possunt Demonstrari Demonstratione quod sit, vt cælum nonum esse, ex motu quem in octauo efficere conspicitur, & octauum esse rotundum, ex eo quod omnia astra quæ fixa appellantur, videntur æqualis magnitudinis in quocunque meridiano. Tertia verò non potest Demonstrari nisi Demonstratione Propter Quid, Vt, omnes cælos esse rotundos, quo possint hoc pacto in orbem moueri, motibusque inter se discrepantibus, & quibusdam penè contrariis.

*Partes duæ
cuiusque quæ-
stionis.
1. Po. 1. & 8.
Subiectum.*

OMNIS autem Quæstio duas habet partes integrantes. Altera est subiectum quod & Datū, & Concessum iccirco appellatur, quia antequam fiat Demonstratio prænosse debemus quod sit (ait Aristoteles) hoc est, quod non sit aperte res impossibilis. De rebus enim quas planè compertum habemus non posse cohærere in rerū natura nemo aggreditur Demonstrationē. Altera est Prædicatum, quod potissimum est Proprietas aliqua Subiecti, qua de causâ tū Passio, tum Affectio vocatur: Dicitur etiam Quæsitū, quod queramus ob quâ causam subiecto conueniat, aut, nū omnino conueniat. Proinde nō est necesse, vt prænoscamus Passionē, seu Affectioē, esse, sed tantū quid vocabulum significet, id quod commune est omnibus simplicibus partibus Demonstrationis.

Passio.

Locis citatis.

De Inuentione Medij, Argumentive Demonstratiui. CAP. V.

*De Inuentione
medij Demo-
stratiui.*

VI A igitur nulla Quæstio Demonstrari potest, nisi prius queratur medium Argumentumve ad Demonstrationem conficiendam, Argumenta verò, nisi certis notatis Locis, inueniri facile:

facile non possunt, dicendum est nunc, quid sit Argumentum Demonstratiuum, quòtque sint loci vnde huiusmodi Argumenta erui queant. Argumentum itaque Demonstratiuum, est necessarium inuentum ad faciendam fidem, hoc est, medium quod cum Prædicato & Subiecto Quæstionis necessariam habet connexionem, eiusque quod confirmandum proponitur, perfectam efficit persuasionem.

Primus locus

Locum vero quos Demonstrator perscrutari debet, vt huiusmodi Argumenta inueniat, tres sunt, Primus est Effectorum, qui quidem publicus penè est, propriusque eorù Argumentorum, ex quibus Demonstratio Quod sit, conficitur.

Secundus.

ALTER locus est Causarum, paucioribus quidem peruius, sed ex quo ad vtrunque genus Demonstrationis Argumenta depromi possunt. Nam ex causis remotis fit Demonstratio, quod sit, Ex Proximis, Propter quid, vt dictum est.

Vfus huius loci varius.

SUMMET autem vnusquisque artifex ex hoc loco eas causas, quas in rebus quas tractat, reperiri animaduertit. Proinde Physicus accipiet quæuis Causarù genera, quoniam in rebus naturalibus de quibus differit, omnes Causæ cernuntur. Metaphysicus omittet causam materialem, quia res Supernaturales, quas contemplatur, materiæ sunt expertes. Moralis Philosophus potissimum vteret Fine, quia bonitas, & peruersitas actionum humanarum, de quibus ipse agit, ex Fine, quem sibi quisque proponit, præcipuè nascuntur. Sic cæteri Artifices pro ratione rerum quas pertractant, causas deligere curabunt.

Finis est principium in actionibus.

Tertius.

TERTIVS locus, quo maximè vtuntur Mathematici, est locus Definitionis, ex quo, vtrique etiam generi Demonstrationis Argumenta suppeditantur. Nam cum Passiones quæ eidem Subiecto conueniunt ordine quodam ab eius Essentia profluunt, vt grauitas & doctè ostendunt Metaphysici, vt à natura Intellectiua primum Intellectus, deinde Voluntas, & à natura Sensitiua, proximè Sensus deinceps Appetitus, efficitur, vt principia essentiæ Subiecti quæ definitione subiecti continentur, sint causæ proximæ, primæ passionis, & hæc secundæ, & secunda tertiæ, sicque vt per Definitionem Subiecti ostendatur Prima Passio, Demonstratione propter quid: Secunda vero Demonstratione quod sit: parique ratione vt secunda Demonstraretur per primam, demonstratione propter quid: tertia vero Demonstratione quod sit, & cæteræ eodè ordine.

Passiones ordine profluunt ab essentia Subiecti.

Hi loci continentur inter Dialect.

SED quoniam hi tres loci continentur inter locos Dialecticos de quibus paulò inferiùs agendum est, inde poterit quisque accipere, quæ hic fortasse desiderabit. Quamquam ea quæ ad Demonstrationem pertinent, maioris momenti sunt, quam vt nouitij ex hoc Libello plenior intelligantur debeant requirere.

De Syllogismo Dialectico.

CAP. VI.

Dialect. Syl. quid. 1. Top. 1. Probabilia qua. 1bi. & 8. cap.

DIALECTICVS Syllogismus est, qui ex Probabilibus concluditur. Sunt autem probabilia, quæ videntur Omnibus, aut plurimis, aut Sapientibus: atq; his, vel omnibus, vel plurimis, vel Spectatissimis, modo non sint paradoxa, id est, præter omnium opinionem, Omnibus, vt Parentes diligere natos suos, Obsequiũ amicos conciliare. Plurimis, vt Opes magno

magno studio esse conquirendas, par pari referendum. Omnibus Sapientibus, præstantiora bona esse, quæ in animo sunt quàm quæ in corpore, aut rebus externis: melius esse ratione duci, quàm fortuna. Plurimis autem, vt Animos hominum esse immortales: Felicitatem non esse in voluptate positam. Spectatissimis, vt, Mundum cœpisse, quod dicit Plato, & omnia continenter fluere ac labi, vt ait Heraclitus. Quæ tamen ita probantur iis, qui sapientissimi sunt contra omnium opinionem, non numerantur in Probabilibus. quale est illud Parmenidis, & Melissi, Omnia esse vnum, Et illud Zenonis, Nil moueri posse. Probabilia porro, aut sunt per se probabilia, aut per alia. Per se probabilia dicuntur, quæ non egent confirmatione: sed simul atque proponuntur, approbari solent, vt, melius regi Rẽpublicam à viris probis quàm ab improbis: Per alia approbantur, vt, melius gubernari Rẽpublicam vno Principe, quàm iudicio multitudinis. Cum ergo audis, Dialecticum Syllogismum esse eum, qui ex probabilibus concluditur, intellige verba. Ex probabilibus in numero etiam singulari, quasi dictum sit, Ex vtraque sumptione probabili aut ex altera saltè: potest enim altera esse necessaria, & altera probabilis, vt si dicas: qui Vitia reprehendunt, odium sibi conflant, qui autè furta & homicidia insectantur, Vitia reprehendunt, Igitur qui furta & homicidia insectantur, odium sibi conflant: Hic maior propositio est probabilis: sed minor necessaria. Quinetiam hoc Syllogismorum genere, vtraque sumptio potest esse Necessaria, si altera saltè non sumatur vt Necessaria: sed vt probabilis duntaxat.

Animaduertendum est autem, Dialecticum Syllogismum Epicherema etiam, quasi dicas Aggressionem, vocari ab Aristotele, eo quod ad disputationem cum altero ineundam, est maximè promptus & idoneus. Pressius tamen hoc nomen à quibusdam vsurpatur, pro breui scilicet, & vehementi ratione Probabili, vna præsertim propositione comprehensa, vt si dicas, Num mater filium occidisset.

3. Top. 4.

De Propositione, ac Quæstione Dialectica.

CAP. VII.

PROPOSITIO igitur Dialectica, est Interrogatio Probabilis, hoc est, qua aperte interrogat id quod videtur Omnibus aut plurimis, &c. vt Nonne diligunt parentes natos suos, &c.

Propositio Dialect. quid. 1. Top. 3.

DICITUR Interrogatio, qua cum non sit Necessaria, aut certe non videatur, cogitur is qui Disputationem cum altero transigit, petere ab eo, an veram Propositionem existimet, ne, si ex non concessis argumentetur frustra omnem Ratiocinandi laborem suscipiat: Dicitur autem aperte interrogare id quod videtur Omnibus, aut Plurimis, &c. quia vnam duntaxat Interrogationis notam exprimit, eamque Solam Contradictionis partem expressè proponit, quæ Probabilis habetur, vt patet in tradito Exemplo, quamquam tacitè alteram etiam rogandi notam, tum Contradictionis partem continet. Verumenimvero, etsi Propositio Dialectica quærenti sit Interrogatio totius Contradictionis, Ratiocinanti tamen est Sumptio eius Partis, quæ Probabilis

1. Top. 5.

2. Peri. 2. 1. Peri. 1.

babilis videtur, vt ait Aristot. Sic probare niteretur Epicurus, omnem voluptatem esse bonam: An non putas quicquid secundum naturam est esse bonum? Nonne omnis voluptas est secundum naturam? Quæ si alius admisisset, tum ille sic concluderet. Quidquid secundum naturam est, id bonum est: omnis autem voluptas secundum naturam est, igitur omnis voluptas bona est.

Quid quæstio Dialectica.

QVÆSTIO verò Dialectica, Problemæ Dialecticum, est Theorema, de quo aut neutram in partem sentiunt homines, aut contra, plerique ac Sapientes, aut Sapientes contra ac plerique, aut utriusque ipsi secum discordant. 1. Top. 9.

DICITVR Theorema: quasi consideratione dignum, quia cum non sit exploratum: sed ambiguum, duplici interrogationis nota, vt vtraque ex parte expèdatur, efferri solet, hac nimirum formula, vtrum felicitas posita sit in actione Virtutis necne? aut alia simili. Quâquam breuitatis causa sæpe in huiusmodi quæstionibus vna duntaxat interrogandi nota exprimitur, vt sit-ne mundus infinitus? Quod etiam in iis quæ vt demonstrantur, proponuntur, ferè fieri consuevit. Quæstio de qua neutram in partem sentiunt homines, est huiusmodi: sintne stellæ pares, an non? Quæstio de qua contendunt Sapientes cum plerisque, est veluti si proponatur, Vtrum Sol sit multis partibus maior toto terrarum orbe, an non? Quæstio de qua plerique inter se certant, huiusmodi esse potest, sint-ne honores antepone di opibus, an contra. Quæstio, de qua dissident Sapientes inter se, est velut hæc, sint-ne Cæli ex eadem materia compositi, ex qua Elementa constant, an ex alia? 1. Top. 3.

Diuisiones quadam communes Propositionibus, & quæstionibus Dialecticis.

CAP. VIII.

Quatuor genera propositionum, & quæstionum. Ex Top. 3.

V M autem omnis interrogatio Categorica roget, num prædicatum aliquod alicui conueniat Subiecto: omne autem Prædicatum sit Definitio, aut proprium, aut Genus, aut accidens eius subiecti cui conuenit, aut ad horum aliquid reuocetur: efficitur, vt omnis propositio, omnisquæ quæstio dialectica, aut sit Definitionis, aut Proprii, aut Generis, aut Accidentis, aut certè ad aliquod ex his quatuor Generibus redigatur. Animaduertendum est tamen, has siue Propositiones, siue quæstiones, duobus modis rogare posse. Sit-ne aliquid Definitio alicuius, aut Proprium, aut Genus, aut Accidens. Altero, si aperte id quærant expresso nimirum nomine Definitionis aut Proprii, aut Generis, aut Accidentis in hunc modum. Est-ne animal rationale Definitio hominis? Est-ne proprium hominis esse disciplinæ capax? Sit-ne animal genus hypocentauri, an non? Vtrū intelligere sit accidens Deo, necne? Altero, si non aperte id quærat: sed tamen ex ipso quærendi modo facilè intelligatur: vt si dicas, Est-ne animus idipsum quod numerus seipsum mouens? Solusne homo est memoria præditus? Nonne homo est quoddam animal? Vtrum is, qui cæsus est, possit aliquando respirare, necne? Idem namque videtur esse quærere: Num animus sit idipsum quod numerus seipsum mouens, & cætera, atque expressè rogare, num animi Definitio sit, Numerus seipsum mouens? Num memoria

memoria præditum esse sit proprium hominis? Num animal sit genus hominis? Num cæcum esse sit Accidens hominis? Quod si interrogationes nec priori, nec posteriori modo rogent, sit-ne aliquid Definitio alicuius, aut proprium, aut genus, aut accidens: sed simpliciter quærant, num aliquid alicui conueniat, vt, num apes sint prudentes? Num Crocodili plorare possint? Num Zoophyta sint animalia? Num angeli sint animalia rationalia? (quæ Interrogationes ob ipsam simplicem quærendi formam, simplicis inhærentiæ vocari solent) si hoc, inquam, pacto proponantur, in propositionibus & quæstionibus accidentis numeranda erunt. Non tamen qua ratione accidens à cæteris tribus prædicatorum generibus distinguitur: sed qua funditur ad omnia, quæ quoquo modo alicui accidunt, id est, conueniunt: quo pacto accidentis vocabulum sæpissimè accipitur. Itaque accidentis interrogatio duo genera propositionum & quæstionum complectitur, alterum accidentis propriè dicti, alterum accidentis fusissimè accepti, quod genus interrogationum latissimè omnium patet.

Ex 2. Top. 2.
& 4. Top. 1.
& 7. Top. 3.

Quæstio simplicis inhærentiæ est quæstio accidentis.

Ad propositionem quæstionemque Generis, reuocat Aristot. interrogationem Differentiæ generalis de Specie minùs latè patente, vt, sit-ne sensus capax, Differentia communis homini cum alia re. Numereturne homo in sensus capacibus? Eodem reuocanda est interrogatio speciei de indiuiduo, vt, Sit-ne homo species cõparatione Antichristi, sit-ne Samuel ille qui apparuit Sauli, quidam ex hominibus an non: Eodem quoque reuocatur interrogatio analogi de quouis membro. Sed de hac diuisione satis. 1. Top. 2.

Ex 1. Top. 12.
& 9.

ALIA diuisione tribuuntur propositiones, quæstionesque Dialecticæ in tria Genera, in Morales, Naturales, & Logicas. Morales sunt vt, est-ne parentibus potius parendum, quàm legibus, si discrepent? Naturales, vt sunt-ne decem cæli, an non? Logicæ, vt Num tres tantum, an quatuor sunt Syllogismorum figuræ. Ad hæc tria Genera, quæ materiam attingunt, pertinent: aut reuocantur omnes tum propositiones Dialecticæ, tum quæstiones. Sed quoniam de propositione ac quæstione Dialectica iam diximus, sequitur vt ad inuentionem argumentorum, quæ nobis propositionum copiam ad omnia quæstionum Genera tractanda suppeditabunt, ingrediamur. Prius tamen quid sit argumentum Dialecticum, quicquid loci percurrendi sint Dialectico, vt facilè reperiat argumenta exponamus.

Alia tria genera propositionum, & quæstionum Dialecticæ.

De Argumento Dialectico & Loco.

CAP. IX.

RGVMENTVM Dialecticum est, probabile inuentum ad faciendum fidem. hoc est, medium, quod cum prædicato & subiecto quæstionis, aut cum eorum altero probabiliter, hoc est, Verisimiliter connectitur, vt eius quod confirmandum eo, assensum quemdam non omninò necessarium efficiat. Sic ego interpretor, probabile inuentum ad faciendum fidem, accommodatè scilicet ad Aristotelis doctrinam, quicquid Cicero, cuius hæc verba sunt, & alij nonnulli his verbis intelligant. Etenim hac ratione differt argumentum Dialecticum à Demonstratiuo, cuius naturam in eo positam esse

Cicer. in Part.

1. Post. 16.

Argumenta
Demonstrati-
ua possunt ef-
se Dialectica.
Initio lib. 8.

12. Post. 4.

esse diximus, vt cum prædicato & subiecto quæstionis necessaria con-
flexione iungatur, ad perfectam propositi persuasionem. Sed quia id
quod est necessarium, potest iudicio multorum esse probabile dunta-
xat, dubium non est, quin Argumenta omnia Demonstratiua, possint
esse Dialectica, si cum altero saltèm Quæstionis termino probabiliter
tantum coniungi existimentur. Ex quo fit, vt hac in parte non solum
tradenda sit methodus exquirendi argumenta probabilia, sed etiam
necessaria. Quod planè Aristoteles se fecisse in Topicis significauit.
Nam cum locos omnes Dialecticos tradidisset, statim subiecit eum lo-
corum campum, communem esse Dialectico, & Philosopho, hoc est,
probabiliter suadenti, & cogenti Demonstratione. Et cum de inuen-
tione Medij demonstratiui in libris de posteriori resolutione scripsit,
ad eam, quam tradiderat in Topicis de locis Dialecticis tractationem,
lectorem, misit. Patet igitur Argumentum Dialecticum (vt à demon-
stratiuo distinguitur) esse probabile medium iudicio eius, cui proponi-
tur, etsi reuera sæpenumero sit necessarium ac Demonstratiuum. Non
solum autem ipsum medium dicitur argumentum, sed etiam quælibet
sumptio, præsertim maior, totumque Antecedens. Qua significatione
sæpè Dialectici argumenti nomine vtuntur.

Locus quid.

L o c u s verò perspicua translatione definitur à Cicerone, *Argu-
menti sedes.* Vt enim earum, inquit, rerum, quæ absconditæ sunt, Demó-
strato & notato loco, facilis est inuentio: sic cum peruestigare Argu-
mentum volumus, locos nosse debemus. Sic enim appellatæ ab Ari-
stotele sunt hæ quasi sedes, è quibus argumenta promuntur. Itaque
licet definire locum, Argumenti sedem. Vocat etiam locum Aristote-
les, Elementum. Idem, inquit, elementum dico & locum, causa est,
quia cum simplex sit, multorum tamen est origo & initium argumen-
tum. Vnde mox locum definiens, elementum, inquit, ac locus est, in
quem multa incidunt Enthymemata. Et Boëtius, locus est id, vnde ad
propositam quæstionem conueniens trahitur Argumentum.

Cice. in Top.

Rhe. ad Theo.
capit. vltimo.
Lege Alex. in
Præfatione
Top. ex Theo-
phrasia 1. de
Diff. Top.

De duobus Locorum Generibus.

C A P. X.

Locus maxi-
ma.

O R R O locus duplex dicitur: maxima, & differētia maxime.
Locus maxima, est propositio per se nota fidē aliis submini-
strans. Nomen propositionis per se notæ, latius hic quàm su-
perius, accipitur. Quæcunque enim cognitio terminis, statim sine vlla
confirmatione approbatur, per se nota hoc loco dicitur, siue necessaria
sit, vt, cui non conuenit Definitio nõ conuenit Definitum: siue proba-
bilis, vt, Quod maxima pars eorū, qui in quavis Arte versantur, dicunt
verum est. Subministrare aliis fidem, est continere in se vim probatio-
nis aliarum. Exempli causa, Propositio prior quam nunc in exemplū
attulimus, dicitur subministrare fidem huic, sapiens non est inuidus,
quia continet totam eius probationem: ex Definitione Prædicati de-
sumptam, hoc modo, Inuidus est, qui bonis affligitur alienis, Sapiens
verò bonis alienis non affligitur, Sapiens igitur Inuidius non est. Quia
enim Definitio Inuidi non conuenit Sapiēti, idcirco nec nomen cõ-
uenire concluditur. Posterior verò, dicitur subministrare fidem assen-
tionemve

Boet. 2. de
Diff. Top.
Cap. 4.

Boet. in Top.
Cice.

Idem 2. de
Diff. Top.

tionemve huic propositioni, Prædicamenta sunt decem, quia continet
totam eius probationem ex autoritate desumptam, hoc modo. Ferè
omnes Philosophi dicunt, decem esse Prædicamenta, sunt igitur de-
cem, Dicuntur autem huiusmodi propositiones maximæ, quia quæli-
bet continet plurimas, vt prior illa, has omnes. Cui non conuenit De-
finitio inuidi, nec nomen conuenit. Cui non conuenit Definitio iusti,
nec Nomen, &c. Posterior verò has: Quod dicunt maxima pars Iuris-
peritorum esse iustum, aut iniustum, id iustum, aut iniustū est. Quod
ferè omnes Medici dicunt esse salubre, id salubre est, &c.

Maxima cur
hoc nomine di-
cantur Boet.

L o c u s Differentia maximæ, est receptaculum plurium maxi-
marum: vt locus Definitionis, locus Auctoritatis. Siquidem ex loco
Definitionis, cui primus est huius generis, non solum eruimus illam
maximam, cui non conuenit Definitio, non conuenit Definitum, sed
etiam hanc, qui conuenit Definitio, cõuenit Definitum, & plures alias,
vt inferius apertum erit, & ex eo loco auctoritatis, quem extremum
numerabimus, non desumitur illa. Quod maxima pars eorum qui in
quavis Arte versantur, dicunt id verū est, sed etiam hæc, in vsu loquē-
di sequenda est vulgi cõsuetudo. Eodemque modo singulis locis, quos
inter hos recensibimus, plures maximæ ducuntur, vt progredientibus
perspicuum fiet. Non dicuntur autem huiusmodi loci, Differentiæ ma-
ximarum, quod ipsas maximas singulatim distinguant (quippe cum
vniuersusque multas complexu suo iungat, vt diximus) sed quod di-
uersis maximarum classibus diuersam tribuant appellationem. Quæ
enim maximæ in loco Definitionis habitant, dicuntur à Definitione.
Quæ in loco Auctoritatis, ab Auctoritate, & sic cætera à suis quasi
domibus, aliis, atque aliis nominibus appellantur.

Locus Diffe-
rentia Maxi-
mæ.

Cap. sequenti.

Cur hi Loci
dicantur Dif-
ferentia Ma-
ximarum.

S i quis autem in hoc loco curiosius exquirat: Quidnam sit hoc
ipsum receptaculum maximarum, & Argumentorum, quidve hoc no-
mine translato significetur, verbi causa, Num receptaculum Defini-
tionis sit ipsamet Definitio, an (quod rectè dicitur) habitudo, seu re-
spectus Definitionis ad Definitum, ex quo maximæ primi loci vim ha-
bent, & sic in cæteris. Id ego diligentius velle intelligere, inutile in hac
locorum tractatione existimo. Hærent enim in his quasi salebris ado-
lescentum ingenia, nec vtuntur Dialectici libertate in ea re, in qua
maximè expedita esse debeat. Dabitur tamen alias accuratius hæc ex-
plicandi occasio.

Quæstio de
natura Loco-
rum huius ge-
neris.

Non esse hoc
loco curiosius
tractandā hæc
Quæstionem.
Locorum pri-
mus Auctor
Aristoteles.

Hoc Cic. Pra-
fa. Top. fate-
tur, & reli-
qui omnes.
2. Elench. 9.

A c priores quidem locos Arist. primus inuenit, luculentissimeque;
tradidit. Posteriorum verò sic auctor extitit, vt adiciendi aliquid, mi-
nuendi, ac mutandi locum posteris reliquerit. Quo factum est, vt alij
post eum Philosophi hac veluti aperta ianua, aptius certè, & artificio-
sius, vt facile est, inuentis aliquid adicere, hoc locorum, genus tra-
diderint. Cum autem de prioribus loquimur, more Aristotelis dicere
solemus, locus à definitione, locus ab auctoritate, &c. quasi propositio
ab ipsa Definitionis habitudine, vel à respectu auctoritatis vim ha-
bens. At cum de posterioribus sermo est, aptius loqueris hoc modo,
locus Definitionis, locus Auctoritatis, quam si dicas, locus à Defini-
tione, locus ab Auctoritate, & sic in cæteris. Nam cum dicimus, locus
Defini

Quo pacto
loquendū de
vtrouque gene-
re Locorum.

Definicionis, significamus reperiri in eo definitionem, & sic in cæteris locis Argumenta reliqua: quod non declarat quia ita loquitur, locus à Definitione, locus ab Auctoritate, &c.

De Locorum Numero. CAP. XI.

Ex Arist. 1. Rhet. ad Theod. 2. Artificiofa sine insita Cicero in Par.

HIVSMODI ergo locorū, qui priores natura, pauciores, & cōmuniore meritò habentur, duo sunt genera. Alij cōtinent Argumenta *ἑντεχνα*, hoc est, Artificiofa: alij *ἀτεχνα*, id est, Artis expertia. Argumenta Artificiofa sunt, quæ Dialectici Arte, & diligentia, ex ipsa quæstione eliciūt (Cicero Insita vocat) vt Definitio eius rei, quæ in quæstione Prædicatur, aut Subiicitur. Artis verò Expertia quæ à Cicerone dicuntur Assumpta, & Remota, sunt ea, quæ non eruuntur ipsa quæstione, sed extrinsecus assumuntur vt Auctoritas sacrarum Litterarum, aut alicuius probati Philosophi.

Artis expertia, sine Assumpta.

Loci omnes duo & v.g. Argumentorum diuisio.

LOCI prioris generis sunt viginti, posterioris duo. Hoc enim colliges ex generibus Argumentorum, quorum loci sunt receptacula & sedes. Nam Argumenta Artificiofa, aut significant id ipsum ex quo desumuntur: aut ea quæ modo aliquo ad id effecta sunt, hoc est, quæ id certa aliqua ratione respiciunt. Quæ id ipsum significant, sunt Definitiones, Descriptiones, Notationes, seu vocabulorum Interpretationes. Quæ autem ad id affecta sunt, aut sunt illi Coniuncta aut ab eo Disiuncta. Coniuncta verò, aut sunt Connexa, aut Circumstantia, Connexa cum aliquo, dico ea quæ ita sunt ad id affecta, vt illud ex ipsis Necessario pendeat, aut ipsa ex illo: quo pacto se habent Coniugata inter se, vt Iustus & Iustitia, & Partes cum Toto, & Totum cum Partibus, & Causæ cum Effectis, & Effecta cum causis, & Antecedentia cum Consequentibus, & Consequentia cum Antecedentibus: Circumstantium nomine intelligo ea, quæ ita cum re coniuncta sunt vt non necessariò cum ea cohæreant: quæ quidem sunt vel Præcurrentia, vel Comitantia, vel Subsequentia. Disiuncta verò aut sunt Consentanea, vt Similia, Maiora, Minora, Paria: aut Dissentanea, vt Dissimilia, opposita & alio quouis modo repugnantia. Artis denique expertia sunt Auctoritas Diuina, & Humana. Ita patet duos & viginti esse huiusmodi locos, Definicionis scilicet Descriptionis, Notationis, coniugatorum, Partium, Totius, Causarum, Effectorum, Antecedentium, Consequentium, Præcurrentium, Comitantium, Subsequentium, Similium, Maiorum, Minorum, Parium, Dissimilium, Oppositorum, Repugnantium, Auctoritatis Diuinæ & Humanæ.

Cur nullus sit alius designatus. Locus eorum. P'ijuncturam.

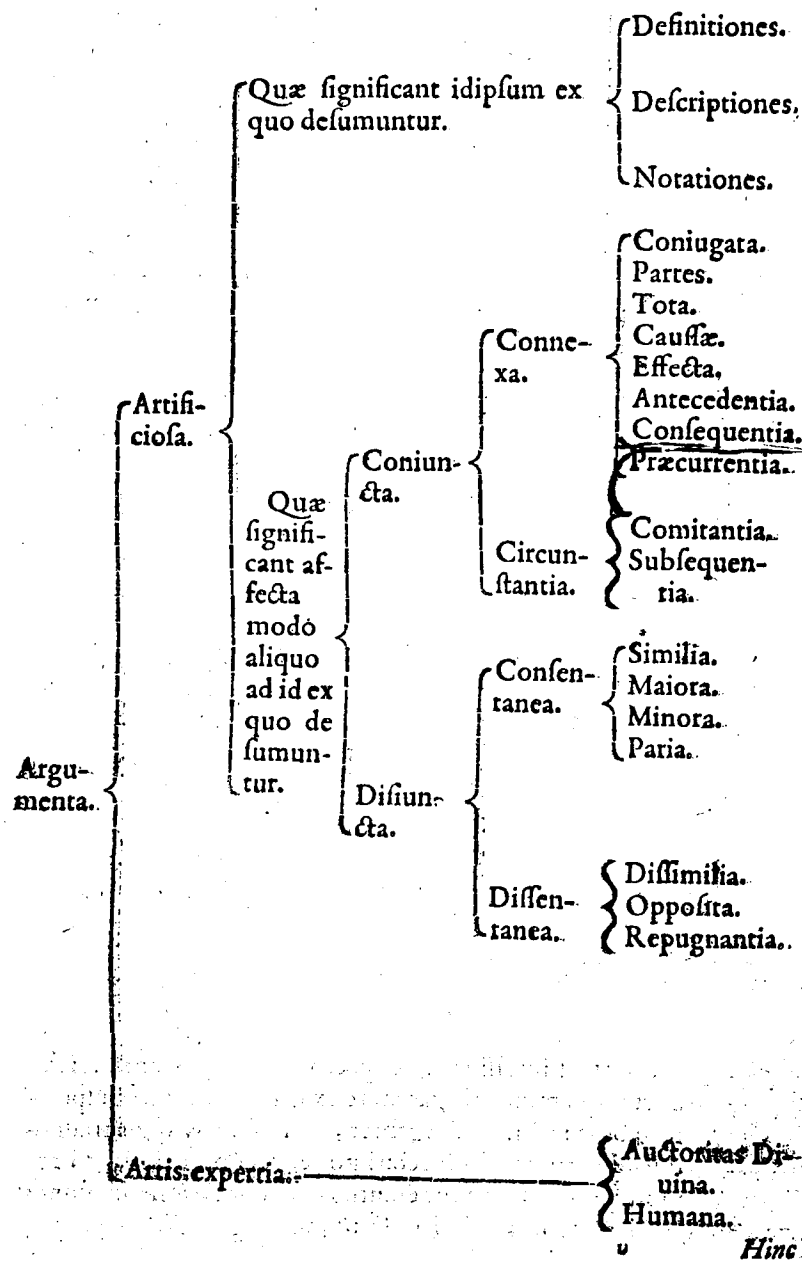
NVLLVM porro feci locum earum rerum, quæ ita Disiunctæ sunt ab aliquo, vt nec Consentaneæ illi sint: nec Dissentaneæ, quo pacto se habent Paupertas ad Superbiam, & Diuitiæ ad litteras, quia nulla certa ratione ad id affectæ sunt, siue vt cognatæ aut amicæ, siue vt inimicæ atque aduersæ: quo fit, vt non sint aptæ ad aliquid probandum, siue concludere velis affirmatiuè siue negatiuè.

2. de Different. Top.

SI qui verò alij loci succurrerint facilè ad hos reuocabuntur. Scio Boëtium tum ex Themistio, tum ex Cicerone alium numerum & ordinem.

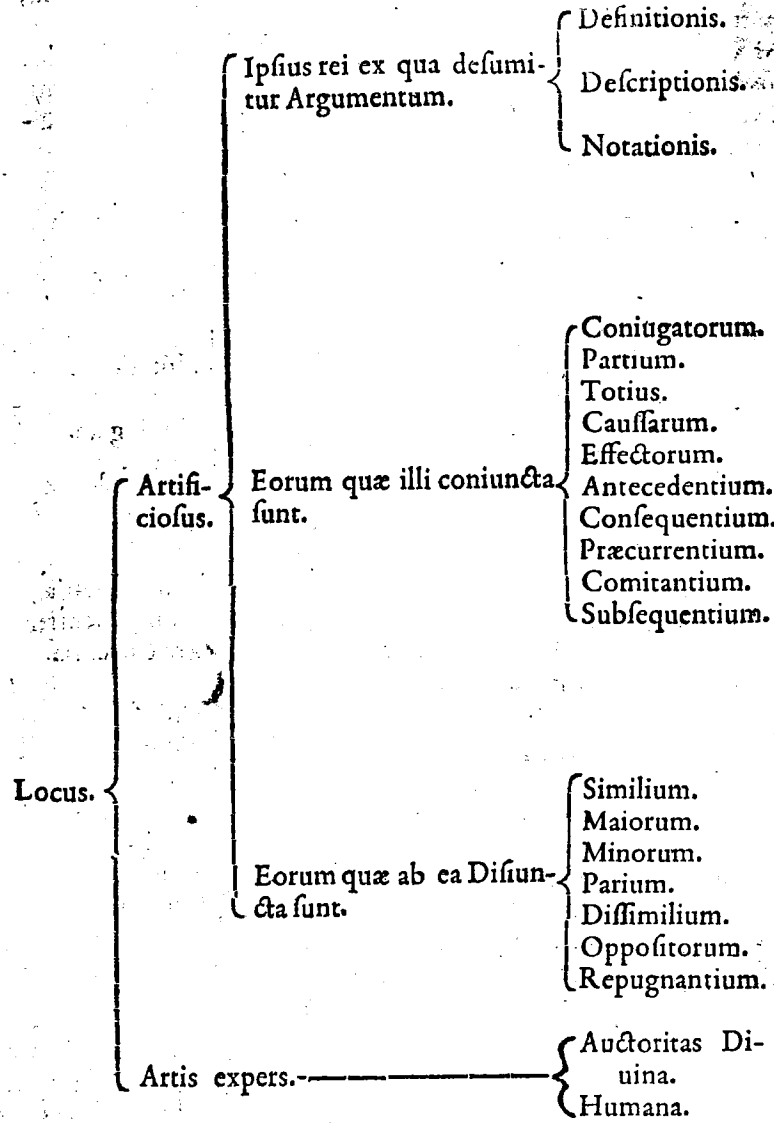
ordinem locorum fecisse, & alios alias magis probare Diuisiones: sed mihi perfacilis, & perexpedita visa est hæc Distinctio & Enumeratio, ac naturæ rerum satis accommodata.

MAXIMÆ verò, siue communia Pronuntiata, quæ ad singulos locos huius generis pertinent, in explicatione singulorum tradentur. Sed vt hæc melius teneas memoria, subiiciam Argumentorum diuisionem, ex qua numerum locorum collegi.

Hinc

Hinc breuiorem descriptionem locorum colligere poteris.

De Locis Communibus, ac Proprijs, & de quibus agat Dialecticus.

CAPVT XII.

Communes Loci.

ERV M vt intelligas quo, pacto de his locis agat Dialecticus, quamque vtilitatem te ex ipsis percepturum sperare debeas: aduerte diligenter, omnes locos quos tradidimus, duobus modis spectari posse, vt communes, & vt Proprios, vt communes quidē tunc considerantur, cum qua ratione ad omnes Artes, & Scientias accommodari possunt, intelliguntur. Vt proprij autem

autem, cum ad propriam & peculiarem materiam alicuius Artis contrahuntur. Sed hoc, quod paulò obscurius dictum videtur, dicam planius. Loci Cōmunes, siue differētiæ maximarū sunt, siue maximè ipsæ, tunc Cōmunes habentur, cum ad nullum certum genus rerum astringuntur: sed hoc tantū sunt, quod hisce vocibus significatur, locus definitionis, locus descriptionis, cui conuenit definitio, cōuenit definitum, Cui non cōuenit Descriptio, nec id quod Describitur: & ita in cæteris.

Proprij.

Propositiones tamen, quæ loci proprij dicuntur, maximè vocari non debent.

T V N C verò habentur proprij, cum ad certum aliquod genus adiguntur, vt si hoc modo efferantur, locus definitionis Virtutis, locus definitionis Naturæ, locus descriptionis Generis. Quicumque habitus efficit bonū eum hominē in quo est, Virtus est, quicquid est principū motus & quietis, est natura, quicquid non prædicatur de pluribus specie differentibus in quæstione quid est, non est genus, &c.

A T Q V E ex communibus quidem locis, vt ait Aristot. non maior oportunitas habetur ad Syllogismum, vel Enthymema de moribus, quam de natura, aut alia vlla re, quæ sit aliarum Artium propria: at proprij, peculiareque locis certis, & suis cuiusque Generis propositionibus continentur. Exempli causa, de natura propriæ quædam propositiones habentur, ex quibus non potest Enthymema, aut Syllogismus vllus desumi de moribus: Contrā verò aliæ pertinent ad mores, ex quibus nihil possit de natura demonstrari: Similem rationem in reliquis disciplinis inuenies. Hæc Aristot. Sed quamuis Communes loci ipsi per se in nullo rerum genere faciant hominem peritum, vt ille statim subiicit sunt tamen multa cura & diligentia pernoscenti: quia nemo proprios, via & ratione tenere potest, qui non teneat ante communes. Nam etsi proprij, materiam suppeditant, Communium tamen tractatio vsus priorum tradit.

1. Rhet. ad Theod. 2.

Loci Communes neminem peritum faciunt in aliquo genere rerum.

C V M igitur Dialectica sit ars differendi, hoc est, quæ communiter omnibus Artibus differēdi modos exhibet, necesse est, vt loci communes ad Dialecticam pertineant, Ex proprijs autem, ij tantum ad hanc Artem spectant, qui Propriam Dialecticæ materiam continent, cuiusmodi sunt locus definitionis, Generis, descriptionis, proprij, notationis, & alij huiusmodi, rerum ad Dialecticam pertinentium: Ac Communes quidem explicat Arist. cum docet quo pacto tractanda sit Quæstio Simplicis Inhærentiæ, proprios autem huius Artis, cum Methodum tradit ad tractandas reliquas quæstiones accidentis, propriè videlicet accepti, generis, proprij, & definitionis. Et nos igitur Aristotelem sequentes, Communes primum explicabimus, postea, vt proprij huius Artis, ex iis quæ dicta erunt, intelligantur, pauca quædam admonebimus. Primò igitur de loco definitionis Essentialis, quam potissimum quærere ad aliquid probandum debemus, quæq; simpliciter Definitio appellatur, dicendum est.

Quorū Locorum tractatio ad Dialecticam pertinet.

De Loco definitionis.

CAP. XXXIII.

R I B V S modis definitione probare possumus, vt Arist. docet, definitione subiecti, aut prædicati, aut vtriusque Exempli causa, si quis voluerit probare Dialecticam esse vtilem, hoc

modo poterit ex definitione subiecti cōcludere institutū. Differendi ratio est utilis, Dialectica est differendi ratio, est igitur Dialectica utilis.

Ex Definitione autem prædicati hoc modo, id quod ab bonum aliquid comparandum refertur utile est: Dialectica ad bonum aliquid comparandum refertur, est igitur utilis Dialectica.

DEFINITIONE demum vtriusq; hoc modo, Dialectica est Differendi ratio, Differendi autem ratio, ad bonum aliquid refertur. At quod ad bonum comparandum refertur, est utile, igitur Dialectica est utilis. Verū hoc tertio concludendi modo, cum quatuor sumuntur termini, semper fiunt plures complicatæ Argumentationes. Nihil tamen referat, si in exemplis deinceps proponendis, aliis Argumentationum formis, quam simplicium Syllogismorum utamur. Nam etsi hæc locorum tractatio simplicibus potissimum Syllogismis debeatur, omnibus tamen Argumentationum generibus inseruiet. Atq; vt ad propositum reuertat, tot modis concludes Sophisticen (quæ definitur Ars decipiendi) non esse vilem, quot Dialecticam vilem esse colligimus.

H V I V S loci sex sunt maximè, seu communia pronuntiata.

Quicquid conuenit Definitioni, conuenit Definito.

Quicquid non conuenit Definitioni, nec Definito.

Cui tribuitur Definitio, tribuitur Definitum.

Cui non tribuitur Definitio, nec Definitum.

Si Definitio Definitioni conuenit, etiam Definitum Definito.

Si nõ cōuenit Definitio Definitioni, nec Definitū Definito cōuenit.

OMNES hæ maximè nascuntur ex respectu quem habet Definitio ad Definitum. Ac primis duabus utimur, cum argumentamur ex Definitione subiecti. Duabus sequentibus, cum ex Definitione prædicati. Extremis duabus, cum ex definitione vtriusque.

Ad hunc locum reuocatur locus differentia comparatione speciei, quam proximè constituit: quia eiusmodi differentia pertinet ad essentiam speciei, & cum ea reciprocatur. Argumentatio ex differentia huiusmodi est, homo est rationis particeps, ergo & disciplina capax.

NON tradimus autem (sequeuti veteres) locum definiti, quemadmodum Definitionis (vt videlicet quæramus Definitum ad confirmandum Definitionem, quemadmodum quærimus Definitionem ad confirmationem Definiti) quia rarè ex Definito probamus Definitionem. Eadem tamen pronuntiata de Definito tradi possunt, quæ tradita sunt de Definitione, mutato nomine Definitionis in nomen Definiti, vt si dicas. Quicquid conuenit Definito, conuenit Definitioni, &c.

De Loco Descriptionis.

CAP. XIII.

6. Top. 3.

Boët. 2. de
Differ. Top.

SEQVITVR Locus Descriptionis, qui tum ad eundem est, cum ad Locum Definitionis aditus non patuerit. Est autem huius loci eadem tractatio, atque superioris, eademque communia pronuntiata mutato nomine Definitionis in nomen descriptionis, & rei quæ Definitur, in rei quæ describitur. Hinc probabis Dialecticam esse perdiscendam, quod sit Ars quæ ad cæteras omnes scientias viam munit,

munit, quod sit instrumentum veri ac falsi indagandi, quod homini, quæ rationis particeps est, maximè conueniat. Ex hoc loco implorat Iob diuinam misericordiam, his verbis: *Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miseriis, qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet.* Haftenus hominis descriptio, quæ tamen si ad Philosophorum normam exigatur, descriptio propriè non sit. Deinde sequitur conclusio. *Et dignum ducis super huiusmodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium?*

Porro autem nemo miretur, si in hac locorum tractatione nonnulla ex diuinis Scripturis attulero exēpla. Id enim propterea faciã quod multa sint in sacris literis argumeta omnibus obuia, & simul etiã expeditissima, in quibus proinde locorum vsus à quibusuis facillè intelligi potest.

Ad hunc locum reuocatur locus proprietatis, ex quo, exempli gratia, probare poteris iustitiam esse virtutem: quia est per se laudabilis, quod quidem proprium est virtutis. Ratio cur veteres non tradiderunt locum rei quæ describitur, ad confirmandam ex Descripta re, Descriptionem eadem est ac illa, cur non sit traditus locus Definiti Si tamen huiusmodi loco vti velis, eadem pronuntiata, quæ loco Definiti assignari possunt, mutatis tantum vocabulis tibi deseruiet.

De Loco Notationis.

CAP. XV.

LOCVS Notationis proximus est superioribus: quia Notatio cum explicet vim vocabuli, quodammodo continet rem, cuius est vocabulum. Quid sit Notatio, quemadmodum quid sit Definitio, & Descriptio, non est modo dicendum, cum superius latè explicatum sit.

VSVS Notationis in argumentando non est vsquequaque firmus, nisi Notatio verbi conueniat rei, atque ita conueniat, vt cum ea recurrat, qualis est Notatio Dialecticæ, vt ex initio harum Institutionum patet. Cum autem Notatio ita habet, eadem pronuntiata, quæ in superioribus locis, seruantur. Ex hoc loco est illud Adami, ^a Hæc vocabitur Virago: quia de viro sumpta est. Et illa Esau de fratre conquestio ^b, Iustè vocatum est nomen eius Iacob. Supplantauit enim me in altera vice, primogenita mea ante tulit & nunc secundò surripuit benedictionem meam. Et illud Angeli ad Ioseph, ^c Vocabis enim nomen eius IESVM (hoc est Saluatorem) ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

CÆTERVM ex Notatione nominum singularium, propriorumve per pauca, eaq; infima dicuntur Argumenta, nisi cum vocabula diuinitus imponuntur. Sæpe etiam nihil omnino efficiunt. Si quis enim Iudam proditorem ex confessione veritatis, aut Simonem Magum ex obedientia collaudet, quod Iudæ nomen ex confessione, Simonis autem ex obedientia deducatur, vides planè quantum hallucinabitur. Itaque plus vitium habet hic locus ex Notatione nominum communium, quam propriorum, eò quod plurima vocabula communia ex aliqua proprietate, peculiarive conditione rerum, quas

Iob 14. 1. 2.

Ibid. 3.

Cur hic afferantur nonnulla ex diuinis Scripturis exempla.

Locus Proprietatis.

Cur non tradatur hic locus rei, quæ describitur.

Pronuntiata quæ vsus huius loci continent.

Locus Differentia.

Cur non tradatur hic locus Definiti.

Vsus notationis an firmus.

Plus vitium habet hic locus ex nominibus communibus quam propriis.

significant ducuntur vt Consul à Consulendo, Rex à Regendo, Dux à Ducatu, Patronus à Patrocinio, Philosophus à Sapientiæ studio, Monachus à Solitudine, Christianus à Christo, & sic alia propemodum infinita quod non ita frequenter accidit in propriis.

AD hunc locum reuocatur locus Transumptionis ad euidentiùs nomen, ex quo etiuimus apertiora vocabula vt exponamus ea quæ minus perspicua sunt, vt si Ciliumbram (quo vocabulo vsus est Plato) interpreteris oculum, & Putrimordacem, araneum, & Ossigefam, medullam: aut certe quoniam vocabula hæc sint inusitata, si Tellurem, aut Aridam, terram exponas: aut Philosophum, Sapientem.

De Loco Coniungatorum.

CAP. XVI.

CONIUGATA, quæ Græcè tum σύνζυγα tum σύνοιχα dicuntur, primaria quidem significatione sunt Nomina, & Verba ita affecta inter se, vt alterum ab altero Denominatiuè deducatur, Sic sapiens & sapere, sunt Coniugata Sapientiæ, à qua Denominatiuè oriuntur. Hæc ergo idcirco primum in Coniugatis numerari, quod ita alterum ab altero pendeat, vt vtrâque eadem formam significet, soloque significandi modo differant: Cæterum secundaria significatione, ipsa etiam Denominatiua eiusdem Denominantis, comparata inter se, vt Philosophus, & Philosophari, dicuntur Coniugata.

REVOCANTVR etiam ad Coniugata voces illæ, quæ Casus ab Arist. nominantur, hoc est Aduerbia deducta ab aliquo Denominante, vt sapienter à sapientia. Sed quamquam Arist. hæc primū distinguit, latius tamen accepto nomine Coniugatorū, omnia inter sese Coniugata dici posse concludit, Atque hanc cōmuniorem Coniugatorum acceptionem amplectitur Cicero, Coniugata, inquit, dicuntur quæ sunt ex verbis generis eiusdem. Eiusdem autē generis verba sunt, quæ orta ab vno variè cōmutantur, vt sapiēs, sapienter, sapientia. Itaque omnia hæc meritò dicuntur Coniugata, quia ipsa vocis ac significationis cōmunionem sub vnū quasi iugū deuincta sunt. Sed quoniam in Coniugatis potior est significationis, quā vocis coniunctio, non sunt ea omnino à Coniugatorum numero excludenda, quæ sic vocis societate carent, vt eiusdem significationis iugo coerceantur: cuiusmodi sunt virtus, studiosus, studiosè. Nec verò necesse est vt Coniugata sint voces simplices, siquidē orationes eadem vim habere possunt, atque simplicia vocabula, vt si dicas, virtus, virtute præditus, cū virtute agere, & similia.

HVIVS loci eum esse vsus docet Arist. vt quicquid vni Cōiugatorum conuenit, cæteris etiā suo cuique modo conuenire, aut nō conuenire cōcludatur. vt si iustitia est laudabilis, etiam iustus est laudabilis. & iuste agere est laudabiliter agere, si verò iustitia nō esset laudabilis, nec iustus laudabilis esset, nec iuste agere, esse laudabiliter agere.

DVO itaque sunt huius loci communia pronuntiata, ex ipsa coniugatorum inter se habitudine desumpta, Alterum ad confirmandum, Alterum ad refellendum.

Cum quo cohæret vnum Coniugatorum, cohærent & reliqua.

Cum quo non cohæret vnum, nec reliqua.

QVAMQVAM

QVAMQVAM verò non admodum sint vsitata huius loci argumenta, propterea quod Coniugata ita coniuncta sunt inter sese, vt ferè apud omnes æquè nota, aut æquè ignota habeantur, nonnumquam tamen satis habent acuminis, vt illud Comici, homo sum, humani à me nihil alienum puto. Hic poteris concludere hoc modo. Cum charitati summa laus tribuatur, cur ex charitate operari tantopere contemnitur? Si ipsum per se peccatum displicet, cur placet peccare? Si Logicam tradis, cur non λογικῶς, id est, Logici more, sed μεταφυσικῶς, id est, velut Metaphysicus de Prædicamentis differis: Hinc etiam est illud Pauli, ^a Primus homo de terra terrenus, secundus homo de Cœlo Cœlestis, & alia pleraque.

TRIA tamen potissimum animaduertenda sunt in hoc loco; ne Argumentandi ratio hinc desumpta ad Sophisticen declinet. Multæ enim in hoc genere strui possunt cauillationes. Primo videndum est, ne propter vocis coniunctionem, quod Coniugatum non est, pro Coniugato accipiat, vt officiosus pro Coniugato officij, & somniculosus pro Coniugato somni, cum officij Coniugatum sit studiosus, vel industrius, non officiosus, & somni, Dormiens, vel Dormire, non somniculosus.

DEINDE, cauenda est diligenter ambiguitas vocabulorum, quæ hic sapen- numero latenter se insinuat, qualis cernitur in argumentatione illa Simonidis, ^b Cùm homines, inquit, sumus, humana tantum curare debemus. Fallaciter sanè concludit, quia accipit Verbum humana in Consequente non pro iis quæ ad hominem spectant, quo pacto deducitur ex Antecedente, sed pro caducis, & terrenis, qua significatione terrena à cœlestibus distinguere solemus.

DENIQUE vigilanter attendendum est, an attributa Coniugatorū recte assignentur. Sæpè enim hoc nō animaduerso, multa Sophismata texuntur, vt si quis concludat hoc modo, iustitia est virtus, igitur iusta agere est studiosè agere, quod falsum est. Fieri enim potest, vt quis agat iusta (quale est depositam reddere) cum interim non agat studiosè, ad defectum scilicet alicuius circumstantiæ. Causa igitur cur Argumentatio proposita vitiosè concludit, hæc est, quia non rectè coniuncta sunt illa duo, iusta agere, & studiosè agere, vt singula prædicata singulis subiectis aptè respondeant: quippe cum vel concludendum esse, iusta agere esse studiosa agere, vel iuste agere, esse studiosè agere: quæ vtrique vera sunt. Eadem de causâ vitiosæ sunt hæc conclusunculæ, album est dulce, igitur albedo est dulcedo: Doctrina est disciplina, igitur qui docet, discit: & aliæ sexcentæ huiusmodi. Nam cum sensus prioris Antecedentis esset, affectum albedine, est affectum dulcedine. posterioris autem, Eadem qualitas est doctrina, & disciplina, concludendum potius erat hoc modo album est dulce, igitur in aliqua eadem re, est albedo & dulcedo: Doctrina est disciplina, igitur quod affectū est doctrina, affectum est disciplina. Etenim cum de locis agitur hoc est, de respectibus argumentorū ad conclusionem, spectandus proculdubio est sensus antecedentis, & accommodatè ad illum colligi debet conclusio. Siquidem consequationes, in quibus cōnexio rerum spectatur, nō sunt Formales sed materiales. Id quod animaduertere nō videntur ij, qui, vt apta sit.

Locus Transumptionis.

Cur inter Coniugata hæc primum numerata sint.

Casus. 2. Top. 3.

Cur dicantur Coniugata.

Vsus. Locis.

Terentius Heauton. act. 1. Scen. 1.

Prima animaduersio.

Secunda.

Tertia.

Nota hæc.

^a 1. ad Cor. 15. 47.

^b 10. Eth. 7. & 1. Meth. 2.

Alex. loco citato.

fit Consequutio in Coniugatis, tot documenta congerunt hoc loco vt inopiam potius Argumentorum, quàm copiam comparare doceant. Sed iam de loco Partium dicamus.

De Loco partium.

CAP. XVII.

Lib. 4.

VM de Diuisione differuimus, quinque genera totius esse diximus: Vocè multiplicem, Totum Quantū seu Integrū, totum Essentiale Physicum, totum Essentiale Metaphysicū, & totum Vniuersale, quibus totidem Partium genera responderēt, nunc autem quia primum, & quartum genus totius & Partium, cū de Inuentione argumentorum agitur, negligi solent: de trium reliquorum Inuentione, & Vsu dicendum est. Atque, vt facilius hi duo loci explicentur, comprehendenda sunt duo priora genera nomine Totius Integri, & Partium integrantium, quoniam ad Argumentandum eadem est vis totius Essentialis, & Partium Essentialium; atque totius Integri, & Partium Integrantium, cū vtrumque totū actu, ac re ipsa ex suis Partibus cōpositum sit. Itaque hic locus erit Partium, tum Integrantium tum Subiectarum: Sequens verò totius, tum Integri tum Vniuersalis.

Vfus partium: Integrantium.

V s v s Partium Integrantium in Argumentando, his ferè Pronuntiatis continentur.

Positis omnibus Partibus Integrantibus ponitur totum.

Sublata quacunque Parte Integrante, tollitur totum.

3. Top. 2. Loco. 2.

HÆc Pronuntiata tradit Arist. in Partibus Integrantibus multitudinis duntaxat: quarum vsum hoc exemplo docet. Si & eorū quæ mutuo Referuntur, & Cōtrariorū, & Priuatè oppositorū, & contradicentiū eadē est disciplina, omnium omnino oppositorū est eadē: Quod si vel ea quæ mutuo Referuntur, vel contraria, vel Priuatè opposita, vel Cōtradictoria, sub eadem disciplina non cadunt, perspicuum est, non esse omnium oppositorum eandem scientiam, disciplinamve. Sunt tamen vera ambo Pronūtiata in cæteris etiam generibus Partium Integrantium, siue ad cōcludendum, aut refellendum, ipsum esse totius, siue ad colligendum, aut refutandum aliquod eius Attributum, aut Subiectū. Exempli causa si ita dicas, Fundamenta sunt posita, parietes erecti, & tectum fabricatum, igitur est domus, ex ipsa Partium existentia colliges existentiam totius. Quam refutabis hoc modo, Aut fundamenta non sunt iacta, aut parietes nondum erecti, aut tectum minimè extructum, igitur nondum est domus: Si verò sic argumenteris, Animus hominis iusti perfruetur æterna beatitudine, corpus item perfruetur, igitur totus homo æterna beatitudine perfruetur, colliges quoddam attributum totius ex eo, quod tale attributum conuenit omnibus partibus. Quod tamen refutabis hoc modo, Si corpus viri iusti non est futurum particeps æternæ felicitatis, non igitur totus homo. Denique hoc pacto colliges subiectum totius ex subiecto omnium partium: Philosophus tenet, & Diuidendi artem, & Definiendi, & Argumentandi, totam igitur Dialecticam tenet. Hoc autem pacto idem refutabis, Si Philosophus non callet, vel Diuidendi methodum, vel Definiendi, vel Argumentandi, non totam callet Dialecticam.

Hic

Hic tamen tria sunt animaduertenda. Primum est, necesse aliquando esse, vt Partes integrantes, ex quibus Totum colligendum est, intelligantur certo ordine dispositæ. Sæpe enim, si hoc desit, non efficitur Conclusio, vt si dicas, Lapides sunt, Calx est, igitur Paries est: milites sunt, Dux est, ergo Exercitus, aut acies est. Alterum est, id quod diximus, Sublata quacunque Parte Integrante, tolli Totum, sic intelligendum esse, vt nomen Totius accipiat pro Toto Integro, qua Totum integrum est. Nam si accipiat pro re, cui attribuitur Integritas, non qua integræ est, falsum esse deprehendetur. Verbi causa, Si Socrati abscissus est digitus, licebit colligere, Socratem non esse integrum: non tamen rectè colliges, Socratem non esse, quia Socrates, et si integer sine digito non est, potest tamen sine digito in rerum natura coherere. Quare si latè volueris accipere nomen Totius, hanc orationem posteriori Pronūtiato adhibeas, necesse erit vt nomen partis integrantis accipias pro parte necessaria (qualis est in Socrate caput, aut pectus) non pro quacunque sine discrimine. Quacunque enim Parte necessaria sublata, omnino tollitur res cuius ipsa est Pars. Hinc dissolues hanc cauillationē. Quædam pars hominis candidi non est candida (vt potè pupilla) igitur homo candidus non est candidus. Sic enim occures, Rectè sequi, hominem candidum nō esse totum candidum, cū aliqua eius particula sit non candida, non tamen rectè colligi, hominem candidum non esse candidum: Hoc enim non efficietur, nisi qui Argumentatur, ostendat, non esse maiorem hominis candidi portionem (quæ quidem pars necessaria candida esse debet, vt ille sit candidus) omnino candidam. Tertium est, *Attributa, quæ de Toto ex partibus concluduntur, aut refelluntur; talia esse debere, vt Toto: & Partibus possint esse communia.* Nam si fuerint propria partium, non poterunt de Toto concludi, quod partibus conueniant. Si propria Totius non poterunt de Toto inficiari, quod de Partibus negentur. Nec enim rectè concludes, hominem esse principium internum rei naturalis, quia animus & corpus sunt principia interna rei naturalis. Siquidem hoc Attributum non potest esse homini commune cum animo & corpore. Nec item rectè colliges hominem non esse animal, quia animus, aut corpus non est animal, aut quia nec animus, nec corpus est animal. Quandoquidem animal, nō potest esse animo & corpori commune cum homine. Ex priori Pronūtiato est illud Dauidicum, *Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam, si ascendero in cælum, tu illic es, si descendero in infernum, ades: si sumptero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Probat Regius Propheta, Deum esse vbiq; quia est in cælo, apud inferos, & in terra, quibus regionibus complecti solent Scripturæ diuinæ totam rerum vniuersitatem, Hoc verò genus Argumenti, quod ex Enumeratione Partium vocatur, non tam artificiosè rem probat, quàm apertè distinctèq; proponit atque amplificat. Quod enim nomine Totius obscurius, ac angustius significatur, id multo euentius per omnes Partes proponitur, & magnificentius dicitur. Ex posteriori Pronūtiato est illud apud Ioannem. Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti: Quibus verbis Iudæi

Prima Animaduersio.

Secunda Animaduersio.

Moderatio posteriori Pronūtiati.

Tertia animaduersio.

Psal. 138. 7. 8. 9. 10.

ex nega.

8. Cap. 57.
Vfus Partium
subiectarum.

ex negatione quinquaginta annorū, totam illam tot seculorum multitudinem inficiari conabantur. Est enim hæc Argumētandi ratio valde accommodata ad resistendum, seu Instantiam ferendum, vt dici solet, cū quis vniuersè aliquid affirmat.

Vfus verò Partium subiectarum his Pronuntiatis traditur.

Posita quacunque Parte subiecta, ponitur Totum.

Sublatis omnibus Partibus subiectis, tollitur Totum.

E X E M P L V M Aristotelis. Si anima mouetur loco, aut alteratur, aut accrescit, aut decrescit, mouetur vtique. Quod si nec loco mouetur, nec alteratur, nec accrescit, nec decrescit, non mouetur sanè. Moueri loco, alterari, accrescere, & decrescere sunt Partes subiectæ. Ex priori pronuntiato concluduntur duæ illæ Argumentationes apud Iacobum. Si tamen legem, inquit perficitis regalem secundum scripturas, Diliges proximum sicut te ipsum benefacitis. Si autem personam accipitis, peccatū operamini. Quo loco ex dilectione proximi quæ est pars quædam subiecta bonæ actionis, cōcluditur bona actio, & ex personarū acceptione, quæ est pars subiecta peccati, colligitur peccatum. Est autem hoc Argumētandi genus, per accommodatum ad instandum, resistēdūve ei, qui vniuersè aliquid negat. an ex posteriori pronuntiato habet vim concludendi, locus ille Pauli ad Romanos, Quis ergo inquit, nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? & quæ sequuntur. Quasi dicat, Nihil separabit nos à caritate Christi, quod ex negatione partium subiectarum ostendit. Atque hæc concludendi ratio plus artis habet in proponenda re ob oculos, & amplificanda, quàm in probanda. Huc porro accersendum est tertium, illud quod pro intelligentia duorum superiorum Pronuntiatorum annotabamus, id, inquam, quod de Toto concluditur, tale esse debere, vt Toto, & Partibus possit esse commune. Idcirco enim nō rectè ita concludes. Homo est infima Species, igitur animal est infima species: siquidem hoc attributum nō potest esse commune Animali cum Homine. Nec item rectè colliges rationem Generis conuenire infimis Animalis speciebus, quemadmodum animali conuenit.

Ad Rom. 8.
3.5.

Nota hæc.

De Loco Totius.

C A P . X V I I I .

LX superiori loco patet, quomodo ex partibus confirmetur, aut refutetur Totum, nunc dicendum est quo pacto ex Toto probandæ sint, aut refellendæ Partes. Quod ergo attinet ad vsum Argumētandi ex Toto integro, spectanda sunt hæc duo pronuntia.

Posito toto integro, ponuntur omnes Partes.

Sublato Toto integro, aliqua saltem Pars tollitur.

QUO verò attinet ad vsum Argumentorum ex Toto Vniuersali, totidem Pronuntia præsto sunt in hunc modum.

POSITO Toto vniuersali, ponitur aliqua Pars subiecta. Sublato Toto vniuersali, tolluntur omnes Partes subiectæ.

HIC non est necesse afferre alia exempla, quàm quæ superiori loco

Vfus totius
Integri.

Prædi. 5. &
2. Top. 2. Lo-
co 1.

Prædi. 5. &
2. Top. 2.

Iacobi 2. 8.9.

Boët. 2. de
Diff. lo. sum-
pta. occasione
ex 2. To. Ari-
stot. loco 2. &
vit.

Totum in mo-
do.

loco adducta sunt. Verbis enim commutatis huic Loco deseruiunt.

CO G O R tamē hic explicare quatuor quasdam appellationes Totius (inuetas primum, vt suspicor, à Boëtio) quia non parū vsurpatæ sunt à Dialecticis in hac Inventionis Disciplina. Hæ sunt, Totum in Quantitate, Totum in Loco, Totum in Tempore, & Totum in Modo, quibus totidem appellationes Partium ex altera parte respondent.

TO T V M in Quantitate (quod planius dici posset, Totum in Multitudine, seu Totū Multitudine) est Vniuersale aliquid, signo vniuersali notatū, vt si dicas, omnia opposita, omne animal, &c. huiusmodi.

PA R S verò, in quantitate, siue in Multitudine, est quicquid comprehenditur in tota multitudine, vt contraria, in oppositis, & Homo in Animalibus.

TO T V M in Loco erit si dicas Vbique, Pars in loco, si dicas, Hic, aut ibi. Totum in Tempore, si dicas, Semper, Pars, vt si dicas, Nunc, vel, Heri. Totum in Modo, est Vniuersale aliquid sine adiectione prolatum, vt Homo, Candidum, & huiusmodi alia, pars autem in Modo, est vniuersale quid, cum adiectione non minuente nec tollente Totum, vt si dicas Homo sapiens, Magis candidum, Minus candidum. Nomine adiectionis minuente, aut tollētis totum, intelligo adiectionem quæ cū additur nomini Totius vniuersalis, efficit, vt huiusmodi Totum non possit Affirmari de tota aggregatione. Vt si dicas, homo est potentia, homo lapideus, Candidum secundum quandam particulam, illud, Potentia, & illud Lapidem, & illud Secundum quandam particulam, erunt adiectiones minuente, aut tollente Totum: quia nec homo de homine potentia, (vt de embryo antequam animum rationis participem accipiat) aut de homine lapideo (vt de statua Cæsaris) nec Candidum de eo, qui solis oculis aut dentibus, candidus est (vt de Æthiope) verè dicitur. Sed quia Totum in Quātitate, seu Multitudine, itēque totum in loco, & in Tempore, sunt quædam Tota Quanta, seu Integra; Totum autem in modo, in Totis Vniuersalibus numeratur, vt satis apertum est, non est opus, vt quo pacto his generibus Totius, & Partium in Argumētando vtendum sit, doceamus, cū ex dictis perspicuum relinquatur.

Explicatur
quatuor qua-
dam appella-
tiones Totius.

Totum in
Quantitate.

Totum in loco.
Totum in
Tempore.

Adiectio mi-
nuente, aut tol-
lente.

De Loco caussarum, primumque de Argumentis ex materia.

C A P . X I X .

SE Q V I T V R Locus caussarū, qui vt omnium patet latissimè sic est omnium vtilissimus, & perinde vsurpatissimus. Quatuor itaque esse Caussarum prima genera, Materiam, Formā, efficiens, & Finem ex supradictis intelliges. Nunc singula percurrenda sunt, & in ea rursus genera deducenda, quæ copiarū Argumentorum comparandæ potissimum conducere videantur.

MA T E R I A igitur, latè accepto vocabulo, triplex est, Ex qua, In qua, & Circa quam.

MA T E R I A ex qua, duplex, ea ex qua prius transmutata, fit aliquid (quæ vocatur transiens) vt vinum aceti, & Syluæ ac nemora, ædium; Et ea, quæ permanente, res componitur (permanētē hanc appellant)

Materia tri-
plex.

Ex qua.

In qua.

vt ligna succisa, ædium & nauium comparatione. Materia in qua, est subiectū respectu cuiuscumq; formę quo pacto lapis est materia figurę insculptę, & corpus coloris, & animus sciētię, Materia circa quam, est id, circa quod actio aliqua, & operatio versatur, qua significatione dicimus Virtutes esse materiam Laudis, & Vitia Reprehensionis, & ligna fabri lignarij: & orationē earū artiū, quę in sermone versantur, & res naturales Physicę, & Deum optimum maximum Theologię.

Circā quam.

Ex primo genere Materię, quam diximus ex Qua, sic licet Argumentari. In Lucitania succiduntur nemora, nec alia conferuntur, nil igitur mirum est, si ædium structura tanti constet. In Gallia plurimi sunt luci, ac syluę, cur igitur non sunt plurimę naues? Apud Æthiopes non est vsus eius vini, quod ex uuis exprimitur, ergo non possunt iis in regionibus Sacra fieri, nisi aliunde eiusmodi vinū deportetur: Aristo. sic: Cœlum non constat materia elementorum, alioqui sursum aut deorsum ferretur, igitur interire non potest. Hic homo ex ipsa humorum proportione habet carnis molliem: non mirum est igitur, si ingeniosus sit. Eodem pertinet illa Theologorum Argumentatio, Christus seruator noster habet optimam corporis constitutionem, acerbissimē igitur afflictus est cruciatibus suę passionis.

1. de Cælo. 3.

2. de Ani. 9.

D. Tho. 3. p.
q. 46. & aliq
in 3.

Ex materia in Qua, talia ducuntur Argumenta. Memoria huius est parum tenax, ergo nisi sæpius reperierit quę præceptor tradit, breui omnia excident. Forma Iridis est in nube rorante distillante, parum igitur durabit. Hic homo est valetudinarius, igitur non sine causa pallidus. Rationalis animus quoad suum esse, non substinetur à corpore in quo est, cum aliquam operationem habeat, quę à corpore non pendet: potest igitur sine corpore in rerum natura cohærere.

3. Meteor. 4.

Ex materia circa Quā huiusmodi Argumenta texunt. Ultra substantias corporatas, sunt alię quędam corporis expertes, quas Philosophus considerare debet: est igitur ultra Philosophiā Naturale quędam alia Supernaturalis. Materia rei rusticę est, humilis, merito ergo Virgilius Bucolica, & Georgica gracili auena cecinit. Res diuinę, & cœlestes, sunt omnium maximē admirabiles: nullę igitur sunt, in quibus magis exultare, ac regnare possit oratio. Lex Domini est immaculata cōuertens animas fideles, præstāsq; paruulis sapientiā, beatus igitur vir, cuius volūtas in Lege Domini est, quiq; in lege ei⁹ meditabitur, die ac nocte.

Psal. 18. 8.

Psal. 1. 2.

De Argumentis ex Forma.

CAP. XX.

FORMA quoque triplex est. Essentialis, Accidētaria, & Externa. Essentialis, vt rationalis animus, respectu hominis, & figura, respectu statuę. Accipio enim statuę nomen, pro tota compositione, ex figura, & materia. Accidētaria, vt color, respectu corporis, figura statuę respectu ligni, & sciētia respectu animę. Externa, est exemplar respectu eius rei, quę exemplaris imitatione fit. Quamquam id etiam, cui materia iniicitur, ac infunditur, aut alio modo adaptatur, vt formā artificiosam accipiat, nomine formę externę appellari potest, cuiusmodi sunt vasa, in quibus opifices vel lutum ingerunt, vel liquida metalla fundunt, vt aliquam artis figuram in materia expriment.

Accidentaria
Externa.

Essentialis.

PORRO

PORRO forma essentialis non solum dicitur Causa formalis Totius compositi: sed etiam materię, atque adeo Proprietatum earum quę essentialiam, quam ipsa constituit consequuntur. Talis enim est Materia rei, qualem forma exigit, nec alię proprietates essentialiam sequuntur, quàm quas formę perfectio sibi vendicat.

Ex forma Essentiali ducuntur hæc Argumenta. Anima est, id, quod primò viuimus, sentimus, ac intelligimus, Igitur corpus viuētis, non potest esse quoduis sine discrimine: sed certis, quibusdam instrumentis distinctum. Anima rationalis immortalis est, & habet naturalem, ad corpus in quo creata est, propensionem, Ergo si absurdum est naturalem appetitum in omnem æternitatem impediri, ac frustrari, sanè aliquando corpus Animę separata, iungetur, ac copulabitur. Quamquam hæc conclusio rationibus non eget artificiosis, præsertim verisimilibus, cum sit Dei optimi Max. autoritate confirmata.

2. de Anima.
2. text. 24.
D. Tho. 4. contra
Gen. 79.

Ex eadem Animę nostrę substantia, concluditur illa Domini sententia, Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animā autem non possunt occidere: sed potius timete eum qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam, Quasi dicat, cum talem Animū habeatis, vt eius vita sempiterna sit, nec à corporis vita dependeat, non tātōpere debetis mortem corporis reformidare, vt eius vitandę causa aliquid committatis, quod in æternū tempus luendū sit. Hinc probare poteris, nec ignem posse refrigerare, nec aquam ex natura sua calefacere: quia formam ignis, non sequitur refrigerandi potestas: sed calefaciendi: Econtra verò, cum forma aquę non cohæret calefaciendi vis naturalis: sed frigore afficiendi. Hinc licebit Dialectico reprehendere Artifices, qui fines suos trāsiliunt, atq; tractant, quę sub Artibus suis (quę sunt ipsorum, qua ratione artifices sunt, essentialis formę) non cadūt, Hinc accusabitur Crator qui omni ornatu præcisō, ex Mathematicis rationibus, aut ex intima Philosophia depromptis, orationem contexere voluerit: parisiq; vitij coarguentur Mathematici, ac Philosophi, qui non nisi more oratorio, hoc est, figurarum, ac modorum phaleris, de rebus Mathematicis & Philosophicis disseruerint. Latissimē hic poterit exspatiari Dialecticus, Cohibebit enim Grammaticum, ne Theologię sensus audeat attingere: Theologū submissē, adnonebit, ne ad Quæstiones quę tanta professione indignę sunt, sese demittat: mediisque Scientias, si quando finibus suis excesserint, vt pedem referāt, adhorrabitur. Nec modò alię Disciplinas commonebit, sed etiam in seipsum animaduertet, multa sophismata rescabit inutilia, quęq; in vsū non veniunt, contemnet, Demum Quæstiones Metaphysicas suis auctoribus relinquet: Si quando autem propter affinitatem quam habet cum Metaphysico, aliquid de rebus Metaphysicis dicere necesse habuerit, id quasi præteriens faciet, nec more Metaphysico: sed Dialectico, id est suo, eas discutiet. Hęc omnia Argumenta ex forma essentiali ducuntur, quandoquidem omnis Ars, omnis facultas, & officium (quę sunt essentialis formę Artificum & eorum qui munus aliquod gerunt) certam aliquam, & præscriptam Materiam sibi vendicant.

Matth. 10. 28.

Latissimus
hic aperitus
campus Dialectico.
1. Eth. 3.

Ex Accidētaria forma hominis, hoc est, ex ipsa corporis humani

Cur hæc argumenta ducantur ex forma essentiali.

Salustius.

recta figura, admonet quidam, ne vitam inertes silentio transigamus veluti muta pecora, quæ natura, inquit, prona, atque ventri obedientia finxit. Hinc multi laudantur ex scientia, ex robore, ex dignitate corporis & ex aliis infinitis accidentibus. Hinc denique Esaias dixit. Christum Saluatorem nostrum cruci affixum propter vultus, totiusque corporis indignissimam deturpationem non fuisse agnitum. Quasi absconditus, inquit, vultus eius, & despectus vnde nec reputauimus eum.

2. de Ani. 4.

Ex forma externa, quam exemplar dicimus, ostendit Aristoteles, cur omnia viuientia perfecta, continuatione quadam sibi similia procreare studeant, vt sint semper, inquit, hoc pacto, conditionemque subeant, quoad possunt, diuinam. Id enim appetunt vniuersa, gratiaque ipsius omnia agunt quæcunque secundum naturam agunt. Quasi dicat, vt imitentur, quo possunt modo, æternitatem primæ Causæ, Huc spectat confirmatio illius diuinæ comminationis, Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei, inquit, factus est homo. Et illud Domini apud Matt. Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persecutoribus & calumniatoribus vos, vt sitis filij patris vestri qui in cælis est, qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: Hoc est, vt imitemini patrem vestrum, qui tanta in eos qui se odio prosequuntur, conferre solet beneficia. Hoc latissime probare poterimus, verisimile esse eos, quibus non parentes, aut reges aut prælati obtigerunt, mali, bonos esse, quibus mali, malos. Maiores enim sunt quasi exemplaria, quæ sibi minores imitanda ferè reponunt.

Matth. 5. 44.

45.

Locus ab In-
essendi ad De-
nominari.

A d hos formarum Locos reuocari possunt duo Aristotelici, qui appellari solent ab Inesse ad Dominari, & ab Appositione. Ex priori Loco huiusmodi ducuntur Argumenta, Calor est in Igne, Ergo Ignis est calidus. Multis tamen conditionibus opus est, vt hic Locus sit tutus, Nec enim quia cador in aliqua Æthiopis particula reperitur Æthiops candidus est: nec quia rubor ad breue temporis spatium est in eo, qui pudore suffunditur, statim is ruber dicitur: nec si calor nonnullus sit in aqua frigida, verè dixeris eam esse calidam: nec actio est in eo, qui patitur: idcirco illud agens, vel agere dicitur oportet igitur, vt id quod inest inest simpliciter, non in minore parte (cum in maiore esse potest) non breuissimo duntaxat tempore, & quasi in transcurso, non admodum remissè, sed intensius, quàm contrarium, Quicquid igitur hoc modò inest, id haud dubiè denominabit rem cui inest: non tamen erit necesse, vt quocunque modo denominet sed certo quodam. Itaque id, in quo est actio, non est appellandum agens, sed actum seu affectum actione. quod idem est, ac patiens. Contrà verò id, in quo est Locus non est dicendum Locorum, sed locans.

Loci quem
vocat ab Ap-
positione.
2. Top. 4. loco
39.

Ex posteriori loco talia ducuntur Argumenta, Paries est albus calce, igitur calx est alba: Cibum melle addito fit dulcis vel dulcior, quàm erat igitur mel est dulce. In quo Argumētadi genere, nomine appositionis, solet intelligi ea rei appositio, quæ sit capax eius Denominacionis, quæ de re cui apponitur, cōcluditur, alia etiā nonnulla intelligi cōsueuerunt: Ceterū nos iā ad argumēta, quæ ex Efficiente Causa ducuntur veniamus.

De

De Argumentis ex Causa Efficiente.

CAP. XXI.

AVSSA Efficiēs triplex itidē (vt superiores) dici potest: Procreās, Cōseruās, & interimēs. Quarum singula genera in duobus generibus diuiduntur, in Principales & Formulātes. Principales, aut sūt Simpliciter Principales, qualis est solus Deus: Aut in certo quodā genere, vt Architectus inter omnes Fabros, qui in nauī cōficiēda operā ponūt. Formulātes sunt, quæ Principalibus seruiūt, vt cœlestes substantiæ, Deo, & ij, qui ligna succidūt aut præparāt, Architecto. Reuocātur ad Efficiētes Causas Instrumēta omnia vt securis, terebra, & huiusmodi alia. Item ij, quorū concilio res geritur, vt Regum Consiliarij, Sed & Causas meritorias, ad Efficientes reuocant Theologi.

Famulantes.

a Deuter. 32.
5. 6.c Matth. 12.
14.

e 2. ad Tit. 3.

Ex causis procreantibus, est illa reprehensio, qua Moses ingratitude nem Israelitici populi ita concludit. a Generatio praua, atque peruersa hæccine reddis Domino popule stulte, & insipientes? Nunquid nō ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te? Huc etiā spectat illud Pauli b Si delibatio sancta est, & massa: Si radix sancta, & rami. Ex negatione huius causæ est illud Arist. Pisces nō respirare, quia pulmonē non habent. Vnde quoq; Dominus, c Progenies viperarum quomodo potestis bona loqui, cū sitis mali? Et Pauli. d quomodo audiet sine predicatōe. Qui alio rursus loco sub quadā similitudine, ex negatione meriti cōcludit negationē præmij, hoc modo. e Nō coronabitur, nisi qui legitime certauerit: Infinita sunt argumenta ex hoc causarum genere.

Ex causis Conseruantibus, est id quod docet Arist. Homines diuitius, quàm alia quædam maiora animalia viuere, quia in homine melior est proportio, & qualitas humidi & calidi, quibus vita cōseruatur. Et illud diuturnius esse Regnum, quàm alias Respublicas, quoniam à Causis externis minimè omniū deletur. Et illud, Conseruari Resp. nō solū quia procul absunt ab iis quæ interitū afferūt, sed interdū etiā, quia propriè sunt, quòd timor interiore cura, Reipub. consulere cogat.

f Luc. 11. 18.

Ex Causis Interimentibus est Argumentū illud Arist. Arbores lata folia habentes defrondescere, quia succus in ea parte cōtrahitur, vbi folia cum extremis ramulis copulantur. Et illud, Maximè Respublica dissoluitur, si ius in ipsa violetur. Huc etiam pertinet illud Domini, f Omne regnum in se ipsum diuisum desolabitur: & Domus supra domum cadet, &c. Magna vis Argumentorum ex hoc etiam Causarum genere desumitur.

A d Locū Efficiētū Causarū, reuocatur Locus Generationum, & Corruptionum. Quin etiā Arist. hunc cum illo coniungit. Argumenta ex eo loco desumpta, ad hūc modum tractantur, si generatio bona est, bonum est quod oritur: Sin mala illa, malum etiam hoc. Si Corruptio seu Interitus, bonus est: res quæ interit, mala est. Sin malus ille hæc bona: Hinc licet ostendere quanto cum desiderio, & auiditate debuit doctrina Christi seruatoris nostri excipi, cuius s natiuitatem tanta cum exultatione Angeli, Reges, Pastores, cœlum denique & terra celebrarunt, cuius mortem indignissimam muta etiam & sensus expertia elementa deplorauerunt. Hinc etiam probare possumus, pessimum & perni

Triplex Causa
Efficiens.
2. Phisic.
Principales
causæ.b Rom. 11. 16.
De Res. 1. 6.d Rom. 10.
14.De Legit. &
Brenis. te. V.
12. 1.Locus Gene-
rationum &
Corruptionū
2. Top. 3. Lo-
co. 31.s Luc. 2.
h Matth. 27.

perniciosissimum fuisse Iudam cum eius natiuitas adeo fuerit detestabilis vt dixerit Summa veritas, ^a Melius erat ei, si natus non fuisset: ^b mors, adeo execranda, vt ipse desperatione actus semet laqueo suspenderit & miseram animam in suum locum, id est, damnatorum, raptis visceribus exturbauerit. Non negamus tamen, fieri posse, vt interitus rei bonæ, ratione aliqua sit malus, & malæ bonus. Mors enim Christi ratione salutis quam nobis peperit, optima fuit: & mors Herodis perniciofa fuisset, ac lugenda, si indigna illa nobilium strages secuta esset, quam ille proximus optarat, & forori quasi testamento reliquerat. Sed hoc tantum dicimus, interitum rei bonæ, quæ rei bonæ interitus est, esse perniciosum: rei autem malæ, quæ malæ, esse bonum & optandum. Quæ moderatio in Generationibus etiam intelligenda est.

De Argumentis ex Fine.

CAP. XXII.

FINIS est Causa Causarum omnium. Materia enim nisi formam accipiat, rudis est atque informis. Forma verò, si desit Efficiens, numquam in Materiam inducitur. Efficiens denique, nisi finis cupiditate comoueat, nihil vnquam efficiet. Est igitur finis, Causarum omnium Causa & principium. Nec causarum modò est causa finis, sed multo etiã magis Mediorum, quæ in finem destinantur. Exepli causa habitatio nõ solũ est Finis eius qui domum sibi extruit, itemq, Formæ domus atque materiæ, in quam Forma domus inducitur, sed etiam (ac multo verius) ipsius ædificationis, qua construitur domus, & habitatio patatur. Quo fit, vt ex Fine, quem nobis proponimus, nõ solum probare possimus quales cæteræ causæ esse debeant, sed etiam qualia Media ad finem consequendum dirigenda sint, & præmittenda.

TRIPLEX igitur est finis. Alius est ea res, cui aliquid expetitur, quo pacto non solum Deus est finis noster, sed etiam alij homines, atque adeo nos ipsi sumus fines, Nam & Deo gloriam, & proximis nobisq, ut ipsi salutem optamus. Quæ finis acceptione, vtitur Propheta cum his verbis Deum alloquitur, ^c Propter te sustinui opprobrium, &c. hoc est ad tui gloriã & laudem, hæc omnia perpessus sum: & Paulus cum ait, ^d Omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutem consequantur: & Aristoteles cum dicit, omnia (scilicet artificiosa) sunt gratia nostri, sumus enim & nos quodammodo fines. Alius finis est res, cuius fruitio (vt sic dicam) aut vsus expetitur: quo pacto etiam Deus est finis noster, quia omnes volumus vt ipse seipso & nos ipso fruamur: Itẽmque vita, honores, diuitiæ, quibus tum alios, vt, tum etiã nos ipsos cupimus. Quæ significatione D. Augustinus, intelligit Deum esse finem nostrum, cum ait, Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te. Eodemque finis significato probat, Aristoteles nec honores, nec diuitias esse hominum vltimum finem, quo nimirum, vt summo bono frui debeat. Tertius, est ipsa fruitio, seu adeptio, aut vsus rei quæ desideratur: qualis est aperta Dei Optimi Maximi contemplatio in futura vita, & possessio Virtutum, bonorum aut diuitiarum in hac. Quæ finis vsurpatione vtitur Aristoteles, cum docet contemplationem Dei & Substantiarum separatarum, vt

in hac

^a Matth. 26. 24.

Iosephus lib. 17. antiquit. Iud.

^b Matth. 27. 5. & Act. 1. 18.^c Finis causæ. causarum.^c Psal. 68. 8.

I. Eth. 5.

In hac vita haberi potest, esse vltimum finem hominis, etenim fidei lumine minimè edoctus, non potuit progredi vltius vsum vero rerum aliarum, vt salutis, roboris, pecuniarum, & honorum nõ esse vltimum finem, sed aliquatenus requiri.

Ex fine primi generis, hoc est, ex re cui aliquid expetitur, concludere possumus hoc modo, Deus efficit omnia propter se, Igitur non est auctor peccati, quandoquidem peccatum in Deum referri non potest, Omnia sunt in Dei gloriam facienda, nõ est igitur Deus blasphemandus, Non est proferendum verbum otiosum, &c. Optas proximis bona, Ne sis igitur cuiquam occasio ruina: diligis te, Ne te igitur malæ cupiditatis veneno perimas, Vis perfectus esse, vende omnia, & da pauperibus, & sequere Christum.

Ex fine secundi generis, ex re videlicet cuius fruitio aut vsus desideratur, sic licet Argumentari. Optas magna Contemne igitur parua. Vis abundè metere, Ne parcè igitur semina: Vis turrim edificare Prius ergo computa sumprus: Vis bellum committere, vide non sit tibi maior exercitus cogendus.

Ex ipsa fruitione vel vsu, quem finem tertium fecimus, ita colliges, Optas Deum videre, esto igitur mundo corde: Vis esse particeps gloriæ Christi, patere igitur cum Christo. Ad locum finium reuocatur à quibusdã locus ab vsibus, eo quòd vsus est finis officij, aut instrumenti, cuius est vsus: verum cum nomen vsus, magis sonet Effectum quàm Causam, ad locum potius Effectorum videtur pertinere.

De vsu loci Causarum.

CAP. XXIII.

Ttamen ad certam aliquam Normam, tam variam ex hoc loco Argumentandi ratione redigamus, aduertendum est tribus modis posse Effectum ex causa concludi: Primo quo ad potentiam, hoc est, quo ad posse esse, altero quo ad actum, siue imperfectum, quod est fieri, siue perfectum, quod est esse: Tertio quo ad aliquam affectionem ipsius, vt quo ad esse bonum vel malum.

PRIMVS probandi modus hoc Pronunciato præscribitur ab Aristotele. CAUSSA potens, & Effectus in potentia, simul sunt, aut non sunt.

Hoc est, si iam extat causa ad effectum edendum apta, dubium non est, quin Effectus esse possit, modo nõ desint aliæ causæ, quæ vt Effectus producat, concurrere, ac conuenire debent, Quod si talis causa non extat, nec Effectus esse poterit, saltem potentia propinqua de qua loquor. Remota enim, ac distanti potentia, potestatem, dubium non est, quin Effectus, etiã dum causa non extat, verè dicatur possibilis, modo causa possit in rerum natura existere. Hinc suadebis posse Saracenos, Mauritaniam incolas, ab Hispanis debellari, quia nõ deest Hispanis materia ex qua possint arma conficere: nec Duces periti, aut milites strenui & exercitati, qui possint bellum inferre: nec ignorant optimam belli gerendi formam: nec causa, ob quam bellum inferendum sit, est iniusta. Hinc etiam probare quis posset, Abel non potuisse interfici gladio, quia nullus adhuc erat faber ferrarius, qui posset gladium cudere: vel

quia

Argumenta ex fine primi generis.

Matth. 19. 21. Ex fine secundi generis.

Ex fine tertij generis.

Tribus modis Effectus ex Causa concluditur.

Primus modus. 2. Phy. 3.

quia nondum erat materia propinqua gladij, ferrū videlicet ex priori materia conflatum.

Secundus modus.

SECUNDVS probandi modus hoc altero Pronunciato significatur ab eodem auctore. 2. Phys. 3.

Causse in Actu, & Effectus in Actu simul sunt, aut non sunt.

Hoc est, si Causa iam edit Effectum, iam Effectus editur: si verò nulla edit Effectum, nec Effectus editur. Hæc plana sunt, ac similiter intelligenda in præterito, & futuro tempore, Vt si causa edebat Effectum, vtiq; Effectus edebatur: si edidit, editus est: si illa edet, edetur hic: Si ederit, editus erit. Vt or autem, Edendi verbo nõ autem efficiendi, ne de sola Efficiente Causa loqui videar: quamquã inter vtrumque verbum, quod ad vsum attinet, perparum interest.

Non semper ex absoluta positione causa concluditur effectus.

Ex causa tamen actu edente Effectum, non semper concluditur Effectus in Actu perfecto, hoc est, non semper colligimus Effectum editum esse. Quamquam enim ex materia & Forma, semper sic liceat Argumentari, Materia, aut Forma edit compositum, ergo compositum editum est: In Efficientibus tamen, & Finibus non valet, nisi earum editio sit ita perfecta, vt edi, & editum esse idem sint. Quo pacto sic licet concludere, Deus creat nunc animam, Ergo nunc anima perfecta est: Sol lucet, Ergo dies est. Deus apertè videtur à beatissimis, Ergo amatur. Licet quoque ex absoluta positione Causæ, concludere Effectum, esse in esse perfecto, aut imperfecto: Verum hoc non fit, nisi cum Argumentamur ex Causis necessariis, hoc est, necessariò edentibus Effecta sua, vt ex materia omnino disposita, aut ex quacumque Forma caduca & mortali, aut ex quibusdam Efficientibus, Vt si dicas, materia est summo calore affecta, Ergo ignis est. Anima leonis est in rerum natura, Ergo leo est. Sol est, Ergo lumen productum est, motus cæli est, Ergo sub cælo res gignuntur, & intereunt. Dixi, Ex quacumque forma caduca, & mortali, quia in immortalibus non valet. Si enim dicas, Anima Socratis est, Ergo & Socrates, nil concludes. Differt hic modus Argumentandi à superiori, quod ibi argumentabamur ex Causa in actu, hoc est, ex Causa edente effectum, Hic autem ex causa tantum absolute posita in rerum natura.

Tertius modus. 2. Top. cap. 3. Loco 31.

TERTIVM modum Concludendi Effectum, ex Causis, prescè aliquantulum tradit Aristoteles, in Causisq; Efficientibus duntaxat his nimirum Pronuntiatis.

Quorum Efficientia sunt bona, ipsa sunt bona.

Quorum Efficientia sunt mala, ipsa sunt mala.

Quorum Interimentia sunt bona, ipsa sunt mala.

Quorum Interimentia mala sunt, ipsa sunt bona.

IDEM dicit de Generationibus, & Corruptionibus, seu Interemtionibus, vt supra retulimus. Priora duo Pronuntiata, cæteris etiam tribus generibus Causarum accommodari possunt, latè tamen acceptis nominibus, Boni, & mali, vt nimirum, non tantum, Bona & mala in moribus, hoc est, laudanda & vituperanda comprehendant, sed etiam bona & mala, tum naturæ, tum Artis. Exempla. Hic seruus habet firmam corporis constitutionem, Ergo est utilis: Hic est valerudinarius,

narius, Ergo inutilis. Hic equus habet aptam formam, proportionemque membrorum, Igitur bonus: Hic ineptus, Ergo parum valet. Milites sunt vtilis Reipublicæ, Ergo & bellum. Venefici sunt perniciosi, Ergo & veneficia: Bona est vita cælestis: Ergo, boni sunt labores, quos iusti pro ea perpetuantur: Nil prodest superba vita, & diuitiarum instantia nil confert, Vana est igitur omnis cura, & sollicitudo conquirendi superbos honores, & arrogantes diuitias.

Ex Arte similia exempla peti possunt, vt, hic paries est ex lapidibus, & calce constructus, Ergo bonus: Hic ex luto, ergo nil valet, &c.

EXEMPLA reliquorum duorum Pronuntiatorum hæc sunt, Reges, qui maleficos non patiuntur viuere sunt boni, ergo malefici mali. Tyranni, qui Christianos trucidabant, erant Christo detestabiles, Ergo Christiani amabiles. Cæterum cum audis, Quorum Causæ sunt bonæ ipsa esse bona, subaudi, qua ratione à bonis causis proueniunt. Nam & si à bonis causis mala quædam nascuntur, vt à viris probis leuia peccata, non tamen ab illis proueniunt, qua ex parte sunt bonæ. Sepè etiam effectus, qui ab vna causa non malus nasceretur, ab alia mala vitatur, vt si quis restituat alienum gladium, vt homicidium aliquod perpetretur. Quinetiam sæpenuero, cum causæ omnes sunt bonæ, mala vna circumstantia potest effectum reddere vitiosum. Itaque si causa est bona, effectusque ab ipsa prouenit, qua ex parte bona est, tum demum erit bonus si aliundè non vitietur. Hinc facillè colliges quo pacto reliqua Pronuntiata sint intelligenda. Aduerte tamen hoc loco, sub iis quatuor Pronuntiatis generalibus, plurima specialia contineri, vt quorum causæ sunt honestæ, ipsa quoque sunt honesta: Quorum vtilis, & ipsa sunt vtilia: Quorum iucunda, & ipsa iucunda: Quorum in pretio habitæ, & ipsa in pretio habentur: Quorum magni constant causæ, & ipsa magni constant, Atque ita in cæteris pronuntiatis. Quod vtiq; dixerim, ne existimes, quod nonnulli Aristoteli obiiciunt, angustâ valde, ac ieiunam materiam his Pronuntiatis contineri. Aliæ quoq; Enuntiationes proponi possent, aliis atque aliis effectorum conditionibus colligendis, vt Ad cuius Artis materiam pertinent Causæ ad eandem pertinent Effecta: Quorum Causas facilius assequimur, ea facilius scientia genere possumus, & aliæ quamplurimæ, Sed hæc omnes in hoc generali Pronuntiato continentur.

Explicatio pronuntiatorum.

Quam latè pateant pronuntiata.

Cuius conditionis est Causa, eiusdem suo quodam modo est Effectus.

QUOD quo pacto sit intelligendum, in aliisque atque alia deducendum, iudicio magis expendendum est, quam Documentorū multitudinem explicandum. Sed iam Effectorum locum, qui huic proximus est breuiter lustremus.

Generale pronuntiatum nõ segniter notandum.

De Loco Effectorum.

CAP. XXXIII.

QUAM multa sint Effectorum genera, ex ipsa Causarum multitudine nullo negotio intelligi potest. Cum enim causa & Effectus mutuo se respiciant, quã multiplex fuerit Causæ nomē, tam multiplex sit nomē effectus necesse est, quin & vsus loci huius idē est ac superioris, ordine duntaxat Pronuntiatorum

*Vfus loci ab
Effectis.*

Nota hac.

tiatorum conuerso. Nam vt ex caussis sic argumentabamur. Dantur caussæ quæ ad effectum edendum aptæ sunt. Ergo effectus esse potest, sic ex effectu possumus concludere, Effectus esse potest, Ergo dantur caussæ à quibus prouenire possit. Atque ita in cæteris pronuntiatis. Nisi quodd hoc plus vitium habet Argumentum ex effectis, quodd cum non ex quavis caussa colligamus effectum esse, vel fore, vt ex Deo, Creaturam, ex quouis tamen effectu colligimus caussam esse, vel fuisse, vt ex creatura, Deum, & ex pictura, pictorem item cum ex bonitate, seu perfectione Causæ efficientis, non possumus colligere maiorem perfectionem effectus, nec necessariò æqualem, ex perfectione tamen effectus, concludimus aut maiorem, aut certè æqualem perfectionem efficientis caussæ. Itaque cum vsus loci huius ex superiori pateat, satis erit, si ex quatuor effectorum Classibus, nonnulla exempla subiiciamus.

E x Effectibus Materiz sic licet cõcludere. Hæc res genita est: Ergo ex alia præcedente, quæ interiit est genita. Interire potest, igitur materia constat. Est densa: igitur habet multum materiz. Rara, ergo parum. Grammatica distinguitur à Rhetorica. Igitur Oratio emendata, circa quam versatur Grammatica, distinguitur ab oratione ornata, quæ sub Rhetoricæ considerationem cadit.

E x Effectibus Formæ hoc modo. Conchilia sentiunt, habentque ex se quædam motum: Ergo habent animam: Alia est proprietas terre, alia lapidis. Igitur alia est forma essentialis illius, alia huius. Hæc arca est omnium, quæ æqualem ambitum habent, capacissima, Est igitur rotunda. Hi characteres sunt inæqualis magnitudinis, ergo & ipsorum typi. Tabernaculum Moysis habuit aureum candelabrum: Ergo & exemplar eius, quodd Moysi in monte monstratum est.

E x Effectibus Efficientis hoc modo, Deus produxit omnia ex nihilo. Habet igitur potestatem infinitam. Ex quo effectorum genere sunt quam plurima exempla in sacris litteris: vt est illud, ^a Non accipies personam, nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Et illud, ^b Qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat? Et illud, ^c Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nõne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?

E x Effectibus finium, qui quidem propriè sunt media destinata in finem, sic licet argumentari. Hic Rex parat arma, & cogit exercitum. Igitur vult bellum inferre, aut propulsare. Hic amicus arripit quamcumque occasionem expostulandi cum amico. Ergo cupit ab amicitia eius discedere. Vnde illud, ^d Occasiones quærit, qui vult recedere ab amico. Hinc etiam licet concludere, hic homo seruat diligenter mandata Dei, ergo proponit sibi cœlestem vitam. Hic Christi consilio persuasus, distribuit omnia in pauperes. Vult igitur sequi Christum.

H v c spectant Argumenta ex vsibus, Cuius hæc sunt Capita:

Cuius vsus est bonus, id bonum est.

Cuius vsus est malus id malum est.

H I N C probamus Dialecticam esse vtilem: quia vsus eius vtilis est

(tradit

*Argumenta
ex vsibus.*

^d *Pro. 18. 1.*

^a *Deu. 16. 19.*

^b *Psal. 93.*

^c *9.*

^c *1. Corin. 3.*

(tradit enim instrumenta disquirendi omnibus in rebus veritatem) Sophisticen verò perniciosam: quia vsus eius est perniciosus, cum decipiat homines, atque deludat. Hic tamen nomine Vfus, intellige vsum rei, quem ipsa per se atque ex natura sua sibi vendicat, alioqui ex malo vsu Iurisperitiæ, aut Medicinæ, aut eloquentiæ, quibus multi abutuntur ad aliorum perniciem, licebit concludere has artes esse perniciosas, Contraque ex bono vsu illatarum iniuriarum, odij, & inimicitiarum, quas probi homines patienter sustinet, licebit colligere iniurias, odia, & inimicitias esse res bonas. Quod absurdissimum est, hoc cum non animaduertant cæci hæretici nostri temporis, ex abusu Sacerdotij, Pontificatus, & aliorum sacrorum Ministeriorum, ac piorum exercitiorum Ecclesiæ, quo non pauci notantur, & arguuntur, colligunt quasi ex proprio harum rerum vsu, tollenda omninò esse de medio hæc sacra ministeria, & pia exercitia. Quod quanta sit absurditate, ac cæcitate plenum, dici non potest: quia vna excepta Virtute (qua quidem nemo, qui ea præditus sit, malè vti potest) nulla res adeò est bona, & excellens, vt ea prauis homines abuti non valeant. Restant ex connexis, antecedentia, & consequentia, de quibus iam dicendum est.

Error Hæreticorū nostri temporis.

Arist. 1. Rhet. ad Theod. 1.

De Locis Antecedentium, & Consequentium. CAP. XXV.

ANTECEDENTIS & Cõsequētis vocabula, nõ accipiuntur hoc loco, pro duabus præcipuis partibus argumentationis, quarū altera ex altera efficitur (sic enim omnia Argumenta essent ab Antecedentibus, ex quo fieret, vt omnes loci, essent loci Antecedentiū) sed accipiuntur pro rebus quæ necessario antecedunt, aut sequuntur aliquid in quæstione positum. Vt si Quæstio sit, vtrū aliqua virtus sit homini naturalis necne; licebit parè affirmatè sic suadere ex Antecedere virtutis. Iustitia est hominī naturalis (alioqui vitia ciuilib, quæ sine Iustitia cõstare nõ põt, nõ esset hominib. naturalis.) Omnis autè Iustitia est virtus; igitur aliqua virtus est naturalis homini.

Quo pacto antecedentis, & consequentis, vocabula hic sumuntur.

E x Consequente autem virtutis, hoc modo, Omne quod est rationi consentaneum, est homini naturale, (cum homo sit animal rationis particeps,) Omnis autem virtus est rationi consentanea, igitur omnis virtus (nedum aliqua) est naturalis homini.

Duo genera antecedentium & consequentium.

V t ergo intelligas qualisnam sit vsus horum locorū, aduerte Antecedentium (vt hoc loco sumuntur) duo esse genera, totidemq; consequentium. Antecedens vno modo, dicitur res ex qua necessario sequitur aliud, siue ordine attributionis: quo pacto iustitia est Antecedens virtutis, cum virtus necessario de iustitia, ac vniuersè prædicetur, siue ordine temporis, quo pacto vulnus in corde, est Antecedens mortis, quia necessario mors breui consequitur. Alio verò modo, Antecedens dicitur res, quæ necessario danda est, si aliud dandum est. Quo pacto Adolescentia est Antecedens Iuuentutis, & fundamenta ædificij. Si enim infans futurus est iuuenis, necesse est, vt prius adolescat. Itemque si ædes futuræ sunt, necessario ante iacienda sunt fundamenta.

C O N S E Q V E N S quoque duplex est. Vel id quod necessario ex Antecedente prioris generis consequitur, vt virtus comparatione

Iustitiæ, & mors respectu vulneris in corde. Vel id quod necessariò requirit Antecedens posterioris generis, vt iuuentus, adolescentiam: & ædificium fundamenta.

ANTECEDENTIA & Consequentia prioris generis, vocari possunt Antecedentia, & Consequentia simpliciter. Posterioris aut generis, Antecedentia, & Consequentia ex hypothese, seu conditione.

V S V S Antecedentium & Consequentium simpliciter (quæ magis propriè Antecedentia & Consequentia dicuntur) his duobus Pronuntiatibus traditur ab Aristot. 2. Top. libro.

Posito Antecedente, necesse est poni Consequens.

Sublato Consequente, necesse est vt tollatur Antecedens.

EXEMPLA. Iustitia est virtus: Ergo rationi consentanea. Iustitia nõ est rationi consentanea. Ergo nec virtus. Habet vulnus in corde: Ergo breui morietur: Nõ morietur breui: Nõ habet igitur in corde vulnus.

Huc spectat Argumentatio illa Pauli. Si autem filij, & hæredes, in qua ex re Antecedente, concludit Consequentem. Et illa Sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta, nec. n. potest. In qua ex negatione rei consequentis, tollit antecedentem. q. d. Non potest esse subiecta. Non est igitur subiecta. si tamè antecedens, & Consequens æqualia fuerint, hoc est, Conuertibilia, vt Dialecticus, & differendi artifex, licebit sublata re quæ erat Antecedens, tollere eã quæ fuit Consequens & posita Consequente, ponere Antecedentem. Qui modi colligendi cernuntur in verbis Domini apud Ioannem: Cum enim dixisset: Qui ex Deo est, verba Dei audit, statim subiecit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Quibus verbis tollitur res quæ fuit cõsequens, quia tollitur antecedens. Cum autem dixisset: Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me paucis interpositis, ex re quæ fuerat Consequens, posita, intulit antecedentem hoc modo: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Licebit etiam ex Consequente, quod latius pateat, posito ponere antecedens, si Consequens vniuersè accipiatur, vt cum paulò antè dicebamus: Omne quod est rationi consentaneum, est homini naturale. Omnis autem virtus est rationi consentanea, omnis ergo virtus est homini naturalis. Quale etiam est illud Pauli: Numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, quasi dixerit, omnes nationes audierunt. Ergo gens Iudæorum.

V S V S verò Antecedentium & Consequentium ex hypothese, est omnino superiori oppositus. Quem ex secundo Posterioris Resolutionis libro, his duobus pronuntiatibus licet colligere.

Sublato Antecedente, necesse est tolli Consequens.

Posito Consequente, necesse est poni Antecedens.

EXEMPLA. Hic infans non adolescet, ergo nec Iuuenis erit: Iuuenis erit, ergo & adolescens. Ædificanda est domus, ergo iacienda sunt fundamenta, fundamenta non ponentur, ergo nec domus ædificabitur. Hic verè amisit bona sua, ergo possidebat: Nil possidebat ergo nil amisit. Huc spectat illa mendax excusatio Giezi, Non iuit seruus tuus quoquam. Rogauerat Elizæus; Vnde venis Giezi? Tum ille, quia redire

aliunde

aliunde non poterat, nisi ante iuisset, negauit antecedens, vt Elisæus, negatum Consequens intelligeret. Illud quoque Pauli, ^a Quomodo inuocabunt eum in quem non crediderunt? eodem modo tractatur. Cum enim credere sit antecedens inuocationis, qui non credunt, inuocare non possunt. Illud verò Domini, ^b Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, ex Consequente posito ponit Antecedens.

Q V O D si quis obiecerit, hoc Argumentum duci ex loco finium, non igitur ex hoc: Occurrendum erit alia, & alia ratione, idem Argumentum ex diuersis locis desumi posse. Qua igitur ratione ex fine colligit medium, ad locum finium pertinet. Qua verò ex Consequente, huius generis posito ponit antecedens, ad locum Consequentium spectat. Sæpè etiam re distinguuntur huiusmodi argumenta. Nam hæc argumentatio: Obiit, ergo vixerat, est ex Consequente, non autem ex fine, quippe cum mors non sit finis, hoc est, causa finalis vitæ, quod rectè docuit Aristoteles irridens illud Poëtæ. Extremum ob quod natus erat, fatumque petiuit, hoc est, mortem. Modo eodem, dissolues id quod quis obieceret Argumentum illud, Iustitia est virtus, ergo rationi consentanea, non pertinere adhuc locum, quia pertinet ad locum Totius vniuersalis, & alias sexcentas huiusmodi cauillationes.

E S T autem perutile quod idem argumentum in multis locis reperitur, multisque sint aditus, & viæ vnius inneniendæ rei, vt si vno in loco, vel scrutandi negligentia, vel querendi festinatione, quod optamus, non inuenerimus, altera tamè via, tertiãve tentãtes, offendamus.

De Locis Præcurrentium, Comitantium, & subsequentiũ.

C A P . X X V I I .

C X Coniunctorum locis restat, vnũ, quem circũstantium nominauimus, atque vt amplam regionem, in tres angustiores diuisimus, vt pote in locum præcurrentiũ, Comitantium & Subsequentium. Circũstantia, quæ Cicero adiuncta vocat, sunt ea, quæ cum re quidem cohærent, sed tamen non necessariò: qua ratione distinguuntur hi loci à Cõnexorum locis. Horum igitur quædam antecedunt rem, vt portenta, nobilitas maiorum, dies natalis, educatio, cõsuetudo, prouocatio, & huiusmodi alia, quæ omnia Præcurrentia dicuntur. Quædam Comitantur, vt locus, tempus, occasio, socij, dignitas, officium, apparatus, & cætera id genus, quæ non sine causa Comitantia vocauimus. Alia sequuntur, vt laus diuitiæ partæ, infamia, reprehensio. exhaustum patrimonium & huiusmodi alia, quæ appellauimus Subsequentia, Hinc probat Orator hominem perpetrasse homicidium, quod paulò antè colloquutus clam fuerit cum amicis, quod de nocte domum exierit, quod auditus sit subinde pedum strepitus, armorum strepitus, quod postea latebras quæserit, quod inuentus expalluerit, aut rogatus, titubauerit, &c. Quæ quidem Argumenta, & si necessaria non sunt, sæpè tamen probabilitatem afferunt, sæpius suspicionem mouent. Proinde & si Dialecticus eorum inuentionem docet: Orator tamen sæpius inuentis vitur. Verum enim uero si multa ex his ad eandem conclusionem iungantur, semper probabilitatem aliquam

Quibus nominibus distingui possent. Usus antecedentium, & consequentium simpliciter.

Ad Ro. 8. 17. ibidem 7.

Nota.

Ioan. 8. 47.

Ioan. 14. 21.

Ibidem 23. Nota.

Ad Rom. 10. 18.

Usus antecedentium, & consequentium ex hypothese Cap. 12.

4. Re. 5. 25.

ad Rom 10. 14.

Mat. 19. 17.

Obiectio. Solutio animaduertenda.

2. Physic. 2. Text. 23.

Circũstantia quæ. In Top.

Præcurrentia. Comitantia.

Subsequentia.

Orator sapius quam Dialecticus videtur hec loco.

aliquam faciunt, vt merito dicere possis, non modo eorum Doctrinam, sed vsu etiam à Dialectico non esse alienum. Præsius hæc alij ex Aristotele secundo Rhetoricorum libro accipiunt, cum vocant Communiter Accidentia, hoc est, quæ maxima ex parte rem antecedunt, aut Comitantur, aut Subsequuntur.

Pronuntiata huius loci.

PRONUNTIATA, quæ huius loci vsu doceant, nulla sunt certo numero comprehensa. Sed referenda huc sunt multa probabilia prouerbia, quale est illud Dauidicum, Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, cum peruerso peruerteris. Omnia tamen in hoc vno generali Pronuntiato intelligi vtunque possunt.

Cap. 25.

Psal. 17. 26. 27.

QUALIA sunt Circumstantia, talem verisimile esse rem, quam circumstant.

Exod. 32. 6.

Ex præcurrentibus est illud in Exodo, Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Et illud Pauli.

Gal. 5. 15.

QVOD si inuicem mordetis & comeditis, videte ne ab inuicem consumamini. Et illud Domini apud Matthæum.

Matth. 16. 2. 3.

FACTO vespere dicitis, serenum erit, rubicundum enim est cælum: Et mane, hodie tempestas, rutilat enim triste cælum. Faciem ergo cæli diiudicare nostis, signa autem temporis non potestis, hoc est, num prope sit mundi redemptio, & salus?

Matth. 18. 10.

EX comitantibus est illud, Videte ne contemnatis vnum ex pusillis: dico enim vobis, quia Angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui in cælis est. Et illud Petri in die Pentecostes, Non enim sicut vos existimatis hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia.

Act. 2. 15.

Physionomica Arist. et in Physioquom.

HVC pertinent signa Physionomica, quibus naturale ingenium cuiusque coniectant Physici. Exempli causa coniectat Arist. eos, qui frontem habent paruam, indisciplinabiles esse, qui valde magnam tardos, qui rotundam insensatos, qui minus planam, sagaces qui quadratam & moderatam magnanimos, & alia quamplurima.

Ecl. 5. 8. 9.

EX subsequentibus hæc sunt. Non tardes conuerti ad Dominum & ne differas de die in diem: subito enim veniet ira illius. Et illud Pauli,

Ad Rom. 6. 21.

Quem ergo fructum habuistis in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est: & quæ sequuntur vsque ad finem capitis. Illud quoque Augustini in laudem B. Laurentij, necesse, inquit, erat, vt initia bona fierent, quorum finis est optimus subsequutus: & martyres eos non solum fuisse cum passi sunt, sed etiam martyres Christi fuisse cum viuerent, &c. Latissimè patent hi loci, qui eo etiam frequentius, quam cæteri sunt in vsu, quo patientiores sunt, & facilius Argumenta suppeditant.

SED iam ad locos Disiunctorum Argumentorum ingrediamur, primūque videamus Consentanea, ex quibus statim sese offerunt Similia.

De Loco Similium.

CAP. XXVII.

Similia, que dicuntur hoc loco.

SIMILIA hoc loco non tantum dicuntur ea, quorum eadē est qualitas sed etiam omnia, quibus aut vnū aliquid cōuenit, aut certè plura, quæ ἀναλογίαν proportionemve aliquam inter se habent. Verbi causa, duæ res candidæ:

res candidæ, quæ candidæ, sunt duo æqualia corpora, duo animalia eiusdem speciei, dicuntur similia, quoniam eandem qualitatem, aut quantitatem, aut essentiam communem habent. Mens vero & oculi, serenitas, & tranquillitas numerantur in Similibus, quoniam et si quæ eiusmodi sunt nil vnum commune habent, sed diuersas essentias & conditiones, habent tamen quandam inter se proportionem, Vt enim mens se habet ad animum, sic oculi quodammodo ad corpus, atque quod est in aëre serenitas, idem proportione quadam est in mari tranquillitas.

Vfus loco. 2. Top. 4. log. 32.

Vsum igitur huius loci duobus Pronuntiatibus tradit Aristoteles.

Quod in vno Similium valet, valet in cæteris,

Quod non valet in vno nec in cæteris.

EXEMPLA Corpus regitur oculis, Ergo animus mēte gubernandus est. Si nauiculatores sua opera & industria possent mare tranquillum facere, id magnopere curarent: Igitur cum ii qui in reipublicæ administratione versantur pacem omnium ordinum, obseruandis legibus consequi valeant. Si id non faciunt, reprehensione sunt dignissimi. Vt vascula oris angusti superfusam humoris copiam respuunt, sensim autem influentibus, vel etiam instillatis complentur: Sic tenera puorum ingenia grandia non statim percipiunt quæ tamen pederentim progrediendo facile addiscunt.

Quint. lib. 1.

HVC spectat totum genus exemplorum, quod quartam Argumentationis formam superiori lib. fecimus, siue propriè dicantur exempla siue Parabolæ siue Apologi. Quinetiam non desunt, qui dicant exemplum, nullam esse Argumentationis formam, sed totum ad materiam huius loci pertinere de qua re alibi disputandum est. Sunt vero hoc ex loco tam multa in diuinis Scriptis Argumenta, vt passim omnibus sint obuia. Hinc concludunt apud Sapiētem impii in inferno positi, res caducas, quibus se totos tradiderunt, nihil sibi contulisse: Transferunt inquit omnia illa tanquam umbra, & tanquam nuncius præcurrēns, & tanquam nauis quæ pertransit fluctuantem aquam cuius cum præterierit, non est vestigium inuenire, nec semitam carinæ illius, &c. Et post pauca id confirmat Sapiens, Quoniam, inquit, spes impii tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur: & tanquam spuma glacialis, quæ à procella dispergitur, & tanquam fumus qui à vento diffusus est: & tanquam memoria hospitis vnus diei prætereuntis. Paulus ad Corinth.

Huc spectat totum Argumentationis genus.

Sapie. 59. 10.

Ibidem 15.

ad Cor. 5. 6. 7.

Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit, Ex purgate igitur vetus fermentum, vt sitis noua conspersio. Et infra Quis militat suis stipendiis vnquam, quis plantat vineam, & de fructu eius non edit; quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt? & qui sacrario deseruiunt, cum altario participant. Ita & Dominus ordinauit iis qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.

Cap. 9. 7. 13. 14. 4.

LATISSIME vero, patet huius loci vsus in colligendis attributis vnus analogi, ex attributis alterius. Vt ex conditionibus gubernatoris dirigentis nauem conditiones Regis gubernantis Rempublicam: Et ex effectibus panis, effecta corporis Domini. Et ex proprietatibus seminis, proprietates

proprietates Verbi Dei: Et ex variis qualitatibus terre, in qua semē fr-
scipitur, quam varij sint affectus auditorum diuini Verbi. Quo vsu nul-
lus propē dixerim est feracior, aut felicior in hoc locorum campo.

Rodolph. 1.
de Inuen. 26.

Documētum
animadu-
er-
tendum.

NON defunt tamen qui dicant, omnium locorum, è quibus ducuntur
Argumenta, nulli fere minus esse virium contra renitentem auctorem
quàm similitudinis, ad eam vero, qui sponte sequitur, docendumq; se
præbet, nullū esse accommodatiore. Aperit enim rem, si rectè adhibea-
tur, & quandā eius imaginē subiicit animo vt cum assentiendi necessi-
tatem non afferat, afferat tacitū dissentendi pudorem: Verū si Similia,
qua ex parte Similia sunt, probè teneātur, nō est vsq; adeo infirmū hoc
Argumētorum genus, vt etiā renitētem auditorē reuincere non possit.

De Loco maiorum. CAP. XXVIII.

Discrimen
trium sequen-
tium locorū à
superioribus.

ARGVMENTA, quę ex locis hætenus inuentis eruiamus, non
desumebantur, ex tota Quæstione, sed ex Subiecto, aut Præ-
dicato quæstionis. Aut enim erant Definitiones, aut Descri-
ptiones, aut Notationes eorum quæ in quæstione concludenda subii-
ciebantur, vel prædicabantur, aut modo aliquo affecta ad ea quæ sub-
iiciuntur, aut prædicantur. Nunc incidimus, in loca ex quibus quæ de-
promuntur Argumenta affecta sunt ad totam Quæstionem conclu-
dendam, hoc est, ad ipsam totam conclusionem.

NAM maiora, quæ nunc primum occurrunt dicuntur ea, quæ ma-
iorem habent probabilitatem, quam ea Enuntiatio, quæ concludenda
& confirmanda est: minora, quæ minorum: Paria, quæ parem seu æqua-
lem. Ex maioribus huiusmodi Argumenta ducuntur, Si Mazaganum
non fuit à centum viginti milibus expugnatum non expugnabitur à
viginti milibus. Si in diuitiis, adiuncta etiam potestate ac honoribus,
non est summum bonum, Qui fieri potest, vt in diuitiis hominis ob-
scuri, ac priuati, situm sit? Si eloquentia Ciceronis non potuit persua-
dere Octauio, in quem maxima beneficia contulerat, ne se traderet su-
perbo ac impotenti hosti Antonio, qui conuenit, vt Rex vincatur nudis
precibus, ne tradat iustissimæ neci regiæ Maiestatis proditorem.

Huius loci Vsus in hoc vno Pronuntiato positus est.

*Si id quod verisimilius videtur, non est verum, nec id quod minus vi-
detur verisimile.*

Hoc pronun-
cium tribus
explicat Ari.
2. Top. extre-
mo. ca.

ITAQVE tractatio huius loci tota est negatiua. Huc spectat illud
fratrum Iosephi ad dipensatorem, ^a Pecuniam quam inuenimus in
summitate saccorum, reportauimus ad te de terra Chanaan, & quo-
modo consequens est, vt furati simus de domo domini tui aurum, vel
argentum? Et illud domini apud Ioannem. ^b Si terrena dixi vobis, &
non creditis, quomodo si dixero vobis cœlestia, credetis?

^a Gen. 44. 8.

^b Ioan. 3. 12.

De loco Minorum. CAP. XXIX.

VO autem pacto tractanda sint Argumenta ex loco Mino-
rum, his exemplis intelliges. Si parua sæpè Lusitanorum
classis, Turcarum in India impetum fregit, Cur modo id non
facient omnes Orientis vires? Si pro Christo contemnenda est vita
Cur

Cur non pecunia? Si pro inimicis orandum est, Cur amici odio per-
sequendi? Itaque tractatio Argumentorum huius loci est omnino op-
posita superiorum tractationi. Tota enim est affirmatiua, cum illa sit
prorsus negatiua. Potest igitur hoc vno Pronuntiato doceri.

*Si id quod minus verisimile est, verum est, & id etiam erit, quod magis ve-
risimile videtur.*

^a Dem. 31. 17.

^b 2. Reg. 14.
29-30.

^c Matt. 7. 11.

Hv c spectat illud Mosis, iam iam morituri ad populum Israeliticū
Ego scio contentionem tuam, & ceruicem tuam durissimam: Adhuc
viuente me & ingrediente vobiscum, semper contentiosè egistis con-
tra Dominum, quantò magis cum mortuus fuero? Et illud Ionathæ,
Turbauit, inquit, pater meus terrā, vidistis ipsi quia illuminati sunt ocu-
li mei ed quòd gustauerim paululum de melle isto: Quanto magis si
comedisset populus de præda inimicorum suorum? nonne maior plaga
facta fuisset in Philistim? Et illud Domini apud Matthæum ^c Si ergo
vos cum sitis mali nostis bona dare filiis vestris, quanto magis pa-
ter vester qui in cœlis est, dabit bona petentibus se? Et illud Bernardi
in verba ea Domini: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. ^d
Quomodo, inquit, potabis Domine desiderantes te torrente volupta-
tis tuæ, qui sic perfundis crucifigentes te oleo misericordiæ tuæ.

Hoc docet
Aristo. tribus
indem Pro-
nuntiatis.

^d Bernar. de
Passione Do-
mini se. 4.

ALITER accipiuntur à multis nomina, maiorum, & minorum,
aliterque hi duo loci explicantur, atque tractantur. Cæterum nos Ari-
stotelem, quæ in hac re luculentius & melius loquutum (vt alias do-
cebimus) libenter sequimur.

^e Cice in To.
Quint. lib. 5.
cap. 30. Ro-
dolph. 1. lib.
25. & Alij
quidā ex Re-
centioribus.

De Loco parium. CAP. XXX.

^a Retho. 14.

ARGVMENTA ex loco Parium hoc modo explicantur,
Si abstinentia Virtus est, continentia erit. Si iactantia Vir-
tus non est, ne Hypocrisis. Quæ poena aduersus interfecto-
rem patris iusta est, eadem aduersus matris. Si filius patris
iussa contemnere non debet, nec matris. Si Virtus amplectenda est,
Vitia repudianda. Si duces, non ideo mali habentur quòd interdum su-
perantur, cur Philosophi male audiunt, si aliquando falluntur? Itaque
hic locus tum affirmatiuè, tum negatiuè tractatur: id quod Aristoteles
tribus Documentis enucleatè docet. Possunt tamen illa hoc vno expe-
ditius & planius significari.

^a Aristot. 2.

^b Vsus loci
2. Top. cap. 4.

*Si data Propositio vera est, aut falsa, ea etiam que videtur aequè probabilis,
vera erit aut falsa.*

Hv c spectat illud Sapientis ita dicentis: Quia vocaui, & renuistis,
extēdi manum meam, & non fuit qui aspiceret, despexitis omne con-
siliū meum, & increpationes meas neglexistis: ego quoque in inte-
ritu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis id quod timebatis adue-
nerit. Et illud Nolite iudicare, & nō iudicabimini, nolite condemnare,
& non condemnabimini: dimittite, & dimittimini: date & dabitur vo-
bis. Non immeritò autem hæc, & alia huiusmodi Argumenta quibus in
Sacris Litteris ex meritis concluduntur præmia aut ex peccatis sup-
plicia dicuntur ad hunc locum pertinere: quia & si præmia cœlestia
sunt maiora meritis & supplicia inferiora delictis, diuina tamen largi-
tate

^c Prouer. 1.
24-25. 26.

^d Luca 6. 37.
38.

tate ac misericordia illud efficitur, secundum quam inter hæc cernitur ratio iustitiæ, ac proinde æqualitatis.

A D vsus huius loci pertinet illud pronuntiatum, quod Aristot. eodem loco affert.

Si incrementum prædicati sequitur incrementum subiecti, prædicatum sequitur subiectum. Quod si incrementum non sequitur incrementum, nec prædicatum sequitur subiectum.

V T si maior virtus, est melior, aut maxima, optima. Virtus utique est bona. Est enim par ratio. Quod si maior non esset melior, aut maxima, optima, nec virtus omnino esset bona. Sûnt enim & hæc paria Reciprocatio etiam hoc pronuntiatum in hunc modum, si prædicatum sequitur subiectum, incrementum prædicati, sequitur incrementum subiecti. Quod si prædicatum non sequitur subiectum, nec incrementum sequitur incrementum. Quod quidem sic efferri solet, ut simpliciter ad simpliciter sic magis ad magis, & maximum ad maximum: ut si facere iniuriam est malum, maiore facere peius erit, & maximum pessimum. Sed hæc reciprocatio non ad hunc locum, sed ad tractationem rationis comparatæ, quam infra subiiciemus, perinet.

Reciprocatio
Pronuntiat.
I. Top 4.

D. Th. 3. cont.
gen. 139.

V E R V M tam pronuntiatum ipsum, quam eius reciprocatio, intelliguntur in iis quæ prædicantur per se. Alioqui non vsquequaque veritatem continent. Nec enim rectè dixeris: Maior vini vsus est peior, aut maximus pessimus, Igitur vsus vini est malus: Nec itè, exercitatio corporis est bona, Igitur maior, est melior, & maxima optima: causa est, quia nec maiori vsui vini conuenit per se, ut sit peior, aut maximo, ut sit pessimus. Nec exercitatio corporis est per se bona, sed per accidens: alioqui omnis exercitatio corporis esset bona, & omnis vini vsus malus. Videntur etiam ex hoc loco depromi Argumenta ex Transsumptione, quibus propositum suademus in ea re, in qua ex concessione alterius, par sit ratio, Ut si quis probet eandem facultatem naturalem (ut aspectum aut gustatum) esse contrariorum, ut inde probatum relinquat: Contrariorum eandem esse scientiam. Id enim rectè concludetur, quia is, cui suadere principale propositum volumus, asserit, sibi fore satis factum si naturalis aliqua facultas, contrariorum esse confirmetur: Argumentum igitur, quod probandæ munus principali conclusioni, ad quam disputationem transferimus adhibetur, ex loco parium videtur desumi non quidem qua ratione immeditatum, minusque principalem conclusionem suadet, sed qua principalem, in qua par esse ratio censetur. Sic qui hoc modo argumentatus fuerit album & nigrum cadunt sub aspectum, album & nigrum sunt contraria, igitur aspectus est contrariorum, probatum relinquet ex pari, contrariorum, eandem esse scientiam, ob quam conclusionem, translata est disputatio ad superiorem.

De Loco Dissimilium. CAP. XXXI.

RESTANT ex locis disjunctorum Argumentorum, ij, in quibus latent dissimilia. Primus verò est dissimilium, qui, quidem iccirco ab Aristot. secundo Topicorum libro videtur prætermis-

termisus quia ex loco similibus facile intelligi potest. Dissimilia igitur hic censeantur ea quibus, quæ talia sunt, nec vnum aliquid commune est, nec plura quæ inter se proportionem habeant, ut candidum & atrum, Iustus & iniustus: homines & belluæ. Vfus dissimilium, his pronuntiatibus docetur:

Dissimilia
quæ hic dicuntur.
Vfus loci.

Dissimilibus Dissimilia conueniunt.

Quod uni dissimilium, quia dissimile est, conuenit, non conuenit alteri.

V T si Iustus, quia Iustus, laudandus est, Iniustus reprehendendus erit. Item si belluarum non est futura providere, quia belluæ sunt: hominum erit prospicere futurum tempus. Valet autem non parum hic locus ad resistendum alteri. Si enim quis concluderet, hominibus omnia debere esse communia, quod cæteris etiã animalibus omnia communia sunt, aptè resisteret, quia negaret, id rectè concludi, quia homines & belluæ, quæ sunt eiusmodi, sunt dissimiles. Itaque plus vitium habet ad resistendum, quam ad impugnandum hic locus. Huc spectat adhortatio illa Tobie iunioris ad sponsam, ut ante vsus thori tres noctes secum oratione insistat. ^a Filij sanctorum, inquit, sumus, & non possumus ita coniungi ut gentes, quæ ignorant Deum. Et illud Domini apud Matthæum, ^b Si diligitis eos, qui vos diligunt (hoc est, si tantum vos diligitis) quam mercedem habebitis. Nonne & Publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, Quid amplius facitis? Nonne & Ethnici hoc faciunt. Et illud Pauli posteriori ad Corinthios epistola. ^c Nolite iugum ducere cum infidelibus, Quæ enim participatio Iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Aut quæ pars fidei cum infidei? Quis autem consensus Templo Dei cum Idolis? conclusio est. Non est vobis iugum ducendum cum infidelibus, reliqua oratio, probatio est ex dissimilitudine.

a Tob. 8. 5.

b Math. 5.
46. 47.

c 2. Cor. 6. 14.
15. 16.

De Loco Oppositorum, deque generali Oppositorum vsu.

CAPVT XXXII.

ALTER Locus eorum in quibus Dissimilia conduntur est Oppositorum proprius. Opposita verò, aut mutuo referuntur, ut dominus & serui, aut sunt contraria, ut virtus & vitium, aut priuatiuè opposita, ut aspectus & cæcitas, Aut contradicentia ut candidum. Quoniam igitur de hisce extremo secundo libro differuimus, solus loci vsus explicandus est. Duo sunt communia pronuntiatia, quæ communiter omnibus oppositis conueniunt. Alterum est:

Opposita quæ.

Lib. 2. c. 17.
Loci vsus.

De quocunque affirmatur alterum Oppositorum, negatur reliquum.

Q U O D quidem ex ipsa oppositorum natura nascitur. Nam cum omnia Opposita quæ opposita sunt, sint repugnantia, Repugnantia verò, ut primo libro docuimus, non possint de eadem re simul affirmari efficitur, ut, de quacunque alterum verè affirmaueris, alterum negare debeas necessariò. Quod quo pacto intelligendum sit, eodem loco diximus. Exempla cuique sunt obuia, Sophroniscus est Platonis pater, Non est igitur eiusdem filius. Si virtute est præditus, Non est vitiosus, si aspectum oculorum habet, cæcus non est. Si est candidus, non est

Cap. 31.

↓ 3 niger

niger. Non addimus autem de quocumque alterum negatur, affirmari alterum, quia sapientia non ira est. Nec enim si Socrates non est Praeceptor, statim discipulus verè affirmabitur, aut contrà: Nec si non est candidus, necessariò dicendus est niger: & sic in aliis quamplurimis. Ex hoc pronuntiato est illud Pauli ad Galatas, ^a Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis, Caro enim (id est, carnis propensio) concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Hæc enim sibi inuicem aduersantur. Alterum pronuntiatum est,

2. Top. 3. loca
25. & c.

Si alterum è duobus Oppositis sequitur alterum è duobus aliis, reliquum sequetur reliquum. Quod si posterius non sequitur posterius, nec prius sequitur prius.

V E R B I causa, cum pater & filius sint Relatiuè opposita, itemque relatum maioris comparationis, & minoris comparationis, Relatum autem maioris comparationis vniuersè dicatur de patre, Relatum vtique minoris comparationis vniuersè dicatur de filio. Quod si quartum non ita diceretur de secundo, nec tertium sanè de primo. Item cum virtus & vitium, sint contraria, itémque laudandum, & reprehendendum. Omnis autem Virtus sit laudanda, Omne haud dubiè vitium erit reprehendendum. Quod si hoc non esset reprehendendum ne illa quidem esset laudanda. Item cum aspectus & cæcitas sint priuatiuè opposita, itémque sensus, & priuatio sensus, Omnis autem aspectus sit sensus: Omnis cæcitas erit sensus priuatio. Quod si priuatio sensus non diceretur de cæcitate, nec sensus de aspectu diceretur. Denique, cum homo, & non homo sint Contradicientia, itémque animal, & non animal: Omnis autem homo sit animal. Omne vtique non animal erit non homo. Quod si non omne non animal esset non homo, Nec omnis homo esset animal. In hoc tamen Contradicientium exemplo, alio ordine, quam in superioribus Oppositorum generibus extracta est constructio, vt cernis. In illis enim tam Antecedens, quam

Aliter extrahitur consequentia in Contradicientibus, atque in aliis Oppositis.

Consequentia in eisdem.

Consequentia conuerso ordine.

Explicatio Pronuntiatum.

Consequens, inchoabatur in eadem complicatione Contrariorum, sic enim dicendum esse docuimus, Omnis pater est relatum maioris comparationis, igitur omnis filius est minoris. Omnis virtus est laudanda, igitur omne vitium reprehendendum. Omnis aspectus est sensus, igitur omnis cæcitas est sensus priuatio. Quam consequentiam vocat Aristoteles ἀκολουθίαν ἐν ταῖς (id est, consequentiam in eisdem seu directò contextam.) At in Contradicientibus, Antecedens, inchoatum est in vna complicatione, Consequens in altera, hoc modo: Omnis homo est animal, igitur omne non animal est non homo. Atque hanc Consequentiam vocat Aristoteles ἀναστροφή, id est, ordine conuerso. Itaque hoc modo intelligendum est pronuntiatum. Si alterum è duobus inter se oppositis, sequitur alterum è duobus aliis similiter oppositis inter se, reliquum aut directò, aut conuerso ordine sequetur reliquum. Quod si hoc non sit verum, nec illud verum erit. Hoc tamen animaduertendum est, in omnibus relatiuè oppositis, tractari directò Consequentiam. In omnibus contradicientibus ordine conuerso. In contrariis autem, & Priuatiuè oppositis, nunc directò, nunc conuerso ordine. Directo quidem, vt exemplis propositis ostendimus.

^a Gal. 5. 16.
et 17.

mus. Conuerso autem ordine, vt si dicas, quisquis habet bonam corporis habitudinem: sanitate fruitur, igitur qui laborat morbo aliquo habet malam corporis habitudinem. Nec enim dixeris. Ergo quisquis habet malam habitudinem corporis, laborat morbo. Nam sanitas, & morbus, sunt internæ corporis constitutiones, bona autem corporis habitudo, internam simul, & externam complectitur, mala vero est ea, quæ vel intrinsecus tantum, vel solum extrinsecus, vel vtroque modo vitiosa est. Ex quo fit, vt cum sanitas necessariò sequatur bonam corporis habitudinem, non rectè inde colligas, quod morbus necessariò sequatur malam, sed contrà, quod mala corporis habitudo, sequatur morbum. Quamquam re vera, bona corporis habitudo, & mala non sunt omnino Contraria, quia non habent idem omnino subiectum, siquidem mala potest inesse extrinsecus tantum, aut intrinsecus: bona vero non nisi intrinsecus simul, & extrinsecus inest, vt dictum est.

In priuatiuè oppositis hæc cape exempla. Si quis est aspectu præditus, est præditus sensu, igitur si quis est sensu priuatus, est cæcus. Nec enim rectè colliges directò. Igitur si quis est cæcus, est sensu priuatus, cum hoc planè falsum sit. Item: Quisquis est Mathematicus, est scientia præditus, igitur quisquis est scientia priuatus, Mathematica priuatus est. Non autem, Quisquis est Mathematica priuatus, est priuatus scientia. Item, Quisquis abundat auro, & argento, est diues: Igitur quisquis est pauper, auro & argento priuatus est. Non autem, Quisquis priuatus auro & argento, est pauper, Quippe cum diuitiis naturalibus abundare possit, quamquam reuera paupertas & diuitiæ non sunt omnino priuatiuè opposita, quia paupertatis nomen, plus tollit, quam diuitiarum vocabulum ponat. Pauper enim nemo dicitur nisi qui & naturalibus, & artificiosis priuatus est, diues autem etiam is dicitur, qui vel alteris tantum abundat.

Si d'obiiciat aliquis contra ea, quæ diximus, in hunc modum. Ex hoc antecedente, quicquid est sensibile, est, vt ita dicam, intelligibile, nec directò licet colligere, sensum esse intellectum, nec ordine conuerso, intellectum esse sensum. Non est igitur verum pronuntiatum in relatiuè oppositis. Rursusque ex hoc Antecedente, Auaritia est vitium, nec colliges effusionem (seu prodigalitem) esse virtutem. nec contrà, virtutem esse effusionem, igitur nec in contrariis verum est idem pronuntiatum.

Ad hæc, ex hoc Antecedente, aspectum habens viuunt, nec concludes cæcum esse mortuum, nec eum qui mortuus est, esse cæcum. Igitur nec in priuatiuè oppositis est verum. Prima tamen obiectio facile soluetur, si dicas, tum esse verum pronuntiatum in relatis, cum relatum quod in Antecedente sequitur alterum, sequitur illud Respectu eiusdem. Alioqui fieri posse, vt cum alterum sequitur alterum, reliquum non sequatur reliquum, Satis autem constat, res sensibiles non esse intelligibiles Respectu sensus, quem Respicunt, quatenus Sensibiles sunt. Secunda verò & Tertia Obiectio eadem Ratione diluuntur. Quod enim in Pronuntiato dicitur. Si alterum

Prima Obiectio.

Secunda.

Tertia.

Solutio prima Obiectio.

Solutio secunda ac tertia Obiectio.

alterum sequitur alterum, cum hac moderatione intelligendum est, Nisi etiam sequatur reliquum: Illud autē perspicuum est vitium ita sequi auaritiā, vt etiam sequatur effusionem: Quandoquidē vtraque est vitium: Itēque viuere, ita sequi eum qui aspectum habet, vt etiam sequatur eum, qui cæcus est. Vtēque enim viuūt. Non est igitur eorū Pronuntiatum ob ea quæ proposita sunt, argumenta, de medio tollendum sit. Vt igitur ex eo maiorem fructum percipias, diuide illud in quatuor specialia, pro ratione quatuor generū oppositionis, hoc videlicet modo. Si Relatum sequitur Relatum, Relatum prioris sequitur Relatum posterioris: Cōtrarium Contrario inest, Contrarium alterius Contrario alterius inerit: Si habitus sequitur Habitum Priuatio sequetur Priuationem, & contra; Si Priuatio Priuationem sequitur Habitum sequetur Habitum: Affirmatio sequitur Affirmationem, Negatio sequetur ordine conuerso Negationem.

Nota hoc. VT VNTVR autem hoc loco sæpenumero non solum humanæ litteræ, sed etiam diuinæ, vt cum Paulus ait, ^a Prudentia carnis mors est, hoc est, interimit: Prudentia verò spiritus, vita & pax, id est, vitam & quietem affert: quasi hoc, ex illo concludens.

De speciali Vsu Oppositorum. CAP. XXXIII.

Specialia oppositorum pronuntiata.

RÆTER duo generalia oppositorum Pronuntiata, sunt alia quædam specialia. Relatorum igitur hæc sunt.

Quæ mutuo referuntur, mutuo se ponunt tolluntque.

Quæ mutuo referuntur, simul cognoscuntur, aut ignorantur.

Cap. 13.

c. 1. Cor. 6. l. 2.

d. Ioan. 14. 7. 2. Top. 3. loco. 23. & 14.

Hæc patent ex libro primo. Ex priori Pronuntiato est illud Ioannis Baptistæ de Christo seruatore nostro, Ecclesia, ^b Qui habet sponfam, sponsus est. Illud quoque Pauli ad Corinthios, ex eodem Pronuntiato videtur tractari. ^c Non sum, inquit, Apostolus? Nonne opus meum vos estis in Domino? Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: Nam signaculum apostolatus mei vos estis in domino. Cum enim Apostolus, hoc est, missus, ad aliquem, aut aliquos missus sit ex iis, apud quos vt Minister Domini, legatione sua functus erat Paulus, conclusit se missum à domino, hoc est, se esse illis Apostolum.

b. Ioan. 3. 19.

Ex posteriore pronuntiato est illud Domini apud Ioannem, ^d Si me cognouissetis & patrem meum vtiq; cognouissetis. Et alia pleraque in hanc sententiam. Contrariis, hæc duo peculiariora Pronuntiata assignat Aristoteles.

Illud non est in subiecto dato, quo inehente sequitur, duo Contraria simul esse.

Illud non est in subiecto, cuius Contrarium non potest eidem inesse.

Ex priori probat Aristoteles pro Platone idē, hoc est, speciem Socratis non esse in Socrate, quia si esset, moueretur simul, ac quiesceret. Moueretur enim, quia Socrates mouetur (siquidem cum mouemur, omnia quæ in nobis sunt, mouentur.) Quiesceret autem quia ideo dicitur esse immobilis. Ex posteriori, docet concludi posse, quod odium non sit in ea animi parte, quæ appetitur irascibilis appellatur, quia amor odio contrarius non potest esse in irascibili.

Itēque

Itēque ignorationem non esse in cupiendi parte, quia Sciētia ignorationi Contraria, in parte cupiendi esse non potest, cum sit in parte intelligendi. Hoc tamen Pronuntiatum non valet in iis Contrariis quorum alterum natura inest, vt patet, Ex priori Pronuntiato. Probabit Theologus, in illis verbis Domini, Veruntamen nō sicut ego volo, sed sicut tu, Non significari, quod Christus eo tempore aliquid voluerit diuinæ voluntati contrarium, quia si ita esset, cum ex iisdem verbis constet, ipsum tum voluisse quod pater decreuerat, necessariò fieret, vt in eadem voluntate duæ simul darentur appetitiones contrariæ. ex Posteriori autem probabit fidem nō esse in voluntate, vt in subiecto, quia error in fide, qui fidei contrarius est non potest esse in voluntate, cum omnis error in intellectu sit. Contrariis verò immediatis, reliquisque duobus oppositorum generibus hoc peculiare Pronuntiatum assignari potest.

Muth. 26. 39

2. Top. 2. loco. 17. & in pra. cap. 10.

Ex Contrariis Immediatis, Priuatiue Oppositis, & Contradictentibus si alterum non conuenit, alterum non conueniat necesse est.

VT si Socrates æger non est, bene valet. Si nil videt, cæcus est: Si non est candidus, est vtiq; nō candidus. Cū tamen Pronuntiatum hoc accommodatur Contrariis, intelligendum est subiectum natura aptum: Cū Priuatiue oppositis, intelligendum est præterea tempus à natura constitutum vt forma in sit, quæ patent ex sine huius secundi: Cum denique accommodatur Contradictentibus, volunt quidam intelligendum interdum esse subiectum, quod in rerum natura cohæreat, de qua tamen re alibi disputandum est.

Explicatio documenti.

Cap. 17.

De Loco Repugnantium.

CAP. XXXIII.

EX locis Dissentaneorum, restat vnus Repugnantium, quem vltimum eorum, è quibus Artificiose eruerentur Argumēta, numerauimus. Sunt autem Repugnantia quæ de eadem re simul affirmari non possunt, quod de nominibus Repugnantibus extremo primo libro diximus. Cū igitur omnia opposita, quorū locum nunc tradidimus, sint Repugnantia, cur modo locus Repugnantium instituat, quæstio est. Causam hanc accipe. Quod latius pateat Repugnantia, quàm opposita. Multa enim sunt Repugnantia, quæ opposita non sunt, vt corpus, & spiritus, homo & bellua lapis, & lignū substantia, ac accidens, necessariū, & contingens, & huiusmodi alia. Atque hæc quidem, quæ Disparata dici solent propria sunt huius loci Argumenta: Verum quia sæpè non est facile Disparata ab Oppositis cernere, placuit cum Cicerone hunc locum omnibus Repugnantibus communem facere, vt eius nomen, de omnibus quomodocunq; Repugnantibus admonere Dialecticam possit. Vtus loci huius hæc est:

Repugnantia quæ.

Cap. 32.

Cur locus Repugnantium institutus sit.

Cui conuenit vni ex Repugnantibus, non conuenit alteri, vel reliqua.

Si Repugnantia sint immediata in aliquo genere, cui non conuenit alterum, vel omnia præter vnum, eidem conueniunt alterum, vel reliquum.

ne necesse est.

Exempla prioris pronuntiarum. Hæc quod video, corpus, est ac tangitur.

Ergo

Lu: 24. 39. Ergo non est spiritus. Vnde Dominus, Palpate, inquit, & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet sicut me videtis habere. Homines rari sunt boni, ergo non sunt plerumque boni, ac multò minus necessarii boni.

EXEMPLA posterioris. Fœtus antequã accipiat animam rationis participem, viuit, nec tamen est planta: Animal igitur. In vtre inflato est corpus aliquod corruptioni obnoxium, non mistum, nõ aqua, non terra, non ignis: Aër igitur. Proinde adhuc locum pertinet locus Diuisionis quem ponit Boëtius ex Themistio: cuius hic est vsus vt enumeratis membris diuidentibus, de quacumque re affirmatur vnum, negetur alterum, vel reliqua: De qua verò negatur alterum, vel reliqua præter vnum, affirmetur alterum vel reliquum. Quem locum significauit Aristoteles extremo 2. cap. lib. 2. Topicorum. In sacris litteris crebra sunt ex Repugnantibus argumenta, quale est illud Dauidicum.

Loco 19.

Psal. 76. 10.

Sap. 1. 4.

Matth. 6. 24.

Nunquid obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas? Hic repugnant, Deus, & non misereri. Et illud Sapientis. In maleuolam animam non introibit sapiëntia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Et illud Domini, Nemo potest duobus dominis seruire, &c. Et illud Pauli, Si adhuc hominibus placere, Christi seruus non essem: & alia quamplurima.

ad Gal. 1. 10.

De Loco Auctoritatis.

CAP. XXXV.

SUPEREST locus vnus generalis, quo Argumenta Artis expertia, siue Assumpta continentur. Hæc omnia in testimonio posita sunt: vnde fit vt hunc locum Boëtius ex Themistio, locum à rei iudicio appeller, Quæ nuncupatio non abhorret à phrasi Aristotelis, qui secundo Rhetoricorum Lib. Argumenta ex hoc loco desumpta, *ἐπιείκει*, id est, ex Indicatione nominat. Verum quia testimonium nihil habet ponderis ad faciendam fidem, nisi Auctoritate aliqua nitatur, aptè videtur vocari ab aliis locus ab Auctoritate, seu potius Auctoritatis. Cùm autem duplex sit Auctoritas Diuina, & humana, duplex erit huiusmodi locus: Auctoritatis Diuinæ, & humanæ. Auctoritas Diuina summa est, quia Deus Opt. Max. cùm sit summa, tum bonitas, nec falli vnquam potest, nec fallere. Huius Auctoritatis (cui potissimum nituntur Argumentationes Theologiæ) tanta est vis vt omnia momenta naturalium rationum longissimo. interuallo superent. Hæc verò in primis tribuitur diuinis Scripturis: proximè Traditionibus Apostolicis: Deinde institutis vniuersalis Ecclesiæ cui assistit Spiritus sanctus, ac proinde Decretis Conciliorum vniuersalium quæ totam Ecclesiam repræsentant. In Auctoritate humana duo ferè requiruntur, Cognitio rerum (quæ quidem scientia ipsarum, aut experientia continetur) & Virtus: Illa, vt scias quid dicas, Hæc, vt velis iuxta atque intelligis, proloqui. Sæpe tamen ipsa per se Veritas, nullo Virtutis adminiculo suffulta, pro se videtur loqui cuius vocem audimus in prouerbiis, quæ communiter ab omnibus hominibus (qui tamen maxima

Cur dicatur locus auctoritatis.

Duplex auctoritas. Diuina auctoritas.

Auctoritas humana.

xima ex parte sunt improbi vsurpantur. Quinetiam sæpe flagitiosi homines qui Veritatem ac Virtutem insectantur ipsa Veritate cogente verum testimonium contra se dicunt, quod quidem maximè geri consuevit ad faciendam fidem. Sed & quædam res sunt, quæ ex solo vsu, Auctoritatem habent vt quæ ad Grammaticam, aut ad civilem cultum pertinent. Ea porrò Argumenta ex Auctoritate humana censentur firmiora, quæ Antiquitate probata sunt: quia id quod falsum est, aliquando tandem proditur, ac detegitur. Veritas autem tempore confirmatur, ac roboratur magis. Nobilitas verò, & Potentia, non plus Auctoritatis secum afferunt, quam quod Virtutis præmia esse videntur.

Vsum horum locorum tradit Aristoteles his duobus Pronuntiatis.

In vsu verborum, sequenda est vulgi consuetudo.

In sententia de rebus ferenda: iudicium Sapientum.

EXEMPLI causa. Ea quæ bonam valetudinem efficiunt, salubria vocanda sunt, vt vulgò appellantur: an verò proposita res sit efficiens bonæ valetudinis necne, id non ex vulgi sententia: sed ex Medicorum iudicio æstimandum est, Hoc verò est, quod dici solet, loquendum vt plures, sapiendum vt pauci. Ad prius Pronuntiatum reuocari potest hoc. In salutandi ratione sequenda est vulgi consuetudo, & alia plura, quæ vsu nituntur ac firmantur, quamquam in his magni sæpe abusus surrepunt. In posteriori, continentur plurima, vt, In iudicio de rebus temporalibus ferendo, sententia Christi, qui omnia condidit expectanda est. Cognitio rerum Naturalium à Philosophis naturalibus petenda: & alia sexcenta. Valet autem hic locus, & ad confirmandum, & ad refellendum, vt ait Aristoteles. Hinc concludere licet, decem esse Cælos, quòd recentiores Mathematici dicant esse decem: eisdemque dissolui non posse naturaliter: quod præstantissimi quique Philosophi naturales negent, cœlestem substantiam posse dissolui. Quod verò quidam aiunt, hunc locum non esse vtilem ad concludendum negatiuè, seu, quod idem est, ad refellendum, non rectè dicitur: Nam argumentari negatiuè ex auctoritate, non est hoc pacto concludere. Aristoteles non dixit hoc ita esse. Ergo non ita est vt ipsi putant: sed hoc modo Aristoteles dixit hoc non ita esse, Ergo non ita est, Quæ Argumentandi ratio, non minorem habet vim, quàm si affirmatiuè colligas.

ILLVD tandem aduerte, non solum tum duci Argumentum ab Auctoritate, cùm immediatè interponimus Auctoritatem alicuius ad conclusionem probandam: Sed etiam cùm vtimur Argumento alterius loci, auctoritate confirmato. Verbi causa, hæc Conclusio: Cælum non constat materia, duobus modis potest Auctoritate Aristot. suaderi: Altero, si dicas, Aristotelem id asseruisse: Altero, quia materia definitur ab Aristotele, subiectum, ex quo aliquid fit, & in quod tandem dissoluitur, cum tamen cælum dissolui non possit.

ITEM hæc cõclusio: A Morali Philosopho non sunt quærendæ exquisitæ rationes, probari potest eiusdem Auctoris sententia: vel quia ipse id apertè docuit, vel quia dixit, par esse, à morali Philosopho expectare

Quæ firmiora sint argumenta ex auctoritate humana.

Vsus horum Locorum.

Quæ latè pateant duo illa Pronuntiata.

Refutatio cuiusdam sententia.

Duobus modis ducitur Argumentum ab Auctoritate.

1. Ethic. 3.

expectare exquisitas rationes, atque ab Oratore, Mathematicas. Quod planè absurdum est. Verùm hæc posterior probandi ratio, plures (si attendis) connectit Argumentationes.

Alij loci quicunque sunt, facile ad hos possunt reuocari.

SUNT alij quidam Loci apud Aristot. 2. Topicorum libro, in quo ille hanc materiam profecquitur: sed hi præcipui habentur, ad quos merito quicunque alij facilè reuocari possint.

Pronuntiata, quibus tractatur Quæstio comparata.

CAP. XXXVI.

SI rectè animaduertas planè intelliges, Pronuntiata omnia, quæ hætenus singulis locis assignata sunt, non continere rationem tractandæ quæstionis comparatæ, sed absolute duntaxat. Absolutam quæstionem voco, cum absolute quæritur, num hoc sit illud, an non, vt, an virtus sit expectanda, necne? Comparatam verò, cum quæritur, num hoc sit magis tale, quàm illud, an non? aut aliquo alio comparationis modo, vt, An virtus sit magis expectanda, quàm bona valetudo, necne? &c. Hoc cum ita sit, vt ratio tractandæ quæstionis simplicis inhærentiæ omninò absoluatur, necesse est addere pronuntiata, quibus ea, cum comparatè proponitur, tractari possit. Id quod Aristoteles diligentissimè quidem: sed aliquantum perturbatè exequutus est 3. Topicorum libro. Nos igitur Ordinem locorum suprapositum tenentes, ea pronuntiata ex Aristotele afferemus, ex quibus plus utilitatis percipi possit.

Absoluta quæstio.

Comparata.

Ex locis Definitionis & Descriptionis.

3. Top. cap. 4. Quod magis suscipit rei propofiti Definitionem, id magis tale est. Vt si candor definitur, color aspectum diuidens, is qui aspectum magis diuiferit, albior erit color. Si vile definitur, quod ad finem conducit, id quod magis conducit, vtilius est.

Ibid. cap. 2. Quod magis proprium rei est, eidem melius. Vt homini vti ratione, quàm sensu. Eorum, quæ sub eadem specie continentur, id melius est, quod habet propriam virtutem, quàm quod non habet. Vt potus frigidus quàm calidus.

Cap. 3. Et quod proprium est melioris rei, melius est, quàm quod deterioris. Vt quod hominis, quàm quod bruti animalis.

Ex Loco Coniugatorum.

Ibid. cap. 3. Coniugata sese inuicem sequuntur. Vt si præstantius est iustè agere, quàm fortiter, præstantior vti que erit Iustitia, quàm fortitudo.

Ex Loco Totius.

Cap. 2. Plura bona anteponenda sunt paucioribus, cum pauciora in iis quæ plura sunt contineantur. Vt literæ cum virtute iisdem sine virtute.

Cap. 1. Quod simpliciter hoc est, vniuersè bonum est, melius est eo quod alicui est bonum. Vt valere quàm curari.

Cap. 2. Quod semper aut plurimum est vtile, melius est, quàm quod aliquando. Vt iustitia & temperantia, quàm fortitudo. Nam illis semper, aut ferè semper vti possumus, hæc rariùs.

Quod

Quod ad omnia, vel plura, vtile est, melius est quàm quod ad pauciora. Cap. 3. Vt aqua quàm mel. Vnde illud est à Pindaro vsurpatum. Optimam esse aquam.

Id quod est in genere aliquo, præstantius est (bonitate scilicet ac præstantia illius generis) quàm quod non est in eo genere. Vt iustitia, quàm iustus. Iustitia enim est in genere boni, iustus non item. Cap. 1.

NO T A hoc loco Concreta accidentium non pertinere ad prædicamenta, nisi reductione quadam.

Concreta accidentia non pertinent ad prædicamenta nisi reductione quadam. Cap. 1.

Ex loco Causarum materialium.

Quod inest rei meliori, melius est. Vt quod inest animo, quàm quod corpori.

HO C non est vsquequaque verum, nisi de iis bonis intelligatur, quæ rebus quibus insunt, propria sunt.

QU O D prioribus inest, præstantius est, quàm quod posterioribus. Vt sanitas, quàm robur & pulchritudo. Nam sanitatis sedes & in humore, siccitate, calore, & frigore, iisq; omninò, ex quibus animal primò constat. Robur autem in neruis & ossibus, quæ ad secundam compositionem pertinent, situm est. Pulchritudo verò videtur esse quædam membrorum apta compositio. Lege si placet, Aristotèlem initio secundi libri de partibus animalium.

Cap. 1. Diligenter notanda.

3. Top. 2.

QU O D circa præstantiorem materiam versatur, aut certius eam attingit, præstantius est. Ex præstantia materiæ probabis Philosophiam naturalem anteponendam esse Mathematicis disciplinis: quia res naturales, in quibus versatur naturalis Philosophia, digniores sunt, quàm quantitates, de quibus disserunt Mathematicæ scientiæ. Contrà verò, ex tractandi ratione colliges Mathematicas esse præstantiores: quia certiorum ac perfectiorum de quantitativibus consequuntur cognitionem, quàm Philosophia naturalis de rebus naturalibus. Simpliciter tamen præstantius est id, quod in meliori materia versatur.

Philosophia naturalis ratione materia est præstantior Mathematicis disciplinis, quod si rationem tractandi spectes Mathematicæ sunt nobiliores naturali Philosophia.

Ex Loco Causarum formalium.

3. Top. 4. Cap. 1. Ibidem.

Quod propter se expeditur, præstantius est: quàm quot propter aliud. Vt sanum esse quàm exercere corpus.

ET quod per se, quàm quod per accidens. Vt amicorum iustitia, inquit Aristoteles, quàm hostium. Amicos enim per se iustos esse optamus, etiam si nihil inde ad nos redeat, & apud Indos habitent. At hostes, vt nihil nobis noceant. Loquitur vt Ethnicus. Nam & hostibus etiam optare debemus bona, quamquam nihil inde ad nos rediturum sit.

Hostibus debemus optare bona.

ET quod natura bonum est quàm quod non natura. Vt iustitia, quàm iustus.

Ibidem.

Cap. 3.

ET quæ se propter se in maiore sunt honore, magisq; laudantur, quàm quæ propter aliud: Vt amicitia quàm diuitiæ, Nemo siquidem opes in honore habet laudatve, nisi propter aliud: At amicitiam propter ipsam colimus, etiam si ex ea nihil fructus speremus.

Amicitia præferenda diuitiis.

Cap. 3.

ET quod propter se expeditur, quàm quod ad hominum commendationem duntaxat. Vt valetudo quàm pulchritudo. Id autem

Quid dicatur esse ad gloriam & commendationem tantum.

ad commendationem & gloriam dumtaxat esse dicitur, quod si nesciāt homines, nullus in eo comparando labor impendatur.

Quo d oppositum rei alicui, efficit eam expetibiliorem, præstantius eo est quod non efficit illam ita expetibilem. Cap. 3.

Ex loco Efficientium.

Virtus est præstantior fortuna vitium magis fugiendum quam fortuna.

Quod per se est causa boni, præstantius est, quàm quod per accidens. Vt virtus quàm fortuna. Eadem ratio est in contrario. Nam quod per se est causa mali, magis fugiendum est, quàm quod per accidens: vt vitium quàm fortuna. Cap. 1.

Et quod si omnes haberemus, non esset opus altero, quam quo obento, altero indigeremus. Vt iustitia quàm fortitudo. Nam si omnes essent iusti non esset opus fortitudine, at si essent fortes, iustitia nihilominus opus esset.

Iustitia præfertur fortunæ diu.

Et quod efficit id in quo bonum, aut melius quàm quod non. Vt virtus quàm potentia, & iustitia quàm fortitudo.

Et id cuius quisque mauult se esse causam, quàm alium quempiam. Vt amicitia, quàm pecunia. Mauult enim quisque ab aliis diligi sui causa, quàm aliorum gratia. At opes per seruos ac famulos libentius conquiruntur. Cap. 3.

Id quo melior res comparatur, præstantius est. Vt ea, quibus consequendæ virtutis causa vtimur, quàm quæ voluptatis, Eadem ratione magis fugienda sunt quæ virtutum actionem magis impediunt: vt morbus quàm deformitas. Cap. 3.

Ex loco Finium.

Victoria magis expetenda quam bellum.

Finis magis expetendus est iis, quæ ad finem ducunt. Vt victoria quàm bellum. Cap. 1.

Eorum quæ ad finem conducunt, id quod ad finem proprius accedit. Vt metere frumentum, quàm ferere.

Et quod ad finem vite spectat, quàm quod ad aliquid aliud. Vt quod ad fruendum Deo, quàm quod ad copiam pecuniarum.

Et duobus efficientibus, cuius finis melior, id præstantius. Vt medicus quàm sartor.

Ex loco Effectorum.

Id quod possibile, potius eligendum est, quàm quod impossibile. Hoc est, quod facile fit, quàm quod difficile. Eorum enim quæ nullo modo fieri possunt, nulla est electio, vt ex 3. Ethicorum libro patet.

Nota moderationem. Vnius enim, & si difficilius acquiratur: quæ scientia, est tamen magis eligenda, quia melior & sic in multis.

In hoc pronuntiato intelligenda est hæc moderatio. Modo cætera sint paria, quæ in aliis plerisque subaudienda est. Magis eligendum est hac de causa capescere scientiam doctrina, quam inuentione. Illud enim per facile est, hoc valdè laboriosum. 3. Ethic. 2.

Quorum ortus sunt magis optandi, aut interitus magis fugiendi, ea magis expetenda sunt. Addi possunt hoc loco nonnulla ex iis quæ supra diximus, cum in causarum loco versaremur. Exempla legenti illa, facile succurrent.

Et quæ difficilius conquisita sunt. Chariora enim nobis sunt ea, quæ maiore cum labore comparauimus. Vt opes, quæ ex India deportantur, in maiore habentur pretio, quam quæ iure obuenerunt hæreditario.

Ex

Ex loco Consequentium.

Cap. 1. Cui consequens est maius bonum, aut minus malum, potius eligendum est. Vt consilia Euangelica seruasse in hac vita, quàm Præcepta communia dumtaxat, & abscindere membrum corruptum, quàm seruare.

Cap. 2. Et quod magis insigne, quàm quod minus. Vt liberare patriam quàm esse simpliciter bonum ciuem.

Cap. 3. Et id in quo excellere præstantius est, & laudabilius, quàm in quo non ita laudabile. Vt amicitia quàm pecuniæ. Hæc pronuntiata ad locum etiam circumstantium accommodantur, cum ea quæ rem consequuntur, non consequuntur necessariò.

Ex locis Circumstantium.

Cap. 1. Quod diuturnius est, id præstantius. Subaudi, saltem si cætera sint paria, & ea quæ comparantur sint bona. Sic vita, quæ in actione virtutum per omne tempus æquabiliter versatur, quò longior fuerit, eò melior.

Cap. 2. Et quæ voluptatem, aut indolentiam coniunctam habent, aut certè minus molestia secum afferunt, quàm quæ voluptate carent, aut dolorem aliquem habent coniunctum, aut plus etiam secum afferunt molestia.

Cap. 1. Et unum quodq, quo maximè tempore maiorem vim habet. Vt magis optanda est prudentia Senum, quàm adolescentium, Contrà verò, magis expetenda est iuuenum fortitudo, quàm senum. Prudentia senum optanda.

Cap. 2. Bona ex circumstantia sunt meliora necessariis. Bona necessaria dicuntur ea, sine quibus, res, quibus conueniunt, esse non possunt: vt viuere. Bona ex circumstantia vocantur illa, quibus res cui iam conueniunt necessaria, melius constituitur, vt bene viuere. Non tamen quia bona ex Circumstantia sunt meliora necessariis, statim sunt magis eligenda. Siquidem Philosophari, quod est bonum ex Circumstantia, Non est magis eligendum, quàm Victum quærere necessarium. Bona necessaria.

Bona ex Circumstantia.

Cap. 2. Quæ sine aliis expeti merito possunt, anteponenda sunt iis, quæ sine aliis expeti non debent. Vt prudentia potestati. Nam Potestas sine prudentia non est expetenda, aut prudentia etiam sine potestate optanda est. Prudentia est anteponenda potestati.

Cap. 2. Ea bona pro quorum defectione minus vituperamus eos, qui moleste ferunt, ea a se abesse: aut magis reprehendimus eos, qui carere ipsis non moleste ferunt: ea, inquam bona sunt præstantiora. Vt amici quàm opes, & virtutes, quàm potestas.

Ex loco Similium.

Cap. 2. Quod rei bona propinquius est, aut similius, aut meliori similius, id melius. Vt qui vitam Apostolicam, aut Christi Opt. Max. magis imitantur, quàm cæteri.

Ex loco Parium.

Cap. 2. Si hoc genus est melius illo, id quod est optimum in hoc, est præstantius eo, quod est optimum in illo, est enim par ratio. Vt si homo est melior equo, dignissimus homo, generosissimo equo est præstantior.

Si id

Ibidem. Si id quod est in hoc genere optimum præstantius est, quàm quod optimum in illo, hoc certè genus præstantius est illo. Licet inuertere proximum exemplum.

2. Top. 4.
D. Thom. 3.
cont. gen. cap.
139.
Si absolutum predicatum sequitur absolutum subiectum, incrementum prædicati sequetur incrementum subiecti. Intelligunt hoc in prædicatis quæ per se dicuntur de subiectis. Vt si honestum est per se bonum, honestius, melius: & honestissimum, optimum. Et, si facere iniuriam, malum ex se est, maiorem facere peius, & maximam pessimum. Quia tamen exercitatio corporis non est ex se bona, non efficitur ut maior, sit melior, & maxima optima. Licet autem inuertere hoc Pronuntiatum, sed iam inferuiet tractandæ Quæstionis Absolutæ, vt ex supradictis patet.

Ex Locis Oppositorum.

Cap. 30. Quæ suis contrariis minus admista sunt, ea magis talia sunt. Veluti id albius est, quod minus admistum habet nigrotem.

Ex Loco Repugnantium.

Cap. 4. Si è duobus vnum negamus, vt alterum in nobis esse videatur, id magis expetendum est, quo præditi, videri volumus. Hinc laboriosos, nos negamus, vt ingeniosi esse videamur.

Ex Loco Auctoritatis.

Cap. 1. lib. 8. Id melius est, quod potius eligit prudens, aut vir bonus, aut recta lex, aut qui in aliqua re excellunt, qua ratione tales sunt aut in vno quoque genere peritii aut plures aut omnes, aut omnia: Vt curare magis æterna, quam quæ labuntur cum tempore, Velle potius iniuria affici, quàm afficere: permittere minora quædam mala in Republica ne maiora eueniant, quàm velle omnia penitus extirpare.

ITEM Quæ de pœsi diceret Homerus, quam qua Herilus: Quæ in exponendis diuinis Scripturis sancti Doctores docuerunt, quàm quæ scioli Grammatici autumant: Pax quam bellum: Prospera valetudo quam mediocris: Deus (quem omnia, vt summum bonum certis quibusdam gradibus suapte natura diligunt, atque expetunt) quam quicquid sub Deo excelhit.

Ibidem. Moralibus Philosophia est melior Medicina.
Id simpliciter melius est, magisq; eligendum, quod melior disciplina eligendum præcipit. Vt quod Moralis Philosophia, quàm quod Medicina.

Hæc de Pronuntiatis, quæ ad tractandam Quæstionem comparatam simplicis inhærentiæ proponit Aristoteles, quæ quam sint vtilia ad differendum, nemo ignorat nisi qui propriam huius Artis exercitationem non attigit.

Obiectio. Quid si quis obiciat, tradita Pronuntiata non inferuire nisi tractandis Quæstionibus de meliori & Deteriori, cum tamen aliæ sint pleræque Accidentium comparatorum, vt de maiore & minore de longiore & Breuiore, de quæ aliis rebus compluribus. Occurrendum est, Primum rarius hæc venire in disputationem Dialecticam: Deinde ex traditis Pronuntiatis posse generaliora colligi vt Aristoteles docet. Veluti si pro meliori & deteriori dicamus, Magis tale & minus tale, vbi videlicet Pronuntiatorum sensus id patietur. Quæ amplitudine scripta hic sunt nonnulla, vt primum

à Definitione

à Definitione, extremum à Paribus, & illud quod ex Oppositorum Loco desumptum est.

Quomodo ex Locis hætenus traditis, qualibet proposita Quæstio tractanda sit. CAP. XXXVII.

ACTENVS tradidimus Locos communes, quos lustrare debet Dialecticus, vt faciliè inueniant Argumenta, quibus Quæstionem quamlibet, siue absolutam siue comparatam pertractet. Quamquam enim inuenire Argumenta rationis sit & ingenij, faciliè tamè inuenire est Artis, atque huius Locorum disciplinæ. Quapropter qui paruo labore, simulq; copiosè de quacumque proposita Quæstione disserere voluerit, is primum nosse debet hanc omnem Locorum seriem. Deinde, hanc eandem multa meditatione, quasi ante oculos habere. Demum, cum Quæstio proposita fuerit, tum subiectum, tum prædicatum, tum etiam totam complexionem per Locos descriptos ducere, vt Argumenta omnia quæ ad rem pertinebunt, quasi dato signo occurrant, & veluti ad bellum prodeant. Nec enim necesse erit pulsare ostium, & velut licitorè importunè omnia latibula scrutari: quandoquidè quæ aliquid virium habuerint, ad singulas quasi inclamationes, ex singulis Locis sponte prodibunt, Quin etiam tanta sæpè, te inutilium Argumentorum turba, vel celeriter per omnes Locos discurrant sequetur, vt nõ mediocris labor sit ab ea te extricare, atque expedire. Contrà verò, multæ aliæ proponuntur Quæstiones ad quas tractandas pauci admodum Loci suppeditabunt Argumenta, quo fieri, vt quatumuis ad ostia reliquorum pulses, nihil inde subsidij sperare debeas. Itaque hac Locorum Arte, non sunt argumenta cogenda, ac per vim trahenda, sed quasi admonèda & vocanda: Alioqui timendū est, ne via hæc & ratio, quasi faciliè exquirendis, ac inueniendis Argumentis excogitata est, impedimento, sit futura ingenij. Et Argumenta, quæ ratio ipsa per se liberius discurrans, haud magno labore inueniet, his legibus quasi cõpedibus astricta, nullo modo assequatur. Atque vt paucis multa complectar, nõ eò quæsita est hæc Ars, vt naturam præceptis quasi vinculis ligaret: sed vt incertis passibus vagantè ad viam reduceret, & paucis modò instructa, de itinere ipsa tardior sequeretur, antequam.

ANIMADVERTENDVM est autem, traditas Locos non solum suppeditate materiam omnis Probationis, sed etiam Amplificationis. Amplificatur enim res, cõglobatis Definitionibus, seu potius Descriptionibus: ex Partium enumeratione: ex antecedentium Consequentium & circumstantium frequètia, ex multorum Similium, Maiorum, minorum, Parium, Dissimiliumq; ac contrariorum collatione: Demum ex complurium, & magnorum Auctorum iudicio & sententia. Cuius rei exempla afferre non grauarer, nisi viderem magis hoc ad Rhetoricam quam ad Dialecticam pertinere. Nam cum hæc multorum Argumentum vehemens, & festina concursatio, ad mouendos affectus potius, quam ad mentis persuasione suapte natura dirigatur, plusque rem, ipsa dicendi vi atque impetu, quam ratione amplificet, non dubium est, quin ea magis propria Oratorum, quàm Dialecticorum iudicanda

Quo pacto querenda sunt ex Locis Argumenta.

Homo ingeniosus potius vult videri quam laboriosus.

Non sunt Argumenta cogenda.

Amplificatio magis propria Oratorum quàm Dialecticorum.

Inuenire ingenij est, facile inuenire Artis.

Non omnes Loci suppeditant cuilibet Quæstioni Argumenta.

Qua libertate videndum sit in hac Locorum Disciplina. Traditos Locos etiã Amplificationi materiam suppeditare.

fit. Nec solum tota Amplificationis materia ex Locis praescriptis desumitur, sed etiam omnes Tropi, quibus Oratio suis quasi luminibus decoratur. Nam Metaphora (quae omnium Troporum, modorumve est frequentissimus, & longè pulcherrimus) ex Loco Similium depromitur, Synecdoche, ex Locis potissimum Totius, & Partium: & alii ex aliis. Veruntamen hoc iam totum ad Oratores pertinet, cum Tropi nec ad Probandum quid, nec ad Amplificandum desumantur, sed ad ornandam, ac illustrandam orationem.

Tropi omnes ad Oratores pertinent.

RELIQVVM mihi esse videbatur, vt exemplū afferrem vnius, aut alterius tractandae Quaestionis, perq; omnes locos deducenda: sed lógitudo tractatus me vocat ad ea potius absoluenda, quae superius pollicitus sum, praesertim cum singuli loci copulibus exemplis sint patefacti.

De Locis Proprijs, Admonitio. CAP. XXXVIII.

SED quonia Loci Comunes, sine Proprijs parū valēt, danda est quā maximè opera, vt Cōmunium doctrinae, Proprijs peritiā adiungatur. Quod vt fiat, multa meditatione opus est: multò etiam maiore lectione. Annotanda sunt, vt monet Arist. cōplura Pronūtiata: multaq; Sententiā eorū, qui clari ac illustres in quolibet rerū genere fuerūt: Quae cōmuniora sunt, in alia, atque alia minus cōmunia magisq; familiaria deducenda: Vocabulorum ambiguitas sollicitè pernoscenda: Differentiā rerū similium, & similitudines differentiū, diligentissimè peruestigandae. Nec modò passim hoc faciendum est, sed ordine etiā ac ratione omnia rerum genera lustranda. Quærendi namque sunt Loci, qui ad naturae obscuritatem pertinent, vt Animalium, Plantarū, lapidum, Metallorum, Elementorum, Caelorum, Dei Opt. Max. & beatarū Mentium. Deinde ij qui ad Vitam & Mores hominū spectant, vt Virtutum, Vitiōrum, Rerum publicarum, Felicitatis, & partium eius. Postremò ij, qui ad Differendi subtilitatem attinent, vt Accidentis propriè sic dicti, Generis, Proprii & Definitionis, qui proprii sunt huius Artis. Consignandae sunt multarum rerum Definitiones, plures Descriptiones, multae etiam vocabulorum Notationes. Caetera verò, quae ad quāque rem pertinet, eodem modo annotandae: referenda omnia in normam communium Locorum, vt parata sint, atque in promptu ad differendum. Nec enim aliter Proprii Loci rerum, de quibus Demonstratori & Dialectico differendi cura incumbit, cogniti ac perspecti esse poterunt.

i. Top. 11. 12. & sequentibus.

SEDIAM fortasse expectabis, vt quoniam Communes Locos haetenus tradidi, & Proprios quærendos esse admonui, mox subiiciam eos, qui propriam huius Artis materiam attingunt, inter quos praecipui habentur illi, quibus tractantur Quaestiones Accidentis propriè dicti, Generis, Proprii & Definitionis. Quos quidem aded diffusè persequutus est Aristot. vt exceptis primis, quos ille ferè praetermisit, quatuor integros Topicorum Libros (hoc est, à quarto ad septimum vsque) in reliquis pertractandis posuerit. Verum hic labor à me nō est in praesentia flagitandus, nō solum quia tam multa de his scripsit Arist. vt vix ea in summa redigi possint: sed ed vel maximè, quia huiusmodi Locis

Omnes Tropi desumuntur ex Locis praescriptis.

Locis Communibus parum valent sine Proprijs.

Quo pacto Locis Proprijs sint quaerendi, & in promptu habendi.

Cur hoc loco tradendi non sint Locis Accidentis, Generis, Proprii & Definitionis.

Locis in iis, quae supra de Accidente propriae sic appellato, de Genere, de Proprio, ac Definitione dicta sunt, vt cumque continentur. Quo fit, vt Quaestiones, quibus quaeritur, num aliquid sit Accidens alicuius rei, Genus, Proprium, aut definitio, ex superioribus Libris quantum sat est tractari possunt. Exempli causa, si existat Quaestio Num scire, Accidens homini, necne? poteris sit affirmatiuam partem ex Definitione Accidentis secundo libro tradita, sic confirmare. Adest homini, & abest ab eodem sine eius corruptione, Est igitur Accidens homini. Item ex descriptione hoc modo: Praedicatur de hominibus accidentario, ac contingenter. Ergo, &c. Quod idem argumentum ex Notatione, & coniugatis videtur duci. Ex parte subiecta hoc modo, Est accidens separabile, Igitur omninò Accidens. Atq; ita ex reliquis Locis si qui alij sunt, qui ad institutum confirmandū supeditent Argumenta, Quòd cum modo eodem possis facere in Genere, Proprio & Definitione, nil est cur in praesentia haec Locorum genera debeas requirere.

Ad tradendam Quaestionem Accidentis proprie dicti, duo tantum loci inueniuntur apud Aristot. 2. Top. lib. Hi sunt primus, & extremus 2. cap. Cap. 7.

De Ordine Argumentorum, generatim. CAP. XXXIX.

DIXIMVS de Inuentione Argumentorum, reliquū est, vt de ipsorum Ordine dicamus. Ordo igitur, quòd ad hunc locum attinet, est Argumentorum inter se apta ad persuasionem collocatio. Quae quidē, quā sit necessaria differenti, nemo est qui non videat. Vt enim domui construendae satis nō est, lapides, & reliquā materiā in cumulū cogerere, nisi his disponendis, ac collocandis Artificium manus adhibeatur, Vtq; milites quantūlibet fortes ac strepui, nisi periti ducis industria, formā exercitus accipiāt: ad bellū inferendū idonei nō sunt, Sic Argumenta ex Locis traditis coacta tumultuantur, nec ad finē adipsendum apta sunt, nisi ad persuasionē appositè collocentur, ac disponantur. Porro Argumentorū nomine hoc loco, Definitiones quoque, & Diuisiones (etiā cum nihil probant: sed tantū eam rem, cui adhibetur, declarant) intelligi volumus. Adhuc enim de ipsarū Ordine tum inter sese, tum comparatione reliquarū partium cuiusque tractationis, in qua de re aliqua differitur, nihil diximus: quod hoc loco fiet cōmodissimè.

Quam sit necessaria Argumentorum apta collocatio.

DUPLEX est autem Argumentorum Ordo, Naturae, & Doctrinae. Ordo enim temporis, quem seruat historia nihil ad nos pertinet: quia narratio cum nihil declarat ex notioribus, sed rem simpliciter proponat, non est ad persuasionem composita, nec ad Dialecticam vllò modo (nisi cum obiter differit) spectat.

Latius hic accipi Argumenti nomen.

NATURAE Ordo duplex est, Generationis, & Perfectionis. Generationis, Ordo dicitur, cum à minus perfectis ad perfectiora progredimur, & omninò à causis ab effecta. Siquidem Natura in rebus efficiendis, à minus perfectis ad perfectiora contendit, & causarum viginat effecta. Sub hoc genere duo potissimum continentur, σύνθεσις & ἀναλύσις, hoc est, Compositio, Diuisio, seu Compositionis Ordo, & Diuisionis. Compositionis Ordo est, cum à Partibus integranibus ad totum integrum, aut omninò à Causis ad Effecta proficiscimur. Accipio autem hic nomen, Totius integri, vt in Locis totius, & Partium. Diuisionis Ordo dicitur cum à superiorib. ad inferiora descendimus.

Duplex Ordo. Prad. 1. & 1. post. 2. & 1. Phys. 1. & 8. Phys. 7.

Natura ordo duplex.

Compositio nis.

Ordo quid.

Ordo temporis nihil ad nos.

Generationis ordo.

Diuisionis.

Qui quidem propterea Diuisionis dicitur, quod præcipua Diuisionis forma sit ea, qua superiora in inferiora distribuimus, vt ex quarto libro perspicuum est. Ordo Perfectionis est, cum à perfectioribus ad minus Perfecta, aut omninò ab Effectis ad Causas progredimur. Non ideo tamè progressus ab effectis ad causas, vocatur Ordo perfectionis, quid Effecta sint perfectiora omnibus suis causis: sed quia Perfectio causæ in edèdo Effectu cernitur. Sub ordine perfectionis duo itidè, quæ admodum sub Generationis, præcipuè cõprehenduntur ἀπολυσίς συναγωγῆς, hoc est, Resolutio & Collectio, seu Resolutionis Ordo & Collectionis.

RESOLUTIONIS Ordo est, cum à Toto integro, ad partes integras procedimus: & omninò cū ab Effectibus ad causas pergimus.

COLLECTIONIS verò est, cum ab inferioribus ad Superiora.

ANIMADVERTE tamen. Perfectionis ordinè alium, etiã, conscendimus, qui dignitatis Ordo appellatur, cõplecti: quem quidè tum seruamus, cum à re digniori ad aliam minus dignam, vt ab homine ad Elephantem procedimus. Quod si ab homine, ad Animal progrediaris, non erit Ordo Dignitatis, quoniam Animal non est res alia, diuersa ab Homine. Huic opponitur quidam Ordo Generationis, nomine carens, cum videlicet è cõtrariò à re minus digna, ad aliam digniorem, perfectioremve proficiscimur, vt ab Elephante, ad Hominem.

DOCTRINÆ Ordo est cum ab iis progredimur, à quibus commodius pro ratione rerum, ac personarum progrediendum videtur. Generaliter autem commodius est ab iis progredi, quorum cognitio ad sequentium cognitionem requiritur, & (quantum fieri potest à facilioribus, ad difficiliora. Atque hoc quidem interdum præstamus, seruando continenter Ordinem Generationis: Interdum seruando continenter Ordinem Perfectionis; Interdum vtrumque permittè, hoc est, sæpius in eadem Tractatione ab vno ad alterum, vt commodius iudicamus, transeundo. In iis verò rebus, quæ videntur æquè perfectæ, & æquè faciles, aut difficiles cognitu, nulli Ordini relinquatur locus, nisi arbitratio. Verùm quia huiusmodi Ordo nihil habet Artis, omittendus in præsentia est.

De Ordine qui in Docendo seruandus est: Primumque in confirmando.

C A P. X L.

 R D O igitur, Dispositiõne Argumentorum; Aut in Docendo cernitur (cum scilicet nemo ex altera parte respondet) Aut in Disputando. Qui autem docere aliquid vult, duplicem laborem suscipit: Confirmandi sua, & Refutandi cõtraria. Cum igitur quis confirmare suam sententiam voluerit, explicabit in primis Vocabulum rei, de qua agendum est, si fortè ambiguum fuerit, aut ignotæ significationis, id quod Distinctione, aut Interpretatione faciet, vt Porphyrius in tractatione quinque Vniuersalium. In progressu autem, si Argumenta omnia ad vnam eandemq; Conclusionem conferenda fuerint, ferè seruanda erit Methodus ac Dispositio locorum præscripta: ea siquidem collocatio, optimus Doctrinæ Ordo in hac re videtur. Itaque primum

Cap. 6. Perfectionis.

Resolutionis.

Collectionis.

Dignitatis Ordo.

Doctrina Ordo.

Ordo Arbitrarius nõ cadit sub Artè.

Initio Confirmationis quid agendum.

Leuiores Argumenta quem locum obtinere debeant.

Quinam ordo seruandus in confirmandis diuersis conclusionibus de eadem omnino re.

primum res confirmanda erit definitione, Deinde variis (si cõmodum videbitur) Descriptionibus: Post Notatione Vocabuli: & sic deinceps reliquis Argumentorum generibus. Nisi quod leuiores quæq; nec prima, nec extrema locanda erunt: sed aut reicienda, aut certè (si non videbantur omninò contemnenda) in medio inculcanda. Vbi enim firmiora, prima aggressione mentem occupauerint, tum leuiores præferim conglobata, & in vnum quasi corpus coacta, fidem augebunt: quibus si potentiora successerint, erit omninò res confecta. Atque hac ratione mutari optimè poterit Locorum Ordo. Quin aliis etiã interdum de causis, aliter disponi poterunt Argumenta, quàm supra digesta sunt, modò Doctrinæ Ordo seruetur. Si verò alia Argumenta ad alias Assertiones accommodanda fuerint, aut Assertiones erunt de eadè omninò re: aut aliæ de superioribus, aliæ de inferioribus; Aliæ de totis integris, aliæ de partibus; Aut denique de rebus à se mutuo disiunctis hoc est Oppositis, aut Disparatis, vt de speciebus eiusdem generis.

SI de re eadem, ferè seruandus erit hic Ordo, vt primum ostendamus rem esse, deinde quid sit, postea qualis sit, ad extremum cur talis sit; Id quod Aristoteles docet secundo posterioris resolutionis lib.

Quo quidem Ordine, cum commodissimè quælibet res tractetur, non dubium est, quin optimus Doctrinæ Ordo in eadem re tractanda censendus sit. Quamquam non erit necesse hæc omnia persequi, cum de vno, aut pluribus constiterit. Ad hos quatuor quasi gradus Tractationis cuiusque rei, reuocantur omnia quæ de re quauis dicuntur. Vt in deliberatione, id quod quæritur, possitne res proposita fieri, ad primum spectat. Quod verò discutitur, sitne honestum vtile, iucundum an contrà, ad tertium pertinet, Nec enim ij qui deliberant de Quæstione, quidnam res sit magnopere laborant. Quod tandem. Quia via & ratione id consequi possunt, & an facillè possint, exquirunt, id ad quartum referendum est. Et in iudicio illud, An fecerit, ad primum: Quo nomine factum censetur appellandum, ad secundum: Rectène, an perperam, ad tertium: Quibus auxiliis, ad quartum redigitur: nam quo fine, & studio fecerit, ad Quæstionem recti, & contrarij reuocatur. Laudatio porrò in Quæstionibus Qualitatis, & Causarum potissimum, hoc est, in tertia, & quarta versatur. In tractatione porrò cuiusque Virtutis, Primum, An proposita virtus sit necessaria humanæ perfectioni, necne, disseritur. Quod, ad Quæstionem an res sit reducitur, Deinde, Quænam sit eius Materia, tum Obiecta, tum Subiecta, quod ad Quæstionem naturæ pertinet. Tum, Quæ sint virtutis affectiones, ac conditiones quod Quæstionem Qualitatis perspicuè spectat. Ad extremum, Quonam pacto ipsam possimus consequi, qua in parte, quæ ad quartam Quæstionem reuocatur, de causis, & impedimenti virtutum agitur. Itaque omnia, quæ de vna re disseruntur, ad illa quatuor reuocantur, eodèmq; ordine ferè tractantur.

SI verò aliæ assertiones efferantur de rebus Superioribus, aliæ de Inferioribus; aut aliæ de Totis, aliæ de Partibus Integritibus: aliter Auscultationis via aliter inuentionis, disponenda sunt Argumenta. In Auscultatione, siquidem, absolūtè Disciplina, seruandi sunt Ordines

Sic in ora. ad Brutum.

Mutari potest Locorum ordo in confirmandis eadem conclusione.

2. Post. 2.

Ordo in deliberatione.

In Iudicatione.

In Laudatione, in tractatione cuiusque virtutis.

Effecta non sunt perfectiora omnibus suis causis.

Ordo contrarius. Ordini Dignitatis nomine proprio carès.

Cum Argumenta omnia ad vnam conclusionem conferuntur quinam ordo seruandus.

nes Compositionis, & Diuisionis : quos Aristoteles tradit initio physice Aufcultationis, vt aufcultationi, perfectæque Disciplinæ conuenientissimos, & in tota ferè tractatione Physica meritò conatur obseruare. Est enim rationi maximè consentaneum, vt quem ordinem Natura in rebus efficiendis seruat, eundem Ars, Naturæ æmula, velut optimum sequatur, Natura autem, Compositionis & diuisionis Ordine progrediens, à Partibus integrantibus ad Totum, & à Communioribus ad Minus communia, in affectione rerum proficiscitur. Seruat etiam hos ordines Mathematicæ scientiæ, quippe quæ à primis initiis orsa, quasi texando, alias atquè alias ex prioribus efficiunt conclusiones. In Inuentione verò, oppositi ordines seruandi sunt, Resolutionis nimirum, & collectionis. Qui enim sine Doctore philosophari volunt, & à rebus quæ sensibus subiectæ sunt, ad reconditiores suo Marte penetrare cupiunt, à Toto integro, ad Partes, & à minus vniuersalibus ad vniuersaliora, id est, Resolutionis, & Collectionis ordinibus Accommodatissimè procedunt. Sunt enim hi progressus, nostrorum sensuum imbecillitati conuenientissimi. Priorem sequitur Arist. cum ab animalium Historia, ad Tractationem de Partibus animalium progreditur: & in libro de Mundo ad Alexandrum (si modò eius est) cum ex definitione Mundi ad partes, quibus Mundus constat, procedit: Itemque in primo libro de priore Resolutione, cum resoluit Syllogismum in propositiones; & propositiones in Terminos. Collectionis verò, studiosissimus fuit Socrates, vt apud Platonem plurimis in locis videre est. Cum enim Socrates profiteretur se nihil scire, eum ordinem procedendi potissimum amplectebatur, qui incipientibus, ac inuenire cupientibus maximè aptus est. Vnde & Aristoteles extremo secundo Posteriorum libro, & initio Metaphysicorum, hunc ordinem, inueniendis principiis Scientiarum Artiumque præscripsit.

Arist. 2. de generatione. ani. 3.

1. Prior. 33.

2. Post. 18. & 1. Met. 1.

In tractandis rebus oppositis aut disparatis quis ordo seruandus.

1. de hist. ani. 6. Ibidem.

Quo d si assertiones fuerint de oppositis, aut disparatis speciebus aut generibus, in quibus tamen alia videantur aliis perfectiora, aut saltem faciliora cognitu, aut seruandus Ordo dignitatis (quod fecimus in explicatione figurarum, generumque Argumentationis) aut certè initium faciendum est à re notissima, qua in reliquarum tractatione, quasi norma quadam vtamur. Vt enim nummos (vt ait Aristoteles) ad id quod sibi quisque exploratum, certumque habet, probare solet, ita cæteris quoque in rebus agendum est. Qua de causa ille in explicandis animalium variis, generibus, primum de Homine, quod omnium maximè notum nobis necessarium sit, se acturum pollicetur. Quamquam homo, dignitatis etiam ordine reliqua animalia antecedit. Si tamen res huiuscemodi æquè perfectæ, ac faciles, aut æquè difficiles cognitu videbuntur, iam suprà diximus, nulli ordini, nisi arbitrario locum relinquere. Quamquam reuera inter omnes rerum species, quibus perfectio aliqua inest, datur aliquis ordo perfectionis. Hæc de Ordine, quem seruare debet is, qui docet, cum suam sententiam, quam veram esse putat, statuit.

In Inuentione earundem rerum.

In tractandis rebus qua videntur æquè perfecta, æquè faciles, aut difficiles cognitu ordo quis tendendus.

ERVM quia nõ satis est, si tua placita cõfirmes, nisi etiã refellas, tum Sententiã; tũ rationes cõtrarias, & repugnãtes tuis assertionibus. Quisnã ordo tenendus sit in refutatione dicendũ est.

Primus ordo Refutationis.

TRIBVS ergo modis potissimum, satis commodè hoc fieri potest. Vno, si id, quod verum esse existimas, prius statuas, ac confirmes. Deinde ex veritate comprobata refutes aliorum dicta, & quid veri contineant, ex ponas, id quod facit Aristoteles multis in locis, vt in explicanda natura motus tertio Physicorum Libro.

3 Phys. 1.

ALTERO, si prius aliorum opiniones, ac rationes proponas, factò initio ab iis quæ à verò magis videntur aberrare, easdemque mox refellas. Deinde ad id quod sentis statuendum ingrediaris: Demum quatenus refutata opiniones veritatem attingant, ex tua sententia paucis perstringas. Quem ordinem seruat Aristoteles primo Physicorum Libro, in exquirendis Principiis rerum naturalium, & in Libris de anima, cum animæ naturam inuestigat, & in primo Lib. Ethic. cum docet quanam maximè in re posita sit felicitas, & aliis plerisque locis.

Secundus ordo.

1. Ethic. 4. & deinceps.

1. Phys. cap. 2. & cæ. vsque ad finem 1. lib. & initio secundi.

TERCIO tandem modo, qui omnium est accuratissimus, si propositis primũ pro vtraque parte Sententiis, ac rationibus aduersis, quæ rem faciant ambiguam, maximè verò iis, quæ veritati repugnant, sequatur deinceps Veritatis determinatio, ac confirmatio, ex qua, tandè dissoluantur contrariæ rationes, qua ex parte veræ Sententiæ repugnãt. Quo quidem modo, quasi conuenientissimo, docet Aristoteles initio Libri tertij Metaphysicorum, tractandas esse res controuersas: id quod eo loco pulcherrimis persuadet rationibus: ac statim in reliquo opere latè exequitur: Expeditissimè tamen id factum videbis, quarto Physicorum libro in tractationibus de loco, Vacuo, & Tempore. Hanc solã tractandi Methodum, quoniam præcipua est, adeo approbarunt Doctores, quos vocant Scholasticos, vt nihil: nisi hoc ordine, pertractent. Cæterum etsi dispositio hæc tertia optima sit, non est tamen ipsa sola amplectenda in scribendo. Satiatur enim, qui legunt, similitudinis fastidio, præsertim cum inculto sermone tractantur Quæstiones: quod ferè faciunt qui hanc docedi rationem sequuntur: Hæc de ordine Docendi. In quo duo vitia diligenter cauere oportet. Alterum ne singulæ penè Sententiæ in Quæstionem, ac Controuersiam vocentur, quod plurimi faciunt. Sunt enim multa quæ ex aliis grauioribus Quæstionibus commodius intelligi possunt, aptiusque aliis Assertionibus principalibus vt consecutaria subnecti: aut certè vt maioris momenti res percipiuntur, obiter explicari. Alterum, quod ex superiori vitio nascitur, ne in controuersis rebus tractandis, afferantur futiles ac inanes, tum opiniones tum Rationes. Nam curare, quæ contra suam sententiam quisque dicat, aut dicere possit, amentia est. In quod vitium necesse est labantur ij, qui de rebus, aut nullius difficultatis, aut nullius ponderis, quæque vno verbo explicari possunt, æquè atque de magnis, ac difficultibus, integras, ac omnibus quasi membris distinctas excitant Quæstiones. Sed iam de Disputandi ordine dicamus.

3. Metaphy. 1. toto quarto lib. de Phys.

Nũ solus hic ordo amplectendus sit.

In prælectionibus, non est incommodum si Methodus hæc perspicui tatis gratia perpetuò seruetur.

Primum vitium, in docendo.

Secundum.

1. Top. 9.

Praclara sententia.

De ordine Disputandi primumq; de Officio Argumentationis.

CAP. XLII.

Disputatio cognoscenda Veritatis gratia suscipitur.

VIA Disputatio explicandæ, cognoscendæque Veritatis gratia suscipitur: Veritas autem non melius quàm conferendis cum altero sermonibus, ac rationibus elicitur (cum nimirum alter nititur pro viribus propositum defendere, alter impugnare) propria sanè disputationis ratio in Argumentando, & Respondendo cernatur necesse est. Quapropter de argumentantis, ac respondentis officio, nunc agendum est, vt rotius disputationis ordo perspicatur.

Disputatio in Argumentando & respondendo sita est.

ARGVMENTIS Officium ferè in his obseruandis positum est Primum, Propositionem eam quam defendens tuetur, ponet antè oculos, vt eam impugnet, euertatq;e, siue quod eam falsam existimet, siue vt veritas impugnata perluceat magis ac liquidius constet.

Secundum. Lege lib. 6. Cap. 22.

DE I N D E verò assumet eam Argumentationem, qua existimat infirmari posse propositam assertionem. Vno autem è duobus modis conabitur eam euertere: directo videlicet, aut ex hypothesi quod potissimum fit deductione ad incommodum. Directò, vt si Epicureus aliquis asserat, omnem voluptatem esse bonam, tu autem contra sic Argumenteris, Nihil quod rationi aduersatur bonum est, Aliqua Voluptas rationi aduersatur, Aliqua igitur voluptas non est bona.

DE D V C T I O N E verò ad Incommodum, vt si eandem Assertionem sic refellas, Si omnis Voluptas bona esset, ea sanè, quæ ex homicidio capitur, bona esset; At hæc, vt apertissimum est, non est bona, quin potius perniciosissima: Non est igitur omnis voluptas bona. In his autem Argumentationibus proponendis, huiuscemodi verbis vtetur Dialecticus, Sic argumentor, Sic contendo, Hæc oppono, Obiicio in hunc modum, & similibus.

Tertium.

SE D. quoniam propria Disputationum materia Probabilis est, nec aduersarium omninò cogit, ferè semper antequam extruatur Argumentatio, roganda sunt ea à Respondente, ex quibus Assertio aduersarij infirmari possit. Nam si ea quæ rogantur, non concedantur à Respondente, poterit inde Argumentans ad alias atque alias Interrogationes sine dedecore transire, eaque sensim captare, ex quibus speret, se rem confecturum. At si absque Interrogationibus acceperit, quæ à Respondente negari possunt, periculum est, ne Respondens negatione sumptionum resistens, maiorem ei facessat laborem, quàm ipse à principio suscepit. Sed adhibere debes in Interrogando hanc cautionem, vt non statim roges ea, quæ labefactandæ Assertioni aduersarij proxima sunt: Id enim ille si intellexerit, negabit omnia, adiuturque Argumentationi per proteruiam obstruet, nec te sinet vnquam manus conferere Argumentando. Itaque repetendæ sunt altius Interrogationes, & à rebus quæ à proposito longè videntur distare, exordiendum: idque in quo tota vis Refutationis posita est, interdum multitudine Interrogationum obruendum, nonnumquam etiam quodam quasi pallio causæ suæ, aut effectus aut rei similis, aut alicuius alterius occulendum: quo respondens securior factus, & quasi in aliis rebus.

Cautio adhibenda ab Interrogante. ex 8. Top. Cap. 1.

Primum documentum ab Argumentante obseruandum.

8. Top.

rebus nihil ad propositum pertinentibus occupatur, syncerius dicat quod sentit, sicque Veritatis vox nequaquam metu impediatur. Duæ sunt igitur, vt diximus, configendi cum altero rationes ac formæ. Altera, cum nostris sumptionibus confisi, aduersarium sine vlla Interrogatione inuadimus, quæ vt grauior est, & constantior, sic minus tuta. Altera: cum ex Responione alterius, elicimus Argumentationis materiam: quæ ratio communior est, & vulgarior, ac multò etiam tutior. Sed hæc posterior, quæ apud veteres sola ferè habebatur disputandi formula, vt apud Platonem, & Aristotelem cernere est, hodiè raro auditur, priorem scholis omnibus assidue resonantibus.

IA M vero si respondens non admiserit quod tu rogasti, licebit, quidem tibi id probare, verum non teneberis. At si negauerit quod tu sine Interrogatione accepisti, id ipsum cogere confirmare, nisi fortè per se notum sit. Quamquam ad reprimendam proteruiam respondentis, cõceditur tum Dialectico, tum Metaphysico vt ex iis, quæ Respondens alioqui admittit probet Propositionem per se notam quam, ille pertinaciter negat. Hoc enim non est simpliciter probare id quod per se notum est, & quasi luce alia clarissima Solem ostendere, sed coercere potius hominis perniciam, & insolentiam. Id quod Aristoteles facit quarto Metaphysicorum libro coarguens Heraclitum, ac Democritum, quia prima Principia omnium notissima inficiebantur.

SI vero inductione multarum rerum adhibita nõ dederit Respondens vniuersalem propositionem, postcõdum ab eo est, vt aliquid contra obiiciat in quo Propositio sit non vera: quod vocant Petere Instantiam. Hoc enim si Respondens non fecerit perperam videbitur negare propositionem.

CO G E T V R autem Argumentans explicare propositionem ambigua: & eam quæ obscurum sensum habuerit, aut verbis parum vilitatis constiterit, exponere. Cumque aliquid probauerit, distinxeritq; aliòve modo explicauerit, illud apertè nominabit, dicerq; Probo Antecedens, Probo Consequentia, Distinguo Consequens, Expono Propositionem, &c. Sic enim melius constabit inter Disputantes, cum ea de quibus disceptauerint, propriis fuerint nominibus significata.

QV O D si Respondens ita occurrerit, vt argumentatio soluta videatur, relinqueretur Argumentanti locus præmendendi adhuc, & examinandi solutionem. Tum dicet, Contra. Sic insto. Ita vrgeo & similia.

IN T E R D V M, vt aliquid probet dicit: Ponamus hoc, aut illud: etiam si falsum sit, modo hypothesis nõ sit impossibilis. Inde enim aliquid fieri posse, fortassè colligit, vt si dicat, Ponamus Deum creasse Cælos duntaxat: quod quamquam falsum est, tamen fieri potuit, Vnde concludet, posse Dei potestate dari vacuum aliquod, atque inane in rerum natura. Nam data illa hypothesi, nihil cælum Lunæ, complexu suo caperet: sicque vacuum esset.

DE N I Q V E illud magnopere curabit argumentans, vt nihil aliud quàm quod à Respondente negatum fuerit, confirmet, aut certè id vnde illud possit colligere.

Dua formæ configendi cum altero posterior formula iustior est.

Quartum.

A quibus & qua ratione probari possunt, ea quæ per se nota sunt. 1. Phy. 2. & 4. Metap. 4. &c.

Quintum.

Petere Instantiam, quid sit.

Sextum. 8. Top. 3.

Dil. genter notandum.

Septimum.

Octauum.

Nonum.

De Officio Respondentis.

CAP. XLIII.

Primum documentum Respondentis.

RESPONDENTIS institutio his ferè Documentis continetur primum, nihil simpliciter defendet, quod verum non sit, aut verisimile. Exercitationis tamè causa etià ea, quæ Probabilia non sunt, sustineri possunt, modo qui ea defendet significet, se disputationis causa id facere. Quamquam, hac etiam moderatione adhibita, rarò id faciendum est, quia ferè ita fit, vt qui audiunt, non quasi tu Disputationis gratia id defendas, sed tanquam eas dicas, quæ probes & sentias, ita te oderunt.

Secundum. Cautior esse debet in Respondendo is qui falsum aliquid disputationis gratia defendit.

DEINDE, nunquam in eadem Disputatione, aut Assertioni quam tueretur aut suis Responsionibus repugnabit. Est enim hoc vel maximum Respondentis vitium, vt ipse contra se sua tela retorqueat. Quod maximè animaduertendum est ei, qui falsum aliquid Disputationis causa defendit. Iccirco enim dici solet, Mendacem memorem esse oportere, quòd qui falsum astruit, facillimè sibi contradicat, nisi tuendo ac defendendo mendacio valde inuigilet. Plura enim repugnantia falsis quam veris. Veris siquidem sola ea quæ falsa sunt falsis, tum vera, tum etiam falsa.

Tertium. 2. Top. 3.

Hoc igitur obseruato, vera concedet: falsa negabit, ambigua distinguet, obscuræ propositionis explicationem potest: quæ vocantur Impertinentia hoc est, quæ ad institutum nihil spectant respuet, Significabit enim ea siue vera, siue falsa sint nihil ad institutam Disputationem pertinere.

Quartum. 8. Top. 9.

Si quid rogatus fuerit, Respondet sit nec ne ita, nisi interrogatio fuerit propria alterius scientia.

Quintum.

Si quid Argumentans posuerit, quod impossibile non sit, nec repugnet iis quæ posita sunt & data, admittet illud.

Sextum.

QUAMQUAM vero Consequentia non propria dicantur vera aut falsa concedet tamen aptas, & negabit ineptas ac vitiosas. Sæpe tamen cernere non poterit sitne bona, an vitiosa Consequentia, nisi prius distinguat Consequens, quod ambiguum sit, cum quodam fortasse sensu Consequentis, sit bona Consequentia, alio Vitiosa. Quapropter antequam concedat aut neget Consequentionem, distinguet eiusmodi consequens vnòque sensu concedet Consequentiam, alio negabit. Itaque nec consequentia vnquam distinguenda erit, sed concedenda, aut neganda, Neque consequens concedendum, aut negandum, sed distinguendum. Nam si respondens concesserit Antecedens & Consequentiam, Consequens quoque velit nolit concedat necesse est: Si verò Consequentiam negauerit, quid quæso opus est vltèriùs progredi ad concedendum, aut negandum Consequens.

Consequentia non dicitur vera aut falsa.

Consequentia nunquam est distinguenda, sed concedenda aut neganda, Consequens è contrario.

Septimum. 2. Top. 3. in fine.

ILLVD enim perpetuò obseruabit Respondens, vt simul atque ipse aliquid negauerit, statim taceat, vt is qui Argumentatur, suas agat partes. Nisi quod Aristoteles meritò docet, sæpe necesse est vt Respondens non solum neget quod alter accipit, aut rogat, sed etiam cur id negat exponat, ne absurdè id negasse videatur.

PROP

PROPOSITA igitur Assertionem, thematève, siue positionem Respondentis si is qui contra Argumentatur nullis Interrogationibus premissis totam statim Argumentationem proposuerit, tota semel mox repetenda est, non solum, vt bene teneatur, constetque inter Opponendum & Respondendum, sed etiam vt detur locus cogitandi de Responsione. Siquidem præcipitata Responsio in multa incommoda sæpenumero incurrit. Deinde regrediendum est ad initium Argumentationis & per singulas sumptiones eundem, sic tamen vt prius videas, num ad euertendam tuam assertionem aptæ sint, necne, quam vtrum veræ sint, an falsæ, Nam si illæ ad refutationem tuæ Propositionis non pertinent, quid necesse est de eorum veritate contendere? Sic autem fiet, vt cum duo sint Solutionum genera, inficiando nimirum quæ assumunt, & negando consequutionem: hoc posterius sit ordine Doctrinæ prius. Id quod, vt cætera, egregiè docet Aristoteles priorem repetitionem his verbis inchoabis. Sic argumentaris, in hunc modum contendis, Hæc opponis, & similibus. Posteriores, his, Cum sic argumentaris. Quando ita contendis, quoniam hæc opponis, quandoquidem sic obicitis, & aliis id genus. Tum sequentur illa concedo maiorem, Nego, distingo, Esto, quod barbarè dicitur Transcat, Sit ita vt vis, Nihil enim mea interest, & cætera, vt diximus.

Notum.

SI vero ille interrogationibus te aggreditur, & si veteres statim sine vlla repetitione respondebant, Ita est, aut, Non ita est, Distinguo, hoc sensu verum est, hoc autem falsum: Esto, fuerit ita, & cætera: tutius tamen est, ad veritatemque eruendam accommodatius, repetere prius interrogationem hoc modo. Quæris ex me, Petis à me, Rogas hoc, aut illud: deinde subiicere: Quando ita quæris, quoniam hoc rogas, aut illud, &c. Respondeo vel Dico, ita esse, aut nõ ita. Sic vt voles Esto, & cætera. Quæ Respondendi ratio, sicubi hoc tempore Disputatio Interrogando, & Respondendo transigitur, sola vsurpatur.

HÆC de Ordine Argumentorum cum in Docendo, tum etiam in Disputando dixisse, sit satis. Quæ non solum cognitioni rerum comparandæ, ac tradendæ vehementer conducunt, Sed etiam memoriam adedò adiuvant, vt nullo Artificio magis iuuari videatur.

Duo genera solutionum. Nã alia quæ ex 8. top. afferuntur à Rodulpho. 2. de Inuent. ca. 15. & ab aliis, elabèdi potius rationes sunt quam soluèdi, 8. top. 5. Ratio respondendi veterum Tutior est nostra respondendi consuetudo.

Ordo maximè iuuat memoriam.

De Exercitatione Dialectica.

CAP. XLIIII.

ED quoniam Dialectica, non ad cognitionem modo, sed ad Actionem etiam dirigitur, per magna exercitatione opus est ei, qui ex ratione tum Inueniendi, tum Collocandi tradita Artis habitum consequuturus est. Vt enim Citharædus nemo efficitur, nisi assiduè pulsando, digitosque præceptis Artificis identidem accommodando: sic nemo euadit Dialecticus, nisi qui habitum quendam in modum naturæ, confirmatum ex longa præceptorum obseruatione, comparat.

DVOBVVS autem modis nosmet exercere possumus in hac Facultate: Altero examinandis ac retexendis aliorum scriptis, id quod

Dialectica ad actionem etiam dirigitur. Quam sit necessaria Exerçitatio.

Duplex exercitatio.

promptissimum est ac paratissimum, cum plurima extent doctrinarum hominum literarum monumenta. Altera nouis operibus cudendis ac componendis. Haud verò facile dixerim, utrum horum sit difficilius. Autores enim graues, in quorum scriptis enodandis, atque ad vnguem pernoscentis, nemo existimat se operam perdere, multas sæpe Argumentationes ita coniungunt, ut vna, duntaxat esse videatur: sæpe etiam ad eò latè ac diffusè, multis obiter interiectis verbis ac sententiis, vnum idèmq; Argumentum explicant, ut credas esse complura. Itaque & si noua scribere, magna res habeatur, semperq; habita sit, arduum tamen, mihi crede, ac difficile negotium suscipit, qui argumenta omnia præsertim in scriptis Veterum, suis locis reddere conatur, Quippe cum illi, etsi magno artificio scripserunt, artem tamen studiosissimè dissimularunt. Sed tamen enitendum est, & scripta argumenta ad suos fontes reuocare, & ordinem perspicere, & virtutem orationis qua illi vsi sunt penitus intelligere. Quod qui longo vsu obtinuerit, facilè deinceps illorum imitatione, in altero exercitationis genere, quod Dialectico vltimam quasi manum imponit sese exercebit.

Ratio scribendi veterum.

Ex Aristot. 8. Top. cap. 5.

Primum.

DOCET quoque Aristoteles, ad hanc artem comparandam plurimum valere, si proposita, qualibet quæstione multa pro vtraque parte excogitemus argumenta, eorumque mox quæramus solutiones, quò & in argumentando, & in respondendo exercitati esse valeamus. Secundum. Nec parùm prodesse ad obfirmandum animum, si argumenta quæ maiorem vim habent, vtraque ex parte notemus, ut tutiores, siue ad impugnandam, siue ad defendendam vtramque partem quæstionis accedere possimus.

Tertium.

CVRANDVM quoque esse, ut, cum Exercitationis gratia cum altero disputamus. Et aliorum Disputationibus intersimus, aliquam inde aut rationem, aut solutionem, aut obiectionem domum referamus. Plura Documenta sunt apud Aristotelem eodem loco: sed quæ proposita sunt videntur huic instructo satis.

* *

INSTI

INSTITUTIONVM DIALECTICARVM.

LIBER OCTAVVS.

De Pseudographo Syllogismo.

CAP. I.

UPERIORI libro de demonstratione, Syllogismoque Dialectico, quibus vtendum est, differuimus. Superest nunc, ut qualesnam sint Pseudographus, & Sophisticus, à quibus vigilanter cauendum est doceamus.

Ex 1. Top. 1. & 1. Elenc.

PSEUDOGRAPHVS itaque Syllogismus, quasi dicas, mendacis descriptionis, etsi in Geometria nomen obtinuit, in omnibus tamen scientiis reperiri potest, definitur enim hoc ferè modo. Pseudographus Syllogismus est, qui ex propria alicuius scientiæ materia, non veris tamen summisionibus: sed quæ veræ, ac necessariae videantur colligit conclusionem. Ut si dicas, quorù ambitus, circūscriptiue sunt æquales ipsa quoque sunt equalia, triangulus autem, & quadratum, quæ ex æquali cõficiuntur linea, habet æquales ambitus, sunt igitur æqualia. Materia huius syllogismi Geometrica planè est. Verù maior propositio cù vera videatur, ac necessaria, est haud dubiè falsa. Siquidem inter figuras æqualis ambitus, circūscriptiue, aliæ sunt minores, aliæ maiores, inter quas Triangulus est minima omnium. Circulus maxima, ut Geometræ docent.

Vnde dicitur Pseudographus. Quid pseudographus Syllogismus.

HOC vitiosum genus Syllogismorum, quod veram mentitur demonstrationem, raro incurritur, nisi cùm propria alicuius scientiæ principia, & pronuntiata latius sumuntur, quàm accipi debeant. Quò fit, ut cùm alioqui sint vera & necessaria, latius tamen vsurpata, sint falsa. Quale est illud, omnes lineæ ductæ ab eodè puncto, ad idè punctum sunt æquales. Et illud: Omnes semicirculi sunt æquales. Et illud: Ex nihilo nihil fit. Primum, non est verù, nisi lineæ sint rectæ, aut saltem per idem spatium ducantur. Alterum intelligitur de semicirculis eiusdem circuli; alioquin falsum est. Tertium verum est, si verbo, Fit, id tantum intelligamus, quod verbo Generatur, falsum tamen, si complectamur quamcūque productionem. Multa enim ex nihilo produxit Deus, cum interim omnia, quæ generantur, ex aliqua re ante existente producantur. Sed de hoc Syllogismorum genere hæc satis sint.

Qua potissimum ratione incurritur hoc vitiosum genus Syllogismorum.

De Syllogismo Sophistico.

CAP. II.

8. Top. 4. 1. Top. 1.

SOPHISTICVS Syllogismus, (qui Sophismatis etiã nomine ab Aristotele appellatur) est, qui ex iis, quæ videntur probabilia, nec sunt, colligit conclusionem, aut ex probabilibus, siue, quæ videntur probabilia, colligere videtur, nec colligit.

Quid sophisticus Syllogismus.

TRIA genera sophisticatum comprehenduntur hac definitione. Primum est eorum, quæ solius materiæ ratione peccant, ut si dicam Quicquid non amisisti habes, Thesaurum non amisisti, Thesaurum igitur habes. Hæc enim captio hoc solum peccat, quòd Maior propositio videtur

Tria Sophisticatum generata.

videtur probabilis, nec est. Alterū est eorū quæ hoc habent vitij, quod cōcludere videntur, nec tamē cōcludunt. Vt si dicas, Veritas odiū parit, quoddam mendacium parit odiū, quoddā igitur mendaciū est veritas. Hæc captio ideo vitiosa est, quod consequutio primo aspectu videtur apta, cum tamen si per parū aduertas animū vitiosam esse deprehēdas. Tertium est eorum quæ vtraque ex parte, & materiæ, inquā, & formæ vitiosa sunt: Vt si dicā. Quicquid non amisisti habes, Hunc librū, (quē scilicet cū antē amisisses tunc inuenisti) habes, hunc igitur librum non amisisti. Hæc captio, etsi primo intuitu nil vitij cōmittere videatur, re tamen vera, nec maiore habet probabile, nec aptā concludendi formā.

Nullū genus Sophismatum cōtemnit Sophista.

Q V A M Q V A M verò solum primum genus sub Syllogismo verē cōpræhendatur, omnibus tamen gaudet Sophista, quippe qui nullas technas respuit, quibus victoriæ cōsequendæ causā hominem fallat. Porro qui Sophistici dicuntur Syllogismi, itidem alia ratione Contentiosi nominantur, Sophistici quidem, quatenus ad ostentandam sapientiam, non ad veritatem indagandam adhibentur, quandoquidem Sophistica est simulata, non vera sapientia: Sophista, qui ex simulata sapientia quæstum facit: Contentiosi verò: qua ratione ad contendendum cum altero, victoriāmque reportandam apti sunt.

Cur Sophistici & contentiosi dicantur Syllogismi.

Quot Fines sibi proponunt Sophista, quotq; sint Captionum genera.

C A P . I I I .

Quinque Sophistarum fines seu metas. I. Elen. 3.

VT autem Sophista victoriām consequatur, aut certē consequi videatur, ad quinque ferē incommoda vi Argumentationis, aduersarium adigere conatur. Vnum est, Redargutio, seu Reprehensio: Alterum, Falsum: Tertium, Solæcismus: *απαρόξων*, hoc est, præter opinionem, seu Incredible, Quartum: Extremum Nugatio, seu eiusdem verbi inanis repetitio. Quæ quidem Incommoda cum metas, tum etiam speciales fines Sophistæ, vocant Dialecti: Redargutio seu reprehensio est, cum Respondens eò adducitur, adduciū videtur vt vt neget, quod eadem disputatione asseruit, aut asserat, quod negatur. Vt si neges, te nunc deambulare, Sophista, verò sic contra argumentetur, Nonne quisquis heri eras, is etiam nunc es: Heri autem eras deambulans, Ergo & nunc deambulans es.

Redargutio, seu Reprehensio.

Falsum.

F A L S V M verò accipitur hoc loco, pro eo, quod apertē falsum est. Ad hoc impellit Sophista hoc modo, quicquid nil repugnat fieri, nil repugnat vt sit. At album nil repugnat fieri nigrum, Ergo nil. repugnat vt album sit nigrum.

Incredibile, seu inopinabile.

I N C R E D I B I L E sumitur latē pro eo nimirum, quod est præter opinionem omnium, vel Sapientum, vel certē eorum quorum placita ipse Respondens, aut qui Disputationi intersunt libenter sequuntur, seu id falsum sit, seu verum. Ad hoc incommodum, cogit aduersarium Sophista, hoc modo, Bonum non parit malum, Veritas bona est, odium malum, Non parit igitur odium veritas.

Solæcismus.

A D Solæcismum hoc modo, aliōve simili impellit Sophista Respondentem. Tu nosti hunc hominem, Hic autem homo est Plato, Ergo tu nosti Platonem.

A D.

A D ineptam, inanemque eiusdem verbi repetitionem hoc modo Binarius: est numerus, Par autem est numerus qui in duas æquas partes diuiditur, igitur binarius est numerus, qui in duas æquas partes diuiditur. In hoc tamen & sequentibus exemplis, sæpè plures videbis complicatas Argumentationes, sæpè etiam speciem Syllogismi Simplicis desiderabis, quod ad fallendum commodius ista proponantur.

Nugatio.

P O R R O Argumentatio, qua primum finem consequi contendunt Sophistæ eodem quo ipse finis nomine appellatur, *ἐλέγχω* videlicet, Reprehensio seu Redargutio, quæ tamen, quia apud Sophistas semper aliqua ex parte vitiosa est, non simpliciter Redargutio, sed Sophistica Redargutio, & Reprehensio appellatur, quia igitur Sophistæ hæc maximè argumentationem expetunt, id enim potissimum exoptant, vt respondentem coarguere videantur, primum Locos è quibus illi omnia depromunt ad Reprehendum Argumenta cōmonstremus.

De argumentatione quæ primum finem consequi studens Sophistæ.

Sophista maxime expetunt Redargutionem.

I. Elen. 3.

De numero Locorum Fallaciarum, primumq; de Captione Aequiuocationis.

C A P . I I I I .

LO C I è quibus Argumenta captiosa & Fallacia ad coarguendū depromuntur, sunt numero tredecim: sex in Verbis, septē in rebus. Qui quidem omnes, nominibus Argumentorum, quæ ex ipsis ducuntur, Captiones etiam, & Fallaciæ appellantur.

Loci ad Redarguendum tredecim.

I. Elen. 3. & 4.

C A P T I O N E S in verbis, seu Fallaciæ in Dictione (vt vocantur) hæc sunt, Aequiuocationis, Ambiguitatis, Compositionis, Diuisionis, Accentus, & Figuræ Dictionis. In rebus autem, seu extra Dictionem (vt appellari solent) hæc numerantur: accidentis, Eius, quod simpliciter dicitur, & secundū quid, Ignoracionis elenchi, consequentis, Petitionis principij, Non causæ vt causæ, & Plurium interrogationum vt vnius.

Captiones in Verbis. Captiones in Rebus.

C A P T I O igitur Aequiuocationis, est Locus idoneus ad decipiendum Aequiuocatione vocabuli: Aequiuocatione maioris extremi sic textitur Sophisma. Grammatici discunt, Grammatici sunt docti. Igitur qui docti sunt, discunt. Verbum, discere duo significat (id quod in verbo Græco *μαρτάειν* planius cernitur) alterum intelligere quæ dicuntur, recitanturque, alterum Scientiam acquirere. Priori modo accipitur Verbum, in maiore altero conclusione. Aequiuocatione verò medij termini hoc modo. Quæcunque expediunt, bona sunt, nonnunquam mala expediunt, nonnunquam igitur mala: sunt bona. Expedientia vno modo dicuntur ea, quæ simpliciter facienda sunt, vt bona, & honesta: altero minusq; principaliter ea, quæ maioris mali fugiendi causā facere cogimur: qua significatione dicimus, expedire nonnunquam, vt manus abscindatur ne morbus per totum corpus serpat. Priori modo accipitur verbū. Expediunt, in maiori, altero autē, in minore. Demū Aequiuocatione minoris extremi hoc modo, qui surgebat stat, Sedens surgebat, Ergo sedens stat. Participium, Sedens, accipitur in minore disunctim pro eo, qui sedet, aut sedebat (causā nimirum Ampliationis de qua postea agendum est) in conclusione autem, pro eo duntaxat, qui sedet, Vnde sit, vt minor propositio vera esse possit, Conclusio nequaquam.

Captio Aequiuocationis. I. Elen. 3.

T R E S porro Aequiuocationis modos ponit Aristot. Vnum, cum

Tria aequiuocationis genera.

VOCA

vocabulum est Casu Æquiuocum, vt Canis animali, ac syderi: & Aquila, aui, ac homini sic vocato: & fortè verbum Disco, vt expositum est. Alterum, cum est Analogum, vt Ridere, homini, ac prato: & latum esse, animalibus, ac segetibus: & verbum, Expedi, rebus bonis ac minus perniciosis. Tertium, cum dictio quæ vnã per se habet significationem, ex coniunctione cum hac vel illa, pro pluribus rebus accipitur: vt participium. Sedens de cuius æquiuocatione iam diximus. Verum extrema hæc Æquiuocatio satis impropria est.

Ibidem.

De Captione Ambiguitatis seu Amphibolie. CAP. V.

1. Elen. 3.

CAPITULO Ambiguitatis, est Locus idoneus ad decipiendũ Ambiguitate Orationis. Vnde Sophismata huiusmodi nascuntur? Quicquid est Aristotelis, possidetur ab Arist. hic autem liber est Aristotelis, Ab Arist. igitur possidetur. Quod quis videt, hoc videt, Lapidem tu vides: lapis igitur videt. Quisquis arat littus, terram aratro sulcat, Tu autem cum operã perdas, littus aras, Igitur cū operã perdas, terram aratro sulcas. Hic cernas licet duo genera ambiguitatis, quam Græci ἀμφιβολίαν dicunt. Vnũ, cum Oratio plures habet sensus proprios, vt illa. Hic liber est Aristotelis (est enim ambiguum utrũ qui sic loquitur, significet, librum esse ab Aristotele editũ, an librũ possideri ab Aristotele) & illa. Quod quis videt, hoc videt (est enim incertum, an qui ea vtitur significet, rem quã quis videt, videri, an ne videndi facultate præditam esse.) Alterum, cum oratio alium sensum habet proprium, alium, improprium, vt illa littus aras: Propriè namq; significat: quod littus vomere subigas: impropriè quodd operam ludas, ac perdas.

Duo ambiguitatis genera.

De Captionibus Compositionis & Diuisionis, primumq; de earum primo genere. CAP. VI.

Captio Compositionis. D. Tho. opus de Fallaciis.

CAPITULO Cõpositionis, est locus idoneus ad excipiendũ, ratione sensus Cõpositi falsi. Captio Diuisionis, est locus aptus ad fallendũ, ratione sensus Diuisi falsi. Quocirca animaduertendum est tria esse genera sensus Cõpositi & Diuisi ad quæ, si quæ sunt alia, facile reuocari possunt? Primum in Modalibus enuntiationibus, Alterum in orationibus quarũ partes necluntur coniunctionibus, Et, Aut, Vel: tertium in iis in quibus, aliqua dictio potest cū diuersis vocibus cõiungi.

Duplex sensus Compositionis, & Diuisus in Modalibus.

IN modalibus quidẽ: duplici ex parte reperitur sensus Cõpositus & Diuisus: Ex parte Dicti: Et ex parte Modi. Sensus compositus ex parte dicti est, cum copula Dicti neclit formalia significata extremorum diuisus, cum neclit formale significatum prædicati, cū materiali significato subiecti: Verbi causa, cū dicimus, Possibile est sedentẽ ambulare si dictiones hæ, Sedentem, & ambulare, secundum formalia significata iungantur, vt hæc sit enũtiationis sententia, Fieri potest, vt sedens cum sedet ambulet: Sensus est Compositus, ac falsus. Si autem prædicatum (quod semper formaliter accipitur) iungatur cum materiali significato subiecti, quasi dicas, Fieri potest, vt homo, qui sedet, aliquando ambulet, sensus erit diuisus, & verus: Idem sensuum discrimen inueniunt Theologi in hac enũtiatione, Possibile est Prædestinatum damnari. Si enim

Captio Diuisionis. Tria genera sensuum Cõpositi & diuisi.

Sensus Compositus & diuisus ex parte Dicti.

1. Sentent. dist. 40.

enim, qui ita loquitur, significat fieri posse, vt prædestinatus, quatenus prædestinationi subest, damnetur, sensus est Compositus ac falsus; si verò propositio significat hominem qui prædestinatus est, secundum se duntaxat spectatum damnari posse, sensus est Diuisus, ac verus, cū ij qui prædestinati sunt, potuerint ex æternitate non prædestinari.

In quibus Modalibus locum habeant prior sensus Diuisus.

Quid sit significare materialiter.

Cap. 24.

A DVERTE tamen sensum Diuinum huius generis, non habere locum, nisi in modalibus, quarum dicta constant subiectis connotatiuis Sola enim vocabula Connotatiua habent significatum materiale. Nam significare aliquid materialiter (vt hæc loquutio vsurpatur) nihil est aliud, quàm id quasi subiectum formalis significati connotare, quod tamen non est simpliciter significare, sed quodammodo, vt patet ex iis quæ primo Libro diximus. Aduerte tamen, sensum compositum huius generis, sic posse optimè explicari, Possibile est sedentem ambulare, hoc est, Hæc propositio est possibilis, Sedes ambulat Possibile est prædestinatum damnari, hoc est, Hæc propositio, prædestinatus damnatur, est possibilis, & sic in cæteris. Sensus verò diuisum, hoc modo; Possibile est sedentem ambulare, id est, sedens ambulare potest. Possibile est prædestinatum damnari, id est, prædestinatus homo secundum se spectatus damnari potest. Et ita in reliquis.

Quo pacto comode explicatur sensus Cõpositus ac Diuisus ex parte dicti.

SENSVS compositus ex parte modi est, cū Modus simul ac semel iungitur cum omnibus Dictis, quibus vnuerfale Dictum exponitur. Diuisus autem, cum singulatim adiungitur singulis. Verbi causa, si hæc propositio, Contingens est aliquid corpus moueri, sic exponatur, Contingens est hoc corpus moueri, aut illud, &c. erit sensus compositus. Siquidem cum omnibus simul exponentibus, semel tantum coniungitur Modus. Si verò exponatur hac formula, Contingens est hoc corpus moueri, aut contingens est illud corpus moueri, aut contingens est illud moueri, &c. erit sensus Diuisus, quoniam singulis exponentibus seorsum Modus adiungitur.

Sensus compositus & diuisus ex parte modi.

QVANTVM autem interfit inter vtrumque Sensus, vel ex eo intelliges: quod proposita enuntiatio in priori sensu, est falsa: in posteriori, vera. Nam cū aliquod corpus necessariò moueatur, vt Sol, efficitur, vt hæc disiunctio: Hoc corpus moueri, aut illud corpus moueri, &c. sit necessaria, ac proinde non sit Contingens. At verò quia corpus aliquod Contingenter mouetur, vt Aqua, efficitur, vt verum sit asserere, Contingens esse, hoc corpus moueri, aut contingens esse moueri illud, &c. Siquidem qui ita exponit non asserit, totam, Disiunctionem esse Contingentem, sed aliquam eius partem: quod utique verissimum est. Eisdem sensus reperies in hac enuntiatione, Contingens est aliquid corpus esse album, quæ in sensu Cõposito est falsa, in Diuiso autem vera, cū aliquod corpus necessariò sit album, vt Nix, & aliquid contingenter, vt papyrus. Sed de vtroque genere sensus, Compositi, & Diuisi, tum ex parte Dicti, tum ex parte Modi, alibi dicenda sunt, quæ hic fortasse diligens lector desiderabit.

TEXVNTVR ergo Sophismata ex priori genere sensus Compositi in hunc modum, Quemcumque possibile est ambulare, possibile est vt ambulet, At possibile est sedentem ambulare, Igitur possibile est

Sophismata ex 1. genere sensus Compositi & diuisi.

est, vt sedens ambulet. Hic, Assumptio est falsa in sensu Cōposito, ex quo efficitur falsa Cōclusio: admittitur tamen sine distinctione à minus perspicaci respōdente, quia in sensu Diuiso est vera. Eodē modo extrui potest Sophisma ex illa enuntiatione, Possibile est prædestinatum dānari. Ex posteriori genere sensus Cōpositi sic struuntur captiones. Si contingens est aliquod corpus moueri, falsum esse potest, quod cœlum moueatur. At quoddam corpus moueri, est contingēs, falsum igitur esse potest, quod cœlū moueatur: Maior est vera in sensu Cōposito, falsa in Diuiso: è contra verò, Minor est vera in sensu Diuiso, & falsa in Cōposito, ex quo proximè pender absurda Conclusio.

IAM ex priori genere sensus Diuisi, sic Argumentantur Sophistæ quemcunque impossibile est ambulare, is sanè ambulare nō potest, At sedentem ambulare impossibile est: Igitur sedens ambulare nō potest. Propositio hīc vera est in sensu diuiso, falsa in cōposito. Assumptio autē est vera in Cōposito: sed falsa in Diuiso, ex quo planū est, nasci è vestigio falsam Conclusionē. Ex posteriori autem genere, hoc modò, Si ad videndum necesse est alterum habere oculum, aut dexter est necessarius, aut est necessarius sinister: Atqui id certum est, ad videndum necesse esse alterum oculum habere, Igitur aut dexter necessarius est, aut est necessarius sinister, quod tamen est falsum, quia nec dexter est necessarius, nec sinister est necessarius, sed alteruter indifferenter. In hoc sophismate, propositio est vera in sensu diuiso, falsa in Cōposito, Concluditurque falsa Conclusio ex falso sensu Diuiso Assumptionis: quæ tamen, quia vera cernitur in sensu Cōposito, adeo aridet præcipiti & inconsiderato Respondenti, vt eam absolutè admittat, quasi nulla ratione sit falsa.

De secundo ac tertio genere Captionum Compositionis, & Diuisionis.

CAP. VII.

De secundo genere sensus Cōpositi & Diuisi.

ALTERNVM genus sensus Cōpositi, & Diuisi cernitur (vt dictū est) in iis Orationibus, quarū partes necluntur Coniunctionibus, Et, Aut, Vel, Aliisve eandem habentibus significationem. Cum enim iungunt partes vnus extremi, terminive propositionis, tūc efficiunt sensum Cōpositū, vt si dicas, Quinque, sunt duo & tria: Omnis enuntiatio, est vera vel falsa, Quo quidem modo Coniunctio, Et, dicitur accipi Copulatiuè, & Coniunctio, Vel, Disiunctiuè. Cum autem iungunt multas categoricas enuntiationes; tunc efficiunt sensum Diuisum, vt si dicas, quinque, sunt duo, & quinque sunt tria; omnis enuntiatio est vera, vel enuntiatio est falsa. Quo pacto particula, Et, dicitur accipi Copulatiuè, & dictio, Vel, Disiunctiuè. Satis vero apertum est, quantum inter sit inter vtrumque sensum, cum ex eisdem verbis, priores duæ propositæ enuntiationes sint veræ, posteriores falsæ.

Sophismata ex secundo genere sensus Cōpositi & Diuisi.

Blench. 3.

CAPTIONES Cōpositionis in hoc genere sic extruuntur. Quicūq; numerus cōponitur ex duobus & tribus est duo & tria, At quinque nō sunt duo, & tria; igitur quinque nō cōponuntur ex duobus & tribus. Propositio vera est in sensu Cōposito prædicati, sed in hoc sensu falsa est assumptio, quam tamen sequitur cōclusio. Præterea si non omne

omne animal est rationis particeps, vel rationis expers, nō omne animal est homo vel bestia; Non est autem omne animal rationis particeps, vel rationis expers, cū nec omne sit rationis particeps, nec omne rationis expers; Igitur nō omne animal est homo, vel bestia. Hic enuntiatio illa, non omne animal est rōnis particeps, vel rationis expers, est vera in sensu diuiso: sed falsa in cōposito: vnde falsa nascitur cōclusio.

CAPTIONES verò Diuisionis hoc modo proponi solent. Quæcūque sunt duo & tria, sunt duo & sunt tria, Quinque autē sunt duo & tria, Igitur quinque, sunt duo & quinque sunt tria. Hic Maior est vera in sensu Diuiso subiecti, in Cōposito autē falsa: contra, Minor est vera in sensu Cōposito, falsa in Diuiso, ob quem à Sophista inducitur falsa conclusio. Item, Omnis enuntiatio est vera vel falsa: Non est autem omnis vera, igitur omnis est falsa. Hæc absurda conclusio obruditur ratione sensus Diuisi Maioris propositionis, qui quidem falsus est.

TERTIVM verò igitur sensus Cōpositi & Diuisi, quem diximus tunc spectari, cum Dictio aliqua diuersis coniūgi potest, hoc modo intelligitur. Si Dictio, quæ pluribus vocibus coniungi potest, copulatur cum ea cum qua potius videtur iungenda, sensus est Cōpositus: sin cum ea cum qua minus aptè videtur connecti, sensus est Diuisus: Verbi causa, si hoc modo Sophista ratiocinetur, quicūque scit literas nunc, didicit eas, Tu autem (qui videlicet multos ante annos operam literis nauasti) scis literas, Nunc igitur didicisti eas, extruet Sophisma Compositionis. Nam maior est falsa in sensu Cōposito copulata nimirum particula, Nunc, cum verbo, Didicit, cum quo videtur aptius coniungi, quàm cum verbo, Scit: Cōclusio autem falsa ex sensu Cōposito Maioris nascitur. Eodem spectat hoc Sophisma, ex quibus relinquuntur centum ea plura sunt quàm centum, at quinquaginta hominū centum heros reliquit Achilles, igitur quinquaginta homines sunt plures quàm centum. Sensus enim Cōpositus Minoris falsus est, coniuncta nimirum particula, Centum, cum verbo, Licit, cum quo aptius videtur copulari, quàm cū verbo, Hominū, cum quo eam coniunxit Homerus. Si vero Sophista in hunc modū Argumentetur, quisquis nunc natus verè dicitur, is hac hora natus est, Tu autem (qui iam vigesima fortasse attigisti annum) nunc verè diceris natus, Tu igitur hac hora natus es, extruet Sophisma Diuisionis. Nam particula, Nunc, videtur aptius connecti cum verbo, dicitur, in maiore, & cum verbo, Diceris, in Minore, quàm cum participio, Natus. Quo fit, vt sensus Diuisus Assumptionis (ex quo pender falsa Conclusio) sit falsus, sicq; Captio hæc meritò dicatur Diuisionis, quæ autē dictio, cum qua aptius copuleretur, ab iis petendum est, qui in loquendi arte peritiores habentur. Quæquam in hac re, aurium iudicio sapenumero standum videtur. Si quando autē dictio æquè bene videbitur cum hac voce, atque cum illa coniungi, vt in hac oratione. Testamento quidam iussit poni statuā aureā hastam tenentem, in qua dictio, Auream, nō viderur aptius cum verbo statuā, quàm cum verbo, Hastam, aut cōtra copulari: tua erit optio positi, vtrum velis sensum orationi tribuere, cōpositū an Diuisum. Quæquam mihi magis placet, vt huiusmodi Orationes,

De tertio genere sensus Cōpositi & Diuisi.

Et, Copulatiuè, vel Disiunctiuè.

Et, Copulatiuè, vel, Disiunctiuè.

Qui iudicare debet de hoc genere, sensus Cōpositi & Diuisi.

Moderatio enim qua de hoc genere in sensus.

Compositi, &
Diuisi dici
solent.

tiones, nullum sensum Diuisum: sed multos Compositos habere dicamus, vt enim sensus dicatur compositus, non videtur omnino requiri, vt dictio copuletur cum ea voce, vt cum qua videtur aptius coniungi, sed satis fortasse est, si cum ea neclatur, cum qua videtur aptè copulari. Qua etiam ratione, si qua oratio succurrerit, cuius dictio aliqua, æquè malè videatur cum hac atque cum illa voce coniungi, nullum sensum Compositum: sed multos Diuisos habere iudicanda est.

De Captione Accentus.

CAP. XIII.

Quam latè
hic accipitur
nomen accen-
tus.
Primum ge-
nus.

APTIO Accentus, est Locus idoneus ad decipiendum, propter varietatem Accentus, hoc est, ob alium atque alium pronuntiationis modum. Ita enim latè accipitur hoc vocabulum, Accētus, cuius quidem quinque potissimum feruntur genera: primum est, cum Accentus nomē, accipitur pro acuto, graui aut circumflexo, quod genus, vsurpatissimè Accētus vocabulo appellatur. Vnde est hoc sophisma, quisquis Leporem venatur, plurima lustrat loca; Tu autem cum domi sedes & sermonem cum amicis confers, leporem (hoc est festiuitatem quandam & vrbantatem) venaris, Igitur cum domi sedes, plurima lustras tum loca. Hic peccatur, quod vox, leporem, priori loco habet accentum in antepenultima, posteriori, in penultima.

1. Elenc 3.

Secundum.

ALTERVM genus est, cū nomen Accentus, accipitur pro Quantitate syllabarum. Vnde Sophisma hoc texitur, Quicquid edis, deuoras, Librum edis (hoc est in lucem emittis) Igitur librum deuoras. In hoc sophismate peccatur, quia verbum, edis, habet priorem breuem tum in Propositione, in Assumptione longam.

Tertium.

TERTIVM genus complectitur diuersitatem Aspirationis, & non Aspirationis. Vnde Sophisma, Nulli Omini est adhibenda fides, Alicui homini credendum est, Igitur alicui credendum est, cui non sit adhibenda fides. Hic vitium est in dictione, Omini, priori loco sine aspiratione prolata, posteriori, cum Aspiratione.

Quartum.

QUARTVM genus comprehendit diuersitatem proferendi syllabas alicuius dictionis, nunc coniunctim sub vno accentu, nunc separatim, sub diuersis accentibus. Vnde nascitur hæc cauillatio, Omnis via proteritur iumentorum pedibus, omnis via res quædam est publica, Igitur respublica proteritur iumentorum pedibus. Peccatur hîc, quia Dictio, Respublica, profertur in Propositione, sub diuersis Accentibus; in Assumptione, sub vno duntaxat.

Quintum.

QVINTVM genus, comprehendit diuersitatem pronuntiationis ironice ac serice, interrogatorie & assertorie, & si quæ sunt aliæ huiusmodi, vnde nascuntur hæc sophismata, Qui dicit egregiè respondisse, collaudat te, Præceptor cum te reprehendit, ait, te egregiè respondisse. Igitur cū te reprehendit, collaudat te. Qui dicit, audiui te sacrum, asserit te sacrum audiuisse: Qui autem te interrogat, num sacrum audiueris: eadem oratione vtitur; Igitur, qui te interrogat audiuerisne sacrum, asserit, te sacrum audiuisse. In priori Sophismate, eadem oratio profertur, modo sericè, modo ironicè, In posteriori verò, nunc assertorie, nunc interrogationis more. Horū porro sophismatū, quædā, ex scripto decipiunt,

Quædam ex
his habent lo-
cum in voce
quædam in
scripturâ.

decipiunt, quædam cum voce proferuntur, vt animaduertenti facile patebit. Quamquam illud verissimum est, quod ait Aristoteles, nec in scripto, nec in voce, nisi pauca admodum à Sophistis vsurpari.

1. Elenc. 3.

De Captione Figura dictionis.

CAP. IX.

APTIO Figuræ Dictionis, est Locus idoneus ad decipiendum, propter similitudinem Dictionum inter se. Illæ autem potissimum Dictiones censentur similes hoc loco, quæ aut eodem modo desinunt, vt Pons, & frons. Aut sæpenumero pro eadem re accipiuntur, vt animal & homo.

1. Elenc. 3.

TRIA porro Sophismatū huc dicuntur pertinere: Primum est, cum diuersis vocabulis, quia similia sunt, eadem affectio Grammatica tribuitur; Vt si quis colligat pontem, ac fontē, esse fæminini generis, quia videt fontē esse fæminini generis: aut vocem, ab eo esse secundæ cōiugationis, quoniā habeo, quod eodem modo desinit est secundæ coniugationis. Itemq; vocē, Animal, esse masculini generis: quia sæpe accipitur pro voce, Homo, quæ quidem est masculini generis. Vnde Sophisma, quidā homo est albus, Omnis homo est animal, Igitur quoddā animal est albus. Sed Captiuculæ huius generis, nō nisi rudibus proponuntur.

Primum ge-
nus Sophisma-
tū huius loci.

SECONDVM genus est, cum verba quæ pertinent ad diuersa Prædicamenta, videntur ad idem pertinere, vel quia eodem modo desinunt, vt Pecus & Scelus; Superficies, Macies & Planities: Valere & Docere: Secari & operari: vel quia sæpe pro eadē re accipiuntur: hæc enim est altera vocum similitudo, vt homo, & sanum: Pullus & Crudum: & huiusmodi sexcenta. Ex prioribus verbis, leuia sunt omnia huius generis Sophismata. Ex posterioribus autem, hunc in modum contentur. Quemcumque hominem vidisti heri, vides hodie, heri vidisti hominem sanum: Igitur & sanum vides hodie? Quicquid hodie emisti, nunc comedis; crudū pullum emisti hodie; Crudum igitur pullum nunc comedis. Hic peccatur, quod voces pertinentes ad Prædicamentum qualitatis, perinde vsurpantur, ac si pertinerent ad Prædicamentum Substantiæ. Nam cum Maiores propositiones in his Sophismatis, habeant vim conditionalium, quasi ita dixeris, Si quem vidisti heri, illum vidisti sanum, Si quod hodie emisti, id nunc comedis: Antecedentia verò huiusmodi Conditionalium consent subiectis, quæ significant Substantiam, non dubium est, quin vt sophista progredieretur à positione antecedentis ad positionem consequentis, sumere debuisset in assumptionibus subiecta, quæ ad prædicamentum Substantiæ pertinerent. Vt si diceret Quemcūque hominem vidisti heri, vides hodie; Socratem vidisti heri; Igitur Socratem vides hodie. Quicquid hodie emisti, nunc comedis: Pullum hodie emisti: Pullum igitur nunc comedis. Aut certè, si sophista volebat subiicere assumptiones quæ haberent subiecta significantia Qualitatem, debuit in antecedentibus conditionalium, ponere subiecta, quæ Qualitatem significant, hoc nimirum modo, Qualemcumque hominem heri vidisti, vides hodie: Sanum heri vidisti; Sanum igitur vides hodie. Qualemcumque hodie emisti tale nunc comedis; pullum crudum emisti hodie: pullum igitur crudum

Secundum.

Nota hæc.

*Pertinet etiā
hæc exempla,
ad captionem
æquiuocatio-
nis.*

*Huius gene-
ris multa re-
peries sophis-
mata.*

2. Elench 3.

*Nota hæc. D.
Thom. in fal-
lacijs.*

crudum nunc comedis: Sed hoc pacto non concedentur Maiores pro-
positiones. Possunt etiam hæc duo Sophismata, ex tertio genere *Æ-*
quiouocationis duci, quandoquidem verba illa, Sanū & Crudum, am-
pliantur in Assumptionibus, non conclusionibus, quemadmodū par-
ticipiū, sedens, in illa propositione, Sedens surgebat, cuius in-captione
*Æ*quiouocationis meminimus. Sed nos de his Sophismatis, quatenus
ad hanc captionem attinet nunc loquimur. Hinc intelliges, quid pec-
cant hæ peruersæ Ratiocinationes. Quos digitos habuisti puer, etiam
nunc habes, tantillos digitos habuisti cum puer esses; Tantillos igitur
etiam nunc habes.: Quicquid scis, aut inuentione, aut doctrina. scis:
Duas verò hæc enuntiationes, quarum scilicet alteram inuentione:
alteram doctrina didicisti scis; Duas igitur eas, aut inuentione, aut do-
ctrina scis. In utroque Sophismate sit transitus à substantia: ad quanti-
tatem: In priori ad Continuum: In posteriori ad discretam. Eodemque
modo facillè est afferre exempla in omnibus prædicamentis.

*A*NIMADVERTENDVM est tamè, cum de posteriori classe So-
phismatum huius secundi generis loquimur, non esse distinguenda
Prædicamenta secundum rem significatam, sed secundum modum si-
gnificandi. Omnia enim, absoluta vocabula censentur hic Prædicamē-
ti Substantiæ, etsi Accidens significant, ut Res, Homo, Cador propte-
rèa quod non significant aliquid per modum adiacentis, sed per mo-
dū per se stantis, ut aiunt. Omnia verò cōnotatiua, coniiciuntur in præ-
dicamenta Accidētū, etiam si Substantiā significant, ut bonum, albū,
Aureum, quia nimirum significant sua significata per modum Adia-
centiū atque ita per modū. Quātitatis, aut Qualitatis &c. Vnde fit, ut in
hac Argumentatione. Quicquid heri vidisti, vides hodie, candorē vidi-
sti heri. candorē igitur vides hodie, nullus credatur fieri trāsitus à sub-
stantia ad qualitatem, quia ut vox illa, quicquid, seu Quācumq; rē, quia
est absoluta putatur. Substantialis, etiam si transcendens existat, sic verbū,
candorem, putandū est Substantiale, etsi Qualitatem significet. Nec verò
in hac ratiocinatione Qualis hic erat annullus heri, talis est hodie; He-
ri autē erat aureus, Igitur & hodie aureus est, vllus censetur fieri tran-
situs à Qualitate ad substantiā, quia Dicitio, Aureum, etsi Substantiam
significat, Qualitatis tamen vocabulum, quod ad hunc locum attinet,
habetur; eò quod substantiam quasi adiacentē significat, ut ex primo
libro patet atque etiā per modū Qualitatis. Hæc propterea latius ali-
quāto persequutus sum quod nō nihil obscuritatis habere videantur.

*T*ERTIVM genus est, cum Dicitio quæ significat Quale aliquid,
hoc est rem vniuersalem, videtur, significare hoc Aliquid, id est rem
Singularē aut è cōtrario, quæ significat. Hoc aliquid significare quale
aliquid: Sine ex eo quod vocabula rei vniuersalis, & singularis eodem
modo desinunt, ut equus, & Xanthus: siue quia sæpè pro eadem re ac-
cipiuntur, ut hæc, ipsa, aut homo, & Socrates: quo fit, ut quicquid de al-
tero affirmatur, aut negatur, videatur etiam de altero affirmādum, aut
negandum: Hinc ducuntur huiusmodi Sophismata, Equus est species,
Xanthus est equus, Igitur Xanthus est species. Socrates nō est species.
Socrates est homo, Igitur homo nō est species. Eadem ratio est in vo-
cabulis.

2. Elench.

Tertium.

*Plurima so-
phismata hu-
ius loci ad ca-
ptionem acci-
dentis perti-
nere.*

cabulis rerum magis vniuersalium. Quæ enim significant res magis,
vniuersales, videntur sæpenumerò significare minus vniuersales, & vice
versa, ut viuens, & sentiens Animal & homo: vnde huiusmodi so-
phismata contexuntur, Viuens: latius patet, quam animal; sentiens est
viuens, Igitur sentiens: latius patet, quam Animal: Animal est genus,
Homo, est animal, Igitur homo est genus. Sed hæc & alia plurima so-
phismata huius Loci, ad captionem Accidētis alia ratione pertinent.
vt ex iis quæ nunc dicemus, apertè intelliges.

*Ampliat
hoc genus ca-
ptionis.*

De Captione Accidētis.

CAP. X.

*A*PRTIO accidētis, quæ prima est earum quæ in rebus cer-
nuntur, quæq; omnium deterrima, & periculosissima est, hæc
enim, ut ait Aristoteles, Sapientes etiam homines sæpenume-
ro capiuntur, est *Locus idoneus ad decipiendum propter diuersitatem acci-
dentis & subiecti, quam quis non attendens, existimat, quicquid conuenit, aut
non conuenit Accidētis conuenire, aut non conuenire Subiecto, & vice versa,
quicquid Subiecto, & Accidētis. Accipitur autem hoc loco nomen, acci-
dentis, pro prædicato, quod modo aliquo diuersum est à subiecto, cui
verè conuenit vt in his Enuntiationibus. Homo est animal, Homo est
discipline capax: Homo est albus. Quod si dicas, Homo est Homo: Ve-
stis est Indumentū, Homo est animal rationale, nō dicentur prædicata
huiusmodi enuntiationem, accidētia subiectorum, quia nulla ratione,
quæ ex natura rerū ducatur, sunt diuersa, à subiectis: ex quo fit, vt ne-
mo fallatur, si existimet, quicquid conuenit, aut non conuenit huiusce-
modi Prædicatis, conuenire, aut non cōuenire Subiectis, & vice versa.*

*Nomen acci-
dētis quo præ-
dicato hic summa-
tur.*

*T*RIA igitur sophismatum genera ducuntur ex hoc loco, vnum
eorum, quæ ideo decipiunt, quod credatur quicquid conuenit, aut nō
conuenit prædicato essentiali, quod non sit definitio, cōuenire, aut nō
conuenire Subiecto, & è contrario. Alterum eorum, quæ idcirco fal-
lunt, quod credat quis omne quod conuenit, aut non conuenit accidē-
ti proprio, conuenire, aut non conuenire subiecto, & è contrario. Ter-
tium eorum quibus idcirco capiuntur homines, quod putet quicquid
conuenit, aut non conuenit accidēti cōmuni, hoc est, ex quinto genere
Vniuersaliū, conuenire, aut non conuenire Subiecto, vnum quodque
autem horum trium generum, octo species, formæve colligendi sub se
complectitur: aut enim quicquid affirmatur de prædicato, creditur af-
firmandum de Subiecto, vt si Sophista dicat, animal est genus: homo
est animal, Ergo homo est genus: Venientē cognosceis, Socrates est ve-
nientem videam, cum autē qui venit, minimè nouerim, Aut quicquid
negatur de prædicato, vt videtur negādum de subiecto, vt si ille dicat,
animal non est species infima: homo est animal, Igitur homo non est
species infima. Aut quicquid affirmatur de subiecto, videtur affirmādū
de prædicato, vt si dicas, Homo est species infima: homo est animal, igitur
animal est species infima. Aut quicquid negatur de Subiecto, vide-
tur negādū de prædicato, vt si quis dicat, homo non est genus, homo
est animal, Igitur animal nō est genus. Aut de quocumque affirmatur
Prædicata

*Tria genera
Sophismatum
huius loci.*

*Octo forma
quinque ge-
neris.*

1.

2.

3.

4.

5.

Prædicamentū, videtur affirmandū esse Subiectū, vt si dicas, Homo est animal, Equus est animal: Igitur equus est homo. Aut de quocumque negatur Prædicatū, videtur negandū esse Subiectum, vt in hoc Sophismate, aptum esse ad capeffendas disciplinas est proprietas hominis; Homo nō est proprietas hominis: Igitur homo nō est aptus ad capeffendas disciplinas. Aut de quocumque affirmat Subiectum, creditur affirmandū esse Prædicatum, vt si quis dicat, Animal est genus; Albū est animal: Igitur album est genus, Aut denique de quocumque negatur Subiectum, videretur negādum esse Prædicatum, vt in hoc Sophismate: Homo est animal; Equus non est homo, igitur equus non est animal.

IN his autem Sophismatis, nō rectē efficitur conclusio, quia Accidens & Subiectum non accipiuntur qua ex parte sunt idem: sed quatenus modo aliquo diuersa sunt. Verbi causa, cū Sophista dicit, Animal est genus; Homo est animal, Igitur homo est genus, non accipit in in Propositione, nomen Animalis pro animali, qua parte est idem cū homine, sed quatenus intellectus opera, est abstractum ab homine & bestia. Vnde non est mirum, si id quod affirmatur de Animalis, non cōcludatur de Homine. Sed parum cautus respondens, existimat primo aspectu, bonam esse consequutionem, eō quod discrimen animalis, ab Homine, minimē perspicit. Quod idem peccatum accidit in reliquis.

Cur peccetur in his Sophismatis.

De Captione eius, quod Simpliciter dicitur, & Secundum Quid.

CAP. XI.

CAPTIO eius quod Simpliciter dicitur, & Secundum Quid duplicem Locum (quemadmodum Captio Cōpositionis, & Diuisionis) cōplectitur. Alter est, vnde Sophista ex eo, quod Simpliciter dicitur, id colligit, quod dicitur secundum Quid, id est, cū adiectione duntaxat, idque siue affirmando, siue negando, vt si dicat, Arma sunt restituenda domino, Igitur sunt restituenda domino furioso: Licet Christiano vesci carnibus, Licet igitur ei vesci carnibus in Quadragesima: Non est abscindenda manus, Igitur non est abscindenda cum ex ea toti corpori imminet corruptio. Non sunt merces in mare iactandæ, Igitur non sunt iactandæ, cū naufragium timetur.

ALTER locus est, vnde Sophista ex eo, quod solum cum Adiectione aliqua dicitur, id colligit, quod Simpliciter & sine Adiectione profertur: idque siue affirmando, siue negando. Licet commutare, atque inuētere superiora exempla, hoc modo: Manus est abscindenda cū ex ea pēdet corruptio toti corpori, igitur manus est abscindenda. Merces sunt iactandæ in mare cum naufragiū timetur, Igitur merces sunt in mare iactandæ. Arma non sunt restituenda Domino furioso, Igitur nō sunt restituenda Domino. Non licet Christiano vesci carnibus in Quadragesima, Igitur non licet Christiano vesci carnibus. Itaque duo speciales Loci in hoc generali continentur, duæq; argumentorum formæ ex vtrolibet ducuntur: Altera, quæ cōcludit ex Affirmatione Affirmationem: Altera quæ ex Negatione colligit Negationem.

Locus prior.

Locus posterior.

Varia adiectionū genera.

VTRAQUE autē tam latē patet, quā multa sunt Adiectionum genera: quædam enim sunt, quæ tollunt omnino significata earū vocum

Duplex Locus in hac Captione. 1. Elen. 5. & 2. Elen. 5.

cum, quibus adiungūtur, vt in his exemplis perspicies. Hoc cadauer est homo mortuus, Igitur est homo: Hæc statua est homo marmoreus, Igitur est homo: Hic est bonus latro, Igitur est bonus. Quædam verò non omnino tollunt, sed ponunt quodammodo, vel in mente duntaxat, vt si dicas, Homerus est in hominum memoria, Igitur Homerus est. Vel solum in causis suis, vt si dicas, Hoc semen est arbor potentia, Igitur est arbor: Vel in ea parte subiecti duntaxat, à quo totum denominari non potest, vt si dicas, Indus habet dentes candidos, Igitur est candidus: vel quodam loco, aut tempore, aut respectu cuiusdam, & aliis modis sexcentis, quarum cuius facile occurrent exempla.

NULLVS verò locus sophisticus est, quo Cacademō frequērius quàm hoc ad capiendos homines vtatur. Ex eo enim q̄ bona hæc caduca & breuia, quodā loco, aut tēpore, aut apud quosdā, sunt vtilia, iucunda, aut magni æstimata, concludit ille ea esse simpliciter bona atque omnino amplectenda. Cuius Sophismata nemo eludet, nisi qui defixis oculis in omnem futuram æternitatē vana hæc, & nullius momenti despexerit.

Hac Captio- ne airtus cacademō frequēti- sime.

De Captione Ignorationis Elenchi. CAP. XII.

CAPTIO Ignorationis Elenchi, est locus idoneus ad decipiendū præimissione conditionū Elenchi Dialectici, earum potissimum, quæ ratione Conclusionis requiruntur. Quæ vt intelligas, aduerte, in primis, Elenchū, siue Redargutionē in commune, sic definiri ab Arist. Elenchus est Syllogismus cum contradictione Conclusionis, hoc est colligens Contradictoriam alicuius certæ enuntiationis, vt si propōita sit hæc enūtiatio, aliquod animal est immortale, sic extruetur Elenchus. Reprehensiove eius. Nulla res constans ex quatuor vulgatis elemētis est immortalis, Omne animal cōstat ex huiusmodi elemētis, Igitur nullū animal est immortale. Interdū tamen duo Syllogismi concludentes totam Contradictionē dicuntur vnus Elenchus, vt si huic Syllogismo quem fecimus, alterum adiungas, qui huiusmodi sit. Omne quod beatum est, immortale est, Aliquod animal est beatum, vtpote aliquis homo, Igitur aliquod animal est immortale. Cæterum ij etiam Syllogismi, qui Contrarias enuntiationes colligunt, Elenchi nomine meritō appellantur, quod ex Contraria enuntiatione, statim colligi possit Contradictoria.

1. Elen. 4. & 5.

1. Elench. 1.

Elenchus in commune.

Elench. alter

ADVERTE deinde quatuor esse genera Elenchorum, Redargutionūve, quemadmodum Syllogismorum. Quidam enim sunt Demonstratiui, Quidam Dialectici: Alij, Pseudographi: Alij Sophistici.

Quatuor genera elenchorum.

Elenchus Demonstratiuus, est Demonstratio cum Contradictione Conclusionis.

Demonstratiuus.

Dialecticus Elenchus, est Syllogismus Dialecticus cum Contradictione Conclusionis.

Dialecticus.

Pseudographus, est, qui videtur Demonstratiuus, sed peccat in materia.

Pseudographus.

Sophisticus.

Sophisticus est, qui videtur Dialecticus, sed aut peccat in forma, aut in materia, aut in Contradictione.

CAPTIO igitur huius generis, vno modo est generalis omnibus Captionibus, Altero specialis, & ab aliis distincta.

Vi Captio hæc sit generalis.

GENERALIS quidem quatenus consideratur, vt est locus idoneus

ad decipiendum, prætermissione cuiuscūque cōditionis Elenchi Dialectici siue cōditio que prætermittitur, pertineat ad formā; siue ad materiā siue ad cōtraditionem, que in conclusione requiritur. Omnes enim Sophistarum Redargutiones, prætermittunt aliquā ex his conditionibus.

*Vt Captio
hac sit specia-
lis.*

SPECIALIS autē, quatenus hac sola ratione spectatur, vt est locus aptus ad fallendum prætermissione earū conditionum, quæ ad contradictionem cōclusionis requiruntur, hoc enim pacto distincta est ab aliis hæc captio. Nam cæterę omnes suppeditant reprehensiones, quę aut in forma peccant, aut in materia: hæc autem sola suggerit eas, quarū conclusiones non sunt verē contradicentes designatis enuntiationibus.

*Conditiones,
quæ ad Cōtra-
dictionem re-
quiruntur.
1. Elench. 4.*

CONDITIONES igitur, quæ ad contradictionem constituendam requiruntur, quatuor potissimū enumerantur ab Aristotele, secundum idem, Ad idem: Similiter, Et in eodē tempore, ad quam reuocatur cōditio, in eodē loco. Prætermissione primæ conditionis non coargues hominem, si ille dixerit: Æthiopem esse album quod ad dētes attinet, Tu autem contendas, non esse album simpliciter, Aut si ille dixerit, stadium esse æquale milliario secundum latitudinem viæ, tu autem ostendas, simpliciter non esse æquale, nimirum secundum longitudinem: Quandoquidem non secundum eandem partem, aut dimensionem ostendis rem nō esse, aut esse secundum quam ille affirmat, aut negat.

PRÆTERMISSIONE secundæ, non redargues eum, qui dixerit, se non esse paruū, comparatione infantis, si ostendas eundem esse paruū, comparatione aliorum hominum prouēctæ ætatis.

PRÆTERMISSIONE tertiæ, non omnino refelles eum, qui dixerit, cœlum nō moueri deorsum, si ostēdas cœlum moueri: Quia non eodem modo affirmas, quo ille negat.

DEMV prætermissione quartæ, non verē refutabis eum, qui dixerit, non oportere hominem comedere, cum satur est, aut in media via, si ostendas, oportere hominem comedere. Nec enim eodem tempore, eodēque loco quo ille negat ostendis rem esse necessariam.

De Captione petitionis Principij.

CAP. XIII.

*1. Elench. 4.
Conclusio cur
dicatur prin-
cipium.
Cur dicatur
peti.*

APTIO Petitionis Principij, est Locus idoneus ad decipiendum ex eo quod Conclusio probanda: ad probationem sit accipitur. Dicitur autem conclusio, principium quia initio proponitur vt ad eam probatio dirigatur. Quæ quidem tum dicitur peti, postularive cum sub aliis verbis exigitur. Si quis enim conclusionem sub eisdem verbis à Respondente poposcerit, vt eius concessione ipsam confirmet, non solum neminem faller sed etiam ab omnibus irridebitur.

*Quinque mo-
di petēdi prin-
cipium.*

QUINQUE autem modos petendi principium ponit Aristoteles. Vnum, si Synonymum sumatur ad confirmationem Synonimi, aut Definitio ad confirmationem Definiti: vt si quis Epicureus, probaturus, Voluptatem esse summum bonum, roget nū iucunditas sit summum bonum, Aut aliquis alius probaturus, hominem habere optimum tactum, poscat, num animal rationale habeat optimum tactum?

1. Modus.

ALTERVM, si res vniuersalis vniuersè accepta, sumatur ad probationem particularis: Vt si concludas Omnium contrariorum esse eandem

2. Modus.

dem disciplinam, quod omnium Oppositorum sit eadem.

TERTIVM, si contrā progrediaris: vt si probes, Omnium Oppositorum esse eandem Scientiam, quod omnium Relatiuè oppositorum omnium Contrariorum, & cæterorum sit eadem.

QUARTVM, si conclusio per partes sumatur in sūptionibus, vt si dicas, 4
Medicina est sani, & Medicina est ægri, ergo Medicina est sani, & ægri.

EXTREMVM, si alterum Relatorum, ad probandum alterum ad quod refertur, sumatur: vt si probes, Socratem esse filium Sophronisci, quod Sophroniscus sit pater Socratis. Omnibus his modis, Conclusio quæ probanda est quodammodo sumitur in antecedente, cum non magis notum videatur id, quod hoc modo accipitur, quàm quod concluditur.

5. Modus.

CÆTERVM, cum in demonstratione, sæpè accipiatur definitio ad confirmationem Definiti, atque in Argumentationibus Dialecticis sæpè ex toto, Partes, sæpè ex Partibus, totum, & ex altero Relatorum, alterum concludamus, aut dicendum videtur hos Modos Petitionis Principij non efficere Syllogismum Sophisticum, aut cerè multas esse Demonstrationes, multosque Dialecticos Syllogismos, qui in Sophisticis numerentur. Occurrendum est tamen, non omnibus hisce modis verē peti Principium ex natura rei, sed solum, cum Synonima ad confirmationem Synonimorum accipiuntur. Nam quod ad reliquos attinet modos, Definitio notior est re quæ Definitur: Itémque Totum, quadam ratione suis Partibus: alia verò ratione, Partes, quàm Totum, & ea quæ sese mutuò respiciunt se inuicem declarant & patefaciunt. At vero apud eum, cum quo transigitur, sæpè numero datur vitio, quod hisce modis Conclusio probetur, cum videlicet ipse Respondens significat, notam sibi esse rei Definitionem, Totumque, &c. Ex hoc enim efficitur, vt cum Dialecticus, ex datis ab altero argumentari debeat, meritò dicatur Principium petere, qui aliquo ex his modis apud eiusmodi hominem argumentatur. Adeo enim est importuna huiusmodi probatio, vt qui sic concludit conclusionem ipsam gratis petere videatur. Itaque, hi modi petendi Principium non sunt vitia ex ipsa Argumentationis natura: sed ad hominē (vt dici solet) hoc est, apud eum respondentem, qui ita affectus est, vt diximus.

*Obiectio ani-
maduertenda.*

Solutio.

De Captione Consequentis.

CAP. XIII.

APTIO Consequentis, est Locus idoneus ad decipiendum, ex eo, quod Antecedens videtur effici ex Consequente: aut ex Opposito Antecedentis, Oppositum Consequentis: quemadmodum Consequens efficitur ex Antecedente, & ex Opposito Consequentis, Oppositum Antecedentis. Nomine autem Oppositi, intellige contradictorium.

*1. Elen. 4. &
2. Elench.*

Ex hoc Loco ducuntur huiusmodi Sophismata. Si paulo antè pluit, terra madefacta est, igitur si est made facta terra, paulò antè pluit. Si animus hominis genitus est, (ex materia videlicet productus) inceptit esse, igitur si non est genitus non inceptit esse, sed nimirum semper fuit.

Hv c pertinet Sophisma illud. Qui ait te esse animal, verum ait Qui autem ait te esse equum, ait te esse animal, Igitur qui ait te esse equum verum ait, Commutatatis enim Sumptionibus, hunc sensum

*Praclarum
Sophisma.*

habet caullatio. Si tu es equus, es animal, At es animal, Igitur equus. In qua oratione, vt Sophista ex antecedente rectè colligit consequens, sic ex consequente perperam colligit Antecedens.

1. Elen. 5.
Captio conse-
quentis con-
tinetur sub
Captione ac-
cidentis.

Animaduertendū est autem hoc loco, id quod Aristo. docet, Captio- nem Consequentis, contineri quodāmodo sub Captione Accidentis. Nam quicquid consequitur ex re aliqua, vt animal ex homine, est eius accidens (ea videlicet accidentis significatione, qua in captione acciden- tis, vocabulum, Accidentis, accipimus) non tamē quicquid est accidens alicuius rei, est eius Consequens. Namque album exempli causa, cūm sit accidens hominis, non est Consequens hominis, quod in aliis etiam plerisque accidentibus cernere licet. Hinc fit, vt omne Sophisma con- sequentis, alia ratione spectatum, sit Sophisma accidentis: non tamen omne Sophisma accidentis, sit Sophisma Consequentis.

De Captione non Causse vt Causse. CAP. XV.

Quam late
hic accipiatur
nomen causse.

CAPTIO non Causse vt Causse, est locus idoneus ad decipien- dum ex eo, quod absurditas aut falsitas Conclusionis, ascribitur ali- cui Propositioni, quasi ex ea efficiatur, ex qua tamen reuera non efficiatur. Nec enim nomen, Causse, accipiendum est hoc lo- co, pro Causse rei duntaxat, sed pro quacunque Causse Illationis, etiam si significet Effectum rei quæ concluditur, aut aliquid aliud.

Ex hoc loco contendet Sophista, tollendam esse de medio: Eloquen- tia, quod peruersi homines, Eloquētia præditi, multa mala persuadeant multa bona dissuadeant: Itēque, exterminandū esse vsū Pecunię, quod homines avari, pecunię cumuladę causa omnia iura violent. Dicēdum potius erat, tollendos esse de medio peruersos, & auaros homines, qui Eloquētia, & Pecunię cōrectatione abutuntur. Quādoquidē hi, non Eloquētia, aut pecunię vsus sūt in causa, vt eiusmodi mala perpetrētur.

Quam for-
mā habeant
Sophismata.

HÆC tamen Sophismata nunquam formam Argumentationis ac- cipiunt nisi cum Sophista, ex quibusdam concessis ducit Responden- tem ad aliquid, quod apertè incommodum, aut falsum est, ex cuius euer- sione regreditur ad euertendam aliquā ex Sumptionibus, vt Caus- sam absurditatis, falsitatisve Conclusionis, quæ tamen reuera causa non est. Exemplum Sophismatis. Si nullum tempus esset, nox non es- set, Si nox non esset, dies esset, si dies esset, aliquod tempus esset, igitur si nullum tempus esset, aliquod tempus esset: hoc autem est nō modo falsum, sed etiam absurdissimū: Igitur prima illa Propositio, Si nullum tempus esset, nox non esset, est falsa & absurda. Perperam colligit So- phista, quia non prima propositio, sed secunda est causa absurditatis conclusionis, proinde non sequitur primam esse falsam, & absurdam sed secundā, falsum est autem & absurdum dicere, si nox non esset, dies esset, nec dicitur esse verum, nisi ex hypothesi, hoc est, nisi ponamus tempus esse nam ante mundi creationem, nec nox erat, nec dies.

Captio plurium Interrogationum vt vnius. CAP. XVI.

1. Elen. 4.

XTREMA Captio, quæ plurium Interrogationum vt vnius appellatur, est locus idoneus ad Fallēdū eo quod plures in- terrogationes, vt vna duntaxat proponuntur. Hinc enim fit, vt qui

qui simplicem Responsonem reddit, tam affirmando, quā negando capi possit. Exempli causa, si quærat Sophista, sīne Socrates & Plato homo, Tu autem respondeas esse hominem, colliget Sophista, Igitur qui Socratem & Platonem percutit, hominem percutit, non homines: si verò dicas, non esse hominem, concludet Sophista, Igitur Socrates non est homo, aut igitur Plato non est homo.

1. DVCVNTVR autem ex hac Captione, tria Interrogationū genera. Primum est, cū vnū de pluribus quæritur, vt in tradito exēplo patet.
2. ALTERVM est, cū plura quærentur de vno, vt, Estne Socrates homo & equus? Quod si respondens admiserit, sic cōcludet Sophista, Igitur Socrates est equus, sin autem negauerit, hoc modo colliget, Igi- tur Socrates non est homo.
3. TERTIVM genus est, cū plura quærentur de pluribus, vt, Estne Socrates & Bucephalus homo & equus? Si asserat respondens, colliget Sophista, Socratem esse equum, & Bucephalum esse hominem: si verò neget cō- cludet Socratem non esse hominem, aut Bucephalum non esse equum.

Tria Interro-
gationum ge-
nera.

HÆC de Captionibus, locisve fallacibus, ē quibus Sophistę depro- munt ad Reprehendendum Argumenta, videntur satis.

De quattuor reliquis Sophistarum Finibus consequendis. CAP. XVII.

1. Elen. 12.

SEQVITVR, vt quo pacto Sophistę quattuor reliquos fines (falsū inquam, Incredible, Solœcismum & Nugationem) cōsecten- tur, paucis perstringamus. Vt falsū aliquid ex tua Respōsione extorqueant, hoc maximè curāt illi, vt nulla initio proponatur quæstio, de qua disputetur. Nā qui temerè, ac nullo proposito Disputationis fi- ne respōdent, facilius labuntur. Deinde multitudine Interrogationū te onerant, etiā cum est aliquid propositum, in quo disputatio versetur, dicuntque, se Discendi studio id facere: Tum in hoc valde elaborant, vt eo te perducant, vbi magna ipsis suppetit Argumentorum copia.

Quo pacto
ad falsum du-
cant Sophistę.

2. Hoc modo discernunt He- retici nostra memoria.
- Vt verò ad Incredible aliquid, seu inopinabile te impellant, illud obseruare solent, vt admirabiliores sententias cuiusque sectę Philoso- phorum abs te petant: quinimo, ea sine interrogatione accipiunt quæ pertinent ad eam quam tu maximè probas, quasi dubium non sit, quin tu ea libenter admittas.

Hoc modo
discernunt He-
retici nostra
memoria.

Quo pacto
ducāt ad ino-
pinabile.
Arist. libid. 2.

Et etiam interrogant, in quibus aliud loquuntur homines aliud se- quuntur, vt, Num oprabilior sit gloriosa mors pro defendenda patria, quam vita voluptatibus affluens. Et ea, in quibus aliter res habet aliter communis hominum opinio, & sermo, vt, num ij, qui ditissimi, nobilif- simi, ac potentissimi, degunt, & omni voluptatum genere abundant, sint felices? Et ea etiam, quæ eiusmodi sunt, vt neutram in partem incli- nare posse videaris, quin Admirabile aliquid præter communē opinio- nem respondeas, Vt, sit ne potius Sapientibus parendum, an Patri?

1. Elen. 13.

Vt autem ad nugationem te compellant, ferè hoc vnum obser- uant, vt definitiones integras, pro nominibus accipiant: Vt si dicas, So- cratem habere nasum simum, tum illi colligēt te dicere, Socratem ha- bere nasum, nasum cōcauum, quod, simum, definitur nasus concauus. Vt denique ducant ad Solœcismum, nonnunquam vtuntur Captione

Quo pacto
ducāt ad Nu-
gationem.

Figuræ Dictionis, de qua supra dictum est nonnunquam alia quædam præcepta sequuntur. Sed hæc duo posteriora Finium genera pueriliter confectantur Sophistæ: superiora autem duo, ex Locis etiam Reprehensionum fallaciam, qui expositi sunt, tractari possunt.

Quo pacto occurrendum sit Sophistarum Captionibus. CAP. XVIII.

SUPEREST igitur, ut quo pacto Sophistarum Captionibus occurrendum sit, paucis doceamus. Hoc enim breuiter exequi nunc possumus, postquam omnium nodos, quantum sat fuit patefecimus, Nam vera solutio, ut inquit Arist. est vitij explicatio. Itaque Sophismata, quæ solius Materiæ vitio laborant, negatione earum Sumptionum, quæ probabiles videntur, nec sunt, dissoluenda erunt. Quo etiam modo, dilues Sophismata Petitionis Principii, negata nimirum ea Sumptione in qua principium Petitur, etiam si probabilis esse videatur, ut ait Arist. Nam cum tu eam Questionis partem, quam Sophista confirmare contendit, aut re vera, aut Disputationis gratia, improbabilem iudices, ea tibi nequaquam admittenda sunt, quæ illi fuerint propinqua. Reliqua verò, si ex Æquiocatione, Ambiguitate, Cõpositione, Diuisione, aut Accentu ducta fuerint, quia hæc omnia multiplicitate aliqua vnius, aut plurium Propositionum peccant, Distinctione Multiplicis orationis soluenda sunt: quæ toties adhibenda erit, quot fuerint Interrogationes, quoquo pacto multiplices. Quinetiam, cum ventum fuerit ad multiplicem Conclusionem, ea erit antè distinguenda, quàm de consequentia iudicium feratur.

SI autem Sophismata ex iis fuerint, quæ ex Figura Dictionis, ex Accidente, ex eo quod Simpliciter dicitur, aut cum Adiectione, ex Consequente, aut ex non Causa ut Causa nominantur, Sumptionibus admissis negatione Consequentia eludenda erunt. Qua in re, illud tibi diligenter curandum est, quod Arist. in soluendis Sophismatibus Accidentis, fieri præcipit, ut paratâ semper habeas Argumentationem aliquam apertè vitiosam, cui similem dicas eam, quæ affertur à Sophista, saltem cum ipse aliquid, quod contra eam obiicias, postulauerit.

IAM Sophismata Ignoracionis Elenchi, Negatione Contradictionis dissoluenda sunt ut ex dictis perspicuum est. Ea denique in quibus Sophista pluribus Interrogationibus, quasi vna vititur, facillè dilues, si tot Responiones, Interrogationi reddideris, quot in ea implicitæ sunt. Possunt tamen nonnunquam Distinctione dissolui: ut si quærenti Sophistæ, Sitne Plato & Socrates homo, respõdeas, verù id esse, accepto verbo Et copulatiuè, falsù, accepto copulatiu: Tū veniendū ad consequutionem. Cum autè te Sophista cõpulerit, ut nugeris, inaniterq; idè verbum repetas, Occurres, nõ esse necesse ponere integrâ Definitione loco Nominis, cum Nominis adiunctū iam est in eodem enuntiationis extremo aliquod ex vocabulis, quæ in definitione ponenda sunt. Quod enim positum iam est, quid opus est iterum poni? Atq; ita, cum dicis Socratè habere nasum simū, te non cogi, ut loco vocis Simum, ponas totū hoc, Nasum curuum, sed Curuū, duntaxat, quia illud, Nasum iam positū est. Causa, quam reddit Arist. hæc est, quia vox Simum, & si per se posita sine Nasu, vocabulo, Nasum quodammodo significat, tamen ut in eodem

Ad solacismū Ibid.

Vera Solutio quæ sit. 2. Elen. 4. Solutio Sophismatū quæ in Materia tantum peccant. Solutio Sophismatū ex quinque primis Captionibus.

Ibidem.

dem extremo enuntiationis cum nomine, Nasu, coniuncta est, nulla ratione Nasum, significat: sicque non necesse est, loco eius ponere Nasu vocabulum. Id quod eodem modo dicendum est in reliquis. Porro autem cæteris Sophistarum machinationibus, quas breuiter paulo autè tetigimus, non est difficilè occurrere.

De quibus Nominū Affectionibus deinceps agendum est. CAP. XIX.

SED ut omnes eorū Cauillationes, quæ (ut ait Aristoteles) potissimum ex Multiplici Nominum vsu texuntur, facilius possis diluere: simulq; omnia supradicta pleniùs intelligas: agendum hic tandè est de quibusdã Nominū Affectionibus, quæ à recetioribus Dialecticis, Suppositio, Status, Ampliatio, Restrictio, & appellatio vocantur, quia in his, omnis vocabulorū vsus videtur cõtineri. Sunt autè adeò inculta, horrida, & ab vsu remota, quæ superioris ætatis homines, in hisce ac similibus rebus cõmeti sunt, ut nisi plurima reiiciantur, satius sit ea prorsus non attingere. Verum ut in his multum, ac diu immorari inutile est, ac bonis litteris perniciosū, sic ea omnino contènerè (quod multi hoc tẽpore faciūt) non sine mediocri iactura contingit. Nam ut Aristotelis exẽplo vtar quemadmodum ij, qui calculis ratione subducunt, nisi sciant quid suo loco valeat calculi, facillè circũueniuntur: Sic qui disputat, nisi teneat pro quibus rebus & quo pacto in Oratione, vocabula Supponantur, ac Substituantur, Ampla sit an Restricta verborum acceptio, quæ voces, quas appellent, ac denominent, nullo negotio decipientur, ac capientur. Harū igitur rerum cognitio, ex bonis præsertim fontibus modicè hausta, nõ modò perniciem nullã importabit Philosophiæ, verum etiam omnium qui benè institui volent, studia iuuaabit.

Quid sit suppositio. CAP. XX.

Suppositio.

SUPPOSITIONIS itaque nomen, multis modis vsurpatur Verum ut est quædã Affectio Nominum, sic definiri potest. *Suppositio, & Aceptio nominis pro re, quã significat: ut cum hoc vocabulum Philosophus, pro Arist. accipitur, Nomen, idè valet in hac Definitione, quod in l. lib. eo nimirū loco, quo varias nũcupationes Nominum, explicauimus, Cõplectitur enim, tum Nomina ut à verbis distinguuntur, siue Substantiua sint, siue adiectiua, tum etiã Verba: atque ut semel dicam, idem est quod Cathegorema, quod quidẽ libro eodem, cum Cicerone, appellauimus id, quod de quodã, aut quibusdam diceretur. Quinetiam velim, ut hoc loco, Nominis vocabulo, Casus etiam Nominū intelligas: Vocabulo autem Rei, quam Nomen significat, intellige quancunque rem significatã, siue vera sit ut homo: siue ficta, ut Hippocætaurus: siue nũc existat, ut Cælũ: siue non existat, ut Adamus, aut Antichristus. Significandi etiam Verbum, latissimè accipiendū est, Suppositio enim, est acceptio Nominis pro re, quã Nomen quomocunque significet, siue eam significet propriè, ut Leo, leonem: Siue impropriè, ut agnus, innocetem: Siue primò ac immediatè, ut Homo, hominem in commune: Siue remotè, ac mediatè, ut Equus, Bucephalum: siue formaliter, ut album, albedinem, seu potius affectum albedine quã eiusmodi*

L. 1. cap. 18. & sequentibus:

Res.

Cap. superioris.

1. Elench. 1.

Quatenus de hisce agendum sit.

1. Elench. 1. Qui ignorat has nominum affectiones nãquam consequentur per se etiam philosophiã cognitionem.

Nomen

Cap. 9

Significare.

Petitionis principii. 2. Elen. 5.

Solutio Sophismatū ex Captione. 6. 7. 8. 10. 11.

Solutio Sophismatum Ignoracionis Elen. 2. Elen. 5. Plurium In interrogationū vni vsus Ibi. Solutio Sophismatū Negationis. 2. Elen. 6.

eiusmodi est, quo pacto vsurpatur cum dicimus, Album est concreta quedam species Qualitatis, aut homo est albus Siue connotatiuè, quod dicitur materialiter, vt album, niuem aut Cerussam: Vt Orator Ciceronem. *Acceptio.* Acceptio igitur, hoc est vsus nominis generaliter accepti, pro quacunque re quam quomodocumque significat, dicitur Supposito, Nec immeritò, Siquidem ex ipsa verborum vi, nihil aliud dicere videmur; cum asserimus, Nomen accipi pro re significata, quã nomẽ Supponi, & quasi suffici ac substitui loco rei significatę. Desumpta est hæc Suppositionis Definitio, ex initio Elenchorum Aristoteles quo loco ille, quam necessaria sit Suppositio his pene verbis declarat, quia enim res ipsas per sese in Disputationem afferre non possumus, Nominibus, quasi rerum notis, pro rebus, vti cogimur.

Tria tamen hic velim animaduertas:

Prima animaduersio.

V N V M est, ne sequaris consuetudinem eorum, qui hoc modo loquuntur, Hoc nomẽ Supponit pro hac re, Illud pro illa, cum potius dicere debeas, Hoc nomen Supponitur pro hac, illud pro illa, quasi dicas sufficitur, ac substituitur pro hac, aut illa re significata. Ferendum magis esset quod alij dicunt, Hoc nomen Supponit rem hanc, Illud verò illam. Potest enim in eo sensu accipi, ac si dicat: Hoc Vocabulum, subiicit intellectui rem hanc, illud verò illam: quod quidem rectè dicitur.

Secunda.

ALTERVM est, ne existimes (quod quidam autumant,) Suppositionem in sola Propositione, Enuntiatione ve habere locum: Re enim vera vbicunque nomen pro re quam significat accipitur ibi proculdubio pro re Supponitur: Quod sanè fit in omnibus Orationibus, in quibus sententia aliquam, præsertim perfectam declaramus, etiam si eiusmodi Orationes, non sint Enuntiationes: Quales hæc sunt, Fuitne Plato, Socratis auditor? Vtinam Socrates, doctrinam fidei, quàm præclaris suis discipulis traderet, didicisset: & alia similes.

Tertia.

TERTIVM est, cauenda esse diligentissimè, ea quæ recentiores, traditæ definitioni adiungunt, vt potè, nomen, quod in propositione Supponit (vt loquuntur) verificari debere de re significata, mediante copula, suæ Propositionis, & alia sexcenta, quæ longum esset recensere ex quibus colligunt, subiecta huiusmodi propositionum, Adamus est, Antichristus est, Chimera non est, non supponere, & alia multo admirabilia Corollaria. Hinc sanè malè habuit Dialectica, ex quo Sophistica ista, pro Dialecticis tradi, atque inculcari cœperunt. Sunt enim non modo inutilia, à quibus abhorret Ars omnis, sed etiam magna ex parte falsa, quæ sub Arte, nisi Sophistica, cadere non possunt. Id quod in præsentia facilè ostenderem, nisi alienum hoc esset ab huius libri instituto. Hoc vnum (quia eius feci mentionem) admonebo, Subiecta illarum trium Propositionum Adamus est, &c. quæ illi negant Supponere verè supponive: Quoniam nulla causa est alia, cur illæ Propositiones sint falsæ, nisi quia Prædicata nõ conueniunt rebus, pro quibus Supponuntur ac substituantur Subiecta.

De Suppositione Materiali.

C A P. XXI.

Suppositio materialis.

P R Æ T E R Suppositionem nunc explicatam, quàm vocant, Formalem, aliam addunt Dialectici, quã dicunt materialem. Hæc vero ad hunc

hunc ferè modum definitur. *Suppositio Materialis, est acceptio Vocis pro se ipsa, ac sibi similibus, modo se ipsam non significet: Quo pacto accipiuntur subiecta huiusmodi propositionum.* Homo est nomen: Blictri est vox nihil significans. Additum est, Modò seipsam non significet, quia si seipsam significauerit, acceptio eius pro se, ac cæteris vocibus quas significat, erit suppositio Formalis, qualis cernitur in subiectis harum propositionum, nomẽ, est vox: Vox, est sonus: Sonus est qualitas. Nam cum dictio, nomen, imposita sit omnibus nominibus significandis, non dubium est, quin seipsam etiam significet, quandoquidem & ipsa, nomen est. *Cap. 16.* Quod eodem modo dicendum est de dictionibus: Vox, & Sonus. Atque hoc quidem genus suppositionis sine scelere prætermitti potest, si verum est, quod primo libro sub iudice reliquimus: voces (Inquam) non significatiuas, imò etiam significatiuas, cum pro rebus significatis non accipiuntur, non esse partes Orationis, sed esse tantum res significatas atque ostensas aliis Dictionibus, quæ sunt partes Orationis, quæque nisi facillimè intelligantur, semper præponi solent: quæ omnia eodem loco, exemplis patefecimus. Verum, quia illud ambiguum videri potest, & hoc genus Suppositionis à grauibus Auctoribus vsurpatum est, tria Documenta tradam quibus recentiores vtuntur ad hanc suppositionis Formam cognoscendam.

P R I M V M, Omnis Vox non significatiua, quæ in propositione ponitur, accipitur materialiter: vt Subiectum huius Enuntiationis, Scyndapsus, est vox quæ litteris exprimi potest.

S E C V N D V M, Omnis vox, quæ alia Voce in oratione indicatur, accipitur materialiter, quo pacto accipiuntur hæc voces homo & Blictri, in his Enuntiationibus, hæc vox Homo, significat ex instituto: Hoc nomen homo, est Dictio duarum syllabarum, hoc nomen Blictri, nil significat: Ly Blictri (vt loquuntur) est Vox nulli rei imposita.

T E R T I V M, cum Prædicamentum ita significat subiectum, vt non significet rem quam subiectum significat, tunc subiectum accipitur materialiter, vt in his propositionibus, homo, est nomen: Ego, est pronomen. Quandoquidem prædicata ita significant subiecta, vt non significant res, quas subiecta significant. Adde tamen, Modo ea, quæ impediunt, remoueantur. Fieri namque potest, vt Additione, aut mutatione alicuius vocis, impediatur materialis suppositio, vt si dicas, omnis homo est nomẽ: Ego, sum Pronomen: Quæ propositiones sunt falsæ, nec alia de causa, nisi quia subiecta accipiuntur pro rebus significatis, quibus non conueniunt talia Prædicata. Sed ne hac quidem moderatione, perpetuò verum est documentum, quia etsi cum dicimus homo est nomen accipi solet subiectum pro se ac sibi similibus vocibus: si tamen ulterius progrediaris hoc modo homo est Vox, homo est sonus, homo est qualitas, iam videbitur falsum documentum. Quamquam enim prædicata, ita significant subiecta, vt non significant res quæ subiectis significantur, secunda tamen propositio minus libenter conceditur de tertia, an concedenda sit, ambigitur, Quarta planè negatur. Accipe igitur documentum hoc, non vt perpetuò verum, sed vt maxima ex parte. At verò, vt in hac re, aliqua ex parte dicam quod

Qua ratione prætermitti possit hoc genus suppositionis.

Primum documentum.

Secundum.

Tertium.

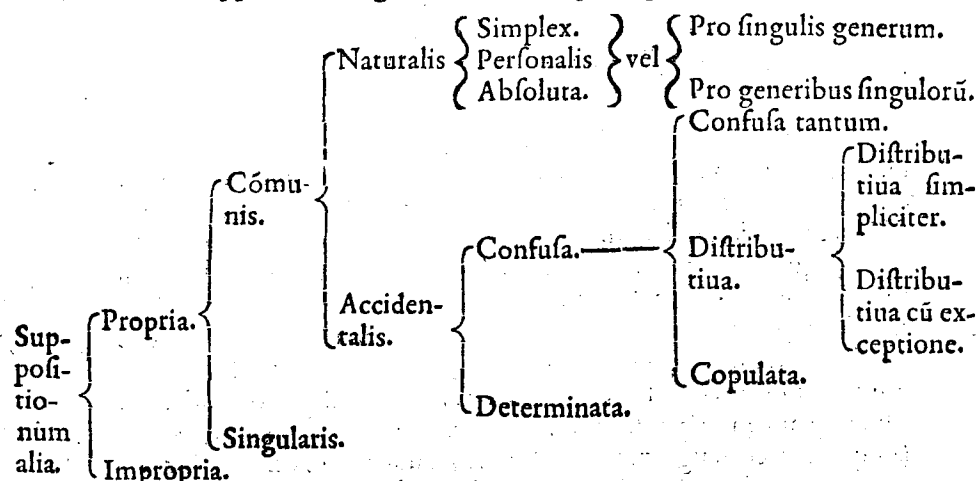
Non est perpetuo verum hoc documentum, sed maxima ex parte.

Quid sentien-
dam de secu-
do documēto.

quod sentio non omnia hæc documenta mihi videntur vera, quicquid enim dicendū sit de Primo ac Tertio, certè secūdam non videtur probandum. Nam, vt vno aut altero exēplo rem aperiā, etsi ex præscripto Primi ac Tertij documēti nō sine ratione aliqua dici soleat dictiones, Blictri, & homo, cum dicimus, Blictri nihil significat homo est nomen substantiuū, accipi pro se ipsis, & pro aliis similibus: tamen quod in his Enuntiationibus, Hæc dictio, Blictri nihil significat, Hæc vox Homo est Nomen substantiuū, eodem modo accipiuntur, vt secundum documētū tradit hoc mihi nulla ratione niti videretur. Etenim in prioribus duab. Enūtiationibus, nullæ alię exprimentur voces quib. dictiones illæ indicētur vnde necesse videretur, vt ipsæ fungātur officio Nominum, sui ipsarū & aliarū similibus. At in duab. posterioribus, planè ponūtur huiusmodi Voces, hæc dictio, hæc vox quib. dictiones illæ indicantur, quæque pro illis accipiuntur quo fit, vt ridiculū omnino videatur asserere necesse esse, vt ille ipsæ Dictiones iterū seipsas indicent, & pro se ipsis accipiuntur. Itaq; vel hac vna ratione dicerē, nullas voces quę aliis vocib. indicātur indicare se iterū in eadem oratione, aut accipi Substituīve pro seipsis, & pro aliis similibus, sed solum esse res, pro quibus alię accipiūtur ac sufficiūtur. Immo etiā non esse verè partes orationis, sed perinde se habere ad orationē in qua indicātur, vt lapides, aut ligna cum de ipsis sermo incidit: nec illud esse discrimen, quod ad hanc controuersiam attinet, nisi quod lapides, & ligna nō effinguntur gutture, nec inseruntur inter partes orationis, vt illæ. Verū in re parui momenti, non multum refert quicquid dicas, modo rationi alicui nitaris.

Diuisio suppositionis. CAP. XXII.

MISA igitur Materiali suppositione de ea, quam nobis tradidit Aristoteles, dicturi, operæ precium fecerimus, si omnia suppositionum genera sub vno aspectu ponamus.

Hæc igitur Diuisione ante oculos posita singula Diuisionis membra quo ordine sunt descripta explicanda sunt.

De

De Suppositione Propria, Improperia, Communi & Singulari. CAP. XXIII.

Propria sup-
positio.

PROPRIA Suppositio, est Acceptio Nominis pro re, quā Proprie significat. Quo pacto accipitur vox, Leo, in hac Propositione, a Leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum.

a Pron. 30.

Improperia.

IMPROPERIA Suppositio, est acceptio nominis pro re, quam Improperie significat quo pacto accipitur illud idem nomen in hac Enuntiatione, b Vicit Leo de tribu Iuda. Accipitur enim per translationem, pro Christo saluatore nostro.

b Apoc. 5. 5.

Cap. 9.

H V I V S suppositionis tot sunt genera, quot sunt modi significationis Improperia, de quibus non nihil diximus libro primo. Qui plura volet; Grammaticos, quorum id muneris, est consulat.

COMMUNIS suppositio, est acceptio Nominis communis pro suo Significato, aut significatis. Quo pacto accipiūtur harū propositionū subiecta: Homo est præcipua animalū species. c Omnis homo est mendax.

Suppositio
Communis.

c Rom. 2. 4.

Singularis.

SINGULARIS Suppositio, seu Discreta est Acceptio nominis pro vna re tantum singulari, Individuāve: Quo pacto accipitur subiectum huius Enuntiationis: Salomon fuit Regum sapientissimus. Et quoniam loco nominis singularis, sæpissimè vtimur periphrasi nominis cōmunis, & Pronominis demonstratiui: Interdum etiam ex hypothese rem singularem communi oratione significamus (vt 1. lib. diximus) veluti cum dicimus, Hic puer est bonæ indolis: Filius Ioannis Principis, est Rex Lusitaniæ: Eadem est harum Orationum suppositio atque Nominum singularium, quorum vice ponuntur. Quamquam interdum Pronomen Demonstratiuum non ostendit rem vnā singularem dūtaxat, sed totam speciem, vt si dicas, Hic liber est optimus, Hoc nomen, Homo, est Communis generis apud Grammaticos, quo pacto non dubium est, quin alia sit suppositio Nominis Communis cum Pronomine Demonstratiuo, alia nominis singularis.

Cap. 2.

SUPPOSITIONIS Singularis seu discretæ, hoc traditur Documentum. Omne Nomen singulare accipitur Discretè, Subaudi modo non accipiatur materialiter.

Documentum
suppositionis
singularis.

De Suppositione Simpliciter. CAP. XXIII.

SIMPLEX Suppositio, est Acceptio præcisæ nominis communis pro suo immediato significato. Quo pacto accipitur subiectum huius Propositionis, Homo est species animalis, Hæc enim Propositio, non affirmat hunc hominem, aut illum esse Speciem animalis, sed hominem communem, quem immediatè significat vox, homo, præcisè tamen spectatum, hoc est, quatenus consideratur, & cogitatur quasi abstractus ab omnibus hominibus Singularibus.

Ad cognoscendum hoc suppositionis genus, tria Documenta obseruari possunt.

PRIMUM, Nullum Nomen commune notatum signo aliquo, siue vniuersali, siue particulari, accipitur simpliciter. Nam cum dicimus, exempli causa, omne animal, vel aliquod animal, vel nullum animal, &c. semper accipimus nomen Animal, pro animalibus, quæ sub animali communi continentur, Non igitur pro animali communi

Primum do-
cumentum.

præcisè spectato, abstractòve à singulis tum indiuiduis, tum speciebus.

SECUNDVM. Omne Nomè còmune, de quo verè affirmatur aliquod ex his nominibus, Vniuersale, Genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens, vt sunt nomina vniuersalium, accipitur simpliciter, modò non notetur signo aliquo vniuersali, aut Particulari. Hoc Documento, intelligimus harum propositionum subiecta, Animal est genus, Homo est species, & similia, accipi simpliciter. Intelligimus etiam subiectũ huius propositionis. Quoddam animal est species infima, nõ accipi simpliciter. Nam etsi hac Oratione significamus quoddam animal Còmune, exẽpli causã, hominẽ còmunem, esse speciẽ infimã, quod verũ est, non tamẽ sumimus animal, pro suo immediato significato præcisè, id est, pro animali còmuni omnib. speciebus animalis.

TERTIVM. Omne Nomen commune, sub quo non licet descendere, accipitur simpliciter. Descendere sub aliquo communi, (vt hoc loco hanc loquendi formulam intelligi volumus) multis enim modis sub nomine descenditur, vt paulò inferiùs docebimus: nihil est aliud, quàm sumere aliquid inferiùs significato immediato nominis communis, cum quo inferiori, verè copuletur id quod cum eodem communi nomine verè iungebatur. Exẽpli causã, si dicam, homo deambulat, sic licebit descendere sub nomine, homo, hic homo deambulat, aut ille homo deambulat, &c. Sub verbo autem, deambulat, hoc modo, homo est hoc deambulans, aut illud deambulans, &c. quod inferiùs apertius fiet. Ex hoc Documento, planè intelligimus, hoc nomen, homo, accipi simpliciter in illa propositione, homo, est species animalis, & in hac itidem, Quædam species animalis, est homo, quia non licet concludere ex priori, igitur hic homo, aut ille, aut aliquis alius, est species animalis. Nec ex posteriori, ergo quædam species animalis est hic homo, aut ille, aut aliquis alius.

De Suppositione personali.

CAP. XXV.

PERSONALIS Suppositio, est acceptio Nominis communis, pro suis mediatis significatis. Quo pacto accipitur, hoc nomen, animal, in his propositionibus. Omne animal sentit, Quoddam animal ratiocinatur: Quoddam animal est species infima: Quoddam animal est indiuiduum. Accipitur enim pro speciebus, & Indiuiduis animalis, quæ mediatè significat, Quamquam in prima Copulatiuè, in cæteris disiunctiuè. vt progressu patebit. Dicitur hæc suppositio, personalis: quia præcipuè res singulares, pro quibus Nomè Comune, hoc suppositionis genere accipitur, sunt personæ.

VT verò hæc suppositionis forma cognoscatur, totidem documenta tradi possunt.

PRIMUM. Nullum nomen quod accipitur simpliciter, accipitur personaliter. Hoc satis patet ex definitionibus vtriusque suppositionis simplicis inquam, & personalis.

SECUNDVM. Omne Nomen commune notatum signo aliquo vniuersali, aut particulari, accipitur personaliter. Hoc etiam satis perspicuum est ex dictis.

TERTIVM

TERTIVM. Omne Nomen, sub quo licet descendere (vt paulò ante descensum explicauimus) accipitur personaliter. Sed & hoc, ex dictis apertum est.

De suppositione absoluta.

CAP. XXVI.

ABSOLUTA, est acceptio Nominis communis, pro suo immediato significato, non præcisè tamen. Quo pacto accipitur subiectum huius propositionis, Homo est animal. Nec enim sensus est, quòd hic, aut ille, aut aliquis alius duntaxat, aut solus homo Communis præcisè sumptus, seu, quod idem est, Abstractus à singulis, sit animal, sed quod homo Communis, Absolutè acceptus, seu qua ratione in singulis etiam hominibus reperitur, sit animal.

Hoc eodem suppositionis genere, accipiuntur harũ propositionum subiecta, Modus differendi, explicatur à Dialectico. Res naturalis tractatur à Philosopho naturali, & similia. Vt igitur hanc suppositione cognoscas, accipe duo Documenta similia primo, & tertio, suppositionis personalis. Alterum nullum Nomen, quod accipitur simpliciter, accipitur Absolutè. Alterum, omne Nomen sub quo licet descendere, accipitur Absolutè. Addè tamen, modò nullo notetur signo præsertim particulari, qua ex parte dissimile est hoc Documentũ tertio Documento suppositionis personalis. Addenda verò fuit hæc moderatio, quia si nomen notatum fuerit signo particulari, fieri potest, vt aliquãdo non accipiatur absolutè, vt si dicas, quoddam animal est species Infima, Quidam homo, est Indiuiduum. Nam etsi sub subiectis harum enuntiationum licet descendere, neutrum tamen accipitur pro suo immediato significato: quoniam falso dixeris absolutè loquendo, Animal esse speciẽ infimam, & hominem esse indiuiduum, vt ex appellatione nominum inferiùs patebit, cum tamen propositiones illæ, vt verè concedantur. Aliquando etiam Nomen Comune notatum signo vniuersali, non accipitur absolutè, vt si dicas: Omne animal per se moritur: Cum enim nullum vniuersale intereat per se, sed per accidens, interitu videlicet suorum singulariũ, necessario efficitur, vt proposita enuntiatio sit falsa, nisi vox Animal, accipiatur pro solis indiuiduis animalibus, nam si pro homine etiam Comuni, & pro equo Comuni, & cæteris speciebus animalis, & pro ipso animali Comuni capiatur, planè falsa erit, cum huiusmodi animalia non intereant per se, sed per accidens. Quare si enuntiatio proposita vera est, non accipitur Nomen animal, pro suo immediato significato, quod est animal Comune, sicq; non accipitur absolutè. Verùm quia ambiguum forte alicui videbitur, si tne huiusmodi Enuntiatio concedenda, & aliæ id genus, id circò dixi, præsertim particulari.

Conferuntur inter se suppositio simplex, personalis & absoluta. CAP. XXVII.

NOc iam loco licet aduertere, suppositione simplicè, & personalẽ esse contrarias inter se, absolutã verò, esse mediã inter vtramq;. Simplex namque, est acceptio Nominis communis pro immediato significato præcisè, Personalis, pro mediatis, absoluta

Suppositio absoluta est mediã inter simplicem & personalem.

Primum Documentum.

Secundum.

Cap. 42.

Tertium. Cap. 24.

Secundum.

Tertium. Quid sit descendere sub aliquo communi.

Cap. 16.

Cur dicatur Personalis.

Primum Documentum.

Secundum.

Magis incli-
nant quadam
ex parte ad
Personalem.

verò, quatenus est acceptio Nominis communis pro immediato significato, conuenit cum simplici, quatenus verò non excludit mediata significata, conuenit cū personali. Hac tamen ex parte, magis inclinatur ad personale, quàm ad simplicem, quod semper cū ea iungitur personalis, nunquā verò simplex. Siquidē nullū nomē quòd simpliciter accipitur, simul absolutè accipi potest, cū illud accipitur præcisè pro immediato significato, hoc autē non præcisè. Quod autē absolutè accipitur, id quidem, quia non præcisè pro immediato significato sumitur, simul etiā necessario accipitur personaliter, cū interim quædā personaliter accipiantur, quæ non accipiuntur absolutè, vt subiecta huiusmodi propositionum. Aliquod animal est species Infima: Aliquod animal, est indiuiduum, & aliarum multarum. Hinc ergo primū collige, nullū nomē, quod accipitur simpliciter accipi simul absolutè aut personaliter. Deinde, omne, quod accipitur, absolutè, accipi etiā personaliter. Postremò, non omne, quod accipitur personaliter, accipi absolutè.

De Suppositione Naturali & Accidentali. CAP. XXVIII.

Naturalis.

SUPPOSITIO Naturalis est, *Acceptio Nominis communis pro omnibus suis significatis.* Quo pacto accipitur subiectū huius propositionis, Omnis Homo est animal, accipitur siquidē pro omnibus qui sunt, fuerunt, erūt & esse possunt. Hos autem solos significat nomen, Homo, non fictitios, vt Satyros, vt Faunos, qui esse in rerū natura non possunt, nisi de impropria significatione sit sermo, quam superius, cum Suppositione impropria reliquimus.

Accidentalis.

SUPPOSITIO Accidentalis, est *Acceptio nominis Communis, non pro omnibus suis significatis.* Quo pacto accipitur idem nomen Homo, in his propositionibus, omnis homo iustus, est probus: Nam in priori pro solis hominibus, qui nunc viuunt, accipitur, alioqui non concederetur Propositio, cum ij, qui modo non viuunt, nullum hoc tempore locum occupent. In posteriori autem, restringitur à verbo, iustus, vt pro iis tantum, qui iusti sunt, capiatur.

DO C V M E N T A nulla tradam hoc loco, quia ex iis, quæ de statu, ampliatione, & restrictione dicenda sunt, facile internosci poterunt hæ suppositionum formæ.

De quadruplici Descensu. CAP. XXIX.

Descensus.

SED vt altera Diuisi suppositionis personalis explicetur, dicendum prius est, quid sit Descensus, quotque modis in hac suppositionum tractatione à Dialecticis vsurpari soleat.

DE S C E N S V S ergo, est *Explicatio suppositionis alicuius nominis pro multis rebus accepti, per ea omnia pro quibus actu accipitur.* Vt cum proposita hac Enuntiatione, Omnis homo est animal, sic explicamus suppositionem subiecti, Hic homo est animal, & ille homo est animal, & ita cæteri, qui sunt, fuerunt, erunt, & esse possunt, pro his siquidē omnibus, actu, hoc est, nunc accipitur subiectum illius Propositionis. Non sic explicamus suppositionem eiusdem nominis, in hac propositione positi, Omnis homo occupat hac hora locū, sed enumeratis tantum iis hominibus, qui hac eadem hora viuunt, pro quibus nimirum solis nunc accipitur, hominis, vocabulum.

Q V A

QUATVOR autem dicuntur Descensus: Copulatiuus, Copulatus; Disiunctiuus, & Disiunctus.

Quadruplex
Descensus
Copulatiuus.

CO P V L A T I V V S fit per Particulā, Et, Copulatiuè acceptā, id est, iungentē Propositiones: vt si suppositionem subiecti illius Propositionis: Omnis homo est animal, sic explices, hic homo est animal, & hic homo est animal, & sic in cæteris. Et huius, Nullus homo est lapis, hoc modo, Hic homo non est lapis, & hic homo nō est lapis, & ita in aliis.

Copulatus.

CO P V L A T V S fit per eandem particulam, Et, verum Copulatiuè acceptam, hoc est: vt iungit æ nequit Partes vnus extremi terminæ Propositionis, non Propositiones integras, vt si Suppositionem subiecti huius Propositionis. Omnia Astra errantia sunt septem, hoc pacto exponas, hoc astrum errans, & illud, atque illud, &c. sunt septem.

Disiunctiuus.

DI S I V N C T I V V S fit per Particulam, vel Disiunctiuè acceptam, id est, nequentem Propositiones, vt si Suppositionem subiecti huius Propositionis, aliquis homo est iustus, sic explices: Hic homo est iustus, vel hic homo est iustus, vel ille est iustus, & sic de cæteris. Et huius, quidam homo non est iustus, hoc modo: Hic homo non est iustus, vel ille homo non est iustus, &c.

Disiunctus.

DI S I V N C T V S denique fit per eandem particulam, vel, Disiunctiuè acceptam, hoc est, vt nequit partes termini vnus Propositionis, non diuersas Propositiones, vt si suppositionem huius nominis, Oculus, in hac Propositione positi. Ad videndū necessarius est alter oculus, sic exponas ad videndū necessarius est hic oculus vel ille, hoc est dexter, aut sinister. Neque enim expones Disiunctiuè hoc modo. Ad videndū necessarius est hic oculus, vel ad spectandum necessarius est ille; quia expositio erit falsa, cū vtraque Propositio sit falsa. Quod autem dixi de particulis, Et, ac Vel, intelligendum est de aliis, quæ idē valeant.

De Suppositione Confusa, & Determinata. CAP. XXX.

SUPPOSITIO Confusa est: *quæ explicatur descensu Disiuncto, Copulatiuo, aut Copulato.* Determinata verò suppositio, vocari solet, *quæ disiunctiuo descensu exponitur.* Exempla ex dictis desumi possunt. Solet à recetionibus tradi hæc regula, ad cognoscendā suppositionem determinatā, omne nomen cōmune quod accipitur personaliter, & nullo notatur signo, aut certè particulari accipitur determinatè. Sed videtur falsa. Nā ex ea sequitur harū enuntiationū subiecta, nauis necessaria est nauigaturo. Altera pars Cōtradictionis ex futuro Contingenti est vera, accipi determinatè, quod tamen nō videtur dicendū. Siquidē Propositæ enuntiationes cōcedi solēt, vt veræ: & tamen si suppositionem subiectorū exponas. Disiunctiuè quo pacto exponendam diximus suppositionem determinatā, falsa erit vtroque Oratio. Quod sanè perspicuum fiet, si ita dicas exponendo. Hæc Nauis necessaria est nauigaturo, aut illa necessaria ex nauigaturo, & ita in cæter. Hæc pars cōtradictionis ex Futuro contingenti est vera, aut illa pars est vera. Est enim vtraq; expositio falsa: Oratio, cū omnes partes vtriusq; sint falsæ, vt animaduertati planū est. Potius ergo dignoscēda est hæc suppositionis forma: ex ipsa Definitione dūtaxat. Quod enim nomē experti fuerimus exponi disiunctiuè dicemus supponi determinatè, quod non disiu-

Suppositio cō-
fusa.
Determinata.
Recentiorum
regula.
Impugnatio.

Quomodo po-
tius dignoscē-
da suppositio
determinata.

disiun

difunctiue nec determinate, itaque hoc spectantes dicemus omnes terminos harum propositionum, Homo est iustus, Quidam homo est iustus, Quidam homo non est iustus, accipi Determinate. Nam sub subiecto primæ & secundæ, sic licet descendere, Difunctiue: Hic homo est iustus, aut ille homo est iustus, &c. sub subiecto tertiæ hoc modo. Hic homo non est iustus, aut ille homo non est iustus, &c. Sub Prædicato primæ, hoc modo, Homo est hic iustus, vel homo est ille iustus, Et sub Prædicato secundæ, hoc modo, Quidam homo est hic iustus, aut quidam homo est ille iustus, &c. Sub Prædicato denique tertiæ, hoc modo. Quidam homo non est hic iustus, vel quidam homo non est ille iustus, &c. quâquam hoc prædicatū non accipitur tantū determinatè, sed distributiue etiā: quippe cū sub eo nō solū difunctiue, sed Copulatiue oporteat descendere, vt paulò inferius patebit. Hæ omnes nunc dictæ Expositiones veræ sunt, quia aliqua pars cuiusque vera est, quod satis est ad veritatem difunctiue enuntiationis. Idem quoque spectantes, dicemus subiectū huius propositionis, Omnes cæli sunt decem, non accipi determinatè, etsi prædicatū Determinatè accipiatur. Nam & si sub Prædicato licet descendere Difunctiue hoc modo, Omnes cæli sunt hæc decem, vel omnes cæli sunt illa decem, &c. tamen sub Subiecto non licet. Nec enim verè dixeris, Hoc cælum est decem, vel illud cælum est decem, &c. quippe cum omnes partes huius Difunctionis sint falsæ.

Cap. 32.

De Suppositione Confusa tantum.

CAP. XXXI.

SUPPOSITIO Confusa tantū est, quæ explicatur solo Descensu Difuncto. Quod suppositionis genus cernitur in nomine, Oculus in hac propositione, posito, Vt cernas, necessarius tibi est alter oculus: Hoc enim duntaxat modo licet suppositionem eius explicare, Vt cernas, necessarius tibi est hic Oculus, aut ille, non etiam hoc modo, Vt cernas, necessarius tibi est hic oculus, vel necessarius tibi est ille, quandoquidem neuter determinatè acceptus necessarius est, cum tamen alteruter indifferenter sit necessarius.

Primum documentum.

Vt hæc suppositio cognoscatur, duo potissimum traduntur documenta. Alterum, omne nomē, quod mediatè attingit virtus alicuius signi vniuersalis affirmatiui, accipitur confuse tantum, hoc est, accipitur solū difunctim & ideo eius suppositio, solo descensu difuncto explicanda est: hoc modo accipitur Prædicatum Propositionis Vniuersalis affirmatiuæ, vt huius, Omnis homo est animal, sic enim exponendum est prædicatum, omnis homo est hoc animal, aut illud, &c. Nam si difunctiue exponatur, hoc videlicet modo, omnis homo est hoc animal, vel omnis homo est illud animal, &c. falsa erit oratio, cum omnes Simples Enuntiationes, ex quibus constat, sint falsæ. Dixi, Mediatè, quia si nomen attingatur immediatè, accipitur Distributiue, vt vox, homo, in eadem illa propositione, quæ nunc proposita est.

Prior regula.

Huius Documenti causa, & aliorum quæ traduntur deinceps, notanda sunt duo Dialecticorum pronuntiata. Primum est, signum positum in vna Categorica Enuntiatione, non attingit virtute sua vllū vocabulum alterius, hinc colliges, in hac copulatiua Enuntiatione, omnis

omnis homo est ad malū procliuus, & tamen aliquis homo est probus, signum, Omnis, non attingere virtute sua, nomen, Homo, in posteriori Categorica positum, atque idcirco, signum illud impedire, quo minus eiusmodi nomen eo loco accipiatur Determinatè, vt re vera accipitur.

Posterior.

SECUNDVM est, virtus Signorum, & Negationum, quæ sunt partes vnius Extremi Subiecti nimirum, aut Prædicari, non attingit alterum Extremum. Tunc autem Signum & Negatio, dicitur pars alicuius Extremi, cū non reddit Propositionem in qua est, Vniuersalem, aut Particularem, aut Negatiuam. Verbi causa, si dicas, Quidam homo omnem professus scientiam, est improbus. Quidam Geometres nullam habens rerum naturalium experientiam, est doctus, quidam non Dialecticus, optimè differit, si inquam, ita dicas, signa, omnem, Nullam, & negatio, Non, erunt partes subiectorum, quia nulla dictio earum reddit propositionem suam Vniuersalem, aut Negatiuam, cum omnes sint, proculdubio particulares, & affirmatiuæ. Hinc colliges, Prædicata istarum trium propositionum, non attingi à virtute signorum vniuersaliū, aut negationis præcedentis, neque esse opus vt harum dictionum causa, accipiantur confuse, quin potius perinde accipi Determinatè, ac si eiusmodi signa, & negatio non præcederent. Ex eo documento, cuius

Consequarium primi Documenti.

Socrates & Plato est Philosophus; Conimbricæ, & Eboræ eruditur Iuuentus, nomina Philosophus & Iuuentus, accipi Confuse tantum: modo particula, Et, efficiat sensum Copulatiuum, quasi iungat has Propositiones, Socrates est Philosophus, & Plato est Philosophus; Conimbricæ eruditur iuuentus, & Eboræ eruditur iuuentus: Nam cū particula, Et, hoc modo sumpta, suppleat vicē signi Vniuersalis affirmatiui, vtrauis in vrbe harum eruditur Iuuentus, necesse est ex præscripto traditi Documenti, vt nomina illa Philosophus, & Iuuentus, quæ à virtute talium quodammodo signorum attinguntur, accipiantur confuse tantū, hoc est, Difunctim duntaxat. Itaque non sic erit explicanda eorū suppositio, vterque horum est hic Philosophus, Vel vterque est ille, &c. vtraque in vrbe eruditur hæc Iuuentus, vel in vtraque eruditur illa, &c. Quandoquidem, falsa esset vtraque Expositio sed hoc modo, Vterque horum est hic Philosophus, aut ille, &c. Vtrauis in vrbe harum, eruditur hæc Iuuentus, aut illa, &c.

Ex eodem Documento colliges dictiones quæ reguntur ex verbis Determinatis per aduerbia Numeralia accipi confuse tantum vt cum dicimus Bis feci sacrum, Ter protuli verbum, & similia, est enim sensus vtroque duorum temporum feci sacrum. Quodlibet trium protuli verbum: Vnde fit vt sub nominibus sacrum & verbum non sit Descendendum difunctiue hoc modo. Bis feci hoc sacrum, aut bis feci illud, &c. Ter protuli hoc verbum aut ter protuli illud, &c. Sunt enim huiusmodi Expositiones falsæ sed solum difunctim hoc modo, Bis feci hoc sacrum aut ille aut illud, &c. Si enim subiecta etiam resoluantur in ea pro quibus accipiuntur licebit ita dicere Semel feci hoc sacrum, aut illud, aut illud, &c. secundò feci hoc sacrum, aut illud, aut illud, &c. & iterum feci hoc, aut illud, &c. Semel protuli hoc verbum, aut illud, &c.

Aliud consequarium.

& secundò protuli hoc verbum aut illud, &c. & tertio etiam aut protuli hoc illud, &c. quæ orationes, apertissimè sunt veræ.

ALTERVM Documentum est, omne nomen personaliter acceptum, quod sequitur hæc verba, Requiritur, Necessarium est, Debeo, Polliceor, Desidero & alia huiusmodi, ad hunc videlicet modum, ad nauigandum, Requiritur nauis, ad degendum necessarius est victus, Debeo aureum coronatum, Polliceor tibi equum, Desidero cibum, accipitur Confusè tantum. Nam sub eiusmodi Nominibus non licet Descendere Disiunctiue, sed solum Disiunctim, vt experienti apertissimum fiet. Sunt tamen nonnulli adeo superstitiosi hac in re, vt dicant longe aliter rem habere, cum verba quæ diximus, sequuntur nomina, hoc modo. Nauis requiritur ad nauigandum, Victus necessarius est ad degendum, &c. Afferunt enim Descendendum esse sub huiusmodi nominibus, Disiunctiue, atque idcirco propositiones esse falsas. Verum hac in re, quæ tota pendet ex loquendi vsu, potius ego vulgi sententiam sequar: nec magnopere curabo: sequantur ne verba, an præcedant, vbi vtrumque in eodem sensu videro vsurpatum: denique potius ex vsu colligam Documenta, quam positis vt libet Regulis, quod sæpe fieri video, peruertam vsu.

De Suppositione Distributina. CAP. XXXII.

PROPOSITIO Distributina est, quæ explicatur Descensu Copulatiuo. Hoc genere Suppositionis accipitur Subiectum huius Enuntiationis, omnis homo est animal, & prædicatum huius Quidam homo non est iustus, & vterque terminus huius, nullus homo est sensus expers: Suppositio enim subiecti primæ, sic exponenda est: Hic homo est animal, & ille est animal &c. eodem modo. Prædicati autem secundæ, hoc pacto, Quidam homo non est hic iustus: nec est ille iustus, nec est vllus alius iustus: Terminorum denique tertiæ, Descendendo simul sub vtroque, hoc modo. Hic homo non est hoc sensus expers, nec est illud sensus expers, nec est vllum aliud, & cæteri homines eodem modo. Vt autem hæc forma suppositionis, quæ omnium est præstantissima, cognoscatur, plura quàm in cæteris traduntur Documenta. Primum, Omne Nomen commune, quod immediatè attingit virtus Signi vniuersalis affirmatiui, accipit distributiue, vt subiectum illius propositionis Omnis homo est animal & huius, vterque oculus est in capite, Remouenda tamen sunt quæ impediunt. Nam si dicas, non omnis homo est animal, impediatur Distributio Subiecti, à particula non præfixa, vt mox patebit.

SECVDVM, Omne nomen commune, quod sine immediatè attingit virtus alicuius Signi negatiui, aut negationis Negantis, accipitur distributiue si modo sine eiusmodi Signo, aut Negatione non accipitur distributiue: hoc modo accipiuntur ambo Termini illius. Propositionis nullus homo est sensus expers, & Prædicatum huius, Quoddam animal non est sensus expers, quia horum Suppositio, explicatur descensu copulatiuo. Dixi, negationis negantis, vt excluderè negationem, quam

vocant

vocant Infinitatem, qualis est, quæ in his nominibus continetur. Non corpus, non viuens, & in cæteris huiusmodi. Siquidem virtus negationis Infinitantis, non attingit, nisi dictionem cum qua componit vnum vocabulum: negatio verò negans, quæ videlicet non est pars alicuius nominis aut Verbi, negat quicquid post se inuenit, nisi sit pars alicuius extremi, vt supra diximus, qua ratione Malignantis naturæ, à plerisque appellatur, Vnde fit, vt cum voce dicimus, non corpus est substantia, si negatio est negans, sensus sit, neque hoc corpus est Substantia, neque hoc aliud corpus est Substantia, neque illud aliud &c. quo pacto Enuntiatio est vniuersalis negatiua, & falsa. Si vero negatio est Infinitans, sensus sit, Quod neque est hoc corpus, nec est illud corpus, &c. est substantia, quo pacto enuntiatio est Indefinita, affirmatiua, & vera. Addidi, Si modo sine eiusmodi Signo negatione, non accipitur distributiue quia negatio, sola ea nomina distribuit, quæ non inuenit distributa. Nam quæ inuenit distributa, non solum non distribuit, sed etiam reddit non distributa. Exempli causa, quia neuter Terminus huius propositionis. Homo est lapis, distributiue accipitur, idcirco si negatio initio præponatur, vterque distribuetur, interiecta verò inter subiectum & verbum, Est, solum Prædicatum distribuet. At quia in his propositionibus, omnis homo est Philosophus. Quidam homo non est animal, Nullus homo est Grammaticus, subiectum primæ, prædicatum secundæ, & vterque Terminus tertiæ, distributiue accipiuntur, ideo si negatione initio præponas, hi ipsi qui distributiue accipiebantur, admittent eiusmodi distributiua acceptionem, Reliqui autem qui non distribuebantur, Distribuentur. Siquidem hæc propositiones, non omnis homo est Philosophus non quidam est animal, nonnullus homo est Grammaticus, idem valent atque hæc. Quidam homo non est Philosophus. Omnis homo est animal. Quidam homo est Grammaticus, vt ex Libro 3. apertum est, in quibus quidem Enuntiationibus id quod diximus facile perspicies. Tertium documentum omnis Casus Obliquus ad quem terminatur virtus alicuius dictionis superlatiue, aut Comparatiue aut importantis diuersitatem accipitur. distributiue, vt in his Enuntiationibus, Leo est fortissimus bestiarum, Vrsus est robustior Lupo: Miluus differt ab accipitre. Nam sensus primæ est Leo est fortissimus omnium bestiarum: secundæ verò vrsus fortior omni, Lupo tertiæ, Miluus differt ab omni accipitre. Si tamen dictio Comparatiua, aut quæ diuersitatem importat terminetur ad Obliquum eius nominis à quo incipit comparatio, aut diuersitas, vt si dicas homo est fortior homine: homo est alius ab homine, non omnino distribuetur Obliquus, nec enim sensus harum Enuntiationum est, quod aliquis homo sit fortior omni homine, aut alius ab omni homine, sed fortior aliquo homine, & ab aliquo homine diuersus.

QUARTVM, omnis casus obliquus, supra quem cadit dictio Exceptiua, accipitur distributiue, vt si dicas, Omne animal præter belluam, est rationis particeps, sensus erit, excepta omni bellua.

QUINTVM, Omnis dictio Exclusiua præposita subiecto, distribuit prædicatum, vt si dicas, solum animal est fletus capax: tantum

homo

Negatio negans.

Quæ nomina distribuat negatio.

Cap. 7.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Secundum documentum.

Recentiores nonnulli quid dicant.

Animaduersiono.

Primum documentum.

Secundum.

homo loquitur, hæ siquidem propositiones, conuertuntur in vniuersales Affirmatiuas, in has scilicet, Omne fletus capax, est animal: Omne quod loquitur, est homo; nullus autem terminus distribuitur in consequente formalis Consequentia, qui non fuerit distributus in antecedente.

De Suppositione Copulata.

CAP. XXXIII.

SUPPOSITIO Copulata est, quæ explicatur descensu Copulato. Quo suppositionis genere accipitur subiectum huius propositionis. Omnia Elementa sunt quattuor, & huius: Omnes cæli sunt decem, & similia: quoniam eorum suppositio, non explicatur nisi descensu copulato, vt ex dictis patet: Perfacile cognoscitur, quo fit, vt non sit opus documentis. Animaduerte tamen, in solo plurali numero posse nomen accipi Copulatum, vt inductione patet, cum tamen & in numero Plurali & Singulari possit accipi confusè tantum, aut distributiue, vt in his Propositionibus, omnes magistratus sunt Publici, omnis Magistratus est Publicus: Quidam Magistratus sunt annui: Quidam Magistratus est annuus.

Aduerte.

1. Elench.

De Suppositione Distributiva, pro singulis generum, & pro generibus singulorum.

CAP. XXXIII.

SUPPOSITIO distributiva pro singulis generum est quæ explicatur descensu copulatio, enumerante omnia ea indiuidua, pro quibus nomen accipitur. Quod Suppositionis genus, conuenit subiecto huius Propositionis, omne animal moritur. Sic enim descendendum est sub eo, hoc indiuiduum animalis moritur, & illud moritur, & sic cæteris. Distributiva pro generibus singulorum est, quæ explicatur descensu copulatio, enumerante omnes species, pro quibus nomen accipitur. Quo pacto distribuitur nomen animal, in hac Propositione, omne animal, quod à Physico definitur, est species. Sic enim exponenda est eius distributio, Hoc animal commune, quod à Physico definitur, est species, & illud animal commune quod à Physico definitur est species, &c. enumerando sola communia, quia singularia non definiuntur. Dictione, Singulorum, significantur hoc loco indiuidua, Verbo autem generum, significantur species. Itaque Singula Generum, sunt Indiuidua specierum, Genera verò Singulorum, sunt species communes Indiuiduis. Ex his colliges, has Propositiones esse falsas, omne animal fuit in arca Noë. Qui vna præditus est virtute, omnes reliquas virtutes habet, si verba illa, animal, & virtutes, intelligantur distribui pro singulis generum: veras autem, si pro generibus singulorum.

Pro singulis generum.

Pro generibus singulorum.

Discrimen prius.

DUPLEX vero tradi potest inter hæc duo Suppositionum genera, discrimen, Alterum est, omne nomē quod potest accipi pro generibus singulorum, posse accipi alias pro singulis generum, non autem è contra. Nam omne nomē, quod significat plures species, vt vox, animal hominem, leonem, & cæteras species animalis, significat etiam indiuidua omnia quæ sub talibus speciebus continentur. Non omne autem,

autem, quod significat plura indiuidua, plures etiam species significat, vt planum est in voce, Homo.

ALTERVM Discrimen quod ex ipsis definitionibus colligitur, est, sub nomē, quod accipitur Distributiue pro singulis generum, descendendum esse enumerando Indiuidua: Sub nomen autē, quod distribuitur pro generibus. Singulorum, descendendum esse enumerando species. Quamquam ij, qui vocantur Nominales, quia nullam naturā Communē agnoscunt, iubent descendere sub nomē pro generibus. Singulorum acceptū. Descensu quodam enumerante singula indiuidua, sub singulis speciebus. Exempli causa, sub huius propositionis subiectum, omne animal fuit in arca Noë, sic dicunt esse descendendum. Hoc animal huius speciei fuit in arca Noë, & hoc illius, speciei fuit in arca Noë, & sic singula ex singulis reliquarum. Verum hoc non est propriè exponere distributionem, pro generibus singulorum, id est, pro speciebus, sed pro quibusdam indiuiduis. Præterquam quod nonnumquam, falsus erit descensus, vt si hoc modo descendas sub nomen Animal, positum in illa propositione, omne animal quod definitur à Physico, est species.

Posterius discrimen.

Aliter Nominales.

Impugnatio.

De Suppositione Distributiva simpliciter & cum Exceptione.

CAPVT XXXV.

SUPPOSITIO distributiva simpliciter, est in qua nulla Exceptio intelligitur: qualis est Suppositio nominis, Homo, in tria illa propositione, Omnis homo est animal, & in hac Statutum est omnibus hominibus semel mori. Distributiva cum exceptione quam nonnulli accommodam vocant, ea est, in qua exceptio aliqua intelligitur. Qualis est acceptio Subiecti illius propositionis, Omne animal fuit in arca Noë. Facile enim intelligimus Exceptionem aquarilium quæ quidem in aquis degebant, & aliorum quorundam terrestrium quæ aliter, quam ex animalibus suæ speciei, gigni poterant. Eadem suppositio cernitur in illis Poëtæ verbis: Et quod tegit omnia cælum: quæ etiam in diuinis litteris est frequentissima, vt apud Ioannem cum ait: ^b Omnia per ipsum facta sunt: & apud Paulum, cuius hæc sunt verba: ^c Nouissimè autem inimica destruetur mors. Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Et mox subiicit Exceptionem, quæ intelligenda est. Cum autem, inquit, dicat, omnia subiecta sunt ei, sine dubio præter eum, qui subiecit ei omnia. Ac de Suppositione Nominum hæc satis sunt: sequitur vt de ipsorum statu, ampliatione, distractione, & restrictione deinceps dicamus.

Distributiva simpliciter.

a Hab. 9. 27. Distributiva cum exceptione.

Ouid. 1. Metamorph.

b Ioan. 1. 3. c 1. Cor. 15. 26. 27.

De Statu, Ampliatione, Distractione & Restrictione Nominum.

CAPVT XXXVI.

HÆC quatuor Accidentia Nominum (seu potius Suppositionum) conueniunt nominibus in Enuntiatione Categorica, respectu eius temporis, quod per verbum principale adsignificatur. Nam cum nomen, Categoremave accipitur adæquatè pro iis rebus quæ existunt in tempore adsignificato per Verbum principale, tunc habet statum suæ suppositionis. Cum pluribus, tunc ampliatur

Vbi conueniunt Nominibus hæc affectiones Status.

Ampliatio.

Cum autem pro iis tantum, quæ sunt in alio quodam tempore diuerso à tempore verbi tunc distrahitur. Cum verò eius status, ampliatio, aut *Distrahitio*, additione alicuius vocis, ad pauciora contrahitur, tunc denique restringitur. Exempli causa, in illo Sophismate, quod ab Aristotele proponitur, Qui surgebat, stat, sedens, surgebat: Ergo sedens stat: prædicatum maioris propositionis, habet statum suæ suppositionis, quoniam accipitur pro solis Statibus in tempore præsentis, quod ad significatur per Verbum principale, quod est ipsummet Prædicatum. Eodemque modo Prædicatum Minoris, & ambo Termini Conclusionis habent Statum suæ Suppositionis, quia prædicatum Minoris accipitur adæquatè, pro iis, qui surgebant iuxta differentiam sui temporis: Prædicatum Conclusionis, pro iis qui stant in suo tempore, id est, præsentis: Et subiectum Conclusionis, pro iis omnibus, ac solis, qui nunc sedent, iuxta differentiam temporis verbi, Stat: Id quod in causa est, vt Conclusio vera esse non possit. At verò subiectum minoris propositionis, planè ampliatur, seu quod idem est, Amplè accipitur, cum sumatur pro iis, qui nunc sedent, aut ante sedebant, vt ait Aristoteles. Ex quo fit, vt Enuntiatio vera esse valeat. Denique subiectum maioris distractum est respectu temporis Verbi principalis, quia tempus Verbi principalis est præsens, ipsum autem Verbum quod subiicitur, accipitur pro rebus præteritis dumtaxat, id est, pro iis tantum, qui ante surgebant. Quod si hoc modo dicas: Qui heri surgebat, stat hodie, sedens nudius tertius, surgebat heri, &c. Restringes statum Verbi, Stat, in maiore. & Verbi, Surgebat, in minore, atque Ampliationem Participij, Sedens, in eadem minore, & Distraktionem Verbi, Surgebat, in maiore: vt faris apertum est. Eodem modo restringes Statum terminorum Conclusionis, si dicas, Sedens in cathedra, stat in via. Nomine, Verbi principalis, intellige hoc loco, Verbum, quod includit Copulam principalem Propositionis, aut Copulam ipsam, cum ipsa explicite ponitur. Exempli causa, in illa sumptione. Qui surgebat, stat, verbum Stat, est principale. Quia includit Copulam principalem, vt patebit: si hoc modo resolvas Enuntiationem. Qui erat surgens, est stans, Nam illud, Est, potior est Copula, quam illud erat, cum necat Prædicatum Enuntiationis cum Subiecto. Atque hæc etiam ipsa Copula, Est, in proxima Enuntiatione, in qua explicite ponitur, est Verbum principale: Perspicuum est igitur, quid sit status Nominum, Categorematumve, quid Ampliatio, Distractio, & Restrictio. Scio Distraktionem, vel quo malueris verbo, tertiam illam affectionem appellare, à Dialecticis tractari non solere, verum cum ea, à cæteris tribus, planè distinguatur non mihi visa est prætermittenda.

Quotuplex sit status, Ampliatio, Distractio, & Restrictio.

CAPVT XXXVII.

STATUS Nominum triplex est. Præsentis nimirum temporis, Præteriti, & Futuri, iuxta tres differentias temporum, quæ Principali Enuntiationis verbo ad significari possunt.

PRIMVS cernitur in terminis huius propositionis, sedens, differit.

Secundus

Secundus in terminis huius, Qui sedebat, differebat. Tertius in huius, Qui sedebat, differet.

AMPLIATIO videtur quadruplex. Vna ad præsentia & Præterita, quo pacto accipiebatur subiectum illius Propositionis, sedens surgebat: Altera ad præsentia & Futura, qualis cernitur in subiecto huius, Viuens, morietur. Est enim sensus, qui viuit, aut viuet, morietur: Tertia ad Præterita, Præsentia, & Futura. Qualem experieris in subiectis harum enuntiationum; Natus, morietur: Moriturus, natus est: sensus enim prioris est: quia natus est, aut nascitur nunc, aut nascetur adhuc, morietur. Nam ratione cuiuslibet horum, potest enuntiatione esse vera, Sensus autem posterioris hic est: Qui moriturus adhuc est, aut moritur nunc, aut mortuus iam est, natus est. Quarta ad Præterita, Præsentia, Futura, & ad ea quæ nil repugnant esse, et si numquã fuerint, nec sint, nec futura sint, quæ quidem possibile vocatur: Quo pacto accipiuntur Termini huius Propositionis: Omnis homo est animal. Habet enim hunc sensum. Omnis homo qui est, aut fuit, aut futurus est, aut aliàs esse potest, est animal, quod fuit, aut est, aut erit, aut certè esse potest. Addunt alij Quintam ad Præterita, Præsentia, Futura, Possibilia, & Imaginabilia, hoc est, quæ solum in mente esse possunt. Quo pacto dicunt accipi hoc Nomen, Bellua, in hac ipsorum Propositione, Homo imaginariò est Bellua. Sed hoc mihi non videtur necessarium. Nã dictio Bellua, in proposita Enuntiatione non accipitur pro Bellua fictitia, sed pro vera Bellua, quam tamen ita affirmamus de homine, vt non dicamus hominem esse veram Belluam quod falsum esset, sed fingi verã Belluam, seu esse fictè veram Belluam. Itaque nomina rerum, quæ ab operatione intellectus haud pendent, non videntur ampliari ad res fictitias: quas reuera non significant, sed summum ad possibile.

En fine cap.

DE nominibus autem rerum fictarum, cæterarumque quæ ab operatione intellectus pendent, paulò post dicemus. Hoc vnũ in omnibus ampliacionibus obseruandum est, nomen, quod amplè accipitur, semper accipi disunctim respectu harum differentiarum, esse, fuisse, fore, & posse esse, siue ampliatio se extendat ad omnes, siue ad tres, siue ad duas: id quod ex supra positis exemplis licet intelligere. Ratio verò huius rei est, quia cum dico, exempli causa, omnis homo est animal (cuius Enuntiationis subiectum amplissimè accipitur) non hoc tantum significo Copulatum, quod omnis homo qui fuit, & est, & erit, & esse potest sit animal: (sic enim qui modo non esset, aut non fuisset, aut non esset adhuc futurus: non esset animal) sed quod omnis qui est, aut fuit, aut futurus est, aut certè aliàs esse potest sit animal: qui sensus omnes omnino homines significat esse animalia. Id quod facile perspicies in reliquis.

SED quamquam omne nomen quod ampliatur, accipiat disunctim respectu illarum differentiarum esse, fuisse, fore, & posse esse, siue omnium, siue quarundam: vt dictum est, respectu tamen ipsarum rerum multò etiam aliter accipi potest. Verbi causa, in his propositionibus omne ridens, plorauit: quoddam animal plorauit: vtrumque subiectum accipitur disunctim respectu duarum primarum differentiarum, ipsius nimirum esse, & fuisse. At respectu rerum, illud prius accipitur distributiue

Status Nominum triplex.

STATUS Nominum triplex est. Præsentis nimirum temporis, Præteriti, & Futuri, iuxta tres differentias temporum, quæ Principali Enuntiationis verbo ad significari possunt.

PRIMVS cernitur in terminis huius propositionis, sedens, differit.

Secundus

1. *Quadruplex Ampliatio.*

2.

3.

4.

Ampliatio quinta quam alij addunt.

Nomen, quod amplè accipitur semper accipi disunctim respectu esse, fuisse, fore, &c. Animaduerte.

butiuè. Hoc autem posterius disjunctiuè. Vnde fit, vt prior Propositio hoc modo sit exponenda, Hoc quod Est, aut Fuit ridens, plorauit, & hoc aliud, quod est, aut Fuit ridens, plorauit, & illud aliud similiter, & sic cætera Copulatiuè. Posterior autem, Hoc modo, hoc animal, quod Est, aut Fuit, plorauit, vel illud aliud animal, quod est, aut fuit, plorauit & ita cætera Desjunctiuè. Id quod in cæteris facillè intelliges, si tenes ea, quæ de suppositionibus dicta sunt.

Distractiones sunt sex.

- 1. D I S T R A C T I O N E S sunt sex. Prima, cum vox accipitur pro Præsentibus duntaxat, & Verbum principale est temporis præteriti.
- 2. vt si dicas, Quod docet, didicit. Secunda, cum è contrariò, Vox accipitur pro solis Præteritis, & Verbum principale est Temporis præsentis, vt si dicas, Edoctus docet. Tertia, cum Vox accipitur, pro solis Præsentibus, Verbum autem principale est temporis futuri, vt si dicas:
- 4. Qui uiuit, morietur. Quarta, cum contra Vox accipitur, pro solis Futuris, verbum autem principale, est præsentis temporis, vt si dicas Moriturus nascitur. Quinta, cum Vox accipitur pro Præteritis, Verbum autem principale est futuri Temporis, vt si dicas: Qui natus est, morietur. Sexta cum vicissim vox accipitur pro Futuris, Verbum autem principale, est Temporis præteriti, vt si dicas: Qui morietur, natus est.

I N Subiectis harum omnium Enuntiationum, cernitur Distractio quoniam accipiuntur pro rebus, quæ continentur in alio quodam Tempore diuerso à Tempore Verbi principalis, vt satis apertum est.

I N Prædicatis autem cernitur Status, quoniam accipiuntur adæquatè pro iis rebus, quæ continentur in Tempore Verbi principalis vt ex Documentis intelliges.

Restrictiones Genere tres specie tredecim.

R E S T R I C T I O, genere quidem triplex est, Status, Ampliationis, & Distractio. Specie verò tot sunt Restrictiones, quot Status, Ampliationes, & Distractio. Itaque sunt tredecim specie. Quarum omnium exempla cernes in Subiectis sequentium Enuntiationum. Sedens in cathedra, differit: Qui sedebat in cathedra, differet. Qui sedebat in cathedra, differet. Hæc sunt exempla restrictionum Status.

A M P L I A T I O N I S autem hæc sunt: Sedens in cathedra surgebat: Viuens hodie, morietur: Moriturus cras, natus est: Homo qui est, est animal.

D I S T R A C T I O N I S denique hæc sunt: Qui docet Philosophiã, didicit: Qui uiuit laurè, morietur: Moriturus cras, nascitur: Qui natus est heri morietur: Qui morietur senex, natus est. Quibus autem Vocibus adiectis, soleat fieri Restrictio, inferius vtcunq; docebimus.

Cap. 40.

Prior animaduersio.

D V O tamen sunt hoc loco animaduertenda, antequam ad documenta veniamus. Alterum est, aliter explicandum esse Statum, Ampliationem, & reliquas duas Affectiones in Nominibus. Absolutis, aliter in Connotatiuis. Prolatis namque his duabus Enuntiationibus, homo disputat: Dialecticus disputat: Sic explicabimus Statum subiecti prioris: Homo qui est, disputat: posterioris autem, hoc modo:

Qui

Qui est Dialecticus disputat.

P R O P O S I T I S item his duabus Homo disputauit, Dialecticus disputauit: sic erit explicanda ampliatio verbi, Homo: Homo qui est, aut fuit, disputauit; Verbi autem Dialecticus, hoc modo: qui est, aut fuit Dialecticus, Disputauit. Atque eodem modo in cæteris. Itaque Nomen Absolutum in explicatione faciendâ, subiiciendum est ipsi verbo, est, aut fuit, &c. Nomen autem Connotatiuum, prædicandum est interposito verbi, est, aut fuit, &c. de pronomine Relatiuo rei Connotatæ.

A L T E R V M est, hæc quatuor Accidentia, quæ hactenus nominibus rerum realium accommodauimus, Vocabulis etiam Entium Rationis & rerum fictarum, suo quodâ modo conuenire. Hoc enim tantum interest, quòd, Esse, Fuisse, Fore, & posse esse, non sunt in his accipiendâ pro esse, fuisse, & cæteris in rerum natura (quòd vocant à parte rei) sed pro Obiici intellectui, Obiectum esse, Obiiciendum fore, ac posse Obiici: Entia siquidem Rationis, & res confictæ seu commentitiæ; hoc tantum esse habent, quòd obiiciantur menti, seu (vt dici solet) quòd sint Obiectiuè in intellectu. Atque vt in vna re, vel altera, id quod diximus, intelligas, In his propositionibus, Genus prædicatur: Chimæra cogitatione concipitur: Subiecta habent Statum suæ Suppositionis pro suis significatis, quæ nunc in tempore præsentis obiiciuntur menti. In his vero genus prædicabatur, Chimæra cogitatione concipiebatur; Subiecta accipiuntur amplè, pro suis nimirum significatis, quæ nunc obiiciuntur, menti, vel ante obiiciebantur. Quamquam in hoc genere Nominum, non propriè cernuntur huiusmodi Affectiones.

Posterior animaduersio.

Qua ratione quatuor explicata Affectiones nominum conueniant nominibus entiu rationis & reru fictarum.

Nota hæc.

Documenta quedam ad Statum Nominum cognoscendum.

CAPVT XXXVIII.

Hic accipitur verbum propriè.

T igitur Statum Nominum, Categoriæ matumve facilius cognoscas, hæc accipe Documenta: primum, Omne verbum, quod nec Restrigitur, nec ampliatur, nec Distrahitur, habet statum secundum tempus principalis Copula. Vt si dicas, Homo sedet: Homo sedit: Homo sedebit; Verbum, Sedet, accipietur adæquatè pro iis qui nunc sedent. Sedit pro iis qui sederunt: Sedebit pro iis qui sedebunt. Quod si dicas, Homo sedet in cathedra, verbum Sedet non habebit statum suæ suppositionis, quippe cum Restrictionis causa nõ accipietur pro omnibus sedentibus hoc tempore: Si vero dicas, Sol splendet, in qua propositione (quia necessaria est) termini Ampliantur, vt post dicemus verbum, Splendet, nõ accipietur pro solis Solibus nunc splendentibus, atque ita non habebit statum suæ suppositionis, quod si dicas, qui dormiuit, vigilat, Verbum, Dormiuit, & si adæquatè accipietur pro iis qui dormierunt, proindeque habeat Statum in ea propositione, quæ includitur in Subiecto, tamen quia Distrahitur respectu verbi Vigilat, non habet haud dubiè Statum in ipsa principali Enuntiatione. Id autem quòd dixi de verbis, intelligendum est etiam de iis, quæ opponuntur Verbis. Exempli causa, si dicas, hic orator, dixit ornata oratione: Hic Grammaticus, profert emendatum sermonem, illud: Probabiles rationes, accipietur adæquatè pro iis rationibus, quæ

Primum documentum.

Extenditur Documentu.

Quid nomi-
ne oppositorū
intelligēdum.

hoc tempore afferuntur illud vero ornata oratione adæquatè pro præteritis: Illud denique Emendatum sermonem adæquatè pro futuris, sicque huiusmodi apposita, habent Statum suæ suppositionis Cæterum nomine appositorum, non intelligas omnia quæ adduntur Verbis, sed ea duntaxat, quæ manant ex Actione verbi, vt quæ non diximus, aut Passiōē inferunt, vt si dicas, Lignū patitur calorē, Audio concentū: Nā alioqui non est necessè, vt ea quæ apponūtur, habeant Statū, iuxta tēpus Verbi vt si dicas, Theologus aperit mysteria: Philosophus differit de tonitruo: Nec enim necesse est, vt verba hæc Myſteria, & Tonitruo, accipiātur pro iis tantū rebus, quæ nūc existūt, vt satis apertū est.

Secundum
Documentum.

SECUNDVM: *Omne Subiectum Propositionis Affirmatiuæ: ac præsentis temporis cuius prædicatum non potest Subiecto conuenire; nisi supposita existentia Subiecti, habet Statum præsentis temporis.* Vt si dicas, Omnis homo est albus. Accipitur enim Subiectum adæquatè pro omnibus ac solis hominibus qui tunc existunt quandoquidem si tantum hi essent albi, concederetur haud dubiè propositio, quod tamen non fieret si prædicatum non supponeret existentiam Subiecti. Vt in his propositionibus, Omnis homo est animal, Omnis homo est, & similibus, quod paulò post dicendum est eadem de causa. non sunt ad hoc Documentum quasi ad Normam dirigendæ Enuntiationes, illæ a *Cæci vident* *Claudi ambulant*, & aliæ huiusmodi, quæ in diuinis Scripturis reperiuntur: quia prædicata non supponunt existentiam eorum Subiectorum, quæ in ipsis expriment.

Documenta ad Ampliationem Nominum cognoscendam.

CAPVT XXXIX.

Primum Documentum.

AD cognoscendam verò Ampliationem; permulta, & perutilia tradi possunt Documenta. Primum, *Omne nomen quod reddit, Suppositum Verbo adiectiuo Præteriti temporis: accipitur Amplè pro Præteritis, & Præsentibus.* Exempla sunt, Templum ædificatum est: Muri corruerunt: Omnis senex fuit Puer: Sensus enim primæ hic est, Templum quod fuit, aut est, ædificatum est: Secundæ, Muri qui sunt, aut fuerunt; corruerunt: Tertiæ; Omnis qui est, aut fuit senex, fuit puer. Quodnam verò Nomen reddat Suppositum verbo vel prima rudimenta Grammaticæ tradunt. Dixi Verbo Adiectiuo, quia de verbo est, quod Substantiuum appellatur, alia ratio est. Si enim dicas, omnis homo fuit, Nomen Homo, non accipietur tantum pro præsentibus, vt paulò post dicemus: Idē dices de Suppositis, Subiectisve Prædicatorum habentium sensum Verbi Adiectiuo Præteriti temporis, verbi causa, quia idem est dicere, Homo fuit albus, atque si diceres, Homo aluit: & Senex fuit adolescens, atque Senex adoleuit, efficitur, vt Subiecta perinde Amplientur in prioribus, atque in posterioribus, Pari ratione, si Verbum Adiectiuum acceptum fuerit in significatione Substantiuo non erit necesse vt subiectum accipiatur pro præteritis, & præsentibus duntaxat, vt si dicas, Omnis homo extitit, Omnis homo vixit; &c. Siquidem de Suppositis horum atque de Supposito verbi substantiuo, idem est iudicium.

ADDENDVM

ADDENDVM tamen est huic documento. *Modo remoueantur ea, quæ impedire possunt, vt Status, Distractio, Restrictio: & si quæ sunt alia.* Quæ moderatio cæteris etiam documentis adhibenda erit, Secundum, *Omne nomen quod reddit Suppositum verbo Adiectiuo futuri temporis, accipitur amplè pro Futuris, & Præsentibus.* Exempla, Templum ædificabitur: Muri corruent, omnis homo morietur. Sensus enim primæ hic est, Templum, quod est, aut erit, ædificabitur, &c. His duobus Documentis expones multas Enuntiationes veras, quæ primo aspectu videntur falsæ, vt puer senuit: vir adolescet. Quod enim hæc sint veræ, tum ex his, Senex fuit puer: Adolescens erit vir, quæ in illas conuertuntur; intelliges: tū etiam, si inferas in subiectis alia Nomina hoc modo, Puer Isaac, senuit: vir pessimus Antichristus, adolescet: quæ Orationes perspicuam habet veritatem. Nil ergo ambiguitatis erit si iuxta primum Documentum, priorem Enuntiationem sic exponas, Qui est, vel fuit puer, senuit; posteriorem autem iuxta secundum, hoc modo, Qui est, vel erit, adolescet. Aliæ multæ sunt Propositiones, quarum obscura & latens veritas, his documentis aperitur.

TERTIVM: *Omne nomen rei quæ dicitur Incipere esse, Amplè accipitur pro Præsentibus & Futuris.* Nomen autem rei quæ dicitur Desinere esse, accipitur Amplè pro Præsentibus & Præteritis. Exempla sunt, Anima huius pueri, nunc incipit esse, Motus huius lapidis, nunc incipit: hic homo, nūc desinit esse, Motus huius lapidis, nūc desinit. Prima Enuntiatione sic intelligitur. Anima huius pueri, quæ nunc primum est, aut proximè post hac erit, incipit nunc esse. Secunda sic, Motus huius lapidis, qui motus nūc primum est, aut proximè posthac erit, nunc incipit. Tertia sic, Hic homo, qui nunc tandem est, vel proximè antehac fuit, nunc esse desinit. Quarta sic, motus huius lapidis, qui motus nunc tandem est, aut proximè antehac fuit, nunc desinit.

QUARTVM, *Cum Oratio asserit aliquid esse, aut fuisse prius tempore, quàm aliud: tum nomen rei posterioris.* Amplè accipitur pro iis omnibus, quæ sunt, aut fuerunt in Differentia temporis ad significata per verbum, & in sequente, aut sequentibus: cum autem asserit aliquid esse, aut Fore posterius tempore, quàm aliud; tum nomen rei prioris accipitur Amplè, pro iis omnibus, quæ sunt, aut erunt in Differentia temporis ad significata per verbum, & in præcedente, aut præcedentibus. Exempli causa, si dicas, Lutherani sunt priores Antichristianis, intelligendi sunt hoc nomine ij, qui sunt, aut erunt Antichristi sequaces. Si verò dicas, Pelagiani fuerunt priores Lutheranis, intelligendi sunt hac voce, qui fuerunt, aut Futuri sunt Lutherani. Quod si dicas, Lutherani, sunt posteriores Pelagianis, accipienda est hæc dictio pro iis, qui sunt, aut fuerunt Pelagiani, Si autem dicas, Antichristiani erunt posteriores Lutheranis, accipiendum est hoc vocabulum, pro iis qui erunt; aut sunt, aut fuerunt Lutherani.

QUINTVM *Vocabula Propositionum: necessariorum nisi quid obstat Amplissimè accipiuntur.* hoc est pro omnibus rebus etiam possibilibus, quas significant, vt si dicas, Homo est animal: Homo non est lapis. Idem dici solet de terminis Impossibilium, vt harum: Homo est lapis,

Homo

Moderatio.

Secundum.

Utilitas quædam horum Documentorū.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Homo non est animal. Quod si dicas, Homo qui est, est animal, nomen: Homo: non accipitur, nisi pro hominibus qui modò extant. Impedit enim Restrictio, Ampliationem. Si enim dicas, Homo est animal rationale, dictio, Animal, non extendetur ad bruta etiam animantia, vt in illa, Homo est animal, extendebatur. Disiunctim tamen, quia Restrigitur à voce, Rationale.

Sextum. **S E X T V M.** Cum verbum substantiuum, aut aliud, quod idem valeat absolute predicatur de subiecto, tum subiectum ampliatur, etiam ad possibilia. Hac de causa negantur hæ Propositiones, omnis homo est: omnis homo fuit: omnis homo erit. Potest etiam hæ Propositio negari, omnis homo fuit, aut est, aut erit, cù multi homines esse possint, qui nec fuerunt, nec sunt, nec futuri vquam sunt.

Septimum. **S E P T I M V M.** Subiecta propositionum Negantium, ampliatur ad possibilia etiam. Vt si dicas, quidam homo non sedet. Quod enim subiectum huius Enuntiationis, accipiatur pro Præteritis etiam, & Futuris, ac possibilibus, ita confirmo. Accipio nomen, Neronis, qui fuit, nec iam est. itemque Antichristi, qui futurus adhuc est, item cuiusdam hominis possibilis, qui nec fuerit, nec sit, nec futurus sit, quique appelletur, si placet, Ioannes: nonne de quolibet horum falso affirmabis quod sedeat? Planè falso: igitur verè dices, quod nõ sedeat. Cum igitur ex quolibet singulari enuntiatione, rectè colligatur Particularis, efficitur vt illa sit vera. Quidam homo non sedet, etiam si nullus sit homo eorum qui modo extant, qui non sedeat. Accipitur ergo subiectum eius, non modo pro iis hominibus qui modo extant, sed etiam pro omnibus qui extiterunt, extabunt, & existere possunt, etiam si numquam futuri sint.

Obiectio. Quod si quis obiiciat, fore hoc pacto duas Contradictentes simul veras, hanc scilicet, omnis homo sedet, (posito nimirum, quod omnes qui nunc extant, sedeant) & illam. Quidam homo non sedet, vt probatum est. Occures, has quidem facta hypothesi, quam diximus esse simul veras, non tamen esse Contradictentes. Nam subiectum negatiuæ latius extenditur quàm subiectum affirmatiuæ. Vt ergo sint contradictentes, necessariò subiectum negatiuæ contrahendum est ad homines qui nunc extant pro quibus adæquatè accipitur subiectum affirmatiuæ, vt patet ex posteriori Documento status.

Solutio.

Nonnulla de Distractioe ac Restrictione. CAP. XL.

In quibus vocibus reperitur distractio. **D I S T R A C T I O** ex vi quidem verborum, numquam reperitur, nisi in Verbo minus principali, aut in participiis & horum appositis, vt in exèplis supra positis perspicies: At in sacris literis nonnumquam cernitur in subiectis connotatiuis, vt cùm Dominus ait: *Cæci vident, claudi ambulant*, &c. Nam sensus est: *Qui erant cæci vident: Qui erant claudi, ambulant, &c.* Nec enim subiecta harum Enuntiationum ampliatur ad præterita & Præsentia, quod aliquis forte suspicabitur quia prædicatum repugnat præsentibus, nec vlla hic est vox, aut materia quæ sit: vt ita dicam ampliatiua.

Quæ multis modis fiat restrictio.

R E S T R I C T I O aliquando fit Additione Adiectiui, vt si dicas: Aristot. fuit Philosophus. eximius. Aliquando Appositione Nominis vt si

vt si dicas Apostolus Petrus fuit primus Christi vicarius, Aliquando Adiectione Casus Obliqui, vt si dicas, facies hominis spectat cœtum. Aliquando adiuncto verbo: vt si dicas: Plato disputauit acutissimè. Aliquando interposita Oratione, vt si dicas: omnes res naturales quæ gi-gnuntur intereunt. His ferè modis fit Restrictio, siue Status, siue Ampliationis, siue Distractio. Oratio verò Interiecta, quæ constat ex pronomine Relatiuo & Verbo Est, vocatur à recentioribus peculiari vocabulo, Copula Ampliationis: vt si dicas, Omnis homo, qui est, morietur, Duo tamen sunt hoc loco notanda. Alterum est, Dictionem, aut Orationem, quæ in vno extremo ponitur, non restringere alterum extremum sed eam dumtaxat vocem quæ in eodem extremo est, verbi causa hæc vox rationale, in hac enuntiatione, homo est animal rationale, non restringit vocem Homo, quæ subiicitur: sed vocem, Animal, quæ in eodem Prædicato cum ipsa simul continetur, & ita cæteræ.

Copula Ampliationis. Prior Animaduersio.

A L T E R V M est, nullam fieri restrictionem cùm additur vox qua efficitur: vt nomen quod propriè accipiebatur, accipiatur improprie. Exempli causa nomini, Homo, in hac Enuntiatione, Homo est in atrio, addas dictionem Depictus, dicásque Homo depictus est in atrio, aut in hac. homo iacet in via, addas dictionem Mortuus, dicásque: homo mortuus iacet in via, non restringes sanè eius nominis Suppositionem, sed mutabis in Impropria. Nam quod penitus tollitur, nec ampliatur, nec restringitur. Huiusmodi ergo dictionibus non restringitur Suppositio, sed alienatur: vt recentiores dicunt. Hæc facilia sunt nec indigent Documentis reliquum est igitur vt de Appellatione Nominum dicamus.

Posterior animaduersio.

De Appellatione. CAP. XLI.

A P P E L L A T I O N I S nomen, variè à Dialecticis vsurpatur. Qui tamen aptius, & melius appellationis voce vtuntur, intelligunt hoc vocabulo Denominationem qua vna dictio aliam Denominat, Exempli causa, si dicas, Socrates est bonus Citharædus dictio Bonus, dicitur appellare dictionem Citharædus, non autem dictionem Socrates quia non hanc, sed illam Denominat. Nec enim sensus est, quod Socrates sit bonus & Citharædus, sed quod sit pulsandi citharam, & canendi arte peritus. Huius affectionis vocum inter se rei non ignorandæ: nec contemnendæ, sæpe meminit Aristoteles, vt in libris de Interpretatione & Elenchorum, nullo tamen eam certo vocabulo vsquam nominauit, quemadmodum nec superiores Nominum affectiones, itaque res verus est, vocabulum recentius. Appellatio igitur est: *Denominatio qua vna dictio aliam Denominat.* Atque ipsum Denominare, est appellare & dictio Denominans, dicitur Appellans. Notanda sunt tamen duo discrimina inter dictionem Appellantem, & Appellatam. Alterum est, dictionem Appellantem semper esse Adiectiuam aut velut Adiectiuam, Appellatam verò esse substantiuam, aut velut substantiuam. De Adiectiua & substantiua exemplum allatum est: de iis verò, quarum altera est velut Adiectiua, altera velut substantiua, hæc cape exempla. Socrates est egregiè do-

Quid appellationis nomine intelligendum sit.

2. de Inter. 2. 2. Elench. 4.

Appellatio quid.

Primum discrimen inter vocum appellantem, & appellatam.

ctus, Socrates est mediocriter doctus: siquidē hęc Aduerbia, egregiē, & mediocriter, non sunt Adiectiua: nec nomen doctus est Adiectiuum, sed tamē illa denomināt quasi adiectiua, hoc verò quia quod denominatur est quasi substantiuū. Alterū discrimen est, dictionem appellante semper accipiendam esse secundū Formale Significatum: Dictionem vero Appellatam, interdum accipi secundū Formale, vt in exemplis adductis, interdum secundū Materiale, vt si dicas, Hic citharædus, est bonus, Neque enim sensus est quod sit bonus pulsandi & canendi artifex, sed quod sit homo bonus, seu virtute præditus, Scio, apud multos, Denominationem, qua dictio secundum materiale significatum Denominatur, non vocari Appellationem: sed non est cur adeo præse loquendum sit, vt huiusmodi Denominatio, non sit Appellatio nominanda. Alia ratio est in dictione denominante. Nam si ea sumatur secundum Materiale significatum, fiet sanè, loco denominationis, quædam eiusdem rei puerilis, ac nugatoria reperitio, vt si cum dicimus, Socrates est homo probus, sensus sit, Socrates est homo. Ex his ergo duplex Appellatio colligi potest: Altera, qua vocabulum Denominatur secundum Formale ipsius significatum: Altera, qua secundum materiale. Diuidi etiam solet Appellatio in Realem, & Rationis: Appellatio Realis est, cum dictio quæ appellat, significat Ens reale, vt in exemplis supra positis; Appellatio verò Rationis, cum dictio Appellans, significat Ens rationis, vt si dicas, Homo est species. Nec mireris, quod in exemplum Dictionis, Adiectiua, aut veluti adiectiua afferam nomen Species, quod est, substantiuum. Omnis enim dictio Connotatiua, cuiusmodi est nomen, species potest dici, comparatione Nominis Connotati, seu potius rei Connotatæ, quasi Adiectiua.

Documenta ad cognoscendam Nominum Appellationem.

CAPVT XLII.

ANDEM ad cognoscendam Nominum appellationem tria hęc accipe documenta. Primum, *Nomen Adiectiuum, aut quasi Adiectiuum, quod predicatur de aliquo subiecto habente materiale significatum. Appellat materiale significatum subiecti nisi significet Accidēs rationis.* Vt si dicas, Hic citharædus est bonus, Homo sedet: Christus fuit semper. Nam Prædicatum primæ Propositionis Appellat hominem, qui est citharædus, non, Est. Prædicatum vero secundæ, Appellat, aliquem hominem communem: singuli autem homines, etsi propriè non dicuntur materialia significata vocis, Homo, tamen quia sunt significata mediata, possunt modo aliquo Materialia significata nuncupari. Prædicatum quoque tertiæ appellat Verbum Diuinum, quod est quodammodo materiale significatum nominis Christus non autem, Deum Incarnatum, quod est formale significatum eius. Hinc fit, vt negemus hanc propositionem, Christus est factus quia significat, ex vi Appellationis participij, Factus, Verbum Diuinum, esse factum. Dixi, Nisi significet Accidēs rationis, quia eiusmodi Prædicata, appellant formalia, ac immediata significata subiectorum modò

modò nihil obstat. Vt si dicas, Homo est species, Homo prædicatur de pluribus. His enim Prædicatis Appellatur, seu Denominatur homo Communis, & Abstractus, non autem aliquis ex singulis. Hinc fit, vt negemus has Propositiones, Animal est species Infima, homo est Individuum quid: Quia prior, significat Animal commune homini, & bestia, esse speciem Infimam; Posterior autem hominem commune omnibus Indiuiduis hominibus, esse quid Individuum. Addidi, Modo nihil obstat, quia multis modis potest huiusmodi Appellatio impediri. Verbi gratia, si dicas. Hic homo est species. Omne animal est Genus, dictiones, Hic & Omne, impedimento erunt, ne nomina Homo, & Animal, Denominentur secundū formalia & Immediata ipsorū significata, sed secundum mediata, quæ quidē materialia hoc loco esse censentur.

SECUNDVM; Vox Adiectiua, aut quasi Adiectiua, qua ante substantiuam, aut quasi substantiuam in eodem Propositionis Extremo ponitur. Appellat Formale significatum eius, vt si dicas, Hic homo est bonus citharædus, Christus est factus homo. Nam sensus prioris est, Hunc hominem esse bonum secundum artem pulsandi citharam, & canendi: Posterioris autem Christum esse factum secundum humanam naturam, quam assumpsit. Non rectè igitur ita concludes, hic citharædus, est bonus, Ergo est bonus citharædus, nec contra, Est bonus citharædus Ergo est bonus. Nec ita, Christus est factus homo, Ergo est factus: Nec etiam hoc modo, non est factus, Ergo non est factus homo, Quia mutatur Appellatio. Dixi, ante suum substantiuum, quia si substantiuum ponatur ante Adiectiuum, sæpe Adiectiuum non appellabit Formale significatum substantiuui, sed materiale. Nam propositio hęc Christus est homo factus, nō alia de causa ex vi verborum negatur, quàm quia, verbum, Factus, videtur appellare materiale significatum Vocis Homo, quod est Verbum Diuinum, idque propterea quod Verbum, Factus, ponitur post verbum, Homo.

QUOD si quis opponat verba illa ex Symbolo Nicæno, Et Homo factus est, in quibus, Verbum, Factus, ponitur post Verbum, Homo.

OCVRES, verba illa non esse redacta in formam propositionis, sicque esse redigenda. Et filius, videlicet Dei, est factus homo.

QUANQVAM & illud dici potest, hanc Regulam, quod attinet ad ordinem dictionum, non semper obseruari, sed maxima ex parte.

TERIVM, Voces significantes Actum animæ tum cognoscendi, tum, appetendi appellant Formale significatum earum, in quas feruntur, vt si dicas Cognosco venientem: Concupisco dulce. Est enim sensus, Cognosco venientem vt venientem, quamquam eum qui venit, non cognoscam, Concupisco dulce, qua ratione dulce est, quamquam substantia rei dulcis me non moueat.

HIC etiam addunt recentiores, Modo vox quæ eiusmodi Actum animæ significat, antecedit eam in quam fertur, vt in adductis exemplis. Nam si dicas, venientem cognosco: Dulce concupisco, verba hęc Appellabunt materialia significata dictionum præcedentium, sensusque erit. Hominem qui venit, cognosco, etiam si ipsum venire minimè percipiam. Rem quæ est dulcis, expeto, quamquam eam

Secundum.

Obiectio.

Solutio.

Altera solutio.

Tertium.

Recentiores.

Duplex appellatio.

Secundum discrimen.

Altera aliis.

Cur dictio appellans sæpe accipiatur secundum Formale significatum.

Altera diuisio Appellationis.

Primum Documentum.

D. Thom. 3. p. quest. 16.

Nota hoc pro appellatione rationis.

Impugnatio.

eam qua ratione dulcis est minimè cupiam. Hinc dicunt vitiosam esse hanc Argumentandi formulam. Venientè cognosco, Ergo venientem: Item hanc, Concupisco dulce, Ergo dulce cognosco concupisco, & vice versa. Cæterum hæc conditio, vt mihi quidem videtur, sæpius in hac Regula, quàm in superiori prætermittitur. Quin etiam prima sæpenumero non obseruatur, Quod facile exemplis ostenderem, nisi iam in hisce rebus multus viderer.

Documenta hac inseruiit Disputationibus Theologicis.

QVIA tamen hæc Documenta maiori ex parte sunt vera atque Disputationibus, præsertim Theologicis non parum vtilia, non sunt illa quidem omnino contemnenda.

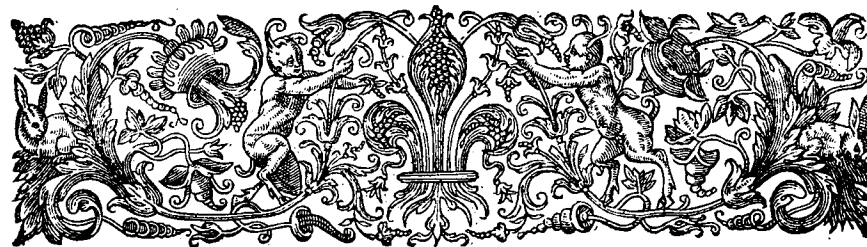
Conclusio lib.

HÆC de Suppositione, cæteris Nominum, suppositionumve Affectionibus dixisse sit satis. Quæ quam sint vtilia, enodandis Sophistarum Captionibus, iisque omnino, quæ tota hac Institutione continentur, plenius intelligendis, experietur is, qui ea didicerit, Optarem ego tamen, vt quantum Vtilitas, & Perspicuitas patere- rentur, minuerentur hæc in dies potius quam augerentur. Quare cum omnia quæ initio proposuimus, vtcunque explicata sint, nihil amplius dicendum.

**

F I N I S.

Ad maiorem Dei gloriam.

COMMENTARII

PETRI FONSECÆ SOCIETATIS IESV:

IN PRIMVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIUM.

De Aristotelis genere, institutione, & reliquo vite progressu.

CAPVT PRIMVM.

QVONIAM ex commentariis, quos in Aristotelem meditatur, hos primos in lucem emittere decreuimus; rationi consentaneum est, vt antequàm exponamus ea, quæ propriè initio huius operis præfari oportet, nonnulla de auctore ipso, eiusque libris, ingenij præstantia, & Philosophandi ratione dicamus.

AUCTOR huius operis omnium consensu fuit Aristoteles Nicomachi, ac Phæstiadis filius, genere Macedo, patria Stagiritis. Aiunt illum ab Æsculapio, quæ antiquitas ob insignè Medicinæ peritiâ in diuorum numerû retulit, originem duxisse. Natum ferunt, alij anno primo nonagesimæ nonæ Olympiadis; alij tertio eiusdem, hoc est octogesimo primo supra trecentesimum ante Virgineum partum. Discipulum Socratis tres annos integros fuisse perhibent, eoque mortuo ad Platonem decimo septimo ætatis suæ anno se contulisse, atque in eius schola viginti annos assiduum auditorẽ fuisse. Quo tempore adeò inexplabilis fuit in legendis Philosophorum libris, & in omni scriptorum genere excutiendo, vt Plato eius ædes Lectoris domum appellare consueuerit: adeò veri indagandi cupidus, vt ab illo nunc Mens, nunc Veritatis Philosophus fuerit appellatus. Ferunt enim aliquando Platonem, cum scholam esset ingressus. Aristotelémque abesse intellexisset, succlamasse, *Abest Mens;* & iterum aliàs: *Abest Veritatis Philosophus.*

Quæ agenda sunt in priorè parte proemij.

Aristotelis genus. Quo anno natus. Quâdum Socratem, & Platonem audiuit. Quam fuerit lectioni deditus.

Laertius, & Suidas in Aristotele. Ex prioribus est Laertius ibidem; & Apollodorus in chronicis. Ex posterioribus Gellius li. 17. cap. 21.

August. 8. de ciuit. Dei ca. 12. Cicer. de nat. Deorum. Laer. in Ari. Apollodorus in Chronicis. Calius ex Arist. lib. 17. sec.

Alexandro deligitur.

Platoni in-fensus.

Eius in Pla-tonē animus.

Quandiu Alexandrum erudit.

Quandiu in Lyceo docuit

Alexandri in Aristotelem pietas

Expensa Alexandri, ne quid desit Aristoteli ad philosophandum.

Apud Athenaeum 9. lib. Dipnosoph.

ITA factum est, vt & præceptoris egregia doctrina, & suo incredibili sapientiæ studio, cum discipulus adhuc esset, præclara fama excelleret, & à Philippo a Macedonum Rege vnus ex omnibus, qui tunc erant, egregiis Philosophis Alexandro filio præceptor deligeretur. Extant b literæ Philippi ad Aristotelem, in quibus habet Diis gratiam, non tam quòd Alexander natus sit, quàm quòd eo tempore eum nasci contigerit, quo ab illo institui possit. Itaque Aristoteles, dum eruditur Alexander, & Regis gratia, & magno doctrinæ incremento euectus, non obscuram in se aliorum Philosophorum inuidiam cõcitauit. Quin & Platonem ipsum, hominem alloqui modestissimum, in seniore illi factum fuisse asserunt, quòd iam tum à se multis in rebus dissentiret. Vnde illud traditur à Platone dictum, Aristoteles in nos recalcitrat, non secus atque in matrem pulli, quos peperit. Quod tamen Aristoteles se non arrogantia, aut contentionis causa, sed veritatis studio fecisse declarat primo de moribus libro. Alioqui tanta beneuolentia, & grati animi significatione Platonem profecutus est, vt ei aram construxerit, statuamque dicarit, in qua descriptum erat; Illum esse, quem probi omnes merito deberent & imitari, & commendare.

POSTquam verò Alexandrum per quinquennium literarum studiis satis institutum existimauit, Athenas petiit, in quam urbem cum venisset, & in Academia Xenocratem suum condiscipulum docentem vidisset, decreuit etiam ipse gymnasiū aperire, & publicè Philosophiam profiteri. Quod fecit in Lyceo, vbi tredecim annis docens sectam Peripateticorum instituit, quæ hoc nomine appellata est, quòd ipse deambulando disputare consueuisset. Tradebat autè simul cum Philosophia Oratoriam, vt intelligendi, dicendique simul magisteriõ non solùm doctos, sed disertos etiam & eloquentes discipulos efficeret.

MAGNA porrò fuit Alexandri in Aristotelem pietatis testificatio. Nam & Stagiram c eius patriã, quæ solo æquata fuerat, de integro condidit, & crebris vsurpabat sermonibus, Non d minus se Aristotele, quàm genitorem amare: ab hoc enim viuendi, ab illo bene viuendi rationem assecutum. Quantam verò adhibuerit diligentiam, pecuniãque erogauerit, nihil vt Aristoteli deesset, quod ad peruestigandas rerum naturas esset opportunum, Plinius his verbis declarat: Alexandro Magno Rege inflammato cupidine animalium naturas pernoscenti, delegataque commentatione Aristoteli summo in omni sciẽtia viro, aliquot millia in totius Asia, Græciaque tractu parere iussa, omnium, quos venatus, aucupia, piscariisque alebant, quibusque vinaria, armenta, aluearia, piscina auararia in cura erant; ne quid vsquam gentium ignoraretur ab eo: quos percontando quinquaginta fermè volumina illa præclara de animalibus condidit. Sunt qui dicant impendisse Alexandrum in huius operis confectionem octingenta talenta, hoc est, quadringenta, & octoginta millia nostrorum aureorum, quod Budæus in libris de asse colligit. Ita factum est, vt viuente Alexandro, facillè Aristoteles eius præsidio æmulum inuidiam superarit.

VERVM Alexandro vita defuncto, qui eum oderant, venenum aliquantulum repressum pestilentius quomgerunt. Nam in iudicium vocatus & crimine impietatis accusatus, quòd esset ἀθεῖ & ἄσεβης, hoc

antig. ca. 17. & li. 29. c. 8. a D. Hieron. ad Latar. Plutarc. in Ale. Laertius in Arist. & 4. apol. num. 21. Cic. 3. de Orat. Quintil. Instit. ora. lib. 1. cap. 1. b Apud Gellium lib 9. c. 3. & alios. Laertius in Aristotele & alij. 1. Ethicoorum ad Nicomachum cap. 6. Crinitus ex aliis, & 24. de Honesta disciplina cap. 1. Iustin. Hist. lib. 12. Cicero. 1. de nat. Deor. & in 1. Acad. 2. editionis, Laert. & August. eisdẽ locis. c Plutarc. in Alexandro. Plin. lib. 7. c. 29. Laert. in Arist. d Laert. in Arist. & lib. 4. apol. num. 41. Plinius li. 8. cap. 16.

cap. 29. Budæus de asse lib. 2.

Seneca de vita beata c. 32. Crinit. ex Origine. lib. 10. cap. 7. & Cælius ex aliis li. 2. cap. 2. & li. 17. capit. 34. Iustin. in Paganesi ad Gêtes. Nazianzenus Oratione prima cõtra Iulianũ. Cælius ex aliis li. 29. cap. 8. Gellius lib. 13. ca. 5. & alij.

Quo anno moritur.

Laert. in Aristotele. Vi 1. Ethic. c. 12. & 1. de Moribus ad Eudemum cap. 5. & 1. de Anima ca. 4. tex. 54. Vi 1. de Cælo cap. 9. text. 100. Vi in epistola ad Alexandr. de qua Gell. lib. 20. cap. 4. & Plutarc. in

hoc est, quòd Deos, eorumque cultum aspernaretur causam tum primùm pro se egit, quàm solam dixit toto vitæ tempore. Deinde, Atheniensium iudicium veritus Chalcidem, quæ in Eubœa insula est, se contulit. Vnde cum literis amicorum reuocaretur, respondit se Athenas reliquisse, ne in Philosophiam bis delinquerent Athenienses: Verebatur enim, ne si Athenas reuenteretur, extremo (quem admodum Socrates) supplicio afficeretur. Itaque Chalcide deinceps versatus, siue quòd assidua meditatione quæstionem de admiranda vi, & natura Euripi septies die ac nocte reciprocantis explicare non posset, viribus destitutus, vt scribunt Iustinus martyr, & Nazianzenus Gregorius, siue alia de causa morbo correptus ab omni sectatorum cohorte, quæ inuisendi gratia confluxerat, rogatus est, vt ipse sibi gymnasiũ, & magisterij successorem deligeret Erant autem duo ex omnibus longè nobilissimi discipuli, de quibus ambigi posset, vter esset gymnasio præficiendus, Theophrastus Lesbicus, & Menedemus Rhodius: Tum ille petitis, delibatisque duobus vini poculis, altero Lesbio, altero Rhodio, firmum & incundum esse Rhodium dixit, sed Lesbium incundius. Quod cum dixisset, nemini dubium fuit, quin lepide simul, & verecundè Theophrastum illa voce Menedemo prætulisset.

ITAQVE Aristotelis successore hunc in modum designato, cum extrema iam instare intellexisset, atque, vt nonnulli a referunt, dolore simul, ac spe in lachrymas ampliùs profusus primæ causæ misericordiam intentiùs implorasset, decessit è vita expleto b fermè tertio, & sexagesimo ætatis anno, sub id tempus, quo Demosthenes orator in Calabria Thraciæ hausto veneno vitam finiuit.

ALIA nonnulla feruntur de Aristotele, quæ cum ab æmulis quos ille & doctrinæ, & fortunæ causa plurimos habuit, partim videantur conficta, partim in deteriorem sensum accepta, non ideo fidem merentur, quòd à quibusdam scriptoribus referantur.

De libris Aristotelis.

CAP. II.

SCRIPSIT porrò Aristoteles ingentem librorum copiam, in quibus maxima rerum cognitio, & incredibilis in omni disciplinarum genere exercitatio elucet. Laertius ad quadringentos enumerat. Qui nunc extant, centum viginti summam non excedunt. Eorum alios vocat Aristoteles tam ἐξωτῶν, tum etiam ἐν κοινῷ λόγῳ, hoc est, populares, & communes, quòd dentur multitudini, & populari sensui sint accommodati: cuiusmodi sunt ij, quos scripsit de Rhetorica Poësi: de Animalium historia, in quibus ij, etiam numerandi sunt, quos appellat τὰ ἐγκύκλια φιλοσοφία, quæ quasi vulgares de philosophia quæstiones, & quæ cõtam, circumfusaque multitudine disputabantur. Alios vocat ἀπὸ κοινῶν, id est, auscultationes, quòd præceptoris opera, attentisque, & ingeniosis auditoribus indigeant, cuiusmodi sunt libri, quos vocant Physicorum, qui ab hoc subtiliori docendi genere Physicæ, siue naturalis auscultationis

Inuidia æmulo-rũ in iudicium vocatur. Chalcidem se confert.

Theophrastũ successorẽ deligit.

a Cælius ex aliis li. 16. c. 3. b Laert. in Arist. & alij plerique.

Quam multos libros Aristoteles scripserit.

Libri exotericæ 2.

Auscultato-rũ.

nomen acceperunt: tùm libri Logici, præsertim Analytici, libri de Cœlo, & Mundo, ac similes alij, in quibus præcipuè numerandi sunt ij, quos in manibus habemus, quod & recôditissimam Philosophiam contineant, & graui admodum docendi genere conscripti sint: Atque hanc esse causam, cur hoc librorum genus auscultatorium sit appellatum, ipse Aristoteles non obscure significauit, cùm Magno Alexandro per literas exoptulanti, quoddam res philosophicas, quibus ab illo institutus fuerat, auscultatoriis libris editis euulgasset, hunc in modum rescripsit: *Auscultatorias disputationes, quas editas quereris, indicans debuisse in arcanis seruari: scito neque editas esse, neque non editas, ab iis enim solis, qui nos audierunt, intelligi poterunt.* Quibus literis, etsi alij dicunt significari hos ipsos libros primæ Philosophiæ: alij eos, qui de naturali auscultatione inscripti sunt: crediderim tamen eos omnes intelligendos, qui auscultatorium, & accuratum dicendi genus continent, eos præsertim, qui ad Philosophiam naturalem, & diuinam pertinent. Itaque Aristoteles, etsi ad mitigandam Regis indignationem præter modum locutus est (non pauci enim auscultatorios libros assidua lectione, ac meditatione per sese & intellexerunt, & commentariis illustrarunt) significauit tamen difficile admodum hoc librorum genus sine præceptore posse intelligi, nec id nisi ingeniosissimis, & in toto hoc scriptorum genere euoluendo, & excutiendo exercitatissimis contingere.

Litera Alexandri ad Aristot. & Aristotelis ad Alex.

Alberti sententia de inscriptione librorum de Physica auscultatione.

Auen. & Philoponus in proœmio Physicorum.

In his sunt Ammonius in Prædica. Simplicius, & Themistius in Phys.

Sunt tamen qui aliter intelligant auscultationis nomen, cùm de inscriptione librorum Physicæ auscultationis agitur. Albertus enim asserit significationem eius tituli hanc esse: *De iis que in rebus naturalibus potius audiuntur tamquam principia, quam demonstrantur:* quasi velit Aristoteles significare eos libros esse de principiis rerum naturalium, quæ in Philosophia naturali non demonstrantur, sed supponantur. Auenrois autem nihil aliud ea inscriptione significari vult, quàm si Aristoteles diceret: *De doctrina rerum naturalium, siue de rebus naturalibus,* translatis nimirum verbis significantibus doctrinam, quæ auditu percipitur, ad res, de quibus est sermo. In qua eadem sententia videtur esse Philoponus eodem loco. Eorum tamen sententia pugnat non solum cum iis, quæ dicta sunt: sed etiam cum omnium penè Græcorum sententia. Quapropter Alberto respondendum est, doctrinam eorum librorum non versari tantum, aut etiam maximè in principiis Physicarum demonstrationum tradendis, sed esse planè demonstratiuam, vt ex plerisque locis eius operis perspicuum est: tamen si non esset hæc vsque adè absurda sententia, nisi faceret vim in verbo *Auscultationis*, quoddam principia potius audita approbètur, quàm demonstrantur. Nam & libri Elementorum Euclidis demonstratiui planè sunt, cùm tamen dicantur *Elementorum*, quoddam eorum conclusiones in reliquis libris Mathematicis, quasi principia sumantur. Auenrois autem dicendum, etsi Aristoteles nonnunquam, veluti 2. libr. huius operis cap. 3. auscultationis nomen latè accipit pro quavis doctrina: tamen in proposita librorum distinctione in auscultatorios, & exotericos, nullo pacto illud in ea significatione accipere potuisse.

Omne

Vide Gellium in loco proxime citato, & Plutarch. in Alexandr. Ex prioribus est Plutarch. in Alexandr. Ex posterioribus Simplicius, initio Phys. alij.

Hoc idè innuit Tho. initio Physic. Albertus initio Phys. tra. 1. c. 4. 4. Idè sentit Egidius Rom. in proœmio Physic.

Auenrois quid de ea re.

Refutatio.

Text. 14.

Omnes enim libri, quos ex Aristoteles habemus, planè ad doctrinam pertinent; nisi doctrinæ nomine accuratam docendi rationem intelligamus, quo pacto iam Auenrois idem, quod nos, sentiret.

Genesis Sepulveda in 3. Polit. ad c. 4. Cap. 13. Cap. 5.

NON desunt quoque ex recentioribus, qui existiment nomine ἑξωτερικῶν non significari libros populariter scriptos, sed eos omnes, qui ex alio opere citantur; quæ citandi formula apud iuris Pontificij peritos passim est in vsu. Id vero ex eo probant, quia Aristoteles primo libro Ethicorum ad Nicomachum, cùm significat libros de Anima: & primo de Moribus ad Eudemum, cùm innuit eos, in quibus nunc versamur, opera sanè reconditissimæ philosophiæ, & difficilis admodum intelligentiæ; non eos vocat auscultatorios, sed exotericos. Ita fictam esse hanc exoterici, & auscultatorij generum distinctionem, seu potius publicum errorem, si nomine exoterici generis intelligantur ij, qui sunt leuioris operæ; auscultatorij autem, qui sunt subtilis, ac limatæ. Sed quantum hi à verò absint, non modò contraria tot grauissimorum auctorum, sententia, quos ipsi in ea esse non negant, abundè ostendit; sed etiam iidem loci, quos potissimum in suæ sententiæ confirmationem afferunt. Nam cùm in loco citato primi de Moribus dictum esset: Necessariam esse ciuili artificio animæ cognitionem, non accuratam tamen, vt quæ ad altiolem difficultiorèque disciplinâ pertineat, hæc subiicit Aristoteles: λέγεται ὅτι αὐτοῖς καὶ ἐν τοῖς ἑξωτερικοῖς λόγοις ἀρκούντως ὄνεια καὶ χρεῖσιον αὐτοῖς, ὅτι τὸ μὲν ἀλογον αὐτοῖς ἐστὶν, ὃ λόγον ἔχον: Hoc est; dicuntur autem de ea in exotericis etiam disputationibus nonnulla, quatenus satis est, iisque utendum, quale est illud; Aliam eius partem esse rationis expertem; aliam, qua ratione prædita sit; & cætera: quibus verbis planè opponit Aristoteles exotericam animæ tractationem accuratioribus de eadem commentariis, Primo autem libro de Moribus ad Eudemum, cùm sermo incidisset in Ideas Platonis, hæc ab Aristotele adiecta sunt; ἐπέσκεπται ὃ πολλοῖς αὐτῆς τρέποισι, & ἐν τοῖς ἑξωτερικοῖς λόγοις, καὶ ἐν τοῖς καὶ φιλοσοφίαν. Hoc est; Actum est autem multis modis de ea opinione, & in popularibus disputationibus, & in philosophicis, id est, accuratioribus, & philosophico more traditis. Quo nihil clarius in nostram sententiam dici potuit.

Sepulveda sententia de Exotericis lib.

Lege Philonem in lib. qui inscri. Quod omnis probus sit liber. Laer. in Pytha. & in Pl. Cice. 1. de nat. Deo. Macrob. in somnium.

Omnes Veteres Philosophum ratione aliqua occultasse.

Quo pacto id fecit Aristoteles.

AVSCULTATORIOS igitur libros, cur Aristoteles eo stylo conscripserit, non difficile est intelligere. Omnes enim veteres in ea sententia fuerunt, vt nefas esse iudicarent naturæ arcana in vulgus palam proferre, qua de causâ alij fabularum integumentis, vt prisci Theologi, in quibus Orphæus, & Musæus numerantur; alij ænigmatibus, vt Pythagorici, & Platonici quidam; alij dictionis obscuritate, vt Heraclitus, qui ob eam causam σκοτεινός quasi tenebrosus appellatus est, alique eius sectatores res philosophicas occultabant. Verùm Aristoteles, etsi eorum institutum approbandum censuit; longè tamen aliam occultandæ Philosophiæ rationem excogitauit. Improbatis enim fabulatum inuolueris, ænigmatum integumentis, dictionis que obscuritate, quoddam facile in errorem inducat (erat enim ea res ab officio veri Philosophi alienissima) tanta dexteritate, verbis

Scip. c. 2. Bas. Jur. li. 1. in calumniatorem Pl. c. 2. Ammonius in Prædic. Galz. in frag. de sub. st. nat. facultatum Gell. lib. 20. cap. 4. Vtriusque generis librorum Aristotelis meminit Clemens Alexandrinus 5.

Stro. Cic. 5. alioqui propriis, communiq̄ue stylo, & vulgato Philosophiam au-
de fin. quem scultatoriis libris tradidit, vt facile affecutus sit, quod homo pruden-
etiam lege 4. tiffimus optabat, vt tarda ingenia, & profanos homines, desiderq̄ue
ad Atticum epist. 15. Gal. veritatis perscrutatores à se repellat, atque ad alia studia reiiciat, in
de subst. nat. quibus vtilius operam collocent; ingeniosos verò, & indefessos sa-
facul. Gellius pientia amatores mira quadam voluptate ad se trahat, nullaque il-
lib. 20. ca. 4. lis data erroris anfa paulatim optata veritatis cognitione imbuat:
Ammonius vt apertissimum fit non Alexandri modò: sed communis etiam vti-
in praefatione litatis causa temperasse Aristotelem in hoc librorum genere suum
in praedica- illud, vel Cicerone iudice, aureum orationis flumen, quo alibi sæpè
ment. 1. Sin. i- vsus est. Atque hoc ipsum in causa fuit, vt ille ante meridianum tem-
bidem, & i- pus, quod grauioribus studiis aptius est, auscultatoriæ doctrinæ tri-
nitio Ph. & alij plurimi. bueret, pomeridianum exotericæ, ac populari. In vtroque tamen
Eius scripto- genere tam grauius, tam doctè, tam copiosè etiam, pro rerum, &
rum præstan- instituti ratione scripsit Aristoteles, vt nemo penè cum eo videatur
tia. conferendus; multi quoque magni nominis Philosophi longè retro
relinquantur: sed & plerique insignes viri in eo propè vno legendo,
& explanando benè collocatum vitæ cursum putauerint, non im-
meritò persuasi omnem ætatem in eo inuenire quod discat, omne
ingenium, in quo se proficere posse non dubitet. Quòd si Aristoteles
pleraque tradidit, quæ explicariùs, politius, & omnino melius scribere
potuisset, condonandum id facile est. Vt enim primus erat, partim in
inueniendis, partim in disponendis; & ad sua initia redigendis rebus;
ita non satis potuit omnia eo cultu orationis scribere, quo solent ij
qui cum ea tractent, quæ planè comperta habent, ad solam scribendi
rationem attendunt.

Cur scripta
sua non poli-
uerit.

A τ sæpe Aristoteles ambiguus est, lubricus, & quem nescias, qua
parte teneas: sapius etiam vaser, & in reprehendis Veteribus cal-
umniator, vt qui non sensum, sed verba referat, atque vt sonant, re-
prehendat, quod scribendi genus iniurium est. Fateor equidem Ari-
stotelem sæpè obscurè, aut ambiguè locutum, sed iis tantum locis
id fecisse, in quibus non satis compertum habebat, quid statuendum
esset, quidve iis, quæ ipsi contrà occurrebant, respondendum vide-
retur. Quod idè videtur fecisse, vt occasionem aliis daret eiusmodi
res melius discutiendi, simulque eorum reprehensionem declinaret,
quam homo cautus, & minimè contemptor gloriæ metuebat. Nec
verò calumniæ vitio notari debet Aristoteles, quòd sæpe non ad sen-
sum aliorum, sed ad verba argumentetur, id enim facit, quia illorum
philosophandi rationem non probat, qui sibi solis loquuntur, vt ipse
scribit libro tertio huius operis, & a fabularum, ænigmatumue inte-
gumentis, aut dictionis obscuritate, & insolentia, vt paulò antè dictum
est, Philosophiæ veritatem occultant, quod tribus de causis non vide-
tur faciendum. Vna, quia Philosophiæ munus est quærere causas pa-
tentium effectorum, vt ipse docebit primo libro huius operis; b vnde
fit, vt quemadmodum effecta sunt manifesta, ita etiam causæ ma-
nifeste tradendæ sint. Altera, quia in Philosophia non alia veritas quæ-
ritur, quam quæ per se nota est, aut ex per se notis deducitur, siquidem
in his

Eustrat. 1.
Eth. ca. 6. &
D. Thom. 3.
Metaph. lect.
11. & 1. de
Celo lect. 22.
& 1. de Ani-
ma. lect. 8. &
alibi sæpè.
Cap. 7. tex.
44.

Quos lectores
suorum operu-
optavit Arist.

Cur obscurè
scripserit.

Qua de cau-
sa sæpe ambi-
guè loquatur.

Cur sæpe ad
verba, non ad
sensum argu-
mentetur.
a Ca. 5. tex.
15.

Philosophia
essentia.
In philosophia
quamam ve-
ritas quæ-
ritur.

in his posita est omnis perfecta cognitio, ad quam naturale sciendi
desiderium aspirat. Tertia, quia occultatio veritatis sub tegumentis fa-
bularum, & ænigmatu, dictionisq̄ue obscuritate nihil aliud est, quam
occafio errorum aliter, atque aliter interpretantium, quæ præberi non
debet à Philosopho, cuius finis est veri cognitio, & boni adeptio. His
de causis consuevit Aristoteles refellere multorum Philosophorum
dicta, non quod in sententias eorum inuehatur, quæ magna ex parte
fuerunt sanæ, aut saltem longè probabiliores, quam vt ipse eas inter-
pretatur: sed quia, vt ipsi displicet ea philosophandi ratio, sic operæ-
pretium ducit illam è Philosophorum scholis explodere.

Philosophia
sims.

I L L V D vnum cum in reliquis libris, tum maximè in hoc opere
fortasse vereatur aliquis, ne multa offendat corrupta, & deprauata, &
quæ videantur ab Aristotelis sententia longè aliena. Nam vt plerique
historiæ scriptores referunt, Aristoteles libros suos cum schola ipsa
Theophrasto discipulo legauit, eos Theophrastus Neleo Sceptio
Corisci filio cum iis simul, quos ipse conscripserat, Testamento re-
liquit, qui Neleus discipulus & ipse Aristotelis fuerat. Neleus totam
bibliothecam Sceptim, hoc est, in patriam suam comportatam pos-
teris reliquit, hominibus sanè imperitis, & quos nulla Philosophiæ,
aut dignitatis cura rangebat, qui Aristotelicos libros negligenter
primum seruarunt, deinde metuentes ne sibi ab Attalicis regibus,
qui ad instruendam Pergami bibliothecam studiosissimè varia vo-
lumina vndique conquirebant, eriperentur, terræ in fossos occultue-
runt. Postremò situ, & carie (quod erat necesse) multis locis labefa-
ctatos, ac corrosos Appelliconi Teio magno pretio tradiderunt,
qui vt erat pecuniæ, quam sapientiæ studiosior, corrosionibus incon-
sultè, & pro arbitrio suppletis, multis erroribus resperfit: quod qui-
dem si cæteris libris accidisse meritò creditur, verisimile est hos
ipso, quibus profundior, & minus cognita Philosophia contine-
tur, multò corruptiores è manibus Appelliconis exiisse. Verum non
est, quod de hac re magnoperè simus solliciti. Nam, vt iidem au-
ctores scribunt, libri Aristotelici, etsi ab Appellicone deprauati sunt,
semper tamen eo viuente in eius bibliotheca Athenis delituerunt;
quo mortuo, & Athenis à Lucio Sylla dictatore subactis iussu eiusdem
Syllæ Romam translati à Tyrannione Grammatico primum, ho-
mine ea ætate doctissimo, eiusque pene æquali Andronico Rhodio:
deinde ab aliis posterioribus diligentissimè correcti, & emendati,
atque adè explanati sunt. Vulgatis enim eius libris adè solertes,
& diligentes enarratores nactus est Aristoteles (quod aliorum ma-
gnorum Philosophorum contigit nemini) vt facile eis fuerit non so-
lùm corrupta, & contaminata ex aliis locis ipsius auctoris restituere
(præsertim cum sibi ipse fuerit vbique similis) sed etiam doctissi-
mis explanationibus illustrare. In quibus sanè prima gloriâ debetur
Alexandro Aphrodisiensi, qui sub tempora Alexandri Seueri Cæsa-
ris primus omnium omnia penè Aristotelis præcipua volumina ple-
nis commentariis explicauit. Ita paucis quibusdam verbis exceptis,
de quibus haud magnoperè pugnandum est, nihil penè cum in aliis,
tum in

Libri Aristo-
telis quo pa-
cto seruati
sunt.

Qua ratio
deprauati.

A quibus cor-
recti.

Alexandri
Aphrod. glo-
ria in enarrã-
do Arist.

tum in hoc etiam volumine reperias, quod ex aliis eiusdem Philosophi locis confirmari non possit.

Cur de quibusdam libris Aristotelis dubitari possit.

MVLTA porrò sunt causæ, propter quas ambigi possit de quibusdã libris, qui feruntur Aristotelis, sint ne ab Aristotele conscripti. Plures enim philosophi nomine Aristotelis vocati sunt, multi etiam eius discipuli de eisdem argumentis, de quibus præceptor, libros composuerunt, qui propter doctrinæ cognationem ab Aristotele editi videri possunt. Deinque Ptolemæus Philadelphus magna vi pecuniæ libros Aristotelis, aliorumque philosophorum conquisiuit, ad quem multi lucri causa libros ab Aristotele minimè conscriptos pro Aristotelicis afferre potuerunt. De iis tamen, quæ nunc enarranda suscepimus, tanta est cum veterum, tum recentiorum consensus, vt omnes auctores totum opus Aristoteli Stagiritæ ascribant. Id, quod etiam apertè testantur stylus planè Aristotelicus, plena rerum breuitas, & sententiarum cum profunditas, tum etiam cum reliqua Philosophi doctrina conuenientia, atque consensus. Sed iam de Aristotelis ingenio dicendum.

De ingenio Aristotelis. CAPVT III.

Plin. lib. 7. c. 29. lib. 17. c. 5. libr. 25. cap. 2. Idè Laer. lib. 4. apoph. uu. 53.

VNT qui Homerum ingeniorum fontem, & doctrinarum parentem appellant, in eaque sententia videantur esse vt putèt illum mortalium omnium ingeniosissimum fuisse, eamque ob causam meritò Magnum Alexandrum, cum vnguentorum scrinium, quod erat auro, gemmisque pretiosum, inter spolia Darij Persarum regis inuenisset, variòsque eius vsus amici demonstrarent, librorum potiùs Homeri custodiæ deputasse; nempè vt pretiosissimum humani animi opus, quàm maximè diuiti opere seruaretur. Fauet ei sententiæ, quòd Homerus, etsi obscuritate generis, ac nominis dum viueret, ignotus fuit; adeò tamen ingeniosum opus reliquissè iudicatus est, vt post eius obitum septem clarissimæ vrbes magna contentione de eo sibi vendicando ciue certarent. Verùm ea ingenij laus non vt in hominem Philosophum conuenit, sed vt in Poëtam omnium (saltem quos Græcia vidit) ingeniosissimum. Qua de causâ Aristoteles nunc illum oculatissimum, nunc præcipua laude dignum, nunc etiam præ cæteris diuinum appellat. Quamquam enim plurima Philosophiæ semina per totum suum opus sparfit, eo tamen nomine præcipuè celebratur, quòd in omnibus Poëticiæ artis partibus excelluerit. Quocirca Plato, cum sæpe alibi Homerum miris laudibus extulisset, in decimo tandem librò de Republica planè asserit, atque adeò latè confirmat, illum nec diuina nec humana, docuisse, sed esse modò Poëtarum omnium qui Tragœdiam scripserunt, caput & principium. Atque id sensissè eos, qui Homerum videntur omnibus præferre, ex eo constat, quod aliàs Aristotelem summum in omni scientia virum; aliàs virum immensæ subtilitatis appellent.

Plutarch. in Hom. Cic. pro Archia. Gell. libr. 3. cap. 11. In Poëtica. cap. 6. & 21.

Vt in Theæto, & in Ione.

Plinius lib. 8. cap. 16. & lib. 18. cap. 34.

Laer. in Ar. Plutarch. in Plat. Ammo. in Prædicam.

Homeri ingenium.

Eius prima laus in poësi.

Iudicium Platonis de Homero.

Hippocrati ingenium.

ALII forsitan dixerint primas ingenij partes tribuendàs esse Hippocrati-Coo, idque tamquam Philosopho, quòd eius dogmata adeò firma,

firma, & certa sint, vt cum singula penè verba Philosophicum aliquod mysterium contineant, à nemine tamè totis iam bis mille annis vel minima ex parte conuelli, aut erroris argui potuerit. Sed Hippocrates, etsi egregiè philosophatus est, atque in iis rebus, de quibus deseruit, nullus Philosophorum aut verius, aut breuiùs, aut grauiùs scripsit, ea tamen sola tractauit, quæ ad Medicinam pertinent. Cum verò omnia Veterum de ea re scripta, & vulgatas multorum sententias mirabili iudicio, delectuque collegerit, & plurima, vtilissimæque humano generi per se ipse inuenit, atque obseruauerit, denique Medicinam ab aliis minus perfecte traditam, à se autem optimè constitutam & digestam, ad Aristotelem transmiserit, non dubium est, quin ea in re Aristoteli sit anteposendus. At nos quærimus ingenium omnium Philosophorum in tota Philosophia præstantissimum, quale Aristotelicum fuisse contendimus.

De eius scriptis insignis laus.

Laer. in Socrate. & Pla.

ATQVI Socrates, qui Platonis, Aristotelis, multorumque aliorum insignium Philosophorum præceptor extitit, & in Philosophia penè parens, iure sibi primas ingenij partes videtur vendicare. Naque, Multiplex illius ratio disputandi, vt Ciceronis verbis utar, rerum item varietas, & ingenij magnitudo Platonis memoria, & literis consecrata plura genera effecit dissentientium Philosophorum, A Socrate enim, quòd ex illius, variis & in omnem partem diffusis disputationibus aliud apprehenderat, profeminatè sunt, quasi familia dissentientes inter se, & multum disunctæ, & dispares, cum tamen omnes se Philosophi Socraticos & dici vellent, & esse arbitrarentur. Hinc Plato quicquid scit: Socrati videtur attribuire, nec fere vsquam sententiam suam, nisi Socratis ore profert: tamen si Socraticæ modestiæ causâ, & miræ obseruantia, qua Socrates fuit in verum, rarò admodum illum aliquid asserentem inducit. Hinc Aristoteles affirmat, vsque ad Socratem rudem fuisse Philosophiam, eumque primùm vniuersalia inuenisse, res definire cœpisse, & Moralem Philosophiam tradidisse. Quòd si Delphicis oraculis, quæ erant totius Græciæ celeberrima, fides aliqua habenda est (sæpè enim cacodæmones, vt fidem apud homines conciliarent, vera nonnulla prædicebant) quis nesciat Pythiæ oraculo numerosè pronuntiatum:

Socratis ingenium. Aug. 8. de ciuit. Dei ca. 3. & 4. Cic. in dialogo de Amicitia. & in 1. Acad. 9. & in 3. 4. 5. Tuscul. Cic. 5. Tuscul. quest. Cic. 3. de Or. ad Quin. fratrem. Aug. 8. de Ciuit. Dei ca. 4. Laer. in Socrate. & Lact. lib. 3. ca. 19. 1. Meta. cap. 6. a text. 5. & 13. ca. 4. & 1. de partibus animal. c. 1. Laer. in Socrate. Cic. 1. Acad. 2. edit. & de amicitia Plin. lib. 2. ca. 31. & lib. 34. cap. 6. Lact. lib. 2. cap. 15. & sequit. Aristotel. 13. Meta. cap. 4. August. 8. de Ciuit. Dei ca. 1. Lact. lib. cap. 13.

Ἀνδρῶν πάντων σωκράτην βεβῶτατος;

ITA non immerito videtur Cicero modò illum, Philosophiæ parentem appellare, modò Philosophorum principem, alias, eum qui primus Philosophiam à celo deuocauit, & in vrbe collocauit. Sed vt demus Socratem ingenij acumine omnibus Philosophis, qui ad eius ætatem Philosophiam tradiderunt, excelluisse (quod Plato, & Aristoteles videntur iudicasse) certè quòd sapientissimus Philosophorum, & habitus, & vocatus est, non ad ingenium, sed ad vitam, & studia videtur referendum. Socrates enim, vel quia in naturalium, diuinarumque rerum cognitione parum se profecturum sperabat, vel quia in vita, & moribus multò plus operæ, ac præsidij, quàm in cognitione rerum à nostris sensibus remotarum, ponendum esse censebat, relictis studiis naturalis, ac diuinæ Philosophiæ, totum se ad morum doctrinam

Quæ ratione.

Cur ad Moralē sciētiam se contulerit.

nam conuertit, quam vsque ad eam ætatem nullus Philosophorum pro dignitate coluerat. Atque hæc ipsa est Philosophia, cuius ille parens dictus est, & in qua Philosophorum princeps iudicatus. Id, quod non tam dictum crediderim, quod omnium optimè motum sciētiam tradiderit (sæpius enim, quàm alij plerique lapsus est in ea re Socrates) quàm quod eam primus inuenisse censeatur, eique primus se totum consecrauerit, & omnium studiosissimè vitam & mores ad eius normam accommodauerit; parumque fore ratus si se ipsum meliorem redderet, passim per vicos, & porticus mortales omnes ad virtutum cognitionem & amorem publicis disputationibus, priuatisque colloquiis, ac vitæ exemplo inflammare non destiterit. Denique hac de causa dicitur ille Philosophiam de cælo deuocasse, & in urbibus collocasse. Nam quod ex eius vario, & multiplici disputandi vsu variis, ac dissentientibus Philosophorum sectis auctor fuit, non tam in laudibus ingenij, quàm in studio veri inueniendi ponendum est, quo ille ductus nullam in partem se non flectebat disputando. Quin etiam ea philosophandi ratio non nihil imminuit laudes ingenij, simulque ansam præbet insimulandi arrogantiæ eos omnes qui illam amplexi sunt, quasi veriti sint, ne si aliquid assererent, multos inuenirent à quibus ipsorum sententiæ refutarentur. Vt enim magni ingenij non est in quauis re hære, ac vacillare, sed potius certis positis principiis trahentem veritatis quæ vna est, & sibi vbique consentiens studiose persequi, ita non est satis modesti animi id vereri affirmare quasi suum de quo tanquam de propria sententia reprehendi possit, tametsi Socrates apud Platonem veri inueniendi causa passim optat ut ab iis, cum quibus disputat, coarguatur, omnibusque suadet ut eundem animum induant.

Socratis modestia.

Comparatio Aristotelis cum Platone.

Itaque de solo Platone, & Aristotele reliqua nobis videtur controuersia. Latini enim haud difficilè veteribus Græcis ingenij gloriam concedent. Ac Platonem quidem hac in causa Aristoteli esse præferendum ex eo contendunt plerique, quod dubium non sit, quin Plato multò acutiùs videatur perspexisse res longè positas à nostris sensibus, ad quas Aristotelici intellectus acies non satis pertingebat. Multò enim plura scripsit Plato de diuinis rebus, vnde hic Diuini, ille Dæmonij cognomen inuenit. Deinde nequaquam Aristoteles viginti annos Platonem audiuisset, nisi ab eius ingenio superari suum perspicuè cognouisset. Iam Plato quod Græciæ ingeniis non satiaretur: longissimè peregrinatus est. Aristoteles vnicum Platonis ingenium satis esse putauit, ut ex eo proficeret. Denique ornamenta illa ingenij, quæ in orationis splendore, & eruditione posita sunt, in Platone magis quàm in Aristotele enituisse, nemo, inquit, dubitauerit, ita omnia sunt plena lectione antiquitatis, ita ornata, & polita, ut non sine causa de Platone dictum sit, *Iouem, si Græcè loquatur, non alio quàm Platónico sermone vsurum.* His penè, atque aliis argumentis adduci potuerunt duo præcipua, ut plerique iudicant, Latinorum ingenia, Marcus Tullius, & D. Augustinus, ut Platonem Aristoteli vbique præferat, ita enim Aristotelem admirantur, ut Platonem semper excipiant.

Eius ratio philosophandi nõ admodum probatur.

Platonis peregrinatio discendi causa. Eius eloquentia. Præfertur ingenium Aristotelis Platónico.

Cælius refert. lib. 17. ca. 17. Hier. epi. 1. ad Paulinũ Au. 8. de ciui. Dei ca. 4. Laer. in Pla. Cicer. in Catone, & 4. Tuscul. Cic. de claris Orat. dictum fuit. Cic. 1. Acad. 1. edit. & 1. Tusc. q. Aug. lib. cit.

HÆC

Hæc tamen nihil obstant, quominus Aristotelis ingenium Platonico anteponamus. Vt enim mittamus reprehensionem illam nihil asserentium (æquè enim in Platonem, atque in Socratem conuenit, tametsi vterque pauca quædam se scire professus est) quænam quæso, non dico pars philosophiæ, sed ars ingenua extat, quæ à Platone omnibus partibus absoluta sit? Enituit quidem in illo (quod negari non potest) magna multarum rerum scientia, liberaliumque artium insignis quædam exercitatio, & peritia, sed quam scientiam, aut artem ipse in suis libris perfectè tradat, omnibusque numeris absoluat, quem instituat, ac via & ratione in scientia vlla promoueat, demonstrare nemo potest. Quod si scientiæ signum est *docere posse quæ noueris* (quod pronuntiatum Plato ipse in priori Alcibiade & Aristoteles initio huius operis vsurpat) summique ingenij, quodque omnia Philosopho digna pro humano caput sit assecutum optima ratione tradere, coniecere hinc possumus Platonem præstantis admodum ingenij fuisse, quippe qui aliis plurima philosophiæ secreta egregiè tradiderit, at ut summi Philosophi, primique ingenij titulum meritis sit, omniaque ita docuerit, ut à primis initiis orsus ipsam naturam facientem in vnaquaque re tradenda imitari visus sit, id quidem Aristoteli iure tribuimus: Platoni autem concedere nec debemus, nec possumus. Quid enim Aristoteles non multo absolutius quàm Plato tradidit? Nam ut omittam quæ ab illo iacta sunt Mechanicarum artium præclara fundamenta, Poëticæ item, quæ penè vulgaris res est, grauiusquam explicationem, certè Oratoriæ artis naturam, partes omnes, præcepta ac vsum, omnium, qui vquam scripserunt, ingeniosissimè tradidit. In dialectica verò arte et si inductiones, & quædam definitionum initia Socrati ac Platoni tribuuntur: totam tamen ratiocinandi disciplinam, qua in parte tota penè vis ac difficultas artis posita, adiuncta etiam locorum doctrina, ipse primus & inuenit, & ita persecutus est, ut nemo post eum quicquam, quod alicuius momenti sit, adicere potuerit, in philosophia verò de moribus: quam multi inuentam à Socrate; à Platone excultam asserunt: ab vtro, quæso, veriùs, castius, ingeniosius: & ad vsum accommodatius tradita est, vtram vtiliorem iudicauit Christiana Respublica quæ diuino numine edocta sincerissimam de vita ac moribus doctrinam profiteretur? Iam in naturali philosophia, nemo est qui Platonem longè inferiorum fuisse non fateatur; tanta enim est, tamque profunda in omni rerum naturalium genere Aristotelica doctrina, ut quod nobis natura inuidisse, ac occuluisse videri potest, ipse vnus inuenisse & aperuisse videatur.

Ac concedamus (inquiunt) Aristoteli naturæ cognitionem, certè Plato de diuinis rebus (quod erat primum contrariæ opinionis caput) plura scripsit & reconditiora. Verum si haberemus omnia Aristotelis volumina, id forsitan concedendum non esset. Namque Laërtius refert scripsisse Aristotelem tres libros de Philosophia, qui ad nos non peruenerunt. Cicero in primo libro de Natura Deorum quædam de diuinis rebus citat ex Aristotele in 3. libro de Philosophia nomine tertij quæ in hoc opere non habentur. In 2. etiam librò

Scientis signum.

1. Met. cap. 1.

Quam accurate Aristoteles omnes disciplinas tradiderit.

1. Met. cap. 6. text. 5. & 13. Met. ca. 4. 2. Elenc. ca. 7. 1. Laer. in Pla. Aug. de ciui. Dei, cap. 4.

Plerosque libros de diuinis rebus ab Arist. cõscriptos ad nos nõ peruenisse.

Laer. in Ari.

Euseb. lib. 11. c. 1. & lib. 14. cap. 7. In his est Iustinus Martyr in Orat. parant. ad Gentes.

Carpentar. in eisdem lib.

D. Tho. Opusculo. 16. Sectione 1.

vtitur argumento Aristotelis ad diuinam prouidentiam confirmandam, quod in libris, qui extant, non legitur. Eusebius quoque Cæsariensis libro 11. & 14. de præparatione Euangelica inserit quædam fragmenta libri 7. & 8. de Philosophia Aristotelis, & alia alibi ex eodem auctore citat, quæ etsi ad primæ Philosophiæ doctrinam pertinent, non tamen reperiuntur in hoc opere. Taceo librum de Mundo ad Alexandrum, qui si ab Aristotele editus est, vt quidam boni auctores existimant, satis indicat Aristotelem multa de diuina natura, de beatissimis mentibus, de prouidentia, de animarum immortalitate, & aliis huiusmodi rebus fufius scripsisse, quæ in illud quasi compendium faciliiori, & gratiori stylo prætermiffa etiam disputationum molestia in gratiam Regis collegit. Non desunt quoque ex Recentioribus, qui verisimile putent libros quatuordecim, qui De secretiori parte diuinæ sapientiæ secundum Ægyptios inscripti sunt, & ex Græco in Arabicum primo conuersi tempore Leonis 10. in Bibliotheca Damascena inuenti referuntur. Aristoteli esse ascribendos, qui si ab eo conscripti sunt, nihil iam reperiri posse existimant apud Platonem ex Philosophia externorum desumptum, quod accuratius etiam ab Aristotele traditum non sit. Atque hos libros suspicantur iidem significasse D. Thomam in Opusculo de vnitatis intellectus contra Auenrois, cum testatur se vidisse quatuordecim libros Aristotelis de substantiis separatim nondum in Latinum conuersos, qui continerent explicationem multarum quæstionum de Deo, & anima rationis particeps, quæ in Physicis, ac Metaphysicis non satis videbantur explicatæ. Nos tamen quibus hoc verisimile non videtur libenter quidem concedimus Platonis plura de diuinis rebus Platonem scripsisse, verum illud adiungimus, dubium non esse, quin Plato plura etiam in eo genere peccauerit, vt propriis locis facile erit intelligere. At præstat, vt ipse in Theæteto ait, *Pauca bene quam multa male definire.* Qua in re ingenij Aristotelici præstantia iustius commendari potest, quod ea pauca, quæ scripsit de diuina natura, cæterisque substantiis à materia separatim, aded egregia sunt pene omnia, vt nullum propè dogma de iis rebus à Theologis vsurpetur (si tamen naturali lumine compertum sit) quod illi è libris Aristotelicis non hauserint. Itaque parum refert, quod Platonem eius sectatores Diuinum, Aristotelem verò Dæmonium, quasi medij cuiusdam ingenij inter diuinum, & humanum appellauerint. Nec enim id rectè ex eo colligas, quod ille plura de diuinis, quàm Aristoteles scripta reliquerit: nisi verius, & acutiùs de iis rebus scripsisse confirmes.

Quo vero Aristoteles Platonis ingenio contentus fuit, Plato autem plura cognoscendi causa multas regiones peragravit ad sciendi studium potius, quàm ad ingenium referendum est. Quin si Plato extam longa peregrinatione tantam externæ Philosophiæ cognitionem in Græciam reportauit, quid opus erat Aristoteli, vt Philosophiæ causa peregrinaretur, relicta Platonis Academia, & aliorum insignium Philosophorum Socratis olim discipulorum familiaritate, eo præsertim tempore, quo magis, quàm vnquam aliàs Athenæ Philo-

Arist. lib. de Mundo ad Alexandrum.

Libri de diuina sapientia secundum Ægyptios.

Etsi Plato de diuinis rebus plura scripsit, plura tamen peccasse.

Quare Aristoteles discendi gratia peregrinatus non sit.

Philosophiæ studiis floruerunt.

Ad id verò, quod extremo loco pro Platone afferebatur, nõ negamus dandam esse Platoni palmam eloquentiæ, quòd is in ea re magis se exercuerit: Aristoteles verò, etsi mirabili proprietate, ac grauitate verborum vsus est, tamen intelligentiæ rerum studiosius incubuerit. Id quod ipse Aristoteles non obscurè significat 2. Politicorum libr. Socratis, inquit, *sermões (hoc est, Platonis vbique Socratem inducentis) nimis elaborati sunt, & compti, & qui rerum nouarum tum inquirendi studium præ se ferant: sed difficile fortasse est rectè omnia præstare: quasi dicat aded studiosè consectanti orationis splendorem, difficile esse rerum etiam perfectam cognitionem consequi.* Quòd verò attinet ad ea lumina orationis, quæ in eruditione posita sunt, nemo inferiorem fecerit Aristotelem, qui eius scripta perlegat, nisi quòd enitet magis eruditio, & varia multarum rerum notitia Platonici sermonis lepore condita. Id, quod in causa est, vt non pauciores humanarum literarum professores quàm Philosophi sibi quasi iure suo Platonis lectionem vendicent.

Denique cum Cicero, & D. Augustinus Platonem excipiunt, nisi alia loca inuenirentur, quæ magis Platoni fauerent, dici posset, id eos non iudicij faciendi de vtroque, sed potius declinandi causa dixisse, vt qui nullam de Platonis ingenio sententiam ferre voluerint, cum Aristotelem omnibus anteponebant; quicquid omninò de eorum comparatione dicendum videretur. Verum cum illi quibusdam aliis locis perspicuo iudicio Platonem Aristoteli præferant; respondendum est, non mirum id esse, cum ambo Platonem, non solum doctrinæ causa, sed magis forsitan eloquentiæ ab ineunte ætate velut præceptorem summo studio coluerint: Aristotelem verò seriùs, ac leuiùs & solius cognitionis rerum causa legerint: quamquam vix causa hæc ad D. Augustinum deferri potest, qui parum admodum in lectione Aristotelis versatus fuit. Itaque non est, cur Platonis ingenium propter eorum iudicium Aristotelico anteponendum sit, præsertim cum reliqua fermè Philosophorum schola reclamet, eorum præcipuè, qui vtrumque Philosophum diligenter, & consideratè euoluerunt. Satis nobis sit, quòd Cicero Platoni addictissimus nunc maximè admiretur Aristotelem, nunc illum dicat *virum singulari ingenio, dicendi etiam copia & suauitate incredibili; aliàs nihil eo fuisse acutiùs, nihil nervosius, nihil in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrius.* Quibus eisdem penè titulis illum insignem facit plerisque locis Augustinus Platonici nominis non minus studiosus. Satis igitur videtur confirmatum esse, ingenium Aristotelis cæterorum omnium Philosophorum ingenis esse præferendum.

Philop. in vita Aristo.

Auenrois in proæmio Phys. 3. met. non longè à fine 3. de anima, cõm. 14. & aliis locis.

Quin etiam addiderim, non deesse magnæ auctoritatis viros, qui Aristotelem ingenij causa præter modum laudibus efferant. Nam vt alios omittam, Philoponus egregius auctor non solum asserit Aristotelem nullam partem Philosophiæ imperfectam suam explicatione reliquisse, propriaque fretum solertia vniuersam castigasse, optimisque præceptis instruxisse, sed etiam in ea humanum captum excessisse. Auenrois itè, qui

Desertur Platoni eloquentiæ palma.

2. Polit. cap.

Cur Plato à non Philosophis etiam legatur.

Cur Aug. & Cicero Platonem Aristotelis anteposuerint.

Quo loco Aristoteles à Cicerone sit habitus.

Quo ab August.

A Philopono.

Ab Auenrois.

ab eius diligenti explanatione commentatoris cognomine appellatus est, operum Aristotelis præstantiam admiratus non dubitat hoc elogio Philosophum commendare, *Unum esse Aristotelem, qui credi debeat regula, & exemplar à natura exhibitum in quo summa perfectio, quæ homini in mortali vita degenti naturaliter contingere potest, eluceat, ac demonstratur, tantam ingenij vim miraculum quoddam esse, eumque qui hac mentis felicitate præditus est, diuinum magis, quam humanum appellandum esse.* Quæ laudes etsi modum excedunt, vt præfati sumus, eo tamen à nobis commemoratæ sunt vt intelligas quantum Veteres Aristotelis ingenio tribuerint. Sed iam quæ fuerit Aristotelica ratio Philosophandi videamus.

De ratione philosophandi Aristotelis.

CAP. IIII.

^a Cic. 2. Offi.
^b Aug. 8. de Ciuit. Dei c. 2.
^c Cic. 5. Tuscul. Laert. in præf. vitarum.
^d Angu. loco cit. Laert. in Pythagor. ex Socrate, & loco cit. ex Heraclide Pontico. Laet. lib. 4. cap. 2. & 14. Cic. 5. Tuscul. Quin. lib. 12. cap. 1. 1. Met. 2. cap. Plato in conuiuio sect. 8. Vt 1. Topi. ca. 2. & 4. Met. cap. 2. Text. 4. 5. & 6. Ammon. in prædi. Vt refert Plutar. initio operis de placitis philosophorum. 1. Metaph. ca. 7. Text. 51.

PHILOSOPHIA, si vim ^a nominis spectes, nihil est aliud, quàm amor, studiumve sapientiæ, si verò rem cui ^b auctore Pythagora, hoc nomen inditum est, idem est quod sapientia. Itaque Philosophia non est actus habitusve voluntatis, vt nomen præ se fert, sed intellectus. Quem habitum, cum Pythagoras in se imperfectum esse experiretur, ^c rogatus à Leontio Phliasiarum principe, qua maximè in re sapiens esset, respondisse fertur se non esse *σοφόν*, id est, *Sapientem, sed φιλόσοφον*, hoc est *sapientiæ studiosum*. Hinc nomen sapientis, quo plerique superiorum ad inanem gloriam, aut quæstum abutebantur, in nomen Philosophi mutatum est, & sapientiæ in Philosophiæ. Itaque differt Philosophia à sapientia non aliter, quàm sapientia inchoata à perfecta, & absoluta, propter quam nominum cognationem sæpe alterum vocabulum pro altero vsurpatur. Ita fit, vt nomine Philosophorum nonnunquam significentur ij, qui nondum perfectam rerum cognitionem sunt assecuti, vt cum Aristoteles primo huius operis libro ait, *cognitionem effectorum & ignorationem causarum impulisse homines, vt philosopharentur*, hoc est, vt causas rerum inuestigarent, & cum Plato in conuiuio scribit, *nec sapientes, nec prorsus ignorantes esse philosophos, sed eos, qui medio quodam modo se habent*. Aliàs autem significantur ij, qui perfectam rerum intelligentiam sunt consecuti, vt cum Aristoteles Philosophum à Dialectico distinguit, & Philosophiam in varias scientias distribuit, quo pacto Philosophia, vt Ammonius ex Platone colligit, *est cognitio rerum vt sunt*, seu quod eodè redit, *perfecta earum intelligentia*. Nam definitio illa, qua Stoici dicunt *Philosophiam esse rerum diuinarum, humanarumque scientiam*, non conuenit in quamlibet partem Philosophiæ, sed in omnes simul, vt nomine humanarum rerum intelligamus inferiores, nobisque familiares, nomine autem diuinarum, superiores, & ab humano consortio remotiores.

POSTquam igitur rudis adhuc illa Priscorum & (vt Aristoteles vocat) *balbutiens Philosophia* expressiorem in Socrate formam accepit, tria præ

Philosophia etymologia.

Pythagoras non se sapientem, sed Philosophum nominat.

Quid differant sapientia & Philosophia.

Philosophia definitio ex Platone. Ex Stoicis.

Philosophorum secta ex Ionica familia.

tria præcipua Philosophorum genera ex Ionica familia orta sunt, tametsi ante Socratem quædam eorum semina, aut etiam, quod ad rem attinet non parua incrementa præcesserunt: Academicorum, inquam, Stoicorum, & peripateticorum. Nam Epicurei, etsi quartum genus quoddam Philosophorum constituunt non ab Ionica tamen, sed ab Italica familia prodiisse censentur, & cum omnia ad voluptatem reuerterint, digni sunt qui è Philosophorum choro eiiciantur. Ionicam familiam eam vocant cuius caput fuit Thales, à Mileto Ionix vrbe clarissima Milesius appellatus, cui ex ordine successerunt Anaximander, Anaximenes, Anaxagoras, Archelaus, Socrates. ^a Italicam eam appellant cuius auctor fuit Pythagoras, qui etsi Samius fuit patria, vt plerique volunt, quia tamen in ea parte Italiæ, quæ nunc Calabria, olim Magna Græcia dicebatur, Philosophiam professus est, Italicæ familiæ princeps fuit appellatus: cui successit Thelauges filius, ei Xenophanes, huic Parmenides, Parmenidi Zeno Eleates, Zenoni Keu- cippus, ei Demecritus, quem audiuit Nausiphanes Epicuri præceptor.

ATQUE Academicis quidem Gymnasium Platonis nomè dedit, ipse verò Plato philosophandi normam, & auctoritatem. Docuit enim Plato in Academia nemoroso quodam Athenarum suburbano, quod ab Heroë Academio nomen accepit, vt Laërtius scribit, atque ea ratione docuit, vt more Socratis nihil asserendo totus in inquisitionem veritatis incumberet, quæ fuit Academicorum propria philosophandi ratio. Placuit enim Platoni Socratis ironia qua scientiam dissimulans in omnem partem se vertebar differendo, nihilque ex se, sed aliorum confessione concludebat: quod plerique eius sectatores factum ideo putarunt, quia de rebus omnibus dubitasset, tametsi qui illi in Academia vsque ad Arcesilam successerunt (quorum primus fuit Speusippus eius ex sorore nepos, secundus Xenocrates, tertius Polemon, quartus Crates Arcesilæ præceptor) dissimulationi potius scientiæ quam dubitationi id tribuerunt. Arcesilas verò cum Pyrrhonis Sceptici nihil approbantis sententiam amplexus esset (si vlla tamen sententia esse potest nihil approbantis) primus omnium in Academia docere cœpit. nihil esse *καταληπτικόν*, id est, *comprehensibile*, sed omnia incerta, & quæ percipi nullo modo possent, idque Platonem ex persona Socratis docere voluisse, cum nihil ex se, sed ex aliorum confessione scriptum reliquisset. Cui philosophandi rationi qui addictiones fuerunt, *σκηπτικοί*, & *εφεκτικοί*, hoc est, *consideratores*, & (vt sic dicam) *cognitores* dicti sunt, quia metuentes ne quid falsum admitterent de rebus omnibus hæsitabant, & à quavis assertionem assensum cõhibebant: quo titulo illi à Dogmaticis distincti sunt qui certa dogmata in Philosophia sequebantur. Hinc orta est distinctio Academiae in veterem, & nouam ab iis vsurpari cœpta, qui contendebant mirabilem hanc *ἀκαταληψίαν*, ab Arcesila inductam superioribus Academicis non placuisse. Itaque Arcesilas renouato more illo differendi Platonico quem superiores Academicæ reliquerant, caput nouæ Academiae haberi cœpit, cui successit Lacydes Euandri præceptor, Euandro Egesimus, cuius auditor fuit Carneades, à quo 3. Academia propter ea dicitur

Epicurei reiciuntur.

Italica familia caput Pythagoras.

Academicorum princeps Plato.

Socratis ironia.

Arcesilas Pyrrho.

Sceptici, & Ephetici. Dogmatici. Academiae veteris & nouæ distinctio.

ea dicitur instituta, quod & Academicum disputandi morem languentem excitauit, & ἀκαταληψίαν, ita retinuerit, vt dixerit tamen aliquid esse certi, & quod approbari possit. Esse enim aliquid probabile non impeditum, cui sapiens sine temeritatis, aut leuitatis nota assentiatur. Quam sectam retinuerunt Clitomachus Carneadis auditor, & Philo-
 Cic. eodē loco.
 huius discipulus, in quo ferè apud Græcos Academia desit. Ac referunt quidem Academici originem suæ Philosophiæ non modò ad Platonem, & Socratem, sed ad vereres etiam illos Empedoclem, Anaxagoram, Parmenidem, & Xenophanem, quod nonnumquam dicant abstrusa esse omnia, nihilque omnino, quale sit, percipi posse. Sed quanta calumnia id faciant Academici, quàmque absurda sit eorum philosophandi ratio, alio loco ostendemus. Nunc satis sit nosse hoc genus Philosophorum, Arcesilam præsertim eiusque sectatores, non secus commouisse, ac concitasse bene constitutam Philosophiam, quàm à Tyberio Graccho (vt Ciceronis exemplo vtar) Romanæ Reip. otium perturbatum est. Desperata enim perceptione, siue comprehensione veri, nihil est, quod quisquam sapientiæ, quæ nulla futura sit, dare operam debeat: inane fuerit Philosophorū, non solùm studium, sed etiam nomen: nec secus facient, qui verum inuenire enitentur, quàm, si voluntia (vt ait Aristoteles) insequantur: quod & cum naturali sciendi desiderio, quod non frustra datum est, & cum euidentissimis experimentis aperte pugnat. Illud etiam absurdissimum ex hac philosophandi ratione sequitur nihil esse, quod quisquam natura sua laudandum, aut reprehendendum possit dicere, sed solis legum statutis virtutes, & vitia metienda esse, quo quid indignius humana natura, quid etiam seditiosius dici potest? Denique in hoc maximè Philosophorum genus conuenit illa Diui Pauli reprehensio, *Euauerunt in cogitationibus suis.* Cumque plurimæ hæreses in peruersam aliquam philosophandi rationem referri possint, quàm multa opinionum monstra ex hac mentis inconstantia, affectusque libertate prodierint, satis intelliget, qui superiora sæcula percurrerit: certè nostra ætate in hanc ferè desinit licentia Lutherana, vnde Adiaphori, & qui specioso nomine libertatis conscientiam se protegunt, denique Gentilitas, & Atheismus.

4. Meta. ca. 5. sect. 11.

Paul. ad Rom. 1. Tertul. aduersus Heremogenem.

Laer. in Zenone Cittico, & in præf. vitarum Euseb. loco cit. Cic. in Acad. & alij.

Quo pacto Zenoni Stoic. secta inuexit.

Academici ad quos referant originem suam Philosophiam. Incommoda Academica secta.

Eodem loco.

Quam multa hæreses ad Academiam referri possint.

Stoicorum princeps Zeno Citticus.

Antisthenes Cynica secta parens.

STOICI δὲ τῶν ἑσῶς, id est, porticu nomen acceperunt. Docuit enim Zeno Citticus Stoicorum princeps in quadam Athenarum porticu quæ ποικιλὴ (quod Latine est varia) à picturæ varietate dicebatur cuius philosophandi ratio, etsi in aliis præcessit, in eo tamen excelluit. Nam cum Antisthenes Socratis auditor magis amasset in præceptore constantiam vitæ, ac morum, quàm liberam illam in quamcunque partem disputandi consuetudinem quæ Platoni placuit: eò rigoris, ac inhumanitatis processit in Philosophia, vt duram, ac rigidam Cynicorum sectam à mordendi, reprehendendive consuetudine caninam appellatam instituerit. Antistheni ex ordine successerunt Cynicus Diogenes, & Crates Thebanus, qui rationem eandem philosophandi, non modò retinuerunt, sed etiam auxerunt. Hanc duritiem, & seueritatem cum magna ex parte approbasset Zeno Citticus Cratetis discipulus, simulque disputandi ambitione

ambitione commotus assidue ἀκαταληψίαν, Arcesilæ condiscipuli euertere conaretur (audiuit enim & Polomonem, cuius discipulus fuit Arcesilas) Cynica Philosophia ad humaniorem formam reducta, sectam peculiarem inuexit, contrariam omnino Academicorum Philosophiæ. Nam cum Academici, quod ad cognitionem attinet, nihil percipi posse assererent: quod verò ad affectum, nihil suapte natura honestum, aut turpe, sed humano duntaxat instituto & voluntate dicerent, & in res etiam, quæ supra nos sunt (de quibus eadem ratione ambigebant) impij, & iniuriosi essent: Stoici contrà tam multa vt certa, & indubitata admittebant, vt somniis etiam fidem habendam dicerent, tanta seueritate turpia ab honestis, & omnino mala à bonis discernabant, vt quoduis delictum nefarium scelus esse contenderent: *peccata quippe omnia, quia cōtra rationem essent, paria esse, nec minus peccare eum, qui gallum gallinaceum, cum opus non esset, suffocaret, quam qui patrem occideret, neminem præditum esse virtute, qui affectu aliquo etiam misericordiam, aut clementiam, aut gratiam vel minima ex parte moueretur.* Denique adeo humana diuinis subiecta esse asserabant, vt in extremam superstitionem inciderent. Omnia enim fati necessitate fieri asseuerabāt, & vsque eò insaniebant, vt vitia etiam quantumuis graua ab hominibus patrata Deo tribuerent. Quorum peruersa ratio Philosophandi, quam aliis locis impugnabimus, occasionem dedit hæresibus quamplurimis, cuiusmodi fuit Manichæorum, & nostra ætate Lutheranorum, in quorum sectam confluit omnium errorum colluies.

Academicorum dogmata.

Stoicorum dogmata.

Lutherani Stoicorum de mentis sectatores.

Peripatetici.

Ratio philosophandi Aristotelica.

Arist. in Analyticis Top. 4. Met. & alibi sepe.

Aristo. 2. Eth. ad Nicomachum & alibi.

A τ Peripatetici, quorum origo supra exposita est, vt auctore Aristotele mediam quamdam viam ingressi sunt vtraque extrema declinata, ita veram, & germanam philosophandi rationem inuenerunt. Aristoteles enim summo ingenio, atque iudicio quasi arbiter sedens inter dissentientes suæ ætatis Philosophos, Academicos præsertim, & Stoicorum parentes Cynicos, eam philosophandi normam tradidit, quæ, & effrænata aliorum licentiam coerceret, & aliorum duritiem, & pertinaciam retunderet. Docuit enim plurima esse ex se certissima, & indubitata quæ vocauit per se nota: alia vero, quæ eorum perspicuitate certa essent, & quæ conuelli nullo modo possent, in quibus artium omnium, & scientiarum præcipua dogmata consisterent: alia deinde, quæ etsi certa essent natura sua, possent tamen admittere aliunde inconstantiam, quod etiam genus rerum Philosophorum curæ subiectum esse voluit. Denique alia vtramque in partem ex æquo posse cadere, de quibus iam vt nulla esset certitudo, ita neque scientia, aut ars vlla. Atque vt in doctrina veri inueniendi rectissimam, & tutissimam viam docuit, ita & in morum disciplina. Coniunxit enim virtuti affectus ad mediocritatem redactos, quod essent officiorum exercitationi non parum vtilis, multarumque insignium actionum instrumenta à natura tributa. Denique de diuina natura multa præclare docuit. Quamquam enim non attingit penitus interiora illa, quæ diuina reuelatione nobis nota sunt, & in iis quæ humano sensu intelligi possunt, nonnulla peccauit, in impietatem tamen, aut superstitionem Academicorum, & Stoicorum non est prolapsus. Ita factum est, vt cum Peripatetica disci-

plina cæteras Philosophorum sectas summa auctoritate correxerit, à sola penè doctrina fidei, Christianaque Philosophia emendata sit. Nec vero in iis tantum artibus, quæ in rebus versantur, principatum obtinet doctrina Peripatetica, sed in dicendi etiam, differendique tradendis facultatibus. Nam etsi ipse dicendi vsus maior fuit in Academia, è cuius spaciis Cicero se oratorem extitisse gloriatur, ad Philosophum tamen, quatenus Philosophus est, non dicendi vsus, sed constitutio artis dicendi spectat, quæ à nullo Philosophorum accuratius, quàm ab Aristotele tradita est. In differendi autem facultate, etsi plerique sunt, qui Stoicis primas deferant, quod differendi formas omnium diligentissimè sint persecuti, id tamen magis ob præceptorum multitudinem, & subtilitatem, seu, vt verius dicam, tenuitatem, quàm propter doctrinæ præstantiam dictum crediderim. Tradidit enim Chrysippus Stoicorum in hac re princeps plurima, & exquisitissima differendi præcepta, quorum causa sæpe Stoici apud Ciceronem Peripateticis insultant, eosque quasi tardos in arte differendi contemnunt. Sed primum facile eis fuit multis, ac præcipuis differendi præceptis ab Aristotele traditis multa etiam addere, seu potius ex Aristotelicis quasi fontibus deducere. Deinde Stoici sola iudicandi parte assumpta totam inueniendi rationem reliquerunt: Aristoteles non solum inueniendi methodum primus inuenit, sed totam etiam iudicandi rationem ita emendauit, auxit, atque fundauit, vt eius quoque auctor meritò & dici, & haberi debeat. Postremo aliud est grauiter, moderatè & accommodatè ad vsum differendi præcepta tradere, quod fecit Aristoteles aliud nullo pondere rerum, nulla habita ratione vtilitatis per infinitas concludendi formulas, quas vsus nescit, exspaciari, quod vt nulli acutius, quàm Stoici, fecerunt, ita nulli spinosius & inutilius. Quocirca parum refert, quod illi Peripateticos quasi tardos in differendi ratione irrideant, cum magis ipsi ridèdi è toto terrarum orbis theatro, cum tota penè ingenti illa Chrysippi Bibliotheca multis ià seculis eiecti sint, solaque Aristotelis Dialectica teratur manibus, sola in Philosophorum scholis audiat. Quapropter cū ratio philosophandi Aristotelis tanto interuallo cætera anteierit, mirandum non est, si Peripatetica doctrina morte Aristotelis, Theophrastique eius successoris, & Academicorum auctoritate (quæ eo tempore ingens erat) longo annorum spacio suppressa, & penè sepulta, inuentis tandem, ac cognitis libris Aristotelis, tanta se-

se luce extulerit, vt breui disiectis Academicorum, & Stoicorum tenebris, omnes totius Orbis scholas obtinuerit, eumque locum in Christiana Republica (quod maximæ auctoritatis argumentum est) sit consecuta, vt eius tantum alumni insignibus doctorum Philosophiæ ornandi iudicentur.

Cur

Præfertur cæteris Peripatetica doctrina.

Cur primæ partes in Dialectica Stoicis deferantur à quibusdam.

Inueniendi methodum præter ipsam à Stoicis.

Auctoritas doctrina Aristotelica quæta.

Vide August. contra Cremon. cap. 19. Cic. de Clar. Orat.

Vt in 3. de finib.

Cic. in Top. ad Trebat.

2. Elenc. cap. ultimo.

Cic. de Orat. ad Brut.

Cur prisca Ecclesiæ Doctores Academia veteris, & Stoicam doctrinam Peripatetica anteposuerint.

C A P. V.

ON est tamen silentio prætereundum hoc loco, quanto aliter prisca Ecclesiæ Doctores de Aristotelica doctrina videantur sensisse, ne causa huius rei non cognita, veterioris philosophiæ Magistris repugnare videamur. Etenim Augustinus, clarissimum Ecclesiæ Occidentalis lumen (ab eo enim, quasi recentiori potissimum exordiar) Platonis doctrinam non modò ingenij causa, de qua re ante dictum est, sed veritatis, & soliditatis doctrinæ, qua de nunc agimus, ita cæterorum omnium doctrinis prætulit, vt sæpè dixerit, *Platonica familia Philosophos facillimè omnium, paucisque mutatis, posse fieri Christianos, quod eorum disciplina cum Christiana maximè consentiat.* Hieronymus verò summæ eruditionis, ac præcipuæ auctoritatis Doctor videtur Stoicos cæteris præferre, quòd in plerisque cum nostra, id est, cœlesti disciplina concordent. Eius præceptor Gregorius Nazianzenus, cui singularis diuinarum literarum cognitio Theologi cognomen peperit, vsque adeo Aristotelis doctrinam deprimit, vt Theologum hominem instruens in hæc verba prorumpat: *Nimis humana atque abiecta huius viri dogmata confuta, & cætera.* Epiphanius libro secundo, contra hæreses scribit, *novos quosdam Aristotelicos à præceptore suo Aristotele veneni iaculationem sibi ipsis affricuisse, & Spiritus sancti innocentiam, ac mansuetudinem perdidisse.* Et lib. 3. Doctrinam Aristotelicam fabulamentum appellat, *Hæc, inquit, tollunt totum syllogisticum verborum tuorum, ô Aëti, fabulamentum, & fieri non potest, ut nos impellas, ut discipuli fiamus præceptoris tui Aristotelis.* Tertullianus multo his antiquior, & D. Cypriano iudice Latinorum scriptorum optimus, *miserum vocat Aristotelem doctrina causa, aliisque huiusmodi conuiciis, vt hominem in philosophandi ratione infelicem, sæpe exagitat.* Denique Iustinus Martyr primitiuæ Ecclesiæ egregius Philosophus, in ipsa prima Christianæ familiæ institutione, non contra Platonem, non contra Stoicos peculiarem librum scribendum putauit, sed contra vnum Aristotelem vt eius dogmata refelleret. Hæc fortasse non immerito dicat aliquis nostro instituto aduersari.

VERVM is si maturè rem expendat, apertè intelliget non esse nostrum seu potius totius Orbis hæc ætate iudicium Patrum iudicio contrarium. Nam si Aristotelis dogmata prima quidem specie spectentur, & cum veteris Academia, ac Stoicorum decretis conferantur, nulla magis videbuntur abhorrere à Christi Seruatoris nostri doctrina.

SI enim de vita, & moribus sit quæstio, nemo dubitabit Stoicorum disciplinam similiorem videri nostræ. Aristoteles enim eum solum dicit beatum, qui cum actione virtutum, satis bonorum corporis & fortunæ possideat: Stoici vero bonum virum beatum esse pronunciant, etiam si in Phalaridis tauro concremetur, quod planè cum doctrina Christi videtur consentire, qui beatos esse docet eos, qui

8. de Ciuit. Dei per multa capita.

Vt in epist. ad Dioscorum quæ est. 56. & in li. de vera relig. c. 4. Hier. in Isaiam ad ca. 11. In orat. 1. de Theolog. contra Eunomianus Her. 69. Her. 76. Tertul. lib. de præscr. aduersus heretic. Liber inscribitur de quorundam Arist. decretorum reprehensione.

Quæ videatur Aristotelica doctrina aliena à nostrâ disciplina. Stoicorum doctrina in quibus Christiana religioni consentanea.

Platonis doctrinam anteponi ab August.

Stoicorum ab Hier.

Carpitur Aristot.

Nazianz. ad Philagrium. Matt. 5.

labores, & ærumnas propter virtutis cultum perferunt. Quocirca Enchiridion Epicteti nobilissimi Stoici, vt eum appellat Augustinus, Institutio quædam videri potest hominis Christiani ad veram felicitatem contententis, quod sola animi bona curare doceat.

9. de civ. Dei
cap. 5.

Epicteti enchiridion quale.

Plato quid doceat nostræ fidei congruent.

In Timæo.

SI verò quæstio sit de Mundi origine, de Animorum immortalitate, de honorum præmio, & poena malorum, atque omnino de vniuersa Dei prouidentia, quæ sunt Christianæ religionis præcipua fundamenta, nemo non putabit, si modò prima quasi superficie rem consideret, Platoniam doctrinam plurimum cum nostra conuenire; Aristotelicam à nostra valde alienam esse. Docet enim Plato, quemadmodum & fides orthodoxa, Mundum initium habuisse, quem tamen Aristoteles ab omni æternitate fuisse non solum affirmat, sed etiam forsitan se demonstrasse putat. Asserit nobiscum Plato animos immortales esse, de ea re Aristoteles ambiguè, & inconstanter videtur loqui. Ponebat Plato honorum præmia, & malorum supplicia, atque ad omnia omnino Dei prouidentiam extendit, quemadmodum & nos: Aristoteles verò nec de præmio, aut supplicio quicquam perspicuè scribit, nec peculiarem Dei prouidentiam in rebus, quæ gignuntur, & intereunt, videtur agnoscere.

In Phædone, & sæpe alibi.

In Timæo.

DENIQVE si controuersia sit de iis, quæ sunt supra humanum captum, solaque diuina reuelatione nota esse possunt, legimus in Platone productionem diuini verbi, quod est arcanorum orthodoxæ fidei maximum, alia pleraque eius generis mysteria, quæ in sacris voluminibus habentur: ea tamen Aristoteles non solum non attigit, sed doctrina etiam sua videtur impugnare.

Cur prisca doctores magis insectati sint Aristotelem.

HAC de causa, etsi ab exordio nascentis Ecclesiæ omnibus Philosophis repugnarunt Catholicæ fidei Doctores, stultam esse docentes omnem sapientiam, quæ doctrinæ Christi aduersaretur: in id tamen præcipuè incubuerunt, vt Peripateticæ doctrinæ auctoritatem eleuarent. Didicerat quidem ex Christo Seruatore nostro Philosophos omnes fures fuisse, & latrones, quod non essent ingressi per ostium fidei, diuinæque reuelationis, quæ per illum completa est, quod multas Dei veritates iniustitiam detinerent, quod plurimos errores pro veritatibus vendiderent. Didicerant quoque ex Paulo cauendum esse, ne fideles inciperentur per Philosophiam & inanem fallaciam secundum traditionem hominum, secundum elementa Mundi, & non secundum Christum. Verum quia cæteri Philosophi fermè auctoritate humana, & traditione pugnabant. Peripatetici rationibus iis, quas putabant ab ipsa rerum natura, earumque principiis, & elementis duci, (quæ machina vehementius ciuitatis Dei muros quatiebat) quia item Platonici multa fidei dogmata nostris concedebant, Stoici vita & moribus cum Christiana disciplina haud parum concordabant; vnus vero Aristoteles videbatur alumnus fidei, rerum humanarum contempionem (quæ propria est Christiani pectoris) & Christum ipsum eripere; merito quotquot ea ætate doctrinæ laude floruerunt, in vnus potissimum Aristotelicæ doctrinæ euerfionem conspirarunt. Hinc factum est, vt quamquam in omnes Philosophos multæ à nostris edebantur apologiæ, multæ etiam ingeminabantur reprehensiones, & iustæ indignationis verba proferebantur: cuius generis fuit illa Tertulliani sententia: Philosophos esse hereticorum Patriarchas: & illa Gregorij Theologi, in Ecclesiam, velut quasdam plagas Aegyptiacas perniciosè irrepisse Philosophos: & descriptio illa à Tertulliano cœpta, ab Hieronymo tradita: Philosophus est gloria animalis & popularis aura vile mancipium: in vnum tamen præcipuè Aristotelem, eiusque sectatores hæc omnia, & libentiùs, & acriùs, & multo sapius prodirent. At verò si Philosophorum placita attentius considerentur, planè perspicietur, in iis ipsis, in quibus Aristoteles disciplina fidei repugnat, turpius lapsos esse cæteros: & nonnumquam illum videri errasse, vbi, si rectè intelligatur, neque hallucinatus omnino est, nec veræ doctrinæ aduersatur.

Ioan. 10.

Ad Rom. 1.

Ad Coloss. 1.

Philosophorum arma.

Tert. aduersus Hermog. Nazian. in Ora. de modo. in di. sp. seruada. Hier. in Epist. ad Iulianum, post Tertullian. li. de Anima.

In Timæo. Alcinous in inst. ad doct. Plat. c. 12. Simpl. I. de celo. & alij plerique.

reprehensiones, & iustæ indignationis verba proferebantur: cuius generis fuit illa Tertulliani sententia: Philosophos esse hereticorum Patriarchas: & illa Gregorij Theologi, in Ecclesiam, velut quasdam plagas Aegyptiacas perniciosè irrepisse Philosophos: & descriptio illa à Tertulliano cœpta, ab Hieronymo tradita: Philosophus est gloria animalis & popularis aura vile mancipium: in vnum tamen præcipuè Aristotelem, eiusque sectatores hæc omnia, & libentiùs, & acriùs, & multo sapius prodirent. At verò si Philosophorum placita attentius considerentur, planè perspicietur, in iis ipsis, in quibus Aristoteles disciplina fidei repugnat, turpius lapsos esse cæteros: & nonnumquam illum videri errasse, vbi, si rectè intelligatur, neque hallucinatus omnino est, nec veræ doctrinæ aduersatur.

Reprehenduntur in genere Philosophi.

Aristotelem minus errasse, quàm cæteros.

Matth. 5.

Sententia de beatitudine.

In 4. sententia dist. 49.

1. Esai. c. 10.

De mundi origine.

NAM quod attinet ad sententiam de beatitudine, melius quidem sensissent Stoici, si quæstio esset de beatitudine in spe, de qua Christus Seruator noster loquitur, cum beatos eos esse asserit, qui multa propter iustitiam patiuntur, non autem de beatitudine in re, vt dici solet, hoc est de ipsa beatitudine in seipsa, de qua omnes Philosophi loquebantur. Hoc enim pacto, cum omnes quærerent, quibus in rebus posita esset huius vitæ beatitudo, melius loquutus est Aristoteles: præsertim cum non crediderit ipsam humanæ beatitudinis essentiam constitui ex bonis corporis, aut fortunæ, sed hæc ad exercitium multarum virtutum, in quibus illa consisteret, necessaria esse: quo pacto dicimus necessarias esse homini manus, non vt homo sit, qui abscissis manibus homo est, sed vt sit perfectus, atque integer, omnesque humanas operationes exercere possit. Estque huiusmodi Aristotelis opinio nostrorum Theologorum sententiæ planè consentanea, qui supernaturali etiam hominis beatitudine bona corporis, & externa, vt accidētariam partem, requiri dicunt; qua parte Christus Seruator noster apud nos carere voluit, vt pro salute nostra sanguinè effunderet. Quocirca cum humana omnia in hac vita tam sint obnoxia mutationi, & inconstantiæ, sapienter adiecit Aristoteles: eos, qui fruere beatitudine ea, quam tradiderat, non beatos esse mentes, sed beatos homines, hoc est, vt fert humana conditio, & natura.

QVOD verò attinet ad controuersiam de Mundi origine, grauitè quidem in ea errauit Aristoteles, non solum quia non fuit ex æternitate, sed etiam, quia neque forsitan torus in hunc modum esse potuit, quo à Deo conditus est: quod libro 12. patebit: verum grauius errauit Plato, si illum ex elementis, quæ ab omni æternitate confuso quodam motu agitata extitissent (quemadmodum scriptum reliquit) in temporis aliquo initio factum esse voluit. Quocirca plerique eius sectatores de absurditate huius sententiæ conuicti, nec luce Orthodoxæ fidei illustrati, ad Aristotelis sententiam confugerunt: nec aliud Platonem; quàm Aristotelem in parte sensisse dicunt, sed tantum vt fabrica Mundi ex æternitate conditi intelligeretur, præmissam à Platone fuisse elementorum confusionem, quasi non ordinem temporis, sed naturæ, & cogitationis, quo partes priores sunt toto, in ea fabrica significauerit.

De anima im-
mortalitate.

IN quæstione verò de animæ humanæ immortalitate clariùs quidem quàm Aristoteles, locutus est Plato, etsi vterque immortalem esse docuit. Verùm, si error fuit, vel potius culpa, obscurius de ea re loqui, quàm res tanta postulabit, apertius errauit Plato, qui omnes omnium hominum animas vel ex æternitate, vel initio temporis productas affirmat, easque ex aliis corporibus in alia circuitu quodam migrare facit, nec veras formas existimat, sed quamque esse in suo, vt in nauì gubernatorem, cum tamen Aristoteles verissimè doceat veras esse formas & perfectiones humani corporis, neque animam, verbi gratia, Socratis priùs extitisse in natura rerum, quàm corpus Socratis informaret, vt docet libro huius operis duodecimo.

Cap. 3. tex. 17.
De prouidentia diuina.

PORRO in quæstione de vniuersa Dei prouidentia, non negamus Aristotelem pauca admodum, cursimq; dumtaxat, & quasi aliud agentem tetigisse, quidque sentiret de peculiari curâ, & administratione rerum, quæ gignuntur & intereunt, non satis explicasse, quod fortasse nondum compertum haberet, quid in ea re diceret naturalis ratio, quam vnam sibi ducem proposuerat: tametsi in libro de Mundo ad Alexandrum apertè loquitur non modò de peculiari curâ, quam Deus habet de rebus omnibus, quæ sunt apud nos, sed planè etiam de vindice eius iustitia in flagitiosos: & beneuolentia, ac fauore, quo profequitur bonos, & qui bene, beatèque viuere student, à quibus non abhorrent ea, quæ ab eo dicuntur extremo decimo de Moribus ad Nicomachum. At Plato etsi in eadem re multa scripsit, satisque suam sententiam aperuit, in multis tamen aduersatur veritati non solum Catholica fidei, sed etiam rationis naturalis, cuiusmodi est Pythagorica fabula de expiandis criminibus antea actæ vitæ in corporibus bestiarum, & his similia.

De rebus,
quæ superant
humanum ca-
ptum.

DENIQUE concedimus nihil Aristotelem scripsisse de productione diuini Verbi, quod tamen non errori, sed puræ ignorantie tribuendum est. At Plato ita eam malè intellectam ex diuinis literis in Timæum transtulit, vt fons Arianorum meritò haberi possit, quo eodem nomine D. Thomas^a Origenem appellat: *Platonica doctrina studiosissimum*. Equidem crediderim verum esse, quod plerique^b auctores asserunt, hausisse Platonem ex Sacris voluminibus in Ægypto cognitionem diuinæ legis, librorumque Salomonis, & Prophetarum, quam eius scripta plerisque locis redolent. Verum homo Ethnicus humano sensu omnia intelligens, & fortasse corrigere ausus, occasio fuit quam plurimis nostrorum vt in varios errores inciderent, quorum ille de productione diuini Verbi maximè insignis fuit. Quocirca Tertullianus, alioqui Platonis studiosus, considerans cunctas hærefes ad eam vsque diem ex illius doctrina, vel ortas esse, vel auctas, & corroboratas, omnes ad illum, quasi ad caput retulit his verbis: *Doleo, inquit, bona fide Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum*. At Aristoteles, quia in humanam philosophiam nihil admittendum censuit, quod probare humanis rationibus non posset, maluitque in rebus diuinis tractandis citra consistere quàm diuina oracula proprio iudicio interpretari, nullam ille quidem vel adumbratam Christi cognitionem

Platonem hau-
sisse multa ex
sacris literis.

Platonem hæ-
reticorum con-
dimentarium.

In Menone,
Phædone, &
sæpe alibi.

^a 1. p. q. 3. 4.
art. 2.

^b Aug. 8. de
ciui. Dei c. 11.
Iustinus Mar-
tyr in Para-
si ad Gentes.
Cyrillus con-
tra Iulianum
& alij pluri-
mi.

In libro de
Anima.

gnitionem tradidit, sed tamen eius philosophandi ratio aut paucos admodum, aut propè nullos hæreticos peperit, & tam multa, tamque præclara documenta naturali lumine cognita posteritati reliquit, vt nulli ex hostibus suis Ecclesia Christi tam ampla, & pretiosa spolia detraxerit.

HÆC cum procedente tempore Ecclesiæ doctores apertius intelligerent, viderentque Orthodoxam Christi fidem non humanæ sapientiæ verbis, sed virtute spiritus paulatim deiecisse omnem altitudinem, extollentem se aduersus scientiam Dei: nihilque iam esse, cur tantoperè à Philosophis timendum videretur, tum demum cogitantes, qua ratione effici posset, vt illorum disciplinæ fidei obsequio, multisque fidelium commodis seruirent, quasi mutata velificatione Peripateticam doctrinam præferre. Academicam veterem, & Stoicam (de noua enim Academia, quia satis per se absurda erat, parum curatum est à nostris) in inferiorem locum, id est, suum cogere cœperunt. Videbant enim Aristotelis errores perspicuos esse, & qui neminem laterent, cætera, quæ ab eo tradebantur, egregia esse, & quæ mirum in modum piis iuuantis, & hæreticis, ac Gentilibus coarguendis conducerent: contra verò Academicæ veteris, & Stoicorum placita specie religionis, & pietatis plurimos incautos decepisse, & in varia hæresum barathra præcipientes dedisse. Ita sensim curarunt, vt permissu, & auctoritate vniuersalis Ecclesiæ (quæ in dies & cognitione rerum proficit, & fidelium ruinis fit cautior) solus pene Aristoteles in Scholis audiretur, solus in Philosophia leges, & præcepta daret. Quæ ex re illud est consecutum, vt Aristotelica doctrina sacrae fidei regulis correctæ, & emendata, adeo bene merita sit de Christiana Republica, vt tota propemodum Philosophia stet hodie Aristotelis vnus institutis seruandis, & quasi vestigiis persequendis, ita perspicuum arbitror neminem, qui temporum rationem habeat, institutumque Priscorum Patrum apud se perpendat, iudicaturum, contra eorum sententiam fecisse nos, qui Aristotelicam philosophandi rationem cæteris anteposuerimus.

NUNC, vt ad ea veniamus, quæ propriè hoc opus attingunt, septem quasi capita explicabimus, quibus totius tractationis summa continetur, auctoris institutum, ipsius operis necessitatem, subiectum, dignitatem, vtilitatem, inscriptionem, & partitionem.

De instituto Aristotelis in hoc opere, ipsiusque operis necessitate,
& subiecto. CAP. VI.

INSTITUIT Aristoteles tradere in hoc opere cognitionem rerum earum, quæ nec materia constant, nec in materia existunt, omniūque attributorū, quæ illis cum cæteris rebus sunt cōmunia. Quod vt aggredereur, duabus causis adductus est. Vna, quia res, quæ ab omni materiæ concrectione sunt liberæ, peculiari indigebant tractatione, eoque magis, quòd earum natura à nostris sensibus remotissima est, multoque à cæteris

Qua ratio-
ne cepit A-
ristoteles præ-
ferri cæteris

Ecclesia in
dies in rerum
cognitione
proficit, & fi-
delium ruinis
fit cautior.

Institutum
Aristotelis in
hoc opere.

cæteris disiunctior, quàm quæ diuersis aliis scientiis explicantur. Altera, quia communia rerum omnium attributa in nulla cæterarum disciplinarum tradebantur. Cùm enim quæque certum aliquod genus rerum sibi tractandum assumpsisset, quod inductione cernere facile est: reliquum fuit, vt instituenda necessariò esset alia tractatio, in qua traderentur omnia quæ cunctis rebus cõmuniter conuenirent. Nec enim res, quæ in cæteris scientiis explicantur, sola nominum societate inter se conueniunt: sed rationis etiam, & naturæ cognatione. Cur autem in ea potiùs scientia, quæ ageret de rebus materiæ expertibus, agendum fuit de communibus attributis rerum omnium, duplex est ratio. Vna, quia quæ communiter omnibus conuenient, cùm analogæ sint, priùs natura de rebus materiæ expertibus dicuntur, quàm de iis, quæ habent aliquam cum materia coniunctionem. Altera, quia cùm dicantur de vtrisque, nullam prorsus in suis rationibus materiam includunt, vt hac ex parte in cæteris scientiis, quarum omnis cura est de rebus materiæ expertes, vt rudis quorundam priscorum Philosophia putauit, communia hæc attributa à naturali Philosopho tractanda forent, ipsaque Philosophia naturalis prima esset Philosophia, vt Aristoteles libro 6. huius operis doctè animaduertit. De iis enim rebus dumtaxat communia illa dicerentur, quæ materiam in suis rationibus includerent, quò fieret, vt nec ipsa quoque sine materia explicari possent; quo pacto, quia res omnes naturales materia constant, ipsa etiam rerum naturalium communis ratio materiæ expertis non est. Nunc autem, cùm naturalis Philosophia viam aperuerit, vt res materiæ expertes in rerum natura necessariò esse fateremur: eadem ratione communium attributorum tractatio cœpit aliena intelligi à Philosophi naturalis disputatione, & qui antè sapientes, primique Philosophi credebantur, iure, ac meritò suo nomine cœperunt dici *Naturales*, quòd vltra res materiæ participes non processissent.

IN VENTO igitur harum rerum genere, non fuit illud à Philosophis vlla ratione prætermittendum. Primum, ne earum rerum, à quibus cæterarum cùm existentia, tum perfecta cognitio pendet, nulla apud nos foret scientia, vanumque esset Philosophiæ nomen, quod notione sua diuinarum, & humanarum rerum, summarumque causarum veram cognitionem pollicetur. Deinde, ne homo, qui partim rerum corporearum, partim incorporearum naturæ particeps est (qua de causa ab aliis *Nexus Dei, & Mundi*: ab aliis *rerum materialium, & immaterialium Horizon appellatus* est) cognitione earum, cum quibus inferiori sui parte communicat, edoctus ea ignoraret, cum quibus præstantiore portione conuenit; quòd esset ab hominis dignitate alienissimum. Postremò ne id, in quo præcipuè posita est humana foelicitas (posita est autem potissimum in cognitione rerum præstantissimarum, vt idem auctor extremo de Moribus ad Nicomachum libro docet) minimè omnium ab homine curareretur; cùmque tam multis in rebus humana industria defudet, hanc vnam, cuius præcipuo desiderio ducuntur homines, quasi ad se non pertinentem relinqueret.

Cur in hac scientia de cõmunibus rerum omnium attributis agendum.

Sublatis rebus materia expertibus tolli Meta.

Lege Philon. Iud. lib de opificio Mundi.

Aristot. 10. Eth. ad Nicomachum. cap. 7.

4. Metaph. cap. 2. tex. 2.

6. Metaph. c. 1. tex. 3.

Cur hæc scientia necessaria Philosophia.

Homo nexus rerum materialium & immaterialium horizon. Humana foelicitas.

Metaphysicæ subiectum ens

Ex his, quodnam sit operis subiectum, facile intelliges. Cùm enim subiectum cuiusque scientiæ id sit, quod & vnum est, & ea omnia complectitur, quæ illius curæ præcipuè subiiciuntur, & quorum illa naturam, & affectiones se tenere profitetur; nemini dubium erit, quin id, quod est, siue Ens, qua ratione est Ens, sit huius tractationis subiectum, quippè cùm Ens, & suo modo, sit vnum quippiam, & omnia complectatur, quæ sine materia, aut omnino existunt, aut certè intelliguntur, quorum hæc scientia & naturas nosse, & affectiones intelligere præcipuè studet. Sed hæc cum ab ipso auctore initio libri 4. tradantur, futius à nobis eo loco explicanda sunt.

De dignitate, & utilitate huius scientiæ.

CAPVT VII.

Cur cæteris scientiis nobilior Metaph. Obiectionis dilutio.

IT etiam perspicuum ex dictis, hanc scientiam esse omnium Philosophiæ partium longè nobilissimam, cum eius subiectum res eas complectatur, quæ sunt omnium præstantissimæ; substantias, inquam, omnes corporis expertes, atque ad eò Deum ipsum Op. Max. Quòd si quis obieciat eas scientias esse præstantiores, quæ accuratioribus vtuntur in probando rationibus, proinde longè præstantiores esse Mathematicas, quæ ex accuratissima demonstrandi ratione disciplinarum nomen inuenerunt, hoc pacto respondendum est. Primum quidem: etsi hæc scientia, vt à nobis in hac vita participatur, longè minus certam, & accuratum sibi vendicet demonstrandi modum, propterea quòd res, in quibus versatur longissimè distant à nostris sensibus, si tamen ea absolutè, ac simpliciter spectetur, etiam Mathematicas scientias demonstrandi certitudine, ac perfectione superare. Versatur enim in rebus non modò simplicissimis, & suapte natura notissimis: sed etiam maximè omnium stabilibus, vt potè omnis materiæ, ac mutationis expertibus. Qua de causa Aristoteles in præfatione huius operis ait, *hanc scientiam non esse humanam possessionem: & rursus, eam à solo Deo, aut maximè possideri.* Deinde verò, etsi dignitas scientiarum, tam ex certitudine demonstrandi, quàm ex præstantia subiectorum sumi potest, vt auctor sæpe docet, tamen nisi cætera sint paria, non esse eam simpliciter, & absolutè colligendam ex gradibus certitudinis (alioqui certissima, & exquisitissima scientia rei nullius momenti esset nobilissima, quod nemo dixerit) sed ex præstantia subiectorum, vt idem docet 11. huius operis cum iudicat præstantiorem, atque deteriorem scientiam ex suo quamque subiecto appellandam, nulla interim facta mentione de ea nobilitate, quæ ex ratione demonstrandi ducitur. Hinc illud est naturum, quod idem primo de partibus animalium in hanc sententiam scriptum reliquit: *Res superiores etsi leuiter attingere possumus: tamen ob eius generis excellentiam nos amplius oblectari, quàm cum hac nobis iuncta omnia tenemus.*

Mathematicas nobis esse certiores.

Suapte natura minus certas.

Cap. 2. Vnde scientiarum dignitas colligenda.

Cur hæc scientia inutilis videtur possit.

4. Meta. c. 1. tex. 1. & li. 6. cap. 1. tex. 2.

Veluti 8. Top. ca. 2. & 1. de Anima c. 1. tex. 1. 11. Metaph. c. 6. & 6. Metaph. cap. 1. tex. 2. 1. de Partibus animalium c. 5.

progressum facere possunt. Deinde, cum polliceatur magnarum, & sublimium rerum cognitionem, eamque post longa admodum studia prodignitate non tradat, fallere videtur sectatores suos. Postremo, breue vitæ spatium, quod in aliis scientiis humanæ vitæ necessariis ponendum esset, haud parum imminuit propter rerum difficultatem, cum tamen ipsa minimè omnium sit necessaria, ut ipse Aristoteles docet in præfatione huius operis. Hinc fit, ut præscos illos Philosophos Thaletem, Anaxagoram, & similes, qui primis causis rerum inuestigandis, contemplandisque intimis rerum naturis se totos consecrarunt, sapientes appellandos esse, prudentes verò minimè censeant quidam apud eundem 6. Ethicorum libro, quòd admiranda quidem, sed inutilia humanæ vitæ exquirent: cui sententiæ ipse Aristoteles eo loco minimè repugnat.

Cap. 1.

6. Ethico. ad Nicomach., cap. 7. Metaphysicæ utilitas.

De utili & honesto diuerse sententia.

Vnde utilitas mutienda.

Quæ utilitas ab hac scientia in cæteras redundet.

Dilauntur rationis con-

VERVM si quis æquo animo attendat, planè intelliget hanc disciplinam non solum vtilem, sed in primis etiam vtilem humano generi dicendam esse: modò utilitatem non metiamur solis pecuniarum, aliarumve terrenarum facultatum lucris, quòd faciunt profani homines. Et quidem Stoici, qui nihil utile, nisi quòd honestum est, & quia honestum est, esse putauerunt: quam vtiliorem scientiam ea censuissent, quæ est omnium honestissima? Peripatetici verò etsi bona quædam quæ ex se honesta non sunt, vtilia esse volunt: an non ipsi vtiliora iudicabunt, quæ sunt homine digniora? Quid verò homine dignius, quàm ad diuinarum rerum cognitionem aspirare? Certè vera utilitas rerum ex supremo fine æstimaanda est, ut quæ ad illum magis conferunt, verè vtiliora meritò censeri debeant. Quænam verò humana scientia magis ducat hominem ad altissimarum rerum contemplationem, in qua præcipue humana felicitas consistit: quàm ea, cuius illud est præcipuum munus, & officium, ut earum cognitionem exquirat? Mitto utilitatem, quæ ex illa eius functione manat, qua cæteras omnes artes constituit, ac communit, quòd eam apertè agnoscant cæteri artifices, qui initia suarum scientiarum considerant, quique accuratiùs aliquid tractandum suscipiunt. Dicant ij, an sine primæ Philosophiæ præsidio aliquid magni momenti ad prima vsque principia persequi possint. Iam Theologi quid non defendunt contra Ethnicos, & sæpe etiam contra hæreticos primæ Philosophiæ principiis, & doctrina muniti? Certè si alij artifices aliena à propriis æquo iudicio distinxissent, dubium non esset, quin magnam suæ doctrinæ partem primæ Philosophiæ acceptam retulissent. Nunc autem, cum plus æquo in primæ Philosophiæ terminos irruerint: plerique sunt, qui eius opes, quas velut proprias possident, illi deberi non agnoscant. Denique vel vnum illud ad eius utilitatem commendandam satis esset, quòd maximum eius capessendæ appetitum naturæ Auctori hominibus indiderit, à qua sententiâ Aristoteles hoc ipsum opus exorditur: neque enim frustra, sed maximi potius alicuius emolumentum causa ea propensio humanæ naturæ ingenita est. Denique qui hanc disciplinam vtilem non esse contenderet, insigni sine ignorantia nomine, an impietatis crimine notandus esset, non facile quiuis iudicauerit. Ad id verò, quòd obiiciebatur, auocare eius studium à ciuilibus actionibus, respondendum est, tantum abesse, ut id inutile sit humano generi,

generi, ut maximè etiam sit necessarium. Est enim necesse, ut in Republica bene constituta, alij diuinis rebus vacet: alij ab illis instructi actiones ciuiles ad earundem rerum cognitionem accommodent. Si qui verò sunt, qui vtrunque præstare possint, ij excellentes viri, & verè regij haberi debent. Quòd verò multi se quasi deceptos conqueruntur, quòd post longum tempus exiguam quandam diuinarum rerum cognitionis particulam sint assecuti, vitio eorum ascribendum est, vel quia exiguum existiment, quòd maximum habet momentum, vel quòd Dedalæa temeritate (ut ita loqui liceat) altiùs sperarint se posse conscendere, quàm humana còditio in mortali hac vita ferat. Id enim non pollicetur humana Philosophia, sed malè còercita sciendi cupiditas, quæ tamen intra modum ut cætera humana, continenda est. Ex quibus factis intelligitur, quàm parum habeat virium extremum contra huius scientiæ utilitatem argumentum. Nam, quòd Aristoteles ait: *cæteras omnes disciplinas magis esse necessarias*, de ea necessitate intelligendum est, quæ ad victum, & cætera corporis emolumenta refertur.

tra utilitatem Metaphysicæ propositæ.

De inscriptione & partitione huius operis. CAPVT VIII.

NSCRIPTI porrò sunt hi libri siue ab Aristotele, siue à Theophrasto, qui eius opera magna ex parte in ordinem digessit, nomine rerum de quibus agunt, τὰ μὲν τὰ φυσικά, hoc est: *Post naturalia*: qua in oratione verbum: *Post*, non ad naturæ ordinem, sed inuentionis referendum est. Nam etsi hæc tractatio continet scientiam eorum, quæ natura sunt prima: ea tamen post cognitionem rerum naturalium inuenta sunt. Quia verò Philosophi in inuestigandis rebus, de quibus hæc scientia differit, ab inferioribus ad superiora progressi sunt, non abs re multi eandem inscriptionem sic explicant, quasi dicat, *Supra naturalia*, siue *quæ supra naturam sunt*, quo pacto natura definita est initio 2. libri de naturali auscultatione, seu quòd idem est: *Quæ sunt in altissimo rerum gradu posita*. Hinc factum est, ut scientia ipsa quæ his libris traditur, simplici nomine appellari soleat à Recentioribus *Metaphysicæ*, quasi *Postnaturalium*, aut *Supranaturalium scientia*, cum ab Aristotele sæpe appelletur *primæ philosophiæ*: aliàs absolutè *Philosophia*, quasi præcipua pars Philosophiæ, ut 4. libro huius operis ca. 2. & 3. & lib. 1. Physic. extremis penè verbis: aliàs *Theologia*, quòd de diuinis rebus differat, ut lib. 6. cap. 1. & lib. 11. cap. 6. aliàs *Sapientia*, quòd primas rerum causas teneat, ut in ipsa huius operis præfatione, & cap. 2. lib. 3. aliàs *Domina & Princeps reliquarum*, & cui *cæteras contradicere nefus sit*, veluti duobus proximè citatis locis, & 1. Post. cap. 7. ut quæ omnium principia confirmet, ac stabiliat.

A quo libri inscripti sint.

Interpretatio inscriptionis horum librorum.

Quibus nominibus hæc scientia appellatur.

2. Phis. cap. 1. text. 3.

Lib. 4. Meta. tex. 5. & 8. lib. 1. Phys. tex. 83. lib. 6. Meta. tex. 2. 1. Meta. cap. 2. 3. Metap. text. 3. text. 70.

Diuisio huius operis. Primus lib.

Secundus. Tertius. Quartus.

constituitur huius scientiæ subiectum, eiusque affectiones declaratur, & maximè communia principia traduntur. In quinto distinguitur ambiguitas multorum ad hanc scientiam pertinentium, & eorum minùs præcipua membra ad prima quasi capita reuocantur, omniâque congruis explicationibus declarantur. In sexto traditur, quo pacto Metaphysicus de ente differat, & quædam entis significata ab huius scientiæ propria consideratione reiciuntur. In septimo agit Aristoteles de Ente per se, ac reali, quod in decem prædicamenta diuiditur, potissimum verò de substantia materiali. In octauo de principiis constituentibus huiusmodi substantiam, materia videlicet, ac forma. In nono de Ente vt diuiditur per potentiam, & actum. In decimo de Vno, tum per se sumpto, tum etiam, vt cum multis confertur. In vndecimo & priore parte duodecimi multa repetit, quæ in hoc opere, & in libris Physicis scripserat, vt ex iis gradum faciat ad substantias separatas, de quib. tandem agit in posteriori parte libri duodecimi, ac præcipuè de prima omnium rerum causa. Denique in decimotertio, & decimoquarto libris disputat contra Platonem ad euerdendas Ideas, & Mathematica separata, quæ ab illo inducta sunt: quæ disputatio cum à multis seculis parum utilitatis afferat, & ex dictis vtcunque intelligi possit, ferè ab huius operis enarratoribus prætermittitur.

Quintus.
Sextus.
Septimus.
Octauus.
Nonus.
Decimus.
Vndecimus.
Duodecimus.
Duo extremi.

Quod

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Causæ, ob quas hæc scientia impugnetur.

MNES a homines. Plerique Aristotelis ætate duabus potissimum de causis inuidiam constabant huius scientiæ studiosis. Vna, quòd frustra tentarent eam assequi doctrinam, quæ humanum caput superaret. Altera, quòd inaniter sectarentur disciplinam, quæ nec necessaria humanæ vitæ, nec utilis esse videretur. Ac prior quidem reprehensio, quæ primùm profecta videtur à Simonide Cæo Poëta

Lyrico, cuius meminit Aristoteles, tum apertè hoc ipso libro capit. secundo, tum tacito nomine 10. Ethic. cap. 7. scientiâ hanc nullam apud nos esse cõrendit. Posterior verò (cui pro se etiam de diuinis rebus scribere incipiente respondet Cicero initio operis de natura Deorum) scientiam quidem ipsam non inficiatur, verùm nihil eam emolumenti humano generi afferre putat. Quæ sanè insectatio, si quis animum aduertat, eodem reuoluitur. Aut enim hæc scientia ab auctore naturæ hominibus negata est, aut inuulilis non est. Quamobrem Aristoteles

Cur Aristot. ordiatur ab appetitu sciendi hominibus indito.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ
τῶν μετὰ τὰ φυσικά.

ΑΛΦΑ ΤΟ ΜΕΓΖΟΝ.

Περὶ τέρους καὶ ἰμπερίας, καὶ ὅτι ἡ σφίρα αὐτῆς ἴσως αἰτίας καὶ δεξιῶς ἐστὶν ἐπισημη.

Κ Ε Φ Α.

ΑΝΤΕΣ a ἀνθρώποι τὸ εἶδέναι ὀρέγονται φύσει. σήμερον b δὲ ἡτῶν αἰσθησέων ἀγάπησι. καὶ γὰρ χωρεῖ τῆς

Quædo que- stio, An est tractanda. Sapiencia.

Quo dicitur ad primum librum attinet, multa Arist. propter rerū tractandarum magnitudinem initio præfatur. Primum enim ex appetitu sciendi hominibus à natura dato, ex quo non utilitas modò, sed necessitas etiam huius scientiæ colligitur, obiter se insinuat in gratiam eorum, qui eius studium carpebant. Deinde longo ductu aperit, quæ sit natura huius disciplinæ. Tertio loco tradit illius dignitatem, & præstantiam. Postremò docet, quis sit eius scopus, ac terminus, hoc est, qua in re eius perfectio, & absolutio consistat. Quibus rebus tractandis ingeniosè explicat quatuor quæstiones illas. An sit? Quid sit? Qualis? & propter quid? quas ipse tradiderat 2. lib. de Posteriori resolutione, vt in quibus cuiusque rei propositæ tractatio consisteret. Aggressus autem ad tractationem rerum, quæ sub hanc scientiam cadunt, quoniam ea primùm respicit primas causas, easque pro virili parte inuenire, ac tradere conatur; repetit principio quadripartitâ causarum diuisionem à se traditam 2. Phys. li. vt ea proposita expendat, cæterine, an ipse meliùs de rerum causis senserit. Deinde refert ex ordine ea de re placita Philosophorum: qui ipsū præcesserunt, orsus ab antiquioribus, iisque, qui ab inquisitione infimæ causæ cœperunt philosophari. Postremò aliorū sententiâs partim refutat, partim ad suæ confirmatione assumit

Primus liber quid continet.
Cap. 1.
Cap. 3. text. 27.

se hominibus maximè naturalem. Est enim sapientia, perfectissima rerum cognitio, quam omnes audito sapientiæ vocabulo communiter concipiunt. Sequitur deinde, hanc scientiam neque esse impossibilem, neque inutilem, proinde nec laborem, qui in eam impenditur, esse reprehendendum. Neque enim naturæ Auctor, qui (vt scribit Aristoteles) nihil frustra molitur, dedisset hominibus adeò naturale appetitum huius scientiæ, nisi illa & aliquo modo ab hominibus obtineri posset, & humano generi magnopere conduceret.

1. de Calo. ca. 4. text. 32. & 2. de Calo. c. 8. te. 59. & cap. 11. text. 59. & 3. de Anima. c. 12. text. 60. & c. 9. text. 45. & alibi text. 21. text. 48. text. 23.

Quid hoc loco scientia nomine intelligatur.

ARISTOTELIS

Metaphysicorum

LIBER PRIMVS.

De arte & experientia: & sapientiam, quæ est de quibusdam causis & principijs esse scientiam.

CAPVT I.

MNES a homines natura scire appetunt. cuius b rei signum est ipse amor sensuum. Etenim remoti uti-

ILLVD etiam animaduertendum est, etsi eodem verbo sæpe intelligitur scientiæ habitus, hoc tamen loco potius intelligendum esse actum sciendi: habitus enim, qui ad actum eliciendum à natura institutus est, propter ipsum actum experitur, quo fit, vt naturalis appetitus, quo scientiam appetimus, magis in actum sciendi, quàm in habitum feratur. Hoc idem confirmari potest argumento sensuum, quod Aristoteles subiicit, in quo nomen sensus non pro ipsa potentia, sed pro actu sentiendi sumitur, vt paulò post patebit.

Appetitum sciendi in actum magis quàm in habitum ferri.

Cuius rei signum est. Confirmat id, quod dixerat, argumento à minore. Experimur enim appeti à nobis ipsa natura impellente cognitionem sensitiuam, non solum

solum alterius emolumentum causa, sed etiam per se, & sui tantum gratia. Hinc enim fit, ut aspectus carior nobis sit ceterorum sensuum perceptionibus, non modo, quia certior est, sed etiam quia multarum rerum differentias ostendit, atque adeo plurimum, quam ceterorum omnium sensuum actibus cognoscantur. Quod si nobis huiusmodi appetitus naturalis est, potiori ratione appetitus perfectae cognitionis naturalis censeretur debet, dum imperfecta sensuum notitia, a qua omnis nostra cognitio incipit, ad perfectam suapte natura dirigatur.

Cur nobis carior visus, quam reliqui sensus.

Duplex sensuum utilitas.

Dialecticorum regula.

Quid nomine sensus significetur hoc loco.

Agere, proprie quid.

Remota utilitate. Duae de causis datus est hominibus sensuum visus, quod Aristoteles docet in libr. de sensu, & sensu. Vna, salutis, & incolumitatis, ceterorumque vitae commodorum gratia, ut, cum eorum ministerio necessaria, aut commoda ad vitam degendam cognoscerent, ea quaerent, incommoda vero, & exitiaalia fugerent. Atque haec sensuum utilitas communis est homini cum ceteris animalibus. Altera, ipsius cognitionis sensitivae in se spectatae causa, non quatenus refertur ad vitae tutelam, aliaque corporis emolumenta: quae utilitas propterea est homini propria, quod cognitio sensitiva hoc pacto sumptu suapte natura dirigatur ad intellectivam, quae ceteris animalibus negata est. Hinc fit, ut ceteris animalibus (quod Albertus doctè annotavit) non ducantur cupiditate videndi, audiendive quicquam, nisi alicuius rei ad vitam necessariae, aut commodae quaerendae, aut incommodae fugiendae causa, homo vero solius cognitionis studio ad plurima videnda, & audienda moveatur, etiam cum id corpori nocet, multaque affert vitae incommoda. Cum igitur Aristoteles ait, Remota, siue exclusa, & praetermissa utilitate, non excludit eam utilitatem, quae sequitur ipsam per se cognitionem sensitivam speculative, ut ita loquar, spectatam, sed reliquas omnes utilitates, quae ex sensibus proveniunt, praesertim cum exclusivae dictiones, ut aiunt Dialectici, non excludant concomitantia. Quare non excluditur his verbis ea utilitas, quam intellectus percipit ex ministerio sensuum: quin potius ex hac ipsa vim habet argumentum hoc loco ab Aristotele propositum. Itaque locus hunc in modum intelligendus est. Remota quavis alia utilitate ipsi per se cari sunt, ut ferè exponi solet. Eodem pacto Aristoteles capite sequenti ostendens scientiam hanc esse liberam, & sui solius gratia, non excludit eas utilitates, quae metaphysicam cognitionem consequuntur, in quibus numeranda est voluptas, quae percipitur ex primarum causarum consideratione: sed potius hunc in modum aperte scribit. Unde patet, eam à nobis nullius alterius utilitatis causa perquiri, inuens habere illam peculiarem utilitatem, & quidem tantam, ut ipsa sola suis opibus contenta videatur.

ἢ ἡ γρηῃς ἀγαπῶν) δὲ ἐαυτῶς, καὶ ἢ μάλιστα τῶν ἁλλων ἕξ τῶν ὀμμάτων. ἢ ἢ γδ μόνον ἵνα παρτίωμεν, ἀλλὰ καὶ μηδὲν μέλλοντες παρτίειν τὸ ὄραν αἰρέμεθα ἀντὶ πάντων, ὡς εἶπεν, τῶν ἁλλων. αἴτιον δὲ ὅτι μάλιστα ποιεῖ γνωρίζειν τι ἡμᾶς αὐτῆ τῶν αἰσθήσεων, καὶ πολλὰς δὲ διαφορὰς. φύσει ἢ μὲν ἔν αἰσθησὶν ἔχοντα γίνετ' τὰ ζῶα. ἐκ ἢ ἢ τ' αἰσθήσεως, τοῖς μὲν αὐτῶν ἐκ ἐγγίγιετ' μνήμη, τοῖς δὲ γίγιετ'. καὶ

Cap. 2

Hoc loco tra. 1. cap. 4.

Aristot. 1. de sensu, & ca. 1. & 3. de Anima c. 12. text. 63. 64.

In his est D Thom. hoc loco lect. 1. parte 3.

Ad caput 1.

Is maximè, qui sit per oculos Hinc patet verbum, sensus non pro facultate, sed pro actu accipi hoc loco. Neque enim sentiendi facultas, sed actus sentiendi fit per oculos. Idem patet ex periodo proximè sequenti, in qua non de videndi facultate, sed de actu sermo est. Aduerte tamen rarius apud Latinos vsurpari nomen, sensus, pro sentiendi actu, quam apud Græcos.

Non enim ut agamus solum. Hoc etiam loco plerique subaudiunt verba. Aliquid aliud, ut sit sensus: Non enim solum, ut aliquid aliud agamus, &c. Quod propterea addunt, quia ipsum etiam cognoscere per sensum, videtur esse quoddam agere. Verum non est necesse quicquam adiungere. Neque enim Agere quod Græcè est, πράττειν, vnde Praxis nomen etiam à Latinis vsurpatur, proprie convenit in actum cognoscendi potè contemplativum, & ad nihil aliud relatum, ut libro 6. patebit. Itaque Agendi verbum non sumitur hoc loco, quatenus significat actionem late acceptam, sed quatenus opponitur verbo contemplandi, siue cognoscendi solius cognitionis causa, seu quod idem est, quatenus significat actionem, ut opponitur pura contemplationi.

Omnibus, ut ita dicam, aliis) Verbum omnibus non potest illo modo referri ad actum.

actus sentiendi, quatenus nomine αἰσθήσεως significantur: dicendum enim foret Græcè πᾶσιν ἁλλων non πάντων ἁλλων, cum nomen αἰσθήσεως foeminini sit generis. Dicit fortasse aliquis, referendum esse ad res omnes, ut sententia ita concludatur, (ipsum videre omnibus aliis rebus anteponimus) quo pacto per hyperbolen dicere solemus, nihil nobis esse carius lumine oculorum, etiam si vita ipsa longè nobis sit carior. Addet quoque verba (ut ita dicam) inserta esse, ut significaretur, figuratam esse locutionem, nec simpliciter veram. Sed planè obstat sequens periodus, in qua non redditur causa, cur aspectum ceteris rebus omnibus anteponamus, sed cur ceteris sensibus. Dicendum est igitur, verbum omnibus, ad sensus, siue actus sentiendi referendum esse, non tamè, ut nomine αἰσθήσεως significantur, sed quatenus significantur verbis infinitis videndi, audiendi, & ceteris, quae

utilitate ipsi per se cari sunt, is maximè, qui sit per oculos. Non enim ut agamus solum, sed nihil etiam acturi ipsum videre omnibus, ut ita dicam aliis anteponimus. Causa vero est, quod hic sensus unus ex omnibus maximam nobis rerum cognitionem afferat, multasque differentias ostendat. Natura igitur animalia ab ortu sensum habent: ex sensu autem in aliis memoria non gignitur, in aliis gignitur.

Hinc

le est Græcè τὸ ὄραν Latine, ipsum videre, quod praecedit. Verba autem (ut ita dicam) propterea adiecta sunt, quia dubium esse potest, num carior nobis sit videndi actus, etiam solius cognitionis causa (quo pacto de sensibus hoc loco sermo est) quam ceterorum omnium sensuum cognitiones, saltem, si coniunctim accipiatur: quantum etiam diuisim sumantur, non satis perspicua res est propter auditum, quem multi cognitionis causa aspectui praerferrent, si alterutro priuandi essent.

Natura igitur animalia. Hoc loco docere incipit, quanam sit natura huius artis, hoc est, in quarum rerum consideratione versetur, quod pertinet ad quaestionem, Quid est? Id autem ut commodius faciat, multa tradit de gradibus cognitionis. Atque in primis ait, sensitivam cognitionem omnibus animalibus naturaliter esse communem. Omnia enim necessariò praedita sunt duobus sensibus, gustu, & tactu, ut ipse docet libro de sensu, & sensu: tactu quidem, ut cognoscant ea, ex quibus constant, gustu vero, ex quibus aluntur.

Ex sensu autem. Tradit tres gradus cognitionis brutorum animalium. Primus, ac infimus est eorum, quae non cognoscunt res sensibiles, nisi cum illae adsunt. Secundus, siue medius eorum est, quae possunt etiam illarum in absentia meminisse, non tamen adeo eleuatum modum cognoscendi habent, ut possint ab alio doceri. Tertius, ac supremus ad ea pertinet, quae non tantum possunt in absentia illarum meminisse, sed etiam suo modo doceri.

PRIMUM cernitur in conchylis, & aliis quibusdam animalibus aquaticis, quae marinis scopulis adhaerescunt, & ut vno verbo dicam, in iis omnibus, quae progredi ex loco in locum non possunt, haec enim non indigent sensibus, quibus res distantès cognoscant, cum ad illas proficisci nequeant, qua ratione fit, ut solis duobus antedictis gustus, & tactus, quos omnibus animalibus necessarios esse diximus, praedita sint. Quoniam vero eadem ratio est, ut non indigeant memoria, (siquidem memoria ideo praecipue data est brutis animalibus, ut certo petere possint locum absentem ante cognitum, alicuius rei quaerendae, aut fugiendae causa) efficitur, ut huiusmodi animalia nec sint disciplinae capacia, quia carent auditu, nec item prudentia, quia carent memoria. Ut enim disciplina auditu indiget, sic etiam prudentia eget memoria. Prudens enim ex memoria praeteritorum disponit praesentia, & prospicit futuris. Videntur quoque nonnulla animalia quae locum mutant, carere memoria, ut quidam vermes humi repente imperfectè admodum formae, qui non reuertuntur ad certa loca, sed semper vagantur, & quoque vesis errant, nisi quod ea perunt frequentius, vnde vel aëre propitiori, aut solo aptiori inuitantur. Quo fit, ut non rectè videatur dictum à quibusdam, ideo datam esse animalibus memoriam, ut possint continere motum progressiuum, nisi subaudiunt (ad quaerendam locum ante cognitum) Id, quod etiam ex eo confirmatur, quia plerumque animalia ex iis, quae memoria praedita sunt, simulatque in lucem prodierunt, mouentur ex loco in locum, cum interim nullius rei ante cognitae memoria ducantur.

Notandum.

Tres brutorum animalium gradus ex cognitione sumpti.

Animalia quae scopulis adhaerescunt, quos sensus habent. Cur memoria data animalibus.

Non omnia animalia, quae locum mutant, memoria habere.

SECUNDVS gradus cognoscendi cernitur in apibus, & aliis, si quæ sunt, quæ cum memoria prædita sint, auditu tamen carent. His enim concedit Aristoteles prudentiam, quia ex rebus, quas meminerunt, possunt aliquod vitæ regimen accipere: negat tamen disciplinam, quia carent auditu. Quamquam illud intelligendum est, non omnia bruta animantia, quæ memoria prædita sunt, esse prudentia, sed quædam ex iis esse stolidi, ut ea, quæ faciliè capiuntur.

TERTIVS denique gradus cernitur in cane, elephanto, & aliis omnibus, quæ præter memoriam, sensum quoque auditus habent: atque hæc ab Aristotele dicuntur non solum prudentiæ, sed etiam disciplinæ capacia.

Nō semper in bestiis cū memoria prudētia comūclā.

**O B I E C T A C O N T R A E A Q V A
ARISTOTELES HOC LOCO DOCET, ET
responsiones ad ea quæ obiecta sunt.**

SUNT tamen nonnulla, quæ contra hæc obiici possint. Primum, quod non rectè dictum sit in explicando primo genere animalium, ideò præcipuè datam esse brutis animalibus memoriam, ut petere possint locum absentem antè cognitum. Muscæ enim mouentur ex loco in locum antè cognitum, & tamen Magnus Albertus hoc loco ea ratione ostēdit eas carere memoria quod flabello repulsæ idemtidem se ingerant, immemores plagæ acceptæ.

1. Obiecta contra ea, quæ Aristel. docet.

SECUNDVM, quod non rectè negauerit Aristoteles prudentiam in primo genere animalium eamdemque concesserit in secundo, & tertio. Nam, si prudentia propriè sumatur, ut est habitus agendi recta cum ratione, quo pacto definitur sexto Ethic. in nullo genere brutorum animalium concedenda fuit: si verò sumatur per translationem, eaque omnia dicantur prudentia, quæ id faciunt, quod facerent, si prudentiam haberent, non solum in secundo, & tertio genere, sed etiam in primo concedenda erat, siquidem animalia primi generis, etsi non mouentur ex loco in locum (qui motus dicitur progressius) mouentur tamen motu dilatationis, & constrictionis ad amplectenda ea, quæ sibi conducunt, & refutanda contraria, quæ sanè opera similia sunt operibus prudentiæ.

2. Alberti sententia de muscis, quod carerent memoria.

TERTIVM, quod non rectè putauerit requiri memoriam in apibus, ut prudentes dicerentur, siquidem apes recens natæ, cum adhuc non sint expertæ hyemem, ut ex illius memoria cibum futuræ hyemi quærant, iam inde tamen prudentissimè id faciunt.

QUARTVM, quod non rectè dixerit apes non habere auditum, manifesto enim experimento constat, eas conuocari ad noua aluearia leui sono, & deterreri contrario.

QUINTVM, quod nec illud etiam rectè dixerit, omnia quæ memoriam, & auditum habent, esse disciplinæ capacia. Nam, si hæc affectio propriè accipiatur, in solis hominibus reperitur: si verò translative, non est, cur negetur apibus, cum illæ in ratione viuēdi præ se ferant disciplinam optimè constitutæ Reipublicæ. Quod si illa hoc loco dicuntur disciplinæ capacia, quæ docilia sunt, & voce hominis quasi docentis assuescunt ad aliquid faciendum, ne hoc quidem modo rectè videtur

Hoc loco tra. I. cap. 6.

Cap. 5.

videtur dictum, omnia, quæ memoriam, & auditum habent, esse disciplinæ capacia. Serpentes enim, & quamplurimæ feræ, etsi memoriam, & auditum habent, nulla tamen hominis quasi doctrina institui possunt, ut aliquid agant.

SED haud difficilè hæc omnia dissoluntur. Ad primum enim respondendum est, eiusmodi animalia flabello repulsa, non ideò idemtidem se ingerere, quia careant memoria, sed quia stolidi sunt: alioqui liceret colligere, pleraque alia, quæ manifestius omnes sensus habent, carere aspectu, & auditu, quod petita iaculis valde prope ferientibus, sæpe non moueantur loco: quod in ranis & cubiculis accidere videmus. Quare, ut in his animalibus non defectus visus, & auditus, sed stoliditas quædam in causa est, cur non statim se loco moueant, sic illa, non quia careant memoria, sed quia stolidi sunt, continuò in eum locum reuertuntur, vnde sunt repulsa. Accedit, quod nimius etiam appetitus horum animalium in causa esse potest, cur ab obiecto præsentis non facile arceri possint. Ita patet argumentum Alberti nihil efficere. Quin etiam eodem probari potest, eiusmodi animalia prædita esse memoria, siquidem repulsa ex re, qua delectantur, mox ad eandem reuertuntur. Quod facere non possent adeò certo itinere, nisi memoria retinerent locum ex quo eiiciuntur.

Obiectorum dilatio. Alberti sententia refutatio.

AD secundum respondendum est, prudentiam hoc loco non accipi propriè, sed per translationem, nempe pro quadam sagacitate, quæ in suis effectibus veram prudentiam imitatur. Non est tamen illa primo generi brutorum animalium à nobis proposito ascribenda, quia nullius animalis sagacitas plenè imitatur prudentiam, nisi quæ ex cognitione præteriti potest futura providere.

Prudentiam dupliciter sumi.

HINC patet solutio tertij. Illa enim sagacitas, qua apes ante cognitionem præteriti in futurum sibi prospiciunt, non est plena imitatio prudentiæ. Quapropter, nisi illæ ex memoria alicuius rei moueantur ad aliquid faciendum, ut cum ad propria aluearia reuertuntur, non utique prudentes dici debent quod rectè hoc loco Albertus, Alensis, Scotus, & Ægidius annotarunt. Hoc tamè interest inter veram hominis prudentiam, & brutorum animalium (ut alia mittam discrimina) quod homo ex memoria præteriti adhibito rationis discursu, concludit hoc, vel illud esse faciendum, bruta verò animantia ex memoria præteriti instinctu quodam naturæ ad id impelluntur.

Discrimē inter hominis, & animantium prudentiæ.

Hoc loco tra. I. ca. 6.

AD quartum respondet D. Thomas hoc loco, apes non sentire sonum, sed aërem, qui commouetur, cum editur sonus, cuius commotio tam vehemens est in tonitruis, ut possit etiam animalia occidere, atque adeò æneas campanas frangere. Magnus tamen Albertus respondet, auditum non accipi hoc loco ab Aristotele, ut est perceptiuus soni & naturalis significationis illius (hoc enim pacto apes auditum habent) sed quatenus est perceptiuus soni per modum sermonis, quo pacto canes, elephantum, simiæ, iumenta etiam, armenta & alia quædam animalia auditu prædita sunt, cum propriis nominibus appellata accurrant: auditis verò aliis, atque aliis vocibus ex instituto significantibus, aliter atque aliter moueantur, aut quiescant, & quædam opera similia

Sententia D. Thomæ de apibus.

Sententia Alberti contraria.

operib. artis faciāt, quod cernere est in canibus, qui certis verbis pro-
uocāt humanā saltationē imitantur. Et visus est nostra ætate in Lusitania insignis quidā canis Eduardi Principis, qui naturę sagacitati consuetudine audiendi adiuncta, nomina propria quorundam ex familiarium ita distinguebat, vt eorum quemlibet ab illo vocatum quæriraret, & dentibus veste apprehensa ad vocantem duceret. Quam docilitatem, & humani ingenij imitationem ipso mortis genere confirmavit: siquidem mortuo Principe, & constantissimè cibum repudiavit, & desiderij affectu cruciatus interiit. Hoc igitur modo ait Albertus, sensisse Aristotelem non esse in aliis quàm plurimis animalibus, quæ eadem de causa nulla hominum institutione doceri possunt.

CÆTERVM de auditu, vt est perceptiuus soni dubitat Aristoteles I x. de historia animalium cap. x l. num re vera sit in apibus, vt, si hoc pacto auditus nomen hic accipit, non asseueranter, sed exempli causa locutus videatur. *Gaudere, inquit, plausu, atque sonitu apes videntur, quapropter tinnitu aris, aut fictilis conuocari eas in aluceum aiunt, quamquam incertum est, an audiant, & voluptate ne, an formidine ita faciant.* Plinius tamen lib. 21. naturalis historię affirmat habere auditum: quæ sententia videtur vera. Primum, quia si conuocatur certo quodam sono, non autem contrario, non dubium videtur, quin percipiant differentiam sonorum qua re, & sonum qua ratione sonus est. Deinde quia, si nõ sentiunt sonum ipsum, sed motū aëris quo ipsæ pulsantur, cum sonus editur (perueniētibus ad ea circuituionibus aëris moti à corporibus efficientibus sonum) acutior sanè est earū tactus, quàm humanus tactus in apibus

Misum canis exemplum.

Dubitat Arist. de auditu apum. Plinij sententia de auditu apum approbatur.

Tactus hominis omnium optimus.

Apta explicatio.

ⁱ *Hinc fit vt quaedam* Non colligit his verbis Aristoteles alteram adæquatam diuisionem animalium in prudentia, & docilia. Nam, vt alia mittam, quibus hæc diuisio impugnari potest, certè animalia, quæ carent memoria, nec prudentia sunt, nec docilia, vt ipse mox aperte docebit. Non desunt, qui ob id suppleant hoc loco opposita membra, duâque diuisiones hic colligi existiment, quasi dicat Aristoteles, *Hinc fit, vt alia prudentia sint, alia non prudentia, alia discipline capacia, alia non item.*

Sed obstat inter alia, quæ hæc supplendi licentia videatur nimia, & non necessaria. Quocirca dicendum videtur, nõ tradi hoc loco vllam generalem diuisionem animalium, sed quandam subdiuisionē posterioris membri præcedentis diuisionis, cum quadam subintellecta exclusiua particula ad alterum membrum. Quasi dicat Aristoteles: *Ex eo, quod dantur animalia: quæ memoriam habeant, effici, vt eorum quaedam sint prudentia dumtaxat (quatenus hac particula docilitas excluditur) alia non solum prudentia, sed etiam docilia.* Quæ enim ita memoriam habent, vt humanam vocem percipere nequeant, ita prudentia sunt, vt doceri non possint, quæ autem vocem quasi præceptoris memoria retinent, ea doceri possunt. Sed obstat adhuc, quod Aristoteles non ait *disciplina capacia, sed disciplina capaciora.* &c. quibus verbis omnia animalia videtur facere docilia. At si contextus Aristotelicus ita haberet, vt Argyropilus vertit (sic enim habet, *Alia prudentia sunt, alia magis discere possunt* missis cæteris verbis, quæ sequuntur) nihil esset difficultatis, sumpto tamen verbo

*καὶ ἰδὲ τὸ τοῦ μὲν * φρόνιμα, ἃ ἵ μαθηματικώτερα, ἢ μὴ διωαμένων μνημονεύειν ἔστιν. φρόνιμα μὲν ἀπὸ τῆ μανθάνειν, ὅσα μὴ διωατὰ τῆ ψόφων ἀκείων, ἃ μέλιτα, καὶ εἰ τι τοιούτο ἄλλο γένος ζώων ἔστι. μανθάνειν δὲ, ὅσα ἄρως τῆ μνήμη καὶ ταύτην ἔχει πῶ ἀδύσιν. τὰ κ μὲν*

Cap. 10.

* *Alia prudentiora.*

apibus auditū, quo etiā pacto cōstat nõ esse quod negat Aristoteles 2. de Anima, *cum homini tribuit tactū omnium optimum: vix enim sentimus eiusmodi motū aëris, etiam si vehemēs sit sonus, nosque vehementer afficiat.* Tum etiam, quia vix aliter responderi potest ad experimenta illa quæ Aristoteles narrat eodem loco. *Cum verò inquit, migrandum est, vox solitaria, & peculiaris quaedam aliquot ante diebus intus mittitur. Et infra: Tempore matutino omnes silent, donec una gemino, aut triplici bombo excitet omnes, tum vniuersa ad opus prouolant, cumque redierint, primum item tumultuant, paulatimq; minùs subinde strepunt, dum una circumuolitando susurret, quasi dormiendum præcipiat, tum repente omnes conticescunt.* Hæc, & alia quæ de apibus narrat Aristoteles, si ad commotionem aëris cum bombo factam, non ad bombum ipsum referantur, eadem ratione dici poterit, non percipi sonum à cæteris animantibus, quæ omnium consensu auditum habent, sed tantum aëris motionem cum sono factam. Nec satisfaciet, qui occurrerit in iis, quæ dicuntur habere auditum, manifesta esse audiendi organa: parum enim refert, quod ea in tam paruis animalibus non discernamus. Adde, non esse verisimile, apes qualibet parte corporis discernere differentias sonorum, quomodocunque eas percipiant, sed certa aliqua, & determinata, quæ sit in capite, etiam si nobis ignota sit. Quod si ea parte non per potentiam audiendi, sed tangendi, discernunt prædictas sonorum differentias, idem dici poterit de cæteris animalibus, negata in auribus quauis alia potentia sensitua præter quàm tactus.

De apibus nonnulla.

QVINTVM denique argumentum perspicuè dissoluitur iuxta Alberti sententiam: quod tamen ex D. Thomæ opinione haud facile dissolues.

verbo *Magis* pro etiam, aut insuper, vt sensus esset. *Alia prudentia sunt, alia non modò prudentia, sed etiam docilia.* Verum quia omnes Græci Codices quotquot viderim, addunt verba illa, *ἢ μὴ διωαρίων μνημονεύειν*, hoc est, *iis quæ meminisse nequeunt*, quod idem cæteræ omnes latinæ versiones testantur, nec verbum *μνημονεύειν* aptè redditur latinè, si exponatur, vt dictum est: crediderim approbandam esse lectionē Alexandri, qui pro verbo *φρόνιμα* legit *φρονιμώτερον*, id est, *prudentiora*, quo pacto

Hinc i fit, vt quaedam prudentia sint, alia discipline capaciora iis, quæ meminisse nequeunt. Ac prudentiam quidem sine docilitate habent quacunque sonos audire non possunt, vt apes, & si quod est tale aliud genus animalium: discunt autem ea omnia, quæ cum memoria hunc quoque sensum habent. Cætera k igitur

* *Alia prudentiora.*

hunc in modum habebit contextus. *Hinc fit, vt quaedam prudentiora sint, alia discipline capaciora iis, quæ meminisse nequeunt, sensus autem erit. Quia verò quædam animalia memoria prædita sunt, ex quibus alia humanam vocem memoria nõ tenent, alia tenent, ideo quædam prudentiora sunt iis, quæ meminisse nequeunt: alia non solum prudentiora, sed etiam dociliora eisdem, vt vtrumque comparatiuum referatur ad ea, quæ carent memoria. Ait autem Aristoteles quædam esse prudentiora iis, quæ memoria carent, alia dociliora etiam: nõ quia putat ea, quæ memoria carerent prudentia esse, aut docilia, & memoria prædita magis prudentia, magisque docilia (apertè enim negat prudentiam, & docilitatem plerisque animalibus) sed quia inter memoria prædita reperiuntur & prudentia, & docilia, quæ tamen non inueniuntur inter ea quæ carent memoria: quo pacto dicimus cætera elementa esse leuiora terra, non quod omnia elementa sint leuia, & terra minus leuis, sed quia inter cætera reperiuntur elementa leuia, ipsa autè terra leuis non est.*

Cur Aristoteles comparationis nominibus utatur.

Alia quoque ratio esse potest, cur Aristoteles comparatiuis potius, quam positiuis nominibus vsus sit, nempe vt significaret bruta animalia non esse reuera, ac propriè prudentia, aut docilia, sed quodam modo, & alia comparatione aliorum, quo pacto dicimus ferrum esse leuius plumbo, non quòd reuera, ac propriè leue sit, sed comparatiue tantum, vt dici solet. Nec obstat, quòd Aristoteles mox vtitur positiuis nominibus: satis enim fuit semel significasse non propriè id accipiendum esse, si cui verò Alexandri lectio non placebit (quæ tamen nobis videtur & verior & aptior) hoc certè ex dictis habebit, quo pacto verbum *Dociliora* exponere debeat. Quamquam verò Alexandri lectio placet, expositio tamen non placet. Nam primùm, confundit verbum *Dociliora* cum verbo *Prudentiora*. Deinde putat verbum *Dociliora* accipi posse pro aptioribus ad cognoscendum. Postremò hoc ipsum ex eo probat, quia apprehensio per sensum disciplina quædam sit, quæ sanè laud congruat cum iis, quæ ab Aristotele dicuntur.

Qua operatione vnumquodque viuere dicatur.

Quæ animales imaginationes viuunt.

Quæ memoria.

Quæ experimento.

Cetera igitur imaginationibus, &c. Transiuntum facit à tribus iam dictis gradibus cognitionis brutorum animalium, ad alios tres gradus cognitionis humanæ: Quia verò vnumquodque ea operatione naturaliter dicitur viuere, quæ in ipso est præstantissima (secus est, cum naturæ status peruenitur, vt in hominibus vitiosis) ait Aristoteles bruta animalia partem viuere phantasias siue imaginationibus, partim memoria, partim imperfecta quadam experientia. Ac imaginationibus quidem viuunt animalia primi generis, quæ solis sensibus gustus & tactus prædita sunt: sensus enim, imaginatio, & appetitus omnibus animalibus communia sunt, vt patet ex 3. de Anima. Illorum tamen imaginatio imperfecta est, & quæ fungi suo munere non potest, nisi cum sensus exterior rem candem percipit. Memoria autem viuunt animalia secundi generis, quæ habent memoriam absque auditu. Experientia verò imperfecta, quæ & memoriam, & auditum habent: doctrina enim imperfecta, seu potius translaticia imperfecto experimento acquiritur, quemadmodum perfecta doctrina perfecto experimento. At verò genus humanum tribus aliis gradibus cognitionis viuunt, ratione, experientia, & arte. Aristoteles tamen, cum ait, *genus autem hominum & arte viuunt, & ratione*, nominibus extremorum graduum, medium innuit.

Tres gradus humane cognitionis.

Quo loco aduerte vitam humanam, quæ ratione sola regitur, esse in infimo gradu, qualis est vita multorum, qui penitus in otio degunt, nec vlli disciplinæ dant operam: quæ autem regitur experientia, esse in gradu medio, siquidem experientia & si non omnino, quodammodo tamen rationem perficit, & ad artem disponit: quæ denique regitur arte, esse in supremo, quâdoquidem ratio arte omnino perficitur. Quod tamen dictum intellige de perfectionibus, quas homo viribus naturæ comparare potest, ne regimen sacræ fidei excludatur, quod superius est eo, quod ab arte proficiscitur.

Fidei regimen est perfectius omni humano regimine.

ILLVD etiã aduerte, vitam, quæ arte regitur, in totidem gradus diuidi posse, aut enim regitur arte practica subministrante, aut practica imperante, aut omnino

Cap. 9. text. 6.

Tres artium gradus.

contem-

τὰ κ' μὲν ἐν ἄλλᾳ ταῖς φαντασίαις ζῆ, & ταῖς μνήμας, ἐμπειρίας ἢ μετέχῃ μιν, τὸ δ' ἄνθρώπων γένος & τέχνη, καὶ λογισμοῖς. γίνεσθαι δ' ἓκ τῆς μνήμης ἐμπειρία τοῖς ἀνθρώποις, αἱ γὰρ πολλὰ μνήμας ἢ ἀπὲρ φαντασίας μίας ἐμπειρίας δύναμιν ἀποτελεῖσι. καὶ δοκεῖ χερδὸν ὀπίσθημι καὶ τέχνη ὅμοιον εἶναι ἢ ἐμπειρία. ἀποδίδει δ' ὀπίσθημι καὶ τέχνη δὲ ἢ ἐμπειρίας τοῖς ἀνθρώποις. ἢ μὲν γὰρ ἐμπειρία τέχνῳ ἐποίησεν, ὡς φησι Πῶλος, ὁρθῶς λέγων, ἢ δὲ ἀπειρία τέχνῳ. ἢ ἢ τέχνη ἔταν ἐκ πολλῶν ἢ ἐμπειρίας ἐνομημάτων, καθόλα μία γίνεσθαι ἀπὲρ τῶν ὁμοίων ὑπόληψις. τὸ μὲν γὰρ ἔχειν ὑπόληψιν ὅτι καλλία κάμνοντι πῶς ἢ πῶς νόσον τοῦ σωλῶεγκε, καὶ Σωκράτη, καὶ καθέκασον ἔτω πολλοῖς, ἐμπειρίας ἔστ. τὸ δὲ ὅτι πᾶσι τοῖς τοιοῖς ἢ κατ' εἶδος ἐν ἀφοριθεῖσι, κάμνεσι πῶς δε πῶς νόσον, σωλῶεγκε, ὅς τοῖς φλεγματώδεσιν, ἢ χολώδεσιν; ἢ πυρέτικεσι καύσῳ, τέχνης.

contemplante, quos gradus Aristoteles in progressu huius capitis distinguit. DENIQUE illud aduerte, in experientia propriè dicta duo spectari: vnum est multi habitus memorandi præterita ex multis recordationibus geniti, quod est quasi materiale, alterum collatio rerum, siue euentorum, quæ his habitibus memoria tenentur, quod est quasi formale. Cum igitur audis in brutis animalibus esse imperfectam experientiam, in homine autem perfectam, id propterea dictum intellige, quia in homine cernitur vtrumque, in brutis autem id tantum, quod materiale est. Quod enim in homine facit collatio vnius rei cum alia, id facit in brutis animantibus instinctus, siue vis naturæ. Fit autem ex memoria. Quoniam experientia, & ars non à natura hominibus sunt infusæ, docet Aristoteles quoniam modo gignantur. At ergo, experientiam gigni ex multis recordationibus eiusdem rei, hoc est, eiusdem attributi obseruari in pluribus indiuiduis similibus inter se. Si quis enim recorderetur hoc, vel illud medicamentum

Propriè dicta experientia.

Quid intersit inter experientiam hominū & ceterorum animalium.

Quo pacto gignatur.

Cetera igitur imaginationibus, ac memoria viuunt, partimque experientia participant: genus autem hominum & arte viuunt, & ratione. Fit autem hominibus ex memoria experientia. Multa enim rei eiusdem recordationes vnius experientia vim perficiunt, Videturque experientia scientiæ, ac arti ferè similis. Per experientiam autem ars, & scientia hominibus proueniunt. Experientia enim, vt rectè Polus ait, artem genuit; inexperientia fortunam. Fit porro ars, cum ex multis experientia notionibus vna de similibus existimatio in vniuersum oritur. Etenim compertum habere Calliæ hoc morbo laboranti hoc profuisse, itémque Socrati, ac eodem modo pluribus singulatim experientia est: profuisse autem ijs omnibus, qui vna specie definiti certo morbo laborent, vt iis, qui pituita, aut bili, aut febri ex aestu afflicentur, id iam artis est. Atque ad

Calliæ profuisse, itémque Socrati, & aliis eodem morbo laborantibus, eaque euenta inuicem conferat, is consequetur propriè dictam experientiam eius medicamenti. Cum verò Aristoteles ait scientiæ, & arti ferè similem esse experientiam, accipit nomina scientiæ, & artis pro eodem habitu, vt sæpè hoc capite. Quo autem pacto experientia sit similis arti, paulò post docebit. Denique vsi sumus hoc loco verbo Recordationes pro verbo μνήμας, quòd Memorix vocabulum vix vsurpetur in numero multitudinis, & iam hoc loco sit sermo de memoria humana, cui

Non idè omnino recordatio quod reminiscencia. Artem experientia gignit.

foli si aptè loquendum est, accommodatur recordationis verbum, non quòd idem omnino sit recordatio atque reminiscencia, quæ soli homini conuenit: reminiscencia enim semper est cum ratiocinatione discurrunt ex iis, quæ nouit ad ea in mentem reuocanda, quæ memoriæ non occurrunt, (recordatio autem dicitur de quouis memorandi actu, etiam simplici & sine discursu) sed quia recordationis nomen præ se videtur ferre liberam quandam præteriti recognitionem, quæ non est in brutis animantibus.

Per experientiam autem. Docet artem gigni experientia. Qua in re approbat sententiam Poli, qui apud Platonem in Gorgia Chærephonti pro Gorgia respondens hanc ipsam sententiam vsurpat. Etsi autem non desunt qui hoc loco ἀπειρίαν Imperitiam interpretentur, nos tamen cum aliis maluimus Inexperientiam, quia Imperitiæ vocabulum passim pro inscitia sumitur, suntque multi inexperti, qui scientia præditi sint, vt hoc ipso capite docet Arist. Dicitur autem inexperientia genuisse fortunam, seu vt Polus loquitur per fortunam circumuagari: quia cum aliquid agredimur inexperti rerum similibus, etsi consulto id facimus, casui tamen, & fortunæ rem committere videmur. Vnde fit, vt si quando ea ex animo cedit, temerè, ac fortuito bene cessisse non immeritò dici possit.

Fit porro ars, cum ex multis experientia notionibus vna de similibus existimatio in vniuersum oritur. Exponit modum, quò ars per experientiam gignatur, atque tum fieri cum ex multis experientia notionibus vna de similibus oritur vniuersalis existimatio, ex qua habitus quidam relinquatur, quo idem de omnibus similibus

Quo pacto gignatur.

similibus vniuersè iudicamus, vt si quis ex longa obseruatione curationis eum habitum compararet, quo iudicet omnibus certa specie morbi affectis certam speciem medicamento conferre. De qua re latius agendum est ad finem capitis. Illud interim aduerte non sine causa dixisse Arist. fieri artem ex multis experientia notionibus, potius quàm ex multis experientis. Nec enim necesse est, vt ad generationem artis concurrant multæ experientia habituales, quæ semper feruntur in res diuersarum specierum, sed multa experimenta, siue actus experiendi, qui possunt ferri in indiuidua eiusdem speciei infimæ. Vocat enim Aristot. hoc loco artem non modò habitum eum, qui fertur in res diuersarum specierum, quatenus inter se sunt similes in genere, sed etiam eum, qui fertur in indiuidua solo numero differentia, vt in ægrotos eadem specie morbi laborâtes. quòd si Ars acciperetur solum pro coniunctione multarum conclusionum, tum dixisset Arist. gigni eam ex multis experientis. Illud etiam aduerte verbum Profuisse non esse accipiendum in posteriori loco, quatenus astringitur ad solam præteriti significationem. Ars enim non pronunciat quicquam de solo præterito, sed de omni temporis differentia, seu potius absolute, ac simpliciter. Vtitur tamen in hac re Arist. verbo præteriti temporis, quia familiare est Græcis vti hac temporis differentia ad significandum quid in vniuersum fieri solear, vt cum paulò antè dictum est.

Cur non dixerit. Ex multis experientis.

Verba præteriti sæpè comprehendere omnem temporis differentiam.

a 8. Eth. c. 5.

b Æneid. 12.

Expertus est artifice cōferitur.

ἁπλοῦς ὁ μὲν ὢν τὸ πράττειν ἐμπειρία τέχνης ἔδεν δὲ καὶ διαφέρειν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὀπιτυγχάνουσι ὁρώμενοι τὴν ἐμπειρίαν ἢ τὴν ἀνδρῶν ἐμπειρίας λόγον ἐχούτων. αὐτίον δὲ ὅτι ἡ μὲν ἐμπειρία ἦ καθεκασά ἐστι γνώσις, ἡ δὲ τέχνη ἦ καθόλου. αἱ δὲ πράξεις, ἃ αἱ γνῶσεις πᾶσι, καὶ τὸ καθεκασόν εἰσιν. ἢ ἂν ἀνθρώπων ὑγιᾶται ἢ ἰατρῶν, πᾶσι ἀλλ' ἢ καὶ συμβεβηκός, ἀλλὰ Καλλιαν, ἢ Σωκράτην ἢ ἄλλων τινῶν ἔτε λεγομένων, ἢ συμβεβηκεν ἀνθρώπων. εἰάν ἐν ἀνδρῶν ἐμπειρίας ἔχη τις τὸν λόγον, καὶ τὸ καθόλου μὲν γνώσει, τὸ δὲ ἐν αὐτῷ καθεκασόν ἀγνοῖ, πολλὰ καὶ διαμαρτήσεται τὴν Πρακτικῆς. Πρακτικῶν γὰρ τὸ καθεκασόν μᾶλλον.

Ἀλλ' ὁ μὲν τὸ γε εἰδέναι, καὶ τὸ ἐπαίειν τῆ τέχνης ἐμπειρίας ὑπάρχειν οἰόμεθα μᾶλλον, ἢ σοφώτερος τὴν τέχνην ἢ ἐμπειρίαν ἰσολαμβάνοντι, ὡς καὶ τὸ εἰδέναι μᾶλλον ἀκολουθεῖσαν τῷ σοφίᾳ πᾶσι. τῆτο γὰρ ὅτι οἱ μὲν πᾶσι αἰτίαν ἴδουσιν, οἱ δὲ ἔ. οἱ μὲν γὰρ ἐμπειροὶ τὸ ὅτι μὲν ἴδουσιν, διότι δὲ ἐκ ἴδουσιν, οἱ δὲ τὸ διότι, ἢ πᾶσι αἰτίαν γνωρίζουσιν. διὸ καὶ τὴν ἀρχιτέχνην καὶ ἕκαστον τιμωλέρει, καὶ μᾶλλον αἰδέναι νομίζουσι ἢ χειροτέχνην, ἢ σοφώτερος, ὅτι τὰς αἰτίας ἢ ποιούμενον ἴδουσιν. οἱ δὲ ὡσπερ ἢ ἄψυχων ἔνια, ποιεῖ μὲν, καὶ εἰδότες ὅτι ποιεῖ, ἢ καὶ τὸ πῶρ. ἢ μὲν ἐν ἀψυχα φύσει τινὲς ποιεῖν τῶν ἕκαστον, τὴν δὲ χειροτέχνην δὲ ἔδεται, ὡς καὶ τὸ παρακλικῶς ἢ ὀφωλέρει ὄντας, ἀλλὰ καὶ τὸ λόγον ἔχειν αὐτὸς, καὶ τὰς αἰτίας γνωρίζειν, ὁλως τὴν σημεῖον ἢ εἰδότες ἢ τὸ διωάσασθαι διδασκῶν ἔδεται, ἢ

Atque ad agendum quidem. Vt artem experientia anteponat, confert experientiam cum arte, primumque, quoad actionem, cum ait: Experientiam, si sola actio spectetur, non esse inferiorem arte, sed potius superiorem, quod experti minus aberrant a scopo, sine actione, quam cum arte præditi sunt absque rerum experientia. Causam vero huius discriminis

scrininis eam esse ait, quia experientia est rerum singularium, in quibus per se versantur actiones, ars autem vniuersalium, in quibus illa versantur per accidens. Ac ratione singularium, quibus accidunt, hoc est conueniunt res vniuersales. Illud enim hoc loco dicitur accidere, quod ita conuenit subiecto, vt aliquo modo à subiecto distinguatur, quo pacto res vniuersales conueniunt singularibus. Eodem modo sumitur accidendi verbum ab Austore in captionem accidentis i. Elench. cap. 4. vt 8. libro Diælect. Institutionum diximus. Hanc igitur ob causam fieri potest, vt is, qui arte præditus est, rerum singularium circumstantias ignoret, quæ regulas vniuersales mutare solent, atque ita sæpius aberret à fine proposito, quod tamen non ita facile committet, qui habet rerum vsum, & experientiam.

Sed tamen scientiam. Confert experientiam cum arte quoad cognitionem, aitque ratione cognitionis longe præstare artem experientia, artificisque omnium sententia iis, qui solo usu, & experientia rerum valent, sapientiores iudicari, eo quod iis omnibus magis accommodetur nomen sapientia, qui accuratius rem cognoscunt.

Id quod ex eo. Tribus argumentis probat artem præferendam esse experientia ratione cognitionis. Primum est. Quoniam artifices cognoscunt causas rerum, qui

Atque ad agendum quidem nihil ab arte differre videtur experientia: quin etiã expertos magis, quam eos, qui rationem sine experientia tenent, propositum sine assequi videmus. Quod ea de causa accidit, quia experientia est rerum singularium cognitio, ars vniuersalium: actiones vero, generationesque omnes in singularibus versantur. Neque enim hominè curat Medicus, nisi per accidens, sed Calliam, aut Socrate, aut quempiam aliorum, qui ita dicantur, cui accidit, vt homo sit. Siquis igitur sine experientia rationem teneat, & qd vniuersale est, cognoscat, singulare autem, qd in eo est ignoret: is à curatione per sepe aberrabit, id enim, quod singulare est, magis sub curationem cadit.

Sed tamen scientiam, atque intelligentiam in arte magis, quàm in experientia inesse existimamus, artificisque iis, qui experientia rerum valent, sapientiores esse arbitramur, quod omnes ratione potius scientia sapientes esse censeantur. Id, quod ex eo accidit, quod illi causam sciunt, hi non item. Experti enim rem quidem sciunt, propter quid autem nesciunt, illi vero propter quid sit, causamque cognoscunt. Vnde fit, vt Architectos in unaquaque re maiori dignos honore, doctiores, sapientioresque opificibus esse existimemus, quod teneant causas rerum, quæ sunt, illi vero perinde se habeant, ac res quedam inanima, quæ faciunt illa quidem, sed nulla cognitione faciunt, quo pacto ignis comburitur: ac res quidem inanimæ natura quadam singula facere, opifices autem consuetudine: vt non ex eo sapientiores sint homines, quod idonei sint ad agendum, sed quia rationem teneant, causamque cognoscant. Omninoque scientis signum esse posse docere,

autem solam experientiam habent, etiam re esse cognoscunt, non tamen rei causam intelligunt. Vnde fit, vt architecti in maiori pretio habeantur, sapientioresque esse iudicentur, quàm quæ manus arti adhibent, ad opus conficiendū, quod illi causas operis intelligant, hi vero veluti res inanimæ quedam, quæ nulla cognitione in efficiendo vtuntur, ea efficiant, quorum causas ignorent.

Omninoque scientis, &c. Alterum argumentum est. Quia qui arte præditi sunt, docere possunt, hoc est, res, quas nouerunt, via, & ratione demonstrare, per causas scilicet quas norunt, qui autem solam experientiam habent, id facere nequeunt, quod causas non teneant.

Quo loco dicit fortasse aliquis Nomine ἄροτεχνῶν non significari eos, qui arte simul, & m amibus, vt verbū sonat, opus artis conficiet, sed meros operarios, cuiusmodi sunt ij, qui iussu artificum funes trahunt, aut machinas applicat. quid enim aliud significat Aristoteles, cum ait, τὴν

Experientiam esse singularium, arte vniuersalium.

Cur artifex sæpius aberrat ab scopo.

Præstantiorē esse artificis cognitionem.

Cur pluris fiant architecti, quàm opifices.

Quos nomine ἄροτεχνῶν significet Aristoteles.

ἄροτεχνῶν esse similes rebus inanimis, quæ non cognoscunt id, quod faciunt, tametsi eo superiores sunt in agendo, quod illæ agunt naturæ impulsu, ipsi vero consuetudine!

ſuetudine? Addet etiam, non eſſe hanc uſurpationem alienam à vi nominis. hi enim etſi non operantur arte, quam non habent, miniſterio tamen ſuo opus artiſcioſum conſciunt. Verum obſtat, quòd Ariſtoteles ad finem capitis colligens gradatim ea, quæ dixerat, complectitur nomine artiſciū *τὸς χροτέχνας*, quò fit, ut non ſignificet hoc vocabulo *meros operarios*, ſed eos, qui ex arte operantur, cuiuſmodi ſunt fabri cæmentarij, & alij huiuſmodi artiſcifices. Hac de cauſſa non diximus ſim-
 pliciter: *Qui manibus operantur*, ſed *Opifices*. Quamquam enim ne hoc vocabulum exprimit vim Græci nominis, pro iis tamen ſolis accipitur, qui operantur ex arte. Quòd autem Ariſtoteles eos confert cum rebus inanimis, ſolæque conſuetudine agere docet, eò pertinet, ut intelligamus diſcrimen eorum ab architectis, non quidem in ſimplici cognitione eorum, quæ faciunt (ex arte enim operantur) ſed in cognitione cauſſæ ſuorum effectorum. Architecti enim cum cauſſas rerum teneant, demonſtratiuam cognitionem habent, & ex habitu ſcientiæ operantur: illi verò, cum cauſſas ignorent, ſolo habitu ex conſuetudine certa quadam ratione agendi acquiſito opus artis efficiunt. Vnde collige, cum Ariſtoteles hoc loco tribuit artiſcificibus cognitionem cauſſæ, non vniuerſe intelligendum eſſe de omnibus artiſcificibus, ſed indefinite, ut verū ſit in iis, qui ſunt quaſi principes in quaque arte, quos architectos vocat.

Senſum vi ſua non poſſe attingere ſui obiecti cauſſam, ut cauſſa eſt.

Præterea nullum. Tertium argumentum eſt, quia ex notitiis ſenſitiuis, in quibus numeratur experientia, nulla omnino eſt, quæ poſſit appellari ſapientia, cum interim intellectiue cognitiones, in quibus numeratur ars, nõ ſint indignæ hoc nomine. Ratio diſcriminis eſt, quia etſi ſenſus propius attingunt res ſingulares ſenſibiles, quæ nobis ſunt familiares, nullus tamen eſt ſenſus, qui ex ſe cauſſam ſui obiecti cognoscat, ſaltè ſub ratione cauſſæ, quòd tamen intellectus facere poteſt. Addidi ex ſe, quia ratio particularis, ſeu cogitatiua facultas, quæ potètia ſenſitiua eſt, videretur poſſe attingere cauſſam particularem, ut cauſſa eſt, tamen id habet, quatenus eſt proxima intellectus miniſtra. Ex dictis patet, artem ſimpliciter, & abſolutè eſſe anteponebam experientia. Nam etſi ab ea ſuperatur ratione actionis, eſt tamen ſuperior ratione cognitionis, ex qua homines indicantur ſapientes, non ex actione. Quin etiam addit Albertus eum errorem, qui in actione ab experto committitur, ipſi experimento aſcribendum eſſe, quòd non rectè ſit ſumptum, eum verò, qui committitur ab artiſce, non arti, quæ de vniuerſalibus, & ex vera cauſſa rectè iudicat, ſed varietati, & inconstantia rerum ſingularium, in quibus actio verſatur.

Utri aſcribendus ſit error, qui in agendo committitur. Anteponitur arti practica contemplatiua.

At veriſimile quidem eſt eum, qui primus præter communem ſenſum. Prætermiſſa experientia, cum ars ſiue ſcientia in Practicam, & Theoreticam, ſiue contemplatiuam diuidatur, eas inter ſe confert Ariſtoteles, ac Theoreticam Practicæ anteponit, quòd dignior ſit nomine ſapientia. Id autem hac ratione probat. Qui primi artem quamlibet ſupra communem ſenſum inuenerunt, hi ut veriſimile eſt, habitum cæteris.

Tract. 1. c. 7.

cæteris ſapientiores, non ſolum quia rem fortalſe vtilem humanæ vitæ attuliſſent, ſed multo etiam magis, quia intelligentia, & cognitione rerum cæteris præſtarent: atqui ars Rhetorica cognitione, ac intelligentia ſuperat practicam: eſt igitur dignior nomine ſapientia. Propositionem ex eo probat Ariſt. quia inuentis iam omnibus artibus, tum ad neceſſarios vitæ uſus, tum ad iucundè viuendum, & alia comoda comparanda, ij ſapientiores iudicati ſunt, qui ſcientias eas inueniſſent, quæ ad nullum vitæ uſum, ſed ad ſolam rerum cognitionem pertinerent. Aſſumptionem, euentus confirmat. artes enim Theoreticæ inuentæ ſunt poſt practicas, atque ab iis, qui in otio vitam agebant, ut Mathematicæ à ſacerdotibus Ægyptiis, quibus omnia ex publico cum neceſſaria, tum vtilia ad degendam vitam abundè ſuppentebant, quòd ex ſacris etiam literis in libro Geneſeos perſpicuum eſt. Ex qua re patet maiore opus eſſe intelligentia in Theoreticis, quam in practicis, cum illæ longè maiore otio indiguerint ut inuenirentur. Vnde colligit Alexander, quemadmodum hæ artes ob otioſis inuentæ ſunt, ſic etiam uſum earum otium requirere. Cum audis Mathematicas ſcientias inuentas eſſe ab Ægyptiis intellige potiſſimum Aſtrogiam, ad cuius inuentionem, quæ longa indiguit aſtrogium obſeruatione, non tantum otio neceſſaria, ſed libero quoque, & ſereno Cælo (id quod in ea regione perenne eſt) utebantur ſacerdotes.

Cap. 47.

A quibus artes contemplatiua inuenta fuerint.

docere, atque hac ratione artem magis, quam experientiam ſcientiam eſſe putamus, quòd illi docere poſſunt, hi non poſſunt. Præterea nullum ſenſum ſapientiam eſſe exiſtimamus: quamquam enim hæ maximè propria ſunt ſingularium cognitiones: de nullo tamen dicunt propter quid, ut propter quid ignis calidus ſit, ſed tantum quòd ſit calidus.

Contemplatiua an voluptatis cauſſa ſint.

Ac veriſimile quidem eſt eum, qui primus præter communem ſenſum, quamlibet artem inuenit, admirationi hominibus fuiſſe, non ſolum quia id vtile eſſet, quòd inueniſſet, ſed quia ſapienter eſſet, cæteris que antecelleret. Cum autem plures artes inuenirentur, quarum alia ad res neceſſarias, alia ad cultum vitæ conferrent; ſemper tales cæteris ſapientiores fuiſſe putamus, quòd eorum ſcientia non ad uſum referantur. Quocirca omnibus iam huiuſmodi rebus comparatis, ea ſcientia reperta ſunt, qua nec ad voluptatem, nec ad uſum neceſſarios conducunt, ac primum iis in locis, ubi homines in otio vitam agebant. Hinc Mathematicæ artes in Ægypto primum conſtituta ſunt, quòd ibi conceſſum ſit, ut Sacerdotes otio fruantur. Ac dictum eſt in libris de moribus, quid interſit inter artem, & ſcientiam, ac cætera eiſdem generis.

Auguſt. 18. de ciuit. Dei cap. 19.

Id.

voluptate quidem illa pura & ſyncera contemplationis poſitam eſſe: ſed in ipſa contemplatione, quam ea voluptas ſequitur.

Ac dictum eſt in libris de moribus. Quoniam haſtenus ſine diſcrimine uſus fuit nominibus artis, & ſcientiæ, quòd ad rem præſentem nihil earum diſtinctio faceret, ne quis hinc colligat nihil intereſſe inter hos habitus, docet iam à ſe in libris de Moribus traditum eſſe eorum, aliorumque ſimilium diſcrimen. Docuerat enim ſexto Ethicorum ad Nicomachum quinque eſſe habitus, quibus anima ſemper verum diſcit, intellectum, ſcientiam, ſapientiam, prudentiam, & artem: qui hac ratione diſtinguuntur, ut patet ex iis, quæ deinceps in eodem libro dicuntur. *Intellectus eſt habitus principiorum, ſcientia conſuſionum per cauſſas inferiores.*

Habitus, quibus anima ſemper verum diſcit.

Sapientia, per causas supremas, Prudentia est recta ratio eorum qua agimus, quatenus ad bene, beatèque vivendum pertinent. Ars denique est recta ratio eorum, qua fiunt, hoc est humanarum actionum, quatenus in externam materiam prodeunt.

* *Id autè cuius causa.*

Docet quosdam tam multa hæcenus de gradibus cognitionis dixerit, atque hæc omnia eò tendere, ut pateat eam scientiam, quæ sapientia appellatur, in primarum causarum, & principiorum consideratione versari, quam ait esse omnium commu-

Οὐδ' ἔνεκα νῦν ποιήμεθα τὸν λόγον; τῆτ' ἔστιν, ὅτι τὰ ὀνομαζομένα σοφίαν καὶ τὰ πρώτῃ αἰτία, καὶ τὰς ἀρχὰς ἀπολαμβάνει πάντες. ὡς, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ὅτι ὁ μὲν ἐμπειροῦ τῶν ὀποιοῦν ἐχόντων αἰδησιον ἔῃ δοκεῖ σοφώτερος, ὁ δὲ τεχνίτης τῶν ἐμπερίων, χειροτέχνος δὲ ἀρχιτέκτων, αἰ δὲ θεωρητικὸς τῶν ποικιλιῶν μᾶλλον. ὅτι μὲν οὖν ἡ σοφία περὶ τινὰς αἰτίας, καὶ ἀρχὰς ὅσων ὁπσημί, δῖλον.

Sapientiam primas causas contemplari.

nem, vulgaratamque sententiam. Quamquam verò id iam ex dictis utcunque posset ostendere, tamen hoc solum colligit usque ad finem capitis, eam scientiam, quæ sapientia dicitur, versari circa causas, & principia. Ratio est hæc, Expertus sapientior

APPETANT NE OMNES homines naturaliter scientiam sciendi causa.

QVÆSTIO PRIMA.

Quibus argumentis non omnes videantur hoc pacto scientiam appetere.

SECTIO I.

HX iis, quæ hoc capite ab Aristotele asserta sunt, illud in primis non caret controuersia, appetant ne omnes homines naturaliter scientiam, ipsius scientiæ causa. Primum, quia cum multi sint, qui scientiam non assequantur, non videtur omnibus à natura datus appetitus sciendi, alioqui frustra esset concessus, quod tamen dicendum non est, cum Deus, & natura, quæ ab illo dirigitur, nihil frustra efficiant, ut est omnium Philosophorum sententia.

2. DEINDE, quia nemo potest velle oppositum eius rei, quam naturaliter appetit (hinc enim fit, ut nemo appetat miseriam, quia omnes naturaliter appetimus felicitatem) satis autem patet multos esse, qui ignorantiam appetant, siue affectent, vnde apud Morales Philosophos species quædam ignorantia affectata ignorantia dici solet, quo vitio laborant ij, qui iuxta Prophetam *nolunt intelligere, ut bene agant.*

Psal. 35.

3. TERTIO, quia cum Aristoteles affirmatiuam partem huius questionis asseruit, aut nomine scientiæ intellexit aliquam scientiam indefinitè, aut omnem omnino scientiam, siquidem de nulla certa, & designata videtur loquutus: at primum non est dandum, quia non

sapientior habetur (seu potius magis accedens ad rationem sapientis) eo, qui simpliciter rem sensu percipit, artifex autem, experto, atque inter artifices architectus opifice, theoreticus autem practico, hoc est contemplator actore, & effectore, ut

Id autem, cuius causa nunc sermonem institutus, illud est, eam, quæ sapientia nominatur, circa primas causas, & principia omnium sententia versari. Itaque quemadmodum prius dictum est, expertus quidem is, qui quævis sensum habent, artifex verò, expertus, architectus, opifice, qui autem in contemplatione versantur, iis, qui in actione, sapientiores videntur esse. Quod igitur sapientia scientia sit, quæ circa causas quasdam, principiaque versetur, perspicuum est.

patet ex iis, quæ per totum ferè caput diffusè tradita sunt: at ex his semper posteriores dicuntur sapientiores, ad plenam rationem sapientis magis accedentes, quòd propiores sint causarum, & principiorum considerationi, aut magis eam attingant: ergo sapiens & (quod hinc sequitur) scientia, quæ sapientia dicitur, versatur circa causas.

Græci codices hoc loco habent *αἰ δὲ θεωρητικὸς τῶν ποικιλιῶν*, hoc est *contemplatiue actiuus*, quod refertur ad artes. Crediderim tamen locum esse corruptum pro *αἰ δὲ θεωρητικὸς*, &c. ut referatur ad artifices: tamen si parum interest utro modo res habeat, cum sensus eodem redeat, omnesque interpretes membra omnia ad artifices referant.

non constaret inde, omnes homines suapte natura appetere hanc ipsam scientiam, de qua agimus, quod tamen Aristot. colligendum esse vult, ut in explicatione contextus diximus: nec item secundum, quia falsum est: ut enim nemo est, qui possit omnem omnino scientiam assequi, ita nemo habet appetitum naturalem ad omnes omnino capeffendas: alioqui natura inclinaret ad ea, quæ fieri nequeunt.

4. QVARTO, quia si appetitus sciendi esset omnibus hominibus naturalis, nemo esset, qui sublati impedimentis literarum studia non coleret. hac enim ratione dicimus appetitum lapidis ad descendendum esse naturalem, quia remotis iis, quæ illum in aère detinent, continuo descendit. Nunc autem contrà accidere videmus. Plurimi enim eorum qui maiore rerum necessariarum copia abundant, liberiorique otio fruuntur, à literarum studiis abhorrent.

5. QVINTO, quia si omnes homines naturaliter appeterent scientiam ipsius scientiæ causa, maximè appeterent scientias contemplatiuas. practicæ enim non propter se, sed propter opus expetuntur: constat autem practicas magis expeti, quàm contemplatiuas, cum longè plures practicas dent operam.

6. POSTREMO, quia si homines naturaliter appeterent scientiam sciendi causa, maximè naturaliter appeterent apertam, & euidentem diuinæ essentia cognitionem, ea enim est omnium dignissima, quæ propter se expetatur: hoc autè nõ videtur vlla ratione dici posse. Nam cum cognitio illa sit supra naturam, ut quæ non per causas naturales, sed sola Dei gratia, & munere obtineri potest, fieri profectò nequit, ut appetitus, quo illam appetimus, sit naturalis: semper enim appetitus naturalis, perfectionis propriæ fundatur in potentia naturali passiuâ, quæ sit receptiuâ eiusmodi perfectionis, omni autem potentia naturali

Tex. 17. & 18.

passiua respondet naturalis actiua, vt Aristoteles docet in 3. de Anima cap. 5. eo loco, quo ex natura intellectus patientis, colligit dandum esse intellectum agētem. Cū igitur nulla sit potentia actiua naturalis, cuius actione consequi possimus eiusmodi cognitionem, nulla quoque in nobis passiua naturalis erit, quare neque appetitus naturalis, quo illam expetamus.

Refutatio sententia quorundam.

SECTIO II.

Sententia quorundam de sciendi appetitu.

RERIQUE sunt, qui putent assertionem Arist. veram esse, si in ea appetitus naturalis sumatur pro naturæ propensione, nō autem pro actu appetendi. Quōd enim prior sensus sit verus, ea ratione ostendunt, quia omnes homines habent inclinationem naturalem ad scientiam ratione intellectus, qui est naturaliter ad illam propensus. Quōd verō posterior sit falsus, ex eo probant, quia omnis actus, quo appetimus scientiam, est liber, ac proinde non naturalis.

Scot. hoc loco Ant. And. q. 2. Iauellus q. 3. Flander & alij.

EORVM tamen sententia facillē refellitur. Primū, quia Aristoteles à quo illi in hac re nolunt discedere, planiūs videtur loqui de actu appetendi, vt patet ex probatione propositi pronuntiati: vtitur enim in ea verbo Amoris, amor autem actus appetendi est. Deinde, quia vt actus appetendi sit naturalis, non est necesse, vt non sit liber, quod patebit ex sequentibus. Denique quia amor, quo prosequimur sensus, cū sit actus humanus, est liber: & tamen Arist. censet illum nobis esse naturalem. Nec enim eo argumento rectē probaret homines diligere naturaliter scientiam, quia diligant sensus, nisi loqueretur de naturali dilectione, qua sensus diligimus, alioqui rectē etiā probari posset, eos, qui sibi mortem consciscunt, habere appetitum naturalem, vt sibi vim inferant, quia videlicet id facere cupiant.

Refutatio.

MAGIS sanē placet eorum sententia, qui putant pronuuciatum Aristotelicum verum esse, non modō sumpto appetitu naturali pro naturali inclinatione, sed etiam pro actu appetendi.

Caiet. 1. p. q. 78. art. 1. & q. 82. ar. 1. & 1. 2. q. 10. a. 1. Ferrar. 1. contra gentes c. 4. ex D. Th. 1. 2. loco. cit. & 2. q. 166. ar. 2. Alēsis hoc loco & Egidius quæst. 4.

De appetitu innato.

SECTIO III.

Quid innatus appetitus.

VTERGO planiūs id intelligatur, illud primo loco animaduertendum est, duplicem esse appetitum, vnū innatum, alterum elicitedum. Appetitus innatus est inclinatio ab auctōre naturæ indita, qua vnaquæque res absque vlla præiua cognitione sua in bonum propensa est. Huiusmodi est appetitus terræ ad locum infimum, materiæ ad formam, & omnium omnino potentiarum ad propria obiecta. Estque is aut impropriè dictus, aut propriè.

IMPROPRIÈ dictus est, quo res propensæ sunt in bonum materialiter, hoc est, in id quod bonum est, siue conueniens, non tamen sub ratione boni, siue conuenientis. Hoc pacto propensi sunt sensus, intellectus in sua obiecta. Sensus enim non fertur in sensibilia, vt sunt bona sentientibus (id enim propriè est appetitus sensitiui) sed vt sensibi-

sibilia dumtaxat: nec intellectus fertur in intelligibilia, vt sunt bona intelligentibus (est enim id voluntatis proprium) sed tantū vt intelligibilia sunt.

Propriè dictus.

PROPRIÈ dictus, est, quo res propensæ sunt in bonum formaliter, hoc est, in bonum sub ratione boni, quo pacto respiciunt sua obiecta solū appetitus sensitiuus, qui concupiscibilem, & irascibilem complectitur, & intellectiuus, qui appellatur voluntas: illa quidem, quia respicit sensibilia, vt sunt bona sentientibus, hic autem; quia respicit intelligibilia, vt sunt bona intelligentibus.

EX hac distinctione patet, cū dicimus terram appetere locum infimum aut materiam appetere formam, aut sensus sensibilia, aut intellectum intelligibilia, id non esse verum, nisi per translationem, huiusmodi enim res, cū non appetant ista, vt bona sunt, ea sola ratione ea appetere dicuntur, quia perinde feruntur in illa, ac si verum, & propriè dictum appetitum haberent. Id quod Arist. innuit 1. lib. Rhetoricæ ad Theodectem, cū inter bona enumerat illud, quod omnia appeterent, si intellectum haberent.

Cap. 6.

PATET etiam inter appetitus innatos solū sensitiuum, & intellectiuum esse qualitates earum rerum, quarum sunt appetitus. Nam nec appetitus grauitatis, qua terra propensa est in locum infimum, nec appetitus materiæ aut sensuum, aut intellectus est aliqua eorum qualitas, quippe cū hæ res ex se ipsis, & detrahta omni alia qualitate eiusmodi appetitus habeant: sed omnia huiusmodi denominantur, appetentia similitudine ea, quam habent cum rebus, quæ verè, ac propriè dicto appetitu præditæ sunt. Quōd si quis obiiciat, grauitatem esse appetitum terræ, leuitatēque appetitum ignis, & tamen esse qualitates terræ ac ignis, neganda est prior propositio. Nam si grauitas, & leuitas essent appetitus terræ ac ignis, earū actus essent actus appetendi, quemadmodum actus appetitus sensitiui & intellectiui: at descensus, & ascensus, quos quasi eliciunt eæ qualitates, non sunt actus appetendi, cū ob alias causas, tum verō quia numerantur in actionibus transeuntibus: Nec refert, quōd per eas qualitates ferantur, terra & ignis in sua loca naturalia: non enim per eas feruntur tamquam per facultates appetendi, sed solū vt per instrumenta: quo pacto animalia pedibus, aut aliis, aliisve instrumentis à natura datis hunc aut illum locum petunt.

Quinam appetitus innatus sint qualitates additæ rebus appetentibus.

Occurritur obiectioni.

PATET denique ex ea distinctione facillē dissolui hoc argumentum, quo multi vexantur, intellectus respicit suum obiectum sub ratione veri, seu intelligibilis, ergo non appetit illud naturaliter: alioqui respiceret quoque illud sub ratione boni, quod est formale obiectum appetitus, & ex consequenti darentur in eo duæ entitates, siue essentia, vna intellectus, altera appetitus, quod non est dicendum, nulla enim potentia indiget entitate alia, vt proprium obiectum appetat, cū per se primò in illud propensa sit. Neganda est igitur consecutio, & id, quod assumitur ad eius probationem. Nam quæ non habent appetitum propriè dictum; non appetunt bonum, vt bonum est, sed habent se more appetentium, vt patet ex dictis.

Solutio argumenti cuiusdam.

SECTIO IIII.

Quid appetitus elicitus.

APPETITVS elicitus est actus appetendi, quo res cognitionis participes, præiua aliqua cognitione sua, feruntur in bonum, aut quod bonum esse videatur. Huiusmodi est amor, desiderium, & similes animi affectiones, quæ in nobis ex cognitione rerum excitantur. Est autem is appetitus, aut omnino liber, aut omnino necessarius, aut partim liber, partim necessarius.

Quotuplex appetitus elicitus.

OMNINO liber est, qui & quoad speciem actus (quod vocant quoad specificationem) & quoad exercitium eius est liber. Is dicitur liber quoad speciem actus, quo ita rem propositam amplectimur, ut eandem reiicere possimus, aut ita reiicimus, ut eandem possimus amplecti. Is verò dicitur liber quoad exercitium, qui ita elicitur, ut permanente eadem notitia obiecti possit non elici, utroque modo sunt liberi actus voluntatis, quos elicimus circa ea omnia, quæ in sua ratione imperfectionem aliquam includunt: cuius generis sunt deambulare, loqui, & cætera id genus, quæ appellantur perfectiones in certo genere, nec ponuntur in Deo nisi virtute, aut translativè. Nam præter quàm quòd nullum actum voluntatis necessariò elicimus circa res huiusmodi, nullam quoque earum ita amplectimur, ut eandem, quatenus talis est, repudiare nõ possimus, idque propter imperfectionem, quam omnes ex ratione sua sibi vendicant.

Perfectiones in certo genere omnino liberè à nobis appeti.

OMNINO necessarius est, qui & quoad speciem actus, & quoad exercitium est necessarius. Utroque modo est necessarius appetitus brutorum animantium: ita enim necessitantur, ab obiecto, & dispositione potentiæ ad eliciendum actum appetitus sensitivi, ut permanente eadem notitia obiecti, eademque dispositione potentiæ, sublati que impedimentis, nec possint illum non elicere, nec etiam quod amplectuntur refutare, aut amplecti, quod refutant. Hoc etiam pacto, iuxta probabiliorem D. Tho. sententiam, est necessarius actus amoris, quo beati diligunt diuinam essentiam clarè conspectam: ita enim eius contemplatione rapiuntur, ut nullam interim habeant libertatem ad continendum, siue cohibendum eiusmodi actum. Non potest tamen dari in voluntate actus odij, qui hoc eodem pacto sit necessarius, quia cum dari nequeat in rerum natura summum malum, ut probant Theologi, nihil omnino esse potest, cuius clara cognitio voluntatem necessitare valeat, ut actum odij eliciat. Atque hic appetitus meritiò dicitur nullo modo liber, quia nec est liber libertate contrarietatis, nec contradictionis, ut patet ex dictis.

Appetitus brutorum animantium omnino libertate carere.

Actum amoris Dei, qui est in Beatis, esse omnino necessarium.

Quid de actu odij. Summum malum in rerum natura dari non potest.

PARTIM verò liber, & partim necessarius is est, qui est liber quoad exercitium, & necessarius quoad speciem: neque enim vllus reperitur, qui sit liber quoad speciem, & necessarius quoad exercitium. Huius generis est actus voluntatis erga bonum, & malum in commune: siquidem circa neutrum necessariò elicimus actum amplectendi, aut repudiandi, cum possit voluntas nostra utrumque cohibere, ut experientia constat: sed tamen bonum, ut bonum est, sic amplectimur

Quo pacto affecta sit voluntas ad bonum & malum in commune.

D. Tho. 1. p. q. 82. ar. 2. & 1. 2. q. 5. ar. 4. & 3. cõtr. gent. c. 62. Cate. & Fer. eisdem locis. Capr. in 1. d. 1. q. 3. Du. in 4. d. 49. q. 8. Ma. ibid. q. 8.

plectimur, ut illud reiicere non possimus, malum verò, ut malum est, sic reiicimus, ut illud amplecti nequeamus: quicquid nõnulli sentiant, credentes posse voluntatem nostram experiendæ suæ libertatis causa bona, ut bonum est, repudiare, & malum, ut malum est, amplecti. Eodem modo se habet actus voluntatis nostræ erga fœlicitatem & miseriam sub communi ratione fœlicitatis, & miseriam conceptas, & omnino erga ea omnia, quæ in sua ratione nullam imperfectionem includunt, huiusmodi sunt esse, viuere, cognoscere, intelligere, scire, prudentem esse, iustum; & ut vno verbo dicam, omnia, quæ à Theologis dicuntur perfectiones simpliciter, & Deo formaliter attribuuntur, eorumque opposita. Atque hic appetitus meritiò dicitur liber sola libertate contradictionis, quia est liber quoad solum exercitium, ut ex dictis apertum est.

Quo pacto ad fœlicitatē, & miseriam.

Nominales, ut Okam in 1. d. 1. q. 6. Gabr. ibid. Hieronymus Angelus li. 1. Moral. c. 2.

De appetitu naturali, & non naturali.

SECTIO V.

SI quis igitur attendat, planè intelliget ex duplici genere appetituum, quos explicauimus, omnes innatos esse naturales, quia naturam ipsam necessariò comitantur, & ex ea quasi profluunt, id quod ipsum quoque nomen innatorum indicat: ex elicitis autem quosdam esse naturales, alios non naturales.

Omnes appetitus innatos esse naturales, elicitos nõ omnes.

ELICITI naturales sunt in triplici genere. Primi generis sunt ij quos diximus esse necessarios tam ratione exercitij, quàm speciei. Secundi verò ij, quos diximus necessarios ratione speciei. Meritiò autem utriusque dicuntur naturales, quia quidquid est necessarium, qua ratione necessarium est, naturale dici potest, nisi necessitas pro vi accipiat, qua ratione violentum à necessario distinguimus. In tertio ij ponendi sunt, ad quos natura rei ex sua ratione inclinatur, quo pacto dicimus naturale esse homini viuere in societate; non naturale autem hoc est supra, aut infra humanam conditionem solitariam vitam ducere; item naturale esse homini recto corpore incedere, non naturale autem more quadrupedis pedibus, ac manibus ingredi.

Elicitorum naturalium triplex genus.

ELICITI non naturales sunt ij omnes, qui nec sunt vlla ex parte necessarij, nec in eos natura rei propèsa est, quorum exempla ex dictis patent.

Eliciti non naturales.

HINC colliges ordine inuerso, actum appetendi voluntatis humanæ tribus modis posse appellari naturalem; communiter, propriè, & maximè propriè: communiter, si in illum natura humana ex sua ratione inclinatur; propriè, si sit necessarius quoad speciem tantum; maximè autem propriè, si sit necessarius quoad speciem, & exercitium. Iam enim dictum est superius nullum esse posse necessarium quoad exercitium tantum.

Tribus modis actum voluntatis dici posse naturalem.

* *

Omnes

Omnes homines naturaliter appetere scientiam, non modo appetitu innato, sed etiam elicitu.

S E C T I O VI.

1. *Concl. omnes appetitu innato proprie appetere scientiam probatur.*

Is ita expositis sit prima huius Questionis conclusio, Omnes homines naturaliter appetere scientiam appetitu innato, non solum improprie dicto, sed etiam proprie. Prior pars ex eo probatur. Quia omnes potentiae ex natura sua habent naturalem propensionem ad proprias operationes, maxime vero ad perfectas, scientia autem est perfecta intellectus operatio, cum sit certa, atque euidens cognitio, satisque perspicuum est ex dictis, propensionem intellectus ad suas operationes improprie dici appetitum.

Naturalis imperfectio intellectus nostri.

DEINDE, Quia intellectus noster est naturaliter imperfectus, cum sit ex se velut tabula, in qua nihil est depictum, & perinde se habeat ad notitias rerum, ut materia ad formas, quod Arist. docet tertio de Anima cap. 4. id autem, quod naturaliter est imperfectum, naturaliter appetit perfectionem; nullaque notitia magis perficit intellectum, quam scientia: appetit igitur intellectus noster naturaliter scientiam, nec minus quam materia formam. at hic appetitus praecedit omnem cognitionem intellectus, quemadmodum & ipsa imperfectio intellectus; appetit igitur intellectus scientiam innato appetitu.

PRÆTEREA appetitus elicitus sciendi omnibus hominibus naturalis est, ut patebit, ergo magis naturalis est innatus, cum elicitum praecedat, & à natura separari non possit. Hoc posteriori argumento utitur Cicero in 2. de finibus. *Natura*, inquit, *cupiditatem ingenuit homini veri inueniendi, quod facillime apparet, cum vacui curis etiam quid in caelo fiat, scire auemus: quasi dicat, Id quod facillime colligimus ex naturali appetendi actu, quem auidè exercemus, cum aliis rebus non impedimur. Posterior pars conclusionis ex eo probatur, quia voluntas humana, quam esse proprie, & formaliter appetitum diximus, suapte natura propensa est ad omnia humana bona, quorum praecipuum ex suo genere est scientia.*

Secunda conclusio, omnes homines appetitu elicitu appetere proprie scientiam probatur.

SECUNDA conclusio sit, Omnes homines appetere scientiam appetitu elicitu communiter, & proprie naturali, non tamen propriissime. Nam quod omnes appetamus scientiam appetitu elicitu (quod intelligendum est sublatis impedimentis (vel ex ea experientia perspicuum est, ex qua, ut paulò antè diximus, Cicero innatum appetitum colligit. Itaque etsi liberè elicimus actum appetendi scientiam, si tamen nihil obstarèt, nec ex parte rerum externarum, nec ex molestia corporis, nec ex prauo aliquo animi affectu, nemo esset, qui perfectae cognitionis, si non frequenter, certè aliquando appetitum non eliceret: atque hoc pacto intelligimus in hac conclusione omnes homines appetitu elicitu scientiam appetere. Quod autem is appetitus sit naturalis communiter, ex eo patet, quia natura nostra, quatenus rationalis, propensa est in perfectam rerum intelligentiam, quasi in praecipuam operationem; & (quod hinc sequitur) in appetitum elicitum, quo scientiam expetimus. Quod verò sit etiam naturalis proprie, ea

quia est necessarius quoad specificationem. Ita enim homines appetunt scientiam, ut eam, quatenus scientia est nullo modo reiicere possint. Est enim scientia perfectio simpliciter, in cuius ratione nulla omnino imperfectio includitur, ob quam voluntas eam repudiare possit. Dixi, *Quatenus scientia est*: quia si secundum specialem rationem sumatur, ut quatenus discursu, aut experimento comparatur, potest haud dubie refutari. Quod denique non sit naturalis propriissime manifestum est. Nec enim est necessarius quoad exercitiu actus, ut constat experientia.

Quo pacto scientiam refutare non possumus.

TERTIA conclusio sit: Omnes homines naturaliter appetere scientiam ipsius scientiae causa. Haec conclusio non est intelligenda de scientia practica, sed de contemplatiua, de qua sola Arist. in proposito pronuntiatio loquitur: practica enim non propter se, sed propter opus expetitur. Eam verò optimè probat Arist. ex amore, quo à nobis naturaliter cognitio sensitua propter se ipsam diligitur. quod argumentu ea ratione dicitur signum, quia ab euidenti effectu causae finalis ducitur; dirigitur enim cognitio sensitua ad intellectiuam, tamquam medium ad finem, & dispositio ad perfectam formam: Ex causa tamen hunc in modum potest conclusio confirmari. Si qua est operatio humana, quae propter se naturaliter sit expetenda) sunt autem aliqua concedenda necessariò, ne voluntas nostra semper temerè vegetetur, nullumque in finem intendat) maximè est operatio intellectus; haec enim est praestantissima animae potentia: at operatio intellectus est cognitio, practica autem cognitio non propter se expetitur; ergo non dubium est, quin cognitio contemplatiua naturaliter propter se ipsam expetatur à nobis; & inter contemplatiuas ea, quae est perfecta, quam hic nomine scientiae intelligimus.

3. *Conclusio omnes homines natura liberos scientiam appetere ipsius scientia causa.*

2. *Tex. 14.*

Cice. 2. de finibus.

Cicero 5. de finibus.

HANC ipsam Arist. conclusionem copiosè tractat Cicero quinto libro de Finibus. *Tantus*, inquit, *est innatus in omnibus cognitionis amor & scientiae, ut nemo dubitare possit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento inuitata rapiatur, videmusne, ut pueri ne verberibus quidem à contemplandis rebus perquirendisque deterreantur? ut pulsare requireant, & aliquid scire se gaudeant? ut alii narrare gestiant? ut pompa, ludis, atque huiusmodi spectaculis teneantur, ob eandemque rem & famem, & sitim perferant? quid verò, qui ingenio studiis, atque artibus electantur? nonne videmus eos nec valetudinis, nec rei familiaris habere rationem? omniaque perpeti ipsa cognitione, & scientia captos? & cum maximis curis, & laboribus compensare eam, quam ex discendo capiunt, voluptatem? mihi quidem Homerus huiusmodi quiddam vidisse videtur in iis, quae de Syrenum cantibus finxerit: neque enim vocum suauitate videntur, aut novitate quadam & varietate cantandi reuocare eos solite, qui praeteruehebantur; sed quia multa se scire profitebantur, ut homines ad earum saxa discendi cupiditate adherescerent. Et paulò post: *Quem ardorem studij censeis fuisse in Archimede, qui dum in puluere quadam describit aetiæus, ne patriam quidem captam esse senserit? quantum Aristoxeni ingenium consumptum videmus in Musicis? quo studio Aristophanem putamus aetatem in literis duxisse? Quid de Pythagora, Quid de Platone, aut Democrito loquar, à quibus propter discendi cupiditatem videmus ultimas terras esse peragratas? quae qui non vident, nihil**

Locus Cicerois notandus in confirmationem conclusionis.

unquam magna cognitione dignū amauerūt. Atque hoc loco, qui propter animi voluptates coli dicunt ea studia, qua dixi, non intelligunt iccirco esse ea propter se expetenda, quod nulla utilitate obiecta delectentur animi, atque ipsa scientia, etiam si incommoda datura sit, gaudeant. Sed quid attinet de rebus tam apertis plura requirere? ipsi enim quæramus à nobis stellarum motus, contemplationes rerum cœlestium eorumque omnium qua nature obscuritate, occultantur, cognitiones quemadmodum nos moueant, & quid historia delectet, quam solemus persequi vsque ad extremum, prætermissa repetimus, inchoata persequimur. Nec vero sum inscius esse utilitatem in historia, non modo voluptatem: quid, cum fictas fabulas, è quibus utilitas nulla duci potest, cum voluptate legimus? quid cum volumus nomina eorum qui quid gesserint, nota nobis esse, parentes, patriam, multa præterea minimè necessaria? quid quod homines infima fortuna, nulla spe rerum gerendarum, opifices denique delectentur historia? maximeque eos videre possumus, res gestas audire, & legere velle, qui à spe gerendi absunt confecti senectute. Quocirca intelligi necesse est in ipsis rebus, qua discuntur, & cognoscuntur, inuitamenta inesse, quibus ad discendum, cognoscendumque moueamur. Ac veteres quidem Philosophi in beatorum insulis fingunt, qualis natura sit vita sapientium, quos cura omni liberatos nullum necessarium vita cultum aut paratum requirentes, nihil aliud esse acturos putant, nisi ut omne tempus in querendo, ac discendo in nature cognitione consumant: nos autem non solum beate vite illam oblectationem videmus, sed etiam leuamentum miseriarum. itaque multi cum in potestate essent hostium aut tyrannorum, multi in custodia, multi in exilio dolorem suum doctrina studiis leuauerunt. Princeps huius ciuitatis Phalereus Demetrius, cū patria pulsus esset iniuria, ad Ptolemaum se Regem Alexandriam contulit, qui cum in hac ipa Philosophia, ad quam te hortamur, excelleret, Theophrastique esset auditor, multa præclara in illo calamitoso otio scripsit, non ad usum aliquem suum, quo erat orbat, sed animi cultus ille erat ei quidam humanitatis cibus. Hunc totum locum ex Cicerone transtulimus, quod ex eo non pauca argumenta ad propositam conclusionem confirmandam desumi possint.

4. Conclusio nihil magis appeti ab hominibus quàm scientiam contemplatiuam probatur.

QUARTA conclusio sit; Nihil magis appeti ab hominibus, quàm scientiam contemplatiuam. Hæc conclusio facile probatur. Primum, quia, ut luce est clarius, vnaquæque res id maximè appetit naturaliter propter quod maximè est, sunt autem res omnes propter suas operationes, ut ait Aristoteles 2. de Cælo cap. 3. & maximè propter eam que est præstantissima; quod intellige dictū de iis, propter quas res sunt, tamquam propter fines internos. Cū igitur contemplatiua cognitio sit præstantissima hominis operatio, efficitur ut ea à nobis maximè naturaliter appetatur.

2. DEINDE, quia id rationi consentaneum est, hominem magis appetere naturaliter, quo maximè & excellit brutis animantibus & participat conditionem diuinarum substantiarum, quod nemo negauerit esse scientiam contemplatiuam.

POSTREMO, quia fœlicitas humana præcipuè consistit in contemplatione, ut decimo libro Ethicorum ostenditur; nullum verò actum magis expetunt homines, quàm fœlicitatem. Dixi autem præcipuè

Tex. 17.

Cap. 7.

cipuè consistit, quia alia ratio est de fœlicitate, quæ in hac vita obtineri potest, alia de fœlicitate simpliciter. Nam etsi essentia fœlicitatis simpliciter in sola intuitiua diuinæ essentia cognitione consistere potest, quod hæc vna secum necessariò afferat perfectum, & constantem virtutum omnium statum: tamen fieri nequit, ut fœlicitas, quæ in hac vita haberi potest, consistat secundum essentiam in sola diuinæ nature cognitione, quod eam non necessariò comitentur virtutes morales, cum possit reperiri cum vitiis, ac reuera in iis reperta sit, de quibus Paulus ait, Qui cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt. Sine virtutibus autem moralibus nemo potest dici felix etiam in hac vita. Quocirca sapientissimè tradidit Aristoteles duas temporalis fœlicitatis partes que quasi essentiam illius constituerent, unam perfectæ virtutis moralis, alteram perfectæ virtutis intellectiue. hoc est sapientiæ: tamen si meritò censuit præstantiorem partem esse virtutis intellectiue. Hæc enim etsi in hac mortali vita non necessariò efficit bonum eum, qui illa præditus est, uti diximus; est tamen virtus altioris ordinis, & ex suo genere sufficiens ad beandum. Cæterum vtilior est in hac vita pars altera fœlicitatis quæ in perfectione virtutis moralis consistit, plusque affert animo quietis, & tranquillitatis.

HINC colliges, quemadmodum appetitus scientiæ est naturalis homini, ita & virtutis moralis esse naturalem, non modò si loquamur de innato, sed etiam de illicito: nec tantum de naturali communiter dicto, sed etiam de eo qui propriè naturalis est. Tanta est enim pulchritudo virtutis, ut etiam in hoste posita, quod dici solet, quatenus virtus est, odio haberi non possit.

Felicitatem huius vite non consistere in sola Dei cognitione.

Ad Ro. I. 10. Eth. c. 7. & 8.

Virtutes in tellectuales sunt altioris ordinis.

Eodem modo appeti naturaliter ab homine virtutem moralem, quo appetitur scientia.

Dilutio argumentorum opposita partis.

SECTIO VII.

AD primum igitur argumentum negatiuæ partis dicendum est non ex eo negandum esse in omnibus hominibus naturalem appetitum sciendi, quod non omnes scientiam assequantur. Appetitus enim, qui ratione speciei inest indiuiduis, non ideo dicitur illis frustra datus, quia non expleatur in omnibus; sed tum demum diceretur frustra inditus si in nullo satiaretur, aut certè indiuidua, non haberent instrumenta, quibus eiusmodi appetitum satiare possent. Nunc autem secus res habet. Nam permulti sunt, qui scientiam assequantur, nec vllus omnino est (modo in eo natura sit integra, & minimè læsa) cui desint instrumenta ad scientiam comparandam. Quod si quis opponat Aristotelem quinto Politicorum libro capite 12. dicentem fieri posse, ut aliqui sint, quos erudiri, & bonos viros fieri sit impossibile: ergo pari ratione posse reperiri aliquos, atque adeò multo plures, qui contemplatiuis scientiis institui non valeant: respondendum est, id non à natura proficisci, quæ in omnibus eiusdem rationis est, sed à complexionem corporis peculiari, quæ in

Quo pacto dici possit appetitus frustra à natura datus.

Qui fiat ut
nonnulli ad di-
scendum inepti
sunt.

aliquibus inepta est ad exercenda naturæ opera, quæ ineptitudo siue ex defectu, excessiue materiæ proueniat, siue ex malitia, ut ita dicam, alicuius qualitatis, ad læsionem naturæ referenda est. Quamquam verbum illud *Impossibile* quod ad virtutem attinet, videtur sumi pro difficile, nemo enim adeo ineptus est, ut bonus fieri non possit, nisi bonitatis nomine intelligas habitum virtutis perfectum, quem fortè nonnulli naturaliter acquirere non possunt, ob prauam admodum, & extraordinariam corporis constitutionem: quod potiori ratione dicendum est de habitu scientiæ contemplatiuæ.

Ad secundum dicendum est, si de appetitu naturali communiter dicto sit sermo, falsam esse maiorem, possumus enim appetere oppositum eius rei, quam appetitu naturali communiter tantum dicto expetimus: cum eiusmodi appetitus sit omnino liber: si verò sit sermo de appetitu naturali proprie dicto, veram esse maiorem, sed falsam minorem. Scientia enim, & cæteræ omnes res, quas diximus non includere in suis rationibus imperfectionem, etsi per se, & quatenus tales sunt, refutari non possunt: tamen per accidens, hoc est quatenus difficile acquiruntur, aut conseruantur, vel certè quatenus re alia, quam diligimus, nos priuant, aut alicui labori addicunt, possunt repudiari: quo pacto multi non solum eliciunt actum nolendi scientiam, ut perspicuum est, sed & beatitudinem, quam exoptant, atque adeo vitam ipsam, qua fruuntur, ut patet in iis, qui sibi manus afferunt. Verum hoc non tam est nolle ista quam ea, quæ his coniuncta sunt: nec huiusmodi actus est omni ex parte voluntarius, sed aliquid habet inuoluntarij; quo pacto qui tempestate iactantur, etsi omnibus consideratis sponte proiciunt merces in mare, id tamen non tam faciunt, quia illis carere velint, quam quòd nolint earum causa perire.

Ita Caiet. 1.
2. q. 10.

ALITER forsan respondebit aliquis, rarò videlicet contingere, ut homines eliciant actum nolendi scientiam, idque non efficere, quo minus actus illam appetendi sit naturalis; quo pacto non ideo negamus naturale esse homini habere quinque digitos, quia vnus, aut alter non habeat ab ortu nisi quatuor. Verum hæc responsio non satisfacit. Nam præter quam quòd non rarò contingit, ut homines eliciant actum nolendi scientiam (quod utinam non ita multi facerent) id certum est, nihil rarò contingere in rebus contra ordinem naturalem, nisi per accidens, veluti propter defectum materiæ, aut impedimentum aliquod: quo fit, ut necesse sit redire ad priorem solutionem, & eò magis, quòd appetitus scientiæ non solum est naturalis communiter, sed etiam proprie.

Ad tertium dicendum est Arist. nomine scientiæ intellexisse omnem scientiam, maximè verò eam, quæ præstantissima est, & latissimè patet, falsumque esse, neminem habere appetitum ad omnes capessendas. Nam ut materia prima, cum qua sæpe Arist. confert humanum intellectum, habet naturalem appetitum ad omnes formas, sic intellectus humanus habet naturalem appetitum ad omnes scientias. Nec obest, quòd nemo possit omnes simul consequi naturaliter, satis est enim si possit diuisim. Nam neque materia potest simul informari om-

Scientias qua-
re refugiamus

Solutio quo-
rundam reii-
citur.

Cõparatio in
tellectus cum
materia pri-
ma.

nibus formis, sed diuisim. Quamquam in hoc dispar est ratio in materia, atque in intellectu, quòd eadem materia numero nullas vnquam duas simul formas substantiales habere potest, ut 8. libr. ostendemus, idem autem numero intellectus potest simul perfici multis scientiis, nec alia est causa: cur non possit in hac vita simul perfici omnibus naturaliter, nisi quia, ut Hippocrates ait, *vita breuis est, ars longa.*

Aphor. 1.

Ad quartum dicendum est appetitum naturalem insum aliter in natura libera, aliter in ea, quæ ad vnũ determinata est, exire in actum. In hac enim, sublatis impedimentis, continuò exeat necesse est, quia impetu naturæ fertur, ut in lapide, in illa verò non est necesse: potest enim libertas cohibere appetendi actum, nisi summum bonum præfens, & intuitiue illi proponatur. Itaque posito homine in summo otio, sublatisque omnibus impedimentis, etiam ex parte appetitus, non est necesse, ut continuò philosophetur.

Ad quintum dicendum est, indigentia quidem causa magis expeti practicas scientias, quam contemplatiuas, atque adeo à pluribus: at gratia solius cognitionis non solum non magis expeti practicas, sed ne expeti quidem. Id enim proprium est contemplantium: nisi quis quodammodo abutatur practicis, contentus earum cognitione, quæ suapte natura ad praxim refertur.

Sexti argumenti solutio propriam per se postulat disputationem, quæ iam à nobis paucis expedienda est.

Non eodẽ mo-
do se habere
appetitũ na-
turale in na-
tura libera,
quo in cate-
ris.

APPETAT NE HOMO NATURALI-
ter intuitiuam Diuinæ naturæ cognitionem?

QVÆSTIO II.

Opinio eorum, qui partem affirmatiuam approbant.

SECTIO I.

Sensus qua-
stionis.

In hac quæstione non est controuersia de appetitu elicitò, sed de innato tantum, non quòd nemo possit elicere actum appetendi propositam cognitionem, nisi supposita fide, ut quidam dicunt (id enim falsum esse ex eo constat, quia ut aliquis actu elicitò eam desideret, non est necesse, ut fidem orthodoxam habeat, cum satis sit, si opinetur se posse illam consequi, idque siue per se, siue ope alterius) sed quia perspicuum est talem appetitum elicitum non posse dici naturalem proprie, sed, forsitan cõmuniter, idque si natura in eam cognitionem propensa sit. Itaque de solo appetitu innato in hac quæstione agendum est.

Sententia quo-
rundam.

1

Sunt igitur, qui putent inditum esse homini à natura huiusmodi appeti

appetitum. Primum, quia ut se habet materia ad formas reales, ita intellectus noster ad formas intelligibiles: materia autem ex se habet inclinationem non solum ad formas, quibus actione causarum naturalium informatur, sed etiam ad eas, quas diuina virtus præter naturam ordinem in illam introducit: est igitur intellectus noster ex se propensus non solum ad omnem cognitionem, quam viribus suis consequi potest, sed etiam ad eam omnem, quam potest obtinere ope diuina. Propositio huius argumentationis ex ea similitudine, quam Aristoteles tertio libro de Anima inter intellectum nostrum, & materiam primam constituit, perspicua est. Assumptio ex eo constat, quia non minus appetebat materia formas primorum parentum, quæ non sunt introductæ more naturali, quàm eorum, quos ipsi genuerunt. Atque hæc penè argumentatione videtur hoc loco Alexander Halensis.

2. DEINDE, quia intellectus noster perficitur per intuitum diuinae naturæ cognitionem, neque enim ea cognitio illi repugnat, aut indifferenter se habet ad illum, sed potius est illi consentanea, atque adeo maximè: Cum igitur omnis potentia appetit à natura insito appetit suam perfectionem, & maximè maximam; efficitur ut intellectus hoc pacto appetat intuitum, siue claram Dei cognitionem. quæ ratio est Scoti. 4. sentent. dist. 4. q. 10.

3. TERTIO quia homo (ut idem auctor eodem loco argumentatur) appetit naturaliter veram beatitudinem innato appetitu, natura autem non appetit aliquid in vniuersali, sed in particulari, quo dumtaxat modo dari potest in rerum natura: cum igitur vera beatitudo nulla sit præter eam, quæ consistit in clara Dei visione, aut eam consequitur, efficitur ut clara Dei cognitio ab homine appetatur innato appetitu.

4. QUARTO, quia experientia constat, appetitum hominis non fatiari villo eorum bonorum, quæ in hac vita consequi possumus, aut vlla eorum coniunctione, sed semper ad altius aliquid aspirare, quod quidem nihil aliud esse potest, quàm possessio summæ boni, hoc est solius Dei: Deus autem aliter possideri nequit, nisi per claram, & intimam cognitionem, ac familiaritatem, vnde est illud Augustini initio suarum confessionum, *Fecisti nos ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* Hoc etiam argumentum est Scoti, quemadmodum & quod sequitur.

5. QUINTO, quia cum certiores facti per diuinam reuelationem de futuro illo statu, naturaliter illum appetamus, nõ dubiam est, quin lateat in nobis iam inde ab ortu naturalis propensio ad eam cognitionem diuinæ naturæ. Nec enim reuelatio diuina, fideiue prædicatio illam nobis infundit propensionem, sed potius latentem, & quasi dormientem excitat, & in actum appetendi prodire facit.

SEXTO quia (ut argumentatur D. Thomas) naturale est homini cognito effectu desiderare perfectam causæ cognitionem; adde etiam si placet, quatenus possibile est, (ad hoc enim planè inclinatur natura ipsa rationalis, qua homines sumus) Deus autem est prima, & suprema causa cuiusque rei, ergo cognitio cuiusvis effectus Dei naturaliter mouet hominis desiderium ad perfectam, & perspicuam diuinæ

diuinæ naturæ cognitionem, quantum humano intellectui possibile est. Cum igitur possibile sit homini videre Deum per essentiam, ut fides docet, perspicuum efficitur dari in nobis ad eum videndum naturalem propensionem. Hanc a sententiam post Alensem sequitur Scotus, & Durandus, & est quorundam recentiorum Thomistarum sententia, D. Thomas, id quod hac vltima ratione colligunt quæ est in 1. parte Summæ Theologicæ q. 12. & aliis plerisque locis, tum etiam ex quæstione vltima in Boëtium de Trinitate, quo loco ait *hominem naturaliter ferri in finem vltimum, nec tamen naturaliter illum posse assequi, sed per gratiam tantum.*

Vera quæstionis explicatio.

SECTIO II.

NOBIS tamen opposita sententia magis placet. Primum argumento vltimo superioris quæstionis, cuius soluendi causa hæc disputationem adiunximus. Appetitus enim naturalis propriæ perfectionis supponit potentiam naturalem passiuam, siue receptiuam illius, in nobis autem nulla est talis potentia ad actus ex genere suo supernaturales, sicut clara Dei visio, ut omnes Theologi fatentur, atque ex diuinis oraculis ostendunt. Nec occurras, appetitum naturalem posse fundari in sola potentia obedientiali, siue non repugnantia naturæ. Hoc enim qui dixerit, necessariò contra communem sensum fatebitur aquam habere appetitum naturalem ut sit calida, atque adeo ad sui corruptionem. Quamquam enim in aqua sit naturalis appetitus caloris, is tamen non est appetitus aquæ, sed materiæ. Fatebitur etiam corpus habere naturalem appetitum, ut non occupet spacium, & accidens, ut sine subiecto existat, & panem, ut conuertatur in corpus Domini, quod ista fieri extraordinaria Dei virtute nihil repugnet, quæ quidem dici nullo modo possunt. Quod autem absurdum sit ponere in nobis potentiam naturalem passiuam ad actus supranaturales, non solum ex eo colligitur, quia ut argumentabamur ex Aristotele 3. de Anima capite quinto, omni potentiæ naturali passiuæ respondet aliqua naturalis actiua (quam tamen omnes ea ratione merito negant respectu actuum supranaturalium, quia alioqui huiusmodi actus non essent supernaturales) sed etiam duobus aliis argumentis ostendi potest. Vno, quia, ut Aristoteles docet quinto & nono libro huius operis, potentia passiuæ dicitur ab actiua, vnde fit ut si actiua non est naturalis nec passiuæ naturalis sit, Altero, quia cognita essentia cuiusque rei, cognosci, ac demonstrari ex ea possunt omnes eius proprietates, & potentiæ naturales, ut patet ex libris de poster. resolut. & ex quarto phys. capite quarto, vnde fit, ut si in homine esset potentia naturalis ad claram Dei visionem, naturaliter cognosci posset hominem esse aliquando beandum illa visione, ne frustra indita esset eiusmodi potentia; quod tamen diuina oracula negant.

SECUNDO probatur eadem sententia, quia, cum clara diuinæ naturæ contemplatio sit finis noster, si illa appeteretur à nobis naturaliter, esset haud

Auctores huius sententia.

1. p. q. 12. ar. 1. q. 12. ar. 12. ad vltimum.

Hæc sequitur Caiet. 1. p. q. 1 ar. 1. & q. 12. ar. 1. Ferr. 1. contr. gēt. cap. 5. & lib. 3. ca. 51. & alij. Lege Caiet. 3. tom. Opuscul. tract. 3. q. 2. Capr. in prologo sent. q. 1. ad argumenta contra 6. concl. Ferr. 1. contra gent. ca. 3. q. 1. sect. 1.

5. Meta. c. 2. text. 17. & li. 9. cap. 1. text. 2. sex. 31.

a Alensis hoc lib. Scot. in prolog. sent. q. 1. & m. 4. d. 49. quest. 10. Dur. ibid. quæst. 8. Mai. q. 6. Scot. q. 2. art. 1. & lib. 1. de natura & gratia c. 4. & alij.

Opposita sententia magis probatur. Nõ dari in nobis potentiam naturalem passiuam ad actus supernaturales.

Cur negatur potentia naturalis passiuæ ad actus supranaturales.

Hominem claræ Dei visionem beandum cognosci naturaliter nõ potest. Diuina naturæ contemplatio finis noster.

haud dubiè finis noster naturalis, quod omnes Scoti sectatores, & nonnulli D. Thomæ libenter admittunt. Non esse verò eam finem nostrum naturalem, duo argumenta satis ostendunt. Vnum est, quia finis & media, debent inter sese proportionem habere: media autem ad huiusmodi finem cum non sint naturalia, sed ex sola Dei gratia vim habeant, nullam cum finibus naturalibus proportionem habent.

A T dicunt, finem, ut finis est, duobus modis spectari posse: vno, ut confertur cum appetitu; altero cum mediis, quibus acquiritur, priorique modo claram Dei cognitionem esse finem naturalem humanæ naturæ; posteriori, non esse naturalem. Sed hæc responsio excogitata magis declinandi huius argumenti causa est, quam dissoluendi: finis enim etsi, quatenus quiddam bonum est, appetitum respicit; tamen quatenus est finis, non ad appetitum, sed ad media refertur: vnde fit, ut proposita distinctio non soluat argumentum, quippe cum clara Dei cognitio quatenus confertur cum mediis, non sit finis naturalis, ut etiam ipsi fatentur.

A L T E R V M argumentum est, quia ex cognitione essentiae cuiusque rei habetis finem, colligitur naturalis finis illius, siquidem naturalis finis est causa per se eius rei, cuius est finis; ex effectu autem per se potest à posteriori colligi causa per se. Cum ergo naturaliter cognosci nequeat claram Dei visionem esse naturalem homini, ut paulò antè ostendimus: efficitur ut non sit naturalis finis humanæ naturæ. Scotus hoc argumento pressus, & eo, quo ultimo loco probauimus, non esse in nobis naturalem potentiam passiuam actuum supernaturalium, respódet naturam humanam non posse à nobis naturaliter cognosci sub ratione illa propria & speciali, sub qua ordinatur ad talem finem. Et paulò post; non posse à nobis naturaliter cognosci pro statu isto, nisi quoad prædicata quæ abstrahuntur à sensibilibus. Proinde non mirum esse si naturaliter cognosci non possit finis ille naturalis.

V E R V M hæc responsio nec satis sibi constat, nec dissoluit argumentum. Nam in priori parte videtur absolutè intelligenda, in posteriori autem planè loquitur de cognitione, quam habemus in hac mortali vita, quorum neutrum est ad rem. Etenim nihil refert, si à nobis natura humana nec in hoc statu, nec cum anima fuerit à corpore separata, perfectè intelligi possit naturaliter. Satis est enim, si possit ab alia substantia creata cum idem omnino incommodum sequatur. Mitto falsum esse, naturam nostram non posse à nobis perfectè intelligi, saltem cum anima fuerit à corpore seiuncta.

T E R T I O ea ratione probatur principalis conclusio, quia si natura dedisset homini naturalem propensionem ad claram diuinæ naturæ contemplationem, dedisset quoque ei instrumenta, omniaque alia necessaria & sufficientia ad illius consecutionem, ne frustra eiusmodi propensionem tribuisset: cum igitur hæc non dederit, ne illam quidem indidisse concludendum est. Haud dissimili argumento vitur Aristoteles secundo lib. de Cælo ca. 8. ut ostendat astra non moueri ex sese, hoc est progressiuo motu, seu (quod potius ille colligere voluit) nō habere naturalem propensionem, ut eo motu moueantur. Ait enim, *absurdū esse*

Aduersa partii responsio.

Dilutio.

Scoti responsio.

Refutatio.

Homo naturaliter non habet necessaria ad consecutionem sui ultimi finis.

Text. 50.

esse naturam, quæ nihil temere facit, nullum illis ad eum motum instrumentum dedisse, cumque ea in re prouidisset animalibus, ad eò præstantes naturas neglexisse. Mitto hic argumenta omnino Theologica, quale est illud; Si in nobis est insitus appetitus naturalis intuitiue cognitionis naturæ diuinæ, & (quod ex eo sequitur) potentia naturalis ad claram illius contemplationem, fore, ut ij qui in vteris maternis diem clauserunt, pœnam sensus patiantur, quòd cognoscant se à naturali fine aberrasse, frustra que sibi ad eum finem acquirendum datam fuisse naturalem propensionem. Et illud, fore, ut beati non egeant lumine gloriæ, quo eorum intellectus ad actum illius contemplationis eleuetur: quæ argumenta non pertinent ad Metaphysicum. Ita patet non esse in nobis innatum appetitum intuitiue cognitionis diuinæ naturæ. Quam sententiam crediderim esse omnino D. Thomæ, quemadmodum Caietanus, Capreolus, Ferrariensis, & præstantissimi quique Thomistarum existimant: nec id negabit, qui perpenderit ea, quæ ille scribit prima par. quæst. 1. art. 1. & quæst. 23. art. 1. & 12. q. 109. art. 5. & 4. Sent. dist. 49. quæst. 1. art. 3. maxime verò, quæ docet in quæstionibus de Veritate, quæst. 22. art. 7. & quæst. 27. art. 2. quibus locis disertis verbis ait priori quidem, *Hominem non appetere naturaliter visionem Dei, in qua eius vera beatitudo consistit*: in posteriori autem, *Dari homini Dei munere nō solum, ut actu operetur propter futuram illam beatitudinem, sed etiam ut habeat inclinationem ad eam acquirendam*, quo nihil clarius dici potuit.

Dilutio argumentorum aduersæ partis.

SECTIO III.

D primum igitur argumentum aduersæ partis respondendum est, duobus modis aliquid fieri præter ordinem naturæ. Vno, si solus modus faciendi non sit naturalis, quo pacto primi parentes facti sunt à Deo, & multi mortui ad vitam reuocati, & cæci videndi facultatem consecuti. Cum enim hæc fiunt, solus modus est supra naturam, cum huiusmodi formæ sint naturales perfectiones materiæ, & in eam alioqui naturaliter introduci soleant. Altero, si formæ ipsæ sint supernaturales, hoc est, non possint naturaliter introduci, huiusmodi sunt gratia, charitas, & lumen gloriæ: quæ quidem ut ex genere suo supernaturales sunt, ita ad eas acquirendas non datur in subiecto naturalis inclinatio. Atque hoc pacto materia rerum corruptibilium non habet naturalem inclinationem ad formam cœlestem, quia forma cœlestis est suapte natura inseparabilis, sed solum ad formas rerum caducarum, quæ naturaliter separari possunt, ac proinde per motum induci, & expelli. Eodemque modo intellectus noster non habet naturalem propensionem ad lumen gloriæ, sed solum ad ea, quæ naturaliter consequi potest. Hoc autem modo intelligenda est similitudo, quam Aristoteles inter materiam primam, & intellectum humanum constituit.

A D secundum dicendum est, esse quidem cognitionem illam perfectionem intellectus nostri, sed tamen, quia non est perfectio naturalis

In Metaphys. Arist. Tom. 1.

h ralis

Quid D. Thom. in hac re senserit.

Dupliciter aliquid fieri præter ordinem naturæ. Ad quasnam formas propensionem habeat materia inferiorum.

Cap. 5. ralis, non rectè ex ea colligi potentiam naturalem receptiuam illius, sed solam obedientialem. Quo pacto intelligendus est D. Augustinus in libro de Prædest. Sanctorum, cum ait, *posse habere fidem & charitatem, natura esse hominum, habere autem gratia esse fidelium*. Aliud est enim dicere Naturale esse homini posse habere fidem, & caritatem, quod ille non asserit: aliud, *Natura esse hominum*, ut ait, hoc est, inueniri in natura hominum: inuenitur enim in homine potentia obedientialis, siue non repugnantia ad claram Dei visionem, quæ non inuenitur in cæteris animantibus.

Locus Augustini explicatur, fidem habere & caritatem gratias esse fidelium.

Quest. 22. Ad tertium respondet D. Tho. in quæstionibus de Veritate, *hominem non habere naturalem inclinationem ad particularem aliquam beatitudinem, sed ad beatitudinem in commune, siue quatenus est status omnium bonorum coniunctione perfectus*. Quod eius sectatorum nonnulli hac similitudine declarant. *Quia, inquit, materia prima inferiorum eodem modo est naturaliter affecta ad formas substantiales: ita enim appetit naturaliter formam in commune, ut nullam certæ speciei naturaliter appetat*. Verum ista non placent. Nam ut in eorum exemplo peristamus, quemadmodum si nulla specialis forma posset naturaliter acquiri, nec ad ipsam quidem formam in commune naturaliter propensa esset materia (alioqui frustra illi data esset eiusmodi propensio) ita si nulla beatitudo posset ab homine obtineri naturaliter, nec sanè in ipsam beatitudinem in commune propensa esset naturaliter humana natura. Nunc autem, cum naturaliter propensa sit in communem beatitudinis rationem, non dubium est, quin aliquam particularem naturaliter obtinere possit: saltèm indeterminatè, ad quam proinde iam propensa erit naturaliter, quemadmodum re vera materia inferiorum naturaliter propensa est ad omnes speciales formas substantiales, quæ per motum induci possunt. At natura humana non est propensa naturaliter in cœlestem illam, quam speramus, beatitudinem, ut ipsi quoque fatentur: nec verò confugiendum est ad beatitudinem naturalem animæ separatæ, quia qualiscunque ea esse potest, non est tamen totius hominis beatitudo: igitur aliqua est huius vitæ beatitudo, ad quam homo naturaliter propensus sit, ac re vera ea, quam posuit Aristoteles in perfecto statu virtutis, tum moralis, tum intellectualis, adiunctis etiam bonis corporis, & fortunæ sufficientibus ad virtutis usum. Atque hanc habuerunt primi parentes in breui illo temporis spacio, quo fuerunt in statu innocentia, totumque humanum genus habere potuisset, si in eo permansisset.

Solutio de mente D. Thomæ.

Reiectio.

Ad quæ felicitate sit homo natura propensus.

Beatitudinem primos parentes in statu innocentia habuisse. Obiectio.

mus, ut vnus vel alter, atque adeo ad breue tempus eo felici statu bonorum internorum, & externorum fruatur: cum interim vita beata nec breue tempus, nec paruam amicorum, similiùmque societatem postulet. Respondendum est tamen, ut hominis beatitudo dicatur naturalis, & à nobis naturaliter appetatur, satis esse, si virtutes intellectuales, & morales, ac bona corporis externa, in quibus ea consistit, naturaliter haberi, aut acquiri possint: tamen si difficilè obtineri valeant, & difficiliùs conseruari longo tempore. Quòd igitur facilima illa subiectio appetitus primorum parentum ex supranaturali Dei dono nascebatur, non est satis, ut putemus beatitudinem ipsam non fuisse naturalem. Nec enim originalis iustitia donata est humano generi in primis parentibus, ut appetitus humanus: alioqui nequaquam rationi subiectus, rationi pareret (est enim illi naturaliter obediens, si non quatenus natura humana sensitua est, certè quatenus rationalis) sed ut ei semper sinè vlla difficultate subiiceretur, qui alioqui trahente deorsum sensitua parte, & ad vitia inclinante, difficilè admodum rationi obedit, longo præsertim tempore.

Iustitia originalis primis parentibus donata rationi subiciebat.

ILLVD vnum hic licet aduertere: ex hac ipsa difficultate acquirendi, & conseruandi statum naturalem vitæ felicitis, colligi posse, genus humanum, etiam ut plenè perficiatur in naturalibus, & stabili possessione consequatur ea bona, in quibus naturalis beatitudo posita est, indigere extraordinario aliquo dono: quo inferiores partes superioribus facili subiectione pareant, & peculiari etiam prouidentia diuina, qua ei numquam desint cætera bona tam corporis, quam externa: quibus omnibus præfidiis Deus Opt. Max. initio humanam naturam muniuit. Numquam tamen defuerunt, nec deerunt naturæ lapsæ ea, quæ necessaria sunt ad longè meliorem illam cœlestem beatitudinem consequendam: quia iis omnibus, qui quatenus possunt bene vsi fuerint naturalibus, dabuntur cætera, quibus illam obtinere valeant, & nonnullis tot dona cum interna, tum etiam externa, ut in hac vita naturali felicitate fruantur, quorum tamen exèpla rarissima sunt, ut in sanctissimo Iob post insignem illam probationem.

Notanda consideratio.

Ex his collige, quo pacto intelligenda sit Aristotelica illa propositio sapius commemorata, *Omni passiuæ potentia naturali respondere aliquam actiuam naturalem*. Nec enim ita intelligenda est, quasi omni passiuæ potentia naturali, respondeat aliqua actiuæ naturalis, quæ per se sit sufficiens ad formam faciliè etiam & perfectè introducendam: satis est enim si eam ut cumque introducere possit, etiam si ad perfectam introductionem indigeat adminiculo superioris agentis, cuius ope impedimenta remoueantur. Quinetiam quædam sunt formæ, ad quas cum re vera detur naturalis potètia passiuæ, non datur tamen potentia actiuæ naturalis, quæ illas etiã imperfectè possit introducere, sinè concursu agentis, suo quodam modo supra naturam: cuius generis sunt forma panis, vini, multarumq; aliarum rerum, quas natura nõ nisi ab arte adiuta efficit. Neque enim eiusmodi formæ introduci vilo pacto possunt, nisi naturales causæ actiuæ arte, & voluntate, quæ suo modo supra naturam sunt, passiuæ applicentur. Id quod in conseruatione plurimarum for-

Quomodo intelligendū illud axioma: Omni potètia passiuæ naturali, respondet actiuæ naturalis.

1. Eth. cap. 7. & lib. 10. ca. 6. 7. 8.

Notanda con-
fid eratio diui-
nae prouidentiae.

marum eodem modo accidit. Itaque vt Deus Opt. Max. per humanam prouidentiam huiusmodi rerum generationi & conseruationi consulit, ita suae reseruauit auxilium, quo perfecte, ac facile homines proprium finem naturalem consequi possent vt, vel sic intelligeret, quantum diuina gratia indigeant.

Diuina gratia
quantum homi-
nes egeant.

AD quartum dicendum est, si homines naturali felicitate fruerentur, nec fide tenerent supernaturalem beatitudinem, futurum vt nihil amplius absolute desiderarent: esset enim eiusmodi desiderium inordinatum in eo, qui iudicaret naturaliter id esse impossibile: ab actibus autem inordinatis abstinent non modò sapientes (quales necesse est concedamus esse homines felices) sed etiam omnes prudentes. Dixit *absolue desiderarent* quia conditionato desiderio, quod est non voluntas, sed potius uelleitas quaedam, non est negandum, posse felicem aliquid eiusmodi optare, vt si uellet numquam mori aut intelligere more angelico, & sine discursu, aut intueri diuinam essentiam. Id tamen nec inordinatum esset, vt perspicuum est, nec ullam inquietudinem eius animo afferret: iudicare enim esset impossibile naturaliter; quae autem non alia ratione possibilia iudicantur esse nisi quia contradictionem non implicant, ea prudens si non habeat, nihil molestè fert. Id uerò, quod Augustinus in loco citato scribit, vox est hominis credentis futuram alterius uitae beatitudinem, qua cognitione edoctus ipsam quoque naturalem felicitatem imperfectam inuenit, nec spei suae satiandae sufficientem, atque iccirco inquietum cor habet, donec supernaturalem consequatur. Ita patet solutio argumenti. Accedit, quod tota argumentatio loquitur de appetitu elicito, cum tamen quaestio instituta sit de solo innato, nec elicitus sit naturalis nisi cum innato congruit, vt initio quaestionis diximus.

Conditionato
desiderio posse
felicem appe-
tere id quod
fieri nequit.

Exponitur
Augustini lo-
cus.

Beatitudinis
aeternae desi-
derium esse ho-
mini naturalem
secundum quid.

AD quintum, dicendum est, desiderium felicitatis aeternae quam ex reuelatione futurae uitae concipimus, non posse dici naturale nobis simpliciter, sed secundum quid, nempe ratione fidei, qua illam beatitudinem credimus: quo pacto aqua, quae est calida, non dicitur simpliciter calefacere naturaliter, sed quatenus calida; atque eam inclinationem nobis attulit fidei praedicatio, quod mirum est, cur neget Scotus. Quare quemadmodum non rectè colligas ex calefactione, qua aqua calida manum calefacit, inditam fuisse aquae in ipsa generatione naturalem propensionem ad calefaciendum; ita ex desiderio hoc pacto naturali, quo fideles expetunt intueri diuinam essentiam, non rectè colligitur, ingenitam illis fuisse ab ortu inclinationem ad illam intuitiue cognoscendam.

AD sextum, dicendum est, naturale esse homini, hoc est, consentaneum inclinationi naturali, cognito effectu, uelle causam perfecte cognoscere: quatenus naturaliter illam cognoscere potest, non autem quatenus potest absolute, siue quatenus id non implicat contradictionem. Quòd si Angeli antequam essent beati supernaturali beatitudine, contemplatione suarum essentiarum naturaliter excitabantur ad desiderandam diuinæ essentiae contemplationem, vt D. Tho. sentit

Angelos ex
sui contempla-
tione diuinam
expetuisse.

sentit 3. libro contra gentes, id propterea accidebat, quòd nouerant potestatem ordinariam, quam habebant illam obtinendi, certiores facti per fidem de diuina uoluntate vt eam sui cognitionem communicarent: alioqui cum essent beati naturali beatitudine, nihil amplius desiderassent, ne desiderium de re incerta aliquid ipsis de statu beatitudinis detraheret.

Cap. 50.

AD postremum argumentum, concedendum est quidem, esse in loco citato sermonem de appetitu naturali indito uiuentibus: sed tamen addendum, non dici ab Aristotele simpliciter, & absolute uiuentia appetere: vt sint semper, sed vt sint semper, quatenus possunt, & vt ipse paulò antè his uerbis dixerat, *Vt sint semper in suis similibus*, seu (quod idem est) secundum speciem; quòd utique possunt per causas naturales.

In quo sensus
intelligat Ar-
istoteles, ui-
uentia appetere
vt sint semper.

AD locum uerò illum D. Tho. ex prima parte, & ad alia similia (si quis eius sententiam exponere instituat) dicendum est D. Thomam intelligendum esse de homine, cui per fidem iam innotuit, uelle Deum claram suae essentiae contemplationem humano generi communicare, ad quam absolute desiderandam excitatur appetitus ex cognitione diuinorum effectorum, praesertim excellentium, & quae magis diuinæ essentiae sublimitatem indicat. Quòd uerò ait in Boëtium de Trinitate, sic accipiendum uidetur, quasi dicat hominem fidelem, vt fidelis est, propendere naturaliter in suam beatitudinem supernaturalem, sub communi ratione beatitudinis, siue status perfecti: sed tamè non posse eam obtinere naturaliter: quae sunt uerissima, nec pugnant cum iis, quae dicta sunt.

D. Thomae
sententia expli-
catur.

HABES ex hac Quaestione, pronunciatum Aristotelicum non comprehendere appetitum humanum respectu intuitiuae scientiae Dei. Habes item, haec tria neganda esse: Dari in nobis appetitum naturalem insitum respectu illius contemplationis: Illam contemplationem esse finem naturalem nostrum: Dari nobis potentiam naturalem receptiuam illius. Quae omnia negat D. Tho. cum praecipuis suae doctrinae sectatoribus: affirmat Scotus: ex Thomistis autem alij^a primum tantum cum Scoto asserunt, alij^b primum, & secundum.

Summa totius
quaestionis.

NVM ASPECTVS NOBIS SIT
carior ceteris sensibus, et ad cognitionem aptior?

QVÆSTIO III.

Non uideri nobis cariorem, nec ceteris certiolem, & qui latius pateat.

SECTIO PRIMA.

LIVD etiam non uidetur probandum, quòd Aristoteles in primo huius libri pronunciatum confirmando asserit, cariorem nobis esse aspectum ceteris sensibus, idque, quia certior sit in cognoscendo, & latius pateat. Primum enim is sensus nobis est carior, cuius priuatio est molestior, iuxta illam communem sententiam. *Id expetibilis est, quo priuari*

^a Vt Syluest. in
constat. 1. p. q.
12. art. 1. &
Victoria ibid.
^b Vt Scotus li.
1. de natura &
gratia c. 4. &
in 4. d. 49. art.
1. & alij rati-
oniores.

uari grauius dolemus, vt habes 2. Top. cap. 2. atqui molestius nobis esset carere tactu quàm aspectu, siquidem priuatio aspectus non affert se- cum priuationem aliorum sensuum: amisso autem tactu, & reliqui om- nes sensus, & vita etiam ipsa amittitur: carior igitur nobis est tactus, quàm visus.

2. I T E M, tactus adhiberi solet ad certò cognoscendas res eas, quas aspectus non certò cognoscit: vt si quis manu tentet cognoscere in a- qua, num remus sit rectus, quem aspectus infractum esse iudicat; qua etiam ratione B. Thomas vt certior fieret de veritate resurrectionis Domini, non satis esse putabat, si videret corpus, quod cruci affixum fue- rat, nisi etiam loca clauorum tangeret. Si ergo tactus adhibetur iudex in iis, in quibus non creditur aspectui: perspicuum est, aptiorem esse ta- ctum ad cognitionem.

Ioan. 20.

3. P R Æ T E R E A, tactus percipit duas contrariorum coniugationes, calidum, & frigidum; humidum, & siccum, vt docet Arist. 2. de Anima cap. 11 aspectus autem vnã tantum, album scilicet, & nigrum: ergo plures rerum differentias ostendit tactus, quàm aspectus.

Text. 107.

4. A D H Æ C, auditus aptior est ad disciplinas capessendas, quàm aspectus, vt idẽ scribit in libro de sensu, & sensibili: & meritò quidem: cum omnino rerum notitiam afferat, atque aded earum quæ aspectu cognosci nequeunt: fallitur ergo Aristoteles hoc loco, cum docet aptiorem esse aspectum ad cognitionem.

Cap. 1.

Veram esse Aristotelis sententiam, nec alibi eum oppositum docuisse.

SECTIO II.

D I C E N D V M est tamen, verum esse, quod hîc ait Aristoteles neque eum alibi oppositum sensisse. Quod enim hoc loco ait, *aspectum cariorẽ nobis esse*, de aspectu sola eius cognitio- ne spectata, non autem quatenus ad necessitatem, & alia vitæ commoda refertur, intelligendum est. Est enim, vt ait, *ad cognoscen- das res aptior, pluresque earum differentias nobis declarat.*

Q V O D autem sit ad cognitionem aptior, his potissimum argu- mentis patet. Primum, quia ex multo longiori distantia, quàm cæteri sensus, suum obiectum attingit. Deinde, quia simulatque res illi obie- cta est continuò eam percipit; cum tamen auditus, & odoratus, qui so- li inter cæteros sensus rem eminus percipiunt, non continuò, sed inter- dum aliquo temporis interuallo interposito, rem obiectam sentiant. Tertio, quia solus aspectus percipit res more intellectus, qui nullam realem immutationem accipit ab obiecto. sed solam notionalem. Nec enim oculi re ipsa fiunt albi, à re alba, quam aspiciunt, nec atrii ab atra, sed solas earum imagines accipiunt: cum ex cæteris sensibus alij sem- per, alij nonnumquam reali immutatione afficiantur à rebus obiectis: tactus enim, & gustatus semper calefiunt à re calida, & à frigida frige- fiunt: odoratus verò: penè semper ipso odore perfunditur: denique auditus nonnumquam sono ipso, seu potius sonante aère pulsatur: huiusmodi

Quo pacto, & quibus ra- tionibus aspe- ctus nobis sit carior cæteris sensibus.

Quomodo sit ad cognitionẽ aptior proba- tur.

1.

2.

3.

Aspectus per aspe res more intellectus.

huiusmodi autem realis immutatio, nonnumquam impedit verum iudicium sensus. Quarto, quia medium, quo aspectus percipit, est longè nobilius, & purius, nempe actu perspicuum, & interdum in- corruptibile. Quintò, quia cum percipit vnum contrarium, non im- peditur à percipiendo perfectè altero: quod tamen ferè accidit incæ- teris sensibus, & planius in iis, qui realiter immutantur ab obiecto, Alioqui: simul mouerentur organa motibus contrariis, quod fieri ne- quit. Sextò, quia magis mouet imaginationem, quàm cæteri sensus: id quod ex impressione relicta in memoria, & ex insomniis perspi- cuum est: qua ex re factum videtur, vt imaginationis opera dicantur visa, & phantasmata, quæ vocabula ab obiecto visus accepta sunt. Quinetiam ipsum imaginationis nomen ab imagine dicitur, quæ præcipuè ad aspectum pertinet. Postremò, quia nullus est sensus, qui ita perfectè percipiat figuras, & actiones corporum, vt aspectus: hæc autem sunt certissima signa ex omnibus; quibus ad cognoscendas re- rum species vti possumus.

Q V O D denique aspectus plures rerum differentias nobis decla- ret, ex eo perspicuum est, quia eius obiectum res omnes corporatas, non solùm quæ gignuntur, & intereunt, complectitur, sed etiam quæ interire nequeunt: cum tamen obiecta cæterorum sensuum in solis rebus caducis reperiuntur. Itaque cœlestium rerum soli oculi nobis notitiam attulerunt. His, & aliis rationibus prouida natura ducta hunc nobis sensum, quasi magis perspicacem, & aptiorem intellectus mi- nistrum, in ea parte corporis locauit, in qua, velut ex specula, lustraret omnia, & ad sensum communem, quasi ad primum vestibulum in- tellectus, breuissimo itinere rerum notitiam mitteret.

Non impedi- tur ab vno cõ- trario perce- pto, alterius perceptio.

6.

Rerum cœle- stium cognitio oculis accepta refertur. Cur locũ al- tissimum ob- tineat aspe- ctus.

Dilatatio argumentorum partis negatiuæ.

SECTIO III.

D primum igitur argumentum, pro parte opposita di- cendum est, omnibus quidem inspectis, falsam esse pro- positionem. Nam etsi commune illud pronunciatũ ab- solutè verum est, cum è duobus expectabilibus, quæ inter se conferuntur, neutrum in altero includitur, quo pacto se habent aspectus, & odoratus, tamen cum alterum in altero includi- tur, siue in altero supponitur, fieri potest, vt illud nobis sit carius cuius priuatio non sit molestior, quo pacto se habent viuere, & iucundè vi- uere: siquidem iucundè viuere carius est, quàm viuere simpliciter, & tamen acerbius est simpliciter priuari vita, quàm priuari iucunda vita, seu vitæ iucunditate: quod ex eo accidit, quia vita includitur in iucun- da vita. Sic autem res habet in aspectu, & tactu, si ambo inter se om- nibus consideratis conferantur. Aspectus enim includit, seu potius: supponit tactum, qui est fundamentum cæterorum sensuum: sine quo etiam nullum animal viuunt, vt Auctor ait 3. de Anima cap. 12. & 13. & 1. de sensu & sensibili cap. 1. Quapropter non mirum est, si cum aspe- ctus nobis sit carior, grauius tamen ferremus, si priuaremur tactu.

Quomodo in- telligendum, Aristot. axio- ma.

Ita Aristot. 3. Topic. cap. 3.

Sine tactu nullũ animal viuunt.

3. Lib. de Ani- ma tex. 62. 63. 64. & 66.

Si

Si verò aspectus, & tactus. quoad solam cognitionem inter se conferantur, quo pacto hoc loco de sensibus est sermo, vera est propositio, sed assumptio falsa. Vt enim ratione cognitionis carior nobis est aspectus, sic eadem ratione eius priuatio molestior.

Ad secundum, neganda est consequentia. Multò enim sapius adhiberi solet aspectus ad cognoscendas res, quas tactus non certò cognoscit. Itaque sensus se inuicem iuuant ad plenam rerum cognitionem, quia nullus per se, ac certò potest obiecta aliorum percipere, ad quam rem tamen sapius vocari solet aspectus, quàm quiuis alius.

Ad tertium, neganda etiam est consequentia. Aliud est enim plura contraria percipere, quod facit tactus: aliud plures differentias rerum cognoscere, quod facit aspectus cū cœlestia simul, & terrena percipiat.

Ad quartū dicendum est, neutro in loco Aristotelem falsum asserere. Quod enim hoc loco, ait, *aspectum esse aptiorem ad rerum cognitionem*, verum est per se, hoc est habita ratione ipsorum sensuum, & naturalium obiectorum cuiusque dumtaxat. Quod autem ait loco citato, *auditum esse aptiorem aspectu ad capeffendas disciplinas*, nihil priori pronuntiato repugnat. Nam quod pro ratione addebat, auditum afferre omnium omnino rerum cognitionem, atque adeò plurimum, quàm aspectum, non per se, sed ex accidente verū est, hoc est, ratione significationis, quam homines indiderunt vocibus: diffunditur enim nominum significatio ad omnia rerum genera. Atque hæc solutio est ipsius auctoris in loco citato, ex qua effici ait, *ut ex iis, qui altero horum sensuum ab ortu priuati sunt, sapientiores, & prudentiores euadant cæci, quàm surdi: nec immeritò, nam aspectus plus conducit ad inuentionem, auditus ad doctrinam; per doctrinam verò multò plura cognoscuntur, quàm per inuentionem, atque adeo longè citiùs, & minori cum labore. Quòd si quis obiiciat, ergo carior nobis esse auditum cognitionis causa, quàm aspectum, cuius oppositum docuit Arist. Hunc in modum occurrendum est, Quia carior nobis est notitia, quam assequimur per inuentionem, ea, quam per doctrinam comparamus, carior adhuc nobis esse simpliciter aspectum, plus enim aspectus, quàm auditus ad inuentionem valet.*

Sensus se inuicem iuuant in cognitione rerum.

Quo pacto Auditus ad cognoscendum aptior aspectu

Obiectio.

Dilutio.

*NVM ARTES OMNES, AC
scientia experimento gignantur?*

*QVÆSTIO IIII.
Ambiguitas Quæstionis.*

SECTIO I.

Nō videri omnes artes ab experientia originē accepisse.

Non videtur quoque Aristoteles sibi constare in iis, quæ de generatione artis hoc capite docet. Nam cū ait, *Per experientiam autem ars, & scientia hominibus proueniunt*, planè videtur docere, omnes artes, & scientias experimento comparari, cū verò paulò inferiùs subdit, *Quin etiam expertos magis, quàm eos*

quæ

qui rationem, hoc est artem sine experientia tenent, rem attingere videmus, perspicuè significat posse haberi artem absque experientia.

RATIONE quoque non minùs ambigua efficitur hæc quæstio. Nam quòd omnes artes & scientiæ experimento gignantur, ex eo probatur quia principia omnium inductione fiunt nota, vt perspicuum videtur, & ipse etiam Auctor docet primo Prior. cap. vigesimo tertio, & primo Poster. cap. 14. & secundo Posteriorum cap. 18. Inductio autem aut idem est, quod experimentum, aut parum ab experimento differt. Quòd verò non omnes experimento gignantur, ex eo patet, quia multi fiunt medici, antequam habeant experientiam earum rerum, quas didicerunt, vt qui eò Academiis exactis studiis prodeunt: Pueri quoque perfectè discunt Mathematicas scientias, præsertim Arithmetica, & Geometria, antequàm vllam rerum experientiam habeant. Denique Astrologi ostendunt motum proprium noni orbis esse triginta sex millium annorum, quod sub experientiam non cadit.

*1. Post. te. 33. 2.
Post. tex. 27.*

Non esse negandum verè in nobis generari artes omnes, & scientias.

SECTIO II.

Temeritas eorū qui ponunt vnum numero intellectum in omnibus hominibus.

NT E omnia posito, ac constituto, posse multa ab hominibus certò sciri, quod noua Academia negauit, & alibi à nobis ostenditur, mittenda est primùm hoc loco temeritas quorundam Ethnicorum, qui sibi in mentem inducere potuerunt, vnum, atque eundem numero esse intellectum omnium hominum, qui nulla noua scientia accederet, sed per eum sciētis omnibus plenum tum demum homines scire aliquid dicerentur, cū is, alioqui separatus, illis copularetur: id quod tunc fieret cū aptè disponeretur eorum cogitativa facultas per phāsmata rerum ad hanc, vel illam scientiam pertinentium.

Vt Themist. & Auen. 3. de Anima ad cap. 3.

Vt in Phædro, Phædone, & 10. de Repub.

MITTENDA deinde est fictio illa Platonis, qua putat in Menone aliisque locis neminem acquirere nouam scientiam, sed antè habitæ reminisci, quod Socrates puero in medium adducto, & ordine, interrogato conatur ostendere. Ita enim aptè respondet puer, cū nihil didicisset, vt ex iis, quæ tunc cognoscebat, videretur recordari eorum quæ aliquando nouerat antequam animus in eo esset corpore. Ad eius sententiæ confirmationem, valere etiam videtur solutio quam Socrates adhibendam vult captioni Menonis concludentis, neminem posse nouam cognitionem vllius rei consequi. Si quis enim rem propositam nouit, non est, cur eius cognitionem quærat: si non nouit; quo pacto de ea loquitur, aut eius peculiarem notitiam inquirat: aut si in eius cognitionem incidat quo pacto sciet se inuenisse: itaque huic fallaci argumentationi hoc pacto resistendum, putat eo loco Socrates, posse nos quærerere notitiam rei non cognitæ actu, si tamen illa cognoscatur habitu: sic enim nec prorsus ignorabimus, quod nosse volumus, nec omnino illud cognitum habebimus; simulque, cū in cognitionem quæ sitam inciderimus, intelligere poterimus, per habitum

Platonis de reminiscencia commentum.

In Metaphys. Arist. Tom. I.

i

insitum

infitū inuenisse nos quod quærebamus, quod quidē nihil est aliud, quàm reminisci. Ac si hæc quidē cōmenta vera essent, nihil opus esset agere de generatione artis, scientiæve, si quidem nulla in nobis gigneretur.

Refutatur priorum error de intellectu uno in omnibus hominibus.

Occurritur obiectioni.

VERVM ista præter quàm quoddam sanctissimæ fidei dogmatis damnata sunt, nullo etiam negotio refelli possunt. Nam quod ad errorem priorum attinet, cum nec videre possimus, nec audire, nec aliud opus vitale, quod ad corpus pertineat exercere per facultatem in alio existentem, quonam modo fieri potest, ut ipsi intelligamus per facultatem intellectus separati, præsertim cum intelligere sit opus maximè vitale? Quod si aliquod opus vitale à nobis exercetur per aliquid aliud, veluti incessus (ingreditur enim claudus pede altero ligneo, aut etiam utroque) numquam tamen id fit, nisi cum illud extrinsecum mouetur à potentia intrinseca, quæ in nobis sit: intellectus autem ille, quem fingunt, si esset, non moueretur à nobis, ut etiā iidem concedunt. Deinde actus intelligendi est actus immanens, & ex immanentibus omnium intimus. Actus enim voluntatis etsi sunt intimi, per eos tamen quodammodo egreditur animus ad res, quas expetit, cum interim per actus intelligendi res alioqui distantissimæ ad intelligentem trahantur, & idem quodammodo fiant cum intellectu, ut docent Philosophi: existit ergo actus intelligendi in ipso intelligente: si autem intellectus omnium hominum esset separatus à singulis, iam actus intelligendi in nobis non esset, non igitur per eiusmodi intellectum intelligeremus, nec nobis prodesse illius scientiæ quarum numquam possemus habere actum sciendi. Sed contra hanc sententiam quæ est omnium, quæ à philosophis excogitata vnquam fuerunt, propè dixerim absurdissima, alibi dabitur fufius disserendi locus: cuius auctores, quoniam intellectu eo, in quo sunt scientiæ, expertes se esse voluerunt, dignissimi videntur, quos in ea ferenda intellectu, scientiæque caruisse concedamus.

Figmentum Platonis refellitur.

Plato non ponit obliuionem primorum principiorum.

SOMNIVM verò illud Platonicum de obliuione, & reminiscencia facillè refellitur. Nam siue animi nostri propter coniunctionem cum his corporibus obliuiscerentur scientiarum, quas antè exercuissent; siue quia non sunt nobis ab ipso ortu congenita phantasmata, siue quibus actum sciendi habere non possumus, idem dicendum esset de habitibus primorum principiorum: vtrumque enim genus habituum ponit Plato in animis nostris antequàm hæc corpora ingrediatur, certumque est neutrum exerceri posse in corpore sine phantasmatibus: at Plato non existimat obliuionem cadere in habitus primorum principiorum, ergo nec in scientias, quæ sunt habitus conclusionum.

DEINDE ut animi nostri reminiscantur scientiarum quas eius sententia antequàm essent in his corporibus, exercuerunt: non satis esset, si res easdem iterum cognoscerent: sed necesse prætereà esset, ut recordarentur se habuisse olim eiusmodi scientiarum vsum: at nullus omnino recordatur eiusmodi antiqui vsus: nec verò demonstrationes quibus animi nostri secundum Platonem excitantur ad vsum scientiarum, concludunt habuisse illos quondam cognitionem eorum quæ demonstrantur: sed simpliciter ostendunt hoc, vel illud esse,

Menone, Phædro, Phædone, & 10. de Repub.

vel

vel non esse, & ob hanc, aut illam causam: non est igitur nostrum sci-re idem, quod reminisci.

AD hæc aut scientia est reminiscencia eorum, quæ animus nouit extra corpus; aut eorum tantum, quæ nouit in alio corpore. Si eorum tantum, quæ nouit in alio corpore, igitur cognitio ea, quam habent inuectores artium non est reminiscencia: quod in aliis hominibus nõ præcesserit. Ita cognitio multarum artium effectiuarum, quæ nostro etiam sæculo inuentæ sunt, non est reminiscencia in ipsarum inuentoribus, nec item quadratio circuli, si tandem inueniatur, erit reminiscencia in eo, à quo tandem fuerit reperta: creditque Augustinus duodecimo libro de Trinitate (quo loco sententiam hanc refellit) dari posse secundum Platonem animum Geometria, qui in nullo alio corpore Geometriæ vsum habuerit: quod tum demum facillimè colligitur si Plato (quod verisimilius est) nõ posuit reuera mundum ab omni æternitate. Quod si in inuentoribus artium noua cognitio non est reminiscencia, sed vera scientiæ acquisitio, potest utique scientia acquiri, quo fit, ut sci-re nostrum non omnino idem sit quod reminisci. Si verò scientia est reminiscencia eorum, quæ animus nouit extra corpus, cum non meminit omnium scientiarum, quas Platonis sententia accepit, atque exercuit, antequàm vllum corpus ingrederetur, idque ex participatione Idearum? Nam Plato in decimo de Republica scribit, *Erim Armenium, qui in prelio occubuerat: postquam reuixisset, narraffe omnia, quæ ipsius animus à corpore separatus apud inferos vidisset.* Quod si animus recordari potest eorum, quæ contingenter vidit extra corpus, cur non magis meminisse poterit præclarissimæ illius cognitionis omnium rerum, quæ sibi auctore Platone naturaliter indita est? At præstantissimæ illius cognitionis non modò non recordatur quisquam, sed ne ipsius quidem pristinæ existentia, quam Plato autumat habuisse animum extra corpus, cum ea scientia fruebatur.

Cap. vi.

Sub finem.

VERVM quia ex reminiscenciis, quæ à Platone ponuntur præcipua est ea, qua animus dicitur recordari perfectæ illius cognitionis quam antequàm vllum informaret corpus, naturaliter habuisse ponitur, & in eius, reminiscencia scientiæ nostræ vsus consistere censetur sola eam priuatim impugnemus.

Vtramque reminiscenciam ponit Plato, sed præcipue scientiarum inditarum, quæ opinio refellitur. I.

2. PRIMVM, Si animis nostris impressæ hoc pacto essent præclaræ illæ omnium rerum scientiæ, neutiquam nos laterent (quod enim scientiæ sunt certiores, & euidentiores, eò minus nos latere possunt) at nemo experitur habere se eiusmodi scientias.

DEINDE, Si quis ab ortu cæcus esset aut surdus, haberet etiam is scientiam rerum, quæ aspectu vel auditu percipiuntur, at hoc planè falsum esse ipsa experientia docet. Atque his duabus rationibus vitur Aristoteles extremo capite huius libri.

Tex. 49. Responso pro Platone.

RESPONDEAT fortasse Plato, non mirum esse, si habitus eiusmodi scientiarum nos lateant dum eorum vsum non habemus, proinde eos qui ab ortu priuati sunt sensu aliquo etsi omnium scientiarum habitibus sunt præditi, tamen, ut nequeunt habere phantasmata eorum sensibilibus quæ eo sensu percipiuntur, ita vsum eiusmodi habituum habere

Refutatio. non posse. Sed in primis illud certum est etiam post usum sciendi latere nos præclaras illas scientias inditas: nemo enim ex usu sciendi colligit congenitas illas sibi esse, sed potius, cum primum quisque demonstratiuè aliquid percepit, tum primum putat se nouam scientiam consecutum. Deinde, ad actus sciendi satis sunt duo hæc, sensuum ministerium, & ipsa vis intelligendi, remoto quouis habitu. Ad hæc, cum ex actu sciendi, quem hoc modo possumus elicere, generari possit habitus scientiæ; superuacanei planè sunt ij, qui ponuntur à natura insiti. Postremò, si scire reminisci est, ut Plato ait, cum per sensibilia vnus sensus reminisci possimus sensibilem alterius, quo pacto aspectu mellis, aut lactis reminiscimur dulcedinis, & pater audita voce filij, aut alterius, qui filij vocem referat, reminiscitur vultus & habitus corporis filij, poteritis, qui ab hortu cæcus, aut surdus est, per sensibilia eorum sensuum, quos habet, reminisci colorum, aut sonorum, actumque scientiæ, colorum, aut sonorum habere, quod tamen nunquam fit. Quòd si Plato respondeat, non posse animum cæci, aut surdi nati reminisci eiusmodi qualitatum, quòd eas nunquam perceperit per sensus eius corporis, in quo tunc est: iam fatebitur reminiscen-
tiam meam non esse, nisi eorum, quæ animus meus in corpore meo per hosce sensus percepit. Non igitur constabit sibi Plato, cum dixerit eum, qui putat se nouam scientiam censequi, nullam nouam acquirere, sed reminisci tum primum earum rerum, quas eius animus nouit antequàm in vllò esset corpore. Ita nulla est responsio ad duo Aristotelis argumenta proposita contra scientiam inditam ex participatione Idearum.

Occurrit responsioni. **3 PRÆTEREA,** Quemadmodum, si virtutes nobis essent naturaliter inditæ, etsi possemus earum actus non exercere, quòd forsitan nobis deesset materia, aut occasio, aut denique, quia non adiiceremus tunc animum ad agendum, nemo tamen posset fieri vitiosus (quod Aristoteles 2. Ethicorum libro sapienter docet exemplo lapidis, qui

Ca. I. propter pondus à natura insitum, etsi millies proiciatur sursum, numquam tamen consuescet ascendere per sese) ita si nobis insitæ essent à natura scientiæ omnes, quamquam possemus earum usum non habere quia non occurrerent termini, in quibus ille exerceri possent, tum quia animus aliis rebus esset occupatus: nemini tamen posset vllus erroris habitus adhærere: at videmus multos esse, qui grauissimis erroribus laborent, quos planè errores esse docti, ac sapientes homines ostendunt: non sunt igitur nobis scientiæ naturaliter inditæ.

Virtutes non nobis sunt per Idearum participationem inditæ. Ad hæc, Si animis nostris à natura inditæ essent omnes scientiæ ex participatione Idearum, eadem ratione inditæ essent virtutes omnes (neque enim animus rationis particeps minùs capax virtutù est, quàm scientiarum; nec virtutes minùs congruunt cum natura rationali, quàm scientiæ, & ipsis quoque scientiis, præsertim tam præclaris, quàm illæ ponebantur, quàm maximè consentaneæ sunt virtutes) at virtutes non sunt nobis à natura inditæ, cum maxima hominum pars vitiis seruiat; ergo nec scientiæ.

POSTREMO

POSTREMO, Si omnes scientiæ essent à natura inditæ animis nostris, ante quam corpora ingrederentur, non esset cur earum obliuiscerentur propter coniunctionem cum corporibus: est enim generatio humana non violenta, & contra naturam, sed naturalis coniunctio formæ cum materia; nullaque forma detrimentum accipit ex coniunctione cum propria, & naturali materia: at obliuiscuntur omnium secundum Platonem: non sunt igitur eis à natura inditæ. Sed hæc ratio cum aliis nonnullis, quæ desumi possunt ex naturali respectu, affectuque formæ ad materiam, suo loco diligentius tractabitur. Interim lege ea, quæ de hac re à D. Thoma luculèter scripta sunt secundo libro^a contra gentes, & in prima parte^b summæ Theologicæ, adiunctis (si placet) iis, quæ fusè scripsit Tertullianus^c in libro de Anima.

^a Cap. 83.
^b 1. p. q. 84. artic. 3.
^c Tomo 2. ca. Primo quidem obliuionis & sequentibus.

ARGUMENTIS verò Platonis, quæ pro commento hoc proposita sunt ex Menone, hunc in modum occurrendum est. Priori quidem, Nihil consequentiæ habere illud Socratis, *Hic puer ordine interrogatus & à nemine edoctus incipit exercere actum scientiæ: ergo non est consecutus nouam scientiam, sed reminiscitur eorum, quæ ante sciebat.* Quid enim interest, si ordine interrogas, an ordine doceas? an non semper, is qui audit, consulit mentem suam, nihilque concedit, nisi quod per se notum esse perspicit, aut ex per se notis, & à se concessis iam videri esse demonstratum? Si id concedit, quod per se notum esse videri: non acquirit sanè nouam scientiam. Sin autem assentitur pronunciatum, quod non iudicat per se notum, sed tamen iam ex per se notis demonstratum esse cernit: non dubium est, quin verè discat, scientiamque verè consequatur, siue rogatus sit tantum, siue ab alio edoctus, siue etiam à se ipso menteque sua ductus.

POSTERIORI verò occurrendum. Eam solutionem, quam Socrates captioni Menonis adhibendam censet, nullam vim habere. Nam cum scire aliquid cupimus, non necesse est prænosse illud habitu scientiæ, præsertim perfectæ, & absolutæ, quam existimat Plato esse in anima ab ipsa eius productione: satis est enim, si præcedat cognitio actualis imperfecta, qua id, quod perfectè scire cupimus, imperfectè concipiamus, hac enim de causa eius perfectam cognitionem consequi enitimur, quia imperfectè id intelligimus: imò verò superuacanea & inutilis est ad eam rem eiusmodi habitualis cognitio, cum ponatur more dormientis per obliuionem contractam ex ingressu animæ in corpus. Ut verò iudicemus num tandem inuenerimus, quod querebamus, satis est iudicium intellectus remoto quouis alio habitu. Itaque cum scire aliquid cupimus, neque id quærimus quod prorsus ignoramus: neque quod omnino scimus: siue actu, siue habitu, sed id contendimus, ut quod actu confuse & imperfectè cognoscimus, distinctè, & perfectè intelligamus. Cognoscimus autem omnia imperfectè, & quasi in radice fructus, cum sola principia tenemus, perfectè autem atque distinctè, cum singula ex principiis demonstrantur. Atque hæc longè melius, & sapientius docet Aristoteles initio librorum de Posteriori resolutione ut verum in hac etiam re sit, quemadmodum in aliis quàm plurimis, id quod D. Augustinus de

Nihil detrimenti accipit forma ex coniunctione cum propria materia.

Ad priorem rationem pro Platone.

Ad posteriorem.

Quam notitiam habemus eorum, quæ scire cupimus.

tex. 4.

Cap. 1.

Platone ait in libro de vera religione, *suavius illum ad legendum, quam potèntius ad persuadendum scripsisse.* Ita patet, posse in nobis scientias generari, quod hæc quæstio, vt certissimum ponit, idque intelligi debet non solum quoad cõclusiones, sed etiam quoad principia, cum intellectus à principio sit *velut tabula, in qua nihil est depictum, quemadmodum & sensus, antequam quicquam percipiat.*

Quid de suo Platone dixerit.

2. de Anima c. 4. tex. 14.

Nullam in nobis generari scientiam sine experimento, saltem principiorum.

SECTIO III.

V igitur proposita quæstio explicetur, illud animaduertendum est, artis & scientiæ vocabula accipi hoc loco, quemadmodum & in toto capite, promiscuè & absque discrimine pro quavis scientia, siue ea effectiua sit, quæ propriè dicitur Ars, siue actiua, aut contemplatiua, quæ non tam dicuntur artes, quàm scientiæ. Deinde animaduertendum est, in artibus, & scientiis duo esse habituum genera, de quorum generatione quæstio intelligi possit. Alij dicuntur apprehensiu, quod iis apprehendantur extrema, quibus constant earum pronunciata: alij iudicatiui, quod illis de extremorum connexionione iudicemus. Denique animaduertendum est, habitus iudicatiuos propter diuersam iudicandi rationem de principiis, & conclusionibus, quibus omnia scientiarum pronunciata comprehenduntur, diuidi posse in iudicatiuos principiorum, & conclusionum. His positis iuxta hæc tria habituum genera tribus conclusionibus respondendum est.

Quo pacto artis & scientiæ nomina hoc loco usurpentur. Duo habituum genera in scientiis.

P R I M A conclusio. *Vt generentur habitus apprehensiu terminorum, & per modum habitus insint, non opus est experimento, sed aliqua sensus apprehensione duntaxat, eaque multiplicata.* Prima pars probatur. Primum, quia experimentum est iudicium quoddam, seu potius multa simul iudicia partis sensitivæ: habitus autem apprehensiuus intellectus non pendet ex vlllo iudicio, siue intellectus, siue sensus; siquidem apprehensio intellectus, ex qua generatur habitus apprehensiuus potest præcedere omne iudicium sensus, cum ad illam satis sit apprehensio sensitiva, saltem multiplicata, vt patebit. Deinde, quia si ad id aliquo experimento opus esset; maximè opus esset experimento connexionis extremorum in rebus singularibus, quod tamen necessarium non esse ex eo constat, quia multi apprehendunt terminos vniuersalium propositionum, qui nullum vnquam tulerunt experimentale iudicium de eorum connexionione in singularibus, vt patet in iis, qui audiunt huiusmodi propositionem, Omnis crocodilus mouet superiorem mandibulam, nec tamen vnquam crocodilum viderunt. Postremò, quia multæ quæstiones sunt, de quibus neutram in partem iudicamus, veluti, Sintne stellæ pares, an impates, & eæ omnes, pro quarum vtraque parte paria sunt momenta rationum: quarum cum habeamus habitus apprehensiuos, numquam tamen experientiam habuimus.

Prima conclusio. Habitus apprehensiu generantur aliqua sensus apprehensione. Habitus apprehensiu nõ p̄cedere ex iudicatio.

Secunda

Quo pacto nihil sit in intellectu, quid non prius fuerit in sensu.

S E C V N D A pars probatur, quia nihil est intellectu apprehensum, quod non aliquo modo prius fuerit sensu cognitum, vt omnes Philosophi affirmant. Quod ita intelligendum est, vt vel per se fuerit sensu perceptum, veluti colores, vel per suas partes, vt vrbs aurea, & cætera, quæ fingimus, vel per sua effecta, vt Deus Opt. Max. substantiæ separatæ, & virtutes rerum naturalium nostris sensibus occultæ, vel per aliquid sibi simile, vt absentes, & vita defuncti per depictas ipsorum imagines: aut per opposita, vt aspera per letitia, tenebræ per lumen, non calidum per calidum, vel per sua fundamenta, vt secundæ intentiones per res subtractas, seu denominatas, vel aliquo alio modo.

T E R T I A pars ex eo probari potest, quia nunquam scientia dicitur esse in intellectu per modum scientiæ, nisi quando ea possumus vti, cum volumus: non possumus autem vti habitibus apprehensiuis terminorum scientiæ, cum volumus, nisi quando in memoria sensitiva extat per modum habitus notitia alicuius indiuidui, aut plurium: vt verò aliquid imprimatur memoriæ sensitivæ per modum habitus, non satis est semel, ac subito rem apprehendisse, vt experientia didicimus.

Quando nã scientia sic intellecta per modum scientiæ.

I L L V D tamen animaduertendum est, ad eò vehementem, tam diuue continuatam esse posse vnã apprehensionem sensus, vt quàm breuissimo temporis spatio relinquere possit in memoria sensitiva habitualement notitiam. Verum de hac perinde iudicandum est, atque de multiplicata, cum de iis, quæ idem valent, eadem sit ratio.

In iis est Ant. Andre. hoc lib. q. 5.

E x his patet non rectè loqui quosdam Scoti sectatores, qui dicunt ad comparandos habitus apprehensiuos terminorum cuiusque scientiæ opus esse experimento. Nam etsi experimenti nomine intelligunt sæpius iteratam sensus apprehensionem, abutuntur tamen vocabulis cum experimentum non sit notitia apprehensiuæ, sed iudicatiua, vt dictum est.

Contra nonnullos Scoti sectatores.

S E C V N D A conclusio. *Vt generentur habitus iudicatiui, in quibus intellectus sine temeratis vitio principiis assentiat, opus est experimento eorum in singularibus.* Hæc conclusio planè traditur ab Aristotel. in locis initio quæstionis adductis, in quibus perspicuum est eum loqui vniuersè & sine vlla exceptione. Nam 2. Priorum capit. 23. sic dicitur. *Omnia enim aut syllogismo, aut inductione approbamus.* Primo autem postter. cap. 14. hoc pacto. *Fieri autem non potest, vt vniuersalia percipiantur, nisi per inductionem.* Loquitur autem de vniuersalibus propositionibus, quas inductione, vel mediatè, vel immediatè cognosci vult. Deinde 2. Post capite ultimo sic scriptum est, *Necesse est igitur ipsa prima (nempe principia) in inductione cognoscere.* Denique hoc intelligendum esse in omnibus omnino scientiis, & artibus declarat Aristoteles in primo libro prioris Analyticæ capite 31. his verbis, *διὸ τὰς μὲν ἀρχὰς τὰς ἀπὸ ἐκείνων, ἐμπειρίας ὅτι καθὰ δ' ἄναγ. λέγω δ' οἰοντὶν ἀστρολογικῆν μὲν ἐμπειρίαν τῆς ἀστρολογικῆς ὁπσιήμην. ληφθέντων γὰρ ἰκανῶς τῶν φαινομένων οὕτως εὐρεθίσαν αἱ ἀστρολογικαὶ ἀποδείξεις, ὁμοίως ἢ καὶ ἀπὸ ἄλλων ὁποιασάντων ἔχει τέχνην τὴν καὶ ἐπισήμην.* Id est, *Quocirca cuiusque principia tradere, experientia est. Dico autem, exempli causa, Astrologiam*

Secunda conclusio. Habitus iudicatiui experimento indigent.

Sec. 1. Tex. 26. ex. 33. Tex. 27. Tex. 31.

cam

cam experientiam, Astrologorum scientia esse. Sumptis enim, & longo usu obseruatis iis, quae apparent, tum demum inuenta sunt Astrologorum demonstrationes: quod idem, in qualicumque alia, siue arte, siue scientia eodem modo se habet. Hæc attulerim loca propter nonnullos, qui existimant hanc conclusionem non fuisse assertam ab Aristotele vniuersè, sed indefinite, quasi senserit non omnium principiorum habitus introductione generari. Atque hanc eandem, quam nos dicimus esse Aristotelis sententiam, asserunt Alexander, Themistius, Philoponus, Diuus Thomas Auen-rois, & alij plerique.

PROBATVR autem conclusio primùm inductione ipsa, siue experimento. Nemo enim assentitur proposito principio, nisi illud prius in multis indiuiduis verum esse expertus sit, & in nullo reperiat instantiam, aut certè cum proponitur, priùs illud conferat apud se cum multis singularibus, quorum meminit, videatque num ita res habeat in singulis, an verò aliqua ipsi occurrat instantia. Et quidem in principiis cõmunibus satis aperta res est. Ecquis enim assentitur his principiis, *Omne totum est maius sua parte, Si ab equalibus equalia demas, quae remanent sunt equalia,* & similibus, qui non millies ea, cum puer esset, expertus sit in rebus singularibus? In principiis autem propriis, sicuti est definitio naturæ, definitio motus, & similia, ipse labor ea inueniendi, & examinandi satis apertè indicat, quanta priùs experientia opus sit cum à posteriori (vt dicitur) & longo effectorum experimento, ac inductione colligi soleant.

SECUNDO probatur, Quia cum naturaliter non fiat transitus ab vno extremo in alterum, nisi per medium; fieri non potest, vt homines consueto naturæ modo assentiantur principiis, antequàm eorum habeant experientiam in plerisque singularibus. Nam inter iudicium vnius singularis propositionis, & iudicium vniuersalis principij, medium est experimentum. Etenim iudicium singularis propositionis vni tantum singulari addictum est: iudicium verò vniuersalis ad infinita diffunditur: at experimentum nec est vnius tantum rei singularis, nec omnium, sed quorundam.

TERTIA ratio est. Quia certitudo cognitionis abstractiua, qualis est cognitio vniuersalium, indiget examine intuitiua, quæ in hac vita sine sensu haberi non potest. Quod quidem examen quia Plato plerumque prætermisit, nimium credens intellectui, qui solus, ac per se sæpenumero hallucinatur: non mirum est, si sæpe etiam lapsus sit. Exempli causa. Si Plato trutina experimèti suum illud principium ponderasset, *Quidquid percipitur: ita existit, vt percipitur,* animaduertissetque quemadmodum candor lactis percipitur sine dulcore, nec tamen sine dulcore existit, ita quoque euenire posse, vt naturæ vniuersales sine differentiis indiuiduantibus intelligerentur, nec tamen sine eis existerent: nunquam tantam fidem habuisset proposito pronunciatum, vt ex eo naturas rerum separatas à differentiis indiuiduantibus existere collegisset. Nec verò Zeno Eleates tanti fecisset rationes eas, quibus motum non esse concludebat, nisi nimium intellectui credendum putasset. Proinde eas rationes cum Cynicus Diogenes aliquando

In locis citatis. Probatur secunda conclusio. 1.

2.

3. Notanda expositio. Cur quidam Philosophi sepe sint hallucinati.

D. Tho. passim.

Factum, & egregia Diogenis doctrina.

in

in publica disputatione audisset, sapienter simul, & faceret surrexit, solaque deambulatione respondit, vt significaret non tanti aestimandas esse rationes, quas intellectus apud se excogitat, & prætermisso experimento ex ipsis quasi penetralibus mentis depromit, vt earum causa neganda sint ea, quæ sensibus per se nota sunt. Pro qua re, lege Aristotelem 8. libro Physicorum ad initium fermè, ac finem tertij capitis.

TERTIA conclusio, *Non omnes habitus conclusionum indigent experimento ipsarum proprio, sed quidam tantum.* Probatur prior pars conclusionis. Primùm, quia ad comparandum habitum conclusionis satis est assensus principiorum, & cõsequentia: omnes autem habitus quibus conclusiones sciuntur simpliciter, hoc est, scientia, propter quid habentur ex principiis, ergo huiusmodi habitus non indigent experimento ipsarum proprio, sed suorum principiorum tantum. Deinde quia Geometræ paucissimis positis principiis acquirunt scientiam multarum conclusionum Geometriæ, quarum connexiones numquam experti erant in rebus.

POSTERIOR pars probatur, quia habitus, quibus conclusiones sciuntur secundum quid, seu scientia ea, qua quod res sit dumtaxat intelligitur, acquiri nequeunt sine experimento ipsarum proprio. Nā scientia qua tantum scimus ita rem habere, vt conclusio significat, aut comparatur ex effectis, aut ex causis remotis: utroque autem modo, necessaria est experientia conclusionis, vt inductione patet. Scientia enim, quam Medici à posteriori habent de rheubarbaro, quod ad bilem purgandam sit idoneum, non aliter comparari potuit, quàm ex frequentis effectorum obseruatione in multis indiuiduis. Item scientia, quam olim Astrologi habebant de Lunæ defectu, antequàm eius causa proxima esset inuenta, non habebatur ex proxima, seu immediata, quæ est interpositio terræ, sed ex remota, hoc est, ex perfecta eius oppositione: nunc autem videmus eam non aliter comparari potuisse ex huiusmodi causa, nisi quia frequenter obseruatum est, cum Sol, & Luna perfecte opponerentur: id est, per mundi diametrum, Lunam deficere: eodemque modo res se habet in cæteris.

Text. 26. Tertia conclusio. Omnes habitus conclusionum proprio experimento non indigere.

Quotuplex sit demonstratio.

Examen secunda conclusionis.

SECTIO III.

Text. 6.

SED contra secundam conclusionem, in qua tota difficultas huius quæstionis posita est, sic licet obiicere. Vt assentiamur principiis, satis est sola terminorum, extremorumve cognitio: ergo non opus est experimento. Antecedens sæpe traditur ab Arist. vt 1. Poster. cap. 3. vbi sic dicitur: *Principium scientia quoddam esse asserimus, quo, seu (vt alij vertunt) quatenus terminos cognoscimus.* Et 1. Topicorum cap. 1. vbi de principiis scriptum est. *Prima sunt, quae non per alia, sed per se ipsa fidem habent,* id est sola terminorum cognitione approbantur.

Text. 22. & 26.

DEINDE, si Arist. crederet omnia principia inductione cognosci, non dixisset 1. Eth. cap. 7. *Principiorum alia inductione, alia sensu, alia* In Metaphys. Arist. Tom. 1. k assueti

Primum argum. cõtra 2. conclusionem.

assuetudine, alia alio modo perspicere: cum ergo distinxerit inductionem ab aliis modis cognoscendi principia, satis patet, non putasse illum omnia principia cognosci inductione, neque quod hinc sequitur, experimento.

3. PRÆTEREA, definitiones geometricæ, quæ ante theoremata ponuntur, ut quid sit linea, quid triangulus, sunt quædam principia: hæc autem non indigent experimento, cum iis propositis nemo sit, qui non statim assentiatur: igitur non omnia principia proprio indigent experimento. Quinetiam non satis videtur esse id, quod de communibus paulò antè dictum est: Neminem illis assentiri, qui non millies ea expertus sit in rebus singulis, id enim ex accidenti videtur euenire. Nam etsi numquam præcessisset in nobis eiusmodi experientia, simul tamen atque illa proponeretur, eorumque termini perciperentur, nemo esset, qui non illis assentiretur.

DEINDE, id, quod incertum est ac fallax, & minùs latè patet, non potest esse causa eius, quod est certissimum, ac verissimum, & latissimè patens: *experimentum autem est incertum, & fallax*, ut Hippocrates ait, nec immeritò, cum pendeat ex sensibus, qui sæpè falluntur: & versatur in paucis quibusdam indiuiduis: habitus verò principiorum sunt certissimi, ac verissimi, multòque veriores ac certiores, quàm habitus conclusionum; cumque sint de vniuersalibus, infinita complectuntur indiuidua: non est igitur necessarium experimentum, ut generetur habitus principiorum. Quibus penè argumentis persuasus Albertus, & post eum Antonius Andreas oppositam conclusionem statuunt: *Non omnes habitus principiorum experimento indigere; sed sola principia earum artium, quæ propriè hoc nomine appellantur, itémque Philosophia naturalis, moralis, & Metaphysice.*

Ad principiorum cognitionem, nam satis sit cognitio terminorum.

Locus primus Ethicorum expositus.

NEMINEM tamen hæc mouere debent, ut à proposita conclusione recedat. Primum namque argumentum facillè dissoluetur, si dicas, cum Arist. docet ut assentiatur principiis, satis esse solam terminorum cognitionem, non sic intelligendum, quasi excludat experimentum, quippe cum sæpè alibi necessarium esse sentiat, sed ita ut excludat medium terminum à priori, quo principia demonstrari possint.

AD secundum dicendum est, inductionis nomen in loco citato nõ posse accipi, ut complectitur omnes inductiones, cum multæ sensuum miuisterio, multæ etiam assuetudinis obseruatione fiant: sed accipi pro iis tantum, quæ fiunt in rebus Mathematicis, quæ ut tales sunt, externis sensibus non subiacent: ut sequentibus verbis significantur inductiones ad sensum factæ, quæ vsui sunt in rebus naturalibus, quæque morum obseruatione colliguntur, & si quæ sunt alia eiusmodi. Itaque non negat Aristotel. iis verbis omnia principia inductione cognosci, quod aliis locis apertè asseruerat, sed solum docet, non omnia cognosci eodem inductionis modo.

AD tertium, quòd attinet ad principia propria, dicendum est, conclusionem nostram non esse intelligendam de iis propriis principiis, quæ sunt meræ positiones, hoc est, quæ solum præmittuntur ad explicanda nomina, quibus in demonstrationibus vtendum est: quales

Albert. hoc loco tract. 1. cap. 6. Anto. And. q. 5.

Locus citatis pro secunda conclusione.

les sunt definitiones, quæ initio Geometriæ ponuntur. Nec enim præmittuntur ad declarandas rerum essentias, sed ut is, cui fit demonstratio, intelligat, quid Geometra significare velit vocabulo lineæ, trianguli, & cæteris: ne demonstrator in ipso demonstrationis cursu cogatur ea explicare. Quo fit, ut nihilominus Geometra demonstret sua theoremata, etsi definitiones, quas posuit, non explicent essentias rerum, modò per eas constet, quid vocabulis, quibus inter ipsos differitur, significetur. Hac autem de causa appellauerim huiusmodi definitiones, meras positiones, quia sunt velut conuentiones quædam inter eos, qui differunt, quasi dicant, ponamus nomine lineæ significari longitudinem sine latitudine, & profunditate; nomine triânguli figuram planam tribus lineis contentam: & ita in cæteris. Cum ergo hæc principia conuentione sola constet, satis perspicuè est, nullo opus esse experimento, ut illis assentiatur. Alia ratio est de iis principiis propriis, quæ ad explicandas essentias rerum adhibentur: cuius generis sunt definitio naturæ, motus animæ, & similes; egent enim longa experientia, nec Philosophi ita eas tradunt, quasi dicant, ponamus nomine naturæ significari id, quod est principium motus, & quietis, quicquid illud sit: sed posito, naturam esse, quia res naturales sensu ipso existere cernantur: ex longa tandem motus, & quietis obseruatione, docent quid ea sit, eodemque modo res se habet in cæteris. Quòd verò attinet ad principia communia, dicendum est, non euenire per accidens, ut prius ea experiamur in rebus singulis, quàm assensum adhibeamus. Esset enim temerarius assensus, si prætermisso examine experientia, illa admitteremus: ut patet ex dictis. Atque hac ratione Arist. priori lib. de Gener. cap. 8. meritò inuehitur in quosdam, quòd prætermisso examine sensus solam rationem ducem sequerentur.

QUOD si quis obiiciat, satis esse vnicum iudicium sensus ad examen primorum principiorum, quod videntur pueri experiri, cum illa à præceptoribus subiecto vnico sensibili exemplo proponuntur: respondendum est, vnicum exemplum, si quando videtur rem conficere, non id facere virtute tantum sua, sed præcedentium, quæ tum in memoria reuocantur: quo pacto fuso exercitu, si miles vnus pedem referat, deinde alius, atque alius se adiungat, is, qui primus globo facto hostem aggreditur, non vi sua, sed virtute commilitonum redintegrat bellum. Quo exemplo eadem penè ratione vtitur Aristoteles extremo secundo posterioris Analytica; cum agit de modo, quo gignuntur habitus principiorum. Itaque semper necessarium est multorum singularium examen, ut principiis tanquam principiis & velut firmis scientiæ fundamentis inhæreamus. Veraque omnino est sententia illa Sapientiæ de se loquentis, quam ex Afranio citat Gellius. *Usus me genuit, mater peperit memoria: Sophiam vocant me Graij, vos sapientiã*: quo loco nomine vsus, experientia significatur.

AD quartum, si Caietani sententia probanda esset, dicendum foret, experimentum esse necessarium ad iungendos aptè terminos. Quamquam enim teneas rationem totius, & partis: si tamen totum & partem non iungas in formam huius pronuntiati. *Omne totum est ma-*

Quorum positiones in scientiis præmittuntur.

Ter. 58.

Obiectio.

Dilutio.

Extremis penè verbis.

Lib. 13. cap. 8. Afranij sententia.

Caiet. 2. Post ad cap. 18.

Caietani sententia.

Refutatio. *ius sua parte*, numquam eius principij habitum comparabis: numquam autem id videtur fieri posse in vniuersalibus, nisi prius fiat in singularibus. Sed primum; Si ob hanc causam experimentum adhibendum est, satis erit præceptoris opera, qui aptè proponat terminos. Deinde satis erit, qui quisque semel aptè illos coniungat. Postremò, habitis terminis vniuersalibus, non necesse re vera est, vt prius illi iungantur in singularibus quàm inter sese. Dicendum est igitur, Veram & propriam causam habituum principiorum, esse lumen intellectus, quo cernimus prædicata esse immediata subiectis: neque experimentum esse necessarium, vt veram, & per se causam illorum: neque item vt id, sine quo termini aptè coniungi non possint, sed idcirco esse necessarium, quia, vt diximus, nemo, absque erroris periculo principiis assentitur, nisi illa expertus sit in aliquibus singularibus, nullamque reperiatur instantiam. Quocirca rectè ait Auenrois. 8. Physicorum libro; *Experimentum verorum sermonem esse, vt conueniant cum iis, quæ sensibus percepta sunt: non autem, vt hæc cum illis congruant.*

Vera & propria causa habituum principiorum, est lumen intellectus.

Com. 22.

Obiectis.

Dilutio.

Quam sit certa cognitio principiorum naturaliter acquisita.

Diuina persona sunt eadem in essentia diuina, sed non inter se.

Solutio ambiguitatum, quæ initio proposita sunt.

SECTIO V.

Conciliantur duo Aristotelis loca.

Is ita explicatis, nullius negotij est ambiguitates initio propositas dissoluere. Ad priorem enim dicendum est, non esse pugnantia ea, quæ ab Aristotele hoc capit. dicuntur, etiam si (vt quidem existimo) de conclusionum experientia præcipuè loquatur. Nam quod ait, *artem & scientiam per experientiam hominibus prouenire*, verum est vniuersè de omnibus artibus, quoad earum inuentionem, sumpta ferè experientia pro experientia conclusionum. Is enim ferè est modus procedendi noster, cum absque præceptore scientiam comparamus, vt ab effectis: ad causas, & à causis remotis: ad proximas progrediamur, quod non fit absque experimento ipsarum conclusionum proprio. Namque *ex cognitione effectorum, &*

Modus scientia comparanda per inuentionem.

rum, & ignorantia causa cœperunt homines philosophari, vt Aristoteles ait capite sequenti, id quod non solum in rebus naturalibus, & iis, quæ ad mores pertinent, sed in Mathematicis etiam, in quibus principia demonstrationum propter quid, propria sunt, ferè videmus accidisse. Prius enim Mathematici (Aristotele eodem loco teste) cognouerunt ex effectu solem reuerti ex Tropicis, diametrumque quadrati non esse commensurabilem lateri, quàm earum rerum causas inuenerunt: quod idem in plerisque aliis conclusionibus, quibus Geometria, cæteræque artes Mathematicæ celebrari cœperunt, euenisse, argumento est illud Pythagoræ factum, qui cum antè experientia cognouisset *trianguli orthogoni subiectum latus tantumdem valere, quantum quæ rectum angulum continent* (quod est theorema 33. apud Euclidem in 1. Element.) eiusque rei demonstrationem diu quæsitam inuenisset, tantam ex ea re voluptatem cepit, vt Musis, auctore Proclo, in gratiarum actionem bouem obrulerit: vel vt refert Laërtius ex Apollodoro, Hecatomben, quod erat centum victimarum eiusdem generis, veluti centum ouium, hædorum, aliorumve animalium sacrificium. Ita patet id, quod Aristotel. docet in verbis citatis huius cap. *omnes artes experientia comparari*, verum esse, quo ad earum inuentionem, quæ ferè cœpit ab experimento conclusionum, quarum causa, ac principia temporis progressu quæsitata sunt, tamen si multæ conclusiones ex principiis experientia compertis, deductæ sunt à primis inuentoribus, antequam conclusionum experientia haberetur. Non tamen idcirco falsum est id, quod postea subdit, *quosdam artifices carere experientia*: Possunt enim carere experientia conclusionum propria, quicumque siue doctrina (quod commune est) siue inuentione (quod multò paucioribus accidit) per principia Scientiam assequuntur.

Proclus in 1. Euclidis. libr. 4. Laert. in Pythagora.

Pythag. sacrificium.

Quo pacto primus locus sit intelligendus.

Quo pacto secundus.

Ad posteriorem ambiguitatem dicendum est, omnes artes, quæ principiis innituntur, comparari experimento principiorum: non tamen omnes experimento conclusionum, vt rectè probant argumento pro vtraque parte: quæ proinde non pugnant inter se. Nec verò Medicis scholasticis, aut pueris Arithmeticis, aut Geometris, qui à priori experimento edocti sunt, deest experientia eorum principiorum, quibus præceptores in demonstrando vsi sunt: vt patet ex dictis. Quòd verò attinet ad motum noni orbis, qui à posteriori cognitus est: dicitur, factis fuisse inductionem effectorum per partes, hoc est, per motus astrorum, quæ ad motum proprium illius orbis mouentur, centum videlicet annis gradu vno, quòd tamen multorum sibi succedentium Astrologorum obseruatione, quæ pro vnius experimento haberi potest, cognitum est.

Motus noni orbis qua ratione cognitus.

HABES ex hac quæstione, quo pacto omnes artes ac scientiæ experimento gignantur, siue per inuentionem acquirantur, siue per doctrinam, quæ tandem ad inuentionem alicuius præceptoris reduciuntur. Quo autem pacto à principiis ad conclusiones procedatur, & vtrum necesse sit prius assentiri vtrique assumptioni, quàm conclusioni, an verò eodem momento, quo assumptioni assentimur, sequatur

Quæstionis summa.

quatur assensus, quo conclusionem approbamus, & num præcedere quoque debeat assensus tertius, quo approbetur consecutio: & quo pacto, tempore, an natura: & vtrum assensus adhibitus conclusioni demonstratæ cadat etiam in principia, & consecutionem: suo loco, id est, ad initium Posterioris Analyticæ explicandum est.

ad Cap. 1.

SINT NE OMNES ACTIONES
singularium.

QVÆSTIO V.

Argumenta pro utraque parte.

SECTIO PRIM A.

Triplex quæstionis, sensus.

TRIBVS modis intelligere possumus actiones esse singularium. Vno, quia oriuntur à singularibus, tanquam ab agentibus, quo pacto dicimus: Domini esse præcipere, serui autem mandata exequi. Altero, quia recipiuntur, siue exercentur in singularibus, quo modo dicimus, Animalium esse sanari, & ægorate. Tertio, quia terminentur ad singularia, in quo sensu dicimus: primam generationem humanam fuisse Caini, & primam creationem Regis in populo Israëlitico, Saulis.

Quo sensu Arist. hoc loco affirmatiuam partem asseruerit, d. 13. q. 3. ad 2.

Ac Aristoteles quidem in hoc capite affirmatiuam quæstionis partem in secundo tantum, & tertio sensu asseruit iis verbis: *Actiones verò generationesq; omnes in singularibus versantur.* Quocirca merito Scotus in quartum Sententiarum librum reprehendit eos, qui hoc loco affirmatiuam partem in primo sensu tradi existimant. Tractanda tamen est à nobis quæstio etiam in primo, nõ solum quia præcipuus est, & statim proposita quæstione occurrit, sed etiam, quia eius tractatio coniuncta est cum cæterorum tractatione, ad eamque non parum conducit, vt patebit.

Quo pacto quæstio sit singularis.

AFFIRMATIVAM igitur partem in omnibus sensibus veram esse, si verba quidem ipsa spectemus, hac ratione perspicue videtur colligi, Quia cum sola singularia existant in rerum natura, nemini dubium esse debet, quin ea sola possint cum agere, tum etiã recipere, ac terminare actionem. Item hac: Quia cum omnis actio sit determinata, & quæ designari possit, necesse est vt à designata aliqua re proficiatur, & in designatum subiectum recipiatur, & ad designatum aliquid terminetur: quicquid autem designari potest, singulare proculdubio est.

Si verò nomine singularium (quod plerique Theologi volunt) intelligamus supposita, quæ definiti solent. *Singularia per se existentia completa, & incommunicabilia,* vt est Socrates, Plato, Callias, non leuia occurrunt argumenta, quibus potius negatiua pars videatur amplectenda.

Primum arg.

NAM quò attinet ad primum sensum, non videntur omnes actiones oriri à suppositis, vt à causis agentibus. Primum, quia calefactio oritur

oritur à calore, vt à causa agente, eodemque modo frige factio à frigore, calor autem, & frigus, cum per se non existant, supposita dici non possunt. Deinde, quia omnes potentia, seu facultates, quæ sunt proprietates naturarum communium, oriuntur ab ipsis naturis communibus, vt à causis agentibus: veluti facultas ridendi, à natura humana, & tamen naturæ communes, nec singularia sunt, nec omnino per se existunt, vt supposita dici possint. Quinetiam ex eadem priori propositione videtur colligi, ipsos etiam potentiarum actus oriri à naturis communibus, vt à causis agentibus: veluti actum ridendi, ab eadem humana natura. *Eius enim est actus, cuius est potentia,* vt Arist. ait in lib. de Somno, & Vigilia, id est, ab eo oritur actus, à quo oritur potentia. Postremò, quia diuinæ operationes, quæ exercentur in creaturis (quas Theologi vocant operationes ad extra) proficiuntur à Deo, vt est communis tribus diuinis personis, tamquam causa agente: cum tamen dicendum non sit Deum, vt est communis tribus hypostasibus, esse suppositum.

Contra firmum sensum.

2.

3. Operationes ad extra, in diuinis sũt communes.

QVOD verò attinet ad secundum sensum: nõ videntur etiam omnes actiones recipi in suppositis. Primò, quia multæ recipi possunt in anima separata, quæ tamen, cum non sit substantia completa, sed suapte natura pars humanæ naturæ, non est prima substantia, ac proinde nec suppositum. Secundò, quia generatio substantialis est actio quædam, & tamen subiectum, in quo recipitur, vt Arist. docet 5. Physico capite 1. & 1. de Gener. capite 4. est materia prima, quæ cum non possit per se naturaliter existere, suppositum esse nequit. Tertio, quia multæ actiones sunt in natura humana, quæ assumpta est à Verbo diuino, cum tamen illa non sit suppositum: vt ex sacra Fidei doctrina ostendunt Theologi.

Primum arg. contra secundum sensum.

Text. 7.
Text. 14.

Natura humana in Verbo nõ est suppositum.

QVOD denique attinet ad tertium, nõ videntur quoque actiones omnes terminari ad supposita: primò, quia actiones intellectus, quibus vniuersalia concipiuntur, terminantur ad naturas communes, seu vniuersales. Secundò, quia omnes motus sunt actiones quædam, motuum autem (vt Aristoteles docet 5. Phys. capite 1. & 2.) alij terminantur ad quantitatem, alij ad qualitatem, alij ad locum: quæ, quia sunt accidentia, supposita dici nequeunt. Tertio, quia causis vniuersalibus respondet effecta vniuersalia, vt patet ex 2. Phys. cap. 3. verbi gratia, proprius effectus statuarij non est hæc statua, sed statua in commune, nec effectus proprius, siue adæquatus artificis est hoc arte factum, sed arte factum in commune. Non terminatur igitur actio causarum vniuersalium ad singularia, sed ad vniuersalia. Quare neque ad supposita. Quòd si quis dicat, causas vniuersales non esse causas per se, suorum effectuum, sed per accidens, quòd nihil efficiant, nisi per singularia: in hac autem quæstione, non esse sermonem de causis per accidens: obiici contra potest, falsum esse id, quod assumitur: tum quia effecta vniuersalia demonstrantur per causas vniuersales, cum tamen nullus effectus demonstrari possit per causam per accidens; tum etiam, quia effecta vniuersalia expectantur, & vt dici solet, intenduntur per se à causis vniuersalibus, effecta autem per se intenta non sunt

Primum arg. contra tertium sensum. 2.

Text. 8.
Text. 18.

Text. 127.

Responsio.

Contra resolutionem.

sunt effecta per accidens. Quod autem intendantur, per se, à causis vniuersalibus, inductione patet. Ignis enim per se intendit ignem, secundum speciem, & equus equum, eodemque modo res habet in cæteris. Atque hoc est, quod Auicenna scribit in primo lib. Sufficientiæ, *species esse per se intentas à natura, non indiuidua.*

Cap. 1.

Exponitur pronunciatum Aristotelis.

SECTIO II.

Quas actiones intelligat Aristot. cum ait: Actiones &c. versari in singularibus. Quorumdam opinio.

Quæstio hæc ea ratione explicabitur rectè, si exposuerimus, quas actiones intelligat Aristoteles, cum ait: *Actiones, generationesque omnes in singularibus, siue circa singularia versari.* pro quibus item rebus singularium nomen accipiat, ac demum, quo pacto totum pronunciatum intelligendum velit.

SUNT qui dicant, nomine actionum intelligi eo loco ab Arist. solas actiones transeuntes, aliique addunt non omnes transeuntes, sed eas tantum, quibus aliquid extra ipsum agens post actionem confectum relinquatur: cuius generis, est curatio ægroti, quæ in exemplū affertur. Quo pacto dicendum esset, verba illa *Generationesque*, explicationis gratia adiecta fuisse, quod Generationis vocabulum etiam latè sumptum, iis tantum actionibus accommodetur, quibus agens ex materia externa aliquid conficit. Verum hæc sententia non est probanda, non solum quia angustè admodum loquitur de actione, sed, quia multæ sunt practicæ scientiæ, quæ nihil extra confectum relinquunt: vt Citharistarum & Tibicinum artes, & nonnullæ etiam, quæ in actibus immanentibus præcipuè versantur, vt Scientia de moribus, quas tamen omnes eo pronunciatu probat Aristoteles inferiores experimento esse in agendo.

Quid alij dicant. Actiones intentionales, quæ.

ALII dicunt intelligendas esse actiones reales, non intentionales, vt vocant. Dicuntur autem intentionales eæ omnes, quibus agentia assimulant sibi id quod patitur, non secundum esse reale eiusdem speciei, sed secundum aliquam similitudinem, per quam sensus, aut intellectus in ea possit intendere, quo pacto color agit in oculos, & in aërem interiectum. Sed neque huiusmodi sententia probanda est: tum quia actus intelligendi est actio realis, & tamen non semper versatur circa singularia obiecta, sed sæpe circa vniuersalia, vt abstracta sunt à singularibus, tum etiam quia actiones intentionales sunt actiones transeuntes, ac verè generationes accidentariæ, quæ omnes comprehenduntur nomine generationum latè accepto, quo pacto in proposito pronunciatu sumendum est.

Auctoris sententia, pronunciatum Arist. intelligendum esse de actionibus, vt distinguntur à cognitionibus.

CREDIDERIM in toto pronunciatu intelligendas esse actiones, vt distinguntur à toto genere cognitionum: non quod cognitiones sensitiuæ, & plurimæ intellectiuæ non versentur circa singularia, sed quia cognitio ex suo genere potest versari completè circa vniuersalia, vt abstracta sunt, & quasi seiuncta à singularibus: cæteræ autem actiones, ex suo genere, numquam completè versantur circa vniuersalia sic accepta, quod ex iis quæ dicenda sunt, patebit. Estque pronunciatum Aristotelicum hoc modo explicatum, non parum ad rem: comparat enim Aristoteles eo loco artem cum experientia, quoad actionem,

vt

vt opponitur cognitioni, atque cõcludit, artè, quod ad actionem attinet, esse inferiorem experientia: propterea quod actiones, generationesque omnes versantur circa singularia, quæ magis cadunt sub experientiam, quam sub scientiam; quod verò attinet ad cognitionem, esse superiorem, eò quod ars, siue scientia in vniuersalibus versetur, quæ non attinguntur ab experientia, nisi per accidens. Dixi in toto pronunciatu: quia etsi nomen Actionis, siue Praxeos, quo Aristoteles vitur, non significat nisi actiones liberas, tamen adiuncta verba illa *generationesque omnes*, complectuntur cæteras. Itaque pronunciatum comprehendit omnes actiones, quæ non sunt cognitiones, à quibuscunque agentibus ille prodeant, estque admodum generale, & ad pleraque etiam alia probanda vim habet.

NOMINE autem singularium volunt plerique Theologi intelligenda esse supposita, eò quod esse primò conueniat suppositis; actiones autem primò versantur circa ea, quibus primò esse conuenit. Cum autem eis obiicitur anima separata, circa quam multæ actiones versari possunt, & natura item diuina, vt est communis tribus diuinis suppositis; dicunt, animam separatam, & naturam diuinam, etsi non propriè, & completè: certè incompletè posse dici supposita, atque vt loquantur propriè, concludunt, actiones omnes versari circa singularia per se existentia, quod potius dicendum est, vt patebit ex sequentibus.

Nomine singularium non esse intelligenda sola supposita.

Quot modis actio dicatur versari circa aliquid.

DENIQVÆ, omnes actiones versari circa singularia (quæ est totius pronunciatu sententia) pluribus modis intelligi potest; vel per se, vel per accidens, itemque, aut vt circa subiecta, aut vt circa terminos, obiecta: ve: dicimus enim statuarij actionem versari per se circa statuam, per accidens, circa album aut nigrum: itemque circa lignum, vt circa subiectum, materiamve, in qua recipitur: circa statuam verò, vt circa terminum suum obiectumque artis, quod etiam nonnumquam vocatur materia circa quã, non vt in eo ars, aut potentia aliquid agat, sed quod in eius consideratione versetur, aut saltem in illud intendat. Quod igitur ad sensum totius propositionis attinet, planè docet Aristoteles velle se, vt verbum *versari* intelligatur per se, & non per accidens, cum ait: *Neque enim hominem curat Medicus, nisi per accidens, sed Calliam, & paulo post: Id enim quod singulare est magis sub curationem cadit:* quia nimirum cadat per se, vniuersale autem per accidens, & ratione singularis. Atque ex eodem exemplo colliges verbum *Circa*, ita sumendum esse, vt sensus sit, versari omnes actiones circa singularia, vt circa subiecta, & vt circa terminos, obiecta: versatur enim actio medici circa Calliam, vt circa subiectum curationis, circa Calliam verò sanum, vt circa curationis terminum, obiectumque artis in agendo,

7. Instit. Dia. c. 9.

Explicatio- nis summa.

Amplificatur pronunciatu.

ITA perspicuum est, pronunciatum Aristotelis intelligendum esse de actionibus, quæ non sunt cognitiones, quas omnes ait versari per se circa singularia per se existentia: idque non modo tamquam circa subiecta, sed etiam tamquam circa terminos, & obiecta. Adde, proficisci etiam eas omnes à singularibus per se existentibus, tamquam à per se agentibus, quod etsi Aristoteles eo pronunciatu non

In Metaphys. Arist. Tom. I. declarat,

declarat, alibi tamen planè docet, vt mox patebit, Hæc igitur si vera sunt, perspicuum est, affirmatiuè respondendum esse ad quæstionem propositam in omnibus tribus sensibus. Sint ne autem vera, & quæ ratione, nonnullis assertionibus explicandum est.

Vera explicatio quæstionis.

SECTIO III.

Prima assertio.
Omnes actiones proficisci ab agentibus singularibus probatur.

PRIMA assertio sit, *Omnes actiones proficisci per se ab agentibus singularibus per se existentibus.* Quæ hunc in modum probatur. Actio supponit existentiam rei agentis, saltè in principio actionis (quod addiderim propter motum proietorum à proiicientibus, & grauium, ac leuium à generantibus) ergo nihil per se agit, nisi quod per se existit: nihil autem omnino per se existit, nisi singulare, cum vniuersalia omnia per se singularia existant: omnes igitur actiones proficiscuntur per se, à singularibus per se existentibus. Deinde: Vnaquæque res est propter suam operationem, alioquin otiosa esset in rerum natura: igitur si quid suapte natura idoneum est ad agendum per se, id tale sit necesse est, vt possit existere per se.

AD HÆC, præcipua ratio, qua præstantissimi quique Philosophi probant animam humanam posse per existere, post hominis dissolutionem, est: Quia potest habere operationem per se, & non concurrente ad eam corpore operationem, inquam, intellectus, & voluntatis, ad quas per accidens concurrat corpus: sentiunt igitur, quicquid per se agere potest, posse existere per se: quicquid ergo per se agit, per se existit, at nihil existit omnino per se, nisi singulare, vt iam ostensum est: igitur omnis actio proficiscitur per se à singulari per se existente.

AT QVÆ hæc assertio, etsi non continetur in propositione Aristotelica paulò antè exposita, colligi tamen potest ex iis, quæ Aristoteles scribit I. libro de Anima cap. 4. cum sic ait. *Dicere autem animam irasci, vel timere, simile est, atque si quis dicat, animam texere, vel adificare. Nam melius est fortasse dicere, non animam, sed hominem animam misereri, vel discernere, vel rationari.* Quibus verbis docet, non attribui actionem parti tamquam agenti, sed toti, tametsi totum agat per partem: quod non alia de causa dictum est, nisi quia pars, dum est in toto, non omnino existit per se. Dico autem, *Non omnino existit per se.* Quia & si anima humana, dum est in corpore, ea ratione dici potest existere per se, quia habet existentiam non pendentem ab vilo corpore: tamen non omnino existit per se, quia existit vt pars constituens hominem. Itaque hinc colligendum esse vult Aristoteles, actiones omnes proficisci per se à singularibus per se existentibus, quod præstantiores Theologi ex eo loco colligunt, non ex hoc, in quo nunc versamur.

SECUNDA assertio sit, *Omnes actiones recipi per se in singularibus, per se existentibus.* Quæ assertio primùm in actionibus immanentibus perspicuè colligitur ex superiori. In hoc enim genere actionum idem est agens, & quod patitur, siue quod actionem recipit. Eadem quoque manifestè colligitur ex superiori in iis actionibus,

2 de Cælo ca. 3. text. 17.

Ratio præcipua pro anima separatione.

Vbi nã Arist. proposiit assertionem iradiderit.

Secunda assertio.
Omnes actiones recipi in singularibus probatur. 1.

quæ

quæ recipiuntur in patientibus diuersis ab agentibus, si illis per actionem resistant. Vniuersè autem hunc in modum probari potest: Recipere per se actionem nihil aliud est, quàm illam in se non ratione alterius sustinere, hoc autem præstari non potest, nisi ab iis, quæ per se existunt, quandoquidem alia omnia indigent aliquo vt sustineantur: nihil igitur per se recipit actionem, nisi sit singulare per se existens. Exempli causa, frigus aquæ non recipit per se actionem, qua intenditur, aut remittitur, quia sustinetur ab aqua: sed aqua est, quæ eiusmodi alterationem patitur, ac sustinet. Præterea, ratio cur primæ substantiæ subiiciuntur cæteris omnibus, quæ per se ponuntur in prædicamentis (vt Aristoteles ait in Categoriarum libro, & est communis Philosophorum sententia) non alia dici potest, nisi quia inter ea omnia solæ primæ substantiæ existunt omnino per se: igitur vt res per se subiiciantur actionibus agentium, oportet, vt omnino per se existant, siue completa illæ sint, vt Socrates, siue incompleta, vt anima separata Socratis.

Cap. de Substantia.

SED contra hanc assertionem opponet aliquis: Materiam primam numquam per se existere, & tamen per se recipere actionem, qua introducit formam substantialis; ergo non quicquid per se recipit actionem, esse singulare per se existens: probabitque antecedens ex eo, quia quod corrumpitur, non recipit per se formam eius, quod generatur, alioqui maneret per se in compositione rei genitæ, neque verò id, quod generatur, quia isto modo, iam id quod generatur, ex se ipso constaret. Huic obiectioni respondendum est, ipsam momentaneam introductionem formæ substantialis, non esse actionem, sed actionis terminum, vt alibi docebimus: actionem autem præcedentem, quæ terminatur ad coniunctionem formæ geniti cum materia corrupti, recipi in eo, quod corrumpitur, eamque actionem esse propriè generationem, quatenus terminatur ad formam substantialem, quæ in fine actionis in materia resultat seu potius ad compositum substantiale, quod resultat: ex materia, & eiusmodi forma. Quæ de causa sæpe ab Aristotele scriptum est: *Id quod generatur, cum generatur, nondum esse,* quod falsum planè esset, si ipsam momentaneam introductionem formæ generationem appellasset. Verum de hac re libro 8. luculentius, quo loco expendemus, quo pacto formæ incipiant esse, & qui fieri possit, vt omnes resultent in materia vt generationum præcedentium, & tamen humana incipiat esse per creationem, quæ est actio non Physica.

AT QVÆ hæc duæ assertiones veræ sunt in omnibus omnino actionibus etiam in iis, quæ sunt cognitiones: quod perspicuum est ex ipsa earum probatione, ob idque nullam restrictionem actionum verbo adhibuimus.

TERTIA assertio sit: *Omnes actiones, quæ cognitiones non sunt, verificari per se circa singularia per se existentia.* Quæ assertio primùm probatur in actionibus transeuntibus. Siue enim per eas fiat aliquid simpliciter, vt per generationem aquæ, siue secundum quid, vt per calefactionem eiusdem, semper id, quod fit, est compositum per se existens: quod vel incipit existere per se, vel incipit esse tale, aut tantum, &c. Namque per generationem nec fit subiectum, quod iam erat, nec verò ipsa

2.
Recipere actionem quo pacto hic sumatur.

3.
Locus Prædicamentorum explicatur.

Obiectio.

Solutio.

Momentaneam formam substantialis introductionem, non esse actionem, sed actionis terminum.
Creatio est actio non physica.

Quam latè pateant 1. & 2. assertiones Tertia assertio.

Omnes actiones quæ non sunt cognitiones verificantur circa singularia, probatur. 1.

forma per se, cuius nulla pars antè existebat, sed ipsum compositum, quod ex utroque conficitur, ut Aristoteles accuratè docet septimo libro huius operis, capite. 8. In actionibus autem immanentibus, quæ non sunt cognitiones ex eo probatur assertio: quia eiusmodi actiones non aliæ sunt, quam operationes appetitus, siue sensitui, siue intellectui, quos non versari per se nisi circa singularia per se existentia, per facile primùm intelligi potest in iis, quæ sunt appetitus sensitui. Nam cum sensus non versetur nisi circa singularia per se existentia, necessariò efficitur, ut appetitus quoque sensituius, qui sequitur sensum, circa eadem versetur, sensum autem per se versari circa singularia per se existentia ex eo patet: quia idem est, quod agit in sensum, & quod terminat sentiendi actum: patet autem ex prima assertionem, sola singularia per se existentia agere per se. Deinde, ea appetuntur per se ab appetitu sensitivo, quæ sunt ad salutem animalis necessaria, aut commoda; hæc autem non sunt qualitates ipsæ sensibiles duntaxat, sed substantiæ his, aut illis qualitatibus affectæ: unde neque alimur, neque augemur qualitatibus, aliisve accidentibus, sed rebus per se existentibus, quæ iis affectæ sunt, neque accidentia sola quærimus ad vitam tuendam, sed res, in quibus ea inveniuntur: verbi causa, non quærimus calorem cibi, sed cibum calidum, non frigus aquæ, sed aquam frigidam, atque ita in cæteris. Postremò: Qualitates sensibiles non sunt agentia ipsa per se, sed tantùm rationes agendi, ergo nec sunt ipsa appetibilia per se, sed rationes appetendi. Neque enim ratio est vlla cur illæ suapte natura maiorem vim habeant, ut appetantur, quam ut agant.

Appetitum intellectiuum posse versari circa vniuersalia probatur.

DE appetitu autem intellectu non parua est difficultas. Nam cum is appetitus sequatur intellectum, operatio autem intellectus versari possit circa vniuersalia, non dubium videtur, quin id facere possit appetitus intellectiuus. Accedit, quòd appetimus bonum in commune, ut bonum est, beatitudinem in commune, ut beatitudo est, quod in prima quæstione diximus: eodemque modo malum, & miseriam, ut talia sunt refutamur, & ut Aristoteles ait in 2. libr. Rhet. ad Theodecten. *Ita quidem semper aduersus singularia est, ut Calliam, aut Socratem, odium verò etiam aduersus genera, odio enim quisque habet furem, ac sycophantiam, quæ si vera sunt, non dubium videtur, quin appetitus intellectiuus versetur circa vniuersalia.* Postremò, quicquid intellectus seorsim apprehendit, ac iudicat esse bonum aut malum, potest appetitus intellectiuus amplecti, aut reiicere: potest autem intellectus apprehendere & vniuersalia, quasi seiuncta à singularibus, & accidentia, & quasi separata à subiectis, ut ipsum per se dulcorem, aut saporem, aut concentum, aut denique virtutem, & scientiam, igitur hæc omnia potest amplecti intellectiuus appetitus, cum tamen hæc non sint singularia.

Appetitum non versari complete, & vltimate, nisi circa singularia.

SI quis tamen rem accuratius expendat, haud difficilè intelliget, actus appetendi, qui versantur circa vniuersalia, aut circa accidentia quasi subiectis separata (neque enim negari possunt huiusmodi appetitiones, & refutationes, ut rectè probatum est) esse incompletos, & non vltimos. Nam quemadmodum hæc, ut seiuncta à singularibus

Text. 26. & 27.

Lib. 3. ca. 2. text. 3.

c. 2. text. 8.

Secl. 4. 2. Cap. de amore & odio.

ribus per se existentibus, aut omnino, aut naturaliter existere non possunt; ita circa ea non omnino completè, & vltimatè, versatur actus appetendi, aut repudiandi. Neque enim absoluta, completaque voluntas versatur circa ea quæ apprehenduntur ut impossibilia. Hinc est, quod prudentia, & reliquæ morales virtutes, quibus actus appetendi diriguntur in obiecta conuenientia, non dicuntur versari circa vniuersalia, sed circa singularia. Hinc etiam *scientia purè Mathematica dicuntur non agere de bono*, ut Aristoteles ait, ac proinde nec de appetibilibus: quia non agunt de rebus, ut esse possunt, bonum enim non est bonum completè, & absolutè, nec completè & absolutè mouet appetitum, nisi ut esse potest in rerum natura. Denique, hinc intellectus dicitur quodammodo trahere res ad se, easque in seipso considerare etiam eo pacto, quò esse non possunt in rerum natura: at appetitus dicitur quodammodo egredi ad res, quas appetit, ut eas amplectatur, qua ratione non potest in eas completè ferri, nisi ut in rerum natura esse possunt. Unde est illud Arist. sexto libro huius operis, *Verum, & falsum esse in intellectu, bonum, & malum in rebus.* Itaque, actus volendi hoc differunt hac ex parte ab actibus intelligendi, quod actus intelligendi possunt completè, & absolutè versari circa vniuersalia, ut vniuersalia sunt, seu (quod idem est) cum præcisione particularium, actus autem appetendi incompletè tantùm, & imperfectè. Ab actibus autem appetitus sensitui, duobus modis. Vno, quatenus hi nec completè, nec incomplete, versari possunt circa vniuersalia præcisè sumpta: quemadmodum neque actus sentiendi. Altero, quia etsi utriusque completè & absolutè versantur circa singularia: tamen actus voluntatis potest ferri vno actu, in omnia indiuidua cuiuscumque speciei, aut generis collectiue sumpta, etiam si infinita sint, quo pacto magis crediderim intelligendum esse illud Aristotelis: *Odio haberi à nobis genus latronum*, actus autem appetitus sensitui non potest ferri in omnia collectiue sumpta, sed solum absolutè, & cum conditione indefinitæ singularitatis: fertur enim appetitus sensituius in dulce, cum conditione huius, vel illius singularitatis, quod alibi fusiùs docuimus. Et quia nullum singulare in rerum natura esse potest, nisi per se existat, aut habeat existentiam in aliquo, quod per se existat, perspicuè relinquitur, ex dictis, omnes actiones versari per se, circa singularia per se existentia.

QUOD si quis ita obiciat: Cum appeto mihi scientiam, virtutem, aut ipsam etiam beatitudinem appetitu concupiscentiæ, non appeto aliquid singulare per se existens. Respondendum est, illum non appetere ista sibi, nisi quia appetit se scientem, probum, aut beatum, quod iam est appetere per se, aliquid singulare per se existens, si non, ut sit, certè, ut tale sit. Omnis enim appetitus concupiscentiæ, fundatur in aliquo appetitu amicitiae, quo quisque secundum Deum si rectè amat, seipsum amat. Ita patet quomodo sit verum vniuersè, omnes actiones esse singularium, siue ut à quibus oriuntur, siue ut in quibus recipiuntur, siue ut ad quæ primò, ac per se terminantur.

Discrimen actuum voluntatis ab actibus intellectus, & appetitus sensitui.

Discrimen inter actus voluntatis, & intellectus.

Obiectio.

Diuisio.

Appetitus concupiscentiae fundantur in appetitu amicitiae.

Dilutio argumentorum partis negatiuae.

SECTIO IIII.

Soluuntur obiecta contra primum sensum.

Obiectio.

Prima solutio. Accidētia in Eucharistia quomodo existit sine subiecto.

Alia obiectio.

Solutio.

Quo pacto potentia à naturis communibus emanet. A quo verè generentur.

AD PRIMVM igitur argumētum contra affirmatiuam partē in primo sensu dicendum est, calefactionem non proficisci à calore, nec frigectionem à frigore, tamquam à causis agentibus, sed tamquam à formis, quibus agentia agūt, seu (quod idem est) tamquam à rationibus agendi. Nec obiicias, accidētia, quæ sunt in sacra Eucharistia, agere ipsa per se. Primum enim dicimus, non loqui nos de actione accidentium, quæ supernaturaliter conseruantur, sed de actione eorum, quæ naturaliter existunt. Deinde, eiusmodi accidētia esse virtute diuina singularia per se existentia, non quod virtute diuina factæ sint substantiæ, aut eis (vt quidam existimant) communicata sit existentia substantiæ, sed quia existunt more substantiæ, sua tamen ipsorum existentia. Postremò, quicquid ea accidētia agunt, non eis tantquam agentibus, sed substantiæ, in qua fuerunt, & cuius virtute agunt, attribuendum esse: de qua re alibi fusiùs dicendum.

QUOD si quis obiiciat, calorem existere in aqua calida naturaliter, hoc est, sine miraculo, & tamen ei soli attribuendam esse calefactionem manus, tamquam agenti per se, quod non possit attribui aquæ, nisi per accidens, cum aqua sit calida: Occurrendum est, esse quidem calorem principium, & rationem formalem calefaciendi, sed tamen ipsam aquam esse id, quod per se calefacit: non quidem secundum formam aquæ, aut aliud accidens, quod eam consequatur, sed secundum formam caloris. Vnde nec dicimus calorem per se calefacere, neque aquam absolutè sumptam, sed aquam calidam. Qua solutione multa dubia in hac materia dissolues.

AD SECVNDVM dicendum est, potentias, quæ sunt proprietates naturarum communium, non oriri ab illis per aliquam veram actionem, sed per quamdam naturalem consecutionem. Quò fit, vt si de veris actionibus sit sermo (de quibus hæc quæstio intelligenda est) necessariò dicendum sit, huiusmodi potentias non aliis actionibus generari, quàm quibus ipsæ naturæ cõmunes generantur: & idèò, cum naturæ communes non generentur, nisi à singularibus per se existentibus (vt humana natura à Socrate, aut à Platone) atque adèò per accidens, quatenus includuntur in eiusmodi singularibus, quæ generantur per se, efficitur, vt nec ipsæ potentia generentur, nisi ab iis singularibus, & per accidens. Quòd autem ad finem argumenti additur de actibus potentiarum, & si iam ex dictis satis refutatum relinquitur, tamen doctrinæ causa sic refellendum est. Id, quòd Arist. ait, *Eius esse actum, cuius est potentia* (quod de potentiis, & actibus immanentibus intelligitur) sic accipiendum esse, quasi dicat, ab eadem re oriri actum, à qua oritur potentia, licet non ab eadem re sub eadem entitate, & perfectione sumpta. Minus enim perfectionis, & entitatis requiritur in re, vt ab ea oriatur potentia, quàm vt orjatur actus. Nunc autem ita res se habet, vt potentia, quæ sunt proprietates naturarum communium, oriantur per modum cuiusdam naturalis consecutionis

consecu

Vt Caiet. 3. p. 9. 77. ar. 1. 2. c. 3.

consecutionis ab ipsis naturis communibus, cum ipsæ naturæ communes generantur in suis indiuiduis, in quibus includuntur: actus autem potentiarum non oriantur à solis naturis communibus, sed ab eorum indiuiduis, quæ licet sint idem re cum naturis communibus, tamen plus entitatis, & perfectionis includunt: Atque hæc est causa, cur potentia communicentur indiuiduis per naturas communes, actus autem naturis communibus, per indiuidua.

AD tertium dicendum est, iis quidem, qui pronunciatum Aristotelis ita intelligunt, quasi velit actiones omnes esse suppositorum, non parum facessere argumentum negotij. Coguntur enim fateri Deum, vt communis est tribus diuinis personis, modo aliquo esse suppositum, & quòd euidentius absurdum est, personam: cumque simpliciter id dici non possit, adhibent eam moderationem, vt fateantur esse suppositum incompletum, & personam incompletam: quia cum sit singulare quoddam naturæ intellectiue per se existens, imò res singularissima, & ipsa etiam per se existentia, sola incommunicabilitas ei deest ad rationem suppositi, & personæ. Sed neque ea moderatio satis est, vt Theologus sine iusta reprehensione appellet Deum, vt tribus personis communis est, siue suppositum, siue personam. Nec nobis quicquam difficultatis exhibet argumentum, quod dicimus in pronunciatum Aristotelis, siue hoc loco, siue in primo de Anima capite quarto, non esse intelligenda supposita, sed singularia per se existentia.

AD primum verò eorum, quæ contra secundum sensum obiecta sunt, eodem modo respondendum esse perspicuum est ex dictis. Ad secundum, dicendum, actionem, qua introducitur forma substantialis, recipi per se primò in eo, quod corrumpitur, vt iam diximus: quandoquidem ab eo per se primò sustinetur: tamen si forsitan per se primò inhæreat materiæ rei, quæ corrumpitur. Sed & ipsam momentaneam formæ introductionem, si actio dicenda est, & non potius actionis terminus, in ipso etiam composito per se primò recipi; non in eo: tamen, quod corrumpitur, sed in eo, quod generatur: recipere enim per se primò actionem, nihil est aliud, quàm illam per se primò sustinere, vt dictum est: quod vtique materia per se ipsam præstare non potest, cum ipsa non solum existat, vt pars, sed etiam, vt simpliciter existat in digeat suapte natura alterius, vt ita dicam, sustentaculo. Ad tertium dicendum, Christi Domini humanam naturam, vt non est res singularis per se omnino existens, sed existens in Verbo diuino, à quo sustinetur: ita non esse id, quod per se primò sustinet actiones humanas, sed Verbum ipsum: tamen illæ in natura eius humana inhæreant. Hinc enim fit, vt verius dicamus: Verbum diuinum videre, audire, loqui, & similia, quàm humanam Christi naturam.

AD PRIMVM denique eorum, quæ contra tertium sensum proposita sunt, ex dictis patet responsio.

AD SECVNDVM dicendū est, duo esse genera terminorū in actionibus, quibus aliquid efficitur: alios esse quibus res cõplentur, siue absoluntur, qui termini in actionibus, quibus sunt cõposita substantialia sunt

Locus Aristotelis expositus.

Sentiētia quorundam reuocatur.

Deus operationes ad extra nõ agit vt suppositū, sed vt singularis per se existēs.

Soluuntur obiecta cõtra secundum sensum.

Humana Christi natura non per se existit, sed in verbo.

Soluuntur obiecta contra tertium sensum.

Duplex actio nū terminus.

sunt formæ substantiales, in iis autem, quibus fiunt composita accidentalia, accidentales, atque de huiusmodi terminis intelligendum esse locum citatum: alios verò esse res ipsas, quæ fiunt composita, inquam, substantialia, ad quæ terminantur generationes substantiales, aut accidentales, ad quæ, accidentales: atque de his terminis, qui & præcipui sunt, & à prioribus distingui possunt, ut totales à partialibus, intelligendam esse hanc quæstionem, de quibus etiam loquitur Aristoteles lib. septimo huius operis capite 8.

Effecta per se si vniuersalia sint, effici per accidens.

AD TERTIVM dicendum est, propria adæquata, & per se effecta causarum vniuersalium, esse vniuersalia, ut rectè probatum est, sed tamen illa

CAPITIS SECUNDI EXPLANATIO.

VONIAM autem. Cum Aristotel. ad finem superioris capitis collegisset eam scientiam, quæ sapientia dicitur, versari circa causas & principia, asserit primum initio huius se quærere, ac velle tradere huiusmodi scientiam. Deinde docet, circa quas causas, & principia versetur, id quod in prima parte huius capitis exequitur, ostendens ex ra-

tione sapientis versari illum circa primas, & maximè vniuersales causas, & principia. Huius rei gratia profert in medium sex communes sententias de ratione sapientis, nempe, Eū maximè haberi sapientem, qui scit omnia, quoad eius fieri potest: & eum qui scit res nō vulgares, & cuique obuias, sed difficiles, & à communi sensu remotas: itē Eum qui ea, quæ nouit certior: cognitione, quam ceteri comprehendit, & Qui aptior est ad docendum, causasque rerum tradendas, & Qui ea scientia præditus est, quæ propter se, hoc est, solius cognitionis causa digna est, quæ expetatur. denique Eum qui inter omnes artifices principatū obtinet.

Sex sapienti attributa.

Accommodat ea, quæ dicta sunt ei, qui versatur circa primas, & maximè vniuersales causas, & principia, primumque primam sententiam ea ratione: Quia is solus scit omnia, quoad fieri potest, qui habet scientiam

Περὶ ποίας αἰτίας καὶ περὶ ποίας ἀρχὰς ἐπιστήμης, σοφία ἐστίν.
Κ Ε Φ. Β.

Πεὶ ἂν τὸ ταύτῳ πῶς ὁπισήμῳ ζητῶμεν, τὸτ' ἂν εἴη σκοπιέον, περὶ ποίας αἰτίας καὶ περὶ ποίας ἀρχὰς ὁπισήμῳ, σοφία ἐστίν. εἰ δὲ λαβοί τις τὰς ὑπολήψεις, ἃς εἰχομένη περὶ τῆς σοφίας, τὰχ' ἂν ἐν ταύτῃ φανερόν γένοιτο μάλλον. ὑπολαμβάνομεν δὲ, πρῶτον μὲν ἐπίστατος μάλιστα πάντων τῶν σοφῶν, ὡς ἐνδέχεται μὴ κατέκασον ἔχοντα ὁπισήμῳ αὐτῶν, εἶτα τὸ χαλεπὰ γινώσκον, καὶ μὴ ῥάδιον ἀνθρώπων γινώσκον, τὸ τὸν σοφόν. τὸ γὰρ αἰσθάνεσθαι, πάντων κοινόν. διὸ ῥάδιον, καὶ ἔδεν σοφόν. ἐτι τὸν ἀμελέεσθαι, καὶ τὸ διδασκαλικώτερον τῶν αἰτίων, σοφώτερον τῆς περιπάσαν ὁπισήμῳ. καὶ τὸ ἐπιστημῶν τὸ πῶς αὐτῆς ἐνεκεν, καὶ τὸ εἰδέναί χάριν αἰρετῶν ἔσαν, μάλλον εἶναι σοφίαν, ἢ πῶς τῶν ἀποκαίνων ἐνεκεν. καὶ πῶς ἀρχικώτερον τῆς ὑποθέσεως μάλλον τῆς σοφίας. εἰ γὰρ εἰδέν ὁπισήμῳ τῆς σοφῶν ἀλλ' ὁπισήμῳ, καὶ εἰ τῶν ἐτέρων κείθεν, ἀλλὰ τῶν τῆς ἡττον σοφῶν. τὰς μὲν ἔν ὑπολήψεις, τοιαύτας καὶ τοσαύτας ἔχομεν περὶ τῆς σοφίας, καὶ τῶν σοφῶν.

Caie. 3. p. q. 1. art. 2.

Text. 64.

Τέτων ἂν τὸ μὲν πάντα ἐπίσταται τῷ μάλισα ἔχοντι πῶς καὶ ὅτι ὁπισήμῳ ἀναγκαῖον ὑπάρχειν. ἔτι γὰρ οἶδέ πως πάντα τὰ ὑποκείμενα. σχεδὸν δὲ καὶ χαλεπώτατα γινώσκον τοῖς ἀνθρώποις ὅτι τὰ μάλισα

men illa effici per accidēs, nō modò à caussis particularibus, siue singularibus, sed etiā ab vniuersalibus. Ratio huius rei est, quia actiones per singularia & procedunt ab vniuersalibus, & ad vniuersalia terminātur. Nam quemadmodū vis agēdi cōuenit singularibus per vniuersalia, ita actio siue inchoatiuè, siue terminatiuè cōuenit vniuersalib. per singularia, ut ex dictis patet. Quare non pugnāt ista inter se, Statua in commune sumpta est effectus per se: statua in commune sumpta fit per accidēs: in priori enim pronūciato, cōfertur natura effectus cū vi agendi, quæ primò conueniunt naturis cōmunibus: in posteriori autem confertur terminatio actionis cum actione ipsa, quæ primò conueniūt singularibus.

tiam maximè vniuersalem, eiusmodi autem est qui versatur circa primas, & maximè vniuersales causas ac principia.

ADVERTE in contextu nomine rerum subiectarum, intelligenda esse non solum subiecta maximè vniuersalium prædicatorum, sed etiam effecta maximè vniuersalium causarum. Nam ut prædicata maximè vniuersalia continent omnia particularia ambitu suæ prædicationis, sic maximè vniuersales causæ continent omnia effecta ambitu suæ virtutis.

Quid hic intelligatur nomine rerum subiectarum.

Circa quas causas, & circa quæ principia scientia sapientia nominata dicta versatur. CAPVT II.

Voniam autem hanc scientiam querimus, hoc utique cōsiderandum erit, quarum causarum, principiorumque scientia, sit sapientia. Si quis igitur eas opiniones repetat, quas de sapiente accepimus, hinc forsitan id magis perspicuū fiet. Ac primum quidem existimamus sapientem maximè scire omnia, quoad fieri potest: non ita tamen, ut ea singulatim scientia teneat. Deinde eum putamus sapientē, qui difficilia, & quæ ab homine haud leui opera cognoscuntur, tenere potest. sensu enim aliquid percipere omnibus commune est, proinde facile, nec sapientia quicquam habens. Præterea eum, qui est accuratior, quique rerum causas melius tradere docendo potest, sapientiorē in quavis scientia esse iudicamus. Scientiarum quoque eam, quæ sui causa, sciendique gratia expetenda est, magis esse sapientiam, quam quæ eorum, quæ ab illa promeniunt. Et eam quæ præest, quam quæ ministrat. Neque enim sapiens præceptis subiici. sed præcipere, neque idem alterius sententiam, sed minùs sapiens sententiam illius sequi debet. Tot igitur, ac tales de sapientia, & sapientibus opiniones habemus.

Ac horum quidem illud, Omnia scientia tenere, in eo insit necesse est, qui maximè præditus est scientia vniuersali, is enim quodāmodo nouit subiecta omnia. Ferè etiam ea sunt hominibus cognitu difficillima, quæ

Fere etiam. Ex eo ostendit secundam sententiā conuenire ei, qui prædictas causas & principia considerat: Quia maximè vniuersalia sunt nobis difficillima cognitu. Quo loco aduerte nō dixisse Aristotelem, maximè vniuersalia esse simpliciter difficillima cognitu, sed hominibus, quia re vera sunt cognitu facillima substantiis separatis, quæ nō indigent sensuum adminiculo. Addit autem particulam fere: quia multa etiam particularia sunt, quæ difficillimè à nobis cognoscuntur, ut materia prima, quæ longo temporis progressu cognita est à Philosopho, & quadratura circuli, in qua inuenienda cum à plurimis Mathematicis defudatū sit, nōdum tamen est inuenta. Hoc loco nomine maximè vniuersaliū intelligitur plerique solas causas maximè

Quibus maximè vniuersalia sunt difficillima cognitu.

Quid hoc loco nomine vniuersalium intelligatur.

vniuersales, quæ cū sint à materia separata, longissimè absunt à nostris sensibus. Dicendum est tamē cum D. Th. complexum fuisse Arist. iis verbis, & causas maximè vniuersales, & maximè vniuersalia prædicata, quæ & ipsa remotissima sunt ab

iis, quæ primò cadunt sub sensum, ac proinde ab ipsis sensibus. Quin etiam addiderim, præcipue intelligenda esse maximè vniuersalia prædicata, non solum quia quatenus vniuersaliora sunt, difficilius cognoscuntur, quam substantiæ separatae, cum ab eis abstrahatur, sed etiã, quia nomine vniuersaliũ præcipue significatur res vniuersales: substantiæ autè cui separatae, et si sunt causæ vniuersales, nõ tamè simpliciter dicuntur res vniuersales, cum singulares sint, sed res in causando vniuersales, quòd haud dubilè nihil est aliud, quam quòd sint, vniuersales secundum quid.

Vnde scientia certitudo colligatur.

Geometriam Arithmetica indigere, non è contrario, hæc illis.

Alio vni interpretatio.

Quisnã vere doceat.

τὰ μάλιστα καθόλου. πορρωτέρω γὰρ ἢ δὲ αἰδιόσεως ἐστὶ ἀκριβέστερα αὐτῶν ἢ δὲ ἐπισημῶν, αἱ μάλιστα ἢ δὲ πορώτων εἰσιν. αἱ γὰρ ἐξ ἐλαττόνων ἀκριβέστερα ἢ δὲ ἐκ πορρωτέρας λεγομένων, οἱ ἀριθμητικῆ γεωμετρίας, ἀλλὰ μὲν ἔχει διδασκαλική γε ἢ τῶν αἰτιῶν θεωρητικῆ μάλλον. ἔτσι γὰρ διδάσκουσιν οἱ τὰς αἰτίας λέγοντες πρὸ ἑκάστων. τὸ δ' εἰδέναι, ἔχει τὸ ἐπίστασθαι αὐτῶν ἕνεκα, μάλιστα ὑπάρχει τῇ μάλιστα ἐπισημῶν ἢ δὲ ἐπισημῶν. ὁ γὰρ τὸ ἐπίστασθαι εἰ εἰσὶ ἀριθμῶν ἢ δὲ τῶν μάλιστα ἐπισημῶν μάλιστα ἀριθμοῦται. τοιαῦτα δ' ἐστὶν ἢ δὲ μάλιστα ἐπισημῶν. μάλιστα ἢ δὲ ἐπισημῶν τὰ πορώτα καὶ τὰ αἰτία. ἔχει γὰρ ταῦτα, καὶ ἐκ τέτων τ' ἄλλα γνωρίζεται, ἀλλ' ἔτι ταῦτα ἔχει τῶν ἐπισημῶν ἀρχικῶτατι ἢ δὲ τῶν ἐπισημῶν, καὶ μάλλον ἀρχικῆ ἢ ὑπερβαύσεως, ἢ γνωρίζεται τινὲς ἕνεκα ἐστὶ πορρωτέρων ἕνεκα. τὸ το δ' ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν ἕνεκα. ἕνεκα ἢ δὲ τὸ ἀγαθὸν ἐν τῇ φύσει πάση. ἐξ ἢ ἀπάτω ἐν τῶν εἰρημένων ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐπισημῶν. πῶς τὸ ζητῶμενον ὄνομα, δεῖ γὰρ ταῦτα τῶν πορώτων ἀρχῶν καὶ αἰτιῶν ἢ δὲ θεωρητικῶν. καὶ γὰρ καὶ τὸ ἀγαθὸν, καὶ τὸ ἕνεκα, ἐν τῶν αἰτιῶν ἐστὶ.

Hoc loco Græci codices impressi typographorum vitio habent πορρωτέρας pro πορρωτέρως: quemadmodum paulò inferius ἀρχικώτατι ἢ τῶν ἐπισημῶν, pro ἀρχικώτατι, &c. vt ca. sup. πρὸ τῶν κοινῶν ἀποδείξεων, pro πρὸ τῶν, &c. Quæ vt alia plurima correximus ex veteribus manuscriptis. Nec deinceps minutiora hæc annotabimus quòd ea indecti non current, docti verò facilè intelligant corrigi debuisse.

Sed & ea. Verus interpretis iungit hoc loco verbum μάλλον cū verbo θεωρητικῆ, vt sensus sit, Sed & ea apta est ad docendũ, quæ magis in causarũ cõsideratione versatur. Bellario, & Perionius cū nomine διδασκαλικῆ, vt hæc sit sententia. Sed & ea aptior est ad docendum quæ in causarũ cõsideratione versatur Argypopylus vtrumque verbum affici putat ea cõparationis particula, vt ea scientia hoc loco aptior ad docendũ dicatur, quæ magis in causarũ cõsideratione versatur. Quæ interpretatio nobis eò magis placuit, quòd conueniat cū posteriori Alexad. explicatione, magisque cõgruat cum probatione, quæ mox ab Arist. subiicitur, Nam quia ij soli verè docent, qui causas rerum afferunt, vt cap. etiam superiori explicatum erat, inde fit, vt ea scientia sit ad docendũ aptior, quæ magis versatur in causarũ cõsideratione: versatur autè magis in cõsideratione causarũ, quæ cõsiderat ea, quæ magis sunt causæ. Accedit quòd superius quoque cū vtroque verbo iuncta est cõparatio, vbi dictum est, eũ esse sapientiorẽ, qui causas melius tradere docendo potest. Quòd si verborum syntaxis cõiunctionum aduerbij cum vtroque nomine nõ patitur, satis est, quòd sententiam ab Aristotele institutam reddiderimus. Adaptat igitur Arist. quartam sententiam

sententiam, hoc argumento. Quia cum is solus verè doceat, qui causas rerum tradit, is magis erit aptus ad docendum, qui magis versabitur in causarum cõsideratione, & maximè aptus, qui maximè versabitur: at hunc nemo negauerit esse eum, qui tradit primas causas, ad quas fit vltima resolutio simpliciter.

Cognoscere. Quò quinta eidè congruat, hac ratiocinatione ostendit. Ea scientia est maximè expetenda propter se, quæ versatur in cõsideratione rerum dignissimarũ, quæ sciuntur, eiusmodi autè est ea, quæ versatur in cõsideratione primorũ principiorũ & causarũ, est igitur hæc maximè propter se expetenda. vtraque assumptio perspicue

Quam scientia maximè expetenda.

Quæ ceterarum princeps

que sunt maximè vniuersalia, longissimè enim absunt à sensibus. Scientiarũ quorũ ea sunt accuratissima, quæ in iis quæ prima sunt, maximè versantur. Quæ n. ex pauciorib. r. cõsistunt, accuratiorẽ sunt iis, quæ ex additione appellatur, vt tã Arithmetica: quã Geometria. Sed & ea aptior est ad docendũ, quæ magis in causarũ cõsideratione versatur. Ij enim docet, qui causam cuiusq. rei afferunt. Cognoscere autè, ac scire ipsius cognitionis, ac scientia causa, in ea scientia maximè cernitur, quæ versatur in re maximè scibili. Qui enim scientiam sciendi causa eligit, is eã amplectetur maximè, quæ est scientia nomine dignissima: huiusmodi verò est, quæ in ea re versatur, quæ aptissima est vt sciatur. Sunt autè aptissima, vt sciatur ea, quæ prima sunt, & causa, cum propter hæc, atque ex his cetera cognoscantur, non hæc propter ea, quæ subiecta sunt. Ea & verò scientia maximè princeps est, ministrantiq. preponitur, quæ nouit cuius causa, quidq. agendũ sit: hoc autè est cuiusq. rei bonũ, & omnino quòd in omni natura est optimũ. Ergo h. ex iis omnibus, quæ dicta sunt intelligitur, id nomen, quòd queritur, in eandẽ scientiam cadere. Eam enim necesse est primorum principiorũ, atque causarũ esse cõtēplatricẽ. Nãq. & bonũ, & cuius gratia, causarũ vna est.

probatum in cõtextu. & Ea vero. Sextam deniq. in eundẽ cõuenire hac argumentatione cõcludit. Ea scientia obtinet principatũ inter omnes, quæ versatur in cõsideratione supremi finis, siue summi boni: artifices enim, qui versatur in cõsideratione finium superiorum, imperat iis, qui versantur in cõsideratione inferiorũ finium (scientia autem quæ de primis causis discriit, versatur in cõsideratione supremi finis) prima enim causa, cuius gratia omnia sũt, est sũmum bonũ, ac proinde supremus finis, ergo hæc est, quæ inter omnes principatũ obtinet. Nominè summi boni intelligit hoc loco Arist. tum ordinẽ vniuersi, q. est sũmũ bonũ formale vniuersi, tum præcipue Deũ Opt. Max. quòd dicitur sũmũ bonum separatum, de qua re cum ipso auctore agendũ est vltimo capite libri duodecimi.

Quid nomine summi boni hoc loco intelligatur.

GRÆCI codices impressi habent hoc loco, μάλλον δὲ καί hoc est, magis principiorũ. Nos magis probauimus lectionem duorum veterum manuscriptorum, qui habet, μάλλον ἀρχικῆ, quòd est magis princeps superiorũ.

Ergo ex ijs. Iam colligit institutum quasi hac ratiocinatione. Sapientia versatur circa primas causas, & principia, hæc scientia, quam aggredimur, est sapientia, versatur igitur circa primas causas, & principia. Maior, quæ præcipue ponitur hoc loco, probata est hæctenus accommodatione attributorum sapientis ad eum qui versatur circa primas, & maximè vniuersales causas, & principia. Id solum hoc loco repetit: sũmum bonum, & id, cuius gratia omnia sũnt, esse vnam ex causis id quòd ea ratione facit, quia bonum siue finis non credebatur esse causa, saltem ab aliis distincta, vt ipse inferius docebit. Minor habetur ex primis verbis huius capitis. Conclusio autem illis verbis continetur. Id nomen, quòd queritur in eandẽ scientiam cadere. Quorum hic est sensus: In eam scientiam quæ versatur circa primas causas, & principia, cadere nomen scientiæ, quæ in hoc opere queritur, seu (quòd idem valet) eam scientiam, cui in hoc opere sub nomine sapientiæ datur opera, versari circa primas causas, & principia. Patet igitur id, quòd secundo loco ab Aristotele in hac præfatione explicandum diximus. Quidnam sit natura huius artis, siue in quarum rerum cõsideratione ea versatur. Natura enim cuiusque habitus ex rebus, circa quas versatur, intelligitur.

SEX SAPIENTIS AB ARISTOTELE ATTRIBUTA rectè explicata ab alijs peruersè intellecta demonstrantur.

EX iis, quæ in hac parte capituli dicta sunt intelligi potest, quantò rectius Aristoteles tradita sapientis attributa Metaphysico accommodauerit, quàm alij sibi ascribant. Sapientis, inquam, non in certo rerum genere dumtaxat (hoc enim cuique profecto artificij concedi potest) sed simpliciter, cæterorum omnium comparatione.

Quam rectè Aristoteles Sapientis attributa intellexerit.

Peruersus sensus primi attributi.

Sophistarum nomè ex quo tempore contemptui habentur.

Grammaticorum quorundam insolentia.

Critici qui olim disti.

Quo pacto omnia scire possimus.

Secundi attributi peruersus sensus.

AC PRIMVM quidè attributū, quod est, *Omnia scire*, à plerisq; olim sic intelligebatur, vt putarēt, neminè esse sapientem, nisi qui sciret omnia singulatim, hoc est, ad infimas vsque rerū species, quæ sunt indiuidua scientiarum subiecta. Quocirca cum eorū multi sapientes haberi vellent, necessè erat, vt omnia speciatim se scire profiterentur, & (quod erat consequens) nullā quæstionem detractarent, de quacunque tandem re ea proponeretur. Verūm hi cum sæpe exagitati essent à Socrate, Platone, & alijs eius ætatis philosophis cõtendentibus fieri non posse, vt vllus mortalium hoc pacto rerū omnium scientiam consequeretur: proinde eam cognitionem, quam illi sibi arrogabant, non esse verā, & germanā sapientiā, sed fucatam & apparentem, non solidam, & expressam scientiā, sed scientiæ opinionè, nomine Sophistarum, quod antè ipsis erat honorificū, contemptui & ludibrio cæteris Philosophis esse cœperunt: & quia verborū præstigijs quibus in disserendo utebantur, incautis illudebant, ei parti Dialecticæ, quæ de Sophistarum redargutionibus inscribitur, suo vitio nomen dederunt. His exactis successerunt Grammatici, qui non theatralibus disputationibus, vt Sophistæ, sed priuatis scriptionibus, propter orationis cum rebus cõmunionem omnia se scire profitentur dū omnia examinant, & suo, quasi omni rerum peritorū sapientiumque, iudicio, vel dānant, vel approbāt. Quorū plurimos hodie reperire licet, in quos conueniat illud Homeri in Margitem, *Multa quidem nouerat sed malè nouerat omnia*: quique sint longè dissimiles iis veteribus Grammaticis, quibus cum Criticorū nomine iure cõcessa erat auctoritas de omnium scriptis iudicādi, quod nō modò in literis humanioribus essent doctissimi, sed in omnibus Philosophiæ partibus cum laude versati. Qui morbus eò magis grassatur nostra ætate in iis regionibus, in quibus tãtam videmus factam Religionis inclinationem, quod in illis vnum literarum humaniorum studium pro tota penè sit & humana, & diuina Philosophia. Hos itaque damnat Aristoteles cum ait. *Sapientis esse scire omnia, non singulatim, sed quoad fieri potest, potest autem fieri quoad primos sciendi fontes, qui est primarum caussarum & principiorum cognitio, quam qui tenet, de rebus omnibus tamquam omnium architectus iudicare potest.*

SE C V N D V M attributum erat, *Scire non quæuis, sed homini difficilia.* Quod cū sumant Genethliaci qui ex natali cuiusque de tota hominis futura vita iudicant: & cæteri Iudiciarij, qui ex astrorum aspectibus libera hominum opera vaticinātur, ac denique Magi, qui rerum absentiu, quæque secretò fiūt, multorūque operū supra humanas vires scientiam

Lege Platonem in Sophista, Protagora, Eurylema, & Gorgia.

Plato in 2. Alcibiade refert.

Contra genethliacos, iudicarios & magos qui sibi difficilia scire arrogant.

tiā profitetur (hæc enim rerum cognitio difficillima iudicatur omnium, quæ apud nos sunt) eā scientiæ opinionè sibi conciliarunt apud barbaros, & imperitos, vt soli apud eos sapientes habeantur. Ac mirū sanè est, quod adhuc in parte vlla Christiani orbis in pretio sunt, præsertim post tam multas in hoc hominū genus, & Patrū reprehensiones, & sacrorū Canonū decreta. Neq; enim difficillia homini profitetur, sed planè impossibilia humanæ facultati, vt perspicuum sit eos impostores esse, cum libera hominum facta certò futura prædicunt & Cacodæmonū admonitione doceri, cum de iis, quæ alibi aguntur, certi aliquid renunciant, aut quicquā præter cõmune naturæ ordinem faciunt. Neque enim à bonis spiritibus docentur, qui huiusmodi artibus ad suam aliorūque perniciem vtuntur. At Aristoteles ea tãtum difficilia, quæ humana opera, & industria percipi possint, sapientem facere huius attributi explicatione docet, & quoniam primarum caussarū & principiorum cognitio est hoc pacto omnium difficillima, meritò colligit ex hoc attributo scientiam hanc versari circa primas caussas & principia.

TERTIVM porro, quod in accurata demonstrandi ratione positum est, sibi propriū faciunt pure Mathematici, Arithmetici nimirū & Geometræ, quod penes se tantum accuratam demonstrandi rationem esse credant. Ita cum nihil sapienter dictū esse iudicent, nisi quod tãta perspicuitate percipiatur, quãta ipsi theoremata sua perspecta faciunt: se solos sapientes esse pronunciant, apertum est enim, nullam esse disciplinam, quæ apud nos tanta perspicuitate demonstrat, quanta eorum scientia. Sed falluntur planè. Primū enim nō desunt qui has scientias, nec scientiarū quidem nomine dignas cœcant, quod nō ex veris caussis demonstrare videantur. Deinde, vt hos interim mittamus, perspicuitas doctrinæ, etiam maxima ipsa per sese non facit sapientem, nisi accedat nobilitas rerum de quibus agitur, quæ si maxima sit, satis erit, vt scientia, quæ circa id genus versetur, ipsa secundum se Sapientia dicatur: tamen si à nobis minùs perfectè participetur. Quocirca Aristoteles, eiuſque præcipuus interpres Aphrodisiensis Alexander, aliquando huiusmodi Mathematicas propter rerū, in quibus versantur, ignobilitatem, in Philosophiæ partibus numerādas non censet. Postremò. Accurrata demonstrandi ratio, quam hoc loco Aristoteles Sapienti attribuit, nō ad perspicuitatem, non etiā ad rerū dignitatem, quæ potius ad secundum attributū pertinet, sed ad independentiā principiorum referenda est, tamen si cū independentiā principiorū coniuncta est, rerū non solum nobilitas maxima, sed etiā summa ex natura rei perspicuitas. At principia Mathematicarū ex principijs Metaphysicæ pendent, eaque supponunt. Nam & simplicia hæc, Punctus, Linea, Superficies, & similia includūt cõmunissima rerū prædicata, de quibus solus Metaphysicus, agit, & cõplexa illa insigniora, & propria, quibus vtuntur, *Omne totum est maius sua parte. Si ab equalibus equalia demas, &c.* Metaphysica sunt planè, si nō sumantur cõtracta ad quantitatem. Quod si sumantur cõtracta, iā supponunt, alia priora, seu potius aliā sui priorem minùsque dependentem considerationem, quæ pertinet ad eam accuratationem demonstrandi rationem, quæ in hoc attributo Metaphysicæ tribuitur.

Difficillium nomine quæritur intelligat Arist.

Tertium attributum qui nō rectè sibi tribuant. Aduersus pueros Mathematicos, qui se de accurata demonstratione iactant.

Accurrata demonstrandi ratione quid hoc loco intelligatur.

Quartū attributum, qui hanc recte percipiunt.

Plato de Dialectica quid senserit. In docēdo potiora esse principia quā docendi formā.

Quinti attributi peruersa attributio. Principes nō sunt maximē liberi nisi proprijs affectibus dominantur.

Cur naturalis Philosophia non sit sapientia.

Sexti attributi non recte accommodatio.

QUARTVM attributū, hoc est maximā ad docēdum aptitudinē, videtur Plato Dialecticæ tribuere, quod ea sola reuocare videatur omnia ad prima vsque principia, & causas. Vnde fit, vt eā solā faciat scientiam simpliciter, cæteras verò, quas dicimus sciētias nō scientias esse dicat, sed opiniones, nec cæteros artifices Philosophos, siue sapiētiae studiosos, sed φιλοδοξῆς; hoc est opinionis amatores. Verū Plato eādē dicitur iudicasse disciplinam Dialecticæ & Metaph. nisi quod in vna, & eadē sciētia tres quosdā quasi gradus animaduertit, quibus illa in Logicā, Dialecticā, & Metaphysicā distingui possit, vt quidā volunt, de qua re ad librū 2. agendum est. Quod si quis hoc sapientis attributū, ea ratione Dialecticæ conuenire velit, quod ea sola doceat, quo pacto docēdū sit (nulla enim aptior videtur ad docēdum dari posse, quā quæ doceat, quo pacto sit docendum) is sciat in docendo potiorē locum habere principia, ex quibus docemus, quā modū docēdi, sine quo nō docemus, aptitudinē verò ad docēdū, quæ in hoc attributo traditur, propter cognitionem principiorum, non propter cognitionē modi docēdi tribui sapienti. Id, quod Aristoteles apertē explicat, cū ait, eam scientiam aptiorē esse ad docendum, quæ magis versatur in causarū consideratione, hoc est, causis, quæ magis sunt causæ, seu, quod eodem redit, in causis natura prioribus.

QUINTVM ea forsitam ratione videatur Astrologiæ tribuendum quod Principes eam penē solā, aut maximē studio suo dignam ducāt. Ea enim videtur per se studio dignissima, quæ est digna studio maximē liberorum hominum, quales censentur Principes. Verū nec Principes sunt maximē liberi, nisi quemadmodum cæteris hominibus, ita etiam proprijs affectibus dominantur, & omnia, quæ vani, & effeminati in pretio habent, pro nihilo ducant: nec Astrologia est maximē liberorum hominū studio dignissima. Nā etsi inter Mathematicas, imò etiā inter omnes liberales artes nulla est scitu dignior, quod ea sola de rebus cœlestibus disserat: dignior tamen est ea, quæ ipsam cœlestiū rerū naturā, causasque considerat: hæc verò est Philosophia naturalis, siquidem Astrologia, non agit de natura cœlestium corporum: sed de eorum numero, magnitudine, & quantitate motus. Hac ipsa ratione concedebatur olim attributum hoc, naturali Philosophiæ, & qui in ea versabantur, primi Philosophi, sapientēsque habebantur, quod eorum disciplina in ipsa rerum natura indaganda posita esset, quod nihil videretur scitu dignius. Sed non rectē iis tribuebatur nomen sapientium simpliciter, cū sit aliud quoddam genus rerum superius, quod illi aut non agnoscebant, aut minimē tractabāt, rerum, inquam, omnis materiæ, ac mutationis expertium, quæ sunt omnium cognitu dignissimæ. Quæ omnia præclare explicat Arist. cap. 3. lib. 4. his verbis. *Text. 7.* *At cum aliquis adhuc naturali sit superior (Natura enim unum quoddam genus est Entis) eius qui uniuersalis est, & ad quem prima substantia contemplatio pertinet, horum quoque fuerit tractatio. Naturalis autem disciplina est quidem & ipsa sapientia quadam, sed non prima. Quo loco primæ substantiæ nomine significat materiæ expertem substantiam.*

SEXTVM denique quod est, Omnibus præcipere, putāt cōuenire Politicæ Philosophiæ Morale, quod præcipere sit actus practicus, Politica verò

7. de Repub.
5. de Repub.

Qui etiā Amatores inscribitur.
5. de Repub.

Platoni sententia.

Quo pacto Metaphysica cæteris scientiis præcipiat.

Qua ratione Politica contemplatiuis ceteram scientiis præsit.

Digressiois Epilogus.

Acad. 1. edit.

verò sit suprema inter practicas: eadēque imperet cōtemplatiuis: ad scientiam enim de Reipublicæ administratione pertinet præscribere scientias, etiam contemplatiuas, quibus sit danda opera, eisque modū imponere, & ad cōmune bonum dirigere. Hinc Lycurgus, Solō, & cæteri primi legum conditores, Sapientes dicti sunt. Socrates etiam apud Platonem, in dialogo de philosophia cū coarguisset quendā iuuenem qui Philosophiā Sapiētiamve multarū rerū specialem cognitionem esse putabat (quemadmodum Sophistæ, de quibus in primo attributo dictum est) planē concludit. *In morū disciplinis posita esse sapiētiam, quarū principē esse Politicā nemini dubiū est.* Denique de hac Philosophia videtur dictum ab eodē Socrate. *Felices fore Respublicas, si aut Reges Philosophentur, aut Philosophi Rempublicam administrant, in idemq; ciuili potentia, & Philosophia concurrant.* Fallūtur tamen & hi. Oportet enim superiorem aliam scientiam concedere, cuius sit vltimum finem quærere, ac tradere. Politica enim nō illud tradit, sed supponit, atque ad eum omnes humanas actiones practice dirigit. Itaque illa superior præcipit Politicæ: non practice tamen, sed contemplatiuæ, quæ est præceptio minimē omniū negotiosa, & vt de primo motore canit Boëtius, *Stabilisq; manens dans cuncta moueri*, ita scientia hæc ea ratione cæteris imperat, easque quodammodo mouet quatenus pura contemplatione propria omniū cōmunem finem ostendit: de qua re plura dicemus libr. 4. cū disquiremus, nū cæteræ scientiæ subalternentur Metaphysicæ. Atque Aristotelem significasse hoc loco præceptionē hanc, quæ propria est sapiētiae, cōtēplatiuæ intelligēdā esse, nō practice, ipse apertē innuit in tradēdo superiori attributo. Si enim in hoc sexto de præceptione practica loqueretur, non docuisset in quinto, scientiam hanc contemplatiuam esse, & sui solius gratia, quod idem in secūda parte capituli latius docebit. Quāquam verò Politica dirigit homines quoad vsum omniū scientiarū, etiā contemplatiuū, dum illum quibusdā cōcedit, alijs negat, & interdū præfigit terminū, quem transilire, siue in tradendis scientiis contemplatiuis, siue in capessendis non licet, ipsas tamen scientias cōtēplatiuas dirigere non potest, cū hæc ab illa non pendeant, potissimum verò Metaphysica. Quod denique legum conditores Sapientes habiti sunt, & Socrates censet sapiētiam in scientiis moralibus positam esse, atque optat, vt aut Philosophi regnent, aut Reges philosophentur, de Philosophia non prima simpliciter, sed de Philosophia practica, potissimū verò de prima in practicis, quā Politicā esse cōstat dictum esse intelligendū est: quamquā si fieri etiā posset, vt hac prima Philosophia essent imbuti, rerūque diuinarum perfectā cognitionē haberent ij, qui Reip. præfunt, id etiā videtur eodē loco Socrates optare qui maximē.

HABES hoc loco, quæadmodū intelligere debeas traditas veterū sententijs de sapiēte simpliciter, cuius disciplinā in his lib. tradere instituit Arist. Quāquā verò earū singulæ p̄ singulis descriptionib. Sapiētis haberi possūt, ex omnibus tamē multò luculentiore illius explicationē colligere poteris. Qua in digressione eo diutiùs immorati sumus, q̄ videamus ad Met. ex officio pertinere, vt sapienti rationē præscribat. *Statueret. n̄ quid sit sapiens, ut Ciceronis verbis utar, vel maximē videtur esse sapiētis.*

Eam

Dignitas hu-
ius scientiæ.

Cur homines
philosophari
cœperint.

ⁱ *Eam verò non esse effectricem.* Explicata utcumque natura huius artis, docet quæ sit eius dignitas, quod tertio loco in hac præfatione explicandum erat. Huius rei gratia tradit Arist. quatuor eius attributa, quorum primum est. *Non esse practicam, sed contemplativam, ipsaque cognitione rerum contentam.* Quod duobus argumentis probat, vno ex causa, quæ homines ad philosophandum impellit, altero ex euentu.

Acad. I. edi.

Causa ob quam philosophari cœperunt, ipsamque philosophiæ studiū ad altissimarū vsque causarū inquisitionē persecuti sunt, fuit admiratio, quæ nata est ex ignorantia earum causarum, quarū effecta nota erant. Cum enim principio minus difficilia quædam mirarentur homines, eorumque causis inuentis difficilioribus quæstionibus explicandis operâ darent, eò tandem progressi sunt, vt summas rerū causas inquirerent, à quibus totū vniuersum pèdet, quas causas ad hanc scientiam spectare iâ ostensum est. Quare si fugiendæ ignorantia gratia hæc scientia inuenta est, perspicuum est eā non propter actionē sed propter ipsam cognitionem quæri, cum ignorantia, vt ait Alexander, non actio, sed cognitio medeatur, nequò fugiat vnum oppositorum, quia tale est, nisi quia alterum appetit. Vnde sequitur non esse illam in practicis, sed in theoreticis numerandam.

Cur Philosophus quodammodo fabularum studiosus dicatur.

Hoc loco id, quod Græcè est, τὰ περὶ τὰ ἀπορῶν θαυμάσιον, reddimus Latine Res. minus difficiles admirari, quia cum τὰ ὑπορῶν sint res explicatu difficiles, περὶ τὰ ἀπορῶν verò ea, quæ facilia sunt, & in promptu, nihil aliud significat horum repugnantium verborū coniunctio, quam res explicatu minus difficiles. Porro hæc, quæ hoc loco de admiratione tradit Aristoteles, ferè sunt apud Platonem, cum Socrates Theætetum collaudat, quòd dicat se admirari res philosophicas, interdumque iis inspiciendis tenebris offundi Theodorus (inquit Socrates) ὁ ἀμικε, non malè de tuo ingenio conieclasse videtur. Maxime enim Philosophis hoc vsu venit, vt admirentur. Neque enim aliud præter hoc, est Philosophia principium. Et, qui Irim Thaumantis, quasi admirationis filiam esse tradidit, non absurdè originem eius explicauit.

Philosophus amator fabularū quomodo dicatur.

^k *Hinc fit, vt Philosophus.* Non dicitur Philosophus simpliciter fabularum studiosus, sed quodammodo, quia cum à Philosophi studio longè abesse debeant Poëtarum figmenta, tamen admiranda quædam, quæ ab illis narrantur, Philosophum excitant ad quærendas abditas rerum causas. Ea enim cum audit, ad se pertinere putat disquirere, num illa fieri, & qua ratione potuerint.

^l *Id autem euentus ipse.* Probat ex euentu scientiam hanc non esse practicam, sed theoreticam. Probatio ex eo ducitur, quia comparatis rebus necessariis, & commodis ad vitam degendam, tum demum hæc scientia (quam per Catachresim prudentiam appellat) exquiri cœpit, quemadmodum & aliæ contemplatiuæ. Ex qua re patet eam non ob aliquid aliud, sed propter se quæsitam esse, atque eò magi

In Theæte-
to, sine de Scien-
tia.

Laertius in
Thalete.

magis, quòd cæteræ ad hanc quasi ad apicem omnium dirigantur.

^m *Sed vt eum hominem liberum dicimus, qui sui ipsius, & non alterius gratia est, &c.* Tradit secundum attributum huius scientiæ, quod ex superiori colligitur, nempe. *Eam solam esse liberam, hoc est, sui gratia, quo pacto dicimus eum hominem esse liberum, qui nulli seruit, sed sui iuris est.* Quòd si quis obiiciat, alias etiam scientias contemplatiuas esse liberas, & sui gratia: oc curripotest, esse quidem simpliciter liberas & sui gratia, quod earum cognitio non dirigitur ad opus. Sed tamen non omnino liberas, quo pacto hic videbitur intelligendum. Solam hanc scientiam esse liberam. Quod autem nō omnes aliæ sint omnino liberæ, ex eo primum patet, quia cognitio rerum materialium, quæ in aliis contemplatiuis traditur, suaapte natura est via, & quasi manu ductio quædam ad cognitionem immaterialium, quæ propria est huius scientiæ. Deinde, quia fines aliarum artium subiiciuntur fini huius, qui quidē est cognitio sūmi boni in qua felicitas humana consistit. Postremo, quia principia cæterarum principis huius firmanantur, & stabiliuntur.

Solam primam
Philosophiam
esse liberam,
& sui gratia
Obiicitionis
dilutio.

Eam verò non esse effectricem, ex iis, qui primi Philosophari sunt, perspicuum est. Etenim propter admirationem, & nunc, & olim cœperunt homines Philosophari, principio quidem res minus difficiles admirati, deinde paulatim ita progressi de maioribus etiam quærentes, veluti de Luna, Solis, ac Stellarum affectionibus, de ortu etiam vniuersi. Qui autem dubitat, & admiratur, planè se ignorare existimat. Hinc ^k fit, vt Philosophus quodammodo sit fabularum studiosus, ex mirandis enim rebus constat fabula. Quare si illi, vt ignorantiam fugerent, philosophari sunt, non dubium est, quin scientiam propter cognitionem, non vsus cuiusquam gratia, sint persecuti. Id ^l autem euentus ipse testatur. Ferè enim cum omnia necessaria suppeterent, quæque ad facilem viuendi rationem, cultumque conferrent: hæc prudentia queri cœpta est. Vnde patet eam à nobis nullius alterius utilitatis causa perquiri: sed ^m vt eum hominem liberum dicimus, qui sui ipsius, & non alterius gratia est, ita hæc sola ex omnibus scientiis libera est, quod sola sit sui gratia. Quocirca ⁿ merito, eius possessio nō humana existimari potest. Multis enim in rebus serua natura hominum est. Itaque ^o vt Simonidi placet, solus Deus hunc sibi bonorem vendicat.

At

Quod si quis sibi persuaserit, satis probari ex his, cæteras contemplatiuas non esse simpliciter liberas, facile dicit, etiam earum cognitio non refertur ad opus, refertur tamen ad altiore cognitionem, eique subdi, atque ab ea suaapte natura, & pendere, & stabiliri: proinde satis hæc esse, vt non sint liberæ simpliciter. Ex quibus colliges, quantum interfit inter scientiam liberam, & liberalem. Liberalis enim est, quæ est digna homine libero, & opponitur Mechanicæ, seu sordidæ, nonnullasque practicas complectitur, vt Rhetoricam, & Dialecticam: libera autem est, quæ est sui gratia, hoc est, quæ non refertur ad opus, aut si maui, nec ad aliam superiorem.

Inter liberam
& liberalem
scientiâ quid
interfit.

Possessionem
primæ Philo-
sophiæ nō esse
humanam.

ⁿ *Quocirca merito.* Tradit tertium attributum, quod eius possessio non sit humana, sed alterius superioris nature. Quod ex eo probat, quia cum homo compluribus vitæ necessitatibus seruire cogatur hæc autem scientia intellectū omnino liberum, omnibusque curis vacuum requirit, fieri non potest, vt ille hanc scientiam possideat, seu quod idem est, perfectè obtineat, eaque cum libererit, vtatur, hoc enim est rem quieto iure possidere. Non esse autem humanam sapientiæ possessionem, significauit Solon, vnus ex Græciæ sapientibus, facto illo celebri, & peruulgato apud Ethnicos, cum tripodem auream à Milesiis piscatoribus iactu retis inuentum & Apollinis oraculo Sapienti adiudicatum, sibi que tandem, vt Sapienti oblatum, ipsi Apollini remisit.

^o *Ita quoque, vt Simonidi placet.* Adco compertum est hanc scientiam non esse humanam

Refutatio sen-
tentia Simo-
nidis.

manam possessionem, vt inde sumpserit Simonides poeta sui erroris occasio- nem. Monebat enim iis tantum scientiis dandam esse hominibus operam, quæ cum mortali vita congruerent, proinde hanc scientiam, quæ de diuinis rebus instituitur, relinquendam esse Deo, diuinisque substantiis: quod sit supra humanum captum. Cui inepto consilio, & virilis animi magnitudine indigno respondet Aristoteles. Non decere virum eam scientiam negligere, quæ maximè intellectui congruat, neque enim est putanda aliena ab humana natura, cuius præcipua pars est mens ipsa. Melius dixisset Non debere: cû cognitio rerum diuinarum ad humanam facilitatè pertineat. Hoc idem molle, & effectum admodum consilium eadem responsione refutat Arist. 1. Ethic. vbi de hominis felicitate ex instituto differit. Neque verò nos, (inquit) oportet humana sapere, vt quidam monent, cum simus homines: neque mortalia, cum mortales: sed nos ipsos, quoad fieri potest à mortalitate vindicare: atque omnia facere vt ei nostri parti, quæ in nobis est optima, conuenienter viuamus, & post pauca. Nam quod cuiusque proprium est natura, idè & optimum cuique est, & homini optima ea vita est, quæ menti conuenienter traducitur: si quidem hac pars homo est maximè. Adde id quod Albertus in secundum huius operis librum ex Ptolomæo contra hoc hominum genus affert: si qua est scientia, quæ partim à nobis obtineri possit, partim non possit, stultissimum fore eum, qui desperatione eius partis quam assequi non potest, illam quoque reijciat quam assequi potest: hoc enim pacto omnes scientias non immeritò negligemus, cum nulla sit, quæ omni ex parte consequi in hac vita possimus: at plurima esse in hac scientia, quæ ab homine planè ac perspicuè percipi possint.

Cap. 7.

Egregia Aristotelis sententia.

● bictio.

Dilutio.

Mentuntur multa poeta.

Cur in Deū non cadat inuidentia.

ἀνδρα δὲ ἐν ἀξίον μὴ ζητεῖν πλὴν καὶ αὐτὸν ὀψιμή- μιν. εἰ ῥ' ἢ λέγεται τι οἱ ποιοῦνται, καὶ πέφυκε φθονεῖν τὸ θεῖον, ὅππῃ τέττε συμβῆναι μάλιστα εἰκός, καὶ δυσι- χεῖς ἔῃ πάντας τὰς ἡ ἀπειρίας. ἀλλ' ἔτε τὸ θεῖον φθονερόν ἐνδέχεται ἔῃ, ἀλλὰ καὶ πλὴν παρομοίαν πολλὰ ἰσθδονταί ἀσίδοι, ἔτε ἰ τῆς τοιαύτης ἀλλω καὶ νομίζειν τιμιωτέραν ἢ γ' εἰσιτάτη, καὶ τιμιωτά- τη. τοιαύτη ἢ διχῶς ἀν εἶν μόνη. ὡτε γ' μάλισ' ἀν ὁ θεὸς ἔχοι, θεῖα γ' ὀψιμηδ' ὄσῃ, καὶ εἰ τις τῶ θεῖων εἶν. μόνη δὲ αἰτὶ τέτων ἀμφοτέρων τελευχηκεν. ὁ τε γ' θεὸς, δοκεῖ τὸ ἀτίον παῶσιν ἔῃ καὶ ἰ ἀρχή τις καὶ πλὴν τοιαύτην ἢ μόνη, ἢ μάλισ' ἀν ἔχοι ὁ θεός, ἀναγκαστέρας ἰ μὴ ἐν παῶσαι αὐτῆς, ἀμείνων δὲ εἰδεμία.

Δεῖ ἢ μὴ τοῖ παῶς καταστῆναι πλὴν τὰξιν αὐ- τῆς εἰς τέταρτίον ἡμῖν τῶ εἰς ἀρχῆς ζητήσεων, ἀρχον

Cap. 8.

rationi consentaneum eos re optima, sibi que maximè cognata gaudere (hac autem est mens) & eos remunerari, qui hac maximè diligunt, & honore prosequuntur vt qui ea, quæ ipsi cara sunt, studiosè curent, rectèque atque honestas actiones obeant. Quo loco deos vocat totum genus substantiarum separatarum, quòd earum natura nullam cum materia cognationem habeat.

GRÆC I excusi habent hoc loco διτοχεῖ εἶναι πάντων id est, infelices omnium, seu potius omnium infelicitissimos. Nos sequuti sumus antiquum manuscriptum qui habet πάντες, vt sensus sit: Omnes eos infelices esse, qui ceteris excellent, quem sensum omnes interpretes expriment, præter vnum Perionium, qui & legit πάντων, & illud iungit non cum præcedentibus, sed cum sequentibus, vertitque hoc modo. Eos que miseros esse, qui rerum omnium abundantia excellent.

At non decet virum eam scientiam, quæ sibi congruit, non querere. Quòd si aliquid Poëta dicunt, & in naturam diuinam cadit inuidia, verissimile est hac in re id maximè accidere, & infelices esse eos omnes, qui ceteris excellent. Sed neque diuinitas inuida esse potest multaque (vt est in prouerbio) mentiuntur Poëta: neque tali scientia præstantior alia existimanda est. Quæ enim maximè diuina est, eadem & præstantissima. Atque hac sola duobus modis talis esse potest. Nã & ea maximè diuina scientia est, quam Deum maximè habere par est, & si qua est, quæ in rebus diuinis versetur. Hac autem sola utrumque sibi vendicat: quippe cum Deus, & rerum omnium causa, ac principium quoddam esse videatur, & eam, aut solus ipse, aut maximè habeat. Ea igitur magis necessaria sunt cetera omnes: sed tamen nulla melior.

Oportet autem quodammodo eius ordinem contra, quam initio querimus constituere. Omnes

Cap. 12.

quidem ad hanc tantum artem referuntur, quòd ea videatur Poëtis, aut supra humanum captum, aut certè superuacanea & quæ nihil utilitatis humanæ vitæ afferat. Sed harum duarum interpretationum melior est Bessarionis, magisque ad rem, licet verbis: & ἀπειρίας utramque patiat.

Neque tali scientia. Tradit quartum attributum huius scientiæ, quòd sit omnium præstantissima, seu, vt eius verbo utar, honorabilissima, quòd emphasim habet, honor enim, si propriè loquendum est, is tantum rebus tribuitur quæ maxima sunt, & propter se expetuntur, vt patet ex 1. Ethicorum libro. Quòd autem ea sit maximè honorabilis, ex eo probat Aristoteli quia est maximè diuina. Esse autem maximè diuinam duabus rationibus confirmat, vna, quia maximè à Deo habetur (solus enim seipse comprehendit, & ea omnia, quæ ad hanc scientiam spectant) altera quia in rebus maximè diuinis versatur, in ipsa videlicet diuina natura cognoscenda, quæ est omnium rerum causa, & principium. Quo argumento obiter hic probat Alex. eam merito appellari Theologiam, quasi scientiam de Deo, vt ipse interpretatur, tametsi ab aliis dicitur Theologia, quasi scientia de diuinis reb.

Principium quoddam esse videatur. Consuevit Arist. antequam de re quapiam ex instituto differat, vt i verbis, quæ dubitationem significant, id quòd hoc loco, facit, quia disputatio de hac re in librum 12. differret.

Ea igitur magis necessaria sunt cetera. Ad vitæ nimirum conseruationem, & civile regimen, vt exponit Albert. Nam ad vitæ perfectionem nõ dubium est, quin hæc sit magis necessaria quàm alia complures.

Oportet autem. Hæc est quarta, atque extrema præfationis pars in qua Arist. tradit scopum, siue terminum, in quem dirigenda est intentio eius, qui huic disciplinæ dat operam. Ait igitur terminum, in quem tendit Metaphysicæ inquisi-

Quibus rebus deserendus honor. Cur hæc scientia maximè diuina sit.

Cur Theologia dicatur. Mos Aristotelicus.

Huius scientiæ utilitas.

tio, oportere esse contrarium ei, à quo incipit. Nam cum hæc scientia non sit hominibus congenita, vt substantiis separatis, sed quodam motu ac discursu intellectus acquiritur, in omni autem motu terminus ad quem sit contrarius termino à quo, necesse est, vt omnis Philosophorum inquisitio, quæ incipit ab ignorantia causarum, ex qua nascitur admiratio effectorum, terminetur ad causarum notitiam, ex qua nascatur admiratio eorum, quæ effectibus opponuntur: verbi gratia, miratur quis, cur sol attingens solstitium boreale continuo reuertatur, ad Austrum, & attingens australe, mox reuertatur ad Boream. Verùm cum nouerit causam esse, quia iis punctis finitur circulus Zodiaci, in quo sol mouetur, nihil magis mirabitur, quam si quis dicat, non esse, cur sol ex iis punctis reuertatur. Præterea miratur quis, cur diameter quadrati non sit commensurabilis lateri, hoc est, cur nulla reperiat mensura diametri, quæ illi cum mensura lateris communis sit, vt dicunt Geometræ, præsertim cū non detur minima linea, sed omnes, quotquot sunt, parte aliqua sua mensurari possint, quo pacto omnis numerus mensuratur vnitatem. Verùm cum Geometrarum demonstratione intellexerit causam eius rei esse, quia proportio quadrati, quod fit ex diametro, ad quadratum, quod fit ex latere, non est vt proportio numeri ad numerum, quo pacto duntaxat commensurari possent, sed vt proportio numeri ad vnitatem, quæ cum mensuram non habeat, cum nulla re communem mensuram habere potest, potius mirabitur, si quis sibi persuaserit diametrum & latus quadrati esse commensurabilia inter se. Aliter sic. Si quis miretur cur diameter quadrati non commensuretur lateri, & omnino quæuis linea cuiuslibet lineæ, tum demum mirari desinet, cum intellexerit non dari minimū in partibus lineæ, vt datur in partibus numeri, hac enim ratione duntaxat necesse esset concedere omnes lineas esse commensurabiles inter sese, quemadmodum omnes numeri sunt inuicem commensurabiles. Cum ergo Metaphysica indagatio incipiat ab ignorantia causarum totius entis, ex qua admiratio maximorum effectorum nascitur, efficitur vt tum demum finienda sit, cum cognitis primis causis, ac principiis totius vniuersi, illud è contrario Metaphysicus miretur, si quis sibi persuadeat opposita effectorum, quæ ante mirabatur. Aduerte autem ignorantem, à qua incipit discursus Philosophicus, non esse ignorantem puræ priuationis, sed quodammodo inchoatæ formæ. Qui enim nouit effectum, quodammodo incipit causam cognoscere, alioqui non illam quæreret, nec inuentam, vt causam cognosceret: vt supra dictum est.

Huius scientia scopus.

Cōuersio solis cum attigerit aliquid solstitium cur fiat.

ἀρχοῦνται μὲν γὰρ ὡς περ εἰπομεν, διὰ τὴν θαυμαζέειν πάντες, εἰ ἕτως ἔχει, καθάπερ ἔχει τῶν θαυμάτων ταυτόματα τοῖς μὴ θεωρηκόσι πλὴν αἰτίαν, ἢ ὡς τὰς ἡλίω προπάς, ἢ πλὴν τῆς διαμέτρου ἀσυμμετέριαν, θαυμασὸν γὰρ ἔστι δοκεῖ παῖσιν, εἰ τι τῶν ἐπιελαχίστων μὴ μετρεῖται. δεῖ δὲ εἰς τὸναντίον, καὶ τὸ ἀμεινον, (καὶ πλὴν ὕπαρξιαν) ἀποτελεσθῆσαι, καθάπερ καὶ ἐν τέτοις, τὰν μάθωσιν. ἐδὲν γὰρ ἀν θαυμάσειν ἕτως αἰὴρ γεωμετρικός, ὡς εἰ γένοιτο ἢ διάμετρος μετρητή. τίς ἔστι μὲν ἢ φύσις τῆς ζητουμένης ὁπισθήμης, εἴρηται, καὶ τίς ὁ σκοπός, ἔδει τυγχάνειν πλὴν ζήτησιν, καὶ πλὴν ὅλλω μέθοδον.

A qua ignorantia incipiat Philosophicus discursus.

Quemadmodum accidit. Bessario eundem sensum exprimit hoc pacto, sicut de prestigiosis quæ per seipsa mouentur, quem locum sic exponit Alexander. Admirabilia esse dicit pægmata, quæ per se ac sponte moueri videntur, dum à rerum admirandarum artificibus ostentantur. Crediderim exemplum hoc ideo in rebus arte factis allatum esse ab Aristotele vt naturale, & Mathematicum, quæ proposita sunt, facilius intelligerentur. Nam, vt is qui miratur ligneos homunculos depugnantes, aut saltantes detectis præstigatorum machinis, nihil iam effecta, illa miratur, sed potius eos quibus illa mirabilia videntur, sic in propositis exemplis sese res habet. Ita verba illa: Per se mouentur idem valent, ac per se ipsa moueri videntur, nempe iudicio spectatorum.

At it tamen intelligunt hoc loco nomine θαυμάτων ea quæ casu aut eueniunt, aut euenire videntur (quæ est prima huius verbi significatio) cuius generis, præcipue

ris, præcipue sunt ea, quæ præter communem ordinem contingunt, vt nouus ille cometes, siue stella, vt quidam putant, quæ anno Domini 1572. sub initium Nouembris in Cassiopea visa est, nec ante mensem Februarium anni 1574. aut omnino euauit, aut se profus oculis mortalium subtraxit, mirabile sanè ostentum, quodque & ratione situs, & loci ad aspectum relati, & æquabilitatis motus, & figuræ, & fulgoris, & diurnitatis multorum adhuc vexat ingenia: cum interim nondum constet, quid de eius natura dicendum sit.

Vt prouerbio dicitur. Alludere videtur ad prouerbium illud, Secundis melioribus, vt ait Alexander, seu, vt alij loquuntur. Posterioribus melioribus, quo significantur ea, quæ prima experientia parum bene succedunt, secunda nonnumquam corrigi, & emendari. Eodem vitur Plato quarto de legibus: Quare iterum, inquit, vt ludentes aiunt, meliora à principio secunda resumamus, & Cicero in Philippicis. Posteriores cogitationes, vt aiunt, sapientiores esse solent.

Aliorum interpretatio. Mirabilis stella, seu vera, seu earū que crinit ad icūtur.

Posteriora meliora.

Omnes enim, vt diximus, ab admiratione incipiunt, numita res se habeat, quemadmodum * accidit in rebus quibusdam mirandis, quæ per se mouentur, Causa nondum perspecta, aut in Solstitiis, aut in diametri incommensurabilitate. Mirum enim videtur omnibus, si quid eorum, quæ minima non sunt, mensuram non admittat. Sed opus est in contrarium, atque (vt in Prouerbio dicitur) in id, quod melius est, desinere, quemadmodum & in iis, quæ dicta sunt, cum quisque didicerit. Nihil enim tam mirabitur vir Geometra, quam si diameter fiat commensurabilis. Quenam * igitur natura sit eius scientia, quam quærimus, quæque sit res proposita, quam disputatio hæc, totaque tractatio assequi debet, hætenus dictum est.

quam corrigi, & emendari. Eodem vitur Plato quarto de legibus: Quare iterum, inquit, vt ludentes aiunt, meliora à principio secunda resumamus, & Cicero in Philippicis. Posteriores cogitationes, vt aiunt, sapientiores esse solent.

Philip. II.

Hoc loco verbum ἀπὸ πλεονεξίας nō potuit vnico redi meliùs, quàm Desinendi, verbo, tametsi ne hoc quidem planè vim Græci assequitur. Pluribus dici posset. Re confecta siue absoluta desinere. Ver-

tique posset. Rem absoluere, aut perficere. Nisi obstaret præposito, in quo hoc loco motum, & progressum quemdam significat. Itaque dicimus, in id quod melius est desinere, eadem pene significatione, qua Poëta scribit, Desinat in piscem, &c.

Horat. in Art. Poe.

Quanam igitur natura sit eius scientia. Colligit in summam, quæ in hac præfatione dixerat. Cum autem quatuor in ea explicata sint, ideo fortitan Aristoteles in hoc epilogo non meminit primi, quia breuiter, & insinuationis more illud transegit. Tertium verò, quod in tradenda dignitate huius scientiæ positum erat, ad secundum reuocari potest, siquidem tota dignitas huius artis ex eo nascitur: quod veretur in primarum causarum, & principiorum consideratione.

Totius præfationis summa.

**

n ;

PERTINEAT

P E R T I N E A T N E A D M E T A P H Y -
sicum naturarum omnium quidditatumve
distincta cognitio.

Q V Æ S T I O P R I M A .

Argumenta pro parte affirmativa.

S E C T I O I .

*Metaphysicū
omnia ratio-
ne aliqua in-
telligere.*

NON vocauimus in dubium, pertinēatne ad Metaphysicum res omnes ratione aliqua intelligere quia id certius est, quam ut de eo disputari debeat. agit enim de ente, quatenus ens est, quare aliquo etiam modo de omnibus entibus. Sed quaesitum est, utrum intelligat omnium entium naturas, siue essentias sub propriis & distinctis conceptibus, quod etsi Arist. negat, cum ait *Primum existimamus sapientem maxime scire omnia, non ita tamen, ut ea singulatim scientia teneat.* his tamen argumentis abunde videtur probari.

*Quid de hac
questione se-
serit Aristoteles.*

1. P R I M V M, quia si Metaphysicus non aliter cognosceret omnes rerum naturas, nisi sub quibusdam conceptibus generalibus, ut entis, substantiæ, accidentis, & similibus, imperfectius haud dubie intelligeret ea quæ ad se pertinent, quam cæteri artifices ea, de quibus agunt: siquidem alij intelligunt sua propriis, & peculiaribus cuiusque rei conceptibus. At cognitio, quam Metaphysicus habet de rebus, est perfectior, & accuratior, quam cæterorum, ut patet ex tertia conditione sapientis in hoc cap. posita.

2. S E C V N D O, quia tam latè patet subiectum Metaphysicæ, quam obiectum intellectus, utrumque enim est ens, quia ratione est ens. Intellectus autem intelligit omne ens speciatim, & distinctè, non est igitur negandum cognoscere Metaphysicum distinctè omnium rerum naturas. Id quod ex eo etiam confirmatur, quia ita se habet scientia ad subiectum, ut potentia ad obiectum, potentia autem non solum versatur circa obiectum in genere, sed etiam secundum speciem, ut visus non tantum circa calorem, sed ut etiam circa album, nigrum, & alios speciales colores.

3. T E R T I O, quia ut de rebus naturalibus potissimum loquamur, si qua esset ratio, ob quam earum distincta cognitio huic scientiæ negaretur, ea esset maxime, quia res naturales non possunt concipi absque mobilitate, quæ est ratio formalis, sub qua à naturali Philosopho considerantur (hac enim maxime ratione utuntur negatiuæ partis auctores) atqui res naturales possunt considerari sine mobilitate, cum mobilitas sit propria affectio, siue passio rerum naturalium, atque idcirco posterior, tum natura, tum etiam cognitione, quam rerum naturalium essentia, ergo non est neganda huic scientiæ distincta cognitio rerum naturalium.

4. Q V A R T O, quia intellectus per habitum alicuius scientiæ demonstrat hominem distingui à magnitudine Mathematica, nõ potest autem id facere

facere per habitum vilius scientiæ particularis (siquidẽ homo pertinet ad philosophiam naturalem, magnitudo autẽ Mathematica ad Geometriam, cum tamen scientia, quæ id demonstrat, utrumque conclusionis extremum distinctè cognoscere debeat) ergo per habitum alicuius generalis scientiæ id demonstrat, quæ sanè nulla esse potest, nisi Metaphysica. Quod si Metaphysica distinctè intelligit hominis ac magnitudinis Mathematicæ naturas, non est cur negetur speciatim, ac distinctè intelligere cæterarum rerum essentias.

5. Q V I N T O, quia Arist. ad eò sibi videtur persuadere omnes rerum essentias ad distinctam Metaphysici considerationem pertinere, ut eã 4. lib. c. 2. vsque ad indiuidua materialia extendat, *Ipsus, inquit, Philosophi (hoc est Metaphysici) est, posse de omnibus contemplari*: Deinde adiungit, *Nam si non ad Philosophum id ipsum pertineat quis nam erit quæso, qui considerabit, num idem sit Socrates, & Socrates sedens?*

6. S E X T O, quia Metaphysica differit de quacumque te proposita: qua in re sæpe illam æquat Aristoteles Dialecticæ, nisi quod Dialectica ex probabilibus, Metaphysica ex necessariis agit. cum igitur omnes disputationes, quibus res tractantur necessariis argumentis sint demonstratiuæ, demonstrationes autem procedant ex definitionibus rerum, de quibus agitur, definitionibus verò distinctè explicentur essentia eorum, quæ definiuntur, efficitur, ut Metaphysicus distinctè intelligat omnes rerum naturas, & essentias.

Loco proxime citato & alibi.

7. P O S T R E M O, non est negandum scientiæ superiori comparatione inferioris; quod conceditur potentiæ superiori respectu inferioris, potentia autem superior cognoscit omnia, quæ cognoscuntur ab inferiori, & aliquid ultra, quo pacto, se habet phantasia respectu visus & intellectus respectu phantasiæ, ergo quicquid cognoscunt scientiæ particularæ, cognoscit etiam Metaphysica, & aliquid ultra: quare cum scientiæ particulares intelligant quidditates rerum speciales, efficitur, ut eadem intelligat Metaphysica.

Approbatio negatiua partis.

S E C T I O I I .

DI C E N D V M est tamen negatiuam partem huius quæstionis, quam Arist. amplexus est, veram esse, atque approbandam, id quod nonnullis conclusionibus explicandum est.

P R I M A conclusio, quæ directè quæstioni respondet huiusmodi sit, *Non pertinere ad Metaphysicū distinctā naturarum omnium cognitionē.* Hæc conclusio probatur primum ex iis, quæ de hac scientia scripta reperiuntur nec enim videmus Metaphysicos in suis libris persequi naturas rerum materialium speciatim, veluti animalium, plantarum, & similibus, ut fieri solet apud Physicos, & alios artifices, sed totum huius scientiæ negotium consumere in explicanda natura entis, substantiæ, accidentis, & aliorum omnium attributorum, causarumque, & proprietatum generalium, nisi quod descenditur ad explicandam

Distincta naturarum omnium cognitio nem non pertinere ad Metaphysicum probatur.

1. *De quibus Metaphysici differant.*

plicandam naturam primæ causæ, & aliarum substantiarum corporis expertium. Ex his autem non habetur distincta cognitio naturarum omnium.

Ratio formali, subiecti huius scientiæ.

DEINDE probatur ex ratione formali, sub qua subiectum huius scientiæ distinguitur à subiectis aliarum. Distinguitur enim quatenus non includit vllam materiam in suo conceptu, vnde cum multæ sint species rerum, in quarum conceptu includitur materia, necessariò dicendum est eas non cognosci speciatim à Metaphysico, ac multò etià minùs distinctè. Nullus enim artifex cognoscit ea quæ sub rationem formalem sui subiecti non cadunt: quemadmodum nulla potentia attingit rem, quæ non induit rationem formalem sui obiecti.

Obiectionis dilutio.

TERTIO probatur ex scientiarum multitudine. Nam si Metaphysicus cognosceret speciatim, ac distinctè omnes rerum naturas, superuacaneæ forent reliquæ omnes scientiæ, hoc autem est contra omnium Philosophorum sententiam (ponitur enim ab omnibus distinctio scientiarum, quemadmodum & virtutum, vt alia circa hanc materiam, alia circa illam versetur) non intelligit ergo distinctè Metaphysicus omnium rerum essentias. Nec occurras, scientias solere distinguere inter se, non tam vt diuersas, quàm vt partes vnius, hoc est Metaphysicæ. Nam præterquam quod non idem dices de virtutibus, in quibus tamen par est ratio (vt nimirum omnes sint partes vnius virtutis) necessariò cogere dicere aliquid esse proprium eius partis, quam nos Metaphysicam vocamus, neque enim cæteræ partes de eisdem agunt. Quòd si dederis, nihil aliud volumus: id enim nihil erit aliud, quàm vt consideret rerum immaterialium, & communium prædicatorum essentias, & relinquat cæteras speciales, ex quo fit, vt ea pars non cognoscat omnes rerum naturas, quod nos contendimus ostendere de Metaphysica, vt de scientia quadam per se.

Ultimo loco fuisse inuenta Metaphysicam.

POSTREMO probatur conclusio ex inuentione Metaphysicæ. Etenim antequam ea esset inuenta, iam aliæ scientiæ in particularibus quibusdam naturis cognoscendis versabantur: non est igitur inuenta Metaphysica, vt omnes rerum essentias speciatim intelligeret, sed eas tantum, ad quarum intelligentiam cæterarum facultas non satis erat.

Occurritur responsioni.

RESPONDEBIT fortasse aliquis, numquam ante Metaphysicæ inuentionem cognitam fuisse vllius rei essentiam, proinde distinctam naturarum cognitionem propriam esse Metaphysicæ. Sed quid? nunquid non essent hoc pacto superuacaneæ cæteræ scientiæ, vt paulo antè dicebatur? Negant nonnulli consequentiam, quod credant solum Metaphysicum rerum essentias considerare, cæteros autem artifices demonstrare earum proprietates, id quod Arist. planè videtur docere initio lib. 6. cap. 1. cum ait, à nulla alia scientia considerari quod quid est rerum (hoc est essentias earum), sed eo partim facto dilucido per sensum, partim suppositione sumpta ea, quæ per se suis subiectis conueniunt, aut accuratius, aut leuius à cæteris demonstrari. Eorum tamen sententia non est audienda. Nam si Metaphysicus cognosceret distinctè omnes rerum essentias: non dubium est, quin solus ipse posset demonstrare omnes rerum proprietates.

Alia responsio.

Refutatio.

SUNT

Alia responsio.

SUNT qui respondeant dicentes, proprietates rerum aliter demonstrari à Metaphysico, aliter ab iis artificibus, ad quos ipsæ res propriè pertinent: à Metaphysico enim demonstrantur per principia communia, à propriis autem artificibus, per principia propria. Nec esse incommodum alio, atque alio medio eandem conclusionem demonstrari à diuersis artificibus: sic enim demonstrant Physicus, & Mathematicus terram esse rotundam: hic ex rotunditate vmbra, quæ fit in Luna obiectu terræ: ille ex æquali motu grauium ad centrum.

Refutatio.

SED nec huiusmodi responsio satisfacit. Nam præterquam quòd ad demonstrandas proprietates non satis sunt principia communia, sed necesse est, vt propria adhibeantur, illud profectò negari nullo modo potest, cum definitiones, quibus essentiæ declarantur, sint propria demonstrationum principia, fore, vt si Metaphysicus omnium rerum essentias distinctè cognoscat, possit ex propriis etiam principiis omnium rerum proprietates demonstrare, quo fit, vt cæteræ scientiæ sint omnino superuacaneæ. Locus verò adductus ex lib. 6. sic intelligendus est, nullam aliam scientiam agere de essentia, vt essentia est, quemadmodum nulla alia differit de ente, vt ens est, sed vnamquamque artem declaratis vtunque essentiis rerum, de quibus agit (neque enim essentiæ, quatenus essentiæ sunt demonstrari possunt, vt ex 2. Post. c. 3. & seq. perspicuum est) per eas demonstrare accidentia, quæ per se rebus conueniunt. Quibus sanè verbis non negat Arist. particulares scientias cognoscere essentias rerum, de quibus aliquid demonstrant: sed potius id planè concedit, cum nemo possit demonstrare proprietates per definitiones subiectorum, quin subiectorum essentias distinctè intelligat.

Explicatur Aristot. locus.

SECUNDA conclusio fit, Omnes, ac solas essentias, quæ in suis conceptibus nullam includunt materiam, distinctè intelligi à Metaphysico, quatenus est particularis quidam artifex. Quæ conclusio præterquam quòd inductione satis liquet, hac vna ratione apertè confirmatur. Quia ea omnia, ac sola distinctè intelliguntur ab vno quoque artifice, quibus accommodatur ratio formalis, sub qua eius subiectum à subiectis aliarum scientiarum distinguitur: ratio autem formalis sub qua subiectum Metaphysicè distinguitur à subiectis aliarum scientiarum, est, esse abstractum ab omni materia, si non re ipsa, saltem ratione, & consideratione. Cur autem in conclusione dixerim: Quatenus est particularis quidam artifex, ex tertia conclusione patebit.

Metaphysicus vt talis res omnis materia expertes distinctè intelligit.

INTERIM ex hac conclusione perspicuum est entia, quæ re ipsa sunt immaterialia, vt substantiæ separatae intelligi distinctè à Metaphysico secundum omnes conceptus, tam generales, quàm speciales: quæ autem sunt re ipsa materialia, vt entia naturalia, non intelligi distinctè à Metaphysico, quoad conceptus generales, quibus cum immaterialibus conueniunt, vt quoad conceptum entis, substantiæ, & similitium. Metaphysicus enim non intelligit distinctè, nisi abstracta ab omni materia: ergo quo pacto entia sunt abstracta ab omni materia, sic etiam ab illo distinctè intelliguntur, at immaterialia sunt abstracta, non solum secundum conceptus generales, sed etiam speciales, materialia autem secundum quosdam generales dumtaxat, ergo illa quoad omnes,

Quæ sit formalis ratio subiecti Metaphysica.

hæc quoad communes vtriusque tantum distinctè intelliguntur à Metaphysico, quatenus est particularis artifex.

Obiectionis dilutio.

Q V O D si quis contra hanc conclusionem obiiciat, substantias separatas non posse à nobis quidditatiuè cognosci in hac vita, vt libr. 2. patebit ergo earum essentias non intelligi distinctè à Metaphysico, occurrendum est, aliud esse loqui de Metaphysica absolutè, aliud quatenus in hac vita haberi potest. Quamuis ergo substantiarum separatarum essentiæ non possint à nobis distinctè intelligi in hac vita, possunt tamen à Metaphysico, siue Sapiente. Possumus tamen nos, etiam dum in hac vita sumus, substantias separatas, atque adeo Deum Opt. Max. intelligere propriis conceptibus, quique aliis rebus accommodari non possint, quo pacto concipimus Deum conceptu entis infiniti, actus puri, summi boni, & similibus.

Discrimè inter nostrâ & absolutè sumptâ à Metaphysicam.

Quam latè pateat cognitio, Metaphysici, vt communis artifex est.

T E R T I A conclusio sit. *Metaphysicum, quatenus est communis artifex cæterisq; artificibus præsidet, multa non solum posse, sed etiam debere intelligere, quæ in suis conceptibus materiam includunt.*

Q V A M conclusionem vt intelligas, aduerte inter omnes artifices solum Metaphysicum, & Dialecticum hoc sibi vindicare, vt non solum sint particulares artifices, sed etiam communes. Sunt enim particulares, quatenus circa propriam, peculiarémque sibi materiam versantur, quemadmodum cæteris: communes verò quatenus modo aliquo possunt de rebus omnibus differere, quod aliis artificibus non est concessum. Potest enim Dialecticus id præstare ex probabilibus, propter facultatem, quam habet vtramque in partem differendi: Metaphysicus autem ex necessariis, ex primis inquam causis, ac principiis, quorum tractatio ipsi est propria, & peculiaris. Qua ratione Aristot. 1. Post. cap. 7. vocat *Metaphysicam omnium scientiarum dominam, Dialecticam verò. 1. Phys. cap. 2. communem omnium facultatem*, quia vt ex probabilibus differit, ita possit vtramque in partem de quavis re proposita disputare: hinc patet, et si Dialecticus, quemadmodum & Metaphysicus, dici potest communis artifex, solum tamen Metaphysicum præsidere cæteris artificibus, cum demonstratiuè in rebus aliarum omnium scientiarum versari non solum possit, sed etiam debeat necessariò, quæ est ipsa conclusio à nobis iam probanda.

Quo pacto Metaphysicus & Dialecticus de omnibus rebus differant.

Cur solus Metaphysicus cæteris artificibus præsit. Cur solus Metaphysicus cæteris scientiis subiecta distribuat.

Q V O D igitur ea sit vera, his argumentis ostenditur. Aliquis artifex præscribere debet vnicuique scientiæ proprium ac peculiare subiectum, is autem nullus alius esse potest, nisi Metaphysicus: tum quia solus ipse est sapiens simpliciter, tum quia solus versatur circa ea, ex quorum diuisione distinctio subiectorum colligitur (quod etiam Aristoteles facit 6. lib. vt subiectum Metaphysicæ à subiectis aliarum scientiarum distinguat) subiectum autem naturalis Philosophiæ includit materiam sensibilem, Mathematicæ autem, materiam intelligibilem: ergo Metaphysicus, quatenus cæteris artificibus præsidet, non solum versari potest, sed etiam debet circa res, quæ in suis rationibus materiam includunt.

Cur definitio nes subiectorum à cæteris

P R Æ T E R E A, subiecta aliarum scientiarum intelliguntur distinctè à propriis earum scientiarum artificibus, vt patet, siquidem illi per definitiones

definitiones suorum subiectorum demonstrant proprias illorum affectiones: ergo eorum subiectorum definitiones ab aliquo artifice colliguntur: non possunt autem colligi à propriis illarum artificibus, quia illi non possunt ascendere supra subiecta suarum scientiarum, vt per diuisionem superiorum generum eorum definitiones nanciscantur. Neque verò à Dialectico, nisi verisimiliter, ergo solus Metaphysicus est, qui vt communis artifex per diuisiones superiorum generum eorum definitiones certò colligere non solum possit, sed etiam debeat, quò fit vt necessariò eorum essentias distinctè intelligat, etiam si illa in suis rationibus materiam includant.

artificibus colligi nequeant.

A D hæc, cum particulares scientiæ de propriis quasi finibus, & omnino de re quavis inter se contendunt, ad superiorem aliquam scientiam tamquam ad iudicem deferenda est disceptatio: nulla autem ex humanis est superior, & quæ iudex esse possit earum causarum, nisi Metaphysica, siquidem Dialectica, quatenus est communis facultas potius ministræ munus gerit, quàm præsidis: ad Metaphysicam igitur deferendæ sunt earum controuersiæ, vt dirimantur: iudex autem non potest controuersiam dirimere, nisi probè intelligat res, de quibus est disceptatio: necesse igitur est vt Metaphysica intelligat ea de quibus scientiæ particulares inter se cõtendunt, atque adeo res materiæ participes. Simili argumento probat Aristoteles tertio libro, de anima, *sensum communem percipere sensibilia omnia exteriorum sensuum: quippe ad quem pertineat indicare de eorum discrimine, quod nullus sensus exterior facere potest.*

Metaphysica reliquarum scientiarum iudex, Dialectica ministra.

3. lib. de Anima ca. 2. vel lib. 2. text. 145. & 146.

P O S T R E M O, Metaphysicus, vt est communis artifex, debet cognoscere perfectè potentiam passiuam, alioqui non nosset primum eius significatum, neque inter omnia potentiarum genera posset discrimen constituere: at primum, præcipuumque potentiæ passiuæ significatum, est pura potentia, quemadmodum id, quod præcipuè significatur nomine actus, est actus purus: cognoscere igitur debet Metaphysicus, vt communis artifex, puram potentiam seu (quod idem est) materiam ipsam, nedum eam, quæ materiam includunt.

S E D contra hanc conclusionem sic licet obiicere: Nihil intelligitur distinctè ab artifice, nisi cui accommodatur ratio formalis, sub qua subiectum propriæ artis à subiectis aliarum distinguitur, vt paulò antè dictum est: ratio autem formalis subiecti Metaphysicæ non potest subiectis aliarum scientiarum accommodari, non possunt igitur illa distinctè cognosci à Metaphysico.

Obiectio 1.

2. P R Æ T E R E A si illa distinctè cognoscerentur à Metaphysico, pari ratione possent ab eo distinctè cognosci omnia, quæ sub illis continentur: nec enim plus hoc repugnat, quàm illud: at iam probatum est, non omnia distinctè à Metaphysico intelligi.

3. P O S T R E M O ad inuestiganda, & distinguenda subiecta cæterarum scientiarum, earumque controuersias dirimendas satis est ipsa facultas intellectus, ergo non opus est ad eam re, vt Metaphysicus trahat fines sui subiecti, & in tractandis rebus materialibus aliarum scientiarum officium vsurpet: præsertim cum constitutio subiecti Metaphysicæ

etſi quæ ſunt controuerſiæ; quæ inter eam, & particulares ſcientias orientur, neceſſariò ad facultatem intellectus, quæ omnibus humanis ſcientiis præeſt, deferri debeant: cum non ſit æquum, vt vlla ſcientia ſuum ſubiectum conſtituat, & quæ cum alia contendit, in propria cauſſa ſit iudex.

Diluitur. **N**ON eſt tamen propter hæc à propoſita cõcluſione recedendum, ſed potiùs occurrendum primæ obiectioni, pronunciatum quod aſſumitur, cum ſola moderatione ſecundæ concluſionis concedendum eſſe: nempe ſi intelligatur de artifice, quatenus eſt particularis arifex, non communis.

Diluitur. **A**D ſecundam dicendum eſt, non eſſe parem rationem. Conſtituto enim ſubiecto vniuſcuiuſque ſcientiæ à Metaphyſico, ac tradito proprio artifice, nihil eſt, cur Metaphyſicus ampliùs circa illud verſari debeat: ſiue demonſtrando, ſiue diuidendo, & partium ſubiectarum definitiones colligendo, cum hæc omnia proprius artifex præſtare poſſit.

Diluitur. **A**D tertiam dicendum eſt, facultatem intellectus poſſe ex ſe, & ſine habitu efficere, quidquid efficit inſtructa habitibus ſcientiarum, cum ipſi habitus gignantur per actus ſimiles iis, ad quos exercendos ſunt idonei, non tamen æquè facilè, atque poſtquam habitum ſciendi comparauit. Hinc fit, vt quicquid facilè ſit ab homine intellectus opera, id totum alicui ſcientiæ tribuendum ſit, & (quod hinc ſequitur) facilis, ac perfecta conſtitutio & deſenſio particularium ſcientiarum, controuerſiarumque, quæ inter eas oriuntur, compoſitio. Ita patet ſolutio argumenti.

Metaphyſicæ ſibi ſubiectum conſtituere. **D**E confirmatione maior eſt dubitatio, eò quòd iniuſtum videatur, vt hæc ſcientia ſibi proprium ſubiectum, ſuæque quaſi regionis fines præſcribat, & ſuis in cauſſis ſit iudex. Dicendum eſt tamen, id non eſſe iniuſtum, cum prima Philoſophia non habeat in artibus humanis ſuperiorem. Dialectica enim, vt iam dictum eſt, etſi eſt altera communis ars, non habet tamen hac ratione firmum & irrefragabile iudicium, vt in eo primæ philoſophiæ ſtandum ſit. Quo fit, vt ipſa tandem ſibi debeat eſſe lex: quod idem accidit in eo, qui in Republica ſupremam habet poteſtatem.

Obiectione. **Q**UOD ſi quis vrgeat, fieri non poſſe, vt ipſa ſibi conſtituat ſubiectum, cum antequàm ſubiectum habeat ſcientia non ſit: occurrendum eſt, ſemper Metaphyſicam habere ſubiectum, circa quod verſari poſſit, cum ex natura ſua ſibi proprium vendicet: ſed tamen illud, nec ſemper, nec ab omnibus cognoſci. Quapropter intellectus opera exquiri oportere, & poſtquam quaſitum eſt & inuentum, atque habitu firmæ cognitionis perſpectum, eam cognitionem, quoniam ab habitu proficiſcitur, habitui ipſius Metaphyſicæ tribuendam.

Dilutio. **Q**UOD ſi quis vrgeat, fieri non poſſe, vt ipſa ſibi conſtituat ſubiectum, cum antequàm ſubiectum habeat ſcientia non ſit: occurrendum eſt, ſemper Metaphyſicam habere ſubiectum, circa quod verſari poſſit, cum ex natura ſua ſibi proprium vendicet: ſed tamen illud, nec ſemper, nec ab omnibus cognoſci. Quapropter intellectus opera exquiri oportere, & poſtquam quaſitum eſt & inuentum, atque habitu firmæ cognitionis perſpectum, eam cognitionem, quoniam ab habitu proficiſcitur, habitui ipſius Metaphyſicæ tribuendam.

Diloluntur

Diloluntur argumenta initio propoſita.

SECTIO III.

AD primum igitur argumentum, quo pars affirmatiua quæſtionis concludi videbatur, dicendum eſt, falſum eſſe id, quod in maiori propoſitione ſupponitur, eos qui negatiuam partem tumentur, exiſtimare Metaphyſicam non aliter agere de naturis rerum, niſi ſub conceptibus generalibus. Exiſtimant enim, quod & veriſſimū eſt, agere illud de omnibus immaterialibus ſub ſpecialibus conceptibus, de materialibus verò, ſub generalibus, vt dictum eſt. In vtriſque autem intelligendis perfectiori modo cognoſcendi vtitur Metaphyſicus, quàm cæteri artifices in iis, de quibus diſſerunt, nullus enim cæterorum artificum intelligit omnino diſtinctè naturas rerum, de quibus agit, ſiquidem nullus eorum reſoluit definitiones ſuas vſque ad ſupremam prædicatam, quod tamen facit Metaphyſicus in omnibus eſſentiis rerum, quas conſiderat. Eſt etiam cognitio Metaphyſici hac ratione præſtantiore, quia complectitur res omnes etiam quoad conceptus ſpecificos, ſaltem confuſè, cum tamen aliorum cognitio nec diſtinctè, nec confuſè ſe extendat ad omnia, ſed ſola ea complectatur, quæ ad certum aliquod genus rerum pertinent.

AD ſecundum dicendum eſt, tam latè patere ſubiectum Metaphyſicæ, vt res eſt, quàm patet obiectum intellectus, non tamen, vt ſubiectum eſt, hoc eſt, vt cadit ſub cõſiderationem Metaphyſicæ, obiectum enim intellectus complectitur omnia entia, ſub quauis ratione entis, at ſubiectum Metaphyſicæ, vt ſubiectum eſt, nõ complectitur omnia entia, niſi quatenus abſque omni materia concipiuntur. Nec mirum, id enim, circa quod verſatur habitus, limitatiuſ eſſe debet, quàm id, circa quod verſatur potentia, alioqui vnus tantum habitus ſufficeret vni potentiæ. Atque ex his diſſolui poteſt confirmatio argumenti. Quod enim dici ſolet, ita ſe habere ſcientiam ad ſubiectum, vt potentiam ad obiectum, intelligendum eſt de ſubiecto, & obiecto, non vt res ſunt: ſed de ſubiecto, vt ſubiectum eſt, & de obiecto, vt obiectum eſt, hoc eſt, quatenus hoc à potentia, & illud à ſcientia attingitur. Quare quemadmodum potentia verſatur circa omnia, quæ cadunt ſub rationem formalem ſui obiecti, vt tale eſt, quantumcumque illa ſint ſpecialia ſecundum rationem rei, veluti viſus circa omnes qualitates viſibiles: ita ſcientia hæc verſatur circa omnia entia, quatenus ſine materia intelligi poſſunt, quantumcumque ſecundum ſpecialia rationes ſumantur, cum ens, quatenus ſine materia intelligitur, tractetur à Metaphyſico.

AD tertium dicendum eſt, mobilitatis nomen duobus modis ſumi poſſe: vno pro conſtitutione ex primis principiis motus, quæ ſunt materia & forma, vt mobile nihil aliud ſit, quàm conſtans naturis: altero, pro aptitudine ad motum, quæ eſt proprietas rerum naturalium: vt vno modo mobilitas in argumento ſumatur, nihil conficitur. Nam ſi ſumatur priori modo, neganda eſt minor: ſi autem poſteriori, maior.

Quo pacto res à Metaphyſico intellicantur.

Quàm latè pateat ſubiectum Metaphyſicæ. Quàm latè obiectum intellectus.

Exponitur mune quæ pronuntiat.

Duplex mobilitas.

A D quartum dicendum est, intellectum distinguere hominem à magnitudine Mathematica per habitum Metaphysicam: distinctio enim ex ratione propria non includit materiam in suo conceptu, cum in rebus etiam materia expertibus reperiatur. Quocirca animaduertendum est, siue extrema conclusionis proposita pertineant ad scientias remotas, ut homo & magnitudo Mathematica, siue ad propinquas, ut numerus, & magnitudo, veluti si quis quærat, sit ne numerus à magnitudine distinctus: siue ad vnam & eandem, ut si quis roget, sit ne lupus specie distinctus à cane: semper demonstrationem, quæ ad eam probandam affertur, pertinere ad eam scientiam, ex qua sumitur medium ad demonstrandum: quemadmodum si media sint diuersa, & ex diuersis scientiis desumpta, demonstrationes, quæ ex iis procedunt, pertinebunt ad diuersas scientias, licet conclusio sit vna & eadem, veluti terram esse in medio mundi, quam Physicus demonstrat ex summa eius grauitate. Mathematicus verò, ex eò quòd vbique dimidium cœli apparet supra horizontem. Quare parum refert, pertineatne distincta cognitio extremorum ad vnam & eandem scientiam, an verò ad diuersas: itemque ad eam ex qua desumitur probatio, an ad aliam, aut alias. Si enim non pertinerint ad eam, ex qua sumitur probatio, satis erit si demonstrator mutuetur cognitionem eorum ab aliis artificibus, in eisque cognoscendis illorum personam induat. Ad argumentum igitur, ut in forma respondeatur, concedenda est vtraque propositio, sed tamen dicendum, posterioriorem non rectè probari. Nec enim ob id scientiæ particulares non possunt demonstrare distinguere hominem à magnitudine Mathematica: quia quæ distinctè cognoscit vnum extremum, non cognoscit alterum (posset enim vna mutuo accipere ab altera cognitionem alterius) sed quia ratio distinctionis non traditur ab vlla scientia particulari, sed à sola Metaphysica.

Ad eam scientiam pertinere demonstrationem, ex qua medium ad demonstrandum sumitur.

Ad quæ pertinet demonstratio distinctio rerum.

Eodem lib. 6. cap. 1. 4.

Exponitur locus Aristot.

A D quintum dicendum est, ex eo loco non esse colligendum Arist. credidisse cognitionem omnium rerum, etiam singularium, ad Metaphysicum spectare, cum paulò antè dixerit, contemplari species entis esse specierum Philosophiæ, hoc est, naturas rerum, quæ habent specialem cognoscibilitatis modum, ad speciales philosophiæ partes spectare, & sapissimè docuerit, nullam scientiam de singularibus differere. Sensus ergo eius loci est, agere de identitate & diuersitate rerum non ad alium, quàm ad Metaphysicum pertinere, id enim significant verba illa. *Quis enim quæso erit, qui considerabit, si idem sit Socrates & Socrates sedens?* Ratio verò est, quia identitas, & diuersitas, quemadmodum in superioris argumenti solutione de distinctione diximus, sunt affectiones communes rerum materialium & immaterialium, & idè in suis conceptibus nullam includunt materiam, accepit autem Arist. Socratem, & Socratem sedentem gratia exempli, pro extremis vniuersalibus, vel certè pro singularibus vagè, quo etiam pacto scientiæ differunt de singularibus.

Ut 1. Po. c. 7. text. 19. & 20. & 7. Met. cap. 35. text. 35. & alibi.

Qua ratione differat Metaphysicus à Dialectico.

A D sextum, concedendum quidem est, Metaphysicum hoc differre à Dialectico in differendo de quacumque re proposita extra propriam materiam, quod Dialecticus differat ex veri similibus, Metaphysicus autem

autem ex necessariis, siue demonstratiuè, sed tamen addendum demonstrationes Metaphysicas, cum alienæ materiæ applicantur, non inniti definitionibus rerum, de quibus differitur: neque enim procedunt ex propriis particularium scientiarum, sed ex communibus, quæ sunt Metaphysici propria.

A D vltimum argumentum sunt qui dent manus, fateanturque eo vel maximè ostendi, Metaphysicam distinctè intelligere omnes speciales quidditates rerum, in quorum numero est Ægidius Romanus hoc loco, & nitio librorum de posteriori resolutione. Dicendum est tamen, longè maiorem esse vim potentiarum, quàm habituum. Omnes enim potentiæ cognitiuæ superiores, quæ nimirum possunt cognoscere altiora, & communiora obiecta, possunt cognoscere inferiora, magisque particularia: eò quòd ad totum genus sui obiecti propensæ sint, habitus autem, cum sint propensi ad eos tantum actus, qui sunt similes iis, ex quibus sunt geniti, quancumque generantur ex actibus, qui versantur circa superiora & vniuersaliora, non possunt esse idonei ad plenam cognitionem inferiorum: vnde accidit, ut sæpe sciamus rem in vniuersali, quam tamen in particulari per eandem scientiam scire non possumus. Potest quoque hoc modo responderi. Quicquid cognoscitur à potentia inferiori, cognosci etiam à superiori: sed tamen alio modo, quo pacto obiecta sensibilia, quæ cognoscuntur intuitiuè à sensibus exterioribus, non intuitiuè (ut est quorundam sententia) sed abstractiuè cognoscuntur ab interioribus. Hac igitur ratione concedi potest, quicquid cognoscitur habitus particularium scientiarum, cognosci habitu Metaphysicæ, non tamen materiali modo, sed immateriali, hoc est, secundum prædicata, quæ materiam non includunt.

Cur maior sit potentiarum quàm habituum vis.

Altera solutio argumenti.

QVOD si quis obiiciat, intellectum non solum cognoscere res vniuersaliter, sed etiam singulariter, quo pacto à sensibus percipiuntur, ergo & Metaphysicam non solum cognoscere res materiales in genere, sed etiam in specie, quo pacto à particularibus scientiis cognoscuntur: occurrendum est, multitudinem, quæ conceditur inter Metaphysicam, & intellectum comparatione aliarum scientiarum, & sensuum, non esse in omnibus quæredam (iam enim idem essent) sed in eo positam esse, ut quemadmodum intellectus plura intelligit, quàm omnes sensus, simul, ita Metaphysica plura cognoscat sub conceptu aliquo, quàm omnes scientiæ particulares simul iunctæ.

Obiectio.

Dilutio.

SINT NE MAXIME VNIVERSALIALIA cognitu difficilima.

QUÆSTIO II.

De quo genere vniuersalium sit sermo, & de duplici cognitione siue notitia.

SECTIO I.

NON sumimus in hac quæstione nomē maximè vniuersalium, pro maximè vniuersalibus causis, sed pro maximè vniuersalibus prædicatis: tamen Arist. in hoc c. de illo etiam priori genere

Cur de solis vniuersalibus in prædicando hoc loco differatur.

nere vniuersaliū intelligi potest. Id quod duabus caussis facimus, vna, quia vniuersales caussæ, cū res singulares sint, nō simpliciter dicuntur res vniuersales, vt diximus in expositione cōtextus: altera, quia in caussis maximè vniuersalibus nulla est huius quæstionis difficultas, vt eius explicandæ gratia disputatio institui debeat. Itaque de solis vniuersalibus, quæ dicuntur in prædicando, differendum est hoc loco.

Duplex cognitio.

Vt igitur pateat, qua in re præcipuè posita si huius disputationis ambiguitas animaduertendum est, duplicem esse cognitionem, siue notitiam, confusam vnam, alteram distinctam. Nolumus autem hoc loco agere de ea cognitione confusa, qua res vna dicitur cognosci, cū illa percipitur, in qua ipsa modo aliquo continetur, quo pacto dicimus causam confusè cognosci in effectu, & vicissim effectum in causa, & genus in specie, & speciem in genere, & alia aliis modis: cui confusæ cognitioni opponitur ea distincta, qua res in se ipsa concipitur, etiam si partium eius distinctio non perspiciatur, quo pacto dicimus hominem confusè concipi, cū animal concipitur, distinctè autem, cū ipse proprio conceptu apprehenditur, etiam non distinctè perceptis eius partibus, sed agimus de ea sola cognitione, qua res in se ipsa concipitur, siue particulatim concipiuntur ea, quæ continet, siue non concipiuntur.

Distincta quid.

Confusa quid.

COGNITIO igitur distincta sit ea, quæ totum aliquid cognoscitur perspectis particulatim omnibus, quæ in eo continentur: vt cū videmus totum ædificium lustratis omnibus eius partibus, non solum exterioribus, sed etiam interioribus. Confusa verò, qua cognoscitur non perspectis particulatim omnibus, quæ in eo continentur, vt si ædificium à longè videamus. Quo loco aduerte, non opus esse, vt distincta cognitio fiat per plures conceptus, potest enim totum aliquid, omnèque eius partes vno intuitu à nobis perspicere, si partes non multæ sint, nec admodum inter se distent, vt ternarius columnarum parium distantium, aut hominum propè sedentium, quod quemadmodum in sensu accidit, ita & in intellectu, magisque in angelico, quàm in humano, & in hoc magis, cū est perspicacior.

Duplex totius duplex cognitio distincta & confusa.

CVM autem totum, quo ad præsentem disputationem attinet, duplex sit: vnum essentialis, quod refertur ad partes essentielles, cū illas habet, alterum vniuersale, quod semper refertur partes subiectas: duplex quoque erit cognitio distincta rei vniuersalis, altera, vt totius essentialis, altera, vt totius vniuersalis, totidèque modis dicetur cognitio confusa eiusdem. Dixit: *Cum illas habet*, quia genera summa, & differentia, non habent partes essentielles, & tamen dicuntur totalia quædam essentialia, vt hoc loco totum essentialis sumimus. Volumus enim vt sumatur pro integro, siue perfecto in sua natura: cui opponitur mutilum, siue imperfectum, vt 5. lib. dicitur.

Distincta totius essentialis.

COGNITIO distincta totius essentialis est, cū omnia essentialia illius particulatim cognoscuntur, seu (quod idem esse volumus) cū nihil est essentialis illius, quod particulatim non perspiciatur: veluti cum species intelligitur cognito genere summo illius, & omnibus differentiis, quibus constat. Quamquam verò hæc explicatio pertinet

Cap. 16. sen. 21.

neat ad cognitionem omnino distinctam, dicere tamen consueuimus quamlibet speciem distinctè cognosci, cū proximum illius genus, & proxima differentia percipiuntur. Hinc colliges, naturas simpliciter simplices, vt à Scoto appellantur, cuiusmodi sunt Deus Opt. Max. genera summa, & differentia omnes, siue specificæ, siue indiuiduantes, et si quæ sunt alia, quæ ex diuersis entitatibus non constant, posse hoc pacto distinctè cognosci, vt tota quædam essentialia: tunc enim vt tota essentialia distinctè cognoscuntur, cū eorum simplices essentialia fuerint apprehensa. Nam qui simplex aliquid apprehendit, nihil essentialis in eo relinquit, quod particulatim non cognoscat, id quod ex eo etiam confirmare poteris, quod attinet ad genera summa, & differentias: quia nemo dicitur omnino distinctè speciem cognoscere, nisi distinctè teneat omnia essentialia illius prædicata. Si ergo illa distinctè percipienda est, necesse est, vt genus summum, & differentia interiecta distinctè cognoscantur.

Etiam naturas simplices distinctè percipi posse.

COGNITIO confusa totius essentialis est, cū totum ipsum essentialis secundum se apprehenditur, sed tamen ea, quæ ad illius essentialiam pertinent, non particulatim percipiuntur, veluti cū species secundum se apprehenditur, sed tamen genus, aut differentia illius ignoratur. Hoc tamen modo non cognoscuntur genera summa, nec differentia, nec denique naturæ vllæ simpliciter simplices, vt patet ex dictis, nisi velis huiusmodi entia distinctè percipi, vt tota essentialia: cū percipitur ens, & modus essendi peculiaris eorum per modum generis, & differentia: confusè autem, cū sine distinctione concipiuntur, tamen ens, & modus essendi, quo illud ad prima membra diuidentia contrahitur, longè dissimilia sunt generi, & differentia, eò quod non sint distinctæ entitates, vt patebit libro quarto. Atque hunc improprium modum confusè intelligendi genera summa, vsurpabimus paulò post, cū genera omnia eiusdem seriei, vt sunt tota essentialia, penes cognitionem confusam inter se conferentur. Quod si ens vniuersum esset, vt Scotus existimat, cū illud etiam sit simpliciter simplex, hoc est ex diuersis entitatibus non constitutum, nec verò quicquam eo sit superius, nullo iam modo confusè concipi posset, vt totum essentialis. Nūc autem, cū re vera sit analogum, tum dices illud modo aliquo confusè concipi, vt totum essentialis, cū eius conceptus ad eò imperfectus erit, vt per illum nulla certa entitas ex iis, quæ immediatè nomine entis significantur, percipiatur, tum verò distinctè, cū percipientur omnia. Quare solus Deus habere potest distinctam cognitionem entis, cū nomen entis infinitas rerum differentias immediatè significet, vt eodem libro patebit. Quamquam ens completum, finitum, quod sola prima decem genera significat, distinctè à nobis percipi potest.

Confusa totius essentialis cum simpliciter natura hac ratione confusè concipi possunt.

In 1. sent. d. 3. q. 1. & d. 8. q. 2.

Qua sit confusa entis cognitio.

Qua distincta.

Solus Deus habere potest distinctam cognitionem entis. Cognitio distincta totius vniuersalis.

COGNITIO distincta totius vniuersalis tunc habetur, cū eius communitas, & amplitudo per omnia illius inferiora cognoscitur, vt si quis intelligeret communitatem animalis per omnes illius species & indiuidua. Quo loco aduerte, et si homo potest viribus suis omnino distinctè intelligere rem vniuersalem, vt totum essentialis est, (neque enim essentialia prædicata sunt infinita) non posse tamen illam distin-

Num totum
Vniuersale
possit à nobis
hoc cognitio-
nis genere per-
cipi.

Etè intelligere, vt est totum vniuersale. Nam etsi species finitæ sint) cæ saltē, quæ per solas causas naturales in rerum natura esse possunt, indiuidua tamen sunt infinita. Potest nihilominus illam intelligere distinctè, quoad membra diuidentia immediata, si sint finita, aut quoad actu existentia in rerum natura, quæ numquam infinita erunt, & omnino quoad ea, quæ cadunt sub artem, respicit enim ars infinitatem.

Cōfusa totius
vniuersalis.

COGNITIO confusa totius vniuersalis tunc habetur, cum illud quidem in se concipitur, sed tamen eius inferiora ignorantur, veluti si quis colorem cognoscat, & species colorum non teneat.

ANIMADVERTENDVM est autem hoc loco, etsi nulla res vniuersalis potest eodem conceptu distinctè simul, & confusè cognosci sub eadem ratione totius, posse tamen distinctè cognosci, vt totum essentialē, & confusè, vt totum vniuersale, aut contra confusè, vt totum essentialē, & distinctè, vt totum vniuersale. Si quis enim animalis definitionem teneat, eiusque species ignoret, cognoscat illud distinctè, vt totum essentialē, & confusè, vt totum vniuersale, si autem species animalis, saltē immediatas, cognoscat, & illius definitionē non teneat, cognoscat illud distinctè, vt totum vniuersale, & confusè vt totum essentialē.

Variè vtrū-
que appellari.

ILLVD etiam animaduertendum est, totum essentialē appellari à plerisque in hac controuersia totum actuale, quia actu constat partibus essentialibus: totum autem vniuersale, totum potentiale, quia non constat actu partibus subiectis, sed eas continet potentia dumtaxat, nec multo secus ad illas se habet, atque materia se habet ad omnia, quæ ex ipsa fieri possunt. Vocant quoque iidem cognitionem totius actualis, notitiam actualem, & totius potentialis, potentialem. Tribus tamen de causis visum est nobis abstinendum hoc loco ab huiusmodi vocabulis. Primum quia sunt aliquanto obscuriora, & minus familiaria, quàm ea, quibus vsi sumus. Deinde, quia nomina totius actualis, & potentialis latius patent, quàm totius essentialis, & vniuersalis, vt perspicuum est. Postremò, quia improprie vocari solet cognitio totius potentialis notitia potentialis, cum re vera sit actualis, & exercita notitia, præsertim cum est distincta. Hæc de generibus cognitionum, siue notitiarum, quòd ad præsentem difficultatem attinet, sint satis.

Abstinedum
à nominibus
totius actualis,
& poten-
tialis.

Qua in re præcipue posita sit huius questionis difficultas.

SECTIO II.

Quorum ma-
gis vniuersa-
lium cum mi-
nus vniuersa-
lib. fiat com-
paratio hoc
loco.

VM igitur in hac quæstione vniuersalia cum minus vniuersalibus conferuntur, illud in primis perspicuum sit, non conferri magis vniuersalia vnus seriei cum minus vniuersalibus alterius, veluti genus summum vnus prædicamenti cum genere subalterno alterius prædicamenti: aut genus subalternum vnus cum specie infima eiusdem, quæ tamen eidem subalterno generi subiecta non sit. Satis enim patet aliquando vniuersaliora pacto

liora pacto esse aliquando minus vniuersalibus, quod exemplis facilimum est intelligere. Itaque collatio, quam Aristoteles hoc loco facit, in iis est intelligenda, quorum alia sunt superiora, alia inferiora: in eadem serie, voco autem seriem rectum ordinem superiorum, & inferiorum. Quamquam in differentiis etiam magis vniuersalium, & minus vniuersalium, etsi aliæ non sunt aliis essentialiter subiectæ, vt lib. 7. patet quæstio reductitiè intelligi potest.

IAM si quæstio in eo sensu sumatur, vt dubitetur, sint ne magis vniuersalia minus nota nobis cognitione distincta: nihil est in ea difficultatis. Nam cum distincta cognitio habentis partes per partes ipsas haberi debeat, satis apertum est, si vniuersalia sumantur, vt tota essentialia, vniuersaliora esse nobis notiora: si verò sumantur, vt tota vniuersalia, notiora esse minus vniuersalia. Vt enim magis vniuersalia sunt partes essentialis minus vniuersalium, ita minus vniuersalia sunt partes subiectæ magis vniuersalium: quo fit, vt si minus vniuersalium essentialia distinctè intelligenda est, necesse sit illam per distinctam magis vniuersalium cognitionem comparare contraque si magis vniuersalium ambitus percipiendus est, opus sit illum per distinctam minus vniuersalium explicationem patefacere, neque contra vnquam accidet: quæ tamen dicta intellige cognitione omnino distincta: alioqui fieri potest, vt minus vniuersalia notiora sint quatenus tota essentialia, & è contrario magis vniuersalia sint notiora, quatenus tota vniuersalia. Nec enim definitiones solùm colliguntur ex diuisione superiorum, sed etiam ex comparatione inferiorum inter se vt Aristoteles docet 2. post. capit. 14. quod posterius cum sit, prius intelligimus quid sit homo quàm quid animal, & ita in cæteris: nonnumquam etiam intelliget quis adæquatam diuisionem alicuius generis summi in species immediatas, qui ignorabit adæquatam diuisionem specierum eius generis in sua inferiora. Satis autem patet has cognitiones non esse omnino distinctas.

EST igitur tota difficultas in eo posita sint ne magis vniuersalia cognitione confusa minus nota nobis, quàm minus vniuersalia, quæ comparatio est prior ea, qua magis vniuersalia cum minus vniuersalibus conferuntur quoad cognitionem distinctam. Vnaqueque enim res, si more nostro in ea cognoscenda procedamus, prius concipitur confusè quàm distinctè, vt Arist. initio Physicorum luculenter docet, quo pacto Anatomici prius cognouerunt corpus humanum, quàm membra omnia, & partes membrorum notarent, & incolæ Occidentalis Indiæ, cum primum viderunt equitem ex æquo pugnantem prius vtrūque esse vnum animal more centauri putauerunt, quàm alterum ab altero, vt diuersa animalia, distinguerent, & apud Philosophos multis ante annis creditum est materiam primam, & formam substantialem esse vnum quid quam earum distinctio intelligeretur. Quamquam autem res vniuersales, & vt tota quædam essentialia, & vt tota vniuersalia confusè cognosci possunt, satis tamen erit, si de sola priori consideratione differamus: cognitio enim confusa totius vniuersalis semper incidit in alteram cognitionem totius essentialis, confusam scilicet

Vniuersaliora
cognitione di-
stincta totius
essentialis es-
se notiora.
Distincta ve-
rò totius vni-
uersalis mi-
nus nota.

Duplex mo-
dus definitio-
nis colligendi.

Questionis
difficultas.
Rem eandem
prius confusè
quàm distim-
tè cognosci.

Cap. 1.
Text. 2.

Text. 19. 20.
& 21.

aut distinctam, nisi quod eatenus hæ dicentur confusæ totius vniuersalis, quatenus coniunctæ erunt cum ignoratione partium subiectarum.

Sententia D. Thomæ, & Scoti.

SECTIO III.

Sententia D. Thomæ, vniuersalia eodē genere cognitionis esse nobis notiora probatur.

VANTVM autem in hoc sensu sit difficultatis, declarant oppositæ, vt dici, ac credi solent, Scoti, & Diui Tho. sententiæ. D. enim Tho. in libello de ente & essentia, in 1. parte summæ Theologiæ, & aliis plerisque locis asserit, primum cognitum ab intellectu hoc genere cognitionis, esse ens, cæteraque deinde prædicata minus vniuersalia, quo sunt vniuersalia, eò nobis esse eodem genere cognitionis notiora.

In libello de ente & essen. in præfatione l. p. q. 85. ar. 3. & hoc loco lect. 2. & alibi.

1.

Id quod primum ipse, eiusque sectatores ex eo probant, quia in iis, quæ reducuntur ex potentia in actum, semper natura progreditur ab imperfectioribus ad perfectiora, quò pacto *fœtus in utero matris primò vinit vita stirpis, deinde animalis, postremò hominis*, vt Arist. docet 2. de generatione animalium: intellectus verò noster, vt intelligat, progreditur à nuda potentia ad actum perfectum: *est enim à principio tanquam tabula, in qua nihil est depictum*, vt idem docet 3. lib. de Anima, cum igitur conceptus entis sit omnium imperfectissimus, & ex cæteris quo quisque est vniuersalior, eò sit imperfectior, non dubium est, quin vniuersalia sint priora cognitu, atque ad eò cognitu faciliora.

Cap. 3.

Cap. 4. Text. 14.

2.

DEINDE, quia eò ordine progreditur intellectus in cognitione vniuersalium, quo sensus in cognitione singularium, sensus autem prius cognoscit singularia magis vniuersalium, quàm minus vniuersalium, prius enim cognoscimus Socratem à longè venientem esse hoc corpus, quàm hoc animal: & hoc animal, quàm hunc hominem (vt Auicenna primo in suæ Metaphysicæ annotauit) igitur prius, & facilius intelligimus res sub conceptibus magis vniuersalium, quàm minus vniuersalium.

Cap. 5.

3.

TERTIO, quia notitia, quam potentia primò elicit, est sui adæquati obiecti, quo pacto prima notitia aspectus est coloris. Cum igitur adæquatam obiectum intellectus sit ens, vt Aristoteles innuit nono libro huius operis: efficitur vt ens primò cognoscatur ab intellectu, ac proinde sit cognitum facillimum, & (quod hinc pari ratione sequitur) quò cætera sunt vniuersalia, eò sunt notiora.

Cap. 11. Text. 20.

Scoti sententia, Primū cognitum ab intellectu esse speciem infimam probatur.

1.

SCOTVS verò 1. Sent. d. 3. q. 2. asserit, primum cognitum ab intellectu esse speciem infimam, atque ad eò quò vniuersalia communiora sunt, eò esse cognitum difficiliora. Probat autem id primū hac ratione. Causa naturalis non impedita efficit perfectissimum effectum eorum, quæ efficere potest: agit enim secundum vltimum potentia, vt dici solet, omnia autem, quæ concurrunt ad primum actum intelligendi, cum præcedant omnem actum voluntatis, sunt causæ naturales: igitur si non impediuntur, producent effectum perfectissimum: is autem est conceptus speciei infimæ, cum sit notitia perfectissimæ naturæ in sua serie: igitur primus, ac facillimus conceptus rei vniuersalis est

falis est conceptus speciei infimæ, & (quod hinc sequitur) quò res fuerint vniuersaliores, eò erunt cognitum difficiliora.

2.

DEINDE hunc in modum: Metaphysica ordine doctrinæ est vltima scientia, vt aduertit Auicenna primo suæ Metaphysicæ: ergo principia, ac termini cæterarum scientiarum possunt percipi, antequam percipiantur principia, ac termini Metaphysicæ: sunt igitur minus vniuersalia cognitum priora, atque ad eò faciliora.

Cap. 3.

3.

TERTIO, hac ratione. Si magis vniuersalia essent cognitum priora, non possent minus vniuersalia concipi, nisi prius illa conciperentur: quare proposita singulari, quod actu moueret sensum, & intellectu existente soluto, ac non impedito, longo admodum tempore opus esset, vt species infima conciperetur, oportet enim omnia magis vniuersalia ante percipere, hoc autem pugnat cum experientia, non igitur vniuersalia, sed minus vniuersalia sunt nobis notiora.

4.

QUARTO confirmari potest Scoti assertio ex iis, quæ ille eo loco scribit, huc in modum: *Illud vniuersale est nobis notius, cuius indiuiduum, fortius mouet sensum, indiuiduum autem speciei infimæ fortius mouet sensum quàm indiuidua cæterorum vniuersalium, & inter diuidua cæterorum ea, quæ sunt minus vniuersalia, quàm quæ sunt magis vniuersalium (sunt enim magis sensibilia, vt hic homo, quàm hoc animal, & hoc animal, quàm hoc vinēs, & sic cætera deinceps) igitur inter omnia vniuersalia species infima est nobis notissima: & quo cætera vniuersalia sunt communiora, eò sunt cognitum difficiliora.*

Qua ratione minus vniuersalia sint nobis notiora.

SECTIO IIII.

VID igitur in hac difficultate dicendū videatur, nonnullis assertionibus exponendum est, in quibus sanè non videntur dissentire prædicti auctores, si rectè eorum sententiæ expendantur, vt ostendimus, cū proæmium Physicorum exponeremus: quod idem nobis eò magis nunc placet, quò plures videmus in eadem sententia fuisse.

Scotum à D. Thomæ non dissentire.

PRIMA igitur conclusio sit: *Positis aptè iis omnibus, quæ ad cognitionem concurrunt, remotisque impedimentis, species infima est cognitum facillima, & quò res sunt vniuersaliores, eò sunt cognitum difficiliora.* In qua conclusione idcirco non est nobis sermo de cognitione intellectiua singularium, quia hoc loco non fit comparatio, nisi inter vniuersalia, hæc enim sola per se cadunt sub scientiâ, nisi sit singulare, quod omnia vniuersalia eminenter complectitur, cuiusmodi est solus Deus Opt. Max. tametsi propter rerum affinitatem, absoluta hac quæstione de comparatione singularium cum vniuersalibus agemus. Probat autem conclusio hunc in modum: Ea vniuersalia, quorum species intelligibiles prius imprimuntur in intellectu, sunt nobis cognitum faciliora, positis autem aptè iis omnibus, quæ ad cognitionem requiruntur, remotisque impedimentis. Prima species intelligibilis, quæ imprimitur, est speciei infimæ, & quò necessaria minus aptè ponuntur, aut impediméta minus remouentur, eò magis vniuersalis naturæ species imprimitur: igitur species infima est cognitum facillima, si nihil necessario-

Quo pacto species infima sit omnium cognitum facillima.

Cuius rei spe-
ciẽ primo in-
tellectus reci-
piat.

rum desit, aut impediendum obsit, & quo res vniuersaliores sunt, eo sunt cognitu difficiliore. Maior propositio perspicua est, ponimus enim nihil à nobis cognosci in hac vita, nisi per speciem aliquam, similitudinẽve, loquimur item de speciebus intelligibilibus, quatenus primo, & immediatè repræsentiatur naturas vniuersales: neque enim species intelligibilis naturæ humanæ censetur hoc loco species intelligibilis animalis, aut vllius superioris generis, eo quod superiora per illam nõ repræsentiatur primo & immediatè, sed quatenus includuntur in natura humana, quæ primo, & immediatè repræsentiatur. Dixi *Ea vniuersalia*, & non, *Ea* absolutè, quia etsi in intellectum nostrum non imprimatur species rei singularis, tamen singularia facilius à nobis intelliguntur, quàm quæuis vniuersalia, cuius ratio sequenti quæstione patebit. Prior pars minoris primo argumento Scoti aliquantum immutato probari potest, concludit enim rectè primam speciem intelligibilem, quæ eo pacto generatur, esse speciei infimæ, si in intellectu nostro non datur species intelligibilis rerum singularium, vt ille supponit eo loco. Posterior autem pars ex eo probatur, quia qua ratione positus omnibus necessariis, & remotis omnibus impedimentis gignitur perfectissima species, eadem, si illa minus aptè ponatur, & hæc minus remoueantur, minus perfecta species gignetur: si enim affirmatio est causa affirmationis & negatio negationis erit.

PRÆTEREA, vniuersalia, quæ facilius abstrahuntur, facilius quoque cognoscuntur, cognitio enim vniuersalium non fit nisi per abstractionem à particularibus, ac minus vniuersalia facilius abstrahuntur positus aptè omnibus necessariis, & remotis impedimentis, tum quia à paucioribus differentiis liberantur, & quasi exuuntur, tum quia maiorem vnitatem habent, cum magis accedant ad indiuidua, quibus vnitatem primo & præcipuè conuenit, ergo facilius cognoscuntur minus vniuersalia. Consentit autem mirificè cum hac ratione experientia. Si enim ante oculos ponatur indiuiduum, vt verbi gratia, hic equus, aut hæc albedo: nullam sanè naturã vniuersalem facilius ab eo abstrahes, & cognitione separabis, quàm speciem infimam. Id quod accidit, tum quia hic equus solam vnã differentiam addit naturæ equi, cum plures addat animali, & superioribus generis: tum etiam quia natura equi magis est vna, quàm animalis superiorumque generum, vt in eam melius defigi possit acies intellectus, idẽmque euenit in abstrahendis ab hac albedine naturis communibus, quæ in ea continentur. Atque ad hanc rationem reuocari potest secundum argumentum Scoti. Causa enim cur Metaphysica sit vltima ordine doctrinæ est, quia ea, quæ per se cadunt sub inferiores scientias, minori abstractione indigent, vt cognoscantur. Vnde factum est, vt Metaphysica post cæteras omnes scientias inuenta sit: & tunc primùm cœperit distingui à Philosophia naturali, cum inuenta sunt substantiæ corporis expertes, & ab eis, atque à corporatis abstrahi potuit communis ratio entis, & substantiæ materiæ non includentis, vt initio diximus.

AD hæc, Si positus aptè omnibus iis, quæ ad cognitionem requiruntur, & remotis impedimentis, ideo faciliora sunt cognitu magis vniuers

vniuersalia quod necessariò intelligantur, ante minus vniuersalia, vt diuersæ partis auctores existimãt, certè posita re ante oculos, exempli causa, hoc equo, & intellectu existente libero, nullaque ratione impedito, vt Scotus tertio loco argumentabatur, longò admodum tempore opus esset, vt species infima apprehenderetur: oporteret enim omnia magis vniuersalia ante percipere, hoc autè pugnat cum ipsa experientia: non sunt igitur magis vniuersalia notiora, si omnia sint rectè disposita, nec quidquam impediatur.

Caiet. in lib.
de ente & esse
q. 1. & alij
nonnulli.

RESPONDENT eorum nonnulli solum ens ante percipiendum esse necessariò, reliqua inferiora posse præteriti, vt veniatur ad speciem infimam: atque id breuissimo tẽporis spacio, & vix perceptibili fieri posse. Sed in primis non vident, se hoc pacto non solum respuere primum & secundum argumentum sui auctoris (faciunt enim argumenta illa quælibet vniuersalia minus vniuersalibus notiora sed etiam relinquere quæstionem ambiguam in omnibus vniuersalibus, quæ sub ente continentur, quæ tamè multo verius sunt vniuersalia, quàm ens, neque enim constat ex hac responsione, quænam eorum sint cognitu faciliora, quod tamen maximè quærimus. Non est item, cur dicant necessario conceptum entis antecedere debere quemlibet alium conceptum. Primum enim non videtur hoc in nobis experiri: Deinde si id necessarium est, quia ens est adæquatum obiectum intellectus, cur posita hac albedine ante oculos, non prius aspectus percipit, eam esse hunc colorem, quàm hanc albedinem, cum color sit adæquatum obiectum aspectus, de quo non dubitemus, quin possit prius percipere singularia generum, quàm singularia specierum, vt cum animalia ex remotis locis ad nos, paulatim appropinquant? quod idem dici potest de cæteris potentiis cognituius: Cur etiam isto modo non fatebuntur contra experientiam prius nos velle cibum vt bonum, quàm vt bonum gustatui, cum bonum sit adæquatum voluntatis obiectum: immo etiam contra rationem, cum inde sequatur non posse voluntatem in eo momento, quo res obiicitur, eam vt talis est amplecti, aut reicere? Iam si idcirco id necessarium est, quia proprietates entis sunt omnium patetissimæ, vt quidam aiunt, id planè negamus. Vix enim à Metaphysicis intelliguntur, & explicantur. Quin etiam D. Tho. cuius illi doctrinam profitentur, planè credit hoc loco, proprietates superiorum colligi ex proprietatibus inferiorum. Sin autem dicant, satis esse perspicere sensibus quælibet accidentia entis, vt ens continuò percipiatur, cur non item satis erit percipere quæuis accidentia equi, vt continuò eliciatur conceptus equi? Si verò id necessarium est, quia conceptus entis est imperfectissimus, sanè quo inferiorum conceptus perfectiores fuerint in eadem serie, eo erunt necessario priores origine, & vt similitudini quorundam eorum insistamus quemadmodum forma perfectissima introduci nequit, nisi prius imperfectiores omnes, quæ illi subordinatæ sunt introducantur, ita non poterit elici conceptus speciei infimæ, qui est perfectissimus eorum, quibus naturæ vniuersales percipiuntur, nisi prius eliciantur conceptus superiorum omnium, quæ illam speciem constituunt. Si denique id est necessarium, quia ens est maximè vniuersale: quo cætera inferiora,

Quorundam
re. p. 10.

Resolutio.

Bonũ est vo-
luntatis adæ-
quatum sub-
iectum.

Hoc loco lect.
2.

Minus vni-
uersalia faci-
lius abstrahi.

Comprobatur
experimento.

Cur metaphy-
sica vltima sit
doctrina or-
dine.

ra inferiora vniuersalia communiora fuerint, eo prius necessariò concipientur: sicque longo admodum tempore opus erit, vt species infima apprehendatur, quemadmodum colligebamus.

Occurritur
obiectioni.

Quod si quis eandem argumentationem conuersis verbis in nos retorqueat, dicatque, eodem modo apud nos opus fore longo tempore, vt posito ante oculos equo, intellectuque nequaquam impedito conceptus entis, aut substantiæ ab equo eliciatur, in promptu est quod respondeamus. Primum experientiam esse testem, quantum temporis intercedere soleat inter conceptum speciei, quem dicimus positus eo pacto rebus esse facillimum, & conceptum alicuius remoti generis, si modò tunc primum superiorum generum notitiam comparemus, quòtque sæcula præterierint, ante quàm cõceptus substantiæ non includens materiam, atque ad eò entis communissimè accepti eliceretur. Deinde non id eò à nobis dici speciem infimam esse facillimam cognitu, & omnino minùs vniuersalia faciliora, quòd putemus omnia minus vniuersalia, ante magis vniuersalia necessariò percipienda esse, aut eorum aliqua. Nam ne conceptum quidem speciei infimæ dicimus necessariò præcedere conceptum superiorum generum, sed ea ratione asserimus infimam speciem esse cognitu facillimam: quia species intelligibilis, quæ rebus ita constitutis, vt diximus, primò in intellectu imprimitur, est speciei infimæ, per speciem autem propriam, & peculiarem speciei infimæ multo facilius concipitur ipsa natura specifica, quàm vlla ex genericis, quæ implicitè per eandem speciem repræsentantur. Hoc tamen dato, integrum adhuc est intellectui, quamcumque aliam superiorem naturam per eandem speciem concipere. Itaque etsi ob hanc rationem, & alias quæ sequuntur, credimus minus vniuersalia esse cognitu faciliora, non tamen putamus ea omnia, aut eorum aliqua necessariò antè magis vniuersalia percipienda esse.

Notanda cõ-
clusionis.

PRÆTEREA, Quæ sunt sensibus propinquiora, ea omnia sunt intellectui nostro cognitu faciliora: cum intellectus noster nihil percipiat, nisi quod modo aliquo fuerit in sensu, quod pronunciatum quo pacto intelligendum sit, superiori capite explicatum est: atque minus vniuersalia sunt sensibus propinquiora, cum magis accedant ad indiuidua, quæ primò, & per se percipiuntur sensu, idque non solum propinquitate constitutionis, sed etiam perfectionis (hinc enim fit tandem, vt Arist. in Prædicamentis dicat, *species substantia esse magis substantias, quàm genera*) sunt igitur minus vniuersalia cognitu faciliora. Ad hanc rationem reuocari potest quartum argumentum, quod ex Scoto eliciuimus. Nam quòd hic homo sit magis sensibile quiddam quàm hoc animal, & hoc animal, quàm viuens, & hoc, quàm cætera superiorum indiuidua, ex eo patet: Quia etsi omnia hæc nihil differunt inter sese quoad differentiam indiuiduantem, quæ significatur pronomine demonstratiuo præfixo: tamen homo differt ab animali, vt magis sensibile à minus sensibili, cum sit compositio, pluresque sibi vendicet sensibiles qualitates: eodémque modo se habet animal respectu viuents, & ita cætera deinceps: immò etiam

Cur species
substantia sint
magis substā-
tia quàm ge-
nera.

q. 4. sect. 3.

Cap. de Sub-
stantia.

veniendum est ad substantiã, quæ iam non numeratur in sensibilibus.

Diluitur obiectio, confirmatur conclusio ex Aristotele, & agitur de modo abstrahendi vniuersalia.

SECTIO V.

Obiectio.

T obiiiciunt: Indiuidua magis vniuersalium videntur ex loco remotiori: vt animaduertit Auicenna, sunt igitur magis sensibilia. Huic obiectioni occurrendum est, indiuidua quæ agunt in aspectum nostrum, cum à longè videntur non esse sola indiuidua magis vniuersalium: sed semper id, quod agit ex quouis loco, esse totum indiuiduum specificum: quod tamen cum adhuc est in loco remoto, nec potest ex eo perfectam similitudinem producere, producit imperfectam & qua res imperfectè cognoscatur, atque idcirco Socratem ex remotiori cognosci tantum vt animal, ex propinquiori, vt hominem, denique ex propinquo, vt hunc designatum hominem: non autem, quia non totus Socrates agat in aspectum videntis. Simile quid accidit in actione ignis, qui ex loco remoto vnum tantum, exempli causa gradum caloris introducit, ex minùs remoto duos, deinde verò plures, quousque venias ad locum immediatum in quo tantum inducit, quantum habet, cum interim luce sit clarius, illum non agere ex loco remoto per vnum tantum caloris gradum, & ex minùs remoto per duos: & sic deinceps, sed ex omnibus locis per omnes gradus, quos habet. vnus enim gradus caloris non est aptus ad producendum vnum integrum, nisi ex loco immediato, quemadmodum nec totus calor ignis alium æqualem calorem introducit, nisi ex proximo. Ita fit, vt non concludat obiectio, indiuidua superiorum esse magis sensibilia, quia ex distantiori loco videantur.

Dilutio.

Hæc porrò conclusio planè est Aristotelis hoc loco, cum ait, *maximè vniuersalia esse cognitu difficillima*, quam ex eo probat, quia longè distant à sensibus, quo nihil apertius. Eandem sententiam scribit, probationemque innuit 1. Post. capite secundo, his verbis: *vo- co ad nos priora, & notiora, quæ sunt propinquiora sensui, simpliciter autem priora & notiora, quæ remotiora, suntq; remotissima, quæ maximè vniuersalia sunt, proxima verò quæ singularia.* Et capite 15. libro secundo ait, *facilius esse singulare, id est infimam speciem, quàm vniuersale*, hoc est subalternam definire, definitione videlicet per proximum genus tradita: atque idcirco à singularibus ad vniuersalia progrediendum esse. Et capite 18. his penè verbis: *Cum indifferentium vnum constituerit* (hoc est vna ex infimis speciebus) *primum vniuersale in anima habetur. Rursus verò in his statuitur, donec ad ea veniatur, quæ partibus vacant*, hoc est ad vniuersalia prima, & simplicissima in hoc vel illo rerum genere, veluti ab homine ad animal commune, quod est primum vniuersale in genere animalium, vel ad substantiam communem, quæ est simpliciter primum, supremumque vniuersale in genere substantiarum. Eandem hanc esse Aristotelis sententiam planè asserunt Ammonius in Porphyrium, Philoponus, & Themistiùs in

1. Sua Me-
taph. c. 5.

Eandem esse
Aristotelis
sententiam.

Text. 5.

Text. 22.

Text. 27.

Ammo. pra-
fa. in Porph.

Philop. &
Themist. ad
fin. Post. &
initium Phys.
Auer. 12. Me
taph. c. 4.

1. Physicorum, & in libros Posteriorum. Quibus assentitur Auen-rois xij. huius operis lib. & quod magis mirari aliquis possit, D. Thom. ad finem 2. Post. ubi docet cum Aristotele, in concipiendis naturis communibus à singularibus ad vniuersalia, & à minus vniuersalibus ad magis vniuersalia progrediendum.

Utrum tamen conclusio nostra melius intelligatur animaduertendum est duobus modis abstrahi posse vniuersalia à singularibus, & magis vniuersalia à minus vniuersalibus. Vno, cōparatis inter se partibus subiectis: altero, absque earum comparatione. Absque comparatione quidem cum conceptus superioris ab vno dumtaxat inferiori elicitur, ut solo Socrate conceptus hominis, relicta eius differentia indiuiduante peculiaribusque accidentibus, & ex homine sic concepto, conceptus animalis, relicta vltima differentia constitutiua hominis, atque ita deinceps, quoad veniatur ad conceptum simplicem, qui in alios resolui non possit. Comparatis autem inter se partibus subiectis, tum fit, cum in pluribus inferioribus relinquuntur ea, in quibus differunt, & formatur conceptus eorum in quibus conueniunt, ut si ex Socrate, & Platone relinquuntur ea, quibus Socrates est hic, & Plato ille, ac formeretur conceptus naturæ humanæ, in qua non differunt, aut ex homine, & equo relinquuntur differentię quibus inter se distinguuntur, & formeretur conceptus animalis, in quo conueniunt, atque ita deinceps.

Hi verò modi abstrahendi partim conueniunt inter se, partim differunt. Conueniunt quidem, quatenus in utroque vel propter incuriã abstrahentium, vel quia proprietates immediatorum generum nunquam minus perspicuæ sunt, quàm mediatorum, aliquando mediata pro immediatis abstrahuntur, quo pacto Veteres à corpore animato, & inanimato abstraherent corpus siue substantiam corpoream, quæ tamen mediatum genus est corporis animati: diuiditur enim necessariò corpus in corruptibile, & incorruptibile, tum corruptibile in simplex, & mixtum, quod proximè diuiditur in animatum & inanimatum. Eodémque modo si sola pyrus ex omnibus plantis apud nos esset, & in exquirendis eius generibus primum incideremus in cōceptum viuētis (quod facile esset non cognitis aliis stirpium generibus) crederemus forsitan viuens, seu corpus animatum esse proximum genus pyri, quemadmodum, & animalis, cum tamen arbor, & planta sint interiecta inter pyrum, & corpus animatum. Vnde fit ut sæpe species, & genera remota nominata sint, immediata verò nomine careant, quemadmodum immediatum genus equi, & asini, ut Aristoteles ait 7. lib. huius operis cap. 8.

Differunt autem duabus potissimum rationibus. Vna, quatenus abstractio ab vna tantum parte subiecta est prior, quàm abstractio à pluribus. Numquam enim colligimus naturam superiorem ex comparatione inferiorum inter se, nisi cum de qualibet natura inferiori duos saltem conceptus formauimus, quorum alter re vera latius, alter minus latè pateat: hoc enim pacto possumus alterum assumere, alterum relinquere. Altera, quatenus abstractio, quæ fit ex comparatione inferiorum inter se, satis est ut intelligamus, naturam, quam abstrahimus

Duplex modus
abstrahendi
vniuersalia.

Qua ratione
inter se ambo
conueniant.

Qua ratione
differant.

abstrahimus, esse superiorem, quæ autem fit ex vno dumtaxat, non est satis. Nam si ex omnibus plantis solam pyrum cognosceremus, ut diximus, notatisque eius proprietatibus, & quatenus arbor est, & quatenus planta, eandem tum ut arborem præcisè, tum etiam ut plantam conciperemus, crederemus sanè ea attributa cum pyro reciprocari. Quo pacto Veteres ij qui nullam substantiam corporis expertem esse putauerunt, etsi forsitan formabant purum conceptum entis per se existentis, quod re vera genus est substantiæ corporeæ, tamen putabant ens per se subsistens, & substantiam corpoream prorsus idem esse, aut certè corporeum esse proprietatem entis per se. Vnde efficitur, ut is solum abstrahendi modus, qui comparatione partium subiectarum completur, perfectus sit, & quem penè vnum Philosophi agnoscant, ac scriptis suis commendent.

Atque hæc ideo adiecta sint hoc loco, ut planius intelligatur, quo pacto omnibus ad cognitionem aptè dispositis, remotisque impedimentis, minus vniuersalia sint faciliora cognitu, & qua ratione eorum cognitio magis vniuersalium cognitionem antecedit.

Veterum error in substantia abstrahenda.

Modum abstrahendi per comparationem perfectiorem esse.

Qua ratione vniuersaliora sint notiora nobis, & vtra sint nobis simpliciter, & absolute notiora, magisne, an minus vniuersalia.

SECTIO VI.

ECVND A conclusio hæc esto: Cum res non sunt in debita distantia, aut in potentia, mediòve est aliquod impedimentum, notiora nobis sunt magis vniuersalia, quam minus vniuersalia,

Seclio 3.

Hæc conclusio probatur aptè rationibus adductis pro sententia Diui Thomæ, proinde dubium non est, quin ipse in hoc sensu asseruerit. In eadem quoque conclusione aperte conuenit Scotus in loco superius citato. Postquam enim suam proposuit conclusionem quæ fuit prima huius quæstionis, mox adiecit hæc verba: Et hoc supposito, quod singularare sit in debita proportione præsens sensui: unde si ponas aliquem casum, in quo sensus non primo sentit naturam specificam (hoc est indiuiduum speciei infimæ) ibi non statim patet, si est rubens vel viridis color, & per consequens intellectus per illam sensationem non statim apprehendet naturam specificam, propter indebitam proportionem singularis ad sensum, additque hanc improportionem accidere, vel propter imperfectionem virtutis potentiæ, quam excedit visibilitas naturæ obiectæ, vel propter defectum luminis in medio, aut aliquid huiusmodi, vel propter nimiam distantiam. Ex qua additione, quàm dicunt Scotum ipsum adhibuisse, ut suum originale corrigeret, satis patet non solum expositio primæ nostræ conclusionis, sed etiam assertio secundæ ex sententia Scoti.

Conclusio 2.

Conciliantur sententia D. Tho. & Scoti.

Citato in eadem sectione.

Scotus suum prototypum emendat.

Prima rationis D. Thomæ explicatio.

tota eius natura percipiatur, alioqui nec argumentatio quidquam colligit, nec propositio illa, quæ initio sumitur, vera est. Semper naturam ab imperfectioribus ad perfectiora procedere. Nam etsi Sol ab ortu ad meridiem paulatim intendit apud nos lumen, propterea quod paulatim appropinquat ad nostrum meridianum: tamen semper æquale producit prope se, producit enim tam perfectum, quam potest. Præterea, etsi agentia naturalia in disponenda materia per qualitates paulatim ab imperfectis ad perfectiora pergunt, propter resistantiã contrariorum, cum primum tamen materia disposita est, tantum abest, ut seruent ordinem illum procedendi ab imperfectioribus ad perfectiora, ut potius progrediantur à perfectioribus ad imperfectiora, prius enim natura introducunt substantiales formas, quam accidentia, quæ illas comitantur. Est etiam natura comparatum in demonstrando, ut quemadmodum propter imperfectionem intellectus nostri per effectus ostendimus causas, ita cum intellectus maiores habet vires, per causas effecta demonstramus. Ita igitur intellectus se habet in rebus percipiendis, ut quamquam propter distantiam obiecti, aut infirmitatem sensus, aut indispositionem medij, facilius percipiat colorem, quam hanc vel illam speciem coloris: tamen cum res conuenienti distantia præsens est, nec quidquam aliud aut deest, aut obest, nihil procliuus percipiat, quam speciem infimam.

2. SECUNDA quoque ratio, quam ex D. Tho. eliciunt Thomistæ, ad eò perspicue probat nostram conclusionem, ut explicatione non egeat. Est enim perspicuum non esse veram assumptionem, nisi propter distantiam obiecti, aut imperfectionem potentia, aut indispositionem medij.

3. TERTIA denique ratio, quæ pro D. Tho. proponi solet, vel accommodatè ad nostram conclusionem intelligenda est, vel nihil efficit. Si enim sensus propositionis est: nonnunquam, quia aliquod deest, aut obest, nihil prius, ac facilius percipi à potentia, quam quòd res proposita cadat sub eius obiectum, quemadmodum nonnunquam accidit in sensibus, ut ob aliquam eiusmodi causam, nihil facilius percipiat aspectus, quam quòd res obiecta colorem habeat, non percepta interim certa coloris specie: perspicue nostram conclusionem confirmat. Si verò propositio significat, necessariò quamlibet potentiam cognoscentem prius elicere actum cognoscendi rem sub communi ratione obiecti adæquati, quam cognoscat actu partes subiectas illius sub rationibus specialibus, falsa est, neque enim opus est, ut aspectus prius cognoscat, rem ob oculos positam colorem habere, quam habere colorem cæruleum, ut si cæruleus color sit indebita distantia, nihilque aliud desit, aut obstat ad expedite videndum.

Conclusio. 3.

TERTIA conclusio sit huiusmodi: *Postquam acquisiuimus species, quibus habitu cognoscimus multa vniuersalia eiusdem seriei, neque quicquam obest, æquè facile nobis est quodlibet eorum actu cognoscere, nisi quòd ea facilius concipiemus, ad quæ concipienda magis assueti fuerimus, siue illa superiora sint, siue inferiora.* Hæc conclusio ex eo patet, quia species intelligibiles sunt habitus quidam, omnis autem habitus confert potentia, cui inest,

Omnia habitus potentiam faciliore redit.

inest, facilitatem ad vsum, siue actum, & eo maiorem, quo est intensior, at species intenditur vsum, ergo &c.

HINC patet quoad vsum specierum, quas iam impressas in menta habemus, notiora nobis dici posse magis vniuersalia, quam minus vniuersalia. Ad ea enim magis assueti sumus, quæ in pluribus rebus inuenimus & sæpius tractamus, huiusmodi autem esse magis vniuersalia, nemo dubitauerit. Nam quòd vniuersaliora in pluribus rebus inueniantur, vel ipsum vniuersalioris nomen declarat. Quòd autem ea sæpius à nobis tractentur, ex eo patet, quia passim & docti, & indocti reddunt rationem minus communium ex magis communibus, quod ex consuetudine ratiocinandi tum Philosophorum, tum etiam vulgi perspicuum est. Quò enim prædicata communiora sunt, eò sæpius in illa incidimus, eorumque nomina vsurpamus. Sed hoc interest inter Philosophos, & non Philosophos, quòd Philosophi (si modò verè Philosophentur) intelligunt auditis his nominibus naturas vniuersales, ut distinctas à particularibus: cæteri verò sola particularia, quasi nomine animalis nihil aliud immediatè significetur, quam singula animalia, & nomine hominis, singuli homines. Neque enim abstrahit vulgus naturas communes à particularibus, quemadmodum neque ij Philosophi, qui Nominales appellantur, sed ea ratione distinguunt nomina vniuersaliora à minus vniuersalibus, quòd vniuersaliora significant immediatè omnia singularia, quæ significantur nominibus omnium minus vniuersalium, ut nomen animalis non solum omnes homines particulares, sed etiam omnes equos, boues, & cetera animalium indiuidua.

ALIO quoque modo dici potest, vniuersaliora, postquam eorum notitiam assecuti sumus, notiora nobis esse, quam minus vniuersalia, nempe quoad affirmationem de rebus propositis. Cum enim à superioribus ad inferiora non reciprocetur essendi consequentia (neque enim, ut ex specie proposita colligitur genus, sic vicissim ex genere colligitur species) sæpissimè fit, ut affirmemus superiora de plerisque rebus, de quibus non continuò inferiora affirmare possumus, id quod non solum ex dictis perspicuum est, sed etiam hac ratione patet. Nam cum omnia accidentia propria inferiorum sint etiam propria superiorum, non autem vice versa, quo pacto risus, qui soli homini accidit, in solo etiam animali cernitur, sensus autem, qui soli animali conuenit, non in solo homine reperitur, (sumimus enim hoc loco proprium pro eo, quod soli conuenit) hinc fit, ut ex quocumque accidente colligimus naturam inferiorem ex eodem intrepidè colligamus superiorem, quam nouimus, non contra ex quo superiorem continuò inferiorem. Ita fit, ut certiores simus de re proposita, quòd sit ens, quam quòd substantia, aut accidens determinatè: quòd substantia, quam quòd corpus, quòd corpus, quam quòd interitus capax, & ita deorsum versus. Atque his duobus modis sæpe dicunt Philosophi, *vniuersaliora esse nobis notiora.*

VERVM hæc conclusio obiter proposita sit, cum supponat comparatam iam à nobis esse cognitionem superiorum, nosque directo in

Ad vniuersalia concipienda esse nos magis assuetos.

Quid Philosophi, & Philosophia ignari concipiant auditis nominibus communibus.

Quo alio modo vniuersaliora notiora nobis sint.

Quæ accidentia propria sunt inferiorum superiorum quoque esse propria, non contra.

hac quaestione loquamur de ordine, quo primum cognitionem rerum vniuersalium acquirimus.

Conclusio 4. **Q**UARTA conclusio hæc esto: *Simpliciter, & absolutè faciliora cognitu nobis sunt minùs vniuersalia.* Hæc conclusio ex eo patet, quia vnaquæque res facilior cognitu nobis est cognitione confusa, quam distincta, vt suprà diximus, confusa autem cognitione, simpliciter, & absolutè faciliora nobis sunt cognitu minùs vniuersalia, cum ea positis iis omnibus, quæ ad cognitionem requiruntur, & remotis impedimentis faciliùs percipiamus, vt patet ex prima conclusione. Semper enim hæc particulæ more Philosopherum intelliguntur in disciplinis, cum simpliciter, & absolutè de re proposita est sermo. Atque hac de causa credendum est Arist. hoc loco simpliciter, & absolutè dixisse, *maximè vniuersalia esse cognitu difficillima.*

Argumenta tria contra quartam conclusionem, & responsio quorundam ad primum.

SECTIO VII.

Primum argumentum contra 4. conclusionem.

ED contra hanc conclusionem, locumque citatum tria potissimum occurrunt argumenta. Primum est, quod Aristoteles initio Physicorum simpliciter & absolutè dixerit, *vniuersalia esse nobis notiora*, idque non leuibus argumentis confirmauerit.

2. **A**LTERVM, quod docuerit eodem loco, & aliis plerisque non eadem esse nobis nota, & simpliciter, siue natura nota, seu (quod inde sequitur) non eadem esse notiora nobis & natura notiora, cum interim constet minùs vniuersalia, vt sunt perfectiora, ita quoque esse natura notiora, nec enim legendum est in loco citato: *Natura*, vt quidam vertunt, sed *Natura*. Cum ergo simpliciter, & absolutè dicendum sit ea, quæ sunt minùs vniuersalia, esse notiora natura, satis apertum relinquitur, vniuersalia simpliciter, & absolutè esse nobis notiora.

3. **T**ERTIVM est, quod prima & vniuersalissima principia (hoc est, quæ ex maximè vniuersalibus attributis constant) sint simpliciter, & absolutè nobis notissima, idcirco enim eorum cognitio antecedit omnem demonstrationem, vt Arist. docet priori libro de Posteriori resolutione c. 2. qua de causa, vt multi eliciunt ex iis, quæ dicuntur initio 2. libri huius operis, idem auctor censet, esse ea veluti ostia domorum, quæ ab omnibus cernuntur, & per quæ necesse est transeat quisquis ad interiora penetrare velit.

Non idem esse simpliciter notius, quod cognitu facilius.

AD hæc omnia, si nihil aliud obstaret, breuissimè responderi posset, aliud esse asserere, vniuersalia esse nobis simpliciter, & absolutè notiora, idque probari propositis argumentis, aliud, cognitu faciliora, quod quarta cõclusionem refutatum est. Multa enim difficile cognoscimus, quæ tamen postquam didicimus, notiora nobis sunt, quam quæ faciliùs nouimus, vt patet in cognitione causarum, quas longa inuestigatione quaesiuimus. Nam etsi faciliùs effecta, quam causas nouimus: postquam tamen causarum cognitionem assecuti sumus, **notiores**

Sect. 2.

Vt 1. Post. c. 2. text. 5. & 1. Ethic. c. 4.

Text. 5.

D. Tho. Auēro. Arb. Ma. Iandannus 3. 2. & aliq.

notiores nobis sunt causæ, quam effecta, cum effecta per causas demonstramus. Sed obstat, quod Aristoteles in locis citatis non solum ait, *vniuersalia esse nobis notiora, sed etiam prius nota*, ex quibus verbis perspicuum est, illum sensisse, vniuersalia esse nobis non modò notiora, sed etiam cognitu faciliora, quæ enim prius cognoscere possumus, ea nobis faciliora cognitu iudicanda sunt.

SVNT, qui ad primum argumentum respondeant, Aristotelem initio Physicorum agere de vniuersalibus in prædicando, hoc autem loco de vniuersalibus in causando, atque vtrumque verum esse, & quod vniuersalia prædicata sint nobis notiora, & quod causæ maximè vniuersales sint nobis cognitu difficillimæ. Verum hæc responsio quæ conclusionem propositam labefactaret, si vitio careret ex iis quæ dicta sunt, faciliè refutari potest. Primum, quia nomine vniuersalium simpliciter, & absolutè intelliguntur vniuersalia in prædicando, non in causando, vt initio quaestionis diximus. Deinde, quia id ipsum, quod hic ait Aristoteles, ex iis, quæ aliis plerisque locis asserit, planè concluditur de vniuersalibus in prædicando, vt patet ex iis, quæ ad primæ cõclusionis confirmationem adducta sunt.

Quidam recentiores.

Sect. 4.

NON desunt, qui velint Aristotelem vtroque loco intelligendum esse de vniuersalibus in prædicando, quatenus sunt tota vniuersalia, atque initio Physicorum docuisse, Vniuersalia, vt tota vniuersalia sunt, esse notiora nobis cognitione confusa, hoc autè loco esse minus nota nobis cognitione distincta, quorum vtrumque verissimum est. Facilius enim nouimus animal, vt confusè complectitur omnes species animalium, quam vt distinctè, atque ita res se habet in cæteris. Sed horum sententia nullo negotio refellitur. Nam, vt priorem locum mittamus, illud luce clarius est, Aristotelem in hoc capite non agere de distincta cognitione vniuersalium, quatenus tota vniuersalia sunt: cum disertis verbis neget, *Sapientis esse scire omnia singulatim, siue speciatim*, quod tamen necesse foret, si ad eum pertineret distincta cognitio maximè vniuersalium, quatenus tota vniuersalia sunt. Accedit, quod maximè vniuersalium cognitio, non idèò dicitur hoc loco difficillima, quia difficillimum sit partes omnes subiectas eorum percurrere (tamen verissimum id sit) sed quia sunt à sensibus remotissima, quod haud dubiè de ipsa natura maximè vniuersalium in se spectata intelligitur, non vt est in suis partibus subiectis: neque enim ea hoc pacto est à sensibus remotissima. Necesse igitur intelligendus est locus de naturis rerum vniuersalium in se spectatis, seu vt sunt tota quædam essentialia, quo pacto in hac quaestione de vniuersalium cognitione differendum diximus.

D.THOMAS hoc loco alia distinctione vtitur. Ait. n. vniuersalia: quoad simplicem quidem apprehensionem, esse notiora nobis, idque doceri initio Physico. at verò quoad causarum, & proprietatum inuestigationem esse cognitu difficiliora: quod ait significari hoc loco. Sed neque ista videntur bene cohærere. Nam si magis vniuersalia sunt faciliora cognitu, quoad eam simplicem apprehensionem, quæ eorum natura concipitur, ergo & quoad causarum, & proprietatum inuestiga-

Responsio quorundam.

Refutatio.

Aliorum responsio.

Refutatio.

D. Thomæ sententia.

Cur nõ placeat distinctio.

inuestigationem. Nam cuius natura facilius concipitur, eius quoque causæ, & proprietates facilius inuestigantur. Si verò causæ, & proprietates magis vniuersalium difficilius cognoscuntur: ergo & naturæ, præsertim cum cognitio naturæ cuiusque rei ex proprietatibus colligi soleat. Quod si quis respondeat, D. Thomam nomine simplicis apprehensionis non intellexisse apprehensionem naturæ rei, sed rudem quemdam eius conceptum, quem vel idiotæ habent (quis enim est, qui non utrumque concipiat maximè vniuersalia: cum de iis sermo incidit?) faciet ille quidem, ut magis vniuersalia quoad simplicem apprehensionem notiora nobis esse concedamus, quàm quoad ipsam veram, & intimam naturæ notionem, sed tamen nõ efficiet, ut admittamus esse illa eo pacto cognitu faciliora, quàm minus vniuersalia. Nam cum facilius sit pauciora, quàm plura intelligere: Vulgus autem ut intelligat significationem nominum magis vniuersalium, plura necessariò intelligere debeat, quàm ut teneat significationem minus vniuersalium: planè concluditur, simplici etiam ipsa, siue rudi nominum significatione spectata, faciliora nobis cognitu esse minus vniuersalia, quàm magis vniuersalia.

ALII denique volunt, Aristotelem intelligendum esse initio Physicorum de vniuersalioribus, quatenus de suis particularibus dicuntur, quo pacto illa notiora nobis esse dicunt, quàm minus vniuersalia cum in pluribus reperiantur, hoc autem loco de vniuersalioribus, quatenus abstracta sunt, & præcisa à suis particularibus, qua ratione fatentur nemini dubium esse, quin difficiliora sint cognitu, cum à pluribus abstrahantur. Verum nec responsio hæc satisfacit. Primum quia Physicus & Metaphysicus agunt de rebus absolutè sumptis, non quatenus de particularibus dicuntur, siue in eis insunt, aut quatenus ab illis abstrahuntur: nisi forsitan secundaria consideratione, quo pacto non est credendum loqui Aristotelem de cognitione vniuersalium in iis locis. Deinde, quia si apud eos idem est, naturas communes considerari, ut dicuntur de suis particularibus, atque absolutè spectari, præterquam quòd locutio impropria est, eandem considerationem utroque loco intelligere debuerant, quæ tamen falsa erit, si priori loco accommodetur. Neque enim absoluta consideratio magis vniuersaliam facilior est, quemadmodum nec prior, ut patet ex prima conclusione, adiuncta quarta. Postremò, quia numquam naturæ communes absolutè considerantur, nisi cum abstrahuntur à particularibus, nam si animal exempli causâ consideretur, ut hoc animal, aut ut rationale animal aliæ adiuncta differentia, iam non absolutè considerabitur,

sed contractè: eodè modo res habet in cæteris. Quare si magis vniuersalia difficilius abstrahuntur, ut ipsi etiam fatentur, difficilius quoque absoluta consideratione cognoscuntur. Quo fit, ut non solum Aristoteli, sed sibi etiam eiusmodi explicationi repugnent.

Solutio

Solutio argumentorum, qua contra quartam conclusionem proposita sunt.

SECTIO VIII.

Vobis igitur modis ex iis, quæ dicta sunt, intelligi potest qua ratione Arist. initio Physicorum dixerit, vniuersaliora esse nobis cognitu faciliora, salua, ac inconcussa conclusione nostra, seu potius Aristorelica: vno, quoad vsum specierum, quas iam comparauimus iuxta præscriptum tertiæ conclusionis: altero, iuxta ordinem doctrinæ auscultatoriæ, de qua eo loco sermo est. Quod ut intelligas, aduerte duplicem esse ordinem in disciplinis: vnum inuentionis, quem artium inuentores sequuntur, incipientes ab iis, quæ sunt sensibus propinquiora, & magis familiaria, alterum auscultationis, siue accuratæ doctrinæ, quæ cum tradatur à præceptore, ut ab eo, qui iam omnia, quæ docet, perfectè affecutus est, semper procedit ab iis à quibus cætera pendent, ut ex principiis, & causis demonstrat effecta. Ita fit, ut ordine inuentionis procedatur à compositis ad simplicia, & à minus vniuersalibus ad magis vniuersalia, qui modi procedendi dicuntur resolutionis, & collectionis, contra verò ordine auscultationis, perfectæque doctrinæ à simplicibus ad composita, & à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia, quos procedendi modos vocant compositionis, & diuisionis, accepto propriissimè diuisionis nomine, quo pacto sola diuisio totius vniuersalis, diuisio appellatur: de qua re fusius egimus septimo libro Dialecticarum Institutionum. Aristoteles igitur cum initio librorum de Physica auscultatione tradat ordinem procedendi auscultatorium, accuratæque doctrinæ, sapienter docet progrediendum esse à principiis ad ea, quæ ex principiis pendent, & à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia, tamquam ab iis, quæ iuxta eum procedendi modum sunt prius nota nobis. Verum quia totus ordo auscultatoriæ doctrinæ posterior est ordine inuentionis (inde enim incipit accurata præceptoris doctrina, vbi eius inuentio desit) firma adhuc stat nostra conclusio, qua asseruimus, minus vniuersalia simpliciter, & absolutè esse nobis notiora siue prius nota. intelligenda est enim iuxta ordinem inuentionis, ut patet ex iis, quæ in tota quæstione dicta sunt: difficultas autem, & facilitas cognitionis penes inuentionem simpliciter, & absolutè spectanda est, cum inuentio auscultationem origine præcedat. Itaque Aristoteles initio Physicorum, quia de peculiari modo procedendi auscultatoriæ doctrinæ loquebatur non simpliciter, sed secundum materiam subiectam, ut dici solet, intelligendus est: hoc autem loco, cum de certo procedendi modo non agat, simpliciter, & absolutè intelligi debet. Atque hunc sensum forsitan innuit D. Thomas, cum dixit minus vniuersalia esse notiora nobis quoad proprietatum, & causarum inuestigationem, quæ haud dubiè ad inuentionem essentiæ rei pertinet, minus autem nota quoad simplicem apprehensionem, si nomine simplicis apprehensionis intellexit puram, & distinctam essentiæ cognitionem, ut simplicitas non excludat complexionem conceptus, sed adiunctionem cuiusvis accidentarij attributi.

In Metaphys. Arist. Tom. I.

r

Siquis

Occurritur
interpretatio-
ni sententiæ D.
Thom.

Aliorum re-
sponso.

Refutatio.

Plerique re-
sentiores.

Cap. 39.

Duplex in
viro sensu ex
positio Aristo-
telis.

Duplex ordo
in disciplinis.

De quo ordi-
ne intelligenda
sit proposita
conclusio.

Exponitur
D. Thomæ
sententia.

Occurritur
obiectioni.

Si quis autem obiiciat, cum ordo auscultatorius seruetur, oportere procedere à superioribus distinctè cognitis ad inferiora distinctè cognoscenda, alioqui non esset is ordo accuratæ disciplinæ: Aristotelem autem planè docere in loco citato, procedendum esse à magis vniuersalibus confusè cognitis, vt patet ex similitudine totius tum sensibilibus, tum diffinibilibus, & ex modo cognoscendi puerorum quibus argumentis eam conclusionem confirmat: ergo non propterea illum dixisse, progrediendum esse à magis vniuersalibus, quia sint notiora ordine auscultationis: occurrendum est, vtrumque verum esse, & ab Aristotele assertum; Nam quod procedendum sit eo doctrinæ ordine ab vniuersalioribus distinctè cognitis ad minùs vniuersalia distinctè intelligenda; & verum est sumptis vniuersalioribus, vt sunt tota essentialia: & ab Arist. proximè traditum erat, cum dixit, *à principijs ad ea, quæ ex principijs pendent, procedendum esse*; tunc enim vniuersaliora distinctè cognoscuntur, cum eorum intrinseca principia, si illa habent, percipiuntur, vt patet ex iis, quæ supra diximus. Quòd item procedendum sit ab vniuersalioribus confusè cognitis ad eadem distinctè cognoscenda; & verum est sumptis vniuersalibus, vt sunt tota, quædam vniuersalia; & ab Aristot. perspicuè dicitur, & confirmatur, vt obiectio concludit. Qua in re ingeniosè docuit Arist. ad duplicem cognitionem distinctam procedere eum, qui ab vniuersalioribus ad minùs vniuersalia descendit ad distinctam inferiorum, quatenus sunt tota essentialia; & ad distinctam ipsorum superiorum, quatenus sunt tota vniuersalia; simulque sapienter explicauit, quot modis à notioribus nobis procedamus, cum auscultatorium, accuratumque ordinem sequimur.

Exponitur locus Aristotelis ex præmio Physicorum.

Qui ab vniuersalioribus progreditur, duplicem cognitionem distinctam assequi.

Dupliciter aliquid dici notius, & prius natura.

¶

Locus Arist. eiusdem præmij explicatur.

Ad secundum argumentum vt respondeamus, animaduertendum est, duobus modis aliquid dici natura notius, quemadmodum & prius natura. Vno generationis ordine, altero, perfectionis, siue intentionis. Priora, & notiora natura ordine generationis ea sunt, quæ ab aliis supponuntur, & à quibus alia pendent, quo pacto initia, & partes priores, & notiores sunt toto (hac enim ratione dici solet, Naturam progredi ab imperfectioribus ad perfectiora) & causæ item suis effectis. Priora, & notiora natura ordine perfectionis, siue intentionis sunt ea, quæ magis intenduntur à natura: quo pacto perfectiora sunt priora, & notiora minùs perfectis, & fines iis, quæ suapte natura diriguntur in finem. Qua ratione effecta dici possunt priora, & notiora, non solum suis causis materialibus, & formalibus, vt totum viuens anima, & corpore; sed etiam efficientibus instrumentariis, quo pacto scriptura est prior, ac notior stylo, quo scribitur, & species intelligibilis sensibili, à qua vt instrumento gignitur, vt est multorum grauium Auctorum sententia. Atque hoc pacto intelleximus, id quod citato Institutionum Dialecticarum loco diximus, eum qui ab affectis ad causas progreditur, ordinem perfectionis, siue intentionis sequi.

Hinc patet solutio argumenti. Nam cum Arist. docet, *non eadem esse notiora, & natura, notiora* (quòd ordine accuratæ disciplinæ intelligendum diximus) non est id exponendum de notioribus natura ordine

Se. 7. 1.

ordine generationis, siquidem vniuersaliora, vt sunt hoc pacto natura priora, ita etiam sunt natura notiora: sed ordine perfectionis, & intentionis. Etenim minùs vniuersalia quemadmodum perfectiora sunt, vt quæ vniuersaliora continent, & aliquid amplius perfectionis, ita sunt magis intenta à natura.

Verum pro explicatione citati loci aduerte, si absolutè loquendum est, non esse verum vniuersè id, quod Arist. ait, *non eadem esse nobis & natura notiora*, etiam modo exposito. Pleraque enim causæ sunt notiores natura ordine perfectionis, quàm effecta, vt qualitates sensibiles, quàm species, quas in sensus nostros imprimunt: & tamen eadem sunt nobis notiores accuratæ doctrinæ ordine, vt perspicuum est. Quod etsi multos malè vexat, atque eò adducit, vt credant Arist. non vti hoc loco vniuersali propositione, sed particulari, dicendum esse tamen propositionem esse vniuersalem, alioqui non esset ad rem: cæterum non esse vniuersalem absolutè, sed tantum in materia subiecta, hoc est, in magis, & minus vniuersalibus, de quorum comparatione ibi agitur.

Fusior eiusdem loci expositio.

Ad tertium dicendum est, prima, & maximè vniuersalia illa principia, *quodlibet est, aut non est: impossibile est idem simul esse, & non esse*, non ideo dici omnium notissima, quia ordine inuentionis, de quo nobis sermo est, sint cognitu faciliora iis omnibus, quæ sub illis directè continentur, quale est hoc, *Socrates aut ambulat, aut non, Impossibile est Socratem ambulare, & non ambulare*, cum illa ex his, & aliis similibus procedente ætate à nobis colligantur: sed dici omnium notissima, quia continent notissimam veritatem, & in quâ amplectendam magis inclinat intellectus, quàm in veritatem aliorum omnium, quæ sub eis non continentur, qualia sunt, *Totum esse maius sua parte, Ex nihilo nihil gigni, & similia*, vnde fit, vt nihil absurdius nos colligere posse putemus contra eos, qui veri quicquam negant, quàm si ex eorū negatione ostendamus effici aliquid, quod primis illis duobus principijs repugnet. Quòd autem Arist. docet, eorum cognitionem antecedere omnè demonstrationem, non ita intelligendum est, quasi illa, quatenus cõmunissimis illis verbis concipiuntur, nota esse debeant ante omnem demonstrationem: sed quia prius cognita esse debent, quatenus cõstant verbis iis, quæ ad propositam demonstrationem conficiendâ assumuntur: vt si demonstrandum sit, hominem esse disciplinæ capacem, ex eo, quia sit animal rationale, necesse est ante nosse hominem aut esse animal rationale, aut nosse esse: item, non posse simul esse animal rationale, & non esse: eodemque modo res se habet in propositione & conclusione: alioqui, neque quid sumatur ad demonstrandum, neque quid demonstrandum sit, certò intelligetur. Atque hac de causa ait Arist. 1. Poster. c. 8. principium illud, *necesse esse vt quilibet aut sit, aut non sit*: seu vt ipse accommodatè ad Logicam scribit, *In quacumque re affirmationem aut negationem veram esse*, non assumi in demonstratione ducente ad incommodum sub his generalibus verbis, sed quatenus ad id genus, in quo demonstratio facienda est, traducitur. Eademque ratione dici solet, prima hæc principia ingredi omnem demonstrationem, aut formaliter, aut

Cur maximè vniuersalia principia dicantur omnium notissima.

Quomodo eorum cognitio omnium demonstratione antecedit.

Quomodo ingrediuntur omnem demonstrationem.

Quomodo
ingrediantur
omni demon-
strationem.

virtute, hoc est, aut per seipsa, aut per ea, quæ illis sunt directo, & essentialiter supposita. Quamquam hoc ea etiam ratione dictum esse intelligi potest, quia veritas cæterorum omnium pronuntiatorum veritati horum, tamquam omnium suapte natura notissimæ innititur & in eam resoluitur demonstratione ducente ad impossibile: ex quo tamen non intelligitur, esse ea prius nota nobis inuentionis ordine, sed tantum accuratæ disciplinæ. Videntur tamen hæc duo principia prius inueniri per ea, quæ sub illis directò continentur, quàm reliqua omnia principia, eo quòd intellectus, quemadmodum diximus, propensior est, ut illis assentiatur, quàm cæterorum vlli.

AN SINGULARIA FACILIVS A
nobis, quàm vniuersalia intelligantur.

QVÆSTIO III.

Quòd singularia sensibilia non solum non videantur facilius intelligi
à nobis, sed ne intelligi quidem.

SECTIO PRIMA.

DISPVTATIONEM hanc non solum propter rerum affinitatem, sed etiam ut ea, quæ superiori quæstione dicta sunt, planiora fiant, adiungendam putauimus. In qua illud primum occurrit, singularia sensibilia (hæc enim sunt de quibus præcipue dubitant Philosophi) non solum non facilius intelligi à nobis, sed ne intelligi quidem.

PRIMUM, quia quo pacto Aristoteles 1. Physic. c. 5. & quinto huius operis c. 11. ait vniuersalia esse notiora ratione, eodem asserit singularia esse notiora sensu: non ideo autem docet vniuersalia esse notiora ratione, quasi credat ea sensu etiam cognosci (est enim id planè falsum, & contra eius sententiam) igitur non ea ratione ait singularia esse notiora sensu, quasi existimet, illa intellectu etiam cognosci.

DEINDE quia priori loco cum reddit rationem eorum, quæ dixerat, ita scribit: *Ratio enim ipsius vniuersalis est: sensus autem singularis, quasi dicat: Obiectum enim rationis siue intellectus, vniuersale est, sensus autem, singulare. Vnde iam licet hunc in modum argumentari, Ut vniuersale est obiectum intellectus, ita singulare est obiectum sensus: at sensus non percipit vniuersale: ergo nec intellectus singulare: vel sic: Ut se habet intellectus ad vniuersalia, ita sensus ad singularia, ergo à commutata proportione, quo pacto se habet ad vniuersalia sensus, eodem se habet ad singularia intellectus, atqui sensus non percipit vniuersalia, ergo nec intellectus singularia.*

TERTIO, quia inter potentiam, & obiectum debet esse proportio: hæc enim de causa non quæuis potentia quoduis obiectum attingit, cum igitur intellectus sit omnino immaterialis, ut qui nullam materiam siue sensibilem, siue intelligibilem includit, singularia autem sensibilia sunt omnino materialia, ut perspicuum est, efficitur, ut ea ab intellectu

1. Phys. text.
49. & 5.
Metaphysic.
text. 16.

ab intellectu non percipiuntur. Alia ratio est de vniuersalibus, quæ ea ex parte numerari possunt inter immaterialia, quòd loco, & tempori subiecta non sint.

QUARTO, quia id nequaquam intellectu percipitur, quod est in causa, ut vniuersalia ipsa non intelligantur, iuxta illud commune proloquium, *Illud est magis tale, propter quod vnumquodque tale est: at singularia sensibilia sunt in causa, ut vniuersalia, quandiu ab eis abstracta non sunt, non intelligantur* (sunt enim eo pacto vniuersalia intelligibilia potestate tantum, non actu, ut Arist. ait tertio de Anima cap. 4.) non percipiuntur ergo singularia intellectu. Nec occurras, ea tum percipi posse, cum abstrahentur à materia singulari, quemadmodum de vniuersalibus dicitur. Est enim luce clarius, singularia à singulari materia nulla ratione abstrahi posse.

QUINTO, quia si singularia sensibilia intelligerentur à nobis, non esset cur sensibus indigeremus, quemadmodum illis non indiget substantiæ separatæ, cum igitur sensus natura nobis tributi sint, non videtur dubitandum ea ratione esse datos, ut perciperemus singularia sensibilia, quæ alioqui non cognosceremus.

SEXTO, quia si intelligeremus singularia sensibilia, non nobis esset opus intellectu agente, quippe cum ea ratione sola dicant Philosophi intellectum agentem esse necessarium, ut abstrahat species rerum vniuersalium à phantasmatis. Nam si à nobis singularia sensibilia intelligi possent, quid iam opus esset agente intellectu ad huiusmodi species à phantasmatis abstrahendas? Ipse enim intellectus possibilis, cuius solius est intelligendi munus, abstrahere posset species vniuersalium ab speciebus singularium, quas in se haberet. At Aristotelem ea de causa, quam diximus, induxisse intellectum agentem ex tertio de anima cap. 5. perspicuum est, ubi ea ratione censet illum esse necessarium, ut naturas rerum, quæ in singularibus sunt potentia intelligibiles, faciat actu intelligibiles, id est, earum species, per quas intelligi possint, in intellectum possibilem imprimat.

SEPTIMO, quia non alia ratione colligit Aristot. eodem libro, opus esse vno quodam sensu communi, qui obiecta omnia externorum sensuum percipiat, nisi quia *illa sunt sensibilia* (ut ipse planè ait) *nec omnia ab illo ex quinque sensibus externis percipi possunt.* Quòd si intellectus noster sensibilia percipere posset, nihil profectò ea ratio concluderet. Ita videtur perspicuum, non intelligi à nobis singularia sensibilia, nisi fortè per accidens, hoc est, quatenus in vniuersalibus quodammodo continentur: quo etiam pacto, & forsitan verius, vniuersalia dici possent percipi sensibus, quòd actu ac propriè contineantur in singularibus, ut hac ratione sit intelligendum id, quod primo loco citatum est ex Aristotele, *Vniuersalia esse notiora intellectu: singularia autem sensu.*

Text. 16.

Text. 18.

3. de Anima
cap. 2. vel 2.
lib. text. 145.

Singularia non per accidens solum, & ut in vniuersalibus continentur, sed per se etiam percipi à nobis ipsa potentia intellectiua.

SECTIO II.

V igitur id, quod præcipuè quæritur, totaque materia hæc intelligatur, quatuor à nobis explicanda sunt. Primum, singularia verè, ac per se à nobis intelligi. Deinde, id fieri per proprios eorum conceptus. Tertio loco, non dari in intellectu proprias eorum species intelligibiles. Postremo, id non obstare quo minus singularia facilius à nobis percipiantur per intellectum, quam vniuersalia.

Totius quæstionis summa.

Ostenditur conclusio ex ipsa singularium natura.

QUOD igitur singularia verè, ac per se à nobis intelligantur, nec ea ratione dumtaxat, qua in vniuersalibus continentur, his rationibus ostenditur. Primum, quia singularia ipsa, siue sensibilia sint, siue intelligibilia apta sunt, ut per se intelligantur, alioqui non intelligerentur per se à Deo Optimo Maximo, cæterisque substantiis separatis. In nobis autem, & aliquid impedit, quo minus eorum aliqua possimus quidditatiuè cognoscere, ut patebit libro sequenti, nihil tamen impedit quo minus omnia intelligamus esse. Omnia enim per discursum cognosci possunt, saltem ex effectis, cum hoc pacto Deum quoque ipsum, qui maximè singularis est, intelligamus.

Ex obiecto intellectus nostri.

SECUNDO, quia intellectus noster fertur per se in ens quare in omne quod sub ente continetur. Nec respondeas, consequentiam hæc esse vitiosam, quod sæpe numero perfectio rei obiectæ sit in causa, ut quamquam illa contineatur sub obiecto, nõ percipiatur tamè à potentia: quo pacto, lux solis nõ potest à nobis directò cerni. Respõsio enim non habet in hac re locũ, cum non loquamur de perfecta cognitione singulariũ, quam negamus de quibusdam in hac vita haberi posse, sed de cognitione an est, quàm non impedit maior perfectio rei. Accedit, quòd rationes, ob quas singularia quædam videri possunt non percipi à nobis, nisi per accidens, & in suis vniuersalibus, non desumuntur ex eorum perfectione, sed potius ex imperfectione, siue ut ita dicam maiori materialitate, ut patet ex iis, quæ paulo antè dicta sunt.

Ex impositione nominum. Ex vniuersalium distinctione. Ex secunda intellectus operatione.

TERTIO, quia si intellectus noster non intelligeret singularia per se, non illis imposeret propria, & distincta nomina: hoc enim non pertinet ad sensum, sed ad intellectum.

QUARTO, quia vniuersalia, ut vniuersalia sunt, non intelligantur à nobis, nisi per abstractionem à singularibus: quo autem pacto potest intellectus abstrahere vnum ab altero, nisi id cognoscat, à quo alterum abstrahit, & quasi separat, nec tantum id intelligat, quatenus est idem cum illo, sed quatenus distinctum, & propria ratione circumscriptum? Atque hoc argumentum euidentius est in speciebus infimis, quàm in generibus, tamen eandem vim habet in vtrisque, cum genera mediata abstrahantur ab indiuiduis.

QUINTO ex secunda operatione intellectus, quæ apud Arist. dicitur compositio, & diuisio, siue affirmatio, & negatio vnius de altero. Affirmamus enim passim, & negamus plerumque esse de rebus singularibus

1-

2-

3-

4-

5-

laribus, nec id temerè facimus: nemo autem sine temeritate affirmat vnum de altero, nisi vtrumque cognoscat: quamquam ne temerè quidem alterum de altero affirmare, aut negare possumus, nisi ambo cognoscamus, quatenus inter se distincta sunt: alioqui non crederemus nos affirmare, aut negare alterum de altero, sed idem de eodem, quod est contra hypotheseum.

SE X T O, ex quibusdam argumentationum generibus, quæ ad tertiam intellectus operationem pertinent, veluti ex iis inductionibus & syllogismis expositoriis, quæ ex singularibus colligunt vniuersalia. Nam cum vnaquæque argumentatio sit vnus quidam discursus ac motus, necessariò efficitur, ut discurrens, siue quod mouetur, sit vnum quiddam, non duo: sensus autem non potest ex singularibus ad vniuersalia discurrere, cum vniuersalia cognoscere non possit, ergo id facit intellectus, ac proinde intelligit singularia.

Hac ratione vtantur Theomist. Auenrois, Albert. D. Thom. & omnes penè in explicatione text. 9. lib. 3. de Anima. Vel lib. 1. text. 145. & 146.

Ex inductionibus & syllogismo expositorio. 6.

SE P T I M O, ex ipsa iudicandi ratione, quæ secundam, & tertiam operationem intellectus complectitur. Cum enim intellectus aliquid affirmat, aut negat, nihil aliud, quàm iudicium fert de connexione prædicati cum subiecto. Eodèmq; modo cum specie quauis, siue consequentiæ, siue argumentationis vtitur, nihil aliud iudicat, quàm de connexionè consequentis cum antecedente. Cum igitur iudex ea cognoscere debeat necessariò, de quibus fert iudicium: sæpe autem intellectus affirmet aliquid, aut neget de singularibus, & ex singularibus aliquid concludat: necessariò efficitur, ut intellectus intelligat singularia. Atque hac ratione vtitur Arist. 3. lib. de Anima cap. 2. ut probandum esse necessariò sensum communem, ut differentia sensibilibum ad diuersos sensus pertinentium iudicet, quòd nullus ex quinque particularibus id facere possit.

Ex iudicandi ratione.

Quorundam responsio.

Refutatio.

QUO D si quis occurrat, ut intellectus ferat iudicium de connexionè prædicati cum subiecto singulari, & consequentis cum antecedente ex vna, aut pluribus singularibus propositionibus constituto, satis esse, si & subiectum singulare, & singularem propositionem confusè cognoscat, is primùm contradicentia admittet, videlicet propositionem externam singularem non esse singularem. Nam si intellectus non concipit rem singularem determinatè, iam mentalis propositio singularis non est. Quare cum ea, quæ sunt in voce & scripto signa sint eorum quæ sunt in mente, non erit etiam singularis externa propositio: Potius igitur dicendum est, quemadmodum externa propositio singularis subiecto singulari constat, ita ab intellectu rem singularem percipi. Deinde concedet, posse consequens distinctè percipi, cuius antecesses confusè intelligatur, quod est absurdissimum.

Aliorum responsio.

Refutatio.

SV N T, qui hoc pacto existiment, se vim propositæ rationis effugere. Dicunt, non intellectum, sed hominem ipsum esse eum qui iudicat de huiusmodi connexionibus, & omnino de conuenientia, & discrimine singularium, & vniuersalium, & rectè quidem hæctenus. Deinde addunt, optimè illum id posse facere per duas potentias, quòd per cogitatuam cognoscat singularia, per intellectum vniuersalia. Sed quo pacto eorum responsio eludenda sit, ipse Aristot. docet loco citato

In his videtur esse Capre 1. sentent. d. 35. q. 2. conclus. 4.

citato Fieri, inquit, non potest, ut separatis discernatur, dulce diuersum esse ab albo; sed vni cuiusque ambo nota esse oportet: illo enim modo perspicuum esset, illa inter se differre, etiam si alterum ego, alterum tu sentires. Præterea, aliud est, quod per cogitativam cognoscantur singularia, & per intellectum vniuersalia, aliud, quod homo per alteram huiusmodi potentiarum de eorum discrimine, & conuenientia iudicet. Quæro enim per vtram earum potentiarum fiat eiusmodi iudicium. neque enim iudicium de duobus est duplex actus, sed vnus, neque item potentia iudicare potest de iis, quæ non nouit. Aut igitur huiusmodi iudicium pertinebit ad cogitativam, aut ad intellectum. Si ad cogitativam; igitur sensitua potentia, qualis est cogitativa, percipit vniuersalia, quod omnes negant: si ad intellectum, iam intellectus per se percipit singularia, quod volumus. Ita patet, nihil esse ad rem, dicere hominem ipsum esse eum, qui iudicat, cum nulla potentia, siue facultas dari possit, per quam huiusmodi iudicium ferat, si intellectus singularia non percipit, non solum confusè, & per accidens, sed etiam quatenus ab vniuersalibus distinguuntur.

Iudicium ab vna tantum potentia posse fieri.

Ex artium & virtutum actionibus. 8. Artes propriè dicte.

E A D E M conclusio probari potest ex actibus artium, & virtutum siue pertinentium ad intellectum, siue ad appetitum. Artes enim quæ propriè hoc nomine censentur, in singularibus quoad actionem versantur, cum in externam materiam transeant. Quo autem pacto artifex accommodare possit regulas vniuersales ad singularia, nisi singularia ipsa intelligat? Prudentia quoque cum sit de iis, quæ sub consultationem cadunt, singularium intelligentiam necessariò continent. Sed & iustitia, & cæteræ virtutes, quæ ad appetitum pertinent, ad singularia terminantur: neque enim appetimus completè nisi singularia, vt quæ sola consequi possumus, versari autem non possunt virtutes in singularibus, nisi præeunte intellectu, siue ratione, quæ est omnium humanarum virtutum dux, & quasi parens.

P R Æ T E R E A, nullus sensus reflectitur in se, nempe vt suum actum cognoscat, quæ est communis omnium Philosophorum sententia: igitur actus cogitatiuæ nostræ non potest ab vilo sensu cognosci, at cognoscitur (sæpe enim aduertimus nos cogitare) & est singulare quiddam: cognoscit igitur intellectus singularia.

I T E M, Quidquid potest potentia inferior, potest & superior, & aliquid vltra, quemadmodum sensus communis non solum percipit obiectum visus, sed etiam aliorum particularium sensuum; sensus autem omnes versantur circa singularia, & sunt inferiores intellectu, cuique subiecti, & subordinati: cognoscit igitur intellectus singularia.

Obiectio.

Q U O D si quis obiiciat, non admodum firmam esse huiusmodi rationem, quia non necesse est, vt potentia superior percipiat ea, quæ ab inferiori percipiuntur eodem modo, quo cognoscuntur ab inferiori; id quod prima quæstione huius capituli admisimus: proinde non rectè sequi, Intellectus cognoscit ea, quæ sensibus percipiuntur, ergo per se, & in particulari, quemadmodum percipiuntur à sensibus: Occurrendum est, satis nobis esse ad propositum concludendum si id, quod cognoscitur ab inferiori, possit cognosci à superioribus.

Dilutio.

Ant. Mirad. lib. 32. de singular certam. Sectio. 73. lib. de Anima cap. 2. vel lib. 2. text. 145. & 146.

Cur sola singularia completè appetantur ex refluente potentia in actum. 9.

Ex ordine ipsarum potentiarum inter se. 10. obiectio.

ri, licet modus alioqui sit diuersus. Nam si sensus cognoscit discrimen Socratis à Platone, vel huius albedinis ab illa, necesse erit per rationem propositam, vt idem discrimen ab intellectu cognoscatur; quo autem pacto intellectus cognoscat discrimen huius rei ab illa, nisi vnâque per se & in particulari apprehendat: Alioqui si vt cognoscam discrimen huius rei ab illa, satis est, si cognoscam discrimen in commune, hoc est quatenus discrimen est tantum: is sanè dici poterit cognoscere discrimen rerum omnium, quæ sunt apud Indos, qui quid sit discrimen percipit, quod ridiculum planè est.

Text. 30.

A D hæc, vt sensibilia percipiuntur à sensu, ita phantasmata ab intellectu, quod Aristot. docet 3. de anima cap. 7. Phantasmata autem sunt singularia & in repræsentâdo, & in essendo, percipit igitur singularis intellectus.

Ex proportionatione sensus & intellectus.

Philop. 3. de Anima in Text. 9.

P O S T R E M O, Intellectus sæpè sensum corrigit, veluti in iudicio de magnitudine folis, quem oculi iudicant esse parua admodum quantitatis: ponit item discrimen inter obiecta sensuum, & sensus ipsos: hæc autem facere non posset, nisi cognosceret obiecta sensuum quæ sunt singularia: cognoscit igitur singularia.

Ex correctione sensus ab intellectu. 12.

Sect. 1.

A T Q U E hæc ratio, & omnes penè superiores ostendunt, intellectum ipsa etiam sensibilia singularia percipere, quod superius fieri non posse videbatur. Potest igitur intellectus percipere omnia singularia non modò quatenus in vniuersalibus continentur, sed per se etiã, siue quatenus & inter se & à suis vniuersalibus distinguuntur.

Refellitur quorundam sententia de conceptibus singularium.

SECTIO III.

Sententia Caietani, & Capreoli.

A I E T A N V S tamen in primam partem Diui Thomæ, ad quæstionem octogesimam sextam, & Capreolus in primam sententiarum, ad distinctionem trigessimam quintam existimant non dari in nobis vllum proprium, & peculiarem conceptum rerum singularium materialium, tamen si concedunt dari immaterialium. Ac Caietanus quidem ex eo suam sententiam probat, quia putat intellectum nostrum non alia ratione concipere rem singularem materialem, nisi quia intelligens naturam communem non existere separatam, colligit eam existere coniunctam cum aliqua differentia, indiuiduante, tamen si certam differentiam indiuiduantem rei materialis non cognoscat. Capreolus verò, quia existimat satis esse cogitativam potentiam ad percipienda indiuidua materialia.

Caiet. 1. p. q. 86. artic. 1. Capr. 1. Sent. d. 35. c. 2. conclus. 4.

Ratio Caietani.

Ratio Capreoli.

Refutatio propositæ sententia.

V E R V M hæc sententia nulla ratione admittenda est: Primum, quia proprius conceptus rei nihil est aliud, quam proprium verbum mentis, siue nomen mentale, quo intellectus ipse secum quasi loquitur, siue illud sit productum per actum intelligendi, vt D. Thom. existimat, siue sit ipse actus intelligendi, vt plerique volunt, intellectus autem non tantum ratiocinatur de vniuersalibus, sed etiam de singularibus, tam materialibus, quam immaterialibus: concipit igitur omnia singularia propriis conceptibus.

2. DEINDE, quia ea, quæ sunt in voce, sunt signa eorum, quæ sunt in mente, siue intellectu in voce autem sunt nomina propria singularium materialium: ergo & in intellectu.

3. TERTIO, quia satis liquet ex iis, quæ dicta sunt, singularia omnia percipi à nostro intellectu, non solum ut continentur in suis vniuersalibus, sed etiam in se ipsis, unde manifeste sequitur, ea percipi per proprios, & peculiare conceptus. Ex quo loco peculiari ratione refutata relinquitur opinio, seu potius commentum Capreoli.

Quod verò ad Caietani sententiam attinet, multis argumentis ea priuatim refelli potest. Primum, quia nemo experitur se necessario facere eum discursum, ut intelligat rem singularem: immò verò paucissimi erunt, quibus ea ratiocinatio mentem subeat.

2. DEINDE, quia is discursus non est satis ad percipiendum determinatè hoc singulare, sed tantum singulare vagum, negari autem non potest, intellectum percipere singularia determinatè, ut patet ex dictis.

3. TERTIO, quia ut res quælibet proprio conceptu apprehendatur, non opus est, ut percipiatur vltima eius differentia, sed satis est si conceptus recurrat cum re, neque in aliam conueniat, alioqui non formarem conceptus proprios earum omnium naturarum communium quarum proprias differentias, siue vltimo loco constitutiuas ignoramus, quo penè nihil absurdus.

4. QUARTO, quia aliud est loqui de conceptu distincto, siue definitiuo quem habere non possumus, nisi propriam, siue vltimam rei differentiam percipiamus, aliud de conceptu simplici, de quo nobis sermo est, qui que definitiuum præcedit.

5. POSTREMO, quærat aliquis ex Caietano, Quomodo pacto intellectus noster animaduertat, naturam communem non existere separatam, nisi quia intelligit eam non existere extra hoc, & illud, & alia similia indiuidua? Quo autem pacto intelligat, illam non existere extra hoc, & illud, si hoc, & illud non percipit? Itaque non solum ex iis, quæ dicta erant, antequam Caietani sententiam expenderemus, sed ex ipsa etiam eius ratione perspicue colligitur, posse à nobis singularia omnia percipi propriis, & peculiaribus conceptibus. In qua assertione exceptis Caietano & Capreolo, aliisque per paucos inferioris notæ, Scholastici omnes consentiunt. Lege Scotum 3. de Anima q. 2. 2. & in 4. Sent. d. 45. q. 3. artic. 2. & Quodlib. 13. artic. 2. Durand. in 2. d. 2. & in 4. Sent. d. 45. q. 3. artic. 2. & Greg. in 2. d. 2. q. 1. Ockhamum in eodem librò d. 3. q. 5. & Ferrarientem 1. contra Gentes cap. 65. Nec D. Thom. oppositum sentit, ut quidam existimant, cum 1. p. q. 86. art. 1. planè dicat, intellectum nostrum formare hanc propositionem, Socrates est homo, quod certè non iudicaret posse fieri, nisi proprium conceptum Socratis ab intellectu formati posse existimaret. Idem planè senserunt D. Tho. æquales, & antiquiores alij ex Scholasticis. Quod idem de Græcis, & Arabibus dicendum esse (quicquid nonnulli recentiores sentiant) cum ex dictis patet, tum magis etiam patebit inferius.

Caietanus priuatim refellitur. 1.

Quia distinctius.

Retorquetur ratio Caietani in suam autorem.

Communis sententia.

D. Thomas sentit singularia ab intellectu percipi.

Quibus argumentis ostendi videatur, dari in nobis proprias species intelligibiles rerum singularium.

SECTIO III.

D

Especebus autem intelligibilibus, quæ sunt habituales rerum similitudines, maior dubitatio est. Missis enim iis, qui species omnes tam intelligibiles, quam sensibiles negandas esse censent, concessoque de communi grauiorum Philosophorum sententia utroque genere specierum, plerique recentiores sunt, qui putent dari species intelligibiles rerum singularium, quorum sententia his argumentis probari potest.

De speciebus opposita sententia.

1. PRIMVM, quia, ut ex superiori sectione perspicuum est, intellectus noster elicit conceptus proprios, & peculiare rerum singularium: id autem facere non posset, nisi per species proprias, & peculiare singularium: species enim vniuersalium repræsentant præcisè naturas vniuersales, ut diximus, conceptus autem non possunt excedere in exprimendo facultatem specierum in repræsentando, cum sint partus, quidam intellectus, quatenus informatus est hac vel illa specie intelligibili. Quod si dicas, conceptum rei singularis elici ab intellectu possibili, concurrente non solum specie intelligibili naturæ vniuersalis, sed etiam phantasmate proprio eius singularis, quod concipitur, iam quæro quo pacto phantasma concurrat, ut causæ exemplaris, an ut efficiens: neque enim in alio genere causæ videtur posse concurrere. Si ut causa exemplaris, cum hæc sit formalis remota, & extrinseca, oportebit dari in ipso intellectu inhærentem aliquam formalem proximam, hoc est, qua proximè repræsentetur res singularis, quæ certè alia esse non potest, nisi species intelligibilis rei singularis. Si vero ut causa efficiens, præterquam quod id non est satis, nisi detur formalis proxima in intellectu possibili, cur non etiam concurreret cum intellectu agente, ut causa efficiens ad producendam speciem intelligibilem rei singularis?

Dari species intelligibiles singularium reu probatur. 1.

2. SECUNDO, quia, ut superiori quæstione cum Scoto argumentabamur, applicatis apud causas naturalibus, remotisque iis omnibus, quæ impedire possunt, semper producitur effectus perfectissimus, intellectus vero agens, & phantasmata sunt causæ naturales; ergo iis applicatis ad gignendam speciem intelligibilem, remotisque impedimentis, produceretur species intelligibilis perfectissima, hæc autem est rei singularis. Datur igitur in intellectu nostro species intelligibilis rei singularis. Quod autem species intelligibilis rei singularis sit omnium perfectissima, ex eo patet, quia perfectio speciei repræsentantis colligitur ex perfectione rei, quam repræsentat, quemadmodum præcipua, & absoluta perfectio scientiæ ex perfectione rei, quæ sub scientiam cadit, ut Arist. docet 1. huius operis libro, perfectior autem est res singularis, quam vniuersalis, ut prima substantia, quam secunda.

3. TERTIO, quia cum duæ causæ efficientes concurrunt ad eundem effectum, altera vniuersalis, altera particularis, semper effectus se-

Quibus

quitur particularem, nisi quid impediatur, ut cum Sol, & homo generant hominem: intellectus verò agens concurrat more causæ efficientis vniuersalis (concurrat enim cum omnibus phantasmatibus ad productionem earum omnium specierum intelligibilium, quæ primò in intellectu possibili gignuntur) phantasmata autem concurrunt, ut causæ particulares, cum aliud sit causa huius speciei, aliud illius, igitur species ab utrisque productæ sequuntur conditionem phantasmatum, nihil enim impedit, quominus sequantur. Atqui phantasmata non aliter concurrere possunt cum intellectu agente, quàm quatenus singularia repræsentant: sunt igitur species intelligibiles, quæ ab intellectu agente, & phantasmatibus producuntur, propriæ similitudines singularium.

Responsio prior. AT respondeat aliquis, phantasmata non concurrere cum intellectu agente quatenus res singulares repræsentant: sed quatenus vniuersales tantum; neque dubiū esse, quin naturas quoque vniuersales repræsentent, cum indiuidua, quæ repræsentant, nihil aliud sint, quàm naturæ vniuersales cum differentiis indiuiduantibus.

Responsio altera. DICAT etiam fortasse, aliquid impedire, quo minus species intelligibiles genitas sequatur phantasma, nempe materialitatem, ut ita dicam, quam habet phantasma, quatenus repræsentat rem singularem, hac enim ratione materiale quiddam est phantasma in repræsentando: quemadmodum & ipsum singulare in essendo: cum tamen quatenus repræsentat naturam vniuersalem non sit materiale, quemadmodum nec ipsa natura vniuersalis, ut supra ostensum est.

Obiectio contra priorē responsionem. VERVM hæc nihil videntur obitare. Namque priori responsioni non desunt, qui obiciant, phantasma non vna parte repræsentare naturam vniuersalem, altera differentiam indiuiduantem, sed qualibet sui particula repræsentare vtramque, idque confusè, & indistinctè, proinde non posse illud concurrere, ut repræsentat naturam vniuersalem, non concurrente, ut repræsentat naturam indiuiduantem.

Contra posteriorem. POSTERIORI obiciunt, quemadmodum singularia quorum similitudines sunt in phantasia, materialia sunt, ita & eorum esse vniuersalia, verbi causa, quemadmodum hic lapis, ita & lapidem cōmunem, est enim res naturalis, ac proinde includens materiam. Quare, aut species intelligibiles talium naturarum vniuersalium non imprimi in intellectum; aut eadem ratione dicendum esse imprimi posse species intelligibiles singularium.

HINC iam quartum argumentum desumi potest hunc in modum, Aut repugnat dari in intellectu nostro species intelligibiles singularium, quia singularium, aut quia materialium, non repugnat autem, quia singularium, quippe cum dentur singularium immaterialium, ut species intelligibiles superioris Angeli in intellectu inferioris: non item quia materialium (nam & naturæ earum vniuersales materiales sunt, ut dictum est) ergo nihil repugnat dari in intellectu species intelligibiles singularium.

ET si quidem, opinio hæc non videretur plane cum Aristotele pugnare, neque oppositam sententiam amplecterentur omnes Veteres, & ex

Hanc opinionem esse probabilem proponendam tamen.

& ex Recentioribus plurimi viri grauissimi; non nobis forsitan ea displiceret, re ipsa considerata, non quid hic, aut ille sentiat. Est enim expedita satis, & rationi non parum consentanea. Verum, quia non facile reijciendæ sunt communes, receptæque sententiæ eæ præsertim, quæ grauioribus auctoribus probantur, simulque quia proposita argumenta non tantam vim habent, ut solui non possint, nec verò desunt pro parte opposita, si non necessariæ rationes, certè quàm simillimæ vero, non est cur ab ea recedamus.

Non dari in nobis species intelligibiles, quæ propriæ sunt rerum singularium.

SECTIO V.

1 **I**TEM igitur veram esse hisce rationibus confirmari potest. Intellectus noster est medius inter sensum, & intellectum substantiarum separatarum; at species, quæ sunt in sensu sola singularia repræsentant; quæ autem sunt in intellectu substantiarum separatarum eiusmodi sunt, ut earum quæque naturam aliquam vniuersalem, & singularia illius repræsentent, ut libro duodecimo patebit, igitur rationi consentaneum est, ut species, quæ sunt in intellectu nostro, solas vniuersales naturas repræsentent, hac enim ratione ipsæ quoque mediæ cuiusdam naturæ erunt.

Intellectus noster quem locū habeat inter potentias cognoscens.

2 **I**TEM, Plus superat sensum intellectus noster naturæ præstantia, quàm superetur ab intellectu substantiarum separatarum, ut est apertissimum: intellectus autem substantiarum separatarum percipit distinctè per vnam, & eandem speciem, quæ intellectus noster percipit per multas, ut est communis Theologorum sententia, quin etiam inter substantias separatas, quo aliæ aliis superiores sunt, eò paucioribus speciebus indigent ad ea distinctè intelligenda, ut iidem asserunt: igitur potiori ratione dicendum est, intellectum nostrum intelligere distinctè per vnam & eandem speciem, quæ sensus per multas percipiat: At hoc nullo pacto verum esset, si indigeremus singulis speciebus intelligibilibus ad singula indiuidua distinctè, siue determinatè percipienda: non dantur igitur in intellectu nostro species intelligibiles, quæ sint propriæ rerum singularium, sed per species naturarum communium res singulares intelligimus, tamen adiuti adminiculo phantasmatum, ut patebit, quo non indigent substantiæ separatae.

Intellectus substantiarum separatarum quantum nostrum superat.

3 **P**RÆTEREA, Natura abhorret superuacanea, species autem intelligibiles naturarum communium satis sunt ad intelligenda singularia adiunctis eorum phantasmatibus, ut patebit, non est igitur necesse ad singularia intelligenda species intelligibiles rerum singularium proprias inducere.

Naturam abhorre superuacanea.

4 **A**D HÆC, Res materiales eo modo, quo sunt in rerum natura (quod dicunt, à parte rei) non sunt intelligibiles, nisi potentia, fiunt autem actu intelligibiles, cum à materia abstrahuntur, ut docet Aristoteles 3. de Anima cap. 4. eodemque loco approbant Peripaterici omnes, huiusmodi autem res non possunt abstrahi à materia proprie dicta, quæ est altera pars compositi, & tamen abstrahi possunt à materia

Quo pacto res materiales fiunt intelligibiles actu.

Textu 6.

teria indiuiduali, si communēs sint igitur hæc est abstractio, quæ eo loco censetur necessaria, vt sint actu intelligibiles, seu, quod eodem redit, represententur per species intelligibiles; at species, quæ non representant materiam indiuidualem, non sunt propriæ rerum singularium materialium, ergo &c.

Sect. 2.

5. Ex hac ratione nascitur alia hunc in modum. Res sensibiles, vt dictum est, de Peripateticorum communi sententia non fiunt actu intelligibiles, nisi per abstractionem à materia indiuiduali: singularia verò sensibilia nullo modo possunt ab illa abstrahi, volūt igitur Peripatetici ea neque actu, neque potentia esse intelligibilia: hoc autem non potest ita accipi, quasi velint de singularibus sensibilibus non haberi proprios conceptus, vt patet ex iis quæ superius dicta, & ostensa sunt, moxque apertius explicabuntur: igitur propterea censent ea non esse intelligibilia: quia non possunt determinatè percipi per solas species intelligibiles, seu, quod eodem redit, quia non dantur species intelligibiles eorum propriæ, & peculiare.

de Anima
c. 4. text. 10.

6. **POSTREMO:** Communis Peripateticorum sententia est, *uniuersalia intelligi à nobis directè, singularia verò reflexè*, id, quod ex Aristotele accipitur in loco citato, hoc autem verum non esset, si in intellectu nostro darentur species intelligibiles rerum singularium propriæ, quicquid enim per propriam speciem percipitur, non dubium est, quin directè cognoscatur, vt omnes fatentur, non dantur igitur in intellectu nostro species intelligibiles, quæ sint propriæ rerum singularium.

7. At dicunt nonnulli, Aristotelem non docere in loco citato singularia intelligi à nobis reflexè, sed potius directè. Aiunt enim Aristotelis sententiam hanc esse, *Naturam uniuersalem rei sensibilis, & rem ipsam sensibilem percipi, vel diuersis potentiis, vel eadem sese habente ad se ipsam, vt linea flexa ad se ipsam extensam.* Qua sententia, si verba hunc in modum disponenda sunt, & Aristoteles aliquid tradit de cognitione directæ, & reflexæ, potius docetur uniuersalia intelligi reflexè, & singularia directè. Verùm si quis vel mediocriter attendat, planè intelliget, malè ab eis coaptari verba contextus. Aristoteles enim non prius loquitur de natura uniuersali, deinde de singulari: sed prius de singulari sensibili, deinde de eius natura uniuersali, quam vocat esse, seu quidditatem illius: tum subdit, *Animam nostram cognoscere eiusmodi rem singularem sensitiua potentia, alia autem facultate naturam uniuersalem, aut separabili, hoc est, diuersa ab ea, quæ cognoscit singularem, aut perinde se habere ad se ipsam, vt cum extensa fuerit linea flexa, id est, quæ prius flexa erat.* Quibus verbis, cum prius faciat lineam flexam, deinde extensam, perspicuum est inflexionem referendam esse ad perceptionem rei singularis, cuius priori loco meminerat, extensionem autem ad cognitionem rei uniuersalis, cuius meminit posteriori. Ratio autem metaphoræ hinc sumitur, *Quia cum res singulares cognoscantur à nostro intellectu per species intelligibiles naturarum communium coacurrentibus simul phantasmatis rerum singularium, atque in ea re, intellectus, quodammodo sese demittat ad opem*

Quo pacto
singularia
materialia
non sint intel-
ligibilia.

6.
De reflexa
cognitione sin-
gularium.

Responsio quo-
rundam Re-
centiorum.

Impugnatio
responsionis.

Aristotelis
sententia ex-
ponitur.

Ratio meta-
phora.

poscendam à phantasia, quæ est inferior potentia, meritò sese quodammodo dicitur inflectere.

THEMISTIVS in Paraphrasi eius loci hoc idem sic explicat: *Ad aquam, inquit, uniuersam, quæ intellectui noscenda sit (hoc est, ad totū aquæ indiuiduum intelligendum) phantasmata, & imaginationem oportet adiungere, ad essentiam verò solam eius conspectandam nullas suppetias requirit, sed ipse sibi intellectus superesse potest. Quemadmodum igitur lineam extensam, & flexam dicere eandem possis, quamquam aliter hoc, quam illo modo se habet; ita & intellectus potest unus, & idem statui, qui concreta, & composita, item qui formas, & species meras percipiat. Quamobrem & as- similis rebus sit quas cognoscit, compositas, si compositas, simplex, si simplices formas, id est, à materia seorsum intelligit. Ita interdum linea directæ, interdum arcuata confertur. Sanè Plato actiones intellectus circulis primùm recto, mox circinato, recurrentique interius comparat, Aristoteles linea explicata, siue porrecta, & curuata. At curuata quidem idcirco quia cum intellectus materiam & formam iunctim, id est, quod concretum, & conuictum est, comprehendit, tum quasi geminari, & duplicari videtur accessu phantasmatum, & visorum, quorum operam, usumque in una ea functione desiderat. Idem docet Simplicius in hanc sententiã scribens: Aristotelem eo loco differentes intellectus nostri cognitiones exponere, quarum altera sit circa composita, siue indiuidua materialia, altera circa formas, siue species, quæ similis sit intellectibus substantiarum separatarum, qui non inflectuntur à formis ad informata, & composita, vt nos facimus, cum flectimus cognitionem ad singularia materialia, sed in ipsis formis intelligunt cetera, quæ ex formis pendent. Philoponus ibidem his verbis rem eandem exponit. Sed dices fortassis, Est absurdum intellectum nosse ea, quæ extra sunt, hac enim scit sensus, eo quod materialia, & particularia cognoscat, intellectus enim, quod est uniuersale tantum nouit: Est autem sensus, scire particularia, quæ quidem sunt materialia. Tibi autem ad hæc dicam, quod intellectus, subiecto quidem unus est, ratione autem diuersus. Intellectus enim vel secundum se solum operatur, & tunc uniuersalia solum nouit, vel cum sensu operatur eo utens instrumento, & tunc materialia nouit, & particularia: sicut eadem recta subiecto quidem eadem, ratione autem diuersa. Si enim quæ nunc recta est, infringi potest, & inflecti, sic & intellectus subiecto idem existens aliquando quidem cum recta habet conuenientiam, quando per se ipsum operatur, & nouit immaterialia, aliquando vero cum recta contracta, quando ad sensum inflectitur: & eo instrumento utitur, quando nouit materialia. Nec Græci modò, sed & Arabes, & Latini eodem pacto locum eundem explicant. Auen-Rois enim, qui magis alienus ab hac sententia videri potest, exponens textum nonnum planè docet, Animum cum percipit alietatem inter indiuiduum materiale, & formam, siue naturam specificam, vna & eadem virtute vtrumque extremum alietatis percipere, sed diuerso modo, siue dispositione vt appellat. tum addit. *Est ista est dispositio intellectus in comprehendendo alietatem, quæ est inter formam, & indiuiduum. Comprehendit enim formam per se, & comprehendit indi-**

Græcos Ari-
stotelis in-
terpretes sic
sentire demō-
strat & pri-
mò Themis-
tum.

tum Simpli-
cium.

tum Philopo-
num.

Item Arabes
& Latini.

Auenr. 3. de
Anima com.
9.

uiduum

uidum mediante sensu, id est, adminiculo phantasmatis. Eandem omnino expositionem sequuntur eo loco Albertus magnus, & post eum D. Thomas, & omnes alij eius ætatis Latini expositores.

Cōsuetudinem
num.
E x quibus duo perspicua esse arbitror. Vnū contra veterum omnium Peripateticorum sententiam esse, ponere species intelligibiles rerum singularium proprias, potissimum verò materialium, quas nonnulli recentiores inducunt. Alterum, non minus esse contra eorum sententiam, negare intellectui nostro proprios, & peculiare earum rerum conceptus: quod alij minus consideratè faciunt. Ac ex prioribus quidem plerique sunt: qui ingenuè fateantur, se à Peripateticorum sententia discedere. At posteriores eo magis labuntur, quòd putent se eorum vestigijs inhærere, quasi quia Peripatetici negat proprias species rerum singularium, continuò proprios earum conceptus negare censeantur, quod planè falsum esse, ex iis, quæ dicta sunt, quibus intelligitur.

Alterum.
Collatio.
Exponitur
commune Peripateticorum.
pronunciati.
Q U O D si nobis obiiciant, apud bonos auctores sæpe legi, *Singularia materialia de Peripateticorum sententia, non esse intelligibilia, sed sola vniuersalia* (quod scribit Magnus Albertus 2. libro de intellectu, & intelligibili, & alijs plerisque locis) ex dictis apertum est, respondendum esse propositum pronunciatum nihil aliud significare, quàm singularia materialia non esse à nobis intelligibilia per solum intellectum, sed concurrente sensu phantasmatum adminiculo, solaque vniuersalia concipi ab homine non concurrèntè sensu. Quo autem pacto phantasmata concurrant cum intellectu possibili ad proprios conceptus rerum singularium, & quam ob causam concurrere non possint cum intellectu agente ad productionem specierum intelligibilium, quæ sint illarum propriæ, in solutione argumentorum aduersæ partis explicare conabimur.

Dilatio argumentorum, quibus species intelligibiles rerum singularium afferebantur.

SECTIO VI.

De concursu phantasmatis cum intellectu.

V T igitur primum luculentius dissoluatur, attentè considerandum est, non eodem modo phantasmata concurrere cum intellectu possibili ad productionem conceptus rei singularis, quo concurrunt cum intellectu agente ad productionem speciei intelligibilis. Namque ad productionem speciei intelligibilis, aut concurrunt cum agente, ut eius instrumenta, aut ut dispositiones possibilis: cum possibili autem concurrunt, tamquam eius formæ, & rationes concipiendi. Quæ obscurius simul dicta planius seorsim explicanda sunt.

Cum agente ad specierum intelligibilium generationem.

Q U O N I A M intellectus agens est ex se indifferens ad productionem cuiuscunque speciei naturæ materialis, intellectus verò possibilis est velut materia prima ad quamcunque earum accipiendam idoneus, uterque autem determinatur ad hanc vel illam, siue producendam, siue recipiendam, per hoc vel illud phantasma, hinc fit, ut pleriq; doceat, phantasmata

rasmata concurrere ad eam determinationem, ut instrumenta intellectus agentis: neque esse incommodum asserere attingi ab eis productionem rei immaterialis, cum ipsa sint materialia, quia non id faciunt vi sua, sed virtutè intellectus agentis, qui immaterialis est. Alij vero dicunt, potius ea concurrere, ut dispositiones intellectus possibilis, quod res materiales, ne virtute quidem immaterialium videantur posse attingere naturaliter productionem immaterialium: cum interim agentia vniuersalia sæpe determinantur ad hunc vel illum effectum per dispositionem patientis, ut sol ad liquefactionem ceræ & indurationem luti, neque nouum, aut insuetum sit, ut potentia superior dicatur disponi per ea, quæ sunt in potentia inferiori: dicimus enim voluntatem disponi ad bonam aut malam electionem per affectiones appetitus sensitui, & intellectum ad rectum aut peruersum iudicium per dispositionem voluntatis. Harum autem opinionum si prior vera est, reducitur phantasmatum concursus cum intellectu agente ad concursum efficientis causæ: si posterior, ad concursum causæ materialis: reuocantur enim dispositiones patientis ad materiam. Ac prior sententia communior est, posterior non caret sua probabilitate. De quibus commodiori loco fusius differendum.

Q U O D verò attingit ad concursum phantasmatum cum intellectu possibili ad productionem conceptus duobus modis dicere possumus illum esse necessarium vno per se altero: per accidens, cum concipimus vniuersalia: per se, cum singularia. Nam propter naturalem connexionem intellectus cum phantasia, dum animus est in corpore, quandoque intellectus contemplatur vniuersalia, simul etiam phantasia quasi obiter attendit ad aliqua singularia saltem indeterminatè; nisi quòd vehemens applicatio animi ad opus contemplationis imminuit phantasiæ concursum, & interdum (tametsi rarò) prorsus impedit, ut patet in hominibus sublimium rerum contemplationi deditis, quod est immortalitatis animi nostri non vulgare argumentum. Id quod non obscurè videtur elici ex illa Aristotelis sententia in tertio libro de Anima, ὅταν τὸ θεωρῆν, ἀναγνῆ ἀπὸ φαντάσματος. hoc est, *Cumque contemplatur, necesse est vna cum phantasmate contemplatur*, quæ non de necessitate omnino per se, sed de necessitate cuiusdam societatis naturalis, quæ impediti potest, intelligenda est. Proinde hic concursus nihil est ad rem hoc loco, præsertim cum loquamur de eo, quo utitur intellectus, cum percipit singularia.

A T cum intellectus concipit singularia, non per accidens, sed per se opus est concursu phantasmatum: Nam, quia species intelligibiles nullum singulare determinatè repræsentant: necesse omnino est, ut singularium repræsentatio phantasmatum adminiculo suppleatur. Et quidem ea tum concurrere, ut formas externas, siue exemplares conceptuum, ex eo apertum est, quia sunt similitudines quædam, & quasi simulachra rerum singularium, quæ conceptibus exprimentur. Itaq; res singulares sunt remota exemplaria conceptuum, sed principalia, phantasmata vero propinquiora, sed minus principalia. Verum

In Metaphys. Arist. Tom. 1. t. necesse.

Prior opinio.

Posterior.

Ad quod genus causa pertinet eorum concursus.

Duplex concursus phantasmatum cum intellectu possibili.

Concursus per accidens.

Exponitur locus Arist.

Concursus per se phantasmatum. Ut exemplarium.

*Ut formarum
suo modo in
formantium.*

necesse præterea est fateri, phantasmata concurrere ad eiusmodi conceptus ut formas intellectus possibilis suo modo illi unitas, & coniunctas, quod & difficile creditu videri potest, cum phantasmata non inhæreant in intellectu, sed in organo corporeo, ratione tamen & similitum rerum consideratione haud difficile percipitur.

*De ratione
formæ in for-
mantis non est
inhæreere ei cu-
ius est forma.*

PRIMUM enim de ratione formæ informantis, ut talis est (quod dictum sit ad distinctionem formæ exemplaris) non est, quod inhæreat ei, cuius est forma, ut patet in formis pertinentibus ad extrema sex prædicamenta (etenim neque passio, ut passio est, necessario inhæret patienti, ut lib. quinto docebimus) sed ut ex ea, ut subiecto, aut quasi subiecto proximè sequatur effectus formalis, veluti ex loco & locato existentia locati in loco, at ex phantasmatis, & intellectu possibili proximè sequitur habitualis cognitio intellectiva singularium, quæ est effectus formalis phantasmatum quatenus intellectui possibili ad illorum cognitionem subserviunt. Id, quod ex eo patet, quia quorum singularium materialium habemus phantasmata ea possumus intellectu percipere, cum volumus, quorum autem non habemus, non possumus, neque id nobis per alias formas accidere potest, si vera sunt, quæ de speciebus intellectibilibus ex communi Peripateticorum sententia docuimus.

*Phantasmata
esse dispositio-
nes intellectus
possibiles.*

DEINDE, phantasmata etsi non inhærent intellectui possibili, sunt tamen eius dispositiones ad recipiendas has vel illas species intelligibiles (utrauis opinio de concursu phantasmatum cum intellectu agere sit vera) at dispositiones subiecti ad recipiendam formam, quatenus eiusmodi sunt, formæ sunt suo modo eius, quod disponunt, illudque ita formaliter afficiunt, ut possint cum eo ad agendum concurrere.

*Phantasmata
esse supplem-
ta specierum
intelligibilium.*

PRÆTEREA, formæ intellectus possibilis non conferunt ei vim intelligendi quemadmodum calor, qui in aquam inducitur confert aquæ formaliter vim calefaciendi, quam aqua ex se non habet, sed solum determinat, & specificat intelligendi actum, & ad eum, (quod probabilius est) cum ipso intellectu effectivè concurrunt, ut patebit lib. 9. tamen non concurrunt veluti instrumenta, quemadmodum cum intellectu agente, sed ut in principia perfectiora sicuti cæteri habitus cum potentiis, quas perficiunt: tamen inter concursum specierum, & reliquorum habituum non nihil sit discriminis: at phantasmata hæc præstare possunt, etiam si intellectui possibili non inhæreant.

NAM quod illum perficiant (hoc enim unum probandum relinquitur) ex eo patet, quia complent specierum intelligibilium representationem, quæ sunt internæ, ac primæ eius perfectiones. Quod si quis obiiciat, *intellectum possibilem comparari ab Aristotele cum materia prima*: ergo omnem eius activitatem provenire à formis, quibus intelligit, ac proinde necesse esse, ut eiusmodi formæ in eo inhæreant, ut dictum est de calore aquæ: respondendum est, non conferri ab Arist. intellectum possibilem cum materia prima. quoad vim agendi, sed quoad naturalem, ut sic dicam, nuditatem. Ut enim: *materia nullam ex se habet formam realem ita, inquit Aristot. intellectum possibilem nullam, ex se habere speciem, sive formam intelligibilem*: qua in re Platoni contradicit.

*3. De Anima
cap. 4. text. 5.*

*Exponitur lo-
cus Arist.*

AD

AD hæc. Proprium munus formæ intelligibilis est facere rem præsentem intellectui, eamque illi intelligibiliter, siue notionaliter unire (sumimus autem latius nomen formæ, quàm speciei, ut phantasmata complectamur, tamen si utrumque idem significat) hæc autem præstari possunt à phantasmatis, etiam si non inhæreant intellectui: non est igitur cur negentur esse formæ intelligibiles, suoque modo proprio, ac peculiari intellectum possibilem informantes. Assumptio, quæ sola probanda videbitur, ex enumeratione partium aperta fiet: neutram enim quicquam absurdi, aut incòmodi sequitur cum interim si tota assumptio vera sit, omnia rectè cohæreant, nihil iam sit difficile, positis speciebus intelligibilibus, ut ponuntur à Peripateticis, intellectui nostro singularium cognitionem tribuere. Quæ probandi ratione in rebus difficilibus utuntur docti omnes.

*Munus for-
mæ intelli-
gibilis.*

POSTREMO, Si quomodo fas est ad infima hæc confirmanda ex summis argumentum ducere, illud certum est, diuinam essentiam uniri intellectui creato more speciei intelligibilis, ut Theologi docent. Cuius rei eam rationem reddunt. Quia cum nulla dari possit forma creata, quæ diuinam naturam, ut ipsa in se est representare possit, ipsa seipsam intellectui creato intelligibiliter representat. Si ergo diuina essentia supplet vicè speciei intelligibilis, quæ dari non potest, tamen si non inhæret intellectui, cui unitur more speciei, cur phantasmata non suppleant nostrarum specierum intelligibilium defectum subeuntes rationem formarum intellectus possibilis, etiam si in eo non inhæreant?

*Quo pacto
essentia diu-
ina concurrat
cū intellectu
beatorum.*

*In loco supe-
rius citato.*

PATET igitur ex his, phantasmata concurrere cum intellectu possibili ad productionem conceptuum rerum singularium, ut eius formas, & (quod hinc sequitur) ut rationes concipiendi, quasi supplementa nostrarum specierum intelligibilium. Quo fit, ut *κατασκευασίως* à Philopono dicta sint instrumenta intellectus possibilis. Non est tamen accusanda natura, quod imperfectas nobis species intelligibiles concesserit. Quod enim ea paucioribus perficere potest, id pluribus facere non consuevit. Quocirca cum phantasmata per separationem animi à corpore deficient, tum primum intellectui administrantur naturaliter species intelligibiles, quæ & naturas communes, & earum singularia referant, ut libro duodecimo patebit.

*Natura inge-
nium.*

AD primum igitur argumentum eorum, quorum causa hæc præfari sumus, dicendum est, conceptus quidem rerum uniuersalium numquam excedere representationem specierum intelligibilium, cum ij solis interuenientibus eliciantur, at conceptus singularium, excedere: eliciuntur enim non solum interuenientibus speciebus intelligibilibus, sed etiam phantasmatis iisque concurrentibus, & ut exemplaribus, & ut formis suo modo, siue intelligibiliter informantibus, & ut rationibus eliciendi, siue producendi.

*Num conce-
ptus excedant
specierum re-
presentationem.*

CUR autem non concurrant cum intellectu agente ad productionem specierum intelligibilium, quæ sint propriæ singularium, & si difficile est ita docere, ut omnino satisfactum sit, his tamen rationibus probari potest. Primum ex ingenio naturæ, quam proximè diximus

*Cur phanta-
smata non con-
currant cum
intellectu agē-
te ad produ-
ctionem spe-
cierum intelli-
gibilium ratio.*

non consueuissent facere pluribus, quod paucioribus perficere potest.

2. DE INDE ex præstantia ipsarum specierum intelligibilium, quas ut supra dixeramus, non est rationi consentaneum tam limitatas, ac definitas esse, quam sunt species sensibiles, singulas nimirum ad singula indiuidua.

Nobilitas intellectus.

3. TERTIO ex nobilitate intellectus, cui non est æquum, ut insint per modum habitus formæ non habentes ordinem per se vllum inter sese, quales essent species intelligibiles singularium eiusdem speciei, si darentur ut re vera sunt eorum species sensibiles, quemadmodum & ipsa singularia. Dixit *per modum habitus*, quia per modum actus transeuntis nihil incommodi sequitur, ut patet in eorum conceptibus. Ut enim hi suo modo subiecti sunt temporis, ita nihil est incommodi, si in eis solus ordo temporis cernatur, qui non est ordo per se, sed per accidens. Itaque cum natura non faciat, nisi quod rationi consentaneum est fieri, hæc, & alia superius dicta satis erunt pro causis, cur species intelligibiles singularium naturaliter dari non possunt.

Quorundam sententia de speciebus intelligibilibus.

AD secundum negant nonnulli Thomistæ, species inferiorum esse perfectiores speciebus superiorum, eod quod superiorum species representatione sua plura complectantur. Sed non rectè sentiunt. Nam etsi id verum est in speciebus substantiarum separatarum, quibus distinctè, ac determinatè representantur inferiora, non est tamen verum in nostris, quæ id non faciunt, nisi confusè, & indeterminatè.

Diluitur obiectio.

Quod si urgeant species superiorum, nostra sententia, difficilius acquiri: ergo esse perfectiores: neganda est consequentia, quia difficultas ea non prouenit ex perfectione rerum, quæ representantur, sed potius ex imperfectione. Poterunt igitur species superiorum dici perfectiores secundum quid: simpliciter autem non possunt. Quod si obiciant: Ergo phantasmata esse simpliciter perfectiora speciebus nostris intelligibilibus, quod determinatè perfectiora representent: neganda est consequentia. Nam etsi perfectiora representant, non sunt tamen paria cætera omnia, quippe cum species intelligibiles sint immateriales, phantasmata verò materialia, & extensa. Eadem ratione cognitiones intuitiue eiusdem numero candoris, altera elicitæ ab aspectu, altera ab intellectu, quas simul habemus, cum rem candidam intuemur, non sunt æquè perfectæ, sed longè altera alteram perfectione superat. Itaque concedimus, si darentur species intelligibiles rerum singularium propriæ, futurum ut essent perfectiores simpliciter cæteris superiorum speciebus: at cū illæ dari nequeant, nihil omnino concluditur.

Diluitur altera.

AD tertium dicendum est, speciem intelligibilem rei materialis sequi conditionem phantasmatis, quatenus potest. Quemadmodum autem illud sequi non potest in extensione, quam phantasma habet in subiecto corporeo, cum impedimento sit natura ipsa subiecti incorporæ, ita neq; in representatione rei singularis, sed solius naturæ specificæ, idque propter causas iam dictas.

Refutatur impugnatio prioris responsionis.

EI autem responsioni, qua occurrebatur argumento, phantasma non concurrere ad generationem speciei intelligibilis, quatenus representat rem singularem, sed quatenus naturam vniuersalem, parum aptè

apud obiciebatur, id fieri non posse, quod phantasma non vna parte sua representaret naturam vniuersalem, altera differentiam indiuiduantem, sed qualibet particula vtrâque indistinctè. Nihil enim hæc sunt ad rem. Nam etiam apud illos species intelligibilis rei singularis non alia, & alia particula representat naturam vniuersalem, & differentiam indiuiduantem, sed se tota vtramque indistinctè, atque ad eod genera omnia, & differentias constitutiuas rerum singularium; & tamen fatentur, intellectum per eiusmodi speciem posse elicere conceptus, quibus sola superiora apprehendantur, concurrente illa cum intellectu, non quatenus representat differentiam indiuiduantem: sed quatenus naturas communes. Potius ergo dicendum est, ea ratione non rectè occursum fuisse argumento, quia phantasma concurrat cum intellectu agente, quatenus representat & naturam communem, & differentiam indiuiduantem, tamen non inde sequitur speciem intelligibilem, quam phantasma sic imprimit in intellectum, sequitur totam phantasmatis representationem, quia subiectum non admittit speciem limitatam ad vnum indiuiduum, propter nobilitatem naturæ intellectiue, ut dictum est.

Altera impugnatio.

RECTE tamen occurrebatur secundo loco materialitatem phantasmatis esse in causa, cur phantasma non possit concurrere ad generationem eiusmodi speciei: nec ea responsio bene refutabatur. In hac etiam controuersia non habetur ratio materiæ, ut est altera pars compositi, sed solū, ut est suo modo principium indiuiduationis, & multiplicationis indiuiduorum sub eadem specie, quo pacto naturæ vniuersales non includunt materiam.

Approbat posterior responsio.

AD quartum dicendum est, repugnantiam in vtroque positam esse, & in eo, quod singularia sint, & in eo, quod materialia, ut modo exposuimus, tamen vtrumque in idem redit. Nam neque singularium immaterialium, si modo sint purè singularia, datur species intelligibiles; sed omnia quæ sunt eiusdem naturæ, representantur per eandem speciem. Itaque si substantiæ omnes separatæ differunt specie, nec possunt in plures solo numero differentes multiplicari, iam species earum intelligibiles non representabunt purè singularia: si vero plures aut sunt, aut esse possunt eiusdem speciei (quod verius esse crediderim) verisimilius est, nullam speciem intelligibilem earum representare præcisè vnum indiuiduum, sed quamlibet totam speciem.

Ne immaterialia quidem eiusdem speciei representari per eandem speciem intelligibilem.

Facilius à nobis singularia, quam vniuersalia intelligi.

SECTIO VII.

RELIQUVM est, ut illud discutiamus, de quo quæstio instituta est: *Faciliusne singularia quam vniuersalia intelligamus an contra.* Ac si ex his, quæ hactenus tractata sunt colligenda est huius dubitationis explicatio, planè respondendum videbitur: *facilius intelligi à nobis vniuersalia quam singularia*

PRIMUM, quia dictum est proxime, non dari in nobis species intelligibiles singularium proprias, sed tantum vniuersalium.

DEINDE, quia dictum quoque est, vniuersalia intelligi à nobis directe

directè, singularia reflexè, at reflexa cognitio, vt est posterior directà ita & difficilior. Reflexam verò esse posteriorem directà, & illam supponere, perspicuum videtur, tum ex similitudine aliarum actionum, in quibus datur reflexio, tum etiam ex iis modis quibus dici solet reflexè à nobis intelligi singularia. Motus enim reflexus supponit directum, & radius luminis reflexus, radium directum, & sic res se habet in cæteris. Reflexam verò cognitionem singulariam alij dicunt fieri hoc pacto. Postquam natura vniuersalis per speciem intelligibilem cognita est, tum intellectus considerans eiusmodi naturam non existere, nisi in aliquo singulari, discurret, & arguitiue, vt aiunt, scrutatur eiusmodi singulare, tamen illud non inuenit, nisi sub conceptu quodam vago: quæ fuit consideratio Caietani à nobis paulò superius adducta. Alij hoc modo. Postquam natura vniuersalis per speciem intelligibilem percepta est, tum intellectum attendere ad actum, quo illam percepit, deinde ex cognitione illius actus procedere ad cognitionem speciei intelligibilis, à qua elicitus est actus, ac demum cum disquirat causas efficientes speciei infra intellectum, inuenire primo phantasma, à quo proximè genita est species, deinde rem singularem à qua impressum est phantasma. Atque huiusmodi reflexæ cognitionis meminit D. Thom. in quæst. vnica de Anima art. 20. Et in q. 2. de veritate art. 6. Cum igitur vterque modus faciat priorem, & longè faciliorem cognitionem directam, quàm reflexam, non est cur negandum sit, difficilius singularia, quàm vniuersalia intelligi.

TERTIO, quia Aristot. 1. Phys. cap. 5. *singularia esse notiora sensu & vniuersalia notiora ratione*, quo argumento initio huius quæst. vsi sumus. Et ne locus dubitationi relinquatur, docet 5. libr. huius operis cap. 11. *vniuersalia esse priora ratione, siue intellectu, singularia verò sensu*. Loquiturque de prioribus cognitione. Ita non videtur vlla ratione dubitandum, quin singularia sint cognitu difficiliora, si de cognitione per intellectum sermo sit, & ea quæ sunt, vera esse ponantur.

DICENDVM est tamen, & planè asserendum, singularia facilius à nobis intelligi, quàm vniuersalia. Primum, quia id haud obscure docet experientia: si quis enim petat non solum ab idiotis, sed etiam à peritis multarum artium: quid apud eos nomine communi hominis, aut equi intelligitur: nihil aliud respondebunt, quàm intelligi nomine hominis singulos homines, & vocabulo equi singulos equos, nisi quis eorum in abstrahendis naturis communibus à rebus singularibus sit exercitatus, quod rårum est. Quocirca Aristoteles in Problematis sectio. 18. hac in re ponit discrimen Philosophi ab Oratore, quod Orator mente concipiat eum, qui iustus est, hoc est, hunc aut illum hominem iustum, nec alius ascendat (loquitur enim de Oratore, qui causas agit, quem certum est versari in singularibus.) *Philosophus autem ipsam per se iustitiam spectet, & de ea quasi separata, & seiuncta à singulis hominibus differat.*

DEINDE, quia cum primæ operationes intellectus sint in nobis naturales, vt quæ antecedunt omnem voluntatis operationem: non dubium est, quin positis causis earum sufficientibus, & remotis impedimentis

Reflexa cognitio singularium quomodo fiat.

Quo pacto singularia quorumdam sententia reflexè cognoscantur.

Singularia facilius quàm vniuersalia cognosci probatur 1. experientia. Probatur assertio experientia.

Discrimè Philosophi ab Oratore.

Ex modo operandi causarum naturalium.

pedimentis, continuò perfectissimus effectus earum eliciatur: in puncto autem illo temporis; quo phantasma Socratis ope intellectus agētis imprimat speciem intelligibilem in intellectu Platonis, dantur causæ sufficientes ad productionem conceptus Socratis nec enim phantasma Socratis postea magis applicari potest, & coniungi cum intellectu possibili Platonis, cum illo concurrere possit ad generationem conceptus Socratis) is autem conceptus est perfectissimus omnium simplicium, qui de Socrate haberi possunt, nec verò quidquam est, quod eius productionem impediatur: continuò igitur illum Plato eliciet. Quare primus, ac facillimus omnium conceptuum est conceptus rei singularis.

TERTIO, quia cum multæ causæ naturales sufficientes ad diuersa effecta sese impediunt simul ponuntur, semper effectus omnium simul concurrentium impedit peculiarem effectum cuiuslibet earum, quo pacto illuminatio à multis lucernis simul positis impedit illuminationem præcisam singularem. Cum enim singulæ per se possint peculiare quoddam luminis indiuiduum producere, coniunctæ tamen vnum tantum producunt, diuersum ab omnibus, quæ à singulis producerentur: idemque in calore, & aliis qualitatibus habentibus contrarium clarius videbunt ij, qui solas huiusmodi qualitates negant plures numero esse posse in eodem subiecto. Atqui in eo temporis momento, in quo phantasma rei singularis concurret cum intellectu agēte ad productionem speciei intelligibilis, dantur in anima nostra causæ naturales sufficientes non solum ad conceptum naturæ specificæ, sed etiam rei singularis, igitur si conceptus naturæ specificæ & conceptus rei singularis ita se impediunt, vt simul aut difficile, aut minùs facile dari queant in eodem intellectu, non dubium erit, quin conceptus, qui produci potest ab intellectu cum specie intelligibili, & phantasmate simul concurrentibus, modo aliquo impediturus sit naturaliter conceptum, qui produci potest ab intellectu cum sola specie intelligibili, nisi voluntas intellectum determinet, vt ad solam naturam specificam attendat, aut vt simul speciem, & indiuiduum vtrumque concipiat. Conceptus autem ad quem concurret phantasma est conceptus rei singularis, isque aut difficile, aut minùs facile simul elicitur cum conceptu naturæ specificæ, vt experientia & ratio limitatæ applicationis potentiarum nos docet: est igitur is omnium primus, ac facillimus.

POSTREMO, quia natura comparatum est, vt effectus magis sequatur conditionem causæ particularis, quàm vniuersalis, vt est inductione perspicuum, atqui phantasma est causa omnino particularis, intellectus autem, & species intelligibiles habent se vt causæ vniuersales, quod ex supradictis patet: igitur cum hæc tria ita iunguntur, & applicantur ad agendum; vt possint conceptum producere: magis sequetur conceptus conditionem phantasmatis, quàm intellectus cum sola specie intelligibili concurrentis: cum igitur phantasma sit rei puræ singularis: erit vti que naturaliter is conceptus, rei potius singularis quàm naturæ specificæ. Quò fit, vt conceptus rei singularis sit primus, & facillimus omnium.

Sect. 3.

In disputatis.

Text. 49.

Text. 16.

Sect. 4. & 5.

3. Probatio ex eodem cap.

4. Ex conditione ipsius effectus.

4. **Ex Aristotele.** **A D D I** potest confirmatio huius conclusionis ex Aristotele, tertio lib. de Anima. Eam enim videtur significasse loco illo capitis quarti superius citato, cum docuit, naturam vniuersalem cognosci eadem potentia, qua cognoscitur res singularis, habente tamen, se habet linea extensa ad se ipsam prius inflexam. Planè enim docuit his verbis prius intellectum nostrum intelligere res singulares adiumento phantasmatis, quàm specie sola intelligibili quasi extendatur, & recta pergat ad naturam communem, quæ præcisè per speciem repræsentatur, eamque per se, ac directo percipiat. Ita patet facilius singularia ab intellectu percipi, quàm vniuersalia.

Obiectio. **A T** dicet aliquis. Pueri propter sensuum imbecillitatem prius cognoscunt patrem vt virum, quàm vt hunc virum, & matrem vt mulierem, quàm vt hanc mulierem, idcirco enim, *viros omnes appellant patres & mulieres matres*, vt ait Arist. initio Phis. eademque ratione videntur prius cognoscere equum, mulum & cætera iumenta, vt iumeta, quàm vt talia iumenta, cum ij, qui primo nouerunt equum, iumenta omnia equos appellent. Non est igitur perpetuo verum, singularia prius, ac facilius concipi à nobis, quàm vniuersalia.

Dilutio. **H V I C** obiectioni respondendum est, non ideo pueros appellare viros, omnes patres, & mulieres matres, quòd concipiât præcisè naturam communem viri vt distinguitur ab hoc & illo viro, aut naturam mulieris, vt distinguitur ab hac & illa, sed ideo id accidere, quia ita imperfectè cognoscunt singularia, vt ea, quæ sunt parum dissimilia inter se planè distinguere non possint, propter sensuum imbecillitatem, quod idem accidit in dignoscendis cæteris rebus, quæ inter se aliquam habent similitudinem. Non cognosci autem à pueris vniuersalia, etiam si viros, omnes apprehendant, vt patres, & mulieres, vt matres, vel ex eo confirmabis, quia simile quid faciunt brutæ animantes, quæ tamen vniuersalia apprehendere non possunt. Cernimus enim agnum recens natum quamlibet ouem sequi quasi matrem, quod non alia de causa euenit, nisi quia nondum potest distinguere matrem à cæteris. Vnde fit, vt paulò post roborato magis sensu, solum matrem comitetur. Quare exemplum puerorum, quæ Arist. probat in Phisicis vniuersaliora esse nobis notiora, non alia ratione ad rem propositam confirmandam valet, nisi quatenus indiuiduum vagum est simile quodammodo naturæ vniuersali, puerique, ac brutæ animantes propter sensuum imbecillitatem, qua initio laborant, prius apprehendunt singularia sub notitia vaga, quàm determinata, quemadmodum roborato etiam sensu fit, cum animalia è loco remoto venientia cernuntur.

Confectariū. **C O L L I G I** tamen ex hac solutione potest, quandoque sensu ob impedimentum aliquod prius percipimus indiuiduum vagum, quàm determinatum, idem quoque accidere in intellectu. fat. autem est ad perceptionem indiuidui vagi per intellectum species intelligibilis naturæ communis, & imperfectum phantasma rei singularis, quemadmodum ad perceptionem eiusdem per sensum, sufficit idem phantasma imperfectum.

HÆC

HÆC cum ostensa sint in iis singularibus, quæ phantasmata sui in nos imprimunt, fere etiam intelligenda sunt in iis, quæ sensibus non percipiuntur. Nam etsi hæc longo admodum discursu cognoscantur à nobis, maiori tamen plurimum intelliguntur eorum vniuersalia. Dico autem vt plurimū, quia fieri potest, vt aliquādo hæc ex vniuersalib. attributis simul in actis colligantur, quo pacto colligimus singularē Dei conceptum, ex conceptibus entis, & independentis, vel actus, & puri.

Explicatur
magis con-
clusio.

Quo pacto species intelligibiles, & conceptus in nobis gignantur, utemque solutio argumentorum partis oppositæ.

S E C T I O VIII.

V E R V M antequam dissoluamus argumenta partis oppositæ, operæpretium erit paucis exponere, quo pacto intellectus noster & species intelligibiles accipiat à rebus, & rerum ipsarum conceptus eliciat.

*Quo pacto
species intelli-
gibiles, & cō-
ceptus in no-
bis naturali-
ter gignantur.*

A C primæ quidem species intelligibiles semper gignantur actione intellectus agentis, & phantasmatis simul concurrentium, vt dictum est, possuntque eiusmodi species esse vel specierum infimarum, vt hominis, vel generum, vt animalis, aut viuentis. Nam si phantasma sit Socratis occurrentis, siue vt est hic homo, siue vt est aliquis homo quem nondum planè à cæteris hominibus discernamus, species, quæ gignetur erit naturæ specificæ hominis: si verò, vt singulare animal, species erit animalis, si vt singulare viuens, species erit viuentis, atque ita sursum versus. Iam enim patet ex superiori quæstione, multis modis rem eandē singularē posse occurrere sensib. nostris, & internis, & externis, tamen hoc interest inter occursum rei, vt est indiuiduum speciei infimæ, & vt est indiuiduū cuiusuis generis, quod cū priori modo illa cognoscitur à nobis, aut cognoscitur vt indiuiduum vagum aut vt determinatum, quemadmodum diximus de Socrate, at posteriori modo semper cognoscitur vt vagum. Qui enim nondum discernit, cuius speciei infimæ sit res obiecta, minus discernere poterit, quodnam sit indiuiduum determinatè, hoc est, vt à cæteris omnibus distinguitur, etiam eiusdem speciei infimæ. Eo autem temporis momento, quo gignitur species intelligibilis, simul elicit intellectus possibilis conceptū eius indiuidui, quod tūc occurrit, nisi mens ita sit alio intenta, vt ab ea operatione impediatur. Quod eodē modo accidit in sensibus externis, qui sæpè res commodissimè obiectas non percipiunt, quia anima vehementi aliqua applicatione in alia re occupata est. Itaque generatio hæc siue specierum intelligibiliū, siue cōceptuum merè naturalis est.

*Indiuidua gen-
nerum semper
cognosci vage.*

S E D. contra hæc sic obiiciat aliquis: Species sensibiles, per quas Socrates cernitur à Platone, nunc ex loco remoto, nunc ex propinquo, sunt eiusdem speciei: tum quia non differunt inter se, nisi claritate repræsentandi: tum etiam, quia ex eodem loco remoto, ex quo Socrates à Platone cernitur, vt quoddam animal, cerni potest ab Alcibiade acutius vidente, vt quidam homo, & ab alio etiam, vt Socrates: igitur phantasmata omnia impressa ab huiusmodi speciebus sensibilibus.

Obiectio.

In Metaphys. Aristot. tom. 1. v. sunt:

sunt eiusdem speciei, totumque Socratem repræsentant: at phantasmata generant in intellectu species intelligibiles secundum vltimum potentiam, cum ad earum generationem naturaliter, concurrant: igitur omnes species intelligibiles, quæ gignuntur à phantasmatibus Socratis sunt eiusdem speciei, totamque naturam communem Socratis repræsentant, ipsamque etiam differentiam indiuiduantem repræsentarent, si species intelligibiles singularium in intellectu imprimi possent, immò verò sunt vna, & eadem species intelligibilis, quia fieri non potest, vt in eadem potentia dentur simul duæ species numero eiusdem omnino rei, quæ sola maiori, & minori claritate repræsentationis inter se differant. Non rectè igitur dictum est, à phantasmate Socratis, & intellectu agente nunc gigni naturaliter speciem intelligibilem hominis, nunc vero animalis præcisè, alias etiam viuentis, &c.

Dilutio notanda.

Num species sensibiles eiusdem obiecti possint esse species.

HVIC obiectioni respondendum est: Primum quidem non esse improbabile, species sensibiles, quibus Socrates cernitur vt quoddam animal & vt quidam homo, & vt Socrates, esse diuersarum specierum. Nam quemadmodum cognitiones animalis hominis, & Socratis differunt specie, vt patebit lib. 6. ita & species quibus cognoscuntur, differre possunt, quare non differre huiusmodi species inter se sola perspicuitate repræsentationis, sed repræsentatione etiam ipsa, siquidem species cuiusdam animalis solum repræsentat animal, & eius singularitatem indeterminatam, species autem cuiusdam hominis hominem tantum, & indefinitam eius singularitatem, ac denique species Socratis Socratem determinatè, ac definitè, totum, inquam, hominem, & certam eius differentiam indiuiduantem. Nec vero referre quicquam, quod ex eodem loco Socrates cernatur à diuersis, vt quoddam animal, & vt quidam homo, & vt Socrates: possunt enim ex eadem distantia obiecti diuersarum specierum species sensibiles oculis diuersorum imprimi iuxta diuersam organorum dispositionem. Vnde fit, vt productio huiusmodi specierum ab obiectis non habeat eandem spheram (vt dicitur) actiuitatis respectu omnium siue oculorum, siue mediolorum, siue respectu eodem modo dispositorum. Deinde vero, posita idètitate specifica eiusmodi sensibilibus specierum dicendum est, aliam esse rationem in iis speciebus, quæ imprimuntur in sensus externos, aliam in iis, quæ in phantasia. Intelligimus autem nomine phantasie in tota hac quæstione, quemadmodum & in superiori, quemlibet ex sensibus interioribus, quemadmodum nomine phantasmatis, quamlibet eorum speciem impressam, dicturi alias de interiorum sensuum distinctione, & num eorum omnium species concurrere possint cum intellectu agente ad productionem speciei intelligibilis: est enim res, quæ longiori discussione indiget, & cuius definitio nihil facit ad institutam disputationem.

Quid intelligatur in hac disputatione nominibus phantasie, & phantasmata.

Quo pacto species sensibiles imprimantur in sensum externum.

QVOD vero alia sit ratio, ex eo patet, quia productio specierum in sensus exteriores tota est ab obiecto perfectius, aut minus perfectè imprimente sui similitudinem, per quam etiam si eiusdem speciei sit potest sensus externus diuersas specie cognitiones habere & qui acutior fuerit perfectionem ex eodem loco, ex quo obtusior minus perfectam habet: quanquam enim omnes species ab obiecto productæ

productæ totum illud repræsentent, ea tamen, quæ imperfectius id præstabant non satis erunt, & cum obtusiori sensu perfectam sensationem efficiant, quam nihilominus efficient cum acuto & perfecto.

Quo pacto phantasmata in sensum internum.

Phantasmata vaga, & determinata differre specie.

Quo pacto phantasmata concurrant ad productionem specierum intelligibilium.

AT productio phantasmatum non fit immediate ab obiecto, nec etiam ab specie sensibili impressa in sensum exteriorem, cuius rei argumento est, quod impressam oculis specie hominis coram stantis, sæpe nullum eius in nobis relinquitur phantasma, si illum non videamus, impedito aspectu à vehementi applicatione animi, sed fit ab actu sensus externi, aut (quod eodem redit) ab specie in illum impressa, quatenus per eam sentimus, quo fit vt quanquam species per quam videmus Socratem, vt quoddam animal, & vt quemdam hominem, & vt Socratem, sint eiusdem speciei, tamen quia videndi actus specie differunt, phantasmata quoque ab eis genita differant specie. Vnde obiter colliges phantasma vagum, & determinatum differre specie. Quare cum phantasmata Socratis, vt est quoddam animal, & vt est quidam homo, & vt est hic designatus homo, differant specie, nihil mirum est, si diuersas specie formas intelligibiles in intellectum imprimant, nisi quod duo posteriora phantasmata solam speciem intelligibilem hominis producere possunt, quod propria Socratis produci nequeat.

Quin etiam, cum phantasmata non concurrant cum intellectu agente, nisi quatenus per ea phantasia actu operatur, etsi prædicta phantasmata essent eiusdem speciei, totumque Socratem repræsentarent, tamen apprehenso à phantasia Socrate, vt quodam animali tantum, sola species intelligibilis animalis produceretur, atque ita sursum versus: Non est igitur quod de prædicta specierum intelligibilium naturali productione ob argumentum propositum dubitemus.

De libera specierum intelligibilium & conceptuum productione.

ALIA vero est, & specierum intelligibilium, & conceptuum non naturalis, sed libera productio, tamen si productio specierum naturaliter consequitur liberam conceptuum productionem. Cum enim in intellectu plures species intelligibiles diuersarum specierum infimarum illo priori modo impressæ sunt, iam liberè quisque concipere potest, tum indiuidua, quorum habet phantasmata, tum etiam quaslibet naturas communes per eas species, siue primo, siue secundaria ratione repræsentatas. Verbi causa per speciem intelligibilem hominis potest intelligere, tum hominem, cuius illa est prima, & adæquata similitudo, tum etiam genera omnia, & differentias, quas secundaria ratione, ac implicite repræsentat, tametsi facillimè omnium intelliget naturam humanam, quæ primo repræsentatur, & ex generibus, & differentiis, quæ in illa includuntur, ea, quæ illius complementum proprius accedunt, vt superiori quoque quæstione dictum est. Id autem cum facere possit intellectus, sæpè euenit, vt conferat non solum indiuidua eiusdem speciei inter ipsa, veluti Socratem cum Platone, sed etiam diuersarum, vt Socratem cum Bucephalo, atque adeo ipsas diuersas species, vt hominem cum equo: in qua collatione multa inuenire potest, in quibus illa differant, multa etiam in quibus conueniant.

Quo pacto collatione rerum.

SI ergo consideret ea, in quibus differunt indiuidua sub eadem specie: adhuc eiusmodi conceptus erunt singularium entitatum. Si vero consideret ea, in quibus proximè conueniunt: iam habebit conceptum præcisum naturæ specificæ. Sin autem consideret ea, in quibus diuersæ species infimæ inter se differunt: eliciet conceptus abstractos à differentiis indiuiduantibus, quibus illarum differentiæ exprimentur, per quos conceptus non gignentur nouæ species intelligibiles differentiârum, si vera est sententia eorum, qui volunt differentias non habere peculiâres species intelligibiles, quibus repræsententur; sed per eas tantum repræsentari, per quas repræsentantur ipsæ naturæ specificæ. Si denique consideret ea, in quibus conueniunt, iam habebitur conceptus generis proximi quidem, si consideret id, in quo proximè conueniunt, remoti vero si id, in quo remotè: nisi conuenientia sit adeo remota, vt conceptus non sit vniuocus, sed analogicus, vt si concipiatur conuenientia omnium rerum in ente, aut omnium accidentium in accidente, quo pacto cõferri possunt, non solum species in speciebus, sed etiam genera summa inter sese. Hoc autem cum sit, non dubium esse debet, quin ex eiusmodi cõceptibus gignantur nouæ species intelligibiles generum, ad quarum productionem, iam non concurrent phantasmata, nec item intellectus agens vt est communior Philosophorum sententia: tametsi eiusmodi species non gignentur, si iam fuerint genitæ ex phantasmate alicuius indiuidui occurrentis sub ratione indiuidui illius generis dumtaxat, quod fieri posse iam dictum est.

Dari in intellectu species que naturas genericas præcise repræsentent.

1. **Q**UOD autem id dubium esse non debeat, ex eo primum patet, quia conceptus est actualis similitudo rei: ex similitudine autem actuali aliqua habitualis relinqui debet in intellectu, nondum informato similitudine naturæ, quæ concipitur. Quod si dicas, naturam genericam iam antea repræsentatam fuisse in specie intelligibili naturæ specificæ ea ratione non satisfacies, quia repræsentatio illa erat implicita, secundaria.

2. **D**E I N D E, quia postquam communem conceptum genericæ naturæ eliciuimus, experimur multo nos facilius, cum volumus, eandem naturam sincere siue abstractè concipere, quod vtique non accideret, si in intellectu non relinqueretur nouus habitus, qui abstractè eam naturam repræsentaret. Nec enim ad id satis videtur esse affectio ea relicta, qua intellectus disponitur ad faciliorem vsum specierum, sed opus est præterea, vt ex parte specierum detur præcisa quædam, & abstractiua repræsentatio eiusdem naturæ, quippe cum experiamur relinqui in nobis non solum propensionem, & facilitatem ad vsum specierum intelligibilium, quas ante habebamus, sed etiam tam præcisam repræsentationem habitualement naturæ genericæ, quam habebamus specificarum.

3. **T** E R T I O, quia qui censent generari in nobis primo species intelligibiles rerum singularium, fatentur non amplius esse opus intellectu agente ad generationem specierum, quibus naturæ superiorum repræsententur, eo quod ipse intellectus possibilis elicere possit species superiorum

Ostenditur id ex actu concipiendi naturæ abstracte.

Ex ipsa facilitate abstractè concipiendi. Notanda dilutio tacite obiectionis.

Ex communi quodam pronuntio.

superiorum ex speciebus inferiorum, id quod etiam fatentur omnes facta eadem hypothese: ergo si iam ponantur genitæ species intelligibiles specierum infimarum, par ratio erit, vt dicamus intellectum possibilem posse ab eis abstrahere species intelligibiles generum: at intellectus possibilis non potest eas alia ratione abstrahere, quam formando conceptus præcisos generum, vt animalis, aut viuientis, per quos gignantur eiusmodi species: ergo, &c.

P O S T R E M O quia nisi ea species relinqueretur, daretur postea in intellectu quædam, vt ita dicam, perplexitas, cum quis vellet naturam eandem abstractè & nulla habita ratione naturarum specialium concipere. Postquam enim ex collatione hominis, & equi abstractè concipisti naturam animalis, si postea eandem audito animalis vocabulo, nulloque modo ad hominem aut equum, aliãve speciem attendens mente concipis, qua quæso specie intelligibili illam percipis? aut enim omnibus intelligibilibus speciebus specialium animalium, aut nulla. Nec enim potior ratio in vna specie est, quam in cæteris. Vt ergo iterentur huiusmodi conceptus generum sine vlla perplexitate quo pacto illum iterari experiamur: dicendum potius est, relinqui ex primis illis actibus concipiendi naturas genericas, similes quasdam species & quasi vestigia impressa, quibus faciliè intellectus postea eiusmodi naturas præcise concipiat, sine vlla consideratione inferiorum.

Q U O D magis etiam aduertere debuissent nonnulli ex recentioribus, qui vsque adeo diuerterunt à communi veterum sententia, vt solas species intelligibiles rerum singularium esse censeant. In maiori enim numero specierum intelligibilium, maiorem perplexitatem dari necesse est. Hac eadem, & aliis de causis videntur ponendæ in substantiis separatis præter species intelligibiles naturarum specialium, siue latius patentium, siue minus latè (pro dignitate nimirum cuiusque) species omnium superiorum generum propriæ.

N O N tamen latet nos argumentum hoc suspectum videri posse, quod multa certa, & per se nota videatur impugnare, vt intentionem & remissionem formarum, omnesque omnino generationes, siue substantiales, siue accidentales. Cur enim potius hic numero gradus caloris ab hoc agente introducat, aut expellatur, quam ille? cur item potius hic numero equus, aut hic radius luminis gignatur, quam ille? si causæ secundæ quærantur, nulla prorsus est: proinde aut negandæ sunt intentio, remissio & omnes generationes, aut dicendum, propositum argumentum nullam vim habere, recurrentemque esse in huiusmodi perplexitatibus ad determinationem diuinæ voluntatis. Sed hæc nihil obstant, quominus proposito argumento innitatur. Quamquam enim in quibusdam euentis (vt in iis quæ dicta sunt) oportet recurrere ad diuinæ voluntatis determinationem, præfinitionemque, vt 5. lib. docebitur: non est tamen id faciendum, vbi ratio ex causis secundis reddi potest. Redditur autem ea optimè in re proposita ex speciebus intelligibilibus generum relictis ex eorum conceptibus præcis.

A T Q V E hæc obiter de generatione specierum intelligibilium

Ex perplexitate, que alio qui datur.

De speciebus intelligibilibus generum in substantiis separatis. Qua ratione nitendū proposito argumento.

& conceptuum dicta sint hoc loco. Ex quibus manifestum relinquitur, primum cognitum ab intellectu nostro esse rem singularem. Quae ex parte rectè sentiunt Durandus 2. sent. d. 3. q. 7. Burlæus 1. Phys. lib. ad caput 2. & Nominales omnes, vt Ochamus 1. sent. d. 3. q. 5. & Gregorius ibid. q. 3. tamen si in aliis plerisque labuntur. Num autem species intelligibiles sint ex genere earum formarum, quæ non intenduntur actibus nostris, veluti species sensibiles, quæ ab obiectis in sensus externos imprimuntur, & species intelligibiles, quæ Angelis more proprietatum inditæ sunt, & in animos nostros, cum à corporibus separantur, naturaliter influunt, an vero intendantur iis actibus concipiendi, qui per eas eliciuntur: & quo pacto: num quo ad repræsentationem plurium rerum, entitatumue, an potius quoad perspicuitatem repræsentandi, libro 8. explicabimus, cum de intentione & extensione formarum differemus.

Dubia dilata in lib. 8.
Responsio ad argumeta par- tis oppositæ.
 Ad primum igitur argumentum eorum, quibus suadebatur, facilius vniuersalia, quàm singularia intelligi, dicendum est, nihil referre, quod in intellectu non sint species intelligibiles rerum singularium propriæ. Satis est enim concursus phantasmatis, vt suppleat id, quod deest speciebus intelligibilibus naturarum communium.

Ad secundum dicendum est, conceptus rerum singularium non propriè dici reflexè, sed translaticè, vt dictum est. Est autem & naturæ, & dignitatis ordini conuenientius, vt primum intellectus noster se quodammodo inflectat inferiori potentia à qua iuuatur, deinde ipse per se suas operationes exerceat, quàm contrà. Ad eam vero commentationem Caietani satis iam responsum est supra, nec quemquam experiri, necessarium sibi esse eum discursum, vt rem singularem concipiat, nec verò illum satis esse ad res singulares determinatè percipiendas: proinde nihil esse ad rem eum modum reflexæ cognitionis. Denique modus ille, quem D. Thom. in locis citatis exponit, & paucissimis contigit, & longiori discursu indiget, quàm in nobis fieri experiamur ad singularia concipienda: præter quàm quòd ille non satis est ad intelligenda singularia secundum proprias, & peculiare eorum rationes, veluti Socratem, vt Socratem, & Platonem, vt Platonem, sed tantum vt remotas causas specierum intelligibilium, actuùmque intelligendi. Quare necesse est ponere alium modum, quo singularia vt talia sunt tam facile à nobis concipiantur quàm experimur, qui quidem alius non videtur esse posse, nisi is, qui à nobis explicatus est. Nec D. Thomas eum modum negauit vnquam, sed potius significasse videtur 1. par. quæst. 86. art. 1. amplexus tandem illum extremo opere, tanquam omnium optimum, & omnibus familiarissimum, ac facillimum.

Ad tertium dici posset; Vniuersalia appellari ab Arist. *notiora ratione, & singularia notiora sensu*, quoad habitualement cognitionem, si verisimile esset illum non de actuali, sed de sola habituali cognitione esse intelligendum eo loco. Vt enim similitudines habituales, quæ sunt in intellectu, non repræsentant per se, & determinatè nisi vniuersalia, ita quæ in sensus interiores imprimuntur, non repræsentant

Quid de modo cognitionis reflexæ à Di- uo Thoma tra- dita.

Exponitur lo- cus Aristot.

tant per se nisi singularia: quòd fit, vt hoc pacto notiora sint intellectui vniuersalia, quàm singularia: & sensui singularia quàm vniuersalia. Notius est enim id, quod per se, quàm quod per accidens repræsentatur.

VERVM, quia Arist. non videtur actualement cognitionem excludere, sed potius de ea præcipuè agere: crediderim dicendum, ea pronuntiata intelligenda esse de cognitione, quæ methodo aliqua, seu, vt Latini loquuntur, via, & ratione comparatur. Hæc enim habetur de vniuersalibus per scientiam: de singularibus per experientiam, constat autem scientiam versari per se in vniuersalibus, per accidens in singularibus: experientiam è contrario, per se in singularibus, per accidens in vniuersalibus, vt egregiè expositum habes ab ipso Authore cap. 1. huius libri & forsitan ob hanc causam non vsus est ille in priori loco nomine intellectus, sed rationis, quod vsitatus est in significanda cognitione per causam, quam omnes scientiam appellamus, quemadmodum in posteriori: cum sic ait: *Quinetiam expertos magis, quàm eos qui rationem sine experientia tenent, &c.* Et paulò post cum ita scribit: *Si quis igitur sine experientia rationem teneat, &c.*

Dissoluuntur argumenta initio proposita.

SECTIO VI.

RELIQVVM est igitur, vt ea argumeta dissoluamus, quibus initio ostendi videbatur, singularia sensibilia non intelligi à nobis, sed sensu duntaxat percipi. Ad quorum primum iuxta ea, quæ proximè dicta sunt, respondendum est, idèd vniuersalia dici ab Arist. notiora ratione, quod ea sola per se sciuntur: contrà verò singularia esse notiora sensu, quòd ea sola per se cadant sub experientiam sensus: quidquid dicendum sit de ea cognitione intellectiua, quæ non est scientia.

Ex his patet responsio ad secundum. Nec enim eo loco videtur esse sermo de obiectis intellectus, & sensus, sed de iis, quæ per se cadunt sub cognitionem siue actualement, siue habitualement, quæ via, & ratione comparatur. Aut dicito, distingui eo loco obiectum intellectus, & sensus per excessum, quem habet intellectus supra sensum: Nam etsi intellectus potest per se percipere singularia, quemadmodum & sensus, tamen id, in quo ille excedit sentiendi vim in rebus sensibilibus est cognitio vniuersalium. Hæc enim à solo intellectu per se cognosci possunt, & in his solis per se versatur scientia. Nec nouum est, aut præter rationem designari obiecta potentiarum per ea, in quibus aliæ alias excedunt, cum id doceat Arist. 1. de Cælo cap. 11. vt si equus portare possit decem talenta, homo verò vnum tantum, vis portandi, quam equus habet, rectè definitur per decem talenta, & si equus minora quoque pondera portare possit. Quapropter ad duas illas argumentationes, quæ ex 1. Physico. extruebantur, negandum est, eodem modo vniuersale esse obiectum intellectus, quo

Cur vniuersalia dicantur ratione, notiora & sensu singularia.

Qua ratione sensum excedat intellectus.

Potentias superiores definiendas esse per excessum.

Sec. 2.

Tex. 116.

quo singulare est obiectum sensus. Neque enim vniuersale est adæquatum obiectum intellectus quemadmodum singulare est adæquatum sensus, quippe cum singularia cadant per se sub intellectum, non item vniuersalia sub sensum.

Quorumdam responsio. Ad tertium non desunt, qui dicant intellectum nostrum ideo percipere singularia materialia, quia anima intellectiua est quodammodo materialis, propter naturalem propensionem ad informandum corpus, & quamdam dependentiam à sensibus, quam intellectus habet dum est in corpore. Sed animaduertunt absurdissimum illud ex ea responsione effici, fore vt substantiæ separatae, quæ omnino immateriales sunt, non intelligant eadem singularia: imò neque eorum vniuersalia, quæ materiam includunt. Potius igitur dicendum est ad argumentum, proportionem, quæ inter potentiam, & obiectum requiritur, eam esse debere, vt potentia non sit inæqualis obiecto ob defectum: quam vocant proportionem minoris inæqualitatis. Nemo enim vnquam negauit posse dari proportionem maioris inæqualitatis in potentiis, hoc est, maiorem posse vim esse in potentia, quam obiecto percipiendo sit satis, sed omnes fatentur non debere esse minorem, vt est in sensibus respectu rerum materiæ expertium. Cum igitur potentiæ immateriales maiorem vim habeant, quam materiales, nihil impedit, quò minus materialia possint attingere, siue ea sint aliqua ex parte materialia, vt naturæ vniuersales, siue omnino vt res singulares.

Quæ proportio inter potentiam & obiectum requiritur.

Ad quartum dicendum est, etsi vniuersalia syncerè à nobis intelligi non possunt, quamdiu à singularibus non abstrahuntur, seu (quod idem est) quamdiu in nobis nõ detur earum species intelligibilis, non ideo tamen rectè dici singularia esse in causa, cur vniuersalia non intelligantur, imò verò, cum singularia per sensus externos imprimant sui species in sensum interiorem, à quibus intelligibiles species gignuntur: potius dicendum est, illa in causa esse, cur à nobis vniuersalia intelligantur.

Singularia, apud nos in causa esse, cur vniuersalia intelligantur.

Ad quintum sic respondendum. Si singularia sensibilia intelligerentur à nobis per species congenitas, vt intelliguntur à substantiis separatis, tū demū non esset, cur sensibus indigeremus, quemadmodū illæ non indigent. Nunc autem, cum omnis nostra cognitio à sensibus ortum habeat, inde fit, vt non solum propter cognitionem singularium, sed ipsorum etiam vniuersalium indigeamus sensibus.

Ad sextum argumentum supponit, singularia sensibilia non posse intelligi à nobis nisi per proprias eorum species intelligibiles, quo pacto rectè concludit, si ea tantum causa spectetur, ob quam Aristoteles intellectum agentem perspicuè induxit. Neque enim ille alia ratione necessariam esse dixit, nisi propter abstractionem naturarum communium à singularibus materialibus, quam primo fieri voluit per species præcisas naturarum communium. Quod si primo species intelligibiles singularium in intellectum nostrum imprimerentur, iam prima abstractio communium naturarum posset fieri per conceptus earum præcisos ex consideratione, & collatione singularium elicitos.

Vnde Aristoteles necessitatem colligat intellectus agentis.

elicitos, ex quibus conceptibus resultarent species intelligibiles, quæ naturas communes præcisè repræsentarent, quod sæpe accidere paulò superius dictum est. Ita non esset necessarius intellectus agens. Vnde patet non rectè sentire eos, qui adhuc Aristotelis opinionem epulant illum esse necessarium, vt faciat res vniuersales tamquam præcipua obiecta intellectus possibilis. Nam cum intellectus possibilis speciebus intelligibilibus singularium informatus, possit abstractè communes eorum naturas concipere, non dubium est, quin possit facere vniuersalia, non modò per conceptus, sed etiam per species relictas. Adde, non rectè ab eis dici vniuersalia præcipua obiecta intellectus possibilis. Quamquam enim pura appellari possunt, vt in quibus cognoscendis non miscetur sensus; præcipua tamen dici nequeunt, cum sint minus perfecta singularibus, neque in natura diuina dari possint. Potius ergo dicendum est cum aliis, etsi species intelligibiles singularium ponantur, non idè tamen superuacaneum fore intellectum agentem, quia phantasmata, cum materialia sint, & extensa in corpore, non possunt per se, ac vi sua agere in intellectum possibilem, qui immaterialis est, ad gignendas species intelligibiles, etiam singularium: sed vi alicuius agentis immaterialis, quod nos dicimus intellectum agentem. Quamquam verò Aristot. huic rationi non est innixus expressè, eam tamen fortasse supposuit, vt dici possit, duplici de causa inductum ab eo esse intellectum agentem: vna, expressa: altera, quæ facile subintelligi potuit. Nam & perspicua erat, & ipse fortasse eam innuit eodem capite, cum dixit, *Omnes agens esse præstantius patiente.* Quamquam enim hoc pronunciatum ad præstantiam intellectus agentis confirmandam inductum est: tamen ad eius quoque existentiam ostendendam valet. Verùm de hac re alibi accuratius.

Refellitur quorundam de eadem re opinio.

Vera sententia.

Text. 19.

Quasob causas intellectus agentis induxerit Arist.

Ad septimum dicendum est, Aristotelem in loco citato, nomine sensibilibus, intellexisse sensibilia, quatenus sensibilia sunt, hoc est, quatenus immutatione sensuum percipiuntur, vt D. Thom. exponit. Colligebat enim sensum communem, vt est in omnibus animalibus, satisque patet in bestiis, præter sensitivas potentias nullam esse superiorem cuius immutatione sensibilia percipiuntur. Ita nihil refert, quòd homo per intellectum quoque singularia sensibilia percipiat.

Explicatur locus Aristotelis.

Oportet enim illum adhuc habere vnam aliquam potentiam sensitiuam, qua, possit de differentiis omnium sensibilibus iudicare, ne natura eius sensitiva inferior sit aliorum sensitiuorum natura. Atque hæc de cognitione vniuersalium, & singularium, etsi aliquantò fufius pro ratione loci: non inutiliter tamen dicta esse videbuntur.

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

VM autem constat. Absoluta præfatione aggreditur tractationem. Quoniam verò dixerat hanc scientiam circa causas primas versari, adductis breuiter initio huiuscapite quarto generibus causarum ex secundo libro Physicorum refert ad finem vique sexto capite Veterum Philosophorum opiniones de causis, vt si quid dictum ab eis

seperiat, quod à se uerit omisium, id amplectatur, sin minus maiorem astruat fidē iis, quæ de causis docuit. Tum denique in septimo capite eorum opinionibus ea ex parte refutat, qua à verò videntur aberrare.

Quarum vnā dicimus. Quæ hīc Arist. repetit de quatuor causarum generibus quia fusiū ab eo tractantur secūdo libro Physicorum cap. tertio & quinto lib. huius operis capite secundo nō est cur hoc loco explicentur. Id enim à nobis deinceps obseruandum erit, vt quæ alibi explicatiū ab Auctore traduntur, aut minus habent vtilitatis, aut certē in publicis prælectionibus explicari non solent, omisiss longioribus commētariis, breuibus tantū scholiis, cum opus fuerit, exponamus. Itaque ea tantū, quæ in huiusmodi rebus studiosus, ac diligens lector desiderare poterit, carptim, breuiterq; explanabimus. Quod ad verba attinet, illud ex αρχής, hoc est ex principio pro primarum dictum est, vt Alexander interpretatur, idque patet ex subiecta ab Aristotele ratione.

Modus deinceps in expositione tenendus.

Κ Ε Φ. Γ:

Παλαιῶν δόξαι περὶ τῶν πρώτων αἰτίων.

Πεὶ ἂν φανερόν, ὅτι τῶν ἐξ αρχής αἰτίων εἰ λαβεῖν ἐπισημίω (τότε γὰρ δεῖσθαι φαμὸν ἐκασόν, ὅταν πῶς πρώτων αἰτίων οἰώμεθα γνωρίζειν) τὰ δὲ αἰτία λέγεται τετραχῶς, ὡν ἑμῖαν μὲν αἰτίαν φαμὸν (εἶ) πῶς εἶσαν, καὶ τὸ τί ἡν (εἶ) (ἀνάγεται γὰρ τὸ δὲ τί πρώτων εἰς τὸ λόγον ἐσχάτον, αἰτίων ἢ καὶ αρχή, τὸ δὲ τί πρώτων) μῖαν ἢ πῶς ὕλῳ, καὶ τὸ ὑποκείμενον, τρίτην ἢ ὅθεν ἢ αρχή ἢ κινήσεως, τετάρτην ἢ πῶς ἀντικειμένην αἰτίαν ταύτην, καὶ τὸ ἔνεκεν, καὶ τὸ ἀγαθόν (τέλει γὰρ γενέσεως καὶ κινήσεως πάσης τῶν ἐστὶ) τε θεωρημένων ἐν ἰκανῶς περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς περὶ φύσεως, ὁμοῦς ἢ περὶ ἀλόγου καὶ τῶν πρότερον ἡμῶν εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ὄντων ἐλθόντας καὶ φιλοσοφῆσαντας περὶ τὴν ἀληθείας. δῆλον γὰρ ὅτι καμῖνοι λέγουσιν αρχάς τινας καὶ αἰτίας. ἐπελθῶσι γὰρ ἐσαυτί τῶν πρώτων τῆς μεθόδῳ τῆς νῦν. ἢ γὰρ ἕτερον τῶν γένεσιν ἀρῆσομεθα αἰτίας, ἢ τῶν νῦν λεγομένων μᾶλλον πισυσομεθα.

cap. 3. tex. 2 & 29.

Τῶν δὲ πρώτων φιλοσοφῶντων, οἱ παλαιοὶ τὰς ἐν ὕλῳ εἶδει μόνον ᾤθησαν αρχάς (εἶ) πάντων. ἐξ ἧς γὰρ ὅτιν ἀπαιτὰ τὰ ὄντα, καὶ ἐξ ἧς γίνονται πρώτα, καὶ εἰς ὃ φθείρεται τελευταίον, τῆς μὲν ὕλης ὑπομνήσεως, τοῖς ἢ πάσῃ μεταβαλλέσθαι, τῶν στοιχείων, καὶ ταύτων πῶς αρχῆς φασι (εἶ) τῶν ὄντων, καὶ δὲ τῶν, ἢ τῶν γίνεσθαι ἔθεν ὄντων, ἢ ἀπόλλυσθαι, ὡς τῶν τοιαύτης φύσεως ἀεὶ σωζομένης, ὡς περὶ τῶν Σωκράτη φαμὸν, ἢ τῶν γίνεσθαι ἀπλῶς, ὅταν γίνονται καλῶς, ἢ μωσικῶς, ἢ ἀπόλλυσθαι, ὅταν ἀποβάλλῃ ταύτας τὰς ἐξ ἧς, δὲ τὸ ὑπομένει τὸ ὑποκείμενον, ἢ Σωκράτη αὐτῶν, ἢ τῶν εἰς τῶν ἄλλων ἔθεν. δεῖν γὰρ εἶναι τινὰ φύσιν, ἢ μῖαν, ἢ παλαιοὺς μῖας ἐξ ὧν γίνονται τὰ ἄλλα σωζομένης ἐκείνης. τὸ μῖαν τῶν ἢ, καὶ τὸ εἶδῶ τῆς τοιαύτης αρχής, ἢ τὸ αὐτὸ πάντες λέγουσιν.

Ἄλλὰ

Tamen eos quoque qui ante nos in eorum, qua sunt, disputationem descenderunt, & de veritate philosophati sunt. Consuetudo Aristotelis, est ab opinionibus aliorum ordiri disputationem, quæ sanè

quæ sanè optima est Philosophandi ratio: facile enim est inuentis addere, vt est in prouerbio. Pro quare lege i. c. libri sequentis, & vltimum Elenchorum. Plurimis igitur eorum, qui primi Philosophati sunt eas solas, quæ sunt in specie materia. In enumerandis opinionibus de causis hunc ordinem sequitur Aristoteles, vt primum referat sententias eorum, qui materialem causam posuerunt: deinde eorum qui addiderunt efficientem, tertio loco eorum, qui formalem. Non refert autem placita eorum, qui posuerunt finalem, quia vt ipse capit. 6. docebit, nemo apertè, ac per se hoc genus causæ attulit. Docet igitur fuisse plurimos, qui cum rerum omnium principia inquireret (neque enim de vno tantum genere disputabant, sed de tota rerum vniuersitate) solam materialem causam tradiderint, tamen alij vnum, alij plura esse materialia principia existimauerint, vt in progressu apertum erit. Cur autem solam materiā causam esse putauerint, hæc ratio fuit, quia cætera omnia, quæ in materia sibi inuicem succedunt, accidētia esse existimauerunt, ac indigna causæ nomine, præsertim internæ, & essentialis, quam solum reuera inquirebant. Primū igitur docet, hos omnes in eo cōuenisse, vt dicerent, materiam esse totam rerum substantiam. Quoniam verò nihil potest simpliciter generari, aut corrumpi, nisi substantia mutata, docet deinde eos omnes coactos fuisse, vt omnem generationem, ac corruptionem simpliciter negarent. Si enim omnium rerum substantia eadem est, nihil omnino mutatur secundum substantiā, quare nec generatur quicquam, nec corrumpitur simpliciter, sed tantum mutatur secundum alias, atque alias substantiæ affectiones.

Quo ordine Aristot. enumeret.

Veterum opiniones de causis.

Cur solā materiā causam esse dixerint.

Quatenus conuenerint omnes veteres Naturales.

CAPVT III.

Veterum de primis rerum causis opiniones.

Text. 28. & 29.

VM autem constat, primarum causarum scientiam capessendā esse (tunc enim rem quamque nos scire dicimus, cum primam causam nos cognoscere arbitramur) cause verò quadrifariam dicantur, quarum vnā dicimus substantiam, quidditatemq; rei (id enim primum quod in questione, Propter quid est, queritur, ad rationem vltimam reuocatur, est autem id causa, & principium, quod primum in questione, Propter quid est, queritur) alteram verò materiam, & subiectum: tertiam, unde principium motus existit: quartam eam, quæ huic opposita est, & id cuius gratia, ac bonum ipsum (hoc enim omnis motus, generationisq; finis est) de his quidem etsi satis disputatum est in libris de Natura, tamen eos quoque qui ante nos in eorum, quæ sunt, disputationem descenderunt, & de veritate philosophati sunt, adsciscamus, nā & illos principia quædam, causasque posuisse perspicuum est, quas si exposuerimus, aliquid huic tractationi adiumenti affertur. Aut enim aliud cause genus inueniemus, aut certe iis, quæ nunc expositæ sunt magis credemus.

Plurimis igitur eorum, qui primi philosophati sunt eas solas, quæ sunt in specie materia, principia rerum omnium esse crediderunt. Ex quo enim sunt omnia, quæ sunt, & ex quo primo sunt, & in quod vltimum, substantia quidem permanente, sed affectionibus mutata dissoluntur, id elementum, ac principium rerum omnium esse asserunt; ob eamq; causam, nec generari quicquam existimant, nec corrumpi, quod eiusmodi natura semper salua permaneant, vt autem Socratem dicimus, nec fieri simpliciter, cum sit bonus, aut musicus, nec verò corrumpi, cum hos habitus amittit, quod subiectū idem permaneant, ipse inquam Socrates ita nec quicquam aliud. Oportere enim aliquam esse naturam, vel vnā, vel plures vna ex quibus, salua illa, cætera gignantur: multitudinem verò, speciemq; eiusmodi principij non eandem omnes asserunt.

Sed

...citer, sed tantum mutatur secundum alias, atque alias substantiæ affectiones.

Horum autem varias sententias ita refert Arist. vt primo loco meminerit eorum, qui dixerunt vnum aliquid esse rerum omnium materiale principium: deinde eorum, qui quatuor, postremo eorum, qui infinita.

Thales Milesius cur primus huius philosophia auctor dicatur.

Sed Thales, Thales Milesius, vir nobilissimus primusque ex septem Græcia sapientibus idcirco dicitur huius primæ Philosophiæ princeps, siue primus auctor (vtumque enim significat verbum αρχηγός) quia relictis forensibus negotiis primus se ad totam rerum naturam contemplantam contulit. Quamquam enim de solis rebus corporeis differuit, putauit tamen se de vniuerso entium genere disputare: quia nullam esse rem corporis experterem, vt alij plerique postiores, existimauit. Eius verò opinio apertius hic ab Aristotele ponitur; quam vt explanatione indigeat. Floruit autem Thales ætate Ezechielis, & Danielis Prophetarum, cum Populus Israeliticus esset in captiuitate Babylonica, quo tempore apud Romanos regnarunt ex ordine Tarquinius Priscus, & Seruius Tullius.

Vide Eusebii in Chron. & alios.

Veterum de Mundo sententia.

Tracta. 3. capit.

Cap. 2. text.

17. Lect. 3. Euseb. 10. de præp. Euang. capit. 3. & in chron. Alexan. con. 21. ad finem Albert. tractat. 3. c. 4.

Quamobrem & terram super aquam esse assererat. Omnes penè veteres Naturales, vt notat Albertus, existimant mundum esse animal, proinde cum Thales humidum censuerit esse rerum omnium principium, quasi earum omnium nutrimentum, atque adeo astrorum, vt plerique existimabant, consequens fuit, vt illud in medio mundi collocaret, & quod hinc sequitur, maxima ex parte sub terra, vt æquè distaret ab omnibus, quæ ab eo alerentur, cuius rei similitudinem cernimus in animali, quod octauo Physicorum minor mundus appellatur, videmus enim in eo medium locum nutrimento deputatum esse.

Qui antiquissimos illos, & multis seculis hac ætate superiores, quique primi Theologiam tractauerunt, sic arbitrentur de natura sensisse. Diuus Thomas credit hos fuisse antiquissimos Poëtas Orpheum, Musæum, & Linum, qui propterea Theologi appellati sunt, quod res diuinas carmine tractauerint. Merito autem ij dicuntur antiquissimi, quod floruerint tempore Hebræorum ludicum, idque ante Samfonem in cuius ætatem incidit Troiæ excidium, quod Thaletis obitum sexcentis triginta annis antecessit. Alexander & Albertus putant his verbis significari Homerum, & Hesiodum: sed prior expositio magis placet, quod illi superiores Theologorum nomen magis affectuti videantur.

Insurandum autem honore dignissimum est. Num igitur antiqua, vetusque sit opinio, de natura. Id est, fieri per eam rem, quæ honore est dignissima. Vnde illud Virgilij

2. Alius dicitur.

Orpheus Musæus & Linus cur Theologi appellati. Cur dicti antiquissimi.

Virgilij, Stygiamque paludem, Dii cuius iurare timent, & fallare numen. Ita patet apud eos qui hæc fabulati sunt, eam fuisse opinionem, vt putarent Deos esse corporeos atque ideo posteriores aqua, ex qua cuncta, atque adeo ipsi existerent.

Deos esse corporeos qui opinati sunt.

Obscurum forsitan fuerit, certè Thales. Merito ait, non satis constare, num antiquissimi illi Poëtæ Theologi putauerint, aquam esse rerum omnium principium. Nam cum illi multa Naturæ secreta fabularum

Aeneid.

Sed & Thales, qui huiusmodi philosophiæ princeps fuit, aquam esse dicit. Quamobrem & terram super aquam esse assererat: concepta forsitan hac opinione ex eo, quod alimentum omnium humidum esse, calorémque ipsum ex eo gigni, & animal hoc ipso viuere animaduerteret. Id autem, ex quo aliquid fit, principium est omnium. Atque hac de causa ille in hanc opinionem inductus est, & quod omnium semina humidam naturam habeant, aqua verò humidis principium sit. Sunt etiam nonnulli, & qui antiquissimos illos, & multis seculis hac ætate superiores, quique primi Theologiam tractauerunt, sic arbitrentur de natura sensisse. Oceanum enim, & Thetyn parentes generationis fecerunt, Deorumque insurandum eam aquam esse, quam Poete ipsi Stygem appellat honore enim dignissimum, quod antiquissimum; insurandum h autem honore dignissimum est. Num igitur antiqua, vetisque sit opinio hac de natura obscurum forsitan fuerit; certè Thales hunc in modum fertur de prima causa censuisse. Hipponem enim nemo dignum putabit, quem cum bis numeret, propter mentis eius vilem & abiectam conditionem. Anaximenes, m autem, & Diogenes aërem aqua priorem & maxime principium simplicium corporum statuunt. Hippasus n verò Metapontinus, & Heraclitus Ephesus ignem. Empedo-

timendum est, ne sæpe de rebus multo aliter senserint, quam prima specie sensisse videantur.

Hic in modum fertur de prima causa. Propterea vtiur verbo. Fertur, quia eius ætate nullum Thaletis scriptum extabat, vt testatur Alexander. Quintilianus existimat Simplicium primo Physicorum, nihil illum scripsisse præter nauticam Astrologiam.

De scriptis Thaletis. Alexan. com. 24. Simp. cõ. 3. text. 32. Commen. 2. Commen. 3.

Propter mentis eius vilem, & abiectam conditionem. Hipponem enim dixit, aquam esse principium omnium rerum, quemadmodum Thales, atque adeo asseruit animam ipsam esse aquam: vt patet primo de Anima capite secundo Ideo tamen ait Aristoteles illum indignum esse, qui numeretur inter Philosophos, quia impius fuit, ac longè abhorrens à Dei cognitione, vt affirmat Alexander hoc loco, & Simplicius in primo Physicorum, vbi hominem appellat ἀθεος, Quamquam h ἐντελεια τῆς ἀγνοίας significare potest hoc loco, ingenij tenuitatem, aut iudicij leuitatem, quæ in eundem æquè conueniunt, nam neque sententiam suam quæ tandem esset, satis explicauit, neque graue quicquam dicere potuit, qui supra humana hæc nihil agnouit.

Hippon. Indignus philosophi nomine.

Anaximenes autem, & Diogenes aërem aqua priorem. Anaximenes Milesius, qui fuit tertius à Thalete (audiuit enim Anaximandrum Thaletis discipulum) & Diogenes Appolloniates eius auditor, posuerunt aërem omnium rerum principium.

Anaximenes Diogenes. Appolloniates.

Hippasus verò Metapontinus, & Heraclitus Ephesus ignem. Præfert hos superioribus Aristoteles paulò post initium capitis septimi, quod ignis sit omnium elementorum subtilissimus. Horum longè clarior fuit Heraclitus Ephesus tempore Darij Persarum Regis, cuius consuetudini, & muneribus humanissimè, ac liberalissimè oblati Philosophiæ otium, & modestiam Heraclitus anteposuit. Fuit autem is posterior Thalete annis ferè septuaginta.

Tex. 13. Laertius in Heraclito.

Empedocles. *Empedocles autem.* Empedocles quatuor elementa prima principia esse censuit omnium, quæ gignuntur, & intereunt, atque in his quatuor totam substantiam cæterarum rerum consistere, quemadmodum superiores in vno tantum, nihilque aliud esse reliqua entia, quam horum variam inter se coniunctionem, vt in aliis plus existat ignis, in aliis plus æris, & sic in reliquis. Floruit porro Empedocles haudmulto ante Socratem. Docuit enim Gorgiam Sophistam, cum quo iam seniore sæpe disputauit Socrates.

P Nec fieri. Hoc est, Nec ipsa fieri aliud, nisi multitudine &c. seu vt clarius loquamur, nec ex ipsis fieri aliud, nisi coniunctione multorum, aut paucorum inter se, eorumque disjunctione corrumpi, ita vt mista nihil habeat ultra elementa, præter ipsam elementorum coniunctionem, quæ est quoddam eorum accidens.

Anaxagora Prior exposi- tio.

Vt Alexandri com. 26. D. Thom. lect. 4. & aliorum. Text. 4r.

Anaxagoras autem. Clazomenius. Sententia quorundam est ideò Anaxagoræ dici operibus, hoc est philosophandi ratione posteriore Empedocle, vel quia posteriorius philosophari cœpit, vel quia infinita principia posuit, quæ opinio longè minus probabilis est, quam sententia Empedoclis. Nam vt ipse Aristotel. docet. Physicorum capite sexto, absurdus est ponere infinita principia, quam quatuor, tum quia id, quod ex ipsis efficeretur, sub scientiam non caderet, tum etiam quia cum generatio ex finitis fieri possit, satius est, eam ex finitis fieri existimare. Fortasse tamen hoc loco ea de causa ait Aristoteles, Anaxagoram philosophandi ratione Empedocle posteriorem esse, quia melius philosophatus est in indaganda natura materiae, de qua nunc agitur, siquidem profundius eam adumbravit inuolucro illo mixtionis omnium rerum in Chaos: scribit enim Aristoteles septimo capite, eum, qui illius dicta subtilius interpretetur, forsitan iudicaturum pulchrius illum cæteris superioribus philosophatum, idcirco meliorem philosophandi rationem significare potuit Aristoteles verbis illis, operibus autem posterior, quia doctrina Philosophiæ temporum successione incrementum, & perfectionem accepit. Floruit Anaxagoras post captiuitatem Babylonicam sub Xerxe, & Longimano Artaxerxe Parsarum regibus, hoc est, annis fermè centum post Thaletem, cuius Artaxerxis tempore Esdras, & Nehemias missi sunt ex Perside, vt mutos, ac templum Hierosolymæ restituerent.

Alexandri expositio nõ placet.

Pene enim omnia, quæ sunt similitum partium. Alexander existimat dictum esse, pene omnia, quia Anaxagoras non censuit quatuor vulgata elementa esse principia materialia, sed mixturas quasdam. Quorsum tamen hæc dicta sint non satis video. Namque idem dici potest de cæteris omnibus similitum partium.

Ἐμπεδοκλῆς ὁ ἢ τὰ τέτραρα, πρὸς τοῖς εἰρημέ-
νοῖς πλὴν προθεῖς τέταρτον, ταῦτα γὰρ αἰεὶ διαμένειν,
καὶ ἔϋ γίνεσθαι, ἀλλὰ ἢ παλίθει, καὶ ὀλιγότασι συ-
κείνομεν, καὶ διακρινόμενα, εἰς ἕτε καὶ ἐξ ἑῶς. Ἀναξα-
γόρας ἢ ὁ Κλαζομένιος τῆ μὲν ἡλικίᾳ πρότερος ὢν
τά τε, τοῖς δὲ ἔργοις ὑστερος, ἀπίερος εἰναι φησι τὰς
ἀρχάς. σχεδὸν γὰρ ἅπαντα ὁμοιομερῆ, καθάπερ ὕδωρ,
ἢ πῦρ ἔτω γίνεσθαι, καὶ ἀπόλλυσθαι φησι συκεί-
σει καὶ διακρίσει μίον, ἄλλως δὲ ἔτε γίνεσθαι, ἔτε
ἀπόλλυσθαι, ἀλλὰ διαμένειν αἰεὶ. ἐν μὲν ἔν τε-
των, μόνον τις αἰτίαν νομίσσειν ἂν πλὴν ἐν ὕλης εἶδος
λεγομένην.

Προϊόντων δὲ οὕτως, αὐτὸ τὸ πρῶτον ὠδο-
ποίησε αὐτοῖς, καὶ συνλόγησε ζήλειν. εἰ γὰρ ὅτι μά-
λις αἰεὶ φθορὰ καὶ γένεσις ἐκ τινος, ὡς ἐπὶ ἡ καὶ
πλειόνων ἔστιν, οὐδὲ τι τῶτο συμβαίνει, καὶ τί τὸ αἰ-
τιον: ἔ γὰρ δὴ τότε ὑποκείμενον αὐτὸ ποιεῖ μεταβάλλ-
ειν ἑαυτὸ. λέγω δὲ οὗτο, ἔτε τὸ ξύλον, ἔτε ὁ χαλκὸς αἰ-
τιον τῆ μεταβάλλειν ἐκ αἰτερον αὐτοῦ, ἐδὲ ποιεῖ τὸ μὲν
ξύλον κλίβω, ὁ ἢ χαλκὸς ἀνδριάντα, ἀλλ' ἕτερον τι
τῆ μεταβολῆς αἰτιον. τὸ ἢ τῶτο ζήλειν ἔστι τὸ πλὴν ἑτέραν
ἀρχὴν ζήλειν, ὡς ἂν ἡμεῖς φάμεν, ἔδεν ἢ ἀρχὴ τῆ
κινήσεως.

Oi

Posterior.

Text. 16.

Esdra lib. 1. cap. 7. & lib. 2. cap. 2. Comment. 26.

Generationem substantialem ex veteribus cognouisse neminem.

tium, vt de carne, osse, lapide, & huiusmodi aliis, non esse inquam principia, sed mixturas quasdam. Aut igitur nulla similia dicenda erant generari ex infinitis minimis aut omnia. Nam si sumantur, vt integra corpora, & diuisibilia, omnia gignuntur ex minimis secundum Anaxagoram. Si verò, vt minima, nulla eorum ex minimis gignuntur, quia non datur minus minimo.

Alia item re- iicitur.

Empedocles autem elementa quatuor, terram is, quæ dicta sunt, quartum adiungens. Hæc enim semper permanere, nec fieri, nisi multitudine, aut paucitate, coniuncta, & disiecta in unum, & ex uno. Anaxagoras autem Clazomenius etate quidem hoc prior, operibus autem posterior, infinita dicit esse Principia. Penè enim omnia, quæ sunt similitum partium, vt aquam, aut ignem hoc pacto gigni, & corrumpi asserit, sola coniunctione, ac disjunctione: alioqui, nec generari, nec corrumpi, sed perpetua permanere. Ac ex his quidem eam solam quis causam esse existimauerit, quæ ad speciem materiae pertinet.

Cum autem hoc pacto progredierentur, res ipsa illis viam fecit, eosque coegit querere. Si enim quam maximè omnis corruptio, & generatio ex aliquo, vt ex uno, aut etiam pluribus existit: cur id euenit, & quam eius rei causa est? Neque enim id quod subiicitur, suam ipsius mutationem efficit; neque lignum, verbi gratia, neque as sua utrumque mutationis est causa, nec lignum quidem lectum, as verò statuiam efficit, sed aliquid aliud mutationis causa est. Hoc autem querere, aliud principium querere est, quod nos dicamus licet, unde est principium motus.

Qui

vt Aristoteles propter solum intellectum addiderit verbum, penè, aut, si admittendum est verbum ὁμοιομερῆ, Aristotelem addidisse verbum, penè, propter materiam primam, quæ similis dici potest, nec tamen generatur, aut corrumpitur, etiam Anaxagoræ sententia, si eam ille adumbravit, atque innuit nomine Chaos, vt Aristoteles cap. 7. significat.

Cum autem hoc pacto progredierentur. Docet primam causam materialem indixisse Philosophos, vt quærent primam efficientem, eo quod naturalis materia non possit à se ipsa mutari quemadmodum similitudine quadam videmus in arte factis. Neque enim ita intelligendus est Aristoteles, quasi credat Veteres non agnouisse causas efficientes particulares, cum pleræque vel sensu ipso sint per se notæ, quemadmodum & actiones sensibiles, ex quibus materia prima cognita est, sed eo pacto, vt doceat, illos simulatque primam materiam se inuenisse rati sunt, mox primam efficiens querere cœpisse. Quærebant enim omnium rerum causas, non huius tantum, aut illius. De eorum tamen opinione paulò post agendum est. Quod autem ad verba atinet, aduerte, non esse hoc loco sermonem de generatione, & corruptione propriè dicta, quæ sine forma substantiali non perficitur: hanc enim neminem ex Veteribus cognouisse paulò inferius affirmat Aristoteles: sed de generatione, & corruptione accidentaria, vt cum album fit ex non albo, aut album in non album dissoluitur. Nam cum illi substantialem formam non agnouerint, hoc illis commune fuit, vt nullam substantialem mutationem esse putauerint.

Vide Laer. in Anaxagoræ mors.

Alia inter- pretationes.

Quid Philo- sophos ad pri- mum efficiens inuestigandū induerint.

Qui

Quid igitur omnino hanc viam, & rationem à principio attigerunt, unumq; subiectum asserunt. Significat priscos Naturales, qui cum primas, & maximè vniuersales rerum causas primi omnium quærerent, solius tamen materialis meminerunt. Ideo autem ait hos nihil sibi negotij exhibuisse, vel quia nihil solliciti fuerunt de colligenda efficiente, ex materiali: vel quia posita distinctione rerum (neque enim negandam, eam esse censebant) non sibi aditum præcluserunt ad tradendam efficientem, vt ij fecerunt: qui omnia vnum esse existimarunt, quorum sententiam mox subiciet.

Xenophanes, Parmenides & Melissus omnia vnum faciunt.

Seã quidam eorum, qui vnum. Significat Xenophanem, Parmenidem, & Melissum, qui dicebant omnia esse vnum. Quorum opinionem non retulit inter sententias eorum, qui vnum principiu materiale posuerunt: quia cum ab vno illo omnem prorsus mutationem tollerent, consequens fuit, vt illud non posuerint, quasi materiale principiu. Floruit Xenophanes post Babylonicã captiuitatem, sed tamen ante Anaxagoram. Xenophanem verò præceptorem fuisse Parmenidis ipse Aristoteles scribit capite quinto huius libro Melissum denique auditorem Parmenidis fuisse, satis constat.

Et apud Laertium in Melisso.

Cur dicat esse immobile.

A questione hac superat. Cum enim cogere fateri, si vnum illud mouetur, tradendã ab eis fuisse causam efficientem, à qua moueatur, & tamen viderent se causam efficientem admittere non posse, si tueri vellent omnia esse eiusdem omnino rationis, vt ponebant (agens enim diuersæ rationis est à patiente) eò potius confugerunt, vt dicerent vnum illud omnino esse immobile, non solum mutatione substantiali, quam cæteri quoque negabant, sed accidentaria etiam, quæ fuit propria ipsorum opinio.

Nisi forsitan Parmenidi, atque huic, quatenus non vnam tantum, verum etiam duas quodammodo causas esse statuit. Esi Parmenides ponebat omnia esse vnum ratione & natura, quia tamen non negabat esse plura secundum sensum, vt inferius patebit: hac ratione ait Aristoteles fieri potuisse, vt ille causam efficientem concesserit, quemadmodum & ij, qui cum plura principia posuissent, addiderunt ignem habere efficiendi vim, aquam verò, terram, aërem, & alia, si quæ interiecta,

Non omnino sustulit causam efficientem Parmenides.

Oi τὸ μὲν ἐν πάμπαν ἐξ ἀρχῆς ἀψάμειοι τῆς μετέδοε τῆς τοιαύτης, καὶ ἐν φασκόντες εἶναι τὸ ὑποκείμενον, εἰδὲν ἐδυσχεράναν ἑαυτοῖς.

Ἀλλ' ἡ ἐνοί γε τῶν ἐν λεγόντων, ὡς περ ἠπίθθεντες ὑπὸ τῆς ταύτης τῆς ζητήσεως τὸ ἐν ἀκίνητον φασιν εἶναι, καὶ πῶ φύσιν ἄλλω ἐμόρον καὶ γέεσιν, καὶ φθορᾶν (τὸτο μὲν γὰρ ἀρκαῖόν τε, καὶ πάντες ὁμολόγησαν) ἀλλὰ καὶ τῶ ἄλλω μεταβολῶν πάσαν, καὶ τὸτο αὐτῷ ἰδίον ὅτι τῶ μὲν εἶ ἐν μόρον φασκόντων εἶναι τὸ πᾶν εἰδὲν σιμῆσι πῶ τοιαύτω σιμῆσιν αἰτίαν, πᾶν εἶ ἄρα ὕ Παρμενίδῃ καὶ τῶτο καὶ τὸσῶτον, ὅσον ἐμόρον ἐν, ἀλλὰ καὶ δύο πως τῆσιν αἰτίας εἶναι τοῖς ὅσπερ αἰτίαν μᾶλλον ἐνδέχεται λέγειν, ὅτι τὸ θερμὸν καὶ ψυχρὸν, ἢ πῦρ καὶ γλῶ. χρώτων γὰρ ὡς κινήσιμω ἔχοιτι τῶ πᾶσι πῶ φύσιν, ὕδατι ὃ καὶ γῆ καὶ τοῖς τοῖετοῖς τεταίον.

Μετὰ τὸ τῆς, καὶ τὰς τοιαύτας ἀρχάς, ὡς ἐχ' ἰκανῶν ἐσῶν γενῆσαι πῶ τῶν ὄντων φύσιν, πᾶν ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας, ὡς περ εἰπομένω, ἀναγκαζόμενοι, πῶ ἐχομένω ἐξήτησαν ἀρχῶν. τὸ γὰρ εἶ, καὶ καλῶς τὰ μὲν ἔχειν, τὰ ὃ γίνεσθαι τῶν ὄντων, ἴσως οὔτε πῦρ, οὔτε γλῶ, οὔτ' ἄλλο τῶ τοῖετων εἶδεν, εἰ εἰκὸς αἰτίον εἶναι; εἰ ἐκείνας εἰκὸς οἰσθῆναι, εἰ αὐτῶ αὐτωμάτω, καὶ τῶτο τὸσῶτον ὅτι τῶ πᾶσι πᾶσιν ἀρχῶν καλῶς ἔχει. νῦν δ' ἵπτις ἀπῶν εἶναι, καθάπερ αὖ ἐν τοῖς ζώοις καὶ ἐν τῇ φύσει τ' αἰτίον καὶ τὸ κόσμου, καὶ τῆς πάσης πάσης, ὅτι νήφων ἐφάνη πᾶρ εἰκὴ λέγοντας τὸς πρότερον. φανερώς μὲν ἐν Ἀναξαγόραν

teriecta sunt patiendi. Hoc loco exemplaria omnia, quæ viderim, habent θερμὸν ἢ ψυχρὸν, sed cum legendum videatur, καὶ pro ἢ, maximè cum sequatur ἢ πῦρ καὶ γλῶ, quod idem Alexandri enarratio innuit, eo libentius lectionem correximus, quòd similitudine particularum ἢ, & καὶ, cum non benè exprimuntur facillè librarij hallucinari poterunt. Legit etiam Alexander, & aliud quoddam exemplar manu scriptum pro εἰ ἄρα παρμενίδῃ (εἰ παρμενίδῃ) hoc est vni Parmenidi: sed parum id refert.

Qui igitur omnino hanc viam, & rationem à principio attigerunt, unumq; subiectum esse asserunt, nihil sibi negotij, difficultatisq; exhibuerunt, sed quidam eorum qui vnum statuunt, quasi à questione hac superati ipsum vnum immobile esse inquirunt, vniuersaq; natura non solum ortum, & interitum negant (hac enim & vetus opinio est, & in qua omnes consenserunt) sed omnem quoque aliam mutationem, quod est illorum proprium. Nemini igitur eorum, qui totam rerum vniuersitatem vnum tantum esse asserunt, talem causam videre contigit, nisi y forsitan Parmenidi, atque huic, quatenus non vnam tantum, verum etiam duas quodammodo causas esse statuit. Ij autem, qui plura faciunt, magis eam afferre possunt, veluti calidum, & frigidum, aut ignem, & terram, vtuntur enim igne, vt habente naturam ad mouendum aptam, contra verò aqua, terra, & aliis eiusmodi.

Post hos, & huiusmodi. Post hos ipsos, qui materiali causæ efficientè adiderunt, alij ab ipsa veritate compulsi cœperunt quærere finalem non tamen eam quæsiuerunt sub ratione finalis, sed, sub ratione bene, rectèque efficientis, id est, alicuius boni gratia. Cum enim viderent causam absolute efficientem, vt ignem, aut aliquam aliam, quæ non intendit bonum per se ipsam, sed per aliam superiorem, à qua dirigitur, non satis esse ad efficiendum Mūdum, ordinemque vniuersi constituedum, tum quoad cōseruationem rerum, tum quoad earum generationem (est enim hic ordo rerum optimum quid in toto vniuerso) nec rursus æquum esset, vt tanta res temeritati casus, ac fortunæ ascriberetur, necessariò compulsi sunt tradere aliquod principium bene rectèque efficiendi, seu gratia boni cogniti, vt Anaxagoras Mentem, & Hesiōdus, ac Parmenides amorem, seu cupiditatem. Atque hoc etiam loco planè cernis non loqui Aristor. de agente gratia boni, seu finis particularis duntaxat, sed gratia finis totius Vniuersi, quemadmodum de efficiente diximus. Quamquam eadem ratio est, si spectentur fines particulares, præsertim viuientium. Ordo enim, & dispositio partium cuiusque viuentis ita congruunt cum operationibus viuētium, vt ab alia causâ, quàm intelligente & ordinante, ac denique gratia boni cogniti agente, constitui non poterint. Lege hoc loco D. Thomam.

Qua ratione Veteres causam finalem inuestigauit.

Post hos, & huiusmodi principia, vt quæ non satis essent ad rerum naturam gignendam, rursus ab ipsa veritate, vt diximus, coacti Philosophi principium, quod sequitur, quæsiuerunt. Cur enim res bene, rectèque partim habeant, partim fiant, neque ignem forsitan, neque totam, neque aliud quicquam tale verisimile est causam esse, aut illos ita sensisse, nec rursus æquum est tantam rem casui, & fortuna tribuere. Itaque, qui mentem quemadmodum in animantibus, sic in natura causam cum Mundi, tum etiam totius ordinis esse dixit, is præ superioribus temerè loquentibus, quasi sobrius visus est. Atque Anaxagoram

Hesiōdus, ac Parmenides amorem, seu cupiditatem. Atque hoc etiam loco planè cernis non loqui Aristor. de agente gratia boni, seu finis particularis duntaxat, sed gratia finis totius Vniuersi, quemadmodum de efficiente diximus. Quamquam eadem ratio est, si spectentur fines particulares, præsertim viuientium. Ordo enim, & dispositio partium cuiusque viuentis ita congruunt cum operationibus viuētium, vt ab alia causâ, quàm intelligente & ordinante, ac denique gratia boni cogniti agente, constitui non poterint. Lege hoc loco D. Thomam.

Quemadmodum in animantibus. Id dicebat Anaxagoras Mentem facere in tota rerum natura, quod mens nostra in nobis efficit, agimus enim gratia boni, siue finis cogniti.

^{b b} Sed tamen Herm. Hoc loco Græci Codices excusi, quotquot vidimus, & nonnulli manuscripti habent *ἀριον δ' ἐχει πρότερον Ἑρμοῦ αὐτὸ ὁ κλαζομένιος εἰπέειν* quod vetus Interpres sic vertit: *Attamen habet prius Hermotimus Clazomenius causam dicendi.* Bessario hunc in modum: *Attamen Hermotimus Clazomenius dicitur causam prius dixisse.* Perionius hoc pactor: *Sed tamen Hermotimum Clazomenium antea causam attulisse ferunt.* Quæ omnes in interpretatio-

Ἀναξαγόραν ἰσχυρὸν ἀφ' αὐτῶν τῶν λόγων, αἰτίαν δ' ἐχει πρότερον Ἑρμοῦ αὐτὸ ὁ κλαζομένιος εἰπέειν. οἱ μὲν ἔν τῷ ἔργῳ λαμβάνοντες, ἀμα καὶ καλῶς πῶ αἰτίαν ἀρχῆς ἐστὶν ὄντων ἠθεσαν, καὶ πῶ τοιαύτως, ἔθεν ἢ κινήσεις ὑπάρχει τοῖς ἔσιν.

Prior sensus.

nes eo spectant, vt doceat Aristor. Anaxagoram quidem dixisse, intellectum illum immissum primam esse causam bene recteque efficiendi, sed tamen Hermotimum eius ciuem aliquid, aut dixisse, aut etiam docuisse, vnde Anaxagoras in eam sententiam venire potuit. At Argyropylus alium reddit: sensum hoc modo: *Hermotimum autem Clazomenium hoc prius dixisse ferunt*, quibus verbis non causam sententia duntaxat, sed ipsam sententiam ad Hermotimum refert ex traditione quadam. Cui interpretationi astipulatur explanatio Alexandri. Imò & ipse Aristoteles initio capituli sequentis idem sentire videtur, cum allatis Hesiodi & Parmenidis carminibus hunc in modum concludit: *Atque hi quo pacto distinguendi sunt, vt quis eorum primus huiusce causæ auctor fuerit intelligatur, post libebit iudicare.* Quæ verba ad omnes quorum in hoc causæ genere tradendo facta est men-

Posterior sensus.

Praefertur posterior.

Cap. 52.

Anaxagorem quidem hos sermones palam tetigisse scimus: sed tamen ^{b b} Hermotimus Clazomenius id prius dixisse fertur. Qui igitur ita existimauerunt, simul causam cur bene res habeant, & eam, vnde motus in eis insit, principium esse statuerunt.

atque auctorem habere, quod et si sæpius in malam partem accipitur, nonnumquam tamen in bonam vsurpatur, vt apud Isocratem, cum ait, *ἡμῶς τούτων τῶν ἀγαθῶν τὴν αἰτίαν ἔχοντες*, id est, nobis bona hæc accepta referentur: qua significatione hoc loco vtitur Aristoteles. De hoc Hermotimo, ita scribit Plinius lib. 7. Natur. histor. *Reperimus inter exempla Hermotimi Clazomenij animam relicto corpore errare solitam, vagamq; è longinquo multa annuntiare, quæ nisi à presenti nosci non possent. corpore interim semianimi, &c.* Num autem is Hermotimus fuerit paulò superior Anaxagora, an verò multò antiquior ille cuius animum Pythagorici fabulantur prius fuisse in Aethalide, ac Euphorbo, postea verò in Pyrrho Delio piscatore, & in suo Pythagora, eundemque concessu Mercurij perpetuò memorem extitisse eorum, quæ in superioribus corporibus gessisset, nihil ad præsentem locum attinet disquirere.

Cardinalis Sirleti laus.

Hermotimi anima relicto corpore vagari solita.

Deum produxisse amorem quomodo verum.

Hesiodi sententia.

Mens & amor mundi efficiens causa integra.

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

Onisciat ^a verò aliquis, Hesiodum primùm id quaesuisse, & si quis alius amorem. Docet initio huius capituli causam bene, recteque efficientem forsitan profectam primùm esse ab Hesiodo Poëta, aut à Parmenide, qui videntur dicere in suis carminibus, amorem, siue cupiditatem esse rerum principium. amor enim rei, quæ expetitur

Amor principium rerum.

est principium effectuum cum cognitione, quod solum bene recteque efficiendi principium dici potest. Loquitur autem de Parmenide, quatenus diserebat de rebus, vt sunt plures sensu, non autem quatenus credebatur omnia esse vnum ratione.

^b Cunctorum ille Deum primùm produxit amorem. Hesiodus autem: Quantum ex his verbis apparet, non posuit Parmenides amorem primam omnino causam efficientem, nisi forsitan productionem accepit, vt nostri Theologi diuinarum personarum productionem intelligunt, quod parum verisimile est. Sensus ergo videtur esse Iouem, siue primam simpliciter causam produxisse amorem

Κ Ε Φ Δ.

Ἡσίοδος καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Ἀναξαγόρας διέζω ἀπὸ ἀρχῶν, καὶ Λευκίππης, καὶ Ἐπημοκρίτης.

Ποπτῶσεν ^a δ' αἰεὶς Ἡσίοδος πρῶτον ζητήσας, τὸ τοιοῦτον, καὶ ἔτις ἄλλοι ἔρωτα, ἢ ἐπιθυμίαν ἐν τοῖς ἔσιν ἔδεικνεν ὡς ἀρχῆς, ὅς ἐστι καὶ Παρμενίδης, καὶ γὰρ ἔλεγε καὶ κλαζομένιος πῶ ἔστι πάντος γένεσιν, πρῶτον μὲν φῆσιν ἔρωτα ^b θεῶν μὴ ἦσαστο πάντων. Ἡσίοδος δ' ἔλεγε πάντων ^c μὲν πρῶτα ἔλεγε γένεσιν, αὐτὰρ ἐπειτα γὰρ ἔλεγε ἔρωτα, ἢ ἔρωτα, ὅς πάντες μετατρέπεται ἀθανάτοισιν, ὡς δέον ἐν τοῖς ἔσιν ὑπάρχειν τινὰ αἰτίαν, ἢ τις κινήσει καὶ σωξέει τὰ πράγματα. τῶσδε

CAP. IIII.

Hesiodi & Empedoclis, & Anaxagora, Lucippi item & Democriti de principis opiniones.

Onisciat ^a verò aliquis, Hesiodum primùm id quaesuisse, & si quis alius amorem, aut cupiditatem eis, qua sunt, vti principium posuit, velut Parmenides. Is enim, cum vniuersi generationem molitur, sic ait: Cunctorum ^b ille Deum primùm produxit amorem. Hesiodus autem. Extitit ^c ante chaos, post hoc vastissima tellus: Exin amor cunctis decus immortalibus affert: quod nimirum oporteat in his, qua sunt, causam quandam inesse, qua res ipsas moueat, atque contineat. Atque

& perfectio. Si quis autem quærat, vtri causam efficientem melius attigerint, ij ne, qui intellectum, an qui amorem principium effectuum materiali addiderunt, occurrendum est, vtrosque vnam efficientem causam quasi integrasse, intel-

Y. 2 ctus

Etus enim artificis nihil agit, nisi determinetur ab appetitu ad hoc, vel illud efficiendum.

Quo seculo fuerit Hesiodus, & Homerus.

Et quis eorum primus auctor fuerit intelligatur, post licebit iudicare. Anaxagoras an, Hermotimus, an vetò Parmenides, an denique Hesiodus, de quo hæc scribit Gellius, Homerum, & Hesiodum inter omnes ferè scriptores constare, ætatem egisse, vel ipsam ferè temporibus, vel Homerum aliquantò antiquiorem fuisse, virtutemque tamen ante Romam conditam vixisse, Syllius Alba regnantibus, annis post bellum Troianum (teste Cassio in primo annalium) plus centū quadraginta, ante Romam vetò conditam (ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero scripsit) annis quinquaginta. Ex qua reperitur Hesiodum floruisse circa tempora Isaie prophetae.

Duas efficiētes causas potestas esse ab Empedocle.

Quoniam autem, & bonis contraria in natura inesse conspiciebantur, nec solum ordo, & pulchrum. Hæc enim meminit eorum, qui vnam tantum efficiētē causam attigerunt. Nunc docet Empedoclem posuisse duas, alteram efficiētē bonorum, quam vocavit amicitiam, siue concordiam, & alteram malorum, quam litem siue contentionem, siue discordiam appellavit. Nam cum in rebus reperiri multa mala, ac turpia, atque adeo plura, quam bona, & honesta, & præsertim apud nos, & ideo mala non videantur effici per accidens siue casu, & præter intentionem naturæ, necessarium illi visum est, ponere aliquā per se causam efficiētē malorum, quemadmodum ponitur bonorum. Quia verò causa per se bonorum est, malorum autem mala, colligit Aristoteles dici posse primum Empedoclem posuisse bonum, ac malum esse principia rerum nempe efficientia.

Utique horum causa esset. Si quis enim rem ipsam persequatur, mentemque Empedocles obseruet, non verba, quæ balbutit, inueniet profectò. Sensus est, amicitiam bonorum, contentionem malorum, ut ipse mox exponet. Rectè fortasse dixerit, siquidem bonorum omnium causa ipsum bonum est, &c. Ad id particulam, fortasse, quia Empedocles non satis in hac re sibi constat, ut paulò inferius

τάτες μὲν οὖν πῶς καὶ διανείμαι αὐτῷ ἢ τίς τῶν τούτων, ἐξέσω κείνην ὑπερον.

Ἐπεὶ ὅτι καὶ τὰναντία τοῖς ἀγαθοῖς ἐνόντα ἐφαίετο ἐν τῇ φύσει, καὶ ἕ μόνον τάξις, καὶ τὸ καλὸν, ἀλλ' ἀταξία καὶ τὸ αἰσχρὸν, καὶ πλείω τὰ κακὰ τῶν ἀγαθῶν, καὶ τὰ φαῦλα τῶν καλῶν, ἕτως ἄλλος τις φιλιαν εἰσώλεγε, καὶ τὸ νεῖκε, ἐκείτερον ἢ ἐκατέρων αἰτίων τῶν. εἰ γὰρ τις ἀκολουθεῖ, καὶ λαμβάνει πρὸς τὴν διάνοιαν, καὶ μὴ πρὸς τὴν ψαλλίζεταί λέγων Ἐμπεδοκλῆς, ἀρῆσει τὴν μὲν φιλιαν αἰτίαν ἔσαν τῶν ἀγαθῶν, τὸ δὲ νεῖκε τῶν κακῶν. ὡς εἰ τις φάσκει πρότερον τινὰ καὶ λέγειν, καὶ πρότερον λέγειν τὸ κακὸν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀρχὰς Ἐμπεδοκλείας, τότ' ἔαν λέγοι καλῶς. εἴπερ τὸ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων αἰτίον, αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν ἔσται, καὶ τῶν κακῶν, τὸ κακόν.

Οὗτοι ἢ μὲν εἶναι, ὡς περ λέγομεν, καὶ μέχρι τέτε δὲ αἰτίαν ἐφήφαυτο, ὡς ἡμεῖς διωρίσαμεν ἐν τοῖς αὐτοῖς φύσεως, τῆς τεύλης, καὶ τῆς ἔδεν ἢ κίνησις, ἀμυδρῶς μέντοι καὶ ἔδεν σαφῶς, ἀλλ' ἢ ὅτι ἐν ταῖς μάχαις οἱ ἀγύμαστοι ποιεῖσι. γὰρ ἐκεῖνοι αὐτοφρόνητοι τύπτοι πολλὰς καλὰς παληγὰς, ἀλλ' ἔτε ἐκεῖνοι δὲ δὲ ὅτις ἡμῶν, ἔτε ἔτοι εἰσὶ καὶ εἰδῶσι λέγειν, ἢ λέγουσι. γὰρ δὲ ἔδεν καὶ μὲν φαίνονται τέτοις, ἀλλ' ἢ καὶ μικρῶν. Ἀναξαγόρας τε γὰρ μηχανῆ καὶ τῶν πρὸς τὴν φύσιν πρὸς τὴν κοσμοποιαν καὶ ὅταν ἀπορήσῃ διὰ τίν' αἰτίαν ἐξ ἀνάγκης ἔσται, τότε ἔλκει αὐτόν. ἐν κ' ὅτι τοῖς ἄλλοις πάντεσσι μάλλον αἰτιῶν τῶν γινομένων, ἢ νῦν. καὶ Ἐμπεδοκλῆς ὅτι πλείον μὲν τέτω καὶ τῶν αἰτίαις, ἐμὲν ἔτε ἰκανῶς, οὗτ' ἐν τέτοις δέρισκει τὸ ἁπολογεῖσθαι, πολλὰ καὶ

Lib. 17. c. 21.

Non satis sibi constare Empedoclem.

lò inferius docebit. Nam etsi amicitia est causa boni in generatione mixtorum, sunt enim mixta per unionem, confusionemque elementorum, est tamen causa mali in efficiendo chaos, quod nisi confusus partibus uniuersi, earumque distinctione sublata fieri nequit. Eodemque modo etsi contentio, ac pugna est malum quoddam in dissolutione mixtorum (dissoluantur enim pugnantibus, & dissidentibus à se inuicem elementis) est tamen bonum quid in gignendo uniuerso, quod apud Empedoclem non fit, nisi pugnantibus, & dissidentibus in chaos rebus omnibus, quæ in eo confusæ latebant, ut quæque distinctum locum à loco alterius obtineat. Est & alia ratio, cur sibi non constiterit Empedocles. Cum enim res per contentionem separantur à se inuicem, ut elementa à mixto, tum partes cuiusque earum in vnum cõueniunt, nec iam cum partibus aliarum confusæ sunt, cõtraque accidit, cum in vnum mixtura cõeunt. Ita fit, ut hæc etiam ratione amicitia disungat quædam & contentio coniungat. Qua ratione Aristoteles inferius vitur.

Atque hi quo pacto distinguendi sint, ut quis eorum primus auctor fuerit intelligatur post licebit iudicare.

Quoniam autem, & bonis contraria in natura inesse conspiciebantur, nec solum ordo, & pulchrum, sed inordinato etiam, & turpe, pluraque mala, quam bona, & turpia, quam pulchra, iccirco alius quidam amicitiam, & contentionem inuexit, ut utrumque utriusque horum causa esset. Si quis enim rem ipsam persequatur, mentemque Empedocles obseruet, non verba, quæ balbutit, inueniet profectò amicitiam bonorum, contentionem verò malorum causam esse. Quare si quis dicat, Empedoclem quodammodo & tradere, & primum tradere bonum, ac malum principia esse, rectè & fortasse dixerit, siquidem bonorum omnium causa ipsum bonum est, & malorum malum.

Atque hi quidem, uti diximus, atque hæcenus duas causas attigerunt, ut nos in libris de Natura definiuimus, materiam & id unde est motus, obscure tamen, & neutiquam dilucide, sed quemadmodum inexercitati in pugna faciunt: ij enim cum in omnem partem feruntur, insignes plagas persæpe inferunt, verum neque illi ex arte faciunt, neque hi videntur ea, quæ dicunt, scientia tenere, ferè enim his non videntur uti nisi raro. Nam & Anaxagoras ad Mundi opificium quasi machina utitur Mente, cumque dubitat, propter quam causam necessario sit, tunc ipsam trahit: in ceteris autem, quæuis alia potius, ut causas eorum, quæ sunt, quam mentem adhibet. Et Empedocles sapius ille quidem, quam hic, causis utitur, verum nec quantum satis est, nec in his sibi ipse constat, multis

boni cogniti siue affectu boni, uti diximus.

Cap. præced.

Sed quemadmodum inexercitati. Pulcherrimis similitudinibus docet hos non ex arte, sed quasi casu; & ipsa veritate impellente has efficientes causas posuisse, cum non semper, & continuata rerum, tractatione illis tractantur, sed interdum, ac raro, seu potius quasi per transennam: id enim forsitan magis significant verba illa καὶ μικρῶν.

Plato quanti faciat finalem causam.

In ceteris autem. Hæc ferè loquitur Socrates, apud Platonem in Phædonè. Cum audissem, inquit, aliquando ex libro Anaxagoræ legentem quemdam hanc Anaxagoræ

Empedoclem & alios Veteres finalem causam ab efficiente non distinxisse.

gore sententiam videlicet, Mentem omnia exornare, omniumque causam esse, hoc utique
 causa genere magnopere sum delectatus existimans quodammodo consentaneum, mentem
 esse omnium causam, putabamque: si id ita esset, ut mens omnia exornaret, singula per
 hanc ita esse disposita, ut optime disponi potuerant. Propterea, si quis vellet causam
 inuenire, qua singula fiant, atque pereant, aut sint hoc ipsum esse inueniendum, qua
 videlicet ratione opti-
 mum sit unicuique, aut
 esse, aut quoduis aliud
 pati, vel agere, & post
 pauca. Hac utique me-
 cum ipse reputans gau-
 debam inuenisse ratus
 Anaxagoram magistrum,
 qui me id quod tanto-
 pere cupiebam, causam
 rerum doceret, primum-
 que mihi diceret, utrum
 plana sit terra, ut ro-
 tunda, & cum hac di-
 xisset, subiungeret mi-
 hi causam, atque ne-
 cessitatem, offerens vi-
 delicet id ipsum, quod
 melius est, meliusque
 fuisse eam esse talem.
 Proinde si terram di-
 ceret in mundo mediam
 esse, mox exponeret me-
 lius exitisse, ut media
 esset. Quod si ille hac
 ostenderet, ita me com-
 parabam, quasi nullam
 amplius causarum spe-
 ciem posseturum. Præter-
 ea de Sole, & Luna,
 cæterisque stellis, ca-
 ritumque inter se velo-
 citate, conuersionibus-
 que, & de huiusmodi
 omnibus me similiter
 quaesiturum, auditorumque comparaueram, quod videlicet, & qua ratione hac melius sit sin-
 gula, vel facere vel pati, quodcumque egerant, vel patiantur. Neque enim putabam, cum ab ini-
 tio dixisset à Mente omnia exornari, ipsum aliam postea causam rebus assignaturum, præter-
 quam quod optimum sit eas ita se, ut habent, habere. Itaque arbitrabar eum in reddendis sin-
 gulorum tam cunctorum communiter causis singulis quidem assignare, quod unicuique opti-
 mum, cunctis verò commune bonum. Neque verò spes ipse meas parui faciebam, sed summo
 quodam studio acceptos libros, quam velocissimè poteram, lectitavi, ut cognoscerem, quid opti-
 mum, quidve eius contrarium esset cognoscerem. Hac igitur mirabili spe ductus cum legere
 pergo, video hominem Mente quidem nullo modo contentem, nec causam ullam ad ipsum re-
 rum ornatum referentem, sed aëreas naturas, & aethereas, aqueasque, & talia multa incre-
 dibilia pro rerum causis assignantem. Quæ quidem in re ille mihi proinde visus est agere,
 ac si quis diceret, Socratem quacunquæ facit, mente facere, deinde volens singulorum,
 que facio, causas explicare, dicat primum quidem nunc me hic propterea sedere quoniam
 corpus meum ex ossibus, nervisque componitur, & ossa quidem solida sunt, & iuncturarum
 intervalla inuicem habent, nervi autem sic insiti, ut extendi, & contrahi valeant, com-
 plectantur ossa cum carnibus, atque cute quæ res illas continet. Hæc Socrates. Quo loco
 ille adeo magnificat causam finalem, ut eam solam appeller causam. Cæteras
 enim vocat ea, sine quibus causa non potest esse causa, ut patet ex iis, quæ paulò
 post subdit. Verum talia quedam inquit, causas appellare à ratione est remotissimum. Si quis

πολλαχῆ γὰρ αὐτῷ ἢ μὲν φιλία διακρίνει, τὸ ἢ νεῖ-
 κῶ συγκρίνει. ὅταν μὲν γὰρ εἰς τὰ σοιχεῖα διέση-
 ται τὸ πᾶν ὑπὸ τῆς νεΐκως, τότε τὸ αὐτὸ εἰς ἓν συγ-
 κρίνεται, καὶ τῶν ἄλλων σοιχείων ἕκαστον. ὅταν ἢ
 πᾶσι τὰ ἐπὶ τῆς φιλίας συνίστησι εἰς τὸ ἓν, ἀναγκαῖον
 εἶναι ἕκαστον τὰ μόρια διακρίνεσθαι πάλιν. Εμπέδο-
 κλῆς μὲν ἔν τῷ πρῶτῳ τὰς ἀρῶτερον ἀρῶτων ταύτων
 πλὴν αἰτίαν διελὼν ἐσίνεγκεν, ἢ μίαν ποιήσας πλὴν
 τῆς κινήσεως ἀρχῶν, ἀλλ' ἐτέρας τε καὶ ἐναντίας.
 ἔτι ἢ καὶ τὰ ὡς ἐν ὕλης εἶδει λεγόμενα σοιχεῖα,
 τέτταρα ἀρῶτων εἶπεν. ἢ ἢ μὲν χεῖραί γε τέτ-
 ταρον, ἀλλ' ὡς δὲ οὐκ οὐ σιμόνοιο. Πυρὸς μὲν
 καὶ αὐτὸ. τοῖς δὲ ἀντικειμένοις, ὡς μίᾳ φύ-
 σεϊ, γῆ τε καὶ ἀέρι, καὶ ὕδατι. λάβοι δὲ ἂν
 τις αὐτὸ θεῶρων ἐκ τῶν ἐπῶν, οὐτῶ μὲν οὖν,
 ὡς περὶ λεγόμενα, οὕτως τε καὶ τοσαύτας εἴρηκεν
 ἀρχάς.

Λευκίππου ἢ καὶ ὁ ἐταῖρος αὐτῷ Δημό-
 κλει, σοιχεῖα μὲν τὸ πᾶν, καὶ τὸ κενόν
 εἶναι φασὶ λεγόντες. ὅτι, τὸ μὲν ὄν, τὸ ἢ μὴ ὄν.
 τούτων ἢ τὸ μὲν πᾶν, καὶ σπερον, τὸ ὄν,
 τὸ ἢ κενόν γε καὶ μανόν, τὸ μὴ ὄν. διὸ καὶ ἐδὲν μάλ-
 λον τὸ ὄν τῆ μὴ οὐσίᾳ εἶναι φασιν. ὅτι ἢ ἐδὲ * τὰ
 σώματα ἢ κενόν, αἰτία ἢ τῶν ὄντων ταῦτα, ὡς ὕλη.
 καὶ ὁ κατὰ περ

* Alias, τὸ
 κενόν ἢ σώ-
 ματῶν.

Solum finem
 appellari causam
 apud Pla-

tonem loco ci-
 tatis.

autem dixerit absque ossibus, & nervis atque similibus non posse me, quæ mihi facienda vide-
 antur, implere, verè utique dicit. Attamen asserere propter hæc me facere, quacunquæ facio,
 dum ipsa mente ago, non autem eius, quod optimum sit, optione, multa, magnaque sermonis ne-
 gligentia esset. Nam qui sic est affectus, nequit discernere aliam quidem esse veram rei alicu-
 ius causam, aliud verò illud, sine quo ipsa causa esse non potest causa. Quod quidem multi
 mihi videntur quasi in
 tenebris attractates ali-
 no appellare nomine,
 dum causam nuncu-
 pant. Hoc loco vbi La-
 tine diximus, nec in
 his &c. Græcè sic ha-
 betur ἢ ἐν τῆς εἰ-
 ρίκεν τὸ ὁμιλογεμέ-
 νῳ: quod est ad ver-
 bum, neque in his inuo-
 sit consensionem. Ve-
 rùm idem omnino
 est, non inuenire
 consensionem in do-
 ctrinæ progressu, at-
 que sibi in docendo
 non constare.

eorum, quæ fiunt, quàm Mentem adhibet. Et Empe-
 docles sepius ille quidem, quàm hic, causis utitur: ve-
 rum nec quantum satis est, nec in his sibi ipse constat,
 multis enim locis apud eum amicitia disiungit, &
 contentio coniungit. Nam cum uniuersum in ele-
 menta à lite dissoluitur, tum ignis in unum coalescit,
 & unumquodque caterorum elementorum: cum au-
 tem omnia in unum, regnante amicitia, conueniunt,
 tum partes ex unoquoque rursus secernantur neces-
 se est. Itaque Empedocles præter priores hanc causam
 primam diuisam inuexit, nec unum fecit prin-
 cipium motus, sed diuersa, atque contraria. Præ-
 terea idem elementa ea, quæ ad speciem materia per-
 tinere dicuntur, quatuor primas esse dixit: tamen si
 non eis, ut quatuor utitur, sed ut duobus tantum,
 igne quidem, per se, oppositis autem terra, aëre, &
 aqua, ut una quadam natura. Id quod ex eius car-
 minibus, si res expendatur, intelligi potest. Atque hic
 quidem hunc in modum, ut diximus, & tot princi-
 pia posuit.

Leucippus verò, eiusque familiaris Democritus
 plenum, ac vacuum elementa esse dicunt, ut pote alte-
 rum ens, alterum non ens, plenum quidem, ac solidum
 ens, vacuum autem, & rarum non ens. Quocirca nihilo
 magis id quod est, quàm quod non est, esse inquitunt,
 quia nec corpus, quàm vacuum; hæc autem cause
 rerum ponuntur, ut materia.

Atque ut

Leucippus verò eiusque. Ex hoc loco ferè ad finem vsque ca. 5. refert Arist. tres
 opiniones abstrusas, & parum fidei habentes, vnam Democriti, & eius familiaris
 Leucippi, alteram Pythagoreorum, tertiam Xenophanis, eiusque discipuli Parme-
 nidis, & huius auditoris Melissi. Quorum primi dicebant, principia rerum esse ple-
 num, ac vacuum, secundi par & impar, tertij omnia esse vnum. Pro opinione De-
 mocriti, & Leucippi, lege, si placet, quæ ab Arist. dicuntur in Phy. lib. 1. cap. 5. & lib. 4.
 cap. 6. & 1. de Gener. cap. 8.

Quo tempore hi Philosophi extiterint, hinc intelligi potest. Leucippus Zeno-
 nis Eleatæ auditor fuit, præceptor aliquando Democriti, aut ita illi familiaris, ut
 tamen præceptoris loco ei esse videatur. Democritum verò tunc adolescentem
 fuisse refert Laërtius ex Herodoto, cum Xerxes Persarum Rex apud eius patrem
 hospitatus est, eique Magos & Chaldæos præceptores reliquit. Itaque floruerunt
 ex ordine hi Philosophi exactis aliquot antè annis Romanorum Regibus, sub
 Xerxe & Artaxerxe Regibus Persarum, qua ætate alij plerique insignes Philoso-
 phi extiterunt.

Quo pacto
 elementa ma-
 teriales caus-
 sas fecerit
 Empedocles.

Veterum de
 principis ab-
 strusa opinio-
 nes.

Quo tempo-
 re fuerit De-
 mocritus, &
 Leucippus.

Cur commu-

Quia nec corpus. Græca sic habent, ὅτι ἐδὲ τὸ κενόν ἢ σώματῶν, hoc est, quia
 nec vacuum,

lat. sint verba contextus.

nec vacuum, quam corpus: subauditur autem planè inter verba hæc, particula, magis est, quæ præcesserat, vt sensus sit: Quia nec vacuum magis est, quam corpus. Sed quia hic sensus non respondet superiori membro (oporteret enim communitatis verbis dicere: Quia nec corpus magis est, quam vacuum, ex hoc enim sequitur illud, quod antecefferat, Non magis ens esse, quam non ens) Argyropyus, vt verum sensum retineret, nec tamen verba commutaret, inferuit particulam contrarietatis significationis, ita vertens, quoniam nec vacuum minus, quam corpus, est. Nobis tamen, ne nouam dictionem contrariamque præcedenti Aduerbio adficeremus placuit magis: ipsa tantum verba transponere ad verum sensum retinendum, quia facillimè accidere potuit, vt Arist. docta quadam scribendi incuria seu potius securitate quæ magnis hominibus contingit (in rebus præsertim parui momenti) verba commutari. Eo autem libentius id fecimus, quòd explanatio Alexandri eundem omnino sensum exprimit.

καὶ ὁ καθάπερ οἱ ἐν ποιῶντες πλὴν ἰσοσκεμμένω ἔσταν, τὰ ἄλλα τοῖς πάθεισιν αὐτῆς γεννωσι, τὸ μακρὸν καὶ τὸ μικρὸν ἀρχὰς τιθέμενοι τῶν παθημάτων, ἢ αὐτὸν τρόπον, καὶ ἔτοι τὰς διαφορὰς, αἰτίας τῶν ἄλλων εἰσάφασι. ταύτας μὲν τοι τρεῖς εἶδ' λέγουσι, ἡμίματε καὶ τάξει, καὶ θέσει. διαφέρειν γὰρ φασι τὸ ὄν ῥυσμῶ καὶ διαθηγῆ καὶ τροπῆ μόνον. τὲ τῶν Ρ ἢ ὁ μὲν ῥυσμὸς, ἡμίμά ἔστιν, ἢ ἢ διαθηγῆ, τάξις, ἢ ἢ τροπῆ, θέσις. διαφέρει γὰρ τὸ μὲν Α' τὸ Ν' ἡμίματι, τὸ ἢ ΑΝ', τὸ ΝΑ' τάξει τὸ ἢ Ζ' τὸ Ν' θέσει. ὅτι ἢ κινήσεως, ὅθεν ἢ πῶς ὑπάρχει τοῖς ἔσι, καὶ ἔτοι ἀπλοσίως τοῖς ἄλλοις ῥαθύμως ἀφῆσαν. ὅτι ἢ μὲν ἔν τῶν δύο αἰτιῶν. ὡσπερ ἐλέγχου, ἐπὶ τούτων εἰμεν ἐξηγησάμεν ὑπὸ ῥαθύμως.

Democriti opinio de pleno, & vacuo explicatur.

Atque vt ij, qui vnum quid substantiam subiectam faciunt. Sensus huius loci (qui etiam pertinet ad explicationem sententiæ Thaletis, & aliorum Veterum ponentium vnam rerum omnium materiam (huiusmodi est, Quemadmodum illi asserabant totam rerum substantiam esse ipsam materiam, earum verò discrimen nasci ex varietate accidentium, quorum quasi capita dicebant esse raritatem, & densitatem (quo pacto nos dicimus calorem frigus humorem & siccitatem esse principia cæterarum qualitatum sensibilibium) sic Democritus dicebat, totam rerum substantiam esse ipsum plenum ac vacuum.

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Summa eorum, qua in hoc. c. explicantur.

Nter a hos autem. In prima parte huius capituli refertur Pythagoreorum opinio, in secunda Xenophanis. Parmenidisque, & Melissii. In tertia, ac postrema colliguntur in summam sententiæ Philosophorum, quæ hæcenus adductæ sunt. Quo loco aduerte verba illa (inter hos, & ante hos) vt ait Alexander posse referri ad Leucippum, & Democritum, quorum opinio de principijs proximè relata fuit. Quamquam enim ex Pythagoræ familia alicui videri possint (Pythagoræ enim, vt initio diximus, successit, Telauges filius, huic Xenophanes, cui Parmenides, huic verò Zeno eleates Leucippi præceptor, cuius

Comm. 31. ad finem.

Κ Ε Φ. Ε'.

Γυθαγαρείον, καὶ παραμύθου, καὶ ξινοφάνους καὶ μελισσοῦ δὲ ξυ καὶ ποιχείαν.

EN a ἢ τῆτοις, καὶ πρὸ τέτων οἱ καλέμενοι Πυθαγόρειοι τῶν μαθημάτων. ἀ. φάμενοι ὅτι πρῶτον.

vacuum, varietatem autem earum nasci ex diuerforum accidentium accessione, quorum principia dicebant esse figuram, ordinem, & positionem. Quorum ῥυσμὸς. Aristoteles ipse interpretatur verba, quibus Democritus suam sententiam significabat, affectabat enim ille in ipsa dictione obscuritatem, vnde & Ἰσοκρίτης nomen inuenit, vt in proœmio diximus. Significat autem ῥυσμὸς Græcè quidem fluxum, Abderitarum autem lingua figuram. Itaque Democritus aut peregrina lingua significationem occultare voluit, aut vsus est nomine fluxus ad significandam figuram, quia fluida facillè in omnem figuram verti possunt, pro ratione receptaculi, cui facillimè omnium corporũ se conformant. Nomine ῥυσμὸς quod est conuersio, ideo significabat situm. Democritus, quia situs partium sola conuersione rei mutari potest, etsi locus non mutetur, Denique nomen ῥυσμὸς, quod significat contactum, iccirco accipiebat pro ordine prioris, & posterioris secundum locum, quia quæ immediato ordine disposita sunt, sese mutuò contingunt. De motu vnde, aut quo pacto rebus insit, hi etiam, quemadmodum ceteri, &c. Significat hoc etiam causam efficientem, finemque, à quo illa ad agendum impellitur, orauisse. Ac de duabus quidem causis, vt dicebamus, hæcenus à prioribus questum videtur. Retulit hæcenus sententias eorum, qui duo tantum causarum genera, materialem, videlicet, & efficientem posuerunt. Deinceps ager de iis, qui conati sunt addere formalem.

Orationis Democriti obscuritas.

Atque vt ij, qui vnum quid substantiam subiectam faciunt, cetera eius affectionibus generant, rarumq, & densum principia affectionum statuunt, sic & hi differentias causas cæterorum esse dicunt, easq, tres esse volunt, figuram, ordinem, & situm. Differre enim tantum aiunt id quod est ῥυσμῶ, διαθηγῆ, τροπῆ, quorum Ρ ῥυσμὸς figura est, διαθηγῆ ordo, τροπῆ verò situs, differunt enim Α, & Ν figura: ΑΝ aut, & ΝΑ ordine: Ζ verò, & Ν situ. De motu 9 autem vnde, aut quo pacto rebus insit, hi etiam, quemadmodum ceteri, per inertiam dicere omiserunt. Ac de duabus quidem causis, vt dicebamus, hæcenus à prioribus questum videtur.

occultare voluit, aut vsus est nomine fluxus ad significandam figuram, quia fluida facillè in omnem figuram verti possunt, pro ratione receptaculi, cui facillimè omnium corporũ se conformant. Nomine ῥυσμὸς quod est conuersio, ideo significabat situm. Democritus, quia situs partium sola conuersione rei mutari potest, etsi locus non mutetur, Denique nomen ῥυσμὸς, quod significat contactum, iccirco accipiebat pro ordine prioris, & posterioris secundum locum, quia quæ immediato ordine disposita sunt, sese mutuò contingunt.

rerioris secundum locum, quia quæ immediato ordine disposita sunt, sese mutuò contingunt.

De motu vnde, aut quo pacto rebus insit, hi etiam, quemadmodum ceteri, &c. Significat hoc etiam causam efficientem, finemque, à quo illa ad agendum impellitur, orauisse.

Ac de duabus quidem causis, vt dicebamus, hæcenus à prioribus questum videtur. Retulit hæcenus sententias eorum, qui duo tantum causarum genera, materialem, videlicet, & efficientem posuerunt. Deinceps ager de iis, qui conati sunt addere formalem.

auditorum nonnulli faciunt Democritum) non dicuntur tamen Pythagorici, quia Pythagoricæ doctrinæ non adhærentes propria in Philosophando placita sectati sunt. Dicuntur igitur Pythagorici fuisse inter hos, & ante hos, quia quidam ex Pythagoricis fuerunt æquales Leucippo, & Democrito, alij ætate superiores, modò nomine Pythagoricorum non intelligas quosuis sectatores Pythagoræ, sed solos audiores Pythagoræ, quorum adhuc nonnulli tempore Leucippi, & Democriti erant superstites. Nam si ad omnes Pythagoræ sectatores ea verba referrentur, oportuisset dicere non modò ante hos, sed etiam adde-re, & post hos, quandoquidem plurimi Pythagorici post Democritum, & Leucippum extiterunt: Addit Alexander, posse eadem verba referri ad omnes Phisicos hæcenus commemoratos. Quod tamen ideo non placet, quia nulli Pythagorici extiterunt ante Thaletem.

Cur Leucippus, & Democritus à Pythagoreorum albo reyciantur.

C A P. V.

Pytharicorum & Parmenidis & Xenophanis & Melissi de elementis opinionones.

Inter a hos autem, & ante hos ij, qui Pythagorici appellantur, cum Mathematica primum tractassent,

ad omnes Phisicos hæcenus commemoratos. Quod tamen ideo non placet, quia nulli Pythagorici extiterunt ante Thaletem.

Quo tempore Pythagoras floruerit.

Cœpit autem Pythagoras clarius haberi, aut sub finem Imperij primi Persarum Regis Cyri, aut non multo post, floruitque, & doctrinæ fama, & discipulorum nobilitate ad finem ferme Darij primi, eius Imperij Regis quarti, in quod tempus incidit extremus Romanorum Rex Tarquinius superbus, prophetantibus apud Hebræos Aggæo, Zacharia & Malachia vltimis 12. minorum Prophetarum, sub quibus posterioris templi Hierosolymitani structura absoluta est.

Tractassent, ea anteposuerunt, atque in eis educati eorum principia omnium rerum, &c. Hoc est ante naturalem, & diuinam Philosophiam.

Quoniam verò. Exponit quomodo in hanc sententiam venerint Pythagorici. Quapropter melius haberet contextus, si loco particulæ, ð poneretur, & ut Alexand. ait: tamen si illa pro hac nonnumquam vsurpatur. Causa igitur, qua inducti sunt, vt ita existimarent, duplex fuit: vna, quia numeri eorum sententia sunt priores natura rebus omnibus corporeis, cum abstracti ab omni corpore intelligi possint. Altera, quia affectiones rerum naturalium videntur prius reperiri in numeris, tamquam in causis, quam in ipsis rebus, vt patet in proportionem Musica, quæ ex numeris desumitur. Dicimus enim proportionem eius concentus, qui appellatur diapason, esse proportionem duplam, eius autem, qui dicitur diapente, esse proportionem sesqui alteram, eius verò, qui vocatur diatessarôn, esse sesquiterciam: quæ sanè proportionem prius cernuntur in numeris, quam in vocibus. His ergo de causis id in primis curabant Pythagorici, vt omnes rerum proprietates numeris, quoad fieri posset, tanquam rerum essentis attribuerent, & vicissim quas in numeris cernebant, rebus conabantur accommodare. Verbi causa, quia proprium est iustitiæ æquabilis compensatio, iccirco numerum primum pariter parem, hoc est quaternarium (est enim primus eorum, qui diuiduntur in duos partes) iustitiæ essentiam esse dicebant. Eadem ratione asserabant, naturam animæ, siue mentis (quod verbum

Pythagoreorū de numero opinio explicatur.

Rerum omnium proprietates numeris tribuebant Pythagorici.

Laërtius, Eusebius, & alij.

ἄνωτον, ταῦτα προήγον, καὶ ἐντραφέειες ἐν αὐτοῖς τὰς τῶν ἀρχῶν τῶ ὄντων ἀρχῆς ἀνήθησαν ἔθ' παλίων. ἐπεὶ ὁ τῶν οἰ ἀριθμοὶ φύσει πρώτοι, ἐν ᾧ τοῖς ἀριθμοῖς ἐδοκίμην διαφεῖν ὁμοιωμάτα πολλὰ τοῖς ἔσσι, καὶ γιγνομένοις μάλλον, ἢ ἐν ποσει, καὶ γῆ, καὶ ὕδατι (ἔτι τὸ μὲν τοῖσδε τῶν ἀριθμῶν παλίων διαμοσύνη, τὸ ἕ τοῖσδε, ψυχῆ καὶ νῦς, ἕτερον ἢ καρδίας, καὶ τῶν ἄλλων, ὡς εἰπεῖν, ἕκαστον ὁμοίως) ἐτι ἢ καὶ τῶν ἀρμονικῶν ἐν ἀριθμοῖς ὁρῶντες, καὶ τὰ παῖθη, καὶ τὰς λόγους, ἐπειδὴ τὰ μὲν ἄλλα τοῖς ἀριθμοῖς ἐφαίμεθ' τὴν φύσιν ἀφομοιωσῶν παῖθη, οἱ δὲ ἀριθμοὶ πάσης φύσεως πρώτοι, τὰ τῶν ἀριθμῶν στοιχεῖα τῶν ὄντων στοιχεῖα παλίων ἔθ' ὑπέλαβον, καὶ τὸ ὅλον ἕραιον ἀμοίαν ἔθ' καὶ ἀριθμῶν, καὶ ἕα ἔχον ὁμοιογένεια δεικνύοντα ἐν τε τοῖς ἀριθμοῖς, καὶ ταῖς ἀρμονίαις πρὸς τὰ ἕ ἕραιον παῖθη καὶ μέρη, καὶ πρὸς τὴν ὅλην διακόσμησιν, ταῦτα συζητοῦντες ἐφαίμεσθ' ὅτι πᾶσι πᾶσι πολλὸν διέλιπε, προσεγγιζοῦντες τὴν συνηρμοσμένην παῖθη αὐτοῖς ἔθ' πᾶσι παραμάθειαν λέγουσιν, ὅτι ἐπειδὴ τέλειον ἢ δεκάς ἔθ' δοκεῖ, καὶ παῖθη ἀριθμοῖς πᾶσι τῶν ἀριθμῶν φύσει, καὶ τὰ * φεράμεθα καὶ τὸ ἕραιον, δεκά μὲν ἔθ' φασίν, ὅτι τῶν ἕ ἕραιον μόνον τῶν φανεῶν, ἕ ἕραιον δεκάτῳ πᾶσι ἀντίχρονον ποιεῖσι. διωκόμενοι ἢ παῖθη τῶν ἐν ἑτέροις ἡμῖν ἀκρίβεισιν. ἀλλ' ἔθ' ἕ ἕραιον * ἐπεχόμεθα, τὰ ἕ ἔστιν, ὡς πᾶσι λέγουσιν καὶ παῖθη τῶν, τῆσδε ἔθ' ἢ ἢ δὴ τίθειαι τὰς ἀρχῆς, καὶ πᾶσι εἰς τὰς εἰρημέναις ἐπιπέσειν αὐτίας.

Φαίνοιστ' ἔθ' καὶ οἱ τὴν ἀριθμῶν νομίζοντες ἀρχῶν ἔθ', καὶ ὡς ὅλην τοῖς οἰσιν, καὶ ὡς ἕ παῖθη

* Alias φεράμεθα.

* Alias ἐπεχόμεθα.

explicationis causa addit Aristotel. esse vnitatem, quod diuidi nequeat. Tempus verò appellabant septenarium, quia septem diebus hebdomada continetur, vel quia solem, cuius cursu præcipue præscribuntur tempora, in septimo orbe, hoc est, prope Lunam situm putabant. vel si magis proprie verbum ἑπτά pro opportuno tempore, siue occasione, tempestiuitateque interpretentur, ideo tempus septenario numero significabant, vt Alexander ait, quia res naturales multas tempestiuitates per septimanas habere cernuntur. Fœtus enim septimo mense vitalis editur, in primo septennio dentit, in altero pubescit, in tertio barbâ emittit, &c. Cum autem videret, numerum denarium esse perfectissimum, eo quod omnium numerorum naturâ comprehenderet, ipsumque vniuersum esse perfectissimum, decem simplicia corpora danda esse in vniuerso, quæ in orbem motu nimirum perfectissimum mouerentur, asserbant. Verum quia non experiebatur, nisi nouem, vt potè cœlos octo, & terrâ vnâ, quânos incolimus, quam illi existimabant volui circa centum mundi, in quo ignem constituebant, alium præterea terræ globum esse dicebant, quem

Mēs cur vnitatis dicat: & tempus cur septenarium.

tractassent, ea anteposuerunt, atque in eis educati eorum principia omnium rerum principia esse crediderunt. Quoniam verò numeri his priores sunt natura, illi autem in numeris plures eorum, quæ sunt, ac sunt, similitudines, quàm in igne, terra, & aqua se animaduenerunt existimabant (veluti talem quandam numerorum affectionem iustitiâ esse, talem verò esse animam, ac mentem, aliam tempus, & in ceteris, eodem penè modo) quoniam item affectiones, rationesque concentuum in numeris obseruabant, & cetera numeris omnibus suapte natura similia esse videbantur, numeri autem omni natura priores sunt, iccirco numerorum elementa omnium rerum esse elementa, totumque cœlum concentum, & numerum esse existimabant: quæcumque in numeris, & concentibus ostendere poterant Celi affectionibus, ac partibus, vniuersoque ornatui esse consentanea, ea colligentes accommodabant. Si quid autem magni momenti vsquam deerat, id supplere curabant, vt tota ipsi tractatio aptè connexa esset. Exempli causa, quoniam denarius numerus perfectum quid videtur esse, omnemque numerorum naturam completi, ea etiam, quæ in cœlo feruntur, decem esse inquit: at quia nouem duntaxat sunt, quæ perspicue cernantur, ob id decimam oppositam terram faciunt. De quibus alijs in locis accuratius disputatum est à nobis. Sed cur ea nunc tractemus, hæc est ratio, vt ab his etiam si sumamus, quæ nam principia ponant, & quo pacto ea in causas expofitas incidant.

Videntur autem & hi numerum principium esse existimare, & vt materiam rerum, & ut affectiones,

centrum volui existimabant. Quoniam verò id sensui repugnare videbatur, ea de causa illam à nobis non conspici asserbant, quod nostris vestigijs esset opposita. Addebantque cœlum, siue vniuersitatem hanc decem simplicium corporum, quæ diuersis inter sese, & quibusdam penè contrariis motibus volueretur, efficere concentum suauissimum, quem admodum in vocibus accidit, cum graues & acuta rata quadam ratione temperantur, quem tamen concentum non exaudiremus, quod ab ortu illi audiendo effemus assueti. Contra quos Ari. cum alijs locis, tum verò 2. de Cœlo cap. 9. & 13. copiose disputat.

Decem corpora simplicia à Pythagoricis asserita.

Duplicè terræ globum.

Nunc tractemus. Siue legendum sit ἐπιχόμεθα, vt excusi habent (quod est, Immoramur, siue ἐπεχόμεθα, id est, Aggredimur) vt habetur in quibusdam manuscriptis, & apud Alexand. sensus idem est. Significat enim Aristotel. se nunc ista tractare, vt ab his etiam, hoc est, à Pythagoricis accipiat, quid de rerum causis dicendum sit.

Vniuersi conuersione concentum effici. 2. de Cœlo à Text. 52. & ca. 13. à Text. 72.

Videntur autem & hi. Quasi dicat, et si Pythagorici nitantur ponere causam formalem

Numerosma-
teriã esse re-
rum omnium
ſ Pythago-
reorum dicta
expendantur.

formalem,tamen quantum ex dictis eorum licet colligere, non ponunt nisi ma-
teriale, quemadmodum superiores. Itaque videntur dicere, numeros esse velut
materiam rerum omnium, affectiones autem, siue accidentia numerorum, esse
accidentia rerum. Quo autem pacto illi viderentur dicere numeros esse mate-
riam, mox declarat, cum ait, elementa numerorum apud illos esse par, &
impar, id est, vnitates. Nam quia vnitas est par, & impar virtute, cum addita
impari numero faciat parem, & addita pari faciat imparem, excogitauerunt
nomen compositum, quo hanc eius vim significarent, ita vno vocabulo Parimpar-
rem appellabant. Quare cum vnitates sint partes materiales numerorum, effici-
tur vt numeri, eorum sententia, nihil aliud esse videantur, quam integra mate-
ria rerum. Quamuis illi, vt probabile est, nitantur dicere, numeros esse totam
quidditatem rerum compositam ex potentia, & actu, seu materia, & forma. Ideo
enim fortasse dicebant, essentias rerum constare pari, & impari, vt significarent
materiam nomine paris, quod est aptum diuisioni, formam vero imparis, quod
est diuisioni minus idoneum. Materia e-
nim, est causã diui-
sionis, siue corruptio-
nis, forma vero indi-
uisionis, siue vnionis,
ac stabilitatis.

Et vt affectiones.
Videtur aliquid su-
bandiendum, vt hæc
sit sententia: & affe-
ctiones numeri, vt affe-
ctiones, atque habitus
rerum.

Par finitum.

Horumque alte-
rum. Par appellabant
finitum, quia aprius
ad diuisionem, vt
iam diximus: diuidi-
tur enim in partes
æquales, impar vero
infiniit, ratione con-
traria.

Vnum autem ex
his vtrisque esse. Id est
vnitatem, vtrumque
esse virtute, vt paulo
ante exposuimus.

Vt 1. libr. de
Cælo c. 9. se.
95. & aliis
locis.

Totumque cælum,
vt dictum est. Nomi-
ne Cæli intelligit to-
tum vniuersum, vt
sæpe alibi.

Impar infini-
tum. Cælum
pro vniuerso.
Nonnullos
Pythagoricos
decem cõtra-
rietates pro
principiis at-
tulisse.

Horum autem ip-
sorum alij decem princi-
pia esse dicunt. Refert
quorundam Pytha-
goricorum sententiã,
qui nõ censebãt duo
tantum illa, par, &
impar, esse reru prin-
cipia, sed nouem in-
super addebant con-
trarietates, vt decem
essent complicationes principiorum, ex quibus omnia fierent. Placebat enim il-
lis mirum

ὡς ἔ παθη τε καὶ ἕξεις, τὸ ἄριθμὸν στοιχεῖα τὸ ἀρ-
τιον, καὶ τὸ περιττον, τέτων ἔ τὸ μὲν πεπερασμέ-
νον, τὸ ἄπειρον, τὸ ἢ ἐν δὴ ἐξ ἀμορφῶν ἔ) τέ-
των. καὶ γὰρ ἀρτιον ἔ), καὶ περιττον, ἢ δὲ ἀειδμὸν
ἐκ ἔ) εἰός. ἀειδμὸς ἔ) καθάπερ εἴρηται, ἢ ὄλον ἰ
ἕρανόν. ἕτεροι ἔ) κ τῶν αὐτῶν τέτων τὰς ἀρχὰς
δέκα λέγουσι ἔ) τὰς κ) συστοιχείαν λεγομένας, πεί-
ρας, ἄπειρον, περιττον, ἀρτιον, ἐν, πλῆθος, δεξιόν,
ἀεσιπρόν, ἀρῆν, θῆλυ, ἡρεμῶν, κενέμυρον, δίδυ,
καμπύλον, φῶς, σκότος, ἀγαθόν, κακόν, τετραγῶ-
νον, ἑτερόμηνες, ὄνπερ τρίτον ἔοικε καὶ Ἀλκμαίων ὁ
Κροτωνιάτης ὑπολαβεῖν, καὶ ἦτοι ἔ) παρ ἐκεί-
νων, ἢ ἐκείνοι παρὰ τὰτε παρέλαβον ἢ λόγον τέτων.
καὶ γὰρ ἐγένετο πλὴ ἡλικίαν Ἀλκμαίων ὅτι γέροντι
Πυθαγόρα, ἀπεφῆνατο ἔ) παρὰ πλῆθος τέτοις. φη-
σὶ ἰ γὰρ ἔ) m δύο τὰ πολλὰ τῶν ἀνθρωπίνων,
λέγων τὰς ἐναντιότητάς, ἐχ ὡσαυτ ἔτοι διωρισμέ-
ρας, ἀλλὰ τὰς τυχύσας, ὅ) λευκόν, μέλαν, γλυ-
κὸν, πικρὸν, ἀγαθόν, κακόν, μικρὸν, μέγα. ἔ) μὲν
οὐδ ἀδιορίτως ἐπέριψε παρ τῶν λοιπῶν. οἱ ἔ) Πυθαγόροι, καὶ πόσαι, καὶ τίνες αἱ ἐναϊλίωσεις ἀπέ-
φηναντο.

Παρά μὲν οὐδ τέτων ἀμορφῶν τοσῶτον ἔστι λῶ-
βεῖν, ὅτι τὰναῖλια ἀρχαὶ τῶν ὄλων; τὸ δὲ ὄσαι παρὰ
τῶν ἐτέρων, καὶ τίνες αὐταὶ εἰσι. ὡς μὲν τοι παρὸς
τὰς εἰρημένας αἰτίας ἐνδέχεται συναγεῖν, σαφῶς μὲν
ἔ) διήρθρω) παρ ἐκείνων ἔοικασι δὲ ὡς ἐν ὕλης εἰ-
δει τὰ στοιχεῖα τάπειν ἐκ τέτων γὰρ ὡς ἐνυπαρ-
χόντων συνεσάναι καὶ πεπλασθῆναι φασι πλὴ ἕσταν,
τῶν μὲν ἐν παλαιῶν, καὶ πλείω τὰ στοιχεῖα λεγόν-
των ἢ φύσεως, ἐκ τέτων ἰκανόν ἔστι θεωρησῆναι πλὴ
διάνοιαν.

Εἰσι

lis mirum in modum numerus denarius, atque ad illum totam rerum vniuersita-
tem redigere omni ratione conabantur. Ratio huius sententiæ fuit, vt suspicatur
Diuus Thomas, quia non solum loquebantur de primis principiis, sed etiam de
proximis, quæ singulis rerum generibus attribuerentur. Crediderim illos decem
contrariis significasse varia materiæ attributa, & totidem aliis propria attributa
formæ. Verum in his ænigmatibus exponendis, quibus illi de industria uteban-
tur, non est cur immoremur.

Lect. 8.

PYTHAGOREORVM SERIES.

Infini- tum.	Infini- tum.	Quiescens.	Quod mouetur.
Impar.	Par.	Rectum.	Obliquum.
Vnum.	Multitudo.	Lumen.	Tenebræ.
Dextrum.	Sinistrum.	Bonum.	Malum.
Mas.	Fœmina.	Quadratum.	Altera parte longius.

affectiones, atque habitus, numeri vero elemen-
ta par & impar, horumque & alterum finitum esse,
alterum infinitum, vnum h autem ex his vtrisque
esse: par enim esse, & impar: numerum porro ex vno
constare totumque i cælum, vt dictum est, esse nu-
meros. Horum autem k ipsorum alij decem principia
esse dicunt, quæ coniugatione quadam efferuntur, fini-
tum, infinitum: par, impar: vnum, multitudinem: dex-
trum, sinistrum: marem, fœminam, quiescens, quod
mouetur, rectum, obliquum, lumen, tenebras, bonum,
malum, quadratum, altera parte longius, quemad-
modum, & Alcmeo Crotoniates videtur sensisse, at-
que aut hic ab illis, aut ab hoc illi hanc senten-
tiam acceperunt. Extitit enim Alcmeo sene Pytha-
gora, eandemque ferme, quam hic, sententiam in-
duxit. At l enim res humanas magna ex parte
duplices m esse, afferens contrarietates non (vt illi)
definitas, ac certas, sed quasuis, vt album, nigrum,
dulce, amarum, bonum, malum, paruum, magnum.
Hic igitur indefinitè de reliquis sermonem effudit.
Pythagorici vero, & quot essent, & quæ contrarietates
planè docuerunt.

Itaque ab vtrisque horum hoc tantum sumere
licet, principia eorum, quæ sunt, esse contraria, quot
autem, & quanam sint, ab alteris. Sed quonam mo-
do illa, ad eas causas quæ expositæ sunt, reuocari pos-
sint, perspicuè, ac distinctè, non est ab illis traditum.
Quanquam ea ratione videntur in specie materia
elementa ponere, quod ex illis, vt insitis, constare, ef-
fictamque substantiam asserant. Ac veterum quidem,
pleraque elementa natura asserentium, ex his satis li-
cet mentem perspicere.

Ait enim res hu-
manas magna ex parte
duplices. Hoc est, mu-
tas res sensibiles ex
contrariis effici. For-
tè, non dixit, Omnes,
propter Cælos, aut
propter integra ele-
menta, quæ non sic
gignuntur, nec in-
tereunt.

Quid cõtra-
rioru positi-
uorum nomi-
nibus intelle-
xerint.

ILLVD tamen
aduerte nominibus
albi, & nigri, cæte-
rorumque contrario-
rum positiuoru for-
tasse significari apud
illos formam, &
priuationem, seu po-
tius formam, & ma-
teriam priuatam, ex
quibus, cum in v-
num iunguntur, fiunt
res naturales. Ari-
stoles tamen eorum
sententiam ita inter-
pretatur, quasi hæc
omnia in causis ma-
terialibus numera-
uerint: nisi velis ver-
ba illa, vt insitis, re-
ferre ad solas vnita-
tes, quas à Pythago-
ricis parimparis ap-
pellatas diximus.

Duplices esse af-
ferens contrarietates nõ
(vt illi) definitas, ac
certas, sed quasuis, vt
album, nigrum, dul-
ce, amarum, bonum
malum, paruum, ma-
gnum, &c. Græcè est
contrarietates efferri.

hoc est, duo: sed sensus est, eas coniugatione quadam

Opinio eorum qui omnia unum esse asseruerunt.

Sunt autem, qui de uniuerso perinde, si esset una natura, pronunciarint, non tamen omnes eodem modo, &c. Refert opinionem Xenophanis, Parmenidis, ac Melissi, qui ita loquebantur de rebus, ac si omnes essent unius tantum naturæ, & essentia. Quis ideo ait non eodem modo loquutos, quod non omnes æquæ aberrauerint à veritate, neque item omnes æquæ præter naturam loquuti sint. Quo loco aduerte, etli Naturales ij, qui unum tantum materiale principium ex internis ponebant, cogebantur dicere, omnia secundum substantiã esse eiusdem rationis: tamen quia res naturales ex illa materia, & quibusdam accidentibus componebant, non fatebantur simpliciter omnia esse unum, ac idem ratione. At hi tres, cum intelligerent accidẽtia non posse ingredi constitutionem rerum naturalium, quas recte meras substantias esse docebant sapientius se dicturos rati sunt, si eas omnes eiusdem rationis esse dicerent: siquidẽ substantiæ ratio non variatur per accidentia. Vtrique tamen errabant ignoratione formæ substantialis.

Cur ea simpliciter ad hunc locum non pertinereat.

Nulla igitur ratione ad institutam disputationem de causis attinet, &c. Ostendit horum opinionem simpliciter, & absolute non pertinere ad hunc locum, in quo sermo institutus est de referendis causis rerum naturalium, quæ à Veteribus ponebantur. Si quidem hi tres dicebant omnia esse unum, atque adeo immobile, quod si verum esset, nulla esset distinctio causæ, & effectus.

Cur pertineat ex parte.

Hactenus tamen. Docet eatenus horum sententiam posse pertinere ad hunc locum, quatenus Parmenides videri potest tetigisse conditionem formæ,

Εἰσὶ δὲ τινὲς, οἳ καὶ τὸ παντὸς ὡς ἂν μιᾶς ἕως φύσεως ἀπιφήναντο, τρέπον δὲ ἢ τὸ αὐτὸν πάντες, ἢ τε καλῶς, ἢ τε τὸ κτ' φύσιν. εἰς μὲν ἔν οὖν πλὴν σπέσιν τῶν αἰτίων, ἑδαμῶς συναρμόττει καὶ αὐτῶν ὁ λόγος. ἢ γὰρ ὡσαύτ' ἐν τοῖς φυσιολόγοις ἐν ὑπερμεχου τοῦ ὄν, ἕμῶς γηῶσιν, ὡς ἐξ ὕλης ἢ ἐνός, ἀλλ' ἕτερον τρέπον ἕξει λέγουσιν ἐκεῖνοι μὲν γὰρ προσιδεασί κίνησιν, γηῶντες γὰρ τὸ πᾶν, ἢ ὅτι ἀκίνητον ἔστι φασίν. ἢ μὲν ἀλλὰ ἢ ἕτερον γὰρ οἰκεῖον ἔστι τῆς οὐκ ἐκείνου. Παρμηχίδης μὲν γὰρ εἰσὶ καὶ κτ' λόγον εἰς ἀπτεσθαι, Μελισσὸς δὲ κτ' πλὴν ὕλην, διὸ καὶ ὁ μὲν πεπερασμένον, ὁ δὲ ἀπείρον φησὶν ἔστι αὐτό. Ξενοφάνης δὲ πρῶτον τέτων ἐνίθεος (ὁ γὰρ Παρμηχίδης τέτα λέγει) μαθητῆς ἔδεν διεφρήσεν ἑδὲ τὴ φύσεως τέτων ἑδ' ἑτέρας εἰσὶ θεῖον, ἀλλ' εἰς ὄλον ἕρμιον ἀποβλέψας, τὸ ἐν εἰνά φησι τὸ θεῖον. ἔτοι μὲν ἔν, καθάπερ εἴπομεν, ἀφετέοι πρὸς πλὴν νῦν ζήτησιν. οἳ μὲν δύο, καὶ πᾶμπαν, ὡς οἷτες μικρὸν ἀρροικότεροι, Ξενοφάνης καὶ Μελισσὸς. Παρμηχίδης δὲ μᾶλλον βλέπων, εἰσὶ κέ πε λέγειν. καὶ γὰρ τὸ ὄν, το μὲν ὄν ἔδεν ἀξιών ἔστι, ἐξ ἀνάγκης ἐν οἷεῖ ἔστι τὸ ὄν, καὶ ἄλλο ἔδεν. καὶ ἢ ἀφ' ἑσπερον ὄν τοῖς καὶ φύσεως εἰρήκαμην. ἀναγκαζόμενοι δὲ ἀποκλεθεῖν τοῖς φαινομένοις, καὶ το ἐν μὲν κτ' λόγον, πλείω δὲ κτ' πλὴν αἰσθησιν ὑπελαμβάνων ἔστι, δύο τὰς αἰτίας, καὶ δύο τὰς ἀρχὰς τίθεισι πάλιν, θερμὸν, καὶ ψυχρὸν, οἷ, πῦρ καὶ γλῶ λέγων, τέτων δὲ τὸ μὲν κτ' τὸ ὄν τὸ θερμὸν τάττει, θάτερον δὲ κτ' τὸ μὴ ὄν.

Ex μὲν ἢ ἔν τῶν εἰρημένων, καὶ καὶ τῶν σων-δρακόπων ἢ δὴ τῶν λόγῳ σοφῶν ταῦτα παρφήφαμεν. καὶ μὲν τῶν πρῶτων σωματικῶν τε πλὴν ἀρχῶν (ὕδαρ γὰρ, καὶ πῦρ, καὶ τὰ τοιαῦτα σώματά ἔστι) καὶ τῶν μὲν μίαν, τῶν δὲ πλείους ἀρχὰς τὰς σωματικὰς, ἀμφοτέρων μὲν τοῖ ταύτας ὡσαύτ' ὕλης εἶδη τιθέντων. καὶ δὲ τίτων ταῦτων τὸ αἰτίαν τιθέντων, καὶ πρὸς ταῦτη πλὴν ὄδεν ἢ κίνησις, καὶ ταῦτων καὶ τῶν μὲν μίαν, καὶ τῶν δὲ δύο.

à Text. 22.

Text. 1.

Mixet

formæ, cum dixit omnia esse unum finitum, formæ enim est finire, ac terminare, cum sit actus, & perfectio. Melissus autem, materiæ cum asseruit esse unum infinitum, siquidem infinito ad materiam reducitur, quæ est pura potentia. Quo fit ut Xenophanes, qui nec materiæ, nec formæ rationem videtur considerasse, sed ad totum uniuersum attendisse, quod quidem more aliorum quorundam vocauit Deum tanquam imperitior omnino ab hac disputatione excludendus sit. Cur autem Melissus etiam hoc loco rudior Parmenide dicatur, ex verisimili argumẽto Parmenidis, quod hic ab Aristotele refertur, & ex comparatione rationum utriusque, quæ fit primo Physicorum capite tertio, planè intelliges.

Cur Xenophanes omnino reuocandus.

Sunt autem, qui de uniuerso perinde, ac si esset una natura, pronunciarint, non tamen omnes eodem modo, siue quid recte dicatur spectes, siue quid secundum naturam. Nulla igitur ratione ad institutam disputationem de causis attinet, ut de ijs sermo habeatur, neque enim idem faciunt, quod quidam Naturales, qui cum id quod est, unum esse ponant, omnia tamen ex uno ut ex materia generant: sed alio modo hi loquuntur. Illi enim cum uniuersum generent, motum adiungunt, hi verò immobile esse dicunt. Hactenus P tamen eorum sententia huius disputationis propria est, quod Parmenides quidem unum secundum rationem videatur attingere, Melissus verò secundum materiam, qua etiam de causa ille finitum: hic verò infinitum esse dixit. Xenophanes autem cum ante hos unum fecisset (Parmenides enim huius discipulus fuisse fertur) nihil perspicue dixit, neutramque horum naturam attigisse videtur, sed in totum cœlum respiciens, unum ipsum ait Deum esse: Atque hi quidem, ut diximus, ab hac disputatione excludendi sunt, duo quidem etiam omnino, ut paulo rudiores, Xenophanes & Melissus. Parmenides autem plus videns non nihil dicere videtur. Nam cum præter ipsum ens, ipsum non ens nihil esse censeat, necessario ipsum ens unum esse putat, & nihil aliud: qua de re in libris de Natura luculentius diximus. Cum autem ea, que apparent, sequi cogatur, & unum, quidem ratione, plura verò sensuum iudicio aestimet: duas causas rursum, duos principia constituit, calidum, & frigidum, ignem videlicet, ac terram significans, quorum alterum (calidum inquam) in ordine entium, alterum in non entium collocat.

Ex ijs igitur que dicta sunt, & ab ijs sapientibus. Antequam referat opinionem Platonis, quod faciet capite proximo, colligit in summam, quæ hactenus relata sunt ex Veteribus.

Huius disputationi incubuerunt, hac accepimus, à primis quidem, corporeum esse principium (siquidem aqua, Græcè est, τῷ λόγῳ, quod verbum cum rationem quoque significet nonnulli vertunt. Quis rationem incubuerunt. Nos Alexandri explicationem sequuti sumus, quod hic non sit sermo de ratione, ut à sensu distinguitur, quasi loquatur Aristoteles de iis Philosophis, qui posthabito sensu rationem ducem sequuti sunt, ut Parmenides, Melissus, & Xenophanes, sed de omnibus, qui hactenus sunt commemorati.

Ac vsf-

Ac vsque

Ac vsque ad Italicos quidem, & prater illos, &c. Non intelligit omnes Italicæ familiæ Philosophos, sed eos tantum, qui Pythagoricæ doctrinæ adhaerunt. Cum porrò ait, vsque ad Italicos, non significat ordinem temporis, vt ait Alexander (quasi ij omnes, quorum sententiæ proximè recitatæ sunt ante Pythagoricos fuerint) sed ordinem commemorationis, quasi dictum sit, qui vsque ad Pythagoricos à nobis recensiti sunt &c. Addit autem & prater illos, ne Pythagoricos etiam eadem reprehensione comprehendere videatur.

Angustius de eisdem rebus cateri disse-
tuerunt, nisi quod, quem-
admodum diximus, &c.
Quod Græcè est με-
τριώτερον, hoc est ad
verbum Mediocris,
sive Parcius, nos ideo
reddidimus, Angu-
stius, quia significat
Ariston. his verbis id
quod capite septimo
planius explicat cæ-
teros Philosophos
angustius fuisse lo-
cutos de principiis, ea
enim tradiderunt, quæ
in sola entia corpore-
a conveniunt: at
Pythagorici ea con-
stituerunt, quæ rebus
etiam corporis ex-
pertibus accommo-
dari possunt. Alexander
ait, in quibusdam
exemplaribus legi με-
λαιώτερον, id est, mol-
lius: Sed eadè est sen-
tentia. Idcirco enim
mollius dicuntur locu-
ti cæteri, quia restri-
ctius. Aut dictum est
Mollius, quia cæteri
Philosophi Dialecti-
cæ expertes fuerunt,
vt paulò post docet Aristoteles, multò autem planius capite sequenti. Non vsi sū-
mus tamen hac lectione, quia superior est penè communis.

Text. 19. &
20.

Alia lectio.

Textus 4.
Textus 8.

Qua ratione
Pythagorici à
superioribus
differant.

Μέχρι δ' ἰταλῶν ἐν τῷ ἰταλικῶν, καὶ χωρὶς ἐκεί-
νον * μετριώτερον εἰρήκασιν οἱ ἄλλοι περὶ αὐτῶν,
πᾶσι, ὡς περ εἰπομεν, δυοῖν τε αἰτίων τυγχάνουσι
κεχρημένοι. καὶ τῶν πᾶν ἑτέρων, οἱ μὲν μίαν, οἱ
δὲ δύο ποιῶσι, πᾶν ὅθεν ἢ κίνησις. ¶ οἱ δὲ πυθα-
γόρειοι, δύο ἢ μὲν τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν αὐτὴν εἰρήκασιν
πρόπτον. τοῦτον δὲ προσετίθεισαν (ὃ καὶ ἴδιον αὐ-
τῶν ἔστι) ἵτι τὸ περιερασμένον, καὶ τὸ ἀπειρον, καὶ
τὸ ἐν ἑξ ἑτέρας τινὰς ὠήθησαν ἔτι φύσεις, ὡς, πῦρ
ἢ γῆ, ἢτι τοιούτων ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀπειρον,
καὶ αὐτὸ τὸ ἐν, οὐσίαν εἶναι τῶν, ὧν κἀθη-
γοροῦνται. διὸ καὶ ἀειδμὸν εἶναι πᾶν οὐσίαν ἀπάν-
των.

Περὶ τε τοῦτον ἐν τῶν ἀπεφωλῶν τὴν πρόπον, καὶ
περὶ ἢ τί ἔστιν ἡρξάντο μὲν λέγειν, καὶ οὐκ εἶδον.
λίαν δὲ ἀπλῶς ἐπραγματίσθησαν. ὡς ἰσχυρῶς τε γὰρ
ὀπισθωλαίως, καὶ ὁ πρῶτον ὑπάρξειν ὁ λεχθεὶς ὁρθῶς,
τῶν ἔτι πᾶν οὐσίαν τὴν πραγματικὴν ἐνόμισαν, ὡς περ εἰ-
τις οἱοῖτο ταυτῶν ἔτι διπλάσιον καὶ πᾶν δυάδα, διότι
πρῶτον ὑπάρχει τοῖς δυοῖν τὸ διπλάσιον. ἀλλ' ἐ-
ταυτὸν ἴσως ἔστι εἶναι διπλάσιον καὶ δυάδα. εἰ δὲ μὴ,
πολλὰ τὸ ἐν ἔσαι, ὃ Ζ κἀκείνοις σκέβαντο. ὡς
ἢ μὲν οὖν τῶν πρῶτων, καὶ τῶν ἄλλων τοσαῦτά.
ἔστι λαβεῖν.

Textus 2.
Com. 37.
* Alias me-
laiώτερον.

Textus 3.

Textus 4.

hæc potius esse accidentia ignis, terræ, & cæterarum rerum essentiis earum ad-
iuncta.

Et de ipso quid est dicere quidem, ac definire cœperunt, sed tamen valde simpliciter su-
scepum negotium tractauerunt. Etenim quasi superficie tenuis desiniebant, & cui primo pro-
posita definitio conuenisset, id rei substantiam esse existimabant, &c. De essentia rerum ac
definitione, qua essentia earum explicatur, cœperunt quidem Pythagorici agere,
sed tamen rudi Minerua, vt contingit primis cuiusque retractatoribus. Putabant
enim de quo primo
definitio proposita
diceretur, id esse rei
essentiam: quod ta-
men falsum est, cum
ex eo sequatur, vnum
aliquid plura esse. Fie-
ri enim potest, vt
definitiones diuerso-
rum accidentium di-
cantur primò de re
proposita, & definitio
dupli, & paris de
duobus: quare si de
quo primò dicitur
definitio, id esset es-
sentia rei, sanè duali-
tas esset essentia du-
pliciter, & paritari-
s, quod apertissimè
falsum est, cum la-
tius pateant quàm
dualitas.

Quatenus
eorum essentias
definitione
cognouerint.

Ac vsque ad Italicos quidem, & prater illos, an-
gustius de eisdem rebus cateri disse-
tuerunt, nisi quod quemadmodum diximus, duabus caussis vsi
sunt, & harum alteram alij unam, alij duas faciunt
eam, unde motus proficiscitur. ¶ Pythagorici vero
duo quidem principia eodem modo esse dixerunt,
sed hoc tantum addiderunt (quod etiam proprium
est ipsorum placitum) finitum, & infinitum, ac etiam
vnum, non alias quasdam esse naturas, vt ignem, aut
terram, aut aliud huiusmodi, sed ipsum, infinitum, &
ipsum vnum substantiam eorum esse, de quibus dicun-
tur, quare, & numerum substantiam esse rerum
omnium.

Textus 3.

Textus 4.

De his igitur hæc in modum censuerunt, & de ipso
quid est dicere quidem, ac definire cœperunt, sed ta-
men valde simpliciter susceptum negotium tractaue-
runt. Etenim quasi superficie tenuis desiniebant, & cui
primo proposita definitio conuenisset, id rei substan-
tiam esse existimabant, vt si quis duplum, ac dualita-
tem idem esse putaret, quod duplum duobus primò in-
sit. Attamen non idem est forsitan dupli, ac dualita-
tis esse, alioqui vnum plura erit, quod illis etiam ac-
cidebat. Atque a primis quidem, at cæteris hæc
accipi possunt.

uem Amicitia, vt ait Alexander, eo quod amicitia in quadam æqualitate confi-
stat, vnde sequebatur essentiam quaternarij esse essentiam Iustitiæ, &
Amicitia. Atque à primis quidem, at cæteris hæc accipi possunt.

Id est, ab iis, quos ante Pythagoricos commemo-
rauimus, & ab ipsis Pytha-
goricis.

CAPITIS VI. EXPLANATIO.

Capitis distributio.

OST a eas autem Philosophias, quas commemorauimus, disciplina Platonis accessit, que magna quidem ex parte horum Pythagoricorum doctrinam sequitur. Refert in priori parte huius capitis opinionem Platonis, qui aperte causam formalem inuexit, in altera colligit, quid commemorandis aliorum sententiis de rerum principiis, & causis sit confecturus. At ergo in primis Platonem magna ex parte Pythagoricos sequutum fuisse, sed tamen quaedam addidisse propria, cuiusmodi fuit opinio de Ideis.

Platonem primū Ideas inuexisse.

Plato enim cum ab ineunte aetate Cratylī primū consuetudine usus, & Heracliti opinionibus assuetus, &c. Docet qua ratione Plato ductus fuerit, ut Ideas esse censeret. Cum enim ille à puero cum Cratylo Heracliti discipulo versatus esset, & ab eo omnia sensibilia continenter fluere, nec vnquam in eodem statu consistere audiuisset (quæ fuit propria Heracliti sententia) atque eam opinionem matura aetate approbasset, contra verò à Socrate præceptore suo didicisset, definitiones, quarum ille studiosissimus erat, non esse de rebus singularibus, sed de vniuersalibus eius sententiam approbatam, existimauit definitiones non esse de rebus sensibilibus, quia essent mutabiles, sed de naturis quibusdam communibus, quæ à rebus sensibilibus, separatæ existerent, quas Ideas appellauit, easque à rebus singularibus, quarum essent Ideæ, participari affirmauit, verbi gratia, Ideam hominum à singularibus hominibus, quorum ab equis, & cætera eodem modo. Hæc luculentius scribit Aristoteles decimo tertio libro huius operis initio capitis quarti, quæ operæpretium est legere.

Heracliti sententia.

Ethices auctor primus Socrates.

Sed cum Socrates ea, quæ ad mores pertinent, tractaret, de tota verò natura nihil ageret. Socrates, vt Laërtius ex Demetrio Byzantio refert, animaduertens naturalis speculationis fructum nullum existere, eamque ad officia vitæ nihil esse necessariam: primus inuexit Ethicem, de qua illa in officinis, locisque publicis quotidie Philosophi more disputans, ea potius inquirenda hortabatur, quæ mores instruerent, & quorum usus domi esset necessarius. Non crediderim tamen, Socratem purasse nullum

Κ Ε Φ. 5.

Πλάτωνος δόξα περί τῶν ἀρχῶν καὶ ἐπιλογῶν τῶν προειρημένων.

EST a ἡ τὰς εἰρημμένας φιλοσοφίας, ἡ Πλάτωνος ἐπεγένετο παραμαλία, τὰ μὲν πολλὰ τοῖς πυθαγορείοις τέτοις ἀκολουθεῖ, τὰ δὲ καὶ ἰδίᾳ καὶ τῶν ἱταλικῶν ἔχουσα φιλοσοφίαν, ἐκ νέου τε γὰρ συνηνόμενον παρῶτον Κρατύλλῳ, καὶ Ἡρακλυτέοις δόξαι, ὡς ἀπάντων τῶν ἀσθητῶν αἰετῶν, καὶ ὀπσιμῆς καὶ ἀπάντων ἐκ ἕσης, ταῦτα μὲν ὑπερον ἔτις ὑπέλαβε. Σωκράτης δὲ καὶ μὲν τὰ ἠθικὰ παραμαλιόμενα, καὶ ἡ ὅλης φύσεως ἐδὲν, ἢ ἐν δὲ μέντοι τέτοις τὸ καθόλου ζητῶν, καὶ ἐπὶ δὲ οὐρανῶν ὀπσιμῆσαν, παρῶτα πλὴν διάνοιαν, ἐκείνων ἀποδέξαμεν δὲ τὸ ζητῶσαι καὶ τῶν καθόλου, τοιούτων ὑπέλαβεν, ὡς καὶ ἑτέρων τῆς οὐρανόθεν, τῶν γενομένων, καὶ ἐπὶ τῶν ἀσθητῶν τινῶν. ἀδύνατον γὰρ εἶναι τὸ κοινὸν ὅρον τῶν ἀσθητῶν τινῶν, ἀεὶ γὰρ μεταβαλλόμενον. ἔτι δὲ ἐν τὰ μὲν τοιαῦτα τῶν ὄντων ἰδέας προσηγέρουσε, τὰ δὲ ἀσθητῶν καὶ ταῦτα, καὶ τῶν ἀσθητῶν πάντων. καὶ μέγεθιν γὰρ εἶναι τὰ πολλὰ τῶν συνωνύμων ὁμώνυμα τοῖς εἶδεσι, πλὴν ἡ μέγεθιν τῶν ὄντων

Textus 5.

Textus 6.

nullum fructum ex contemplatione naturæ rerum existere, sed exiguum, si cum fructu Moralium disciplinarum conferatur.

Et tamen in ijs rem vniuersalem quæretet. In moribus videlicet. Quare, quia mores hominum sunt in hominibus iis, quos sensibus percipimus: inde illud efficiebatur, vt Socrates quæretet vniuersalia in rebus sensibilibus, non autem extra res sensibiles, quemadmodum Plato. Quod Aristoteles libro decimotertio, huius operis capite quarto his verbis docet. Socrates quidem vniuersalia non ponebat separata, quidam verò separarunt, ac eiusmodi entia Ideas appellauerunt.

Cur in rebus sensibilibus. Vniuersalia quaerit.

CAP. VI.

Platonis opinio de principiis & conclusio eorum quæ ante dicta sunt.

Textus 5.

OST a eas autem Philosophias, quas commemorauimus, disciplina Platonis accessit, que magna quidem ex parte horum Pythagoricorum doctrinam sequitur, sed quedam etiam propria continet, præter Italicorum Philosophiam. Plato ab ineunte aetate Cratylī primū consuetudine usus, & Heracliti opinionibus assuetus, quasi omnia sensibilia semper fluere, nec vlla eorum esset scientia, hæc quidem postea ita habere existimauit. Sed cum Socrates ea, quæ ad mores pertinent, tractaret, de tota verò natura nihil ageret. Et tamen in ijs rem vniuersalem quæretet, mentemque primus ad definitiones applicaret, eius doctrina ob eam causam probata: quòd de rebus vniuersalibus disputaret: id ita accepit, quasi de alijs rebus non de vlla earum, quæ sensibus percipiuntur, eiusmodi definitiones fierent: Neque enim fieri posse, vt communis definitio vllius rei sit earum, quæ sensibus subiecta sunt, vt quæ semper mutantur. Itaque huiusmodi quidem entia ideas appellauit: quæ verò sensibus percipiuntur, præter hæc esse, & ab his omnia dici voluit. Participationem enim pleræque vniuocorum, eiusdem nominis esse cum formis asseruit, & solo

Textus 6.

usus fuerat. Neque enim omnia indiuidua apud Platonem appellabantur nominibus Idearum, sed sola vniuoca, vt homines, vt equi, quando quidem his tantum communes ideas tribuendas esse censuit. Nec verò omnia vniuoca, sed pleræque, nam nec relationes, nec ea, quæ sunt præter naturam, nec item mala dicebat Plato habere Ideas, vt Alexand. annotauit, sed nec eorum, quæ pertinent ad diuersas species, tradebat ille communem Ideam, vt Aristoteles plerisque locis asserit. Hac igitur de causa ait Aristotel. hoc loco, secundum Platonem pleræque vniuocorum, eiusdem nominis esse cum formis. Ratio verò, ob quam hæc secundum Platonem appellantur nominibus Idearum, docet Aristot. esse participationem, Putauit enim Plato solam ideam hominis esse per se hominem

Definitio vniuersalis, & inductiua orationis tribuitur Socrati.

Quarum rerum posuerit Plato Ideas.

minem, singulos autem homines non esse homines, nisi imitatione quadam, seu potius, ut ipse loquebatur, participatione, quo pacto hominem depictum in tabula appellamus hominem, quod verum hominem imiteretur, & aliquatenus participet. Itaque ea, quae dicta sunt putavit Plato appellari nominibus idearum, quia non sunt verae res, sed quaedam quasi imagines verarum rerum, imò ne imagines quidem propriae, sed quasi umbræ, ut ille philosophatur in dialogo septimo de Republica, Umbra enim solam figuram, atque adeo imperfectissimè referunt.

Cur nomē participationis v. surperit.

Solo autem nomine participationem mutavit. Siquidem Pythagorici ea quae sunt, imitationem numerorum. Forfitan Plato ea ratione mutavit nomen Imitationis, quo vti sunt Pythagorici, in Participationis, quia numeri concreti rebus naturalibus melius dicuntur participare numeros abstractos, siue abstractè sumptos, quam imitari. Numeri enim concreti rebus addunt abstractis positionem in continuo, imò verò continuitatem ipsam rerum numeratarum, quam non includunt numeri abstracti. Sicut igitur compositum potius dicitur participare ipsam formam, quam imitari, cum præter formam includat materiam, ita Plato censuit potius dicendum esse, numeros concretos, hoc est res sensibiles (has enim concretorum numerorum nomine significabat) participare species separatas, quas appellabat numeros abstractos, quam imitari. Est & alia ratio, quia participationis nomē magis conuenit materiæ respectu formæ, quam imitationis: neque enim materia imitationem formam, sed participat, nisi improprie admodum loqui velis. Cum igitur indiuidua sensibilia propter materiam multiplicentur, melius dicitur participare species separatas, quam imitari.

Redditur alia eiusdem appellationis ratio.

τῆνομα ἢ μόνον μετέβαλλε. οἱ μὲν γὰρ πυθαγόρειοι μίμησιν τὰ ὀνόματα φασιν ἢ τῶν ἀειθμῶν, πλάτων ὅ μίθεξιν, τῆνομα μεταβαλὼν. τὴν μὲν οὖν γὰρ μέθεξιν, ἢ τὴν μίμησιν, ἢ τις ἀνείη τῶν εἰδῶν, ἀφῆσαν ἐν ἡ κοινῆ ζήτησιν.

Ἐτι δὲ τὰ αἰδητὰ καὶ τὰ εἶδη τὰ μαθηματικὰ τῶν πραγμάτων ἢ φησὶ μετὰ ξυ, δεφείροιντα τῶν μὲν αἰδητῶν, πρὸ αἰδέξ καὶ ἀκίνητα ἢ τῶν εἰδῶν, πρὸ τὰ μὲν πόλλ' ἀτρία ὁμοία ἢ, τὸ ὅ εἶδ' αὐτὸ, ἐν ἑκαστῶν μόνον. ἐπεὶ δὲ αἰτία τὰ εἶδη τοῖς ἄλλοις, τὰ ἐκείνων σοιχεῖα πάντων ὡήθη τῶν ὄντων ἢ σοιχεῖα. ὡς μὲν ἐν ὕλῃν τὸ μέγα, καὶ τὸ μικρὸν ἢ ἀρχαῖς, ὡς δὲ εἰσάν, τὸ ἐν. ἢ ἐξ ἐκείνων γὰρ καὶ μέθεξιν τὸ ἐνὸς τὰ εἶδη ἢ τὰς ἀειθμῆς, τὸ μὲν τοῖ γε ἐν ὡς εἰσάν ἢ, καὶ μὴ ἕτερόν τι τὸ ὄν λέγεσθαι ἢ, ἀφραπλησίως τοῖς πυθαγορείοις ἔλεγε, καὶ τὸ τὰς ἀειθμῆς αἰτίας ἢ τοῖς ἄλλοις τὰς εἰσίας, ὡσαύτως ἐκείνοισ. ἢ τὸ ὅ ἀντι τὰ ἀπειρα, ὡς ἐνὸς δυάδα ποιῆσαι, τὸ δὲ ἀπειρον ἐκ μεγάλης καὶ μικρῆς, τὸ τ' ἴδιον. καὶ ἐτι ὁ μὲν τὰς ἀειθμῆς πρὸ τὰ αἰδητὰ, οἱ δὲ ἀειθμῆς εἰνά φασιν αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ τὰ μαθηματικὰ μετὰ ξυ τέτων ἐτιθέασιν.

Text.7.

Text.8.

In communi disputatione expendere omiserunt. Græca verba ἐν κοινῆ ζήτησιν, quod est ad verbum, in commune quarere, nihil aliud significant, quam in publica disputatione, & quæ in communem usum edita sit, rem discutere.

Ad hæc, præter sensibilia, & formas, mathematica rerum media esse ait, quæ hoc differant à sensibilibus, quòd sempiterna sint, ac immobilia: à formis autem. Docet Platonem posuisse alterum genus rerum separatarum à sensibilibus, nempe res Mathematicas, quas dicebat medias inter ideas, & res sensibiles, eo quod essent perpetuæ, quemadmodum ideas (alioqui de illis non haberetur scientia) & tamen hoc conuenirent cum rebus sensibilibus, quòd darentur plures eiusdem

Alterè genus rerū à Platone positum.

dem speciei, ut plures trianguli æqualium laterum separati, plura quadrata separata, quemadmodum dantur plures res sensibiles quæ ad eandem speciem pertinent. Alioqui non demonstrarent Mathematici, duas propositas figuras esse similes inter se, quod tamen persæpe faciunt.

Magnum, & paruum statuit Plato Idearum principia.

Quoniam verò forma causa sunt ceterorum, putavit ille earum elementa esse omnium rerum elementa. Quæ hactenus retulit ex Platone, non explicant illius sententiam de primis principiis. Namque ideas etsi sunt principia, ac causæ rerum sensibilibus, non sunt tamen prima principia, cum ipsa principiis constant. Ait ergo Platonem credidisse prima principia rerum sensibilibus, esse ipsa principia idearum, & quia ille posuit magnum, & paruum esse principium quasi materiale idearum, unitatem autem, quasi formale, hæc ipsa dixit esse rerum omnium prima principia. Quia verò numerus unitatem etiam constituit, non dubitavit Plato ideas etiam ipsas numeros appellare. Quid autem Plato intellexerit nomine magni, & parui, itémque nomine unitatis, cum hæc dicebat esse principia idearum, non satis constat. Crediderim tamen illum, cum hæc ad ideas retulit, nomine magni, & parui intellexisse naturam generis, quæ est veluti materia, nomine autem unitatis differentiam, quæ est indiuisibilis perfectionis, alioqui esset etiam ipsa species quædam constituta ex genere, & differentia. Aut certè dic, nomine magni, & parui intellexisse limitationem, quam omnes species rerum habent, nomine autem unitatis Deum, à quo omnes propriam perfectionem participant: quæ si dixerit, species rerum habere limitationem ex se ipsis (est enim limitatio negatio perfectionis infinitæ) perfectionem verò à summo omnis perfectionis exemplari Deo.

Quid nomine magni, & parui, atque unitatis intellexerit.

solo & autem nomine participationem mutavit. Siquidem Pythagorici ea quæ sunt, imitationem numerorum esse dicunt. Plato autem, nomine mutato participationem: ceterum, quam esset eiusmodi formarum, siue participatio, siue imitatio in communi disputatione expendere omiserunt.

Ad hæc, præter sensibilia, & formas, Mathematica rerum media esse ait, quæ hoc differant à sensibilibus, quòd sempiterna sint, ac immobilia: formis autem, quòd pleraque eorum similia sunt inter sese, forma autem ipsa unaquodque unum quiddam sit tantum. Quoniam verò forma causa sunt ceterorum, putavit ille earum elementa esse omnium rerum elementa: ac magnum quidem, & paruum esse principia, ut materiam, unum autem, ut substantiam.

Text.7.

Ex illis enim formas participatione unius, esse numeros: ipsum tamen unum substantiam esse, neque ens aliud quicquam dici esse, ut Pythagorici: numeros etiam, quemadmodum illi, ceteris substantia causas esse assererat. Pro infinito autem, ut uno, qualitatem: infinitum verò ex magno, & paruo fecisse, hoc eius est proprium. Præterea hic ponit numeros præter sensibilia, illi vero aiunt numeros esse res ipsas, nec res Mathematicas inter hæc collocant.

Text.8.

Perfectionem res habent à Deo, limitatio nem à se.

Ipsam tamen unum substantiam esse, neque ens aliud quicquam dici esse, ut Pythagorici, numeros etiā. Tradit duo, in quibus Plato idem sensit, quod Pythagorici. Placuit enim Platoni, quemadmodum & illis, unitatem non esse accidens, sed ipsam rerum substantiam, itémque numeros esse causas rerum, quamquam aliter, atque illi. Siquidem illi ponebant numeros quasi causas materiales, Plato autem velut causas exemplares, quod genus causæ ad formalem spectat.

Pro infinito autem, ut uno, dualitatem, infinitum verò ex magno, & paruo fecisse, hoc eius est proprium. Tradit tria, in quibus idem à Pythagoricis dissentit. Primum, quòd duo

In quibus ab eis dissenferit.

quod duo quædam fecerit materiale principium, magnum, & paruum, cum illi vnum tantum posuerint, nempe par siue infinitum. Alterum, quod posuerit numeros separatos à rebus sensibilibus, quos vocauit Ideas, cum illi dixerint, numeros esse res ipsas sensibiles. Tertium, quod superauerit etiam à rebus sensibilibus entia Mathematica, quasi media inter Ideas, & res sensibiles, quod Pythagorici minime fecerant.

Dissensionis ratio.

Ipsam igitur vnum, ac numeros contra, atque Pythagorici existimabant, à rebus separasse. Docet cur Plato posuerit formas separatas, non autem Pythagorici. Causam verò esse ait, quia Plato Dialectica arte instructus perscrutabatur naturas rerum per definitionem, quæ si rectè traditur, videtur non esse nisi rei perpetuæ, & immutabilis, vt supra dictum est. Pythagorici autem non erant imbuti arte Dialectica, nisi leuiter admodum, & rudi Minerua, quod etiam ex dictis patet.

Cur duo ex parte materiae principia posuerit.

Dualitatem vero alteram naturam fecisse propterea accidit, quod ex ea, quasi ex quadam effigie. His verbis exponit, qua ratione ductus fuerit Plato vt duo quædam ex parte materiae posuerit, eamque esse ait, quia omnes numeri partes, qui in partes diuiditur, vt quaternarius, senarius, & alij huiusmodi (hi enim maximè referunt naturam materiae) ex dualitate repetita quasi ex effigie, formæve sigilli, sæpius applicata ceteræ procreantur. Vocat autem more Mathematicorum ceteros numeros (id est, omnes impares, & ipsum etiam binarium) numeros primos quia non gignuntur repetitione binarij, vt illi, sed vnitatis.

Impugnatio.

Attamen contra accidit, neque enim ita fieri consentaneum est rationi, nunc enim ex materia. Ostendit Platonem non rectè posuisse duo principia ex parte materiae, & vnum ex parte formæ, cum magis consentaneum esset, vt poneret duo ex parte formæ, & vnum ex parte materiae. Siquidem & opifices (horum enim opera afferri solent à Philosophis ad explicationem operum naturæ) multa ex eadem materia successiuè conficiunt, vt ex eodem ære nunc spheram, post vero statuam, & ipsa agentia naturalia, vt Sol, nunc herbam: nunc metallum. Itaque forma semel introducta, non amplius in aliam materiam introducitur. At eadem numero materia aliam formam post aliam accipit. Sed quoniam hoc argumentum sumit formæ nomen pro forma coniuncta cum materia, non pro separata, vt eam ponebat Plato, mox ipse illud reputabit, dilata impugnatione Platonis in caput sequens.

Multa faciunt, forma autem. Ad agentia ipsa, siue quæ arte, siue quæ natura faciunt, referenda sunt hæc verba, vt diximus non ad veteres Naturales, vt quidam exponunt: quanquam illi accommodatè etiam ad opera artis, & naturæ locuti sunt, ponentes vnitatem ex parte materiae, & multitudinem ex parte formæ.

Semel tantum generat. Catachresis, siue abusus est verbi, Generat, pro, causat in generatione. Propriè enim sola causa efficiens generat.

At ex vna materia mensa vna cernitur existere. Quia hic locus non est destinatus refutationi, sed solùm referendis aliorum dictis (refutatio enim in caput sequens

Cap. super.

Textus 9.

Textus 9.

sequens differtur) ipse Aristotel. pro Platone in hanc sententiam respondet, Si Plato loqueretur de formis, quæ incipiunt esse per actionem, locum sanè habiturum fuisse propositum argumentum. Namque eadem numero materia per aliam atque aliam actionem, aliam atque aliam formam accipit. At illum non loqui de formis, quæ incipiunt esse per actionem, sed de iis, quarum vt illæ inferuntur in materiam, quarum hæc est conditio, vt vna numero multas, ac varias materias sui imitatione participationeue perficiat, cuiusmodi est forma statuæ, quam sculptor imitatur, aut sigilli, quam imprimit, & forma menfæ, quam faber, siue in mente inhærentem habet, siue ante oculos sibi proponit, vt similem faciat, ac denique naturalis forma generantis, veluti animalis, cuius aliam, atque aliam similitudinem idem mas introducit in aliam, atque aliam materiam, quæ à formis subministratur.

Respondet pro Platone Aristoteles.

Qui verò formam infert, quæ vna est, multas efficit mensas. Eodem modo se habet

Ipsam igitur vnum, ac numeros contra, atque Pythagorici existimabant, à rebus separasse, & formas induxisse, ex consideratione, quæ in differendo habetur: profecta sunt. Priores enim Dialectica facultatis expertes erant. Dualitatem verò alteram naturam fecisse propterea accidit, quod ex ea, quasi ex quadam effigie, numeri prater primos aptè generantur. Attamen contra accidit, neque enim ita fieri consentaneum est rationi. Nunc enim ex materia multa faciunt, forma autem semel tantum generat. At ex vna materia mensa vna cernitur existere. Qui verò formam infert, quæ vna est, multas efficit mensas. Eodem modo se habet mas ad foeminam. Hæc enim vno congressu fit grauida: mas autem multas grauidas facit: & tamen hæc illorum principiorum sunt imitationes.

mas ad foeminam. Hæc enim vno congressu fit grauida, mas autem, &c. Videntur verba hæc pugnare cum iis, quæ diximus. Forma enim quæ ab artifice inferitur, vt multas mensas efficiat, non vna est, sed multa. Quod si dicas, esse vnã ratione, eadem ratione dicam ego, mēlas multas, esse ratione vnã, quò fiet, vt nihil ad rem loquatur Aristoteles, cum hoc exemplo in defensionem Platonis vtitur. Ac si vetus quidem interpres rectè vertit, nihil dubij est hoc loco. Neque enim habet quæ vna est, vt referatur vnitas ad

Leclio veteris interpretis.

formam, quæ inferitur: sed vnus existens, vt referatur ad eum, qui formam infert. Verum obstant verba Græca in omnibus exemplaribus, quæ quidem viderimus. Sic enim habent, οὗ τὸ εἶδος ἐπιφέρει ἐν ὧν, id est, qui verò formam infert vnã existentem. Quapropter aut dicendum est, deprauatum esse contextum, scriptumque fuisse ab Aristotel. non ἐν ὧν sed εἰς ὧν, vt sermo sit de vnitare inferentis formam non de vnitare formæ illatæ, quem sensum reddidit vetus interpres: aut potius dicendum, verba illa quæ vna est non sic ab accipienda esse, quasi dicat Aristoteles quæ vna est ratione, sed quæ vna est numero, vt sermo non sit de forma, quæ incipit esse in materia, sed de forma, cuius vt illa esse incipit, siue ea exemplaris sit, vt in agentibus per artem, siue naturalis, vt in agentibus per naturam. Quod si quis obiciat, esse quidem huiusmodi formam vnã numero, sed tamen eam non inferri in materiam, Aristotelem verò aperte loqui de forma, quæ in materiam inferitur, respondendum est, etsi huiusmodi forma non inferitur in materiam per seipsam, inferri tamen per sui similitudinem. Quo pacto dicimus, Phidiam cum statuam Mineruæ ex ebore confecit, intulisse in ebur Mineruæ formam.

Quo pacto communis lectio intelligenda.

Et tamen hæc illorum principiorum sunt imitationes. Plato igitur de iis quæ queruntur, hunc in modum definiuit. Hæc ait esse imitationes illorum principiorum ex sententia Platonis, quia credebat Plato causas singulares, tum artis, tum naturæ, quæ in exemplum allatæ sunt, imitari Ideas, quas ponebat, vt vera, ac præcipua rerum exemplaria.

Perspicuum

Platonem a-
pertè induxi-
se causam
materialē, &
formalem.

Perfpicuum est autem ex ijs, quæ dicta sunt, illum duabus tantum causis usum fuisse, & ea, quæ ad materiam pertinet: essentia enim cateris quidem causis sunt formæ, formis autem ipsum unum, &c. Explicata sententia Platonis, ostendit ex dictis, quænam genera causarum à Platone inuenta sunt, atque in primis illum planè induxisse materialem, & formalem. Dixit enim ideas esse causas formales, ac quidditatiuas rerum sensibilibum, vt ipsum verò unum esse causam formalem idearum, quod etiam ipsum ideam esse fate-
ri cogitur Plato, si illud causam forma-
lem idearū esse cre-
dit. Rursusque ma-
gnum, & paruum es-
se causam materia-
lem, tum qua in re-
bus sensibilibus par-
ticipantur Ideas, tum
qua in Ideis partici-
parur vnum. Deinde
ait, illū addidisse etiā
causam tum boni tum
etiam mali. Dixit en-
nim principiū forma-
le esse causam boni,
materiale autē caus-
sam mali, quo pacto
existimauit se trade-
re causam finalem.

Πλάτων μὲν οὖν περὶ τῶν ζυγμένων ἕτως διώ-
ρισε.

Φανερόν * εἰ ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι δυοῖν αἰτίαι
ἔστι μόνον κεχρημένον, τῆ τε τὰ τί ἐστὶ, καὶ τῆ
καὶ πῶ ὕλλω (τὰ γὰρ εἶδη τὰ τί ἐστὶν αἰτία τοῖς
ἄλλοις, τοῖς δὲ εἶδεσι τὸ ἐν) καὶ τις ἡ ὕλη ἠποκει-
μένη, καὶ ὡς τὰ εἶδη, τὰ μὲν ὅτι τῶν αἰδητῶν,
τὸ δὲ ὄν ἐν τοῖς εἶδεσι λέγεται, ὅτι αὐτὴ δύας ἔστι,
τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν, ἐστὶ ἡ πῶ & δ, καὶ & κα-
κῶς αἰτίαν, τοῖς ἑτοιμαίοις ἀπέδωκεν ἑκατέρωθεν
ἑκατέραν, ὅπερ μᾶλλον φαμὺ, καὶ τῶν προτέρων ὅτι-
ζητήσαι τινὰς φιλοσόφους, ὅντιν Ἐμπεδοκλέα, καὶ Ἀνα-
ξαγόραν.

Συιτόμως ^{a a} μὲν ἔν καὶ κεφαλαιωδῶς ἐπεληλύ-
θαμὺ τίνες τε καὶ πῶς τυγχάνουσιν εἰρηκότες περὶ
τε τῶν ἀρχῶν, καὶ ^{b b} τῶν ἀληθειῶς. ἔμως ἡ τοσού-
τον ἔχομεν ἐξ αὐτῶν, ὅτι τῶν λεγόντων περὶ ἀρχῆς
καὶ αἰτίας, ἔδειξεν ἕξω τῶν ἐν τοῖς περὶ φύσεως ἡμῶν
διωρισμένων εἰρηκεν, ἀλλὰ πάντες ἀμυδρῶς μὲν, ἐκεί-
νων ἡ πῶς φαίνονται διάγκοντες. οἱ μὲν γὰρ ὡς ὕλλω
πῶ ἀρχῶν λέγουσιν, ἀντε μίαν, ἀντε πλείους ὑποθάσας,
καὶ ἂν τε σώμα, ἂν ^{c c} τε ἀσώματον τεθῶσιν. ὅντιν παλά-
των μὲν τὸ μέγα, & τὸ μικρόν λέγων, οἱ δὲ Ἰταλικοὶ
τὸ ἀπειρον, Ἐμπεδοκλῆς ἡ πῶρ, καὶ γλῶ, καὶ ὕδωρ,
καὶ ἀέρα, Ἀναξαγόρας ἡ πῶ τῶν ὁμοιομερῶν ἀπει-
ριαν. ἔτσι ἡ δὲ πῶς αἰτίας ἐνημμένοι
εἰσὶ, καὶ ἐπὶ ὅσοι ἀέρα, ἡ πῶρ, ἡ ὕδωρ, ἡ ^{d d} πυρὸς μὲν
πυκνότερον, ἀέρθῃ ἡ λεπτότερον. καὶ γὰρ τοιαῦτον τινες
εἰρήκασιν ἔτι τὸ πρόωτον σοιχείον. ἔτσι ^{e e} μὲν οὖν
ταύτης τῶν αἰτίας ἠφαντο μόνον. ἔτσι οἱ ἡ τινες, ὅθεν
ἡ ἀρχὴ τῶν κινήσεως, ὅσοι φιλίαν, καὶ εἰκθῶ, ἡ νῦν,
ἡ ἔρωτα ποιεῖσιν ἀρχῶν. τὸ ἡ τί μὲν ἔτι, καὶ τὴν
ἔσιαν, σαφῶς μὲν ἔδειξεν ἀποδέωκε, μάλισα δὲ οἱ
τὰ εἶδη.

καὶ ff τὰ

Empedoclem,
& Anaxa-
gorā ad caus-
sam finalem
propius quam
Platonem ac-
cessisse.

Alia lectio.

De qua dicun-
tur formæ, alia quidem. Alexander ait, hunc quoque in modum scriptum reperiri, καὶ ἡς μὲν τὰ εἶδη ἐπὶ &c. vt particula, μὲν præcedat illud, τὰ εἶδη non sequatur: quo pacto si legendum esset Latine, de qua quidem formæ in sensibilibus, in formis autem unum ipsum dicitur, sine dicuntur. Verum idem sensus redit

Text. 10.

dit. Nam si vnum ipsum ducitur de Ideis, vt causa earum formalis, Idea quoque apud Platonem sit necesse est, vt iam diximus, tamen iuxta lectionem hanc non vocetur forma, seu idea.

Vtrisque elementis utramque attribuit, quod magis quosdam etiam Philosophos. Vocat materiam, & formam elementa, quorum alterum dicit Plato esse causam mali, alterum boni.

Plato igitur de iis quæ quærentur, hunc in modum definiuit.

Perfpicuum * est autem ex iis, quæ dicta sunt, illum duabus tantum causis usum fuisse, & ea, quæ ad materiam pertinet (essentia enim cateris quidem causis sunt formæ, formis autem ipsum unum) & quænam sit subiecta materia, de qua dicuntur formæ, alia quidem in sensibilibus, in formis autem ipsum unum: est enim hæc dualitas, magnum videlicet, ac paruum. Præterea boni, ac mali causam utrisque ^z elementis utramque attribuit, quod magis quosdam etiam Philosophos ex prioribus vt Empedoclem, & Anaxagoram, quæsiuisset censemus.

Paucis ^{a a} igitur, summamque percurramus, quinam, & quo pacto de principiis, ac ^{b b} veritate differuerint, sed tamen ab eis hoc tantum habemus, neminem eorum, qui de principio, & causa differunt, quicquam dixisse præter ea, quæ à nobis in libris de Natura definita sunt, sed omnes, etsi obscure, illa tamen quodammodo videri attigisse. Alij enim vt materiam principium dicunt, siue unum, siue plura subiiciant; siue etiam corpus, siue ^{c c} incorporeum ponant, veluti Plato, qui magnum, & paruum dicit; Italici, qui infinitum, Empedocles, qui ignem, terram, aquam, & aërem; Anaxagoras autem, qui similitum partium infinitatem. Hi certe omnes huiusmodi causæ inheserunt, & insuper quicumque aërem, aut ignem, aut aquam, aut ^{d d} igne quidem densius, aëre verò tenuius posuerunt, sunt enim qui tale quiddam primum elementum esse dixerint. Atque ^{e e} hi hanc solum causam tetigerunt. Alij verò quidam eam unde est principium motus, quicumque amicitiam, & contentionem aut mentem, aut amorem principium faciunt. Quidditatem autem & substantiam dilucidè quidem nemo tradidit; tamen ^y, qui formas ponunt.

Et ff qua

vt ait Alex. fuit autē Anaximander Thaletis discipulus, & Anaximænis præceptor. ^{e e} Atque hi hanc solum causam tetigerunt. Nempe quorum sententiæ proximè In Metaphys. Arist. Tom. I. B recitata

Dicitur autem forma elementum, quia cū sit essentielle principium, internum quoque sit necesse est, si recte de ea quis sentiat: tamen, quia compositū non vnuerse dicitur resolui in formam, minus proprie dicitur forma, elementum, quàm materia, vt patet lib. 5.

^{a a} Paucis igitur. In hac posteriori capitis parte docet Arist. ex opinionibus antiquorum hæctenus summatim enarratis factis perspicui, nullum genus causæ ab eis traditū fuisse, quod ipse in lib. Physic. non multò apertius tradiderit. Id quod breuiter ostēdit, discurrens per omnia genera causarum ab illis posita.

^{b b} Ac veritate &c. Hoc addit, vt significet, eos folius veritatis cognoscēda studio ductos. ^{c c} Siue incorporeum Platoni de principio materiali sententia.

^{d d} Aut igne quidē. Hæc opinio, quæ supra in referēdis Veterū sententiis de causa materiali omiſsa est ab Arist. fuit Anaximādris.

recitatae sunt. Nam superiores alia etiam causarum genera posuerunt.

^{ff} Et quae in formis insunt, eam maxime declarant. Hoc est formarum, siue idearum principia.

Ideas à Platone ut causas immobilis fuisse inuoluit.

^{ss} Immobilis enim causam potius. Ratio huius rei ex iis, quae initio capitis dicta sunt, perspicua est, quo loco scriptum est ut de rebus sensibilibus scientia haberi possit inuertas esse ideas à Platone: Scientia autem non habetur de rebus, nisi quatenus sunt immobiles, & inuariabiles, quod Platonis sententia res sensibiles non habent, nisi per ideas, seu in ideis. Cui ergo idearum positae sint, ut causae immobilis, & cuiusdam quasi quietis rerum sensibilibus, efficitur, ut non sint inductae tanquam causae mutationis earundem, ac proinde, nec ut causae efficientes per motum.

^{hh} Sed quidditatem unicuique ceterarum rerum forma praebent. Idearum Platonis sententia praestant rebus sensibilibus quidditatem, per modum causae formalis exemplaris, vnum autem praestat quidditatem ideis per modum causae formalis constituentis, si modo tamen Plato nomine vnitatis intelligit differentiam. Nam si intelligat Deum, quem ponit participari ab ideis, quemadmodum idearum participantur à rebus sensibilibus, vtraque ratio causandi per modum exemplaris intelligenda est hoc loco.

Nullum è veteribus causam finale, ut à ceteris distinctam tradidisse.

Cur ita senserint.

ⁱⁱ Id vero cuius gratia actiones, mutationes, & motus existunt, quodammodo quidem causam esse dicunt, hoc autem pacto non dicunt, nec quemadmodum natura postulat. Docet nullum ex Philosophis posuisse causam finalem per se, seu ut causam finalem, sed per accidens, siue ratione alterius causae. Quamquam enim quidam eorum posuerunt pro causa bonum, quod re vera pertinet ad rationem causae finalis, non tamen illud posuerunt ut bonum, atque appetibile, sed, ut causam boni: alij quidem, ut efficientem, veluti Anaxagoras mentem, & Empedocles concordiam: alij verò, ut exemplarem, seu Plato ideas, quas Aristoteles intelligit nomine vnius, & entis. Nam & ea, quae sint bonae causae, bona etiam dicuntur, quemadmodum sana, quae sanitatem efficiunt. Si quis autem quaerat. Cur Veteres non posuerint perspicue, ac formaliter causam finalem, ut distinctam à ceteris, dicendum est id forsitan accidisse, quia finis, ut finis, videtur opponi principio, ac proinde causae

causae, cum tamen re vera non opponatur, quod postea vidit Aristoteles: finis enim, etsi non est primum in executione, est tamen primum in intentione.

^{kk} Quod igitur recte, quot & quae sint causarum genera, definierimus, hi etiam omnes testimonio nobis videntur esse, cum aliam causam attingere non possint. Duo colligit, quorum causa omnium superiorum Philosophorum, opiniones reulit.

Quamobrem Philosophorum opiniones reulit.

^{ff} quae in formis insunt, eam maxime declarant. Nam neque ut materiam rebus sensibilibus, neque ut id, unde motus proficiscitur, formas, & quae in formis insunt, esse existimant (immobilitatis & enim causam potius, & cur res quiescant, esse dicunt) sed ^{hh} quidditatem unicuique ceterarum rerum forma praebent, formis autem ipsum vnum.

ⁱⁱ Id vero, cuius gratia actiones, mutationes, & motus existunt, quodammodo quidem causam esse dicunt, hoc autem pacto non dicunt, nec quemadmodum natura postulat. Qui enim Mentem, aut amicitiam dicunt, ij, ut bonum quiddam, has causas ponunt: non ita tamen, quasi eorum gratia res vlla aut fiat sed quasi ab eis eorum, quae apud nos sunt, motus extent. Eodem modo, & ij qui vnum, aut ens huiusmodi naturam esse asserunt, substantia quidem causam esse dicunt, non tamen eius gratia aut esse, aut fieri volunt. Ita euenit eis, ut quodam modo & dicant, & non dicant ipsum bonum huiusmodi causam esse. Neque enim simpliciter, sed per accidens dicunt.

Quod ^{kk} igitur recte quot, & quae sint causarum genera definierimus, hi etiam omnes testimonio nobis videntur esse, cum aliam causam attingere non possint. Adhuc illud perspicuum est, principia aut hoc pacto omnia, aut horum modorum aliquo quaerenda esse. ⁱⁱ Vt autem constet, quomodo eorum quisque rem explicauerit, quidque de principiis sentiendum sit, dubitationes eas quae de iis proponi possunt, deinceps transigamus.

Textus II.

tu, quatenus eo pacto causant, tamen si quatenus est communis artifex, ac ceteris praest, has etiam causas in commune discutiat, ut supra ostensum est. Cap. 2. 9. 11

ⁱⁱ Vt autem constet, quomodo eorum quisque rem explicauerit, quidque de principiis sentiendum sit, dubitationes eas, quae de iis proponi possunt, &c. Transitus facit ad materiam, disputationemque sequentis capitis.

CAPITIS VII. EXPLANATIO.

Quæ non probetur Aristotelis in eorum opinione, qui unum tantum principium statuerint.

Cos quidem. Postquam retulit aliorum Philosophorum opinio-

nes de causis, ac principis rerum, eosque ostendit nullum aliud genus causæ attulisse, præter quatuor illa à se in Physicis tradita, nunc tandem eorum placita refellit ea ex parte, qua à vero aberrant: primumque eorum, qui unum tantum principium totius uni-

uersi, idque materia-

le, corporeum, atque ens actu posuerunt. QUATUOR autem sunt, quæ Aristotelis in eorum sententia displiceat. Primum, quod cum aggregi essent disputationem de principis omnium rerum, omiserint principia rerum incorporarum, quæ tamen in rerum natura extant. Id enim, quod corporeum est, non potest esse principium rei incorporæ. Secundum, quod cum differerent de omni motu, ipsum motus principium, id est causam efficientem prætermiserint. Tertium, quod cum conarentur dicere, quid vnaquæque res esset, causam formalem substantialem, à qua res naturales habent certam essentiali rationem, minimè attingerint. Quartum, quod facile, hoc est inconsiderate dixerint, Vnum ex quatuor vulgaris elementis, terra excepta, esse primum principium, idque adeò inconstanter, vt alius ignem, alius aërem, alius aquam primum principium fecerit. Quod ostendit duobus argumentis ita complicatis, vt vnum videantur. Alterum est, quia considerare debuerant mutuam eorum ex se inuicem generationem, non quidem substantialem, quam non agnoscebant, sed accidentariam, qua concedebant, densiora fieri ex rarioribus per condensationem, & rariora ex densioribus per rarefactionem. Hoc enim si considerassent, nullum eorum fecissent primum principium. Pugnat enim cum ratione primi principij, fieri ex alio. Alterum quia cum duo conuenire debeant primo principio simpliciter, & maxima simplicitas, & maxima perfectio (composita enim omnia à simplicibus pendunt, & imperfecta à perfectis) illi autem cogantur fieri, loqui se de primo principio simpliciter, cum vnum tantum faciant, si simplicitas quidem spectetur, solus ignis ponendus erat primum principium, propter maximam eius tenuitatem ac raritatem, si verò perfectio, sola terra, propter maximam illius concretionem, & densitatem. Quanquam enim

Conditiones due primi principij simpliciter.

Κ Ε Φ. Ζ'.

Παλαιῶν ἔλεγον περὶ τῶν ἀρχῶν.

Σοί ^a μὲν ἔν ἐν τε τὸ πᾶν, καὶ μίαν ἐστὶ θία φύσιν, ὡς ὕλῃ τιθέασι, καὶ ταύτῃ σωματικῇ, καὶ μέγεθ' ἔχουσαν, ὅπῃ ὅτι πεπλασῆσται ἀμαρτάνουσι. ἥδη γὰρ σωμάτων τὰ στοιχεῖα τιθέασι μόνον, ἥδη ἡ ἀσωμάτων ἔστων καὶ ἀσωμάτων, καὶ περὶ γένεσεως, καὶ φθορᾶς ὁπάρχουσι τὰς αἰτίας λέγειν, καὶ περὶ πάντων φυσιογενεῖται, τὸ δ' ἐκείσεως αἰτίον ἀναρῶσιν. ἔτι ἡ τὸ πᾶν ἐστὶν μηδεὶς αἰτίαν τιθέναι, μηδὲ τὸ τί ἔστι. καὶ πρὸς τούτοις, τὸ βραδίως ἥδη ἀπλῶν σωμάτων λέγειν ἀρχῇ ὅτι ἐν, πᾶσι γὰρ, καὶ ὁπσκειφάρμοι πᾶσι ἐξ ἀλλήλων γένεσιν πᾶσι ποίειν, λέγω ἡ πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα, τὰ μὲν γὰρ συγκρίσει, τὰ δ' ἀσφραγίσθαι ἐξ ἀλλήλων γίνεσθαι. τούτο δ' ἐπὶ πρὸς τὸ πρότερον ἔστι, καὶ ὕστερον, διαφέρει περὶ πάντων ἐξ ἑ γίνεσθαι συγκρίσει πρώτα, τοῦτο γὰρ τὸ μικρομερῆσθαι, καὶ λεπτότατον ἂν εἴη ἥδη σωμάτων. διόπερ ἔσοι πῦρ ἀρχῇ τιθέασι, μάλιστα ὁμολογημένης ἂν ἥδη λόγῳ τὰ τε λέγουσιν. τοῦτο δ' ἐπὶ καὶ ἥδη ἄλλων ἕκαστ' ὁμολογῆι τὸ στοιχεῖον ἔστι τὸ ἥδη σωμάτων.

Text. 12.

Text. 13.

Οὐδείς

enim illi, & densa ex raris, & rara ex densis fieri concedebant, tamen quia credebant, densa magis habere entitatis, quemadmodum & materiæ (quam totam substantiam rerum esse putabant) eam mutationem, qua densa fiunt ex raris, propriè vocabant generationem quasi viam ad esse: contrarium verò corruptionem, vt viam ad non esse, vnde sequebatur, terram esse perfectissimam elementorum omnium. Ita patet eos, cum dixerunt primum principium esse vnum ex elementis excepta terra, non tradidisse reuera primum principium simpliciter. At Aristotel. cum docuerit, primum ens esse purum actum, nihilque habens potentiæ admixtum, optime potuit ostendere, esse illud primum principium simpliciter, ratione summæ simplicitatis, & perfectionis.

12. lib. cap. p. à tex. 51.

CAP. VII.

Reprehensio veterum Philosophorum de principis.

Cos quidem omnes, qui uniuersum unum esse, & unam quandam naturam, vt materiam ponunt, atque eam corpoream, & magnitudine præditam, perspicuum est multa peccare. Corporeum enim tantum elementa ponunt, non item eorum, qua sunt corporis expertia, cum incorporea etiam in rerum natura sint: cumque causas generationis, & corruptionis exponere conentur, ac de omnibus Physicè differant, motus causam à medio tollunt. Præterea id peccant, quod substantiam, & ipsum quid est, nullius rei causam statuunt. Et insuper quod facile quoduis simplicium corporum (terra excepta) principium dicant, non considerantes quo pacto mutuam eorum generationem faciunt, ignis, inquam, aqua, terra, & aëris. Alia enim coniunctione, alia disiunctione ex sese mutuo sunt: hoc autem ad rationem prioris, & posterioris plurimum refert. Id enim omnium maxime elementi rationem subire videbitur, ex quo primo res minimarum partium: & tenuissimorum corporum. Quocirca quicumque ignem principium faciunt, maxime conuenieter huic rationi loquuntur: tale autem cæterorum quisque corporum elementum esse fatetur.

Text. 12.

Text. 13.

Quamobrem

prius generatione, & posterius perfectione, vt diximus: id autem, à quo incipit rarefactio, & in quo definit condensatio, est prius perfectione, & posterius generatione: quod Aristoteles inferius exponit. Atque ex hoc loco inchoandum est posterius argumentum. Elementi rationem subire videbitur, ex quo primo res coniunctione sunt, cuiusmodi id fuerit, quod est minimarum partium, & tenuissimorum corporum, quocirca quicumque ignem principium faciunt, maxime. Cum vsus esset nomine Principij, vtitur hoc loco nomine elementi, quia principium restringitur in hoc argumento ad principium internum rei naturalis, quod primum sit ordine generationis, quod quidem proprie vocatur elementum.

Non considerantes quo pacto mutuam eorum generationem faciant, ignis, inquam, aqua, &c. In Grecis exemplaribus præcedunt hæc verba μεν δὲ ἀλάστορες ἦν ἄν ἐν στοιχείων, ἢ μετέβολῳ, hoc est, Cum non existiment dari generationem ex elementis, aut mutationem. Quæ tamen libenter expūimus, quia & vetus interpres, & Beffario diligentissimus obseruator verborum Aristot. & Argyropyllus nobilis auctor, ea prætermiserunt: ut etiam quia nec coheret cū sequētibus, nec quicquam sunt ad rem, videnturque planè ascita ex margine alicuius parum probati codicis. Hoc autem ad rationem prioris & posterioris plurimum refert. Id enim omnium. Hæc addit, quia id, à quo incipit condensatio, & in quo definit rarefactio, est apud illos

Alia lectio.

Tale autem. & cæterorum quisque corporum elementum esse fatetur. Nam B 3 qui

qui ponunt aërem principium putarunt illum esse tenuiorem igne: idque quia forsitan non nouerant ignem illum, qui supra aërem est, sed tantum vsualem. Qui verò posuerunt aquam prætermisso etiam fortasse aëre, quasi nihil esset, ac inane quippiam (quod rude vulgus putat) aquam crediderunt esse corpus omnium tenuissimum.

Hesiodus, terram primam principium sensit.

Quamobrem nemo ex posterioribus, quique unum asserunt, terram elementum esse

sensit, propter partium videlicet magnitudinem. Nempe ex Philosophis, qui post Thaletem, & Pythagoram extiterunt, ex quibus continuata, ac coherentes Philosophorum familia ortæ sunt.

Nam Hesiodus longè antiquior Philosophus, & Poëta, terram posuit principium cuius carmina commune vulgus auctoritate antiquitatis facile eadem opinione imbuesunt, aut potius in gratiâ vulgi, quod ita videtur de rerum origine iudicare, in eum sensum scripta sunt: Quamquam Hesiodus non dixit, terram esse primam simpliciter, sed primò ortam, vt patet ex eius verbis hic citatis ab Aristotele.

At enim cur. Sensus est. Cur enim non posuerunt terram principium iuxta sententiam adeo vulgatam, & antiquam, nisi quia est maximè concreta, neque ei conuenire potest simplicitas primi principij?

Aut aëre quidem. Dubium est, an hæc opinio fuerit Anaximandri, quem supra diximus credidisse primum principium esse medium quippiam inter ignem, & aërem. Vtrumque enim memoria proditum est, vt inquit Alexander. Nec ratione vacat, quod quæsierint quidam materiale principium medium quid inter elementa hæc sensibilia. Re enim vera principium materiale debet ex se expers esse sensibilis contrarietatis, vt omnes possit suscipere, quale principium est materia prima, quam illi subodorari nonnumquam videbantur.

Principium materiale quale esse debeat.

Sin autem quod generatione posterius est, id natura prius est: quod verò concoctum, atque concretum est. Hactenus ex simplicitate primi principij ostendit, solum ignem ponendum fuisse principium: nunc breuiter ex perfectione probat, solam terram.

Idem porro dici potest, si quis, &c. Impugnat sententiam Empedoclis docetque

Οὐδέ τις ἔτι γὰρ ἕσπερον ἠξίωσε, καὶ ἐν λεγόντων, γὰρ ἔτι σοιχείον, δὴ πλον, ὅτι δὴ πλὴν μεγαλομέρειαν τῆς ἵ τριῶν ἕκαστον σοιχείων, εἰλκφε κειτύ τινα. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν, οἱ δὲ ὑδωρ, οἱ δὲ αἶρα τέτ' ἔτι φασί. καὶ τοῖς ἑ δὴ τί ποτ' ἔ καὶ πλὴν γὰρ λέγκσιν, ὡσπερ. οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, πάντες γὰρ ἔτι φασί πλὴν γὰρ φησὶ ἔ καὶ Ἡσίοδος, πλὴν γὰρ πρώτῃν γῆν ἔσπερον εἶναι πλὴν ὑπόληψιν, καὶ μὲν ἐν τῶτον τὸ λόγον, ἔτ' εἰ τις τῶτων τι λέγειν πᾶλλω περὶ ἑτ' εἰ τις ἢ αἶρ' ἢ μὲν πικρότερον τῶτον τίθησιν, ὑδατ' ἢ λεπτότερον, ἐκ ὁρῶν ἀν λέγοι.

Text. 14.

Εἰ δὲ ἰ ὅτι τὸ τῆ γῆσει ἕσπερον τῆ φύσῃ πρότερον, τὸ ἵ συμπληρωμένοι, καὶ συγκεκλιμένοι ἕσπερον τῆ γῆσει, τὸναντίον ἀν εἶν τῶτων, ὑδωρ μὲν αἶρ' ἢ πρότερον, γῆ ἢ ὑδατ'.

Ad finē text. 14.

Τὸ κ δὲ αὐτὸ, καὶ εἰ τις ταῦτα παλεία τίθησιν, οἱ Ἐμπεδοκλῆς τέτ' ἕρα φησιν εἶναι σώματα πλὴν ὑλῶν. καὶ γὰρ τέτ' ἕτα μετὰ ταῦτα, τὰ δὲ ἴδια συμβαίνειν, ἀνάγκη. γιγνάμεθα τε γὰρ ἐξ ἀλλήλων ἀρώμεθα, ὡς καὶ αἶρ' ἔσπερον, καὶ γῆς ἢ αὐτῆ σώματ'.

Text. 15.

εἰρηται ἢ καὶ ἐν τοῖς πᾶσι φύσεως πᾶσι αὐτῶν. καὶ ἰ πᾶσι τῶν κινεῖτων αἰτίας, πρότερον ἐν, ἢ δὲ ὑδωρ, ἔτε ὁρῶν ἔτε * ἀλόγως οἰητέον εἰρηται πάντεσσι, ὅσως τε ἀλλοίωσιν ἀναίρεται ἀνάγκη τοῖς ἔτω λέγκσιν. ἔ γὰρ ἐκ θερμῆ ψυχρὸν, ἔ δὲ ἐκ ψυχρῆ θερμόν ἔστ.

* Alias ἀλόγως.

etque in primis posse contra illum obici aliqua ex superioribus incommodis. Quorum illud est vnum, non posse secundum Empedoclem elementa vulgata ex se mutuo generari, quod tamen fieri videmus, & de qua re Aristoteles disputatum esse ait in libris de Natura, quorum nomine hoc loco intelligitur tota tractatio scientiæ naturalis: actum est enim de hac re non in lib. Physic. sed in 3. de Cælo. in 2. de Generatione. Ita fit, vt illa non possint esse principia, quandoquidem principia non fiunt ex se mutuo, vt dictum est 1. Physic. cap. 5. Non repetit autem illud incommodum, quod non posuerit formam substantialem, eò quod aliquo modo eam significauerit, vt ipse docebit in fine libri. Deinde docet aliqua etiam propria absurda illius opinionem consequi. Primum enim non rectè posuit primas duas causas mouentes contrarias, concordiam & discordiam. Id quod, vel ideò ait Aristoteles, quia absurdum est, prima efficiencia se inuicem impedire, vel quia Empedocles non rectè distinxit earum officia, siquidem concordia, vt supra dictum est, sæpe etiam disiungit apud Empedocle, & discordia coniungit: Deinde cum constet Empedoclem nullam posuisse materiam, quæ quattuor elementis communis esset, perspicuum est, illum funditus sustulisse alterationem. Siquidem alteratio est mutatio eiusdem subiecti secundum contrarias qualitates, quæ vbi datur, necessario datur ad corruptionem procliuas. Quò fit, vt si non datur corruptio, nec eiusmodi alteratio concedi possit. De quare latius priori libro de Generatione.

Text. 14.

Quamobrem nemo ex posterioribus, quique unum asserunt, terram elementum esse sensit, propter partium videlicet magnitudinem. Vnumquodque autem caterorum trium patronum aliquem inuenit: nam alij ignem, alij aquam, alij aërem hoc ipsum esse volunt. At enim & cur non etiam terram dicunt, vt vulgò homines opinantur: omnia enim terram esse aiunt. Hesiodus quoque primam ex corporibus terram esse genitam dicit, adeo vetus & vulgata hac opinio est. Hac igitur ratione, si quis horum aliquod præter ignem ponat, aut h aëre quidem densum, aqua verò tenuius, non rectè utique dixerit.

Sin autem quod generatione posterius est, id natura prius est: quod verò concoctum, atque concretum est, generatione posterius: contra sanè accidet, eritque aqua prior, quàm aëri, & terra, quàm aqua. Ac de iis quidem qui causam unam, qualem diximus, ponunt, hæc dicta sint.

Text. 15.

Idem porro dici potest, si quis etiam hæc plura ponat, veluti Empedocles, qui quattuor corpora materia: esse tradit: & huic enim partim eadem, partim propria eueniunt necesse est, cernimus enim ea ex sese vicissim generari, vt dici non possit, semper ignem aut terram idem corpus manere. Sed de his in libris etiam dictum omnino esse, putandum est. Prorsusque sententia eorum, qui ita dicunt, alteratio tollatur necesse est, neque enim ex calido frigidum, neque ex frigido calidum existit.

Empedoclis reprehensio.

Alteratio quid sit.

Quid

procliuas. Quò fit, vt si non datur corruptio, nec eiusmodi alteratio concedi possit. De quare latius priori libro de Generatione.

De causa. Hoc est, de controuersia quoque mouentium &c. Nam & controuersiam significat nomen causæ tam apud Græcos, quàm Latinos. Quamquam eo etiam modo possunt verba hæc accipi, vt sensus sit. De causa quoque suprema, seu prima in mouentibus, sit ne ponenda vnum quid an plura &c. Prior tamen interpretatio magis placet, quod posterior duriuscula videatur, propter generis mutationem. Iam versio, quæ habet. De causa quoque eorum, quæ mouentur, & cum Græca lectione aperte pugnat, & nihil est ad rem, cum non solum causa efficiens, quam Aristoteles hoc loco intelligit, sed cætera quoque causarum genera sint causæ eorum, quæ mouentur.

Argyropoli.

^m Quæ ignis, & aqua fiat? quod ille non tradit. Id est, quæ modo subsit qualitatibus ignis, modo aquæ.

Examinatur
Anaxagora
sententia.

^u Anaxagoram verò si quis elementa duo dicere existimet, maxima cum ratione id sentiet. Vocat in examen sententiam Anaxagoræ, aitque illum, si quis verba eius ad veram de rebus opinionem accommodare velit (quam quidem ille etsi pla-

nè non exposuit haud dubiè tamen, vt suam approbasset, si quis eam proposuisset) duas causas, quæ effectum ordine temporis antecedunt, efficientem, inquam, & materialem melius, quam cæteros posuisset, si autem quæ ille asseruit in plano verborum sensu accipiat, absurdissima dixisset. Primum, quia fieri non potest, vt omnia primum fuerint inter se commixta, quæ enim commixta sunt, prius seorsum existunt, quàm miscantur. Quod non solum inductione patet, sed etiam ex eo probat Albertus, quia quæ miscentur, prius alterantur, vt ad quædam mediocritatem redacta vniri possint: quæ autem hoc pacto alterantur: dum alteratio durat (& potiori ratione antequam fiat) separata sunt. Deinde, quia non quæuis res cum quibusuis misceri possunt. Quænam enim mixtio candoris, verbi gratia, cum Grammatica esse potest? Tertio, quia sequeretur, accidentia posse existere seiuncta à substantia. Ea enim, quæ miscentur, eiusmodi sint necesse est, vt seorsum quoque existere valeant, vt ex dictis patet. Quod autem exposita eius sententia appareat illum admirabilius, quàm cæteros philosophorum, ex eo ostendit, quia mixtio illa, quam poscit, etsi satis obscure, declarat tamen naturam materiæ, quæ per se nihil est actu completum, vt alij ante Anaxagoram putauerant, sed omnia potestate, vt ipse Aristoteles docet septimo huius operis libro, capite tertio, & alijs plerisque locis. Vnde est illud Philosophorum pronunciatum: *In fundamento natura nihil est distinctum.* Quod item Anaxagoras de primo mouente dixit, ipsum solum non esse permixtum in ea congerie, eò pertinet, vt significet primam efficientem causam esse profus immaterialem, nihilque habens, vt sic dicam, potentialitatis.

H o c loco improprie, & per Carachresum complectitur Aristoteles nomine

τί γὰρ αὐτὰ ἀν πάσχοι πάσαιτια, καὶ τις εἶν ἀν μία φύσις ἢ ^m γιγνομένη πῦρ, καὶ ὕδωρ, ὃ ἐκεί. & εἴ φησιν.

Αναξαγόραν ⁿ δ' εἶτις ἐπολάβοι δύο λέγειν. Text. 16.

σοιχεία, μάλις ἀν ἐπολάβοι καὶ λόγον, ἀν ἐκεί- ^u αὐτ. ρ μὲν εἰ δὴ θρωκεν, ἠκολούθησε μὲν τ' ἀν

Alias λέγει-
σιν.

ἐξ ἀνάγκης ὅτι * ἐπάγρουν αὐτό. ἀτίπε γὰρ ὄν-
τ. & καὶ ἄλλως τὸ πάσχειν μεμίχθαι τῷ ἀρχαί-
ω, καὶ ἄλλ. τὸ συμβαίνειν ἀμικτῶ δὲ ἐν περὶ πέρ-
αινα, καὶ ἄλλ. τὸ μὴ περιφύκειν τῷ τυχόντι μίγνυ-
σθαι τὸ τυχόν, πρὸς ᾧ τῆς, ὅτι τὰ πάθη, καὶ
τὰ συμβεβηκότα χωρίζονται ἀν τῶν ἐσίων (τῶν γὰρ
αὐτῶν μίξις ὅτι καὶ χωρισμός) ὅμως εἰ τις ἀκολουθή-
σει σιωπῇ ἀρδρῶν, ἢ βέλτεται λέγειν, ἴσως ἀν φα-
νεστὴ καμνοπερὶ σίρας λέγων. ¶ ὅτι γὰρ εἶδεν ἡ ἀπα-
κεκρυμένον, δὴλον, ὡς εἶδεν ὁ ἡ ἀληθεῖς εἰπεῖν
καὶ τ' ἐστίας ἐκείνης. λέγω δὲ ὅτι ἔτε λακόν, ἔτε
μέλαν, ἢ φάρον, ἢ ἄλλο χρώμα, ἀλλὰ ἀχρώμα-
τον ἡ ἐξ ἀνάγκης. εἶχε P γὰρ ἀν τι τέτων τῶν
χρωμάτων. ὁμοίως ᾧ καὶ ἀχρυσον τῷ ἀπὸ λόγου τέ-
τω, εἰδὲ ἄλλο τῶν ὁμοίων εἶδεν. ἔτε γὰρ ποῖον τι
οἶον τε αὐτό τῶν, ἔτε ποσόν, ἔτε τι τῶν γὰρ ἐν μέ-
ρει τι λεγομένων εἰδῶν ὑπῆρχει ἀν ἀπὸ τῶν δὲ
ἀδύνατον μεμιγμένων γε ἡ πάντων. ἢ δὴ γὰρ ἂν
ἀπεκρίκετο. ¶ φησὶ δὲ τῶν μεμιγμένα πάντα πᾶσι
τῶν νῦν, τῶν ᾧ ἀμιγῆ μοῖον, καὶ καθαρῶν. ἐκ δὲ
τέτων συμβαίνει λέγειν ἀπὸ τὰς ἀρχαίς, τὸ, ἔτε ἐν
(τῶτο γὰρ ἀπλῶν καὶ ἀμιγῆς) καὶ πατεροῦ καθάπερ ὄν,
οἶον

Text. 17.

Cap. 2.

Text. 18.

nomine elementi causam efficientem, quod ideò nonnumquam facit, quia vtitur nomine Elementi pro Principij, propter significationis affinitatem.

^o Nihil tum verè de substantia illa dici potuisse, quoniam neque album, exempli causa, neque nigrum, aut fuscum, aliisve color, sed necessario erat coloris experts. Quia

Anaxagoras asser-
bat omnia fuisse per-
mixta in illa conge-
rie, seu, vt Aristote-
les interpretatur, po-
testate, ideò rectè di-
cebat nihil tum, quod
quidem Actuale ef-
fet, & completum
ens, potuisse de illa
predicari, alioqui
iam esset actu, &
non potestate sola,
quod est contra Hy-
pothesim. Secus res
habet in vera, &
proprie dicta mixtio-
ne. Nam etsi in li-
gno, verbi gratia,
non sunt elementa
actu, est tamen actu
in illo natura ligni,
& omnium superio-
rum generum, quæ
sunt actualia entia,
atque completa.

Textus 16.

Anaxagoram ⁿ verò si quis elementa duo dice-
re existimet maxima cum ratione id sentiet, quam
ille quidem ipse non explicauit, sed tamen necessa-
rio approbasset, si qui eam attulissent. Nam etsi
alioqui absurdum est asserere permixta à principio
fuisse omnia, tum quia sequitur debuisse ea prius: exi-
stere non permixta: tum quia non est natura com-
paratum, vt quoduis cum quouis misceatur, tum
etiam quia affectiones, & accidentia separentur à
substantijs, (eorundem enim est permixtio, & se-
paratio) si quis tamen eius mentem vnà cum illo
explicare pergat, forsitan noua quedam, ac pul-
chriora dicere videbitur. ¶ Nam cum nihil sepa-
ratum orat, perspicuum est, nihil ^o tum verè
de substantia illa dici potuisse, quoniam neque
album, exempli causa, neque nigrum, aut fu-
scum, aliisve color, sed necessario erat coloris ex-
pers: Aliquem P enim ex his coloribus haberet: Si-
militer nec saporem habebat hac eadem ratione,
nec aliud quicquam similitum. Nam nec quale
quid, nec quantum, nec omnino aliquid esse potuit,
aliqua enim specialium formarum illi inesset,
quod sanè fieri non potuit, si P omnia erant per-
mixta, iam ^t enim discreta essent. ¶ Ait autem
mixta esse omnia, prater Mentem, eamque so-
lam esse puram, & ab omni permixtione libe-
ram. Ex quibus efficitur, asserere illum principia
esse, & ^t vnum ipsum (hoc enim simplex est, &
nequaquam mixtum,) & alterum tanquam Ens,
quale

Textus 17.

Textus 18.

¶ Aliquem enim
ex his coloribus habe-
ret, similiter nec sa-
porem habebat hac ea-
dem ratione, nec aliud
quicquam similitum. Hæc
consequationes ex
ea Regula vim ha-
bent, quam Aristote-
les affert secundo
Topicorum. De quo
genus predicatur, siue
essentiali predicatione,
siue denominatiua, de eo-
dem aliqua eius species
eodem modo predicatur,
necesse est.

Regula.

¶ Si omnia erant per-
mixta. Id est, potestate tantum, vt expositum iam est.
^t Iam enim discreta essent, ait autem mixta esse omnia, prater. Hoc est, iam enim at-
tributa ea, quæ de congerie illa dicerentur, actu essent, non potestate
sola.
^s Et vnum ipsum, hoc enim simplex est. Primum mouens vocat Aristoteles
v num ipsum, quia caret omni diuisione etiam in actum, & potentiam, quata-
men nulla creatura carere potest. Id ipsum autem videri significare Ana-
xagoras simplicitate, ac sinceritate ipsius Mentis, quam ponebat primum
mouens.
^u Quale nos indefinitum. Cum Aristoteles hoc loco, ait se ponere materiam
In Metaphys. Arist. Tom. I. C. Princi

Cur primum
mouens dica-
tur ab Arist.
vnum ipsum.

principium indefinitum, antequam habeat formam, illud antequam non ordinem temporis, sed naturæ significat. Nunquam enim materia caret forma, sed tamen in eo gradu naturæ, quo suæ prioritatis ordine antecedit formam, in formis omnino est, & indefinita.

Opinionem de materia, & forma naturalis esse Platoni cum Aristotele communem.

Quæ à posterioribus dicta sunt, & ipsæ, quæ nunc magis probantur. Platonem & seipsum designat. Ex qua te patet, opinionem de materia, & forma naturali esse Platoni, cum Aristotele cõmunem, quod idem apertum est ex Timæo.

Hoc loco pro illo, quæ tois nũn φαινόμενοις μάλλον, quod est ad verbum, & ipsæ, quæ nunc magis apparent. Diximus, & ipsæ, quæ nunc magis probantur, quod sensum eundem clariùs contincat.

Verum hæc disputatio ad eam tantum proprie pertinet, quæ in generatione, & interitu, motuque versatur. Ab iis, qui penè de solis rebus sensibilibus philosophati sunt transitum facit ad eos qui planè de omnibus entium generibus differuerunt, eaque in sensibilia, & non sensibilia perspicuè distinxerunt. Qui quidem cum magis accommodatè ad hæc scientiam loquantur, æquum est, ut Aristoteles hoc loco in eorum examinandis sententiis diutius immoretur. Sunt autem hi Pythagorici, & Platonici.

Qua ratione Pythagorici à superioribus dissentiant. Quæ cum ipsæ commentantur.

τίθεται τὸ ἀόριστον πρὶν δεῖσθαι, καὶ μεταξὺ εἶδος τιὸς, ὡς λέγει μὴ ἔτε ὁρθῶς, ἔτε σαφῶς, βάλει μὲν τοι τὸ ἀσπλάγιστον τοῖς ἔτε ἔτερον λέγουσιν, καὶ τοῖς νῦν φαινόμενοις μάλλον. ἀλλὰ γὰρ ἔτοι μὴ τοῖς ἀπὸ γένεσιν λόγοις, καὶ φθορᾶν, καὶ κίνησιν οἰκείοι τυγχάνουσι μόνον. ἔτι δὲ περὶ τὴν τοιαύτης εἰσίας, καὶ τὰς ἀρχαίς, καὶ τὰς αἰτίας ζήσασιν μόνον.

O sicutè quæ μὴ ἀπάντων τῶν ὄντων ποιεῖσι πᾶν θεωρεῖαν, τῶν ὄντων τὰ μὴ αἰσθητὰ, τὰ δὲ ἐκ αἰσθητῶν τιθέασιν, δῆλον, ὡς ἀπὸ ἀμφοτέρων τῶν γενῶν ποιεῖν πᾶν ἐπισκεψιν. διὸ μάλλον ἂν τις ἐν διατριβῇ ἀπὸ αὐτῶν, τί καλῶς, ἢ μὴ καλῶς λέγουσιν, εἰς πᾶν τῶν νῦν ἡμῖν προκειμένων σκέψιν. Οἱ γὰρ μὴ ἐν καλέμενοι Πυθαγόρειοι, ἢ μὴ ἀρχαῖς, καὶ τοῖς σοιχείοις ἐκτεπώτερος ἢ χροῖον τῶν φυσιολόγων. τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι παρέλαβον αὐτὰς ἐκ ἐξ αἰσθητῶν. τὰ γὰρ μαθηματικὰ τῶν ὄντων αἰὶν κινήσεως ἔστιν, ἔξω ἅ τῶν ἀπὸ πᾶν ἀστρολογίαν. διαλέγουσιν μὲν τοι, καὶ πραγματιάζουσιν ἀπὸ φύσεως πάντων. γεννῶσι τε γὰρ ἔρανδον, καὶ ἀπὸ τὰ τέττα μέρη, καὶ τὰ πάθη, καὶ τὰ ἔργα ἀσπλάγιστον τὸ συμβαῖνον, καὶ τὰς ἀρχαίς, καὶ τὰ αἰτία εἰς ταῦτα καθίστασκον, ὡς ὁμολογεῖν τοῖς ἄλλοις φυσιολόγοις, ὅτι τότε ὄν τῶν ἔστιν ὅσον αἰσθητὸν ἔστι, καὶ ἀεικίνητον ὁ καλέμενος ἔρανδος. τὰς δὲ αἰτίας, καὶ τὰς ἀρχαίς ὡσπερ εἵπομεν. ἢ ἰκανῶς (ὡς λέγουσιν) καὶ ἐπαναβιῶν, καὶ ὅτι τὰ ἀνωτέρω τῶν ὄντων, καὶ μάλλον ἢ τοῖς ἀπὸ φύσεως λόγοις ἀρμοστῆσας.

Ἐκ τῶν τῶν μὲν τοι τὸ ὅτι κινήσεις ἔσασιν, ἀεικίνητον, καὶ ἀπὸ μόνον ὑποκειμένων, καὶ ἀπειτῆ, καὶ ἀρτίων, ἔθεν λέγουσιν, ἢ πῶς διωρατὸν ἀπὸ κινήσεως καὶ μεταβολῆς γένεσιν ἔστι, καὶ φθορᾶν, ἢ τὰ τῶν φερομένων ἔργα κατὰ τὸν ἔρανδον. ἔτι

Text. 19.

Text. 20.

Text. 21.

rum naturalium, ut qui solas res sensibiles esse videantur credere, quemadmodum & illi.

Remotioribus utuntur principijs, & Elementis quàm naturales, eius rei causa est, quod ea non ex sensibilibus acceperint, res enim Mathematicæ. Græcè est ἀσπλάγιστος χροῖον, quod est, remotius utuntur. Dictum tamen esse remotius utuntur, pro remotioribus, & communioribus utuntur, ipse Aristoteles post pauca satis indicat. Quod si velis, ἐκτεπώτερος, idem esse hoc loco, atque absurdius (quod tamen minus probabile est) hoc etiam modo utcumque versio consentiet. Quia enim principia à Pythagoricis posita, remotiora erant, & alieniora à rebus naturalibus, quàm ut eis propria earum causa reddi posset: iccirco illi huiusmodi principiis absurdius utebantur, quàm Veres Naturales suis.

Quicumque autem in omnium rerum consideratione versantur, earumque alias sub sensum cadere, alias non cadere asserunt: non dubium est, quin de utroque genere disputent. Quocirca potius apud eos immoretur aliquis, exquirens quid rectè, quid non rectè dicant, ad eorum, quæ nobis proposita sunt, considerationem. Ac si quidem qui Pythagorici vocantur, remotioribus utuntur principijs, & elementis, quàm naturales. Eius rei causa est, quod ea non ex sensibilibus acceperint: res enim Mathematicæ, præter eas quæ in Astrologia traduntur, à motu sunt libera. Sed tamen de natura differunt, & omnia, quæ tractant, ad eam referunt. Nam & cælum generant, & ea, quæ eius partibus, & affectionibus, ac operibus accidunt, observant, principia item, & causas in his consumunt, veluti cateris Physicis in eo consentientes, ut id solum esse putent, quod sensibus percipitur, & ab eo continetur, quod cælum appellamus: causas autem, & principia, uti diximus, ea ponunt. quæ satis sint (ut ipsi dicunt) etiam ad ascendendum ad res superiores: quæ illis magis congruant, quàm disputationi, quæ de natura instituitur.

Text. 19. Com. 53.

Text. 20.

Text. 21.

Quo tamen modo futurus sit motus, finito, ac infinito pari, & impari tantum positus: aut qui fieri possit, ut sine motu, & mutatione generatio sit, atque corruptio, aut opera eorum, quæ in cælo feruntur: nequaquam dicunt.

Præterea

riam sensibilem, per principia tamè purè mathematica. Quia verò eadem ratio est de rebus, in quibus versatur perspectiva, Musica, & quæcumque sunt aliæ scientiæ: mediæ inter naturalem & Mathematicas, eandem quoque hoc loco per eandem particulam exclusas intellige.

Quo tamen modo futurus sit motus, finito, ac infinito pari, & impari. Tria reprehendit Aristotel. in opinione Pythagoreorum. Primum quòd re vera non ponant causas causas

Reprehenduntur Pythagorici tribus de causis

causas motus, ac generationis rerum, quod tamen conantur facere. Dicunt enim numeros esse principia rerum naturalium, numeri autem nullius sunt motus auctores, atque adeo nec par, & impar, quæ illi ponebant numerorum principia.

Præterea, siue quis illis concedat, ex his existere magnitudinem, siue hoc ipsum ostendatur, quo tamen pacto corpora alia leuia, alia graua erunt. Alterum, quod reprehendit, huiusmodi est, Quod dixerint magnitudines constare ex numeris. Ex hoc enim etiam concedatur, non possunt illi ostendere, cur alia corpora naturalia graua sint, alia leuia, & alias, atque alias facultates habeant, cum principia omnia, ex quibus ipsi accommodatè ad naturas rerum se differere existimant, non magis corporibus naturalibus accommodentur, quam Mathematicis, quæ tamen, nec leuia, nec graua sunt, nec aliis naturalibus facultatibus prædita. Ita fit, ut cum illi enitiantur tradere cognitionem rerum naturalium, nihil tamen de illis dicant, quatenus à Mathematicis distinguuntur. Quo loco aduerte in exemplaribus Græcis verba esse commutata, habent enim, non magis de Mathematicis corporibus, quam de sensibilibus dicunt. Non esse autem eo pacto legendum, sed non magis de sensibilibus, quam de Mathematicis, &c. & sensus ipse, vifque argumenti, & Alexandri, cæterorumque expositorum enarratio fati indicant. Quibus rebus adductus Bessario, sic correxit, Nil magis, quam de Mathematicis, de sensibilibus dicunt, quæ tamen correctio minus expeditam orationem facit.

Plato duo numerorum genera posuit, sensibile vnu, intelligibile alterum.

Ad hæc, quoniam pacto accipiendum est, affectiones numeri, & numerum ipsum causas esse eorum, quæ à principio, & nunc in cælo sunt, ac fiunt, numerum autem nullum esse, &c. Tertium, quod reprehendit, est: Quod secum ipsi pugnare videantur. Dicunt enim numeros, & numerorum affectiones esse causas rerum, ex quibus hæc corporea rerum vniuersitas constat, quam Aristoteles nunc a cælo, nunc etiam mundum appellat, rursusque aiunt, res ipsas esse numeros: ex quibus efficitur, ut dicere videantur, eandem res esse causas sui, quod repugnantiam quamdam inuoluit. Quodcirca docet Aristoteles consultius hac ex parte Platonem fecisse, qui duo numerorum genera posuerit, alios in rebus sensibilibus, alios extra res sensibiles, quos dicebat intelligibiles, & causas sensibilem, facile enim se hac numerorum distinctione ab ea repugnantia liberauit.

Cum

* Membra hæc in Græcis commutata.

Text. 22.

Text. 23.

Text. 25.

a Vt I. de Cælo c. 9. text. 95. b Vt in initio libri de Mundo ad Alexandr.

Com. 54.

Cum enim hac in parte, eorum sententia, opinio, ac tempus existat, paulo autem supra vel infra iniuria, & disunctio, aut permixtio, demonstrationem ex eo. Pythagorici cuique loco vniuersi certum numerum, aut numeri partem accommodabant. Medio quidem, vt inquit Alexandr. vnitatem, quod ea sit prima, proximè autem post medium collocabant dualitatem, atque ita quò magis à medio recedebatur, eò dicebant numerum fieri maiorem. Hi tamen loci, seu partes mundi, vt eos vocat Aristotel. non sunt intelligendi secundum situm, sed secundum ordinem dignitatis quamquam non opus est in hac inutili, & multis iam seculis obsoleta Philofophandi ratione diuinare. Itaque alia in parte, siue loco ponebant opinionem, cui accommodabant dualitatem, quòd ea, quæ opinamur, in vtramque partem cadere posse existimemus, in alia tempus, quod septenarium appellabant, ob aliquam ex iis causis, quæ ad caput quinquè traditæ sunt, idque eodem modo in cæteris facere conabantur. Quos autem numeros iniuriæ, disunctioni, & permixtioni Pythagorici tribuebant, haud certò scimus.

Qua ratione Pythagorici cuique loco numeros accommodabant.

Præterea siue quis illis concedat, ex his existere magnitudinem, siue hoc ipsum ostendatur, quo tamen pacto corpora alia leuia, alia graua erunt? Ea enim, ex quibus positis differunt, non magis de sensibilibus, quam de Mathematicis corporibus dicunt. Itaque de igne, terra, & cæteris huiusmodi corporibus nihil omnino locuti sunt, vt qui nihil proprium (quod arbitror) de sensibilibus traderint. Ad hæc quoniam pacto accipiendum est affectiones numeri, & numerum ipsum causas esse eorum, quæ à principio, & nunc in cælo sunt, ac fiunt, numerum autem nullum esse alium præter hunc, ex quo Mundus constat? Cum enim hac in parte, eorum sententia, opinio, ac tempus existat, paulo autem supra vel infra iniuria, & disunctio, aut permixtio, demonstrationem ex eo tandem afferunt, quia vnumquodque horum est numerus. Accidat, autem circa hunc locum, vt iam existat multitudo constitutarum magnitudinum, quia huiusmodi affectiones singulos sequantur locos. Est ne igitur idem hic numerus, qui est in cælo, quem accipere oportet vnumquodque horum esse, an præter hunc alius? Etenim Plato alium esse dicit.

Correctio contextus.

Text. 22.

Text. 23.

Text. 24.

Atqui

quò magis receditur ab vnitatem, eò numerus est amplior, numeri autem, hoc est essentia rerum sequuntur locos, siue ordinem vniuersi, vt placet Pythagoricis, inde euenit, vt in hoc infimo loco, in quo sunt ea, quæ gignuntur, & intereunt, iam dentur magnitudines, in quibus maxima compositio cernatur. Hinc planius colliges, vnitatem apud Pythagoricos non accommodari medio vniuersi, sed primæ causæ, vt rei simplicissimæ, nisi primam causam medium appellauerint, quòd æquè omnibus propinqua sit suæ virtutis efficacia.

Prima causa apud Pythagoricos vnitatem aptari.

Est ne igitur idem hic numerus, qui est in cælo, quem ne igitur idem hic numerus. Quasi dicat, Datur ne igitur solus numerus existens in rebus, ex quibus cælo, siue Mundus corporeus constat, quem intelligere oportet secundum Pythagoricos esse idem cum rebus corporatis, an verò duplex, vnus concretus hisce rebus, & alius ab eis separatus?

Atqui numeros ille, & hac ipsa esse, & causas horum existimat. Accepto videlicet numerorum nomine, quatenus de utroque genere Numerorum dicitur.

Excusatur Platonis de ideis opinio.

Qui vero ideas ponunt, primum quidem, cum vellent harum rerum causas sumere. Examinat opinionem Platonis de ideis, ac primum in ea reprehendit, quod eius auctor in ea asserenda non satis consuluerit iis, qui scientiam rerum sensibilem assequi student, propter quam tamen ille ideas induxit. Nam cum Plato ad comparandam scientiam rerum sensibilem, penè tot ideas ponat, quot sunt rerum-species, aut etiam plures, nihil aliud facere videtur, quam augere difficultatem sciendi, ideæ namque, vt ex dictis Platonis colligitur, nihil differunt à naturis specificis, quæ sunt in indiuiduis nisi immobilitate, & æternitate, vt hoc loco Alexander annotat, & ipse Aristoteles sæpe docet. Cum ergo ad comparandam scientiam naturarum, quæ sunt in indiuiduis, Plato adiciat ideas, perinde facit, ac si quis non valens numerare ingètem aliquam summam pecuniæ, vt id comodius faciat, eam auget. Ait autem Aristoteles Ideas ex sententia Platonis esse pene æquales, his (nèpe nostris speciebus infimis) quia Plato non omnium earum rerum ideas esse censuit, vt supra diximus. Addit verò (aut non pauciores) id est, aut etiam plures, quia ex quibusdam rationibus Platonis sequitur, dari etiam ideas generum, quanquam ille eas non posuit.

Alex. cõ. 55. Arist. c. superiori text. 6. & lib. 3. c. 2. text. 7. & I. Eth. ca. 6. & alijs locis.

Καί τις ἡ ἡ καὶ εἶναι αἰθμὲς οἴεται καὶ ταῦτα εἶναι, & τὰς τέτων αἰτίας, ἀλλὰ τὸς μὲν νοητὲς αἰτίαι, τὲτες ἢ ἀσθητῆς. αὐτὸ μὲν ἐν τῷ Πυθαγορείῳ, ἀφείδω τὸ νῦν, ἰκανὸν γὰρ αὐτῶν ἀψάδαυ τοσαύτων.

Οἱ ἰἰ δὲ τὰς ἰδέαι * τινὲς μὲν, πρῶτον μὲν ζητῶντες τανδὲ τῷ ὄντων λαβεῖν τὰς αἰτίας, ἔπειτα τῶς ἰσα τὴν αἰθμὸν ἐκρίμιν, ὡππερ εἰ τις αἰθμῆσαι βελοῦμαι, ἐλατρίων μὲν ὄντων, οἰοτο μὴ δυήσεσθαι, πλείω ἢ ποιήσας, αἰθμῶν. σχεδὸν γὰρ ἰσα, ἢ ἐν ἐλάττω τὰ εἶδη ἐστὶ τέτων.

αὐτὸ ὡν ζητῶντες τὰς αἰτίας, ἐκ τέτων ἐπὶ ἐκείνα προήλθον κατ' ἕκασον γὰρ ὁμῶν μόνον τί ἐστι, καὶ πῶς τὰς ἰσῆσαι τῶντε ἄλλων ἐστὶν ὅτι πολλῶν ἐν, καὶ ὅτι τῶς ἰ, καὶ ὅτι τῶς αἰθμῶν.

ἔτι κκ δὲ καὶ κατ' ἐς τὸς πρῶτες δέικνυλαι, ὅτι ἐστὶ τὰ εἶδη, κατ' ἐδένα φαίεσαι τέτων. ἐξ ἐνίων μὲν γὰρ ἐκ ἀνάγκη γίνεσθαι συλλογισμὸν, ἐξ ἐνίων ἢ ἐκ ὡν ἰἰ δῖομεθα, τέτων εἶδη γίνεσθαι κατὰ mm τε γὰρ τὸς λόγους τὸς ἐκ τῶς ὁπσημῶν, εἶδη ἔσθαι πάντων, ὅσων ὁπσημῶν εἰσι. καὶ κτ' τὸ ἐν ὅτι πολλῶν, καὶ ἀποφάσεων. κτ' nn δὲ τὸ νοεῖν τὶ φθαρέντων, τῶς φθαρτῶ. φαίεσθαι γὰρ τι τῶς ἔσθαι.

Εἴτι οο ἰ

Rationes quibus imitabatur, generatim improbat. Arist. mode. s'ia.

Deinde quibus modis formæ esse ostenduntur, eorum nullo existere videntur. Reprehendit deinde in positione idearum rationes, quibus ille à Platone asseruntur. Aitque earum quasdam non colligere dandas esse ideas, alias verò non solum id non colligere, sed etiam efficere, vt si quis illis fidem habeat, earum etiam rationum, quarum Plato ideas esse negabat, ideas ponere cogatur.

Esse arbitramur. Vtut Aristoteles in examine huius opinionis huiusmodi verbis, Arbitramur, Dicimus, & similibus, quasi discipulus adhuc Platonis, & qui eius placita sequatur, vt dum illius sententiam impugnat, suam quoque videatur impugnare. Ita enim putat, facilius posse alijs persuaderi, hanc disputationem à se non inuidiæ, aut ostentationis causa, sed veritatis studio, susceptam esse.

Namque ex iis. Duo genera rationum tangit hoc loco Aristoteles, quibus Plato probabat ideas esse aliud earum, quæ ducuntur ex natura scientiarum,

Text. 25. * Quidam inserunt verbum αἰτίας.

Text. 26.

Text. 27.

Cap. superiori

tarum, aliud earum, quæ ex participatione vnus à pluribus: quæ duo rationum genera, vocat Aristoteles paulò post rationes accuratissimas, quòd præcipuè sunt inter omnes, quibus Plato vtatur, aut quia plurimi fiebant à Platone. Priorum vis in hoc posita erat. Cùm scientiæ non agant, nisi de immutabilibus, siue iis, quæ aliter se habere non possunt, ea autem omnia, quæ existunt in sensibilibus: sunt mutabilia, necessariò dandæ sunt ideæ earum separatæ, de quibus habeatur scientia. Posteriores huc tendebant. Cùm omne vnum, quod à multis participatur, necessariò debeat esse separatù ab illis (alioqui iam non esset vnum, sed multa) homo autem sit vnum quid, & participetur ab omnibus indiuiduis hominibus (siquidem de omnibus, & nomine eodem, & eadem omnino ratione prædicatur) efficitur, vt homo communis, & specificus necessariò sit separatù ab omnibus indiuiduis hominibus, eodemque modo cæteræ specificæ naturæ à suis indiuiduis. Itaque ex prioribus rationibus, si aliquid efficiunt, docet Aristoteles colligi dandas esse ideas omnium rerum, quarum datur scientia, quod tamen Plato negabat, vt supra diximus, & ipse Aristoteles. paulò post docet. Ex posterioribus verò ait, colligi dandas esse contra Platonis sententiam ideas negationum, cum negatio hominis, exempli causa, sit vnum quid, & à multis participetur, vt à leone, & ab equo, & à cæteris, quæ non sunt homines.

Duo genera rationum quibus Plato vtatur ad probandas ideas esse.

Atqui numeros ille, & hac ipsa esse, & causas horum existimat, eos tamen, qui intelligibiles sunt causas esse putat, hos vero esse sensibiles. Sed Pythagoricos quidem nunc omitamus. satis est enim eos hæcenus tetigisse.

Qui vero ideas ponunt primum quidem, cum vellent harum rerum causas sumere, alia his numero equalia induxerunt, quemadmodum si quis numerare volens: si pauciora quidem sint se non posse putet, cum autem plura fecerit, tum demum numeret. Ferè enim æquales aut non pauciores sunt forma ijs rebus, quarum causas exquirentes, ab his ad illas progressi sunt. Est enim in singulis aliquid eiusdem nominis: & præter substantias aliorum in multis vnum est, & in hisce rebus, & in sempiternis. Deinde quibus modis formæ esse ostenduntur, eorum nullo existere videntur. Ex quibusdam enim non necesse est ratiocinationem fieri: ex quibusdam autem eorum etiam formæ efficiuntur, quorum nullas esse arbitramur. Namque ex ijs rationibus, quæ ex scientiis ducuntur, eorum omnium formæ erunt, quorum scientiæ sunt, quin etiam ex ijs, quæ sumuntur ex vno in multis negationum quoque erunt. Ex eo autem, quod intelligimus aliquid eorum, quæ corrupta sunt etiam corruptibilem. Est enim hoc res quedam imaginatione percepta.

Text. 25. Qui vero ideas ponunt primum quidem, cum vellent harum rerum causas sumere, alia his numero equalia induxerunt, quemadmodum si quis numerare volens: si pauciora quidem sint se non posse putet, cum autem plura fecerit, tum demum numeret. Ferè enim æquales aut non pauciores sunt forma ijs rebus, quarum causas exquirentes, ab his ad illas progressi sunt. Est enim in singulis aliquid eiusdem nominis: & præter substantias aliorum in multis vnum est, & in hisce rebus, & in sempiternis.

Text. 26. Deinde quibus modis formæ esse ostenduntur, eorum nullo existere videntur. Ex quibusdam enim non necesse est ratiocinationem fieri: ex quibusdam autem eorum etiam formæ efficiuntur, quorum nullas esse arbitramur. Namque ex ijs rationibus, quæ ex scientiis ducuntur, eorum omnium formæ erunt, quorum scientiæ sunt, quin etiam ex ijs, quæ sumuntur ex vno in multis negationum quoque erunt.

Text. 27. Ex eo autem, quod intelligimus aliquid eorum, quæ corrupta sunt etiam corruptibilem. Est enim hoc res quedam imaginatione percepta.

Præterea o o

Ex eo autem. Alias rationes adducebat Plato ex intelligentia notionève communis quidditatis, siue ex specie intelligibili, qua in nobis representatur quidditas, & essentia rei, quæ definitione explicatur. Quarum vim in hoc argumento ponebat. Cùm per speciem siue imaginem hominis intelligamus hominem, quouis particulari interempto, id autem quod intelligitur, non sit non ens, sed verum ens, necesse est fateri eiusmodi speciem, ac similitudinem esse hominis separati à singulis, & non pereuntis vnquam. Huiusmodi ergo rationes docet Aristoteles si quid colligunt, æquè probare dandas esse ideas proprias ipsorum particularium corruptibilem, quandoquidem per imaginem Socratis, quæ mortuo Socrate permanet in imaginatione Platonis, adhuc Plato Socratem intelligit.

Quid ex prioribus colligatur. Cap. præced.

Quid ex posterioribus.

Tertiū genus rationū Platonis.

Quid efficiant.

Ex eo autem. Alias rationes adducebat Plato ex intelligentia notionève communis quidditatis, siue ex specie intelligibili, qua in nobis representatur quidditas, & essentia rei, quæ definitione explicatur. Quarum vim in hoc argumento ponebat. Cùm per speciem siue imaginem hominis intelligamus hominem, quouis particulari interempto, id autem quod intelligitur, non sit non ens, sed verum ens, necesse est fateri eiusmodi speciem, ac similitudinem esse hominis separati à singulis, & non pereuntis vnquam. Huiusmodi ergo rationes docet Aristoteles si quid colligunt, æquè probare dandas esse ideas proprias ipsorum particularium corruptibilem, quandoquidem per imaginem Socratis, quæ mortuo Socrate permanet in imaginatione Platonis, adhuc Plato Socratem intelligit.

Q v o d ad verbum attinet, & si φάντασμα accipi potest, & pro phantasmate, quod phantasia inest, & pro re, quæ eiusmodi phantasmate vt propria

propria imagine representatur, hoc tamen loco necessario sumitur pro re, non pro imagine.

Infirmantur priores.

Præterea. Hoc loco, ut paulo ante diximus, significat Aristot. rationes eas, quas Plato sumebat ex natura scientiarum, & ex participatione unius à pluribus. Quamquam ergo ex prioribus earum iam ostenderat sequi, omnium rerum, quantum esset scientia, Ideas quoque concedendas esse, quod Plato negabat, tamen quia nullam ex iis, quarum Ideas esse non putabat, in exemplum attulerat, affert nunc ea, quæ sunt ad aliquid: horum enim cum sint entia, potest haberi scientia, & tamen Plato non ponebat Ideas Relationum. Præterea, etsi ex posterioribus ostendat colligi dandas esse Ideas negationum, tamè quia facile Plato responderet, nullam negationem posse participari ab entibus cum non sit ens: affert denuò hoc incommodum, quod ex illis sequatur, dandum esse tertium hominem, hoc est aliam Ideam, quæ communiter participetur ab Idea hominum, & à singulis etiam hominibus, quâdoquidem de utriusque communiter prædicatur homo, qui & ens est, & unum quid.

Resillantur posteriores.

Præterea. Hoc loco, ut paulo ante diximus, significat Aristot. rationes eas, quas Plato sumebat ex natura scientiarum, & ex participatione unius à pluribus. Quamquam ergo ex prioribus earum iam ostenderat sequi, omnium rerum, quantum esset scientia, Ideas quoque concedendas esse, quod Plato negabat, tamen quia nullam ex iis, quarum Ideas esse non putabat, in exemplum attulerat, affert nunc ea, quæ sunt ad aliquid: horum enim cum sint entia, potest haberi scientia, & tamen Plato non ponebat Ideas Relationum. Præterea, etsi ex posterioribus ostendat colligi dandas esse Ideas negationum, tamè quia facile Plato responderet, nullam negationem posse participari ab entibus cum non sit ens: affert denuò hoc incommodum, quod ex illis sequatur, dandum esse tertium hominem, hoc est aliam Ideam, quæ communiter participetur ab Idea hominum, & à singulis etiam hominibus, quâdoquidem de utriusque communiter prædicatur homo, qui & ens est, & unum quid.

Nullum genus relatorum ponit à Platone separatim.

Præterea. Hoc loco, ut paulo ante diximus, significat Aristot. rationes eas, quas Plato sumebat ex natura scientiarum, & ex participatione unius à pluribus. Quamquam ergo ex prioribus earum iam ostenderat sequi, omnium rerum, quantum esset scientia, Ideas quoque concedendas esse, quod Plato negabat, tamen quia nullam ex iis, quarum Ideas esse non putabat, in exemplum attulerat, affert nunc ea, quæ sunt ad aliquid: horum enim cum sint entia, potest haberi scientia, & tamen Plato non ponebat Ideas Relationum. Præterea, etsi ex posterioribus ostendat colligi dandas esse Ideas negationum, tamè quia facile Plato responderet, nullam negationem posse participari ab entibus cum non sit ens: affert denuò hoc incommodum, quod ex illis sequatur, dandum esse tertium hominem, hoc est aliam Ideam, quæ communiter participetur ab Idea hominum, & à singulis etiam hominibus, quâdoquidem de utriusque communiter prædicatur homo, qui & ens est, & unum quid.

Ἔτι οὐδ' οἱ ἀκελεβέστατοι τῶν λόγων, οἱ μὲν τῶν πρὸς τι ποιῶσιν ἰδέας, ὧν P P ἔφασι τὴν γένεσιν καὶ αὐτὸ οἱ τὸ τρίτον ἀνθρώπον λέγεσιν. ὅπως ἡ ἡ τε ἀναρῶσιν οἱ περὶ τῶν εἰδῶν λόγοι, ἀ μάλλον τῆ βύλονται οἱ λέγοντες εἶδη τὰς ἰδέας τῆ; συμβαίνῃ γδ μὴ τῆ πλὴν δυεῖδα πρῶτῳ, ἀλλὰ τῆ ἀειθμὸν, καὶ το πρὸς τι τῆ καὶ αὐτὸ, καὶ τῆ πάντ' ἴσα τιμὲς ἀκολουθήσαντες τῆ περὶ τῶν εἰδῶν δόξαις, ὡσαντιώθησαν τῆ ἀρχαῖς. Ἔτι τῆ τῆ μὲν πλὴν ἰσότητην, καὶ τῆ εἶναι φάν τὰς ἰδέας, ἔ μόνον τῶν ἔσιων ἔσαι εἶδη, ἀλλὰ πολλῶν καὶ ἑτέρων, καὶ γδ τὸ νόημα ἐν ἔ μόνον περὶ τὰς ἔσιας, ἀλλὰ καὶ τῆ τῆ ἄλλων ἔσιων ἔσαι, καὶ ὅπσημα ἔ μόνον τῆ ἔσιας εἶσι, ἀλλὰ καὶ ἑτέρων, καὶ ἄλλα τῆ μερία συμβαίνῃ τοιαῦτα. Ἔτι τῆ τὸ ἀναγκαῖον καὶ τὰς δόξαις τὰς περὶ αὐτῶν, εἰ εἰσι μετρετὰ εἶδη, τῶν ἔσιων ἀναγκαῖον ἰδέας τῆ μόνον. ἔ γδ τῆ συμβεβηκὸς μετέχονται, ἀλλὰ δεῖ ταῦτη ἐκάστῃ μετέχειν, ἢ μὴ καὶ ἴσσοκειμένῃ λέγεται. λέγω δὲ τῆ, εἰ τι αὐτοῦ τῆ διπλασίῃ μετέχει, τῆτο, καὶ αἰδῖα μετέχει, ἀλλὰ τῆ συμβεβηκὸς. συμβεβηκε γδ τῆ διπλασίῃ αἰδῖα τῆ, ὡς ἔσαι οὐσία τὰ εἶδη. ταῦτα x x τῆ ἐν, ταῦτα ἔσαι σημαίνει. κακεῖ. ἢ τι ἔσαι τὸ εἶναι φάναι τι περὶ ταῦτα τὸ ἐν ἐπὶ πολλῶν: καὶ γ γ εἰ

Relationum non sunt Idea secundum Platonem.

Text. 28.

Text. 29.

Text. 30.

Et 3. lib. huius operis cap. 13. text. 10.

Idea sunt numeri apud Platonem.

Præterea existimatione. Id reprehendit hoc loco in opinione Idearum, quod rationes, quibus ille asseruntur, pugnent cum ipsa positione Platonis. Nam ex quibusdam earum, quæ iam tactæ sunt ex Platone, hoc plane sequitur, præter alia sexcenta, non solum substantiarum, sed etiam aliarum rerum esse asserendas Ideas, ut ex dictis patet. At verò si necessaria consecutionis ratio habeatur, ex ipsa positione Platonis omnino colligitur, nullas esse Ideas aliarum rerum, sed substantiarum tantum. Nam cum Plato in positione Idearum expressè dicat, Ideas existere per se, & non in alio: necesse est, ut confiteatur, eas non participari per accidens, hoc est, ut accidentia, sed eatenus unum quodque indiuiduum esse participes cuiusque Ideæ, quatenus illa non dicitur de subiecto inhesionis. Hac enim ratione perpetuas Idearum non est Idea secundum Platonem, quia est accidens Idearum, unde Plato facile videtur elusisse huiusmodi sophisma: Hoc indiuiduum corruptibile participat ipsum duplum, id est Ideam dupli, ipsum autem duplum est perpetuum, igitur hoc indiuiduum corruptibile participat perpetuitatem, & ex consequente est perpetuum, quemadmodum & duplum. Eluditur enim sophisma hoc ex eo, quia cum perpetuitas sit accidens ipsius dupli secundum Platonem, non potest illa participari ab ipso duplo, nisi per accidens. Quod si per se participaretur, tum demum recte sequeretur ea, quæ ipsum participat, esse perpetua, quemadmodum quia per se participat duplum, perpetuo sunt dupla. Quare cum ea, quæ non sunt substantiæ, quatenus accidentia sunt, non possint participari nisi accidentaliter, participatio autem Idearum debeat esse essentialis (hoc enim pacto intelligenda sunt hoc loco verba per accidens & per se) efficitur, ut omnes Ideæ sint substantiæ, quod Aristot. singulari numero Substantia significat. Quod si quis obiciat, etsi ratio hæc probat, accidentium, quatenus respiciunt subiecta, non posse dari Ideas, tamen non id probare, quatenus respiciunt sua inferiora. Respondendum est, rectè ab Aristotele probatum esse, non posse dari Ideas accidentium. Nam etsi accidentia conferri possunt cum suis inferioribus, nunquam tamen absolute, ac secundum suas essentias, concipi possunt sine substantiâ, ac proinde sine subiecto. Ergo quia Ideæ secundum Platonem ponebantur, quatenus sunt essentia rerum, optimè intulit Aristot. simpliciter, & absolute, non posse dari Ideas accidentium.

Rationes I. latens cum ipsa eius sententia pugnant.

Cur Idearum perpetuas non sit Idea secundum Platonem.

Textus 28.

Textus 29.

Textus 30.

Præterea. Hoc loco, ut paulo ante diximus, significat Aristot. rationes eas, quas Plato sumebat ex natura scientiarum, & ex participatione unius à pluribus. Quamquam ergo ex prioribus earum iam ostenderat sequi, omnium rerum, quantum esset scientia, Ideas quoque concedendas esse, quod Plato negabat, tamen quia nullam ex iis, quarum Ideas esse non putabat, in exemplum attulerat, affert nunc ea, quæ sunt ad aliquid: horum enim cum sint entia, potest haberi scientia, & tamen Plato non ponebat Ideas Relationum. Præterea, etsi ex posterioribus ostendat colligi dandas esse Ideas negationum, tamè quia facile Plato responderet, nullam negationem posse participari ab entibus cum non sit ens: affert denuò hoc incommodum, quod ex illis sequatur, dandum esse tertium hominem, hoc est aliam Ideam, quæ communiter participetur ab Idea hominum, & à singulis etiam hominibus, quâdoquidem de utriusque communiter prædicatur homo, qui & ens est, & unum quid.

Præterea. Hoc loco, ut paulo ante diximus, significat Aristot. rationes eas, quas Plato sumebat ex natura scientiarum, & ex participatione unius à pluribus. Quamquam ergo ex prioribus earum iam ostenderat sequi, omnium rerum, quantum esset scientia, Ideas quoque concedendas esse, quod Plato negabat, tamen quia nullam ex iis, quarum Ideas esse non putabat, in exemplum attulerat, affert nunc ea, quæ sunt ad aliquid: horum enim cum sint entia, potest haberi scientia, & tamen Plato non ponebat Ideas Relationum. Præterea, etsi ex posterioribus ostendat colligi dandas esse Ideas negationum, tamè quia facile Plato responderet, nullam negationem posse participari ab entibus cum non sit ens: affert denuò hoc incommodum, quod ex illis sequatur, dandum esse tertium hominem, hoc est aliam Ideam, quæ communiter participetur ab Idea hominum, & à singulis etiam hominibus, quâdoquidem de utriusque communiter prædicatur homo, qui & ens est, & unum quid.

Occurritur obiectionis.

De alijs rebus. Ad verbum est de alijs substantijs. Verum nomine substantiarum non substantias tantum, sed quasvis res significat hoc loco Aristotel.

At haec & hic. Quoniam collegit proximis verbis, omnes Ideas esse substantias, cum tamen colligere debuisset, Ideas non esse nisi substantiarum (hoc enim ipsi propositum erat) docet his verbis, parem esse rationem in iis, quae participant Ideas, atque in ipsis Ideis, quae participantur. Namque Ideae, id est, nomina Idearum (saepe enim hanc loquendi formulam usurpat) veluti Homo, equus, & alia communia vocabula pari ratione hic, & ibi, hoc est in sensibilibus, & extra sensibilia substantiam significat. Alioqui, quid erit ipsum vnum in multis aliquid praeter haec esse dixisse? hoc est, Quo enim pacto verum erit dicere, ideas participari per se ab his sensibilibus, si videlicet cum ipse Ideae sint substantiae, haec tamen sensibilia non sint substantiae. Quo

καὶ ὅτι εἰ μὴ τὸ αὐτὸ εἶδος ἦν ἰδεῶν καὶ ἦν μεταχρόνιον, ἔσαι τι κοινόν. τί γὰρ μᾶλλον ἐπιπέσει ἰδέων ἢ δυνάδων, ἢ δυνάδων ἢ πολλῶν μὲν, αἰδέων ἢ τὸ δυνάς ἢ ἐν ἢ ταύτων, ἢ ἐπι ταύτης, ἢ τινός; εἰ δὲ μὴ τὸ αὐτὸ εἶδος, ὁμώνυμα ἂν εἴη, ἢ ὁμοιον, ὡς ἀντί ἀνείτις καλοῖν ἀνθρώπων τὸν τε Καλλίαν, καὶ τὸ ξύλον, μηδεμίαν κοινωνίαν ἐπιπέσει αὐτῶν.

Παρίων

loco participatio per se significatur illis verbis, In multis & praeter multa. Nam illud, In multis, significat participationem, illud autem, Praeter multa, significat participationem esse per se, & non ralem, qualis est participatio accidentium a substantiis.

Deducitur Plato ad incommoda.

Atque si eadem species est Idearum. Docet Platonem, si sequi velit rationes, quibus Ideas esse statuit, ad alterum e duobus incommodis deduci, nempe, ut vel fateatur dari ideam communem unicuique Ideae, & rebus sensibilibus, quae illam participant, aut certe ideas nullo modo participari a rebus sensibilibus, sed merè æquiuocè se habere respectu earum, quae quidem ambo a Platone, ut maxima incommoda negabantur. Dilemma, quo utitur, huiusmodi est. Aut Ideae, & quae illas participant sunt eiusdem speciei, aut minimè, si sunt eiusdem speciei,

Dilemma Aristotelis.

QUOMODO VERA SIT ARISTOTELIS obiectio contra Platonis Ideas.

Obiectio contra Aristotelis consequentiam.

BIICIAT aliquis, hanc consequentiam Aristotelis esse vitiosam. Nam etsi ideae, & res sensibiles, a quibus participantur, non sint eiusdem speciei, non tamen continuo sequitur, eas solis nominibus convenire, cum possint convenire genericè, aut analogicè, ut homo verus, & imagines, quae illius imitatione pinguntur. Verum haec obiectio haud difficile diluerur, si dicas, res sensibiles non posse secundum Platonem, convenire solo genere cum ideis, quas dicuntur participare: hoc enim pacto qui nosset ideas, non haberet specialem, ac propriam cognitionem eorum, quae illas participant. Sed neque analogicè, si quo enim modo analogicè cum ideis convenirent, eo convenirent potissimum, quo exempla conveniunt cum exemplari: at exempla, si adaequatè respondent exemplaribus, ut vna pictura alteri picturae, cuius imitatione facta est, non dubium est, quin conveniant cum exemplaribus secundum speciem: si autem inadaequatè, quo pacto homo pictus respondet homini vero (plura enim sunt in homine vero,

Dilatio.

Duo genera exemplarum, & exemplorum.

speciei, ergo aliqua erit communis Idea utrorumque, quandoquidem ea ratione Ideae asseruntur communes individuis eiusdem speciei, quia illa sunt eiusdem speciei. Quod si quis respondeat, non esse in his parem rationem, siquidem omnia individua sensibilia sunt corruptibilia secundum Platonem, Ideae verò omnes sunt perpetuae: docet Aristotelē nihil momenti habere responsionem. Etenim

Occurrit obiectio.

Atque si eadem species est Idearum, & eorum, quae illas participant, aliqua a perfectio commune erit. Cur enim magis in dualitatibus ijs, quae intereunt, & in ijs, quae multa quidem, sed sempiternae sunt, dualitas unum, atque idem esse dicitur, quam in hac, atque aliqua? Si verò non eadem est species, æquiuoca sanè fuerint, nec secus, atque, si quis hominis vocabulo Calliam, & lignum appellet, nulla eorum communiōne spectata.

secundum Platonem individuae dualitates Mathematicae (quas ille etiam ponebat se paratas) sunt sempiternae, ut ille dicebat, & tamen unam, & eandem communem ideam habent cum individuis dualitatibus corruptibilibus. Quare nulla est causa, cur detur vnum, atque idem, hoc est vna communis idea

Maximè

in singularibus dualitatibus, corruptibilibus, & Mathematicis, id est, respectu omnium singularium dualitatum, tam naturalium, quam mathematicarum, nec tamen detur in hac dualitate, atque aliqua, hoc est respectu singularis cuiusque dualitatis naturalis, & ipsius dualitatis, quae ponebatur idea communis singularium dualitatum. Si verò ideae, & quae illas participant, non sunt eiusdem speciei (quae est altera pars dilemmatis) sola nomina erunt communia ideis, & iis, a quibus ideae participantur. quo fiet, ut non alio modo individua sensibilia participant ideas, nisi quo pacto lignum dicitur participare hominem, si quis nomen hominis, quod de Callia dicitur, etiam ligno velit imponere, Nam quemadmodum ratio secundum quam Callias dicitur homo, nullo modo potest esse communis ligno: sic etiam rationes idearum, secundum quas alia dicitur homo, alia equus, &c. nullo modo poterunt esse communes individuis sensibilibus. quae iisdem nominibus appellantur.

vero, quam quae exemplar eius imitari possint, ut sermo, quem imitatur psittacus, & saltatio, quam imitatur canis, & civile regimen, quod imitantur apes, & alia pleraque plura sunt, quam quae per exemplar cognosci possint, quam vna species exemplorum: Platonis autem sententia erat, per vnam ideam vnam tantum speciem exemplorum cognosci, ut per ideam hominis solos homines, per ideam equorum equos, & sic in caeteris (ideo enim tot ponebat ideas substantiarum sensibilibus; quot nos ponimus earum species) non possunt igitur res sensibiles secundum Platonem convenire cum suis ideis, siue solo genere, siue analogicè, quo fit, ut si cum illis non conveniunt specie, solo nomine conveniant, quae erat consequentia Aristotelica, a nobis probanda.

D 2

Maximè

Ideas nihil esse posse reb. sensibilib. ad esse, aut motum.

Text. 10.

Nihil ad scientiam.

Tacita Platoniorum responsio.

Modum quo sensibilia sunt ex Ideis, nullum esse.

Maximè verò omnium quis dubitet, quid tandem formæ conferant sempiternis sensibilibus, &c. Ex hoc loco magis vrgere incipit Platonem, ostendens Ideas, quas ille ponebat, propter res sensibiles, nihil omnino illis conferre, proinde tanquã prorsus inutiles explodendas esse. Quo loco nomine sempiternorum sensibilibum intelligit corpora celestia.

Etenim nec motus, &c. Summa totius reprehensionis est, quòd Ideæ nihil conferant rebus sensibilibus, siue ad motum, siue ad scientiam, siue ad esse, siue vt sint earum exemplaria, siue vt earum essentia, seu denique, vt fiant. Quòd igitur nihil cõferant ad motum, mutationemve illam rerum sensibilibum, patet. ex cap. 6. vbi Arist. docuit, Ideas nõ esse positas à Platone, vt essent causæ mutationis earũ, sed potius immobilitatis & quietis.

Sed neque ad scientiam. Quòd neque ad scientiam rerum sensibilibum, neque ad earum esse conducãt, ex eo probat Aristot. quia nõ existunt in rebus sensibilib. Nam quemadmodum res habent esse per interna principia, sic earũ perfecta sciẽtia, quam plato quaerebat, per interna principia habendã est.

At enim hoc fortasse. Diceret quis, Ideas esse in rebus sensibilib. sed tamen non apparere, quo pacto Anaxagoras dicebat, album colorem esse mixtũ in Chao, quasi principiu quoddã, & elementum totius illius mixtionis, quam sententiam de Ideis sibi persuasit. Eudoxus Platoni familiaris, & alij quidam Platonici. Hanc igitur reprehensionem, vt quæ facillimè refelli potest, relinquit Arist. sua absurditate refutatã, ex ea enim sequitur, Ideam, verbi gratia, hominis, aut nõ esse vnã numero: aut partim esse in vno individuo, partim in altero, & alia propè infinita incommoda, quorum pleraque affert hoc loco Alex. addens fusius de ea re actum esse ab Arist. in 2. li. de Ideis, quo loco huiusmodi sententiam refellit. Is tamen lib. ad nos non peruenit.

Nec verò. Lib. 5. cap. 24. afferuntur modi, qui in communi sermone vsurpari solent, cum aliquid ex aliquo esse dicitur. Ab his ergo, & aliis, si plures sint, ait Arist. prorsus alienum esse eum modum, quo Plato dicit sensibilia esse ex Ideis, proinde Ideas nullo pacto ad esse rerum sensibilibum conferre, quod erat tertium reprehensionis caput.

Dicere autem exemplaria eas esse, resque ceteras. Ostendit Ideas non esse exemplaria, quorum imitatione res sensibiles fiant, idque dicere, nihil aliud esse, quã inania

πάντων δὲ μάλιστα διαπορήσειν ἂν τις, τί ποτε συμβάλλεται τὰ εἶδη τοῖς αἰσθητοῖς τῶν αἰσθητῶν, ἢ τοῖς γινόμενοις, ἢ τοῖς φθειρομένοις. ἔτι α β γ δ κινήσεως, ἔτι μεταβολῆς ἐδ' ἡμῶς ἔστιν αἰτία αὐτοῖς. ἀλλὰ α c μὲν ἔδει πρὸς τὴν ἑστῆσαν ἔδ' ἐν βινυθεί τῶν τῶν ἄλλων. ἔτι γ δ ἔστ' ἡμῶς τῶν (ἐν τῶν γ δ ἂν ἴω) ἔτι εἰς τὸ εἶναι, μὴ ἐνυπάρχοντά γε τοῖς μετέχουσιν, ἔτι α d μὲν γ δ ἂν ἴσως αἰτία δόξαιεν εἶναι, ὡς τὸ λευκὸν μεμιγμένον πρὸ λευκοῦ, ἀλλ' ἔτι μὲν ὁ λόγος ἵσταν δ' ἀκίνητος ὄν Ἀναξαγόρας μὲν πρὸ τῶν, Εὐδὸξος δὲ ὑπερῶν, καὶ ἄλλοι τινες ἐλεγχοί. βέβαιοι γ δ συναγαγεῖν πολιτά, καὶ ἀδύνατα πρὸς ἐκείνην ἑαυτῶν δόξαν. ἀλλὰ α e μὲν ἔδει ἐκ τῶν εἰδῶν ἔστι τὰλλα, κατ' ἔδεινα τρόπον τῶν εἰσθῶτων λέγεσθαι. ¶ τὸ α f δὲ λέγειν ἀναδείξματα ταυτὰ εἶναι, καὶ μεταχρῆσθαι αὐτῶν τὰλλα, κενολογῆν ἔδει, καὶ μετὰ φ. ρας λέγειν ποιητικῶς. τι α β γάρ ἐστι τὸ ἔργον ἑαυτῶν πρὸς τὰς ἰδέας ἀποβλέπων, ἐνδέχεται γ δ καὶ εἶναι, καὶ γίνεσθαι ὁμοιον ὅτιδ' ἐν, καὶ μὴ εἰκαζομένων πρὸς ἐκεῖνο, ὡς καὶ ὄντος Σωκράτους, καὶ μὴ ὄντος, γένοιτο αὖ ὁμοίως Σωκράτης. ὁμοίως ἡ δὲ ἴσον, ἔτι κἂν εἴω ὁ Σωκράτης αἰδέσθαι. ἔστι α h τὸ πλεῖον ἀναδείξματα ἢ αὐτῶν, ὡς, καὶ εἶδη, ὅτι ἢ ἀνθρώπων τὸ εἶδος τὸ δίκτυον, ἀμὰ ἢ καὶ τὸ αὐτὸ ἀνθρώπων ἢ ἔτι α i ἢ μόνον τῶν αἰσθητῶν ἀναδείξματα ταυτὰ εἶδη, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν, ὅσον τὸ γένος, ὡς γένος εἶδῶν, ὡς τὸ αὐτὸ εἶδος ἀναδείξματα, καὶ εἰκότως

Text. 31.

Text. 32.

Text. 33.

Arist. lib. d. Ideis. Text. 29.

inania loqui, & iis translationibus poetis similia, quibus nihil subest veri. Quid enim est. Prima ratio est, quia nulla res est, quæ dum aliquid efficit, intueatur Ideas, vt ad earum similitudinem producat effectum, siue enim illæ sint, siue non sint, potest aliquid simile ipsis fieri, etiam si earũ imitatione non fiat. Quemadmodum, siue Socrates sit, siue non sit, potest Alcibiades generari similis Socratis, tametsi is, qui generat Alcibiadem, non illum producat imitatione Socratis. Nec obest huic exemplo, quòd Socrates sit corruptibilis, Idea verò sempiterna, idem enim accideret si Socrates sempiternus esset. Ratio autem cur non sit opus ideis separatis, quæ agentia particularia intueatur, hæc est, quia agentibus per intellectum satis est imago, & species rei faciendæ, vt patet in artificibus, mechanicis, ipso etiam Platone consentiente, qui artefactorum non ponebat Ideas separatas. Agentibus autem per naturam satis est dirigi, & inclinari à primo agente per intellectum ad hoc, vel illud faciendũ.

Ideas non esse sensibilibum exemplaria.

Cur non sit opus Ideis separatis tanquam exemplaribus.

Ducitur Plato ad incommodũ pluriũ idearũ eiusdẽ rei.

Tertia ratio Arist.

Text. 31.

Text. 32.

Text. 33.

Maximè verò omnium quis dubitet, quid tandem formæ conferant sempiternis sensibilibus, aut iis, quæ gignuntur, & intereunt. Etenim a b nec motus, nec mutationis ullius causæ illis sunt: sed a c neque ad scientiam aliorum quicquã conducunt, cum non sint horum substantia. (in his enim essent) neque verò ad esse, cum in participantiis non insint. At a d enim hoc fortasse modo causæ esse videbuntur, quo album cum albo mixtum est. Verum hac ratio, qua primum Anaxagoras, deinde Eudoxus, & alij quidam utebantur, nullo negotio refelli potest. Est enim facile multa, & quæ fieri nequeant, contra hanc opinionem colligere. Neg a e verò ullo eorum modorum, qui dici consueverunt, ex formis sunt cetera. ¶ Dicere a f autem exemplaria eas esse, resque ceteras earum esse participes, inania loqui est, & Poeticis translationibus uti. Quid a g enim est, quod agat ad Ideas respiciens? esse enim, ac fieri potest quidvis simile, etiam si ad illius imaginem non exprimitur. Itaque siue existat Socrates, siue non existat, fieri alius potest, qualis est Socrates. perspicuum est autem, idem haud dubie futurum, & si Socrates sempiternus esset. Erunt a h quoque plura eiusdem rei exemplaria, quare & formæ, vt hominis, animal, & bipes, simul autem, & ipse homo. ¶ Præterea a i formæ non modo sensibilibum exemplaria erunt, sed etiam ipsarum formarum, veluti genus, tanquam formarum genus: ex qua re fiet, vt idem sit exemplar, atque imago.

Ad hac Ratio verò, qua vsur hęc est. Quia si ipse homo ponitur exemplar huius hominis, quia hic generatur similis naturæ humanæ communi, quam Plato vocabat ipsum hominem, pari ratione ipsum animal, & ipsum bipes ponenda erunt exemplaria eiusdem. Nam hic homo quatenus animal, & quatenus bipes, generatur similitudinis communibus animalis, & bipedis. Quare plura erunt exemplaria eiusdem rei, & (quod hinc sequitur) plures ideæ. ¶ Præterea. Huius tertie rationis sensus est. Si auctores idearum ex sola similitudine indiuiduorum in natura specifica colligunt, species esse exemplaria indiuiduorum, pari ratione colligendum erit, genera esse exemplaria specierum, hoc est ipsarum idearũ. Sunt enim species similes in natura generica, quemadmodum indiuidua in natura specifica. Atqui species, cum ponantur à Platone ingenite non possunt habere exemplaria. Siquidem exemplaria non sunt nisi earum rerum, quæ igitur imitatione fiunt, ergo aut Plato sibi repugnat, aut non alia ratione sumit exemplar, quã vt est imago (etenim earum quoque rerum, quæ non fiunt, dantur imagines) quod carere non caret nota imperitiis. Oportet at enim distinguere exemplar ab imagine.

Ideas non esse essentias rerum sensibilium.

ak Ad hac videbitur fieri non posse, ut substantia, & id, cuius est substantia. Ostendit Ideas non esse essentias rerum sensibilium: quia essentia nequeant esse separatae ab iis, quorum sunt essentia.

al In Phadone autem hunc in modum dicitur, formas, & ut res sint, & ut fiant, causas esse. Atqui existentibus formis res, quae illarum participes sunt. Ostendit Ideas, non esse rebus sensibilibus causas, ut fiant, quanquam Plato in Dialogo, qui Phaedo, siue de Anima inscribitur, docuerit Ideas esse causas, ut illae sint ac fiant. Ratio igitur Arist. est, quia positis Ideis, nisi adfit causa efficiens, ut ignis, aut homo generans, aut quid simile, nihil omnino fit ab Ideis, & tamen positus causis efficiendis etiam sine Ideis, fiunt artefacta, vel ipso Platone auctore, ut sapientius diximus.

Quid rationes Aristotelis efficiant.

ANIMADVERTENDUM est autem hoc loco, etiam rationes Aristot. concludunt, non esse dandas Ideas separatas, quas intueatur particularia agentia naturalia in suis actionibus, non tamen colligere, non esse ponendas Ideas, quas intueatur prima causa in agendo. Nam cum agentia naturalia agant propter finem, nec tamen finem cognoscant, proportionemque mediorum ad finem, sed eorum quodque a primo agente dirigatur in finem, necesse est, ut primum agens agat per intellectum, quo eorum fines cognoscat, & proportionem mediorum respectu finium. Quare cum eiusmodi fines sint naturae ipsae specificae, quas agentia particularia per se intendunt, cum nituntur generare sibi similia, efficitur necessarium, ut primum agens intueatur naturas specificas, in quibus generantia, & genita sunt similia inter se. Et quia naturae specificae sunt essentiales iis rebus, quae generantur, non opus est, ut primum agens intueatur illas, ut separatas a rebus generitis, nisi quatenus eminenter in diuina essentia continetur: quo pacto habet rationem Idearum, siue exemplarium, ut patebit lib. 7.

Ideas non posse esse numeros.

am Præterea, si forma sunt numeri, quo nam pacto causa erunt? Hoc loco multis rationibus probare contendit species Platonicas non posse esse numeros. Prima ratio hæc est. Si species, siue Ideae sunt numeri, aut illae dicuntur causae rerum sensibilium, quia res sensibiles sunt numeri, aut quia sunt rationes, seu proportionum numerorum, si ideo quia sunt numeri, nulla est ratio, cur dicantur illarum causa: necesse est enim, ut sint eiusdem rationis, ut si Idea hominis est quinarius intelligibilis, Socrates sit hic quinarius sensibilis, & Callias ille: neque enim fieri potest, ut numerus Idealis vnus rationis sit causa numerorum alterius rationis, veluti quinarius septenariorum, aut contra, nisi quatenus alter ex altero

Nec causas, ut sensibilia fiant.

Textus 34.

Textus 35.

Text. 36.

ex altero constituitur, quo pacto Idea non ponitur causa singularium sensibilium. Atqui numeri eiusdem rationis non sunt alij aliis causae. Quae enim causandi rationem habeat verbi gratia binarius in binarium? Nec enim refert si alius ponatur sempiternus, alius non item In iis enim, quae sunt eiusdem rationis, si vnus habet rationem causati, & reliqua causati rationem habere possunt, alioquin iam non essent eiusdem rationis. Ideae autem ita apud Platonem sunt causae, ut causatae esse non possint. Ergo non possunt Ideae hoc pacto dici numeri, & simul causae rerum sensibilium, quia res sensibiles sunt rationes proportionales numero, quo pacto contentus, qui vocatur diapason, dicitur esse proportio dupla, certe cum omnis proportio supponat extrema aliqua, quorum sit, & in quibus insit, quomodo proportio concentuum supponit sonos in quibus existit, & proportio mixtorum, veluti Calliae, supponit elementa, quae miscentur: pari ratione dicendum erit, ipsum hominem, siue ideam hominis, quae numerus appellatur, & ceteras Ideas, quas hæc sensibilia imitantur, non esse numeros, sed proportionum aliquarum rerum, in quibus eiusmodi proportionum insint, quæcunque tandem illae sint. Ita ergo fit, ut nulla Idea sit numerus. Quam conclusionem significant verba illa. Ac propter hæc non erit numerus quidam, nempe idealis, quasi ipsa Idea sit numerus.

Rerum eiusdem rationis si vnam causam habet altera.

Ad hac a k videbitur fieri non posse, ut substantia, & id cuius est substantia, sciuncta sint. Quo igitur modo Text. 34. Ideae, cum sint rerum substantia, separatae fuerint? In a l Phadone autem hunc in modum dicitur, formas, & ut res sint, & ut fiant, causas esse. Atqui existentibus formis res, quae illarum participes sunt, nequaquam sunt, nisi sit quod moueat: multaque sunt alia, ut domus, ac annulus, quorum non dicimus formas esse. Quare manifestum est, alia quoque, & esse, & fieri posse propter tales etiam causas, propter quas, & ea, quae modo dicta sunt.

Text. 35. Præterea, a m si forma sunt numeri, quo nam pacto causa erunt? an ne quia ea, quae sunt, diuersi sunt numeri, ut hic quidem numerus, homo: ille vero, Socrates, alius Callias? Cur igitur his illi sint causae? neque enim quicquam refert, si alij sint sempiterni, alij minime. Text. 36. Quod si id propterea accidit, qui ea, quae apud nos sunt, rationes sint numerorum, velut concentus, vnum aliquid profecto erunt ea, quorum ea rationes sunt: Quod si hoc materia est, perspicuum est, ipsas etiam numeros rationes quasdam fore vnus rei ad alteram. Exempli causa, si Callias est numeralis, a n ratio ignis, terra, aqua, & aeris, ipse etiam homo aliorum quorundam subiectorum ratio erit, & idea numerus, ipseque a o homo, siue numerus sit quiddam, siue non sit, erit tamen ratio numeralis quorundam, non numerus. Ac propter hæc non erit numerus quidam.

Præterea

rerum, in quibus eiusmodi proportionum insint, quæcunque tandem illae sint. Ita ergo fit, ut nulla Idea sit numerus. Quam conclusionem significant verba illa. Ac propter hæc non erit numerus quidam, nempe idealis, quasi ipsa Idea sit numerus.

an Numeralis ratio ignis, terra, aqua, & aeris. Græcè est ad verbum ratio in numeris, hoc est, proportio ea quantitativa, ut vocatur, quae in numeris cernitur, veluti dupla, sesqui altera, &c. Sunt enim, & aliae proportionum, ut effectus ad causam, potentiae ad obiectum. Nos tamen perspicuitatis causa diximus numeralis ratio propter adiuncta verba, ignis, terra, & aeris, cum quibus superiora illa non satis aptè coherent.

ao Ipse homo. Parum refert, quod hoc loco sit Græcè autem a d d e a n, hoc est ipsum homo, siue ipsum illud, quod est homo pro eo, quod dictum erat ipse homo: omnia enim hæc hominem idealem significant. Certè Alexandrè utroque loco vitur vocabulo composito a n d e a n, hoc est, ipsi hominis, ut quidam Latine reddunt. Pressius dixeris, autem d e a n, & Ipse hominem. Sentus autem huius membri hic videtur esse, Ipseque homo, siue reuera numerus sit, quidam, ut Plato ait, siue non sit, ut tamen huius rationis, ratio numeralis tantum, non numerus esse concludetur. Ob

cur. Ob eamque fortasse causam addit Aristotel. Ac propter hæc &c. ne videlicet ipsam Platonis sententiam impugnare videatur, vt quam persuadear falsam esse, sed tantum proponere rationem, quæ sibi contra eam occurrat.

a p Præterea ex pluribus numeris vnus sit numerus, ex formis autem quo pacto vna forma fiat? Secunda ratio est, quia ex multis numeris fit vnus numerus: ex multis autem speciebus, non fit vna species, siue species sumantur, vt ponuntur à Platone separatae, siue vt rura ponenda sunt. Neque enim multæ species constituant vnam tertiã, nisi per mixtionem. In mixtione autem, non seruantur species eorum, quæ miscetur. In ligno enim (exempli causa) non est ignis actu, sed virtute: eodémque modo res habeant ceteris. Quod si quis pro Platone respondeat, ex multis quidē numeris non fieri vnum numerū, sed ex unitatibus minorum numerorū, qui suo modo combinentur in maiori numero, quæ est Aristoteles, quoniam pacto unitates se habeant, sint ne eiusdem speciei, an diuersæ? Nam si ponantur eiusdem speciei, multa sequentur absurda, quæ ipse quidem hoc loco non affert, sed 13. libro. Sequitur enim primum, ex quavis multitudine unitatum fieri Ideam, quod negabat Plato. Cur enim detur Idea, quæ constat septem unitatibus, non autem quæ constat vndecim, cum omnes unitates sint eiusdem speciei? Deinde sequeretur Ideas non differre specie, quia quæ differunt sola multitudine, & paucitate, non differunt specie. Si verò ponantur diuersæ speciei, quæ quæso ratione differant specie, cum sint passionis expertes, atque adeo, formæ, quam patiens ab agente recipit? Omnia enim, quæ differunt specie, differunt forma, aut certe differentia specifical, quæ subit vicem formæ. Quo loco aduerte Aristotelem (quantum ex hoc loco licet coniecere) credere, unitates, ex quibus constat numerus, non differre specie inter se, sed solo numero, atque ideo numeros, prout sola multitudine, & paucitate unitatum constant, non differre inter se specie, sed de hac re, & quo pacto apud illum specie differant, in libro quinto differendum est.

a q Quæ numerantur. Vocat unitates, ea, quæ numerantur, quia omnes numerorum species sumuntur ex enumeratione unitatis, nullusque est, cuius species sumatur ex enumeratione, siue repetitione minoris numeri, etiam si adæquatè ex eo replicato confici possit: Isto enim modo vnus atque idem numerus esset multarum specierum, vt decem millenarius; quæ enim ratione hic confici potest ex millenario decies repetito, eadē ex centenatio centies, & ex denario millies, &c. Accedit, quod idem omnino est dicere, decem millia, atque decies millies vnum, nisi autem, idem quod vnum millies, eodémque modo res se habent in cæteris.

a r Neque ipsa. Hoc est nec illæ, quæ ad eundem numerum, pertinent, nec quæ ad diuersos: supponit enim neminem dicturum, unitates vnus numeri esse eiusdem speciei inter se, sed differre specie ab unitatibus alterius. Hoc enim ridiculū est, cum unitates vnus numeri possint ingredi compositionem cuiuscunque alterius numeri.

a s Hac enim. Id est, quæ à Platone dicuntur, aut pro illo dici possunt in hac re, nec rectè colliguntur, nec, si explicentur, statim approbantur, quasi per se nota. Rationis

Texti. 37. Texti. 38. Textus 39. Text. 39. Tex. 40. Textus 40.

ta. Rationis enim est, aliud ex alio colligere, mentis autem ac intelligentiæ non discurreris ex vno in aliud, per se notis assentiri.

a. Præterea aliud. Tertia ratio est, si idæ sunt numeri, cum Mathematici non agant de ideis (neque enim differunt de essentiis rerum sensibilium) necesse est ponere, alios numeros separatos, in quibus Arithmetica versetur, atque adeo magnitudines separatas, in quibus versetur Geometria, quæ quidem dicuntur à Platone media inter sensibilia, & ideas, siquidem de iis, quæ sunt in rebus sensibilibus non potest secundum Platonem haberi scientia. Ac non apparet, quo pacto ista possint per se existere, nec quibus principiis constent, propria enim & peculiaritè principia habere debent, quæ diuersa sint à principijs aliarum rerum. Nec denique, cur ponenda sint media inter sensibilia, & ideas, quæ dicuntur entia intelligibilia, cū quidquid est, aut sensibile sit, aut intelligibile, non rectè igitur idæ dicuntur esse numeri.

Text. 37. Præterea a p ex pluribus numeris vnus sit numerus, ex formis autem quo pacto vna forma fiat? Quod si non ex numeris, sed ex iis, quæ a q numerantur, vt in decem millibus, quoniam pacto unitates se habent? Siue enim eiusdem sint speciei, multa consequentur absurda: siue non eiusdem speciei, neque a r ipse inter sese, neque alia omnes omnibus. ¶ Quo enim differant, cum passionis sint expertes? Hac a i enim nec rationi consentanea sunt, nec cum intelligentia consentiunt. Præterea a x aliud quoddam genus numeri constitutive necesse erit, in quo Arithmetica versetur. ¶ Et omnia, quæ a quibusdam media dicuntur quæ quoniam pacto, aut ex quibus principijs existunt? aut cur eorum, quæ apud nos sunt, & a u illorū media erunt? ¶ Præterea a x unitatum, quæ in dualitate sunt, vtraque ex alia quadam priori dualitate erit, at, hoc fieri nequit.

Text. 38. Siue enim eiusdem sint speciei, multa consequentur absurda: siue non eiusdem speciei, neque a r ipse inter sese, neque alia omnes omnibus. ¶ Quo enim differant, cum passionis sint expertes? Hac a i enim nec rationi consentanea sunt, nec cum intelligentia consentiunt.

Text. 39. Præterea a x aliud quoddam genus numeri constitutive necesse erit, in quo Arithmetica versetur. ¶ Et omnia, quæ a quibusdam media dicuntur quæ quoniam pacto, aut ex quibus principijs existunt? aut cur eorum, quæ apud nos sunt, & a u illorū media erunt? ¶ Præterea a x unitatum, quæ in dualitate sunt, vtraque ex alia quadam priori dualitate erit, at, hoc fieri nequit.

Textus 40. Præterea, a y quamobrem numerus collectus vnus est? ¶ Ad hæc,

loquitur, vt cū vocat ipsum hominem, ipsum Leonem. Sed ne videretur fieri reciprocatio in ea, quæ apud nos sunt, potius diximus illorum quo etiam verbo consueuimus remotiora significare.

a x Præterea unitatum, quæ in dualitate sunt, vtraque ex alia quadam priori dualitate erit, &c. Quarta ratio. Si Idæ sunt numeri, illud necessariò sequitur, numeros esse principia unitatum, quod fieri nequit, exempli causa, ipsa dualitas separata erit principium huius, & illius unitatis, ex quibus constat hæc dualitas sensibilis. Si enim hæc sensibiles unitates non sunt principia, vt Plato videtur existimare, cū Ideas facit principia sensibilium, necesse est, vt sint ex principiis, quare si Idæ sunt & numeri & principia rerum sensibilium, erit profectò ipsa dualitas, quæ est primus numerus principium sensibilium unitatum.

a y Præterea, quamobrem numerus collectus vnus est. Quinta ratio est, si Idæ sunt numeri, cū nullus numerus sit vnum quid, nisi unitates in vnam summam colligantur, & ex ea unitatem accipiant (alioqui enim, nec illæ cohærent inter se, nec ita se habent, vt vna sit forma alterius) id autem, quod colligit, sit causa efficiens collectionis, necessariò concedendum est, Ideas habere causam efficientem suæ unitatis, & (quod hinc sequitur) sui esse, quod negat Plato. Sensus ergo est, per quam causam efficientem numerus ille Idealis erit vnum quid? quandoquidem, vt sit vnum quippiam, collectore, seu numerante opus habet. Potest quoque hic esse sensus, Numerus, siue unitates collectæ non habent unitatem ex se, sed à colligente, Idæ autem Platonis habent unitatem, ex se, ac propriissimè, vt ipse alias docet, non sunt igitur Idæ numeri. Vtrouis modo exponas, videtur Aristoteles hoc loco sentire, numerum non habere unitatem specifical, nisi ab intellectu numerante, unitatē se in vnam summam colligente, quod libro quinto examinabitur.

Tertio ratio.

Quarta ratio.

Quinta ratio.

Sensus rationis duplex.

De numero quid sentiat Aristot.

Quæ differunt sola multitudine, non differre specie.

Ex solius unitatis enumeratione confici numeri speciem.

Sexta ratio. ^{a z} Ad hac, si vni. Posset Plato ad quintam rationem respondere, vnitates sensibiles non causari ab aliqua dualitate separata, sed ab vnitare separata, ponebat enim vnum separatum, quemadmodum & numeros, quod quidem dicebat esse rerum omnium principium. Hanc igitur ob causam fortasse adiungit Aristoteles hanc sextam, extremamque rationem. Aut vnitates omnes differunt specie, aut sunt eiusdem speciei, qua disunctione paulo etiam superius vsus fuit. Si differunt specie, ergo opus erat explicare, quanam esset illa vnitatis, siue vnum, quod esset

¶ ἐτι ἡ ἀπὸς τοῖς εἰρημένοις, ^{a z} εἰ ἄρα εἰσι αἰμάδες διάφοροι, ἐξελύεται λέγειν, ὡς περὶ καὶ ὅσοι τὰ σοικεῖα τέτραρα, ἢ δύο λέγειν. καὶ γὰρ τῶτων ἕκαστος, εἰ τὸ κοινὸν λέγειν σοικεῖον, οἷον τὸ σῶμα, ἀλλὰ αὐτὸ καὶ γὰρ, εἴ τ' ἐστὶ κοινὸν τὸ σῶμα, εἴτε μή. νῦν ἡ λέγειν, ὡς οἷον τ' εἶδος, ὡς περὶ πυρὸς, ἢ ὑδατὸς ὁμοιομερῶς. εἰδ' ἕτως, ἐκ ἑσῶν ἕσῶν οἱ ἀειθμοί. ἀλλὰ δ' ἄλλοι, ὅτι εἴπερ ^{b c} ἔστι τι ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ ἐστὶν ἀρχὴ, ὡς ἰσχυρῶς λέγειν τὸ ἐν ἄλλως γὰρ ἀδύνατο. Βελόμυρον ^{b d} ἡ τὰς ἑσῶς ἀνάγειν εἰς τὰς ἀρχάς, ¶ μήκη μὲν * τιθεμένη ἐκ μακρῶ καὶ βραχέων, ἐκ τῶν μικρῶ καὶ μεγάλων, καὶ ἐπιπέδον ἐκ πλατῶν, καὶ σφινδ, σῶμα δὲ ἐκ βαθῶ καὶ ταπεινῶ. ¶ καὶ τοὶ πῶς ἐστὶν, ἢ ἐπιπέδον γραμμῶν, ἢ τὸ σφινδὸν γραμμῶν, καὶ ἐπιπέδον, ἄλλο γὰρ γαίης τὸ πλατὺ, καὶ τὸ σφινδ, καὶ βαθύ, καὶ ταπεινόν. ὡς περὶ ἐν ἐδ' ἀειθμοῖς ὑπάρχει ἐν αὐτοῖς, ὅτι τὸ πῶν καὶ τὸ ὀλίγον ἐστὶν τῶτων, δ' ἄλλο, ὅτι ἐδ' ^{b c} ἄλλο ἐδὲν ὑπάρχει τῶς κάτω, ἀλλὰ ^{b f} μὴν ἐδὲ γαίης τὸ πῶν τὰ βαθύ, ἢ γὰρ ἀν' ἐπιπέδον τι, τὸ σῶμα. ἐτι ^{b g} αἱ σφινδὸν ἐκ τῶν ἐκσφινδῶσι, τῶτων ^{b h} μὲν ἐν τῶ γένει, καὶ διεμάχεται Πλάτων, ὡς οἷον γεωμετρικῶ δόγματι, ἀλλ' ἐκάλει ἀρχῶν γραμμῶν. τῶν ἡ πῶν ἑστὶν τὰς ἀτόμους γραμμῶν. καὶ τοὶ ἀνάγειν τῶτων ἑστὶν τῶ πείρας. ὡς ἐξ ἑ λόγῳ γραμμῶν ἔστι, καὶ σφινδὸν ἔστι.

Text. 41.

Text. 42. * τῶν.

Text. 43.

ὅλως

Similari pro eiusdem rationis. Quod ad verba attinet, non ait Aristoteles, si vnitates ἀλλόφρονες, hoc est, differentes sunt, vt intelligatur earum diuersitas à cæteris omnibus sed, ἀλλόφρονες εἰσι, id est, differentes sunt, vt intelligatur diuersitas, qua ipsæ inter se differunt. Illud verò siue corpus commune aliquid sit, siue non sit, hūc sensum habet. Siue habeat esse separatum, siue in rebus sensibilibus positū. Denique verbum, Similare (quo Theod. Gaza vertit τὸ ὁμοιομερές) pro eiusdem rationis videtur hoc loco vsurpari. Nec dura est translatio à toto similitium partium integrantium ad totum similitium partium subiectarum, quemadmodum nec nomen totius, quod primò impostum est toti integro, male translaturum, aut extensum est ad totum vniuersale.

Ac si vnum. Censura est Aristot. qua iudicat apud Platonem necesse esse facteri non esse vnitates omnes vnus tantum speciei, si datur vnitatis separata, & per se existens, quæ sit omnium rerum principium. Hoc enim defendi non potest, si omnes ponantur eiusdem speciei. At dicere vnitates differre specie inter sese, iam superius non placuit Aristoteli.

Arist. censura de vnitatibus Platonis.

b d Volentes

b d Volentes autem. Reprehendit Platonem, quòd cum vellet reuocare omnia entia ad principia Mathematica, lineamque, superficiem, & corpus, vt diuersas species ad diuersa principia redigeret, docuisset punctum esse in linea tanquam principium illius formale, eodémque modo lineam in superficie, & superficiem in corpore, quibus principiis informaretur eorum materia, hoc est, magnum, & paruum, quæ quidem Plato in linea vocabatur peculiari ratione longum, & breue, in superficie latum, & angustum, in corpore altum, & humile. At hæc non ita se

Platonis de puncto, linea & superficie sintētia reprehenditur.

Text. 41. ¶ Ad hac, ^{a z} si vnitates inter se differunt, eodē pacto oportebat re exponere, quo & y omnes, qui quatuor, aut duo elementa esse inquit. Etenim eorum quisque non id, quod commune est, elementum esse asserit, veluti corpus, sed ignem, aut terram, siue corpus commune aliquid sit, siue non sit. Nunc autem perinde res exponitur, atque si vnū ipsum simile sit, quemadmodum ignis, & aqua. Quod si ita res se habet, non erunt ipsi numeri substantia. Ac ^{b c} si vnum ipsum aliquid est, idq̄ est principium, perspicuum est multis modis vnum dici: aliter enim fieri nequit.

Text. 42. Volentes ^{b d} autem substantias in principia reuocare. * Alias ponunt, seu faciunt. Text. 43.

¶ longitudes quidē ex longo, & breui * facimus, ex quodam paruo ac magno: planumq̄, ex lato, & angusto, corpus verò ex alto, ac humili. ¶ At quonam pacto, aut planum habebit lineam, aut solidum lineam, & planum? Namq̄ aliud genus est latū, & angustum, atque altum, & humile. Quemadmodum igitur neque numerus in illis inest, quia multum, & paucū ab his diuersum est, ita patet, neque ^{b e} aliud quicquam superiorum fore in inferioribus, sed ^{b f} neque ipsum latum genus alti est, effect enim corpus planum quoddam. Præterea, ^{b g} ex quonam puncta inveniunt? Atque ^{b h} huius quidem generi Plato aduersabat̄ etiam, quòd esset Geometrarū dogma, sed principium lineæ appellabat, idq̄, sæpenumero lineas indivisibiles esse ponebat. At qui harū extremū aliquid sit necesse est. Itaq̄, qua ratione lineæ esse cōcluditur, punctū quoq̄, esse colligitur. Ad sum

habent. Nam vt numerus non est actu in magnitudine, sed potentia (quemadmodū multitudo, & paucitas, quæ à Platone ponebantur numerorum principia) ita nec punctus est actu in media linea) quam Arist. his verbis non loquitur perspicue de puncto) nec linea in media superficie, nec superficies in medio corpore, sed potentia dumtaxat, vt ipse de pūctis docuit 8. lib. Phys. cap. 8.

Text. 65.

Hoc etiam loco se facit Aristoteles Platonis discipulum cum ait, τῶν ἑσῶν, id est, ponimus, seu facimus, tamen non pauca exemplaria habent, τῶν ἑσῶν hoc est, ponunt.

b e Nec aliud. Hoc est, nec aliud quicquā priorū inesse actu in posterioribus, tanquā principia posteriorū, videlicet nec pūctum in linea, nec lineam in superficie, nec superficiem in corpore. Non negat tamē pos-

se in illis esse, vt terminos in iis, quæ terminantur.

b f Sed neque. Diceret aliquis, superficiem, cum sit species diuersa à corpore, non esse in illo, vt formam incompletam, sed vt formam completam nempe vt genus in specie, eodémque modo lineam esse in superficie, vt genus speciei. Refellit tamen Arist. hanc responsionem hac ratione. Quia omnis species dicitur esse id ipsum, quod est genus, vt homo est id ipsum, quod anima, corpus autem non est id ipsum, quod superficies, nec superficies, id ipsum, quod linea, cum nec nomen superficie accipiatur vnquam pro corpore, nec nomen lineæ pro superficie.

Responsio pro Platone. Refutatio.

b g Præterea. Quia non expressè meminit puncti, tamen illum innuit, cum locutus est de compositione lineæ ex longo, & breui, quæ sunt partes lineæ, quas fingimus copulari puncto, impugnat iterū existentia puncti in linea hac ratione. Quia pūctum, si datur, cum nō sit primū, ac simpliciter Principium, oportebit eius assignare principia, vt assignantur lineæ & superficie, quarū altera est principium superficie, altera corporis, at punctum nulla ratione videtur habere principia.

b h Atque huic quidem. Respondet pro Platone exponens illius sententiam.

E 2 Aduer

Respondet pro Platone Ari.

Aduerfabatur, enim Plato huic generi, hoc est, negabat puncta esse veras entitates, & quæ in rerum natura existerent, dicebaturque, ea esse dogma quoddam Geometrarum ponentium illa esse entia, non quod ita res se haberet, sed quia id fingere ad geometricas demonstrationes non parum conducere. Proinde Platonem ita appellasse punctum principium lineæ, vt ei veram in linea existentiam non tribuerit, vt tribuebat lineæ in superficie, & superficiæ in corpore. Sæpe etiam appellasse punctum lineam indiuisibilem, ea forsitan ratione, quod credatur virtute continere lineam, quam Geometra fingit effici ductu puncti. Eam tamen sententiam Platonis ex eo refellit Aristotel.

Refellit refponfionem.

quia cum linea sit quædam vera res, & quæ existere valeat in rerum natura, punctum autem, etsi non est actu in media linea, sit tamen finis, siue terminus lineæ finitæ, necesse est, vt qua ratione linea finita dicitur vera entitas, eadem dicendus sit & punctus. Vnde patet ratione proximè propositâ disputationis tantum gratia adiectam esse ab Aristotele, cum illi occurrat. Id quod facit, ne videatur negare puncta omnia: neque enim negat, nisi ea tantum, quæ creduntur esse in media linea. Fortasse autem ideo non soluit rationem propositam, qua puncta omnia tollere videbatur, quia perspicuum est, non omnia principia habere principia interna. satis enim, si externa habeant, cum non sunt composita.

Negat ea puncta, quæ creduntur esse in media linea.

Reprehendit Platonem, quod nullum genus causæ rectè tradiderit.

bi Ad summam, cum sapientia eorum, &c. Reprehendit Platonem, quod nullum ex quatuor generib. causarum rectè tradiderit. Nam cum Sapientia, hoc est, Philosophia, quæ cæpit ex admiratione effectorum sensibilibum ac manifestorum specialiumque, & in eis maxima ex parte versatur, horum causas frequentius inquirat, has Plato prætermisit, hoc est, aut non tradidit, aut non speciales, ac proprias cuiusque. Quamquam enim posuit primam efficietem, non adhibuit tamen secundas ac proprias specialium effectorum, quæ in mundo admiratione digna accidunt: in quo eodem vitio dictum est superius fuisse Anaxagorâ. Neque enim specialis efficiendi vis, quam Plato Ideis attribuit, satis est, nisi alia adsint efficientia, & ad agendum applicantur, vt etiam ex supradictis patet.

bk Cum autem substantiam. Hoc est, cum autem Plato cuiusque rei specialem causam formalem se afferre putaret, non causam formalem, sed tum aliud genus rerum inuexit, quarum denuò essent querendæ causæ, tum etiam quonam modo illæ essent causæ formales frustra, atque incassum docuit, quippe cum constet, participationem illam, quam asstruxit, nihil omnino esse.

bl Neque verò id, quod scientiis causam esse cernimus: propter quod & mens omnis. Docet his verbis Platonem, nec finalem causam tradidisse. Ideo autem vocat causam finalem, id, quod scientiarum causa est, & propter quod omnis mens, & omnis natura agit, quia potissima causa cunctarum actionum, siue artis, siue intellectus, siue arte operantis, siue etiam natura, est causa finalis, vt ipse docet partim 2 Phyl. cap. 8. partim 1. Eth. cap. 1.

Text. 44.

Text. 45.

Cap. 4. text. 34.

Platonem finalem causam omisisse.

bm Neque

bm Neque inquam. Quia obscurius aliquanto significauit causam finalem, alia periphrasi, vtitur. Ait igitur, se loqui de causa, quam in principiis, & causis numerauit, quia ipse primus docuit, hoc genus causæ esse distinctum ab efficiente, vt patet ex iis, quæ supra dicta sunt, Quocirca, & nos particulam hanc negatiuam, & dicitur τωπις & αίτίας, hoc est, neque hanc causam, ita conuertimus, vt eam perspicuitatis causa fecerimus repetitionem, atque explicationem alterius negatiuæ, quæ præcesserat, cum dictum est, neque vero, &c.

Urobique toto fere cap.

ca. 6. text. 10.

Text. 44.

Ad summam, bi cum sapientia eorum que manifesta sunt, causam inquirat, hanc quidem prætermisimus. Nihil enim dicimus de causa, unde principium mutationis existit. Cum bk autem substantiam eorum nos exponere existimamus, alias substantias inducimus, sed quo pacto illa horum substantia sint, inaniter exponimus, cum participatio, quemadmodum antè diximus, nihil sit. Neque bl verò id quod scientiis causam esse cernimus propter quod & mens omnis, & omnis natura agit, neque, bm inquam, causam eam, quam nos principiorum unum esse dicimus, vlla ex parte forma bn tangunt. Verum bo apud eos qui hac ætate sunt, tota Philosophia summa in mathematicis posita est, cum interim dicant, ea aliorum gratia tractari oportere. ¶ Iam bp verò ipsa subiecta substantia, vt materia, magnum inquam, & paruum, mathematica potius existimari potest, & pradicari magis, differentiæque substantia, ac materia esse, quemadmodum & Naturales aiunt, cum rarum, & densum hæc primas subiecti differentias esse dicunt, sunt enim hæc excessus quidam, & defectus, Quod

bn Forma tangunt. Hoc est idearum auctores, videtur enim accepisse, formarum, hoc est, idearum vocabulum pro ipso idearum inuentore: quo pacto sæpe econtrario nomen inuentoris pro rebus inuentis vsurpatur, veluti Mineræ pro litteris, & Bacchi pro vino. Aut certe accepit formarum nomen pro doctrina de formis. Quanquam totus hic locus hunc etiam in modum verti potest. Neque verò ad id quod scientiis &c. vlla ex parte forma pertinent, vel forma nullo modo pertinent, vt doceat Aristoteles, ideas, etsi ponantur esse formæ, nullo tamen modo posse fines constitui, quod de eo sine dictum esse intelligendum est,

Text. 45.

qui per actionem acquiritur, quod is non præcedat actionem, sed sequatur. Atque huic interpretationi fauet Alexandri expositio.

bo Verum apud eos. Docet, cur Plato causam efficientem, & finalem non tradiderit, atque illum eam ob rem duo hæc causarum genera parum curasse, quia imbutus à principio Mathematicis scientiis, etsi illas altioris Philosophiæ gratia capeffendas esse dicebat, omnia tamen, quæ in reliqua Philosophia traduntur, Mathematicorum more tractauit. Quo fit, vt cum in solis Mathematicis rebus semper videatur philosophatus, non mirum sit, quod efficientem causam, finalemque prætermiserit, quæ apud Mathematicos non considerantur.

Cur Plato Causam efficientem & finalem non tradiderit.

bp Iam verò ipsa subiecta substantia, vt materia, magnum inquam, & paruum, mathematica potius existimari potest. Quod denique materialis causa, quam vocat substantiam subiectam, rectè tradita sit à Platone, duabus rationibus docet. Vna, quia magnum, & paruum, siue dualitas indefinita, quam ille materiam esse dicit, magis videtur esse materia mathematica, quam naturalis, Altera, quia magnum & paruum potius videntur prædicari de materia, vt quædam eius differentiæ accidentales (quemadmodum rarum & densum apud quosdam veteres Naturales) quam, vt sint ipsa essentia materia. Quod autem idem sit iudicandum de magno, ac de raro: & de paruo ac de denso: ex eo probatum esse vult, quia magno rarum, paruo autem densum proportionem respondent: illa enim consistunt in excessu magnitudinis, hæc in defectu.

Ostendit causam materiale non rectè à Platone traditâ.

Platonem, vel pugnantissimum esse, vel totam naturam contemplationem eueritisse.

Quod verò. Ostendit expositione Platonica de magno, & paruo, vel Platonem secum pugnantem, vel totam rerum naturalium considerationem de medio sustulisse. Nam si motus hæc erunt, hoc est, si magnum & paruum ponantur à Platone materiale principium motus, cum ille in ipsis etiam Ideis magnum, & paruum esse dicat, Ideæ sanè mouebuntur, quod cum iis quæ à Platone de Ideis dicuntur, apertissimè pugnant. Si verò non ponantur materiale principium motus, nõ mouebuntur quidem Ideæ, verum eo pacto, vnde nam habebunt res sensibiles, vt moueri possint, hoc est, quod nam habebunt principium passiuum motus, cum secundum Platonem nullum aliud principium materiale in eis insit, quam magnum & paruum? Ita sanè fit, vt Plato totam rerum naturalium considerationem sustulerit, quæ absque consideratione motus haberi non potest.

Quod item facile. Eo processit apud Platonem ratio illa philosophandi, qua multa particularia in vnam communè naturam colligitur, veluti multa indiuidua in vnam speciem, & multæ species in vnum genus, vt putauerit omnia, quæ sunt, colligi in vnum commune genus, atque hoc pacto existimauerit se facile probasse omnia esse vnũ. Id quod forsitan asseruit in gratiam Parmenidis, qui omnia vnũ, esse censuit. Ipsum enim Parmenidem facit Plato latissimè differentem de vno, idealitè introductentem in eo dialogo, quem illius nomine inscripsit. Ait ergo Aristotel. ea philosophandi ratione non effici, omnia esse vnum simpliciter. Nec enim eo pacto colligi potest omnia esse vnum quid designarum, hoc est, vnum numero, quod tamen opus erat, vt omnia simpliciter dicerentur vnum, sed tantum efficitur, omnia esse ipsum quid vnum, hoc est, vnum in natura aliqua communi, idque si Platoni in rebus omnibus his ascendendi modus concedatur. Atque hoc vltimum significat Aristotel. cum ait si quis omnia admittat. Imò verò ne hoc quidem colligitur, nisi si quis concedat, ens in commune (quod vocat id quod vniuersale est) esse genus, quod tamen concedi non posse, ex iis rationibus, quibus ipse vtetur libro tertio, colligi potest, itemque ex iis, quæ docebit in initio 4. libr. & aliis locis, cum ostendat esse analogum.

Perperam à Platone colligi omnia esse vnum.

Neque enim expositione. Hoc est, nec enim omnia vnum aliquid designatum, & singulare esse colliguntur. Vnde exponere rem, propriè est illam subiecto exemplo sensibili demonstrare, & expositoriis syllogismus dicitur, qui rem ad sensum demonstrat.

Expositorius Syllogismus quis.

Quod tamen in. Quasi dicat, cum tamen fieri non possit, vt ens sit genus in quibusdam, seu potius quorundam, nempe eorum, quorum respectu est analogum. Addit autem in quibusdam, quia ens, qua ratione est vniuocum rebus eiusdem prædicamenti, nihil prohibet, quin sit genus. Hoc tamen pacto iam non sumitur ens in commune, sed vt idem est cum genere summo eius prædicamenti. Alius sensus totius huius loci esse potest, & syncerior, & verborum contextui accommodatior,

Text. 46.

ὅτι κινήσεται τὰ εἶδη: εἰ ᾗ μὴ, ἀόθεν ἦλθεν. ἢ ὅλη γὰρ ἡ αἰδέω φάσις ἀνήρηται σκεψίς. καὶ ὁ δὲ δοκεῖ ῥάδιον εἶναι. τὸ δὲ εἶναι, εἰ ἐν ἀπαίτῳ ἔστι. τῆ β λ γ δ εκθεσεῖ ε ἢ πω αἰ. εἰ, ἀλλ' αὐτὸ τι ἐν, ἀν διδῶ τις πάλιν. καὶ εἰ δὲ τὸτο, ἐὰν μὴ γέ. δὴ τὸ κατὸυ εἶναι. τὸτο β τ δ' ἐν εἰσῆς ἀδύαλον. εἰδέα β u δ' ἔχει λόγον, εἰ δὲ τὰ μὲν τὸς ἀειθμῶς, μήκη τε, καὶ ἐπίπεδα, καὶ σφαιρά, ἔτε σπῶς ὄσιν, ἢ ἔσα, ἔτ' εἰ τινα ἔχει δύναμιν. ταῦτα γ δ' ἔτε οἰόντε εἶναι (εἰ γὰρ εἰσιν ἀειθμοὶ) ἔτε τὰ μεταξὺ (τὰ μαθηματικά γ δ' ἐκεῖνα) ἔτε τὰ φθαρτὰ, ἢ ἀλλὰ πάλιν τέταρτον ἄλλο φαίνεται τῶν τι γέ. δ.

Text. 47.

ὅπως β x τε τὸ τῶν ὄλων ζητεῖν στοιχεῖα, μὴ δὲ λόγως πελαχῶς λεγομένων, ἀδύαλον εἶρεν, ἄλλως β y τε καὶ τῶν τ' ἀπόρον ζητεῖν, ἐξ οἶων ὄσιν στοιχείων. ἐν τῶν γ δ' τὸ ποιεῖν, ἢ πάχει, ἢ τὸ εἶναι, καὶ ἐπὶ δ' ἴπῳ λαβεῖν, ἀλλ' εἰπερ ἐπὶ, τῶν εἰσῶν μόνον ἐνδέχεται. ὡσεὶ τὸ τῶν ὄλων ἀπάριων τὰ στοιχεῖα, ἢ ζητεῖν, ἢ οἰεσθαι ἔχειν, καὶ ἀληθείς. ὡς

Ens non posse esse genus, & quo pacto.

accommodatior, vt nomine eius, quod vniuersale est, non intelligatur tantum ens in commune, sed quoduis vniuersale, quod de pluribus speciebus prædicatur, quasi dicat Aristotel. sed neque Plato rectè colligit omnia esse vnum in natura aliqua communi, nisi quoduis vniuersale, quod de multis speciebus dicitur, genus esse concedat: quod tamen in quibusdam eorum fieri nequit, cum quædam sint analogæ. Et enim analogæ, etsi vniuersalia vtunque appellantur, non sunt tamen natura vna communis, in qua inferiora vnum quippiam dici possint. Non censetur autè hoc loco species infimæ nomine vniuersaliũ, quia iuxta considerationem Philosophorũ, potius suat infima quædam particularia, cum illi infra species infimas, non descendat. Vnde fit, vt sæpe ab Aristot. dicantur singularia, nec in prædicatis topicis perspicuè numerentur.

Cur species infima, non censetur hoc loco nomine vniuersalium.

Text. 46.

Quod b q verò ad motum attinet, si motus hæc erunt, haud dubiè formæ ipse mouebuntur: Sin minus, vnde quæso motus profectus est? Omnis enim de natura subtilata est consideratio. Quod b r idem facile videtur esse, omnia, inquam, vnum esse demonstrare, id non efficitur. neque b l enim expositione omnia vnum, sunt, sed ipsum quid vnum si quis omnia admittat, sed neque hoc, nisi id, quod vniuersale est, genus esse concedat, quod b t tamen in quibusdam fieri nequit. Nulla b u item ratione inducuntur longitudines, plana, & solida, quæ post numeros esse censentur, nec apparet quo pacto ea sint, aut futura sint, neque si quam vim habeant. Hæc enim neque formæ esse possunt (non enim sunt numeri) neque corruptioni obnoxia: sed rursus quartum hoc aliud genus emergit.

Text. 47.

Denique b x si quis rerum elementa querat, nec eas, cum multipliciter dicantur, distinguat fieri non potest, vt inueniat, præsertim b y si hoc modo querat, Ex quibus nam elementis consent. Neque enim intelligere vilo modo licet, ex quibus actio, aut passio, aut rectitudo constet, sed, si licet, in solis substantiis id contingit. itaq, omnium, quæ sunt, elementa, aut querere, aut se tenere existimare, non verum est. Quo

Vt 2 post. cap. 15. tex. 22. & 1. Phys. cap. 1. text. 4.

Platonum seculum pugnant.

sensibilia, neque vllum esse quartum genus rerum. Si enim dantur illæ longitudines, plana, ac solida separata ab indiuiduis magnitudinum mathematicarum cum illa non numerentur inter Ideas, eò quod non sint numeri sed post numeros, neque item sint media, cum non sint indiuidua mathematicarum magnitudinum, nec denique sint sensibilia, cum non sint caduca, & quæ corrumpi possint, necesse est, vt sint quartum quoddam genus rerum.

Denique Arguit Platonem, quod ante quam entia distingueret principia omnium, quæ sunt, quæ fuerit, ac se inuenisse putauerit. Quæ enim multipliciter dicuntur, quemadmodum non habent vnam communem naturam. sic etiã eadẽ principia habere nõ possunt: ens autè multipliciter dicitur, vt ex sequentibus lib. patèbit. opus erat igitur, vt prius ens distingueretur in varia genera, quã enriũ principia traderentur. Præsertim. Huius loci hæc est sententiã. Si Plato communè principium efficiens, aut finale omnium rerum, absque earum distinctione quæ fuisset, serèdum id aliquo modo foret, sed quæ fuisset materiale, ac formale: quorum alterũ appellauit dualitatem, alterum vnitatem) nulla rerum distinctione præmissa, multo magis est à ratione alienũ. Plurima enim sunt, quæ non constant materia, & forma, vt actio & passio, restũ, & similia, imo etiam in solis substantiis huiusmodi principia reperuntur. Quò loco illud sed, si licet non ita intelligendum est, quasi dicat Aristotel. sed si licet intelligere, ex quibus elementis consent ea quæ desina sunt: apertissimè enim hæc gauctat id fieri posse, sed ex quibus elementis res consent, quæ hincque illa sunt.

Quod antequam res distingueret, earum principia quæ fuerit.

Quo

Quod rerum omnium scientiam naturam nobis ingentem affirmavit.

Quo autem pacto. Arguit Platonem, quod dixerit scientiam omnium rerum, & (quod hinc sequitur) omnium principiorum esse in nobis insitam ex participatione idearum. Prima ratio est. Quia si ita esset, nemo quicquam disceret, cum tamen experiamur nos discere omnia, quae nunquam scimus, idque vel definitione, si sint simplicia, vel demonstratione, si sint complexa: siquidem ad definitionem potest reuocari definitio, quia illam praecurrit, ad demonstrationem vero inductio, quae illam ratione principiorum antecedit. Consecutio vero probatur, quia etsi quicquid discimus, per ante cognita intelligimus tamen illud ipsum, quod per illa cognoscimus, plane ignoramus, antequam eius habeamus demonstrationem, aut definitionem, aliave disciplinae forma illud percipiamus, ut patet progressu Geometriae, quod sane verum non esset, si in nobis ab ortu inesset omnium rerum scientia.

Si qua est omnium. Scientia, quam Plato congenitam animis nostris esse censebatur non erat harum rerum, & non illarum, sed omnium omnino, quandoquidem aiebat, nullam novam postea accedere.

Lecl. 17. pari. 8.

Aut aliquibus. D. Th. sic exponit, aut vniuersalia, aut particularia. Verior tamen videtur expositio, si dicas idcirco additum esse aut aliquibus, quia non omnes summationum cognoscuntur ante conclusionem, sed quaedam minores propositiones simul cognoscuntur cum conclusionibus, ad quas demonstrandas adhibentur, ut habes primo Post. cap. 1.

Ratione ducta a scientia natura.

Atqui si nobis est insita, mirum sane est, quo pacto nos lateat optima scientiarum nos praeditos esse. Secunda ratio est, quia si nobis adeo praestans scientia naturaliter insita esset, non vique nos lateret, praesertim cum scientiae, quo certiores sunt, eo minus possint latere eum, a quo possidentur, siue illae congenitae sint, ut est quodammodo scientia principiorum, siue labore, & industria acquirantur, ut est scientia conclusionum. Alia tamen ratio est de Orthodoxa Fide, usque virtutibus, quae nobis in sacro fonte diuinitus infunduntur. Neque enim mirum est, si nos lateant, cum nec sint a natura insitae, nec a nobis naturaliter acquirantur.

Fides Orthodoxa cur nos lateat etiam si eam in baptismo adepti sumus.

Praterea quomodo pacto quis. Tertia ratio est, quia Ideae cum sint sola principia formalia rerum sensibilem, non possunt in nos imprimere notitiam principiorum materialium, quibus res sensibiles constant, cum tamen ad perfectam earum cognitionem necessaria sit cognitio non tantum principiorum formalium, sed etiam

Text. 48.

Text. 49.

Text. 50.

Text. 2.

etiam materialium, multae enim saepe numero incidunt dubitationes de huiusmodi principiis, ut exempli causa, sint ne plura in re de qua differimus, an pauciora. Quod similitudine ex rebus Grammaticis desumpta explicat. Quae sunt enim Grammatici num syllaba, SMA, quatenus in voce est, constat tribus sonis, qui respondeant tribus characteribus S, M, & A, quibus illa scripto exprimitur, an vero

A simili.

Quo autem pacto omnium elementa quisquam discat? perspicuum est enim fieri nullo modo posse, ut is ante aliquid cognoscatur. Nam ut is qui geometriam discit, alia quidem ante cognoscere potest, ea autem, quorum est scientia, & quae ipsi discenda sunt non ante cognoscit, ita & in ceteris accidit. Quare si qua est omnium rerum scientia, quemadmodum nonnulli asserunt, nihil profecto is ante cognoscere poterit. At omnis disciplina ex ante cognitis, aut omnibus, aut aliquibus efficitur atque aut per demonstrationem, aut per definitiones. Ea enim, ex quibus definitio constat, ante cognoscantur, perspectaque sint necesse est, quod idem accidit in ea discendi ratione quae per inductionem habetur. Atqui si nobis est insita, mirum sane est, quo pacto nos lateat, optima scientiarum nos praeditos esse. Praterea, & quomodo pacto quis cognoscatur ea, ex quibus res constat, & qua ratione id patebit? Neque enim hoc dubitatione caret. Dubitabit enim forsasse aliquis de hac re quemadmodum & de quibusdam syllabis. Namque alij, SMA, syllabam ex SM & A, constare dicunt: alij vero quidam, alium sonum esse inquit, nullumque ex ijs, qui noti sunt. Praterea, quomodo quis sensum non habens, ea, quorum est sensus, cognoscatur? Atqui oportebat, si haec quidem elementa sunt omnium, ex quibus velut composita voces ex proprijs elementis existunt.

Text. 48.

Text. 49.

Text. 50.

Quod igitur omnes querere videantur causas eas, quas in Physicis exposuimus, quodque prater eas, nullam aliam dicere habeamus, vel ex ijs, quae ante dicta sunt perspicuum est, nisi quod illi obscure eas tetigerunt. Ac

duo illi characteres S, & M (de quibus tantum dubitari potest) significent quendam sonum, & stridorem innominatum. Alij enim Grammatici hoc, alij illud sentiunt Eodem modo dubitari potest de niue & caeteris, quae in sublimi gignantur, quod elementis constant, omnibus ne quatuor, an tribus, duobusve, an vero sint corpora simplicia: eodemque modo de mineralibus, & aliis plerisque rebus, quod Plato idearum inductione docere non potest, cum illae formarum tantum, quae in materiam inducuntur, exemplaria sint.

Ab ignorantia eorum qui aliquo sensu sunt privati.

Praterea quomodo. Quarta ratio est, si in nobis esset naturaliter impressa scientia omnium rerum sensibilem, fatere necessarium oporteret, eos, qui ab ortu sensu aliquo orbi sunt, habere scientiam eorum, quae illo sensu percipiuntur, hoc autem aperte falsum est (nec enim caecus natus quicquam intelligit de colubus, quatenus

colores sunt, nec surdus eodem modo quicquam de vocibus) non est igitur dicendum, scientiam omnium rerum sensibilem esse nobis naturaliter impressam ex participatione idearum. Quod autem ait, si haec quidem sunt omnium elementa, hic intelligendum est, si ideae sunt essentialis causa omnium rerum sensibilem, ut litterae sunt causa earum vocum, quae pluribus litteris exprimentur, tamen hoc sit discriminis, quod litterae sunt interne vocibus, ideae vero non item rebus sensibilibus.

Periodus totius disputationis de causis.

Lib. 2. cap. 3. & 7.

Quod igitur omnes. Ex ijs, quae fuse dixit in referendis, & examinandis aliorum Philosophorum sententijs, cum fructum colligit Aristot. ut maiorem habeat fidem ijs, quae in Phys. de generibus causarum docuit, nec iam necesse sit in hoc opere, quo summam rerum causam quaeruntur, aliud genus causae inuestigare. Patet enim ex dictis neminem Philosophorum aliud genus causae quaesivisse, aut tradidisse. Quia etiam ne illa quidem quatuor ab ipso in Phys. explicata fati aperte ab alijs tradita fuisse.

QVOT SINT CAVSARVM GENERA.

QVÆST. I.

Genera caussarum partim videri plura, partim pauciora, quam
quæ ab Aristotele traduntur.

SECTIO I.

Ordo in caus-
sarum tracta-
tione tenendus.
Quod plura
sint caussarum
genera, quam
quatuor.

QVONIAM Aristoteles in hoc opere duas potissimum instituit caussarum tractationes: vnam hoc loco, in qua de caussarum inuentione differit, alteram libro quinto, in qua naturam cuiusque generis earum explicat: nos quoque id obseruabimus, vt hoc loco ea tractemus tantum, quæ intentionem earum attingunt, dilata in librum quintum explanatione rationis caussandi omnium. Ac primum, non desunt argumenta, quibus caussarum genera videantur plura, quam quæ ab Arist. tradita sunt.

Text. 3.

1. PRIMVM est, quia principium, & causa mutuo recipiuntur, vt Aristot. ait libr. 4 huius operis cap. 2. Principiorum autem non quatuor tantum, sed quinque sunt genera, vt idem ipse docet initio libri 5. quo fit vt quinque etiam caussarum genera constitui debeant.

Cap. 1.

2. SECVDVM, quia instrumenta habent veram, & propriam rationem causæ, cum ab eis verè, ac per se pendeant effecta, veluti literæ à calamo. Cum igitur illa, nec sint materia rerum, quæ fiunt, nec forma, nec verò fines, vt apertum est, nec denique efficientes causæ, cum causa efficiens sit ea, à qua actio primum oritur, reliquum est, vt aliud genus causæ censeatur debeant.

3. TERTIVM, Quia causa exemplaris aliud causæ genus videtur esse & planè diuersum ab omnibus quatuor traditis ab Arist. Quod enim non sit causa materialis, luce clarius est. Quod autem nec vlla ex ceteris tribus ex eo ostenditur, quia forma dat esse per se ipsam, hoc est, per veram, & realem informationem, alioquin efficiens, & finis essent causæ formales, cum extrinsecus, suoque modo conferat esse: efficiens verò est principium vnde motus & omnis omnino actio profluit. Denique finis est id, cuius gratia aliquid fit: constat autem nec exemplar informare materiam per se ipsum, realive coniunctione: nec ab eo motum profluere (præsertim cum sæpe sit res conficta: & minime existens in rerum natura, veluti perfectus Orator, quem sibi Oratores imitandum proponunt) nec denique gratia illius aliquid fieri, imò verò exemplar assumi gratia eius operis perficiendi, quod in finem dirigimus: est igitur exemplar quintum genus causæ lógè diuersum à quatuor vulgaribus. Idque Platonem sensisse asserit Seneca Philosophus.

Epist. 7.

NON desunt quoque rationes, quibus forsitan quis sibi persuadeat aut nullum ex vulgaribus quatuor caussarum generibus, aut certè pauciora in veris caussis esse numeranda. Primum. Quia cum materia nullum ex se actum habeat, omnis autè effectus sit actuale quiddam, hoc est perfectionem aliquam ex se habeat, videtur fieri nullo modo

Quod pauco
ro sint, aut
prorsus nulli.

modo posse, vt effectus ab ea per se pendeat. Forma item quæ definitur esse id, quod dat esse rei, nulli rei videtur illud dare posse. Non materia, quæ iam erat, cum forma introduceretur, non composito, cum potius ab ipso accipiat esse, vt ab eo, quod primò fit, ac proinde primò est. Ita colligitur ne formam quidem causam esse. Iam si efficiens vera causa esset, demonstrarentur per eam proprietates effectorum, quod tamen non fit, vt patet in demonstrationibus proprietatum hominis, & aliarum rerum: & meritò quidem, cum proprietates rerum non profuant ab agentibus, sed à naturis suorum subiectorum. Denique cum id, quod in rerum natura non est, vera causa esse non possit, finisque cum res sit, nondum fit, nisi secundum quid, videlicet in mente dumtaxat, efficitur, vt finis non sit dicendus vera causa rei, quæ verè, & simpliciter accipit esse, præsertim cum omnis causa sit principium, finis autem principio opponatur, vt ipse quoque Aristot. fatetur lib. 3. cap. secundo. Ita effici videtur vt nihil eorum, quæ creduntur esse causæ, in caussarum numerum referri debeat.

Non esse vera
causas qua
dicuntur.

Text. 3.

SECVDVO, Quia si propriè loquendum est, id solum dicendum est, causa, propter quod res, siue effectus est, solus autem finis est id, propter quod res est. Nec enim dicimus rem esse propter materiam, sed ex materia, nec propter formam, sed per formam: nec verò propter efficiens, sed ab efficiente. Accedit, quòd cum quærimus, propter quid res sit, aut fiat, eum solum iudicamus nobis satisfacere, qui finem pro causa reddit. Atque hanc fuisse Socratis sententiam apud Platonem non dubium videtur fore ei, qui Phædonem legerit, quo loco ille disertis verbis ait solum finem causam esse, cætera verò, quæ videntur causæ, non causas esse, sed ea, sine quibus causa non est causa, hoc est, sine quibus effectus non fit, eòsque, qui cætera causas vocant, magnæ inertie arguit illa eadem ratione, quòd propter quid ad solum finem accommodetur, vt supra diximus.

Sect. 2.

Cap. 4.

TERTIO, Quia alia ex parte, si quis ad effectum attendat, solum efficiens causam esse fatebitur. Causa enim & effectus correlatiua sunt, effectus autem à solo efficiente dicitur, vt est apertissimum. Atque hanc fuisse Stoicorum opinionem ex Laërtio in vita Zenonis citati eius sectæ auctoris, & ex Seneca in epistola antè citata perspicuum est. Nam cum illi duo tantum principia posuissent, materiam, & efficiens, solum efficiens causam esse dicebant, cætera verò si quæ causæ speciem habere viderentur, non causas appellabant, sed ea sine quibus effecta non fierent. Proinde Seneca eiusdem sectæ alumnus sic contra Aristotelem, & Platonem argumentatur. Eam, quia ab eis ponitur, caussarum turbam, aut nimium multa, aut nimium pauca comprehendere: Etenim si causas vocant ea, sine quibus res effici non potest, debuisse quoque numerare in caussis, locum, tempus, & motum, sine quibus res nulla fit. Sin autem id, quod verè causa est & à quo pendent omnia qua concurrunt ad effectum ex materia conficiendum, vnam tantum efficientem ponendam fuisse. Nam & formam ab efficiente conferri, & finem nihil esse aliud quam ipsam propositum agentis, denique exemplar esse quoddam instrumentum, quo agens vtiitur, quemadmodum & lima, aut scalpro. Quam eandem senten-

Seneca contra
Aristoteli &
Platonem ar-
gumentum.

tiam videtur sequi Cicero in Topicis ad Trebatium, cum tractat locum efficientium. Nam etsi duo causarum genera constituit, alterum tamen vocat earum, sine quibus res non sit (in quibus numerat materiam, tempus, locum & similia) alterum vero efficientium. Quin etiam Socrates apud Platonem, in eo dialogo, qui de Pulchro, vel Hippia maior inscribitur persuadet Hippia, causam & efficiens idem esse.

QUARTO, quia si causa est prior effectu, & a qua ipse effectus pendet, superioraque duo argumenta ratione aliqua dissoluantur, ut plura causarum genera, quam vnum esse fateamur, tria tantum videbuntur constituenda, finis, efficiens, & materia. Hæc enim sola præcedunt effectum, effectusque ipse ab his daturat pender. Nam forma est illud ipsum, quod incipit esse, ac proinde est idem, quod effectus ipse. Nihil enim noui producitur in materia, nisi forma, nec quicquam producitur naturaliter, nisi supposita materia, unde & Aristoteles quasi ab ipsa veritate coactus non semel videtur docere, formam esse totam rei quidditatem. Quod si forma est tota quidditas rei, quo pacto causa illius fuerit, nisi quis absurdissime concedat, idem esse causam sui? nec verò dubium esse debet de fine, nunc præcedat effectum. Semper enim finis effectum præcedit, si non ille cuius obtinendi gratia efficiens agit, certè ille, in cuius gratiam agit, præcedit enim proposito solo, & intentione agentis, sed vera & reali existentia, cum semper agens in gratiam sui agat, aut in gratiam superioris agentis, quo pacto peruersi homines propter se tantum, ut propter finem vltimum, prohi autem, propter Deum operantur. Atque in hac sententia videntur fuisse veteres Naturales, qui solum principium, ac causam materialem creduntur posuisse: neque enim videtur negasse efficientem, aut finalem, propter quam agens agit, præsertim cum perspicue motum cognouerint, quo planè videbant res a rebus moueri, nec id temerè, sed alicuius boni gratia. Quin etiam eorum nonnulli summam causam efficientem esse dixerunt, aut vnam ut Anaxogoras Mentem, aut plures, ut Empedocles concordiam, & discordiam, quanquam plus operæ in causa materiali ponebant, quod præcipue causas internas, & substantiales rerum quærent.

Ad solum Metaphysicum spectare tractationem de causis.

SECTIO II.

IN hac quaestione illud primum occurrit discutiendum, sit ne proprium primi Philosophi de causis agere. Nec enim id videtur asserendum.

Argumenti primum pro parte negativa.

2.
3.
Solum Physicum videri inuenisse omnia causarum genera.

PRIMUM, quia omnes artifices, qui ex causis rem demonstrant, de causis agant necesse est, ne ignorèt quæ ad demonstrandum assumunt.

DEINDE, quia Dialecticus docere non potest, quo pacto ex causis res demonstranda sit nisi causas distinctè, & accuratè cognoscat, alioqui haud rectè examinabit omnium demonstrationum genera.

POSTREMO, quia agere de causis potius videtur esse proprium munus Philosophi naturalis: ipse enim solus inuenit materiam ex mutatione, in qua totus versatur, ipse ex operatione inuestigauit formam quæ est mutationis terminus, ac proinde reperit finem: ipse notauit efficientem

efficientem causam quæ a fine mouetur, quod animaduertet materiam a se ipsa mutari non posse. Nec verò quamlibet efficientem inuenit, sed primam etiam, quæ omnis materię expers est, quam vocauit primum motorem. Atque hæc omnia præstare potuit habitu Physico, præsertim cum ex intentione primi motoris, aliarumque substantiarum materię expertium, viam primæ Philosophiæ aperuerit. Accedit, quod omnis causa in sua ratione includit motum mutationemve, aut certè actionem, quæ sola ratione a motu distinguitur, quemadmodum & passio. Nam de materia nihil videtur dubij, ac proinde nec de forma, cuius natura per materiam declaratur. Efficiens verò definitur esse id, unde motus oritur, & principium mutationis in alio, ut aliud est, quod patebit lib. 5. Finis denique est id, cuius gratia cætera fiunt, Quo fit, ut cum solus Physicus in motu, mutationeque versetur, ad eum solum pertineat tractatio de causis. Præterea, cum Metaphysica non agat de rebus quæ materiam includunt, neque item de formis, quæ dant esse rebus, sed de formis per se subsistentibus, quæ non causæ formales rerum, sed efficientes, & finales, res autem Physico subiectæ omnia causarum genera sibi vendicent, cur non potius ad Physicum, quam ad Metaphysicum causarum tractatio pertinebit? Denique vel ex eo id perspicuum videtur, quod Aristot. lib. 5. in quo accuratius de causis agit, nihil aliud scribit, quam quod tradiderat in Physicis, translatio inde de verbo penè ad verbum integro capite 3. lib. 2. in quo de causis egerat, ut non ex officio primi Philosophi ea scripsisse, sed a Physico mutuatus fuisse videri possit.

DICENDUM est tamen, proprium re vera esse Metaphysici, de causis, ut causæ sunt, agere, neque id ad alium artificem spectare. Primum quia causa, & effectus sunt primæ, & adæquatæ differentiæ entis, de primis autem eiusmodi differentiis non dubium est, quin solus Metaphysicus agere possit, transcendit enim hoc genus diuisionum entis subiecta omnia cæterarum scientiarum. Deinde, quia causa, ut causa est, non includit in sua ratione vllam materiam, siue sensibilè, quæ cernitur in rebus naturalibus, siue intelligibilè, quæ in Mathematicis: ut paulò post patebit. Postremò, quia si qua esset causa, quæ a primo Philosopho tractari non posset, maximè esset materia, at materiam a Metaphysico cognoscendam esse necessariò vel ex eo patet, quia alioqui non posset ille subiectum naturali Philosopho tradere, eiusque regionem, ut sic dicam, ab aliarum regionibus distinguere, quod tamen, ut primus artifex facere debet, nec item cognosceret potentiam passiuam, ut passiuam est, cum potentia sit analogum quippiam, cuius primùm, potissimumque significatum, & quod cæteræ passiuæ potentiæ participant, est pura potentia, siue (quod idem est) materia prima, quæ omnia ostendimus ad cap. 2. huius libri. Dixi de causis, ut causæ sunt, quia de causis, ut sunt coniunctæ cum motu, aut sub alia speciali ratione pertinente ad subiectum alicuius particularis scientiæ, non dubium est, quin eadem ipsa particularis scientia agere possit, ac debeat. Atque hæc est communis Philosophorum sententia. Tamen si propter quædam argumenta, quibus oppositum suadebatur, non desint, qui a tractatione

Cap. 1. à tex. 2. à tex. 27.

Conclusio affirmatiua probatur.

1.
Ex primis differentiis entis.

2.
Ex ipsa ratione causæ.

3. A minori.

Explicatur conclusio.

2. i. sect. 2.

tractatione primi Philosophi parum consideratè reiciant materiam primam, vt est prima materia, non autem, vt est pura potentia, quasi aliud sit pura potentia, aliud materia prima: alij verò non minùs hallucinantur credentes tractatione de causis, vt causæ sunt, simpliciter quidem ad Physicum spectare, ad Metaphysicum verò quodammodo.

*Quo pacto
particulares
artifices de
causis agant.
Quo pacto
Dialecticus.*

A D primum igitur argumentum pro parte opposita adductum dicendum est, artifices, qui ex causis demonstrant, de iis tantum causis agere, quæ pertinent ad ea rerum genera, in quibus peculiari ratione versantur, non de causis in commune.

A D secundum dicendum, agere quidem Dialecticum de causis in commune, de quæ omnibus causarum generibus, verum eas non ab illo tractari, quatenus causæ sunt essendi, sed quatenus sunt ad demonstrandum idoneæ, neque item earum genera à Dialectico constitui, sed à primo Philosopho constituta accipi, & in Dialectica arte supponi: atque hac cognitione mutud accepta examinari à Dialectico demonstrationes, tamen ad eam rem non satis est cognitio causarum, vt causæ sunt, nisi etiam à particularibus artificibus particularium causarum cognitionem petat.

*Quo pacto
Physicus.*

A D tertium dicendum est, considerare quidem Physicum omnia causarum genera, ea quæ omnia habitu Physico, & inuenire, & tractare potuisse, cum res Physicæ omnia causarum genera sibi vendicent: non tamen ad eum pertinere de iis causis sine consideratione motus agere, interim hoc pacto causæ explicari debeant ab eo artifice, qui de causis, vt causæ sunt, tractationem instituit, vna excepta materia, quæ Physico, & Metaphysico communis est. Quapropter falsum est, quod additur, omnes causas includere in sua ratione mutatione, Aristotelémve ita existimasse. Dantur enim causæ rerum materiæ expertium, ad quarum rationem nulla mutatio pertinet. Quamquam verò Aristotel. vix vnquam, nisi per motum, & mutationem causas explicat, quod maxima ex parte loquatur de causis rerum naturalium, quæ nobis sunt familiares, ex iis tamen definitionibus eliciendas vult, & abstrahendas eas, quæ mutationem non includunt. Quod facillimum est, substituto nomine actionis in locum motus, & mutationis, sumptaque actione in commune, prout omnes operationes complectitur. Iam illud, quod res Physicæ plures causas sibi vendicant quàm Metaphysicæ, nihil est ad rem. Metaphysicus enim cum sit primus artifex, & communis omnium scientiarum, vt ita dicat, Architectus, non tantum de causis rerum materiæ expertium, sed omnium omnino rerum, quoad eius dignitas, & officium permittit, agere debet.

*Cur ea quæ
in Physicis,
de causis dixerat,
ad verbum penè in
hoc opere repetat.*

DENIQUE parum refert, quod Aristotel. ex Physicis ad verbum desumpserit caput illud libri quinti, in quo de causis agit. Id enim duabus de causis videtur fecisse. vna, quia nondum planè, & perspicuè à rebus naturalibus ad diuinas transitum fecerat, hoc enim diferebat in librum duodecimum: altera, quia nullo penè negotio ex cognitione causarum, quæ cum motu coniunctæ sunt, cognitio causarum in commune colligi potest, vt dictum est.

Quid.

Quid causa, & qua ratione spectetur cum Philosophi agunt de causis, vt causæ sunt.

SECTIO III.

*Vt videre licet
in enarrationibus
tertij c.
2. lib. Phy. &
secundi c. 1. 5.
huius operis.*

ROXIMUM est, vt disquiramus, quid sit causa, si tamen facile id explicari potest, cum causæ nomen sit analogum vt philosophis placet, nec vna omnino ratione definiri queat. Et quidem quid causa sit, nec ab Arist. vsquam, nec ab alio

Nomen causæ analogum.

Græcorum (quod sciam) in commune expositum est. Circumferri autem solet ex libro de causis hæc causæ definitio. *Causa est id, ad quod aliud sequitur.* Vel, vt alij referunt, *Id, ad cuius esse aliud sequitur.* Quamquam verò vtraque definitio idem valet, neutra tamen in libro citato legitur, aut satis videtur rem declarare. Siue enim verbo, *sequitur*, intelligatur necessaria cōsecutio vt vox ipsa sonat, siue necessaria cōnexio rerum: effectus etiam cōueniet definitio, atque eò veriùs, quod ex quolibet effectu, absque adiectione vlla sequantur causæ omnes à quibus ille pendet, nec tamen ex qualibet causa sequatur effectus, nisi adiunctis ceteris causis, & applicatis, ac remotis iis quæ impedire possunt.

Causa quid.

Cōmunis causæ definitio excutitur.

ACCEDIT, quod effectus causæ finalis, qui est actio, aut medium ad finem destinatum, non sequitur esse reale finis, quod simpliciter verbo, *essendi*, intelligitur, sed esse conceptum, siue intentionale, vt vocant, quod est esse secundum quid.

SI tamen in verbo, *sequitur*, intelligamus naturalem depēdentiā, & esse sumatur, vt commune est esse reali, & intentionali, rectè habebit definitio. Quidquid enim tale est, vt ab eius esse, siue reali, siue intentionali aliquid aliud suapte natura pendeat, causa illius est: etiam si eo posito non continuo illud sequatur, sed positis cæteris omnibus, à quibus pendet, & sublatis impedimentis.

LICET igitur causam hunc in modum clariùs describere. *Causa est id à quo aliquid per se pēdet.* Cum dicitur, *à quo aliquid pendet*, satis declaratur, aliud esse causam, aliud effectum. Id enim, quod ab aliquo pendet, necesse est vt sit diuersæ numero essentiae ab eo, à quo pendet: quo pacto nulla res ad se ipsam affecta esse potest. Hinc fit, vt nec Pater in diuinis sit causa filij, nec Pater & Filius causæ Spiritus sancti, quia omnium diuinarum personarum vna, & eadem est numero esse nati. Vnde intelliges, cum D. Aug. in lib. 8. 3. q. scribit, *Deū suæ sempiternæ sapiētiae causam esse sempiternam*, nomē causæ pro principio more Græcorum vsurpari. Addita est particula, *per se*, vt reiciatur causæ per accidēs, cuius generis

Causa quid.

Pater cur filij causa in diuinis non sit: nec Pater & Filius Spiritus sancti. Explicatur locus Augusti.

Quæst. 16.

Priuationum causa.

est priuatio, quæ nõ nisi ratione materiæ, cui accidit, potest dici causa rerum naturalium: item quæ; ea omnia, quæ vocantur causæ sine quibus nõ, vt locus, & tēpus, quia non sunt re vera causæ, sed alia ratione ad re efficiendā necessaria. Ab his enim etsi aliquo modo effecta pendent, per se tamen, ac directè non pēdet. Atque hoc ipsum videntur communiter cōcipere, quicūque cōmunē causæ notionē animo informāt. Est tamē definitio hæc analogica, etiā ratione vltimi verbi. Nequē enim res eodem modo pēdent à suis causis, sed discrepantibus admodum, ac primo diuersis, & à quibus vna, & eadē omnino ratio depēdendi abstrahi nõ potest.

Definitionem earum analogam esse.

POSET quoque causa describi esse *id, propter quod res est*, quemadmodum Aristoteles innuit primo Physic. cap. 7. cum numerum causarum colligit. Sed quia verbum *propter quod*, seu, quo interrogatiue dicitur *propter quid* si in tota latitudine suae significationis sumatur obscurum est, si autem accipiatur, ut primo aspectu sumendum videtur, solam finalem causam designat; mittenda nunc est ea descriptio. Illud tamen animaduertendum est, tribus modis posse causam accipi. Vno, pro re, quae denominatur causa, omnino tamen absolute accepta, ut pro sole, aut homine. Altero, relatiue, hoc est, quatenus significat relationem ad effectum; quo pacto est simul natura cum effectu. Tertio, quatenus ab ea pendet effectus, qui modus medius est inter duos traditos: atque hoc pacto non dubium est, quin causa sit prior effectu. Haec cum ita sint, non describitur hoc loco causa primo modo, nec item secundo, sed tertio. Primo enim non comparatur causa cum effectu, ut patet. Secundo comparatur quidem, sed ut simul natura cum illo, quemadmodum caetera relatiua cum suis correlatiuis. Ac tertio & comparatur cum effectu & sumitur, ut est prior natura effectu, quae est propria causa consideratio, & de qua praecipua est cura apud Philosophos. Ita patet, quid sit causa, & quo pacto apud Philosophos sumatur, cum de causis agunt. Quae consideratio praecipuum fundamentum est eius disputationis, quae a nobis libro quinto de rationibus causandi, siue causalitatibus, ut vocant, instituenda est.

Quatuor esse causarum genera, non plura, paucioraue.

SECTIO IIII.

AM quatuor esse causarum genera, non plura, nec pauciora; nec verò alia, quam quae ab Arist. traduntur: his argumentis probari potest.

PRIMUM, quia pleraque effecta indigent his omnibus, & nulla indigent pluribus. Nam quod omnis effectus indigeat efficiente causa, per se notum est, aut facillimè ex eo probatur, quia nihil potest esse effectus sui, causa verò efficiens, nisi casu, & fortuito agat gratia alicuius boni agit. Omnis igitur effectus, qui non temere fit duabus causis externis per se, indiget efficiente, ac finali. Iam sic effectus omnis aut fit ex nihilo, aut ex aliquo: si ex nihilo, euenire potest, ut nulla interna causa indigeat, erit enim forsitan res simplex, cuiusmodi sunt substantiae separatae, & ut nonnulli volunt corpora caelestia: si ex aliquo; cum illud non sit tota res, quae sit (alioqui fieret ex se ipsa) necesse est ut fiat ex aliquo antè existente addito alio, quo compleatur, & absoluat, id autem quod antè existit, & recipit aliud ad complementum effectus, dicitur materia, id verò, quod illi ad complementum, & absolutionem rei adiungitur, vocatur forma: igitur si fiat ex aliquo, praeter duas iam dictas causas externas, duabus quoque internis per se indigebit, materia, & forma. Cum igitur nullus sit effectus, qui pluribus causis indigeat (quae enim propositae sunt effectum omnem absoluunt) iis autem, quae non temere ex aliquo fiunt, omnibus

Probatur causari esse quatuor genera.

Ex eo quod pleraque effecta indigeant his omnibus causis & nulla pluribus.

bus

bus his causis opus sit: planè intelligitur, causarum genera nec plura, nec pauciora ponenda esse.

DEINDE, id ipsum concluditur hac ratione. Quod res sint compositiores: eò pluribus causis indigent (compositis enim rebus necessariae sunt causae, internae quibus simplices non egent) res autem naturales, praesertim quae gignuntur, & intereunt, sunt omnium maxime compositae, igitur non plura erunt genera causarum, quam quae in illis cernuntur, atqui res naturales, quae gignuntur, & intereunt, non indigent nisi materia, ex qua fiant, forma, per quam perficiantur, agente, à quo forma inducatur, & sine quo agens ad agendum alliciatur, seu cuius gratia operetur, non sunt igitur plura causarum genera, quam quatuor tradita. Atque hac de causa videtur Aristot. non ad alias res quam ad naturales attendisse in colligendis omnibus causarum generibus. nouerat enim, ex his quasi compositoribus, & quae ex pluribus pendunt, plures causas quam ex caeteris colligi posse.

IDEM quoque licet ostendere ex definitionibus materiae, formae, efficientis, & finis, adhibitis argumentis iis, quibus Aristot. ad eandem conclusionem probandam vitur. Quod enim haec quatuor sint verè, ac proprie causae, ex descriptione causae, expensis singularum definitionibus perspicuum erit. Materia enim definitur esse *primum subiectum ex quo aliquid ita fit, ut non per accidens insit*, quod habes 1. phys. cap. 9. Si ergo materia, non per accidens concurrat ad effectum, luce clarius est effectum pendere per se à materia, atque ideo materiam esse veram eius causam. Forma deinde, eodem auctore 5. lib. huius operis cap. 2. & 2. Ph. c. 3. atque aliis plerisque locis, definitur esse *ratio quidditatis, hoc est, id à quo primo res habet speciem, & quidditatem. & ab alijs distinctionem.*

Forma.

Quis autem non videat pendere per se rem ab eo, à quo primo habet speciem, & distinctionem? Efficiens porro eisdem locis definitur esse, *id unde est primum mutationis principium, seu, ut generalius loquamur, actionis, hoc est, id à quo primo actio oritur.* Si igitur ab agente primum oritur actio, non dubium est, quin ab eo per se pendeat effectus: sublata enim prima actionis origine, ne intelligi quidem potest, quomodo aliquid fiat per se. Denique finis passim dicitur *id esse, cuius gratia aliquid fit.* Si ergo id, quod fit, non temerè fiat, constat illud per se pendere à fine. nihil enim est aliud non temerè fieri quam fieri alicuius gratia. Ita patet, materiam, formam, efficiens, & finem verè, ac proprie causas esse.

Quod autem causarum genera non sint plura, duobus argumentis probari Aristot. Vno in physicis lib. secundo cap. 7. altero, extremis penè verbis huius libri. Priori loco. Quia ea sola quaeruntur, cum quaestio propter quid proponitur. Aut enim quaeritur materia, ut si quis petat propter quid mixta dissoluantur: is enim satisfacit, qui respondet. Quia constant quatuor elementis, quae sunt mixtorum materiae. Aut quaeritur forma, ut si quis roget, propter quid homo sit propensus ad scientiam: is enim aptè reddit causam, qui responderet. Quia est praeditus animo rationis particeps. Aut quaeritur efficiens, ut si quis interroget, propter quid ex aquosis locis eleuentur vapores.

Cur non plura causarum genera. Duae Aristotelis rationes.

2. Ex ijs causis, quae in rebus naturalibus reperiuntur.

Cur Arist. ex solis rebus naturalibus causarum genera collegerit.

Ex definitionibus singulorum generum. Materia quid.

Textus 82.

5. Metaphys. text. 2. & 2. Phy. text. 26.

Ut 2. Phy. c. 3. text. 29. & 2. de Anima c. 4. à text. 305. & lib. 1. Met. c. 3. & lib. 5. c. 2. text. 2. text. 68. text. 50.

eius enim rei causa est vis solis, & astrorum. Aut demum quaeritur finis, ut si quis petat, propter quid sol modo ad austrum declinet, modo ad Boream, haec enim vicissitudo ea de causa constituta est, ut temperetur annus ex hyeme, & aestate, vere, & autumnus. Cum igitur quaestio propter quid aliam causam nullam quaerat, consequens est, ut haec tantum causarum genera ponenda sint.

Collectio omnium generum ex singulis.

POSTERIORI autem loco, idem ex eo probat Arist. quod nemo Philosophorum, seu veterum, seu recentiorum, summo etiam studio in quaerendis causis posito, aliud praeterea causae genus inuenit. Quod argumentum non leuis est momenti in philosophia, praesertim cum ea, quae quaeruntur, sunt communia, & quorum cognitio ex rebus passim occurrentibus elici possit, cuiusmodi sunt ipsa causarum genera; etsi pleraque particulares causae possunt omnibus esse ignotae, ut est, multorum sententia, causa marini fluxus, & refluxus.

POTEST denique idem causarum numerus colligi ex vnoquoque genere earum. Si enim ponamus dari materiam, cum illa ex sese moueri nequeat, oportebit dari agens aliquod, a quo moueatur, & formam, quae per motum inducatur; & finem, cuius gratia agens ad agendum innitetur. Eodem modo si ponamus dari formam, vel etiam solum motum, qui ex inchoata forma plane colligetur & materia, in qua sit forma, & efficiens, a quo illa inducatur, & finis, cuius gratia efficiens alliciat ad eam inducendam. Quod idem ex ceteris facile est colligere. Hanc autem rationem inuestigandi causas fuisse apud Veteres, ipse Arist. testatur c. 3. huius libri, quo loco scribit, illos ex inuentione materiae progressos fuisse ad inuestigationem efficientis. Atque haec satis erunt, ad causarum numerum colligendum. Nec ullus est grauium Philosophorum, si recte eorum sententiae expendantur, qui plura causarum genera esse credat, ut ex solutione argumentorum patebit.

Solutio argumentorum, quibus ostendi videbatur, plura esse causarum genera, quam quatuor.

SECTIO V.

Conferuntur inter se principium, & causa.

Text. 3.

PRIMUM igitur eorum, quibus plura causarum genera ostendi videbantur, dicendum est, latius patere principium, quam causam. Priuatio enim numeratur in principis rerum naturalium, nec tamen est earum causa. De qua re initio libri quinti. Quod autem Arist. lib. 4. c. 2. ait, principium & causam reciprocari inter sese, de causa non proprie tantum, sed communiter etiam dicta, ut saepe vulgo accipi solet, intelligendum est, quo etiam pacto loquitur de causa lib. 12. ca. 2. cum priuationem non solum principium, sed etiam causam appellat. Quod si quis solutionem ex eo reprehendat, quod Aristoteles initio libri quinti, ubi proprie loquitur de principis, plane dicat tot modis dici causas, quot principia; occurrendum est, necessario id intelligendum esse negatiue, quasi dicat, non pluribus dici causam, quam principium: alioquin epta esset ratio, quae iis verbis concluditur, ut eodem loco patebit.

Dilutio.

Text. 1.

A D

AD secundum dicendum, cum causa diuiditur in quatuor vulgata genera, non accipi nomen causae in tota latitudine suae significationis, sed pro causa principali, & quae digna est, cui effectus tribuatur. Ceterae enim potius concausae, quam causae videtur dicendae, etsi eis conueniat tradita causae definitio. Ita fit, ut mirum non sit, si instrumentis conueniat definitio causae tanquam iis, a quibus effectiue, ac per se pendet effectus, nec tamen eisdem conueniat definitio causae efficientis ab Aristot. tradita, quae solius principalis efficientis natura declaratur. Reuocantur tamen instrumenta ad causam efficientem principalem, quia illi ad agendum subseruiunt.

2. lib. Phy. c. 3. text. 29.

AD tertium dicat fortasse aliquis, causam exemplarem non esse veram, & per se causam, sed per accidens: tum quia accidit effectui, ut fiat ad imitationem exemplaris, ut patet in picturis, & sculpturis, quae aliarum imitatione fiunt, cum alias fieri possint inuentione, tum etiam, quia in rebus naturalibus non datur causa exemplaris, cum interim dictum sit a nobis, omnia causarum genera in naturalibus reperiri. Reicienda tamen profus est huiusmodi responsio. Omnis enim effectus, qui fit a causa agente per intellectum, pendet per se ab aliquo exemplari. Nec refert, quod accidat picturae, sculpturae, aliisque rebus artefactis, ut sint imitationes aliorum artefactorum. Artefacta enim, quae opifices extrinsecus imitantur, non sunt verè, & suapte natura exemplaria, ut recte probatum est, sed ipse communis, vniuersalisque conceptus rei facienda per artem: non tamen quatenus illam representat, sed quatenus

De hac reli. 5. & 7.

subit vicem natura communis obiecta, quo pacto est imitabilis ab artifice. In hac enim imitabilitate, ut sic dicam, ratio exemplaris consistit. Possent quoque naturalia ipsa, quatenus concipiuntur ut imitabilia ab arte nostra, suo modo dici exemplaria artificialium. Ars enim nostra per se, ac suapte propensione imitatur naturam. Nec dubium est, quin natura eminenter contineat, quicquid arte nostra effici potest, cum & mens nostra, cui rerum artificialium effectio tribuitur, forma naturalis sit, & nihil arte humana fiat, nisi cum actiua naturalia, ut dici solet, applicantur passiuis. Non sine causa autem addidimus verbum, nostra, cum diximus, artem imitari naturam. Nam si de arte diuina sit sermo, potius natura imitatur artem. Cum autem diximus, omnia causarum genera in rebus naturalibus reperiri, non ita id intelleximus, quasi crederemus, omnes causarum species in eo rerum genere spectari: sed tantum omnia causarum genera modòve causandi generalia: fatemur autem causam exemplarem pertinere ad aliquod ex quatuor vulgaribus generibus, ad finalem scilicet, efficientem, formalem, aut materialem: quae genera omnia reperiuntur in rebus naturalibus. Quanquam cum naturalia omnia reducuntur ad artem diuinam, nihil erit incommodi, si dicamus, dari etiam causas exemplares in naturalibus, seu potius naturalium, a quibus causis magis pendet per se res naturales, quam a naturalibus artificiales. Itaque non est cur negemus, causam exemplarem esse veram, ac per se causam.

ERVNT igitur fortasse qui dicant, causam exemplarem reuocati ad finalem, quod agens per intellectum ad eam respiciens operetur.

Causa quo pacto in diuisione causarum accipitur.

Ad quod genus causae reuocentur instrumenta.

Exemplar esse veram causam.

Exemplaria quid proprie sint.

Discrimen inter nostram artem, & diuinam.

Quo pacto causa omnes in rebus naturalibus reperiuntur.

Exemplarem causam non esse reuocandam ad finalem.

retur, hoc est, illam agendo nitatur assequi. Verum id dici non potest. Primum, quia omnis finis isto modo erit exemplar, veluti externa forma domus, & usus etiam illius, quod falsum est. Deinde, quia agens per intellectum non nititur actione sua assequi exemplar ipsum, sed absequi similitudinem exemplaris. Postremo, quia ratio exemplaris consistit in imitatione passiva, seu imitabilitate, ratio autem finis non item.

S C O T. in primum sentent. d. 2. & 36. existimat causam exemplarem reduci ad efficientem, quem hac in re non pauci sequuntur. Eorum ratio est, quia quod præstat forma naturalis agentibus naturalibus id præstat forma intellectualis (quam vocamus exemplar, siue ideam) agentibus per intellectum. Vtraque enim est ratio agendi ipsi agenti, vtraque determinat actionem ad speciem certi effectus, & vtriusque ratione agens assimilatur sibi id, quod patitur, atque vniuocum sibi effectum producit, ut Arist. luculenter docet lib. 7. cap. 9. Cum igitur forma naturalis, ut est in agente, & ad effectum agentis concurrat, reducatur ad causam efficientem naturalem (nec enim est id, quod principaliter efficit, sed ratio efficiendi) sequitur planè exemplar reduci ad causam efficientem per intellectum. Quod idem dicunt Aristotelem inuuisse 2. Phys. lib. cap. 3. & 5. huius operis cap. 2. cum docuit *secundum causarum genus esse formam, atque exemplar*. significauit enim, ut inquirunt, id ipsum, quod est forma respectu agentis, esse principium efficiendi respectu effectus agentis, naturale quidem, si sit forma naturalis; intelligibile autem, si sit exemplar.

A L I A ratione reuocant Stoici exemplar ad causam efficientem. Dicunt enim causam efficientem perinde uti exemplari, atque alio quouis instrumento, ut supra ex Seneca Stoico retulimus. Itaque censerent exemplar non reuocari ad agens, ut formam agētis, sed ut illius instrumentum.

N E V T R A tamen sententia placet. Credimus enim exemplar, quatenus exemplar est, non reuocari ad efficientem. Id quod ex his licet ostendere. Primum, quia exemplar quatenus exemplar est, non habet quicquam efficientiæ in effectum, sed consistit in quadam imitatione passiva, neque concurrat ad actionem ut influens, sed ut extrinsecus, quodammodo terminans: forma autem agentis, & instrumenta, quibus efficiens ad agendum utitur, aliquid efficientiæ, & influxus habent in effectum: forma quidem, quia potentiæ, quibus agens ad agendum utitur, ab illa fluunt, & illius virtute agunt, instrumenta verò, quia mota mouent, actionemque ipsam agentis exequentur. Deinde, quia cum artifex agit respiciens ad exemplar, principium, quo agit, est ars ipsa, instrumenta vero sunt, quæ ab agente mouentur, & ad agendum applicantur: at exemplar neque est ars ipsa, sed primum eius obiectum quod ab arte supponitur, quemadmodum & finis artis, neque ab agente mouetur, sed potius illud quodammodo mouet, non tamen, ut appetibile, quo pacto mouet finis, sed ut imitabile, quæ est diuersa mouendi ratio. Postremo, quia Plato qui primus exemplarem causam videtur inuenisse, eam vocauit *Ideam, formam, & speciem*: Aristoteles vero perspicue illam in genere causæ formalis posuit, ut patet ex locis proximè citatis. Neque ullam vim habet responsio illa, Iccir-

Alex. lib. 5. com. 3. id videtur sentire.

Scoti de causa exemplari opinio.

Text. 28. Text. 2.

Sec. 1.

co exemplaris nomen adiectum fuisse ab Aristotele, ut exponeret, formam, quatenus est in agente, esse exemplar rei, quæ generatur. Eodem enim modo dicere potuisset *Alio modo, forma, atque finis*. forma enim, ut est in eo, quod generatur, est finis generati, quo fit, ut potius dicendum sit, Aristotelem, & formam realem nomine formæ, & intelligibilem, siue obiectiuam nomine exemplaris in genere causæ formalis complexum fuisse.

A D rationem igitur eorum, qui Scorum sequuntur, ex eis, quæ dicta sunt, respondendum est, exemplar non esse principium efficiendi, quasi ab eo, ut tale est, influxus oriatur, sed esse id, ad quod agens agendo respicit, nec verò effectiue determinare actionem ad speciem, aut assimilare patiens agenti, sed imitatione passiva, siue ut imitabile. Unde etiam patet, quam inanis sit Stoicorum ratio. Non enim agens utitur instrumento, nisi illud moueat, eique vim aliquam agendi comunicet, aut saltem per illud vim propriam agendi exercent.

S V N T denique, qui etsi exemplar in causis formalibus numerant, non directò tamen, sed reductiue ad hoc causæ genus pertinere putent, quemadmodum & instrumentum ad genus causæ efficientis, id duabus potissimum rationibus sibi persuadent: Vna, quia exemplar non per se ipsum dat esse, sed per formam inductam ab agente: altera quia non dat esse intrinsecus, sed extrinsecus.

C R E D I D E R I M tamen, exemplar (si tamen non per accidens, sed per se sit exemplar, directò potius ad genus causæ formalis, quam reductiue pertinere. Primum, quia est vna ex causis principalibus, quæ ad effectum concurrunt. Nec enim dat esse ratione alicuius prioris formæ. Quin, si forma informans siue realis, & exemplaris inter se conferantur, & altera ad alteram reducenda sit, tanquam secundaria ad principalem, non dubium est, quin realem ad exemplarem reducere oporteat. Re tamen vera, neutra ad alteram reuocanda est, quia rationes causandi vtriusque sunt inter se diuersæ nisi eo pacto velis realem formam ad exemplarem reducere, quo inferiora genera causarum reuocantur ad superiora, ut materia ad formam, & forma, atque efficiens ad finem, qui causarum omnium quodammodo est causa. Deinde, quia omnes quotquot Philosophi, ac Theologi de veris ideis loquuntur, asserunt, ideas esse principales formas, & quarum imitatione formæ reales inducantur in materiam: exemplaria verò, quæ per se, & suapte natura talia sunt, nihil aliud sunt, quam veræ ideæ, tamen si non tales, quales Plato existimabat. Postremo, quia ratio quidditatis, quæ est definitio formalis causæ, non modò formam realem, atque informantem, sed etiam intelligibilem, siue exemplarem complectitur. Est enim *Idea principalis quedam, ac prototypa ratio essentia rei, cuius est idea*: forma verò informans ideo dicitur ratio quidditatis, quia additione sui ad materiam absoluit, ac complet quidditatem rei, & in causa est, ut illa ad certam speciem pertineat. Atque hanc ob rem videtur Arist. dixisse, *forma, atque exemplar*, ut duo causarum genera specialia sub formali causa directò comprehenderet. Alioqui instrumenta etiã cum efficiente principali coniungenda erant, quod non fecit.

N E C rationes pro parte opposita quicquam efficiunt. Prior enim, *Solutur falsum*

marint. Dilutio responsionis.

Solutur Scotistarum ratio.

Stoicorum argumenta dissoluntur. Aliorum sententia.

Autoris sententia. Exemplar non reductiue, sed directò ad causam formalem pertinere.

Ideas esse principales formas.

Ratio quidditatis quid.

Solutur falsum

d. 2. q. 2. d. 36. a. 1.

Stoicorum de eadè re opinio. Impugnatur vtraque opinio.

Discrimen inter artem, instrumenta, & exemplar.

Quid Plato & Aristoteles de exemplari existimauerint.

*rationes superiores opinio-
nis.*

falsum illud assumit, exemplar non dare esse per se, sed per formam inductam ab agente. Dat enim esse per se ipsum in suo genere, id est vt exemplar. Vnde nascitur, vt etiam det esse per formam inductam ab agente, tanquam per sui participatam similitudinem. Alioqui efficiens non ageret per se, quia agit per instrumenta.

Quatuor causas rationes possunt esse venire Deo.

POSTERIOR autem nihil concludit, nisi velis efficientem causam, & finale non esse principales: quia causant extrinsecus, quod dici non posse, vel ex eo patet, quia Deus est finis efficiens & exemplar rerum omnium, nec tamē potest esse formalis intrinseca, aut materialis, eo quod ratio causandi extrinsecus nullā ex genere suo habet imperfectionem adiunctam, à qua tamen causæ internæ exolui nō possunt, cum necessariō sint partes entis per se, ac proinde in completa emia.

Ad argumentum igitur principale, cuius soluendi causā hęc omnia præmissimus, dicendum est, nihil illud concludere contra ea, quæ dicta sunt. Si enim nititur ostendere, non esse exemplar causam formalem internam, rectē quidem id probat, sed tamen non probat, non esse formalem. Si verō contendit, non esse omnino causam formalem, vitiosè sumit definitionem formæ internæ ad id concludendum, cum sumenda esset definitio formæ in commune, quæ externam quoque complecteretur, qualis est ratio quidditatis, vt diximus.

Obiectio.

QVOD si quis urgeat, cum exemplaris causā sit directō, & non reductiō, causā formalis, adhuc effici ex dictis, quinque esse causarum genera, finale, efficientem, exemplarem, formalem internam, & materialem: Occurrendum est, si genera causarum sumantur in commune non esse nisi quatuor, cum exemplaris, & formalis interna, sub formali contineantur. Si verō sumantur in specie, non mirum esse, si plures tradi possint. Nam & finis diuiditur in finem cuius, & cui, tanquā

Dilutio.

in diuersas species finium. Et causā efficiens in efficientem ex aliquo, & ex nihilo, vt in diuersas efficientium species. Eodem modo ait Arist. in Topicis, *quatuor esse predicata dialactica*, quæ tamen si in specie sumantur, plura esse inuenientur. Vnde colliges nihil dissidij esse hac in re inter Platonem & Aristot. quod Plato causam exemplarem quoddam per se causæ genus fecerit. Nec verō quicquam pugnare cum iis, quæ dicta sunt, Henricum Gandauensem ex veteribus Scholasticis egregium auctorem, qui quolib. 9. scribit: quinque esse causarum genera adiuncto exemplari: sed potius ea ratione fanere, quatenus facit exemplar principale quoddam genus, neque illud ad causam efficientem, aut ad formalem internam reuocat.

Lib. 1. cap. 3.

Conciliantur dicta Plat & Aristotelis de causis exemplari.

Quæst. 1.

Solutio argumentorum quibus ostendi videbatur, nullum ex traditis causarum generibus esse veram causam: aut certe pauciora esse quàm quatuor vulgata.

S. E. C. T. I. O. V. I.

Materia ideō causa, quia pura potentia.

PRIMUM verō argumentum eorum, quæ aut nullum ex traditis generibus causarum, aut certē pauciora in veris, ac per se causis, esse contendebant, dicendum est: quod quidem ad materiam attinet, tantum abesse, vt ei officiat

ciat purę potentiæ ratio: quo minus causā esse possit, vt potius alia ratione interna rei causā esse nequeat, vt postea ostendemus: tamen si non est negandum, habere eam propriū esse actuale existentia. Quod verō attinet ad formam, dicimus propriū munus formæ, vt causā est, in eo positum esse vt det esse essentiæ ipsi composito, quod certē esse ab eo non accipit: quanquam ne esse quidem existentia accipit. forma à composito, sed vel ab efficiente solo, si non educatur de potentia materiæ, vel ab efficiente solo, si de eius potentia educatur. Quod autem dicitur, causam efficientem non adhiberi in demonstrationibus, in quibus effectorum proprietates demonstrantur: idque ex eo accidere, quod proprietates effectorum non profluant ex causis efficientibus, sed ex naturis subiectorum: etsi probat causam efficientem non esse causam internam: non tamē ostendit non esse causam. Nam quia causæ internæ satis sunt ad demonstrandas rerum proprietates, idē fit, vt externæ non assumantur: tamen si verum non est, nunquam adhiberi externas, sed rariū adhiberi. Quin etiam perfectiores sunt demonstrationes, in quibus adhibentur omnes, vt si homo demonstratur habere intellectum, quia conditus est à Deo ex animo, & corpore, vt bene, beatēque viuat. Denique falsum est, id, quod in rerum natura non est, non esse veram causam. Causa enim, quæ concurrat ad effectum vt desiderata, ex ipso suo causandi genere non requirit: realem existentiam: imō verō in plerisque requirit non existentiam, vt in sanitate recuperanda, quæ concurrat ad curatiōem: vt desiderata, & expetita. Si enim iam existeret, non adhiberetur corpori curatio. Nec verō Arist. ait, finem esse oppositum principio absolute, sed principio, vnde motus oritur, quod est causā efficiens, cui finis dicitur oppositus, non oppositione repugnantia, sub relationis à quo, & ad quod.

Cur rariū fiat demonstratio per causam efficientem?

Perfecta demonstratio.

Ad secundum dicendum est, si verba *propter quid* latē sumantur, nullum ex quatuor generibus causarum traditis à vera ratione causæ esse excludendum, neque id negari in Phædone: si verō sumatur pressē, ac propriē, pro eo, quod est, cuius gratia, (hęc enim est propria illorum verborum significatio) non dubium esse, quin solus finis dicendus sit causā: atque hoc voluisse Platonem in loco citato.

Ad tertium dicendum, est, si causā sumatur, vt refertur ad effectum, spectato effectu iuxta nominis originem, quæ etymologia dicitur: cum effectus dicatur ab efficiente, non dubium esse, quin solum efficiens dicendum sit causā, vt probatum est: At effectus non semper ea ratione spectatur, quemadmodum, nec lapis semper cōsideratur, quasi lædens pedem, vnde lapidis nomen fortasse ducitur, sed raro, & apud Grammaticos, qui verborum etymologias persequuntur: Cum ergo Stoici solum efficiens causam appellauerunt, forsitan causam spectauerunt, vt refertur ad effectum, iuxta originem vocabuli consideratum: cætera enim, quæ causæ dici solēt, non efficiūt rē, sed ad eam efficiendā sunt necessaria. Aut potius dicito, illos id solū censuisse dignū causę nomine, vnde actio primū oritur, quasi causæ nomen idem apud eos valeat atque auctoris, quod certē in alia causarū genera conuenit.

A solo efficiēte dictum esse effectum.

Cur Stoici solum efficiens causam appellauerunt...

SENECA tamen, & Cicero, qui ea in re Stoicorum sententiam secutus est, quædam non recte adiciunt, quale est illud. *Ceteri, quæ dicuntur causæ, pendere ab efficiente, quod falsum est in plerisque finibus & exemplaribus.* Et illud, *Nihil aliud esse finem, quam propositum agentis, nisi ab eis propositum sumatur pro re, quam sibi agentis proponit.* Et illud, *Exemplar esse instrumentum.* Et illud, *Materiam non magis causam esse quam tempus, locum & cetera, sine quibus res non fit.*

Reprehenduntur dicta quædam Senecæ, & Ciceronis de causis.

AD quartum dicendum, Platonem quidem in Timæo ea sola censuisse digna nomine causæ, quæ tempore præcedunt effectum aut præcedere possunt: atque idcirco sola tria causarum genera eo loco enumerasse, efficientem, exemplarem, & materialem: Satis tamen est, si præcedant natura, effectusque ipse ab eis per se pendeat, quo pacto compositum pendet à forma informante, tanquam à digniori causa interna. Neque verò forma sit propriè, sed compositum ex materia, & forma. Nam etsi forma cum ipso composito incipit esse: id tamen solum propriè fieri dicitur naturaliter, cuius altera pars existeret, altera vi agentis adiecta est, ut habes libro septimo huius operis cap. 8.

Cur Plato in Timæo, nec formam informantem, nec sine numeraverit in causis.

Text. 26.

NEC vero Arist. cum docere videtur, formam esse totam rei quidditatem, aliud quicquam videtur significare, quam quod species, quæ sæpe appellatur forma, sit totum id, quod definitione explicatur; aut, formam, ex qua res naturalis constituitur, esse id, ex cuius perfectione desumuntur omnia prædicata, quæ in definitione continentur, seu (quod eodem redit) ex quo omnis perfectio rei provenit. Sed quo tandem pacto Arist. eo loco sit intelligendus, in eius libri explicatione diligentius expendetur. Opinio autem illa veterum Naturalium, qui præter efficientem, & finalem (quas tanquam externas parum videntur curasse) solum materialem posuerunt, sententia est balbutientium adhuc Philosophorum, & quasi in tenebris atrectantium: tamen si, nec illi profus negarunt causam formalem, sed formalem substantialem. Videbant enim planè res moveri, & alias formas accidentarias abiicere, alias acquirere, per quas tandem adulta iam Philosophia, magisque rerum perita substantiales formæ à posteriori cognitæ sunt. De quibus quidem, sint ne in rerum natura, an non, primumque de materia prima stabilienda, de qua non minor est quæstio, hoc loco nobis disputandum est.

Aristotelis sententia de forma.

Ad cap. 10.

Veteres non omnino causam formalem negasse.

SIT NE REVERA IN REBUS
naturalibus materia prima.

QVÆST. I I.

Qua ratione nulla sit difficultas in asserenda materia prima.

SECTIO I.

Ordo servandus in disputatione de materia, & forma inveniuntur.

MATERIA primæ ac formæ substantialis inuentio, quæ in tota Philosophia permagni momenti est, & in qua philosophi plurimum desudarunt, comodiùs à nobis expedietur, si primum de materia prima, quatenus ea facile inueniri potuit;

potuit; deinde de formæ substantialis inuentione differamus; postremò inuenta forma substantiali, ex ea colligamus, cuius naturæ sit materia prima, quatenus capax est formæ substantialis. Sunt enim hæc adeo connexa inter sese, ut perfecta inuentio primæ materiæ, sine inuentione formæ substantialis omnino absolui nequeat.

Duplex materia prima consideratio.

MATERIA prima duobus modis spectari potest. Vno sub communi nomine materiæ primæ, qua definitur esse *Subiectum non factum ex alio & ex quo fiant cetera*, qua vsus est Arist. primo Phys. libro cap. ultimo. Altero, secundum propriam & peculiarem rationem, hoc est, comparatione substantialis formæ: Eodem modo dicere solemus vltimum finem, seu felicitatem posse considerari, vel sub communi, imperfectaque explicatione vltimi finis, ut si dicatur *esse status omnium bonorum aggregatione perfectus*, quo pacto à Boëtio in libris de consolatione Philosophica definitur; aut secundum peculiarem rationem eius vitæ, in qua ea bonorum aggregatio cernitur. Quemadmodum igitur vltimus finis in commune facile percipitur, ab omnibusque expecti ostenditur, & tamen adeo difficile est ostendere, quibus in rebus consistat, ut nulla in quæstione fortasse maior fuerit apud Philosophos controuersia; ita cum nullo negotio intelligere omnes possint, quid sit materia prima iuxta vulgarem illam materiæ primæ rationem, nec difficile sit, eam sic spectatam in rerum natura esse ostendere, tamen percipere omnino ad quod genus formarum ipsa primum referatur, quæque tandem sit eius essentia, adeo difficile cognitu fuit, ut vix tandem à Platone, & Aristot. post tot, tantorumque Philosophorum studia explicatum sit.

Text. 81.

Lib. 3. prosa 2.

Difficile esse materia primæ essentiam percipere.

Ostenditur dari materiæ primæ ex motu.

ESSE igitur materiam primam in rerum natura, his ferme rationibus ostendi solet, primum, quia motus sensu ipso per se notus est, motus autè omnis à contrario in contrarium fieri cernitur, quorum alterum paulatim introducit, alterum expellitur: cum igitur contrarium, quod introducit, in eo, quod expellitur, recipi non possit, tum quia sibi mutuo repugnant, tum etiam quia in fine motus, contrarium quod expellebatur, sæpe omnino esse desit, dandum necessariò est in quouis motu commune aliquod subiectum vtriusque contrarij, quod paulatim alterum abiiciat, alterum accipiat: quod subiectum materiam appellamus.

Ex ipso agente, & patiente.

DEINDE, quia motus & omnino omnis mutatio actio quædam est, & vel sensu cognoscitur, ab agente aliquo proficisci, & in certo aliquo patiente recipi, neque enim quoduis in quoduis agere aptum est, ut est etiam experientia compertum; at agens nititur efficere patienti sibi simile, ut cernimus in actione, qua ignis agit in lignum; ergo datur in omni patiente res aliqua subiecta, quæ ante actionem sit dissimilis agenti, in fine autem similis per inductam ab eo sui similitudinem, quam eandem materiam vocamus.

Ab incommodis compluribus.

TERTIO quia ex nihilo nihil fit naturaliter: oportet igitur fieri ex aliquo ante existente, ex quo id quod fit constat, quemadmodum accidit in iis, quæ conficiuntur arte: illud autem non potest esse forma: est igitur id cui forma adiungitur, & in quod introducit, quod dicimus materiam. Postremò, quia vel id, à quo forma eius, quod ante

Ex eo, quia ex nihilo nihil fit naturaliter.

erat, expellebatur, & eius quod esse incipit, inducebatur, permanfit idem in fine actionis, aut perit: at non perit, tum quia petiisset quoque forma introducta, frustra que agens egisset; tum etiam quia iam totus effectus esse incepisset, & non ex aliquo factus, quod est contra hypothefim; tum denique quia aut agens naturale ex nihilo produceret ea, quæ naturaliter fiunt, aut ea in fine actionis à seipsis, aut à solo Deo per creationem esse inciperent, agentiaque ipsa naturalia solam vim corrumpendi, imo verò annihilandi haberent, aut certè superuacanea essent, quæ omnia sunt absurdissima: datur igitur commune subiectum, quod abiecta priori forma permaneat sub posteriori: quod subiectum vocamus materiam.

VERVM hæ rationes, si nihil aliud addatur, non ostendunt dari materiam primam, etiam sub communi illo conceptu subiecti, quod non ex alio subiecto factum sit: quod tamen probandum erat, quodque rudis illa priscorum Philosophia, ut rem parum difficilem cognitu, facile assecuta est. Minus quoque institutum probant argumenta ea, quæ à nonnullis adhibentur ex ratione motus, & omnino accidentis, nempe, Quia necesse sit ut motui, cum sit actus rei mobilis, & cuilibet accidenti subiectum aliquod subsit. Hæc enim, & similia, quamquam rectè probant, dari in omni motu, omni que prorsus actione subiectum aliquod, non tamen ostendunt dari subiectum, quod ex alio priori factum non sit.

SUNT, qui hoc pacto probationem complendam existimant. Datur necessario subiectum aliquod in omni actione, aut igitur illud est factum ex alio, & illud ex alio, & ita deinceps in infinitum, aut deueniendum est ad primum, quod ex alio non sit factum, non est autem progrediendum in infinitum: igitur in omni actione datur primum aliquod subiectum, quod non sit factum ex alio & ex consequenti prima aliqua materia. Quod autem non sit progrediendum in infinitum in subiectis, quorum alia ex aliis facta sint, probant ex formis, quæ non sunt infinitæ in eadem materia.

SE D hoc complementum probationis non placet. Primum, quia Arist. lib. seq. c. 2. cum ostendit non dari in eadem re materias infinitas, quarum alia ex aliis genitæ sint, supponit dari materiam primam, & ea posita ostendit non dari infinitas procedendo ad alias atque alias secundas: quæ sunt secundaria subiecta, unde fit ut manifestius esse putauerit dari primam materiam, quam ut impugnatione infinitarum probandū esse existimaret. Deinde, quia in ostendenda etiã eodem loco finitione formarum naturalium, eadem hypothefi, primæ materiæ vitur, ex qua re efficitur, ut notius quoque esse existimauerit, dari aliquam primam materiam, quam non dari formarum finitionem.

Vera instituti confirmatio ex mutua rerum transmutatione.

ALIA igitur ratione cõplenda est probatio quam ex finitione vel materialium, vel formarum; nempe ex mutua transmutatione rerum omnium, quæ in hoc inferiori mundo continentur, quam Veteres nonnulli putabant ad celestia etiam corpora extendi. Nam si omnia mutuo ex se inuicem, saltem mediatè, generantur (quod partim experientia compertum est, partim ex contrarietate qualitatum ratione colligitur

Prædictas rationes, si in se spectentur, non satis esse ad institutum probandum.

Quo pacto à quibusdã probatio cõpleatur.

Text. 5.

colligitur ut inferius contra Empedoclem patebit) datur haud dubiè commune aliquod subiectum omnium transmutationum, siue mutationum, quibus aliquid ex alio fiat: alioqui non quodlibet mediatè, aut immediatè gigneretur ex quolibet. At si datur cõmune aliquod subiectum omnium transmutationum, illud ipsum non potest esse factum ex alio subiecto, iam enim non subiiceretur omnibus transmutationibus, igitur, si in omni transmutatione datur commune aliquod subiectum, & omnia apud nos mutuo transmutantur, necessariò efficitur, dandum esse primum aliquod subiectum non factum ex alio, & ex consequenti materiam aliquam primam secundum communem illam materiæ primæ rationem, ex qua gignantur omnia, siue ea sit ens omnino potentiale, nihilque perfectionis ex se habens, ut Plato, & Aristoteles censuerunt, siue actuale, & modo aliquo ex se perfectum, ut crediderunt veteres Naturales, quorum iam opiniones à nobis breuiter recensendæ & impugnandæ sunt, initio facto ab iis, qui vnum tantum substantiale principium, aut potius nullum posuerunt.

Quid senserint de prima materia ij qui vnum tantum substantiale principium, aut nullum posuerunt.

SECTIO II.

Vulgus terræ rerum omnium materiam asserere.

A

C vulgus quidem ut Arist. ait paulò post principium huius capituli, existimat, terram esse omnium primam materiam primum, quia putat omnia, quæ gignuntur, & intereunt, ex ea effici, tandemque in eadem resolui. Item quia in medio locata sit, quasi omnium commune elementum. Tum etiam, quia viuentia omnia quocumq; in elemento degant, alant, ac foueat. Vnde & Alma mater vocatur. Denique, quia ex se se videatur stabilitatè habere, cum cætera moueantur, unde & Vestam vocatà esse quidã scribit, quasi vi sua stantè. Stat, inquit, ut terra sua vi stãdo Vesta vocatur. Hæc posteriora sunt apud Arnobium lib. 3. contra Gentes: Terram, inquit, quidam è nobis, quod cunctis sufficiat animantibus victum Matrem esse dixerunt magnam: eandem hanc alij, quod salutarium seminum frugem gerat: Ceterum esse pronunciant: nonnulli autem Vestam, quod in Mundo stet sola cæteris eius partibus mobilitate in perpetua constitutis. Philosophi tamen longè aliter sentiunt. Nullus enim eorum, qui vnum tantum rerum naturalium materiale principium posuerunt, censuit terram esse primam omnium materiam, ut ait Aristoteles in loco citato: in quam sententiam omnes venerunt propter nimiam terræ compactionem, & densitatem, aliasque huiusmodi qualitates, ob quas illa inepta est, ut figuras, ac formas omnes facile induat. Nec refert, quod Hesiodus scripsit, terram esse primum omnium materiale principium: id enim non alia ratione videtur fecisse, nisi ut tanquam Poëta ad communem vulgi sensum se accomdaret.

Ouidius 6. Fastrorum. infra medium libri.

Text. 14.

In Theogonia.

Lege Arnob. hoc lib. cap. 3. August. 8. de ciuit. Dei cap. 2. Euseb. 14.

Aliter sentire omnes Philosophos.

Thales Milefius primus auctor naturalis Philosophiæ aquam principium materiale primum asseruit.

ex qua omnia primum fierent, quam sententiam Orpheum, Musæum & alios eius ætatis Poëtas, ac Theologos carminibus adumbrasse, cum Oceanum, & Thetis parentes omnium rerum fecerunt, stygiamque paludem primam esse, atque antiquissimam cecinerunt, nonnulli autumant, tametsi alij volunt, Oceani, & Thetidis nominibus significari apud eos rerum omnium instabilitatem. Et quanquam Socrates apud Platonem in Theæteto hoc pacto intelligit Homerum idem dicentem, Plutarchus tamen primo de placitis Philosophorum ait illum sententiæ Thaletis auctorem fuisse.

Cur aqua fecerit comune rerum principium.

QVID verò Thaletem impulerit, ut eam sententiam siue approbaret, siue primus induceret, non satis constat. Forsitan id fecit, quia aqua facillimè omnium videatur sese quibusvis formis, ac figuris accipiendis accommodare, quod proprium munus videtur esse primæ materiæ. Quocirca ut terra quamlibet figuram facile induat, aqua ei misceri solet. Accesserunt fortasse argumenta illa, quæ Aristoteles commemorat cap. 3. Quod terra prisorum Poëtarum testimonio super aquam, existat. Quod omnium alimentū sit humidum, Quod calidum ipsum ex humido alatur, Quod animalia humido viuāt, arête senecta intereant, denique, Quod femina humidæ naturæ sint omnia.

Nō recte quosdam opinonē Thaletis interpretari.

Non desunt porro, qui Thaletem dicant significasse nomine aquæ ipsam veræ materiæ primæ naturam, admonitum fortasse loco illo sacrorum librorum, in quo scriptum est, *Et Spiritus Domini ferebatur super aquas*, hoc est, quasi incubabat primæ materiæ, ut ex ea varias rerū formas educeret, quam eandem materiā dicunt veneratos esse quondam Ægyptios colendo Serapidis simulachro, quod apud eos aquā representabat. Parum tamen id, aut nihil probabilitatis habet. Primum, quia Thales, & qui eum sequuti sunt, non utebantur ænigmatis, ut Pythagorici, sed propriis verbis, & apertis. Deinde, quia plerique Thalesis successores in ea sententia ei repugnarunt, damnantes, quod valde sensibilem posuisset primam materiam, quod tamen non fecissent, si apud illum puram quandam potentiam nomine aquæ significari intellexissent. Postremo, quia, etsi Thales diu in Ægypto philosophatus est, vnde potuit aliquam diuinarum literarum cognitionē accipere, multaque ex Ægyptiorum philosophia intelligere, tamen aquarum nomine initio sacrorum librorum non intelligitur pura potentia materiæ, sed vulgata elementa, quod in res alias transmutari possint, quæ admodum nec Ægyptij, naturam primæ materiæ sub effigie Serapidis colebant, sed aquam ipsam propter beneficium inundationis Nili, quo eorum regio irrigatur.

Anaximenes, aerem rerum materiā statuisse. Idē sensisse Diogenē Apolloniātē.

ANAXIMENES autem Milesius, quem a initio huius operis diximus tertium fuisse à Thalete in familia Ionica, altero se veluti gradu attollens à terra, fecit aerem primam omnium materiam, quem etiam dixit esse infinitum. Eandem sententiam secutus est Diogenes Apolloniates huius discipulus. Nam etsi Nicolaus Damascenus teste Simplicio in primum Phys. scribit illum non aerem, sed medium quid inter aerem, & ignem posuisse, ipse tamen Simplicius testatur se legisse eius commentarium De-natura, in quo disertis verbis aerem

de prepar. Euang. cap. 5. Clementium. Alex. 1. libr. Stro. Laer. 2. lib. in Thalete & Cicer. in Lucullo, & alijs locis. Cap. 3.

Gen. 1.

a Cap. 4. Pro opinione Anaximenes lege Ari. hoc li. c. 3. Laer. li. 2. in Anaximene, Aug. Euf. & Cic. locis citatis Plutarch. Primo de pla-

citis Philosophorum cap. 3. In Diogene Plut. c. 3. August. cap. 2. Itā Laer. l. 2. in Archileo. Vide Arist. Cle. Ale. Cic. locis citatis. Laer. lib. 9. in Heracl. Euf. 14. de prepar. Euang. cap. 1. & 5.

b Laer. l. 9. in Hera.

Text. 13.

Text. 13.

Text. 14. Text. 32.

rem primam materiam constituit, quemadmodum Aristoteles refert cap. 3. & Laertius lib. nono. Plutarchus quoque primo de placitis Philosophorum, & Aug. 8. de ciuit. Dei in eadem sententia dicunt fuisse Socratis præceptorem Archelaum, qui Physici cognomine appellatus est, vel quia primus Physicam Athenas inuexit, vel quia vltimus eorum, qui ante Socratem extiterant, naturalem coluit Philosophiam, Socrate deinde moralem introducente, tametsi Simplicius Archelaū Anaxagoræ sectatorem fuisse asserit.

CAVSÆ, quæ Anaximenē inducere potuerunt, ut aerem faceret primam materiam, hæc fortasse fuerunt. Primum, quod aer longè facilius quàm aqua, omnibus se formis, & receptaculis accommodet. Deinde, quod facillimè omnium recipiat externas impressiones, siue calidi, siue frigidi, siue odoris huius, aut illius &c. Tertio, quia vita in calido, & humido posita est, quæ simul in aère cernuntur. Quarto quia præcipuum animalium nutrimentum aer videtur esse, & quo continenter plurima indigeant. Postremo, quia in seminibus spiritus dominantur, spiritus autem & aer mutuo cognomento dicuntur, ut Plutarchus ait, aut certè spiritus est aeris naturæ proximus.

VERUM, a quia Hippasus Metapontinus, & Heraclitus Ephesius excellsi animi vir, & terrena omnia adeo contemnens, ut (quod b Laertius ex Antisthenes refert) regnum etiam fratri cōcesserit, cum animaduertent ignem esse omnium tenuissimum, ac subtilissimum, illum potius, quàm quiduis aliud, materiale principium esse censuerunt: quos Aristot. ea ratione superioribus prætulit ad initium huius capitis, quod alij fecissent materialia principia res crassiores, & quæ minus aptæ essent, ut ex eis cætera omnia constarent, & in eas tandem resoluerentur, quod est primi principij materialis proprium. Quorum sententiam tribuit Stoicis Cotta Ciceronianus in tertio de Natura Deorum, & alij nonnulli.

POTVERUNT autem hi auctores ignis tenuitatem & subtilitatem eo argumento colligere, quod aerem quoque ipsum penetret, & supremum semper apperat locum. Quocirca Plato in Timæo, & Arist. hoc cap. asserunt, ignem esse minimarum partium. atque ad penetrandum omnium aptissimum. Accedit, quod ignis est fons caloris, vita autem in calido præcipuè cōsistit, vitalisque functiones calore in primis indigent. Hinc colligebat Heraclitus, omnia tandem aliquando in ignem resolutum iri, vnde, ut quidam volunt, assiduæ illius lachrymæ. Quanquam verius videtur, quod alij narrant, id ab eo fieri solitum, quod humana studia deploraret.

AT verò cum materia prima non videatur esse quicquam sensibile, sed potius aliquid, quod in sensibilibus quasi primum eorum fundamentum lateat: consultius alij fore putauerunt, si ponerent medium aliquid inter vulgata elementa quod formarum omnium, quæ ab agentibus naturalibus inducuntur, commune subiectum esset, alij quiddam interiectum inter aquam, & aerem, cuius sententiæ meminit Aristot. hoc capite. alij verò inter aerem, & ignem, quorum placitum refert primo Phys. cap. 4. Nemo enim posuit medium

Archelaus, ut Physicus dicitur.

Causæ, quibus maucius fuerit Anaximenes.

Hippasum & Heraclitum ignem rerum materiā fecisse. Praferuntur cæteris.

Quibus ratio minus adduci potuerunt.

Heracliti lachryma.

Sententia eorum, qui materiam fecerunt medium quid inter elementa.

Anaximander inter aërem & ignem.

Cur caput Ionica familia à quibusdam habebatur. Cur materia credita sit medium quid inter elementa.

Cur hi Philosophi ab Arist. commententur. Eorū sententia refutatio.

1.

2.

3.

4.

5.

Hactenus enumerati quo pacto elementa distinxerint.

dium inter terram, & aquam, quod terræ similitudo, & cognatio non videantur congruere cum primo rerum omnium principio. Quinam illi fuerint, qui medium inter aquam, & aërem constituerint, quod quidem aqua esset subtilius, aëre vero crassius, non constat: certè Anaximander Milesius Thaletis & discipulus, & primus in schola successor, medium posuit inter aërem, & ignem, quod idem censuit esse infinitum, ut nunquam deesset materia, ex qua alia, atque alia entia perpetuò fierent. Atque hic primus inuexit nomen principij, ut testatur Simplicius, & caput Ionicae familiae apud Laërtium, & alios quosdam habetur, ea fortasse de causa, quod Thales nihil de reconditiori Philosophia, sed pauca dumtaxat de nautica Astrologia scriptum reliquerit.

Hi autem primum ea ratione ducti videntur, quia, ut dictum iam est, materia non videtur ponenda quicquam sensibile, sed omnium sensibilium accidentium commune subiectum, cum tamè quodlibet ex vulgatis elementis sit peculiare quoddam sensibile. Deinde, quia commune subiectum transmutationis habere non debet certam aliquam contrarietatem sibi connaturalem, ne dissolui possit à contrario, atque ita non sit primum subiectum, in quod resoluantur omnia. Ita putabant satius esse ponere medium aliquid, quod sensu non perciperetur, & ab omni naturali contrarietate esset liberum, ut omnibus transmutationibus perpetuò subesset, quàm vllum ex notis, & vulgatis elementis. Atque subodorati quidem sunt hi melius, quàm superiores, materiae primae naturam, & merito laudantur ab Aristot. 1. 1. hys. c. 6. eo nomine, quod materiam primam non fecerint subiectum alicui contrarietati addictum, ut ij, quibus placuit, vnum ex notis elementis primam materiam constituere.

VERVM, ne hi quidem attigerunt veram materiae primae naturam. Primum, quia materia prima, quidquid ea sit, aequè indifferens ex se est ad omnes formas, quo fit ut non magis ponenda sit media inter aquam, & aërem quàm inter alia quaelibet entia naturalia. Deinde, quia non in ordine entium naturalium, sed extra collocanda est, seu potius ad illa reducenda, cum sit eorum omnium commune fundamentum. Tertio, quia vtrouis modo materia ponatur media, datur ea aliquid subtilius, ut pote, aut aër aut ignis, si dicatur media inter aquam, & aërem, aut saltem ignis, si locetur inter aërem, & ignem, at subtilius aliquid primo subiecto, ex quo caetera consent, dari nequaquam potest ut iis obiiciebatur, qui aquam, aut aërem primum subiectum posuerunt. Quarto, quia nullum tale medium esse, siue experimento, siue ratione ostenditur. Quod si vnum medium fingatur, nec certis argumentis esse comprobetur, cur non aequè licebit fingere plura? At de iis iam erit quaestio, quodnam eorum prima sit materia. Postremo quia hi, quemadmodum & superiores rarefactione, & condensatione, vulgata elementa distinguebant. Putabant enim rarefacto medio illo superiora elementa fieri, condensato autem inferiora: hoc autem non est satis ad rerum essentias distinguendas, quia res eadem potest esse nunc rarior, nunc densior. Nec certè illi occurrere poterant, tantam interdum (vti se res habet) rarefactionem aut condensationem

In praefatione vitarum.

sect. 1.

Text. 54.

sationem esse posse, ut iam essentia eadem subesse nequeat, cum aliam mutationem natura priorem non agnoscerent, qua rei essentia mutaretur, nec aliam formam priorem quantitate, cuius sola maiore, aut minore extensione raritatem, & densitatem metiebantur.

QVOD verò Anaximander addebat, medium huiusmodi esse infinitum, ne generatio vnquam deficeret, nihil habet vel tenuissimæ probabililitatis. Nam si omni ex parte infinitum foret, omnia repletet, nec mundo huic nostro locum relinqueret: aut certè si locum etiam hunc occuparet, ex eaque eius parte, quæ apud nos esset, vicissim fierent omnia, quæ fieri cernuntur, superuacaneum foret, quicquid eius extra hunc mundum existeret, quoniam hæc vna pars satis esset ad generationum perpetuitatem. Si vero non omnia occuparet, sed tantum exempli causa, Orientem versus infinitè porrigeretur, atque ex ea quasi massa decerperetur noua materia ad cuiusque rei generationem, oporteret sanè eam portionem ad nos trahi, & tantæ magnitudinis aliam annihilari apud nos, ne duo corpora essent in eodem loco, quæ ridicula sunt, & contra sensum, ac rationem, præsertim cum perspiciamus, materiam, quæ fuit in re corrupta, eandem succedere in genita. Contra quam sententiam disputat Arist. lib. 3. Phys. cap. 5. a & primo de Cælo cap. 5. b 6. & 7. & 1. de generatione cap. 3. c & lib. 2. cap. 10. d & 11. Sed contra totum hoc Philosophorum genus, qui vnum ex elementis vulgatis, aut medium aliquid inter ea materiale principium rerum naturalium fecerunt, fusè disputat Aristoteles, cum locis citatis, tum præcipuè posteriori libro de generatione cap. 1. e 4. f & 5.

Contra Anaximandrum.

a à text. 34.
b à text. 33.
c à text. 16.
d à text. 56.

e à text. 8.
f à text. 24.

Sententia eorum, qui vnum potius esse omnia, quàm vno substantiali principio constare crediderunt.

SECTIO III.

Hoc lib. ca. 5. & 1. Phys. à 6. 2. & text. 13.

HÆC cum videantur considerasse Xenophanes Colophonius eiusque auditor Parmenides Eleates, & huius discipulus Melissus Samius (si rectè quidem Aristoteles eorū sententiam refert) dicendum censuerunt, res omnes naturales, quæ putantur esse diuersarum specierū, eiusdem esse rationis, & essentia. Nam si elementa non differunt, nisi raritate, & densitate, aliisque accidentibus, quæ ista consequuntur, mixta autè nihil aliud sunt quàm varia elementorum coniunctiones, profectò res omnes naturales vnius, & eiusdem rationis sint necesse est. Si enim ita se res habet, nihil aliud sub accidentibus reperiri potest, quàm vnum atque idem subiectum, quod modo his modo illis subsit, neque alia ratione differunt mixta ab elementis, quàm ut aqua tepida à frigida, & calida, si ex vtraque coacta sit. Quoniam autem iidem non putabant accidentia in entibus esse numeranda, ut quæ per se se existerent non possunt, inde factū est, ut vnum tantum ens esse dicerent. Quidquid enim est præter ens, est non ens, pari que ratione quidquid est præter vnum, est non vnum: quam rationem Parmenidi ascribit Aristoteles ca. 5. Iam verò cum iudicarent, ens ipsum ex alio fieri non posse, ne ens ex non ente fieri cōcederent inge-

Xenophanis, Parmenidis, & Melissus sententia.

Quid de accidentibus sentiant.

nitū illud, & nullo modo factum esse cōsebant. Quin etiam cum accidentia, ut dictum est, in entibus non numerarent immobile omnino facere coacti sunt. Id quod rectè efficiebatur, cum omni mutatione, acquiratur esse aliquod, aut amittatur. Addebant quoque semper fuisse, ac fore, quia ut id, quod est factum habet principium, ita quod non est factum, non habet principium, & pari ratione nec finem: tamen si hanc rationem, quæ Melisso ascribitur, reprehēdit Aristoteles 1. Phys. cap. 2. & 3. atque alibi sæpius, quod non imitatur aptæ alicui concludendi formulæ.

Text. 10. 22. & 23.

Ex Arist. 3. Phy. c. 6. text. 64.

Hoc tantum dissentire videbatur à Parmenide Melissus, quod cum ille dixisset, ipsum ens esse finitum, Melissus infinitum asseruit: quamquam re vera nihil fuit dissidij, si alter, ut plerique volunt, dixit esse finitum quasi perfectum (hæc enim est vna eius verbi significatio) alter infinitum, quasi nullius differentię termino conclusum, quod erat necesse, si nullum diuidebat genus sub quo alia species substantiæ comprehēderetur. Hiñc Aristoteles videtur adductus cap. 5. ut diceret. Parmenidem spectasse in hoc discrimine conditionem formæ, cuius est finire, ac terminare: Melissum vero materiæ cui infinitio, & inderminatio tribuitur.

Quæ vero hi tres omnia entia vnum tantum esse dixerunt, consulentes intellectum, qui solus potest discrimen inter essentias rerum cognoscere, non negabant tamen esse plura iudicio sensuum. Unde factum est, ut quemadmodum hoc pacto non negarunt distinctionem rerum, ita nec earum principia. Constituit enim Parmenides calidum, & frigidum, siue ignem, & terram, ut ait Arist. cap. 5. principia rerum naturalium quatenus ille sensibus iudicantur distinctæ, idque forsitam ea ratione, quod duo hæc sint maximè sensibilia, quod idem de Xenophane & Melisso credere par est. Quæ si verè de his Philosophis referuntur, satis constat, non putasse eos dari reuera principia interna rerum naturalium, sed sola sensuum æstimatione.

Quæ rerum principia constituerint.

Quo pacto à quibusdā horū opinio intelligatur.

* Initio libri.

At dicunt plerique intellexisse. hos tres nomine entis solum ens materiæ experts, quia id solum verè sit, dixisse vero entia materialia non verè esse, quia omnia caduca esse putarent, potiusque esse umbras eorum, quæ sunt, quàm res veras, ac solidas. Quod egregia similitudine depingit Plat. 7. lib. de Republica. * Ac de Xenophane certū est vnum illud ens quod solum esse dicebat, Deum appellasse, ut ipse quoque Arist. testatur cap. 5. Extant etiam Parmenidis carmina, quibus planè videtur distinguere ens mortale, ab immortali. Sic enim loquitur de immortali: *Entis enim non sunt primordia primi*, Postea verò transiens ad mortalia sic scribit. *Hactenus & veri mentem intemet ataque verba, Nunc res mortales, carmen quoque sumite fallax.* Quo loco subiicit, ignem, & terram, siue lumen, & tenebras esse principia rerum sensibilibum quibus forsitan significauit formam, & materiam. Atque hæc eadem placuisse Melisso, non putant esse parum probabile.

Merito ab Arist. ref. ill.

Quid quid tamen ij senserint, meritò Aristoteles ad se pertinere putauit, ut quæ ab eis dicta sunt refelleret: etenim Xenophanes, ut Aristoteles refert eodem loco, aperte significat nomine Vnius totum

Qua in re dissentiant Parmenides, & Melissus.

Ut Simplic. & Philop. primo Physic. in ca. 2. Plotinus Enneade 5. li. 1. ca. 8. Bessarion 2. lib. cōtr. calumn. Plato. cap. ult. ex Nicol. Dam. & Alexan.

torum cœlum, id est, totam rerum vniuersitatem, non eas tantum, quæ sunt materiæ expertes. Deinde res materiæ expertes non sunt vnum tantum ens, sed multa, at hi omnes dicunt vnum tantum esse ens. Quo fit, ut non sit satis reducere quæstionem ad res materiæ expertes, ut eorum sententia vera esse comprobetur.

Quod si intelligunt nomine entis solum ens independens, ac incommutabile, quod est solus Deus, rectè quidem dicunt vnum tantum esse ens: Etenim & in scripturis sacris sibi vindicat Deus nomen entis, quasi proprium, cum ait, *Sic dices filiis Israel. Quis est, misit me ad vos.* At non idem est asserere, vnum tantum esse ens, atque omnia, quæ sub primi Philosophi, sapientisq; disputationem cadunt (hoc enim pacto coguntur illi interpretari verbum omnia) esse vnū ens tantum. Nam et si rectè dicunt Theologi omnia esse in Deo, siue quia perfectissime in eo continentur omnium perfectiones, siue quia omnia sunt in eius potestate, omnia tamen esse ipsum Deum, nullo modo dici potest. Itaque ne absurdus aliquid tanti viri dixisse credantur, Parmenides præsertim, cui Plato plurimum defert multis in locis, ita eorum sententiam interpretatur Arist. cap. 5. huius lib. quasi dicere velint, totam rerum vniuersitatem (rerum inquam, per se existentium quæ Aristoteles aliquando vocat propriè entia) esse vnus, atque eiusdem naturæ rationisve, si earum essentia spectetur, non attributa ex accidentibus desumpta, quæ sunt varia & multiplicia. Et quamquam veteres Physici, quos hæctenus retulimus, idem creduntur existimasse, ut patet ex initio huius capituli, hoc tamen interest, quod illi, quia Physicè loquuti sunt, sensibile, id esse, voluerunt, vel medium inter sensibilia: hi autem more Metaphysico nihil sensibile designarunt, sed commune prædicatum substantiale, quatenus naturæ ordine prius est omni accidente, qua certè in re minus reprehendendi sunt, quàm superiores. Si enim substantia rerum omnium eiusdem rationis est: nõ erat vique illa designanda certa vlla qualitate sensibili, quæ nõ sit omnibus communis. Atque de hoc ente, quod omnia accidentia naturæ ordine præcedit, intelligi potest illud Parmenidis: *Non esse primi entis vlla primordia, siue principia. Esse item illud immortale & verum, cetera autem mortalia, & ea ratione fallacia, quod non semper existant, sed variè in illo mutantur.* Quod si hæc non minus aliena videbuntur ab horum Philosophorum sententia, quàm ab ipsa veritate, certè nostri instituti non est ea, quæ ab illis dicta sunt, ab errore vindicare, quod & per sese laboriosum est, cum pugnantia scribere videantur, & cum à plerisque tentatum sit, à nemine hæctenus præstitum videmus. Denique quæ eorum dicta in hoc libro, aliisque locis ab Auctore referuntur nequaquam ab eo conficta, aut per calumniam imposita credimus (erant enim plurimi, qui penè recenti memoria talia scribenti Aristoteli, atque adeo viua voce docti obistere possent) sed vere ex eorum libris accepta, atque ut partim falsa, partim quæ possent in errorem inducere, ab eo proposita, & impugnata, ut non mirum sit, si haud grauatè tantum Philosophum in eorum reprehensione sequamur.

Ut in Parmenide, Theaeteto, & Sophista. ante textum primum. 1. Phy. cap. 3. text. 29. Text. 11.

Deus nomen entis sibi proprie vindicat Exod. 3.

Omnia sunt in Deo, sed ipsa non sunt Deus.

Nulla ratione dici potest omnia esse vnum ens.

Qua ratione rectius hi quàm superiores loquuti sunt.

Exponuntur Parmenidis verba.

Qua in re cõ

CONVENIUNT igitur ij omnes, quorum sententias adhuc retulimus

ueniat Philo-
sophiæ hactenus
recessit.

mus. Primum quidem, quatenus nullam substantialem distinctionem rerum naturalium admittunt. Deinde, quatenus nullam (quod consequens est) substantialem generationem, aut corruptionem esse volunt. Tertio, quatenus substantiam rerum omnium perpetuam faciunt.

Qua in re
dissentiant.

DIFFERUNT autem primum, quatenus priores componunt entia naturalia ex subiecta illa substantia, & aliis atque aliis accidentibus, nec essentialem distinctionem videntur negare, cum veram entium multitudinem non modo numeralem, sed etiam specificam inducant: posteriores vero, quasi sapientiores, cum nullum ens naturale ex substantia & accidentibus constituant, nullumque accidens in entibus numerandum putent, nullam quoque essentialem rerum naturalium distinctionem esse colligunt. Deinde quatenus priores non negant verum motum, quod tamen negant posteriores, & si non inficiantur motum ad sensum, seu, ut ita dicam, phantasticum. Tertio, quatenus priores concedunt, vnum illud esse verum principium rerum naturalium, posteriores verò dicunt non esse principium, sed esse res ipsas naturales. Quocirca merito posteriores non semel excluduntur apud Aristotelem ab ea disputatione, qua principia rerum naturalium quaeruntur. Ex his satis intelligi potest, quam multa, quamque graua incommoda eorum omnium sententias sequantur, quorum illud est caput, quod omnem substantiam vnius atque eiusdem rationis faciant, quod quam sit absurdum, cum ipsum per se satis patet, tum multo planius patebit inferius.

Vt 1. Phy. c. 2.
text. 8. & c. 5.
huius li. Contra
omnes enumeratos
Philosophos.

Opiniones eorum qui plura principia materialia inducunt.

SECTIO IIII.

LI, vt quaedam incommoda ex iis, quæ dicta sunt, declinarent, partim aliam extremam viam ingressi sunt, inducentes infinita principia materialia, partim mediã tenuerunt, approbantes potiùs plura finita. Atque vt ab iis, qui longiùs à veritate aberrarunt, initium sumamus, Leucippus Eleates, eiusque familiaris Democritus Abderites, vt Arist. eum vocat 3. lib. de Cœlo, ca. 4. seu, vt alij volunt Milesius, infinita principia materialia posuerunt: infinita, inquam. indiuidua corpuscula, quæ pro varia ratione figure, ordinis, ac situs varia entia naturalia constituerent, nec tamen ea ex solis huiusmodi corpusculis, seu atomis constare censuerunt, sed ex inani etiam. Ita non solum plenum, sed inane quoque materialia principia fecerunt, vt ait Arist. c. 4. & aliis plerisque locis. Addebant quoque nõ modo atomos, ex quibus quamque rem effici putabant, infinitas esse, sed etiam mundos infinitos, fierique omnia, & dissolui necessitate naturæ, dum atomi per infinita spatia volitantes in orbem voluerentur, eoque modo agitata modo in vnum corpus cohererentur, modo coacta dissiparentur, atque hoc pacto res naturales generari, & corrumpi. Quorum opinio, quam Arist. a multis locis refert, Epicuro placuit, addito atomis pondere, vt moueri possent. Eam Lucretius Latinus Poëta, eiusque sectæ alumnus latè explicat, eandemque

Democriti, &
Leucippi sen-
tentia de ato-
mis.

Epicurus ad-
dit atomis põ-
dus.

Secl. 2.

Laer. in Democrito.
Text. 37.
Sub finem.
a Vt 1. Phy. c.
2. text. 6. & 3.
Meta. c. 5. tex.
19. & 3. de
Cœlo c. 7. tex.
56. & li. 1. de
gen. c. 1. text. 1.
& alibi saepe.
b Euseb. de
prapa. Euân.
lib. 14. ca. 5.
& aliis.

In iis est Laer
li. 9. in Demo-
crito, & alibi.

eandemque sequutus est Metrodorus Chius, & alij nonnulli.

VERVM, etsi Democrito multiplex eruditio, & rerum naturalium non vulgaris cognitio à plerisque Veteribus tribuitur: hæc tamen eius de atomis sententia non minùs ridicula est, quàm ipse solitus erat omnia ridere. Atque vt ea incommoda omittam, quæ omnibus patent, qualia sunt illa, quòd atomorum figuris, ordine, & positione tantam rerum varietatem efficit, quòd fortuito concursu pulcherrimum & constantissimum huius mundi ordinem constituit, quod casu eundem dissoluendum putat: quod ex altero genere principij materialis, quod inane vocat, & non ens esse affirmat, non minùs entia naturalia, quàm ex ente constare dicit: certè essentialis differentia substantiarum nulla ab eo inducitur, quod superioribus euenisse docebamus, tametsi aliquando Aristoteles illi attribuit, quod substantialem formam, ex qua sumitur essentialis substantiarum differentia, nescio qua ratione subodoratus sit. Nam cum inane nihil fiat, atomi verò sola figura, situs, & ordinis varietate, ac proinde accidentario discrimine differant, quò fieri potest, vt vlla essentialis differentia substantiarum eorum vario concursu efficiatur? Accedit, quòd alio modo generat entia ex atomis initio mundi, alio post eius constitutionem, tunc per concursum temerarium, nunc per secretionem atomorum aliarum rerum ex aliis, quàm cum nec sensus, nec ratio percipiat optimè refellitur ab Arist. tertio de Cœlo, & aliis locis.

Refutatio

Vt 2. Phys. c. 2.
text. 22. & 1.
de partib. ani-
mal. c. 1.

à text. 57.
Anaxagora
opinio.

Libr. 2 in
Anaxagora.

ANAXAGORAS verò Clazomenius Anaximenis auditor, nec modo generis splendore, sed animi quoque gloria clarissimus (vniuersum enim patrimonium, quod erat amplissimum, suis sponte reliquit, vt scribit Laer.) primus fortasse fuit, qui essentialia substantiarum discrimen constituit. Eius sententia fuit, gigni omnia ex atomis similis naturæ, quæ ante in Chao latitarent, vt carnem ex infinitis carunculis indiuiduis latitantibus in cibo, & os ex infinitis ossiculis, atque ita cætera. Itaque hoc pacto duo præcipua, quæ superiores præterissent, se asserere existimauit, essentialiam substantiarum differentiam, earumque generationem, quam educationem latentium principiorum esse voluit. Inexplicatissimum enim (inquit Plutar.) illud videbatur, quoniam modo ex eo quod nusquam esset, posset quid oriri, aut rursum in id, quod nullibi esset, interire: proinde ex similibus particulis gignebat omnia, & rursum in eadem dissoluebat. Adhibuit quoque primus primam causam efficientem omnis expertem materiæ, quæ omnia ex omnibus educeret, vt quæ libera esset & soluta omnis compositionis lege. Ac laudat quidem illum Arist. hoc ipso capite, quod Chao inducendo atque educendis ex eo rebus latitantibus naturam materiæ optimè omnium adumbrarit, eumque Empedocli, qui & posterior ætate fuit, & principia rerum melius tenere potuit, hac ipsa ratione videtur præferre cap. 3.

Refutatio.

1. de placitis
Philosop. c. 3.

à text. 16.

Qua ratione
ductus fuerit.

QUAE tamen & huius sententiam incommoda sequantur; ex his patebit. Primum, quia cum videamus in his inferioribus esse mutuam omnium rerum transmutationem, efficitur, Anaxagoræ sententia, vt omnium particulæ sint in singulis rebus, quod non solum ex eo fieri nequit, quia efficerent magnitudinem infinitam (oportet enim conce-

Impugnati 1.

dere minimas illas particulas esse certæ magnitudinis, neque dici indiuisibiles, nisi quia naturaliter diuidi nequeant) sed etiam, quia non omnia sunt apta, ut cum omnibus misceantur.

Non explicari ab eo quomodo dissimilariæ gignantur.
 2. **D E I N D E**, quia etsi Anaxagoras isto modo utcumque explicat, quo pacto similia gignantur: non explicat tamen quomodo gignantur dissimilariæ, ut equus, aut homo, nisi dicere velis, dissimilariæ nihil aliud esse, quam diuersorum similiarum cõiunctiones, quod & falsum esse infra ostenderetur, & quo pacto fiat, ab eo non exponitur.

3. **T E R T I O**, quia si principia similiarum sunt infinita, ignota nobis sit necesse est eorum natura, quandoquidem non alia ab Anaxagora ponuntur interna eorum principia, quo fit, ut dissimilariæ quoque necessestariò ignorentur, si nihil sunt aliud, quam similiarum diuersorum copulationes.

Impugnatur Latèrium particulariæ educationis.
 4. **I A M** quo pacto latentes particulae educuntur ex iis rebus, ex quibus res aliæ fieri cernuntur? à centro-ne ad circumferentiam extrahuntur? neque enim alia ratione videtur id posse fieri, præsertim cum non semper fiat separatio, & quasi euaporatio particularum rei, quæ generantur ab ea, ex qua generari cernitur. Quòd si tum res fieri dicitur ex alia, cum eius particulae in alia latentes, ad partes exteriores veniunt, cur non potius natura rei genitæ ex internis particulis; quam ex iis, quæ exterius apparent, constitui iudicabitur? Ita potius generatio quam ponit, erit corruptio, & corruptio generatio.

Generatio non tollit.
 5. **D E N I Q U E** neque isto modo tuetur Anaxagoras generationem, & corruptionem rerum naturalium. Nam, ut demus aliquid posse fieri educatione illa particularum, qualiscumque ea sit: non differt sanè quicquam ea generatio à congregatione, veluti cum aqua tota fit ex multis guttulis, quod sanè non est fieri aquam, sed fieri maiorem aquam. Quod idem modo contrario dicendum est de corruptione. Itaque, nisi intel-

Anaxagoram interpretatur Aristoteles.
 ligat Anaxagoras, nomine infinitarum partium similiarum, materiam ipsam, ut Aristoteles illum conatur interpretari hoc capite, idque quatenus materia est diuisibilis in infinitum, partesque tum demum videntur, educi, cum materia actuatur forma rei similiaris (ut educi particulas nihil sit aliud, quam materiam exhiberi conspiciendam sub certa forma) inanis omnino est eius sententia, & tamen si hoc pacto rem intellexit, idem illi dicendum fuit de generatione dissimilariæ, quæ non gignantur sola congregatione diuersorum similiarum, sed educatione formæ alterius cuiusdam naturæ à formis similiarum ex eiusdem materiæ potestate.

Empedoclis sententia.
E M P E D O C L E S verò Agrigentinus, insignis Philosophus, & re-
 gni etiam oblatus contemptione clarus, ut ex Xantho refert Laërtius: non infinita principia, ut superiores, sed finita potius ponenda censuit neque quicquam tamen voluit esse prius quattuor vulgatis elementis: sed ea ipsa verè esse primordia rerum omnium, quæ fiunt. Cum enim iunior esset Anaxagora, eiusque sententiam de generatione ex particulis similis naturæ cum toto nequaquam probasset, ea forsitan ratione, quòd naturam rei, quæ verè generatur, oportet nõ ante existere, concessit ille quidè generari mixta ex elementis, etiam ea, quæ similia-
 ria

à text. 16.

Lib. 8. in Empedocle.

ria sunt, ut carnem & ossa: at ipsa iam elementa non generari ex prioribus principiis materialibus, ut putabat Anaxagoras. Nec enim satis esse indiuiduas earum particulas, ut ex eis gigneretur elementa, cum sint eiusdem naturæ cum totis: potiusque earum aggregatione maius aliquid fieri, ut diximus, quàm ut ex ea resulset noua aliqua natura.

Impugnatur Empedoclis.
A T Q V E laudandus quidem est Empedocles hac ex parte, quòd generationem ex similiaribus improbarit, quodque alias ipsa veritate impulsus formam substantialem mixtorum adiunxerit, si Aristoteles rectè coniecit ad finem huius cap. & aliis plerisque locis. *Ex alteratione passiva colligit corruptionem.*
 Verùm reprehendendus, quod asseruerit quattuor vulgata elementa esse simplicia corpora, & nullo modo composita, nisi ex partibus similiaribus. Neque enim negari potest, ea mutuo in se inuicè transmutari, ut aqua in aërem, & vicissim aërem in aquam, atque ita cætera. Quod si vereamur: ne hac in re sensus nos fallant, ratio planè idem demonstrat. Cum enim ea sibi mutuo contrariis qualitatibus repugnent: seseque mutuo alterent, & è naturali statu vicissim depellant, necessariò efficitur, ut eorum natura sit caduca, & minimè perpetua. Tendit enim planè ea pugna in interitum eius, quod vincitur. Hinc contratio argumento, commutatoque consequente in antecedens, colligimus in cælo non esse alterationem, quæ contrariis qualitatibus fiat, quod longissimo experimento compertum sit, non esse illud vlla ex parte corruptioni obnoxium. Hinc quoque docet Arist. hoc ipso capite, & aliis locis, sustulisse Empedoclem de medio, non modo generationem & corruptionem elementorum, sed eorum etiam alterationem, quippe quæ ad interitum rei, quæ alteratur, suapte natura dirigitur. Si enim interitus non datur, neque alteratio concedenda est, nisi quis absurdissimè dicat appetitum naturalem elementorum in agendo esse frustra inditum, & qui expleri nequeat.

*Text. 5.
 Et 2. Phy.
 text. 22. & 1.
 de partibus
 Animal. c. 1.*

Impugnatur Empedoclis.

Ex alteratione passiva colligit corruptionem.

*Text. 15 & 8.
 lib. de generatione.
 à text. 56.*

Quidam Pythagorici & Platonici materiam primam esse putauerint.

SECTIO V.

PYTHAGOREORVM sententia ut Arist. docet ca. 5. ea fuit, ut putarent primam materiã esse numeros, seu potius vnitates. Assueti enim sciētis Mathematicis, quæ apud eos, Auctore Pythagora, primum discendæ erant, ea quæ in rebus Mathematicis principia sunt, omnium principia esse colligebant, tantum valet consuetudo doctrinæ, qua quis primum imbuitur. Ita cum in Mathematicis nihil sit prius vnitate, eiusque multiplicatione numerus existat, qui & ipse natura prior est, quam magnitudo; concludebant illi, magnitudinem quoque & alia quæ deinceps reperiuntur in rerum natura, ex vnitatibus constare, ut materia, cunctaque esse numeros secundum substantiam subiectam, intimamque cuiusque rei essentiam, Proinde vnitatem ex ipsa vi constituendæ numeros nomine vno Parimparem appellabãt: quod addita imparibus efficeret pares: paribus autem impares, ut capite eodem cum Alexandro exposuimus. Eademque ratione illam appellabant finitam, quod constitueret numeros impares ad vnionem perfectio

Pythagoreorum sententia.

Vnitas Parimpar.

perfectiōnemque aptiores, quæ finitiones, siue abfolutionis nomine significantur, infinitam vero quod constitueret pares, qui aptiores sunt ad diuisionem, & dissolutionem, quæ tendunt in infinitum. Deinde, res omnes, quemadmodum & numeros, ad denarium reducebant, quod cæteri numeri apud omnes nationes ex denario semel, aut sæpius accepto, & ex aliqua denarij parte constituuntur. Denique ipsum denarium ad quaternarium reuocabant, quod constitueretur ex vno, duobus, tribus & quatuor, sanctissimumque iusiurandum per quaternarium fieri putabant, vt Plutarchus refert primo de placitis Philosophorum: Ex quibus colligebant, proprietates rerum nihil aliud esse, quàm proprietates numerorum ex ipsorumque numerorum natura prouenire rebus, vt hæc aut illam proprietatem habeant, & vt hoc, vel illud agant, aut patiantur.

Denarij præstantia.

Quaternarij dignitas.

Refellitur Pythagoreorum sententia.

QUAE sententia, si prima specie spectetur facillimè refellitur. Primum, quia vt vnitas sequitur entitatem vnã, ita numerus multas entitates, quod autem sequitur naturam rei, ad eius constitutionem pertinere non potest.

DEINDE, quia si numeri, siue vnitates, sunt materia, & substantia rerum, atque eodem modo constituunt naturalia, quo Mathematica, non distinguuntur vtique naturalia à Mathematicis.

TERTIO, quia, vt Aristoteles hoc cap. argumentatur, non erit in rebus naturalibus principium motus. Numeri enim, inquit, nullius motus sunt causa, cum in immobilibus etiam reperiantur. Tollitur igitur motus ipse, generatioque omnis, & corruptio.

QUARTO, quia, vt idem adiungit, nulla causa, hoc pacto reddi poterit, cur alia corpora graua sint, alia leuia, & alia hoc, alia illud agant, aut patiantur: cum eodem modo naturalia ex vnitatibus, atque Mathematica constituant, in quibus nihil tale demonstrari potest.

QUINTO, quia, vt idem eodem loco concludit, fieri non potest, vt numeri sint & res ipsæ naturales, & causæ earum, cum nihil sit causa sui, quorum tamen vtrumque iidem affirmant. Qua in re præfert Aristoteles sententiam Platonis opinioni Pythagoreorum, quod duo genera numerorum posuerit, alterum separatim à rebus naturalibus & per se existentem, alterum in rebus ipsis naturalibus, qui etsi non esset, fingi tamè potest effectus illius separati, cum interim Pythagorici eum tantum ponant, qui est in rebus naturalibus, imo vero, qui sit res ipsæ naturales.

SE X T O, illud addi potest, Si numeri sunt substantiæ rerum naturalium, non esse earum generationem quidquam aliud, quàm generationem numerorum, quare cum numeri collectione, aut numeratione fiât, vt Aristoteles hoc capite docuit, nihil aliud fore rerum naturalium generationem, quàm collectionem quandam, aut numerationem.

PO S T R E M O, quia videmus res naturales mutuo transmutari seruata præcisè eadem materia: ex vna autem numero non potest fieri alius numerus seruatis præcisè iisdem vnitatibus, sed addita, aut detracta vna, vel pluribus. Itã fit, vt non solum non tradant veram materiam, sed minus etiam, quàm superiores, materiæ rationem attingant.

Duo numerorum genera à Platone posita.

Cap. 3.

Text. 21.

Text. 12.

Text. 24.

Text. 40.

SUNT qui dicant longe aliter intelligendos esse Pythagoricos, imò vero ab eis veram non solum materiæ, sed etiam formæ naturam tradi quemadmodum ab Aristot. tradita est: nec Platonem, quem volunt veramque penitus attigisse, aut earum cognitionem inuenisse per sese, aut ab alijs; quàm à Pythagoricis accepisse. Aiunt enim, Timæum Locrensem Pythagoricum Philosophum, quem ille in Timæo sequutus est, formæ ac materiæ naturam cognouisse: neque aliud Pythagoricos mysterio parisi, & imparisi eatenus occultasse, quàm veram vtriusque principij naturam: materiæ quidem, nomine parisi, quod sit causa diuisionis rerum, & dissolutionis: formæ vero nomine imparisi, quod sit causa vnionis, & conseruationis. Hinc tam multa, & tam præclara de materia, & forma doceri à Platone in eo opere sub persona Timæi. De materia, quod sit obscura quadam species, receptaculum, mater, informe generium, quod nullam sibi propriam speciem habeat. & à propria potentia nunquam recedat, quodque per se ipsam comprehendi non possit, & alia similia. De forma, quod sit vera, existentium simulacrum miro modo à verè existentibus figuratum; diuina ac intelligibilis nature participatio, seu participata similiudo. Et huiusmodi alia.

In Timæo sibi.

Secl. 4.

QUAMQVAM verò de Pythagoricis, quod ferè intelligi nolint, parum curandum putamus, libenter tamen hac in re duos Philosophorum principes Platonem, & Aristotelem conciliabimus. Accipimus igitur, quæ Plato sub persona Timæi tradit. Primum quidem materiam esse vnum quid omnibus transmutationibus subiectum, non plura, finita, aut infinita, vt ij Physici docuerunt, quorum sententias secundo loco retulimus. Deinde verò, non esse eam corpus aliquod vnum sensibile ex quatuor vulgatis elementis, aut aliquid inter ea interiectum, in quod alia re vera transmutentur, quodque in alia transmutetur, quod pronunciatum, & ex superiori perspicuè colligitur, & à Timæo his verbis ostenditur. Principio id corpus quod modo aquam naminuimus, quando in solidam concreuit materiam, lapis, & terra fieri videtur, quando verò liquefit, & diffluit spiritus atque aer. Item aer exustus, ignis efficitur, ignis exinctus, & corpulentior factus aerem creat. Rursus crassior factus aer in nebulas, nubesq; concreuit, his etiam magis compressis pluuie defluunt. Ex aqua rursus terra, lapidesq; gignuntur. Atque ita videmus hac omnia circuitu quodam sibi inuicem vires, sumentaq; generationis vicissim tribuere. Quæ cum nunquam eadem appareant permanere quisnam sine rubore redargutionisq; suspitione poterit, istorum aliquid vnum potius, quàm aliud certo, ac firmiter appellare: Hæc Platonis Timæus. Postremò eandem materiam non habere ex sese formam vllam, quæ impedimento esse possit formis introducendis. Id quod egregijs similitudinibus declarat Timæus. Qui unguenta, inquit, suauiter redolentia confecturi sunt humidam materiam, quam certo candere odore volunt, ita præparant, vt odorem nullum proprium habeat, & qui materijs mollibus impressioniq; cedentibus figuras imprimere aliquas volunt, nullam omnino priorem in eis figuram apparere patiuntur, sed exactissima quadam leuigatione eas poliunt. Ita illud, quod in omnibus passim ceterorum omnium simulacris rectè figurandum est, his omnibus formis natura sua carere necesse est.

Quo pacto de quorundam sententia sint intelligendi Pythagorici.

Aliquot Platonis dicta de materia.

De forma.

Primum pronunciatum.

Secundum.

Verba Timæi.

Tertium.

Similitudines Timæi.

Ex dictis à Platone quid colligatur de Materia

VERVM ex his tribus pronunciatis, et si rectè sequitur materiam esse subiectum quoddam commune omnibus formis, quæ per transmutationem inducuntur, quod veteres Naturales cum tradere conarentur, re vera non tradiderunt, non videtur tamen colligi, tale subiectum esse puram potentiam, quæ in re posita est primæ materiæ natura. Datis enim propositis pronunciatis nihil prohibet, quominus materia sit substantia composita ex forma, non accepta per transmutationem, cuiusmodi esse dicitur à quibusdam corpus constans materia, & forma quadam corporeitatis inseparabili, aut certè ita simplex vt sit completa, & perfecta quale à plerisque ponitur corpus cœleste.

Dubitat de sententia Platonis in natura materiæ statuenda.

NVM verò Plato ulterius progressus sit ad ipsam puram materiæ potentiam statuendam, non satis nonnullis videtur perspicuum. Nam ex iis materiæ conditionibus, quas paulò antè ex eodem Timæi loco commemorauimus, colligi, videtur, illum puram entis, vt ita dicam potentialitatem attigisse, & tamen aliis ex verbis eiusdem oppositum videtur effici. Ait enim eodem loco, materiam esse hoc aliquid, ignem vero, aquam, & unumquodque aliorum elementorum non esse hoc aliquid, sed tale. Quod si materia prima est hoc aliquid, ergo est res quædam perfecta in genere substantiæ, & non pura potentia. Nec enim quæuis substantia dicitur hoc aliquid, sed ea, quæ per sese, & separatim coherere potest, cuiusmodi sunt primæ substantiæ, vt hic angelus, hic homo, hic lapis, & formæ, quæ per se existunt: vt anima rationis particeps, & secundum Platonem, Ideæ. Quæ in re Aristoteles. Platoni videtur repugnare, cum scribit lib. 7. cap. 3. materiam non esse hoc aliquid. Et 2. lib. de anima. c. 1. cum docet, non materiã, sed compositum esse per se hoc aliquid, idque ratione formæ, quæ hoc aliquid absoluitur, si compositum est. Nam & ipsas formas, quæ per se coherere possunt, hoc aliquid esse diximus.

Materia non est hoc aliquid.

Conciliantur Platonis & Aristotelis dicta de materia.

Nisi detur forma substantiæ materiæ non esse puram potentiam.

SI quis tamen rectè attendat, nõ est in re ipsa dissidium inter Aristotelem & Platonem, sed in vsurpatione verborum. Placuit enim Platoni id potius vocare hoc aliquid, quod semper idem permanet, succedentibus in eo aliis, atque aliis formis, quàm quod per sese, ac separatim coherere potest. Ad quod forsitan ea etiam ratione inductus est, quod distinctio numeralis sub specie in rebus naturalibus materiæ tribuatur, vt apud ipsum quoque Aristotelem plerisque locis cernere est.

SED quia ostendi nequit, materiam esse puram potentiam nisi prius constiterit, sit ne in rerum natura substantialis forma, quæ verè informet & non tantum assistat (si enim huiusmodi forma non datur fieri non potest, vt materia sit pura potentia) disquiramus iam, num inter materiam primam, & accidentia (quicquid tandem sit materia prima) detur ne forma aliqua, quæ accidentia omnia naturæ ordine antecedit, atque ad prædicamentum substantiæ tamquam vera pars substantiæ reductiue pertineat. Hoc enim est, quod nomine formæ substantialis intelligimus.

Textus 6. Textus 2.

5. Metaphys. ca. 6. text. 12. & 7. li. c. 10. text. 3. & 12. lib. ca. 8. text. 49.

Quid forma substantiæ.

SINT

SINT NE INTER MATERIAM primam & accidentia ponenda formæ substantiales.

QVÆSTIO III.

Non videri ponendas. SECTIO I.

ORMAM nullam rerum naturalium inter materiam primam, & accidentia ponendam esse, his argumentis probari potest.

PRIMUM, quia in elementis nulla forma prior accidentibus videtur esse, vel ipso Aristotele auctore qui 2. libro de generatione cap. 2. asserit, primas quattuor qualitates esse primas elementorum differentias: idque planè sibi persuadent Alexander Aphrodisiensis li. 1. 2. huius operis: Philoponus in 2. de generatione, & Galenus 1. de elementis, nisi quod nonnumquam appellant eiusmodi qualitates substantias, quod sint primæ elementorum formæ, eaque constituent. Quod si primæ formæ elementorum accidentia sunt, & mixtorum quoque primæ erunt, quippe cum mixta nihil aliud esse videantur, quàm variæ elementorum coniunctiones.

Text. 7.

Comm. 12. Comm. 7.

DEINDE, quia cum à nobis de numero & diuersitate entium ambigitur, non sunt asserenda plura, vbi pauciora sunt satis: natura enim vt nihil omittit necessarium, ita nihil addit superuacaneum: at omnia, ad quæ præstanda ponuntur substantiales formæ præstari abundè videntur ab accidentibus: non sunt igitur ponendæ formæ substantiales. Assumptio hunc in modum probatur. Tria sunt, quorum causa quis dicat necessariò ponendas esse formas substantiales: esse rerum naturalium, earum distinctio, & operatio: at formæ, quæ sunt principia essendi, eadem sunt principia distinctionis, & operationis, vt patet in calore, qui & dat esse calidi, & distinctionem à frigido, & vim calefaciendi: ergo cum ad distinctionem, & operationem rerum naturalium satis sint accidentia: reliquum erit, vt satis quoque sint ad earum esse: quo fit, vt ad nihil horum inducendæ sint formæ substantiales. Satis verò esse Accidentia ad rerum naturalium distinctionem, vel ex eo perspicitur, quod ipsarum formarum substantialium distinctio ab iis, qui eas esse censent ex distinctione accidentium colligitur. Item, quia nisi Accidentia satis essent ad res naturales distinguendas, cum formæ substantiales non ponantur sensibiles, sed intelligibiles, numquam specifica rerum naturalium distinctio à nobis cognosceretur. Satis autem eadem esse, vt ipsorum ope res naturales suas operationes exercent: primum quidem inductione patet. Nulla enim est operatio, quæ non referatur ad aliquam agendi facultatem: at omnes facultates, siue potentias accidentia esse constat, cum ad secundum genus qualitatis pertineant. Deinde, quia formarum substantialium assertores nullam earum dicunt agere posse, nisi per aliquod accidens, vt vel ex hoc patet agendi munus primo tribuendum esse formis acciden-

Naturam, ne que omistere necessaria, neque addere superuacanea.

Formas substantiales non poni sensibiles.

Nulla formam substantialem immediate agere.

K 2 talibus,

ralibus, per quas substantialibus conuenire dicitur. Ita patet omnia, ad quæ præstanda ponuntur substantiales formæ, perferri posse per accidentia, unde fit, ut substantiales sint superuacaneæ.

3. **POSTREMO**, quia substantiæ naturales, imò & creatæ omnes vel ex eo substantiæ dicuntur, quia substant accidentibus, hoc est, accidentia sustinent, vel quia per se existunt: formæ autem substantiales, si dantur, cum indigeant sustentaculo materiæ, vna excepta rationali, neque vnquam per se existere possunt, neque accidentia sustinere nisi per accidens, & quatenus innixæ subiecto, quo etiam pacto quantitas sustinet qualitates corporeas, nullo igitur modo formæ naturales sunt substantiæ, excepta humana, quæ ita est forma naturalis, ut sit etiam de genere earum quæ per se subsistunt.

sect. 2.

Formarum substantialium assertio ex ipsa rerum naturalium constitutione.

SECTIO II.

Conclusio.

DICENDUM est tamen omnino cum Arist. & Platone, quos tota fermè Philosophorum posteritas secuta est, in quavis re naturali, earum saltem, quæ gignuntur, & intereunt, dari formam aliquam substantialem, quæ antecedit naturæ ordinem non modo accidentia omnia, aduentitia, sed etiam propria, & congenita. In qua sententia, quod ad mixtorum formas attinet, sæpe suspicatur, seu potius quodammodo vaticinatur Aristot. fuisse prius Empedoclem, cum de forma ossis locutus est, ut superius retulimus, & ante Empedoclem, Democritus, ramet si non satis constat, num Aristoteles solam inuentionem formæ substantialis mixtorum, an elementorum etiam tribuat Democrito. Quod vero attinet ad ipsorum elementorum formas, eandem sententiam primo referunt plerique ad Timæum, de quo superiori quaestione mentionem fecimus, & nonnulli ad ipsum Pythagoram eius familiaræ caput. Sed quidquid ea in re dicendum sit, certum est, Platonem in ea sententia fuisse, quam Arist. amplexus est.

Ad finem ca.

sect. 4.

Confirmatio prima.

POTEST igitur proposita conclusio multis ex capitibus ostendi. Primum ex ipsa rerum naturalium constitutione hoc pacto. Res naturales non sunt materia ipsa prima dumtaxat, sed aliquid aliud includunt: alioqui omnes essent eiusdem rationis, & essentiæ, nullumque esset earum internum principium, nulla generatio, aut corruptio, nulla proprietatum distinctio, quæ essentialem distinctionem sequitur: proinde quælibet, aut omnes omnino proprietates haberet, aut nullam: at illud, quod præterea includunt, nobilius est, quam materia prima, cum ab eo proueniat non modo ipsarum distinctio, & generationis absolutio, sed etiam omnis agendi facultas, proprietatum varietas, & perfectionis ordo, ergo si materia prima substantia est, quod omnes tanquam notissimum supponant: multo magis id quod additur ad complendam rerum naturalium constitutionem, substantia erit: completur autem per formam, datur ergo forma substantialis.

Obiectio.

NEQUE iam hic occurri potest, esse quidem res naturales diuersarum essentialium, & habere diuersas proprietates, ac agendi potestias, ut

tias, ut est sensu per se notum, & tamen non esse compositas ex materia, & formis substantialibus, sed esse substantias simplices, ut quidam dicunt de corporibus cœlestibus, id enim si dixeris, mirifice tibi repugnabis. Primum, quia iam confessus eras, materiam primam esse communem omnibus, nam si communis est, aut omnes erunt sola materia prima, sicque nulla erit essentialium, proprietatum, aut facultatum distinctio, aut nulla earum erit substantia simplex. Deinde, quia iam admitteras (quod etiam vel sensibus ipsis perspicuum est) dari in his inferioribus mutuam omnium rerum naturalium generationem, neque enim id fieri posset, si res naturales essent naturæ simplices, qua ratione dicimus, albedinem non fieri ex nigredine, sed album ex nigro.

Dilutio.

PRÆTEREA, res naturales sunt in genere substantiæ: existunt enim per sese, & cætera omnia materialia sustinent, ac per propria genera, & differentias definiuntur, imò etiam, ut plerisque placet, verius definiuntur, magisque proprie habent genera, & differentias, quam res simplices, ac denique omnes Philosophi dicunt, se querere principia substantiarum, cum rerum naturalium principia querunt, ut Arist. non semel scribit: atqui essentialis perfectio, cuiusque rei ad idem genus pertinet, in quo res ipsa ponitur, materia autem prima, non est perfectio, & absolutio rerum naturalium, sed earum inchoatio, & quasi fundamentum: ergo aliquid præter materiam, quo absoluatur, & compleatur rerum naturalium constitutio, pertinet ad genus substantiæ tanquam pars substantiæ, quod nos formam dicimus substantialem: alioqui neque ipsæ res naturales in genere substantiæ essent, quod est contra hypothesim. Nulla enim res sine propria perfectione essentiali magis quam sine propria essentia, aut esse in genere villo, aut intelligi potest.

Verius magis que proprie definiti res compositas.

Pr lib. 7. c. 1. text. 5. & lib. 2. ca. 1. text. 2. & 3.

NEQUE occurras, formas rerum naturalium esse indirecte in genere substantiæ: directe autem in generibus accidentium, ut, quas accidentia esse existimes. Id enim dici non potest. Nam quicquid siue directe, siue indirecte ad genus substantiæ pertinet, vniuersa accidentium genera præcedat necesse est, alioqui iam substantiæ prædicamentum non præcederet naturæ ordine omnia accidentium prædicamenta. Quocirca præclare illud ab Arist. dictum est 1. Phys. lib. cap. 6. *Non constare substantiam ex non substantiis.*

Occurrit obiectio.

Text. 52.

QUOD si dicas, formas rerum naturalium esse & substantias, & accidentia, quemadmodum albedo & qualitas est, & multorum sententia, relatio similitudinis, aperta erit responsionis contradictio. Cum enim negabis formam substantialem, formam substantialem astrues. Neque enim res vlla in duobus veris generibus poni potest, nisi ratione duplicis essentiæ. Quare si accidentia ratione alicuius essentiæ ad prædicamentum substantiæ pertinere dicas, ut quæ sint partes formales rerum naturalium, iam profecto concedes formas substantiales, nisi quod dices, esse eandem re, cum accidentibus. Potius ergo à principio fateri debuisti, dari formas substantiales diuersas: non modo ratione, & natura, sed etiam re ipsa, ab omnibus accidentibus, saltem absolutis. Hoc enim rationi longè magis consentaneum

Dissonant altera.

Substantiam
nulli esse acci-
dens.

est. Hinc est illud quod sapienter quoque Arist. eodem lib. præmiserat: *Quod propriè est (id est substantia) nulli sit accidens*, quod planè intelligit de substantiis non modo directè positis in genere substantiæ qualia sunt genera: sed etiam de indirectè, cuiusmodi sunt differentiæ, quas item eodem loco commemorat. Atque loquitur saltem de accidente absoluto, vt interim omittamus totum relationū genus, propter nonnullas quæ proximè in substantia fundantur.

Substantiam
non generari
per se ex sub-
stantia com-
pleta.

POSTREM O, aut materia prima est substantia completa & perfecta in genere substantiæ, aut pars substantiæ, & quæ natura sua complementum desideret, vt ex ea fiat substantia completa. Si completa, ergo nihil eorum, quæ accedunt per mutationem, efficit substantiam, sed substantiam tantam, aut talem. Substantia enim completa non expetit complementum, ac proinde, nec aliud quidquam sui generis, sed aliorum, alioqui non esset completa. At si est incompleta, per aliquid substantiale complenda est. Igitur cum hoc fieri nequeat, nisi per formam substantialem: necessariò efficitur, dandam esse formam substantialem.

Ex unitate cuiusque rei naturalis.

SECTIO III.

DEINDE ostenditur assertio ex unitate cuiusque rei naturalis. Oportet enim fateri: earumquamque esse vnus essentia, cum vnaquæque sit vnum ens simpliciter, non multa simpliciter, atqui rerum naturalium essentia constant ex materia, & aliquibus formis adiectis, nec constant ex materia, & accidentibus, ergo ex materia & formis substantialibus. Quod verò non constant ex materia & accidentibus, his argumentis apertum est. Primum, quia materia si non perficitur in genere substantiæ per formam substantialem, nõ dubium est, quin sit ens completum, vt veteres Physici existimarunt, quod idem de accidentibus certum est, cum propriè & directò ad cætera genera pertineant, at ex pluribus entibus completis, non constituitur vlla vera essentia & natura, quantumcumque illa in ordinem redigantur, & coaptentur, non constant igitur rerum naturalium essentia ex materia & accidentibus. Assumptio ex eo probatur, quia si semel admittatur constitutio verarum essentiarum ex entibus completis, licebit cuique nullo negotio quamplurimas rerum essentias conficere, multis eorum coniunctis & ordine collocatis: eruntque isto modo milites in exercitu partes vnus cuiusdam essentia, omnes item cæli, imò & omnia, quæ sunt in rerum natura, cum sint optimo ordine disposita, erunt partes vnus cuiusdam entitatis, atque adeo Deus ipse Opt. & Max. quod ne ferre quidem aures possunt.

Res naturales
non consistere ex
materia &
accidentibus.

Ex entibus
completis nul-
lam veram es-
sentiam con-
stare.

Varia incom-
moda.

DEINDE, quia si essentia rerum naturalium constant materia & accidentibus aut quælibet accidentia sunt satis ad earum constitutionem, aut requiruntur certa & determinata. Si satis sunt quælibet, ergo non dantur certæ species rerum naturalium, sed quolibet momento sunt aliæ, atque aliæ, cum alia, atque alia accidentia continenter accedant & decedant, imò etiam tollitur de medio omnis motus: necesse enim erit, vt fatearis, omnem mutationem esse generationem

1. Phys. ca. 3.
Text. 26.

rationem, aut corruptionem substantialem. Si verò requiruntur certa & determinata, vt inseparabilia (hæc enim forsitan iudicabis aptiora) primum quæro, quænam dicas inseparabilia: nulla enim talia sunt respectu materiæ, cum ea sit indifferens ad omnia, nisi fortè quantitas interminata, ex qua tamen cum materia nulla rerum naturalium varietas confici potest: quo fit, vt si nulla datur substantialis forma, cuius respectu quædam dicantur inseparabilia, nulla omnino inseparabilia sint, ex quibus rerum naturalium essentia constituantur: cum interim data forma substantiali, nihil iam sit opus accidentibus inseparabilibus ad rerum naturalium constitutionem.

Tollit aliquo
de medio acci-
dens insepa-
rabilia, exce-
pta quantitate.

DEINDE cum in eadem re multa reperiantur accidentia, aut illa ordinem habent inter se aliquem, vt aliud sit primum, aliud secundum, & ita deinceps: aut nullum: si nullum: ergo essentia quæ ex eis cum materia constabit, non erit vna, nisi per accidens, & ratione subiecti, quæ vnitas non est satis, vt ex ea colligas vnam essentiam ex formis, & subiecto constaram: si vero ordinem habeant, & essentia vel ab vltimo vel à solo primo sit vna, iterum redis ad negata. Sola enim quantitas interminata est primum accidens: vltimum autem continenter variatur, nisi loquaris de inseparabilibus, quæ nulla esse constitit respectu materiæ præter quantitatem. Quod si dicas, aliqua alia præter quantitatem esse inseparabilia, non respectu solius materiæ, sed materiæ cum certis accidentibus separabilibus coniunctæ, nihil ad rem erit responsio, si iam supponis aliquod ens compositum ex materia, & prioribus illis accidentibus, quippe cum nos adhuc de prima compositione disputemus. Si verò nullum ens ex prioribus constitutum esse supponis, & tamen asseris aliquod ens constitui ex materia & accidente, quod sequitur coniunctionem priorem: cum coniunctio illa prior variabilis sit (est enim separabilium) accidens quoque, quod illam coniunctionem sequetur, variabile erit, ac proinde essentia, quæ ex eo constitueretur, neque vllum habebit fixum perfectionis gradum. Quare satius fuerat dixisse, ex materia, & prioribus illis accidentibus constitui essentiam rei naturalis, quod tamen fieri non posse probatum erat.

Responsionis
cuiusdam im-
pugnatio.

QVÆRO autem speciatim de elementis, ex quibus nam accidentibus cum materia coniunctis constant? vt verbi causa ignis: Nam si ignis constar ex materia & calore actuali, aut siccitate, aut denique raritate, cum hæc magis & minus accipiant, erit quoque ignis, modo magis ignis, modo minus, quod dici non potest. Si vero ex virtuali quodam calore, aut alia insensibili forma, quam dicas non intendi, nec remitti, eam nos, si vnica ponatur in quolibet, merito dicimus formam substantialem, vt patebit inferius. Postremo, quia si ex materia, & accidentibus, siue vno siue pluribus constat aliqua vera essentia: cum omnis vera essentia sit substantia, vel accidens: erit quoque eiusmodi essentia substantia, vel accidens: atqui non erit accidens, quippe quæ & insubiecto non inerit & ex substantia constabit, neque item substantia, vt quæ constabit ex accidente, & ab eo speciem accipiet, tamquam à propria forma: nulla igitur essentia ex materia, & accidente,

Ostenditur idè
in elementis.

Ex materia,
& accidenti-
bus nullam ve-
ram essentiam
constare.

dente, aut accidentibus constare potest, aut certe oportebit contra communem omnium sententiam, & ipsam quoque rationem ponere medium quoddam genus inter substantiam, & accidens, quod nec sit substantia, nec accidens, sed quippiam ex utroque constitutum. Quod si verum est, hoc solum genus rerum naturalium ponendum erit, quippe ad quod materiam, & accidentia reducere oportebit, tamquam partes ad totum, nullaque iam materialis substantia, aut accidens erit ens completum: quæ omnia sunt absurdissima, & cum inter sese, tum etiam di-ctis repugnantia.

Nullum esse genus medium inter substantiam, & accidens.

Ex naturali conseruatione rerum naturalium.

SECTIO III.

TERTIO loco idem ostendi potest, ex naturali conseruatione rerum naturalium. Cernimus enim qualitates contrarias ad certam quamdam temperiem redactas naturaliter in mixtis conseruari: eius autem stabilitatis, & ut ita dicam naturalitatis causa, non sunt ipsæ qualitates, quippe cum natura sua repugnent mutuo: non ite materia prima, cum sit indifferens ad quamlibet earum statum: nec denique causa externæ dumtaxat: neque enim is status esset à natura rei: igitur aliqua interna causa danda est, ratione cuius illæ naturaliter unitæ sint, & stabili consensione connexæ, quod aliud esse nequit, quam forma substantialis aut natura aliqua ex ea constans: cæteræ enim qualitates materiales posteriores sunt primis quatuor cõtrariis, aut ex forma substantiali, eiusve cum materia conjunctione profluunt.

Deinde (quod magis vrget) videmus primas qualitates contrarias ita in quibusdam rebus esse temperatas, ut tamen aliæ magno intensiõnis excessu alias superent, quod planè cernere licet in stirpibus: in his enim parum admodum caloris inest, & in plerisque parum humoris, ac longè minus, quam in animalibus. In reliquis autè mixtis apertum est, siccitatem, & interdum frigus multo intensiora esse cõtrariis qualitibus: cumque ea inæqualitas breuioris durationis causa esse debuisset: videmus tamen harum rerum plurimas natura sua multo diutius conseruari, quam in quibus maior temperies cernitur. Ab vna igitur aliqua natura id prouenit, quæ primis cõtrariis qualitibus prior sit, & (quod hinc sequitur) ab aliqua substantiali forma, cui eiusmodi qualitatum status congruat.

Postremo, quia morbus aduersatur naturali statui animalium, sanitas vero eidem conueniens est: hisque affectionibus aliæ quædam in cæteris rebus quæ gignuntur, & intereunt, proportionè respondent, sub quarum altera res non ita diu, neque ita bene, atque sub cõtraria conseruatur: at hæ cõtrariæ affectiones ex varietate quatuor primarum qualitatum nascuntur: igitur natura aliqua latet sub primis quatuor qualitibus, cui affectio altera consentanea sit, dissentanea altera, præsertim cum sint admodum variæ in diuersis rebus, & quæ vni congruit, alteri aduersa sit. Cum igitur ea natura nec sit

Naturalis temperiæ qualitatum contrariis in mixtis non posse nisi à forma substantialibus proficisci.

Cur plurimæ res naturales in quibus maior est qualitas diutius conseruentur.

sola materia, nec materia cum quantitate, aut qualitate aliqua priori primis quatuor, quæ nulla est, non dubium est, quin constet ex materia, & forma substantiali.

Ex actione rerum naturalium.

SECTIO V.

QUARTO loco id confirmatur ex operationibus rerum naturalium, tum propriis potentiarum, tum etiam iis, quæ ipsi naturæ rei naturalis tribuuntur. Ex iis quidem, quæ sunt potentiarum propriæ. Quia experimur, res naturales, ita sæpe occupatas esse in operatione vnius facultatis, ut simul exercere nequeant operationes aliarum, præsentibus etiam obiectis, & agendi materia satis præparata, veluti cum quis ita intentus est in rem, quam oculis cernit, aut animo voluit, ut alta etiam voce clamantem non audiat, & sæpe etiam nihil aliud, aut agere, aut sentire possit: interdumque ita sit totus in ea re occupatus, ut neque calor ipse stomachi quicquã penè operis faciat. In actione etiã, & Passione corporum inanimatorum sæpe fit, ut agens in externo cõtrario superando ita occupetur, ut interim non possit eam sui partem, quæ à cõtrario vincitur, simul tueri, donec externum cõtrarium ita superet, ut suis iam partibus in pristinum statum restitendis dare operam possit, id quod Physici ex finitate virtutis, & applicationis cuiusque agentis docent mirandum non esse. Hoc autem quid aliud est, quam dari in vnaquaque re naturali materiam, atque formam aliquam omnibus facultatibus priorem, iisque omnibus mira quadam ratione præsentem, & per eas operantem, cuius vires & applicatio, cum finitæ sint, si per vnã facultatem alicui operi valde se applicet, sæpe nequeat per eandem, aut etiã per alias, in aliud opus incumbere: Neque vero id, quod in viuentibus cerni diximus, ita attribuendum est concursui spirituum necessariorum ad operationes facultatum, ut non præcipuè referendum sit ad primam formam, & quasi dominam, quæ præcipuum est agendi principium. Nam, etsi necesse est, ut cum illi frequenter confluunt ad vnum membrum, alia deferant, tamen, nisi forma vna detur omnibus facultatibus natura prior, & quæ in suo ordine prima cõcurrat ad omnes rei actiones, ratio sepe reddi non poterit, cur eiusmodi spiritus & quasi actionum ministri, non æquè subseruiant omnibus potentiis, sed alia membra deferant, ut aliis accurrant.

Ex iis vero actionibus, quæ ipsi rei naturæ tribuuntur, cum ea sint in duplici genere (aut enim sunt propriæ, ut quæ alio subiecto exerceantur, veluti cum ignis ignem generat, aut impropriæ & quæ verius dicantur consecutiones quædam naturales, & quasi emanationes eorum, quæ resultant in eo subiecto, cui actio tribuitur, veluti cum aqua sese ad natium frigiditatis statum reuocat) sunt qui ex prioribus hoc pacto rem confirmant. Accidentia non possunt substantiam generare, nisi virtute substantiæ, seu, quod idem est, ut instrumenta substantiæ: sunt enim inferioris naturæ, cum interim omne principale agens, si naturæ sit diuersæ, nobilius esse debeat, non tantum eo quod patitur,

Quod res naturales ita in actione vnius facultatis occupentur, ut aliarum operationes non exercent, forma esse tribuendum.

Duo actionum genera in rebus naturalibus.

Argumentum quorundam ad rem propositam confirmandam.

sed etiam ipso effectu: atqui videmus equū generari ab equo, & ignem ab igne: nec principale agens in huiusmodi actionibus potest esse materia: ergo danda est in vnaquaque re naturali forma substantialis.

Reiectio. VERVM hæc argumentatio sumit, quod probandum erat, nempe equum, ignem, & cætera, quæ ab agentibus naturalibus gignuntur, habere aliquid substantiæ præter materiam. Nisi enim hoc ponatur, de quo tamen nunc agimus, nihil concluditur. Quamquam hæc argumentatio si inuertatur, non parum apta est ad persuadendum, formam substantialem esse primum agendi principium in generatione, de qua re à nobis lib. 7. agendum erit.

POTIVS ergo ex impropriis actionibus probanda est conclusio hunc in modum. Actio, qua aqua calida, remoto calefaciente, aut conseruante calorem, sese ad natium frigus reuocat, & cæteræ res naturales, cum à naturali statu deiectæ sunt, virtute propria illum recuperant, præsertim in rebus similaribus (in his enim non est ea partiū dissimilitudo, quæ requiritur, vt alia in aliam agere possit) ea in quâ, actio non est ab accidente vllò: non item à materia; & tamen est à re agente in se ipsa eo actionis genere: igitur est à natura aliqua substantiali subiecta, & quod hinc sequitur ab aliqua forma substantiali, ex qua cum materia natura ea constituta sit. Quod à materia esse non possit, neque item à quantitate, luce clarius est. Quod verò non sit ab vllò alio accidente, satis in vno aquæ exemplo ostendi potest hoc pacto. Actio illa est frige factio, igitur si est ab vllò accidente, erit à frigore, quod in aqua calida relictū est: at illud multò remissius interdū est, quam calor introductus: nō est etiam à priori aliqua qualitate, cum non dentur in aqua aliæ primis quatuor contrariis priores: igitur non est ab vllò accidente.

Aquam non reduci ad primum frigus ab vllò accidente.

Quorundam ea de re opinionis impugnatione.

Experientia mater Philosophiæ.

NON desunt tamen, qui dicant, cum aqua calefit, semper in aliquibus particulis relinqui summam frigiditatem à quibus cæteræ remoto calefaciente & conseruante calorem, reducuntur ad natium frigoris statum: quod idem de cæteris elementis comparatione propriarum qualitatum dicendum putant. Hæc tamen opinio, si impugnatione digna est, facile refellitur. Aduersatur enim primum experientiæ, quæ mater est Philosophiæ. Nam etsi eius auctores aiunt, non sentiri à nobis eam frigiditatem, propter admixtionem caloris aliarū partium, tamē si ea vera esset, numquam iudicarem aquam esse calidam, sed ad summum tepidam. Partes enim quas dicunt retinere summam frigiditatem, tam multæ esse debent, quam sunt illæ, quæ calorem accipiunt, & cum illis omnino permixtæ, alioqui si portio aliqua notabilis nullas haberet admixtas, iam illa à cæteris separata non posset se ad naturalem frigiditatem reuocare, quod inauditum est. Deinde, pugnat cum ratione, quod asserant quasdam particulas aquæ pati ab igne, alias non pati, ne eas quidem, quæ propinquiores sunt necessariò, quam aliæ pleræque, quæ calorem corripunt: quod nihil est aliud, quam facere aquam dissimulare corpus, & quod partes integrantes diuersæ naturæ habeat. Postremò, pugnant cum sensu, & ratione simul quod isto modo sequatur, numquam corruptum iri aquam, retinentibus semper aliquibus particulis summum frigus: aut si tandem in omnibus remitti

remititur frigus, vt aqua corrūpatur; fore, vt remoto calefaciente, antequam corruptio absoluat, iam eam se ad pristinum frigus reducere non possit, quia iam non habeat particulas vllas, in quibus non sit remissum frigus. Id quod eò magis pugnat cum experientia, quod vsu compertum est, solere aquam ad ignem applicari, vt probè calefacta celerius congeletur, quod Aristoteles scripsit primo libro Meteorologicorum.

Aquam calefactam celerius gelari.

Cap. 12.

ALI, cum planè perspiciant non posse elementa reuocari ad statum naturalem suarum qualitatum à qualitate vlla eiusdem rationis, quæ in ipsis integra adhuc existat, alias quasdam comminiscuntur qualitates, quarum virtute id fieri possit. Dicunt enim, præter quatuor primas sensibiles, quas ideo vocant actuales, quod per eas subiecta actu denominentur calida, frigida, &c. dari alias quatuor insensibiles eiusdem nominis, nisi quod eas appellant virtuales, quod vim habeant ad priores illas restituendas in pristinum statum, nec tamen per se ipsas sint satis ad denominanda subiecta calida, aut frigida, &c. proinde asserunt, eas nec contrarias esse inter sese, nec remitti vnquam posse; sed integras semper permanere, vt elementis, cum depulsa fuerint à proprio statu, subuenire possint. Id verò duobus potissimum argumentis probant. Vno, quia substantia creata numquam agit nisi interuentu alicuius accidentis, quod instrumenti vicem subeat: elementa autem non possunt sese reuocare ad pristinum statum per qualitates actuales, quo fit vt omnino sit opus virtualibus. Altero, quia in mixtis planè dantur virtuales qualitates, vt in pipere vis calefaciendi, cum interim piper tactu sit frigidum: nec rationi consentaneum est, vt eiusmodi qualitates elementis desint, præsertim vt sibi ipsis opitulati possint. Quod si res se ita habet, non est cur à nobis recurrentum sit ad formas substantiales, quod enim in elementis ostenditur, idem in aliis rebus ostensum esse existimandum est.

Sententia ponentium in elementis qualitates quatuor virtuales.

Confirmatio.

SED neque huiusmodi sententia quidquam habet probabilitatis. Primum, quia superuacaneū est ponere plura, vbi pauciora sufficiunt: hi autem ponere coguntur in quolibet elemento plures qualitates virtuales, quæ pluribus actualibus respondeant, cum tamen forma vna substantialis cuiusque satis esse possit ad præstandum id, propter quod illarum multitudo inducitur. Si igitur ob hanc rem virtuales qualitates ponuntur, satius erit ponere formas substantiales.

Refutatio 1.

DEINDE, quia accidentia nō sunt ad agendum necessaria in rebus creatis, nisi cum actio est propria: in hoc enim actionū genere necessarium id esse experimēto didicimus, nō in iis, quæ sunt emanationes, & consequentiæ potius naturales, quam actiones: alioqui in quavis re essent infinita accidentia propria: Cum enim hæc oriatur ex natura eius rei, cuius sunt propria: si natura rei ei quasi parere non posset, nisi per aliquod accidens velut per instrumentum, non daretur sanè primū accidens proprium: quandoquidem proprium non sequitur necessariò id, quod commune est. Ita fieret, vt in quavis re essent infinita accidentia. Atque hac ratione vtrumque argumentum aduersæ partis euertitur.

In quibus actionibus res naturales accidentibus ad agendum indigeant.

Tertio, quia qualitates virtuales mixtorū, ex quibus posterius argumentum

Qualitates virtuales mixtorū nō agere in subiecta propria.

mentū ducitur; non agūt in propria subiecta, sed in aliena, vt vis piperris in ventriculum. Sunt etiā eadē quatuor primis qualitibus posterioribus, cum ex primarum varia cōmixtione oriātur, aut si quæ non sunt huiusmodi, vt facultas ridendi, & forsitan vis magnetis ad trahendum ad se ferrum, eæ oriuntur ex formis substantialibus, tamen si probabile est, alias interdum oriri aliarū interuentu. Denique earum pleræque intenduntur, & remittuntur. Quare non rectē ex iis qualitibus virtuales qualitates elementorum colliguntur, quæ & in propria subiecta agant, & primas quattuor vulgatas antecedant, nec ex formis substantialibus orientur, & eiusmodi sint, vt nec intendantur, nec remittantur.

4. **POSTREMO**, quia cum hæ à suis auctoribus plures ponantur in singulis elementis, aliquid adhuc prius in vnoquoque ponendum erit, cuius ratione hæ certæ, & non illæ in hac materia naturaliter coniunctæ sint: quod quidem si virtuales aliam qualitatem esse dixeris, quemadmodum nonnulli Medici virtutem quamdam in animalibus ponunt, quam ipsi regitiuam appellant, quasi cæteris præsentem: aut certè non plures virtutes in singulis esse malueris, sed vnā tantum, quæ plurium munus gerat: ea certè à nobis, si prima erit, substantialis, non accidentalis forma dicitur, quam consequentur in singulis elementis binæ ex primis quattuor sensibilibus, & aliæ quædam, his consentaneæ, vt leuitas, grauitas, perspicuitas, opacitas, & si quæ sunt aliæ huiusmodi, in mixtis autem aliæ, atque aliæ pro ratione, & natura cuiusque. Atque hæ eadem actione propria introducuntur, qua formæ substantiales, eò quod consequuntur quadam orientur ex essentiis rerum, quæ gignuntur. Vnde efficitur, vt si eius natura sint, quæ intentionem & remissionem admittant, quodcumque à proprio statu deiiciantur, earumdem naturarum vi (nisi quid impediatur) iterum ad eundem reuocentur per modū internæ cuiusdam emanationis. Quare necessariò concedendæ sunt formæ substantiales, nec tanquam assistentes solum, quo pacto substantiæ separatæ dicuntur formæ corporum cœlestium, sed verè informantes, vnāque naturam, & essentiam cum materia constituentes.

A Medicis quibusdā in animabus virtutē quam dā regitiuam.

Qualitates rebus cōnaturales eadē actione propria produci, qua formæ substantiales.

Dari formas substantiales argumento ex doctrina fidei probatur.

Esse Aristotelis aperta sententiam.

CONFIRMAT autem assertionem hanc orthodoxa fides, cum docet. Primum animam humanam esse immortalem, existentemque post separationem à corpore, vnde sequitur esse substantiam. Deinde, esse veram ac essentialem hominis formam. Cum igitur homo cum cæteris animalibus, & animalia cum viuentibus, & viuentia cum non viuentibus genere conueniant, efficitur, vt quemadmodum species humana completur, per formam substantialem, ita compleantur cætera entia naturalia.

HANC vero esse Aristotelis sententiam perspicuum est ex plurimis locis, præcipuè ex secundo lib. de anima, cap. 1. vbi docet, tria reperiri in prædicamento substantiæ, *materiam, formam, & compositum, ipsum vero compositum, quod proprie est hoc aliquid à forma habere, vt sit hoc aliquid, & per se possit existere.* Itēque ex lib. 7. huius operis cap. 4. quo loco ait: *formam & compositum non solum esse substantias, sed magis etiam*

In Conc. Later. sub Leone 10. sess. 8. In Con. Viennēsi sub Cle. quinto & habetur Clem. vnicade summa. Tri. §. 2. & in Conc. Lateran. sub Leone X. loco citato. Text. 2. Text. 7. Text. 14.

etiam quā materiam. Quod idem intelliges ex lib. 12. cap. 2. vbi vocat *formam hoc aliquid, quod per eam compositum sit hoc aliquid.* Vnde & formam sæpius ait esse *magis naturam quā materiam, quasi præcipuum rerum naturalium principium*, vt 2. Physicorum cap. 1. & initio librorum de partibus animalium.

DE Platone quoque non est quod dubitemus. Primum, quia facit, *Ideas per se subsistentes, docetq; formas rerū naturalium esse quasdam idearum participationes: resq; naturales propter huiusmodi formas participatas esse eiusdem rationis cum ideis, nec ideas differre ab iis, quæ apud nos sunt nisi æternitate.* vt Arist. sæpe ait. Deinde, quia non ponit: *Ideas accidentium, sed substantiarum.* Res autem naturales, illius sententia non imitantur ideas ratione materiæ, sed ratione formæ. Postremò, quia encomia, quibus Plato commendat formas participatas, non bene cōgruunt in accidentia, quale est illud quod superius ex Timæo retulimus: *Formas esse verè existentium simulachra.* Nec obest quod idem eo loco scribit: *nulum elementū fieri hoc aliquid per formam, sed quale aliquid.* quibus verbis elementorū formas planè videtur in qualitatibus, non in substantiis numerare. Id enim propterea facit, quod formæ elementorū, cum ita informantes sint, vt non etiam per se ac separatim existere possint, potius apud se nomine substantialium qualitarum, quā formarū, siue specierum (quibus ipse nominibus ideas appellat) dignæ videantur. Itaque in modo loquendi tantum dissentio est hac in re inter Platonem & Aristotelem: nisi quod Plato non omnes formas substantiales existimat verè informare materiā, quemadmodū Aristoteles: putat enim Plato animas omnium animantium esse assistentes non informantes: at Aristoteles planè docet esse verè actus, & perfectiones, siue Entelechias, vt vocat ipsam etiam humanā, nec vllam in corpore esse, vt Gubernatorem in naui, sed vt partem formalem in tota essentia.

1. Ethic. c. 6.

2. 2. Sect. 5.

Idē existimas se Platonem.

Explicatur locus Platonis de formis elementorum.

Qua ratione conueniat, & dissentiat Plato & Aristoteles in formarū substantialem assertionem.

CVM autē rationes eæ, quibus ad astruendā formā substantialem vsi sumus, iis principiis ac dogmatis innitatur, quæ sæpe vsurpantur apud vtrūque Philosophū: præsertim apud Aristotelem: non dubiū videtur, quin illi aut eisdem omnibus, aut præcipuis, & aliis fortasse quæ se nobis in præsentia non obtulerunt, hanc sententiam sibi persuaserint.

Solutio argumentorum quæ initio proposita sunt.

SECTIO VI.

PRIMUM igitur argumentum eorum, quæ initio pro altera quæstionis parte proposita sunt, dicendū est. Aristotelem appellare primas quattuor qualitates, primas elementorum differentias, vel quia sumit eas loco formarum substantialium sub iis latentium, quod sæpe fit, vel quia accipit elementa, quatenus sensibilia sunt, actiua & passiuā, & ad mutuam transmutationem, ac mixtionem idonea, vt eo loco dicunt Interpretes. Quamquam verò elementorum formæ substantiæ sunt, non ingrediuntur tamen actu mixtorum compositionem, sed virtute, vt libr. 8. ostendemus. Quod autem attinet ad Alexandrum, & alios aucto-

Cur Aristoteles qualitates primas vocet primas elementorū differentias.

Explicatur Alexandri & aliorū dicta.

auctores citatos, etsi dici solet fuisse eos in ea sententia, quam verba præ se ferunt: non video tamē cur non eodē modo, atque Aristoteles, intelligi possint. Sed neque Galenus aliter forsitan existimat, tamen si videatur non modo elementorū formas, sed viuentiū quoque credere accidentia. Scribit ille quidem hoc modo in priori libro de elementis. *Hæc rursus (aër, scilicet ignis, aqua, & terra) non ex aliis corporibus, sed ex materia & qualitatib. constans, & infra. Perspicuum existit, quod humiditas, siccitas, ac frigiditas, unamquamque substantiam constituant.* De anima vero irascibili, & concupiscibili humana, quam errore magno putauit esse mortalem, sic scriptum reliquit in eo tractatu, cui titulus est. *Quod animi mores corporum temperaturas sequantur; Satius dixeris mortalem animam partem corporis esse temperiem.* quem sensum, vt verba sonāt, impugnant plurimi, & inter eos Diuus Thomas secundo libro contra gentes. sed quamquam parum refert, quid senserit hac in re Galenus, tamen cum Medicus fuerit, nō alia ratione de animali forsità differuit, quā quatenus in corpore animalis vis agendi & patiendi spectatur. Postquam enim dixit: *Humiditas, &c. unamquamque substantiam constituunt.* Statim subiecit. *Recte igitur Hippocrates non hominis tantū, sed aliorū omnium naturas, ex calido, humido, frigido, & sicco constare inquit: hæc enim inuicē agunt manifeste, vt omnium est confessione receptum, dixerātque superius de igne. Nam quod caliditas summa materia adueniens ignē constituat omnes Philosophi consenserunt.* Satis autem patet, non omnes consensisse in hac re, nisi quatenus ignis actiuus, & passiuus est. In altero vero opere postquam dixit *mortem animæ, &c.* mox subiecit, *hoc enim supra demonstrauimus.* Docuerat autem superius, essentiam animæ non quidem prorsus temperiem corporis esse, sed quodammodo temperamentū quatuor qualitatum, hoc est, sequi illarum temperamentum, quo dissolutio, esse desinat id, quod ad initium cap. 5. videtur explicare his verbis. *Monstrauimus, inquit, anima substantiam pro temperatura ratione consistentem à naturali corpore effici, nisi quis eam, sicuti Plato, incorpoream esse subiecerit, quæ existere extra corpus valeat.* In cap. autem tertio dixerat, ex animæ essentia facultates eius sequi, & in cap. 4. quæritur de Andronico, quod dixerit eam fortasse esse vim quādam, *cum potius ipsa, inquit, sit compos multarū virium: laudatq; Aristotelem quod recte dixerit esse substantiam, non aliud quicquā tamen præter temperiem, hoc est, quod vniquam à temperie separatam sit.* Hæc fortasse fuit Galeni sententia, nisi clariùs alibi oppositū scripsit. Quæ etsi falsa est, quatenus mortalem posuit hominis animam, tamen eatenus utilis est, huic disputationi quatenus eam substantiam esse putauit, & ab accidentibus diuersam.

Ad secundum dicendum est, nec ad essentiale esse rerum naturalium, nec ad earum essentialem distinctionem, nec denique ad earum operationes (quasdam præsertim) satis esse accidentia cum materia, vt patet ex dictis: cognosci tamen à posteriori illarum distinctionem essentialem per accidentia, & omnes proprias earū actiones per eadem tamquam per instrumenta exerceri, non eas quas naturales consequutiones, & quasi emanationes appellauimus.

Ad tertium dicendum est, propriam rationem substantiæ, non in substan-

Quid Galenus falsò de anima humana senserit.

Quo pacto in iis, quæ contra propositā sententiā videtur facere, recte intelligi possit.

Cap. 2.

In 2. sent. d. 12. q. 1.

substando positam esse, sed in per se existendo. Verum, rationem hanc simpliciter, & absolutè iis tantum substantiis conuenire, quæ naturaliter per se ipsæ ac separatim coherere possunt, cæteris autem, quatenus sunt earum partes: atque hoc pacto omnes formas rerum naturalium esse substantias, & eò magis quàm materiam, quod formis substantialibus, vt substantiales sunt, nō repugnat naturaliter existere per se, ac separatim, quod tamen propterea materiæ quia nullam omnino operationem sine forma habere potest.

In quo constat propria ratio substantiæ.

Ex forma substantiali colligi, materiam primam esse puram potentiam.

SECTIO VII.

TABILITA igitur substantiali forma verè informantè, facilè ex ea colligi potest, materiam primam esse puram potentiam: si tamen prius exponamus, quid Philosophi nomine puræ potentiæ intelligant.

Quid à Philosophis nomine puræ potentiæ intelligatur.

AC PRIMVM quidem puræ potentiæ vocabulo meritò omnes intelligunt potentiam passiuam. Actiua enim non modò potentia est, sed vis etiam, siue virtus quædam. Intelligunt deinde eam potentiam, quæ nec sit actus, nec compositum aliquid ex actu, & potentia, atque hoc est esse puram potentiam, non solum, vt hæc verba excludunt omnem actiuitatem, siue efficientiam: sed etiam omnem actum, quāquam si omnem actum excludunt, omnem quoque efficientiam excludant necesse est.

CVM igitur duplex sit actus, siue forma, & perfectio: alter per se existens, siue non informans, cuiusmodi sunt Deus, & substantiæ separata: alter informans, & perficiens per se ipsum formaliter, siue is sit completum quid in suo genere, vt accidentia, quæ per se ponuntur in prædicamentis, siue incompletum, vt forma substantialis, quæ materiæ additur ad complendam essentiam rerum naturalium: tum demum apertum erit, materiam primam esse puram potentiam, cum constabit, eam nec esse actum per se existentem, nec perficientem, nec denique ex potentia & actu perficiente constitutam. Repugnat enim manifestè, ex potentia & actu per se existente, vt à nobis expositū est, quicquam constitui, cum eum solum vocauerimus per se existentem, qui non est informans.

Duplex genus actus seu forma.

NVN C verò, vt ostendamus, materiam primam esse purā potentiā, necesse præterea est ostendere, non esse eam actum entitatum, vt Scotus esse putat. Nullus enim re vera est actus entitatus, qui nec sit per se existens, nec informans. Nec verò ille rectè philosophatur, cum accipit actum entitatum pro re actu existente. Primum, quia abutitur verbo entitatiui. Actus enim entitatus, is solus dicendus est, qui ad entitatem pertinet: at entitas natura sua existentiam antecedit in rebus creatis, in quibus solis dari potest distinctio actus & potentiæ. Deinde, quia materia prima, etsi, antequam existeret, erat in potentia obiectiua, vt ait Scotus: vbi autem primum extitit per creationem, tum primum esse cœpit sub actu existentia,

Impugnatur actus entitatus Scoti.

numquam tamen per creationem consequuta est, ut esset formaliter ipse actus existentiae, aut compositum aliquid ex potentia & actu existentiae, quare nec consequuta est, ut esset actus entitativus (ut Scotus loquitur) nec compositum quicquam ex potentia vlla, & eiusmodi actu entitativo. Verum contra Scotum lib.8. dabitur latior disputandi locus.

Materia non esse actum in formante neque ex informate actu & potentia consistere.

QUOD igitur materia prima nec sit actus informans, nec constet ex potentia & actu informante, manifestius est, quam ut ex forma substantiali probari sit necesse, ut enim substantialis forma non datur, id tamen facile ex eo probares, quia neutro modo materia prima esset materia prima, siue primum subiectum, id enim potius primum subiectum esset, primaque materia, cui ipsa inesset, vel ex quo ut ex potentia subiectoque sui actus constaret. Quod verò nec sit actus per se existens, id iam ex forma substantiali multis argumentis ostenditur.

Nō esse actū per se existentem.

PRIMUM, quia si est actus per se existens, non dubium est, quin sit substantia completa: si autem est subiectum formae substantialis veraque pars essentiae substantialis compositi: perspicuum quoque est, esse substantiam incompletam, quae planè repugnant. Quocirca nemo unquam Philosophorum eam fecit substantiam completam, simulque subiectum formae substantialis.

Actum per se existentem natura sua perfectiorem esse informantem.

DEINDE, quia quiuis actus per se existens, est perfectior quouis informante, cum omnis informatio imperfectionem aliquam adiunctam habeat, qua tamen caret ex genere suo actus, siue forma per se existens. Unde fit, ut actus per se existens dicatur formaliter de Deo, actus verò informans non item. Cum igitur omnis actus per se existens natura sua perfectior sit quouis informante, forma autem substantialis informans, si datur, perfectior sit, quam materia prima, ut perspicuum est, & omnes concedunt: efficitur, ut data forma substantiali, qua materia prima formetur: nullo pacto dici possit, materiam primam esse actum per se existentem.

Actum per se existentem non esse puram potentiam.

TERCIO, quia actus per se existens non est quantitatis capax, sed est substantia separata ab omni materia, tum sensibili, tum intelligibili, quae nomine quantitatis significatur: subiectum autem formae substantialis, si ea datur, est capax quantitatis, & sensibilibus qualitatibus, sine quibus naturalis mutatio esse non potest, ut apertissimum est, ab omnibus supponitur: non est igitur materia prima actus per se existens. Nec obest, quod quidam aiunt, caelum esse actum per se existentem & tamen esse quantum, & sensibilibus qualitatibus praeditum: pugnant enim haec inter sese, & qui haec simul approbant planè sibi pracludunt viam probandi, substantias separatas esse quantitatis expertes. Quicquid enim habet molem, habet materiam, ut libro quarto Enneadis secundae scribit Plotinus nobilissimus Platonius, & in re planè Peripateticus. Ex quo pronunciato, quasi ab omnibus recepto, sic argumentatur: *Aut elementa sunt forma, aut materia, aut constans materia, & forma, non forma quia habent molem, non materia, quia corrumpuntur: constant igitur materia, & forma.*

Refellitur quorundam opinio.

Plotini praeterita sententia.

QUARTO

QUARTO, quia actus per se existens non dicit alium ordinem ad actum, quo informari possit, quam accidentalem, nec id quidem uniuersè & in toto genere entium, sed in rebus creatis tantum: id autem omne, quod informatur substantiali forma ad constituendam essentiam tertiae cuiusdam substantiae, dicit ordinem essentialem ad hoc genus formarum: igitur si materia informatur substantiali forma, non est utique actus per se existens. Quò fit, ut nemo eorum, qui dixerunt, corpus caeleste esse actum per se existentem, sibi in mentem inducere potuerit, esse illud substantiali forma informante praeditum, sed tantum assistente.

Omnem actū substantialem propriam operationem habere.

QUINTO, quia si materia prima esset actus per se existens, haberet proprias operationes (omnis enim actus substantialis proprias operationes habeat necesse est, cum id concedamus quamplurimis accidentalibus) eoque magis sibi vindicaret proprias operationes, quod non esset tantum formale principium agendi, sed agens ipsum principale, ac suppositum, cui actio tribueretur: at si datur forma substantialis, nulla iam relinquatur actio, quae eiusmodi actui per se existenti tribuatur (omnes enim, quas nouimus, aut in accidentia referimus, aut in formas substantiales, ut ex iis, quae superius diximus, perspicuum est) ergo si dantur formae substantiales, quibus materia prima informetur: fieri non potest, ut ea sit actus per se existens. Nisi quis ita insaniat, ut dicat, materiam primam esse principale agens per formas omnes, siue substantiales, siue accidentarias; quo pacto ei tribuentur omnes operationes, ut supposito agenti etiam earum, quae ad intellectum, & voluntatem pertinent. Quòd qui dixerit, parum aberit, quominus assentiat iis Haëticis, & Philosophis, seu potius Philomythis, qui dixerunt materiam primam esse Deum omnibus videlicet formis onustum, & per alias, atque alias, alia, atque alia agentem, imò etiam (quod fateri eadem ratione cogentur) omnia patientem, & pleraque alia eorum ingenio, & inuentione dignissima.

Señ. 5.

Lege Plotini Enne. 2. lib. 4. cap. 1. Alberti phy. tract. 5. c. 13. & D. Tho. 1. p. q. 3. ar. 8. & 1. cont. gen. cap. 17.

Infana opinio quorundam Haëticorum & Philosophorum de materia prima.

POSTREMO, quia omnes quotquot posuerunt actum per se existentem, siue in caelis, siue in his inferioribus negauerunt in eisdem rebus formas substantiales; & omnes, qui in hoc, aut illo rerum genere admiserunt formas substantiales, negauerunt eas recipi in actibus per se existentibus. Communi ergo consensione ac intelligentia constat, si dantur formae substantiales informantes, fieri non posse, ut materia prima sit actus per se existens, ita patet ex ipsa formarum substantialium assertione colligi, materiam primam esse puram potentiam.

Aristotelem & Platonem re vera existimasse: materiam primam esse puram potentiam.

SECTIO V.

ARISTOTELEM verò idem de materia prima existimasse, cum ex aliis plerisque locis intelligitur, tum praecipue ex primo Phy. cap. 7. vbi de ea sic pronunciat. *Materiam primam In Metaphys. Arist. Tom. 1. M perinde*

Ex Aristotele materiam esse puram potentiam.

Text. 69.

perinde se habere in toto genere rerum naturalium, atque lignum in toto genere artificialium: patet autem, lignum neque esse actum, formamve artificialem, siue per se existentem, siue informantem: neque aliud quicquam ex actu artificiose constans. Item, materiam primam esse informem quiddam, id autem quod vel est forma, vel ex forma compositum non dicitur simpliciter informe. Denique, materiam primam non esse ens quasi hoc aliquid, hoc est, non esse ens ut actum per se existentem, aut aliquid constans actu. Ex primo etiam de Generatione cap. 3. quo loco docet, materiam primam non esse ens actu, sed potentia, siue potentiale, & cuius essentia in ipso posse consistat. Denique ex 7. libro huius operis capite tertio; ubi sic scribit, Dico autem materiam, quæ per se ipsam neque quid, neque quantum, neque aliud quicquam dicitur eorum, quibus ens definitur: quod idem in eodem sensu aliis plerisque in locis asserit. Quo pronunciatum docet, materiam primam secundum suam essentiam nullo modo esse ens actuale, sed potentiale, & receptiuum, non modo actuum accidentalium, sed etiam substantialium. Hinc est illud Auenrois initio lib. de substantia orbis, Materiam primam substantiari per posse: & illud eiusdem 5. Physicorum. In esse materia non admisceri omnino actum.

Text. 11.

Text. 8.

Cap. 1.
Comm. 8.Quest. 2.
Sect. 5.

Comm. 9.

Text. 67.

In eadem sententia fuisse Platonem.

Vis rationis, qua Plato materiam puram potentiam facit.

Exponitur ratio Platonis, & Aristotelis.

Occurrit quorundam obiectioni.

DE Platone vero idem credere par est, ut patet ex iis, quæ supra à nobis de materia prima ex Timæo relata sunt. Difficile enim nisi de pura potentia intelligi possunt: Quamquam verò Plato primo aspectu non admodum firma ratione id videatur ex eo probasse. Quia oportet receptiuum esse ex se expers eorum omnium, quæ recipere potest ut ibidem diximus (id quod forsitan in causa fuit, ut Auenrois in explanatione libri duodecimi huius operis crediderit, nemine ante Aristotelem materiam primam cognouisse) est tamen optima ratio, supposita forma substantiali: materia enim, quæ substantialem formam susceperat, pura potentia esse debet in genere substantiæ, atque adeo in toto genere entium, & (quod hinc sequitur) ens nullo modo actuale, quam rationem ex Timæo refert, atque approbat Aristoteles tertio libro de Cælo, cap. 8. eademque aliis plerisque locis utitur. Intellige autem rationem hoc pacto. Quicquid receptiuum est formarum alicuius generis, siue per transmutationem, siue quocumque alio modo, oportet ut, nec sit forma eius generis, neque ex ea constet, quod pronunciatum est per se notum: atqui materia prima est receptiua formarum non modo accidentalium, sed etiam substantialium: igitur neque est forma vlla, siue substantialis, siue accidentalis, neque ex vlla earum constat, ac proinde est pura potentia.

SUNT tamen, qui capere non possunt, quo pacto materia prima sit pura potentia, nisi sit nihil. Quod enim, inquiunt, non est actu, nihil est. Veruntamen multis modis peccant. Primum, quod credant puritatem aliquid detrahere de ratione potentiæ. Nam ut actus non ideo non est actus, quia est purus actus, ita potentia non ideo non erit potentia, quia sit pura potentia. Quod si adhuc potentia est, & ex consequenti aliquid, ergo non est nihil. Deinde, quod existiment simpliciter verum esse, id, quod non est actu, nihil esse, cum tamen om-

nia,

nia, quæ præterierunt, aut futura sunt, aliquid sint (neque enim sunt commentitia) & tamen non sint actu. Postremo, quia putant eum, qui asserit materiam primam esse puram potentiam, eo ipso negare illam esse actu, quasi idem sit esse actu siue actu existere, atque esse actum, aut constans actu, quod iam impugnatum est. Non negamus ergo materiam primam esse actu, cum dicimus esse puram potentiam, sed tantummodo negamus esse actum, atque rem, quæ actum includat. Quin etiam credimus, eam sibi vindicare peculiarem existentiam actum, ut libro 8. ostendere conabimur, qui tamen actus accidentarius illi est, nec sufficiens, ut per eum sit intrinsecus, siue essentialiter ens actuale.

Materiam esse actu, licet, actus non sit, neque ex eo constet.

Cur dicatur propè nihil.

Cur natura fundamentum.

Materia profundum cuiusque rei naturalis.

Cur Chaos siue confusio.

Cur sylua.

Cur Mater.

Humana forma excedit modum essendi formarum naturalium.

Cur per se ignota.

Cur tenebra.

Redditur ratio multorum, quæ de materia, & forma dici solent.

SECTIO IX.

EX his facile reddi potest ratio multorum, quæ de materia prima, & forma substantiali dicuntur. Nam quia materia prima est pura potentia, ac proinde ita remota ab actu puro, qui maximè ens est, ut nihil remotius fingi possit. Incirco à D. Augustino merito vocatur Propè nihil. Eadem ratione dicitur Fundamentum nature quia pura potentia in omni actione nature supponitur. Nihil enim est, quod naturales causæ ex nihilo faciant, sed composita substantialia faciunt ex pura potentia, accidentalia vero ex substantialibus compositis. Haud dissimile est illud Plotini libro quarto Enneadis 2. Profundum uniuscuiusque, est materia. Nisi, quod docet Plotinus iis verbis, in Mundo etiam intelligibili substantiis se separatis esse materiam, tamen si longè diuersæ rationis, quod quo pacto intelligat, alibi forsitan explicabimus.

DICITUR Chaos siue confusio, quia in pura potentia nihil distinctum esse potest, cum omnis distinctio fiat per actum: Vnde est illud veterum Scholasticorum, In natura fundamento nihil est distinctum.

DICITUR sylua, quia si secundum se consideretur, ita est in potentia ad omnes formas naturales, ut sylua adhuc intacta ad omnes artificiales. Hinc nata est distinctio, quam Themistius, & a Simplicius in caput septimum primi Physicorum ex Boëtio referunt, ut materia respectu formarum, quas nōdum habet, dicatur ύλη, quod Latine est τὴν sylua tum materia, ποικίλον autē, siue subiectū cōparatione earum, quas habet.

DICITUR apud Aristotelem, & Platonem Mater, quia principium passiuum, atque ita secundum, ut ex illius potentia formæ omnes quæ sunt purè naturales educi possint, quod dixerim propter humanam, quæ quatenus per se se coherere potest, modum essendi formarum naturalium excedit, & separatarum conditionem participat.

DICITUR item apud utrumque Per se ignota, quia non nisi per formam cognoscitur non solum positive, ut cum intelligitur omnium capax, sed etiam priuatiuè, hoc est, quatenus percipitur nullatenus includere.

QVÆ etiā ratione à quibusdā Veteribus appellatur Tenebra, quia ut tenebræ tum dicuntur cerni, cum in rebus obiectis lumine capacibus

M 2 nullum

12. lib. Confess. ca. 7.

Cap. 5.

Refertur ab Alensi 8. Metaphys. cap. 1. ad textum. 4.

a In textum 61.
b Comm. 57.

c 1. Phy. cap. 9. text. 80.

d In Timæo. Apud Arist. 7. Metaph. ca. 10. text. 35. et 1. Phy. cap. 7. text. 69.

Apud Platonem in Timæo fol. 6.

Apud Platonem vero in Timaeo fol. 6. In his est D. Thom. 1. p. 9. 15. art. 3. ad tertium. In Timaeo fol. 6.

nullum cernitur lumen : ita materia tum demum percipitur , cum in Ente ad formas accipiendas idoneo nulla omnino forma , siue actus intelligitur. Ex hac materiae conditione fit , vt apud Platonem nulla ponatur idea , quæ sit propria materiae , eo quod per ideas formarum cognoscatur , quod idem plerique nostrorum Theologorum , sentiunt , cum de veris ideis loquuntur. Fit etiam , vt rectè dicat Timæus Pythagoricus apud Platonem. *Materiam adulterina quadam ratione vix esse opinabilem.* Querentes enim materiam , in formas necessario incidimus , illamque nos directo percipere existimantes , non illam in se , sed in formis intelligimus : quæ cognitio quodammodo adulterina est , & non germana , præsertim cum negatione formarum omnium eam percipere conamur : nihil enim ex ea ratiocinatione nobis videtur reliquum facere , lege Plotinum in loco paulo antè citato , Themistium 3. de Anima caput. 44. suæ paraphrasis , & Simplicium de hac re fusius differentem ad caput septimum primi Physicorum , quo loco eam quoque verborum Platonis expositionem adhibet Simplicius , vt dicat , *propterea materiam primam cognosci adulterina , & non germana ratiocinatione , quia intelligitur per analogiam ad materiam artefactorum* , vt Aristoteles ibidem docet : quod ipsum scribit Simplicius , accepisse Aristotelem ex libro quodam Timæi , quemadmodum Plato illud de adulterina cognitione.

Cur eius cognitio dicatur adulterina.

Plot. Enneade 2 c. 10. & 12. lib. 4. Simplicius co. 75.

Textus. 69.

DICITUR autem adulterina cognitio materiae primæ ea , quæ fit per analogiam , siue proportionem ad materiam artefactorum , quia etsi vtraque sit positivè , & priuativè , (vtraque enim materia intelligitur capax suarum formarum , & nullam earum includere) tamen cum denudamus materiam artefactorum ab omni forma artificiosa , aliquam aliam formam relinquimus , vt ligni , aut æris , quod non accidit , cum denudamus materiam primam ab omni forma naturali. Ita dum dicimus , materiam primam perinde , se habere ad formas naturales vt materiam artefactorum ad artificiales , quodammodo decipimur. Dico autem , *quodammodo* , quia nulla est deceptio , si res probè intelligatur. Nam quemadmodum denudantes materiam artefactorum à formis , siue actibus artificialibus , relinquimus ens naturale , quod est pura potentia in genere artificialium , ita spoliantes materiam primam formis omnibus , siue actibus naturalibus , relinquimus ens quoddam , quod est pura potentia simpliciter. Atque ideo Plato non dixit absolute , *cognosci materiam adulterina ratione* , quo pacto absolute dicimus , falsum nummum esse adulterinum : sed dixit , *adulterina quadam* , id est , quodammodo adulterina , quod decipere videatur. Est enim alioqui eius cognitio per formam vera & germana , cum forma substantialis sit proprius eius quasi vultus , vt per eum verè cognosci possit , ac debeat.

1. Phys. ca. 9. text. 81. Ibidem text. 92. 1. Phys. c. 9. text. 81. Vt Metaph. ca. 2.

DICITUR quoque materia prima inferiorum apud Aristotelem *Turpis* , non ea ratione sola , quia est informis ex sese : nam & superiorum materia informis ex se est , nec tamen dicitur turpis , sed quia necessario coniuncta est cum priuatione plurimarum formarum , ad quas habet naturalem propensionem. Posset quoque ratione huius

Cur turpis & malefica dicitur.

turpi-

Cur principii corruptionis.

turpitudinis dici *Malefica* (quod epithetum Aristoteles priuationi tribuit) quia , vt potiatu formis , quibus est priuata , molitur per accidens abiectionem eius , quod habet , qua de causa *Principium non essendi* , siue *corruptionis* dicitur libro septimo huius operis , cap. 7. & aliis plerisque locis. Atque hoc nobis sit vltimum materiae primæ attributum , quod ipsum nascitur ex pura eius potentialitate respectu formarum separabilium.

Cur forma appellatur species.

DE forma quoque substantiali multa dici solent , quæ iis , quæ de ea exposita sunt , cõsentanea esse quiuis intelligat. Ac primùm , quod non raro appellatur *Species* , vel ex eo nascitur , quod omnis rerum naturalium pulchritudo ab ea existat : vnde & materia illa dicitur appetere , vt turpe appetit pulchrum : vel quod materiam alioqui inuisibilem , speciciandam , vt ita dicam , siue spectandam exhibeat : vel quia addita materiae speciem compleat.

Cur ratio & quidditas.

DICITUR quoque *Ratio* , quia ab ea præcipuè sumitur rerum naturalium definitio : qua etiam de causa nonnumquam appellatur *quidditas* , & *ratio quidditatis*.

Cur finis , ac terminus.

DICITUR *Finis ac terminus* , vel quia ipsa primò determinat materiae infinitatem , & indifferentiam : vel quia est finis , ac formalis terminus generationis.

Cur diuina si molitudo , ac proles.

DICITUR apud Platonem * *Verè existentium simulacrum* , *Diuina nature participata similitudo* , ac denique *Diuina quadam proles* quia est incompleta quædam imitatio substantiarum separatarum , habens quidem vires proprias ad agendum , nec solius passionis capax , vt materia , sed tamen pars naturalis compositi cum ipsa materia. Quamquam potius compositum appellandum esset prolis nomine , quia solū compositum propriè fit , vt Aristoteles a docet.

* In Timaeo.

Cur ἐτελεύθειν.

DICITUR ἐτελεύθειν ficto ab Arist. vocabulo , vt Græci omnes volunt. Quod verbum existimant nonnulli Recentiores c ideo Latine redditum à Cicerone , *Continuatam* , & *perennem motionem* , quod putauerit nomen ἐτελεύθειν vsurpatum fuisse ab Aristotele more Attico pro ἐτελεύθειν , mutato ε in τ α πο ῖ ἐτελεύθειν , quod est *continuum*. At neque verbum ἐτελεύθειν , quo tam sæpe vitur Aristoteles , ita exponitur vniquam à Græcis interpretibus , quasi ab eo vsurpetur pro verbo ἐτελεύθειν , quod tamen facere debuissent , neque ea verbi interpretatio formam vllam substantialem , sed in solam operationem conuenit. Quod si Cicero accepit Motionem pro vi mouente (quod credere par est) eamque dixit *continuatam* & *perennem* , quod permanens sit : ne hoc quidem modo placet interpretatio , tum quia obscurior est , tum etiam quia falsa , aut impropria , cum anima non sit vis mouens , sed quasi finis virium mouentium.

a Lib. 7. c. 8. tex. 27. b In iis sunt. Alexan. Themist. Philop. & Simp. 2. & 3. Phys. & 2. de anima ; & Gre. Nyss. 2. de Philosophia c. 4. c Hos refert Vicomerc. in disceptatione de Anima rationali.

EQVIDEM libenter interpretatur ἐτελεύθειν *perfectum habitum* , siue *habitus perfectionis* , quasi , καὶ τὴν ἐτελεύθειν ἐξω , quæ est vltima interpretatio Simplicij 2. libro Physicorum & Themistij 2. de Anima , iuxta quam Hermolaus Barbarus nomen *Perfecti habitus* facere conatus est. Nam cum habitus vocabulo sæpe apud Aristotelem significetur quæuis forma permanens , *perfecti habitus* vocabulo rectè

Simpl. com. 9. Themist. c. 1. Hermol. ibid.

Variè apud
Aristotelem di-
ci, εντελε-
χειαν.

significabitur perfectum genus formarum permanentium, quod est substantialium. Sed video secundo de anima capite primo, εντελεχειαν bifariam dici, vno modo vt scientiam, altero vt contemplationem, siue vt actum sciendi. Vnde videtur perspicuum, hoc vocabulo apud Aristotelem non tantum formas substantiales, sed etiam accidentarias, atque adeo operationes ipsas significari. Ac facilè quidem diluetur hæc obiectio, si quis approbet Alberti, Caietani, & aliorum quorundam sententiam dicentium, nomine Entelechiæ, vt scientiæ, intelligi eo loco formas substantiales, quæ aliquando vacant à propriis quibusdam operationibus, quemadmodum & habitus scientiæ à propriis actibus: nomine autem Entelechiæ, vt contemplationis, intelligi eas, quæ perpetuò suis operationibus additæ sunt vt velit Aristoteles constituere discrimen inter animam, & reliquas formas substantiales, quod cæteræ quasi ministræ perpetuo obsequio mancipatæ sint: animæ verò omnes, cum altiorem naturam habeant, à quibusdam propriis actionibus interdum vacare soleant, veluti intellectiua ab actu intelligendi, sensitua à sentiendi, & vegetatiua à gignendi, & augendi. Sed cum Aristoteles sæpe alibi operationes ipsas εντελεχειας appellat, atque adeo motum in commune definiat εντελεχειαν τὴ δυνάμει ἢ ἰσχύϊ, hoc est, eius, quod est potentia, perspicuum est, non iam satis esse prædictam distinctionem ad diluendam obiectioem, vimque nominis explicandam, & si forsitan ad rem, de qua ibi agitur, apta videri possit.

Alia inter-
pretatio latius
patens.

DICENDVM igitur, nihil aliud significari ab Aristotele nomine εντελεχειας, quam perfectionem, habitum (ὁμοίω τὸ εντελές ἔχειν) quasi dicas, formam inhærentem, aut quasi inhærentem, & quæcunque illa sit, siue perfecta, siue imperfecta, aut etiam inchoata, quo nomine tam sæpè vtitur Aristoteles, vt damnet formas separatas, quas Plato induxit. Atque hoc modo intelligi possunt interpretationes Simplicij, & Themistij allatæ, vt habitus nomine non vrantur ad significandam formam permanentem, sed ipsam, vt dicam, habitationem perfectionis, formæve cuiuscunque. Quæ eadem est interpretatio Philoponi ex Alexandro ad caput primum secundi de Anima sic scribentis *Forma autem* (permanentem intellige) *entelechia*, inquit, *hæc fuerit differentia, quod omnis quidem forma sit entelechia, non autem omnis entelechia forma: quæ enim ab habitu est operatio entelechia quidem, nõ etiam forma est. Quare plus est entelechia, quam forma.* Verùm, quia forma substantialis est præcipua rerum naturalium perfectio, cum sit prima, & essentialis: non immeritò Peripatetici sæpe accipiunt nomen εντελεχειας pro sola substantiali forma: præsertim cum in eam quoque præcipuè conueniat altera nominis interpretatio à Philopono allata, qua Entelechia dicitur ab eo, quod est ἓν & τέλειον, & οὐκ ἔχειν, hoc est ab vno, & perfecto, & eo, quod continet. Vnitatis enim, perfectio, & munus continendi materiam substantiali formæ præcipuè tribuitur.

Ad text. 3.

Cur forma di-
catur lux.

DENIQUE, vt cætera mittam attributa, sola forma substantialis à plerisque veteribus vocatur lux, quod omnia exornet, ac distinguat. Quòd, lumine suo ipsa videatur, ad eiusque notitiam cætero-

Vt i. de ge-
nerat. cap. 6.
text. 55.
Ad initium
2. de Anima.

rum omnium perfecta cognitio reuocetur. Quòd, vt nihil est oculis aspectu lucis carius: ita in rebus naturalibus nihil sit intellectui cognitione substantialis formæ optabilius. Quòd, vt nihil ex iis, quæ sensibus percipiuntur, hæc inferiora à supernis corporibus luce præstantius accipiunt: ita vt pura potentia à puro actu, aliisque mediis caussis, nihil melius formis substantialibus. Quòd, vt colores varia lucis participatione distinguuntur, peculiarisque proprietates, ac facultates sibi vendicant: ita res naturales varia participatione formarum substantialium pulcherrimum ordinem vniuersi huius aspectabilis constituent. Inde gradus perfectionis, & præstantiæ naturalis cuiusque rei; inde tam multæ virtutes extant, tam varia instrumenta, & operationes. Itaque quemadmodum tota natura materiam primam supponit, vt in ea, atque ex ea omnia faciat, quæ naturali facultate fieri possunt: ita tota videtur intenta in vno formarum substantialium genere propagando, conseruando, eiusque multiplici vi exercenda, & communicanda.

Cur hic adu-
sit de inuentione
solutus materia ac
forma interna.

ATQVE hæc de inuentione duarum caussarum internarum, materiæ primæ & formæ substantialis. De forma autem extrinseca, quam diximus exemplar, Detur ne re vera comparatione rerum omnium, quæ sunt, & quo pacto detur, commodius libro septimo. Denique de causæ efficientis, & finalis inuentione, nihil est necesse disputare, cum eas esse constet: tamen de causandi ratione, ac modo, cum earum, tum cæterarum trium, aliisque permultis, quæ ad perfectam earum cognitionem desiderantur, suis locis agendum est.

FINIS PRIMI LIBRI.

Deo Iesu Christo æterni Dei æterni Filio
laus & gloria, Amen.

COMMENTARII

PETRI FONSECÆ

SOCIETATIS IESV:

IN SECVNDVM LIBRV M META-
PHYSICORVM ARISTOTELIS.

PRO O E M I V M.

Sententia
Alexãdri de
ordine huius
libri ad reli-
quos Aristoteli-
selis.

H V N c librum, qui apud Græcos, Α τὸ ἐλαττον, siue *Primus minor* inscribitur, suspicatur Alexander, tum initio explanationis, tum etiam ad finem libri non pertinere ad hunc locum, quòd vltima verba superioris videantur coherere cum initio sequētis, quem nos tertium dicimus.

Com. 1. & 2.

Jacobus Sa-
doletus, &
Frãcisus Bea-
tus hoc loco.

Additque, potius videri præfationē toti Philosophiæ contemplatrici communem, quòd in eo de contemplatione veritatis in vniuersum differatur. Non defunt quoque ex recentioribus, qui illum inter primum, & secundū Physicorum, quasi exordium secundi inferendum velint, contrariamque enarratorū Aristotelis sententiam communem Græcorum, & Latinorum errorem appellare non vereantur: id, quod ex collatione extremæ particulæ huius libelli cum sine primi Physicorum, & toto secundò eius operis libro planè se colligere existimāt.

Alia de eadē
re opinio.

Hoc loco in-
ferendum esse
hunc librum.

N O N est tamen, cur libellum ab hoc loco, præsertim contra communem Græcorum, & Latinorum sententiam, remouendum putemus. Nam et si finis superioris libri postulat initium tertij, tamen quia in tertio

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Cur veritatis
cognitio par-
tim facilis sit
partim diffi-
cilis.

V Eritatis ^a contemplatio. In priori parte huius cap. quæ totam primam totius libri continet, docet Aristot. primū veritatis contemplationem, partim esse hominibus difficilem, partim facilem. Quòd quadam ex parte sit difficilis, duobus confirmat indiciis. Vno, quia nemo vquam pro rei dignitate eam assequi potuit. Altero, quia si quis intelligere voluerit, quid vnusquisque Philosophorum per seipsum ad veritatis cognitionē contulerit, planè competeret, singulos, aut nihil, aut parum cōuulsi. Quòd verò altera ex parte sit facilis, totidem suadet argumentis. Vno, quia nemo est, qui etiam per sese à vero profus aberrauerit, nullamquē veræ cognitionis particulam attingit.

A P I Σ T O T E Λ O Y Σ

τῶν μετὰ τὰ φυσικά.

ἌΦΑ ΤΟ ἘΛΑΤΟΝ.

Ὅπῃ ἢ ἀπὸ τῆ ἀληθείας θεωρεῖται ἢ ἀπὸ χαλεπῆς, ἢ ὅτι ῥαδίαι.

Κ Ε Φ Α Λ Α.

H Ier ^a τῆ ἀληθείας θεωρεῖται, ἢ ἀπὸ χαλεπῆς, ἢ ὅτι ῥαδίαι. σημεῖον ὅτι, τὸ μήτε ἀξίως μὴδὲνα δύνασθαι τυχεῖν αὐτῆς, μήτε πάντας ἀπολυχεῖν, ἀλλ' ἕκαστον λέγειν

Textus 1.

τι ἀπὸ τῆς ^b φύσεως: καὶ κατ' ἕνα μὲν ἢ μὴδὲν, ἢ μικρὸν

quia nemo est, qui etiam per sese à vero profus aberrauerit, nullamquē veræ cognitionis particulam attingit.

in tertio plurimæ erant proponendæ atque agitandæ quæstiones, quibus pro vtraque parte tractandis aperitur via ad inueniendam veritatem earum rerum, quæ ad hanc scientiam spectant, rationi consentaneum fuit, vt hoc loco infereretur breuis aliqua tractatio de modo inuestigandæ veritatis. Et quamquam huiusmodi tractatio ad totam contemplatricem Philosophiam pertineat, tamen ob id ipsum, quia communis est, nec priuatim ad Philosophum naturalem, aut Mathematicum spectare potest, soli primo Philosopho iure adscribenda est, præsertim cum veritatis cognitio ad illum maximè pertineat, vt Arist. docet i. c. huius libri. Cum igitur tractatio hæc necessariò ad primum Philosophum spectet, nec alius occurrat locus, in quo commodiùs tradi potuerit, non est cur quisquam dubitet, num hoc loco ab Arist. inserta sit. Præterea, cum omnis veritas, quæ pendet ex causis, ex cognitione earum intelligi debeat, vanumque sit omne Philosophorum studium in ea exquirenda, si causarum progressus sit infinitus, vt qui numquam absolui possit, necesse fuit, vt antequam proponerentur eæ quæstiones de primis causis ac principiis, quæ in tertio asserendæ, & vtramque in partem disputandæ erant, planè constaret, non re vera dentur primæ causæ ac principia, an potius in his detur infinitus progressus, in qua re explicanda maior pars huius libelli cōsumitur. Quæ autem afferuntur ab iis, qui eū secundi Physicorum exordium faciunt, ex enarratione extremæ partis tertij capitis facilè refelluntur. Causa verò cur Græci hunc librum non secundum Metaphysicorum, sed primum minorē inscribant, hæc videtur fuisse, quia cum sit admodū breuis, potius videri potest appendix quædam primi, quàm integer secundus.

Cum enim ve-
ritatis tracta-
tionē maximè
ad primū Phi-
losophum per-
tinere.

Text. 3.

Sūma eorum,
quæ hoc libro
tractantur.

Cur hic liber
primus minor
à Græcis di-
catur.

Denique tres sunt huius libelli partes, in quarū prima docet Arist. quo pacto se habeant homines in veritate cognoscenda. In secunda ostendit, ad hanc sententiam maximè spectare veritatis cōtemplationem, quo loco quæstio illa de causarū infinitione tractatur. In tertia, quæ extremo capite continetur, tradit modum, qui tenendus est in veritate rerum inuestiganda, id quod præcipuè in hoc libello quæritur.

attingit. Altero, quia saltem congestis in vnum omnium Philosophorum inuen-

A R I S T O T E L I S

M E T A P H Y S I C O R V M

L I B E R S E C V N D V S.

Veritatis contemplationem partim facilem partim dif-
ficilem & arduam existere.

C A P V T P R I M V M.

Text. 1.

V Eritatis ^a contemplatio partim difficilis, est, partim facilis. Indicio autem illud est, quod neque eam pro dignitate quisquā assequi potest, neque ab ea omnes aberrant, sed vnusquisquē de ^b natura aliquid dicit: & singuli quidē aut nihil, aut

tis, satis magna videri potest veræ cognitionis summa.

^b De natura aliquid dicit. & singuli quidem aut nihil, aut parum ad eam cōferunt, &c. Non est sumendum hoc loco Naturæ nomen pro interno principio rerū naturalium, sed pro essentia rei, cui in primis cognoscendæ dat operam scientia contemplatiua. Eodem modo sum-

Natura no-
men quid hoc
loco significet.

mitur Naturæ nomen apud eos, qui Philosophiam diuidunt in naturæ obscuritatem, In Metaphys. Arist. Tom. 1. N

in differendi subtilitatem, in vitam, atque mores.

Explicatur prouerbium, Ecquis aberraret ab ostio?

Communissima principia facile cognosci, ex ijs vero deductas conclusiones difficile.

Quocirca se ita res habere. Docet quænam in tota Philosophia sint cognita facilia, quæ item difficilia. Id, quod ostendit prouerbio illo, Ecquis aberraret ab ostio? quod in facilibus rebus vsurpari solet, & vt Alexander ait, sumptum est à sagittariis, qui etsi tenue signum non facile attingunt, à lato tamen, cuiusmodi est ostium, non aberrant. At D. Thom. vult, prouerbium desumptum esse ex cognitione domus, cuius etsi interiora non omnibus patent, ianua tamen cunctis est nota. Quæ eadem expositio est Auenrois, Vtramuis similitudinem in prouerbio intelligas, significat Aristoteles, communissima principia facile intelligi, quia sunt per se notissima, cætera vero pronuntiata, quæ velut partes sub illis continentur, difficile, vel quia non sunt per se nota, vel quia eorum per se nota veritas minus perspicua est. Neque enim verba illa non posse significat impossibilitatem, sed difficultatem, quasi dictum sit, difficile posse. Vel dicito cum Alensi, in iis verbis repetendam esse particulam pro dignitate quæ superius posita est. Idem enim sensus redit. Scotus & alij nonnulli dicunt, cum Aristoteles ait, difficultatem ex eo ostendi, quod non facile totum, & partem intelligamus, sensum esse, totam difficultatem in eo esse positam, quod non facile intelligamus, quo pacto totum, quod proponitur, resoluatur in partes, aut ex partibus propositis componatur totum. Alexander etiam multis modis exponit hunc locum. Sed prima expositio magis est ad rem, cum qua congruit Alexandri penultima.

ἢ μικρὸν ὀπιβάλλειν αὐτῇ, ἐκ πάσιων ἡ συναθροισμένων γινεσθαι τι μέγιστον ὡς ἔπερ ἔοικεν ἔχειν, καθάπερ τυγχάνομεν παρομοιαζόμενοι, τίς ἂν θύρας ἀμάρσει; ταύτη μὲν ἂν εἴη ῥαδία: τὸ δὲ ὄλον τ' εἶχεν, καὶ μέγιστον μὴ δύνασθαι, δηλοῖ τὸ χαλεπὸν αὐτῆς. ἴσως δὲ ἡ καὶ τὸ χαλεπότητος ἔσης καὶ δύο τρόπων, καὶ ἐν τοῖς πράγμασι, ἀλλ' ἐν ἡμῶν τὸ αἴτιον αὐτῆς. ὡσπερ ἔχει τὰ μέγιστα ἡμέραν, ἔτω καὶ τὸ ἡμέτερας ψυχῆς ὁ πῶς πρὸς τὰ τῆ φύσει φανερωτάτων πάντων.

Ὁὐ ἔ μόνον ἡ χάλειν ἔχειν δίκαιον τέστις, ἂν ἂν τὸ κοινωνήσαι ταῖς δόξαις, ἀλλὰ ἔ τοῖς ἐπιπολαϊότερον ἀποφωλαμένοις, καὶ γὰρ οὕτως συμβάλλουσι τῆ. πῶς ἔξιν προήσκων ἡμῶν. εἰ ἡ μὲν γὰρ Τιμόθεος

Textus 2.

Τιμόθεος

Non desunt, qui suspicentur, libratorum vitio irrepsisse in hunc locum ἦρας pro ἦρας, vt prouerbium sit, Ecquis aberraret à fera? Sed primum, omnes Codices legunt ἦρας. Deinde nullus est interpretum, qui de hac lectione dubitet. Postremo, non ita facile est feram ex insidiis, & (vt sæpe fit) ex incommodo loco configere, vt prouerbio significandum fuerit, turpissimum esse à toto eius corpore aberrare, cui prouerbio hi volunt locum esse datum ex eo, quod Peleus (vt est apud Pindarum) aberrans à fera, quam petebat, Eurytionem sibi carissimum interemit. Quod verò Alexander ductum esse prouerbium à sagittariis affirmat (quæ est altera eorum coniectura) potius ita intelligendum est, vt is ineptissimus esse significetur, qui cum se ad signum exercet, à toto aberrat ingressu, & quasi ostio eius tecti, quod tutari solet aggerem, cui scopus affixus est.

Chik. t. c. 6.

Vnde præcipue oriatur difficultas in veritate cognoscenda.

Fortasse autem. Propositam quædam diuisionem, ex qua colligit, vnde oriatur difficultas, quam in cognitione veritatis experimur, atque: cum difficultas (intellige omnem) vel ex potentia, vel ex materia, circa quam potentia versatur, oriri possit (hoc enim significant verba illa, Cum difficultas duobus modis accidat) difficultatem eam, quam in cognitione veritatis experimur, non ex rebus ipsis, sed ex imbecillitate intellectus nostri præcipue nasci, sic enim intelligendus est contextus, quamquam alij aliter hunc locum interpretantur, de qua re ad finem cap. disputandum est. Quod autem ad verba attinet dictio fortasse non afficit priorem orationis partem, vt sit sensus cum difficultas duobus fortasse modis accidat, vt quidam legunt, sed posteriorem, vt hæc sit sententia. Fortasse non in nobis: Adhibet autem Aristot. more suo dubitandi notam, vel quia res non est vulgaris, ac facilis,

Quest. 1. Sectio 2.

Ve Scotus.

facilis, vel vt significet, ita difficultatem veritatis cognoscendæ tribuendam esse imbecillitati intellectus nostri, vt tenuitatis etiam quarundam rerum ascribi possit.

Nam quemadmodum vespertilionum oculi se habent ad lumen diurnum. Probat instrumentum Vespertilionum similitudine, quæ quo pacto intelligenda sit, ad finem cap. docebimus.

Equum est autem vt non solum ijs habeatur gratia. Postquam exposuit, quàm sit difficilis cognitio veritatis, causamque difficultatis ex nostri intellectus imbecillitate præcipue nasci docuit, ostendit, quantum recentiores in hac re veteribus debeant. Omnes enim superiores Philosophi aliquid adiuuenti in veritate rerum cognoscenda

Quanta vilitatis sit Antiquorum lectio 10.

aut parum ad eam conferunt, sed tamen ex omnibus in unum congestis magnitudo quadam existit. Quo circa, si ita res habere videtur, vt prouerbio illo dicimus, Ecquis ab ostio aberraret? hac quidem ex parte facilis ea profecto fuerit: quod autem & totum, & partem habere non possumus, id eius difficultatem declarat. Fortasse autem, cum difficultas duobus modis accidat, non in rebus, sed in nobis illius causa sita est. Nam quemadmodum vespertilionum oculi se habent ad lumen diurnum, ita & anima nostra mens ad ea, qua natura sunt omnium manifestissima.

Equum est autem, vt non solum ijs habeatur gratia, quorum quis placita sequatur, sed ijs etiam, qui crassiore Minerua quicquam statuerunt. Nam & hi aliquid conferunt, cum & habitum nostrum ante excoluerint. Si enim Timotheus

Text. 2.

Prisci philosophi non contemniendi.

evoluenda esse eorum scripta, & ex illis alias sententias seligendas, alias modeste, atque adeo cum animi gratitudine relinquendas, quod nobis occasionem exhibuerint melius aliquid inueniendi. Nam vt ij, qui omnia suo Marte assequi se posse existimant, arrogantia nomine merito damnantur: ita ingrati animi vitio non iniuria notantur, qui ea initia, quæ ab antiquioribus acceperunt, parui faciendâ ducunt, præsertim cum principium, vt est in prouerbio, maxima sit totius pars, eoque inuento facile addantur, & coaptentur reliqua, quod idem plerisque locis docet.

2. Elenc. c. ultimo 1. de celo c. 5. text. 33. 1. Ethic. cap. 7. Coment. 4.

Hi s ex verbis colligit Alexander, ipsa nimirum veritate coactus argumentum sumi posse, librum hunc recte post superiorem proximum locari, Nam cum in superiori, inquit, Veterum sententias de primis principijs commemorasset Aristoteles, & eas nonnullis rationibus oppugnasset: hoc in libro negat, si contra quorundam opiniones fuerit disputatum, protinus illos esse reijciendos, quasi nihil ad propositam quaestionem contulerint, &c.

Argumentum pro vera sententia de ordine huius libri.

Cum habitum nostrum ante excoluerint. Habitum accipit pro facultate animæ. Solet enim sæpe accidentia ita distinguere, vt omnia, quæ inhærent per modum naturæ, appellet habitus, quæ autem separari possunt, affectus nomen. Vel sensus huius loci est: Cum nobis artem nostram ante excoluerint, aut præparauerint.

Mos Aristotelicus.

Si enim Timotheus non fuisset, haud multum haberemus Musicæ: quod si Phrynis non existisset, nec Timotheus. Confirmat id, quod dixerat de scientiis contemplantibus, similitudine artium, quæ ad aliquid agendum inueniuntur. Floruit autem hic Timotheus auctore Suida, tempore Philippi Regis Macedonum, & Alexandri filij, quem ferunt aliquando Timotheo, arduum Mineruæ modulum cantante, adeo permotum, vt inter audiendum ad arma concitaretur, diceretque, regia carmina.

Timotheus Musicus quis.

Phrynis Musicus. carmina talia esse debere. Phrynis verò primus apud Athenienses cithara cecinitisse dicitur.

De veritate aliquid pronunciarunt. De veritate dicere seu, ut verbum, ἀποφρασεῖν melius exprimat, De veritate aliquid pronunciare, idem est atque, De natura aliquid dicere, quibus verbis superius vsus fuerat ad significandum institutum scientiæ contemplatricis. Nisi quòd verba hæc posteriora clariora sunt, cum finis contemplatricis scientiæ sit veritas, ut mox dicitur.

Recte autem. In hac altera libri parte, quæ totum etiam sequens caput cõpletur, ostendit Aristoteles, hanc disciplinam esse scientiam maximè cõtemplatricem veritatis. Vtitur autem per ἀνομομασίαν, siue excellentiâ nomine Philosophia, pro Metaphysica, ut quidam volunt, aut, quod magis crediderim, pro Contemplatiua scientia, quo pacto sæpe Aristotelè Philosophi nomine, & Virgilium Poëtæ vocabulo significamus.

Quid hoc loco nomine Philosophia intel ligatur.

ALEXANDER non legit, veritatis cõtemplatricem scientiam: sed tantum veritatis scientiam, sed idem est sensus, cum scientia, cuius finis est veritas contemplatiua sit, ut statim subditur. Quamquam eò magis placeat nostra lectio, quod Aristoteles videatur hoc loco causam reddere, cur initio capitis Philosophiam contemplatiuam, veritatis cõtemplationem appellauerit. Verbum enim καλίσαι, quod est, appellasse, magis ad id, quod ipse dixerat, quam ad communem vsum eius appellationis videtur referendum. Vertimus tamen verbo passiuo appellatam esse, ut magis integrum cuique sit, hunc appellandi modum (si malit) ad communem Philosophorum vsum referre.

Quid cõtemplatiuæ & Practicæ.

Ostenditur Metaphysicæ esse scientiam maximè cõtemplatiuam.

Contemplatricis enim finis, veritas est; Practicæ autem, opus. Nomine Contemplatricis, & Practicæ non intelligit Philosophiam, sed scientiam: acceperat enim Philosophiæ nomen pro contemplatiua scientia, quo pacto Philosophia in contemplatiuam, & practicam diuidi non potest. Probat igitur propositam conclusionem hac tacita ratiocinatione. Ea scientia, quæ gratia cognitionis considerat causas verissimas, maximè versatur in cõtemplatione veritatis, hoc autem ipsum præstat hæc disciplina, versatur igitur maximè in veritatis cõtemplatione. Maiorem probat ex diuersitate finium Theoreticæ, siue contemplatiuæ scientiæ, & Practicæ. Finis enim contemplatiuæ est ipsa cognitio veritatis per causam, finis autem practicæ est opus, hoc est, actio aliqua ab intellectu directæ, &, ut ita dicam, regulata, aut aliquid aliud, quod per eiusmodi actionem confectum relinquatur. Ex qua re perspicue sequitur, eam, quæ gratia cognitionis considerat causas verissimas, maximè versari in cõtemplatione veritatis, cum ad nihil aliud considerationem veritatis referat, nec ex verioribus causis possit rem expendere. Minor autem partim perspicua est ex primo libro capite secundo, partim probatur hoc loco. Nam, quòd hæc scientia cognitionis gratia causas consideret, ex eo loco perspicuum est: hac enim ratione probauit Aristoteles, eam esse Theoreticam. Quòd verò consideret causas verissimas, hac ratione probatur. Ea sunt verissima, quæ sunt causæ cæteris,

Τιμόθεος μὴ ἐγγέειο, πολλῶν ἂν μελοποιῶν ἐκ εἰχομῶν, εἰ ἢ μὴ Φρύνις, Τιμόθεος ἐκ ἂν ἐγγέειο. ἢ αὐτῶν ἢ τρέπον καὶ τῶν παρὰ τῆς ἀληθείας ἀποφρασιμένω. ἢ μὲν μὲν γὰρ εἰώων παρὰ φησὶ τίνες δόξας, οἱ ἢ γένεσθαι τῶν αἰτίων γερύσασιν.

Ὁρθῶς κ δὲ ἔχει, καὶ τὸ καλέσαι τὴν φιλοσοφίαν ἐπισήμῳ τῆ ἀληθείας θεωρητικῆν. θεωρητικῆς ἢ μὲν γὰρ τέλος ἀλήθεια, πρακτικῆς δὲ ἔργον. καὶ ἢ γὰρ ἐὰν τὸ πῶς ἔχῃ σκοπῶσι, * ἐτὸ αἴτιον καὶ αὐτὸ ἀλλὰ πρὸς τι, καὶ νῦν θεωρῶσιν οἱ πρακτικοί.

¶ ἐκ ἢ ἰσχυρὸν ἢ τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τῆ αἰτίας. ἕκαστον ο δὲ μάλιστα αὐτὸ τῶν ἄλλων, καὶ ὁ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχῃ τὸ συνώνυμον. οἷον τὸ πῶρ θερμότατον: καὶ γὰρ τοῖς ἄλλοις τὸ αἴτιον τῶτο τῆ θερμότητος. ἢ εἰ καὶ ἀληθὲς αὐτὸ τὸ τοῖς ὑσέροις αἴτιον τῆ ἀληθείας εἶναι.

διὸ P τὰς

Text. 3.

* forte ἢ μὲν.

Text. 4.

Ex 1. post. c. 2. text. 5.

cæteris, ut sint vera, iuxta illud commune Dialecticorum proloquium, Id maximè tale est, quod est cæteris causis, ut sint talia, causis autem, quas hæc scientia considerat, sunt cæteris causis, ut sint vera (sunt enim primæ causis, ut patet ex eodem loco) sunt igitur causis verissimæ.

Nam etsi Practici considerant, quo pacto res, &c. Docet Aristoteles, etsi aliquando practici artifices considerant veritatem per causam, tamen etiam tum longè interesse inter eorum finem, & contemplantium. Neque enim illam considerant per se, hoc est, ut est causa veritatis, atque ut refertur in perpetuum tempus, quasi is sit præcipuus finis artis practicæ, quemadmodum contemplantis, sed ad aliquid, & nunc (ut est Græcè ad verbū.) Id est, quatenus ad actionem dirigitur, & ut certi temporis, aliorumque adiutorum huiusmodi circūstantiarumve, quæ in actione cernuntur, cõsiderationi inniitur.

Timotheus non fuisset, haud multum, haberemus Musica: quòd si Phrynis non extitisset, nec Timotheus. Eodem modo res habet in iis, qui de veritate aliquid pronunciarunt. A quibusdam enim nonnullas sententias accepimus, alij verò, ut hi essent, auctores fuerunt.

Recte autem & illud habet, Philosophiam, veritatis contemplatricem scientiam appellatam esse. Contemplatricis enim finis, veritas est; Practicæ autem, opus. Nam etsi Practici considerant, quo pacto res habeat, non tamen cõtemplantur causam ipsam per se, sed ad aliquid, & pro certo tempore.

Nescimus porro verum sine causa. Vnumquodque autem maximè tale est præ cæteris, cuius causa cæteris, & nomine & ratione idem conuenit. sic ignis est calidissimus, quòd cæteris caloris causa sit. Quare & illud est verissimum quod est posterioribus causis, ut sint vera.

Nescimus porro. Loquitur de vero, seu veritate, in qua cognoscenda terminatur, & absoluitur perfectio scientiarum. Neque enim earum perfectio consistit in cognoscenda veritate principiorum, nec item in cognoscenda veritate conclusionum per demonstrationem, qua tantum ostendatur, quòd res sit, sed per eam, qua ostenditur propter quid sit, quæ sanè ex causa prima, & immediata procedit, ut patet ex primo Post. cap. secundo. Adiecta autem sunt hæc verba ab Arist. ut magis explicaretur finis contemplantis scientiæ. Nam, nec naturalis sciendi appetitus, cui implendo præcipue student scientiæ contemplatrices satiatur cognitione veritatis principiorum, aut conclusionum per effecta, causisve remotas.

Vnumquodque autem maximè. Explicatius ponitur hoc pronunciarum hoc loco, quam primo Post. cap. 2. vbi dicitur, semper illud esse magis tale, propter quod vnumquodque tale est, quod certè non est verum, nisi cum causa est capax eiusdem nominis & rationis, ut hoc loco exponitur, siue ratio sit verè ac proprie vniuoca, ut in calore, quod exemplum mox subiicitur, siue Analogica, ut in veritate, propter quam exemplum adducitur. Proinde nos post Argyropyllum ita vertimus τὸ συνώνυμον, quod vniuocum attributum significat, ut facilius in hoc pronunciato Analogia intelligi possint. Nam etsi illa apud Græcos sæpe comprehenduntur nomine, τῶν συνώνυμων, non tamen apud Latinos nomine vniuocorum, cum tamen ea quæ Analogicè conueniunt, sæpe apud utroque dicantur ratione eadem conuenire, si non eadem simpliciter, certè attributione, aut portione eadem, ut patebit libro quarto. Porro loco quarto, quòd est ipsum, nos Tale, substituimus quòd sensum, melius, & planius exprimat. Quo autem pacto veritas magis conueniat iis, quæ sunt causa veritatis aliorum, & quo pacto sit Analogia; libro quarto, patebit. Denique, si quis obiiciat,

Quæ entia dicantur verissima.

Diuerso modo à Practico artifice, & à cõtemplante, veritatis causam considerari.

Scientiarum perfectiõnem quo pacto cõsequamur.

Explicatur pronunciatum illud, Propter quod vnumquodque tale, & illud magis.

non rectè hoc loco dici, ignem esse omnium calidissimum, cum ferrum ignitum videatur calidius, quam flamma, respondendum esse, falsum id est, non tantum quia ignis natura calidus est, ferrum verò ex accidente, sed quia intensior est calor ignis, etsi in ferro ignito propter materiæ densitatem maior sit caloris copia, cuius causa intensius calidum videtur sensui, quam flamma.

P *Hanc ob rem principia.* Conclusio est eius rationis, qua minorem propositionem tacite ratiocinationis probari diximus. In qua conclusione merito Aristotel. vocat primas causas principia eorum, quæ semper sunt, quia non solum sunt causæ eorum, quæ gignuntur, & intereunt, sed etiam sempiternorum, ut Mundi, cælorum, & substantiarum separatarum, quæ Aristol. putavit ab omni æternitate extitisse. Non est autem Arist. hac cõclusionem complexus materiam primam, non solum, quia non est prima causa simpliciter, cum nõ sit causa substantiarum separatarum, nec quorundam sententia corporum cœlestium, sed etiam, quia non est maximè ens, sed potius, quæ infimum entitatis gradum teneat. Reliquum est igitur, ut solam primam causam finalem, efficientem, & formalem externam quæ est exemplar rerum omnium, vocarit principia verissima, quod sanè verissimum est, cum ratio harum causarum in solum Deum Opt. Max.

διὸ π τὰς πρῶτ' αἰεὶ ὄντων ἀρχὰς ἀναγκαῖον αἰεὶ εἶναι ἀληθεύσασθαι. ἔ 9 γὰρ ποτε ἀληθεύει, ἔ 8 δ' ἐκείναις, αἰτίων τι ὄντι τ' εἶναι, ἀλλ' ἔ ἐκείναι τοῖς ἄλλοις. ὡς δ' ἔ ἕκαστοῦ, ὡς ἔχ' ἔ εἶναι, ἔ τω κριτ' ἀληθείας.

Quid Aristoteles nomine principij.

OBIECTIONES QVÆDAM ADVERSVS EA QVÆ IN HOC capite tradita sunt, & ad eas responsiones.

Obiectio prima.

SUNT tamen nonnulla quæ Aristoteli hoc loco obiici possint. Primum, quòd non constâter de veritate loquutus esse videatur. Nam cum in toto huius rationis discursu eodè modo veritatem accipere debuisset, tamen postquam in distinguendis finibus scientiæ Theoreticæ, & Practicæ, loquutus est de veritate complexa quæ in compositione, & diuisione prædicati cum subiecto cernitur (hæc enim est, quæ directo sub scientiam cadit) videtur fecisse transitum ad veritatem simplicem, quæ est proprietas entis.

- 2. **ALTERVM** est, quòd non rectè existimauerit ea, quæ non semper sunt, non semper esse vera. Nam cum omnia entia perpetuò sint entia (siquidem necessariò sunt entia) perpetuò etiam sint vera necesse est.
- 3. **TERTIVM**, quòd non rectè dixerit, res alias esse aliis veriores. Veritas enim est adæquatio rei, & intellectus; adæquatio autem, cum in qua

Max. cadere possit. Alia quoque ratione excludi possunt & materia, & forma in formans (quæ quidem ne rebus quidem iis, quarum causæ sunt, veriores dici possunt) quia non sunt entia completa, sed partes eorum entium, quorum sunt causæ internæ.

verissimorum intelligat.

⁹ *Neque enim interdum.* Quia pro xima conclusione, non solum asseruit, primas causas esse veras, sed etiam verissimas, utrumque probat in verbis sequentibus.

^r *Sed cæteris illa.* Ex hoc loco perspicuum est (ut animaduertit D. Thomas) sempiterna apud Aristotelem non solum habere causam sui morus, sed etiam sui esse, sunt enim qui hoc posterius Aristotelem negasse velint. De qua re latè differendum est libro duodecimo.

Etiam sempiterna iuxta Aristotelis doctrinam causam habere sui esse. Consectarium.

Hanc P ob rem principia eorum, quæ semper sunt, verissima semper sint necesse est. neque enim interdum vera sunt, neque illis, ut sint, causa est quicquam, sed cæteris illa. Quocirca, ut unumquodque est, ita & verum est.

^s *Quocirca ut unumquodque.* Colligit huiusmodi consecrariū. Quo pacto vnaquæque res est, ita & vera esse. Nam cum ex dictis constet, ea, quæ

semper sunt, semper esse vera, quæ autem non semper sunt, non semper esse vera, & quæ habent causam sui esse, habere causam suæ veritatis, quæ denique non habent causam sui esse, sed ipsa potius sunt causæ, ut cætera sint, ex se ipsis esse vera, atque adeo verissima planè sequitur à posteriori, quo pacto unumquodque est, eodem & verum esse. Dico autem, à posteriori, quia potius ex hoc illa omnia à priori demonstrari possunt, ut paululum animaduertenti perspicuum erit. Obserua autè non rectè verba *ἔ τας κριτ' τῆς ἀληθείας* verti à quibusdam, Sic & veritatis particeps est. Prima enim causa, ut non participat esse, ita neque veritatis, sed est primum esse, primæque veritas à cæteris omnibus participata. Possit quoque verti consecrariū, hoc pacto, Quantum quidque habet ipsius esse, tantum & veritatis habet.

Prima causa nõ participat esse, nec veritatis; sed est primum esse, & prima veritas.

Refellitur quorundam interpretatio.

in quadam æqualitate consistat, non admittit gradus, ut alia sint magis æqualia, alia minus.

SED prima obiectio facilè diluetur, si dicas, Aristotelem, cum distinxit fines scientiæ Theoreticæ & Practicæ, non accipisse veritatem pro ea tantum, quæ in compositione, & diuisione cernitur, sed pro simplici etiam. Finis enim contemplatiuæ scientiæ est, non solum cognoscere veritatem complexam, quæ pertinet ad principia, & conclusiones, sed etiam simplicem, quæ pertinet ad terminos, ex quibus principia, & conclusiones constant. Omnis enim huiusmodi veritas cadit aliquo sub scientiam, quatenus necessaria est ad scientiam comparandam. Quamuis ergo Aristot. post illam distinctionem finium de sola simplici loqueretur, nullum credendus esset fecisse transitum ab vno veritatis genere ad aliud.

Prima obiectio dilutio.

Finem contemplatiua scientia complexa & simplicis, & complexa veritatis cognitionem.

AT ne illud quidem verum est, Aristotelem post prædictam distinctionem, ita de simplici loquutum fuisse, ut non possint omnia, quæ ab illo dicta sunt, complexæ etiam accommodari, tametsi nos solam simplicem deinceps cum D. Thom. & Alexad. prosequuti sumus, tum quòd ea, quæ ab Arist. dicuntur, magis conueniunt in simplicem, tum etiam, quia in capite sequenti, quod ex fine huius occasionem accipit de solis principiis incomplexis, siue causis, quibus sola simplex veritas conuenit, differitur. Si quis autem hoc loco quærat, vtra sit prior, & maior (ut ita dicam) siue perfectior veritas, simplex ne an complexa: respondendum est, etsi comparatio non sit propriè, nisi in eadem specie ut Aristoteles in septimo Physicorum, capite quarto, tamen

Sentus hoc loco sex. 29.

Simplicè perfectionem esse complexam.

Alensis hoc loco.

tamen veritatem simplicem esse priorem, & perfectiorem complexa, cum veritas pronuntiatorum, quæ sola est complexa, ex veritate terminorum pendeat argumento quoque illud est, quod veritas prima simplex, quæ de solo Deo Opt. Max. dicitur, est prior omnibus aliis veritatibus, atque adeo veritate complexa primi, communissimi que pronuntiat.

Veritas prima simplex prior est omnibus aliis. Dilutio secunda.

2. SECUNDA obiectio, veritatis simplicis distinctione dissolvitur: Nam quemadmodum ens duobus modis sumitur: vno, ut esse potest altero, ut est actu (quamquam hæc distinctio secundum Aristotelem non habet locum in sempiternis) sic etiam necesse est, ut simplex veritas duobus modis accipiatur: vno pro adæquatione, siue imitatione, qua res, ut sunt possibiles, respondent conceptui diuino, altero, pro adæquatione, qua illi respondent, ut actu existunt. Ad obiectiōnem igitur dicitur, res, quæ non semper sunt et si semper sint veræ priori modo, non esse tamen semper veras posteriori.

3. TERTIAM denique hunc in modum dilues. Cum dicimus, veritatem, quæ est, entis proprietas, esse adæquationem rei, & intellectus, adæquationis nomen latè accipiendum esse, nempe, ut complectitur adæquationem propriè dictam (quæ in perfecta æqualitate consistit, & nullos admittit gradus) & imitationem, quæ improprie adæquatio appellatur. Res enim dicuntur veræ, quia priori, aut posteriori modo adæquantur intellectui diuino, hoc est conceptui, quem Deus de rebus habet: exempli causa, Bucephalus ideo dicitur verus equus, quia adæquatur conceptui, quem Deus habet de perfecto equo: ideo autem dicitur verum ens: quia quoquo modo, ac participatiuè, imperfectè que respondet conceptui, quem Deus habet de perfecto ente, quod est ipsa diuina essentia. Cum igitur dicimus, res alias esse aliis veriores, hoc est veriora entia, solamque primam causam esse ens verissimum, id propterea dicimus, quia solus Deus perfectè adæquatur conceptui, quem ipse habet de perfecto ente, cætera autem plus minùsve imitantur illud, & (quod consequens est) plus minùsve assimulantur conceptui,

quem Deus de perfecto ente habet. Quæ enim perfectiora sunt, perfectius illi respondent, quæ autem minùs perfecta, minùs etiam perfectè.

Verùm de hac re fusius agendum est libro quarto.

* *

IN REBUS NE, AN IN NOBIS potius sit causa eius difficultatis, quæ in cognitione veritatis accidit.

QVÆST. I.

Dua extrema sententia in hac quæstione.

SECTIO I.

DEO difficilem esse veritatis cognitionem, non modo indefesso Philosophorum studio, sed etiam quotidiano experimento comprobatum est, ut non defuerint, qui diceret, nihil veri ab hominibus posse comprehendi. Verùm de causa huius siue difficultatis, siue (ut illi quidem credebant) impossibilitatis, non omnes idem sentiunt. Alij enim totam ad res ipsas: alij ad nos totam: alij partim ad res, partim ad nos referendam putant.

De hac re partim in præmio huius operis c. 4. actum est, partim agitur lib. 4.

AC primam quidem opinionem primùm sequutus videtur Heraclitus Ephesus hac ratione. In rebus nihil omnino est stabile, nihil fixum, & immutabile, igitur in rebus ipsis posita est tota difficultas percipiendæ veritatis.

Primum argumentum eorum qui totam veri cognoscendi difficultatē ad res ipsas referunt.

2. EADEM sententia his argumentis confirmari potest. Perinde se habet intellectus noster ad similitudines rerum intelligibilium, ut se habet materia prima ad formas rerum naturalium, ut docet Arist. tertio de Anima, cap. 4. at materia prima non habet ex se ullam difficultatem ad recipiendam quamcūque formam rei naturalis, cum sit pura potentia ad omnes: ergo neque intellectus noster ad recipiendam ullam similitudinem rei intelligibilis, (quod est consequens) ad ullius veritatis perceptionem.

3. PRÆTEREA, si vlla causa eius difficultatis nobis ascribenda esset, id maximè accideret respectu earum rerum, quæ sunt excellentis naturæ, ut perspicuum est: at hoc non est dicendum: ergo nec illud. Minor probatur. Quia si qua est ratio, cur ita dicendum esset potissimum; quia, ut vespertilio non possunt ferre lumen diei, ita intellectus noster non potest ferre lucem illarum: hoc enim pacto videtur intelligenda similitudo, qua Arist. utitur in contextu, quæ quæ, ut aptissima, ab omnibus approbari solet: at hoc, si quis animaduertat, falsum est, neque enim intellectus noster est in organo corporeo, ut lædi possit excellentia rei intelligibilis, quemadmodum videndi facultas, quia in oculis inest, læditur excellentia rei visibilis: quin potius, quo res intelligibilis est illustrior, eo intellectus in ea percipienda magis reficitur, ac recreatur, & ad alia percipienda aptior redditur, ut ipse quoque Aristot. asserit in citato loco tertij de anima: nulla est igitur ratio, cur difficultas percipiendi res ex se illustrissimas, sit nostro intellectui tribuenda.

Alia sententia superiori omnino contraria.

SECUNDAM sententiam, quæ superiori omnino opposita est, amplectitur Scotus hoc loco, & alij eius Sectatores. Credunt enim, totam eam difficultatem reiiciendam esse in imbecillitatem nostri intellectus. Quod tribus potissimum argumentis apud Scotum confirmatur.

Text. 7.

Scotus, Maior Antonius Andreas: omnes hoc loco quest. 2.

1. PRIMVM est, Si qua res ex se esset cognitu difficilis, ea esset talis respectu cuiuscumque intellectus (vt enim natura rei non variatur comparatione diuersorum intellectuum, ita nec condiciones, quæ rei naturam sequuntur) atqui nulla res est cognitu difficilis respectu intellectus diuini, igitur nulla res est ex se cognitu difficilis.

2. SECUNDVM. Id quod per se tale est, non est ex se difficile tale, v.g. quia homo est per se risus capax, non est ex se, ac ex natura sua difficile risus capax, & ita res habet in cæteris, atqui nulla res est, quæ non sit per se cognoscibilis, igitur nulla est, quæ ex se sit cognitu difficilis. Minor probatur, quia vnaquæque res est per se ens, vt autem est ens, sic etiam & vera, quemadmodum ad calcem capitis dictum est, esse autem cognoscibile aut idem est, quod verum esse, aut illud per se, ac immediatè consequitur, igitur nulla res est, quæ non sit per se cognoscibilis.

3. TERTIVM. Agens minoris virtutis, æquè facile producit effectum sibi proportionatum, atque agens maioris virtutis, non minùs enim facile calor duorum graduù producit duos gradus caloris, quàm calor decem graduum producit decem, eodémque modo res se habet in cæteris disparibus agentibus, si conferuntur cum effectibus suæ virtuti respondentibus: at nulla res est quæ ex se non possit obiectiuè parere certam cognitionem suæ entitati proportionatam: ergo nulla omnino est, quæ ex se sit cognitu difficilis: Concedit ergo Scotus, res minoris entitatis efficere in nobis cognitionem minus præstantem: cæterum quod difficilius ex se cognoscantur, quàm præstantiores, hoc ille contendit nullo modo concedendum esse.

QVARTO loco confirmari potest hæc opinio ex iis, quæ hoc cap. dicuntur, sic enim plane scriptum est. Non in rebus, sed in nobis illius causa sita est nempe difficultatis. Quibus verbis nihil clarius ex Arist. pro hac sententia videtur afferri posse.

Text. 1.

Approbatio media sententia, & quadam ad eius explicationem utilia.

SECTIO II.

Approbat media sententia.

TERTIAM sententiam, quæ media est amplectitur D. Thom. itemque Mag. Alb. Auenrois, Ægid. Rom. & reliqui ferè Peripatetici. Quin etiam Sceptici, & Academicorum ij, qui cum Scepticis ab omni pronuntiato assensum cohibent, partim eius rei causam ad nos, partim ad res ipsas referunt. Hanc igitur sententiam nos, vt longe probabiliorem, & Aristotelicæ doctrinæ magis consentaneam sequemur.

D. Thom. hoc loco lect. 1. p. 6. Mag. Albertus cap. 2. Alexand. Com. 3. Auer. com. 1. Iandii. quest. 3. &c.

VT autem quo pacto ea sit vera, nonnullis conclusionibus aperiamus

Omnia à nostro intellectu non omnesque cognosci posse.

mus (neque enim satis ab his auctoribus videtur explicata) animaduertendum est in primis, nullum esse genus rerum, quod à nobis etiam dum in corpore mortali degimus, aliquo modo intelligi non possit. Id quod ex eo accidit, quia obiectum adæquatum cuiuscumque intellectus est ens, quod suo ambitu omnia complectitur.

DEINDE animaduertendum est, tria esse rerum genera, quæ à nobis non æquè facile aut æquè difficile intelliguntur. Primum est earum, quæ sunt excellentis admodum naturæ, atque hæc sunt substantiæ omnes materiæ expertes, & earum qualitates. Alterum earum, quæ sunt admodum tenuis entitatis, vt materia prima, Relationes, & entia rationis, quæ dici solent minimæ entitatis. Tertium verò earum, quæ sunt mediæ inter has substantiæ, nimirum sensibiles, & earum accidentia absoluta.

Tria rerum genera, quæ à nobis non æquè facile, aut difficile percipiuntur. Quæstionem præcipuè intelligendam de rebus primi, & secundi generis.

POSTREMO animaduertendum est, quæstionem hanc propter cognitionem rerum primi & secundi generis præcipuè propositam esse: illæ enim ferè sunt, quæ nobis non paruam in tota Philosophia difficultatem exhibent. Nam quæ ad tertium genus pertinent, cum nostris sensibus nisi familiares, facile, aut non admodum difficile à nobis percipiuntur.

QVOD si quis obiiciat, si ea, quæ diximus, vera sunt, difficiliorem cognitu fore materiam primam, quæ ad secundum genus pertinet, quàm res naturales, quæ ad tertium spectant, quod falsum videtur, cum res naturales per materiam primam, & formam substantialem cognoscantur, tanquam per propria principia: Rectè occurret si dicas, cognitione quidem distincta, siue diffinitiuam difficiliorem cognitu esse res naturales, quàm materiam primam, idque probare argumentum, quando quidem cognitio rei per propria principia distincta est, ac diffinitiuam. At cognitione confusa siue simplici, quæ à nobis tota res primum cognoscitur, faciliores cognitu esse res naturales, quàm materiam primam, quia sunt obiecta intellectui nostro accommodatiora. In hac autem quæstione non est sermo de difficultate cognitionis distinctæ, sed confusæ siue simplici. Nam cum Philosophi absolute de difficultate cognitionis loquuntur, de ea quæ naturæ ordine prior est intelligendi sunt. Alioquin absolute dicendum esset, species infimas rerum naturalium esse nobis cognitu difficillimas, quia vt earum naturæ sunt maxime compositæ, sic earum distincta cognitio difficillima est.

Obiectio.

Dilectio.

Hoc loco agi de difficultate cognitionis confusæ, non distinctæ.

Vt D. Thom. hoc loco lect. 1. par. 6. & Iandii quest. 3.

Quo fit, vt non admodum placeat eorum sententia, qui dicunt motum, & tempus pertinere ad tertium genus. Nam etsi illa sunt non parùm difficilia cognitu cognitione distincta, tamen per facile cognoscuntur confusa, ac simplici. Id quod patet ex communi sententia Philosophorù passim dicentium, motum esse per se notum, itemque ex eo, quod Aristoteles non semel verissime affirmat, principia rerum naturalium motus adminiculo inuenta, ac cognita esse: Tempus autem, etsi diffinitiuam cognitione difficile cognoscitur, simplici tamen ita notum est, vt nemo sit, cui illius notio impressa non sit. Vnde est illud Augustini vndecimo libro confessionum: Quid tempore familiarius commemoramus, quid notius intelligimus? quid est ergo tempus? si nemo ex me querat, scio, si querens

Motum & tempus cognitione confusæ facillimè, distincta verò difficile cognosci.

Augustini dictum de tempore.

Cap. 14.

querenti explicare velim, nescio. Sunt tamē hæc successiva simplici etiam cognitione minūs facilia cognitu, quàm quātitates, & qualitates sensibiles permanētes, quia ratione eius, quod nondū acquisitū est in motu, aliquid admittit nō entis, & potēntialitatis, quæ sunt obscuritatis causæ.

Reiicitur quo
rūdam opinio.

MINVS etiā placet id, quod quidā asserunt, res materiales esse numerandas inter ea, quæ ex sese difficilē à nobis cognosci possunt, quòd indigeāt abstractione à materia sensibili, vt à nobis directò percipiantur. Si enim ita se res habet, quāsnā dicemus ex sese facile à nobis cognosci? Nam & ipsa sensibilia accidentia indigent abstractione à materia sensibili, vt directè intelligantur, si nomen materiæ sensibilis sumatur pro singulari, siue signata: quod si sumatur pro quavis materia sensibili, falsum est, res materiales non posse intelligi, nisi à sensibili materia abstrahantur: siquidem necessariò in earum conceptu includitur materia sensibilis.

Iauellus q. 2.
ex commēta-
tore.

Vera quæstionis explicatio.

SECTIO III.

Prima cōclu-
sio.

Qua in re
primo difficul-
tas & facili-
tas reperitur.

IS positis, sit huius sententiæ prima conclusio. *Difficultas, qua in cognitione rerum primi generis accidit, ex sola imperfectione nostri intellectus nascitur.* Hæc conclusio facile probatur, hac consideratione præmissa. Difficultas, quemadmodum & opposita facilitas, primo cernitur in actione, & ex actione deriuatur ad alia, quæ difficilia dicuntur: cætera enim, ideo dicuntur facilia, aut difficilia, quia facile aut difficilē fiunt, aut intelliguntur. aut explicantur &c. loquor autem de actione latè, vt complectar actiones immanentes, quæ non propriè dicuntur actiones, sed operationes. Cū igitur omnis actio ab aliquo agente oriatur, & circa aliquam materiam versetur, necessariò efficitur, vt omnis difficultas proueniat vel ex ineptitudine agentis, vel ex ineptitudine materiæ, vel vtriusque, quo pacto difficultas, quæ sæpè accidit in combustione ligni, vel prouenit ex debilitate ignis, vel ex dispositione ligni, vel ex vtraque: nam si quæ sunt aliæ difficultatis causæ, vt medijs, & instrumentorum, facile ad has reuocabuntur. Ita fit, vt duæ sint generales causæ cuiusque difficultatis. Atque hoc est, quod docet Aristot. verbis illis, *Cum difficultas duobus modis accidat.* Neque enim ille hac oratione solas radices eius difficultatis, quæ accidit in cognitione veritatis, videtur complecti, sed ex his quasi generalibus causis cuiusque difficultatis colligere, quid dicendum sit, de causâ difficultatis in veritatis cognitione.

Due causæ
difficultatis in
rebus cognos-
cendis.

A sufficiente
partium enu-
meratione.

HOC igitur posito, facile probatur proposita conclusio in hunc modum. Omnis difficultas, quam experimur in cognitione rerum primi generis, vel ex eo nascitur, quòd illæ sint parum intelligibiles, vel quia intellectus noster est parum aptus ad eas intelligendas, vel ex vtroque: at non nascitur ex eo, quòd illæ sint parum intelligibiles: igitur ex eo, tantum, quòd intellectus noster parum est aptus, vt eas intelligat. Maior ex dictis patet. Minor probatur. Res primi generis

neris cum cæteris comparatæ, sunt, maximè entia, ac proinde maximè vera; ergo sunt maximè intelligibiles. Quantum enim vnaquæque res habet entitatis, tantum habet veritatis, & (quod hinc sequitur) intelligibilitatis: siquidem obiectum intellectus est ens, veritas autem, quæ est proprietas entis, est ratio sub qua entia cadunt sub intellectum.

PRÆTEREA, vt se habet lux ad visum, sic se habet ens ad intellectum, quæ autem sunt maximè lucida, sunt maximè visibilia: ergo quæ sunt maximè entia, sunt maximè intelligibilia: eiusmodi autem sunt res primi generis cum cæteris collatæ, substantiæ, inquam, cum substantiis, & accidentia cum accidentibus ergo sunt maximè intelligibiles: quare non ex eo nascitur difficultas, quam experimur in earum cognitione, quòd illæ sint parum intelligibiles, quòd erat probandum. Hæc conclusio adhibitæque probatio, si quis animum aduertat, plane est Arist. in contextu, qua in re nulla penè est dissensio.

Exemplo lu-
cis, & visus.

Obiectio. QVOD si quis obiiciat, perfectionem rerum primi generis esse in causa, vt non facile, nisi ab intellectibus separatis percipiantur, ergo non esse negandum, esse illas etiam ex sese cognitu difficiles: neganda est consequentia, et si Albertus in primum librum eam admittere videatur. Perfectio enim rerum, ex se non obstat cognitioni, cū res omnes per actum, perfectionemve cognoscantur. Alia ratio est de imperfectione, vt ex sequenti conclusione patebit. Atque idem re vera sensisse Albertum, ipse exponit hoc loco.

Alber. 1. libr.
tract. 2. cap. 1.

Alb. hic ca. 1.

Secunda con-
clusio.

SECUNDA conclusio. *Difficultas, qua accidit in cognitione rerum secundi generis, partim nascitur ex earum imperfectione, partim ex imperfectione intellectus nostri.* Hæc conclusio probatur primū ex fundamento superioris hoc pacto. Non solum res ipse secundi generis sunt parum intelligibiles, sed intellectus etiam noster parum aptus, vt eas intelligat: igitur ex vtraque parte nascitur difficultas, quam experimur in earum cognitione. Prior pars antecedentis ex dictis patet. Res enim secundi generis habent infimum gradum entitatis, ac veritatis, si cum cæteris conferantur, & perinde se habent ad intellectum, vt se habent ad visum ea, quæ minimam habent lucis participationem. Posterior sic probatur. Intellectus noster in hac vita (sic enim de eo loquimur) est parum aptus ad intelligenda ea, quæ sunt à sensibus remota, eo quòd à sensibus in intelligendo pendeat, at huiusmodi quoque sunt entia secundi generis, seu minimæ entitatis, est igitur intellectus noster parum aptus ad ea intelligenda. Præterea, perfectio intellectus est, qui facile intelligit, & res mediocris, & minimæ perfectionis, quàm qui mediocris tantum, quemadmodum perfectior esset aspectus qui facile intueretur, ac discerneret res & diurna, & nocturna luce illustratas (cuiusmodi forsitan fuerit in aliquo animali) quàm qui diurna tantum, qualis est noster aspectus: at intellectus noster res tantum mediocris perfectionis facile intelligit, igitur minori quoque eius perfectioni ascribendum est, quòd difficile intelligat res secundi generis. Ad hæc, Res, quæ propter paruitatem minimum habent visibilitatis gradum, indigent visu

Idem Boet. in
lib. de duabus
naturis.

Ex natura i-
pserū rerum,
& intellectus.

perspicacissimo iuxta illud Arist. *si visibile minuat, necesse est, ut facultas videndi augeatur.* quod habes in lib. de sensu, & sensili ergo pari ratione res minimæ entitatis indigent intellectu acutissimo, at intellectus noster non est huiusmodi, cum teneat infimum gradum in intellectibus: igitur ex imperfectione quoque eius nascitur: ut res. secundi generis non facile percipiat. Ita patet posterior pars minoris.

Alia ratio.

SECVNDO probatur conclusio hac ratione. Ut res secundi generis facile à nobis perciperentur: nihil obstaret earum imperfectio, si intellectus noster esset perfectior, quippe cum facile intelligantur à perfectioribus intellectibus: nec item impediret quicquam imperfectio intellectus nostri, si illæ essent aliquantò perfectiores, nempe, ut illæ quas medias appellauimus: igitur quod difficile à nobis cognoscatur, partim nascitur ex imperfectione ipsarum, partim ex imperfectione intellectus nostri. Id quod apta similitudine explicari potest. Quod enim senes difficile cernere valeant res parum visibiles, partim oritur ex defectu lucis, aut magnitudinis rerum obiectarum, partim ex sensus infirmitate. Nam si res parum visibiles non essent obscuræ, aut exiguæ magnitudinis, facile ab illis cernerentur, si aspectus etiam ipsorum esset integer, qualis est in iuuenibus, idem quoque accideret: quod igitur illi difficile cernere valeant res, quæ re vera sunt parum visibiles, partim oritur ex imperfectione rerum, partim ex imperfectione facultatis videndi.

Explicatio ex re simili.

AC posterior quidem pars propositæ conclusionis primo aspectu non videtur esse eorum, quos pro tertia sententia citauimus, quandoquidem illi non alia ratione probant, res minimæ entitatis esse nobis cognitu difficiles, nisi quia sunt ex se parum cognoscibiles. Verum quia loquuntur de causa præcipua, quam dubium non est sitam esse in ipsa rerum imperfectione, non est, quod illos nobis vlla ex parte aduersari in hac conclusione putemus.

QVOD autem ad Aristotelem attinet, nihil de hoc genere rerum expressum habemus in contextu, nisi quod particula illa, *Fortasse*, non nihil de eo innuit, ut in explanatione cõtextus diximus, & tota cõclusio ex generali illa diuisione causarum difficultatis, quam ipse attulit, optime colligitur, quod facile est ex dictis intelligere.

Tertia conclusio.

TERTIA conclusio. *Si absolutè, ac simpliciter, hoc est, nulla facta distinctione rerum, loquendum est, difficultas quæ in earum cognitione accidit ex imperfectione nostri intellectus, præcipuè nascitur.* Hæc conclusio tribus argumentis confirmari potest: Vno, quia imperfectio intellectus nostri in causa est, cur difficile intelligamus non solum res. primi generis, sed etiam secundi, ut patet ex prima, & secunda conclusionibus: imperfectio autem rerum non est in causa, ut difficile intelligamus, nisi res secundi generis, ut ex vtraque etiam conclusione perspicuum est. Altero, quia etsi imperfectio rerum efficit, quominus illæ sint parum intelligibiles, non est tamen in causa, cur sint difficile intelligibiles, nisi respectu intellectus nostri: alioqui ab intellectibus quoque substantiarum separatarum non facile perciperentur. Tertio, quia illud præcipuè reddendum est pro causa huiusce difficultatis quod efficit.

efficit, ut res cognitu dignissimas (de his enim præcipue habenda est ratio) difficile cognoscamus: at hoc nihil est aliud, quàm imperfectio intellectus nostri ita se habentis ad præclarissima entia, ut oculi nocturnarum volucrum ad lumen diurnum.

HANC verò conclusionem, & vltimam eius probationem desumptissimam ex Arist. in contextu. Illud enim pronuntiatum. *Non in rebus, sed in nobis difficultatis est causa*, nostram conclusionem continet: neque enim intelligendum est de quauis causa, sed de causa præcipua, ut D. Tho. annotauit, & dictio *Fortasse* innuit. Verba autem sequentia continent eam probationem, quam nos in conclusione confirmanda tertiã fecimus: facile enim in eam rationis formam redigi possunt.

SUNT tamen, qui in conclusione Aristotelis, & in eius probatione nobis aduersentur. Dicunt enim, in pronuntiato illo, *Non in rebus &c.* non esse sermonem de difficultate, quæ accidit in cognitione rerum absolutè, sed tantum earum, quæ ad hanc scientiam spectant, neque nomine causæ intelligendam esse solam præcipuam causam, sed quancunque, ut sit sensus. Causam difficultatis, quæ accidit in rebus Metaphysicis cognoscendis, nullo pacto rebus, sed nobis tantum adscribendam esse, præsertim cum probatio, quæ sequitur ex vespertilionum similitudine, ad solas res Metaphysicas accommodetur.

Sententia quorundam.

HORVM tamen sententia nõ est probanda. Primùm, quia eius difficultatis causam reddit Arist. in eo pronuntiato, de quo loquutus fuerat à principio capitis (neque enim vsque ad eum locum propositum mutauerat) satis autè patet, illum à principio capitis locutum fuisse absolutè ac generaliter de difficultate, quæ accidit in cognitione rerum, nõ autem restrictè de ea quæ cernitur in cognitione rerum Metaphysicarum. Deinde, quia etsi id daremus, falsum est tamè, difficultatè, quæ accidit in cognitione rerum Metaphysicarum, prouenire ex sola intellectus nostri imperfectione, & non aliquando ex imperfectione etiam ipsarum rerum. Complures enim sunt res minimæ entitatis, quæ à Metaphysicis tractantur, ut potentia & actus in commune, quæ dicuntur de materia prima, & accidentibus, itèmq; genera suprema, potissimùm verò prædicamentum relationis, quæ omnia à nullo artifice, præterquam à Metaphysico explicantur. Ita patet, nec pronuntiatum Aristotelis, nec eius probationè restrictè, ac præcisè, sed latè de præcipua causa difficultatis, quæ in rerum cognitione accidit, accipiendam esse.

Refutatio.

Res plurimas minimæ entitatis à Metaphysico tractari.

Soluuntur argumenta oppositarum opinionum.

SECTIO IIII.

AD primum argumentum, quod ex Heracliti prima sententia confirmabatur, dicendum est. Primum: non omnia esse fluxa & instabilia, imò ne omnia quidem sensibilia. corpora enim cœlestia, substantiæ separata, animus item noster, nulli corruptioni sunt obnoxia. Deinde, nec res corruptioni subiectas quouis modo esse instabiles & caducas. Quauis enim tales sunt quod attinet ad indiuidua, tamè naturæ ipsæ vniuersales ex se stabiles

Quo pacto intelligendum sit, nõ esse scientiam de ijs, quæ aliter haberi possint.

biles sunt, seu potius non sunt instabiles, nisi ratione indiuiduorum: quæ stabilitas earum negatiua satis est, vt de illis scientia haberi possit. Quamquam & illud dici potest, cum Philosophi aiunt, scientiam non esse nisi de iis rebus, quæ aliter se habere non possunt, nomine huiusmodi rerum præcipuè intelligi inuariabiles earum connexiones, quæ non minus in rebus corruptibilibus, quàm in perpetuis reperiuntur, nec enim minus inuariabile est, quod ignis natura sua fit aptus, vt comburat, quàm substantia separata, vt intelligat. Addi & illud potest, rerum instabilium saltem illud sciri posse, quod instabiles sint, vt vel hinc intelligas, non rectè nonnullos veterum ex earum inconstantia collegisse, nihil omnino sciri posse.

*Explicatur
comparatio in-
tellectus no-
stri cum ma-
teria prima.*

A D secundum dicendum est, comparatione illam intellectus nostri cum materia prima quam facit Aristot. tertio libro de Anima, non esse intelligendam respectu omnium specierum intelligibilium, sed tantum comparatione earum, quæ elici possunt ex phantasmatibus, eas verò res, quarum istæ sunt similitudines, ferè omnes facile à nobis intelligi. Secus est dicendum de iis, quarum similitudines ex phantasmatibus elicere non possumus, cuiusmodi sunt res primi generis. In his enim intelligendis magno opus est discursu, & disquisitione. Dixi autem, ferè omnes illas facile à nobis intelligi, non autem omnes absolute, quia substantia genus summum, etsi per propriam speciem à nobis intelligi posse videtur, tamen est valdè difficilis cognitio, vt patet ex difficultate, quæ fuit apud Philosophos in inuestigandis substantiis immaterialibus, quarum cognitio dedit ansam abstrahendi substantiam genus summam à substantia corporea.

*Aliorum so-
lutio.*

A L I I soluunt argumentum hoc pacto, Intellectum nostrum, vt receptiuum, & passiuum actus intelligendi, esse puram potentiam, nullamque pati difficultatem in eo actu accipiendo, atque hac ex parte esse similem materiæ primæ: at verò, vt elicitium actus, quemadmodum non est pura potentia, sed vis quædam illius productiua, ita non esse similem materiæ primæ, sed formæ, ac proinde non æquè facile posse omnia intelligere propter defectum propriæ virtutis actiua, aut etiam propter imperfectionem obiecti cum illo concurrentis ad intelligendi actum.

*Cur res suap-
te natura per
se, & sine dis-
finita in hac
vita ab intel-
lectu nostro
percipiuntur.
In quo sensu
intelligi de-
beat vesperti-
lionum simili-
tudo ab A-
ristot. allata.*

A D tertium concessa maiore, neganda est minor, neque enim intellectus noster ideo in hac vita difficilè intelligit res ex se illustrissimas, quia lædatur earum luce, vt rectè probat argumentum, sed quia habet parum proportionis, siue ordinis ad eas intelligendas: id quod accidit, quia elicere non potest earum species, siue similitudines ex rebus sensibilibus, quæ res solæ per sensus illi directo renunciantur. Cum autem Arist. ad explicandam hanc difficultatem affert similitudinem vespertilionum, non illa vitur ea ex parte, qua nocturnæ volucres læduntur excellentia diurni luminis, sed quatenus habent parum proportionis, siue ordinis ad percipiendas res tanta luce præditas, quemadmodum ex toto animalium genere, homo difficillimè percipit quamplurimos odores, non quod eorum vehementia lædatur cum odores, quos difficilè percipit sint parum

vehementes:

vehementes, sed quia habet odoratum omnium obtusissimum.

A D primum verò Scoti neganda est maior illa propositio, Si quæ res ex se esset difficilis cognitio, ea esset eiusmodi respectu cuiuscumque intellectus. Duobus enim modis intelligi potest, rem esse ex se cognitio difficilè. Vno, quia illi per se conueniat, vt difficilè cognoscatur, quo pacto quælibet res dici potest ex se vera, quia cuiuslibet conuenit per se, vt sit vera. Altero, quia ex natura illius proueniat, vt aut omnino, aut non facile, nisi à perfectis intellectibus cognoscatur, quo pacto difficilè esse dicimus, mortuum ab inferis excitare, itémque lignum viride comburi, illud quidem, quia ex natura ipsius operis nascitur, vt non nisi à diuina potentia fieri possit, hoc autem, quia ipsa natura ligni viridis in causa est, vt non facile comburatur, nisi à vehementi igne, aut ab aliqua potentiori virtute. Vtroque autem modo maior propositio est falsa. Priori quidem, quia esse difficilè cognitio, non potest per se conuenire rebus minimæ entitatis, nisi forsitan respectu intellectus nostri. Ex quo fit, vt illa non multo secus falsa sit, quam si diceres, si colori per se conueniret esse sensibilem respectu vnus sensus, id ipsum ei conueniret respectu cuiuscumque alterius sensus. Posteriori autem, quia si maior propositio eo pacto esset vera liceret etiam dicere, Si mortuum ab inferis excitare esset ex se difficile factum, à potentia etiam diuina difficilè id fieret, Itémque, si lignum viride ex se esset difficilè combustum, difficilè etiam combureretur ab igne quantumcumque vehementi, quæ omnino falsa sunt, & dictis repugnantia. Dicebamus enim iuxta posteriorem usurpationem verborum ex se, ideo verè dici, difficilè ex se esse mortuum ab inferis excitare, & lignum viride comburi, quia illud fieri non potest nisi diuina virtute, Hoc autem non fit facile, nisi ab igne vehementi, aut à potentiori virtute. Ita patet, falsam esse maiorem propositionem in utroque sensu. Ad probationem autem dicendum est, aliud esse asserere, huiusmodi res esse parum cognoscibiles, quod quidem illis proprium est: quemadmodum & esse parum entia, & parum vera, aliud verò esse difficile cognoscibiles, quod non est illis proprium. Præterea aliud est huiusmodi res esse per se difficiles cognitio absolute: quod negamus, aliud verò ex tenuitate naturæ earum nasci, vt non nisi à perfectis intellectibus facile percipiuntur, quod affirmamus. Si ergo esse difficilè cognitio absolute sumptum ita conueniret rebus minimæ entitatis, vt esset illarum proprietates rectè concluderet Scotus maiorem propositionem, quemadmodum rectè concluderet si ita argumenteris, Res minimæ entitatis sunt per se parum cognoscibiles: ergo respectu cuiuscumque intellectus sunt parum cognoscibiles, seu (vt locutio longius absit à calumpnia) parum habentes cognoscibilitatis, quemadmodum & entitatis, ac veritatis. Nunc autem, non asseramus, illas esse per se difficiles cognitio, sed ex se, vitiosa est collectio Scoti, quemadmodum in proposito exemplo ligni viridis licet intelligere. Quod si difficile cognitio non accipiatur absolute, sed respectu nostri intellectus (quo pacto admittere possemus esse illud

*Neutro modo
argumentum
concludere.*

quodammodo proprietatem rerum minimæ entitatis) multo apertius est vitium consequentiæ.

Ad secundum dicendum est, nihil aliud ea ratione colligi, quàm quodd hoc prædicatum, cognoscibile esse, non difficile conveniat ulli rei, eo quod nulla omnino res sit, quæ non sit per se, & ex sua essentia cognoscibilis, quod nos libenter damus. Hoc tamen dato, non conficit ratio institutum. Nec enim dicimus, aptitudinem ad terminandum actum cognoscendi difficile convenire rebus, quæ appellantur minimæ entitatis; sed actum cognoscendi alicuius intellectus difficile, circa eas elicit.

Ad tertium dicendum est, veram esse maiorem propositionem, si ponamus ea, quæ patiuntur, esse æqua proportione disposita respectu agentium. Eodemque modo si res omnes conferantur cum intellectibus æqua proportione dispositis ad ipsarum, cognitionem nullam esse, quæ sit cognitu difficilis, ut concludit argumentum. Nunc autem non ita se res habet, cum res minimæ entitatis cum intellectu nostro conferuntur, longè enim minus dispositus est intellectus noster ad notitiam huiusmodi rerum, quàm aliarum maioris entitatis.

Ad quartum iam dictum est, Aristotelem in verbis citatis non loqui de causa difficultatis absolute, sed de præcipua, ut in probanda tertia conclusione diximus.

POSSIMVS NE IN HAC VITA

Substantias separatas quidditatiuè intelligere.

QVÆSTIO II.

Quæstionis explanatio.

SECTIO I.

Aristotelè intelligenti esse de cognitione quidditatiua.

QVÆSTIONEM hanc mouit Arist. tertio de Anima ad fin. cap. 7. vbi de intellectu sic scribit. Num autem ipse non separatus à magnitudine seperatarum rerum aliquam intelligere possit, considerandum est postea. Nec dubium est quin tota ambiguitas apud eum sit de cognitione quidditatiua: nam de ea, quæ utcumque res intelligitur, nihil est, cur dubitauerit, cum substantias separatas in rerum natura esse ostenderit, nec admodum difficile sit, substantiam sine materia, apprehenso ente per se existente, & addita negatione corpóris, concipere, quod idem apertum est ex frequenti apud Philosophos de hoc rerum genere disputatione. Verùm quid sit cognitio quidditatiua, & quo pacto hoc loco accipi debeat, dubitabit fortasse aliquis.

Quid cognitio quidditatiua apud Scotum.

Scotus primo sent. d. 3. eam cognitionem appellat quidditatiuam, quæ prædicatum aliquod quidditatiuum rei cognoscitur, etsi non omnia cognoscantur. D. autem Thom. i. p. q. 88. & sæpe alibi eam solam censet dignam hoc nomine, quæ omnia quidditatiua rei prædicata

Ut Caietan. in lib. de ente & essentia c. 6. q. 14. & l. p. q. 88. art. 2. & Ferrar. 3. contra gen. ca. 5.

dicata percipiuntur. Proinde cum alter affirmat, substantias separatas posse à nobis in hac vita quidditatiuè cognosci, alter negat, nihil est inter eos dissidij, ut ipsi quoque D. Thom. sectatores, fatentur. Nobis tamen magis placet modus loquendi D. Thomæ, Nam ut quidditas rei complectitur omnia, quæ de ea quidditatiuè dicuntur, ita ea sola meritò dicitur quidditatiua, quæ cognoscuntur omnia quidditatiua rei prædicata, genera, inquam omnia & differentiæ, quæ ad illius constitutionem pertinet, & si quid est aliud, quod de ea essentiali prædicatione dicatur. Sumimus enim quidditatiuam prædicationem pro essentiali.

Probatur modus loquendi D. Thomæ.

ILLVD tamen attende, non idem esse rem quidditatiuè intelligere, atque eam comprehendere. Nam etsi omnis comprehensua cognitio quidditatiua est, non tamen omnis quidditatiua comprehensua, quippe cum id solum dicatur comprehendi, quod cognoscitur, quantum cognoscibile est, fierique possit, ut omnia quidditatiua rei prædicata cognoscamus, nec tamen eius potestatem omnino capiamus, & ut sic dicam, penetremus, quo pacto, etsi beati omnes diuinam essentiam quidditatiuè cognoscunt, nullus tamen creatus intellectus eam comprehendit, quod eius virtutè non omnino penetrent, hoc est, non omnia percipiant, ad quæ eius vis, & potestas extenditur, quod etiam in rebus creatis intelligendis accidere potest. Dixi quantum ex se cognoscibile est, quia si cognitionis perfectionem non ex natura rei cognita, sed ex facultate cognoscentis metiamur, nullam omnino rem creatam ab intellectu creato comprehendi dicemus, quippe cum nulla perfectissimè, nisi à Diuino intellectu cognosci possit, spectata perfectione virtutis intellectiua, quæ in Deo infinita est, non autem solius rei intelligibilis, quæ finita est, & limitata. Itaque de quidditatiua cognitione, siue comprehensua sit, siue non sit, propositam quæstionem intelligendam volumus.

Quid intersit inter quidditatiuè re cognitionè eiusdemque comprehensionem. Deum à Beatis quidditatiuè cognoscere non itè comprehendere.

Comm. 3. 6. Cap. 3.

Text. 12.

Text. 3.

HANC verò quæstionem nullibi definitam esse ab Arist. asserit Auen-Rois in 3. lib. de anima ad cap. 7. Idemque in libello de Animæ beatitudine scribit euoluisse se totum Aristotelem, nec solutionem eius reperisse. Alij volunt definitam verbis paucissimis, partim lib. 9. huius operis cap. 12. vbi Arist. ait, ignorantiam substantiarum simplicium, siue immaterialium non esse in nobis velut cæcitatem, quasi ita nobis sit impossibile percipere substantias separatas ut est cæco percipere colores, partim lib. 12. cap. 7. cum ait, primam causam à qua totum cælum, totaque natura pendet, vitam optimam degere, qualem nos breui tempore, eamque esse cognitionem, & intelligentiam eius, quod est optimum, natura videlicet Diuina. Neque enim verisimile videtur, loqui Aristotelem iis in locis de quauis cognitione, sed de perfecta, quæ quidem inter simplices, siue non enunciatiuas, sola quidditatiua est.

Quid Peripatetici sentiant de mente Aristotelis in hac quæstione.

ALIJ volunt, determinatam hoc loco partem eius oppositam cum dicitur, animæ nostræ mentem ita se habere ad ea, quæ manifestissima sunt natura sua, ut se habent oculi vespertilionum ad lumen diei. Quod si ita sentit Aristoteles, ergo quemadmodum huiusmodi volucres non possunt lumen diurnum perfectè intueri, tamen illud utcumque esse cognoscunt, & sentiunt, ita eius sententia dicendum est, animam nostram, dum

est in corpore non posse perfectè, ac quidditatiuè percipere substantias separatas, alioqui ex se illustrissimas, et si eas utcūque cognoscat, atque in rerum natura esse intelligat.

*Nullibi hanc
questionē ab
Aristotele sa-
tis explicatā
fuisse.*

Ac illud quidem verissimum est, nullibi quæstionis huius tractationem ab Aristotele latè, & ut res poscebat, scriptam reperiri, quo pacto vera & Auen-rois sententia, cæterum sit ne illa breuiter aut etiam obiter alicubi ab eo definita, quidque re vera in ea dicendum videatur, hoc loco expendendum est.

Quibus potissimum argumentis pars affirmatiua videatur vera, & quibus auctoribus ea placuerit.

SECTIO II.

*Argumentum
primum pro
parte affirma-
tiua quæstionis.*

SUBSTANTIAS separatas in hac vita à nobis quidditatiuè intelligi posse, his argumentis videtur ostendi. **N**ULLA forma naturalis impeditur à propria operatione propter coniunctionē cū propria materia (est enim is maximè naturalis eius status, etiā si alioqui extra materiā existere potest) anima autē nostra est forma naturalis, atq; in propriis eius operationib. præcipuè numerari debet cognitio substantiarū separatarū, cū in ea potissimum humana felicitas cōsistat, ut ostēdit Arif. 2. Ethic. c. 7. felicitas vero cōsistere non potest in cognitione imperfecta, cū sit perfecta operatio, potest igitur anima nostra in hac vita perfectè, ac quidditatiuè cognoscere substantias separatas.

DE I N D E, Quicquid continetur sub obiecto adæquato cuiusque potentia, cadit naturaliter sub illam, & eò magis quò magis participat obiecti rationē, atqui substantia separata cōtinetur sub ente, quod est adæquatum obiectum intellectus nostri, atque ita continentur, ut maximè participant rationem entis: Possunt igitur à nobis, saltem remotis impedimentis (quod in huiusmodi pronunciatis intelligi solet) naturaliter intelligi, atq; adeo dum anima est in corpore. Neque enim corpus inter impedimenta operationum animæ numerandum est, cū sit proprium animæ subiectum.

TE R T I O, cognitio nostra fit per similitudinem, substantia autem separata sunt similiores animæ humanæ, quàm quæuis res aliā, igitur si anima nostra, dum est in corpore, potest quidditatiuè res alias percipere, potiori ratione poterit substantias separatas. Nec obest, quòd nomine similitudinis, per quam fit cognitio, non videatur intelligenda realis similitudo seu naturalis, sed intentionalis, ut vocant, quæ eiusmodi substantiarū similitudo nec est congenita intellectui nostro, nec per sensus accipi potest. Nā etsi cōmune illud Philosophorū pronunciatum præcipuè intelligi debet de similitudine intentionali, semper tamen similitudo aliqua realis supponitur. hac enim de causa organa sensuū conuenientiam quandam habēt cum obiectis, ut oculi cū perspicuo illuminato, aures cum aëre sonante, resque ipsæ naturaliter non representantur per species intelligibiles, nisi quatenus sunt quodāmodo immateriales, locoque ac tēpori haud per se subiectæ. Quanquam

*Quo pacto co-
gnitio fiat per
similitudinē.*

verò

verò substantia separata non per se cadunt sub sensum, nihil tamen impedire videtur, quo minus earum species intelligibiles in hac vita acquirere possimus. Ut enim substantiarum materialium, quæ quidem non per se cadunt sub sensum, species intelligibiles acquirimus adminiculo accidentium ipsarum (agunt enim accidentia virtute eius substantia, cuius sunt accidentia) ita licet substantia separata non cadant sub sensum, ex earum tamen operationibus, quæ sensibus notæ sunt, possunt in nobis generari species intelligibiles, quibus ille quidditatiuè cognoscantur, veluti ex motu cæli, & ex ordine ac administratione totius huius mundi sensibilis.

4. **Q**UARTO, Quia si noster intellectus non posset in hac vita substantias separatas quidditatiuè intelligere, frustra in nobis esset appetitus à natura inditus ad earum essentias cognoscendas, frustra quoque Deus fecisset Vniuersum hoc spectabile, ut eius adminiculo cum ipsa, tum cæteræ substantia materia expertes à nobis cognoscerentur, intelligere enim effecta diuina, præstantissimique illius generis substantiarum, non est Deū ipsum in se, cæterasque illas beatas mētes percipere.
5. **Q**UINTO, quia formæ, quæ existunt in materia sensibili, ut à nobis sincere intelligantur, indigent abstractione aliqua ab eiusmodi materia, ergo quæ non existunt in materia sensibili, imò neque in intelligibili nulla omnino abstractione indigebunt. Quare non solum à nobis percipi, sed etiam faciliè potuerunt, saltem remotis impedimentis, si quæ fuerint.
6. **S**EXTO, Quia cū materialia agant in intellectum possibilem, & in eum imprimant sui similitudines virtute intellectus agentis, multo id magis facere poterunt immaterialia, cum sint aptiora ad agendum, ut quæ sunt præstantioris magisque actualis naturæ. Quòd si sui similitudines in intellectum nostrum imprimere possunt immaterialia, ergo & quidditatiuè intelligi.

*Auctores qui
hanc quæstio-
nis partem se-
quuntur.*

Hanc verò quæstionis partē amplexus est Auen-rois post Auempace, Themistiū, & Alexandrū, ut ipse Auen-rois ait in tertiū de anima ad caput septimū, quo loco intelliges huiusmodi Philosophos non nullis earū rationū, quæ à nobis propositæ sunt, in hanc sententiā adductos fuisse. Additque Auen-Rois hoc loco huiusmodi argumentum, *Quia si substantia, inquit, separata à nobis quidditatiuè intelligi non possent, otiose egisset natura, quippe quæ fecisset res ex se intelligibiles non esse intellectas ab alio, quemadmodum si fecisset solem non comprehensum ab aliquo aspectu.*

Comm. 36.

Comm. 1.

*Refutatio ar-
gumētū Aue-
Rois.*

VERVM quicquid superiora valeant, hæc certè argumentatio valde ridicula est, ut eam meritò vocat Diuus Thomas mitius alioqui agere solitus cum iis, quorum argumenta refellit. Nam etsi substantia separata à nobis quidditatiuè non intelligantur, non continuo tamen sequitur, illas esse frustra. Neque enim earum finis est, ut à nobis intelligantur, quod tamen ostendere opus esset, ut hac ratione frustra esse dicerentur. Frustrà enim dicitur esse id, quod finem, propter quem est, non assequitur. Deinde, quia si earum quidditates non intelliguntur à nobis, intelliguntur tamen ab alijs substantiis separatis, quemadmodum sol, etsi non directò cernitur à noctua, cernitur tamen ab aquila.

*Hoc loco
Lact. 1. p. 6.*

Quo pacto Deus cognosci à nobis possit.

SECTIO III.

QUOD igitur attinet ad Deum Opt. Max. illud in primis certū sit, posse nos in hac vita multa prædicata essentialia illius intelligere, vt quod sit ens, actus, substantia, viuens, æternus, iustus, sapiens, & vt semet dicam, qualibet alia prædicata positiua, & absoluta, quæ de eo non per translationem, sed propriè, & formaliter dicuntur. Neque enim hæc diuinæ naturæ accident, sed sunt ipsa natura Diuina, si tamen recta intelligentia Deo tribuantur, hoc est, non sub ea omnino ratione, qua abstrahuntur à particularibus rebus creatis, sed sub alia excellentiori, aut communiori. Nam si tribuantur sub eadem, falsò tribuentur, cum solà vniuoca abstrahi possint, Deus autem nulla ratione vniuoca reali cum creaturis conueniat, vt patebit libr. 4.

Multa Dei attributa essentialia posse à nobis in hac vita cognosci.

Haberi posse proprium de Deo conceptum.

ILLUD deinde concedendum est, quod à Theologis tradi solet, posse de Deo haberi, etiam in hac vita, conceptum proprium, & peculiarem, quique in rem aliam conuenire nequeat, cuiusmodi sunt conceptus entis infiniti simpliciter, actus puri causæ primæ, & alij similes.

DENIQUE dicendum, Huiusmodi conceptus proprios non esse quidditatiuos. Neque enim per eos concipimus Deum, vt in ipso est, sed vt repræsentatur in creaturis, tamquam in suis effectis, quæ repræsentatio imperfecta est, neque ipsam Diuinam perfectionem exprimere potest. Hinc enim fit, vt quamquam recurrant cum diuina natura, atque ad eam terminentur, confusè tamen per eos Diuinam naturam intelligamus, quemadmodum Beatitudo confusè, & imperfectè intelligitur vulgata illa Boëtij definitione, qua concipitur *status quidam bonorum omnium aggregatione perfectus*, ignorata interim re aut rebus, in quibus is status consistit.

Quatuor conceptum genera, que de Deo haberi possunt. Pure negatiuos, relatiuos, & mixtos non esse quidditatiuos.

HÆC tamen vt melius teneas, Aduerte, conceptus, quos de Deo habere possimus, aut esse purè negatiuos, vt immortalis, simplicis, infiniti, independentis: aut purè relatiuos, vt creatoris, gubernatoris, efficientis, exemplaris: aut purè positiuos, & absolutos vt entis, actus, sapientia, sapientis, iusti: aut ex his mixtos. Ac purè negatiuos non esse quidditatiuos luce clarius est, cum per eos non concipiamus formaliter esse aliquid diuinum, sed hoc vel illud non esse, vt non esse mortale, non esse compositum &c. De purè quoque relatiuis facillimè idem intelliges, relationes enim quibus Deus refertur ad creaturas, etsi æquè conueniunt omnibus Diuinis personis, quemadmodum & illæ, quibus ipse ad se ipsum refertur: vt identitatis, cõprehensionis, & aliæ similes, sunt tamen relationes rationis: illæ verò, quibus Diuinæ personæ ad se mutuo referuntur secundum originem, etsi sunt reales non sunt tamen omnibus personis communes, quod tamen necesse foret, vt earum conceptus esset quidditatiuus Deo. Quod si respondeas, huiusmodi relationes dicere formaliter perfectionem, ne isto quidè modo efficias, vt illæ quidditatiuè de diuina natura dicantur: quatenus à

Responsionis cuiusdam refutatio.

In 1. d. 3. & 22. & in prologo legentem Capreolum in 1. d. 2. q. 1. cõclusionem. 7. & 8.

Ex D. Tho. 1. p. 1. art. 2. & doctoribus in 1. d. 22.

prædicatis absolutis distinguuntur, quo tamè modo nunc de diuinis relationibus loquimur, omnes enim vnã, atque eam perfectionem dicunt, etiam nostro intelligendi modo quæ perfectio absolutum prædicatum est, non relatiuum. Accedit, quod omnes relationes supponunt absolutum aliquid, in quo fundentur, quidditas autem Diuina nihil supponit, cum sit prima entitas quò sit vt conceptus relatiuus non possit esse quidditatiuus non modò diuinæ essentia, sed ne vllius quidem substantia. Ex his patet, conceptus mixtos non esse quidditatiuos, quòd vel constant negatiuis, vel relatiuis, vel vtrisque.

IA M purè positiui absoluti, si sint eorum attributorum, quæ propriè de Deo dicuntur, etsi re vera essentialia aliquid Diuinæ naturæ repræsentant, nullus tamen (si modò naturaliter eliciatur) est quidditatiuus, eo pacto, quo in hac quæstione quidditatiui nomen accipiendū diximus: addidimus, *si sint eorum attributorum, quæ propriè de Deo dicuntur*, quia conceptus eorum, quæ de Deo dicuntur impropiè, seu figuratè, vt cum Deus dicitur sedere, loqui, & similia. sæpe numero sunt relatiui. Neque enim cum hæc de Deo affirmantur, illum re vera sedere, aut loqui concipimus, sed esse sedenti, aut loquenti similem, seu, vt melius loquamur, habere se more sedentis, aut loquentis, nisi quis statim conuoluet ad attributum aliquod absolutum, quod innuatur, vt si sedentis nomine continuò intelligas constantem.

Quid concipiamus, cum eorum, quæ de Deo figuratè dicuntur, conceptum formamus.

QUOD igitur nullus purè positiuus, & absolutus ex iis, quos naturæ viribus elicere possumus, sit quidditatiuus (hoc enim nondum probatum est) ex eo patet quia si quis eorum quidditatiuus esset, non alius esse videretur, quam is, quo conciperemus omnia prædicata positiua, & absoluta, quæ formaliter, & propriè Deo, conueniunt: hæc enim omnia, & sola pertinent ad quidditatem Diuinam: at naturæ viribus nec possumus omnia huiusmodi prædicata intellectu capere, nec item vel vnum eorum concipere eadem omnino ratione, qua est in Deo, igitur nullus est quidditatiuus. Prior pars minoris ponatur modò, quæ probanda est lib. vbi verius esse patebit, huiusmodi prædicata (quæ eadem vocari solent perfectiones simpliciter) esse numero infinita, si tamen sumantur, vt à nobis naturaliter concipiuntur.

Cur purè positiuus non sit quidditatiuus.

Quia prædicata ad diuinam quidditatem pertineant.

QUOD ideo addiderim, quia si spectentur, vt sunt in seipsis, non sunt infinita numero, sed vnica, & simplicissima essentia Diuina. Id quod huiusmodi exemplo explicari potest. Nam quemadmodum volucres, quæ directè intuentur, lucem solis, vt est in seipsa, vnicam visionem habent, quæ autem eadem aspiciunt, vt participatur in corporibus à sole illuminantis, coguntur multos videndi actus elicere, ita quisquis Diuinæ essentia conspectu supernaturali numero fruitur, vnum de essentia Diuina conceptum format, qui autem eadem cognoscere entuntur vt relucet in creaturis, coguntur in infinitum discurrere per varia attributa Diuina à rebus creatis participata, quandoquidem dari non potest creatura vlla, vt certus creaturarum numerus, in quo Diuina perfectio perfectè representetur. Posterior pars minoris ex eo probatur, quia vnumquodque illorum prædicatorum, vt est in Deo, est infinitæ perfectionis simpliciter, seu potius omnia eiusmodi prædicata

Quo pacto diuina perfectio, vt à nobis concipiuntur, sit infinita.

Infinitem & virtutē finitā non posse simul naturaliter attingi. dicata sunt vnica perfectio infinita simpliciter, vt lib. 12. patebit: finita autem virtus intellectus nostri non potest simul viribus naturæ attingere infinitum, quicquid de supernaturali & successiua cognitionibus infiniti dicendum sit, de quibus non nihil cap. seq.

De significatione nominum, quæ Deo sunt propria.

SECTIO IIII.

Argumentum contra superiorem conclusionem inductum ex diuinis nominibus.

ED est, quod aliquis contra obiiciat hunc in modum. Hoc nomen Deus: quod est Græcè Θεός, etsi dictum est à spectando, quod dicitur Θεῶν, aut à currendo, quod est Θεῖν à cognitione, inquam, aut prouidentia qua omnia contuetur, & administrat, tamen impositum est ad ipsam Diuinam essentiam purè & sincere significandam, quemadmodum lapis, etsi dictus est hoc nomine ab actione lædendi pedem, impositum est tamen ad significandam ipsam lapidis substantiam: atqui nomina nihil significant nisi medio conceptu, non est igitur negandum, dari in nobis conceptum, qui ad ipsam diuinam essentiam formaliter, siue vt talis est, terminetur: is autem necessario est quidditatiuus, datur igitur in nobis conceptus Diuinæ essentiæ quidditatiuus. Idem clarius concludi videtur ex tetragrammato Dei nomine יהוה IEHOVA quod proferre Hebræis religio erat. Neque enim illud ab actione vlla diuina ducitur, sed ab ipso diuino esse, cur etiam significando impositum est. Vnde patet saltem apud eos, qui huiusmodi nomina imposuerunt, aut eorum germanam significationem percipiunt, dari conceptu quidditatiuum Diuinæ essentiæ.

Aliorum responsio.

SVNT, qui respondeant, esse quidem nomina diuina imposita ad significandam ipsam diuinam essentiam purè, sed tamen iis auditis nunquam eam, nobis purè ac sincere concipi, sed semper eius conceptum esse complexum, vt entis infiniti, substantiæ independentis, perfectionis summæ &c. estque huiusmodi sententia opinioni Scoti consentanea, qui primo sen. 22. scribit, *distinctius, hoc est determinatius, & purius posse nomina significare, quam possit intellectus noster in hac vita concipere, quo pacto ait omnia substantiarum nomina, etsi sincere substantiam significant, tamen iis auditis semper à nobis formari conceptum complexum, quod substantias per se, ac separatim in hac vita concipere non possimus, sed per negationes, relationes, & alia ascidentia, affertque similitudinem hanc in aliis rebus, veluti si quis Hebraicè nesciens imponere nomina ad significandos characteres Hebraicos, neque enim is noscet eorum vim, & pronuntiationem, nisi complexo & confuso conceptu, hac nimirum periphrasi.* Hoc nomen quod impono characteri N, significat pronuntiationem quandam, quam nouit Hebræus, hoc verò, quo volo nominari characterem Q, significat aliam quandam, quam idem nouit, atque ita in cæteris. Ita igitur nomina diuina imposita esse ad significandam determinatè ac purè diuinam essentia sed tamen nūquam, eā sincere à nobis concipi, sed audito nomine Dei semper misceri in eius conceptu negationem, aut relationem, aut modum intrinsecum essendi, quo pacto conceptus

Scotus in 1. d. 22. q. 1. & Gabr. ibidem, & Ocham.

dum intrinsecum essendi, quo pacto conceptus non est vnus, sed mixtus: tamen inter conceptus, quos habemus de diuina natura, nullum esse ait, qui magis ad purum accedat, quàm conceptum entis infiniti simpliciter, siue immensit: eo quod hæc nomina sumi possint, vt significant modum intrinsecum essendi naturæ diuinæ. Exemplo autem esse conceptum albedinis intensæ, quippe quem necesse sit fateri magis accedere ad simplicem, quàm quo concipimus albedinem, adiuncto quouis alio, propterea quod intensio, siue latitudo gradualis, sit modus intrinsecus essendi eius qualitatis.

VERVM hæc sententia non est approbanda. Primum, quia etsi quodlibet nomen suapte natura aptius est ad hoc, quàm ad illud significandum, nullum est tamen, quod suapte natura id significet, ad quod significandum imponitur: alioqui non imponderetur: sed humana, vt diuina interdum lege statuitur, quid audito hoc, aut illo concipere debeamus: ergo si imponitur Diuinæ essentiæ purè, & sincere significandæ: dubium non est, quin essentia Dei purè & sincere concipi à nobis possit.

Refutatio ab ipsa nominum natura.

DEINDE, quia ea de causa sunt nomina rebus imposita, vt homines suos conceptus sibi mutuò aperirent, & communicarent, igitur si in nobis non datur conceptus purus Diuinæ naturæ, nullum est nomen, quod ad huiusmodi conceptum communicandum impositum sit: at concedunt esse impositum: ergo datur conceptus purus Diuinæ naturæ, qui aliis communicari possit.

A nominum impositione.

TERTIO, quia intellectus noster ponit discrimen inter id, cui significando impositum est nomen Dei, & significata huiusmodi orationum, Entis independentis, Actus puri, & cæterarum huiusmodi: alius igitur conceptus respondet nomini Dei: alij verò his, & aliis quasi descriptionibus Dei.

A discrimine inter nomen Dei, & eius descriptiones, A nominis, & conceptus significatione.

QUARTO, quia significatio nominis non differt à significatione conceptus, nisi vt significatio ex impositione, à significatione naturali: alioqui in idem tendunt nomen, & conceptus, nisi quod conceptus id facit immediatè: nomen autem medio conceptu: ergo si quid purè, & sincere significatur nomine, id ipsum purè representatur conceptu, atque adeò longè melius, cum immediatè, & ex natura sua significet.

QUINTO, quia nomen Dei est incomplexum, vt omnes concedunt: non respondet igitur huic nomini, nisi simplex conceptus, quandoquidem complexio, & incomplexio nominum ex conceptu pendet, vt patet apud Dialecticos. At dicunt, Quod hoc nomine audito non formemus simplicem conceptum, causam non esse ipsam eius significationem, sed imbecillitatem nostri intellectus, qui non potest sincere concipere, quod sincere significatur. Quasi verò nominis significatio sit quicquam aliud, quàm rei significatæ mediante conceptu representatio: aut nomina Diuina sint Deo imposita, vt illis vtantur ij, soli, qui diuinam essentiam intuentur, quos tantum hi auctores existimant, posse sincere diuinam naturam concipere.

Ex eo, quod nomen Deus est incomplexum.

SESTO, quia qui nomen Dei audiunt, veramque eius vocis significationem intelligunt, eundem omnes conceptum formant: vnico

Ex communi cōcipiendi modo.

enim nomini vnicam significationem habenti, vnus tantum cōceptus respondeat necesse est, si est verus ac germanus: ac conceptus complexi Diuinæ naturæ proprii, non sunt vnus tantum, sed multi & varij: igitur conceptus, qui proposito nomini respondet, non est complexus, sed quædam Diuinæ naturæ simplex notio. Quod si quis contendat, huic nomini certum aliquem conceptum respondere complexum, atque illum dicat esse v.g. entis independentis: præterquam quod nulla ratione id defendet (cur enim non potius sit entis infiniti, actus puri, aut alicuius alterius complexionis) illud quoque incommodum admittere cogetur, propositionem hanc, *Deus est ens independentis*, esse omnino identicam: si enim ita se res habet, idem omnino conceptus respondebit subiecto, qui prædicato: quod nemo nisi absurdissime concesserit, cum à posteriori demonstratur, imò etiam à priori ex infinitate Diuinæ naturæ. Nō igitur syncerius significatur res per nomen, quam per conceptum, sed eadem est vtriusque significatio, quod ad synceritatem attinet, respectu eius rei, ad quam præcipue significandam impositum est nomen. Dico autem, præcipue, quia nomen non est primò impositum ad significandum conceptum, sed rem ipsam, iuxta illud Aristotelis initio Elenchorum, *Quia res (inquit) in disputationem afferre non possumus, nominibus pro rebus ut signis utimur.*

DICTVM est igitur, conceptum, qui respondet huic nomini Deus, & aliis omnibus, quæ ipsi diuinæ naturæ imposita sunt, non esse complexum, etiam in hac vita, sed simplicem, & qui nec conceptum negationis, nec relationis includat, tamen à nobis necessariò explicetur per negationem aliquam, aut relationem, quæ sit Diuinæ naturæ propria: nec probandum esse, quod Scotus ait, purius significare nomina, quam conceptus, qui nominibus respondent. Cæterum eiusmodi conceptum, quem de Deo habemus, etsi est proprius Diuinæ naturæ, non esset tamen quidditatum, quia non illam repræsentat distinctè, sed confusè, non quidem ea ratione sola, quia simplex sit (etenim conceptus beatorum simplex quoque est, & tamen est quidditatum, quod per illum omnes Diuinæ perfectiones clarè, ac perspicue cognoscantur cognita vnica, & simplicissima Dei essentia) sed quia per eum nec concipimus omnia Diuina attributa, quæ, vt dictum est, continentur in Diuina essentia, nec ipse resultat ex perceptione omnium diuinorum attributorum. Nam hoc etiam posteriori modo, si possibilis esset, ducere possemus illum esse quidditatum, quo pacto quidditatum est is simplex conceptus hominis, qui nascitur ex conceptu definitionis humanæ naturæ. Postquam enim definitione aliquid cognoscimus, tum demum possumus formare conceptum simplicem totius essentiæ, qui suo modo sit quidditatum. Neque enim is iam differet ab eo quidditatum, de quo hætenus loquuti sumus, vt prorsus non quidditatum, à quidditatum, sed vt quidditatum secundarium & consequentiū, à quidditatum primario, & qui magis propriè quidditatum appellatur. Vnde collige, imperfectiorem esse conceptum simplicem definitionis, autè quàm definitur, quàm post definitionem, quemadmodum imperfectior est sensus conclusionis ante quàm ea demonstratur, quàm post

A quod incommodo.

Eandem esse nomen, & conceptus significatione quoad synceritatem.

Explicatur magis vera sententia de Dei nomine, & conceptu.

Conceptum beatorum de Deo simplicem & quidditatum esse.

Duplex genus conceptus quid dicitur.

post demonstrationem: potestque prior conceptus quodammodo appellari quid nominis, quia ex ipsa nominis significatione nascitur: posterior autem quid rei, quod resultat ex distincta cognitione quidditatis rei.

Ad id autem, quod Scotus ait de nominibus substantiarum, dicendum est, quemadmodum substantiæ syncerè nominibus significantur, ita posse syncerè concipi etiam si per certa, quæ substantiæ non sunt: veniatur in simplicem substantiæ latentis conceptum, eodemque modo dicendum est de nominibus characterum Hebraicorum impositis ab eo, quia Hebraicè nescit, seu potius de nominibus vocum earum simplicium quæ de characteribus significantur: si enim ille syncerè eas voces significare instituit, syncerè quoque concipit, tamen si confusè: imponit enim primum vocabulum primæ voci simplici Hebraicæ linguæ, quæcumque illa sit: secundum verò secundæ, & ita cæteræ deinceps, quemadmodum imponimus nomina rebus absentibus, quas nunquam vidimus, vt tartaro, aut cælo Empyreo.

Ex his collige, conceptum Dei simplicem, siue incomplexum, quem in hac vita de natura Diuina habere possumus: non esse difficilem. Audita enim qualibet velut descriptione Dei, cuiusmodi sunt illæ, *Ens infinitum simpliciter, Causa prima, Id, quo maius cogitari nequit, & similes aliæ, & Philosophis, & Theologis traditæ, nullo negotio possumus formare simplicem conceptum ipsius latentis substantiæ, vt in aliis rebus facimus: eum verò, qui est quasi definitiuus, siue quo Deus cognoscitur ex omnibus perfectionibus, quas formaliter continet, non modò esse difficilem nobis, sed etiam impossibilem naturaliter. Qua ratione merito dictum est à veteribus, potius à nobis in hac vita cognosci de Deo, quid non sit, quàm quid sit, Vt enim cognoscamus quid Deus non sit, negatione nimirum aliqua, quæ propria sit diuinæ essentiæ (de hac enim sola credendam est loquutos fuisse veteres, cum de aliis negationibus nulla omnino sit difficultas) satis est vnica negatio dependentiæ: aut aliæ similes, quæ omnia creata, & creabilia excludat. Vt autem cognoscamus quid Deus, percurrere oportet omnia Diuina attributa, quæ infinita & numero, & perfectione esse diximus: tamen si non desint, qui numero infinita esse velint. Atque eodem videretur spectare illud Ciceronis libro primo de Natura Deorum, *Rogas me (inquit) quid, aut qualis sit Deus, auctore vitar Simonide, de quo cum quassisset hoc idem Tyrannus Hieron. deliberandi causa diem postulauit: cum idem ex eo postridie quereretur, biduum petiuit, cum sæpius, duplicaret numerum dierum, admiransq, Hieron. quereretur, cur id faceret, quia (inquit) quanto diutius cogito, tanto mihi res videtur obscurior. Rectè autem dixit, obscurior, quia cognitæ vtcumque quibuslibet attributis semper supersunt infinita cognoscenda, atque insuper nullum omnino est, quod percipi possit, vt in Deo est, sed vt est Deo & creaturis analogicè commune.**

Solutio argumētū Scoti.

Simplicem Dei conceptum facile esse, quidditatum verò impossibilem naturaliter.

Cur de Deo in hac vita potius quid non sit quàm quid sit, cognoscamus.

Dictū Simonidis de Deo.

Quo pacto cetera substantia separata à nobis cognoscantur.

SECTIO V.

Prima assertio.

QUOD verò attinet ad ceteras substantias separatas: Prima assertio sit: *Multo pauciora quidditatiua predicata de illis, quam de Deo à nobis in hac vita cognosci.* Id quod ex eo probatur, quia quidditatiua Dei predicata sunt infinita, quorum nos etià plurima cognoscimus, vt ex dictis apertum est, de ceteris autem substantiis separatis duo tantum genera sub ente nouimus, substantiã, in quã, & substantiã incorporeã, cum sub his, nulum aliud præterea, determinatè percipiamus, vt paulò post patebit.

Secunda assertio.

Secunda Assertio sit, *Aliqua earum quidditatiua predicata multo melius, quam quidditatiua Dei predicata percipi.* Hæc assertio ex eo primùm patet, quia aliqua earum quidditatiua predicata sunt, plurib. rebus, vniuoce communia, nempe earum genera, & differentia: Dei autem nulum quidditatum prædicatum vniuocum est, sed omnia sunt analogã, quæ vt minorem vnitatem habent, ita minùs bene à nobis perspicuntur. Deinde, quia aliqua earum quidditatiua predicata sunt finita, & limitata ad certum genus: quidditatiua autem Dei predicata omnia sunt indifferentia ad naturam finitam, & infinitam. Dixi, *Aliqua earum quidditatiua*, non autem *omnia*, quia nonnulla etiã sunt communia Deo, & creaturis, vt ens, substantia, incorporeum, & substantia incorporea, seu spiritus, si modò in commune sumãtur, qua ratione sunt ad naturam finitam, & infinitam indifferentia.

Nullum quidditatum Dei prædicatum certo generi additum esse.

Tertia assertio.

Tertia Assertio: *Et quidditatiuis predicatis substantiarum separatarum solam substantiam quidditatiuè à nobis in hac vita cognosci posse.* Hæc assertio ex eo probatur, quia cõceptus entis, & cæterorũ, quæ Deo & creaturis sunt cõmunia, si cõfusus quidè sit, & solum quid nominis, vt à quibusdam appellatur, perspicuũ est non esse quidditatiuũ: si verò sit distinctus, vt potè, quod determinatè percipiuntur naturæ omnes, quæ immediatè iis nominib. significantur (neque enim naturã aliquam vnã communè significare possunt, cum analogã sint omnia) non potest ille à nobis, haberi non modò naturaliter, sed ne supernaturaliter quidem: Est enim propriũ Dei, naturam suã, & omnium simplicium entitatũ possibilitium, quæ eiusmodi nominib. significãtur, percipere. Nec verò substantiã incorpoream, quatenus incorporea est, aut vllum inferiorius prædicatũ quidditatiuè cognoscere hic possumus. Substantia enim incorporea, vt talis est, nec cõtinetur formaliter in essentia substantiarum corporearũ, cum de illis non prædicetur essentialiter: nec itè eminenter hoc est altiùs, & excellentius, quo pacto effecta cõtinentur in suis causis efficiẽtib. æquiuoce, siue superioris ordinis, cum substantiæ corporeæ non sint superiores, & perfectiores incorporeis: nec denique participatiuè participatione adæquata, quo pacto causa continetur in effectu adæquato, quique totã causæ virtutem quasi exhaurit, quippe cum effecta substantiarum incorporearum non reperiantur adæquatè in rebus corporeis, multa enim agere possunt incorporeæ substantiæ

extta

extra res corporeas sensibiles. Cum igitur substantia incorporea non possit à nobis quidditatiuè cognosci per corporeas, nisi aliquo ex tribus modis in eis cõtineatur: efficitur, vt nò cognoscatur à nobis quidditatiuè, vt incorporea est, præsertim si completa sit, de qua tantum loquimur. Quod addiderim propter formam humanam, de qua paulò post non nihil dicendum.

Nullum autem earum quidditatum prædicatum sub incorporea substantia cognosci à nobis posse in hac vita, duobus argumentis patet. Vno, quia fieri non potest, vt inferior natura quidditatiuè cognoscatur, cum superior quidditatiuè non cognoscitur: id quod facile colliges ex quidditatiuæ cognitionis explicatione initio proposita. Altero, quia quæ non possunt determinatè cognosci in hac vita minùs poterunt quidditatiuè: prædicata verò, quæ sub incorporea substantia continentur, non posse determinatè cognosci, ex eo ostenditur, quia nihil peculiare de substantiis incorporeis colligere possumus in hac vita, nisi ex earum effectis: nulum autem eorũ cognoscimus, aut cognoscere possumus naturaliter, quod nos ducat in certam aliquã speciem, aut indiuiduum substantiæ incorporeæ, omnia enim proueniunt ab earum potentia intellectiua, appetitiua, & motiua, quæ quidem omnibus substantiis separatis communes sunt, nullamque peculiarem naturam siue specificã sub incorporea substantia, siue indiuidualem nobis designant: nisi quod Aristoteles ex motu orbium cœlestium ab illis profecto quadraginta septè esse substantias separatas colligit lib. 12. non tamen determinatè hanc, & illam &c. quas etiam easdem confuse docet specie distingui, vt eo loco patebit, non ostendens, qua differentia vnaquæque species earum ab aliis distinguatur.

Cap. 8. à text. 42.

Ex his apertum est, si quod substantiarum separatarum quidditatum prædicatum, quod vniuocum sit, naturamque vnã significet, quidditatiuè cognosci à nobis potest in hac vita, illud esse solũ genus humanum prædicamenti substantiæ. Quod autem illud reuera à nobis quidditatiuè cognoscatur, aut cognosci possit, ex eo primùm patet, quia alioqui nullam quidditatiuam cognitionem substantiarum corporalium, & sensibilibium habere possemus, cum tamen Physicus supponat quidditatiuam cognitionem entis naturalis inuentam à primo Philosopho, & deficiendi præcepta maximè propter substantias sensibiles, & corporeas tradita sint. Deinde, quia definitiones omnium, siue substantiarum, siue accidentium resoluuntur vltimò in substantiam genus summum, tanquam in primum omnium fundamentum, cum substantiæ omnes per illud, accidentia autem per substantias definiantur. Hinc enim fit, vt si quicquam, siue substantiarum, siue accidentium quidditatiuè cognoscimus, necessariò cõcedendum sit, substantiam genus summum quidditatiuè à nobis percipi. Non loquor autem de sola ea quidditatiua cognitione, quæ per genus, & differentiam habetur, sed de ea, qua nihil essenziale rei nò intelligitur, etiam si rei natura sit simpliciter simplex, qualis est generum summorum, ac differentiarum omnium: & cognitio etiam ipsa sit simplex.

Ex his planè infertur, non posse substantias separatas quidditatiuè

Cur nullum prædicatum sub incorporea substantia.

Dari posse quidditatiuã cognitionẽ generis summĩ prædicamenti substantiæ.

Omnium substantiarum, & accidentium definitiones resolui in substantiam genus summum.

Consecrariū. tatiue à nobis in hac vita cognosci, de qua re quæstio instituta erat. Nec dubium esse debet, quin ea ab Aristotele hoc loco similitudine vespertilionum breuiter explicata sit, modo similitudo intelligatur, ut eam in superiori quæstione exposuimus.

Dilutio quorundam obiectorum contra tertiam Assertionem.

SECTIO VI.

Quo pacto Scotus probet, posse eas à nobis quidditatiue cognosci. Quo pacto, substantiæ genus summum non posse.

ED contra hanc tertiam Assertionem se offert primum sententia Scoti qui asserit, ens commune Deo, & creaturis substantiis, & accidentibus cognosci à nobis quidditatiue. Quod ex eo probat, quia est aliquid simpliciter simplex, quodque non possit partim cognosci, partim ignorari. Item, quia est vniuocum rebus omnibus, ac proinde abstrahi potest à quolibet earum quidditatiue cognita.

DEINDE illud obiicitur, quod adiungit idem auctor, substantiam genus summum non posse à nobis in hac vita quidditatiue cognosci. Id, quod ex eo ostendere conatur, quia nō datur in hac vita species vlla intelligibilis, quæ sit propria substantiæ (vt ipse putat,) sed solum accidentis sensibilis, à quo solo sensus nostri immutantur. *Nam si in nobis, inquit, gigneretur species substantiæ, non gigneretur utique species panis cum in hostia consecrata percipimus propria panis accidentia, ut pote quibus iam non subest panis substantia: quo fieret, vt naturaliter cognoscere possemus, non esse iam ibi substantiam panis, quo pacto cognoscimus, non esse lumen in aere, cum aspectus noster apertis oculis non immutatur à lumine.*

Ex ea cognitione, quam habemus de forma humana.

TERTIO, sic obiici potest. Forma humana cognoscitur à nobis quidditatiue, alioqui non cognosceremus quidditatiue naturam humanam, quam tamen vel maximè videmur quidditatiue cognoscere, vt patet ex ipsa hominis definitione, quam passim in ore habemus, & in exemplum quidditatiuarum asserimus, igitur non est cur cæteras substantias incorporeas, quatenus incorporeæ sunt, cognoscere non possimus. Quod si dicas, non esse parem rationem, eo quod nihil sit nobis ipsis familiarius & notius: contra verò nihil à confortio humano remotius, quàm substantiæ separata: sic potest contra obiici, Nihil iam hoc pacto habere momenti ea argumenta, quæ desumpta sunt ex immaterialitate substantiarum separatarum, quando præcipua pars hominis, etsi immaterialis est, quidditatiue tamen cognoscitur. Quare, aut negandum esse formam humanam cognosci à nobis quidditatiue, aut concedendum, omnes omnino formas immateriales, etsi separatae sint, posse à nobis in hac vita quidditatiue cognosci.

Solutio Argumentorū, quæ contra tertiam Assertionem proposita erant.

AD primum tamen negandum est, nomine entis significari aliquid simpliciter simplex, quod sit omnibus entibus commune, sed dicendum, significari immediatè infinita simpliciter simplicia, vt Deum, genera summa, & omnes per se differentias: proinde fieri non posse, vt ens à nobis quidditatiue cognoscatur: nisi hæc omnia cognoscamus, quod tamen fieri nequit, non modò in hac vita, sed ne in futura quidem. Præterea, etsi simpliciter simplicia non possunt,

In 3. q. 1.

In his est Dur. in 2. d. 3. q. 6. & in d. 49 q. 2. & alij nonnulli.

partim cognosci, partim ignorari, tamen non continuò sequitur, ea, quando cumque cognoscuntur, quidditatiue cognosci. Nam, etsi hoc verum est, cum cognoscuntur per intrinseca, non est tamen verum, cum per extrinseca, & quæ illis accidunt. Negandum quoque est: esse ens, vniuocum, siue sumatur, vt commune Deo, & creaturis, siue vt substantiis, & accidentibus, quod faciendum esse patebit, lib. 4. Ex qua re efficitur, falsum quoque esse quod Scotus ait, posse ens abstrahi, à quauis re quidditatiue cognita. Id enim, quod vniuocum, & differentibus quibusdam, ad partes subiectas, contractum non est, abstrahi vt vniuersale à particularibus non potest.

AD secundum dicendum est primum quidem, non deesse Philosophos qui ad intelligendum species intelligibiles necessarias esse negent: proinde eam rationem non ab omnibus approbandam. Deinde, multa esse quæ per species aliorum intelligi posse dicantur, vt quorundam sententia, proprietates per species earum rerum, quarum sunt proprietates. Atque hoc pacto dicit fortasse aliquis, quemadmodum substantia per accidentia, tanquam per instrumenta gignitur, ita quoque per species intelligibiles accidentium posse quidditatiue cognosci. Denique vt admittamus nullam substantiam quidditatiue cognosci, nisi per speciem intelligibilem substantiæ propriam: negandum tamen est solas species intelligibiles sensibilibus imprimi in nostrum intellectum in hac vita. Nam cum accidentia sensibilia agant in nos non modò virtute propria, sed etiam virtute substantiæ, consequens, vt eorum actione gignantur in nobis non modò species intelligibiles eorum propriae, verum etiam substantiarum quarum sunt accidentia, quod libr. 7. apertius intelliges, quo loco argumentum desumptum ex absentia substantiæ in hostia consecrata plenius dissoluemus. Nunc illud breuiter dicimus, non esse negandi, gigni in nobis, ea sensibus præcepta, speciem intelligibilem panis: si antè genita non sit: agunt enim accidentia illa virtute præcedentis substantiæ panis. Atque hinc fit, vt qui sequuntur sensuum iudicium, & intellectum, à sensibus dictum, iudicent esse sub iis accidentibus substantiam panis. Eiusmodi autem iudicium, etsi temerarium non est, si sola natura consulatur, est tamen ea ratione deceptioni obnoxium, qui potentia Diuina fieri potest, vt accidentibus panis non subsit panis substantia. Itaque, vt de rei præsentia verè iudicemus, non satis est species intelligibiles illius, sed necessaria quoque est eius existentia.

AD tertium, si id quidem verum esset, quod nonnulli aiunt, in forma humana, quatenus humana est, esse duos casus essentialis perfectionis, eamque secundum alterum esse actum corporis, secundum alterum verò separabilem à corpore, facile responderi posset, cognosci eam à nobis in hac vita quidditatiue, quatenus non est actus corporis: nempe cognitio adæquate eius operationibus, quas in corpore exercere potest, non autem quatenus est à corpore separabilis, quæ ad eas operationes, quas extra corpus exercet non dum cognoscimus. Verum sententia hæc nulla ratione probanda est. Primum, quia anima nostra,

Ens neque Deo, & creaturis, neque substantiis, accidentibus vniuocum esse.

In intellectu nostro, v. modo accidentibus, sed substantiam etiam species intelligibiles reperiri.

Sensuum iudicium, ex accidentibus panis in hostia consecrata substantiam panis in ea esse iudicatis falsum.

Sententia quorundam de duplici gradu essentia: humanae formæ.

ut specie distinguitur à cæteris, quæ sub eodem immediato genere continentur, vnum tantum gradum essentialem generi adiungit, differentiam nimirum ipsam specificam: in differentia autem specifica, cum sit simpliciter simplex, fingi nullo modo possunt diuersi gradus essentialis, sed nonnumquam accidentarij secundum magis & minus, atque hoc in ijs dumtaxat formis, quæ magis & minus suscipiunt, vt in calore aut in albedine. Deinde, quia quemadmodum hoc pacto anima nostra secundum aliquid sui esset forma corporis, ita secundum aliquid sui (etiam dum esset in corpore) non esset actus corporis, ac proinde à corpore separata: quod ne fingi quidem potest. Tertio, quia, quemadmodum existimant illa non posse esse actum corporis secundum eum gradum, quo est separabilis à corpore, ita necessarid fateri debent, non posse esse separatam secundum eum, quo est actus corporis: alioquin superuacaneus esset alter gradus, quem ponunt: quare fieri non potest, vt anima separetur à corpore, nisi huiusmodi gradum essentialem in ipsa separatione amittat, id est, aliquid propriæ substantiæ, imò verò totum illud, quo erat actus corporis, quod certè nihil est aliud, quam formam humanam profus mortalem facere. nullo igitur modo audienda est opinio hæc: tamen eius auctores minimè videntur aduertere, quæ absurda eam consequantur.

Absurda, quæ hanc opinionem consequantur.

Opinio Caietani de cognitione quidditatiua animæ rationalis.

Eadem opinio Aegidij Romani.

Dubietur de proposita opinione.

CAIETANVS in loco superius citato videntur asserere, posse omnino à nobis in hac vita formam humanam, quidditatiuè cognosci, quòd propria eius virtus, quæ in intelligendo posita est, percipi à nobis possit: & forsitan addidisset, si ea de re fusius egisset, modum intelligendi, quem illa habere potest à corpore separata, esse accidentariu: proinde, etsi illum in hac vita non experiamur, nihil tamen impedire, quo minus quidditatiuè illam intelligamus: præsertim cum cognoscamus, operationes intellectus ex suo genere non pendere à corpore, & posse sine adminiculo phantasmatum exerceri, idque in hac vita nonnumquam experiantur ij, qui rerum excellentium considerationi dediti sunt, vt supra diximus, cum phantasmatum vsum per accidens concurrere in percipiendis naturis vniuersalibus asseruimus, Aegidius quoque Romanus in hunc librū, etsi negat, posse substantias separatas in hac vita à nobis quidditatiuè cognosci: id tamè videtur cōcedere de anima intellectiua: quia, etsi nec de actu intelligendi, nec de intellectu ipso habeamus phantasmata, sunt tamen, inquit, actus intelligendi, & intellectus ipse proportionat i rebus, de quibus habentur phantasmata: quod satis esse censet, vt eorum quidditatiuam cognitionem habere possimus. Cohærere autem videbitur hæc opinio cum ea D. Thom. quæ putat, animam separatam à corpore, nec distinctius, nec melius intelligere naturaliter, quam cum existit in corpore. Si enim ita res habet, profectò cum idem eodem loco fateatur animam cuiusque separatam posse quidditatiuè seipsam intelligere, potiori ratione id videbitur dicendum de ea adhuc existente in corpore.

De Ente & essent. cap. 6. q. 14.

Capit. 2. q. 3. Sect. 6. Aegi. hoc loco q. 15.

1. p. q. 89. ar. 1.

Hæc tamen sententia non parum dubia est. Primum, quia cum tam multa controuersa sint apud Philosophos & veteres, & recentiores de ipsa animæ substantia, de eius origine, & duratione, nec eius quidditati

ditatiua cognitio tanta adhibita diligentia adhuc sit planè compertar: verisimile non videtur, haberi posse naturaliter in hac vita quidditatiuam eius cognitionem. Alia ratio de ea est, cum separata erit à corpore, intelliget enim, atque adeò experietur, se esse substantiam, hoc est, per se potentem coherere sine corpore, & alia omnia, quæ ad quidditatiuam sui cognitionem pertinent. Deinde, quia etsi in hac vita vt cunctæ cognoscimus, & aliqua ex parte experimur, posse aliquando animam nostram sine phantasmatis intelligere, non omnino tamen, cum intelligendi modum percipimus, quem anima extra corpus habitura sit, præsertim intelligendis rebus materiæ expertibus: non percepta autem omnino virtute intellectus, non possumus quoque animam ipsam quidditatiuè intelligere. Postremò, quia non videmur habere posse quidditatiuam substantiarum cognitionem in hac vita, nisi quarum habemus species intelligibiles: animæ autem nostræ, vt intellectiua est, non possumus in hac vita speciem intelligibilem habere, & cum ipsa nec sensibilis sit, vt eius phantasmata habere possimus, neque eius specifica differentia contineatur in substantia vlla sensibili tanquam superius in inferiori, vt per eius speciem repræsentari possit.

Non omnino percipit in hac vita modum intelligendi animæ separate.

Cur animam humana videatur in hac vita quidditatiuè percipi non posse.

Cur alie forme possint.

Nonnulla de cognitione animæ separate.

Fortasse igitur dicendum, non posse cognosci animam nostram à nobis quidditatiuè in hac vita, quatenus intellectiua est; neque incōmodum esse asserere, naturam humanam, quatenus humana est, non posse à nobis quidditatiuè percipi, dum anima est in corpore, quia nec tota vis formæ intellectiue percipiatur. Alia ratio est de cæteris formis substantialibus, quæ cum operari non valeant extra corpus, non est cur non possimus totam earū virtutem in hac vita percipere. Atque idem videtur sentiri D. Thom. cum docet animam nostram cognoscere se in hac vita per species aliarum rerum: post separationem verò per suam essentiam, & sine specie, quo pacto cæteræ substantiæ separatæ seipsas intelligunt. Quod verò idem ait, non distinctius, nec melius animam extra corpus, quam in corpore intelligere: de rebus tantum sensibilibus dictum esse, accipiendum est: tamen si id quidem videtur vsque quæque asserendum. Minus autem id, quod addit, non posse animam separatam intelligere naturaliter vllam separatarum substantiarum vsque ad vltimas differentias, seu, quod idem est, quidditatiuè. Si enim illi infunduntur naturaliter species, quibus intelligat substantias separatas, cur non per eas intelliget specificam earum distinctionem, præsertim cum species illæ talis naturæ sint, vt per eas indiuidua etiam percipi possint, vt ipse ait? An quia intellectus noster non est speciebus illis proportionatus, vt inquit? at si est proportionatus, vt eas naturaliter accipiat, cur non etiam, vt per eas intelligat? Itaque, etsi hæc nobis nunc occulta sunt, verisimilius tamen fortasse videbitur, posse animam separatam, non modò seipsam, sed alias etiam substantias separatas, saltem complures quidditatiuè intelligere: id, quod & ratio suadet, & Philosophi communi consensu dicunt. Quòd si tunc anima substantias etiam separatas quidditatiuè cognoscere potest, quas nunc quidditatiuè non percipit; cur non multa quoque alia entia sensibilia distinctius intelligat? Hæc de proposita dubitatione se obtulerunt hoc loco. Quicquid

1. p. 89. art. 2.

Eodem loco artic. 2.

1. p. q. 89. ar. 1.

In Metaphys. Arist. Tom. 1. R. tamen.

tamen de ea omnino dicendum sit (de qua libro duodecimo commodius disputari potest) longè perfectò alia ratio est de substantiis separatis, quæ nequeunt esse formæ corporum, atque de anima humana, quæ & vera forma corporis humani est, & essentialis pars humanæ naturæ, & cuius denique opera omnia, si non exercere, saltem percipere in hac vita forsitan possimus.

Solutio argumentorum affirmatiua partis.

SECTIO VII.

AD primum igitur pro parte negatiua propositum argumentum dicendum est, nullam formam naturalem, quia cõiuncta sit cum propria materia, impediri à propria operatione, quæ ab ea, ut à forma naturali profluat, sed potius iuuari: at cognitionem quidditatiuam substantiarum separatarum non esse propriam operationem animæ nostræ, ut forma naturalis est, sed ut participat conditionem substantiarum separatarum, quæ numerantur in formis naturalibus. Neque verò felicitatem humanam, præcipuè consistere in cognitione illarum quidditativa: sed in ea, quam naturaliter in hac vita assequi possumus. Sed neque illam felicitatem naturalem, quam anima extra corpus habet, qua sanctorum Patrum animæ ante passionem Christi fruebantur. Neque enim quidditatiua Dei cognitio possibilis est naturaliter, etiam post separationem animæ à corpore, ut dictum est. Quod autem felicitas humana ponitur perfecta hominis operatio, de perfecta possibili secundum naturam, non de perfecta absolute, aut extraordinario Dei munere intelligitur.

Qua in re consistat felicitas humana contemplatiua.

Duplex obiectu adæquatum intellectus, quidque adæquatum extensiuè.

Quid intellus adæquatus.

Eadè dimisso adæquati obiectis alijs verbis tradita.

Ad secundum distinguit Caiet. obiectum adæquatum, in adæquatum extensiuè & intensiuè; adæquatum extensiuè ait esse illud, ad cuius omnes, ac solas partes subiectas potentia, quomodocumque extendi potest, quo pacto luminosum dici potest obiectum visus noctuæ, quod solem quoque ipsum aliquo modo percipere valeat. Atque hoc pacto ens est obiectum adæquatum intellectus nostri: namque omnia entia utcumque possumus intelligere, etiam, Deum ipsum: & sola ea, quæ sunt, sub intellectum cadere possunt. Adæquatum intensiuè appellat illud, quod omnia & sola ea complectitur, in quæ potentia perfecte ferri potest, quo pacto obiectum visus noctuæ est lumen nocturnum, vel tale, quale est nocturnum: quod noctua illud omne, ac solum perfecte intueri possit. Atque hoc pacto ens corporeum, siue sensibile est adæquatum obiectum intellectus nostri corpori adhuc vniti, quod omnia ac sola entia sensibilia perfecte intelligere possimus. Potest in eodem sensu distingui, adæquatum obiectum in adæquatum utcumque, & adæquatum conuenienter ad naturam & modum potentia: quo pacto, luminosum est utcumque adæquatum obiectum sensus nocturnarum volucrum: nocturnum autem, aut nocturno simile, adæquatum conuenienter earum videndi facultati. Quicquid ergo continetur sub obiecto adæquato potentia, eo modo sub illam naturaliter cadit, quo illud est adæquatum. At substantiæ separatae, etsi cadunt sub obiectum, quomodocumque adæquatum intellectus tantum: non cadunt tamen

adæquatum

ad

adæquatum intellectus tantum

sub

sub adæquatum conuenienter ad naturam, & modum intellectus corpori adhuc coniuncti. quo fit, ut mirum non sit, si quidditatiuè à nobis intelligi nequeant. Id autem, quod additur: Quod magis participat obiecti rationem, id magis cadere sub potentiam: non est verum vniversè, remotis etiam impedimentis: nisi potentia accipiatur indefinitè, aut pro perfectissima: ut sit sensus. Cui magis ratio rei obiectæ, conuenit, id magis cadit sub aliquam potentiam earum, quæ circa illam versantur, aut certè sub perfectissimam. Quo pacto Deus, cui maximè conuenit ratio entis, maximè cadit sub intellectum aliquem, utpote sub diuinum: & sol, qui maximè participat rationem visibilis, maximè cadit sub aliquem aspectum, cuiusmodi est aspectus aquilæ.

Quo pacto intelligi debeat, id magis sub potentiam cadere, quod obiecti rationem magis participat.

Ad tertium dicendum, & si aliqua realis similitudo interdum requiritur in subiecto potentia, tamen pronuntiatum illud Philosophorum absolute ac simpliciter sumptum, de intentionali intelligendum esse, ut verum sit. A nonnullis enim, qui omnia in omnibus esse volebant, perperam de reali intellectum & usurpatum est. Causa verò, ob quam species intelligibiles substantiarum separatarum acquirere non possumus, hæc est, quia nulla accidentia sensibilia illis in hærent, ut virtute substantiarum subiectarum nostros sensus moueant, phantasmataque earum in nos imprimant, quorum actione species earum intelligibiles gignantur.

Cur in hac vita substantiarum separatarum species intelligibiles habere non possumus.

Ad quartum dicendum est, non esse in nobis appetitum naturalem substantias separatas in hac vita quidditatiuè cognoscendas, tamen si est ad cognoscendas in futuro animæ statu, quatenus anima separata naturaliter potest. Nec verò Deum frustra nobis exhibuisse hoc sensibile spectaculum causa cognoscendarum rerum illius excellentis generis naturæ expertiam. Quamquam enim hæc diuinarum illarum substantiarum effecta intelligere, non est intelligere Deum, & cæteras substantias separatas: tamen huius generis cognitionem per intelligentiam illius inferioris nanciscimur.

Ad quintum dicendum est, ea, quæ sunt omnino abstracta à materia, non ideo à nobis quidditatiuè intelligi non posse, quia non sint magis intelligibilia, quam materialia, quippe cum hæc, ut intelligantur à nobis, abstractione aliqua opus habeant: sed quia non possunt per se mouere sensus nostros, per quos in hac vita omnem cognitionem comparamus. Mouent enim nos ad sui cognitionem, per sua effecta duntaxat, eaque inadæquata, & quæ imperfectè, & incompletè ipsarum virtutem representant.

Quarum similitudinum sit capax intellectus noster in hac vita.

Ad sextum dicendum est, entia immaterialia (etsi sunt magis actiua, & potentiora, quàm materialia) non posse in nos imprimere species intelligibiles, non solum quia intellectus noster alligatus adhuc corpori non est naturaliter capax earum similitudinum intelligibilium, quas per sensus haurire non potest: sed fortasse etiam, quia species intelligibiles rerum immaterialium non imprimuntur ab obiectis, sed more proprietatum profluunt ab ipsis substantiis incorporeis, quibus in hærent, quo pacto profluunt ab anima, cum primum à corpore separabitur. Quo fit, ut eiusmodi specierum productio soli conditori

R. 2

immate

immaterialium substantiarum tribuenda sit, quo pacto reliquarum proprietatum generatio tribuitur causae efficienti naturae subiectae. De qua re fusius agendum libro 12.

Ad ea vero, quae ex libro nono & duodecimo adducta sunt, dicendum est, non esse in iis libris sermonem de cognitione quidditatiua, sed de ea, quam loco quidditatiue in hac vita habere possumus: quamquam Auen-rois, & alij nonnulli oppositum existimarunt, delusi commento illo copulationis intellectus possibilis speculatiuis scientiis iam praediti (siue, ut ipsi appellant, intellectus adepti) cum intellectu agente separato, quam putant viris doctissimis, & virtutibus heroicis ornatis posse contingere: contra quos suo loco differendum est. Atque haec de proposita quaestione dicta sint quae ex iis, quae de substantiis separatis. lib. 12. disputabuntur, planiora fient.

Quorundam Eihnicorum commentum.

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

Institutum Aristotelis in hoc capite.

T vero a quoddam. Quoniam Arist. in posteriori parte superioris capituli ex eo probauit, cognitionem veritatis maxime pertinere ad hanc scientiam, quia scientia haec versatur circa primas causas, ut docuerat capite 2. primi libri: neque id haecenus ostenderat, quod utroque

loco supponitur, dari videlicet primas causas, seu, quod eodem redit causarum numerum non esse infinitum: id ipsum iam demonstrat hoc capite. Quod quidem in hoc libello, qui de modo inuestigande veritatis instituitur est, necessario faciendum esse, in praefatione monuimus. Proponit ergo initio capituli duas conclusiones quae eodem ordine in progressu probatae sunt. Vna est, Numerum causarum non esse infinitum. Altera ipsa causarum genera non esse infinita. Itaque necessario dandam esse primam causam, & principium, tum in quolibet genere causarum, siue progressionem recta, ut ait: tum etiam in diuersis generibus, quod est, non esse infinitas species, siue secundum speciem, ut ipse loquitur.

Eius sententia in quaestione de causarum infinitate.

Cur Aristoteles omiserit exempla causarum formalis.

Ὅτι ἐστὶν ἀρχή τις.

Κ Ε Φ . Β ' .

Λ Α Α a μὴ ὅτι γ' ἐστὶν ἀρχή τις, καὶ ἐν ἀπείρῳ τὰ αἴτια τῶν ὄντων, ἕτ' εἰς ἀσυνέχεια, ἕτε κατ' εἶδος, δ' ἄλλοι. ἕτε b γδ ὡς ἐξ ὕλης, τὸ δ' ἐκ τῶνδε δυνατὸν ἵνα εἰς ἀπειρον ὄν σάρκα μὲν ἐκ γῆς, γλῶ δ' ἐκ αἵματος, αἶρα δ' ἐκ πυρός, καὶ τῶτο μὴ ἴσαται. ἕτε ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως. οὗ τ' μὲν ἀσυνέχων ὑπὸ τῆς αἵρας κινήσονται, τῶτον δ' ὑπὸ τῆς ἡλίας, τ' ὃ ἡλίων ὑπὸ τῆς νεφέλης, καὶ τῆτε μὴδ' ἐν αἵρας. ὁμοίως ὃ ἐδὲ τὸ εἶνεκα εἰς ἀπειρον ὄν τε ἵνα μὴ βράδιον μὲν ὑγιείας ἐνεκα, ταύτην δ' ἀδαιμονίας, τὴν δ' ἀδαιμονίαν ἄλλω καὶ ἕτως αἰετ' ἄλλω ἐνεκεν ἕτ'. καὶ ἐπὶ τῆ τὴν ὄντως.

Textus.

Sic exponunt Alex. com. 9. & D. Thom. lect. 2. par. 2. quod late, & optime exponit Alensis, quicquid alij interpretes verunt.

Text. 6.

τῶν γδ μέσων ὄν ἐστὶν ἕξωτι ἐχάλον καὶ ἀσυνέχων, ἀναγκαίον εἶναι τὸ πρότερον αἴτιον τῶν μετῴντων, ὅτι οὐ δύναται τὸ μεταγενέστερον εἶναι αἴτιον τοῦ πρότερου.

possit dari eiusdem rei infinitas formas subordinatas, ac existētes in eadē re, cum certum sit dari in vnaquaque supremam, & praecipuam, a qua res sumit speciem, & denominationem. In formis autem, quae vocari solent metaphysicæ, nempe in praedicatis essentialibus, & apertissima erant exempla, & ipse late ostenderat primo post, capite decimo octauo.

Alexandri sententia.

Ex mediis enim Alexander ait, Aristotelem hoc loco uti demonstratione vniuersali, ut probet, sursum versus, hoc est, facto progressu a causa proxima effectui ad causas superiores, ac remotiores, in nullo genere causarum posse dari infinitas.

Dari aliquod rerum principium.

C A P . I I .

T a vero quoddam esse principium nec infinitas esse rerum causas, siue progressionem recta, siue specie perspicua est. Neque enim fieri potest, ut hoc ex hoc tanquam, ex materia in infinitum abeat, veluti caro ex terra, terra ex aere, aer ex igne: atque huius progressionis nullus sit status. Neque id, unde est principium motus: ut si, homo ab aere moueatur, hic a sole, sol a cōtentione, & huius progressus nullus sit finis. Eodem modo, neque id cuius gratia, in infinitum ire potest: ut deambulatio quidem bona valetudinis causa sit, hac autem felicitatis, felicitas vero alterius rei, atque hac ratione semper alterum alterius sit gratia. Similiter res habet in eo, quod quidque est.

D. Tho. lect. 3. p. 1. Mag. Alb. cap. 6. Auerr. comm. 6. Textus 5.

Text. 6.

Ex c mediis enim, extra quae aliquid extremum est aliquid d prius, id quod prius est, eorum, quae sunt, post illud, causa sit necesse est. Si

Vera interpretatio.

Ratio Aristotelis in causis efficientibus.

causis efficientibus, facto initio ab vltima, quae proximē cum effectu cohaeret, omnes superiores essent mediae, si omnes superiores essent mediae, nulla esset prima, si nulla esset prima, nulla earum esset causa, ne ipsa quidem vltima, quae proximē cohaeret cum effectu, igitur si datur huiusmodi progressus infinitus in causis, nulla prorsus est causa efficiens, quod communi hypothese, & Aduersarij eam propriae positioni repugnat. Ponit enim Aristoteles cum Aduersario, dari extremam causam proximē cohaerentem cum effectu, & ipse etiam Aduersarius ex propria sententia asserit, dari infinitas superiores illa, quorum vtrumque hac conclusione eueritur. Ac prima quidē condicionalis perspicue ponitur in contextu, sed tamen non probatur, quia satis aperta est. Secunda vero, quia multo est planior, nec probatur nec exprimitur. At tertia & exprimitur, & probatur similitudine trium causarum subordinatarum, quarum vltima cohaeret cum effectu. Ostendit enim, sublata prima, quae est causa reliquarum, ut ait, hoc est, a qua reliquae in causando pendet, reliquas nihil posse efficere. Verum, quia diceret aliquis, non esse parem rationem in causa vna media, atque in infinitis mediis, occurrit Aristoteles, nihil referre, sit ne vna causa media, an plures, finita, an infinita. Modò enim sint mediae, necesse est, ut sublata prima omnes desinant esse causae, ac proinde ipsa vltima, quae ex medijs pendet.

Obiectionis dilutio.

Aliquid prius. Esti verba Graeca eodem modo habent, tamen Bessarion, & Perionius, loco verbi (Prius) scribunt (Primum) sed in idem redit vtraque.

lectio, quod enim est prius omnibus mediis, id necessario primum est.

Quodnam ex tribus causa sit. Subaudi, Reliquorum duorum. Quare cum postea subditur cum ultimum nullius sit causa, verbum nullius, pro Neutrius. hoc est, nec primi, nec medij, accipiendum est. Quamquam illud nullius, pro Nullius causae accipi potest, quemadmodum post verba causa sit, potest subaudiri, Reliquarum causarum. Quod si velis nomine ultimi, & extremi, in tota hac ratione effectum intelligere, & nomine medij omnes causas, praeter primam: eade erit vis demonstrationis.

Certe infinitorum. Hoc est, in infinitis, siue rebus actu distinctis, quales ponerentur causae efficientes infinitae: siue coniunctis in aliquo toto, ut sunt partes proportionales in magnitudine, & unitates in numero: omnes partes, hoc est, omnia quae sunt illa multitudine usque ad praesentem, id est, usque ad ultimam causam, quae sensu patet, primamque partem proportionalem a qua incipit, is, qui illas percurrit, eam unitatem quae designaretur in numero, si daretur infinitus omne, inquit, eadem ratione mediae erunt.

Probatur D. Thomae, & aliorum interpretatio. Et vero, neque deorsum. Hoc etiam loco ait Alexander Arist. uti generali demonstratione in omnibus generibus causarum ut probet deorsum versus, hoc est, posita prima causa, non dari infra illam, seu (quod idem est) inter illam, & effectum, infinitas. Placet tamen magis sententia D. Thom. & aliorum dicentium, non agi hoc loco, nisi de causa materiali, non quidem ea ratione, qua D. Thom. in priori expositione huius loci ait, verbo (Deorsum) significari causam materialem, eo quod proprium sit materiae subiecti efficienti, & esse illo inferiorem: vera enim interpretatio eius verbi est ea, quam ex Alexandro attulimus, ut patet ex contextu, in quam ipse etiam D. Thomas paulo post magis inclinabat: sed quia exempla, & probatio Aristotelis ad solas materiales causas accom-

modantur. Duobus enim modis. Ut ostendat propositum, hanc praemittit diuisionem: Duobus modis aliquid ex aliquo fieri, excluso illo, quo solus, ordo temporis designatur, tamquam improprio, & qui nihil attinet ad eos, quibus aliquid ex aliquo, tamquam ex materia fieri dicitur, quo pacto apud Graecos, Iudi Olympici dicebantur fieri ex Isthmiis, id est, post Isthmicos; & nos fortasse dicere possemus, Pascha fieri ex Quadragesima. Nam & Latine dicitur, Ex eo die, & Ex eo tempore. hoc vel illud factum esse, pro, Post eum diem, & Post id tempus. Prior modus est, quo aliquid fieri dicitur ex eo, quod perficitur, totumque manet in eo, quod

Probatur D. Thomae, & aliorum interpretatio. Et vero, neque deorsum. Hoc etiam loco ait Alexander Arist. uti generali demonstratione in omnibus generibus causarum ut probet deorsum versus, hoc est, posita prima causa, non dari infra illam, seu (quod idem est) inter illam, & effectum, infinitas. Placet tamen magis sententia D. Thom. & aliorum dicentium, non agi hoc loco, nisi de causa materiali, non quidem ea ratione, qua D. Thom. in priori expositione huius loci ait, verbo (Deorsum) significari causam materialem, eo quod proprium sit materiae subiecti efficienti, & esse illo inferiorem: vera enim interpretatio eius verbi est ea, quam ex Alexandro attulimus, ut patet ex contextu, in quam ipse etiam D. Thomas paulo post magis inclinabat: sed quia exempla, & probatio Aristotelis ad solas materiales causas accom-

modantur.

τῷ μετ' αὐτό, ἐστὶ γὰρ εἰπεῖν ἡμᾶς δέοι, τι ἐστὶ τῶν πρώτων αἰτιῶν, τὸ πρῶτον ἐστὶν αὐτὸ καὶ γὰρ δὴ τότε ἔρχεται. ἐδὲ γὰρ τότε τελευταῖον. ἀλλὰ μὲν ἐδὲ τὸ μέσον, εἰς γὰρ οὐδὲν γὰρ διαφέρει ἐν, ἢ παλείω ἔστι, ἐδὲ ἀπέρας, ἢ πεπερασμένα. τῷ ἔξ ἀπέρων τούτων τὸ πρότερον, καὶ ὅπως ἔξ ἀπέρων παύεται τὰ μέγιστα μέσα ὁμοίως, μέχρι τῶν ἰσῶν. ὡς εἴπερ μηδὲν ἐστὶ τὸ πρῶτον, ὅπως αἰτιῶν οὐδὲν ἔστι.

Αλλὰ β μὲν ἐδὲ πάλιν τὸ κάτω οἶόν τ' ἔστιν ἐπ' ἀπέρον ἰεῖται τοῦ ἀνω ἔχουσι ἀρχὴν, ὡς ἐν πυρὶ μὲν ὕδωρ, ἐν δὲ τούτῳ γῆν, καὶ ἕτως αἰεὶ ἄλλο τι ἔξ ἑαυτῶν. Διὸ γὰρ γὰρ τὸδε ἐκ τῶδε (μὴ ὡς τὸδε λέγεται μὲν τὸδε, ὅτι ἐξ ἰσθμίων ὀλύμπια) ἢ ἐκ παιδὸς ἀνὴρ μεταβάλλοντι, ἢ ἐξ ὕδατος ἀἰρ. ὡς ἰ μὲν οὖν ἐκ παιδὸς ἀνδρὰ γίνεσθαι φάρμακον, ὡς ἐκ τῶ γιγνομένου τὸ γεγονός, ἢ ἐκ τῶ ἐπιτελεμένου, τὸ τελεσμένου. αἰεὶ κ γὰρ ἔστι μεταξὺ τι, ὡσπερ τῶ ἔστι, καὶ μὴ ἔστι γένεσις ἔστι. καὶ τὰ γιγνομένων τῶ ὄντων, καὶ μὴ ὄντων. ἐστὶ δὲ ὁ μανθάνων γιγνομένου ὁπσιήμων, καὶ τῶ ἔστι ὁ λέγεται ὅτι γὰρ ἐκ μανθάνοντι ὁπσιήμων: τὸ κ δὲ ὡς ἐξ ἀέρος ὕδωρ φθειρομένης θατέρω. διὸ ἰ ἐκείνα μὲν ἐκ ἀνακάμπεται. πρὸς ἀλλήλα, οὐδὲ γὰρ ἐξ ἀνδρὸς παῖς οὐ

Text. 7. Comm. 1.

Text. 3. p. 2.

sit, abiecta imperfectione, ut cum dicimus, virum fieri ex puero. Posterior est, quo aliquid dicitur fieri ex eo, quod corrumpitur: nec permanet totum in eo, quod ex ipso fit. quo pacto dicimus aerem fieri ex aqua, eo quod aqua in generatione aeris corrumpatur, nec maneat in aere, nisi ratione materiae primae. Atque id quidem, ex quo aliquid fieri dicitur priori modo, appellari potest materia transiens, quod necessario est materia secunda. Materia enim, prima nunquam esse definit: Itaque puer potest dici priori modo materia viri, & discens, scientis: aqua vero posteriori modo materia aeris, qui ex aqua generatur.

Si enim nos dicere oporteat, quod e nam ex tribus casu sit: primum dicemus. Neque enim extremum sane, cum ultimum nullius sit causa: Sed neque mediana, cum sit unius causa. Nihil enim interest, unum ne, an plura sint, infinita: certe infinitorum hoc pacto, & omnino infiniti partes omnes usque ad praesentem, ratione eadem mediae sunt. Quare si nihil est primum, nulla omnino causa est.

Text. 7.

At vero neque deorsum versus, cum superiora principium habent, infinitus progressus esse potest, ita ut ex igne aqua, ex aqua terra, eodemque modo semper aliud quoddam genus fiat. Duobus enim modis hoc fit ex hoc (non ut post hoc fieri dicitur, veluti ex Isthmiis ludis Olympici) aut, ut vir ex puero mutationem subeunt: aut aer ex aqua. Ac i ut ex puero quidem virum fieri dicimus, tamquam ex eo, quod fiebat, id quod factum est, aut ex eo, quod perficiebatur, id quod perfectum est. Semper enim quemadmodum generatio inter esse & non esse, ita id, quod fit, inter id, quod est, & quod non est, medium est quiddam. Qui autem discit, fit sciens, idque est, quod dicitur, ex discente fieri scientem, ut ex aere vero aquam fieri; altero corruptionem subeunte, intelligitur. Quocirca non reciprocantur illa mutuo, nec fit ex viro puer.

Comm. 12.

Etenim

nam, a quo recedebatur, quo pacto aqua se habet ad aerem, atque ea de causa non maneat simpliciter in compositione eius, quod fit: quamquam quodammodo maneat, ratione materiae. Quod autem id, ex quo aliquid fiebat priori modo, sit medium naturaliter ordinatum ad id quod perfecta generatione confectum relinquatur, ex eo ostendit Aristoteles, quia ut generatio est medium inter esse simpliciter, & non esse simpliciter (quod enim, generatur, quamdiu ita generatur, ut nondum genitum, sit id certe neque omnino iam est, neque profus non est, sed partim est, partim non est, ut patet in generatione domus) sic etiam id, quod fit priori modo (quod Aristot. ut placet Alexandro explicationis causa vocat id, quod perficiebatur, seu perficitur) est medium inter id quod est absolutum, atque perfectum, & id, quod nullo modo est: quasi ita accipiens perfectionem, ut nondum plane illam sit assequutum.

Ut ex aere vero. Coniicere quoque hoc loco possumus, ut superiori libro, cum opinio Democriti, & Leucippi de plano, & vacuo explicaretur, Aristotem scribendi incuria, aut festinatione verba commutasse. Debuit enim dicere potius (ut ex aqua vero aerem fieri) hoc etiam exemplum acceperat in diuisione, quod nunc exponendum erat, post illius, viri ex puero explicationem. Non mutauimus tamen verba, quia eadem omnino ratio est in utraque generatione aquae nimirum ex aere, & aeris ex aqua.

Quocirca non. Ex superiori discrimine hoc alterum colligit Aristoteles. In iis, quorum

Quo pacto differant.

Generatione esse medium inter esse simpliciter & non esse simpliciter.

Aliter discrimen inter vtrumque modum. Ratio discriminis.

quorum alterum ex altero priori modo fieri dicitur, non dari reflexionem, ut quæ admodum vir fit ex puero, sic vicissim, puer fiat ex viro, & quemadmodum sciens fit ex discente, sic discens fiat ex sciente, qui enim scit aliquid, illud ipsum, dum scit, addiscere non potest. In iis autem, quorum alterum ex altero posteriori modo fit, posse dari reflexionem, perinde enim aqua generatur ex aere ut aer ex aqua. Ratio verò huius discriminationis est quia in iis, quæ generantur ex aliquo priori modo, datur præfinitus ordo à natura, in iis autem quæ posteriori, non item. De qua re Arist. fusiùs agit lib. 8. c. 5.

Text. 14.

Etenim neque, Quia ex similitudine naturalis ordinis, quæ habet generatio ad esse explicauerat ordinem, quem habet materia priori modo sumpta ad id, quod ex ea generatur: ostendit nunc in eadè generatione quasi in re simili. In iis, quorum alterum ex altero

οὐ μὲν γὰρ ἔστι ἐκ τῆς γένεσεως τὸ γεννόμενον, ἀλλ' ἐστὶ μὲν πῶς γίνεσθαι. οὕτω γὰρ ἡ ἡμέρα ἐκ τῆς φωσφίτι μὲν τῆ το. διὸ ἔδδὲ τὸ φωσφίτι ἡμέρας. θάτερα δ' ἀνακάμπτεται. ἀμφοτέρως ἢ ἀδύνατον εἰς ἀπειρον ἵεναι. τῆ δὲ μὲν γὰρ οἴται μεταξὺ, ἀνάγκη τέλει τῆ δ' εἰς ἀλλήλα ἀνακάμπεται. ἡ γὰρ θάτερα φθορὰ, θάτερα δὲ γένεσις. ἀμα ὁ δὲ καὶ ἀδύνατον τὸ φωσφίτι αἰδίου ὄν φθαρέτω. ἐπεὶ γὰρ ἐκ ἀπειροῦ ἡ γένεσις ἐπὶ τῆ δ' ἀνω, ἀνάγκη, ἐξ οὗ φθαρέτω φωσφίτι τὸ ἐγένετο, μὴ αἰδίου ἔσθαι: τὸ δὲ ἀδύνατον.

Ἔτι Ρ δὲ τὸ ἐνεκα, τέλει τῆ τοστων δ, ὁ μὴ ἀλλε εἰνεκα, ἀλλὰ τὰ ἄλλα ἐκείνε. ὡς εἰ μὲν ἔσαι τῆ δὲ τὸ ἔραθαι, ἐκ ἔσαι ἀπειρον. εἰ δὲ μὴδὲν τοῖστων, ἐκ ἔσαι τὸ ἐνεκα. ἀλλ' οἱ τὸ ἀπειρον ποιῶντες, λαμβάνουσιν ἐκαρβῆτες πῶς τῆ ἀγαθὸ φύσιν. καὶ τῆ οὐδεὶς ἀν ἐγχειρήσειεν οὐδὲν φράττειν, μὴ μέλλων ὄντι πέρασ ἡξείν. οὐ

Text. 9.

Non esse progressum infinitum in causis materialibus, initio sumpto à prima materia.

Quo pacto res fiat ex materia prima.

in infinitum. Ratio hæc est. Duobus modis aliquid fit ex altero, ut materia, quod ex dictis patet: neutro autem potest dari progressus infinitus: facto initio enumerationis ab aliqua prima materia, quæ sit aliarum fundamentum, ut supponimus: ergo nullo. Prior pars minoris probatur quia inter ea, quorum alterum ex altero posteriori modo generatur, datur reflexio, seu reductio ad eandem speciem, ubi autem datur reductio ad eandem speciem, non datur is progressus infinitus, de quo hic agimus. Neque enim loquimur de materiis solo numero distinctis, sed specie etiam. Simul autem fieri potest. Docet vtro ex duobus propositis modis aliquid fiat ex materia prima, quod hæcenus non aperte exposuerat. Agit ergo, nihil ex ea fieri posteriori modo, seu (quod idem est) ea corrupta, sed priori, siue ea seruata, quod hac ratione videtur probare: Id, ex quo primo corrupto hoc est per se corrupto, aliquid generatur, non est perpetuum, materia prima est perpetua igitur nihil generatur ex materia per se corrupta. Dictum est in Maiore (Id ex quo per se corrupto) quia nihil prohibet, aliquid per accidens corruptum esse sempiternum, veluti Cælum quod corrumpitur ratione singularum reuolutionum. Ideo autem inferitur in conclusione, nihil generari ex materia per se corrupta, quo pacto intelligebatur ex aere generari aquam: quia non dubium est, quin omnia, quæ ex materia fiunt, generentur ex ea per accidens corrupta, nempe ratione priuationis adiunctæ. Ita patet maior propositio. Minorem verò ex eo videtur Aristotel. probare, quia generationes materiarum non sunt infinitæ sursum versus, quasi omnis materia, ex qua aliquid generatur, generetur ex alia materia, quæ ordine naturæ sit prior: sed datur aliqua prima, ut supponebatur, quæ quidem ex alia non generatur, cum substat omnibus generationibus, velut omnium transmutationum commune subiectum. Locus tamen hic perturbator est, nec satis aptam connexionem habet.

Com. 14.

habet. Quinetiam credit Alexand. Aristotelem aliquid reticuisse. Proinde non mirum est, si à nemine satis aptè videatur exponi. Quod ad verba attinet, particula, Necessario efficitur, ut id ex quo primo, &c. sic exponenda est. Necessario efficitur, ut si quis primam illam materiam, quæ supponitur, per se corrumpi dicat, eadem ratione fateatur, illam non esse perpetuam: quod certè fieri non potest, cum ponatur commune subiectum omnium generationum. Ita igitur patet, res fieri ex materia prima non posteriori modo, sed priori, quod erat ostendendum.

Cur obscure auctores hunc locum interpretentur.

Etenim, neque id quod fit, ex generatione fit, sed post generationem est: hic enim pacto dies fit ex diluculo, quod post illud existat: qua de causa nec ex die fit diluculum. In alijs verò datur reciprocatio. Neutro autem modo fieri potest, ut progressus sit infinitus. Aliorum enim cum media sint, finis sit necesse est: alia verò reciprocantur mutuo, quippe cum alterius corruptio, alterius sit generatio. Simul autem fieri non potest, ut primum ipsum cum perpetuum sit, corrumpatur. Nam cum generatio superiora versus infinita non sit, necessario sequitur, id ex quo primo corruptio aliquid gignitur, perpetuum non esse, quod fieri nequit.

Præterea id cuius gratia finis est: eiusmodi est autem id, quod non est alterius gratia, sed alia illius causa sunt. Quare si id erit ultimum, non erit infinitio: sin autem nihil tale fuerit, non erit id, cuius gratia. Sed qui infinitionem inducunt: non animaduertunt, se boni naturam de medio tollere. Atqui nemo agere quicquam aggredieretur, non perueniturus ad extremum, Neque

Textus 8. Lect. 4. p. 2.

Præterea id cuius. Ostendit, non dari progressum infinitum in causis finalibus. Pri mo quidem hac ratione. Aut datur vltimus finis, aut minimè, si datur igitur non proceditur in infinitum in finibus, si nō datur, nullus omnino erit finis, at hoc & experientiæ & suppositioni Aduersarij repugnat, ergo & illud. Secunda conditionalis eodè modo probari potest, quo probatum est in causis efficiētibus, si nulla sit prima, nullam omnino fore efficiētem, Vltimus enim finis perinde se habet ad reliquos fines, ut se habet prima causa efficiens ad cæteras efficiētes. Sed qui infinitionem. Ex natura boni. Cur sublata ratione finis, natura boni euertatur. Obiectio. Dilutio. Et ipso efficiente, quod gratia finis operatur.

Secunda ratio est. Quia qui infinitionem in finibus inducunt, naturam boni, etsi id minimè aduertant, de medio tollunt, quam tollere extremæ amentia est. Vis loquelæ D. Thom. & Alensis sententia in eo posita est, quod eadem sit ratio boni & finis, posita autem infinitione finium necessario tollitur ratio finis; cum sublato extremo, finis quoque tollatur necessario: est enim omnis finis extremum. At cum ratio boni latius pateat quam finis, ut alio loco apertum erit, dici potest, ideo naturam boni tolli, sublata ratione finis, quia bonum, aut expetitur propter se, quo pacto est finis, aut propter aliud, quo pacto est medium, sublato autem eo, quod expetitur, propter se, tollitur etiam illud, quod expetitur propter aliud: hoc enim gratia illius expetitur, ut perspicuum est. Quod si quis obiciat, latius patere expetibile, seu amabile propter se, quam finem, diurna enim bonitas necessario est amabilis propter se, nec tamen necessario est finis, cum nec respectu sui causa finalis esse possit, nec respectu creaturarum sit finis, necessario (quando quidem liberè velit creaturas esse) occurrendum est, incommodo, quod Arist. obicit, non inferri sublato fine actu, sed sublato fine potentia, siue, ut clarius dicam, eo quod potest esse finis: hoc enim si tollatur, tollitur omne bonum per se, & (quod hinc sequi dicebamus) omne bonum propter aliud. Diuina autem bonitas etsi potuit esse non finis actu creaturarum, tamen semper fuit natura sua apta, ut esset earum supremus finis.

Atqui nemo. Tertia ratio est, Quia nemo quicquam agere aggredieretur, nisi speraret se aliquando ad extremum perueniturum. Hoc idem habes primo Ethic. cap. 6.

Ex incōmodo.

Neque verò in his. Quarta ratio est, Quia si in hoc genere causarum daretur infinitio, nemo vteretur mente in his, hoc est, in rebus agendis, de quibus proximè loquebantur. Semper enim, qui consideratè & non temerè aut naturæ impetu agit, extremum aliquid concipit, cuius gratia operetur, extremum autem cuius gratia aliquid fit, proculdubio causa finalis est.

Non dari infinitionem in causis formalibus.

At verò nec quidditas. Oñtendit non dari infinitionem in causis formalibus, ac primùm quidem in prædicatis essentialibus, quæ more metaphysico dicuntur formæ, deinde in formis physicis. At igitur, neque quidditatem rei in aliam, atque aliã superiorem & latius patentem reuocari posse, ita vt ascendendo ad superiora genera nullus vniquam sit futurus terminus, sed omnia genera definiãtur per alia superiora genera. Quod probat tribus rationibus. Primum, quia semper definiti obiectiua, siue quidditas, & essentia rei, quò est superior, eò est magis, hoc est, prior essendi

Probatio ex ratione quidditatis.

¶ ἄλλ' εἰ ἐν νῦς ἐν τοῖς τοιοῦτοις. ἕνεκα γάρ τινος αἰεὶ πρᾶτλει ὄγε νοῦν ἔχων. τῷ γὰρ ὅτι πείρας. τὸ γὰρ τέλος, πείρας ἔστιν.

Alia ἔδδ' ἐπὶ τὸ τί λέγεται ἐνδέχεται ἀναγεῖσθαι ἐκ ἄλλων ὁμοειδῶν πλεονάζοντα πρὸ λόγου. αἰεὶ τε γὰρ ἔστιν ὁ ἔμπροσθεν μάλλον, ὁ δὲ ὑστερὸν ἐκ ἔστιν. ἔστι τὸ πρῶτον μὴ ἔστιν, ἔδδ' τὸ ἐχρόμυθόν ἔστιν. ¶ ἔτι ἢ τὸ ἐπίστασθαι ἀναρᾶσθαι οἱ ἔτι λέγοντες. ἔδδ' οἶόν τε εἰδέναι, πρῶτον εἰς τὰ ἄλλα ἐλθεῖν. καὶ τὸ γινώσκον ἐκ ἔστι. τὰ γὰρ ἔτι ἀπειρα πῶς ἐνδέχεται νοεῖν; ἔδδ' ἢ ὁμοίον ὅτι ἔδδ' ἢ ἢ καὶ τὰς διαρίσεις μὴ ἔχεται. νοῦσαι δὲ ἐκ ἔστι μὴ ἔχεται. διόπερ ἢ ἐκ ἀειθμῶσαι τὰς τομὰς ὅτι πῶς ἀπειρον διεξιόν. ἀλλὰ ἢ καὶ πῶς ὕλλει ἐν κινεμένῳ νοεῖν ἀνάγκη καὶ ἀπείρω ἔδδ' ἔστιν ἔδδ'.

causa: quò verò inferior, eò minus, id est, posterior causa essendi, & à pluribus pendens, quo fit, vt si non detur aliqua prima, quia nulla sit superior, omnes inferiores funditus corruant, vt supra in causis efficientibus ostensum est. Quod ad verba attinet, illud (ratione abundantem.) idem valet, quod latius patentem & quæ pluribus in definiendo accommodari possit, cuiusmodi sunt omnes definitiones superiorum collatæ cum definitionibus inferiorum.

Ex natura scientiæ.

Tollent item. Secunda ratio est, Quia qui infinita essentiali a prædicata esse dicunt scientiam de medio tollunt: siquidem scientia definitiua, & ex consequenti, demonstratiua haberi non potest, antequam ascendendo, & essentiali rei in simpliciores naturas resoluendo, veniatur ad indiuiduas, & quæ in alias simpliciores resoluuntur nequeant. Alij aliter exponunt rationem hanc, sed hæc explicatio apertior est, & quæ magis cum verbis contextus videatur congruere.

Ex natura cognitionis.

Cognitio quoque ipsa. Tertia ratio est, Quia si formæ rerum essent infinitæ, non posset haberi illarum cognitio, quippe cum infinita percurri, ac percipi nequeant. Differt hæc ratio à superiori. Primum quia illa habet vim ex natura resolutionis: hæc vniuersè ipsa cognitionis natura, cognitio enim non solum resoluendo, sed etiam componendo comparatur. Deinde, quia illa non impugnat directò, nisi infinitionem, quæ fingi posset ascendendo in prædicatis essentialibus: hæc autem infinitionem omnium omnino eiusmodi prædicatorum quomodocumque se habentium, vt si quis dicat, de eadem re prædicati infinitas differentias essentialia, aut species, quæ ex opposito idem genus diuidunt, aut opposita genera, & minimè subalternata, vt si quis dicat calorem esse dispositionem, potentiam patibilem qualitatem, & cætera huiusmodi in infinitum, postremò, quia illa solis formis metaphysico more competentibus accommodatur, hæc autem physicis etiam. Nec enim minus euertentur cognitio rerum, si formæ physice in eadem re essent infinitæ, quam si prædicata essentialia.

Quibus formis proposita ratio accommodatur.

Obiecto.

Dilutio.

Neque enim simile. Obiicere aliquis, nihil ob stare, quò minus res aliqua infinitis formis constet, & tamen intelligatur à nobis, cum linea, etsi constat infinitis partibus, optimè tamen percipiatur. Cuiusmodi obiectiõni responderet Aristoteles, non esse parem rationem in formis, atque in partibus lineæ. Formæ enim necessariò

neccariò debent esse actu distinctæ, cum diuersis formis diuersæ conueniant proprietates, partes autem lineæ, etsi sunt infinite non sunt tamen actu distinctæ, sed potentia dumtaxat, quo etiam pacto intelligendum est esse eas infinitas. Vnde, fit, vt si partes etiam lineæ sumantur quatenus sunt actu distinctæ per diuisionem, aut designationem (sca nimirum ratione, quia diuisio, & designatio à nobis comprehendendi possunt) numquam tota linea per eas intelligatur, quia semper alia minores in infinitum relinquuntur sumendæ: sed eatenus tantum per eiusmodi partes intelligatur linea, quatenus perueniant diuisiones, aut designationes, at in his, certum est non posse dari statum. Ex his patet, essentialia prædicata esse apud Aristotelem plusquam ratione distincta.

¶ Neque verò in his menti locus relinquatur: semper enim alicuius rei gratia agit, qui mentem habet: hoc enim extremum est, quandoquidem finis extremum.

At verò, nec quidditas in aliam definitionem, ratione abundantem reduci potest. Semper enim prior definitio magis est, posterior verò non est. Cuius autem primum non est, neque quod sequatur, est. ¶ Tollunt item funditus scientiam, qui hoc pacto dicunt. Neque enim fieri potest, vt prius quicquam sciatur, quam ad indiuidua peruenitur sit. Cognitio quoque ipsa euertitur. Quæ enim hoc pacto infinita sunt, quomodo intelligi possunt? Neque enim simile accidit in linea, in qua quidem diuidenda non statuitur intelligere autem non poterit, qui non consistat. Quocirca non numerabit diuisiones, qui infinitam percurrit. Sed materia in eo, quod mouetur, intelligatur, necesse est. Infiniti etiam nullum est esse. Quod.

Prædicata essentialia esse apud Aristotelem plusquam ratione distincta. Eandem esse D. Thomam sententiam. Quod.

tiocinantem, siue distinguentem, sed ratiocinatam, vt quidam eorum loquuntur, siue obiectiue distinctam. Quocirca non numerabit Sensus est: Hinc fit, vt qui per lineam infinitè diuiduam diuidendo progreditur, numquam numerum, seu potius multitudinem diuisionum absoluturus sit: seu, quod eodem redit, numquam diuisiones omnes numeraturus.

Sed materia. Subiicit quartam rationem, quæ formis physicis accommodatur: quod Magnus etiam Albertus existimat. Potest autem ea, quantum ex verbis obscurissimis conicere possumus, hunc in modum intelligi. Materia necessariò intelligitur in omni re, quæ mouetur seu mutatur: igitur, quæ mutatur ad formam substantialem, est secundum se infinita, siue indeterminata, nam cum omnis determinatio fiat per aliquam formam: forma autem substantialis sit prima omnium formarum, quæ in materia inesse possunt, efficitur, vt materia, quatenus suaapte natura præcedit formam substantialem, sit infinita, siue indeterminata: huiusmodi autem rei infinitæ nullum est esse actuale, cum sit pura potentia, non habet igitur materia ex se vllum esse actuale, atqui materia non est re ipsa destituta omni esse actuali, cum semper sit pars alicuius indiuidui certæ speciei prædicamenti substantiæ, quæ habet esse actuale limitatum, & circumscriptum: igitur esse actuale, quod materia alioquin infinita & indeterminata habet in rerum natura, infinitum non est, sed finibus certæ alicuius speciei substantiæ definitum, & limitatum: est enim esse materiæ humanæ, aut equinæ, aut quod ad aliquam aliam speciem rei naturalis pertineat. Cum igitur materia habeat tale esse à formis substantialibus, quibus subest, efficitur, vt formæ substantiales non sint infinitæ in eadem materia. Hæc extrema consequentia, quæ cum aliis pluribus pronuntiatibus subaudienda est in contextu ex eo etiam probari potest, quia quod infinitum est, non potest per se ipsum formaliter limitare, & finire id, quod ex se infinitum est, & illimitate.

Prædicata essentialia esse apud Aristotelem plusquam ratione distincta.

Eandem esse D. Thomam sententiam.

Quarta ratio ex formis physicis petita.

Omnem determinationem fieri per aliquam formam.

Quod infinitum est, non potest per se ipsum formaliter finire.

mitatum, cum ipsum sit illimitatum, & ut ita dicam, interminatum : quamquam id effectiue præstare possit per aliquam formam à se introductâ , quo pacto Deus Opt. Max. et si infinitus est, finit tamen, ac terminat materiam. Sed hæc ratio, quæ propter expositionem contextus longior aliquantò est, hoc modo in pauca contrahi potest. Materia est infinita, & interminata ex se, & tamen non existit in reum natura nisi finita, & terminata per formas substantiales: igitur forme substantiales non sunt infinitæ in eadem materia, siquidẽ infinitio materialis non potest finiri per infinitionem formale. Animaduerte autem hoc loco, aliter infinitionem conuenire primo efficienti, aliter materiæ primæ. Nam primum efficiens ideo est infinitum, quia perfectissimum, materia verò, quia imperfectissima. Illud enim, quia est actus purus, siue pura perfectio, habet esse actuale illimitatum: hæc autem, quia est pura potentia, hoc est, omni perfectione carens, habet esse potentia illimitatum.

Confertur in pauciora eadem ratio.

Primum efficiens & materia prima diuersa ratione sunt infinita.

εἰ ὃ μὴ, καὶ ἀπειρον γ' ὄσιν τὸ ἀπείρω εἶναι.
 Ἄλλα ^{b b} μὴ, καὶ εἰ ἀπειρά γ' ἦσαν πλῆθει τὰ εἶδη τῶν αἰτίων, καὶ ἂν ἴδι' ἔτω τὸ γινώσκεν. τότε γ' εἰδέναι οἰόμεθα, ὅταν τὰ αἴτια γινώσκωμεν. τὸ δ' ἀπειρον κατὰ πλὴν πρόδεσιν καὶ ἔσιν ἐν πεπερασμένῳ διεξελθεῖν.

Text. 13.

Quod

NVM EIVSDEM REI DARI possint infinitæ causæ.

QVÆSTIO I.

Quòd videantur dari posse in omnibus causarum generibus.

SECTIO I.

CASIO, quia hoc loco Aristoteles hanc quæstionem tractandam suscepit, initio huius capituli exposita est. Cur autem disputatio de causarum infinitate ad hanc scientiam pertineat, ex eo patet, quia tractatio de causis absolute ad aliam scientiam pertinere non potest, ut ostendimus ad calcem superioris libri. Quocirca demonstrationes, quibus Aristot. in hoc capitulo utitur, vniuersaliores sunt iis, quibus usus est. 7. & 8. Phys. non solum, quia omnia causarum genera complectuntur (in Physicis enim de sola infinitate efficietium disputatum est) sed etiam, quia in Physicis non disseritur, nisi de efficietibus per motum, hic autem de efficietibus absolute.

Quod igitur nihil repugnet, quo minus eiusdem rei infinite sint causæ, impugnatione earum rationum, quibus Aristot. in hoc capitulo oppositum probat, ostendi potest. A nemine enim meliores afferuntur: Ac

Vniuersalius Met. de causis agere, quam Physicum. Impugnatur ratio Aristot. in causis efficietibus.

Cap. vi. q. 1. Se. 2.

7. quidem. c. 1. à text. 3. d. 8. autem. cap. 5. à text. 33.

Quòd verò attinet ad verba, Illud [quod si non ita est] hunc sensum habet. Quòd si materia non caret esse actuali, ut re vera non caret, quatenus est pars rei naturalis (infinitu esse infinitum, non est) hoc est, eius esse non est infinitum, tametsi ipsa secundum se ponebatur infinita, & interminata. Ideo autem diximus (Infiniti esse) pro eo, quòd Græcè est, ἀπείρω ἔσιν, Id est, infinito esse, quia valde familiare Arist.

Quòd si non ita est, profecto infiniti esse, infinitum non est.

Atqui ^{b b} si etiam causarum species infinitæ essent, neque hoc pacto esset cognitio, tunc enim nos scire putamus, cum causas cognoscimus: id autem, quòd additio- ne infinitum est, tempore finito percurri nequit.

est, ut hac in re utatur dandi casu pro gignendi, cum passim scribat, Homini esse, pro, Equo esse. Hoc autem, et si Latina etiam consuetudo ferret, adiuncto verbo Est, & relato Pronomine

(dicere enim possemus. Esse, quòd infinito est, pro, Esse, infiniti, quemadmodum dicimus, Facultas dicendi quæ Ciceroni est, pro eo quòd dicitur, Facultas dicendi Ciceronis) simpliciter tamen & sine adiunctione id non admittit. Proinde boni interpretes in conuertenda hac Arist. phrasi gignendi casu potius, quam dandi uti solent. Quòd propter notitios semel admonuisse sit satis.

^{b b} Atqui si etiam causarum. Hactenus probauit non dari infinitas causas progressionem recta, seu in eodem genere causæ: nunc probat, neque in diuersis generibus infinitas concedi posse. Probatio verò apertior est quam ut expositione indigeat. Multò enim magis aduersatur cognitioni per causam infinitio causarum diuersorum generum quæ hic vocantur species, quam diuersarum specierum eiusdem generis, quæ hactenus impugnata est.

tur. Ac primum quidem quòd vitiosè probet, non posse dari infinitionem efficientium, ex eo primum videtur ostendi, quia ratio, qua utitur, si quicquam efficit planè videtur concludere infinitos equos, qui iuxta eius sententiam de Mundi æternitate præcesserunt Bucephalum Alexandri, non fuisse causas efficientes illius: quòd tamè falsum est, cum quicquid est causa efficiens causæ, sit etiã causa efficiens causati, tametsi mediata. Quòd autem id concludat, ex ipsa argumentatione intelliges, quæ sic habet: si causæ essent infinite omnes, præter ultimã, essent mediæ: si omnes essent mediæ, nulla esset prima: si nulla esset prima, nulla esset prorsus causa: igitur si essent infinite causæ, nulla omnino causa esset. An non hæc ratio, si vllam vim habet, aperte concludit, non fuisse Bucephalum progenitum ab infinitis equis.

Secundò, quia prima illa conditionalis: Si causæ essent infinite, omnes essent mediæ, videtur planè falsa: contra enim dicendū videbatur, nempe si essent infinite, nulla esset media: quippe cum nihil dicatur medium, nisi quòd inter extrema continetur.

Tertiò, quia tertia illa conditionalis, Si nulla esset prima causa, nulla esset prorsus causa, vitiosè assumi videtur. Quis enim non videat esse in hac re petitionem principii? siquidem de hoc ipso erat contentio, Num causæ dari possint, quæ aliquid efficiant absque prima: hoc enim affirmat Aduersarius, quo cum Arist. se fingit disputare, ipse autem Aristoteles infirmare contendit.

Quòd autem non rectè probet, non posse dari infinitionem materialium causarum ex eo primum patet, quia ad eius rei probationem

Impugnatur probatio in causis materialibus.

supponit, dari antequam primam materiam: deinceps verò expendit, num infra illam dentur infinitæ. Id autem quod supponit, nec sensu est est per se notum, vt patet, nec verò intellectu, cum de natura materiæ primæ permagna sit contentio inter Philosophos.

2. **SECUNDO**, quia cum esset probaturus, infra primam materiam non dari infinitas, accepit pro materiis res, quæ non sunt re vera materiæ, vt puerum pro materia viri, & aquam pro materia aëris.

3. **TERCIO**, quia etsi demus, puerum esse materiam viri, tamen nulla videtur consecutio illa, qua vtitur, Generatio, qua vir fit ex puero terminatur ad virum: vbi autem datur terminus non proceditur in infinitum: igitur in materiis viri non proceditur in infinitum. Cernimus enim lineam terminari ad punctum, cum tamen puncta, & partes proportionales lineæ versus eundem terminum procedant in infinitum. Nec obest, quod puncta, & partes proportionales sint entia incompleta, sed potius est ad re, cum materia quoque sit ens incompletum. Quò fit, vt nihil repugnet: dari infra primam infinitas in eodem composito.

Contra rationes alias in causis finalibus.

1. **IAM** verò rationes eas, quibus Aristoteles probat, non posse dari infinitionem in causis finalibus, nihil efficere, primum probatur ex eo quia propositio illa, quam assumit, Si datur vltimus finis, non proceditur in infinitum in finibus, & ratione, & experientia videtur falsa. Ratione quidem, quia vt se habent principia in rebus cognoscendis: ita se habent fines in rebus agendis, quod docet Arist. 2. Phys. c. vltimo: atqui à primis principiis ad conclusiones datur progressus infinitum, vt patet apud Mathematicos, qui ex aliis conclusionibus ad alias, atque alias, sine vlllo termino procedunt, aut certè procedere possunt: ergo à fine vltimo ad alios fines non vltimos potest dari progressus in infinitum. Experientia verò ex eo patet, quia pecuniæ cupidus propter vltimum finem, quem in pecuniis constituit, nullis vnquam satiatur pecuniis, sed alias semper atque alias quærit: vnde est illud Solonis apud Arist. 1. Politicorum libro, *Finis opum positus non est mortalibus vllus.*

Text. 89.

2. **SECUNDO**, quia propositio illa sequens, qua vtitur, Si non datur finis vltimus, nullus omnino datur finis, videtur falsa. Neque enim ita finis proximus pendet ex vltimo, vt proxima causa efficiens pendet ex prima. Multi enim appetunt fines proximos non propter vltimum, vt ij, qui nihil de beata vita cogitant: imò etiam sunt, qui data opera aliquid appetunt, quo sibi aditum ad beatam vitam apertissimè præcludunt, veluti ij, qui ferro, aut laqueo vitam sibi adimere conantur.

Cap. 2.

3. **TERCIO**, quia ne illud quidem, quod sequitur, verum esse videtur, Qui infinitionem in finibus admittunt, boni naturam de medio tollunt. Nam etsi infinitio finitum rationem finis euertat, non continuo tamen euertit rationem boni, cum rationem boni latius pateat: quam ratio finis. Facultates enim, ac membra corporis humani, sunt bona hominis, nec tamen sunt fines hominis.

Infirmantur rationes pro causis formalibus adductæ.

1. **DENIQUE** nec rationes eas, quibus probat, non dari infinitionem in causis formalibus quicquam efficere, ea ratione primum videtur, Quia cum probaturus sit, non dari eiusdem rei infinitas formas substantiales, quæ materiâ informant, hoc tantum probat non dari infinita essentialia

sentia prædicata: ex qua re non colligitur institutum: nisi fortè quis dicat, quot sunt prædicata essentialia cuiusque rei naturalis tot esse in ea formas substantiales, quibus materia informetur, quod falsum est, vt 8. lib. patebit.

SECUNDO, quia maior est distinctio inter partes proportionales eiusdem lineæ, quam inter prædicata essentialia eiusdem rei, cum illa differant re ipsa. hæc minimè: cum igitur illæ sint infinitæ, quod prohibet, quominus hæc infinita sint: Nec obstant rationes, quibus Arist. probat, si daretur infinitio in huiusmodi prædicatis, nullam futuram scientiam earum rerum, quæ illis constarent. nihil enim impedit, quominus habeatur scientia de linea, etiam si in ea dentur infinitæ partes. Nec item vt natura rei distinctè percipiatur, necesse est omnia illius prædicata essentialia distinctè intelligere, cum videamus Physicum, & alios artifices palàm fateri, se tenere naturam animalis, hominis, candidoris, & cæterarum specierum, si quamque per genus proximum differentiam proximam cognitam habeant.

TERCIO, quia etsi formæ Physicæ essent infinitæ in eadem re, non sequeretur materiam habere per eas esse infinitum, & illimitatum, vt Arist. se putat colligere extrema ratione, quia infinitionem formarum impugnat. Nam si in eadem re essent infinitæ formæ animalium, adhuc compositum ex materia, & huiusmodi formis esset finitum, & limitatum, si non ad certam speciem, quia ibi non daretur vltima forma saltem ad certum genus, adhuc enim esset animal. Ita videtur satis confirmatum, nihil obesse, quominus eiusdem rei infinitæ causæ esse possint, quando argumenta Aristotelis, quæ maximè ad id confirmandum valere creduntur, id non efficiunt.

De causis per se, & per accidens: itémque de essentialiter & accidentaliter subordinatis.

SECTIO II.

NON est tamen cur hæc argumenta nos moueant, quominus cum Arist. ac cæteris Philosophis sentiamus, nullius rei posse dari infinitas causas, siue in eodem genere, siue in diuersis: dummodo nomine causarum eiusdem generis intelligamus causas per se, essentialiter subordinatas: alioqui nihil impediet infinitas. Quod vt planum fiat, explicandū est prius, quæ nam sint causæ per se, ac per accidens: quæ item essentialiter, quæ accidentaliter subordinatæ.

In quibus causis vera sit Aristotelis sententia.

CAUSÆ per se sunt, quæ secundum naturas proprias, & non secundum aliquid, quod eis accidat, sunt causæ. Hoc pacto statuarius est causa statuæ, quia quatenus statuarius est, statim efficit.

Causæ per se quid sint.

CAUSÆ per accidens sunt, quæ vel non per se ipsas, sed per aliquid, quod ipsis accidit, sunt causæ: vel dicuntur causæ comparatione eorum, quæ accidunt suis per se effectibus. Priori modo dicimus Phidiam fuisse causam efficientem Mineruæ: neque enim illam confecit, quatenus Phidias erat, sed quatenus ei accidebat statuarium esse. Posteriori modo statuarius est in causa candidi, si accidat statuæ, vt sit candida.

Causæ per accidens.

dida. Atque in causarum comparatione sat est vnam tantum causam accipere, vt expendatur, sit ne per se, an per accidens. At vt pateat, sine ne essentialiter, an accidentaliter subordinata, necesse est, vt sumantur plures quod ex earum explicatione patebit.

Cause essentialiter subordinatae.

Causae essentialiter subordinatae (quae etiam dicuntur per se ordinatae) sunt qualibet dua causa eiusdem generis, quae ita sunt affecta inter se, vt altera ex natura sua pendeat ab altera in causando: quo pacto sol. & homo generant hominem, vt ait Arist. 2. Phys. cap. 2. homo enim in generando ex natura sua pendet à sole concurrente ad generationem. Atque hoc pacto intelligendum est, quod idem hoc loco ait, causam superiorem siue priorem, esse causam inferioris siue posterioris causae. Nec enim solum id intelligendum est quo ad conseruationem causae inferioris à superiori, vt quidam Theologi affirmant, sed etiam quoad ipsam actionem inferioris causae, quae non exercetur sine concursu superioris, vt Aristoteles exposuit in generatione hominis à sole & homine: tamen si lib. 5. expendemus, rectè ne an perperam Aristoteles hominem Soli in generando homine essentialiter subordinauerit, & quo pacto superiores causae cum inferioribus concurrant ad eundem effectum, pertinet enim haec quaestio ad tractationem de rationibus causando: quae eo loco expedienda est. Dixit (eiusdem generis, quia materia non dicitur essentialiter subordinata formae, nec forma efficienti, nec omnino vnum genus causae alteri, etiam si quis dicat vnum pendere ab altero in causando: quod tamen non proprie dicitur, sed potius vnum indigere altero, tanquam eo, sine quo causare non possit. Vnumquodque enim genus causae sufficiens est ad suam causando rationem, siue causalitatem, vt vocant, etiam si effectum habere non possit, ad quem non alia causa simul concurrant. At in eodem genere, non dubium est, quin alia causa verè pendeat ab aliis, quoad ipsam causando rationem, vt causae secundae efficientes à prima causa efficiente, & fines medij à fine ultimo. Addidi (ex natura sua.) quia duo homines impellentes aliquid, quod neuter per se mouere possit, pendent à se inuicem in impellendo, nec tamen sunt essentialiter subordinati, quia vis impellendi vnus non pendet ex natura sua à vi impellendi alterius, cum vtriusque vires sint eiusdem speciei inter se, & perinde concurrant, ac si essent partes vnus causae potèntioris eiusdem speciei cum qualibet ipsarum. Adieci demum (In causando.) quia non satis est ad causarum subordinationem, si vna alio modo pendeat ab altera, veluti eo modo, quo filius pendet à patre & ab auo: sed opus est, vt ea, quae alteri subordinata est (quam vocauimus inferiorem) pendeat à superiori in causando, hoc est, indigeat actuali concursu illius ad ipsum causando actum.

Causae accidentaliter subordinatae.

Causae accidentaliter subordinatae (quae & per accidens subordinatae appellantur) sunt qualibet dua causa eiusdem generis, quae ita sunt affecta inter se, vt altera pendeat aliquo modo ab altera, non tamen in causando: quo pacto pater Socratis, eiusque auus dicuntur causae Socratis, quod pater Socratis, etsi non generat Socratem, nisi genitus à suis parentibus: tamen in generando Socrate, ab illis non pendet.

Scot. 1. sent. d. 2. q. 2.

Text. 26.

Text. 10.

Durand. 2. d. 1. q. 5.

Ex

Ex his collige tria discrimina inter causas essentialiter, & accidentaliter subordinatas. Primum est, quod accidentaliter subordinatae possunt esse eiusdem speciei, vt perspicuum est, essentialiter autem subordinatae, minimè, quippe cum in essentialiter subordinatis, altera ex natura sua pendeat ab altera in causando, quae dependentia non datur in rebus eiusdem speciei. Sunt enim natura sua partes in causando facultate. Quod si quis obiiciat, fines essentialiter subordinatos posse esse eiusdem speciei, vt si quis expetat frumentum, vt ex eo lato accipiat aliud: occurrèdum est, rem vnā non semper expeti propter aliam, quia alia sit suapte natura melior, sed quia apprehenditur vt melior. Fundamentum enim relationis causae finalis non est natura rerum, quatenus res sunt, sed quatenus bonae sunt, aut apprehenduntur vt bonae. Inter duas autem res eiusdem speciei, nihil impedit, quo minùs altera apprehendatur vt melior, etiam si sit aequalis perfectionis, aut etiam minoris, nec solum potest apprehendi, vt melior, sed etiam vt digna, propter quam altera expetatur, quae est ratio bonitatis differentis speciei. Bonum enim quod expetitur, vt tale est propter se, differt specie à bono, quod expetitur propter aliud.

ALTERVM discriminè est, in essentialiter subordinatis, necesse esse; vt ratio causando superioris sit nobilior, & perfectior, quā inferioris, cum inferior à superiori pendeat in causando, in accidentaliter autè subordinatis id non esse necessariū, cum in eis non detur tanta dependentia.

TERTIVM est, omnes essentialiter subordinatas simul existere eo pacto, quo concurrunt ad eundem effectum. Hoc enim plane necessarium est, cum inferior in ipso causando actu pendeat à superiori, quod tamen non est opus in accidentaliter subordinatis. Dixi (eo modo quo concurrunt,) quia cum fines essentialiter subordinati concurrunt ad eundem effectum, non est necessaria eorum existentia realis, sed obiectiua tantum, hoc est, vt ambo simul apprehendantur.

Primum discriminè inter causas essentialiter, & accidentaliter subordinatas. Obiectio. Dilutio.

Bonum propter se differre specie à bono propter aliud. Secundum discrimin. Tertium.

In quibus causis dari possit infinitio, in quibus non item.

SECTIO III.

Vide Auicennā 8. suae Metaph. c. 1. &c.

EX dictis facile colligi possunt tres conclusiones, quibus quaestio expediatur. Prima sit, Non solum in causis per accidens dari infinitionem, sed etiam Arist. sententia in causis per se, accidentaliter tamen subordinatis. Prior pars ex eo probatur, quia & cause, & effectui accidunt infinita, vt infinitae negationes, & infinitae relationes, similitudinis, & dissimilitudinis, si non reales, certè rationis: ex quo fit vt hoc statuario conficiente hanc statuam, possimus dicere, hic homo conficit statuam, hic expers Grammaticae, hic similis Platoni, hic dissimilis Socrati, & ita deinceps in infinitum, atque ex altera parte, hic Statuarius conficit hoc ligneum, hoc non album, hoc simile Cæsari, hoc dissimile Neroni, atque ita in infinitum, quod idem in aliis causarum, & effectorum generibus facile est exemplis exponere. Posterior pars ea ratione patet, quia Arist. putauit mundum, quod ea etiam, quae gi-gauntur, & intereunt, fuisse ab aeterno, hoc ipso ordine, quem nunc

Prima conclusio.

cernimus: quod si verū esset, nō dubiū est, quin hic equus esset effectus per se respectu infinitorū equorū, quibus esset accidentaliter subordinatus: quanquam id nos ne fieri quidem potuisse ostendemus libro 12.

Secunda, præcipuaque conclusio.

SECVNDA conclusio, & in hac quæstione præcipua, huiusmodi sit, *In causis per se, essentialiterq; subordinatis non posse dari infinitiōnem.* Hæc conclusio probari potest, tum generaliter in omnibus causis eiusdem generis, tum etiam in singulis generibus speciatim. Generaliter quidem, Primò, quia causæ essentialiter subordinate non causant, nisi simul existant, vt explicatum est: infinita autem simul existere nequeunt, quod plerique existimant demonstratum tertio Physicorum libro, saltem quoad corporea, nōsque vniuersè conabimur ostendere libro xj. huius operis. Hac tamen ratione non est hic vsus Aristoteles, quia fingit sibi Aduersarium negantem primas causas, nec credentem absurdum esse, dari simul infinitas eiusdem effectus.

Quia infinita nequeat simul existere.

Quia neque a nobis cognoscitur.

SECVNDO, quia si essent infinitæ, nulla res à nobis cognosci posset, saltem perfectè, cum perfecta rerum cognitio ex cognitione omnium causarum essentialiter subordinatarum pendeat. Atque hac ratione vsus est Aristot. in refutanda infinitiōne causarum formalium, & earum, quæ sunt diuersorum generum. Quæ etsi parum valeat apud Scepticos, & quosdam Academicos, qui certam rerum scientiam, nedum perfectam, & absolutam, hominibus negant, ex eorum tamen refutatione, quam fortasse libro 4. instituemus, patebit quā sit efficax.

Ratione Aristotelica, quæ explicatur.

TERTIÒ, ratione ea, qua Arist. vitur in causis efficientibus. Vallet enim in omnes causas essentialiter subordinatas, vt in expositione contextus diximus. Cōtinet autem ea ratio non commune argumentum, & quod possit aliis plerisque rebus accommodari, vt dux superiores, sed ex propriis ductum, hoc est, ex ipsa causandi ratione, si modò hoc pacto explicetur. Si causæ essentialiter subordinate essent infinitæ, omnes præter vltimam essent mediæ, hoc est, haberent aliam superiorem, & aliam inferiorē, vt patet, si autem omnes præter vltimam essent mediæ, nulla ex tota serie esset prima, id est, non habens aliam superiorem, vt perspicuum est, si verò nulla ex tota serie esset prima, nulla omnino earum esset causa: igitur si causæ essentialiter subordinate essent infinitæ, nulla earū esset causa, quod repugnat hypothefi. Tertia conditionalis, quæ sola indiget probatione, ostenditur ex similitudine trium causarum essentialiter subordinatarum, hoc penè modo. Ideo in tribus causis essentialiter subordinatis sublata prima, reliquæ nihil causare possunt, quia pendent ab illa in causando at omnes causæ mediæ simul sumptæ necessariò pendent in causando ab alia superiori, etiam si ponantur infinitæ: igitur si non datur aliqua superior omnibus mediis (quæ quidem non potest esse alia, nisi prima) nulla omnino erit causa media, & quod est consequens, neque vltima, quæ penderet à mediis, ac proinde neque vlla omnino.

Obiectio prior.

SECVNDO obiiciet aliquis, non esse parem rationem in tribus causis essentialiter subordinatis, sublata prima, atque in infinitis. Nam in tribus sublata prima, efficitur, vt quæ erat media, iam non sit media, cum iam non habeat superiorem, sic enim diximus sumendam esse hoc

Lege Sect. in 1. d. 2. q. 2. & alios hoc loco.

loco causam mediam: in infinitis autem omnes habent superiorē: quo fit, vt etiam si in eis non detur causa prima, adhuc tamē omnes, præter vltimam, sint causæ mediæ, ac proinde causæ. Præterea obiiciat, vltimam consequentiam esse vitiosam. Nam cum hoc solum inferendum esset, igitur si nulla earum habet superiorem, nulla earum est causa, illatum est: Igitur si omnes collectiue non habent superiorem, nulla earū est causa, quod sanè longè aliud est, nec videtur ex præmissis effici.

Posterior.

VERVM ad priorem obiectionem dicendum est, in tribus causis essentialiter subordinatis, non ea ratione sola secundam amittere rationem. causandi, quia tollitur superior, sed quia tollitur ea superior, quæ ex se habet vim causandi, quam inferioribus cōmunicat, quæ certè alia esse non potest, nisi prima. In infinitis autem, licet omnes habeant superiorem causam ex hypothefi Aduersarij, tamen nec earum vlla, nec omnes simul habent superiorem, quæ ex se sola causandi vim habeat, & cuius concursu cæteræ vtantur in causando. Quò fit, vt nulla earum dici possit causa media, etiam si ponatur habere superiorem.

Prioris solutio.

AD posteriorem dicendum est, vtroque modo esse bonam consequentiam. Quod enim hac in re diuisim colligitur, cōiunctim quoque colligi potest, si non ratione formæ colligendi, certè ratione materiæ, vt Scotus aduertit hoc loco. Nam cum quælibet causa media, quatenus media, sit dependens ab alia superiori, necessariò efficitur, vt tota collectio causarum mediarum, quantacunque illa sit, dependeat ab alia superiori, vt rectè idem Scot. ait ad primum sententiarum librum. *Tota enim (inquit) vniuersitas dependentium dependet, & à nullo illius vniuersitatis.* Idem porò Aristotelem sensisse in proposita consequentia, planum est, cum dicat, nihil referre vnum ne sit medium, an plura, finita, an infinita: modò enim sit medium, necessariò indigere alio superiori, quod medium non sit, & ex quo pendeat in causando. Ita patet, rectè probatam esse ab Arist. tertiam conditionalem.

Posterioris.

Scotus hoc loco. q. 6.

Scot. 1. dist. 2. quæst. 2.

Caiet. 1. p. 9. 2. art. 3.

Quartò probatur conclusio ratione ea, qua Caietanus in primam partem D. Thomæ vitur, hunc ferè in modum. *Causa proxima, siue co-harens cum effectu, habet causalitatem completam, quod patet ex ipso effectu, quem causat, alioqui nihil causaret: non potest autem habere causalitatem completam, si pendeat in causando ab alia superiori, & illa ab alia: & illa iterum ab alia, atque ita res habeat deinceps sine vilo complemento: oportet igitur dare aliquam causam superiorem, qua causalitas proxima cause compleatur, qua quidem erit prima necessario. Ita fit, vt cause essentialiter subordinate non possint esse infinitæ.* Hæc tamen ratio, si rectè perpendatur, non differt à superiori, sed illam explicat.

Ratio Caietani.

Quintò, quia effecta, quæ cernimus, sunt definita, & limitata, definitus autem, & limitatus effectus, quo pacto à concursibus infinitis proueniat, ne fingi quidem potest. Quod, vt melius intelligas, aduerte, longè aliam rationem esse de concursu causæ infinitæ, atque de concursu infinitarum. Infinitæ enim causæ, qualem fatemur esse Deum Opt. Max. finitus est concursus, quia limitatus secundum diuinam voluntatem: ac causæ infinitæ simul, non possent finitè concurrere, etsi liberè concurrerent: vnaquæque enim certo aliquo, & designato concursu

A limitatiōne effectus.

Contra quas
rim habeat
proposita ra-
tio.

curſu cauſaret: concurſus autē conſtans ex infinitis concurſibus, iſſque certis & deſignatis infinitus eſſet neceſſariō. Verum hæc ratio contra eos locum habet, qui exiſtimauerint, cauſas eſſentialiter ſubordinatas concurrere, ad eundem effectum eo modo, quo multi trahentes, aut impellentes idem ſaxum concurrunt ad tractum eundem, aut impulſum, niſi quod in his nullus eſt ordo prioris, & poſterioris in concurrando, quem tamen non omnino negabunt in eſſentialiter ſubordinatis. Valer autem contra hos proposita ratio, quia totus concurſus huiuſmodi cauſarum partialium conſtat ex cōcurſibus ſingularum, conatus enim, exempli cauſa, trium æquē pellentium idem ſaxum, efficiunt conatum quemdam integrum, qualem adhibere poterit is, qui triplo fuerit ſingulis robuſtior ad pellendum. Ita patet conſuſio in omnibus cauſis eiſdem generis.

Probatur eadem ſecunda aſſertio in ſingulis cauſarum generibus ſpeciatim, & additur tertia.

SECTIO III.

Probatio eiſdem
concl. ex
Scot. Dur. &
alii.

N efficientibus autē priuatim hoc pacto eam probant Scotus, Durādus, & alij quidā; Quia, vt inquirunt, ſi cauſæ efficientes eſſentialiter ſubordinatæ: eſſent numero infinite, aliqua earū eſſet infinite perfecta. Nam cū in ordine efficientiū eſſentialiter ſubordinatorū, quō cauſæ ſunt ſuperiores, eō ſint perfectiores: neceſſariō efficietur, dari in aliqua ſuperiori infinite perfectionē: omnes. n. ſimul exiſterent (alioqui non eſſent eſſentialiter ſubordinatæ) nec vlla perfectio cauſæ efficiētis daretur, qua non daretur actu maior in tali multitudine. Quo cōcluſio ſic argumentatur. Aut illa infinite perfecta eſſet prima, aut media, nō eſſet autē media, quia hoc pacto nō eſſet infinite perfecta (haberet. n. ſuperiorem, quæ neceſſariō eſſet perfectior) eſſet igitur prima: quō fieret vt non darentur infinite. Hæc tamen ratio facile ab aduerſario eludetur. Negabit enim fore, vt detur aliqua infinite perfecta. Neque enim id rectē ſequitur, ſed potiùs, nullam fore infinite perfectā, cū ponatur, qualibet cauſa efficiēte data, dari aliam ſuperiorem, ac proinde perfectiorē. Idem vitium eſt in hac argumentatione: Si vna ponatur diuiſa verſus dexterā in partes proportionales, quō partes erūt remotiores à prima, eō erūt minores: ergo dabitur in eis aliqua, quæ ſit minima, potiùs enim ſequitur, nullam fore minimā. Qui enim ponit factā diuiſionem in partes proportionales, nullam cōcedit diuiſionē factā, qua vltior aliqua facta non ſit. Poterit tamē res aliter probari ex perfectione cauſarū efficientiū, Vt ſi dicas, neceſſariō dandam eſſe infinite in aliqua ſuperiori, vt omnes, quæ ſunt finite perfectionis, pendent ab ea tamquam ab independēti: vel alia ſimili argumentatione: quemadmodum probari poterit, in prædicta diuiſione vlnę dandam eſſe neceſſariō minimam partē, non illo quidem argumēto quod propoſitum eſt, ſed quia terminus dexter vlnæ non poteſt inhærere niſi minimæ parti: alioqui non eſſet peracta diuiſio, quod eſt contra hypotheſim.

PROBA

Scot. 1. d. 2. q.
2. Du. ibid. q.
1. Ant. Tröh.
hoc loco. q. 4.

Examinatur
proposita ra-
tio.

Quo pacto
probatio ex
perfectiōne du-
ci poſſit.

PROBARI igitur poteſt conſuſio in cauſis efficientibus. hoc pacto. Si cauſæ efficientes eſſentialiter ſubordinatæ eſſent infinite, omnes eſſent instrumentales: implicat autem contradictionem omnes eſſe instrumentales (vt argumētatur Alenſis hoc loco) non ſunt igitur infinite. Quōd autem omnes eſſent instrumentales ex eo patet, quia nulla eſſet principalis, opponūtur enim immediatē principalis, & instrumentalis. Quōd verō implicet contradictionē, omnes eſſe instrumentales, ex eo probatur, quia ſi omnes eſſent instrumentales, nulla eſſet principalis, ſi autem nulla principalis, nulla quoque eſſet instrumentalis, quandoquidē instrumentalis cauſa eſt, quæ agit mora à principali, ſeu virtute principalis. Aduerte tamen non ſumi in hac argumentatione cauſam instrumentalem pro ſola instrumentali propriē dicta, ſed pro omni ea, quæ indiget concurſu ſuperioris ad agendum. Vnde cū cauſa instrumentalis hoc pacto ſumpta idem ſit quod cauſa media, & cauſa principalis idem quod cauſa prima: non alia erit diſtinctio inter rationem hanc, & argumentationem Ariſtotelis, quā quōd Ariſtotelica extructa ſit in propriis terminis: hæc autem ducatur ex multitudine propriē dictarum instrumentalium.

Ex diſcrimine
principalis, &
inſtrumentalis
cauſa.

Item hoc modo, Si efficiētēs eſſent infinite, formales quoque & ſinales infinite eſſent: hoc autē falſum eſſe paulō poſt ſeparatim oſtendetur: ergo & illud falſum eſt. Conſequutio ex eo cōſtat, quia quō efficiētēs ſunt ſuperiores, eō plures formas introducere poſſunt: atq; a deo vniuerſalis naturæ ſunt effectiue: eodemque modo cōmunionem finē propriū ſpectant, qua ratione cœlum plures formas introducit, quā ignis, & Dux in cōmunionem finem intēdit, quā miles.

Ex ſinitione
formaliū, &
ſinalium.

In materialibus verō cauſis hoc pacto poteſt conſuſio probari. Si dantur infinite materiæ eſſentialiter ſubordinatæ, ac proinde in eodem composito, aliæ ex aliis in eo conſtituendo dependentes: aut illæ ſunt primæ, aut ſecundæ: non poſſunt autē eſſe primæ, nec item ſecundæ: non ſunt igitur infinite. Prior pars aſſumptionis ex eo patet, quia eſſentialis ſubordinatio materiæ ea ratione dari poteſt, quatenus vna conſtat ex alia vt ſubiecto, quo pacto mixtum, quod eſt materia viuentis, conſtat ex elementis: hæc autem compositio non poteſt dari in materia prima, cū illi repugnet compositio ex priori materia: igitur ſi dantur infinite materiæ in eodem composito, nulla earum eſt prima: quo ſit, vt conuerſa argumētatione, ſi datur materia prima, non dētur primæ materiæ infinite. Poſterior pars aſſumptionis ex eo probatur, quia ſecundæ materiæ, quæ ſunt cōpoſita ipſa ex prioribus formis, reſpectu compositorum ex poſterioribus, non poſſunt eſſe infinite, niſi formæ ſint infinite: ergo ſi formæ non poſſunt eſſe infinite, vt probauimus, nec materiæ erunt infinite.

In cauſis ma-
terialibus ex
ipſa natura
materia pri-
ma & ſecun-
da.

Præterea, in rebus corruptibilibus, quæ plus difficultatis in hac quæſtione exhibere videntur, non dantur generationes infinite ſecundum ſpeciem, ſed ſemper ſit reſitus ad eandem ſpeciem, vt experientia patet: igitur non proceditur infinite in materiis, vt aliæ ex aliis ſiāt, & in alias reſoluantur, nec tandem conſiſtatur in aliqua, quæ nec ex alia fiat, nec in aliā reſoluatur, cū enim diuerſæ materiæ, quæ eadem ſint

Ex generatio-
ne rerum.

ſint

sint essentialiter subordinatæ, debeant inter sese differre, ac proinde generationes eæ, quibus aliæ ex aliis fiant: necessariò sequitur non dari eiusmodi materias infinitas, si non dantur infinitæ generationes secundum speciem. Denique idem hac ratione probatur, Quia cum necessariò danda sit forma substantialis (quod probatum est ad finem superioris lib.) necessarium efficitur, dandam esse materiam primam, ut patet eodem loco: data autem materia prima: itémque vltima, in quâ fere sensu ipso cernimus induci vltimam formam, à qua res dominatur (si tamen multæ dantur formæ in eadem re, & non vna potiùs) numerus materiarum necessariò finitus est. Ita fit, ut non dentur infinitæ materiæ in eodem composito.

I A M in formis hoc pacto ostenditur conclusio. Nomine formarum essentialiter subordinatarum, aut intelliguntur formæ physicæ, quæ sunt re ipsa distinctæ inter se, quo pacto quidam existimant animam, & formam mixti, & corporeitatis, ut vocant, esse essentialiter subordinatas, quòd anima pendeat in informando à forma mixti, & formæ mixti à forma corporeitatis: aut intelliguntur gradus, ut ita dicam essentialia eiusdem formæ, iuxta quos distinguuntur essentialia prædicata eiusdem rei, quæ dicuntur formæ metaphysicæ: neutro autem modo possunt formæ esse infinitæ: igitur nullo. Assumptio probatur primùm quia vtrius modo essent infinitæ formæ in eadem re, non dubium est, quin res, quæ ex illis constarent, essent infinitæ perfectionis: omnes enim formæ substantiales (de his enim in hac quæstione loquimur) siue priori, siue posteriori modo sumantur, sunt perfectiones. quædam certæ, ac definitæ: quæ si infinitæ sint, efficiet perfectionem infinitam. Deinde, quia darentur in eadem re infinitæ proprietates. omnes enim substantiales formæ siue Physicè sumantur, siue Metaphysicè, habent peculiare proprietates, quæ quidem in nulla re cernuntur infinitæ, sed certæ numero, ac designatæ. Postremò, quod quidem attinet ad formas physicas, hoc pacto idem probatur, Datur prima in quodlibet composito nempe quæ immediatè inhæret materiæ primæ, datur item vltima à qua res dominatur, & accipit speciem: igitur non dantur infinitæ. Quod verò attinet ad prædicata essentialia, hoc modo. Primùm quidem, quia si essent infinita, non posset tradi definitio omnino explicita, aut demonstratio, quæ ex hoc genere definitionum conficeretur: neque enim res vlla, quæ genus habeat, omnino explicitè definiti potest, nisi per genus remotissimum, & omnes interiectas differentias: at positis infinitis prædicatis essentialibus nullum inueniri potest genus remotissimum, nullaque differentiarum certa, & definita summa colligi. Deinde verò hac ratione. Nomen substantiæ, quatenus dicitur de substantiis completis, & incompletis, ac finitis (mittamus enim sermonem de Deo, in quo nulla est dictarum formarum distinctio) aut significat immediatè vnam aliquam naturam, aut plures: non potest autem significare immediatè vnam tantùm omnibus substantiis communem: quandoquidem isto modo non darentur vllæ omnino differentia substantiarum, quæ etiam essent substantiæ: oportet enim naturam illam diuidi per differentias, ut cætera omnia vniuoca,

ac pro-

ac proinde non dici essentialiter de vlla differentia substantiæ, quandoquidem nihil potest essentialiter dici de differentia, per quâ diuiditur, ut patebit libro quarto: significat ergo immediatè plures naturas. Atqui non significat immediatè omnes substantias: est enim, perspicuè nomina cõmunia significare immediatè naturas communes, mediatè verò particularia omnia, & singularia, quæ sub cõmunibus essentialiter continentur: nec item significat solas differentias substantiarum, tū quia hoc pacto de nulla re diceretur in quæstione quid est, tum quia etiã differentia ipsæ per sese, & sine aliquo quasi subiecto, quod per eas diuidatur, nullam substantiam siue specificam, siue indiuidualem constituent: ergo significat immediatè non solùm differentias omnes tam specificas, quàm indiuiduantes, ut quæ nulli naturæ vniuocæ essentialiter subduntur: sed etiam vnum aliquod genus summum, aut plura sub quo, aut sub quibus cætera genera omnia immediatè significata contineantur. Cum igitur perspicuum sit, dari species infimas substantiarum: dato autem siue vno: siue pluribus generibus summis earum specierum nec differentia diuidentes, nec genera media, quæ vsque ad speciem infimam interiecta sunt, infinita esse possint, efficitur, ut formæ substantiales hoc pacto sumptæ, infinitæ esse nequeant. Eadem ratione vti possumus ad probandum, nec in cæteris prædicamentis dari infinitationem prædicatorum essentialium.

Denique in causis finalibus sic potest conclusio confirmari. Primùm, quia aut omnes fines, quia actu intenduntur, expetuntur propter aliquem vltimum, aut singuli propter se: si singuli propter se, igitur nõ sunt essentialiter subordinati, si omnes propter aliquem vltimum, ergo non dato vltimo, nullus est finis: ex quo efficitur, ut fines non sint infiniti. Deinde, quia si fines essentialiter subordinati, essent infiniti, tolleretur de medio natura boni, ut Arist. ait, quòd nos quo pacto intelligendum sit, in expositione contextus ostendimus: cum ergo sit absurdissimum tollere de medio naturam boni, absurdissimum quoque erit finium infinitatem inducere. Tertio, quia si darentur infiniti fines essentialiter subordinati, nulla esset deliberatio, quæ semper incipit ab vltimo aliquo fine: quare neque electio, neque actio agentis per intellectum, & (quod hinc sequitur) neque agentis naturalis. Namque omne agens naturale agit directum, & quasi impulsus ab agente per intellectum. Postremò, Quia si in finibus daretur infinitio, non posset designari certa mensura propensionis appetitus in ea, quæ appetuntur propter finem, solus enim finis vltimus, propter quem quisque operatur, dici potest regula, & quasi mensura eiusmodi propensionis, quandoquidem medijs omnes propter vltimum expetuntur.

I T A patet secunda conclusio cum in omnibus causis eiusdem generis simul, tum singulorum generum priuatim. Quæ eadem conclusio omnibus Philosophis communis est. Quamquam enim non dederunt, qui dicerent, dari in rerum natura actu infinita entia completa, ut Democritus infinitos Mundos: nec desunt etiam nunc qui res infinitas simul existentes, absoluta Dei potestate dari posse contentant: nullus tamen adhuc ita insaniuit, ut diceret rem eandem ab infinitis

Genus nõ dici
essentia aliter
de differentiis
diuisiuis.

In causis finalibus
ex ipsa
ratione finis.

Ex natura
boni.

Ex actione,
tum libera, tum
naturali.

Ex quantitate
appetitionis.

Cõsensus Philosophorum
in
secunda conclusio.

Ex inuentione
materie primæ.

In causis formarum.

Omnibus formis tam physicis, quàm metaphysicis peculiare proprietates respondere.

Explicita omnino definitio.

Nomen substantiæ quidam immediatè significet.

Cap. 7. q. 9. 3.
à Sect. 2.

Ut Ochamus
in 2. d. 1. Græ.
Arimin. in 1.
d. 4. 4. q. 4. &
alij.

nitis causis, essentialiter subordinatis pendere, aut pendere posse.

*Nō colligi ex
dictis vna cau-
sam esse pri-
mam causam
rerum omnium.*

ILLVD tamen prætereundum non est, ex hac conclusione, si nihil aliud addatur, non continuò sequi, dari vnam primam causam efficientem, aut finalem, à qua tota rerum vniuersitas pendeat, sed in omni serie causarum efficientium essentialiter subordinatarum dari vnam primam efficientem, eodémque modo rem habere in causis finalibus, siue omnes huiusmodi causarum series reducantur ad vnum caput, siue ad diuersa, quemadmodum nec, si omnes species eiusdem seriei prædicamentalis reducuntur ad aliquod summum genus, continuò sequitur, omnes omnino species rerum reuocari ad vnum commune genus omnium. Id quod dixerim, ne putes demonstrari hoc capite, vnum esse Deum auctorem, ac finem vniuersi. eius enim assertionis confirmatio maioris negotij est, quamquam hoc loco non infirma iaciuntur fundamenta ad eam confirmandam, de qua disserendum extremo capiti libri. 12. Eodem pacto non docetur hoc loco, vnam esse primam materiam, aut formam, sed in omni serie materiarum, & formarum essentialiter subordinatarum dari primam eius generis causam. Quin etiam demonstrari non potest, vnam esse numero primam materiam, aut primam formam, etiam si formæ nomine exemplar intelligas. Distinctio enim rerum eam demonstrationem non admittit.

Tertia conclusio.

TERTIA conclusio sit, *In diuersis quoque generibus causarum nō posse dari infinitiōem.* Hanc conclusionem ea ratione probat Aristot. hoc loco, quia si genera causarum essent infinita, nempè materialis, formalis, efficiens, finalis, & aliud atque aliud sine vilo statu, nemo esset, qui posset scientiam rerum assequi, quippe cum scire sit rem per causas cognoscere: infinita autem in tempore finito percurri nequeant. Probari etiam potest eadem conclusio ex impossibilitate infinitiōis rerum, quemadmodum superior. Deinde, quia etsi ipsa genera causarum non sunt essentialiter subordinata inter se, tamen nullum genus earum potest quicquam causare, non concurrentibus cæteris generibus. Quare quemadmodum in causis essentialiter subordinatis causæ inferiores nihil possunt causare, nisi detur status in superioribus, ita vnum genus causæ non potest causare suum effectum, nisi ponatur status in cæteris generibus. Accedunt tertio loco eæ rationes, quibus ad finem superioris libri vsi sumus, vt ostenderemus, quatuor esse causarum genera, non plura, nec pauciora. Postremò hæc ipsa est omnium philosophorum sententia: siquidem nullus eorum aliud genus causæ inuenit præter quatuor ab Arist. tradita, vt ipse eodem loco docet.

*Cap. 7. q. 1.
Sect. 4. Text.
50.*

Dilutio eorum, quæ pro infinitate efficientium proposita sunt.

SECTIO V.

*Vis rationis
Aristotelis.*

PRIMUM igitur argumentum eorum, quibus colligebatur, infinitiōem causarum efficientium non esse impossibilem, dicendū est, rationem illā Arist. non euertere infinitiōem causarum

farum accidentaliter subordinatarum, sed essentialiter. Quod si quis eam accidentaliter etiam subordinatis accommodare velit, neganda est tertia conditionalis, siquidem in ordine huiusmodi causarum posteriores non pendent à prioribus in causando, ac proinde nec tota eorum multitudo est dependens ab aliqua priore eius ordinis, cum nulla earū causet virtute præcedentis, sed sua: quauis & singule, & omnes simul pendeant ab aliqua superioris generis, vt omnes equi à sole. Quod tamen non ideo dicimus, quia credamus, generationes rerū ab æterno esse potuisse: sed vt ostendamus, rationem Arist. non euertere infinitiōem eorum, quæ ipse successiue putauit fuisse ab æterno.

*Quid dicatur
medium.*

AD secundum dicendum est, non semper id dici medium, quod inter duo extrema continetur, sed interdum etiam quicquid inter duo quælibet collocatum est, quamuis illa extrema non sunt: quemadmodum dicimus, signum Arietis esse medium inter signa Piscium, & Tauri, & quauis cuiusque circuli partes appellamus media respectu aliarum, tametsi earum nullæ sunt extremæ. Hoc igitur pacto perspicuum est, veram esse primam conditionalem.

*Defenditur
ratio Arist.*

AD tertium dicendum est, non esse Aristotelem ea in re notandum vitio petitionis principij. Nam nec contentio eius cum aduersario, quem ipse sibi fingit, versatur in illa conditionali, saltem formaliter, & expresse, sed in ea quæstione, Num dentur infinitæ causæ eiusdem rei. Nec item Aristoteles eam conditionalem gratis sumit, sed contra renitentem lectorem accuratè probat, similitudine trium causarum essentialiter subordinatarum, vt diximus. Quin etiam in ipso orationis contextu probatio antecedit eiusmodi conditionalem.

Dilutio eorum, quæ adducta sunt pro infinitiōe causarum materialium.

SECTIO VI.

*Alb. c. 7. D.
Thom. lect. 3.
p. 2.*

PRIMUM autem eorum, quæ proposita sunt pro infinitiōe causarum materialium, dicendum est cum Commentatore, quem Alber. Magnus, & D. Thom. sequuntur, aliter progressum fuisse Aristotelem in refellenda infinitiōe causarum efficientium: aliter in materialium. Nam, quia in causis efficientibus perspicuum erat dari vltimam, siue proximam effectui: quæsitum est, an sursum versus daretur progressus infinitus. Contrà verò, quia in causis materialibus omnes supponebant, dari aliquod primum principium, quod esset basis ac fundamentum cæterorum: quæsitum est, num post illud darentur infinita subiecta, quæ ex primo illo penderent. Quamquam verò nec sensu, nec intellectu per se notum est, dari materiam primam, tamen ita facilè id concluditur, sumpta materia prima secundum communem, vulgarémque eius rationem (quod ad finem superioris libri ostendimus) vt meritò ab omnibus Philosophis supponantur.

*Cur Aristoteles aliter in
efficientibus,
aliter in mate-
rialibus cau-
sis progressus
suerit.*

*Cap. 7. q. 2.
Sect. 1.*

AD secundum dicendum est, infra materiam primam, hoc est, si progrediaris ab illa ad vltimum compositum, non dari plures materias primas, quemadmodum cum progredimur ab vnitatem ad binarium, & ternarium dantur aliæ vnitates, & plures deinceps ad alios

Perfectionibus imperfectiora paucioribus materijs secundis indigere.

sequentes numeros: sed tamen dari posse plures, vel pauciores materias secundas, pro ratione perfectionis cuiusque rei generalis. Res enim, quæ sunt perfectiores, pluribus materijs secundis indigent: quæ verò imperfectiores, paucioribus. Exempli causa, mixtum indiget elementis ad materialem sui compositionem: & homo, ut docet Arist. 2. de generatione animalium cap. 3. prius vivit vita plantæ, deinde animalis, tandemque hominis: ex qua re fit, ut à materia prima usque ad hominis complementum multas numerare liceat materias secundas, compositæve substantialia interiecta, siue eorum formæ maneat formaliter in homine, ut quidam volunt, siue sola virtute, quemadmodum res habet. hunc ergo progressum significavit Arist. exemplo illo pueri & senis: non quod in ea transmutatione sit vera generatio, sed quia perinde se habet, ut generationes illæ, quibus imperfectioribus formis adduntur perfectiores, manentibus prioribus, si non formaliter, certè virtute. Manent enim in viro pueri qualitates, abiecta perfectione, ut patet in figura, robore, scientia, & similibus. Quod autem Arist. addit, aquam esse materiam aëris, & reliqua omnia, quæ dicuntur corrumpi, & non manere in genito, esse materias eorum, quæ gignuntur: ad complementum doctrinæ adiectum est. Nec enim huiusmodi materiæ sunt essentialiter subordinatæ, ut elementa, mixtum, embryon, cum nec formaliter, nec virtute concurrant ad constitutionem eiusdem compositi. Sed tamen Aristoteles, quia loquebatur de materia immanente, essentialiterque subordinata, simul loqui voluit de opposita, quæ dicitur transiens, quo pacto aqua dicitur materia aëris: ut in eo etiam genere, amplioris doctrinæ gratia, ostenderet, non dari infinitionem secundum speciem.

Mutationes, quæ tendunt in deterius, cur non generentur.

Si quis autem quærat, cur Aristoteles, cum agit de materijs immanentibus, non sit loquutus de progressu earum, quando aliquid tendit in deteriores formas, ut cum ex vivente fit cadaver: dicendum est. causam eius rei fuisse, quia mutationes huiusmodi non solent appellari generationes, sed potius corruptiones, cum potius denominentur ab exspoliatione præstantioris formæ, quam ab introductione, aut permanentia deterioris. Exempli causa, mutatio hominis in cadaver potius dicitur corruptio, quam generatio, quia per eam abicitur rationalis anima, quæ præstantior forma est, quam cadaveris, quæ introducitur, aut corporeitatis, quæ manet iuxta sententiam eorum, qui volunt dari in morte viventium corruptionem sine generatione.

Ad tertium, quicquid de punctis, & partibus proportionalibus lineæ dicendum sit, sint ne infinita actu in eadem, ut multi dicunt, an verò potentia tantum, de qua re lib. 5. disputabimus, respondendum est, non esse parem rationem in materia secunda, atque in illis: est enim materia secunda ens actu & completum: siue forma, quam includit, maneat formaliter in composito, quod ex illa fit: siue sola virtute.

Dilu

Dilutio argumentorum, quibus finalium causarum infinitio ostendi videbatur.

SECTIO VII.

Ad primum eorum, quæ infinitione causarum finalium ostendere videbantur, dicendum est, propositionem illam, si datur ultimus finis, non datur processus infinitus in finibus, esse verissimam in finibus essentialiter subordinatis, neque oppositum probari. Nam, etsi demus, quemadmodum ex principiis mathematicis proceditur in infinitum ad alias, atque alias conclusiones, ita etiam ex fine ultimo procedi posse in infinitum ad alios, atque alios fines medios, propter illum expetendos, ut in cupido pecuniarum patet, tamè non ex eo sequitur, dari infinitos fines essentialiter subordinatos respectu eiusdem actionis, imò verò oppositum ex eadem similitudine colligi potest. Ut enim nulla datur conclusio, quæ ex infinitis principiis pendeat, ita nullus datur finis, qui propter infinitos expetatur: quod tamen concludendum erat, ut subordinatio infinitorum finium ostenderetur.

Ad secundum dicendum est, neque in propositione illa neque in toto discursu de finibus sermonem esse de ultimo fine simpliciter, qui est Beatitudo, sed de ultimo fine eorum, quæ subordinatè expetuntur in quavis actione, quamvis non sit ultimus simpliciter, ut, si cibum expetam propter vitæ conseruationem, nihil de ulteriore fine cogitans, vitæ conseruatio erit ultimus finis eius essentialis subordinatio. Tamen si verum est, in omni appetitione nostra appeti felicitatem, aut aliquam eius particulam, ut ita loquar. Nam qui sibi vim inferre volunt, id ea de causa expetunt, ut à præsentibus molestiis liberentur, quæ est quædam beatitudinis conditio, etsi planè sciunt, se ab integra beatitudinis ratione ea via aberrare.

Ad tertium dicendum est, etsi bonum, qua ratione bonum est, latius pateat, quam ratio finis: adhuc tamen sublata ratione finis, tolli de medio rationem boni, ut in expositione contextus diximus.

Dilutio eorum, quæ infinitionem formarum dari posse contendebant.

SECTIO VIII.

Denique, ut dissoluamus ea, quæ pro infinitione causarum formalium proposita sunt: dicendum est ad primū, non ideo Aristotelè probasse in prædicatis essentialibus, quod probaturus erat in formis naturalibus, quia quot sunt differentiarum essentialium constitutiuarum rerum naturalium, tot sint formæ naturales earum realiter distinctæ inter se, ut putat Ioannes Gandauensis, contra quem libro 8. disputandum est, sed iccirco id fecisse, quia vera non dantur plures formæ substantiales in eadem re, & tamen in eadem forma dantur plures gradus essentialis, secundum quos sumuntur omnes essentialis differentiarum, quæ rem constituunt. Nam ex primo gradu formæ humanæ sumitur in homine esse corporei,

Quid colligatur ex similitudine finium cum principiis mathematicis.

In omni appetitione aliquid felicitatis appeti.

Gradus metaphysici.

Hoc li. q. 10.

ex secundo autem, aut potius tertio, vel quarto sumitur esse viuentis, & ita deinceps. Vnde autem sumatur esse substantiæ, quod D. Thom. hic videtur velle, sumi ex primo gradu formæ, libro 5. expendemus. *Lect. 4. p. 5.*

*Prædicatō
essentialiū di-
stinctio.*

Ad Secundum dicendum est, etsi partes lineæ distinguuntur realiter, non distingui tamen actu, sed potentia dumtaxat: at prædicata essentialia, etsi nec actu, nec potentia distinguuntur realiter, distingui tamen formaliter, siue ex natura rei, idque non potètia solùm, sed actu, plus enim perfectionis essentialis includunt inferiora, quàm superiora, quòd patet ex eorū definitionibus, & proprietatibus. Quapropter, etsi lineæ natura distinctè cognoscitur, non distinctè cognitis omnibus eius partibus: tamen nullius speciei natura distinctè intelligi potest, nisi omnia eius prædicata essentialia distinctè perspiciantur. Nullus enim Philosophus putat, se distinctè cognoscere speciem distinctione pertinente ad suam scientiam: nisi sciat resolvere definitionem illius, vsque ad supremū eius genus, quod ad eandem scientiam spectet, etsi breuitatis gratia per genus proximum, & differentiam proximam sæpe illa definiat.

*Prædicata es-
sentialia, num
essentialiter su-
bordinata.*

Quæres tamè obiter hoc loco, Num prædicata essentialia eiusdem rei sint essentialiter subordinata inter se: Nec enim videntur essentialiter subordinata, si vera sunt illa, quæ suprà diximus, Omnes superiores causas essentialiter subordinatas differre specie ab inferioribus: itemque, Rationem causandi superiorum perfectiorè esse ratione causandi inferiorum: quorum neutrum prædicatis essentialibus videtur posse accommodari. Nam neque superiora videntur differre specie ab inferioribus, cum de illis essentialiter dicantur: nec ratio causandi eorum perfectior videtur esse, quàm ratio causandi inferiorum, quippe cum superiora sint imperfectiora inferioribus. Hoc eodem posteriori argumento effici videtur, materiã secundã nõ esse essentialiter subordinatam materiæ primæ. Nam cum materia prima sit imperfectior, necessariò videtur sequi, eius causandi rationem esse imperfectiorem. *Secl. 2.*

*Respondetur
dubitationi.*

Ad hanc dubitationem dicendum est, inferiora esse essentialiter subordinata superioribus & materiã secundam materiæ primæ: imò verò nomen essentialiter subordinationis forsitan ex subordinatione essentialium prædicatorum, abusuè quædam, accommodatum fuisse causis efficientibus, & finalibus, quæ per Catachresin dicuntur essentialiter subordinatæ: neque enim superiores fines, aut efficientia ad essentiam inferiorum pertinent.

*Solutio prima
obiectionis.*

Prior autem obiectio hunc in modum diluenda est. Superiora non differre specie ab inferioribus quasi ex opposito diuidant genus aliquod, aut pertineant ad opposita genera, veluti homo, & equus, homo & candor (id enim rectè probatum est) sed ea ratione differre specie, quòd non sint eadem species: differunt enim, vt species superiores ab speciebus inferioribus, quod satis est, vt possint esse essentialiter subordinata. Vel dic, satis esse ad essentialem subordinationem, quòd non sint indiuidua eiusdem speciei infimæ: hanc enim solam identitatem intelleximus excludi à causis essentialiter subordinatis, cum diximus, eas non posse esse eiusdem speciei.

*Essentialis
subordinatio.*

Ad

Ad posteriorè dicito, superiora, etsi sunt imperfectiora inferioribus, tamen rationè causandi eorum esse perfectiorè. perfectiùs enim, id est independèter, dant esse superiora, quàm inferiora. Eodè modo respondèndū est ad id, quod obiiciebatur contra rationem causandi materiæ primæ. Nam etiam si materia prima est imperfectior, quàm secūda: tamen ratio causandi illius, in genere causalitatis materialis, perfectior est, ac minùs depèdens, quàm ratio causandi materiæ secūdæ, vt aperitissimum est. Itaque in causis internis essentialiter subordinatis nihil repugnant hæc, minùs perfectam esse rem, quæ dicitur causa, & perfectiùs causare, siue minùs dependenter: cum interim in causis efficientibus essentialiter subordinatis semper res, quæ perfectiùs causant (si modò id efficiant, vt principales causæ, & non instrumenta tantū) sint perfectiores, quod idem accidit in finibus, qui ex natura sua subordinati sunt. Alia enim ratio est iis, quos sibi appetitus proponit, quippe qui non rarò expetit res meliores propter deteriores.

*Comparatio
causarū essen-
tialiter subor-
dinatarum in
perfectiōe.*

Ad tertium argumentum dicendum est, quicquid est in genere, necessariò esse id aliqua eius specie. Genus enim, non potentia quidem diuina separari potest à suis speciebus. Proinde si datis infinitis formis animalium in eadem materia, compositum ex illis non pertineret ad aliquam speciem animalium, ne ad ipsum quidem genus pertineret. Quamquã vt Arist. ratione illa id, quod vult, efficiat, satis est, si ostendat, tale compositum ad nullam speciem posse pertinere. Patet enim, nullum ens naturale in rerum natura esse posse, quod ad aliquam speciem non pertineat. *Genus & spe-
cies.*

NVM INFINITA TEMPORE

FINITO COGNOSCI POSINT.

QVÆSTIO SECVNDA.

Qua in re præcipuè posita sit huius quæstionis difficultas.

SECTIO PRIM A.

VM non semel hoc capite positum sit, infinita non posse cognosci, idque non videatur per se notum, sed res de qua controuersia esse meritò possit: operæpretium erit id explicare, atque approbare hoc loco, altius principio repetito.

Infiniti nomen trib. modis accipi potest. Vno, vt significat negationem finitionis, seu limitationis: quo pacto infinitum facillimè intelligitur: etenim cum negationes cognoscantur per ea, quæ negantur: finitio verò siue limitatio omnibus sit non solùm nota, sed etiam obuia: non dubium est, quin per eam nullo negotio intelligamus negationem finitionis, ac proinde infinitum, vt est affectum ea negatione.

*Prima infiniti
significatio.*

Altero, vt significat id, quod infinitum est, non tamen quæ ratione infinitum est, siue illimitatum, quo pacto intelligimus, tem-

Secunda.

pus infinitum sub communi ratione temporis spacium infinitum, sub communi ratione spacij, magnitudinem infinita, si dari potest, vel sub ratione magnitudinis, vel, si non sit omni ex parte infinita, secundum eam dimensionem, qua finita est: & infinita multitudo rerum, siue specie, siue numero differentium, sub cōceptu generis earum, aut speciei.

Tertia.

Difficultas questionis.

TERTIO, vt significat id, quod infinitum est, qua ratione infinitū est, siue infinitio sit modus essendi rei infinitæ, vt ait Scotus, siue quiduis aliud, quod proprium fundamentum sit eius negationis, quam in prima significatione exposuimus. Atque in hac usurpatione infiniti tota est quæstionis difficultas: non quidem collata re infinita cum infinito intellectu, qui est solus Diuinus, sed cum finito, siue creato: Neque verò accepta cognitione pro imperfecta, & confusa: non enim dubium est, quin infinitum ab intellectu creato hoc pacto cognosci possit: sed pro perfecta, & distincta.

Infinitum intensiue.

VERVM, quia duplex est infinitum, vnum intensiue, vt dici solet, alterum extensiue: id, quod intensiue infinitum est, cum maximam rei perfectionem significet, nemo negauerit, esse natura sua maximè aptū, vt intelligatur: simpliciter quidem, si sit infinitum simpliciter, in hoc autem aut illo genere: si sit infinitum in certo aliquo genere. Quod enim quidque perfectius est, tantò magis ens, magisque intelligibile ex sese: cæterum an huiusmodi infinitum possit à nobis clarè, ac perspicuè cognosci, quæstio est. Ac de eo quidem, quod est infinitum simpliciter, de Deo, inquam, opt. Max. non defuerunt, qui dicerent, nulla potentia fieri posse, vt in seipso ab intellectu creato perspicuè cognoscatur, in quibus numerantur Hæretici ij, qui existimabant beatitudinem cœlestem à Deo promissam non in familiari illo, quem speramus, Diuinæ naturæ intuitu, sed cuiusdam creati fulgoris ab ea manantis, positam esse. Quem errorem ante aliquot secula damnauit Sancta Dei Ecclesia, quæ columna est & firmamentum veritatis. Nam etsi Deus à nullo intellectu creato clarè cognosci potest viribus naturæ: nec etiam potestate Diuina comprehendendi, vt sacra item oracula nos docent: videri tamen clarè, ac perspicuè potest ab ijs, quorum mentes Diuina bonitas supra naturæ modum illustrauerit, & ad quamdam Diuinæ naturæ participatione exuerit: de qua re Theologi est disserere. Quod si non repugnat, infinitum simpliciter ab intellectu creato perspicuè cognosci, longè minùs repugnabit, cognosci infinitum in certo genere, si modò illud dari possit, vt albedinem infinitè intensam in genere colorum, & calorè infinitè intensum in genere tangibilium qualitatū.

Hæresis negãtã posse Deũ à nobis clarè cognosci.

Breuis impugnatio.

Triples infinitum extensiue.

INFINITVM extensiue triplex est: Magnitudine, vt corpus, aut spacium infinitum: Successione, vt motus, aut tempus infinitum: & Multitudine, vt infinitæ species, aut indiuidua. Sed cum distincta cognitio infiniti siue magnitudine, siue successione, haberi nequeat, nisi eiusmodi infinitum cognoscatur quoad omnes partes, in quas diuidi potest (quæ est comprehensiuua) vel saltem, quoad omnes certæ alicuius extensionis, vt si in tempore infinito intelligantur distinctè omnes dies, & in linea infinita omnes palmi: tota huius generis infinitorum difficultas, ad infinitum multitudine reducitur: de quo proinde solo

Quodl. 5. §. De primo. & quodlib. 6. §. Restat nunc.

Armenij & alij quidam apud D. Bernard. epi. 190. Turre-crem. de potestate Eccles. c. 35. & Alfonso. à Castro aduersus hæ. verbo Beatitudo. Vide ibi decretum Inno. 3. & Benedi. Cij II. Leg. 11. Concil. Florent.

fatis erit, si in hac quæstione differamus. Verum, quia dubium non est, quin possit infinitum multitudine in tempore infinito percurri, atque cognosci, quo pacto Aristoteles fateatur, necesse est, substantias cœlorum motrices infinitas suorum orbium conuersiones cognouisse: de sola cognitione infiniti multitudine in tempore finito, quo pacto idè extremis verbis huius capituli illam dari posse negat, futura est disputatio quemadmodum de ea sola à nobis est quæstio proposita.

Tempore infinito posse cognosci infinitum.

Quibus argumentis videantur infinita in tempore finito posse cognosci.

SECTIO II.

VO D ergo huiusmodi infinitum in tempore finito cognosci possit, his argumentis ostendi videtur. Primum, quia materia, itémque magnitudo, cum sint entia creata, non dubium est, quin ab aliquo intellectu creato in tempore finito non modò quidditatiuè intelligi, sed etiam comprehendendi possint: alioqui pares essent Creatori hac in re: at materia comprehendendi non potest, nisi intelligantur formæ omnes, ad quas habet potentiam (hoc est enim omnino penetrare, vt sic dicam, potestatem materiæ) magnitudo etiam non videtur posse comprehendendi, nisi intelligantur omnes omnino partes, ex quibus constat, & in quas diuidi potest: igitur cum & formæ, ad quas materia est in potentia, & partes item magnitudinis infinitæ sint: negandum non est, intellectum creatum in tempore finito posse intelligere infinita.

Primum argumentum.

2. DEINDE, quia Angeli comprehendunt suam potentiam actiuam, ij saltem, qui superiores sunt, & præstantioris naturæ, vim, & actiuam potentiam inferiorum: omnes item comprehendunt actiuam potentiam animæ nostræ, & corporum cœlestium: atqui huiusmodi actiuæ potentiæ comprehendendi nequeunt, nisi intelligantur omnia effecta, quæ ab eis produci possunt, quæ sunt infinita: id autem nisi fiat tempore finito, numquam tales potentiæ comprehensæ erunt: possunt igitur Angeli tempore finito intelligere infinita.

3. TERTIO, quia iidem intelligunt, atque comprehendunt vim, & naturam specierum intelligibilium, quæ ipsis cōcreatæ sunt: Cum igitur hæ species eius conditionis sint: vt non solùm repræsentent naturas específicas, sed etiam indiuidua omnia, quæ sub speciebus continentur, non dubium est, quin Angeli, finito in tempore, infinita cognoscant.

4. QUARTO, quia possunt iidem, si velint, per instantiam horæ, non quidem immediata (quæ nulla sunt,) sed per mediata, intelligere successiue partes proportionales cuiuscunque propositæ magnitudinis finitæ: at huiusmodi partes infinitæ sunt: possunt ergo Angeli tempore finito intelligere infinita. Nec verò vllum impedimentum est, quod possit obicere, siue ex parte ipsorum Angelorum, cum ij, saltem aliqua mora interposita, quantumcumque ea parua sit, elicere possint alium intelligendi actum, siue ex parte temporis, aut magnitudinis, cum vtrumque constet partibus proportionalibus infinitis.

POSTRE

5. **P**OSTREMO, quia non Angeli modò, sed & homines etiam possunt in tempore finito infinita percipere. Quisquis enim ante speculum mouetur, coniectis oculis in imaginem sui, quæ in speculo apparet, is dum mouetur, siue ad illud, siue ab illo, siue circa illud, videre omnes sui imagines, quæ in speculum imprimuntur: nulla prætermissa (ponamus enim non interrumpi visionem) at illæ imagines sunt infinitæ; videt igitur tempore finito infinita, atque adeo intelligit, si modò ad id attendat mente, quod oculis intuetur. Assumptio ex eo patet, quia imago, quæ imprimitur ex vno puncto spacij, nec est eadem cum imagine impressa ex alio puncto: nec item est pars illius, sed noua quædam prorsus, ac omnino diuersa. Si enim demus, moueri hominem recta ad speculum, & sumamus duo puncta spacij, vnum post aliud, secundum ordinem motus: non dubium erit, quin imago genita ex remotiori minor sit, quàm quæ ex propinquiori generatur: at minor non potest fieri maior, siue extensior nulla parte addita, nisi partes incipiant esse in alia, atque alia parte subiecti, quod est impossibile: imago item minor, non potest fieri pars maioris per ad additionem nouarum partium circumcirca (alioqui appareret in speculo ex propinquiori puncto imago quædam composita ex vultu minore, qui ante apparebat, & eiusmodi additione circum minorem, quod pugnat cum experientia) est igitur imago, quæ generatur ex priori puncto, prorsus diuersa ab ea, quæ generatur ex posteriori. Atque idem eodem ferè modo ostendi potest, si motus fiat à speculo, aut circa speculum. Cùm igitur puncta spatij, quæ percurrit is, qui mouetur, sint infinita, efficitur necessariò, imagines esse infinitas, ac proinde videri, & intelligi etiam à nobis tempore finito infinita.

Responsionis impugnatio.

QUOD si dicas, videri quidem à nobis, & intelligi infinita, non tamen distingui. Primum quidem oportebit, te nouam expositionem pronuntiato Aristotelis adhibere. Ait enim absolutè, *non posse infinita finito tempore percurrere*. Deinde eo concessio, saltem non videtur negandum, distingui posse ab Angelis, cùm imagines ipsæ (si re vera in speculum imprimuntur) distinctæ sint, & earum quæque sit ens completum, neque alia immediatè succedat alij, quemadmodum, nec punctus immediatus est puncto, nec momentum momento. Postremò difficultimum quoque creditur videtur, fieri naturaliter multitudinem successiuam entium distinctorum inter sese, & tamen non posse intelligi, & distingui successiuè ab vllò intellectu creato.

Non posse infinita in se ipsis cognosci.

SECTIO III.

Duplex cognitio distinctio.

NT igitur quæstio expediatur, duo antè animaduertenda sunt. Vnum est, nomine distinctæ cognitionis infinitorum intelligi posse, vel eam, qua infinita cognoscuntur in seipsis: quod genus cognitionis dicitur cognitio rerum in proprio genere: vel eam,

eam, qua cognoscuntur in alio cognito, quo pacto Beati cognoscunt plurima in essentia diuina.

ALTERVM est, vt infinita à nobis finito in tempore cognoscantur, duobus modis posse accidere, vno successiuè, altero simul, hoc est, non percepto vno post aliud, siue id fiat in toto aliquo tempore, siue in aliquo tantum eius momento.

HIS positis sit prima conclusio: *Infinita non posse tempore finito siue in se ipsis, siue in alio, successiuè cognosci*. Hæc conclusio ex eo primum patet, quia hoc pacto daretur primum cognitum, & vltimum cognitum: vbi autem datur primum & vltimum, non dantur infinita. Prior propositio ex eo patet, quia cùm multa successiuè, ac tempore finito cognoscuntur: quemadmodum cognitio intrinsecus incipit in primo cognito, ita intrinsecus desinit in vltimo cognito, alioqui non desineret, sed in infinitum tenderet. Nec obiicias contra posteriorem propositionem, dari in linea primum, & vltimum punctum, & in hora primum & vltimum momentum: & tamen ea puncta, & momenta, quæ interiecta sunt, esse infinita. Non videntur enim indiuisibilia esse actu in medio continuo, sed potestate tantum, vt sæpè ait Arist. de qua re quinto libro agendum, Aduersarius autem inter primam, & vltimam cognitionem fingit infinitas cognitiones actu.

Primâ conclusio probatur. 1.

Obiectionis d. latio.

DEINDE, si infinita hoc pacto cognoscerentur, absoluto tandem tempore præscripto iam numerabilia numerata essent: hoc autem contradictionem inuoluit: ergo & illud. Propositio ex eo perspicua fit, quia vt primò cognoscimus Socratem, secundò Platonem, tertio Aristotelem, eodémque ordine procedimus intelligendo alium, atque alium hominem, ita possumus primò cognoscere Socratem, vt primum, secundò Platonem, vt secundum, tertio Aristotelem, vt tertium, eodémque ordine cæteros: hoc autem nihil aliud est, quàm numerare, igitur si totam summam eorum, quæ hoc pacto intelligimus, absoluamus: iam à nobis omnia erunt numerata: numerari enim, & numeratum esse non alia ratione differunt, quàm vt numeratio passiuæ in fieri, & in facto esse. Quare cùm infinita, vt infinita sunt, innumerabilia sint, efficitur necessariò, vt si tempore finito successiuè intelligi possunt, cùm tandem ad finem eius temporis peruentum fuerit, iam innumerabilia numerata sint.

2.

Infinita sua-pte natura innumerabilia.

TERTIO, si infinita successiuè cognosci possent in tempore finito, possent vtique cognosci per partes proportionales temporis, aut per instantia, quibus illæ inchoantur, aut finiuntur (etenim per æquales partes temporis finiti, aut per instantia, quibus æquales terminantur, fieri nullo modo potest, cùm infinita sint, & minùs probabile est, posse intelligi per omnia omnino instantia, quàm per ea, quæ proportionaliter distant inter sese) at hoc concessio iam daretur pars temporis, quæ eadem esset diuisibilis & indiuisibilis, vltima & non vltima, quæ contradictionem implicat: non possunt igitur infinita finito tempore successiuè cognosci. Assumptio ex eo probatur, quia quemadmodum si daretur in rerum natura columna re ipsa diuisa in partes proportionales versus basim, necessariò pars illa, cui inesset superficies, qua co-

3.

lumna contigua est basi, esset diuisibilis, & indiuisibilis, vltima, & non vltima, diuisibilis quidem, quia pars proportionalis, indiuisibilis, quia alioqui nondum esset peracta diuisio: vltima verò, quia indiuisibilis: non vltima: quia diuisibilis: ita prorsus accideret, si non esset re ipsa, sed sola designatione diuisa: at tempus diuiditur designatione per actus intelligendi: igitur, si quis in tempore finito percurreret intellectu infinita per partes proportionales temporis, aut per instantia, quibus illæ terminantur: iam daretur pars quædam illius diuisibilis, & indiuisibilis, vltima, & non vltima: ea videlicet, cuius finis esset instans, quo tempus illud finitum finiretur.

Quo pacto re-
pus diuidatur.

4.
Infinitum ex
sensuè quid.

Infinitum hoc
partis ratione
habere.

Quo pacto
possit absolui.

Quo pacto
sit ignotum.

Secunda con-
clusio.

Cur potentia
pluribus intē-
te imperfe-
ctius singula
perficiant.

POSTREMO probatur eadem conclusio, ex ipsa ratione infiniti ab Arist. tradita 3. Phys. cap. 7. ait enim, *infinitum extensiuè* (de hoc enim solo ille eo loco, & nos in hac disputatione loquimur) *esse id, cuius semper aliud extra, ratione quantitatis, accipi potest*: hoc est, in quo sumpta quauis quantitatis parte, semper alia restat accipiēda. Si hoc igitur infinitum est, constat manifestè, non posse eius partes finito tempore percurrari, alioqui nulla iam pars accipiēda superesset, ac proinde infinitum non esse infinitum. Eodem pertinet id, quod idem eodem loco subdit, *infinitum potius rationem partis, quam totius subire*. Infinitæ enim quantitatis quicquid aut est in rerum natura, aut concipitur, pars est respectu ipsius infiniti: nec tamen ipsum infinitum propriè habet rationem totius, quia numquam absolui potest, siue quo ad existentiam, siue quo ad intelligentiam: si tamen successiuè esse, ac intelligi incipiat: Quod addiderim, quia non accipiēdo, non dubium est, quin absolui possit, vt motus, & cogitationes Angelorum: si Mundus ab æterno fuisset: quamquam ne hoc quidem modo infinitum finiretur, aut successiuè intelligeretur, quatenus infinitum, sed quatenus finitum, hoc est, versus eam partem, qua esset infinitum & terminatum. Eodem quoque pertinere potest id, quod idem scribit primo Physicorum libro cap. 4. *Infinitum, quia infinitum est, ignotum esse*. Intelligenda est enim in eo pronuntiatio ignoratio opposita cognitioni accommodatæ ad naturam huiusmodi infiniti, quæ cognitio est successiua, discurrens ex parte in partem. Atque in hac conclusione conueniunt grauissimi quique Philosophi & Theologi, addentes, non modo à finito intellectu, sed ne ab infinito quidem posse infinita hoc pacto cognosci etiam si daremus, infinitum intellectum posse rem vnã post aliam cognoscere.

Textus 36.

Textus 66.

D. Thom. 1. p.
q. 68. artic. 2.
& alibi sapè.
Scot. in 1. d. 3.
q. 2. & alij.

SECUNDA conclusio sit: *Infinita in seipsis non posse simul distinctè cognosci ab intellectu creato*. Conclusio hæc facillè ex eo probatur, quia vt quotidiano experimento didicimus, quò pluribus rebus simul in se, siue immediatè cognoscendis intellectus noster intentus est, eò minùs perfectè, ac distinctè singulas percipit, quod idem priùs in sensibus accidere videmus: Sed & in aliis potentiis, siue conseruatiuis, vt in mandandis rebus memoriæ, aut retinendis, siue motiuis, vt in trahendis, aut pellendis corporibus: siue aliò modo actiuis, vt in digerendo cibo: semper plura simul, quàm pauciora minùs perfectè expediuntur. Et optima quidem ratione, est enim cuiusque potentiæ, vt certa natura, ita certus quidam, ac præscriptus agendi simul, aut patiendi terminus natura

naturalis, quem naturæ viribus excedere non potest. Ergo, si infinita intellectui creato obiciantur, etsi illa modo aliquo cognoscet (iam enim sæpe diximus, nihil esse, quòd à nobis modo aliquo intelligi non possit) imperfectissimè sanè, & confusissimè ea cognoscet. Atque hæc cõclusio non de intellectu nostro tantum, sed de angelico etiam: & proposita, & probata est, De diuino alia est ratio. Nam etsi diuinus propter suam perfectionem non intelligit plura immediatè, siue in seipsis, sed in ipsa diuina essentia cognita, tamen si plura immediatè intelligeret, nihil impediret, quò minùs eo pacto infinita perciperet.

Cognitio di-
uina qualis.

Nihil est autem contra conclusionem hanc, si voluntas creata feratur simul in infinita, vt si quis cupiat viuere annos infinitos. Nec enim hoc argumento colliges, intellectum nostrum posse concipere simul infinita, nisi confuse, quippe cum ea etiam appetitio confusa sit. Namque fieri non potest, vt voluntas quicquam appetat distinctè, nisi præeunte distincta cognitione aliqua intellectus.

Infinita posse
confusè concipi
& appeti.

At obiciēs, Angeli, si creati essent ab æterno, possent modò recordari distinctè infinitorum annorum præteritorum, quo distinctè, & singulatim nouissent, ergo aliquis intellectus creatus potest simul percipere infinita in se ipsis. Sed occurrendum est, fieri quidem potuisse, vt successiuè cognouissent infinitos annos præteritos, si Mūdus, saltem quoad incorruptibilia, ab æterno esse potuit: non tamen vt omnium simul distinctè recordarentur: hoc enim arguit illimitationem actus intelligendi, quæ non datur intellectu creato: illud autem solius durationis, quæ cum natura rerum incorruptibilium congruit.

Obiectio.

Dilutio.

Ex his duabus conclusionibus patet, infinita in seipsis à nullo intellectu posse distinctè intelligi. Etenim successiuè, ne à Diuino qui intellectu percipi possunt: vt patet ex prima conclusione: simul autem, etsi nihil repugnaret percipi à diuino ex parte rerum infinitarum simul acceptarum, repugnat tamen ex parte perfectionis diuini intellectus, cuius immediatum obiectum necessariò est sola diuina essentia, idque, quia in ea perfectissimè cõtinentur cetera omnia, quod de nullo obiecto creato dici potest. Itaque omni multitudini infinitæ repugnat percipi in seipsa verum percipi successiuè repugnat ex parte ipsius infinitionis, simul autem, non ex parte infinitionis, sed ex parte intellectus, finiti quidem, propter eius imperfectionem: infiniti autem, propter eius perfectionem. Atque iuxta huius consecrarij sensum potest modo aliquo exponi pronuntiatum illud Aristotelis, *Infinitum, vt infinitum, est, ignotum esse*. est enim verum, si sermo sit de cognitione infinitæ multitudinis in seipsa, tamen si melius exponitur iuxta sensum solius primæ conclusionis, vt factum est superiùs.

A nullo intel-
lectu infinita
à seipsis posse
distinctè cog-
noscere.

Nota hæc.

Exponitur di-
ctum Aristote-
lis alio modo
quàm supra.

Quo pacto infinita, in alio cognosci possint.

SECTIO IIII.

ERTIA conclusio sit, *Etsi intellectus creatus, etiam in alia re naturaliter cognita, non potest simul infinita percipere naturaliter: nihil tamen videri repugnare, quin possit supernaturali Dei munere.*

Tertia con-
clusio.

Duplex cognitio in alio.

HANC conclusionē vt meliūs, & faciliūs intelligas, aduerte duobus modis rem vnā posse cognosci in alia, seu, quod idē est, per aliam. Vno, vt per aliam cognitā, quo pacto cognoscimus Cæsare per imaginem illius, causas per effecta, vicissimque effecta per causas, & vnum oppositum per alterum. Altero, per aliam non cognitā, quo pacto videmus colores per species sensibiles diffusas in aëre, ac impressas in oculis, & cognoscimus res corporeas per phantasmata, ac species intelligibiles, earum, & per ipsam denique intelligendi facultatem. Quæ quidem accipienda volumus formaliter, quasi dixerimus, Vno modo, per aliam cognitā, quia cognita est, ac ratio cognoscendi aliam: altero, per aliam, quæ non sit ratio cognoscendi aliam, ac proinde non necessariō cognoscenda, vt per eam cognoscatur alia. Nam etsi plerique nouimus species sensibiles, & intelligibiles, & ipsum etiam intellectum, per quem alia cognoscimus: non ideo tamen alia per ista cognoscimus, quia ista cognoscimus. Quod vel ex eo perspicuū est, quia multi sunt, qui ignorent, aut etiam negent species sensibiles, & intelligibiles: nec defuerunt, qui intellectum à sensu non distinxerint, cum tamen iuxta veram sententiam, omnes per istas res naturales sentiamus, ac intelligamus. Hac igitur de causa non diximus in conclusione: *In alia re absolute, sed in alia re cognita.*

Non posse naturaliter à creatura vlla simul, & distimile cognosci infinita.

Prior igitur conclusionis pars ex eo aperta est, quia infinitorum distincta, & non successiua cognitio (vtcumque infinita sumatur, siue vt in se cognita, siue vt in alio) semper excedit proportionem naturæ finitæ naturaliter operantis. Et quidem, si infinita sumantur in seipsis: perspicuum, id est, ex secunda conclusione. Si verò, vt in alia re naturaliter cognita (qui sensus est huius conclusionis proprius) ex eo facile probatur, quia experimento didicimus, minùs distinctè percipi naturaliter quancumque rerum multitudinem, cum percipitur in alia re naturaliter cognita, quā cum percipitur in seipsa: quo pacto Medici distinctiùs percipiunt multitudinē effectorum huius, vel illius medicamenti, cum effecta ipsa immediatè cognoscunt, quam cum illa cognoscunt in medicamento, etiam postquā eius vim ex variis euentis perceperunt: atqui ex eadem secunda conclusione patet, distinctā cognitionem infinitorum in seipsis excedere proportionem naturæ finitæ naturaliter operantis: ergo magis illam excedit distincta cognitio infinitorum in alia re naturaliter cognita. Quocirca nemo est, siue ex Philosophis, siue ex Theologis, qui dixerit, posse nos, aut aliam creaturam intellectualem, naturaliter, ac simul perspicere infinita, etiā in alio naturaliter cognito. Ita non opus est, priorem partem cōclusionis aliter probare, de qua est communis omnium cōsensus. Nec Theologi, qui aiunt cognoscere Christum infinita per sciētiam infusam, quæ est scientia rerum in proprio genere (omnia, inquā, quæ sunt in potētia creaturarū, quas Deus condidit, & omnia omnino, quæ sunt, fuerunt, ac erunt) id asserunt de scientia actuali, quasi per eam scientiam cognoscat actu infinita: sed de habituali, vt possit, cum voluerit, quilibet eorum actu intelligere.

Scientia Christi infusa qualis.

Sententia eorum, qui putant

De Posteriori autem dissensio est inter Theologos, sunt enim, qui asserant, ne in diuina quidem essentia perspicuè cognita posse intellectualem

Adamus in 3. Sent. q. 10. a. apud Capr. in eodem 3. d. 14. q. 2. art. 2. & Scot. eadem d. & q. & alij apud eundem.

Actum creatum infinita simul cognoscere. Primum, quia eiusmodi cognitio, si esset finitæ perfectionis, esset confusiuā, si verò esset distincta, esset infinitè perfecta (maior enim perfectio requiritur, vt plura simul distinctè cognoscantur, quàm vt pauciora) at horum alterum repugnat hypothesi, alterum conditioni creaturæ.

neque in Verbo posse infinitè cognosci. Primum huius sententia argumentum.

DEINDE, quia absurdum est asserere, plura simul à creatura intelligi, quàm Deus simul creare possit: constat autem, Deum non posse simul creare infinita.

POSTREMÒ, quia cum infinito extensiuā supponat intensiuā: esset hoc pacto virtus intelligēdi creata intensiuè infinita, ac proinde æquaretur virtuti Diuinæ. Ita cōcludunt, nullum intellectum creatum posse simul cognoscere infinita, etiam in essentia Diuina, sed habitu dumtaxat, quem animæ Christi concessum esse aiunt, eo quod possit cognoscere in diuina essentia quicquid voluerit, etiam si id in rerum natura, nec sit, nec fuerit, nec futurum sit vnquam. Quo autem modo illa cognoscat habitu infinita, Scotus^a sic exponit, vt putet ipsum eius actum viuendi Diuinam essentiam censerī quasi habitum, respectu cognitionis creaturarum in illa: quippe cum ea visio sufficiens sit ad cognoscenda quælibet entia pro libito. Nonnulli^b tamen existimant animam Christi id facere posse per habitum quemdam ad id infusum à Deo cum ipsa Diuinæ essentia beatifica visione.

Cognitio habitualis anime Christi.

Opinio eorum qui affirmant quælibet Beatū omnia possibilia cognoscere, in Verbo. Primum eorum argumentum.

ALII^c verò contrā omnino scientes, existimant, quemlibet intellectum creatum cognoscere actu, ac simul in diuina essentia omnia quomodocumque possibilia, saltem quoad eorum quidditates & naturas, etiam singulares, ac proinde infinita. Primum, quia omnia hæc naturaliter, & necessario relucēt in Diuina essentia, vnde sit, vt essentia Diuina clarè cognita non possint illa ignorari.

DEINDE, quia alioqui non esset Beatitudo illa, *status omnium bonorum aggregatione perfectus*, quippe in qua non esset rerum omnium cognitio & præceptio.

POSTREMÒ, quia maius est videre essentiam infinitam simpliciter, quàm infinitum numerum creaturarum: quare cum illa videatur à Beatis, & hanc quoque videri concedendum esse. Quòd si quis obiciat, quemlibet Beatum, eorum sententia, cognoscere quicquid Deus facere potest, igitur Diuinam essentiam à quolibet Beato comprehendit: negant consequentiam, eò quòd ex ea sola cognitione creaturarum omnium colligatur comprehensio diuinæ essentia, qua creaturæ omnes ita cognoscantur, vt meliūs cognosci nequeant: quo pacto non dubium est, quin creaturarum possibilitati vnuerfitas à solo Diuino intellectu cognoscatur.

Media sententia, quæ approbatur.

ALII denique, quorum opinio nobis probabilior videtur, mediam quamdam viam tenent, asserentes, non posse quidem intellectum creatum cognoscere omnia omnino, quæ in Diuina essentia relucēt: nihil tamen repugnare, quo minùs possit cognoscere aliqua infinita. Priorem partem ex eo probant, quia infinitas extensiuā cognitionis omnium omnino rerum arguit infinitatem cognitionis intensiuā simpliciter, quæ soli Deo conuenit, quod latè ostendemus

^a Scot. in 3. d. 14. q. 2.
^b Marsil. in 2. q. 10. art. 2. & Bon. in 3. d. 14. 2. p. d. q. 3.
^c Dur. in 4. d. 49. q. 3. & Godofred. mod. 6. qu. 3. apud Capreolum in 4. d. 49. q. 6. art. 2. & alij apud Dur. in loco cit. Idem asserunt de anima Christi Alex. Alensis 3. p. q. 13. mēbr. 7. & Alber. Mag. in 3. dist. 24. art. 8.
 D. Thom. 3. contra Gent. c. 60. & Ferrariens. ibid. idem asserit D. Thom. de anima Christi 3. p. q. 10. ar. 2. & 3. & quodl. 3. q. 2. ar. 3. & Capr. in 3. d. 14. q. 2. art. 1. & alij multi sectatores. D. Tho.

lib. 12. Posteriorem verò, quæ est posterior pars conclusionis nostræ, ex eo colligunt, quia cognoscere in Diuina essentia aliqua infinita, & non omnia omnino, veluti infinita indiuidua naturalia possibilis, & infinitas hominū cogitationes futuras (quorum illud plerisque Theologis tribuitur cuilibet Beato, hoc autem animæ Christi) non infert cognitionem ita perfectam, vt perfectior dari non possit, & quæ iam sit propria Deo, quippe cum perfectior sit ea, qua plura infinita cognoscuntur, & infinitè perfectior, qua omnia omnino possibilis.

A D D E hanc rationem. Plus est distinctè cognoscere infinitam essentiam, quàm infinitam aliquam multitudinem particularem rerū finitarum, at intellectus creatus potest supernaturali cognitione, distinctè siue quidditatiuè cognoscere essentiam infinitam: ergo & infinitam aliquam multitudinem particularem rerum finitarum. Dico autem *particularem*, quia cognitio omnium omnino, quæ à Deo effici possunt, dari non potest sine comprehensione Diuinæ essentia.

Q V O C I R C A primum argumentum primæ opinionis ita dissol- uendum est, vt dicamus, etsi ex cognitione infinitorum in se ipsis, rectè sequitur, cognitionem intellectus creati, quæ circa ea versetur, fore confusissimam, aut verò infinitè perfecta: neutrum tamen sequi ex cognitione infinitorum in essentia Diuina finitè cognita. Eadem enim ipsa cognitio diuinæ essentia terminari non potest secundaria ratione ad aliqua infinita pro mensura luminis gloriæ, veluti ad infinita animalia, quæ sunt in potestate naturalium causarum: nec distincta cognitio illius impedit distinctam horum cognitionem, sed potius erit ratio, cur hæc distinctè percipientur. Hoc enim interest inter excellens sensibile, & excellens intelligibile, quòd illud, cum percipitur, sæpe lædit sensum & aliarum rerum perceptionem impedit: hoc autem non solum non lædit intellectum, neque impedimento est, quominus alia percipiat, sed etiam quantò est excellentius, perfectiusque percipitur, tantò plurium rerum, ac excellentiorem cognitionem secum affert: ita est, vt sæpe eadem cognitione, qua illud percipitur, multa eius effecta simul distinctè intelligantur. Quod si hoc accidit in naturali cognitione, non est cur negandum sit, Beatos cognitione supernaturali, ac distincta infinitæ essentia infinitam aliquam multitudinem in ea relucentem distinctè percipere. Ita fit, vt cognitio supernaturalis, infinitæ multitudinis, in Diuina essentia finitè cognita, nec debeat esse confusissima, nec infinitè perfecta, quod tamen sequeretur ex cognitione naturali infinitorum, siue in se ipsis, siue in alia re naturaliter cognita, vt ex dictis patet.

S E C V N D V M hoc pacto dissoluitur: Non esse mirum, si creatura in Deo cognito plura simul cognoscere valeat, quàm à Deo simul creati possint, cum & maius, siue perfectius aliquid cognoscamus, quàm à Deo possit effici, ipsum nimirum Deum: & simul concipiamus, quæ à Deo simul produci nequeunt; propter rei ipsius repugnantiam, veluti motum, tempus, & si quæ sunt alia essentialiter successiua. Itaque tota repugnantia in effectu est, aut in modo efficiendi, cum tamen nulla sit in cognitione, aut modo cognoscendi. Accedit, quòd

Cognitio ani-
mæ Christi,
& Beatorum.

Cognitionis in
finitorum in se
& in Diuina
essentia discrimen.

Non omnia,
qua simul cog-
nosci possunt,
simul etiam
creari posse.

quòd creatio multorum diuidit: cognitio autem eorum in vno non diuidit, sed vnit, at infinita in se ipsis dari non possunt: in virtute autem causæ primæ, quæ vna est, possunt.

T E R T I V M denique ex dictis diluitur. Dictum est enim nõ omnem infinitatem extensionis supponere infinitatem intensiõis, sed eam solam, quæ omnia omnino possibilis complectitur. Adde, peccari etiam in eo, quòd iudicatur omnem infinitatem intensiuam æquari infinitati Diuinæ. Nam, etsi calor esset infinitè intensus: adhuc tamen nõ esset ita infinitus, vt cum infinitate Diuina æquari posset. Quod idem diceretur de infinitate actus intelligendi intellectus creati, si infinitè intensus eliceretur. Quod autem addunt, posse omnes rerum quidditates, quæ in Diuina essentia relucet, habitu cognosci ab intellectu creato, etsi nobis non placet, tamen quia nostræ conclusioni nihil officit, aliis nunc discutiendum relinquimus.

P R I M V M verò secundæ opinionis (quamquæ ea nihil propositæ cõclusioni aduersatur) facile diluetur, si dicas, Et si omnes rerum quidditates, etiã singulares, naturaliter, ac necessario relucet in Diuina essentia: non cõtinuò tamen sequi, cognosci eas omnes à quouis intellectu, qui Diuinam essentia intueatur, sed ab eo solo, qui illam videat tanta perspicuitate, quanta ipsa cognosci potest, quod est proprium intellectus Diuini. Itaque pro mensura luminis Diuinitus cõcessi, vt quisque clarius intueatur Diuinam essentia, ita plures quidditates creabiles cognoscit: nisi quòd eas tantum, quæ actu existunt, cognoscit notitia intuitiua. Nũ autem omnes actu existentes cognoscat notitia intuitiua, cæteras verò abstractiua, siue simplicis intelligentiæ, vt vocatur, alibi exponendũ est.

S E C V N D V M autem quàm parum habeat virium, apertum est. Neque enim dici potest, deesse quicquam statui humanorum bonorum aggregatione perfecto, si ei aliquid desit quod non in humanis bonis, sed in diuinis numerandum sit, cuiusmodi est cognitio omnium omnino quidditarum possibilium.

T E R T I V M denique facile diluetur, si dicas, etsi maius est, videre Diuinam essentiam, quàm omnes omnino res creabiles, si ea cognosceretur in se ipsis: non maius tamen esse videre Diuinam essentiam, quàm videre omnes in ipsa Diuina essentia, cum vtrumque fiat eodem actu, eoque infinito, & Diuinæ naturæ proprio.

Solutio argumentorum, quibus infinita in seipsis finito tempore videbantur posse cognosci.

S E C T I O V.

V P E R E S T igitur, vt dissoluamus argumenta ea, quibus infinita in seipsis finito tempore videbantur posse cognosci: ad quorum primũ dicendum est, quidditatem quidem potentia passiuæ ex ordine ad actũ adæquatũ intelligendã esse, ac proinde quidditatem materia primæ ex ordine ad formã substantialem in cõmuni: materia verò cœli, ex ordine ad formã substantialem inseparabilem, denique materia horũ inferiorũ ex ordine ad formã separabilem: at nũ ea cõprehendi possit, ex ordine ad potentia actiuam, & introductiuam formarũ intelligendũ esse, Ac si materia quidẽ conferatur cũ absoluta

Non omnem
infinitatẽ in-
tensiuã equa-
ri Diuina.

Cognitionem
Beatorum in
Verbo ad plu-
ra, vel paucis
va extẽdi pro
ratione lumi-
nis gloriæ.

Beatitudo.

Potentia pas-
siua cognitio.

Materia qua
ratione com-
prehendatur.

Dei potentia, nō dubiū est, quin sit naturaliter incōprehēbilis ab intellectu creato, propterea quōd virtus diuina potest in ea introducere, non modō infinitas specie formas, sed etiam in infinitum perfectiores. Si verō conferatur cum potentia actiua naturali (quæ comparatio in sola materia horum inferiorum habet locum) veluti cum virtute Solis, aut etiam omnium secundarum causarum naturalium simul: dicendum est, eam posse comprehendī naturaliter ab intellectu creato, etiam nostro, quia formis, quæ à causis naturalibus intrōdūci possunt certus præfixus est terminus, siue singulorum agentium vim spectes, siue omnium simul concurrentium. Eodem penē modo respondendū est ad id, quod de magnitudine proponēbatur. Nam etsi diuisiones, quibus magnitudo diuina potestate diuidi potest, naturaliter percipi nequeunt ab intellectu creato, siue simul, siue ita successiue, vt earum cognitio absoluat: eæ tamen, in quas diuidi potest per causas naturales, possunt, id, quod propterea euenit, quia omnibus rebus naturalibus certus paruitatis terminus præfinitus est.

Obiectio.

SED, vt ad Materiam reuertamur, obiiciat aliquis, non posse eā naturaliter comprehendī: non solum quia formæ singulares, quas naturaliter recipere potest, sunt infinitæ numero: sed etiam quia species ipsæ rerum naturalium possunt in infinitum augeri per causas naturales: veluti in mixtis inanimatis per varia genera compositionum, quas quotidie humana industria excogitat, quibus applicando actiua passiuæ, sæpè nouæ rerum species oriuntur, quæ numquam antea extiterunt: in stirpibus item adhibita serendi, & inserendi arte, cuius vsu nouas species genita videmus: ac denique in animalibus propter commixtionem diuersarum specierum, vnde tam multiformes partus accidunt in Africa, conuenientibus feris propter aquæ penuriam ad paucos amnes, vt inde existimet Aristoteles in secundo libro de generatione animalium originem habuisse prouerbiū illud, *Semper noui aliquid Africam afferre*, quam Aristotelis sententiam transtulit Plinius in octauum librum Naturalis Historiæ. Quod si formæ, quæ naturaliter intrōdūci possunt, infinitæ sunt, præsertim specie, perspicuum est, materiam horum inferiorum esse naturaliter incomprehensibilem ab intellectu creato.

Aphricam
semper noui
aliquid afferre
prouerbiū
vnde natum.

Solutio.

AD hanc obiectionem, quod quidem attinet ad formas singulares, dicendum est, earum cognitionem non esse necessariam ad comprehensionem materiæ. Nam vt intentio agentium naturalium (primo excepto) non fertur in productionem singularis vllius determinati: ita ad comprehensionem eorum non requiritur vllius certi singularis perceptio, nedum infinitorum: quare neque ad comprehensionem materiæ. Quod verō attinet ad formas específicas, communis Philosophorum sententia est, eas, quæ naturaliter intrōdūci possunt, esse finitas. Vnde est illud Platonis à Porphyrio relatum in Isagoge, *non esse Philosopho descendendum à speciebus infimis ad indiuidua, quod illa finita, hæc infinita sint, & sub scientiam cadere non possint*, quod idem cum Aristoteles, tum cæteri Philosophi passim in ore habent. Item illud, quod omnes aiunt, circulo quodam easdem species rerum per genera

Forma nam
infinita secundum
speciem.

Cap. 5.

Lege cap. 16.

Ca. de Specie.

nerationem reuerti, non item eadem indiuidua. Et, quod hoc ipso capite docet Aristoteles in eo loco, in quo transeunt, etiam materias, finitas esse probat, *Non progredi rectā in infinitum generationes secundum speciem, sed identidem fieri earundem repetitionem*. Cuius rei argumentō est finita virtus naturalium causarum earumque determinatio in agendo. Quo posito, haud dubiè dicent Philosophi generationes illas, quas obieciimus, etsi videntur procedere in infinitum secundum speciem, suum tamen habere terminum: vt si in aliquibus tandem animal genitum per commixtionem diuersarum specierum sequatur naturam specificam agentis: & compositum ex diuersis specie componentibus, tandem aliquando non coalescat in tertiam speciem. Quod si hoc difficilè quis sibi persuadeat, nec credat Philosophos loqui, nisi de ordinariis speciebus, cum aiunt esse finitas, dicendum illi erit, ad comprehensionem naturalem materiæ satis esse si cognoscantur omnes formæ substantiales præstantissimæ cuiusque generis infimi, quandoquidem hæc continent, non modō eminenter cæteras, quæ idem genus diuidunt, sed etiam formaliter omnia formarum substantialium genera: ac denique intrōductio singulorum est simillima intrōductioni cæterarum sui generis, quod ex similitudine generationum patet, vt canis, & lupi. Quod si obiicias, ergo satis erit cognoscere formam humanam, quæ est omnium perfectissima, & eminenter continet cæteras negandum illis, id erit: forma enim humana, nec continet formaliter omnia substantialium formarum genera, nec eius intrōductio est similis omnium aliarum intrōductionibus, quemadmodum nec generatio humana generationibus aliarum omnium rerum naturalium, vt ignis, aut aquæ: nec omnium etiam animalium, vt ouiparorum, &c. Quocirca satis putat Philosophus naturalis se explicare vim materiæ, si modos specialium generationum tradat, etsi sub eundem cadant multæ, aut forsitan infinitæ. Quod si hanc materiæ cognitionem non libenter appellaueris comprehensiuam, dicent quæstionem esse de nomine, tamen si affirmatiuam partem approbandam iudicabunt, cum in ea non sit sermo de omnino comprehensiuâ cognitione, sed de comprehensiuâ naturali, siue quam viribus naturæ consequi possumus.

AD secundum dicendum est, Primum quidem, comprehensionem naturalem potentiæ actiue creatæ non requirere perceptionem omnium indiuiduorum, imo ne vnus quidem determinatè, vt dictum est de comprehensione naturali materiæ. Deinde, si quis admittat multiplicationem specierum in infinitum per causas naturales: satis fore ad comprehensionem agentium naturalium, si percipiuntur perfectissimæ omnes species infimorum generum, quæ ab eis effici possunt: vt dictum est de materia. Quod si obiicias, ergo agentia naturalia esse infinitæ perfectionis, si possunt intrōdūcere formas substantiales infinitas secundum speciem, neganda erit consequentia. Neque enim possunt formæ substantiales ita in infinitum augeri secundum speciem, iuxta hanc sententiam, vt earum perfectio in infinitum possit esse maior. Nam in animantibus genitis à diuersis specie, semper

In Metaphys. Arist. Tom. 1.

Y genitum.

Obiectionis
dilutio.
Forma humana
non continet
formaliter omnia
formarum
genera.

De cōprehensione
potentiæ
actiue naturali.

Obiectio 1.

Dilutio.

genitum degenerat à perfectiori, vt mulus ab equo. In cæteris autem; et si ex duabus speciebus potest generari perfectior, vt in plerisque vnguentis & medicamentis patet: non procedet tamen hoc in infinitum: quia virtus cœli, cui eorum generatio tribuenda videbitur, certa & præfinita est, neque ex quacunque rerum coniunctione tertiam efficiet speciem. Quod potiori ratione dicendum erit de cæteris agentibus inferioribus si eorum virtute fiat generatio vnus ex multis. Itaque ordo perfectionis huiusmodi formarum, si dabitur in infinitum, similis erit ordini partium proportionalium, quæ continetur in qualibet finita magnitudine: nõ autem ordini numerorum, qui ita progrediuntur in infinitum, vt excedant quamcunque datam multitudinem.

Obiectio 2.

Si illud quoque obiicias, quod paulò antè dictum erat, virtutem agentium naturalium esse certam, & determinatam: ergo non posse producere in infinitum diuersas specie formas: duobus modis pro ea sententia responderi potest. Primum virtutem agentium naturalium esse certam & determinatam, quoad vltimum potentiam, vt dici solet, siue quoad perfectissimum effectum cuiusque, vt virtus canis ad generandum canem: at infra perfectissimum effectum nihil repugnare varietatem infinitam, vt in caloris etiam effectum cernere est quoad graduum varietatem. Deinde singula quidem agentia per sese, & respectu determinatæ materiæ secundæ, aut adiuncto certo alio, & determinato agente determinatum effectum habere: at cum alia atque alia materia, aut alio atque alio agente coniuncta posse habere alia atque alia effecta: quo pacto sol cum equo & equa generat equum: cum equa & asino, mulum: atque hoc pacto iuxta hanc sententiam posse dari processum in infinitum.

Prima solutio.

Posterior.

Species intelligibiles Angelorum.

Ad tertium dicendum est, vt species intelligibiles Angelorum comprehendantur, satis esse, si percipiuntur naturæ generales & speciales, quas repræsentant, in quibus per se scientia consistit: harum autem naturarum in nulla eiusmodi specie repræsentari infinitas. Eas enim solas generales, & speciales naturas referunt (plures tamen vel pauciores pro cuiusque speciei præstantia) ex quibus mundus à Deo constitutus est, quas paulò antè ordinarias appellauimus. Nam vt ex his cæteræ multiplicari possunt, siue ad certum numerum, siue in infinitum: ita & intelligi possunt per species quibus hæ repræsentantur. Neque verò ad comprehensionem repræsentatiuum requiritur perceptio eorum omnium, quæ quomodocumque repræsentantur (hoc enim pacto nullum repræsentans comprehendere posset ab intellectu creato) sed eorum tantum, ad quæ illa immediatè repræsentanda vim habent: Quo autem modo huiusmodi species repræsentent infinita indiuidua, & quo pacto indiuidua per eas intelligantur, & quæ contra hoc specierum genus obiiciat Scotus, suo loco patebit.

Cur partes omnes proportionales, continui successiue ab Angelo cognosci nequeant.

Ad quartum dicendum est fieri non posse, vt Angelus intelligat successiue omnes partes proportionales columnæ, & per instantia, quibus copulantur partes horæ proportionales, primum, quia sequeretur designatas esse in fine horæ partes proportionales columnæ intelligere

telligere enim successiue atque ordine partes cuiusque magnitudinis percurrere eas mente atque designare est: hoc autem fit fieri à capite ad basim, iam designata esset vltima pars, vt superius ostensum est. Deinde, quia eadem incommoda accidunt ex designatione atque ex reali diuisione: aut si non eadem omnia, saltem Angelus, qui posset eas partes designare, posset etiam designando, realiter diuidere: data autem reali diuisione prædicta, iam in aliqua vna dumtaxat earum inesset prædicta superficies, nec enim in pluribus inesset, quia omnes iam essent à se inuicem realiter diuisæ. Ex qua re, quæ incommoda sequantur, ad primam conclusionem dictum est. Tertio, quia aut inter eam intellectionem, quam Angelus eliceret in fine horæ, & omnes alias intellectiones præcedentes mediaret aliquid temporis, aut nihil. Si nihil: ergo intellectiones eiusmodi non processissent per instantia inter se distantia, vt supponebatur: si aliquid: ergo illud esset diuisibile, & indiuisibile: diuisibile, quia pars horæ: indiuisibile, quia alioqui iam esset actu diuisum per alias intellectiones Angeli, quæ tamen nullæ esse potuerunt. Inuoluit enim contradictionem intercedere aliquam potuisse inter eam, quæ eliceretur in vltimo instanti horæ, & omnes præcedentes. Postremò, quia si id facere posset Angelus per instantia proportionaliter distantia, posset quoque per omnia: sunt enim mediata omnia, nec ex parte aut Angeli aut temporis vllum esset impedimentum: at si quemadmodum id mente fieret, ita columna re ipsa diuideretur (quod simul Angelus æquè posset facere) iam columna esset re ipsa diuisa in omnes omnino sui partes quæ eadem omnes absoluta hora essent diuisibiles, & indiuisibiles: igitur fieri non potest, vt Angelus successiue intelligat infinita per instantia proportionaliter distantia temporis finiti.

Ad vltimum ponamus, eiusmodi imagines esse qualitates visibiles, & quæ immediatè licet minus principaliter, terminent aspectum, quod argumentum ponere videtur: Hoc si quis probet, hunc in modum, respondeat necesse est: si illæ sunt infinitæ, rectè occursum esse, hominem pergentem ad speculum cognoscere infinita: sed tamen non ea distinguere, seu, quod idem est, non ea cognoscere, vt infinita: quod superstitiose sic exprimerent quidam recentiores Dialectici, Infinita quidem illum cognoscere, sed non cognoscere infinita. Propositio enim Aristotelica, qua pronunciat, non posse infinita finito tempore cognosci, de distincta cognitione planè intelligenda est, vt patet ex ipso quæstionis initio. Sed quid de Angelis: An non illi eas imagines distinctè cognoscere poterunt, cum ad intelligendum non egeant adminiculo sensuum? Quod si dicas, infinitas quidem imagines generari in speculo obiecto, sed tamen ne ab Angelis quidem eas omnes posse distinctè intelligi propterea incommoda, quæ in confirmatione primæ conclusionis proposita sunt: Primum obstat id, quod additur in argumentatione, difficile esse creditum, fieri, naturaliter multitudinem aliquam successiue distinctorum entium, nec eam ab vllò intellectu creato successiue percipi, ac distingui posse. Deinde obstat libertas, qua Angelus in quolibet temporis momento, intelligere potest quoduis cor-

Exponitur propositio Aristotelis.

Responsio.

Impugnatio.

porcum accidens, quod tunc existat, ac proinde imaginem vultus in eo momento impressam in speculum. Quod si velit intelligere omnes, quæ gignuntur in omnibus momentis horæ cōtinua proportione distantibus: nihil iam erit, quod impediatur. Iam enim constabit, nihil id repugnare ex parte effectus, cum ponantur infinitæ imagines, successiue genitæ in speculo, finito temporis spacio. Tertio quia incommoda, ob quæ infinita finito tēpore successiue intelligi non posse ostendimus, eadem eueniunt, si infinitæ imagines eodem modo gignantur: quod facile intelliges, si ad primam & secundam argumentationem vel leuiter attendas: tertiam verò hoc pacto imaginibus accommodes, si in quolibet momento eius temporis generetur noua omnino imago, fore, vt illius temporis detur pars vltima, & non vltima diuisibilis & indiuisibilis. Nam cum momenta non sint immediata inter se, necessariò fit, vt inter generationem vltimæ imaginis, quæ generabitur in vltimo instanti eius temporis, & generationes aliarum omnium mediet pars aliqua temporis, quæ eadem & diuisibilis erit, quia pars, & indiuisibilis, quia nullum completetur momentum, ponimus enim in omnibus iis, quæ vltimum præcesserunt, genitam fuisse aliquam imaginem, & quærimus partem interiectam inter vltimum, & reliqua omnia, quæ pars nullum omnino momentum completatur necesse est. Ita fiet, vt eadem quoque pars, & sit vltima, quia in alias minores diuidi non potest, & non vltima, quia potest, cum sit pars temporis. Postremò, quia si eæ imagines successiue infinitæ essent, successiue quoque à Deo, à quo præcipue penderent intelligi possent, posito eo quod fieri nequit, Deum intelligere posse successiue: at dictū à nobis erat, ne à Deo quidem posse intelligi infinita successiue, & incipiendo, etiam si diuinus intellectus successiue intelligere posse fingatur.

Dicendum est igitur iuxta hypotesin initio responsionis factam, imagines eo pacto in speculo genitas, non esse infinitas, sed vnam dumtaxat: quæ continua generatione fit maior, cum quis ad speculum accedit, Nam cum motus accidentis ponatur continuus: necessariò efficitur, vt generatio quoque imaginis sit continua, & non interrupta: quod autem continuum est, non est multa, sed vnum. Præterea visio eius imaginis est vna: ergo & imago vna. Quare non generantur aliæ, atque aliæ imagines in aliis, atque aliis momentis eius temporis, sed quæ primo illius momento genita est, eadem in toto, & in singulis eius partibus augetur, ac proinde in cæteris omnibus momentis aucta est. Nec tamen ea ita augetur, vt eadem partes, quæ antè erant incipiant esse in alia parte subiecti, in qua non erant, aut maior imago componatur ex minore. Fluit enim imago illa, cum mouemur; stat, cum stamus, neque quicquam eius, quod in vno momento existit permanet in alio, si locum mutemus. Idem accidit, cum corpus continuè & mouetur loco, & augetur. Nam existentia continua in loco, quem continenter acquirit, est vna numero dumtaxat, quæ toto tempore fit longior successione, & maior occupatione spatij, nec potest esse multæ numero, nisi vel reali diuisione per quietes

interrum

Nō posse successiue tēpore finito infinitas rerū similitudines produci.

Cognitionem diuinam successiuam esse non posse. Alia solutio.

interrumpentes motum, vel designatione per distinctos designandi actus: at neque quietes interrumpentes, neque actus designantes possunt esse infiniti, vt ex dictis patet: non acquirit igitur corpus, quod eo pacto mouetur, existentias in loco infinitas, quare neque in speculo gignuntur infinitæ imagines. Verum prædicta imaginum suppositio magis popularis est, quàm Philosophica. Probatur enim Perspectiu nullam imaginem videri in speculo, sed aspectum immediatè terminari per radios reflexos ad rem ipsam obiectam speculo. Vbi tamen sumus ea suppositione, quia etsi vera esset, nihil incommodi accideret, contra conclusionem argumento impugnatam.

In speculo non imaginem rei, sed rem ipsam immediatè videri.

Vera argumenti solutio.

Absolutè igitur, & vt res habet, dicendum est, cum quis in speculo mouetur, idcirco in illo videri continenter augeri imaginem vultus, quia basis trianguli visualis, quæ est in vultu ipso, continenter fit propinquior angulo visuali opposito, qui est in potentia visua, in qua triangulus visualis reflexus terminatur; ac proinde linea diuidens eiusmodi triangulum in duas dimidietates, hoc est, in partem directam, & reflexam (quæ linea est in superficie speculi), continenter fit maior. Num autem radij visuales facientes eiusmodi triangulum, sint species ipsæ visibiles, quæ progrediantur à vultu, & reflectantur ad oculos, an aliquid aliud: & quo pacto iidem radij in speculum directè incidant, & reflectantur ad oculos, ac denique num in prædicto motu aliqua qualitas successiue fiat extensior in speculo: alio fortasse loco exponemus. Illud nūc satis sit, si qualitas aliqua ibi successiue sit extensior, idem de ea dicendum esse, atque dictum est de imagine, quam videmur videre in speculo.

Y 3

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Vix consuetudinis in disciplinis capeſcendis.

Iſcendi autem rationes. In hoc capite, quod est tertia huius libelli pars, docet Aristoteles quinam modus tenendus sit in inuestigatione veritatis. Quoniam verò consuetudo sæpè in causa est, vt plerique certiores rationes flagitent, quàm patiatur natura rerum, de quibus agitur, aut infirmioribus cõtentis sũnt, quàm earum certitudo postulet, ostendit Aristotel. initio capituli, quantum vim habeat consuetudo in perdiscendis disciplinis, vt inde pateat quantum impedimenti eis perdiscendis afferri possit, si aliter atque res postulet, scientiæ tractentur: eum enim ferè solum docendi modum probat quisque, quo ipse longo tempore discere cõsuevit. Vnde fit, vt quæ ab antiqua discendi consuetudine nostra videntur abhorrire, ea tantquã peregrina & parum similia iis, quæ ante didicimus, facile repudiemus. Causam verò huius rei eam esse ait, quia quod cõsuetum est, id nobis notius est. Quocirca cum nemo discat, nisi ex libi notioribus, ea sola accipit quisque tamquam notiora sibi, idque putat se abſque periculo errandi fidem habere posse quibus ex longo tempore assuetus est. Diximus autem. Discendi rationes, pro eo, quod

Consuetudine notiora esse.

ἀκροάσεις ποῦν τι καὶ οὗτοῦτο, quid hoc loco significet.

Plus aliquando cõsuetudine, quàm veritatem posse.

Quàm variè homines doceri velint.

Ἰ^a δὲ ἀκροάσεις καὶ τὰ ἐπι συμβαίνουσιν. ὡς γὰρ εἰώθειν, ἔτιος ἀξίωτον λέγεσθαι καὶ τὰ πᾶσι ταῦτα, ὅμοια φαίνεσθαι, ἀλλὰ δὲ πᾶσι ἀσυνήθειαν ἀγνωστῶτερα, καὶ ξενικώτερα. τὸ γὰρ σύνηθες γνωστότερον. ἡλικίῳ δὲ ἰσχυρῶς ἔχει τὸ σύνηθες, οἱ νόμοι δὴ λῶσι, ἐπὶ οἷς τὰ μυθώδη καὶ παιδαριώδη μείζον ἰσχύει. Ἡ γνώμην δὲ αὐτῶν δὲ τὸ ἐπι. Ἔοι. ἢ γὰρ ἐπὶ ἐάν, μὴ μαθηματικῶς λέγει τις, ἐπὶ ἀποδέχου τῶν λεγόντων: οἱ δὲ ἀνὰ μὴ πᾶσι δευματικῶς. οἱ δὲ μάρτυρα ἀξίωσιν ἐπὶ ἀρετῆς ποιητικῆς, καὶ οἱ μὲν πάντα ἀκριβῶς: τὸ δὲ λυπεῖ τὸ ἀκριβές, ἢ δὲ τὸ μὴ δὴ ἀρετῆς συνερεῖν, ἢ δὲ πᾶσι μικρολογίαν. ἔχει γὰρ τι τὸ ἀκριβές τοιοῦτον, ὡς κατὰ περὶ ἐπὶ τῶν συμβολαίων, καὶ ἐπὶ τῶν λόγων ἀνελευθερον εἶναι, τισὶ δοκεῖ. διὸ δὲ πεπαιδευθῶν πᾶσι ἐκαστα ἀποδέχονται. ὡς ἀποπον ἅμα ζητεῖν ἐπισήμῳ, καὶ πρόπον ἐπισήμῳ. ἔστι δὲ ἑδῆτερον βῆδον λαβεῖν. Ἡ πᾶσι δὲ ἀκριβολογίαν πᾶσι μαθηματικῶν ἐπι

ΚΕΦ. Γ.

Text. 14.

Text. 15.

Text. 16.

Hoc loco com. 20.

* Fortasse tamen nomine τῶν νόμων intelligit Arist. veteres quasdam canonicas lege illum in Probl. Sect. 19. q. 28.

CAR

ari cupiant, quod eo pacto discere assueverint. Alios, qui parum res discutere, & rudi Minerua transigere solent, omne accuratum, ac subtile docendi genus offendit. Quoniam verò consuetudo vt aiunt, altera natura est, nihilque ab vno per consuetudinem fit, quod alteri per naturam contingere non possit, perspicuum est: variam quoque hominum constitutionem, & peculiarem cuiusque naturam in causa esse

Consuetudo altera natura.

CAPVT III.

Iſcendi autem rationes consuetudinibus respondent: vt enim soliti sumus, ita rem exponendam esse censemus: & quæ præter hæc dicuntur, haud similia videtur nobis, sed propter insolentiam ignotiora, magisq; peregrina. Quod enim consuetum est, id notius est. Quantam porro vim habeat consuetudo, leges declarant, in quibus fabulosa, & puerilia plus valent, propterea quod eis assueti sumus, quàm quæ de ijs rebus cognitio habetur. Quidam igitur, nisi Mathematicorum more quis doceat, neminem dicentem admittunt: Alij, nisi exemplis vtaris, nihil approbant: Alij Poëtam testem producendum volunt. Ac alij quidè omnia accuratè docèda existimant: alijs ipsa exquisita docendi ratio molesta est, siue quod rem completi nequeant, siue quod eam diligentiam nimiam esse iudicent. Habet enim tale quiddam, id quod accuratum est. Vnde fit, vt quemadmodum in contractibus, ita in disputationibus illiberale quibuscũq; id esse videatur. Qua propter institutus esse quisque debet, quo pacto singula approbanda sint: quoniam absurdum est scientiam simul, & scientia modum querere: præsertim cum neutrum assequi facile sit. Mathematicorum autem accurata docendi ratio non in

Textus 15. Alex. com. 21. D. Tho. lect. 5. p. 4. Alber. c. 13. Aue. com. 15.

Textus. 16.

ventionibus, sic in disciplinis illiberale esse putant, minutissima quæque persequi & quasi ad calculos reuocare: ij rudi Minerua, omnia sibi exponenda censent. Ita fit, vt quemadmodum consuetudo, sic etiam naturæ particularis constitutio sæpe in causa sit, vt res quarum scientia quaeritur, aliter atque debeant tractentur.

Quocirca institutus. Tradit duo documenta, quibus non modo occurrit vtrique impedimento consuetudinis, & particularis naturæ, sed etiam docet quo pacto veritas in diuersis scientiis sit inuestiganda, quod ipsi præcipuè propositum erat in hoc libro. Eorum alterum generale est, speciale alterum. Generale est, vt ante omnes alias scientias quaeratur modus sciendi, hoc est, disciplina ea, quæ modũ sciendi tradit. Ita his verbis docet Aristoteles, ante omnia dādum esse operam Dialecticæ, siue Logicæ, vt Alex. D. Thom. Mag. Alb. & Comment. exponunt. Hæc enim docet, quibus rebus, quæ probandi ratio, ac tractatio conueniat, vt patet ex libris Analyticis, & Topicis. Num autem Arist. cum distinguit Dialecticam à scientiâ, velit eam à numero scientiarum excludere, an verò solum distinguere ab iis scientiis, quæ ita sunt scientiæ, vt non etiam tradant modum sciendi paulò post expendemus.

Mathematicorum autem. Speciale documentum est. Initio cuiusque scientiæ percipiendas esse res, in quibus illa versatur, quæ si materiæ sensibilis, ac proinde mutabilitatis expertes fuerint, & à nobis, vt eiusmodi sunt, considerari poterunt, vt licet eæ, quæ à Mathematicis tractantur: tũ demum poscendæ à nobis erunt accuratæ demonstrationes. Sin autem materiæ, ac mutabilitatis particeps, vt

Ante alias scientias modum sciendi, quaerendũ esse.

Initio cuiusque scientiæ esse cognoscenda ea, in quibus ille versatur.

pes, vt

res, vt forsitan res omnes naturales: tunc minus certas ac perfectas demonstrationes flagitabimus. Quod si immutabiles quidem fuerint, & tamen non per se ipsas, sed per eas, quæ mutabiles sunt, necessario à nobis cognoscendæ fuerint, cuiusmodi sunt res metaphysicæ: aliquid à nobis exquisitas rationes expectabimus lege pro iis quæ hoc loco ab Aristotele dicuntur, caput tertium primum Ethicorum. Dixi, *Materia sensibilis*, quia intelligibilis materia, qua consistant res Mathematicæ, vt non est causa mutabilitatis & inconstantia, ita non impedit accuratam & exquisitam demonstrandi rationem.

ἐν ἅπασιν ἀπαιτητέον, ἀλλ' ἐν τοῖς μὴ ἔχουσιν ὕλην, διόπερ ἢ φυσικὸς ὁ πρῶτος ἀπασα γὰρ ἴσως ἢ φύσις ἔχει ὕλην. διὰ σκεπτέον πρῶτον τί ἐστιν ἡ φύσις. ἔτε γὰρ καὶ πᾶσι τίνος ἢ φυσικῆ δ' ἴλην ἔσαι, καὶ εἰ μίαν ἐπιστήμης ἢ πλειόνων τὰ αἴτια, καὶ τὰς ἀρχὰς θεωρεῖσθαι ἐστιν.

An in Cœlestibus corporibus materia sit, & qualis secundum Aristotelem: & num de intellectu nostro locus sit intelligendus.

Materia cœli qualis.

Lex. 12. c. 4.

ILLVD tamen aduerte, Aristotelem, cum ait fortasse omnem naturam, hoc est, res omnes naturales materiam habere, non dubitare quin materia sit in cœlestibus corporibus, quippe qui in capite superiori a aperte dixerit, in omni re, quæ mouetur, necessario intelligendam esse materiam: & lib. 12. c. 2. b aliisque locis planè fateatur in cœlis esse materiã: sed ea de causa videri. vti particula fortasse: quia materia cœlorum diuersa est à materia rerum corruptibilium, vt ipse perspicue docet vltimo ex citatis locis, & lib. 8. vbi ait, in perpetuis substantiis naturalibus fortasse non esse materiam, aut non talem qualis est in rebus caducis & mortalibus. Id quod vel ideo dicit, quia materia cœlorum, etsi est pura potentia, est tamen diuersa à materia rerum corruptibilium, vt est sententia D. Thom. & aliorum complurium: vel quia est substantia simplex actualis, & vt putat Auen-rois, Albertus, aliique nonnulli, potentia ad vbi duntaxat, atque æquiocè dicta materia, quo pacto intelligendum est Alexan. hoc loco, c cum ait, Aristotel. verbo fortasse, significare non esse in cœlo materiam, significauit enim, vt ipse credit, non esse materiam primam siue puram potentiam, non autem nullam omnino. Si enim cœlos materiæ sensibilis experies esse docuisset, profectò Mathematicorum accuratam docendi rationem in eis expectandam esse existimasset, cum tamen proximè scripserit, Mathematicorum demonstrandi modum non esse naturalem. Auen-rois existimat idcirco Aristotelem adhibuisse verbum fortasse, vt inueneret, excipiendum esse intellectum nostrum, quem ille putat esse formam per se subsistentem, ac proinde non habentem materiam in qua sit. Hæc tamen expositio præterquam quod grauissimum errorem supponit, ideo etiam non placet, quia non dubium est, quin Aristotel. hoc loco Naturæ nomine intelligat res naturales, quemadmodum libr. 12. cap. 7. cum ait, Ab hoc principio, tum cœlum, tum natura pendet. Namque res naturales sunt, quæ materiam habere dicuntur, non formæ ipsæ, quæ magis dicuntur esse in materia, quàm habere materiam. At intellectus non est naturalis, cum non sit mobilis. Sed neque si nomine naturæ formam physicam intelligeret.

Rejicitur prima Auenrois interpretatio.

a Text. 12. b Text. 10. & 1. de Cœl. c. 9. text. 95. & alibi Scot. hoc loco idem sentit. c. D. Tho. hic lect. 5. p. 5. & 1. par. q. 66. ar. 3. & Caie. ibi. & Capr. 2. dist. 9. conclus. 2. d. Auenr. hoc loco com. 16. Alber. c. 13. e Com. 21.

3. de anima com. 5.

Initio com. in 2. Met.

Hoc loco lect. 5. p. 5.

cap. 1. à text. 1.

à text. 16.

telligere, expositio esset ad rem. Intellectus enim is, qui Auen-rois sententia non est in materia, non censetur ab eo forma physica. Aliam etiam comminiscitur Auen-rois expositionem, vt nomine Naturæ intelligantur res omnes: quo forsitan modo Arist. in loco citato intelligendus est, & nos dicimus hoc vel illud esse in rerum natura. i. in rebus siue in tota rerum vniuersitate. Verū obstat, quod res mathematicæ planè, & vt ipse proximè senserat, carèt materia sēnsibili, de qua sola hic est sermo quicquid dicendum sit de cæteris rebus. Arist. autem nonnumquã adhibet particulam fortasse, non quia dubitet omnino de pronunciato, sed aut modestiæ causa, aut quia eo loco non agit ex instituto de re proposita. Itaque sola prima expositio amplectenda est.

non in omnibus postulanda est, sed in iis que materiam non habent. Quo fit, vt is modus naturalis non sit. Fortasse enim omnis natura materiam habet. Quocirca considerandum est primum, quid sit natura: hoc enim pacto, & in qua re naturalis philosophia versetur: & vniuscuiusque scientia, an plurimum sit, causas, & principia contemplari, perspicuum erit.

teris rebus. Arist. autem nonnumquã adhibet particulam fortasse, non quia dubitet omnino de pronunciato, sed aut modestiæ causa, aut quia eo loco non agit ex instituto de re proposita. Itaque sola prima expositio amplectenda est.

Quocirca considerandum. Ex hoc potissimum loco Franciscus Beatus, Sadoletto Cardinali patrono cum aliis argumentis, tum præcipuè duobus probat, libellum hunc exordium esse secundi lib. Phys. Vnum est, quia, quæ hic proponuntur explicanda, non tractantur in hoc opere, sed in 2. Phys. Hic enim dicitur agendū esse primum de natura, de qua tamen non agitur in hoc opere, nisi post duos sequentes libros, cum alia quamplurima explicantur attributa communia, quæ in quintum librum gratia explicandæ eorum analogiæ congesta sunt, secundus autem Physicorum per omnia huic exordio responderet. Alterum est, finis libri primi huius operis nullam habet connexionem cum initio huius, sed optimè conuenit cum initio sequentis libri, quem nos per errorem tertium appellamus, fini autem primi Phys. optime responderet principium huius: extrema enim verba primi Phys. hæc sunt. (Rursus autem alio principio sumpto dicamus) secundus autem Physicorum, nisi hoc quasi proœmium præponatur, non exorditur ab alio principio, sed à quadam diuisione rerum naturalium à non naturalibus, vt plane sit mutulus, nisi hoc velut exordium præponatur.

An hic liber ad initium primi Physicorum pertineat.

VERVM hi auctores primum quidem, & omnibus Græcis & Latinis repugnant, quod non ideo minus incommodum esse putandum est, quod ipsi aperte id fateantur. Deinde, nihil propositis argumentationibus concludunt. Ad priorem enim dicendū est cum D. Thomæ Aristotelem non docere his verbis, quomodo procedendum sit in hoc opere, sed in naturali Philosophia, in qua proximè dixerat, non esse requirendam illam accuratam docendi rationem, quam patiuntur res mathematicæ. Modum autem naturalem in tribus ait consistere. Primum est, vt ante omnia intelligatur, quid sit Natura, quod Arist. initio secundi Phys. colligit ex differentia naturalium ab artificibus, Secundum, vt ex ratione naturæ ostendatur, quatenus Philosophus naturalis se possit extendere, siue quas res proprias tractare debeat, quas Mathematico, & primo Philosopho relinquere, quod fit secundo In Metaphys. Arist. Tom. 1. Z. cap.

Rejicitur secunda.

Primum argumentum pro opinione Francisci Beati de ordine huius libri ad reliquos Aristotelis.

Refellit hæc opinio, & eius argumenta solvantur.

Modus procedendi in Philosophia naturali tenendus.

cap. eiusdem lib. Tertium, vt ex collocatione causarum inter sese disquirat, omnes ne ad se pertineant, an ad primum Philosophum omnes, an verò quaedam ad se, alia ad illum, quod fit eodem lib. cap. 7. in quo Arist. docet, eas tandem causas, quæ ita mouent, vt non moueantur ipsæ, non pertinere ad Philosophum naturalem, plenè nimirum ac omnino, quasi de quibus ipse attributa omnia disquirere atque ostendere possit.

Obiectio prima.

Quod si quis obiiciat, ergo primum librum Phys. nõ pertinere ad Philosophiam naturalem, quòd antecedit cognitionem Naturæ, à qua inchoandum hic dicitur in ea scientia. Deinde, multam esse hanc libri tractationem, si ea pertinet ad hoc opus, cum non tradat, quo pacto procedendum sit in Metaphysica: hunc in modum occurrendum est. primum Physicorum librum, etsi pertinet ad Physicam, multa tamen accipere ex Metaphysica: incipit enim à generali diuisione principiorum in vnum & multa, & multorum in finita & infinita, &c. Secundum autem librum statim exordiri à distinctione rerum naturalium ab artificialibus, quæ propria & peculiaris est Physico. At hoc loco sermonem esse de processu omnino Physico. Quod si in hoc libello non traditur modus procedendi in Metaphysica: satis tamen esse, si tradatur, quo pacto inchoanda ab eo sit tractatio, quæ propriè sit Metaphysica, nempe à causis, quæ excedunt tractationem Physicam, quod fit libro. 12. in quo ex motu sempiterno colliguntur causæ mouentes immobiles, quæ sunt substantiæ separatae, de quibus deinceps tamen si breuiter agitur. Itaque pauca dicturo Arist. de substantiis separatis, satis fuit, pauca etiam hoc loco insinuasse de transitu à rebus mobilibus ad immobiles.

Modus in prima Philosophia tenendus.

Quod si verba ista, *Quid sit natura*, non propriè sumantur, sed vt sit sensus, *Quæ & quales sint res naturales, quemadmodum.* Naturæ nomen proximè acceptum erat: dici potest cum Alex. in secunda expositione huius loci, docere Aristotelem in hac vltima capituli particula, eum modum inuestigandi veritatem tenendum esse in reliqua Philosophia contemplatiua, vt prius disseratur de rebus naturalibus, quàm de diuinis & materiæ expertibus. Qui enim fuerit in doctrina rerum naturalium exercitatus, vt Alex. ait, is demum ea, quæ diuinæ Philosophiæ propria sunt, assequi poterit. Nam, qui de rebus naturalibus, earumque principiis, & causis disseruerit, is sibi viam aperiet ad distinguendas res, de quibus agit Philosophia naturalis, ab iis, quæ ad Metaphysicam pertinent, quandoquidem ex consideratione causarum mobilium ad causas mouentes immobiles perueniet: atque ita intelliget, non omnes causas rerum naturalium simpliciter, atque absolute ad naturalem Philosophum pertinere, sed tantum eas, quæ ita mouent, vt moueantur etiam, quemadmodum habes 2. Phys. cap. 7. Quibus rebus comparatis, iam habebit Metaphysicus propriam materiam, in qua versetur, res videlicet materiæ expertes, primasque rerum causas. Pro qua re lege finem cap. 1. lib. 6. huius operis.

Solutio secunda.

Est primus Physicorum sine hoc libello cum secundo coniungi, per verum vero, si hic inferatur mediis.

Ad posteriorem argumentationem, quod quidem attinet ad connexionem primi libri huius operis cum eo, quem nos tertium appellamus,

à text. 70:

Com. 21.

Text. 70. & 71.

mus, satis dictum est in Præfatione huius libelli. Quod verò attinet ad connexionem 1. Physicorum secundo, mirum sanè est, cur secundus videatur cuiquam mutilus, nisi hoc quasi caput illi præponatur. Magis certè mihi videretur portentosum corpus illius libro si hoc alterum caput illi iungeretur. Nam neque bene illi aptaretur, cum supponat tractationem causarum iam factam, de quarum quasi principio exorditur cap. 3. eius libri. Neque vt ille liber ab alio quasi principio exorditur, necesse est tam ingens, id est, tam generale caput apponi, vt aperte Metaphysicum, præsertim cum habeat egregium, & maximè conueniens Physico initium à perspicua illa, & nemini dubia distinctione rerum naturalium ab artificialibus. Neque verò illa verba (*alio principio sumpto*) quæ sunt in fine primi significant aliud exordium operis, quòd faciendum videatur, sed aliud quasi initium tractationis: quod est valde familiare Arist. non solum cum librum alium inchoaturus est, sed in ipso etiã discursu eiusdem libri. Ita patet, quid Arist. doceat in vltima particula huius capituli, & quàm parum virium habeat noua horum censura: quàm alij quidam recentiores cõsultius forsitã silentio præterissent, quàm aliis quibusdam nõ valde dissimilibus commentationibus refutassent. De qua re extrema quæstione in hoc caput agendum est.

à text. 27.

Ant. Mirad. 18. lib. de singular. cert.

NVM DIALECTICA SIT scientia nec ne.

QVÆSTIO I.

Non videri scientiam. SECTIO I.

Text. 13.

CCASIONEM huius disputationis nobis præbet Arist. prope finem huius capituli, cum ait, absurdum esse, scientiam simul, & modum sciendi quærere. omnes enim penè intelligunt eo loco nomine modi sciendi significari Dialecticam: quæ etsi apud grauissimos auctores non solum scientiæ nomine, sed etiam præcipuè; ac veluti cæterarum parentis digna censetur: his tamen verbis planè videtur, Aristotelis iudicio à numero scientiarum excludi. Nam si illa propriè dicitur modus sciendi: cum modus rei non idem sit, atque res ipsa, quod in aliis rebus inductione perspicuum est: non erit vtrique modus sciendi scientia ipsa: quare nec Dialectica scientia. Si vero appellatur modus sciendi, quia tradit modum, quo scientia cõparari possit: minùs adhuc rationi consentaneum videtur, vt in numero scientiarum ponatur. Si enim ea sola tradit modum, & rationem scientiam comparandi, quæ fieri potest, vt sit scientia, nisi sit prior seipsa.

Vnde sumpta sit huius quæstionis occasio.

Primum argumentum eorum, quibus probatur Dialecticam non esse scientiam.

à text. 5.
b text. 27. & 1. libro. Rhet. ad Theodect. cap. 1.
c Vt 2. lib. huius operis c. 1. text. 1. & 11. c. 6. & 1. Post. c. 23. text. 45. text. 2.

Idem quoque aperte videtur Aristoteles docere 4. lib. huius operis caput. 2. & 1. de Posteriori resolutione cap. 8. cum ait, *Dialecticum non habere certum aliquod genus subiectum, de quo disserat: sed per omnia rerum genera vagari*, cum tamen & Aristotelis sententia plerisque locis, & cæterorum omnium Philosophorum, omnis scientia in re aliqua certa, & definita versari debeat, confunderentur enim alio-

qui scientiæ inter sese, nec vllus earum esset ordo, aut distinctio.

Id ipsum colliges ex eo, quo tradit i. Topicorum. c. 1. & 2. quod idem lib. 3. huius operis. c. 1. assumitur. *Dialecticos ex solis probabilibus differere.* Nam si ex solis probabilibus differunt, fieri non potest, vt Dialectica sit scientia: quippe cum omnis scientia ex necessariis rem conficiat, neque id, quo scientia tenetur, aliter se habere possit, vt Arist. a passim scribit, & cæteri communi consensu approbant.

4. ACCIDIT plana, & aperta Aristotelis sententia, qui libro primo Rhetoricæ ad Theodectem b disertis verbis scribit, *Dialecticam non esse scientiam, vt nullus iam de hac re sit dubitandi locus.*

5. AD hæc, scientiæ diuiduntur, quemadmodum & res, vt idem docet 3. lib. de Anima. c. 8. Dialectica autem, siue Logica non agit de rebus, sed de sermone, siue oratione, vt patet ex tota arte Dialectica: non est igitur Dialectica scientia.

POSTREMO, scientia omnis aut est contēplatiua, aut practica, vt c. 1. huius libri: & c. itē 2. lib. sexti docet Aristot. omnesque sentiūt, Dialectica autem neque in practicis, neque in contēplatiuis numeratur, nāque omnes practice, nisi sint Mechanice, in moribus versantur: Ethica videlicet, Oeconomia, & Politica: Cōtemplatiuarum autē tria tantum genera tradit Aristoteles posteriori loco, Physicā, Mathematicā, & Metaphysicam: non est igitur Dialectica inter scientias habenda.

De proprio & peculiari sine Dialecticæ, eiusq; nominibus & natura.

SECTIO II.

AT IGITUR, quid hac in re dicendum sit, planius perspiciamus, tria antē discutienda sunt. Primū, quisnā sit proprius, ac peculiaris finis Dialecticæ, ex quo & ratio nominū, & naturæ huius artis facillē colligentur. Deinde, quo in subiecto, siue materia versetur. Postremò, sit ne admittenda trita & vulgata illa distinctio Dialecticæ in docentem & vrentem.

A & sunt, qui velint, Dialecticæ finem esse veri & falsi iudicium. Vnde est illud, quod sæpè Cicero scribit, *Dialecticam esse scientiam, vera & falsa dijudicandi.* Attamen hoc omnibus scientiis commune est, præsertim contēplatiuis, nec potest esse proprius cuiusquā finis: nisi fortasse primæ Philosophiæ, quod ea maximè in cōsideratione veritatis versetur, vt patet ex c. 1. huius libri. Nam quod ad eam disciplinam falsi iudicium pertineat, ad quam spectat veri, haud obscurum est, cum falsum, nisi ex vero deprehendi nequeat, quemadmodum neque obliquum nisi ex recto.

ALI I dicunt, finem huius artis esse disputationem de quavis re proposita ex probabilibus, id quod Arist. initio Topicorum videtur significare. Idem innuitur apud Ciceronem in Academicis, cum Dialectica dicitur inuenta, *veri & falsi quasi disceptatrix*, nisi quod addit, & *index*, quod in impugnatam sententiam incidit. Sed neque hi rectè sentiunt, Differere enim ex probabilibus, si finis proximus est Dialecticæ, & non potius remotus, non ad totam artem spectat, sed ad quandam eius partem, quæ Topicè dicitur, nos autem quærimus finem tot

De quibus agendum sit in hac questione.

Prima opinio de sine Dialecticæ. Reijcitur.

Secūda opinio

Refellitur.

a Vt 2. Post. c. 2. text. 5. & c. 5. 6. 7. & alibi sæpe. b Cap. 1.

Text. 38.

Hoc lib. c. 1. text 3. c. 2. lib. 6. c. 1. text. 1.

Text. 2.

Vt 2. de Oratore.

Text. 3.

c. 1. 2. Acad. quest.

nem totius Dialecticæ, siue Logicæ, quibus nominibus eandem artem significari certum est, vt mox patebit.

QV I S N A M igitur sit Dialecticæ, ac Logicæ finis, ex imbecillitate rationis humanæ colligendum est. Nam cum hæc ars ad emendanda propria rationis vitia, quæ sita atque inuenta sit, vt est communis Philosophorum sententia: propria autem rationis vitia in eo cernantur, quod nec facillē, nec sine erroris periculo per ea, quæ nouimus, incognita inuestigemus: efficitur, vt proprius, ac peculiaris Dialecticæ finis sit, viam & rationem tradere, qua facillē & sine errore possimus ex cognititis incognita intelligere. Dixi, *propria rationis via*, non intellectu, quia intellectus humanus, vt distinguitur ab intellectu substantiarum separatarum, dicitur ratio, propriūque eius est, ex cognititis incognita discursu quodam cognoscere, cum illarum intellectus simul percipiat in alio id, quod ex illius cognitione pendet:

Ad initium libri primi suorum commentariorum.

H I N C patet primū, rectè nominatam esse hanc artem, & antiquiori vocabulo, Dialecticam, & recentiori, atque à veteribus Peripateticis inuento, vt ait Boëtius ad I opica Ciceronis, Logicam. vtrūque enim ipso Cicerone interprete significat *differendi rationem, siue artem*: præcipuum autem differendi significatum est, incognita ex cognititis aperire. Id, quod hinc facillē intelliges. Differere interdum idem valet, quod sermone vti, vt apud Platonem in priori Alcibiade: *διαλέγεσθαι*, inquit, hoc est *differere*, & *sermone vti*, an non idem vocas? Potius enim eo loco dicendum est, differere, quàm disputare: & sermone vti, quàm ratione vti, vt quidem vertunt. Eodem modo vtitur Arist. differendi verbo 4. lib. huius operis. c. 4. cum sic ait: *Sublata autem nominum significatione ipsum quoque διαλέγεσθαι, hoc est, ipse etiā sermonis usus hominum inter ipsos, & vniuscuiusque secū sublatus est.* Vnde Dialogus nihil est aliud, quàm sermonis cum altero collatio. Atque hoc pacto Dialecticæ, & Logicæ vocabula significant Sermocinalem facultatem, quæ vsurpatio, etsi est omnium latissimè patens, quippe quæ & Rhetoricam etiam, & Grammaticam complectitur: est tamen rara admodum, præsertim quod attinet ad nomen Dialecticæ.

Text. 10.

I N T E R D V M verò idem est differere, atque probabiliter disputare, qua significatione vtitur Cotta Ciceronianus extremo tertio de natura Deorum, cum ait: *Opto redargui me, Balbe, & ea, quæ disputari, differere malui, quàm iudicare.* Atque hæc significatio, contrà atque superior est omnium frequentissima apud Aristotelem, Platonem, & cæteros Philosophos, tamen omniū strictissima, quemadmodum & Dialecticæ, & Logicæ, vt ab eodem verbo in hac significatione dicuntur.

I N T E R D V M denique significat, incognitum aliquid ex iis, quæ nota sunt, oratione patefacere, siue id fiat argumentatione probabilis, siue necessaria, siue etiam definitione, aut diuisione. Dixi, *oratione*, quia si factis notioribus res ignota patefiat, vt cum vultu, aut lacrymis affectus animi declaratur, non comprehendetur ea manifestatio differendi verbo, sed tantum si fiat oratione, siue mentali, siue vocali, siue scripta. Hac significatione vtitur Varro apud Ciceronem in Aca-

Vnde colligatur Dialecticæ finis.

Quis ille sit.

Cur hæc scientia Dialecticæ, & Logicæ dicta sit.

Prima significatio verbi Differere.

Secūda.

Tertia.

demisicis,cum de quibusdam imperitis sic ait: *Nihil definiunt,nihil patiuntur,nihil apta interrogatione concludunt, nullam denique* (vt hæc omnia vno differendi verbo complectatur) *artem esse differendi putant* cuius significationis minus quidem frequens est vsus apud Aristotelem & reliquos,quam secundæ, sed tamen non rarus. Atque ab hac, quæ media est inter duas superiores,& omnium item præcipua, magisque philosophica,imposita sunt nomina Dialecticæ ac Logicæ toti huic arti, de qua præsens quæstio instituta est.

A tertia dici hanc art. m Logicam, & Dialecticam.

QVARE cum finis Dialecticæ sit viam, & rationem tradere, qua incognita ex cognitis aperiantur: præcipuum autem differendi significatum, magisque accommodatum ad Philosophos sit incognita ex cognitis aperire, perspicuum relinquitur,optime nominatam esse hæc artem siue Dialecticam, siue Logicam. *æquum est enim*, vt ait Aristoteles secundo de anima, caput. 4. *res omnes à sine appellare*. Atque hoc pacto accipit Aristoteles nomen Dialecticæ, primo Rhetoricæ libro, cum ait, *omnem Syllogismorum doctrinam ad totam Dialecticam, aut ad aliquam eius partem spectare*. Quamquam multi,& graues enarratores Aristotelis: in quibus sunt Alexander Aphrodisiensis, & Seuerinus Boëtius numquã ferè appellant totam hanc artem Dialecticam, sed Logicam: quod tamen vocabulum, quia nusquam apud Aristotelem reperio, minus libenter ysurpo. libentiùs hac eadem significatione dicam, logicas, tum præpositiones, tum quæstiones, quo pacto Aristoteles sæpe loquitur.

Res debere à se sine appellari.

Natura ac definitio Dialecticæ.

PATET etiam, quænam sit natura huius artis. Nam cum proprius atque immediatus finis cuiusque habitus sit propria eius operatio: omnes autem potentia, & habitus per proprias operationes, siue actus definiti debeant: proprius denique, atque immediatus finis Dialecticæ artis sit docere quonam pacto differendum sit, iuxta tertiam huius verbi significationem: efficitur, vt non melius natura eius explicari possit, quam si definiatur, *differendi ratio, & doctrina*, non quod ea sola differat, cum id omnibus sententiis, & artibus liberalibus sit commune: sed quod sola doceat, quo pacto differendum sit. Sequitur iam, vt quodnam sit eius subiectum disquiramus.

Lib. 1.

Text. 49. ca. 1.

Vt 1. Top. c. 9. & 12.

Ens rationis non esse subiectum Dialecticæ.

SECTIO III.

De quo subiecto hic sermo sit.

VM scientiarum tractatores subiectum alicuius artis, aut scientiæ quærunt, non ambigunt de subiecto, in quo ars ipsa, aut scientia inhæreat, quod recentiores inhætionis subiectum vocant. perspicuum est enim, eas omnes in intellectu inhære, sed dubitant, quidnam sit illud, ad quod cognoscendum, siue etiam agendum aut efficiendum tota scientiæ cura refertur. Hoc enim in quavis facultate vnum aliquid est, cuius causa omnis labor ab Artifice suscipitur, quod Aristoteles tum subiectum, tum genus subiectum, recentiores Philosophi subiectum scibile, & subiectum attributionis vocant, cuiusmodi est in Philosophia naturali, Ens mobile, in scientia

Vt 1. post. c. 7. tex. 22. & ca. 23. text. 42.

scientia de moribus, Homo probus, in ædificandi peritia, ædificium. Hæc autem ideo dicuntur scientiarum subiecta, quod sub earum considerationem præcipue cadant.

Prima conditio ad subiectum attributionis cuiusque scientiæ constituendum.

VT AVTEM melius teneas, quale esse debeat cuiusque scientiæ proprium, atque adæquatum subiectum, accipe tres conclusiones. Prima est, vt sit vnum quid, saltem eo pacto, vt definitione aliquo modo vna explicari possit, & proprias affectiones, siue proprietates habere, veluti ens: quod est subiectum Metaphysicæ. Omnis namque ars, omnisque scientia accipit vnitatem ex vnitatem subiecti: in quo versatur, vt Aristoteles 1. Poste. cap. 23. & cæteri Philosophi docent, idque curat, vt & naturam subiecti, eiusque partium subiectarum, & omnium affectiones tradat.

Text. 43.

2 SECUNDA est, vt reliqua omnia, quæ in scientia traduntur, ad illud modo aliquo reuocentur (siue vt partes constituentes, aut subiectæ, siue vt proprietates, siue aliqua quavis ratione) & eius gratia præcipue considerentur, nempe vt illud, & secundum se, & secundum suas partes subiectas plenè cognoscatur. Hoc enim pacto nihil horum censebitur alienum à subiecto totius scientiæ: proinde omnia ad vnam, eandemque scientiam pertinebunt.

3 TERTIA est, vt scientia, quæ circa illud versatur, ratione eius distinguatur à cæteris scientiis. Vt enim naturales facultates distinguuntur inter se ratione diuersorum obiectorum, veluti aspectus & auditus, quod hic circa sonum, ille circa colorem, versetur: sic etiam scientiæ ratione diuersorum subiectorum, vt Geometria & Arithmetica, quod illa de quantitate continua, hæc de discreta differat, & ita reliquæ, Atque hæc de ratione subiecti cuiusque artis.

Opinio D. Thomæ de subiecto Dialecticæ.

Lectione 4. quæst. 2.

QVOD verò attinet ad subiectum Dialecticæ. D. Thom. in 4. libro huius operis asserit esse ens rationis, à cuius opinione non videntur dissentire, qui aiunt esse secundas intentiones, seu vt Auicenna vocat, secunda intellecta. Probat suam sententiam D. Thomas ex ipso Aristotele planè dicente eo loco, *Primum Philosophum, & Dialecticum versari circa ens*: id, quod alia ratione non credit dici potuisse, nisi, quia primus Philosophus agit de ente, quo ad ea, quæ illi conueniunt in rerum natura, ex quibus habet, vt ens reale sit. Dialecticus autem quoad ea, quæ illi proueniunt ex operatione intellectus, quæ sunt attributa rationis, vt esse genus, esse speciem, & similia.

Primus huius opinionis argumentum.

2 IDEM alij confirmant inductione eorum, quæ in Logica tractantur, etenim vniuersale, prædicabile, genus, species, differentia, & reliqua omnia in entibus rationis, non realibus numerantur: quippe cum ea ratione, quæ talia sunt, ab operatione intellectus pendeant.

3 ITEM hac ratione, quia si eius subiectum esset reale, numeraretur vtrique Dialectica in scientiis realibus, quod inauditum est.

VERVM hæc sententia, nisi quis eam in vero sensu exponat, facile refellitur. Primum, quia Dialecticus non tradit, quæ sit natura entium rationis, neque earum causas, principia, & affectiones, sed suo modo Metaphysicus. Quod si dicas, ens rationis non esse subiectum Dialecticæ secundum naturam suam spectatum, sed quatenus

Nã probatur, in eo sensu, quod præse fert.

rationi

racioni differendi subseruit, quemadmodum nonnulli minus cautè respondent, verum quidem dices, & hoc pacto crediderim D. Thomam intelligendum, sed tamen planè cogeris concedere, non ipsum ens rationis, sed aliquid, quod adæquatè commune sit omnibus differendi formis, esse Dialecticæ subiectum: quemadmodum, quia statuarius non agit de ligno, nisi quatenus ex eo efficit statuam, non lignum, sed statua constituendum est statuarij subiectum.

SECVNDÒ. refutari potest ex traditis conditionibus subiecti cuiusque artis. Ex prima quidem, quia si ens rationis sit subiectum Dialecticæ, non habebit vtiq; proprietates, quæ vilo modo sint entia, quod durum est negare. neque enim illæ poterunt esse reales, cum ens reale sit prius natura ente rationis: si autem sint entia rationis, iam continebuntur essentialiter sub ente rationis, quo fiet, vt eius proprietates, esse nequeant: inferiora enim non sunt proprietates superiorum. At dicunt duplex esse subiectum artis, vnum attributionis, alterum adæquationis: ens autem rationis, etsi non est subiectum attributionis, cui solent proprietates assignari: esse tamen adæquationis, quia adæquatè dicatur de omnibus quæ in Logica traduntur. Sed non rectè occurrunt. Primum, quia isto modo oportebit quærere in Physica aliud subiectum: logè superius ente naturali, quod non modò de omnibus rebus naturalibus, & earum partibus dicatur, sed etiam de motu, & cæteris proprietatibus rerum naturalium, imò etiam de infinito, de vacuo, & reliquis omnibus, quæ in Physicis tractantur. Quærendum quoque erit in Arithmetica aliquid communissimum rebus Arithmetice, quod de numeris, & affectionibus, ac proportionibus numerorum, itémque de vnitare, & eius proprietatibus prædicetur: at hæc nemo vnquam tradere conatus est. Deinde, quia vt demus, quærendum esse in vnaquaque arte tale subiectum, non verum est omnia, quæ traduntur in Dialectica, esse entia rationis. Neque enim demonstratio, aut vlla alia differendi forma (si modo de iis loquamur, quæ præcipuè sub eius artis considerationem cadunt) est ens rationis, sed discursus quidam mentis verus, ac realis, vt apertum est. Quod enim attinet ad nescio quas relationes rationis, quæ in his fundantur, cum mens in ea reflectitur: nihil eas curat Dialecticus, nisi quatenus ad differendi doctrinam, vtcunque sunt vtilis.

EX secunda verò conditione, quia etsi Dialectica modo aliquo agit de entibus rationis: non agit tamen de eis præcipuè, sed quatenus eorum cognitio subseruit rationi differendi. hoc enim iidem huius opinionis fautores paulò antè fatebantur.

EX tertia denique quia ens rationis, cum statuitur subiectum Dialecticæ, ita latè sumitur, vt complectatur omnia entia rationis, ea quoque comprehendet, quæ à Grammatico & Rhetore tractantur, vt nomen, significationem, syllabarum quantitatem, verborum proprietatem, tropum, figuram, & similia. Si verò sumitur pro ente rationis, quod non ex hominum instituto, & voluntate pendet, sed in ipsa rerum natura fundatur, vt excludantur entia rationis, quæ à Grammatico & Rhetore

Rhetore explicantur: cuiusmodi sunt notio generis, & speciei, prædicati, & subiecti: adhuc supersunt pleraque, quæ sub Dialecticam artem non cadant, cuiusmodi sunt relatio creatoris, dextri, sinistri, & similia. Quod si intelligant ea sola attributa rationis, quæ consequuntur res, quatenus mente tractantur: pertinebunt quidem ea omnia modo aliquo ad Dialecticam: sed tamen nec sola, nec principaliter, cum Dialectica principaliter agat de modo tractandi res, quem illa consequuntur, qui modus non est ens rationis. Ita fit, vt ens rationis aut non adæquatè distinguat ea, quæ cadunt sub artem Dialecticam ab iis, quæ cadunt sub alias artes, quod est contra tertiam conditionem subiecti: aut certè non præcipuè sub eam cadat, quod est contra secundam. Quoniam verò hæc opinio remota admodum videbatur à vera sententia de subiecto Dialecticæ, ideo etiam non commemorauimus inter eas, quæ de subiecto Dialecticæ initio Institutionum Dialecticarum tetigimus.

Lib. I. cap. 3.

AD primum igitur argumentum eorum, quæ pro hac sententia proposita sunt, dicendum non esse eo loco sermonem de Dialectica, quoad doctrinam, sed quoad vsum, vt paulò post intelliges. Deinde non ea ratione ibi distingui Dialecticum à primo Philosopho, quod hic de ente reali, ille de ente rationis agat. Nam & Sophistam quoque ait eo loco Aristoteles versari circa ens, cum tamen non detur ens tertio modo sumptum: nisi quis dicat, Sophistam versari circa ens fictum, atque ad eam rem vti velit Platone auctore, qui in Dialogo de Ente asserit, Sophistam versari circa non ens: quod idem videtur esse, atque ens fictum: quod tamen nihil est ad rem. Aristoteles enim ait eo loco, hos tres artifices circa eadem versari, totumque eorum discrimen ad modum agendi refert, cum ait, de eisdem rebus agere primum Philosophum demonstratiuè, sine ad veritatem (vt loquitur) de quibus Dialecticus quidem pro vtraque parte differit ex probabilibus: Sophista verò ad speciem tantum veri Demonstratoris, aut Dialectici. Quo autem modo intelligendus sit Plato, cum ait, Sophistam versari circa non ens, libro sexto exponemus. Postremò, si eo loco traditur, Dialecticum versari circa ens rationis, cum Dialecticus de eo demonstratiuè agat, vt docent ij, qui ex pacto Aristotelem intelligunt, concedere debebunt, Dialecticum agere de ente ad veritatem, quod tamen Aristoteles soli primo Philosopho ibidem tribuit.

AD secundum dicendum est, agere quidem Dialecticum de genere, specie, & cæteris huiusmodi, non tamen vt tradat cognitionem relationum rationis, sed vt doceat cõficere orationes, quibus apte differamus. Quo circa non agit de genere quoad conditiones essendi, sed prædicandi, quæ sunt propinquiores tractatione modorum differendi, quod idem de cæteris similibus dicendum est.

AD tertium dicito, subiectum Dialecticæ esse quippiam verum ac reale, si pro eo accipiatur, in quo primò illa versatur, vt mox patebit, sed tamen non inde fieri, vt sit scientia realis: distinctio enim scientiarum in reales & non reales desumpta est ex distinctione eorum, quæ sunt, in res & verba: vt scientiæ, quæ de rebus agunt, quatenus

Quo pacto
D. Thom. in-
telligendus vi-
deatur.

Responsio ad-
uersariorum.

Refellitur.

Mentales dif-
ferendi formas,
non esse entia
rationis.

Variæ entium
rationis gene-
ra.

Soluuntur ar-
gumenta eorū
qui affirmant
ens rationis
esse subiectum
Dialecticæ.

Qua ratione
differant pri-
mus Philoso-
phus, Dialec-
ticus, & So-
phista.

Quo pacto
Dialecticus
agat de genere
& specie.

Cur Dialec-
tica sit ser-
mocinialis sci-
entia.

distinguuntur à verbis, dicantur reales, quæ autem de verbis, sermoné-
ve, appellentur sermocinales. Quia igitur Dialectica de sermone agit,
primò quidem de mentali, quo quisque secum quasi loquitur, secunda-
ria verò ratione de vocali & scripto, non in realibus, sed in sermocina-
libus numeranda erit. quamquam etiam dicitur rationalis, non quia
de ente rationis agit (isto enim modo potius dicendæ essent rationa-
les, Grammatica, & Rhetorica, quæ agunt de solo sermone significati-
uo ex instituto, quàm Dialectica, quæ primò agit de sermone significa-
tuo naturaliter) sed quia dirigit operationes intellectus nostri, qui
propter naturalem discurrendi facultatem ratio appellatur.

*Nec demonstrationem, nec modum sciendi propriè sumptum, nec verò argu-
mentationem, aut Syllogismum esse subiectum Dialecticæ,
si ea in se spectentur.*

SECTIO III.

*Sententia eor-
um, qui de-
monstratione-
faciunt subie-
ctum Dialecti-
cæ. Refutatio.*

RÆCI auctores Alexander, Ammonius, Simplicius, Phi-
loponus, & alii censent, Logicæ subiectum esse demonstra-
tionem, quòd Aristoteles initio librorum de priori resolu-
tione (in quo opere latius, quàm vmquam de ratione disse-
rendi videtur loquutus) planè asserat, propositum sibi esse de demon-
stratione agere; quod idem in fine operis de posteriori resolutione se
præstitisse concludit. Sed hæc opinio, vt est omnibus, quæ de Dialecti-
cæ subiecto extant, astrictissima, ita minùs placet, quàm cæteræ, quas
recensibimus: quocirca neque eam nos in Dialecticis Institutionibus
tetigimus. De aliis enim plerisque differendi modis, quàm de demon-
stratione, agit ars Dialectica, idque non tantum propter demonstratio-
nem, sed etiam propter alios fines, potissimum verò de Syllogismo
Dialectico, qui est omnium vsurpatissimus, & ad omnia utilis. Neque
verò Arist. initio Priorum proponit, ideo se de demonstratione dispu-
taturum, & in fine Posteriorum id ipsum se fecisse asserit, quòd demò-
stratio sit adæquatum Dialecticæ subiectum, sed quia principale, quo
pacto sæpe ait in hoc opere, *institutum sibi esse agere de substantia.*

*Sententia eor-
um, qui Mo-
dum sciendi.*

ARABES quidam, in quibus est Auicenna initio suæ logicæ, & alii
non nulli ex nostris, faciunt subiectum Logicæ Modum sciendi, sump-
to propriè sciendi verbo, quod subiectum asserunt complecti demon-
strationem, & definitionem iuxta duos sciendi modos, quos aiunt, si-
gnificasse Aristotelem primo Post. cap. 2. quorum alterum omnes de-
monstrationem, esse dicunt, alterum plerique definitionem: id, quod
Aristoteles in hoc opere ad finem superioris libri perspicuè exponere
videtur, cum ait, *omnem doctrinam, aut demonstratione, aut definitione effici.*
Esse autem modum sciendi hoc pacto subiectum Logicæ; ex eo vide-
tur perspicuum, quia Aristot. hoc loco nomine modi sciendi Logicam
significat, vt ex obiecto artem, quæ circa illud versatur. Verum neque
huiusmodi sententia omnino placet. Primùm, quia alii modi repe-
riuntur

Refellitur.

*Initio Prædi-
cæ. & primi.
Prior. cap. 1.
te. 1.*

*Cap. 17. text.
26. Vt initio
12. Met. tex. 1.
& alibi sæpe.
Auicenna ca.
2. idè Alphar.
& Algaz.
tex. 5.*

*Vt 1. Rhetor.
cap. 1.*

*Tractatu 2. in
Porphy. ca. 4.
in Porphy. c. 3.*

*Lib. 1. c. 56. &
lib. 6. cap. 3.*

*Ca. 11. lib. 2.
Elenchorum*

riuntur differendi, qui sub demonstratione, & definitione non com-
prehendantur. Deinde, quia intelligere per definitionem, non est pro-
priè scire, neque Aristot. 1. Post. nomine modorum sciendi cognitio-
nem demonstratiuam, & definitiuam significat, sed scientiam propter
quid, & alia duo sciendi genera: alterum, quo sciuntur principia, quod
est nobilius scientia propter quid: alterum, quo sciuntur conclusiones
per causas remotas, aut effecta, quod est minùs præstans. Quocirca in
loco citato superioris libri huius operis, nomine doctrinæ non signi-
ficatur traditio scientiæ, sed cuiusvis cognitionis rei per notiora: nomi-
ne autem demonstrationis quælibet argumentatio ad aliquid proban-
dum idonea, vt sæpe alibi, diuisio verò ad definitionem videtur reuo-
canda eo loco, vt in eius expositione diximus. Quòd verò hic Dialecti-
ca significatur nomine modi sciendi, non mirum est, quia sæpe nume-
ro scientiæ, non à subiecto adæquato, sed ab aliqua eius parte subiecta
cognominantur, vt Theologia hæc naturalis à Deo, aut diuinis substā-
tiis, & Astronomia ab astris.

*Cur Diale-
ctica dicatur
modus sciendi.*

MAGNVS Albertus partim latius, partim pressius tradit subiectū
Logicæ: ait enim esse argumentationem, quæ & latius patet quàm de-
monstratio, & non complectitur definitionem. Eadem penè sententia
est Scoti, qui existimat esse syllogismum. Et rectè quidem ambo senti-
unt, cum loquamur de subiecto Logicæ, vt ab Aristotele tradita est in
iis libris, qui ad nos peruenerunt. Sola enim argumentatio ex insti-
tuto traditur ab Aristotele, cæteræ autem argumentorum formæ ex
syllogismo vim accipiunt, cum materiales consequentiæ sint, vt in
Dialecticis Institutionibus diximus. Quòd autem sola argumentatio
ex instituto tradatur ab Aristotele, ex eo constat, quia liber prædica-
mentorum nihil est aliud, quàm seminarium quoddam vocum omni-
um simplicium, ex quibus omnia enunciationum genera confici pos-
sint, in libris verò de interpretatione agitur de enunciationibus, ex
quibus connectantur omnia argumentationum genera, in reliquis
autem de syllogismo, ac omnino de argumentatione, omnibūque
argumentationum formis tum simpliciter, & absolute, tum etiam
contractis ad certam materiam. De diuisione autem, & definitione
non per se, sed obiter, & quatenus argumentationi subseruiunt, dif-
ferendum putauit, vt in a eodem libello diximus, & ipse b Albertus
probè explicat. Quocirca in epilogo totius Dialecticæ de syllogif-
mis, se doctrinam tradisse planè scribit Arist. c Quod si dialectica su-
matur, non qua ratione ab Arist. tradita est in libris, quos habemus,
sed vt in se ipsa spectatur, non rectè dicetur siue syllogismus, siue
argumentatio adæquatum eius subiectum, cum neutrum dicatur de
diuisione, aut definitione, quæ tamen sunt per sese speciales quæ-
dam differendi formulæ. Quod si dicas, satis esse diuisionem, & de-
finitionem vt cumque ad argumentationem reuocari, vt argumen-
tatio adæquatum subiectum dici possit, concedes quoque eadem
ratione subiectum Metaphysicæ esse substantiam incorpoream, aut
verum Deum, quòd cætera, quæ in Metaphysica traduntur, ad hæc vt-
cūmque reducantur, cum tamen Aristoteles dicat, nec leuiter con-

*Sententia eor-
um, qui Ar-
gumentatione
aut Syllogif-
mum.*

*Aristotelem
solâ argumē-
tatione ex in-
stituto tradi-
disse.*

*a Eodem lib.
&c.
b In Porphy.
tra. 1.*

*c Nō rectè ar-
gumentatione
dici adæquatū
totius.*

*Dialectica
subiectum.*

*Obiectionis
dilatio.*

firmet esse ens, qua ratione est ens. Deinde, quia etsi diuisio, & definitio, quatenus sumuntur ad aliquid probandum, reducuntur ad argumentationem: non tamen reducuntur, quatenus sunt per se quaedam formulae declarandi ignotum ex notis, praesertim cum ab ea propriam declarandi vim non accipiant. Postremo, quia ea omnia complecti debet sub se subiectum cuiusque artis, de quibus in illa tamquam de particularibus subiectis completis, atque perfectis demonstrationes fiunt proprietatisque demonstrantur: huiusmodi autem plane sunt diuisio, & definitio, de quibus multa demonstrari possunt in Dialectica, non tantum ut de partibus argumentationis, aliove modo ad argumentationem pertinenti, sed ut de quibusdam specialibus ac integris differendi generibus.

Qua debet subiecto cuiusque artis comprehendere.

Modum differendi, siue sciendi late sumptum: esse subiectum Dialecticae.

SECTIO V.

Vera sententia de subiecto Dialecticae.

RE O si Dialectica in hac controuersia, non ut ab hoc, aut illo auctore traditur, sed in se ipsa spectari debet, ex proprio sine artis subiectum eius adaequatum colligendum est. Proprium enim, & adaequatum cuiusque disciplinae subiectum illud est, ad quod cognoscendum, siue etiam agendum, aut efficiendum tota artis cura dirigitur. Cum igitur a nobis sit constitutum, Dialecticae proprium finem, in quem tota ipsa incumbit, nihil esse aliud, quam formas omnes, siue modos differendi ignotum ve ex notis oratione declarandi tradere: plane efficitur, modum differendi esse adaequatum Dialecticae subiectum. Potest idem probari ex tribus conditionibus subiecti adaequati, quas proposuimus. In primis enim modus differendi est quodammodo vnum quid, & quod definitione aliquo modo vna explicari possit. est enim oratio, qua ex notis incognitum declaratur. Deinde quicquid traditur in Dialectica, aut est modus differendi, ut argumentatio: aut ad illum reuocatur, & gratia illius praecipue tractatur, ut nomen, verbum, & enunciatio. Denique ratione modorum differendi distinguitur Dialectica a ceteris, non quod ipsa sola differat sed quod sola doceat, quo nam pacto differendum sit, ut in Institutionibus diximus. Quod si differendi modum vocare velis modum sciendi, late tam accepto sciendi verbo pro cognoscendi ex notioribus, quomodocumque id fiat: non est quod repugnemus, certe Scotus in primum prioris Analyticae ita accipit modum sciendi, cum illud constituit subiectum Logicae in se spectatae. Neque discrimen est inter modum differendi, & sciendi hoc pacto, nisi quod differere sumitur actiue, scire autem passiuè (scire enim est cognoscere ex notioribus: differere autem declarare, siue efficere, ut cognoscas) & scire est terminus cognitionis: differere autem quasi via ad cognoscendum. Cur autem differendi modus a quibusdam dicatur oratio Philosophica, alias etiam oratio ratione conclusa, initio Dialecticarum Institutionum diximus.

Ostenditur ex conditionibus subiecti.

Quo pacto modus sciendi dici possit subiectum Dialecticae.

Sec. 3.

Lib. 1. cap. 1.

*1. Priori. q. 2.
2. à Cice. in oratore ad Brutum.
3. Acad. 2. ed. libro 1.
4. Lib. 1. cap. 3.*

SE D quærat aliquis, quæ nam oratio intelligenda sit, cum dicimus subiectum Dialecticae esse orationem, qua incognitum ex cognitis aperitur: mentalis ne, an vocalis, an scripta, an verò oratio in commune, quæ dicitur de his omnibus orationum generibus. Ad quam dubitationem breuiter dicendum est, intelligendam esse orationem in commune, praecipue tamen mentalem, ut Aristoteles secundo de interpretatione cap. 4. & primo post. cap. 8. & aliis locis innuit.

Primo post. ca. 8. text. 25.

Initio lib. perihermias lec. 1.

CAUSA verò est, quia Dialectica cum ad emendanda rationis vitia constituta sit: in dirigendis propriis actibus rationis praecipue versatur, nec ad voces, & scripta descendit, nisi quatenus hominem instituit in ratione agendi cum altero. Atque hæc est sententia D. Thom. cum asserit, versari Logicam in dirigendis operationibus intellectus. Vnde collige, subiectum Dialecticae duabus rationibus differre à subiectis Grammaticæ, ac Rhetoricæ. Vna, quia subiecta Grammaticæ, ac Rhetoricæ sunt orationes externæ dumtaxat: Dialecticæ verò subiectum est praecipue oratio interna. Altera, quia in ipsa etiam oratione externa, quæ ab omnibus communiter tractatur, Grammatica solam integritatem considerat, Rhetorica solum ornatum: Dialectica vero ipsam rei ignotæ ex cognitis declarandi vim, quæ est quasi ratio, & mens orationis. Quamquam verò mentalis oratio praecipue pertinet ad hanc artem, ut Auicenna initio suæ Logicæ, & Scotus, ac Caietanus in prædicamenta Aristotelis rectè annotant: tamen quia externa oratio magis patet, & in disputatione cum altero prorsus necessaria est: idcirco subiectum Dialecticæ, de quo huius artis tractatores aperte differunt, potius constitutum est. Modus differendi externus, quam internus, & inter externos vocalis potius, quam scriptus, quia vocalis oratio, quam scripta, multò est notior, & vsurpator. Qua de causa effectum est, ut hæc ars inter sermocinales numerata sit.

Idem 1. lib. Inst. Dialect. cap. 7.

QVÆRAT etiam aliquis, num subiectum Dialecticæ sit vnum quippiam vnitatis essentiae, quemadmodum ens naturale, quod est subiectum Philosophiæ naturalis, an verò vnitatis ordinis dumtaxat, quemadmodum exercitus, qui cadit sub artis militaris considerationem. Cui quæstioni sunt, qui respondeant, esse vnum vnitatis essentiae. Aiunt enim definitionem, & quemlibet alium modum differendi significare formaliter vnam quamdam relationem fundatam in tota oratione, atque huiusmodi relationem esse essentiam definitionis, ratione cuius oratio quæ definitio dicitur, habet vnitatem essentiae: eodemque pacto rem habere in ceteris modis differendi, ac proinde in modo differendi in commune sumpto. Dicendum est tamen, superuacaneum esse, ac friuolum, quærere in subiectis artium huiusmodi relationes rationis, ut ratione earum subiecta habeant vnitatem essentiae, sublati enim huiusmodi vnitatibus adhuc in eisdem subiectis cernitur vnitatis, quæ satis sit, ut eorum quodlibet dicatur vnum quippiam. Id quod in domo, in naui, & in exercitu cernere licet. Itaque respondendum est, modum differendi, habere vnitatem ordinis, cum sit oratio quædam artificiosè disposita ad differendum, satisque esse esse, si subiectum

Dubitatio.

Responsio.

Discrimen inter subiecta Dialecticæ, Grammaticæ & Rhetoricæ.

Altera dubitatio. Responsio quorundam.

Vera responsio.

ctum artis sit vnum quid per se ordinatum ad aliquem finem, etiam si non sit per se compositum in vnitatem vnus essentia.

Dialecticam rectè distingui in docentem & vntem.

SECTIO VI.

Num differendi vsus ad Dialecticum spectet.

Am illud quærendum est, num sola differendi doctrina, an ipse etiam differendi vsus ad Dialecticam spectet. Hinc enim intelligi potest, rectène, an secus distingui soleat Dialecticam in docentem & vntem. Ac illud in primis apertum est ex dictis, totam differendi doctrinam ad Dialecticam spectare, cum eius proprius, ac peculiaris finis sit, docere quo pacto differendum sit. Illud etiam perspicuum est, aliquem differendi vsus pertinere ad Dialecticam: neque enim aliter Dialecticus, quam differendo, docere potest quo pacto sit differendum, si modò illo Philosophico more, quod ponimus, differendi formas tradit. Verùm is vsus non distinguitur à doctrina differendi, cum eo ipso doceatur, quo pacto sit differendum: sed is solus à doctrina distinguitur, quo non traditur ex propriis modus differendi vllus, veluti cum quomodocumque differimus de rebus naturalibus, aut mathematicis, aut etiam de logicis ex communibus, & vnicuique obuiis. Illud quoque haud obscurum est, non omnem differendi vsus, qui via, & ratione fiat (neque enim agimus de vsu artis experto, sed de artificio) ad Dialecticam spectare. Omnes enim artifices in sua quisque materia ex propriis, ac per se principiis differunt, vt inductione patet. Alioqui si diuisiones, definitiones, & demonstrationes, quæ in alijs disciplinis cernuntur, à Dialectico fierent, vna tantum Dialectica esset scientia, quippe ad quam, vt omnis differendi doctrina, ita etiam omnis vsus pertineret.

In quo posita sit huius questionis difficultas.

Tota igitur ambiguitas est de vsu differendi, non ex propriis, & per se, sed ex communibus, & quæ omnibus sunt obuia, aut certè exiguo labore inueniuntur, hoc est, ex probabilibus, pertineat ne is totus ad Dialecticum: an verò alius ad hunc, alius ad illum artificem pro ratione materiæ ex qua differitur, an potius nullius disciplinæ sit proprius. Quod enim nullius disciplinæ sit proprius, ex eo videtur perspicuum, quia eorum: quæ omnibus sunt in promptu, aut facile à quouis inueniuntur, non debet vsus censi cuiquam proprius. Quod verò vnaquæque ars differat ex certis quibusdam probabilibus, seu verisimilibus veluti Physica ex iis probabilibus, quæ in rebus naturalibus reperiuntur; Metaphysica ex iis, quæ in Metaphysicis, hac ratione suadetur: quia si ea omnia vni attribuenda essent, inopes & penè nullius pretii relinquerentur cæteræ, exceptis Mathematicis: perpauca enim reperiuntur demonstrationes in reliquis disciplinis. Accedit, quod eiusdem facultatis est, verum, & verisimile cognoscere, vt Aristotelis ait 1. Rhet. ad Theodectem: quare cum vera, seu necessaria in vnaquaque materia ad eum artificem pertineant, qui in ea versatur: efficitur, idem dicendum esse de verisimilibus, seu probabilibus, nec omnium probabilium vnã tantum disciplinam esse constituendam. At verò, quod

Cap. 2.

Lib. 1. cae. 2.

ad vnã Dialecticam ea omnia pertineant, intelligi potest ex Aristotele initio Topicorum, aliisque locis quamplurimis, in quibus ille nemine repugnante docet, *proprium Dialectici esse, de quacumque re proposita ex probabilibus differere.*

In hac igitur controuersia prior assertio sit, *Vsus differendi ex probabilibus esse proprium Dialecticæ.* Quæ assertio hunc in modum probatur. Vsus differendi ex probabilibus nec gignit habitum scientiæ, neque ex habitu scientiæ gigni potest: vt enim non generat nisi opinionem, ita nasci non potest ex habitu scientiæ, quandoquidem actus, quibus generatur habitus, & qui ab eo generantur, eiusdem speciei sunt. Ergo si vsus differendi ex probabilibus alicui tribuendus est, non propter actum, aut habitum eo pacto differendi attribuendum illi erit, sed propter materiam, ex qua differit: aut propter formam differendi, vt ea scientia dicatur differere ex probabilibus, quæ tradit formam differendi ex eiusmodi materia. Atqui materia probabilis nullius scientiæ propria est, cum omnibus pateat, aut certè nullo penè negotio inueniri possit: sola autem Dialectica tradit differendi formam ex verisimilibus, quemadmodum, & ex necessariis, vt ex dictis constat: igitur soli Dialecticæ tribuendus est vsus differendi ex probabilibus. Atque hoc pacto verum est id, quod tam saepe tradit Arist. *proprium esse Dialectici, de qua re proposita ex probabilibus differere.*

Prima assertio.

Quo autem obiiciebatur, vsus differendi ex communibus, nullius disciplinæ proprium esse, concedendum est ratione materiæ, non autem ratione formæ. Quod verò addebatur, vnanquamque artem ex certis quibusdam probabilibus ad suam materiam pertinentibus differere, partim negandum, partim concedendum est. Nam neque probabilis, si res ad vnum refecetur, ad vllam scientiam propriam spectant: nec eorum artificiosa tractatio ad alium artificem, quam ad Dialecticum pertinere potest. Nec verò mirum est, si non satis locupletes sint plurimæ scientiæ, detracta illis omni doctrina probabilis: est enim nec facile, nec vulgare, propria rerum principia percipere.

Solutio argumentorum.

Verum, quia Dialectica, quatenus ex probabilibus differit, minstra censetur scientiarum omnium, easque omnes præter quasdam Mathematicas anteire, illis quæ facultate ea, qua pollet, vtramque in partem disputandi, aditum aperire, & viam munire solet: non censentur alienæ à quaque scientiæ sententiæ probabiles, quas Dialectica inuenit, quemadmodum nec opes eæ, quæ famulorum opera conquiruntur, alienæ sunt à facultatibus dominorum. Ita probabiles opiniones, quæ in rebus metaphysicis ministerio Dialecticæ comparantur, Metaphysicæ disciplinæ censentur, quæ in Physicis, Physicæ, atque ita in cæteris: nec multò secus, atque probationes Philosophiæ humanæ, quæ conclusionibus sacræ Theologiæ adhibentur, pertinent ad sacram Theologiam, quod subministrantur ab eius quasi famulabus. Quod denique additur, eiusdem facultatis esse, verum, & verisimile cognoscere, non tam ad veri, & verisimilis cognitionem, quam ad regulam cognoscendi referendum est: quasi dicat Arist. facultatem, quæ tradit regulam cognoscendi verum, eandem etiam tradere cognoscendi verisimile,

Dialectica omnium scientiarum ministra.

Explicatur dictum Aristotelis.

verisimile, quas certè regulas, quæ vna & eadem sunt, ad Dialecticam pertinere perspicuum est.

Secunda assertio.

POSTERIOR assertio sit, *Optimam & necessariam esse distinctionem Dialecticam in docentem, & vntem*, quam D. Thomas, Scotus & alij plerique scholastici tradunt, nec quicquam ab ea differre illam, quia Græci Dialecticam diuidunt in eam, quæ auulsa est à rebus, & in eam, quæ est rebus concreta. Prior pars ex dictis aperta est. Dialectica enim eatenus dicitur docens, quatenus ex propriis principiis modos differendi tradit. Vtens verò, quatenus ex probabilibus de quacunque re proposita differit. Posterior ex eo patet, quia Græci auctores intelligunt nomine Dialecticæ à rebus auulsæ, habitum Dialecticæ, quatenus adhuc versatur in ipsa differendi doctrina tradenda: tamen, quia eius præcepta collecta sunt ex vsu differendi de aliis rebus auulsa videtur dicta. Nomine autem Dialecticæ rebus concretæ intelligunt eam ipsam, non quatenus omnibus differendi modis vtitur, vt plerique non rectè existimant, & iam impugnatum est, sed quatenus vtitur modo probabiliter differendi.

Dialectica docens & vntem.

A rebus auulsa, & rebus concreta.

Confectarium primum.

Ex his primùm patet, Dialecticam, siue Logicam docentem & vntem non esse duos habitus, cuius rei ignoratione plerique hallucinantur, sed vnum, atque eundem, cuius actus proprius ab ea elicited, est docere, quo pacto sit differendum, attributus autem, quodammodo imperatus, differere ex probabilibus, quacumque in materia id fiat.

Secundum.

DEINDE, Dialecticam esse docentem ratione totius artis, cum tota in docendo versetur, vntem verò ratione eius partis, quæ tantùm docet ex probabilibus differere. Quamquam enim tota Dialectica ad vsum refertur, cum præcepta vbique tradat ad differendum comparata, vsus tamen demonstratiuæ partis non ad eam pertinet, nisi in propria materia, quem tamen ab ipsa doctrina nihil differre diximus. Hoc ipsum D. Tho. hunc in modum explicat. Demonstratiuam Logicæ partem solam doctrinam continere, Dialecticam verò siue Topicam & doctrinam, & vsum.

Tertium.

POSTREMÒ, si Dialectica accipiatur pro sola Topica disciplina, quæ magis vsitatè dicitur Dialectica, tum demum eandem totam esse, & docentem, & vntem, officii distinctam à seipsa, quemadmodum differentie specificæ apud Porphyrium in diuisivas, & constitutivas distinguuntur: tamen magna est alioqui inter has distinctiones dissimilitudo.

Obiectiones eorum qui negant in Topica disciplina reperiri vsum & doctrinam.

SEDOBIICIAT aliquis hoc loco: Topicam disciplinam non esse demonstratiuam, quòd in libris Topicis nullæ reperiuntur demonstrationes: ergo non distingui Topicam in docentem siue demonstrantem, & vntem, siue differentem ex probabilibus. Id quod vel ex ipso instituto Arist. in eo opere videtur abundè ostendi. scribit enim in ipso quasi prooemio eius operis, se in iis libris nihik accuratè velle tradere, sed omnia rudi Mineruæ, quòd ad eam disciplinam satis sit, simplicem quandam, & minùs accuratam rerum Dialecticarum cognitionem habere. Atque his argumentis ducti quidam recentiores existimant inanem esse diuisionem Dialecticæ in docentem, & vntem.

D. Thom. 4. Meta. lect. 4. pa. 2. Scot. hoc loco, & in Porphyr.

4. Meta. lect. p. 4. a.

Cap. de differentia.

Lib. 1. c. 2.

tem, si Dialecticæ nomen sumatur pro Topica disciplina. Sed non vident primum, siue ea demonstratiua sit, siue non sit, posse tamen ita sumi, vt adhuc in eavsus à doctrina distinguatur. Neque enim dubium est, quin doceat differere, cum rationem ex probabilibus differendi tradit, etiam si quis velit, eam non vt veris demonstrationibus in ea re, & vtatur præceptis sic differendi (vsu videlicet à doctrina distincto) cum illa rebus aliis accommodat. Sed & Rhetorica, quæ à plerisque non censetur demonstratiua, eodem modo consideratur. Quatenus enim tradit præcepta docendi, docens est, & à rebus auulsa: qua verò ratione iis vtitur, vtens, & rebus concreta appellari potest. Deinde non tam considerandum est hac in re, quo pacto Dialectica Topica ab Aristot. tradita sit, quàm quo pacto tradi potuit quamquam ex iis, quæ ille docet in Topicis, non pauca demonstrationes fieri possunt. Iam etiam, multa eorum, quæ demonstratiuè dici poterant de ratione differendi ex probabilibus, dicta erant in Analyticis, vt, Ex contingentibus non posse necessaria demonstrari, & Cum opinione, quam probabilia pariunt, non posse scientiam coherere. Postremò, non si in materia aliqua pauca repetuntur demonstrationes, continuò dicendum est disciplinam, quæ in ea versatur, non esse demonstratiuam. Hoc enim pacto nec Moralis scientia demonstratiua dicenda esset, ac proinde nec scientia, quòd Arist. 1. Ethic. cap. 3. eodem modo se de moribus acturum polliceatur, quo initio Topicorum de rebus dialecticis. Ita non efficiunt vllò modo propositæ obiectiones, quo minùs etiam Dialectica Topica in docentem, & vntem distingui debeat.

Dilatatio.

Rhetorica docens & vntem.

Nū rectè colligi ex paucitate de mensuratione scientiæ aliquam non esse demonstratiuam.

Dialecticam docentem siue à rebus auulsam, esse verè scientiam.

SECTIO VII.

IS ita constitutis, vt veniamus ad id, de quo quæstio præcipue instituta est, partem negantem sibi persuadent nonnulli recentiores, quorum opinio iis ferè argumentis, quæ in initio proposita sunt, probari solet. Verùm ea nec placet vllò modo, nec argumenta, quibus confirmatur, quicquam efficiunt, vt paulò post patebit.

Opinio eorum qui negant, Dialecticam esse scientiam.

ALII contra omnino sentiunt, Dialecticam non modo esse scientiam scientiarum præstantissimam. Scribit enim Plato septimo libro de Repub. *Dialecticam doctrinarum omnium apicem, ac finem esse, ceterasque disciplinas, etsi propter consuetudinem scientiæ dicuntur: si tamen cum Dialectica conferantur, non esse scientia nomine appellandas, sed alio quodam medio inter vocabula opinionis, & scientiæ.* Quod idem videntur Stoici sensisse, qui primas scientiarum Dialecticæ tribuerunt. D. quoque August. in 3. lib. contra Academicos, itémque secundo de Ordine eadem appellat *disciplinarem disciplinam.* & Cicer. in lib. de claris oratoribus, *artium maximam, atque omnium lucem:* Ex quibus recentiores quidam Dialectici illud quasi commune artis huius encomium acceperunt, *Dialecticam esse artem artium, & scientiam scientiarum.* Verùm non omnes hi

Eorum, qui affirmant, & esse scientiam, & omnium præstantissimam.

Cap. 13.

Platonis sententia de distinctione Dialecticæ à prima Philosophia Plotini.

Quibus rationibus induci fuerit. Eiusdem artificis esse aliquid quæ vere, & innere.

Aristotelis sententia.

Duplex veri inquisitio.

Explicatur de causa Augustini, & Ciceronis de Dialectica.

eadem ratione Dialecticam cæteris artibus anteponunt. Plato enim, vt videre est in loco citato, non distinxit Dialecticam à prima Philosophia, nisi quòd tres status, si Ficino credimus, in ea scientia distinxit, vt à forma quidem sua, siue à facultate veritatis indagandæ diceretur Dialectica: ab exordio autem seu differendi præceptis, Logica: à fine verò, hoc est, ab ipsa veri inuentione, Theologia primaque Philosophia. Quamquam Plotinus inter Platonicos præcipuus auctor, etsi non distinguit Dialecticam à prima Philosophia, ait tamen Logicam, & Dialecticam non esse eandem disciplinam, sed Logicam esse ministram Dialecticæ. Quo loco videtur Logicam pro Dialectica docente accepisse, vtentem verò Dialecticam confudisse cum prima Philosophia. Quod forsitan duabus de causis fecit. Vna, quia tam Dialectica, quàm prima Philosophia differit de rebus omnibus, vt Arist. ipse docet lib. 4. huius operis. Altera, quia veri inuestigatio, quæ Dialecticæ tribuitur, ad eundem artificem videtur pertinere, ad quem spectat veritatis inuentionio: absurdum est enim non eidem tribui inuentionem, cui tribuitur inuestigatio, & conquisitio. Alioqui aut primus Philosophus inuenit, quod non quærit, aut Dialecticus quærit, quod ipse inuenire nequit. Si ergo Dialectici est, verum de quacumque re proposita differendo inuestigare: primi autem Philosophi, idem artifex erit Dialecticus vtens, & primus Philosophus. Atque acutè quidem ista Plotinus, & Platonici, aut etiam ipse Plato, si hac ratione adducti sunt.

Sed longè maturiùs rem considerauit Arist. Cùm Dialecticam à prima Philosophia distinxit. Nam cùm nullus artifex constantior esse debeat primo Philosopho: Dialecticus verò vtēs vtramque in partem de rebus propositis agat, meritò Arist. Dialecticam vtentem à prima Philosophia discreuit, non vt scientiam vnā ab altera, sed vt facultatem, & scientiæ actum non exercentem à præstantissima omniū scientia. Neque quicquam obest, quòd Dialectica inquirat verum, & prima Philosophia inueniat. Duobus enim modis verum inquiritur. Vno ex propriis rerum principiis, quod faciunt scientiæ omnes: altero ex verisimilibus, quod facit Dialectica vtens contenta etiam inuentione verisimilium, quibus mens disponitur, vt ex propriis principiis verum inueniat. Nam neque verum determinatè quærit Dialectica vtens, sed quod verum sit, aut quàm simillimum vero. Itaque, ij omnes, qui ca de causa Dialecticam scientiarum præstantissimam esse dixerunt, quòd credant eam, à prima Philosophia saltem quoad vsum, non esse distinguendam, planè hallucinati sunt. At Diuus August. non ita Dialecticam cæteris anteponit, quod credat eam esse natura sua præstantissimam scientiam, sed quòd doctrinæ ordine præcedat cæteras. Quo pacto certum est, Ciceronem dixisse esse eam artium maximam, & lucem omnium, vt quæ omnibus modum sciendi tradat. Id quod ex loco citato, & ex primo de Orat. perspicuè intelliges. Atque eodem modo volunt iuniores, Dialecticam esse artem artium, & scientiam scientiarum. Quare cùm ij, quia Dialecticam præstantissimam scientiarum esse dicunt, partim de prima Philosophia loquantur partim id

Ficino eundem locum, & in Euthydemū, Enneade 1. li. 3. c. 4. 5. & 6.

Cap. 2. text. 5.

Vt loco proxime citato, & alibi sæpè.

de præstantia, quæ ad doctrinæ ordinem spectat, intelligendum velint: non est cur hac ex parte reprehendendi sint, quòd eam cæteris scientiis anteposuerint.

D. Thom. 4. Metaphys. lect. 4. pag. 2. Scot. in prædic. q. 1. Alb. Mag. c. 1. in Porphy. Auzen. cap. etia 1. suæ Logice. Egi. Ro. & c. c. 1. text. 1. & 8. Top. c. 2.

ALI I denique media ingressi via asserunt, Dialecticam non esse quidem natura sua scientiarum præstantissimam, sed tamen esse verè ac propriè scientiam. Cui sententiæ, quæ scholasticorum veterum, & omnium penè grauium auctorum cõmunis est, libenter subscribimus.

Ac illam non esse natura sua præstantissimam scientiarum, ex eo constat, quia nec ex præstantia subiecti, in quo versatur, nec ex certitudine demonstrandi id concluditur, ex quorum tamen altero capite, vel vtroque id ostendendum esset, vt Aristot. sapienter docet initio libri de anima. * Nam si de præstantia subiectorum agitur, nobilius est subiectum Philosophiæ naturalis, cùm sit substantia. Si de certitudine demonstrandi, potior demonstrandi modus est mathematicus.

Esse autem verè ac propriè scientiam, his rationibus ostenditur. Primum, quia partim comparatur, partim comparari potest per veram demonstrationem, ac propriam: quod inductione patet in libris, quos habemus ex Aristot. Exactis enim prædicamentorū, & de Interpret. libris, in quibus ille ferè definitionibus, ac diuisionibus principia modorum differendi tradit: tam multæ reperiuntur veræ, ac propriæ demonstrationes, vt in conuertendis propositionibus, in reuocandis ratiocinationibus imperfectis ad perfectas, in mixtionibus modorum, in medijs inuentione, & aliis passim locis vtriusque Analyticæ, vt nemo sit, qui negare id possit. Quòd si in libris Topicis, & iis qui de Sophistarum reprehensionibus inscribuntur, non apertè inueniuntur demonstrationes, facillè tamen pleraque in demonstrationis formam redigi possunt, & si rei materia pauciores patitur, quàm quæ Analyticæ subiecta est. Potest item Dialecticus demonstrare de modo differendi in commune. Quòd sit aptus ad docendum: de diuisione, Quòd confusione mentem liberet: de definitione, Quòd perfectam naturæ perceptionem pariat: de argumentatione: Quod fidem faciat: de demonstratione, Quod scientiam gignat: de syllogismo dialectico, Quod opinionè: de pseudographo, Quod errorè, de sophistico, Quod deceptionem, & alia quàm plurima de aliis rebus dialecticis. Ita perspicuum est, Dialecticam partim comparari demonstratione, partim sine ea comparari posse. Deinde, tunc aliquid verè, ac propriè nos scire arbitramur, cùm illud per propria principia intelligimus, quod sæpè Aristot. & cæteri Philosophi docent: at Dialecticus intelligit omnes differendi modos per propria eorum principia, hoc est, per proprias eorum partes, per peculiare definitiones, ac per se notas propositiones, vt ex vniuersa Dialectica perspicuum est: non est igitur dubium, quin Dialectica sit verè, ac propriè scientia. Tertio, Dialectica est ex iis habitibus, quibus vero assentimur: atqui non est fides, vt Grammatica, quæ nititur auctoritate: neque item opinio, cùm sit euidens, & certus habitus: est igitur scientia: omnis enim habitus, quo aliquid tanquam verum approbamus, aut est fides, aut opinio, aut scientia, quo nomine compre-

Vera opinio eorum qui Dialecticam veram scientiam faciunt, non omnium tamè præstantissimam.

In Dialectica multas & veras demonstrationes reperiunt.

Aliquot demonstrationes Dialecticæ.

Scire quid.

Habitus, quo vero assentimur.

hendimus habitum principiorum, & propriè dictam scientiam, quæ sapientiam complectitur. Cùm igitur Dialectica non sit habitus principiorum: est enim de iis, quæ probatione indigent: efficitur, ut sit propriè scientia: tamen si non est sapientia, quæ rerum omnium primas causas tradit. Quartò actus voluntatis, quatenus ad bene beatèque viuendum referuntur, cadunt sub aliqua verè, ac propriè dictam scientiam distinctam à Physica, quæ de natura eorum agit, sub moralem videlicet: actus item motuarum potentiarum, etsi à Physico in tractatione de Anima explicantur, tamen quatenus aliquid arte cõficiunt ad Mechanicas scientias spectant, ut patet ex plerisque mechanicis quæstionibus ab Arist. & aliis Philosophis demonstratiuè tractatis: igitur, & actus, & intellectus, quatenus ad differendum spectant, cadent sub peculiarem aliquam verè, & propriè dictam scientiam distinctam à scientia de anima, quæ de eorum natura disputat: at hæc nulla est alia, quàm Dialectica: est igitur Dialectica verè, ac propriè scientia. Huius argumenti vim continet commendatio illa Dialecticæ Iamblici ad Sopatrum *Absurdum*, inquit, *esset, cetera quidem omnia ratione iudicare, ipsam verò absolutissimam rationis considerationem relinquere, & cùm ratione animalibus aliis antecellamus, eximium istud humana natura bonum possidentes, remerè, & obiter eam excollere, rerumque omnium disquisitioni admixtam rationis vim diligere, ipsam verò eius cognitionem, qua præ ceteris dignissimam, ac pretiosissimam scientiam sui, per se constituit, (ut testatur descriptio illa Delphica) velut improbandam reiicere.*

POSTREMO, cùm aliquid vno modo sit rectè, alio non rectè, potest reddi causa, cur rectè fiat, cur item non rectè, quam causam, qui tenuerit, verè, ac propriè eius rei scientiam assequutus erit: nos autem aliquando rectè differimus, aliàs peruersè, & vitiosè: dantur igitur causæ, cur rectè interdum differamus, interdum non rectè: at Dialectica huiusmodi causas tenet, cùm principia omnia differendi tradat: est igitur verè, ac propriè scientia.

Dissoluntur argumenta initio proposita.

SECTIO VIII.

AD PRIMVM igitur argumentum pro negatiua parte initio quæstionis propositum, non defunt, qui dicant, nomine modi scientiæ in hoc capite non innui Dialecticam, sed significari methodum, siue modum procedendi in vnaquaque scientia, qui prius haud dubiè tenendus est, quàm earum cuiquam detur opera. Verùm expositio non placet. Primum, quia Arist. loquutus fuerat eatenus de modo discèdi ab alio, & admittendi, & approbandi ea, quæ à præceptore traduntur, quod certè non fit nisi argumentis: at omnis argumentandi ratio à solo Dialectico traditur.

Deinde, quia & si nomine modi sciendi solus procedendi modus significaretur, cùm modus procedendi idem sit, quod ordo, & dispositio

Varias hominis actiones variè consideratas ad diuersas scientias spectare.

Encomium Dialect.

Quid nonnulli hoc loco intelligi velint nomine modi sciendi. Refutatio.

sitio doctrinæ, id quod ad vnum etiam Dialecticum spectet, ut in Dialecticis Institutionibus diximus: adhuc dicendum esset significari iis verbis Dialecticam. Nisi quòd cùm hæc possit, & in genere tractari, & accommodatè ad diuersarum scientiarum materias, duplicem ait hoc loco Auen-rois significari logicam, generalem vnam, alteram particularem. Quod sic crediderim intelligendum, ut Logica generalis dicatur tota ipsa ars Logica, quæ ante omnes alias scientias tradenda est: particularis autem Logica nihil aliud sit, quàm quædam logicorum præceptorum accommodatio ad materiam cuiusque scientiæ, ut quisque artifex intelligat, quo pacto in ea scientia, quàm aggreditur, progredi debeat, & ea, quæ dicuntur, admittere: quæ, ut ita dicam, Logica initio cuiusque scientiæ tradi debet, ut sit in procæmiis Physicorum, & librorum de Anima, itémque ad initium primi Ethic. cap. 3. atque hoc ipso opere, ac capite.

DICENDVM est igitur, appellatione modi sciendi significari Dialecticam, non quod ipsa vocetur modus sciendi, sed quia nomine modi sciendi, quo significatur Dialecticæ subiectum, innuitur ipsa Dialectica. Nisi velis eam vocari modum sciendi, quo pacto hoc opus appellatur, *Post naturalia*, quòd iis versetur. Quo autem pacto fieri possit, ut ipsa sit scientia ea, quæ modum scientiam acquirendi tradit, nec tamen sit prior seipsa, inferius patebit.

AD Secundum, tertium, & quartum dicendum est, Arist. iis in locis non de Dialectica, ut docet, & à rebus auulsa est, sed quatenus est vtens, & rebus concreta apertissimè loqui: quo pacto Dialectica non fungitur officio scientiæ, sed facultatis, ut eam meritò vocat Aristot. 1. Rhet. ad Theod. c. 2. & 4. lib. huius operis, c. 2. Est enim scientiæ officium, ex certis principiis certas etiam conclusiones tradere, facultatis autem, siue potentiæ, posse attingere appositæ. Vnde quo pacto intellectus, quia facultas quædam est, non modò vera, sed etiam falsa approbare potest, voluntas autem eadem ratione, & bona & mala amplecti, cùm tamen scientiæ vera tantùm, ac bona approbent, ita Dialectica, quatenus vtramque in partem præceptis probabiliter differendi vitur, potest ex contrariis pronunciari, quæ diuersis hominibus probantur, contraria suadere, etsi, quatenus scientia est, certa habeat, & definita dogmata.

AD quintum dicendum est, Aristotelem eo loco de scientiis rebus esse intelligendum, vbi etiam nomen rerum accipitur pro rebus, ut distinguuntur à sermone. Cùm autem Philosophi docent, scientiam esse de iis, quæ aliter se habere nõ possunt: sic accipiendū id esse, quasi dicant, omnem scientiam haberi de conclusionibus necessariis, & quæ falsæ esse nequeunt: huiusmodi autem esse conclusiones Dialecticæ. Docet enim Dialectica, primum modum primæ figuræ concludere enunciationem vniuersè affirmantem: secundum verò vniuersè negantem, & alia huiusmodi, quæ falsa esse non possunt. Quocirca, etsi Dialectica agit de sermone, cuius significatio hominum voluntate mutari potest conclusiones tamen, quas tradit, non possunt ex veris in falsas commutari. Hinc fit, ut Dialectica eadem sit apud omnes

Auenrois quid Dialectica generalis & quid particularis nomine significet.

Vera huius loci explicatio.

Explicantur varia Aristotelis dicta.

Dialectica conclusiones esse necessarias.

Com. 15.

Tex. 5.

nationes, eademque perseveraret, si omnis significatio sermonis, qua nunc vivimus, aboleretur, & alia omnino institueretur.

Dialecticam; & Rhetoricam eandem esse apud omnes nationes.

Idem videtur dicendum de Rhetorica, quae maxima ex parte certas, ac ratas habet conclusiones, ex natura videlicet rerum profectas, veluti quod narratio brevis, credibilis, & dilucida esse debeat. Nisi quod haec ars paucas admodum demonstrationes patitur, nec per modum scientiae tradi solet. Quamquam Arist. ad Theodectem accuratius reddit rationem eorum, quae ad Rhetoricam pertinent, quam quisquam alius. Itaque haec duae artes ita de sermone agunt, quaecumque sit idioma, quod ad earum substantiam attinet, nihil aut perparum referat. Aliter dicendum est de Grammatica, quae ut tota pedit ex hominum voluntate, sic in aliis idiomatis alias habet conclusiones, quae item facile mutabuntur, si usus volent. Quod enim nos, exempli causa, dicimus, Aristoteles fuit doctior Xenocrate, Graeci more suo dicunt, fuit doctior Xenocratis id quod nos etiam usurpare possumus, si placuerit.

Aug. 2. de doctr. Christ. 36.

Non idem dicendum esse de Grammatica.

SIT NE DIALECTICA CONTEMPLATIUA AN PRACTICA.

QUESTIO II.

Necessario dicendam esse practicam, vel contemplatiuam.

SECTIO PRIMA.

SUNT EX recentioribus, qui velint, hanc artem neque contemplatiuam esse scientiam, neque practicam. Primum, quia credunt; non esse scientiam.

Primum argumentum vtrumque negantium.

SECUNDO, quia dirigit operationes intellectus, qui secundum se spectatus, nec contemplatiuus est determinate, nec practicus.

TERTIO, quia ut Arist. docet 1. Topic. c. 9. *Problemata omnia aut sunt practica, aut contemplatiua, aut quae ad haec conducunt*, quod tertium genus c. 12. eiusdem lib. plane vocat *Logica Problemata*.

1. Text. 1.

POSTREMO, quia Dialectica nec numeratur ab Arist. inter practicas, nec inter contemplatiuas, quarum meminit 6. lib. huius operis. Ita concludunt Dialecticam, nec practicam scientiam esse, nec contemplatiuam, sed organicam, & adminiculantem practicis & speculatiuis. Atque hanc putant esse scientiam D. Thomae, & aliorum quorundam grauium Auctorum.

Refellitur haec opinio.

HAEC tamen opinio, non placet. Primum, quia Dialectica est vere, & proprie scientia, ut probatum est, quare & vere & proprie est, aut contemplatiua, aut practica. Deinde quia, etsi non esset scientia, tamen cum sit habitus cognitiuus, necessario dicenda esset aut practica, aut contemplatiua. Nam si eius cognitio non refertur ad opus, contemplatiua est, si refertur, est practica, ut colligi potest ex 1. cap. huius libri. Postremo, quia, etsi intellectus secundum se non est determinate contemplatiuus, aut practicus, tamen eius actus partim sunt contemplatiui derer

Actus intellectus partim practicus, partim contemplatiuus esse.

Text. 2.

determinate, partim practici, atque adeo vel sunt in intellectu contemplatiuo, vel in practico. Quare Dialecticae habitus vel in contemplatiuo intellectu erit, vel in practico vel in utroque: atque ita vel contemplatiuus, vel practicus, vel vtrumque. Vbi enim est actus, quo proximè acquiritur habitus, ibidem est habitus ipse.

EX HIS patet solutio primi, & secundi argumenti. Ad tertium dicendum est, primum membrum diuisionis problematum, siue quaestionum in loco citato non esse quaestionum practicarum absolute, sed earum tantum, quae pertinent ad prosecutionem boni, & fugam mali, quas Arist. cap. 12. eiusdem lib. vocat *Morales*. Non sequitur autem, problemata logica non esse practica, quia non sint moralia, cum latius pateat practicum, quam morale. Ad quartum dicendum, non recenseri eo loco aperte Dialecticam inter contemplatiuas, aut practicas, quia Arist. non persequitur diuisionem eorum generum vsque ad vltimas species. Quamquam non desunt, qui respondeant, Aristotele eo loco non diuidere scientiam absolute, sed realem, ut distinguitur a sermocinalibus quo pacto Dialectica in membris diuidentibus numerari non debuit. Non est igitur propter haec argumenta dicendum, Dialecticam neque contemplatiuam esse, neque practicam. Si qui autem graues auctores videntur sensisse, nec practicam esse, nec contemplatiuam, sed vtriusque generis ministram, intelligendi omnino sunt de contemplatiuis, & practicis realibus, non vniuersè de omnibus practicis, & contemplatiuis.

Solutio argumentorum proposita opinio.

Non rectè à plerisque probari contemplatiuam esse.

SECTIO II.

*Vt Scot. in prologo sent. 9. 4. An. And. lib. 6. Meth. 3. 9. Iauel. ibidem 9. 7. Son. in 9. 6. & plerique alij. * cap. 1. text. 1. Sect. 2. q. 1.*

LI EXISTIMANT, esse contemplatiuam. Primum, quia tractet omnia more contemplatiuo. Explicat enim naturam syllogismi, & aliorum modorum differendi, eorumque principia, partes, & proprietates tradit.

Primum argumentum eorum, qui existimant Dialecticam esse contemplatiuam scientiam.

SECUNDO, quia alioqui aut esset actiua, aut affectiua, ut patet ex lib. 6. huius operis. * at actiuae omnes pertinent ad mores, affectiuae autem sunt Mechanicae, à quibus non est Dialectica.

TERTIO, quia, etsi haec ars referatur ad opus differendi, eius tamen finis proximus non est ipsum differendi opus (quod etiam supra dictum est,) sed intelligere quo pacto sit differendum.

QUARTO, quia practica scientia est, quae dirigit praxim, ex qua Practicae nomen desumptum est: at Dialectica non dirigit praxim, sed operationes intellectus, quarum nulla est praxis. Ita concludunt Scotus, & alij non pauci, Dialecticam non esse practica, sed contemplatiuam.

VERVM quicquid de hac sententia dicendum sit, argumenta proposita nihil efficiunt. Non quidem primum, quia practicae etiam scientiae tradunt naturas rerum, de quibus peculiari ratione agunt, ut *Morales* naturam virtutum, earumque partes, principia, & proprietates, neque in ea re discrimen est inter practicas, & contemplatiuas, ut paulò post patebit. Non secundum, quia neque omnes actiuae etiam reales, sunt

Solutio argumentorum.

*Finis scientia
de moribus.
Praxis.*

sunt morales, neque omnes affectivæ mechanicæ, quod ite ex sequentibus perspicuum erit, Non tertium, quia etiam finis Moralis scientiæ proximus non est bene agere, sed intelligere, quo pacto bene agendum sit, cum tamen Moralis sit practica. Non denique quartum, quia nomine proximos comprehenduntur apud Philosophos non modò operationes voluntatis, sed etiam intellectus, quatenus voluntatis imperio subiectæ sunt.

Nonnulla de discrimine contemplatiua scientia, ac practica.

SECTIO III.

Finis contemplatiua scientia, cognitio practica opus.

Vigitur facilius intelligas, Dialecticam esse practicã, quod a aliis merito placet, nonnulla præmittenda sunt de distinctione practica à contemplatiua, vt ab Aristot. traditur primo cap. ^b huius libri, cum ait, *finem contemplatiuae scientia, veritatem esse*, hoc est, ipsam veritatis cognitionem: *practicae autem, opus*. Qua in re nonnulla animaduertere oportet. Primum, nomine finis eo loco non esse intelligendum finem, quem sibi quisque pro libito statuit (plerique appellant finem scientis) sed eum, ad quem scientia ipsa suapte natura dirigitur. Fieri enim potest, ac passim etiam accidit, vt finis eorum, qui scientiis contemplatiuis dant operam, non sit ipsa rerum cognitio, sed quæstus, quem ex ea cognitione facere, aut inanis gloria, quam ex ea captare volunt: contraque euenit, vt plerique viri principes dent operam practiciis scientiis non gratia operis faciendi, sed solius cognitionis causa, eiúsque; oblectationis, quæ cognitionem consequitur. Non erit igitur vlla scientia contemplatiua, nisi ex natura sua sibi vendicet, vt finem, cognitione ipsam rerum, de quibus agit: neque item practica, nisi cognitio rerum, quam tradit, suapte natura dirigatur ad opus. Eas autem iudicabimus vendicare sibi propriam cognitionem, vt finem, quæ in sola natura rerum explicanda versantur, nec tradunt vllas regulas operis cuiusquam faciendi, etiam si res, de quibus agunt, fieri possint humana opera. Qua ratione dicimus Physicam, & Geometriam esse contemplatiuas, quia nullas tradunt agendi, aut faciendi regulas, tametsi multæ res naturales, & Geometricæ possint fieri humana arte, vt aurum ab Alchimyistis, pentagonon à fabro.

Eas verò iudicauimus suapte natura dirigere cognitionem propriam ad opus, quæ tradunt præcepta agendi aliquid, aut faciendi, etiam si naturam eius, & partes, ac proprietates simul explicent. Qua ratione dicimus, Morales esse practicas, propter regulas agendi, quas tradunt, quamquam simul agant de natura, virtutum, de speciebus Rerum pub. & cæteris huiusmodi. Deinde, non esse in eodem pronuntiato Aristotelis præcisè intelligendum finem proximum scientiæ, sed principalem, quisquis sit ille. Nam etsi finis proximus contemplatiuae est cognitio, tamen opus non est proximus, & immediatus finis practicae, sed remotus. Ac potuisset quidem Aristoteles, distinguere contemplatiuam & practicam per fines earum proximos, cum

*Per quos fines
Aristoteles
scientiam practica, & contemplatiuam
distinguit.*

*a In ijs sunt
ex Recentioribus
Ochamus & Greg.
in prolog. sent.
Venetus ad
initium Logica.
landun. 6.
Met. 9. 3. &
5. Miradulanus,
Scaliger & alij
plerique.
b Text. 3.*

cum apertum sit, omnem scientiam ferri proximè ad aliquem actum proprium à se elicitum, qui alius, quàm cognitio esse non potest. Verum quia cognitio contemplatiua non refertur ad opus, nisi forsitan ex proposito contemplantis, cognitio autem practica ex se ipsa refertur ad opus tamquam ad finem principalem, merito iudicauit ille distinguendas esse per cognitionem, & opus, tamquam per fines principales. Vnde est illud de contemplatiuis dictum, *Esse eas liberæ, & sui gratia: de practiciis autem moralibus, Non vt cognoscatur, quid sit virtus, sed vt boni efficiamur, de virtute agendum.*

*Vt de Metaph. 1. lib. ca. 2.
Vt 2. Eth. ca. 2.*

TERTIO, contemplatiuam scientiã semper attingere per seipsam finem suum principalem, cum is sit eius actus elicitus, at practicè non per se ipsam, sed per alium habitum, aut potentiam. Nam scientiæ Moralis finis præcipuus est opus virtutis, at hoc non à scientia ipsa Morali, sed à virtute attingitur. Eodèmq; modo Medicinæ finis principalis, est sanitas ægroti: & Militaris, victoria, sed tamen neutra attingit eum finem per seipsam, sed per potentiam executiuam, aut suam aut aliorum, aut aliorum & suam, vt perspicuum est.

QUARTO, non esse intelligendum in eodem pronuntiato nomine operis id solùm, quod confectum relinquitur extra eum, qui per scientiam agit, quemadmodum intelligitur primo Ethic. cap. primo, quo pacto statua est opus statuarii: sanitas, aut homo sanus, medici: victoria, siue hostium subiectio, ducis & exercitus: (neque enim practicae omnes relinquunt opus confectum post actionem) sed est intelligendum id, ad quod vltimò terminatur intentio scientiæ, siue id sit tale opus, quale diximus, siue operatio regulata secundum normam scientiæ, ex qua operatione nullum tale opus confectum resultat, quo pacto actus virtutis, est opus virtutis moralis: recta nauigatio Nauticæ: & concentus Musicæ. Sunt enim duo genera scientiarum practicarum, quorum aliud habet pro fine opus priori modo sumptum, aliud posteriori, vt Arist. docet loco proximè citato: inter quæ opera hoc interest, quòd posterius dicitur praxis, prius non item; sed tamen inter actum elicitum scientiæ, & opus prioris generis semper media est praxis aliqua, saltem actio ea, qua eiusmodi opus conficitur. Vnde fit, vt vtrumque genus scientiarum dicatur practicum à praxi; cæterum non semper, vt à fine principali, cum praxis in priori genere sit medium ad opus, quod est finis principalis. Hoc tamen conueniunt hæ scientiæ; quòd earum regulæ operandi non sunt directiuae, nisi praxeos, quandoquidem regulæ non dirigunt res, quæ fiunt, sed actiones, quibus fiunt.

Diuerso modo scientiam practica & contemplatiua fines suos principales attingere.

Duplex scientiarum practicarum genus.

In prolo. Sen. 9. 4. c. 10. tex. 49.

POSTREMO, nomine praxeos apud Scotum intelligi solas operationes extra intellectum, quod Aristot. dicat in 3. de Anima, *Intellectum extensione fieri practicum*, id est, cum regulat operationes, quæ sunt extra ipsum. Sed eiusmodi pronuntiatum neque est apud Aristotelem eo loco, neque vero alibi, quod sciam, neque si foret, ita esset intelligendum, sed hoc pacto: *In intellectu extensione*, id est, dum iudicio suo ad aliquam operationem regulandam extenditur, *fieri practicum*: Si quidem tale iudicium, non est contemplatiuum, sed actiuum, quod communi signi-

Quid Praxis apud Scotum.

Vera sententia,
& praxis
quid sit.

ficatione sumptum appellamus practicum. De qua re accuratius lib. Ad ca. 1. sexto. Potius ergo dicendum est, praxim esse actum cuiuscunque potentie aptum dirigi, siue regulari ab intellectu, etiamsi sit operatio intellectus. Alioqui actus prudentiae, qui sunt operationes intellectus, & regulantur, siue diriguntur per scientiam Moralem, non essent praxes, cum tamen vel maximè hoc nomine à plerisque dignè censeantur.

Dialecticam esse scientiam practicam, non tamen effectiuam, sed actiuam.

SECTIO IIII.

Ostendit r
Dialecticam
esse practica
ex fine illius
principali.

PRI S positis, facile colliges, Dialecticam esse practicam. Primum, quia principalis finis, ad quem ipsa suapte natura dirigitur, est bene differere. Nam etsi naturam, partes, & affectiones modorum differendi tradit, tota tamen plena est præceptis bene differendi, quod maximè patet in tota Analytica, & Topica, ad quæ præcepta, reliqua omnis consideratio dirigitur. Cum ergo differere, quatenus subest voluntati, & regulatur præceptis bene differendi, sit verè praxis; erit & Dialectica practica.

2 Ex fine proprio.

Finis Dialecticae proximus & remotus.

D E I N D E, quia ex dictis patet, proprium eius finem esse, docere quo pacto differendum sit; docere autem quo pacto aliquid agendum sit, iudicium practicum est. Distinguuntur autem hæ duæ rationes inter sese propter duos fines Dialecticæ, quorum alter est principalis, & remotus, atque communis ei cum cæteris scientiis, alter proprius, & immediatus. Prior est differere, posterior docere quo pacto sit differendum: prior est praxis, posterior iudicium practicum. Priorem cõsequitur Dialectica partim per se ipsam, cum differit demonstratiuè in propria materia, & de quavis re probabiliter: partim per alias scientias, quatenus vnaquæque earum vtitur in sua materia demonstrandi præceptis à Dialectico traditis. Posteriolem sola ipsa per seipsam consequitur, cum sola iudicet, ac doceat, quo pacto sit differendum.

3 Ex iis, in quibus Dialectica versatur.

T E R T I ò quia propria rationis opera cadunt sub considerationem Dialecticæ (ad ea enim corrigenda inuentam esse diximus Dialecticam) non cadunt autem quoad propriam naturam, cum sic pertineant ad scientiam naturalem, qua parte agit de anima; neque alia videtur esse ratio, qua cadant sub Dialecticam, nisi quatenus diriguntur ad intelligenda ex cognitis ea, quæ ignota sunt, dirigi autem hoc, aut illo modo, est practice tractari, non autem simpliciter cognosci, est igitur non contemplatiua, sed practica. Eadem ratione dicimus, artem fabrillem esse practicam, quia etsi ligna, quæ sunt eius materia, sunt res naturales, & à Physico tractantur, tamen quia tractantur directiuè ab arte fabrilis, vt de iis fiat hoc pacto scamnum, illo autem mēsa &c. ideo non est contemplatiua, sed practica.

Ex quibusdā locis Aristot.

A C C E D I T Arist. sententia, qui libro. 6. huius operis c. 1. non enumerat, nisi tres contemplatiuas scientias, Metaphysicam, Physicam, & Mathematicam, quo fit, vt cæteras omnes in practicis numerandas vellet.

Ad ca. 1.

q. 1. Sect. 1.

Textu. 2.

velit. Quòd si dicas Aristot. eo loco non diuidere nisi scientias reales, saltem hoc concedas necesse est, id, quod ait de practicis realibus, in Dialecticam quoque eadem ratione conuenire, Esse, inquam, in nobis principium rerum, quæ ab ea tractentur. Libro etiam 1. Topic. cap. 9. idem significatur in diuisione problematum. Cum enim secundum membrum sit eorum, quæ pertinent ad contemplationem, reliquum est, vt cætera duo pertineant ad praxim, quorum alterum est problematum logicorum. Idem quoque patet ex appellatione logicis problematis eo loco attributa. Vocantur enim adminiculantia, siue subseruientia moralibus, & contemplatiuis, quod ad praxim spectat, non ad contemplationem. Contemplatiuæ enim scientiæ non subseruiunt aliis, sed sua contemplatione contentæ sunt. Quia tamen Dialectica magis subseruit contemplatiuis, quàm practicis realibus, ideo à D. August. 8. lib. de ciuit. Dei, & D. Tho. in Boëtium de Trinitate* ad contemplatiuas scientias reuocatur. Quam eandem sententiam crediderim esse Ægidij Romani ad initium Logicæ, cum vocat Logicam, speculatiuam adminiculantem, præsertim cum in hoc eodem genere ponat Rhetoricam, & Grammaticam, quæ planè numerantur in practicis artibus, nec alia ratione dici possunt speculatiuè adminiculantes, nisi quia speculatiuis, vt dignioribus inferuiunt. Denique idem significarunt veteres Peripatetici, cum Dialecticam organum Philosophiæ appellarunt, atque adeò simpliciter organum. Perspicuum est enim organum, siue instrumentum non ad contemplationem, sed ad actionem spectare.

Aug. 7. de ciuit. Dei ca. 4.
* que. 5. ar. 1.

Text. 4.

Lib. 2. ca. 19.
Cap. 33.

I L L I V S autem quæstionis, sit ne Dialectica in actiuis an in effectiuis artibus ponenda, (in has enim diuiduntur practicæ ab Arist. 6. lib. huius operis cap. 1.) perfacilis est explicatio. Si enim actiuæ primò, & præcipuè in actibus immanentibus versantur, effectiuæ autem in iis, qui transcunt in externam materiam, perspicuum est, Dialecticam esse actiuam, non effectiuam, quippe cum primò versetur in operationibus intellectus dirigendis, quamuis etiam descendat ad dirigendum externum sermonem. Eodem pacto Moralis scientia est actiua, non effectiua, quia etsi versatur in externis virtutum actionibus, præcipuè tamen de internis agit. Alia ratio est de Rhetorica, & Grammatica: versantur enim primò, & præcipuè in externo sermone, ratetsi Grammatica non est verè, & propriè dicta scientia. Erunt igitur hac ratione Rhetorica, & Grammatica efficientes. Quòd si nomine agentium eæ quoque intelligantur omnes, quæ ita in externa materia versantur, vt nullum opus confectum relinquunt, quo pacto non rarò intelligi solent, vtraque in numero agentium haberi poterit: quod idem Quintil. de Rhetorica censet. Eademque efficientium significatione nonnumquam vtitur Aristoteles vt in 1. libro Magnorum Moralium, vbi Citharistarum artem in agentibus numerat, non in efficientibus.

H I N C collige, nec solas scientias Morales esse actiuas, cum sermocinales quoque actiuæ sint, nec omnes effectiuas esse Mechanicas. Eas enim esse dicimus Mechanicas, quorum artifices manu conficiunt ea, in quibus

Cur à quibusdā Dialectica reuocetur ad scientias contemplatiuas.

Cur organum Philosophiæ dicatur.

Dialecticam esse scientiam agentem, non efficientem.

Rhetoricam, & Grammaticam efficientes.

Consecrariū.

in quibus versantur. Quamquam nonnulli eas excipiunt, quæ etsi in manuarum consistunt opera, haud magno tamen egent labore corporis: ut Galenus, pingendi, fingendi que peritiam. Vnde patet, artem Ducis, Architecti, & huiusmodi alias, quæ præcipiendo aliquid efficiunt, ita esse effectiuas, ut multò etiam minùs, quàm pingendi ars, Mechanicorum nomine comprehendantur. Itaque eæ tantùm apud omnes dicantur Mechanicæ, quæ aut labore corporis, aut utilitate operis animi deprimunt, & quodammodo seruum faciunt, Quas Arist. lib. 8. Polit. *Βαρώρες*, hoc est, *sordidas*. nos etiam Seruiles dicimus. Sed quoniam in distinctionem artium & scientiarum incidimus: operæ pretium erit, tres quasdam earum generales diuisiones sub vnum aspectum proponere, latè tamen, ac promiscuè acceptis nominibus artis & scientiæ.

Generalis Diuisione Scientiarum.

SECTIO V.

Artes Mechanicæ.

SCIENTIÆ, siue artes tribus modis diuidi possunt: vno, ratione eorum, in quibus versantur: altero, ratione finis: tertio, ratione ordinis.

PRIMA diuisione Artium, aliæ de rebus agunt, aliæ de sermone. Priores dicuntur reales, quod genus latissimè funditur, ut ex dicendis patebit: posteriores, sermocinales, quod genus Grammaticam complectitur, Dialecticam, & Rhetoricam. Potest autem in hac diuisione nomine sermonis intelligi non modò sermo externus, quo cum aliis communicamus, sed etiam internus, quo secum quisque ratiocinatur, circa quem præcipuè versatur Dialectica. Ac Grammatica quidem tradit sermonem correctum, & emendatum, ut quod dicitur, rectè ac integrè percipiatur, Grammatica: inquit D. August. dicitur omnis orationis integritas. Rhetorica ornatum adhibet, ut moueatur affectus auditoris: Quod Cic. significat, cum ait, *Vnum erit profectò, quod ij, qui bene dicunt, afferunt proprium, compositam oratione, & ornatam, & artificio quodam, & expolitione distinctam.* Denique Dialectica versatur in tradendo sermone rationali, sic enim vocari potest is, qui ignotum aliquid ex iis, quæ nota sūt, declarat: in quo præcipua rationis, ac orationis vis cernitur. Ad Grammaticam reuocantur à nonnullis Historica, & Poëtica. Potius tamen reuocandæ videntur ad Rhetoricam, ut sit apud Quintilianum, quippe cum historia, & poësis quemdam sibi proprium ornatum habeant, & ad mouendos suo modo affectus comparatæ sint. Etenim historia rerum gestarum graui narratione animos impellit ad pleræque agenda, fugiendaque. Poësis verò ligatæ orationis suauis numero animum delectat, ac mulcet: eamque in rebus ob oculos ponendis vim habet, ut eas non tam pingere, quàm facere videatur, vnde & *ποιητικὸν* nomen arti tributum est. Ex his adductus est Cicero, ut diceret historiam esse opus maximè oratorium. & alibi, *Videtis ne inquit, quantum munus Oratoris sit Historia? Haud scio an fluxine orationis & varietate maximum.* Et alio loco: *Est finitimus Oratori Poëta, numeris astringitior*

Grammatica.

Rhetorica.

Dialectica.

Historica.
Poëtica.

Recentiores quidam.

Quid Cicero de Historica, & Poëtica scribit.

In exhortatione ad bonas artes.

Cap. 2.

De Doctrina Christi. lib. 3. cap. 1. de Oratore. Lic. 1. cap. 19.

1. de Leg. 1. 2. de Orat.

1. de Orat.

Etior paulò, verborum autem licentia liberior, multis verò ornandi generibus socius, ac penè par: in hoc certè propè idem: nullis ut terminis circumscribat, aut definiat ius suum, quo minus ei liceat, eadem illa facultate, & copia vagari, quàm velit.

SECUNDA diuisione. Artium, quædam sunt Theoreticæ, siue contemplatiuæ, & speculatiuæ, ut vocantur: aliæ practicæ. Theoreticæ sunt, quarum finis est ipsa veritatis cognitio. Practicæ, quarum finis est opus. Porò Practicæ, aut dirigunt actiones, quæ in ipso agente manent, quæ magis propriè dicuntur actiones, ut velle, nolle: aut eas, quæ in alia re exercentur, quæ vocantur effectiones, ut nauis extructionem. Priores nomine communi sibi vendicato appellantur practicæ & actiuæ: posteriores proprio vocabulo dicuntur effectiuæ, hinc Aristot. 8. Topic. cap. 2. & 6. huius operis libro caput. 1. tria scientiarum genera esse dixit, vnum contemplantium, alterum agentium, tertium efficiendum: quæ diuidendi ratio ab omnibus Philosophis sæpè vsurpatur. Contemplantium tria genera facit Aristot. loco proximè citato, Physicam Mathematicam, & Theologiam, Physica, seu Naturalis scientia, versatur in cognoscenda natura earum rerum, quæ mutationi subiectæ sunt, ut cælorum, elementorum, stirpium, & animantium. Mathematica contemplatur quantitatem, non spectata interim natura earum rerum, in quibus quantitati existit: cuius artis duæ sunt species, Geometria, quæ quantitatem continuam, eiusque proprietates considerat: & Arithmetica, quæ discretam, hoc est, numerum, & eius effectiones. Sunt & aliæ artes partim Naturales, partim Mathematicæ, ut vt Astrologia, Musica, Perspectiua, & Geographia, quorum prima de magnitudine, numero, & motu orbium cælestium: altera de tonorum conuenientia, & concentu: tertia de ratione radiorum aspectus, qui visuales appellantur: quarta de orbis terrarum descriptione differit. Theologia verò, seu Metaphysica, lumine naturali duce, eas contemplatur res, quæ omnis corporeæ molis, & mutationis sunt expertes, ut mentes eas, quibus cælestia corpora mouentur. Verùm alia est longè nobilior Theologia, quàm Dei parentis omnium singulari munere accepimus, quæ non humano ingenio, sed diuinæ reuelationis lumine edocta multò plura, multoque certiora de diuinis rebus tradit. Atque huic Theologiæ subiicitur ius Canonicum, quæ ex parte continet ea, quæ Spiritus sancti numine de iis, quæ ad fidem & mores, quos fides præscribit, pro ratione temporum explicata sunt. Nam quoad cætera non dubium est, quin Politicæ subiiciatur.

AGENTIVM verò duo sunt genera. Vnum, quod dirigit actiones intellectus, quæ est Dialectica: alterum, quod dirigit actiones voluntatis, quod Moralium scientia vocatur, Quamquam si quis inter agentes, iuxta superius dicta, numerare velit artes eas, quæ etsi in externam materiam transeunt: nullum tamen opus confectum ex proxima & immediata actione relinquunt: addendum erit tertium genus agentium, quod Grammaticam, Rhetoricam, Citharistarum artem, Tibicinum, & huiusmodi alias comprehendat. Quod si quis obiciat, Grammaticam dici solere artem rectè loquendi, & scribendi, at scribendi arte ipsam

Secunda ar-
tium diuisione
in Theoretic-
as & Practic-
as.

Tres Theoretic-
æ.
Physica.

Mathematica.

Quæ sint partim Natura-
les partim
Mathematicæ.
Metaph.

Theologia sacra omnium sci-
entiarum nobilissima.

Ius canonicum partim
Theologia
partim politica
subiicitur.
Scientia agē-
tes.

Qua ratione
addis possit ter-
tium genus agē-
tium.

scripturam confectam relinqui: Occurrendum erit, Primum quidem non idè Grammaticam dici rectè scribèdi artem, quòd doceat lineas ducere, ipsòsque characteres conficere (hoc enim omnes efficienti facultati tribuunt, non agenti) sed quod tradat rectè, hoc est congruè, & emendatè loquendi, ac scribendi præcepta: ita ut non dicatur simpliciter ars scribendi, sed ars ipsius, ut ita dicam, rectitudinis, siue cògruitatis in scribendo. Deinde, præcepta, quæ traduntur à Grammatico, proximè & immediatè, atque adèd præcipuè ad orationem vocalem referri, ex qua certum est, nihil confectum relinqui, quemadmodum; neque ex proximo & immediato opere, quod Morales scientiæ præscribunt. Nam etsi multa extrinsecus fieri iubent, quæ diu permanent, ut sunt commutatio rerum, & distributio communium bonorum: proximè tamen, ac præcipuè versantur in actibus, qui manent in animo veluti in actibus interioribus iustitiæ, & aliarum virtutum.

Morales.

Ethica.

Oeconomica.
Politica.

Efficientes.

PORRÒ Moraliū scientiarum tres species tradi solent, Ethica, Oeconomica, Politica. Ethica, sic vnumquemque probitate morum informat, ut, etiam si solitarius agat, possit (ut hæc vita fert) bene beatèque viuere. Oeconomica, siue Ratio rei familiaris, tradit præcepta regendæ familiæ. Politica, quam nos Ciuilem dicimus, præscribit leges gubernandæ Reip. ad quam pertinet tota iuris ciuilis prudentia, & magna pars iuris canonici.

DENIQVE efficientium aliæ dirigunt externum sermonem, quibus homines inter se communicant, ut Grammatica, & Rhetorica: aliæ verò res alias externas. Huius autem posterioris generis multæ traduntur diuisiones. Namque aliæ materiam præparant, ut quæ metalla purgat: aliæ opus conficiunt, ut quæ arma fabricat: aliæ confecto opere vtuntur, ut Militaris. Item aliæ sunt principales, & quasi dominæ aliarum, ut Architectura respectu Cæmèteriæ: aliæ famulantes, ac subiectæ, ut hæc respectu illius. Ad hæc, aliæ post actionem nullum opus confectum relinquunt, ut ars Citharistarum: aliæ relinquunt, quorum tria genera traduntur. Siquidem aliæ noua conficiunt, ut figulorum ars: aliæ collapsa restaurant, ac reficiunt, ut Medicina: aliæ utramque præstant, ut ars ædificandi. Rursus, quædam ad necessaria subministranda comparatæ sunt, ut Pistoria: aliæ melius, aut iucundiùs degendi gratia ut Gladiatoria ad vitam tuendam: ad delicias, vnguentaria.

TERTIA diuisio, Artium, quædam sunt superiores: aliæ inferiores. Superiores sunt. Morales scientiæ, Naturalis, & vtraque Theologia, Atque hæ scientiæ magis, quàm artes appellantur. Inferiores, quæque sæpius artes, quàm scientiæ dicuntur, ad septem liberales, & totidem seruales reuocantur. Liberales sunt Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Arithmetica, Musica, Geometria, & Astrologia. Seruales, Agricultura, Venatoria, Militaris, Fabrilis, Chirurgia, Textoria, Nautica: quæ omnes hisce versibus comprehendi possunt.

Lingua, tropus, ratio, numerus, tenor, angulus astra.

Rus, nemus, arma, faber, vulnera, lana, rates.

Cur liberales
& seruales dicuntur.

Linguæ nomine intellige Grammaticam: Tropi Rhetoricam: Rationis, Dialecticam: & sic cæteras deinceps. Priores septem ideo dicuntur

2. Phys. 2. à text. 24. Laertius lib. 2. in Platone. 1. Eth. cap. 1. An. 2. de doct. Chr. c. 3. Galenus de constit. artis Medica. Metaph. 1.

cuntur liberales, siue ingenuæ, quia illis excolitur animus, libera & ingenua pars hominis. Posteriores vocantur Seruales, quòd eis potissimum exerceatur corpus ad mercenarias, ac seruales operas. Quo fit, ut nomine Seruiliū non oporteat intelligere Militarem Ducis, aut Fabrilē Architecti, aliasue huiusmodi, quæ artificis manu non exercentur. Possunt enim hæc ad liberales artes, aut etiam ad superiores scientias vticumque reuocari, ut Architectura ad Geometriam, & ars ductandi exercitum ad Politicam. Sed quoniam cum quæstione hac coniuncta est illa, sit ne Dialectica pars Philosophiæ, an solum instrumentum: eam è vestigio discutiamus.

Exceptio.

SIT NE DIALECTICA PARS philosophiæ, an solum instrumentum.

QVÆSTIO III.

Non videri partem Philosophiæ.

SECTIO I.

VI Dialecticam neque in practicis sciētiis, neque in contemplatiuis, neque omnino in sciētiis numerandam censent, facile se negatiuā huius quæstionis partem concludere existimant, Et rectè quidem, si id, quod ponunt, verum esset. Neque enim fieri potest, ut disciplina vlla sit pars philosophiæ, quæ in sciētiis non numeretur. Sed quoniam eorū fundamenta nihil firmitatis habent, ut ex dictis patet: alia nobis afferenda sunt argumenta, quibus eadem conclusio videri potest verisimilius confirmari.

q. 1. Sect. 7. & 8. & q. 2. a Sect. 1.

PRIMUM, quia Philosophia non agit, nisi de rebus magni momenti: Dialectica verò tota versatur in sermone, aut etiam in entibus rationis, quæ nullius momenti sunt.

Primum argumentum pro parte negatiua. Secundum.

DEINDE, quia omnis Philosophorum cognitio est per se digna studio: Dialecticæ autem nemo dat operam propter ipsam, sed propter alias disciplinas, atque adeo propter Rhetoricam, quam nemo ponit in partibus Philosophiæ. Vnde fit, ut explicatio Logicorum problematum non expetatur propter se, sed propter explicationem aliorum, ut habes primo Topic. cap. 9.

TERTIÒ, quia nulla pars Philosophiæ refertur ad aliam, aut est permixta cum aliis, sed vnaquæque per seipsam quasi cohæret, & ab alia distinguitur: at Dialectica refertur ad omnes partes philosophiæ, & est permixta cum omnib. ut quæ omnib. modū differēdi subministrat.

Tertium.

QUARTÒ, quia Philosophia nō est à rebus auulsa, sed tota in rebus versatur: Dialectica verò quatenus rebus concreta est, aut non est scientia, ut suprà ostensum est, eum differat ex probabilibus, aut si differit de omnibus rebus demonstratiuè, eadem est cum cæteris sciētiis.

Quartum.

QUINTÒ, quia idem videtur Arist. planè sentire 1. libro. Top. c. 2.

Quintum.

cum ait, *Dialecticam esse utilem ad disciplinas Philosophiae*, & cap. 12. cum docet de *questionibus*, quae in *disputationem* veniunt, aliter *Dialecticum*, aliter *Philosophum* differere: & initio lib. 8. cum ita scribit, *Quod ad loci inuentionem attinet, communem esse Philosopho cum Dialectico considerationem*.

Sextum.

POSTREMò, ex communi veterum sententia, qui logicam Philosophiae organum appellauerunt. Nam cum organum, siue instrumentum Artificis, non sit eius pars, non erit Logica pars Philosophiae, sed instrumentum.

Varia Philosophorum sententia in hac Quaestione, quidque sit Philosophia.

SECTIO II.

Sententia quorundam Graecorum.

Stoicorum, Platonis.

Aristotelis.

IN hac Quaestione non mediocris contentio est inter Philosophos. Nam Graeci quidam enarratores Arist. vt Alexander, Ammonius & Philoponius existimant, *Dialecticam*, siue *Logicam*, non esse partem Philosophiae, sed solum instrumentum. Stoici verò contendunt non esse instrumentum, sed partem. At Plato, & Academici tum partem, tum instrumentum esse affirmant. In qua sententia (vt mihi quidem videtur) fuit Arist. quam aperte sequutus est ex Graecis *Simplicius*, & ex Latinis *Boëtius*, *Magnus Albertus*, & ferè reliqui graues Auctores. Quamquam Arabes quidam, in quibus est *Auicenna*, totam hanc quaestionem de nomine esse existimant, quòd alij latius, alij pressius Philosophiae vocabulum accipiant. Quapropter videndum est, quid sit Philosophia: hinc enim nullo negotio explicabitur quaestio.

Germana Philosophiae significatio.

QVAE sit propria, & germana Philosophiae significatio, ex causa, quae priscos homines ad Philosophandum impulit, intelligi potest. Scribit Arist. 1. lib. cap. 2. post Platonem in Theaeteto, *ex admiratione effectorum, quarum causa ignorabantur, coepisse homines philosophari*, hoc est, causas inuestigare. Si ergo studium fugiendae ignorationis causarum mouit priscos, vt philosopharentur, efficitur vt nihil aliud sit Philosophari (si proprie loquendum est) quam *causas inuestigare*, Vnde patet, Philosophiam, si vim nominis spectes, nihil esse aliud, quam *causarum inuestigationem*, id quod magis ad verbum explicamus, cum dicimus, *Philosophiam esse amorem, studium ve sapientiae*, hoc est, cognitionis rerum per omnes earum causas ad supremas vsque, Atque haec de germana Philosophiae significatione. Re tamen ipsa, Philosophia, & Sophia idem sunt. Qui enim priscis temporibus sopher, seu sapientes dicebantur, postea auctore Pythagora modestiori vocabulo Philosophi, quasi sapientiae amatores appellari voluerunt, vt initio diximus: vnde factum est, vt quae antea dicebatur Sophia, deinceps Philosophia appellata sit.

Prima Philosophiae definitio.

Philosophia igitur, siue Sophia definiri potest, *scientia rerum per omnes causas*. Duobus autem modis teneri possunt omnes causae rerum: aut in certo aliquo genere dumtaxat, aut simpliciter. Qui scit rem

Alex. & Philopon. initio Priorum, Ammon. initio predicamentorum. Simpl. in praedi. Beëtius in Porphyrij prologo, & Alb. ibidem, tract. 1. c. 2.

Auic. initio sua Logica.

In praedi. huius operis cap. 4.

rem per omnes causas ad certum genus pertinentes, sapiens in eo genere dici potest: qui autem per omnes omnino, sapiens simpliciter. Verbi causa. Medicus, qui nouit morbum per omnes causas ad medicinam pertinentes, sapiens Medicus appellari potest. Metaphysicus autem quia tenet omnes omnino causas earum rerum, quae sub p[ro]p[ri]is considerationem cadunt, dicitur sapiens simpliciter.

Initio. Prædic.

Idem valet ea Veterum definitio, quam Ammonius refert: *Philosophia, inquit, est cognitio rerum, vt sunt*. Nam cum res omnes, quarum causae quaeruntur, habeant esse per suas causas: tunc illae cognitae erunt, vt sunt, cum omnes earum causae ita perceptae fuerint, vt nulla iam superior quaeritur, saltem in eo rerum genere.

Secunda.

Ammo. ibid. Plutarc. 1. de Plac. cap. 1.

Clarior putatur haec altera siue Platonis, siue Stoicorum definitio, *Philosophia est rerum diuinarum, & humanarum cognitio*: quae tamen mihi videtur obscurior, nisi suppleatur ex superiori definitione particula illa: *vt sunt*: aut cognitio pro perfecta, & absoluta cognitione, quae per omnes causas habetur, accipiatur. Id quod videtur fuisse in causa, vt Cic. in Tuscul. quaestionibus longiorem fecerit eandem definitionem, cum dixit, *sapientiam esse rerum diuinarum, & humanarum scientiam, cognitionemque quae causa cuiusque rei sit*. Nomine verò diuinarum intelligit Ammonius res sempiternas, vocabulo autem humanarum, caducas. Honorius Augustodunensis, nomine diuinarum incorporeas, humanarum corporeas, cum ait, *Philosophiam esse eorum, quae sunt, & non videntur, & eorum, quae sunt, ac videntur, veram comprehensionem*.

Tertia.

4. Tuscul.

Ibidem Libr. 3. de Philosophia mundi. cap. 1.

Dialecticam esse partem Philosophiae.

SECTIO III.

HIS positis, nullo negotio colliges, *Dialecticam scientiam*, esse partem Philosophiae, & *Dialecticum doctorem*, Philosophum. Ac primam ex Etymologia nominis Philosophiae. Neque enim minus conuenit in artem differendi, siue ratione vtendi esse studium sapientiae, cognitionisque causarum, quam in aliam quamcumque practicum, quae in partibus Philosophiae numeretur.

Ex etymologia nominis.

Deinde ex ipsa Philosophandi ratione. Sola enim *Dialectica docet Philosophari*, quod est, ex effectis cognitis ignotas causas inuestigare. Neque id dubium esse potest, cum ea sola tradit omnem differendi rationem. Nec verò dici potest, *Philosophiam*, id accipere à facultate aliqua, quae pars Philosophiae non sit. Est enim Philosophari proprium opus Philosophi, cuius ratio, & norma ab alio, quam Philosopho, accipi non potest. Vnde & subiectum *Dialecticae* diximus *Orationem Philosophorum olim appellatam*, & qui *Dialecticam inuenerunt*, atque auxerunt, non modo Philosophi, sed praecipui etiã Philosophi habiti sunt, praecipuumque opus Philosophicum in ea re praestitisse existimantur.

Ex ipsa philosophandi ratione.

Tertio ex definitione Philosophiae tradita. Explicat enim *Dialectica omnes differendi modos per omnes eorum causas*, cum tradat In *Metaphys. Arist. Tom. 1.* DD omnes

Ex Philosophiae definitione.

omnes diuisionum, definitionum, & argumentationum formulas, per partes materiales à primis vsque principiis, ac elementis, quæ in Prædicamentis continentur: per definitiones item, quæ sunt causæ formales, per cõmunia quoque, & per se nota pronunciata, quæ sunt causæ conferentes vim omnibus differendi modis: per omnium denique fines, cuiusmodi sunt, demonstrationis quidem efficere scientiam: syllogismi verò probabilis, gignere opinionem, & alij huiusmodi: atq; in hæc eadem principia, & causas resoluit ea, de quibus agit, quod sæpe videre est apud Aristotelem, præsertim in libris Analyticis.

Ex veterum erroribus.

Quarto ex Veterum erroribus. Philosophi enim, qui primi cœperunt Philosophari, in multos errores inciderunt propter ignorantiam artis differendi, vt Arist. sæpe illis obiicit. Hinc enim fit, vt vel dicendum sit, artem differendi esse partem Philosophiæ: quod volumus, vel certè ne totam quidem Philosophiam satis esse, vt suorum erroribus, & quasi morbis non quibusuis, sed præcipuæ partis humanæ naturæ medeatur: sed opus ei esse externo auxilio eius artis, quæ in partibus Philosophiæ non numeretur: quod dici nullo modo potest.

Ex comparatione cum aliis partibus Philosophiæ.

Quinto ex comparatione Dialecticæ cum aliis partibus Philosophiæ. Cum enim scientiæ Morales, quæ dirigunt actus voluntatis, & appetitus sensitiui, habeantur in partibus Philosophiæ: non minori ratione ponenda est inter partes Philosophiæ Dialectica, quæ dirigit actus rationis, ex quorum rectitudine pendet rectitudo actuum voluntatis, & appetitus sensitiui. Cumque Mathematicæ, quæ de quantitate agunt, in partibus Philosophiæ habeantur, non est cur ea scientia, quæ in rebus longè nobilioribus versatur, in operationibus nimirum, intellectus, eo titulo indigna iudicetur.

Ex ipso Aristotele.

Accedit his perspicua Arist. sententia, qui 1. Topic. cap. 12. recēditis tribus generibus Quæstionum, quæ in controuersiam venire possunt, Naturalibus, Moralibus, ac Logicis, siue rationalibus: mox subdit, *De ijs omnibus Philosopho quidem ad veritatem agendum esse, Dialectico verò ad opinionem.* Cum igitur de quæstionibus Logicis solus Philosophus ad veritatem, id est, demonstratiuè agere possit, nullusque alius de iis demonstratiuè agat, nisi Dialecticus docens: sequitur, Aristotelem planè sentire, Dialecticum docentem Logicumve esse Philosophum, & Dialecticam, partem Philosophiæ.

Ex distributione Philosophiæ à Veteribus tradita.

Confirmari potest eadem assertio ex distributione Philosophiæ, quam Veteres fecerunt. Plato enim, vt ex Aristotele refert Eusebius Pamphilius in libris de præparatione Euangelica, & asserit D. Aug. in libris de Ciu. Dei, tres in partes Philosophiã partitius est: in Naturalè, Moralè & Logicã, quam diuidèdi rationem sequuti sunt Academici, & Arist. loco ex Topicis proximè citato. Stoici quoque eodem modo Philosophiam partiuntur, vt latè refert Diogenes Laërtius in vita Zenonis, hoc insuper addentes, Totã Philosophiam esse quoddam quasi animal, cuius ossibus similis sit Logica, carnibus Ethica, animæ Physica. Aut esse veluti urbem optime administratam, in qua Logica vicem murorum subeat, Physica ciuium: Ethica optimarum legum. Quod idem aliis similitudinibus explicant. Eandem distributionem sequi

Pulchræ similitudines ad explicandam vim partium Philosophiæ.

Vt 1. Phy. ca. 2. text. 10. & cap. 3. text. 22. & 25. & 4. lib. huius operis. c. 3. text. 8.

Lib. 11. cap. 1. Lib. 8. cap. 4.

Verba Augustini de eadem re.

sequitur Cic. in libris de Orat. ad Q. fratrem: *Omnis, inquit, Philosophia in tres partes est distributa, in natura obscuritatem, in differendi subtilitatem, in vitam atque mores.* Sed & D. Aug. in proximè citato opere hanc eandem Philosophiæ sectionem magnificè collaudat, & ex impressione quadam Diuinæ Trinitatis in res creatas fluxisse suspicatur: *Quantum, inquit, intelligi datur, hinc Philosophi Sapientie tripartitam disciplinam esse voluerunt, imò verò tripartitam esse animaduertere potuerunt. Neque enim ipsi instituerunt, vt ita esset: sed ita esse potius inuenerunt: cuius vna pars appellaretur Physica, altera Logica, tertia Ethica: quarum nomina Latina iam multorum literis frequentata sunt, vt Naturalis, Rationalis, Moralisque vocentur. Non quòd consequens, vt isti in his tribus, aliquid secundum Deum de Trinitate cogitauerint. Quamuis Plato primus istam distributionem reperiisse, & commendasse dicatur. cui neque naturarum omnium auctor, nisi Deus, visus est, neque intelligentia dator, neque amoris, quo bene beatèque viuatur, inspirator.* Hæc & alia Aug. in hanc sententiam pulcherrimè. Non est tamen putandum, prætermittas esse in hac distributione Mathematicas scientias, aut Metaphysicam: siquidem nomine Physicæ seu Naturalis, Mathematicæ quoque, & Metaphysica intelligendæ sunt, nisi quod apud Platonem & Stoicos nomine Logicæ Metaphysica comprehenditur, vt ex suprâ dictis patet.

In distributione Philosophiæ nomine Physicæ, Mathematicæ, & Metaphysicæ comprehenditur.

Cur nonnullæ scientiæ à numero partium Philosophiæ interdum citantur. Cur Mathematicæ.

ILLVD tamen animaduertendum est hoc loco, etsi omnes scientiæ, quæ traduntur per omnes causas, & principia rerum, de quibus agunt, saltem per omnes, quæ pertineant ad genera illis subiecta, nomine partium Philosophiæ censendæ sunt, vt ex dictis patet: tamen interdum quasdam non ita dignas hoc nomine haberi, vel quòd de rebus facilioribus, aut minoris momenti agant: vel quia non sint ipsa veritatis cognitione contentæ, quod proprium videtur esse Philosophiæ, si nominis etymologia spectetur: vel quia non videantur pertinere ad bene beatèque viuendum: vel quia non agant de rebus per se subsistentibus: vel quia non tradant prima omnino principia rerum, de quibus agunt: vel alias ob causas.

PROPTER primam causam sæpe Mathematicæ, scientiæ, quas Arist. 6. lib. huius operis nomine Philosophiæ complectitur, non numerantur in partibus Philosophiæ, vt apud eundem 4. lib. c. 2. cum ait, *perinde se habere Philosophum, atque Mathematicum, quatenus uterque multas complectitur scientias, & apud Platonem 7. de Repub. cum docet, Geometriam attolere ad veritatem animum: atque ad philosophandum præparare cogitationem:* quod idem de Arithmetica aliis verbis dixerat. Et apud Cic. 1. de Orat. cum ita scribit. *At ne Philosophi quidem ipsi, qui omnia sicut sua propria esse, atque à se possideri volunt, dicere audent, Geometriam, aut Musicam Philosophi esse, quia Platonem omnes in istis artibus præstantissimum fuisse fateantur.* Id quòd etiam sentit Alex. initio commentariorum in priorum Analyticum, inquit, *Geometriam non esse partem eius, quæ proprie Philosophia dicitur.* Non videtur tamen in his Mathematicis comprehendì Astrologia, & Perspectiua, quòd de rebus maioris momenti, aut difficilioribus agant.

PROPTER secundã, nonnunquã solæ Contèplatiuæ scientiæ Philosophiæ

1. lib.

8. lib. de Ciu. Dei. cap. 4. & lib. 11. cap. 25.

q. 1. Sect. 7.

c. 1. text. 2.

sophiæ nomine dignæ habentur, quod Practicæ, non ipsam veritatis cognitionem, sed opus aliquod vt præcipuum finem propositum habeat. Quo pacto sumitur Philosophiæ vocabulû i. li. huius operis c. 1.

Cur aliquando sola con-templatiua sibi nomen Philosophiæ vendicent.

Cur interdum practica tantum.

Cur nonnunquã ea solum, quæ agunt de substantiâ.

PROPTER tertiam, interdum solæ practicæ morales Philosophiæ vocabulo significantur, vt apud Platonem in dialogo de Philosophia, qui etiam Amatores inscribitur, quo loco concludit Socrates, eum solum esse Philosophum, qui in ratione viuendi, familiamque administrandi nulli defert primas.

PROPTER quartam, aliquãdo sumitur nomen Philosophiæ pro ea dumtaxat scientia, quæ agit de substantia, vt apud Arist. 4. lib. huius operis. c. 2. cum ait, tot esse Philosophiæ partes, quot sunt genera substantiarû.

Tex. 4.

PROPTER quintam, non raro tribuitur Philosophiæ appellatio soli primæ Philosophiæ, vt cap. eodem non longè à fine, cum dicitur, In eodem genere, in quo Philosophia, Dialecticam, & Sophisticam versari, & sæpius etiam cap. 3.

Tex. 5.

Cur aliquando sola Metaphysica.

Cur interdum Dialectica à partibus Philosophiæ excludatur.

CVM igitur his, & aliis de causis pleræq; scientiæ in partib. Philosophiæ iure censentur, ab earû numero excludantur, nil mirum videri debet, si Dialectica quoad eam partem, qua de probabili differendi ratione agit, etiam quatenus docet, & vera scientia est, pars Philosophiæ interdum negetur, quod materia probabilis non sit magni momenti, nec in se difficilis: tamen si modus eam tractandi per locos ab Arist. inuentos, adhibita etiam ratione interrogandi, & respondendi, non est facilis, nec vulgaris, sed planè Philosophicus, & quem grauissimi auctores in Aristotelis doctrina admirantur. Dixi quoad eam partem, qua de probabili differendi ratione agit, quia pars Analytica, cum sit grauis admodum & materiæ præstantia, & doctrinæ difficultate: immeritò ob eadem causam, qua Topica à Philosophiæ partib. excluderetur: quamquam excludi possit per secundam, & sequentes, quemadmodum pleræque aliæ præstantissime scientiæ, de quibus nemo dubitat, quin simpliciter, & absolutè in partibus Philosophiæ numerari debeant.

Tex. 7. & 8.

Soluuntur argumenta initio proposita.

SECTIO III.

De quibus rebus agat Dialecticus.

AD primum igitur argumentum pro negatiua parte questionis propositum dicendum est: primum quidem, nullam esse rem adeo vilem, & abiectam, in qua mirandum aliquid non sit, & consideratione philosophica dignum. Deinde, res arti Dialecticæ subiectas non parui momenti esse, sed permagni potius, cum sint operationes intellectus, quæ sunt omnium operationû præstantissimæ; nec Dialecticam agere de sermone externo, nisi minus principaliter, & quatenus docet, quo pacto cum altero disputandû sit. Atqui minus principaliter, etiam præstantissima scientiæ de tenuissimis rebus vt quæque agunt, veluti prima Philosophia de entibus rationis, quoad eorum esse, de quibus rem agit Dialectica, quatenus eorum cognitio ad differendi rationem conducit.

Idem pend Aristot. 1. de part. animal. cap. 5.

AD secundum dicendum est, etsi cognitio rerum, in quibus Dialectica

lectica versatur, non queritur propter se ipsam, sed tota ad opus refertur: non tamen hinc effici, non esse Dialecticam Philosophiæ partem, sed non esse contéplatiuam. Ad argumentum igitur non omninò admittenda est maior propositio, nisi in eo sensu, vt cõcedamus, omnem Philosophorum cognitionem, vel ratione sui, vel ratione eius operis, ad quod dirigitur, esse dignam studio. Ad id autè, quod in minore additur, dicitur, cum Dialecticam expetamus non propter solam Rhetoricam, sed propter alias etiam disciplinas, inter quas multæ sunt quàm nobilissimæ partes Philosophiæ: non ideo colligi Dialecticam, non esse partem Philosophiæ, quòd Rhetorica in iis etiam non numeretur: multa enim nobiliora propter minus nobilia expetuntur: non precisè tamen, sed simul cum aliis præstantioribus. Quamquam illud hoc loco obiter admonuerim, id quod dicitur solet, Rhetoricam non esse partem Philosophiæ, intelligendum esse de Rhetorica, qua ratione ornata oratione vtitur. Sic enim vt nihil demonstrat (imò nec ex probabilibus confirmat, nisi quatenus Dialectici vtentis personam induit) ira Philosophiæ munere non fungitur. Quòd si eadè spectetur, quatenus docet conficere ornatam orationem, quod vnum Ciceronis sententia est proprium Rhetoris, non est cur more philosophico magna ex parte tradi non possit, præsertim cum orationis ornatu, quem Rhetores profitentur, non solum ex significatione verborum, quæ ex hominum instituto pendet, sed etiam ex natura rerum nascatur. Quia tamè Rhetorica vulgari potius, quàm Philosophico more fermè traditur, simulque paucas admodum demonstrationes admittit idcirco à Philosophiæ partibus, etiam quatenus docet ornate dicere, excludi à plerisq; solet. Accidit, quòd demonstrationes, quæ in ea fieri possunt: à Morali, aut Naturali Philosophia maxima ex parte desumuntur.

Nam Rhetorica sit pars philosophiæ.

Cic. 1. de Ora.

AD tertium dicendum est, multas Philosophiæ partes referri ad alias, vt Ethicam & Oeconomicam ad Politicam: aut esse cum aliis partibus aliquo modo permixtas, vt Geometriam cum Perspectiua, & Arithmeticam cum Musica. Neque verò ideo id accidere, quia singulæ non sint propriis finibus, siue terminis circumscriptæ, sed quia mutuas sibi præstant operas.

Cur quedam partes philosophiæ cum aliis modo aliquo permixtæ sint.

AD quartum dicendum est, si nomine rerum intelligantur omnia verarum rerum genera, rectè quidem dici, non dari vllam partem Philosophiæ, quæ à rebus auulsa sit, hoc est, in veris rebus non versetur. At si nomen rerum sumatur pro veris rebus, vt distinguuntur ab earum conceptibus, sermoneque exteriori, quo illæ tractantur, non esse negandum, partem aliquam Philosophiæ à rebus auulsam esse, cum de ipso etiam differendi modo Philosopho agendum sit.

AD quintum dicendum est, Aristotelem iis in locis accepisse Dialecticæ ac Dialecticæ vocabula, vt significant artem Topicam & artificem, quæ ea præditus est: non tamen quatenus docet, quæ ratione ex probabilibus differendum sit sed quatenus preceptis probabiliter differendi vtitur.

Explicantur varij Aristot. loci.

AD vltimum dicendum est, nullum esse incommòdum, si Logica simul dicatur, & pars & instrumentum Philosophiæ, quemadmodum

Dialecticam esse & partem instrumentum philosophiæ.

nihil absurdum est (vt inquit Boëtius) si dicas manum fabri esse simul, & fabri partem, & instrumentum. At vrget Philoponus, non esse aptam similitudinem. Quia manus, inquit, non est pars eius, cuius est instrumentum. Est enim pars corporis, instrumentum autem, non corporis, sed anime. Verum hæc refutatio nulla est. Manus enim etsi relata ad solum corpus, vel ad solam animam non est eiusdem pars, & instrumentum: relata tamē ad fabrum, tūm pars eius est, tūm instrumentum. Vtitur enim faber manu, vt parte sua, coniunctoque instrumento, ac naturali. Et Aristot. tertio de anima cap. 8. vocat manum non modo instrumentum, sed etiam instrumentum instrumentorum.

Initio. 2. Fdit.
in Po. phyr.
In primum
prior. c. 1.

Text 38.

Ammonius
initio prædica
mētōrū. Phi-
loponus initio
Priorum.

Obiectio.
Dilutio.

Dubitatio.
Responsio.

QVÆRAT tamen aliquis hoc loco qua ratione Logica sit pars, qua item instrumentum. Ammonius & Philoponus aiunt Platonis sententiam esse partem Philosophiæ, quatenus est rebus coniuncta: instrumentum vero, quatenus ab illis auulsa. Dicendum est tamen vtrumque conuenire Logicæ, quatenus à rebus auulsa est. Hoc enim pacto, & scientiæ est, & cæteris scientiis modum sciendi tradit. Nam quatenus rebus coniuncta est, non officium scientiæ exercet, sed facultatis. Quamquam eatenus potest hoc modo dici instrumentum Philosophiæ, quatenus probabiliū tractatio viam aperit ad veritatem inueniendam. Nec crediderim, auctores citatos satis percepisse mentem Platonis. Nam si Plato putauit, Logicam differere de rebus aliarum scientiarum demonstratiue, vt quatenus æ rebus coniuncta est, verè dici possit pars Philosophiæ: non erit iam Logica pars Philosophiæ, sed tota Philosophia, quod Plato nunquam voluit. Sed iam illud de Dialectica disquiramus, sit ne ad reliquias scientias capeffendas necessaria, quod Arist. indicat hoc loco.

SIT NE DIALECTICA NECES- SARIA AD CÆTERAS SCIENTIAS CAPEFFENDAS.

QVÆSTIO III.

Non videri necessariam.

SECTIO PRIMA.

DIALECTICAM non videri necessariam ad cæteras scientias capeffendas, his argumentis videtur perspicuum. Veteres Philosophi, qui ante Zenonem & leaten primum Dialecticæ cultorem existerunt, vt Thales Milesius, & cæteri eius seculi sapientes, scientiam rerum naturalium sine Dialectica nati sunt: Mathematici quoque, & antiquissimi apud Ægyptum, & plurimi ex posterioribus penè vbiq; terrarum Mathematicas scientias sine præsidio Dialecticæ didicerunt: quod

idem de Iurisperitis dici potest, nō est igitur Dialectica cæteris scientiis capeffendis necessaria.

DEINDE, si esset necessaria, eò vel maximè esset, quòd modos sciendi tradat, sine quibus fieri non potest, vt vlla ex cæteris scientiis comparatur: at hoc concesso pari ratione dicendum erit, esse eam necessariam ad generationem sui, quandoquidem omnes scientiæ interuentu modorum sciendi gignuntur: non est igitur dicendum, Dialecticam ad alias scientias capeffendas esse necessariam. Quòd si quis occurrat, duplicem esse Dialecticam, alteram inchoatam, & naturalem, quam imperiti etiam homines participant: alteram perfectam, & artificiosam, quæ de nunc agimus: atque hanc solius naturalis ope posse comparari: nulla apparet ratio, cur aliæ etiam omnes scientiæ solius naturalis Dialecticæ interuentu obtineri nequeant.

TERTIO, si esset necessaria aut tardis, aut ingeniosis necessaria videri posset: at ingeniosis non est necessaria, quòd facilius cæteras scientias assequantur naturali rationis ductu, quàm nodosis Dialecticæ præceptis, tardi autem plus impediuntur præceptorum multitudine, quàm inuentu, nullo igitur modo videtur necessaria. Hanc rationem, pulchrè tangit Aug. in libris de doctrina Christiana. Si quispiam, inquit, dare volens præcepta ambulandi, moneat non esse cuique leuandum pedem posteriorem, nisi cum posuerit priorem: deinde minutatim, quemadmodū articulorum, & poplitum cardines oporteat mouere, describat, vera dicit, nec aliter ambulari potest, sed facilius homines hoc faciendo ambulant, quam animaduertunt, cum faciunt: aut intelligunt, cum audiunt: qui autem ambulare non possunt, multo minus ea curant, qua nec experiendo possunt attendere. Itaque plerumq; citius ingeniosus videt non esse tantam conclusionem, quam præcepta eius capit: tardus autem non eam videt, sed multo minus quòd de illa precipitur: magisq; in his omnibus ipsa spectacula veritatis sepe delectant, quam ex eis in disputando aut iudicando adiuuamur. Ita August.

4. QVARTO, si Dialectica esset ante reliquias scientias adeunda, esset vtique omnium facillima perceptu, quandoquidem ordine doctrinæ à facilioribus ad difficiliora progrediendum est: at Dialectica est pluribus scientiis explicatū difficilior, vt apertè docet experientia: non est igitur ea ad reliquias omnes comparandas necessaria.

5. QUINTO, qui dicunt esse necessariam, aut intelligunt Dialecticæ nomine vtentem, rebusque concretam, aut docentem, & à rebus auulsam. Non possunt autem intelligere vtentem, quia hæc non generat scientiam, sed opinionem: nec verò docentem, quia docens auulsa fuit, & abstracta ab ipso differendi vsu, qui præcessit in aliis rebus extra materiam Dialecticæ, vt supra dictum est. Non est igitur Dialectica necessaria ad cæteras scientias capeffendas.

6. POSTREMO, si esset necessaria ad cæteras omnes capeffendas, ac proinde ipsa nulla indigeret alia: esset vtique omnium sibi maximè sufficiens, ac proinde omnium Philosophiæ partium nobilissima: atqui non est omnium nobilissima, cum distinguatur à prima Philosophia, cui vnus titulus tribuitur: non est igitur cæteris capeffendis necessaria.

Qua ratione sit necessaria:

SECTIO II.

Affertio.

Hæc quaestio facile hac vna assertione explicabitur: *Dialecticam non esse simpliciter necessariam ad ceteras scientias comparandas: sed ex hypothesi, si quis, inquam, facile, & absque erroris periculo, breuiter, & in ordine, reliquas scientias assequi velit.*

P R I O R pars huius assertionis ex eo confirmatur, quia ad scientiam comparandam dudum tantum necessaria sunt: Vnum, vt is qui illam consecutus est, inueniat eius principia, illisque assentiatur: alterum, vt certò sciat, se vti aptis, & minimè fallacibus differendi formis ad demonstrandas ex eiusmodi principiis conclusiones eas, quibus scientia continetur: at Dialecticæ ignarus vtrūque præstare potest: satis est enim vnicuique lumen naturale intellectus, vt & principiis per se notis assentiatur, & aptas ac minimè fallaces differendi formas inueniat: potest igitur Dialecticæ ignarus alias scientias comparare. Quare non est Dialecticæ simpliciter necessaria ad alias scientias capeffendas.

P O S T E R I O R pars his argumentis probari potest. Vt se habent instrumenta manuarum ad ea, quæ manu conficiuntur, sic se habet formula differendi ad scientias, quæ ratione comparantur: atqui nullus opifex facile & sine errore, aut saltè breuiter & ordinatè absoluit aliquid magnum opus, nisi iam parata habeat instrumenta, quibus in conficiendo opere vtatur, igitur nec ratio vniquam facile, & sine errore breui tempore, atque ex ordinè totam aliquam scientiam comparabit, nisi iam examinatas habeat, atque in promptu omnes differendi formulas, quæ ad efficiendam scientiam sunt necessariae. Quare cum hæ formulæ à solo Dialectico habeantur examinatae, atque in promptu efficitur, vt nemo absque Dialectica facile, & absque errore, itèmq; breuiter, & ordinatè vllam aliam scientiam comparare possit.

P R A E T E R E A qui aliis scientiis absque Dialectica operam impendunt, duplicem laborem suscipiunt, vnum, quærendi earum peculiarium principia, alterum, examinandi omnes differendi formulas, quibus vtantur in demonstrando: at ij, qui pluribus simul rebus dant operam, non facile, nec absque errore, nec distinctè, sed confusè, & longo tempore propositum consequuntur, quia pluribus intenta mens minus facile ac perfectè percipit singula: igitur qui absque Dialectica aliis scientiis dant operam, non facile, nec absque erroribus, aut cerrè perturbatè, & longo temporis interuallo eas scientias consequuntur. Hæc duo argumenta, quorum eadem est vis, tangit Arist. hoc cap. cum ait. *Quapropter institutus esse quisque debet, quo pacto, singula approbanda sint, quoniam absurdum est, scientiam simul & scientia modum querere, præsertim cum neutrum assequi facile sit.*

P R A E T E R E A, quæ omnibus scientiis communia sunt, ante omnia tradi debent: quæ autem explicantur in Dialectica, omnibus scientiis sunt communia, omnes enim definiunt, diuidunt, & ratiocinantur, omnes inuenire argumenta enituntur, & iis inuentis iudicium ad ea coaptan-

Duo requiri ad quamlibet scientiam comparandam.

Differendi formulas similes esse, manuarum instrumentis.

Quam laboriosè sit Dialecticæ ignarum alijs scientiis operam dare.

Ea, in quibus Dialecticæ vtatur, omnibus scientiis esse communia.

coaptanda, & accommodanda rei propositæ adhibent, quæ nemo facile tenet, nisi qui Dialectica instructus sit, est igitur Dialectica ante ceteras scientias tradenda, si ceteræ, vt oportet, comparandæ sunt.

Ad hæc, prius disponi debet agens ad rectè & expedite agendum: quàm actio ab eo rectè & expedite exeat: atqui intellectus noster est agens in acquisitione scientiarum: igitur si scientiam aliquam assequi cupit: prius se disponere debet ad rectè & expedite intelligenda ignota ex iis, quæ nouit: hæc autè dispositio fit per Dialecticam: discenda igitur ante omnia est Dialectica. Atque hac ratione vtitur D. Aug. 2. lib.

Cap. 13. *Quando, inquit, ratio ad alia fabricanda transferit, nisi ipsa sua prius quasi machinamenta quedam, & instrumenta distingueret, notaret, dirigeret, proderetque ipsam disciplinam disciplinarum, quam Dialecticam vocant: Hæc docet docere, hæc docet discere, in hac se ipsa ratio demonstrat, atque aperit, quæ sit, quid velit, quid valeat, scit scire, sola scientes facere non solum vult, sed etiam potest. Eadem ratione vtitur Boëtius ad Topica Cic. Ratio, inquit, nisi via quadam processerit, sæpe in multos necesse est labatur errores. Quod ne passim fieret, atque vt certis regulis tractatus insisteret, visum est antiqua Philosophia ducibus, vt ipsarum ratiocinationum, quibus aliquid inquirendum esset, naturam penitus discernerent, vt his purgatis, atque compositis, vel in speculatione veritatis, vel in exercendis virtutibus uteremur.*

In Parmenide Sectione.

Præterea veritas apud nos probabilium rationum frequenti tractatione detegitur, sola autè Dialectica potest artificiosè tractare probabilia in quauis materia: est igitur ante omnes alias scientias discenda. Huc spectat illud Parmenidis apud Platonem: *Collige, inquit, te ipsum, diligentiusque te in ea facultate exerce, quæ inutilis esse videtur multis, & quedam garrulitas nuncupatur, dum iuuenis es, alioquin te veritas fugiet. &* quod post pauca scriptum est: *Ignorant, inquit, multi absque hoc per omnia velut discursu & errore impossibile esse mentis veritati coniuncta compositum fieri.*

Libr. 7.

Postremo, veteres Philosophi summo studio in inuestigatione veritatis posito, in multos tamen errores propter ignorationem Dialecticæ inciderunt, est igitur ante omnia necessariò discenda Dialectica: si absque errore ceteræ scientiæ discendæ sunt. Vnde est illud Stoicorum, quod Laërtius refert in vita Zenonis Cittici, *Absque cognitione, Dialecticæ sapientem in oratione sine lapsu non futurum.*

Atque hæc est omnium Philosophorum sententia de necessitate Dialecticæ ad ceteras scientias capeffendas, pro qua lege Albertum initio Logicæ, D. Thomam, & Egidium Romanum initio Posteriorum, præter Græcos initio prædicamentorum, & priori Analyticæ. Vnum aut alterum refert Ammonius sensisse, priam omnium discendam esse Physicam: sed ea opinio satis superque refutata relinquitur ex iis, quæ dicta sunt.

Augustini dicta de necessitate Dialecticæ.

Disseru Boëtij.

Solam Dialecticam probabilia artificiosè tractare.

Multos errores Veterum ab ignoratione Dialecticæ profectos.

Text. 13.

Dissoluntur argumenta initio proposita.

SECTIO III.

AD primum igitur argumētum eorum, quæ initio proposita sunt, dicendum est, primos Græciæ Philosophos, quique sapientes dicti sunt, non ita nactos esse scientiam rerum naturalium, ut eorum Philosophia erroribus careret: hoc enim sæpe illis obiicit Arist. quòd propter ignorationem differendi, quam communi nomine, quasi proprio, *ἄγνοια*, hoc est, *ineruditionem*, appellat, sæpe hallucinati sint. Alia ratio est de Mathematicis, qui propter materiæ suæ certitudinem, & perspicuitatem non tantopere indigent Dialectica. Quod verò ad Iuris peritos attinet, cum leges, & decreta, in quibus versantur, sint conclusiones deductæ ex principiis Moralium scientiarum, nec apud eos valde curetur, quo pacto ea ex propriis principiis oriuntur: efficitur, ut nisi accedant ad Iuris peritiam Moralibus scientiis instructi, veram scientiã non assequantur. Quare cum Morales scientiæ difficilè sine Dialectica comparari possint: consequens est, ut Iuris peritia multò difficilior, sine ea in modum scientiæ acquiratur. Id quod Cicero, quod ad ius civile attinet, animaduertit in libro de claris Orat. Sic Brute, inquit, *existimo Iuris Civilis magnum usum, & apud Scæuolam, & apud multos fuisse: artem in hoc uno: quod numquam effecisset ipsius Iuris scientia: nisi eam præterea didicisset artem, quæ docet rem uniuersam tribuere in partes, latentem explicare definiendo: & quæ sequuntur.*

Cur Mathematici non magnopere Dialectica indigeant.

Utriusque iuris scientiam sine Dialectica difficile posse comparari.

Cur facilius Dialectica ipsa per se quam vlla alia scientia sine Dialectica acquiratur.

AD secundum argumentum dicendum est, posse quidem omnes scientias absolutè, ac simpliciter ope solius naturalis Dialecticæ comparari, ut diximus, idque concludere argumentum. Cæterum non esse parem rationè in arte Dialectica atque in cæteris, ut faciliè, ac expedite in nobis gignantur. Qui enim sine Dialectica cæteris scientiis student, simul dant operam, & rebus, quas scire cupiunt, & examinandis ipsis differendi formulis, quibus vtuntur. Qui verò soli Dialecticæ incumbunt, solis differendi modis, in quibus continentur modi sciendi, studium adhibent. Quare etsi utrisque satis est naturalis, siue inchoata Dialectica, multò tamen faciliùs Dialectica ipsa per se, quam vlla alia scientia, sine Dialectica, in modum scientiæ acquiri potest.

AD tertium dicendum est, & tardis, & ingeniosis necessariam esse Dialecticam artificiosam, ut expedite reliquas scientias acquirat: modò Dialecticæ nomine non intelligatur Sophistica, quæ sæpe honesto Dialecticæ nomine se venditat (hæc enim utroque impedire solet) nec nimia sit in ea arte tradenda præceptorum accumulatio. Hoc enim pacto rectè probat argumentum, non esse eam necessariam: idque vult D. August. in loco citato: alioqui proxime affirmauerat, plurimum prodesse Dialecticam: *illa vero (inquit) conclusionum, & definitionum, & distributionum pars (vocat partem humanarum disciplinarum Dialecticam) plurimum intellectorem adiuvat: tantum absit error, quo videntur homines sibi ipsam beatæ vitæ veritatem didicisse, cum ista didicerint, quamquam plerumque accidat, ut facilius homines eas res assequantur, propter quas assequendas ista discuntur, quam talium præceptorum nodosissimas, & spinosissimas disciplinas.*

Augustini locus pro utilitate Dialectica.

A D

AD quartum dicendum est, tria esse potissimum, quæ Dialecticam obscuriorem faciunt, quam ipsa suapte natura sit. Vnum est, quòd in iis libris Dialecticæ, quos habemus ab Arist. conscriptos, præsertim in Analyticis, multa afferantur exempla Geometrica, quæ non nisi ad iis, qui in principiis Geometriæ versati sunt, faciliè percipiuntur. Quod ideo fecit Arist. quia ea ætate huiusmodi principia ante Dialecticam tradebantur. Vnde erat illud Platonis pro foribus Academiae inscriptum: *Nullus expers Geometria huc ingrediatur.* Huic tamen incommodo faciliè occurri posset, si auditoribus nondum imbutis Geometria, alia exempla proponerentur. Neque enim pendet Dialectica à certo aliquo exemplorum genere. Alterum est, quòd multæ quæstiones, ac difficultates, quæ ad Metaphysicum reuera pertinent: in ea arte misceantur: quod vitium huius ætatis proprium videri potest. Nascitur autem hoc vitium ex affinitate, quæ Dialecticæ cum Metaphysica intercedit, ob quam si quis velit diligentius persequi, atque excutere ea, quæ Dialecticæ propria sunt statim pro Dialectica Metaphysica respondet. Verum quoad fieri potest, mitius agendum est cum Dialectica, nec subtiliora quæque ab ea importunè exigenda, sed expectanda suo loco Metaphysica, quæ prouectis iam Philosophiæ alumnis, & suarum rerum, & Dialecticarum accuratam rationem reddet. Tertium est, quòd à plerisque nimia exercitatio Dialectica in ipsa materia Dialecticæ ponitur: quo morbo superiores Dialectici magis laborarunt. Hinc enim tam multa, tamque spinosa nascuntur sophismata, ut ingenia potius lacerent, quam doctrinæ fructu robustiora reddant. Huic malo, ex quo plus interdum detrimenti, quam ex superiori accipitur, sic occurrendum videtur, ut usque eò exerceantur adolescentes in materia propria Dialecticæ, dum planè intelligantur res, de quibus agitur, & præcepta ea, quæ vlti in aliis artibus futura sint. Reliqua enim diligentia, inutilis potius curiositas, quam Dialectica exercitatio credenda est. Itaque breui expedienda sunt præcepta, & relinquenda materia Dialecticæ, ut præcipua eius exercitatio in materia aliarum scientiarum, hoc est in rebus solidioribus, ponatur. Quod Veteres faciebant, apud quos tota ferè Dialectica exercitatio consumebatur in disputatione de virtutibus, de vitiis, de rebus naturalibus: de iis denique, quæ magis extant, atque eminent: non de notionibus notionum; nec de contortis sophismatis, in quibus rebus nullam utilitatem affert longior exercitatio, sed magnum potius detrimentum, & pretiosi temporis iacturam. Itaque, qui totam exercitationem Dialecticam in sola materia Dialecticæ ponunt, & diutius quam par est, in ea versantur, persimiles videntur esse iis, qui in libra, & lancibus probè examinandis totam libræ utilitatem sitam esse crederent: neque unquam lancibus quicquã ponderarent. Itemque iis, qui totum id temporis, quod ad scribendum datur, in aptando calamo consumunt. Nam, ut hi nulla forma incisionis contenti, usque eò sæpe calamum incidunt, dum qua parte scribant, vix vllam relinquunt: sic illi, cum nouis in dies intra huius artis fines commentis inuestigandis dant operam, aliquid

Prima causa maioris obscuritatis Dialecticæ.

Secunda.

Tertia.

Quousque progredi debeat dialectica exercitatio.

Quibus similes sint qui diutius, quam par est in Dialectica versantur.

semper latere arbitrati, quod longiori studio: & maiore industria erui possit: tunc demum ad alias artes comparandas se conuertunt, cum eis tempus ad id agendum, oportunitate deest. Hæc ferè sunt, quæ obscuriorem faciunt Dialecticam, quàm ipsa suapte natura sit. Sed, ut ad solutionem argumenti veniamus, quia negandum non est, hanc disciplinam: etiam ratione rerum, de quibus agit, esse aliis nonnullis obscuriorem, addendum, Non omnino semper à facilioribus ad difficiliora progrediendum esse ordine doctrinæ, sed quoad fieri potest, ut in Dialecticis Institutionibus diximus. Nonnunquam enim contra faciendum est, cum res difficilior non penderet ex faciliore, & tamen eam, quæ facilior est, perfectè tradi non potest, nisi difficilior præmittatur.

lib. 7. c. 36.

Ad quintum dicendum est, cum dialectica ad alias scientias perdiscendas necessaria esse traditur, de dialectica, ut à rebus auulsa, propriè dictum est accipi debere. Hoc enim pacto tradit illa omnes sciendi modos. Verùm Dialecticam hoc pacto acceptam, non fuisse auulsam, & quasi desumptam ex rebus in aliis iam scientiis perfectè traditis, sed naturali tantum discursu cognitis.

Ad vltimum dicendum est, cum principia omnia Dialecticæ artis ad principia Metaphysicæ reuocentur, & eisdem innitantur, quemadmodum & cæterarum omnium scientiarum principia: non idè colligendum, esse Dialecticam omnium scientiarum maximè sibi sufficientem, quia sit prima ordine doctrinæ. Sola enim ea scientia, quæ est prima ordine nature, & cuius principia ad alia priora principia non reuocantur, iudicanda est sibi sufficiens, si modò scientia vlla sibi omnino sufficiens dici potest, cum omnes quibusdam aliis indigeant, si non à priori, certè à posteriori.

Atque hæc dicta sint, ut intelligatur, meritò docuisse hoc c. Arist. Si quis velit ordine apto capessere quamlibet scientiam, discendam esse ante omnia Dialecticam. Num autem, & illud, quod adiungit, verum sit, Physicam ante Metaphysicam discendam esse, nunc examinandum.

VTRVM NATURALIS PHILOSOPHIA, & Mathematica, Doctrinæ ordine Metaphysicam antecedant.

QVÆSTIO QVINTA.

Argumenta pro utraque parte.

SECTIO PRIMA.

RIA docuit Arist. ad finem huius cap. Primum, ante omnes scientias, quæ modum sciendi non tradunt, discendam esse Dialecticam: id quod à nobis expeditum est. Alterum, accuratam sciendi, & demonstrandi rationem, Mathematicorum esse propriam, nec eam quærendam esse, nisi in iis, quæ carent materia sensibili, qua in re nos lib. 1. 3. illud disquiremus, num Mathematicæ accurata demonstrandi ratione utantur, quòd à recentioribus quibusdam negatur: aliasque nonnullas eius materiae quæstiones tractabimus. Tertium est, Philosophiam naturalem antecedere

antecedere doctrinæ ordine Metaphysicæ, de qua re nunc agendum, facta simul collatione Philosophiæ naturalis, & Metaphysicæ cū Mathematicis, doctrinæ ordo inter omnes cōtemplatiuas scientias perspicitur.

Ad Physicam antecedere doctrinæ ordine Mathematicas, & Metaphysicæ, his duabus potissimum rationibus ostendi videtur. Entia Mathematica abstrahuntur à materia sensibili, sed non ab intelligibili: entia autem Metaphysica sunt abstracta à sensibili, & intelligibili: id autem, à quo aliquid abstrahitur, est prius cognitum à nobis doctrinæ ordine, cum sit cognitioni sensitiuæ propinquius, quàm quod abstrahitur, sunt igitur entia sensibilia notiora doctrinæ ordine, quàm Mathematica & Metaphysica entia: at sensibilia tractantur in Physica, & Mathematica in Mathematicis: sunt igitur Physica, & Mathematicæ priores doctrinæ ordine, quàm Metaphysica.

1. **P**RÆTEREA, quæ sunt compositiora, sunt nobis notiora, ac proinde doctrinæ ordine priora: quæ autem cadunt sub Physicæ, & Mathematicas, compositiora sunt, quàm quæ sub Metaphysicam, quippe cum Physica constent materia, & forma, Mathematica autem partibus integrantes, quibus partium generibus Metaphysica non constant: sunt igitur Physica scientia, & Mathematicæ, doctrinæ ordine priores Metaphysica.

AT T A M E N, quòd pars opposita sit verior, his argumentis concluditur. Quæ sunt communiora prius discenda sunt, ne is, qui docet sapius eadem communiora in explicatione minus communium repetere cogatur, ut Arist. præclare docet primo de part. animal. cap. 4. constat autem, ea, quæ tractantur à Metaphysico, esse communiora iis, quæ à Physico, & Mathematico traduntur: est igitur Metaphysica, prior doctrinæ ordine, quàm Physica, & Mathematicæ omnes.

2. **P**RÆTEREA, scientiæ, quæ agunt de notioribus nobis, sunt priores ordine doctrinæ: semper enim procedimus ab iis, quæ nobis notiora sunt, cum huiusmodi ordinem seruamus: at Metaphysica agit de vniuersalioribus, quæ in procemio Physicorum dicuntur notiora nobis: est igitur Metaphysica prior doctrinæ ordine, & Mathematicis, & Physica.

3. **P**RÆTEREA, quæ scientiæ agunt de iis, ad quorum intelligentiam pauciora requiruntur, eæ sunt ordine doctrinæ priores, id quod est luce clarius: huiusmodi autem est Metaphysica cū Physica & Mathematicis collata: siquidem agit de ente, vno, & cæteris communissimis attributis, ad quorum intelligentiam multò pauciora requiruntur, quàm ad perceptionem entis naturalis, & Mathematici: est igitur Metaphysica, & Mathematicis scientiis & Physica naturæ ordine prior.

4. **I**T E M, ea scientia est prima doctrinæ ordine, à cuius principiis pendent cæterarum omnium principia: quandoquidem principiis, & quasi fundamentis haud stabilitis, nihil potest firmiter doceri: at qui omnium aliarum principia innitantur principiis Metaphysicis: ergo negari non potest, quin Metaphysica sit ordine doctrinæ prima.

AD HÆC, eadem scientia, quæ cæteris omnibus præscribit, ac tribuit subiecta, est prima doctrinæ ordine: nulla est autem alia, quæ id possit efficere, nisi Metaphysica: quandoquidem cæteræ omnes partem aliquam tantum entis considerant non tantum ens: est igitur Metaphysica ordine doctrinæ omnium scientiarum prima.

Ordo doctrinae.

Quæ scientia omnium nobilissima existimari debeat.

Occasio quaestio.

Primum argumentum eorum, quibus videtur ostendi Physicam antecedere Mathematicas & Metaphysicam.

Argumentum primum pro parte opposita.

c. 1. tex. 3. & 4.

Sententia eorum, qui putant, libros Physicorum pertinere ad Metaphysicam, & eius refutatio.

— SECTIO SECVNDA.

Ant. Mirad. de sing. cert. lib. 15. & seq.

V O N igitur attinet ad comparationem Physicæ cum Metaphysicæ, non desunt ex recentioribus, qui hanc illi præponant doctrinæ ordine, inq; ea particulari ratione, ac sua persuadere enitantur, quòd credant, octo Physicorum libros (de quibus nemo dubitat, quin doctrinæ ordine antecedant reliquos Physicæ disciplinæ) esse Metaphysicos: quod his argumentis confirmant.

Cap. 1.

P R I M V M, quia Physica (vt aiunt) incipit à libris de Cælo, vt patet ex Proœmio eius operis, quod planè est commune toti Physicæ.

Primum argumentum.

D E I N D E, quia lib. Physicorum agunt de substantia, vt substantia est, eiusque affectionibus, cum in eis quærantur, ac tradantur principia, & causæ substantiæ eodem modo, quo in primo lib. Metaphysicorum. Nihil enim differt vtraque tractatio in ea re, siue impugnationem aliorum Philosophorum spectes, siue Aristotelicæ sententiæ constitutionem.

T E R T I O, quia vtroque in opere eodem modo, iisdemque verbis; agitur de causis, vt nihil sit aliud tractatio earum in libris Metaphysicorum, quam repetitio quædam ex Physicorum libris.

tex. 2. & 3. à tex. 68.

Q U A R T O, quia quæstio ea, quæ Arist. 3. lib. huius operis. c. 1. proponit, & c. 2. pro vtraque parte discutit, definitur lib. 2. Physic. cap. 7. Num videlicet omnia causarum genera ad eundem artificem pertineant.

cap. 1. tex. 2. cap. 6. à tex. 45.

Q U I N T O, quia ad Metaphysicum spectat demonstrare veras substantias separatas esse; & falsas ac inanes, illas Platonicas non esse: quas quæstiones pollicetur Arist. lib. sequenti se in hoc opere tractaturum, eisdemque definit, ac determinat. lib. 12. & sequen. Cum igitur octauo etiam lib. Physicorum demonstraretur, dari veram aliquam substantiam separatam, quæ sit primum mouens: perspicuum est, opus illud esse Metaphysicum. Nec audienda est, inquit, trita illa quorundam distinctio, & Physicum, & Metaphysicum agere de substantiis separatis, alia tamen atque alia ratione, vt Physicus demonstrat eas esse, Metaphysicus autem, quænam sit earum natura, quæ proprietates. Namque demonstrare substantias separatas esse, nihil aliud esse putant, quam demonstrare eas esse materiæ expertes, ex quo attributo aiunt colligi posse attributa omnia, quæ Metaphysicus de substantiis separatis tradit.

à c. 6. & tex. 29.

S E X T O, quia ad Metaphysicum pertinet agere de motu, vt motus est, de quo tamè eodem pacto agitur in libris Physicorum. Prior propositio ex eo primum patet, quia Metaphysicus per motum demonstrat immobiles substantias esse, vt ex lib. 12. huius operis perspicuum est. Deinde, quia motus est quædam differentia entis, vt ens est: diuiditur enim ens in id, quod mouetur, & in id, quod non mouetur.

P O S T R E M O, quia actus dicitur primum de motu, vt Arist. docet nono huius operis. lib. cap. 3. Metaphysici autem est agere de actu & potentia, magisque de actu, quam de potentia.

tex. 7.

P O S T R E M O, quia Arist. planè docet extrema particula huius libelli

belli explicandum esse à Metaphysico, quid sit natura, cum sit ait: Quocirca considerandum est primum, quid sit natura: at in lib. Phys. ex instituto agitur de natura. Ita putant se probasse, libros Physicorum esse verè metaphysicos, atque adeo Metaphysicam vel hac vna de causa antecedere ordine doctrinæ Physicam.

Text. 3. & 12.

V E R V M hæc opinio de libris Physicorum, vt noua est, & inaudita, ita nullo modo probanda. Id quod primum patet ex eorum auctoris sententia: deinde ex re ipsa. Nam quod ad auctorem attinet, vel ex ipsa librorum inscriptione constat, eos libros pertinere ad Physicam: inscripti enim sunt, *de Physica auscultatione*, tâquâ qui accuratissimi esse iudicentur eorum, qui ad Physicam spectant. In ipso etiam proœmio operis aperte ait Aristoteles, *agendum sibi esse de principis naturalis scientiæ*, quo nihil clarius. Tum secundo primi lib. capite docet, impugnationem Parmenidis, & Melissi dicentium, omnia esse vnū quid, atque immobile, non ad eam disciplinam propriè pertinere, sed ad superiorem scientiâ, quod & neget motum, quo negato necesse sit naturam negare, & omne principium de medio tollat: sed tamen operæpretium esse contra eam opinionem disserere, eo quod si minus de natura est, tamen aliquot quæstiones naturales coniunctas habet eius tractatio. Deinde in fine primi libri reicit disputationem de formis separatis, ad primam Philosophiâ, quod non sit naturalis, vt ea, quæ agit de formis rerum, quæ gignuntur, & intereunt: quod rursus exponit 2. lib. c. 2. Deinde in his libris primæ Philosophiæ, ad quam huius opinionis auctores Physicorum libros pertinere existimant, multa repetit Aristoteles ex libris Physicorum, tamquam ex inferiori scientia, quam vocat scientiam de natura, ad quorum differentiam inscripsit hoc opus, *Post naturalia*. Id autem vel ex initio disputationis, quæ cū veteribus iniit lib. 1. intelliges, cum alludens ad tractationem de causis, quæ habetur 2. Physicorum. c. 3. sic ait. *De his quidem, etsi satis disputandum est in libris de Natura, & tamè, & c.* Ita non est dubium, quin opinio hæc pugnet cū Aristotelis sententia.

Text. 83.

Text. 26.

Text. 1.

Q U O D verò ex re ipsa falsa esse comprobetur, hoc vno argumento patet: subiectum Physicæ est ens naturale, siue mobile, vt Aristoteles docet 6. lib. huius operis. c. 1. & omnes fatentur, neque aliud inueniri potest, quo Physica distinguatur à Metaphysica, & Mathematicis: in nullo autem libro Physicæ scientiæ de eo agitur, vt tale est, nisi in libris Physicorum. quippe cum in eo solo opere agatur de eius principis, causis, & affectionibus: sunt igitur libri Physicorum, Physicæ scientiæ, non Metaphysicæ.

A T D I C V N T, omnes scientias, si ex natura rei loquendum est, esse partes vnus tantum, atque eiusdem scientiæ rerum omnium, quam nos Metaphysicam appellamus: neque distinctas esse à Philosophis, vt diuersas scientias, nisi propter commoditatem nostram: esse autem commodissimum: tractationem rerum naturalium in commune, Metaphysicæ tribuere, & incipere Physicam ab explanatione eorum, quæ traduntur in libris de cælo. Verum neque rectè dicunt, neque ad rem. Primum enim, non sola commoditas nostra, sed natura quoque rerum, scientiarum distinctionem induxit. Quæ enim natura

Impugnatur hæc opinio ex variis Aristotelis locis.

Ex Philosophia naturalis subiecto.

Responsio aduersariorum.

Impugnatio.

tura

turæ affinitate coniunctæ sunt, & eundem tractationis modum postulant, ad eandem scientiam suapte natura pertinent. Quare si res physica, quatenus mobiles sunt, diuersum modum tractationis sibi vendicant ab eo, quo res mathematicæ, ac metaphysicæ tractari volunt: ergo agere de ente mobili, vt mobile est, non ad Metaphysicam, aut Mathematicas, sed ad Physicam pertinebit.

2. DEINDE, si commoditas nostra spectetur, potius tribuendum est Physicæ commune aliquod subiectum, in quo ipsa primò & adæquatè versetur: quàm particularia tantum, & inadæquata: quæ tamen sola hi Physicæ subiiciunt.

3. PRÆTEREA, longè commodius est, si in qualibet scientia tractentur ea, quæ adæquatè communia sunt rebus omnibus particularibus, siue specialibus, quæ in eâ explicantur, quàm si eorum cognitio aliunde petatur.

4. ADDE, si commoditas nostra mouit Philosophos, vt partes vnius communis scientiæ, quasi diuersas scientias distinguerent: cur hæcenus attributi sunt ab omnibus libri Physicorum, scientiæ Physicæ: An non quia omnes commodius id esse iudicarunt.

5. POSTREMO, non est credendum, ita Aristotelem spectasse commodum nostrum in distinctione scientiarum, vt bis in eadem, eodemque modo eadem tractanda existimauerit: esset enim id superuacaneum, & incommodum: at hi dicunt, causas, & principia rerum naturalium eodem modo tractari in libris Physicorum, & Metaphysicorum: quod tamen non necesse est dicere, si alterum opus tribuatur Physico, alterum Metaphysico propter diuersam rationem tractandi Physicam & Metaphysicam, vt mox patebit.

Dissoluantur argumenta impugnata opinionis.

SECTIO III.

AD primum igitur eorum argumentum dicendum est, pauca illa verba, quæ initio librorum de cælo præfaciunculam efficiunt, non esse præcæmium totius Physicæ, sed esse breuem summam eorum, quæ traduntur in Physica, quam præmisit Aristoteles, ne ex abrupto opus illud inchoaret. Accedit, quod illa pars Physicæ est ordine naturæ prima earum omnium, quæ in specie agunt de rebus naturalibus, & quodammodo cæteris communis: quo fit, vt non mirum sit, si eius quoque præfatio suo modo sit communis.

AD secundum non desunt, qui distinguant substantiam corpoream in corpus Physicum: & Metaphysicum, Physicum corpus appellant substantiam corpoream, vt est affecta qualitatibus sensibilibus: metaphysicum, vt illas præcedat naturæ ordine, & sola quantitate affectum est. Quod quidem si verum esset, facile distingueretur tractatio de substantia corporea, quæ in physicis libris habetur ab ea, quæ in Metaphysicis. Verùm hæc distinctio nullo modo est admittenda. Primum, quia si intelligunt, substantiam corpoream esse corpus Physicum, quatenus includit qualitates sensibiles, atque ex iis componitur, falsum id est: nulla enim substantia constat accidentibus. Atque eadem

Responsio quorundam distinguentium corpus Physicum à Metaphysico. Impugnatio.

1.

eadem ratione non erit substantia corporea corpus metaphysicum, si intelligatur constare quantitate: Si verò intelligunt substantiam corpoream, vt habet ordinem, & propensionem naturalem ad qualitates sensibiles, verùm quidem dicunt: sed eodem pacto dicant oportet, substantiam corpoream, vt habet ordinem ad quantitatem, esse corpus Physicum: est enim huiusmodi ordo nihil aliud, quàm ipsa naturæ inclinatio, & propensio, quæ vt præcedit qualitates sensibiles, ita etiam præcedit quantitatem. Deinde, quia Physicus distinguit substantiam corpoream non solum à qualitatibus, sed etiam à quantitate, percipit igitur substantiam corpoream, non solum, vt est prior qualitatibus, sed etiam quantitate. Tertio, quia Physicus agit de substantia corporea, vt constat materia & forma: hoc autem pacto substantia præcedit naturæ ordine non modo qualitates, sed etiam quantitatem ipsam. Ita, inanis est distinctio corporis in Physicum, & Metaphysicum: tamen si Physicum corpus (quod dixerim ad distinctionem mathematici) alio fine tractetur à Physico, alio à Metaphysico. Dicendum est igitur ad argumentum, neque ex iis, quæ dicuntur in libris Physicorum, neque ex intentione auctoris in eo opere colligi posse, agi in iis libris de substantia secundum communem rationem substantiæ: sed de substantia naturali, siue mobili, vt talis est, in primo autem Metaphysicorum, si non ex re ipsa (quæ enim ibi de principiis rerum dicuntur ad res tantum naturales pertinent) certè ex intentione Philosophorum, quorum Arist. sententias examinat, perspicuum est disputari de principiis substantiarum, vt substantiæ sunt: omnes enim veteres putabant, se tradere principia, & causas omnium omnino substantiarum, vt Arist. sæpe scribit, cum tradebant sensibilibus.

Ad tertium dicendum, aliter agi de causis in libris Physicorum, aliter in libris Metaphysicorum, vt explicauimus ad finem vltimi c. 1. lib.

2. I. Se. 7. 2.

Ad quartum dicendum est, non tractari formaliter, & ex instituto in secundo Physicorum cap. septimo quæstionem illam vtrum ad vnam & eandem scientiam spectet, omnia causarum genera iuxta primas, ac summas earum rationes considerare (sic enim quæstio intelligenda est, & hoc pacto ad Metaphysicum pertinet eius determinatio) sed, num Physicus per omnia causarum genera demonstrat: tamen si ibi inuenitur, inter causas efficientes, & quod consequens est, inter finales, per quas Physicus demonstrat, dari aliquas superiores, quarum plena tractatio ad Physicum non pertineat, Vnde illud colligi potest causas, vt causæ sunt, non ad Physicum pertinere, sed tantum vt sunt coniunctæ cum motu, ac proinde primam causarum distinctionem Metaphysici propriam esse.

Ad quintum dicendum est: et si Physicus demonstrat substantias separatas esse, ad Metaphysicum tamè spectare: vt perfectè ostendat, quænam, & quales substantiæ illæ sunt, vt patebit lib. 1. 2. atque in hoc sensu rectè occursum erat argumento. Ad id autè, quod obicitur, id esse demonstrare, eas esse, atque demonstrare, esse materiæ expertes, et si non est verum formaliter (quemadmodum non idem formaliter est, ostendere primum mobile esse, atque probare illud esse corporeum) quia tamen in idem incidit, respondendum est, quamquam Physicus demon-

2. *Quid sit oratio substantiæ ad sua accidentia.*

3.

Vera argumenti solutio.

Causas, vt causæ sunt, ad Metaphysicum spectare.

Diuerso modo Physicum, & Metaphysicum agere de substantiis separatis.

strat aliquam, aut aliquas substantias esse materiæ expertes, ne detur progressus infinitus in iis, quæ ita mouent, vt moueantur etiam, tamen eæ sint naturæ intellectiua, id iam cum aliis plerisque earum attributis à Metaphys. ostendi. Inuento enim genere rerum immaterialium, ex quo alia superior scientia nascitur, nihil amplius curat Physicus de eo agere, nisi vt de primo genere causarum mouentium. Itaque cetera omnia, quæ de substantiis separatis dici possunt, quæ ad motum non pertinent, relinquit Physicus Metaphysico: etiam si quis contendat, ea colligi posse ex separatione à materia, de qua re plenius libro 12.

Quo pacto motus ad Physicum, & quo ad Metaphysicum spectet.

Ad sextum dicendum est, aliter pertinere motum ad Physicum: aliter ad Metaphysicum. Pertinet enim ad Physicum proprie, & ex peculiari officio, quo versatur in certo rerum genere, ad Metaphysicum autem ex communi cura, quam sibi vendicat distinguendi ens in prima rerum genera, & constituendi subiecta cuiusque scientiæ. Quia verò natura, à qua ens naturale cognominatur, sine motu mutatione intelligi non potest: ad Metaphysicum quoque pertinet consideratio de motu. Vnde non mirum est si ipse etiam Metaphysicus per motum demonstrat, substantias separatas esse. Nec item, si per motum, seu potius per aptitudinem ad motum distinguat substantias in mobiles & immobiles. Nec denique si agat de motu, vt de primo actu: præsertim cum non agat de eo, vt de primo, ordine nature, sed cognitionis nostræ, quo pacto libro nono intelligendum est, actum dici primum de motu.

Ad vltimum patet responsio ex iis, quæ dicta sunt in expositione contextus. Neque enim sensus eorum verborum est, Agendum primum esse in Metaphysica de natura, sed in Physica: aut, Agendum prius esse de rebus naturalibus, quam de iis, quæ propria, & peculiari ratione ad Metaphysicum pertinent, vt eo loco dictum est.

Physicam, & Mathematicas ordine doctrina esse simpliciter, & absolute priores Metaphysica.

SECTIO III.

Prima conclusio. Duplex genus rerum, de quibus Metaphysicus agit.

TRIBVS igitur assertionibus expedienda est proposita quaestio, quarum prima sit: *Physicam, & Mathematicas scientias esse priores Metaphysica ordine inuentionis.* Hæc assertio duobus argumentis initio quaestionis propositis ostendi potest. Nam cum duo genera rerum immaterialium tractentur à Metaphysico, vnum earum, quæ & consideratione, & re ipsa expertes omnino sunt materiæ: veluti substantiæ celorum motrices, alterum earum, quæ etsi consideratione expertes sunt materiæ, tamen re ipsa partim materiales sunt, partim immateriales, cuiusmodi sunt, substantia, quæ genus summum est, & cetera omnia prædicata, quæ reb. materialibus: & immaterialibus sunt communia: neutrum eorum nisi per abstractionem à reb. materialibus, & sensibilibus cognosci à nobis potest. Quæ enim primum se nobis offerunt, sensibilia sunt, ex quibus ea, quæ non sentiuntur: colligi debent.

Eodem

Eodem modo cum nobis primo sint obuiæ res compositæ, nullo modo simplices, nisi compositarum adminiculo, intelligere possumus: res autem purè metaphysicæ, si sint prioris generis, sunt simplices re ipsa: si verò posterioris, sunt ratione, siue conceptu simplices. Dico autem, purè *Metaphysica*, vt excludantur eæ, in quibus Metaphysicus cum aliis artificibus communicat, cuiusmodi est ens naturale, in quo communicat cum Physico: numerus in quo cum Arithmetico: & magnitudo, id qua cum Geometra, quæ iam compositæ sunt, & materiæ sensibilis, aut intelligibilis participes. Confirmatur etiam conclusio ex ex vniuersalitate rerum, quæ sub hanc scientiam cadunt. Sunt enim maximè vniuersales, aut in causando, aut in prædicando, vt dici solet: vtrumque autem genus vniuersalium est cognitum difficillimum, vt patet ex 2. cap. primi libri: at quæ sunt cognitum difficillima, sunt vltima inuentionis ordine.

Vniuersalia esse cognitum difficillima.

quest. 2.

SECUNDA assertio sit: *Metaphysicam esse priorem Physica, & Mathematicis ordine exquisita doctrina.* Quæ conclusio ex eo perspicua est, quia tum demum seruatur ordo exquisitæ doctrinæ, cum proceditur à primis principiis, & causis rerum, de quibus agitur, ad principiata & causata, & à magis vniuersalibus ad minùs vniuersalia, hoc autem modo progredietur is, qui à rebus, quæ traduntur in Metaphysica, ad eas, quæ tractantur in ceteris scientiis, descenderit. Atque hoc idem ostendunt argumenta omnia, quæ in prima sectione pro parte negatiua adducta sunt: quæ facilius intelligentur, si nonnulla eorum, quæ dicta sunt ad caput secundum primi libri, repetantur. Hinc colliges, neminem posse scientiam vllam perfectè assequi sine Philosophia prima. Quod idem siue noster Aristoteles, siue alius quidam huius nominis, quem Eusebius Cæsariensis lib. 11. de præparatione Euangelica vocat Aristotelem Peripateticum, hunc in modum ex Platonis scientia scribit. *Plato primus dixit, primum esse de natura vniuersi negotium: alterum de hominibus, tertium de oratione: putauitq; nos posse non res humanas perspicere, nisi prius diuinas intellexerimus. Nam quemadmodum Medici, cum membra quedam corporis curare velint, ad totum prius se corpus conuertunt: hic qui velit res humanas perspicere, naturam vniuersorum prius considerare debet. Pars enim vniuersi homo est. Bonum etiam duplex esse dicebat, alterum nostri, alterum vniuersi: principalius autem esse bonum vniuersi, ab illo enim hoc profluere. Quam rationem Aristoxenes Musicus ab Indis emanasse contendit. Indum enim quendam Athenas ait petiisse, Socratisq; colloquentem, ab eo quaesivisse, quomodo, & quid faciendo Philosophus esset. Cumq; Socrates responderet, Si quomodo viuendum sit homini, consideres, risisse Indum: atque dixisse. Neminem posse rectè humanas res intelligere, qui diuinas ignoret. Illud tamen aduertendum est, etsi perfectè simpliciter nulla scientia sine prima Philosophia obtineri potest, posse tamen perfectè vnamquamque in suo genere.*

Secunda conclusio. Ordo doctrinae.

Nullam scientiam posse perfectè comparari sine prima Philosophia.

Duplex bonum

Præclara Indi sententia.

TERTIA assertio sit: *Absolute, ac simpliciter, Physicam, & Mathematicas esse ordine doctrina priores Metaphysica.* Quæ assertio his rationibus probatur. Primum, quia eæ scientiæ sunt absolute, ac simpliciter priores, doctrinae ordine, quæ agunt de iis, quæ absolute, ac simpliciter sunt nobis notiora, at Physica, & Mathematica agunt

Tertia conclusio. Ordo doctrinae.

de huiusmodi entibus, cum ea, in quib. versantur, sint effecta, & principiata respectu eorum, de quibus agit Metaphysica.

De quib. agit Metaphysicus.

DEINDE, quia Metaphysica agit de substantiis separatis, itemque de iis omnibus prædicatis, quæ separatis substantiis, & naturalibus sunt communia: constat autem, vel ipsa experientia teste, substantias separatas longiori tempore indigere, ut percipiantur, quam quæ ad Physicam, & Mathematicas spectant: prædicata verò communia substantiis separatis, & materialibus quatenus sunt superiora materialibus percipi non possunt, nisi post cognitionem immaterialium, ut patet ex iis, quæ dicta sunt ad caput secundum superioris libri.

Duplex ordo doctrinae.

POSTREMO, quia ordo doctrinae est, cum ab iis progredimur, quorum cognitio ad sequentium cognitionem requiritur, ut in Dialecticis Institutionibus diximus: simpliciter autem, & absolute cognitio naturalium requiritur ad cognitionem supernaturalium, cum hæc ex naturalibus esse probentur: Mathematica verò magis ad supernaturalium, quam hæc ad illorum cognitionem assumuntur apud Philosophos: ut euoluenti libros harum scientiarum perspicuum erit. Atque hæc omnium communis sententia: neque unus, aut alter ex recentioribus huic assertioni repugnat, nisi quia non videtur distinxisse ordinem doctrinae in ordinem inuentionis & accuratae disciplinae, & cum videret, Metaphysicam esse hoc posteriori modo primam doctrinae ordine crediderunt absolute, ac simpliciter dicendum, esse eam ordine doctrinae primam.

q. 2. sect. 3.

lib. 7. cap. 39.

Obiectio.

QUOD si quis opponat D. Thomam ad initium Physicorum dicentis, opus illud præcedere cæteros libros naturalis Philosophiæ, quemadmodum Metaphysica præcedit cæteras scientias: nihil inde conficiet: Nihil enim aliud significat, quam quod Metaphysica sit prima accurata doctrinae ordine, quo pacto libri Physicorum præcedunt cæteras Naturalis Philosophiæ, ex qua re non sequitur, esse eam absolute, ac simpliciter primam doctrinae ordine. Ut enim libri de animalium historia simpliciter, & absolute præcedunt libros de partibus animalium, & hi libros de Anima, quod ex fine præcedentium, & initiis sequentium intelligi potest: ita nisi Aristoteles in explicandis corporibus simplicibus & mixtis imperfectis, causisq; , & principiis entis naturalis in commune, ordinem accuratæ doctrinae sequi instituisset, non dubium est, quin à tractatione entium particularium secundum speciem ad explicationem entis naturalis in commune, eiusque principiorum, & causarum processisset. Quocirca idem D. Tho. opusc. 70. eandem hanc, quam cæteri omnes veteres, sententiam aperte sequutus est, Metaphysicam esse simpliciter, & absolute ordine doctrinae ultimam.

Dilutio.

Nonnulla de ordine quorundam librorum Aristot. lib.

Alterius obiectiois dilutio.

SICUTIS item obicit, cæteras omnes scientias esse subalternatas Metaphysicæ: ergo Metaphysicam esse simpliciter, & absolute primam doctrinae ordine, primum quidem dicendum, Metaphysicam non subalternare sibi propriè cæteras scientias, de qua re agendum est ad initium libri quarti. Deinde, etsi omnes subalternantes, qua ex parte tales sunt, accuratæ doctrinae ordine præcedunt subalternatas: non omnes tamen simpliciter, & absolute esse ordine doctrinae priores, ut ex dicendis patebit.

In Boetium de Trinit. q. 6. art. 1.

Quinam

Quinam sit doctrina ordo inter Physicam & Mathematicas.

SECTIO V.

ELIQUVM est igitur, ut conferamus Physicam cum Mathematicis, in qua re non nihil est difficultatis. Nam, quia Mathematica entia abstrahuntur à naturalibus, in quibus existunt, videtur Physica præcedere doctrinae ordine Mathematicas. Contrà verò, cum Mathematicæ longæ sint faciliores Physica: non dubium videtur, quin illam antecedant, præsertim cum multa in Physica ex Mathematicis supponantur, ut videre est in libris de Cælo, Meteorologicis, & aliis plerisque locis: Paucis tamen expedienda res est.

Aperitur difficultas quaestionis.

PRO qua hæc sit prior assertio, Physicam esse priorem Mathematicis, exquisito doctrinae ordine. Quæ assertio primum ex eo probatur, quia entia Mathematica pendunt in suo esse à rebus naturalibus, in quibus existunt, ut sæpe ait Arist. at vnaquæq; res per ea perfectè intelligitur, à quibus pendet in suo esse.

Prima assertio.

Ut 6. lib. Metaphys. cap. 1. text. 2.

DEINDE, quia quantitas est primum accidens substantiæ corporeæ: accidens autem non intelligitur perfectè, nisi per substantiam: atque substantia corporea, etsi à Metaphysico etiam explicatur: est tamen magis Physici, quam Metaphysici.

Accidens non posse perfectè intelligi, nisi per substantiam.

POSTREMO, quia ordo accuratæ disciplinae consentaneus est ordini naturæ: at naturæ ordine Physica præcedit Mathematicas: sublato enim pronunciato, illo, Continuum esse diuisibile in infinitum, quod Physicus demonstrat, corrumpit Geometria, quæ ubique supponit, à quolibet puncto in quemlibet licere lineam ducere: corrumpit etiam Arithmetica, quatenus ei subiectus est numerus materialium, quo pacto de Arithmetica more veterum Mathematicorum loquimur. Neque enim quantitas esset continua, nisi in semper diuisibilia diuideretur, sublata autem quantitate continua nullus esset numerus rerum materialium.

Dilutio obiectiois.

QUOD si quis obiciat, Physicum etiam multa supponere ex Mathematicis, ut iam diximus: occurrendum est, ea quidem ex parte, qua pronunciata Physica demonstrantur per principia Mathematica, dici posse modo aliquo, Mathematicas accuratæ doctrinae ordine esse priores Physica, non tamen omnino, cum ea etiam, quæ Physicus supponit ex Mathematicis, alioqui pendeant ex Physica, ut dictum est. Accedit, quod demonstrationes, quæ fiunt in Physica ex iis, quæ defumuntur ex Mathematicis, sunt simpliciter Mathematicæ, quæ autem fiunt in Mathematicis, supposito illo pronunciato Physico, non censentur Physicæ, sed Mathematicæ.

Alteri obiectio.

SUNT etiam, qui obiciant, ens naturale siue mobile supponere quantitatem, sine qua nihil moueri potest: ergo considerationem quantitatis, de qua agit Mathematicus, esse priorem consideratione entis naturalis, siue mobilis. Verum nec sentiunt nec argumentantur rectè. Nam cum quantitas supponat substantiam in qua sit, eamque mobilem: efficitur, ut ab ea non supponatur: alioqui iam supponeretur se ipsa.

Dilutio.

ACCEDIT, quod ens mobile nihil aliud, est quam ens naturale, siue constans naturalis, vtraque autem natura antecedit omnia accidentia, quare & quantitatem. Nec obest, quod nihil est mobile, nisi quantitate sit præditum. Etsi enim quantitas necessaria est ad recipiendum motum: non tamen ad constitutionem substantiæ mobilis, etiam vt substantia est terminus motus, mutationisve. Adde mutationem latè sumptam, siue vt complectitur introductionem formæ, non necessariò recipi interuentu quantitatis, sed interdum à materia sola, vt antecedit quantitatem, etiam interminatam, vt 8. lib. patebit.

Quid ens mobile.

EX HAC assertione collige, abstractionem rerum Mathematicarum ab entibus (modò non sit sermo de numero, qui in rebus immaterialibus intelligitur) non idè fieri, quia id poscat earum natura, sed quia imperfecta à Mathematicis considerantur.

Secunda conclusio.

POSTERIOR assertio sit, *Simpliciter & absolute Mathematicas scientias esse priores doctrinæ ordine naturali Philosophia.* Hæc primùm ex eo perspicua est, quia Mathematicæ scientiæ breui experientia ac penè nulla indigent, Physicæ autem longa admodum. *Qua potissimùm ratione Arist. 6. Ethic. cap. 8. docet, Puerum fieri posse Mathematicum, Sapientem autem, id est, Moralem Physicum, aut Metaphysicum, non posse.*

DEINDE, quia scientiæ Mathematicæ exercent, ac disponunt intellectum ad res naturales & diuinas capiendas, quod Simplicius latè persequitur in præfatione Commentariorum, quos scripsit in libros Physicorum.

Plura supponere Physicæ ex Mathematicis, quam has ex illa.

TERTIO, quia multò plura supponit Physica ex Mathematicis, quam hæc ex illa quod ex editis libris vtriusque Philosophiæ perspicuum est, modò Mathematicarum nomine (quod est necesse) intelligas purè Mathematicas. Accedit vsus Antiquorum, qui ante Physicam, imò etiam ante Logicam, Mathematicas tradebant. Atque hæc assertio ferè est de Peripateticorum communi sententia. Nec vllam vim habet argumentum Ammonij in Porphyrij Isagogen, & magni Alberti in 1. Physicorum, quo volunt prius dandam esse operã Physicæ, quam Mathematicis, propterea quod res mathematicæ indigent abstractione à qualitatibus sensibilibus, qua non indigent res naturales. Nam etsi res mathematicæ hac abstractione opus habent: est tamen ea facilima, & quæ vel à pueris fieri possit, cum interim tantò facilior sit experientia eorum principiorum, quibus Mathematici vtuntur, quam eorum, quibus Physici, vt nulla penè sit comparatio.

Quinam doctrinæ ordo seruandus sit in partibus Philosophiæ.

EX HIS, quæ hoc extremo capite disputata sunt licet perspicere, eum doctrinæ ordinem in partibus Philosophiæ tenendum esse, vt primo loco detur opera Dialecticæ. 2. Mathematicis. 3. Physicæ: extremò Metaphysicæ. Morales autem scientiæ, de quarum loco nihil in hac quæstione disputauimus, inferendæ sunt inter Physicam, & Metaphysicam, cum & multarum rerum naturalium experientia, & magna consuetudinis obseruatione indigeant, & eiusmodi sint, vt quemadmodum pacatum, & minimè iuuenilem animum requirunt, ita proximè hominem præparent ad diuinarum rerum contemplationem. Hunc eundem ordinem seruandum esse in disciplinis præclare,

*Ammon. in præfatione Alberti tract. 1. 2. 1. ad fin.**Lect. 7.*

clare, vt cætera, docet D. Tho. in cap. 8. 6. Ethicorum. Eundem ex veterum scriptis obseruandum esse monet Chrysippus in 4. lib. de vitis, & in 3. de Diis, vt refert Plutarchus in libello de contrarietatibus Stoicorum. Nisi quoddam prætermittit Mathematicas, vel quia minùs propriè numerantur in partibus Philosophiæ: vel quia consultius putat, obiter eas, ac simul cum aliis Philosophiæ disciplinis addiscere. Quod sanè consilium non displicet. Nam & minùs difficiles sunt, quam vt eis peculiaris locus, cæteris interim exclusis, videatur tribuendus: & earum societas non modo iucunda est, sed digna etiam, qua nulla alia Philosophiæ pars careat. De quarum multiplici vtilitate, multa habes apud Platonem 7. lib. de Repub. in Epinomide, seu Philosopho, & aliis plerisque eius Philosophi locis.

Putat Plutarchus Chrysippum pugna-re secum cum præponit & postponit Moralibus Physicæ. Ad Chrysippus complectitur nomine Physicæ Metaphysicam.

FINIS LIBRI SECVNDI.

COMMENTARII

PETRI FONSECÆ
SOCIETATIS IESV:

IN TERTIVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIUM.

OCVIT Aristoteles libro superiori, veritatis cognitionem ad hanc scientiam maximè spectare, modumque indicavit eius inuestigandæ, ac tractandæ: nunc pro initio totius Metaphysicæ disputationis complures proponit quæstiones, quæ totam penè materiam huius scientiæ continent, easque pro vtraque parte Dialectico more discutit, vt ex earum tractatione facilior pateat aditus ad veram rerum de quibus agendum est, explicationem, quam aggreditur libro 4. Præmittit igitur in priori parte primi capituli, quam sit operæpretium, ad veritatem cuiusque, rei inueniendam à dubitationibus, quæ in ea potissimùm occurrunt, exordium sumere, easque, antequam quicquam decernatur, pro vtraque parte rationes afferre, quæ maximè urgeant. Deinde posteriori parte eiusdem capituli dubitationes ipsas, quæstionésve proponit. Tum verò à principio secundi earum quamque pro vtraque parte latè disputat.

*Institutum. Arist. in hoc lib.**Epitom. lib.*

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Duplex inter-pretatio.

Necessesse est. Dubitat Alexander hoc loco, doceat ne Aristoteles in pri- mis verbis huius libri, necesse sibi esse ad eam cognitionem inuenien- dam quam in hoc opere consequi, ac tradere studet, ea primum agre- di, de quibus rationi consentaneum est, ut primo loco dubitetur, hoc est vtraque parte differatur, id esse omnibus iis, qui ad quamlibet

scientiam de rebus difficilibus, & con- trouersis comparan- dam aggrediuntur. Quamquam verò pa- rum referat, utro mo- do Aristotelem inter- preteris, prior tamen interpretatio aptior videtur, ut pote ver- bis cõtextus accom- modatione: ex qua ge- nerale etiã documẽ- tum, quod posteric tradit, tãquam prin- cipium ex conclusio- ne colligi potest. Ad- dit autem Aristote- les, duo esse genera quæstionũ, quæ pri- mum pro vtraque partæ agitandæ vi- deantur. Vnum ea- rum, de quibus alij aliter senserunt, ne temerè aliorum sen- tentiis, ac forsitan nõ parum receptis se op- ponere videantur. Al- terum earum, quæ cum ad rem propo- sitam in primis fa- ciant ab aliis tamen omiffæ sunt.

Documentum generale.

Est autem opera- pretium. Hoc alterum documentum planè generale est, quod docet Aristoteles, non modò initio huiusmodi scientiarum, sed etiam parti- cularium tractationum, quibus proposita est rerum difficultium determinatio à du- bitationibus initium sumendum esse, nec verò utcumque id faciendum, sed be- ne, hoc est diligenter, accuratè, nullaque pro vtrauis parte dissimulata ratione, quod sapienter quatuor rationibus ostendit. Prima est, quia certa veritatis co- gnitio, qua tandem compotes efficiuntur ij, qui philosophantur, solutio est eo- rum, quæ prius dubitabantur, hoc est, solutione eorum, quæ prius dubitantur, comparatur, soluere autem vinculum nemo potest, qui vinculi nodum igno- rer. Quare cum nihil aliud sit, difficultates rei proposita pro vtraque parte discu- tere, quàm vinculorum mentis nodos inspicere (nihil enim sunt aliud argu- menta pro vtraque parte, quàm vincula, quibus mens ligatur, & impeditur, ne vl- trà progredi possit) is sanè ad veritatis perceptionem optimè se comparabit, qui de proposita re dubia diligenter, & accuratè pro vtraque parte, disputauerit.

Quod

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ τὸ β΄.

Ἀπορίας ἤσπισ, καὶ περὶ ὧν δόξησαι δεῖ πρῶτον.

Κ Ε Φ Α΄.

Nãgkã a πρὸς τὴν ἐπιζητημένην ἐπι- σήμην, ἐπελθεῖν ἡμᾶς πρῶτον, περὶ ὧν δόξησαι δεῖ πρῶτον. ταῦτα δὲ ἔστιν, ἴσα περὶ αὐτῶν ἄλλως ὑπεκλήφασι τινες, καὶ εἴ τι χωρὶς τῶν τυχεῶν πρῶτον παραρραμένον. ἔστι b ἡ τοῖς ἐυπορήσαι βυλομένοις πορουργοῦ, τὸ δὲ πορῶσαι καλῶς. ἢ γὰρ ὑπερον εὐπορία, λύσις γὰρ πρ. τερον δόξουμένων ἔστι. λυεῖν δὲ καὶ ἔστι ἀγνοῦντα γὰρ δεσμον. ἀλλ' c ἢ τὴν διανοίας δόξεια δηλοῖ τὸ πρὸς τὴν ἀράγματ. ἢ γὰρ δόξεται, ταῦτα πρῶ- πλήσιον ἔπειθε τοῖς δεδεδεμένοις. ἀδυνατῶν γὰρ ἀμροτι- ρως πορελθεῖν εἰς τὸ ἔμφορδεν. διὸ δεῖ τὰς δυα- ρείας τε θεωρηκέναι πάσας πρότερον, τούτων τε χρεῖν καὶ d ἔξ τὸ τὸς ζητῶντας ἀνευ τοῦ διαπορῶσαι πρῶτον, ὁμοίους εἶναι τοῖς ποῖ δεῖ βαδίζειν ἀγνοῦ- σι. καὶ e πρὸς τῶτοις οὐ δὲ ἔπειθε τὸ ζητούμενον εὐρηκεν, ἢ μὴ, γινώσκων. τὸ γὰρ τέλ. τούτω μὲν οὐ δῆλον, τῶ ἡ καλῶς πορπορηκῶτι, δῆλον. ἔστ.

Text. 1.

Text. 1.

ECESSE a est ad eam, quam qua- rimus scientiam, ea nos primum percurre, de quibus dubitare pri- mum oportet. Sunt autem hac ea omnia, de quibus quidam aliter senserunt, & si quid praterea ante nos omiffum est. Est autem b operapretium ijs, qui veritatis com- potes esse volunt, benè dubitare. Certa enim co- gnitio, qua sequitur, solutio est eorum, qua antè du- bitabantur: soluere autem vinculum nemo potest, qui nodum ignoret. Sed c mentis dubitatio hoc ipsum de re declarat: quatenus enim dubitat, eatenus ei si- mile quid accidit, atque ijs, qui ligati sunt. Neutro enim modo fieri potest, ut ultra procedatur. Qua- propter difficultates omnes ante perspectæ sint, oportet: & horum gratia, & d quia ij, qui querunt, nisi prius dubitent similes sunt ijs, qui ignorant, quoniam eundem sit. Accedit, e quod neque utrum tandem inuenerint id, quod queritur, necne, cognoscant. Neque enim his manifestus est finis, cum interim pateat ei, qui antea rectè dubitauit.

Text. 2.

Praterea,

quas dissoluendas disputatio suapte natura dirigitur, planè ignorant. Simile quid accidit iis, qui nesciunt, quantum locus, in quem contendunt, distet, ab eo, ex quo exeunt, aut qua in illum eundem sit. Nam etsi in eum fortè inci- dant, ignorabunt tamen se in illum peruenisse. Ex his duabus rationibus rectè colligitur id, quod Albertus scribit hoc loco, Eum, qui non prius dubitat duobus mo- dis errare, uno, in termino, altero, in via.

In Metaph. Arist. Tom. 1.

GG

f Pra

Quod ad verba attinet, illud διπορήσαι, quod semper in re, de qua agitur, co- piam & abundantiam, amplamque facultatem significat, necessariò sumendum fuit hoc loco pro certa cognitione veritatis, quæ queritur, eodẽmque modo no- men τὸ πορῶσαι. Atque id velle Aristotelem, ex vltimis penè verbis huius capi- tis planè colliges, vbi cum verbo διπορήσαι apertè coniungitur nomen τὸ ἀλη- θεῖας, quod veritatem significat, & sæpe numero pro veritatis cognitione sumitur, ut capite primo supe- rioris libri, cum finis contemplatiuæ scientiæ à fine practiæ di- stinguitur.

Sed mentis dubita- tio. Sensus est, Eum- dem effectum ostendit in animo dubita- tio mentis de re pro- posita, quem ostendit in corpore vincu- lum, quo pedes a- stringuntur. Vtroque enim modo ligati vl- terius progredi non possumus.

Quibus simi- les ij, qui non disputant pro vtraque par- te.

Et quia ij qui qua- runt. Secunda ratio est, quia ij, qui de proposita non prius pro vtraque parte di- sputant, persimiles sunt iis, qui quò eundem sit igno- rant. Nesciunt enim difficultates, quæ in quæstione latent, ad quas tamen soluen- das tendit is, qui pro- bè illam explicaturus est.

Accedit quod ne- que. Tertia ratio est, quia etsi huiusmodi homines aliquando inueniunt ea, quæ implicite in quæstio- ne continentur, ne- sciunt tamen, an fi- nè disputationis con- sequuti sint, cum dif- ficultates eas, ad

Alberti egra- gia sententia.

Præterea melius affectum. Quarta hæc & extrema ratio, quæ ex similitudine disceptantium, seu potius iudicis desumitur, ex iis, quæ Auctor scribit cap. 10. primi de Cælo maiorem vim accipiet. Sic enim ait, ἄμα ἢ καὶ μάλλον ἂν εἰσι πιστὰ τὰ μέγιστα λεχθῆσθεσσι, περὶ ἀποδείξεως τὰ τῶν ἀμφισβητούτων λόγων εὐκρινέστερα τὸ γὰρ ἐρημῶν καὶ ἀδικαζομένων δοκεῖν, ἢ τῶν ἂν ἡμῖν ὑπάρχει καὶ γὰρ δὲ διατηρῆται, ἀλλ' ἐκ ἀποδείξεως εἶναι, τὰς μέγιστους τ' ἀληθεῖς κρῖναι ἰκανῶς. Hoc est, simul autem ea, quæ dicentur, maiorem fidem habebunt, si disceptantium rationum iura prius fuerint audita minusque videbimur indiditæ causæ damnare. Arbitros enim, non aduersarios oportet esse eos, qui de veritate, ut res postulat, iudicium laturi sunt. Quod ipsum diligentissimè obseruat Aristoteles penè vbicumque difficile aliquid, aut controuersum transtandum suscipit, vt videre est in libris Physicorum, de Cælo, & sequentibus. Ex quibus patet, quàm ineptè, & contra Aristotelicum morem philosophentur ij, qui repudiato quæstionum vtu tamquam Sophistarum inuento, omnia docent more Pythagorico, & quasi esse oraculo, neque vllum adhibent examen rationum earum, quæ in subiecta materia pro vtraque parte, vel ab aliis propositæ sunt, vel attentius rem consideranti in mentem venire possunt. Illud tamen animaduertendum est, quod attinet ad ipsum disputandi ordinem, etsi is, qui hoc loco traditur, est omnium accuratissimus, vt nihil videlicet definiatur, antequam argumenta pro vtraque parte proponantur, non esse tamen eum vbicumque seruandum, partim, ne lectores satientur similitudinis fastidio, partim, quia res proposita, & disputationis occasio, sæpe alium postulant. Satis enim nonnumquam erit, si refutatio contrariorum, vel sequatur ipsam veritatis determinationem, vel cum ea misceatur, quod idem apud Aristotelem sæpe fieri perspicuum est. De qua re nonnihil scripsimus in Institutionibus Dialecticis, cum de ordine refutationis ageremus. Accedit, quod aliud est agere de rebus difficilibus, antequam plenam earum cognitionem consequutus sis, aliud postquam habes rem perspectam, eiusque cognitionem aliis tradere instituis. Nam etsi priori modo necesse omnino est, vt ante determinationem argumenta omnia, quæ quidem momentum aliquod habeant: pro vtraque parte proponantur, posteriori tamen non solum id non est necesse, sed sæpe etiam minus conuenit.

Contra eos qui vsum quæstionum odierunt.

Dubitatio. Responsio. Auen. rois.

Cur Aristoteles in hunc locum omnes dubitationes congefferit, quæ in materia huius scientiæ occurrebant.

Sed quærat aliquis hoc loco, cur Aristoteles congefferit in hunc librum omnes dubitationes, quæ in materia huius scientiæ occurrebant, nec earum quamque distulerit in eum locum in quo dissolueda erat, quemadmodum fecit in aliis scientiis: Respondet Auen. rois, id factum esse propter affinitatem primæ Philosophiæ cum Dialectica. Nam cum Metaphysica, & Dialectica facultas circa res easdem versentur,

Text. 101.

Text. 2.

Lib. 7. c. 41.

versentur, rationi consentaneum erat, vt ante Metaphysicam determinationem integer aliquis liber poneretur in eisdem rebus Dialectico more tractandis. D. Thom. eiusque præceptor Alexander Alen. sis aiunt, causam fuisse, quia cum prima Philosophia non versetur in particulari aliqua veritate, vt cæteræ scientiæ, sed in veritate vniuersali, debuit ante eius determinationem vniuersè proponi quicquid dubij in ea se offerebat. Quia tamè hæ cau se longius forsitan petita alicui videbuntur, aliæ duæ afferri possunt. Vna, vt Aristoteles ante rerum determinationem ostēderet, tantam esse difficultatem in statuendis iis, quæ ad primam Philosophiam pertinent, quantam ipse significauerat capite primo superioris libri, quod sanè facere non posset, nisi omnes simul difficultates, quæ in huius scientiæ materia se offerebant, perpetuo aliquo tractatu proponeret. Altera, vt tractandis simul pro vtraque parte omnibus huiusmodi quæstionibus, maiorem copiam argumentorum pararet, quibus in huius scientiæ dogmatis constituendis vteretur, qua de causa ipse dixerat extremis verbis primi libri, se has quæstiones agiturum, rationemque aliquam maturius, ac persculturius iniret, qua de rebus, & difficillimis, & maximis pro dignitate aliquid decerneret.

D. Thomas & Alensis.

Alia cause.

Prima quæstio.

Secunda.

Tertia.

Præterea, & melius affectum ad indicandum necesse est esse eum, qui rationes omnes disceptantes, quasi aduersarios audiuir.

Text. 2.

Est & autem prima dubitatio de ijs, de quibus disputauimus, in ijs, quæ proæmij loco dicta sunt. Vniūserne, an plurium scientiarum sit causis contemplari. Et h utrum primorum dumtaxat principiorum substantiæ ad hanc scientiam consideratio perineat, an eorum etiam, ex quibus cuncti demonstrant, ut illius. Num vnum atque idem, simul affirmari, & negari possit, nec ne, & aliorum huiusmodi. Deinde, si in substantia versatur, vna ne de omnibus, an plures differant: quod si plures, num omnes sint generis eiusdem, an alia sapientia nomine, alia alio quodam appellanda sint.

Sed

quantam ipse significauerat capite primo superioris libri, quod sanè facere non posset, nisi omnes simul difficultates, quæ in huius scientiæ materia se offerebant, perpetuo aliquo tractatu proponeret. Altera, vt tractandis simul pro vtraque parte omnibus huiusmodi quæstionibus, maiorem copiam argumentorum pararet, quibus in huius scientiæ dogmatis constituendis vteretur, qua de causa ipse dixerat extremis verbis primi libri, se has quæstiones agiturum, rationemque aliquam maturius, ac persculturius iniret, qua de rebus, & difficillimis, & maximis pro dignitate aliquid decerneret.

Est autem prima. Prima hæc dubitatio, siue quæstio aperta est in contextu. Non significat tamen Arist. eam dubitatam, siue agitatam esse in superioribus libris, sed esse de rebus, de quibus in iis aliqua disputata sunt, hoc est, de causis, vt Alexander annotauit. Disputatum est enim in primo libro de earum inuentione, in 2. de earum finitione, quamquam extremis verbis libri secundi, huius ipsius quæstionis memit Aristot. Disseretur autem de ea in prima parte capituli secundi, quo loco exponetur quo pacto intelligenda sit. Quod ad verba attinet, significat Arist. hoc loco, superiores duos libros proæmij loco habendos esse, quia ad constituendum ordinem pertineant, vt Alexand. ait. Vel potius, quia in primo exactis primis duobus capitibus, in quibus propriè huius operis præmiū continetur, nihil aliud ostendit Arist. quàm rectè se in Physicis de generibus causarum differuisse, in secundo autem, omnia ad veritatis inuestigationem confert. Ex qua re factum est vt quibusdam (quod addit Alexand.) hunc librum, doctrinæ Metaphysicæ priimum esse placuerit.

Comm. 1.

Et utrum primorum. Secunda quæstio est, Vtrum ad hanc scientiam pertineant sola prima principia simplicia substantiæ, an etiam prima principia complexa, ex quibus omnes scientiæ demonstrant, quæ etiam communes sententiæ appellari solent. Atque hæc quæstio disputatur in secunda parte 2. capituli.

Deinde si in substantia. Tertia quæstio est, Si hæc scientia substantiarum sit, vt

vetrum earum omnium sit vna scientia, an alia sit de substantiis, quæ motui subiectæ sunt, aliæ de iis, quæ sunt mutationis expertes. Quod si plures sunt, num, cognatæ sint inter se, & cõmuni sapientia nomine vocandæ, quo pacto Geometria, & Arithmetica dicuntur Mathematicæ: an aliæ sapientia vocabulo, aliæ alio appellari debeant. Atque hæc quæstio disputatur tertia parte secundo capite.

Quarta. Sed & hoc ipsum.

Quarta quæstio, quæ superior supponit, huiusmodi est. Vtrum in rerum natura nulla detur substantia præter sensibiles, an alia etiam præter has extent. Quod si extent, sint ne omnes eiusdem generis, an diuersorum, vt ponuntur à Platone Ideæ, atque entia mathematica. Disputatur verò hæc quæstio extrema parte 2. capituli.

Quinta. Et vtrum de substantiis. Quinta quæstio est num hæc scientia in sola substantiarum cõtèplatione versetur, an etiam in cõsideratione eorum, quæ illis per se accidunt. Nam de iis, quæ per accidens, ac fortuito insunt, scientia haberi nõ potest. Disputatur autem quæstio hæc in 4. par. cap. 2.

Sexta. Ad hæc, de eodem.

Sexta quæstio est, Vtrum ad hanc scientiam pertineat verè, & demonstratiuè disputare de communibus quibusdam affectionibus, vt de eodem & diuerso, deque iis, quæ per se illis accidunt, de quibus Dialectici ex solis probabilibus differunt. Hanc quæstionem non disputat Arist. separatim, quia eadem est eius difficultas, atque superioris.

Septima. Et vtrum principia. Septima quæstio est, vtrum genera, quæ de rebus prædicantur, an potius partes, ex quibus illæ reali compositione constant, dicenda sint earum principia, & elementa. Quod si genera (quo nomine hoc loco ipsas etiam species, & differentias complectitur) num ea, quæ proximè de indiuiduis dicuntur, vt homo, an prima potius, hoc est remotiora, quale est animal, magis dicenda sint principia. Disputatur autem hæc quæstio toto cap. 3.

Et principium sit. Sensus est, & principium sit, & magis principium. Nam si non ea, quæ insunt in re, sed ea, quæ Platonis sententia separata sunt, & præter singularia sunt principia, non male dicitur, aliquid esse magis præter singularia, vt significetur esse magis, seu verius principium.

Octaua. Maxime autem. Octaua quæstio est, Numquid præter materiam, quam solam veteres

καὶ ἡ τέτο δὲ αὐτὸ τῆς ἀναγκαίων ἐστὶ ζητῆσαι, πότερον τὰς αἰδητὰς ἑσίας ἢ μόνον φάσιον, ἢ ἡ πᾶσι ταύτας ἄλλας καὶ πότερον μοναχῶς, ἢ πλείονα γένη τῆς ἐσιῶν. ἢ οἱ ποιῆτες τὰτε εἶδη, καὶ τὰ μαθηματικά μετὰ τὸ τῶν τε, ἢ τῆς αἰδητῆς. πότε τε τῶν ἐν, κατὰ πᾶρ φαίη, ἐπισκεπτόν. καὶ ἡ πότερον πᾶσι τὰς ἑσίας ἢ θεώρια μόνον ἐστίν, ἢ καὶ πᾶσι τὰ συμβεβηκότα κατ' αὐτὰ ταῖς ἑσiais. πότε δὲ τῶν τε, πᾶσι ταυτῶ καὶ ἑτέρω, καὶ ὁμοίω, ἢ ἀνομίω, ἢ ταυλότητι, καὶ ἐναντιότητι, ἢ πᾶσι πᾶσι, ἢ ἑσέρω, καὶ τῆς ἄλλων ἀπάντων τῆς τοιούτων, πᾶσι ὅσων οἱ διαλεκτικοὶ περιῶν σκοπεῖν, ἐκ τῆς ἐνδόξων μόνον ποιήματα πῶ σκέψη, τί ἢ ἐστὶ θεωρησῶ πᾶσι πάντων. ἐπὶ ἡ τῶν τε αὐτοῖς, ὅσα κατ' αὐτὰ συμβεβηκε. καὶ μὴ μόνον τί ἐστὶ τῶν ἑσίων, ἀλλὰ ἢ εἰ ἀρα ἐν ἐνὶ ὁμοίω. καὶ ἡ πότερον αἰ ἀρχαί, καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ γένη ἐστίν, ἢ εἰς αὐτὰ διαιρέται ἐνυπάρχοντα ἑσίων. καὶ εἰ τὰ γένη, πότερον ὅσα ἐπὶ τῶν ἀτόμοις λέγεσθαι τελευταία, ἢ τὰ πᾶσι. ἢ πότερον ζῶον, ἢ ἀνθρωπῶ, ἀρχὴ ὅ τε, καὶ μᾶλλον ἐστὶ πᾶσι τὸ κατέκασον. μαλιστα ἢ δὲ ζητῆσιον, καὶ παραμαθῆσιον, πότε εἰς ἐστὶ τι πᾶσι πῶ ἄλλω αἰτιον κατ' αὐτὸ, ἢ εἰ. καὶ τῶν χωριστῶν, ἢ εἰ. καὶ πότερον ἐν ἢ πλείω τ' αἰδητῶν, καὶ ἡ πότερον ἐστὶ πᾶσι τὸ σύνολον (λέγω ἡ τὸ σύνολον, ὅταν καθηγορηθῆ τι τ' ἄλλω) ἢ ἐπὶ ἢ τῆς μῶ, τῆς δὲ εἰ. καὶ πᾶσι τοιαῦτα τῆς ὄντων. ἐπὶ αἰ ἀρχαί, πότερον αἰδητῶ ἢ εἰδὲι ὡλισμένη, καὶ αἰ ἐν τοῖς λόγοις, καὶ ἐν τῶ ὑποκειμένω. καὶ ἡ πότερον τῆς φθαρ

veteres Physici causam per se rerum naturalium esse putauerunt, sit alia earum per se causa. Quod si sit alia, num separabilis sit a rebus singularibus, vt Plato censuit, an non separabilis, vt Pythagorici. Et vtrum vna sit numero, vt sensuit Empedocles, qui asseruit, harmoniam siue commensurabilem elementorum ratione quadam constitutam, esse causam per se, & necessariam materiam adiunctam: an verò plures, vt res habet. Atque hæc quæstio in prima parte cap. 4. agitur.

Sed & hoc ipsum querere in necessariis numerandum est, num sensibiles tantum substantias esse fateari oporteat, an alias etiam præter has: & unum ne, an plura sint substantiarum genera, vt asserunt ipsi, qui Ideas ponunt, & mathematica inter eas, & hæc sensibilia interiecta faciunt. Hæc igitur, vt dicimus, consideranda sunt. Et vtrum de substantiis tantum contemplatio sit, an etiam de iis, quæ per se accidunt substantiis. Adhæc, de eodem, & diuersis: de simili, & dissimili: de identitate, & contrarietate: de priori & posteriori: deque alijs huiusmodi omnibus, de quibus Dialectici agere conantur, ex solis probabilibus differunt, cuiusnam discipline sit, ea omnia cognoscere: itemque omnia, quæ his ipsis per se conueniunt, vt non tantum expendatur, quid sit eorum quodque, sed etiam an unum uni sit contrarium. Et, vtrum principia, & elementa, sint genera ipsa, an ea, in quæ, cum insunt, unumquodque diuiditur: quod si genera, num ea omnia, quæ vltima de indiuiduis dicuntur, an prima: veluti, non animal, an homo, & principium sit, & magis præter id, quod singulare est. Maxime autem querendum, & tractandum est, num præter materiam, aliqua sit per se causa, atque ea separabilis, necne, & vtrum vna, an plures numero. Sit ne etiam aliquid præter ipsum totum (voco autem ipsum totum, cum aliquid de materia prædicatur) an nihil: an verò quorundam sit, quorundam non sit, & quam res sint tales. Principia item, numerone, an specie definita sint, & quæ in rationibus sunt, & quæ in subiecto. Et vtrum corruptibilem

Comm. 10.

Nona.

Sit ne etiam aliquid. Nona quæstio est. Vtrum essentia, siue quidditas substantiæ materialis sit aliquid aliud ab ipso toto, hoc est, ab ipsa materiali substantia, nec ne: an verò in quibusdam sit aliud, in aliis verò idem. Nomen enim ipsius totius, seu simul totius: vt est Græcè ad verbum, et si intelligi solet id, cuius est quidditas, vt patebit ex ipsa quæstionis tractatione, hoc tamen loco pressius accipitur, pro sola substantia materiali. Id enim significat verba illa, cum de materia quippiam prædicatur, id est quando materia cū aliqua forma sumitur, vt Alex. exponit. Disputatur autem hæc quæstio secunda parte capituli quarto.

Decima.

Principia item. Decima quæstio est, Vtrum principia, tam formalia, quam ma-

terialia, numero definita sint, an specie sola. Quam quæstionem disputat Aristoteles tertia parte capituli quarti. Vocat autem principia formalia ea, quæ in rationibus, siue definitionibus sunt, materialia verò ea, quæ sunt in subiecto, id est in substantia singulari, siue prima substantia, quia forma, et si apud Platonem sumebatur in definitione, non tamen erat in substantia ipsa singulari, cuius dicebatur forma, sed sola materia. Quamquam enim non est negandum, cognitam fuisse ab illo eam formam, quæ est altera pars substantiæ singularis, vt patet ex iis, quæ 1. libro dicta sunt: quia tamen non putabat: illam esse satis ad scientiam comparandam, facile eam, cum de causis agebatur, prætermittere.

Et vtrum corruptibilem, & incorruptibilem. Vndecima quæstio est, Vtrum eadem sint principia rerum corruptibilem, & incorruptibilem, an diuersa. Quod si diuersa, num omnia sint corruptionis expertia, an quæ cor-

ruptibilium principia sunt, subeat corruptionem. Disputatur verò hæc quæstio 4. part. cap. 4.

Duodecima. Præterea id, quod. Duodecima quæstio est. Vtrum unum, & ens sunt

ipsæ rerum substantiæ vt Pythagorici, ac Plato dicebant: an verò aliquid aliud sit subiectū vnitati, veluti apud Emped. amicitia, id est, ipsa elementa coniuncta subiiciuntur vnitati, & apud alios veteres Physicos ignis, id est, aliud elementum subiicitur entitati cuiusque alterius rei, quæ ex illo per condensationem, aut rarefactionem conficitur. Quam quæstionem disputat Aristoteles. 5. parte. 4. capituli.

Decima tertia.

Et num principia. Decima tertia quæstio, Vtrum principia rerum sint vniuersalia, an singularia, hoc est, vtrum ea, quæ ponuntur esse principia rerum, habeant rationem principiorum secundum rationem vniuersalem, an singularem, vt Diu. Thom. exponit. Quo pacto quæstio hæc à septima distinguitur. Hæc quæstionem disputat Aristoteles tertia parte 6. capituli.

Decima quarta.

Et potentia, an actu. Decima quarta quæstio est, Vtrum principia sint potentia tantum, an actu. Disputatur autè hæc quæstio 2. parte 6. capituli.

Decima quinta.

Præterea, num alio. Decima quinta quæstio est, Vtrum principia sint causæ rerum per solum motum mutationemve, vt veteres Physici censuerunt: an verò alio modo illis ignoto. quo pacto Plato credidit, res sensibiles causari per participationem Idearum. Quam quæstionem videtur Aristoteles disputare 1. parte cap. 6.

Decima sexta.

Adhæc, vtrum numeri. Decima sexta, extremæque dubitatio est, Vtrum entia mathematica sint substantiæ, nec ne. Quod si sint, num seiunctæ sint à rebus sensibilibus

φθαρτῶν, καὶ ἀφθάρτων αἰ αὐτὰ, ἢ ἕτερα· καὶ πῶτερον ἀφθαρτοὶ πᾶσαι, ἢ τῶν φθαρτῶν φθαρταί. ἔτι ἢ τὸ πᾶσι των χαλεπώτατον, καὶ πλείω ἀπολείν ἔχον, πῶτερον τὸ ἐν καὶ τὸ ὄν, καθάπερ οἱ Πυθαγόρειοι, καὶ Πλάτων ἔλεγεν, ἔχ' ἕτερον τί ἐστίν, ἀλλ' οὐσία τῶν ὄντων, ἢ οὐ· ἀλλ' ἕτερον τι τὸ ὑποκείμενον, ὡπερ Ἐμπεδοκλῆς φησι φιλίαν, ἄλλως δέ τις αὐρ, ὃ ἢ ὕδωρ, ἢ ἀέρα. καὶ ἢ πῶτερον αἰ ἀρχαὶ καθόλου εἰσίν, ἢ ὡς τὰ καθένας τῶν πραγμάτων, καὶ ἢ δυνάμει, ἢ ἐνεργείᾳ. ἔτι ἢ πῶτερον ἄλλως, ἢ καὶ κίνησι. καὶ ἢ τὰ αὐτὰ ἀπολείν ἂν παράχοι πολλῶν. πρὸς ἢ τέτοις, πῶτερον οἱ ἀείδηοι, καὶ τὰ μήκη, καὶ τὰ χήματα, καὶ αἰ στιγμῶν εἶσαι τινές εἰσίν, ἢ ἔ· κἂν ἢ εἶσαι. πῶτερον κειχρωμένα τῶν αἰσθητῶν, ἢ ἐν τέτοις. πῶτερον τῶν ἀπάντων, ἢ μόνον χαλεπὸν τὸ ἀπορῆσαι ἢ ἀλιθείας ἀλλ' ἢ ἔδὲ τὸ ἀπορῆσαι τῶν λόγων ῥᾶδιον καλῶς.

Πότερον μιᾶς ἢ πλείονων ἐπισημῶν διαρῆσαι πᾶν τὰ γένη τῶν αἰτίων.

Κεφ. Β'.

Πρώτον ἢ μὴ ἐν πῶσι ὡν πρῶτον εἰπομένη πῶτερον μιᾶς ἢ πλείονων ἐστίν ἐπισημῶν διαρῆσαι πᾶν τὰ γένη τῶν αἰτίων. μιᾶς ἢ μὴ τῶν ὁπισθῆμης πᾶσι ἂν εἴη μὴ ἐναντίας εἶσαι τὰς ἀρχὰς γνωρίζεται. ἔτι.

Text. 3.

Text. 3.

Rimum a igitur de ijs agendum est, de quibus primum diximus: Vniussne an plurium scientiarum sit, omnia causarum genera contemplari. Et enim b quo pacto vnius esse possit, principia cognoscere, cum inter se contraria non sint? Præterea

habeat: aut dicendum est, Aristotelem eam proposuisse non quasi suam, sed quia antiquorum aliquis ea usus fuerat (iam enim dixerat initio libri, harum quæstionum plerisque ab aliis etiam fuisse disputatas) vel certe credendum est, aliam argumentationem maioris probabilitatis speciem habentem sub his verbis late-

sibilibus, vt Plato censuit, an in eis ipsis existant, vt Pythagorici crediderunt. Quam quæstionem disputat Aristoteles toto cap. quinto: Sed ratione etiam. Probè dubitare ratione, idem est, atque quàm verisimilibus pro vtraque parte argumentis quæstionem ambiguum facere.

Dubitare, quid apud Aristotelem.

CAPITIS secundæ Explanatio.

Rimum a igitur. Ex hoc loco incipit Aristoteles pro vtraque parte disputare quæstiones propositas: Primumque eam quam primo loco proposuit, Vtrum vnius scientiæ, an plurium sit, omnia causarum genera cognoscere.

Disputatio prima quæstionis.

Argumentum primum pro parte negatiua.

VNIUS NE, AN PLURIVM SIT SCIENTIARVM omnia causarum genera contemplari.

CAP. II.

Rimum a igitur de ijs agendum est, de quibus primum diximus: Vniussne an plurium scientiarum sit, omnia causarum genera contemplari. Et enim b quo pacto vnius esse possit, principia cognoscere, cum inter se contraria non sint? Præterea

Etenim quo pacto. Probat duabus rationibus non esse eiusdem scientiæ omnia causarum genera nosse. Prior ratio, quatum primo aspectum verborum contextu colligi potest, sic habere videtur, Omnia, quæ sunt inter se contraria, ad eandem scientiam pertinent (id quod patet ex illo comuni pronunciatio, Contrariorum eadem est scientia) at quatuor causarum genera non sunt inter se contraria: non omnia igitur ad eandem scientiam spectant. Verum cum hæc formula argumentandi nullam penes speciem veræ probationis præ se ferat, cum in prima figura minorem negatiuam

tere, Quæ huiusmodi esse potest. Omnia diuersa, quæ ad eandem scientiam spectant, pertinent ad illam ratione vnius communis naturæ, vt animal & planta, aut ratione contrarietatis, vt calidum, & frigidum: hæc enim non solum, quia communicant in natura communi qualitatis sensibilis, sed etiam quia sunt contraria, ad eandem scientiam spectant, quippe cum vnum contrariorum sit

Nihil dare vniuocum omnibus causis.

ratio cognoscendi alterum: at quatuor causarum genera non possunt pertinere ad eandem scientiam ratione vnius communis naturæ, quandoquidem satis patet, nullam in omnibus causarum generibus dari eandem: nec item ratione contrarietatis cum causa non se mutuo impediunt, sed potius adiuuent: nullo igitur modo omnia causarum genera ad eandem scientiam pertinent. Quæ ratio non solum habet formam concludendi aptam & minorem verissimam, sed etiam maiorem aliquo modo probabilem. Non est tamen illa simpliciter vera quia aliqua entia diuersa sunt, quæ ad eandem scientiam spectent ratione analogiæ, seu proportionis cuiusdam inter se, vt initio libr. 4. perspicuum erit.

Secundum argumentum.

In scientiis mathematicis nec dari causam efficientem nec finalem.

Præterea, in multis. Posterior hæc ratio haud multo facilius redigi potest ad aptam concludendi formam, quam superior. Potest tamen sic explicari. Si quæ scientia omnia causarum genera consideraret, ea maxime id faceret, quæ est omnium accuratissima, cum scire, sit rem per causas cognoscere. atqui Mathematicæ scientiæ sunt omnium accuratissimæ, nec tamen omnia causarum genera persequuntur: nulla est igitur scientia, quæ omnia causarum genera consideret. Maiorem prætermittit Aristotel. quia perspicua videtur, eademque ratione priorem partem minoris: posteriori vero ead. eo probat, quia in rebus immobilibus, cuiusmodi sunt res mathematicæ, non datur causa efficiens, nec finalis, quam ideo vocat bonum per se, quia gratia sui expeditur: quo fit, vt Mathematicæ scientiæ hæc duo causarum genera considerare non possint. In hac argumentatione maior est concedenda, quia nec certissima scientia secundum se, cuiusmodi est Metaphysica (quatenus tamen particularis quædam scientia est) nec certissima apud nos, cuiusmodi sunt Mathematicæ, considerant omnes causas. Neque enim Metaphysica considerat materialem, vt versatur in rebus materiæ expertibus Mathematicæ autem non considerant efficientem, nec finalem. Nec verò illa recte probatur. Nam neque omnes res, quæ cadunt sub scientiam, habent omnia genera causarum. Vtrum autem in rebus immobilibus, quarum appellatione res metaphysicæ, ac mathematicæ comprehenduntur, non detur causa efficiens, nec finalis, & vtrum Aristotel. id recte prober lib. 2. aut 13. discutiendum erit.

Quo

Quo enim modo fieri potest. Quod in rebus immobilibus, non sit causa efficiens, nec finalis hac ratione probat. Causa efficiens est principium motus, finis autem est terminus actionis, quæ non datur absque motu, at in rebus immobilibus nullus est motus, ergo nec causa efficiens, nec finalis.

Huiusmodi principium. Id est, causa efficiens, quam vocauerat Principium motus.

Per hanc causam. Sublato sine tolli efficiens.

Præterea in multis rebus, non omnia principia omnibus conueniunt. Quo enim modo fieri potest, vt immobilibus sit principium motus, aut boni natura? Siquidem omne, quod per se, ac suapte natura bonum est, finis est, & eo pacto causa, vt illius gratia, & fiant, & sint, cætera. Finis autem, & id, cuius gratia, alicuius actionis est finis, actiones verò omnes cum motu sunt. Itaque fieri non potest, vt in immobilibus sit huiusmodi principium, aut aliquid per se bonum. Quamobrem, & in rebus mathematicis nihil per hanc causam ostenditur, neque vlla est demonstratio, in qua ex meliori, aut deteriori ratio reddatur. Sed neque vllius talium, quisquam omnino meminit. Quapropter & Sophistarum nonnulli, vt Aristippus, eas aspernabantur. In cæteris enim artibus, etiam sordidis, vt in Fabrili, aut Coriaria, omnium causam ex meliori, aut deteriori reddi, Mathematicas verò nullam bonorum, aut malorum rationem habere.

At verò si scientia causarum plures sunt,

Lib. 2. in Aristippo.

Text. 16.

verbum (Eas) non potest referri ad disciplinas Mathematicas, de quibus non erat facta mentio, neque ad res mathematicas, quæ in neutro genere dicuntur mathematicæ, tametsi de iis sermo præcesserat, sed ad demonstrationes Mathematicas, de quibus sermo erat proximus. Conuitium quo Sophistæ insectabantur Mathematicas, illud erat. Quod essent inferiores etiam iis, quas sordidas appellamus, propterea quod nullam melioris, aut deterioris rationem haberent. Re autem vera iccirco eas aspernabantur, ac explodebant Sophistæ, quod parum pecuniosum hominem faciant. Illud de Aristippo scribit Laërtius, primum eum ex auditoribus Socratis mercedem à discipulis suis exegisse, & quaestum philosophatum esse.

Ne mireris tamen, quod Arist. hoc loco supposito pluralis numeri; quod est (Sophistarum nonnulli) reddat verbum singularis ποσειδωνίζει, id est, aspernabatur. Id enim facit propter interpositum exemplum Aristippi, vt nonnumquam alias; veluti capite quarto, huius libri, cum sic scribit, οἱ δὲ αὐτοὶ φύσεως, οἷον Ἐμπεδοκλῆς, ὡς εἰς γυναικώπερον ἀνάγων, λέγει, &c. Necessario tamen pro, Aspernabatur, dicendum fuit, Aspernabantur, quia Latinus sermo eam loquendi formam non agnoscit. Cur autem in loco citato; paulum immutata oratione, reddiderimus verbum singulare Latinum singulari Græco; ex illius explanatione intelliges.

At verò si scientia. Argumentatur pro altera quæstionis parte probans, omnia causarum genera ad eandem scientiam spectare. Nam si non eadem scientia omnes consideret, sed alia aliam, maxime ambiguum erit, quænam earum sapientia appellanda sit. Etenim si iis, quæ in præfatione huius operis dicta sunt, inhaerendum est, nulla est scientia, quæ si genus aliquod causæ consideret, non possit

Argumentum pro parte affirmatiua quæstionis.

sapientia nomine appellari. Illa enim sententia, qua loco citato dictum est, eam scientiam esse sapientia nomine appellandam, quae est maxime princeps, & ceteris imperat, perspicue videtur docere, eam scientiam, quae finem considerat, dicendam esse sapientiam. Eius enim est imperare, qui finem operis cognoscit, ut patet architecto. Illa vero ratio, qua ibi definitur, eam scientiam dicendam esse sapientiam, qua res maxime scitur, si ad res quidem ipsas attendamus, plane videtur concludere, scientiam, quae substantiam considerat, hoc est, causas internas, ac substantiales, dicendam esse sapientiam: magis enim scimus ex iis, quae affirmantur de re, quam ex iis, quae negantur.

Sapientia.

Scientia.

Ex iis autem, quae affirmantur, magis ad scientiam faciunt, quae substantiam rei constituunt, quam quae illi accidunt. Nam & in accidentibus, de quibus etiam sunt demonstrationes, tum scire nos putamus maxime, cum novimus quid sit eorum quodque, ut quadrationis quidditatem esse inventionem mediae, quod exemplum paulo post explicabimus. Si vero non ad res ipsas, sed ad earum generationes, & motus attendamus, potius dicendum videtur, scientiam, quae causam efficientem considerat, digniorem esse sapientiae titulo, siquidem generationes, & omnes omnino mutationes, tum maxime sciuntur, cum id, unde est principium motus, intelligitur. Et enim motus, siue mutatio nihil est aliud, quam actus mobilis a momento, ut patet ex 3. Phys. cap. 2. Ita fit, ut non sit dicendum, diversa genera causarum ad considerationem diversarum scientiarum pertinere, sed omnia ad unam, & eandem, quae propter causarum omnium considerationem absque controuersia sapientiae nomine appelletur.

Motus quid.

Explicatio quorundam verborum.

Sunt tamen, hoc loco nonnulla verba explicanda: Cum audis (modi causarum) intellige causarum genera. In exemplis autem causarum domus nomine Operis, intelligit D. Thom. habitationem: Alexander Syrius, & Albertus, protectionem, propter quam habitatur domus. Nomen vero, Rationis, accipe pro ipsa partium

Lib. I. cap. 2.

* Alias. etiam.

* Alias. etiam.

καὶ ἕτερας ἑτέρας δεχῆς, πῶς τῶν πάντων φαίτερον εἶναι πῶς ζητεμένῳ, ἢ πῶς μάλιστα ἔργου καὶ ζητεμένου ἐπισήμονα τῶν ἐχόντων αὐτάς; ἐνδεχέ) ὅτι τὰ αὐτὰ πάντα πᾶς τρεῖς τῶν αἰτίων ὑπάρχει· οἷον οἰκίας, ὄβριμῆς ἢ κινήσεως, ἢ τέχνης, καὶ ὁ οἰκοδόμος· ἐδὲ ἕνεκα, τὸ ἔργον· ὕλη δὲ γῆ, καὶ λίθοι· τὸ δὲ αἰδῶ, ὁ λόγος. ἐκ μὲν τῶν πάλαι διωρισμένων, πῶς καλεῖν τῶν ἐπιστημῶν σοφίαν, ἔχει λόγον ἐχάστω προσαρροβόμεν. * ἢ μὲν ὅτι δεχικωτάτη, καὶ ἡγεμονικωτάτη, καὶ ἢ, ὡς περὶ δεχῆς, ἐδὲ ἀντεπειρὸς τὰς ἄλλας ἐπισήμας δίκαιον, ἢ τὸ τέλος, καὶ τὰ γὰρ τοιαύτη (τῶν ὅτι ἕνεκα τὰλλα) ἢ δὲ τῶν πρώτων αἰτίων, καὶ τὸ μάλιστα ἐπιστημῶν διωρίσθαι εἶναι, ἢ τὸ εἶσας αὐτῶν τοιαύτη. πολλοῦ γὰρ ὅτι ἐπιστημῶν τὸ αὐτὸ, μάλιστα μὲν εἶδεναι φαίμεν τὸ ὅτι εἶναι γνωρίζοντά τι τὸ ὅτι μὴ εἶναι. αὐτὸ δὲ τῶν ἕτερον ἑτέρας μάλιστα, καὶ μάλιστα τῶν τί ὅτι, ἀλλ' ἔτι τῶν πόσον, ἢ ποῖον, ἢ τί ποιεῖν, ἢ πάθειν πέφυκεν. ἐτι δὲ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις, τὸ εἶδεναι ἕκαστον, καὶ ὅτι ἔστιν ἔστι εἰσὶ τὸτ' οἰόμεθα ὑπάρχειν, ὅταν εἰδῶμεν τί ὅτι οἶον, ἢ τί ὅτι τὸ τετραγωνίζεμεν, ὅτι μέσης ὁμοίως ὅτι καὶ ὅτι τῶν ἄλλων. ὅτι τὰς γενέσεις, καὶ τὰς πράξεις, καὶ ὅτι ἀπασαν μεταβολὴν ὅταν

Textus 16.

domus ordinata coniunctione. Cum vero dicitur: (quibus olim definitum est) melius est, ut verbum, Olim, referatur ad Antiquorum tempora, quorum sententia de Sapiente commemoratae sunt ab Aristot. in proemio huius operis, quam ad ipsam proemium, ut à plerisque refertur. Denique, ubi nos habemus rationi consentaneum est. Graeci excussi ferè habent. ἐδαμῶς ἐχὲν λόγον, id est, nullo modo rationi consentaneum

Cap. 2.

est, quam lectionem videtur inuexisse difficultas intelligentiae huius rationis, quam fortasse aliqui intelligere non potuerunt, nisi suspicarentur deesse verbum, ἐδαμῶς. Certè Alexander non adhibet huiusmodi negationem, nec vero vllus interpretum eam vertit, praeter vnum Perionium, qui sequutus est excussa exemplaria. ⁱ Vnamquamque appell. Nempè sapientiae vocabulo: etiam si scientia vnum tantum genus causae consideret. Quo loco non videtur amplectenda sententia D. Thomae, & Alexandri, cum excipiunt scientiam, quam quis fingat versari in sola materia. Namque Aristoteles non restrictè, sed vniuersè loquitur in hoc pronuntiato. In exemplo etiam causarum domus, non est materia praetermissa. Est item materia causa interna, ac prima in suo genere, & per quam solam ipse Aristoteles docet in proemio librorum de Anima posse tradi definitionem Physicam. Ac denique Veteres propter solius materiae causae cognitionem, se sapientes esse arbitrantur. Ita satis probabile videri potest, sapientem quoque appellandum esse eum, qui vel per solam materiam aliquid demonstraverit (non signatam tamen, siue singularem, sed vniuersalem) ut Arist. in ratione proposita non absque probabilitate id conclusisse credendus sit. ^k Qui tam ex eo nouit. Pro eo quod est Graecè τὸ εἶναι γνωρίζοντά τι τὸ πρᾶγμα, ideo non diximus Latine (eum, qui ipso esse cognoscit, quid sit res) ut verba primo aspectu videbantur postulare, quia sententia haec generalior est; quam ut astringenda sit ad cognitionem quidditatis, de qua paucis interpositis sermo est. Itaque sic videntur verba mente disponenda, τὸ γνωρίζοντά τὸ πρᾶγμα τὸ εἶναι τι, quem sensum versus exprimit. ^l Ut quadrationis. Quadrare rectangulum altera parte longius, nihil aliud est, quam inuenire lineam, ex cuius ductu in seipsam fiat quadratum aequalè dato rectangulo, ea vero erit linea media, hoc est, quae eandem rationem habet ad alteram earum, ex quibus rectangulum conficitur, quam ad ipsam habet altera, cum.

Sententia D. Thomae & Alex.

Quadrare rectangulum.

ut patet apud Eucl. lib. 6. elementorum, propositione 16. v. g. si rectangulum fiat ex ductu lineæ quatuor palmorum in lineam nouem palmorum, is faciet quadratum æquale proposito rectangulo, qui inuenerit lineam mediam secundum proportionem inter priorem, & posteriorem, quæ quidem est linea 6. palmorum, siquidem eadem est ratio 6. ad 4. quæ est 9. ad 6. Ita tum quadratum, quod fit ex ductu senarij in se, fit triginta sex, qui idem numerus fit ex ductu quatuor in nouem, erit quadratum lineæ sex palmorum æquale rectangulo proposito.

^m *Oppositum fini* Oppositione nimirum relatiua inter id, à quo actio oritur, & id, ad quod proficiscitur.

Finis. Quamquam finis, vt finis est, veriùs referatur ad media, quam ad causam efficietem.

ⁿ *Ita fit, vt non ad aliam.* Conclusio est affirmatiue partis propositæ quæstionis, nepe ad eandem scientiã spectare omnium causarum considerationem, ne si alia ad aliam pertineat, ambiguum sit, quænam earum, sapientiæ nomine sit appellanda, cum omnes dignæ hoc nomine videantur, vt proximè probatum est. Hoc loco exemplaria, quæ superius diximus habere *ιδιωτως*, carent hic particula *εκ*, leguntque affirmatiue in hanc sententiam (*Ita fit, vt ad aliam, atque aliam, &c.*) Sed Alexan. nostram lectionem præfert, resque ipsa satis indicat, negatiue legendum esse.

ὅταν εἰδῶμεν πῶς ἀρχὴν τῆς κινήσεως. τὸ δὲ ἕτερον, καὶ ἀντικείμενον τῆς πῶς τέλεος, ὡς * ἐκ ἄλλης ἀνδρῶν ζειν ὁπισήμης (ἢ), τὸ θεωρεῖσθαι τῆς αἰτίων τέτων ἕκαστον.

* *Alias non legitur εκ.*

Ἀλλὰ ὁ μὲν καὶ πῶς τῆς ἀποδείξεως ἀρχῶν, πῶς τερον μίας ἐστὶν ὁπισήμης, ἢ πλείονων, ἀμφοτέρωθεν ἔστι (λέγω δὲ ἀποδείξεως, καὶ τὰς κοινὰς δόξας, ἐξ οὗ ἀπαντες δεικνύουσιν· ὅτι πᾶν ἀναγκαῖον ἢ φάναι, ἢ ἀποφάναι, καὶ ἀδύνατον ἄμα (ἢ), καὶ μὴ (ἢ), καὶ ἴσα ἄλλα τοιαῦτα προτάσεις) πῶς τερον μία τέτων ὁπισήμη, καὶ τῆς ἰσῆς, ἢ ἕτερα· καὶ ἢ εἰ μὴ μία, πῶς τερον γὰρ προτάσεις ἔστιν ἰδίον τὸ ἐπαίειν. εἴπερ ἐν ὁμοίως μὲν ὁποιασὲν ἔστι, ἀπασῶν δὲ μὴ ἐνδέχεται, ὡς περ εἰ δὲ τῶν ἄλλων, ἔτι οὗ ἐδὲ τῶν νοοειζήσεως τὰς ἰσῆς, ἰδίον ἔστι τὸ γινώσκειν πῶς αὐτῶν ἄμα * ἢ καὶ τῶν τῶν ἴσα αὐτῶν ὁπισήμη· τί μὲν γὰρ ἕκαστον τέτων τυχεῖν ἔστι, καὶ ἔν τῶν γινώσκουσιν. χρῶνται ἐν ὡς γινώσκουσιν αὐτοῖς, καὶ ἄλλα τέχνη. εἰ δὲ

Text. 4.

Text. 5.

dem diximus. Si denique tertio modo, ad nullam eandem scientiam pertinet omnium causarum consideratio, tametsi ad vnamquamque pertinere potest cognitio earum omnium, ex quibus pendet res, de qua differit, veluti ad Physicā causæ omnes rerū naturalium. Itaque simpliciter dicendum, ad solā Metaphysicā pertinere omnium causarum considerationem, quo pacto illæ ab vno tantum artifice tractari possunt: atque huic solutioni fauet argumentatio, qua Arist. affirmatiuā quæstionis partem confirmauit. Quid autē respondendum sit ad priorem argumentationē propositā pro parte negatiua, ex iis, quæ à nobis eo loco dicta sūt, perspicuum est. Ad posteriorē dicendum, Mathematicas non esse scientias omnium accuratissimas secundum se, et si tales dicantur, quatenus quoad nos sunt omnium certissimæ.

cum motus principium nouimus: hoc autem aliud est, & oppositum fini. Ita fit, vt non ad aliam, atque aliam scientiam pertinere videatur, cuiusque harum causarum contemplatio.

At vero: & illud de principiis demonstratiuis controuersum est, ad vnamne scientiam an ad plures ea pertineant (voco autem demonstratiua principia, communēque sententias, ea, ex quibus omnes demonstrant, quale est illud, Neesse esse quoduis, aut affirmare, aut negare: & illud, Fieri non posse, vt aliquid simul sit, & non sit, & omnes alia huiusmodi propositiones) utrum, inquam, horum, atque substantie vna sit scientia: an vero alia, atque alia: ac, si non vna, vtra nomine eius, quam querimus, appellanda sit. Atque vnam quidem esse rationi consentaneum non est. Cur enim potius Geometria, quam cuiusuis alterius proprium sit hac cognoscere? Si æquē igitur cuiuslibet est, omnium autem esse non potest: profecto quemadmodum non aliarum, ita neque eius, qua substantias cognoscit, proprium est de ijs agere. Ad hæc, quonam pacto de ijs scientia erit? Nam quid horum quodque sit, etiam nunc nouimus. Itaque vtuntur eis, vt cognitis, cetera etiam artes. Quod

Loco citato cap. 4.

^o *At vero, & illud.* Disputat secundam quæstionem, quærebatur, vtrum eiusdem scientiæ esset agere de solis principiis substantiæ, an de principiis etiam, ex quibus omnes artifices demonstrant, quæ principia, communes sententiæ, siue opinionēs appellari solebant, tametsi Albertus, nescio qua commentatione persuasus, existimat appellari hoc loco communes opinionēs, quod de illis in hac scientia disputetur, quasi de non omnino certis, & firma intelligentia comprehensis, licet alibi, vt certissima supponantur.

Disputatio secunda quæstionis.

^p *Si non vna.* Addit quæstioni hoc dubium: Si alia est scientia de principiis substantiæ, alia de communibus principiis demonstrationum, vtra earum dicenda sit sapientia, vnde sumet occasionem disputandi pro altera parte quæstionis.

Dubitatio.

^q *Ac vnam quidem.* Probat duabus rationibus, non pertinere vtramque ad eandem scientiam. Prior ratio est Agere de communibus principiis demonstrationis, non magis pertinet ad vnam scientiam, quam ad aliam, cum omnes æquē illis vtantur, nec item dicendum est, omnes scientias æquē de illis agere (superuacaneum est enim idem eodem modo explicari in diuersis scientiis) vt igitur ceteræ scientiæ de huiusmodi principiis non agunt, ita nec scientia, quæ de principiis substantiæ differit.

Ratio prima pro negatiua parte.

^a *Adhac quonam pacto.* Posterior ratio est: Si qua scientia ageret de communibus principiis, ex quibus omnes demonstrant, aut ea traderet illorum cognitionem definitiuam, aut demonstratiuam, at neutra cognitio de illis tradi potest, er-

Ratio secunda.

Quæstionis vnius ne an plurium scientiarum sit causarum cognitio vera solutio.

Solutio quæstionis.

Animaduertendum est autem, nullibi Aristotelem in toto hoc opere quæstionem hanc apertè dissoluisse, sed tamen hac distinctione haud difficilè dissolui posse. Causarum nomen tribus modis, quod ad rem præsentem attinet, sumere licet, vno pro causis in commune, hoc est quatenus causæ sunt, altero, pro iis, quæ sunt primæ in suo quæq; genere, tertio, pro omnibus omnino causis secundum speciē. Si primo modo sumatur, ex iis, quæ à nobis primo libro disputata sunt, patet, ad solum Metaphysicum pertinere causarum omnium considerationem. Si secundo modo, prima quidem causa efficiens, formalis, & finalis ad Metaphysicū pertinet, at prima causa materialis, et si ad Physicum ex proprio eius officio spectat ad Metaphysicum, tamen ex communi cura constituendi, ac defendendi omnes scientias, referenda est, vt ibidem

Cap. 7. q. 1. Sect. 1.

go ne ea quidem, quæ de principiis substantiæ differit. Prior pars minoris ea ratione ostenditur, quia definitiua cognitio communium principiorum, seu potius terminorum, ex quibus illa constant, ante omnes scientia habetur: quo fit, ut nisi quis acta agi prober, in nulla scientia huiusmodi cognitio tradi debeat. Posterior verò hac ratione probatur. Si de his tradi posset scientia demonstratiua, tria eporteret afferre ad eorum demonstrationem, genus subiectum, affectus, quot passiones, vocant, & dignitates: at dignitatum siue communium principiorum, non potest dari idem commune subiectum hoc enim pacto omnium, quæ demonstrantur, esset idem commune subiectum, cum omnes scientiæ demonstrationis iisdem communibus principiis utantur: non potest igitur de his tradi scientia demonstratiua.

Scientia demonstratiua.

Dignitates.

Argumentum pro parte affirmatiua.

εἰ ἡ ἀποδεικτικὴ περὶ αὐτῶν ἔστι, δεῖται τι γένος ἑποκειμένου, καὶ τὰ μὲν πάθη, τὰ δὲ ἀξιώματα αὐτῶν περὶ πάντων γὰρ ἀδύνατον ἀποδείξιν. ἀνάγκη γὰρ ἐκ τινῶν ἢ καὶ περὶ τι, καὶ τινῶν πᾶν ἀποδείξιν. ὥστε συμβαίνει πάντων ἢ γένος ἓν τι τῶν δεικνυμένων. πᾶσαι γὰρ αἱ ἀποδεικτικῆς, καὶ ὁμοίως τοῖς ἀξιώμασιν. ἀλλὰ μὲν εἰ ἕτερα ἢ ἑσίας, καὶ ἢ περὶ τέτων, ποτέρα κριωτέρα ἢ ποτέρα πέφυκεν αὐτῶν; καθ' οὗ γὰρ μάλιστ' αὖ πάντων ἀρχαί, τὰ ἀξιώματα ἔστιν εἶς ἐστὶ μὴ τῆς τοσοφου, τίς ἔστιν αὐτῶν ἄλλου τὸ θεωρῆσαι τὸ ἀληθές, καὶ τὸ ψεῦδ'.

Ὅτως ἢ τε τῶν οὐσιῶν ποτέρον μία πάσῶν ἔστιν. ἢ πλείους ὁπσιήμα. εἰ μὲν οὖν μὴ μία, ποίας οὐσίας. δετέρον πᾶν ὁπσιήμα. ταύτων τὸ ἢ μίαν πασῶν, ἐκ εὐλογον. καὶ γὰρ ἀποδεικτικὴ μία περὶ πάντων εἴη τῶν καθ' αὐτὸ συμβεβηκότων, εἴπερ πᾶσα ἀποδεικτικὴ περὶ τι ἑποκειμένου θεωρῆται καθ' αὐτὰ συμβεβηκότα ἐκ τῶν κοινῶν δοξῶν. περὶ οὖν τὸ αὐτὸ γένος τὰ συμβεβηκότα καθ' αὐτὰ ἢ αὐτῆς ἔστι θεωρῆσαι ἐκ τῶν αὐτῶν δοξῶν. περὶ ἢ γε γὰρ τὸ ὅτι μίας. καὶ ἔξ ὧν.

Text. 5.

Text. 5.

nerere huiusmodi principia ad vnam particularem scientiam, quam ad aliam, sed tamen magis pertinere ad hanc generalem, quæ habet subiectum omnibus scientiarum subiectis commune. Ad posteriorem dicendum, non idem principia communia ad hanc scientiam spectare, quia in ea demonstrantur, sed quia defenduntur ab iis, qui illa negant, vt D. Tho. ait: Vel potius, quia constant terminis communibus, & minime limitatis ad materiam aliquius particularis scientiæ. Quod idem potius dixerim, quia non solum principia communia, sed etiam particularia defenduntur in hac scientia à proteruis, & calumniatoribus.

Principia communia, licet non demonstrantur à Metaphysico, ab eodem tamen defendi.

Quod si de eis demonstratiua habetur scientia, aliquod certe genus subiectum, & alia quidem affectiones, alia verò dignitates eorum oportebit, cum fieri nequeat, ut omnium sit demonstratio. Ex quibusdam enim, & de quodam, & quorumdam necesse est demonstrationem esse. Ita fieret, ut omnium, quæ demonstrantur, vnum quoddam esset genus: omnes enim demonstratiua scientia dignitatibus utitur. Ad verò si alia de substantia, alia de his agit: vtra earum potior, ac prior suapte natura est? Maxime enim vniuersales, ac omnium principia dignitates sunt. Quod si hoc non ad sapientem spectat, cuiusnam erit, verum, ac falsum in eis contemplari.

Ad summam, vnanime sit omnium substantiarum, an plures scientia, non disquirendum. Si non vna sit: cuiusnam substantia scientia hac constituenta erit? Vnam verò esse omnium rationi consentaneum non est, esset enim vna demonstratiua omnium, qua per se accidunt, cum omnis demonstratiua scientia ex communibus sententijs ea consideret, quæ per se alicui subiecto accidunt. Itaque eiusdem scientia est, circa idem genus eadem per se accidentia ex eisdem sententijs contemplari. Nam & versari circa ipsum quod ita sit, vnius scientia est: & considerare ea,

Tertia quaestio disputatio.

ex substantiarum quam in alio, cum omnes contineantur sub communi ratione substantiæ, quæ necessario à primo Philosopho, vt à primo, ac supremo artifice tractari debet.

Vnam verò esse omnium. Quod verò non fit vna omnium substantiarum: ex eo probat, quia si esset vna, iam ad vnam, & eadem scientiam pertineret demonstratio omnium, quæ per se accidunt substantiis, quod non videtur rationi consentaneum: eodem enim modo diceret, scientiam omnium rerum esse eandem. Parum enim refert, eueniant ne omnes res vniocè, an analogicè, vt de eis vna scientia haberi possit. Sequelam ex eo probat, quia eiusdem scientiæ est contemplari proprium subiectum, & omnia, quæ per se illi accidunt ex principiis illi generi congruentibus.

Argumentum pro parte negatiua.

Nam, & versari. Videtur probare, quod proxime dixerat; simulque exponere, quam vnitatem identitatemque scientiæ intelligat, cum ait, Eiusdem esse contemplari ea quæ per se accidunt eidem generi subiecto, & quæ sub eo continentur. Nam cum versari circa ipsum quod ita sit, id est, circa conclusiones (subaudi de eodem subiecto, & iis quæ sub eo continentur) vnius scientiæ sit, & agere item de principiis, ex quibus illa demonstrantur, vnius quoque sit scientiæ, siue hæc considerationes sint vnius, & eiusdem scientiæ simplicis: siue diuersarum, ex quibus constet vna quædam integra: efficitur, vt & demonstrare ex huiusmodi principiis accidentia omnia, quæ eiusmodi, subiecto in seipso, & in suis inferioribus conueniunt, vnius quoque & eiusdem sit scientiæ. Cognitio enim demonstratiua per se accidentium, vtramque dictarum scientiarum comple

Questionis an vnius sit scientia aut plurimum principiorum demonstrationis consideratio solutio.

Solutio quaestio.

Hanc quaestionem dissoluit Arist. 4. lib. c. 3. ostendens, ad hanc eandem scientiam pertinere considerationem de principiis communibus, ex quibus omnes scientiæ demonstrant, quemadmodum de principiis entis, quatenus ens est, ac proinde substantiæ, quæ est primum genus entis. Vt enim hæc scientia agit de ente, quatenus ens est, quia illud nullis limitibus particularis alicuius scientiæ definitur, ita necesse est, vt agat de communibus principiis, quæ nulli particulari scientiæ sunt propria. Nec verò difficile est, dissoluere rationes in oppositum adductas. Ad priorem enim dicendum est, non magis quidem pertinere.

Dilutio rationum partis negatiue.

plectitur, siue illæ eadem sint, vt dictum est, siue ex vtraque conficitur vna tertia, vt te vera, quasi confatur. Scientiæ enim, quas vocamus, vt Physica, Geometria &c. duo habituum genera complectuntur & principiorum, & conclusionum.

Questionis vtrum eadem scientia de omnibus substantiis sit, an alia de alijs solutio.

Solutio quaestio- nis.

Hæc quaestio dissoluitur ab Aristor. lib. 4. cap. 2. & lib. 6. cap. 1. quibus locis docetur, non ad eandem scientiam pertinere disputationem de omnibus substantiis, nisi quatenus substantiæ sunt, seu entia per se, sed ad Philosophiam naturalem spectare tractationem de iis substantiis, quæ materia constant, ad hanc autem de materiæ expertibus & de ipsa etiam substantia in commune, quatenus est primum genus entis.

Diluitur argumentum parius affirmatiua.

Sub qua ratione formalis substantia ad Metaphysicū spectent.

Disputatur quaestio quaestio quaestio.

Argumentum parius negatiua.

à text. 9.

Ad id autē, quod contra obiiciebatur, dicendum est, æquius esset, vt prima Philosophia differat de substantiis materiæ expertibus, quam de iis, quæ materia constant, cum disputatio de materiæ constantibus pertineat ad Physicam. Nec obest, quod Metaphysica differat de substantia in communi. Nam etsi omnes substantiæ contineantur sub communi ratione substantiæ: tamen non continentur sub ea ratione formali, sub qua substantia in communi à primo Philosopho tractatur, quæ quidem est ens non includens in suo conceptu materiam.

Præterea, vtrum. Disputat quintam quaestionem ante quartam, quia cum iis, quæ proximè dicta sunt, videtur coherere. Erat autem quaestio quinta, num scientia hæc in sola substantiarum consideratione versaretur, an etiam in consideratione accidentium, quæ illis per se conueniunt.

Nam si ad eandem. Quod non eadem scientia in vtrisque versetur, hac ratione probat. Quia si ea scientia, quæ versatur circa accidentia, versaretur etiam circa ipsas substantias: cum illa sit demonstratiua accidentium, esset etiam demonstratiua substantiæ, siue quidditatis, quod fieri non potest. Isto enim pacto definitio, quæ significat quidditatem, rei, posset demonstrari, quod fieri nequit, vt patet ex 2. Post. cap. 10.

ἐξ ὧν, μίας, εἴτε τ' αὐτ', εἴτε τ' ἄλλης. ὥς κ' αὖ τὰ συμβεβηκότα, εἴθ' * αὐτὰ θεωρήσουσιν, ἔτ' ἐκ τούτων μίας.

Ἔτι ὅ, πότερον ἀπὸ τὰς ἐσίας ἢ θεωρίας μόνον εἰσιν, ἢ κ' ἀπὸ τὰ συμβεβηκότα ταύταις. λέγω δὲ ὅτι, εἰ τὸ θεωρεῖν ἐστὶ τίς ἐστὶ, κ' γραμματ', κ' ἐπιπέδα, πότερον τ' αὐτ' ταύτα γνωρίζουν ὁπσιήμας, κ' τὰ συμβεβηκότα ἀπὸ ἑκαστον γένος, ἀπὸ ὧν αἱ μαθηματικαὶ δεκνύουσιν, ἢ ἄλλης. εἰ ἂν μὴ γ' τ' αὐτ', ἀποδεικτική τις ἂν εἴη κ' ἢ τ' ἐσίας. εἰ δ' οὐκ εἴη τὸ εἶναι ἀποδείξις ἐστὶ. εἰ δ' ἑτέρας, τίς ἐστὶ ἢ θεωρία ἀπὸ τῶν ἐσίων τὰ συμβεβηκότα; τὸ γ' ἀποδεικνύειν παρὰ χ' ἀλεπον.

Ἔτι ὅ, πότερον τὰς αἰδητὰς ἐσίας μόνας εἴη φατέον, ἢ κ' ἀπὸ τῶν ἄλλων κ' πότερον μοναχῶς, ἢ ἀπὸ τῶν γένων τετύχηκεν * ὡς τ' ἐσίων ὅτι οἱ λέγοντες τὰτε εἶδη, ἔ τὰ μελαξυ, ἀπὸ τὰς μαθηματικὰς εἴη φάσιν ὁπσιήμας. ὡς δ' μὴ οὖν λέγομεν τὰ εἶδη αἰδητὰτε ἐσίας κ' καθ' ἑαυτὰς; εἰρηται ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις ἀπὸ αὐτῶν. πολλαχ' ὅτι ἔχοντων δυσκολίας, ἐδενός, ἢ τινος ἀτοπον, τὸ φάσαι μὴ εἶναι τινὰς φύσεις ἀπὸ τῶν ἐσίων ἐν τῷ ἕρανῳ, ταύτας ὅτι τὰς αὐτὰς φάσαι τοῖς αἰδητοῖς, ὡς τὸν ἔτι τὰ μὴ αἰδητὰ, τὰ

* Alias autem. Text. 6.

Text. 7.

* Excusati non habent opera tantum essent.

b b Sim.

Text. 9. Sin autem ad aliam. Quod verò non sit alia, ex eo probat, quia valde difficile erit (imò verò impossibile) ostendere, quamam scientia consideret ea quæ per se accident substantiis, absque ipsarum substantiarum consideratione. Nulla enim scientia cognoscere potest propria, & per se accidentia ignorato proprio subiecto.

Argumentum pro altera parte.

Text. 6.

ex quibus, vnius item est, siue eiusdem sint, seu diuersarum. Quare, & accidentia, aut eadem considerabunt, aut ex his vna.

Præterea, vtrum substantiarum tantum sit contemplatio, an & eorum, quæ his accident. Verbi causa, si solidum substantia quadam sit, itemq; linea, ac plana, ad eandemne scientiam, cum hæc, tum accidentia: quæ unicuique generi eorum, de quibus Mathematica demonstrant, cognoscere pertineat, an ad aliam, atque aliam. Nam si ad eandem, demonstratiua etiam quadam fuerit ea, quæ in substantia versatur. At quidditatis non videtur esse demonstratio. Sin autem ad aliam, atque aliam, quamam erit ea, quæ accidentia in substantia contemplabitur? hoc enim docere difficillimum est.

Præterea, vtrum solas substantias sensibiles esse, an alias etiam præter eas dicendum est? vnumne tantum, an plura sunt substantiarum genera, quemadmodum uident, qui formas esse dicunt, & media, in quibus Mathematicas scientias versari afferunt? Quo igitur pacto formas: tum causas esse, tum etiam substantias per se dicamus: cum primum de his ageremus, expositum est. At hæc, cum multas difficultates habent, tum verò illud non minus absurdum est, naturas quasdam esse asserere, præter eas, quæ in celo sunt, easque easdem esse cum sensibilibus, nisi quod illa sempiterna sint.

Questionis an hæc scientia substantiarum tantum sit, an etiam accidentium solutio.

Hanc quaestio determinat Arist. in 4. lib. cap. 1. & 2. vbi docet, ad eandem scientiam pertinere considerationem de ente, ac substantia, & de iis, quæ illis per se accident. Nec ratio in oppositum quicquā colligit. Nam etsi eadem scientia versatur in substantiis, quatenus substantiæ sunt, & in iis, quæ illis per se accident, non tamen considerat vtraque demonstrando, sed definiendo substantias, & demonstrando

Solutio quaestio- nis, & argumenti pro parte negatiua.

accidentia. Quo loco Aristoteles loquitur de scientia ea, quæ proprie scientia dicitur, vt annotauit Syrianus, qualis est subalternans. Potest enim subalternata, quæ vt cumque scientia dicitur, considerare, ea, quæ per se accident, nec tamen proprie considerare, aut tractare quidditatem, cuius tractatio ad subalternantem proprie pertinet.

Scientia subalternata.

Præterea, vtrum. Disputat quartam quaestionem, sint ne videlicet alia substantia præter sensibiles. Quod si sint, num earum sint plura genera, vt apud Platonem ideae & mathematica entia.

Disputatio quarta quaestio- nis.

Quo igitur pacto. Quo pacto Idea ponantur à Platone, & quibus rationibus videantur ponendæ, ait Arist. satis se 1. lib. explicasse. Quo rursus loco verbo, Dicamus, se Platonium facit, quemadmodum sæpe lib. 1. cap. 6 & 7.

Hoc loco, lect. 7 p. 3.

At hæc, cum multas. Quod tamen Idea, non videantur asserendæ cum multis rationibus, quæ satis ingerunt difficultatis se ostendisse 1. lib. innuit, tum verò in Metaphys. Arist. Tom. 1. hoc

Impugnatur Idea Platonis.

hoc uno argumento quod D. Thom. vocat efficacissimum, denuo, confirmat. Qui dicunt Ideas esse naturas quasdam præter eas, quæ sunt in cælo hoc est in mundo hoc sensibili, non discernunt eas à sensibilibus, nisi sola æternitate, est autem absurdissimum, ex rebus eiusdem rationis, & naturæ alias ponere suapte natura æternas, alias caducas, & corruptioni obnoxias, absurdissimum est igitur hoc pacto Ideas ponere.

Priorem propositionem ex eo probat Arist. quia Plato nulla alia ratione distinguebatur Ideam hominis à singulis hominibus, nisi separatione ab omni mutatione, quam quidem separationem significabat præfixione particulæ, *Ipsum*: Addit autem perinde Platonem fecisse, atque eos qui putauerunt esse Deos humanam speciem præditos. Dum enim humanam speciem illis tribuebant, homines planè esse affirmabatur, dum autem vocabant Deos, suapte natura sempiternos esse asseriebant. Quod autem posterior propositio vera sit, luce clarius est. Nam, etsi res corruptibiles possunt diuina virtute perpetuo conferuari, nullam tamen eorum ex se perpetua esse potest.

Deos esse humanam formam, quam absurdum.

Non dari entia Mathematica à rebus separata.

Missis Ideis de entibus mathematicis differit, primùmque iuxta sententiam Platonis, qui illa separabat à rebus sensibilibus, deinde iuxta opinionem quorundam Platoniorum, qui etsi dicebant illa esse diuersa à sensibilibus quantitativibus, à rebus tamen sensibilibus minimè separabant. Quod igitur nulla non sint ponenda separata, tribus rationibus suadet. Prima, quia quemadmodum à Platone ponuntur lineæ mediæ inter ipsas lineas, siue ideales, & lineas sensibiles, de quibus mediis Geometrix differant, sic etiam ponenda sunt media entia inter Ideas aliarum rerum mathematicarum, & individua sensibilia, nempe cælum medium, inter cælum ideale, & hoc cælum: medium Solem, & Lunam, medium radium visualem, medium concentum, & cætera huiusmodi, de quibus differant aliæ mathematicæ scientiæ, vt Astrologia, Perspectiua, Musica ea, quæ vulgò dicitur Theorica, & similes. est enim par ratio. Nam, & hæ scientiæ per principia purè geometrica, aut Arithmetica, quæ geometricis abstractiora sunt, huiusmodi res considerant. At ista sunt absurdissima, vt ostendit.

⁸⁸ Nam neque. Hoc non esse consentaneum rationi, vel ex ipsa Astrologia patet, siquidem Astrologi multa differunt de motu cæli.

⁸⁹ Neque verò. Nam quod separatum est à materia sensibili, mobile esse non potest. Vnde Alex. Solem inquit, & Lunam moveri quidem non tamen sensibilia.

Leg. qua dicta sunt lib. I. c. 7.

Textus 8.

lia, sed Mathematica esse, absurdus dictus est, quam eadem astræ immobilia esse. Nam si sensibilia. Cùm linea visualis, & concentus non solum esse non possint, sed ne intelligi quidem absque qualitatibus, quæ continentur sub peculiari obiecto alicuius sensus, efficitur, vt si illa darentur separata, necessariò etiam darentur sensus separati, & animalia separata, in quibus eiusmodi sensus inessent.

Rem à materia separatam mobilem esse non posse.

ha corruptibiles. Dicunt enim, ipsum hominem esse, & ipsum equum, sanitatemque, & nihil aliud: perinde facientes, atque is, qui Deos quidem esse aiunt, sed tamen humana forma. Neque enim illi quicquam aliud faciebant, quam homines sempiternos, neque hi formas aliud, quam sempiterna sensibilia.

Iam verò si quis media entia inter formas, & sensibilia posuerit, in multas difficultates incurret. Perspicuum est enim, fore eadem ratione lineas, præter separatas, ac sensibiles, & unumquodque caterorum generum. Quare, cùm Astrologia una horum sit, erit & quoddam cælum præter cælum sensibile, itémque sol, luna, & pari ratione cætera, quæ in cælo existunt. At quoniam pacto hisce credendum est? Nam, & neque ut immobile sit rationi consentaneum est, neque h h verò ut moueatur fieri ullo modo potest. Quod idem dicendum erit de is, de quibus agit Perspectiua, & Musica ea, quæ in Mathematicis numeratur: hæc enim ob easdem causas existere non possunt à sensibilibus seiuncta. Nam si sensibilia sint media, sensusque mediæ, perspicuum est, fore etiam media animalia inter separata: & qua intereunt.

hoc loco com. 31.

Text. 8.

Dubitet quoque aliquis, quibus in rebus hæ scientiæ quærendæ sint. Si enim hoc solum à Geometria differat Geodesia, quod hæc sit horum, quæ sensibus percipimus, illa verò eorum, quæ sensibilia non sunt, perspicuum est, etiam præter Medicinam fore quamdam scientiam (eodemque modo præter unamquamque aliarum) quæ media sit inter Medicinam ipsam, & hanc Medicinam, Ac hoc qui fieri potest? Erunt enim: & præter sensibilia, ac salubre ipsum, quadam salubria. Simul autem, neque hoc verum erit,

Alioqui non essent propria sensibilia alicuius sensus, quod re pugnat hypothefi.

Dubitet quoque.

Secunda ratio, qua refellit mathematica separata huiusmodi est, Quia si Geometria hoc differret à Geodesia, id est à facultate diuidendi terras (qua Ægyptij utebantur ad restituendos terminos regionis, qui quotànus inundatione Nili confunduntur) quòd hæc in rebus sensibilibus verferetur, illa verò in iis, quæ sunt media, inter sensibilia, & Ideas, pari ratione concedenda erit alia Medicina inter Idealem, & eam, quæ versatur in morbis, qui sensibus subiecti sunt, quod ne ipse quidè Plato admittet, ne, quod consequens est, concedat salubre medium, inter salubre Ideale, atque sensibile.

Geometria, & Geodesia, quid sint.

Simul autem, neque hoc. Tertia ratio est, Quia si qua esset causa, ob quæ mathematica separata ponenda essent ea maximè esse videretur, quia alioqui nihil differret Geodesia, Astrologia, & aliæ Mathematicæ, quæ versantur in reb. sensibilibus, à purè Mathematicis, cuiusmodi est Geometria. Nisi enim dicamus, illas versari in iis, quæ sensibus subiecta sunt, hæc verò in iis, quæ existunt à sensib. separata: nulla est ratio discriminis inter vtrumque genus: atqui Geodesia, Astrologia, & aliæ scientiæ mathematicæ prioris generis non, versantur in iis, quæ sensib. subiecta sunt, igitur nulla est ratio, ob quam mathematica ponenda sint separata. Assumptionem, quod attinet ad Geodesiam, ex eo probat, quia si illa esset magnitudinum terrenarum singularium, quæ per se intereunt, ipsa etiam, cùm illa intereunt, necessariò petirer, id est amitteret nomen, ac rationem scientiæ, quæ quidem non est eorum, quæ per se corrumpuntur. Alioqui probatio hæc Arist. apta non est. Quod verò attinet ad Astrologiam, ea ratione

probata. Iam 2.

probatum assumptio, quia ne in caelis quidem singularibus sunt perfecta illa figura, quas mathematici definiunt. Quod mihi non recte dici ab Aristotele videretur, nisi sola disputationis causa id diceret. Crediderim enim rotunditatem caelorum adeo perfectam esse, ut si normam aequè perfectam tangeret, non nisi in puncto contingeret. Id, quod Plato in Timæo, quem locum Cicero interpretatur, plane sentit, cum de fabrica caelestis corporis ita scribit (*Idque ita tornavit, ut nihil effici possit rotundius, nihil ut asperitatis haberet, nihil offensionis, nihil inclusum anfractibus, nihil emittens, nihil lacunosum, omnesque partes similitudo omnium.*) Melius id probaret Aristoteles si sumeret, Astrologiam non versari primo, ac per se in his caelis absolute. Nam et si hi caeli non essent, adhuc tamen Astrologorum demonstrationes in quosuis alios similes conveniret. Latinorum plerique aliter interpretantur Aristotelem in his rationibus. Sed id, quod nos, Syrianus etiam, & Alexander sentiunt.

Mira caeli rotunditas.

Entia mathematica in rebus sensibilibus existere.

Contra Ethnicos Philosophos.

ὡς ἡ γεωδαισία τῶν αἰδητῶν ἔστι μεγεθῶν, καὶ φθαρτῶν. ἐφθέρετο γὰρ ἀν φθειρομένων. ἀλλὰ μὲν ἐστὶ τῶν αἰδητῶν ἀν εἶν μεγεθῶν, ἐστὶ δὲ ὡς τῶν ἐρανῶν ἢ ἀστρολογία τόνδε. ἔτε γὰρ αἱ αἰδηταὶ γραμμαὶ τοιαῦταί εἰσιν, ὅσας λέγει ὁ γεωμέτρης. ἐστὲν γὰρ ὁ κύβος τῶν αἰδητῶν ἔστω, ἐστὶ δὲ τροχὸς ἡ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τῆς σελήνης ὁ κύβος, ἀλλ' ὡσπερ Πρωταγόρας ἐλεγχοῦ, ἐλέγχων τοὺς γεωμέτρους. ἔθ' αἱ κινήσεις αἱ ἑλικεῖς ἔβραν ὁμοίαι, ὡς ὅν ἢ ἀστρολογία ποιεῖται τοὺς λόγους. ἔτε τὰ σημεῖα τοῖς ἀστροῖς τῶν αὐτῶν ἔχουσιν. Εἰσὶ δὲ τινες, οἱ φασὶ μὴ εἶν τὰ μετὰ τὸ ταῦτα λεγόμενα τῶν εἰδῶν αἰδητῶν. ἐστὶ μὲν χωρὶς γε τῶν αἰδητῶν, ἀλλ' ἐν τέτοις, οἷς τὰ συμβαίοντα ἀδύατα, πάντα μὲν πλείον ὅσπερ διελεῖται, ἰκανὸν ἢ τὰ τοιαῦτα θεωρήσαι. ἔτε γὰρ ὅτι τέτων ὁ λόγος ἔχον ἔτω μόνον, ἀλλὰ δὴλον ὅτι εἶδη ἐνδεχοῖται ἀν ἐν τοῖς αἰδητοῖς εἶν. ἔτε γὰρ αὐτὰ λόγῳ ἀμφοτέρω ταῦτα εἶν. ἐτι δὲ δύο σφαιρὰ ἐν ταῦτα ἀναγκαῖον εἶν τόπων, καὶ μὴ εἶναι ἀκίνητα, ἐν κινήσει γε ὄντα τοῖς αἰδητοῖς. ὅπως ἢ τὸ πᾶν ἐνεκ' ἀν τις δεῖν εἶναι μὴ αὐτῶν, εἶναι δὲ ἐν τοῖς αἰδητοῖς; ταῦτα γὰρ συμβήσεται ἀτοπον τοῖς προειρημένοις. ἔστω γὰρ ἐρανὸς τις ὡς τῶν ἐρανῶν, πλὴν γε ἐχωρὶς, ἀλλὰ ἐν ταῦτα τόπων ὅπως εἶναι ἀδύατα τερον.

Text. 7.

Cic. de universitate.

Neque ite motus. Fingunt enim puncta moveri, siquidem & astra puncta faciunt, & circa terram quasi circa punctum volui omnia caelestia. Sunt autem. Iam ostendit, entia mathematica non posse existere in rebus sensibilibus, si sunt diversa a sensibilibus quantitativis, ut quidam Platonici affirmabant. Ait ergo, cum plurimorum consequentium incommodis, id posse refutari, tum vero his quatuor argumentis. Primum, quia pari ratione Ideas possent existere in rebus sensibilibus, quod ij negabant. Deinde, quia darentur duo corpora in eodem loco. Tertio, quia entia mathematica moverentur motis rebus sensibilibus, in quibus inessent, cum tamen ab illis omnia immobilia esse dicerentur. Postremo, quia eadem absurda sequuntur hanc sententiam, quae superiore cuiusmodi est illud, dari aliud caelum praeter hoc caelum: quamquam id iuxta hanc opinionem, ex ea parte esset absurdus, quod simul existerent duo caeli in eodem loco. Aduerte tamen, utrunque virtute divina fieri posse, & quod detur magnitudo aliqua seivincta ab omni substantia sensibili, & quod duo corpora existant in eodem loco. Illud etiam aduerte, non mediocri auctoritatis viros esse, qui credant horum Platoniorum sententiam eam esse, quae 4. Phys. lib. re futatur

refutatur de loco, quem nonnulli dicebant esse dimensiones quasdam, quibus corpora naturalia, ut loco, continerentur. Quae tamen sententia propterea fortasse non placebit, quia haec dimensiones, non ponebantur esse in rebus naturalibus, sed potius res naturales esse in iis: nec illae, si essent, moverentur ad motum corporum naturalium sed semper fixae peristerent. Forsitan autem, ideo Aristot.

Geodesiam in magnitudinibus sensibilibus, & corruptibilibus versari: is enim intereuntibus, interiret. At vero neque in sensibilibus magnitudinibus, neque in hoc caelo Astrologia versabitur, neque enim sensibiles lineales sunt, quales Geometra usurpat. Etenim ex sensibilibus nihil adeo rectum, aut rotundum est. Tangit enim normam circulus non in puncto, sed quemadmodum dicebat Protagoras cum Geometras reprehenderet. Neque item motus, ac revolutiones caeli similes sunt iis, de quibus Astrologia differit: neque puncta eandem, quam astra, naturam habent.

Text. 9.

Sunt autem nonnulli qui asserant, esse quidem ea, quae media inter formas, & sensibilia dicuntur non tamen a sensibilibus seivincta, sed in eis posita: quorum sententiam, quae impossibilia sequuntur, omnia quidem longioris sermonis est persequi: verum hac satis fuerit considerasse. Neque enim in his solum rationi consentaneum est, ita se rem habere: sed aperte sequitur, formas etiam ipsas in sensibilibus esse posse, quippe cum eiusdem rationis haec sint utraque. Praeterea, duo solida in eodem loco sint necesse est. Itemque, non esse immobilia, cum in sensibilibus, quae moventur, existant. Denique cuius rei gratia quisquam statuatur, esse quidem illa, sed tamen in sensibilibus esse? eadem enim, atque ea, quae iam dicta sunt, incommoda accident, Erit enim quoddam caelum, praeter caelum: nisi quod non erit separatum, sed loco in eodem, quod utique impossibilius est.

cohærere posse in rerum natura. Rationes autem, quibus affirmatiua quaestionis pars a suis auctoribus confirmatur, partim soluta sunt libro primo, partim soluentur in locis citatis.

hanc quaestionem non tractavit pro parte affirmatiua, quia rationes Platoniorum erant trita, ac vulgatae, aut quia ex libr. 1. ea colligi poterant, quae satis essent ad qualemcumque confirmationem opinionis, nullius penè probabilitatis.

Quaestio, sint ne alia substantia praeter sensibiles, solutio.

Solutio huius quaestionis patet ex libr. 7. 12. 13. & 14. potissimum verò ex duobus extremis: quibus in locis late docet Aristot. nec Ideas, nec entia mathematica, siue priori, siue posteriori modo ponantur,

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Disputatio septima quaestio.

De his igitur. Disputat septimam quaestionem, qua quaerebatur, num genera rerum, an potius partes, ex quibus illae reali compositione constant essent earum principia, &c. quae sola quaestio in hoc cap. tractatur. Explicat autem in ea repetenda nomine partium intelligendas esse

primas, utpote ex quibus res primo componitur, & in quas ultimo resoluitur. Intelligit vero nomine generum ipsas etiam species, & differentias, ut primo Top. cap. 3. quod ex dicendis apertum erit.

Exempli causa. Quatuor argumentis suadet, genera non esse principia earum rerum, quarum sunt genera: sed potius primas partes. Primum est, quia vox articulata communis, quae de hac, & illa articulata voce dicitur, non solet appellari principium, siue elementum singularum, sed ipsae literae, seu simplices soni, ex quibus primo integrae voces articulatæ, quasi primis articulis constant.

Primum argumentum.

Est descriptionum. Alterum argumentum est, quia descriptio geometrica in commune accepta non dicitur principium aut elementum singularum, sed descriptio, sed priores descriptiones elementa posteriorum, quod earum compositionem ingredientur, ut patet apud Eucl. in iis libris, qui ob eam causam de Elementis inscripti sunt. Non videtur autem Aristoteles intelligere nomine eorum, quae demonstrantur, ipsa theoremata, quorum alia ex aliis demonstrantur (siquidem posteriora, etiam ex prioribus pendent, non tamen ex illis constant) sed potius.

Κ Ε Φ Γ.

Οτι δεχαι τα ωρθα εστι γηνη.

Επι τε τετρω εμ διαφορια πολλη, ωως δει θεμελιου τυχεμ τ αληθειας, και ωει των δεχωμ, ποτερου δει τα γηνη σοιχεια, & αρχας υπολαμβα ειμ, η μαλλον δε εμ ενυπαρχων εν εμ ενυπαρχων, οιομ φωνης σοιχεια, & αρχαι δοκειςμ εναι ταυτα, δε εμ συσκευη αι φωνα πασαι ωρθομ, αλλ ετο κοινομ, η φωνη & των διαγραμματα των σοιχεια λεγομεμ, εμ αι αποδειξεις ενυπαρχοισμ εν τ τ αλλων αποδειξειςμ, η παντων, η των απλειτων. ετι δ τ σωματων & οι απλειο λεγοντες εη σοιχεια, & οι εν, δε εμ συσκευη, & δε εμ σωσειςμ, αρχας λεγειςμ εη. οιομ, Εμπεδοκλεις ωυρ, & υδωρ, η τα μ τετρω σοιχεια φησιμ εη, δε εμ βετι τα οντα ενυπαρχοντων αλλ εχως γηνη ταυτα λεγη των οντων. ωρος ε τ βετοις & των αλλων ει τις εθειη τω φυσικω αθρειν, οιομ κλινω, δε εμ μοριωμ βετι, & ωως συσκευη μωμ, τοτε γνωριζει τω φυσικω αυτης εκ μ εμ τετρω των λογωμ οση αμ επισαμ αι αρχαι τα γηνη των οντων.

Text. 10.

Η ε εκασου μωμ γνωριζομεμ δε των ορισμωμ, αρχαι τ τα γηνη των ορισμωμ εισμ. αναλη, και των ορισωμ αρχας εναι τα γενη. και ε ει ετι τω των οντων λαβειμ οπισημ, το των ειδωμ λαβειμ, καθ α λεγονται τα οντα, των γε ειδων αρχαι τα γηνη εισι. φαι

tilius videtur significare ipsas linearum deductiones figurave demonstrationum. Harum enim posteriores ex prioribus suapte natura constant, ut patebit, si quis prioribus addiciat eas lineas, ex quibus conficiuntur posteriores: quamquam quia priores descriptiones ante patent, quam ad posteriores veniatur: non solent priores in posterioribus adhiberi, praesertim ne linearum multitudo perspicuitatem demonstrationis impediatur. Id, quod ex eo etiam intelliges, quia descriptio, siue designatio, non est generis theorematum, & tamen Aristoteles accipit nomen designationis. hoc loco pro genere eorum, quae demonstrantur. Dic ergo, designationes, seu descriptiones intelligi nomine eorum, quae demonstrantur, quia ipsa theoremata in ipsa linearum deductione, quasi in exemplo continentur.

PRIMA RERVM GENERA esse principia.

CAPVT III.

De his igitur magna dubitatio est, quo tandem modo is, qui constituere quicquam velit, veritatis assequi possit. & de principiis, num genera elementa esse, atque principia existimare oporteat: an eapote, ex quibus insitis res quaeque primum constat. Exempli causa, vocis elementa, & principia, videntur esse ea, ex quibus primum voces omnes componuntur, non id, quod commune est: vox inquam ipsa: & descriptio, ea dicimus elementa esse, quorum demonstrationes in aliarum, aut omnium aut plurimarum demonstrationibus insunt. Praeterea, & qui e corporibus plura elementa, & qui unum esse dicunt, ea ex quibus res componuntur, & ex quibus constant, principia esse asserunt: quo pacto Empedocles ignem, & aquam, & quae cum his numerantur, elementa esse ait, ex quibus insitis entia constant, neque illa quasi rerum genera constituit. Adhuc, si quis aliorum quoque naturam considerare velit, exempli causa, lectum, ex quibus sit partibus, & quo pacto compositum demum eius naturam perspiciet. Ob has igitur rationes non fuerint utique ipsa rerum genera principia.

Text. 10.

Qua vero ratione unumquodque per definitiones cognoscimus, principia autem definitionum genera sunt, genera profecto eorum, quae definiuntur, principia sunt necesse est. Iam si rerum scientiam accipere, est specierum accipere, a quibus res ipsa dicuntur: ipsa profecto genera specierum principia sunt. Videntur

terem demonstrationis impediatur. Id, quod ex eo etiam intelliges, quia descriptio, siue designatio, non est generis theorematum, & tamen Aristoteles accipit nomen designationis. hoc loco pro genere eorum, quae demonstrantur. Dic ergo, designationes, seu descriptiones intelligi nomine eorum, quae demonstrantur, quia ipsa theoremata in ipsa linearum deductione, quasi in exemplo continentur.

Praterea, & qui Tertium argumentum ducitur ex auctoritate veterum Physicorum, qui non genera rerum naturalium, sed quae illas reali compositione constituerent, earum principia, ac elementa esse dicebant.

Adhuc, si quis. Quartum argumentum desumitur ex iis, quae arte conficiuntur, quorum perfecta cognitio, non ex cognitione communium generum peti solet, sed ex partibus constant, & ex ipso compositionis modo.

Qua vero ratione. Iam argumentatur pro altera quaestionis parte. Contendit enim tribus argumentis, genera potius, quam partes ad realem compositionem pertinentes, dicenda esse principia. Primum est, quia eadem sunt principia definitionum, & rerum quae definiuntur: principia autem definitionum, non sunt partes re ipsa componentes, sed genera, & differentiae, quas etiam hoc loco nomine generum complectitur.

3.

4.

Argumentum primum pro altera parte quaestionis.

dit enim tribus argumentis, genera potius, quam partes ad realem compositionem pertinentes, dicenda esse principia. Primum est, quia eadem sunt principia definitionum, & rerum quae definiuntur: principia autem definitionum, non sunt partes re ipsa componentes, sed genera, & differentiae, quas etiam hoc loco nomine generum complectitur.

Iam si rerum. Secundum argumentum est, quia res singulae non cadunt sub scientiam, nisi ratione suarum specierum, specierum autem principia dicuntur esse genera, & differentiae: si quidem ex his illae constitui solent, & in haec resolui.

Videntur

^h *Videntur autem* Tertium ducitur ex auctoritate Platonis, qui dicebat vnum & ens, magnūque, & paruum esse rerum principia. Videtur enim his vti potius, vt generibus, quā vt partibus ad realem compositionem pertinentibus.

Obiectio.

At verò neque Diceret aliquis, ideo hanc quæstionem videri ambiguam, quia re vera vtraque sunt principia tam ea, ex quibus entia reali compositione constāt,

Dilatatio.

quā genera, quæ de eisdem dicuntur. Eam tamen responsum hac ratione refutat Aristoteles, si vtraque sunt principia, duplex erit definitio essentialis vnius rei: quandoquidem ex diuersis principiis; diuersæ definitiones essentialis existunt: at vnius rei vna tantum datur definitio essentialis, quæmadmodum & vna essentialis: non possunt igitur vtraque dici principia.

Num potius prima genera, an ea, quæ magis ad indiuidua accedunt, principia dicenda sint.

^k *Adhæc est.* Persequitur eamdem quæstionem septimam, longior enim erat quā hactenus discussa sit: si quidem adhuc complectebatur dubitationem illam, Num prima genera, hoc est, quæ remotius de indiuiduis dicuntur, an potius, quæ proximè, dicenda sint principia. Quoniam verò hæc pars quæstionis supponit opinionem Platonis, qui sola genera ponebat principia: in omnibus argumentis, quæ in ea tractanda ab Aristotele afferuntur, subauditur aliquid Platonicum, vt patebit.

Primum argumentū eorum, quibus ostenditur, genera minus vniuersalia potius principia dicenda esse.

^l *Etenim si dicendum.* Sex argumentis probat, ea potius, quæ proximè de indiuiduis prædicantur, quā quæ sunt magis vniuersalia, dicenda esse principia. Primum est. Si magis vniuersalia potius dicenda essent principia, ens, & vnum essent prima rerum omnium principia, atque substantiæ (id est essentialis causæ) at non sunt: igitur non est dicendum, magis vniuersalia esse potius principia. Maior ex eo patet, quia ratio, quare, magis vniuersalia potius dicerentur principia, esset, quia de pluribus prædicantur, ex quo fieret, vt prima, ac suprema genera, veluti substantia, quantitas &c. essent prima principia, singula suorum prædicamentorum, & ipsum ens, ac vnum essent prima omnino principia omnium rerum, quia de omnibus omnino rebus dicuntur Minor ex eo probatur, quia ens, & vnum non possunt esse genera. Hinc enim sequitur, illa non esse principia, nedum prima, & communissima, facta tamen hac hypothesi, quod sola genera sint principia, quod Plato ponebat, contra quem Arist. argumentatur. Plato enim hac in re à superioribus Philosophis dissensit, quod cum illi posuissent principia, ex quibus res naturali compositione constarent: ipse primus inuexit ea, quæ de rebus, vt genera, & vniuoca, ac essentiali prædicatione dicerentur.

^m *Differen*

ipse primus inuexit ea, quæ de rebus, vt genera, & vniuoca, ac essentiali prædicatione dicerentur.

ⁿ *Differentias enim.* Quod ens, & vnum non possint esse genera hac ratione probat. Si ens, & vnum essent genera, nulla differentia esset ens aut vnum, subaudi, per se primo modo, seu essentialiter, at omnis differentia est ens, & vnum per se primo modo (saltem apud Platonem. quod ad vnum attinet) igitur, nec ens, nec vnum possunt esse genera. Maior probatur, quia nec species prædicantur essentiali prædicatione de differentiis, quibus constituantur, nec genera, sine suis speciebus (hoc est, vt distincta sunt à suis speciebus) essentialiter dicuntur de differentiis, quibus diuiduntur. Loquitur autem in posteriori parte pronunciat de generibus, vt sunt distincta à suis speciebus, quia alioqui iam posterior pars incidere in priorem.

Ens, & vnum genera esse non posse.

Eodem modo Syriani, & Albert. tract. 2. cap. 5. Aliter Auerroes comm. 10.

Videntur autem quidam, & eorum, qui vnum, aut ens, aut magnum, & paruum elementa rerum esse dicunt, eis vt generibus vti. Atqui fieri non potest, vt principia vtraque modo dicantur. Ratio enim substantia una est, alia autem erit definitio, quæ per genera traditur, atque ea, quæ exponit, ex quibus insit res constat.

Ad hæc, etsi quam maximè principia sint genera, ipsa vtra existimanda erunt principia, primane, atque vltima de indiuiduis dicuntur? Nam & hoc non caret controuersia. Etenim si dicendum est, magis vniuersalia principia esse, perspicuum est, suprema genera esse principia: hæc enim de omnibus dicuntur. Tot igitur eorum, quæ sunt, principia erunt, quot prima sunt genera. Quare & ipsum ens, & vnum ipsum, principia, ac substantia erunt: hæc enim de rebus omnibus maximè dicuntur. At vt genus vnum sit eorum, quæ sunt, fieri non potest, neque ipsum vnum, neque ipsum ens. Differentias enim cuiusque generis & esse, & earum quamque vnā esse necesse est, cum tamen fieri nequeat, vt aut species generis de proprijs differentijs, aut genus sine suis speciebus prædicetur.

Quare

esto genus diceretur de differentijs, bis animal diceretur de homine, semel per seipsum, & iterum per rationale, atque ita homo esset multa animalia. Altero, quia omnis differentia esset species aut indiuiduum eius generis, quod diuidit. Genus enim prædicari non potest in quæstione quales est, de differentijs, sed potius illis in eo prædicationis genere subiicitur: quicquid autem prædicato subiicitur essentialiter, & in quæstione. Quid est (si modò vniuoca sit prædicatio.) est illius species, aut indiuiduum. Cum igitur ea, quæ concluduntur, sint absurda, fieri non potest, vt genera prædicentur essentialiter de suis differentijs. Minor verò, ex eo patet, quia secundum veram sententiam, ens prædicatur essentiali prædicatione de omnibus rebus, & partibus earum quomodocumque constituentibus, vt patebit libro quarto vnum autem essentialiter vera non ita prædicatur de rebus, tamen Plato, contra quem Aristoteles disputat, ita illud prædicari existimabat, vt patet ex primo libro, & alijs locis quam plurimis.

Quadam de prædicatione generum, & specierum de suis differentijs.

Quam late pateat essentialis prædicatio entis.

Cap. 6. & 7.

Obiciat forsasse aliquis hoc loco, Aristotelem non rectè probasse institutum. Erat enim probaturus, ens, & vnum non esse genera, id est non esse prædicata vniuoca & essentialia (hoc enim modo sumebat Plato nomē generis, cum dicebat In Metaphys. Arist. Tom. I. genera.

Obiectio.

K K

Dilutio. genera esse principia) & tamen nihil aliud probauit, quam quod non essent genera pressè, ac proprie accepta.

Huic obiectioni occurrendum est, ex eo, quod Arist. probauit, planè sequi institutum. Nam si ens, & vnum prædicata essentialia, & vniuoca, nulla vti que essent alia, quam genera proprie dicta, cum non habeant alia superiora vnde sit, vt si non sunt genera pressè, ac proprie accepta, nullo modo sint prædicata vniuoca, & essentialia.

Quinetiã si quis adeo discederet à cõmuni, ac vera Philosophorum sententia, vt diceret cum Scoto, dari prædicatum cõmune vniuocum: & essentialia: quod nec genus sit, nec species, nec differentia, atque ens huiusmodi esset, adhuc ratione Aristotelica id refutari posset. Commune enim est omni prædicato vniuoco, vt non possit prædicari essentialiter: prædicatione de differentiis, quibus contrahitur, etiam si illæ sint accidentales. Nam si A. prædicatum vniuocum contrahatur per B. differentiã siue essentialia, siue accidentalem ad C.

compositum ex vtroque, necessariò efficitur, vt si dicitur essentiali prædicatione de B. bis dicatur de C. semel per se ipsum, atque iterum per B. Quare, etsi Aristot. loco verbi (genus) posuisset particulam (vniuocum) & nomine differentiarum intellexisset quascumque differentias, adhuc apta esset, & firma consecutio.

Præterea & media. Secundum argumentum hoc modo intelligi potest. Si magis vniuersalia potius dicenda essent principia, quia de pluribus dicuntur, omnia media cum differentiis sumpta, id est, omnes species, & differentie (hæc enim in reiecta sunt inter genus summum, & indiuidua) dicenda essent principia, quia de multis prædicantur, & proinde dicenda essent genera (ponimus enim sola genera esse principia, quæ erat Platonis opinio) at non omnia media dicenda sunt genera, ergo nec dicendum est, magis vniuersalia esse potius principia. Propositio ex eo probari potest, quia si ea, quæ de pluribus prædicantur, quia de pluribus dicuntur, magis sibi vendicant rationem principij, omnia quæ absolutè, & absque comparatione alterius prædicantur de multis, absolutè etiam sibi vendicabunt rationem principij, tamen si minus, quam ea, quæ de pluribus dicuntur, at omnes species, & differentie prædicantur de multis, igitur omnes dicentur principia, ac proinde genera. Assumptio ex eo patet, quia species infimæ, & propriæ earum differentie, non sunt dicenda genera, cum non prædicentur essentiali prædicatione de pluribus specie differentibus. Quocirca Aristot. i. Topic. c. 3. eas solas differentias nomine generis complexus est, quæ dicuntur de specie differentibus.

Illud tamen aduerte, leue admodum peccatum esse, species infimas, easque differen-

ως τε εἰς τὸ ἐν γένος, ἢ τὸ ὄν, οὐδεμία διαφορὰ, ἔτε τὸ ὄν, ἔτε τὸ ἐν ἑσσι. ἀλλὰ μὲν εἰ μὴ γένος, ἔδ' ἄρα ἔσονταί, εἰς ἄρα ἄρα τὰ γένος. ¶ ἐπὶ καὶ τὰ μεταξὺ συλλαμβανόμενα καὶ τῶν διαφορῶν, ἔσαι γένος μέχρι τῶν ἀτόμων. νῦν ἢ τὰ μὲν δοκεῖ, τὰ δὲ ἔδοκει. πρὸς ὃ τῆτοις ἐτι μάλλον αἰ διαφορὰ ἄρα, ἢ τὰ γένος. εἰ ἢ ἔ αὐτὰ ἄρα, ἀπειροῖ (ὡς εἶπεν) ἄρα ἄρα γένος. ἀλλὰ μὲν ἔ εἰ μάλλον γὰρ ἄρα τὸ ἐν ἔστιν, ἐν ἢ τὸ ἀδιαίρετον, ἀδιαίρετον δὲ ἄπαν, ἢ καὶ τὸ πᾶσιν, ἢ καὶ τὸ εἶδος, πρὸτερον ἢ τὸ κατ' εἶδος, τὰ γένος, δὲ διαίρετὰ εἰς εἶδη μάλλον, ἐν ἂν τὸ ἔχατον εἰν κατηγορημένον. ἔ γὰρ ἔστι γένος ἀνθρώπου τῶν τινῶν ἀνθρώπων. ἐτι ἔ ἐν οἷς τὸ πρὸτερον καὶ ὑστερον ἔστιν, ἔχ οἷον τε τὸ ἔπι τῶν εἶναι τι ἄρα αὐτὰ οἷον. εἰ πρὸτερον τῶν ἄρα μὲν

Text. II.

Vide Ferr. i. con. Gen. ca. 23 ad rationem tertiam.

Nullum prædicatum vniuocū posse essentialiter dici de differentiis, quibus contrahitur.

Lib. I. cap. I.

differentias, quæ cum illis recipiuntur, nomine generis appellare, cum sæpe in communi sermone, & apud Oratores, Historicos, & Poetas, atque adeo apud ipsum Aristotelem, nonnumquam eiusmodi species infimæ, genera dicantur, vt cum in præfatione horum librorum, dicitur, genus autem hominum arte vniit, & ratione. Quamquam non profus caret vitio ea locutio, cum vsurpatur à Philo-

Species infimas, differentiasque specifi cas interdum nomine generis appellari.

Quare si vnum ipsum genus sit, aut verò ipsum ens, nulla utique differentia, aut ens, aut vnum erit. At si genera non sint, neque principia erunt, siquidem genera principia sunt.

Text. II.

Præterea, & media cum differentiis simul sumpta, genera erunt ad indiuidua vsque, nunc autem alia videntur esse, alia non videntur. Adhuc, magis adhuc differentie, quam genera principia erunt. Quod si hæc principia sint, infinita, propè dixerim, principia emergunt, præsertim si quis primum genus principium ponit. Ac præterea, si vnum ipsum principij rationem magis subit, idque est vnum, quod indiuisibile est, quod autem indiuisibile est, id omne, aut quantitate, aut specie diuidi nequit, quod verò specie non diuiditur, prius est, atque genera in species diuidi possunt, magis profecto vnum fuerit, quod vltimum prædicatur: neque enim, homo genus est singulorum hominum. Præterea, in quibus est prius, & posterius, in ijs fieri non potest, vt quod de illis dicitur, sit quocumque præter illa: vt si dualitas sit

sopho in re admodum Philosophica determinanda (cuiusmodi est doctrina de principiis) quod fecit Plato: etsi in disputando pro vtraque parte sine vitio vsurpari possit vt nonnumquam fit ab Arist. in hoc lib.

Adhuc, magis adhuc. Tertiū argumentū, huiusmodi esse videtur. Si magis vniuersalia potius dicenda essent principia, omnes differentie essent principia, vt patet ex probatione propositionis superioris argumenti, atque eò magis quam genera, quia genus est velut materia, differentia autem, vt forma: at incommodum est dicere omnes differentias esse principia, cum sint penè infinita, præsertim si omnes à summo genere, vsque ad indiuidua ponantur principia: non potius igitur magis vniuersalia dicenda sunt principia. Incommodum verò esse id, quod Arist. hic tangit hinc fit probabile. Nam si non alia essent principia rerum naturalium, quæ genus summum & differentia, quibus illud contrahitur, nec res naturales perciperentur à Physicis, nisi hæc omnes intelligerentur, nullus penè esset, qui rem vllam naturalem perciperet, quarum tamen notitiam illi facile per materiam, & formam intelligere, ac explicare solent. Itaque videtur Arist. hoc loco eius vitij arguere Platonem, quod parum Physicus fuerit, totumque rerum naturalium negotium ad prædicata, quibus res metaphysico more constituitur, transtulerit.

3.

Genus & differentia.

At etiam, si vnum. Quartum argumentum hoc modo habet. Illud magis est principium, quod est magis vnum, species infima est magis vna, quam genus, ergo & magis principium, ex quo fit, vt minus vniuersalia magis dicenda sint principia. Maior confirmatur auctoritate Platonis dicentis, ipsum vnum (quod ille ponebat maximè vnum) esse primum principium. Minor autem ex eo probatur, quia vnum definitur esse id, quod diuidi non potest, siue quantitate, vt Socrates in duos Socrates, siue specie, vt homo in duas species hominum, & animal in corpus animatum, & inanimum. Cum igitur vnitatis eius, quod ea ratione dicitur vnum, quod in species diuidi nequeat, sit prior natura vnitatis ea, quæ res dicitur vna, quia non possit diuidi secundum quantitatem (prior enim natura est, vnitatis formalis, quam materialis), species verò infima profus diuidi nequeat in species, genus autem necessariò diuidatur in aliquas, efficitur, vt species infima sit magis vna, quam genus.

4.

Vnum quid sit.

Præterea, in quibus. Quintum argumentum est. Principia sunt præterea, quorum

quorum sunt principia, seu (quod idem est) sunt separata à principiatis : genera autem non possunt esse præter species, cum tamen species infimæ sint præter indiuidua: potius ergo species infimæ sunt principia, quam genera. Maior est Platonis. Prior pars minoris ex eo probatur, quia apud Platonem in iis rebus, in quibus datur prius, & posterius natura, ut in speciebus numerorum, & figurarum, non datur cõmunis Idea.

Pro qua. se lege Auctorem 1. Eth. cap. 6.

Species sicut numeri.

Cum igitur in cæteris speciebus detur prius, & posterius natura quemadmodum in speciebus numerorum, & figurarum (omnes enim species, cuiuscumque generis sint, eudem ordinem seruant inter se, quem cernimus inter species numerorum, & figurarum, quoad multitudinem vnitatum, aut angulorum) efficitur, ut si numerus, & figuræ non sunt genera separata à suis speciebus, nec cætera genera à suis separata sint, quin etiam eodeminus cætera separata erunt, quod numerus, & figuræ apud

Platonem maximè genera inter omnia esse videantur, ac proinde maximè per se existentia. Posterior autem pars minoris, præter quam quod aperte est Platonis, ea etiam ratione probatur, quia in indiuiduis eiusdem speciei infimæ non datur prius, & posterius natura: quo fit, ut nihil impediatur, iuxta doctrinam Platonis, quo minus species infimæ ab illis seunctæ sint. Quo autem pacto in speciebus detur ordo prioris, & posterioris natura; non autem in indiuiduis eiusdem speciei, octauo huius operis lib. explicabimus.

Neque figura. Cur non dixerit (figura) quemadmodum dixit, Numerus; ratio est, quia cum proximum genus numerorum sit vnum tantum, ipse inquam numerus: figurarum tamen sunt multa, ut triangulus, quadrangulus, &c. quorum singula in suas species diuiduntur.

Præterea ubi aliud. Sextum hoc argumentum est si solis verbis videatur differre à superiori; tamen non nihil re ipsa differt. Nam superius ducebatur ex ratione prioris & posterioris natura, hoc autem ex ratione melioris, & deterioris, hoc est, perfectioris, & minus perfecti, quæ, ut multis placet, minus latè patent. Illa enim funduntur ad species numerorum, & figurarum, relationum, & ad omnes omnino species, hæc autem, ut iidem dicunt, non cernitur in speciebus numerorum, nec figurarum, aut saltem in speciebus relationum, quod hæc non credantur dicere formaliter perfectionem. De qua re lib. 5.

Argumentum pro altera parte dubitationis.

Rursus autem, quo pacto. Iam argumentatur pro altera dubitationis parte hæc vna ratione, Principium debet esse separatum à rebus, quarum est principium (quod ex Platone sumitur) ideo autem à rebus dicitur separatum, quia prædicatur de iis omnibus, quæ eius nomine, ac ratione participant; igitur, quo aliquid de pluribus prædicatur, eod magis dicendum est principium: huiusmodi autem sunt magis vniuersalia. Ita fit, ut potius prima genera videantur dicenda prima principia.

Questionis

Questionis num rerum genera an potius partes, earum essent principia & solutio.

Hæc quæstio, quod attinet ad priorem dubitationem, hoc pacto dissolui potest. Vtraque esse principia, tam partes, quæ primò componunt reali compositione, quæ prædicata essentialia, quæ sola ratione, siue ex Natura rei constituunt. Priora sunt materia, & forma, ex quibus constituuntur res omnes naturales: posteriora sunt genus, ac differentia, ex quibus constituuntur ceteræ etiã res habentes principia. Nec obiectio, quam Arist. proponit contra hanc responsionem, quicquam efficit.

Solutio prioris dubitationis.

fit numerorum prima, non erit ullus numerus præter numerorum species: eodemq; modo, neque & figura præter species figurarum. Quod si non horum, multò minus aliorum genera præter species erunt: horum enim maximè videntur esse genera. In indiuiduis autem non aliud prius est, aliud posterius. Præterea, ubi aliud melius est, aliud deterius: semper illud est prius, quod melius. Quare nihil horum genus fuerit. Atque ex his quidem patet, ea, quæ de indiuiduis prædicantur, magis quam genera, principia esse.

Text. 9.

Rursus autem, quo pacto hæc existimanda sint principia, non facile dictu est. Oportet enim principia, & causam præter res eas esse, quarum est principium, & ab eis separari posse. Quod autem tale est, id esse præter rem singularem, cur quisquam existimet, nisi quia vniuersè, & de omnibus prædicatur? At si ob hanc causam certè quæ magis vniuersalia sunt magis statuenda erunt principia. Itaque prima genera principia utique fuerint.

Dubitationes sequentes, sint ne præter singularia aliqua alia vel non, &

definiti, vel per materiam, vel per formam, vel per vtramque. Quod si fermo sit de ea sola definitione, quæ per omnia intrinseca rei principia traditur: dicendum est, res naturales duobus modis posse considerari: Vno physicè, ut constant materia, & forma: altero metaphysicè, quatenus constât genere, & differentia, quæ compositio in rebus etiam metaphysicis cernitur. Iuxta has igitur duas considerationes duplex potest tradi definitio, essentialis rerum naturalium, altera per materiam, & formam: altera per genus, & differentiam: quæ tamen non censentur simpliciter diuersæ, quia genus, & differentia sumuntur ex materia, & forma; aut potius ex gradibus perfectionis eius compositi, quod constat ex materia, & forma, ut patebit lib. 7.

Diluitur obiectio.

Duplex definitio, physica altera, altera metaphysica. Solutio posterioris dubitationis.

Quo d. verò attinet ad posteriorem dubitationem, ita dissoluenda est, ut dicamus, magis vniuersalia esse magis principia in genere causæ materialis: minus autè vniuersalia, in genere causæ formalis. Quod ideo dixerim, quia etsi omnia prædicata essentialia dici soleant principia formalia, tamen si alia cum aliis conferantur, inferiora sunt perfectiora, ac proinde magis formalia, Nec oportet dissoluere rationes, quas Aristot. pro vtraque parte affert, quia cum in omnibus supponat

nat aliquid Platicum nihil concludunt, nisi contra Platonem. Quo circa non accepimus in hac solutione vniuersalia, quasi separata à singularibus, sed vt re vera in eis existunt.

Capitis quarti Explanatio.

Disputatio octaua quaestiois.

ST^a autem & his. Disputat octauam quaestione, qua quaerebatur, num praeter causam materialem esset alia causa per se, siue essentialis rerum naturalium: quod si esset, num existeret extra singularia &c. Dicitur autem hac quaestio proxima superiori, quia quae in ea dicuntur, cohaeret

cū iis, quae in superiori dicta sunt: saepe enim in tractanda superiori positū est, vniuersalia ideo esse principia, causalq; per se, rerum singulariū, quia essēt ab illis separata.

Si enim non sit.

Posito, dandam esse aliam causam per se rerum naturalium, praeter materialem: ea ratione suadet. Arist. illā existere extra singularia, quia alioqui nullo modo de rebus singularibus posset haberi scientia. Etenim successione, nō modo singulari ipsa sed etiā omnia, quae in singularibus existunt, praeter causā materialem, quae eadē permanet, infinita sunt. Cū igitur infinita non possint cadere sub scientiā, nisi ratione alicuius vnus naturae quae de iis omnibus dicatur, necessariō videtur effici, naturas vniuersales, quae sunt causae formales, ac per se rerū naturalium, extra singularia existere.

Argumentum pro parte affirmatiua.

Argumentum pro parte negatiua.

At verō sit hoc. Probat oppositum hac ratione. Quia si scientia de rebus necessariō infert separationem formalium causarum, siue principiorum, dicendum erit principia, & causas essentialis rerum esse vel genera infima, vel summa, eaque separata, quod fieri non posse in superiori quaestione tractanda probatum est. Nō persequitur autem Arist. vterius quaestione hanc, quia reliqua dubitatio quae in ea tangitur potest in decima tractari.

Quaestiois num praeter causam materialem alia sit causa rerum naturalium, & num extra singularia existat vel non, solutio.

Solutio, quaestiois, & argumenti partis affirmatiuae.

Determinatio huius quaestiois passim habetur apud Arist. praesertim in septimo, duodecimo, & duobus extremis libris, penē enim vbi-que negat naturas vniuersales separatas à singularibus. Rationem autem, quae hic in oppositū affertur, facile dissolues, si dicas, non omnia, quae sunt in infinitis, esse ratione sui infinita. Quamquam enim differentiae indiuiduantes sint ratione sui infinitae, quemadmodum, & ipsa indiuidua, tamen naturae vniuersales, quae per eas contractae sunt ad di-

τῶν, καὶ τῶν ἀναρτων ἀρχαί ἐστι, καὶ πότερον τὸ ἐν καὶ τὸ ὄν, ἐστὶ τῶν ὀντῶν εἶσι.

Κ Ε Φ. Δ'.

Στι^a δ' ἐχομένη τε τρίτων ἀπορία, καὶ πασῶν χαλεπωτάτη, καὶ ἀναγκαϊότατη θεωρησά, ὡς ἡς λόγῳ ἐφείσκει νῦν. εἴτε β γδ μὴ ἐστὶ τι πρὸς τὰ καθέκαστα, τὰ ἡ καθέκαστα ἀπειρα, τῶν ἀπειρων πῶς ἐνδέχεται λαβεῖν ὀπισθὲν ἢ γδ ἐν τι καὶ ταυτὸν, καὶ ἢ καθόλου τι ὑπάρχει, ταύτη πάλιν γνωσίζομεν. ἀλλὰ γ μιλῶ, εἰ τὸ το ἀναγκαϊὸν ἐστὶ, καὶ δ εἰ τι ἐστὶ πρὸς τὰ καθέκαστα, ἀναγκαϊὸν ἀν εἶναι τὰ γένη ἐστὶ πρὸς τὰ καθέκαστα, ἢ τοῖ τα ἐγκατα, ἢ τὰ πρῶτα, τὲ δ' ὅτι ἀδύνατον, ἀρτι διηπορήταμεν.

Εἴτε δ εἰ ὅτι μάλιστα ἐστὶ τι πρὸς τὸ σύνολον, ὅταν κατηγορηθῆ τι ὕλης, πότερον, εἰ ἐσιν εἶδος τι, πρὸς πάλιν δ εἰ ἐστὶ τι, ἢ πρὸς μὲν ἐνια ἐστὶ, πρὸς δ' ἐνια μὴ ἐστὶ, ἢ πρὸς ἕθνη; εἰ γ μιλῶ ἐν μὲθ' ἐστὶ πρὸς τὰ καθέκαστα ἕθνη ἀν εἶναι νοητῶν, ἀλλὰ πάλιν αἰδιοντα, καὶ ὀπισθὲν ἕθνος. εἰ μὴ τις εἶναι λέγει πλὴν αἰδιονσην ὀπισθὲν. εἰ γ δ' αἰδιον

uersa indiuidua, non sunt infinitae ratione sui, sed ratione illarū, quod est esse eas per accidens infinitas. De iis autem, quae per accidens sunt infinita potest haberi scientia, si secundum se accipiantur, quemadmodum de iis, quae per accidens corrumpuntur, si secundum se spectentur.

Præterea, si quam maximè. Disputat nonam quaestione, qua quaerebatur, num quidditas substantiae materialis esset aliud à substantia, cuius est quidditas, an verò in quibusdā aliud

& num sint corruptibilium, & incorruptibilium rerum eadem principia, & vtrum vnum & ens sint earum quae sunt essentialis.

esset, in aliis minimè. Interpretor autē hoc loco verbum (praeter.) non quatenus significat separationē realem, vt apud Platonē, sed quatenus significat diuersitatem naturae, seu, vt ita dicam alietatem, quem sensum quaestiois relictus Albertus, quam alij priorem, videtur tradere. Videtur enim Aristoteles determinare hanc quaestione lib. 7. cap. 6. & 15. vbi nihil aliud statuit, quam quod in quibusdam quidditas sit aliud ab eo, cuius est quidditas: in quibusdam verò non itē. Quamquā Plato ex alietate essentialis colligebat eius separationē. Itaque Aristoteles vt communicet cū Platone in vocabulis, vtritur potius hoc loco vocabulo (praeter) quam verbo (aliud.) Ait ergo Arist.

CAPVT IIII.

ST^a autem, & his proxima. & omnium difficilima, & ad contemplantum maximè necessaria dubitatio, de qua nūc sermo instituitur. Si enim, non est quicquā praeter singularia: singularia verò infinita sunt: qui fieri potest, vt infinitorum scientia coparetur? Nam quatenus vnū aliquid, atque idem, & quatenus vniuersale quippiam est, eatenus omnia cognoscimus. At verò c si hoc necessariū est, & praeter singularia aliquid esse oportet: necesse vti-que fuerit, vt genera praeter singularia existant: siue vltima illa sint, siue prima: quod paulò ante fieri non posse disputando docuimus.

Tract. 2. c. 7.

Præterea d si quā maximè aliquid sit praeter ipsum totum, cum aliquid de materia predicabitur, vtrum, si qua est forma, oporteat praeter res omnes esse quippiam, an praeter quasdam esse, praeter quasdam non esse, an vero praeter nullam? Ac, c si nihil est praeter singularia, nihil sanè fuerit intelligibile, sed omnia sensibilia: nullius quoque rei erit scientia, nisi quis sensum scientiam esse dicat. Præterea, f neque erit perpe

si quam maxime aliquid, id est quidditas, dicatur esse praeter id, cuius est quidditas, in substantiis materialibus, ac sensibilibus, vt Plato dicebat: ambiguum tamen esse, vtrum id sit verum in omnibus, an in quibusdam tantum, an verò in nullis.

Ac, si nihil. Duabus rationibus ostendit quidditatem, saltem in aliquibus singularibus sensibilibus, esse praeter ea, quorum dicitur quidditas. Prior est, quia si nihil est praeter singularia sensibilia, nihil erat intelligibile, atque, aut nullius rei erit scientia, aut scientia nihil differet à sensu, quorum vtrumque est absurdissimum. In hac ratione supponit Aristoteles, omnia singularia esse sensibilia, quod non solum habet probabilitatem ex quorundam. Veterum sententia, sed etiam videtur sequi ex dictis Platonis, vt interim omittamus Deum. Quamquam enim ille praeter singularia sensibilia ponebat Ideas, tamen non dicebat, eas esse res singulares, sed vniuersales.

Præterea neque erit. Posterior ratio est, quia si nihil esset praeter singularia sensibilia, cum omnia singularia sint mobilia, & corruptibilia, nihil erit immobile, nihil perpetuum, quod mox probat absurdum esse. Hoc etiam loco argumentatur Arist. ex opinione Platonis, putabat enim Plato corpora caelestia esse corruptibilia suapte natura, etiam si Dei beneficio numquam essent interitura, vt patet ex Timæo, sic enim mundi conditor alloquitur caelos in eo libro, interprete

Prima ratio pro parte affirmatiua.

Ratio secūda.

Opinio Platonis de natura corporum caelestium.

terprete Cicerone in libro de Vniuersitate. (Sed quoniam orti estis, immortales vos quidem esse, & indissolubiles non potestis. neuiquam tamen dissoluemini, nec vos ulla mortis fata periment, &c.)

Nonnulla de generatione.

Asi perpetuum Ea ratione probat abiursum esse dicere, nihil esse perpetuum, quia si nihil esset perpetuum, nulla esset generatio. Nam ut generatio sit, necesse est, ut tum materia, tum etiam forma sit perpetua. Aliiter tamen, ac aliter materia quidem secundum identitatem numeralem: forma vero secundum identitatem specificam, aut genericam.

Nam & id, quod fit. Quod data generatione necesse sit eadem numero materiam esse perpetuam, siue ingentam, ex eo probat, quia nec omnis materia potest generari ex alia atque alia priori in infinito, nec ulla potest generari ex nihilo.

Nihil ad actum perducitur, nisi ab eo, quod actu sit.

Præterea, cum generatio. Quod data generatione necesse sit, formam eandem, specie, aut genere esse perpetuam, duabus rationibus probat: Primum, quia omnis generatio, & omnis motus habet finem, siue terminum ad quem, nihil autem producitur ad finem, siue ad actum, nisi ab eo, quod est actu: siue id fiat secundum eandem speciem, siue secundum genus idem, ut homo, qui fit ab existente homine, & mus, qui generatur à mure existente, aut à sole. Cuius rationis assumptionem subaudire oportet, ut faciunt Syrianus & Albertus. Deinde, quia si materia ante est, quam ex ea quicquam generetur, magis consentaneum est rationi, ut forma ante existat secundum speciem, aut genus: quando quidem ut forma communicetur, ac multiplicetur materia disponitur, ac præparatur. Ita concludit, necesse esse fieri, tum materiam, tum formas esse perpetuas, quia alioqui nulla esset generatio, nihilque esset eorum, quæ gignuntur, & intereant. Quod cum dici nequaquam possit, colligit, necessarium dicendum esse, essentiam, & quidditatem rerum (quam vocat speciem, & formam) esse præter ipsum totum, hoc est, præter id, cuius est quidditas, saltem separatione, arietatis, siue diuersitatis ex natura rei. Id enim quod nec generatur, nec corruptitur, saltem per se, cuiusmodi est omnis quidditatis, & essentia, quæ primò definitione explicatur, aliqua diuersitate, saltem ex natura rei, necesse est distinguatur ab iis, quæ per se generantur, & corruptuntur, cuiusmodi sunt sola individua.

Materia, & forma.

Terminus generationis.

Etenim nec motus. Quasi non habeat certum finem, ac terminum secundum speciem, ut Syrianus annotat, quamquam possit esse infinitus secundum iterationem, ut motus cæli.

Nec fieri potest. Hæc verba eò pertinent ut ostendatur, omnem generationem necessarium habere terminum. Nam si terminus generationis, quod est esse rei, non potest dari, nec eius quidem acquisitio, quæ appellatur, Fieri, dari villo modo potest. Idem habes apud Auctorem 6. Phy. cap. vltimo.

Id autem, quod. Quod esse rei sit terminus, ex eo probat, quia necesse est, ut id, quod factum est, cum primum eius generatio, absoluta, & perfecta est, tum primum sit.

Esse, & substantiam. Vtrumque verbum significat hoc loco formam, alterumque est additum alteri explanationis causa. Sensus ergo est: Multò magis consentaneum

αἰδιον οὐδέν, ἐδὲ ἀκίνητον. τὰ γὰρ αἰετὰ, καὶ φθέρεται, καὶ ὅν κινήσει ἔστιν, ἀλλὰ ἢ μὴ, εἰ γὰρ αἰδιον μὴ ἐν ἔστιν, ἐδὲ γένεσιν ἔστι δυνατὸν. ἀνάγκη ἢ γὰρ εἶναι τι τὸ γινόμενον, καὶ ἔξ ἢ ἑῶν, καὶ τῶν τὸ ἔχον ἀγέννητον, εἴπερ ἴσαται τε, καὶ ὅν μὴ ὄντ' ἔχειν ἀδύνατον. ἔτι ἢ γένεσος ἔσθι, καὶ κινήσεως, ἀνάγκη καὶ πάρας ἔστι. οὐτε γὰρ ἀπειρὸς ἔστιν ἡδὲ μία κίνησις, ἀλλὰ καὶ πάρας ἐστὶ τέλος, γίνεσθαι τε ἢ οὐχ οἶόν τε, τὰ ὁδύνατον γένεσθαι. τὸ μὲν γὰρ γενεὸς, ἀνάγκη ἔστι, ὅτε πρῶτον γέγονεν. ἔτι δ', εἴπερ ὕλη ἐστὶν, ἔστι τὸ ἀγέννητον ἔστι, πολλὸν ἔτι μᾶλλον εὐλογον, ἔστι καὶ πῶς ἔστιν, ὅπως ἐκείνη ἔστι, ἔστι. εἰ ὅ γὰρ μήτε τοῦτο ἔσαι, μήτε ἐκείνη, οὐδὲν ἔσαι τὸ παράπαν. εἰ ἢ τῆτο ἀδύνατον, ἀνάγκη τι εἶναι πῶς τὸ σύνολον, πῶς μορφῶν, καὶ τὸ εἶδ' ἔστι, εἰ δ' αὖτις τοῦτο θύσας, ἄπα.

taneum est rationi, ut forma existat in rerum natura, cum materia existit, perpetuo videlicet. Materia enim cum sit informis ex sese, sine forma existere non potest. Locus sanè erat obscurissimus detracta particula καὶ, qua carent omnes codices, quotquot viderim, vno excepto manuscripto, antiquo, & probato. Nec certè aliter contextus videbatur posse intelligi, nisi cum dicitur ἐπὶ οὗτο ἐκείνη γίνεσθαι εἶναι, verbum

perpetuum quicquam, neque immobile. Sensibilia enim intereunt omnia, & in motu sunt. At & si perpetuum nihil est, nec generatio esse potest. Nam & id, quod fit, & id, ex quo fit, aliquid sit necesse est, & eorum vltimum ingenitum esse, siquidem & datur status, & fieri non potest, ut quicquam ex non ente gignatur. Præterea cum generatio sit, ac motus, & extremum sit necesse est. Etenim nec motus vllus infinitus est, sed quilibet finem habet, nec fieri potest, quod factum esse nequit. id autem, quod est factum, necesse est ut sit, cum primum factum est. Præterea, si materia est, quia ingenta est, multò adhuc magis rationi consentaneum, est, esse, & substantiā quando illa est, esse. Nam si neque hæc erit, neque illa, nihil omnino erit. Quod si hoc fieri nequit, forma profectò, atque species aliquid præter ipsum totum sit necesse est. Si quis autem hoc rursus ponat, dubita

εἶναι idem valeret, atque εἶναι ἕνεκεν, ut sententiā ita finiretur, cum illa sit ipsius esse, siue essentia gratia, quo pacto redderetur causa existentiæ formæ ex eo, quòd ipsa sit finis, propter quem materia existit, verum hæc interpretatio dura est valde, præsertim cum verbum εἶναι, non habeat propositum articulum.

Nam si neque hæc Græcè est, εἰ γὰρ μὴ τὸ τῆτο, id est (si enim neque hoc) Verum quia illud (hoc) refertur ad prius verbum εἶναι iuxta nostrā lectionem, aut ad posterius, iuxta lectionem aliorū co-

dicum, ut eam interpretati sumus: utroque autem modo significatur eo verbo forma, potius reddimus (hæc) quod cæteri omnes faciunt.

Argumentum pro parte negatiua.

Si quis autem. Hactenus probauit quidditatem, saltem in aliquibus rebus, esse præter ea singularia, quorum dicitur quidditas. Nunc oppositum ea ratione confirmat, quia si id detur, magna dubitatio exurgit, in quibus nam rebus id dicendum sit Perspicuum est enim in omnibus dici non posse. Neque enim præter Singulas domos danda est domus aliqua, siue quæ separata sit more Platonico (siquidem ille non agnoscebat Ideas in rebus, quæ arte conficiuntur) siue quæ distincta sit ex natura rei ab his parietibus, tectis, & fundamento, cum nihil aliud sit essentia domus, quam ipsæ partes coniunctæ, & ordine dispositæ, & ordine secus dicendum est de essentia, qua Socrates est homo, cæterisque rerum naturalium quidditatibus.

Quæstionis, num quidditas substantia materialis aliud sit à substantia, cuius est quidditas, an vero in quibusdam aliud sit, in aliis minime, solutio.

Solutio quæstionis.

Solutio huius quæstionis in hoc posita est, ut dicamus, Quidditatem quibusdam esse aliud ab iis, quorum est quidditas, in quibusdam autem non item. Si enim conferatur, cum iis, quibus primò conuenit, ut humanitas cum homo mine communi, non aliud est, sed idem profus ex natura rei, tametsi solo concipiendi, ac significandi modo differat. Nam humanitas significatur, ut forma absolute: homo autem ut habens humanitatē, eodemque modo res habet in cæteris. Atque eadē ratione dicebat Plato se habere humanitatem, quæ est quidditas hominis, ad hominem separatam. Si autem conferatur cum iis, quibus secundaria

ratione seu mediatè cōuenit, vt humanitas cum Socrate, aliud est ipsa ex natura rei, aliud vero id, cuius ipsa est quidditas. Nam Socrates præter humanitatem, quæ cōmuni definitione explicatur, aliquid necessariò includit, quo distinguitur à Platone, ac ceteris hominibus. Atque in his ponebat Plato, non solùm alietatem, sed etiam separationē realem, vt sæpe dictū est. Verùm de hac re latius in 7. libr. cap. 4. & 15. cum Arist. agèdum est. Nec oportet solue re rationes, quas ille hoc loco pro vtraque parte affert, cum rectè cōcludat. Quāquam enim duæ priores, quæ pro affirmatiua parte afferūtur, falsa quædam assumunt, iis tamen se cūdum Platonem positis, rectè efficitur, si nullius rei

singularis quidditas differt ex natura rei ab ipsa re singulari, nihil omnino cadere posse sub scientiam propriè dictam, quæ quidem est vniuersalium, nullamque essentiam esse perpetuam, non solùm positiuè, sed ne negatiuè quidem. Si enim essentiæ rerum nullo modo essent aliud à rebus singularibus corruptibilibus, omnes essentiæ corrumpentur per se, quemadmodum & ipsa indiuidua. Imò etiam id rectè efficitur, quod Aristoteles deinceps colligit, si nihil est perpetuum (id est, nulla essentia rei, quæ generatur, & corrumpitur) nec materiam, nec formā esse perpetuas. Etenim si hæc sunt perpetuæ perpetuitate à nobis explicata, necesse est, vt essentiæ rerum, quæ generantur & intereunt, sint perpetuæ eo modo quo forma est perpetua, scilicet, secundum identitatem specificam aut genericam.

Quid cōcludant argumēta vtriusque partis.

Disputatio de cima questione.

Argumenta pro parte negatiua.

Ad hæc vna ne. Disputat quæstionem decimam, qua quærebatur vtrum principia, tam formalia, quam materialia, sint definita numero, an specie sola, hoc est, Num eorum, quæ sunt diuersa numero, sed idem specie, detur vnum tantum numero principium formale, & vnum materiale an verò diuersa numero, sed vnum specie. Quòd igitur non detur vnum tantum principium formale respectu diuersarum rerum eiusdem speciei duabus rationibus probatur. Prior est, quia hoc pacto ea, quæ sunt multa, ac differentia essent vnum numero, & non essent vnum numero, quo nihil absurdus. Posterior est, quia materia cum sit diuisa in singulis indiuiduis, non posset accipere vnam, & eandem numero formam omnium (quod ille vocat, materiam fieri vnumquodque horum) siquidem eadem numero forma, non potest simul informare diuersas totales materias, neque verò hæc ambo possunt constituere ipsum totum diuersum numero

mero in singulis. Itaque, aut forma vnam tantum numero materiam informaret, aut nullam. Syriani tamen intelligit hæc de Ideis, non de formis, quæ sunt partes compositorum, ad quam expositionem ægrè aptari possunt verba Aristotelis.

Præterea, hoc etiam. Extendit quæstionem ad omnia principiorum genera, quæritque, Num respectu eorū, quæ sunt diuersa numero, sed eadem specie, detur

Extenditur questio ad omnia genera principiorum.

dubitatio existit, in quibus id ponat, in quibus non item. Quòd enim in omnibus poni non possit perspicuum est: neque enim domum quandam præter domos singulas esse posuerimus.

Text. 13. Ad hæc, vane omniū erit substantia, veluti hominum? at absurdum est. Neque enim vnum sunt omnia, quorum substantia vna esset, sed multa ac differentia. Sed hoc rationi consentaneum non est. Simul autem, quonam pacto materia vnumquodque horum sit, & ipsum totum hæc ambo est?

Text. 14. Præterea, hoc etiam de principiis, querat aliquis. Si enim specie vni sunt, nihil erit numero vnum, neque ipsum etiam vnum, & ipsum ens. Quo item modo erit scientia, nisi aliquid in omnibus vnum fuerit? At verò si numero vnum sint, & principiorum quodque sit vnum, non autem, vt in sensibilibus, alia aliorum, quo pacto huius syllabæ, quæ specie eadē est, principia quoque eadem sunt specie (sunt enim, & hæc numero diuersa) si hoc inquam modo res non habet, sed entium principia numero vnum sunt, non erit præter

te. Deinde, quia nisi detur aliquod vnum numero principium respectu eorum, quæ sub eadem numero scientiam cadere dicuntur, nulla earum erit scientia. Res enim sciuntur per sua principia: vnde effici videtur, vt quæ eadem numero scientia comprehenduntur, per eadem numero principia sciuntur. Vel tota probatio ad hunc modum habet, vt exponunt Syriani, Commentator, & alij nonnulli. Si principia non sunt vnum numero, neque principiatum erit numero vnum, quandoquidem necesse est, vt omnia, quæ sunt in principiatu, præexistant in principis. Quòd si nihil erit vnum numero, siue particulare in rerum natura, nullum dabitur vniuersale: ex qua re fiet, vt nulla detur scientia, quippe cum scientia sit vniuersalium.

At verò si numero. Iam probat oppositum, nempe diuersarum numero necessariò danda esse diuersa numero principia, quemadmodum diuersarum syllabarum dantur diuersa numero elementa, etsi sint eadem specie. Nam si principia, non essent plura numero sub eadem specie, nec ea, quæ illis constarent, essent plura numero sub specie eadem. Vt si non essent multi numero characteres formæ A, neque item multi numero formæ B, vna tantum numero syllaba, ex eis confici posset, nempe vel AB, vel BA, alioqui iam essent multi numero characteres vtriusque formæ. Eodemque modo, si quatuor vulgata elementa, essent quatuor numero dumtaxat, & ex ipsis constaret aliquod mixtum, nullum aliud mixtum reperiri posset, quandoquidem illud complecteretur omnia elementa.

Text. 13.

* Alias ex 58. Text. 14.

ἀπορία ἐπὶ τίνων τε θήσεται, καὶ ἐπὶ τίνων δὲ ὅτι μὴ γὰρ ὅτι πάντων ἐχέον τε, φανερόν. καὶ γὰρ ἀνθρώπων εἶναι τινα οἰκίαν, ὡς τινὰς οἰκίας.

Πρὸς 9 ἢ τέττις, πότερον ἢ ἐστὶ μία πάντων ἔσται, ὅς τῃ ἀνθρώπων ἀλλ' ἀποπον. καὶ γὰρ ἐν ἀπανθρώπων ἢ ἐστὶ μία, ἀλλὰ πολλὰ καὶ διάφορα. ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ ἀλογον. ἀμα ἢ καὶ πῶς ἢ ἢ ὕλη τέτων * ἐκάσον, καὶ ἐστὶ τὸ σωώλον ἀμφω ὡς; ἢ ἐστὶ ἢ ὡς τῶ ἀρχῶν καὶ τὸ δε ἀπορήσεν ἀντις. εἰ μὴ γὰρ εἰδὲ εἰσὶν ἐν, ἐδὲν ἔσται ἀειθμῶ ἐν, ἐδὲ αὐτὸ τὸ ἐν, ἢ τὸ ὄν. καὶ τὸ ἐπίστωσται πῶς ἔσται, εἰ μὴ τι ἔσται ἐν ὅτι πάντων; ἀλλὰ ἢ μὴ εἰ ἀειθμῶ ἐν, καὶ μία ἐκάσον τῶ ἀρχῶν, καὶ μὴ ὡσπερ τῶ ἀδιητῆ ἀλλὰ ἄλλων, ὅς τῆς δε τῆς συλλαβῆς, τῶ εἰδὲ τῆς αὐτῆς ἔσσης, καὶ ἀρχαὶ εἶδει αἰ αὐτὰ. καὶ γὰρ αὐτὰ ὑπάρχουσιν ἀειθμῶ ἔτερα. εἰ δὲ μὴ ἔτω, ἀλλ' αἰ τῶ ὄντων ἀειθμῶ ἐν εἰσιν, ὄν ἔσται ὡς.

Præter elementa. Id est numerus rerum, quæ constarent ex principiis, non excederet numerum principiorum cuiusque generis. Vt si principia formalia, ex quibus constarent animalia, essent numero mille, non plura essent animalia, quam mille: si verò vnum numero dūtaxat: vnum tantum esset animal numero, siue singulare. Id enim est singulare, quod est vnum tantum numero, vt hic homo desig-

Singulare qui.

gnatus, aut hoc animal, quod quidē multiplicari nullo modo potest, cum hac ratione vniuersali opponatur.

Ve si definita. Aut supplenda est hoc loco similitudinis accommodatio, quam forsitan Arist. obliuio prætermisit quamquam Alexander ait, hoc ab eo factum esse, quia perspicua res erat, aut expungenda particula ἐν, ne pēdula sit oratio: aut potius credendum, id quod facile fuit, irrephisse ἐν, pro ἀν.

Tot omnes literas. Hoc est, tot compositiones literarū, seu (quod idem est) tot literas coniunctas, literæ enim ipsæ per se non dicuntur constare elementis, sed esse elementa.

Questionis, an principia tam formalia quam materialia sint definita numero an specie sola, solutio.

Solutio quaestiois.

SOLVTIO huius quaestiois, quæ ab Arist. explicatur lib. I. 2. c. 4. & sequentibus in eo posita est, vt dicamus, principia interna non esse eadem numero comparatione diuersorum, sed eadem specie, aut genere, aut analogia, iuxta identitatem eorum quæ illis constant, externa verò posse esse eadem numero. Multa enim effici possunt ab eodem agente numero, & propter eundem numero finem: imò verò omnia, quæ fiunt, sunt effecta primi agentis, ac supremi finis, qui vnus tantum est numero. Nec vero rationes adductæ huic explicationi quicquam obstant. Primæ enim duæ concludunt, principia formalia interna diuersarum numero rerum non posse esse eadem numero. Tertia verò ostendit, necessario dandum esse aliquod idem numero principium diuersarum rerum. Atque hoc modo ponebat Plato idem numero principium rerum omnium, quod appellabat ipsum ens, & ipsum vnum, quibus verbis intelligebat Deum, vt sæpe in commentariis huius libri affirmat Syrianus. Quarta autem nihil conficit siquidem eadem numero scientia haberi potest de multis rebus conuenientibus

Dilutio argumentorum.

τὰ στοιχεῖα ἕδεν ἕτερον. τὸ γὰρ ἀριθμῶ ἐν, ἢ τὸ καθ' ἕκαστον λέγειν διαφέρει ἕθεν. ἔτω γὰρ λέγομεν τὸ καθ' ἕκαστον, πρὸ ἀριθμῶ ἐν· καθόλου δ', τὸ ἐπὶ πάντων. ὡσπερ ἢ * ἐν εἰ τὰ τῆς φωνῆς ἐν ἀριθμῶ ἡμῶν στοιχεῖα ἀεισιμένα, ἀναγκαῖον ἡμῶν τοσαύτῃ * ἐπὶ τὰ πάντα γράμματα ὅσα περ τὰ στοιχεῖα, μὴ ὄντων γε δύο τῶν αὐτῶν, μηδὲ πλεόντων.

Οὐθενὸς γ' οὐκ ἐλάττων ἀπορία παραλέλειπεν) καὶ τοῖς ἑνὶ, & τοῖς πρῶτον, πῶτερον εἰ αὐτὰ τῶν φθαρτῶν, καὶ τῶν ἀφθαρτῶν ἀρχαὶ εἰσιν, ἢ ἕτερα. εἰ ἂν μὲν γὰρ αἱ αὐτὰ εἴσι, πῶς τὰ μὲν ἀφθαρτῶν, τὰ δὲ φθαρτῶν, καὶ δὲ τιν' αἰτίαν; οἱ μὲν ἐν περὶ Ἡσίοδον, καὶ πάντες ἔσοι θεολόγοι, * a a μόνον ἐφρόντισαν πῶθεν ἢ πρὸς αὐτὸς, ἢ μὲν δὲ ἀλιγώρησαν. θεὸς γὰρ ποιῆσαι τὰς ἀρχὰς, καὶ ἐκ τῶν θεῶν γενέσθαι, τὰ μὴ γὰρ ἀσάρκεια * νέκταρ, & ἢ ἀμβροσίας, & τῆν δὲ γλυκεῖαν φασί. δὴλον δὲ ὡς ταύτῃ τὰ ὀνόματα γνωρίμα λέγοντες αὐτοῖς, καὶ τοῖς περὶ αὐτῆς τῆς προφορᾶς τῶν αὐτῶν τέτων ὑπερ ἢ ἡμῶς εἰρηκασιν· εἰ μὲν γὰρ χάλειν ἰδοιῆς περὶ αὐτῶν διήγανουσιν, ἕθεν ἀτία τῶν ἐπὶ τὸ νέκταρ, & ἢ ἀμβροσίας. εἰ δὲ

* Fortè αὐ, vel deest ali- quid in sine orationis ad complendam sententiam, vt Alexan. ait Com. 49. Text. 15.

nientibus in aliquo principio, seu ratione formali, quæ sit eadem specie, aut genere, aut analogia. Extrema denique hoc solum concludit principia interna diuersarum rerum, quæcumque illa sint, non posse esse eadem numero, quod iam concessimus.

Disputatio vndecimæ quaestiois.

præter elementa quicquam aliud. Vnum enim numero, an singulare dicas, nihil interest: etenim, hoc pacto singulare exponimus. Quod numero est vnum: Vniuersale autem, quod in his. Vt si definita vocis elementa vnum essent numero: necesse foret, tot omnes literas esse, quot elementa: quippe cum nec due eadem essent, nec plures.

Text. 15.

Nihilò y autem minor dubitatio, & ab his, qui hac atate sunt: & à superioribus prætermissa est. Sintne eadem principia eorum, qua intereunt, & eorum, qua non intereunt, an diuersa. Etenim si eadem sunt, quònam modo, & quam ob causam alia interire nequeunt, alia caduca sunt? Ac Hesiodo quidem, cunctisque Theologis, id solum cura fuit, vt sibi probabilia dicerent, nos autem neglexerunt. Cum enim Deo principia faciant, & ex Diis orta esse censeant: ea, qua nectar, & ambrosiam non degustarunt, mortalia facta esse dicunt. Perspicuum est autem eos, dum hæc nomina sibi usurparunt, in ipsa etiam harum causarum traditione supra vires nostras dixisse. Nam si voluptatis gratia iis vruntur, nequaquam illis, vt sint, nectar, & ambrosia causa sunt.

Quod

Enim si eadem. Hac vna ratione probat, non esse eadem

Argumentum partis negatiue.

principia omnium, Quia si essent eadem nulla posset ratio afferri, cur alia res interirent, alia verò essent sempiternæ. Nam quòd Hesiodus Poëta, & alij, qui res theologicas, atque huius scientiæ proprias, fabularum inuolucro contexerunt, eas demum res voluerunt esse sempiternas, quæ nectar, & ambrosiam Deorum degustassent, reliquas verò caducas, ac mortales remansisse: quamuis forsitan aliquid nobis occultum significet, quod probabile sit, tamen si id, quod aperte dicunt, expendatur, friuolum valde, & absque vlla ratione dictum est. Nam si Dij, quos illi cæterarum rerum principia esse dixerunt, sunt immortales propter nectar, & ambrosiam, quibus vtuntur, aut id habent, quia illis vtantur: folius voluptatis causa, aut necessitatis, si folius voluptatis perspicuum est nectar, & ambrosiam non illis conferre, vt sint, quippe qui nihilominus existerent, si illis non vterentur: si verò necessitatis, ergo nutriuntur ex his, ac proinde immortales non sunt: etenim nutritio restauratio est substantiæ amissæ loquitur autem Aristoteles de immortalitate naturali qualem Dij, si essent, habere debuissent.

Priscorū Poëtarum ratio refellitur.

Nutritio.

Cap. 2. hoc loco lect. 1. p. 4.

Id solum cura fuit, vt sibi probabilia dicerent. Eorum philosophandi rationem non probat Aristot. qui sibi solis loquuntur, & fabularum, aut ænigmatum integumentis res philosophicas occultant. De qua re in præcæmio huius operis egimus.

Quid Veteres nectaris, & ambrosiæ nominibus intellexerint. D. Thom. expositio.

Supra vires nostras. Agnoscit Aristoteles in veteribus sapientiam, quam se assequi non posse palam fatetur. Quo loco D. Thom. vt est omnis veritatis è tenebris eruendæ studiosus, suspicatur hos Theologos, nominibus nectaris, & ambrosiæ

ambrosiæ intellexisse summam bonitatem primi principij, cum omnis dulcedo amoris ad bonitatem aliquam, ac proinde ad summam bonitatem referatur. Atque hoc pacto significasse res eas, quæ propriis participant, & quasi degustant perfectionem diuinæ bonitatis, esse immortales quoad esse numerale, quæ autem remotius (quasi eam solum odorentur) non esse immortales, nisi quoad esse specificum.

Qui fabulari. Alexander sic cõtextum intelligit. Qui fabulis veritatem excludunt: cui expositioni alludit versio Bessarionis, quæ sic habet. Sed de iis quæ fabulosè & sophisticè dicuntur: & antiqua, quæ ait: Sed de fabulosè sophisticantibus. Non videtur tamen Aristoteles quicquam aliud dicere, quàm quod non sit serio, & accuratè agendum cù iis, qui res philosophicas fabularum inuolucro contegunt, præsertim cùm proximis verbis, adeò honorificè locutus sit de priscis Poetis (quos etiã Theologos appellat:) vt dixerit eos supra vires Philosophorù suæ ipsius ætatis scripsisse. Nec certè Græci contextus verba nos cogit, vt sensum illũ priorem amplectamur.

Nō esse Philosophi fabularum significationes studiosius perscrutari.

Cur autem Aristoteles indignum ducat Philosophi grauitate, fabularum significationes studiosius scrutari, ratio est, quia planus verborum sensus ridiculus nonnumquam est, & cuius impugnatio non doceat sapientem: mysticus autem, & quem Poetæ significare volunt est occultus: quo fit, vt Philosophus fortè impugnet, quem Poeta minimè significare voluit, quod ipsum non videtur carere leuitate. Alia ratio est de iis, qui ænigmatis vtuntur, vt Pythagorici, & eorum sectatores Platonici. Ideo enim indignum non est Philosopho eorum dicta diligentius expendere, quia etsi obscurius loquuntur, quàm deceat eos, qui erroris occasionem præbere non debeat, non consectantur tamen rationem scribendi specie ipsa fabulosam. Quod si quis obiiciat, Aristotelem pugnare secum, cùm dixerit primo libro cap. 2. Philosophum esse fabularum studiosum: meminere, non dixisse illum simpliciter, studiosum fabularum, sed quodammodo studiosum, idè; quatenus Poetarum fabulæ miranda quædam continent, quæ ad Philosophandum inuitant.

Ab ijs verò, qui. Missis iis, qui veritatem philosophicam fictis fabulis occultant, transit ad eos, qui perspicuè rerum causas in docendo adhibent, à quibus merito quærendum esse dicit, cur ex eisdem principiis alia entia faciant caduca, alia

εἰ ἢ ἔστι, πῶς ἂν εἰρηαιδιοὶ δειόμηναι τροφῆς; ἀλλὰ πῶς μὲ τῶν μὲ μυθικῶς σοφισζομένων, οὐκ ἀξιόμηναι σπευδῆς σκοπεῖν.

Peri τῶν δι' ἀποδείξεως λεγόντων, δεῖ πυνθάνεσθαι διερωτῶντας, τί δή ποτ' ἐν τῶν αὐτῶν ὄντων, τὰ μὲ ἀίδηται πλὴ φύσιν ἔστι, τὰ δὲ φθείρηται τῶν ὄντων. ἐπεὶ ἢ ἔτε αἰτίαν λέγουσιν, οὐτε εὐλογον οὐτως ἔχειν, δῆλον, ὡς εἴη αὐτῶν δεχάμ ἢ αἰτίαν ἂν αὐτῶν εἰρηαιδιοὶ. Ἐπεὶ ἢ ὅνπερ οἰηθεῖν λέγειν ἀντις μάλιστ' ἀμολογούμενος αὐτῶν Ἐμπηδοκλῆς, ἢ ἔτ' ὅ ται τὸ πέπονθε. τίθησι μὲν ἢ δεχάμ τινα αἰτίαν τῆς φθορᾶς, τὸ νεῖκ' ἢ δὲ ξείν' ἢ ἀν' ἐξ ἑτέρου ἢ ἴσθι, καὶ τὸ γεννᾶν ἔξ αὐτῶν ἔξ ἑνός. ἀπαντα ἢ ἐν τῆς τ' ἀλλὰ ἔστι, πλὴν ὁ Θεός. λέγει γάρ, ἔξ ὧν πάντα ὅσα τ' εἰσὶ, ὅσα τ' ἐστὶν ὅσα τ' ἐσθ' ὀπίσω, Δενδρεὰ τ' ἐβλάσθησε, καὶ ἀνέρες, ἢ δὲ γυναῖκες. Θῆρες τ' οἰωνοὶ τε, καὶ ὑδατοδρέμμονες ἰχθυῖς: Κἄν τε θεοὶ δολιχαῖνες. καὶ ἢ χωρὶς ἢ τῶν δῆλον. εἰ ἢ μὴ ἐν τῶν νεῖκ' ἢ ἐν τοῖς πράγμασι, ἐν ἂν τῶν ἀπαντα, ὡς φησιν. ὅταν ἢ συνέλθῃ, τότε ἔσχατον ἢ ἰσθ' τὸ νεῖκ' ἢ.

Com. 50.

alia sempiterna. Verùm cùm illi nihil causæ afferant, quod satis sit, nec aliunde appareat id consentaneum esse rationi, potius dicendum concludit, non esse omnium rerum eadem principia.

Namque & Empedocli. Ne immeritò superiores Philosophos damnare videatur, profert in medium Empedoclem, qui inter, Naturales maximè sibi videtur constare. Is ergo visus est rei propositæ hanc afferre rationem: Et si omnia quatuor vulgatis elementis constant, quædam tamen perpetuò existere propter perpetuam elementorum concordiam & amicitiam: illa verò interire propter illorum cõtritionem siue discordiam. Dicebat enim, vno excepto Deo, hoc est, cœlo, quem Sphærũ appellabat, & sapientissimum esse dicebat, cætera omnia habere in sua cõpositione admixtam discordiam: illum autem solum ita constare elementis, vt ab eius cõpositione omnis discordia longè relegata esset. Empedoclem tamè defendit Syrianus hac in re, vt quem putet nō aliud, quàm Platonẽ sensisse.

Quam causam immortalitatis quarundam rerum, Empedocles tradat.

Quod si existendæ causâ: qui fieri potest, vt sempiterni sint, cùm alimento indigeant? Sed cùm ijs, qui fabularum inuolucro philosophantur, serio agere æquum non est.

Ab ijs verò, qui demonstratiuè differunt, quæ ac sciscitari oportet, quid tandem causæ sit, cur entium, quæ ex eis constant, alia suapte natura sempiterna sint, alia intereant. Cùm autem nec causam afferant: nec rationi consentaneum sit, rem ita se habere: perspicuum relinquitur non esse eadem corũ, nec principia, nec causas. Namque & Empedocli, quem sibi maximè constare aliquis fortasse existimet, idem accidit. Censet enim, principium quoddam, ipsam nimirum contentionem, corruptionis causam esse: nihilo tamen minus, & hac ex ipso vno generare videbitur. Nam cætera, præter Deum, ex hac constant omnia. Ait enim.

Omnia quotquot erunt, quot sunt præsentia, quotque
Orta fuere ante hac, stirpes, hominèsq; feræque,
Inde etiam volucres, nutritiq; æquore pisces,
Longæuique & Dij.

Idque etiã alioqui perspicuũ est. Nisi enim vna esset in rebus contentio, omnia, vt ait vnum essent. Cùm enim conueniunt, tunc vltima sistit contentio.

Ita

Refellit.

Nam cùm dicebat, discordiam pertinere ad compositionem aliarum rerum, præterquam Dei, siue Sphæri, eam facit generationis causam. At causa generationis, eius sententia, non est causa corruptionis, cùm apud illum Sphærus genitus sit, nec tamen sit interiturus.

Longæuique Dij. Hos Deos longæuos, non autem perpetuos, quosnam esse dixerit Empedocles, non satis constat. Verisimile non est illum intellexisse eos dæmones, quorum Platonici meminerunt: quod, tamen quidam volunt. Eos enim faciunt perpetuos Apuleius & Chalcidius Platonici, cùm eisdem penè verbis desinat dæmonem, Animal animo patibile, mente rationale, corpore aereum, tempore æternum. Nisi Empedocles Longæuos dixit, pro Aeternos (qua in re apertius pugnabit secum, cùm velit, eos quemadmodum & cætera, quæ dixerat, constare discordia) aut illi Aeternum animal dixerunt, pro Longæuo.

Apuleius in lib. de Dæmone Socratis. Chalcid. in Timæum Platonic.

Idque etiam alioqui. Hac alia ratione confirmat, discordiam apud Empedoclem esse causam generationis: Quia si illa non esset, nulla daretur rerum distinctio, quæ planè ad generationem pertinet.

Cùm enim conueniunt. Hoc est, cum ea, quæ discordia siue contentione constant,

stant, per amicitiam in chaos rediguntur, atque esse desinunt, tunc vltima sistit contentio, id est, tum demum munus suum obire desinit: est igitur contentio generationis causa.

^{kk} Ita fit ut. Refutat eandem causam ab Empedocle allatam, quod in ea reddenda non recte exclusit a Deo, seu Sphæro discordiam, cum illum sapientissimum esse dixerit, & tamen alibi docuerit, simile simili inexistenti cognosci, quod idem allerit primo de Anima, cap. 2. non solum de Empedocle, sed etiam de Platone. Ex his enim sequitur, Sphærum esse minus sapientem ceteris rebus, cum careat discordia, per quam aliarum rerum discordiam cognoscat.

^{ll} Sed illud. Reddit ad priorem refutationem, additque, non solum ea ratione sibi non constare Empedorlem, quod ex eius dictis sequatur, ipsam discordiam generare, sed etiam quia planè efficiatur, ipsam etiam concordiam, siue amicitiam esse causam interitus. Ait enim, coeuntibus tandè aliquando rebus in vnum, futurum esse interitum rerum omnium Ex-
cipiendus tamen videtur secundum Empedoclem Sphærus, vt generalis illa corruptio non sit intelligenda, nisi de rebus inferioribus.

^{mm} Simul autem. Hoc etiam obiter dānat in opinione Empedoclis, quod illius generalis corruptionis, quam ait necessario futuram esse aliā causam nullam reddiderit, nisi quia ita natura comparatum sit, vt patet ex eius carminibus: in quibus res inferiores (vt videtur) facit quasi quædam membra inferioris mundi. Quod autem ratio illa, quia ita natura comparatum est, sit inepia, ex eo patet, quia isto modo facillimum esset omnium rerum causam reddere.

Verum

Ineptum est in ratione rerum assignanda ad naturas rerum confingere.

διὸ ^{kk} καὶ συμβαίνει αὐτῶ τ' ὀδαιμονέσατορ * ἥτιον φρόνιμον εἶναι τῶν ἄλλων. ἔ γ' ἠνωρίζει τὰ σοιχεῖα πάντα. τὸ γ' νεῖκος ἔχει. ἢ ἡνωσις τῶν ὁμοίων τῶν ὁμοίων. Γαίη μὲ γάρ (φθοῖ) γαίαν ὀπώπαμνυ, ὕδατι δὲ ὕδαρ, Αἰθέρι δὲ αἰθέρα διόρυ, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ αἰδηλορ, Στοργῇ ἡ στοργῶν, νεῖκος δὲ τε νεκρῶ λυρῶ. ἀλλ' ὁδερ ἡ ὀλόρος, τὸ γ' φανερόν ὅτι συμβαίνει αὐτῶ τὸ νεῖκος, μηδὲν μάλλον φθορᾶς ἢ τῶ εἶναι αἰτίον. ὁμοίως ἡ δὲ ἢ φιλότις τῶ εἶναι. σὺν ἄγρουσα γ' εἰς τὸ ἐν, φθείρεται τὰ ἄλλα. καὶ ἄμα ἡ αὐτῆς τ' μεταβολῆς αἰτίον ἔδερ λέγει, ἀλλ' ὅτι ἔτιως πέρυκερ, ἀλλ' ὅτε δὴ μέγα νεῖκος ἐνὶ μελέεσσιν ἐδρέφθη, εἰς τιμάς τ' ἀόρουσε τελειομένοιο χρόνοιο, ὅς σφιν ἀμοιβαῖος πλατέος παρελήλατο ὄρκου ὡς ἀναγκάτον μὲ ὄν μεταβάλλειν. αἰτίαν δὲ εἶξ ἀναγκῆς οὐδεμίαν δηλοῖ, ἀλλ' ὅμως τοσοῦτόν γε μόνον λέγει ὁμολογουμένως. ἔ γ' τὰ μὲ φθαρτὰ τὰ ἡφθαρτὰ ποιεῖ τ' ὄντων, ἀλλὰ πάντα φθαρτὰ, πλὴν τῶν σοιχείων. ἢ ἡνωζόμενῃ ἄπορία ἐστὶ ἀφ' ἧς τὰ μὲν τὰ δὲ οὐ, εἰαδὲ σὸν τῶν αὐτῶν ὅστιν. ὅτι μὲ ἐν σὸν ἀνείησαν αἰ αὐτῶν δεχά, τοσαῦτα εἰρηθῶ.

Εἰ ἡ ἑτέρα δεχά, μία μὲν ἄπορία, πότερον ἡφθαρτοὶ καὶ αὐτὰ ἔσονται, ἢ φθαρτὰ. εἰ μὲ γ' φθαρτὰ, δηλον ὡς ἀναγκάτον καὶ ταύτας ἐκ τινῶν εἶναι. ἀπαντα γ' φθείρεται εἰς ταῦτ' εἶναι ὅστιν. ὡς συμβαίνει τῶν δεχῶν ἑτέρας δεχᾶς εἶναι προτέρας. τῶτο δὲ ἀδύνατον καὶ εἰ ἰσῶται, καὶ εἰ βαδίζει εἰς ἀπειρον. ἐτι ἡ πῶς εἶναι τὰ φθαρτὰ, εἰ αἰ δεχά ἀναίρεθῶσονται;

Text. 15. & 26. * Alias βίον.

ⁿⁿ Verum hætenus. In hoc tamen sibi constare Empedoclem ait Arist. quod cum omnium entium dicat eadem esse principia, quatuor inquam vulgata elementa, non asserat: deinde alia interire alia non item: sed omnia omnino, præter elementa. Verum cum hæc, si sola verba spectentur, repugnant iis, quæ ex Empedocle recitata sunt: ita intelligenda videntur, vt Empedocles non loquatur in hoc generali pronunciato de omnibus omnino rebus, sed de omnibus, quæ ille aiebat constare quatuor elementis, & discordia. Quod quidem in reprehensionem Platonis videtur dictum, qui cum unitatem, & dualitatem indefinitam fecisset principia tum hominū singulorum, tum hominis separati: tamè ita confessus est, illos esse mortales, vt diceret hunc esse sempiternum, quod idem in cæteris penè rebus asseruit.

Quo pacto Empedocles intelligi debeat.

Ita fit, vt eius sententia Deus, qui est omnium felicissimus, minus, quam cetera, sit sapiens: neque enim omnia elementa cognoscit, cum ipsam contentionem non habeat, relique similis cognitio simili efficiatur. Sic enim inquit,

Terra etenim terram atque vnda cognoscimus vndam, Sic etiam innato diuinus cernitur æther Æthere, amore patescit amor, lis inuida lite. Sed illud, unde sermo digressus est, eius sententiam aperte sequitur: Conventionem non magis, vt res intereant, quam vt sint, eodemque modo, neque amicitiam magis vt sint, causam esse. Cum enim omnia in unum congregat, corrumpit cetera. Simul autem ipsius mutationis causam nullam exponit, nisi quod ita natura comparatum sit. Scribit enim:

Ast vbi nutrita est ingens contentio mēbris, Tēporéque exacto iustos repetiuit honores, Grande, quod alterno præscripserat ordine, fcedus.

Vt necesse quidem sit fieri mutationem sed tamen eius necessitatis causam nullam explicet. Verum hætenus tantum sibi constat, quod non alias res facit corruptioni obnoxias, alias a corruptione liberas, sed omnes caducas præter elementa: nunc autem quæstio que tractatur, ea est, cur alia interire possint, alia non item, si omnes ex eisdem constant. Atque hæc dicta sint, vt intelligatur, eadem principia esse non posse.

Quod si diuersa sunt principia, vna dubitatio existit, num ipsa ab interitu libera sint. Nam si interire possunt, ipsa quoque, ex quibusdam necessario constare perspicuum est: quippe cum omnia in ea dissoluantur, ex quibus constant. Ex qua re efficitur, vt principiorum alia sint priora principia: quod fieri nequit, siue stetur siue in infinitum abeat. Iam vero, quo pacto, erunt ea, quæ interire possunt, si principia tollantur?

Si

piis, ex quibus sunt constituta. Nam neque ex nihilo quicquid sit naturaliter, nec ex infinitis principiis aliquid constare potest, vt superiori li. patet. Altero, quia si omnia ponantur iam corrupta (hoc enim poni potest, si illa dicantur posse corrumpi) nullæ erunt res corruptibiles, quæ tamen dicuntur perpetuæ secundum species suas, quæ non existunt, nisi per sua indiuidua. Si quis autem dicat, esse corruptionis expertia, sit,

Argumentum primum partis affirmatiuæ.

Species existere per sua indiuidua.

fit, cum manifestū etiam sit, principia incorruptibilium esse corruptionis expertia, difficultas iterum eadem penē redit atque ea, quæ modò tractata est, curinquam, si omnia sint corruptionis expertia, ex aliis fiant res sempiternæ, ex aliis verò caducæ, & mortales.

Secundum. P Præterea nemo. Posterior ratio ducitur ex auctoritate antiquorū. Nullus enim

alia fecit principia sempiternorū, alia mortalium, sed omnes omnium rerū eadē principia esse dixerunt facile prætereuntes difficultatē, quæ pro affirmatiua quæstionis parte adducta est, tāquam quæ levis esset, & nullius momenti.

Quæstionis num rerum corruptibilium & incorruptibilium sint eadem principia, an vero diversa solutio.

Solutio quæstionis.

Solutio huius quæstionis habetur lib. 1.2. à cap. 5. vbi docet Aristol. principia externa esse eadē omnium rerum, tam corruptibiliū, quàm incorruptibiliū, cuius oppositū Manes Persa, à quo Manichæi dicuntur turpissimo errore asseruit: interna verò, non esse eadem nisi secundum analogiam. Itēque, principia interna incorruptibilium esse corruptionis expertia, corruptibilium autem partim corrumpi, partim minimè. Corruptur enim per accidens, quatenus desinunt esse principia eius rei, quæ per se corrumpitur, non corrumpuntur autē per se, quasi omnino percant, aut in alia principia resoluantur. Materia enim corruptibilium rerum, nec perit, nec resoluitur, tamen est apta ad perpetuandum, contrariòque motus successiuè sustinendos, quæ conatio cernitur in principis rerum incorruptibilium. Formā autē, et si perit, excepta humana: non tamen resoluitur. Ad rationem autē, qua initio pars negatiua quæstionis confirmata est, dicendum, rectè eam concludere non esse eadem principia interna corruptibilium & incorruptibilium. Ad eam verò, quæ adducta est pro parte affirmatiua, quid respondendum sit, ex dictis perspicuum est. Nam cætera, quæ ex auctoritate magis, quàm ratione in hac controversia dicta sunt, non videntur curanda.

Materia, & forma. Solutio Argumentorum.

Disputatio duodecima quæstionis.

99 Omnium autem. Disputat quæstionem duodecimam, qua quærebatur, Vtrum

εί ἡ ἀφάρτοι, ἢ τί ἐκ μὲν τῶν ἀφάρτων ἐσὼν, φάρτα ἐδς, ἐν ἡ τῆ ἐτέρων ἀφάρτων; τὸ γδ ἐκ δ' λόγον, ἀλλ' ἢ ἀδύατον, ἢ πολλὰ λόγῳ δεῖται. ἐτι P P δὲ ἐδ' ἐκχεῖρην ἐδ εἰς ἐτέρας, ἀλλὰ τῶς αὐτῶς ἀπάντων λέγῃσιν ἀρχάς· ἀλλὰ τὸ πρῶτον διπορθεῖν διποτρώγησιν, ὡσπερ τὸ το μικρὸν τι λαμβάνοντες.

Text. 15.

Πασι τῶν 99 ἡ καὶ θεωρησαι χαλεπώτατον, καὶ πρὸς τὸ γινῶσθαι τὰ ληθῆς ἀναγκαῖόν ἐστιν, ὡς ἄλλοτερον ποτε τὸ ἐν, καὶ τὸ ἐν, ἐστὶ τῆ ὄντων εἰσι, καὶ ἑκάτερον ἀπὸν ἐχέτερον τι ὄν, τὸ μὲν ἐν, τὸ ἡ ὄν ἐστιν. ἢ δεῖ ζητεῖν, τί ποτ' ἐστὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἐν, ὡς ὑποκειμένης ἄλλης φύσεως. οἱ μὲν γδ ἐκείνως, οἱ δ' ἕτως οἱοῖ τὴν φύσιν ἐχέειν. Πλάτων μὲν γδ καὶ οἱ Πυθαγόρῃοι, ἐχέτερον τι τὸ ἐν, ἐδὲ τὸ ἐν, ἀλλὰ τῶς ἀπὸν τὴν φύσιν ἐστὶ, ὡς ἐστὶ τ' ἐστὶας (αὐτὸ ἐν ἐστὶ), καὶ ὄν τι, οἱ ἡ πρὸς φύσεως, ἐστὶ Ἐμπεδοκλήης, ὡς εἰς γινώσκω μᾶλλον ἀνάγκη, λέγει, ὅτι τὸ ἐν ὄν ἐστὶ. δεῖ δὲ καὶ ἄν λέγειν τῶς τὴν φιλιαν ἐστὶ. αἰτία γοῦ ἐστιν αὐτῆ, ἢ ἐν ἐστὶ πᾶσιν. ἕτεροι ἡ πῶρ, οἱ δ' ἀέρα φασὶν ἐστὶ τὸ ἐν τῶς καὶ τὸ ἐν, ἐξ ἡ τὰ ὄντα εἶναι τε καὶ γεροῖ εἶναι. ὡς δ' αὐτῶς ἐ οἱ πολλοὶ τῶς σοιχεῖα τιθεῖσθαι. ἀνάγκη ἡ γδ καὶ τῶς τῶς σαυτῶ λέγειν τὸ ἐν καὶ τὸ ἐν, ὅσπερ ἀρχάς εἶναι φασὶ.

Text. 16.

συμβαί

Vtrum vnum, & ens essent ipsæ rerum substantiæ, substantialiæve principia: an potius vnitati, & entitati aliquid subiceretur, quod primum principium esset, ac substantia rerum. Quam quæstionem ideo ait esse difficillimam, quia habet pro vtraque parte grauissimos auctores, nec minùs probabiles rationes. Additq; eius explicationem esse maximè necessariam, quia ex ea pendet non modò iudicium de rerum essentia, sed etiam explicatio aliarum multarū quæstionum, quæ erant eo tempore controuersæ, veluti illius, Vtrum numeri sint essentia rerum, necne, & aliarū similium.

Text. 15. Si verò hac interire non possunt, cur ex eorum aliis, cum interitus expertia sint, res ea constabunt, que interire possunt: ex aliis verò interitus expertes: hoc enim rationi consentaneum non est, sed aut fieri nequit, aut longa explicatione indiget. Præterea, P P nemo conatus est alia, atque alia principia ponere, sed eadem omnium esse cuncti dicunt: primum autem illud, quod dubitatum est, ut exiguum quiddam ducentes, facile deglutiant.

Text. 16. Omnium 99 autem, & ad considerandum difficillimum, & ad veritatem cognoscendam maximè necessarium illud est, vtrum ens, & vnum substantia sint eorum, que sunt, & vtrumque eorum, non aliud quicquam existens, hoc quidem vnum, illud verò ens sit: an verò querere oporteat, quidnam sit ens, & vnum quasi alia quædam natura subiecta sit. Namque alij illo, alij hoc modo naturam habere existimant. Plato enim, & Pythagorici non aliud quicquam, siue ens siue vnum esse, sed hoc ipsum eorum naturam dicunt: quasi substantia sit idem vnum esse, & ens quoddam. Eorum autem, qui de natura disputant, Empedocles quidem tanquam ad notitiam renouans, exponit quidnam sit, id, quod vnum ens est, hoc enim amicitiam esse dicere videri potest, quippe cum hac omnibus, ut vnum sint, causa sit. Alij verò ignem, alij ærem, hoc vnum, & ens esse aiunt, atque ex eo ea, que sunt, & esse, & genita esse. Eodēque modo sentiunt ij, qui plura elementa ponunt: coguntur enim & hi dicere, tam multa esse ens, & vnum, quàm multa principia esse asserunt.

Si quis

suppositum ei ἡ περι φύσεως, quemadmodum fecimus cap. 1. quo loco Aristoteles ait, οἱ ἡ Πυθαγόρῃοι ἐ Πλάτων ἐλεγε, & cap. 2. vbi dicitur, διὰ τὰυτῶ τῶν σοφιστῶν τινες, οἱον ἀριστοπῶς προσπαλάσσειν αὐτά. Ita que ut sensum retineremus, necesse fuit solum Empedoclem suppositum verbi facere. Sensus igitur verborum Aristotelis hic est, Empedocles quidem reddit causam ipsius entitatis, & vnitatis ex alio priori, nempe ex concordia, quam dicebat esse principium. Nam cum idem videatur esse causa entitatis, quod est vnitatis & vice versa, concordia autem sit causa vnitatis, ut inductione patet, colligebat ille, esse etiam entitatis. Quo loco illud ἡ non est legendum coniunctim, ut sint vna particula ἡ, τ, sed disiunctim, ut significet Quòd quid, siue Quòdam, aut Quidnam: quemadmodum Latine reddidimus.

Coguntur enim dicere. Quasi dicat, coguntur enim tot ponere subiecta entita

Sensus verborum Aristot.

entitatis, & vnitatis, quot ponunt earum principia, quippe cum distinguant principia ab entitate, & vnitare rerum, tanquam subiecta ab iis, quæ illis accidunt.

Argumentum pro parte affirmatiua.

Si quis verò iam argumentatur pro opinione Platonis, & Pythagoreorum hac ratione. Aut ens, & vnum sunt separata ab indiuiduis, aut minimè: si non sunt separata duo sequuntur: alterum quidem, nullum aliud vniuersale existere separatum ab indiuiduis, alterum verò, nullum numerum esse abstractum à rebus, seu separatam quamdam substantiam: vtrumque autem est incommodum, ergo potius dicendum est esse ea separata: at hoc dato planè sequitur, esse illa substantiam rerum omnium: non est igitur negandum, ens, & vnum esse rerum substantiã. Prior pars maioris ex eo probatur, quia ens, & vnum sunt maximè vniuersalia, ac proinde ex omnibus vniuersalibus maximè separabilia ab indiuiduis, præsertim cum magis vniuersalia sint priora natura eo antecessionis ordine, quo id prius dicitur, à quo non recipitur existendi consequentia. Posterior autem probatur, quia numerus abstractus à rebus nihil aliud est, quam ipsæ vnitates, quarum quælibet est id, quod vel maximè vnum quid est, ex quo fit, vt si vnum non sit substantia separata, neque ipsæ numerus sit separata substantia, Minor probari potest iis rationibus, quibus Plato ostendere conatur, Ideas esse, & numeros esse rerum essentias ab ipsis rebus separatas. Quòd autem sequatur, si ens & vnum, aliquid sunt, hoc est separata ab indiuiduis, esse illa substantias omnium rerum, ex eo probat Aristot. quia si sunt separata nihil aliud eis subest, quod vniuersè de rebus omnibus dicatur, quasi subiectum formalis prædicati, quemadmodum cum homo prædicatur, de omnibus hominibus, nihil ei subest, quod de illis omnibus prædicetur quasi subiectum naturæ humanæ, secus res habet in prædicatione albi, cui subest, corpus, quod de omnibus albis dicitur, vt subiectum albedinis, quod idem cernere est in cæteris prædicatis accidentalibus.

Vniuersaliora esse priora natura minus vniuersalibus.

συμβαίνε^u ἢ, εἰ μὲν τις μὴ θήσει εἶναι τινα εἶσαν τὸ ἐν, καὶ τὸ ὄν, μηδὲ ἧστ' ἀλλῶν ἔστι ἧστ' καθόλου μηδὲν ταῦτα γὰρ ἔστι καθόλου μάλιστα πάντων. εἰ δὲ μὴ ἐστὶ τι ἐν αὐτῷ, μηδ' αὐτὸ ὄν, ὅλη ἧστ' γε ἀλλῶν τι ἀν εἶν ἡδὲ τὰ λεγόμενα καθ' ἑκάστα. ἐπὶ δὲ μὴ ὄν^u ἢ ἑνὸς εἰσίας, δῆλον ὅτι εἰδ' ἀν ἀειθμὸς εἶν ὡς κερχαισμένη φύσις τις ἧστ' ὄντων. ὁ μὲν γὰρ ἀειθμὸς, μονάδες ἢ ἡ μονὰς ὅπερ ἐν τί ἔστιν. εἰ δὲ ἐστὶ τι αὐτῷ, ἐν, καὶ αὐτὸ ὄν, ἀναγκαῖον εἶσαν αὐτῷ ἔστι τὸ ὄν, καὶ τὸ ἐν. οὐ γὰρ ἕτερόν τι καθόλου κατηγορεῖται ἀλλὰ ταῦτα αὐτῷ.

Ἄλλα x x μὲν εἰ ἕσται τι αὐτὸ ὄν, καὶ αὐτὸ ἐν. πολλῆ ἀπορία, πῶς ἕσται τι ἄλλο ταῦτα ἕτερον. λέγω δὲ, πῶς ἕσται πλείω ἑνὸς τὰ ὄντα. τὸ γὰρ ἕτερον ἢ ὄν^u τ^u, ἐκ ἕσται, ὡς κ^u τ^u Παρμενίδε συμβαίνειν ἀνάγκη λόγον, ἐν ἀπαντα ἔστι τὰ ὄντα, καὶ τὸ τοῦ ἔστι τὸ ὄν. ἀμφότερος γ^u ἢ δὲ δύσκολον ἀν τε γὰρ μὴ ἦ τὸ ἐν εἰσία, ἀν τε ἢ τὸ αὐτὸ ἐν, ἀδύνατον τὸν ἀειθμὸν οὐσίαν εἶναι. εἰάν μὲν οὐ μὴ ἦ, εἰρηλατῶν πρότερον. διὸ εἰάν δὲ ἦ, ἢ ὡς τὴ δύσορία, καὶ πῶς τοῦ, ὄν^u ἐκ z z τί^u τ^u γὰρ καὶ ἄλλο τὸ ἐν ἕσται αὐτῷ, ἄλλο ἐν; ἀνάγκη γὰρ μηδὲν εἶναι. ἀπαντε δὲ τὰ ὄντα ἢ ἐν ἢ πολλὰ, ὡν ἐν ἑκάστων. ἐπὶ a b εἰ ἀδιάμετρον αὐτὸ τὸ ἐν

Argumentatur pro opinione Naturalium, contra opinionem Platonis, & Pythagoreorum duabus rationibus, quarum prior hæc est. Si ipsum ens, & ipsum vnum sint aliquid, id est, separata, & quod hinc sequitur sint ipsa rerum essentia, & non aliquid, posterius (quod apud Platonem rectè efficitur) quicquid fuerit præter illud ens, non erit ens, & quicquid fuerit præter illud vnum, non erit vnum, quare cum illud ens, & illud vnum idem sint (neque enim possunt esse diuersa) efficitur, vt omnia, quæ sunt vnum sint, quod concludebat Parmenides, cum igitur hoc sit absurdissimum,

At verò si ipsum. Argumentatur pro opinione Naturalium, contra opinionem Platonis, & Pythagoreorum duabus rationibus, quarum prior hæc est. Si ipsum ens, & ipsum vnum sint aliquid, id est, separata, & quod hinc sequitur sint ipsa rerum essentia, & non aliquid, posterius (quod apud Platonem rectè efficitur) quicquid fuerit præter illud ens, non erit ens, & quicquid fuerit præter illud vnum, non erit vnum, quare cum illud ens, & illud vnum idem sint (neque enim possunt esse diuersa) efficitur, vt omnia, quæ sunt vnum sint, quod concludebat Parmenides, cum igitur hoc sit absurdissimum,

num, potius dicendum est, ipsum ens, & ipsum vnum non esse separata, ac proinde non esse substantias rerum. Hæc ratio contra solum Platonem concludit, vt perspicuum est, nec abs re, cum tota huius quæstionis disputatio propter Platonem instituta sit.

Vtque autem modo difficilis res est. Quoniam tota hæc disputatio contra Platonem instituitur, docet Aristot. vtramque partem quæstionis magnam illi negotium facessere, ex vtraque enim sequitur numerum non esse substantiam, quod tamen ille enixè defendere conabatur. Nam si vnum non sit substantia, nec numerus erit substantia, vt paulò antè probatum est. Si verò sit substantia, cum præter illud non sit futuram aliud vnum, neque etiam numerus erit. Nam quemadmodum præter ipsum ens, si ponatur separatum non erit aliud ens: sic etiã præter ipsum vnum separatum, non erit aliud vnum, ex quo cum priori vno fiat numerus. Quo loco cum Aristot. ait, siue sit ipsum vnum, sensus est, siue vnum sit substantia. Idem enim est apud Platonem esse separatum atque esse substantiam, quia quicquid separatum, & per se naturaliter existit, substantia est.

Disputatio contra Platonem instituitur, docet Aristot. vtramque partem quæstionis magnam illi negotium facessere, ex vtraque enim sequitur numerum non esse substantiam, quod tamen ille enixè defendere conabatur. Nam si vnum non sit substantia, nec numerus erit substantia, vt paulò antè probatum est. Si verò sit substantia, cum præter illud non sit futuram aliud vnum, neque etiam numerus erit. Nam quemadmodum præter ipsum ens, si ponatur separatum non erit aliud ens: sic etiã præter ipsum vnum separatum, non erit aliud vnum, ex quo cum priori vno fiat numerus. Quo loco cum Aristot. ait, siue sit ipsum vnum, sensus est, siue vnum sit substantia. Idem enim est apud Platonem esse separatum atque esse substantiam, quia quicquid separatum, & per se naturaliter existit, substantia est.

Siquis u u verò ipsum ens & ipsum vnum quamdam substantiam esse non statuat: illud euenit, vt neque aliorum vniuersalium quicquam sit: hac enim sunt omnium maximè vniuersalia. Quod si nec vnum ipsum, nec ipsum ens quicquam sit: multò minus ex aliis quicquam erit, præter ea, quæ singularia dicuntur. Præterea, si vnum ipsum substantia non est: constat, neque numerum fore, vt naturam quamdam à rebus separatam. Est enim numerus unitates, Vnitas autem est id, quod propriè vnum quid est. Si verò ipsum vnum, & ipsum ens aliquid est: necesse est eorum substantiam ens, & vnum esse: neque enim aliud quicquam vniuersè prædicatur, sed hæc ipsa.

At x x verò, si ipsum ens, ac ipsum vnum aliquid sint, magna dubitatio existit, quo pacto aliquid aliud erit, præter hæc: quo inquam pacto entia erunt plura vno: id enim non est, quod ab ente diuersum est. Ita fiet necessario, vt Parmenidis ratione, omnia entia vnum sint, idque sit ipsum ens. Utroque γ γ autem modo difficilis res est. Nam siue vnum substantia non sit, siue sit ipsum vnum: fieri non potest, vt numerus sit substantia. At si non sit quidem, cur id eueniat superius dictum est. Si verò sit, eadem & de ente dubitatio occurrit. Ex z z quo enim, & præter ipsum vnum, aliud vnum erit? est enim necesse, vt nihil sit omnia autem, quæ sunt, aut vnum sunt, aut multa, quorum quodque vnum est. Præterea a b si vnum ipsum indivisibile

Ex quo enim &c. Quasi dicat, ex quo enim generabitur illud aliud vnum separatum à primo vno? erit enim necesse, vt id, ex quo fiat, nihil sit. Nam omne ens, aut est vnum, aut multa, quorum quodque est vnum: id autem, ex quo fiet illud vnum, non erit vnum, nec multa, quandoquidem præter primum vnum, supponebatur, non esse aliud vnum. Quod autem illud aliud vnum generari debeat, si ponendum est præter primum vnum, ex eo ipso patet, quia non est primum vnum. Generabitur igitur ex nihilo, quod fieri nequit. Hoc loco verbum αὐτῷ, non est mente iungendum cum αὐτῷ, sed cum τὸ ἐν, quod præcesserat. Id enim planè poscit loci intelligentia.

Præterea si vnum. Posterior ratio, quam affert pro opinione Naturalium contra Platonem, erat Zenonis Eleatæ Parmenidis discipuli, qui hunc in modum argumentabatur. Ipsum vnum separatum si datur est omnino indivisibile, ergo nihil est: vnde sequitur, non tantum illud non esse substantiam rerum, sed neque omnino quicquam, quod ad eas pertineat. (Consequentiam verò ex eo

Argumentum secundum.

firmam putabat Zeno, quia nihil esse credebat, nisi quod aliquam magnitudinem haberet: quam ob causam sepe utebatur hoc quasi principio, *Quod nec additum facit maius, nec detractum reddit minus, nihil est.* Quocirca dicebat, nihil esse, quod omni ex parte esset ens, nisi corpus, quandoquidem solum corpus additum, secundum quamcumque dimensionem facit maius, siquidem linea addita non facit maius, nisi secundum longitudinem, nec superficies, nisi secundum longitudinem & latitudinem. Unde sequebatur, unitatem abstractam, qualem ponebat Plato, itemque punctum nihil omnino esse, quia nequeantrem vllā maiorem facere. Hoc loco addidimus illud (aut minus) quod nō est in Græco, quia plane videtur librariorū vitio excidisse, cum alioqui sententia id postulet, nisi sit ridicula.

Contra Zenonem.

Sed quoniam is. Quia Zeno admodum ineptè philofobatur, ait Arist. eius rationē non modò re vera, siue simpliciter, sed etiam ad hominem solui posse. Simpliciter quidem, si detur instantia in aliquo indivisibili, quod ostendatur existere in rerum natura, vt re vera existit. Ad hominem verò si dicatur, etsi ratio entis non est in eo posita, vt additum augeat, aut detractum minuat eo tamen admissò, nihil referre si indivisibile additum non faciat maius, siue non augeat magnitudinem: satis enim esse, si faciat plus, hoc est augeat multitudinem. Id enim quod nihil est, augere multitudinem non potest. Hoc etiam loco pro *οὐτὸ θεωρεῖται* videtur irrepsisse *οὐτὸ θεωρεῖται*, vt habent Græca exemplaria, & pro *ὡς καὶ ἄλλως* scriptum esse à librariis *ὡς καὶ οὕτως*, quod fuit facillimum. Itaque priorem lectionem restituendam putamus. Expunximus autem particulam: *ἐκ*, vt legeretur, *καὶ ἀδέχεται*, non *καὶ ἐκ ἀδέχεται* id est, nec fieri potest, vt ferè habent Græca exemplaria, quia præterquam quod pugnat cum vero sensu huius loci, non legitur apud Alexandrum, neque ab vllò interprete vertitur.

Utrum quoniam modo. Quamquam ratio Zenonis posteriori solutione facile solui potest: addit tamen Aristoteles, ex ea remanere adhuc difficultatem hanc, quod etsi indivisibile additum faciat, plus, seu maiorem multitudinem, atque adeo multitudinem quamlibet constituat, tamen videtur fieri non posse, vt constituat magnitudinem, quam tamen Plato ex unitatibus etiam constitui dicebat. Perinde enim hoc absurdum videtur, atque si quis lineam ex punctis constare asserat. Nam etsi detur, ex vno indivisibili separato, & quodam non vno, quod Plato vocabat tum inæqualitatem tum dualitatem indefinitam, tum etiam magnum, & paruum ex vno inquam, ipso, vt forma, & ex non vno & materia, fieri numerum separatum: tamen non videtur dicendum, ex iisdem aliàs constare magnitudinem, præsertim cum ipsum non vnum, siue inæqualitas, apud Platonem semper eodem modo summi videatur. Quinetiam neutrum horum videtur fieri posse. Et quòd, ex vno, & inæqua-

τὸ ἐν, καὶ μὴ τὸ ζήκωνος ἀξίωμα ἐδὲν ἂν εἴη, ὁ γὰρ μήτε προσιδέμενον, μήτε ἀφαιρέμενον ποιεῖ τι μείζον. * οὐ φασιν εἶναι τοῦτο τῶν ὄντων, ὡς δηλονότι ὄντων μεγέθους τοῦ ὄντος καὶ εἰ μέγεθος, σηματικόν. τοῦτο γὰρ παύτην. τὰ δὲ ἄλλα ὡς μὲν προσιδέμενα, ποιήσει μείζον, ὡς δὲ ἐδὲν δὲ ἐπίπεδον καὶ γραμμῆ, στιγμῆ καὶ μονάδας, ἐδαμῶς ἀλλ' ἀεὶ ἐπειδὴ * εἶναι θεωρεῖται φορτικῶς, καὶ * ἀδέχεται εἶναι ἀδαιρέτον, ὡς τε καὶ * ὄντως, καὶ πρὸς ἐκείνων τιν' ἔχει ἀπολογία, μείζον μὲν οὐ ποιήσει, πλείον δὲ προσιδέμενον τὸ τοῦτον. ἀλλὰ ἀδὲ ὡς δὲ ἐξ ἐνός τριούτου, ἢ πλείονων ἔσαι μέγεθος; ὅμοιον γὰρ καὶ τῶν γραμμῶν ἐν στιγμῆ εἶναι φάσκον. ἀλλὰ μὲν, καὶ εἰ τις ἔτιος ὑπολαμβάνοι, ὡς γίνεσθαι (καθάπερ λέγουσιν τινες) ἐκ ἐνός αὐτῆ, καὶ ἄλλο μὴ ἐνός τινος τὸν ἀειδμεν, οὐδὲν ἧττον ζητητέον, εἰς τί καὶ ὡς, ὅτε μὲν ἀειδμεν, ὅτε δὲ μέγεθος ἔσαι τὸ γενόμενον, εἴπερ τὸ μὴ ἐν ἢ ἀνισότης καὶ ἢ αὐτῆ φύσις

* Deesse videtur ἢ ἕλκετον.

* Alias οὐτως. * Alij habent ἐκ ἀδέχεται. * Alias ἔτιος.

inæqualitate fiat numerus. Et quòd ex ipso numero iam constituto, & ex eadem rursus inæqualitate fiat magnitudo, vt quidam dicebant, cum docere vellent, quomodo ex vno, & inæqualitate aliàs fieret numerus, aliàs autem magnitudo.

Questionis, utrum vnum & ens sint ipsa rerum substantia substantiæve principia, solutio.

PRO solutione huius questionis animaduertendum est ens, &

Triples entis, & vnius acceptio.

indivisibile est, nihil sanè erit, Zenonis sententia. Quod enim, neque additum, neque detractum maius aliquid facit, aut minus, id in entibus non numerat qua scilicet, ipsum ens magnitudo sit, & si magnitudo, corporeum quid: hæc enim omni ex parte ens est: cætera verò modo quidem aliquo facient maius, alio verò non item, veluti planum, ac linea facient punctus verò, & unitas nequaquam. Sed ^{a c} quoniam is ineptè rem considerat, fieri potest, vt si aliquid indivisibile: hinc efficitur, vt & re vera, & ad illum responsio aliqua adhiberi possit. Id enim, si addatur, maius quidem non faciet, sed tamen faciet plus. Verum ^{a d} quoniam modo ex eiusmodi vno aut pluribus magnitudo constabit? id enim simile est, atque si lineam ex punctis constare dicas. Quod si quis ita sentiat, vt numerum, quemadmodum nonnulli dicunt, ex ipso vno, & ex alio quodam non vno fieri velit: nihilominus quaerendum est, cur, & quomodo id, quod sit, nunc quidem numerus, nunc autem magnitudo existat, siquidem non vnum inæqualitas erat, atque eadem

vnum, quod attrinet ad hunc locum, tribus modis accipi posse. Primū pro ente & vno in dependente, quod est solus Deus Opt. Max. Deinde, pro ente, & vno transcendentibus. Postremò, ens quidem pro quantitate continua quæ quidem est immediatè vna unitate numerali (substantia enim mediante quantitate continua, sibi vèdicat huiusmodi unitatem) vnū verò, pro unitate numerali. Si ergo

Solutio questionis.

Vnū transcendens quid.

ens, & vnum sumantur primo modo, dicendū est, esse quidē vtrūque separatum ab omni materia, atque adeo ab omni, vt ita dicam, potentialitate, cum vtrumque sit actus purus: verum non esse substantiam, & quidditatem omnium rerum, sed causam exèplarem, & efficiëntem omnium quidditarum dependentiū, vt Arist. docebit lib. 12. Si autem sumatur secundo modo, esse quidem substantiā, siue essentiā omnium rerum, vt idem docebit libro seq. sed tamen non esse separata à rebus singulis. Nulla enim res habet formaliter essentiā per aliquid à se separatū, sed tantum efficiënter, aut imitatiuè. Si denique sumatur tertio modo, neutrum esse substantiam omnium rerum, sed potius ambo accidere substantiis corporeis, quibus solis accidit numerari eo genere numeri.

Ex his facile solui possunt rationes propositæ pro vtraque questionis parte. Ratio enim pro opinione Platonis adducta nihil efficit. Existimat enim Plato, separationem entis, & vnius esse necessariam, vt ens, & vnum sint ipsa rerum omnium substantia, siue quidditas, quod negamus, cum potius contra dicendum sit. Ac prior quidem ratio pro opinione Aristotelis rectè concludit contra solum Platonē, vt eo loco diximus, posterior autem ab ipso Aristotele soluta est. Cur autem Platonē putat

Dilutio argumentorum vtriusque partis. Cur Plato rerum essentias numeros fecerit.

putauerit essentias rerum dependentium à primo ente, & primo vno, esse numeros, non satis constat. Sed tamen D. Thomas credit, eius rei causam fuisse, quia Plato non distinxit vnitatem transcendentem à numerali. Vnde cum vnitas transcendens non distinguatur ab essentiis rerum, siue simplicium, siue compositarum, quarum est vnitas, tamquam aliquid, quod illis superadditum sit: hinc fit, vt quemadmodum res omnes dependentes à Deo habent in suis essentiis aliquam compositionem entitatum, sic ille dixerit, omnes eas habere compositionem vnitatum, & quod hinc sequitur, omnes earum essentias esse numeros. Quod autem Plato dixit, non modò numeros, sed etiam magnitudines ex vnitatibus constare (id quod Aristoteles ad finem capituli impugnat) sic accipiendum videtur, vt nomine numerorum intelligat species magnitudinem autem, indiuidua, quæ sub iis continentur, & ex materia designata constant. Ita fit vt, cum Platonici dicunt, inæqualitatem cum vnitatem constituere numeros inæqualitatis nomine intelligant naturam potentialem generis, nomine autem vnitatis differentiam: cum autem volunt, magnitudines constare numero, & inæqualitate, rursus nomine inæqualitatis intelligant naturam potentialem materiae, quæ susceptis similitudinibus numerorum, siue formarum, separatarum euadit in alia, atque alia indiuidua. Itaque non eodem modo accipiunt inæqualitatem in vtraque compositione, et hinc eodem modo eam accipere videantur.

τῆ φύσις ἢν. ἔτε. γδ ὅπως ἐξ ἑνός, καὶ ταύτης, ἕτε ὅπως ἐξ ἀειθμοῦ τινός, καὶ ταύτης γένοιτ' ἂν τὰ μεγέθη, δ' ἕλον.

Πότερον οὐ ἀειθμοὶ, καὶ τὰ σώματα, καὶ τὰ ἐπιπέδα, καὶ αἱ σιγμαι, ἕσται τινές εἰσιν.

Κ Ε Φ. Ε.

Text. 17. Οὕτων ἂ δ' ἐχομένη ἀπορία, πότερον οὐ ἀειθμοὶ, καὶ τὰ σώματα, καὶ τὰ ἐπιπέδα, καὶ αἱ σιγμαι, ἕσται τινές εἰσιν, ἢ ἔ. εἰ. γδ μή εἰσι, διαφά. γει τὸ ὄν, καὶ τινές αἱ ἕσται, γδ ὅ. πων. τὰ μὲν γδ πάθη, καὶ αἱ κινήσεις, καὶ τὰ πρὸς τι, καὶ αἱ ἀφ' ἑσέως, καὶ οἱ λόγοι, ἕδ ἑνός δοκῶσιν ἕσται σημαίνειν. λέγονται γδ πάλαι καὶ ἔσται, ἕσται, καὶ ἕδ ἑνός τὸδε τι. ἂ δ' ἂν μάλα εἰς ἀφ' ἑσέως σημαίνειν ἕσται ὑδωρ, ἕ γῆ, ἕ πῦρ, * ἕ ἄνε. ἕ ἂν τὰ σώματα συνέσται. τοῦ γδ ἕ δερμάτινες μὲν, ἕ ψυχρότητες, ἕ τὰ τριὰς πάθη, ἕ οὐσίαι: τὸ ἕ σώμα τὸ ταῦτα περιποιῶν, μόνον ἕσται, ἕ ὡς ὄν τι, καὶ ἕσται τις ἕσται. ἀλλὰ ἕ μὲν τὸ τε σώμα ὄν τι ἕσται τῆς ὄνταίης, καὶ αὐτὴ τῆς ἕσται, καὶ αὐτὴ τῆς μόνου, καὶ τῆς σιγμαι.

Text. 17.

* Alias ἕ ἄνε.

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Obaret autem Disputat in hoc capite quaestionem decimam sextam, qua quaerebatur, vtrum entia mathematica essent substantiae rerum, nec ne? Quam quidem non ideo dicit cohaerere cum iis, quæ dicta sunt, quod

Quo pacto intellexeris magnitudines constare vnitatibus

Disputatio quaestionis 16.

quod proximè proposita sit post eam quaestionem, quæ modò disputata est: sed quia cum in superiori actum sit de vno, an sit rerum substantia: proximè videtur sequi, vt idem quaeratur de cæteris entibus mathematicis.

Si enim non sunt? Argumentatur pro affirmatiua parte quaestionis, ac primùm ea ratione probat, corpus esse substantiam rerum, quia cætera omnia videtur esse

Primum argumentum pro parte affirmatiua.

dem natura. Neque enim apertum est, quo pacto ex vno atque hac, neque item, quomodo ex hac, & quodam numero magnitudines fieri possint.

Sint ne numeri & corpora, & plana, atque puncta substantiæ quædam necne.

CAPVT V.

Text. 17.

Obaret autem his dubitatio ea, vtrum numeri, corpora, plana, atque puncta, sint quædam substantia, necne. Si enim non sunt, fugit nos sanè, quid sit ens. quædam sint rerum substantia. Etenim passionibus, ac motibus, ea item, quæ sunt ad aliquid, dispositionesque, ac rationes, nullius rei substantiam videntur significare: quippe cum omnia dicantur de subiecto aliquo, nihilque eorum sit hoc aliquid. Quæ autem maximè videri possunt significare substantiam, sunt aqua, terra, & ignis, ex quibus corpora composita constant: quorum calor, & frigora, & huiusmodi affectiones, non sunt substantia: corpus vero, quod hæc patitur, solum permanet, vt quod aliquid sit, & quædam substantia existens. Quinetiam corpus minus substantia est, quam superficies, & hæc, quam linea, atque hæc, quam vnitas, & punctum,

accidentia illius, & dici de illo, vt de subiecto in hætionis, atque in eodem manente alia aliis succedere. Possent hoc loco nomine Rationum intelligi proportionibus, quæ sunt relationes quædam relationum, nisi vocaretur, ἀναλογίαι, & iam nomine eorum, quæ sunt ad aliquid, comprehensæ essent. Vetus interpres. Pro verbo λόγος, reddidit, Orationes, quo nomine D. Thomas vocales intelligit. Alexander ait Aristotelem nomine, τῶν λόγων, significasse Numeros. Magis placet significasse conceptus rerum, quos hic vocat Auctoris, intellectus. Illud etiam animaduerte, ideo fortasse prætermisissimum esse hoc loco aëre in enumeratione elementorum, quia est omnium minimè sensibilis. Vnde fit, vt credat vulgus, medium interiectum, inter aquam, & cælum esse vacuum, vt

de quibusdam dicitur 4. Phys. libr. caput 6. tametsi vetus quidam codex habet: καὶ ἀνε: Denique cum audis (corpora composita) intellige mixta: quod dictum est ad differentiam simplicium corporum.

Quorum calores. Quasi dicat, Cum hæc maximè videantur significare hoc aliquid, siue substantiam, nec videatur primò distingui, nisi per qualitates primas, primæ autem qualitates non sunt substantiæ, efficitur, vt solum corpus, cur illa in sunt, substantia sit.

Quinetiam corpus. Probat superficiem, lineam, & punctum (qui hoc loco explicatiōnis gratia dicitur vnitas, quòd definiti soleat, Vnitas possessionem habens) esse etiam substantias. Nam corpus (inquit) quod probatum est esse substantiam, minus substantia est, quam superficies: & superficies, quam linea: & hæc, quam punctus. Quod duabus rationibus probat. Primùm, quia quæ posterius commemorata sunt, ponuntur in definitionibus priorum, nempe punctum in definitione lineæ, & linea in definitione superficie, & hæc in definitione corporis: quæ autem in definitione ponuntur, cum sint principia, & causæ substantiæ rei, sunt magis substantiæ, quam res quæ definitur. Deinde, quia quæ sunt posterius commemorata, in Metaphys. Arist. Tom. 1. N N. rata,

Secundum.

Superficies, linea, punctus.

rara, sunt natura ordine priora superioribus, cum possint esse sine illis, non autem illa sine ipsis: at quæ sunt naturæ ordine priora, magis substantiæ sunt, quippe cum substantia naturæ ordine sit primum ens. Quod autem ait, ea quæ posterius commemorata sunt, posse existere sine superioribus, vel secundum Platonem dictum est (nam cum sine superioribus intelligi possint, poterunt etiam iuxta Platoniam consequentiam, sine illis existere) vel quia id non implicat contradictionem. Fortè enim id vidit Aristoteles, tamen si putaverit, nullam esse potestatem in rerum natura, quæ id facere possit.

Contra dictio nem non implicat accidentia esse sine subsistio.

Cetera vero: Non quidem superficies, lineas, & puncta, quæ sunt principia corporis: sed qualitates, relationes, & alia omnia, quæ corpore posteriora sunt.

Posteriores autem. Pythagorici, nimirum, & Platonici. Quare etiam secundum hos entia mathematica erunt substantiæ rerum, nihilque remanebit in questione, quod saltem ex auctoritate, pro affirmativa parte probatum non sit.

Argumentum primum partis negativæ.

At verò, ut probat partem negativam ex eo, quia superficies, lineæ, & puncta, quæ magis videntur substantiæ, quam corpus, ut dictum est, non sunt re vera substantiæ. Quod quidem quatuor rationibus probat. Prima est, quia in nullo corpore sensibili reperiuntur, eo nimirum pacto, quo considerantur à Mathematicis, quo tamen solo dicuntur principia corporis, ut præcedit omnes qualitates sensibiles.

Secundum.

Præterea, videntur. Secundà ratio est, Quia hæc eadem tria, ut sunt in medio corpore (sic enim accipi debeat, ut sint substantia corporis principia) nihil aliud videntur esse, quam divisiones corporis, hoc est, ea, quibus corpus secundum longitudinem, aut latitudinem, aut profunditatem dividitur, corpus autem non est actu divisum: dum corpus unum est, nisi potentia: ergo

μηδ. τέτοις ἢ ὡς εἰδὼς τὸ σῶμα· καὶ τὰ μὲν ἀνόσωμα τῶν ἐνδεχόμενων δοκεῖ εἶναι, τὸ δὲ σῶμα ἀνόσωτον εἶναι ἀδύνατον. διόπερ οἱ μὲν πολλοὶ καὶ οἱ πλεονεχέστεροι τὴν ἐξίστασιν καὶ τὸ ὄν ὡντο σῶμα εἶναι, τὰ δὲ ἄλλα ἢ τέτρα πάθη ὡς ἐκ τῶν δεξιάς τῶν ἰσομέτρων, τῶν ὄντων εἶναι δεξιάς· οἱ δὲ ὑπερτέροι ἐσφώτεροι τέτων εἶναι δοξάζοντες, ἀειθμύς. καθάπερ ἐν εἰρημῶν, εἰ μὴ ἐστὶν ἐξίστασιν αὐτὰ ὅλων ἐδεμῖα ἐστὶν ἐξίστασιν, ἐδὲ ὄν ἐδέν· ἢ ἢ δὴ ἄγε συμβεβηκότα τούτοις, ἀξίον ὄντα καλεῖν.

Ἀλλὰ ἢ μὲν, εἰ τέτρο μὲν ὁμολογεῖται, ὅτι μᾶλλον ἐστὶν οὐσία τὰ μήκη τῶν σωμάτων καὶ ἀστγμά· ταῦτα ἢ μὴ ὁξωρῶν ποίων ἀν εἶεν σωμάτων (ἐν ἢ τοῖς αἰσθητοῖς ἀδύνατον εἶναι) ὅτι ἀν εἶν οὐσία οὐδεμία· ἐπὶ ἢ φαίνε) ταῦτα πάντα διαρέσθς ὄντα τῶ σῶματ, τὸ μὲν εἰς πλάτ, τὸ δὲ εἰς βάθ, τὸ δὲ εἰς μήκ. πρὸς ἢ τούτοις ὁμοίως ἐν εἶεν ἐν τῶ σφραῶ ὁποιοῦν ὁχῆμα. ὡς τὸ εἰ μήτ ἐν τῶ λίθω ἐρμῆς, οὐδὲ τὸ ἡμισυ τῶ κύβου ἐν τῶ κύβω ἔστω ὡς ἀφωρισμένον. ὅτι ἀρα ἐδὲ ὁπιφάνεια. εἰ ἢ ὁποιοῦν, ἢ αὐτῆ ἀν λῶ ἢ ἀφορίζεσα τὸ ἡμισυ. ὅ δὲ αὐτὸς λόγ, ἢ ὁπὶ γραμμῆς καὶ ἢ ὁπὶ σγμῆς καὶ μονάδος. ὡς τὸ εἰ μάλιστα μὲν ἐξίστα τὸ σῶμα, τέτρα ἢ μᾶλλον αὐτὰ, μὴ ὅτι ἢ ταῦτα μὴδὲ ἐξίστα ἢ τινὲς, ὁξωρῶν τί τὸ ὄν, καὶ τίς ἢ οὐσία τῶ ὄντων. πρὸς ἢ ἢ τοῖς εἰρημῶν, καὶ τὰ πρὸς τῶ ἡμίσει καὶ τῶ φθορᾶν συμβαίνε ἀλογα. δοκεῖ μὲν ἢ ἢ ἐξίστα μὴ ἔσα πρὸτερον, νῦν ἢ ἔσα, ἢ πρὸτερον οὐσα, ὑπερτέρον μὴ, ἢ μὲν τέτρο γίνεσθ καὶ φθείρεσθ.

Alias enim. Alias μὲν ἔτρο

nec ita sunt in corpore actu, sed potentia: quare nec substantialia eius principia. Adhæc, eodem modo. Tertia ratio est, Quia si ista essent actu, seu (ut ait) definita & designata in medio corpore, pari ratione in lapide rudi esset figura Mercurij, ante quam statua Mercurij è lapide fieret, & pari ratione quævis alia figura, ut in tessera, sub cubica figura, dimidium tessera, quod est alia species figuræ: hoc autem nequaquam est dicendum, cum in corpore non sit actu, nisi superficies externa, qua finitur. Lege Syrianum. Latini ferè aliter exponunt, quod depravatum habuerint contextum, tamen si eorum plerique unam tantum superficiem esse actu in corpore plane fatentur.

Tertium.

Eius: his enim definitur corpus, & hæc quidem sine corpore videntur esse posse: corpus vero sine his esse non potest. Hac de causa vulgus quidem, ac priores substantiam, & id, quod est, corpus esse existimabant, cetera vero huius affectiones: ut & corporum principia eorum, quæ sunt, principia esse putarent. Posteriores autem, quibus his sapientiores habitus sunt, numeros. Ergo quemadmodum diximus, nisi hæc substantia sint, nulla substantia, nullumque ens omnino est. Neque enim æquum est, ut ea, quæ his accidunt, entia appellentur.

At si verò, si hoc conceditur, longitudines, & puncta magis, quam corpora substantiam esse: hæc autem, qualium sint corporum, non cernimus (ut enim in sensibilibus existant, fieri nequaquam potest) non erit utique substantia ulla. Præterea, videntur hæc omnia divisiones esse corporis, aliud in latitudinem, aliud in altitudinem, aliud in longitudinem. Adhæc eodem modo inest in solido figura qualibet: quare, si neque Mercurius: in lapide est, neque in tessera dimidium tessera, ita ut determinatum sit, profecto nec superficies. nam si quævis esset, & ea esset sanè, quæ dimidium determinat. Eadem ratio est in linea, puncto, & unitate. Quapropter, si corpus maximè substantia est, atque hæc magis sunt, quam corpus, hæc autem substantia non sunt, neque verò dantur substantia quedam: fugit profecto nos, quid sit ens, & que sit ipsa rerum substantia. Nam ultra ea, quæ diximus, ea quoque eveniunt, quæ in generatione, & corruptione absurda sunt. Substantia enim, quæ cum prius non esset, nunc est, aut quæ cum prius esset, postea non est, cum generatione, & corruptione

Et unitate. Videtur loqui de unitatibus rerum, quæ non sunt actu distinctæ, veluti partium eiusdem lapidis. Nā unitatis rei actu distinctæ, non potentia tantum, sed actu est, quemadmodum unitas trium lapidum.

Substantia quedam. Hoc est, substantiæ separatæ, quæ ponebantur quidditates rerum materialium.

Quartum.

Nam ultra ea, Quarta ratio, hæc est. Quæ incipiunt esse sine generatione, & desinunt sine corruptione, non sunt substantiæ; hoc autem modo incipiunt, ac desinunt esse puncta, lineæ, ac superficies: quod duobus argumentis probat. Primum quia hæc omnia sola conjunctione, & disjunctione corporum incipiunt esse ac desinunt: nullaque interveniente alteratione, quæ tamen semper est comes generationis, & corruptionis. Deinde, quia quæ generantur, aut corrumpuntur, ex aliquo generantur, & in idem corrumpuntur, & in idem corrumpuntur, siue resoluuntur: hæc autem ex parte dicuntur principia, nempe quatenus sunt indivisibilia (punctum quidem omnino, linea autem secundum latitudinem, superficies vero secundum altitudinem, siue profunditatem) sunt omnino simplicia, ac proinde nec componi, nec resolvi possunt, quæ igitur ratione sunt principia, incipiunt, ac desinunt esse absque generatione & corruptione. Ita Syrianus ferè. Albertus longè aliter.

Alteratio generationis comes.

Quo pacto in diuisibilia incipiunt, ac desinant esse.
 Quare, neque iis compositis. Coniunctis duobus corporibus in vnum continuum, vt duabus aquis in aquam vnam, duæ earum superficies, quæ parte copulatæ sunt, necessariò perierunt, quia non possunt manere ambæ in medio vtriusque, nec potior ratio est, cur hæc pereat, quam illa. Num autem gignatur noua aliqua, quæ vtramque partem totius copulet, non affirmat Aristoteles hoc loco.

Alber. tracta. 2. cap. 11.

Obiectionis dilutio.

Neque enim punctum. Occurrit inepte responsioni eius, qui diceret superficiem, qua media putaret copulari partes corporis, diuisam fuisse in duas, cum corpus in duas partes diuisum est. Deducit ergo Aristot. hominem ad apertius incommodum vt fateatur, cum linea diuiditur, pari ratione punctum medium diuidi in duo, cû tamè ex ratione sua sit prorsus indiuisibile.

Instans.

Similis est ratio, &c. Quod puncta, lineæ, & superficies incipiant, ac desinant esse sine generatione & corruptione, confirmat ex puncto temporis seu momento, quod instans appellatur, semper enim: aliud, atq; aliud existit, nec tamen vnquã generatur, aut corrumpitur. Quod ex eo sua det, quia cum indiuisibile sit, nec in tempore, nec ex materia generari potest, quo tamen modo generatur, & corrumpitur quicquid per generationem, aut corruptionem incipit esse, aut desinit.

Solutio quaestiois. Aut diuisiones. Dicuntur hæc diuisiones, quia per ea diuidi possunt quantitates continuæ, si non semper re ipsa, certè cogitatione.

Questionis, an numeri & corporea & plana atque superficies substantia quedam sint, solutio.

Hæc quaestio facillè dissoluitur distinctione corporis in corpus pertinens ad prædicamentum substantiæ, & quantitatis, quam distinctionem plerique Veteres non cognouerunt. Quare, non mirum est, si crediderint, molem ipsam, seu trinam dimensionem, quam nos dicimus pertinere ad prædicamentum quantitatis, esse primum subiectum aliorum accidentium, quæ tamen re vera est accidens in hærens substantiæ.

φθειρεσθαι ταῦτα πάραθεν. τὰς ἴσιμάς, καὶ τὰς γραμμάς, & τὰς ὀπιφανείας, ἐκ ἐνδέχεσθαι ἕτε γίνεσθαι, ἕτε φθειρεσθαι, ὅτε μὴ ἕσας, ὅτε ἴ ἐκ ἕσας. ὅταν γὰρ ἀπληθῆ, ἢ διαρῆ τὰ σώματα αἶμα, ὅτε μὴ μία, ἀπθρομένον: ὅτε ἴ δύο, διαρῆμένων, γήϊον. ὡς ἕτε συλλεγμένων ὄντιν, ἀλλ' ἐφθαρῆ, διαρῆμένων τέ εἰσιν, αἱ πρότερον ἐκ ἕσας. ἔο γὰρ δὴ ἦγε ἀδιαρῆσθαι ἴσιμῆ, διαρῆθη εἰς δύο: εἴτε γήϊον, & φθειρόν, ἐκ τινῶν γίνον. ὡς ἀπληθῆσιν P δι' ἐκείνῃ καὶ πρὸ τῶν νῦν, τὸ ἐν τῷ χρόνῳ. ἔδ' ἐ γὰρ τὸ ἐνδέχεσθαι γίνεσθαι, & φθειρεσθαι. ἀλλ' ὁμῶς ἕτερον διοκεῖ αἰετῆ, ἐκ ἕσας τις ἕσα. ὁμοίως ἴ δὴλον, ὅτι ἐκείν, καὶ τὰ πρὸ τῶν ἴσιμάς, καὶ γραμμάς, & πρὸ τῶν ἐπίπεδα. ὅ γὰρ αὐτὸς λόγος. ἀπαντὰ γὰρ ὁμοίως, ἢ ἀεράτα, ἢ ἰ διαρῆσεις εἰσιν.

Διὰ τί δ' εἶ ζῆλεῖν ἀλλ' ἀτὰ πρὸ τῶν αἰετῆ καὶ τὰ μετὰ ζῆ.

K E Φ. 5.

*Q*uare autem dicitur, quod si quædam substantia sit, quæ non generatur, nec corrumpitur, nec in tempore, nec ex materia generari potest, quæ tamen modo generatur, & corrumpitur, quicquid per generationem, aut corruptionem incipit esse, aut desinit. *Text. 18.*

substantiæ. Ex his patet solutio eorum argumentorum, quæ pro parte affirmatiua adducta sunt. De qua re latè Aristot. lib. 13. & 14.

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

Mnino autem. Si planus literæ sensus spectetur, videtur Arist. iterum reuocare in dubium id, quod in quaestione quarta continebatur, num videlicet præter res sensibiles, & mathematicas, dandæ sint formæ seu naturæ illæ separatæ, quas Plato Ideas appellabat. Causa verò, cur id faciat, ea esse potest, vt afferat, pro parte affirmatiua rationem quandam quæ sibi in quaestione illa tractada fortè nõ occurreret. Potest quoque illud dici, tractari hoc loco quaestionem decimam quintam, qua quærebatur, num principia essent causæ rerum per solum motum, vt veteres Physici dixerunt: an verò modo illo antiquis ignoto, quo Plato censuit Ideas esse rerû causas, per participationem videlicet. Hæc enim quaestio nullibi per se in hoc lib. tractatur, & tamen ea, quæ hoc loco dicuntur, possunt ad illam accommodari. Vt cum que sit, Arist. vt afferat rationem pro parte affirmatiua, hoc dicit fundamentum. Et si entia mathematica ea ratione differunt à

Quid Aristoteles hoc loco disposet.

corruptione hac videtur pati: puncta verò, linea, & superficies, quæ aliquando sunt, aliquando non sunt, nec generari, nec corrumpi possunt. Cum enim se tangunt, aut diuiduntur corpora, nunc quidem simul vna, cum se tangunt: nunc verò due, cum diuiduntur, sunt. Quare, neque iis compositis existunt, sed interierunt: diuisisq; existunt, quæ antè non erant. Neque enim punctum, cum indiuisibile sit, in duo diuisum est. Quod si generantur, & corrumpuntur, ex aliquo generantur. Similis est ratio in ipso temporis momento: neque enim hoc generari, aut corrumpi potest, cum tamen semper aliud, atque aliud esse videatur, nec sit substantia, quæ cohæreat. Eodem pacto rem habere in punctis, lineis & planis perspicuum est. Eadem enim est ratio, cum omnia similiter, aut extrema, aut diuisiones sint.

Cur alia etiam quædam, præter sensibilia & res medias querere oporteat.

CAPVT VI.

Text. 8.

Mnino autem dubitabit aliquis, cur alia etiam quedam præter sensibilia, & res medias querere oporteat, veluti formas quas ponimus. Nã si mathematica ab iis, quæ apud nos sunt, alia quadam ratione differunt, in eo certè quod multa quadam sunt eiusdem speciei, nihil differunt: quare, non erunt eorum principia numero

Quo differant, & conueniant entia mathematica, & sensitua.

sensibilibus, quia non concipiuntur cum materia sensibili. Vel quia sunt perpetua, vt Alexander exponit, tamen hæc ratione cum illis conueniunt, quod in vtroque genere dentur plura indiuidua eiusdem speciei, imo verò infinita. Tum verò, ita argumentatur. Si præter sensibilia, & mathematica, non darentur formæ separatæ, quæ essent illorum causæ, ac principia, non esset certus numerus principiorum respectu totius eiusdem speciei, quamuis posset esse certus respectu alicuius indiuidui, hoc autem non est dicendum, ergo neque illud. Minor patet, quia si numerus principiorum totius speciei est incertus, non potest haberi scientia de tota specie. Maior declaratur in literis, ex quibus, vt elementis, at principiis voces componuntur. Deinde probatur, quia entia sensibilia, & mathematica sunt infinita numero, vt patet ex proposito fundamento, quo fit, vt eorum principia, nisi sint ab vtriusque separata necessariò sint indeterminata, & incerta numero. Hoc loco prætermisimus illud

illud (ἀπὸ τῆς οὐσίας) quod videatur ascititium, sensumq; perturbet, nec ab Alexandro exponatur.

Vna numero, & specie. Hoc est causa formalis, & essentialis totius alicuius speciei non erit vna specie simul & numero: sed specie tantum, & quod hinc sequitur, numerus principiorum formalium, & essentialium tum sensibilibium, tum etiam mathematicarum rerum, non erit certus, & definitus.

Si hoc igitur. Nepe principiorum numerum esse certum.

Substantiam esse. Id est, vnam numero non tamen eo pacto vnam numero, quo substantia est vna numero apud nos (nepe per aliquod accidens, vt per quantitatem aut differentiam indiuiduantē adiectam naturæ specificæ, aut aliquid aliud, quod naturæ specificæ accidat) sed per se ipsam, hoc est, per solam naturam specificam quæ ipsa separatione, & solitudine sit indiuidua vna numero.

At verò si. Pro parte negativa nihil addit iis, quæ supra pro ea, & attulit, & in lib. I. dicta esse commemorauit, pro qua re lege quæ in tractanda quæst. 4. & 10. dicta sunt.

αἱ ἀρχαὶ ἀειδιμῶ ὡφεισμέναι, ὡσπερ εἰδὲ τῶν ἐπιαυθῶ γραμμάτων, ἀειδιμῶ μὲν πάλιν ἐκ εἰσὶν αἱ ἀρχαὶ ὡφεισμέναι, εἰδὲ δὲ ἔστιν ἐν μὴ λαμβάνῃ τις τῆσδ' ἢ συλλαβῆς, ἢ τῆσδ' ἢ φωνῆς. τῶτων δὲ ἔσονται καὶ ἀειδιμῶ ὡφεισμέναι. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν μετὰ τὸ ἀπείρα γὰρ κακῆ τὰ ὁμοίωσιν. ὡς εἰ μὴ ἔστι ὡφεισμέναι τὰ ἀριθμητικὰ & τὰ μαθηματικὰ ἕτερα ἀπείρα, οἷα λέγουσι τὰ εἶδη τινές, ἐν ἑκάστῃ μίᾳ ἀειδιμῶ, & εἰδὲ εἰσὶν αἱ ἀρχαὶ τῶν ὄντων, ἀειδιμῶ ἔσονται ποσὰ τινές, ἀλλὰ εἰδὲ εἰ ἐν τῶ ἀναγκαίῳ, & τὰ εἶδη ἀναγκαίῳ δὲ τῶ τῶ. καὶ γὰρ εἰ μὴ καλῶς διαφρασεῖσιν οἱ λέγοντες, ἀλλ' ἔστι τὸ τῶ βέβαιον, & ἀνάγκη ταῦτα λέγειν ὡφεισμέναι, ὅτι τῶ εἰδῶν εἰσὶν αἱ τινὲς ἕκαστῶν ἔστι, καὶ εἰδὲ καὶ συμπερικέως. ἀλλὰ μὲν εἰ, ἐν τῶ ὄντων τὰ εἶδη τῶ, & ἐν ἀειδιμῶ τὰς ἀρχὰς, ἀλλὰ μὴ εἰδὲ, εἰρήκαμην ἀσυμβαίνει ἀναγκαίῳ ἀδυνάτῃ πρότερον.

Συνεργῆς δὲ τῶ τῶ ἔστι τὸ διαπορῆσαι, πρότερον δὲ νάμῃ ἔστι τὰ στοιχεῖα, ἢ τιν' ἕτερον πρότερον. εἰ μὲν γὰρ ἀλλῶς πῶς, πρότερον τῶ ἔσται τῶ ἀρχῶν ἄλλῃ, πρότερον γὰρ ἢ δυνάμεις ἐκείνης τῶ αἰτίας, τὸ δὲ δυνατὸν, ἐκ ἀναγκαίῳ ἐκείνως πᾶν ἔχειν. εἰ δὲ ἔστι δυνάμει τὰ στοιχεῖα, ἐν τῶ χεῖ μὴδὲν τῶ τῶ ὄντων. δυνατὸν δὲ γὰρ τῶ. καὶ τὸ μήπω ὄν. γίνεσθαι μὲν γὰρ τὸ μὴ ὄν. εἴθ' ἔστι τῶ τῶ ἀδυνάτων. ταῦτα τε ἐν τῶ δυνάμεις ἀναγκαίῳ δυνατῶν καὶ τῶ ἀρχῶν.

Καὶ ἢ πρότερον καθόλου εἰσὶν, ἢ ὡς λέγουσιν τὰ

Text. 19.

Text. 20.

Quæstionis in hoc capite propositæ solutio.

Hæc quæstio si retractatio, seu iterata discussio est extremæ partis quæstionis quartæ, ex iis, quæ ad finem capituli secundi in ea disputanda dicta sunt, intelligi potest, quo loco ab Aristotele dissoluatur, & quo pacto dissoluenda sit. Atque ad eum locum, reducenda erit tractatio decimæ quintæ quæstionis, vt quæ per se & separatim disputata non sit. Quod si Arist. hoc loco disputat quæstionem decimam quintam, dicito, Veteres hæc in re rectius sensisse Platone, Res enim, naturales, quarum illi principia quærebant, non sunt participatione Idearum, quo pacto Idæa à Platone ponuntur, sed actione causarum singularium, Ratio verò in oppositū adducta facillimè refelli potest negatione minoris. Vt enim scientia totius alicuius speciei comparatur, satis est, numerus principiorū eius sit certus, & definitus secundū speciem

Solutio quæstionis.

Dilutio argumenti.

ciem, quamuis sit incertus & indefinitus secundum numerum: præsertim si quæstio sit de principiis internis.

Cohæret autem. Disputat decimam quartam quæstionem, qua quærebatur, num principia essent actu, an potentia. Quod igitur sint potentia, ex eo probat, quia si sunt alio modo, id est, actu: aliquid principis prius erit, quod fieri nequit:

Disputatio 14. quæstionis.

mero definita, quemadmodum. neque in literis, quibus utimur, principia omnium sunt definita numero, sed specie: nisi quis huiusce syllabæ, aut huiusce vocis principia sumat: harum enim numero etiam definita erunt. Idem de medijs dicendum. Namque & in ijs infinita sunt ea, quæ sunt eiusdem speciei. Quare, nisi præter sensibilia, & mathematica sint alia quedam, qualia nonnulli formas esse dicunt, non erit vna numero, & specie substantia, neque principia eorum, quæ sunt, erunt certa quedam numero, sed specie. Si hoc igitur est necessarium, & formæ de hac de causa sint necesse est. Nam, etsi non satis rem declarant, qui hæc dicunt, hoc tamen est, quod volunt, & hæc ipsi dicant necesse est, vnamquamque formarum, substantiam esse quamdam, & nullam per accidens. At verò, si ponamus formas esse, principiaq; vnum esse numero, non autem specie, superius à nobis dictum est, quæ necessario eueniant incommoda.

Text. 19.

Cohæret autem cum hac re quæstio ea, num elementa potestate sint, an aliquo alio modo. Nam si modo quodam alio, aliquid profecto aliud principis prius erit. potètia enim causam illam antecedit, cum interim non omne, id quod potentia est, illo modo se habere necesse sit. Quod si potestate sint elementa, fieri potest, vt nulla res existat. Nam, & id esse potest, quod nondum est: fit enim quod non est, nihilque fit eorum, quæ esse nequeunt. Atque hæc quidem de principis dubitare necesse est.

Text. 20.

Et utrum vniuersalia sint, an eo modo, quo

Nā potentia est prior actu. Id quod ex eo patet, quia quicquid est actu, est possibile, non tamen quicquid est possibile, est actu. Quod autem sint actu, ea ratione ostendit, quia si sunt potètia tantum, cum cætera omnia ex principis pendent: efficiuntur vt nihil omnino sit actu. Nam, quod pendet ex eo, quod solum potentia est, non est actu.

Est enim potèstas. Hæc ita connectuntur. Id quod fit, nondum est: id, quod fit potentia (nihil enim fit eorum, quæ esse nequeunt) igitur aliquid eorū, quæ sunt potentia, nondū est.

Quæstionis, nū principia sint actu vel potentia, solutio.

Solutio quæstionis.

Hanc quæstionem soluit Arist. 9. lib. cap. 7. & lib. 12. cap. 6. Quibus locis ait, in iis, quæ à potentia in

actum procedunt, potètiā esse actu priorem, vt in iis, quæ generantur. Quapropter in his materiam esse priorem forma. At verò simpliciter, & absolute, actum esse priorem potentia: quia nihil reducitur ex potentia in actum, nisi ab eo quod est actu: vt ignis potètia: ab igne actu. Atque ex his facillè diluentur argumenta quatenus vniuersè concludunt, omnia principia esse potentia, aut omnia esse actu.

Et utrum vniuersalia. Disputat quæstionem decimam tertiam, qua quærebatur, num principia essent vniuersalia, an singularia, hoc est, num illa essent principia secundum rationem vniuersalem, an singularem. Quod igitur non sint principia secundum rationem vniuersalem, hæc ratione probat. Vniuersalia non sunt hoc aliquid: ergo non sunt substantiæ: at principia debent esse substantiæ, cum substantiæ non possint esse ex non substantiis: ergo principia non sunt vniuersalia.

Disputatio 13. quæstionis. Probatio partium negatiua.

Prior

Prior consequentia apud Platonem maxime probatur. Quare, quia ille negaret antecedens, probat illud Aristoteles ex eo, quia si vniuersale esset hoc aliquid, nepe singulare per se existens, Socrates esset multa numero animalia, ipse nimirum, Socrates esset multa numero animalia, ipse nimirum, Socrates, & homo singularis per se existens, qui de ipso, & cæteris hominibus diceretur, itemque animal singulare per se existens, quod de ipso, ac cæteris animalibus prædicaretur, quæ haud dubie essent diuersa numero animalia, vt ipse docebit lib. 7.

τὰ καθόλου, ἐκ
ἔσονται οὐσίαι. οὐδὲν γὰρ τῶν κοινῶν
τόδε τι σημαίνει, ἀλλὰ τοῖονδε. ἢ
δὲ οὐσία, τόδε τι εἶναι δὲ ἐστὶν, ἢ
ἐκδεχθῆναι * δύναται τὸ κοινῆ κατη-
γορούμενον, πολλὰ ἔσθαι ζῶα, ὁ Σω-
κράτης, αὐτός τε, ἢ ὁ ἄνθρωπος,
ἢ τὸ ζῶον, ἢ ἄλλο σημαίνει ἕκαστον,
τόδε τι, ἢ ἐν εἰ μὴ οὐκ ἀδύνατον αἰ-
δεχθῆναι, ταῦτα συμβαίνει εἰ μὴ
καθόλου, ἀλλὰ ὡς τὰ καθόλου,
ἐκ ἔσονται ὁριστὰ καθόλου γὰρ αἰ-
δεσθῆναι πάντων, ὡς ἔσονται δε-
χθῆναι ἕτεροι, ἢ ὅτεροι, τῶν δεχθῶν
καθόλου κατηγορούμενα, ἢ ὡς
μέλλει ἔσεσθαι αὐτῶν ὁριστῶν.

qua singularia esse dicimus. Si enim
sunt vniuersalia, nõ erũt vtiq̄ue sub-
stantia, nihil enim eorũ, quæ comu-
nia sunt, hoc aliquid, sed tale quid si-
gnificat: substantia verò, hoc aliquid
est: Sin autem id, quod communiter
prædicatur, hoc aliquid est, idemq̄,
exponi potest: multa sanè animalia
erit Socrates: & ipse inquam, & ho-
mo, & animal: si singula quidem
hoc aliquid, & vnũ significant. At-
que hæc quidem eueniunt, si princi-
pia sint vniuersalia. Si verò vniuer-
salia non sint, sed vt singularia: non
cadent vtiq̄ue sub scientiam: vniuer-
salia enim sunt omnium scientia. Quo-
circa alia erũt priora principia, qua
de principijs vniuersæ prædicentur,
si eorum futura est scientia.

* Alias non
habetur dicitur
τα.

Argumentum
pro parte op-
posita.

Si verò vniuersalia: Probat partem oppositam, hoc est, principia non esse princi-
pia secundum rationem singularem. Argumentum ex eo ducitur, quia hoc pacto
non nisi per aliqua vniuersalia, sub scientiam caderent. Omnium enim rerũ scienti-
æ, id est, omnes scientiæ, sunt vniuersales, hoc est, in vniuersalibus versantur.
Quòd si principia, per alia superiora principia sciuntur, iam vtiq̄ue principiorum
erunt principia, quod fieri nequit.

Quæstionis, non principia sint vniuersalia singularia, solutio.

Solutio quæ-
stionis.

Hanc quæstionem soluit Arist. lib. 7. cap. 13. & sequentibus, vbi
docet, vniuersalia, vt vniuersalia sunt, non esse substantias, quæ nimi-
rum, vt abstractæ sunt à singularibus, existant in rerum natura. Vnde
sequitur, principia, vt vniuersalia sunt, nõ esse principia, sed quatenus
singularia, in his enim versatur omnis actio. Quòd autem contra obii-
citur, facile diluetur, si dicas, singularia etiam cadere sub scientiam per
sua vniuersalia, si habeant vniuersalia, quod addiderim, propter pri-
mam causam quæ nulli naturæ vniuersali subiicitur. Quòd autem obii-
citur, isto modò fore, vt principiorum alia principia sint, negandum
est. Vniuersalia enim non sunt principia à singularibus diuersa, quam-
uis sint principia, id est, principient, vt ita loquat, quatenus singularia
sunt, & sciuntur quatenus vniuersalia, vnumquodque videlicet secun-
dum suam speciem, naturamque communem.

Deo Iesù Christo laus & gloria.

FINIS LIBRI TERTII.

COMMENTARII

PETRI FONSECÆ
SOCIETATIS IESV:

IN QVARTVM LIBRVM META-
PHYSICORVM ARISTOTELIS.

PRO O E M I V M.

PROPOSITIS superiori libro, & in vtramque partem
disputatis multis, ac variis quæstionibus ad hanc scientiam
pertinentibus: aperta que vtiq̄ue via ad veram,
tum illarum, tum etiam aliarum similitum explicatio-
nem, incipit Arist. hoc loco, quid sibi potissimum de il-
lis, totoque metaphyfico negotio videatur, exponere. Cum autem con-
stitutio cuiusque scientiæ antecedere debeat tractationem rerum, quæ
ad eam spectant, scientiæ verò tum demum constituentur optimè,
cum traduntur propria earum subiecta, subiectorumque partes, pro-
pria affectiones, ac principia (hæc enim sunt, quæ in qualibet scientia
cernuntur, vt ex 1. Post. cap. 23. perspicuum est) optimo sanè ordine
Aristot. disputaturus in lib. sequentibus de iis, quæ ad hanc scientiam
pertinent, totum hunc librum in eo consumit, vt doceat, primo qui-
dem capite, quodnam sit huius scientiæ subiectum: secundo verò quæ
sint partes eiusmodi subiecti, propria que illius affectiones: tertio de-
nique, & sequentibus, quæ sint prima principia, quibus in demon-
strando, vtitur. Ex his autem, & alijs, quæ in libris sequentibus
tradentur patebit determinatio earum quæstionum, quæ
superiori libro, dialectico more disputatæ sunt:
non quidem eodem ordine, quo propo-
sitæ aut disputatæ fuerunt, sed
vt doctrinæ occasio
se obtulerit.

* * *

In Metaphys. Arist. Tom. 1.

OO

CAPIT

Institutum Ari-
stot. in hoc lib.

Epitome libri.

Dilutio angu-
mentorum.

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Subiectum hu-
ius scientiæ.

ST^a scientia quedam. Quoniam prima consideratio eorum, quæ ad cuiusque scientiæ constitutionem spectant proprii eius subiecti est (ex proprio enim subiecto habet quælibet ars tum naturam suam, tum etiam ab aliis distinctionem) docet Aristot. ante omnia, quodnam sit huius scientiæ subiectum, affirmatque illud esse ens. Id, quod

duobus argumentis ostendit. Vnum est, Aliqua est scientia, cuius subiectum est ens, quatenus ens: ea autem non est vlla ex particularib. scientiis: est igitur scientia generalis, seu prima Philosophia, quæ in hoc opere traditur. Maior probari potest ex eo, quia ens, quatenus ens non debet incognitum relinquere, cum naturalis sciendi appetitus in omnes communes naturas feratur, atque ea peculiari ratione in cognitionem entis, quod omnia complectatur, quæ sub scientiam cadere possunt. Quod si ens, qua ratione est ens, ab aliqua scientia consideratur, & quod hinc sequitur, omnia, quæ illi quatenus tale est, per se conueniunt, neque

aliquid superius ente reperitur, non dubium est, quin illud ea ratione consideratum sit subiectum alicuius scientiæ. Minorem non aliter probat, quam inductione. Mathematicæ enim scientiæ non versantur in consideratione entis, quatenus est ens, sed partem aliquam subiectam accipientes, & de tota entium vniuersitate quasi abscindentes, veluti numerum, magnitudinem, aut quid simile, ea contemplantur in eiusmodi parte, quæ illi per se accidit, siue conueniunt. Non dixit autem, demonstrant, sed contemplantur: quia non tantum considerant eius proprietates, quæ demonstrantur, sed etiam attributa essentialia, quæ proprie non cadunt sub demonstrationem. Addidit autem, *περὶ τούτου*, hoc est, circa illam, siue in illa: quia non considerant communiora, nisi vt contracta ad illam.

^b Quoniam verò. Alterum argumentum est. Eius scientiæ subiectum est ens, quatenus ens, quæ quærit causas, & principia entis, quatenus ens est: huiusmodi autem

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ τὸ γ΄.

Τὴ θεωρεῖ αὐτὴ ἡ ἐπιστήμη.

Κ Ε Φ. Α΄.

ΣΤΙΝ^a ἐπιστήμη τις, ἡ θεωρεῖ τὸ ὄν ἢ ὄν, καὶ τὰ τέτρα ὑπάρχοντα καθ' αὐτό. αὐτὴ δ' ἐστὶν ἐδεμιά τῆς ἐν μέρεσι λεγόμενων ἢ αὐτῆ. ἐδεμιά γὰρ τῆς ἄλλων ἐπισκοπεῖ καθόλου καὶ τῶν ὄντων ἢ ὄντων ἀλλὰ μέρῳ αὐτῆ τι δὴ ποιεῖ μέρῳ, θεωρεῖσι καὶ τὸ τοῦ συμβεβηκός, δὲ αἱ μαθηματικῆ τῆς ἐπιστημῶν. ἐπεὶ ἡ ἀρχὴ καὶ τὰς ἀκροτάτας αἰτίας ζητᾷ μὲν, δὴ ἄλλο ὡς φύσεώς τι καὶ ἀναγκαῖον εἶναι καὶ αὐτῶν. εἰ ἐν τῷ οἱ τὰ στοιχεῖα τῶν ὄντων ζητῶντες, τὰς ἀρχὰς ἐζητῶν, ἀνάγκη καὶ τὰ στοιχεῖα τῶν ὄντων εἶναι μὴ καὶ συμβεβηκός, ἀλλ' ἢ ὄντων. διὸ καὶ ἡμῖν τῶν ὄντων ἢ ὄντων, τὰς πρώτας αἰτίας λιπέον.

Text. 1.

Quo pacto
particulares
scientiæ com-
munia consi-
derent.

autem causas quærit hæc scientia: est igitur eius subiectum ens quatenus ens, Maior omittitur, quia perspicuum est, nullum artificem quærere per se, ac directò causas, & principia nisi proprii subiecti, & eorum, quæ sub eius formalem rationem cadunt. Physicus enim non quærit hoc pacto causas, nisi entis mobilis, & omnium specialium mobilium, ac ceteri eodem modo. Minorem sic probat.

Primæ causæ sunt causæ, & principia entis: quatenus entis: hæc scientia quærit primas causas, & principia, vt patet ex primo libro: igitur quærit causas entis quatenus entis. Maior huius ratiocinationis dupliciter probatur. Primùm hac ratione. Quia primæ causæ sunt per se, hoc est, primò causæ alicuius nature, siue ea sit simpliciter vna, siue quodammodo vna: quod omnib. causis commune est: ea autem natura nõ potest esse alia, nisi entis, siquidem maximè vniuersales causæ, quæ nullæ sunt aliæ, quàm primæ, non respiciunt primò, & adæquatè effecta sua sub ratione huius, aut illius speciei, aut generis, sub maximè communi, quæ non alia est, nisi entis. Deinde auctoritate eorum omnium, qui primam Philosophiam se tracta-

Prima Philo-
sophia Vete-
rum.

ARISTOTELIS
Metaphysicorum

LIBER QUARTVS.

Quid hæc ipsa scientia complectatur.

CAPVT I.

Text. 1.
Cap. 2.

ST^a scientia quedam, qua contem-
platur ens, qua ratione est ens, & ea,
qua huic per se insunt, Hæc autem
nulla est earum, quæ in parte dicuntur.

Nulla enim ceterarum de ente, quatenus ens est, vniuersè agit: sed partem eius aliquam singula abscindentes, id, quod ei accidit, in illa contemplantur, vt Mathematicæ scientiæ. Quoniam vero principia, summâsque causas quarimus, illud necessarium esse perspicuum est, nature alicuius per se eas esse. Ergo si & ij, qui entium elementa quærebant, hæc principia quærebant: necesse quoque est, elementa entis ea esse non per accidens, sed quatenus entia. Quapropter & a nobis prima causa entis, quatenus ens est, sumenda sunt.

re crediderunt. Quamquam enim non omnes re vera assurgebant ad considerationem omnium entium, tamen cum profiterentur se quærere causas, & principia omnium entium, quatenus entia sunt: meritò dicebant se quærere primas causas: Idem enim re vera est tradere primas causas, atque causas entium, quatenus entia sunt.

^c Quapropter & a nobis. Minor est secundi argumenti: conclusio autem non exprimitur, quia aperte colligitur ex præmissis.

VTRVM ENS, QVATENVVS EST commune Deo, & creaturis, sit Metaphy- sica subiectum.

QVÆSTIO I.

Referuntur quatuor sententia, pro parte negativa.

SECTIO PRIMA.

ET s i Aristoteles in hoc capite planè videatur partem affirmatiuam asserere: non desunt tamen, qui aliis quibusdam eius doctrinæ locis adducti negatiuam approbent, atq; id, quod ille hoc loco ait, in alium sensum dictū esse accipiant. Eorum sententiæ in quatuor capita rediguntur.

Sententia eorum, qui faciunt Deum subiectū Metaphys.

Prima opinio est eorum, qui dicunt, solum Deum esse subiectum huius scientiæ. Id, quod tribus argumentis probant. Primū, ex ipsa nominis etymologia: dicitur enim Theologia, hoc est, scientia de Deo.

Deinde, ex præstantia subiecti, omnes enim fatentur, hanc scientiam esse præstantissimam, non ex certitudine demonstrandi, quæ apud nos sit, sed ex nobilitate subiecti: solus autem Deus præstantissimum subiectum esse potest.

Tertiò, quia hæc scientia est de primis causis simpliciter: rationes autem primarum causarum simpliciter omnes cadunt in solū Deum. Solus enim ipse est prima causa efficiens: primus, seu supremus finis, primumq; cuiusque rei exemplar, quod est prima causa formalis. Namque prima causa formalis intrinseca, primaque materialis, non sunt primæ causæ simpliciter, sed tantum comparatione rerū sensibilium.

Quartò idem suaderi potest hac ratione. Scientia hæc non aliter distingui solet à sacra Theologia, nisi quia illa utitur principiis diuina reuelatione acceptis, hæc autem lumine naturali cognitis: at sacræ Theologiæ subiectum est Deus; ut Theologi dicunt: ergo & huius scientiæ. Atque hæc est Alpharabij sententia in libello de diuisione scientiarum.

Sententia eorum, qui substantiam separatam huius scientiæ subiectum credunt, probatur.

Secunda opinio asserit, substantiam separatam esse huius scientiæ subiectum. Quæ hoc vno argumento haud leuiter probari potest. Id, quod primò, & per se distinguit quamlibet scientiam à cæteris, est eius proprium subiectum: hoc autem præstat substantia separata in hac scientia: est igitur proprium huius scientiæ subiectum. Propositio ex eo patet, quia vnde res quælibet habet speciem, & naturam suam, inde primò & per se habet distinctionem à cæteris: quælibet autem scientia habet naturam suam ex habitudine ad proprium subiectum, circa quod versatur, vt patet ex 1. Post. cap. 23.

Prima probatio assumpt.

Assumptio suadetur. Primū, quia si nulla esset substantia separata à materia, non distingueretur hæc scientia à Philosophia naturali, quod Aristoteles plerisque locis docet, veluti libro sexto huius operis cap. 1. & lib. 1. cap. 6. nunc autem ideo distinguitur, quia datur eiusmodi substantia: ex quo fit, vt hæc sit prima ratio distinctionis huius scientiæ

Alpharabius in libello de diuisione scientiarum.

Tribuitur Commentatori à quibusdam.

Tex. 43.

Lib. 6. Tex. 3.

scientiæ à Philosophia naturali, & (quod consequens est) à cæteris remotioribus scientiis.

Deinde, quia hæc afferri solet, vt prima, & per se ratio distinctionis trium scientiarum contemplantium, Physicæ, Mathematicæ, & Metaphysicæ, quod subiectum Physicæ nec re, nec ratione sit abstractum à materia: Mathematicæ autem non re, sed ratione abstractum sit, Metaphysicæ verò, & re, & ratione. Cùm igitur sola substantia separata sit abstracta reali abstractione à materia (nam substantia genus summum non est re ipsa abstracta, nisi ratione substantiarū separatarū) efficitur, vt substantia separata primò, & per se distinguat hanc scientiā à cæteris.

Text. 4.

Denique quia Arist. cap. sequenti planè docet, tot esse partes Philosophiæ contemplantis, quot sunt substantiæ, id est, quot sunt species substantiæ, vt scibiles sunt. Quo loco (exclusis interim, Mathematicis à Philosophiæ appellatione) perspicue innuit distinctionem Physicæ, & Metaphysicæ sumendam esse ex distinctione substantiæ mobilis, & immobilis. Hanc sententiam tribuunt nonnulli Commentatori, quod dicat 1. Physic. comm. ultimo, entia separabilia esse subiecta primæ philosophiæ. Sed immeritò. Nam, & hoc ipso loco, & initio epitomes perspicue oppositum asserit, nec in verbis citatis quicquam aliud vult, quam quod substantiæ separatae propriè, ac ratione sui cadant sub primi Philosophi considerationem.

Scot. & Fladrensis hoc loco. quæst. 1. Comm. 1.

Cui perperam tribuatur hæc sententia.

Buridani sententia.

Tertia sententia statuit, substantiam in commune esse huius scientiæ subiectum. Quæ tribus potissimum argumentis confirmari potest. Vnum sit. Primum, & adæquatum & subiectum Physicæ est substantia quædam, cùm cõstet materia, & forma, ergo potiori ratione subiectum primum, & adæquatum, quod Metaphysicæ tribuitur, substantia esse debet, cùm dicatur esse præstantius: non potest autem esse vlla species, aut genus substantiæ (datur enim substantia multis rationibus communiter, ac proinde prior: nempe & substantia genus summum, & substantia creata, & substantia communis Deo & creaturis). ens autem, vt commune est substantiis, & accidentibus, non est substantia: igitur sola substantia in commune potest constitui primum, & adæquatum subiectum Metaphysicæ.

Opinio eorum, qui substantiam in commune subiectum esse dicunt.

Alterum argumentum. Ita se habet Metaphysicus ad substantiam in commune, & accidentia in commune, vt se habet Physicus ad substantiam naturalem, & accidentia naturalia (sola enim communitate, & abstractione à materia differunt substantia in commune, & accidentia in commune à substantiis naturalibus, & accidentibus naturalibus) at Physicus agit de substantia naturali, vt de subiecto, primo, & adæquato: de accidentibus autem naturalibus, vt de affectionibus substantiæ naturalis: nec reducit substantiam naturalem, & accidentia naturalia ad aliquid commune vtrisque, tanquam ad primum, & adæquatum subiectum, vt v. g. ad ens secundum naturam, quod de vtrisque dicitur: ergo pari ratione dicendum est, Metaphysicum agere de substantia in commune, vt de primo, & adæquato subiecto, de accidentibus autem, vt de affectionibus substantiæ: nec reuocandam esse substantiam, & accidentia, ad aliquid commune vtrisque;

quasi ad primum, & adæquatum subiectum *Metaphysicæ*.

Tertium: ens commune substantiis, & accidentibus prædicatur essentiali prædicatione de omnibus entibus, ut perspicuum est: nullum autem subiectum prædicatur essentiali prædicatione de suis affectionibus: aut agitur ens commune substantiis, & accidentibus non est subiectum *Metaphysicæ*, sed substantia sola, ut possit habere affectiones, de quibus essentiali prædicatione non dicatur: aut absurdissime dicendum est, affectiones subiecti *Metaphysicæ* nihil esse, cum non substantiæ sint, nec accidentia: qua in re inferior erit *Metaphysicus* aliis artificibus, qui veras affectiones demonstrant, & quæ vera sint accidentia profecta à naturis, & essentiis rerum, quas tractant. Ita videtur perspicuum, substantiam in commune esse subiectum *Metaphysicæ*, quod ipsum Arist. videri potest perspicue docere ad finem capitis primi, libri septimi, & initio lib. 12.

Quarta opinio, latius patens subiectum facit, quam superiores. Asserit enim esse ens: non ita tamen late sumptum, ut Deum complectatur, sed ea ratione duntaxat, qua comprehendit ea, quæ reperiuntur in prædicamentis: atque hoc est ens finitum, quod prædicamentale vocant. Quæ sententia totidem potissimum argumentis probari solet.

Sententia eorum qui ens finitum faciunt.

1. Primum est. Ens, quatenus ens, si sumatur, ut est commune Deo, & creaturis non potest habere causam, alioqui omne ens haberet causam, atque adeo Deus ipse Opt. Max. Si autem sumatur, ut diuiditur in ea, quæ in prædicamentis continentur, habet causam: at in hac scientia quærentur causæ entis, quatenus ens est, ut Arist. in hoc cap. & aliis plerisque affirmat: non igitur ens commune Deo, & creaturis, sed ens finitum est huius scientiæ subiectum.

2. Secundum. si ens in commune Deo, & creaturis esset subiectum huius scientiæ, haberet principia, quibus constaret, & passiones, quæ de ipso demonstrarentur: hoc autem dici non potest, quia sequeretur Deum habere principia, & passiones: non est igitur dicendum, ens commune Deo, & creaturis esse huius scientiæ subiectum.

3. Tertium. si ens commune Deo, & creaturis esset subiectum huius scientiæ, daretur aliquid prius natura Deo, siquidem omne subiectum est prius natura iis omnibus, quæ sub illo continentur iuxta secundum modum prioris, quem Arist. tradit in prædicamentis, cum ab eo ad inferiora non reciprocetur essendi consequentia, at nihil potest dari prius natura Deo, non est igitur dicendum, ens commune Deo, & creaturis esse huius scientiæ subiectum.

4. Accedit quarto loco Aristotelis sententia, qui, cum docuisset hoc lib. ens, ut ens est, esse subiectum huius scientiæ, illud subinde diuisit libro quinto in decem prædicamenta: unde perspicuum videtur, Aristotelem hoc loco, & vbi cumque dixit, ens esse subiectum huius scientiæ, accepisse nomen entis pro solo ente finito: hoc enim solum diuiditur in prædicamenta. Addunt tamen huius opinionis auctores, non propterea se excludere Deum à consideratione huius scientiæ: fatentur enim in hac scientia vel maximè agi de Deo: cæterum non agi de illo, ut de re, quæ contineatur sub eius subiecto, sed ut de prima illius causa.

Explicatio sententiæ.

libr. 7. tex. 4. & 5. & lib. 12. tex. 1. Do. de Fland. q. 1. art. 6. & 7.

Cap. 11. fine de priori.

lib. 5. cap. 7. text. 14.

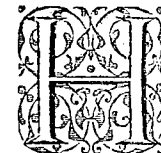
caussa, ac principio: quemadmodum in *Physica* agitur de materia, & forma, in *Logica* de nomine, & verbo: nisi quod hæc sunt principia interna, Deus autem extremum, & in nulla re creata contentum, aut circumscriptum. Ita concludunt omnes ij, qui quatuor has sententias tuentur: non ens commune Deo, & creaturis, sed aliquid minus commune, esse subiectum huius scientiæ. Quod si quis huiusmodi auctoribus obiiciat: Aristotelem planè esse in contraria sententia, cum toto hoc capite, & sæpe alibi doceat: *Metaphysicæ* agere de ente, ut ens est, priores quidem respondent: Aristotelem eo pronunciatum non asserere, ens, quatenus ens est, esse subiectum *Metaphysicæ*, sed cadere sub eius solius considerationem, quod verum est: posteriores verò accipiunt nomen entis pro substantia, vel pro ente habente veram causam.

Mitto hic opinionem eorum, qui nulla penè probabilitate dicunt subiectum *Metaphysicæ* esse causam, ut causa est, quam impugnat Auicenna initio suæ *Metaphysicæ*.

Concluditur pars affirmatiua.

SECTIO II.

D. Tho. Scot. M. Alb. Auer. Alex. Aph. & A. lens. hoc loco. Aegid. Rom. q. 1. & l. 1. q. 5. laudam. lib. 1. q. 3. Socrin. hic. q. 10. & alijs. Ut initio lib. 6. & lib. 11. cap. 6.

Et tamen non obstant, quo minus cum D. Thom. Scot. Mag. Alb. Comment. & aliis huius classis auctoribus affirmatiuam quæstionis partem amplectamur: potest enim firmis admodum rationibus concludi.

Primum hoc modo. Illud est primum, & adæquatum subiectum huius scientiæ, cui primò conueniunt primæ, & maximè generales passiones, seu proprietates, quæ in ea demonstrantur: ut vnū verum, bonum, & si quæ sunt aliæ huiusmodi: At enti, ut ens est, seu ut commune Deo, & creaturis, conueniunt primò huiusmodi passiones: latius enim patent, quam vel Deus, vel substantia corporis expers, vel substantia in commune, vel etiam ens finitum: igitur ens commune Deo, & creaturis constituendum est huius scientiæ subiectum.

Secunda ratio. Ens commune Deo, & creaturis potest cognosci naturali lumine, ut constat: possuntque de eo demonstrari affectiones, quæ illi per se conueniunt: at huiusmodi cognitio non potest ad aliquam aliam scientiam pertinere, cum cæteræ omnes agant de ente contracto ad certum aliquod genus, ut Aristoteles in contextu, inductione perspicuum esse supponit: igitur pertinet ad hanc scientiam, quod fit ut sit eius primum, & adæquatum subiectum. Nec enim aliquid aliud commune reperitur, quod ab ea tractari possit.

Tertia ratio. In hac scientia considerantur adæquatæ omnes partes entis communis Deo, & creaturis: nempe Deus ipse, de quo præcipue agitur in 11. libro. item omnia, quæ ponuntur in prædicamentis, quatenus reducuntur ad decem prima genera, de quibus differitur quinto, septimo, & 12. de his autem omnibus agitur, non ut de principiis tantum, causis aut proprietatibus, sed ut de subiectis, quorum affectiones quærentur, & demonstrantur per propria principia: ergo ens commune Deo, & creaturis est adæquatum huius scientiæ subiectum.

Approbatio affirmatiuæ partis. Ex passionibus quæ in hac scientia demonstrantur.

Ex amplitudine naturalis cognitionis.

Ex partibus entis quæ in hac scientia tractantur.

Ex rebus in quibus Dialectica, & Sophistica versantur.

Ex Arist. & antiquorum sententia.

Ex refutatione opinionum negativam partem approbatum.

Refutatio 4.

Refutatio omnium simul.

ctum. Quartò, Metaphysica, Dialectica, vt rebus concreta est, & Sophistica circa idem genus subiectum versantur, vt Aristoteles capite sequenti docet: at Dialectica, & Sophistica versantur non tantum circa ens creatum, sed etiam circa increatum (nullius enim rei disputationem detrectant) est igitur ens genus subiectum Metaphysicæ, vt complectitur creatum, & increatum.

ACCEDIT expressa sententia tum Aristotelis planè dicentis in hoc capite, & aliis locis quamplurimis, hanc scientiam agere de ente, vt ens, & de iis, quæ illi, vt tale est, per se accidunt: tum etiam omnium Antiquorum, qui primam Philosophiam profitebantur. Quærentes enim supremas rerum causas eo ipso palam fatebantur se quærere causas entium, vt entia sunt: ac proinde subiectum primæ Philosophiæ esse ens, quatenus ens.

POTEST etiam confirmari hæc sententia ex infirmatione opinionum, quæ negativam quæstionis partem approbant. Tres enim priores hac ratione refutari possunt. Quemadmodum dantur scientiæ accidentium vt Geometria: atqui subiectum Metaphysicæ debet esse commune subiectis omnium particularium scientiarum, quandoquidem Metaphysica cum sit generalis scientia, differit in totum de rebus, de quibus aliæ scientiæ in parte differunt, non est igitur subiectum Metaphysicæ, aut solus Deus, aut substantia separata, aut substantia in commune dumtaxat, sed ens commune substantiis, & accidentibus.

Quam rationem planè tangit Aristotel. hoc capite, cum ait, *Nulla enim cæterarum id, quod est, vt est ens considerat, sed partem eius aliquam singula abscondentes id, quod ei accidit in illa contemplatur, vt Mathematica scientia.* Quarta autem his rationibus refellitur. In hac scientia

non solum agitur de Deo, vt est principium, & causa vniuersalis rerum omnium, sed etiam, vt est quoddam ens, quod patet ex capite nono. libri 12, vbi Deus ostenditur esse sua intellectio, actus purus, & cæteri. quæ omnia de Deo absolute demonstrantur: non est igitur Deus à subiecto Metaphysicæ excludendus. Præterea, si in hac scientia non ageretur de Deo absolute, & secundum se: in nulla alia scientia, quæ naturali lumine comparatur, consideraretur Deus absolute: at hoc est absurdissimum: ergo & illud. Maior patet, quia in nulla alia scientia humanis viribus parta agitur de Deo, nisi in Philosophia Naturali, & Morali; in quibus sanè: vt est omnium sententia ea sola ratione de Deo agitur, quæ est primum mouens, & vltimus finis, quæ est consideratio respectiva, non absoluta. Minor probatur, quia naturale desiderium multò magis tendit in cognitionem absolutam diuinæ essentia, quatenus eam naturæ viribus assequi possumus, quam cuiuscunque alterius rei. Si ergo ad hanc scientiam spectat absoluta diuinæ naturæ consideratio: perspicuum est, non esse Deum ab eius subiecto excludendum.

SED & omnes quatuor opiniones simul hac ratione refutantur. Metaphysicus, cum solus inter omnes artifices, sit simpliciter & absolute sapiens, habet scientiam omnium rerum, quoad fieri potest, vt patet ex lib. 1. cap. 2. fieri autem potest, vt omnia ab eo sciuntur quatenus entia

entia sunt, igitur vel hac vna ratione omnia sciuntur à Metaphysico: atqui nulla est ratio superior, sub qua res à Metaphysico considerari possint: igitur hæc ipsa est ratio subiecti Metaphysicæ: hæc autem ratio non solum conuenit creaturis, sed etiam Deo, atque adeo præcipue: non igitur solum ens finitum, sed commune Deo, & creaturis est subiectum Metaphysicæ.

Renotatio superiorum sententiarum ad verum sensum, & explicatio præcipua conclusionis.

SECTIO III.

ED quoniam auctores negativæ partis ad verum sensum reduci possunt, operæpretium erit illorum sententias, quoniam pacto veræ sint exponere.

Prima igitur conclusio sit. *Si quæstio sit de subiecto præstantissimo, & à quo præcipuum nomen huius scientia ducitur, non dubium est, quin sit Deus: ab eo enim tanquam à re præstantissima ductum est nomen Theologiæ, saltem mediatè: si illud interpreteris scientiam de rebus diuinis.*

Subiectum præstantissimum.

Secunda conclusio. *Si quæstio sit de subiecto communi pure Metaphysico, id est, cuius nulla pars subiecta ab alio artifice tractetur: potest illud dici substantia immaterialis, seu separata, vt patet. Quam conclusionem Arist. multis in locis innuit.*

Pure Metaphysicum.

Vt lib. 6. huius operis c. 1. text. 2. & 3. & lib. 11. cap. 6.

Tertia conclusio. *Si quæstio sit de subiecto communi, ratione cuius cætera cadunt sub adequatum subiectum, dicendum est esse substantiam in commune, quandoquidem accidentia omnia dicuntur entia ratione substantiæ. Atque hanc conclusionem perspicue ponit Arist. cap. sequenti, & aliis locis compluribus.*

Commune, & ratione cuius.

Quarta conclusio. *Si quæstio sit de eo subiecto, de quo vniuersè demonstratur affectiones per veras causas, & principia subiecti: dici potest ens finitum, siue predicamentale. Nihil enim vniuersè demonstratur per veras causas, & principia de ente, quod suo ambitu comprehendit, Deum, vt in solutione argumentorum patebit. Hæc tamen conclusio nullibi (quod sciam) ab Arist. ponitur, quia excludit præcipuum ens à subiecto huius scientiæ. Atque iuxta hos sensus verè sunt quatuor impugnatae opiniones.*

Habens veras causas, & passionis.

Quinta conclusio. *Si autem quæstio sit de primo, & adequato subiecto, vt ipsa quæstionis verba sonant, dicendum est, esse ens qua ratione est ens, seu quatenus commune est Deo, & creaturis, vt probatum est, atque hæc est præcipua huius quæstionis conclusio.*

Primum & adequatum.

Sed quærat aliquis, quoniam pacto ea intelligenda sit, num de ente communissime sumpto, vt complectitur omnia entia, non modò per se, & realia, sed etiam per accidens, & quæ rationes appellantur: an potius de solo ente per se, & reali. Quod enim posteriori modo intelligenda sit, communis est Philosophorum sententia: quam eadem non dubitant esse Aristotelis, qui ad finem libri sexti, cum tradidisset rationem, sub qua ens à Metaphysico tractandum est, planè reiecit ab eius consideratione ens per accidens, & ens rationis. Argumento etiã non

Dubitatum, An ens vt est subiectum Metaphysicæ entia etiam per accidens & rationis complectitur. Negativa partis arg. 1.

Text. 8.

mediocri momēti est, quod ens per accidēs non sit ens, sed entia: quæ verò rationis dicuntur non habeant veram existentiam, sed cōmunem sibi, & figmentis, cum non alia ratione dicantur existere, nisi quatenus sunt obiectiue in intellectu, aut etiam, vt quidam volunt, in voluntate. Accedit, quod de ente per accidēs non potest haberi scientia, vt Arist. tradit in libro citato: quodque Metaph. dicitur scientia realis, nec tantum realis vt distinguitur à sermocinalibus, sed etiam quia agit de ente reali, cum interim ens, vt commune est entibus rationis, non sit reale.

*Affirmatiue
parus arg. 1.*

Quod verò conclusio intelligenda sit priori modo, ipsa eadē argumenta, quib. conclusio probata est, planè ostendere videntur. Primum enim affectiones illę, vnum, verum, bonū, & similes, entib. quoque per accidens, & rationis suo modo conueniūt: neque. n. dubitare quisquam de hac re debet, quia non eodē modo illis cōueniunt, quo conueniunt entibus per se, ac realibus. Nam neque eodem modo conueniunt accidentibus, quo substantiis, & tamen dicuntur cōuenire accidentibus.

2. Deinde, entia per accidens, & rationis cognoscuntur lumine naturali, deque eis multa demonstrari possunt: huiusmodi autem eorū cognitio ad hanc vnam scientiam, quæ agit de communib. iure spectat. Tertio, in hac scientia traduntur multa de ente per accidens, & ente rationis: nec solum agitur de huiusmodi entibus, quatenus sunt affectiones eorum realium, ac per se, sed etiā, vt sunt partes subiectiue entis cōmunissimè sumpti: id, quod cum proximo cap. in tractanda entis analogia innuitur, tum verò lib. 5. in explicandis omnib. entium generibus planè perspicitur. Quarto, Dialectica, & Sophistica agunt suo modo de his entium generibus: ergo Metaph. suo, hoc est demonstratiue, si æquè latè patet eius subiectū, atque illarū, vt proximo cap. tradit Arist.

3. Quinto, In partib. entis, qua eius analogia complectitur, numerantur proximo capite negationes, & expressè non entia: cur igitur non magis entia per accidens, & rationis, præsertim cum non entia eatenus numerentur in entibus quatenus ratione, siue mente apprehendūt.

4. Sexto, Dantur scientiæ, quarū subiecta sint entia per accidens, vt quædam subalternatæ: aliæ item, quæ versentur in entibus rationis, vt quæ de sermone agunt: subiectum autem Metaphysicę debet esse subiectis cæterarum omnium commune, vt dictum est: complectitur igitur subiectum Metaph. entia per accidens & entia rationis. Postremò, Si Metaphys. est sapiens simpliciter, non ignorare ea debet, quę certa cognitione sciri possunt: at entia per accidens, & quæ rationis vocantur, sub certam cognitionem cadere possunt, saltem in commune: non est igitur dubium, quin subiectum Metaphysici complectatur entia omnia, cum per accidens, tum etiam rationis.

*Quo pacto
pro parte af-
firmatiua re-
sponderi possit.*

Atque est quidem posterior hæc sentētia probabilis, possētque pro ea responderi ad primum argumentum prioris, Arist. lib. 6. non reiecit se ab omni consideratione Metaphysici entia per accidens, & entia rationis, sed à præcipua, quemadmodum initio libri septimi reiecit accidentia. Ad secundum, satis esse, si eorum quodque suo modo sit ens, suoque modo existat, vt suo modo contineatur sub Metaphysicę subiecto. Ad tertium, Nec verum esse nullo pacto de ente per accidens

*Scotus in 1. d.
45. q. unica. lo
co citato.*

Text. 2.

Text. 2.

dens posse haberi scientiam, cum possit de eo haberi in commune: nec item scientias dici reales, nisi vt distinguuntur à sermocinalibus, aut si dicuntur reales, à subiecto reali: non esse id intelligendum de adæquato subiecto in se spectato, sed vt est in præcipuis partibus subiectiuis, quo pacto ens communissimè sumptum reale est.

VERUM, vt priori sententiæ potius inhæreamus, multa nos mouent. Primum, quia est omnium cōmunis. Deinde, quia subiectum scientiæ, non ita fuscè assignandum est, vt contineat sub se omnia, quæ in eā quoquo modo considerantur. oportet enim extrā relinquere proprias affectiones, quæ de eo demonstrantur, quod fit in cæteris omnibus scientiis, vt secundo etiam lib. diximus, cum de subiecto Dialecticę ageremus. Tertio, quia longè alia ratione reiecit Aristotel. initio libri septimi accidentia realia, quàm ad finem sexti entia rationis, & per accidens. Non enim ideo reiecit accidentia, quia de eis non possit haberi scientia, neque item, quia nō habeant realem existentiam, sed quia sunt entia habitudine ad substantiam, idèo concludit non quidem reicienda omnino esse, sed maxime, ac primò, & ferè de sola substantia agendum. At in fine libri sexti, in quo libro ex instituto egerat de ratione formali subiecti Metaphys. ea ratione exclusit ens, per accidens, quia de eo non possit haberi scientia: ens autem rationis, quia non sit in rebus, sed in mente: veluti cōiunctio eius, quod prædicatur cum eo, quod subicitur, eorumque disiunctio, quas verum, & falsum appellauit. Postremò, quia vt Metaphys. agit de Necessitate, & contingentia, non vt de rebus, quæ contineantur sub proprio subiecto: eodem modo agit de notionibus generis, speciei, totius, partis, & similibus, quæ aut omnino, aut incerta quadam significatione sumptæ, sunt entia rationis, non vt de iis, quæ sunt inferiora proprio subiecto, sed tamquam de communibus affectionibus entium, vt ipse Auctor apertè scribit ad finem cap. sequentis. Atque hoc est, quod idè planè significauerat initio libri, cum docuit quamdam esse scientiam, quæ ageret de ente, qua ratione est ens, & de iis affectionibus, quæ illi per se inessent: opposuit enim his verbis subiecto passionis, non vt partes ei subiectas, sed vt communes affectiones, quæ de eo, & partibus illi subiectis demonstrarentur, tamen primùm de subiecto, secundaria verò ratione & per illud de partibus sub eo contentis. Ita patet, non esse defendendam hæc in re communem opinionem.

*Cap. 3. q. 1.
sect. 3.*

*Text. 3.
Text. 1.*

Ad primam igitur, & secundam contrariæ sententiæ dicendum est, non omnia, quibus quoquo modo conueniunt affectiones entis, & de quibus pleræque demonstrari possunt in Metaphysica, esse collocanda sub Metaphysicę subiecto: nisi sint realia, & per se: quemadmodum non ideo qualitates ponenda sunt sub Physicę subiecto, quia multa de eis in Physica demonstrantur. Tertium nihil concludit, quia ens communissimè sumptum nō potest esse scientiæ subiectum. Quartum facile refelleretur, si dicas, agere quidem de eis Metaphysicę demonstratiue, non tamen vt de partibus subiectiuis sui adæquati subiecti, quod eodem modo respondendum est ad vltimum. Ad quintum dicendum est, ens initio capitis sequentis, in quo eius ana-

*Approbat
potius negati-
ua pars huius
dubitationis.*

*Quo pacto
Meta. agat de
entibus ratio-
nis.*

*Solutio arg.
affir. partis.*

*Latius acci-
piens cap. 2.
quàm primo.*

logia fusè explicatur, latius accipi, quàm cum fuit constitutum huius scientiæ subiectum. Nec id mirum videri debet. Nam cum sanū constituitur subiectū Medicinæ, non sumitur nisi pro eo, quod propriè sanum est: & tamen si quis quærat, ad quæ se extēdat eius nominis analogia: dicendū est, cōplecti etiam, id vocabulum ea, quæ per translationem dicuntur sana, vt sanum iudicium, doctrinam sanam, & alia pleraque. Sextum hoc modo dissolues: Id, quod diximus subiectū Metaphysicæ complecti debere sub se omnium scientiarū subiecta, de subiectis scientiarum realium esse intelligendum. Nec tamen refert quicquam, quod subiecta quarundam subalternatarum realium, sint entia per accidens: ponuntur enim sub Metaphysicæ subiecto ratione subiectōrū subalternantium, à quibus eæ scientiæ accipiunt sua principia.

Obiectio.

QUOD si quis obiiciat, multas quoque esse scientias reales subalternantes, quæ agunt de entibus per accidens, vt est Politica, & Architectura, quarum illa agit de Republica, hæc verò de ædificio, aut nauis, aliisve huiusmodi entibus per accidens: Respondendū est, non excludi à nobis hoc loco hæc entia per accidens: sed ea tantum quæ nō solum non sunt vnus essentiæ, sed neque etiam habent ordinem per se, veluti thesaurus casu inuērus, linea visualis, & similia. Vnde collige subiectum Metaphysicæ esse ens per se, ac reale, quatenus dicitur non modò de entibus verè vnus essentiæ, sed etiam alio modo per se ordinatis.

Dilutio.

Subiectū Metaphysicæ ens vt sit.

Non rectè soluta esse arg. partis negatiue.

Ex his patet, non satis responsum esse ad primū, & secundū argumentum prioris sententiæ. Ad solutionē verò tertij dicendū, vt ens per accidens dicatur cadere sub certā aliquam scientiam, non satis esse, si de eo in cōmune sumpto habeatur scientia, nisi etiam haberi possit de singulis quasi speciebus. ens, vt omittamus indiuidua, quæ non per se cadunt sub scientiā. Eodemq; modò, vt scientia dicatur realis, non satis esse, si aliqua pars subiectiua adæquati subiecti sit realis, sed necesse esse, vt ipsum quoq; in commune sit reale. Nam, vt scientia sumit speciē ab obiecto adæquato, ita ab eo sumere debet realis appellationem.

Cur Metaphysica distincta non fuerit antequam eius subiectum traderetur.

SECTIO IIII.

An admittēda sunt plures scientiæ Metaphysicæ.

VERAT etiam aliquis, cur non prius distincta sit à nobis Metaphysica, quàm eius subiectum traderetur. Erunt enim, qui credant, quatuor, vel etiam quinque ponendas esse Metaphysicas. Vnam, quæ agat de transcendentibus, vt de iis, quæ ratione sola abstracta sunt à rebus omnibus. Alteram, quæ agat de primis decem vulgaris generibus, vt de primis partibus entis, quæ & minus abstracta sunt, quàm transcendentia, & per solam notitiā transcendentium percipi non possunt. Tertiam de substantiis separatis finitis, quæ tamen ratione tantum abstracta sunt, sed re etiam ipsa. Quartā, de Deo Opt. Max. qui nō solum abstractus est re, ac ratione, à materia propriè dicta, sed etiam ab omni potentialitate, quæ modò quoddam materia dici potest. Adde etiam fortasse, quintam Metaphysicam de anima separata, quæ cum sit abstracta re ipsa, non autem ratione, (neque enim sine essentiali propensione ad materiam intelligi potest) aliam postulat

postulat scientiam distinctam à prædictis quatuor, & mediam inter eas, ac Physicam.

VERVM non opus erat huiusmodi distinctione, A qua enim scientia tractatur genus, aut quasi genus, ab eadem tractantur omnia, quæ cadunt sub eam rationem formalem, sub qua illud in ea scientia consideratur. Cum igitur ens, quatenus in suo conceptu, nec sensibilem materiam includit, nec intelligibilem, postulet scientiam aliquam superiorem Physicæ, & Mathematicis (hac enim ratione transcendit ens ea omnia, quæ in Physicæ, & Mathematicis tractantur) ab eadem illa, quæ versabitur in Ente eo modo spectato, tractabuntur omnia, quæ sine vlla materia concipiuntur, siue illa sint re ipsa omnino separata ab vtraque materia, vt Deus & intelligentiæ, siue in quibusdam sint, in quibusdam non sint, vt attributa communia rebus materialibus & immaterialibus. Quod si ex diuersis gradibus maioris, & minoris abstractionis Metaphysicæ colligere velis diuersas Metaphysicæ species: pari ratione ex diuersis gradibus maioris, & minoris abstractionis Physicæ, colligendæ tibi erunt diuersæ species Physicæ scientiæ. Quare cum omne genus Physicum sit abstractius à materia sensibili particulari, quàm eius species: tot erunt species Physicæ scientiæ, præter Physicam, quæ agit de substantia corporea in commune, quot species substantiæ sub corporea substantia continentur, siue immediatè illi sint, siue mediatè. Ac in eis quidem scientiis, quarum aliæ agunt de superioribus, aliæ de inferioribus, perspicua est consequutio. In iis autem, quæ agunt de speciebus ex opposito diuisidentibus idem genus, ex eo perspicuè res probatur, quia cum scientia vnus speciei minorem connexionem habeat cum scientia alterius oppositæ, quàm cum scientia sui generis, si scientiæ superiorum, & inferiorum differunt specie: & specierum quoque oppositarum specie different. Ita fiet, vt tot ponendæ sint species Physicæ scientiæ, quot sunt genera & species rerum naturalium, quod puerile est, atque à Philosophorum consuetudine, & ratione ipsa alienissimum. Accedit, quòd transcendentia sunt analogia, nec naturam aliquam vnum significant, quæ communis sit Deo, & primis generibus entium: quo fit, vt nisi ij, quibus hæc Metaphysica multitudo placuerit, velint transcendentia imperfectiue, & confusissimè, solòque conceptu, quid nominis (vt à quibusdam vocatur) in prima illa sua Metaphysica tractari: necessariò fateri debeant, agi etiam in ea de Deo, & decem primis vulgaris generibus. Quod si de his: ergo & de substantiis separatis finitis, siue illæ contineantur sub primo genere, siue constituent per se genus quoddam medium inter Deum, & prima vulgata genera. Neque opus est pluribus contra huiusmodi commentationem, præsertim hoc loco, cum libro 6. de scientiarum distinctione agendum sit. Quo loco intelliges, qua ratione Metaphysica agat de anima separata, cum illa in sua essentiali ratione habitudinem ad materiam includat, qua item de iis summis generibus quæ sine materia non intelliguntur: ac demum, cur Mathematica non sit vna tantum scientia, quemadmodum Physica.

Non esse admittendus.

Transcendentia non significare vnam aliquam naturam.

Solutio argumentorum primæ opinionis.

SECTIO V.

Appellatio
scientiarum.

Primum igitur argumentum primæ opinionis dicendum est, non semper appellationem scientiæ desumi ex subiecto primo & adæquato, sed interdum etiam à re, quæ præcipuè in ea consideratur, vt Astrologiæ ab astris. Possit breuius dici, Deum esse in ea subiectum denominationis, vt dictum est, non adæquationis. Quamquam hæc scientia dicitur Theologia non tantum, quia agit de Deo, sed etiam quia de diuinis rebus, quo nomine Philosophi appellant res cæteras, quæ re ipsa sunt materiæ expertes.

Subiectum ad-
æquatum præ-
stantissimum.

Ad secundum dicendum est, scientiam dici præstantissimam ex præstantia subiecti primi, & adæquati. Cæterum è multis subiectis primis & adæquatis, illud dicitur præstantissimum, quod suo ambitu cõplectitur ens præstantissimum, iuxta illud cõmune pronunciatum, quod habes 3. Top. Si id, quod est in hoc genere optimum, præstantius est, quam quod optimum in illo: hoc cerè genus præstantius est illo. Quamquam igitur ens, quatenus ens, si simpliciter accipiatur, sit minus præstans, quam quodcunque particulare subiectum, tamen si totum genus, cum toto quouis genere subiecto conferatur, præstantius est ens, quam quodcunque subiectum particulare, cum substantias separatas, atque adeo Deum Opt. Max. complectatur.

Sect. 3.

Ad tertium dicendum est, hanc scientiam agere de primis causis, non solum vt causæ sunt, sed etiam vt entia sunt.

Qua ratione
Theologia sa-
cra distingua-
tur à Metaphysica.

Ad quartum negandum est, non aliter distingui hanc scientiam à sacra Theologia, quam ratione principiorum: distinguitur enim ratione etiã subiecti, & finis, ex cuius differentia principiorum quoque, & subiecti distinctio colligitur. Finis Theologiæ sacræ est cognitio eorum, ad quæ intelligenda nullum naturale lumen creaturæ satis est: cuiusmodi sunt ea, quæ ad diuinarum personarum distinctionem, claramque Deitatis cognitionem, multaque eorum, quæ ad diuinam voluntatem, prouidentiam & potentiam spectant: quæ omnia numerantur in secretioribus Dei arcanis. Vnde fit, vt sacra Theologia, nõ alia principia propria, & particularia habere possit, nisi per reuelationem accepta: neque aliud subiectum, nisi Deum, quoad ea, quæ naturali lumine cognosci nequeunt. At finis Metaphysicæ est naturalis contemplatio eorum omnium, quæ in suo conceptu materiam non includunt. Vnde efficitur, vt eius principia cadant sub lumen naturale, eiusque subiectum proprium, & adæquatum sit ens non includens in suo conceptu materiam, quatenus potest naturali lumine cognosci. Quare, etsi Theologi censent, Deum esse subiectum Theologiæ sacræ, quemadmodum & obiectum fidei Orthodoxæ, qua propria eius scientiæ principia cognoscuntur: non tamen inde efficitur, eundem esse huius scientiæ subiectum.

Solutio argumentorum secundæ.

SECTIO VI.

Quo pacto
substantia se-
parata hanc
scientiã à cæ-
teris distim-
gant.

Ad primum secundæ opinionis negandum est, substantiam separatam distinguere primum, & per se hanc scientiã à cæteris atque ad pri-

ad primam eius rei probationem dicendum, fuisse quidem substantiam separatam occasionem distinguendi Philosophiã naturalem à prima Philosophia, & causam sine qua ea distinctio non cognosceretur: sed tamen non esse primam, & adæquatam eius distinctionis causam, cum ea substantia nõ sit primum, & adæquatum primæ Philosophiæ subiectum. Quod autem ea fuerit occasio eius distinctionis, & solum causa sine qua non, ex eo patet, quia antequam vlla separata substantia cognosceretur, Philosophia naturalis dicebatur prima Philosophia, quod omnes substantiæ crederentur sub eius considerationem cadere. Quamquam enim eo tempore dari potuit conceptus substantiæ, vt substantia est, qui re vera communior est, quam conceptus substantiæ corporeæ, & postulat scientiam superiorem Naturali: tamen quia nondum putabatur esse vlla substantia expertis materiæ, merito credebatur eiusmodi conceptus substantiæ recipiari cum conceptu substantiæ corporeæ, nec opus esse scientia superiori ad eius explicationem. At verò cum primum substantiæ corporis expertes cognitæ fuerunt, & Philosophi intellexerunt, conceptum substantiæ latius patere, quam substantiæ corporeæ: tum demum quæri debuit superior aliqua scientia, quæ de substantia in commune, & de omnibus substantiis materiæ expertibus, earumque accidentibus, ac proinde de ente, vt ens est, differeret. Ita patet, substantiam separatam, primam occasionem distinctionis fuisse, primam autem & adæquatam, causam non esse.

Quid olim
substantiæ cõ-
ceptu indica-
batur.

Ad secundam probationem dicendum, nõ esse in ea distinguendi ratione sermonem de subiecto Metaphysicæ primo, & adæquato, sed de purè Metaphysico, quod secunda cõclusionem asseruimus esse substantiam separatam.

TERTIÆ probationi eodem modo occurrendum, ex eo, quod Arist. ait in loco citato, nihil aliud colligi, quam quod substantia immobilis sit occasio distinctionis, aut subiectum purè metaphysicum.

Solutio argumentorum tertiarum.

SECTIO VII.

Primum tertiæ opinionis dicendum, etsi subiectum Physicæ est substantia: non tamen inde efficitur, vt subiectum Metaphysicæ substantia esse debeat. Nam etsi Metaphysica nobilior est, quam Physica, tamen eius nobilitas non est ponderanda ex nobilitate subiecti adæquati simpliciter accepti: sed ex nobilitate rerum, quas illud suo ambitu complectitur, vt dictum est.

Cur subiectum
Metaphysicæ
non sit sub-
stantia, vt
Physicæ.

Sect. 4.

Ad secundum negandum est, ita se habere Metaphysicam ad substantiam in commune, & accidentia in commune, vt se habeat Physica ad substantiam naturalem, & accidentia naturalia. Nam, etsi illa nõ differunt ab his, nisi sola cõmunitate, & abstractione à materia: tamen Metaphysica agit de illis, vt de partibus sui adæquati subiecti: Physica autem, non eodem modo de his agit, sed de substantia naturali, vt de suo adæquato subiecto: de accidentibus verò naturalibus, vt de propriis illius affectionibus. Causa huius discriminis est, quia Physica, cum sit particularis scientia, versari potest in sola substantia, vt subiecto, quemadmodum aliæ quædam scientiæ in accidentibus: at Metaphysica

phica cum sit vniuersalis, necessariò sibi vendicat subiectum omnibus omnium scientiarum subiectis commune, & (quod consequens est) aliquid commune substantiis & accidentibus.

Ad tertium concedendum est, ens prædicari essentiali prædicatione de omnibus entibus: itémque nullum subiectum prædicari essentiali prædicatione de suis passionibus: negandum est tamen inde sequi, aut ens commune substantiis, & accidentibus, non esse subiectum Metaphysicæ, aut passiones subiecti Metaphysicæ nihil omnino esse. Quamquam enim illæ, nec substantiæ sunt, nec accidentia: sunt tamen, vel negationes quædam suo modo in rebus existentes: vel entia rationis: quæ omnia ad caput sequens explicanda sunt.

Passiones entis, non esse omnino nihil.

Salutio argumentorum quarta.

SECTIO VIII.

Causæ nomē duobus modis sumitur.

Ad primum denique quartæ opinionis ut respondeamus, illud animaduertendum, est duobus modis posse accipi nomen causæ: vno, pro causâ propriè dicta, quæ significatio aperta est: altero pro ratione, seu medio à priori, ut vocant: quo pacto dicimus demonstrationem, qua ostendimus, Deum esse æternum, quia est omnino immutabilis, esse nostro intelligendi more per causam, quia est per rationem à priori, quamquam non sit per veram, ac propriè dictam causam, de qua re plura 1. Post. cap. 2. Illud etiam animaduertendum est, cum Aristotel. hoc loco ait, in hac scientia quæri causas entis, ut ens est, sic intelligendum id est, ac si apertius diceret, in hac scientia quæri causas, per quas entia quatenus entia, aut sint, aut aliqua attributa sibi vendicent: latè tamen sumpto nomine causæ, ut rationes à priori complectitur. His positis negandum est, ens, quatenus ens, non posse habere hoc pacto causam. etenim nõ solum de aliis rebus, sed etiam de Deo potest aliquid hoc modo per causam demonstrari, ut quod sit quiddam vnum, verum, bonum: quæ cum sint primæ entis passiones, de quavis re per rationem entis demonstrari possunt, maximè autem de Deo, cui maximè conuenit ratio entis. Possunt quoque entia, quatenus entia sunt, habere causam propriè dictam, quia omnes res finitæ entitatis habent huiusmodi causam, etiam quatenus entia sunt: quippe cum secundum omnes entitatis gradus verè, ac propriè pendeant à primo ente. Nec mirum videri debet, quod dicamus, ea, quæ analogicè conueniunt cum aliquo primo, verè ac propriè ab illo pendere, etiam quatenus cum illo conueniunt. Analogica enim conuenientia, non fundatur in vnitæ alicuius naturæ: quæ vnus omnino rationis sit, & omnibus analogatis ex æquo conueniat (hoc enim pacto, non posset vnum pendere ab altero secundum eiusmodi naturam) sed in participatione, aut proportionem quædam imperfecta, quæ nihil impedit quominus vnum verè ac propriè pendeat ab altero, etiam quatenus cum illo conuenit. Quo pacto accidentia quatenus accidentia, non solum pendent à substantia, ut à vera causâ, sed etiam quatenus entia. Quod si quis obiiciat, entia quatenus entia, habent veram causam,

Quo pacto hæc scientia querat causas entis, ut ens est.

Analogicæ conuenientia fundamentum.

Obiectio. Dilutio.

sam, ut ais, igitur omnia entia habent veram causam, quod falsum est: neganda est consequentia. In solis enim vniuersis necessariò infertur vniuersalis ex indefinita reduplicatiua. Nam in analogis, vel ex proposito accidentium exemplo oppositum intelliges: quippe cum etiã quatenus entia sunt, pendeant à substantia, nec tamen idcirco omnia entia à substantia pendeant. Verum hæc capite sequenti planiora fient.

Quo pacto in Deo principia & affectiones intelligi possunt.

Ad secundum dicendum est, nullum esse incommodum, si nostro intelligendi more consideremus in Deo principia quædam à priori multorum attributorum, quæ de eo demonstrantur more passionum, siue affectionum, ut esse actum purum, per quod à priori demonstratur eius perfecta immutabilitas: & esse prorsus immutabile, per quod demonstratur eius æternitas, & omnino esse ens, per quod eius vnitæ. Neque enim imperfectio vlla est, habere hoc pacto principia, & quasi passiones: sed est potius imperfectio nostra, non posse naturaliter hæc omnia percipere, ut sunt in Deo, quo pacto ea inter se non distinguuntur.

Prius, à quo non recipitur consequentia, quot modis dicatur.

Ad tertium negandum est, omne subiectum scientiæ esse prius natura iis, quæ illius ambitu continentur, etiam si ab eo ad illa modo aliquo non recipitur consequentia. Duobus enim modis potest ab vno ad alterum non recipi consequentia. Vno, quoad prædicationem nempe si de quacumque re alterum dicitur, dicatur ipsum, non tamen vice versa: quo pacto concedimus, ab ente ad Deum non recipi consequentiam: altero, quoad existentiam, quod tum accidit, cum altero posito in rerum natura, necessariò ponitur ipsum, & tamè ipso posito, non necesse est ponere alterum, quo pacto negamus ab ente ad Deum non recipi consequentiam. Nam quæadmodum posito Deo in rerum natura, eo ipso ponitur ens, sic etiã posito ente necessariò ponitur Deus, cum quicquid in rerum natura existit, vel sit Deus, vel ab existentia Dei pendeat. Cum ergo id dicitur prius natura, à quo nõ recipitur consequentia, non est accipienda recipitio quoad prædicationem, sed quoad existentiam, ut perspicuum est apud Aristotelem in loco citato: alioqui vnum, non esset prius natura duobus (quo exemplo ille eo loco vtitur) cum de duobus nequaquam prædicetur. Accedit hæc ratio, quia si id esset prius natura, à quo non recipitur prædicationis consequentia, sequeretur Deum esse priorem natura qualibet persona diuina. Nam, etsi quicquid in Diuinis est pater, sit Deus, non tamen quicquid est Deus, est pater, & ita in cæteris personis: at Deum esse priorem natura diuinis personis nemo dixerit, sed tantum nostro intelligendi more, qui imperfectè diuinam naturam concipimus.

Prius, natura non secundum prædicationem sed secundum existentiam sumendum.

Nũc ens more intelligendi nostro sit prius Deo.

Quod si quis dicat, Ergo saltem more intelligendi nostro ens esse prius Deo, concedendum id quidem est, si modò ens confusè concipiatur: quo pacto entis nomen nullum naturæ gradum significat Deo, & creaturis communem, ut cap. sequenti patebit. Cæterum ens esse hoc pacto prius Deo, non est esse prius natura illo, sed posse à nobis prius concipi, ut à multis, qui Deum esse negauerunt, conceptum est, imò & à veris Philosophis concipitur, cum distinguitur in ens finitum, & infinitum. Quinetiam addiderim: etsi ens diceret gradum aliquem entitatis communem Deo, & creaturis, & Deus adhuc maneret creator

Num omne genus sit prius natura suis speciebus, ut a quo non reciprocetur ex-istendi consequentia.

(quod planè videtur contradictionem inuoluere) adhuc tamen iuxta modum illum prioris, qui ex Aristotele adductus est, non esset ens prius natura Deo:adhuc enim posito ente in rerum natura necessariò poneretur Deus. Vnde colliges, si vera est sententia eorum, qui dicunt lineas esse actû in media superficie, & numerum esse verum genus numerorum, darique simul in rerum natura plures species numerorum, quarum aliæ sint partes aliarû, planè sequi, non omne genus esse prius natura suis speciebus illo prioris modo, cum his datis perspicuè sequatur, magnitudinem reciprocari cum linea secundum existentiam, & numerum eodem modo cum binario. Nam quemadmodum si linea existit, magnitudo existit: ita secundum hanc sententiam si magnitudo existit, linea existit, eodémque modo, vt existente binario existit numerus, sic etiam existente numero existit binarius. Ad hoc idem argumentum breuissimè respondet Aegidius, Rectè illud concludere in vniuocis, non in analogis.

Aegid. libr. 1. 99.

Quo pacto Arist. distribuat ens in prædicamēta.

AD quartum dicendum est, cum Aristoteles diuidit ens in prædicamenta, non ita illud diuidere, seu potiùs distinguere, quasi omnia eius significata ponat per se, ac directò in prædicamentis. Nā nec differentia, quæ species constituunt, nec materia, nec formæ substantiales, nec motus, vt motus sunt, siue inchoati quidā actus: possunt per se in prædicamentis collocari, & tamen hæc omnia, & alia entia incòpleta sub ente, quod est subiectum Metaphys. comprehenduntur. Alioqui non iam ens in commune, sed ens finitum, & completum esset primum, & adæquatum huius scientiæ subiectum, quod hi auctores minimè volunt, neque item ens, vt Metaphysicæ subiectum est, diceretur per se, siue essentiali prædicatione de differentiis, quæ sunt entia incompleta: quod tamen falsum esse capite sequenti patebit. Cum ergo Arist. distribuit ens per decem prædicamenta, sic accipienda est distributio, vt non solum ea, quæ in illis ponuntur per se, sed etiam, quæ reductiōe, & per alia: imò etiam si quid est, ad quod ipsa prædicamenta, quasi ad caput reuocentur: in prædicamenta ipsa, quasi in classes quasdam distributa esse intelligantur. Hoc igitur modo non dubium est, quin Deus etiam ipse in illa distributione ad prædicamentum substantiæ potuerit referri, non quidem vt per se pertinens ad illud, nec etiam vt reductum per aliud, sed potiùs vt principium, ad quod ipsum substantiæ prædicamentum, & cæteræ deinceps accidentium classes ordine quodam redigantur: quod factum fuisse ab Aristotele suo loco patebit. Quod denique hi auctores addunt, in hac scientia non agi de Deo, vt de re, quæ contineatur sub eius subiecto, iam refutatum est. Hæc de subiecto huius scientiæ dicta sint, in cuius explicatione, si quæ desiderabuntur, ex libro sexto petenda erunt.

Quo pacto Deus ad prædicamēta pertinere possit.

sect. 2.

SINT

SINTNE CÆTERÆ OMNES

scientiæ huic scientiæ subalternatæ.

QVÆSTIO II.

Quibus rationibus videantur esse subalternatæ.

SECTIO PRIMA.

ÆTERAS omnes scientias esse huic scientiæ subalternatas, ex iis, quæ ab Aristotele hoc capite dicuntur, videtur perspicuum.

Primum, quia quò latiùs patet subiectum scientiæ, eò latiùs patet eius finis, quemadmodû, quia subiectum Politicæ est Respublica, Ethicæ autem homo priuatim sumptus, finis politicæ latiùs patet, quàm finis cuiusque singulatim: ergo si ens, quatenus ens, est subiectum huius scientiæ: cæterarû autem scientiarû particularia entia: erit vtique finis Metaphysicæ superior finibus particulariû scientiarû: at scientia, cuius finis est subiectus fini alterius, est illi subalternata, vt frænorum effectiua Militari, quod est apud Aristot. 1. Eth. c. 1. sunt igitur cæteræ omnes scientiæ huic subalternatæ.

Deinde, quia, vt se habet subiectum vnius scientiæ ad subiectum alterius, ita proportione quadã se habet principia vnius ad alterius principia: est. n. in vtrisque par ratio: at subiecta cæterarû scientiarû pendent in suo esse ex subiecto huius scientiæ: igitur & principia illarû pendent in sua veritate ex principiis huius: probantur igitur illarum principia per principia huius, quod verã & propriè dictã subalternationem efficit.

Tertiò, quia idcirco Perspectiua dicitur subalternata Geometriæ, & Musica Arithmeticæ, quia harum subiecta còtinent illarum subiecta, eisque addunt accidentarias differentias visualis, & sonori: at subiecta cæterarum scientiarum includunt subiectum huius, ei que addunt accidentarias differentias, naturalis, continui, discreti, & alias huiusmodi, quæ accidunt enti, quatenus ens est: non est igitur dubium, quin cæteræ scientiæ sint huic scientiæ subalternatæ.

Atque hæc planè videtur esse sententia Platonis 7. lib. de Republica, & Arist. 1. Phys. c. 2. & 1. Posteriorum c. 7. eisdémque locis Simplicij, Themistij, & aliorum. complurium, in quibus videtur esse D. Thomas in opusculo, quod De natura generis inscribitur, & Proclus 1. lib. commentariorum in primum Elementorum Euclidis.

Text. 8. Text. 23. Cap. 14. Cap. 4.

Quot modis vna scientia dicatur alteri subalternata.

SECTIO II.

igitur, quid in hac quæstione dicendum sit, intelligatur, exponenda sunt breuiter tria illa subalternationum genera, quæ circumferri solent, Ratione finis, Ratione principiorum, & Ratione subiecti.

Ac ratione quidem finis, ea scientia dicitur alteri subalternata, cuius finis, est sub fine illius, siue ea, quæ agit de superiori fine, habeat

Subalternatio ratione finis, qua fit.

imperium in inferiorem, eiq; præcipiat, vt in agendo ad superiorem finem se accommodet, quo pacto ars frenorum conficiendorum subalterna est Equestri, Equestri Militari, & Militaris Politicæ, siue nulum habeat imperium in inferiorem, sed solum cõtemplatiuè agat de superiori fine, quo pacto Ethica subalternatur Physicæ, Agit enim Physica cõtemplatiuè tantum de optima hominis operatione, quæ est perfecta operatio partis intellectiua. Moralis autè Philosophia docet, quid cuiq; agendum sit, vt perfectè, hoc est benè, beatèque viuar.

Subalternatio ratione principiorum quomodo fiat.

RATIONE principiorum ea dicitur subalternata alteri, cuius principia in illa demonstrantur, siue id fiat ostensiuè, siue deductione ad impossibile. Ostensiuè quidem eo modo, quo Medicina, & Geometria subalternantur Physicæ, Medicina quidem totali subalternatione, quod omnia eius principia in Physica possint directò ostèdi, Geometria verò subalternatione partiali, ratione illius principij, *A quouis puncto in quoduis punctum licet lineam ducere*, quod demonstratur ostensiuè in scientia naturali. Deductione autem ad impossibile, eo modo, quo eadem Geometria subalternatur Arithmeticæ, vt cum Mathematici probant. *Diametrum quadrati non esse commensurabilem lateri*, quia alioqui sequeretur, vnitatem esse commensurabilem numero, hoc est, habere cum numero communem mensuram.

Ratione subiecti, quomodo vna scientia subalternetur alteri.

RATIONE subiecti ea scientia subalternatur alteri, cuius subiectum sub illius subiecto continetur, siue subiectum subalternantis contrahatur ad subiectum subalternatæ per differentiam aliquam per accidens, quo pacto Musica subalternatur Arithmeticæ, quod subiectum illius sit numerus sonorus, huius autem numerus simpliciter, siue per differentiam per se, quo pacto scientiam de rebus naturalibus secundum speciem, subalternatus ei, quæ agit de ente naturali in commune, qua ratione libri de Cælo, & qui sequuntur in Physica, dici solent subalternari libris de Physica auscultatione.

Subalternatio propria, & impropria in primo genere.

ILLVD tamen in omnibus his tribus subalternationum generibus animaduertendum est, semper priorem modum cuiusque earum à nobis propositum esse proprium, posteriorem improprium. Atque vt singula genera percurramus: nunquam in primo genere subalternatio est propria, nisi cum scientia subalternans dirigit practicè subalternatam, eique præcipit, vt ad superiorem finem actiones suas dirigit. Nam si cõtemplatiuè tantum agat de fine superiori, improprie dicitur subalternare sibi eam, quæ agit de inferiori, quo pacto Physica improprie subalternat sibi Ethicam hoc subalternationis genere, licet in alio genere proprie subalternans dici possit.

In secundo genere.

IN secundo autè genere, nunquã subalternatio propria est, nisi cum subalternans ostensiuè, & à priori demonstrat principia subalternatæ, quo pacto Medicina subalternatur Physicæ. Nam per deductionem ad impossibile etiam principia vnius scientiæ possunt demonstrari per principia disparatæ scientiæ, quo pacto quædam principia Geometriæ demonstrari possunt per principia Arithmeticæ, quod sequatur, neganda esse hæc, quæ notiora sunt, si illa negentur. Accedit, quod demonstratio ducens ad impossibile, non demonstrat rem directò, sed refutando

tando oppositum, vt meritò censetur illam minùs proprie demonstrare.

IN tertio verò genere, ea sola subalternatio habetur propria, in qua subiectum subalternantis contrahitur per differentiam per accidens. Differentia enim per se adiuncta generi, quod diuidit, ac cõtrahit, efficit specie, at species est id ipsum quod genus, vt homo id ipsum quod animal, compositum autem per accidens, non est id ipsum quod altera pars, veluti numerus sonorus id ipsum quod numerus, aut id ipsum quod sonorum, vt meritò eiusmodi differentia aliud scientiæ subiectum constituere censetur. Quod ita tamen intellige, si talis differentia non pertineat ad scientiam eius, cui adiungitur: hæc enim sola efficit subalternationem ratione subiecti. Nam si pertineat ad eam scientiam, ad quam spectat, id, cui adiungitur, non constituetur de eo distincta scientia. Id, quod Scotus in prologo sententiarum doctè animaduertit, cum sic ait, *Scientia subalternata de aliquo vno per accidens, præsupponit duas tractantes de partibus illius totius separatim*.

Quæ differentia per accidens requiritur.

Quest. 3.

DENIQUE illud animaduertendum est, hoc solum tertium genus subalternationis efficere scientiam simpliciter subalternatam. Nam primum & secundum reperiri possunt in partibus vnius omnino scientiæ, Potest enim vna pars eiusdem practicæ scientiæ imperare alteri parti, vt ad suum finem se accommodet in agendo: & passim videmus conclusiones vnius partis sumi, vt principia ostensiuè in aliis partibus. At cum adiungitur differentia per accidens, quæ pertineat ad aliam scientiam, semper scientia, quæ de eo composito agit, censetur alia ab iis, quæ agunt de singulis partibus: atque cum hac subalternatione semper coniuncta est subalternatio secundi generis. Alia pleræque hoc loco de natura subalternatarum, & subalternantium scientiarum, earumque subiectis, principiis, & cognitione prætermittimus, quod ad librum sextum explicanda sint.

Subalternata simpliciter.

Cæteras scientias non subalternari Metaphysicæ, saltem subalternatione totali, nisi improprie, & secundum quid.

SECTIO III.

MIS positis facile concludi potest, cæteras scientias non esse subalternatas Metaphysicæ, saltem subalternatione totali, nisi improprie, & secundum quid.

Assertio propria. Omnes scientias non esse subalternatas metaphysicæ. Probatio in primo genere.

Ac non esse proprie subalternatas primo subalternationis genere, hinc intelligi potest. Nam, etsi Metaphysica agit de eo, quod in omni natura est optimum, vt Aristoteles ait primo lib. cap. 2. & quod hinc sequitur, de supremo fine, sub quo omnes particularium scientiarum fines continentur, tamen non agit de eo practicè quasi doceat, quo pacto obtineri possit, sed cõtemplatiuè tantum, soliusque cognitionis gratia. Quo fit, vt non dirigit practicè inferiores scientias, vt in suis operationibus ad illum se accommodent. Quod si quis obiiciat, Metaphysicam ex omnibus scientiis esse maximè principem, ac cæteris omnibus imperare, vt eodem loco docet Aristoteles, ergo esse proprie subalternantem hoc subalternationis genere, occurrendum est, Quod Metaphysica dicitur imperare cæteris, improprie accipiendum esse,

Quo pacto Metaphysica imperet cæteris.

esse. Nihil enim aliud Arist. significat iis verbis, quàm Metaphysicam cognoscere id, cuius causa omnia agenda sint, quod est summum totius vniuersitatis bonum: at nō quisquis id cognoscit, cuius causa aliquid agendum sit, præcipit, vt aliquid fiat eius consequendi causa.

In secundo.

IN secundo etiam genere perspicua res est, si de totali subalternatione sit sermo. Nam, etsi cæterarum omnium scientiarum principia possunt à Metaphysico demonstrari deductione ad impossibile, propterea quòd prima principia Metaphysicæ sunt omnium manifestissima, & quorum opposita sunt omnium absurdissima, non omnia tamen ab illo ostensiuè demonstrantur. Primum, quia cum cætera scientiæ habeant plurima principia immediata, seu, quod idem est, in demonstrabilia, nō possunt omnia eorum principia ostensiuè demonstrari à priori, vt patet ex 1. Post. c. 2. alioqui iam non essent immediata, ac indemonstrabilia. Deinde, quia alioqui nulla alia scientia demonstraret propter quid, vt patet ex iis, quæ Aristoteles de scientiis subalternatis scribit eodem libro c. 10. ac proinde, vt aliquid sciretur propter quid, oporteret prius discere Metaphysicam, quod negant Philosophi, & ipsa experientia falsum esse docet. Postremò quia in qualibet scientia non subalternata alteri particulari reperiuntur causæ proximæ, itemque primæ in eo genere, per quas fiunt plurimæ demonstrationes propter quid. Dixi (si de totali subalternatione sit sermo) quia nihil est incommodi, si aliqua scientia subalternatione partiali huius generis dicatur propriè subalternari Metaphysicæ, velut Dialectica, quoad illa pronunciata, *Quinque esse genera vniuersalium, Decem esse prædicamenta*, quorum probatio à priori ad solum Metaphysicum spectat.

Text. 5.

Text. 30.

In tertio.

DENIQUE eadem assertio patet in tertio subalternationis genere, Nam si subiectum alterius scientiæ sit ens rationis, non erit illa huic subalternata hoc subalternationis modo, cum ens rationis constitutur ex ente reali, quod est huius scientiæ subiectum. Si verò sit ens reale, constituetur utique per differentiam realem, verum nulla differentia realis potest esse per accidens respectu entis realis in comune sumpti. Omnis enim differentia realis est essentialiter ens reale, vt patebit ad caput sequens, quod autem est essentialiter aliquid, non potest illi adiungi ad constituendum quicquam siue per se, siue per accidens, quæ ratione homo non potest adiungi animali, vt faciat cum illo compositionem, sed rationis particeps, & rationis expertus, quæ non sunt essentialiter animalia. Quòd si quis obiiciat, mobile, siue naturale additum enti reali facere vnū per se, & tamen esse essentialiter ens reale, respondendum est, mobile non contrahere immediatè ens reale in commune, sed ens reale per se existens atque completum, quo pacto concedimus, ex ente reali, & differentia reali addita, fieri posse ens per accidens, si ex additione illius non resultet essentia vna. Verum si ea differentia realis pertinebit ad Metaphysicam, vt si dicas substantiam qualem, substantiam relatam, aut simile quid: nam compositum quoad vtramque partem pertinebit ad Metaphysicam, nec constituet illi scientiam subalternatam, vt patet ex iis, quæ dicta sunt. Si verò non pertinebit ad Metaphysicam: faciet utique immediatè compositionem cum aliquo

Ad finem sectionis secundæ.

Obiectio.

Dilutio.

aliquo pertinente ad aliam inferiorem scientiam, quo pacto sonorum facit compositionem cum numero, & visuale cum linea: sed scientia de eo composito non erit subalternata Metaphysicæ, nisi mediatè, quam dari non negamus. Quæ enim in hac quæstione diximus, de immediata subalternatione intelligenda volumus.

Subalternatio mediata non negatur.

AT obiiciens, defuisse in hac probatione tertium membrum, nepe si subiectum alterius scientiæ sit compositum ex ente reali, & ente rationis adiuncto. Erit enim subiectum: hoc modo compositum, verè ens per accidens, & aptissimum, vt constituat scientiam subalternatam Metaphysicæ. Sed resp. est. Si ens rationis adiunctum pertineat ad Metaphysicam, itemque ens reale, cui adiungitur, veluti si dicas, substantiam generalem, vel rem intellectam: nō erit satis ea compositio, vt constituat subiectum scientiæ, quæ subalternata sit Metaphysicæ, vt patet ex dictis. Si verò non pertineat ad Metaphysicam, aut iungetur immediatè, alicui non pertinenti ad Metaphysicam, aut pertinenti. Si non pertinenti, veluti si dicas ens significatiuum ex instituto, in quo aggregato sumitur ens pro voce, aut scripto: iā scientia quæ circa illud versabitur (si nulla tamen erit) mediatè tantum subalternata erit Metaphysicæ, quod negandum nō est, atque hoc pacto esset rhetorica ei subalternata, si oratio ornata quoad id reale, quod continet, esset ens per se, quòd tamen non est dicendum, cum vox subiecta ornatui, nō vnū per se, nisi supposita significatione ex instituto, qua per se ordinatur ad exprimendam orationem interiorè, & naturalem. Si verò immediatè iungatur alicui pertinenti ad Metaphysicam, vt si dicas, Substantiam definitam, aut Qualitatem demonstratam: non efficiet ea aggregatio totale subiectum, & principale, sed partiale, & minus principale, vt inductione patet. Nullam enim scientiam reperiens, quæ versetur circa compositum ex ente reali per se, & ente rationis adiuncto tamquam circa subiectum totale, ac principale.

Obiectio.

Dilutio.

Subiectum Rhetorica, quo pacto sit ens per se.

IT A patet, nullo ex prædictis modis scientiarum vllam esse propriè subalternatam Metaphysicæ, saltem subalternatione totali, nisi quis pueriliter fingere velit nouas quasdam scientiolas ex particularibus ac minus præcipuis quibusdam considerationibus ad sermocinales scientias pertinentibus. Vnde etiam perspicuum relinquitur, nullam cæterarum esse huic subalternatam subalternatione simpliciter quam diximus sine subalternatione tertij generis non reperiiri.

Conclusio quæstionis.

Solutio argumentorum partis affirmatiuæ. SECTIO IIII.

RX his apertum est, quid ad primum, & tertium argumentum eorum, quæ initio proposita sunt, respondendum sit.

AD secundum dicendum, non esse parè rationem principiorum ad principia, atque subiecti ad subiectum. Non enim quemadmodum subiectum superioris scientiæ, ad essentiam subiecti inferioris pertinere potest, ita & principia superioris, ad essentiam principiorum inferioris. Non est igitur mirum, si cum subiecta cæterarum scientiarum pendeant in suo esse à subiecto Metaphysicæ, principia tamen complexa illatum (de iis enim est sermo) non pèdeant in sua virtute à principijs huius. Negandum tamen non est, cæterarum omnium principia defèdi posse à priori per principia Metaphysicæ deductione ad impossibilia.

AD quartum dicendum, citatos auctores, cum docent, aut docere videntur, ceteras scientias esse huic subalternatas, de impropria, aut partiali subalternatione loqui.

CAPITIS SECUNDI EXPLANATIO.

Institutum Arist. in hoc cap.

Enim autem multipliciter. Tradito in superiori capite subiecto huius scientiæ, docet in priori parte huius, quænam sint partes subiectæ, in quas illud primò, & immediatè dividatur, seu potius, cum multiplex sit, distinguatur. Cuius rei explicatio hac occasione introducta est. Cum dictum esset, subiectum huius scientiæ esse ens, Ens autem non significet vnam naturam omnibus entibus communem, sed multas, ac varias, diceret aliquis, scientiam quæ circa illud versatur, non esse vnam, sed multas. Cui tacite obiectiõni respondet Arist. Ita ens significare multas, ac varias naturas, vt illæ quatenus entia dicuntur, conueniant inter se attributione quadam ad principale significatum quod ipse explicat similitudine Sani, & Medici: quæ autem hoc pacto significant multas, ac varias naturas, posse sub eandem scientiam cadere. Hinc intelliges, non mirum esse, si aliquando latius acceptum sit ab Arist. ens hoc loco quam superiori capite, cum subiectum huius scientiæ constituit, vt eo loco diximus. Explicatio enim analogiæ entis poscebat, vt ad omnia omnino quæ entia dicuntur, extenderetur, etiam si non omnia sub ente, vt est subiectum huius scientiæ constituit, vt eo loco diximus. Explicatio enim analogiæ entis poscebat, vt ad omnia omnino quæ entia dicuntur, extenderetur, etiam si non omnia sub ente, vt est subiectum huius scientiæ, caderent. Itaque Arist. eo pacto propositi obiectiõni respondet, vt ipsa responsione doceat: partes subiectas entis, quatenus dicuntur, entia nec solo nomine conuenire inter se, nec esse subiectas entis, vt generi, aut speciei, sed conuenire attributione quadam, quod est alterum genus analogiæ. Hoc verò, vt luculentius doceat, tres conclusiones subiicit. Prima est, Agere de ente, vt ens est ad vnam scientiam pertinere, entia si ens non vnam aliquam naturam, sed multas, ac varias significet. Secunda, Scientiam, quæ agit de ente, vt ens est, præcipue agere de substantia, Tertia, Agere de omnibus speciebus, ad eandem scientiam genere spectare, de singulis autem speciebus ad singulas species scientiæ. Primam conclusionem hac ratione probat, Quia, non tantum ea, quæ vna ratione dicuntur (id est in natura vna conueniunt) sed ea quæ attributione ad aliquid vnum, sub vnam scientiam cadunt, ens autem, etsi non vnam, sed multas naturas significat, dicitur tamen de quodam ente primò, ac præcipue, de cæteris autem per attributionem ad illud. Priorem propositionem, & exemplo, & ratione probat. Exemplo quidem, Quia, etsi sanum non dicitur vniocè de his, quæ sana appellantur, sed analogicè nihil tamen obstat quo minus omnia, quæ propriè, siue non figuratè dicuntur sana,

Ὅτι μίας ἐπισήμης τὸ ὄν θεωρεῖται.

Κ Ε Φ. Β'.

Quod autem dicitur, sed non ad vnum, vnamque naturam quandam, & non equiuocè dicitur, sed quemadmodum sanum omne ad sanitatem refertur, aliud quod eam conseruet, aliud, quod efficiat, aliud, quod signum sanitatis sit, aliud, quod eius sit capax: & medicum ad Medicinam, aliud, enim, quod Medicinam habeat, medicum dicitur, aliud, quod ad eam natura sit aptum, aliud, quod sit Medicina opus: cuiusmodi, & alia sumemus his similia: ita & ens multis quidem modis dicitur, sed omne ad vnum principium. Alia enim dicuntur entia, quod substantia sint, alia, quod substantiæ affectiones, alia, quod via ad substantiam, aut interitus, aut priuationes, aut qualitates, aut quæ substantiam, eãve, quæ ad substantiam dicuntur, efficere, vel generare possint, aut alicuius horum, substantiæve negationes. Quocirca, & ipsum, non ens, esse non ens.

Text. 1.

Text. 2.

Enim autem multis quidem modis, sed tamen ad vnum, vnamque naturam quandam, & non equiuocè dicitur, sed quemadmodum sanum omne ad sanitatem refertur, aliud quod eam conseruet, aliud, quod efficiat, aliud, quod signum sanitatis sit, aliud, quod eius sit capax: & medicum ad Medicinam, aliud, enim, quod Medicinam habeat, medicum dicitur, aliud, quod ad eam natura sit aptum, aliud, quod sit Medicina opus: cuiusmodi, & alia sumemus his similia: ita & ens multis quidem modis dicitur, sed omne ad vnum principium. Alia enim dicuntur entia, quod substantia sint, alia, quod substantiæ affectiones, alia, quod via ad substantiam, aut interitus, aut priuationes, aut qualitates, aut quæ substantiam, eãve, quæ ad substantiam dicuntur, efficere, vel generare possint, aut alicuius horum, substantiæve negationes. Quocirca, & ipsum, non ens, esse non ens.

exemplo Sani, & Medici perspicue docet.

Cōseclarium.

Ex hac conclusione intelliges, partes subiectas, in quas primò, & immediatè ens dividitur, esse substantiam, prima accidentium genera, & reliqua omnia quæ dicuntur entia non ratione alicuius superioris naturæ. Ex eadè patet solutio quinquæ questionis superioris lib. qua quærebatur, num hæc scientia circa solas substantias, an circa ea etiã, quæ per se substantiis accidunt, versaretur. Dicendum est enim, versati quatenus omnia entia, quatenus entia sunt, etsi ens, vt complectitur substantias, & accidentia, ac reliqua omnia, quæ dicuntur entia, non sit natura aliqua vna simpliciter, sed analogum quid.

Solutio qu. 3. lib. 3.

Multis quidem modis.

Multis modis, seu multipliciter dici est, commune omnibus æquiuocis, siue casu æquiuoca illa sint, siue consilio, hoc est, ratione sumpta ex aliqua rerum affinitate, quæ analogæ appellari solent.

Sed tamen ad vnum. Id est ad vnam aliquam naturam, quod explanationis gratia statim adiicitur. His verbis distinguitur ens ab iis, quæ sunt casu æquiuoca: quæ quidem sola hoc loco æquiuocorum nomine comprehenduntur, etsi in prædicamentis analogæ etiam æquiuoca dicantur. Aduerte tamen, cum Arist. paulò inferius ait: omne ens dici ad vnum principium, excipiendum esse ipsum principium, quod quidem est substantia. Nam, etsi etiam omnia dicuntur entia habitudine quadam ad substantiam, ipsa tamen substantia per se ipsam dicitur ens.

Aut alicuius horum. Negationes etiam, cum accidentium, vt cæcum, tum etiam substantiæ, vt mortuū, infimo entitatis gradu dicuntur entia, ea nimirum ratione, qua intellectus circa illa versatur, quasi circa entia, vt cum dicimus, cæcitas est in oculo, mors est in cadauere. Nam alioqui nullo pacto sunt entia, vt patebit lib. 5.

Negationes qua ratione entia sint.

Quocirca, & ipsum non ens. Probat non entia esse aliquo modo entia hac ratione. Cum dicimus, non ens est non ens, verum dicimus, igitur non ens aliquo modo est, non tamen simpliciter est, sed est non ens. Quo loco aduerte hoc qualecumque esse non conuenire non enti, nisi quatenus intellectus circa illud versatur, quasi circa ens. Id quod Albertus hoc loco, & D. Thomas, tum hoc ipso, tum etiam lectione secunda annotarunt. Alioqui cæcitas, exempli causa, seu priuatio visus, habet aliquod esse in oculo. Nam sicubi illa est, non ens re-

Cur latius hic sumatur ens, quam in superiore cap.

Tres Aristot. conclusiones.

Prima conclusio Arist.

Albert. hoc loco tract. 1. c. 1. D. Tho. hoc loco lect. 1. p. 4. & lect. 2. p. 3.

mota omni conceptione intellectus certè in oculo est: Quare cum esse in subiecto quamtumcumque diminutè sumatur, sit esse accidentis, tale esse cæcitatibus esset accidentis esse. At dices, Hæc propositio est vera, Cæcitas est in oculo, igitur cæcitas habet aliquod esse in oculo, nempe esse non entis. Neganda tamen est consequentia, quia propositiones affirmatiuæ de negationibus, non verificantur nisi per negatiua fundamenta. Itaque cum dicimus, Cæcitas est in oculo, fundamentum in rebus est negatiuum, nempe, visum non esse in oculo, quam quidè negationem intellectus sumens, vt aliquid, tum demum de illa aliquid affirmare potest. Præterea, negatio hominis dicitur esse in equo, itémq; negatio elephantis, & infinitæ aliarum negationes infinitarum specierum, & indiuiduorum, ergo si eiusmodi negationes habent aliquod esse in equo, quatumcumque diminutum illud sit, dabuntur in equo infinita esse. Quapropter dicendum est, nullum non ens habere esse, etiam illud diminiutissimū, quo non entia dicuntur esse non entia, nisi quatenus apprehenduntur ab intellectu. Quo autem modo non entia apprehendi possint, cum solum ens sit obiectum intellectus, alia quæstio est, de qua re agendum est lib. sequenti.

Obiectio.

Dilutio.

ὄν φανέρη. καὶ θάψεν ἐν κῆ τῶν ὑψηλῶν ἀπάντων μία ἐπισήμη ἐστίν, ὁμοίως τῆτο κῆ ἐπι τῆ ἄλλον. ἔνδ μόνον τῆ καθ' ἐν λεγομένων ἐπισήμης ἐστὶ θεωρησά μίας, ἀλλὰ ἔ τῆ πρὸς μίαν λεγομένων φύσιν. ἔ τῆ ταῦτα τρόπον πινὰ λέγει) καθ' ἐν. δῆλον ἐν ὅπ κῆ τὰ ὄντα μίας θεωρησά ἢ ὄντα.

Πάνταχ' ἔ τῆ κυρίως τῆ πρὸς τῆ ἐπισήμη, ἔ τῆ ἔ τῆ ἀλλὰ ἡρηται, κῆ δι ὁ λέγονται. εἰ δὲν τῆ τῆ ἐστὶν ἢ οὐσία, τῆ οὐσιῶν ἀν δέοι τῆς δεχάς ἔ τῆς αἰτίας ἐχθρῆ τῆ φιλόσοφου.

Ἀπαντος ἢ τῆ γῆς, ἔ αἰδησις μία ἐνὸς ἔ τῆ ἐπισήμη οἶον γραμματικῆ μία οὐσα, πάσας θεωρεῖ τῆς φωνάς. διὸ ἔ τῆ ὄντα ὄσα εἶδη θεωρησά, μίας ἐστὶν ἐπισήμης τῶ γῆς, ἔ τῆ εἰδῶν.

Εἰ ἢ δῆ τὸ ὄν ἔ τὸ ἐν ταῦτόν, ἔ μία φύσις,

Text. 3. * Videtur legendū ἐστὶ δῆ, vel ἢ δῆ.

Qua ratione vna. Hoc interest inter πρὸς ἐν, id est, ad vnum, & καθ' ἐν, hoc est, secundum vnum, quòd illud significat analogicam attributionem, hoc autem vniuocam conuenientiam in natura vna. Verum, quia Aristoteles initio capituli exposuit illud, Ad vnum, his verbis (ad vnamque naturam) clariùs, ac minùs ambigùè putauimus reddi posse verba καθ' ἐν, si diceremus, Ratione vna, quæ locutio in vniuocis propriè vsurpatur.

Probatio 2. conclusio.

Vbiq; autem. Probat conclusionem secundam hac ratione, Scientia, quæ agit de multis, quorum vnum est primum, & ex quo cætera pendent, tum natura, tum etiam appellatione, propriè, hoc est præcipuè agit de primo, vt patet in Medicina, quæ præcipuè agit de sanitate, secunda verò ratione de iis, quæ attributione ad sanitatem & sunt, & dicuntur sana: at scientia, quæ agit de ente, quatenus est ens, huiusmodi est, cum substantia sit primum ens, & cætera omnia, & sint, & dicantur entia attributione ad substantiam, quòd hæctenus à principio capituli explicatum est: agit ergo præcipuè de substantia. Hanc conclusionem aliis verbis exprimit Arist. quæ tamè idem valent, modò in verbo, teneat. subaudiatur verbum, Propriè, sine Præcipuè, quod in maiori propositione expressum erat.

Probatio 3. conclusio.

Porrò cuiusque. Probat tertiam conclusionem hoc pacto. Quemadmodum totius generis obiecti sensibilis vnus est sensus, ita & totius generis subiecti scibilis vna est scientia: vt enim vnus atque idem aspectus percipit omnes colores, ita

res, ita Grammatica omnes voces literatas, atqui vnus sensus genere versatur circa omnes species sensibilibum, singulæ autem species sensus circa singulas species sensibilibum: igitur vna scientia genere versabitur circa omnes species entis, singulæ autem species scientiæ circa singulas species entis. Quòd ad verba attinet, nomine Generis intelligendum est hoc loco, quicquid communi aliqua ratione

Quid hoc loco nomine generis.

ens dicimus. Quemadmodum igitur, & eorum omnium, qua sana sunt, vna est scientia, ita & in cæteris accidit. Non enim ea tantum, quæ ratione vna dicuntur, vnius scientiæ est contemplari, sed ea etiam, quæ ad vnã naturam dicuntur. Etenim, & hac quodammodo ratione dicuntur vna. Constat igitur, vnius quoque scientiæ esse entia quatenus entia sunt, contemplari. Vbiq; & autem scientia in eo propriè versatur, quòd primum est, & ex quo cætera pendent, & propter quòd dicuntur. Si igitur substantia hoc ipsum est, substantiarum profectò principia, atque causas Philosophus teneat oportet.

Porrò cuiusque generis vnius, & sensus est vnus, & scientia: sic Grammatica vna cum sit, omnes contemplatur voces. Quare, & entis quotquot sunt species, vnius scientia genere est, & specierum, species contemplari.

Text. 1.

Text. 3.

Iam verò ens, & vnū idem sunt, & vna natura, quòd

tot etiam species sensuum. Hac de causa consultò Aristoteles in hoc capite modò vocat subiecta scientiarum Genera, modò autem Species, vt nomine generis intelligamus subiectum scientiæ, quatenus res est (potest enim subiectum scientiæ, vt res est, complecti plures species) nomine autem speciei, intelligamus subiectum, vt scibile est: etenim ex diuersitate specifica scibilium, quatenus scibilia sunt, vt Philosophi dicunt, sumitur diuersitas specifica scientiarum: quòd quo pacto intelligendum sit lib. 6. exponendum est. Quò circa ens, quatenus ens est, duobus modis accipi potest, vno, vt res est, seu (quòd eodem redit) quatenus est generali ratione scibile, quò pacto est subiectum scientiæ in commune, seu scientiæ vnus genere: altero, vt speciali ratione scibile est, id est, vt cõsideratur absque vlla materia, quò pacto cum sit vnus tantum speciei scibilis, vnus tantum speciei scientiæ subiectum dici debet. Ita patet, veram esse tertiam conclusionem, quæ tamen falsa esset, si in ea sumerentur species entis pro generibus rerum, vt res sunt, non autem quatenus speciali ratione sub scientiam cadunt.

Subiecta scientiarum cur modò genera, modò species dicantur. Ens, vt res est, vt speciali ratione scibile.

Ex hac tertia conclusione habes solutionem tertie quæstionis superioris libri, quòd ad priorem eius partem attinet. Quæretur enim in priori eius parte, Num eadem scientia circa omnes substantias versaretur: hinc autem patet, eandem scientiam genere versari circa omnes, non tamen eandem specie, sed diuersas. Tamen quatenus omnes substantiæ conueniunt in ratione substantiæ, quæ sine materia concipitur, non dubium est quin hæc scientia de omnibus substantiis differat.

Solut. q. 3. l. 3.

Iam verò ens. Docuit hæctenus, hanc scientiam differere de ente, & partibus entis, quæ sub eandem specialem scibilis rationem cadunt, nunc continenter ostendit, eandem agere modò eodem de vno, & partibus vnus, vt hæc tractationis consequentia innuat, vnã esse primam passionem entis. Quòd igitur ad hanc scientiam pertineat agere de vno, hæc ratione probat Aristoteles, quia de iis quæ idem sunt, & vna natura, etiam si non sint eiusdem rationis, eadem scientia differet, ens autem, & vnum idem sunt, vnãque natura, tamen non eandem

De vno.

Ens & vnum cur dicantur vna natura.

dem rationem subeunt: Pro cuius assumptionis explicatione aduerte, ea de causa ens, & vnum non solum dici idem, sed etiam vnam naturam, ne putentur esse idem subiecto tantum, veluti Socrates & hoc album, quod idem hoc loco Albertus annotauit, hæc enim ita sunt idem, vt non significant vnam naturam, sed duas, substantiæ inquam, & accidentis. At vnum nullam naturam addicenti, sed solum indiuisiōnem, quæ nihil aliud est, quàm negatio diuisiōnis. Atque ob hanc negationem, quæ in ratione vnus includitur, non autem in ratione entis, datur inter ens, & vnum distinctio rationum. Quæquam magis ad rem faceret, si vnum nulla ratione distingueretur ab ente: planius enim hoc pacto colligeretur, scietiam hanc agere de vno, & partibus vnus, quo pacto agit de ente, & partibus entis.

Hoc loco Græci codices habent εἰ δὲ τῆ ὄν, &c. sed quia hoc pacto sensus pendet, neque ea, quæ sequuntur illam quasi parenthesis, ἀλλὰ φέρει δὲ, &c. apte nectuntur cum præcedentibus, facilius fuit credere, non εἰ sed εἰσι scriptum esse ab Aristotele, aut totum illud εἰ δὲ irrepsisse pro ἡδὲ: vt vnus enim modo idem reddit sensus, & omnia rectè cohærent, neque vilo opus est antapodoto, siue supplemento sententiæ.

Quod mutuo se sequantur. Hæc verba non habent vim probationis, sed expositionis: paulo enim post subiungitur probatio assumptionis positæ. Exponit autem Aristot. hac quasi parenthesis, quo pacto ens, & vnum sint vna natura, docetque illa eo pacto esse vnam naturam, vt reciprocentur inter se quemadmodum principium, & causa. Hoc verò idcirco explicandum fuit, ne quis putaret, ens, & vnum esse vnam naturam, vt superius, & inferius. Quo loco illud prætermittendum non est, nomen causæ latius accipi in hoc exemplo, quàm propria eius significatio postulet, nempe, vt extenditur ad occasionem, & alia pleræque, quæ vulgò, non apud Philosophos, dicuntur causæ. Si enim sola propria causæ significatio spectetur, non dubium est, quin minus latè pateat, quàm principium, vt initio libri sequentis perspicuum erit. Vt primò videtur Aristot. huiusmodi exemplo, vt innueret modum, quo vnum ab ente distinguitur. Vt enim principium, cum idem sit, quod primum, vt ipse ait 1. Post. cap. 2. nihil aliud causæ adiungit, quàm negationem prioris, ita vnum, cum idem sit, quod indiuisum, vt idem docet libro sequenti capit. 6. nihil aliud addit enti, quàm negationem diuisiōnis.

Quo pacto principium non latius pateat quàm causa.

Prior ratio.

Idem enim sunt. Probat propositam assumptionem duabus rationibus. Prior est. Quæ non sunt diuersæ naturæ ab vlla re particulari, non sunt diuersæ naturæ inter se, sed potius vna, & eadem, atque, ens, & vnum non sunt naturæ diuersæ ab vlla re particulari, igitur nec inter se, sed vna atque eadem. Maior perspicua est ex illo communi pronunciatō, quæ sunt eadem, eadem tertio, sunt eadem inter se, quo pacto illi sunt eadem, quod principium negatiuè etiam verum est. Nec obiciat, animal, & rationale esse eandem naturam cum homine, cum essentiali prædicatione de illo dicantur, & tamen non esse eandem naturam inter se, sed diuersas: Animal enim, & rationale, etsi sunt eadem natura cum homine, non tamen sunt eadem

Tract. 1. ca. 5.

Text. 5.

Text. 14.

eadem natura cum lapide, aut candore &c. at maior propositio, vt à nobis intelligitur, aperte dicit, Quæ non sunt diuersæ naturæ ab vlla re particulari, &c. Minorem dupliciter probat Arist. Primùm inductione: Quia idem inquit, sunt ens homo, & homo, itémque vnus homo, & homo: quod idem cernere est in reliquis rebus particularibus, addito ente, & vno. Etenim perspicuum est, additionem hanc nullam naturam diuersam apponere: quæ tamen apponeretur, si diceres, Albus homo, vel Grammaticus homo, &c. Ratio verò huius rei est, quia detractis ab homine omnib. naturis, & relicta tantummodò natura humana, adhuc illa est ens, & vnum quid. Deinde probat eadem minorem hac ratione. Quæcumque eadem generatione generantur, & eadè corruptione corrumpuntur sunt eadem natura, & non diuersa: ens & vnum eadem generatione generantur, & eadem corruptione corrumpuntur, cum quavis re particulari: igitur non sunt diuersæ naturæ ab vlla re particulari, sed vna, & eadem. At obiciat aliquis: essentiam cuiusque rei naturalis, & qualitates proprias, quæ illam per se comitantur, generari vna, & eadem generatione, eademque corruptione corrumpi: & tamen non esse eandem naturam, sed diuersas: igitur nihil confici hac probatione. Huic objectioni occurrendum est: qualitates, quæ per se consequuntur essentias rerum naturalium, etsi generantur eisdem generationibus, quibus essentiæ, quas consequuntur, tamen non generari eisdem primò, sed secundaria ratione, & consequuntur quadam, quasi manantes ab ipsa essentia, quæ generatur: at proximam probationem ita intelligendam esse, quasi dictum sit, Quæcumque primò generantur eadem generatione, eademque corruptione primò corrumpuntur, esse eandem naturam, non diuersas. Quod autem ens eadem generatione generetur, & corruptione corrumpatur primò cum quavis re, ex eo patet, quia generatio definitur esse via à non ente tali ad ens tale, & corruptio via ab ente tali ad non ens tale: quo fit, vt generatio intelligi non possit terminari ad aliquid prius ente, eodemque modo nec corruptio ad prius non ente. De vno tamen, etsi non ita perspicua res est: non tamen difficile intelligitur. Nam cum vnum solum negationem formaliter significet: negatio autem non possit terminari ad aliquid prius ente: eodemque modo nec corruptio ad prius non sit ens, ac proinde nec natura vlla, certè si quo modo vnum significat naturam aliquam, non aliam, quàm entis significabit. Vnde cum generatio, & corruptio non sint nisi naturæ alicuius, necessariò efficitur, vt vnum eadem generatione, & corruptione primò generetur, & corrumpatur, quia generatur, & corrumpitur ens. Ita patet, ens, & vnum esse vnam eandemque naturam, seu potius nullo modo diuersas.

quod k mutuo se sequantur, quemadmodum principium & causa, sed non ut que vna ratione declarentur, nihil autem interest, si hoc modo sentiamus: quin etiam magis ad rem faciet. Idem enim sunt vnus homo, & qui m est homo, atque homo: neque aliud quicquam dictio significat, si ita gemines, est homo: atque homo, & vnus n homo. Constat etiam, ea neque in generatione, neque in corruptione separari: eodemque modo res habet in vno. Itaque perspicuum est, additionem in his idem significare, nihilque aliud esse vnum, præter ens.

Præterea,

Quid est homo. Quemadmodum τὸ ὄν, siue ens in genere neutro, aliquando sumitur, vt significat existentiam, nempe cum accipitur, vt participium, aliquando essentiam, cum subit vicem nominis, ita & ὁ ἄν, quod est Ens in masculino genere. Itaque ὁ ἄν non priori, sed posteriori modo sumendum est hoc loco, vt sensus postulat, eademque significatione accipiendum volumus ipsum verbum Est, quo maioris claritatis causa in versione vsi sumus: quod haud præter consuetudinem Aristotelis fecimus, qui paucis verbis interpositis scribit εἶναι ὁ ἄνθρωπος pro eo, quod dixerat, ὁ ἄνθρωπος.

Et vnus homo. Horum verborum intelligentia hoc pacto supplenda est. Et vnus homo, atque homo.

Obiectio. Dilutio. Qua ratione generatio cuiusque rei terminetur primò ad ens, & vnum. Ens duobus modis.

Posterior ratio.

Præterea, uniuscuiusque. Posterior probatio eiusdem assumptionis hæc est: Quæcumque per se dicuntur de quavis re particulari, sunt una, atque eadem natura vera, & realis. ens, & vnum dicuntur per se de quavis particulari re, sunt igitur una, atque eadem natura vera, ac realis, seu potius non plures, & diuersæ. Maior ex eo perspicua est, quia quæcumque duo attributa prædicantur per se de omnibus rebus, necessarii reciprocantur inter se, alioqui de aliqua re diceretur vnum, de qua non diceretur alterum, ac proinde neque vtrūque de omnibus diceretur: at quæ reciprocantur inter se, etsi tum demum plures, ac diuersæ naturæ reales esse possunt, cum ad certa genera addicta sunt, homo, & ridendi facultas: tamen, cum omnia rerum genera transcendunt, non possunt esse diuersæ, sed solam naturam entis significant, vel formaliter, quo pacto eam significat ens: vel qua ratione indiuisa est, quo pacto eam significant Verum, Bonum, & si quæ sunt alia huiusmodi, vt inferius patebit, quo loco nobis erit controuersia cum Auicenna, & Scoto asserentibus, ens, & vnum non dicere vnâ duntaxat naturam positiuam, & realem, sed plures.

Transcendentia non posse significare diuersas naturas reales.

Id ipsum quod ens quoddam. Græcè est ὅπερον, τι. qua loquendi forma Aristoteles significare consuevit prædicationem per se, & essentialem, vt i. Post. cap. 18. cum sic scribit: ἡ δὲ εἶσις ὁ αὐθραπῶν, ἔτε ὅπερ λευκοί, ἔτε ὅπερ λευκόν τι, ἀλλὰ ζῶον ἴσως, ὅπερ δὲ ζῶον τί ἐστιν ὁ αὐθραπῶν. Hoc est: Neque enim homo est ipsum quod album: neque id ipsum quod album quoddam, sed animal fortasse: est enim id ipsum quod animal quoddam, lege ibi quæ proximè præcedunt, & sequuntur. Aduerte tamen, hæc, etsi propriè accommodari prædicationi vnus, nisi ratione entis, cuius naturam quoquo modo significat.

Quot species entis, tot vnus.

Quare quot sunt. Vt colligat id, quod reliquum erat, Metaphysicum agere de his partibus vnus, quæ ad eandem specialem scibilis rationem spectant, infert ex dictis, quot sunt species vnus, tot esse species entis, seu potius quot entis, tot vnus. Quod non modò verum est, si sermo sit de his, vt res sunt, sed etiam, vt sub scientiam cadunt. Nam quemadmodum ens, vt res est, diuiditur verbi causa, in substantiam, qualitatem, & quantitatem: sic etiam vnum diuiditur in vnum, simile, & æquale, hoc est, in ea genera vnus, quæ sunt fundamenta identitatis, quæ cernitur inter substantias, & similitudinis, quæ cernitur inter qualitates, & æqualitatis, quæ cernitur inter quantitates: hoc enim pacto accipiendæ sunt identitas, similitudo, & æqualitas, cum dicuntur species vnitatis, siue quasi species. Præterea, vt ens, quatenus sub scientiam cadit, diuiditur in ens consideratum absque omni materia, & cum materia intelligibili tantum, aut etiam sensibili, vt sexto lib. patebit, sic etiam potest diuidi vnum: quæ omnia ex dictis facillè intelliguntur. Quod autem ad verba attinet, planius hunc in modum loquutus fuisse Aristoteles. Quare quot sunt eius, quod est, tot vnus species sunt, præsertim propter id, quod sequitur, Quorum quidditatem considerare. &c. quæ planè verba ad species vnus referuntur, vt patet ex subiectis exemplis.

Quæ scientia agens de partibus vnus.

Quarum quidditatem. Iam colligit, huius scientiæ esse, agere de partibus vnus, quæ ad eam specialem scibilis rationem spectant, sub qua partes entis in hac scientia

Ἐτι ὅ ἡ ἐκάστῃ ἐστὶ ἐν ἑστῆν ἢ καὶ συμβεβηκός: ὁμοίως δὲ, ὅ ὅτι ὄντι. ὡς ὅσα ἔνός ἐστι, ποσαῦτα ὅ ὄντος ἐστὶ. ὡς ὅτι ὄντι, ἢ αὐτῆς ἐπισήμης τῶ γῆς δευρησῶν. λέγω ὅ, οἶον ὡς ταῦτα, ὅ ὅμοιος, ὅ τῶν ἄλλων τ τοιοῦτων, * χεῖρον δὲ πάντα ἀνάγει τάναντία εἰς τὴν δεξιῶν ταῦτων. ἢ τεθεώρη δὲ ἡμῖν ταῦτα ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν ἐναντίων.

Καὶ ποσαῦτα μέρη φιλοσοφίας ἐστὶν ὅσα ὅτι αἰ ἐστὶαι.

* Hoc loco Alexander, & nonnulla exemplaria addit.

Text. 4.

Text. 33.

considerantur. Hoc autem intelligit sub forma huiusmodi generalis pronuntiari. Ad eandem genere scientiam spectare contemplationem omnium specierum vnus, & (quod suppleendum est) ad singulas species contemplationem singularum specierum, quatenus scibiles sunt, quod antea quidem expressè dictum erat de speciebus entis, nunc autem breuitatis causa de speciebus vnus prætermisum est. Cum igitur hæc scientia sit species quædam scientiæ, & vnum non aliam naturam significet, quam entis, ad eam vtique pertinebit agere de vno, & iis speciebus vnus, quæ ad eam specialem scibilis rationem pertinent, sub qua ens in hac scientia consideratur.

Præterea, uniuscuiusque substantia vnum est, non per accidens: similiter, & id ipsum per quod ens quoddam, Quare quot sunt vnus, totidem entis species sunt: quidditatem contemplari, ad eandem genere scientiam spectat: vt eiusdem & similis, & aliorum huiusmodi. * Ferè autem contraria omnia ad hoc principium reuocantur, Atque hæc à nobis in Ecloge contrariorum tractata sunt.

Text. 4. Quiddam addunt: eorumque, quæ sunt his opposita.

Tot etiam sunt Philosophia partes, quot ipsæ sunt

attributis, quæ cum ente reciprocantur, vt de vero & bono, atque de vno, Nullam, inquam, earum dicere naturam aliquam diuersam ab ente, proinde eodem modo illa pertinere ad hanc scientiam, quo vnum: nisi quòd vnum est omnium primum, & ipsi enti immediatum.

Et aliorum huiusmodi. Alexander adiungit. (eorumque, quæ sunt his opposita) sed hæc non habentur in plerisque Græcis codicibus, eisdemque carent ferè latinæ interpretationes, ac demum videntur ascititia, cum Aristoteles paulò inferius incipiat ea de re agere, vbi ait, Cum autem vnus sit, opposita contemplari, &c.

Idem D. Th. hoc loco.

Ferè autem. Hæc verba, quæ obiter adiecta sunt, satis etiam declarant vnâ esse primam entis affectionem, cum ab Aristotele principium appelleretur. Dicuntur autem contraria reuocari ad vnum, vel quia alterum contrariorum est velut priuatio alterius, priuatio verò cum sit negatio quædam, primò cernitur in vno, quod sola negatione diuisionis distinguitur ab ente: Vel quia contraria necessariò sunt multa, multa autem necessariò reuocantur ad vnum, quod est radix, & origo multitudinis. Quod autem Aristot. non ait simpliciter, omnia, sed ferè omnia, ea ratione dictum existimat D. Tho. quia in quibusdam contrariis non est res satis manifesta, quamquam omnia re vera ad vnum reuocentur. Alexander nomine Principij non intelligit vnum; sed oppositionem vnus & multorum, quæ est prima contrarietas, quod minus placet, cum nondum sit facta expressa mentio huius oppositionis.

Deceteris partibus entis.

Cur contraria dicantur reuocari ad vnum.

Comm. 9.

Lib. 5.

D. Th. hoc loco lect. 2. p. 5. Alber. tract. i. c. 6. Auer. comm. 4.

In Ecloge contrariorum. D. Thomas ait, significari his verbis decimum huius operis librum quòd Aristoteles eam partem delegerit ad agendum de contrariis. Verum, quia Aristoteles planè ait se iam ista considerasse in tractatione peculiari ad eam rem instituta, dicendum est potius, hæc verba significare peculiarem aliquem librum, in quo priuatiue de contrariis disputatum sit, quem Alexand. ait esse secundum librum de bono, qui ad nos non peruenit. Aut potius dicendum significari librum, hoc ipso titulo inscriptum, vt est is, quem Laërtius inter Aristotelis opera commemorat Ecloge anatomorum: qua de causa Græcum nomen retinimus.

Tot etiam sunt. D. Thom. Alber. Comment. & alij nonnulli existimant Arist. hoc loco distinguere partes huius scientiæ, & inter eas ordinem naturæ constituisse, vt ea sit natura prior, quæ agit de eo substantiarum genere, quod naturæ ordine prius est, vt pote de substantia immobili, de qua lib. 12. ea verò posterior natura, etsi doctrinæ ordine, prior est, quæ differit de eo, quod est naturæ ordine posterioris, quod est substantia mobilis, de qua lib. 7. & 8. Verum hæc sententia non placet. Primum, quia quæ hoc loco vocantur partes Philosophiæ, mox vocantur scientiæ, & superius appellatæ sunt species scientiæ: partes autem eiusdem

Expositio quorundam.

Refutatio.

dem specialis scientiæ non dicuntur plures scientiæ, minùs etiam plures species scientiæ. Deinde, quia Philosophia, & partes eius comparantur hoc loco cum Mathematica, & partibus eius: at Mathematica non est species aliqua infima, sed genus quoddam, cuius etiam partes mox vocantur scientiæ, & alia prima, alia secunda, ac cæteræ deinceps. Potius ergo dicendum est. Aristotelem soluere hoc

Vera explicatio.

loco posteriorē partem tertiæ quæstionis superioris libri, qua quærebatur: Nū si plures essent scientiæ, quæ circa substantias versarentur (id enim priori quæstionis parte quærebatur) omnes ita essent cognatæ, vt communi sapientiæ nomine appellandæ essent, an verò aliæ nomine sapientiæ, aliæ alio vocabulo. Cū igitur Arist. iam hoc capite priorē partem huius

αἰ ἐπίται. ὡσε ἀναγκάϊον εἶναι τινα πρώτου, καὶ ἐχομένην αὐτῶν, ὑπάρχει γὰρ ἐνθὺς γ γέννη ἔχοντα τὸ ὄν, καὶ τὸ ἐν· διὸ καὶ ὀπίσθημα ἀκολουθήσασι τέτοις. ἔστι γὰρ ὁ φιλόσοφος ὡσαύτ ὁ μαθηματικὸς λεγόμενος. καὶ ἡ αὐτὴ ἔχει μέρη. καὶ πρώτη τις καὶ δεύτερα ἔστιν ὀπίσθημα, καὶ ἄλλη ἐφεξῆς ἐν τοῖς μαθημασιν.

Ἐπεὶ ἄ ἡ μίας τὰ ἀντιμέμνητα θεωρεῖται, τῶν ἢ ἐν ἀίτικεταὶ πλῆθῶ ἀπόφασιν ἢ ἢ καὶ ἐρησιν μίας ἔστ θεωρεῖται, δὲ ἢ τὸ ἀμφοτέρως θεωρεῖται τὸ ἐν

quæstionis soluerit, vt supra diximus, consentaneum rationi fuit, vt hoc loco solueret posteriorem. Ait ergo, tot esse Philosophiæ partes, seu species, quot sunt substantiæ (intellige autem, speciali ratione scibiles) ita scilicet, vt alia sit prima naturæ ordine, alia secunda. Est enim in primis rationi consonum, vt ex tantum scientiæ, quæ differunt de per se ente, & per se vno, per se etiam, & propriè Philosophiæ titulo orientur, quando nomen sapientiæ apud nos aliquam arrogantem speciem præ se videtur ferre. Deinde cum ens, & vnum, quod per se tale dicitur (id est substantia) in duo genera proximè diuidatur, quorum alterum est substantia expers materiæ, alterum materiæ particeps, atque illud sit natura prius, hoc posterius: ordo autem naturæ scientiarum, sequatur ordinem naturæ earum rerum, in quibus illæ versantur, perspicuum est, scientiam, quæ agit de substantia materiæ experte, siue immobili, esse primam partem, siue speciem Philosophiæ, quæ autem differit de substantia materiæ particeps, siue mobili, esse secundam, quo pacto inter species Mathematicæ, Arithmetica dicitur prima, Geometria secunda, & aliæ, quæ de rebus compositioribus agunt numerantur deinceps. Hinc fit, vt Metaphysica, quia differit de substantia immobili, dicatur, tum prima Philosophia, tum absolutè, & quasi dignatione quadam Philosophia, Physica verò, quia agit de substantia mobili, appelletur, vel cum adiectione Philosophia naturalis, vel Physiologia. Quo loco perspicuum est, pressè accipi nomen Philosophiæ, cum alibi sæpe, & Mathematicæ scientiæ, quæ hic apertè à Philosophiæ appellatione excluduntur, & nonnullæ Practicæ scientiæ, quæ de accidentibus differunt, vt Morales, & differendi scientia in Philosophiæ partibus numerentur. Hinc igitur patet solutio posterioris partis, tertiæ quæstionis superiori libro propositiæ: Constat enim dicendum esse scientias, quæ agunt de substantiis, etsi æquum est, vt non appellentur nomine sapientiæ, modestiæ causa: tamen propter nobilitatem rerum, de quibus agunt, omnes ac solas nomen Philosophiæ, quasi proprium sibi vindicare.

Quæ scientiæ Philosophiæ nomine digniores sint.

Philosophia præstius accepta.

Solutio 2. partis quæst. 3. lib. 3.

Prior interpretatio.

Genera statim habent. Duobus modis sententia hæc intelligi potest. Vno, vt verbum, Statim, idem valeat hoc loco quod Continenter, siue, Ordine quodam, ac Deinceps: quo pacto Aristoteles nihil aliud significat, quàm quod ens, & vnum multa complectantur genera scibilia, non confusè tamen, sed opto ordine, & rerum naturæ congruo. Atque hunc sensum satis declarat proximè antecedentia, & quæ mox de Mathematicis adduntur, eundemq; sequitur Bessarion, qui pro, Statim, scribit Subinde. Altero, vt verbum, Statim, significet genera scibilia entis, & vnus, id est substantiæ (vt rectè Alexander interpretatur) non habere commune aliquod genus

genus scibile, quod priùs cadat sub aliquam speciem scientiæ. Vt enim quantitas communis numero, & magnitudini, in quibus primæ species Mathematicæ scientiæ versantur, non cadit sub speciem vllam Mathematicæ scientiæ, ita substantia in commune non cadit sub aliquam speciem scientiæ distinctam ab iis, quæ agunt de substantia immobili, & mobili. Quæ enim agit de substantia immobili, eadem

Text. 16.

sunt substantia, quare necesse est, vt earū quedam prima sit, alia sequatur. Ens enim, & vnum genera statim habent: quapropter, & scientia ea sequentur. Est enim Philosophus similis ei, qui Mathematicus dicitur: nam & hac partes habet, & quædam prima est, quedam secunda scientia, & alia deinceps in Mathematicis.

Cum autem vnus sit opposita contemplari, atque vni multitudo opponatur, negationisque, & priuationis tractatio ad vnā ea ratione pertineat, quia utroque modo spectetur vnum, cuius

agit de substantia in commune, atque adeo de ente commune. sumpto, quod nec in conceptu substantiæ, neque entis communis mobilitas vllā, aut materia includatur. Atque hoc pacto accipit Aristoteles. verbum, statim, 8. lib. c. 6. cum docet, summa prædicamentorum genera statim habere vnitatem, & entitatem, neque aliam esse naturā superiorem, quæ priùs significetur nominibus entis, & vnus, cui priùs conueniat esse ens, aut vnum.

periore, quæ priùs significetur nominibus entis, & vnus, cui priùs conueniat esse ens, aut vnum.

Nam & hac. Hoc est, huius scientia, Mathematici inquam. Quod autem additur in mathematicis, referri potest, vel ad res mathematicas, seu mathematica theoremata, resque alias mathematicas, vel ad ipsas scientias Mathematicas, quæ nonnumquam significantur nomine τῶν μαθημάτων, quo hic vitur Aristoteles, quamquam hoc vocabulum propriè significat ipsa theoremata, omninoque res mathematicas.

Mathematica.

Cum autem vnus. Cum Arist. superiori parte capitis docuerit, hanc scientiam agere de vno, & partibus, seu quasi speciebus vnus, vt de eodem, simili, æquali, & cæteris huiusmodi, quibus nomina non sunt imposita, consequens esse videbatur, vt in hac tertia ostenderet, eandem agere de multitudine, & partibus, siue, vt ita dicam, speciebus multitudinis, vt de diuersitate, dissimilitudine, inæqualitate, & similibus, quatenus absque vlla materia considerari possunt. Ratio igitur, quæ id probat, huiusmodi est, Eiusdem facultatis est opposita cognoscere, vt Medicinæ sanitatem, & ægritudinem, at multitudo opponitur vnitati, & partes subiectæ multitudinis partibus subiectis vnitatis, igitur ad hanc scientiam, quæ agit de vno, & partibus subiectis vnus, pertinet agere de multitudine, & partibus illi subiectis. Quo loco aduerte, quemadmodum primæ substantiæ sunt eadem, aut diuersæ secundum substantiam: similes, aut dissimiles secundum qualitatem, & æquales, aut inæquales secundum quantitatem, sic etiam habere aliquam vnitatem, aut distinctionē inter se ratione accidentium ad alia prædicamenta pertinentium.

Eiusdem facultatis opposita cognoscere.

Negationisque, & priuationis. Quæ exemplorum causa adiuncta sunt maiori propositioni, hoc pacto supplenda sunt Alexandri sententia atque negationem, priuationemque eiusdem scientiæ sit considerare id, cuius est negatio, aut priuatio. Potius autem Aristot. atulit exempla in his duobus generibus oppositionum, quia oppositio vnus, & multorum ad alterum eorum pertinet, vt mox docebit.

Comm. 12.

Quia utroque modo. Vt doceat, vnum opponi priuatiuè multis, ait in primis, vnum, utroque modo considerari posse, & vt significat negationem diuisionis, cernitur, inter multa, & vt significat eius priuationem: siquidem diuisionis, quæ in vno cernitur priuatio quedam est, cum supponat naturam entis subiectam, in omni autem priuatione includitur negatio, quæ ex ratione sua ad nullum genus addicta est, nullamve naturā subiectam supponit, atque ideo dicitur tam de entibus, quàm de non entibus, vt non album de Æthiopo, & Chimæra. Ita fit, vt vnum considerari possit, & vt significat priuationem, & vt significat negationem, quæ in priuatione quodammodo includitur. Quod autem attinet ad verba illa, Cuius est, negatio, vel priuatio, & c. sensus est, Er vt significat negationem, & vt significat priuationem,

Vnum duobus modis considerari posse.

tionem, quæ negatio, aut priuatio ex sua ratione, aut significat simpliciter non inesse id, quod remouetur, aut non inesse alicui generi determinato.

Atque ibi quidem. Docet, interiecta, vt videtur, parenthesi, vnum opponi multis priuatiua oppositione, non autem negatiua, seu contradictoria. Ratio verò est, quia ibi, hoc est, in ipso vno, hoc discrimen cernitur præter id, quod est in negatione, id est, vt à negatione absoluta distinguitur, quod negatio absoluta, & libera, quæ contradictoriâ oppositionem efficit, est absoluta, & libera absentia illius, quod negatione remouetur: priuatio autem est alligata alicui naturæ subiectæ, de qua sola prædicatur.

Vnum non idem absolutè, quod non diuisum.

Cum igitur vnum non sit idem absolute, quod non diuisum, sed idem quod ens indiuisum, efficitur, vt non opponatur multis contradictoria oppositione, sed priuatiua.

An vnum multis priuatiua oppositione opponatur, an verò contraria questiobrenis, & solutio.

Prior obiect.

Sed contra hæc sic licet obiicere. Vnum opponitur multis contrariè, vt Arist. docet lib. 10. cap. 5. vbi hanc quæstionem de oppositione vnus, & multorum accuratè disputat, non opponitur ergo priuatiuè, vt dictum est. Præterea, si vnum priuatiuæ opponeretur multis, cum priuatio sit suapte natura posterior eo, cuius est priuatio, vnum esset posterius natura multis, at hoc aperte falsum est, tum quia vnum est causa multitudinis, tum etiam quia ab vno ad multa non reciprocatur existendi consequentia, vt habes in prædicamentis: ergo fieri non potest, vt vnum priuatiuè opponatur multis.

Solutio prioris.

His obiectionibus ita respondebis, vt ad priorem dicas, Aristotelem in loco citato nomine contrariæ oppositionis intellexisse etiam priuatiuam, vt eo loco patebit. Ad posteriorem verò, vnum non significare priuationem multitudinis, sed eius diuisionis, quæ cernitur inter ipsa multa, vt paulò ante diximus. Quamquam verò multa, vt multa sunt, posteriora sunt vno (quod rectè probatum est) tamen prima diuisio, quæ inter ipsa multa cernitur, est prior ipso vno: hac enim ratione primò distinguuntur multa inter se, quòd inter illa datur hoc, & non hoc, vt Socrates, & non Socrates: huiusmodi autem distinctio, siue diuisio, est prior ipso vno, quãdoquidem, vt D. Tho. re-

Alexander legit hunc modum, &c.

* Alias habet autem.

* Alias non habet autem.

Text. 9.

Cap. de priori.

ctè animaduertit, primò cõcipimus ens, Deinde nõ ens, vbi iam cernitur diuisio, Tertio loco vnũ, quod addit enti priuationem diuisionis, Quarto multa, quæ sunt hoc vnũ, & illud vnũ, ac proinde hoc, & non hoc. Dixi huiusmodi autè diuisio, quia diuisio entium non est prior, sed posterior ipso vno, cum supponat singulorum unitates, vt superius dictum est.

Posterioris. Quia ratione visio sit prior vno.

Itaque vnum opponitur priuatiuè multis, nõ vt multa sunt, sed vt diuisa sũt inter se prima illa diuisionis ratione, in qua reperitur hoc, & nõ hoc. Vnde fit, vt vnum, non tam sit oppositũ priuatiuè multis, quàm diuisioni, quæ cernitur in multis: quamquam quia multitudo est cõpositior, & proinde notior sensu, aliquando explicamus vnum à posteriori per negationè, seu potius priuationè multitudinis, vt Arist. loco citato docet.

Quo pacto vnum priuatiuè opponatur multis.

Perspi

multitudine continetur diuersitas, sub diuersitate differentia, sub differentia contrarietas. Eodem modo cernere est sub vno idem, sub eodem varias quasi species eiusdem, vt idem genere, & specie.

In quibus etiam. Sub pluralitate, seu

Quare, cum vnũ Docet huiusmodi affectiones, quæ ab vno deriuantur, & ad illud reduntur, non esse vniuoca, sed habere multiplicè significatum, quemadmodum, & ipsum vnũ, sed tamen nihil obstat, quo minus ad eandè scientiam pertineant, quæ non ita sunt multiplices, vt sint omnino æquiuocæ: id quod etiã superius de ente aperte dictũ est, & de vno planè significatũ, cum illatũ est, species, seu quæ si species entis, & vnus æquiparari inter se. Addit deinde Aristoteles, in tractatione harũ affectionum (quandoquidem sunt multiplices, & semper aliquid præcipuum significat, ad quod cætera significata referantur) explorandam esse in primis earum multiplicitatè: deinde reuocada, minus principalia significata ad præcipuum illud, quod respiciunt, & ex quo nominantur, explicata nimirum peculiari ratione, qua vnũ quodque ad illud refertur, veluti quòd contrarietatum, quædam sunt, quia in se habeant contrarietate, vt morbus, & sanitas, quædam verò, quia illam efficiant, vt sedentaria vita, & moderata corporis exercitatio, &c. Quæ res tanti est ponderis, vt totum librum sequentem in ea explicanda ponat Aristoteles.

Affectiones entis esse analogas.

Com. 14.

Aliisque contrarius. Sic legit Alexander, et si nostri contextus ad verbum habent, contrariisque.

De qua re agit lib. 5.

h h Perſpicuum eſt igitur. Soluit ex dictis quaſtionem quintam ſuperiori libro propoſitam, atque adeo ſextam, cuius erat eadem difficultas. Quærebatur enim in quinta, Num hæc ſcientia in ſubſtantiarum tantum conſideratione verſaretur, an etiam in conſideratione eorum, quæ illis per ſe accidunt, quæ quidem in ſexta quaſtione mox explicata ſunt his verbis, De eodem, & diuerſo: de ſimili, & diſſimili de identitate, & contra-rietate, de priori, & poſteriori, de que aliis huiusmodi omnibus.

Omniū quaſtionum tra-ctationem ad aliquā ſcientiā ſpectare.

Atque Philoſophi eſt. In hac extrema parte capitis confir- mat Aristoteles more Dialectico, commu- nibusve argumentis id, quod in ſuperio- ribus duabus oſten- derat ex propriis. Ad hanc ſcientiam perti- nere, diſputationem de vno, & multis, de- que omnibus entis affectionibus, quæ ad has reuocantur. Pri- mum argumentum eſt. Tractatio om- nium quaſtionum, quæ in controuer- ſiam venire poſſunt, ad aliquam ſcientiam pertinet: at de præ- dictis entium affe- ctionibus, plurimæ ex- citantur quaſtiones, vt quid idē ſit, quid diuerſum, ſitne vnū tantum vni contra- rium & ſimilia: igitur ad aliquam ſcientiam pertinet earum ex- plicatio: non pertinet autem ad vllam ſcien- tiam, quæ de parti- culari aliquo rerum genere diſputet: igi- tur ad hanc, quæ de cōmuni entium na- tura diſſerit. Proxi- mam aſſumptionem ex eo probat Aristot. quia huiusmodi affectiones non ſunt certi alicuius generis, ſed entis, vt ens eſt. Quod non ita intelligas, quaſi hæc omnia conueniant om- nibus omnino entibus (neque enim omnia exempli cauſa ſunt contraria, aut di- ſſerentia) ſed ita, vt in omni genere rerum, quod quæq; particularis ſcientia ſibi aſſumit tractandum, reperiantur. Quamquam ſi hæc attributa late in primis, de- inde diſiunctim cum ſuis oppoſitis, poſtremo tum abſolutē, tum aliarum rerum comparatione ſumantur, vix vlla reperientur, quæ de quouis ente non dicantur. Quod autem Aristoteles ait, hæc ipſa eſſe etiam affectiones vnus vt vnum eſt, propterea dictum eſſe intellige, quia cum vnum ſit prima entis proprietates,

ἡ φανερόν ἔμ, ὅπως ἐν ταῖς ἀπορίαις ἐλέχθη, ὅτι μίας ἐστὶ τέταρτη καὶ ἡ ἐστίας ἐστὶ λόγος ἔχειν. τὸ δὲ ἕμ, τῶν ἐν τοῖς ἀπορίαισι.

Text. 5.

Καὶ ἔστι φιλολόγος ἐπὶ πάντων δυνά- δων θεωρεῖν. εἰ γὰρ μὴ φιλολόγος, τίς ἔσται ὁ ὀπιοκλήριος, εἰ ταῦτο Σωκράτης, καὶ Σωκράτης καθήριος, ἢ εἰ ἐμ ἐνὶ ἐναντίου, ἢ τί βῆσι τὸ ἐναντίου, ἢ ποσαχῶς λέγει; ὁμοίως ἢ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων. Ἐπεὶ ἔμ ἔνός ἢ ἐμ, ἔστι ὄντι ἢ ὄν, ταῦτα καθ' αὐτά βῆσι πάθη, ἀλλ' ἐχὴ δὲ θῆμοι ἢ γραμμαί, ἢ οὐρ, ἀλλοίως ὡς ἐκείνης τῆς ὀπιοκλήριος, ἔτι βῆσι γω- ρίσι, ἔτι τὰ συμβεβηκότ' αὐτοῖς, καὶ ἔτι τῆ ἀμαρτάνεισιν οἱ ἐπὶ αὐτῶν σκοπέριμοι ὡς ἔφιλολογοῦντες, ἀλλ' ὅτι πορτεροῦ ἢ ἐστίας, ἐπὶ ἢς ἐδὲμ ἐπαίσιμ. ἐπεὶ ὡς ἐπὶ καὶ δὲ θῆμοι ἢ δὲ θῆμοις ἴδια πάθη οἶον, ἐπὶ πῶτος, δὲ θῆμοις, συμμετρία, ἰσότης, ὑπεροχὴ ἔλλειψις, ἔτι ταῦτα ἔτι καθ' ἑαυτῶν, ἔτι πρὸς ἀλλήλους ὑπάρχει τοῖς δὲ θῆμοις: ὁμοίως ἢ ἔτι πρὸς καὶ ἀκινήτω, ἔτι κινήτω, ἀεραί τε ἔτι βαρῶν ἔχον- τι, ἐστὶν ἕτερα ἴδια. ἔτι ἔτι ὄντι ἢ ὄν, ἐστὶ τινὰ ἴδια, ἔτι ταῦτ' ἐστὶ ἐπὶ ὄν φιλολόγος ὀπι- σιέφαδ τὸ ἀληθές.

Σημεῖον δὲ οἱ γὰρ δὲ ἀλεκτικοὶ ἔτι σοφι- σῶν τὸ αὐτὸ μὲν ὑποδύον) γῆμα τῶ φιλολόγος (ἢ γὰρ

reliqua

Com. 16.

reliqua omnia, quæ conſequentur, eius quaſi affectiones cenſeri poſſunt. At non ea ex parte. Sophiſtas designat (inquit Alexander) qui Philoſophi nomen induit de ſubſtantia, cuius inter Philoſophos præcipua eſt diſputatio nul- lam ment. onem faciunt, ſed in eo ſunt occupati, vt de contrariis, ac oppoſitis, iſſque quæ multipliciter dicuntur, & ſimilibus ediſſerant: eaque ad ſophiſmata accommodant, & in altercationibus uſur- pant, vt aduerſarios conturbent, ac circumueniant. Hos autem inculat, nō quòd de his diſſerere ad Philoſophū non pertineat (neque enim huiusmodi commen- tatio à Philoſopho aliena eſt) ſed quòd de his tantum, quaſi de præcipua re diſpu- tent: de ſubſtantia verò, quæ prima eſt, & à qua cætera eſſe mutuantur, & pro- pter quā de illis Phi- loſophi agunt, men- tionem nullā faciunt, nec de ipſa quicquam ſciant. Horum Sophi- ſtarum multos licet agnoſcere apud Pla- tonem, Socrates diſ- putatione coniuſctos, quòd nihil de ſolida doctrina, quam ma- ximè præ ſe ferunt, habere prehenda- tur, Albertus tamen hoc loco non refert iſta ad Sophiſtas, ſed ad veteres illos Phi- loſophos, qui vnum & multa, numeros, & alia huiusmodi principia ſubſtantie eſſe credentes de his tantum diſſeruerunt,

Alexandri expoſitio. Cur cætera affectiones en- tis dicuntur affectiones vnus.

Text. 5.

Perſpicuum eſt igitur id, quod in dubitationi- bus dictum eſt, vnus ſcientie eſſe de hiſce, & de ſub- ſtantia diſſerere: hoc enim vnum erat eorum, quæ in quaſtionibus continebantur.

Atque i i Philoſophi eſt, de omnibus poſſe agere. Si enim Philoſophi non eſt quiſnam erit, qui conſide- rabit, ſitne idem Socrates, & Socrates ſedens: vel, ſitne vnum vni contrarium: vel, quid ſit contra- rium, quòtve modis dicantur? Eadem quoque eſt ra- tio de cæteris huiusmodi. Cum igitur hæc vnus qua ratione vnum eſt, & entis, qua ens, non autem qua numeri, aut linea, aut ignis: per ſe affectiones ſint: perſpicuum eſt illius ſcientie eſſe, & quid ea ſint, & quæ illis accidant, cognoſcere. Ac non ea ex parte peccant i, qui ea tractant, quaſi non philoſo- phentur: ſed quia prius quoddam eſt ſubſtantia, de qua tamen nihil ſciunt. Etenim ut numeri, qua ratione numerus eſt, proprie ſunt affectiones, veluti imparitas, paritas, commenſuratio, equalitas, exceſ- ſus, & defectus: atque hæc & per ſe ſpectatis, & in- ter ſe comparatis numeris inſunt: eodemque modo, & ſolido, & immobili, & ei quod mouetur, pon- deris experti, & pondus habenti alia ſunt propria: ita & enti, qua ens eſt, quadam propria conueniunt. Atque hæc ſunt ea, de quibus Philoſophi eſt, verita- tem exquirere.

Quod m m hoc argumento intelligi po- teſt. Dialectici enim & Sophiſta eandem, quam Philoſophus, perſonam induunt (So- phiſtica

Tract. i. c. 7.

nihilq; de veris ſubſtantie principis docuerunt. Etenim ut numeri. Ex comparatione rerum particularium cum ente in com- mune confirmat, quemadmodum particularia entia ſuas habent proprias affe- ctiones: ſic ens in commune habere ſuas. Quod hoc argumento. Secundum argumentum eſt. Dialectici, & Sophiſta induunt perſonam primi Philoſophi, quamquam alio, atque alio fine, & aliis, at- que aliis mediis adhibendis. Dialecticus enim eodem fine, quo primus Philoſo- phus (gratia nimirum exquirendæ, ac tradendæ veritatis) conatur quàm maximè probabilibus argumentis id docere, quod primus Philoſophus neceſſariis ratio- nibus oſtendit: Sophiſta verò, non vt verum inueniat, aut doceat, ſed vt ve- rum docere, & ſapiens eſſe videatur, ea argumenta conquirunt, quibus non tam contineatur veritas, quàm videatur contineri: at Dialectici, & Sophiſta diſſerunt de generalibus entium affectionibus, quia ſunt primi Philoſophi propria illi

Alberti.

Dialecticus.

Sophiſta.

quidem, vt primo Philofopho ministrent: hi verò, vt sapientes effe videantur: agit ergo verè primus. Philofophus de communibus entium affectionibus.

Subiectum
Dialectica,
& Sophistica
vtentium, quo
pacto idem
quod primi
Philosophi.

^{na} *Ens autem omnibus.* Quòd hic ens dicitur gènus subiectum, in quo versentur Dialectica, Sophistica, & Prima Philofophia: non ad artem Dialecticam, & Sophisticam quatenus docent, suaque principia tradunt referendum est, sed quatenus propriis præceptis in qualibet materia vtuntur. Genus enim subiectum Dialecticæ docentis, vt secundo libro diximus, est verus differendi modus, & nequaquam fallax. Sophisticæ autem docentis, apparens & fucate. Illud tamen aduerte hoc loco, est prima Philofophia, Dialectica, & Sophistica in hoc conueniunt, quòd agunt de ente, eiusque affectionibus: tamen primam Philofophiam, non descendere ad omnia particularia entia, ad quæ tamen omnia descendit Dialectica, & Sophistica: quod rectè annotauit Auicenna initio suæ Metaphysicæ.

Modo facultatis, quo pacto differat Metaphysica à Dialectica.

^o *Facultatis modo.* Ad media, argumenta referendum hoc est. Itaque aut Aristot. significat maiorem esse vim, & facultatem primæ Philofophiæ quàm Dialecticæ vtentis, quia illa sit demonstratiua, hæc minimè: Vel è contrariò, maiorem esse hac ex parte postetatem Dialecticæ vtentis, quàm Primæ Philofophiæ, quòd Dialectica vtens possit in vtramque partem de quacunque re proposita differere. Prima autem Philofophia eam tantum partem, quæ vera est, confirmet.

Sophistica.

^{pp} *Vita instituto.* Est enim Sophistæ institutum sapientiæ ostentatio quæstus causa: quod longè distat ab instituto veri Philofophi.

^{qq} *Apparet quidem.* Sophistica non modò apparet tentatrix cognoscendæ veritatis ex probabilibus, vt Dialectica: sed etiam demonstratrix ex necessariis, vt Philofophia. Apparet autem tum Dialectica, tum etiam Philofophia, quia vtritur duobus illis facatis argumentationum generibus, quorum alterum dicitur litigiosum, siue certandi studio comparatum, quo vsurpando videtur esse Dialectica: alterum appellatur pseudographum, siue mendacis demonstrationis, quocum vtitur, videtur esse Philofophia.

^{rr} *Præterea contrariorum.* Tertium argumentum hanc habet sententiam. Quæcumque reuocantur ad ens, & non ens, vel ad vnum, & multitudinem, pertinent ad hanc

Idem Albertus hic tract. 1. c. 7. & D. Tho. lect. 4. p. 2.

Tex. 6.

* Aliàs non habetur. sulcaio.

* Aliàs additur.

en tō prōtō
pōi agōtē
tō trōpōō
tō dōtērō
&c.

Alexāder legit.

ad hanc scientiam, omnia prædicta sunt huiusmodi, pertinent igitur ad hanc scientiam. Maior ex eo patet, quia quæ reuocantur ad vnum, & multitudinem, reuocantur etiam ad ens, & non ens: siquidem vnum etiam ipsum reuocauit ad ens, & multitudo ad non ens: ipsum autem non ens, cum sit negatio entis, ad ipsum quoque ens reducitur: quo fit, vt quæcunque reuocantur ad ens, & non ens

vel ad vnum, & multitudinem, tandem reuocentur ad ens: Quare cum in hac scientia differatur de ente, efficitur vt quæcumque reuocentur ad ista, pertineant ad hanc scientiam. Minorem probat Arist. primum hac ratione. Quia affectiones iam dictæ habent inter se quandam contrarietatem late sumptam: semper autem alterum contrariorum est quodammodo priuatio alterius, quo pacto quies est priuatio motus. Quocirca quemadmodum quies, quia est priuatio aliter, atque aliter habendi, reducitur ad vnum, & motus propter varietatem, quæ rebus affert, reuocatur ad multitudinem: ita de cæteris contrariis dicendum est.

Contraria.

Prima contraria Veterum reuocari ad vnum & multa.

Varia lectio.

phistica enim apparens tantum est sapientia: Dialectici etiam de omnibus differunt ens autem omnibus commune est. De his vero propterea differunt, quòd ea Philofophiæ sint propria. In eodem enim genere Sophistica, & Dialectica, in quo Philofophia, versantur: verum Philofophia ab altera facultatis modo: ab altera vite pp instituto differt. Estq; Dialectica tentatrix de ijs, quorum cognitio Philofophiam spectat: Sophistica vero apparet qq quidem, re autem ipsa non est.

Text. 6.

^{rr} *Præterea contrariorum altera series priuatio est, & omnia ad ens, & non ens: ad vnum item, & multitudinem reuocantur, quo pacto status ad vnum pertinet, motus ad multitudinem. Porro ea, quæ sunt, atque substantiam ex contrarijs constare, ferè in confesso est. Omnes enim dicunt, principia esse contraria: quidam par, & impar: alij calidum, & frigidum: alij finitum & infinitum: alij amicitiam, & contentionem. Sed & cætera omnia ad vnum & multitudinem videntur reuocari (ponatur enim à nobis ea reductio) principiaque, & omnino, & quæ*

Deinde auctoritate Antiquorum. Illi enim, est in assignandis primis contrariis non rectè philosophati sunt, ea tamen tradiderunt prima contraria, quæ ad vnum, & multitudinem perspicuè videntur reduci. Impar enim ad vnum reducitur, quia minus aptum est ad diuisionem: par verò ad multitudinem quia aptius diuiditur: frigidum reuocatur ad vnum, quia stringit, & in vnum cogit, calidum, ad multitudinem, quia dissoluit, & dissipat: denique satis constat, finitum & concordiam reuocari ad vnum: infinitum verò, & discordiam ad multa: quod idem de cæteris dicendum est. Quòd si prima contraria ad vnum, & multitudinem rediguntur, non dubium, quin omnia omnino contraria ad eadem reuocentur. Non pugnant autem secum duo illa quæ Aristoteles hic scribit. Ferè in confesso esse, omnia ex contrariis constare, & Omnes dicere principia esse contraria. Loquitur enim in priori pronunciatò de omnibus omnino Philofophis, quorum nonnulli, iisque paucissimi, principia rerum naturalium esse negauerunt, vt Parmenides, & Melissus, in posteriori autem de iis tantum, qui earum principia posuerunt. Non censuerunt tamen hi, omnia quæ sunt, constare contrariis: sed principia omnium esse contraria, seu vt rectius loquar, habere contrarium. Itaque cum ait. (Omnes enim) subaudit (qui principia ponunt) &c.

^{ss} *Ponatur enim nobis.* Quidam Græci codices sic habent (Sumatur enim à nobis ipsa reductio in primo de bono.) quasi dicatur, Supponatur vt dici solet, ex eo libro in quo si lectio vera est, videtur Aristoteles reductionem hanc late perfectam: qui verum nec liber erat, nec lectio hæc est admodum vulgata. Et Alexander ait,

Com. 19.

ait Aristotelem de ea reductione egisse in 2. de bono, non in primo. Denique Aristyropylus, & Bessario citationem prætermiserunt. Illud constat, postulare Aristotelem his verbis, vt ponamus rem ita habere, quia longum esset, hanc reductionem singularim in omnibus principiis persequi: certum enim esse putat, principia rerum naturalium, quas tantum Veteres illi cognoscebant, tum quæ omnino, ac verè sunt principia, tū quæ ab illis afferuntur, in hæc genera cadere: hoc est ad vnum, & multitudinem vt generalia principia reuocari. Potius autem reddidimus verbo εἰλόφθω. Ponatur, quàm, Sumatur, quia & virtūque significat apud Philosophos, quod Budæus ex Analyticorum lectione rectè obseruauit, & magis congruit huic loco, Ponatur, clariùsque Aristotelis sententiã exprimit.

Atque ex his. Cōfirmat ex opinione Antiquorū proximè citata id, quod in prima parte capituli dixerat, Agere de ente, vt ens est, nō ad plures, sed ad vnam scientiã spectare. Nam cum omnia entia illorum sententiã, aut contraria sint, aut ex contrariis constant: atque ea, quæ ex contrariis constant, in eadem scientia tractari debeant, in qua de contrariis agitur, agere autem de omnibus contrariis, vt

καὶ τῶν ἄλλων, ὡς εἰς γένη ταῦτα πίπτεισι.
 Φανερὸν ἔστι ἐν καὶ ἐκ τέτων, ὅτι μιᾶς ὀπισθήμης τὸ ὄν ἢ ὄν θεωρεῖται. πάντῃ γὰρ ἢ ἐναντία, ἢ ἐξ ἐναντίων. ἀρχῆ ὅ καὶ τῶν ἐναντίων, τὸ ἐν καὶ τὸ πᾶσι. ταῦτα ὅ μιᾶς ὀπισθήμης, εἴτε ἢ καὶ ἐν λέγεται, εἴτε μὴ ὡς ἴσως ἔχει τάλιθες. ἀλλ' ὁμῶς, εἰ καὶ πολλαχῶς λέγεται τὸ ἐν, πρὸς τὸ πρῶτον τᾶλλ' ἀναχθῆσεται, καὶ τὰ ἐναντία ὁμοίως. καὶ δὲ τούτῳ, καὶ εἰ μὴ ὄν τὸ ὄν ἢ τὸ ἐν καὶ ἄλλῃ, καὶ ταῦτ' ὅτι πάντων, ἢ χωριστῶν, ὡς ἴσως ἐκ ἔστιν, ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸς τὸ ἐν, τὰ ὅτι ἐφεξῆς καὶ x x δὲ τούτῳ ἢ γεωμέτρῳ θεωρεῖται, τί τὸ ἐναντίον, ἢ τέλειον, ἢ ἐν, ἢ ὄν, ἢ ταῦτ' ὄν, ἢ ἕτερον, ἀλλ' ἢ ἐξ ὑποθέσεως.
 Ὅτι ὅ μὲν ἐν μιᾶς ὀπισθήμης τὸ ὄν ἢ ὄν θεωρεῖται, καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ ἢ ὄν, δὴ ἄλλο καὶ ὅτι ἢ μόνον τῶν οὐσιῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπάρχόντων ἢ αὐτῷ θεωρητικῆ, τῶν τε εἰρημένων, καὶ πᾶσι ποτερεῖ καὶ ὕστερα, καὶ γένους ἢ εἶδους, καὶ ὅλων ἢ μέρους, ἢ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων.

Vnius tantum scientia esse agere de ente

VTRVM ENS, QVA RATIONE est ens, sit analogum.

QVÆSTIO I.

Sententia eorum, qui dicunt esse prorsus æquiuocum.

SECTIO I.

Communes, quotuplex.

Vnicquid multis commune est, aut sit comparatione eorum æquiuocum, aut vniuocum, aut quodammodo medium, quod analogum vocatur: quæri id meritò potest de ente in commune. Quodnam communitatis genus sibi vendicet. Nam, etsi Arist. initio huius capituli planè hanc quæstionem explicauit,

Text. 2.

vt contraria sunt, ad vnam scientiam pertineat, vt potè ad eam, quæ agit de vno, & multitudine (ad hæc enim cætera vt ad prima, generaliaque principia rediguntur) efficitur, vt omnia entia, quæ entia sunt ad vnam scientiam pertineant.

Siue ratione vna. Sententia huius loci est. Siue vnum, & multitudo vniuocè dicantur, siue non vniuocè, vt fortasse rei veritas habet, tamen ad vnam scientiam

Vnum non dici vniuocè.

que ab aliis tradita sunt, in hac vt in genera cadunt.

Atque ex his etiam perspicuum est, vnius scientiæ esse, ipsum ens contemplari. Omnia enim, aut contraria sunt, aut ex contrariis. Principia vero, etiam contrariorum, vnum & multitudo sunt: hæc autem ad vnam scientiam spectant, siue ratione vna, siue non vna dicantur: quo forsitan modo se rei veritas habet. Verum etsi vnum multis modis dicatur, ad primum cetera reuocabuntur, & contraria similiter. Hac de causa, etsi ens, aut vnum, vniuersale non est, atque idem in omnibus: aut separabile, quemadmodum fortasse non est: alia tamen ad vnum dicuntur, alia quia deinceps sint, sic appellantur. Atque hinc fit, vt non sit Geometrie, quid contrarium, aut perfectum, aut vnum, aut ens, aut idè, aut diuersum cognoscere, nisi ex hypothesi.

Quid igitur entis, vt ens est, & eorum, que illi, quia sit ens, conueniunt, ad vnam scientiam consideratio pertineat: quòdque non substantiarum modo, sed eorum etiam que illis insunt, eadem sit contemplatrix: & eorum, inquam, que dicta sunt, & prioris & posterioris, & generis ac speciei, & totius & partis, & aliorum huiusmodi, aperitum est.

significata. Vtitur autem Arist. hoc loco non semel dubitando verbo, quia nec de multiplicitate vnus, nec contra vniuersalium separationem adhuc accuratè differuit, quod 5. & 7. lib. faciet.

Dubitandi verbo cur vatur.

Atque hinc fit. Colligit ex toto capite hoc confectarium: Cognitionem eorum, quæ hæcenus dicta sunt, & aliorum similium, non pertinere ad Geometriã: nisi quatenus ea supponit explicata à primo Philosopho. Quod idem dicendum est de cæteris artificibus.

Quòd igitur entis. Conclusio est, & quasi epilogus totius capituli. Quo loco quasdam affectiones: entis enumerat, quarum hæcenus non fecerat mentionem: & alias plures superesse inuit, de quibus sequenti lib. differet. Quod autem ait ad Metaphysicam pertinere dispositionem de genere & specie, nō solum verum est, quoad vnitatem genericam, & specificam rerum, aut etiam quoad relationes identitatis, quæ in eis fundantur, sed etiam quoad relationes generis, & speciei, non quidem prædicabilitatis, vt sic dicarà: id enim ad Dialecticum pertinet, sed existentia, & subiectionis rerum, quæ sunt illarum fundamenta.

Agere de Genere, & specie, ad Metaphysicū spectare.

explicauit, asserens, illud nec esse æquiuocum, nec vniuocum, sed eorum numero, quæ dicuntur ad vnum, quæ quidem inter analogia numerari solent: non desunt tamen, qui in alterutrum extremum declinent.

Atque in primis quidam Rabbi Moyses, quem D. Tho. citat. q. 7. de potentia Dei ar. 8. existimat, illud comparatione Dei, & creaturæ In Metaph. Arist. Tom. 1.

Sententia eorum qui voluit ens esse omnino æquiuocum.

rum esse omnino æquiuocum, nullamque inter Deum, & creaturas analogiam reperiri posse, ea forsitan ductus ratione, quod analogia idem sit, quod proportio, constetque inter finitum, & infinitum nullam esse proportionem.

Aureolus quoque apud Capr. in 1. d. 2. q. videtur credere, illud non modo comparatione Dei, & creaturarum, sed etiam respectu diuersorum prædicamentorum esse prorsus æquiuocum: quippe qui multis argumentis contendit, nullam rationem, quæ modo aliquo sit vna, conuenire enti, quatenus ens est. Eius argumenta tria sunt potissimum.

Primum Aureoli.

Primum est, quia si ens vendicat sibi rationem aliquo modo vnam, iam quaeritur, num rationes particularium entium sint prorsus eadẽ cum illa, an illi aliquid addant. Primum dici non potest, quia sequeretur, entia particularia esse prorsus eadem inter se. Nec verò secundum, quia sequeretur, entia particularia aliqua ex parte non esse essentialiter entia: quidquid enim additur rationi entis, vt ens est, non potest esse essentialiter ens: quemadmodum quidquid additur rationi albi vt quod moueat gustatum non potest esse essentialiter album.

2. Secundum, quia si ens haberet rationem aliquo modo vnam, aut illa esset respectiua, aut absoluta (nam cum respectiuum sit ad aliud absolutum autem non sit ad aliud, fieri non potest, vt inter eorum rationes detur medium) at ratio entis non potest esse respectiua, cum sit communis rebus absolutis: nec item absoluta, cum sit communis respectiuis.

3. Tertium, quia si ratio entis aliquo modo esset vna, entiaque omnia non solum entis nomine, sed etiam ratione conuenirent: illud plane sequeretur, summa prædicamentorum genera non esse primo diuersa: quæ enim in aliquo conueniunt præterquam in nomine, & in aliquo differunt, non sunt primo diuersa, sed differentia, vt docet Aristot. 10. lib. huius operis, cap. 11. at decem summa prædicamentorum genera sunt primo diuersa, vt est communis Philosophorum sententia.

Text. 24.

4. Quarta ratio addi potest hunc in modum. Entis nomen significat immediatè substantiam, quantitatem, & cætera summa genera, ac potiori ratione Deum: non est igitur vlla ratio communis, quæ nomini entis adæquatè respondeat: alioqui interuentu illius significarentur hæc omnia, quod negat Arist. 8. Metaph. cap. 6. cum ait. *Statim unum quodque horum, & unum quippiam esse, & ens quoddam*, hoc est, absque vlla communi ratione media. Quia eadem de causa idem paulò antè dixerat non poni ens in definitionibus.

Text. 16.

Eodem text.

Confirmatio ex Aristot. & Porphy.

Atque his duabus posterioribus rationibus videtur hæc sententia Aristotelicæ doctrinæ consentanea, vt mirum non sit, quod Porphyrius in Isagoge cap. de specie illa Aristoteli plane attribuere videatur, his verbis: *Ess omnia quis entia vocauerit, æquiuoce inquit* (nempe Aristoteles) *vocabit*. Quo circa paulò etiam post, exponens æquiuocationem entis, sic ait: *Cum autem sint decem prima communicatio nomine tantum est, non item & ratione ad id nomen accommodata.*

Sententia

Sententia eorum qui affirmant esse vniuocum.

SECTIO II.

Nominales idè sentiunt, vt Ochamus, & Gabr. in 1. d. 2. & Grego. d. 8. q. 3. Bonetus item primo sua Met. c. 6. Træb. hoc loco.

T verò Scot. 1. lib. Sent. d. 3. q. 1. & 3. & lib. 3. d. 8. q. 2. alique non pauci oppositam omnino sententiam sibi persuadentes, asserunt, ens qua ratione est ens, vniuocum esse. Argumenta Scoti sequuntur cæteri. Verum, quia sunt plurima, satis erit, si præcipua quæq; afferamus.

Scoti, & Nominalium sententia ens esse vniuocum.

Primum est: Conceptus certus de re quauis distinguitur à conceptu incerto de eadem apud eundem hominem: alioqui idem conceptus apud eundem esset certus, & incertus, quod fieri nequit: multi autem Philosophi fuerunt certi de prima causa, quod esset ens, incerti vtrum esset ens finitum, an infinitum: quidam etiam dubitarunt de lumine, esset-ne substantia, an accideus, cum interim nemo dubitet, quin sit ens, igitur conceptus entis est alius à conceptu Dei, & creaturæ, substantiæq; , & accidentis, ex qua re efficitur, vt sit vniuocus.

1. Argumentum.

Cap. 1.

Secundum, Si ens non diceretur de omnibus rebus eadem ratione, & conceptu, neque Deum per creaturas, neque substantias per accidentia cognoscere possemus: at hæc sunt absurdissima (pugnât enim cum eo, quod sacra Fides docet apud Paulum ad Rom. & cum omnium Philosophorum doctrina, ac experientia) non est igitur negandum, ens, qua ratione est ens, esse vniuocum. Maior ex eo probatur: quia nulla res cognoscitur per aliam, nisi in ea contineatur, aut formaliter, quoad aliquem conceptum vtrique communem, quo pacto Angeli continentur in substantiis corporeis quoad conceptum substantiæ generis summi, aut virtute, & eminenter; quo pacto operationes vitales continentur in anima tanquam in re, à qua oriri possunt. Cum igitur, nec Deus contineatur virtute in creaturis; nec substantiæ in accidentibus (res enim perfectiores non continentur hoc modo in minus perfectis) efficitur, vt si non continerentur in illis formaliter, saltem quoad conceptum entis: nec Deus, per creaturas, nec substantiæ per accidentia cognosci possent.

2.

Ad hoc argumentum reuocandum est illud, quo Scotus in hunc modum probat ens esse vniuocum substantiis & accidentibus; Quia alioqui, vt ait, non cognosceretur à nobis substantia per accidentia, sed immediatè per se ipsam, quod tamen falsum est. Isto enim modo non dubium esset, quin internoscere possemus hostiam consecratam, quod in ea substantia panis non existat, à non consecrata, in qua existit. Si quid enim præsentia sua immediatè immutat intellectum: absentia illius potest naturaliter cognosci: quod patet in lumine; & tenebris. comparatione visus.

Renuocatio argumenti cuiusdam.

Tertium, In omni inquisitione Metaphysica ad intelligendũ Deum, per conceptus creaturarum, ita progredimur, vt considerata ratione formali eiusque rei, & sublata ab ea omni imperfectione, quod reliquum est Deo attribuiamus: ergo, nisi saltem conceptus entis esset vniuocus, nihil omnino per huiusmodi inquisitionem relinqueretur in creaturis quod Deo vere tribui posset quo fieret, vt nõ verius predicaretur,

sapientia de Deo per conceptum desumptum ex sapiētia creata, quā lapis. Quantumcumque enim sapientia creata denudaretur ab imperfectionibus, quas habet, nunquam tamen id, quod ex ea relinquere-
tur, tale esset, quale, re vera est in Deo.

4. Quartum : à quibuscumque similibus potest abstrahi natura aliqua vna, in qua fiat eorum inter se quatenus similia sunt comparatio: ac omnia entia sunt similia, quatenus sunt entia: igitur ab omnibus entibus potest abstrahi natura entis: at natura, quæ à multis abstrahitur est vnius & eiusdem rationis in omnibus.

5. Quintum : vnitas obiecti non solum est prior naturæ ordine, quā vnitas potentia, sed etiam non minor: quippe cum potentia, quemadmodū sumit speciē ab obiecto, sic & vnitatem sumat: ens autem est obiectū intellectus, intellectus verò habet vnitatem naturæ cuiusdam vniuocæ: ergo prius naturæ ordine eā vnitate sibi veditat naturā entis.

6. Sextum : quædam repugnant creaturis, quatenus entia sunt, quæ Deo etiā, quatenus est ens repugnant vt esse non intelligibile, esse impossibile (neq; enim huiusmodi prædicata repugnant primò alicui rei propter aliquā specialem entis rationem) possumus igitur abstrahere naturā entis ab omnibus particularibus entium naturis, cui primò illa repugnent, & in quā primò cadat reduplicatio. Quòd si illā possumus abstrahere ab omnib. particularib. nō dubiū est, quin sit vniuoca.

7. Septimum : ens vt commune est Deo & creaturis, substantiis, & accidentibus, potest esse subiectum veræ contradictionis; vt si dicas, Omne ens est finitum. Non omne ens est finitum: Potest item assumi vt medius terminus in vero, & neququam fallaci syllogismo, vt si dicas, Omne ens est causa, aut effectus: nulla negatio est causa, aut effectus: igitur nulla negatio est ens. Non est igitur negandum ens esse vniuocum. Alioqui nulla ex propositis enunciationib. esset vna enunciationio, sed multiplex & distinguenda, vt veram contradictionem, verūque syllogismum conficeret.

8. Octauum : quod nobis ex argumentis Scoti vltimum sit, ducitur ex auctoritate Aristotelis secundo lib. huius operis; cap. 1. quo loco ex pronuntiatio illo vt verbum de verbo reddamus. *Vnumquodque autem præ cæteris maximè ipsum est, secundum quod & aliis vniuocatio inest:* in hanc sententiam argumentatur Aristoteles. Id quod est causa vniuoca veritatis cæterorum omnium, est maximè verum: primæ causæ, siue principia, sunt huiusmodi: ergo sunt maximè vera. Cum ergo mox subiiciat, Vt vnumquoque est ens, ita & verum esse: apertum est, ens illius sententia vniuocum esse.

9. Nonum : addi potest hunc in modum: Si ens non esset vniuocum, non dicerentur entia magis, ac minus entia, at dicuntur: est igitur vniuocum. Maior ex eo probatur, quia duobus modis fingere possumus, res plures conferri inter se secundum magis & minus: altero, secundum vnā & eandem rationem omnibus communem, altero, secundum rationes earū peculiāres: at posteriori modo impossibilis est comparatio secundum magis & minus, non minus enim perfectè quantitas est ens per se extensum, quā substantia ens per se existens: quod idem

idem in cæteris perspicuum est: igitur, nisi ens esset vnius, & eiusdem rationis in omnibus, quod vniuocum appellamus: non dicerentur quædam magis entia, alia minus entia.

Decimum. Par ratio esse censetur in accidente, quatenus dicitur de omnibus accidentibus, atque de ente, quatenus dicitur de omnibus entibus. (vtrumque enim dicitur analogum ab iis, qui contrariam sententiam tuentur.) Atqui accidens non est re vera analogum, sed vniuocum omnibus nouem prædicamentis accidentium, tum quia nomen accidentis non significat vnum eorum principaliter, & alia per habitudinem ad illud, tum etiam quia ratio accidentis, siue eius, quod est in subiecto: initio prædicamentorum posita æquè conuenit omnibus accidentibus: igitur neque ens analogum est, sed vniuocum omnibus entibus.

Ens non esse omnino æquiuocum.

SECTIO III.

Cap. 6.

EDIA tamen sententia, quam Aristot. paucis verbis complexus est initio huius capituli, & D. Thom. cum communi Philosophorum schola sequitur, vera est, & à nobis amplectenda, ac perspicuitatis causa tribus conclusionibus explicanda, eo primū animaduerso, non esse nobis in hac quæstione sermonem de solo ente reali, sed de ente in commune, vt complectitur entia realia, & rationis: sic enim accipit Aristoteles nomen entis, cum eius analogiam explicat, vt in expositione contextus diximus.

Prima conclusio, *Ens qua ratione est ens, non est omnino æquiuocū.* Hęc conclusio, quæ cum prima opinione directò pugnat, planè proponitur ab Arist. initio huius capituli, cum ait, *Id quod est, non æquiuocè dici.* de pura enim æquiuocatione intelligendum est verbum, *Æquiuocè*, vt patebit ex secūda conclusione. Veritas huius conclusionis ex eo facillimè perspicitur, quia maior est cognitio inter Deum & creaturas, substantiāsque, accidentia, atque adeo inter entia realia, & rationis: quā solius nominis. Nam si omnia fortuitò entia dicerentur, nec inter se vllam omnino conuenientiam haberent, propter quam entis nomine appellarentur: nullus omnino conceptus de omnibus quatenus entia sunt formari posset, quemadmodum, nec de homine Gallo, & gallo aue, quatenus huic nomini respōdent, quod falsum esse perspicuū est.

Præterea, si ens esset purè æquiuocum Deo & creaturis, nihil de Deo, audito nomine entis, intelligeremus, vt doctè argumentatur D. Thomas, quòd significatio eiusmodi nominum nobis nota non sit, nisi quatenus sumitur ex iis, quæ in creaturis nouimus. Nulla etiam similitudo imitativa esset creaturarū respectu Dei: si qua enim similitudinis cognatio creaturis cum Deo intercedit, ea primū in eo cernitur, quòd entia sint: qui autem id diceret, negaret Deum esse primam omnium rerum causam: negaret item, posse aliquid de Deo ex creaturis colligi: quo fieret, vt inanes, & fallaces essent ratiocinationes, quibus perfectiones Dei ex perfectionibus creaturarum concluduntur: negaret quoque Deum per suam essentiam cognoscere

Approbatio media sententia.

Conclusio 1. ens qua ratione est, non esse omnino æquiuocum probatur.

Comunia nomina non esse nota nobis, nisi ex iis que in creaturis nouimus.

1. contra gen. cap. 33.

creaturas, vt quibus cum diuina natura nulla omnino esset communio nisi solius nominis, quod D. Thom. alibi concludit: at hæc non modò absurdissima sunt, sed etiam impia.

De Verit. q. 2. art. 11.

3. Si ens quoque substantiis, & accidentibus nulla omnino ratione, quæ ex rebus ipsis duceretur: commune esset, non posset vtrumque genus sub vnâ scientiam cadere, quod Aristoteles negat, tum hoc capite, tum verò multò clariùs docet lib. 11. cap. 3.

4. **P**ASSIONES eò animes entibus realibus & rationis. DENIQUE si entibus, & etiam realibus, rationis purè æquiuocum esset ens, nulla communis passio conueniret vtrisque quatenus entia sunt: at conuenit concipi posse, quod etiam extenditur ad non entia, vt ad Chimeram, & Hippocentaurum, quatenus sunt ficta: igitur ne entibus quidem realibus, & rationis purè æquiuocum est ens.

Text. 2.

5. **P**ROBARI etiam potest conclusio hæc omnibus penè argumentis, quæ ex Sco. pro secūda opinione attulimus. Hoc enim saltem efficiunt, vt necessariò cōcedendum sit, omnia entia, quatenus entia sunt, conuenire in ratione aliqua, quæ ex natura ipsorum petatur.

Neque item vniuocum. SECTIO III.

Conclusio 2. ens quæ ratio ne ens, non est vniuocum.

SECUNDA conclusio, *Ens qua ratione est ens, non est vniuocum.* Hæc conclusio ponitur ab Arist. in primis verbis huius capituli, cum ait, *Id quod est, multis modis, siue multipliciter dici.* Quod enim loquatur de multiplicitate, quæ opponitur vniuocationi, non autem quo pacto eam accepit in prædicamentis, cum dixit qualitatem esse iis, quæ multipliciter dicuntur: ex hoc eodem cap. manifestum est. Docet enim paulò inferiùs, & planiùs ad finem capituli: Et si ens non vna ratione dicitur, tamen pertinere ad eandem scientiam: perspicuū est autem, ea, quæ non vna ratione dicuntur, non esse vniuoca. Ex qua re clariùs perspicies, Aristotelem, cum in initio capituli dixit, *Id quod est nõ dici æquinocè*, de pura, siue omnimoda æquiuatione id intellexisse, vt diximus ad superiorem conclusionem, quippè cum ea, quæ de multis dicuntur, quantum deficiunt ab vniuocis, tantum ad æquiuoca necessariò pertineant, vt patet ex eorum definitionibus.

Ca. de Quæ- litate.

Probatur. 1. secūda conclusio.

PROBATVR conclusio hunc in modum. Si ens esset vniuocum, necessariò esset genus: atqui non potest esse genus: non est igitur vniuocum. Maior duabus rationibus patet. Primum, quia omne simplex prædicatum vniuocum, quod essentiali prædicatione dicitur de pluribus, necessariò est genus, aut species, aut differentia: ens autem dicitur essentialiter de pluribus, seu potiùs de omnibus, nec tamen potest esse species, aut differentia, cum sit omnium prædicatum primum. Deinde, quia ens dicitur de pluribus differentibus specie in quæstione, quid est: quò fit, vt si vniuocum sit, nihil ei desit quominùs sit genus. Atque huic maiori propositioni innititur argumentatio illa Porphyrij in Isagoge, Dantur decem summa genera, supra quæ nullum genus transcendit: igitur communicatio omnium rerū in ente, est in solo nomine, hoc est, ita est in nomine: vt non sit in ratione verè vna. Minor autem præterquam quòd est omnium Peripateticorum communis sententia (nisi velis excipere nescio quos ex Nominalibus) ea ratione

Idem Boetius in Porph. ad ca. de specie.

Cap. de specie.

Vniuocum essentialiale triplex tantum.

Ens non posse esse genus.

tionem facillè ostendi potest, Quia omne genus habet differentias, per quas contrahatur, ens autem, qua ratione est commune omnibus entitatibus, per nullas differentias contrahitur. Id quod ratione ostenditur. Nullum genus dicitur essentiali prædicatione de differentiis, per quas contrahitur, vt probauimus superiori lib. cap. 3. ex libro 6. Top. cap. 3. ens autem dicitur essentiali prædicatione, atque adeo quidditatiua de omnibus differentiis, vt q. 3. patebit, &c.

Ad Text. 3.

HIC argumento cederet omnino Scotus, nisi in maiori propositione exciperet transcendentia, vt videre est in 1. d. 8. quæst. 3. Verum ea exceptio, cum causa fugiendi vim argumenti excogitata sit, & vulgatæ enumerationi vniuersalium ab omnibus Philosophis receptæ, ac ipsi generis definitioni repugnet, non est audienda, Nominalium a quidam concessa, vt necesse erat, maiore, negandam putarunt minorem contra Aristotelè, & totius Peripateticæ scholæ doctrinam, apertissimamque rationem, incidentes in Scyllam vt Charibdim vitarent. Alij b vtramque assumptionem negare non sunt veriti, in quos omnium superiorum reprehensio conuenit.

Exceptio Scoti.

Nominales.

a 1. Gabri. 1. d. 3. q. 8. & ibidem Gre. q. 3. quibus assentitur Bonetus in sua Metaphys. cap. 6. b Vt Maior 1. d. 8. q. 1.

PRÆTEREA, si ens in commune dicitur vniuocè de omnibus entibus: aut entia, de quibus illud immediatè prædicatur, sunt diuersarum essentialium, aut eiusdem: non possunt autem esse, eiusdem, nisi quis ita insaniat, vt dicat: omnia esse vnum (idem enim pari ratione dicendum esset de cæteris inferioribus comparatione aliam naturarum vniuocarum, quæ sub ente continentur) sunt igitur diuersarum essentialium: at entia, quæ in eadem communi essentia conueniunt, & sunt diuersarum essentialium, necessariò includunt diuersas entitates, ex quibus ea diuersitas nascitur: igitur, si ens vniuocè dicitur, vnumquodque eorum, de quibus illud immediatè prædicatur, includit duas entitates, quarum vna communis est, siue ea vocetur genus, siue quiduis aliud: altera propria, & peculiaris, siue hæc dicatur differentia siue quicquid aliud libuerit: quod certè fieri nequit, Entitas enim illa peculiaris est entitas quædam, ac proinde essentialiter subiecta entitati communi: quare cum ea includat communem entitatem, pari ratione aliam sibi propriam, qua sit diuersa à cæteris sub eadem communi entitate contentis: fit, vt eadem quæstio possit de ea excitari, & ita deinceps de infinitis. Cum hæc igitur danda non sint, necessariò dicendum est fieri non posse, vt ens sit vniuocum.

Entia contenta sub vniuoca natura necessariò esse composita se differunt essentialiter.

ANTON. And. præceptore Scoto responderet, Ea, de quibus ens immediatè dicitur, non differre inter se entitatibus peculiaribus adiunctis entitati communi, sed modis intrinsicis dumtaxat. Verum hæc responsio parum habet momenti. Quæ enim modis tantum differunt inter se: non sunt essentialiter diuersa: vt candor separatus, & idem in subiecto: calor intensus, & idem remissus: res quælibet existens, & ipsa non existens. Itaque, aut modi, quibus entia distinguuntur sub ente, sunt entitates quædam, quo pacto non soluitur argumentum: aut si non sunt entitates, sed tantum modi entitatum, omnia profecto entia sunt eiusdem omnino essentialiter, quandoquidem idem dici potest de iis, quæ remotè, & mediatè continentur sub ente, atque

Responsio Antonij Andree.

Impugnatio.

Lege Ter. 11. contrag en. 6. 22.

de iis, quæ proximè, & immediatè, vt paulò antè diximus.

*Quorundam
argumentum.*

PRÆTEREA, sic argumentatur quidam D. Th. sectatores. Si ens, quatenus ens, esset vniuocum, in quavis definitione repeteretur idem sub eadem ratione: hoc autem faciendum non est: ergo nec illud est concedendum. Maior patebit resoluenti definitionem quamlibet vsque ad ens, tum ex parte generis, tum etiam ex parte differentiae. nam cum vtrumque sit formaliter, & essentialiter ens, bis ponetur ens in resolutione partium definitionis: semel ratione generis, & iterum ratione differentiae: atque adeo sub eadem ratione, quia natura vniuoca est penitus eiusdem rationis in vniuocatis. Minor perspicua est, quia superuacanea repetitio eiusdem sub eadem ratione ab omnibus arguitur vitij, & meritò nugatio appellatur.

*Solutio.
Scot.*

HVIC argumento occurrit Sco. hoc modo. Quemadmodum differentia sumitur denominatiuè respectu generis, quod informat: sic etiam ens, quod includitur in differentia, sumi denominatiuè respectu entis, inclusi in genere: nec esse nugationem, cum idem sumitur semel absolutè, iterum denominatiuè in eadem definitione: vt si resoluendo definitionem hominis, dicas, *Homo est ens, per se existens, corporeum, viuens, sentiens, affectum entitate, qua est rationis capax.* At Caietanus quidem in commentariis de ente, & essentia quæst. 3. adeo absurdam putat hanc responsonem, vt eam impugnatione indignam iudicet: idque ea ratione, Quia, etsi ens secundum particulares rationes sumptum, potest seipsum denominare: tamen in commune acceptum, si modò vniuocum est, non possit: *in communi enim natura vniuoca*, vt ait, *non datur ulla varietas.* Sed hæc non videntur à Caietano rectè dici. Potest enim in natura communi vniuoca dari varietas absoluti, & denominatiui, vt albedinis, & albi, qualiratis, & qualis, auri & aurati, præsertim si natura non sumatur, vt est abstracta à suis particularibus, seu, quod idem est, in suppositione simplici, sed absolutè, ac personalliter, vt loquuntur Dialectici, quo pacto sumuntur omnia prædicata essentialia, quæ in definitionibus ponuntur. Quòd cum verum sit, & homo sit animal rationale, erit perfectò ens affectum entitate, neque vlla dabitur nugatio, quemadmodum, nec si dicas albedinem triangularem esse qualitatem affectam qualitate quod quidem est, esse, qualitatem qualem. Itaque propositum argumentum apud eos valeat, qui vitium in Scoti responsonem viderint.

*Impugnatur
Caietani re-
prehensio.*

*Vniuocorum
conuenientia.*

PRÆTEREA: Nulla res, quæ in prædicato vniuocè conuenit cum altera, includit quicquam in ratione eiusmodi prædicati, quod altera non includat: atqui accidentia, quatenus sunt entia, includunt in suis rationibus respectum ad substantiam, quem non includit substantia, quatenus est ens: non conuenit igitur substantia vniuocè cum accidentibus in ente, puriori que ratione, neque Deus cum creaturis, Maior ex eo patet, quia alioqui prædicatum vniuocum non diceretur eadem omnino ratione de iis, quæ in illo vniuocè conueniunt, quod est contra definitionem vniuocorum. Minor verò probatur duabus rationibus. Prior est, Quia naturalis dependentia essentiarum colligitur ex dependentia naturali existentiarum illarum: tota autem exist-
stentia

*Vt Caiet. li.
bello de ente,
& essentia q.
3. & alij.*

Loco citato.

*Hoc ipso cap.
sext. 2. & lib.
7. ca. 1. text. 2.*

stentia accidentium, etiam quatenus entia sunt, pender à substantia, veluti existentia caloris, & quatenus caloris, & quatenus qualitatis, & quatenus accidentis, & quatenus entis: ergo tota essentia accidentis, etiam quatenus ens est, à substantia pedit. Quod cum Scotus ipsa veritate cogente cõcesserit in 1. Sent. d. 3. q. 3. miror cur adiugat eodem loco, posse tamen à substantia, & accidente conceptum vnum cõmunem vniuocum abstrahi. Posterior est, Quia enti per se, & enti in alio nihil potest dari cõmune vniuocum: ens autè in alio, quod est accidens, necessariò includit respectum ad ens per se, quod est substantia: ergo omne accidens, quatenus est ens, includit respectum ad substantiam. Assumptio perspicua est: propositio autè probatur, quia nihil potest abstrahi ab eo quod per se potest existere, & ab eo, quod non potest per se existere: hæc enim disiunctio in omnè naturam cadit quantumcumque sit abstracta, Eadem minor principalis perspicuè asseritur ab Arist. tum hoc loco, tum verò clariùs 7. lib. cap. 1. Nec verum est, quod nonnulli dicunt, Aristotelè non docere iis locis, accidentia, quatenus entia sunt, includere respectum ad substantiam, sed tantum quatenus accidentia: planè enim docet, præsertim in loco citato lib. 7. se id intelligere de accidentibus non modò quatenus accidentia sunt, sed etiam quatenus entia. Exempla quoque sani & medici, seu medicinalis, quæ hoc loco afferuntur, idè perspicuè ostendunt. Deambulatio enim nõ tantum quatenus speciali ratione dicitur sana, sed etiã quatenus nulla adhibita limitatione eo nomine appellatur, ad sanitatem refertur: atque ita res habet in cæteris. Quòd si quis dicere pergat, omnia minus principalia significata analogorum, secundum speciales rationes accepta includere respectum ad principale, non autè quatenus nulla limitatione adhibita eo vocabulo significatur, quasi eo pacto, omnia cum principali significato eadem omnino ratione conueniant, is apertè tollet de medio omnia analogia attributionis, totumque genus huiusmodi analogiarum ad vniuocationem traducet: quod multò erit facilius in analogia proportionis, quæ propius ad vniuocationem accedit, vt ex iis, quæ dicenda sunt perspicuum erit.

*Dependentia
essentia ex de-
pendentia exi-
stentia colligi.*

*Nihil posse ab-
strahi ab eo,
quod est per
se, & quod in
alio.*

Nosa hac.

Mitto plures rationes alias, quæ ad hanc conclusionem confirmandam valent, quoniam distantiam entis creati ab increato, distinctio-
nemque prædicamentorum attingunt: quod ea de causa facimus, ne materiam libris sequentis anteuertamus. Quamquam verò rationes, quibus hæc conclusio probata est, solius entis realis vniuocationem impugnent: ex eisdem tamen relinquitur impugnata vniuocatio entis, vt realis, & rationis completitur. Minus enim conueniunt in ratione entis entia rationis cum entibus realibus, quam entia realia inter se.

* * *

Conclusio. 3.
Ens qua ratio
ne ens est esse
analogū, pro-
batur. 1.

TERTIA conclusio. *Ens qua ratione ens est, analogū est.* Hāc conclusionem planè asserit Aristoteles, tum hoc capite sæpius, tum aliis locis quàm plurimis, nunc affirmans illud esse ex iis, quæ dicuntur ad vnum, nunc ex iis, quæ vna quodammodo ratione dicuntur. Probatur autem conclusio perfacilè ex superioribus. Cùm enim ex prima pateat, ens non esse omnino æquiuocum: ex secunda autem non esse vniuocum: constet autem illud dici de pluribus: planè sequitur, esse medium quid inter vtrūque quod trita iam appellatione analogum dicitur.

Ens esse vniuocū respectu quorundam.

Illud tamen prætereundum non est, ens qua ratione ens est, non ita dici analogum, vt respectu omnium, quæ sunt, analogum sit. Est enim vniuocum iis omnibus, quæ in qualibet vniuoca natura conueniunt, vt omnib. speciebus eiusdem generis, & omnib. indiuiduis eiusdem speciei: siquidem eadem ratione dicitur ens de homine & equo: itémque de Socrate & de Platone. Neque id mirum videri debet, cùm ea etiam, quæ omnino æquiuoca sunt, aliquarum quoque rerū cōparatione sint vniuoca, vt canis cōparatione latrantium. Itaque cùm ens dicitur analogum, respectu eorum analogum esse intelligendum est, de quibus proximè, ac immediatè dicitur cuiusmodi sunt Deus Opt. Max. genera summa, & omnes differentiæ. Nam de iis, quæ sub eodem genere, aut specie essentialiter continentur, non dicitur ens immediatè, sed interiectu alicuius generis, aut speciei, aut etiam differentiæ.

Obiectio. At dices, id, quod in se non est vnius rationis, nō posse esse eiusdem rationis quarumlibet rerum cōparatione, ac proinde, nec vniuocum,

Dilutio. ens autem non esse in se vnius rationis: quare nec respectu eorū, quæ sub eodem genere, aut specie continentur vniuocum esse. Sed faciliè diluitur obiectio negatione maiori. Quod enim in se non est vnius rationis simpliciter, sed multarum, potest per aliquam earum esse vnius rationis cōparatione aliquarum rerum. Ita ergo ens per eam rationem, qua significat genus summum substantiæ, est eiusdem rationis respectu omnium specierum, & indiuiduorum prædicamenti substantiæ, & ita res habet in cæteris. Quod si quis vrgeat, rationem, quæ est secundum nomen substantiæ, non esse rationem secundum nomē entis in commune, sed secundum nomen particularis cuiusdam entis: occurrendum est, in iis, quæ non significant immediatè vnā naturam, sed plures, cuiusmodi sunt analogæ, & casu æquiuocæ, rationes omnium immediatè significatorum esse secundum commune nomen, vt patet ex definitione æquiuocorum in Prædicamenti tradita, in qua tam analogæ, quàm casu æquiuocæ comprehenduntur. Quod diligenter animaduertendum est. Quamquam in iis, quæ sunt casu æquiuocæ, quia nec simpliciter nec secundum quid, habent eandem cōmunem rationem, id meliùs perspiciatur. Ita patet, ens communissima ratione sumptum esse analogum. Quod autem idem dicendum sit de ente reali completo, lib. sequenti patebit.

Occurritur instantiis.

Cap. de Ac-
quiuocis.

De

7. Li. Ph. tex.
31. & 10. lib.
Metaph. text.
26.
D. Thom. q. 5.
art. 2. Caiet.
libello de a-
nag. nom. c. 1.

VT autem qualis sit entis analogia intelligatur (neque enim id facile est perspicere) excludenda est in primis ab hac disputatione analogia quædā, quam Arist. 7. Phys. c. 4. & 10. lib. huius operis, c. 13. in natura generū subesse docet: quam D. Tho. 1. sent. d. 19. vocat analogiā secundum esse tantum: Caietanus autē in libello de analogia nominū analogiam inæqualitatis, quod natura generica, etsi vniuoca est, perfectius tamē esse habeat in vna specie, quàm in alia, ratione perfectioris differentiæ, cui coniuncta est. Idcirco autem hoc genus analogiæ excludendum est hoc loco, quia non impedit veram vniuocationem, vt eisdem locis patebit.

Analogia ge-
nerum.

Lib. 1. c. 20.

Hoc cap. text.
2. & li. 7. tex.
14. & 15. &
lib. 5. text. 11.
& lib. 12. tex.
19. 22. & 25.
& lib. 2. Post.
tex. 23. & 24.
Ammonius,
& alij.

Reuocanda est deinde in memoriam distinctio illa analogorum in analogæ secundum attributionem, & secundum proportionem, de quibus quantum satis erat, in Dialecticis Institutionibus, & Prædicamentorum commentariis scriptum est.

Analogiā pro-
priè dictā du-
plicem esse.
Primū discrimi-
nē inter ana-
loga.

Post hæc, animaduertenda sunt nonnulla discrimina, quæ inter huiusmodi analogæ cernuntur. Primum, quod ad vocabula pertinet, huiusmodi est, ea, quæ secundum attributionem appellantur, numquam aliter apud Arist. nuncupari, quàm nomine eorum, quæ ad vnum, vel ab vno dicuntur: eaque sola, quæ nos analogæ secundum proportionem dicimus, analogorum nomine apud illum vocari. Hæc intelliges ex hoc ipso c. & ex c. 6. lib. 5. ex ca. 4. lib. 7. ex c. 4. lib. 12. ex e. 16. 2. Post. & ex aliis plerisque locis, maximè verò ex cap. 6. primi Ethic. vbi planè distinguuntur analogæ ab iis, quæ ab vno, vel ad vnū dicuntur. Eandem distinctionem faciunt Græci auctores initio Prædicamentorum Aristotelis. Vt tamen Latinæ Scholæ obtinuit, vt vtraque hodie analogæ dicantur.

1. 2. 13. art. 5.

Alterum discrimen est, semper dari aliquid vnum & idem, ad quod membra analogæ secundum attributionem, vel cætera, vel omnia repetantur, & ratione cuius talia nominantur. Dico autem (cætera) quia illud vnum, & idem, ad quod alia referuntur, interdum significatur eodem nomine: vt nomine sani animal fanū, & nomine Medici homo Medicus; quod cum accidit, tunc illud dicitur principale significatum, cætera verò ratione illius dicuntur eodem vocabulo. Quod genus analogorum vocat D. Tho. analogæ secundum attributionem vnius ad alterum, comprehendens nomine, *Vnius*, omnia minùs principalia: nomine verò, *alterius*, ipsum principale. Interdum vero illud vnum, & idem, ad quod alia referuntur, non significatur eodem nomine: vt si nomen Sani restringatur ad salutaria duntaxat, & nomen Medici ad medicinalia, tum illa: ad quæ horum nominum significata referuntur, non continebuntur sub iisdem nominibus. Res enim dicuntur salutares ab animali sano, & tamen animal, quatenus sanum, non dicitur salutare: eodemque modo multa dicuntur medicinalia ab

Secundum.

Analogæ at-
tributionis, v-
nius ad alterū

homine medico, cum tamen Medicus non dicatur medicinalis. Hoc igitur cum accedit, tum illud vnum, ad quod alia referuntur, non solum non dicitur principale significatum, sed ne significatum quidem illius nominis, ut patet. Unde fit, ut omnia significata horum nominum dicantur talia quia referuntur ad aliquid aliud. Quod genus analogorum vocat D. Tho. analogia secundum attributionem duorum ad tertium, significans nomine duorum omnia significata huiusmodi analogorum, nomine autem tertij, vnum illud sub eodem nomine minime comprehensum, ad quod omnia referuntur. Ita patet, semper dari aliquid vnum, & idem, ad quod membra analogia secundum attributionem, vel cetera, vel omnia referantur, & ratione cuius talia appellantur, quod tamen in analogis secundum proportionem necessarium non est. Etenim Principium est analogum principiis rerum naturalium, principio temporis, & principio viae, cum tamen nec principia minus principalia dicantur principia per attributionem ad aliquid idem principium principale, nec item omnia per habitudinem ad aliquid vnum, & idem, quod non sit principium. Quamquam enim illa dicuntur principia per attributionem ad principiatum, tamen principiatum non est vnum, & idem, sed tam multiplex, quam est ipsum principium: quod idem obseruare poteris in ceteris analogis huius generis. Quod si cum hac analogia iungatur analogia attributionis, tum demum ratione illius dabitur vnum, & idem, ad quod cetera, vel omnia referantur, iuxta conditionem eius analogiae. Exempli causa, Ridens est analogum secundum proportionem comparatione hominis, prati, & fortunae: at pratum, & fortuna dicuntur ridere, seu arridere, quia quodammodo imitantur hominem arridentem alicui, in qua imitatione spectatur attributionis analogia. Idem cernere est in ceteris omnibus, quae per tropum aliquem dicuntur, ut cum aspectus dicitur per metaphoram de interna animi contemplatione.

Tertium discrimen.

TERTIVM discrimen est, analogia secundum attributionem non necessario, significare formam, quae insit in omnibus membris diuidentibus. Nam quicquid dicendum sit de analogis duorum ad tertium, certe ea, quae sola attributione vnus ad alterum analogia sunt, significant formam in solo principali significato existentem. Sanitas enim, quae est forma significata nomine Sani, in solo animali inest, non in vrina, aut potione, aut aere, quae denominatione extrinseca dicuntur sana. At analogia, secundum proportionem necessario significant, formam, quae inest in omnibus membris diuidentibus, ut inductione patet. Nam principium significat naturam principij existentem in omnibus, quae dicuntur principia; eodemque modo se res habet in ceteris non modo proprie dictis, sed etiam improprie, & per tropum. Ridere, enim, exempli causa, significat risum non modo inhaerentem homini, sed etiam suo modo florenti prato. Namque ipsa florum productio est quaedam quasi hilaritatis significatio per vultum.

Quartum.

QUARTVM discrimen est, In analogis secundum attributionem, omnia significata, quae habitudine ad aliquid vnum dicuntur talia, necessario per illud definienda esse, ut pulsus sanus, & deambulationem

Duorum ad tertium.

Loco proxime citato.

tionem sanam per animal sanum. At in analogis secundum proportionem id non est necessarium, nisi eadem sint analogia secundum attributionem. Nam neque principium temporis necessario definitur per habitudinem ad principium viae, neque hoc per habitudinem ad illud. Quod idem cernere est in ceteris analogis proportionis propriae, si in eis sola proportionis analogia reperiatur.

Sectione praecedente.

HIS ita constitutis, cum superius ostensum sit, ens esse analogum Deo, & creaturis, substantiae creatae, & accidentibus, itemque ipsis accidentibus diversorum praedicamentorum, & postremo entibus, realibus & rationis, his quatuor analogiis explicandis, totum, quod quaerimus, apertum fiet.

Qualis sit analogia entis.

SECTIO VII.

C non esse quidem ens comparatione Dei, & creaturarum villo pacto analogum secundum attributionem duorum ad tertium luce clarius est, cum praeter Deum, & creaturas nihil aliud sit, cuius comparatione Deus, & creaturae, & sint, & dicantur entia. Quod verò nec sit analogum secundum attributionem vnus ad alterum, creaturarum, inquam, ad Deum (nemo enim dixerit Deum esse ens per attributionem ad creaturas) his rationibus videtur ostendi.

Ens non esse analogum Deo, & creaturis attributione duorum ad tertium.

Prior ratio cur entia creaturae non videantur dici entia attributione ad Deum.

PRIMUM, quia si creaturae essent entia per attributionem ad Deum, solus Deus esset formaliter ens, siquidem forma significata per analogiam, quae dicuntur secundum attributionem vnus ad alterum, soli principali significato inest, ut patet in sano. Itaque non magis quaelibet creatura diceretur ens ab entitate, quam potio dicitur sana a sanitate, quam in se non habet.

DEINDE, quia si creatura esset ens per attributionem ad Deum, necessario quatenus est ens, definienda esset per Deum, quod patet esse falsum, tum quia creatura, quatenus est ens, satis apte definitur esse, quod existere in rerum natura potest, tum etiam, quia entia creata, quatenus sunt entia, prius cognita fuerunt a Philosophis, quam vlla eorum dependentia a diuina natura cognosceretur. Admiraculo enim cognitionis creaturarum rerum sese erexit humanus intellectus ad diuinam naturam cognitionem, ut etiam D. Paulus ad Rom. scribit. Atque in hac sententia videbitur D. Thomas esse in quaest. 2. de veritate, articulo 11. Vbi docet, inter Deum & creaturas non cerni analogiam vnus ad alterum, sed proportionalitatis, quam nos proportionis analogiam dicimus.

Posterior.

EISDEM argumentis videtur concludi, non esse ens analogum substantiae creatae, & accidenti. Nam neque accidens est ens sola extrinseca denominatione, neque item videtur defini per substantiam quatenus ens, ut patet ex tradita entis definitione, sed quatenus accidens.

Ens esse analogum, & analogis attributionis, & proportionalitatis.

DICENDVM est tamen, utroque modo esse ens, analogum, &

secundum attributionem, & secundum proportionem, cum respectu Dei, & creaturæ, tum etiam respectu substantiæ creatæ, & accidentis, atque adeo respectu accidentium diuersorum prædicamentorum, entiumque realium, & rationis.

Proportionis. Hæc assertio, quod attinet ad analogiam proportionis (ab hac enim, vt à faciliori inchoabimus) nullo negotio probatur quoad omnes partes. Vt enim Deus se habet ad suum esse, sic proportione quadam se habet ad suam substantiam creatam, & quo pacto substantia creata, ita, & accidet, quo item modo vnum genus accidentium affectum est ad suam existentiam, sic vnumquodque cæterorum ad suam: qua denique ratione entia realia, eadem quoque entia rationis, est enim in omnibus equa proportio, quamuis res ipsæ, & ipsæ etiam existentia per se sumptæ diuersæ admodum sint.

PRÆTEREA, omnia analogia, in quibus non cernitur analogia proportionis sunt analogia secundum attributionem vnius ad alterum. (Quæ enim sunt analogia secundum attributionem duorum ad tertium, sunt etiam analogia secundum proportionem, vt inductione patet) atque forma significata per nomina huiusmodi analogorum, soli principali significato inest, vt patet ex tertio discrimine, entitas autem, quæ est forma nomine entis significata, necessariò inest omnibus entibus, igitur omnia entia, quatenus entia sunt, conueniunt secundum analogiam proportionis. Atque hoc idem docet Arist. quoad entia realia lib. 5. cap. 6. & lib. 12. cap. 4. & 5. asserens, ea, quæ ad diuersa prædicamenta pertinent, non eadem ratione, sed similitudine rationum inter se conuenire. Loquitur autem non solum de iis, quæ directò pertinent ad prædicamenta, sed etiam de iis, quæ sunt illorum principia, in quibus patet, Deum quoque Opt. Max. intelligi.

Reprehensio non agnoscendum in ente analogiam proportionis.

Ex his collige, non rectè philosophari eos, qui in ente solam analogiam attributionis agnoscunt. Coguntur enim fateri (quod etiã libenter admittunt) solam substantiam esse formaliter ens, quemadmodum solum animal est formaliter sanum: eamque existimant Recentiores quidam fuisse opinionem Parmenidis, quemadmodum illam refert Simplicius in primum Physicorum. Idem videtur credere Ægidius hoc loco cum ait, *accidentia non habere entitatem, nisi in obliquo, vt non sint entia, sed entis*: ex quo quasi fundamento colligit lib. 7. & in libello de Esse, & essentia absurdam illam sententiam, Accidentia non habere propriam existentiam, sed per solam existentiam substantiæ existere.

Analogia attributionis accidentium.

Quo vero attinet ad analogiam secundum attributionem, id quidem in accidentibus, & comparatis inter se, & cum substantia creata facillè intelligitur. Nam cum accidentia dicantur entia respectu substantiæ creatæ, efficitur, vt si ens, quatenus de eis dicitur, analogum est, necessariò sit analogum secundum attributionem, duorum quidem ad tertium, si ens sumatur pro solis accidentibus, vnius autem ad alterum, si sumatur, vt est commune omni enti creato.

Atque hæc duæ assertionis partes, quibus conferuntur accidentia, & inter se, & cum substantia creata, hoc ipso cap. & lib. 7. cap. 1. & 4. Et lib. 11. cap. 7. planè traduntur ab Aristotele.

Entium rationis.

Ex qua duplici comparatione patet, idem dicendum esse de entibus

Lib. 5. text. 7. & lib. 12. text. 22. & 27.

Niphus diffu. 1. Aegid. q. 1. & 4. Idem lib. 7. q. 2. De Esse, & essentia q. 10.

Hoc lib. text. 2. lib. 7. text. 1. 2. 3. 4. & 14.

bus rationis, tum comparatione entis realis, tum etiam inter se, si diuerso omnino genere habitudinis referuntur ad ens reale, quemadmodum accidentia diuersorum prædicamentorum ad substantiam. Neque enim entia rationis minus pendunt ab ente reali, quam accidentia à substantia.

IN Deo autem, & creatura, in quibus assertio non ita facillè perspicitur, duabus potissimum rationibus id concludi potest. Prior ratio. Non minus pendet ens creatum à Deo in genere causæ exemplaris, efficientis, & finalis, quam pendeat accidens à substantia creata in genere causæ subiectæ, quæ reducitur ad materialem, atque accidens ita pendet à substantia creata, vt sit ens per attributionem ad substantiam, igitur & ens creatum ita pendeat à Deo, vt non sit ens, nisi per attributionem ad illum. At obiiciat aliquis, Res non pendere secundum suas essentias absolutas à suis causis exemplaribus, efficientibus, & finalibus, vt patet in statua Cæsaris respectu sui exemplaris, quod est in mente statuarij, & ipsius statuarij, & eius finis propter quem statua facta est, cum tamen accidens secundum suam essentiam pendeat à substantia. Sed respondendum, disparem esse rationem. Nam, etsi id verum est collatis rebus cum suis particularibus, & secundariis causis exemplaribus, efficientibus, & finalibus, tamen si conferantur cum primo exemplari, efficiente, & fine, falsum est. Adeo enim est essentialis omnibus entibus creatis dependentia à Deo tamquam à primo exemplari, efficiente, & fine, vt sine ea, quatenus entia sunt, intelligi non possunt, quemadmodum nec accidens absque dependentia à substantia, vt à prima causa subiectiua. Vnde collige, perfectam cognitionem substantiæ creatæ, quatenus est, ens, indigere cognitione triplicis dependentiæ, à primo, scilicet exemplari efficiente, & fine: cognitionem autem accidentis, quatenus est ens, indigere adhuc cognitione dependentiæ à prima causa subiectiua, quæ est substantia creata. Ex qua re apertius intelliges, veram esse Indi illius sententiam, cuius meminimus lib. 2. *Neminem posse res humanas intelligere, qui diuinas ignoret.*

Analogia attributionis creaturarum ad Deum quod probatur. 1.

Perfecta cognitio entis creati pendet à Dei cognitione.

Cap. 3. q. 3. sect. 4.

POSTERIOR ratio. Id, quod ea ratione de vno dicitur per essentiam, quia tota essentia, quam significat, illi conueniat, de altero autem participationem, quia pars essentiæ, dicitur de secundo per attributionem ad primum, veluti homo, de Paulo, & anima Pauli, aut etiam, de corpore Pauli, ea enim ratione anima Pauli, dicitur homo interior, & corpus exterior, quòd illa sit pars interior humanæ naturæ, corpus autem exterior: atque ens ea potissimum ratione dicitur de Deo per essentiam, quod omnes gradus entitatis, siue essentiæ, qui immediatè significantur nomine entis, illi conueniunt (alij quidem formaliter, alij autem eminenter, id est, excellentius, quam cæteris rebus) de creaturis verò per participationem, quia vnicuique earum conueniat pars aliqua totius eius multitudinis graduum essentiæ: ergo dicitur de Deo, & creaturis per attributionem creaturarum ad Deum. Ita patet, ens esse analogum respectu Dei, & creaturæ per attributionem vnius ad alterum. Quod idem intelliges apud D. Tho. 1. q. 13. art. 5.

Homo interior anima, homo exterior corpus.

Solutio prioris rationis pro parte opposita.

AD priorem verò rationem, quæ hanc analogiam creaturæ ad Deum infirmare contendebat, dicendum est, in quibus analogia proportionis simul reperitur cum analogia vnius ad alterum, in iis posse formam significatam inesse in omnibus membris, vt patet in pede, quatenus dicitur de pede animalis & lecti: in pede enim lecti simul cernitur, & imitatio pedis animalis (quæ est, quædam attributio) & proportio quædam ad illum. Ita fit, vt pedalitas, quæ est forma significata nomine pedis, insit suo modo in pede lecti, quemadmodum in pede animalis. Eodem igitur modo res habet in ente respectu Dei, & creaturæ propter vtramque analogiam, & proportionem, & attributionem. Responderi quoque potest ad argumentum, Creaturas quatenus dicuntur entia per attributionem ad Deum, appellari entia denominatione extrinseca ab entitate diuina: at quatenus dicuntur entia secundum proportionem, esse ac dici entia à propriis entitatibus. Quo pacto, loquitur Caietan, in libello de analogia nominum.

Alia responsio.

Quam sint vtriusque analogie fundamenta.

QUOD si quis roget, quænam sint fundamenta vtriusque analogiæ in ente respectu Dei, & creaturæ: & vtra earum prius enti conueniat: Dicendum est ad priorem, quæstionem, fundamentum siue ratione fundandi analogiæ attributionis creaturarum ad Deum esse ipsam diuinam entitatem, à qua creaturæ omnes extrinseca denominatione dicuntur entia, vt à primo fine, efficiente, & exemplari: fundamentum verò proportionis cum Deo, esse modum habendi formaliter, atque essentialiter entitatem, qui idem quodammodo est in omnibus entibus. Ad posteriorem dicendum, primo quidem aspectu priorem videri ex natura rei analogiam, qua Deus, & creaturæ conueniunt in ente per proportionem, quam eam, qua conueniunt per attributionem creaturarum ad Deum: semper enim attributio vnius ad alterum videtur supponere aliquid: in eo, quod retribuitur, siue refertur: vt patet in attributione sani conseruantis, & efficientis ad sanum formaliter. Verum hæc responsio, etsi locum habet in plerisque rebus creatis collatis inter sese: non habet tamen in creaturis comparatione Dei, quippe cum attributio creaturarum ad Deum, earumve dependentia ab illo, vt à primo fine efficiente, & exemplari, nihil supponat in creaturis, sed illis potius entitatem largiatur. Itaque dicendum, aut hæc analogias in ente esse simul natura: aut quod magis placet, analogiam attributionis præcedere analogiam proportionis. Nam ex essendi ratione, quam res creatæ à Deo variè accipiunt, nascitur earum proportio, & inter ipsas, & cum Deo.

Vira analogia prius conueniat enti.

Num creatura necessariò, sit definienda per Deum.

AD posteriorem rationem dicendum, creaturam, quatenus est ens, necessariò definiendâ esse per Deum, si definitio esse debeat omnino distincta, & perfecta. Nec enim proposita entis definitio est distincta eius explicatio, sed confusa, vt mox patebit. Nec item Philosophi perfectè cognouerunt entia creata, quatenus entia sunt, antequam cognoscerent diuinam naturam, à qua illa pendent, qua ratione sunt entia, sed imperfectè, & à posteriori: quod satis fuit, vt eorum adminiculo ad diuinæ naturæ cognitionem se attollerent. Quod si Theologorum.

Lege ite Caiet. in libr. de analog. Non cap. 2.

Vt apud Ferr. 1. con. gent. cap. 54.

Vt D. Thom. Veritate. q. 2. art. 11. ad 6. Caiet. de ente & eff. cap. 2. & Capr. 1. d. 35. q. 2. concl. 10.

logorum plerique negant, definiendas esse creaturas necessariò per Deum: id haud dubiè intelligunt de sufficientibus definitionibus cuiusmodi sunt, quæ traduntur per genus proximum, & differentiã proximam, non de omnino distinctis, & absolutis.

Quod verò in eodem argumento additur, negasse D. Thomam in creaturis analogiã attributionis ad Deum, faciliè refellitur. Neque enim negat ille, quod alibi sæpe concedit, vt q. 7. de Potentia Dei. ar. 7. 1. p. q. 13. ar. 6. & primo con. gent. cap. 34. multòque luculentiùs in prologo sent. q. 1. art. 2. sed eam solam analogiã vnius ad alterum inficiatur, qua significatur determinata habitudo creaturarum ad Deum: quasi dicat, eam habitudinem, nõ esse talem, qualis est inter vnum, & duo, aut inter duos quoslibet designatos numeros. Hoc enim pacto negandum est, creaturam dici ens per habitudinem ad Deum, cum inter finitum, & infinitum non possit dari habitudo determinata, siue dimidij, siue tertiæ partis, siue quartæ, siue cuiusuis alterius denominationis, quæ ex numero villo sumatur. Itaque vult D. Thomas, creaturam non dici ens, quia eius entitas habeat certam commensurationem cum entitate Dei: sed quia diuinam essentiam quoquomodo imitatur. Atque hæc Thomistarum explicatio. Quo autem modo propositæ duæ rationes soluendæ sint, quatenus accommodantur ad euertendam analogiam entis per attributionem accidentis ad substantiam, ex dictis patet.

Quo pacto D. Th. neget analogiam attributionis creaturarum ad Deum.

Occasio quæstionis sequentis.

VERVM vt ea, quæ dicta sunt, plenius intelligantur: simulque argumenta, quæ initio quæstionis pro prima, ac secunda opinione proposita sunt, apertius dissoluatur: operæpretium erit exquirere, qualisnam sit conceptus entis: vnus-ne, & præcisus à conceptibus membrorum diuidetiũ: an verò ab eis nulla ratione distinctus, & abstractus. Hinc enim plena huius quæstionis explicatio pender.

QUALIS SIT CONCEPTVS ENTIS.

QUÆSTIO II.

De conceptu formali, & obiectiuo.

SECTIO I.

TOVE vt à distinctione cõceptus ordiamur: illud principio ponatur, duplicem esse cõceptum formalem vnũ, alterum obiectiuum. Quo etiam pacto nostri distingunt rationem, in formalem, & obiectiuã: nisi quod pressius accipiunt rationem, vt idem sit, atque conceptus definitiuus. *Conceptus formalis nihil est aliud, quam actualis similitudo rei, que intelligitur, ab intellectu ad eam exprimendam producta.* Exempli causa cum intellectus percipit naturam humanam: actualis similitudo illius, quã sibi fabricat, vt naturam humanam exprimat, est conceptus formalis humanæ naturæ. Dicitur autem actualis similitudo, vt discernatur à specie intelligibili, quæ etsi est similitudo rei, quæ intelligitur: non inhareret tamen intellectui, vt actus, sed vt habitus. Hinc patet, cur huiusmodi conceptus dicatur formalis. Cum enim sit forma quædam accidentaria inharès intellectui, meritò formalis appellatur, vt distingua-

Cõceptus formalis quid.

tur ab obiectiuo, qui raro, & ex accidente in intellectu inest. Est & alia ratio, cur dicatur formalis: nempe, quia repræsentat rem sub ea forma, seu natura, secundum quam intelligitur.

Duplex formalis quid.

DIVIDITUR porro conceptus formalis in simplicem, & compositum, siue complexum, qui definitiuum complectitur. v.g. conceptus, qui respondet in mente subiecto huius enunciationis, Homo est animal rationale, est simplex: qui autem respondet prædicato, est complexus, atque adeo definitiuus. Ac simplex quidem vocatur alias verbum mentis, latè accepto verbi vocabulo, vt nomina etiam complectitur: definitiuus autè, ratio formalis. Atque in hac explicatione magis perspicuam D. Tho. sententiam sequuti sumus: num autem eadem quoque sit verior, suo loco videbimus.

Obiectiuus conceptus.

Conceptus obiectiuus est res, quæ intelligitur, secundum eam formam, naturamve quæ per formalem concipitur. Dicitur autem simplex, quatenus repræsentatur per simplicem formalem: compositus autem, atque complexus, quatenus repræsentatur per complexum formalem. Qui quidè, cum respodet definitiuo formali, dicitur ratio obiectiua. Quamquam & ipsa ratio obiectiua appellari nonnumquam solet ratio formalis: non tamen simpliciter, sed cum hoc addito, obiectiua. Exempla vtriusque conceptus obiectiui sumi possunt in homine, quatenus repræsentatur per terminos huius enunciationis mentalis, Homo est animal rationale: est enim conceptus obiectiuus simplex, quatenus repræsentatur per subiectum: complexus autem, atque definitiuus, quatenus repræsentatur per prædicatum. Hæc de conceptu formali, & obiectiuo: itèque de ratione, tum formali, tum obiectiua.

Tres opiniones de conceptu entis.

SECTIO II.

Opinio prima.

NON desunt igitur, qui videantur sentire, vtrumque conceptum analogicum entis, tum formalem, tum etiã obiectiuum (neque enim vlla nobis iam hoc loco quæstio est cum iis, qui illum vniuocum ponunt) esse vnum, ac præcisum à propriis conceptibus membrorum immediatè diuidentium, vt à propriis conceptibus substantiæ, quantitatis, & aliorum summorum generum. Horum sententiam refert Caiet. in libello de analogia nominum, In eademque videtur esse Iauellus hoc loco: Quæ, quod attinet ad conceptum formalem, ferè est communis opinio, & tribus potissimum rationibus confirmari potest.

Prima ratio pro præcisione formalis conceptus.

2.

3.

PRIMUM, Quia formalis conceptus entis, tum simplex, tum definitiuus, nec est proprius substantiæ, nec quantitatis, nec alicuius alterius particularis entis, sed communis omnium, vt patet in hac enunciatione métalica, Ens est id quod est. Deinde, Quia omnium similitudinem, quatenus similia sunt, potest dari vna numero imago: at omnia entia, qua ratione sunt entia, similia sunt inter se, cõceptusque formalis quædam imago rerum est. Tertio, Quia formalis conceptus entis est omnium simplicissimus, & ad quem fit cæterorum vltima resolutio, vt est communis

Cap. 6. Quæst. 1.

Vt Dini Thomæ de veritatibus. q. 1. ar. 1. ex Auicenna in 1. sua Metaphysica.

communis Philosophorum sententia: non esset autem huiusmodi, nisi esset vnus, atque abstractus ab omnibus particularibus, & (quod hinc sequitur) ab omnibus præcisus.

QUOD autem ad obiectiuum attinet, ex his videtur eadem sententia ostendi. Primum. Quia conceptus obiectiuus respondet conceptui formali, cum sit nihil aliud, quam res, quæ intelligitur; quatenus per formalem repræsentatur, vt diximus: Quare cum formalis conceptus entis sit vnus, & præcisus ab omnibus particularibus, vt probatum est: necessariò efficitur, idem dicendum esse de obiectiuo: alioqui conceptui formali entis, vt est præcisus à conceptu substantiæ, quantitatis, & aliorum entium particularium, nullus omnino conceptus obiectiuus responderet.

Prima ratio pro præcisione conceptus obiectiuus.

DEINDE, quia si conceptus obiectiuus entis non esset vnus, ac præcisus ab omnibus particularibus obiectiuus: nihil aliud esset ens, quam tota copulatio, aut disiunctio ex conceptibus obiectiuus, eorum quæ entis nomine significantur: quod quàm sit absurdum ex eo planè videtur colligi, quia si ita esset, profectò, cum dicimus, substantiam esse ens, aut sensus foret, substantiam esse substantiam, & quantitatem, &c. si nomina, inquam, communia significant multa copulatiuè: aut substantiam esse substantiam, vel quantitatem, &c. si illa significant disiunctiuè: at illud apertè falsum est: hoc autem planè ridiculum.

TERTIÒ, Quia si nullus esset conceptus obiectiuus entis præcisus à conceptu obiectiuo substantiæ, & cæterorum entium, per eundem profus naturæ gradum esset homo substantia, per quem ens: quod ex eo patet fieri non posse, quia homo per id, quo est ens, conuenit cum omnibus entibus, per id autem, quod est substantia, distinguitur à cæteris omnibus, quæ non sunt substantiæ, vt à quantitate & qualitate. Qui autem fieri potest, vt res vlla per idem omnino conueniat cum alia re, & distinguatur ab illa? Consecutio autem luce clarior est. Nam si homo esset ens, per aliquem naturæ gradum distinctum ab eo, per quem est substantia: iam ille esset conceptus obiectiuus entis præcisus à conceptu obiectiuo substantiæ, eademque ratione à conceptibus obiectiuus omnium aliorum entium particularium.

In hac videtur esse Caietanus 1. d. 2. quæst. 1.

QUOD si ab his petas, cur ens non sit vniuocum, si eius conceptus obiectiuus est vnus, ac præcisus ab omnibus obiectiuus particularibus: respondent, causam esse, quia is conceptus non æquè participatur à conceptibus obiectiuus entium particularium, cum prius dicatur de Deo, posterius de creatura: eodemque modo prius de substantia, posterius de accidente.

Cur si præcisus est non sit vniuocus.

Vide etiã Herweum quolib. 2. quæst. 7. & Fland. hic q. 2. artic. 6. Libell. de Anal. vniuocum c. 6. * q. 2. & 3.

ALII sunt, qui etsi de conceptu formali idem sentiunt, quod superiores: tamen quod attinet ad obiectiuum existimant, illum non esse vnum, nisi vnitatem disiunctionis, ac proinde non esse præcisum à conceptibus obiectiuus membrorum diuidentium. Hanc sententiam refert Caiet. in loco citato, quam Paulus * Sonc. in hunc librum, vt veriore amplexatur. Quo loco, vt melius rem declaret, docet, conceptui formali entis primò, & immediatè respondere in rebus hoc disiunctum, Substantia vel accidens, atque hunc esse conceptum

Secunda opinio.

Probatio.

obiectiuum entis communem omnibus obiectiuis, quia quicquid est, aut est substantia, aut accidens. Probat autem suam sententiam hoc ferè modo. Conceptus obiectiuus tribus modis potest dici vnus: primo, vnitatem naturæ vniuocæ, secundo, vnitatem analogiæ: tertio, vnitatem disunctionis: at conceptus entis, non est vnus vnitatem naturæ vniuocæ, nec vnitatem analogiæ: est igitur vnus vnitatem disunctionis. Maiorem quasi perspicuam supponit. Priorem quoque partem minoris ait esse communem omnium D. Tho. sectatorum, antè probatam à se hoc ipso libro: Posteriores autem, in qua est cardo rei, duabus rationibus ostendit.

Prior ratio
contra analogicam vnitatem conceptus entis.

P R I M V M. Quia nemo potest distribuere terminum communem, nisi apprehendat totum eius primum significatum: nemo enim potest distribuere v.g. terminum, Hoc in hac propositione. *Omnis homo est animal*, nisi apprehendat totam naturam humanam in concreto, quod est primum eius significatum, etsi non apprehendat significata secundaria, quæ sunt supposita humana, vt Petrum & Ioannem: atqui experimento constat, terminum, *Ens*: distribui à nobis, absque eo quòd concipiamus actu omnia membra, in quæ ens immediatè distinguitur, vt Deum, & decem summa genera, quod patet in hac propositione, *Omne ens est id, quod est*: non est igitur conceptus obiectiuus entis tota aggregatio ex membris immediatè diuidentibus entis, quæ tamen aggregatio esset, si esset analogicè vnus.

Posterior.

D E I N D E, Quia in omni prædicatione essentiali, necesse est, vt totum primum, & immediatum significatum prædicati conueniat subiecto: nulla autem res est, de qua verè prædicetur tota aggregatio ex membris immediatè diuidentibus entis, cum tamen ens prædicetur vera, & essentiali prædicatione de quavis re. Ita concludit conceptum obiectiuum entis non esse vnum vnitatem aggregationis, & ex consequente, nec vnitatem analogiæ.

Tertia opinio.

D E N I Q V E Caiet. in eodem libello existimat, si simpliciter, & absque distinctione loquendum est, nec conceptum obiectiuum entis, nec verò formalem esse vnum, sed plures, quamquam vterque sit quodammodo vnus propter vnitatem analogicam repertam in naturis immediatè significatis. Proinde, vt ipse inferiùs colligit, neuter conceptus entis est præcisus à conceptibus omnium entium particularium. Ratio huius sententiæ esse potest, Quia analogæ sunt simpliciter æquiuocæ, quamuis non puræ, sed quæ ad vniuocæ aliquo modo inclinent: æquiuocæ autem omnia sunt simpliciter diuersarum rationum cum obiectiuarum, tum etiam formalium, vt patet ex æquiuocorum definitione: quādo cumque autem ratio formalis seu

Probatio.

conceptus formalis definitiuus, non est vnus simpliciter, nec etiam conceptus formalis simplex, est vnus simpliciter, huiusmodi enim conceptus se habent, vt definitio, & definitum.

* *

Vera

Vera explicatio conceptus entis.

SECTIO III.

V A M Q V A M verò sola Caietani sententia, aut omnino veritate attingere, aut propiùs ad illam accedere videatur, tamen vt hæc intelligantur plenius, animaduertendum est in primis, trifariam posse distingui formalem conceptum entis, in omnino distinctum, omnino confusum, & partim distinctum, partim confusum.

Formalis conceptus triplex.

O M N I N O distinctus esset, qui determinatè, & expressè, repræsenteret omnes entitates simplices, seu non compositas ex natura communi, & differentia contrahente (hæc enim sunt immediata entis significata) vt Deum, genera summa, & omnes differentias, quibus illa contrahuntur, non solum ad ea, quæ extant in rerum natura, verum etiam ad ea, quæ diuina virtute fieri possunt. Verumtamen huiusmodi conceptus formalis, nec datur, nec dari potest in creaturis, cum solus Deus hæc omnia determinatè, & expressè intelligere possit.

Omnino distinctus quis sit.

O m n i n o confusus est, qui omnes huiusmodi entitates simplices repræsenterat confusè, & indeterminatè, cuiusmodi est vterque terminus huius enunciationis mentalis, *Ens est id, quod est*, qui conceptus, quia imperfectissimus est, vocatur à quibusdam conceptus quid nominis.

Omnino confusus quis.

Caiet. in opus. de conceptu entis, & Fer. 5. con. gent. c. 34.

P A R T I M verò distinctus, & partim confusus est, qui repræsenterat vnā expressè, & determinatè, ceteras verò implicite, & indeterminatè, vt conceptus formalis substantiæ generis summi. Is enim repræsenterat substantiam expressè, & determinatè, quantitatem autem, & ceteras implicite, & indeterminatè, nempe quatenus omnes cum substantiâ proportionem quadam conueniunt.

Partim distinctus partim confusus quis.

E O D E M modo distingui potest conceptus obiectiuus entis in omnino distinctum, omnino confusum, & partim distinctum, partim confusum. Siquidem immediatum entis significatum, quatenus omnino distinctè repræsenteratur, dicitur conceptus obiectiuus omnino distinctus, quatenus verò omnino confusè, appellatur omnino confusus, quatenus denique partim distinctè, & partim confusè, partim confusus, & partim distinctus nuncupari potest.

Conceptus duobus modis posse dici vnum.

A N I M A D V E R T E N D V M est deinde, quemlibet conceptum duobus modis posse dici vnum, nempe, aut re, aut ratione. Exempli causa, conceptus formalis, quem habeo de omnibus hominibus, quatenus homines sunt, est vnus re, & ratione, quia & est vna numero qualitas, & eodem prorsus modo repræsenterat naturam humanam, quæ est multiplicata in indiuiduis hominibus. At verò natura humana, quæ in illis existit, non est conceptus obiectiuus vnus re, sed ratione duntaxat, cum in diuersis sit diuersa numero substantia.

Duobus item modis præcisum. Re.

T E R T I O loco animaduertendum est, duobus item modis posse quemlibet conceptum dici præcisum ab aliis, Vno, re, altero, ratione. Eum conceptum intelligo præcisum re, qui est re ipsa distinctus ab iis, à quibus dicitur præcisus, qualis est conceptus formalis, quo concipimus hominem communem comparisonem eorum, quibus

concipimus Socratem, Platonem, & alios particulares. Est enim alia qualitas numero distincta ab iis omnibus, quibus repræsentantur homines particulares. Eodem modo credebat Plato hominem communem (qui est conceptus obiectiuus prædicti formalis) esse præcisum à particularibus, quippe qui putabat, illum esse re ipsa à particularibus distinctum.

E V M autem dico præcisum ratione (qui etiam abstractus, appellatur) in cuius ratione nihil includitur eorū, quæ sunt propria conceptibus, a quibus præcisus est. Hoc pacto est præcisus uterque conceptus hominis communis à particularibus. Nam neque in repræsentatione conceptus formalis, quo concipimus hominem communem, includitur repræsentatio cuiusquam particularis entis, nec item in quidditate ipsius hominis communis includitur quicquam, quod sit proprium, & peculiare cuiquam particulari.

De conceptu entis obiectiuo.

SECTIO IIII.

Prima conclusio.

IS positus, ut à conceptu obiectiuo ordiamur, sit prima conclusio. *Conceptus obiectiuus entis nec est vnus re, nec præcisus re ab omnibus obiectiuis membrorum diuidentium.* Huius conclusionis veritas ex eo facile perspicitur, quia conceptus obiectiuus entis: nihil est aliud, quàm ipsa natura entis omnibus entibus communis: at nulla natura communis, non solum analoga, sed ne vniuoca quidem (hæc enim maiorem vnitatem habet, magisq; videretur esse præcisa à suis particularibus) est re ipsa vna, aut ab eis re ipsa separata.

Secunda conclusio.

SECUNDA conclusio. *Conceptus obiectiuus entis non est vnus ratione, nisi secundum quid.* Hæc ex eo probatur, quia si ratione esset vnus simpliciter, necessariò admittenda esset vniuocatio entis, quæ tamè superius est refutata. Nam etsi non omnes existimant, vniuocatione rerū ex vnitatem simpliciter conceptus formalis esse colligendā (quod rectè, an secus quidam negent, paulò post patebit) omnes tamen ex vnitatem simpliciter conceptus obiectiuus eam necessariò colligi putant. Quod sanè non de vnitatem reali: ut patet ex superiori conclusione, sed de vnitatem rationis necessariò intelligendū est. Ita fit, ut conceptus obiectiuus entis non sit vnus ratione, nisi secundum quid, vnitatem nimirum analogica. Quam eandem conclusionem planè asserit Arist. de omnibus analogis secundum proportionem 2. Post. cap. 16. vbi sic ait: *Est & alius modus peruestigandi per analogiam seu proportionem. non enim potest vnum quippiam idem sumi. Et paucis interpositis subdit. Inerunt autem & his, atque sequentur aliqua, quasi talis sit vna quedam natura.* De analogicis autem secundum attributionem in hoc ipso capite, in quo nunc versamur, cum sic scribit: *Non enim ea tantum quæ ratione, vna dicuntur, vnius scientiæ est contemplari: sed ea etiam, quæ ad vnam naturam dicuntur, nam & quodammodo ratione dicuntur vna.*

Tertia.

TERTIA conclusio. *Conceptus obiectiuus entis non est præcisus ratione ab omnibus obiectiuis membrorum diuidentium, nisi secundum quid.* Et quidem, quod attinet ad conceptum entis omnino distinctum, aut partim distinctum

distinctum, & partim confusum, conclusio aperta est. Etenim, qui omnino distinctus est planè includit omnes peculiare modos essendi entitatum simplicium, quæ sunt membra proximè diuidentia entis, ut potè modum essendi substantiæ, quantitatis, & cæterarum. Is autem, qui est partim distinctus, partim confusus, nece sariò includit eū, quem sibi entitas distinctè repræsentata, ut proprium, & peculiarem vendicat, ut patet ex dictis. At omnino confusum non esse simpliciter, & omnino præcisum ratione ab omnibus obiectiuis membrorum diuidentium, haud facile quibus sibi persuadebit: præsertim cum ideo dicatur omnino confusè, quia omnino confusè repræsentatur, id est, nulla entitate determinatè, & expressè concepta. Verum si quis animum aduertat, planè intelliget, ne hunc quidem conceptum entis esse simpliciter, & absolutè præcisum ratione. Aut enim cum definimus ens esse id, quod est, tribuimus enti modum essendi vnus rationis simpliciter, aut diuersarum: si vnus simpliciter, effugere non possumus, quin concedamus, illud esse vniuocum: sin autem diuersarum, quasi dicamus, ens est id, quod aliquem essendi modum sibi vendicat, significantes verbo, *Aliquem*, omnes essendi modos entitatum simplicium: in eo conceptu includimus ea, quæ sunt propria conceptibus obiectiuis membrorum diuidentium. Ergo si vniuocatio entis concedenda non est: necessariò efficitur, ne eum quidem conceptum obiectiuum entis, qui omnino confusus est, esse simpliciter, & absolute ratione præcisum à conceptibus membrorum diuidentium. Quia tamen huiusmodi conceptus entis nihil expressè, & determinatè continet, quod sit propriū, & peculiare membrorum diuidentibus, ideo quodammodo, & secundum quid potest dici præcisus ratione à conceptibus.

Q V O D ut melius intelligas, aduerte, aliter hominem excludere à ratione sua ea, quæ sunt propria Socrati & Platoni: aliter verò ens, quatenus omnino confusè concipitur, ea, quæ sunt propria substantiæ, & cæteris entitatibus, quæ proximè entis nomine significantur. Ita enim natura hominis excludit propria Socratis, & Platonis, ut hæc non pertineant ad essentiam illius: at ens, quatenus omnino confusè concipitur, ita excludit ea, quæ sunt propria substantiæ, & cæterarum entitatum simplicium, ut tamen eius essentia non sit alia, quàm essentia huiusmodi entitatum. Itaque hæc non simpliciter excluduntur à conceptu entis, etiam omnino confuso, sed quodammodo excluduntur: ut potè quatenus, nec determinatè, nec expressè sed indeterminatè, & implicite concipiuntur. Vnde patet, numquam ens abstrahi simpliciter à suis membris diuidentibus, sed solum quodammodo, & secundum quid, idem enim est abstrahi, atque præcisum esse ratione, ut diximus. Satis est tamè hæc qualiscūque præcisio, & abstractio, ut diluatur multa sophismata, quæ ex verbo. *Ens, cõtèxi possunt, ut, Ens est analogum: substantia genus summum est ens: est igitur substantia genus summum analogum: Ens est vnum secundum quid: substantia genus summum est ens: est igitur substantia, quæ genus summum est, vnum secundum quid.* Ad hæc enim, & similia respondent Dialectici, ideo vitiosam

Definitio entis.

Collocatio conceptus entis cum conceptibus vniuocis.

Num ens abstrahi possit à membris diuidentibus.

Text. 13.

Text. 2.

distinctum

vitiosam

vitiosam esse consequentiam, quia nomen entis sumitur in maiore præcisè, siue abstractè, quod facit simplicem oppositionem, vt diximus in institutionibus Dialecticis: in minore autem sine præcisione, siue abstractione iuxta formam suppositionis absolute.

Lib. 8. c. 24.

Confirmatio ex Arist.

Hanc eandem conclusionem, quæ in proposita dubitatione præcipua est, planè constat esse assertam ab Arist. 8. libr. huius operis, cap. ultimo, vbi sic ait: *Statim enim unumquodq; (nempe generum summorum) ens quoddam, & unum quiddam est, id est, non per aliquam communem naturam ab omnibus abstractam, quæ entis nomine significetur. Quæ etiam de causa paulò antè dixerat, ens non poni in definitionibus: quod tamen necessarium foret, si nomen entis significaret naturam aliquam abstractam à decem summis generibus. Atque hæc de conceptu obiectiuo entis.*

Text. 26.

Eodem text.

De formali conceptu entis.

SECTIO I.

Quarta conclusio.

QUOD VERO attinet ad formalem, sit quarta conclusio. *Formalis conceptus entis potest esse non solum vnus re, sed etiam præcisus re ab omnibus conceptibus membrorum diuidentium.* Et quidè quòd possit esse vnus re, ex eo patet, quia & si is, qui omnino distinctus, non potest esse vna numero qualitas, tamè, & qui est omnino confusus, & qui partim distinctus, partim confusus, vna numero qualitas esse potest, vterque enim potest esse subiectum vnus numero enunciationis mentalis: tamen si hoc interest, quòd prior potest distribui pro omnibus entibus: posterior autem non, nisi pro iis, quæ continentur sub ea entitate, quam expressè repræsentat.

QUOD autem possit esse præcisus re ab omnibus formalibus membrorum diuidentium, ex eo intelligi potest, quia si nec is, qui omnino distinctus est, nec qui partim distinctus, partim confusus, potest esse alia qualitas numero ab iis omnibus, quibus expressè, & determinatè repræsentantur particulares entitates, is tamen, qui est omnino confusus, necessariò est qualitas diuersa numero ab illis omnibus, cum nullam particularem entitatem, determinatè repræsentet.

Quinta.

QUINTA conclusio, *Formalis conceptus entis, nec est vnus ratione, nec item præcisus ratione ab omnibus conceptibus formalibus membrorum diuidentium, nisi secundum quid.* Hæc conclusio facillè deducitur ex secunda, & tertia, cum ratio conceptus formalis in actuali repræsentatione obiecti consistat, vt ex supradictis patet.

Sexta.

SEXTA conclusio, *Est formalis ille conceptus entis, qui est omnino confusus, potest dici simpliciter præcisus ab omnibus formalibus membrorum diuidentium: non potest tamen simpliciter dici vnus conceptus, nisi quo pacto nomen vocale æquiuocum simpliciter, & sine adiectione, dicitur vnus nomen.* Prima pars huius conclusionis ea ratione probatur, quia quicquid est re ipsa præcisum ab alio, potest dici simpliciter, & absolutè præcisum ab illo. Non tamen hinc colligas, posse illum dici simpliciter abstractum: idem est enim abstractum: quod præcisum ratione.

SECVN

Et conceptus sit vnus simpliciter, non satis sit esse vnus re.

Secunda pars hac ratione ostenditur. Quia conceptum esse vnum re dumtaxat, non est satis, vt dicatur simpliciter vnus conceptus; alioqui conceptus obiectiuus huius actionis, & huius passionis, qui sunt vnus re, dici possent simpliciter vnus conceptus, quod falsum est. Cum igitur conceptus ille formalis non sit vnus simpliciter nisi re (ostensum est enim nullum conceptum entis, siue obiectiuum, siue formalem, esse vnū ratione, nisi secundū quid) efficitur necessariò, non posse illum simpliciter appellari vnū conceptū. Addidi tertiā illam conclusionis partem (*nisi quo pacto nomen vocale, &c.*) quia quemadmodum nomen vocale æquiuocum, cum distinguitur à rationibus secundum illud nomen, solet dici simpliciter, & sine adiectione vnus nomen, seu idem nomen; vt patet ex æquiuocorum definitione: sic etiam formalis ille conceptus entis, si sumatur, vt distinguitur à rationibus formalibus, seu definitionibus mentalibus, quibus explicatur, poterit appellari simpliciter, & sine adiectione vnus conceptus: vt si dicamus, idcirco omnia entia æquiuocè conuenire in eo, quod entia sunt, quia habeant eundem confusum conceptum communem, rationes autem secundum illum diuersas. Verum, vt nomen æquiuocum non dicitur vnus & idem nomen, nisi quatenus est vna & eadem vox: ita formalis ille conceptus entis non dicitur vnus & idem conceptus, nisi quia est vna & eadem numero qualitas: simpliciter enim atque absolutè, & nomen vocale æquiuocum est multiplex nomen, & conceptus ille est multiplex conceptus. Ita patet totius dubitationis explicatio, si tne videlicet conceptus entis vnus, & præcisus à conceptibus membrorum diuidentium, & quo pacto ab eis distinguitur.

Nomen æquiuocum an sit verum nomē.

In his est Herueus quo lib. 2. q. 7.

Ex his obiter collige, rationis nomen in definitionibus æquiuocorum, & vniuocorum æquè accipi posse pro ratione formali, atque pro obiectiuo, quod non rectè à nonnullis negari video. Dum enim concedunt accipiendū esse pro obiectiuo, etiā pro formulari accipi posse concedant necesse est. Nam cum dicant æquiuoca esse ea, quorum nomē est commune & conceptus obiectiuus diuersus: vniuoca autem, quorum nomē est commune, & conceptus obiectiuus, idē: id autē intelligi non possit de obiectiuo diuerso: aut eodem re, sed de eodem, aut diuerso ratione. (illo enim pacto homo esset æquiuocus. Socrati, & Platoni, in quibus humana natura est re ipsa diuersa, & calefactio esset vniuoca huic actioni, & huic passioni, quia est eadem re in vtraque) efficitur, vt necessariò intelligendum sit de conceptu diuerso, aut eodem ratione. At is conceptus obiectiuus dicitur diuersus, aut idem ratione, qui est diuersus, aut idem definitione mentali, siue conceptu formali definitiuo: igitur dum concedunt, rationis nomen accipiendum esse in prædictis definitionibus pro conceptu obiectiuo, implicitè fatentur, illum æquè posse accipi pro formali: quod tamen aliàs negant. Quin etiam crediderim, potius pro formali accipiendum esse, quando obiectiuus non cognoscitur esse simpliciter vnus ratione, nisi ex vnitae simpliciter rationis formalis.

Quo pacto. Rationis vocabulum sumatur in definitionibus æquiuocorum, & vniuoc.

Idem Fert. con. Cent. c. 34. ex Ammo. & simpl. in Prædicam. & Ocbamus 1. d. 2. q. 9. ad finem.

Potius sit sumendum pro formali conceptu. Obiectio Heruei.

At obiicit Herueus. Si rationis nomen positum in definitione vniuocorum & æquiuocorum non sumatur pro obiectiuo conceptu, fore

Dilutio. vt omnia sint vnus & eiufdē rationis, cū à Deo vnico & simplicif-
fimo conceptu cōprehendantur. Sed non aduertit, nullā esse eam cō-
sequentiam: tum, quia conceptus, quo Deus omnia cōprehendit, non
est immediatus rerum omniū, sed solius diuinæ essentia, cū interim
Aristoteles intelligēdus sit de immediato: tum etiā quia conceptus ille
diuinus non ex æquo participatur ab omnibus rebus, sed ab aliis ma-
gis, ab aliis minùs, præterquam ab iis, quæ vniocè cōueniunt, quem-
admodum ab his solis ex æquo participatur similitudo naturæ diui-
næ, in quam primò fertur ille conceptus. Sed iam ad rem propositam
reuertamur.

*Solutio argumentorum, quibus vtuntur ij, qui ponunt conceptum forma-
lem entis vnum, ac præcisum simpliciter.*

SECTIO VI.

QUAPROPTER primum argumentum eorum, quibus
videbatur ostendi, conceptum formalem entis esse vnū,
ac præcisum à formalibus membrorum diuidentiu, qua-
tenus quidem nititur concludere, illum esse præcisum ra-
tione, hoc pacto dissoluendum est. Et si is, qui est omnino
confusus, non est proprius cuiusquam particularis entis: tamen inclu-
dere confusè proprios modos essendi eorum omnium, quæ proximè
entis nomine significātur. Quòd si nititur ostendere vnitatem & præ-
cisionem realem, nihil contra nos concludit.

*Conceptu en-
tis esse simpli-
cissimum.*

Ad secundum dicendum, rectè illud colligere, dari posse vnum nu-
mero conceptum formalem, qui repræsentet omnia entia, quatenus
entia sunt: verum inde non effici, aliquem esse simpliciter vnum ra-
tione, aut simpliciter præcisum ratione: quamquam rectè efficitur,
eum, qui omnino confusè repræsentat omnia entia, esse præcisum re
ab iis, qui distinctè entia particularia repræsentant.

Ad tertium dicendum est, & si conceptus entis siue formalis, siue
obiectiuus est omnium simplicissimus, & ad què sit vltima resolutio,
cæterorū: non ideo tamen necesse esse, vt aut formalis, aut obiectiuus
sit vnus simpliciter, aut abstractus simpliciter ab omnibus particula-
ribus. Neque enim analogia repugnat simplicitati, sed compositio.
Itaque vt conceptus entis sit simplicissimus, satis est si sit minimè om-
nium compositus, quāquam sit minimè omniū & vnus & abstractus.

*Solutio eorum, quæ pro præcisione conceptus obiectiuus entis
proposita sunt.*

SECTIO VII.

AD primum verò eorum, quibus concludi videbatur, conce-
ptum obiectiuum esse vnum, ac præcisum simpliciter, dicē-
dum est, conceptum obiectiuū non respondere formali, nisi
in repræsentando. Vnde & si aliquis formalis sit vnus re, ac præcisus
re, non

*Quo pacto
obiectiuus re-
spondeat for-
mali.*

re, non inde sequitur, obiectiuum quoque esse vnum re, aut præci-
sum re. Quòd si formalis esset simpliciter vnus, ac præcisus ratione,
tum rectè idem colligeretur de obiectiuo, vt argumentatio optimè
ostendit.

Ad secundum dicendum, etsi conceptus obiectiuus entis non est,
simpliciter vnus, nec simpliciter præcisus ratione à particularibus: ta-
men non inde effici, illum nihil aliud esse, quàm copulationē, aut dis-
iunctionem illorum. Siquidem nomen entis, nec cum copulatione,
nec cum disiunctione significat sua significata, sed absolutè, licet eius
significatio exponatur per coniunctionem, & eius suppositio, siue ac-
ceptio personalis (vt vocant) per disiunctionem. Cū enim significa-
tionem entis explicamus, dicimus, nomen entis significare substan-
tiam, & quantitatem, &c. cū autem exponimus acceptionem perso-
nalem quam habet v. g. in hac enunciatione, substantia est ens, tum
huiusmodi expositione vtimur. Substantia est hoc ens, aut illud, &c.
quæ sanè ridicula non est, cū substantia, quæ in ea cum aliis mem-
bris diuidentibus disiunctim ostenditur, non exprimitur sub nomine
substantia. Dixi. *Licet eius suppositio personalis, &c.* quia quemadmodum
nomina vniuoca, cū de re aliqua affirmantur, duplicem habent sup-
positionem vnā absolutam, alteram personalem, quæ non eodem
modo exponuntur: sic quodammodo res habet in analogis secundum
proportionem propriā. Verbi causa cū dicimus, Socrates est homo:
nomen, *Homo*, accipitur, tum absolutè pro homine, vt homo est, quæ
est primaria eius suppositio, siue acceptio: tum etiam pro singulis ho-
minibus disiunctim, quæ est eius suppositio secundaria. Nam cū
dico, Socrates est homo, nihil aliud primò, ac præcipuè significo,
quàm id ipsum, quod exprimo, quòd Socrates inquam sit homo. At
quia homo re ipsa est hic, aut ille (neque enim datur homo commu-
nis, qui separatus sit à singulis, vt à Platone ponebatur) secundaria
ratione significo, Socratem esse re ipsa hunc hominem, aut illum, &c.

Cap. 26.

Quamquam priorem illam suppositionem, de qua egimus 8. lib. Inst.
Dialectic. recentiores Dialectici non tractent, quòd vel sint Nomina-
les, qui nullam rem communem agnoscunt, vel in exponendis
acceptionibus verborum modum loquendi Nominalium sequan-
tur. Eodem igitur pacto, cū dicimus, Substantia est ens, nomen
Entis duobus modis sumitur, vno absolutè pro ente, vt ens est, nul-
lo particulari designato, propter omnimodam confusionem conce-
ptus, quæ est suppositio absoluta: altero disiunctim pro singulis mem-
bris diuidentibus entis, vt pro substantia, quantitate &c. quæ est sup-
positio personalis. Hæc enim semper comitatur absolutam, vt eodem
libro diximus.

Cap. 27.

Ad tertiu dicendum est mēbra proximè diuidentia entis per eūdem
omnino naturæ gradū conuenire, & differre inter se. Nā si per alterum
conuenirent, per alterū differrent, posset gradus ille naturæ, siue enti-
tatis abstrahi ab omnib. quib. differret. Aut igitur gradus ille in omni-
bus entib. esset idē omnino ratione, aut analogicè idem. Si ratione om-
nino idem, iam esset vniuocus: si analogicè idem, rursus rediret eadem.

*Aliter exponi
significationē
nominū commu-
niū, alter ac-
ceptionem.*

*Suppositionē
absolutā igno-
tam esse recē-
tioribus.*

*Membra im-
mediatè diui-
dētia entis per
eundem natu-
ra gradū con-
uenire, ac di-
stinguuntur se.*

quæstio : num scilicet diuersi gradus entitatum, qui in illa, vna analogica ratione continerentur, vniuocè conuenirent in aliquo communi gradu, an verò analogicè, sicq; nullus esset quærendi exitus. Cum igitur ostensum sit, entia, quatenus entia, non habere vniuocam conuenientiam : progressus autem ille infinitus non sit dandus : necessariò concedendum est, substantiam, quantitatem & cætera membra immediate diuidentia entis, per eundem omnino naturæ gradum conuenire, ac differre inter se, seu potius diuersa esse, veluti substantiam, genus summum per eundem omnino entitatis gradum cõuenire cum quantitate, quo diuersa est à quantitate, atque ita in cæteris. Nec debet id cuiquam impossibile videri. Nam conuenientia analogica, est conuenientia secundum quid, atqui idem entitatis gradus, qui est principium differendi ab altero simpliciter, potest esse principium conueniendi cum eodem secundum quid, siquidem eadem differentia specifica coloris cærulei, qui omnium sententia est simplex entitatis gradus, & nequaquam ex multis compositus, non solum est principium, quo cæruleus color differt simpliciter à nigro, vt perspicuum est : sed etiam, quo cum illo quodammodo conuenit, vt pote quatenus albi comparatione quodammodo est niger. Idem intelliges ex differentia specifica fortitudinis, quæ cum sit principium differendi simpliciter ab audacia : est tamen principium quodammodo conueniendi cum eadem : si quidem fortitudo comparata cum timiditate est quodammodo audacia. Quod idem in aliis mediis qualitatibus cernere licet. Denique in Deo comparatione creaturæ omnium entitatum id necessariò concedendum est, hoc admissò, nullam omnino esse in diuina natura distinctionem graduum superioris, & inferioris entitatis, quod libro quinto ostendetur. Nam cum inter Deum, & creaturas sit aliqua conuenientia, & nihilominus diuersitas infinitæ distantia: necesse est, vt simplicissima illa entitas sit, & conuenientia, & diuersitatis principium. Quod idem ex parte creaturarum necessariò etiam dicendum est: siquidem ille identitatis gradus, quo vnaquæque creatura est ens, ille inquam idem omnino est principium conuenientia cum Deo, & diuersitatis ab illo : alioqui per aliquem entitatis gradum conueniremus cum diuina natura quo ab illa non distinguere-mus, quod fieri nullo modo potest. Ita patet, Deum, genera summa, differentias omnes, materiam, & formam substantialem in commune, & reliquas omnes entitates simplices per eundem naturæ gradum conuenire analogicè inter se, ac diuersa esse simpliciter. Vnde sequitur, substantiam genus summum per eundem omnino naturæ gradum esse talem substantiam, & substantiam, & omnino ens : eodemque modo quantitatem, per eundem omnino naturæ gradum esse quantitatem, & accidens, & ens. Nam si per alios communiores gradus huiusmodi communiora attributa illis conuenirent, non essent substantia, quantitas & cætera quæ diximus, simplices entitates, sed compositæ : quod nunc supponimus esse falsum, quinto autem libro ostendemus.

q. 1. sect. 4.

Ratio.

Simile.

Alterum simile.

Exemplum necessarium.

Conseclarium notandum.

Num

Num conceptus vnus, ac præcisus à multis, possit esse analogus respectu illorum.

SECTIO VIII.

IN eo autem, quod hi auctores dicunt : etsi conceptus obiectius entis sit vnus ac præcisus à particularibus, non inde tamen effici, vt ens vniuocum, sit, cum is conceptus non ex æquo participetur à membris diuidentibus in eo, inquam, aut à nostra, communiq; opinione re ipsa non discordant : aut certè sibi repugnât : aut denique nihil ad rem loquuntur, & falsam sententiam pronunciant. Nam si non accipiunt vnum, ac præcisum pro vno, ac præciso simpliciter, sed pro eo, quod est tale secundum quid, nihil à veteri, quam sequimur, & cui se videntur opponere, opinione, dissentiunt. Quamquam non erat absolutè appellandum vnum, ac præcisum id, quod est tale secundum quid. Sin autem accipiunt vnum, ac præcisum pro vno simpliciter, ac præciso simpliciter : quænam quæso est inæqualis ea participatio, quæ illud vnum, ac præcisum analogum facit ?

Refutatio id afferentium.

Quadruplex enim videtur esse inæqualis participatio : vna secundum rationem participati : altera secundum esse, quod habet in participantibus : tertia secundum plures : & pauciores gradus formæ eiusdem omnino rationis : quarta secundum diuersum modum prædicationis de participantibus. Si ergo loquuntur de inæquali participatione secundum rationem entis, vt alia sit ratio Dei, quatenus ens est, alia substantiæ creatæ, quatenus etiam ens est, alia quantitatis & cæterorum, vt entia sunt : omnino sibi repugnant. Nam quod, quatenus tale est, non est vnus rationis, id nec est ratione vnum simpliciter, nec simpliciter præcisum ratione. Si verò loquuntur de inæquali participatione secundum esse, quod ens habet in suis membris diuidentibus, vt in aliis habeat perfectiorem existentiam, in aliis minus perfectam : non credunt ens esse verè analogum, neque enim hæc participationis inæqualitas veram inducit analogiam, nisi absurdè velis, genera esse verè analogica, quod inæqualiter perfectam existentiam habeant in diuersis speciebus. Quod si loquantur de inæquali participatione secundum plures, & pauciores gradus formæ eiusdem omnino rationis, quo pacto album participatur à magis albo, & minus albo : præterquam quod ea non potest conuenire enti, vt perspicuum est, nullam quoque inuehit analogiam : alioqui album esset analogum comparatione magis albi, & minus albi, quod nemo dixerit. Si deniq; loquuntur de inæquali participatione secundum diuersum modum prædicationis de participantibus, vt id dicatur analogicè prædicari, quod dicitur de vno essentiali prædicatione, de altero autem accidentaria : quo pacto album prædicatur de Socrate albo, vt hoc album est, & de Platone albo, vt Plato est (hæc enim potissimum diuersitas prædicandi, aut si maui, inexistendi, quæ illius fundamentum est, videbitur, analogiam inducere) nihil ad rem loquuntur : quemadmodum nec si dicant, idem omnino prædicatum, si de vno subiecto prædicetur per inhærentiam, de altero verò per extrinsecam denominationem, conuenire vtrique analogicè.

Quadruplex participatio inæqualis.

Qua ratione sibi repugnât.

Quibus modis veram entis analogiam non inducant.

Duo pacto, non ad rem loquantur.

Hæc enim participationis inæqualitas, non potest accommodari rei propositæ, cum ens de omnibus rebus, earumque entitatibus dicatur non modò intrinsicè, sed etiam essentiali prædicatione. Num autem huiusmodi prædicationum inexistentiarumve diuersitas afferat analogiam prædicatis, libro sequenti commodius dicetur.

Solutio argumentorum, quibus utebantur ij, qui ponunt conceptum entis esse vnum unitate disunctionis.

SECTIO IX.

Disiunctionem non esse in rebus, sed in ipsa indeterminatione intellectus.

AD sententiam verò eorum, qui dicunt, unitatem obiectiui conceptus entis non esse aliam, quàm disiunctionis, dicendum est, id fieri non posse: Primum, quia disiunctio non est in rebus, sed in ipsa indeterminatione intellectus: cum tamen unitas, & conuenientia omnium rerum, quatenus entia sunt, in rebus sit ipsis. Deinde, quia unitas disiunctionis æquè tribui potest casu æquiuocis, atque analogis, cum tamen ea, quæ sunt casu æquiuoca, quatenus talia sunt, nullam omninò conuenientiam habeant, præterquam nominis. Tertio: quia isto modo tollitur omnis unitas analogica, quam tamen cum omnes Philosophi, tum potissimum Aristot. enumerat inter unitates lib. 5. huius operis capit. 6. Nam quo pacto ea negatur enti, eodem negabitur cæteris analogis. Quarto, quia cum dicimus, aliquid esse ens conceptu omnino confuso, nihil tum de substantia, aut accidente, aliæve particulari entitate cogitamus. Quintò, quia id, quod pertinet ad essentiam rei determinatæ ac certæ, non consistit in disiunctione, quæ nihil dicit certum, & determinatum: quælibet autem res certa, & determinata est essentialiter ens, vt patebit quæstione sequenti. Postremò, quia hac admissa sententia vix, ac ne vix quidem stare possunt pleraque pronuntiata communi sensu recepta, vt, Ens esse adæquatum subiectum Metaphysicæ: Ens esse obiectum intellectus: Esse commune rebus omnibus, & similia, quæ cum disiunctione vera esse non possunt.

Nec coniunctionem, nec disiunctionem sine extremis posse concipi.

Ad rationem autem, qua Paulus Sonc. in hanc sententiam deflexit admissa utcumque maiore, neganda est posterior pars minoris, atque ad priorem eius probationem dicendum, eandem difficultatem esse illi communem cum iis, qui dixerint, & conceptum obiectiuum entis esse vnum coniunctione. Nam, vt coniunctio multorum non potest concipi, nisi ipsa concipiantur, ita nec disiunctio. Quòd si ille facit disiunctiuum conceptum ex sola substantia, & accidente, nec descendit ad Deum, ad decemque summa genera: alij quoque facient coniunctionem ex sola substantia, & accidente. Ita nihil colliger contra alios, quòd alij in ipsum retorquere non possint. Adde, quòd cum substantia & accidens in commune sumpta adhuc sint analogæ: aut illa non concipientur, sine disiunctione suorum membrorum diuidentium: aut si sine illa concipi possunt, eadem ratione poterit concipi ens. Verum, quia agendis tantum difficultatibus non soluantur argumenta: ad formam argumentationis dicendum.

dicendum est, Vt terminus communis analogus distribuatur, satis esse, si totum eius immediatum significatum confusè apprehendatur: atque hoc pacto concipi ens, cum distribuitur in proposita enunciatione. Dixi autem, *analogus*, quia ad distributionem termini communis vniuoci, necesse est, vt totum significatum immediatum apprehendatur distinctè, siue expressè.

Ad distributionem termini communis, quid requiratur.

Ad posteriorem probationem respondendum, necesse quidem, esse, vt omni vera prædicatione totum significatum prædicati conueniat subiecto: non tamen hoc intelligendum esse de toto prædicati re, sed de toto ratione, iuxta modum, quo ratio prædicati est eadem in omnibus suis significatis, vniuocè nimirum, aut analogicè. Verbi gratia, cum animal prædicatur de homine, totum quidem eius significatum de homine enunciat: Verum non totum re, cum natura animalis, quæ est in vno eius individuo, in nullo alio re ipsa existat, sed totum omnino ratione, cum ratio animalis eadem sit omnino in omnibus animalibus. Sic ergo suo modo res habet in prædicatione entis. Nam cum dicimus, hominem esse ens, non significamus, illum esse re ipsa quicquid est ens, sed ei conuenire totam quodam modo rationem entis. Quod pronuntiatum ideo est verum, quia ratio substantiæ, quæ analogicè est eadem cum ratione quantitatis, cæterorum immediatorum significatorum entis, conuenit homini. Ita patet, non necesse esse totam aggregationem immediatorum significatorum entis prædicari de homine, vt homo verè dicatur ens.

Quid ad veram prædicationem.

Ad sententiam verò Caietani, rationemque qua illam confirmauimus, nihil est, quod dicamus, cum benè habeant si rectè intelligantur. Ita patet qualis sit conceptus entis, tum formalis, tum etiam obiectiuus. Ad cuius rei explicationem longius, quàm putauimus, digressi sumus.

De Caietani sententia iudicium.

Solutio eorum, qua initio superioris quæstionis pro pura entis æquiuatione proposita sunt.

SECTIO X.

2. p. q. 12. art. 1.

X his facile erit argumentis vtriusque contrariæ partis superioris quæstionis occurrere, & iis, quæ putam æquiuationem entis ostendere videbantur, & iis quæ vniuocationem. Ad illud igitur, quo forsitan ductus est Rabbi Moyses, dicendum est, inter finitum & infinitum non dari vllam proportionem, si proportio sumatur pro habitudine determinatæ distantiae, dari tamen proportionem, id est, similitudinem imitativam, sine habitudinem effectus ad causam, vt eam vocat D. Thomas.

Quo pacto inter finitum non datur proportio.

Ad primum Aureoli respondendum, rationes particularium entium, eorum, inquam, in quæ ens proximè diuiditur (de his enim præcipuè dubitari potest) posse comparari, vel cum ratione entis omninò distincta, vel cum omninò confusa, vel cum ea, quæ partim confusa est partim distincta. Si comparentur cum ratione omninò distincta, nihil illi addunt, sed omnes simul sint ipsa ratio entis, seu potius ipsæ rationes

Num rationes entium particularium ad dant aliquid rationi entis.

rationes entis, cum ens non habeat unam rationem simpliciter. Si autem conferantur cum ratione partim distincta, partim confusa, nulla earum distinguitur ab eiusmodi ratione entis, si quidem ratio substantiae est ratio entis partim distincta, partim confusa, & similiter ratio quantitatis & cetera: nisi quod unaquaque earum est omnino distincta talis entis, entis vero communiter sumpti partim distincta, partim confusa. Quod si conferantur cum ratione omnino confusa, de qua sola in argumento videtur fieri mentio, addunt quidem ei illae aliquid: verum non aliquem naturae gradum, ut recte probat argumento, sed solam expressionem, ut D. Thom. non semel ait in quaestionibus de Veritate. Quod enim ea ratio dicit confusae, & implicite, dicunt distinctae, siue expressae rationes immediatorum significatorum entis.

Conceptus entis an absolutus sit.
 Ad secundum, etsi quidam Scoti sectatores respondent, rationem entis abstrahere ab absoluto, & respectivo: tamen quia rationes absoluti, & respectivi videntur omnino immediatae: hoc potius modo respondendum. Cum ratio entis non sit una simpliciter, sed secundum quid, si sermo quidem sit de ratione omnino distincta, illam esse simpliciter, & absolutam, & respectivam: est enim ens commune rebus absolutis ratione absoluta (seu potius rationibus absolutis) respectivis autem respectiva. Si vero de partim distincta, partim confusa, talem esse simpliciter rationem entis secundum differentiam absoluti, & respectivi, qualis est natura, quae distincte, siue determinate exprimitur. Verbi causa, ratio substantiae, quae est ratio entis, partim distincta, partim confusa, est simpliciter absoluta, & secundum quid respectiva: contra vero, ratio relationis, est simpliciter respectiva, & secundum quid absoluta. Quod si sermo sit de ratione omnino confusa, dicendum est, eam quatenus quodammodo est abstracta, esse absolutam, cum ens quatenus omnino confusae concipitur, non intelligatur habitudine ad aliud. Non sequitur tamen ex hac sententia, omnia entia esse absoluta, nisi secundum quid, nempe quatenus conveniunt in conceptu omnino confuso entis.

Entia omnia quo pacto absoluta dici possunt.
 Ad tertium dicendum, etsi ea, quae conveniunt in natura uniuoca de his enim loquitur Aristoteles) non possunt esse primo diuersa, quippe cum conveniant in aliquo uno simpliciter, & ex consequenti non differant inter se totis, sed propriis, & peculiaribus differentiis: tamen ea, quae sola analogica cognatione communicant, posse esse primo diuersa, cuiusmodi sunt genera summa.

Ad quartum dicendum, non ideo Aristotelem docere, nomine entis significari immediate naturas summorum generum, quia nulla omnino ratio respondeat nomini entis, secundum quam illud de iis omnibus dicatur, sed quia nullus ei respondet superior naturae gradus. Atque haec est causa, cur ens in nullius speciei definitione ponatur.

Non recte Porphyrii a Scoto representandi.
 Quod autem Porphy. ait, convenientiam omnium rerum in ente vocari ab Aristotele aequiuocam, etsi a Scoto in primo sententiarum dist. 3. negatur (ait enim nihil tale apud Arist. in lib. logicis inueniri, quicquid autem alibi in hanc sententiam videtur dici, aliter exponi posse)

q. 1. art. 1. & q. 21. ar. 1. de Capr. l. d. 2. q. 1. Et Frisciscus Maron. in tractatu de uniuocat. entis.

D. Tho. q. 2. de ver. art. 1. ad 1. ait etiam dici absoluti. Vide etiam Capreol. in lito proxime citato solutus sit.

posse) a nobis tamen nec negandum est, cum plane scriptum sit apud Arist. 1. Elench. initio c. 6. neque ita accipiendum, quasi dicat, ens esse pure aequiuocum, & non potius ex numero eorum, quae dicuntur ab uno, vel ad unum, ac proprie etiam analogum, ut saepe alibi docet. Id quod Porphy. aperte significat, cum subiicit. Et non uniuocum: Id enim addit, ut declarat, Arist. non numerare ens inter pure aequiuoca, sed inter ea, quae ideo aequiuoca dicuntur, quia non sunt uniuoca, quo pacto aequiuoca initio praedicamentorum definiuntur. Ex qua re liquet, verba illa sequentia (Communicato nomine tantum est,) In eum sensum scripta esse a Porphyrio, ut excluderet communicationem in ratione una, & eadem simpliciter, non autem attributione, aut proportionem una.

Solutio argumentorum Scoti, qua pro uniuocatione entis allata sunt.

SECTIO XI.

Ad primum vero eorum, quibus Scotus contrariam omnino sententiam de uniuocatione entis realis ostendere nitebatur, dicendum est, conceptum entis omnino confusum posse esse certum de re aliqua, dum dubitatur de eadem, num sit finita, an infinita: per se existens, an in alio:

Bonetus quidem primo sua Metaph. ca. 6. asserit esse uniuocum, sed non est numerandus inter Scotistas. In lib. de Ente, & essen. qu. 3.

Verum ex hoc pronuntiato non efficitur, illum esse uniuocum. Nam, etsi communis sententia est, ens commune reali, & rationis non efficitur illum esse uniuocum, ut ipsi quoque Scoti sectatores fatentur: multa tamen saepe certo nouimus esse entia, de quibus dubitamus sintne realia, an rationis, ut patet in identitate, distinctione formali, & aliis plerisque relationibus. Id quod ipse Scotus postea animaduertit asserens, hoc argumento, etsi non probatur uniuocatio conceptus certi comparatione incertorum: probari tamen varietatem, siue diuersitatem ab eisdem, ut Caietanus annotauit. Qua tamen in re distinctione opus erat. Nam si conceptus certus sit disiunctiue constitutus ex incertis, qualis est conceptus entis, vel non entis quem habemus de pygmaeo, dubitantes interim de utraque parte per se: non colligitur diuersitas certi ab incertis, nisi tanquam totius a partibus, quod certe non est ad rem. Neque enim quaestio erat de conceptu disiunctiuo entis constante ex conceptu finiti, & infiniti: aut per se existentis, & existentis in alio: sed de simplici. Si vero sit simplex, qualis est conceptus opinabilis, aut significabilis, quem de pygmaeo habere possumus: etsi tum demum recte colligitur diuersitas certi conceptus entis ab incertis membrorum diuidentium: non colligitur tamen vera eius communitas respectu incertorum, quia saepe certi sumus de specie, dubitantes interim de genere, aut alio communiore praedicato: quo pacto apud omnes notum est, corpus esse trianam dimensionem, cum interim plerique dubitarint, sitne substantia, an accidens. Ita patet, non probari primo argumento, non solum ens esse uniuocum, sed ne aliquid quidem vere commune Deo, & creaturis.

Ex certitudine conceptus entis non recte colligi eius uniuocationem.

Non satis efficitur: r. Etionem quam Scotus sua rationi adhibet.

Et in com. 1. par. q. 13. art. 5. & li. de ente. & ess. q. 13.

Ad secundum dicendum, praeter illos duos modos cognoscendi rem unam per aliam, dari quendam tertium (quod non semel contra Scotum annotat Caietanus) quo res cognoscitur per eam, in qua

Triplex contentio unius rei in alia.

Deus in creaturis quomodo contineatur & cognoscatur.

continetur participatiue: atque hoc pacto contineri Deum in creaturis, & substantiam in accidentibus. Vel dic, Quicquid cognoscitur per aliud, contineri in illo formaliter, aut virtute, quod Scotus vult: dummodo nomine continentia formalis intelligatur continentia per conceptum vniucum, aut analogicum: quo pacto Deus quoad conceptum entis continetur formaliter in creaturis, & substantia in accidentibus. Vt raris autem modo dicas substantiam cognosci per accidentia, non potest intellectus noster cognoscere naturaliter absentiam panis in hostia consecrata. Etenim accidentia panis, quatenus sunt participatiua panis, qui desit esse, eiusque virtute agunt, non minus concurrunt ad producendam in intellectu speciem panis, quam si adhuc in pane existerent, quemadmodum non minus nutriunt, quam quæ sunt in pane consecrato.

Quo pacto attributa creaturæ remotionis imperfectionibus tribuantur Deo.

Ad tertium neganda est consequentia, satis est enim, si sublata omni imperfectione à conceptibus creaturarum, relinquatur aliquid, quoddam et si non idem omnino sit in Deo & creaturis, sit tamen analogice idem. Verbi causa, si à conceptu sapientia creatæ tollas quoddam habeatur per discursum, & quoddam sit qualitas, id quod relinquitur, nempe cognitio rerum omnium per causas altissimas, et si non eadem omnino ratione tribuitur Deo, qua humanæ sapientia concepta: tamen ratione analogica verè, ac formaliter illi tribuitur, vt iam verè dicere possis, Deum esse sapientem, quia cognoscit effecta omnia per altissimas causas, quamquam cognitionis verbum non eadem prorsus ratione Deo conueniat, qua nobis. Longè aliter res habet in conceptu lapidis, qui quantumcumque abstrahatur ab imperfectionibus lapidis, modò tamen adhuc sit conceptus lapidis, numquam Deo formaliter tribui poterit, siue vniocè ei tribuatur, siue analogicè, nisi velis per metaphoram, quo pacto non est necesse, lapidem ab vlla imperfectione abstrahere. Eodè igitur modo, si à quouis ente creato, quatenus est ens, tollas inhærentiam in alio, quæ est imperfectio accidentium propria, & dependentiam ab alio, quæ est imperfectio omnium creaturarum, & relinquantur hoc solum, quod est, habere esse: non dubium est, quin id formaliter Deo tribui possit, tamen si non eodem prorsus modo, quo tribuitur entibus creatis, sed eodem proportione quadam. Si tamen conceptui, quem ab imperfectionibus abstaxeris, apponas alium negatiuum, aut relatiuum, qui soli Deo conueniat: iam analogicus ille prior restringetur ad eam rationem nobis ignotam, quæ in solo Deo reperiri potest: vt si concipias ens infinitum, Substantiam supremam, &c.

Conceptus proprii diuina nature.

Non omnia similia esse reciproca.

Deo entia similia sunt, sed Deus eis non est similis.

Ad quartum dicendum, ab iis tantum, quæ sunt similia simpliciter, posse abstrahi vnã simpliciter naturam: at entia quatenus entia sunt, non esse similia simpliciter, sed quodammodo. Id quod ex eo patet, quia in iis duntaxat, quæ simpliciter similia sunt, admittitur ex vtraque parte similitudinis reciprocatio, vt quo pacto hoc dicitur simile illi, ita vicissim illud dicatur simile huic: entia verò creata ita dicuntur similia Deo, quatenus entia sunt, vt Deus nullo pacto dicatur eisdem similis: quod Dionysius scribit cap. 9. de diuinis nominibus, & D.

Scholastici doct. 2. sent. d. 3. & D. Th. 1. p. q. 4. art. 3. de alijsque locis.

& D. Thom. ac cæteri scholastici approbant. Hoc autem ideo accidit, quia similitudo, quam tribuimus creaturis respectu Dei, est sola similitudo imperfectæ imitationis, quæ ex Deo ad creaturas recipi non potest.

Ad quintum dicendum, non esse ens obiectum formale intellectus nostri, sed materiale, in subiecto autem materiali potentia non esse necessariam tantam vnitatem, quanta est vnitatis potentia, alioqui concludendum esset hac argumentatione Scoti, colorem, qua ratione color est, esse vnum specie infima, quia facultas videndi nostra est species infima. Imò etiam, si quid ea colligeret, planè concluderet in subiecta materia, ens esse speciem infimam, quia intellectus noster species infima est. De subiecto autem formali intellectus libro nono, cum agitur de obiectis potentiariarum, differendum est.

Ens quo pacto sit obiectum intellectus nostri.

Text. 23.

Ad sextum dicendum quemadmodum aliqua possunt primò conuenire, ac repugnare naturæ vniocæ, sic etiam posse naturæ analogicæ. Vnde fit, vt per naturam quoque analogicam, tãquam per causam adæquatam, possit aliquid primò demonstrari, vt Arist. docet 2. Post. cap. 16. perspicuum est autem in omnem causam, per quam aliquid primò demonstratur, posse cadere reduplicationem.

Etiam per naturam analogicam posse aliquid primò demonstrari.

Ad septimum neganda est consequentia dicendumque, vt aliquid sit subiectum veræ contradictionis, & medius terminus in syllogismo nequaquam fallaci; non esse opus, vt sit vniocum: sed satis esse, si sit analogum secundum proportionem propriam. Causa verò est, quia analogia huius generis possunt concipi vno conceptu, qui absolute accipiatur, ac distribuatur pro omnibus significatis, quod aliis analogis non est concessum, nisi antecedentis, & consequentia id postulent. Vt si dicas, Omne sanum propriè dictum pertinet ad medicum. Ad probationem autè consequentia dicitur: et si ens est multiplex, etiam quatenus omnino confusè concipitur, tamen non efficere enunciationem ambiguam, & distinguendum, eo quod eius conceptus omnino confusus pro omnibus entibus accipiatur: quod idem dicendum est de cæteris analogis secundum proportionem propriam. Quamquã non est negandum, propter eorum multipliciter, ac varium usum, securius esse distinguere eiusmodi enunciationes. Quod Arist. non solum faciendum docet in libris Elench. præsertim cap. 6. sed etiam ipse non raro facit, vt 1. Phys. capit. 2. in disputatione contra Parmenidem, & Melissum.

1. Elench. c. 6. à Text. 6.

Securius esse distinguere omnia pronunciat, in quibus sit verbum analogum.

Ad octauum, quod erat vltimum Scoti, dicendum est, analogia secundum proportionem propriam, propter magnam affinitatè, quam habent cum vniocis, nonnumquam ab Arist. appellari vniocæ. Efficunt enim veram contradictionem, distribuuntur simpliciter, & absolute pro omnibus significatis: assumuntur vt media in veris syllogismis, atque adeo in demonstrationibus propter quid, vt patet ex dictis: & penè omnes alias vniocorum conditiones in differendo subeunt: quæ de causa ens, & verum, quæ in huiusmodi analogis numerantur, dicta sunt vniocæ 2. lib. cap. 1. vt patet ex Græco contextu, tamen si id apud Latinos Philosophos non est in usu.

Text. 4.

Cur quadam analogia nonnumquam vniocæ dicantur.

Censura de Scoti opinione, & solutio argumentorum, quæ illius argumentis addita sunt.

SECTIO IX.

SUNT tamen non pauci, etiam ex Scoti sectatoribus, qui dicant, Scotum non alio sensu asseruisse ens esse vniucum nisi quia multas vniucorum conditiones sibi vendicat. Id quod ex eo aperte constare dicunt, quod Sco. in 1. d. 3. q. 1. in hac eadem controuersia tractanda, huiusmodi præfatione vtatur, *Et ne (inquit) fiat contentio de nomine vniucationis, conceptum vniucum dico, qui ita est vnus, quod eius vnitas sufficit ad contradictionem, affirmando, & negando ipsum de eodem: sufficit etiam pro medio syllogistico, ut extrema vnita in medio sic vno, sine fallacia equiuocationis concludantur inter se vnium.* Ex quibus verbis satis videtur constare, Scoti sententiam non eam esse, vt putet ens esse prorsus vniucum.

Prior locus Scoti in quo sentire videtur ens non esse vniucum.

Posterior locus.

Videtur etiam id apertum ex iis, quæ idem scribit d. 8. q. 3. Ait enim Deum, & creaturam in nulla realitate conuenire, & ideo esse primò diuersa in realitate, etsi non sint primò diuersa in conceptibus. Quod idem inferiùs repetit, addens ad explicationem eius rei, *Conceptum entis, & conceptum entis infiniti hoc solum differre, quod alter est diuina realitatis imperfectè concepta, alter eiusdem realitatis perfectè concepta: ita vt si prior cognitio perficeretur, iam per eam cognosceretur ens infinitum, nulla prorsus realitate de nouo addita, id est, cognita.* Et post pauca. *Propter imperfectionem intellectus nostri, posse nos habere in Deo, & creaturis vnium obiectum formale solum.* Vnde quidam Scoti sectatores colligunt, etsi Deus vniucationem entis in nostro intellectu confusè concipiente, ipsum tamen ens non esse vniucum comparatione intellectus diuini, quia nulla sit natura eadem communis Deo, & creaturis. Ex quibus videtur effici eandem prorsus esse sententiam Scoti, ac nostram, de soloq; verbo esse controuersiam.

Pro parte opposita apertus locus Scoti.

Verùm hæc non carent difficultate. Primùm, quia Scotus distinct. 3. quæst. 1. ita asserit ens esse vniucum Deo, & creaturis, vt planè neget esse analogum. Quod patet ex dilutione obiectionis, quam ipse sibi contra confirmationem primæ rationis extruit, vbi sic ait: *Quod si non cures de auctoritate ista accepta ex diuersitate opinionum philosophantium (conuenientium, scilicet, in eo, quod primum principium sit ens: dissentientium autem in peculiari natura illius) dicatque, quod quilibet habet duos conceptus intellectu suo propinquos, qui propter propinquitatem analogiæ videntur esse vnus conceptus: Contra hoc videtur esse ratio, quia ex ista euasione videtur destructa omnis via probandi vnitatem alicuius conceptus vniucam, Si enim dicis hominem habere vnium conceptum ad Socratem, & Platonem, negabitur, & dicetur quod sunt duo, sed videntur vnus propter magnam similitudinem.* Hæc Scotus. Quam eandem exclusionem analogiæ non solum à conceptu entis, sed etiam sapientiæ, & aliarum perfectionum simpliciter, tangit in tractatione reliquarum duarum rationum sequentium. Deinde, quia quæst. 3. eiusdem distinctionis, & quæst. 3. octauæ planè docet, conceptum obiectiuum entis posse

Alij loci eiusdem pro parte eadem.

In solut. primi principalis. Vt Malafosius eodẽ loco.

posse & abstrahi à conceptibus membrorum diuidentium entis, ac præcisè accipi, & contrahi ad eadem: non quidem per differentias, sed per modos realitatis intrinsecos: at abstrahi, & præcidi à membris diuidentibus, nulla omninò natura potest, nisi vniuoca.

Atque ad priorem quidem locum cum Scotus negat, ens esse analogum, facile responderi posset negari ab illo eam analogiam, quæ impedit veram contradictionem, quæq; non patitur terminum distribui simpliciter, & accipi, vt medium terminum in syllogismo, &c. Sed ad posteriorem, quid respondendum sit, non satis apparet. Neque enim ista videntur cohærere. Nullam esse entitatem, siue realitatem communem Deo, & creaturis, quod asserit in locis priùs citatis: & Conceptum entis obiectiuum posse abstrahi à membris diuidentibus, & præcisè concipi, ac rursus ad eadem membra contrahi. Quod si dicas, Scotum loqui de abstractione, & præcisione, ac contractione secundum quid, quæ à nobis non negatur, cum de imperfecto conceptu entis sermo est: non erit profectò ens dicendum vniucum simpliciter, sed quodammodo, siue secundum quid.

At dicunt nonnulli Scoti sectatores, propterea Scotum voluisse, ens esse vniucum, quia: etsi non habet conceptum obiectiuum vnium simpliciter, habet tamen apud nos formalem vnium simpliciter, sed contra hanc sententiam satis est illud, quod dictum est superiùs, Si de vnitatem quidem reali conceptus formalis agitur, nihil eam esse ad rem: neque enim vniucatio sumenda est ex vnitatem reali conceptus, quemadmodum neque ex vnitatem rei vocabuli. Si verò de vnitatem rationis, siue repræsentationis: non maiorem esse vnitatem formalem, quam obiectiuam, vt supra dictum est. Quæro etiam, quid inueniat intellectus noster in Deo, & creatura ex quo conceptum simpliciter vnium ratione formare possit? Si aliquid, quod sit omninò eiusdem rationis: iam illud est natura vniuoca: si diuersa: erit vtiq; formalis conceptus & multiplex. Postremò, Si conceptus ille formalis aliquem naturæ gradum, certamve entitatem distinctam ab omnibus particularibus entitatibus determinatè repræsentat: ergo est distinctus & perfectus, non autem confusus, & imperfectus vt aiunt: Si non vniam, sed plures: ergo non est simpliciter ratione vnus: quare neque vniucus. Si igitur Scotus sensit conceptum formalem esse ratione vnium simpliciter: obiectiuum autem non esse vnium simpliciter: planè sibi repugnat: Si verò vtrumque censet esse vnium secundum quid, de nomine tantum laborat: & cum isto modo idem re ipsa, quod alij, sentiat, non erit cur contra superiores Philosophos, & Theologos adeo longam disputationem texeret.

Ad nonum dicendum, etiam in eadem ratione analogica posse fieri comparisonem multorum secundum magis, & minus: etsi non tam propriam, quam cum sit in eadem ratione vniuoca, potissimum verò in ea specifica, quæ in alias specificas diuidi nequit. Veluti cum duo corpora comparantur in ratione candidi, aut calidi, vt æquè, aut magis & minus talia, quod Arist. docet 7. Phys. cap. 4.

à text. 2. 4.

Ad decimum dicendum, non esse accidens analogum eo genere analogo

Qua potissimum ratione Scotus videatur verè putasse ens vniucum esse.

Responsio quorundam. Refutatio.

Perstringitur Scotus.

Accidens quo pacto analogum.

analogiæ, quæ dicitur per attributionem unius ad alterum: sed quia varietate refertur ad substantiam. Quantitas enim ideo dicitur accidens, quia est mensura substantiæ: qualitas quia alio quodam modo se habet ad substantiam: alia, quia aliis. Quod enim neque omnino æquiuocum sit, neque uniuocum: eisdem penè rationibus ostendi potest, quibus idem ostensum est de ente: loquimur autem de accidente, ut communiter est completis, & incompletis, quo pacto in hac quæstione loquuti sumus de ente, acturi de ente, & accidente completis lib. seq. cap. 7. Quod autem non sit analogum per attributionem unius ad alterum, rectè probatum est in argumento. Restat igitur: ut sit analogum per attributionem ad aliquod tertium: neque enim quatenus accidens est, aliter concipi potest, quam habitudine ad substantiam: quod & ipsa concipiendi experientia constat, & omnium Philosophorum communi sententia comprobatur, etiam eorum, qui illud quatenus eiusmodi est, uniuocum putant. Ex qua re efficitur, ut etiam sit analogum secundum proportionem. Quare cum non sit analogum improprie, seu figurate, restat, ut possit caderè sub unum, & eundem numero conceptum formalem omnino confusum, quemadmodum & ens. Quæ omnia ex dictis patent. Addendum quoque est, Etsi unum genus summam accidentium non esset principaliter accidens, quam aliud (quod tamen haud concesserim, cum nec in speciebus eiusdem generis id concedendum sit, ut patebit lib. 8.) non inde tamen sequeretur, accidens esse uniuocum. Satis est enim, ut non sit uniuocum, si membra diuidentia non participant naturam diuisi per eundem entitatis gradum, sed diuersa per diuersos, ut dictum est de ente. Cum ergo obicitur, definitionem traditam accidentis sub nomine eius, quod est in subiecto, non æquè omnibus conuenire, negandum est, quod assumitur. Nam etsi illa propter omnimodam confusionem illorum verborum, quod cum in aliquo sit, quæ loco generis ponuntur, videatur esse omnino eadem: non est tamen re vera omnino eadem. Neque enim significant unum modum essendi omnibus accidentibus communem, & qui ab omnibus abstrahi possit, sed omnes simul confuse, & indeterminate, ut dictum est de definitione entis omnino confusa.

Accidens nullo modo esse uniuocum.

Definitio eius, quod est in subiecto.

VTRVM ENS PRÆDICETVR IN QUÆSTIONE.

Quid est, de omnibus rebus, & de omnibus earum differentiis, propriisque ipsius passionibus.

QUÆSTIO III.

Varia opiniones in hac quæstione.

SECTIO I.

Opinio Auicennæ.

ARISTOTELIS in hac quæstione circumferuntur opiniones. Vna est Auicennæ, dicentis: Ens non prædicari in quæstione, quid est, de vlla re, quæ habeat esse ab alio. Ratio illius, ut D. Thom. refert,

Hoc loco lib. 2. par. 3.

refert, hæc est: Quia in omni re, quæ habet esse ab alio, aliud est esse rei, quod ipsum nomen entis formaliter significat: aliud verò ipsa essentia, siue quidditas rei, secundum quam fit prædicatio in quæstione, quid est. Quæ ratio non videtur posse accommodari differentiis earundem rerum, & passionibus entis. Ita sit Auicennæ sententia, ut ens non dicatur quidditas, nisi de solo Deo.

ALTERA est multorum Thomistarum dicentium ens prædicari quidditatiue de omnibus rebus, deque omnibus earum differentiis, & propriis ipsius passionibus. Eam verò tribus potissimum argumentis probant. Vno, quia obiectum adæquatum cuiusque potentie dicitur quidditatiue de omnibus particularibus obiectis, quæ sub eam cadunt: ut calor, qui est obiectum visus de omnibus, quæ cadunt sub aspectum: at omnia, quæ dicta sunt, cadunt sub intellectum cuius obiectum est ens.

ALTERO, quia omnia, quæ dicta sunt, aut sunt entia realia, aut rationis, aut non entia: non sunt autem non entia, ut patet: nec item sunt entia rationis: cum rationis nec sint vera res, nec differentiæ, passionesve rerum verarum, sunt igitur entia realia: ens autem reale, de quo in præsentia sermo est, non minus quidditatiue prædicari debet de quouis ente reali, quam animal prædicatur de quouis animali.

TERTIO, quia quod attingit ad passiones entis planè significat Aristoteles, esse eas vnã atque eandem naturam cum ente, dum id affirmat, atque adeo probat de vno in hoc capite. Quicquid enim dicit vnã, & eandem naturam cum alio, est idem quidditatiue cum illo.

TERTIA est Scoti i. sent. d. 3. q. 3. dicentis, Ens prædicari quidditatiue de omnibus rebus: non tamen de omnibus differentiis, nec itè de passionibus suis. Ac in prima quidè parte suæ assertionis cum Thomistis conuenit. Ut autem probet secundam, distinguit differentiã in vltimas, & non vltimas. Differentiæ non vltimæ apud illum sumuntur à tota forma: vltimæ verò ab vltima realitate formæ. Verbi causa: si homo per aliam formam esset animal, per aliam verò, ut per animam rationalem superadditam priori formæ, esset homo: rationale autem hoc pacto sumeretur à tota entitate animæ rationalis, esset rationale differentia non vltima: anima enim à qua sumeretur, non est entitas simpliciter simplex, sed composita ex realitate communi, quia conuenit cum aliis formis, & ex realitate propria, qua ab aliis formis distinguitur. Quod si homo est non solum animal, sed etiam homo per eandem numero formam, quæ secundum aliam realitatem dat esse animalis, & secundum aliam dat esse hominis: rationale autem significat solam posteriorem realitatem: iam rationale est vltimã differentia. Hac igitur distinctione posita, duabus rationibus probat secundam partem suæ assertionis.

PRIOR ratio. Si ens prædicaretur in quæstione quid est de differentiis vltimis: vltimæ differentiæ essent proprie differentes: consequens est falsum, ergo, & antecedens. Maiorem probat. Quia eo dato iam vltimæ differentiæ conuenirent uniuocè (supponit enim ens esse uniuocum) vnde cum illæ sint diuersæ inter se ut patet, necessariò essent proprie

Thomistarum quorundam sententia. Probat.

1.

2.

3.

Scoti opinio.

Differentiæ, vltimæ & non vltimæ apud Scotum, quæ.

Prior ratio Scoti pro secunda parte assertionis.

proprie differentes: omnia enim diuersa, quæ sunt idem in aliqua natura vniuoca, sunt proprie differentia, vt Arist. docet lib. 5. cap. 9. & lib. 10. cap. 5. Minorem ex eo ostendit, quia si proprie sunt differentes, differunt vtrique per alias differentias: aut ergo ens dicitur in quæstione: Quid est, de huiusmodi aliis differentiis, aut minimè: si dicitur, aut eodem modo dicitur de iis, quibus hæc differunt, & ita de aliis, atque aliis in infinitum, quod absurdum est asserere: aut deueniendum est ad aliquas, de quibus ens non prædicatur in quæstione: Quid est: at hæc sunt vltimæ, quandoquidem vltimæ sunt, quæ non amplius per alias differunt, seu (quod idem est) quæ sunt primò diuersæ.

Posterior.

POSTERIOR ratio hæc est. Vt in resolutione rei per se compositæ deuenitur tandem ad vltimam materiam, quæ non includit quicquam formæ, & ad vltimam formam, quæ nõ includit quicquam materiæ: ita necesse est, vt in resolutione conceptus per se compositi deueniatur tandem ad vltimum aliquem conceptum determinabilem, qui non includat quicquam determinantis, & ad aliquem vltimum determinantem qui non includat quicquam determinabilis: at conceptus per se compositus resoluitur in ens, vt in conceptum vltimum ex determinabilibus, & in differentiam vltimam, vt in conceptum ex determinantibus: igitur nec ens includit quicquam differentia vltimæ, nec differentia vltima quicquam entis.

Primum arg. pro tertia parte.

TERTIAM verò, partem suæ opinionis tribus argumentis colligit, Vnū est. Ens nõ prædicatur per se de passionibus suis: ergo nec in quæstione quid est. Probatur antecedens, tum quia omnè subiectū ponitur quasi additamentum in definitione suæ passionis, vt Arist. docet lib. 7. cap. 5. quæ autem hoc modo ponuntur in definitionibus rerum, non prædicantur de illis per se, tum etiam, quia cum passionibus entis dicantur per se de ente, necessariò efficitur, vt ens dicatur de illis per accidens, siue non per se: docet enim Arist. 1. Poster. cap. 18. propositiones per se non conuertuntur in alias per se. Alterum est, Ens diuiditur ad quatuor, & sufficienter, tanquam prædicatum quidditatum in ens increatum, & in decem genera, & in partes essentielles decem generum (aut saltem non diuiditur in plura,) quod adiungit propter differentias vltimas: atqui passionibus entis nihil horum sunt, vt patet, alioqui nõ essent transcendentes: non ergo prædicatur ens quidditatiuè de suis passionibus in quæstione quid est. Tertium. Si vnum, quod est prima passio entis, est quidditatiuè ens, aut præcisè est ens, aut addit enti aliquid, de quo etiam quidditatiuè dicatur ens: aut aliquid, de quo ens quidditatiuè non dicatur: primum non est dandū, ne idem concedatur esse passio sui ipsius: nec verò secundū, tum quia vnū bis includeret quidditatiuè ens: tum quia daretur progressus in infinitum (eadem enim quæstio fieri posset de illo addito, atque de ipso vno, & pari ratione de quocumque alio simili addito) dandum igitur est tertium, & quod ex eo sequitur, id, quod vnum addit enti tamquam passionem illius, non subiici enti in quæstione quid est. Quartū additur ab aliis hunc in modū. Si passionibus entis subicerentur enti in quæstione quid est, ab illis iterum fluere alia similes passionibus, & ab illis alia atque alia in infinitum

Secundum.

Tertium.

Additur quartum.

Text. 16. lib. 10. 12. lib. 10.

Text. 18.

Text. 35.

finitum (si quidem ab iis omnibus, quæ quidditatiuè continentur sub quauis natura communi fluunt passionibus illius naturæ) alioqui passionibus nõ reciprocarentur in quæstione, Quale est, cum subiectis, quibus primò conueniunt: at consequens est absurdissimū: ergo & antecedens.

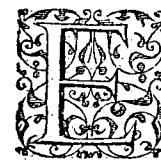
Quintum.

QVINTVM ab aliis hoc pacto: Nullum includes aliquid in quæstione quid est conuertitur cum eo, quod in se sic includit: passionibus entis, si essent quidditatiuè entia, includerent illud quidditatiuè: ergo non conuertentur cum ente: at conuertuntur, cum sint eius proprietates: igitur non sunt quidditatiuè entia.

Quarta sententia, & probanda.

QVARTA extremaque sententia est, Ens prædicari in quæstione, Quid est, de iis omnibus, quæ positiuè sunt in rerum natura. Dico autem, positiuè, vt excludam negationes, quarum plurimæ dantur in rerum natura, tamen si nihil ponendo in rebus, sed potius remouendo, vt cæcitas aspectum, & tenebræ lumen, quæ sententia nobis probatur.

Vera sententia explicatio. SECTIO II.

AM igitur vt explicemus, quatuor antè præmittenda sunt. Vnum est, nomine entis intelligi à nobis hoc loco solum ens reale, quoniam hoc solum est, quod veram habet quidditatem, & essentiam, quæ scilicet verè, ac positiuè existere in rerum natura possit.

Ens quo pacto in hac quæstione sumatur.

ALTERVM est, nomen entis generaliter spectatum, duobus modis accipi posse. Vno, vt significat actum essendi, seu (quod idem est) existendi: quo pacto est participiū verbi, Sum: altero, vt significat ipsam naturam rei existentis: quo pacto non sumitur, vt participium (semper enim participium, ad, significat tempus) sed tanquam nomen verbale, vt vocant: quo hætenus caremus: nisi velis, essentiam, vt in creaturis præcedit existentiam, significari nomine rei. Eandem distinctionem videre licet in verbo, Viuens. Interdum enim sumitur, vt significat actum viuendi, seu vitalem, quo pacto pertinet ad prædicamenta accidentium, & opponitur mortuo, estque participium verbi, Viuo: interdum vt significat ipsam naturam rei viuientis: quo pacto pertinet ad prædicamentum substantiæ & distinguitur à substantia inanimata, nec sumitur, vt participium verbi, Viuo: sed vt nomen verbale. Dixi (generaliter spectatum) quia nomen entis sumi etiam potest restrictè pro re, in qua distinguitur esse ab habente esse: quo pacto ens interdum sumitur apud quosdam Veteres, veluti apud Dionysium in libro de Diuin. nom. & apud Platonem in Parmenide: quorum hic Dialectico more, disertis tamen verbis, concludit, Deum non esse ens, ille verò ait: Deum esse supra ens, quod in idem incidit. Verum nos, quia accipimus ens, quatenus ad omnia, quæ positiuè sunt in rerum natura, extenditur, hanc acceptionem entis prætermittendam duximus.

Entis duplex acceptio.

Simile.

Alia entis usurpatio.

Cap. 5.

TERTIVM est, etsi nomen entis ex ipsa impositione solam priorem significationem habet: ex vsu tamen Philosophorum, quorum est absolute differere de rebus, siue illæ existant, siue non: ad solam

Deum esse supra ens. quomodo intelligendum.

Ens quid significet ex ipsa impositione, quid ens.

penè posteriorem significationem traductum esse, accommodato ad priorem significationem participio verbi, Existo. Atque hoc posteriori modo sumitur ens, cum dicitur subiectum Metaphysicæ: nisi quodd subiectum Metaphysicæ complectitur quædam entia per accidens veluti domum, Rempub. & alia huiusmodi per se ordinata, vt superiori capite dictum est: cum tamen entia per accidens non significant essentiam verè vnam.

Entitas cur natura dicatur.

Q V A R T V M est. Id, quod nomine entis posteriori, & longè frequentiori vsu significatur, tribus potissimum nominibus appellari solere: Naturæ, Quidditatis, & Essentiæ. Naturæ, quatenus aliquã operatione habere potest, vt inquit D. Thom. libello de ente, & essentia: aut potius, cum hoc valde improprie de omni entitate dicatur, Quia nulla entitas est, quæ aliquam proprietatem nõ habeat: sumitur enim hoc pacto natura, vt ab ea aliquid proprium quasi nascitur. Quidditatis, quatenus significatur per definitionem, quodd sola definitio, quid res sit, explicet. Essentiæ verò, quatenus vnaquæque res per eam, & in ea habet essendi actum, quem appellamus existentiã: de qua quid sit, & quo pacto ab essentia distinguatur, proxima quæstione docebimus.

Cap. 1.

H I S ita explicatis, sit prima conclusio. *Ens, quatenus significat existentiam, nec de vlla differentia rei, nec de passionibus entis predicatur in quæstione, Quid est, præterquam de Deo.* Ac illud quidem non prædicari de cæteris in quæstione, quid est, ex eo patet: quia nec necessariò de illis dicitur, cum omnes possint esse, & non esse. Atque hoc pacto vera est sententia Auicennæ, rectaque eius probatio: nisi quodd aliter accipit nomen entis, quàm frequentiori Philosophorum vsu accipi soleat, Quodd verò de Deo prædicetur in quæstione, quid est, ea ratione probatur, quia existentia Dei est ipsa eius quidditas, & essentia: alioqui non esset diuina essentia purus actus, siue nihil habens admixtum potentia ad alium actum: quod fieri non posse lib. 12. cap. 9. cum Aristot. ostendemus. Atque hæc est vna ex causis, ob quas Deus sibi vindicauit nomē entis tanquam proprium, cum dixit Moysi, *Ego sum qui sum.* Id enim dixit, & quia ipse solus necessariò existit: & quia solus est quidditatiuè sua existentiã: & quia eius solius esse complectitur omnes essendi perfectiones sublatis omnibus imperfectionibus.

Existentiã predicari de Deo in quæstione, Quid est.

Cur Deo nomē entis proprie conueniat.

Secunda conclusio.

S E C V N D A conclusio, *Ens quatenus significat essentiam, predicatur in quæstione quid est de omnibus rebus, & omnibus earum differentiis.* Nominē rerum intelligo entia completa. Atque in his perspicua est conclusio, nec quisquam de ea dubitat sumpto hoc pacto rerum nomine. Quod ergo attinet ad differentias, quibus res inter sese intrinsecus differunt, his rationibus potest conclusio confirmari.

Probatur 1.

P R I M V M, Quia omnia, quibus conueniunt passionibus entis, sunt quidditatiuè entia: passionibus enim non communicantur, nisi quibus communicatur quidditas, à qua fluunt: at nulla est differentia, cui non conueniat esse vnum, verum, bonum, & alia huiusmodi, quæ in passionibus entis numerari solent.

D E I N D E, Quia si differentia non essent quidditatiuè entia, ea, quæ ex iis constant, non essent omni ex parte entia: at hoc asserere

non

Text. 52.

non minùs absurdum est, quàm substantiam non omni ex parte esse substantiam, quod cum Aristotele primo Physicorum, cap. 6. putant absurdissimum omnes Philosophi.

T E R T I O, Quia si qua esset ratio, ob quam ens non diceretur quidditatiuè de omnibus differentiis, hæc vna esset maximè: quia alioqui liceret concludere, vltimas differentias esse differentes (ea enim est præcipua ratio Scoti, qui solus cum suis sectatoribus propositæ conclusioni aduersatur) at hoc non efficitur, cum ens non sit re vera vniuocum, vt supra ostensum est: non est igitur, cur de omnibus quidditatiuè non dicatur. Atque ex hac ratione patet, quàm sit periculosum paucis inspectis à sententiis longa communique consensione probatis discedere. Ea enim potissimum de causa incidit Scotus in oppositam conclusionem, quia vniuocationem entis contra veterum opinionem de entis vniuocatione statuerat.

Scotum nihil conficere, nisi posita vniuocatione entis.

Q V A R T A ratio hoc modo duci potest ex differentiarum non vltimarum explicatione, qua Scotus vtitur. Nullæ sunt differentia non vltimæ, vt eas explicat Scotus: igitur, si verum est, quod idem supponit, ens non prædicari in quæstione quid est de differentiis vltimis: de nullis differentiis eo pacto prædicabitur: at consequens est absurdissimum: ergo & ea explicatio differentiarum nõ vltimarum. Antecedens ex eo probatur, quia nullæ differentia internæ (de iis enim sermo est) sumuntur ex tota forma. Nam, quod attinet ad internas differentias accidentium, vt albedinis & nigredinis: itémque substantiarum separatarum: ipse etiam Scotus admittit, nullã esse, quæ sumatur à tota forma, cum ab alio gradu sumatur genus, ab alio differentia. Quod verò attinet ad differentiam substantiarum, materia & forma constantium, idem patebit lib. 7. vbi ostendemus, omnes differentias, quæ ad constitutionem rei naturalis pertinent, sumi à diuersis gradibus eiusdem formæ, nec vllam earum esse, quæ à tota forma sumatur. Quodd verò absurdissimum sit, ens de nullis differentiis prædicari in quæstione Quid est, non solùm ipse Scotus fatetur (asserit enim necessariò ens fore genus, si de nullis differentiis quidditatiuè dicatur) sed etiam ex eo perspicuum est, quia sequeretur, nulla res, inter se differre essentiali discrimine. Si enim nulla, differentia est quidditatiuè ens, nulla omninò habet essentiam, vnde fit, vt nulla, earum essentielle discrimen rebus asserere possit. Quin etiam cum modi intrinseci, quibus Scotus trahit ens ad genera summa, atque adeo ad Deum, & ad cætera immediata membra diuidentia entis, eadem ratione concludatur non esse quidditatiuè entia, quibus ille id concludit de vltimis differentiis: efficitur, vt data vniuocatione entis, necessariò concedendum sit nullam esse diuersitatem essentialem in rebus, sed omnia esse vnius & eiusdem essentiæ.

Impugnatur Scoti opinio de distinctione differentiarum in vltimas, & non vltimas. Nullam differentia internã sumi à tota forma.

Necessariò ens predicari essentialiter de differentiis internis.

Q V I N T A, & extrema ratio duci potest ex differentiarum vltimarum declaratione, hoc pacto. Si differentia vltimæ sunt, quæ non per alias differunt, vt Scotus ait: sequitur omnes omninò, aut solas indiuiduantes esse vltimas. Nam si eæ omnes sunt vltimæ, quæ non differunt per alias differentias, ex quibus constituantur, cum nullæ constituantur

Vltimas duobus modis dici posse.

ex aliis differentiis (iam enim essent species) omnes omninò erunt vltimæ, si verò eæ tantum sunt vltimæ: quæ non differunt per alias, per quas contrahantur ad inferiora: solæ indiuiduantes erunt vltimæ: At si non omnes sint vltimæ: de nulla earum prædicabitur ens quidditatiuè, vt Scotus vult: & quod inde sequitur, de nullis omninò differentiis. Si verò solæ indiuiduantes sint vltimæ, de iisque solis non prædicetur ens quidditatiuè: non erunt primæ substantiæ magis entia, quam secundæ: quare nec magis substantiæ, primoq; ac principaliter substantiæ. Nullam igitur vim habet distinctio differentiarum in vltimas, & non vltimas, vt ex ea ostendatur, non prædicari ens quidditatiuè de omnibus differentiis.

Tertia conclusio.

Tertia conclusio: *Et si ens potest predicari in questione: Quid est de passionibus particularium entium, saltem de quibusdam: tamen non potest hoc pacto predicari de suis passionibus.* Prior pars huius conclusionis ex eo patet: quia etsi quædam passiones entium particularium non sunt formaliter entia realia, sed aptitudines quædam ad aliquid, cuiusmodi est passio illa quantitatis, vt secundum eam res dici possint æquales, & inæquales (neque enim credendum est, eam esse qualitatem aliquam, aliudue accidens, quod ex natura quantitatis oriatur) tamen multæ sunt formaliter entia realia, vt intellectus, & voluntas, quæ sunt proprietates substantiarum materiæ expertium: de iis autem, quæ formaliter sunt entia realia, non dubiū est, quin ens reale prædicetur in questione, quid est. Posterior pars probatur eisdem rationibus, quibus Scotus probauit tertiam partem suæ assertionis. Nec enim hac ex parte inter nos, & Scotum vlla dissensio est, nisi quòd ille putat passiones entis posse addere enti, siue significare formaliter aliquid, quod sit positium reale, nec tamen sit formaliter ens, quod apertè fatetur de vno: nos autem credimus, nihil eas posse enti addere, nisi vel negationem, vel relationem rationis, vt quæstione quinta ostendemus.

Duplex genus passionū, siue proprietatum.

Quæ in re eadem sit Auctoris sententia, quæ Scoti de passionibus entis.

2. Sent. d. 3. q. 2. ad argum.

Solutio argumentorum oppositarum opinionum.

SECTIO III.

SUPEREST, vt ad ea argumenta secundæ & tertiæ opinionis, quæ nostris conclusionibus aduersantur, respòdeamus. Nā, quòd attinet ad sententiam Auicennæ, nihil est quòd dicamus: cum nec falsa sit, si rectè intelligatur, nec pugnet cum iis quæ dicta sunt.

Quo pacto verum sit obiectum potentia, dici quidditatiuè de iis quæ à potentia attinguntur.

Ad primum secundæ opinionis dicendū est, non omnia, quæ quomodocumq; attinguntur à potentia, contineri quidditatiuè sub illius subiecto adæquato, vt patet in silentio, motu, & figura, quæ aliquo modo attinguntur ab auditu: sed ea duntaxat, quæ per se, & directò cadunt sub potentiam, vt hic sonus, & ille. At passiones entis quoad id, quòd enti addunt, non attinguntur per se, ac directò ab intellectu, cum sint vel negationes, vel relationes rationis: sed per ipsum ens, cuius sunt affectiones.

Passiones entis.

Ad secundum dicendum est, passiones entis quoad formale abstractum, vel esse negationes, quæ sunt non entia, vel relationes rationis. Si autem concretè sumantur, nec posse dici non entia, nec verò entia rationis,

rationis, quia subiectum, aut quasi subiectū, pro quo accipiuntur, sit ens reale. Potest tamen vnum dici negatiuum: verum autè, & bonum relatiua rationis, quia hæc concreta verè, ac simpliciter dicuntur de entibus realibus. Quòd si quis obiciat, genus, & speciè dici entia rationis, etiam si accipiantur pro animali, & homine: ergo pari ratione verum, & bonum posse dici entia rationis. Occurrendum est, eam locutionem esse impropriam, & figuratā, quia sumuntur concreta pro abstractis: quòd etiā sæpe fit, cum de entibus realibus est sermo, vt si dicas, albū est qualitas. Verū hæc locutiones vix admitti debent, & in ple-risque rebus ne vix quidè, vt si quis dicat, agēs & paties sunt accidentia.

Obiectio.

Dilutio.

Ad tertium dicendum est, non rectè in primis ea ratione colligi, ens dici quidditatiuè de vno, quia ambo sunt vna atque eadem natura: alioqui liceret colligere, ipsum quoque vnum dici quidditatiuè de ente. Et quidem non desunt ex auctoribus secundæ opinionis, qui id concedant. Verum, quàm id sit absurdum, adèd apertum est, vt explanatione non egeat. Adde, cum Aristot. ait, ens, & vnum, esse vnam, atq; eandem naturam: non ita id esse intelligendum, quasi velit vtrumque significare formaliter vnam & eandem essentiām, sed vnum nō significare vllam aliam. Itaque sensus est negatiuus, vt supra diximus. Loquitur autem eo pacto Aristoteles, vt doceat, vnum non addere formaliter enti aliquid reale, sed solam negationem diuisionis. Vnde patet, quid de cæteris passionibus dicendum sit.

Vt Flandr.

Falsa sententia eorum, qui volunt, vnum dici quidditatiuè de ente.

Ad priorem verò rationem earum, quibus Scotus secundam partem suæ assertionis confirmat, dicendum est: Primum quidem, eam distinctionem, cui argumentatio innititur, non esse ad rem: siquidem differentiæ non vltimæ, vt à Scoto explicantur, non sunt ex iis, quibus genera per se diuiduntur: sed vel sunt concreta accidentium, vt album aut nigrum, ac proinde entia completa, vel sunt concreta formarum substantialium secundum omnes gradus earum simul: quæ concreta, etsi incompleta sunt, quemadmodum, & formæ substantiales ex quibus fiunt: tamen non diuidunt per se vllum genus, sed tantum ille, quæ sumuntur ex singulis gradibus formarum, vt patebit libro 7. Deinde verò, non rectè Scorum docuisse, differentias vltimas sumi ex sola vltima realitate formæ, quam nos vocamus vltimum gradum entitatis formæ. Nam aut debuit ponere differentias medias inter non vltimas, quas ait sumi ex tota forma, & vltimas, quæ sumuntur ex vltimo gradu: aut certè dicere, vltimas sumi ex quibusuis gradibus, siue illi sint vltimi, siue non vltimi: quandoquidem ex quolibet gradu formæ sumitur aliqua differentia. Denique ad argumentum neganda est maior: nec probatio quicquam efficit, cum falso innitatur fundamento vniucationis entis, quæ supra impugnata est. Deinde, quia eadem ratione probabis, decem summa genera esse propriè differentia, ac proinde non summa genera, ita enim sunt diuersa inter se, vt tamen Scoti sententia vniuoce conueniant in ente: quòd haud scio quo pacto Scotus non attenderit.

Differentia non vltima, quæ sint re vera.

Contra Scotum.

Genera summa non propriè inter se differre.

Ad posteriorem dicendum est, multa quoque in ea deprehendi vitia. primum enim, etsi colligit institutū ex vniucatione entis, tamen

si ens est analogum, vt ostendimus, nihil conficit. Potest enim ens alia ratione dici quidditatiuè de vltimo conceptu obiectiuo determinabili, vt de substantia genere summo: alia verò de vltimo conceptu determinante, vt de conceptu corporei: quos quidem intellige esse vltimos in resolutione. Deinde si quid colligit, non solum concludit, non dici ens quidditatiuè de vlla differentia vltima, sed nec de vlla omnino. Id enim, quod determinatur à forma, si modò sit vniuocum, non potest pertinere ad quidditatem formæ determinantis. Postremò sumit quasi certum ens secundum conceptum communem, esse veluti materiam primam, quod tum demùm dici posset, si eius conceptus obiectiuus esset simpliciter præcisus ab omnibus conceptibus obiectiuus particularibus. Itaque ens non secundum communem conceptum, quem omnino confusum diximus, sed secundum conceptus distinctos primò determinabiles in compositione, & vltimò in resolutione, subit vicem materiæ primæ: vt secundum conceptum substantiæ, aut quantitatis: differentia verò, quæ proximè diuidunt eiusmodi conceptus, subeunt vicem formarum substantialiũ, quæ sunt primæ in compositione, & vltimæ in resolutione: veluti corporeũ, & continuũ.

DENIQVE iis argumentis, quibus Scotus tertiam partem suæ assertionis confirmat, nihil est repugnandum, quia rectè probant posteriorem partem terciæ conclusionis nostræ, sumpto ente pro ente reali, vt in hac quæstione sumitur.

Quo pacto
ens materia
prima vicem
subeat.

VTRVM EXISTENTIA RERVM distinguitur ab essentia.

QVÆSTIO III.

Trium opinionum enumeratio, primæq; explicatio, & impugnatio.

SECTIO I.

ROSVIMVS initio superioris quæstionis, existentiam distinguere aliquo modo ab essentia: nunc vtrum ita se res habeat, & qualis sit earum distinctio videamus. Est enim hac de re inter Philosophos non mediocris contentio.

ALI I dicunt, existentiam nullo pacto distinguere ab essentia, tamen si existentia distinguatur ab existere, & existente, itemque essentia ab esse, & ente sola grammatica distinctio, tanquam abstracta à concretis, & nomina verbalia à verbis, & participiis: quæ distinctio non cernitur in rebus significatis, sed in modo significandi, & concipiendi. Existentia enim & essentia, vt aiunt, solam naturam cuiusque rei significant: existere autem, & esse, habere essentiam: existens denique & ens, si sumantur vt participia, significant habens essentiam in tempore præsentis: si autem sumantur vt nomina, significant habens essentiam absolutè, id est, sine adsignificatione temporis præsentis.

ALI I existimant existentiam, etsi in Deo non distinguatur ab essentia

Prima opinio
de distinctio-
ne essen-
tiæ ab existi-
entia.

essentia distinctio vlla inuenta in rebus: tamen in creaturis distinguere reali distinctio, vt rem vnã ab alia re.

ALI I dicunt, existentiam creatam distinguere quidem aliquo modo ab essentia, atque adeo distinctio inuenta in ipsis rebus: sed tamen non vt rem vnã à re alia.

SUNT denique qui existunt: in rebus corruptibilibus distinguere esse ab essentia, in perpetuis non item. Sed eorum sententia prætermittendã nunc est, quòd in alienum sensum quæstionem detorqueat, sumentes esse pro quidditate, de cuius distinctio ab essentia hoc loco non agimus.

QVOD si quis eodem modo atque illi, respondeat, sed tamen sumat esse pro existere, & distinctio pro separatione (tamen si improprie) quasi dicat, res corruptibiles non semper existere, perpetuas semper: nulla erit in quæstione difficultas, nisi quod adhuc erit dubium idem, de quo superiores tres sententiæ dissentiant, de modo, inquam, distinctio existentia ab essentia. Ita satis erit, si tres superiores discutiamus.

PRIMA opinio est Heruæi quolib. 7. q. 9. Gab. in 3. d. 6. q. 2. & Nominalium, in quam etiam inclinat Duran. 1. q. 3. q. 2. quanquam in 3. d. 6. q. 2. videatur dubitare: ait enim in posteriori loco existentiam vel esse idem cum essentia, vel eam immediatius sequi quacumque proprietate. Quæ sententia quinque argumentis potissimum probari solet. Primum est. Ita se habet existentia ad existere, vt essentia ad esse: at qui existere, & esse nullo pacto distinguuntur: ergo à commutata proportionem, nec existentia, & essentia.

SECUNDVM. Realitas rei nullo modo distinguatur ab essentia rei: at rem existere idem est omnino atque esse realiter: igitur rem existere, seu habere existentiam, idem est omnino atque habere essentiam, & à coniugatis, existentia rei idem omnino est, atque essentia rei.

TERTIVM. Si existentia distingueretur ab essentia tanquam aliquid illi adiunctum nulla esset creatio: cõsequens est absurdissimum: ergo & antecedes. Maior ex eo probatur, quia creatio est actio, per quã aliquid perducitur ex non esse ad esse, nulla supposita entitate illius: nunc autem si esse est aliquid adiectum essentia, iam ad creationem supponitur ipsa essentia, quæ tamen per creationem accipit esse.

QVARTVM. Si existentia non esset idem, quod essentia, in omni generatione darentur duo termini totales, seu duo composita, quæ per se fierent, quorum vnum esset ipsa essentia rei quæ constat materia, & forma, alterum, totum hoc essentia existens, quod constaret ex essentia, & existentia: at duo termini totales vnus mutationis non sunt admittendi: ergo nec distinctio existentia ab essentia.

QVINTVM. Quandocumque aliquid diuiditur per duo membra, quorum alterum destruit, diuisum reliquum membrum nihil addit diuiso, siue reale, siue rationis, sed solum affirmat ipsum diuisum: vt patet in diuisione hominis per verum, & pictum, aut per viuum & mortuũ: huiusmodi autem est diuisio entis per ens actu, & ens potentia: siquidem lapis potentia non est lapis, & ita se res habet in cæteris, igitur ens actu,

Secunda.

Tertia.

Sententia quorundã de distinctio quidditatis ab essentia.

Auctores primæ opinionis.

Argumentũ primum.

2.

3.

4.

5.

ens actu, siue actu existens, nihil omninò addit enti absolutè sumpto, siue reali siue rationis.

Loca Aristotelis pro eadem opinione.

CONFIRMATUR hæc sententia ex iis, quæ Aristot. docet. Ait enim hoc capite, *idem esse dicere hominem, atque ens hominem, id est, hominem existentem: Et rursus, Quæcunque eadem generatione generantur, & eadem corruptione corrumpuntur, esse eandem naturam*, satis autem patet, esse, & essentiam eadè generatione generari, & eadem corruptione corrumpi: imò etiam per se primò: neque enim datur vnum ante aliud. Scribit etiam libro sequenti cap. 7. hunc in modum. *Quoniam igitur eorum, quæ prædicantur, alia quid est significant, alia quale, alia quantum, &c. ipsa esse, idem, quod unumquodque istorum significat, Nihil enim hæc differunt, homo valens est, & homo valet, &c.*

Text. 3.

Text. 14.

Impugnatur.

VERVM hæc sententia, vel his rationibus facilè refutatur. Duo prædicata communia, quæ ita affecta sunt ad idem subiectum, vt alterum de eo dicatur in quæstione, *Quid est*, alterum non item, si non re, saltem ratione distingui debent: alioqui eodem modo de eo subiecto diceretur: at ens, quatenus significat existentiam, de nulla re prædicatur in quæstione *Quid est*, præterquam de Deo, vt patet ex prima conclusione superioris quæstionis: quatenus autem significat essentiam, de omnibus rebus, prædicatur in quæstione, *Quid est*, vt patet ex secunda conclusione eiusdem: ergo, &c.

Existentiam de solo Deo dici quidditatiue.

PRÆTEREA si existentia, nec in Deo, nec in creaturis vllò modo differret ab essentia, non esset proprium diuinæ essentię esse suam existentiam, hoc autè pugnat cū omniū Theologorū sententia: ergo & illud.

Responsio Heruei.

HVIC argumento respondet Herueus, Ideo dici à Theologis, Deū esse suam existentiam, quia nomina concreta in diuinis, nec ex formali significatione, nec ex modo significandi important aliquid diuersum à diuina essentia: quòd fit, vt quemadmodum verè dicimus, Deus est sua essentia, sic etiam dicere possumus Deus est sua existentia. Ideo autem hominem, Angelum, & alias creaturas non dici suas existentias, quia nomina concreta in creaturis important multa, & diuersa essentia: significant enim aliquam vnam essentiam ex formali significatione: ex modo autem significandi concretorum, important cætera omnia, quæ cum illa essentia coniuncta sunt. Verbi causa, homo significat ex formali significatione solam humanam naturam, ex modo autem significandi importat quantitatem, & omnes qualitates, quæ sunt cum natura humana coniunctæ. Angelus item solam naturam angelicam formaliter significat: ex modo autem significandi concretorum nominum importat omnia accidentia, quæ Angelo inhærent. Vnde fit, vt quemadmodum falsò dixeris, hominem, & Angelum esse essentias suas: quòd vterque plura importet, quàm essentiam suam, sic etiam falsò dices, hominem, & Angelum esse suas existentias, quæ eadem sunt omnino cum suis essentis.

Discrimè inter nomina concreta in diuinis, & in creaturis.

Responsionis impugnatio.

VERVM hæc responsio nullam vim habet. Primùm, quia etsi hoc discrimen cernatur inter Deum, & creaturas, quatenus significantur nominibus concretis: nullum tamen habet locum, quatenus significantur abstractis. Vt enim Deitas nullo pacto distinguitur à sua existentia,

Idem discrimè tradit D. Thom. super Boetium de hebdomadibus.

D. Thom. 3. part. 9. 17. & doct. in 3. lib. sent. dist. 6.

sententia, sic etiam auctores sententiæ, quam impugnamus, farentur humanitatem nullo pacto distingui à sua existentia, quod tamen negant Theologi: atque ideo nos in obuiiçdo, abstracto nomine essentiæ diuinæ vsi sumus. Deinde quia Theologi, dum hoc discrimè constituunt inter Deum & creaturas, non agunt de Deo, & creaturis, vt his, vel illis nominibus significatur: sed de rebus ipsis, vt de homine, quatenus homo est, seu quatenus quædam substantia, vt à cæteris omnibus entibus distinguitur. Postremò, quia si hæc sententia vera sit, necessariò sequetur apud eos, qui nullam relationem realem in creaturis agnoscunt, si angelus creetur sine vllò prorsus accidente absoluto (quod fieri nil videtur repugnare) fore, vt eiusmodi angelus non solum quatenus nomine abstracto significabitur: sed etiam quatenus concreto, eodem prorsus modo idem sit cum sua existentia, quòd id Theologi affirmant de Deo: quòd certè ne ipsi quidem relationem realium impugnatores concedere audebunt. Quòd si auctores huius sententiæ huic argumèto respondeant: etiam angelum sine vllò accidente creatum non posse dici suam existentiam, eo quòd sublatis omnibus accidentibus adhuc sit suppositum, quòd quidem vt omnium Theologorum sententia distinguitur ab essentia, ita etiam distinguitur ab existentia: nihil ad rem erit responsio. Neque enim loquimur de distinctione existentia à supposito, seu subsistente, sed ab essentia siue natura. Accedit, quòd non desunt ex iis auctoribus qui existimèt, suppositum & naturam idem prorsus esse à parte rei, solòque significandi modo distingui. Quòd si omninò idem sunt à parte rei, profectò, quemadmodum essentia huius angeli creati sine accidente reali erit prorsus idem cum existentia eiusdem: ita & suppositum.

Refellitur alia responsio.

Et Duran. in 1. dist. 34. q. 1.

Suppositio.

POSTREMÒ. Si essentia, & existentia, etiam in creaturis penitus idem essent, & pari ratione existere, & esse ens (sumpto ente vt formaliter significat essentia) quo pacto hæc est vera, Antichristus non existit, sic etiam hæc esset vera, Antichristus non est ens: at hoc est falsum: ergo & illud. Probatur minor. Quia si Antichristus non est ens: ergo nec substantia, nec homo, ac proinde nec Antichristus: quæ est aperta contradictio.

HANC etiam rationem dissoluere conatur Herueus asserens, idem posse negari de seipso alio modo sumpto, vt homo actu de homine potentia. Itaque existimat, hanc esse nunc veram: Antichristus non est Antichristus, quemadmodum hæc: Antichristus non existit, idque propterea quòd Antichristus potentia, non sit Antichristus actu, qui solus verè, ac simpliciter est Antichristus.

Solutio. Heruei.

SED nec huiusmodi responsio dissoluit propositum argumètum. Primùm, quia hæc est simpliciter falsa: Antichristus non est Antichristus (neque enim apertior est vlla contradictio, si simpliciter, & ex vi verborum iudicanda est) & tamen hæc est simpliciter vera, Antichristus non existit. Deinde, quia hæc posterior est contingens, cùm aliquando futura sit falsa: illa verò, si in eo sensu, quem ille ei tribuit, admittenda est, planè est necessaria, cùm nullo vnquã tempore, propositio hæc: Antichristus potètia nõ est Antichristus actu, falsa esse possit.

Refutatio.

Existētia distingui ab essentia ex Aristotelis sententia.

POTEST itē refutari eadē opinio ex Aristot. sententia 2. Post. c. 7. vbi perspicuè docet, essentiam distingui ab esse, siue ab existentia his verbis: *Quid autem sit homo, aliud est, quàm hominem esse, & rursus, Esse verò nulli rei est substantia, id est, essentia.* Item ex Diuisione quæstionum, quam tradit initio eiusdē libri, si ita concludas: Quæstio quid est, Aristotele auctore, distinguitur à quæstione. An est: ergo & quidditas siue essentia ab existentia. Ita patet, falsam esse primā sententiam, necessariōque distinctionem aliquam constituendam esse inter essentiam, & existentiam, quæ non ex verbis tantum, & modo significādi sumatur.

Text. 7.

2. Post.

Ita argumentatur.

Aegidius in tractatu de Ess. & essentia. quæst. 9.

Secunda opinionis impugnatio.

SECTIO II.

D. Thomæ eiusque sectatorum sententia.

ECVNDA opinio, quæ quoad posteriorem partem, primæ sententiæ opponitur (nam de priori parte nulla est controuerfia) placet D. Thom. 2. cont. Gent. c. 53 in libello de ente, & essentia, cap. 5. & in tract. de formis, quæst. 3. art. 3. & aliis locis compluribus, vt illum interpretantur Ferrariensis in commentariis primi loci: Caiet. in commentariis secundi: Capreo. in primum sent. d. 8. q. 1. Paulus Sonc. hoc loco q. 12. & reliqui doctrinæ illius non modò sectatores, sed etiam insectatores: excepto vno, aut altero ex recentioribus Thomistis, qui eius sententiam minùs rectè videtur explicare. sic enim scribit ipse in loco citato de formis. *Nec potest ad hoc responderi (sicut quidam volunt) quòd esse, & forma differant secundum rationem, sed tamen sint idem secundum rem: &c.* Eandem sententiam amplectitur Aegidius Rom. in primum sent. dist. 2. q. 4. art. 1. Quæ quinque etiam potissimum argumentis quemadmodum superior confirmari solet.

Caiet. cap. 7. de Ente, & essentia q. 11.

Argumentum primum huius opinionis.

PRIMUM est. Nulla res est in potentia ad seipsam, vt patet: essentia creaturæ est in potentia ad suam existentiam: non est igitur idem re cum sua existentia.

2. SECVNDVM. Nulla res verè intelligi potest sub opposito eius, cum quo est idem realiter (neque enim homo intelligi potest sub opposito animalis, aut rationalis, quia est idem re cum animali, & rationali: eodémque modo se res habet in cæteris (at essentia cuiuslibet creaturæ potest verè concipi, ac intelligi sub opposito suæ existentia, vt cum essentia rosæ, aut tonitruum intelligitur non existere: igitur nullius creaturæ essentia est idem re cum sua existentia.

3. TERTIVM. Par est ratio in existentia substantiæ creatæ, atque in existentia accidentis, vt vel vtraque vel neutra dicatur distingui ab essentia distinctione reali, at existentia accidentis distinguitur re ipsa ab essentia accidentis, ergo & existentia substantiæ creatæ ab essentia substantiæ creatæ. Minor ex eo videtur perspicua, quia in sacramento Eucharistiæ quantitas panis amittit re ipsa existentiam illam, quam habebat in pane, vt potè existentiam in illo, & quod plus est, accipit nouam existentiam substantiæ, qua possit esse subiectum reliquorum accidentium, vt quidam dicunt. Ita fit, vt omnis existentia creata distinguatur ipsa ab essentia, cuius est existentia.

In Eucharistia quantitas panis amittit suam existentiam in pane.

4. QVARTVM. Si existētia creaturæ nō distingueretur re ab essentia, non

non reciperetur in illa, consequens est falsum, & absurdum, ergo & antecedens. Maior patet, quia nulla res dicitur recipere se ipsam. Minor probatur dupliciter. Primum, quia si existentia creaturæ non recipitur in essentia: nulla est ratio, cur hoc existens, per se, & hoc intelligens (accepto nimirum vtroque termino pro eodem homine, aut Angelo) sint idem subiecto: neq; enim duo aliqua dicuntur idem subiecto: nisi quia vel alterum inest alteri, vel vtrumq; eidem tertio: at nec intellectio potest inesse ipsi existentia per se, cum existētia sit vltimus actus, seu forma cuiusque rei, nec item existentia per se potest inesse intellectio, cum prius natura res existat, quàm intelligat: ergo, nisi vtraque recipiatur, ac insit in essentia, nulla prorsus ratio relinquitur, cur hoc existens per se, & hoc intelligens sint idem subiecto, quod tamen negari nullo modo potest, cum perspicuum sit, vnum & idem suppositum esse per se existens, & intelligens. Deinde, quia si existentia substantiæ creatæ non reciperetur in essentia, illud absurdum admittendum foret, esse eam infinitam. Nulla enim forma est limitata, & finita, nisi aut propter differentiam, qua contrahitur, quo pacto color est finitus in albedine: aut propter subiectum, in quo recipitur, quo pacto albedo limitatur ad certos gradus, quia recipitur limitatè in subiecto: cum ergo existentia creaturæ non sit limitata, & finita per differentias (existentia enim, cum sit vltimus actus, non potest limitari per alios actus, cuiusmodi sunt differentia) efficitur, vt, nisi sit limitata propter receptionem in essentia, necessariò sit limitata, & infinita.

Sonc. hoc modo, aliter Caiet.

Ita Ferrariensis in loco citato.

QVINTVM. Id, quod conuenit alicui non per vllam causam effectiuam, distinguitur re ipsa ab eo, quod non conuenit eidem, nisi per aliquam: atqui prædicata essentialia conueniunt creaturis nō per vllam causam effectiuam (siquidem huiusmodi propositiones, Homo est animal, Homo est substantia, & similes semper fuerunt veræ, etiam antequam Deus quicquam efficeret) prædicatum autem, quo de rebus creatis affirmatur existentia, non conuenit creaturis, nisi per causam efficientem, vt patet: non est igitur dubium, quin essentia, & existentia creaturarum re ipsa distinguantur.

Text. 7.

Propos. 2.

Propos. 3.

EADEM sententia confirmatur ab his auctorib. ex loco illo Arist. 2. Poster. cap. 7. quo superiorem opinionem impugnauius. Dicunt enim verba illa planè significare distinctionem realem inter essentiam & existentiam, cum affirmant, aliud esse essentiam, aliud existentiam. Idem quoque volunt, docuisse Boëtium in libro de hebdomadibus, cap. 1. cum ita scripsit, *Diuersum est esse, & id quod est, & paulò inferius, Est autem aliquid, cum esse susceperit.*

Confirmatur ex Aristotele.

Ex Boëtio.

VERVM huiusmodi sententia non videtur probanda. Primum, quia si existentia creaturarum distingueretur ab essentia, vt res à re, posset ab illa separari diuina potestate, præsertim cum neutra quicquam includat alterius: at nullo modo videtur fieri posse, vt existentia v. g. huius lapidis permaneat in rerum natura pereunte essentia eiusdem lapidis, aut conseruata separatim sub alia existentia, quemadmodum illi conseruari posse arbitrantur, argumento sumpto ab existentia naturæ assumptæ à Verbo diuino.

Resolutio proposita sententia, quia essentia, & existentia separari nequeant.

2. *Quia super-
vacanea sit
realis earum
distinctio.* Deinde quia frustra inducitur realis distinctio, tanquam rei à re vbi minor est satis, quàm realis: quicquid autem illi efficiunt ac defendunt sua illa distinctioe existentiae ab essentia, nos efficiemus, ac tuebimur minore, vt patebit. Atque hæc communia sunt argumenta.

3. *Quia existē-
tia non ponit-
ur per se in
prædicamentis.* Tertio, quia si distinguuntur vt res à re, erunt vtique diuersa entia realia. Quare cum nulla sit ratio cur, si existentia est ens reale, non sit ens reale completum (ea saltem, quæ est completarum rerum) ponatur profectò huiusmodi existentia in prædicamentis: quod & ipsi de communi Philosophorum, & Theologorum consensu negant, & fieri non posse patebit libro sequenti.

*Ex Aristote-
le.* Refutatur quoque eadem sententia ex iis, quæ Aristoteles scribit 3. Post. cap. 1. cum excludit à numero earum quæstionũ, quæ plura complectuntur, quæstiones, An est, &, Quid est. Ideo enim id facit, quia nunquam earum termini significant plures res: cum interim id sæpè contingat in quæstionibus, Quia est, & Propter quid est.

*Approbatio tertiæ sententiæ, & refutatio trium quorum-
dam sensuum illius.*

SECTIO III.

*Media sen-
tentia.*

ERTIA demùm sententia, quæ vt media est, ita veritatem attingere videtur, est fermè Realium Scholasticorum, atq; adeo quorundam recentiorum Thomistarum, qui nobis videntur inuitum etiam D. Thomam in eandem sententiam trahere. Verùm non omnes eodem modo explicant.

*Henrici ex-
plicatio.*

Henricus enim Gandauensis in Quodlibetis ait, creaturam existentem nihil addere vltra essentiam, nisi relationem quandam, quæ idem sit re cum essentia, & terminetur ad causam efficientem, à qua creatura actu fit, aut conseruatur. Sed hæc Henrici sententia, nisi profundius aliquid intelligat, non est probanda. Isto enim modo nihil aliud esset existere creaturæ, quàm referri relatione actualis dependentiæ ad causam efficientem: quod non solum ex eo falsum esse deprehenditur, quia existendi verbum non est relatiuum sed absolutum: verùm etiam quia relatio actualis dependentiæ supponit existentiam creaturæ dependentis.

*Alterius ex-
plicationis re-
sectio.*

Alij dicunt, creaturam existentem nihil addere suæ essentiæ, nisi hoc solum, quod sit extra causas suas. Sed nec huiusmodi sententia placet. Nam si idem esse credunt: rem esse extra suas causas, quod referri ad illas relatione actualis dependentiæ, ex proximè dictis refutata relinquitur. Si verò idem esse putant, quod rem productam esse à suis causis, & nondum corruptam, aut annihilatam: ex eo non est probanda sententia, quia hæc oratio non significat formaliter, rem habere esse actu, sed accepisse illud à causa sua, & nondum amisisse, quæ haud dubiè sunt conditiones coniunctæ cum actuali existētia creaturarum, non ipsa earum actualis existentia. Si denique idem, quod rem, neque esse

*Scot. 3. Phys.
9. 2. & in 4.
sent. d. 10. q.
2. post. Fran-
ciscum Villa-
riam Quod-
lib. 9. & 10.*

*Recentiores
quidam.*

esse solum obiectiue in intellectu, neque etiam in sola potestate suarum causarum (neque enim alius præterea succurrit sensus illorum verborum) de eo esse nos quærimus, quidnam sit, & quo pacto ab essentia distinguatur. Itaq; nihil liquidò constat ex hoc explicandi modo.

*Alij Resen-
siores.*

*Vbi Tromb.
lib. 5. q. 6.*

Alij denique dicunt, existentiam creaturæ distingui formaliter ab essentia, quo pacto similitudo distinguitur ab albedine posita identitate reali relationum cum suis fundamentis. Verùm hæc explicatio, quæ Scoto à quibusdam tribuitur, nec Scoto tribuenda est, vt eius quoque sectatores asserunt, nec videtur vera. Ea enim sola propriè distinguuntur formaliter, quæ sunt diuersæ entitates, vt substantia, & quantitas: animal, & rationale: aut vnum addit aliquid entitatis entitati alterius, vt homo, & animal: existentia autem non distinguitur ab essentia, vt entitas ab entitate cum non sit quidditatiue ens, vt patet ex dictis: vnde sit, vt nec entitatem enti possit adiungere. Præterea, si distingueretur formaliter ab essentia, ac proinde esset ens, cum nulla ratio appareat, cur non esset completum (ea saltem, quæ esset completarum rerum, vt contra secundam opinionem dicebamus) poneretur vtique per se in aliquo, aut pluribus prædicamentis, at non ponitur per se, vt omnes fatentur, ergo, & cæt. Quod si quis illam, aut contra omnium communem sententiam dicat, esse ens completum, & poni per se partim in prædicamento quantitatis partim in prædicamento Quando (in his enim prædicamentis videbuntur per se poni durationes successiuæ creaturarum, à quibus nihil credentur differre ipsæ earum existentia) aut certè asserat esse ens incompletum, vt pote actum quemdam vltimum, quo quælibet species contrahatur ad sua indiuidua (hæc enim sententia alicui forsitan arrideat) vtrumque nos fieri non posse, latè ostendemus libro sequenti.

*Tertiæ expli-
cationis refu-
tatio.*

Aliter probant sectatores Scoti essentiam, & existentiam non distingui formaliter. Quia eadem, inquirunt, est definitio hominis actu existentis, & hominis absolutè. Quæ ratio, si bona est, ad superiorem reuocari debet. Quia enim actualis existentia non est entitas: idcirco non alia definitio tradenda est hominis absolutè sumpti, alia hominis existentis actu: multiplicatio enim definitionum ex multiplicatione entitatum nascitur.

*Scoti sectato-
rum ratio.
Definitio alia
non est homi-
nis absolutè
sumpti, alia
actu existen-
tis.*

Vera explicatio tertiæ sententiæ.

SECTIO IIII.

Vo igitur pacto media sententia vera sit, tribus conclusio- nibus explicandum.

Prima conclusio. *Existentia creaturarum non est idem omnino, quod essentia illarum.* Quæ conclusio ex impugnatione primæ sententiæ perspicua est. *Prima. con-
clusio.*

Secunda conclusio. *Existentia creaturarum non distinguitur ab essentia illarum realiter, siue vt res à re.* Hæc item patet ex impugnatione secundæ sententiæ. *Secunda.*

3. i. tus intrin-
secus quis.

TERTIA conclusio. *Existencia creaturarum distinguitur ab illarum
essentia ex natura rei, non tamen formaliter, sed tanquam ultimus eius modus
intrinsecus.* Voco autem modum intrinsecum, eum, qui conuenit rei,
non per aliam realitatem, siue entitatem: quales sunt modi, quibus di-
stinguntur genera summa inter se: & modus, quo intensio trium gra-
duum distinguitur ab albedine, cuius est intensio. Quocirca qualita-
res, quæ dicuntur modi substantiæ, vt habitus, & figura, & huiusmodi
alia, ideo non sunt modi intrinseci substantiæ, quia conueniunt sub-
stantiæ per aliam entitatem ab entitate substantiæ, nempe per entita-
tem qualitatis, quæ est verum ens ab entitate substantiæ distinctum.
Atque hæc conclusio est Alexandri Alensis in septimum librum hu-
ius operis quam fateretur se ab aliis accepisse, eandemque postea se-
quutus est Scotus, & alij complures.

Auctores cõ-
clusionis 3.

PRIMA pars huius conclusionis probari potest argumentis se-
cundæ sententiæ ad verum sensum reductis. Id enim solum efficiunt,
vt existentia creaturarum distinguatur ab earum essentia seclusa omni
operatione intellectus, vt ex eorum solutione patebit, hoc autem est
distingui ex natura rei. Secunda pars ex fine superioris sectionis patet.
Tertia probatur. Quia quicquid distinguitur ab aliquo ex natura rei,
& non realiter, aut distinguitur ab eo ratione alicuius realitatis, vt ho-
mo ab animali additione differentiæ, aut ratione modi intrinseci, vt
albedo certæ intensiõis ab albedine absolute additione determina-
tionis: aut ratione vtriusque, quo pacto similitudo distinguitur ab al-
bedine, in qua fundatur, habet enim non solum diuersam realitatem,
siue entitatem, sed etiam diuersum modum essendi, cum pertineat ad
aliud prædicamentum. At existentia creaturarum distinguitur ab es-
sentia earum ex natura rei, nec realiter, vt ostensum est, & insuper non
est formaliter realitas vlla, siue entitas, vt formaliter ab essentia distin-
gui possit: restat igitur, vt distinguatur ab essentia tanquam modus
intrinsecus illius. Quod autem distinguatur vt ultimus, ex eo patet,
quia quicquid in creaturis concipitur sub quauis entitate, aut modo
entitatis, qui non sit actualis existentia, adhuc ulterius naturæ ordine
concipi potest sub actuali existentia. Atque hæc est causa, ob quam
Theologi, ac Philosophi dicunt, existentiam esse ultimam actualita-
tem omnis formæ. Dicerem generalius, *omnis entitatis*, quia omnis en-
titas habet suam existentiam etiam entitas materiæ primæ, vt patebit
libr. 8. Verum illi partim pressius loquuntur de existentia in illo pro-
nunciato: partim sunt ex eorum numero, qui putant omnem existen-
tiam prouenire à forma.

Quotuplex
distinctio ex
natura rei.

Existentiam
esse ultimum
modum intrin-
secum.

Esse ultimam
actualitatem
omnis entita-
tis.

Prima, dubi-
tatio.

Secunda.

Tertia.

SED quærat aliquis hoc loco, *Qui* fieri possit, vt existētia actualis sit
ultima actualitas omnis entitatis, cum ipsa adhuc sit in potentia, vt sit
actu: existentia enim rosæ, cum rosa non existit, est in potentia vt sit
actu: quo eodem modo res se habet in cæteris existētiis creaturarum.

QUÆRAT item. Num quemadmodum inferiora constituuntur
ex entitatibus superiorum, ita etiam existentia inferiorum consti-
tuantur ex superiorum existentia.

QUÆRAT postremò, *Quid* inter sit inter existentiam, & substan-
tiam

In textu. 22.
Vide Scoti ad-
ditionem 1.
questionis 1.
quodlibeti 1.

Lege D. Th.
in tractat. de
formis. q. 3.
art. 3.

In his sunt
D. Thom. 1. p.
q. 3. art. 4. &
alibi sepe Sco.
2. sent. d. 3.
Egidijus
quodl. 1. q. 7.

tiam & quibus primò vtraque conueniat.

VERVM missa extrema dubitatione, quoniam maioris negotij est,
& latè disputabitur lib. sequenti: ad primam dicendum est, existentiam
rosæ, & cuiusuis alterius rei non existentis, non propriè esse in poten-
tia vt sit actu: sed rosam potiùs, & quamcumque rem aliam non exi-
stentem esse in potentia, vt sit actu per illam. Neque enim existentia, si
propriè loquendum est, existit, quemadmodum neque albedo est alba:
sed est id, quo res formaliter existit, quo pacto albedo est id, per quod
res formaliter est alba. Quod si quis colligat existentiam nihil esse, aut
saltem non esse quicquam reale, quia quod non existit in rerum natu-
ra, non sit reale quicquam, sed vel nihil, vel ens rationis, vel aliquid fi-
ctitium: negandum est antecedens. Nam vt aliquid sit reale, satis est, si
per illud aliquid realiter existat. Verum latè sumpto existendi ver-
bo, dici potest existentia existere, quemadmodum albedo nonnum-
quam dicitur albere, & lux vſitatiùs lucere, cum interim sola res sub-
iecta propriè dicatur albere, ac lucere. Hoc igitur pacto non dubium
est, quin existentia sit in potentia, vt sit actu. Sed hinc non efficitur, vt
non sit vltima actualitas omnis entitatis. Siue enim ipsa sit actu, siue
non sit, semper suapte natura est vltimus modus intrinsecus cuiusque
entitatis, quemadmodum forma substantialis, siue sit actu, siue non
sit, semper tamen est prima forma materiæ, & quantitas primum acci-
dens absolutum substantiæ corporeæ.

Prima dubi-
tatio solutio-
nis.

Secunda.

AD secundam dubitationem dici potest, Quemadmodum ex passio-
nibus superiorum non cõstituuntur passiones inferiorum, vt apertum
est: ita nec existentias inferiorum ex superiorum existentia constitui.
Hoc tamen interest, quod passiones, si sunt vera accidentia, constant
suis generibus, & differentiis pertinentibus ad aliquod prædicamen-
tum: existentia autem nullis constant generibus, & differentiis, vt pa-
tebit libro sequenti: quod Scotus animaduertit ad distinctionem tercia
2. sentent. sed sunt modi quidam essendi supponentes quamlibet enti-
tatem, siue simplicem, siue compositam in esse possibili, quo pacto in
prædicamentis spectantur: & ponentes formaliter earum quamque, in
esse actuali, quod vocamus esse in rerum natura. Potest etiam dici exi-
stentiam non conuenire immediatè cuilibet entitati, sed cuilibet enti-
tati singulari per se: naturasque vniuersales non existere per proprias
& peculiare existentias, sed per existentias singularium per se: de qua
tamen controuersia libro sequenti agendum est.

Scot. 2. d. 3. q.
3.

Solutio argumentorum primæ opinionis.

SECTIO V.

IS expositis, ad primum primæ opinionis argumentum di-
cendum est: Quemadmodum *Ens*: ita & *Esse* duobus mo-
dis accipi posse, vno, vt significat existere, quæ est propria
verbi significatio: altero, vt significat essentiam, quo sumi-
tur libro tertio, de Anima, capite quarto, cum dicitur, *Aliud esse car-
nem, aliud carnis esse, id est, carnis essentiam.* Si ergo esse in argumento su-
matur

Esse duobus
modis, si mi
posse.

Tex. 9. & 10.

matur priori modo, neganda est propositio, si posteriori, neganda est assumptio, quo pacto nihil conficitur.

Ad secundum concessa utcumque maiore, eo quod esse existentiae non dicatur realitas, quemadmodum neque entitas, neganda est minor. Neque enim idem omnino sunt existere, atque esse realiter, sed sumpto esse priori modo tantum.

Creatio quid supponat.

Ad tertium neganda est maior. Nam etsi creatio nullam supponit entitatem rei actu existentem, supponit tamen totam illius essentiam potentia existentem, ut per ipsam creationem accipiat esse actu, alioqui nulla res creati posset, sed vel omnia ex se ipsis actu existerent, vel nihil praeter Deum posset existere. Sola enim Divina natura ex se existit. Atque haec ratio contra aduersarios plurimum valet, eamque doctè persequitur Aegidius Romanus in tractatu de Esse, & essentia.

Divina natura sola ex se existit.

Ad quartum neganda est consequentia. Nam etsi argumentum aliquid momenti habere videtur contra secundam opinionem, nihil tamen efficit contra nos, qui non dicimus, existentiam esse re ipsa distinctam ab essentia, sed esse modum intrinsecum essentiae, ex quo cum essentia, si propriè loquendum est, non fit compositio. Quamquam nec contra secundam quidem opinionem vim habet argumentum, cum eius auctores dicant, existentiam non esse id, quod propriè incipit esse per generationem, sed id, quo res genita incipit esse.

Esse cum essentia non facere compositionem. Nihil esse in potentia, ut habent essentiam.

Ad quintum, quicquid veritatis habeat maior propositio, falsa est minor. Nam si in ea sumatur ens actu pro eo, quod habeat essentiam, ens autem potentia pro eo, quod non habet essentiam, sed potest illam habere, cum nullum tale ens potentia dari possit, imò ne fingi quidem: falsa omnino erit isto modo diuisio entis in ens actu, & ens potentia. Si verò ens actu sumatur pro habente existentiam, ens autem potentia pro eo, quod non habet existentiam, sed potest illam habere, vera, quidem erit diuisio: ceterum hoc pacto esse potentia non destruet diuisum, cum ens potentia hac significatione sumptum verè dicatur ens, veluti Antichristus,

Explicatio quorundam locorum Arist.

Ad ea verò loca Aristotelis, quibus eadem sententia confirmabatur, dicendum est, in iis locis tam ens: quam esse, accipi, ut significant essentiam. Quamquam etsi numerentur, ut significant existentiam, nihil contra nostram sententiam colligeretur. Sensus enim eorum locorum est, Neque ens hominem dicere aliam essentiam ab homine, neque verbum, Esse, significare aliquam essentiam ab essentiis praedicatorum distinctam: cui veritati nihil obstat ea distinctio existentiae ab essentia, quam posuimus.

Solutio argumentarum secunda.

SECTIO VI.

Num res vlla possit esse in potentia ad seipsam.

R I M V M, verò secundae opinionis argumentum, hoc pacto dissoluendum. Simpliciter quidem non esse dicendum, re vlla esse in potentia ad seipsam, posse tamè dici in potentia ad aliquid, quod futurum sit idem re cum ipsa, quo pacto albedo potest esse in potentia ad similitudinem. Hoc igitur modo verè dici potest, omnia

9.9. & 11.

nem creaturam fuisse ab aeterno in potentia ad suam existentiam, cum qua futura erat idem re.

HINC patet solutio secundi. Neganda enim est maior, ut patet ex dictis. Nec obstant exempla adducta. Ratio enim, ob quam homo non potest intelligi sub opposito animalis, aut rationalis, non est, quia sit idem re cum utroque, sed quia utrumque pertinet ad essentiam ipsius.

Hoc impugnatur. Scotus in 4. 2. q. 2. & Scotus ibidem d. 10. q. 2. art. 2.

Ad tertium concessa maiore negandum est, existentiam accidentis distingui re ipsa ab accidente. Ad probationem verò dicendum, quantitatem panis, non amittere in consecratione suam existentiam, sed modum existendi, quem habebat in pane, & relationem inhaerentiae actualis, quae modum illum existendi suapte natura sequitur. Quo fit, ut nullo modo sit probanda sententia eorum, qui putant, quantitatem, per consecrationem accipere existentiam substantiae, ut possit, tum existere per se, seu absque subiecto, tum etiam reliqua accidentia sustinere. Nam cum quantitas dum est in pane, sit medium, seu subiectum. Quo (ut vocant) cuius interuentu illa insunt pani, satis erit, si Deus quantitatis existentiam conseruet, ut illa non solum existat sine subiecto, sed etiam reliqua accidentia sustineat. Itaque habet quidem existentia quantitatis post consecrationem similitudinem quandam cum existentia substantiae, veram autem rationem illius non habet. Quod si quis obiiciat, existentiam accidentis nihil aliud esse, quam existentiam, qua aliquid existit in subiecto, quemadmodum existentia substantiae nihil est aliud, quam existentia, qua aliquid existit per se: at quantitatem post consecrationem non existere in subiecto: ergo non existere per existentiam accidentis, sed substantiae: hunc in modum occurrendum est. Quemadmodum essentis accidentis non in eo consistit, quod actu insit substantiae, sed in essentiali aptitudine, ut insit substantiae, quod initio 7. lib. patebit: ita quoque existentiam accidentis non in eo positam esse, ut per eam accidens actu existat in substantia, sed ut per eam possit in substantia existere.

In Eucharistia quantitas non amittit suam existentiam sed modum existendi. Quaedam sententia de existentia quantitatis impugnatur.

Obiectio.

Dilutio.

Accidentis essentia in quo consistat.

Ad quartum dicendum, etsi nulla res se ipsam recipit, posse tamen recipere aliquid, quod sit idem cum re ipsa, quo pacto albedo recipit similitudinem, seu (ut exemplum sumatur in iis, quae numquam separantur in rerum natura: cuiusmodi sunt essentia, & existentia) quo pacto creatura recipit relationem actualis dependentiae à creatore. Hoc igitur pacto recipit essentia creaturarum existentiam, ut vltimum modum intrinsecum, seu vltimam actualitatem. Vnde cum earum existentia isto modo sit recepta, & limitata, nihil efficitur in reliquo argumentationis progressu. Adhuc enim hoc existens per se, & hoc intelligens, erunt suo modo idem subiecto, quia in eadem essentia hominis, aut Angeli recipitur existentia per se, & intellectio: illa quidem, ut modus intrinsecus: haec autem, ut verum accidens. Adhuc item existentia per se erit finita, & limitata ad essentiam substantiae creatae, in qua recipitur, ut modus, & actualitas illius. Quamquam propositio illa, Nullam formam esse finitam, & limitatam, nisi vel propter differentiam, qua contrahitur, vel propter subiectum, in quod recipitur, non est usquequaque vera, saltem in formis improprie dictis, cum dif-

Num fundamentum recipiat relationem, à qua re ipsa non distinguitur.

Limitatio existentia.

ferentia indiuiduans, qua Socrates constituitur in esse Socratis, finita sit, & neutro modo sit limitata, nisi dicas, eam quodammodo recipi, in natura specifica ad constitutionem Socratis.

*Connexiones
necessariae an
habeat caus-
sam efficien-
tem.*

AD quintum dicendum, etsi nulla sit causa efficiens huius connexionis, Homo est animal, quod rectè assumitur in argumentatione, nosque ostendemus lib. 5. tamen hanc connexionem, Homo est animal existens, habere veram causam efficientem. Quae enim efficit: ut homo existat, eadem efficit, ut homo sit animal existens, quod eodem modo dicendum est de cæteris enunciationibus, in quibus prædicatum essentiale de subiecto dicitur.

AD locum verò illum Aristot. in 2. Post. dicendum est, in iis etiam, quae non differunt re, sed vel formaliter, vel solum ex natura rei, ita nonnunquam loqui Aristotelem ut dicat, vnum esse aliud ab alio, ut cum in loco supra citato Librorum de Anima scribit, *aliud esse carnem, aliud carnis esse, id est essentiam carnis: aliud magnitudinem, aliud esse magnitudinis, id est magnitudinis essentiam.*

SIT NE VNVM VERA PAS- SIO ENTIS.

QVÆSTIO V.

Quod non videatur esse vera eius passio.

SECTIO I.

*Cur primum
agatur de 7.
no.*

BI quatuor priores quæstiones de ente expediuimus: sequitur ut de passionibus, propriisve illius affectionibus, potissimum verò de iis, quae in præcipuis habentur, differamus. Ac primum quidem se offert disputatio de vno, quod hanc entis affectio cæteras naturæ ordine videatur antecedere. Primum, quia dicitur de omnibus rebus absolutè, & sine disunctione oppositi: cum tamen reliquæ, aut nõ dicantur nisi comparatè, ut verum, & bonum: aut non de omnibus, nisi cum disunctione oppositi, ut necessarium, & contingens. Deinde, quia nulla est passio entis, quae rerum essentiis minorem additionem videatur facere, cum solam negationem diuisionis illi adiungat, ut ex progressu quæstionis patebit. Postremò, quia cæteræ omnes affectiones supponunt vnitatem rerum, quibus conueniunt, cum aliquam entium distinctionem exigant, quae sine vnitatibus distinctorum intelligi non potest. His, & aliis de causis merito Arist. in hoc cap. cum primum entis analogiam explicauit, continuò ad vnus explanationem aggressus est. Nec id solum, verum etiam adeo connexionem fecit cum ente vnum, ut vtrumque vnam, atque eandem naturam esse docuerit, Philosophiæ item partes ex partibus vnus, quemadmodum & ex partibus entis colligendas esse dixerit: ac demum cæteras entis affectiones, quae per disunctionem dicuntur, ad vnum ipsum, quasi ad principium omnis contrarietatis reuocandas esse affirmauerit, ut ex contextu patet.

*Quarta sit
vniò cū Ente
connexio.*

Text. 3.

NON

NON desunt tamen argumenta, quibus illud videatur non esse vera passio entis realis. Primum est. Vnum non solum dicitur de entibus realibus, sed etiam rationis: siquidem in his etiam dicimus, vnum esse aliud ab alio: damus quoque in his definitiones, & vniocas prædicationes: cum interim id, quod definitur, aut vniocè prædicatur, necessariò sit vnum: latius ergo patet vnum, quam ens reale.

*Primum ar-
gumentum pro
parte negati-
ua.*

SECUNDUM. Cum duo opposita prædicata dicuntur de communi aliquo subiecto, neutrum eorum cum illo reciprocatur: sed vtrumque per se minus latè patet (alioqui vtrumque simul diceretur de aliquo contento sub eiusmodi subiecto, quod fieri nequit) atqui vnum, & multa sunt opposita prædicata, & dicuntur de ente reali, ac per se: vtrumque enim dicitur à Metaphysicis affectio subiecti Metaphysicæ: ergo etsi vnum non dicatur de entibus rationis, adhuc tamen non reciprocabitur cum ente reali, quod est Metaphysicæ subiectum, sed minus latè patebit. Eadem vis est in illo communi argumento: Ens diuiditur per vnum & multa: ergo fieri non potest, ut vnum reciprocetur cum ente.

2.

TERTIUM. Id, quod formaliter, aut est negatio, aut relatio rationis, non potest esse vera passio entis realis: siquidem negatio nihil est. relatio item rationis non conuenit entibus realibus, nisi per operationem intellectus, quod dicendum non est de passionibus entium realium: atqui vnum non videtur posse significare formaliter, nisi vel negationem, vel relationem rationis, ut dicere cœpimus quæst. 3. de omnibus passionibus entis: ergo etsi quis ratione aliqua concludat, vnum reciprocari cum ente reali: non tamen efficiet, ut sit vera eius passio. Quod idem argumentum valet ad euertendas cæteras passiones entis, si vnum est, nullam earum addere enti, nisi vel negationem, vel relationem rationis.

3.

*Num omnia quinque transcendentia, quae enti addi solent, sint vera
illius passiones.*

SECTIO II.

Text. 5.

RO huius quæstionis explicatione illud principio ponendum est: ens habere veras ac proprias passiones, quae de ipso, quatenus est ens demonstrari possint. Nam, ut Arist. hoc cap. concludit, quemadmodum numerus, solidum, & cætera entium genera, quatenus talia sunt, suas habent proprias affectiones, quae in particularibus scientiis demonstrantur: ita ens, quia ratione est ens, proprias affectiones habere debet, in quibus considerandis, ac demonstrandis primi Philosophi cura versetur.

*Ens habere
veras, ac pro-
prias passio-
nes.*

ILLUD etiam animaduertendum, ut attributa aliqua sint veræ passiones entium realium, non opus esse, ut ipsa sint formaliter entia realia, sed satis esse, si reciprocantur cum subiectis, quibus attribuuntur, & ex eorum natura quasi nascantur, etiam si sint negatiua, aut relatiua rationis. Hoc enim satis est, ut demonstrari possint. Qua de causa non mirum est, si Aristot. 2. de Anima cap. 7. doceat, visibile esse propriam affectionem coloris, etiam si nullam entitatem colori adiungat.

*Ad veram
passionem. quae
requirantur.*

Duo genera
passionum en-
tis.

Postremò animaduertendum est, duo dici solere genera passionum, quæ cum ente recurrant: alias simplices, alias coniunctas. In simplicibus numerari solent quinque illa vulgata attributa, quæ cum ente senarium transcendentiũ numerum conficiunt, Res, Vnum, Aliquid, Verum, Bonum, quæ in primis, ac præcipuis affectionibus entis habentur. In coniunctis censentur, Idem, aut diuersum, Necessarium, aut contingens: & aliæ similes, quæ & posteriores, & minùs præcipuè dicuntur. Constitui autem solet inter hæc passionũ genera huiusmodi discrimen, quòd priores sine disunctione cum ente conuertantur: posteriores non nisi cum disunctione. Quicquid tamen veritatis habent exempla, quæ proponi solent: missò nunc toto posteriori genere, & in alios libros dilato, de quinque illis transcendentibus, quæ in priori genere numerari consueuerunt, agendum est nobis hoc loco.

De quibus
agendum.

An res &
aliquid veræ
entis passiones
existant.

Quo pacto di-
stinguatur se-
transcendẽtia
apud quosdã.

Ac primũ quidem operæpretium est intelligere, num duo illa attributa, Res, & Aliquid, veræ illius passiones existimari debeant. Hac enim in re consuetudo recentioris scholæ cum veteri, atque adeo cum veritate ipsa videtur pugnare. Ferè enim recentiores illa distinguunt, tum inter se, tum etiam ab ente, ac cæteris transcendentibus, ex qua re sequitur, ea omnia numeranda esse in passionibus entis, si modò ens sit primum omnium transcendentium, quod omnes concedunt. Ratio distinctionis, eorum sententia, in hoc posita est: quòd Ens sumatur ab actu essendi: Res ab essentia: Vnum ab indiuisione in se: Aliquid ab alietate à cæteris, quasi iuxta etymologiam nominis idem sit atque Aliud quid: tum deinde accedant Verum, & Bonum, de quorum distinctione postea agendum.

Refutatio 1.
ex sententia
Veterum.

Hæc tamen sententia non placet. Primũ, quia pugnat cum doctrina veterum, apud quos idem sunt, Ens, Aliquid, & Res, neque aliter hæc nomina, quàm vt synonyma vsurpantur.

2.
Ex negatione
quæ commit-
teretur.

Deinde, quia si vnum ex his addatur alteri, aperta committitur negatio, nisi verbum, *Aliquid*, sumatur, vt est particularitatis nota, veluti cum dicimus, Aliquod ens, vel, Res aliqua, significamus enim hoc pacto certum aliquod genus entis, nec iam vtimur vocabulo, *Aliquid*, vt est nomen transcendens.

3.
Ex supra di-
ctis.

Tertiò, quia si hoc solo discrimine distinguuntur, Ens, & Res, quòd Ens actum essendi significat, Res autem essentiam: nullus iam distinctioni reliquus est locus, si Ens sumatur, vt significat essentiam, quo pacto sumitur, cum Metaphysicæ subiectum constituitur, & penè in omni Philosophia, tametsi à significando actu essendi ad significandum essentiam sit traductum.

4.
Ad significa-
tionem verbi.

Postremò, quia etsi verbum, *Aliquid*, ab alietate, seu (quod idem est) à diuersitate ductum videri potest, vt fortassis lapis à lædendo pede: tamen quia audito verbo *Aliquid*, nihil de diuersitate cogitamus, quemadmodum nec de læsione pedis, audito lapidis nomine non significat propriè eiusmodi verbum alietatem: sed vel contradictorium verbi, *nihil*, quo pacto etiam existentia, & quilibet alius intrinsecus modus essendi appellatur, *aliquid*: vel magis propriè, magisque vsitatè apud Philosophos, Entitatem, siue Ens.

Accedit,

Accedit, quod *Diuersum* apud eos, qui hæc distinguunt, non est simplex passio entis, sed pars eius disiunctæ affectionis, quam appellant, *Idem aut diuersum*, Quòd si alietatem accipiant, pro alietatis fundamento, quod videtur esse diuisio, vt enim identitas fundatur in indiuisione, ita videtur diuersitas fundari in diuisione) primũ multi eorum sibi repugnabunt, cum velint vnum non modò significare diuisiõnem rei in se, vel à se, sed etiam diuisiõnem ab aliis, quòd sit, vt *aliquid*, eorum sententia, non sit alia passio ab vno, sed ipso vno includatur. Tum etiam, quia non diuisio, sed multitudo est fundamentum diuersitatis, quemadmodum vnitas identitatis. Nam etsi inter ens, & non ens datur diuisio, non tamen datur diuersitas. Ac denique, quia diuisio est communis entibus & non entibus, vt quemadmodum entia à non entibus, ita & non entia ab entibus diuisa sint: atque hæc est diuisio, quæ antecedit vnum & nomine vnus negatur in ente quasi subiecto, vt diximus in expositione contextus.

Dicendum est igitur, *Ens*, *Aliquid*, & *Rem* idem profus esse, nec villo pacto distingui inter se, nisi quòd nomina *Entis*, & *Alicuius* sæpè sumuntur in commune, vt dicuntur de entibus realibus, & rationis (vt cum *Ens*, aut *Aliquid*, in reale, & rationis distinguuntur) nomen autem *Rei*, semper sumitur pro ente reali, nisi fortè cum adiectione proferatur, vt si cum de secundis notionibus disseris, dicas te disputare de rebus, quæ pendent ab operatione intellectus: Id quod satis declarant denominationes, & inflexiones ex nomine rei factæ, vt Reale, Realiter, & Realitatis vocabulum, quibus recentiores potissimũ vtuntur. In solis enim puris entibus, quæ realia dicuntur, vsurpari solent. Auenrois in sua paraphrasi contra existimat: ait enim latius patere *Rei* nomen, quàm *Entis*, quòd res dicatur de omni re concepta, vt de Hircoceruo, & Chimæra: Ens autem de solis veris rebus. Sed nõ rectè philosophatur. Figmenta enim non dicuntur res: sed res fictitiæ: qua moderatione adiecta æquè possunt illa dici entia, atque res. Itaq; cum sermo est de ente reali, de quo primus Philosophus disputat, quemadmodum apud nos hoc loco in quo *Entis*, vt subiectum est huius scientiæ, proprias affectiones quærimus: perspicuum est, nullum esse discrimen inter *Ens*: *Aliquid*, & *Rem*, quod saltem præsentem disputatiõnem attineat: nisi verbum *Aliquid*, valdè impropiè pro Diuerso accipias. Quo forsitan modo dicat aliquis idem, & diuersum esse simplices passiones entis, & singulatim recipiari cum ente reali comparatione alicuius. Verum, vt præfati sumus, non hic agimus de omnibus huiusmodi passionibus: sed de quinque vulgatis.

Potest tamen sic contra obiici. Eorum, quæ sunt penitus idem, quoties multiplicatur vnum, toties multiplicatur alterum: at sæpè ens reale multiplicatur, nec tamen multiplicatur Res (dicunt enim multi, actionem & passionem esse duo entia realia, nec tamen fatentur esse duas res) aliquod igitur discrimen est inter rem, & ens reale. Huic obiectiõni ita occurre. Quemadmodum actio, & passio non sunt duæ res, ita etiam non esse duo entia: dici tamen aliquando impropiè duo entia: quia aut sunt, aut creduntur esse duæ entitates, vsurpato nimirũ con-

5.
Ex eorum di-
ctis.

Responsio.

Impugnatio.

Ens Aliquid,
& Rem idem
omniõ esse.

De eodem, &
diuerso.

Obiectio.

Dilutio.

creto pro abstracto: quod frequens est in iis transcendentibus, quæ sunt participia, ut *ens*, aut adiectiua nomina, ut *Verum*, & *Bonum*. Nomen autem Rei, quia substantiuum est, non ita solet usurpari pro nomine realitatis, siue entitatis. Quid porro sit, distingui re, & esse idem re lib. sequenti explicandum est. Cum igitur constet ex quinque transcendentibus, quæ Enti velut passiones simplices à recentioribus adduntur, prima duo nihil ab ente distingui: restat, ut de solis tribus extremis, id est de *uno, vero, bono*, his tribus quæstionibus agendum sit.

Quid Scotus, & alij Scholastici sentiant de formali significatione unius.

SECTIO III.

VOD ergo ad *Vnum* attinet: quia proposita quæstio pendet ex ea, qua disceptari solet, quidnam *vnum* addat enti, quidq; formaliter significet: exponendum est in primis, quid de hac re sentiant Scholastici.

Sententia Scoti.

Scotus in hunc librum existimat, *vnum* addere enti aliquid reale, positiuum: Quod enim, addat aliquid reale, ex eo videtur supponere, quia quælibet res est vna præcisa omni operatione intellectus. Quod verò illud non sit negatiuum, sed positiuum, quatuor argumentis probat.

Primum eius argumentum.

Primum est. Quia multitudo est quippiam positiuum, & tamen nihil aliud continet formaliter, quam vnitates. Res enim, quæ à multitudine dicuntur multæ, non pertinent ad constitutionem multitudinis, sed sunt subiecta multitudinis.

2. Secundum. Quia negatio in subiecto, seu priuatio, nullam perfectionem ponit in rebus: vnitas autem est perfectio simpliciter, cum in quolibet melior sit ipsa, quam non ipsa, iuxta definitionem Anselmi: siquidem diuisio vbique sonat imperfectionem.

3. Tertium. Quia imperfectiones non reducuntur ad summam imperfectionem (neque enim dari potest summum malum, quodque omni bono careat) & tamen omnes vnitates reducuntur ad summam vnitatem, ut potè diuinæ naturæ.

4. Quartum. Quia priuationes non recipiunt magis, & minus, cum tamen ens simplex sit magis *vnum*, quam compositum.

Parum apta césura de opinione Scoti.

Non deerunt fortasse, qui putent, Scotum mutasse sententiam in 1. sent. dist. 3. quæst. 3. amplexumq; fuisse opinionem eorum, qui putant, *vnum* nihil addere enti, nisi negationem, priuationemve diuisionis. Id enim parum aduerentibus fortasse videatur præsertim cum concludat eo loco, ens reale non dici quidditatiuè de suis passionibus: siquidem ex hac conclusione haud obscure videbitur effici, passiones entis, nihil addere enti reale, ac positiuum. Verum, quod ille eo loco sententiam non mutauerit, ex eo perspicuum est, quia nec in tota eius loci disputatione verbum facit vllum de ea re: nec quicquam scribit, vnde apud eum id colligi possit. Ex eo enim, quod probat, Ens non prædicari quidditatiuè de suis passionibus, non magis inferitur, passiones Entis significare formaliter solam negationem, aut relationem rationis, si id colligas de differentiis vltimis: quod credes,

vides,

vides, quam pugnet cum eius sententia. Nam, etsi putauit se ostendisse, ens reale non prædicari quidditatiuè de differentiis vltimis: nemo tamen dubitat, quin crediderit, esse eas formaliter reales, & positiuas. Itaque semper Scotus in ea sententia persistit, ut crederet vnum addere enti aliquid reale positiuum, quod comitarètur negatio, seu priuatio diuisionis, idemque repetiuit in 2. dist. 3. q. 2. Quam proinde opinionem secutus est eius fidus discipulus Antonius Andreas in hunc librum^a & alij omnes Scoticæ doctrinæ sectatores. Nec desunt extra Scholam Scoti, qui eandem sententiam approbent.^b

a Quæst. 3.
b Vt Paulus Venetus in sua Metaphysica cap. 13.

QVICQVID tamen hac de re dicendum sit, certè rationes Scoti nihil efficiunt: tamen si id rectè supponunt, vnitatem rerum verarum non pendere ab operatione intellectus. Vnde rectè efficitur, eam suo modo esse realem.

Solutio argumentorū Scoti.

D. Thomas & Caiet. 1. p. q. 1. art. 1. & 2. & Capreol. 1. dist. quæst. 1. concl. 3.

AD primum igitur argumentum eorum, quibus probat id quod *vnum* addit enti, non esse negatiuum, dicendum, multitudinem transcendètem, de qua est sermo, ratione quidem rerum subiectarum multitudini, esse multa positiuè: sed tamen ratione ipsarum vnitatum, quæ proximè pertinent ad multitudinem, nihil aliud esse, quam multa negatiuè, id est, multas indiuisiones, ut ex dicendis patebit.

Multitudo positiuè ne, an negatiuè sumatur.

D. Thom. 1. p. q. 6. art. 3. ad 1. & Caiet. ibid.

AD secundum dicendum est, *vnum*, qua ratione *vnum* est, & ab ente distinguitur, nullam dicere perfectionem, ut D. Thom. rectè docet: tantum abest, ut dicat perfectionem simpliciter. Cum autè Theologi dicunt, perfectionem simpliciter esse eam, quæ in quolibet melior est ipsa, quam non ipsa, loco generis intelligenda est perfectio. Nec verum est, diuisionem vbique importare imperfectionem. Diuisio enim Dei à creatura nullam affert imperfectionem Deo: quod in aliis plerisque diuisionibus cernere est.

Vnum an perfectionem significet.

AD tertium dicendum, & si omnes vnitates ad summam vnitatem reducuntur: non tamen inde sequi dari reductionem aliquarum imperfectionum ad summam imperfectionem, siquidem vnitas, ut ex se nullam perfectionem formaliter significat, ita nullam imperfectionem: quamquam ratione rei subiectæ sæpe dicitur perfecta, vel imperfecta. Isto enim modo dicimus, vnitatem in voluntatum in rebus bonis esse bonam: in malis, vitiosam.

Iand. q. 4. Séc. q. 20. & 23. Ianel. q. 5. & 8. Frandr. q. 3. ar. 8. Cap. 1. d. 24. q. 1. d. 19. q. 3. artic. 1. dist. 23. q. 1. ar. 3. Opusc. 42. c. 2. de potentia q. 9. art. 7.

AD quartum dicendum, etsi priuationes non recipiunt magis, & minus ratione sui, posse tamen vtrumque admittere ratione rerum, quarum sunt priuationes. Hoc enim pacto acèr dicitur magis, & minus tenebrosus, quia lumen, cuius tenebræ, siue obscuritas est priuatio, magis & minus admittit. Cum ergo diuisio, cuius priuatio est indiuisio, aliquo modo recipiat magis, & minus: non mirum, si *vnum* quod priuatiuum diuisionis dicitur, magis, & minus admittat. Ita patet, rationes Scoti nihil efficere: quicquid de eius sententia dicendum sit.

Priuationes num recipiunt magis, & minus.

ALI I verò, in quibus sunt hoc loco Iandunus, Paulus Soncinas, & alij post Capreolum in primum sententiarum ad dist. 24. asserunt, *vnum* nihil addere enti præter negationem diuisionis: ita tamen, ut non significet formaliter solam eiusmodi negationem, sed etiam ipsum

Sententia Ianduni & multorum Thomistarum.

ipsum ens : quam sententiam plerique conantur ostendere esse Diu. Thomæ præsertim in 1. sent. distinct. 19. & 24. in Opusculo 42. & in quæstionibus de potentia Dei. Quibus locis non solum ait, vnum quatenus vnum, esse ens indiuisum : sed etiam vnitatem ipsam esse essentiam indiuisam.

Discrimine eorum inter se.

EST tamen inter eos non nihil discriminis : namque alij asserunt vnum significare formaliter totum hoc in recto casu, ens indiuisum : alij verò ens in recto : indiuisiōem autem in obliquo, quasi dicas, ens habens indiuisiōem, seu cū indiuisiōe : alij denique sentiunt vnum significare ens indiuisum, quatenus indiuisum est, ita tamen, vt non excludatur ens : quod certè à prima explicatione nihil videtur differre : præsertim cū dicant, ens esse id, quod materiale est in vno & quasi genus eius, & aliorum transcendentium : indiuisum autem id, quod formale, & quasi differentia, non quia contrahat ens, sed quia additum enti constituat vnum, & distinguat illud à verò, & à cæteris transcendentibus.

Ratio qua sunt sententiæ eorum confirmant.

PROBANT autem hi auctores suam sententiam hac potissimum ratione. Aut vnum significat formaliter solam negationem diuisiōis, aut negationem, & aliquid aliud : non solam negationem : ergo & negationem, & aliquid aliud : non videtur autem posse significare aliquid præter negationem diuisiōis, nisi ens : igitur significat & ens, & indiuisiōem. Priorem assumptionem dupliciter probant. Primum, quia si vnum nihil aliud formaliter significaret, quàm negationem, connotando ens, nihil formaliter enunciarem de Deo, cū dicimus, Deus est vnus. Deinde, quia si solam priuationem significaret, esset terminus priuatius, ac proinde non posset conuenire in Deum, cū omnis terminus priuatius significet aliquam imperfectionem rei, de qua prædicatur.

Proposita rationis refutatio.

VERVM, siue eorum sententia vera sit, siue falsa : certè ratio qua illam confirmant, non efficit, quod volunt. Nam etsi negemus priorem assumptionem, nihil inde absurdi sequetur. Neque enim necesse est, vt quicquid prædicatur de Deo, vt significet formaliter positium aliquid, cū multa nomina purè negatiua possint de Deo enunciari, vt Non factum, Non mutabile, seu Immutabile, & similia. Nec item absurdum est, attribuere Deo nomina priuatiua, quæ tum demum imperfectionem significant, cū id, cuius absentiam denotant, dici perfectionem, cuiusmodi non est diuisio ea, cuius absentia significatur nomine vnus. Quocirca si quis dicat, Socrates est incontaminatus, inculpatus, & similia, nullam in eo notabit imperfectionem, sed potius perfectionem, quod contaminatio, & culpa sint imperfectiones quædam.

Aliarum probanda sententia.

ALII denique dicunt, vnum addere enti solam negationem diuisiōis per modum priuationis, ita tamen, vt non significet formaliter ipsum ens : sed solum connotatiuè. Quæ sententia, vt magis amplectenda, nonnullis conclusionibus explicanda est.

Quid

Quid vnum, & reliqua simplices passiones possint addere enti.

SECTIO III.

Text. 3.

R

PRIMA conclusio. *Vnum non est re ipsa distinctum ab ente.* Hæc planè traditur ab Arist. hoc cap. vbi docet, ac probat ens & vnum esse vnā atque eandem naturam, siue non diuersam, vt in explicatione cōtextus diximus, satis autè patet, apud Arist. quicquid non est natura diuersa, nō esse quoque rem diuersam : quod idem vniuersè verum est in rebus creatis. Potest etiā conclusio ea ratione probari, quia si ab vnaquaque re tolleretur cætera omnia : à quibus illa re ipsa distinguitur, adhuc esset ens, & vnum quidpiā. Adde, quod alioqui nulla res vna, esset simplex realiter. Nam quæ realiter differunt, si ita coniuncta sint, vt alterū sit forma, aut quasi forma alterius, realem compositionē faciant necesse est. Sed in hac conclusione nulla est inter Philosophos dissensio.

Prima conclusio.

Ita probant theologii 1. sent. dist. 24.

Text. 9.

SECUNDA conclusio. *Vnum non est idem omninò cum ente, hoc est, & re, & ratione.* Hanc etiam conclusionem subiicit Aristoteles in verbis proximè sequentibus, cū ait, *sed non vt que vna ratione declarentur.* Eandemque omnes ea ratione approbāt : Quia si essent idem omninò, æquè nugaretur, qui diceret, ens vnum, atque qui dicat Gladius ensis, quod tamen à nemine vitio nugationis arguitur.

Secunda.

Text. 3.

TERTIA conclusio. *Vnum nihil addit enti, quod reale, & positium sit, & ab ente formaliter distinguatur.* Hanc conclusionem, si rectè quis aduertat, plenè innuit Arist. eisdem illis verbis. *Ens, & vnum esse vnā atque eandem naturam.* Si enim eredidisset, vnum addere enti aliquid reale positium ab ente formaliter distinctum, non dixisset esse vnā, & eandem naturam, sed vnum & idem re, siue subiecto. Id enim, quod ab altero est formaliter distinctum, non est eadem natura cum illo, etiam si possit esse eadem res. Est etiam hæc conclusio penè omnibus communis præterquam iis, qui Scoti doctrinam sequuntur. Potestque in hunc modum probari. Si vnū adderet enti aliquid reale positium ab ente formaliter distinctum, iam ens prædicaretur quidditatiuè de vno : hoc autem non est dandum : ergo nec illud. Minor patet ex tertia cōclusionione quæstionis tertiæ, quàm rationibus Scoti potissimum probauimus. Maior autem dupliciter ostendi potest. Primum, Quia reale positium habens propriam, vt ita dicam, formalitatem, nihil aliud omninò videtur esse, quàm ens reale : nec sanè aliud mens concipere potest. Dixi (*habens propriam formalitatem*) vt excluderem modos : hi enim, vt non distinguuntur formaliter à naturis rerum, ita non dicuntur habere proprias formalitates. Deinde, quia omne reale positium, quod distinguitur formaliter ab alio, habet aliquam vnitatem propriam, & peculiarem sibi : alioqui non faceret cum illo multitudinem naturarum, sed (vt verbis auctorum aduersæ partis vtatur) formalitarum. At omne, quod habet vnitatem propriam, & peculiarem sibi, est quidditatiuè ens, vt quæstione tertiā de differentiis concludebamus. Præterea :

Tertia.

Probatio ex prædicatione entis.

aut vnitas illius realis positiui formaliter distincti ab ente: est etiam realis, & positiua, & formaliter distincta ab illa priori vnitate, aut minime. Si distincta, idem quæri poterit de alia atque alia in infinitum: sin minus, idem potuit dici de prima. Non igitur dicendum, vnum addere enti quicquam reale positiuum ab eo formaliter distinctum.

Quia non sit
danda infini-
tio.

Commentatio
quorundam.

A T dicat aliquis, vnum addere enti aliquid reale positiuum ab eo formaliter distinctum eo pacto, quo attributa diuina distinguuntur inter se: siue eorum distinctio formalis sit ex natura rei, vt putat Scotus, siue ex sola consideratione nostra, vt est D. Thomæ sententia. Et enim contra dicendi modum nullam vim habent propositæ rationes, cum vnum possit isto modo distingui formaliter ab ente, & tamen esse quidditatiuè ens. Hoc enim pacto sapientia diuina distinguitur formaliter à iustitia diuina, & tamen est quidditatiuè sapientia diuina. Nec desunt ex Recentioribus, quibus hæc commentatio placere videatur, cum ab eis petitur. Quoniam pacto intelligant, passiones entis distingui ab ente. Aiunt enim, omnes passiones entis addere enti aliquid reale positiuum formaliter ab eo distinctum, nec tamen satis explicant modum, quo id fieri possit, nisi quod dicunt, eas esse generales quasdam perfectiones cuiusque rei. Atque eadem fortasse fuit Scoti sententia quæst. 2. in hunc librum.

Refutatio. S I quis tamen animum aduertat, planè intelliget, hanc commentationem longè à vero aberrare. Primùm, quia isto modo rediret iterum labor respondendi ad eas rationes, quibus posteriorem partem tertiæ conclusionis quæstionis tertiæ ostendimus, quæ tamen nil faciunt contra distinctionem attributorum diuinorum, vt lib. 12. patebit. Deinde, quia attributa diuina dicuntur quidditatiuè de se inuicem, vt eo loco dicemus: ens autem (quicquid nonnulli sentiant) non dicitur quidditatiuè vnum, alioqui Socrates non posset concipi vt ens perfectio conceptu quidditatiuo, nisi conciperetur vt vnus. Tertiò, quia iuxta hanc sententiam nullæ darentur veræ passiones entis, cum eæ, quæ dicuntur, maximè videantur numerandæ in veris, ac propriis. Postremò, quia ille modus distinctionis, qui cernitur in attributis diuinis, quem putamus non esse ex natura rei, sed ex sola consideratione nostra, nascitur ex perfectione diuinæ naturæ, quæ, quia infinita est, quidditatiuè à nobis in hac vita vno, ac simplici conceptu concipi non potest, imò nec quantumcumque multis, vt patet ex iis quæ diximus lib. secundo: ridiculum est autem, & ab omni opinione alienum, asserere Socratem: quatenus est ens, tantam habere perfectionem, vt simplici conceptu à nobis quidditatiuè concipi nequeat, sed opus esse, vt concipiatur conceptibus omnium transcendentium, vt simplex natura Entis, quæ in eo primùm cernitur, percipiatur.

Quinta con-
clusio.

Q V A R T A conclusio. *Vnum addit enti negationem aliquam, vel relationem rationis.* Hæc ex superioribus facile probatur. Nam cum præter ea, quæ realia, & positiua sunt, nihil supersit, negationes, relationes rationis, & commentitia: probatumque sit, vnum non addere quicquam reale positiuum, constet autem nihil addere commentitium: efficitur vt nihil aliud possit reddere quàm negationem aliquam, aut relatio

Flid. quæst.
art. 2. ait, r-
nū prædicari
quidditatiuè
de ente.
Cap. 1. q. 2.
sect. 3.

relationem rationis. Quod si quis obiiciat, hoc tantum ex superiori conclusione perspicuum esse, non addere vnum enti aliquid reale positiuum formaliter distinctum ab ente: hinc autem non sequi, nihil illud posse addere reale positiuum: potest enim addere modum realem intrinsecum, qui non distinguitur formaliter ab eo, cuius est modus: Occurrendum est, communem omnium sententiam esse: non ita distingui ab ente, quasi solum modum illi adiungat, ac meritò quidem: tum quia omnis modus entis contrahit ens (vt finitum esse, infinitum, per se, in alio, actu, potentia, & similes) vnū autem æquè latè funditur, atque ens, illudque; perpetuò sequitur quocumque modo accipiat: tum etiam, quia vnum omnium sententia distinguitur formaliter ab Ente, nisi quod alij dicunt distingui formaliter positiua, alij negatiua.

Obiectio.

Dilutio.

A T Q V E hæc quatuor conclusiones ad verū etiam, & bonū extendi possunt, omnesque; alias, si vllæ præterea sunt simplices passiones Entis.

Extensio con-
clusionem.

Quid vnum formaliter significet.

SECTIO V.

V I N T A conclusio. *Vnum addit enti negationem diuisionis per modum priuationis: ita tamen vt formaliter non includat ens.* Prima pars huius conclusionis, quæ est Commentatoris D. Thomæ, Alberti, Durandi & penè omnium, exceptis iis, qui Scorū sequuntur, planè asseritur ab Arist. 5. lib. cap. 6. vbi sic ait: *Uniuersè autem ea, quæ diuisionem non habent, ea ratione, qua non habent, vnum dicuntur.* Quod idem sæpius repetit, præsertim lib. 10. cap. 1. vbi expones, quæ sit ratio vnus, quatenus orania genera vnus complectitur, ita concludit, *Quapropter vnus esse est indiuisibile esse, aut saltem* (quod addit cap. 5.) *indiuisum.* Id autem facile probatur. Nam quod vnum addat enti negationem, hac ratione patet. Vnum addit enti aut negationem, aut relationem rationis, vt ex superiori conclusione perspicuum est: non addit autem relationem rationis: ergo negationem. Assumptio ex eo probatur, quia vnum non est relatiuum, sed absolutum. Quod autem ea negatio sit diuisionis, ex eo patet, quia negatio, quam vnum addit enti, vel est negatio multitudinis, vel diuisionis (neque enim quicquam est aliud, quod per illam negari possit) at non potest esse negatio multitudinis, quatenus multitudine est: negatio enim est naturæ ordine posterior eo, quod negatur: Vnū autem est suapte natura prius multitudine: igitur est negatio diuisionis, quod in expositione contextus luculentiùs diximus.

Quinta con-
clusio.

Lege D. Th.
sum hoc loco
tum 1. p. q. 11.
art. 1. Duran.
Ochamū &
Gabrie. 1. dist.
24. qu. 1. &
alios, tū ead.
dist. tum etiā
hoc loco &
sæpe alibi.
Lib. 5. text. 11.
lib. 10. à text.
1. & text. 9.
Contra sent.
Aeg. quæst. 8.
Ita Cap. 1. d.
13. Gab. r. dist.
24. quæst. 2.
Sone hic q. 23
& 27. contra
sententiam Eg.
hoc loco q. 6.
& Her. quo-
lib. 4. q. 2. &
3. (licet obiter
idē dicere vi-
deatur) & a
lij plerique.
Text. 9.

Probatio pri-
ma partis.

Q V O D si quis obiiciat, Vnum non solum dicere negationem diuisionis, sed etiam identitatis, vt multi asserunt: dicunt enim id esse vnum, quod est indiuisum in se, & non idem, seu potius diuisum à quouis alio: Occurrendum est, eam sententiam non esse approbandam. Nam vt aliquid sit vnum, satis est si sit indiuisum in se: esse enim præterea diuisum ab alio non efficit vnum præcisè, sed vnum ex pluribus. Plenè enim consideratur quælibet res vt vna, cum consideratur vt

Obiectio.

Dilutio.

indiuifa accedit, quòd & si solus Deus, aut quoduis aliud ens per se, esset res possibilis (quod tamen impossibile est) non propterea tamen non esset verè ac propriè vnum quid.

Probatia se-
cunda partis.

SECVNDA pars conclusionis, quàm iidem auctores pari consensu approbant, asseritur ab Arist. tum hoc cap. cum ait, *Atque ibi quidem uni differentia adest, &c.* tum verò clariùs lib. 10. cap. 5. cum docet: vnum opponi multitudini, vt indiuifo, non tamen contradictoriè, seu per modum puræ negationis: Probatur autem facillè ex eo pars hæc, quia si Vnum adderet enti negationem diuisionis per modum puræ negationis, non ens quoq; verè diceretur vnum (vt argumentatur D. Thomas) quemadmodum verè appellatur, Non diuisum Nonalbum, & cæteris nominibus purè negatiuis. Imò etiam, cum opposita circa idem genus versentur, non entia quoque dicerentur verè multa & diuersa, quod aperte falsum est.

Obiectio
prior.

SED contra hanc conclusionis partem sic licet obicere. Quemadmodum dicimus, vnum ens, & duo entia, sic etiam dicimus, vnum figmentum, & duo figmenta, vt vnum hippocentaurum, duos hippocentaurus: igitur vnum & multitudo non magis accommodantur entibus, quàm non entibus. Huic obiectio occurre: Vnum, & multitudinem non dici de non entibus, nisi quatenus non entia modo aliquo entia sunt, nempe quatenus concipiuntur vno aut pluribus cõceptibus: hinc enim habet, vt denominatione extrinseca sint entia: at entia ex se habet, vt sint vnũ vel multa. Secus accidit prædicatis purè negatiuis: hæc enim dicuntur de nõ entib. etiã quatenus non entia sunt.

Dilutio.

Obiectio po-
sterior.

LICET quoque obicere in hunc modum, Diuisio, quam negat vnum, est impossibilis: ergo Vnum nõ addit enti negationem diuisionis per modum priuationis. Consecutio perspicua est, quia priuatio est negatio eius, quòd natum est inesse, & (quod hinc sequitur) quòd possibile est esse. Antecedens dupliciter probatur. Primùm, quia si diuisio, quam negat Vnum, esset possibilis: aut Deus non verè diceretur vnus: aut simplicissima Dei essentia diuidi posset. Deinde, quia diuisio, quam negat vnum, non videtur esse alia, quàm diuisio cuiusque entis à seipso, quæ est omninò impossibilis, vt est luce clariùs. Quod autem ea negetur nomine vnus, ex eo perspicuum videtur: quia vnitas transcendens est communis omnibus entibus: sola autem indiuifio à se, videtur omnibus entibus communis. Namque aliæ indiuifiones, vt totius integri in suas partes, veluti aquæ maris: aut speciei in sua indiuidua, veluti solis, non sunt communes omnibus entibus, cum non omnia entia consentent partibus integrantibus, neque omnia sint species.

Negatur con-
sequencia.

AD hanc obiectio, omnes qui vnũ priuatiuũ esse dicunt, negant consequentia: atq; ad probationem respondent, non ita intelligendum esse, vnum significare negationem diuisionis per modum priuationis, quasi ipsa negatio diuisionis sit vera priuatio, & quæ remoueat aliquid aptum inesse in eo quasi subiecto, in quo est ipsa negatio: sed ea ratione dütaxat, quia non significat illam per modum puræ negationis.

Negatur an-
tecedens: ad
priorè prob.

VERVM ne quis ex præmissione antecedentis aliquè errorem imbibat: negandũ quoq; est antecedens: ad priorè; eius probationem

D. Thom. q. 9.
de potentia Dei
art. 7.

nem hac distinctione vtendum: Si diuisio, quam negat vnum, dicatur possibilis in eo quasi subiecto, in quo est ipsa negatio, planè sequi absurdum illa, quæ subiiciuntur: Sin autem dicatur possibilis in aliis rebus, neutrum effici. Neque enim vllum est incommodum, si dicas, Deum esse indiuifum diuisione possibili in aliis rebus: neq; item nomina priuatiua semper sumuntur, quatenus significant negationem eorum, quæ apta sunt inesse rebus, de quibus dicuntur: sed aliis etiã: quo pacto sumuntur cæcum, silens, inculpatum, & similia, quatenus dicuntur de talpa, de lapide, aliisq; rebus inanimatis. Hac igitur ratione, Deus dicitur vnus, siue indiuifus nomine priuatiuo, quia nõ est diuisus diuisione possibili in cæteris entibus: quo etiam pacto appellatur infinitus diuisione possibili in cæteris entibus; quo etiam pacto appellatur infinitus, immensus, inæstimabilis, inculpabilis, & aliis huiusmodi vocabulis: quibus tantum abest, vt aliqua imperfectio tribuatur Deo, vt summam potius, atque adeò infinitam perfectionem in eo significant.

Deus cur di-
citur vnus pri-
uatiuè.

Sonc. q. 23.

AD posteriorem verò probationem dicendum, non esse verum, diuisionem, quam negat vnum transcendens, esse diuisionem cuiusque entis à seipso: eiusque rei probationem nihil efficere. Nam, etsi negatio huiusmodi diuisionis omnibus entibus communis est, nõ est tamen ea satis, vt rem efficiat verè. Nam homo, vt est in suis inferioribus, est indiuifus à se, id est, non est homo, & non homo: & tamen vt est in illis, non est vnum aliquid: sed multa: Aceruus item lapidum est indiuifus à se, vt non sit aceruus, & non aceruus: & tamen non est aliquid verè vnum, sed multa. Itaque, vt aliquid sit verè vnum, necesse est, vt non solum non sit ipsum, & non ipsum, sed neque vlla multa, in quæ cadere possit contradictio huius & non huius.

Ad postero-
rem.

TERCIA pars cõclusionis probatur. Primùm, quia nunquam affectio rei tãtæ perfectionis est, quantæ est res ipsa, cuius est affectio, siue ea sit propria passio, siue cõmune accidens: atqui id accideret, si vnum includeret formaliter ens, & indiuisionem. Deinde, quia vnum posset vnum includere formaliter ens: nisi ei essentialiter subiiceretur, vt homo animali, aut rationali, vel alia ratione ex eo constitueretur vt Socrates ex materia & forma: at vnum non potest essentialiter subiici enti, vt patet ex conclus. 3. q. 3. nec item ex eo componi: quia nulla affectio, quæ fluit ex subiecto, potest ex eo constitui: alioqui iam subiectũ ex se ipso fluere, & se ipso esset posterius. Postremò, quia si vnum constituitur ex ente & diuisione, quasi affectione adiuncta, potius indiuifio dicenda erit passio entis, quàm totũ compositum. Aptius enim affectio demonstratur de subiecto, quàm totum cõpositum de parte.

Probatio ter-
tia partis.

QVOD si aduersæ partis auctores dicant vnũ non cõstitui ex ente & indiuisione, sed esse tertiuũ quippiam cõpositæ cuiusdam naturæ, quæ ex utroq; resultet, iã petã, sit-ne illud reale aliquid, an rationis, an verò negatiuũ. Si reale, iam ens de vno diceretur quiddam in se, quòd fieri non posse, ex tertiæ conclusionis probatione patet. Si rationis, numerabitur vtique vnum in reatiuis: quod pugnat cũ prima parte huius conclusionis. Quòd si negatiuũ, id ipsum est, quod volumus. Neque enim alia negatio afferri potest, quæ nomine vnus significetur, quàm nega-

Respon-
sio
ficta.

Explicatio lo-
corū quorū-
dam D. Tho.

tio diuisionis. Quòd autem afferunt ex D. Thoma in disputatis de Potentia Dei, & aliis locis, Vnum non significare solam indiuisiōem, sed etiam ipsam substantiam, siue entitatem rei, non de sola formali significatione tantum, sed de connotatiua etiam, siue insinuatua intelligendum est: quo pacto dicimus, cæcitatē significare non modò negationem aspectus, sed de cōnotatiua etiam oculum, cui illa suo modo inest.

Cuiusdam re-
sponsionis im-
pugnatio.

NEC verò ea moderatio, quā quidā eorum adhibēt de significatione indiuisiōis in obliquo quicquam iuuat: nam etsi id eodem modo intelligunt, quo dicimus similitudinem significare nasum in obliquo, quia fit nasi curuitas, & patrē aliquo modo significare filium, quia filiū respiciat, non putant certè vnū significare formaliter indiuisiōem, quicquid tandem dicāt. Nam nec similitudo significat formaliter nasum, nec pater filiū, licet nasus ponatur in ratione formali similitudinis, & filius in ratione formali patris. Quòd si ita dicūt, vnum significare indiuisiōem in obliquo, quo pacto album significat albedinē (siquidem esse albū nihil est aliud, quàm affectum esse albedine, vel habere albedinem) planè sentiunt, vnum componi ex ente & indiuisiōe. Nam cū dubium non sit, quin album significet formaliter albedinē, certè cū addant, Vnum significare formaliter, & in recto ipsum ens, perinde sentiunt de vno, ac sentirent de albo, si album præter significationem formalem albedinis, significaret etiam formaliter ipsum corpus, quod denominatur affectum albedine. Quid enim hoc esset aliud, quàm vnum, quatenus vnum, constitui atque componi ex ente & indiuisiōe?

Obiectio.

SED contra hanc cōclusionis partem obiiciat aliquis in hunc modum, quòd pugnet cum prima cōclusionē. Ens, & vnum sunt idem re, vt patet ex prima cōclusionē, imò etiam vna natura, vt affirmat Aristoteles: ens autem reale non potest esse eadem res cum negatione, seu priuatione, nedum eadem natura, siue priuationes & negationes sint non entia, vt credimus, siue sint entia, rationis, vt plerique putant: igitur prima conclusio: aut hæc pars quintæ falsa est.

Dilutio.

H V I C obiectiōni occurrēdū est, nō esse dictum à nobis in prima cōclusionē, ens & vnum esse idem re, sed vnū non esse re ipsa distinctū ab ente, quòd aliud est. Quamquā si id assertū esset nihil absurdi sequeretur: Nā, vt Arist. ait 1. Phys. c. 7. materiam esse idem numero, siue re cum priuatione: sic etiam à nobis dici potuit hoc loco, ens esse idem re cum vnitatē, seu indiuisiōe, Vtrumque enim verum est in sensu negatiuo: quasi dicas, non est aliud re ipsa: quo eodem modo intelligendum est illud Arist. *Ens & vnum esse vnā & eandem naturam, id est, non duas.*

Inter quosdā
Sonc. 10. Me-
taph. q. 15.

Text. 66. &
67.

Vnum esse veram passionem entis, & quo pacto sit. SECTIO VI.

Sexta conclu-
sio.

EXTRA & extrema conclusio. *Esse vnum realem, per se, absolute, atque in se, est vera passio entis huic scientia subiecti. Quæ conclusio explicatiōe magis, quàm probatione indiget.*

Varia defini-
tiones vnius,
& 1. vnius in
communi.

VNUM communissima ratio sumptum nihil est aliud quàm indiuisum secundum aliquam rationem entis. Non diximus: secundum aliquam gradum entis, sed rationem: quia neque analogæ sunt indiuisa secundum gradum vllū entis communē analogatis: neque entia per accidens secundum

cundum gradum vllum communem iis entibus, ex quibus constant: sed secundum qualemcumque rationem entis complectentis omnia.

VNUM reale est, cuius vnitas potest actu existere sine operatione intellectus, vt vnitas Angeli, vel lapidis. Nam vt entia existunt sine operatione intellectus, ita earum vnitas. Atque per hanc particulam excluditur omne vnum, cuius vnitas existere non potest sine operatione intellectus, vt vnitas, prædicati, subiecti, generis, speciei.

2. Vnius rea-
lis.

VNUM per se interdum sumitur præsius: pro eo, quod est verè vnius essentia, siue ea simplex sit, vt Angeli, siue composita, vt hominis, aut lapidis: cui vni opponitur vnum per accidens communiter sumptum. Interdum verò sumitur fusiùs, non solum pro eo, quod verè est vnius essentia, sed etiam pro eo, quod constat ex multis per se ordinatis, ex quibus nulla vera essentia resultat: cuiusmodi est nauis, aut exercitus: cui vni opponitur vnum per accidens præsius acceptum, nempe quod nec verè est vnius essentia, nec cōstat ex pluribus per se ordinatis: cuiusmodi est aceruus lapidum, aut turba hominum. Atque hoc solum vnum per accidens, excluditur in cōclusionē per particulam per se.

3. Vnius per
se.

ESSE vnum absolute & comparatè, differunt inter sese. Esse vnum comparatè, est esse vnum cum aliquo, quo pacto Socrates est secum vnum numero, cum Platone vnum specie, cum Bucephalo vnū genere, cum magnitudine, aut figura vnum analogia. Quo loco vnum specie ac genere nolim accipias formaliter, sed fundamentaliter, ne redeamus ad vnitates pendentes ab operatione intellectus. Esse vnum absolute, est esse vnum non cū aliquo sed sine comparatione spectatū, quo pacto animal est vnum in eo quasi momento naturæ, in quo nec secum adhuc nec cum alio confertur, siue illud spectetur vt animal, siue vt viuens, siue vt homo, siue etiā vt Socrates: modo enim non confertur cum aliquo, cum quo dicatur vnum, semper spectatur absolute. Atque hoc pacto sumendū esse vnum in cōclusionē hac: ex eo patet, quia necesse est vt vnitas, quæ prima passio entis esse debet, conueniat cuilibet, ante quamcūque multitudinē, non modò pendētem ab operatione intellectus, qualis est multitudo Socratis bis sumpti, sed etiam distinctorū ex natura rei, qualis est multitudo numeralis, specifica, &c.

Vnum absolu-
tè, & compa-
ratè quomodo
differant.

ESSE vnum in se, est esse vnum secundum propriam & peculiarem rationem non secundum rationem superioris, aut inferioris, aut accidentis: quo pacto animal est, vnum, quatenus animal, non quatenus viuens, non quatenus homo, aut Socrates, non quatenus quantum, aut huius, illiusque figuræ. Atque hoc pacto sumendum esse vnum luce clariùs est, cū vnitates, quæ conueniunt inferioribus per superiora, aut superioribus per inferiora, aut subiectis per accidentia, aut contrā, non conueniant illis primò, & per se.

Definitio v-
nius in se.

QVOD si quis obiiciat: ens complecti omnem Entitatis rationem: ergo & vnum, quod est passio entis, complecti omnem rationem vnitatis: quare nullo pacto restringendum esse vnum, cū tribuitur enti, vt propria eius passio: Occurrēdum est, etsi ens in commune complectitur omnem Entitatis rationem, non tamen, vt est subiectum primæ Philosophiæ. Quapropter cū illud non quouis modo, sed

Obiectio.

Dilutio.

sed vt est reale ac per se, sit eius subiectum: non mirum est, si vnum etiam ad vnum reale, ac per se restrictum sit. Cur autem additæ sint reliquæ duæ particulæ, ex dictis constat. Ita non modò explicata, sed etiam probata relinquatur proposita conclusio: tametsi pronunciatum hoc, quemadmodum & cætera, quæ valdè propinqua sunt primis principiis difficilè probari solent, vt docet Aristoteles in Topicis, non propter ambiguitatem, sed perspicuitatem.

Confirmatio prior.

P O T E S T itè conclusio his argumentis confirmari. Ens, qua ratione est ens, habet veras aliquas passiones, vt ratione Aristotelica initio ostendimus: nihil autem reperitur, quod sit magis propria passio Entis, de quo agit primus philosophus, quàm vnum reale, per se, &c. est igitur propria eius passio. Quòd si quis obiiciat, prius conuenire enti diuisum esse à non ente diuisione contradictoria, quàm esse vnum siue indiuisum in se: ergo aliquid prius vno reperiri, quod passio entis dici possit: hunc in modum respondendum est. Si diuisum esse sumatur vt entibus & non entibus commune est, non posse illud dici passionem entis, cum latius pateat: quod ipsum superius monuimus. Quòd si sumatur, vt supponit ens quasi subiectum, quo pacto sumitur indiuisum, quod constituit vnum: non latius quidem de modo patebit, quàm ens: sed tamen ea ratione non poterit passio entis appellari, quia quæ sola diuisione contradictoria diuisa sunt, non dicuntur diuisa per aliquid aliud, etiam ratione distinctum, sed per seipsa formaliter, vt homo à non homine per id ipsum, quod homo est, & lapis à non lapide per id ipsum, quod lapis est: alioqui aliquid expectarent, saltè ratione distinctum, per quod sibi mutuò repugnarent, quod dici nullo modo potest. Præterea non enti nihil accidere potest, per quod diuisum si ab ente, cum ipsum nihil sit: ergo nihil etiam requirendum est in ente, per quod diuisum sit à non ente. Accidit quod diuisum esse ab ente nihil aliud est, quàm non esse ens: ergo diuisum esse à non ente nihil est aliud, quàm esse ens. Atque hæc de diuisione contradictoria, seu (quod idem est) de contradictione fundamentali, nõ de contradictionis relatione, quæ est relatio rationis, hæc enim nihil ad rem facit, cum supponat fundamenti apprehensionem, ac proinde multitudinem entium, apprehendentis inquam, & apprehensi, ac proinde sit posterior vtriusque vnitatem. Pater igitur non posse dici passionem entis, diuisum esse à non ente diuisione contradictoria, quæ transcendente vnitatem præcedat. Præterea, esse vnum necessariò recipitur cum ente, & sequitur ipsam entis naturam (addantur autem conditiones eius entis, & eius vnus, de quibus est sermo) igitur est vera passio entis. Consequentia perspicua est. Prior pars antecedentis facile probatur. Nam, quòd omne vnum necessariò sit ens, ex eo patet, quia vnum nihil est aliud, quam ens indiuisum, quatenus indiuisum est. Quòd autem omne Ens necessariò sit vnum, ea ratione probat D. Thomas: quia omne ens necessariò est simplex, aut compositum quòd autem est simplex, est diuisum actu, & potentia, vt Angelus, quòd verò compositum, est indiuiduum actu, licet sit diuisum potestate, vt homo. quam probationem innuit Arist. lib. 10. cap. 2. cum ait,

Obiectionis dilutio.

Ens à non ente, & non ens ab ente à se-ipsis formaliter diuisa.

Confirmatio posterior.

8. lib. cap. 1.

1. p. q. 6. art. 1. & q. 11. art. h.

Quod.

Text. 5. Quod verò est indiuisibile, aut indiuisum, id dicitur vnum. Indiuisibile enim dixit propter simplicia, indiuisum autem, propter composita. Atque hanc reciprocactionem entis, & vnus, habet hoc capite, cum dicitur: *Ens & vnum mutuò se sequi*, Quæ eandem tradit Parmenides apud Platonem his verbis, *Neque enim ens vni, neque vnum enti deest, sed duo hæc potius per omnia coæquantur*. Posterior autem antecedentis pars ex eo facile perspicitur, quia vnitatem supponit entitatem, tanquam subiectum, non entitatem vnitatem.

Platonis sententia.

Text. 3. In Parmenide sect. 7.

A T obiiciat aliquis contra prioris partis probationem, hoc modo. Indiuisio rerum compositarum in suas partes realiter constituentes non est vnitatem earum transcendens, & pari ratione, neque indiuisibilitas simplicium in eiusmodi partes, igitur non rectè eo argumento probatum est, omne ens esse vnum, cum conclusio intelligatur de vnitatem transcendente. Prior pars assumptæ propositionis (quæ sola indiget probatione) ex eo patet, quia Socrates, etiam postquam è viuis excessit, est vnus vnitatem transcendente, quæ non potest illi non conuenire, & tamen nunc est verè diuisus in animam & corpus: eodémque modo sunt verè diuisi in partes integrantes, qui abscisso capite obierunt.

Obiectio.

H V I C obiectioni occurrendum est verum esse, quod sumitur. Vnitatem enim transcendens neque est indiuisio, neque indiuisibilitas in partes realiter constituentes, siue essentielles illæ sint, siue integrales: sed est indiuisio in hoc & non hoc, ita vt illud dicatur vnum vnitatem transcendente, quod quatenus tale est, non est hoc, & non hoc: quo pacto Angelus est vnus vnitatem transcendente, quia, quatenus est Angelus, non aliqua saltem duo, quorum alterum, non sit alterum: tametsi quatenus est reipsa hic, & ille Angelus, sit hoc, & non hoc, ac proinde non vnum quid, sed plura. Eadem ratione homo non est vnus vnitatem transcendente, quatenus est indiuisus, siue in animam & corpus, siue in partes integrantes: sed quatenus, vt homo est, non est vlla duo, quorum alterum non sit alterum, tametsi quatenus est re ipsa Socrates, & Plato, ac cæteri particulares, sit hoc & non hoc, ac proinde plura non vnum aliquid. Quòd idem dicendum est de Socrate: nam cum probabiliùs sit Socratem viuentem non esse animam & corpus, aut partes suas integrantes, sed tertiam quandam entitatem constantem ex anima & corpore, vt patebit libro 7. multò minùs dicendum erit, illum post mortem esse animam & corpus, partésve suas integrantes, cum priores illæ sint à se inuicem seiunctæ, posteriores autem perierint. Verum: quia indiuisio illa, in qua diximus, consistere vnitatem transcendente, cum existit realiter, quoad composita quidem coniuncta est cum eorum indiuisione in partes reales: quoad simplicia coniuncta est cum eorum indiuisibilitate in eiusmodi partes: idcirco D. Thomas ex adiunctis probauit, omne ens esse vnum, quia simplicia diuisi non possunt in partes realiter constituentes, composita verò, etsi diuisi possunt, quandiu tamen in rerum natura existunt, non sunt actu diuisa. Quocirca illud hoc loco prætereundum non est, hoc interesse inter vnitatem transcendente compositorum

Dilutio.

De toto, & partibus.

Defenditur probatio D. Thomæ.

Quo pacto vnitatem transcendens perire possit.

& simplicium, quòd vnitas simplicium non potest perire per dissolutionem partium, quas non habent: sed per simplicem definitionem, vt si Deus annihilaret Angelum: vnitas autem compositorum perire potest, non solùm hoc pacto, sed etiam in quibusdam per dissolutionem partium: siue ea dissolutio sit vera separatio formæ à materia. vt in homine: siue resolutio in materiam pereunte forma, vt in equo, & cæteris rebus caducis.

Obiectio. VERVM obiciat aliquis hunc in modum. Vnio, qua anima Socratis vnietur corpori in generali resurrectione, erit alia ab vnione, quæ facta est in generatione Socratis: quandoquidem hæc fuit facta per creationem formæ in materia: illa verò fiet per coniunctionem formæ existentis cum materia existente: igitur vnitas compositionis, quàm habuit post resurrectionem, non erit eadem vnitas, siue indiuisio, atque illa quam habuit, dum viueret: quod si ita est, ergo nec vnitas transcendens erit eadem, sed alia. Huic obiectioni occures, vniones quidem illas, siue actiones viuendi, diuersas esse: sed tamen vnitatem compositionis resultantem esse vnam & eandem, quia compositum vnum, & idem est: quemadmodum si Deus annihilaret Angelum, & iterum illum eundem produceret, eadem illa vnitas, quæ est indiuisibilitas in partes realiter constituentes, inciperet esse cum Angelo iterum esse incipiente. Non est igitur, cur vnitas etiam transcendens Socratis viuentis olim, & iterum victuri post resurrectionem, non sit vna atque eadem.

Dilutio.
Vnitas hominis post resurrectionem quomodo sit eadem cum ea quæ est ante illam.

Solutio argumentorum, quæ initio proposita sunt.

SECTIO VII.

RIMVM igitur argumentum eorum, quæ initio proposita sunt, facile dissoluitur ex dictis. Nam, etsi vnum communissimè sumptum dicatur de entibus rationis: tamen vnum reale nõ dicitur nisi de entibus realibus, eodémque modo vnum reale, ac per se de solis entibus realibus, ac per se.

AD secundum non desunt, qui dicant, vnum simpliciter, & multa simpliciter (quo duntaxat modo hæc sunt opposita prædicata) non dici de ente reali, ac per se, quod est subiectum Metaphysicæ, sed de ente reali, quod est comune enti per se, & enti per accidens. Namque omne ens per se, esse vnum simpliciter, etiam si simul esse possit multa secundum quid: & omne ens per accidens, esse multa simpliciter, etiam si possit simul esse vnum secundum quid: nihilque esse quod simul sit, & vnum simpliciter.

VERVM, quia Philosophi, cum tradunt, vnum, & multa esse partes cuiusdam disiunctæ affectionis, planè videntur eam tribuere enti, quod est subiectum Metaphysicæ: alio modo videtur respondendum, præsertim cum superius confessi simus; quædam entia contineri sub Metaphysicæ subiecto, quæ fortasse non libenter fatearis esse vnum simpliciter, vt est domus, aut Respublica.

Quorundam solutio.

Cur non placeat.

Ochamus, Gregor. Gabriel, & alii: 1. sent. d. 24.

Et quidem Nominalium plerique existimant, vnum simpliciter non dici, nisi de rebus simplicibus, definiens vnum simpliciter esse id, quod ita est indiuisum, vt nihil intrinsecè sit in ipso, quod non sit ipsum: composita verò, etsi cum additione sunt vnũ: simpliciter tamen non esse vnum, verbi causa, Socratem esse vnum hominem, vnum animal, &c. simpliciter tamè, & sine addito, nec esse, nec dici posse vnum. Id quod ex eo probant, quia composita (vt aiunt) nihil aliud sunt, quàm suæ partes: quare cum partes cuiusque necessariò sint plures: necessariò effici, vt eorum quodque multa quidem dici possit, vnum autem dici non possit. Quod si ita est, perspicuè soluetur argumentum, si dicas, Vnum simpliciter non conuerti cum ente, quod est subiectum Metaphysicæ, sed esse partem disiunctæ illius affectionis, Vnum vel multa: quippe quod conueniat omnibus entibus simplicibus, quemadmodum multa omnibus compositis.

SED hæc sententia non est audienda. Nam, vt mittamus illud de identitate totius cum suis partibus, cuius oppositum magis probandum esse lib. 7. patebit, certè compositum ex materia, & forma substantiali, vt homo, est verè, ac simpliciter vnus essentiæ, itémque magnitudo, vt superficies globi: est igitur horum quodq; verè, ac simpliciter ens: at nulla ratio afferri potest, cur id, quod est simpliciter ens, non sit simpliciter vnum, nisi approbetur definitio illa vnus, quam illi pro suo arbitratu fingunt, quæ tamen non est definitio vnus, sed simplicis, siue indiuisibilis. Vnum enim, vt vnum est in diuisione, non in indiuisibilitate consistit: simplex autem, siue indiuisibile (idem enim est, quod componi, & quod diuidi nequit) negatione partium describitur. Nec verò August. quem illi eodem loco pro se afferunt, existimat, id, quod diuisibile est, non esse vnum simpliciter, sed non ita propriè esse vnum, atque id, quod diuidi potest: Quòd si cui etiam libeat id solùm vocare vnum, in quo nihil omninò sit, quod non sit ipsum, solus Deus erit verè, & simpliciter vnus, quod nonnunquam patres affirmant: nec iam omne simplex erit simpliciter vnum, vt hi auctores volunt: sed solùm id, quod est simplicissimum. In eo etiam, quod dicunt compositum quodque esse multa simpliciter, & perperam dicunt, & seipso impediunt. Nam superficies globi non est multa entia simpliciter, cum nec sit multæ superficies: sed vna superficies, vt etiam fatentur: nec verò alia vlla accidentia absoluta, quæ eius sint partes, vt inductione patet. Quinetiam, cum nulla dentur multa, nisi quorum quodque sit vnum: si nulla pars eius superficies sit vnum simpliciter, nec omnes simul erunt multa simpliciter: at si vera sunt quæ dicunt, nulla earum est vnum simpliciter, cum constet ex infinitis. Ita fit, vt eorum sententia nec vera sit, nec secum ipsa cohæreat.

Duo igitur modi succurrunt, quibus responderi possit. Vnus, si cum his auctoribus dicamus, vnum simpliciter non conuerti cum ente, de quo agit Metaphysicus, sed hoc disiunctum, Vnum simpliciter, vel multa simpliciter: non ita tamen, vt cum eisdem, sola simplicia dicamus esse vnum simpliciter, sed omnia, quæ sunt verè, ac propriè vnus essentiæ, siue simplicia illa sint siue composita: ea verò

Quid de sententia Nominalium respondendum.

Impugnatio responsionis.

Quomodo solus Deus sit verè & simpliciter vnus.

Prior responsio.

sola, quæ ita sunt per se composita, ut non sint unius essentiæ, dicamus esse plura simpliciter. Quæ solutio si approbetur, non erit intelligendum in extrema conclusione nomine unius per se, unum simpliciter, sed solum unum per se, ut verba sonant: quod perspicue reciprocatur cum ente per se.

Posterior.
Entia simpliciter quæ sunt verè & propriè unius essentiæ.

ALTER, si ea quoque composita, quæ non sunt verè, ac propriè unius essentiæ (si tamen illa sint per se, & ordinatè composita) appellemus unum simpliciter: ac proinde dicamus, unum simpliciter conuerti cum ente, quod est Metaphysicæ subiectum: idq; unum subaudiamus nomine unius per se in vltima conclusione. Neque enim durum videtur, aut præter consuetudinem, ut omne per se compositum simpliciter appellemus unum, idq; solum negemus de composito omninò per accidens, cuiusmodi est aceruus lapidum, aut turba hominum. Quòd si hoc pacto omne ens, de quo agit Metaphysicus, sit unum simpliciter: tum ad argumentum dicendum, Et unum simpliciter, & multa simpliciter posse prædicari de ente per se, non tamen eodè modo sumpto. Homo enim communis in se: est unum simpliciter: in Socrate verò, & Platone, cæterisq; particularib; est multa simpliciter, eodemq; modo se habent cætera communia, siue simplicia sint, ut substantiæ separata, siue composita unius essentiæ, ut homo, siue quasi unius essentiæ propter compositionem per se ordinatam, ut domus. Atque hinc est id, quod Porphyrius docet in Isagoge, Quemadmodum plures homines in homine communi sunt vnus homo: & (quod subaudiri potest) unum ens, ita, & homo communis in pluribus hominibus est plures homines, & quod sequitur, plura entia. Caue tamen colligas ex hac solutione, vllum ens per se posse simpliciter, & sine adiectione appellari unum, & multa, id enim, quod non in se, sed in multis est multa, non simpliciter, sed quatenus in illis est, dicendum est multa, quod diligenter animaduertendum est. Atque hoc forsitan est id, quod D. Thomas ait, *Ens diuidi per unum quidem simpliciter: per multa verò secundum quid.* Neque enim iungit verbum, *Secundum quid*, cum verbo, *Multa* (oportet enim in ea diuisione sumere multa pro multis simpliciter, quemadmodum & unum) sed cum verbo, *Diuidit*, ut sit sensus, Omne ens sine adiectione vlla dicendum esse unum: at quod commune est cum adiectione illa duntaxat, *Quatenus est in particularibus*, aut alia simili, dicendum esse multa.

Animaduersio.

Explicatio D. Thomæ.

l. p. q. II. ar. 1. ad 2.

De negationibus.

AD tertium dicendum: Et si negationes non sunt entia realia, nec etiam rationis, nisi quatenus apprehenduntur, aut apprehendi possunt: tamen negationes, quæ aliquod ens quasi subiectum sibi vendicant, non censerì purè nihil, eo quòd comitentur entia, quibus non insunt formæ, quarum priuationes sunt. Atque hoc pacto indiuisio, quam significat unum reale, comitatur entia realia, quæ in se non sunt actu diuisa. Ad id autem, quod additur de relationibus rationis, etsi nihil facit contra ea, quæ dicta sunt de vno, obiter tamen dicendum est, etsi nullæ earum existunt, nisi per operationem intellectus: pleraque tamen posse conuenire subiectis, sine operatione intellectus, ut patebit libro quinto.

De relationibus rationis.

SIT-NE VERVM PASSIO entis propria.

QUÆSTIO VI.

Quibus argumentis non videatur propria entis passio.

SECTIO I.

QVOD attinet ad verum, etsi Arist. lib. 2. cap. 1. haud obscure significat, illud esse verum, ac propriam passionem entis, cum ait, *Ut unumquodque est, ita & verum esse*, eamq; sententiam omnes Paripaterici ex eo loco colligunt: non desunt tamen argumenta, quibus opposita potius quæstionis pars videatur probanda.

PRIMUM est, quia idem paulò ante docuerat, quædam entia non semper esse vera: sed interdum: quod autem non semper conuenit, propria passio esse non potest.

Primum argumentum partis negativæ.

SECUNDUM, quia cum verum & falsum sint contraria: contraria autem circa idem versentur: aut dicendum est, aliquod ens esse simul verum & falsum: aut certè, non omne ens esse verum.

TERTIUM, quia cum non minùs verum sit, id, quod non est, non esse, quàm quod est, esse, efficitur, ut Verum non minùs dicatur de non entibus.

QUARTUM, quia si verum reciprocaretur cum ente, non adderet illi nisi, aut negationem, aut relationem rationis: ut ex quæstio. 4. perspicuum est: at neutram videtur posse addere. Namque verum, ut verum est dicit perfectionem intellectus: imò etiam videtur dicere perfectionem simpliciter: cum melius sit, vnique verum esse, quàm non esse verum: negationes autem, & relationes rationis perfectionem nullam dicunt. Huc accedit, quòd relationes rationis pendent ab operatione intellectus: quod de propriis passionibus nequaquam videtur dicendum.

DENIQUE id ex eo videtur fieri non posse: quia verum, cum sit obiectum intellectus, necessariò antecedit intellectum naturæ ordine: omnes autem relationes rationis sunt suapte natura posteriores intellectu, cum ab eius operatione pendeant.

Quid verum addat enti, quidque sit totum eius formale significatum.

SECTIO II.

PRO huius quæstionis explicatione, illud in primis constitutum est, quidnam verum addat enti, & quod sit totum eius formale significatum. Cui dubitationi breuiter ex superiori quæstione satisfieri potest.

Prima conclusio.
probat. 1.

SIT igitur prima huius quæstionis conclusio: *Verum addere enti solam relationem rationis, eamque solam formaliter significare*, In priori parte huius conclusionis omnes penè conueniunt. Potestque ea ex quarta conclusio ne superioris quæstionis sic colligi: Verum, bonum, et si quæ alia dicuntur simplices passionis entis, non possunt addere enti, nisi aut negationem, aut relationem rationis: at verum non addit negationem, quia non est nomen negatiuum, sed positiuum: addit igitur solam relationem rationis.

2.
Veritas quid.

PRÆTEREA Veritas, vt omnes Philosophi, & Scholastici Theologi definiunt, est: *adaquatio, seu potius conformitas rei, & intellectu*: conformitas autem est quædam relatio: addit ergo verum enti relationem: atqui non potest addere relationem realem, tum quia enti in commune nihil potest addi reale, vt patet ex conclus. 3. eiusdem quæstionis: tum etiam, quia si verum adderet enti relationem realem, cum Deus sit verissimum ens, daretur in Deo relatio aliqua realis, quæ omnibus diuinis personis communis esset, quod & Sanctorum dictis, & penè omnium Scholasticorum repugnat: non est igitur dubium: quin addat relationem rationis.

Quorundam sententia de significatione veri.

IN posteriori parte non parua dissentio est, Capr. enim in primum sentent. d. 19. q. 3. Paul. Sonc. in 6. lib. huius operis q. 17. Ferr. in primū contra Gen. cap. 7. & alij non pauci D. Thomæ sectatores existimant: verum significare formaliter & relationem conformitatis, & ipsum ens: quo pacto credunt, vnum significare & indiuisiōem, & ens ipsum, quod est indiuisum, vt superiori quæstione diximus: Hoc autem ex eo sibi persuadent, quia D. Thom. multis in locis idem videtur sentire: præsertim in Disputat. De veritate q. 1. art. 8. vbi sic ait. *Veritas rerum existentium includit in sui ratione entis aem earum: & superaddit habitudinem adæquationis.*

Aliorum sententia, quæ approbatur.

ALII dicunt, verum significare formaliter solam relationem, connotato tamen, siue insinuato ente: quæ sententia vera est, vt posterior pars nostræ conclusionis asserit, & iisdem argumentis probari potest, quibus tertia pars quintæ conclusionis proximæ quæstionis confirmata est: ad rem tamen præsentem accommodatis. Quibus addi potest hoc proprium. Veritas est adæquatio, siue conformitas rei & intellectus: conformitas autem nihil aliud est formaliter, quàm relatio: ergo & veritas, nihil aliud, quàm relatio conformitatis. Nec puto D. Thomam aliud sensisse in verbis citatis, quàm quod veritas per entitatem: tanquam propria passio per proprium subiectum, aut quasi subiectum, definienda sit, vt perspicuè colliges ex 1. p. q. 16. art. 3. ad 3.

Diluitur obiectio.
Deus quomodo sit prima veritas.

QUOD si quis obiiciat, sæpè Deum dici à Patribus, primam veritatem, summam veritatem, & similia: ergo veritatem non esse formaliter relationem rationis: occurrèndum est, veritatem in huiusmodi sententiis sumi pro verò iudicio de rebus: vt aliàs sæpè: quo pacto proprium est Dei, esse primam, summamque veritatem, quia eius iudicium sit norma, & regula omnis veri iudicij. Quod si veritas sumatur pro veritate transcendente, ea ratione intelligenda est, Deum esse primam, & summam veritatem, qua est primum, summamque verum.

Vide item 1. ad 6.

verum, sumpto veritatis nomine pro Veri, quemadmodum verbum Ornatus nonnunquam sumitur pro re composita. Ita patet posterior pars conclusionis, ac denique tota conclusio.

Varia sententia de veritate.

SECTIO III.

MOx igitur ex superiori quæstione constituto, opere præteritum est tria disquirere. Vnum, consistatne veritas in sola compositione, & diuisione intellectus, an etiam in simplici rerum apprehensione. Alterum, si danda est etiam veritas simplex: num ea sit sola conformitas rerum ad intellectum, an intellectus ad res, an verò vtraque. Neque enim definitio veritatis id satis explicat: præsertim cum ita communiter ab omnibus exponi soleat. Veritas est conformitas rei, & intellectus, id est, inter rem, & intellectum. Tertium cuiusnam intellectus comparatione expendenda sit veritas, de qua in hac disputatione præcipuè differitur.

Quæ deinceps explicanda in hac quæstione.

Hæc nonnulli Recen. adductis quibusdam locis D. Thom. vt 1. p. q. 19. art. 1. & 1. contragent. cap. 59. & de Veri. q. 1. art. 2. & 4.

AD hæc respondent nonnulli, duabus assertionibus, Prior est: *Veritatem in sola compositione, & diuisione intellectus consistere*. Posterior: *Veritatem non esse conformitatem rerum ad intellectum, sed intellectus ad res, nempe quatenus intellectus de rebus aliquid enunciat*. Itaque dicunt, solas enunciationes mentales esse formaliter veras, cum conformantur rebus: falsas autem, cum à rebus discrepant: cætera autè dici vera, vel falsa, quia habent aliquam attributionem ad mentalem enunciationem: intellectum quidem, quia profert illam: Orationem vocalem, quia illam significat: res autem ipsas, quia sunt illis obiecta actu, aut potentia, hoc est, quatenus intellectus de illis aliquid enunciat, aut enunciare potest. Quo pacto, vir probus, dicitur iustus, quia est præditus iustitia: iudex verò (etiam si vitiosus) quia quod iustum est, iudicat: præco, quia iustam sententiam diuulgar: & ipsum opus iustitiæ, vt interfectio latronis, quia est materia obiecta iustitiæ.

Quorundam sententia.

DVRANDVS autem in 1. sent. d. 19. q. 5. et si quod attinet ad priorem assertionem idem sentit, quod prædicti auctores: tamè posteriori contradicit. Ait enim, veritatem non esse conformitatem intellectus ad res: nec rerum secundum esse reale ad intellectum: sed rerum, quatenus enunciatiuè concipiuntur, ad se ipsas sumptas secundum esse reale. Exempli causa, hominem esse verum ens, non quia intellectus dicens illum esse ens, est conformis rei significatæ, acceptæ secundum esse reale, sed quia homo, quatenus enunciatiuè intelligitur esse ens, est conformis sibi ipsi sumpto secundum esse reale. Quod fit, vt nomine intellectus, posito in definitione veritatis, intelligat Durandus re, vt est enunciatiuè concepta: nomine autem rei, rem ipsam secundum esse reale.

Sententia Durandi.

HERVVS verò, quod lib. 3. q. 1. art. 2. & 3. et si idem sentit, quod Durandus in eo, quod ait, veritatem non esse conformitatem intellectus, sed rerum (hac enim in re illum sequitur Durandus, vt solet in plurimis) tamen ea ratione contrà existimat, quod putat, veritatem non esse conformitatem, qua res, vt enunciatiuè conceptæ confor-

Heruei opinio.

mantur sibi ipsis secundum esse reale, sed e contrario, qua res secundum esse reale conformantur sibi ipsis, vt enunciatiue conceptis.

Aliorum probanda sententia.

Denique alij dicunt, veritatem non solum consistere in compositione & diuisione intellectus, sed etiam in simplici rerum apprehensione, neque esse solam conformitatem intellectus creati ad res, quæ sunt illius mensuræ: sed etiam omnium rerum creatarum ad intellectum diuinum. Quorum sententia, vt probabilior, tribus proximis conclusionibus explicanda, & approbanda est.

Non omnem veritatem consistere in compositione, & diuisione: & aduersariorum argumenta.

SECTIO IIII.

Secunda conclusio, probatur.

SECUNDA conclusio: Non omnis veritas consistit compositione, & diuisione, sed aliqua etiam, atque adeo ea, de qua in præsentia est questio, in simplici rerum apprehensione.

1. Ex prioritate conceptuum simplicium.

PRIORES duæ partes huius conclusionis, his rationibus probari possunt. Primum quia quemadmodum conceptus simplices suapte natura antecedunt suam inter se compositionem & diuisionem: sic etiam aliqua simplex conformitas inter res, & illos antecedere debet conformitatem inter res, & compositionem, ac diuisionem ipsorum: nulla est autem ratio, cur eiusmodi conformitas non sit etiam

2. Ex ratione essendi.

veritas quædam, vt patet ex definitione veritatis. Deinde, quia vt vnūquodque est ens: sic etiam verum est, quod pronunciatum omnes cum Arist. approbant lib. 2. cap. 1. res autem non solum sunt entia, quatenus de ipsis actu, aut potetia aliquid affirmatur, aut negatur, sed etiam absolutè: quò fit, vt etiam absolutè acceptæ, seu vt antecedunt ordinem ad affirmationem, & negationem, sint veræ, Postremò, quia aliquod veritatis genus dandum est, quod sit peculiare, ac proprium entium realium, quæ vera entia appellamus, & à non veris distinguimus: huiusmodi autem veritas, non est veritas compositionis, & diuisionis. Hæc enim non solum entibus realibus, quæ sola vera entia appellamus, sed etiam entibus rationis, & negationibus cõuenit. Nam vt verum est, hominem esse animal rationis particeps, sic etiam est verum, notionem generis esse relationem rationis ad speciem: &, cæcitatem esse negationem aspectus in subiecto apto: nec discrimen est, nisi in simplici veritate terminorum, quatenus videlicet homo, & animal secundum realem existentiam, & per seipsa respondent suis conceptibus simplicibus, quod de negationibus & entibus rationis dici non potest. Eadem conclusionis partes planè, ac sæpè asseruntur ab Arist. vt 9. lib. huius operis cap. 1. 2. & 3. de anima extremis verbis cap. 6. Docet enim iis locis, duplex esse genus veritatis: vnū, quod cernitur in compositione: alterum, quod in simplici apprehensione: vt mirum sit, qua ratione auctores oppositæ sententiæ se Aristotelem sequi existiment.

Ex Aristotele.

Responsio quorundam.

AT dicunt eorum nonnulli, non esse prorsus negandam veritatem simplicem, sed tamen eam nihil differre ab entitate rerum, quam proinde vocant veritatem fundamentalem, vt si dicas, albedinem esse

9. lib. text. 21. & 22. & 3. de Anima text. 26.

Dur. Hen. & alij.

esse similitudinem. Verum hæc responsio parum habet momenti, Primum: quia iam ostendimus, in ipsa entitate rerum ante ordinem ad compositionem, & diuisionem, dandam esse aliquam conformitatem ad simplicem apprehensionem: quare & aliquam veritatem formaliter. Deinde, quia si veritas simplex nihil aliud esset, quàm entitas ipsa rei, necesse erit, vt hunc in modum interpretentur de veritate simplici, pronunciatum illud, quod citauimus ex libro secundo, *Vt vnūquodque est ens, ita & verum est*: quam interpretationem, quis non videat nugatoriam esse, & indignam homine Philosopho, in tam præclaro præsertim pronunciatum: Postremò, quia hoc pacto planè nugabitur, qui dixerit, siue ens verum, siue verum ens, quemadmodum gladius ensis, aut ensis gladius: quod tamen nemo sanæ mentis nugationem esse dixerit.

Impugnatio.

Text. 4.

TERtia verò pars conclusionis ex dictis colligi potest. Est enim hoc loco questio de veritate, quæ primò cernitur in vnoquoque ente, quæ sanè est veritas simplex. Præterea esse, & non esse, vt dicunt compositionem, & diuisionem, reiciuntur ab Arist. lib. 6. quasi, aut non pertineant, aut minùs propriè pertineant ad considerationem entis, de quo in hac scientia differitur: ergo & veritas, & falsitas, quæ in eo esse, & non esse fundantur: at veritas simplex, si est propria passio entis propriissimè pertinet ad hanc scientiam.

Tertie partis probatio.

Text. 8.

SEd contra hanc conclusionem multa obiiciunt auctores aduersæ partis: Primum afferunt quædam loca, in quibus Arist. asserit, verum & falsum non cerni in simplici rerum apprehensione, sed in sola compositione & diuisione. Dicunt enim, id expressè scriptum esse primo de Interpretat. cap. 1. & 2. de Anima, initio cap. 6. & lib. 6. huius operis, propè finem 2. cap. vt nulla ratione id negari possit. Adduntque nonnulli, idem sensisse D. Thomam, quod non mediocri argumento est, eam fuisse Aristotelis sententiam, cuius ille vbique fuit scrutator studiosissimus. Ait enim 1. p. q. 16. ar. 2. *& ideo propriè loquendo veritas est in intellectu componente & diuidente: non autem in sensu neque in intellectu cognoscente, quod quid est*, hoc est, apprehendente rem conceptu simplici, sine vlla affirmatione, aut negatione. Quod idem aliis locis quàm plurimis scribit, vt quæst. 1. de ver. art. 3. & 1. contra gent. c. 59.

Primum argumentum contra secundam conclusionem.

3. Lib. de Anima. text. 22. & 16. & lib. 6. huius operis.

Text. 8.

DEINDE sic argumentatur. Si veritas esset conformitas inter rem, & conceptum simplicem, pari ratione esset inter rem, & speciem intelligibilem, quæ simpliciter, & sine compositione, ac diuisione illam repræsentat: at hoc est falsum, quia species intelligibilis præcedit naturam, & interdum tempore cognitionem, veritas autem est simul natura cum cognitione, aut illam sequitur: non est igitur dicendum, veritatem esse conformitatem inter rem, & conceptum simplicem.

Secundum.

TERtio sic obiiciunt. Si in simplici rerum apprehensione daretur veritas, etiam daretur falsitas: siquidem contraria circa idem versantur: at non datur falsitas: ergo nec veritas. Assumptio patet ex initio cap. 6. lib. 3. de Anima, vbi sic scribit Arist. *Indivisibilem igitur intellectum in iis consistit, circa que falsitas non est*. Nec audiendus erit, qui responderit, ea ratione dari falsitatem in simplici rerum apprehensione,

Tertium.

Text. 21.

quia conceptus, qui est conformis vni rei, non est conformis alteri, vt conceptus, qui verè respondet homini; falsò respondet lapidi; & aliis infinitis rebus. Nam, qui ita dixerit, necessariò concedet, omnem conceptum esse falsum, quòd infinitæ res sunt, quibus quilibet non sit conformis: & quod longè minùs ferendum est, in Ideis etiam diuinis concedenda erit falsitas repræsentationis, quia infinita sunt entia, quæ cuilibet earum non respondeant.

Quartum.

POSTREMO ita obiiciunt. In iis tantùm conceptibus cernitur veritas, qui respondent vocibus significantibus verum: at huiusmodi conceptus non sunt conceptus simplices, sed enunciatiui: hi enim soli respondent enunciationi vocali, quæ sola in vocibus significat verum, vel falsum: non cernitur ergo veritas in simplicibus conceptibus, sed in enunciatiuis tantùm.

Dissoluntur argumenta proposita contra secundam conclusionem.

SECTIO V.

Quo pacto verum, & falsum in sola compositione, & diuisione consistant.

HÆc tamen argumenta hunc in modum dissoluenda sunt. Ad primum dicendum, vbi cumque Aristoteles ait, Verum & falsum in sola compositione, & diuisione consistere, intelligendum id esse de vero & falso, vt cognito. Neque enim verum & falsum cognoscuntur per primam intellectus operationem, sed per secundam, in qua sola potest fieri comparatio inter res & intellectum. Atque eodem modo intelligendum esse D. Thomam, asserunt Caietanus in primam partem, & Berrarien. in primum contra Gent. Quod enim Arist. ita intelligendus sit, ex eo patet, quia alioqui sibi aperte contradiceret, cum in locis supra citatis planè dicat, veritatem cerni non solùm in compositione & diuisione, sed etiam in simplici apprehensione: imò etiam intellectionem simplicium semper esse veram, quemadmodum & cognitionem, qua sensus in propria sensibilia feruntur. Quòd verò D. Thomas hoc etiam genus veritatis agnoscat, vel ex verbis eius in argumento citatis, & ex toto illo articulo secundo perspicuum est. Neque enim negat veritatem simplicem, sed solùm negat, veritatem esse propriè in simplici apprehensione, siue sensus, siue intellectus, quia veritas non dicitur esse propriè, nisi in agnoscente verum. Si cupis alia loca videre, in quibus D. Thomas simplicem veritatem planè asserat, lege Ferrarien. eodem loco. Dicitur autem veritas non esse propriè, nisi in cognoscente, quia, cum sit ens rationis, non habet actualem existentiam, nisi obiectiue in intellectu. Quòd verò dicitur esse in solo intellectu componente, intelligendum est non de veritate concepta, sed exercita, vt Caiet. aduertit. Potest enim intellectus prima operatione concipere ipsam veritatem, quasi abstractam à rebus, & tamen non potest intelligere rem vllam esse veram, seu conformem intellectui, aut falsam, siue discordantem ab intellectu, nisi facta comparatione rerum ad intellectum: quæ non fit, nisi secunda intellectus operatione.

Agnoscit planè D. Th. veritatem simplicem.

Explicatio notanda.

1. p. q. 16. art. 2. 1. contra Gent. cap. 53.

1. Cõtra Gẽ. cap. 53.

AD secundum, dicendum est in primis, probationem minoris repugnare maiori. Si enim veritas est simul natura, aut posterior cognitione actuali, quam illi nòmine cognitionis intelligunt, falsa est maior. Deinde neque hoc ipsum, quod in probatione minoris assumitur, verum est. Semper enim veritas præcedit cognitionem: in creaturis quidem ex natura rei: in Deo autem, nostro intelligendi modo. Quicquid enim intelligitur, priùs saltem modo intelligendi nostro, eorùmque ipsorum sententia repræsentatur in specie intelligibili, aut conceptu, quàm intelligatur. Id quod Diuus Thomas quæstione prima de Veritate articulo 1. videtur animaduerrisse, cum ait, cognitionem esse quandam veritatis defectum. Nam cum cognitio, vt ipsi aiunt, priùs terminetur ad conceptum, quàm ad rem, satis apertè apud eos colligitur, priùs dari conformitatem inter rem & conceptum: quàm cognitio rei absoluta sit, & completa. Concedendum est tamen id, quod in maiori propositione inferitur, eam quoque conformitatem, quæ est inter rem, & speciem intelligibilem, esse veritatem. Nec enim is solus intellectus dicitur verus, qui habet proprium conceptum rei: sed etiam is, qui habet propriam illius speciem. Magis tamen propriè dicitur esse veritas inter rem & conceptum, quàm inter rem & speciem intelligibilem: tum, quia cognitio magis propriè dicitur de cognitione actuali, quæ habetur per conceptum, quàm de habituali, quæ habetur per speciem intelligibilem: tum etiam, quia repræsentatio rerum per conceptum est expressior, quàm per speciem intelligibilem.

Veritas antè procedat cognitionem.

Lege D. Tho. 1. q. 17. art. 7. & q. d. quodl. 4. quæst. 7. & Ferr. 1. contra Gent. cap. 59.

Text. 22.

AD tertium neganda est maior propositio: quandoquidem veritatis, quæ in simplici rerum apprehensione cernitur, nulla opponitur contraria falsitas, vt patet ex loco adducto in confirmationem minoris, & ex fine eiusdem capituli, & ex cap. 12 lib. 9 huius operis. Hoc tamen quod dicimus, intelligendum est de simplici rerum apprehensione, quatenus ei nulla admiscetur compositio, aut diuisio: vt patebit lib. 9. AD quartum. Si verum, quod per voces significatur, non sumatur in maiore formaliter, sed pro re, quæ denominatur vera: concessa maiore, neganda est minor. Nam, vt enunciatio significat compositionem rerum, quæ denominantur veræ vel falsæ, veritate, & falsitate complexa: sic etiam voces simplices significant res, quæ denominantur veræ veritate simplici. Si autem sumatur formaliter pro veritate vt exercita: vt nimirum illæ tantùm voces dicantur significare verum, quæ significant rem esse veram (quo pacto vtrumque dici potest, enunciationem vocalem significare verum, vel falsum) falsa est maior. Nam, etsi in conceptibus simplicibus non cernitur veritas complexa: tamen cernitur simplex. Dixi, vtrumque verum esse, enunciationem significare formaliter verum, vel falsum, seu rem esse veram, vel falsam: quia si habeatur ratio eius, quod formaliter, & non insinuativè significatur per enunciationem vocalem: nulla est, quæ significet formaliter rem sibi obiectam esse veram, vel falsam, Nam cum, dico, Homo est animal; non significo formaliter verum esse, quòd homo sit animal: sed tantùm hominem esse animal. Si autem profe-

Veritati simplici non opponi contrariam falsitatem.

Num enunciatio significet formaliter verum, vel falsum.

ram hanc modalem [*Hominem esse animal est, verum*] vel [*est conforme intellectu*] vel [*ita habet in re: ut intellectus concipit*] significabo quidem obiectum illius alterius enunciationis. *Homo est animal*, quæ per subiectum principalis enunciationis significatur, *esse verum*: sed tamen non significabo formaliter obiectum eiusdem principalis enunciationis verum esse. Itaque hac ex parte, id est, in non significanda formaliter veritate exercita sui principalis obiecti, pares sunt voces simplices & enuntiatio vocalis. Sed tamen hoc est discrimen, quod voces simplices nunquam significant veritatem exercitam, siue sui obiecti, siue alterius: enunciationes autem vocales sæpè significant veritatem exercitam obiecti aliarum, vt patet ex proposito exemplo, Deinde, voces simplices non solum non significant formaliter rem vllam esse veram: sed neque id innuunt: at omnis enuntiatio vocalis innuit, suum obiectum esse verum. Nam cum dico, homo est animal, etsi nihil aliud significo formaliter, quam hominem esse animal: tamen, quia simul innuo, rem ita habere, vt ipse concipio: planè innuo, verum esse, quod homo sit animal. Ita patet, cur dictum sit, vt cumque verum esse, enuntiationem vocalem significare formaliter verum, vel falsum.

Definitio enuntiationis.

V N D E collige, definitionem enunciationis in priori libro de Interpretatione traditam, non ita esse intelligendam, quasi omnis enuntiatio dicatur significare formaliter verum, vel falsum: sed solum materialiter, id est, compositionem, aut diuisionem rerum, quæ denominatur vera vel falsa, quamuis semper innuat, eam compositionem esse veram. Idcirco enim plurimæ enunciationes modò veræ sunt, modò falsæ, quia cum semper earum quæque significet, siue innuat, ita rem habere, vt concipit is, qui illam profert: aliquando tamen aliter res habet. Ita patet, veritatem non solum consistere in compositione, & diuisione intellectus: sed etiam in simplici rerum apprehensione.

Num veritas complexa sit conformitas inter res enuntiativè conceptas: & conceptus apprehensiuos, an iudicatiuos.

SECTIO VI.

S E D quoniam dici solet, dari in secunda intellectus operatione duo genera conceptuum, alios apprehensiuos, alios iudicatiuos: quorū illi producantur ab intellectu, cum aliquid enuntiativè apprehendimus: hi verò, cum de eo, quod ita apprehendimus, iudicium ferimus: quærat aliquis hoc loco: vtra conformitas sit veritas complexa: eane, quæ cernitur inter res enuntiativè conceptas, & conceptus enuntiativè apprehensiuos: an potius ea, quæ spectatur inter illas, & conceptus iudicatiuos. Quod enim prior conformitas sit dicenda veritas, ex eo perspicuū videtur, quia omnis apprehensio enuntiativa, est vera vel falsa, etiam si per eam nullum feratur iudicium de rebus: Quod verò sit sola posterior, duobus argumentis videtur ostendi. Vno, quia solus is, qui fert iudicium, censetur dicere verum, vel falsum. Altero, quia cum Deus videatur apprehendere enuntiativè omnia, quæ ab hominè apprehenduntur, quorum multa sunt falsa (nihil enim

Quod vtraque.

Quid sola posterior.

enim homo apprehendit, quod non apprehendat Deus, etiam si aliter Deus de plurimis rebus, quam homo, iudicet) in apprehensione enuntiativa daretur falsitas, iam falsitas daretur in mente diuina: quod vel ipsæ aures ferre non possunt.

H V I C dubitationi forsitan dicendum: Etsi conceptus apprehensiuus simplex distinguitur à iudicatiuo: apprehensiuum tamen enuntiativum, esse eundem omnino atque iudicatiuum. Nihil enim aliud videtur esse, apprehendere per modum enuntiativum, hominem esse animal (quod tum demum fit, cum mente dicimus, homo est animal) quam iudicare hominem esse animal. Dico autem per modum enuntiativum, quem Grammatici vocant Indicativum: quia apprehendere per modum infinitiuum, aut alium quemcūque, non est iudicare: vt si mente has orationes pronuncies, *Stellas esse pares*: Si stellæ essent pares, & similes. Nondum, enim iudicasti, an stellæ sint pares, necne. At si mente dicas, *Stellæ sunt pares*, iam iudicas esse pares. Itaque ante iudicium intellectus fortasse non præcedunt in mente alij conceptus apprehensiuus, nisi rei, quæ prædicatur, & rei, quæ subiicitur, & ipsius coniunctionis, seu vnionis, non tamen vnitiuè acceptæ. Potest tamen ante iudicium de coniunctione prædicari cum subiecto præcedere conceptus apprehensiuus, ipsius enuntiationis, de qua ferendum est iudicium, & ipsius quoque enuntiabilis, quod est, enuntiationis obiectum. Verum hic conceptus ad primam operationem intellectus pertinet, vt si mens dicat, *hæc enuntiatio, stellæ sunt pares, est mihi dubia: vel hoc ipsum, quod est stellæ esse pares, est mihi dubium*. Quod si auctores, qui distinctionem illam inuenerunt, intelligunt nomine conceptuum apprehensiuorum ad secundam intellectus operationem spectantium, eos, quibus ipsæ enuntiationes, aut ipsa enuntiativa concipiuntur, ea fortasse ratione: quia enuntiationes ad secundam operationem pertineant, improprie loquuntur, Conceptus enim, quibus ipsæ enuntiationes, & earum obiecta apprehenduntur, sunt conceptus simplices, hoc est, non enuntiativi, vt patet. Confirmari autem potest hæc sententia ex libro Prædicamentorum ad finem cap. de substantia, vbi Aristot. pro vocabulo enuntiationis mentalis, quæ dici solet conceptus apprehensiuus enuntiativus, vsurpat nomen *opinionis*, quod vocabulum haud dubie iudicium significat, id quod aliàs sæpè facit, vt extremo cap. 2. de Interpret.

Probabilis assertio.

Quinam conceptus præcedunt iudicium.

Conceptus enuntiationum, & enuntiativum, an simplices.

Obiectio.

Dilutio.

Mens, an omnia negare possimus.

Q V O D si obiicias, sæpè à nobis fieri ratiocinationes mentales: ex propositionibus, quibus non assentimur: vt si quis mente dicat, *Homo est lapis, bellua est homo, bellua igitur est lapis: ergo non eosdem esse conceptus apprehensiuos, atque iudicatiuos: occurri potest, etsi verbis hoc modo ratiocinari possumus ex aperte falsis, non tamen mente, nisi ex conditione, aut hypothese nostra, aut alterius, quod in idem redit, vt si sensus propositæ ratiocinationis hic sit: Si homo est lapis & bellua est homo, bellua est lapis; Vel hic: Homo ex hypothese (mea, scilicet, vel tua, &c.) est lapis: bellua ex eadem hypothese est homo, igitur bellua ex eadem est lapis. Quamuis enim voce negare possimus ea, quæ certò scimus esse vera, & affirmare, quæ planè intelligimus esse falsa: mente tamen id facere non possumus, nisi fictè, quod*

Græco nomine dicitur, ex hypothesi. At hoc non est simpliciter affirmare, aut negare, sed fingere, aut ponere ita esse, aut non esse. Quocirca Arist. hoc ipso libro cum agit de primo principio complexo, quod est omnium notissimum, ac firmissimum, docet: etsi non defuerint, qui illud voce negauerint: mente tamen à nemine negari potuisse. Ita videtur perspicuum, nihil aliud esse, dicere veritatem esse conformitatem inter res enunciatiue conceptas, & conceptus earum enunciatiuos apprehensiuos: atque dicere, esse conformitatem inter illas, & conceptus iudicatiuos cum huiusmodi conceptus iidem omnino videantur.

Ad argumēta pro utraque parte.

Nec verò argumentum, quo colligebatur veritatem esse conformitatem inter res enunciatiue conceptas, & conceptus enunciatiuos apprehensiuos, quicquam pugnat cum prioriorum, quibus videbatur esse conformitas inter res enunciatiue conceptas, & conceptus earum iudicatiuos, Nam si huiusmodi conceptus sunt iidem: ergo & cōformitas inter res, & illos eadem est, nec datur ibi prior, & posterior conformitas. Ad id autem, quod in posteriori argumento sumitur, dici potest, nec hominem, nec Deum apprehendere quicquam enunciatiue, nisi iudicando: id est, asserendo aliquid, aut negando, Vnde fit, vt falsum sit, quod sumebatur. Nihil ab homine apprehendi enunciatiue, quod non apprehendat Deus. Apprehendit tamen Deus omnes enunciationes, etiam falsas. Verum hoc non est, apprehensionem esse falsam sed aliquid falsum verè apprehendi. Ac cum neutra huius dubitationis pars sit contra ea, quæ hoc loco traduntur de veritate complexa: eam, quam nos hoc loco probabilè fecimus, disputationis causa propositam volumus, dicturi libro sexto, quid de ea, aliisque cognatis quaestionibus sentiendum sit. Sed missa iam veritate complexa, de sola simplici, quæ ad institutâ disputationem pertinet, deinceps differamus.

Veritatem simplicem posse cerni tam in conformitate rerum quam intellectus: argumenta, aduersariorum.

SECTIO VII.

Tertia conclusio. Ab inductione i. probatur.

TERTIA conclusio. *Veritas simplex aliquando dicitur de conformitate rerum cum intellectu: aliquando de conformitate intellectus cum rebus.* Hæc cōclusio in primis probatur inductione. Etenim res, quæ arte conficiuntur, tum dicuntur, veræ (vt vera domus, verus gladius) cum habent conformitatem cum intellectu artificis. Contrà verò intellectus Philosophi naturalis tum dicitur verus, cum habet notiones rebus naturalibus conformes, eodemque modo res se habet in cæteris. Siue enim res conformantur intellectui, siue intellectus rebus, semper id, quod alteri conformatur, & quasi commensuratur, dicitur verum.

2. A dependentia essendi.

DEINDE, quia vnde aliquid habet vt sit, inde habet, vt verum sit (quod est omnium Philosophorum receptissimum pronunciatum) satis autem constat, res omnes, quæ fiunt per intellectum, habere esse ex conformitate cum notionibus illius: contrà verò, notiones intellectus, quæ accipiuntur ex rebus habere esse ex conformitate cum rebus conceptis.

TERTIO

TERTIO hac ratione. Inter Deum, & diuinum intellectum datur perfecta conformitas ex vtraque parte, & absque vlla dependentia vnus ab altero: igitur qua ratione dixeris, alteram earum conformitatum esse veritatem, eadem cogaris alteram fateri.

3. A perfecta conformitate inter Deum, & diuinum intellectum. A ratione mensurati.

POSTREMO, hac ratione. Etsi conformitas, quæ cernitur inter rem, & intellectum, si est conformitas mensuræ, non semper dicatur veritas: tamen si cōformitas mensurati, semper dicitur veritas: at quædam res sunt mensuræ ab intellectu, & quidam intellectus est mensuratus à rebus, vt patet ex dictis: potest igitur veritas dici, & de conformitate rerum cum intellectu, & de conformitate intellectus cum rebus. Cur autem dixerim, conformitatem, quæ cernitur inter rem, & intellectum, si est conformitas mensuræ, non semper dici veritatem, ex eo patet, quia in Deo dicitur veritas, in creaturis autem minimè. Nam perfectus conceptus entis, qui quidem est mensura omnium rerum, atque ad eodè ipsius diuinæ essentia, est verus ex conformitate ad essentiam diuinam, quam primò & immediatè exprimit, & tamen Sol, qui est mensura conceptus naturalis Philosophi, non est verus ex conformitate ad huiusmodi conceptum: quod idem accidit in cæteris. Sed quid de conceptu, quem Angelus habet de Sole? Respondet Aegidius, esse verum non ex conformitate cum Sole ipso, à quo non mensuratur, quemadmodum nec species, quam habet de Sole: sed ex conformitate ad Ideam Solis, à qua fluxit species concreata Angelo.

Quodlib. 4. 9.7.

Non semper conformitatem mensuræ veritatem esse.

Text. 1.7.

CONTRARIAM partem huius conclusionis obiciunt primò auctores primæ opinionis quædam ex Arist. Primùm, id quod ille ait cap. 7. huius libri, *Verum, inquit, est dicere id, quod est, esse, & id, quod non est, non esse.* Cum igitur in hac definitione veri non declaratur conformitas rerum ad intellectum, sed intellectus ad res: efficitur, vt conformitas rerum ad intellectum non sit dicenda veritas. Deinde, id quod ad finem libri 6. sic scriptum est: *Verum enim, falsumque non sunt in rebus, sed in mente.* Quibus verbis satis superque videtur declarari, veritatem nunquam positam esse in conformitate intellectus ad intellectum, sed semper consistere in conformitate intellectus ad res.

Contra priorem partem primum argumentum.

Text. 8.

SECUNDO obiciunt quædam communia Philosophorum dicta, quale est illud: *Veritas est in rebus, vt in causa: in oratione externa, vt in signo: in intellectu autem, vt in subiecto.* Et illud, *Veritas est perfectio intellectus.* Quæ ideò dici putant, quia veritas non est conformitas rerum ad intellectum, sed solùm eorum, quæ inhærent intellectui, ad res.

Secundum.

Caiet. 1. p. 4. 16. art. 6.

TERTIO, sic obici potest pro opinione Heruei, Cum veritas rerum dicitur conformitas earum, & intellectus, aut conformitas intelligitur in essendo, aut in repræsentando: at non potest intelligi in essendo, quia sæpe res, quæ intelliguntur, sunt corporeæ, qualis non est intellectus: nec verò in repræsentando, quia res non dicitur vera, quòd talis sit secundum se, qualis est intellectus in ea repræsentada, sed quia talis secundum se, qualis ipsa est secundum esse apprehensum, siue repræsentatum: non est igitur veritas rerum, conformitas earum ad intellectum, sed ad seipsas, vt intelliguntur, seu apprehenduntur.

Tertium.

CONTRA

Contra posteriorem.

CONTRA posteriorem partem sic obiciunt Herueus, & Durā. in locis citatis. Intellectus nec secundum se, nec ratione conceptus est verus formaliter, sed solum denominatione extrinseca à veritate rerum: igitur conformitas intellectus ad res non est dicenda veritas, sed sola conformitas rerum ad seipsas secundum aliud, & aliud esse: consequentia perspicua est. Antecedens ex eo probatur, quia intellectus secundum se, non dicitur verus, nisi effectiue, ut potè quia percipit res veras: conceptus autem non dicitur verus, nisi representatiue, nimirum, quia representat res veras: neque omnino aliquid inhærens intellectui dicitur verum, nisi aut effectiue, aut representatiue: at ea, quæ hoc pacto dicuntur vera, non sunt vera, nisi denominatione extrinseca, quemadmodum ea, quæ dicuntur sana effectiue dumtaxat, ut potior: aut representatiue, ut vrina: nulla igitur conformitas intellectus ad res, est dicenda veritas.

Contra ultimam probationem.

DENIQUE contra id, quod in extrema probatione obiter dictum est, sic obici potest. Immensi nulla est mensura: Deus est immensus: falsò igitur dictum est in probatione illa, perfectum conceptum entis esse mensuram diuinæ essentiae. Præterea. Si Deus est aliqua mensura, Deus est mensuratus, Deus autem mensuratus esse non potest: quia quicquid est mensuratum, est imperfectum. Non est igitur vlla diuinæ essentiae mensura. Atque hac ratione ductus videtur D. Thom. q. 1. de Veritate art. 7. cum apertè negat, inter intellectum diuinum, & diuinam essentiam esse relationem mensuræ & mensurati.

Explicatur vulgata Veritatis definitio.

SECTIO VIII.

Quam conformitas sit veritas.

RO solutione horum, & similium argumentorum aliud quanto repetita explicatio vulgatæ illius definitionis, qua veritas dicitur, conformitas rei, & intellectus. sive inter rem & intellectum. Animaduertendum est in primis, veritatem non dici quamlibet conformitatem. Nemo enim dixerit conformitatem, quæ cernitur inter quasuis res, præcisa omni cognoscendi potentia, esse veritatem. Necessè igitur fuit, ut veritas definiretur conformitas inter rem, & potentiam cognoscendi. Et satis quidem hæc explicatio foret, si placuisset Philosophis, omnem veritatem comprehendere. Verum, quia ea, quæ ad sensus pertinet, nec funditur ad omnes res, nec est homini propria (quamquam solus homo ex omnibus animalibus illam percipit) maluerunt illi, eam solam definire, quæ inter res, & intellectum cernitur. Atque hac de causa dixerunt, veritatem esse conformitatem rei, & intellectus.

Quanam sit conformitas inter res & intellectum.

DENIQUE illud intelligendum, conformitatem hanc, non esse accipiendam pro conformitate in essendo, cum inter res veras, & intellectum sæpe magna sit difformitas, & dissimilitudo in essendo. (ut si res sint corporeæ) sed in representando: quo sensu docet Arist. 3. de Anima cap. 8. animam, ratione intellectus esse quodammodo omnia, eò quòd in intellectu omnia represententur. Non enim ipse lapis, inquit, in anima, sed forma.

Tex. 14.

forma, (hoc est similitudo lapidis) inest. Cum, autem intellectus noster (ut de eo potissimum loquamur) nullius rei similitudine sit ex se præditus, sed perinde se habeat ex natura sua, ac tabula, in qua nihil adhuc depictum est, ut ipse docet cap. quarto eiusdem libri: efficitur, ut conformitas, in qua veritas consistit, non sit intelligenda inter res, & intellectum nostrum secundum se spectatum, sed secundum aliquid illi accidentarium & aduentitium. Vnde cum quatuor sint genera rerum, quæ nostro intellectui naturaliter adueniunt, Species intelligibiles, quæ sunt principia formalia actuum intelligendi: Conceptus formales, qui D. Tho. sententia internè actus intelligendi terminant: Ipsi actus intelligendi, & Habitus, qui ex actibus gignuntur: actus autem non sunt representatiui rerum, quæ intellectui obiciuntur, ut tertio de Anima patebit: habitus verò, ut scientia, opinio, & similes supponant simplicem veritatem de qua loquimur: reliquum est, ut conformitas, in qua simplex veritas consistit, sumenda sit pro conformitate inter rem, & speciem intelligibilem, aut conceptum formalem. Etenim hæc sunt similitudines rerum intellectui obiectarum: illa habitualis, hæc actualis: tamen si magis propriè cernitur inter rem, & conceptum formalem, quàm inter rem, & speciem intelligibilem, ut paulò superius ostendimus. Quod idem D. Tho. animaduertit primo contra Gen. cap. 51. vbi negat veritatem spectari inter rem & actum intelligendi, & affirmat cerni inter rem & id, quod intellectus dicit, hoc est, conceptum, qui exprimitur per actum intelligendi: pro qua re lege eodem loco Ferrariensem.

Quatuor rerum genera, quæ intellectui adueniunt.

TERTIO, cum veritas dicitur conformitas rei & intellectus, non est accipiendum nomen rei pro rebus secundum esse obiectivum (ut illæ dicantur veræ, quæ, quatenus obiciuntur intellectui: sunt illi conformes) sed secundum esse reale. Priori enim modo Chimæra, & quicquid aliud fictitium concipimus, esset verum ens: siquidem ista omnia, quatenus obiciuntur intellectui, sunt conformia conceptibus, quibus apprehenduntur: at posteriori, nihil est verum ens, nisi quod habet existentiam realem. Necesse est igitur, ut conformitas intelligatur secundum existentiam realem, si non actualem, saltem potentialem, quod addiderim, quia ad conformitatem, in qua simplex veritas consistit, non est necesse, ut res actu existant: sed satis est, si existere possunt: vnde fit, ut Chimæra, & cætera eiusmodi figmenta, non ideo negentur esse vera entia, quia non existunt actu: sed quia non possunt existere. Quòd si quis obiciat, rem, ut potest existere, nec tamen existit, non esse actu conformem intellectui: sed potentia dumtaxat, ergo non esse actu veram: negandum est antecedens. Res enim, quæ potest existere, secundum ipsam potestatem existendi, conformatur actu speciei, vel conceptui.

Secundum quod esse debeat res esse conformes intellectui.

Cuiuslibet obiecti dilutio.

POSTREMO, Simulatq; res, quæ potest existere, concipitur, aut saltem per speciem intelligibilem representatur, statim relatio conformitatis, quæ dicitur veritas, vel ex altera parte, vel ex vtraque consequitur. Si enim conceptus & res omnino adæquantur per omnimodam similitudinem, ut in Deo, tunc ex vtraque parte consequitur: si

Quo pacto veritas resultet in rebus, & intellectui.

autem non adæquantur omninò, sed alterum pendet ex altero: in eo solo consequitur, quod ex altero pendet: siue res, quæ concipitur, pendeat ex conceptu: siue conceptus ex re, ut ex supradictis patet. Itaque cum non datur perfecta adæquatio, semper veritas est relatio mensurati ad mensuram: opposita autem relatio, quæ illi ex altera parte respondet, quatenus terminatur ad illam, non dicitur veritas, sed solum relatio mensuræ.

Solutio eorum, quæ contra tertiam conclusionem obiecta sunt.

SECTIO IX.

His positis, quæ non tam gratia dissoluendi proposita argumenta, quàm explicandi præsentem materiã dicta sunt: ad primam obiectionem, quæ priorem partem conclusionis impugnat, dicendum est: Aristotelem iis in locis non agere, nisi de vero complexo, quemadmodum & de falso illi opposito: imò verò nec de omni vero & falso complexis, quia non de vero & falso rerum enunciatarum, sed intellectus enunciantis, de quo vero & falso frequètius apud Philosophos sermo est, ac meritò quidem. Nam verum & falsum simpliciter, ac sine addito, de sola complexione enunciatiua dicitur. Proposita enim quavis complexione huiusmodi, ut Quòd homo sit animal, vel, Quòd equus sit lapis, simpliciter & sine adiectione dicimus, Hoc est verum, vel, Hoc est falsum. At cum loquimur de simplicibus siue rebus, siue conceptibus, non simpliciter dicimus, Hoc est verum: Illud falsum, sed cum addito, Hoc est verum aurum, aut verum ens: Hic est verus conceptus auri: verus conceptus entis: & similiter de falso. Præterea etsi verum & falsum dicuntur & de rebus conceptis, & de intellectu concipiente: magis tamen propriè dicuntur de intellectu, conceptibusve illius, quàm de rebus conceptis, quod non semel annotavit D. Thomas, cuius rei hæc est ratio, quia intellectus non solum potest esse verus ac falsus in concipiendis rebus, sed etiam ipse solus est veritatis cognitor ac iudex.

EODEM modo respondendum est ad secundam, quod ad prius pronunciatum attinet. Quod vero attinet ad posterius, occurrendum, cum veritas dici solet perfectio intellectus, veritatem, pro veritatis cognitione accipi: quo etiam modo sumitur apud Platonem, cum ait: *Animi cibus est veritas: & longè clariùs apud Augustinum cum scribit: Veritas est, qua ostenditur id quod est: & apud Gregorium Nyssenum, cum inquit: Veritas est eius, quod verè est firma intellectio.* Tamen hæc de veritate complexa præcipuè dicuntur.

AD tertiam, quatenus impugnat veritatem simplicem (magis enim accommodatur complexæ) neganda est posterior pars minoris. Ad probationem verò dicendum est, ex eo, quòd res talis est secundum se, qualis est intellectus in ea repræsentanda, seu concipienda, nasci, ut talis sit secundum se, qualis est, ut repræsentatur, siue concipitur. Repræsentari enim, & concipi sunt denominationes extrinsecus de-

sumptæ

sumptæ à conceptu, quo intellectus rem concipit.

AD id verò, quòd obiectum est contra posteriorem partem conclusionis, quatenus ad simplicem veritatem euerrendam instituitur (directò enim, apud illos solam complexam impugnat) dicendum est, intellectum ratione conceptus non solum dici verum à veritate rerum, sed etiam à veritate sua. Neque enim solum dicitur verus, quia res concepta est illi conformis, sed etiam, quia ipse est conformis rebus, siue omnimoda conformitate, ut in Deo, siue conformitate imitationis, ut in creaturis. Quocirca non est apta similitudo proposita inter verum, & sanum: potio enim, & vrina ita dicuntur sana à sanitate animalis, ut non dicantur sana à sanitate sua.

AD id denique, quod in extrema probatione conclusionis reprehensum est, quod quidem attinet ad priorem obiectionem, dicendum, immensi nullam esse mensuram excedentem, siue repetitione sui, quo modo vlna est mensura panni: siue perfectionis præstantia, qua ratione dicimus, candorem esse mensuram aliorum colorum: siue causandi ratione aliqua, quo pacto Sol est mensura conceptus, quem de illo habet Philosophus, & conceptus Architecti est mensura ædificij: posse tamen immensi esse mensuram per omnimodam adæquationem. Itaque non magis repugnat, dari mensuram diuinæ essentia, quæ est perfecta ratio, siue conceptus entis, quàm diuinæ durationis: quam mensuram Theologi vocant æternitatem. Vtrumque tamen more intelligendi nostro dictum esse accipe, quia ex natura rei nulla datur in Deo mensura. Quòd si quis obiiciat, ne more quidem intelligendi nostro, rem vllam dici mensuram sui, Deum autem esse idem cum perfecta ratione entis: negandum est in primis, quod assumitur, vbi nihil est aliud, quod rei propositæ mensura esse possit, alioqui falsum esset id, quod dici solet. Rectum est iudex, seu norma sui, & obliqui. Quòd tamen idèò vsurpatur, quia in figuris nihil est recto rectius, ad cuius normam rectitudo recti examinari possit. Deinde addendum: nihil obstare quominus eadem res ratione diuersarum considerationum dici possit mensura sui, si sit summe perfecta siue simpliciter, siue in certo genere duntaxat. Quòd verò attinet ad posteriorem obiectionem, neganda est consequentia propter energiam verbi, *Mensurarum*, quod quandam imperfectionem præse fert. Itaque etsi mensuræ nomen soleat accommodari Deo, etiam respectui sui, eo quòd nullam imperfectionem importet: tamen mensurati vocabulum, quia imperfectionem sonat, utpotè finitionem & circumscriptionem, non est in diuinis vsurpandum. Similis est ratio horum nominum, *Principium & Principiatum*: nam etsi in diuinis dicimus Patrem esse principium Filij: reprehendetur tamen quidixerit, filium esse principiatum: neque alia sanè de causa, nisi quia principiatum vocabulum, non tantum significat habitudinem ad principium, sed etiam innuit quandam dependentiam ab illo, atque adeò rationem effectus. Nec verò D. Thomas in loco citato ideo negat, inter intellectum diuinum, & essentiam diuinam relationes mensuræ, & mensurati, quia ratio mensuræ pugnet cum diuina natura,

Intellectus quot modis dicatur verus.

Immensi quo pacto mensura esse possit.

Obiectionis dilutio.

Mensurati nomen nõ esse vsurpandum in diuinis.

Pater est principium filij: sed filius non est principiatum.

Cur Aristoteles serè loquatur de veritate complexæ, & intellectu potius, quam rerum, & de veri. qu. 1. & alijs locis.

De veritate quadam.

Vt 1. p. q. 16.

In Symposio. In lib. de vera Relig. In lib. de vita Moysis.

nostro etiam intelligendi modo cōcepta (vt quidam putant) hoc enim pacto non docuisset ille, æternitatem esse mensuram diuinæ durationis: sed idcirco ita loquitur, quia non datur in diuinis ratio mensuræ, cui in ipsa diuina natura respondeat ratio mensurati, & circumscripti, vt patet legenti citatum articulum.

Veritatem, de qua est sermo, esse conformitatem rerum cum intellectu diuino.

SECTIO X.

Conclusio 4.

QUARTA conclusio, *Veritas, quæ propriè ad hanc disputationem pertinet, est conformitas rerum cum intellectu diuino, hoc est, cum rationibus formalibus ipsarum, quæ sunt in mente diuina.* Dico autem [quæ propriè ad hanc disputationem pertinet] quia non est hoc loco quæstio de veritate complexa, nec de veritate intellectus, quæ magis propriè dicuntur, vt paulò superiùs explicauimus: sed de veritate rerum. Probatur conclusio hunc in modum. Veritas cuiusque rei est conformitas eius cum propria & prima ipsius mensura: at eæ tantum rationes formales rerum, quæ existunt in mente diuina, sunt propriæ, ac primæ mensuræ rerum omnium, est igitur veritas rerum omnium conformitas cum iis earum rationibus. Propositio perspicua est. Assumptio probatur dupliciter. Primum, quia rationes formales, quæ existunt in intellectu creato, aut non sunt mensuræ rerum: sed mensuræ ab eis, vt conceptus quæ habemus de Sole: aut si sunt earum mensuræ, veluti, cōceptus, quæ habet Architectus de domo facièda (de quo quidè, quo pacto sit mēsurā differemus lib. 7. cum de Idæis disputabimus) non tamē sunt primæ earum mensuræ per se, sed eæ tantum, quæ sunt in mēte diuina.

Propria ac prima rerum mensura.

DEINDE, quia primum ens ideo dicitur verum ens, quia conforme est rationi formali perfecti entis existentis in mente diuina: ergo pari rationi cætera entia, quia conformia sunt cæteris rationibus formalibus in eadem existentibus.

PRÆTEREA, res omnes ideo dicuntur veræ, quia sunt cōformes alicui intellectui: non sunt autem veræ veritate ea, de qua loquimur, quia sint cōformes intellectui creato: ergo quia intellectui diuino. Maior patet ex tradita veritatis definitione. Minor ex eo primum probatur, quia intellectus creatus, cum decipi possit, veritatis regula esse non potest. Deinde, quia vnde res primum habent, vt sint, inde primum habent, vt veræ sint: cum igitur nulla res primò habeat ab intellectu creato: vt sit: efficitur, vt non primò habeat ex eo, vt sit vera.

Res ab æterno veras fuisse.

FOSTREMÒ, res, quas dicimus veras ab omni æternitate verè fuerunt (neque enim illæ vnquam cœperunt esse veræ res, etiam si cœperunt verè existere) atqui nulla res est vera, nisi quatenus conformis alicui intellectui, vt ex dictis patet: igitur nulla res est primò vera, nisi quatenus est conformis alicui intellectui æterno, qui solus est diuinus.

Quo pacto omnia dicantur vera à prima veritate.

ACCEDIT in huius rei cōfirmationem, id quod Patres sæpè docent. Omnia dici vera à prima veritate, id est, à primo intellectu. Neque enim id solùm intelligunt denominatiuè, vt pote à veritate intellectus

lectus increati, quemadmodum nonnunquam denominamus vera hæc vel illa entia à veritate intellectus creati: quatenus videlicet de eis habetur, aut haberi potest verus intellectus: sed etiam terminatiuè, hoc est, à propria ipsarum veritate, seu conformitate, quæ ad intellectum diuinum terminatur.

VNDE collige, res omnes tribus modis posse dici veras. Vno, à veritate intellectus increati. Altero, à veritate intellectus creati: quæ denominationes sumuntur à veritate alterius. Tertio, à veritate ipsarum propria, quæ ad diuinum intellectum terminatur. Primum modum significat Anselmus in Dialogo de Veritate, cum docet, *Eodem modo se habere summam veritatē ad omnia vera, quæ se habet unum atque idem tempus ad omnia que sunt in tempore.* Secundum, ac tertium complexus est Auicenna secundo lib. suæ Metaph. in descriptione illa, qua D. Thom. vtitur primo lib. contra Gent. *veritas est proprietas esse vniuscuiusque rei, quod stabilitum est ei, in quantum talis res nata est de se facere veram existimationem, & in quantum propriam sui rationem, quæ est in mente diuina, imitatur.* Atque in hoc tertio modo consistit veritas, de qua agimus, & quæ propria entis passio censetur.

Quot modis res possint dici vere.

Cap. 24.

Cap. 60.

Quibus argumentis impugnari possit proposita conclusio.

SECTIO XI.

SED contra hanc conclusionem hæc obiici possunt. Primum si veritas rerum esset conformitas earum cum intellectu diuino, seu (quod eodem redit) cum suis rationibus formalibus, quæ sunt in mente diuina: cum omnes sint æquè conformes suis rationibus formalibus: omnes essent æquè veræ: hoc autem dici non potest, siquidem aliæ res sunt aliis veriores, vt patet ex cap. 1. secundi libri: non est igitur veritas rerum eiusmodi conformitas.

Argumentum 1. contra 4. concl.

Text. 24.

SECUNDÒ. Conceptus nostri contemplatiui dicuntur veri per conformitatem cum rebus conceptis, vt cum sole, vel lapide: igitur non ideo dicuntur veri: quia conformes sunt propriis ipsorum rationibus existentibus in mente diuina.

2.

TERTIÒ. Conformitas rerum creaturarum cum intellectu diuino est relatio realis: at veritas transcendens non est relatio realis: non est igitur veritas conformitas rerum cum intellectu diuino. Assumptio ex eo perspicua est, quia veritas transcendens non potest addere enti quicquam reale, vt ex dictis patet. Propositio ex eo probatur: quia conformitas creaturarum cum intellectu diuino habet fundamentum reale in creaturis, vt pote ipsam earum entitatem realem, & exercetur inter extrema realia.

3.

QUARTÒ, Veritas intellectus diuini non est cōformitas eius cum rebus, quarum rationes apud se habet: ergo nec veritas rerum est conformitas cum intellectu diuino. Consequentia perspicua videtur: est enim conformitas, relatio æqualis comparisonis, cuius ea natura est, vt ex utroque extremo recipitur, veluti similitudo. Si enim Socrates est similis Platoni: ergo & Socrati Plato: quòd si Plato non est

4.

similis Socrati, nec Platoni Socrates. Antecedens verò probatur, quia intellectus diuinus non est verus, propter conformitatem cum rebus creatis, vt ex dictis apertum est.

5. **QVINTÒ.** Si res essent veræ per conformitatem cum rationibus suis, quæ sunt in mente diuina: nec aurifex percipere posset quodnam esset verum aurum: nec Philosophus, quænam esset vera essentia: nec denique vllus mortalium in hac vita haberet regulam, qua veritatem rei vllius cognosceret: siquidem rationes illæ, quæ in diuina essentia sunt: idem sunt, quòd ipsa diuina essentia, quæ in hac vita cognosci nequit: at consequens est absurdissimum: ergo & antecedens.

6. **SEXTO.** In mente diuina non sunt multæ rationes, seu conceptus rerum, sed vnica ratio, & conceptus diuinæ essentiæ, & omnium quæ in ea relucent, quod est verbum diuinum: at rationes propriæ diuersarum rerum sunt diuersæ: non sunt igitur res veræ per conformitatem cum rationibus, quæ in mente diuina existant.

Verbum diuinum quid.

7. **POSTREMO.** Si quo modo in mente diuina dantur multæ, ac diuersæ rationes rerum, non dantur, nisi per operationem diuini intellectus percipientis diuinam essentiam, vt variè imitabilem, seu participabilem à creaturis: hoc enim pacto & conceptus formalis diuini intellectus complectitur infinitas rationes formales creaturarum: & obiectiuus infinitas obiectiuas: at cætera omnia videntur esse & entia, & vera in ordine ad diuinam essentiam, quatenus ea nostro intelligendi modo antecedit omnem operationem diuini intellectus: non sunt igitur vera per conformitatem cum rationibus, quæ sunt in mente diuina.

Solutio eorum, quæ proximè obiecta sunt.

SECTIO XII.

Quo pacto res sint æquè veræ.

Ec tamen hunc in modum dissoluenda sunt. Ad primum distinguenda est maior propositio. Si enim re conferantur cum suis propriis ac peculiaribus rationibus, quæ sunt in mente diuina, vt equus cum ratione equi, & lapis cum ratione lapidis: omnes dicendæ sunt æquè veræ, cum omnes æquè illis respondeant. At si conferantur cum rationibus, quæ sibi cum aliis rebus communes sunt, fieri potest, vt aliæ dicantur aliis veriores. Nam etsi omnes sunt æquè veræ in rationibus vniuersis, vt homo & equus in ratione animalis: itemq; Socrates & Plato in ratione hominis, tamen in rationibus analogis, vt entis, substantiæ, accidentis, aliæ possunt dici aliis veriores, quemadmodum & magis entia: vt substantia, quàm accidens: & qualitas, quàm relatio: & forma, quàm materia: Atq; hoc modo sunt omnia inæqualiter vera in ratione perfecti entis: quæ cum simpliciter soli Deo conueniat, variè tamen participatur à cæteris entibus in proprio cuiusque genere. Vnde facilè est colligere analogiam veritatis, de qua loquutus est Aristot. lib. 2. cap. 1.

Quo pacto non sint æquè veræ.

Ad secundum dicat fortasse aliquis, non esse aptam consequentiam, eò quòd

eò quòd conceptus nostri duobus modis spectari possint: vno, quatenus sunt res quædam, altero quatenus sunt representatiui rerum. Atque, vt sunt res quædam: dici veros per conformitatem cum rationibus suis, existentibus in mente diuina: quatenus autem sunt representatiui rerum, esse veros per conformitatem cum rebus iis, quas per eos concipimus. Verùm obstat, quòd conceptus nostri eadem ratione sunt quædam res, qua sunt representatiui rerum. Dices forsitàn, ea ratione negandam esse consequentiam, quia conceptus nostri speculatiui, cum proximè pendeant à rebus, vt à quibusdam causis particularibus exemplaribus: remotè autem, sed præcipuè ab intellectu diuino: eadem conformitate, qua conformantur rebus, conformantur etiam rationibus suis existentibus in mente diuina. Sed neque huiusmodi solutio videtur satis. In mente enim diuina alia est ratio Solis, cui conformatur Sol: alia conceptus humani representantis Solem, cui huiusmodi conceptus conformatur. Illa enim est ratio essendi Solis: hæc, ratio representandi Solem. Vnde patet, conceptum, quem habemus de Sole, non eadem conformitate, qua conformatur Soli, conformari suæ rationi formali existenti in mente diuina, sed rationi Solis, quæ in eadem existit.

Secunda.

DICENDVM est igitur, hac de causâ consequentiam esse vitiosam, quia conceptus nostri speculatiui non solum dicuntur veri per conformitatem cum rebus: sed etiam per conformitatem cum rationibus concipiendi, quæ sunt in mente diuina, quæ conformitates sunt inter se diuersæ, & in posteriori consistit veritas transcendens non in priori. Id quod ex eo patet, quia fieri potest, vt aliquis conceptus non sit conformis vlli rei. veluti conceptus corporis infiniti, qui tamen necessariò erit conformis alicui rationi concipiendi existenti in mente diuina, quæ ratio, etsi est ratio essendi talis conceptus: non erit tamen ratio essendi rei conceptæ, si nullum corpus infinitum esse potest. Plainus hæc distinctio cernitur in conceptibus enunciatiuis, quod D. Th. priori lib. de Interpret. ad cap. 1. annotauit in enunciationibus vocabulis. Namque eadem enunciatio mentalis potest esse vera res, & falsum signum: vt si mente dicas, Cælum est corpus cubicum, vera quidem res erit eiusmodi enunciatio, quia conformis propriæ ipsius rationi formali existenti in mente diuina: falsum verò signum, quia nulli rei erit conformis in ratione essendi illius: non quòd non verè significet aliquid esse (verè enim significat cælum esse corpus cubicum) sed quia eius significationi nullum respondet verum esse.

Tertia solutio aucleris propria.

D. Thom. q. 1. de veri. art. 6. Lectio 3.

a Vt Paul. Sonc. lib. 6. q. 17. & Ian de transf. cap. 5. b i. d. 19. q. 5. art. 1. & cum Capreolo ibidem q. 3. concl. 2.

Ad teritiã plerique concedunt maiorè probationè, victi eius probatione, parum fortasse memores, quòd aliàs cù D. Tho. negent, verum transcendens addere enti aliquid reale. Sed quicquid illi excusationis afferant, negàda est maior. Nã præter rationes superius propositas, hæc quoque addi possunt. Vna, quia relatio rationis non potest fieri realis: at veritas transcendens antè Mundi creationè erat relatio rationis, vt iidem cõcedunt. Altera, quia si qua passio entis esset relatio realis, ac proinde quidditatiuè ens, non posset illa prædicari in quæstione: Quale est, de quodlibet ente, quod est cõtra rationè passionis conuertibilis

Quorundam responsionis resolutio.

ribilis cum ente. Ad probationem verò dicendum, res creatas (vt alias sæpe annotauimus) duobus modis referri ad intellectū diuinum, vt ad causā exemplarem: vno, relationē essentiali, quam dicunt transcendentē: altero, relatione accidentaria, nempe quatenus ab illo sunt mēsuratæ. Si ergo conformitas earum cū intellectu diuino sumatur priori modo dicendum est, esse relationem realem: non tamen, quæ fundetur in entitate rerum: sed quæ sit ipsa earum entitas: quo pacto relationes transcendentēs accidentium ad substantias sunt ipsæ eorum essentia: de quo genere relationum non est hoc loco sermo, quia non constituunt res in esse relatiuo simpliciter (quale est verum) sed absoluto. Si verò sumatur posteriori modo, dicendum est, illam vel ea de causa nō esse relationem realem, sed rationis, quia fundatur in esse potentiali creaturarum, non in actuali, quod contingenter conuenit omnibus creaturis. Ex eo enim, quòd creaturæ concipiuntur à Deo in ipsa diuina essentia vt ab eis participabili, non quidem notitia visionis, sed simplicis intelligentiæ: consequitur illas formaliter ea relatio mensurati à diuino intellectu, in qua transcendens earum veritas consistit: intellectum verò diuinum, seu potius rationes formales rerum, quas continet, consequitur relatio mensurantis. Itaque res creatæ ratione illius prioris habitudinis, quæ est realis, sunt entia, ratione autem huius posterioris, quæ est rationis, sunt veræ.

Quo pacto
cōformitas sit
relatio realis.

Quo pacto
sis rationis.

Quo pacto
intellectus di-
uinus sit ve-
rus.

Ad quartum dicendum est, non esse antecedens omni ex parte verum. Nam etsi veritas intellectus diuini non dicit cōformitatem illius cum rebus creatis: significat tamen conformitatem eius cum re increata, quæ est primarium diuinæ essentiæ obiectum, in quo excellentius illæ, quàm in se ipsis existunt. Concesso tamen antecedente respectu rerum creatarum, neganda est consequētia, atque ad probationem dicendum conformitatem non esse relationem æqualis comparationis, nisi quando conformitatis nomine nulla importatur dependētia eius, quod dicitur conforme ab eo, quod terminat eius conformitatem, quemadmodum accidit in similitudine Socratis cū Platone. At creaturæ eatenus dicuntur conformes intellectui diuino, quatenus sunt quædam imitationes rationum earum, quæ sunt in mente diuina, quod vtique importat dependentiam ipsarum ab intellectu diuino.

Quintum argumēti solutionē difficiliorem reddit D. Aug. qui 12. lib. confess. & 14. ac 12. de Trinit. docet, *Veritatem non cognosci à nobis, nisi in rationibus æternis, quæ sunt in mente diuina*: quod etsi conclusionem propositam confirmat, quia tamen pugnare videtur cum experientia, ipsam quoque cōclusionem videtur labefactare. Sed D. Th. studiosissimus obseruator verborum Augustini nodum dissoluit ex iis, quæ ille scribit in 1. Soliloquiorum, quo loco docet, *Veritates, quæ in disciplinis traduntur, eo modo cognosci in Deo, æternisq; rationibus, quo visibilia videntur in Sole*. At enim & 1. p. q. 8. art. 5. & 3. contra Gentes cap. 47. & aliis plerisque locis, Duobus modis aliquid cognosci in aliquo. Vno, vt in obiecto cognito: quo pacto videmus imaginem in speculo, atque hoc pacto non cognosci à nobis, dum hanc vitam degimus, veritatem rerum in illius rationibus æternis, quemadmodū nec reliqua visi-

Quo pacto
veritas à no-
bis cognosca-
tur in ratio-
nibus æternis.

Cap. 25.

Cap. 7.

Cap. 2.

Cap. 8.

bilia.

bilia videmus in Sole ipso, quem directò aspiciere non possumus. Altero, vt in principio cognoscendi: atq; hoc modo cognosci à nobis veritatem rerum creatarum in rationibus æternis, quatenus eiusmodi rationes participantur in nobis per lumen naturale: quo pacto dicimur cernere alia visibilia in Sole, quia cernimus illa per lumen participatum à Sole. Idq; docet significasse diuinum Vatem, cum sibi ipsi quærenti, *Quis ostendit nobis bona?* hunc in modū, respondit: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*. Significauit enim his verbis, veritatem omnem, quæ ad quærendā salutem necessaria est, ipsa participatione diuini luminis, quod in mente nostra fulget, cognosci à nobis posse. Ita fit, vt per principia naturaliter cognita rationes rerum inuestigemus, & per conformitatem earum cum eiusmodi rationibus, veritates, quæ naturaliter cognosci possunt, intelligamus, ac proinde per conformitatem cum rationibus æternis, quæ sunt in mente diuina.

Psal. 4.

Ad sextum dicendum cum D. Thoma 1. p. q. 19. art. 2. & q. 3. de Verit. art. 2. & 1. contra Gentes cap. 54. Etsi ea, quæ sunt principia cognoscendi, nō possunt esse multa numero in Deo, veluti si quis fingeret in intellectu diuino multas species intelligibiles, aut multas artes, quemadmodum re vera esse possunt in quolibet intellectu creato: tamen ea, quæ sunt termini diuinæ cognitionis, vt talia sunt, possunt esse multa. Vnde cum rationes rerum tam formales, quàm obiectiua (quæque tamen suo modo) terminent intelligendi actum: non dubium est, quin multæ sint, atque adeo infinitæ in mente diuina. Nam etsi Verbum Diuinum est vnica ratio formalis diuinæ essentiæ: continet tamen infinitas rationes formales creaturarum, & vt creaturæ in se ipsis sunt, & vt in diuina essentia continentur. Ipsa etiam diuina essentia per Verbum expressa, & declarata, etsi est vnica ratio obiectiua Verbi diuini: complectitur tamen infinitas rationes obiectiua creaturarum, non vt creaturæ in seipsis sunt, sed vt eminenter in ea continentur. Num autem quemadmodum dicimus, multas esse rationes rerum in mente diuina, sic etiam dicere possumus multos conceptus, quæstio est. Nobis certè non placet pars affirmatiua, quasi propriè loquamur vnus tantum est conceptus intellectus diuini: de qua re Theologi plura.

Quo pacto
multæ ratio-
nes in intelle-
ctu diuino esse
possunt.

Verbum diu-
inum vnica
ratio formalis
diuinæ essen-
tia.

Ad septimum negandum est, creaturas esse aut entia, aut vera in ordine ad diuinam essentiam, quatenus illa antecedit more intelligendi nostro diuinum intelligendi actum. Primum, quia creaturæ sunt entia, & vera habitudine ad Ideas diuinas, vt omnes fatentur: at Ideas cum sint rationes exemplares creaturarum, ac proinde suo modo termini cognitionis diuinæ, supponunt actum intelligendi diuinum, quo distinguntur inter se. Deinde, quia creaturæ quemadmodum non sunt producibiles à Deo per naturam, sed per artem, ita nec possibile nisi per artem diuinam: quare nec entia, nec vera, nisi per habitudinem ad distinctas rationes, in quibus diuina ars intueatur agenda omnia: at earum rationum distinctio sequitur actum intelligendi diuinum, vt dictum est. Postremò, quia inde res primum habent, vt sint multa entia, vnde habent, vt sint distincta entia: at distinctio creaturarum refertur primum ad distinctionem rationum.

Creaturas nō
esse entia nec
vera, nisi sup-
posito actu in-
tellectus diui-
ni.

Creatura non
sunt produc-
biles à Deo
per naturam
nisi per artē.

quæ sunt in mente creatoris, alioqui esset à casu, & præter intentionem primi agentis: supponit ergo distinctionem rationum, quæ sunt in mente diuina, ac proinde actum intelligendi diuinum, quòd si earum entitas supponit diuinum intelligendi actum: ergo & veritas, quæ entitatem sequitur.

Obiectio.

At obiciat aliquis, essentiam diuinam, etiam vt præcedit diuinum intelligendi actum, esse variè imitabilem, & participabilem, à creaturis, ergo creaturas esse entia, & vera, priùs quàm more intelligendi nostro habitudinem habeant ad rationes, quæ sunt in mente diuina. Huic obiectioni respondendum est, Esse quidem diuinam essentiam eo pacto sumptam imitabilem, & participabilem à creaturis, verùm non proximè, sed remotè, vt ita loqui liceat. Quo ferè modo forma humana, etiam vt præcedit intelligendi facultatem, est intellectiua, & materia prima, vt præcedit molem corpoream est repletiua loci: proximè enim, ac formaliter, illa per ipsam intelligendi facultatem, hæc per molem corpoream, has conditiones sibi vendicant.

Dilutio.

An In ordine ad rationes formales diuini intellectus, an ad obiectiuas sint creaturæ entia & vera.

Quod si quis quærat, cur hæc tenus dixerimus creaturas esse entia, & vera. propter habitudinem ad rationes formales existentes in mente diuina, & non potius propter habitudinem ad obiectiuas, vt in ipsa diuina essentia continentur: præsertim cum diuinæ Ideæ potius videantur esse rationes obiectiuæ, quàm formales: Respondendum est merito id dictum esse, Primùm quia, cum veritas primi entis sit conformitas illius cum sua ratione formali, vt paulò antè diximus (hoc enim necessariò fateri oportet) idem pari ratione dicendum est de cæteris entibus comparatione suarum formalium rationum in eadem mente existentium. Deinde, quia rationes formales propinquius se habent ad intellectum quàm obiectiuæ. cum obiectiuæ sæpè sint res extra intellectum, & non rarò sola formalium distinctione distinguantur inter se: at mensura, penes quam veritas attenditur, ad intellectum pertinet. Tertio, quia non est re vera dicendum, Ideas esse rationes obiectiuas, sed formales, tum quia id concedunt omnes in Ideis artificum, ex quibus diuinas inuestigauimus: tum quia proprium Ideæ est, esse expressiuum, & declaratiuum, quod non conuenit rationibus obiectiuis, sed formalibus, tum denique, quia vbi nulla est distinctio ex natura rei, veluti in iis, quæ in diuina essentia continentur, prior est distinctio rationum formalium. quàm obiectiuarum: at Idearum distinctio est prima omnium earum, quæ ad creaturas spectant. Atque hac de causa Patres omnes ponunt Ideas in Verbo diuino, cui appropriatur ratio formalis diuinæ essentiæ, non autem in essentia diuina, vt declarata & manifestata per Verbum, de qua re libro 7. accuratiùs differendum est.

Patres cur Ideas in verbo diuino ponit.

Conclusio questionis, & solutio argumentorum, quæ sunt initio questionis proposita.

SECTIO XIII.

Conclusio.

VINTA conclusio, qua directò quæstioni responderetur. Verum est propria passio entis. Hæc conclusio eodem illo argumèto, quo in superiori quæstione vsi sumus ostendi potest: Verum recipitur

procatur cum ente, & sequitur ipsam naturam entis: igitur est vera, & propria passio entis. Prior pars antecedētis ex dictis haud difficilè probatur. Nam quòd omne verum sit ens (loquor autem de vero, vt significat simplicem veritatem rei, & de ente, vt significat entitatem realem) ex eo patet: quia res ea tantùm dicitur vera, quæ secundùm esse reale est conformis intellectui diuino, vt ex dictis perspicuum est: quidquid autem habet esse reale, siue actu, siue potestate, est ens reale. Quòd autem omne ens reale sit verum, ea ratione patet: quia nihil est ens reale, nisi quod potest existere realiter: nihil autem potest realiter existere, nisi conforme sit alicui rationi existenti in mente diuina. Posterior pars antecedētis ex eo ostenditur: quia verum, quemadmodum de vno diximus, est posteriùs ente, cum & significet formaliter relationè conformitatis, innuens entitatem vt fundamentum, ac veluti subiectum illius: & ita sit cum eo connexum, vt de eo negari non possit sine eius euerfione. Vnde est illud Hilarij *Perime aquæ, quòd aqua est, & per id poteris abolere, quòd vera sit.* Ita patet, verum esse propriam passionem entis. Eadem conclusio confirmatur ex omnium sententia, Omnes enim colligunt ex illo pronuntiatio secundi libri, *Vt vnumquodque est, ita & verum est,* veritatem esse propriam entis affectionem.

Cap. de Trinitate.

Duplex veritas simplex.

Ad primum igitur argumètum eorù, quæ còtra hanc còclusionem initio quæstionis proposita sunt, patet responsio ex iis, quæ in locum citatù secundi libri annotauimus. Diximus enim quemadmodum ens duobus modis sumitur, altero vt esse potest, altero vt est actu, ita consequēs esse, vt simplex veritas duobus quoq; modis dici possit: vno quatenus res conformantur intellectui diuino, vt esse possunt: altero, quatenus illi conformantur, vt sunt actu. Quàmquam ergo non omnia entia sint semper vera, sumpto vero posteriori modo, quo pacto Arist. in eo loco intelligèdus est, semper tamè omnia sunt vera, sumpto vno priori modo. Atq; hoc pacto dictù est hæc tenus, verum esse passionem entis.

Cap. de substantia.

Ad secundum dicendum est, verum illud, cui opponitur falsum, non dici de rebus, vt respondent conceptibus simplicibus: sed tantùm enuntiatiuis: at verum, quod est passio entis, conuenire rebus, vt respondent rationibus ipsarum formalibus existentibus in mente diuina, quæ non sunt conceptus enuntiatiuui. Itaque ad argumentum, concessio vt cuiusque, verum & falsum esse contraria (improprie enim sunt contraria, vt patet ex prædicamentis) itèmq; verum, & falsum circa idem versari (versantur enim circa compositionem, & diuisionem, tum ex parte intellectus, tum ex parte rerum, vt respondent intellectui còponenti, & diuidenti) negādum est, inde effici, aut aliquod ens esse verum & falsum, aut non omne ens esse verum. Nam si sermo sit de vero, cui opponitur falsum, neutrum dicitur de villo ente, nisi quatenus conceptui enuntiatiuo obicitur, aut obiici potest. Si autem de vero simplici, quemadmodum nullum ens comparatione intellectus diuini potest esse falsum, ita nullum potest non esse verum. Nihil enim potest in rerum natura existere, quod possit nò esse còforme diuino intellectui. Quod enim intellectui humano còparatum, forsitan est falsum aurum (quod quidem est esse falsum secundùm quid, & denominationè extrinseca

Num aliquod ens possit esse falsum.

à falsa applicatione conceptus humani) id ipsum comparatione intellectus diuini est verum aurichalcum, aut aliquid aliud quod aurum nobis esse videatur.

Ad tertium dicendum est, argumentationem non esse ad rem. Neque enim agimus de vero complexo: sed de simplici, quamquam si de complexo loqueremur, adhuc dicendum foret, verius esse id, quod est, esse, quàm quod non est, non esse: quia semper veritas negationis in veritate alicuius affirmationis, quasi in sua causa fundatur: semper autem causa æquiuoca est verior effectu. Quod si argumentatio accommodetur verò simplici, vt concludat non ens ea ratione, qua est non ens (quod est quodammodo esse) verum esse: dicendum est, non entia non habere ratione sui vllum esse (etiam non entis) sed ratione conceptus, qui dum illa concipit, confert illis eiusmodi esse. Quare quemadmodum non entia, non sunt ex se vllomodo entia, sed quatenus concipiuntur quasi entia: sic etiam non sunt ex se vllomodo vera, sed tantum, vt obiiciuntur intellectui: nos autem, cum dicimus: sed vera, intelligimus, ex se, siue ratione sui.

Ad quartum dicendum est, verum non addere enti, nisi relationem rationis: proinde ratione eius, quod addit, nullam dicere perfectionem. Quod autem obiicitur, verum dicere perfectionem intellectus, ex superioribus diluitur: diximus enim in ea locutione nomen Veri pro cognitione veri accipiendum, maximè autem pro cognitione fundamenti veritatis, quod est esse rei. Neque enim intellectus tam expetit cognitionem ipsius relationis, quæ dicitur veritas, quàm rei veræ.

Quod verò obiicitur, verum esse perfectionem simpliciter: quia melius sit vnicuique verum esse, quàm non esse: nihil efficit. Id enim non nisi ratione fundamenti veritatis, concedendum est.

Cum autem obiicitur, relationes rationis non posse esse proprietates rerum: quia pendent ex operatione intellectus: respondendum est, quoniam concipi est proprietas rerum, nihil mirum esse, si relationes rationis, quæ consequuntur res ex eo, quod concipiuntur, sint etiam proprietates illarum. Cum ergo concipi posse, ac proinde concipi à Deo sit proprietas rerum omnium, & ex eo, quod illæ concipiuntur à Deo, consequatur illas relatio veritatis, non mirum esse debet si eiusmodi relatio sit earum proprietas.

Diluuntur due quadam obiectiones contra solutionem quarti argumenti, & completur solutio.

SECTIO XIII.

Sed contra hanc solutionem duæ obiectiones sese offerunt. Prior est, nec concipi, nec posse concipi à Deo, videri proprietatem rerum omnium: si enim id verum esset duo sequeretur incommoda. Vnum, dari aliam positiuam passionem entis, priorè vero, quod nemo hactenus videtur dixisse: alterum, res omnes pendere ab operatione intellectus, & (quod hinc sequitur) esse entia rationis, quo nihil absurdius. Nam si proprietas rei pèdet ab operatione intellectus, & ipsa

Veritatem negatiuam semper fundari in veritate alicuius affirmatiuæ.

Num relationes rationis possunt esse proprietates rerum.

Prior obiectio.

Lege D. Th. 1. p. q. 16. ar. ad 2. Vide Aurelium, apud Capreolam. 1. d. 19. q. 3. art. contr. 2. concl.

& ipsa etiam res pendeat necesse est, cum res quælibet necessariam habeat connexionem cum propria passione.

Posterior est, nec relationem veritatis consequi res, vt concipiuntur à Deo. Si enim relationes rationis consequuntur operationem intellectus diuini, cum Deus necessariò concipiat omnia, quæ ab intellectu creato simplici conceptu concipi possunt: sequitur omnes relationes rationis, quæ dici solent conuenire rebus per operationem intellectus nostri, vt relationem generis ad speciem, & speciei ad genus, non minùs esse proprietates rerum, quàm esse verum: hoc autem non solum ex eo absurdum esse apparet: quia esse genus, speciem, & similia dicuntur attributa contingentia rerum: sed etiam, quia isto modo non rectè diceretur intellectus noster facere, vt res, quæ sunt potentia vniuersales, sint actu vniuersales, essent enim vniuersales ex æternitate.

Verum ad priorem obiectionem, quod attinet ad prius incommodum, dici potest, concipi posse: atque aded, concipi à Deo, esse proprietatem rerum omnium, non tamen, quæ solis veris rebus conueniat. Nam, & ea etiam, quæ esse nequeunt, possunt suo modo concipi. Quod autem dici solet, verum esse primam passionem entis post vnum, de iis, quæ cum ente reciprocantur intelligendum esse: non de iis, quæ latius patent. Verum, quia hæc restringi possunt ad ea, quæ secundum esse possibile ac reale concipiuntur, aut concipi possunt, quo pacto non latius patebunt, quàm ens reale: simpliciter respondendum est: Nihil esse incommodi, si detur alia proprietas entis inter vnum & verum. Neque enim omnes numerantur à Philosophis: sed tantum insigniores. Quocirca ex simplicibus duæ tantum numeratæ sunt post vnum, quod quidem sine alterius comparatione dicitur: altera, per quam omnia habent ordinem ad intellectum: altera, per quam ad appetitum, quibus solis potentiis omnia entia obiici possunt, et si aliæ passiones entis has præcedant, aut sequantur.

Quod verò attinet ad posterius incommodum, dicendum est, nihil esse absurdi dicere, creaturas pendere ab actu intellectus diuini, vt patet: dicere autem, Deum pendere à conceptu sui, si id quidem intelligatur, tanquam à causa, absurdissimum est: sin autem tanquam ab eo, quod si non esset, nec Deus ipse esset: non modò non est absurdum: sed etiam necessarium. Vt enim Deus, si non existeret actu, non esset Deus, sic etiam si se actu non conciperet. Sed ea consequentia, qua deinde infertur, res omnes isto modo esse entia rationis, tantam vim habet apud quosdam, vt eius vitandæ causa dicant, operationem intellectus diuini non satis esse ad fabricandas, vt ita dicam, relationes rationis: sed opus esse ad eam rem operatione intellectus creati. Verum hi non satis videntur considerasse simile incommodum admittendum illis esse, si pendere quouis modo ab operatione intellectus creati, constituat entia rationis: multa enim vera entia pendent ab operatione intellectus creati, vt scientiæ, & artes omnes, & quæ arte conficiuntur. Quod si pendere non quouis modo, sed certo quodam intelligatur, eodem intelligi poterit respectu intel-

Posterior.

Prioris solutio.

De passionibus entis.

Deum pendere à conceptu sui, quomodo intelligendum.

Quorundam sententia de relationibus rationis.

Refutatio.

lectus diuini. Dicendum est igitur, quemadmodum ex operatione intellectus creati consequuntur multæ relationes rationis, quæ rebus conueniunt, ita etiam ex operatione intellectus diuini. Atque ex his esse veritatem, seu conformitatem rerum ad intellectum diuinum: neque oppositum rectè dici. Quapropter neganda est proposita consequentia, quia nec omnia, quæ quouis modo pendent ab operatione intellectus, sunt entia rationis: nec quæuis dependentia ab intellectu constituit ens rationis: sed id solum in entibus rationis numerandum est, quod cum de veris rebus dici possit, non potest tamen aliam existentiam habere, quàm obiectiuam in intellectu, vt alibi diximus, & libro sequenti latius explicabimus: quo certè modo perspicuum est, nullam rem verà pendere ab vilo intellectu, siue creato, siue increato.

Posterioris obiectiõnis dilutio. Ad posteriorem obiectiõnem dicendum est, relationes rationis, quæ dicuntur conuenire rebus per operationem intellectus creati, si non omnes, saltem plurimas consequi operationem intellectus diuini, vt generis, speciei, eiusdem numero, diuersi, & similes. Concipit enim Deus res omnes, & omnes earum gradus conceptu distinctissimo ex parte ipsarum, Quo fit, vt relationes, quæ propter distinctam apprehensionem intellectus creati consequuntur res, non minùs consequantur illas propter apprehensionem intellectus diuini. Cùm autem obiicitur, hinc sequi, relationem generis, & similes, esse proprietates rerum: modo quidem aliquo id concedendum est: neque Aristoteles id inficiatur, sed planè fatetur ad finem huius capituli, vbi huiusmodi relationes vocat affectus per se entium, quatenus entia sunt. Non est tamen simpliciter concedendum, esse eas veras rerum proprietates, nisi descendant cum rebus, quibus conueniunt ad inferiora, quod non faciunt relationes generis, & speciei. Ad ea verò absurda, quæ hinc colliguntur, non est difficile respondere. Ad alterum, esse genus, speciem, & similia, dici contingentia attributa rerum non simpliciter, sed quatenus conueniunt rebus operatione intellectus nostri: Ad alterum verò dicendum est, nullam rem, præcisâ omni operatione intellectus, esse vniuersalem: sed tamè, quæ ab omni æternitate comparatione intellectus diuini sunt vniuersales, fieri à nobis vniuersales, dum operatione intellectus nostri abstrahuntur à singularibus. Nec plus est incommodi hoc asserere, quàm si dicas, res quæ nobis antè operationem intellectus agentis, non sunt intelligibiles actu seu potètia propinqua, quod Aristoteles docet 3. de Anima cap. 4. & 5. esse apud Deum actu intelligibiles, imò & intellectas: adde, & necessariò intellectas.

De relationibus generis & similibus. De relationibus generis & similibus. De relationibus generis & similibus. De relationibus generis & similibus.

Qua ratione res fiant vniuersales. Qua ratione res fiant vniuersales. Qua ratione res fiant vniuersales. Qua ratione res fiant vniuersales.

Num verè sit obiectum intellectus. Num verè sit obiectum intellectus. Num verè sit obiectum intellectus. Num verè sit obiectum intellectus.

Caietanus. Caietanus. Caietanus. Caietanus. Caietanus.

datur ratio entis, & tamen ens apprehendi potest, etiam si non apprehendatur ratio veri: quanquam semper apprehensionem entis committeretur veritatis relatio. Idem quoque sentit Scotus in primum sentent. d. 3. q. 3. §. His visis, vbi duabus potissimum rationibus probat sententiam suam de hac re. Primum, quia Verum est quædã passio entis, qua intellecta non intelliguntur entia nisi per accidens. Deinde, quia obiectum habitus cuiusque potentia, non est prius natura obiecto potentia: subiectum autem Metaphysicæ, quæ est habitus intellectus, nõ est verum, sed ens; quod quidem naturæ ordine antecedit verum. Eadem sententia videtur esse Auicennæ initio suæ Metaphys. cap. 5. vbi docet, conceptum entis primum imprimi in animam, quasi dicat, nihil posse obiici intellectui, nisi sub aliqua ratione entis. Iuxta hanc igitur sententiam, quæ valdè probabilis est, perspicuè dissoluitur argumentum. Siquis tamen oppositam magis probauerit, dicat verum esse posterius intellectu, quoad esse veritatis, qualecumque illud est: imò etiam quoad rationem conueniendi rebus, cùm veritas non conueniat rebus, nisi per aliquam actionem intellectus, quæ præcedat completum intelligendi actum: & tamen intellectum esse posteriorem vero, quoad actum intelligendi completum, Neque enim actus intelligendi completur nisi præcedat conformitas inter rem intelligendam, & speciem, aut conceptum illius, vt ex dictis patet. Verum quidnam ipsi de obiecto intellectus sentiamus, tum dicemus, cùm de obiectis potentiarum disputabimus.

Idem Scot. 6. Metaphys. q. 3. & Capreo. in 1. d. 19. q. 3. ad 1. Hern.

D. Thomas.

Scotus.

Auicenna.

Opposita sententia.

SIT NE BONVM PROPRIA

entis affectio.

QVÆSTIO VII.

Non videri propriam entis affectionem.

SECTIO I.

Vo d demum atinet ad bonum, non pauca sunt argumenta, quibus ostendi videatur, non esse illud propriam entis affectionem, siue passionem. Primum est, quia non omnibus entibus conueniat. Nam nec conuenit entibus mathematicis, vt ipse auctor docet lib. superiori c. 2. nec item materiae primæ, cùm sit pura potentia: etenim bonum & perfectum idem videntur esse: pura autem potentia, vt caret omni actu, sic etiã caret omni perfectione: idem enim sunt actus, & perfectio, quod facillè coliges ex 2. de Anima, c. 1. & ex 3. Physicorum cap. 1. & 2. Nec deinde conuenit relationibus. Nam cùm diuinæ personæ relationibus distinguantur, aliqua perfectio esset in vna persona, quæ non esset in cæteris: nec denique conuenit iis entibus, quæ dicuntur mala, vt actibus, & habitibus vitiosis, alioqui eadem res simul essent bonæ, ac malæ, quod fieri nequit. Sunt enim bonum, & malum contraria.

SECVNDVM, quia nec de solis entibus dicatur: siquidem bonum, & appetibile reciprocantur, iuxta illam definitionem initio primi Ethicorum

Primum argumentum pro parte negativa.

Text. 3.

2. de Anima text. 2. 3. 4. h. c. 1. text. 5. & c. 2. text. 15.

Text. 14. text. 18.

corum adductam, *Bonum est, quod omnia appetunt*, multa autem appetuntur, quæ non sunt entia, ut priuatio vitæ, siue alienæ, siue interdum propria: multa etiam, quæ fieri nequeunt, quo pacto flagitiosi homines vellent non esse in Deo iustitiam. Appetitur etiam ipsa existentia, atque aded maximè, quæ tamen est ens, sed modus entis, ut superius diximus. Q. 4.

3. TERTIVM, quia si bonum reciprocaretur cum ente, nihil posset enti adiungere, nisi aut negationem, aut relationem rationis, ut supra etiam definitum est: at neutrum potest adiungere. Non quidem negationem, quia negationes nullam perfectionem formaliter significant, ut patet ex duabus proximis quæstionibus, cum tamen bonum videatur formaliter dicere perfectionem. Nec verò relationem rationis: tum quia bonum, qua ratione bonum est, mouet appetitum: ratio autem rationis nihil mouere potest: tum etiam, quia Deus dicitur bonus per essentiam, & tamen non est per essentiam relatiuum rationis: esset enim diuina essentia ratio rationis. Q. 5.

AT verò, quod bonum sit propria entis affectio, Peripatetici omnes communi sententia pronunciant, quam dicunt tradi ab Aristotele 1. Ethicorum cap. 6. his verbis: *Cum bonum æquè atque ens dicatur, &c.*

Refutatio opinionis Heruei de formali significatione boni.

SECTIO II.

IN hac quæstione non erit idem tractationis ordo, qui in superiori. Quoniam enim constabat inter omnes, Verum significare relationem, idque ex definitione veritatis apertum erat; rationi consentaneum fuit, ut ante omnia constitueremus ex iis, quæ dicta erant, nomine veri ultra naturam entis solam relationem rationis significari; tum verò reliqua exponeremus, in quibus esset dissensio. Nunc autem quia non omnibus placet, bonum esse relatiuum; sed alij dicunt nomine boni significari formaliter absolutum quid: alij relationem realem: alij absolutum, & relationem simul, alij solam relationem rationis in sinuato ente, ab hac controuersia sumendum est disputationis initium. Q. 5.

AC Herueus quidem quodlib. 3. q. 2. existimat, bonum non dicere formaliter relationem, sed absolutum tantum, aut aliquid commune relato, & absoluto. Hanc sententiam tribuit Capreolus in 2. sent. d. 34. q. 1. Scoti sectatoribus: quam eandem Durandus eadem distinct. & quæst. tacito auctoris nomine latè refert. Heruei argumenta hæc sunt. Primum, quia nulla ratio dicit formaliter perfectionem: bonum autem perfectionem significat: ed enim aliquid est melius, quod est perfectius. Alterum, quia ratio semper dicitur ad alterum: bonum autem non semper, ut patet in homine probo, qui etiam per se sumptus, bonus est, ac dicitur. Tertium, quia bonum non significat in Deo relationem: ergo nec in creatura, ac proinde in nulla re. Probat consequentiam, quia bonitas creaturæ est similitudo quædam participata bonitatis diuinæ. Antecedens verò: quia bonitas

Dei

De din. nom. cap. 5.

Dei nec est ratio rationis, sed verè existens in rerum natura: imò etiã (quod addere posset) maximè existens, cum omnia creata per eam existant, ut D. Dionys. scribit: nec item ratio realis, quia in Deo nulla datur ratio realis, quæ sit omnibus personis communis, ut re vera est bonitas. Si quis autem ab Herueo quærat, quænam sit formalis ratio boni, Respondet, bonum esse, nihil aliud significare formaliter, quàm esse perfectum, aut ad perfectionem ordinatum. Id quod ex eo probat, quia ratio boni est ratio finis, aut eius, quod est ad finem: constat autem, finem formaliter significare perfectionem. Denique, ut luculentius rem declaret, hac ratione distinguit bonum ab ente: quod ens, ut ens est, significet id, quod in qualibet entitate primum occurrit, id verò nihil aliud esse ait, quàm quod secundum eam aliquid dicatur esse tale, ut calidum, aut frigidum: at bonum, ut bonum est, significat eandem entitatem: ut modo quodam contracta est, non quidem ad partem aliquam subiectiuam, cum bonum æquè latè pateat: atque ens: sed ad esse perfectionem alicuius, aut ad alicuius perfectionem ordinatum. Quod enim hæ rationes distinguantur inter se, vel ex eo patere docet, quia calor febrilis est ens Socratis, cum Socrates secundum illum habeat esse calidi: & tamen non est bonum Socratis, quia nec est perfectio Socratis, nec ad eius perfectionem ordinatus; quanquam sit bonum materiæ: quia illam perficit.

HÆC tamen sententia nec videtur vera, nec sibi satis consona. Primum: quia sanitas per se ipsam, & sublata omni posteriori ratione absoluta, est bona ægroto, quod eodem modo accidit in cæteris. Deinde, quia aut Herueus sumit perfectum, & ad perfectionem ordinatum, pro rebus denominatis à perfectione, vel ab ordine ad perfectionem, aut formaliter. Si pro rebus denominatis, facit Bonum synonymum enti: Ens enim sufficit, ut denominetur bonum, sublata quacumque alia ratione absoluta, ut patet ex superiori argumento. Si verò formaliter, non dubium est, quin sibi repugnet. Nam perfectum, ut perfectum est, aut dicit negationem defectus (perfectum enim est, cui nihil deest, siue simpliciter, siue in certo aliquo genere) aut relationem ad formam perficientem, quasi habens formam perficientem: ordinatum autem ad perfectionem, ut est ordinatum, est relatum. Fatetur igitur hoc pacto, bonum, ut bonum est, esse partim negatiuum, partim relatiuum: cum tamen contendat ostendere, non esse relatiuum, & potiori negatione nec negatiuum.

Refutatio opinionis Durandi.

SECTIO III.

DURANDVS verò in secundo d. 34. q. 1. contrariam sententiam sequutus, ait: Bonum significare formaliter relationem conuenientiæ, eamque esse realem. Quod autem significet relationem conuenientiæ, ex eo potissimum ostendit, quia idem absolutum, ut calor, per solam conuenientiam cum vna re, & negationem conuenientiæ cum alia, dicitur bonum vnius, & malum alterius, ut vnum respectu sani, & ægroti: & color pallidus respectu pomi, & vultus. Durandi sententia.

Bonitas Dei causa rerum omnium.

Quid bonum formaliter significet apud Herueum.

Refutatio.

Perfectum.

Durandi sententia.

Pro affirmatiua.

Varia sententia de formali significatione Boni.

Heruei opinio. Confirmatur.

1.

2.

3.

Quòd verò sit realis, supponit certum esse iuxta sententiam Aristotelis in fine libri sexti, ubi docet, *et si verum, & falsum in mente sunt, tamen bonum, & malum esse in rebus.* Quo loco aperte videtur docere, et si verum, & falsum significant relationes rationis: bonum tamen & malum significare relationes reales. Quòd si quis obiiciat, scilicet bonitas est relatio realis, ac proinde quaedam pars subiectiua entis, fieri non posse, ut bonum conuertatur cum ente: respondet, bonum non conuerti cum ente essentialiter, ut quæadmodum omnis bonitas est essentialiter ens, sic etiam omne ens sit essentialiter bonitas (si quidem omnis relatio est essentialiter ens, & tamen non omne ens est essentialiter relatio) sed conuerti denominatiuè. Nam quemadmodum quicquid habet relationem conuenientiam cum aliquo, est ens, ita quicquid est ens habet relationem conuenientiam cum aliquo.

S E D neque huiusmodi sententia probanda est. Nam si bonitas est relatio realis erit quidditatiuè ens, ut patet ex quæstione tertia, atque adeò bona secundo modo dicendi per se, si modò bonum, est propria passio entis, ut dicitur. Iam ergo quæretur de illa bonitate, sit ne relatio realis, eademque ratione deinceps de alia atque alia in infinitum. Quòd si hoc absurdum vitari non potest, nisi dicas, aliquam bonitatem non esse relationem realem, idem pari ratione de prima dici potest: aut saltem non est asserendum, bonum transcendens in commune, dicere relationem realem. Occurrat fortasse aliquis pro Durando, bonum non esse passionem entis realis in commune, sed solius absoluti. Verùm hæc responsio pugnabit primùm cum communi Philosophorum sententia, qui docent, bonum æquè latè patere atque ens: imò etiam ipsius Durandi, quem paulò antè diximus asserere, bonum conuerti denominatiuè cum ente. Deinde hoc saltem negari non potest, bonitatem esse communem omnibus entibus, quæ perfectionem significant: at huiusmodi est apud illum relatio bonitatis: ut patet eadem quæstione in solutione primi argumenti: quo fit, ut adhuc sequatur progressus infinitus, quem diximus: aut danda erit aliqua bonitas, quæ significet relationem rationis: ac proinde bonitas, quæ cum ente conuertitur, non erit relatio realis.

P R Æ T E R E A, si bonitas esset relatio realis, esset quoque bonitas diuina realis relatio, quod fieri nequit: nulla enim relatio realis est communis omnibus diuinis personis, atque hoc pacto concludebamus quæstione superiori, veritatem non esse relationem realem.

H V I C obiectioni respondet Durandus: Deum esse bonum relatione reali, si relatio realis non sumatur pro respectu per se consequente naturam rei, sed pro reali denominatione sumpta ex pluribus rebus. *Deus enim, ut ait, dicitur bonus quia tota bonitas creaturæ pendet à Deo.* Sed nec responsio hæc satisfacit argumento. Nam præterquam quòd hæc distinctio relationum realium à Durando, inuecta, non est probanda, ut patebit lib. 5. ex hac eius responsione sequitur, Deum bonitate transcendente non esse bonum, nisi denominatione extrinseca, & ex ordine ad creaturas, quod dici nullo modo potest.

Refutatio

Refutatio quarundam aliarum opinionum.

S E C T I O III.

R O R R ò D. Thomæ sectatores partim conueniunt inter sese, partim variant. Duo enim sunt, in quibus omnes consentiant. Vnum, quòd bonum nihil addat enti, nisi relationem rationis: alterum, quòd includat, & huiusmodi relationem, & absolutum, quod ab ea denominatur. Verùm si ab eis quærat, quo pacto bonum hæc duo includat, & quænam sit relatio boni, & cuius absoluti sit relatio, non parua iam inter eos dissensio exurgit. Nam alij existimant, bonum includere formaliter, & relationem, & absolutum. Alij asserunt, non includere formaliter relationem, sed tantum sine illa explicari non posse. De relatione etiam, quæ tandem fit, implexa est admodum apud eos quæstio propter varia dicta D. Thomæ, qui modo eam vocat relationem finis, modò appetibilis, modò etiam conuenientis. Denique de absoluto, quod à relatione denominatur, non feris quoque est inter eos controuersia, quod D. Thomas nunc videatur dicere esse ens, nunc ipsum actum existendi, aliàs quamlibet perfectionem additam essentiali rei. Ratio autem, quæ hos auctores in eam sententiam adducit, ut credant, bonum includere & relationem & absolutum, quouis tandem modo id intelligant, hæc ferè vna est. Quia si bonum diceret formaliter solum absolutum, esset synonymum enti, quod dici non potest: si solam relationem rationis, iam res non esset bonæ, nisi per operationem intellectus: quo nihil penè absurdus.

V E R V M nec huiusmodi opinio: qua ratione ait, bonum includere relationem & absolutum, amplectenda est. Nam, quod ad eos attinet, qui dicunt, includere utrumque formaliter, satis refutata relinquitur ex iis: quæ diximus quæstione quinta, cuius conformatione similem sententiam de Vno impugnauius. Quòd verò attinet ad eos, qui ea ratione tantum affirmant, includere relationem, quòd absque illa explicari non possit, facillè refellitur. Primùm, quia ut bonum dicatur includere relationem, non satis est, si absque ea explicari nequeat. Sic enim pater includeret filium, & cæcitas visum: quia nec pater, nisi per filium: nec cæcitas, nisi per visum explicari potest: quæ tamen non rectè dicerentur. Deinde, quia si bonum non significat formaliter relationem, sed solum id, quod ab ea denominatur, nihil sanè distinguitur ab ente. Id enim, quod denominatur, siue appetibile, siue finis, siue conueniens, procul dubio ens est. Vnde sequitur, si ens non indiget ad sui explicationem huiusmodi relatione, nec bonum illa indigere: quæ enim sunt vnus omninò naturæ, eadem prorsus definitione explicantur. Quòd si quis obiiciat, sapientiam diuinam, & iustitiam diuinam esse eiusdem omninò naturæ, & tamen iustitiam indigere ad sui explicationem respectu aliquo, quo non indiget sapientia, nempe habitudine ad actum reddendi unicuique quod suum est: respondebis, aliam esse rationem in attributis diuinis, aliam in transcendentibus. Nam attributa diuina sunt formaliter infinitæ perfectionis, vnde fit, ut à nobis explicari non possint, ut ipsa in se sunt, sed tantum, ut participan-

Qua in re Thomista oēs consentiant.

Quo pacto dissentiant.

Refutatio quarundam explanationum.

Obiectio.

Dilutio. Diuina attributa, ut sunt, à nobis explicari non possunt.

Quo pacto Bonum apud Durandum conuertatur cum Ente.

Impugnatio.

Responsio cuiusdam refutatio.

Responsio Durandi.

Impugnatio.

tur à creaturis, in quibus certum est, iustitiam distingui à sapientia. At transcendentia non sunt formaliter perfectionis infinitæ: sed permissiue duntaxat: quia dicuntur etiam formaliter de rebus finitæ perfectionis, imò sunt imperfectissima attributa cuiusque rei: vnde fit, vt possint à nobis explicari, prout sunt in se ipsis. Quare, si bonum non significat formaliter relationem: sed solum ens, quod bonum dicitur: ac proinde ens, & bonum, vt sunt in se ipsis, nullo pacto distinguuntur: nulla ratio est, cur bonum ad sui explicationem indigeat relatione, qua non indiget ens.

Vera sententia de formali significatione boni, & præcipua questionis conclusio.

SECTIO V.

QUID ergo hac in re dicendum sit, nonnullis conclusionibus explicandum est.

Prima conclusio probatur quoad. 1. partem.

PRIMA conclusio. *Bonum addit enti solam relationem rationis, eamque solam formaliter significat.* Quæ conclusio, cum similis sit primæ conclusioni superioris quæstionis, eodem modo probari potest. Primum, quia non potest addere enti, nisi aut negationem, aut relationem rationis, vt patet, ex quæstione quinta: non addit autem negationem, quia Bonum est nomen positium, non negatiuum. Deinde: quia bonum nõ significat formaliter aliquid absolutum, ne sit synonymum enti, vt patet ex impugnatione opinionis Heruei: non significat item relationem realem, vt contra Durandum definitum est: ergo relationem rationis: quæ est sententia D. Thomæ quæst. 1. & 21. de Veritate vtrobique art. 1. & aliis locis quàm plurimis.

Concl. 4.

Sect. 2. Sect. 3.

Ex 3. p. concl. 5. quæst. 5. In superiori sect. huius quæst.

Et quoad. 2.

POSTERIOR patet, tum ex eadem quæstione, in qua eadem exclusiua latè ostensa de significatione vnus: tum etiam ex iis, quæ contra quosdam paulò antè diximus: quæ breuiter in hanc rationem redigi possunt. Aut bonum significat formaliter solum ens, aut solam relationem additam enti, aut vtrumque: non significat autem solum ens, non etiam ens & relationem: ergo solam relationem. Adde, quòd bonum dicitur denominatiue de ente: denominatiua autem id solū significant formaliter, quod addunt rebus denominatis: quemadmodum album, cum denominatiue dicatur de corpore, non significat formaliter corpus: sed solam albedinem, seu affectum albedine, vt tale est, quod Aristoteles docet in prædicamentis.

Secunda conclusio probatur quoad. 1. partem.

SECUNDA conclusio. *Relatio, quam bonum formaliter significat, non est relatio finis, nec acceptibilis, sed conueniens.* Prima pars probatur, tum quia non omne bonum est finis: sed vel finis, vel medium ad finem, vel etiã aliò modo bonum, vt patet in sanitate, & scissione venæ, & in partibus cuiusque rei: tum etiã, quia non omne, quod est finis, est bonum: sed aut bonum, aut quod bonum esse videatur, vt Aristot. docet 2. Physic. cap. 3. tum denique: quia nec bonum per se, semper est finis: sed tum solum, cum aliquid propter ipsum sit, aut fieri intenditur, vt patet in auro, quod prima hominũ ætate non erat finis humanæ cupiditatis: quia nondum propter illud maria transmittabantur, aliquidve aliud agebatur, aut agi intendebatur quanquam iam tum erat bonum.

Cap. de subst.

Tex. 31.

SECUNDA pars probatur. Primum, quia idèd res dicuntur appetibiles: quia bonæ: non autem idèd bonæ, quia appetibiles. Deinde, quia bonum, vt bonum est, est obiectum appetitus, appetibile autem non item: sed affectio quædam, quæ illud sequitur in secundo modo dicendi per se: quo pacto se habet visibile respectu coloris, siue lucidi vt Aristoteles docet secundo de Anima, cap. 7. Quod idem annotarunt Caiet. 1. par. quæst. 5. ar. 1. & post eum Capreol. 2. sent. dist. 2. quæst. 3. & Ferr. primo contra Gentiles cap. 37. ducti auctoritate D. Thomæ in caput primum primi Ethicorum, qui in explicando illo pronuntiato, *Bonum est, quod omnia appetunt*, ait, *eam descriptionem à posteriori traditam esse.* Itaque dicunt, bonum, esse fundamentum appetibilitatis, quemadmodum coloratum est fundamentum visibilitatis: siue appetibilitas, & visibilitas sint denominationes quædam ab actibus appetendi, & videndi, vt Caiet. ait: siue relationes aptitudinales ad appetitum & visum, vt Ferrariensis existimat: siue quiduis aliud.

Et quoad. 2. Res esse appetibiles, quia bona nõ contra.

Text. 66. Capr. ad vltimum contra 2. concl.

D. Thom. de Veritate 9. 1. art. 1.

TERTIA pars probatur. Primum, quia nihil in bono reperitur prius, quod appetibilitatis causa esse possit, quàm conuenientia. Quid enim appetimus, id ea de causa appetimus: quia nobis conuenit, aut aliis rebus quibus illud appetimus: aut certè, quia putamus id nobis, aut illis congruere: nec alia videtur esse ratio, sub qua noster appetitus moueatur. Deinde, quia vna, eadèdque res (vt argumentabatur Durandus) ex eo solum, quod vni rei congruit, & alteri non cõgruit, dicitur bona respectu vnus, & mala respectu alterius. Tertio, quia qui aliam rationem formalem boni priorem ratione appetibilis, & diuersam à ratione conuenientis excogitauerunt, nempe rationem perfectionis, aut perfectiui, aut perfecti, in ipsam rationem conuenientis vel nolentes inciderunt: nisi quòd ij, qui solius perfectionis, aut perfectiui meminerunt pressius loquuti sunt, quàm bono transcendenti conueniat. Nam perfectionem, aut perfectiuum esse, si proprie loquendum est, de solo actu dicitur: at conueniens, siue congruens, res omnes complectitur, atque adeo ipsam puram potentiam. Est enim bona: quia congruens tum formis naturalibus, tum etiam compositis naturalibus, tum agentibus, &c.

Et quoad. 3. Ratione formalem boni in conuenientia sitam esse.

TERTIA conclusio. *Conuenientia, qua significatur nomine verè boni, de quo agimus, & non apparentis tantum est conuenientia secundum veram existentiam realem.* Hæc conclusio duobus potissimum argumentis ostendi potest. Vno, quia conuenientia, quæ non est secundum veram existentiam realem: sed solum secundum existentiam conceptam, qualis est ea, qua peccator conuenire humano generi non esse Deum maiorum vltorem: non est vera conuenientia, ac proinde non constituit aliquid verè bonum.

Tertia concl.

Probat. 1.

ALTERO, quia cum appetibilitas cuiusque rei fundetur in conuenientia illius, vt patet ex dictis: nihil autem appetatur, nisi secundum existentiam realem, seu veram, seu apparentem (hinc enim ostendemus lib. sequenti, finem non mouere, nisi secundum esse reale) necesse est, vt quicquid appetitur sit conueniens secundum existentiam realem, aut veram, aut apparentem. Si ergo bonum sumatur pro verè bono,

vt de eo hoc loco agimus, necesse est vt conuenientia, in qua eius formalis ratio consistit, sit conuenientia secundum veram existentiam realem: intellige autem potentialem, vt illud dicatur verè bonum, quod congruit rei secundum realem existentiam, quam habere potest. Ita patet, quæ sit formalis significatio boni. Quibus hunc in modum explicatis facile est quæstioni respondere.

Quarta conclusio probatur.

QUARTA igitur, extremaq; conclusio sit, *Bonum esse propriam passionem entis.* Quæ conclusio ex eo facile ostenditur, quod bonum & recipitur cum ente, & eius naturam sequitur. Nam, quod omne ens sit bonum inductione patet: quia nulla res est quantumcumque exiguæ entitatis, quæ alicui non congruat.

Dionysius quo pacto intelligatur.

QUOD autem omne bonum sit ens, ex iis etiam, quæ dicta sunt, facile colligitur. Nam cum bonum significet conuenientiam secundum existentiam realem possibilem, sola verò entia possint existere realiter, perspicuum est, omne bonum esse ens. Nec refert, quod D. Dionysius 4. cap. de diuinis nominibus facit bonum maioris ambitus, quam ens. Accipit enim eo loco ens pro ente, quod est actus, vel includit actum cuiusmodi sunt omnia, excepta materia prima. Itaq; vult materiam esse bonam, & tamen non esse ens, scilicet, actuale, vt Diuus Thomas interpretatur tertio contra Gent. cap. 20. tametsi aliter illum exponit quæst. 1. de Veritate, art. 2. ad 2. vt ens acceperit pro solo existente: bonum autem pro eo quod nondum existit: sed existere potest: quod est pressius nomen entis accipere, quam secundum essentiam. Ita perspicuum est, bonum, & ens reciprocari inter se, quod ipsum Aristoteles docet primo. Ethic. cap. 6. vt supra diximus, estq; omnium Philosophorum communis sententia.

QUOD denique bonum esse sequatur naturam entis, ex eo patet, quia conuenientia rerum in ipsa earum entitate fundatur. Quod D. August. significat, cum ait, *In quantum sumus, boni sumus.* Ita patet, bonum esse veram, ac propriam passionem entis.

1. de Doctrina Christi.

Solutio primi argumenti partis negatiue initio propositi.

SECTIO VI.

Num entia mathematica habeant rationem veri.

RIMVM igitur argumentum negatiuæ partis initio propositum, quod quidem attinet ad entia mathematica, hoc pacto dissoluendum est: Mathematica entia, eo pacto, quo à Mathematicis considerantur (vt potè absque materia sensibili) & spectata virtute causarum naturalium, quo pacto Aristoteles de illis loquitur, non posse existere in rerum natura, etiam per sua individua sic accepta, ac proinde eo pacto considerata non habere rationem boni, quemadmodum nec veri entis. Cæterum collata cum supernaturali Dei virtute, vel etiam absolutè accepta, & non ea ratione præcisè, vt abstrahunt à materia sensibili, non solum esse vera entia: sed etiam bona. De qua re doctè loquitur Caietan. in commentar. primæ part. Diui Thomæ ad artic. 3. quæstio. 15. nisi quod ait, illa absolutè accepta

Caiet. opinio.

cepta esse entia, nec tamen esse absolutè bona. Quod verò non videtur rectè dictum, quia cum illa absolutè accepta habeant ordinem ad esse: quemadmodum ex hoc ordine sequitur, esse ea absolutè entia, ita non est negandum, esse absolutè bona: nec Caiet. oppositum satis confirmat.

HINC patet, non rectè dici à quibusdam, Mathematica abstrahere ab ente. Nam & absolutè accepta, & vt à Mathematicis considerantur, entia sunt nec ab estractantur sub ratione vlla, qua non sint entia, id est, qua per sua singularia, existere non possint, nisi eorum sententia, aut potius errore, qui in Deo potentiam superiorem naturali non agnoscunt. Quod si quis obiiciat, tractari ab eis quantitatem infinitam, quæ vt nulla potestate existere potest in rerum natura, ita rationem entis habere non potest: respondendum est: Primum quidem. rarò à Mathematicis fieri mentionem quantitatis infinitæ, veluti cum dicunt: æquè distantes lineas esse eas, quæ non concurrunt, etsi in infinitum protrahantur: & cum ex infinita linea abscindunt quantumcumque magnam volunt, aut ex infinita magnitudine desumunt quantumlibet magnum numerum. Deinde, nunquam eos loqui de quantitate simpliciter infinita, sed definita indefinitè, hoc est, sine certi termini præfinitione, vt possint ex ea quantumcumque designatam desumere, vt Aristoteles docet 3. Physicorum, cap. octauo. Postremò, quantitatem infinitam potius supponi à Mathematicis, quam re vera tractari. Sola enim finita ab eis tractatur, supponitur autem infinita, quocumque id modo intelligatur, maioris perspicuitatis gratia, ne vnquam illis desint quantitates, quas velint assumere ad demonstrandum, vt dictum est.

Text. 71.

QUOD attinet ad materiam primam, sunt, qui respondeant, illam esse bonam per formam, quæ, vt est eius perfectio, ita & eius bonitas. Hæc tamen solutio non placet, quia, vt illa est ens entitate propria, siue vt distinguitur à forma, sic etiam habere debet bonitatem propriam. Alij, vt propriam materiæ bonitatem declarent, dicunt, illam idcirco esse bonam per seipsam, quia in genere suo nihil ei deest. Sed neque hi rem prorsus attingunt. Accipiunt enim nomen bonitatis, pro Perfectionis, quod etsi sæpe fit apud vtriusque Philosophiæ auctores, diuinæ, inquam, ac humanæ: non est tamen bonitas (si propriè loquendum est) id ipsum, quod perfectio. Quæ vt melius intelligas, aduerte, triplicem dici solere perfectionem, Moralem, Naturalem, & Transcendentem, siue communem.

Conseclarij. Mathematica abstrahere ab ente falsum.

Obiectio.

Dilutio.

Quo pacto Mathematici agant de quantitate infinita.

De bonitate materiae primæ.

Triplex perfectio moralis.

PERFECTIO moralis, quæ & honestas & probitas dicitur, est forma, siue actus perficiens secundum rectam agendi rationem, cuiusmodi sunt temperantia, fortitudo, & reliquæ huiusmodi virtutes, earumque actus. Atque ab hac perfectione, vt sola entia intellectiua possunt dici perfecta, ita & hoc pacto bona, quomodo sumitur bonum ab Aristotele, cum definit virtutem, *Habitum, qui bonum efficit habentem, & opus eius bonum reddit.* Perfectio naturalis est forma, siue actus perficiens secundum naturam subiecti, vt calor ignis, frigus aquæ, & motus naturales vtriusque, comprehenditque hoc genus perfectionis sub se perfectionem

Moralis perfectio quid.

Naturalis.

mora

1. Eth. cap. 6.

moralem, quia quicquid perficit secundum rectam agendi rationem, perficit secundum naturam rationalem, siue intellectiuam subiectam. Quo fit, ut ab hac perfectione dicantur perfecta, ac proinde bona, omnia, quæ habent formas, actusve suæ naturæ conuenientes. Perfectio transcendens est negatio defectus cuiusque rei in suo genere, ut perfectio cæli in genere, corporum, & intellectus in genere potentiarum: tamen si perfectionis nomen hoc tertio modo sumptum, ferè accipi solet pro ipsa re perfecta, siue cõposita illa sit, siue simplex, siue substantia, siue accidens, siue actus, siue potentia. Ab hoc autem perfectionis genere dicimus perfecta ac bona, etiam ea, quæ aliàs dicuntur mala, ut bonum furem, bonum morbum, id est perfectum in suo genere.

Ac cum perfectiones primi, & secundi generis, sint formæ ipsæ actus perficientes, non dicuntur ab eis bona, nisi ea, quæ informari, actuariue, aut quasi actuari possunt, quod addiderim propter perfectiones morales, & naturales Dei, quæ nõ actuant diuinam essentiam, sed habent se nostro intelligendi modo, more actuantium. At à tertio genere, quemadmodum omnia dicuntur perfecta in aliquo genere, ita & bona, atque hoc pacto potest materia dici bona per seipsam, quia in genere potentiæ passiuæ nihil ei deest. Denique priora duo perfectionum genera significat Auctor libelli de Caussis cum scribit, *Bonum dici per informitatem entis*: tertium autem Dionysius in libro de Diuinis nominibus, cum ait, *Bonum ex vna tota q̄ causa* (id est integra) *proficisci: malum autem ex particularibus defectibus accidere.*

CÆTERVM, quòd bonitas, si propriè loquendum est, non idem sit, quod perfectio, ex eo primùm constat, quia perfectio dicitur absolute, bonum autem comparatè. Deinde, quia quicquid est bonum, in hoc vel illo genere, est etiam bonum genere entis, id est bonum ens, & tamen non quicquid est perfectum in hoc vel illo genere, est etiam perfectum ens. Quis enim dicat, materiam, aut punctum esse perfecta entia, cum interim materia dicatur perfecta potentia passiuæ, & punctum perfectus terminus lineæ? Postremò, quia Theologi aliam tractationem faciunt de perfectione Dei, aliam de bonitate Dei, tamen si multi sunt, qui hæc attributa, non planè & apertè distinguant, propter eorum affinitatem, quemadmodum non videntur distinguere bonum ab appetibili, cum tamen omnis bonitas fundetur in aliqua perfectione, & omnis appetibilitas in bonitate aliqua.

DI CENDVM igitur potiùs, idcirco materiam propriè dici per se bonam, quia per se suamve essentiam est conueniens, siue congruens accipiendi formis, aliisque plurimis vsibus. Quod idem D. Thomas (qui aliàs genus hoc bonitatis in materia non videbatur agnoscere), planè fâtetur tertio contra Gentiles. cap. 20.

SE D. cum vna eadèmq̄ res multis modis eidem possit esse conueniens, imò etiam multis rebus, quemadmodum gladius delphicus, qui in varios vsus comparatus erat: rogabit aliquis hoc loco, in qua conuenientia bonitas transcendens posita sit. Ad quã dubitationè dicendum videtur, bonitatem transcendètem, cum sit prima rerum bonitas, positã esse in conuenientia earum cum Deo, quemadmodum de veritate

tate suo modo dictum est. Ut enim Deus est verum ens, atque adeo verissimum, quia omnino conformis conceptui, quem habet de perfecto ente, cætera autem suo quæque gradu sunt vera, quatenus maiorem, minoremve cum illo eodem conceptu habent imitationis conformitatem: ita idem est bonus, ac optimus bonitate transcendente, quatenus sibi est conuenientissimus, seque ipso dignissimus: cætera autem eò magis, minusve sunt bona, quatenus plus minusve diuinæ bonitati congruunt. Quod enim ita dicendum sit, his argumèntis patet. Primùm, quia vnde res primùm habent, ut sint, inde primam habent bonitatis rationem: cum igitur Deus ex seipso, cætera autem ex illius participatione habeant, ut sint, efficitur, ut ipse sit bonus primo, communissimòque bonitatis genere, quia sibi conueniens, cætera autem, quia illi congruunt. Deinde, quia, ut diuina cognitio est regula omnis cognitionis: ita diuina appetitio norma omnis appetitionis: igitur ut diuina cognitio antecedit omnem creatam cognitionem: ita & diuina appetitio omnem creatam appetitionem: prius ergo res omnes sunt appetibiles à Deo, quàm à quouis alio appetitu: res autem non sunt appetibiles à Deo, nisi quatenus illi congruentes, consistit igitur prima rerum bonitas in eo, quòd Deo congruant: quæ bonitas nulla est alia, nisi transcendens. Postremò, si bonitatem creaturarum ex eo metiamur, quia congruunt his, vel illis, planè intelligemus, quemadmodum hæc congruit huic, ita non, congruere illi, veluti calor, quia ita congruit igni, ut aquæ nõ congruat: sunt igitur creaturæ respectu ipsarum inter se, non tantùm bonæ, sed etiam malæ: atqui res omnes creatæ, quatenus entia sunt, ita sunt bonæ, ut malæ non sint (vnde est illud Augustini primo de Doctrina Christiana, *In quantum sumus, boni sumus*) igitur non est sumenda earum bonitas transcendens ex ordine ad creaturas, multòque minus ipsa Dei bonitas, sed potiùs omnium bonitas in ordine ad Deum. Atque ex hoc ordine habent creaturæ ut sint bonæ, aliæ in ordine ad alias, ut materia in ordine ad omnes formas, quarum est capax, & ad cõposita tam substantialia, quàm accidentalialia, quæ ex ea fieri possunt, & calor respectu ignis, & frigus respectu aquæ, ac reliqua eodem modo.

TRIA tamen sunt, quæ contra hæc obiici possint. Vnum, si Deus est bonus eo bonitatis genere, de quo agimus, quia sibi congruens: eodem modo videri dicendum, cætera esse bona, quia sibi congruentia. Alterum, si creaturæ sunt bonæ, quatenus Deo congruètes, ergo creaturas esse bonas Deo, ac proinde pendere bonitatem Dei ex creaturis, cum per illa boni sumus, quæ nobis sunt bona, etiam bonitate transcendente: quo pacto res quælibet naturalis est hoc genere bonitatis bona propter materiam & formã, quæ illi sunt bona, siue conuenientia. Tertium, creaturas multis modis congruere Deo, veluti ad manifestandam eius potentiam, sapientiã, bonitatem, ad excitandam quoque in nobis eius admirationè, ad conciliandum eius amorem, & c. aut ergo multas esse bonitates transcendètes cuiusque rei, aut nõ esse huiusmodi creaturã bonitatè in eo positam, quòd Deo congruant necesse est.

VERVM ad primum dices, quemadmodum nulla creatura ex se ipsa

Transcendens.

Perfectiones diuina quales.

Bonitatem nõ idem esse atque perfectionem.

Materia quo pacto sit per se bona.

Bonitatè transcendente consistere in conuenientia rerum cum Deo.

Probatio. 1.

2.

3.

Prima obiectio.

Secunda.

Tertia.

Solutio obiectio.

Bonitas verè consistit in eo quod Deo congruat.

Res respectu aliarum bonæ & malæ.

seipsa est, ita nullius transcendentem bonitatem sumendam esse ex conuenientia, qua quæque sibi ipsa congruit, præsertim cum hæc congruentia procedat ex ea, qua ipsa congruit creatori.

Ad secundum dices, cum de rebus diuinis loquimur, non modo à falsa sententia, sed etiam ab ea, quæ speciem falsitatis habeat, cauendum esse. Ita fit, ut quoniam dicere, creaturas esse bonas Deo, nescio quid indigentia in Deo innuit, non videatur ea loquutio usurpanda: Alioqui si res ipsa spectetur, cum bonum, ut de eo nunc loquimur, nihil aliud significet, quam esse conueniens alicui, quemadmodum creaturæ sine errore vllò dicuntur conuenientes, ac congruentes Deo, ita sine errore dici possent bonæ Deo. Ut enim cum dicimus, diuitias esse bonas iusto, non significamus, bonitatem iusti pendere ex bonitate diuitiarum, sed potius econtrario bonitatem diuitiarum ex bonitate iusti: ita si quis vero sensu retento dicat, creaturas esse bonas Deo, non significabit, bonitatem Dei pendere ex bonitate creaturarum, sed contra bonitatem creaturarum ex bonitate Dei. Nec simile est illud, quod obiectum est de bonitate transcendente rei naturalis. Quod enim res naturalis sit bona propter materiam & formam, quæ illi sunt bonæ, non ideo accidit, quia illi sunt bonæ, sed quia sunt illius partes, quod non accidit in creaturis respectu Dei.

Ad tertium dices, conuenientiam respectu Dei, in qua consistit creaturarum bonitas transcendens, esse eam, qua quæque earum congruit Deo ad manifestationem diuinæ naturæ, ac proinde earum perfectionum, quæ in ea continentur: cæteras autem conuenientias, quibus Deo congruunt, ad excitandam diuinitatis admirationem, ad conciliandum eius amorem, &c. consequentes esse, & posteriores prima earum bonitate: tamen si dici potest, per vnam & eandem conuenientiam hæc omnia præstari, cum alia ex aliis naturaliter sequantur.

*Solutio eiusdem argumenti, quod attinet ad relationes,
& ea qua dicuntur mala.*

SECTIO VII.

*An relationes
dicant perfe-
ctionem.*

Quod verò attinet ad relationes, plerique sunt, qui dicant, illas non significare perfectionem, qua in re D. Tho. & Scotus, eorumque sectatores penè cōueniunt. Ac de perfectione quidem formali, quo nomine comprehendi possunt moralis, & purè naturalis, non caret hoc controuersia. Altera enim ex parte, cum omnis relatio sit forma quædam atque actus (loquor autem tantum de relatione reali) actus autem idem videatur esse, quod perfectio formali: omnis relatio videbitur dicere perfectionem. Contra tamen, cum intemperantia, & cætera vitia huiusmodi, sint formæ quædam & actus: nec tamen sint perfectiones formales, cum non perficiant subiectum, nisi velis secundum quid, siue quatenus qualitates: nil mirum videri debet si relationes quoque non dicantur significare perfectionem formalem, præsertim cum sint tenuissimæ entitatis: earumque esse non tam consistat in afficiendo, & quasi ornando proprio

*Legge D. Tho.
1. p. q. 28. art.
2. Caietan. de
Ente & eff. c.
2. Capr. 1. de
7. qu. 1. ad 3.
contra 1. conc.
Scoti quodl. 5.
&c.*

prio subiecto, quam in referendo illo ad aliud. Sed quicquid in hac controuersia dicendum sit de relationibus creaturarum: oppositum dicendum est de diuinis: qua in re melius sentire videtur D. Thomas, qui putat, relationes, quibus personæ constituuntur & distinguuntur, dicere formalem perfectionem, quod negat Scotus. Dicunt enim perfectionem diuinæ essentia, ac proinde perfectionem diuinæ sapientia, potentia, & cæterorum attributorum, quæ in diuina natura continentur: de qua re aliàs. Lege si placet Herueum Quodlib. 1. q. 4. contra Scotum doctè differentem, eiusque argumenta acutè dissoluentem.

Ad argumentum igitur negandum est, si bonum dicatur de relationibus, aliquam perfectionem formalem fore in vna persona diuina, quæ non sit in aliis. Nam nec bonum esse, idem est, quod perfectum esse, ut superius probatum est, nec quicquid est bonum bonitate transcendente, est etiam perfectum ex se, perfectione formali, ut patet in materia prima, in habitibus vitiosis, & fortasse in relationibus creaturarum: nec denique vlla perfectio formalis est in vna persona diuina, quæ non sit in aliis, cum eiusmodi earum perfectio sit indiuisa in omnibus, quemadmodum & ipsa diuina essentia. Quod si perfectio sumatur in argumento pro perfectione transcendente, quo pacto est perfectum quicquid est bonum bonitate transcendente, cum ea perfectio nihil aliud sit formaliter, quam negatio defectus in genere aliquo, non solum non erit incommodum fateri, aliquam perfectionem esse in vna persona, quæ non sit in aliis: sed etiam necessarium, quod idem dicendum est de bonitate ipsa transcendente, quæ fundatur in huiusmodi perfectione, & est relatio rationis, ut inferius patebit. Itaque si de transcendente, siue perfectione, siue bonitate sermo sit: alia ratione est perfecta paternitas: alia, filiatio: alia spiratio passiuæ, ut perspicuum est: alio item modo congruit Pater naturæ diuinæ: alio, Filius: alio, Spiritus Sanctus: Pater, ut gignens, Filius, ut genitus. Spiritus Sanctus, ut ab utroque procedens: quæ origines summam, & incomprehensibilem Diuinæ essentia fecunditatem declarant.

Nec obiicias illud Athanasij, *Qualis Pater, talis Filius*. Qualitatis, enim verbo non significat Athanasius perfectionem transcendentem: sed formalem, nec verò omnem formalem: sed eam, quæ complectitur attributa illa, quæ apud nos qualitatis nomine significantur, ut sapientia, iustitia. Quapropter addere etiam potuisset, *Quantus Pater, tantus Filius*, &c. ut eandem esse omnium personarum quantitativam, ut sic dicam, perfectionem declararet, quæ & ipsa formalis est, tamen si & quantitativam mox explicauit specialibus verbis immensæ, æternæ, & omnipotentis. Itaque quicquid perfectionis formalis dicit vna persona diuina, totum id formaliter dicunt cæteræ ex natura rei. Dico autem ex natura rei, quia si relationes illæ sumantur, ut nostro intelligendi modo distinguantur ab essentia, nullam dicunt perfectionem huius generis: quemadmodum sapientia diuina, etsi ex natura rei includit iustitiam, tamen ut modo intelligendi nostro distinguitur à iustitia, nullam includit perfectionem iustitiæ. Qua vna responsione dissolues omnia argumenta, quæ aduersæ partis auctores contra hanc sententiam

*Quod sentit-
dum sit de di-
uinis relatio-
nibus.*

*Quædam de
perfectione, &
bonitate di-
narum relatio-
num.*

*Quomodo per-
fectio transcen-
dens & boni-
tas sit in vna
persona qua
non sit in alia.*

*Athan. in
symbolo.*

*Obiectionis.
Dilutio.*

Modus dissoluendi argumenta, quae fiunt contra veram sententiam de relationum diuinarum perfectione.

Alterius obiectio diluatio.

Discrimen inter relationes creaturarum, & diuinis.

ingeminant, si de perfectione formali loquantur: quale est illud. Si relationes diuinæ dicunt formaliter perfectionem, plus perfectionis esse in duabus personis, quàm in vna, plerisque in tribus, quàm in duabus: & illud, fore vt perfectior sit persona quælibet, quàm essentia, cum persona & essentia, & relationis perfectionem habeat: & illud concedendum esse necessariò, relationes ipsas, vt distinguuntur ab essentia, dicere peculiare sibi perfectiones. Nihil enim ista efficiunt, si omnes dicunt eandem omninò perfectionem formalem, & inter se, & cum diuina essentia comparatæ. Quòd si quis obiiciat, relationes creatas, si formalem perfectionem significant, dicere peculiare huiusmodi perfectiones, vltra perfectionem fundamenti: ergo & diuinis vltra perfectionem essentia: neganda est consequentia: quia relationes creaturarum distinguuntur à suis fundamentis ex natura rei, & illa perficiunt si dicunt perfectionem formalem: at relationes, quibus diuinæ personæ distinguuntur, nec distinguuntur ex natura rei ab essentia diuina, nec quatenus ab ea more intelligendi nostro distinguuntur, illa perficiunt, cum cõcipiamus diuinam essentiam, vt infinite perfectam non formali perfectione. Si verò loquantur de perfectione transcendente, cum ea nihil posituum addat rebus perfectis, nullum incommodum colligetur prædictis argumentis. Dicere enim plus huiusmodi perfectionis esse in duabus personis, quàm in vna, & in duabus, quàm in tribus: in persona item, quàm in essentia, & vnamquamque personam suam peculiarem habere perfectionem, nihil aliud erit, quàm dicere, plures res perfectas esse, duas quàm vnam, & tres quàm duas, personamq; habere perfectionem essentia & personæ, essentiam autem essentia duntaxat, & quamlibet personam, quoad propriam & peculiarem referendi rationem nullum habere defectum: in quibus sententiis nihil est absurdi quemadmodum si Deus faciat duas formas æquè perfectas, ea demum ratione non erit absurdum asserere, plus perfectionis esse in vtraque, quàm in altera, si is, qui id asserit significare velit, plures perfectiones esse in vtraque, quàm in altera tantum.

Quo pacto mala bona dicuntur, sunt bona.

Quo demum attinet ad entia, quæ dicuntur mala (hoc enim erat extremum membrorum primi argumenti) respondendum est, bonum transcendens de iis quoque verè prædicari: neque esse incommodum si res eadem dicantur bonæ, quatenus quædam entia sunt, & ad Deum referuntur: malæ autem quatenus referuntur ad quasdam alias quibus non congruunt: quemadmodum non est incommodum, si dicamus, febrilem calorem esse bonum respectu materia, malum autem respectu formæ: & avaritiam esse bonam congregandis caducis opibus, malam autem comparandis æternis. Etenim bonum, ac malum, non dicuntur contraria respectu diuersorum: sed eiusdem.

Quo pacto mala bonis opponantur.

ILLVD porrò aduerte hoc loco, ea quæ dicuntur mala, interdum opponi contrariè bonis: vt in moralibus avaritia liberalitati, & actus illius actibus huius: in naturalibus error scientiæ, morbus sanitati: interdum autem priuatiuè, vt in moralibus peccatum formaliter sumptum honesto operi: in naturalibus cecitas visui. Quæ cum ita sint mala quidem prioris generis sunt etiam bona transcendentia: posterioris autem

Cap. 4 de Diuinis nom.

autem non item. Est enim malum hoc pacto sumptum priuatio boni, & vt Dionysius ait, nec existens nec aliquid in existentibus.

Solutio secundi, & tertij.

SECTIO VIII.

ECVNDVM argumentum initio propositum duobus modis solui potest. Vno, si dicas, Appetibile, vt in definitione veri boni à Veteribus tradita intelligitur, accipiendum esse, vt fundatur in vera conuenientia, & secundum existentiam realem in qua conuenientia diximus rationem boni consistere. Hoc enim pacto reciprocatur appetibile cum bono. At priuatio vitæ, egestas, & reliquæ priuationes, & negationes, quæ à multis exoptantur, etsi sæpe sunt verè congruentes, vt cum propter Christum expetuntur: tamen quia non sunt entia non habent conuenientiam secundum propriam existentiam realem: entia autem ficta & impossibilia, nec habent propriam existentiam realem: nec verè congruere possunt cuiquam rei.

Quo pacto verum bonum sit appetibile.

ALTERO, si respondeas priuationes, & alias negationes, atq; vno nomine non entia, non esse ex se appetibilia, quo pacto dicitur proprium entis appetibile esse: sed ratione alicuius entis adiuncti, aut consequentis, aut certè quatenus entia esse putantur, aut aliquam entis rationem induunt, veluti paupertas ratione eius libertatis animi, quam secum affert, aut regni Cælorum, quod pauperibus promittitur, & equus rationis particeps, si possibilis esse putetur, aut vt tale apprehendatur. Atque hæc est communis solutio propositi argumenti. Quòd si quis obiiciat, scissionem venæ, pharmacum amarum, & alia, quæ non propter se expetuntur: sed propter alia, non esse entia: occurri potest hoc modo, Non idem esse appetibile esse propter se, & ex se: quemadmodum non idem est, esse bonum propter se, atque esse bonum ex se. Nam, etsi quicquid est bonum, & appetibile propter se, est etiam appetibile ex se, non tamen contrà accidit. Esse enim bonum, & appetibile ex se, est habere ex sese cur appeti possit, siue appeti possit propter se, siue tantum propter aliud, atq; hoc omnibus, ac solis entibus conuenire potest. At esse bonum, & appetibile propter se, est esse appetibile non ratione alterius: quod non modò non conuenit non entibus: sed ne omnibus quidem entibus videtur conuenire, vt patet in scissione venæ, potionem amaram, & aliis quamplurimis. Potest etiam dici, hæc entia esse appetibilia non tantum ex se: sed etiam propter se, si non naturaliter, certè ex libertate: aut si non, vt ex se patitur appetens, saltem vt efficiat, aliisve modis.

Quo pacto non entia.

Soluitur obiectio.

Appetibile ex se, & propter se.

Quo demum attinet ad existentiam, sunt qui dicant eam esse quoddam ens, & idè non colligi, si ipsa est bonum quippiam, aliquid præter ens esse bonum. Hæc tamen opinio non placet: quia existentia non potest numerari in membris diuidentibus entis, atque esse quasi species illius, nisi sumatur pro sola existentia diuina, vt patet ex quæst. 4. & latius patebit libro quinto. Potius ergo dicendum est, existentiam eam, quæ non est formaliter entitas, & cæteros modos essendi

De bonitate existentia.

intrinsecos, non esse appetibiles ut ea, quæ appetuntur, sed ut modos eorum, quæ appetuntur, ac proinde nec bona, ut ea quæ sunt conuenientia, sed ut modos conuenientium: unde nec appetuntur unquam peculiari appetitione, sed eadem illa, qua appetuntur ea, quorum sunt modi essendi.

Cur bonitas
transcendens
sit relatio ratio-
nis.

Nonnulla de
relationibus.

Ad tertium dicendum est, bonum transcendens non adiungere enti negationem: non quia formaliter, siue quatenus eiusmodi est, dicat perfectionem, sed quia eius ratio consistit in conuenientia quadam, ut dictum est, quæ est relatio rationis. Quod autem sit relatio rationis, & non realis, ex eo patet, quia conuenit rebus, siue actu existant in rerum natura, siue non existant, & iam ex omni æternitate conueniebat: quod genus relationum nobis videtur non esse reale, sed rationis, quia non potest mutare naturam suam, quam ex æternitate habuit, & ex ente rationis, fieri ens reale. Idem credimus dicendum de relationibus identitatis, ac diuersitatis tum generica, tum specifica, & aliis huiusmodi. Alia ratio est de relationibus, quæ non conueniunt rebus nisi actu existant in rerum natura: cuiusmodi sunt similitudines, & dissimilitudines in formis contingentibus, veluti similitudo Socratis & Platonis in albedine, scientia, prudentia, &c. itemque relationes, actu agentis, & patientis: propinqui, & remoti: superioris secundum locum, & inferioris, atque aliæ huius generis, de qua re accuratius libro quinto.

Quo pacto
bonum moueat
appetitum.

Entia ratio-
nis per se ap-
peti.

Ad priorem verò impugnationem dicendum est, non ideo dici solere, bonum mouere appetitum, quia, quatenus bonum est moueat efficienter, sed quia mouet ut finis, aut ut medium ad finem: neque item quia relatio ipsa conuenientia, quam bonum formaliter significat, sit id, quod mouet, cum vera aliqua res appetitur: sed quia est ratio, sub qua res ipsa mouet. Quantumcumque enim res sit perfecta, si tamen conueniens non sit huic vel illi, nequaquam ab eo appetitur. Aduerte tamen etiam ipsas relationes rationis posse mouere appetitum ut ea, quæ mouent, seu directo appetuntur, cum id experimento constet in relationibus multarum dignitatum, quæ pendent ex hominum æstimatione. cernimus enim, eas auidè quæri, non tantum ratione opum, aut potestatis adiunctæ, sed etiam ratione ipsius excellentiæ conceptæ ab aliis: neque enim tam expetunt homines, ut alij de ipsis magnum aliquid concipiant (quod esset appetere aliquid reale) quam ut ipsi ab illis magni æstimentur, quod planè est appetere aliquid rationis, & pendens ab aliorum iudicio. Quamquam ergo ita res se habeat, non dicuntur tamen entia rationis bona, ut hoc loco de bono sermo est, id est, bonitate propria entis realis, quia non habent conuenientiam secundum existentiam realem, etiam potentialem, qua appetitum mouere possint, quod est proprium boni, quod recipiatur cum ente, de quo propriè agit primus Philosophus.

Nō tamē ha-
bere bonitatē
de qua hic dis-
seratur.

Dupliciter ali-
quid dici tale
per suā essen-
tiam.

Ad posteriorem verò probationem dicendum est, duobus modis aliquid dici per suam essentiam tale. Vno, quia id, quod tale dicitur, consequitur, & quasi profluit ex essentia illius, quo pacto homo per suam essentiam est risus capax. Altero, quia id, quod tale dicitur per-

tinet

tinet ad eius essentiam: quo pacto homo est per suam essentiam animal. Si quis ergo sumpto bono ut significat bonitatem transcendentem, respondeat, Deum esse bonum per suam essentiam priori modo: verum quidem dicit, sed nihil Deo peculiare tribuet, cum res omnes sint illo modo bonæ per suas essentias, & tamen Theologi, ac Philosophi dicant proprium esse Deo, esse bonum per suam essentiam. Si verò respondeat, esse bonum per suam essentiam posteriori modo: falsum dicit, ut rectè probat argumentum. Reliquum est ergo, ut bonum in eo pronuntiatio sumendum sit, ut significat perfectionem moralem, aut naturalem, aut potius vtramque, seu, quod idem est, quamcunque perfectionem formalem: quo pacto & verum est, & Deo peculiare, esse bonum per suam essentiam, cum diuina natura sit ipsa diuina existentia, potentia, sapientia, iustitia, & quæcumque alia sua perfectio formalis, siue earum, quas naturales tantum appellamus, siue earum, quas vocamus morales: quod in nulla omnino creatura cernitur. Atque in hoc sensu planè loquuntur Patres, & scholastici omnes Doctores, cum dicunt Deum esse bonum per suam essentiam: quo etiam pacto intelligitur illud Domini apud D. Marcum, *Nemo bonus nisi solus Deus.*

Cap. 10.

Adverte tamen hoc loco, aliud esse dicere, Deum esse bonum per essentiam suam, quod iam explicatum est: aliud, esse bonum per essentiam: quemadmodum aliud est dicere, hoc est ens per suam essentiam: aliud, ens per essentiam. Qui enim dicit aliquid esse tale per essentiam, significat illud continere in se omnem perfectionem totius eius generis, secundum quod dicitur tale, latè tamen sumpto generis nomine. Atque hoc etiam modo proprium est Dei esse bonum, seu perfectum per essentiam, quemadmodum & ens per essentiam, quia ipse solus continet in se omnes perfectiones entis, quasdam formaliter quasdam eminenter. Unde meritò cætera omnia dicuntur à Theologis entia, & bona per participationem.

Quomodo
intelligi de-
beat propriū
esse, Deo esse
bonū per suā
essentiam.
Quid intersit
inter esse bo-
num per es-
sentiam suā,
& esse bonū
per essentiam.

Solus Deus
per essentiam
bonus.

Solutio argumentorum Heruei, Durandi & aliorum.

SECTIO IX.

AD primum autem Heruei, quicquid dicendum sit de quæstione illa, Num omnes relationes dicant perfectionem formalem de qua ille loquitur, negandum est nomine boni transcendentis significari formaliter perfectionem, siue moralem, siue naturalem, siue transcendentem, cum significet relationem conuenientia: tamen si verum est, quod res sunt perfectiores transcendentem, eò esse meliores bonitate transcendentem.

Ad secundum, Et si bonum pro perfectione morali, & naturali sumptum dicatur absolute: tamen bonum transcendens semper dici comparatè, quemadmodum & bonum, quod significat bonitatem fundatam in perfectione morali, de quo hic non agimus.

Ad

Ad tertium dicendum, Si antecedens intelligatur de bono pro perfectione morali, aut naturali, verum quidem sumi antecedens, & rectè probari consequentiam: at si intelligatur de bono transcendenti, falsum esse antecedens. Ad eius verò probationem dicendum, eam totam conferri ad priorem sensum, aut certè in ea accipi bonitatem, pro ipsa rerum entitate, pro qua etiam non rarò sumitur veritas, vt superiori quæstione diximus. Atque hoc commune esse omnibus transcendentibus satis declarat commune illud Philosophorum pronunciatum, *In transcendentiibus concreta & abstracta predicari de se inuicem*, vt vnum de vnitatem, & vnitatem de vno. lege D. Thomam q. 21. de veritate. art. 4. ex Dionysio 2. cap. de Diuinis nominibus.

Bonitatem & veritatē aliquando sumi pro ipsarum entitate.

Explicatur locus Aristotelis.

Nōnullas relationes reales, præcisè intellectus operatione, rebus conueniunt.

Ad locum verò Aristotelis, quo Durandus sibi persuadet, relationem, quæ significatur nomine boni, esse realem, dicendum est sententiam Aristotelis eo loco, si accuratius expendatur, hanc esse tandem: Res esse bonas, ac malas sine operatione intellectus: non tamen veras, aut falsas. Cæterum ex ea non effici, bonum, & malum dicere relationes reales. Nam, etsi pleræque relationes rationis sunt, quæ non conueniant rebus, nisi qua res ipsæ concipiuntur aut alio modo in mente tractantur, vt relatio prædicati, subiecti, generis, speciei: cuiusmodi est relatio veri: tamen aliæ etiam quædam sunt, quæ rebus conueniant præcisè omni conceptione rerum ipsarum. Atque huius generis sunt relationes creatoris, prioris, & posterioris siue tempore, siue natura, vt sequenti libro docebimus, in quibus numeratur relatio boni. Sensus ergo loci est, Verum & falsum significare relationes prioris generis: bonum autem & malum non nisi posterioris. Quod perinde est, ac si in exemplis nunc adductis dixisset, res non prædicari, nec subiici, nisi quia concipiuntur, esse tamen priores, & posteriores tum natura, tum etiam tempore, etiam si non concipiuntur. Quod si quis obiiciat, relationem conuenientiam habere in rebus extrema realia vt patet in igne & calore: itémque fundamenta absque operatione intellectus: ergo esse realem: occurrendum est, non omnes relationes rationis indigere operatione intellectus: tanquam fundamento, vt rebus conueniant, quemadmodum patet in relatione creatoris: sed tantum eas, quæ in priori genere continentur: quamquam omnes indigent operatione intellectus, vt existant. quod patebit lib. 5.

Obiectio.

Dilutio.

Dissoluitur ratio quorūdam Thomistarum.

DE N I Q V E ad rationem, qua prædicti sectatores D. Tho. asserunt, bonum includere relationem rationis, & absolutum: dicendum est, non inde sequi, res esse bonas per solam operationem intellectus, quia bonum solam relationem rationis formaliter significat: hoc enim pacto non esset Deus formaliter creator, nec prior natura, aut duratione creaturis, nec diuinæ hypostases æquales, aut similes inter se, nisi per operationem intellectus: quandoquidem hæc omnia formaliter significant relationem rationis, vt ipsi etiam asserunt. Causa verò, cur id non sequatur, est, Quia operatio intellectus non est necessaria, vt relatio rationis posterioris generis cuiquam conueniat, sed solum, vt existat eo modo, quo existere potest. Quinetiam retorqueri potest:

potest in eos proprium illorum argumentum. Si enim rectè colligunt, bonum non dicere formaliter solam relationem rationis, ne cogantur fateri, res non esse bonas, nisi per operationem intellectus, eadem ratione asserere non debent, illud includere formaliter absolutum, & relationem. Nam si altera pars totius coniuncti pender ab operatione intellectus, totum etiam coniunctum ab ea pendeat necesse est. Itémque si hæc est apta consecutio, Bonum significat formaliter solam relationem rationis: ergo Deus non est essentialiter bonus: eadem ratione hæc erit apta, Bonum significat formaliter absolutum, & relationem rationis, ergo Deus non est essentialiter bonus. Quodcumque enim prædicato essentiali adiungitur aliquid accidentarium, totum prædicatum ex utroque coniunctum est accidentarium, vt patet in hac enunciatione, Socrates est homo albus. Quæ nescio qua ratione hi auctores non animaduernerint, aut potius non apertè viderint.

Retorquetur argumentū in aduersarios.

Prædicatū ex parte essentiali, & accidentaria constatum, accidentarium esse. Horum sententiam non esse D. Thomam.

Nec sanè puto D. Thom. saltem iuxta doctrinam primæ partis, quæ illi veriùs tribuenda est, tanquam extremo testamento relicta, idem atque illos sensisse. Cum enim q. 6. art. 3. ad primū apertè doceat, Vnum solam rationem indiuisiōis formaliter importare, vt quæstione quinta annotauimus, non dubium videtur, quin sentiat, bonū quoque transcendens solam relationem conuenientiam formaliter significare. Idem enim aliis locis dicendum putat de omnibus passionib. entis, quoad inclusionem, aut exclusionem entis, vt etiam prædicti auctores asserunt.

ὅτι φιλοσοφίας ἐστὶ ἢ ἐπεὶ τῶν μαθηματικῶν ἀξιωματικῶν, καὶ ἐπεὶ τῆς ἐπιστάσεως.

Huius esse Philosophia. & de ijs qua axiomata mathematici vocant, & de essentia agere.

Κ Ε Φ. Γ.

C A P. III.

Ἄ ΕΚΤΕΟΝ ἢ ὁ ἰσοτερον μιᾶς ἢ ἐτέρας ὅπσις ἡμῶν, ἀεὶ τε τῶν ἐν τοῖς μαθήμασι καλυμένων ἀξιωματικῶν.

DICENDVM quoque: unius ne scientia, an diuersarum sit & de ijs, quæ in mathematicis dignitates appellantur.

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

DICENDVM quoque. Tradito subiecto huius scientiæ, subiectiq; partibus ac passionibus, tradit Aristoteles propria ipsius scientiæ principia, quod erat quartum, ac extremum caput eorum quæ ad cuiusque scientiæ constitutionem pertinere diximus. Qua etiam in re explicanda dissoluit secundam quæstionem superioris libri, qua quærebatur, Num ad hanc scientiam pertinerent sola simplicia substantia principia, an etiam complexa, ex quibus omnes scientia demonstrant. Repetita igitur quæstione breuiter responderet, Ad vnam eandemque scientiam pertinere & de substantiis, vt substantiæ sunt, & de communibus principiis, quæ dicuntur dignitates, differere: eamque scientiam esse primam Philosophiam.

Totius capituli summa.

Quæ in Mathematicis. Dignitates etsi omnium scientiarum demonstrationibus. In Metaphys. Arist. Tom. 1. L L L. nibus.

Mathematicas antiquioribus.

res esse, & in demonstrando feliciores.

nibus vires subministrant: tamen in mathematicis, quæ antiquiores videntur, & in demonstrando feliciores sunt nomen dignitatum acceperunt.

Omnibus enim. Duobus modis institutum ostendit. Primum ex communitate ipsarum dignitatum, constant enim terminis communissimis, ut entis, totius, partium & similibus, quibus scientiæ particulares non videntur, nisi contractis ad proprias materias. Deinde ex auctoritate eorum artificum, qui in certo aliquo dumtaxat entium genere versantur. Nemo enim eorum de communium principiorum veritate conatus est agere, exceptis quibusdam veteribus. Physicis, qui cum ignorantis adhuc reb. materiæ expertibus, de omnibus entium generibus se agere existimarent, non immerito crediderunt, ad se pertinere communium principiorum tractationem.

Reprehenduntur veteres Physici circa primorum principiorum tractationem.

At cum aliquis reprehendit nihilominus veteres Physicos. Primum, quod ea in re officium superioris artificis usurparint. Deinde, quod eorum quidam ita egerint de primis, ac communibus principiiis, ut ea demonstrari conati sint: quod vitium ex ignorantia artis analyticae natum fuisse ait. Ars enim analytica non solum docet, principia demonstrationum esse in demonstrabilia: sed etiam ea, quæ inter illa vocantur dignitates tantæ perspicuitatis existere, ut antè quam præceptorem adeas, iam tibi ea nota sint, atque perspecta, ut patet ex 1. Post. cap. 2.

Quod Arist. prima substantiæ nomine intelligat.

Natura enim. Antè pauca verba Naturam acceperat ea ratione qua significat essentiam cuiusque rei: nunc pressius idem nomen accipit (per synecdochen tamen) pro ipsis rebus naturalibus, quæ natura constant.

Prima substantiæ. Primæ substantiæ nomine intelligit Substantiam corporis expertem, quæ prima est comparatione substantiæ naturalis, vel certè intelligit Deum ut Commentator exponit.

Est quidem, & ipsa. Hoc ad dubium illud pertinet, quod superiori lib. cap. 2. in proponenda, & tractanda questione secunda insertum est.

Quo pacto ea approbanda. Hoc est, qua probatione, demonstratione admittenda.

ὅτι καὶ τὸ εἶδος φανερόν ἐστι μίας τε ἑστὶ φιλοσόφου καὶ ἢ καὶ τῶν ἄλλων ἀπέφισται. ἀπασί ἑστὶ ὑπάρχοντι οὗτος ἐστίν, ἀλλ' ἔχει τινὲς χωρὶς ἰδίᾳ τῶν ἄλλων. Ἐξ ὧν καὶ πάντες οὗτοι οὐκ ἔστιν ἢ ὄν, ἕκαστον ἕν τὸ γένος ἔσθ'. ὅτι τῶν οὗτων ἕν ὄν ἀπὸ τοῦ εἶδους ἰκανόν. τοῦτο δὲ ἐστίν, ὄν ἐπέχει τὸ γένος καὶ ἐφέρεται τῶν ἀποδείξεως. ὡς ἔπει δὲ ἡλόν ὅτι ἢ ὄν ὑπάρχει ἀπασί. τῆτο γὰρ αὐτοῖς τὸ κοινόν, τῆ καὶ τὸ ὄν ἢ ὄν γνωρίζοντες, ἔπει τούτων ἔστιν ἡ θεωρία διόπερ οὐθείς τῶν κτ' μέρος ὁπισκοποῦντων ἐχειρεῖ λέγειν τι καὶ αὐτῶν, εἴ ἢ ἀληθὴ ἢ μὴ, ἔτε γεωμετρίας, ἔτ' ἀριθμητικῆς, ἀλλὰ τῶν φυσικῶν ἐνοιοῖ εἰκότως τῆτο δρῶντες. μόνοι γὰρ ὄντες περὶ τε τὸ ὄν φύσεως σκοπεῖν, καὶ καὶ οὐκ ἔστι. ἐπει δὲ ἐστίν ἔτι τῶν φυσικῶν * τὸ ἀνωτέρω (ἐν ἑ γὰρ τι γένος ἢ οὗτος ἢ φύσις) τῶν καθόλου ἔπει καὶ τῶν πρώτων ἑστὶσαν θεωρητικῆς, καὶ ἢ καὶ τῶν ἄλλων εἰν σκέψις. ἐστὶ ἢ ὄν τῶν φυσικῶν, ἀλλ' ἔσθ' ὡς ἔστιν. ὅτι δὲ ἐχειροῦσι τῶν λεγόντων τινες καὶ τὸ ἀληθείας, ὄν ἢ τῶν δὲ ἀποδείξεως, δὲ ἀπαμειβίαν τῶν ἀναλυτικῶν τούτων δρῶσι. δὲ ἔπει καὶ τῶν ἄλλων ἢ κεν ποροπισαμέτους, ἀλλὰ μὴ ἀκούοντας ἔστι τῶν. ὅτι μὲν οὐκ ἔστι φιλοσόφου καὶ τῶν καὶ πάσης τῆς εἰσίας θεωρουμένων ἢ κτ' ἀέφουκε, καὶ καὶ τῶν συλλογιστικῶν ἀρχῶν ἔστιν ὁπισκοπεύουσα, δὲ ἡλόν.

Προσέτι δὲ τὸν μάλιστα γνωρίζοντα καὶ ἕκαστον γένος, ἔχειν λέγειν τὰς βεβαιότητας ἀρχὰς τῶν πραγμάτων ὡς ἔπει καὶ τῶν ὄντων ἢ ὄντα, τὰς παλαιῶν βεβαιότητας. ἐστὶ δὲ ὅτι ὁ φιλόσοφος βεβαιότητα δὲ ἀρχὴν πασῶν, καὶ μὲν διαφασίλων ἀδύνατον, γνωριμῶν τῶν τε γὰρ ἀναγκαῖον ἔστι τῶν τοιαύτων (καὶ γὰρ ἀμὴ γνωρίζουσιν, ἀπαλῶνται πάντες) καὶ ἀνυπόθετον. μὲν γὰρ ἀναγκαῖον ἔχειν τὸν ὄντα ζυμῶντα τῶν ὄντων, τῶν

* τὸ ἀνωτέρω habet Græci exemplar.

Text. 8.

Text. 8.

Dum audiat querere. Querendi verbum ad ea spectat, de quibus disputatio suscipitur, non ad ea quæ in disputatione nota, & perfecta esse debent, eiusmodi sunt prima communissimaque principia quorum ratione auditores inquirere non debent.

Quatenus natura fert. Siue illud ἢ ἀέφουκε cum Argyropylo interpretetis, Ea ratione qua natura talis est, siue ut nos cum Beflatione: addita est hæc particula moder-

Qua ratione Metaphysicus agit de omni substantia.

de substantia agere. Ac perspicuum est, & unius scientiæ, & eius, qua Philosophi est propria, horum etiam considerationem esse. Omnibus enim entibus conveniunt, non priuatim alicui generi ab aliis sciunt. Et utuntur his quidem omnes, quia sint entis, qua ratione est ens, & unumquodque genus sit ens: verum eatenus utuntur, quatenus eis satis est: hoc verò est, quoad patitur genus, de quo demonstrationes afferunt. Quare cum ea omnibus, quatenus entia sunt convenire constet (hoc enim ipsis commune est ad eum profecto qui ens, quatenus est cognoscit, horum quoque contemplatio pertinet. Quocirca nemo eorum qui per partes considerant, quicquam de iis conatur dicere, verane sint, an secus, neque Geometra, neque Arithmeticus, sed Naturalium quidem, non immerito id facientes. Hi enim soli de natura, & de eo, quod est, se agere existimabant. At cum aliquis adhuc Naturali sit superior (natura enim unum quoddam genus est entis) eius, qui uniuersalis est, quicquid contemplator est prima & substantiæ, horum quoque fuerit consideratio. Naturalis autem disciplina est quidē & ipsa sapientia quaedam, sed non prima. Quacumque autem nonnulli eorum, qui de veritate dicunt quo pacto ea approbanda sint: differere conantur, ob imperitiam Analyticae artis id faciunt. Debent enim, qui accedunt hæc prius scire: non autem dum audiunt querere. Quod igitur ad Philosophum: eumque, qui quatenus natura fert de omni substantia differit, de ratiocinationum quoque principiiis agere pertineat, perspicuum est.

Est autē rationi consentaneum, ut is qui in unoquoque genere cognoscendo maximè versatur, firmissima rei principia afferre possit: quare & is, qui in entibus quatenus entia sunt, ea, quæ sunt omnium firmissima: est autem hic ipse Philosophus. Firmissimum, in verò omnium principiorum illud est, in quo fieri nequit, ut quisquam fallatur: nam & notissimum esse, quod tale sit necesse est (in iis enim, quæ non norunt, falluntur omnes) & non ex suppositione. Quod enim necesse est, ut teneat is, qui quamlibet rem intelligat,

rationis causa. Nec enim primus Philosophus disputat de omni substantia, nisi vel ea ratione, qua substantia est, vel quatenus fert natura, & conditio subiecti primæ Philosophiæ, id est, ratione eorum attributorum, quæ sine materia considerari possunt. Vel idcirco id additum est, ut significaretur imperfecta participatio huius scientiæ ab humana natura: de qua re non nihil dixerat 1. li. cap. 2. & 2. lib. cap. 1.

Est autem rationi. Principia firmissima ad Metaphysicæ spectare.

Firmissimum verò. Esti principia Metaphysicæ firmissima sint. Quia ratione principia Metaphysicæ firmissima sunt. Quia ratione principia Metaphysicæ firmissima sunt.

Principiū fir-
missimū sim-
pliciter.

prima comparatione aliorum, tamen si ipsa inter se comparentur, genus substan-
tiæ inuenietur primum simpliciter, cum sit cæterorum etiam primorum funda-
mentum. Traditurus ergo Aristoteles principium firmissimum simpliciter, quod
à Metaphysico in primis notandum, ac tradendum est, docet prius qualem illud
esse debeat, asseritq; tale esse debere, ut nemo in eo falli possit. Quod quidem
dupliciter probat. Pri-
mum, quia quod eius-
modi est, ut nemo in
eo falli possit, neces-
sario est notissimum:
siquidem nemo falli-
tur, nisi in eo, quod
ignorat: principium au-
tem omnium notissi-
mum, & omnium fir-
missimum idem sunt,
cum omnia ex noti-
ribus confirmantur.
Deinde, quia quod
tale est, ut nemo in
eo decipi possit, sed
potius requiritur, ut
cætera percipiantur,
id antequam quicquam
aliud percipias, cogni-
tum habeas necesse
est, quod autem nec-
esse est cognitū ha-
berī. ut quiduis aliud
percipiatur, nullo pa-
cto suppositio esse po-
test. Quod enim sup-
ponitur nodum per-
spectum est. Cum er-
go solū firmissimum
principium non pos-
sit esse suppositio, cū
ad omnia percipien-
da requiratur, efficitur,
ut nemo in eo
falli possit.

Id etiam secum ferat. Ad verbum est, eo etiam percepto veniat, sed Hellenismus
est. Idem est enim Græcis ἴκειν ἔχοντα, quod φέρει, aut οἰκοθεν φέρειν, id est, è do-
mo ferre.

Fieri non pos-
se, ut idem sim-
ul insit, &
non insit, esse
principiū fir-
missimum sim-
pliciter.

Quodnam verò illud iam ostendit ex dictis quodnam principium sit firmissi-
mum simpliciter (aitq; illud esse. Fieri non posse, ut idem simul insit, & non insit
eidem, & secundum idem: adiunctisq; cæteris particulis quæ priori libro Elench.
cap. 4. ad vitandas differentium molestias annotatæ sunt. Probat autem hanc as-
sertionem ex tradita conditione firmissimi principij, Quia, inquit, fieri non po-
test, ut quisquam existimet, idem simul esse, & non esse, quo duntaxat modo falli
contingeret in proposito principio.

Occurrit ob-
iectioni.

Quemadmodum nonnulli. Diceret aliquis, nihil repugnare quominus aliquis
existimet, idem simul esse, & non esse, cum Heraclitus (ut quidam volunt) id sen-
serit. Cui obiectioni occurrit Aristoteles, etsi Heraclitus id fortasse dixerit, non ta-
men inde efficitur, ut idem senserit. Multa enim facillime dicuntur, quæ ex animo
dici non possunt, ut si quis lucente sole noctem esse affirmet. Sed ne quis sine ra-
tione hoc dictum existimet, adhibet Aristoteles hanc probationem, Si aliquis in ani-
mum induceret, rem eandem simul esse, & non esse, haberet simul in mente con-
trarias

τῆτο εἶχ' ὑποθέσεις. ὁ δ' ἰγωνίζετο ἀναγκῶν τῶν
ὀτιωῶν ἰγωνίζοντι, ἔ' ἠκειν ἔχοντι ἀναγκῶν.
Ὅτι μὲν εἶναι ἢ τοιαύτη πασῶν βεβαιώσεται δεχθῆ,
διήλω. τίς ὁ δ' εἶναι αὐτῆ, μὴ ταῦτα λέγειν.

Τὸ γὰρ αὐτὸ ἄμα ὑπάρχειν ἔ' μὴ ὑπάρχειν,
ἀδιώατομ τῶ ἀπὸ κ' τὸ αὐτό. ἔ' ὅσα ἄλλα
ἰσοσδιοριστῆμεθ' αὐ, ἔ' ἰσο ἰσοσδιοριστῆμεθ' αὐ
ἰσοσ τὰς λογικὰς διαχειρίας. αὐτῆ δ' ἀπασῶν
ἔ' βεβαιώσεται τ' δεχθῶ. ἔ' ἰσο τ' εἰρημύομ
διοριστῆμεθ'. ἀδιώατομ γὰρ ὄντινωμ τὰ αὐτὸ ὑπο-
λαμβάνειν εἶ', ἔ' μὴ εἶ', καθάπερ ἰσο πνὲς οἴου)
λέγειν Ἡράκλειτομ. ὅσα εἶναι γὰρ ἀναγκῶν ἄ τις
λέγει, ταῦτα ἔ' ὑπολαμβάνειν. εἶ' ἰσο μὴ ἐνδὲ-
κ' ἄμα ὑπάρχειν τῶ ἀπὸ τὰ ἐναντία, (ἰσοσ-
διοριστῆμεθ' αὐ δ' ἠμῶν ἔ' ταῦτα τῆ ἰσοσ τὰ
εἰσθότα) ἐναντία δ' εἶναι διόξα διόξα ἢ τῆς ἀντι-
φάσεως, φανερόν ὅτι ἀδιώατομ ἄμα ὑπολαμ-
βάνειν τ' αὐτόμ εἶναι ἔ' μὴ εἶναι τὸ αὐτό. ἄμα
γὰρ εἶναι τὰς ἐναντίας δόξας ὁ διεφθασμῶν
ἔ' τῆς. διὸ τ' πάντες ἀποδεικνύομεν, εἶς ταύ-
τω ἀνάγκημ ἐχάτω δόξαμ. φύσ' ἰσο δεχθῆ, κ'
τῶν ἄλλων ἀξιωματῶν αὐτῆ πάντων.

Text. 9.

Text. 9.

Text. 17.

id suppositio non est. Quod autem necessario tenere
debet is, qui quiduis cognoscat, id etiam secum fe-
rat necesse est. Perspicuum est igitur, huiusmodi prin-
cipium esse omnium firmissimum. Quod nam o verò
illud sit, deinceps dicamus.

Etenim fieri non potest, ut idem simul insit & non
insit eidem, & secundum idem: sicutq; ad logicas dis-
ficultates adiecta, quæcumque alia a nobis adiungi
possent: Hoc autem est omnium principiorum firmissi-
mum, cum ei prædicta definitio conveniat. Non enim
fieri potest, ut idem quisquam esse, & non esse existi-
met, quemadmodum & nonnulli Heraclitum dicere
arbitrantur: neque enim necesse est, ut quæ quis dicit,
ea & sentiat. Quod si fieri nequit, ut eidem simul con-
traria insint (addantur & autem à nobis & huic pro-
positioni, quæ, addi consueverunt) est autem ea opinio
opinionum contraria, quæ contradictionis est: perspicuum
est, fieri non posse, ut idem simul rem eandem & esse,
& non esse existimet: simul enim contrarias opiniones
haberet qui ea in re deceptus esset. Quocirca & omnes,
qui demonstrant ad hanc ultimam sententiam omnia
reuocant: hæc enim cæterarum quoque omnium digni-
tatum suapte natura principium est.

examinauimus, cum de intentione formarum agemus) illud certum est, duas con-
trarias opiniones siue iudicia, nullo modo posse simul esse in eodem subiecto.
Nam cum contraria iudicia ita versentur circa eiusdem prædicati, & subiecti con-
iunctionem, ut alterum sit eius approbatio, reiectio autem includat negationem
approbationis: efficitur, ut contraria iudicia includant contradictionem: quod lu-
culentius eo loco explicabitur.

Addantur autem. Eadem illæ particulæ, quæ contradictoriis addi solent, Se-
cundum idem, Ad idem, Simpliciter, & Eodem tempore, addendæ etiam sunt contrariis,
ut vera contrarietas efficiatur.

Quocirca omnes. Confirmat iterum principium à se propositum esse firmissi-
mum simpliciter. Cōfirmatio ex vsu demonstrandi ducitur hunc in modum. Om-
nes, qui demonstrant, reuocant demonstrationes suas ad principium propo-
situm, est igitur firmissimum simpliciter. Antecedentis ratio ex eo sumitur, quia
propositum pronunciatum est suapte natura principium cæterarum omnium di-
gnitatum, & potiori ratione omnium particularium principiorum. Quod qua ra-
tione verum sit, seorsum expendamus.

Quanam di-
cantur opinio-
nes contrarie.

Idcirco enim Socra-
tes (saltem Aristote-
lis sententia) non po-
test simul esse albus
& niger, quia esset
albus & non albus,
niger & non niger,
ut patet ex iis, quæ
ille scribit ad finem
cap. 6. Dico autē Ari-
stotelis sententia, quia
plerique recentiores
Theologi negant, ex
quibusuis contrariis
sequi contradictoria,
quod credant super-
naturali virtute fieri
posse, ut aliqua con-
traria simul perfecte
insint in eodem sub-
iecto: quod tamen
fieri nequiret, si ex il-
lis sequerentur con-
tradictoria. Quicquid
tamen de eorum as-
sertione sentiendum
sit (quam valde qui-
dem dubiā facit Gre-
gorius Ariminensis:
Capreolus verò cum
aliis quibusdam pla-
nè negat: nosq; lib. 8.

Theologos
quosdam ad-
uersari Ari-
stoteli.

Grego. 1. d. 17.
quest. 3. art. 2.
Capr. ibid. q.
2. ad arg. con-
tra 2. concl.

Omnes demō-
strationes ad
propositū prin-
cipium reuo-
cari.

VTRVM HOC PRINCIPIVM,
impossibile est, idem simul esse, non esse,
sit omnium primum.

QVÆSTIO I.

Quibus rationibus non videatur primum.

SECTIO I.

Primum argumētum pro parte negatiua.

ET S I Aristotelis sententia in hac quæstione planè est affirmatiua : non desunt argumenta, quæ negatiuam partem ostendere videantur. Vnum est, Quia simplicia sunt priora compositis : propositum autem pronunciatum, cum sit modalis propositio, itémque de extremo coniuncto, atque etiam constet verbis, quæ possunt resolui in plures conceptus (cuiusmodi sunt, idem, & simul) multis modis est compositum.

2. **A L T E R V M,** Quia affirmationes sunt priores negationibus: propositum autem pronunciatum est negatiuum, cum idem valeat, Impossibile atque non possibile.

3. **T E R T I V M,** Quia notiora natura sunt priora minùs notis: propositum autem pronunciatum est suapte natura minùs notum, quam si dicas, ens est ens. Nulla enim enuntiatio est notior, & euidentior ea, qua aliquid affirmatur de ipso, vt Boëtius inquit, ea præsertim, in qua termini omnium notissimi, cuiusmodi est ens.

4. **Q V A R T V M.** Quia primū principiū non potest probari per aliud: propositum autem pronunciatum videtur ea ratione probari in contextu, Quia impossibile est contraria inesse simul in eodem subiecto.

5. **Q V I N T V M.** Quia si propositum pronunciatum esset primum principium simpliciter, per illud demonstrarentur cætera omnia principia : hoc autem fieri nequit, tum quia per vnum solum principium non tantum demonstrari non potest, sed nec concludi quicquam: tum etiam quia cætera omnia principia, cum sint propositiones immediatæ, planè sunt indemonstrabiles.

6. **P O S T R E M V M.** Quia si vlla esset ratio, propter quam propositum principium dicendum esset firmissimum, ac proinde primum, illa esset maximè, Quia in eo non contingit deceptio (ea enim pluris fit ab Aristotele, & ab omnibus probari solet) at hæc ratio in primis assumit falsum : deinde æquè probat, omnia principia esse firmissima, non est igitur propositum pronunciatum omnium primum. Minor, quod ad priorem partem attinet, ea ratione perspicuè ostendi videtur, quia propositum pronunciatum, vt approbetur, indiget inductione ex iis, quæ sensibus percipiuntur, quod primo libro de omnibus principiis constitutum est: ex qua re fit, vt quemadmodum in sensibus potest dari deceptio : ita etiam in illo dari possit. Quod verò attinet ad postero-

Cap. 1. q. 4.

riorem

riorem ex eo probatur, quia Aristot. intelligit, neminem posse decipi in proposito pronunciatum, quia eius termini non possint non probè concipi ab omnibus: aut quia si probè teneantur, nemo possit oppositum illius in animum inducere : at primum dici non potest, tum quia alia sunt principia ex terminis etiam communibus constituta, quæ non minùs probè videntur teneri ab omnibus: quale est illud, *Quodlibet est, non est, & illud, Quæ eadem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem*: tum etiam quia multi sunt, qui non probè teneant condiciones veræ contradictionis, quas tamen omnes in proposito pronunciatum intelligere oportet: dandum est igitur secundum: ex quo planè sequitur in nullo quoque aliorum principiorum contingere deceptionem. Nullum est enim principium, quod rectè perceptis terminis non statim approbetur: alioqui non omnia principia propositiones per se notæ.

Refutatio duarum opinionum, quæ negatiuam partem quæstionis amplectuntur.

SECTIO II.

Hoc loco q. 5.

AN T O N I V S Andreas tribus primis argumentis persuasus asserit, propositum pronunciatum non esse primum principium simpliciter, sed hoc potiùs, Ens: sed tamen appellari ab Aristotele primum principium, quia est primum comparatione eorum, quæ circumferuntur, vt illius, *Omne totum est maius sua parte*, & illius, *Si ab equalibus equalia demas, quæ remanent sunt equalia*, & similia.

Antonij Andree de primo simpliciter principio sententia.

Hæc tamen sententia, nec vera est, nec Aristotelicæ doctrinæ consentanea. Quòd enim vera non sit, ex eo patet, quia propositiones identicæ, cuiusmodi est, Ens est ens, quemadmodum sunt artis expertes, & penè nugatoriæ: sic etiam in scientiis non admittuntur, tantum abest, vt ad aliquam earum omnes scientiarum demonstrationes reuocentur. Quòd verò, nec Aristotelicæ doctrinæ sit consentanea, extrema verba huius capituli apertè declarant, ait enim Aristot. *pronunciatum illud, Impossibile est, idem simul esse, & non esse, vltimum in resolutione omnium demonstrationum, & principium cæterarum omnium dignitatum*. Quibus verbis nullum pronunciatum excipit, quod priùs sit, & ad quod cætera, tanquam ad primum simpliciter reuocentur.

Refutatio.

Text. 9.

Text. 4.

AL I I dicunt primum principium simpliciter esse pronunciatum illud. *De quolibet est affirmatio, aut negatio vera*, cuius meminit Aristoteles cum aliis locis quamplurimis, tum verò libro superiori cap. 2. in tractanda quæstione secunda sub his verbis. *Quoduis affirmetur, aut negetur necesse est*. Ratio huius sententiæ est, Quia vel hoc pronunciatum, vel illud, *Impossibile est, idem simul esse, & non esse*, dicendum est primum principium simpliciter. Neque enim aliud generalius reperiri potest, ad quod omnes demonstrationes reuocentur, at illud non potest esse primum simpliciter, cum sit negatiuum: hoc ergo potiùs dicendum est simpliciter primum.

Aliorum eadem de re opinio. Fundamentum huius opinionis.

Cur plerisque non probetur.

SUNT quibus propterea non placeat horum opinio, quia ita loquantur de his principiis, quasi sint re vera duo. Dicunt enim, idem omnino principium contineri in utraque propositione, sed hoc interesse, quod in altera efferatur per verbum affirmandi, & negandi, quatenus usurpatur à Logico, in altera per verba essendi, & non essendi, quatenus pertinet ad Metaphysicum: nam si res ipsa expendatur, horum sententiam nihil differre ab opinione illorum, qui dicunt, primum principium esse illud, *Impossibile est, idem simul esse, & non esse.* Verum hæc conciliatio non placet. Primum, quia pronunciatum hoc, *De quolibet est affirmatio, vel negatio vera*, potest etiam efferri per verba essendi, & non essendi, ut efferretur capite 7. huius libri, veluti si dicas, *Quodlibet est, aut non est, & vicissim illud Impossibile est, idem simul esse, & non esse*, per verba affirmandi, & negandi, ut si dicas, *Fieri non potest, ut idem simul affirmetur, ac negetur*, quo pacto efferretur capite 4. & 6. primo etiam posterior, cap. 8. ambo efferuntur per verba affirmandi, & negandi. Deinde, quia utrovis modo efferantur, sententia affirmatiui adeo diuersa est à sententia negatiui, ut doceat Aristoteles in loco proxime citato, negatiuum in nulla demonstratione assumi, affirmatiuum autem admitti in iis demonstrationibus, quæ ducunt ad impossibile: quæ distinctio non ad verba tantum spectat, sed ad sensum, ac rem ipsam. Postremo, quia cap. 7. huius libri defenso eatenus negatiuo, tum demum incipit Aristoteles defendere affirmatiuum, ut re vera ab illo distinctum, & quod propriis quibusdam argumentis contra proteruos indigeat.

Iaue. hoc loco quasi. 9.

Reiicitur eorum ratio.

Text. 27.

Text. 15. Text. 27. 1. Post. Text. 26. & 27.

Text. 27. & 28.

Cur hoc pronunciatum, Quodlibet est vel non est, non sit primum simpliciter principium.

DICENDUM est igitur, pronunciatum hoc, *De quolibet est affirmatio, aut negatio vera*, seu maui dicere, *Quodlibet est, vel non est*, etsi est cum primo principio maxime coniunctum, & cæterorum omnium primum, non esse tamen primum simpliciter: est enim posterius negatiuo iam dicto, cum ad illud suapte natura perspicue reuocetur. Si quis enim neget hanc consequentiam, *De Cygno affirmatur album, ergo non negatur*, in qua quidem principium affirmatiuum exercetur, poterit ille vrgeri hoc apertiore incommodo, Ergo est simul album, & non album, quod est contra principium negatiuum. Atque hæc de causa non meminit Aristoteles in hoc capite affirmatiui: in locis autem citatis posterius de affirmatiuo, quam de negatiuo egit. Quinetiam in loco citato. primi Poster. cum docet, affirmatiuum assumi in demonstrationem, negatiuum autem minimè, excellentiam negatiui non obscure significat. Ut enim præstantia primæ causæ ex eo colligitur, quod ita cæteræ ex illa pendeant, ut ipsa non contineatur in ordine illarum, sic etiam præstantia negatiui principij e ratione declaratur, quod ita omnibus demonstrationibus

Principij simpliciter primi excellentia.

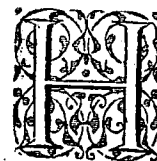
Cap. 8. Text. 26.

vires subministrat, ut in nulla earum includatur. Quod quo pacto intelligendum sit, ad eum locum expositum habes.

Affirma.

Affirmatiua partis approbatio.

SECTIO III.

IS ergo sententiis reiectis dicendum est, pronunciatum hoc, *Impossibile est, idem simul esse, & non esse*, esse primum principium simpliciter, quæ conclusio hunc in modum ostendi potest. Illud est primum principium simpliciter, quo non modò omnes conclusiones, sed etiam cætera omnia principia à priori confirmari possunt: atqui hoc principio confirmantur à priori non modò omnes conclusiones, sed etiam cætera omnia principia: est igitur primum principium simpliciter. Maior patet, quia primum principium simpliciter, & firmissimum simpliciter idem sunt, & pro eodem accepta sunt ab Aristot. in hoc capite: quod autem est firmissimum simpliciter, id suapte natura est causa firmitatis cæterorum omnium. Minor ex eo probatur, quia non modò conclusiones omnes, sed etiam cætera omnia principia confirmantur à priori, deductione ad contradictionem, quod est omnium maximum, ac manifestissimum impossibile, huiusmodi autem impossibile hoc solo principio exprimitur.

Affertio præcipua. Probatur 1.

Quo pacto primum principium omnes conclusiones, & principia à priori confirmet. 1. Non posse illud villo modo demonstrari.

Præterea illud est primum principium simpliciter, quod cum sit necessarium, nec ostensuè, nec per deductionem ad impossibile demonstrari potest: at hoc principium est huiusmodi: est igitur primum principium simpliciter. Maior, & prior pars minoris perspicuæ sunt, Posterior minoris pars ex eo probatur, Quia cuius veritas est omnium notissima, id nec ostensuè, nec deductione ad impossibile demonstratur, cum omnis demonstratio fiat ex notioribus: veritas autem propositi principij est omnium notissima, quod patet ex falsitate oppositi pronunciatum, quod est omnium absurdissimum. Atque hanc esse Aristotelis sententiam ex conditionibus, quas ille attribuit proposito pronunciatum perspicuum est. Docet enim, esse omnium firmissimum, ac notissimum, cæterarumque dignitatum suapte natura principium: quæ, nisi principio simpliciter, conuenire non possunt. Quo fit, ut merito dicat Auenrois hoc loco, *sine hoc pronunciatum non modò possibile non esse philosophari, sed ne disputare quidem, aut ratiocinari.*

Obiectio.

At obiiciat aliquis hunc in modum, Quam absurda est duarum contradicentium enunciationum affirmatio, tam absurda est earum negatio: atqui traditum pronunciatum damnat illarum affirmatione: ergo aliud tradendum est, quo damnetur earum negatio, ut si dicas, *Impossibile est, idem simul, nec non esse.* At hoc principio addito neutrum erit primum simpliciter, quia per neutrum demonstrabuntur cætera omnia (neutrum enim per alterum demonstrari villo modo potest, cum sint æqualium virium) non est igitur dicendum, traditum principium esse primum simpliciter.

Huic obiectioni respondendum est, neminem negare duas enunciationes contradicentes, qui non eisdem aliis verbis affirmet, verbi causa,

idem facit: qui negat has duas contradicentes, Socrates est albus, Socrates non est albus, atque qui eadem affirmat, seu concedit. Negare enim Socratem esse album, nihil aliud est, quàm affirmare illum non esse album: itémque negare illum nō esse album, nihil est aliud, quàm affirmare esse album. Quod idem cernitur in vniuersalib. pronuntiatis. Nam idem est negare, omnem hominem esse album, atque affirmare aliquem non esse album: idémque est negare aliquem non esse album, atque affirmare, omnem esse album. Ita fit, vt non opus sit alio principio ad damnandam negationem duarum contradicentium, præter illud, quod damnat illarum affirmationem, siue approbationem.

Solutio argumentorum, quæ initio proposita sunt.

SECTIO IIII.

AD primum argumentum pro parte negatiua initio propositum dicendum est, parum referre, quod propositum pronuntiatum habeat formā modalis propositionis: potest enim redigi in formam enunciationis de simplici existentia, vt si dicas, *Nulla res simul est, & non est.* Quamquā simplicitas primi principij potius in eo posita esse debet, vt non possit per alia principia demonstrari, quàm vt paucioribus verbis constet. Quod fit, vt nihil ad rem attineat, si sit de extremo coniuncto, aut constet aliis particulis, quæ in plures conceptus resoluantur: modò ipsum nullo pacto per alia priora principia demonstrari possit.

In quo sita sit primi principij simplicitas.

Non omnem enunciationem negatiuā probari à priori per aliam affirmatiuam.

Non esse minus per se notum propositum principium quàm hoc, Ens est ens.

Ad secundum dicendum, non omnem enunciationem negatiuam probari à priori per aliam affirmatiuam: tamen si omnis negatiua includit aliam priorem, ac simpliciore affirmatiuā, & particulam negatiuam adiectam. Itaque ad argumentum, concedendum est, generatione quidem, & ipsa etiam enunciationum natura spectata, priores esse affirmationes negationibus: at quod ad vim demonstrandi attinet, non esse id verum vniuersè.

Ad tertium negandum est, minus notū esse propositū pronuntiatum, quàm illud, *Ens est ens.* Quod hunc in modū probari potest. Non minus nota est falsitas cōtradicentis propositionis, quàm veritas eius, cui contradicit, nec veritas illius, quàm falsitas huius: ergo non minus nota est falsitas huius, *Ens non est ens*, quàm veritas illius, *Ens est ens.* Atque hoc quidem satis est ad solutionem argumenti. Sed quia eadem ratione cōcludi potest; non minus notam esse veritatem huius pronuntiati, *Ens est ens*, quàm illius, impossibile est idem simul esse, & non esse, ac proinde non minus illud, quàm hoc ponendum esse primum principium simpliciter: Addendum est, hac ex parte non esse parem rationē in vtroque, quod pronuntiatur hoc, *Ens est ens*, quemadmodum est artis expers, ita nunquam assumitur ad quicquam demonstrandum.

Ad

Ad quartum dicendum est, propositum pronuntiatum non probari in contextu per illud, *Impossibile est contraria simul inesse in eodem subiecto*, sed solum hoc, *Fieri non posse, vt quisquam oppositum sibi persuadent.* quod in contextu apertissimum est. Aliud est autem probare, neminem posse in animum inducere oppositum illius: aliud, ostendere, illud esse verum: veritas enim illius non potest per aliam magis perspicuam veritatem demonstrari, & tamen magis perspicuum est (saltem apud Aristotelem) duo contraria non posse esse simul in eodem subiecto, quàm quòd nemo possit approbare duo contradictoria. Multa enim vel ipsis sensib. iudicamus per se nota quorum opposita cernimus ab aliis approbari, vt patet in hac propositione, Mel est dulce, cuius contraria iudicat ægrotus, verum esse. Si quis tamen per proteruiam propositum pronuntiatum negauerit: si modò aliquid affirmet, licitum erit apud eiusmodi hominem illud probare per id, quod ille affirmauerit, vt Aristoteles inferiùs docebit. Verum ea probatio non erit à priori, nec ita à posteriori, vt illud re vera notum faciat, cum sit notissimum: sed erit probatio ad reuincendum hominem.

Veritatem primi simpliciter principij non posse per aliam magis perspicuam demonstrari.

Cap. sequenti.

Ad quintum dicendum est, cætera principia per hoc non ostensiuè, sed deductione ad impossibile demonstrari posse, vt dictum est.

Nonnullorum de sensu deceptione opinio. Refutatio.

Ad sextum, quod attinet ad priorem partem minoris, sunt qui respondent, etsi in sensibus dari possunt multæ deceptiones: nunquam tamen dari tantam, vt iudicent idem simul esse, & non esse, vt esse album, & non esse album, id, quod Aristoteles videtur sentire capit. 5.

à Text. 24.

huius libri, vbi scribit, *hanc deceptionem non contingere in sensibus.* Verum cum experientia oppositum doceat (sæpe enim iudicamus aspectu, lignum dimidia parte submersum in aquis fractum esse, atque distortum: tactu autem esse integrum, ac rectum) id autem, quod Aristoteles scribit cap. 5. planè de vno, eodémque sensu circa proprium sensibile intelligatur, vt eo loco patebit, potius dicendum est, tantam esse vim propositi pronuntiati, vt nunquam intellectus contra eius præscriptum sequatur iudicium sensus, aut vim cuiuscumque argumenti quantumque probabilitatis specie oppositum probantis: quod tamen in aliis principijs secus accidit. Sunt enim, qui dicant, atque aded sentiant, principia illa, *Omne totum est maius sua parte, Quæ sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se*, & alia quædam, non esse vniuersè vera, sed solum in rebus finitis. Itémque illud, *Contraria non posse esse simul, non esse verum*, nisi naturaliter. Itaque, vbi aperta contradictio non cernitur, passim videmus de eadem re contrarias sententias: quo fit, vt in altera necessariò sit error. Vbi autem aperta spectatur contradictio, quantumcumque iudicium sensus, aut ratiocinatio aliqua videatur illam statuere, nunquam intellectus præbet assensum: quippe in quo iudicium oppositæ veritatis, tanta perspicuitate impressum est à natura, vt nulla ratione corrumpi possit: quod idem videtur accidere in illo altero principio. *Necesse est, vt quodlibet sit, aut non sit*, non quòd ipsum per se tanta perspicuitate notum sit, quanta est primum principium, sed quia aded propinquum

Vera argumenti solutio.

Vbi aperta est contradictio, nunquam intellectum assentire.

est primo principio, ut à nemine negari possit, quin statim videat, ex negatione illius sequi negationem principij. Nam si quis dicat falsum esse Socratem, sedere, aut non sedere, continuo videt, se necessariò concessurum, aut Socratem sedere simul, & non sedere, aut nec sedere, nec non sedere, quæ idem valent, & primo principio apertissimè repugnant.

Obiectio.

Sed quid: Nonne Aristoteles in reliqua parte huius libri defendit hæc duo principia non modò contra proteruos, qui sola contentionis causa ea negabant, sed etiam contra quosdam imbecilli ingenij Philosophos, qui fallacibus rationibus decepti illa non verbis tantum, sed mente etiam falsa est affirmabant.

Hoc

CAPITIS QUARTI EXPLANATIO.

Quid præstet hoc capite Aristoteles.

Vnt autem quidam. Constituto in extrema parte superioris capituli firmissimo, primoque omnium principio, tria deinceps capita consumit Arist. in refutatione eorum, qui illud siue per proteruiam, aut fallacem aliquam rationem negabant, siue per imperitiam demonstrare nitentur.

Vtrique enim, quantum in ipsis erat, illud euerrebant: primi, quia quod falsum est, principium non est, secundi, quia quod cadit sub demonstrationem, etsi ratione aliqua principium esse non possit primum tamen esse non potest. Ea autè de causa suscepta est hoc loco ab Aristot. tam longa disputatio, quia non parua cura incumbit primo Philosopho, ut eos disputatione coarguat, qui artium principia non recipiunt, primum præsertim ac firmissimum, ex qua tota Philosophia pendet. Quoniam verò ij, qui illud nitentur demonstrare, per iustitiam, & ruditatem peccabant, pauciq; poterant ad veritatis semitam reduci iis breuiter ad artem Analyticam reiectis totam reliquam disputationem ad eos conuertit, qui per proteruiam, aut deceptionem illud negabant. Cum igitur ait (sunt autem quidam) eos significat, qui per deceptionem illud inficiabantur. Neque enim solum dicebant fieri posse, ut aliquis re vera existimet idem simul esse, & non esse, sed etiam, ut re vera ita sit, quantum videlicet argumenta oppositum demonstrare videbantur, ut paulò antè diximus.

Ratio suscepta disputationis.

Qui de natura. In his referuntur Democritus, Anaxagoras, & Heraclitus, ut in progressu patebit. Protagoras enim, qui hoc ipso capite citatur, ad Sophistas pertinet. Nos autem nunc. Hinc intelliges, quantum aliter Aristoteles circa primum principium se habuerit. Alij enim, quia putabant fieri posse, ut contraria simul eidem inessent, colligebant, fieri quoque posse, ut idem simul esset, & non esset, quod est oppositum primi principij. At ipse, cum capite superiori accepisset hoc principium, ut per se notissimè (neq; enim illud probauit) ex veritate eius implicite ostendit, illud

Ὅτι ἐν ἐνδέχῃ τὸ αὐτὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι.

Κ Ε Φ. Δ.

Ἴσοι δὲ τινες οἱ (καθάπερ εἴπωμεν) αὐτοὶ τε ἐνδέχεται φασὶ τὸ αὐτὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι, & ἴσως λαμβάνοντες ἕως ἡμεῶν ὅτι τὸ λόγῳ τὴν αὐτὴν ἀδωάτη ὄντος ἀμα εἶναι καὶ μὴ εἶναι, καὶ δεῖ τῆτε εἰδέξασθαι ὅτι βεβαιώατη αὐτῆ τῆς ἀρχῶν πασῶν. ἀξιοῦσι ὅτι & τῶ ἀποδείκνυται τινες δὲ ἀπαίδευσίαν. ἐστὶ γὰρ ἀπαίδευσία, τὸ μὴ γινώσκειν τίνων δεῖ ζῆλεῖν ἀποδείξιν, καὶ τίνων εἰ δεῖ ὅλως ἢ μὴ γὰρ ἀπαύτων ἀδυνατον ἀποδείξιν εἶναι ἀπὸ φρον γὰρ ἀν βαδίζοι ὥσε μὴδ' ἕως εἶναι ἀποδείξιν. εἰ δὲ τίνων μὴ δεῖ ζῆλεῖν ἀποδείξιν, τίνα ἀξιοῦσιν εἶναι μᾶλλον τοιαύτου ἀρχῆς, ἐν ἧν ἔχονεν εἰπεῖν.

Quanto aliter Arist. circa primū principium, quam nonnulli Philosophi, se habuerit. Cur dua opinioniones contraria in eodem esse non possunt.

Hoc argumentum hunc in modum dissoluendum est, duobus modis intelligi posse, principia hæc mente negari: uno absolute: altero ex conditione: absolute quidem, si mens eò adducatur argumentorum vi, ut verè, & absque vlla conditione sibi persuadeat, illa esse falsa. Atque hoc ipsum est, quod hætenus diximus fieri non posse, & Aristoteles hoc capite probauit. Ex conditione verò, si nondum mens absolute deducatur de sententia, sed tantum, quia nescit soluere argumenta, quæ contra obiciuntur, fateatur, illa esse falsa, quatenus argumenta ostendere videntur. Quo pacto non defuerunt, qui interna mentis dissentione illa inficiarentur: quorum Aristoteles in progressu meminit.

Dilutio.

Quo pacto prima principia negari possunt.

illud esse firmissimum, ac certissimum, id est, neminem posse oppositum sibi persuadere. Probatio enim illa, Quia duæ opinioniones contrariæ non possunt simul eidem inesse, ex eo vim habet, quia fieri non potest, ut idem simul sit, & non sit. Si enim illæ eidem simul inessent, idem simul esset, & non esset, quod Aristot. ex omnibus contrariis simpliciter denominantibus subiectum, colligi, putat ad finem

Tex. 27.

Fieri non posse idem simul esse & non esse.

CAPVT IIII.

Vnt autem quidam, qui (quemadmodum diximus) & ipsi asserant, fieri posse, ut idem sit, atque non sit, & ita esse aliquis existimet. Vtuntur autem hac sententia plerique etiam eorum, qui de natura differunt. Nos autem nunc ut impossibile accipimus, simul esse, & non esse: atque ex eo principium hoc principiorum omnium firmissimum esse demonstrauimus. Sunt autem, qui per ruditatem, hoc etiam ipsum se demonstrare existiment, est enim ruditas, haud nosse, quarum rerum demonstratio querenda sit, & quarum non sit. Etenim omnium omnino demonstrationem esse impossibile est: in infinitum enim progrediendum esset, ut neque hoc modo demonstratio esset futura. Quod si quorundam non est querenda demonstratio, quodnam potius tale principium esse censent, dicere profecto, nequeunt.

Ignoratio analytica artiscur adruditia dicatur. In primis verbis.

Licet fieri debeat, is qui artis dialecticæ ignarus est, quantumcumque eruditionis; aliunde comparauerit.

Etenim dubium. Ratio, quæ hos breuiter refutat, sic habet. Aut omnium est demonstratio, aut quædam ita sunt perspicua, ut demonstratione non egeant: non est autem dicendum omnium esse demonstrationem, alioqui dabitur progressus infinitus in principijs, atque adeo nulla profus demonstratio: vniquam absolute: ergo aliqua sunt ita perspicua, ut non cadant sub demonstrationem. Quod si ita est, nullum sane principium magis indemonstrabile reperietur, quam quod

Confutatur ij, qui primū principium demonstrari posse affirmabāt.

Circulo demonstrare quid sit.

propositum est. Ideo autem Arist. in probanda minore non fecit mentionem circularis demonstrationis, qua quidem dicebant, omnia demonstrari, ut habes 1. Po. ste. cap. 3, quia circulo demonstrare nihil est aliud, quam idem per idem ostendere, quod non solum non est demonstrare, sed ne simpliciter quidem probare: omnis enim probatio ex notioribus esse debet.

Primum principium demonstrari posse ad hominem.

Licet tamen. Quamquam primum principium non possit simpliciter demonstrari, ut dictum est, docet tamen Aristoteles, posse illud demonstrari ad hominem, ut potest causa redarguendi eius, qui illud negauerit, atque adeo ex dictis illius, quando re vera nihil est primo principio notius.

Aliquid dicat. Hoc est, certum aliquid verbis significet, vel hoc enim satis erit, ut conuincatur, ut inferius patebit. Quod si nihil certi dixerit, sed inania verba effurierit, ridiculus erit, qui ad illum arguendum rationem aliquam raserit: namque risu dignus est, qui cum eo, qui ratione non utitur, quatenus ratione non utitur, via, & ratione disputat.

Eum, qui nihil affirmat, similem esse plantis.

Planta est similis. Non dixit brutis animantibus, vel quia bruta animantia, etsi naturaliter, aliquid tamen certum voce declarant: vel quia sermone nostro ad certum aliquid agendum moueri solent, quorum utrumque stirpibus (quibus isti stupiditate sua similes esse dicuntur) a natura negatum est.

Demonstrationem primi principij ad hominem, non esse veram demonstrationem.

Demonstrari autem. Docet demonstrationem primi principij, quae fieri potest redarguendi hominis causa, ut dictum est, non esse re vera demonstrationem simpliciter, non modo ostensiuam, sed nec ducentem ad incommodum. Quod enim non possit esse ostensiuam ex eo patet, quia non potest procedere ex notioribus, cum nihil sit notius primo principio. Quod vero nec ducentem ad incommodum, ex eo ostendi potest, quia omnis demonstratio ducens ad incommodum, quae simpliciter demonstrationis nomine censetur, ducit ad maius incommodum, quam sit illud, quod ab aduersario admittitur, nempe ut ille renuens concedere, quod maius est, desinat admittere minus, quod ante concesserat. Quod certe in demonstratione primi principij accidere non potest, cum is qui illud negauerit, non possit duci ad maius incommodum, quam sit illius negatio. Ita fit, ut qui primum principium demonstrare nititur, si leges simpliciter demonstrandi spectauerit, necessario incidat in vitium petitionis principij. Dum enim procedit ex minus notis ad notissimum pronunciatum ostendendum, aut ducit aduersarium ad minus incommodum, quam sit illud quod refutandum suscepit, gratis, & sine probatione videtur petere assensum conclusionis, quam sibi a principio ostendam aut refellendam proposuit, quod principij, siue eius, quod in principio erat, petitio appellatur. Quocirca merito ait Theophrastus (id quod Alexander ex lib. illius de Affirmatione refert) primi principij demonstrationem violentam esse, & praeter naturam. Quod si

ἔστι δὲ ἀποδείξαι ἐλεγκτικῶς καὶ περὶ τούτου ὅτι ἀδύνατον, ἂν μόνον τι λέγη ὁ ἀμφισβητῆς. ἂν ἢ μηδὲν, ἢ λέγειν τὸ ζητεῖν λόγον, ἢ πρὸς τὸν μηδενὸς ἔχοντα λόγον, ἢ μηδέν τι ἔχει λόγον. ὁμοίως ἢ γὰρ φησὶ ὁ ζητεῖν, ἢ ζητεῖται. τὸ δὲ ἐλεγκτικῶς ἀποδείξαι, λέγω διαφέρειν, καὶ τὸ ἀποδείξαι, ὅτι ὁ ἀποδεικνύων μὴ ἂν δόξῃν αἰτεῖσθαι τὸ ἐν ἀρχῇ, ἀλλὰ ἢ τῷ ζητεῖν αἰτεῖσθαι, ἢ λέγειν, ἢ εἶναι, καὶ ἐκ ἀποδείξεως.

Ἀρχὴ δὲ ἢ πρὸς ἅπαντα τὰ ζῷα, ἢ τὸ ἀξιοῦν, ἢ εἶναι τι λέγειν, ἢ μὴ εἶναι, (τῶν μὲν γὰρ τάχα ἂν τις ὑπολάβοι, τὸ ἐξ ἀρχῆς αἰτεῖν) ἀλλὰ τὸ σημαίνειν γέ τι, * καὶ ὡς αὐτῶν καὶ ἄλλω. τῶν γὰρ ἀνάγκη, εἰπερ λέγει τί. εἰ γὰρ μὴ, ἐκ ἂν εἶναι τῷ ζητεῖν λόγον, * ἢ δὲ αὐτῶν πρὸς αὐτὸν, οὔτε πρὸς ἄλλον. ἂν δὲ τις τῶν διδῶν, ἔσαι ἢ ἀποδείξαι, ἢ ἢ γὰρ τι ἔσαι ὑπομένον. ἀλλ' ἢ αἰτεῖται ἔχει ὁ ἀποδεικνύων, ἀλλ' ὁ ὑπομένων ἀναρῶν γὰρ λόγον, ὑπομένει λόγον.

Text. 10.

* Graecum aliquid exemplar habet καὶ ὡς αὐτῶν.

Text. 6.

Prō

si in huiusmodi redargutione non spectentur leges ipsius demonstrationis, sed sola conditio eius, qui redarguitur (huc enim spectant verba illa. Si autem alia eius rei causa sit) cum ille pro notionibus sumat, quae re vera minus nota sunt, aut maiora putet incommoda, quae minus absurdi continent, etsi eiusmodi argumentatio non sit vera demonstratio, erit tamen vera redargutio. Vera enim redargutio non tam spectat, quod rei natura habeat, quam quod asserat is, qui veritati aduersatur.

Demonstrationem primi principij violentam esse, & praeter naturam.

Licet tamen redarguendo, id etiam impossibile esse demonstrare, si modo is, qui contra disputat, aliquid & dicat. Quod si nihil dicat, ridiculum sanè erit aduersus eum querere rationem, qui nullius rationem habet, quatenus rationem, qui nullam: iam enim is, quatenus talis est, planta est similis. Demonstrare autem redarguendo, & demonstrare, hac ratione differre dico quod is, qui demonstrat, id, quod initio queritur, petere videri potest. Si autem alia eius rei causa sit, redargutio fuerit, non demonstratio.

Text. 10.

Com. 18.

Principium autem ad haec omnia est, non petere quidem, utrum esse aliquid, aut non esse dicat (id enim aliquis forsitan eius, quod initio querebatur, petitionem esse existimabit) sed & sibi & alteri aliquid significare: hoc enim faciat necesse est, si quid dicat: sin minus, nec ipsi secum, nec cum alio sermo esse poterit. Quod si quis hoc concedat, erit demonstratio, iam enim definitum aliquid erit, sed tamen eius rei causa non erit is, qui demonstrat, sed qui defendit: dum enim orationem de medio tollit, orationem defendit.

Pri

Hoc esset, quam petere apud illos principium. Hoc enim est, quod negant, ita aliquid esse verum, ut eius contradictorium simul verum esse non possit. Non videtur ergo ex eorum concessione aliud sumendum pro principio impugnationis, quam quod illi, cum loquuntur, certum aliquid verbis significant, cum sibi ipsis, ut intelligant, quid dicant, tum etiam aliis, ut ab eis intelligantur. Nam etsi illi etiam hac in re principium re vera petunt (nihil enim certi significatur, si simul contradictorium significatur) necessario tamen ab illis concedendum est, si modo velint ad disputationem admitti. Alioqui perinde habendi erunt atque stirpes, quibus nullus est vocis usus, nullius humani sermonis perceptio.

Erit demonstratio. Redargutiua scilicet, non vera, & quae simpliciter dicatur demonstratio.

Sed tamen eius rei. Sensus est, sed causa cur tunc sumetur pro fundamento disputationis, quod verba significant aliquid certum, & definitum, non erit is, qui redarguet (neque enim ille id ex se sumet, ne petat principium) sed is, qui sustinet absurdam propositionem, contra quem ipse argumentatur. Hoc enim illius vitium est, quod tollens orationem, id est, cum negatione primi principij euertat omnem definitam significationem verborum, nihilominus, cum ab eo, queritur, habeat ne sermo determinatam significationem, quasi immemor sui sustinet orationem, id est, admittit certam, & definitam verborum significationem, ne stirpibus videatur similis esse, & ad disputationem ineptus. In hanc ferè sententiam exponit Alexand.

Refutatio eorum, qui admittere contra-dictorias simul veras. Initium disputationis contra hos inde sumendum.

SEQUITUR deinde apud Argyropyllum periodus quaedam, quae apud Alex. legitur: eam tamen praetermissimus, quia nec admodum coherent cum antecedentibus, & consequentibus, nec habetur in emendatioribus codicibus, nec apud alium interpretem.

Primum igitur.

Ex definita, & certa verborum significatione, quam aduersarius cogitur admittere, illud in primis colligit Arist. saltem hac in re non posse dari contradictoria simul vera, ut sermo definitus, ac certum aliquid significet, & nihil significet certum ac definitum. Quod autem hic dicitur, nomen significare hoc esse, pro eo accipiendum est, ac si dicatur, significare certum ens, aut non ens.

Omne nomen quod simpliciter unum est significare unum.

Præterea, si homo.

Collecturus eodem argumento, neque in cæteris rebus dari contradictoria simul vera: tria ante præmittit: Primum pronunciatum est, Hoc nomen, homo (quod idem intelligendum est de quouis alio quod verè, ac simpliciter sit vnum nomen) significare vnum quid ratione aliqua definitione ve circumscriptum, & ab aliis distinctum. Nihil refert, quod quidam obiiciunt, nomen casu æquiuocum significare multa, modò illa sint finita. Poterit enim vnum quodque significatum suo nomine donari, iuxta propriam cuiusque rationem: quod si fiat, iam omne nomen quod simpliciter vnum erit, significabit vnum ratione propria, atque à cæteris distincta. Namque ipsum nomen æquiuocum non est re vera vnum nomen ad plura, quamuis ex vnitæte vocis vnum appellari soleat, Quod si quis ita deliret, ut dicat, fieri posse, ut nomen æquiuocum proximè ac immediatè significet infinita, is, iterum, incidet in incommodum supra memoratum, ut prorsus nulla sit inter homines sermonis communicatio, nec quisquam seipsum loquentem intelligat. Nam quemadmodum nemo intelligit, nisi vnum, id est, aliquid certa notione apprehensum, & ab aliis distinctum (alioquin necesse foret, ut quodcumque aliquid mente concipimus, omnia simul conciperemus) ita nemo, vel sibi, vel alteri, nomine villo significare quicquam potest, nisi vnum. Nihil enim aliis significamus, nisi quod ipsi concipimus. Quocirca, cum nomen æquiuocum in oratione sumimus, nisi ij qui audiunt, illius significationem, ex adiunctis ad vnum significatum trahant, nullam omnino sententiam concipere possunt, veluti si quis dicat, Gal-lum, vidi.

Aequiuocum nomen non esse re vera vnum nomen.

Quæ pacto nemo intelligat.

Πρῶτον ἢ μὴ οὐ δῆλον, ὡς τ' αὐτὸ ἀληθές, ὅτι σημαίνει τὸ ὄνομα τὸ ἔστι ἢ μὴ ἔστι. ὡς ἐκ τῶν ἀντιφάσεων καὶ ἐκ τῶν ἑτέρων. ἔστι ὁ εἰ γὰρ ἀνθρώπου σημαίνει ἐν, ἔσω τῶν ζῶων δίππου, λέγω ἢ τὸ ἐν σημαίνει τῶν. * εἰ τὸ τ' ἐστὶν ἀνθρώπου, ἀντὶ τὸ ἀνθρώπου, τὸ τ' ἐστὶ τὸ ἀνθρώπου ἔστι. διαφέρει δ' οὐδὲν, ἢ δ' εἰ πλείω τις φαίνεται σημαίνει, μόνον ὃ ὠρισμένα. τεθεῖν γὰρ ἀντὶ ἐκείνου λόγου ἑτέρον ὄνομα, λέγω δ' ὅτι, εἰ μὴ φαίνεται τὸν ἀνθρώπον ἐν σημαίνει, πάλιν ὃ, ὡν ἐνός μὴ εἰς λόγος, τὸ ζῶον, τὸ δίππου. εἰ δ' ἔτι * ἕτεροι πλείους, ὠρισμένοι ὃ τὸν ἀειδμόν. τεθεῖν γὰρ ἀντὶ ἴδιον ὄνομα, καὶ ἕκαστον τῶν λόγων εἰ δ' ἢ μὴ τεθεῖν, ἀλλ' ἀπειρα σημαίνει φαίνεται, φανερόν ὅτι ἐκ τῶν ἀντὶ ἐστὶν λόγος. τὸ γὰρ μὴ ἐν τι σημαίνει, ἐδὲν σημαίνει ὅτι. μὴ σημαίνοντων ὃ τῶν ὀνομάτων, ἀντιφάσεων τὸ διαλέγεσθαι πρὸς ἀλλήλους, καὶ ὃ τ' ἀληθεῖαν καὶ πρὸς αὐτόν. ἐδὲν γὰρ ἐνδέχεται νοεῖν, μηδὲν νοεῖται ἐν. εἰ δ' ἐνδέχεται, τεθεῖν ἀντὶ ὄνομα τέτρωτο πρὸς ἀντιφάσεων ἐν. ἢ ἔσω ἀρα δὴ (ὡς περὶ ἐλέχθη καὶ κατ' ἀρχὰς) σημαίνει τὸ ὄνομα, καὶ σημαίνει ἐν. * εἰ δ' εἰ ἐνδέχεται τὸ ἀνθρώπου ἔστι, * σημαίνει ὡς περὶ μὴ ἔστι ἀνθρώπου εἰ τὸ ἀνθρώπου σημαίνει, μὴ μόνον καὶ εἰς, ἀλλὰ καὶ μίαν φύσιν καὶ ἐν. ἢ γὰρ τὰ τὸ ἀεὶ μὴ, τὸ ἐν σημαίνει τὸ καὶ ἐνός ἐπέει ἐστὼ γε, καὶ τὸ μοισκὸν καὶ λυκὸν, καὶ τὸ ἀνθρώπου ἐν εἰ σημαίνει. ὡς ἐν ἀπαντὰ ἔσται συνώνυμα * καὶ

* Videtur deesse. οἶον.

* Argyropyllus videtur legisse, καὶ τῶν ἀδαν ἕτεροι. quod idè posulat sententia. Cōm. 29.

Text. II. * Sic legit Alex. & serè interpretes quidam codices habet & F. ei.

Alius habet σημαίνει ὅτι.

¶ Dico,

Dico autem unum. Exponit quid sit significare unum, nihilque aliud esse ait, quam significare ipsum esse, siue quidditatem rei. Videtur autem loqui de nominibus communibus, in quibus solis per se versantur scientiæ. Quamquam suo modo idem dici potest de propriis, sumpta quidditate pro particulari natura rei. Quamquam nomina sæpe imponuntur, ab accidentibus, tamen ea, ad quæ significanda imponuntur, sunt ipsæ naturæ rerum, quicquid illæ sint, nihil enim propriè ac primò est homo, nisi ipsa quidditas hominis concretè significata, atque ita suo modo res se habet in cæteris. Itaque cum Aristot. ait (si hoc homo est) sensus est, si hoc nomen, hominem significat, &c. ut Alex. exponit. reliqua ex dictis patent.

Quid sit significare unum. Ad quæ significanda imponuntur nomina.

Primum igitur hoc ipsum verum esse perspicuum est, nomen significare esse, aut non esse hoc: ex qua re fit, ut non quiduis hoc modo, & non hoc modo habeat. Præterea si homo unum significat, sit illud animal bipes: dico autem unum significare hoc, veluti si hoc homo est & homo aliquid sit, hoc erit hominis esse. Nihil verò interest, si quis plura significare dicat, modo definita sint: poni enim potest cuique rationi aliud nomen: veluti si non dicat, hominem significare unum, sed plura: quorum unius quidem una sit ratio illa, Animal bipes: aliorum autem alia plures, sed tamen numero definita: potest enim iuxta rationem quamque propriam imponi nomen. Quod si imponi nequeat, sed infinita significare dicat perspicuum est, orationem non esse. Et enim non unum quippiam significare, nihil significare est. Sublata autem nominis significatione, mutuis hominum inter ipsos, & uniuscuiusque re vera secum sermonis usus tollitur. Nihil enim intelligi ab eo potest, qui nihil intelligat unum. Quod si potest: licebit ei rei nomen unum imponere.

Non ergo fieri potest. Præmittit secundum pronunciatum, quod ex primo colligit, nempe fieri non posse, ut esse hominis, siue ratio hominis significet idem, quod non esse hominis, hoc est, sit vnum & idem, quod ratio non hominis etiam si apud eos qui primum principium negat, ambo de eodem dicatur, ut de Socrate. Quod autem non sint idem ex eo probat, quia nomen, homo, vnam tantum rationem significat, nempe animal bipes (sublata iam æquiuocatione, si quæ habet) etiã si illorum

Sit igitur nomen (quemadmodum & initio dictum est) aliquid significans, & unum significans. Non ergo fieri potest, ut esse hominis id ipsum, quod non esse hominis significet, si verbum homo, non solum de uno, sed etiam naturam unam, atque unum significat. Neque enim hoc existimamus unum significare, de uno, in qua dici: quandoquidem si ita res habeat, iam Musicum, & Album, atque Homo unum significabunt: quare unum erunt omnia. Erunt enim synonyma, neque

sententia de eodem dicatur de quo dicitur non homo. Neque enim rectè colligat, quis hominem & non hominem unum, & idem significare, quia de eodem dicantur. Isto enim pacto quæcumque de eodem dicantur (ut musicum, & album, ac homo de Socrate) idem significarent: atque adeo quæ his vocabulis significatur, vnum & idem essent: ex quo fieret, ut contradictio non in ipsis rebus, sed in solis vocabulis cerneretur: si modò vlla contradictio in sola voce potest consistere. Neque enim plus interesset, inter hominem, & non hominem quam inter hominem, & ἀνθρώπον, quam diuersitatem sola idiomatum varietas fecit: quod tamen vel ipsi aduersarii minimè volunt. Etenim cum dicunt: contradictoria posse esse simul vera, de oppositione rerum loquuntur, non vocabulorum. Ac meritò quidem, quia nec oppositio vocabulorum vlla esset, si omnia idem significarent.

Ex eo, quod nomina dicantur de eodem, non rectè colligi significare idem.

Erunt enim synonyma. Synonyma, & homonyma idem valent hoc loco quemadmodum & vocabula præ se ferunt. Sed tamen, cum conuenientia intelligi possit, vel diuersarum rerum in eodem nomine, vel diuersorum nominum in eadem

re:hoc loco vtrumque vocabulum sumitur, quatenus significat continentiam diuerforam nominum, siue aliarum vocum in eadem re: quæ conuenientia magis dici solet Polyonymia, quàm Synonymia, aut Homonymia.

Cur interpret hoc loco verbum è verbo non expresse rit.

Neque erit contradictio. Græcè est ad verbum. Neque erit esse, & non esse nisi secundum homonymiam seu nominum diuersitatem. Quia tamen Aristot. significat contradictionè periphrafi illa. Esse & non esse idem, quæ obscuram admodum orationem efficit: potius non omiffis verbis sensum expressimus, cum præfertim ex verbis quibus Aristoteles vtitur, contrariis sensus facillè concipi possit.

Quod si non aliud.

Præmittit tertium hoc pronunciatum, quod ex secundo colligit. Hęc nomina, homo & non homo, nõ idem significare. Nam si non diuersa significat homo & non homo, sed vnum & idem, non diuersa etiã, sed idem significabunt esse, seu ratio hominis, & non hominis, quod falsum esse superioris pronũciati demonstratone constat. Quod autem ad verba attinet, cum Aristoteles ait: Hoc enim significat, &c. explicat, seu potius repetit, quid sit hoc loco vnum significare vnum numero, aut subiecto, aut quouis alio modo, præterquam vnum ratione quo pacto vnum significat vestimentum, ac tunica, si vna est eorum ratio.

Synonyma, & homonyma.

Extruitur prima ratio exijs que posita sunt.

Si quid igitur. Iam concludit ex certa, & definita significatione nominum, ex qua diximus primam rationem desumendam, in nullis omnino rebus dari contradictoria simul vera. Ratio hæc est: si quid verè dicitur homo, id necesse est esse animal bipes, vt patet ex primo pronũciato: quod autem necesse est esse, impossibile est non esse: igitur impossibile est, idem non esse animal bipes, siquidem Necesse esse, idem significat, quod impossibile est non esse. ita ergo sit, vt impossibile sit verè dicere, simul aliquid esse hominem, & non esse hominem. Quæ ratio in cæteris etiã contradictoriis eodem modo valet.

Vt non sit homo. Pro eo, ac si diceret, vt non sit animal bipes. Eadè ratio. Idè valet argumentatio si incipias à negatione hominis, cuius ratio est, Nõ esse animal bipes. Non si quid verè dicitur non esse homo, id necesse est, vt dicatur non esse animal bipes, quod autem necesse est non esse impossibile est esse, ergo, &c.

Aliud enim, ac aliud. Probat consequentiam propositæ rationis ex secundo pronũciato. Nisi enim ex illo constaret, esse hominis, & non esse hominis non idem significare, negaret aduersarius consequentiam, atque ad probationem diceret, Necesse esse, non idem significare, quod impossibile non esset, quoniam assereret esse hominis & non esse hominis idem significare: nunc autem cum probatione secundi

καὶ ἐστὶν ἕν καὶ μὴ ἓν τὸ αὐτὸ, ἀλλ' ἢ κατ' ὁμοιότητα ὡς περ ἀν εἰ ὄν ἡμεῖς ἀνθρώπον καλεῖμεν, ἄλλοι μὴ ἀνθρώπον καλοῦν. τὸ δὲ ἀποροῦμενον, ἔ τὸ ἐστὶν, εἰ ἐνδέχεται ἅμα τὸ αὐτὸ καὶ ἓν καὶ μὴ ἓν ἀνθρώπον τὸ ὄνομα, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα. εἰ δὲ μὴ σημαίνει ἕτερον, τὸ ἀνθρώπου, καὶ τὸ μὴ ἀνθρώπου, δὴ ἄλλο ὅτι καὶ τὸ μὴ ἓν ἀνθρώπου, ἔ ἓν ἀνθρώπου. ὡς τ' ἐστὶ τὸ ἀνθρώπου ἓν, τὸ μὴ ἓν ἀνθρώπου. ἐν γὰρ ἐστὶν, τὸ γὰρ σημαίνει τὸ ἓν ἐν, ὡς λεῖπτον ἔ ἱμάτιον, εἰ ὁ λόγος εἰς, εἰ δὲ ἐστὶν ἐν, ἐν σημαίνει τὸ ἀνθρώπου ἓν, καὶ μὴ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐδ' ἐκεῖ ὅτι ἕτερον σημαίνει.

Ἀνάγκη τὸν αὐτὸν εἰ τί ἐστιν ἀληθὲς εἰπεῖν, ὅτι ἀνθρώπου ζῶον ἓν δίπουν. τὸ γὰρ λέω ὃ ἐσήμαινε τὸ ἀνθρώπου, εἰ δὲ ἀνάγκη τὸ δὲ, καὶ ἐνδέχεται μὴ ἓν ἓν τὸ δὲ ζῶον δίπουν. ἢ τὸ γὰρ σημαίνει τὸ ἀνάγκη ἓν, τὸ ἀδύνατον ἓν, μὴ ἓν ἀνθρώπου. καὶ ἀρα ἐνδέχεται ἅμα ἀληθὲς ἓν εἰπεῖν, τὸ αὐτὸ ἀνθρώπου ἓν, καὶ μὴ ἓν ἀνθρώπου. ὃ γὰρ αὐτὸς λόγος ἔ ὅτι ἓν μὴ ἓν ἀνθρώπου. τὸ γὰρ ἀνθρώπου ἓν, ἔ τὸ μὴ ἀνθρώπου ἓν, ἕτερον ἓν σημαίνει εἰπερ καὶ τὸ λεῖπτον ἓν, καὶ τὸ ἀνθρώπου ἓν ἕτερον. πολλὸν γὰρ ἀντίκειται ἐκεῖνο μάλλον, ὡς τε σημαίνει ἕτερον. εἰ δὲ καὶ τὸ λεῖπτον ἓν φησὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἐν σημαίνει, πάλιν τὸ αὐτὸ ἐρῶμεν, ὅπερ καὶ πρότερον ἐλέχθη, ὅτι ἐν τὰ πάντα ὅσι, καὶ ἐ μόνον τὰ ἀντικείμενα. εἰ ὃ μὴ ἐνδέχεται τὸ, συμβαίνει τὸ λεχθὲν, ἀν ἅ ἀποκείμενα τὸ ἐρωτώμενον ἐάν.

* alius terte. Text. 12. * alius habet terte.

* alius habet phisei.

secundi pronunciatum demonstratum sit, id fieri non posse (quod etiam perspicue confirmatur in albo, & homine, argumento à minore sumpto) sit id, quod dictum est, hoc est, necessario sequitur principalis conclusio, Impossibile, nimirum, esse, vt idem simul sit homo, & nõ sit homo. Si modo ad id. Posset aduersarius, vt vim propositæ rationis effugeret, ita se habere in respõdendo, vt cum initio redargues ab eo quæreret: esset ne Socrates homo, ille responderet nõ simpliciter, Esse, vel Non esse, sed tũ, Esse, tum etiam, Non esse: hoc enim pacto nõ posset redarguens ulterius progredi. Huic ergo cauillationi occurrit Arist. propositâ ratione aptè rem conficere, si modo is, qui defendit positionem, legitime ad id, quod quæritur, respondeat, quod tum demũ faciet, si tantum respondeat. Ita esse, vel, Nõ ita. Quòd si ille non tantum ad id, quod quæritur, sed ad non quæsitâ etiã respondeat, vitio illius tribuendum erit, quòd argumentatio ulterius non procedat. Quòd autem ea respõsio vitiosa sit: ex eo probat Arist. quia cũ Socrati, de quo quærimus an sit homo, multa alia attributa cõueniant, vt φ sit albus, quòd magnus, &c. aut omnia præter id, quòd designatè quærimus, afferenda sunt in responsione, aut nullũ: est enim par ratio in omnibus, cum nihil ceterorũ quærat, cum ergo fieri nõ possit, vt omnia afferantur, eò quòd nihil prohibeat esse infinita: efficitur, vt nihil afferendũ sit in responsione, nisi quòd in quæstione exprimitur. Addit Alex. hoc quoque vitio notãdos esse aduersarios, quòd cum rogati, sit ne Socrates homo, respõdent, illum esse hominẽ, & non esse hominem in ipsa responsione principium petant. De hoc enim posita erat quæstio, Num fieri posset vt idem simul esset, & non esset. Quo loco aduerte, tertium pronunciatũ, quod antè præmissum est, huic cauillationi diluendæ vtile fuisse. Ideò enim ad quæsitum illud simplex, Num Socrates sit homo, non est reddenda respõsio, φ sit homo, & nõ sit homo, seu (quod eodem redit) quòd sit homo, & non homo, quia homo, & non homo, nõ idem, sed diuersa significat. Illud etiam aduerte, id quod Aristoteles ait, fieri posse, vt idem infinita conueniant (quod de iis, quæ actu, ac simul conueniunt intelligendum est) saltem propter infinitas relationes rationis, vt placet D. Thom. dictum esse. Ac rectè quidem ait: saltem, quia idem dicendum est de infinitis negationibus, vt innuit ipse Aristoteles, cum ait: Quæcumque insunt, aut non insunt. Quæ si vera sunt, non solum negationes, sed etiam plurimæ relationes rationis possunt cõuenire rebus absque operatione intellectus, quòd sæpius monuimus.

Occurrit cauillationi aduersarij.

neque erit contradictio nisi secundum homonymiã, vt si quem nos hominẽ vocamus, alij non hominẽ appellent. Id autem, de quo est quæstio, nõ illud est. Nũ contradictio hominis & non hominis in nomine sit posita, sed in re ipsa. Quòd si non aliud significant Homo & Non homo: perspicuum quoque est, nõ esse hominis non aliud significare, quàm esse hominis. Itaque erit hominis esse, ipsũ nõ esse hominis: erit enim vnũ. Hoc enim significat esse vnũ veluti tunica, & vestis, si ratio vna sit. Si verò vnũ erit, vnũ profecto & esse hominis, & nõ esse hominis significat: at demonstratũ erat, aliud significare.

Si quid igitur verè dicitur homo, id animal bipes sit necesse est: hoc enim erat, quod homo significabat, quòd si hoc necesse est: fieri non potest, vt hoc idem non sit animal bipes: hoc enim significat Necesse esse, fieri non posse, vt non sit homo. Non igitur fieri potest, vt idem simul verè dicatur, & esse homo, & non esse homo. Eadem ratio est, si quid dicatur non esse homo: aliud enim atque aliud significant esse hominis, & non esse hominis: quandoquidem & album esse, & hominem esse diuersa sunt: multo enim magis illud opponitur: quare aliud atque aliud significant. Si verò & album dicat, vnum atque idem significare, idem illud rursus, quod antea dictum est profereamus, Unum esse omnia, & non tantum opposita. Quòd si hoc fieri nequit, iam id, quod dictum est, efficitur, si a modo ad id, quod quæritur: respondeat.

Text. 12.

Lecl. 7. p. 8.

Sin

designatè quærimus, afferenda sunt in responsione, aut nullũ: est enim par ratio in omnibus, cum nihil ceterorũ quærat, cum ergo fieri nõ possit, vt omnia afferantur, eò quòd nihil prohibeat esse infinita: efficitur, vt nihil afferendũ sit in responsione, nisi quòd in quæstione exprimitur. Addit Alex. hoc quoque vitio notãdos esse aduersarios, quòd cum rogati, sit ne Socrates homo, respõdent, illum esse hominẽ, & non esse hominem in ipsa responsione principium petant. De hoc enim posita erat quæstio, Num fieri posset vt idem simul esset, & non esset. Quo loco aduerte, tertium pronunciatũ, quod antè præmissum est, huic cauillationi diluendæ vtile fuisse. Ideò enim ad quæsitum illud simplex, Num Socrates sit homo, non est reddenda respõsio, φ sit homo, & nõ sit homo, seu (quod eodem redit) quòd sit homo, & non homo, quia homo, & non homo, nõ idem, sed diuersa significat. Illud etiam aduerte, id quod Aristoteles ait, fieri posse, vt idem infinita conueniant (quod de iis, quæ actu, ac simul conueniunt intelligendum est) saltem propter infinitas relationes rationis, vt placet D. Thom. dictum esse. Ac rectè quidem ait: saltem, quia idem dicendum est de infinitis negationibus, vt innuit ipse Aristoteles, cum ait: Quæcumque insunt, aut non insunt. Quæ si vera sunt, non solum negationes, sed etiam plurimæ relationes rationis possunt cõuenire rebus absque operatione intellectus, quòd sæpius monuimus.

Vitium eorũ qui respõdent ad non quæsitâ.

Infinitas relationes rationis, & negationes posse simul eidem rei conuenire.

^b Et si millies. Græcè *μυριάκις*, id est decies millies, quod Bessario vertit infinities. Vetus interpres, & Perionius, quos sequuti sumus, magis accommodatè ad Latinum usum reddunt. *Millies*, sensus tamen rectè exprimitur ab Argyrophyllo qui pro *μυριάκις* legit. *Quam maximè*. Nihil enim aliud significat Aristoteles quàm quòd, est verissimum esse concedatur, Socratem esse simul hominem, & non hominem: tamen quærenti, num Socrates sit homo, non simul respondendū est, esse hominem, & non hominem, sed tantum, esse hominem, aut, non esse hominem.

^c Quod tamen nisi faciat. Id est, nisi aut simpliciter respondeat, aut omnia reddat, non legitimè disputat. Quidam Græci codices, & Perionici versio habent. Quod si faciat, non disputat. Quæ lectio si vera est, sic est exponenda. Quòd si omnia conetur respondere, quæ rei insunt, ac non insunt omnis de medio disputatio tollitur, quia nunquam responsio absoluatur. Nos negatiuum magis probauimus, vt cæteri interpretes.

Varia lectio.

Secūda ratio.

^d Omnino autem. Prononit secundam rationem, quæ ducitur ex ratione prædicationis substantialis hunc in modum. Si contradictoria essent simul vera, nulla esset substantia, quidditasque, id est, nulla esset prædicatio substantialis: sed omnia prædicarentur vt accidentia, hoc autem fieri non potest, ergo nec illud. Maiorem dupliciter probat. Primum, quia ea, quæ prædicantur substantiali prædicatione de vna, & eadem re, sunt vnum & idem, vt animal, & substantia, quemadmodum & ipsa substantia est vna & eadem: at contradictoria, vt hominem esse, & non esse hominē, (aut si maus) esse hominem, & esse non hominē, non sunt vnum & idem, vt superius dictum, ac probatū est. Deinde, quia quando aliqui substantiali prædicatione dicitur subiectū, est id ipsum, quod prædicatur: quod in accidentariis, non est concedendum: ne, cum multa accidat eidē rei subiectæ cogamur admittere, rem vnam esse multas. Socrates autē verbi causa non potest esse id ipsum quod homo, & id ipsum, quod non homo, quod ex dictis patet. Atque hæc duæ probationes adeo sunt inter se connexæ in cōtextu, vt vna & eadē videantur,

^e Quod non aliud. Quam videlicet id ipsum, quod res est. ^f Album enim. Esti Argyroplus habet, *Albedo enim*, quemadmodum & Bessario placuit tamē magis veris antiqua, tum quia sensus planior est (nec enim albedo, sed

ἐάν ᾗ προσεῖθῃ ἐρωτώμενος τινὲς ἀπλῶς καὶ τὰς διαφορὰς, ἐκ ἀποκρίνεθαι τὸ ἐρωτώμενον· ἐθὲν γὰρ κωλύει τὸ αὐτὸ ἔσθαι ἀνθρώπον ἔσθαι λεῖον, ἔσθαι ἀλλὰ μὴ εἶναι τὸ πᾶν· ἀλλ' ὁμοίως ἐρωτῶμενος, εἰ ἀληθὲς εἰπεῖν ἀνθρώπον τὸ ἔσθαι, ἢ ἔσθαι ἀποκρίσειον τὸ ἐν σημαίνον, ἔσθαι προσεῖθῃ, ἔσθαι λεῖον, ἔσθαι μέλα, καὶ γὰρ ἀδιυάτων, ἀπφρα ὄντα τὰ συμβεβηκότα διαλεθῆναι. ἢ οὐκ ἀπαντα διαλεθῆτω, ἢ μηθὲν. ὁμοίως τοίνυν εἰ ἔσθαι μὴ μὴ εἶναι μὴ εἶναι τὸ αὐτὸ ἀνθρώπου, καὶ ἐκ ἀνθρώπου, ἔσθαι προσεῖθῃ, ἔσθαι ἐρωτῶμενος εἰ ἐστὶν ἀνθρώπου, ἔσθαι ἐστὶν ἀμα καὶ ἐκ ἀνθρώπου, εἰ ἔσθαι μὴ τὰλλα ἔσθαι συμβεβηκυῖα προσεῖθῃ, ὅσα ἐστὶν ἢ μὴ ἐστὶν. ἐάν ᾗ μὴ * τὸ ἔσθαι, ἢ διαλεθῆτω.

Ὅπως δὲ δὲ ἀναρῶσιν οἱ τῶν λέγοντες ἕσθαι, ἔσθαι τὸ τὸ ἔσθαι. πάντα γὰρ ἀνάγκη συμβεβηκέαι φάσκην αὐτοῖς καὶ τὸ, ὅπερ ἀνθρώπου ἔσθαι, ἢ ζῴω ἔσθαι, μὴ ἔσθαι. εἰ γὰρ ἔσθαι ἔσθαι ἔσθαι ἀνθρώπου ἔσθαι, τῶν ἐκ ἔσθαι μὴ ἀνθρώπου ἔσθαι, ἢ μὴ ἔσθαι ἀνθρώπου καὶ τοὶ αὐτὰ ἀποφάσκει τὰ τε. ἐν γὰρ ἔσθαι ὁ ἐσημαίνει, ἔσθαι τῶν τινὸς ἕσθαι. τὸ δὲ ἕσθαι σημαίνει ἔσθαι, ἔσθαι ἔσθαι ἀλλὸ τι τὸ ἔσθαι αὐτῷ. εἰ δὲ ἔσθαι ἀπὸ καὶ τὸ ἔσθαι ἀνθρώπου ἔσθαι, ἔσθαι μὴ ἀνθρώπου ἔσθαι, ἢ ἔσθαι μὴ ἔσθαι ἀνθρώπου, ἄλλο ἔσθαι. ὡς ἀναγκαῖον αὐτοῖς λέγειν, ὅτι ἕσθαι ἔσθαι τοῖσδε εἰδικὸς ἔσθαι σῶδης, ἔσθαι ἀπὸ ἕσθαι κειμένην προσσημοσμένην λόφῃ, ἀλλὰ πάντα καὶ συμβεβηκὸς τῶν γὰρ διώρισται ἕσθαι ἔσθαι τὸ συμβεβηκὸς. τὸ ἔσθαι γὰρ λεῖον τῶν ἀνθρώπων συμβεβηκυῖα, ὅτι ἐστὶ μὴ λεῖον, ἀλλ' ἔσθαι ὅπερ λεῖον. ἔσθαι ἔσθαι πάντα καὶ συμβεβηκὸς λέγεται, ἔσθαι ἔσθαι ἔσθαι τὸ ἔσθαι καθόλου. εἰ ἔσθαι δὲ ἔσθαι τὸ συμβεβηκὸς καθ' ἕσθαι κειμένην τινὸς σημαίνει πᾶν κατὰ γορίαν ἀνάγκη ἀρα εἰς ἀπειρον ἵεναι. ἀλλ' ἀδιυάτων.

* Alias non habetur μὴ. Text. 13.

Text. 14.

sed album prædicatur de subiecto, tum etiam, quia penè idem pronuntiatum habetur primo Post. cap. 18. vbi τὸ λεῖον verti solet Album, non Albedo.

^e Id quod uniuersale. Nomine primi intelligit substantiam, quæ est primum genus entium vt per substantiam significet substantialem prædicationem, quemadmodum paulò antè. Itaq; verba hæc ad expositionem minoris propositionis propositæ rationis videtur pertinere, vt Aristoteles idem esse dicat, omnia prædicari, vt accidentia, atque nihil prædicari, vt substantiam.

Nomine primi substantiam intelligi.

Sin verò simpliciter rogante aliquo, negationes quoque addat, non respondet ad rogatū, nihil enim prohibet, quin minus idē sit & homo, & albu, & alia multitudine infinita. Sed tamen rogante verūne sit hoc hominē esse, an non, respondendū est id, quod vnū significat, nec addendū, esse albu aut magnū: neque enim fieri potest, vt accidentia, cum infinita sint, quisquā percurrat: aut igitur omnia recēseat: aut nullū. Eodem igitur pacto, et si millies idē sit homo, & nō homo, interrogati tamē, nū homo sit: respondendū nō est, esse simul non hominē, nisi etiam cætera omnia, quæ acciderunt, siue sint, siue non sint, afferantur: hoc enim nisi faciat, non disputat.

^d Omninò autē, qui hoc dicunt, substantiam, & quidditatē de medio tollunt. Omnia enim accidere dicant necesse est, & id nō esse, quòd verè hominis esse, aut animalis est. Si quid enim erit ipsum hominis, esse, id nō erit non hominis esse, aut non esse hominis. Atqui hæc sunt eius negationes. Vnum enim erat quod significabat, atque id erat aliquid substantia: substantia autem significare est, quòd non aliud quicquā sit eius esse. Quòd si eius esse, hominis quoque esse fuerit: aliud sanè fuerit nō hominis esse, aut nō esse hominis. Quare dicat ipsi necesse est, nullius propria, & essentialē, ac semper subiecto conuenientem esse eiusmodi rationē: sed omnia per accidens dici, hoc enim interest inter substantiam, & accidens. Album enim propterea homini accidit, quòd albus quidē est, sed non est id ipsum, quòd album. Si vero per accidens omnia dicantur, id est quòd uniuersale est, nihil primū erit. Quòd si semper per accidens de subiecto aliquo prædicationem significat, in infinitum eatur necesse est. At fieri non potest.

Text. 14.

positæ rationis videtur pertinere, vt Aristoteles idem esse dicat, omnia prædicari, vt accidentia, atque nihil prædicari, vt substantiam.

^h Quod si accidens. Probat minorem rationis propositionē (nēpe, fieri non posse, vt omnia prædicentur vt accidentia) hunc in modū. Si omnia prædicarēt vt accidentia, daretur infinitus progressus in accidentibus: hoc autem fieri non potest: ergo nec illud. Maior ex eo ostenditur. Quia omnes accidentes eget subiecto aliquo, de quo dicatur, Quòd sit, vt si nulla sit substantia, de qua accidens dicatur, accidens A. dicatur de B. accidente, & B. de C. atq; ita aliud de alio in infinitum, veluti album de frigidulo, & frigidum de quanto, & quantum de alio accidente, quòd subiiciatur quanto, & ita deinceps. Vt autē ostendat fieri nō posse, vt detur infinitus progressus in accidentibus, quæ est minor propositio, duo supponit. Alterū est, ad vnum subiectum ex multis conficiendum, non posse connecti plura: quàm duo, quorum alterū sit, vt materia, alterum vt forma: vt si dicas. Animal rationale est substantia: vel, Socrates albus est musicus. Quòd si vni quāsi materię addas duas formas, iam non erit vnū subiectū, vt si dicas Socrates albus, musicus est grammaticus, quòd ipse iam docuerat secundo de interpretat. c. 3. Alterum verò est, duobus tantū modis accidentia posse prædicari, aut de se inuicem, ratione cōmunis subiecti, vt musicū de albo, & vicissim albu de musico, aut de ipso subiecto, quòd itē docuerat primo Post. c. 18. Hæc si aduersariis rogatus concesserit, iam sic argumentatur Arist. Neutro modo potest dari progressus infinitus in accidentibus: ergo nullo cōsequencia patet ex posteriori suppositione. Antecedens, quòd ad priorē modum prædicatū attinet, ex eo supponit quasi perspicuū, quia in eo reperitur vltimū subiectū, vt potest illud, ratione cuius accidentia de se inuicem prædicantur: quò sit, vt illo prædicatū modo non habeatur in infinitū deorsum versus, factō progressu à predicatis ad subiecta. Quòd verò attinet ad posteriorē, quòd est

Non dari progressum infinitum in accidentibus.

Neque

Duplex prædicatio accidentium.

facto progressu sursum versus a subiectis ad prædicata) ea ratione probatur, quia duobus tantum modis id posset accidere. Vno, si quemadmodum album accidit Socrati, sic aliud accidens, ut musicum, accideret Socrati albo, & aliud deinde Socrati albo musico, atque ita in infinitum, altero, si relicto subiecto diceremus, quemadmodum album accidit Socrati, ita musicum accidere albo, & musico accidere grammaticum, & ita in infinitum. Prior

In accidentibus non dari ordinem.

modus impugnatur, quia Socrates albus musicus, non potest esse unum subiectum, ut patet ex priori suppositione. Posterior dupliciter. Primum, quia in accidentibus inter se comparatis non datur ordo, sed indifferenter fit reflexio inter quælibet, neque magis hoc accidit illi, quam illud huic: ubi autem datur reflexio, non datur progressus in infinitum. Deinde, quia iam isto modo inciditur in illud, quo accidens ea ratione prædicatur de accidente, quia ambo prædicatur de eodem subiecto, in quo quidem modo iam suppositum erat, non dari progressum in infinitum.

An in accidentibus inter se detur ordo. At obiciat aliquis, hæc rationem nihil concludere. Primùm, quia in accidentibus datur ordo. Qualitates enim primæ subiiciuntur secundis, & ex secundis aliæ supponuntur aliis, quod fit, ut non rectè sumpsit Arist. non dari in accidentibus ordinem. Deinde, quia, etsi in priori prædicandi modo non detur progressus infinitus deorsum versus, nec in posteriori sursum, dicit tamen fortasse aliquis, dari in priori sursum, & in posteriori deorsum, quod si verum est, nihil est conclusum ab Aristotele.

Prior obiectio.

Posterior.

Observatio.

Solutio prioris.

Deinde ad priorem obiectionem dicendum cum D. Thoma, Etsi in plerisque accidentibus datur ordo causæ, cum alia quasi orientur ex aliis, non tamen dari ordinem subiectionis. Etenim nullum accidens

est

est

est

ὅδε γὰρ πλείω συμπλέκεται δυνάμει. τὸ γὰρ συμβεβηκός, ἢ συμβεβηκότης συμβεβηκός, εἰ μὴ ὅτι ἀμφὶ συμβεβηκὸς τῶν τῶν λέγειν δὲ ὅτι τὸ λεκόν ἐ μυσικόν, ἢ τὸ λεκόν, ὅτι ἀμφὶ τῶν ἀνθρώπων συμβεβηκόν. ἀλλ' ἐχ' ὁ Σωκράτης μυσικός ἔτι, ὅτι ἀμφὶ συμβεβηκὸν ἑτέρω τινί. ἔπει τοίνυν ἢ μὴ ἔτι, ἢ δὲ ἐκείνως λέγειν συμβεβηκότης, ἢ ἔτι λέγειν, ὡς τὸ λεκόν τῶν Σωκράτης, ἐκ ἐνδεχέου ἀφρα εἶναι ὅτι τῶν ἀνθρώπων, ὅτι τῶν Σωκράτης τῶν λεκόν, καὶ ἑτέρων τι συμβεβηκός, ἢ γὰρ γίνεται τι ἐν ἐξ ἀπείρων, ὅδε δὲ τῶν λεκόν ἑτέρων τι ἔσαι συμβεβηκός, ὅτι τὸ μυσικόν. ἔθεν τε γὰρ μάλλον τὸ ἐκείνως, ἢ ἐκείνως τῶν συμβεβηκόν. καὶ αἶμα διώρισται, ὅτι ἢ μὴ ἔτι συμβεβηκὸς, ἢ δὲ ὡς τὸ μυσικόν Σωκράτης. ἢ δὲ ἔτι, ἢ συμβεβηκότης συμβεβηκὸς λεκόν, ἀλλ' ἢ ἐκείνως, ὡς ἢ πάντων καὶ συμβεβηκὸς λεκόν, ἔσαι ἄρα τι, καὶ ὡς ἢ σίαν σημαίνον. εἰ ἢ τῶν, ὅδε δὲ ὅτι ἀδύνατον αἶμα καθήκειν ἢ ἀνιφάσις.

Ἔτι ἢ εἰ ἀληθεὶς αἰ ἀνιφάσις αἶμα καὶ ἢ αἶμα πᾶσαι, δὴ ἢ ὡς ἀπαιτῶ ἔσαι ἐν. ἔσαι ἄρα τὸ αὐτὸ ἢ τῆρης ἢ τοῖχ' ἢ ἀνθρώπων, εἰ καὶ καὶ παλῶς τι ἢ κατὰ φῆσαι ἢ ἀποφῆσαι ἐνδεχέου, καθάπερ ἀνάγειν τοῖς ἢ Πρωταγόρας λέγεισι λόγον. εἰ γὰρ τῶν δοκεῖν μὴ εἶναι τῆρης ὁ ἀνθρώπων, δὴ ἢ ὅτι ἐκ ἔσαι τῆρης ὡς καὶ ἔσαι, εἴπερ ἢ ἀνιφάσις ἀληθῆς. ἢ γὰρ δὴ τὸ ἢ ἀναξαγόρας, ὁ μὲν πάντων ἢ χημάτα ὡς μὴ δὲ ἢ ἀληθῶς ἐν ὑπάρχειν. τὸ ἀδύνατον οὐκ εἶναι λέγειν, καὶ οἰόμενοι τὸ ὄν λέγειν, ὅδε ἢ μὴ ὅτι ἢ λέγειν. τὸ γὰρ δυνάμει ὄν καὶ μὴ ἐπιχειρεῖν, τὸ ἀδύνατον ὄν. ἀλλὰ ἢ μὴ λέγειν γὰρ αὐτοῖς καὶ παλῶς πᾶσαι κατὰ φῆσαι ἢ πᾶσαι ἀποφῆσαι. ἀπὸ τῶν γὰρ εἰ ἐκείνως, ἢ μὴ αὐτὸ ἀπόφῆσαι ὑπάρχειν, ἢ δὲ ἑτέρως,

* Greci codices inserunt hoc loco verbum δυνάμει quod a nullo interpretum vertitur.

Text. 15.

Text. 15.

Text. 15.

Text. 9. p. 10.

est

est propriè subiectum alterius, quamvis possit esse causa, cur subiectum, illud recipiat. At hic agi de ordine subiectionis. Ad posteriorem dicendum est, si quis daret in priori modo progressum in infinitum sursum versus, iam incidere in posteriorè, & vicissim: si illud concederet in posteriori deorsum, iam incidere in priorum. Quare ea in re nihil prætermisum esse ab Arist.

Posterioris.

Neque enim plura, quam duo copulantur, quippe cum accidens non sit accidenti accidens, nisi quia utrumque eidem accidit. Verbi gratia, & album est musicum, & hoc album est, quia utrumque, accidit homini. Verum Socrates non ea ratione est musicus, quod utrumque, alicui alteri accidat. Cum igitur quedam hoc modo, alia illo accidentia dicantur, que ita dicuntur ut album de Socrate, ea superiora versus infinita esse nequeunt, ut Socrati albo aliud quoddam sit accidens: non enim ex omnibus unum quid efficitur. Sed neque albo aliud quoddam erit accidens, veluti musicum: neque enim magis hoc illi, quam illud huic accidit. Definitum quoque & illud est, alia hoc pacto accidere, alia, ut musicum Socrati: que autem hoc modo accidunt, ea accidenti non accidunt, sed que illo modo. Quare non omnia per accidens dicuntur. Erit igitur aliquid, quod substantiam significet. Quod si ita est, demonstratum relinquitur, fieri non posse, ut simul contradicentia prædicentur.

Text. 35.

* Alias in homine.

Text. 15.

Præterea si si contradicentia simul de eodem vera sunt omnia, perspicuum est, omnia unum fore. Erunt igitur idem, & triremis, & murus, & homo, si quid de omni re, aut affirmare, aut negare possumus, quemadmodum necesse est fateantur, qui Protagora sententiam sequuntur. Nam si homo cuiquam videatur non esse triremis, patet, illum non fore triremem: quare & triremis est, si contradicentia est vera. Atque etiam illud Anaxagora efficitur, res omnes simul esse, proinde nihil verè unum esse. Ipsum igitur indefinitum asserere videntur, existimantes, se de ente loqui, de non ente agunt. Id enim, quod indefinitum est, potentia ens est, non actu. At verò concedenda est eis de qua, si sua cuique negatio conueniat, alterius autem, quod

Tertia ratio.

Protagoras. Anaxagoras.

formarum capax, quodammodo censetur esse omnia. Anaxagoras autem hoc peccabat, quod perinde de rebus: quæ sunt potentia, loquebatur, ac si essent actu.

Si quid de omni. Id est, indifferenter quavis re utralibet pars contradictionis est vera, siue negatiua, siue affirmatiua, quod perinde est, ac si dixeret, si utraq; est vera.

Nihil verè unum. Verè unum hoc loco alij exponunt, distinctum ab aliis: Quia tamen distinctio ab aliis non est de ratione vnus, nec Anaxagoras ita dicebat, omnia esse simul, ut nihilominus non distingueret singula propriis rationibus, potius dicendum, verè unum significare, non multa. Nulla enim res corporea est, quæ Anaxagora sententia non esset cæteræ omnes.

At verò concedenda. Probat priorem partem maioris ex eo, quia qui contra

contra

contradictoria posse esse simul vera, coguntur fateri, quamlibet, siue affirmationē, siue negationem posse esse veram, atque adeo, triremem posse verē affirmari de homine, itēque parietem, & cætera omnia, & quod hic sequitur, omnia esse vñū, & idem inter se. Quod si aliquis admittens contradicentia simul vera, neget, triremem aut quidvis aliud, posse dici de homine, cogit illum Arist., hac ratione. Magis videtur pugnare cum homine negatio hominis, quam negatio triremis non conveniētis homini, ut ais, at negatio hominis non pugnat per se cū homine, ergo nec negatio triremis: quare neque huius contradictorium, quod est triremis, pugnat cū homine: quod idem eodem modo concludi potest in reliquis.

Et negatio dicitur. Supple. Et vicissim affirmatio, si negatio dicitur. Ita videtur suppleret Alex.

Nec necesse esse. Probat posteriorem partem maioris hac ratione. Quia, si contradictoria sunt vera, fieri potest, ut eadem ipsa simul falsa sint, ut, si vera sunt hæc, Socrates est homo, & Socrates non est homo, vera etiam esse poterunt per aduersarium, hæc, quæ illis contradicunt, Nec Socrates est homo, nec Socrates non est homo, siue ex utraque parte seorsum sumantur dæ enunciationes simplices, siue vna cōiuncta ex duobus. Quod, si tota hæc posterior oratio vera est, cum ea dicat, superiorem esse falsam (hoc enim significant negationes in principio singularum simplicium enunciationum positæ) efficitur, ut superior illa sit falsa, ita fieri potest, ut contradictoriæ enunciationes sint veræ simul, ac falsæ.

Præterea aut. Addit quartam rationem, quæ huiusmodi est. Si contradicentes enunciationes sunt simul veræ: aut in omnibus ita se res habet: aut in quibusdam. Si tantum in quibusdam, certè in iis, in quibus non ita se res habet (quod superius saltem in substantialibus prædicationibus concedendum esse ostenderat) in iis, inquam, dabuntur pronuntiata definitæ veritatis, hoc est, quæ ita sint vera, ut opposita sint falsa, quod aduersarij minimè videntur velle. Sin autem in omnibus ita se res habet, aut in quocumque est vera affirmatio, est etiam vera negatio, & vicissim, in quo negatio, & affirmatio, aut in quibus est vera affirmatio, est item vera negatio, non tamen vice versa: hoc enim potius aliquis dixerit, quam quod, in quibuscumque est vera negatio, sit vera affirmatio. Quicquid enim

Negationes quid efficiunt præposita enunciationibus. Quarta ratio.

ἑτέρῃ δὲ μὴ ὑπάρχει αὐτῷ ἔχ' ὑπάρξει. λέγω δὲ ὅτι, εἰ ἀληθὲς εἶπέν τὸν ἀνθρώπον, ὅτι καὶ ἀνθρώπου, δὴ ἄλλον ὅτι καὶ ἔτριμης. εἰ μὲν οὖν ἡ κατάφασις, ἀνάγκη καὶ ἢ πῶ ἀπόφασιν. εἰ ἡ μὴ ὑπάρχει ἡ κατάφασις, εἴγε ἡ ἀπόφασις ὑπάρξει μᾶλλον, ἢ ἡ αὐτῆ, * εἰ ἔν κακείνῃ ὑπάρξει, καὶ ἢ τῆς τριμης. εἰ δὲ αὐτῆ, καὶ ἢ κατάφασις. αὐτὰ τε οὖν συμβαίνει τοῖς λέγουσι τὸ λόγον τῆτον, καὶ ὅτι καὶ ὀ ἀνάγκη ἢ φάσαι ἢ ἀποφάσαι. εἰ γὰρ ἀληθὲς, ὅτι ἀνθρώπου καὶ καὶ ἀνθρώπου, δὴ ἄλλον ὅτι καὶ ἔτ' ἀνθρώπου, ἔτε καὶ ἀνθρώπου ἔσαι. τοῖν γὰρ δὲ οὖν, δὲ οὖν ἀποφάσεις. εἰ ἡ μία ἐξ ἀμφοτέρων ἐκείνῃ, καὶ αὐτῆ μία ἀν εἰν ἀντικειμένη.

Ἐτι P P ἢτοι καὶ ἀπαντὰ ἔτως ἔχει, καὶ εἰ καὶ λακὸν καὶ ἔ λακὸν, καὶ ὄν καὶ καὶ ὄν, καὶ καὶ τὰς ἄλλας φάσεις καὶ ἀποφάσεις ὁμοιοτρόπως ἢ ἔ, ἀλλὰ καὶ μὲν τινὰς αἰεὶ τινὰς δὲ οὐ. καὶ εἰ μὲν μὴ καὶ πάσας, αὐτὰ ἀν εἰν ὁμοιοτρούμηναι* εἰ ἡ καὶ πάσας, πάλιν ἢτοι καὶ ὄσων τὸ φῆσαι, καὶ ἀποφῆσαι, καὶ καὶ ὄσων ἀποφῆσαι, καὶ φῆσαι, ἢ καὶ μὲν ὄν φῆσαι καὶ ἀποφῆσαι* καὶ ὄσων ἡ ἀποφῆσαι, οὐ πάντων φῆσαι. ἔ εἰ μὲν ἔτως, εἴη ἀν τι παρῆως καὶ ὄν καὶ αὐτῆ βεβαία δόξα καὶ εἰ τὸ μὴ εἶν βεβαίον τι ἐγνώριμον,* βεβαιωτέρα ἀν εἴη φάσις ἢ ἀντικειμένη. εἰ γὰρ ὁμοίως καὶ ὄσα ἀποφῆσαι φάσαι, κατάφασιν ἀνάγκη, ἢτοι ἀληθὲς διαρῶντα λέγειν ὅτι ὅτι λακὸν, καὶ πάλιν ὅτι ἔ λακὸν, ἢ ἔ. καὶ εἰ μὲν μὴ ἀληθὲς διαρῶντα λέγειν, οὐ λέγει τε αὐτῶν, καὶ καὶ εἰν ἐδέν. τὰ ἡ μὴ ὄντα, πῶς ἀν φέρεται, ἢ βαδίσειν καὶ

* Graeci codices addunt, ἢ τῆς τριμης, quod omnnes merito expungunt vno excepto Perionio.

Text. 16.

* Alias γρηγοριότερα.

enim est homo, poterit videri non esse homo, cum possit videri aliquid, quod non admodum distet ab homine: atque ita, illorum sententia: quicquid est homo, potest non esse homo, & tamen non quicquid non est homo, continuo potest videri homo. Nemo enim punctum verbi causa, aut lapillum hominem putet. Si ergo in quibuscumque est vera affirmatio, est item vera negatio: non tamen vice versa, in

quod ipsis non convenit, non conveniat. Exempli causa, si verum est, hominem non esse hominem dicere: perspicuum est, & non triremem dici. Si igitur affirmatio dicitur, & negatio dicatur necesse est. Si vero affirmatio non convenit, negatio certe magis, quam propria conveniet. Ergo si & illa inest, triremis etiam negatio inerit: quod si hæc, & affirmatio. Et hæc igitur eveniunt ijs, qui hanc sententiam usurpant, nec necesse esse aut affirmare: aut negare dicunt. Nam si verum est, esse hominem, & non hominem, perspicuum est, nec hominem, nec non hominem fore, duorum enim duæ negationes sunt. Quod si illa una est ex duabus constans, & hæc sanè una erit opposita.

Text. 16.

Præterea P P aut in omnibus ita res habet, estque & album, & non album, & ens, & non ens, atque in cæteris affirmationibus, & negationibus eodem modo, aut non ita, sed in quibusdam ita habet, in quibusdam non item. Si non in omnibus, hæc utique certò constabunt. Si verò in omnibus, rursus, aut de quibuscumque licet affirmare, licet negare: & de quibuscumque negare, affirmare: aut certè de quibus quidem affirmare licet, licet etiam negare, non autem de quibuscumque negare, affirmare. Ac si res quidem hoc pacto habeat, erit aliquid haud dubie non ens, atque hæc firma erit opinio. Quod si ipsum non esse firmum quiddam, notumque est, * firmior profecto erit opposita affirmatio. Sin γ γ autem eodem modo res habet, & quacumque licet, negare, licet affirmare: necesse est, aut diuidentem, verum dicere, veluti album esse, & rursus, non album, aut non. Et quidem, si non accidit, ut verum dicat diuidens: nec profecto hæc dicit, nec omnino quicquam est: ea

* Alias, notior.

ra affirmatio, & in quibus negatio, affirmatio, sit etiam negatio, & in quibus negatio, affirmatio, id fieri non posse deinceps ostendit.

γ γ Sin autem eodem. Probat latè non recipiari ista inter se: ut, in quibuscumque est vera affirmatio, sit vera negatio, & in quibus negatio, & affirmatio, quod aduersarij planius videntur dicere, cum omnia incerta faciant. Probatio hæc est, Si fieri potest, ut isto modo omnes contradicentes sint simul veræ, aut id conceditur diuifim, ut si dicas, hæc est vera, Socrates est albus, & hæc item vera, Socrates non est albus, aut cōiunctim tantummodò, ut si dicas, hoc totū, Socrates non est albus, & Socrates non est albus, est verum. Iam enim Aristor. hoc capite ad finē rationis primæ quosdam hoc posteriori modo responsuros suspicatus est. Si solum cōiunctum, duo sequuntur absurda, Vnum est, quod is, qui diuifim contradicentes pro-

Veritatem affirmatiue esse veritatis negatiue fundamentum.

Prius absurdum.

nunciat, nihil dicat, atque adeo nihil sit in rerum natura, ne ipse quidem, qui lo-
quitur, aut se intelligere aliquid putat. Nam, cum omnia diuisim affirmari possint,
& negari, si nulla, nec affirmatio, nec negatio diuisim vera est, nihil omnino est.
Etenim si quicquam esset, saltem contradicentes, quæ aliquid esse affirmarent,
Veræ essent. Alterum absurdum est, quod omnia sint vnū, id quod superiori etiam
ratione ostensum est.

Vide gradationem.

Nam si omnes contradicentes coniunctim veræ sunt, omnia verè dicuntur de quolibet, omnia sunt omnibus communia: Si omnia omnibus sunt cõmunia, nihil est vlli rei proprium: Si nihil vlli rei proprium est, nulla est omnino distinctio: si quidem distinctiones, nisi per propria, fieri nullo modo possunt. Quod si contradicentes sunt veræ diuisim, eadè rerum confusio, & indistinctio in primis sequitur: nihil enim refert, siue diuisim, siue coniunctim omnia de omnibus dicantur. Deinde sequitur, omnes, quicquid dicant, verū dicere. Aut enim dicunt affirmationem, aut negationem, quarum vtraque ponitur vera: Itēque omnes falsum dicere, cū vera dicentibus repugnēt, alioqui idem omnes dicerent. Fit etiam, vt vnusquisq; se falsum dicere fateatur, si modò cū loquitur, dicat se ab aliquo discrepare. Quisquis enim ab aliquo vera dicente discrepat, falsum dicit. Fit denique, vt cū huiusmodi homine disputatio haberi non possit: omnia enim affirmat, & omnia negat, & rursus quamlibet affirmationem, & negationem inficiatur. Alioqui iam aliquid definitum ac certum statueret, & non quodlibet assereret.

Alia expositio.

Quinta ratio.

Præterea si cum. D. Tho. ait hanc argumentationem inniti definitionib. veri & falsi. Sed tamen id non apparet ex contextu. Alexander putat, non ideq; Aristot. illam instituisse, vt aduersarium cõvincat (quippe quam fateatur etiam apud illum petere principium) sed vt absurditatem positionis illius reprehendat, quod rebus manifestissimis, & in confesso veris repugnet. Verum, quia Arist. se statim corrigat, potius videtur dicendum, nolle illum, vt habeatur ratio huius argumentationis. Sæpe enim accidit in scribendo, vt malè instituta per incuriam oratio è vestigio emendetur, aut parum habere momenti significetur.

Præterea si me qui aut modo aliquo. Adhibet quintam rationem, quæ etsi obscura est, tamen videtur sumi ex consensione, seu correspondentia rerum, & existimationis, atque in hunc modum colligere. Aut is solus verum dicat, qui existimat rem quamque vno modo se habere, vt potè esse talem, vel non esse talem, aut

καὶ πάντα δι' αὐτὸν εἶναι, ὡς περὶ τὸ πρότερον εἴρηται καὶ ταυτὸν ἔσαι ἢ ἀνθρώπου ἢ θεοῦ, ἢ ψυχῆς, ἢ αἰ ἀντιφάσεις αὐτῶν. * εἰ δὲ ὁμοίως καὶ * εἰ καὶ κ, ἐδὲν διότι εἴτερον ἐτέρου. εἰ γὰρ διότι, τὸ ἔσαι ἀληθὲς ἢ ἴδιον ὁμοίως ἢ ἢ εἰ διακρίνεται ἐνδέχεται ἀληθεύειν, συμβαίνει τὸ λέγειν. πρὸς δὲ τὰς, ὅτι πάντες αὐτὸν ἀληθεύοιεν, ἢ πάντες αὐτὸν ψεύδοιεν, καὶ αὐτὸς αὐτὸν ὁμολογῆι ψεύδεται. ἀλλὰ δὲ φανερόν ὅτι πᾶσι ἐδενός ἔστι πρὸς τὸν ἢ σκέψις. ἐδὲν γὰρ λέγει. ἔτε γὰρ ἔτιως, ἔτ' ἔχ' ἔτιως λέγει, ἀλλ' ἔτιως τε ἢ ἔχ' ἔτιως. καὶ πάλιν γε ταῦτα, ἀπόφασις ἀμφω, ὅτι ἔτ' ἔτιως, ἔτε ἔχ' ἔτιως λέγει, ἀλλ' ἔτιως τε ἢ ἔχ' ἔτιως. εἰ γὰρ μὴ, ἢ ἢ ἀν τὴν εἶναι ὡρισμένον. ἔτι * εἰ ἔτι ἢ φάσις ἀληθῆς ἢ, ἢ ἀπόφασις ψεύδους, καὶ αὐτὴ ἀληθῆς ἢ, ἢ καὶ φάσις ψεύδους, ἐκ αὐτῶν εἶναι ἅμα τὸ αὐτὸ φάσαι καὶ ἀποφάσαι ἀληθῶς, ἀλλ' ἴσως φαίνεται αὐτῶν τούτων ἔτι τὸ ἐξ ἀρχῆς κείμενον.

ἔτι * ἀρα ὁ μὴ ἢ ἔχειν πως ἰσολαμβάνων, ἢ μὴ ἔχειν, δι' ἐφάσαι ὁ ἢ ἀμφω, ἀληθῶς. εἰ γὰρ ἀληθῶς, τί αὐτὸν εἶναι τὸ λεγόμενον, * εἰ μὴ ὅτι τοιαύτη τὸ ὄντων ἢ * φῶσις; εἰ ἢ μὴ ἀληθῶς, ἀλλὰ μάλλον ἀληθῶς ὁ ἐκείνως ἰσολαμβάνων, ἢ ὅπως ἔχει αὐτὸ ὄντων, καὶ τῶς ἀληθῆς αὐτὸν εἶναι, καὶ ἔχ' ἅμα ἢ ἐκ ἀληθῆς; εἰ ἢ ὁμοίως ἀπαντες καὶ ψεύδοιεν καὶ ἀληθῆ λέγουσιν, ἔτε φθέρειας, ἔτε εἰπῆν τῶ τοιαύτη ἔστιν. ἀλλὰ γὰρ ταῦτα τε καὶ ἢ ταῦτα λέγει. εἰ ἢ μὴ ἢ ἰσολαμβάνει, ἀλλ' ὁμοίως οἶεν καὶ ἐκ οἶεν, τί αὐτὸν διαφερόντως ἔχει τῶς πεφυχότων;

ὁθεν * καὶ μάλα φανερόν ἔστιν, ὅτι ἐθεῖς. ἔτιως

* Pro ei γὰρ ut Alex. ait. * Al. ἕκαστον. Idē habes superius ad finē text. 12.

Text. 17.

* Dna sequētes particula desūt in Graecis codicibus, quas tamē ferē omnes interpretes agnoscent.

* Al. φῶσις ἀληθῶς. Idem Alensis hoc loco. Com. 46. Text. 18.

aut potius, qui existimat, res omnes habere vtroque modo: si is solus, qui putat res omnes habere vtroque modo: ergo, cum huius sententiæ, quæ planè pugnat cum ipsa rerum experientia, nulla ratio reddi posse videatur, confugiendum erit ad rationem illam Heracliti, Sic esse, quia sic fert natura rerum, qua nihil ineptius: si verò is solus, qui putat res vno modo tantum se habere, ergo vno modo tantum

Heracliti inopia ratio.

ea verò, quæ non sunt, quoniam pacto aut loquentur, aut ambulabunt? Omnia etiam unum fuerint, quemadmodum & ante dictum est, idemq; erunt, & homo & Deus, & triremis, eorumq; negationes: si enim similiter de vnoquoq; dicentur, nihil alterum ab altero differet. Nam si differret, illud iam verum, ac proprium erit. Eodem verò modo accidit id, quod dictum est, si diuidentem verum dicere contingat. Adhuc: omnes vera dicent, & omnes mentientur, atque adeo seipsum quisque mentiri confitebitur. Simul autem manifestum est, de nulla re cum hoc homine esse disputationem: nihil enim dicit: etenim neque ita ait, neque non ita, sed ita & non ita: ac rursus horum vtrumque negat, nec ita, nec non ita, dicens, sed ita, & non ita. Si enim non hoc modo res haberet, aliquid iam definitum esset. Præterea: si cum affirmatio vera est, negatio falsa sit, & cum hac est vera, affirmatio sit falsa, non licebit utique idem simul verè affirmare, ac negare. At forsitan dicant, hoc illud esse, quod initio positum erat.

Text. 17.

Præterea: si an is, qui aut modo aliquo rem habere, aut non habere existimat, mentitur, is autem, qui vtrumque putat, verum dicit, si enim verū dicit, quid aliud quæso fuerit id, quod dicitur, quam quod talis sit rerum natura? Sin autem non verū dicit, sed is potius, qui illo modo existimat, iā profecto res modo aliquo habebunt, idque verū erit, non item simul & non verum. Quod si omnes æquè & mentiantur, & vera dicunt, ei certè, qui talis est, nec loqui, nec dicere quicquam licet, simul enim & hac, & non hac dicit. Si verò nihil existimat, sed æquè putat, atque non putat, quid quæso inter hunc & stirpes intersit?

Text. 16.

Hinc * & illud apertissimum est, neminem non modo

se habent (respondent enim sibi mutuo res, & veræ existimationes) quo sit, vt dentur pronunciata, quæ ita sint vera, vt non sint etiā falsa. Quod si quis occurrens dicat, neminem dicere solum verum, aut solum falsum, infert Aristot. sequi ex hac responsione, fieri non posse, vt quisquā loquatur, si modo dicat se loqui. Falsò enim id affirmabit, vt ex hac responsione patet. Quod si quis eò pergat insanix, vt ad vitanda hæc absurda, dicat, neminem cū loquitur, certā aliquā existimationē habere de rebus, sed simul oppositas, proinde nõ sequi, dari aliquid falsum, & sed omnia esse vera (siquidē falsum in disensione rerum & existimationis positū est) is sanè à stirpibus nihil distabit, vt supra dictum est.

Sexta ratio.

Hinc & illud. Sextam rationem auspicatur ex iis, quæ proximè dixerat. Sumpto enim argumento ex ea existimatione, quā habemus de rebus experendis, & fugiendis, nõ tam probat, contradicentes

non esse simul veras, quàm, neminem id sibi in mentem inducere, ne eos quidem, qui primum principium inficiantur, quod quidem dixerat extrema parte superioris capituli. Ratio hunc in modum habet. Si quis putet contradicentes esse simul veras, is certè, cū deliberat de rebus amplectendis, aut fugiendis, æquè se habebit ad earum prosecutionem, & fugam: æquè enim Megarensis aliquis putabit, bonum esse proficisci Megaram, & non proficisci, & quilibet cū primum surgit, æquè putabit bonum esse ruere in puteum, aut præcipitium & non ruere: atqui nemo æquè se habet ad fugam, & prosecutionem rerum, siquidem quædam potius quærit, quàm fugiat: aliàs potius fugit, quàm quærat, non putat igitur, saltem in rebus prosecutionis & fugiendis, contra

dicentes esse simul veras. Quod si in his rebus non simul approbat contradicentes, par ratio est, vt non putet æquè verum esse, Socratem esse hominem & non esse hominem, mel esse dulce, & non esse dulce, & sic in cæteris.

Responsio pro aduersariis.

Quod si non scientia. Dicerent aduersarij, Quod aliquis in rebus agendis hanc potius partem contradictionis amplectatur, quam illam, non ex eo nasci, quod certo sciat, hanc esse amplectendam, illam refutandam: sed quod ita verisimiliter opinetur: verisimile autem existimatione de approbatione vnus contradicentis, non excludere omnino veritatem alterius. Ac posset quidem Arist. his statim occurrere, saltè hac ratione perspicuum esse, nō omnes contradicentes, eorum iudicio, æquè veras esse, vt videntur docere. Verum hac responsione quasi perspicua prætermissa, ad hoc saluberrimum documentum reprehensionis coniuictum se conuertit. Quod more ægrotorū, qui suum morbum agnoscunt, cum nihil se certo scire, sed solum opinari fateantur, diligentius curare deberent, vt veram de rebus scientiam assequerentur. Cognitionis enim, quæ verisimilitudini, siue probabilitati innititur, est infirma quædam notitia rerum, quæ tamen diligenti inquisitione in certam scientiam potest conualescere: quod sanè apud eos accideret, si primis principiis, quæ sunt veræ scientiæ fontes, non repugnarēt. Itaque vt ægrotanti (quod ait Alexander) non res ipsæ sunt accusandæ, quasi nihil salubritatis habeant, sed curandum est, vt medicamentis salubribus adhibitis conualescat, sic valentibus, qui inchoatam cognitionem habent, danda opera est, vt perfectam scientiam nanciscantur. Potest & aliter intelligi responsio Aristotelis, quasi ita dicat, Si opinio vos mouet, vt alteram potius partem amplectamini, cum opinio sit infirma cognitio, ad eius perfectionem aspirare debetis: perfecta autem cognitio de rebus amplectendis fugiendis, si res ipsæ in se spectentur, in eo posita est, vestra sententia, vt omnes æquè sint amplectendæ, & non amplectendæ, fugiendæ, & non fugiendæ: igitur hoc ipsum curare deberetis, vt neque amplecteremini, quas approbatis, nec reiiceretis quas repudiatis: sed stirpium more nihil probabilitate earum ad agendum moueremini: quod vtique esset culmen vestræ Philosophiæ attingete.

Documentum.

ἔγω διακεί, ἔτε τῶν ἄλλων, ἔτε τῶν λεγόντων τὸ λόγον τῶν δὲ τί γὰρ βασιλεῖς Μεγαράδου, ἀλλ' ἐκ ἡσυχάζει οἰόμενοι βασιλεῖς; ἔδ' ἀθέως ἔωθεν πορδαίει εἰς φρέαρ ἢ εἰς φάραγγα, εἰάν τύχη, ἀλλὰ φαίνετ' ἀλαβέμενοι, ὡς ἐχ' ὁμοίως οἰόμενοι μὴ ἀθάτον εἶναι τὸ ἐμπυσεῖν & ἀγαθὸν; δῆλον ἄρα, τί τὸ μὴ βέλιον ὑπολαμβάνει, τὸ δ' ἐβέλιον. εἰ δὲ τὸ εἶναι, & τὸ μὴ ἀνθρώπων, τὸ δ' ἐκ ἀνθρώπων, καὶ τὸ μὴ γλυκὺ, τὸ δ' ἐγλυκὺ ἀνάγκη ὑπολαμβάνει. ἔδ' ἐξ ἴσου ἀπαίτεται εἰς τὸ ὑπολαμβάνει, ὅταν οἴηται βέλιον εἶναι τὸ πικρὸν ὕδωρ καὶ ἰδέειν ἀνθρώπων, εἰς τὸ ζῆλεται αὐτῶν. καὶ τὸ εἶδ' εἶπε, εἰ ταῦτον ἰδὼ ὁμοίως & ἀνθρώπων, & ἐκ ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅπερ ἐλέχθη, ἔδ' εἰς ὅς ἐ φαίνετ' ὅτι μὴ ἀλαβέμενοι, & δ' ἔδ' ὡς ὅτι οἴκει πάντες ὑπολαμβάνουσιν ἐχ' ἄπλως, εἰ μὴ πικρὸν ἀπαντα, ἀλλὰ πικρὸν τὸ ἀμεινον καὶ χεῖρον. εἰ δὲ μὴ ὅπως ἀμεινον, ἀλλὰ δοξάζοντες, πολλὸν μᾶλλον ὀπιμελεσιῶν ἂν εἴη τ' ἀληθείας, ὡς περ & νοσῶντες ὄντι ἢ ὑγιεινῶν τ' ὑγιείας. & γὰρ ὁ δοξάζων, ὡς περ ὅπως ἀμεινον, ἐχ' ὑγιεινῶς διακεί, ὡς τ' ἀληθεῖαι.

Ἐτι z x εἰ ὅτι μάλις πάντα ἔτως ἐχ', & ἐχ' ἔτως, ἀλλὰ τὸ γε μᾶλλον & ἦ τὸν ἕνεσιν ἐν τῇ φύσει τῶν ὄντων. & γὰρ ἂν ὁμοίως φήσωμεν εἶναι τὰ δύο ἄρτια & τὰ πρία. ἔδ' ὁμοίως διέφασαυ ὅτι τέτταρα πάντες οἰόμενοι, & ὁ χίλια. εἰ δὲ μὴ ὁμοίως, δῆλον ὅτι ἀτερῶν ἦ τὸν ὡς μᾶλλον ἀληθείας, εἰ δὲ τὸ μᾶλλον ἐγρύτερον, εἴη γε ἂν τι ἀληθές, & ἐγρύτερον τὸ μᾶλλον ἀληθές. καὶ εἰ μὴ ἔστιν, ἀλλ' ἦδ' ἢ γέ τι ὅστι βεβαιότερον καὶ ἀληθινώτερον, καὶ τ' λόγος ἀπυκλαίμενος ἂν εἴη μὲν τ' γ γ ἀκράτῃ καὶ κωλύσιος τε τῇ διανοίᾳ ὀρίσασθαι.

Ὅτι

Alius sensus.

Quod si non scientia. Dicerent aduersarij, Quod aliquis in rebus agendis hanc potius partem contradictionis amplectatur, quam illam, non ex eo nasci, quod certo sciat, hanc esse amplectendam, illam refutandam: sed quod ita verisimiliter opinetur: verisimile autem existimatione de approbatione vnus contradicentis, non excludere omnino veritatem alterius. Ac posset quidem Arist. his statim occurrere, saltè hac ratione perspicuum esse, nō omnes contradicentes, eorum iudicio, æquè veras esse, vt videntur docere. Verum hac responsione quasi perspicua prætermissa, ad hoc saluberrimum documentum reprehensionis coniuictum se conuertit. Quod more ægrotorū, qui suum morbum agnoscunt, cum nihil se certo scire, sed solum opinari fateantur, diligentius curare deberent, vt veram de rebus scientiam assequerentur. Cognitionis enim, quæ verisimilitudini, siue probabilitati innititur, est infirma quædam notitia rerum, quæ tamen diligenti inquisitione in certam scientiam potest conualescere: quod sanè apud eos accideret, si primis principiis, quæ sunt veræ scientiæ fontes, non repugnarēt. Itaque vt ægrotanti (quod ait Alexander) non res ipsæ sunt accusandæ, quasi nihil salubritatis habeant, sed curandum est, vt medicamentis salubribus adhibitis conualescat, sic valentibus, qui inchoatam cognitionem habent, danda opera est, vt perfectam scientiam nanciscantur. Potest & aliter intelligi responsio Aristotelis, quasi ita dicat, Si opinio vos mouet, vt alteram potius partem amplectamini, cum opinio sit infirma cognitio, ad eius perfectionem aspirare debetis: perfecta autem cognitio de rebus amplectendis fugiendis, si res ipsæ in se spectentur, in eo posita est, vestra sententia, vt omnes æquè sint amplectendæ, & non amplectendæ, fugiendæ, & non fugiendæ: igitur hoc ipsum curare deberetis, vt neque amplecteremini, quas approbatis, nec reiiceretis quas repudiatis: sed stirpium more nihil probabilitate earum ad agendum moueremini: quod vtique esset culmen vestræ Philosophiæ attingete.

Septima ratio.

Præterea, si vel maximè. Adiungit septimam ac postremam rationem ex gradibus veritatis desumptam hoc modo. Etsi demus, verissimū esse, quod aduersarij aiunt,

aiunt, in omnibus affirmationem, & negationem esse simul veras, tamen hoc negari non potest: quin concedendi sunt in rerum natura veritatis gradus, vt alia dicantur magis vera, alia minus: hoc autem dato, necessariò concedendum est, non in omnibus contradicentes esse simul veras: nullo igitur modo id asserendum est. Maiorem ita probant, Nam vt illis concedamus, binarium esse numerum parem, idemque de ternario asseramus, verius tamen conuenit binario esse parem, quam ternario. Eodemque modo, etsi illorū sententia, tum quatuor, tum etiam mille sint quinque, & nō quinque: minus tamē, falsum est, ac proinde verius, quatuor, quam mille, esse quinque. Minorem probat ex eo, quia ideò aliquid dicitur verius, quia est absoluto vero propinquius, id est, ei, quod ita verum est, vt nullo etiam modo sit falsum, quemadmodum id dicitur leuius, quod propinquius est leui nō habenti quicquam grauitatis. Cæterum, quia hoc fortè non concederetur ab aduersario, satis esse ait Aristoteles ad probationem minoris quòd detur in rerū natura aliud alio verius, aut saltem minus falsum, vt ostēsum est. Hinc enim rectè sequitur, aliquā contradictionis partem dari posse ita veram, vt opposita vera nō sit. Quæ enim dixerit priorem partem huius contradictionis, bonum est famelico sumere cibum, Non

modo caterorum: sed ne eorum quidem, qui ista dicent, hoc pacto affectum esse. Cur enim Megaram proficiscitur, nec quiescit existimans proficiscendum? nec verò summo mane mox in puteū pergit, aut in precipitium, si forsitan occurrat? at cauere videtur: vt qui non æquè bonum atque non bonū esse existimet in illa ruere. Perspicuum est igitur, huiusmodi hominē hoc quidem melius, illud verò non melius, esse existimare. Quod si ita est, & hoc profectò hominem esse, illud non hominem: hoc dulce, illud nō dulce existimet necesse est. Neque enim omnia ex æquo querit, atque approbat, cum melius esse indicat aquam bibere, & hominem videre, deinde ea ipsa querit. At oportebat sanè, si æquè idem esset homo, atque non homo: sed, quemadmodum dictum est, nemo est, qui non alia cauere videatur, alia non item. Itaque omnes, vt videtur si non in omnibus, certè in genere melioris & deterioris, vno modo rem habere existimant. Quod si non scientia, sed opinione dicuntur: multo magis danda est veritati opera: quemadmodum & ægrotanti, quam valenti magis adhibenda est sanitatis cura. Qui enim opinatur, si cum sciente conferatur, non bene ad veritatem affectus est.

Præterea si vel maximè sic, & non sic habeant omnia: inest tamen in rerum natura magis & minus: neque enim æquè paria esse duo, ac tria dixerimus: nec decipitur æquè is, qui quatuor, atq; is, qui mille, quinque esse existimauerit. Quod si non æquè decipiuntur: perspicuum est: alterum minus decipi: quo fit, vt magis verū dicat. Si ergo id, quod magis tale dicitur: propius accedit, erit profectò aliquid verū, cui magis verum, sit magis propinquū. Quod si non est: at certè aliquid iam firmitus, ac verius est: ab y y eaq; insana sententia, & quæ prohibet quicquam mente desinare, liberi erimus.

Non

bonum est famelico sumere cibum: vel huius, Binarius est numerus par, Binarius non est numerus par, esse veriolem, seu minus falsam posteriori, ita vera erit, vt opposita non sit vera.

Ab eaque insana sententia. Intemperatam veritē Bessario. Vtrumque autem dici potest, cum hæc sententia non solum tollat de medio omnem distantiam boni, ac mali, quo appetitus coercetur, & temperans fit: sed etiam discrimen veri, ac falsi, quo intellectus rectè, ac sanè iudicat. Quod autem Argyropylos, Miram, vertit, ad admirabilem licentiam omnia affirmandi, & omnia negandi, qua directò notatur hæc sententia, referri potest: quæ ipsa summa est insania, & intemperantia, tum appetitus, tum etiam intellectus.

Verius quid.

Insania negantium principium.

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Institutū au-
ctoris in hoc
cap.

B^a eadem verò. Disputauit haftenus communiter aduersus eos omnes, qui primum principium negauerunt, nunc disputaturus speciatim cōtra duo genera Philosophorum, qui diuersis de causis in hac absurdā philosophandi rationem inciderūt: docet initio huius capituli, nihil esse dis-

Protagoræ
sententia.

Eius vitæ in-
stitutum.

criminis inter opinio-
nem Protagoræ Sophistæ, atque eā, quæ recitata, & impugnata est. Dicebat enim Protagoras, quicquid videtur cuilibet, siue exteriori sensu, siue qualibet interiori cognoscendi facultate, verū esse. Docet igitur, Protagoræ opinionem effici ex ea, quæ impugnata est, & vicissim impugnatam sententiam ex Protagoræ opinione: ac proinde ambas pari ratione veras esse, aut falsas. Protagorā narrat Socrates apud Platonem in Menone amplius quadraginta annos pecuniæ cumuladæ causā iuuentutem instituisse, totōque eo tempore clarum extitisse.

Nā si omnia. Ostēdit impugnata sententiā colligi ex Protagoræ opinione.

Quid si ita res. E contrario ostendit, Protagoræ opinionē ex impugnata sententia effici.

Ex eadem intelligentia. Hoc est, idem valere, ac proinde pari ratione veras esse, aut falsas.

Duo Philosophorum genera.

Congrediendi verò. Duo fuerunt Philosophorum genera (si tamen omnes Philosophorum nomine digni sunt) qui contra primi principij præscriptum, contradicentes simul veras esse dicebant. Alij enim fallacibus rationibus seducti, cum eas soluere non valerent, ita esse non modò verbis, sed mente etiam assererent, nō absolute tamen, vt supra diximus, cum principio illo nihil notius reperiri possit, sed quatenus rationibus oppositum concludentibus resistere nequebant. Qua de causā Arist. fieri non posse docuit, vt quisquam rem eandem simul esse, ac non esse existimet. Alij verò, nec rationibus fallacibus circumscripti, nec vllō alio errore mentis delusi, sed solo contentiosis studio eam sententiam contra primi principij manifestissimam veritatem defendere non dubitabant, quod sperarent, se nulla ratione redargui. Docet Ergo Arist. non eodem modo aduersus utrosque disputandum esse. Priores enim, quoniam dubitando, hoc est rationibus alicuius momenti, & quæ dubitationem aliquam asserere queunt, in eam negationē inciderūt, cum

Non esse eodem modo aduersus utrosque disputandū.

Ὅτι ἔστι πάν τὸ φαινόμενον ἀληθές ἐστι.

Κεφ. Ε΄.

Text. 19.
Ἔστι ἂν ὅτι ἀπὸ τῆς αὐτῆς δόξης καὶ ὁ Πρωταγόρου λόγος, καὶ ἀνάγκη ὁμοίως ἀμφω αὐτῶν, ἢ ἕν, ἢ μὴ ἕν. εἴτε ἂν τὰ δοκοῦντα πάντα ἐστὶν ἀληθῆ, καὶ τὰ φαινόμενα, ἀνάγκη πάντα ἅμα ἀληθῆ καὶ ψεῦδη εἶναι. πολλοὶ γὰρ τὰναντία ὑπολαμβάνουσιν ἀλλήλοις, καὶ τὰς μὴ αὐτὰ δόξας ἑαυτῶν, διεψεύδου νομίζουσιν. ὡς ἀνάγκη τὸ αὐτὸ εἶναι τε καὶ μὴ εἶναι, καὶ εἰ τὸ ἐστὶν, ἀνάγκη τὰ δοκοῦντα εἶναι πάντα ἀληθῆ. τὰ ἀντικείμενα γὰρ δόξας ἑαυτῶν ἀλλήλοις οἱ διεψεύσμενοι καὶ ἀληθεύοντες, εἰ οὐκ ἔχει τὰ ὅτι ἕτως, ἀληθεύουσι πάντα. ὅτι μὲν ἐν ἀπὸ τῆς αὐτῆς εἰς διαφοράς ἀμφοτέροι οἱ λόγοι, δὴλλον. εἴτε ἂν ἔχῃ ὁ αὐτὸς τὸ πᾶν πρὸς ἀπαντας τὸ ἐπιδίξαι. οἱ μὲν γὰρ περὶ τῶν δέοντων, οἱ δὲ βίας. ὅσοι μὲν γὰρ ἐκ τῆς ἀπορήσει ὑπέλαβον ἕτως, τῶν δὲ ἐστὶν ἡ ἀγνοία. οὐ γὰρ πρὸς τὸν λόγον, ἀλλὰ πρὸς τὴν διάνοιαν ἡ ἀπάντησις αὐτῶν. ὅσοι δὲ λόγου χάριν λέγουσι, τῶν δὲ ἕλεγχος ἵασις, τὸ ἐν τῇ φωνῇ λόγου, καὶ τὸ ἐν τοῖς νόμοισιν.

Εὐλήθυθε ἢ τοῖς διαπεροῦσιν αὐτὴ ἡ δόξα ἐκ τῆς αἰσθητικῆς, ἢ μὲν τὰ ἅμα τὰς ἀντιφάσεις καὶ τὰναντία ὑπάρχειν, ὁρῶσιν ἐκ αὐτῆς γινόμενα τὰναντία. εἰ ἐν μὴ ἐνδέχεται γινέσθαι τὸ μὴ ὂν, πορῶν ἴσιν ὁμοίως τὸ πρᾶγμα ἀμφω ὂν, ὡσπερ καὶ Ἀναξαγόρας μεμίχθαι πάν ἐν παντί φησι, καὶ Δημόκριτος καὶ γὰρ οὐδὲ τὸ κενὸν καὶ τὸ πλήρες ὁμοίως κατ' ὀτιοῦ ὑπάρχειν μέρος καίτοι τὸ μὲν ὂν τῶν δέοντων εἶναι τὸ ἢ μὴ ὂν. ἢ πρὸς,

Cap. 3.

cum morbo mentis laborent, adhibita solutione rationum sanari facile possunt. Neque enim pertinaciter, aut gloriæ aucupandæ causā suam sententiam defendunt, sed vi tantummodo rationum coacti, quæ si soluantur, nihil est quod amplius requirant. At posteriores cum sanum habeant iudicium, nec eam sententiam astruant, nisi freti disputandi facultate, qua existimant, se nullo pacto posse conuinci, sola redargutione curandi sunt, hoc est, sola suæ ipsorum orationis repugnātia, quo pacto communiter contra omnes primi principij eueriores disputatum est.

Non omne quod videtur verum, tale esse.

CAPVT V.

B^a eadem verò opinione, Protagoræ etiam sententia nascitur, & aequè necesse est, utramque aut esse, aut non esse. Nā si omnia, quæ videntur, & quæ apparent, vera sunt, necesse est, omnia simul & vera, & falsa esse: multi etiam contraria inter se opinantur, & eos, qui non eadem, quæ ipsi sentiunt, falli existimant, quo fit, ut necesse sit eam eandem, & esse, & non esse. Quod si ita res habet, necesse est, ea quæ videntur: vera esse omnia: opposita enim inter se opinantur ij, qui falluntur, & qui verū dicunt. Ergo si ea, quæ sunt, hoc pacto habent, verum profecto omnes dicunt. Atque utramque sententiam ex eadem intelligentia proficisci perspicuum est. Congrediendi verò modus non idem est cum omnibus. Alij enim persuasione, alij ut indigent. Qui enim dubitando eò progressi sunt, ut ita existimarent, eorum ignorantia facile sanari potest: neque enim eorum cōtentio de sermone est, sed de intelligentia. Qui verò disputationis gratia ita dicunt, eorū curatio redargutio est eius orationis, quæ & in voce, & in nominibus posita est.

Orta est autem in ijs, qui dubitant, opinio hæc ex ijs, quæ sensibus percipiuntur, contradicentia, inquam & contraria inesse, cum ex eodem contraria fieri cernerent. Itaque si id, quod non est, fieri nequit, iam ante profecto res erat virumque, quemadmodum & Anaxagoras ait, rem quamuis in quavis mixtam esse, & Democritus item. Nam & hic inane plenumque aequè in quavis parte esse, tamen horum alterum ens, alterum non ens esse existimat.

1. Met. cap. 4.
& 1.
Phys. cap. 4.
Text. 32. 33.

nullo pacto posse conuinci, sola redargutione curandi sunt, hoc est, sola suæ ipsorum orationis repugnātia, quo pacto communiter contra omnes primi principij eueriores disputatum est.

Hæc cum ita sint, contra priores disputat Aristoteles toto hoc cap. adducendis nimirum ac soluendis rationibus, quibus illi mouebantur. Contra posteriores autem partim differuit cap. superiori, partim disputabit cap. 6.

Hoc loco verbum ἀπάντησις, siue occurfus, quorundam interpretum sententia ad redarguentes pertinet, vt sit sensus, horum non orationi, sed menti occurrendum est. Verum nos quia dictio αὐτῶν magis cum verbo ἀπάντησις, quæ cum verbis τὸν λόγον, & τὸν διάνοιαν videretur iungi: ad eos potius, contra quos hoc loco differitur, illud referendum putauimus. Hi enim cum primū principium negant, veris Philosophis se opponunt, siue mente id faciāt fallacibus rationibus impediti, siue sola voce, & cōtentionis studio.

Qua in re infumatur huius capituli disputatione.

Orta est autem. Ratio Anaxagoræ.

Proponit argumenta, quibus Anaxagoras, & Democritus adduci poterunt, vt contradicentes simul veras admitterent, vt quidam eos admisisse existimabant: aitque, illa, ex generatione rerum ortum habuisse. Nam cum Anaxagoras videret ex eadem re fieri contraria, vt aërem, & terram ex aqua, persuasumque haberet ex non ente nihil fieri, colligebat, in qualibet eadem re inesse simul contraria, ac proinde contradicentia. Putabat enim non alia ratione entia gigni posse ex entibus, nisi vnumquodque simile corpus ex infinitis corpusculis eiusdem naturæ in eadem re latentibus coalesceret. vt i. libr. huius operis, & i. Phys. habes.

Demo

Democritus verò, cum experiretur, ignem fieri ex non igne, & aquam ex non aqua, & cetera ex non talibus, qualia essent, quæ gignerentur, demonstratam existimabat, in quavis re, atque adeo in quavis cuiusque rei particula, esse simul ens & non ens, quæ quidem plenum ac vacuum appellabat. Ita putabat uterque rectè colligi: rem quamlibet esse simul & non esse.

Solutio ex distinctione entis actu, & potentia.

Eos igitur. Dissoluit eandem rationem negatione consequentia. Quamquam enim quis admittat, effici ex illis, ut in rebus sensibilibus, mutationi obnoxii dentur contradicentes simul veræ: tamen non efficitur, ut dentur in omnibus, quippe cum præter res sensibiles sint alia quædam substantiæ omnis mutationis expertes, in quibus rationes propositæ nihil faciunt. Quamquam verò Aristoteli hoc dicere potuit accommodatè ad suam sententiam de substantiis separatis, potius tamen videtur hoc loco Platonis partes agere, alludens ad ideas, ut D. Thom. existimat. Id enim significant verba illa, Rogabimus & aliam substantiam eorum, quæ sunt, &c. Nam nec dixisset Aristoteli, rogandos esse illos, ut substantias separatas à se positas admitteret, quas necessaria ratio se inuexisse existimabat nec etiam illæ dici possunt substantiæ, siue essentia rerum, quales dicebantur apud Platonem ideas. Hunc tamen locum transtulit Argyrophylus accommodatè ad Aristotel. sententiam hunc in modum, Et insuper eos admonebimus, & aliam in ratione

Solutio negatione consequentia.

Text. 20. Ἐπεὶ δὲ τὸν ἐκ τῶν ἰσολαμβάνοντων, ἐροῦμεν ἔτι τρέπον μὲν τινα ὁρθῶς λέγουσι, τρέπον δὲ τινα ἀνοήτως. τὸ γὰρ ὄν λέγει διχῶς. ὡς ἔστιν ὄν τρέπον ἐνδέχεται γίνεσθαι τι ἐκ τῶν μὴ ὄντων, ἔστι δὲ ὄν ἔ. καὶ ἅμα τὸ αὐτὸ ἔστι ὄν, καὶ μὴ ὄν, ἀλλ' ἔστι τὸ αὐτὸ ὄν. διωάμεται μὲν γὰρ ἐνδέχεται ἅμα τὸ αὐτὸ ἔστι τὰ ἐναντία, ἐντελεχεία δὲ ἔ. ἔτι ἡ δὲ ἀξιώσομεν αὐτὸς ἰσολαμβάνειν καὶ ἄλλω ἔστιαν ἔστι τῶν ὄντων, ἢ ἔτε κινήσεις ὑπάρχει, ἔτε φθορά, ἔτε γήσεις τὸ παράπαν.

Text. 20.

Lectione 10. P. 4. Text. 21.

Ὁμοίως ἢ καὶ ἡ περὶ τὰ φαινόμενα ἀλήθεια, ἐνίοις ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἐλήλυθε. τὸ μὲν γὰρ ἀληθές ἔ. πλήθει κείνων οἴοντι προσήκειν, ἔδὲ ὀληρότητι. τὸ δὲ αὐτὸ, τοῖς μὲν γλυκὺ γινόμενοις δοκεῖ ἔστι, τοῖς δὲ πικρὸν. ὡς ἔ. πάντες ἕκαμνον, ἢ πάντες παρεφρόνου, δύο δὲ ἢ τρεῖς ὑγίαινοι, ἢ νῦν εἶχον, δοκεῖν ἀντέτους κάμνειν καὶ πῶς φρονεῖν, τὸ δὲ ἄλλως ἔ. Ἐπὶ δὲ πολλοῖς τῶν ἄλλων ζώων τὰ ἐναντία φαίνεσθαι καὶ ἡμῖν καὶ αὐτῶν ἢ ἐκάστω πρὸς αὐτὸν ἔ. αὐτῶν καὶ πῶ αἰσθησιν αἰεὶ δοκεῖν. ποῖα ἔν τῶν ἀληθῶν ἢ ἀδῶν, ἀδῶν. ἔδὲν γὰρ μᾶλλον τὰδε ἢ τὰδε ἀληθῆ, ἀλλ' ὁμοίως. διὸ Δημόκριτος γέ φησιν, ἢτοι ἔδὲν εἶναι ἀληθές, ἢ ἡμῖν γὰρ ἀδῶν. ὅπως ἢ δὲ τὸ ἰσολαμβάνειν, φρόνησιν μὲν πῶ αἰσθησιν, αὐτῶν δὲ εἶναι ἀλλοίωσιν, τὸ φαινόμενον κατὰ πῶ αἰσθησιν, ἔξ ἀνάγκης ἀληθές εἶναι φησιν.

ἐκ

sione rerū substantiā esse eximare, &c. Quæ lectio Græco cōtextu haud satis responderet.

Sed & veritas. Proponit sententiam eorum, qui propterea contradicētes simul veras admittebant, quod putarent, quicquid verum esse apparet, verum esse. Quia in re primum docet, hanc sententiam ex rebus etiam sensibilibus profectam fuisse, quod paulo post, qua ratione acciderit exponetur: tum tria eorum argumēta proponit. Primum est, Si qua est ratio, ob quam nō quicquid verum apparet, verum sit, ea est maximè, quia cū homines contraria sentiunt, iudicium veri, & falsi penes plures est: hoc autem nō est dicendum, ergo nec illud. Maior ab illis ex eo forsan perspicua supponebatur, quia natura non deficit in pluribus, sed in paucioribus. Minorè ex eo ostendebant, quia si iudicium veri, & falsi ex multitudine, & paucitate eorū, qui hāc, vel illam partem approbant, metiendū esset, cū meliā rectè valentibus iudicaretur dulce, ab ægrotis autem amarum, virtūque ab homine sanæ mētis dicatur amplectenda, ab infano autem, & puerili mētis repudiāda: si duobus, aut tribus excep-

Resolutio eorum, qui dicebāt, quicquid videtur, cullibet, verū esse. Primum argumentū eorū, qui quicquid apparet, verum esse dicebant.

Ἐως igitur, qui ex his ducuntur, parim rectè dicere, parim ignorare dicemus. Duobus enim modis dicitur ens. Itaque est, quo pacto aliquid ex nō ente fieri possit, est itē, quo nō possit: idemq; simul sit nō ens, & nō ens: nō tamen eadē ratione. Nam potestate idem simul contraria esse potest, actu nō itē. Deinde h verò eos rogabimus, ut aliam quoque rerum substantiam esse existimēt, cui neque motus, neque corruptio, nec generatio vlla insit.

Text. 21.

Sed & veritas eorū, quæ apparent, apud quosdā, ex sensibilibus est orta. Neque enim æquum esse existimāt, ut multitudine, & paucitate verum discernatur, cū idē alijs gustantibus videatur dulce, alijs amarū. Quocirca si oēs ægrotarent, aut omnes insanirēt: duo autem, vel tres rectè valerent, aut sane mētis essent: hi profectō ægrotare, insanirē, esse viderentur, ceteri non itē. Præterea plerisque alijs animalibus contraria apparere, itēque nobis, neque etiam eadem quemque semper, quæ alias, sensuum iudicio aestimare. Quenā igitur vera sint ex his aut falsa, obscurū est, neque enim magis hæc, quàm illa, sed æquè vera sunt omnia. Hinc Democritus ait, aut nihil verum esse, aut nobis manifestum non esse.

Omninō autem, quia prudentiam sensum esse, atque hunc alterationem existimant: necessario effici dicunt, id, quod sensui apparet, verum esse.

Ob

ptis cæteri omnes ægrotarent, aut insani essent, iam ægroti, & insani essent valentes, ac mentis compotes, qui autē rectè valent, ac mentis sunt sanæ, ægrotarent, ac insanirent, siquidem apud vos iudicium de sapore, ac virtute penes eos tantū est, qui rectè valent, ac sanæ sunt mentis. Si hoc igitur absurdum est, ut dicitis: efficitur, ut non ex multitudine, & paucitate hominum metiendum sit iudicium veri, & falsi, sed quod cuique videtur verum, id planè verum sit. Ceterum, quia diceret aliquis, non quod pluribus videtur, id solū, ac semper verum esse, sed quod iis, qui corpore, ac animo rectè valent, hoc secundum argumentum adhibebant. Bruta animantes cū rectè valent, cōtra atque nos, dum bene habemus, de plerisque rebus iudicant: quod enim pabulum approbat bos, id ferè reiicit homo: sæpe quoque homines, qui mente, ac corpore rectè valent, alij ab alijs in iudicio eorūdem rerum dissentiant, ut patet in controversia Philosophorum de humana felicitate, de bono & æquo, & plerisque rebus agendis: quin etiam vnusquisque nostrum etiam, cum nullo morbo laborat, alio atque alio tempore contraria fert iudicia secundum sensum, imò verò, quod addere possit, & secundum mentem: nō est autem porior ratio, cui alij, quàm alij, aut iidem hoc tempore, quàm alio (si modo omnes, ac semper benè habeant) rectius iudicent: igitur si vlla est in rebus veritas, sane iudicium de rebus æquè verum est in omnibus. Id quod etiam confirmabant ex sententia illa Democriti, Aut nihil verum esse, determinatum videlicet, & cuius oppositum verum non sit) aut si quid est, verum, exploratum id nobis non esse.

Secundum.

Omninō autem. Proponit tertium argumentum illorum, quod ita habebat, Quicquid videtur sensui, est verum: omne iudicium de vero est iudicium sensus, In Metaph. Arist. Tom. I. P P P igitur.

Tertium.

igitur omne iudicium de vero est verum, seu, quod idem est, quicquid videtur verum, est verum. Maiorem probabant, Quia actus sentiendi est alteratio quædam facta à re sensibili in sensu, id autem, quod alteratur, tale fit per alterationem, quale est id, à quo alteratur, quandoquidem omne agens assimilatur sibi id, quod patitur: cum igitur veritas consistat in conformitate iudicij, & rei, de qua iudicium fertur, efficitur, vt quicquid sensui videtur, sit verum. Minorem ex eo veram esse existimabāt, quia putabant prudentiam, siue sapientiam, hoc est, actum iudicandi de vero, esse sensum, siue actum sentiendi, iudicandive secundum sensum.

Veteres accusat.

Ob hæc enim & Empedocles, & Democritus. Docet Empedoclem, Democritum, & alios plerisque iis, quæ in hac extrema ratione dicta sunt, cõcessis, planè teneri reos illius infanz sententia, quæ contradicentes simul veras esse concedit. Quã quidem nomine talium appellat, quod indigna sit, quæ inter opiniones referatur. Itaque etsi forte hi auctores contenderent, se non fuisse in hac sententia: tamen Aristot. ex iis, quæ illi concesserunt, atque adeo docuerūt, affirmat, eos, velint nolint, obnoxios illi fuisse, & omnibus incommodis, quæ illam sequuntur.

Empedoclis verba.

Ad presens homini. Hæc verba Empedoclis eò pertinere videntur, vt significent, intellectum non distingui à sensu: in eandemque sententiam referuntur ab Aristot. 3. de Anima cap. Itẽmque vt declarent sensum esse alterationẽ à rebus sensibilibus factã: sic enim exponẽda sunt, Secundum id, quod adest, apparetur; efficitur hominibus prudentia, veritatisque comprehensio, vt Alex. exponit. Ita fit, vt intelligat Empedocles mutato habitu, id est constitutione corporis à sensibilibus, quibus sensus alterantur, mutari prudentiam, siue sapientiam, hoc est iudicium quo intellectus verum iudicat, non quod mutetur sapientia vt non sit, sed vt alia sapientia sit.

Parmenidis.

Namque vt temperies. Hæc etiã verba, hominis sunt nullam vim animi agnoscens sensibus superiorem, qua nimirã homo sensus cohibere, & naturales propensiones comprimere possit.

Homeri.

Membrorum natura. Sensus horum verborum est, Solam naturã corpoream membrorum insitã, esse eam, quæ sapit, id est, cui omnium hominum sapientia tribuenda est. Nam quod plus est. Hoc est plus valet. Quibus verbis declarat Aristot. Parmenidẽ nõ posuisse mentem siue intelligentiã superiorẽ sensibus, quasi dicat. Vis enim animi, quam ponimus dominantẽ sensibus, & quam negat Parmenides, intelligentia est. Quod Hecforem. Quod Homerus dicit, Hecforem ex accepto vulnere iacentem,

Text. 150.

ἐκ τῶν γὰρ ἐμπεδοκλή, & Δημόκριτου, καὶ τῶν ἄλλων, ὡς ἐπιπέειν, ἕκαστος, θιαύταις δόξαις γενένωται ἔνοχοι. καὶ γὰρ Ἐμπεδοκλῆς μετέβαλλοντες πλὴν ἐξί, μετέβαλλεν φησὶ πλὴν φρόνησιν.

Com. 51.

Πρὸς τὸ παρὲν γὰρ μή τις ἐναύξεται ἀνθρώποισι. καὶ ἐν ἑτέροις ἢ λέγει ὅτι ἀλλοίοις μετεφύω, τὸν ἄρ σφίσι αἰεὶ ἐ τὸ φρονεῖν ἄλλοια παρῆσθε. καὶ Παρμενίδης ἢ ἀποφαίνεται τὸν αὐτὸν τρόπον. Ὡς γὰρ ἕκαστος ἔχει κρᾶσιν μελέων πολυκάμπλων, τὸς νόστος ἀνθρώποισι παρῆσθην. τὸ γὰρ αὐτὸ ἔστιν ἵπερ φρονεῖν ὁ μελέων φῶσις ἀνθρώποισι, καὶ πᾶσιν, ἐ παντί. τὸ γὰρ πλεον ἔστι νόημα. Ἀναξαγόρας ἢ ἐ ἀπόρρηγμα μνημοδῆς) πρὸς τῶν ἐταίρων τινὰς, ὅτι θιαύταις αὐτοῖς ἔσται τὰ ἴνα, οἷα ἀν ἑωλάθωσι. φασὶ ἢ ἐ τον Ὀμηρον θιαύταις ἔχει τὰ φαίνεσθαι πλὴν δόξαν, ὅτι φησὶ ὅτι τὸν ἕκαστον ὡς ἐξέστη ἑαυτὸ πλεονῆς, καὶ ἑαυτὸν ἀλλοφρονεῖται ὡς φρονοῦσθαι μὴ καὶ τὰς ἀλλοφρονοῦσθαι, ἀλλ' ἐ τὰ αὐτῶν. δῆλον οὖν ὅτι εἰ ἀμφοτέρω φρονησεις, ἐ τὰ ὅτι ἀμα ἔτω τε καὶ ἐχ ἔτως ἔχ.

Text. 22.

ἢ καὶ χαλεπώτατον τὸ συμβαίνειν ἔστιν. εἰ γὰρ οἱ μάλιστα τὸ ἐνδὲ χρόνον ἀληθεῖς ἐωρακότες (ἔστι δὲ εἰσιν οἱ μάλιστα θιαύταις αὐτῶν) ἐ φιλοῦσθαι) ἔστι θιαύταις ἔχουσι τὰς δόξαις, καὶ τὰ ἀπαφαίον) πλεον ἔστι ἀληθείας, πῶς ἐκ ἄξιον ἀθυμῆσαι τὰς φρονοῦσθαι ἐ γυροῦσθαι; τὸ γὰρ τὰ πετόρμημα διώκει, τὸ ζητεῖν ἄν εἴη πλὴν ἀληθείας.

tem, ac insanientem aliud sapere cœpisse (quasi insani sapiant quidem, verum, sed tamen aliter, atque sani) argumento est illum putasse sapientiã nihil distingui à sensu, & quod quisque iudicat, id verum esse, Sapientia enim nõ nisi verorum est. Quamquam verò, aliud sapere, in loco Homeri citato pro desipere accipi potest, tamen quia Homerus aliã notatur eius vitij, quod intellectũ à sensu non distin-

Text. 150.

Ob hæc enim & Empedocles, & Democritus, & vt uno verbo dicam, ceteri omnes, talibus opinionibus obnoxij facti sunt. Nam & Empedocles eos, qui habitu mutantur, prudentia mutari, his verbis ait.

Ad presens homini semper prudentia crescit.

Et alio rursus loco inquit,

Mutari vt variè contingit corpore cuique,

Sic animus diuersa sapit.

Parmenides quoque idem asserit ita scribens.

Qualis temperies membrorum cuique suorum est.

Huic etiam talis mens contigit.

Idem est enim atque illud,

Membrorum natura viris sapit insita iumentis.

Quod Parmenides plus est, intelligentia est. Sed & Anaxagora brevis illa sententia ad quosdam eius familiares memoria prodita est, Talia ipsis fore ea, quæ sunt,

qualia ipsi existimabant. Aiunt quoque, Homerum in eadem sententia videri, quod Hecforem cum ex vulnere, mente dimotus esset, iacere fecerit aliud sapientem, quasi qui mente capti sunt, sapiant illi quidem, sed non eadem. Patet igitur si utraque prudentia est, ea etiam que sunt, ita simul, & non ita habere.

Qua etiam ex re molestissimum est, quod efficitur.

Si enim ij, quibus verum maximè videre contigit

(sunt autem hi, qui illud maximè querunt, ac amant)

talia sibi persuadent, atque hæc de veritate pronuntiant, quomodo non merito ij animo concidant, qui philosophari conantur?

Erit enim nihil aliud veritatem querere, quàm volentia insequi.

Text. 22.

Ut hi autem ita opinarentur, hæc causa fuerit, quia

ac proinde nihil aliud quàm suo philosophandi exemplo, atq; doctrina eos, qui philosophari cupiunt, à Philosophiæ studio deterrent. Exemplo quidem, Quia si ij, qui totam vitæ suæ rationem in veritatis inuestigatione posuerunt adeo absurdas, & à verò alienas opiniones in mentem induxerunt: quo pacto non eis concidat animus, qui nouitij ad Philosophandum accedunt? Doctrina verò, quia qui omnia vera esse affirmant, nullam synceram veritatem superstitem relinquunt. Neq; enim omnia vera esse possunt (quod ipsi aiunt) nisi simul etiam sint falsa, cum affirmationes negationibus, & negationes affirmationibus repugnent. Ita fit, vt veritatem sinceram querere perinde sit, ac si quis aues volantes currendo insequatur, quod molestissimum sanè, ac grauissimum auditu est: isto enim modo nihil aliud erit Philosophorum more veritatem querere, quàm impossibilia conari.

Ut hi autem ita opinarentur: Iradit causas, & quasi fontes detegit, vnde istorum error manarit. Vna fuit infinitio materiæ rerum sensibilibus, altera earum mutabilitas; & inconstantia. Priorem sic explicat. Cum hi de rebus omnibus, quasi

Inuehitur in veteres quosdam.

Prior causa horum opinionum.

quasi primi Philosophi differere institissent, nec alias præter sensibiles, & corruptibiles agnouissent: hæc verò constant materia, quæ ex se omnino indefinita est, & ens potentia ad omnia, ut superius dictum est, illud est cõsecutum, ut quidã eorum respicientes ad amplitudinem, & capacitatem materiæ, nec distinguentes potentiam ab actu, omnia de omnibus verè affirmari, & negari posse existimarent.

Aristotel. modestia in reprehendendo.

Quocirca verisimiliter: Quoniã ea, quæ supra in dissoluenda ratione Anaxagoræ dicta sunt, ad huius causæ refutatione valent, id tantum existimavit Arist. dicendum hoc loco, utcumque verisimili ratione hos Philosophos motos fuisse: non tamen vera, & quæ probari debeat, ut ex dictis patet. Equius enim esse ait illos propter vicium que probabilem rationem, qua permoti sunt, aliqua ex parte excusare, quam propter errorem, quem inde hauserunt, acrius reprehendere. Quod secus fecit Epicharmus Poëta, qui cum intelligeret Xenophanem nonnulla ignorasse, ut scribit Alex. alius plerisque quæ in eo laudare poterat, prætermittis, illi propter errata, quæ deprehenderat, scommatis & maledictis incescit. Albertus refert hanc Xenophanis reprehensionem ad Itupiditatem sententiæ illius, quæ i. lib. narrata est. Alij legunt, cum Græcè, tum etiam Latinè, quàm ut Epicharmus, aut Xenophanes, quæ lectio, si vera est, significat, acrius Epicharmum, & Xenophanem insectari solitos fuisse eos, quos errasse cõperissent. De Xenophane enim sic refert Laërt. scriptum esse à Timone Xenophanem sub acerbum, & Homeri nobile flagrum. Epicharmi honorificè meminit Plato in Theæteto. Ait enim illum fuisse summum Poëtam in Comædia, ut Homerus fuit in Tragœdia.

Posterior causa.

Præterea, cum omnem. Hæc est altera causa, ex qua error illorum esse ortus, rerum videlicet sensibilibus mutabilitas, & inconstantia. Nam cum illi totam rerum naturam irrequieto motu instar fluminis omni ex parte mutari, ac fluere arbitrantur, ita nimirum, ut nihil in re vlla esset, quod continenter non mutaretur: de eo autem, quod omni ex parte mutatur, dum ita mutatur, ac variatur, nullum fixum entis gradum dici posse intelligerent (mutatio enim non est ens, sed entis acquisitio, aut deperditio) illud effici existimabant, veritate enunciationum, si vlla est, non esse ex rebus ipsis, sed ex opinione, quæ de illis habetur, metiedam: quare si quid verum est, quodcumque videtur, id omne, ac solum verum esse.

Extrema sententia. Heraclii sectatorii.

Ex hac enim. Hinc manasse docet opinionem Cratyli, aliorumque Heraclii sequacium, quæ fuit summa, siue extrema huius sectæ. Eo enim processit Cratylus in ea defendenda, ut longè post se præceptorem Heraclitum reliquerit. Primum enim adeo in ea profecit, ut tandem putaret res non esse verbis ostendendas, quod prius illæ defluerent, quàm verba finirentur. Proinde longè melius esse censebat, si digito ostenderentur, tum ob maiorem brevitatem, tum maximè, quia quod

μὲν πλὴν ἀλήθειαν ἐκτόπειν. Ἐ δὲ ὄντα ὑπέλαβον ἔτι ἅ
αἰετῶ μόνον. ἐν ᾗ τῆσι, πολλὴ ἢ ἀορίστου φύσις ἐν-
πάρχει, ἢ ἢ ὄντων ἔτος, ὡς περ εἰπομένη. δι' ἃ ἢ εἰκό-
τως μὲν λέγουσιν, ἐν ἀλήθειᾳ ᾗ λέγουσιν. ἔτω γὰρ ἀρμόττει
μᾶλλον εἰπεῖν, ἢ ὡς περ Ἐπίχαρμος. * εἰς Ξενοφάνην, ἐτι
ἢ ᾗ πᾶσαν ὁρώμεν ταύτην κινεμένην πλὴν φύσιν, ἢ ᾗ
μετὰ βάλαντον, ἢ δὲ ἐν ἀληθείᾳ μόνον, περὶ γὰρ τὸ πᾶσι
πᾶσιν μετὰ βάλαντον, ἐν ἐνδ' ἔχουσαι ἀληθείαν. ἐν ᾗ γὰρ
ταύτης τ' ἰσχυρῶς ἐξέλυθησεν ἢ ἀκροῦσθαι δόξα τῆς
εἰρημένων, ἢ τῆς φασκόντων ἠραυλελλίζειν, καὶ οἷαν Κρα-
τύλου εἶχεν, ὅς τὸ τελευτάου ἐθὲν ἄλλο εἶναι λέγειν, ἀλλὰ
τ' δ' ἀκίλον ἐκείν μόνον, ἢ Ἡρακλείτου ἐπιπλάσμα εἰπέσθαι,
δὲς τῶ ἀπὸ ποταμοῦ ἐν ἔσιν ἐμβύωσι. αὐτὸς γὰρ ἄλλο
εἶδ' ἀπαξ. Ἡμεῖς * ᾗ ἐπὸς τῶ ἄλλον τ' λόγον ἐπέμνη, ὅτι
τὸ μὲν μετὰ βάλαντον * ὅτε μετὰ βάλαντον, ἔχει τινὰ αὐτῶς
ἀλήθει λόγον μὴ οἰεσθαι ἔτι. καὶ οἷ ἐσι γὰρ ἀμφοτέρωσι
μον. τότε γὰρ ἀποβάλλον ἔχει τὴν ἀποβαλλομένην, καὶ τῆ
γινόμεν ἢ ὅτι ἀνάγκη τὴν ἔτι. ὅπως τε εἰ φερίει, ὑπάρξει
τὴ ὄν καὶ εἰ γίγνεται. ἐξ ἢ γίγνεται, ἢ ὑπ' ἢ γινώσκται, ἀνα-
καῖον ἔτι, καὶ τῶ μὴ ἔτι εἰς ἀπειρον. ἀλλὰ ἢ τῶ
παρέει, ἐκείνα λέγουσιν, ὅτι ἐ τὸ αὐτὸ ὅτι τὸ μετὰ βάλ-
αντον ἔτι τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποσόν. καὶ μὲν οὐδ' τὸ ποσὸν
ἔσω μὴ μένον, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶδ' ἀπαιτῶ γινώσκουσιν.
ἔτι

* Alias ἢ ἔτι
ποσῶν.

Com. 52.

* Alias ὅτι.

Hoc lib. tract.
5. cap. 4.

Lib. 9. de vitis
Philosophorum
in Xenoph.

quod digito monstratur, quicquid illud tandem sit, & quantumcumque varietur totum id digitus monstrat. Deinde illud præceptoris ferre non poterat, quod dixisset, neminem posse bis eundem fluvium ingredi. Ipse enim ne semel quidem id fieri posse existimabat, quod in ipso transitu alia, atque alia aqua alium, atque alium fluvium efficeret, vel quod res transiens, alia atque alia esset. Qua similitudine significabat, non rectè sensisse præceptorem, si vel quantumcumque spatium rem nullã in eodem statu permanere existimauerat.

quia veritatem illi quidem de rebus exquirebant: sed tamen ea dumtaxat, quæ sensibus subiecta sunt, esse arbitrabantur: in his autem indefiniti natura, eiusque, quod eo pacto est ens, ut exposuimus abundè inest. Quocirca *u* verisimiliter quidem dicunt, vera autem non dicunt: hoc enim potius modo loqui par est, quam quo Epicharmus in Xenophanem. Præterea *x* cum omnem hanc naturam mutari, de eo autem, quod mutatur, nihil verè dici cernerent, de eo, quod omni ex parte mutaretur, nihil verè dici posse existimabant. Ex hac *y* enim existimatione orta est extrema illa opinio eorum quos commemorauimus, ea, in qua fuerunt *y*: qui se Heracliti sectatores profitebantur, quamque Cratylus habuit, qui tandè nihil dici oportere existimabat, sed digitum modo mouebat. Heraclitumque obiurgabat, quod dixisset, non posse quemquam bis fluvium eundem intrare: ipse enim ne semel quidem existimabat. Nos *z* autem ad hanc quoque rationem dicemus, eos vera quadam ratione dici, ut existiment id, quod mutatur, cum mutatur, non esse, quamquam hoc non caret controuersia. nam *z* id, quod abiicit, aliquid habet eius, quod abiicitur: & eius quod sit, aliquid iam sit necesse est: ac omnino, si corrumpitur, erit res aliqua: si sit, & id ex quo sit, & à quo generatur, necesse est, existat, idque non in infinitum progrediatur. Sed *a* à his ommissis illa dicimus, non idè esse, quantitate, atque qualitate mutari. Atque, ut demus rationem quantitatis non manere: certè rationem formæ omnia cognoscimus.

Quocirca u verisimiliter quidem dicunt, vera autem non dicunt: hoc enim potius modo loqui par est, quam quo Epicharmus in Xenophanem. Præterea x cum omnem hanc naturam mutari, de eo autem, quod mutatur, nihil verè dici cernerent, de eo, quod omni ex parte mutaretur, nihil verè dici posse existimabant. Ex hac y enim existimatione orta est extrema illa opinio eorum quos commemorauimus, ea, in qua fuerunt y: qui se Heracliti sectatores profitebantur, quamque Cratylus habuit, qui tandè nihil dici oportere existimabat, sed digitum modo mouebat. Heraclitumque obiurgabat, quod dixisset, non posse quemquam bis fluvium eundem intrare: ipse enim ne semel quidem existimabat. Nos z autem ad hanc quoque rationem dicemus, eos vera quadam ratione dici, ut existiment id, quod mutatur, cum mutatur, non esse, quamquam hoc non caret controuersia. nam z id, quod abiicit, aliquid habet eius, quod abiicitur: & eius quod sit, aliquid iam sit necesse est: ac omnino, si corrumpitur, erit res aliqua: si sit, & id ex quo sit, & à quo generatur, necesse est, existat, idque non in infinitum progrediatur. Sed a à his ommissis illa dicimus, non idè esse, quantitate, atque qualitate mutari. Atque, ut demus rationem quantitatis non manere: certè rationem formæ omnia cognoscimus.

Præterea Nos autem ad hanc. Disputat contra eos, qui ex mutabilitate rerum nihil certum, & definitum de re vlla dici posse colligebat. Primumque illis concedit, aliqua ex parte illud verū esse, quod dicebant, Quod mutatur, cum mutatur, nullum fixum ac certum entis gradū sibi vindicare. Qua enim ratione mutatur, nondum habet cõpletum esse, sed illud acquirit. At simpliciter, & absolutè id dubium esse, ne dicat fallum mitius enim pollicitus fuerat se acturum cum iis, qui ratione aliqua delusi primum principium negassent. Nam, quod id absolutè dicendum non sit, ipsa mutationis ratio postulat. Quicquid enim formam, abiicit, adhuc habet partem illius, in qua certationem vllam.

Contra eos qui ex mutabilitate rerū, nihil certi percipi posse putabant primum argumentum.

Nisi certum, & definitum aliquid sit, non posse dari mutationem vllam.

rus aliquis gradus entitatis designari possit: alioqui iam totam abiicisset. Id etiam, quod acquirit, iam habet partem illius in qua certum aliquid fixumque accipi valeat: alioqui iam totam haberet. Rursus, quod corrumpitur, certum ens sit necesse est, alioqui nihil corrumpetur. Quod item generatur ex aliqua materia, & ab aliquo efficiente generatur: nec huiusmodi materia generatur simul ex alia, & illa ex alia, & hoc efficiens ab alio, & illud ab alio, & sic in infinitum: sed necesse est, cum generatio cuiusque rei sit, dari aliquam materiam & aliquod efficiens, quæ nullo modo generentur, ut 2. lib. ostensum est. Ita sit, ut etiam si res, qua ratione mutantur, nullum certum entis gradum sibi vindicent, tamen in eo, quod nondum abiicerunt, aut iam cõsecutæ sunt; itemque ratione materiæ, saltem primæ & efficientis primi, certum aliquid designari possit, quod illis tribuatur. Quapropter ij, etiam qui contentem rerum mutationem profitentur, aliqua etiam excipere coguntur, si suam velint defendere sententiam. Alioqui non modo non esset perennis fluxus rerum omnium, sed ne vlla quidem mutatio.

Impugnandis rebus apertissimis enervari vim intellectus gendi.

Sed his ommissis illa. Quoniam ij quibuscum disputat, negandis rebus apertissimè.

mis imbecillum, & quodammodo enervatum reddiderunt intellectum, omiſſis fortioribus, ac robuſtioribus argumentis, quale eſt, quod modo tetigit ad planiores, magiſque populares rationes ſe conuertit, quarum hæc eſt vna. Eſt illis concedatur, res omnes perpetuò fluere: eam tamen continentem mutationem accidere rebus ratione quantitatatis, id eſt, materiæ, nõ autem ratione qualitatis, hoc eſt formæ, per quam res cognoscitur, & ex qua nominantur. Ita fieri, vt nõ ſit cur negetur in rebus ſtabile fundamentum veræ orationis, & ideo ad ſolâ earũ ſpeciẽ, & vt ita dicã apparentiã conſugiatur. Fluxus, enim materiæ ſtabilitatem formæ nõ impedit. Appellat autem Ariſt. hoc loco formã nomine qualitatis, & nomine quantitatis materiam: tum quia qualitas eſt nota quedam & indicium formæ, quantitas autem materiæ: tũ etiã, quia omnem varietatem, formę ſequitur variatio alicuius qualitatis, acceſſionem autem, & deceſſionem nouæ materiæ, acceſſio, & deceſſio nouæ quantitatis: Quibus de cauſis, aliis que nonnullis ſolet quantitas dici ſequi materiam, & qualitas formam. Quo autem pacto fluente materia forma non ſuat (quod in ſola nutritione viuientium perfectorum proprie accidit) priori lib. de generatione explicatum eſt.

Secundum argumentum.

Appellat formam qualitatem materiæ primam quantitatem.

Tertium argumentum.

Vnde haſerunt opinionẽ de perẽm fluxu rerũ omnium.

Alia verſio.

Quorundam reſponſio.

Aliorum.

¶ *ἔτι β β δ' ἄξιον ἐπιτιμῆσαι τοῖς οὕτως ἐπιλαμβάνεσιν, ἵτι καὶ αὐτῶν τῶν αἰδητῶν ὅπῃ τῶν ἐλαττόνων τ' ἀειδμὸν εἰδότες ἕτως ἔχοντα, καὶ ὅλου τῆ ἐρανῆ ὁμοίως ἀπεφύλακτο. ὁ γὰρ καὶ ἡμᾶς τὰ αἰδητὰ τόποι, εἶθε μὲ καὶ γυῖοσι διατελεῖ μὲ. ὅν' ἀλλ' εἶδεν, ὡς εἰπεῖν, κίριον τῆ παντος ἔστιν ὡς εἰ διακρίτερον ἂν δι' ἐκείνα τῶν ἀπεφύλακτο, ἢ δὲ τῶν ἐκείνα καταφύσαιτο. ἔτι ε ε ζ' ἴδιον, ἵτι καὶ πρὸς τῶτοις τῶν τῶν πάλαι λεχθεῖσιν ἐροῦμεν. ὅτι γὰρ ἔστιν ἀκίνητος τις φύσις, δεικτέον αὐτῶν, καὶ πρὸς τῶν αὐτῶν. d d καίτοι γε συμβαίνει τοῖς ἀμα φάσκουσιν (ἢ) καὶ μὴ (ἢ), ἡρεμεῖν ε ε μᾶλλον φάναι πάντα, ἢ κινεῖσθαι. ε γὰρ ἔστιν εἰς ὅτι μεταβάλλει. ἀπαντα ε ε γὰρ ὑπάρχει πάσι.*

Text. 24.

¶ *περὶ β β ζ' τίς ἀληθείας, ὡς εἰ πάν τὸ φαινόμενον ἀληθές, πρῶτον μὲν, ὅτι ε δ' ἢ αἰδησις ἴδιος τῆ ἴδιου ἔστιν, ἀλλ' ἢ φαντασία ε τῶν τῶν τῆ αἰδησις. εἶτ' εἶτ'*

Text. 24.

Præterea reprehensione. Tertium argumentum adhibet, quod non rectè colligant ex fluxu quarundam rerum: omnium omninò instabilitatem. Nam, vt illis concedatur, res omnes, quæ sunt apud nos, esse ex omni parte mutabiles: tamen cum eæ omnes minima sũnt pars vniuersi: quæsonam quæ consecutio est, si ex earum continenti fluxu, omnium omninò rerum inconstantia colligatur? Iustus sane illi, quoniam nullum interitum, nullam inconstantiam in rebus cœlestibus experti erant, aliquam terrenarum stabilitatem ex illarum constantia collegissent: (id enim rectè fecissent secundum speciem) quam cœlestes ac maximas, terrenarum argumento fluxas, & caducas esse pronunciaſſent.

Quo loco aduerte hos Philosophos ex rebus quæ accrescunt, & decrescunt sibi persuasiſſe res omnes esse in continenti fluxu. Cum enim obseruaſſent, res viuẽtes, in mense, aut longiori tempore accrementum & decrementum accipere, nec tamen id, cum paulatim sit, sensu percipi, suscipiati sunt, cœlestes etiam, quas non cernimus vnquam deficere, longissimo tamen aliquo temporis spacio tandem defecturas, aut certè ob id non penitus dissolui, quia continenter, alantur ex his, quæ è terra ascendunt. Quod quàm male colligatur non opus est docere. Quàm verò id absurdum sit, & è veritate alienum, alibi ostendendum est.

Sunt tamen, qui in hanc sententiam locum hunc vertendum putent, *Reprehendendos esse eos qui hoc modo de rebus existimarunt, propterea quod cum pauciores numero sensibilibus rerum corrupti viderent (eas nimirum, quæ sunt apud nos) de toto tamen vniuerso sensibilibi eandem sententiam tulerunt.* Sed quoniam Ariſt. non putat, corpora corruptibilia esse pauciora numero sempiternis, sed longè plura sunt qui velint, res pauciores numero sumi, hoc loco pro minoribus magnitudine, vt numeri vocabulum pro magnitudine vsurperet. Alij, quoniam hæc interpretatio violenta est admodum, existimant, corpora corruptibilia censerì hoc loco pauciora numero sempiternis, quia conferuntur non modò cum cœlis, sed etiam cum astris, quæ sunt penè infinita: ea potissimum, quæ à nobis distinctè non cernuntur. Verum, siue hoc modo dicant, siue

siue Aristotelem loqui velint de corporibus simplicibus, ex quibus cætera constãt (horum enim numerus apertè minor est in iis, quæ intereũt, quàm in sempiternis) obstat primum, quòd improprie, accipiunt verbum ἐλαττο, quod proprie non pauciora, sed minora significat, cum interim nihil cogat accipi hoc loco improprie pro paucioribus, vt nonnunquam fit.

Text. 24.

¶ *Præterea β β reprehensione digni sunt qui ita existimant, quia cum vel ipsorum sensibilibus numerũ hoc pacto habere in minoribus animaduertent: de toto celo similem sententiam pronunciarunt. Is enim locus rerum sensibilibus qui circa non est, corruptioni solus, generationisq, obnoxius est, at is nulla propè dixerim pars est vniuersi. Itaq, iustius illa propter hæc absolutis sent, quàm propter hæc illa damnaſſent. Illud c c quoque apertum est, nos eadem illa, quæ olim, differuimus, bis esse obiecturos: est enim eis ostendendum, ac persuadendum, immobilem quandam naturam esse: tamen si d d accidit iis, qui simul esse, & non esse dicunt, c c quiescere omnia magis, quàm moueridicant. Nihil est enim, in quod mutetur quicquam, quippe cum e e omnia in omnibus insunt.*

De β β veritate autem illius pronunciati. Non omne quod apparet, verum esse, Primum quidem illud dicimus, neque sensum de proprio obiecto mendacem esse: at phantasia non idem est, quod sensus.

Deinde

τῶν τ' αἰδητῶν ἕτως ἔχοντα ἐπὶ τῶν ἐλαττόνων, καὶ ὅλου τῆ ἐρανῆ ὁμοίως ἀπεφύλακτο. ὁ γὰρ καὶ ἡμᾶς τὰ αἰδητὰ τόποι, εἶθε μὲ καὶ γυῖοσι διατελεῖ μὲ. ὅν' ἀλλ' εἶδεν, ὡς εἰπεῖν, κίριον τῆ παντος ἔστιν ὡς εἰ διακρίτερον ἂν δι' ἐκείνα τῶν ἀπεφύλακτο, ἢ δὲ τῶν ἐκείνα καταφύσαιτο. ἔτι ε ε ζ' ἴδιον, ἵτι καὶ πρὸς τῶτοις τῶν τῶν πάλαι λεχθεῖσιν ἐροῦμεν. ὅτι γὰρ ἔστιν ἀκίνητος τις φύσις, δεικτέον αὐτῶν, καὶ πρὸς τῶν αὐτῶν. d d καίτοι γε συμβαίνει τοῖς ἀμα φάσκουσιν (ἢ) καὶ μὴ (ἢ), ἡρεμεῖν ε ε μᾶλλον φάναι πάντα, ἢ κινεῖσθαι. ε γὰρ ἔστιν εἰς ὅτι μεταβάλλει. ἀπαντα ε ε γὰρ ὑπάρχει πάσι.

Impugnatio.

Numerus quo pacto hic sumatur.

Quartũ argumentum. Tandem eos perstringit, ex ipsorũ sententia repugnantia.

Prima obiectio in eos, qui quicquid verum esse apparet, verum esse dicebant.

Illud quoque apertum. Quartum argumentum adiungit, Quod aliqua, saltem res detur in rerũ natura penitus immobilis, vt potè primus motor, quod ipse olim ostenderat. s. Physicorum lib. 13. huius operis reperet.

Tametsi accidit. Postremò arguit eosdem Philosophos, quòd absurda illa sententia de contradicentibus simul veris, quam colligunt ex continenti, & irrequieta mutatione rerum, potius, repugnet earum mutationi, quàm in ea fundetur. Si enim omnia de omnibus verè affirmantur, ac negantur, non erit vllus terminus affirmatiuus, aut negatiuus, ex quo vel ad quem res vlla mutari possit, siquidem nihil mutatur nisi in id, quod non habet.

Vt quiescere omnia. Quiescere non proprie sumitur hoc loco, sed pro eo, quod est non mutari: quod enim mutari non potest nec quiescere: est enim quies priuatio motus, mutationis ve.

Cum omnia. Tam, quæ negatiue significantur vt non album, quàm quæ affirmatiue, vt album. Alioqui si negatiua non inessent, possent vtique res mutari ab esse, ad non esse.

De veritate autè. Disputat cõtra eos, qui quicquid verũ apparet verum esse dicebant, ac primum illis obiicit, quòd etũ sensus (quo nomine intelligit exteriores) semper

semper concedantur veri, cum propria sensibilia percipiunt, ut aspectus colorem, & auditus sonum, tamen non inde sequi, quicquid verum apparet, esse verum. Phantasia enim (quo vocabulo significat interiores sensus) non est idem, quod sensus, in ea vero reperiri potest falsum iudicium, praesertim cum non moueatur immediate a rebus, sed a speciebus earum, quae per sensus percipiuntur, ac proinde possit accipere imagines rerum pro rebus ipsis: id quod nonnunquam accidit in iis qui aeternabile laborant, cum sint vehementis imaginationis, saepe ita cogitant de rebus absentibus, aut quae nullae sunt, ut eas se aperte cernere videntur.

Secunda.

^h Deinde admiratione. Deinde obiicit, mirum esse quod aiunt, omnia, quae vera esse videntur, aequae vera esse, Nemo enim est, qui non dicat, verius iudicari magnitudinem rei obiectae, eiusque colorem, cum e loco propinquo cernuntur, quam cum e remoto. Nemo etiam dubitat sine veriora quae valentibus videntur, an quae aegrotis. Nec item rectius ne iudicet de gravitate ponderis robustus, an imbecillus. Denique veriora sunt, quae vigilantibus apparent, an quae dormientibus. Auget autem admirationem ipsa eorum actio. Cum enim venit ad actionem perspicuum est longe retro ab eis relinqui doctrinam istam de aequali veritate omnium. Nam si quis illorum cum est in Africa, Athenis se in somniis esse putet, non continuo cum e lecto surgit in Odeum proficiscitur, sed quod in somniis vidit, vanum esse, quod in vigilia, verum statuit.

Cum venit ad actionem sepe relinquit doctrinam.

Tertia obiectio.

ⁱⁱ Praeterea de re. Tertio obiicit illud Platonis, quo eundem errorem in Protagora refellebat si de veritate futurorum agitur, verius haberi iudicium Medici, quam ignari hominis, veluti si aegrotus valetudinem recuperaturus, an non.

Quarta.

^{kk} Praeterea in ipsis. Quarto loco obiicit, quod non aequae verus sit sensus, cum versatur circa sensibile per accidens, quod vocat alienum obiectum, ut cum aspectus indicat de sapore, atque cum versatur circa sensibile per se, quod appellat proprium, veluti cum idem iudicet de colore: neque item cum versatur circa sensibile commune, quod vocat propinquum, ut cum tactus iudicet de magnitudine, aut numero, atque cum versatur circa proprium, quod appellat, id quod.

εἶτ' ἡ ἁ ἀξιὸν θαυμάσαι ἐπὶ τῆς δόξουσι πότερον τιλικαῦτα ἔστι τὰ μεγάλα, καὶ τὰ χρώματα. ἢ οἷα τοῖς ἀποθνήσκουσιν, ἢ οἷα τοῖς ἐγυῖθι καὶ πότερον οἷα τοῖς ὑγιαίνουσιν, ἢ οἷα τοῖς νοσοῦσι καὶ βαρύτερα, πότερον οἷα τοῖς ἀδενέσι, ἢ οἷα τοῖς ἐχρῦουσι καὶ ἀληθῆς, πότερον οἷα τοῖς καθ' ἑαυτὸν, ἢ οἷα τοῖς ἐκ τῆς φύσεως. ὅτι οἷα τὰ οἷα οἶονταί γε, φανερόν. εἰδείς γοῦν εἰς ἑαυτὰ βη νύκτωρ Ἀθηνῶνσιν ἔστι, ὡν ἐν Λιβύῃ, πορεύεται εἰς τὸ ὠδεῖον. ἔτι ἰὶ ἄλλ' ἐπὶ τῶν μέλλοντων, ὡς περὶ καὶ Πλάτων λέγει, οὐδὲν ὁμοίως κούρα ἢ τῶν ἰατρῶν δόξα ἐστὶν ἢ τῶν ἀγροῦντων. οἷα ἄλλ' ἐπὶ τῶν μέλλοντων ἔσονται ὑγιῶνς, ἢ μὴ μέλλοντων.

*Ἔτι κκ ἔπ' αὐτῶν τῶν ἀδύσμων, ἐχ' ὁμοίως κούρα ἢ τῶν ἀλλοτρῶν καὶ ἰδίῃ, ἢ τῶν πλοσιῶν, καὶ τῶν αὐτῶν. ἀλλὰ οἷα μὴ χρώματος ὄψις, οὐ γὰρ οἷα οἷα ἵ χυμοῦ, γὰρ οἷα, ἀλλ' ἐκ ὄψις. ὡν ἰῖ ἐκάσῃ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ οἷα τὸ αὐτὸ εἶδε ποτε φησὶν ἅμα οὕτω καὶ ἐχ' ἕτως ἐχ' ἄλλ' mm ἐπὶ ἐν ἐτέρῳ χρόνῳ περὶ γε τὸ πᾶσι. ἡμισυβήτησαν, ἀλλὰ οἷα τὸ ὠ συμβέβηκε τὸ πᾶσι. λέγω δὲ οἷα, ὅ μὴ αὐτὸς οἶνται, δόξαιεν ἂν ἢ μετὰ βαλῶν, ἢ τῶν σώματων μετὰ βαλόντων, ὅτε μὴ ἔστι γλυκύς, ὅτε ἔστι γλυκύς. * ἀλλ' τογὲ γλυκὺ οἶον ἔστιν ὅταν ἢ, οὐδ' ἐπώποτε μετὰ βαλεῖν. ἀλλ' αἰετὶ ἀληθεύει οἷα αὐτῶν καὶ ἔστιν ἐξ ἀνάγκης τὸ ἐσόμενον γλυκὺ τοιοῦτον.*

Text. 15.

* Alius habet. ἀλλ' ἔστι.

id quod est ipsis. nimirum sensus, ut cum idem sensus iudicat de calido, aut frigido. Saepius enim errat sensus in sensibilibus per accidens, quam per se: saepius item in sensibilibus communibus, quam propriis. Quin etiam circa propria sensibilia nullus sensus errat, si modo & valeat ipse, & res obiecta, nec longius distet, nec propior sit, quam natura sensus postulet, & omnia remoueantur, quae impedimento esse possunt. Quid autem sit sensibile per se, ac per accidens, itemque, commune, ac proprium, in qua diuiditur sensibile per se, in 2. lib. de Anima, ca. 6. explicatum habes.

Text. 60.

Deinde ^h admiratione dignum est, si hoc dubitent, tante ne sint magnitudines, talesque colores, quales videntur ipsis, qui procul sunt: an quales ipsis, qui propè. Et num res tales sint, quales videntur ipsis, qui recte valem, an ipsis, qui aegrotant, & grauiora, ea ne, quae imbecillibus, an quae robustis: & vera, ea, quae dormientibus, an quae vigilantibus. Nam quod non ita existiment, perspicuum est. Nemo enim qui in Africa sit, si noctu Athenis se esse putet, in Odeum proficiscitur. Praeterea ⁱ de re futura, quemadmodum & Plato ait, non est profecto aequae certa Medici, & ignari opinio: verbi gratia, de eo qui futurus sit, aut non futurus sanus.

Quinta.

ⁱⁱ Quoru nullus unquam. Quinto loco sic videtur argumentari. Nullus sensus eodem tempore iudicat, rem eandem ita se habere, & non ita, vt esse albam, & non albam: ergo si veritas sequitur iudicium sensus nunquam duae contradicentes erunt simul verae. Vnde tamē haec consecutio firma sit, haud facili cernitur. Quamquam enim nullus externus sensus hoc iudicet, tamē internus id videtur iudicare posse; vt cum aspectus iudicat lignum dimidia parte demersum in aqua esse distortum, tactus autem non esse distortum, sed rectum: tum enim

Praeterea ^k in ipsis sensibus, non aequae certum est de alieno obiecto, atque de proprio iudicium, aut de propinquo, atque de eo, quod ipsis est: sed de colore, aspectus, non gustatus: de sapore autem gustatus, non aspectus iudicat: quoru ^l nullus unquam eodem tempore circa idem simul ita habere, atque non habere dicit. Quin ^m neque unquam in alio, atque alio tempore de affectione ipsa dubitarunt, sed de eo, cui affectio accidit. Exempli causa, idem unum, si aut ipsum mutetur, aut corpus, interdum dulce, interdum non dulce videri potest: attamen ipsum dulce, quale est cum fuerit, nunquam mutatum est: sed semper de eo verum nunciat sensus, estque necessario tale, quod dulce futurum est.

Atqui

videtur imaginatio iudicare posse esse distortum, & non distortum. Dicendum est tamen ex eo hanc consequentiam habere vim, quod loquatur de contradictione in sensibilibus propriis, qualis est albi, & non albi, dulcis, & non dulcis: de his enim proximè locutus fuerat. Quare cum negationes priorum sensibilibus melius perspiciantur iis sensibus, quibus illa sensibilia sunt propria, quam ab imaginatione, quemadmodum, & ipsa propria sensibilia, quibus opponuntur: efficitur argumento à maiore, vt si nullus sensus iudicat eodem tempore rem aliquam esse factam suo proprio sensibili, & non affectam, nec imaginatio id iudicare possit. Dubitare itaque poterit imaginatio, si res affecta certo aliquo sensibili, an non: at iudicare, quod sit affecta illo, & non affecta, nullo modo poterit. Quamquam ne dubitare quidem poterit, nisi sensibilia sint communia, qualis est figura ligni, quae eadem à diuersis sensibus percipitur. Nam si sensibile sit proprium, cum idem ab alio sensu percipi nequeat, nisi per accidens: si quando duo sensus in iudicando de illo pugnaverint (vt si aspectus iudicet, rem flauam esse dulcem gustatus autem dicat esse amarum) semper imaginatio in iudicando sequetur iudicium illius sensus, qui per se circa illud versatur.

Observatio.

^{mm} Quin neque. Sexto loco hac ratione illorum sententiam refellit. Si res tales sunt, quales videntur, vt dicitis, negare non potestis, quin aliquid sit necessarium: atqui si aliquid est necessarium, non omnia ita, & non ita se habent: igitur si res tales sunt, quales videntur esse, non est dicen dum, omnia ita non ita se habere. Priorem

Sexta obiectio.

propositionem ex eo suadet, quia sensus nunquam dubitat de qualitate quæ per se cadit sub proprium eius obiectum, sed semper de ea eodem modo iudicat, atque ideo semper verè iudicat: quamvis de subiecto illius sæpe dubitet, sæpe etiam in iudicando fallatur. Verbi causa, gustatus aliquando iudicat id, quod re vera vinum est, esse vinum, quia dulce sit, interdum etiam non esse vinum, vel quia acidum sit factum, vel quia lingua infecta est amarum humoribus: qui, cum vino miscetur, amarum illud videri faciunt. At ipsum dulcem saporem semper iudicat esse dulcem, & amarum esse amarum, nec aliter vnquam de hisce sentit. Si ergo res tales sunt quales esse videntur, saltem hæc necessariò erunt talia, dulce, inquam dulce, & amarum, amarum, ac cetera eodem modo: necessariòque hoc pacto afficiet sensus, nec aliter de illis vnquam iudicabitur.

ⁿ Atqui hoc tollunt Probat posteriore propositione ex opposito consequentis hoc modo. Si omnia ita, & non ita se habent, ut hæc sententiæ dicunt, tollitur de medio omne necessarium, quemadmodum supradictum est, tolli omne prædicatum substantiale (necessarium enim id dicitur, quod aliter se habere non potest) igitur si aliquid est necessarium, ut ex eorum dictis probatum est, non omnia ita, non ita se habebunt: id enim saltem, quod necessarium fuerit, non ita se habebit.

Denique

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

Sunt autem nonnulli, Disputavit superiori capite communiter contra totum genus eorum Philosophorum, qui fallacibus rationibus decepti contradictentes simul veras esse fatebantur: nunc contra eos speciatim differit, qui, ea ratione id asserbant, quod omnia, quæ vera esse viderentur, vera esse dicerent, siue ratione aliqua ducti id assererent, siue ore tenus, ac per proteruiam. Primum igitur docet utrosque hoc vel maximè ad confirmationem sententiæ, quam defendebant quærere solitos, Quis tandem sit ille, cuius iudicio standum sit in discernendis iis, qui rectè valent, ab iis, qui non rectè, & omninò sapientibus in vnaquaque re ab iis, qui sapientes non sunt. Si enim in rebus, quæ ad sensus pertinent, ea sunt vera, quæ valentes, ac integri sensibus vera esse iudicant, in iis autem, quæ ad intellectum spectant, ea, quæ prudentes, ac sapientes dicunt (hoc enim illi ponunt dicturos eos, qui non omnia, quæ vera videntur, vera esse asseuerant) aliquis tandem constituendus est iudex, qui valentes, ac sapientes à cæteris distinguar. Cum hoc igitur fieri nequaquam possit, tum quia alij alios magis probant: tum etiam, quia eadem est difficultas in quærendis iis, qui communem illam iudicem constituent (& hi enim ipsi iudices sunt necesse est, à quibus proinde necesse est tota de veritate

καὶ τὸ πᾶσι τῶν ἀναρῶν ἕτοι οἱ λόγοι πάντες, ὡς περ καὶ εἰς τὴν μὴ καὶ ἐνός. ἔτω μὴ ἐξ ἀνάγκης μὴ δὲν. τὸ γὰρ ἀναγκᾶν, ἐκ ἐκδέχεται ἄλλως καὶ ἄλλως ἔχειν. ἔστ' εἴ τι ἐστὶν ἐξ ἀνάγκης, ἐξ ἐξ ἔτω τε καὶ ἔχ ἔτω. ὅλως ὅτ' εἴπερ ὅτι τὸ ἀδύνατον μόνον, ἔθεν ἂν εἴη μὴ ὄντων ἢ ἐμλύχων. ἀδύνατος γὰρ ἐκ ἂν εἴη. τὸ μὲν οὐδὲ μῆτε τὰ ἀδύνατα ἔστι, μῆτε τὰ ἀδύνατα, ἴσως ἀληθές. ἢ γὰρ ἀδύνατομένε παρὰ τὸ ὅτι τὸ ἢ τὰ ἴσως κεί- μῆτα μὴ ἔστι ἀ ποιεῖ πᾶσι ἀδύνατον, ἢ ἀνὰ ἀδύνατος, ἀδύνατον. ἢ γὰρ δὴ ἢ γὰρ ἀδύνατος αὐτὴ αὐτῆς ὅτιν, ἀλλ' ἐστὶ τι ἕτερον παρὰ πᾶσι ἀδύνατον ὃ ἀνάγκη πορότερον ἔστι ἢ ἀδύνατος. τὸ γὰρ κινουῦν, ἢ κινεμένε φύσει πορότερον ὅτι καὶ εἰ λέγει πορὸς ἄλληλα ταῦτα αὐτῶν, ἔθεν ἢ τῶν.

Καὶ

Κατὰ τῶν ζητούντων ἢ ἀεὶ ἕκαστα κινεῖται ὁρθῶς.

ΚΕΦΑΛ. 5.

Eστὶ δὲ τινες, οἱ ἀπορῶσι καὶ τὰ αὐτὰ πεπεισμένων, καὶ τῶν λόγων τέρας μόνον λεγόντων. Ζητοῦσι γὰρ τίς ὁ κεινὸν ἢ ὑγιαίνοντα, ἢ ὅλως τὸν ἀεὶ ἕκαστα κινουῦντα ὁρθῶς. ἢ γὰρ τῶν ἀπορήματα ὁμοία ὅτι παρ' ἀπορῶν, πορότερον κατὰ δόμην νῦν ἢ ἐγγρηγόραμην.

Διῶαν

disputavit superiori capite communiter contra totum genus eorum Philosophorum, qui fallacibus rationibus decepti contradictentes simul veras esse fatebantur: nunc contra eos speciatim differit, qui, ea ratione id asserbant, quod omnia, quæ vera esse viderentur, vera esse dicerent, siue ratione aliqua ducti id assererent, siue ore tenus, ac per proteruiam. Primum igitur docet utrosque hoc vel maximè ad confirmationem sententiæ, quam defendebant quærere solitos, Quis tandem sit ille, cuius iudicio standum sit in discernendis iis, qui rectè valent, ab iis, qui non rectè, & omninò sapientibus in vnaquaque re ab iis, qui sapientes non sunt. Si enim in rebus, quæ ad sensus pertinent, ea sunt vera, quæ valentes, ac integri sensibus vera esse iudicant, in iis autem, quæ ad intellectum spectant, ea, quæ prudentes, ac sapientes dicunt (hoc enim illi ponunt dicturos eos, qui non omnia, quæ vera videntur, vera esse asseuerant) aliquis tandem constituendus est iudex, qui valentes, ac sapientes à cæteris distinguar. Cum hoc igitur fieri nequaquam possit, tum quia alij alios magis probant: tum etiam, quia eadem est difficultas in quærendis iis, qui communem illam iudicem constituent (& hi enim ipsi iudices sunt necesse est, à quibus proinde necesse est tota de veritate

Denique si solùm. Postremò hanc adhibet rationem. Si esse omnium rerum in eo tantum consistat, quod sensui tales appareant (hoc enim, ut omnes interpretantur, significant verba illa, Denique si solùm id sit, &c. nihil omninò erit, animantibus de medio sublatis: hoc autem est falsum: ergo & illud. Maiorem probat, quia, sublatis animantibus, sensus, nullus erit. Minorem ex eo ostendit. Quia etsi

Atqui hoc tollunt de medio hæc omnes sententiæ: & quemadmodum nullius rei substantiam esse dicunt, ita nec necessarium quicquam. Quod enim necessarium est, aliter se habere non potest. Quare, si quid ex necessitate sit, id profecto non ita, ac non ita se habebit. Denique si solùm id est, quod sensu percipi potest, nec animalia existant: nulla res omnino fuerit. Nullus enim sensus erit. Fortasse igitur verum erit, neque sensibilia esse, nec sensuum perceptiones: sentientis enim hæc affectio est, at fieri nequit, ut non existant res subiectæ, quæ sensum efficiunt, etiam non existente sensu. Neque enim sensus ipse sui ipsius sensus est, sed aliquid est aliud præter sensum, quod sensum necessariò antecedit: quippe cum id, quod mouet, prius natura sit eò, quod mouetur, neque id minus ita habeat, si hæc ipsa ad se inuicem dicantur.

CAP.

tantur, ambo sint simul natura, efficitur, ut sublatis sensibus non continuo tollantur sensibilia, atque adeò, neque omnia entia. Nullam enim rem agnoscebant illi nisi sensibilem. Videtur autem Arist. uti hoc loco verbo, Fortasse, propter quosdam sui temporis Philosophos, qui substantiis separatis sensus tribuebant. Addidi porro, aut saltem non ante, quia sensus quodammodo sentiunt se sentire, ut habes 3. de Anima, cap. 2. verum non nisi cum à rebus sensibilibus mouentur.

Text. 136.

tate controuersia pendeat) colligunt illi, quodcunque videtur, id tandem verum esse. Nam quod non ad plura, ut ita dicam, suffragia decernendum sit de veritate, satis ostensum esse putant ea ratione superiori cap. adducta, qua probatum si plures ægrotarent, aut mentis non essent sanæ, quicquid illi iudicarent, id tandem

Aduersus eos qui quærunt, qua ratione quis de singulis rectè iudicaturus sit.

CAP. VI.

Text. 26.

Sunt autem nonnulli & eorum, qui hæc approbant, & eorum, qui ea sermone tenus usurpant, qui hunc in modum ambigant. Quærunt enim, quisnam internoscatur eum, qui rectè valeat, & omninò eum, qui de singulis rectè iudicet. Huiusmodi autem quæstiones similes sunt ei, qua quis quærat, dormiamus nunc anve vigilemus.

Namque

Huiusmodi autem quæstiones similes sunt ei, &c. Occurrit Aristot. illorum quæstioni, cam, & eiusmodi alias similes esse huic, Dormiamus ne modò an vigilemus, quæ quidem proponi

Alia ratio.

Refutatio.

Quid agatur in hoc capite.

Cui rationi maximè innitantur negantes primū primum.

proponi ab aliquo potest gratia querendi iudicis, ad quem certo, & absque errore pertinere discerneret vigilantes a dormientibus. Nam cum omnia, quae vigilantes facimus, in somniis etiam nos facere existimemus, adeo ut somnia etiam ipsa in somniis interpretemur, fieri potest, ut qui se nunc affirmant vigilare, dormiant, & qui credunt se dormire, vigilent, potiusque ij dormiant, qui illos dormire palle- rūt. Omnes ergo hu- iuscemodi quastio- nes ait Aristot. idem valere, atque eodem, ut ita dicā pede clau- dicare, quōd nimirū omnium rerum rati- onem exigant, nec absque periculo erro- ris quicquam sine de- monstratione admit- tendum putent. Quo igitur pacto nemo quærat, Dormiamus ne modo, an vigile- mus, existimans om- ninō id dubium esse, sed ratione forsitan aliqua fallaci perstri- ctus, aut ut experia- tur num aliquis par- tem oppositā demō- strare possit, ita hi nō quærent, quem iudi- cem cōstituere oport- eat discernendæ ver- itatis, quasi prorsus, ac absolutè dubitent, num omnia sint eque vera (etenim ex co- rum actionibus con- trarium constat, ut supradictum est) sed ut illis aliqua ratio reddatur, qua oppo- situm demonstreretur. Hic enim est ipsorū error, saltem exterius significatus, quōd quærant rationem eorum, quæ ita aperta sunt, ut demonstratione non egeant. Itaque non minis absurdum esse censet Arist. quætere iudicem, qui discernat, cum omnia sint æquæ vera, quàm si quis iudicem quæreret, qui vigilantes a dormienti- bus discerneret. Vt enim hoc per se notum est sensu, ita quid in illo dicendum sit, est per se notum, neque adeo notissimum intellectu.

Διὼναι δὲ αἱ ἀποδείξεις αἱ τοιαῦται πᾶσαι τὸ αὐτό. πάν- των γὰρ λόγον ἀξιῶσιν ἔχειν ἔστι. ἀρχὴν γὰρ ζητεῖσι, καὶ ταύτην δὲ ἀποδείξεως λαμβάνειν· ἐπεὶ γὰρ ὅτι ἐπεπει- μένοι εἰσὶ, φανεροὶ εἰσιν ἐν ταῖς πράξεσιν. ἀλλ' ὅπερ εἴ- πομεν, τὰς αὐτὰν τὸ πᾶν ἔχει. λόγον γὰρ ζητεῖσιν ὡν ἐκ ἔστι λόγος. ἀποδείξεως γὰρ ἀρχὴ, ἐκ ἀποδείξεως ἔστιν. ἔστι ἢ μὴ ἔν ἰσότητι ἀν τὰς ἀποδείξεις. ἔστι γὰρ ἢ χαλεπὸν λαθεῖν. οἱ δὲ ἐν τῷ λόγῳ πῶ βίαν λόγον ζητοῦντες, ἀδύ- νατον δὲ ζητεῖσιν. ἐναντίον γὰρ εἰπεῖν ἀξιῶσιν, ἀθύς ἐναν- τία λέγουσιν.

Et cōtra non est ratio quærat, an dormiamus, aut vigilemus, existimans omnino id dubium esse, sed ratione forsitan aliqua fallaci perstrictus, aut ut experiat, ut aliquis partem oppositam demonstrare possit, ita hi non quærent, quem iudicem constituere oporteat discernendæ veritatis, quasi prorsus, ac absolutè dubitent, num omnia sint eque vera (etenim ex eorum actionibus con- trarium constat, ut supradictum est) sed ut illis aliqua ratio reddatur, qua oppo- situm demonstreretur. Hic enim est ipsorū error, saltem exterius significatus, quōd quærant rationem eorum, quæ ita aperta sunt, ut demonstratione non egeant. Itaque non minis absurdum esse censet Arist. quætere iudicem, qui discernat, cum omnia sint æquæ vera, quàm si quis iudicem quæreret, qui vigilantes a dormienti- bus discerneret. Vt enim hoc per se notum est sensu, ita quid in illo dicendum sit, est per se notum, neque adeo notissimum intellectu.

Alius habet
ἐκότερα.

Horum er-
ror.

Græci codices hoc loco habent, ἀποδείξεως γὰρ ἀρχή, id est, Demonstrationis enim principium. Nobis verisimile fuit, quemadmodum & re ipsa facillimum, librario- rum vitio haberi ἀρχή pro ἀρχήs. præsertim cum Argrophylus, & Perionius posteriori modo legerint. Potuit tamen Aristoteles dicere. Principium demonstrationis non esse demonstrationem, pro eo, quod est, Non cadere sub demonstrationem, seu Non esse demonstrationis effectum, quam phrasim vsus Philosophorum non omnino respicit.

Atque his quidem. Repetit id quod dixerat in prima parte superioris capituli, cum docuit, non eodem modo disputandum esse cum iis qui per errorem, & cum iis, qui per proteritiam primum principium inficiantur. Quo loco verba, His quidem, particula sunt, quibus respondent illa, Qui vero, &c.

Id querunt quod. Cum hi, qui data opera negant primum principium, statim initio disputationis contraria dicant, hoc est maximè repugnantia admittant, dari videlicet contradicentes simul veras: deinde censeant (id quod verè censent) redarguentem ducere oportere respondentem ad maximè repugnantia, fit, ut cum redarguisse postulant, id possant, quod fieri nequit. In quæcumque enim re- pugnantia

pugnantia illos adegeris, ea illi nihil repugnare respondebant. Id quod Arist. hoc loco iterum commemorat, quia si rationibus iis, quas in hoc cap. proponet, non eos deduxerit ad aliqua, quæ ipsi repugnantia esse fateantur: non sibi id vitio detur, sed illorum positioni quæ adeo absurda est, ut qui eam semel defendere audent, nullum omnino pronunciatum quicquam absurdi continere putent.

Cōtra eos spe-
ciatim, qui
quicquid ve-
rum videtur,
verum esse de-
cebant.

Namque tales dubitationes idem omnes valent, quippe cum hi omnium rationem esse censeant. Querunt enim principium, idq; per demonstrationem accipere nituntur. Etenim non esse eos in eam sententiam ad- ductos, ipsi actionibus declarant. Verum hic (quod iam diximus) eorum morbus est: querunt enim rati- onem eorum: quorum non est ratio ulla, quippe cum demonstrationis principij demonstratio non sit. Atque cōtra his quidem facile hoc persuadetur: neque enim difficile percipi potest. Qui autem id solum querunt, ut disputationis vi cogantur, id quærent, quod fieri nequit: contraria enim dici postulant, cum ipsi sta- tim contraria dicant.

At cōtra si non omnia sunt ad aliquid, sed quedam etiam sunt, quæ ipsa per se dicantur: non utique ve- rum erit, quicquid apparet: apparens enim, alicui apparens est. Ita, qui omnia, quæ apparent, vera esse dicit, is omnia, quæ sunt: ad aliquid facit. Quapro- pter cōtra obseruandum quoque est ab iis, qui vim in disputatione postulant, simulque id, quod asserunt, defendendum censent: non id quod apparet, esse, sed quod apparet, cui apparet, & quando, & qua- tenus, & quomodo apparet. Quod si id, quod asse- runt, defendant: non hoc autem modo defendant, ac- cidet eis, ut quamprimum contraria dicant: fie- ri enim potest, ut res eadem aspectui quidem mel videatur esse, gustatui autem non item, & utri- que oculo, cum duo sint, non eadem appareant, si sint

Id enim quod apparet alicui, est apparens. quæ idē valet, ac si dicas, Apparere enim, est ferri ad aliquam cognoscendi potentiam. Simili modo exposuimus ad finem superioris capituli verba illa, Si solum id sit, quod sensu percipi potest. Aduerte autem hoc loco veritatis nomen pro fundamentum veritatis accipi: ipsa enim veritas formaliter sumpta, relatio est quædam.

Admonitio.

Quapropter obseruandum. Antequam euertat consequens prioris consequentia, admonet proteruos, ne absolutè dicant omnia, quæ vera esse videntur, esse vera. Nam cum ex eorum sententia sequatur omnia esse prædicto modo ad aliquid, nempe, ad sensum vel opinionem, potius dicere deberent, esse vera iis, quibus videntur vera, & per eas potentias, per quas videntur vera, & eo tempore, atque eo modo, quo videntur vera. Nisi enim cum his moderationib. omnia esse vera con- cedant, eueniet, inquit, ipsis, ut citò dicant contraria, id est, ut nullo negotio sibi ipsis repugnent. Nam cum experientia constet nunquam accidere, ut eadem res eidem homini secundum eandem potentiam cognoscendi, eodem tempore, & eo- dem modo videatur talis, & non talis (in quibus conditionibus vera & germana

Ex data ad-
monitione ar-
gumentum.

contradictio consistit) efficitur, vt ea ratione apud illos dentur contradicentes simul veræ, quia eadem res, quibusdam videntur tales, aliis autem non tales: aliis autem si eisdem, tamen secundum aliam & aliam potentiam: aut alio, & alio tempore, aut alio, atq; alio modo: quod sanè non est dari contradicentes simul veras. Ita fit, vt cum contradicentes simul veras esse predicat, nullas simul veras assignare possint:

Si sint dissimiles.

Vt si alter purus sit, alter pallido humore suffusus. Hic enim efficitur, vt res omnes per illum pallidæ appareat, quæ alteri non pallidæ videbuntur.

Extensio ad-
monitionis.

Nam iis. Eandem admonitionem extendit Arist. ad eos, qui non per proteruiam: sed per errorem dicebant omnia, quæ videntur esse vera, & pari ratione omnia, quæ videntur falsa, esse falsa, & omnia esse quæ vera & falsa. Nisi quod ait, facilem ad hos esse obiectionem, hoc est, quæ minus negotij ac laboris afferre possit iis, qui illos conuincere student. Id, quod ea ratione dictum esse crediderim, quia superiores illi, cum sint proterui, & pertinaces, forsitan non verebuntur dicere, vni, & eidem homini secundum eandem potentiam, eodem tempore, ac modo, adiectisque aliis quibusuis determinationibus videri rem eandem, & secundum idem esse talem, & non esse talem: at hi posteriores, cum candidi, & simpliciter disputent, id dicere non audebunt.

Cum digiti admoventur. Cum duæ res paræ iunguntur, & altera alteram tegit, atque aspectui subtrahit, tum ambæ oculorum iudicio sunt vna, attractione autem digitorum iudicantur duæ.

Videri fortasse potest hoc loco verbum ἀκρίτως errore scriptum fuisse post illa, ὅτι τὸ αὐτὸ, sed est hyperbaton, nec id quidem valde durum.

Itaque fuerit hoc. Id est, si huiusmodi Philosophi dicerent, omnia esse vera respectu eorum, quibus videntur vera, & falsa, respectu eorum, quibus videntur falsa: non autem absolute, omnia esse vera, & falsa forsitan id verum esset, seu potius magis ferendum.

Sed hac forsitan de causa necesse est, vt ij, qui non dubitationis. Regreditur ad argumentationem propositam, atque vt euertat consequens prioris consequentia: Omnia, inquam, esse ad aliquid, ait proteruos, vel ex eo, quod per digressionem dictum est, cogi vt illud concedant. Si enim illi absolute dicere non possunt hoc esse verum: sed comparatione huius hominis, & huius potentia cognoscentis, &c. necesse est concedant, omnia consistere in habitudine ad sensum, aut opinionem, interiorēve cognoscendi facultatem. Non meminit autem eorum, qui per errorem peccabant, quia superiori probatione facile contenti erunt.

Hoc loco vbi est ὅτι οὐκ ἔστιν ἀληθὲς τὸτο, forsitan verba commutata sunt. Melius enim haberet collocatio hunc in modum οὐκ ἔστιν, &c. vt sensus esset non quidem hoc esse verum: sed huic verum, &c. cum tamen de sensu nulla sit difficultas, parum refert, vtro legatur modo.

Quare

ἐάν τις ἴσως ἀνόμοιοι ἐπεὶ ἡ κωρὸς γὰρ τὸς δὲ τὸς παλάμῃ εἰρημέναις αἰτίας τὸ φαινόμενον φάσκοντες ἀληθὲς εἶναι, καὶ δὲ τὸς πάνθ' ὁμοίως εἶναι ἴσως καὶ ἀληθῆ. ἔτε γὰρ ἄποσι ταύτῃ φαίνεται, ἔτε ταύτῃ αἰεὶ ταύτῃ, ἀλλὰ πολλὰ κίβητα τὸν αὐτὸν χρόνον. ἢ μὲν γὰρ ἀφῆ, δύο λέγει ἐν τῇ ὑπάρξει τῆς δακτύλων, ἢ δὲ ὅτις ἐν ἀλλ' ἔτε τῇ αὐτῇ γε ἔκ τῆς αὐτῆς αἰσθησῆς, ἔσονται, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ χρόνῳ ὡς κ τὰ τ' ἀν εἶν ἀληθῆς.

* Alius habet
ἀνόμοιοι.

Ἄλλ' ἴσως δὲ τὸς ἀνάγκη λείπει τοῖς μὴ διδόν-
εἶαν, ἀλλὰ λείπει χεῖρ λείπει, ὅτι καὶ ἐν ἀληθῆς τῶς, ἀλλὰ τῶς ἀληθῆς. καὶ ὡς περὶ δὲ πρότερον εἰρη, ἀνάγκη καὶ κωρὸς τι κωρὸς ἀπαί, ἔ κωρὸς δὲ τὸς καὶ αἰσθησιν. ὡς ἔτε γέγονεν, ἔτε ἔσα ἔθεν, μηθενὸς κωρὸς ὁξάτων. εἰ ἴ γέγονεν ἢ ἔσα, δὴ ἴλον ὅτι καὶ ἀν εἶν ἀπαί, κωρὸς δὲ τὸς ἔσαν. ἔτε ἢ ἐν, κωρὸς ἐν, ἢ κωρὸς ὡρῆσμένον. ἔτε ἰ αὐτὸ ἔ ἡμισυ καὶ ἴσον, ἀλλὰ ἔ κωρὸς τὸ διπλάσιον γε τὸ ἴσον. κωρὸς δὲ τὸ δὲ ὁξάτων εἰ τὸ αὐτὸ ἀνθρώπος, καὶ τὸ δὲ ὁξάτων. καὶ ἐν ἀνθρώπος τὸ δὲ ὁξάτων, ἀλλὰ τὸ δὲ ὁξάτων. εἰ δὲ

Text. 27.

Idem refert
Socra. apud
Plat. in Thea-
eteto.

Text. 27.

Leet. 15. p. 4.

Quare nec sunt. Iam euertit consequens duabus rationibus. Prior est. Quia si omnium rerum esse consisteret in habitudine ad sensum, aut opinionem, nihil omnino fuisset, aut futurum esset, nisi ante de eo haberetur opinio: quod quam absurdum sit, nemo est, qui non videat. Quis enim neget multa fieri in rerum natura, de quibus nulla vnquam hominibus cogitatio subit, vt quæ gi-

Prior impu-
gnatio conse-
quentiis.

gnuntur in visceribus terræ, aut in solitudine accidit. Neque verò hi ad cognitionem diuinam recurrebant, cum facerent hominem mensuram essendi omnium rerum, vt Socrates apud Platonem in Cratylo à Protagora dictum commemorat. Quamquã, etsi ad diuinam cognitionem recurrent, nihil ad rem dicerent. Nam, etsi nihil est, quod diuinam cognitionem effugiat, non est tamen esse rerum id ipsum, quod cognosci à Deo.

Sed hac forsitan de causa necesse est, vt ij, qui non dubitationis, sed disputationis causa hac dicunt, non esse hoc verum fateantur, sed huic verum: & vt antea dictum est, illud etiam est necesse, vt omnia ad aliquid faciant, & ad opinionem & ad sensum. Quare nec fuit, nec erit quicquam: si nemo id ante opinatus sit. Quod si fuit, aut erit, perspicuum est non fore omnia ad opinionem. Præterea si vnum est: ad vnum, aut ad definitum aliquid refertur: etsi idem & dimidium, & æquale est: non tamen æquale ad duplum dicitur: ad opinionem igitur. Si homo item, & quod sub opinionem cadit, idem sunt, non est certe homo id quod opinionem habet, sed id de quo habetur opinio.

Posterior.

Quod

tamen non est æqualis respectu duplæ, sed respectu æqualis, nec est dimidia respectu æqualis, sed respectu duplæ, & ita res se habet in cæteris. Si igitur istorum sententia vera est, vniuscuiusque rei esse consistit in habitudine ad id, quod illam opinatur. Quare cum res sint speciei infinitæ, id, quod eas opinatur, erit infinita secundum speciem, quod nemo dixerit. Hæc ratio apprensens quidem incommodum infert, & apud eos, contra quos disputat, forsitan non est parui momenti. Re tamen vera, infinitis speciebus rerum, vt numerorum, aut figurarum respondent infiniti conceptus, qui hoc loco appellantur opiniones, etsi homo ipse, qui opinatur, siue concipit, sit vnus atque idem.

Si homo item, Exemplum est concisè introductum, vt superius. Eo autem ostendit Aristot. id, quod proximè dixerat, nempe omnia secundum istos in eo habere positum esse, quod de eis habeatur opinio. Quo loco verbum. Homo in priori parte conditionalis positum, aut scribendi incuria pro eo, quod opinatur, positum est ab Aristotele aut potius secundum pro homine, quatenus est id, quod opinatur, siue opinionem habet, vt à Diuo Thoma sumitur.

Exemplum.

Est

Est enim sensus, Quamquam enim homo, qui opinatur, idem sit, atque id, de quo habetur opinio, tamen quatenus homo, ut hi volunt, non erit id, de quo opinione habet, sed id, de quo habetur opinio, quod quidem est habere esse in habitu ad id, quod opinatur.

Aliorum argumenta.

Hoc loco alia pleraque argumenta afferuntur ab auctoribus ad refellendam huiusmodi sententiam. Qualia sunt illa apud Alexand. Si esse rerum positum sit in eo, quod existimetur, existimans, ut existimans, nihil erit, nisi fuerit etiam existimatus. quo fit, ut si à nemine cum existimat, existimetur, id quod nihil est, existimet, & (quod hinc sequitur) conferat rebus esse, quod tamen nisi esse habeat facere non potest. Et illud mutata opinione mutabitur esse rerum. Et illud, si quis me existimet unum, alius vero plures, ero simul & plures. Item, si quis putet aliquem esse in hoc loco, alius vero putet eundem esse in alio, erit is simul in diuersis locis. Quale etiam est illud apud Auenrois.

Contraria quæ ratione in eodem subiecto esse nequeant.

Si opinio dat esse rebus, tollitur de medio omnis generatio. Quinetiam sequitur: ut inquit Albertus, duplum non referri primo ad dimidium, sed ad existimans. Neque enim habere potest duo correlatiua, quorum habitu ad idem esse. Verum hæc omnia minus absurda sunt, quam negatio primi principij quorum eueriores his argumentis impugnantur.

Quod igitur ac. Epilogus est eorum, quæ his tribus capit. dicta sunt. Cum autem fuerit nequeat. Colligit hoc confectarium ex dictis, Fieri non posse, ut contraria simul insint. Cum enim affirmatio, & negatio contradicentes simul veræ esse nequeant (quod proterui etiam & pertinaces concedere coguntur, ut ex dictis patet) unum autem contrarium simpliciter existens in subiecto afferat secum priuationem, atque adeo negationem alterius, efficitur, ut duo contraria simul in eodem subiecto existere non possint, nisi aut ambo, aliqua ex parte insint, aut alterum aliqua ex parte, alterum simpliciter. Illud contrarium, dicitur simpliciter inesse subiecto, quod absque adiectione illud denominat, quo pacto calor inest igni, & frigus aquæ in suo naturali statu constitutæ. Atque hoc pacto non possunt contraria simul eidem inesse. Illud autem dicitur inesse aliqua ex parte, siue secundum quid quod ita imperfectè inest, ut subiectum non absque adiectione denominet, quo pacto calor, & frigus insunt aquæ omnino tepidæ, & candor Aethiopi, & omnes formæ rerum, quæ ex ligno gigni possunt, existunt materia ligni. Nam neque aqua omnino tepida dicitur calida, aut frigida, nisi secundum dimiditatem graduum, neque Aethiops candidus, nisi dentibus, aut oculis, nec formæ rerum, quæ ex ligno generari possunt, dicuntur inesse materiæ ligni, nisi potestate.

Neque.

Neque enim minus priuatio. Hoc est, non minus unum contrariorum est priuatio alterius, seu affert secum priuationem alterius, quam alterum illius. Id, quod Aristoteles dixit spectata illorum oppositione, siquidem contraria pati repugnantia se mutuo excludunt. Nam spectata eorum perfectione, semper id, quod deterius, seu minus perfectum est, cessat priuatio, alterius, ut habes 3. Phys. cap. 1. &

Qua ratione unum contrarium sit alterius priuatio.

Quod si res quæque refertur ad id, quod opinionem habet: erit utique id, quod opinionem habet, specie infinita. Quod igitur hæc opinio sit omnium firmissima. Non esse oppositas enunciationes simul veras, quidque accidat his, qui id asserunt, & cur ita loquantur, hætenus dictum sit.

Hoc loco com. 59.

Cum igitur fieri nequeat, ut contradictio simul de eodem vera sit, perspicuum est, fieri non posse, ut contraria eidem simul insint. Neque enim minus priuatio est, contrariorum alterum: substantia verò priuatio, negatio est à definito aliquo genere. Ergo, si fieri nequit, ut simul verè affirmemus, ac negemus: fieri etiam non potest, ut contraria simul insint, sed aut utrumque aliqua ex parte: aut alterum aliqua ex parte, alterum simpliciter.

aliis locis. Possunt etiam hæc verba sic explicari, quasi dicat Arist. Non minus alterum contrariorum simpliciter existens priuare, siue excludere alterum, quam alterum contradicentium, nisi quod contraria sese mutuo excludunt à certo subiecto: contradicentia autem à quouis, siue ente, siue non ente. Atque hoc videntur subiecta verba declarare. Itaque Arist. iuxta hanc expositionem tantam credit esse repugnantiam contrariorum in certo ac determinato subiecto, quanta est contradicentium respectu cuiusque. Quod si verum est, ne diuina quidem

Cap.

virtute fieri potest, ut duo contraria existant simpliciter, ac perfectè in eodem subiecto de qua re lib. 8.

Substantia verò priuatio. Priuationis nomen, quod latè acceptum est in verbis proximè præcedentibus, utrouis modo illa exponantur, propriè iam nunc accipitur, sed tamen pro sola priuatione formæ substantialis, ad quam cæteræ priuationes formarum accidentalium reducuntur. Appellatur autem priuatio formæ substantialis, priuatio substantiæ, quia sæpè nomen substantiæ apud Aristotel. pro forma substantiali sumitur. Vel dic, si placet, substantiæ nomen accipi hoc loco pro quacumque forma, ut omnes priuationes propriè dictæ comprehendantur. Quamquam non memini apud Aristot. substantiæ vocabulum sic accipi, etsi latissime nonnunquam sumatur pro quavis essentia, quæ tamen acceptio hic non congruit.

Priuationis substantiæ vocabulo quid hic intelligatur.

Negatio est à quodam. Id est, Negatio est formæ à proprio, & determinato subiecto.

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Defendi hoc capite primū principium affirmatiuū.

T^a verò neque Tria superiora capita consumpsit Arist. in defendendo primo principio tum ab imperitis, tum etiam à proteruis, & pertinacibus nunc, id est, hoc capite, conatur defendere illud, quod ad finem capit. 3. maxima necessitudine cum primo coniunctum esse diximus. Necessesse,

inquam, esse, quoduis aut esse, aut non esse, seu, quod eodem redit, Necessesse esse quodlibet de quolibet affirmari, aut negari, quod Arist. vocat, nō dari mediū inter contradicticiōes quæ admodū dicimus, in numerorū genere nō dari medium paris, & imparis quod necesse sit quemlibet numerum esse parem, aut imparē. Aduerte autem, primum principium negatiuum, quod hactenus defensum est, latius patere, quam affirmatiuum, quod hoc capite defenditur. Siquidem negatiuum, cum dicat contradicticentes, nec simul veras, nec simul falsas esse posse, vt cap. 3. exposuimus, in omni genere contradicticentium verum esse intelligitur, etiam cum materia est de futuro, contingenti. Ad affirmatiuum, cum asserat necesse esse, vt altera contradicticentium sit vera: non est verum in materia de futuro contingenti sumptis partibus contradicticentis determinatē, siue disiunctiuē (vt si dicas, Huius contradicticentis, Socrates disputabit cras, Socrates non disputabit cras, prior est vera posterior falsa, aut vice versa) sed in determinatē siue disiunctim, veluti si dicas Altera est vera, altera falsa, nullam designando, vt ex priori libr. de Interp. patet, Quò fit, vt hac etiam ratione meritò affirmatiuum principium non sit censendum primum principium. Quòd igitur non detur medium inter contradicticentes enunciaciones, septem rationibus probat Arist. Deinde aperit vnde natus sit oppositus error. Tum verò tradit modum quo eius fauores commodius refelli possint. Postremò docet, cui veterum potissimum adscribenda videatur sententia de contradicticentibus simul veris, cui etiam, de simul falsis.

Ὅτι ἀνάγκη ἢ φάναι ἢ ἀποφάναι ἐν καθ' ἐνός ὀπίσθ.

ΚΕΦΑΛΑ Ζ'.

Διὰ μὲν εἰς μετὰ ἀντιφάσεως ἐνδέχεται εἶναι εἰς ἀλλ' ἀλλ' ἀδύνατον ἢ φάναι ἢ ἀποφάναι ἐν καθ' ἐνός ὀπίσθ. Δῆλον δὲ ἐκ τῶν προηγουμένων ὅτι τὸ ἀληθές καὶ ψεῦδος, τὸ μὴ καὶ λέγειν τὸ ὄν μὴ εἶναι, ἢ τὸ εἶναι, ψεῦδος, τὸ δὲ τὸ ὄν εἶναι, ἢ τὸ μὴ ὄν μὴ εἶναι, ἀληθές, ὡς τε εἰς λέγων εἶναι, ἢ μὴ εἶναι, ἀληθεύειν, ἢ ψεύσασθαι, ἀλλ' ἔτε τὸ ὄν λέγεται μὴ εἶναι, ἢ εἶναι, οὕτε τὸ μὴ ὄν. ἔτι εἰ τι μετὰ εἶσαι τῆς ἀντιφάσεως, ὡς περὶ τὸ φαίον μέλαι καὶ λευκῶν, ἢ ὡς τὸ μηδέτερον αἰθρώπου καὶ ἰσσοῦ, εἰ μὴ οὐδ' οὕτως, ἐκ τῶν μετὰ βάλλοι. ἐκ μὴ ἀγαθοῦ καὶ εἰς ἀγαθὸν μετὰ βάλλοι, ἢ ἐκ τῶν εἰς μὴ ἀγαθόν. οὐδ' αἰεὶ φαίνεται, ἢ γὰρ ὅτι μετὰ βολῆ, ἀλλ' ἢ εἰς τὰ ἀντικείμενα καὶ μετὰ εἶναι. εἰ δ' εἰς μετὰ εἶναι καὶ οὕτως εἶναι ἢ ἀν τις εἰς λευκόν, ἐκ ἐκ μὴ εἰς λευκῶν γῆρας. οὐδ' ἔχ' ὁράται, ἔτι ἢ πάν τὸ διανοητὸν καὶ νοητὸν, ἢ διάνοια ἢ κατὰ φύσιν, ἢ ἀπόφασιν, τὸ δ' εἰς ὀλισμὸν δῆλον, ἔταν ἀληθεύει ἢ ψεύδεται, ἔταν μὴ ὡδὶ σωθῆ, φάσθαι ἢ ἀποφάσθαι ἀληθεύει ἔταν δὲ ὡδὶ, ψεύδεται, ἔτι ἢ ὡδὶ πάσας δεῖ εἶναι ὡς ἀντιφάσεις, εἰ μὴ λόγος ἕνεκα λέγειν, ὡς τε καὶ ἔτε ἀληθεύει τις, ἔτ' ἐκ ἀληθεύει καὶ ὡδὶ τὸ ὄν καὶ τὸ μὴ ὄν εἶσαι, ὡς τε καὶ ὡδὶ γῆρας καὶ φθορὰν, μετὰ βολῆ τις εἶσαι, ἔτι

Cap. 3. à text. II.

Quo pacto intelligatur in materia futurorum contingentium. Epitome huius capitis. Prima ratio ad euerendum contradicticentium medium.

Quod ita demum. Prima ratio sumitur ex definitionibus veri, & falsi pronunciatum hoc modo. Verum pronunciatum est dicere id, quod est, esse, aut quod non est non esse, falsum autem, dicere id, quod est, non esse, aut quod non est, esse, igitur omne pronunciatum, in quo esse, aut non esse dicitur, verum vel falsum est, atqui nullum pronunciatum afferri potest, in quo esse, aut non esse non dicatur, siquidem omne pronunciatum affirmat, aut igitur nullum pronunciatum afferri potest, quod non sit verum aut falsum.

Sed neque ens Quasi dicat, Ab iis autem, qui medium contradictionis ponunt neque id, quod est, neque id, quod non est, necessario esse, aut non esse dicitur, cum

cum aliquid eorum sententia, nec esse, nec non esse possit. Præterea aut aliquid medium. Secunda ratio huiusmodi est. Medium aut est per participationem, quo pacto fuscus color est medium quippiam inter hominem, & equum: at neutro dari potest medium inter esse, & non esse: igitur, nullo, Quod autem inter esse, & non esse non possit dari medium per negationem

Secunda.

Necesse esse, quodlibet vnum de vno alio aut affirmare aut negare.

CAP. VII.

T^a verò neque inter contradicticentia quicquam interiectum esse potest, sed necesse est vnum de vno affirmare, aut negare, quicquid tandem illud sit. Quod ita demum perspicuum erit, si ante quid verum sit, quid falsum, definiuerimus. Etenim dicere: id, quod est, non esse, aut quod non est, esse: falsum est: id autem, quod est, esse, aut quod non est, non esse verum. Quare si is, qui esse, aut non esse dixerit, aut verum, aut falsum pronuntiabit. Sed neque ens neque non ens, esse, aut non esse dicitur. Præterea aut aliquid medium erit inter contradicticentiam, vt fuscum inter nigrum & album, vt neutrum inter hominem & equum. Si igitur hoc pacto, non fiet utique mutatio. Ex non bono enim in bonum mutatio fit, aut ex hoc in non bonum: nunc autem semper fieri videtur: non enim datur mutatio, nisi in opposita ac media: Sin autem interiectum aliquid est, hoc etiā modo dabitur generatio quadam, que non sit in album ex non albo: nunc autem nulla cernitur. Præterea omne quod ratione, ac mente percipitur, ratio ipsa aut affirmat, aut negat: id autem ex definitione perspicuum est, quando verum, aut falsum dicat. Cum enim hoc modo componit, aut affirmans, aut negans, verum dicit: cum autē hoc alio modo falsum. Ad hæc, præter omnia contradicticentia esse illud oportet, nisi disputacionis causa dicatur: quare neque verum dicet quis, neque non verum: eritque præter ens, & non ens: ex qua re fiet, vt præter generationem & corruptionem mutatio sit aliqua.

De mutatio- ne, nonnulla.

Prat

mutatione in mediū, si inter extrema detur mediū. Quòd verò dari non possit mediū per participationē, ex eo probat, quia etiā hoc pacto daretur mutatio, quæ nec esset ex nō ente in ens, nec ex ente in non ens. Perspicuū est enim inter extrema & media per participationē, fieri mutam transmutationem, vt inter album & fuscū.

Præterea omne quod. Tertia ratio hæc est. Quicquid ratio, ac intellectus iudicat, id ipsum affirmat, aut negat, nullum enim iudicium fertur, nisi affirmando, aut negando, affirmatio autem & negatio, cum rebus conformantur, sunt vera: cum ab illis discrepant, sunt falsa, vt patet ex veri, & falsi pronunciatum explicacione: quando autem affirmatio est rebus conformis, tum negatio discordat: & vice versa: igitur necesse est, vt altera sit vera, altera falsa.

Tertia ratio.

Ad hæc præter omnia. Quarta ratio sic habet, Aut inter quæuis contradicticentia

Quarta.

datur medium aut inter nulla, nisi quis contentiois causa, & absque ratione vlla in aliis illud concedat, in aliis neget: est enim in omnibus par ratio: at nec inter verum, & non verum, nec inter ens, & non ens, quæ sunt contradicentia, datur medium: igitur inter nulla. Minor, quod attinet ad verum, & non verum, ex eo patet: quia, etsi quis dicat dari medium inter verum, & falsum, tamen nemo fuit, qui diceret dari enuntiationem vllam, quæ nec esset vera, nec non vera. Quamuis etiam fuerunt, qui videantur posuisse medium inter ens particulare & non ens, vt inter hominem, & non hominem, vt paulò post patebit: tamen sumpto ente in commune, nemo dixerit dari aliquid, quod nec sit ens, nec non ens, præsertim cum inde etiam sequatur fore aliquam mutationem, quæ non sit generatio, nec corruptio, vt secunda argumentatione deductum est, siquidem generatio, & corruptio tendunt immediatè, aut à non ente in ens, aut ab ente in non ens. Sumuntur autem hoc loco quemadmodum & superius generationis, & corruptionis nomina, vt significant mutationes à quouis non esse ad quoduis esse, vel à quouis esse ad quoduis non esse.

Quinti.

Præterea in quibuscumque. Quintæ rationis hic est sensus: Si inter affirmationem, & negationem contradictoriè oppositas daretur medium, potiori ratione daretur inter affirmationem, & negationem contractas ad certum genus, quando scilicet, negatio sumitur pro differentia contraria differentia significatæ per affirmationem, vt inter impar, & non impar, quæ sumuntur vt differentia numerorum, aut inter rationale, & irrationale, quæ sumuntur vt differentia animalium: at inter huiusmodi affirmationem, & negationem non datur medium (nec enim datur numerus, qui nec sit impar, nec non impar, id est, par: nec item animal, quòd nec sit rationale, nec irrationale) igitur nec inter affirmationem, & negationem simpliciter. Maior ex eo patet, quia affirmatio, & negatio contractæ ad certum genus, non ex eo carent medio, quia significant contraria (multa, enim contraria habent medium) sed ex repugnantia affirmationis, & negationis absolutè, ac simpliciter sumptæ, quam participant, respectu talis generis.

Idque ex definitione. Paris nimirum, & imparis. Siquidem Par, definitur esse numerus, qui æquis consistat partibus: impar verò, qui non æquis, nec vllus præterea est numerus, qui neutris consistit.

Sexti.

Præterea, in infinitum. Sexta ratio hanc habet sententiam. Si detur medium contradictionis, non solum ea, quæ sunt (seu potius quæ significantur nominibus, vt rectè exponit Alexander) sesquialtera proportionem excedent ea, quæ concedi solent: sed etiam infinities illa superabunt: at alterum est contra omnium sententiam, alterum fieri non potest: ergo non datur medium contradictionis. Maior ex eo patet, quia præter hæc duo, Quæ sunt, & Quæ non sunt, nihil aliud est, de quo inter homines sit sermo: qui autem ponunt medium inter contradicentia, tertium quoddam genus adhibent, quòd nec sit ex iis, quæ sunt, nec ex iis, quæ non sunt. Ita sit, vt eorum sententia, ea, quæ nominibus significantur sesquialtera proportionem sint plura, quam quæ communi sententia conceduntur: duo enim sesquialtera proportionem à tribus superantur. Iam verò cum quicquid contingit affirmare, contingat etiam negare, si hæc tria genera affirmantur: erit illorum simul quædam peculiatis negatio contradictoria. Quare cum par sit ratio vt huius contradictionis detur medium: iam emergent quatuor genera, quæ rursus simul sumpta alia negatione negari poterunt interiecta rursus alio contradictionis

ἔτι ἢ ἐν ὅσοις ἴμεσιν ἢ ἀπόφασις τὸ ἐναντίον ὁπότερ, καὶ ἐν τέλει ἔσται ὅτι ἐν ἀριθμοῖς ἔτε περιττός, ἔτε ἢ περιττός ἀριθμός· ἀλλ' ἀδύνατον ἐν ἡ δ' ὁμοιωτὴ δὴ λον. ἔτι ἰ εἰς ἀπείρον βαδιεῖ, καὶ ἢ μόνον ἡμίολια τῶ ὄντα ἔσται, ἀλλὰ καὶ παλείω. πάλιν γὰρ ἔσται ἀποφῆσαι τὸ πρὸς ἰ πῶ φάσιν καὶ πῶ ἀπόφασιν, καὶ τ' ἔσται τί. ἢ γὰρ ἔσται ἔσται τις αὐτῆ ἄλλη. ἔτι ἢ ὄντα ἐρομένε εἰ λακόν ἔστιν, εἴπη ὅτι ἔ, ἔθεν ἄλλο ἀπέφωλεν, * ἢ τὸ μὴ ἔστι) ἀπόφασις ἢ τὸ μὴ ἔστι).

Εὐλόγη

* alius habet ἢ τὸ εἶναι.

ditionis medio, & sic deinceps in infinitum. Ita penè D. Tho. Aliter Commentator, & Albertus.

Becl. 16. p. 6. Alex. comm. 66. Alb. tract. 4. cap. 1.

Et, quæ sunt. Itaque sumuntur hic ea, quæ sunt, siue res (quemadmodum ex Alexandro diximus) vt solent res significatæ à verbis significantibus distingui. Proinde, quod paulò post dicitur erit aliquid, idem valet, ac si diceretur. Erit distinctum significatum à significatis contradicentium.

Præterea & in quibuscumque generibus negatis contrarium inducit, in iis quoque illud erit, quo pacto in numeris, neque impar erit numerus, neque non impar: at hoc fieri nequit, idque ex definitione patet. Præterea in infinitum fiet progressio, nec tantum sesquialtera erunt ea, quæ sunt, sed etiam plura. Rursus enim hoc ad affirmationem, & negationem negare licebit, & hoc erit aliquid quandoquidem alia quædam erit eius substantia. Præterea cum rogante aliquo, an album sit, dicat, quis, Non, nihil aliud, quam non esse pronuntiauit, at ipsum non esse negatio, est.

Ad affirmationem, & negationem. Id est, simul cum affirmatione, & negatione contradicentibus, vt sit vna negatio horum trium affirmationis, negationis, & medij.

Eius substantia. Substantiam pro ratione, seu definitione accipit, vt sæpe alibi. Vnde colligunt Scoti sectatores, negationem habere propriam formalitatem, quæ

Aduenit

De formalitate negationis.

mimirum propria, ac peculiari definitione explicetur.

Præterea cum rogante aliquo. Septima, ac postrema ratio est huiusmodi. Ad eam quæstionem, quærat aliquis. Sit-ne hoc, vel illud album, duæ tantum responsiones redduntur, Esse scilicet vel, Non esse, qui autem responderet Non esse, nihil aliud significat, quam negationem albi: igitur inter esse album, & non esse album, nihil est medium. Quod idem concludi potest in cæteris contradicentibus. Consequentia ex eo perspicua est: quia si quid esset medium inter album, & non album: id autem, de quo quæstio excitaretur, non esset album: non rectè responderet, qui diceret, Non esse album: fieri enim posset, vt illi conueniret medium inter esse album, & non esse album. Nisi aduersariis absurdissimè, atque adeo contra se respondeat, Non album significare etiam medium illud inter album, & non album, quod non solum repugnat minori propositioni: sed etiam inducit oppositum eius sententia, quam ille tueretur. Si enim Non album significat quicquid est præter Album, sanè inter Album, & Non Album nihil est medium.

Septima, ratio.

Quod autem ad verba attinet, illud animaduertendum est, vbi nos dicimus Nihil aliud, quam non esse pronuntiauit, omnes & Græcos, & Latinos codices loco illius, non esse, habere, esse. In verbo autem pronuntiauit, Græcos nobiscum conuenire, qui habent ἀπίφωλε Latinos verò discordare, qui habent negauit, vt pro ἀπίφωλε videantur legisse ἀπίφωλε, aut vt habet quidam manuscriptus, ἀπὸ πίφωλε. At dicere quidem nihil aliud, quam esse pronuntiauit, planè falsum efficit sensum. Qui enim respondet, Non, haud profert esse, sed non esse. Dicere autem nihil aliud, quam esse negauit, etsi veram habet sententiam, non tamen satis coheret cum verbis sequentibus. quibus nõ inferitur non esse ex negatione: sed contra negatio non esse, vt nimirum ostèdatur non dari mediū inter affirmationem, & negationem, ex eo quòd non datur inter esse, & non esse. Cum ergo contextus altero modo corrigendus esset, magis germana lectio nobis futura visa est, si relinqueretur verbum ἀπίφωλε, vt erat, & pro ἢ τὸ εἶναι legeretur ἢ τὸ μὴ εἶναι. id est, quam non esse, præsertim cum vox repertatur ipsum non esse, cum dicitur ἀπίφωλε ἢ τὸ μὴ εἶναι vt verisimile sit illud μὴ aut excidisse ex priori loco, aut à sciolo aliquo expunctum fuisse. Quòd si quis malit legere ἢ τὸ εἶναι, & pro ἀπίφωλε substituere ἀπὸ πίφωλε, aut potius, ἀπίφωλε, vt hæc sit sententia (nihil aliud, quam esse negauit) sic intelligenda erunt verba sequentia, vt inferat Aristoteles, ex eo, quòd non datur medium inter affirmationem, & negationem,

tionem non dari medium inter esse, & non esse. Quod certe non congruit tum superioribus, cum Aristoteles paulo superius e contrariò probauerit, non medium inter affirmationem & negationem; quia non datur inter esse, & non esse. Oportebitque facere verbum ἀπόφασις subiectum & τὸ μὴ εἶναι prædicatum quæ loquendi formula non admodum vñtata est.

Vnde ortus sit error impugnatus.

Aduenit autem.

In hac posteriori capituli parte docet primum Arist. vnde ortus sit error nunc impugnatus: Aitque, hæc sententiam, quemadmodum & cæteras idgenus inopinabiles, quas vel ipsa natiua mentis lux continuo reiiicit, è duobus fontibus manasse. Quiddam enim earum assertores, cum fallaces rationes, quibus illæ concludi videbantur solvere non possent, victi, coactique manus dederunt. Alij, cum omnia, quæ demonstrari non possunt, negare instituerent, prima princia negauerunt, quod illa neutiquam demonstrari posse cernerent. Vnde facile perspicitur, quàm sit utilis, Analyticorum, & Elenchorum tractatio, vtpote cuius ignoratio, tam miserè huiusmodi Philosophos transuersos egerit, & in tam immanium errorum scopulos impulerit.

Præcipuè argumentum contra huiusmodi errores.

Principium autem. Quoniam rationes, quæ contra hunc errorem adductæ sunt, docilem, & minimè proteruum respondentem desiderant, tradit Aristot. modum, quo eius assertores efficacius refutari possint. Is autem erit (quemadmodum contra alios capit. 4. dictum est) si ab eis queratur, num verba, quibus illi in disserendo vtuntur, certum aliquid significant, nec-ne. Si enim dixerint, nullum verbum esse, quod non magis rem vnam, quàm aliam significet, nec magis entia, quàm non entia declaret, non erit cum illis disputandum, vt cum iis, qui nihil definitè dicant, sed omnia prorsus non solum entia inter se, sed etiam non entia cum entibus confundant. Sin autem certam verborum significationem concesserint, vt diuersis nominibus diuersæ rationes siue definitiones in mente respondeant: tum manifestè conuincuntur alteram contradictionis partem veram esse concedere, alteram falsam. Definitiones enim ita conueniunt rebus significatis, vt nec illis non conuenire, nec cæteris conuenire possint. Quo fit, vt qui eas de rebus significatis affirmauerint, aut de alijs negauerint, verum dicant, qui autem de illis negauerint, aut de alijs affirmauerint, falsum pronunciant.

Quo pacto nomen sit rationis signum.

Ratio enim cuius. Nomen dicitur signum rationis, hoc est conceptus formalis definitiui, quia quod nomine implicite significatur, id explicite significatur, eiusmodi conceptu. Dico autem Rationis vocabulo intelligendum esse conceptum formalem, non autem obiectiuum, quoniam Aristot. planè ait, rationem esse definitionem, quæ sanè appellatur nisi quis abutatur vocabulis; conceptui, obiectiuo accommodari non potest. Vnde patet, apud Arist. in definitionibus vniuersorum, & æquiuocorum rationis vocabulum pro formali conceptu potius accipiendum esse, quàm pro obiectiuo, vt quidam volunt. De qua re superius non nihil diximus.

Cap. 2. q. 2. Sect. 5.

Por.

Porro Heracliti. Duo errores sunt hæctenus impugnati: vnus eorum, qui contradicentes simul veras esse dicebant, alter eorum, qui simul falsas, concessio medio inter contradicentes. Docet igitur Aristot. hoc loco, cui veterum prior, cui etiam posterior videatur tribuendus, Aduerte tamen hos errores non ita hoc loco tribui Heraclito, & Anaxagoræ, quasi illi proprij eorum auctores extiterint, sed quia ex illorum dictis videantur sequi. Cum enim Heraclitus diceret, res omnes quoad omnia continentur mutari, nec vnquam vlla ex parte esse in eodem statu, quicquid autem omni ex parte mutatur necessariò debeat quoad omnia partim esse partim non esse: efficitur, vt eius sententia concludendum videatur, omnia simul esse, & non esse. Cum verò Anaxagoras omnia in omnibus cõmixta, & confusa esse diceret, etiam contradicentia vt bonum, & non bonum, eo quod

Quibus auctoribus videatur ascribendi errores impugnati. Cur prior Heraclito. Cur posterior Anaxagora.

Text. 28.

Aduenit autem quibusdam sententia hæc eodem modo, quo & alia, quæ sunt præter opinionem. Dum enim rationes contentiosas solvere nequeunt, rationi cedentes id, quod conclusum est, verum esse fatentur. Quidam igitur ob hanc causam ita dicunt: alij, quia omnium rationem querunt. Principium P autem ad hos omnes ex definitione sumendum est, definitio autem ex eo fit, quod aliquid eos significare sit necesse: ratio Q enim, cuius nomen est signum, definitio rei est.

Porro Heracliti sententia, quæ omnia esse, & non esse asserit, vera omnia facere videtur: Anaxagoræ autem medium aliquid contradictionis esse: atque esse, atque ita falsa esse omnia. Cum enim mixta sunt, nec bonum, nec non bonum est mixtio ipsa: quo fit, vt nihil verè dicatur.

Ea

ci, quodlibet ex quolibet fieri videretur, tota autem mixtio nunquam sit eiusdem naturæ cum vilo eorum, ex quorum commixtione constat (neque enim nullum verbi gratia, est aut vinum, aut mel, quod idem accidit in cæteris) efficitur, vt apud illum videatur colligendum, omnia esse falsa. Nullum enim attributum hoc pacto verè diceretur de vlla re, quod quidem esset medium contradictionis inducere.

Porro non sine causa vsus est Aristoteles, verbo Videtur, in ascribendis his erroribus Heraclito, & Anaxagoræ. Nam, etsi videantur ex eorum sententia colligi (quod satis fuit, vt eorum loquendi licentiam hac tacita reprehensione notaret) non tamen re vera colliguntur, nisi Heraclitus putauit, quicquid aliqua ex parte de aliquo dicitur, dici de eo simpliciter: & Anaxagoras credidit, ex mixtione contrariorum sequi mixtionem contradicentium, quod verisimile non est. Nam quod ad Heraclitum attinet, cum ille posuerit, res omnes omni ex parte esse in continenti fluxu, potius existimauit nullam esse, quæ habeat esse simpliciter, quàm omnia posse de illis simpliciter affirmari. Quod fit, vt potius ex eius sententia colligatur, omnia esse falsa, vt mirandum non sit, si ei quoque tribuatur cap. sequenti sententia eorum, qui omnia falsa esse asserbant. Quod verò attinet ad Anaxagoram, etsi ille dixit, In qualibet re mixtum esse bonum, & non bonum, album, & non album, &c. nullo tamen modo credibile est, accepisse illum formaliter, & vniuersaliter terminos negatiuos, sed pro rebus veris denominatis, vt non bonum pro vitio, & non album pro ebano. Non sequitur ergo apud illum, nullum terminum negatiuum posse dici de lapide: latius enim patent termini negatiui, quàm quatenus solas res veras denominant.

Itaque adhuc Anaxagoræ sententia diceretur lapis non Chymæra, non substantia incorporea & cæt. imò etiam non aqua, non ignis, &c. quia non ponatur formaliter mixtus. ex negationibus.

CAPITIS

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

Quid agatur in hoc capite.

His a vero definitis Tandem hoc extremo capite refutat Arist. quædam absurdæ, quæ consequuntur hæcenus impugnatas sententias, & eorum scilicet, qui contradicentes simul veras esse dicebāt, & eorum, qui simul falsas. Alterum absurdum est, non dari in rebus discrimen veri, & falsi, alterum, tolli de medio, distinctionem motus & quietis. Quod ergo ad prius absurdū attinet, colligit primum ex dictis, perspicuum esse, fieri nō posse, vt vel omnia sint falsa, vel omnia vera. Nā cū determinatum, ac constitutū sit, necesse esse, vt altera contradictionis pars sit vera, altera falsa, perspicuum est, nec omnia posse dici vera, nec omnia falsa, quæ tamen ex impugnatæ sententiis consequuntur. Nam cū alij dicant, contradicentes esse simul veras, perspicue fatetur omnia esse vera: cū verò alij asserūt esse simul falsas, non dubium est, quin concedat, omnia esse falsa, si quidem præter contradicentes nihil est tertium, vt ostensum est.

b Et qua vno. Ea, quæ vno modo dicuntur, & quæ de omnibus, non posse constare, pro eo dixit, ac superius dixisset, fieri non posse, vt vno modo dicantur omnia, nempe aut omnia vera, aut omnia falsa.

c Nihil enim prohibet. Hoc est. nihil prohibet, quominus omnia perinde sint falsa, vt falsum est, diametrum esse commensurabilem lateri, quod quidem ita falsum est, vt verum esse non possit. Sanè hi non solūm credebant, nullam esse veritatem actu, sed ne potestate quidem.

d Ferè enim eorū sententia. Ne verba hæc ad vtrosque recitatos Philosophos referantur (vt re vera referenda sunt) obstare videtur id, quod ad finē superioris capituli dictum est. Hoc enim solū Heraclito tributum est eo loco, quod ex eius sententia videatur sequi, omnia esse vera: hic autem vtraque sententia illa tribuitur, & quod omnia sint vera, & quod falsa omnia. Nihil tamē re vera obstat, quominus ad vtrosque referri possint. Namque Heraclitus dum omnia vera esse confitetur, omnia etiā falsa esse dicere cogitur. Affirmatiua enim pronunciata, si vera sunt negatiua reddunt falsa, & vicissim affirmatiua arguuntur falsa, si negatiua sunt vera. Ita patet ex Heracliti sententiæ sequi, omnia esse tum vera, tum etiam falsa, quod diuisim dixerant recitata sententiæ. Coactus est autem Aristoteles adhibere hanc tertiam sententiam, ne quis illum ineptæ diuisionis argueret. Etenim non solūm, si omnia essent vera, aut omnia falsa, sed etiam, si omnia essent vera, simul, & falsa omnia, dicerentur vno modo, hoc est sine discrimine veri, & falsi. Docet ergo Arist. hanc quoque sententiam ex dictis refutatam relinquere. Nam si nec omnia sunt vera, nec omnia falsa, perspicuum est non esse omnia vera simul, ac falsa.

Ὅτι τὰ μοναχῶς λεγόμενα, καὶ τὰ κτ' πάντων ἀδυνατῶς ὑπάρχειν. Κ Ε Φ. Η'.

Ἰωρισμένων α ἢ τῶν, φανερόν, ὅτι καὶ β τὰ μοναχῶς λεγόμενα, καὶ τὰ κτ' πάντων, ἀδύνατον ὑπάρχειν, ὡσπερ τινες λέγουσι· οἱ μὲν ἔθεν φασκοντες ἀληθεῖς εἶναι (ἔθεν ε γδ κωλύειν φασκον οὕτως ἀπα: α εἶ), ὡσπερ τὸ πλὴν διάμετρον σύμμετρον εἶναι (οἱ δὲ πάντῃ ἀληθεῖ. σχεδὸν δ γδ * αὐτοῖς οἱ λόγοι. οἱ αὐτοῖς τῷ Ηρακλείτῃ. ὁ γδ λέγων ὅτι πάντα ἀληθεῖ καὶ πάντα ψεῦδῃ, καὶ χωρὶς λέγει τῶν λόγων ἐκείνων τῶν. ὡς εἰπερ ἀδύνατον ἐκεῖνα, καὶ τῶν ἀδύνατον εἶναι) ἔτι ε ἢ φανερώς ἀντιφάσεις εἰσὶν, ἀς εχ οἷον τε ἀμα ἀληθεῖς εἶναι ἔδῃ δὴ ψεῦδῆς πάσας καὶ τοὶ ε δόξεν ἂν μᾶλλον ἐνδέχεσθαι ἐν τῶν εἰρημίων. ἀλλὰ πρὸς ἀπαντας τὰς τοῖς τοῖς λόγους ἀπεδείχθη δ εἶ, καὶ ὅτι ἐλέχθη καὶ ἐν τοῖς ἐπάνω λόγοις, ἐχ εἶναι τι ἢ μὴ εἶναι, ἀλλὰ σημαίνειν τί. ὡς εἰς ὅρισμα διαλεκτικόν λαβόντας τί * σημαίνειν τὸ ψεῦδος, ἢ τὸ ἀληθεῖς. εἰ ἢ μὴ δὲν ἄλλο * τὸ ἀληθεῖς ἢ φάναι ἢ δοφάναι, ψεῦδος ἔστιν, ἀδύνατον πάντῃ ψεῦδῃ εἶναι. ἀνάγκη γδ ε ἀντιφάσεως θάτερον εἶναι. μόνον ἀληθεῖς. ἔτι

* Alexander legit οἱ ποῖς τοῖς λόγοι.

* Codices Græci habent σημαίνει: sed omnes interpretes legunt σημαίνει.

* Hanc lectionem refert Alexander. Codices, qui nunc extant, sic habent. ἢ τὸ ἀληθεῖς φάναι ἢ δοφάναι ψεῦδος εἶναι, &c.

Occurrit obiectioni.

* Præterea sunt planè. Quod generaliter dixerat, ex iis, quæ dicta sunt, euerit sententiam eorum, qui distinctionem veri & falsi de medio tollebant id modo adhibitis particularibus argumentis concludit. Vnum est, quod de quibusdam contradicentibus nemo dubitare possit, quin verum, & falsum diuidant, qualia sunt verum esse, & non esse verum, esse ens, & non esse ens, vt superiori capite dixerat, aut quemadmodum Alexander ait, vt, diametrum esse commensurabilem, & non esse commensurabile, & breuiter, omnes contradicentes, quarum altera est necessaria, altera impossibilis.

Primum argumentum particulare contra eos, qui tollunt discrimen veri & falsi. Secundum.

CAP. VIII.

His a vero definitis, perspicuum est, & qua vno modo, & qua de omnibus dicantur, constare non posse, quemadmodum nonnulli dicunt, alij quidem nihil verum esse asserentes (nihil enim prohibere inquit, quo minus ita sint omnia, vt diametrum esse commensurabilem) alij autem vera omnia, ferè enim eorum sententia eadem sunt, qua Heracliti. Qui enim vera esse omnia, & falsa omnia pronunciat, separatim quoque vtramque harum sententiarum statuit: quare si illa esse nequeunt, hac etiam vt sint, fieri nullo modo potest. Præterea, sunt planè contradicentia, qua nec simul vera, nec simul falsa omnia esse possunt, tamen ex iis, qua dicta sunt, magis id effici videri potest. Verum ad omnes huiusmodi sententias petere oportet, quemadmodum & in superiori disputatione dictum est, non quidem, esse aliquid, aut non esse, sed aliquid ab eis significari. Ita ex definitione differendum est, sumendo quid falsum, aut verum significet.

Quod si nihil aliud est verum, quam affirmare, aut negare, itemque falsum, fieri non potest, vt omnia falsa sint: necesse est enim, vt vera sit altera contradictionis pars.

Comm. 73.

Text. 29.

Præ-

cessario esse falsam, & vicissim, si altera falsa, alteram esse veram, efficitur, vt nullo pacto dicere possint, omnia esse vera, vel omnia esse falsa. Quod autem ex definitionibus veri, & falsi id sequatur, perspicuum est. Si enim res est certè qui illam affirmat esse, verum dicit, qui negat, falsum. Si verò res non est, quisquis illam esse negat, verum pronunciat, quisquis affirmat, falsum ait, vt ex ipsis definitionibus perspicuum est. Ita patet, ex veri, & falsi explicatione, semper affirmationem & negationem eiusdem de eodem verum, & falsum diuidere, atque ita, nec omnia pronuncianta esse vera, nec omnia falsa.

Locus hic, cū dicitur (quod si nihil &c.) variè legitur, & intelligitur. Nos secuti sumus probabiliorē lectionem, quam ex quibusdam codicibus refert Alexander. Græci, qui nunc extant, sic habent ei ἢ μὴ δὲν ἄλλο, ἢ τὸ ἀληθεῖς φάναι δοφάναι ψεῦδος εἶναι, &c. hoc est, Quod si nihil est aliud, quam verum affirmare, aut falsum negare, &c. Cuius membri (si cui placet) hæc forsitan fuerit sententia: Quod si nihil aliud est verum, quàm id, quod est affirmare, & id, quod non est, negare, &c. vt Esse sumatur pro vero, & vicissim Verum, ac Falsum pro esse, & non esse.

* Præ-

Tertium.

Præterea si quid vis. Tertium adhibet argumentum, quod huiusmodi est: Quicquid affirmatur, aut negatur, verè affirmetur aut negetur necesse est, ut perspicuum est ex iis, quæ superiori capite dicta sunt (ex eo enim, quod ostensum est, nullum esse contradictionis medium, planè sequitur, alteram saltem contradictionis partem esse veram) igitur fieri non potest, ut omnia sint falsa. Altera enim inquit pars contradictionis (subaudi tantum) falsa sit necesse: quod quidè explicacionis, non probationis causa vi detur adiectum. Nisi illud, Falsa, pro verbo Vera, irrepsit vitio librario, quod valde probabile est, hoc autè pacto non oportebit subaudire particulam, Tantum. Itaque hoc argumentum particulare est: sic enim probat, fieri non posse, ut omnia sint falsa, ut non concludat, fieri nõ posse, ut omnia sint vera.

Quartum.

Illud etiam tritum. Quartum adijcit argumentum, quod tã ostendit fieri nõ posse, ut omnia sint vera, quàm ut omnia sint falsa. Vis argumèti in eo posita est, quod huiusmodi sententiæ seipsas tollat, ac perimant, ut trito sermone dici solet. Quod ideo adiectũ esse ait Alexander, quia ante illum Plato in Theæteto eodem argumento contra huiusmodi sententias usus fuerat, quod tunc inter eius sectatores trito sermone vulgatum erat. Quod verò illæ seipsas tollant, ac refellant perspicuum est. Nam qui dicit omnia esse vera, veram esse asserit oppositam enunciationem, siue quæ ait, nihil esse verum, siue quæ ait, non omnia esse vera. Harum autem utralibet, euerit primam illam. Qui namque ait, Nihil esse verum, aut, Non omnia esse vera, planè negat omnia esse vera. Qui verò asserit omnia esse falsa, se quoque falsum dicere affirmat, cum ait, falsa esse omnia. Ita fit, ut utraque sententia se ipsam refellat, ac evertat.

Pronuntiata seipsa evertentia.

Adversarium ficta refutatio.

Refutatio.

Quod si excipiant. Dicat aliquis fortasse, adversarios non proferre has sententias absque exceptione. Qui enim ait omnia esse vera, forsitan excipiat oppositam enunciationem, tum contrariam, tum etiam contradicentem. Qui autem dicit omnia esse falsa, forsitan illam ipsam excipiat, qua, id pronunciat. Quare non effici, ut huiusmodi sententiæ, si rectè intelligantur se ipsas refellant. Huic responsioni occurrit Aristoteles fieri non posse, ut auctores harum positionum, eas duntaxat enunciationes excipiant, si modo veras sententias proferre velint. Nam, ut posteriori sententia incipiamus, fieri non potest, ut ea sola sit vera, quæ asserit omnia esse falsa. Si enim ea est vera, illa etiam erit vera, quæ asserit illam esse veram, & rursus ea, quæ asseruerit veram esse eam, quæ asserit illam esse veram, & sic deinceps in infinitum. Quare falsa erit eiusmodi exceptio. Falsa quoque erit exceptio prioris sententiæ, si solam oppositam enunciationem à veris exceperit. Nam cum ex omnes sint falsæ, quæ falsam enunciationem veram esse dicunt, illa etiam erit falsa, quæ eiusmodi oppositam veram

ἔτι ἔ ἐὶ πᾶν ἢ φάνημι ἢ ἀποφάναι ἀναγκαῖον, ἀδωῶ-
τον ἀμφοτέρω φάδῃ ἔ. Ὡς ἄτερον γὰ μέρῃ ὁ ἀντι-
φάσεως φεύδος ἐστιν. συμβαίνει ἢ δὴ καὶ τὸ θρυλλέμε-
νον πᾶσι τοῖς τοῖσιν λόγοις, αὐτὸς ἑαυτοῦ ἀναρεῖν.
ὁ μὲν γὰρ πᾶντα ἀληθῆ λέγων, καὶ τὸν ἐναντίον αὐτῷ
λόγον ἀληθῆ ποιεῖ ὥστε τὸν ἑαυτῷ ἐκ ἀληθῆ ὁ γὰρ
ἐναντίος, ἔ φησιν ἔ. αὐτὸν ἀληθῆ ὁ ἢ πᾶντα φάδῃ,
καὶ αὐτὸς ἑαυτόν. ἐὰν ἢ ἔξαρῶνται, ὁ μὲν ἢ ἐναν-
τίον, ὡς ἐκ ἀληθῆς μόνῃ ὄσιν ὁ ἢ τὸν αὐτὸν αὐτῷ,
ὡς ἔ φάδῃς, ἐδὲν ἢ πῆλον ἀπέρις συμβαίνει αὐτοῖς ἀ-
ταῦτα λόγος ἀληθεῖς καὶ φάδῃς. ὁ γὰρ λέγων τὸν
ἀληθῆ λόγον ἀληθῆ, προσυπακίεται τὸ, ὅτι ἀληθῆς.
τῆτο δὲ εἰς ἀπειρον βαδίζειται.

Φατερόν ἢ δὲ ὅτι ἐδὲ οἱ πᾶντα ἢρεμεῖν λέγοντες,
ἀληθῆ λέγουσιν, ἐδὲ οἱ πᾶντα κινεῖται. εἰ μὲν γὰρ ἢρε-
μει πᾶντα, αἰεὶ αὐτῷ ἀληθῆ καὶ φάδῃ ἔσα. φαίνε-
ται ἢ τῆτο μεταβάλλον. ὁ γὰρ λέγων, ποτὲ, αὐτὸς ἐκ
λῶ, καὶ πάλιν ἐκ ἔσα. εἰ ἢ πᾶντα κινεῖται, ἐθὲν
ἔσα ἀληθεῖς. πᾶντα ἄρα φάδῃ. ἀλλὰ δέδεικται ὅτι
ἀδωῶτον. ἔτι ἀνάγκη τὸ ὄν μεταβάλλειν. ἐκ τῆ ἢ γὰρ
εἰς τῆ ἢ μεταβολή.

Αλλά

veram esse dixerit, Et rursus ea, quæ dixerit veram esse hanc ipsam, quæ illam veram esse affirmat, atque ita deinceps in infinitum. Necesse igitur erit, ut hi auctores postulent excipi infinita à suis pronuntiatis, si veras sententias proferre velint. Verum his exceptis adhuc emergent alia infinita quæ excipienda sunt, ut ab ea, quæ omnia falsa esse affirmat, Quod verum sit excipi infinita, & quod verum sit dicere ve-

Præterea si quid vis aut affirmare, aut negare necesse est, fieri non potest, ut utraque falsa sint: altera enim contradictionis pars falsa est. Illud etiam tritum his omnibus sententijs accidit, ut ipse se ipsas perimant. Qui enim ait, vera esse omnia, contrariam quoque huius sententiam veram facit: quare & suam non veram contraria enim, eam veram non esse dicit. Quæ autem, falsa omnia esse, pronunciat, ea etiam se ipsam falsam declarat. Quod: si excipiant, ille quidem contrariam, ut quæ sola non sit vera, hic autem suam ipsam, ut quæ falsa non sit, efficitur nihilominus, ut in infinitas orationes veras, & falsas postulent. Qui enim veram orationem, veram esse ait, subaudit hoc, quod vera sit: hoc autem in infinitum progredietur.

Illud etiam perspicuum est, neque eos, qui dicunt omnia quiescere, neque eos, qui moveri omnia, verum dicere. Nam si omnia quiescunt: semper eadem vera, & falsa erunt: at hoc mutari videtur: qui enim ita dicit, aliquando ipse non erat, & rursus non erit. Sin autem moventur omnia, nihil verum erit: falsa igitur omnia. At demonstratum est, id fieri non posse. Præterea necesse est, ut id, quod est, mutetur: ex aliquo enim in aliquid mutatio est.

At

nunciabant iam nunc sint falsæ. Quod si omnia sunt falsa, nulla est rerum quies. Si enim certus aliquis rerum status daretur, aliquid certum, ac proinde verum de rebus pronuntiari posset. Utramque igitur sententiam refellit Arist. & eam, quæ asserit omnia quiescere, & eam quæ omnia moveri. Quod enim non omnia quiescant, ex eo patet, quia isto modo quæ vera essent, semper essent vera, quæ autem falsa, semper falsa, quandoquidem absque mutatione alicuius rei non transit enunciatio ex vera in falsam, nec ex falsa in veram, Nunc autem pleræque enunciationes fieri videmus ex falsis veras, & ex veris falsas, ut Socrates loquitur, Socrates non loquitur.

Hoc loco verba illa semper eadem vera, & falsa erunt hunc sensum habent, Omnia, quæ vera sunt, semper vera erunt, & omnia, quæ falsa, semper falsa, ut coniunctio, Et, non copulet verum, & falsum respectu eiusdem subiecti, sed diuersas propositiones ex contrariis prædicatis, & subiectis.

Sin autem moventur. Quod verò non omnia moueantur, duobus argumentis ostendit. Vno, quia si omnis moventur, nihil est verum, sed omnia falsa, quod ostensum est fieri non posse. Consequentia præterquam quod Veteribus probatur, ex eo patet, quia veritas consistit in quadam firmitate, & stabilitate. Vel etiam ex eo, quia quod mouetur quatenus aliquod esse acquirit, nondum est, secundum illud esse, quo fit, ut si nulla ex parte quiescat, nulla ex parte sit: qua

rū esse excipi infinita, & ita in infinitum. Ab ea verò, quæ oīa asserit esse vera, Quod falsum sit excipi sola opposita, & Quod falsum sit dicere verum esse excipi sola opposita, & ita in infinitum. Quare effugere nullo modo possunt hæ sententiæ quin seipsas refellant, ac evertant.

Illud etiam perspicuum. In hac posteriori capitis parte refutat Aristot. alterum absurdum eorum, quæ in hoc capite ab illo refutanda diximus, nempe, tolli de medio distinctionē motus & quietis, quod ipsum ex supra impugnatīs sententijs videtur consequi, aut certè illis esse consentaneum. Si enim omnia sunt vera, nullus datur motus, quādoquidē motus facit rem aliter haberenūc quàm antea, quo fit, ut enunciationes, quæ priorē rei statū pron-

Impugnatas sententias videri tollere distinctionē motus & quietis.

Non omnia quiescere.

Non omnia moueri.

Subiectū mu-
tationis stabi-
litate aliquā
habere.

verò ratione res non est, ea ex parte vera dici non potest. Altero, quia omnis mutatio eget subiecto, quod in aliquo eodem esse permaneat, & ex vno termino in alterum pergat, alioqui nihil mutaretur. Vt enim Socrates mutetur loco, aut ex ignorante sapiens fiat necesse est, vt saltem hoc, quod ipse permaneat idem sub utroque termino, stabile in eo sit: alioqui sit subiectum eius mutationis sub termino à quo fuit Socrates, & in termino ad quem non erit Socrates, nō erit utique Socrates mutatus: quod idem de cæteris rebus eodem modo concluditur. Nec solum hoc in mutatione accidentaria necesse est eueniat, sed etiam in substantiali. Nihil enim ex altero generabitur, aut in alterum corrumpetur, nisi ex altero in alterum materia eadem permanens transeat. Ita patet quo pacto vel ex ipsa mutationis natura colligatur, non omnia continenti mutatione variari.

Aristot. sententia de primo motore.

Reijcitur in librum II. quaestio de certa pronuntiationum veritate.

At verò neque omnia. Ne quis ex eo quod ostensum est, neque omnia semper quiescere. Neque omnia continenter moueri, forsitan putet, Aristotelis sententiam esse, res omnes esse eiusdem naturæ, vt interdum moueantur, interdum quiescant, nihilque esse, quod aut semper moueatur, aut semper quiescat: occurrit ille, se id minimè sentire, quippe qui docuerit 8. libro Physicorum dandum esse necessariò aliquod primum mouens, quod perenni motu moueat omnia, quæ mouentur, quod ipsum sit immobile.

Esset autem hoc loco tractanda quaestio ea contra Pyrrhonicos, & quosdam Academicos, nonnullòsque alios Philosophos, *Deturne in rebus sincera pronuntiationum veritas, eademque certa, & determinata.* & Num ea à nobis percipi possit. Sed ne volumen plus iusto excrescat, differenda est potius in cap. quartum, & quintum libri vndecimi, quo loco Aristoteles iterum de eadem re agit.

FINIS QUARTI LIBRI.

Deo Iesu Christo, aeterni Dei aeterno filio
laus & gloria.

INDEX

INDEX RERVM QUAE IN HOC OPERE NOTATV DIGNISSIMÆ

VIDE BANTVR.

AD LECTOREM.

Cum iam altera voluminis pars praelo esset emissa, cepit Bibliopolam cogitatio prae mittendi exiguum libellum Institutionum Dialecticarū eiusdem Auctoris. Itaque ne idem foliorum numerus, quem agnosces concurrere, quaestoris curam retardaret, ijs. quæ ex Institutionibus annotantur (ad instar eius Indicis quem Turnonenses iam pridem excuderunt) libri & capituli numeros tantum subiunximus: praesertim cum capita singula fere singulis paginis non sint longiora. Litteræ autem P. M. F. Paginarum Principium, Medium, & Finem, notant.

ABERRARE.

BERRARE ab ostio, prouerbiū explicatur, 284. P.

ABSOLVTVM.

ABSOLVTVM nomen quid & cur sit dictum, lib. I. cap. 24.
Absoluta Enuntiatio, *Vide Enuntiatio.*
Absoluta Quaestio, *Vide Quaestio.*

ABSTRACTA.

ABSTRACTA cur sic dicta, lib. I. cap. 21.
Abstracta sunt quasi capita & fontes concretorum, lib. I. cap. 23.
Abstracta accidentia quæ definiantur, lib. 5. cap. 6.
Abstrahēdi modum per comparisonem perfectiorem esse, 115. P.

ACADEMIA, ET ACADEMICI.

ACADÉMIAE veteris & nouæ vnde orta distinctio, 15. M. F.
Academici vnde dicti, 15. M.
Academici originem suæ familiæ non modo,

ad Platonem & Socratem: Sed ad veteres etiam illos Anaxagoram, Parmenidem, & Xenophanem referunt, 16. P. M.
Academicorum dogmata, 17. P.
Academicorum quam absurda philosophandi ratio, 16. P.
Academicorum Philosophandi ratio occasionem multis hæresibus præbuit, 16. M.
Academicorum auctoritas longo annorum spatio suppressa, 18. F.
Academicorum princeps Plato, 15. P.

ACCENTVS.

ACCENTVS captio, *Vide Captio Accentus*, lib. 7. cap. 7.

ACCIDENS.

PER ACCIDENS prædicari quid, lib. 2. cap. 1.
Accidens quid, lib. 2. cap. 7.
Accidens duplex, separabile & inseparabile, lib. 2. cap. 7.
Accidens non posse perfecte intelligi, nisi per substantiam, 425. M.
Accidentis & substantiæ discrimen, lib. 2. c. 10.
T. T. T. Accidentis

Accidentis nomen qui in captione accidentis accipitur, lib. 8. cap. 10.
 Accidentis captio. *Vide Captio Accidentis.*
 Accidentis interrogatio duo genera quaestio- num complectitur, lib. 7. cap. 8.
 Accidentis in Accidentia Diuisio *Vide Diuisio.*
 Accidentis substantia in quo consistat, 583. M.
 Accidentia qui negarunt in entibus nume- randa, 251. F.
 Accidentia non possunt substantiam genera- re nisi virtute substantiae, 267. F.
 Accidentia in Eucharistia quomodo existant sine subiecto, 86. P.
 Accidentia omnia propria inferiorum sunt etiam propria superiorum, non autem vice versa, 127. F.
 Accidentia non sunt simpliciter entia, sed quo- dammodo, lib. 5. cap. 8.
 Accidentia non habent simpliciter quiddita- tem, sed quodammodo, lib. 5. cap. 6.
 Accidentia omnia siue proximè siue remotè per substantiam definiuntur, lib. 5. c. 6.
 Accidentia plurima aliis egent additamentis praeter substantiam, lib. 5. cap. 6.
 Accidentia esse sine subiecto non implicat contradictionem, 477. P.
 Accidentia sensibilia agunt in nos non solum virtute propria, sed etiam substantiae, 313. M.
 Accidentia quatenus entia sunt includere re- spectum ad substantiam, 555.
 Accidentium inter se comparatorum an detur ordo disputatur, 668. M. F. & seq.
 Accidentium inter se dari ordinem causae, cum alia ex aliis quasi oriuntur, non tamen dari ordinem subiectionis, 669. P.
 Accidentium gigni in nobis species intelligi- biles, 313. M.
 Accidentium abstractorum definitio non eam- dem quae concretorum, lib. 5. cap. 5.
 Accidentium definitiones qui sunt nominum interpretationes, lib. 5. cap. 8.
 Accidentium concreta reductiue tantum ad praedicamenta pertinent, lib. 7. cap. 36.
 in Accidentibus inter se comparatis non da- tur ordo, sed indifferenter fit reflexio inter quaelibet, 667. P.
 Accidentaliter praedicari quid, lib. 2. cap. 2.
 ACCVRATVS.
 Accurata demonstrandi ratione quid intelli- gatur, 95. M.
 Accurato docendi genere qui delectentur, 361. M.
 Aceruatio, *Vide Sorites.*
 A α ρ α κ τ ί α s nomen quid significet prioris verbis, cap. 3. 2. lib. Metaphysicae, 360. M.
 ACTIO.
 Actio qua introducit forma substantialis recipitur per se primo in eo quod contum- pitur, 87. M.

Actio & passio sunt vna res. Ibidem.
 Actio quid, lib. 3. cap. 14.
 Actio & passio quemadmodum non sunt duae res ita etiam non esse duo entia, dici tamen aliquando improprie duo entia, 587. F.
 Actionis duae affectiones, lib. 2. cap. 14.
 Actionem non tribui parti tamquam agenti, sed toti probat Aristoteles, 82. M.
 Actiones intentionales quae dicantur, 80. M.
 Actiones esse singularium tribus modis posse intelligi, 78. P.
 Actiones non omnes oriri à suppositis, tribus argumentis probatur, 78. F. & 80.
 Actiones omnes quae cognitiones non sunt, versari per se circa singularia per se existē- tia probatur, 83. F.
 Actiones omnes recipi per se in singularibus per se existentibus probatur, 82. F.
 Actiones quot modis dicantur versari circa aliquid, 81. M.
 Actiones omnes proficisci per se ab agentibus aliquid, 81. M.
 Actiones omnes proficisci per se ab agentibus singularibus per se existentibus probatur, 82. P.
 Actiones humanae variè consideratae ad di- uersas scientias spectant, 392. P.
 Actiones duplices animae & corporis, lib. 2. cap. 14.
 Actiones non omnes recipi in suppositis dua- bus rationibus probatur, 79. M. & F.
 Actiones quasnam intelligat Aristoteles, cum dicit actiones omnes, generationesque in singularibus siue circa singularia versari, tres opiniones, 80. per totam paginam.
 Actionum duo genera in rebus naturalibus, propriae scilicet & impropriae, 257. F.
 Actionum duplex terminus, 87. F.

ACTVS.

Actus per se existens non est quantitatis ca- pax, sed est substantia separata ab omni materia, 274. F.
 Actus omnis substantialis propriam habet operationem, 275. P.
 Actus praecipua significatio est actus purus, 109. F.
 Actus per se existēs non dicit alium ordinem ad actum quo informari possit quam acci- dentalem, nec id quidem vniuersale, sed in rebus creati tantum, 275. P.
 Actus siue forma & perfectio duplex, 273. M.
 Actus intelligendi realis est non intentiona- lis, 80. M.
 Actus entitativus quem posuit Scotus impu- gnatur, 273. F.
 Actus simpliciter est prior potentia, 485. F.
 Actus signatus & exercitus, lib. 3. c. 9.
 Actus per se existens natura sua perfectior est actu informante, 274. M.

Actuum

Actuum voluntatis & intellectus discrimen, 85. M.
 Actuum voluntatis discrimen, ab actibus in- tellectus & appetitus sensitiui, 85. P.
 ADÆQVATIO.
 Adæquationis nomen quomodo accipiendum cum dicimus veritatem quae est entis pro- prietas, esse adæquationem rei & intelle- ctus, 290. M.
 Adam & Eva quam felicitatem habuerint in statu innocentiae, 58. F.

ADIECTIO ADIECTIVA.

Adiectionum varia genera, lib. 8. cap. 11.
 Adiectiua, *Vide nomina adiectiua.*
 Adiunctorum locus, *Vide circumstantium locus.*
 Adonai nomen tetragrammatum Hebraeis non erat licitum proferre, 306. M.
 Aduersatiuae Enuntiationes, ad copulatiuas reuocantur, lib. 3. c. 16.
 Aegidius Romanus etsi neget posse à nobis substantias separatas cognosci in hac vita, id tamen videtur admittere de anima ratio- nali, 315. F.

Æqualia quae dicantur, lib. 2. cap. 11.

ÆQUIPOLLENTIA.

Æquipollētia modalium. *Vide Modalium æqui- pollentia.*
 Æquipollentes Enuntiationes quae, lib. 3. c. 7.
 Æquipollentium regulae, lib. 3. c. 7.
 Æquipollentium cognitio utilis, lib. 2. c. 7.
 Æquiocationis captio. *Vide captio æquioca- tionis.*

ÆQVIVOCVM.

Æquiuocum nomen quid, lib. 5. cap. 19. & lib. 5. cap. 8.
 Æquiuocum non definitur nisi prius distin- guatur, lib. 5. cap. 8.
 Æquiuocum non censetur vnum nomen sed multa, lib. 1. c. 14. & lib. 1. c. 1.
 Æquiuocū nomen an sit verum nomen, 551. P.
 Æquiuocum nomen non est re vera vnum nomen, 662. F.
 Æquiuocum diuersa ratione vniuocum esse potest, lib. 1. c. 21.
 Æquiuoca oratio. *Vide Amphibologica oratio.*
 Æquiuoca & vniuoca sunt inter se omnino contraria, lib. 1. c. 22.
 Æquiuoca ob memoriam aut spem, lib. 1. c. 20.
 Æquiuoca æquiuocata tractauit Aristoteles, lib. 1. cap. 21.
 Æquiuoca comparatione relationum quae, lib. 1. cap. 20.
 Æquiuoca æquiuocantia & æquiuoca æqui- uocata quae, lib. 1. c. 22.
 Æquiuoca consilio quae & cur sic dicta, lib. 1. cap. 20.

Æquiuoca consilio duplicia relationis & com- parationis relationum, lib. 1. c. 20.
 Æquiuoca casu quae & cur sic dicta, lib. 3. c. 14.
 Æquiuoca relatione quadruplicia, ob quadru- plicem causarum numerum, lib. 1. c. 20.
 Æquiuoca casu quae & cur sic dicta, lib. 3. c. 14.
 Æquiuocorum appellatio rebus magis pro- prie quam nominibus conuenit, lib. 1. c. 22.
 Æquiuocis omnibus commune est dici de multis, 511. M.
 Æquiuocatio magis latet in communioribus, lib. 5. cap. 13.
 Æquiuocationis tria genera, lib. 8. c. 4.

A E R.

Aer facillimè omnium elementorum exter- nas recipit impressiones, 249. P.
 Aerem rerum materiam constituerit Ana- ximenes, 249. P.
 Aerem rerum omnium materiam esse voluit Anaximenes eumque infinitum esse, 248. F.
 Aeterna iuxta Aristotelis doctrinam causam, habere sui esse, 289. P.

AFFECTIO.

Affectio rei nunquam est tantae perfectionis quantae est res ipsa, 545. M.
 Affectiones entis cur etiam dicantur affectio- nes vnius, 523. P.
 Affectiones entis habent inter se quandam contrarietatem late sumptam, 525. M.
 Affectiones entis esse Analogas, 521. P.
 Affirmamus & negamus pleraque de rebus singularibus, 136. F.
 Assertio. *Vide Enuntiatio affirmant.*

AGERE, AGENS.

Agere quod Graece $\alpha\gamma\epsilon\iota\tau\alpha\iota$ quid proprie signi- ficet, 30. F.
 Agentium duo genera, 401. F.
 Agentium quare addi potest tertium genus, 401. F.

ALBERTVS.

Albertus Magnus ait eum qui non dubitat bis errare, semel in via, iterum in termino, 219. F.
 Albertus Magnus quodnam posuerit obie- ctum logicae, 383. M.
 Alberti Magni sententia de muscis quod ca- reant memoria, 32. M.

ALEXANDER.

Alexander Macedo arduum modulum Mi- neruae cantante Timotheo ad arma con- citatus esse fertur, 285. F.
 Alexander non minus Aristotelem quam ge- nitorem adamauit, 2. M.
 Alexandri expensa ne quid Aristoteli deesset ad philosophandum, 2. M. F.
 Alexandri in Aristotelem pietas, 2. M.

T T T 2

Alexan

Alexandri Aphrodisiensis in commentando Aristotele gloria, 7. F. & quo tempore flourit, ibidem.
 Alexandri Aphrodisiensis opinio de secundo libro Metaphysices, 282. P
 Alienatio, *Vide Distractio.*
 Alpharabius vult Deum esse subiectum Metaphysicæ, 490. P

AMBIGVITAS.

Ambiguitatis Captio. *Vide captio Ambiguitatis.*
 Ambiguitatis duo genera, lib. 8. cap. 5.
 Ambigua oratio, *Vide Amphibologica, & Equiuocum.*

AMPHIBOLIA.

Amphiboliæ captio, *Vide captio Ambiguitatis.*
 Amphibolica oratio, non est oratio, sed orationes, lib. 3. cap. 1.
 Ample acceptum nomen semper accipitur disunctim, respectu esse, fuisse, &c. lib. 8. cap. 37.

AMPLIATIO.

Ampliatio quid, lib. 8. cap. 36.
 Ampliatio quintuplex quorundam sententia, ibid.
 Ampliatio magis propria oratorum quam dialecticorum, lib. 7. cap. 37.
 Ampliatio quadruplex, lib. 8. cap. 37.
 Ampliationis materia tota ex locis Dialecticis desumitur, lib. 7. cap. 37.
 Ampliationis septem documenta, lib. 8. c. 34.
 Analyticæ ignoratio cur *ἀναγιγνωσκία*, dicatur, 659. M

ANALOGIA.

Analogia Attributionis, *Vide equiuoca relatione.*
 Analogia proportionis, *Vide Equiuoca comparatione relationum.*
 Analogia attributionis creaturarum ad Deum, 541. P
 Analogia Entium rationis, 540. F. & 541. M
 Analogia attributionis Accidentium, 540. F
 Analogia secundum proportionem necessario significant formam quæ inest omnib. membris diuidentibus, 538. F
 Analogiæ varij modi, 537. P
 Analogiæ & Attributionis & proportionis in ente respectu Dei & creaturæ quænam sint fundamenta, 542. M
 Analogiæ locus, *Vide similitudinis locus.*
 Analogiam attributionis creaturarum ad Deum quomodo negat D. Tho. 543. P
 Analogiam attributionis tantum in Ente

agnoscentes, coguntur fateri, solam substantiam esse formaliter ens, 540. M

ANALOGVM.

Analogum proprie dictum duplex secundum attributionem, & secundum proportionem, 537. P
 Analogi quæstio ad quæstionem generis reuocatur, lib. 7. cap. 8.
 Analoga sæpe apud Aristotelem vniuersalia dicuntur, lib. 1. cap. 26.
 Analoga secundum attributionem duorum ad tertium quæ dicantur, 538. P
 Analoga sub æquiuocorum definitione amplexus est Aristoteles, lib. 1. c. 22.
 Analoga sunt media inter æquiuoca & vniuoca, lib. 1. cap. 22.
 Analoga secundum attributionem non necessario significant formam quæ inest in omnibus membris diuidentibus, 538. F
 Analoga quædam definiuntur nulla præcedente distinctione, lib. 5. cap. 8.
 Analogorum quorundam diuisiones reuocantur ad diuisionem totius vniuersalis, lib. 4. c. 6.
 Analogorum quædam discrimina explicantur, 537. & 538. per totas.
 Analogorum significata minus principalia quomodo includant respectum ad principale, 535. F
 In Analogis & casu æquiuocis, & quæ non significant immediate vnam naturam, rationes omnia immediate significantur esse secundum commune nomen, 535. F
 Analogicæ conuenientia fundamentum, 502. F

ANAXAGORAS.

Anaxagoras Anaximenis auditor primus essentialis substantiarum discrimen constituit, 255. M
 Anaxagoras rerum materiam dixit esse atomos similis naturæ, quæ ante in Chaos latitabant, 255. M. & qua ratione ductus id fecerit, ibid. F. eiusque opinionis refutatio, ibid. & 256. P. M.
 Anaxagoras id mentem dicebat facere in tota rerum natura, quod mens nostra in nobis, 171. F. & 172. P
 Anaxagoras omnia asserbat esse in omnibus, 669. M
 Anaxagoras quomodo Chaos statuerit, 164. P
 Anaxagoras floruit post captiuitatem Babylonicam sub Xerxe & Longimano Artaxerxe Persarum Regibus, Annis ferme centum post Thaletem, 168. F
 Anaxagoras infinita posuit rerum principia, 168. M
 Anaxagoras cur posterior Empedocle vocetur ab Aristotele, 168. M
 Anaxagoras generis splendore, & animi gloria clarissimus, 255. M

Anaxagoras

Anaxagoras & Democritus quibus rationibus contradicentes simul esse veras persuadebant, 677. F
 Anaxagoras non censuit quatuor vulgata elementa esse principia sed mixturas quasdam, 168. F
 Anaxagoras nomine infinitarum partium intellexit materiam, vt eam interpretatur Aristoteles, 256. M
 Anaxagoræ sententia de principiis examinatur, 102. per totam.

ANAXIMANDER.

Anaximander Thaletis discipulus & primus in Scholâ successor, primus inuexit nomen principij, & Caput Ionicæ familiæ vocatus est, 250. M

ANAXIMENES.

Anaximenes & Diogenes Appolloniates aëre dixerunt principium rerum, 167. F
 Anaximenes tertius fuit à Thalete, & Anaximandrum Thaletis discipulum audiuit, 167. F
 Anaximenes Milesius tertius à Thalete in familia Ionica, aërem posuit rerum omnium materiam quem dixit esse infinitum, 248. F

ANGELI.

Angeli antequam essent beati supernaturali beatitudine, contemplatione suarum essentialium, naturaliter excitabantur ad desiderandam diuinæ essentia: cõtemplationem, vt sentit D. Tho. 60. f. & 61. P
 Angeli an imagines cognoscere poterunt, 357. F
 Angelorum species intelligibiles vt comprehendantur, satis esse si percipiantur naturæ generales & speciales quas repræsentant, 356. M
 Angelicus intellectus non cognoscit infinita in seipsis simul, 349. P

ANIMA.

Anima humana cur videatur in hac vita quid dicitur percipi non posse, 315. M
 Anima rationalis qua ratione firmissima probatur remanere post separationem à corpore, 82. M
 Animæ immortalitatem etsi obscurius Aristoteles quam Plato, varius tamen, & Christianæ fidei congruentius expressit, 22. P
 Animam humanam cognoscere se in hac vita per species aliarum rerum, post separationem vero per suam essentiam, docet Diuus

Thomas, 315. M

Animam separatam cognoscere aliquas substantias separatas vique ad vltimas differentias contra S. Thomam, 315. F
 Animæ separatæ medium intelligendi non omnino percipi in hac vita, 315. P
 Animas omnium animantium non informantes, sed assistentes dixit Plato, 271. M

ANIMALIA.

Animalia non omnia quæ locum mutant habere memoriam, 31. F
 Animalia quæ scopulis adherescunt quos sensus habeant, 31. M

ANTECEDENS.

Antecedentis & consequentis vocabula qui sumantur in locis dialecticis, lib. 7. cap. 25.
 Antecedentia & consequentia quæ, lib. 6. c. 37.
 Antecedentiũ & consequentium loci ac vsus, ibid.
 Antecedentium & consequentium duo genera, lib. 7. cap. 25.
 Antiqui Philosophi non contemnendi, 285. M
 Antiquorum lectio quæ sit vtilitatis, 275. P

ANTISTHENES.

Antisthenes Socratis auditor magis amauit in præceptore constantiam vitæ, ac morum, quam liberam in vtramque partem disputandi consuetudinem, 16. F
 Antisthenes Cynicæ sectæ princeps, 16. M

A P E S.

Apes non sentire sonum sed aërem qui mouetur, 33. F
 Apes habere auditum affirmat Plinius, 34. M
 Apes an polleant auditu, dubitat Aristot. 9. de historia animalium, 34. P
 Apes qua sagacitate prospiciunt in futurum, 33. M
 Apum natura describitur, 35. P

APHRICA.

Aphricam semper noui aliquid adferre videntur prouerbium, 353. M

APPELLANS, APPELLATIO.

Appellans vox ab Appellata qui differat, lib. 8. cap. 41.
 Appellatio duplex relationis & rationis, lib. 8. cap. 41.
 Appellatio vocis alia consideratione etiam duplex

duplex quoad significatum formale, & quoad materiale. lib. 8. cap. 41.
Appellationis cognoscendæ tria documenta lib. 8. cap. 42.
Appellationis nomine quid intelligendum, lib. 8. cap. 41.
Appellatiua nomina, *Vide Vniuersalia nomina.*

APPETERE.

Appetere hominem naturaliter intuitiuam diuinæ naturæ cognitionem qui auctores crediderint, 55. P
Appetere hominem naturaliter intuitiuam diuinæ naturæ cognitionem sex rationibus probatur, 53. F. & 54. per totam, quæ refutatur, 57. M. F. & 58. 59. 60. & 61. Contraria sententia ab auctore probatur fusè, 55. & 56. per totas paginas, & maximè rationibus ex Theologia ductis, 57. P
Appeti semper aliquid felicitatis in omni appetitione, 341. M
Appetendi actum elici posse sine fide orthodoxa, 53. F

APPETIBILE.

Appetibile ex se & propter se quomodo differant, 643. F
Appetibile in definitione veri boni quomodo sit sumendum, 643. P
Appetibilitas cuiusque rei fundatur in eius conuenientia, 635. F
Appetitio diuina appetitio est omnis appetitionis, 639. P

APPETITVS.

Appetitus elicitus non naturales qui, 47. F
Appetitus innatos omnes esse naturales, Elicitos vero non omnes, 47. P
Appetitus elicitus quotuplex, 46. P
Appetitus concupiscentiæ fundatur in appetitu amicitia, 85. F
Appetitus innatus improprie dictus quis, 44. F
Appetitus elicitus quomodo dici possit naturalis, 53. F
Appetitus frustra inditus diceretur, si in nullo satiaretur, 51. F
Appetitus naturalis aliter in natura libera, aliter in ea quæ ad vnum determinata est, exit in actum, 53. P
Appetitus quibus rationibus videri posset frustra à natura datus, quæ refutantur, 51. F. 52. per totam & 53. P. M
Appetitus elicitus sciendi omnibus hominibus naturalis est, 48. M
Appetitus duplex innatus & elicitus, 53. F

Appetitus elicitus quid, 46. P
Appetitus sensitiuus & intellectiuus soli inter appetitus innatos qualitates earum rerum sunt quarum sunt appetitus, 45. M
Appetitus innatus quid, 44. F
Appetitum sciendi in actum magis quam in habitum ferri, 29. F
Appetitum Brutorum animantium omni libertate carere, 49. M
Appetitum intellectiuum posse versari circa vniuersalia probatur, 84. M
Appetitum non versari completè & vltimatè nisi circa singularia, 84. F
Appetitu elicitu communitè & proprie naturali, non autem propriissimè omnes homines appetere scientiam, 48. F
Appetitu innato omnes homines appetere scientiam, 48. P
Appetituum naturalium elicitorum genus triplex, 47. M

APPOSITIO, APPOSITA.

ab Appositione locus ad locum formæ reuocatur, lib. 7. cap. 20.
Apposita verborum quæ dicantur, lib. 8. ca. 38.
Apprehensio simplex quid sit ex sententia D. Thomæ, 130. P

A Q V A.

Aqua calefacta celerius congelatur, 269. P
Aqua cum calefit in aliquibus particulis relinqui summum frigus sententia quorundam, 268. M
Aquæ quasdam partes pati ab igne quasdam vero non, ridiculum, 268. F
Aquam calefactam non reduci ad pristinum frigus vilo accidente, 268. M
Aquam esse rerum materiam voluit Thales Milesius, 257. F

ARABES.

Arabes obiectum Dialecticæ statuerunt modum sciendi sumpto proprie sciendi verbo, 382. F

ARCESILAS.

Arcesilas primus omnium in Academia docere cepit, nihil esse *καταληπτόν* id est, comprehensibile, sed omnia incerta, 15. F.
Arcesilas Pyrrhonis Sceptici nihil approbantis sententiam amplexus est, 15. M
Arcesilas caput nouæ Academicæ haberi cepit, 15. F

ARCHELAUS.

Archelaus Socratis præceptor physicus ideo dictus, quod physicam primus Athenas inuexit, 249. P

ARCHI

ARCHIMEDES.

Archimedes dum in puluere quædam scribit ne patriam quidem captam esse sensit, 49. F
Architecti cur pluris fiant, quam qui manus operi adhibent, 39. M

ARGUMENTANS, ARGUMENTVM.

Argumentantis officia & documenta nouem, lib. 7. c. 42.
Argumentum quid, 1. 6. c. 6.
Argumentum dicitur aliquando quælibet sumptio, lib. 7. c. 9.
Argumentum dialecticum à Demonstratio quid differat, lib. 7. c. 9.
Argumentum Dialecticum quid, 1. 7. c. 9.
Argumentum demonstratiuum quid, 1. 7. c. 5.
Argumenti nomē quī vsurpetur in locis Dialecticis, 1. 7. c. 39.
Argumenta ex locis quomodo quærenda, lib. 7. cap. 37.
Argumenta non sunt per vim trahenda, sed quasi vocanda, 1. 7. c. 37.
Argumenta demonstratiua omnia quæ possint esse Dialectica, 1. 7. c. 4.
Argumentorum demonstratiuorum loci tres, lib. 7. cap. 5.
Argumentorū duo genera insitum & assumptum, *Vide locorum Duo genera.*
Argumentorum varia genera, in tabella expressa, lib. 7. c. 11.
Argumentorum ordo quid, lib. 7. c. 39.
in Argumentis disponendis quæ methodus seruanda, lib. 7. c. 40.

ARGUMENTATIO.

Argumentatio quid, 1. 6. c. 6 & 7.
Argumentatio ab argumento dicta, 1. 6. c. 6.
Argumentatio multo efficacior definitione ac diuisione, 1. 1. c. 4.
Argumentatio est quædam consequentia, libro. 6. cap. 1.
Argumentatio ex quorundam sententia duplex, 1. 6. c. 8.
Argumentatio quadruplex, lib. 6. cap. 1. & lib. 8. cap. 36.
Argumentationis auctor Aristoteles, 1. 1. c. 5.
Argumentationis varia nomina, 1. 6. c. 6.
ad Argumentationis structuram duo necessaria inuentio & iudicium, 1. 6. c. 7.
Argumentationis munus, lib. 1. c. 4.
Argumentationem vel Syllogismum esse obiectum logicæ ut ab Aristotele tractatur, 383. M
Argumentationem solam ex instituto tractauit Aristoteles, 1. 5. c. 5.
Argumentationes quæ plus virium habent, lib. 6. c. 36.

ARISTIPPVS.

Aristippus primus ex auditoribus Socratis mercedem à discipulis suis exegit, & quantum Philoſophatus est, 637. F

ARISTOTELES.

Aristoteles multo apertius egit de causis quam veteres, 195. P
Aristoteles non obscuram in se aliorum philosophorum inuidiam cõcitauit, quin Platonem ipsum hominem alioqui modestissimum sibi infensorem reddidit, pag. 2. P
Aristoteles cur ferè in libr. 4. Metaphysices loquatur de veritate complexa & intellectus potius quam rerum, 616. M
Aristoteles cum extrema instare intellexisset, primæ causæ misericordiam cum vehementius implorasset, vita functus est, & qui id Auctores tradiderunt, 3. M
Aristoteles quia in humanam Philosophiam nihil admittendum censuit quod probari humanis rationibus non posset, maluit in rebus diuinis citra consistere, quam diuina oracula proprio iudicio interpretari, ne adumbratam quidem Christi cognitionem tradidit, 22. F. & 23. P
Aristoteles quos lectores suorum librorum optauerat, 6. P
Aristoteles cur obscure scripserit, Ibid.
Aristoteles quos libros scripsit, 3. F. & 4. P. M
Aristoteles anno sexagesimo tertio ætatis mortuus, 3. M
Aristoteles quare sæpè ambigue loquatur, 6. M. F
Aristoteles quæstionem de admiranda vi Euripi septies die ac nocte reciprocantis explicare non poterat, & qui id Authores tradiderunt, 3. P.
Aristoteles cur hoc opus ordiatur ab appetitu hominibus innato duæ causæ traduntur, 28. F
Aristoteles quæ ratione cepit præferri cæteris Philosophis, 23. P
Aristoteles cur Metaphysicorum libros scripserit, 23. F
Aristotelis institutum 3. Libro Metaphysices, 427. F
Aristoteles mortuo Alexandro impietatis crimine accusatus, causam primum pro se egit, quam solam dixit toto vitæ tempore, pag. 2. F. & 3. P
Aristoteles cur scripta sua non poluerit, 6. M
Aristoteles sæpè ad verba & non ad sensum argumentatur, 6. F
Aristoteles plurimi facit Philosophorū omnium consensum, 227. F
Aristoteles

I N D E X.

Aristoteles cur eadem quæ in *Physicis* dixerat de causis, iterum repetit *libr. 1. Metaphysicis*, 234.F
 Aristoteles quàm accurate omnes disciplinas sit persecutus 11.M
 Aristoteles, quanto aliter quam veteres Philosophi de primo principio differuerit, 658.F & 659.M
 Aristoteles, cur aliter in causis materialibus, aliter verò in efficientibus, dum in finitione earum refellit, progrediatur, 339.M
 Aristoteles omnium consensu auctor est librorum *Metaphysicis*, pag. 1.P
 Aristoteles quam fuerit lectioni deditus & quam diu Platonem audiuit, *ibid.*
 Aristoteles, quare multorum Philosopherum sententias solcat refutare, 7.P
 Aristoteles minus errauit quam cæteri Philosophi, 21.P
 Aristoteles præceptor Alexandri deligitur, *pagin. 2.P*
 Aristoteles sibi conciliatur, nunc aspectum cognoscendis rebus Auditū vtiliorem, nūc auditum aspectu, afferens, 64.M
 Aristoteles in Stoicorum & Academicorum superstitionem (ceteri nonnulla peccauit,) nō est prolapsus, 17.F
 Aristoteles se Platonem esse profiteretur, 678.F
 Aristoteles per quinquennium Alexandrum in litterarum studiis erudit, 2.M
 Aristoteles sæpe de industria obscurus, *Vide in præfatio. Infit.*
 Aristoteles quare cum Athenas reliquisset Chalcide deinceps sit commoratus, 3.F
 Aristoteles docuit in Lyceo, tredecim annos, *pag. 2.M*
 Aristoteles plures fuerunt, 8.P
 Aristotelis in Platonem animus, 2.P
 Aristotelis mos, 285.F
 Aristotelis egregia sententia, 100.M
 Aristotelis modestia in reprehendendo, 612.P
 Aristotelis eulogia, 13.F. & 14.P
 Aristotelis ingenium, 8.M
 Aristotelis philosophandi ratio 14. 15. 16. 17. & 18.
 Aristoteles quare discendi gratia peregrinatus non sit, 12.F
 Aristotelis & Platonis comparationem longa oratione prosequitur auctor. 10. f. 11. & 12. per totas paginas.
 Aristotelis libri quomodo seruati, 7. m. & quomodo corrupti, *ibid. m. f. & à quibus correcti*, *ibid. f.*
 Aristotelis libri nonnulli cur, an ab eo scripti sint dubitentur, 8.P
 Aristotelis institutum in hoc opere, 28.F
 Aristotelis plerique libri de diuinis rebus scripti qui ad nos non peruenierunt, 11.F
 Aristotelis opinio de mundi æternitate cum

Platonis sententia de eius ortu confertur, 21.F
 Aristotelis sententia de beatitudine quomodo fidei doctrinæ consentiat, 21.M
 Aristotelis Philosophandi ratio, 17. m. F
 Aristotelis in disputatio mos, 101.F
 Aristotelem verè possuisse formas substantiales, 270.F. & 271.P
 Aristotelica doctrina reiecta prisce Ecclesie Doctores cur Stoicam & Academicam sectati sunt, 20.F
 Aristotelicæ doctrinæ auctoritas, 18.F.M.

A R S.

Ars nostra & diuina qui differant, 239.F
 Ars, exemplar, & instrumenta, quomodo differant, 240.F
 Ars æmula naturæ, *lib. 7. c. 40.*
 Ars quomodo per experientiam gignatur, 37.F
 Ars simpliciter experientie anteponenda est, 40.F
 Artis ordo naturæ ordini consentaneus, *lib. 7. cap. 40.*
 Ad Artis generationem non necessario concurrunt multæ experientie habituales, 38.P
 Artē præferendam experientie tribus argumentis probatur, 39.M
 Artē & scientiam per experientiam hominibus prouenire quomodo dicat Aristoteles, 76.F
 Artes mechanicæ quæ dicantur, 400.F
 Artes omnes differunt ex quibusdam probabilibus, vt inductione patet, 386.F
 Artes omnes quo ad actionem in singularibus versantur, 138.M
 Artes omnes experientia comparari quomodo verè dicat Aristoteles, & tamen quosdā artifices carere experientia, 77.M
 Artium in liberales & illiberales diuisio qualis, 402.F. & 403.M.

A R T I F E X.

ARTIFEX cur sæpe aberrat à scopo, 39.P
 Artifices particulares quo pacto de causis agunt, 234.P
 Artificiosa forma sine materia esse non potest, *lib. 6. c. 7.*

A R T A X E R X E S.

ARTAXERXES Longimanus quo tempore apud Persas regnabat, 168.F

A S P E C T V S.

ASPECTVS includit seu potius supponit tactum, 63.F.

Aspectu

I N D E X.

Aspectus percipit res more intellectus, 62.F
 Aspectus non impeditur vno contrario à perceptione alterius, 63.P
 Aspectus quid, *lib. 5. cap. 6.*
 Aspectus percipit per medium multo nobilius quam sunt media cæterorum sensuum, 63.P
 Aspectus quo pacto, & quibus rationibus nobis sit carior cæteris sensibus, 62.M
 Aspectus cur locum altissimum obtineat in corpore humano, 63.M
 Aspectus quomodo cæteris sensibus sit ad cognitionem aptior, 62.M
 Aspectui rerum cælestium cognitio accepta refertur, 63.M
 Aspectum non esse nobis cariorē cæteris sensibus quatuor rationibus probatur, 61.F. & 62. per totam, quæ reiciuntur, 63. 64. P. M
 Aspiracionis captio, *Vide Captio accentus.*

A S T R O L O G I A.

ASTROLOGIA nō versatur circa res pure Mathematicas, 205.F
 Astrologiæ cognitio longa indiguit astrorum obseruatione, 41.M
 Astrologiam solam principes suo studio dignam iudicant, 96.M
 Attributa diuina vt sunt, à nobis explicari nō possunt, 633.F

A V D I T V S.

AVDITVS quo pacto ad cognoscendum aprior aspectu dicatur ab Aristotele, 64.M

A V E N - R O I S.

AUENROIS opinio de materia cæli reicitur, 62.F
 Auenrois & Themistij error, vnum esse omnium hominum intellectū existimantium, reicitur, 65.M. & 69.P.

A V G V S T I N V S.

DAUGUSTINVS quomodo intelligendus, cum asserit, posse habere fidem, naturæ esse hominum; habere autem, gratiæ esse fidelium, 58.P
 DAUGUSTINVS Platonem Aristoteli prætulit, 13.M
 DAUGUSTINVS parum admodum in Aristotelis lectione versatus fuit, 13.M
 DAUGUSTINI locus pro vtilitate dialecticæ, 414.F
 DAUGUSTINI sententia de necessitate dialecticæ, 413.P
 DAUGUSTINI locus, *Fecisti nos ad te, & inquietū est cor nostrum. donec requiescat in te*, ex cap. 1.

lib. 1. Confess. exponitur, 60.M
 Augustini dictum de tempore, 293.F
 Augustini sententia Deum suæ sempiternæ sapientiæ causam esse sempiternam discutitur, 235.F
 DAUGUSTINI de Platone sententia *suauius illum ad legendum, quam potentius ad persuadendum scripsisse*, 70.P

A V S C U L T A T I O.

AUSCULTATIONIS via, *lib. 7. cap. 40.*
 Auscultationis nomē quomodo accipiendum in physicorum librorū inscriptione, 4.M.F
 in Auscultatione seruandi sunt ordines compositionis, *lib. 7. cap. 40.*
 Auscultatorios libros cur de stylo conscripsit Aristoteles, 5.F.

A V T H O R I T A S.

AUTHORITAS duplex, diuina & humana, *lib. 7. cap. 35.*
 Authoritatis locus & vsus, *lib. 3. cap. 35. & 36.*
 ab Authoritate negatiue quando non valet argumentum, *lib. 7. cap. 35.*
 ab Authoritate duobus modis ducitur argumentum, *lib. 7. cap. 35.*

B.

B E A T I T V D O.

BEATITVDINIS alienæ desiderium esse hominis naturale secundum quid 60.M
 Beatum omnia possibilis cognoscere in verbo, opinio quorundam, 351.M

B O N I T A S.

BONITAS Dei causa rerū omnium, 623.P
 Bonitas materiæ primæ, 637.M
 Bonitas transcendens consistit in conuenientia rerum cum Deo, 738.F
 Bonitatis transcendētis propria ratio quæ sit, 640.M
 Bonitatem & veritatem sumi aliquando pro ipsarum entitate, 646.P
 Bonitatem ex eo constare non esse idem quod perfectionem quia perfectio dicitur absolute, bonum verò comparatè, 618.M.

B O N V M.

BONUM an sit propria entis affectio disputatur, 629. & sequentib. Ponuntur argumenta pro parte negatiua, *ibid. & 630. P. M.*
 Bonum est volūtatis ad æquatum subiectum, 121.M

V. V. V.

Bonum

Bonum quid formaliter sit variæ sententiæ, 630.M.F
 Bonum quid formaliter significet apud Herueum, 631.P. eiusque refutatio, ibid.M
 Bonum quid sit formaliter Durando & eius refutatio, 631.F. & 632. per totam.
 Bonum includere formaliter relationem & absolutum, 633.M
 Bonum quid includat formaliter variæ Thomistarum opiniones, 633.P.M
 Bonum quomodo conuertatur cum ente Durando, 632.P.
 Bonum nihil addere enti nisi relationem rationis, omnes Thomistæ affirmant, 635.P
 Bonum addit enti solam relationem rationis eamque solam formaliter significat, 634.P
 Bonum est quod omnia appetunt, est descriptio à posteriori tradita, 635.P
 Bonum est propria passio entis, 636.P
 Bonum quomodo maioris ambitus dicatur apud Dionysium Areopagitam quam ens, 636.M
 Bonum est nomen positium nō negatiuum, 684.P
 Bonum omne bonitate transcendente perfectum est, 641.M
 Bonum transcendens non significare perfectionem formalem, 645.F
 Bonum transcendens quomodo non iungat enti negationem, 644.P
 Bonum quomodo sumatur ab Aristotele cum definit virtutem esse habitum qui bonum efficit habentem, & opus eius bonum reddit, 637.F
 Bonum auctor libelli de causis cum ait dici per informationem entis quomodo intelligendus, 638.M
 Bonum duplex ex sententia Platonis, 42.M
 Boni ratio formalis sita est in conuenientia, 633.M
 Bona ex circumstantia quæ, lib. 7. cap. 36.
 Bona necessaria quæ, ibid.
 Bona triplicia, vtilia, honesta & iucunda, lib. 5. cap. 13.

B R V T A.

Brutorum animalium cognitio naturalis, 154.M
 Brutorum animalium tres gradus ex cognitione sumpti, 31.M. & 32.P

B V C E P H A L V S.

Bucephalus ideo dicitur verus equus, quia adæquatur conceptui quem Deus habet de vero equo, 240.F

B V R I D A N V S.

Buridani sententia de subiecto Metaphysicæ, 492.M. & refutatur, 494.

C

CA C O D A E M O N I quæ captio maximè familiaris, lib. 8. cap. 11.

C A I E T A N V S.

Caietanus non rectè arguit Scotum, cap. 3. de Ente & Essentia, 534.M
 Caietani sententia de conceptibus rerum singularium, 139.M
 Caietani opinio de cognitione quidditatiua, animæ rationalis, 314.M

C A L E F A C T I O , C A L I D V M.

Calefactio quomodo procedat à calore, 86.P
 Calidum & frigidum esse rerū principia voluit Parmenides, 252.M

C A N I S.

Canis mirum exemplum, 34.P

C A P T I O .

Captio accentus quid, lib. 8. cap. 8.
 Captio accentus quintuplex, ibid.
 Captio accidentis omnium deterrima & periculosissima, lib. 8. cap. 10.
 Captio accidentis quid, ibid. triplex, ibid.
 Captio accidentis vnaquæque habet octo formas colligendi, lib. 8. cap. 10.
 Captio accidentis vnde oriatur, ibid.
 Captio æquiuocationis, lib. 8. cap. 4.
 Captio ambiguitatis, lib. 8. cap. 5.
 Captio compositionis, lib. 8. cap. 6.
 Captio consequentis, lib. 8. cap. 14.
 Captio consequentis continetur quodammodo sub captione Accidentis, ibid.
 Captio diuisionis, ibid.
 Captio eius quod simpliciter dicitur & secundum quid duplex, lib. 8. cap. 11. Dæmoni familiaris est, ibid.
 Captio figuræ dictionis sæpe ad captionem accidentis pertinet, ibid.
 Captio figuræ dictionis triplex, ibid.
 Captio ignorationis Elench. lib. 8. cap. 12.
 Captio non causæ vt causæ, lib. 8. cap. 15.
 Captio petitionis principij quid, lib. 8. cap. 3. quintuplex, ibid.
 Captio plurium interrogationum vt vnus, lib. 8. cap. 16.
 Captionibus singularibus Sophistarum quæ occurrunt, lib. 8. cap. 18.
 Casus ad coniugata reuocantur, lib. 7. cap. 16.
 Casu æquiuoca. Vide *Æquiuoca casu*.
 C A T E G O R E M A .
 Categoremata nunc rem, nunc vocem significat, ibidem.

C A S V S.

Casus ad coniugata reuocantur, lib. 7. cap. 16.
 Casu æquiuoca. Vide *Æquiuoca casu*.

C A T E G O R E M A .

Categoremata nunc rem, nunc vocem significat, ibidem.

Catego

Categoremata quid, lib. 1. cap. 9.

C A T E G O R I A .

Categoria quid. Vide *Prædicamentum*.
 Categoria cur sic dicta, lib. 2. cap. 1.
 Categoria naturalis dispositio, lib. 2. cap. 8.
 Categoriarum intelligentiæ necessaria est quinque vocum notio, lib. 2. cap. 8.
 ad Categorias omnia præter Deum Opt. Max. modo aliquo reuocantur, lib. 2. c. 9.

C A V S A .

Causa efficiens. Vide *Efficiens*.
 Causa & effectus mutuò se respiciunt, lib. 7. cap. 24.
 ex Causa tribus modis effectus concluditur, lib. 7. cap. 23.
 Causa proxima siue cohærens cum effectu habet causalitatem completam, 333.M
 Causa inferior quo pacto pendeat à superiori, 330.M
 Causa vt causa est non includit in sua ratione vllam materiam siue sensibilem, siue intelligibilem, 233.M
 Causa accipitur tribus modis, 236.P
 Causa prima non participat esse nec veritatem, sed est primum esse & prima veritas, 289.M
 Causa est id ad quod aliud sequitur, 235.P
 Causa exemplaris à quatuor causarum generibus distincta, 230.M
 Causam exemplarem non esse vere causam, 239.P
 Causam vt causa est esse subiectum Metaphysicæ, quidam crediderunt, 493.P
 Causæ quæ cuique scientiæ accommodatæ, lib. 7. cap. 5.
 loci Causarum vsus, lib. 7. c. 23.
 Causæ aliter tractantur in Physica, aliter in Metaphysica, 421.M
 Causæ externæ tres, efficiens, finis, & exemplar, lib. 5. cap. 4.
 non Causæ, vt causæ captio. Vide *Captio non causa*.
 Causæ nomen in captione non causæ qui accipitur, lib. 8. cap. 15.
 Causæ essentialiter subordinatæ quæ dicantur, 330.P
 Causæ per se sunt quæ secundum proprias naturas, & non secundum aliquid quod eis accidat sunt causæ, 329.F
 Causæ quatuor, lib. 7. cap. 19.
 Causæ essentialiter subordinatæ, non causant nisi simul existant, 332.P
 Causæ per accidens sunt quæ vel non per se ipsas, sed per aliquid quod ipsis accidit sunt causæ: vel dicuntur causæ per se effectibus, 329.F
 Causæ infinitæ qualis est Deus Opt. Max. concursum est finitus & quare, 333.F
 Causæ omnes mediæ dependent ab vna su-

periori, 338.M
 Causæ & affectui accidunt infinita, 331.F
 Causæ omnes in rebus naturalibus quo pacto reperiantur, 239.M
 Causæ nomen est analogum, 235.P
 Causæ definitio analogæ, 235.F
 Causæ definitio communi excutitur, 235.M
 Causæ nomen duob. modis sumi posse, 502.P
 Causæ accidentaliter subordinatæ quæ dicantur, 330.F
 Causæ vniuersalium explicantur à Metaphysico quam à Physico, 326.F
 Causæ nomē cum in quatuor vulgata causarum genera diuiditur, non accipitur in tota sua latitudine, sed pro causa principali quæ digna est cui effectus tribuatur, 239.P
 Causarum vniuersalium effecta, esse vniuersalia, 88.P
 Causarum quatuor genera quomodo inter se affecta sint, 338.M
 Causarum in finitionem dari non posse in diuersis generibus causarum, 337.M
 Causarum omnium tractatio quomodo ad vnam scientiam pertineat, & quomodo non, 440.F. & 441.P.M
 Causarum essentialiter subordinatarum in perfectione comparatio, 343.M
 Causarum infinitatem à Metaphysico explicandam esse, 426.F
 Causarum omnium tractatio an ad vnam pertineat scientiam nullibi expresse determinat Aristoteles, 440.F
 Causarum nomē tribus modis vsurpatur pro causis in cōmune, Secūdo pro iis quæ sunt primæ quæq; in suo genere. Tertio pro omnibus omnino causis secundū speciē, 440.F
 Causarum essentialiter subordinatarum differentiarum, 331.P
 Causarum explicatio ad Metaphysicum propriè pertinet, 233.M
 Causarum quatuor connexio, lib. 7. c. 22.
 Causarum pauciora esse quam quatuor genera probatur argumentis verisimilib. 230.F. & seq.
 Causarum plura esse quam quatuor genera quibus argumentis probari possit, 230.
 Causarum genera cur ex solis rebus naturalibus collegerit Aristoteles, 217.P
 Causarum quatuor tantum esse genera probat Aristoteles duobus argumentis, 237.F
 Causarum esse quatuor genera nec plura nec pauciora, 236. & 237.
 Causarum vnum genus non pendere ab alio genere, quo ad rationem causandi, 380.M
 Causarum rationes quænam Deo conuenire possent, 242.P
 Causas materiales in infinitum subordinatas dari non posse, tribus rationibus probatur, 335.F. & 336.P
 Causas essentialiter subordinatas concurrere.

ad eundem effectum eo modo, quo multi trahentes vnum saxum, ad tractum, quorundam sententia, 334 P
 Causas essentialiter subordinatas non posse esse infinitas, 332. M. 333. M
 Causas cur definire soleat Aristoteles per motum, 234. M
 in tribus Causis subordinatis quomodo amittat secunda vim cauſandi.
 in Causis finalibus non dari infinitum progressum tribus rationibus probatur, 337. M. & F
 in Causis per se essentialiterq; subordinatis dari non posse infinitionem, 332. P
 in Causis per se accidentaliter tamen subordinatis datur infinitio, 331. F
 Causalis enuntiatio. *Vide Conditionalis.*

C H A O S.

Chaos quomodo posuerit Anaxagoras, 169. p. m.

C H R Y S I P P V S.

Chrysippus Stoicorum in tradendis differendi præceptis Princeps, 18. M

C H R I S T V S.

Christi scientia infusa qualis, 350. F
 Christi humana natura non per se existit, sed in verbo, 87. F

C I C E R O.

Cicero probat longa oratione, natura omnes homines in scientiæ amorem nullo emolumento inuitatos rapi, 49. M. F. & 50. per totam paginam.
 Cicero in differendi facultate primas tribuit Stoicis, 18. P
 Cicero Platoni addictissimus, &c.

C I R C V L A R I S.

Circularis syllogismus. V. Syllogismus circuli.
 Circulo demonstrare quid sit, 660. P

C I R C V N S T A N T I A.

Circumstantium locus, lib. 7. c. 36. & 37
 Circumstantium tria genera, lib. 7. c. 26.
 Cæcitas est in oculo, quomodo vere dicatur, 512. P

C O E L V M.

Cæli mira rotunditas, 448. F
 Cælos motu efficere harmoniam & concen-

tum opinio Pythagoreorum, 182. F

C O G N I T I O.

Cognitio distincta quid, & quid confusa, 114. M
 Cognitio perfecta rei ex cognitione omnium causarum essentialiter subordinatarum pendet, 332. P
 Cognitio distincta totius vniuersalis tunc habetur, cum eius communitas per omnia illius inferiora cognoscitur.
 Cognitio principiorum naturaliter acquisita quam sit certa, 76. M
 Cognitio confusa totius essentialis quid, 115. P
 Cognitio animæ Christi & beatorum, 352. P
 Cognitio quæ verisimilitudini innititur, est infirma quædam notitia rerum, quæ tamen diligenti inquisitione in certam scientiam potest conualescere, 674. P
 Cognitio habitudinis animæ Christi, 351. P
 Cognitio diuina norma est omnium cognitionis, 639. P
 Cognitio distincta duplex, & duplex item confusa, & singula distinctionis membra explicantur, 114. M. & F. & seq.
 Cognitio duplex, altera confusa, altera distincta, 114. P
 Cognitio naturalis potentiaæ actiua an requirat comprehensionem omnium indiuiduorum, 355. F
 Cognitio potentiaæ passiua, 353. F
 Cognitio beatorum in verbo ad plura vel pauciora extenditur pro lumine gloriae, 353. M
 Cognitio in alio duplex, 350. P. & quo pacto utraque sit accipienda. ibid.
 Cognitio diuina qualis, 349. P
 Cognitio distincta naturarum omnium non spectat ad metaphysicum, 105. F
 Cognitio confusa entis quæ sit, 115. F
 Cognitio quidditatiua quid apud Scotum, 30. F
 Cognitionis brutarum animantium tres gradus, 11. M
 Cognitionis infinitorum in se & in diuina essentia discrimen, 352. M
 Cognitionis summæ tres gradus, 36. P. M
 Cognitionis abstractiua cognitio qualis est cognitio vniuersalium, indiget examine intuitiua, quæ in hac vita sine sensu fieri nequit, 72. F
 Cognitionem terminorum cum satis esse asserat Aristoteles ad cognitionem principiorum quomodo intelligendum, 84. M
 Cognitionem nullam esse quæ sit cognitio difficilis si res omnes conferantur cum intellectibus æqua proportionem dispositis, 300. F
 Cognitionem diuinam successiuam esse non posse

posse, 358. M
 Cognitionem quidditatiua separatarum substantiarum esse in anima separata, 315. F

C O G N O S C E R E.

Cognoscimus quæcumque rem prius confusè quàm distinctè, 117. F
 Cognoscimus omnia imperfectè cum sola principia tenemus, perfectè verò cum singula ex principiis demonstrantur, 69. F
 Cognosci à nobis quidditatiuè in hac vita genus summum prædicamenti substantia, 311. F. M
 Cognitu facilius non idem esse quod simpliciter notius, 128. F
 Cognitu difficile ex se duobus modis dici posse, aut quia illi per se conueniat vt difficile cognoscatur aut quia ex natura illius proueniat, vt aut omnino aut non facile nisi à perfectis intellectibus cognoscatur, 299. P

C O L L E C T I O.

Collectionis ordo. *Vide Ordo collectionis.*
 Collectionis studiosissimus Socrates, libro 7. cap. 40.
 Collectionis omnia sensuum imbecillitati accommodatissima. ibid.
 Collectio quæ inuestiganda definitio, lib. 5. cap. 7. 3.
 Collocatio argumentorum. *Vide Ordo argumentorum.*

C O M M V N E.

Comitantium locus, 1. 7. c. 26.
 Commune nomen. *Vide Vniuersale.*
 Communes loci sine propriis parum valent, lib. 7. c. 38.
 Commune multiplex, 526. F
 Comparatione relationum æquiuoca. *Vide Æquiuoca comp. relat.*
 Comparatiuis nominibus cur vtatur Aristoteles, 38. F
 Completè distribui quid, 1. 5. c. 20.
 Complexum proprium. V. *Proprium complexum.*

C O M P O S I T I O.

Compositio. *Vide Collectio.*
 Compositio inuentionis ordini accommodatior, diuisio autem naturæ ordini, perfectæ quæ disciplinæ, 315. c. 7.
 Compositionis captio. *Vide Captio compositionis.*
 Compositionis Ordo. *Vide Ordo compositionis.*

C O M P O S I T V S.

Compositus sensus ac diuisus triplex, 1. 8. c. 6.

Compositus sensus ac diuisus in orationibus coniunctis, 1. 8. c. 7.
 Compositus sensus ac diuisus, quo pacto comodè explicetur in modabilibus, 1. 8. c. 6.

C O N C E P T V S.

Conceptus & nominis eadem esse significationem quoad synceritatem, 308. P
 Conceptus entis quidditatiuus à solo Deo habetur, 310. M
 Conceptus alius respondet nomini Dei, alij verò Dei descriptionibus, 307. M
 Conceptus quid sit, 158. M
 Conceptus aliquis nulli rei conformis, necessario erit conformis alicui rationi concipiendi existenti in mente diuina, 621. M
 Conceptus rerum vniuersalium nunquam excedere representationem specierum intelligibilium, 149. F
 Conceptus est simplex qui respondet nomini Dei, vt nomen simplex est, 307. F
 Conceptus entis an sit absolutus, 358. M
 Conceptus omnino confusus entis, etsi nõ est proprius cuiusquam particulis entis, tamen includit confuse proprios modos essendi eorum omnium quæ proximè entis nomine significantur, 552. P
 Conceptus formalis entis potest esse non solum vnus re, sed etiam præcisus re ab omnibus conceptibus membrorum diuidentium, 550. m. Non est tamen vnus ratione, nec item præcisus ratione ab omnibus conceptibus formalibus membrorum diuidentium nisi secundum quid, ibid. F
 Conceptus quinam præcedant iudiciu, 611. P
 Conceptus qui respondent nomini Deus cum sit simplex, cur non sit quidditatiuus, 308. M
 Conceptus Dei simplex quem in hac vita habere possumus facilis est, & quare, 309. P
 Conceptus rerum singularium non propriè dici reflexos, sed translatici tantum, 160. M
 Conceptus entis obiectiuius trifariam distinguitur, 547. M
 Conceptus quidditatiui duplex genus, 308. F
 Conceptus obiectiuius entis nec est vnus re, nec præcisus re, ab omnibus obiectiuis membrorum diuidentium, 548. M
 Conceptus entis formalis trifariam distinguitur in omnino distinctum, omnino confusum, & partim distinctum, partim confusum, 547. P
 Conceptus quo cognoscitur Deus ex omnibus perfectionibus quas formaliter continet, nobis non solum difficilis, sed & impossibilis, 309. M
 Conceptus duplex medius & vltimus, 1. 1. c. 11.
 Conceptus medij & vltimi discrimen, ibid.
 Conceptus quomodo differant à vocibus &

scriptis, lib. 1. cap. 10.
 Conceptus significant res immediate, ibid.
 Conceptus sunt iidem apud omnes, ibid.
 Conceptus sunt signa formalia, ibid.
 Conceptus sunt signa naturalia, ibid.
 Cōceptus sunt similitudines rerum in intellectu signatae, ibid.
 Conceptus priuatus quid sit, 543. F
 Conceptus formalis cur dicatur actualis similitudo, ibid.
 Conceptus formalis duplex, simplex, & compositus, siue complexus, 544. P
 Conceptus entis est imperfectissimus, 121. F
 Conceptus obiectiuus quid, 544. M
 Conceptus duplex, formalis & obiectiuus, pag. 543. F
 Conceptus enunciationum & enunciabilium an simplices, 611. M
 Conceptus duobus modis dici potest vnus, aut re, aut ratione, 547. F. Duobus item modis præcisus, vel re, vel ratione, ibid.
 Cōceptus vnus & præcisus à multis num possit esse analogus respectu illorum, 55. P
 Conceptus simplices suapte natura antecedit suam inter se compositionem, & diuisionem, 606. M
 Conceptus nostri speculatiui non solum dicuntur veri per conformitatem cum rebus, sed etiam per conformitatem cum rationibus concipiendi, 621. M
 Conceptus relatiui qui de Deo habentur non sunt essentialia, 304. F
 Conceptus entis confertur cum conceptibus vniuersis, 544. M
 Conceptus formalis entis nō potest simpliciter dici vnus Conceptus, nisi quo pacto nomen *Vocale æquiocum simpliciter*, & sine adiectione dicitur vnum nomen, 550. F. & 551. P
 Conceptus nostri speculatiui eadem conformitate qua conformantur rebus, conformantur etiam rationibus suis existentibus in mente diuina, 621. M
 Conceptus obiectiuus entis non est vnus ratione, nisi secundum quid, 548. M. nec præcisus ratione ab omnibus obiectiuis membrorum diuidentium, nisi secundum quid, Ibid. F. & seq.
 Conceptus purè positui absoluti attributorū quæ propriè de Deo dicuntur, nullus est quidditatiuus eo modo quo in hac questione quidditatiui nomen accipiendum est, 305. P
 Conceptus negatiui qui de Deo haberi possunt, non sunt essentialia, 304. M
 Conceptum beatorum de Deo simplicem & quidditatiuum esse, 308. M
 Conceptuum quatuor genera quæ de Deo haberi possunt, 304. M

Conceptum speciei infimæ non necessariò præcedere conceptum superiorum, 122. M
 Conceptum entis esse simplicissimum, 552. F
 Conceptum vnum numero formalem dari posse, qui representet omnia entia, quatenus entia sunt, 553. M
 Conceptum eundem formant omnes qui verbum Dei audiunt, 307. F
 Conceptum obiectiuum non respondere formali, nisi in representando, 552. F
 Conceptuum duo genera quæ in secunda intellectus operatione dantur, 610. F
 Concludendi duo generales modi, *Vide Modi Concludendi*.
 Concludere plura, lib. 6. cap. 13.

CONCLUSIO.

Cōclusio nulla datur quæ ex in infinitis principiis pendeat, 341. P
 Conclusio est pars syllogismi, lib. 6. cap. 10.

CONCRETVM.

Concretum Nomen quid, lib. 15. cap. 23.
 Concreta cur sic dicta, ibid.
 Concretum duplex, proximè deriuatum & remotè, ibid.
 Concretum latius patet connotatio, lib. 1. c. 4
 Concreta accidentium non pertinent ad prædicamētā, nisi reductione quadā, lib. 7. c. 36.
 Concreta accidentia quæ definiantur, lib. 5. c. 6.
 Cōcretorū pro abstractis vsurpatio, lib. 4. c. 13.

CONDITIONALIA.

Conditionalis multiplex, rationalis, causalis, temporalis, localis, &c. ibid.
 Conditionalis omnis enuntiatio duabus præcipuis partibus constat, lib. 3. cap. 15.
 Conditionalis partes multiplicari possunt in infinitum, ibid.
 Conditionalis nihil in re ponit, ibidem.
 Conditionales verè non omnes necessariæ, nec omnes falsæ impossibiles, ibid.
 Conditionalium syllogismorum duplex figura, lib. 6. 732.
 Conditionalium veritas in sola consecutione consistit, ibidem.
 Confirmationis ordo, lib. 7. cap. 41.

CONFORMITAS.

Conformitas quæ cernitur inter rem & intellectum, si est conformitas mensuræ nō semper dicitur veritas, tametsi cōformitas mensurati semper dicitur veritas, 613. P
 Conformitas quam sit inter res & intellectum, 614. F
 Conformitas nihil aliud est formaliter quàm relatio, 604. M

Conformitas

Conformitas perfecta ex vtraque parte datur inter Deum & Diuinum intellectum, 611. P
 Conformitas aliqua simplex inter res & conceptus antecedere debet inter res & cōpositionem & diuisionem eorundem, 606. M
 Conformitas quam dicatur veritas, 614. M
 Conformitas quo pacto sit relatio realis, 622. P. & quo pacto relatio rationis, ibid. M
 Confusa suppositio. *Vide Suppositio confusa*.

CONIUGATA.

Coniugata cur in connexis argumentis numerentur, lib. 7. cap. 16.
 Coniugatorum vsus & pronunciata, libro 7. c. 16. & 36.
 in Coniugatis tres cautiones necessariæ, lib. 7. cap. 16.
 in Coniugatis cauenda, antiquitas, ibid.
 Coniugatorum locus, lib. 7. cap. 16.

CONIUNCTA.

Coniuncti extremi enuntiatio, lib. 3. cap. 5.
 Coniuncta enuntiatio. *Vide Enunciatio Coniuncta*.

CONIUNCTIO.

Coniunctio est forma enunciationis coniunctæ, lib. 3. c. 14.
 Coniunctio, Et, quando accipiatur copulatiuè & quando copulatiuè, lib. 8. cap. 7.
 Coniunctio, Vel, quando disunctim ac disunctiuè, ibid.
 Coniunctio multorum vt non potest concipi nisi ipsa concipiantur, ita nec disunctio, pag. 559. F

CONTRARIA.

Contrariè opposita quæ, lib. 2. cap. 7.
 Cōtrariarum enuntiationū conditio, lib. 3. c. 6.
 Contrarium vnum quomodo sit alterius priuatio, 689. P
 Contrarium per suum contrarium non definiendum, lib. 1. cap. 9.
 Contrariæ enuntiationes quæ, lib. 3. cap. 6.
 Contraria duplicia immediata & mediata, lib. 2. cap. 17.
 Contrariorum media duplicia nominata & innominata, ibid.
 Contraria prima tradiderūt antiqui quæ perspicuè ad vnum & multitudinem videntur reduci, 515. F
 Contraria cur ad vnum reuocari dicantur, 517. M
 Contraria qua ratione in eodem subiecto esse nequeant, 694. F
 Contrariorum eandem esse scientiam, pag. 435. P. M

CONTROVERSIA.

Controuersia Philosophorum de substantia

& origine animæ rationalis, 314. F. & seq.

CONVENIENTIA.

Conuenientia Analogica est, conuenientia secundum quid, 554. P
 Conuenientia quæ significatur nomine vere boni, & non apparentis tantum, est conuenientia secundum veram existentiam realem, 635. F

CONVERSA, CONVERSIO.

Conuersa, & conuertens enuntiatio quæ, lib. 5. cap. 8.
 Conuersiuis Syllogismus. *Vide Syllogismus conuersiuus*.
 Conuersio triplex, simplex, per accid. & per contra, lib. 3. cap. 8.
 Conuersio enuntiationis quid, lib. 5. cap. 8.
 Conuersio modalium. *Vide Modalium conuersio*.

COPVLATIVA.

Copulatiuus decensus. *Vide Descensus copulatiuus*.
 Copulatiui Syllogismi affirmatiui nulli sunt Ibid. cap. 23.
 Copulatiua enuntiatio triplex, necessaria, contingens, & impossibilis, lib. 3. cap. 16.
 Copulatiua enuntiatio, non propriè dicitur hypothetica, lib. 3. cap. 14.
 Copulatiuæ enuntiationis partes non habent certum numerum, ibid.
 Copulatiua veritas, ibid.
 Copulatiuorum syllogismorū negatiuorum figura vnica, ibid.
 Copulatus descensus. *Vide Descensus copulatus*.
 Copulata suppositio. *Vide Suppositio copulata*.

CORPV S.

Corpus duplex aliud ad prædicamentum substantiæ, aliud ad prædicamentum quantitatis pertinens, 472. F
 Corpora bina posse virtute diuina existere in eodem loco, 449. M
 Corporum cœlestium natura ex sententiā Platonis, 456. F
 Corporea substantia sola ex materia & forma definitur, lib. 5. cap. 6.
 Corruptionem colligi ex alteratione passiuā 257. M

CRATYLV S.

Cratylide de mutabilitate rerum sententiā, 682. F

CREATIO.

Creatio etsi nullam supponit entitatem rei actu existentem, supponit tamen totam illius essentiam potentia existentem, vt per ipsam

ipsam creationem accipiat esse actu, 582.P
Creatio est actio non Physica, 83.F

C R E A T V R A.

Creatura quemadmodum nulla ex se ipsa est ita nullius transcendentem bonitatem sumendam esse ex convenientia qua quæque sibi ipsi congruit, 640.P

Creatura in Deo cognita plura simul cognoscere valet quam à Deo simul creati possunt, & quare, 352.F

Creaturam quatenus est ens necessario definiendam per Deum si definitio esse debeat omnino perfecta, 542.M

Creaturæ quatenus dicuntur entia per attributionem ad Deum appellari entia denominatione extrinseca ab entitate diuina. At quatenus dicuntur entia secundum proportionem esse ac dici entia à propriis entitatibus, 542.P

Creaturæ sunt entia & vera propter habitudinem ad rationes formales existentes in mente diuina, 624.M

Creaturæ pendent ab actu intellectus diuini, 627.F

Creaturæ quemadmodum non sunt producibiles à Deo per naturam sed per artem, ita nec possibiles nisi per artem diuinam, 623.F

Creaturas non esse aut entia aut vera in ordine ad diuinam essentiam, quatenus illa antecedit more intelligendi nostro intelligendi actum, 623.F

Creaturas esse Deo bonas quo sensu dici possit, 640.P

C R I T I C I.

Critici qui olim dicti, 95.M

C Y N I C I.

Cynica secta à mordendi reprehendendique conserudine canina dicta, 16.F

C Y R E N A I C I.

Cyrenaici & Atistippi conuictum in Mathematicas scientias, 437.M

D

D E M O N.

DE M O N E M. definitus Platonici, Animal animo patibile, mente rationale, corpore æternum, tempore æternum, 467.F

D A T V M.

Datum cur sic dictum, lib. 7. c. 4.

D E F I N I R E.

Definire ex omnibus simul causis facilius est quam ex vna tantum, lib. 5. cap. 4.

Definiri non eodem modo rebus omnibus conuenit, lib. 5. c. 6.

Definire pluribus verbis quando liceat, lib. 5. cap. 22.

D E F I N I T I O.

Definitio duplex tradi potest rerum naturalium, altera per materiam & formam quæ dicitur Physica, altera per genus & differentiam quæ est metaphysica, 457.F

Definitio quid, lib. 5. c. 1. & 2.

Definitio duplex rei & nominis, lib. 5. c. 2.

Definitio causalis quid, ibid.

Definitio causalis inter descriptiones numeratur, lib. 5. c. 4.

Definitio communis vitiosa, lib. 5. c. 10.

Definitio cur breuis esse debeat, lib. 5. c. 12.

Definitio cur dicatur oratio, lib. 5. c. 1.

Definitio debet esse ex notioribus, lib. 5. cap. 9.

Definitio debet esse rei immutabilis, lib. 5. c. 8.

Definitio definiti propria esse debet, lib. 5. c. 10.

Definitio essentialis cur sic dicta, lib. 5. cap. 5.

Definitio essentialis duplex, Physica & Metaphysica, ibid.

Definitio essentialis rarissima, saltem in substantiis, ibid.

Definitio essentialis vna est vnius rei, ibid.

Definitio est imago essentia, lib. 5. cap. 8.

Definitio est principium & fundamentum scientia, lib. 5. cap. 6. 9. & 12.

Definitio est quasi caput omnis disputationis, lib. 5. cap. 9. & 12.

Definitio identica vitanda, lib. 5. cap. 2.

Definitio interdum sumitur pro tota enunciatione quæ definitione constat, lib. 5. cap. 1.

Definitio mentalis, ratio appellatur, lib. 1. cap. 19.

Definitio metaphoras præsertim remotas & difficiles respuit, lib. 5. cap. 9.

Definitio minus vniuersalium quæ facilius quam magis vniuersalium, lib. 5. cap. 7.

Definitio nominis quid, lib. 5. cap. 2.

Definitio nominis necessaria, ibid.

Definitio omnis modo aliquo dici potest definitio rei, lib. 5. cap. 2.

Definitio per se non est enūciatio, lib. 5. cap. 1.

Definitio quæ collectione ac diuisione inuestiganda, lib. 5. cap. 2.

Definitio qui substantiis & accidentibus conueniat, lib. 5. cap. 6.

Definitio qui vniuersalis & affirmatiua dicitur, lib. 5. cap. 1.

Definitio rei quid, lib. 5. cap. 3.

Definitio rei duplex essentialis & descriptiua,

ua, lib. 5. cap. 3.

Definitio rei figurantis non conuenit, 1. 5. c. 8.

Definitio specialis differendi modus, 1. 4. c. 1.

Definitio verba inusitata & ambigua respuit, lib. 5. cap. 9.

Definitio vnde dicta, lib. 5. cap. 1.

Definitionis ac descriptionis pronuntiata communia, lib. 7. cap. 14. & 36.

Definitionis essentialis varia nomina, libro 5. cap. 3. & 5.

Definitionis inuestigatio apud Aristotelem duplex, per compositionem & diuisionem, lib. 5. cap. 7. & 13.

Definitionis nomen duobus modis ab Aristotele accipitur, lib. 5. cap. 1.

Definitionis locus, lib. 7. cap. 13.

Definitionis munus, lib. 1. cap. 4.

Definitionis præcepta, lib. 3. cap. 9. 10. 11. & 12.

Definitionis qualis esse debeat perspicuitas, lib. 5. cap. 1.

Definitionis author Socrates, lib. 1. cap. 5. in Definitione nihil deesse aut superesse debet, lib. 5. cap. 11.

Definitione tribus modis probare possumus, lib. 7. cap. 13.

in Definitione verba actum significantia sæpe pro ipsis facultatibus accipiuntur, libro 5. cap. 13.

Definitiones essentialis nonnullæ causales etiam dici possunt, lib. 5. cap. 4.

Definitiones tot esse debent quod sunt essentialis, lib. 5. cap. 8.

Definitiones quibus modis colligantur, 117. M

Definitiones omnium substantiarum & accidentium resoluti in substantiarum genus summum, ibid.

Definitiones vnius rei plures quidem verbis, significatione autem vnica, lib. 3. cap. 5.

D E F I N I T V M.

Definitum duplex propinquum & remotum, lib. 5. cap. 8.

Definitum omne debet esse ens verum, ibid. vniuersale, ibid. species, ibid. vni per se, ibid.

Definitum naturam significat confusè, lib. 1. c. 19.

Definitum remotum non simpliciter appellandum definitum, lib. 5. cap. 8.

Definitum quid, lib. 5. cap. 3. & 10.

Definiti conditiones quinque, lib. 5. cap. 8.

Definiti locum cur non tradat Author, libro 7. cap. 13.

D E L I B E R A T I O.

Deliberatio ad quam quæstionem pertinet, lib. 7. cap. 4.

D E M O C R I T V S.

Democritus affectabat ipsa dictione obscuritatem, 174.P.

Democritus quibus rationibus contradicentes veras esse probabat, 677.F

Democritus cur à Pythagoreorum albo reiciatur, 179.F

Democriti opinio de pleno & vacuo explicatur, 178.M

D E M O N S T R A T I O.

Demonstratio duplex, quia, & propter quid, lib. 7. cap. 2.

Demonstratio potissima quid, ibid.

Demonstratio quia duplex, 73.M

Demonstratio duobus ad impossibile quid concludat, 660.F

Demonstratio perfecta quæ, 243.M

Demonstratio per causam efficientem cur rarius fiat, 243.P

Demonstrationis sumptiones seu principia aut indemonstrabilia esse debent, aut iam demonstrata, lib. 7. cap. 3.

Demonstrationis propter quid medium est causa proxima, lib. 7. cap. 2.

Demonstrationis quia, medium est effectus, aut causa remota, ibid.

Demonstrationis definitio explicatur, ibid.

Demonstrationis finis, lib. 7. cap. 1.

Demonstrationis potissimæ à reliquis syllogismorum generibus discrimen, ibid.

Demonstrationis propter quid conclusio per se nota esse non debet, lib. 7. cap. 3.

Demonstrationem ad eam scientiam pertinere ex qua medium ad demonstrandum sumitur, 112.P

Demonstrationem primi principij esse violentam & præter naturam, 661.P

Demonstrationem esse principale Dialecticæ subiectum asserit Aristoteles, 382.M

Demonstrationem non esse subiectum Dialecticæ, 382.M

D E M O N S T R A T I V S.

Demonstratiuus Elenchus. Vide Elenchus demonstratiuus.

Demonstratiuorum argumentorum loci tres, lib. 7. cap. 6.

D E N A R I V S N V M E R V S.

Denarij numeri præstantia, 258.P

D E N O M I N A N S.

Denominans nomen quid, lib. 1. cap. 25.

Denominantia sunt non solum abstracta, sed etiam contracta, lib. 1. cap. 25.

D E N O M I N A T I O.

Denominatio philosophica quomodo differat à denominatione Grammatica, libro 1. cap. 25.

D E N O M I N A T I V V M.

Denominatiuum diuersa ratione denominatiue esse potest, ibid.

Denominatiuum duplicem respectum præ se fert, alterum ad vocem denominantem, alterum ad rem denominatam, *ibid.*
 Denominatiuum nomen quid, *ibid.*
 Denominatiuum quid differat à connotatiuo, *ibidem.*
 Denominatiua non de omnibus de quibus dicuntur, denominatiue prædicantur, libro 11. cap. 25.
 Denominatiua duplicia primaria & secundaria, *ibidem.*

D E P E N D E N T I A.

Dependentia essentia ex dependentia existentia colligitur, 535.P
 Descriptæ rei locum cur non tradat author, lib. 7. cap. 14.

D E S C R I P T I O.

Descriptio cur sic dicta, lib. 5. cap. 3.
 Descriptio quid, *ibid.*
 Descriptio quomodo conseruanda, *ibid.*
 Descriptio Geometrica in commune accepta non dicitur principium singularium descriptionum, 450.F
 ad Descriptionem quæ definitiones reuocentur, lib. 5. cap. 3.
 Descriptionis varia nomina, *ibid.*
 Descriptionis locus, lib. 7. cap. 18.
 Determinationem omnem fieri per aliquam formam, 325.F

D E V S.

nomen, Deus, cur non commune, sed singulariter sit, lib. 1. cap. 27.
 Deus nulla Cathgoria concluditur, lib. 2. c. 9.
 Deus, vt quid sit cognoscamus, percurrere oportet omnia eius attributa quæ sunt infinita, 306.F
 Deus operationes ad extra non agit vt suppositum sed vt singularis per se existens, 87. M
 Deus cur potius quid non sit, quam quid sit in hac vita cognoscatur, 309.M
 Deus solus bonus dicitur per essentiam, 645.M
 Deus solus quomodo verè & simpliciter sit vnus, 601.M
 Deus concipit res omnes, & omnes ipsarum gradus conceptu distinctissimo ex parte ipsarum, 629.M
 Deus & creatura qua analogia prius conueniant, 542.M
 Deus cur dicitur vnus priuatiue, 545.M
 Deus quomodo sit prima veritas, 604.F
 Deus apprehendit omnes enunciations etiam falsas, 612.M
 Deus nomen Entis sibi propriè vèdicat, 253.P
 Deus quomodo à nobis cognosci possit, 304.P
 Dei etiam prædicata simul infinita, plurima tamen in hac vita cognoscimus etiam plura

quam cæterarum substantiarum quæ materia carent, 310.P
 Dei prædicata omnia sunt indifferentia ad naturam finitam & infinitam, 310.M
 Dei proprium conceptum haberi posse etiam in hac vita, 304.P
 Dei attributa multa posse à nobis in hac vita cognosci, 304.P
 Dei proprium est naturam suam & omnium simplicium entitatum possibilitium percipere, 310.F
 in Deo sunt omnia, sed ipsa non sunt Deus, 253.P
 Deo proprium esse, bonum esse per suam essentiam, & quomodo, 645.P
 nominum quæ Deo sunt propria significatio, 36.P
 Deum esse bonum per essentiam, & esse bonum per essentiam suam differunt, & quomodo, 645.M
 Deum pendere à conceptu sui, quomodo intelligendum, 627.F
 Deum esse materiam primam, omnium rerum formis onustum qui asseruerunt, 275.M
 Deum produxisse amorem, quomodo verum sit, 173.M
 Deum esse subiectum Metaphysicæ qui defendunt & quibus rationibus, 490. P. vt refutatur, 494.
 Deos esse humana forma quam sit absurdum, 446.P
 Deos esse corporeos & aqua posteriores qui arbitrati sunt, 167.P

D I A L E C T I C A.

Dialectica definitur differendi doctrina, lib. 1. cap. 1. & lib. 5. cap. 6.
 Dialectica formatrix omnium artium, lib. 1. ca. 4.
 Dialectica non ad cognitionem modo, sed ad actionem etiam dirigitur, lib. 7. cap. 44.
 Dialectica propositio cur dicatur Interrogatio, lib. 7. cap. 7.
 Dialectica propositio quid, *ibid.* & lib. 7. ca. 7.
 Dialectica propositio quadruplex, lib. 7. cap. 8.
 Dialectica quæstio cur dicatur Theorema, *ibidem.*
 Dialectica quæstio quid, *ibid.*
 Dialectica quo pacto in partem inueniendi & iudicandi diuidatur, lib. 1. cap. 5.
 Dialectica tradit omnes differendi modos tam qui externa oratione, quàm qui interna perficiuntur, lib. 1. c. 7.
 Dialectica sola tradit modum differendi, licet alia omnes disciplinæ differant, lib. 1. cap. 1.
 Dialectica vnde dicta, *ibid.*
 Dialectica etiam communis non habet tamen firmum & irrefragabile iudicium, 110.F
 Dialectica explicat ea quæ sunt omnibus scientiis communia, 412.F
 Dialectica cur dicatur modus sciendi, 383.M
 Dialectica

Dialectica cur facilius ipsa per se quam vlla alia scientia sine Dialectica acquiratur, 414.M
 Dialectica ad emendanda rationis vitia constituta est, 385.P
 Dialectica sola potest artificiosè tractare probabilia, 413.M
 Dialectica reliquarum scientiarum ministra, 209.P
 Dialectica duplex est, quo ad doctrinam & quo ad usum, 381.P
 Dialectica cur Dialectica & Logica dicta sit, 367. per totam paginam, & 368.P
 Dialectica cur à quibusdā reuocetur ad scientias contemplatiuas, 399.P
 Dialectica cur organum philosophiæ dicatur, 399.P
 Dialectica cur sit fermocinalis scientia, 381.F
 Dialectica an sit scientia, & pro negante quæstionis parte ponuntur argumenta, 365.M.F
 Dialectica si accipitur pro sola Topica disciplina, tum demum eandem totam esse & docentem & vntem, officiis à seipsa distinctam, 388.F
 Dialectica exercitatio quousque progredi debeat, 415.M
 Dialectica omnium scientiarum ministra est, 387.M
 Dialecticæ Aristotelicæ subiectum est, Argumentatio vel syllogismus, lib. 1. cap. 5.
 Dialecticæ definitio tradita, 1. Top. non vniuersæ arti conuenit, lib. 1. cap. 2.
 Dialecticæ subiectum, lib. 1. cap. 3.
 varia subiecti Dialecticæ nomina, *ibid.*
 Dialecticæ encomia, lib. 1. cap. 1.
 Dialecticæ necessitas, *ibid.*
 Dialecticæ vt Sophisticæ subiectum, quomodo idem quod primi Philosophi, 524.P
 Dialecticæ ignarus non nisi magno labore alias scientias assequitur, 412.F
 Dialecticæ subiectum an sit vnus vnitatem essentia, variæ sententiæ, 385.M
 Dialecticæ subiectum duabus rationibus differt à subiectis Grammaticæ & Rhetoricæ, 385.P
 Dialecticæ natura ac definitio, 368.M
 Dialecticæ finis est viam & rationem tradere qua incognita ex cognitis aperiantur, 368.P.M
 de Dialecticæ sine peculiari duæ philosophorum sententiæ reiciuntur, 366. per totam, & 367.P
 Dialecticæ ignorantia multos errores inter veteres Philosophos protulit, 413.F
 Dialecticæ conclusiones esse necessarias, 343.F
 Dialecticæ distinctio in generalem & particularem ex Auenrois, 342.P
 Dialecticæ finis vnde colligatur, 367.P
 Dialecticæ subiectum esse quippiam verum & reale, 382.F

Dialecticam esse docentem ratione totius artis cum tota in docendo versetur, vntem vero ratione eius partis, quæ tantum docet ex probabilibus differere, 388.M
 Dialecticam esse scientiam agentem non efficientem, 399.M
 Dialecticam esse partem Philosophiæ, 405.M. F. 406. & 407. per totas paginas.
 Dialecticam tria reddunt obscuriorem, & singulæ causæ priuatim explicantur, 415. P.M
 Dialecticam non esse partem Philosophiæ, sententia fuit Græcorum, 404.M
 Dialecticam non esse partem Philosophiæ argumenta proponuntur, 403.M. & F
 Dialecticam non esse simpliciter necessariam ad cæteras scientias comparandas, sed ex hypothesi si quis breuiter atque ordine reliquas scientias velit assequi, 412.P
 Dialecticam non videri necessariam ad alias scientias argumenta quedam proponuntur, 410.F. & 411.P. quæ dissoluuntur, 414. 415. per totas paginas, & 416.P.M
 Dialecticam esse scientiam practicam non tamen effectiuam sed actiuam, 398. per totam paginam.
 Dialecticam esse instrumentum Philosophiæ opinio Stoicorum, 404.M
 Dialecticam non rectè probari à quibusdam esse contemplatiuam, 395.M. & F
 Dialecticam non esse contemplatiuam nec practicam tribus rationibus probatur, 394.M. Quæ dissoluuntur, *ibid.* F. & 395.P
 Dialecticam & Rhetoricam eandem esse, apud omnes gentes, 394.P
 Dialecticam necessario dicendam vel practicam vel contemplatiuam, 394.M
 Dialecticam docentem non esse scientiam aliquor argumentis disceptatur, 399.F. & sequentibus. Quæ dissoluuntur, 392.F. & sequentibus.
 Dialecticam esse vere scientiam probatur, 391.P. & M
 Dialecticam non diuisit Plato à prima Philosophia, 390.P
 Dialecticam D. Augustinus, Plato, & M. Tullius scientiis omnibus anteponebant, 389.F. & quibus rationibus ducti, 390.F
 Dialecticam docentem non esse illam scientiarum præstantissimam, 390. & 391.P
 Dialecticam & logicam non esse eandem disciplinam tradit Plotinus, 390.P
 Dialecticam docentem & vntem non esse duos habitus distinctos, 388.M
 Dialecticam quare & quomodo à prima Philosophia distincta Aristoteles, 390.M
 Dialecticam rectè in docentem & vntem diuidi, 388.P
 Dialecticam multas & veras habere demonstrationes, 361.M

in Dialectica diutius versantes cui similes iudicet Auctor, 415.F

DIALECTICVS.

Dialecticus Syllogismus quid, lib.7.cap.5.
Dialecticus tradit rationem communicandi cum aliis, lib.1.cap.7.
Dialecticus quomodo de rebus omnibus disserat, 108.M
Dialecticus quomodo agat de genere & specie, 382.F
Dialecticus intelligit omnes differendi modos per propria eorum principia, 391.F
Dialectici Syllogismi altera sumptio potest esse necessaria, lib.7.cap.6.
Dialectici Syllogismi qui vtraque sumptio possit esse necessaria, ibid.
Dialectici Syllogismi finis, lib.7.cap.1.
Dialectici & Sophistæ induunt personam primi Philosophi, 523.F
Dialectici proprium est de quacunque re proposita ex probabilibus disserere, 387.P
Dialecticum argumentum. *Vide argumentum Dialecticum.*
Dialecticum Syllogismum Aristoteles vocat Epicherema, ibid.

DIAMETER.

Diameter quadrati cur non sit commensurabilis lateri, 602.P
Dictum in modalibus quid, lib.3. cap.9.

DIFFERRE.

Differre quid sit, lib.1.cap.1.
Differendi modi. *Vide Modi differendi.*
Differendi multi errores contingunt, lib.1.c.1.

DIFFERENTIA.

Differentia quid, lib.2. cap.5.
Differentia communis, lib.3. cap.5.
Differentia generalis quid, ibid.
Differentia indiuidua quid, ibid.
Differentia maxime propria, lib.7. cap.10.
Differentia maxime propria duplex, generalis & specialis, ibid.
Differentia propria, ibid.
Differentia specialis quid, ibid.
Differentia triplex, ibid.
Differentiæ in Categoriis non ponuntur, lib.2. cap.8.
Differentiæ minus communes non sunt per se subiectæ magis communibus, lib.4.c.8.
Differentiæ propriæ non definiuntur, lib.5.c.8.
Differentiæ qui describantur, lib.5. cap.8.
Differentiæ contrahunt per se genus, proprietates vero & accidentia per accidens, lib.4.c.8.
Differentiæ locus ad locum definitionis reuocatur, lib.7. cap.13.

Differentiæ indiuiduantes etsi ratione sui sint infinitæ, tamen naturæ vniuersales quæ per eas contractæ sunt ad diuersa indiuidua non sunt infinitæ ratione sui, sed per accidens, 458.F. & 459.P

Differentiæ vltimæ duobus modis dicuntur, pag.569.F
Differentiæ non vltimæ quæ re vera dicantur, 571.M
Differentiæ nisi sint quidditatiuæ entia, ea, quæ ex iis constant, non essent omni ex parte entia, 568.F
Differentiam nullam internam sumi à tota forma, 569.M
Differentiarum maximè propriarum duo officia, lib.2. cap.5.
Differentias vltimas sumi ex sola vltima realitate formæ, siue vltimo gradu entitatis formæ non recte tradidit Scotus, 571.P.F
Difficilium nomine quidnam intelligat Aristoteles, 65.P

DIFFICULTAS.

Difficultas quæ accidit in cognitione rerum quæ sunt admodum tenuis entitatis, partim nascitur ex earum imperfectione, partim ex imperfectione intellectus nostri, 245.M
Difficultas, quæ accidit in cognitione rerum quæ sunt excellentis admodum naturæ, vt sunt substantiæ corporis expertes, ex sola imperfectione nostri intellectus nascitur, 244.M
Difficultas, quæ in rerum cognitione accidit, si absolute & simpliciter loquendum est, ex imperfectione nostri intellectus nascitur, 246.F
Difficultas sicut & facilitas primo cernitur in actione, 244.M
Difficultatis in cognoscendis rebus duæ causas, 294.F

DIGNITAS.

Dignitates omnium scientiarum demonstrationibus vires administrant, 647.F
Dignitates quibus principiis consent, 648.F
Dignitatis ordo. *Vide Ordo dignitatis.*

DIOGENES.

Diogenis Cynici egregia doctrina & factum, 73.P
Directè concludere quid, lib.6. cap.12.
Discretum nomen. *Vide Singulare.*

DISIUNCTA, DISIUNCTIO.

Disiuncta argumenta, lib.7. cap.1.
Disiunctio non est in rebus, sed in ipsa indeterminatione intellectus. Cum eamen vnitas

D I V I D E N S.

men vnitas & conuenientia omnium rerum quatenus entia sunt, in rebus sit ipsis, pag.556.P
Disiunctio ex enunciationibus necessario, aut necessario connexis non est extruenda, lib.4. cap.1.
Disiunctio vocis quid, lib.4. cap.2.
Disiunctionis vnitas æquè tribui potest casu æquiuocis, atque analogis, 556.P.

DISIUNCTI V S.

Disiunctius & disiunctus sensus qui differant, lib.6.c.38.
Disiunctiua enunciatio nullum habet principium partium certum numerum, lib.3. cap.17.
Disiunctiua quædam necessaria, quædam impossibiles, quædam contingentes, ibid.
Disiunctiuorum Syllogismorum affirmantium figura duplex, lib.6. cap.32.
de Disiunctiuarum veritate duæ sententiæ, Ibidem 3. cap.17.

DISPARATA.

Disparata nomina quæ, lib.2. cap.5.
Disparata qui tractanda, lib.7. cap.49.

DISPUTANS, DISPUTATIO.

Disputandi ordo, lib.7. cap.42.
Disputantium officium, ibid.
Disputatio in argumentando & respondendo sita est, ibid.
Disputatio veritatis cognoscendæ gratia suscipitur, ibid.
Disputationem in vtramque partem negligentes similes sunt iis, qui quo eundem sit nesciunt, 424.M

DISPOSITIO.

Dispositio argumentorū. *Vide Ordo argumentorū.*
Dispositio quid, lib.2. cap.12.

DISSERENDI.

Differendi formulas similes esse manuariis instrumentis, 412.M
Differendi vsum Dialectici proprium esse probatur, 387.P

DISSIMILIA.

Dissimilia quæ dicantur, lib.2. cap.12.
Dissimilium locus, lib.7. cap.31.
Distinctio ex natura rei quod triplex, 508.M.

DISTRIBVI, DISTRIBVTIO.

Distribui completè quid, lib.6. cap.20.
Distributio termini per negationem, libro 6. cap.20.

Diuidentis duplex labor, confirmandi, refutandi contraria, lib.7. cap.40. & 41.
Diuidentia membra quæ, lib.4. cap.1.
Diuidentia membra si non res certe ratione debent esse opposita, lib.4. cap.13.
Diuidentium membrorum repugnancia sæpe non in verbis, sed in sensu sita est, ibid.

D I V I D I.

Diuidi non potest proprie quod nullo modo est vnum, lib.4. cap.2.

D I V I N A.

In Diuina natura nullam esse omnino distinctionem graduum superioris & inferioris entitatis, 554.M
Diuinæ authoritati præcipuè innituntur argumentationes Theologicæ, lib.7. cap.35.
Diuinæ authoritatis vis rationes omnes naturales longè superat, ibidem.
Diuinæ perfectiones vt à nobis cognoscuntur, quo pacto sint infinitæ, 308.F
de Diuinis quomodo sit loquendum, 640.P

D I V I S I O.

Diuisio qua ratione sit prior vno, 521.P
Diuisio quid, lib.4. cap.7.
Diuisio, specialis differendi modus, lib.4. cap.1.
Diuisio est quidam sciendi modus, ibid.
Diuisio duplex nominis & rei, lib.4. cap.2.
Diuisio rei duplex, partitio & proprie dicta diuisio, ibid.
Diuisio vocis, *Vide distinctio vocis.*
Diuisio proprie dicta duplex, totius essentialis, & totius vniuersalis, lib.4. cap.4.
Diuisio totius essentialis duplex Physica & Metaph. ibid.
Diuisio Physica totius essentialis quid, ibid.
Diuisio essentialis Physica cur physica & realis dicta, ibid.
Diuisio Metaphysica totius essentialis quid, lib.4. cap.5.
Diuisio Metaphysica & rationis cur sic dicta, ibidem.
Diuisio indiuidui in speciem & differentiam indiuiduantem ad diuisionem Metaph. reuocatur, ibidem.
Diuisio totius vniuersalis quid, lib.4. cap.6.
Diuisio totius vniuersalis triplex, ibid.
Diuisio totius vniuersalis per accidens triplex, lib.4. cap.7.
Diuisio subiecti in accidentia quid, ibid.
Diuisio accidentis in subiecta quid, ibid.
Diuisio accidentis in accidentia, ibid.
Diuisio generis in differentias, lib.4. cap.8.
Diuisio differentiarum communioris in inferiores, ibid.
Diuisio speciei infimæ in differentias indiuiduantes, ibid.

Diuisio generis vtilissima, ibid.
 Diuisio generis admodum rara apud nos, ibid.
 Diuisio in proxima mēbra faciēda, lib. 4. c. 11.
 Diuisio totius potestate in suas potentias ad
 partitionem reuocatur, & quare, lib. 4. c. 3.
 Diuisio necessaria, lib. 4. cap. 12.
 Diuisio accuratior tractatio ad Metaphy-
 sicum spectat, lib. 4. cap. 1. & 3.
 Diuisio quintuplicis inuestigatio, lib. 4. c. 7.
 Diuisio cuiusque membra omnia, vel copu-
 larim, vel disiunctim simul accepta reci-
 procantur cum diuisio, lib. 4. cap. 10.
 Diuisio bonæ præcepta, lib. 4. cap. 10. 11. 12.
 & cap. 13.
 Diuisio ordo, *Vide Ordo diuisionis.*
 Diuisio munus, lib. 4. cap. 4.
 Diuisio Aristoteles non statuit distinctū
 differendi modum, Plato maximè, lib. 1. c. 4.
 de Diuisione solus ferè Boëtius ex instituto
 tractauit, lib. 4. cap. 7.
 Diuisione quæ inuestiganda disunctio, lib. 5.
 cap. 7. & 13.
 Diuisione exactius inuestigatur definitio, quā
 compositio, lib. 5. cap. 7.
 Diuisiones multæ sunt nominibus concretis,
 quæ tamen intelligendæ sunt quasi factæ
 nominibus abstractis, lib. 4. cap. 13.
 Diuisiones per accidens quinque vt diuisio-
 nes per se, lib. 4. cap. 7.
 Diuisionum duæ formulæ, lib. 4. cap. 9.
 Diuisionum omnium Princeps est, diuisio ge-
 neris in species, lib. 4. cap. 5.
 in Diuisionibus per accidens membra non
 sunt per se partes diuisionis, lib. 4. cap. 5.

D I V I S V M.

Diuisum non esse passionem entis, & quibus
 modis considerari possit, 548. P.
 Diuisum cuiuslibet diuisionis in singulis mē-
 bris subaudiendum est, lib. 4. cap. 13.
 Diuisum singulis membris maius, omnibus
 simul sumptis æquale, lib. 4. cap. 10.

D O C E N D O, D O C T O R E S.

Docendi potiora esse principia, quàm docen-
 di formam, 96. P.
 in Docendi ordine duo vitia diligenter cauē-
 da, lib. 7. cap. 41.
 Doctores Ecclesiæ, Academiæ veteris & Stoi-
 cam doctrinam Peripareticæ anteposue-
 runt, & quare, 19. per totam sequent.
 Doctores veteris Ecclesiæ quomodo cum re-
 centioribus de doctrina Aristotelis conue-
 niant, 19.

D O C T R I N A.

Doctrina omnis differendo traditur, libro 2.
 cap. 1.
 Doctrinæ ordo, *Vide Ordo doctrinæ.*

D O M V S.

Domus habitatur propter protectionē, 438. F.

D V B I T A R E.

Dubitare quid apud Arist. 435. P.
 Dubitandi verbo cur viatur sæpè Aristoteles,
 527. P. M.

D V B I T A T I O.

à Dubitationibus ordiendum in omni scien-
 tia explicanda, 430. F.

E

E C C L E S I A.

ECCLÉSIA indies in rerum cognitione
 proficit, & fidelium ruinis sit, cauti-
 or, 23. M.
 Ecclesiæ Doctores cur Stoicos & Academicos
 sectati sunt, 20. F.

E F F E C T V S.

Effectus ex causa tribus modis concluditur,
 lib. 7. cap. 23.
 Effectus nomen tam multiplex quàm nomen
 causæ, lib. 7. cap. 24.
 Effectus magis sequitur naturam causæ par-
 ticularis quàm vniuersalis, 153. F.
 Effectus dicitur à sola causâ efficiente, 243. F.
 Effectorum locus, lib. 7. cap. 24. & 36.
 Effectorum vsus idem qui causarū, lib. 7. c. 24.

E F F I C I E N S.

Efficiens causâ triplex, lib. 7. cap. 21.
 Efficiens quid, lib. 5. cap. 4.
 Efficiens definitur esse id, vnde est primū mu-
 tationis principium, 257. M.
 Efficientem vnam primam causam, & vnum
 finem in omni serie causarum essentialiter
 subordinatarum, 338. P.
 Efficientem causam quomodo inuestigare
 ceperunt veteres, 169.
 Efficientes principales duplices, lib. 7. c. 21.
 Efficientes famulantes quæ, lib. 7. c. 21.
 Efficientes causæ triplicis generis in duo rur-
 sum genera diuiduntur, principales, & fa-
 mulantes, lib. 7. cap. 21.
 Efficientes causas subordinatas non esse infi-
 nitas probatur ex perfectione causarum
 efficientium, 334. F. ex discrimine.
 Efficientium & instrumentalium, 335. P. ex fi-
 nitione formalium & finalium, ibidem M.
 ex generatione rerum, ibid. F.
 Efficientes causas essentialiter subordinatas
 non esse

non esse infinitas, 334. M.
 Efficientes causæ subordinatæ quo sunt su-
 periores, eo sunt perfectiores, 334. M.
 ad Efficientes causas quæ reuocantur, libro
 7. cap. 21.
 ad Efficientes causas instrumenta omnia re-
 uocantur, lib. 7. cap. 21.
 Efficientes causas non esse omnes instrumē-
 tales, ex earum rerum discrimine, 335.
 Efficientium locus, lib. 7. cap. 21. & 36.
 Efficientium scientiarum diuisio, 402. M.

E L E M E N T A.

Elementa quomodo distinxerunt veteres,
 250. F.
 Elementa non posse constare ex accidentibus
 cum materia iunctis, 265. F.

E L E N C H V S.

Elenchus quid, lib. 8. cap. 12.
 Elenchus dicitur & meta redargutionis, &
 Argumentatio qua ad eam contendunt So-
 phistæ, lib. 8. cap. 3.
 Elenchus demonstratiuus, ibid.
 Elenchus Dialecticus, ibidem.
 Elenchus Pseudographicus, ibid.
 Elenchus Sophisticus, ibid.
 Elenchorum quatuor genera, lib. 8. c. 12.

E M P E D O C L E S.

Empedocles cum de rerum principiis loqui-
 tur quomodo intelligendus, 464. P.
 Empedocles intellectum non distinxit à sen-
 su, 780. M.
 Empedocles quam causam immodalitatis
 rerum tradiderit, 467. F.
 Empedocles quosnam Deos longeuos non
 autem perpetuos esse dixerit, non satis con-
 stat, 467. F.
 Empedocles duas efficientes causas posuit,
 174. M.
 Empedocles non satis sibi constans in traden-
 dendis rerum principiis, 468. F.
 Empedocles non rectè distinxit principiorum
 officia, 201. M.
 Empedocles & Anaxagoras propius ad cau-
 sam finalem quàm Plato accefferunt, 144. M.
 Empedocles regni oblatus contempione cla-
 rus, 256. F.
 Empedocles quo pacto fecerit elementa cau-
 sas materiales, 177. M.
 Empedocles finalem causam non distinxit ab
 efficiente, 175. F.
 Empedocles nihil prius esse voluit quatuor
 vulgatis elementis, 25. F.
 Empedocles quatuor elementa prima princi-
 pia esse censuit omnium rerum, 168. P.

E N S.

Ens & vnum dicuntur per se de quouis parti-
 culari, 516. P.
 Ens qua ratione ens est nō ita dici analogum,

vt respectu omnium, quæ sunt, analogum
 sit, est enim vniuocum iis omnibus quæ
 in qualibet vniuoca natura conueniunt,
 536. P.

Ens est subiectum Metaphysicæ, 488. P. & ra-
 tionibus probatur, 494. & 495. F.
 Ens non posse esse genus, 532. F.
 Ens qua ratione est Ens, non esse vniuocum
 probatur, 532. M.
 Ens qua ratione est Ens esse Analogum, 536. P.
 Ens esse æquiuocum quibus rationibus suade-
 re conatur Aureolus, 528. P. M.
 Ens quomodo dicat Aristoteles esse æquiuo-
 cum, 528. F.
 Ens esse vniuocum quibus Argumentis probent
 Scotus & Nominales, 529. & 530. per
 totas pag.
 Ens, qua ratione est ens, nō esse omnino æqui-
 uocum probatur, 531. M.
 Ens, vt ens est, explicare ad vnam tantū scien-
 tiam spectat, 526. M.
 Ens, quatenus ens est, duobus modis sumi po-
 test, vno vt generali ratione scibile, altero
 vt speciali ratione scibile est, 513. F.
 Ens tanquam in partes subiectas primo diui-
 ditur in substantiam, post in prima accidē-
 tium genera & reliqua omnia quæ dicuntur
 entia non ratione alicuius superioris na-
 turæ, 511. P.
 Ens & vnum non sunt diuersæ naturæ ab vna
 re particulari, ergo sunt eadem, 514. F.
 Ens esse analogum & analogia attributionis
 & proportionis 539. F. & 540. per totam
 Ens non esse Analogum Deo & creaturis,
 Analogia attributionis duorum ad tertium
 probatur, 539. M. F.
 Ens & vnum quare dicantur vna natura,
 514. P.
 Ens non esse vniuocum, siue sumatur commu-
 ne Deo & creaturis, siue substantiis & ac-
 cidentibus, 323. P.
 Ens non significare aliquid simplex quod sit
 omnibus entibus commune, 312. F.
 Ens à nobis quidditatiuè nec cognosci in hac
 vita, nec in futura, 312. F. & quare, ibidem
 & sequent.
 Ens se habet ad intellectum, vt se habet lux ad
 visum, 293. P.
 Ens & vnum quomodo dicantur separata ab
 omni materia, & quomodo non, 475. M.
 Ens & vnum tribus modis accipi posse, primo
 pro ente independentes, secundo, pro ente &
 vno transcendētibus, tertio ens pro quanti-
 tate continua, vnum pro vnitatem numerali,
 475. P.
 Ens rationis non esse obiectum Dialecticæ,
 381. M.
 Ens quatenus Ens quomodo dicatur habere
 causam, 502. M.

Ens vtrū est subiectum Metaphysicæ, an completatur Entia rationis & Entia per accidens, & ponuntur argumenta in confirmationem partis negatiuæ, 405. F. & pro affirmatiua parte, 496.
 Ens rationis non esse subiectum Dialecticæ, multis verbis probatur contra D. Thomā, 367. F. 369. & 370. per totas.
 Ens & vnum non posse esse genere, 459. P.
 Ens non esse vniuocum contra Scotum, 115. M.
 Ens esse subiectum Metaphysicæ, 25. P.
 Ens rationis esse subiectum Dialecticæ probat D. Thomas, cuius sententiam reiicit auctor, 364. M. F.
 Ens nū abstrahi possit à membris diuidentibus, 549. F.
 Ens habere veras & proprias passiones, 585. F.
 Ens, res, & aliquid, quomodo distinguantur apud quosdam, 586. M. F.
 Ens potentia quod habere potest essentiam, verè dicitur ens, 582. F.
 Ens quo pacto subeat vicem materiæ primæ, 572. F.
 Ens etiam potest prædicari in quæstione quid est de passionibus particularium entium, saltem, de quibusdam tamen non potest hoc pacto prædicari de suis passionibus, 570. P.
 Ens quatenus significat existentiam nec de vlla differentia rei, nec de passionibus entis prædicatur in quæstione quid est, præter quam de Deo, 568. M.
 Ens tribus potissimum nominibus significari solet, naturæ, quidditatis, & essentiæ, 568. P.
 Ens reale solum habet veram quidditatem, 567. M.
 Ens quatenus significat essentiam, prædicatur de omnibus rebus & omnibus earum differentiis in quæstione quid est, 568. P.
 Ens à non ente, & non ens ab ente seipsis formaliter diuisa, 598. M.
 Ens finitum quoniam subiectum Metaphysicæ esse voluerint, & quibus rationibus probarent, 492. M. F. & refutatur, 494. P.
 Ens quid significet ex ipsa impositione, & quid ex vsu philosophorum, 567. F.
 Ens nō potest prædicari quidditatiue de vno, 591. M.
 Ens aliquid an possit esse falsum, 625. F.
 Ens in commune complectitur omnem entis rationem, non tamen vtrū est subiectum primæ philosophiæ, 597. F.
 Ens quomodo constituitur, 595. F.
 Ens quomodo sit subiectum Metaphysicæ, 498. M.
 Ens necessario prædicari de differentiis internis, 569. M.
 Entis conceptum tum formalem, tum Obiectiuum esse plures sententia Caietani Cai-

dinalis, 546. F.
 Entis distinctam cognitionem solus Deus habere potest, 115. F.
 Entis conceptum formalem esse vnum, obiectiuum vero non esse vnum nisi vnitate disfunctionis qui dixerint, 545. F. & quomodo id probent, 546. P. M.
 Entis vtrumque conceptum obiectiuum scilicet & formalem esse vnum ac præcisum propriis conceptibus membrorum immediatè diuidentium, quorundam sententia, & quibus rationibus probetur, 544. M. F. & 545. P. M.
 Entis immediatè membra diuidentia per eundem naturæ gradum conuenire ac distinguui, 553. F.
 Entis perfecta cognitio pendet à cognitione Dei, 547. M.
 Entis nomen nec cum copulatione, nec cum Disiunctione significat sua significata, sed absolute, 553. P.
 Entis-passiones non esse omnino nihil, 502. P.
 Entis prædicatio essentialis quam late pateat, 453. F.
 Entis nomen generaliter spectatum duobus modis accipi potest, non vt significat actum, existendi, altero vt significat ipsam naturam rei existentis, 567. M.
 Entis nomine solum ens materiæ expertellexisse Parmenidem, quorundam sententia, 252. M.
 Entis nomen cur propriè Deo conueniat, pag. 567. M.
 Entis confusa cognitio quæ sit, 115. F.
 Entia contenta sub vniuoca natura, necessario esse composita si differant essentialiter, 533. M.
 Entia rationis & res factæ habent tantum esse obiectiuum, lib. 8. cap. 37.
 Entia nullo modo dicuntur habere esse nisi quatenus apprehenduntur ab intellectu, pag. 512. M.
 non Entia esse aliquo modo entia, 511. F.
 Entia Mathematica eo pacto quo à Mathematicis considerantur non habere rationem boni nec veri entis, 636. F.
 Entia rationis per se appeti, 644. M.
 Entia simpliciter quæ sunt verè & propriè vnius essentiæ, 602. P.
 Entia mala quomodo dicantur bona, 642. F.
 Entia rationis quomodo non habeant bonitatem, 644. F.
 Entia omnia quo pacto absoluta dici possunt, 558. F.
 Entium particularium rationes an addant aliquid rationi, Entis, 558. F. & seq.
 E N T E A E X E I A.
 E'νελεχτα, fictum ab Aristotele vocabulum, 272. M.

E'νελεχτα

E'νελεχτα quid rectè interpretetur, 279. F. & 280. M.
 E'νελεχτα variis modis ab Aristotele dicitur, 280. P.
 E N T H Y M E M A.
 Enthymema quid, lib. 6. cap. 33. & 36.
 Enthymema cur sic dictū duplex ratio, ibid.
 Enthymema est imperfectus Syllogismus, lib. 6. cap. 33.
 Enthymema & exemplum frequentius ab Oratoribus vsurpatur, lib. 6. cap. 36.
 Enthymema & Syllogismus plus virium habent quā reliquæ argumentationes, 1. 6. c. 36.
 Enthymema apud Aristotelem Syllogismum interdum significat, lib. 6. cap. 36.
 Enthymemata Oratorios Syllogismos vocat Aristoteles, lib. 6. cap. 36.
 E N V N T I A R E.
 Enuntiare in actu exercito quid, lib. 3. cap. 9.
 Enuntiare in actu signato quid, lib. 3. cap. 9.
 E N V N T I A T I O.
 Enunciatio falsa quid, lib. 3. cap. 3.
 Enunciatio modalis: Vide *Modalis enunciatio*.
 Enunciatio necessaria: Vide *Necessaria enūciatio*.
 Enunciatio indefinita quid, lib. 3. cap. 5.
 Enunciatio particularis quid, lib. 3. cap. 5.
 Enunciatio simplex quid, lib. 3. cap. 3.
 Enunciatio singularis quid, lib. 3. cap. 1.
 Enunciatio ex subiecto communi præcisè accepto ad singularem reuocatur, lib. 3. cap. 5.
 Enunciatio vera quid, lib. 3. cap. 5.
 Enunciatio affirmans, lib. 3. cap. 5.
 Enunciatio coniuncta quid, lib. 3. cap. 3.
 Enunciatio contingens, Vide *contingēs enūciatio*.
 Enunciatio finita: Vide *finita enūciatio*.
 Enunciationis absolutæ variæ diuisiones, ibid.
 Enunciationis absolutæ materia, lib. 3. cap. 4.
 Enunciationis absolutæ qualitas duplex essentialis, & accidentalis, ibid.
 Enunciationis absolutæ quantitas, ibid.
 Enunciationis definitio in priori libro de interpretatione tradita quomodo sit intelligenda, 610. M.
 Enunciationis varia genera, 370. F.
 Enunciationis negatiuæ veritas concludi non potest, nisi ex veritate alicuius affirmatiuæ, 671. P.
 Enuntiationem negatiuam non omnem probari à priori per aliam affirmatiuam, 656. M.
 Enuntiationem solum ex omnibus perfectis orationibus tractat Dialecticus, lib. 3. cap. 2.
 Enuntiationes solas mentales dici veras quorundam opinio, 605. M.
 Enuntiationum absolutarum æquipollentia, lib. 3. cap. 7. oppositio, lib. 3. cap. 6.
 E P I C H E R E M A.
 Epichereia duobus modis sumitur, lib. 2. c. 6.
 E P I C T E T V S.
 Epicteti Stoici Enchiridion laudatur à D. Au-

gustino 9. de ciuitate Dei, 20. P.

E P I C V R E I.

Epicurei non ab Ionica familia, sed ab Italica proditi esse censentur, 15. P.
 Epicurea secta à Cyrenaico pmanauit, 437. M.
 E S D R A S.

Esdras & Neeemias missi sunt ex Perfide vt muros & templum Hierosolymæ restituerent tempore Artaxerxis Longimani Persarum regis, 168. F.

E S S E.

Esse cum essentia non facere compositionem ferui,
 Esse duobus modis accipi posse, 581. F.
 Esse distinguui ab essentia in corruptibilibus, non itè in perpetuis quorundam opinio, 573.
 Esse hominis seu rationem hominis nō idem significare quod non esse, 663. M.

E S S E N T I A.

Essentia definitio explicatur, Vide *definitio quid*.
 Essentia rei definitione sola propriè tractatur, lib. 7. cap. 9.
 Essentia cuiusque rei cognita cognosci & demonstrari ex ea possunt omnes eius proprietates, 55. F.
 Essentia creaturarum accipit existentiam vt vltimum modum intrinsecum, seu vltimam actualem, 583. F.
 Essentia diuina quomodo concurrat cum intellectu beatorum, 149. P.
 Essentiæ rerum maxima ex parte incognitæ, lib. 4. cap. 6.
 Essentia diuina quomodo imitabilis & participabilis, à creaturis, 625. M.
 Essentia & existentiæ separari nequeant, 577. F.
 Essentia qualibet duo conceptus formari possunt, lib. 5. c. 1.
 Essentiam nullam constare ex entibus completis, 264. M.
 Essentiam nullam constare posse ex materia & accidentibus, 265. F.
 Essentiam distinguui ab existentia sententia Aristotelis, 576. P. & seq.
 Essentiæ quomodo pari & impari constare dixit Pythagoras, 182. P. M.
 ESSENTIALE, ESSENTIALITER.
 Essentiale Totum, Vide *Totum essentiale*.
 Essentialiter prædicata quid, 1. 2. c. 2.
 Ethicus, Vide *Moralis Philosophus*.
 Etymologia ad definitionem nominis recitatur, 1. 5. c. 26.
 E V C H A R I S T I A.
 in Eucharistia quantitas quæuis amittit suam existentiam in pane, 576. F.
 Ex mutabilitate rerum nihil certi percipi putantes reprehenduntur, 683. M.
 E X C E P T I V V M.
 Exceptiuum signum quid efficiat, 1. 3. c. 27.
 Exceptiuæ enuntiationes quæ, 1. 3. c. 19. & 12.
 Y Y Y Excepti.

Exceptiuarum quatuor formulæ, ibid.
Exceptiuarum oppositio, ibid.

E X C L V S I V A.

Exclusiua dictio non excludit cõcomitantia,
lib. 3. cap. 20.
Exclusiua quatuor modis efferuntur, lib. 3.
cap. 19.
Exclusiuarum duo genera, lib. 3. cap. 19.
Exclusiuarum expositio, ibid.
Exclusiuarum oppositio quadruplex, lib. 3. ca. 26.

E X E M P L A R.

Exemplar quid, lib. 5. cap. 4.
Exemplaris causa non reductiue sed directe
ad formalem causam reuocatur, 241. M
Exemplaris causa est primum à Platone in-
troducenda, 240. F
Exemplarem causam quomodo tractarunt
Plato & Aristoteles, & in ea explicanda, cõ-
ueniunt, 242. F
Exemplarem causam reuocari ad finalem
sententia quorundam, 239. F
Exemplaria quid proprie sint, 239. M

E X E M P L V M.

Exemplum quid, lib. 6. cap. 35.
Exemplum duplex, ibid.
Exemplum quidam negarunt vllam esse argu-
mentationis formam, lib. 7. cap. 27.
Exemplum est inductio imperfecta, ibid.
Exemplum, & Enthymema frequentius ab
Oratore vsurpantur, ibidem.
Exempla inductiones oratorias vocat Aristo-
teles, ibidem.
Exempla ad similitudinem locum reuocantur, lib. 7.
cap. 27.
Exempla quæ proprie dicantur, quæ impro-
prie, lib. 6. cap. 36.

E X E R C I T A T I O.

Exercitatio Dialectica duplex, altera in exa-
minandis & retexendis aliorum scriptis al-
tera in nouis operibus componendis cer-
nitur, lib. 7. cap. 44.
Exercitatio per necessaria Dialectico, ibid.

E X I S T E N T I A.

Existencia non potest numerari in membris
diuidentibus Ens, 643. F. & seq.
Existencia est vltima actualitas cuiusque for-
mæ, 580. F
Existencia quidam addat essentia variæ sen-
tentia, & harum quænam probanda sit
578. M. E. & 579. P. M
Existencia creaturarum non est idem omnino
quod ipsarum essentia, 579. F

Existencia rerum an distinguatur ab essentia
variæ Philosophorum sententia, 572. M. F.
& sequentibus.

Existencia creaturarum distinguitur ab illa-
rum essentia ex natura rei, non tamen for-
maliter, sed tanquam vltimus eius modus
intrinsicus, 580. P

Existencia non ponitur per se in prædicamen-
tis, 578. P

Existencia creaturarum non distinguitur rea-
liter ab illarum essentia, siue vt res à re,
579. F

Existenciam rei non existentis non proprie
esse in potentia vt sit actu, sed rem ipsam e-
sse in potentia vt sit actu per eam, 581. P

Existenciam rei esse vltimum modum intrin-
secum, 580. M

Existenciam prædicari de Deo in quæstione
quid, 568. M

Existencias inferiorum non constitui ex exi-
stenciis superiorum, 581. M

Exortationum librorum nomine quid intelliga-
tur, 5. P. M

E X P E R I E N T I A.

Experientia est singularium, Ars vero vniuer-
salium, 39. P

Experientia artem gignit, 37. F

Experientia mater Philosophia, 268. M

Experientia humana, quomodo ab experien-
tia aliorum animantium differat, 37. P
in Experientia proprie dicta quid spectandû,
37. P

E X P E R I M E N T V M, E X P E R T V S.

Experimentum est iudicium quoddam, seu
potius multa iudicia paræ sensitiua, 70. M

Experimentum medium est inter iudicium
vniuersalis propositionis, & iudicium
vniuersalis principii, 72. M

Experimentum necessarium esse ad iungen-
dum apte terminos sentit Caietanus, 75. F

Expertus cum artifice comparatur, 28. F

E X P O N I B I L I S E X P O S I T I O.

Exponibiles enuntiationes quæ, & cur sic di-
ctæ, lib. 3. cap. 18.

Expositio Syllogismorum, lib. 6. cap. 33.

E X P O S I T O R I V S S Y L L O G I S M V S.

Expositorius Syllogismus quid, lib. 6. cap. 23.

Expositoria probatio duplex, lib. 6. cap. 28.

Expositorij Syllogismi perfecti sunt, ac per se
evidentes, lib. 6. cap. 24.

Expositorij Syllogismi cur sic dicti, ibidem.

Extrema Syllogismi quæ, lib. 6. cap. 10.

F A B V

F

F A B V L A.

F A B V L A R V M significaciones studiosus
perferuari non esse munus Philosophi,
pag. 664. M

F A C V L T A S.

Facultas, Vide Potentia.

F A L L A C I A.

Fallacia, Vide Captio.

F A L S A.

Falsi meta. Vide Meta falsi.

Falsa enuntiatio, lib. 3. cap. 3.

F E L I C I T A S.

Felicitas humana quidditatiua qua in re con-
sistat, 316. M

Felicitas ad quam homo natura est propensus,
& quam habuerunt primi parentes in statu
innocentia, quænam sit, 58. M. F

Felicitatis pars quæ in perfectione virtutis
moralis consistit, vtilior est in hac vita plûs-
que adfert animo quietis & tranquillitatis,
51. M

Felicitas huius vitæ consistere non potest se-
cundum essentiam in sola diuinæ naturæ
cognitione, 51. P

Felicitas humana in quo præcipue ponatur,
pag. 24. F

Felicitas humana maximè consistit in con-
templatione, 50. F. & 51. P

F E L I X, F I D E S.

Felix quomodo illud appetere possit, quod
fieri nequit, 70. M

Fidei regimen est præstantius omni humano
regimine, 36. F

F I G M E N T A.

Figmenta non definiuntur definitione rei, sed
nominis tantum, lib. 5. cap. 8

Figmenta non habent veram essentiam, li. 1. c. 8.

Figmentorum qui definitiones rei dici pos-
sunt, lib. 5. cap. 8.

Figmentorum nomina non proprie primæ
aut secundæ intentionis dicuntur, lib. 1. c. 22.

F I G V R A.

Figura secunda quæ, lib. 6. cap. 12.

Figura Syllogismi quid, lib. 6. cap. 11. triplex.

Figura secunda & tertia non nisi directe con-
cludunt, lib. 6. cap. 13.

Figura prima, lib. 6. cap. 12.

Figura tertia, quæ, lib. 6. cap. 12.

Figura prima directe & indirecte concludit,
lib. 6. cap. 13.

Figuræ dictionis captio. Vide Captio figuræ di-
ctionis.

Figuræ tertiæ modi vtilis sex, lib. 6. cap. 17.

Figuræ tertiæ proprium est particulares tan-
tum quæstiones confirmare, ibid.

Figuræ tertiæ regula vna peculiaris, lib. 6. c. 19.
Figuræ cuiusque sexdecim modi, siue apti, siue
inepti, lib. 6. cap. 19.

Figuræ secundæ duæ peculiare regulæ, lib. 7.
cap. 19.

Figuræ secundæ modi vtilis quatuor, li. 6. c. 16.

Figuræ primæ modi directe concludentes vti-
les quatuor, ibid. & lib. 6. cap. 2.

Figuræ primæ modi directi in demonstrabiles,
lib. 6. cap. 21.

Figuræ primæ modi directi proximè nituntur
duobus potissimis principiis regulatiuis, ibi.

Figuræ primæ modi indirecti quinque, lib. 6.
cap. 15.

ad Figuræ primæ modos directos ceteri om-
nes Syllogismi reuocantur, lib. 6. cap. 21.

Figuræ primæ principia sunt omnium Syllo-
gismorum regulatiua, ibid.

Figurarum omnium regulæ generales qua-
tuor, lib. 6. cap. 5.

Figura qualitatis species, lib. 2. cap. 12.

F I N A L I S, F I N I S.

Finalem causam quam constituit Plato, 176. F
Finalem causam qua ratione inuestigarunt
veteres, 171. M

Finalem causam vt à ceteris distinctam, nul-
lum ex veteribus tradidisse, 196. F

Finis est causa, & principium causarum om-
nium,

Finis non modo est causa causarum, sed mul-
to etiam magis mediolorum quò in finem
destinantur, lib. 7. cap. 12.

Finis triplex, lib. 7. cap. 12.

Finis dicitur id cuius gratia aliquid fit, 237. F
Finis quid, lib. 5. cap. 4.

Finis contemplatiuæ scientiæ complectitur &
simplicis & complexæ veritatis cognitio-
nem, 289. F

Finis vt finis est verius refertur ad media
quàm ad efficientem, 440. M

Finis duplex scientis scilicet & scientiæ, 396. M

Finis hominis duobus modis spectari potest,
56. P

Fine sublato tolli causam efficientem, 431. P
locus ex Fine, eiusque vsus, lib. 7. cap. 22. & 36.

Finite enuntiatio quid, lib. 3. cap. 5.

Finitio. Vide Definitio.

F O R M A.

Forma quid, lib. 4. cap. 4.

Forma qualitatis species quid, lib. 2. cap. 12.

Forma Syllogismi absoluti ex figura, & modo
constat, lib. 6. cap. 11.

Forma triplex, essentialis, accidentaria & ex-
terna, lib. 7. cap. 20.

Forma vocatur nomine qualitatis ab Aristo-
tele.

Y Y Y 2.

tele materia verò dicitur quantitas, 684.P
 Forma humana non continet formaliter omnia formarum genera, 355.M

Forma humana quomodo quidditatiuè à nobis cognosci possit in hac vita, 313.F

Forma informans de ratione sua habet inherere ei cuius est forma, 148.D

Forma cur vocetur ratio & quidditas, finis, terminus, diuina similitudo & proles, *in 2da*, & c. 279.P.M

Forma nihil accipit detrimenti ex coniunctione cum propria materia, 69.P

Forma definitur esse ratio quidditatis, 257.M

Forma cur vocetur species, 479.P

Forma omnia exornat & distinguit, 280.F

Forma cur dicitur lux, 280.M

Formæ intelligibilis proprium munus est facere præsentem intellectui, camq; illi intelligibiliter vnire, 149.P

Formæ substantialis momentaneam introductionem non esse actionem, sed actionis terminum, 83.M

Formæ non infinitæ secundum speciem, 354.F

Formæ substantiales an constituendæ sint inter materiam primam & accidentia disputatur, 261. & sequentibus.

Formæ tribuendum quod res naturales ita in actione vnus facultatis occupentur, vt aliarum operationes non exercent, 267.P

Formæ quomodo rerum existentium similitudo à Platone dicantur, 271.M

Formæ erant Idearum participationes ex doctrina Platonis, 271.P

Formam humanam quatenus talis est, habere duplicem gradum perfectionis sententia quorundam 313.F. quæ reicitur, 314.P

Formam esse totam rei quidditatem quomodo intelligat Aristoteles, 244.M

Formam aliquam substantialem dari in quavis re naturali saltem earum quæ oriuntur & intereunt quæ antecedit naturæ ordine non modo accidentia aduentitia, sed etiam propria & congenita, 262.M

Formam nullam substantialem immediatè agere, 261.F

Formas substantiales non esse plures in eadem re, 341.F

Formas substantiales non poni sensibiles, 261.F

Formas substantiales dari probatur ex doctrina fidei, 270.F

Formis omnibus tam Physicis quàm Metaphysicis peculiare proprietates respondere, 336.M

FORMALIS, FVTVRVS.

Formalis consequentia. *Vide Consequentia Formalis.*

Formalium causarum locus, lib. 7. c. 20. & 36. Futuri contingentis veritas, lib. 3. cap. 6.

G A L E N V S.

GALENVS cum Medicus fuerit non alia ratione de animali differuit, quàm quatenus in corpore animalis vis agendi & patiendi spectatur, 272.P

Galenus quid falsò de anima humana senserit, 272.P

Galenus docuit essentiam animæ non quidem prorsus temperiem corporis, sed quodammodo temperamentum quatuor primarum qualitatum, 272.M

Galenus mortalem posuit hominis animam, 272.F

GENERATIO.

Generatio cuiusque rei, quomodo terminatur ad Ens & vnum, 515.M

Generatio rerum vt sit, quæ requiratur, 460.P

Generatio substantiæ à nemine veterum cognita, 169.F

Generationis ordo. *Vide Ordo generationis.*

per Generationem quid fiat, 83.F. & 84.P

Generatione rerum concessa necesse est eandem numero materiam esse perpetuam, 460.P. formam vero eandem specie aut genere, ibid. 460.M

Generaciones non progredi in infinitum, 355.P

Generationum, & corruptionum locus ad efficientium locum reuocatur. lib. 7. cap. 21.

GENERATVM, GENETHLIACI.

Generatum ex aliqua materia & ab aliquo efficiente generatur, 683.F

Genethliaci magi & Iudicarij sibi difficultia scire arrogant, 93.F

G E N V S.

Genus duplex, summum, & subalternum, lib. 2. cap. 3.

Genus latius patet specie, quoad prædicationem quoad essentiam autem, species superat genus, lib. 4. cap. 10.

Genus per se diuiditur non in differentias, sed per differentias, lib. 4. cap. 8.

Genus quid, lib. 2. cap. 5.

Genus reale. *Vide Reale genus.*

Genus remotum loco proximi generis in definitione quæ ponatur, lib. 5. cap. 3.

Genus subalternum, lib. 2. cap. 3.

Genus summum quid, ibid.

Genus est velut materia, differentia velut forma, 455.M

Genus

Genus & species dicuntur entia rationis tantum locutione impropria, 571.P

Genus speciem & similia dici contingentia attributa rerum non simpliciter sed quatenus conueniunt rebus operatione intellectus nostri, 628.M

Genus summum substantiæ difficultè à nobis percipi, 248.M

Genus non dicitur essentialiter de differentiis diuidentibus, 337.P

Genus de potentia quidem diuina separari potest à suis speciebus, 343.M

Genus medium nullum esse inter substantiam & accidens, 266.P

Generis diuisio. *Vide Diuisio generis.*

Generis nomen sæpè pro quacunque re vniuersali vsurpatur, lib. 2. cap. 3.

Generis quæstio, lib. 7. cap. 8.

Genera summa non definiuntur essentialiter, sed describuntur, lib. 5. cap. 6. & 8.

Genera non possunt esse præter species cum species esse possunt sine suis indiuiduis, 456.P

Genera minus vniuersalia esse principia quibus argumentis demonstratur, 412.F

Genera vt sunt distincta, à suis speciebus non prædicari de differentiis, 453.M

Genera remota an verò quæ magis ad indiuidua accedunt sint dicenda principia, 452.M

Genera summa non proprie inter se differre, 571.F

G E O M E T R I A.

Geometria ad metiendas terras ab Ægyptiis inuenta, 447.M

Geometria & Geodesia quibus differant, 447.M

G R A M M A T I C A.

Grammatica quas disciplinas complectatur, 400.M

Grammatica non esse eandem apud omnes gentes, 394.P

Grammaticorum quorundam insolentia, 95.M

G R A T I A.

Gratia diuina quantum homines egeant, 60.P

G R E G O R I V S.

Gregorius Nazianzenus & Tertullianus Aristotelicam doctrinam reprehenderunt, 19.M

H

H A B E R E, H A B I T V S.

HAbere quid, lib. 2. cap. 6.

Habitus operantes & potentiæ per actus suos, aut per obiecta definiuntur. ibid.

Habitus qualitatis species quæ, lib. 2. c. 12.

Habitus iudicarij, in quibus intellectus sine temeratis vitio principiis assentiat expiramento indigent, 71.M. & F. quod ex variis Aristotelis locis probatur, ibid. Eanque esse Aristotelis sententiam probatur auctoritate Themistij, Philoponi, Auenrois, & D. Tho. 72.P. Tandem conclusio tribus rationibus confirmatur, 72. per totam pag.

Habitus quinque, quibus semper anima verum discit, 41.F

Habitus conclusionum non omnes indigent experimento ipsarum proprio, sed quidam tantum, 73.P

Habitus apprehensui terminorum vt per modum habitus insunt generantur sine experimento, aliqua sensu apprehensione duntaxat, 70.M

Habitus omnis potentiam faciliorem reddit, 126.M

Habitus nomine in priuantibus quid intelligatur, lib. 2. cap. 17.

Habitus omnes operantes per duplex additamentum definiuntur, lib. 5. cap. 6.

Habitus omnes quibus conclusiones sciuntur propter quid habentur ex principiis, 73.P

Habitus intellectus quid conferat, 110.M

Habitus gignuntur per actus similes iis, 110.M

Habituum principiorum vera causa est lumè intellectus, 76.M

Habituum duo esse genera in scientiis, 70.M

H E C T O R.

Hector ex accepto vulnere aliud, inquit Homerus, sapere cepit, 681.P

H Æ R E S I S, H Æ R E T I C V S.

Hæresis negatiuum posse Deum clarè à nobis cognosci refutatur, 344.M

Hæreticorum & Philosophorum quorundam insana opinio de materia prima, 275.M

Hæreticorum nostri temporis error quo ad vsus loci effectorum, lib. 7. cap. 24.

H E R A C L I T V S.

Heraclitus quibusdam vsus est dicere idem esse & non esse, 650.F

Heraclitus excelsi animi vir & terrena omnia contemnens, 249.M

Heraclitus septuaginta ferè annis vixit post Thaletem, 167.F

Heraclitus tempore Darij Regis florebat, cuius consuetudini & muneribus Philosophiæ anteposuit, 167.F

Heraclitus omnia sensibilia continenter fluere asseueravit, 188.M

Heracliti de principiis rerum inepta ratio, 673.P

Heracliti affidua lachryma, quare, 249.F

HERMOTIMVS.

Hermotimus in quo cum Anaxagora de primo intellectu confenserit, 172.P

Hermotimi anima relicto corpore vagari solita, 173.P

HESIODVS.

Hesiodus terram posuit rerum materiale principium, 173.F

Hesiodus & Homerus quo tempore fuerint, 174.P

Hesiodus terram primum principium posuit, 200.P

Hesiodus quomodo intellexit terram esse rerum omnium materiale principium, 247.F

HIPPAVS.

Hippasus & Heraclitus ignem principium rerum posuerunt, & in eo caeteris antiquis praefertur Aristoteles, 167.F

Hippasus, & Heraclitus ignem voluerunt esse rerum materiam, 249.M. & quare, ibid.

HIPPOCRATES.

Hippocrates animantium omnium naturas ex calido, humido, frigido & sicco, constare dixit, 272.M

Hippocratis ingenium, & de eius scriptis insignis laus, 8.F. & 9.P

HIPPON.

Hippon dixit aquam esse primum principium, imò & animam dixit esse aquam, 167.M

HISTORIA.

Historia animalium quem sortitur ordinem inter libros Aristotelis, 424.M

Historiam opus esse maximè Oratorium asseruit Cicero, 400.F

HOMERVS.

Homerus quæ de Syrenum cantibus finxerat quid sit ex Cicerone, 49.F

Homerus sæpè à Platone in libris de republica laudatur, 8.M

HOMO.

Homo interior qui dicatur, & qui exterior, 549.F

Homo appetit naturaliter id quo maximè excellit brutis animantibus, 50.F

Homo nexus Dei & mundi, à quibusdam, ab aliis rerum materialium & immaterialium horizon, 24.F

Homo ad quam felicitatem sit natura propensus, 58.M

Homo non habet naturaliter necessaria ad consequendum vltimum finem, 56.F

Homo cur necessario habeat potentiam vnâ sensitiuam communiorem & superiorem omni sensitiua parte brutorum animantium, 163.F

Homo & non homo nõ idè significare, 664.P

Homo indiget extraordinario, vt consequatur ea bona in quibus naturalis beatitudo consistit, 59.M. & quare, 60.P

Homini finis est clara diuinæ naturæ contemplatio, 55.F

Homini naturale est cognito effectu velle causam cognoscere, quatenus naturaliter cognosci potest, 60.F

Hominem non habere naturalem inclinationem ad particularem aliquam beatitudinem, sed ad beatitudinem in commune, quatenus status omnium bonorum conjunctione perfectus, opinio est D. Thomæ, quam reicit auctor, 58.P.M

Homines cur Philosophari cœperint, 98.P

Homines quam variè doceri velint, 360.F

HOMONYMA, HONOR.

Homononyma, vel Aequiuoca.

Honor qui rebus referendus, 101.M

HVMANA.

Humana forma excedit modum essendi formarum naturalium, 177.F

in Humana auctoritate cur duo requirantur, agnitio rerum & virtus, lib. 7. cap. 35.

ex Humana auctoritate quæ firmiora argumenta, lib. 7. cap. 35.

HYPOTHESIS, HYPOTHETICVS.

Hypothesis, lib. 6. cap. 6.

Hypotheticus Syllogismus triplex conditionalis, copulatiuus, & disiunctiuus, lib. 6. c. 32.

Hypotheticus Syllogismus quid, lib. 6. cap. 32. & 72.

Hypothetica Enuntiatio triplex conditionalis, copulatiua & disiunctiua, lib. 3. c. 14.

Hypothetica Enuntiatio quid, lib. 3. cap. 3.

Hypothetica cur sic dicta, lib. 3. cap. 14.

Hypothetica forma, est coniunctio, lib. 3. cap. 14.

Hypotheticarum inuestigatio, lib. 3. cap. 14.

Hypothe

Hypotheticarum negantium veritas quo pacto diiudicanda, lib. 3. cap. 15.

Hypotheticarum nulla est oppositio, nisi contradictoria, lib. 3. cap. 15.

Hypotheticarum qualitates accidentales, lib. 3. cap. 14.

Hypotheticarum qualitas essentialis, ibid.

Hypotheticarum quantitas nulla est, ibid.

I

IDEA.

IDEA est principalis quædam ac prototypa ratio essentia rei, cuius est idea, 241.F

Idea nulla ponitur à Platone quæ sit materia propria, & quare, 278.P

Ideæ Platonis impugnantur, 445.F. & 446.P

Ideas à Platone vt causas immobilitatis fuisse inductas, 146.P

Ideas esse principales formas, 241.F

IGNORANTIA.

Ignorantia Elenchi captio, Vide Captio ignorantis.

IMAGO, IMITATIO.

Imaginem non videri in speculo, sed immediate rem ipsam, probant perspectiui, 354.P

Imitationis nomen mutauit Plato in nomen æquiuocationis, 140.P.M

IMMEDIATA.

Immediata contraria, Vide Contraria immediata.

Immensi seu infiniti quomodo detur mensura, 618.P.M

Imperfecta oratio, Vide Oratio imperfecta.

IMPOSSIBILE.

Impossibile enuntiatio quid, lib. 3. cap. 5.

Impossibile est idem esse & non esse, vtrum sit principium omnium primū, 652.

& seq. Argumenta verò pro parte negatiua ponuntur, ibid. quæ soluntur, 656. & 657.

ad Impossibile quæ fiat reductio. Vide Reductio ad Impossibile.

Impossibile quid, lib. 3. cap. 9 & 10.

Impossibile est idem esse & non esse, non minus esse notum quam hoc ens est ens, 656.F

IMPOTENTIA, INÆQUALIA.

Impotentia naturalis quid, lib. 2. cap. 12.

Inæqualia quæ dicantur, lib. 2. cap. 12.

INDEFINITA.

Indefinita enuntiatio idem valet ac particularis, lib. 3. cap. 5.

Indefinita enuntiatio quid, ibid.

Indefinitæ enuntiationes ex materia necessaria non semper æquivalent vniuersalibus. ibi.

Indefinitarum enuntiationum oppositio, lib. 3. cap. 6.

INDI, INDIRECTE.

Indi ad Socratem præclara responsio apud Eusebium, 423.F

Indirectè concludere quid, lib. 6. cap. 12.

INDIVIDVANS, INDIVIDVVM.

Individuans differentia quid. Vide Differentia indiuidui.

Individuum nomen. Vide Singulare.

Individuum quid, lib. 2. cap. 4.

Individuum quadruplex, lib. 1. cap. 26.

Individuum vagum quomodo intellectu concipiatur, 154.F

Individuum specificū esse quod agit in aspectum nostrum, 123.P

Indiuidui diuisio. Vide Diuisio indiuidui.

Indiuiduo ante oculos posito nullam aliam naturam vniuersalem ab eo abstrahes & cognitione separabis quam speciem infimam, 120.M

Indiuidua non definiuntur essentialiter, sed describuntur, lib. 5. cap. 6.

Indiuidua generum semper cognoscuntur vagè, 255.M

Indiuisibilia quomodo incipiant & desinant esse, 182.P.

INDUCTIO.

Inductio quid, lib. 6. cap. 34.

Inductio populari sensui accommodata est, ibidem.

Inductio quæ à singularibus ad vniuersalia progreditur præcipua est, ibidem.

Inductio quando sit consequentia formalis ibidem.

Inductio & Syllogismus frequentius vsurpantur, à Dialecticis, lib. 6. cap. 36.

Inductionis author Socrates, lib. 6. cap. 34.

Inductiones variæ variis modis fiunt, 74.M

locus ab Inesse ad denominatum ad formæ locum reuocatur, lib. 7. cap. 20.

Infima species. Vide species infima.

INFINITVM.

Inter infinitum & finitum quomodo non detur proportio, 557.F

Infinitum non potest per seipsum formaliter finire, 326.P

Infinitum duplex intensiuum & extensiuum, 344.P

Infinitum

Infinium tempore infinito percurri & cognosci posse, 344.P

Infinium qua infinitum ignotum est, 348.M

Infinium extensiuè quid, 348.P

Infinium quo pacto absolui possit, 348.M

Infinium potius rationem partis quam totius habere, 348.M

Infinium extensiuè triplex, magnitudine successione, & multitudine, 344.F

Infinita quædam in diuina essentia cognosci ab intellectu creato, 351.F

Infinita quomodo in alio cognosci possunt ab intellectu creato, 349. & seq.

Infinita non posse successiuè cognosci ab intellectu diuino, 329.F

Infinita posse confusè cognosci & appeti, 349.P

Infinita à nullo intellectu posse distinctè cognosci, 349.M

Infinita in seipsis non posse simul distinctè cognosci ab intellectu creato, 348.F

Infinita suapte natura innumerabilia esse, 347.F

Infinita non posse tempore finito, siue in seipsis siue in alio successiuè cognosci, 347.P

Infinita num tempore finito cognosci possint, 343.F. Argumenta proponuntur pro parte agente, 745. per totam & 346. confirmatur pars negatiua, 346.F. 347. & 348.

Infinita, tria significata, 343.F. & 344.P

Infinita nequeunt simul existerè, 332.P

Infinitorum cognitio in se & in diuina essentia quomodo differant, 352.M

Infinitorum distincta & non successiuè cognitio semper excedit proportionem naturæ finitæ naturaliter operantis, 350.M

INFINITAS, INFINITIO.

Infinitem non omnem extensionis supponere infinitatem intensiõis, 352.P

Infinitem non omnem intensiuam æquari infinitati diuinæ, 353.P

Infinitionem non dari in causis formalibus, 324. per totam paginam.

INOPINABILIS, INSTANS, &c.

Inopinabilis meta, *Vide, Meta paradox.*

Instans semper aliud atque aliud existit, 482.F

Instrumenta omnia ad efficietes causas reuocantur, lib. 7. cap. 12.

Instrumenta ad quænam causarum genera reuocanda, 239.P

INTELLIGERE, INTELLECTVS.

Intelligere nemo potest quicquam nisi vnum, 662.F

Intellectus substantiarum separatarum quantum superet nostrum, 143.M

Intellectus noster quem locum habeat inter potentias cognoscentes, 243.

Intellectus qua ratione excedit sensum, 161.M

Intellectus agentis necessitatem vnde colligat Aristoteles, 162.F

Intellectus cum percipit singulare per se opus est concursu phantasmatum, 147.F

Intellectus ponit discrimen inter id, cui significando est impositum nomen Dei, & significat huiusmodi orationum Actus purus, Ens independens, &c. 207. M

Intellectus creatus etiam in alia re naturaliter cognita non potest simul infinita percipere naturaliter nihil tamen impedit quin possit supernaturali Dei munere, 349.F

Intellectus operatio non est necessaria vt relatio rationis cuiquam conueniat, sed solum vt existat eo modo, quo existere potest, 646.F

Intellectus agens ex se in differens est in productionem cuiuscumq; speciei naturæ materialis, 146.F

Intellectus diuini operationes non satis esse ad fabricandas relationes rationis, sed opus esse operatione intellectus creati quorundam opinio, 627. F

Intellectus noster per se fertur in ens, & in omne quod sub ente continetur, 136.M

Intellectus possibilis est quasi materia prima ad recipiendas omnes species intelligibiles, 146. F

Intellectus imponit singularibus propria & distincta nomina, 136.M

Intellectus cum affirmat, aut negat, nihil aliud quam iudicium fert de connexionem prædicati cum subiecto, 127.M

Intellectus noster difficile in hac vita intelligit res illustrissimas, quia habet parum proportionis ad eam intelligendas, 298.M

Intellectus primæ operationes sunt in nobis naturales, vt quæ antecedunt omnem voluntatis operationem, 152.F

Intellectus quomodo dicatur appetere suum obiectum sub ratione veri, 45.F

Intellectus noster in hac vita est parum aptus ad intelligenda ea, quæ sunt à sensibus remota eò quod à sensibus in intelligendo pendeat, 295.F

Intellectus nostri virtus finita non potest simul naturaliter attingere infinitum, 306.P

Intellectus distinguit hominem à magnitudine Mathematica per habitum Metaphysicæ, 112. P

Intellectus noster quarum similitudinum sit capax in hac vita, 317.F

Intellectus diuinus quo pacto sit verus, 622.M

Intellectus

Intellectus nostri imperfectio naturalis, 48. P

Intellectus nobilitas, 150.M

Intellectus nostri cum materia prima comparatio, 298.P

Intellectus quot modis dicatur verus, 617.P

Intellectui quatuor genera rerum adueniunt, 615. P

Intellectum nostrum vt receptiuum & passiuum actus intelligendi esse puram potentiam nullamque pari difficultatem, in eò actu accipiendo. quorundam. sententia, 298.M

Intellectum sæpe confert Aristoteles cum materia prima, 52.F

Intellectum nunquam assentire vbi est aperta contradictio, 657.F

Intellectum agentem cur induxit Aristoteles, 163.M

Intellectum non esse vnum in omnibus hominibus, vt voluerunt Auen-Rois & Themistius, 66.P

Intellectu percipi singularia: opinio Sancti Thomæ, 140.F

Intellectu comprehensa, aliquo modo prius fuisse in sensu quomodo intelligendum, 71.P

I N T E N T I O.

Intentionis primæ ac secundæ quæ, lib. 1. ca. 32.

Intentionis prima ac secunda nomina quæ, ibidem.

I N T E R R O G A T I O.

Interrogationum tria genera, lib. 8. cap. 16.

Interrogationum plurius captio, *Vide Captio plurius interrogatum.*

Interpretatio nominis, *Vide Definitio nominis.*

I N V E N I R E, I N V E N T I O.

Inuenire argumenta ingenij est, facile inuenite artis, lib. 7. cap. 37.

Inuentio, lib. 6. cap. 7.

Inuentio argumentorum cur iudicio non præponatur, lib. 6. cap. 7.

Inuentio vis, lib. 7. cap. 49.

Inuentio seruandi sunt ordines resolutionis & collectionis, lib. 7. cap. 49.

I N V I D E N T I A, I V D I C A T I O.

Inuidencia cur non cadat in Deum, 100.F

Iudicatio ad quam quæstionem pertineat, lib. 7. cap. 4.

I V D I C I V M.

Iudicium, lib. 6. cap. 7.

Iudicium duplex, ibidem.

Iudicium vna tantum potentia fieri, 138.P

I V S.

Ius canonicum, partim Theologiæ, partim Politicæ subiicitur, 401.F

Iuris vtriusque scientiam difficiliter sine Dialectica posse comparari, 414.M

I V S T I N V S M A R T Y R.

Iustinus Martyr, non cõtra Stoicos, neque Platonem, sed contra Aristotelem librum inscripsit, 19.M

I V S T I T I A.

Iustitia originalis primis parentibus donata, rationi appetitum vt subiiciebat, 59.P

Iustitia quid, lib. 5. cap. 6.

L.

L A V D A T I O.

Laudatio ad quam quæstionem pertineat, lib. 7. cap. 4.

Lapis sic dictus ab actione lædendi pedis, 306.P

L E V C I P P V S.

Leucippus & Democritus infinita materialia principia statuerunt, 254.F

Leucippus & Democritus cur à Pythagoreorum albo reiciantur, 179.F

Leucippus & Democritus floruerunt exactis aliquot ante annis Romanorum regib. sub Xerxe & Artaxerxe Perfarum regib. 177.F

Leucippus fuit Zenonis Eleatæ auditor & præceptor Democriti, 177.F. *Vide Democritus.*

L I B E R.

Liber tertius Metaphysicæ quomodo habeat se ad 2. Physic. 363.M.F. & sequent.

Liber Aristotelis de Mundo ad Alexandrum laudatur, 12.P

Libri quatuordecim de secretiori parte philosophiæ apud Ægyptios an sint Aristotelis, 12.P

Libri primi physicorum cum secundo connexiono, 365.P

L I N E A L I T T E R A.

Lineæ partes etsi distinguuntur realiter tamen non distinguuntur actu sed potentia duntaxat, 342.P

Litterarum consideratio non Dialectica est, sed Grammatica, lib. 1. cap. 6.

L O C V S.

Locus ab inesse ad denominari, ab oppositio-
ne ad formales locos reuocatur, lib. 7. c. 20.
Locus duplex: Maxima, & Differentia maxi-
mæ. Ibidem.
Locus differentię maximæ quid, lib. 7. cap. 10.
Locus maxima quid, ibid.
Locus transfumptionis, *Vide Transfumptionis locus.*
Locum Arist. vocat Elementum, lib. 7. cap. 9.
Loci non solum suppeditant materiam proba-
tionis, sed etiam amplificationis, ibid.
Loci omnes duobus modis spectari possunt,
vt communis, & vt proprii, lib. 7. cap. 12.
Loci argumentorū demonstrationes tres sunt
lib. 7. cap. 5.
Loci assumpti duo, lib. 71. cap. 11.
Loci communes sine propriis parum valent
lib. 7. cap. 35.
Loci differentię maximæ curiosa quæstio, lib.
7. cap. 10.
Loci iusti viginti, lib. 7. cap. 11.
Loci non omnes cuiuslibet quæstioni argumen-
ta suppeditant, lib. 7. cap. 37.
Locorum duo genera, inlitum, assumptum,
lib. 7. cap. 11.
Locorum qui Arist. primus inuentor extiterit.
Locorum singulorum pronūtiata, quibus tra-
ctatur comparata quæstio, lib. 7. cap. 36.
quorum Locorum tractatio ad Dialecticum
pertineat, lib. 7. cap. 12.
In Locorum tractatione cur nonnulla author
ex diuinis scripturis attulerit, lib. 7. cap. 14.
in Locis argumentorum qua libertate uten-
dum, lib. 7. cap. 37.
in Locis modus loquendi, lib. 7. cap. 10.
de Loco maximæ curiosa quæstio, ibid.
Localis enuntiatio. *Vide conditionalis locus quid*
lib. 7. cap. 9.
Locales enuntiationes partim ad conditiona-
les, partim ad copulatiuas reuocantur, lib. 3.
cap. 15. & 16.

L O G I C A.

Logicā esse ministrā Dialecticæ tradit Ploti-
nus, 390. P. & qua ratione adductus, ibid.

L V T H E R A N I.

Lutherani Stoicorū dementię sectatores, 17. P.

M

M A G N I T V D O.

MA G N I T V D O quomodo comprehen-
datur, 354. P.
Magnitudines constare vnitatibus quomodo
intellexit Plato, 476. M

M A I O R.

Maior propositio quid, lib. 6. cap. 10.

Maiorum locus, lib. 7. cap. 8.
Maius extremum quid, lib. 6. cap. 10.

M A L V M.

Malum summum dari non potest, 46. M
Mala quomodo opponuntur bonis, 642. F

M A N E S P E R S A.

Manes Persa, vnde dicitur Manichæi non esse
eadē principia externa corruptibiliū & æter-
norum turpissimo errore defendit, 470. P

M A T E R I A.

Materia quid, lib. 4. cap. 4.
Materia latē accepta triplex ex qua, in qua, &
circa quam, lib. 7. cap. 19.
Materia dicitur bona per seipsam quia in ge-
nere potentię passiuæ nihil ei deest, 638. P
Materia quo pacto sit per se bona, 638. F
Materia est causa diuisionis ideo nomine pa-
ris, forma vero vnionis ideo & nomine im-
paris à Pythagora explicata, 172. P
Materia prima & primum efficiens diuersa
ratione sunt infinita, 326. P
Materia collata cum absoluta Dei potentia
incomprehensibilis est ab intellectu creato
& quare, 354. P
Materia inferiorum ad quas formas habeat
propensionem, 57. M
Materia an sit in corporibus cœlestibus, &
qualis secundum Aristotelem, 362. & se-
quentibus.
Materia definitur esse primum subiectum ex
quo aliquid ita fit, vt non per accidens in-
sit, 237. M
Materia rerum corruptibilium nec perit, nec
resoluitur, 470. F
Materia prima esse probatur ex mutua rerum
permutatione, 246. F
Materia an reuera sit in rebus naturalibus di-
spuratur, 244. & seq.
Materia quid colligatur esse ex dictis Platonis
in Timæo, 260. P
Materia prima cognoscitur analogia ad ma-
teriam arte factorum, 278. P
Materia cur dicatur naturæ fundamentum,
Chaos siue cōfusio, sylua per se ignota, sub-
iectum, mater, Tenebræ, 277. M. F
Materia prima vocatur ab Aristotele turpis &
malefica, 278. F
Materia prima est actu, non tamen actus, pag.
276. P
Materia ideo causa est quia pura potentia,
242. F. & 243. P
Materia prima cur dicatur propē nihil, pagi-
na, 276. P

Mater

Materia non est actus informans neque ex
informante actu & potentia constans, pa-
gina 274. P
Materia non est actus per se existens, 274. P
Materię primæ quidditas cognoscitur ex or-
dine ad formam substantialem incommu-
ni, 353. F
Materię cœlestis quidditas cognoscitur ex
ordine ad formam inseparabilem, 353. F
Materię vero inferiorum ex ordine ad for-
mam separabilem, ibid.
Materię primæ essentiam percipere difficile
esse, 245. M
Materię primæ duplex consideratio, 245. P
Materię primæ cognitio dicitur adulterina
quæ sit per analogiam, 278. M
Materiam corrupti quomodo dicat Aristote-
les materiam esse geniti, 340. P
Materiam primam dari, etsi non percipiatur
sensu, tamen id tam facile concluditur, vt
merito ab omnibus Philosophis suppona-
tur, 339. F
Materiam secundam non esse cum punctis in
linea comparandam & quare, 340. F
Materiam & formam necessariō esse perpe-
tuas, 460. M
Materiam solum cur causam dixerunt vete-
res, 165. M
Materiam qui medium inter elementa con-
stituerunt, 249. F. & 250. P
Materiam esse puram potentiam ostendi ne-
quit nisi prius constituerit sit. ne in rerum
natura substantialis forma quæ verē infor-
met, 260. F
Materiam qui optimē inter aliquos subodo-
rati sunt, 250. M. F
Materiam esse vnum quid omnibus transmu-
tationibus subiectum asseruit Plato: Deinde
eam non esse corpus aliquod vnum sensi-
bile ex quatuor vulgatis elementis. Tertio
non habere ex sese formam vllam quæ im-
pedimento esse possit formis introducen-
dis, 259. M
Materiam à Metaphysico tractandam esse
probat, 233. F
Materiam esse puram potentiam probatur ex
sententia Aristotelis, 275. F. 277. P
Materiam esse puram potentiam, neque ta-
men esse nihil, 276. F. & 277. P
Materiam cur adulterina quadam ratione vix
opinabilem dicat Timæus apud Platonem,
278. F
Materiam primam dari ostenditur ex motu,
pag. 245. M
de Materia & forma naturali cōmunem opi-
nionem esse Aristoteli cum Platone, 204. P
M A T E R I A L I S.

Materialis consequentia. *Vide Consequentia ma-
terialis.*

Materialia principia infinita qui posuerunt,
pag. 254. M
Materialia quomodo sint intelligibilia, 143. F
Materialium caussarum locus, lib. 7. c. 19. & 36.

M A T H E M A T I C I.

Mathematici maximē vtuntur locis definitio-
nis, lib. 7. cap. 5.
Mathematici agunt de quantitate infinita,
pag. 637. M
Mathematici non magnopere Dialectica in-
digent, quare, 414. P
Mathematici prius cognouerunt ex effectu
solem reuerti ex Tropis, diametrumque
quadrati non esse commensurabilem lateri,
quā earum rerum caussas inuenirent,
pag. 77. P
Mathematici qui se de accurata demonstnan-
di ratione iactant reprehenduntur, 95. M
Mathematici seruant ordinem compositionis
& diuisionis, lib. 7. cap. 40.

M A T H E M A T I C A.

Mathematicæ exercent & disponunt intelle-
ctum ad res naturales, 426. M
Mathematica quomodo accurato doctrinæ
ordine dici possunt priores Physica, 425. M
Mathematicæ scientiæ à Sophistis explosæ
quod parum pecuniosum hominem fa-
ciant, 437. F
Mathematicæ scientiæ nihil demonstrant per
causam finalem, 437. M
Mathematicæ à sacerdotibus Ægyptiis inuen-
tæ sunt, 41. P
Mathematicæ quem cum prima Philosophia
ordine fortiantur, 423. P. & F
Mathematicæ scientiæ sunt priores Metaphy-
sica ordine inuentionis, 422. F
Mathematicæ disciplinæ quomodo certiores
quā Metaphysica, 25. M
Mathematicæ simpliciter & absolute priores
sunt doctrinæ ordine naturali Philosophiæ,
pag. 426. P
Mathematica non posse separata coherere,
449. F. & 450. P
Mathematica entia non esse diuersa à sensibi-
libus quantitatibus, 449. P
Mathematica entia non dari separata à rebus,
pag. 446. F
Mathematica entia & sensibilia quo pacto dif-
ferant, 483. M
Mathematica non abstrahere ab ente, 637. P
Mathematicarum rerum abstractio ab entib.
non ideo fit, quia id poscat earum natura,
sed quia imperfecta à Mathematicis confi-
derantur, 426. P
Mathematicas scientias & antiquiores esse &
in demonstrando feliciores, 647. F
in Mathematicis scientiis nec dari causam ef-
ficientem nec finalem, 436. F

M A X I M A.

Maxima. *Vide Locus maxima.*
 Maximæ cur sic dictæ, lib. 7. cap. 10.
 Maximæ differentia. *Vide Locus differentia maxima.*
 Mediata contraria. *Vide Contraria mediata.*

M E D I C I, M E D I V M.

Medici quidam ponunt in animantibus virtutem regitiuam, 270. M
 Medium quæ cum extrema coniungendum, lib. 6. cap. 10.
 Medium Syllogismi quid, lib. 6. cap. 10.
 Medium in altera saltem præmissarum complere distribuendum, lib. 6. cap. 20.
 Medium omne inter contraria modo aliquo utriusque extremo repugnat, & cum utroque modo aliquo conuenit, lib. 1. cap. 22.
 Medium. *Vide Argumentum quid.*
 Medium nõ semper id dicitur quod inter duo extrema continetur, sed interdum etiam quicquid inter duo collocatum sit, 339. P
 Medij inueniendi documenta, lib. 6. cap. 38.

M E M O R I A, M E N D A X.

Memoria cur data brutis animantibus, 31. F
 Mendacem memorem esse oportet, lib. 7. c. 43

M E N S.

Mens & amor mundi integra causa efficiens, 173. F
 Mens cur vnitas à Pythagora dicta, 180. F. & 181. P
 Mens an omnia negare possimus, 611. F

M E N S V R A.

Mensuræ varia genera, 617. P
 Mensuræ propria ac primæ rerum quæ, 618. M
 Mensurati nomen non esse usurpandum in diuinis, 917. F

M E N T A L E S, M E R I T O R I Æ.

Mentales differendi formas non esse entia rationis, 370. F
 Memoriarum causarum ad efficientes reuocantur, lib. 7. cap. 21.

M E T A.

Meta Solæcismi, lib. 8. cap. 3.
 Meta Redargutionis, lib. 8. cap. 3.
 Meta Paradoxi, seu inopinabilis, ibid.
 Meta Redargutionis tredecim locos habet capiosorum argumentorum, sex in verbis, septem in rebus, lib. 8. cap. 4.
 Meta Falsi, lib. 8. cap. 3.
 Meta Nugationis, lib. 8. cap. 3.
 ad Metam Nugationis quo pacto ducant Sophistæ, lib. 8. cap. 17.

ad Metam Solæcismi quo pacto ducant Sophistæ, lib. 8. cap. 17.
 ad Metam Falsi quomodo ducant Sophistæ, ibid.
 ad Metam Inopinabilis, quo pacto ducant Sophistæ, ibid.
 Metæ Sophistarum quinque redargutionis, falsi, paradoxi, negationis, & Solæcismi, lib. 8. cap. 3.

M E T A P H O R A.

Metaphora omnium troporum frequentissimus & pulcherrimus, lib. 7. cap. 37.
 Metaphora ex loco similitudinis desumitur, lib. 7. cap. 37.

M E T A P H Y S I C A.

Metaphysica ordine doctrinæ est vltima scientia, 119. P. & quare, 120. F
 Metaphysica diuisio. *Vide Diuisio Metaphys.*
 Metaphysica à quo hanc inscriptionem $\mu\epsilon\tau\alpha\ \phi\upsilon\sigma\iota\kappa\alpha$ acceperit, 27. M
 Metaphysica cur distincta nõ fuerit antequam esse subiectum traderetur, 498. F
 Metaphysica & de genere & specie agere debet, 527. F
 Metaphysica quomodo differat à Dialectica modo facultatis, 524. M
 Metaphysica dignatione quadam Philosophia dicitur, & quare, 518. M
 Metaphysica cur cæterarum scientiarum Iudex, 109. M
 Metaphysica subiectum sibi constituit, 110. F
 Metaphysica alia est quæ in hac vita haberi potest, alia verò est absolute sumpta, 108. P
 Metaphysica quomodo aliis scientiis dicatur prior doctrinæ ordine & quomodo non, 424. M
 Metaphysica etsi à nobis in hac vita longè minus certum & accuratum demonstrandi modum, quàm disciplinæ Mathematicæ, absolute tamen & per se considerata certitudine, Mathematicas scientias superat, 25. M
 Metaphysica quibus nominibus appelleretur à Philosophis, 27. M
 Metaphysica cur inutilis videri possit, rationes tres vero similes, 25. F. & 26. P. quæ refutantur, 27. P
 Metaphysica tollitur sublatis rebus materiæ expertibus, 24. M
 Metaphysica cur de communibus rerum omnium attributis agat, 234. P
 Metaphysica cur dicatur Theologia, 101. F
 Metaphysica quo pacto cæteris scientiis præcipiat, 98. P
 Metaphysicæ finis est naturalis contemplatio eorum omnium quæ in suo conceptu materiæ non includunt, 500. F

Metaphy

Metaphysicæ subiectum cur non sit substantia, vt Physicæ, 501. F
 Metaphysicæ subiectum de quo vniuersæ demonstrentur affectiones per veras causas & principia subiecti dici potest ens finitum, 495. M
 Metaphysicæ subiectum commune ratione cuius cætera cadunt sub adæquatum subiectum dicendum est substantia in commune, 495. M
 Metaphysicæ plures an sint admittendæ disputatur, 498. F. & 499.
 Metaphysicæ subiectum commune purè Metaphysicam dici potest substantia separata, 495. P
 Metaphysicæ subiectum præstantissimum est Deus, 495. P
 Metaphysicæ subiecti quæ sit ratio formalis, 107. F
 Metaphysicæ subiectum quàm latè pateat, 111. M
 Metaphysicæ cognitio vt communis artifex est quàm latè pateat, 108. M
 Metaphysicæ seu primæ philosophiæ tractandæ modus, 564. M
 Metaphysicæ vtilitas, 26. P. M
 Metaphysicæ subiectum est Ens, 25. P
 Metaphysicæ nobilitas, 25. P. M
 Metaphysicæ explicatio cur Philosopho necessaria, duplex causa traditur, 24. M
 Metaphysicæ studiosis plerique Aristotelis ætate duabus potissimum de causis inuidiam constabant, 28. M
 Metaphysicæ vtilitas, 101. F. & 164. & 165. P
 Metaphysicæ inquisitionis terminus quis, 101. F
 Metaphysicæ seu primæ philosophiæ dignitas, 98. P
 Metaphysicæ subiectum adæquatum est Ens quatenus Ens, 495. F
 Metaphysicam esse necessariam ad quamlibet scientiam perfectè comparandam tamen sine ea perfectè comparari in suo genere, 423. M
 Metaphysicam semper habere subiectum circa quod versari possit, 110. F
 Metaphysicam esse priorè Physicæ & Mathematicæ, ordine exquisitæ doctrinæ, 423. M
 Metaphysicam non esse practicam sed Theoricam, 98. F
 Metaphysicam non subalternare sibi propriè cæteras scientias, 424. F
 Metaphysicam vltimo loco fuisse inuentam, 106. M
 Metaphysicam esse scientiam maximè contemplatiuam probatur, 286. F
 M E T A P H Y S I C V S,
 Metaphysicus vt talis res omnes materiæ expertes distinctè cognoscit secundum om-

nes conceptus tam generales quam speciales, 107. M
 Metaphysicus omnia ratione aliqua intelligit, 104. P
 Metaphysicus de quibus differat, 105. F
 Metaphysicus omnes causas excepta materia accipit, lib. 7. c. 5
 Metaphysicus vt communis artifex debet cognoscere puram potentiam, seu materiam ipsam, 209. F
 Metaphysicus cur cæteris scientiis subiecta distribuat, 108. F
 Metaphysicus solus cur cæteris artificibus præsit, 108. M
 Metaphysicus in quo distinguatur à Dialectico, 112. F. & 113. P
 Metaphysicus qua ratione agat de omni substantia, 649. P
 Metaphysicus tractat res plurimas minimæ entitatis, 297. M
 Metaphysicus de quibus agat, 424. P
 Metaphysicus de duobus generibus rerum agit, 422. F
 Metaphysicus & Dialecticus quomodo de rebus omnibus differant, 108. M
 Metaphysicus omnium rerum principia distinctè cognoscit, 107. P
 Metaphysicum non aliter agere de naturis rerum nisi sub conceptibus generalibus, 111. P

M E T H O D V S.

Methodus, *Vide, Ordo.*
 Methodus in scribendo quæ seruanda, lib. 2. cap. 4.
 Methodus tractandi quæ præcipua, & Doctoribus Scholasticis probatissima, lib. 7. c. 41.
 Methodus cognoscendi apud Platonem duplex, lib. 5. cap. 8.
 Methodus in argumentis disponendis quæ seruanda, lib. 2. c. 4.

M I N O R, M I N V S.

Minor propositio quid, lib. 6. cap. 10.
 Minus extremum quid, lib. 6. cap. 10. & 12.
 Minus vniuersalia facilius abstrahi, 120. M
 Minorum locus, lib. 7. cap. 29.

M O B I L E, M O B I L I T A S.

Mobile nihil est aliud quam Ens naturale siue constans naturis, 425. F & 426. P
 Mobilitas duplex, 111. F

M O D A L I S.

Modalis Syllogismi materia duplex propinqua & remota, lib. 6. cap. 29.
 Modalis Enuntiatio quid, lib. 3. cap. & 9.
 Modalis quadruplex ex necessario, ex contingenti, ex possibili, ex impossibili, lib. 3. c. 9.
 Modalis constans modo aduerbially minus vsitata, lib. 3. cap. 9.

Modalis omnis aut necessaria aut impossibili, lib. 1. cap. 10.
 Modales contrariæ, subcontrariæ, contradictentes, & subalternæ quæ, lib. 3. cap. 11.
 Modalium æquipollentia, lib. 3. cap. 12.
 Modalium conuersio, lib. 3. c. 13.
 Modalium enuntiationum duæ formulæ lib. 3. cap. 9.
 Modalium duplex materia lib. 3. cap. 10.
 Modalium duplex qualitas essentialis, lib. 3. c. 10.
 Modalium quantitas duplex, lib. 3. c. 10.
 Modalium contingentium natura varia & anomala, lib. 3. c. 14.
 Modalium oppositarum duo genera, l. 3. c. 11.
 Modalium oppositarum conditiones, lib. 3. c. 11.
 Modalium Syllogismorum forma, ex figura & modo constat, lib. 6. cap. 19.
 Modalium Syllog. figura triplex. ibid.
 Modalium Syllog. structura. ibid.
 in Modalibus sensus compositus ac diuisus duplex, lib. 8. cap. 6.

M O D V S.

Modus cognoscendi quid Platoni. duplex, diuisio & collectio, lib. 5. cap. 7.
 Modus enuntiationum duplex, lib. 3. cap. 9.
 Modus Syllogisticus, lib. 6. cap. 11.
 Modum sciendi non esse obiectum Dialecticæ, 382. F. & seq.
 Modum differendi habere unitatem ordinis, 385. F.
 Modum sciendi siue differendi latè sumptum esse subiectum Dialecticæ, 384. M. F.
 Modum sciendi antè alia quærendū esse, 361. P.
 modi in Modalibus duplex officium, l. 3. c. 10.
 Modi differendi generales tres, diuisio, definitio, & argumentatio, lib. 1. cap. 4.
 Modi differendi sunt quasi instrumenta cognitionis, ibid.
 Modi differendi sunt orationes, lib. 1. cap. 6.
 Modi generales concludendi duo, directus & indirectus, lib. 6. c. 12.

M O R A L I S.

Moralis Philosophus potissimum utitur sine. lib. 7. cap. 5.
 Morales quæstiones lib. 7. cap. 8.

M O T R I C E S S V B S T A N T I Æ.

Motrices orbium cœlestium substantiæ quomodo infinitos suorum orbium motus cognouerint ex doctrina Aristotelis, 345. P.

M O T V S.

Motus quo modo ad Physicum & quo ad Metaphysicum spectet, 422. P. M.
 Motus non orbis qua ratione cognitus, 77. F.

Motus est actus mobilis à mouente, 438. F.
 Motus intrinsecus rei, est is qui conuenit rei non per aliam realitatem siue entitatem, 580. P.
 Motum & tempus cognitione confusa facillimè, distincta verò difficile cognosci, 293. F.
 Primum Mouens vocat Aristoteles vnum ipsum, & quare, 203. F.

M V L T I T V D O, M V N D V S, & c.

Multitudo positiuè, an negatiuè sumatur, 589. P.
 Mundum esse animal omnes penè veteres arbitrati sunt, 166. M.
 Muscæ flabello repulsæ non ideo identidera se ingerunt, quia careant memoria, sed quia stolidæ sunt, 34. P.
 Mutabilitas omnium rerum non rectè ex fluxu quarundam rerum colligitur, 684. M.

M V T A T I O.

Mutatio est rerum singularium non vniuersalium, lib. c. 8.
 Mutationes quæ tendunt in deterius cur non dicantur generationes, 340. M.

N

N A T V R A.

NATVRA in rebus efficiendis à minus perfectis ad perfectiora cōtendit, l. 7. c. 39.
 Natura vi caussarum gignit effecta, lib. 7. c. 39.
 Natura prius dici duobus modis, 132. M.
 Natura humana in verbo non est suppositum, 79. M.
 Natura neque omittit necessaria neque addit superuacanea, 261. M.
 Natura diuina sola ex se existit, 582. M.
 Naturæ nomine quid significet Aristoteles, c. 1. lib. 2. Metaph. 283. F.
 Naturæ simplices quo pacto distinctè cognosci possint, 115. P.
 Naturæ ordo duplex generationis & perfectionis, l. 1. lib. 7. cap. 39.
 Naturæ vniuersales nō possunt separari à singularibus, 458. F.
 Naturæ ordo, Vide Ordo.
 Naturam abhorreere superuacanea, 143. F.
 præter Naturam aliquid dicitur dupliciter, pag. 57. M.

N A T V R A L I S.

Naturalis Philosophus, Vide Physicus.
 Naturalis impotentia, Vide Impotentia naturalis.
 Naturalis potentia, Vide Potentia naturalis.
 Naturalis Philosophia & Mathematicæ disciplinæ, an ordine antecedunt Metaphysicæ, 416. F.
 Naturalis temperies in mixtis non posse nisi à formis.

formis substantialibus conseruari, 266. M.
 Naturales quæstiones, lib. 7. cap. 8.
 Naturales res plurimæ in quibus maior est qualitatum inæqualitas cur diutius conseruantur, 266. F.
 Naturalia definiuntur vel per materiam, vel per formam, vel per vtramque, 457. M.
 Naturalia in quibus actionibus ad agendum accidentibus indigent, 269. F.
 Naturalia non constant ex materia & accidentibus, 264. M.
 Naturalium rerum distinctionem essentialè cognosci à posteriori per accidentia, & omnes proprias earum actiones per eadè tanquam per instrumenta exerceri, 272. F.
 Naturaliter sub genere summo disposita quæ dicantur, lib. 2. c. 8.

N E C E S S A R I A.

Necessaria sequentia. Vide sequentia necessaria.
 Necessaria Enuntiatio quid, lib. 3. cap. 5. & 7.
 Necessarium quid, lib. 3. c. 9. & 10. & lib. 6. c. 5.
 Necessariò prædicari quid, lib. 2. c. 2.

N E C T A R.

Nectaris & ambrosiæ nomine quid veteres Poëtæ intellexerint, 465. F. & seq.

N E G A T I O.

Negatio quæ indiuisiōibus vitiosa. ibid.
 Negatio quæ nomina distribuatur, lib. 8. cap. 32.
 Negatio specialis aliquid negat, negatio verò in communi nihil, lib. 1. cap. 30.
 Negatio. Vide Enuntiatio negans.
 Negatio infinitans, lib. 8. c. 19.
 Negatio negans, lib. 8. c. 32.
 Negationis & priuationis discrimen, l. 3. c. 17.
 Negationis meta. Vide Meta negationis.
 Negationem habere propriam formalitatem ex sententia Scotti, 693. P.
 Negatione semper distribuatur prædicatum Enuntiationis negatiuæ, lib. 6. cap. 10.
 Negatione tribus de causis vtendum in diuisionibus, lib. 4. cap. 12.
 Negationes dicuntur entia infimo entitatis gradu, 511. F.
 Negationes quæ aliquod Ens quasi subiectum sit vendicant non sunt pure nihil, 602. F.
 Negationes propositæ enuntiationibus quid significant, 670. F.

N E G A T I V V M.

Negatiuum nomen duplex, lib. 1. cap. 29.
 Negatiuum nomen quid, ibid.

N I H I L.

Nihil ex non entre fieri quomodo sit concedendum, 678. P.
 Nihil fit ex nihilo naturaliter, 245. F.

N O M E N.

Nomen æquiuocum. Vide Æquiuocum.
 Nomen infinitum non est Nomen, lib. 1. cap. 12. & 15.

Nomen quid, lib. 1. cap. 12.
 Nomen sæpe idem est quod categorema, lib. 1. cap. 18.
 Nomen quo pacto sit rationis signum, 694. F.
 Nomen nullum est quod suapte natura id significat ad quod significandum imponitur, 307. P.
 Nomen quod simpliciter vnum est, significare quoque vnum distinctum, 662. M.
 Nominis definitio. Vide Definitio quid.
 Nominis quidditas est ipsa eius significatio, lib. 2. cap. 5.
 Nominis affectiones, Suppositio, Status, Ampliatio, Distractio, Restrictio, Appellat. ibid.
 Nominis significatio est rei significatæ mediante conceptu representatio, 307. F.
 Nominis significatio differt à significatione conceptus, vt significatio ex impositione à significatione naturali, 307. M.

Nomina & verba triplicia mentis vocis & scripturæ, lib. 1. cap. 7.
 Tria hæc ad Dialecticam pertinent, ibid.
 Nomina communia quomodo dicantur nobis nota, 551. F.
 Nomina vice rerum habentur, lib. 2. cap. 9.
 Nomina adiectiua adiectiuè sumpta non sunt nomina, lib. 1. cap. 12.
 Nomina diuina esse imposita ad significandam ipsam diuinam essentiam purè, sed tamen his auditis nunquam eam à nobis syncerè concipi, 306. M.
 Nomina sunt rebus imposita vt homines suos conceptus sibi mutuò aperirent, 307. M.
 Nomina concreta in corruptibilibus & in diuinis differunt, 574. M.
 Nomina ad quæ significanda imponantur, 663. P.
 de Nominum affectionibus vt suppositione, statu, & c. quousque Dialectico legèdum sit, lib. 1. cap. 9.
 Nominum ac verborum nuncupationes, lib. 1. cap. 17. & lib. 6. cap. 9.
 Nominum casus nō sunt nomina, l. 1. c. 12. & 15.
 Nominum vsus Iuniores Suppositiones terminorum appellant, lib. 2. cap. 17.
 Nominum complexio vel incōplexio ex conceptu pendet, 307. F.
 Nominalium sententia de vniuersali, lib. 5. c. 8.

N O T A T I O.

Notationis locus. Ibid.
 Notationis vsus in argumentando, ibid.
 ex Notatione nominum singularium propriorum. ve quando firma vel infirma ducantur argumenta, lib. 7. cap. 15.

N O T I V S.

Notius nihil est seipso, lib. 5. cap. 9.
 Notius natura dici duobus modis, 132. M.

N V M E R V S.

Numerus quo pacto sumatur ab Aristotele, 685. M.

I N D E X.

Numerus abstractus à rebus nihil aliud est quam ipsæ unitates quarum quælibet est id id quod vel maxime vnumquid est, 472.M
Numerum esse substantiam enixe contendebat Plato, 473.
Numerorum duo genera constituit Plato, alterum separatum à rebus naturalibus, alterum in rebus naturalibus, 258.M
Numeros rerum materiam posuit Pythagoras, 182.P
Numero differre quid, lib.2.cap.4.

O

O B I E C T V M.

O B I E C T V M potentia quomodo dicatur quidditatiuè de iis quæ à potentia attinguntur, 570.F
Obiectum adæquatum intellectus duplex extensiuè, & intensiuè, 316.M
Obiecti rationem magis participans, magis cadere sub potentia quomodo intelligendum, 37.P
ex Obliquis syllogismus. Vide Syllogismus ex Obliquis.

O C E A N V S.

Oceanum & Tetyum quomodo rerum omnium parentes constituerunt Orpheus Musæus & alij eius ætatis Poætæ, 248.P
Omnia non esse vnum contra Empedoclem, 672.P
Or & òv, duobus modis sumi, 515.F
Opinionem contrariæ quæ dicantur, 651.P

O P P O S I T A.

Opposita & nõ opposita nomina quæ, l.1.c.31
Opposita quadruplicia, lib.7.cap.32.
Opposita quæ tractanda, lib.7.cap.49.
Opposita ab eadem facultate cognoscuntur, 59.M
Oppositorum locus, lib.7.cap.32. & 36.
loci Oppositorum vsus generalis, lib.7.cap.32.
Oppositorum vsus specialis, lib.7.cap.13.
ex Oppositis ratiocinari quid, lib.6.cap.31.

O P P O S I T I O.

Oppositio absolutarum enuntiationum quid, lib.3.cap.6.
Oppositio absolutarum enuntiationum quadruplex contraria, subcont. contradicentes & subalt. ibidem.
Opus duplex est quod scientia præctica vt flnem intuetur, 397.P

O R A T I O.

Oratio quid, lib.3.cap.1.

Oratio duobus modis ex dictionibus componitur explicitè & implicitè, lib.1.cap.1.
Oratio ex cognitio incognitum aperiens, lib.3.cap.2. & 3.
Oratio duplex, perfecta, & imperfecta, libro 3, cap.2.
Oratio imperfecta duplex, lib.3.cap.2.
Oratio perfecta multiplex, ibid.
Oratio vocalis: Vide Vocalis oratio.
Orationis totius significatio constat ex significationib. partium scilicet dictionum, lib.3, cap.1.
Orationis partes nomen & verbum, libro 1, cap.16.
Orationis supplementa, & colligationes ibid.
Orationum perfectarum solam enuntiativam tractat Dialecticus, lib.3, cap.2.
Orationes minores quæ, lib.1, cap.15.
Orationes multæ inopia vocabulorum pro nominibus vsurpantur, lib.1, cap.13.

O R D O.

Ordo perfectionis aliquis datur inter omnes rerum species quibus aliqua perfectio inest, lib.7, cap.4.
Ordo perfectionis præcipuè duplex, & resolutionis & collationis, lib.7, cap.39.
Ordo resolutionis, ibid.
Ordo refutationis. Vide Refutationis ordo.
Ordo temporis, lib.7, cap.39.
Ordo in disciplinis duplex, 131.P
Ordo doctrinæ quis seruandus in partib. Philosophiæ, 426.F
Ordo accuratæ disciplinæ consentaneus est ordini naturæ, 425.M
Ordo doctrinæ quis sit inter Physicam & Mathematicas scientias, 425.M
Ordo doctrinæ quis dicatur, & quotuplex, pag. 424.
Ordo argumentorum, aut in docendo cernitur, aut in disputando, lib.7, cap.40.
Ordo argumentorum duplex, naturæ & doctrinæ, lib.1, cap.9.
Ordo argumentorum quid, ibid.
Ordo collationis, ibid.
Ordo compositionis, ibid.
Ordo confirmationis. Vide Confirmationis ordo.
Ordo dignitatis contrarium habet ordinem, generationis nomine carentem, ibid.
Ordo dignitatis seruandus in tractandis oppositis & disparatis, lib.7, cap.30.
Ordo dignitatis sub ordine perfectionis continetur, lib.7, cap.39.
Ordo diuisionis, ibid.
Ordo doctrinæ, lib.1, cap.6. & 7. & 39.
Ordo generationis, lib.7, cap.39.
Ordo generationis præcipuè duplex compositionis & diuisionis, lib.7, cap.30. & 40.
Ordo

I N D E X.

Ordo naturæ duplex generationis & perfectionis, lib.7, cap.39.
Ordo naturæ quis, lib.1, cap.6.
Ordinis necessitas in argumentis, lib.7, cap.39.

O R I G E N E S.

Origenes Arianorum fons à D.Thoma vocatus, 22.F

O R P H E V S.

Orpheus Musæus & Linus floruerunt tempore Hebræorum Iudicum idque ante Samsonem, 166.F
Orpheus & cæteri Theologi antiqui aquam posuerunt principium non satis constat, 167.P
Orpheus Musæus & Linus cur Theologi dicti, 165.F

O S T E N S I V V S. SYLLOGISMVS.

Ostenfuius Syllogismus. Vide Syllogismus ostensiuus.
Ostenfuius Syllogismorum probatio, seu reductio, lib.6, cap.25.
Ostenfuius reductionis artificium, lib.6, ca.26.

P

P A R, P A R A D O X V M.

P A R I V M locus, lib.7, cap.30. & 36.
Paradoxum. Vide Meta paradoxi.
Paradoxa quæ, lib.7, cap.6.

P A R M E N I D E S.

Parmenides quomodo posuerit amorem primam causam efficientem, 172.F
Parmenides & Melissus qua in re dissentiant, pag.252.P
Parmenides quo tempore floruit, 170.M
Parmenides Melissum erudiuit, ibid.
Parmenides non omnino sustulit causam efficientem, ibidem.
Parmenides videtur tetigisse conditionem formæ, 184.F
Parmenides non posuit mentem superiorem sensibus, 680.F
Parmenides quomodo rectius quam cæteri veteres de primo principio, philosophatus est, 253.M
Paronyma. Vide Denominatiua.

P A R S.

Partes essentielles Physicæ; materia & forma, lib.4, cap.4.
Partes integræ duplices, homogeneæ & heterogeneæ, lib.4, cap.3.

Partes rationis quæ, lib.4, cap.5.
Partium locus, lib.7, cap.7.
in Partiu loco tres cautiones necessariæ, ibid.
loci Partium vsus, ibid.

P A R T I C I P A T I O; P A R T I C V L A R I S.

Participatio inæqualis quadruplex, 555.M
Particularis enuntiatio. Vide Enuntiatio particularis.
Particularis propositio disiuctiuum sensum habere debet, lib.6, cap.28.
Particularia signa. duplicia. Vide Signa particularia.

P A R T I T I O.

Partitio duplex, lib.4, cap.3.
Partitio quid, lib.4, cap.3.

P A S S I O.

Passio quid, lib.2, cap.14.
Passio & actio sunt vna res, lib.2, cap.14.
Passio qualitatis quid, lib.2, cap.12.
ad Passionem veram quæ requirantur, 585.F
Passiones cõmunes entibus realibus & rationis, 532.P
Passiones duplices animi & corporis, l.2.c.44.
Passionis duæ affectiones, ibid.
Passiones entis tantum iis conueniunt quæ sunt quidditatiuè Entia, 568.M
Passiones entis quoad formale abstractu vel esse negationes quæ sunt non entia, vel relationes rationis: Si autem concretè sumantur nec possè dici non entia, nec verò entia rationis, quia subiectum pro quo accipiuntur sit ens reale, 570.F
Passionum sui proprietatum entis duplex genus, 57.M
Passionum entis duo genera, 386.P. & de quibus agat Aristot. lib.4. Metaphysices cap.11. ibidem.

P A T E R.

Pater est principiu Filij, sed filius non est principiatu, 717.F
Pater cur filij causa in diuinis non sit, nec pater & filius spiritus sancti, 235.F
Patres Ecclesiæ cur omnes Ideas in mente diuina posuerint, 624.F
Patibilis qualitas quid, lib.2, cap.12.

P E R F E C T I O.

Perfectio naturalis est: forma siue actus perficiens, secundum naturam subiecti, pagina 637.F
Perfectio transcendens & bonitas quomodo
A A A A fit in.

fit in vna persona quæ non fit in alia , pag. 641.M

Perfectio triplex, moralis, naturalis, & transcendens, 637.F

Perfectio moralis est forma siue actus perficiens secundum rectam agendi rationem. pag. 637.F

Perfectio transcendens est negatio defectus cuiusque rei in suo genere, 638.P

Perfectionis ordo. *Vide Ordo perfectionis.*

Perfectionem res sortiuntur à Deo, limitationem à se, 191.F

Perfectiones morales & naturales Dei non actuant diuinam essentiam, sed habent se nostro intelligendi modo more actuatum, 638.P

P E R F E C T V S.

Perfectus Syllogismus. *Vide Syllogismus perfectus.*

Perfecta oratio, *Vide Oratio.*

Perfectiora pluribus materiis secundis indigent, imperfectiora paucioribus, pagina 340.P

P E R I P A T E T I C A.

Peripatetica doctrina non in iis tantum attributibus, quæ in rebus versantur principatum obtinet, sed in differendi etiam dicendique tradendis facultatibus, pagina 18.P

Peripatetica disciplina cæteris Philosophorum sectas, summa auctoritate correxit à sola pene doctrina fidei emendata, pagina 18.P

Peripatetici mediam quandam viam inter Stoicos & Academicos ingressi, veram & Germanam Philosophandi rationem inuenierunt, 17.M

P E R S E N O T A.

Per se nota enuntiatio duobus modis dicitur, lib. 7. cap. 3.

Per se nota propositio in Topicis quæ, libro 7. cap. 10.

Per se subsistere quid, lib. 2. cap. 10.

Personæ diuinæ sunt eadem in essentia diuina sed non inter se, 76.M

P E T I T I O.

Petitio principij quintuplex, libro octauo, capite 13.

Petitionis principij captio. *Vide Captio petitionis principij.*

in Petitione principij cur conclusio dicatur

principium, lib. 8. cap. 13.

P H A N T A S I A, P H A N T A S M A.

Phantasia & phantasmatum nomine quid intelligatur, 156.F

Phantasmata cur non concurrant cum intellectu agente ad productionem specierum intelligibilium, pagina 149. & pagina 150.P

Phantasmata esse dispositiones intellectus passibilis, 148.M

Phantasmata concurrere cum intellectu passibili ad productionem conceptuum rerum singularium, vt eius formas & vt rationes concipiendi, quasi supplementa nostrarum specierum intelligibilium, pagina 149.M

Phantasmata esse supplementa specierum intelligibilium, 148.F

Phantasmata quomodo dicantur instrumenta intellectus passibilis, & c. pag. 149.M

Phantasmata non eodem modo concurrunt cum intellectu passibili ad productionem rei singularis, quo concurrunt cum intellectu agente ad productionem speciei intelligibilis, 146.F

Phantasmata quo pacto concurrant ad productionem specierum intelligibilium, pagina 157.P

Phantasmata quo pacto imprimantur in sensum externum, 157.P

Phantasmata vaga & determinata differre specie, 157.P

Phantasmatum cum intellectu passibili concursus ad productionem conceptus duobus modis dicitur necessarius vno per se, altero per Accidens, pag. 147.M

Phantasmatum concursus cum intellectu ad productionem conceptus ad quod causæ genus reducatur, 147.P

P H I L O S O P H A R I.

Philosophari homines cœperunt ex cognitione effectorum, & ignoratione causæ, pagina 77.P

P H I L O S O P H I A.

Philosophia & sapientia qui differant, pagina 14.M

Philosophia priscorum, vt vocat Aristoteles, balbutiis expressiorem in Socrate formam accepit, 14.F

Philosophia naturalis cur non sit sapientia, pagina 96.M

Philo-

Philosophiæ nomine quænam scientiæ sint digniores, 518.M

Philosophiæ munus est quærere causas patentium effectorum, 6.F

Philosophiæ definitio ex Platone, 14.F. eadem ex Stoicis, ibid.

Philosophiæ propria & germana significatio, 404.M

Philosophiæ nomine quid intelligat Aristoteles, 286.P

Philosophiæ variæ definitiones, 404.F. & 405.P

Philosophiæ etymologia, 14.M

In Philosophia nõ alia veritas quæritur quàm quæ per se nota est, aut ex per se notis deducitur, 6.F

P H I L O S O P H V S.

Philosophus non putat distinctè se cognoscere speciem distinctione pertinente ad suam scientiam, nisi sciat resoluerre definitionem illius vsque ad supremum eius genus, pag. 342.M

Philosophus moralis. *Vide Moralis Philosophus.*

Philosophus cur quodammodo fabularum studiosus dicatur, 98.M

Philosophi, philosophiæq; ignari quid concipiant auditis nominibus communibus, pag. 127.M

Philosophi veteres vnde hauserint opinionem de fluxu rerum, 684.M

Philosophi discrimen ab Oratore, pagina 152.F

Philosophi finis est veri cognitio & boni adeptio, 7.P

Philosophorum omnium consensus definitione causarum essentialiter subordinatarum, 337.F

Philosophorum sectæ ex Ionica familia ortæ, 14.F. & 15.F

Philosophos hæreticorum Patriarchas vocat Tertullianus, 21.P

Philosophos in Ecclesia esse velut quasdam Ægyptiacas plagas scribit Diuus Gregorius pag. 21.P

Philosophicus discursus à qua ignoratione incipiat, 102.F

P H R Y N I S.

Phrynus Musicus primus apud Athenienses cythara cecinisse fertur, 286.P

P H Y S I C A.

Physica & Mathematicæ scientiæ priores

sunt Metaphysica ordine inuentionis, pagina 422.F

Physica quid, lib. 5. cap. 6.

Physica diuisio. *Vide Diuisio Physica.*

Physica multa supponit ex Mathematicis, pagina 426.M

Physicæ pars quæ tractat de cœlo prima est earum omnium quæ in specie agunt de sebus naturalibus, 420.F

Physicam esse priorem Mathematicis exquisito doctrinæ ordine, 425.P

Physicam antecedere doctrinæ ordine Mathematicam & Metaphysicam, opinio quorundam: & contra eam quinque argumenta adferuntur, pagina 417. per totam paginam.

Physicam & Mathematicam absolute ordine doctrinæ priores esse Metaphysica, pagina 423.F

P H Y S I C V S.

Physicus etsi demonstrat substantias separatas esse, tamen ad Physicum non spectant, pag. 421.F

Physicus accipit quæuis causarum genera, libro 7. cap. 5.

Physicus percipit substantiam corpoream non solum, vt est prior qualitibus, sed etiam quantitate, 421.P

Physicorum libros ad Metaphysicam spectare quorundam sententia & pro ea sex argumenta, 418. per totam pag. quæ dissoluntur, 420. & 421.

Physicus quo pacto explicet causas, pagina 234.M

P H Y S I O G N O M I C A.

Physiognomica signa ad comitantium locum reuocantur, lib. 7. cap. 26.

P L A T O.

Plato quomodo ponebat idem principium omnium rerum, 464.F

Plato omisit examen intuitiue cognitionis nimium fidens intellectui, vnde sapius in errorem lapsus, 72.F

Plato solum nomina vniuoca vocauit nominibus Idearum, 189.F

Plato quid doceat nostræ fidei consentiens, 20.P

Plato cur essentias rerum numeros fecit, 475.F. & 476.M

Plato quarum rerum posuit Ideas, 184.M

Plato non ponit obliuionem primorum principiorum, ergo nec in scientias quæ sunt habitus conclusionum, 66.F

Plato cur etiam à non Philosophis legatur, 13. P
 Plato & Aristoteles qua ratione conueniant & dissentiant in formarum substantialium assertionem, 271. M
 Plato ex sacris voluminibus in Ægypto hausit cognitionem diuinæ legis librorumq; Salomonis & Prophetarum. Verum homo Ethnicus, humano sensu omnia intelligens, & fortasse corrigere ausus, occasio fuit complurimis nostrorum, ut in varios errores incidere, 22. F
 Plato verè cõstitutit formas substantiales cum doceat formas esse quãdam Idearum participationes, 271. P
 Plato hæreticorum condimentarium à Tertulliano vocatus, 22. F
 Plato in diuinis plura peccauit quàm Aristoteles, 12. M
 Plato an progressus sit ad puram materiæ potentiam statuendam incertum est, pagina 160. P
 Plato exemplarem causam inuenit, 240. F
 Plato quid senserit de causa finali, 176. per totam pag.
 Plato solum finem causam vocandam iudicauit, ibid.
 Plato in Timæo cur nec formam informantem, nec finem numerauerit in causis, pag. 244. P
 Plato aperte induxit causam materialem & formalem, 194. P
 Plato de numerorum genera posuit sensibile intelligibile alium, 206. F
 Plato in quibus cum Pythagoricis idem senserit, 191. F. & in quibus ab eis dissenserit, 192. P. Dissensionisque ratio, ibid.
 Plato primus Ideas inuenit, 188. P
 Plato duabus rationibus utebatur ad ponendas Ideas, 209. P
 Plato quid nomine Magni Parui, & Vnitatis intellexerit, 191. P
 Plato cur duo ex parte materiæ principia posuerit, 192. P. & eius opinionis impugnatio, ibid. M
 Plato à puero cum Cratylo Heracliti discipulo versatus est, 188. M
 Plato quid de Dialectica senserit, 96. P
 Plato statuit Magnum & Paruum principia Idearum, 191. P
 Plato duo genera rerum separatarum à singularibus posuit, 190. F
 Platonis argumenta pro reminiscentiis dissoluuntur, 69. M. & F
 Platonis sententia de numero modorū sciendi, lib. 5. cap. 7.
 Platonis comparatio cum Aristotele, pag. 10. 11. & 12.
 Platonis fictio neminem acquirere nouam

scientiam refuratur, 65. M. 66. M
 Platonis de Ideis opinio excutitur, 208. P
 Platonis de Homero iudicium, 8. M
 Platonis peregrinatio discendi causa, 10. M
 Platonis in Academia successores, 15. M
 Platonis & Aristotelis dicta de materia conciliantur, 260. M
 Platonis ratio materiam primam esse puram potentiam probans explicatur, pag. 276. M
 Platonis quædam dicta de materia prima, 259. M
 Platonis sententia de Sapientia, 97. P
 Platonis de principio materiali sententia, 195. F
 Platonis rationes ad ponendas Ideas ex specie intelligibili ductæ quid efficiant, pagina 209. F
 Platonis rationes quibus Ideas stabiliebat reprehenduntur, 208. F. & seq.
 Platoni defertur eloquentiæ palma quod is in ea re magis se exerceat, Aristoteles verò intelligentiæ rerum magis incubuerit, pag. 11. P
 Platonem Aristoteli cur D. Augustinus & Cicero anteposuerint, 13. M

P L O T I N V S.

Plotini nobilissimi Platonici præclarissima sententia de materia, 274. F

P L V T A R C H V S.

Plutarchi iudicium de Chrysippo cum præponit, & postponit moralibus Physicam, 427. P

P O E T Æ.

Poëtæ multa mentiuntur, 100. F
 Poëtæ quidam dixerunt inuidiam cadere in Deum, 100. M
 Poëtarum priscorum sententia de rerum æternitate refellitur, 465. M

P O L I T I C A.

Politica qua ratione etiam contemplatiuis scientiis præsit, 97. M

P O S I T I O.

Positio quid, lib. 2. cap. 15.
 Positio duplex naturalis & non naturalis, lib. 2. cap. 15.
 Positiones, lib. 7. cap. 3.
 Positiones quorsum in scientiis præmittantur, 75. P

Posituum

Posituum nomen quid, lib. 1. cap. 29.
 Posteriora meliora, prouerbum, 103. P

P O T E N T I A.

Potentia naturalis quid, lib. 2. cap. 12.
 Potentia pura quænam vocatur apud Philosophos, 273. P. M
 Potentia inferior quicquid potest, potest & superior, & aliquid ultra, 138. M
 Potentiæ passiuæ cognitio, 353. F
 Potentiæ actiuæ comprehensio quid requiritur, 355. F
 Potentiæ naturales per duplex additamentum definiuntur, lib. 5. cap. 6.
 Potentiæ apud Latinos ferè non sunt nomina imposita, lib. 5. cap. 13.
 Potentiæ pluribus intentæ imperfectius singula perficiunt, 348. F
 Potentiæ passiuæ præcipuum significatum est puta potentia, 109. F
 Potentiæ passiuæ naturali respondere semper aliquam potentiam actiuam quomodo intelligendum sit, 59. M. F
 Potentiæ passiuæ non dari in homine ad actus supernaturales, 55. M. & quare negatur, ibid.
 Potentiam esse actu priorem in iis quæ à potentia ad actum procedunt qua propter & materiam esse priorem forma, 495. M. F
 Potentiarum cur maior vis quàm habituum, 113. P
 Potentias quæ sunt proprietates naturarum communium, non oriri ab illis per aliquam veram actionem, sed per quandam naturalem consecutionem, 86. M
 Potentias superiores definiendas esse per excessum, 161. F
 in Potentiis dari proportionem maioris inæqualitatis, 162. P
 Potestates Syllogismorum. Vide, Syllogismorum potestates.
 Præcurrentium locus, lib. 7. cap. 26.

P R Æ D I C A M E N T V M.

Prædicatum quid, lib. 2. cap. 8.
 Prædicamenta decem, lib. 2. cap. 9.
 in Prædicamentis non nisi entia realia ponuntur, lib. 2. cap. 8.
 in Prædicamentis solum genera, species & indiuidua ponuntur, ibid.

P R Æ D I C A R I.

Prædicari contra naturam seu indirectè quid, lib. 2. cap. 1.
 Prædicari in vniuersali comparatione inferiorum idem est quod verè affirmari, lib.

1. cap. 26.
 Prædicari secundum naturam, siue directè quid, lib. 2. cap. 1.

P R Æ D I C A T I O.

Prædicatio in quale duplex, essentialis, & accidentaria, lib. 2. cap. 2.
 Prædicatio in quale accidentaria duplex, necessaria & contingens, ibid.
 Prædicatio per accidens quæ, lib. 2. cap. 1.
 Prædicatio vniuersalium duplex, in quid & quale, lib. 2. c. 2.
 Prædicatio accidentium duplex, 667. F
 Ad Prædicationem veram quid requiritur, 557. P

P R Æ D I C A T V M.

Prædicatum nullum quidditatum substantiarum abstractarum, sub incorporea substantia à nobis cognosci in hac vita, probatur duobus argumentis, 311. P
 Prædicatum vniuersale nullum posse essentialiter dici de differentiis quibus contrahitur, 454. P
 Prædicatum quid, libro primo, capite decimo quarto.
 Prædicatum hoc cognoscibile esse non difficile conuenit vlli rei eo quod nulla omnino res sit quæ non sit per se, & ex sua essentia cognoscibilis, 300. P
 Prædicatio essentiali quocumque adiungitur aliquid accidentarium totum prædicatum ex vtroque coniunctum est accidentarium, 647. P
 Prædicata essentialia esse apud Aristotelem plus quam ratione distincta, 325. F
 Prædicata essentialia inferiora esse subordinata superioribus, 342. F
 Prædicata quænam ad diuinam quidditatem pertineant, 305. M
 Prædicata substantiarum abstractarum multo melius quam prædicata Dei à nobis in hac vita concipiuntur, 310. P
 Prædicata sunt quædam communia Deo & creaturis, 310. M
 Prædicata Dei sunt indifferentia ad naturam finitam & infinitam, 310. M
 Prædicata essentialia etsi nec actu nec potentia distinguuntur, realiter, distingui tamen formaliter, 342. P

P R A X I S.

Praxis quid apud Scotum, 397. F
 Praxim esse actum cuiuscunque potentia aptum dirigi ab intellectu etiam si sit operatio, 398. P

PRIMA PHILOSOPHIA.

Prima Philosophia sola est libera & sui gratia, 99. P
Prima Philosophia cur maximè diuina sit, pag. 101. F
Prima figura. *Vide Figura prima.*
Primæ Philosophiæ definitio, 404. F
Primæ Philosophiæ possessionem nõ esse humanam, 99. F

PRIMA INTENTIO.

Primæ intentionis nomina quæ, lib. 1. c. 32.
Primæ intentiones sunt fundaméta secundarum, ibid.
Primæ intentiones quæ, ibid.

PRINCEPS, PRINCIPATVS.

Principes nõ sunt maximè liberi nisi propriis affectibus maximè dominantur, 46. M
Principales efficientes. *V. Efficientes principales.*

P R I N C I P I V M.

Principium est Analogum, principii rerum naturalium & principio temporis, & principio viæ, & quomodo, 138. M
Principium quo pacto non latius pateat quæ causa, 514. M
Principiũ & causa inter se conferuntur, 238. F
Principium aliquod idem numero necessariò dandum esse diuersarum rerum, 464. F
Principium internum rei propriè vocatur elementum, 199. F
Principium primum negantes cui rationi innitantur, 682. F
Principium demonstrationis non esse demonstrationem, 684. F
Principium & causam reciprocari inter se quomodo dicat Aristoteles, 238. F
Principium materiale debet ex se expers esse sensibilis contrarietatis, 200. F
Principium illud est primum simpliciter quod cum sit necessarium, nec ostensiuè, nec per deductionem ad impossibile potest demonstrari, 655. M
Principium primum negatium infania, 675. F
Principium primum demonstrare nitens petit principium, 660. F
Principium primum demonstrari posse ad hominem, 660. P
Principium primum demonstrari posse asserentes refutantur, 659. F. & seq.
Principium primum quo pacto omnes conclusiones, & principia à priori confirmant, 655. M
Principium illud est firmissimũ ad quod omnes qui demonstrant reuocant suas demõ-

strationes, 651. F
Principium firmissimum simpliciter quodnã dicatur, 650. P. M
Principij primi veritatem nõ posse per aliam magis perspicuam demonstrari, 657. P
Principij petitio. *Vide, Petitio principij.*
Principij primi simplicitas in quo sita sit, pag. 656. M
Principij primi simpliciter duæ conditiones, pag. 198. F
Principij simpliciter primi excellentia, 654. F
Principij primi demonstrationem ad hominẽ non esse veram demonstrationem, 660. F
de Principio primo variæ Philosophorũ sententia, 652. M. F
Principia maximè vniuersalia cur dicantur omnium notissima, 133. M
Principia externa omnium rerum esse eadem tam corruptibilem quam incorruptibilem. Interna verò non esse eadem nisi secundũ Analogiam, 479. M
Principia formalia interna diuersarum numero rerum non posse esse eadem numero, 464. F
Principia interna non sunt eadem numero cõparatione diuersorum, sed eadẽ specie, genere, aut analogia, iuxta identitatem eorum quæ illis constant, externa tamen esse eadem numero, 464. F
Principia esse vtraque tam partes quæ primo componunt reali compositione, quam prædicata essentialia quæ sola ratione siue ex natura rei constituunt, 457. P
Principia eadem sunt definitionum & rerum quæ definiuntur, 451. M
Principia sunt separata ab iis quorum sunt principia, 456. P.
Principia communia etsi à Metaphysico non demonstrantur ab eo tamen defenduntur, 443. P
Principia omnibus scientiis communia propria sunt Metaphysici, 649. M
Principia communia demonstrationis explicare, non magis pertinet ad vnam scientiã quam ad aliam, 441. F
Principia demonstrationis. *Vide demonstrationis principia.*
Principia per se nota duplicia, communia & propria, lib. 7. c. 3.
Principia per se nota quæ, ibid.
Principia regulatiua primæ figuræ, libro sexto, cap. 21.
Principia quomodo ingredientur omnem demonstrationem, 143. F
Principia communissima facilè cognosci ex iis verò deductas conclusiones difficile, pag. 284. P
Principia prima quomodo negari possunt, 654. P

Principia

Principia Metaphysica qua ratione dicantur firmissima, 649. F
Principiorum cognitionem omnem demonstrationem antecedere, 133. P
Principiorum communium seu dignitatum non potest dari idem subiectum commune, 442. P
Principiorum communium ex quibus omnes scientiæ demonstrant, consideratio est Metaphysici, 442. F
Principiorum communiũ nec definitiua nec demonstratiua cognitio tradi potest, 441. F
Principiorum verissimorum nomine quid intelligat, Aristot. 288. M. & 289. P

P R I V A N T I A, P R I V A T I O.

in Priuantibus quid habitus seu formæ nomine intelligatur, lib. 2. cap. 17.
Priuatio quid, lib. 2. cap. 17.
Priuatio à negatione quæ differat, ibid.
Priuatio duplex patiens regressum ad habitum, & non patiens, ibid.
Priuatio ab Aristotele vocatur malefica, & quare, 279. P
Priuationis substantiæ vocabulo quid intelligat Aristoteles capite quinto, libri quarti Metaphys.
Priuationes an recipiant magis & minus, 589. M
Priuationes quomodo dicantur appetibiles, 643. M

P R I V A T I V V M.

Priuatium nomen quid, libro primo, capite 29.
Priuativè opposita, lib. 2. cap. 17.

P R O B A B I L I S.

Probabilis consequentia. *Vide Consequentia probabilis.*
Probabilia duplicia, per se aut per aliud.
Probabilia quæ, ibid.

P R O B L E M A.

Problema Dialecticum quadruplex, lib. 7. ca. 8.
Problema Dialecticum quid, lib. 7. cap. 7.
Progressum in infinitum non dari in accidentibus, 667.
Prolationis syllabarum captio. *Vide Captio accidentis.*

P R O N V N C I A T V M.

Pronuntiatum, propter quod vnumquodque

tale & illud magis, explicatur, 287. F
Pronunciata singulorum locorum quib. quæstio comparata tractatur, libro septimo, cap. 36.

P R O P O S I T I O.

Propositio quid, lib. 6. cap. 9.
Propositio per se in duas tantum partes resoluatur, ibid.
Propositio per se nota, in Topicis quæ, lib. 7. cap. 10.

P R O P R I V M.

Proprium duplex, complexũ & simplex apud Arist. lib. 2. cap. 6.
Proprium complexum quid, ibid.
Proprium complexum duplex definitio & descriptio, ibid.
Proprium primi generis secundi & tertij quid, ibidem.
Proprium quarti generis quid, ibid.
Proprium quarti generis duplex generale, & speciale, ibid.
Proprium simplex, quadruplex, ibid.
Propria nomina. *Vide Singularia nomina.*
Proprij loci qui quærendi, lib. 7. cap. 31.

P R O P R I E T A S.

Proprietatis locus ad locum definitionis reuocatur, lib. 7. cap. 14.
Proprietates cognosci per species earum rerum quarum sunt proprietates quorundam sententia, 313. P
Proprietates rerum demonstrari à Metaphysico per principia communia quorundam opinio quæ refutatur, 107. P

P R O T A G O R A S.

Protagoras quicquid videtur eodem modo se habere dixit quo videtur, 664. M
Protagoras, quicquid videtur cuiilibet, siue exteriori sensu, siue interiori cognoscendi facultate verum esse dixit, 676. P
Protagoram amplius quadraginta annos pecuniæ cumulandæ causa iuuentutem instituisse, 676. M

P R O V I D E N T I A.

Prouidentiam diuinam Aristotel. cursum tantum attingit & quare, 22. P. In ea tamen disputatione Platoni, etsi multa de prouidentia satisque apertè scripserit preferendus, ibid.

PRV

PRUDENTIA.

Prudentia hominis & animantis quomodo distinguantur, 35. F
Prudentia dupliciter sumitur, ibid. F

PSEUDOGRAPHVS.

Pseudographus Elenchus. *Vide Elenchus pseudographus.*
Pseudographus syllogismus quid, lib. 8. n. 1.
Pseudographus syllogismus, vnde dictus, ibid.
Pseudographi syllogismi finis, lib. 7. cap. 1.

PTOLEMÆVS.

Ptolemæus Philadelphus magna pecuniæ vi Aristotelis aliorumque philosophorum libros conquisit, 8. P

PYTHAGORAS.

Pythagoras hecatomben obtulit propter inuentam demonstrationem, 33. Theorematis libri primi Elementorum Euclidis, pagina, 77. M
Pythagoras Samius natione in Italiam concessit, 15. P
Pythagoras Italicae familiae caput, 15. P
Pythagoras numeros esse voluit rerum materiam, 257. F
Pythagoras non sapientem sed philosophum nominauit, 14. M
Pythagoras clarus coepit haberi aut sub finem imperij Cyri primi Persarum regis, aut non multo post, floruitque ad finem Imperij Darij primi, in quod tempus incidit vltimus Romanorum Rex, Prophetantibus apud Hebræos, Aggæo, Zacharia, & Malachia, 180. P
Pythagoræ de motu cæli opinio, 182. F

PYTHAGOREI.

Pythagorei rerum omnium proprietates tribus numeris tribuebant, 180. F
Pythagorei in quibus ab aliis naturalibus differentiant & in quibus conueniant, 204. F. & 205. per totam.
Pythagorei nec finitum nec infinitum, nec vnum esse voluerunt accidentia rerum, sed pertinere ad ipsas earum essentias, 186. F
Pythagorei decem corpora simplicia asserbant, 182. M
Pythagorei quid contrariorum positiuorum nomine intellexerint, 183. M
Pythagorei numeros posuerunt materiam omnium rerum, 182. P
Pythagorei duplicem terræ globum ponebant,

191. M

Pythagoreorum sententia de rerum materia refellitur, 258. M. F
Pythagoreorum de numero sententia explicatur, 180. M
Pythagoreorum series, 183. P
Pythagoreorum opinio, qui ad par & impar nouem insuper addebant contrarietates vt decem essent complicationes principiorum ex quibus omnia fierent, 182. F
Pythagorici de rerum materia quomodo intelligendi ex quorundam sententia, 289. P
Pythagorici qua ratione cuique loco numeros accommodabant, 207. P
Pythagorici tribus de causis reprehenduntur, 206. P

Q

QVADRARE.

QVADRARE rectangulum altera parte longius, quid, 439. F

QVÆSITVM.

Quæsitum cur sic dictum, lib. 7. cap. 4.

QVÆSTIO.

Quæstio quid, lib. 6. cap. 6.
Quæstio absoluta quæ, lib. 7. cap. 36.
Quæstio comparata quæ, ibid.
Quæstio Dialectica duobus modis rogari potest, lib. 7. cap. 8.
Quæstio Dialectica quadruplex, definitionis, proprii, generis, & accidentis, ibid.
Quæstio Dialectica, quid, lib. 7. cap. 7.
Quæstio duplex, absoluta & comparata, lib. 7. cap. 36.
Quæstio duplex, thesis & hypothesis, lib. 6. c. 6.
Quæstio nulla sine medio demonstrari potest, lib. 7. cap. 7.
Quæstio omnis duas habet partes integrantes, datum & quæsitum, lib. 7. cap. 4.
Quæstio quid res sit proprie demonstrabilis, lib. 7. cap. 4.
Quæstiones Dialecticæ alio modo triplices, lib. 7. cap. 8.
Quæstiones demonstrabiles tres, lib. 7. cap. 4.
Quæstionum omnium quæ in controuersiam venire possunt tractatio ad aliquam scientiam pertinet, 522. M. F
Quæstionum vsum non esse spernendum, 430. M
in Quæstionibus quatuor de eadem re quis ordo seruari debeat, lib. 7. cap. 40.

QUALITAS.

Qualitas quid, lib. 2. cap. 12.
Qualitatis quatuor proximæ species, ibid.
Qualitatis tres affectiones, ibid.

Qualitatis

Qualitatis voce quomodo vtatur D. Athanasius, 641. F
Qualitates quæ per se consequuntur essentias naturales, etsi generantur iisdem generationibus quibus essentia quas consequuntur, tamen non generantur eisdem primo, sed secundaria ratione, 515. M
Qualitates reb. naturales eadem actione produci qua formæ substantiales, 270. M
Qualitates virtuales mixtorum non agere in subiecta propria, 270. P
Qualitates contrariæ ad certam quamdam temperiem redactæ naturaliter in mixtis conseruantur, 266. M
Qualitates primas cur vocet Aristoteles elementorum differentias, 271. F
Qualitates virtuales in elementis ponentium sententia refutatur, 269. P. M
Qualitates primas suasit Aristoteles loco formarum substantialium, 271. F

QUANDO.

Quando quid, lib. 2. cap. 16.

QUANTITAS.

Quantitas est primum accidens substantiæ corporeæ, 425. P
Quantitas seiuncta ab omni substantia sensibili virtute diuina dari potest, 449. M
Quantitas non amittit suam existentiam in quantitate, sed modum existendi, 583. P
Quantitas quid, lib. 2. cap. 11. duplex continua & discreta, ibidem.
Quantitas continua quid, ibidem.
Quantitas discreta quid, ibid.
Quantitatis syllabarum captio, *Vide Captio accidentis.*
Quantitatis continuæ species, lib. 2. cap. 11.
Quantitatis discretæ species duæ numerus & oratio, ibid. lib. 2. cap. 11.
Quantitatis tres affectiones, ibid.
Quantitatem per consecrationem non accipere existentiam substantiæ, 583. M
Quantitates continue punctuandi linea & superficies incipiunt esse sine generatione & desinunt sine corruptione, 482. M
Quantitatum continuarum partes duplices, diuisibiles, seu materiales & indiuisibiles seu formales, lib. 4. cap. 4.

QUATERNARIVS NUMERVS.

Quaternarij numeri præstantia, 255. P

QVID & QVÆDITAS.

Quid res sit, sola proprie definitione tractat, lib. 7. cap. 4.

Quidditas in quibusdam aliud est ab iis quorum est quidditas, in quibusdam non sit, pag. 471. F
Quidditatiue rem intelligere & quidditatiue comprehendere quomodo differant, 301. P
Quodlibet est vel non est, est cum primo quidem principio coniunctum, non est tamen ipsum primum principium, 654. F

R

RATIO.

RATIONIS vocabulum quo pacto sumatur in definitione æquiocorum, pag. 551. M. F
Rationis nomine appellatur mentalis definitio lib. 1. cap. 19.
Rationis partes. *Vide Partes rationis.*
Rationes particularium entium cum ratione entis tripliciter posse comparari, 557. F
in Ratione rerum assignanda ad naturas rerum confugere ineptum est, 468. F
Rationes formales propinquius se habent ad intellectum quam obiectiua, 624. M
Rationes multæ rerum esse possunt in intellectu diuino, 623. M
Rationes rerum tam formales quam obiectiua terminant intellectum, 623. M

RATIOCINARI, RATIOCINATIO.

Ratiocinari ex oppositis quid, lib. 6. cap. 31.
Ratiocinari per impossibile quid, ibid.
Ratiocinatio. *Vide Syllogismus.*

RATIONALES.

Rationales enuntiationes. *Vide Conditionales.*
Rationales partim ad conditionales reuocantur, partim ad copulatiuas, lib. 3. cap. 15. & 16.

REALIS.

Realis diuisio quæ, & cur sic dicta, lib. 4. cap. 4.
Reale genus quid, lib. 2. cap. 8.
Realium sententia de vniuersali, lib. 5. cap. 8.

RECIPERE, RECIPROCARI.

Recipere per se actionem quid sit, 83. P
Reciprocari. *Vide Conuersio.*

RECIPROCATIO, RECORDATIO.

Reciprocatio enuntiationis. *Vide Conuersio.*
Recordatio differt a reminiscencia, 37. M

REDARGVTIO.

Redargutio quid, lib. 8. cap. 3.

BBB

Redar-

Redargutionis meta. *Vide, meta redargutionis.*
Redargutionem maxime expetunt Sophistæ,
lib. 8. cap. 3.

R E D V C T I O.

Reductio ad impossibile, lib. 7. cap. 27.
Reductio ad impossibile non admodum proprie sic ita, ibid.
Reductio ad impossibile omnibus Syllogismis imperfectis conuenit, ibid.

Reductio ostensiva. *Vide ostensiva reductio.*
Reductio Syllogismorum duplex ostensiva,
& ex hypothesi, lib. 6. cap. 22.

Reductio syllogismorum per expositionem duplex, lib. 6. cap. 28.
Reductionis ad impossibile artificium, l. 1. c. 27.

R E D V P L I C A T I V A D I C T I O.

Reduplicatio nonnunquam declarat conditionem sine qua non, lib. 3. cap. 22.
Reduplicatiue dictionis duplex acceptio, ibid.
Reduplicatiue enuntiationes quæ, ibid.
Reduplicatiua expositio, ibid. lib. 6. cap. 28.

R E F V T A T I O.

Refutationis ordo triplex, lib. 7. cap. 41.
Refutationis ordo quis omnium accuratissimus, ibidem.
Regulatiua principia, *Vide Principia regulatiua.*

R E L A T I O.

Relatio quid, lib. 2. cap. 13.
Relatio quam bonum significat formaliter, non est relatio finis, nec acceptibilis, sed conuenientis, 634. F
Relatione quæ significatur nomine boni quomodo dicat Aristoteles esse realem, 646. P
Relatione æquiuoca, *Vide Aequiuoca relatione.*
Relationes diuinæ, & creatæ quomodo differant, 642. M
Relationes creatæ si formalem perfectionem significat dicere peculiare perfectiones ultra perfectionem fundamenti, & quare non eadem sit in relationibus diuinis ratio, 642. P
Relationes an dicant perfectionem, 640. F
Relationes rationis non omnes indigere operatione intellectus tanquam fundamento vt rebus conueniant, 646. F

Relationes nonnullas rationis præcisa intellectus operatione rebus conuenire, 646. M
Relationes rationis, etsi nullæ existunt, nisi per operationem intellectus, pleræque tamen posse conuenire subiectis sine operatione intellectus, 602. F. & 603. P

Relationes generis & speciei & similes quomodo dicantur proprietates rerum, 628. M
Relationes quæ propter distinctam apprehensionem intellectus creati sequuntur res, non minus consequuntur illas propter apprehen-

sionem intellectus diuini, 628. M
Relationes rationis infinitas, & negationes posse eidem rei conuenire, 665. F
Relationes rationis an possunt esse proprietates rerum, 626. F
Relationum non sunt Ideæ secundum Platonem, 210. P
Relationum varia genera, 644. P. F
De Rationibus diuinis quid sit sentiendum, 641. P

R E L A T I V E O P P O S I T A.

Relatiue opposita quæ, lib. 2. cap. 17.
Relatiuum nullum proprie definitur per correlatiuum, lib. 5. cap. 9.

R E L A T A.

Relata quæ, lib. 2. cap. 13.
Relata æquiparantiæ quæ, ibid.
Relata duplicia æquiparantiæ, & disquiparantiæ, ibidem,
Relata inæqualis cõparationis duplicia maioris scilicet cõparationis, & minoris, ibid.
Relata inæqualis cõparationis quæ, l. 2. cap. 13.
Relata omnia definiuntur per sua correlatiua, lib. 5. cap. 6.
Relata omnia per duplex additamentum definiuntur, ibid.
Relata quæ per se inuicem definiuntur, l. 5. c. 9.
Relata secundum dici quæ, ibid.
Relata secundum esse quæ, lib. 5. cap. 9.
Relata sunt æquæ cognita, & incognita, ibid.
Relata sunt simul natura, lib. 2. cap. 3. & l. 5. c. 9.
Relatorum nullum genus posuit, Plato separatim ab indiuiduis, 210. M
Relatorum tres præcipue proprietates, l. 2. c. 13.

R E M I N I S C E N T I A , R E P R Æ S E N T A R I.

Reminiscencia Platonis multis argumentis refutatur, 67. per totam.
Repræsentari & cõcipi, sunt denominationes extrinsecus desumptæ à cõceptu quo intellectus rem concipit, 616. F. & 617. P

R E P V G N A N T I A.

Repugnantiæ quæ dicantur, l. 7. c. 34. & l. 1. c. 31.
Repugnantiæ quæ ab oppositis differant, l. 7. c. 3.
Repugnantium locus cur institutus sit, l. 7. c. 34.
Repugnantium locus, l. 7. c. 34. & 36.

R E S.

Res à materia separatæ mobiles esse non possunt, 447. P
Res vnde primū habent, vt sint, inde primam habent bonitatis rationem, 639. P
Res respectu aliarum bonæ, vel malæ, 639. M
Res non dici bonas per solam operationem intellectus, 646. F
Res, etsi nulla seipsam recipit, tamen recipere aliquid quod sit idem cum re ipsa, 583. F

Res

Res nulla dicitur simpliciter in potentia ad seipsam, potest tamen dici in potentia ad id quod futurum sit idem re cum seipsa, 582. F
Res si conferantur cum suis propriis ac peculiaribus rationibus quæ sunt in mente diuina, omnes dicendæ sunt æquæ veræ, 260. F.
Si conferantur cum rationibus, quæ illis cum aliis rebus communes sunt, aliæ sunt aliis veriores, ibid.

Res dicuntur appetibiles quia bonæ, non autem ideo bonæ, quia appetibiles, 635. P

Res inde habent, vt sint multa entia, vnde habent vt sint distincta entia, 621. F

Res quando aliæ aliis dicuntur veriores, 490. F
Res quo pacto est, eo & vera est, 269. P

Res quas dicitur veras, ab æternitate veræ fuerunt, 618. F

Res ideo dicuntur veræ, quia sunt conformes alicui intellectui, 618. M

Res omnes tribus modis dici possunt veræ à veritate intellectus increati, à veritate intellectus creati, & à veritate ipsarum propria, 614. P

Res compositæ magis proprie definiuntur quam simplices, 283. P

Res quæ potest existere, secundum ipsam potestatem existendi, conformatur actu speciei, vel conceptui, 615. F

Res nulla verè in duobus generibus poni potest, 263. F

Rerum bonitas consistit in eo quod Deo congruant, 639. M

Rerum tria genera quæ à nobis non æquæ facile aut difficile intelliguntur, 293. P

R E S O L V T I O.

Resolutio sensuum imbecillitati conuenientissima, lib. 7. cap. 9.

Resolutionis ordo. *Vide Ordo resolutionis.*

R E S P E C T V S , R E P O N D E N S , & c.
Respectus nullus intelligi potest sine suo termino, lib. 5. cap. 9.

Respondentis officium & documenta nouem, lib. 7. cap. 43.

Respondentiū ad non quæsitā vitium, 665. M

R E S T R I C T I O.

Restrictio quid, lib. 8. cap. 36.

Restrictio quàm multis modis fiat, lib. 7. c. 40.

Restrictionis genere tres, species tredecim, lib. 8. cap. 37.

R H E T O R I C A.

Rhetorica diuiditur in docentem & vtentem, pag. 379. P

Rhetoricam & Grammaticam esse efficientes, non agentes, 349. M

S

S A P I E N T I A , S A P I E N S .
S A P I E N T I A M primas causas contemplari, 42. P

Sapientis est scire omnia non singularim, sed quoad fieri potest, 95. F

Sapientis est scire non quæuis, sed homini difficultia, 95. F

Sapientis sextum attributum est omnibus præcipere, 46. F

Sapientis tertium attributum in accurata demonstrandi ratione positum est, 45. P

Sapientis quartum attributum est maxima ad docendum aptitudo, 96. P

Sapientis sex attributa, 88. M

Sapientis primum attributum est omnia scire, 95. P

Sapientem appellandum esse qui per solam materiam aliquid demonstrauerit, 434. F

S C E P T I C I , S C I E N S .

Sceptici Philosophi dicti sunt, qui metuentes ne quid falsum admitterent, de rebus omnibus hæsitabant, 15. F

Sciendi verbo quid intelligendum, an hoc Arist. pronuntiatio omnes homines natura scire appetunt, 29. M

Scientis signum posse docere alios, 11. P

S C I E N T I A .

Scientia est suapte natura accuratior, ac certior quo in rebus suapte natura prioribus versatur, 92. P

Scientia quænam maximè expetenda, 93. P

Scientia subalterna potest considerare ea quæ per se accidunt, nec tamen proprie considerare aut tractare quidditatæ cuius tractatio ad subalternantem proprie pertinet, 445. F

Scientia libera & liberalis quomodo differant, 99. F

Scientia quænam cæterarum princeps, 93. P

Scientia ea aprior est ad docendum quæ magis versatur in causarum consideratione, pag. 96. P

Scientia contemplatiua homo maximè excellit brutis animantibus, 50. F

Scientia contemplatiua maximè appetitur ab hominibus, 50. F

Scientia contemplatiua est præstantissima hominis operatio, 50. F

Scientia est perfectio simpliciter in cuius ratione nulla omnino imperfectio includitur, ob quam voluntas eam repudiare possit, 49. P

Scientia quænam nobilissima existimari debeat, 416. M

Scientia demonstratiua quid ad sui perfectionem requirat, 442. P

Scientia per accidens versatur in singularibus, 161. P

Scientia vnde dicatur præstantissima, 500. P

Scientia quæ agit de multis, quorum vnum est primum ex quo cætera pendunt, tum natura, tum appellatione præcipue agit de primo, 512. F

Scientia est tantum rerum immutabilium, li. 6. c. 8.
 Scientia eadem agit de ente ac substantia, & de his quae illis per se accidunt, 445. P
 Scientia quae nam Sapientiae nomine erit ornanda, 438. P
 Scientia vna est totius subiecti scibilis, quem admodum totius subiecti sensibilis vnus est sensus, 511. F. & 513. P
 Scientia nunquam dicitur esse in intellectu per modum scientiae nisi cum ea vti possumus cum volumus, 71. P
 Scientiae comparandi modus sine praecceptore, 76. F
 Scientiae practicae magis expetuntur indigentiae causa & a pluribus, at gratia solius cognitionis ne expeti quidem, 53. M
 Scientiae solae morales sunt actiuae, 399. F
 Scientiae partim naturales, partim Mathematicae quae, 401. M
 Scientiae contemplatiuae finis est cognitio, practicae vero opus, 396. P
 Scientiae particulares quo pacto considerent communia, 488. F
 Scientiae principium, & fundamentum definitio, lib. 5. cap. 8.
 Scientiae practicae multae sunt quae nihil extra confectum relinquunt, 80. M
 Scientiam non esse de his quae aliter se habent quomodo sit intelligendum, 297. F
 Scientiam an omnes homines appetat sciendi causa, pro negatiua parte ponuntur argumenta, 42. M. F. & 43. M. F
 Scientiam quare multi refugiant, 52. M
 Scientiam omnes homines appetunt ipsius scientiae causa, 49. P. M
 Scientiam practicae & contemplatiuae diuerso modo fines suos principales attingere, 397. P
 Scientiam vniam genere versari circa omnes substantias & quomodo versetur, 513. F
 Scientiarum perfectio consistit in cognitione rei per demonstrationem propter quid, 287. M
 Scientiarum moralium diuisio, 402. P
 Scientiarum dignitas vnde colligenda, 25. M
 Scientiarum practicae duplex genus, 397. M
 Scientiarum triplex diuisio, 400. P
 Scientias practicas a contemplatiuis vera discernendi ratio, 396. M. & F
 Scientias non esse nobis inditas a natura contra Platonem, 68. M
 in Scientiis addiscendis traditur documentum speciale, 361. F
 S C H O L A S T I C I.
 Scholasticorum Doctorum Methodus, li. 7. c. 41.
 S C O T V S.
 Scotus de causa exemplari quid senserit, 240. P
 Scotus iniuria reprehendit Porphyrium 1. Sententiarum, qui conuenientiam omnium re-

rum in Ente vocari ait ab Aristot. æquiuocam, 558. F
 Scotus quam vocet cognitionem quidditatiuam, 300. F
 Scotus quid senserit de cognitione veritatis, 292. P
 Scotus reicitur, quod dicat prius significare nomina quam conceptus qui nominibus respondent, 308. M
 Scotus quo pacto probet posse cognosci a nobis Ens quidditatiue, 312. P
 Scotus ponit obiectum Dialecticæ Syllogismum, 383. M
 Scotus asserit naturam humanam non posse a nobis cognosci sub ratione illa propria & speciali, sub qua ordinatur ad suum finem, qui est clara diuinæ naturæ contemplatio, & qua ratione ductus, 56. M. Sed ab auctore refutatur, ibid. M. F
 Scotus suum prototypum emendat, 125. F
 Scoti sententia de nominum diuinorum significatione, 306. M
 Scoti opinio refellitur de conceptib. substantiarum, 309. P
 Scoti opinio de distinctione differentiarum in vltimas & non vltimas impugnatur, 569. P
 Scoti nonnulli sectatores dicunt ad comparandos habitus apprehensiuos terminorum cuiusque scientiae, opus esse experimento, sed refutantur, 71. M
 Scoti de sciendi appetitu sententia refutatur, 44. P. M
 Scoti animaduersio de causis mediis, 333. M
 Scoti sententia de primo cognito quam quatuor rationibus conatur persuadere, 118. F. & 119. P
 S C R I P T A.
 Scripta & voces signa externa & mediata, lib. 1. cap. 10. & 11.
 Scripta nomina & verba. Vide vocis nomina.
 Scripta quomodo a conceptibus & vocibus differant, lib. 1. cap. 10. & 11.
 Scripta sunt signa instrumentalia, ibid.
 in Scribendo quae Methodus seruanda, lib. 7. cap. 41.
 Secunda figura. Vide figura secunda.
 S E N E C A.
 Senecæ contra Aristotelem & Platonem argumentum, 231. F
 Senecæ & Ciceronis quaedam dicta de causis reprehenduntur, 244. P
 S E N S I B I L E, S E N S I T I V A.
 Sensibile rerum mutabilitas errandi occasionem dedit veteribus, 682. F
 Sensitiua cognitio omnibus animantibus communis est, 31. M
 S E N S V S.
 Sensus nomen pro actu non pro facultate accipiendum, in his verbis, citius rei signum est ipse

ipse amor sensuum, cap. 1. lib. 1. Metaphys.
 Sensus duplex vtilitas, vna salutis & incolumitatis cæterorumque vitæ commodorum gratia, altera ipsius cognitionis sensitivæ in se spectatæ causa, non quatenus refertur ad vitæ tutelam, 30. M
 Sensus vnus generis versatur circa omnes species sensibilium, singularis autem species sensus circa singulas species sensibilium, 513. P
 Sensus fertur in sensibilia vt sunt sensibilia duntaxat, 44. F. & 45. P
 Sensus nullus est qui ex se causam sui obiecti cognoscat, 340. M
 Sensus & appetitus sensitivus circa quae obiecta versentur, 84. P
 Sensus communis non solum percipit obiectum visus, sed etiam aliorum particularium sensuum, 138. F
 Sensus se inuicem iuuant in rerum cognitione, & quare, 64. P
 Sensus quomodo possunt decipi, 657. M. F
 Sensus compositus. Vide Compositus sensus.
 Sensus aliquo orbatus & scientia quoque aliqua orbatus sit necesse est, 227. M
 Sententia quænam Enthymema dicatur, lib. 6. cap. 33.
 S I G N I F I C A R E.
 Significare vnum quid sit, 663. P
 Significare quid, lib. 1. cap. 8.
 Significare aliquid, & dici de alio quod non eadem sunt, lib. 1. c. 24.
 Significare per se in oratione quibus vocibus conueniat, lib. 1. c. 13.
 S I G N I F I C A T I O.
 Significatio totius orationis constat ex significationibus suarum partium, lib. 1. c. 16. & lib. 3. c. 1.
 S I G N V M.
 Signum vniuersale qui distribuit nomina, lib. 8. cap. 32.
 Signum quid, lib. 1. c. 8.
 Signa ex consuetudine, lib. 1. c. 9.
 Signa ex impositione, ibid.
 Signa ex impositione proprie significantia duplicia, categoricata, & syncategoremata, ibid.
 Signa ex instituto, ibid.
 Signa ex instituto duplicia, ibid.
 Signa formalia, lib. 1. c. 8.
 Signa instrumentalia, ibid.
 Signa naturalia, ibid.
 Signa particularia duplicia, lib. 3. c. 5.
 Signa vniuersalia duplicia, ibid.
 Signorum ex impositione duplex significatio, propria & impropria, lib. 1. c. 9.
 Signorum formalium & instrumentalium discrimen, lib. 1. c. 8.
 Signorum quantitas proposita negatione mutatur, lib. 3. c. 5.

S I M I L I A, S I M I L I T V D O.
 Similia quæ dicantur, lib. 1. c. 12.
 Similium locus, lib. 7. c. 27. & 36.
 Similitudines rerum infinitas non posse finito tempore produci, 358. P
 Simitas non significat formaliter nasum, nec pater filium, 596. P

S I M O N I D E S.

Simonidis dictum de Deo, 309. F
 Simonidis sententia refutatur, 99. F

S I M P L E X.

Simplex Enuntiatio quid. V. Enuntiatio simplex.
 Simplex proprium. V. Proprium simplex.
 Simplex conuersio. V. Conuersio simplex.
 Simplex Enuntiatio duplex, absoluta, & modalis, lib. 3. c. 3.
 Simplicis extremi Enuntiatio quid, lib. 3. c. 5.
 Simul natura quæ sint, lib. 2. c. 13.

S I N E C D O C H E.

Synecdoche ex locis potissimum totius aut partium desumitur, lib. 7. c. 32.

S I N G V L A R E.

Singulare id est quod est vnum tantum numero, 464. P
 Singulare nomen quid, lib. 1. cap. 26.
 Singularia non cadunt sub scientiam nisi ratione suarum specierum, 451. F
 Singularia facilius a nobis cognoscuntur quæ quæuis vniuersalia, 120. P
 Singularia cur sola complete expetantur, 138. M
 Singularia apta sunt vt per se intelligantur, alioqui non intelligerentur per se a Deo optimo Maximo, 136. P
 Singularia solo sensu a nobis percipi posse septem argumentis probati possit, 136. & 137. per totas. Quæ dissoluuntur, 161. & sequentibus.
 Singularia apud nos causas esse cur vniuersalia cognoscantur, 262. M
 Singularia Deo excepto sunt mutabilia, lib. 5. cap. 8.
 Singularia excepto Deo a disciplinis reiciuntur, lib. 1. c. 27.
 Singularia nomina apud Grammaticos propria, l. b. 1. cap. 26.
 Singularia non nisi remotè definiuntur, l. 5. c. 8.
 Singularis Enuntiatio quid, lib. 3. c. 5.
 Singularia materialia quo pacto non sint intelligibilia, 144. P
 Singularium nomine non esse intelligenda sola supposita, 82. P
 Singularium cognitio reflexa quomodo fiat ex mente Aristotelis, 144. M. & 145. per totam paginam, & 152. P. M
 Singularium materialium non dari conceptum peculiarem qui defenderint, 139. M. Eiusque sententia refutatio, 140. P. M

Singularium dari species intelligibiles quibus argumentis probetur, 141. & 142. & eorundem refutatio, 146. M. F. & 147. P. M. non dari probatur, 143.
Singularium dari species intelligibiles esse contra omnium peripateticorum sententiam, 146. P.
Siturum esse. *Vide Positio.*

S O C R A T E S.

Socrates quare quæsiuit vniuersalia in singularibus, 189. P.
Socrates primus auctor Ethices, 188. F.
Socrates sibi duo iure suo vendicat, Orationes scilicet inductiuas, & Definitione vniuersalis, 189. P.
Socrates cur ad moralem Philosophiam se contulerit, 10. P.
Socrates collectionis studiosissimus, l. 7. c. 40.
Socratis ironia Platoni probatur, 15. M.
Socratis Philosophandi non satis probata, ratio, 10. M.
Socratis modestia, 10. M.
Socratis ingenium, laus, doctrina, & mos dissectandi, 9. per totam.

S O L.

Solis conuersio cur fiat cum attingit solstitia, 102. P.
Solæcisimi meta. *Vide Meta solæcisimi.*

S O L O N.

Solon vnus ex Græciæ sapientibus non esse humanam possessionem sapientiæ significauit, 99. F.

S O L V T I O.

Solutio vera est, vitij explanatio, lib. 8. c. 18.

S O P H I S M A.

Sophisma. *Vide Captio.*
Sophismatum tria genera, lib. 8. c. 2.

S O P H I S T A.

Sophista etiam versatur circa Ens, 381. M.
Sophista induit personam primi philosophi, vt verum docere & sapiens esse videatur, pag. 523.
Sophistam versari circa non ens ex sententia Platonis, 381. M.
Sophistarum fines, seu metæ quinque, l. 8. c. 3.
Sophistarum importunitas, lib. cap. 12.
Sophistarum nomen ex quo tempore contempui habitum, 85. M.

S O P H I S T I C A , S O P H I S T I C V S.

Sophistica non modo apparet tentatrix cognoscendæ veritatis ex probabilibus vt Dialectica, sed etiam demonstratrix ex necessariis vt philosophia, 524. F.

Sophisticus Elenchus. *Vide Elenchus sophisticus.*
Sophisticus syllogismus, quid, lib. 8. cap. 2. & l. 7. cap. 1.
Sophistici syllogismi finis, lib. 7. cap. 1.
Sophistica institutum est sapientiæ ostentatio quæstus causa, 524. F.
Somni descriptio, lib. 5. c. 3.
Sorites, lib. 6. cap. 5.

S P E C I E S.

Species existere per sua individua, 469. F.
Species infimas differentiasque specificas aliquando nomine generis appellari, 455. P.
Species intelligibiles Angelorum quomodo percipiuntur, 356. M.
Species intelligibiles rerum immaterialium non imprimantur ab obiectis sed more proprietatum profluunt ab ipsis substantiis incorporeis, 317. F.
Species intelligibiles substantiarum separatarum, cur in hac vita haberi non possint, 137. M.
Species infima quomodo dicatur cognitu facillima, 122. M.
Species intelligibilis quæ primo imprimatur intellectui est speciei infimæ, 119. F.
Species infima positæ apte iis omnibus quæ ad cognitionem concurrunt remotisque impedimentis est cognitu facillima, 119. M.
Species intelligibilis rei materialis sequitur conditionem phantasmatis quatenus potest, 150. F.
Species intelligibiles dari generum in substantiis separatis, 159. M. F.
Species intelligibiles dari in intellectu quæ præcise naturas genericas repræsentent, 158. M. F. & 159. P.
Species sensibiles quo pacto imprimantur in sensum extremum, 156. F.
Species sensibiles quibus Socrates cernitur vt quoddam animal, & vt quidam homo & vt Socrates, an differant specie nec ne, 156. M.
Species intelligibiles semper gignunt actione intellectus agentis & phantasmatum simul concurrentium, 155.
Species intelligibiles necessarias non esse ad intelligendum, sententia quorundam, 313. P.
Species quid, lib. 2. c. 4.
Species Cicero formas commodius dici putat, lib. 2. c. 4.
Species duplex, infima & subalterna, ibid.
Species ex genere & differentia sola ratione constituitur, lib. 4. cap.
Species infima quid, lib. 2. c. 4.
Species omnes ac solæ essentialiter definiuntur, lib. 5. c. 5. & 8.
Species subalterna quid, lib. 2. c. 4.
Speciei quæstio, lib. 7. c. 8.
Species substantiales cur magis substantiæ quam genera, 122. F.

Speciem

Speciem infimam esse primum cognitum sententia Scoti, 118. F. & sequent.
Specie differre quid, l. 2. c. 3.
de Specierum intelligibili perfectione quorundam Thomistarum sententia refutatur, 150. M.
Specierum non naturalis sed libera productio quo pacto fiat, 157. M. F.

S T A G I R A.

Stagira quæ solo æquata fuerat, ab Alexandro restaurata, & quare, 2. M.

S T A T V S.

Status nominis quid, lib. 8. c. 36.
Status nominum duo documenta, lib. 8. c. 38.
Status nominum triplex, lib. 8. c. 37.

S T E L L A.

Stella mirabilis quæ anno, 1572. in Cassiopeia visa est, 103. P.

S T O I C I.

Stoici Dialecticam omnibus disciplinis præferebant, 389. F.
Stoici vnde nomen acceperunt, 16. F.
Stoici cur solum efficiens causam appellarunt, 243. F.
Stoici exemplar ad causam efficientem reducunt, 240. M.
Stoici vita & moribus cum Christiana disciplina haud parum concordabant, 20. F.
Stoici inueniendi artem prætermiserunt, 18. P.
Stoici melius senserunt quæ Aristoteles de beatitudine in spe, de qua loquitur Christus, cum beatos esse eos asserit qui multa propter iustitiam patiuntur, non autem de beatitudine in seipsa, 21. P. M.
Stoicorum de felicitate sententia cum fidei doctrina consentiens, 19. F.
Stoicorum dogmata, 17. P.
Stoicis cur primæ partes in Dialecticis à nonnullis deferantur, 18. P.
Stoicos D. Hieronymus tamquam Philosophorum Principes, & Christianæ fidei maximè consentientes laudauit, 19. P.

S V B A L T E R N A.

Subalterna species. *Vide Species subalterna.*
Subalternum genus. *Vide Genus subalternum.*

S V B C O N T R A R I Æ.

Subcontrariæ non proprie dicuntur oppositæ, lib. 3. cap. 6.

S V B I E C T V M.

Subiectum cuiusque artis ea omnia complecti debet, de quibus in illa tanquam in particularibus subiectis completis demonstrationes sunt proprietatesque demonstrantur, 374. P.

Subiecti Metaphysices ratio formalis, 106. P.
Subiecti adæquati altius scientiæ tres conditiones, 384. M.
Subiecti in accidentia diuisio. *Vide Diuisio.*
Subiecto constituto cuique scientiæ à Metaphysico ac tradito proprio artificio, nihil est cur Metaphysicus amplius circa illud versari debeat, 110. M.
ad Subiectum attributionis cuiusque scientiæ constituendum tres condiciones requisitæ, 369. P. M.
Subiecta scientiarum modo genera, modo species dicuntur, & quare, 513. M.
Subiecta scientiarum non requirere necessario vnitatem essentiae, 385. F.

S V B O R D I N A T I O , S V B S E Q U E N T I A.

Subordinatio essentialis quid requirat, 342. F.
Subsequentium loco sæpius Orator quam Dialecticus vitur, lib. 7. cap. 26.
Subsequentium locus, ibid.

S V B S T A N T I A.

Substantia incorporea vt talis nec continetur in substantiæ corporeæ essentia formaliter nec eminenter, 310. F.
Substantia nulli potest esse accidens, 264. P.
Substantia est primum genus entium, 667. P.
Substantia ab accidente quæ differat, lib. 2. c. 10.
Substantia quid, ibid.
Substantiæ primæ nomine quid intelligat Aristoteles, 648. F.
Substantiæ separatae an à nobis in hac vita quidditative intelligi possint disputatur, pag. 300. & sequentibus.
Substantiæ nomē quidam immediate significet, 336. F.
Substantiæ sub qua ratione formali ad Metaphysicum spectet, 444. F.
in Substantiæ categoria comprehensum siue directè siue indirectè præcedit naturæ ordine omnia accidentium prædicata, 263. M.
Substantiæ propria ratio, non in substantiæ positam esse, sed in per se existendo, 272. F. & 273. P.
Substantiæ separatae quomodo à nobis cognoscantur tribus assertionibus probatur, 310. per totam.
Substantiæ separatae diuerso modo in physica & in Metaphysica tractantur, 421. F.
Substantiæ vt syncere nominibus significantur, ita possunt syncere concipi, etiamsi per certa quæ substantiæ non sunt veniatur in simplicem substantiæ conceptum latentis, 309. P.
Substantiæ separatae quo pacto Metaphysicam à cæteris scientiis distinguunt, 500. F. & seq.
Substantiæ duplices primæ & secundæ, libro primo, cap. 10.

primæ

primæ Substantiæ quæ, ibid.
 secundæ Substantiæ quæ, ibid.
 Substantiæ solæ simpliciter definiuntur essen-
 tiali definitione, lib. 5. c. 6.
 Substantiam non generari per se ex substan-
 tia completa, 264. P.
 Substantiam quidam diuidunt in corpus phy-
 sicum & Metaphysicum, 420. F. quæ distin-
 ctio reprobat, ibid.
 Substantiam separatam esse subiectum Me-
 taphysicæ qui defenderint & quibus argu-
 mentis, 490. F. & refutantur, 494.
 Substantiam in commune esse subiectum pri-
 mæ Philosophiæ qui dixerint, & quibus id
 argumentis probant, 491. M. F. & 492. P.
 & refutantur, 494.
 Substantiam genus summum per eundem om-
 nino naturæ gradum, esse talem substan-
 tiam, & substantiam & omnino Ens, 554. F.
 Substantiarum separataram cognitionem an
 determinerit Aristoteles, controuersum est
 inter Peripateticos, 301. M.
 Substantiarum omnium explicatio non per-
 tinet ad vnam scientiam, nisi quatenus sub-
 stantiæ sunt, 444. P.
 Substantiarum quatuor proprietates insignio-
 res, ibid. lib. 5. c. 6.
 Substantias separatas quidditatiuè in hac vita
 cognosci quibus argumentis probari pos-
 sit, 302. M. F. & 303. per totam & auctores
 qui affirmatiuam quæstionis partem am-
 plexati sunt, 303. F.
 SVMMVM GENVS, BONVM.
 Summum genus. Vide Genus summum.
 Summi boni nomine quid intelligat Aristo-
 teles, 93. M.
 S V P E R I O R A.
 Superiora etsi sunt imperfectiora superiori-
 bus, tamen eorum ratio cauendi est perfe-
 ctior, 343. P.
 Superiora quomodo differant specie ab infe-
 rioribus, 342. F.
 Supertranscendentia quæ, lib. 1. cap. 28.
 Supponendi verbo qui vtendum, lib. 8. cap. 20.
 S V P P O S I T I O.
 Suppositio accidentalis quid, lib. 8. cap. 8.
 Suppositio communis, lib. 8. cap. 23.
 Suppositio confusa quid, lib. 8. cap. 30.
 Suppositio confusa tantum quid, ibid.
 Suppositionis confusæ tantum duo documen-
 ta, lib. 8. cap. 31.
 Suppositio copulata quid, lib. 8. cap. 33.
 Suppositio determinata quomodo dignoscen-
 da, ibidem.
 Suppositio distributiva quid, lib. 8. cap. 32.
 Suppositio determinata quid, lib. 9. cap. 30.
 Suppositionis distributiue documenta, quin-
 que, ibidem.
 Suppositio distributiva pro generibus singu-

lorum quid, lib. 8. cap. 34.
 Suppositio distributiva pro singulis generum
 quid, ibidem.
 Suppositio distributiva simpliciter & cum ex-
 ceptione quid, lib. 8. cap. 35.
 Suppositio & in enuntiatione & extra enun-
 tiationem locum habet, lib. 8. cap. 20.
 Suppositio formalis, ibid.
 Suppositio impropria quid, lib. 8. cap. 23.
 Suppositio materialis quid, lib. 8. cap. 21.
 Suppositio naturalis quid, lib. 8. cap. 28.
 Suppositio personalis quid, lib. 8. cap. 25.
 Suppositio personalis quid, lib. 8. cap. 28.
 Suppositio personalis cur sic dicta, ibid.
 Suppositio propria quid, lib. 8. cap. 23.
 Suppositio simplex quid, lib. 8. cap. 24.
 Suppositio simplex & personalis sunt contra-
 riæ inter se, lib. 8. cap. 27.
 Suppositio singularis seu discreta, lib. 8. cap. 23.
 Suppositio quid, lib. 8. cap. 9.
 Suppositio absoluta quid, lib. 8. cap. 36.
 Suppositio absoluta est media inter simplicem
 & personalem, lib. 8. cap. 27.
 Suppositio absoluta quadam ex parte magis
 inclinatur ad personalem, ibid.
 Suppositionis absolute duo documenta, 1. 8. c. 26
 Suppositionis abusus apud recentiores, 1. 8. c. 21
 Suppositionis diuisio in tabula descripta, lib. 8.
 cap. 22.
 Suppositionis explicatio. Vide Descensus.
 Suppositionis materialis tria documenta, lib.
 8. cap. 20.
 Suppositionis necessitas ex Aristot. ibid.
 Suppositionis personalis tria documenta, lib.
 8. cap. 25.
 Suppositionis cuiusque affectionum utilitas
 lib. 8. cap. 42.
 Suppositionis simplicis personalis & absolute
 collatio, lib. 8. cap. 27.
 Suppositionis simplicis tria documenta, lib. 8.
 cap. 24.
 Suppositionis singularis documenta, 1. 8. c. 23.
 Suppositionem absolutam quam tractauit Au-
 ctor, lib. 8. Instit. Dialecticarum recentio-
 ribus esse ignotam, 553. F.
 Suppositionum accidentia seu Affectiones. Vi-
 de Ampliatio, Distractio, Restrictio, Status, Ap-
 pellatio, lib. 2. cap. 5.
 SYLLOGISMVS.
 Syllogismus absolutus tribus terminis duabus
 propositionibus vnâque conclusione con-
 stat, lib. 6. cap. 10.
 Syllogismus circularis, lib. 6. cap. 31.
 Syllogismus conuersiuus, ibid.
 Syllogismus deducens ad impossibile est spe-
 cies hypotheticæ, lib. 6. cap. 22.
 Syllogismus Dialecticus, lib. 7. cap. 1.
 Syllogismus duplex, perfectus & imperfe-
 ctus, lib. 6. cap. 21.
 Syllogismus

Syllogismus duplex, simplex & hypotheticus,
 lib. 6. cap. 8.
 Syllogismus & enthymema plus viriū habent
 quàm reliquæ argumentationes, lib. 6. ca. 36.
 Syllogismus & inductio frequentius vsurpan-
 tur à Dialecticis, lib. 6. cap. 36.
 Syllogismus ex hypothese quid, lib. 6. cap. 22.
 Syllogismus ex obliquis, lib. 6. cap. 30.
 Syllogismus ex oppositis, lib. 6. cap. 31.
 Syllogismus hypotheticus. Vide Hypotheticus.
 Syllogismus imperfectus quid, lib. 6. cap. 1.
 Syllogismus modalis, Vide Modalis syllogismus.
 Syllogismus ostensiuus quid, lib. 6. cap. 22.
 Syllogismus perfectus quid, lib. 6. cap. 21.
 Syllogismus per impossibile qui differat à cõ-
 uersiuo, lib. 6. cap. 3.
 Syllogismus Pseudographus, Vide Pseudogra-
 phus syllogismus.
 Syllogismus quoad materiã quadruplex, De-
 monstratiuus, Dialecticus, Pseudographus,
 & Sophisticus, lib. 7. cap. 1.
 Syllogismus simplex, duplex, absolutus & mo-
 dalis, lib. 6. cap. 9.
 Syllogismus simplex quid, lib. 6. cap. 8.
 Syllogismus Sophisticus. Vide Sophisticus syllo-
 gismus.
 Syllogismus vel argumentatio non est obie-
 ctum Logicæ, vt in seipsa spectatur, 383. F.
 Syllogismi absoluti materia quadruplex, lib.
 6. cap. 9.
 Syllogismi Dialectici finis, lib. 7. cap. 1.
 Syllogismi ex obliquis, lib. 6. cap. 30.
 Syllogismi omnes ad quatuor primæ figuræ
 reuocantur, lib. 6. cap. 21.
 Syllogismi qui contrarias enuntiationes col-
 ligunt, Elenchi merito appellantur, libro 8.
 cap. 12.
 Syllogismi simplicis materia duplex prima &
 remota, lib. 6. cap. 9.
 à Syllogismo reliquæ argumentationes vires
 accipiunt, lib. 6. cap. 36.
 ad Syllogismum reliquæ argumentationes
 reuocantur.
 Syllogismum fere vnum tractauit Aristot. Vide
 Argumentatio.
 Syllogismorum ex obliquis documenta qua-
 tuor, lib. 6. cap. 30.
 Syllogismorum potestates sex, lib. 6. cap. 31.
 Syllogismorum reductio duplex ostensiuã, &
 ex hypothese, lib. 6. cap. 22.
 Syllogisticus modus, Vide Modus syllogisticus.
 Syllogistica figura, Vide Figura syllogistica.
 SYNCATEGOREMA.
 Syncategoremata non sunt nomina, lib. 1. c. 12.
 SYNONYMA.
 Synonyma quomodo vnum significant, pagi-
 na 664. M.
 Synonymum, Vide Vniuocum.

T A C T V S.

TACTVS hominis omnium optimus,
 pag. 34. F. & 35. P.
 Tactus est fundamentum cæterorum sensuum,
 63. F.
 Tactu negato nullum animal viuere potest,
 pag. 63. F.
 Tale per suã essentiam dicitur dupliciter, 644.
 F. & 645. P.

T A R Q V I N I V S.

Tarquinius superbus quo tempore Romæ re-
 gnauerit, 180. P.

T E M P V S.

Tempus cur septenarium vocabant Pythago-
 rei, 187. P.
 Tempus quomodo diuidatur, 348. P.
 Temporis ordo, Vide Ordo temporis.
 Tempus significare quid, lib. 1. cap. 12.
 Tempus adsignificare, seu significare cum
 tempore, ibid.
 in Tempore, ibid.
 in Tempore esse, Vide Quando.

T E M P O R A L I S.

Temporalis enuntiatio. Vide Conditionalis.
 Temporales enuntiationes, partim ad condi-
 tionales, partim ad copulatiuas reuocantur,
 lib. 3. cap. 15. & 16.

T E N E B R Æ.

Tenebræ tum dicuntur cerni cum in rebus
 obiectis lumine capacibus nullum cernitur
 lumen, 277. F. & 278. P.

T E R M I N V S.

Terminus communis analogus vt distribu-
 tur quid requiratur, 557. P.
 Terminus quis generationis statuendus, 460. F.
 Terminus quid, lib. 1. cap. 18. & lib. 6. cap. 9.
 Terminus vnde dictus, lib. 1. cap. 18.
 Terminorum variæ nuncupationes, Vide No-
 minum ac verborum variæ nuncupationes.
 Terminorum variæ diuisiones, lib. 1. cap. 37. &
 se. & lib. 6. cap. 9.

T E R R A.

Terra quomodo dicatur appetere inferiorem
 locum, 45. P.
 Terra cur vocata à veteribus Poëtis magna
 mater explicat Arnobius, 247. M.
 Terram rerum omnium principium materia-
 le posuit Hesiodus, 247. F.
 Terram esse primam rerum omnium mate-
 riam qui iudicarunt, 247. M.
 Tertia figura, Vide Figura tertia.
 Thesis, lib. 6. cap. 6.

T H A L E S M I L E S I V S.

Thales Milesius floruit ætate Ezechielis &
 CCCC. Danic.

Danielis prophetarum, quo tempore apud Romanos regnabant, Tarquinius Priscus & Seruius Tullus, 166.P
 Thales Milefius cur primus primæ philosophiæ auctor dicatur, 166.P
 Thaletis opinio de primo principio non rectè à quibusdam explicata, 248.M
 Thales cur aquâ posuit primum principium, 248.P
 Thales Milefius primus auctor & quasi parens naturalis philosophiæ, 247.F
 Thaletis nulla scripta extabant tempore Aristotelis, & quæ scripserat, 167.P

THEOLOGI, THEOLOGIA.

Theologi quidam negant ex quibusvis contrariis sequi contradictoria, 651.M
 Theologi quomodo rerum ideas ponant, pagina, 241.M
 Theologia non alia principia habere potest, quam per reuelationem accepta, 500.F
 Theologia qua ratione distinguatur à Metaphysica, 500.M
 Theologia sacra omnium scientiarum nobilissima, 401.F
 Theologiæ sacræ finis est cognitio eorum ad quæ intelligenda nullum naturale lumen creaturæ satis est, 500.M

THEOPHRASTVS.

Theophrastus Aristoteli successor deligitur, pag. 3.M

THEORICA.

Theoreticam seu contemplatiuam scientiam practicæ anteponendam censet Aristotel. Pag. 40.F

Θ Ε Ο Σ.

Θεός vnde deriuatum nomen, 306.P

D. THOMAS.

D. Thomas quomodo intelligendus cum ens rationis constituit subiectum Logicæ pagina, 370.P
 D. Thomæ sententia qua asserit hominem naturaliter ferri in finem vltimum, nec tamen naturaliter illum posse assequi sed per gratiam tantum, explicatur, 61.P
 D. Thomæ sententia explicatur quæ ait libros Physicorum præcedere cæteros libros naturalis philosophiæ, quemadmodum Metaphysica præcedit cæteras scientias, 424.M.F
 D. Thomæ sententia de cognitione vniuersalium, 118.P. quam tribus rationibus probant eius sectatores, ibidem per totam.

TIMOTHEVS MUSICVS.

Timotheus musicus quis fuerit & quo tempore floruerit, 285.F
 Topicus Syllogismus. Vide, *Dialecticus Syllogismus.*

T O T V M.

Torum essentiale quibus nominibus vocetur pag. 116.
 Totum vniuersale quo cognitionis genere à nobis cognoscatur, 116.P
 Totum multiplex, lib. 7. cap. 18.
 Totum, vt totum, vnum quid esse debet, libro 4. cap. 2
 Totum essentiale quid, lib. 4. cap. 4.
 Totum vniuersale quid, lib. 4. cap. 4.
 Totius potestate diuisio, lib. 4. cap. 3.
 Totius locus, lib. 7. cap. 18. & 36.

TRANSCENDENS.

Transcendens nomen quid, lib. 1. cap. 28.
 Transcendentia non posse significare diuersas naturas reales, 516.M
 Transcendentia non significare vnam aliquam naturam quæ sit communis Deo & primis generibus Entium, 499.F
 Transcendentia sex, ibid. lib. 1. cap. 28.
 Transcendentia quomodo distinguatur apud quosdam, 586.M
 Transumptionis locus ad locum notationis reuocatur, lib. 7. cap. 15.

T R O I A.

Troix excidium in ætatem Sansonis incidit, 166.F
 Troix excidium sexcētis triginta annis Thaletis Milesij obitum antecessit, 166.F

T R O P V S.

Tropus, lib. 1. cap. 9.
 Tropi omnes ex locis dialecticis desumuntur, lib. 7. cap. 37.
 Tropi omnes ad Oratores pertinent, ibid.
 Tropi nec ad probandum, nec ad amplificandum, sed ad ornandam orationem sumuntur, ibidem.

V

V B I.

Vbi quid, lib. 2. cap. 15.
 Vbi duplex commune & propriū, l. 2. c. 15.
 Vbi sex habet species, lib. 2. cap. 15.

V E L.

Vel quando disunctim, quando disunctiue accipiatur, lib. 8. cap. 7.

Verbum

V E R B V M.

Verbum diuinum, vnica ratio formalis diuinæ essentiæ, 623.M
 Verbum principale quid, lib. 8. cap. 36.
 Verbi diuini productio in Platonis Timæo legitur, 20.M
 De Verbi diuini productione nihil scripsit Aristoteles, quod non errori, sed purè ignorationi tribuendum est, at Plato eam ita malè intellectam in Timæum transtulit, vt fons Arrianorum haberi possit, 22.M
 Verbi prædicationem non tollit partiū enuntiationis commutatio, lib. 1. cap. 14.
 Verbi vox omnibus dictionibus communis, lib. 1. cap. 18.
 Verba præteriti sæpe omnem temporis differentiam complectuntur, 38.M.
 Verba triplicia. Vide *Nomina.*
 Verba non indicatiui modi non sunt verba, lib. 1. cap. 16.
 Verba vt verba hoc peculiare habent, vt ipsa per se prædicari possint, lib. 1. cap. 14.
 Verborum variæ nuncupationes. Vide *Nomina, ac verborum varia nuncupationes.*

V E R I T A S.

Veritas simplex an complexa, vtra perfectior, 289.F
 Veritas intellectus diuini etsi non dicit conformitatem illius cum rebus creatis, significat tamen conformitatem eius cum re increata, quæ est primarium diuinæ essentiæ obiectum, 622.M
 Veritas prima simplex prior est omnibus aliis, 290.P
 Veritas triplex, 617.P
 Veritas est proprietas esse cuiusque rei, quid stabilitum est ei in quantum talis res nata est de se facere veram existimationem, & in quantum propriam sui rationem quæ est in mente diuina imitatur, 619.P
 Veritas negatiuæ semper fundatur in veritate alicuius affirmatiuæ, 626.P
 Veritas simplex est duplex, vna quatenus res conformantur intellectui diuino, vt esse possunt, altera quatenus illi conformantur, vt sunt actu, 625.M
 Veritas primi entis est conformitas illius cum sua ratione formali, 624.M
 Veritas non cognoscitur à nobis, nisi in rationibus æternis quæ sunt in mente diuina, & quomodo, 622.F
 Veritas rerum existentium includit in sui ratione entitatem earum, & superaddit habitudinem ad æquationis opinionis S. Thom. 604.M
 Veritas est adæquatio seu conformitas rei & intellectus, 604.P. & 614.M.F

Veritas num sit conformitas inter res enuntiatuè conceptas & conceptus apprehensiuos, an iudicatio, 610.F
 Veritas non omnis consistit in compositione & diuisione, sed aliqua etiam in simplici rerum apprehensione, 606.P
 Veritas quod dicatur esse in solo intellectu componente intelligendum est non de veritate concepta sed exercita, 608.F
 Veritas cum dici solet perfectio intellectus, veritas pro veritatis cognitione accipitur, pag. 616.F
 Veritas est eius quod verè est firma intellectio, 616.F
 Veritas est qua ostenditur id quod est, 616.F
 Veritas est animi cibus, 616.F
 Veritas quo pacto resultat in rebus & intellectu, 615.F
 Veritas semper præcedit cognitionem in creaturis quidem ex natura rei, in Deo autem nostro intelligendi modo, 609.P
 Veritas quæ propriè ad disputationem Metaphysicam spectet quid sit, 618.P
 Veritas quomodo dicatur non esse propriè, nisi in cognoscente, 608.F
 Veritas futuri contingentis, lib. 3. cap. 6.
 Veritas cum dicitur conformitas rei & intellectus non est accipiendum nomen rei secundum esse obiectiuum, sed secundum esse reale, 615.M
 Veritas non omnis dicitur omnis cõformitas, 614.M
 Veritas simplex aliquando dicitur de conformitate rerum cum intellectu, aliquando de conformitate intellectus cum rebus, 612.M.
 Quod probatur inductione & à decendentia, ibidem à perfecta conformitate inter Deum, & diuinum intellectum, & à ratione mensurati, 613.P
 Veritatis cognoscendæ difficultas in quo posita sit, in ipsis rebus, an in nobis, disputatur, 241. & sequent
 Veritatis causam aliter practicus, & aliter contemplatiuus considerant, 287.P
 Veritatis cognoscendæ difficultas vnde oritur, 284.F
 Veritatis communis tractatio maximè ad primum Philosophum pertinet, 283.P
 Veritatis cognitio cur partim facilis, partim difficilis, 282.F
 Veritatis aliquod genus dandum est, quod sit peculiare, ac proprium entium realium, quæ vera Entia appellamus, & à non veris distinguimus quæ veritas non est compositionis & diuisionis, pagina 606.M
 Veritatis gradus dantur in rerum natura, vt alia dicantur magis vera, alia minus, pag. 675.P

Veritatis cognoscendæ difficultatem partim in nobis, partim in rebus ipsis sitam esse, 242. F
 Veritati simplici non opponi contrariam falsitatem, 609. M
 Veritatem quomodo accepit Aristoteles cum disiunxit fines scientiæ Theoreticæ & Practicæ, 289. M
 Veritatem in sola compositione & diuisione intellectus consistere qui senserint, 605. P
 Veritatem non esse conformitatem rerum ad intellectum, sed intellectus ad res, nempe quatenus intellectus de rebus aliquid enuntiat qui asseruerint, 605. P
 Veritate prima quomodo omnia dicantur vera, 618. F
 de Veritate variæ sententiæ explicantur, 605. per totam.

V E R V M.

Vera Enuntiatio, quid, lib. 3. cap. 3.
 Verum quomodo dicatur prima passio Entis post unum, 627. M
 Verum num sit obiectum Intellectus, 628. F. & sequentibus.
 Verum cui opponitur falsum non dici de rebus ut respondent conceptibus simplicibus: sed tantum enuntiativis: At verum quod est passio Entis conuenire rebus ut respondent rationibus ipsarum formalibus existentibus in mente diuina, 625. M
 Verum est propria passio Entis, 624. F
 Verum significare formaliter solam relationem connotato tamē, siue insinuatō ente, 604. M
 Verum addere Enti solam relationem rationis, eamque solam formaliter significare, 604. P
 Verum an sit passio Entis disputatur, 603. & seq. ponuntur Argumenta partis negatiuæ, 603. M. F
 Verum & falsum quo pacto in sola compositione ac diuisione consistant, 608. M
 Verissima ea dicuntur quæ sunt causæ cæteris, cur vera dicantur, 286. F. & 287. P

V E S P E R T I L I O.

Vespertillionum similitudo ab Aristotele allata in quo sensu intelligi debeat, 298. F

V E T E R E S.

Veteres propter solius materiæ cognitionem se sapientes esse arbitrabantur, 439. M
 Veteres non omnino negauerunt causam formalem, 244. P
 Veteres omnes naturales in quo conuenerunt in explicatione causarum, 165. F

Veteres Philosophi rectius quam Plato rerum naturalium principia inquisuerunt, 484. F
 Veteres Physici non satis accommodatè prima rerum principia pertractauerunt, 648. M
 Veterum sententiæ de sapiente simpliciter quomodo intelligendæ, 95. 96. & 97.
 Veterum abstrusæ opiniones de principiis rerum, 177. M
 Veterum sententiæ de causis, 165. P
 Veterum error in abstrahenda substantiæ, pag. 125. P
 Veterum prima Philosophia, 489. M

V I A , V I V E R E.

Via duplex auscultationis & inuentionis, lib. 7. cap. 40.
 Videndi sensus cur nobis carior quam reliqui, 30. P

V I R T V S.

Virtus regitiua quam Medici quidam in animantibus ponunt aliis qualitatibus præsidens non erit accidentalis, sed substantialis, 270. M
 Virtutis cuiusque tractatio ad quam quæstionem pertineat, lib. 7. cap. 40.
 Virtutem moralem eodem modo appeti ab homine quo appetitur scientia, 51. M
 Virtutes non sunt nobis inditæ per Idearum participationem, ergo nec scientiæ contra Platonem, 68. F
 Virtutes intellectuales sunt altioris ordinis, 51. M

V I S V S.

Visus quid, lib. 3. cap. 6.

V N I T A S.

Vnitas apud Pythagoricos nõ medio vniuersi, sed primæ causæ accommodabatur, 267. F
 Vnitas par impar à Pythagoricis vocata, & quare, 257. F
 Vnitas hominis post resurrectionem quomodo sit eadem com ea quæ est ante Resurrectionem, 600. M
 Vnitas transcendens quo pacto perire possit, 599. F
 Vnitas transcendens, neque est indiuisio, neque indiuisibilitas in partes realiter constituentes, siue essentielles illæ sunt, siue integrantes, sed est diuisio in hoc & non hoc, 599. M

V N I V E R S A L I S , V N I V E R S A L E.

Vniuersalis res potest distinctè cognosci, vt totum essenziale & confusè, vt totum essenziale, 116. P. M

Vniuersalis

Vniuersalis natura cognoscitur eadem potentia qua cognoscitur res singularis, habente tamen se vt linea recta se habet, ad seipsum præcens inflexam, 154. P
 Vniuersalis Enuntiatio, Vide Enuntiatio vniuersalis.
 Vniuersale quid, lib. 2. cap. 1.
 Vniuersale nomen quid, lib. 1. cap. 26.
 Vniuersale totum, Vide Totum vniuersale.
 Vniuersale duobus modis consideratur, 113. F
 Vniuersale illud est nobis notius cuius indiuiduum fortius mouet sensum, 119. P
 Vniuersalia non fieri præcisa omni operatione intellectus, 628. M
 Vniuersalia quo sunt vniuersaliora eo sunt cognitu difficiliora, 119. M
 Vniuersalia sola per se cadunt sub scientiam, 119. M
 Vniuersalia quorū species intelligibiles prius imprimuntur in intellectu sunt nobis cognitu faciliora, 119. F
 Vniuersalia quæ facilius abstrahuntur facilius cognoscuntur, 120. M
 Vniuersalia vt vniuersalia sunt non esse substantias, 486. F
 magis Vniuersalia quomodo dici possint nobis notissima, 125. M
 Vniuersalia si sumantur vt tota essentialia vniuersaliora sunt nobis notiora, 117. P
 minus Vniuersalia quomodo dixit D. Thom. esse nobis notiora, 131. F
 Vniuersalia cur dicantur ratione notiora & sensu singularia, 161. M
 Vniuersalia vt vniuersalia sunt, non intelliguntur à nobis nisi per abstractionem à singularibus, 136. F
 Vniuersalia abstrahendi duplex modus, 124. P partim inter se conuenientes, partim essentiales, ibid. F. M. & F
 Vniuersalia esse nobis cognitu faciliora quod asserit Aristoteles, 1. Physicorum duobus modis accipi posse, 131. P
 minus Vniuersalia simpliciter & absolute nobis sunt cognitu faciliora, 128. P
 Vniuersalia sunt magis principia in genere causæ materialis, minus autem vniuersalia in genere causæ formalis, 457. F
 Vniuersalia esse cognitu difficillima, 423. P
 Vniuersalia nomina apud Grammaticos appellatiua, lib. 1. cap. 26.
 Vniuersalia nunquam mutantur nisi ex accidenti scilicet ratione singularium, lib. 5. c. 8.
 Vniuersalia signa duplicia. V. Signa vniuersalia.
 Vniuersalia sola definiuntur, & cur, lib. 5. cap. 8.
 Vniuersalium cognitio non fit nisi per abstractionem à singularibus, 120. M
 Vniuersalium nomine quid intelligendū, 89. F
 Vniuersalium prædicatio duplex in quid, & in quale, lib. 2. cap. 2.

Vniuersalium quinque inuestigatio, lib. 2. c. 7.
 Vniuersaliora esse notiora à nobis probat D. Tho. tribus rationibus, 125. F. & 126. P. M
 ad Vniuersaliora concipienda nos esse magis assuetos, 127. P
 Vniuersaliora esse priora natura minus vniuersalibus, 472. P
 Vniuersaliora an prius confusè cognoscantur, quominus vniuersalia proponitur, 117. F
 Vniuersaliora eodem genere cognitionis esse nobis notiora, sententia D. Tho. 118. P
 Vniuersaliora quæ difficilius definiantur, libro 5. cap. 7.
 Vniuersalissima esse cognitu difficillima ex Aristotele probatur, 123. M. F
 Vniuersalissima quibus sunt difficillima cognitu, 89.

V N I V O C V M.

Vniuocum diuersa comparatione æquiuocum esse potest, lib. 1. cap. 21.
 Vniuocum nomen quid, lib. 1. cap. 21.
 Vniuocum omnibus causis dari non posse, 436. P
 Vniuocum essenziale triplex tantum nempe genus species aut differentia, 532. F
 Vniuoca nomina penè nulla sunt, si quoad omnia significata considerentur, lib. 1. c. 21.
 Vniuoca vniuocantia & vniuocata quæ, lib. 1. cap. 22.
 Vniuoca vniuocata tractauit, Aristoteles, lib. 1. cap. 22.
 Vniuocorum conuenientia, 534. F

V N V M.

Vnum addere Enti aliquid reale ex Sententia Scoti, 588. & eiusdem argumenta, ibidem.
 Vnum non addere Enti aliquid reale positiuū ab eo formaliter distinctum, eo pacto quo attributa diuina distinguuntur inter se, 592. P. M
 Vnum non est re ipsa distinctū ab Ente, 591. P
 Vnum nihil addit Enti quod reale & positiuum sit & ab ente realiter distinguatur, 591. M
 Vnum non est omnino idem cum ente, 591. P
 Vnum addere Enti solam negationem diuisionis per modum priuationis, ita tamen vt non significet formaliter ipsum ens, sed solum connotatiuè, 590. F
 Vnum qua ratione vnum est, & ab ente distinguitur nullam dicere perfectionem, 589. P
 Vnum nihil addere: Enti præter negationem diuisionis, sententia est Thomistarū, 589. F
 Vnum addit Enti negationem diuisionis per modum priuationis, ita tamen vt formaliter non includat Ens, 593. M
 Vnum & multitudo non dicuntur de non entibus

tibus nisi quatenus non entia modo aliquo entia sunt, 594.M
 Vnum addit enti negationem aliquam, vel relationem rationis, 592.F
 Vnum communissime sumptum est dicatur de entibus rationis, tamen vnum reale non dicitur nisi de entibus realibus, 600.M
 Vnum simpliciter & multa simpliciter, non dicitur de ente reali ac per se quod est subiectum Metaphysicæ, quorundam opinio, 600.F
 Vnum esse necessario recipitur cum Ente, 598.F
 Vnum esse veram passionem Entis, & quo pacto sit, 596.F
 Vnum solam rationem indiuisionis formaliter importat, 647.M
 Vnum simpliciter non dicitur nisi de rebus simplicibus opinio nominalium, 602. P. Quæ refutatur ab auctore, ibid.M
 Vnum non esse passionem Entis quibus rationibus probari possit, 585.P.M
 Vnum non dicitur quidditatiue de Ente, contra Flandrensem, 571.M
 Vnum an sit vera passio Entis disputatur, 584. & sequentibus.
 Vnum absolute & comparate quomodo differant, 597.M
 Vnum verè, seu verè vnum significare non multas, 669.F
 Vnum non dicitur Vniocè nec multitudinem, 527.P
 Vnum & ens an sint ipsæ rerum substantiæ, an verò substantialia principia quæstio explicatur valde difficilis, & quare, 471.P
 Vnum non est idem absolute, quod non diuisum, 520.P
 Vnum definitur esse id quod diuidi non potest, 455.F
 Vnum transcendens, quid, 471.F
 Vnum an multis priuatiua oppositione opponatur, 520.M.F. & 521.M
 Vnum esse primam passionem entis probatur, 513.F
 Vnum tot habet species, quot ipsum ens, 516.M
 Vnum esse principium primum ex sententia Platonis, 455.F
 Vnum duobus modi accipi posse, 519.F
 Vnum per accidens quid, & cur non definitur, lib. 5. cap. 8.
 Vnum per accidens pluribus definitionibus definiti potest, lib. 5. c. 8.
 Vnum per se quid, lib. 5. cap. 8.
 Vnius variæ definitiones, 596.F. & 597.P
 Vnius cum Ente quanta sit connexio, 584.F
 V O C A L I S.
 Vocalis oratio clarior quam scripta, lib. 1. c. 7.

Vocalis oratio totam ex oratione mentis vim habet, lib. 1. cap. 7
 Vocalia nomina potius tractantur à Dialectica, quam scripta, lib. 1. cap. 7.
 V O L V N T A S.
 Voluntas quomodo affecta sit ad felicitatem & miseriam, 47.P
 Voluntas quomodo affecta erga summum bonum & summum malum, 46.F
 Voluntatis actum tribus modis dici poterit naturalem, 47.F
 V O L V P T A S.
 Voluptas est finis multarum artium, 41.M
 V O X
 Vocis nomina ac verba, sunt signa eorum quæ sunt in mente, & scripta eorum quæ a voce, lib. 1. cap. 7.
 Vocum quædam sunt partes orationis, quæ ad tantum vincula, lib. 1. cap. 15.
 V T I L E, V T I L I T A S.
 de Vtili & honesto diuersæ sententiæ, 26.M
 Vtilitas rerum ex supremo fine metienda est, 26.M
 Vtilitas quæ à Metaphysica in cæteras scientias redundet, 26.M
 X
 X E N O P H A N E S.
 XENOPHANES teste Aristotele fuit præceptor Parmenidis, ibidem.
 Xenophanes nec formæ, nec materiæ rationem videtur considerasse, 181.P
 Xenophanes Colophonius, Parmenides Eleates, & Melissus Samius, dicendum censuerunt res omnes naturales quæ putantur esse diuersarum specierum eiusdem esse rationis & essentiæ, 251.M
 Xenophanes, Parmenides, & Melissus, omnia vnum esse Philosophati sunt, 170.P. id quæ immobile, F. & 189. per totam.
 Xenophanes post Babylonicam captiuitatem florebat, sed ante Anaxagoram, 170.P
 Z
 Z E N O.
 ZENO quo pacto Stoicam sectam inuenit,
 Zeno Citricus auctor sectæ Stoicæ, 231.F
 Zeno Eleates non tanti fecisset rationes quibus motum non esse concludebat, nisi nimum intellectui credendum putasset, 72.F. & sequent.P
 Zeno Stoicorum princeps, 16.F
 Zeno Eleates Parmenidis discipulus, 473.F
 Zeno solum corpus esse aliquid discrebat, pag. 424.P
 Zeno admodum ineptè Philosophabatur, pag. 474.P

SERIES CHARTARVM.

† † † † † †

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω αα ββ γγ δδ εε ζζ ηη.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO
 PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ.

AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL
 MMM NNN OOO PPP QQQ RRR SSS TTT VVV XXX
 YYY ZZZ.

AAAA BBBB CCCC.

